De Hollandsche Lelie. Jaargang 19

bron
De Hollandsche Lelie. Jaargang 19. L.J. Veen, Amsterdam 1905-1906

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_hol003190501_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

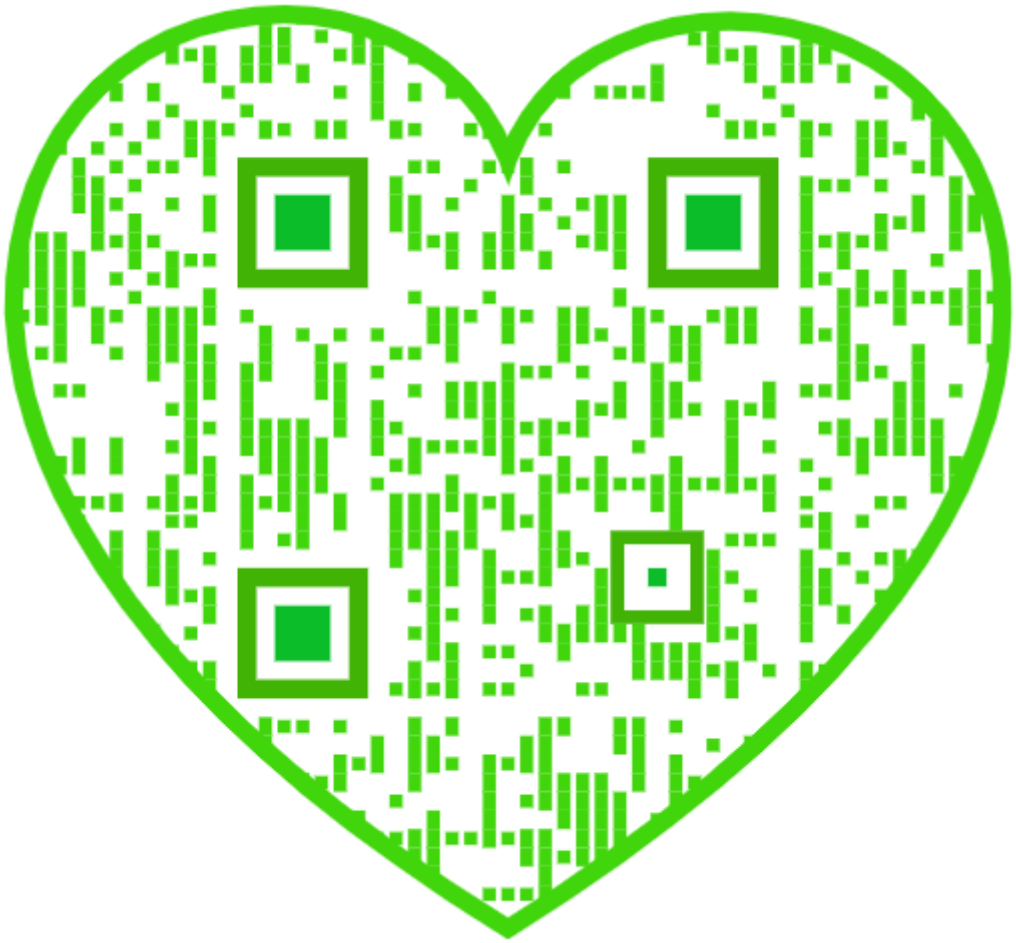

5 Juli 1905.
19de Jaargang.
No. 1.

Hoofdartikel
Vrije liefde - en vrij huwelijk.

Een tegenbeschouwing naar aanleiding van het artikel van de red: in No. 49 van den afgeloopen jaargang, door T.W.H. EMONS.

(Ingezonden).

Op Uw hoofdartikel onder dezen titel in de Lelie No. 49, vergunne u mij te reageeren.

Gij trokt en trekt op tegen de burgelijke conventie-huwelijken van dezen dag, doch daaruit volgt niet, dat gij voorstandster zijt van vrije liefde of vrij-huwelijk, voegt ge daaraan ten-rechte toe.

Wie protesteert tegen het formaliteiten-huwelijk behoeft dus nog niet te worden gekwalificeerd als verdedig(st)er van 'vrije liefde.' Het zijn - hoe nauw ook aan elkaar verbonden - *twee* kwesties. Maar dit neemt niet weg, dat er in casu zeer weinig gronden aanwezig zijn om, bij het zetten van den eersten stap, den tweeden niet te doen volgen.

Dit hoop ik duidelijk te mogen maken:

Gij zijt tegen het wettig huwelijk, omdat het in velerlei opzicht misbruikt wordt, zoowel door berekenende mannen als door manzieke vrouwen of meisjes, die 'geborgen' willen zijn.

Behalve om deze redenen, ben ik ook nog tegen het wettelijk-vrijbiljet, omdat de vrouw, van af dat oogenblik, is gedaald tot slaaf van den man - tot ondergeschikte, die geen 'rechten', doch de domste en wreedste 'verplichtingen' heeft na te komen. Zij is de voetveeg van den eerstbesten tiran; van den beul, van den gedegenereerde, die listiglijk een buit bemachtigde. En aan de andere zijde brengt het wettig-huwelijk aan werkelijk brave en goede jongelui of mannen de ontbolsterende, verpletterende wetenschap, dat ze 'er in gevlogen' zijn. Ik meen me zelf van aanwijzingen te mogen onthouden, op *welke wijze* zeer veel jongelui 'er in' vliegen.

Dit alles is alléén mogelijk, zoolang die Stadhuis en Kerk-formaliteiten in eere worden gehouden.

Ik acht het hier niet de plaats om een gezette studie van 't vraagstuk te maken, omdat het te veel plaats vorderen zou en bovendien meen ik, dat Uw lezers(essen) mij voldoende begrijpen. Te meer, daar het onderwerp allerminst nieuw is en elk democratisch aangelegd mensch er begrip van heeft, dat uit zedelijk oogpunt het wettelijk huwelijk in geen enkel opzicht verdediging verdienen kan. Niet één zedelijk hoog-

staand man zal zich gelukkig achten door 'n wettig-huwelijk en niet één zedelijk hoogstaande vrouw mag het *verlangen.*

Daarover zijn wij het, naar ik meen, geheel eens.

Doch nu de tweede vraag: Is een stem tegen het wettig huwelijk 'n stem vóór de vrije liefde?

Neen, men kán tegen formaliteiten zijn en er zich toch aan onderwerpen, omdat men er, zoogenaamd, geen waarde aan hecht. Dàn drukt men met 'n meêlijdend lachje elkander ten Stadhuize de hand en zet elk zijn naam in 't gelid!

Zeker! dit kán gebeuren. En het zal ook wel gebeuren - daar houd ik mij van overtuigd.

Maar - afgescheiden van de mogelijkheid, dat familieleden er op aandringen en het de aspirant trouwlustigen moeilijk maken - maar dan moet men dit weten, dat men *zwak* is. En die zwakte zou ik ook ál vergeeflijk achten, indien niet juist de gevolgen waren, dat partijen die het huwelijkscontract aangaan, elkander *aan onzedelijke banden binden.*

Het is hier, tegenover twee brave menschen, die elkander volkomen vertrouwen, waardeeren en respecteeren, niet meer de vraag of zij ooit *gebruik* zullen maken van de bevoegdheden, die het contract levert, maar de compromis zelve is in strijd met de hoog zedelijke menschen-moraal, die in strikten zin alléén tot uiting komt in het reine huwelijk.

Het vigeerende wettig-huwelijk houdt striktgenomen hoofdzakelijk rekening met de broodvraag en *poogt* te beletten, dat losbandige mannen of overspelige vrouwen aan hun feitelijk-dierlijken wellust zullen toegeven.

Uit dien hoofde reeds moet nòch de verstandige man, nóch de brave vrouw zich onderwerpen aan zulk eene onteerende, tegen-menschelijke formaliteit.

Gij kant U tegen het vrije-huwelijk, omdat, ‘in 99 gevallen van de 100 hij eerder genoeg zal krijgen van haar dan zij van hem.’ - ‘Hij zal haar, als zij hem verveelt, laten zitten met haar kinderen, en met haar verflenst lichaam, en zal een andere ‘uit beginsel’ trouwen ‘zonder wettelijke formaliteiten’. ‘Maar *zij*? - Wat wordt er dan van haar?’

Hier laat uw meening geen ruimte voor tweeërlei uitleg.

Door deze bewering verdedigt Gij het wettig huwelijk, omdat de mannen dán *niet* de vrouw ontrouw zullen worden - althans, de wettige verbintenis geeft zekerheid aan de vrouw, dat hij haar ‘zóó maar niet kan laten zitten’. Het vrije huwelijk is voor u dus een aansporing tot losbandigheid. En die meening hecht Ge op de practijk onzer samenleving.

De logica in deze redeneering is voor mij zoek.

Is de vrouw, die door 'n echtgenoot, waarmede zij wettig is getrouwd, gelukkiger bij eene verwijdering van zijn kant, dan de vrouw die door haar man - waarmede zij vrij-gehuwd was - is verlaten?

Wie heeft er méér te duchten van de wet dan juist de vrouw, die het ongeluk had een overspelig man te huwen?

En stel het geval, dat een meisje, uit waarachtige liefde zich geeft aan een man met wien zij een vrij-huwelijk sluit; stel, dat die man haar na eenigen tijd vaarwel zegt - meent gij dan dat die man *beter* geweest zou zijn met het gelegimiteerd-bewijs van trouw? - dat die vrouw minder verdriet zou ondervinden dan nu?

Het tegendeel is waar. Juist de domme wet stelt den overspeligen man in ruime gelegenheid zijn vrouw te bedriegen, zonder dat zij iets tegen hem doen kan. Hoe minder zoo'n losbandige man door 'n wet ‘gebonden’ wordt, des te eerder zal de brave vrouw tot de ontdekking komen, dat zij uit respect voor zichzelf den man het huis ontzeggen moet. Zij heeft haar lichaam niet meer af te staan aan een sujet, waarvoor zij geen achting meer hebben kan. En dit *moet* de gehuwde vrouw blijven doen tot aan den dood! De gehuwde vrouw *moet* zich geven aan den schurk, die middelen bij de vleet heeft, om de wet geen vat op hem te geven. Hij leeft als 'n zwijn en *kan* een brave, kuische vrouw dwingen tot handelingen, die voor haar een fatale marteling en degeneratie zijn.

Zegt de practijk u, dat er zooveel slechte mannen zijn, dat 99% den vrijen huwelijksband verbreken zal, dan is dit juist een pleidooi vóór het vrije huwelijk. Immers, zoodra de vrouwen weigeren zich door een huwelijks-contract als slavin te maken van Jan Rap en zijn maat, dan hebben zij tevens het zedelijke recht, mitsgaders de macht, om alle overspelige mannen in toom te houden.

Hoe slechter de motieven zijn van een vrouw, des te meer waarde mag *zij* hechten aan 'n wet, die haar beschermt voor broodeloosheid, tegen betaling van iets wat haar beneden de publieke vrouw plaatst.

Hoe edeler de motieven van het meisje, dat zich aan een man wil geven voor het geheele leven - des te grooter is haar belang bij het vrije-huwelijk. Het wettige vernietigt haar individualiteit - het vrije huwelijk doet haar het recht op zichzelf behouden.

De vieze, verdierlijkte vrouw... verliest aan haar individualiteit niets en kan daarmede altijd nog schacheren als er een huwelijkscontract tekoop is.

En de mannen?

Ik geef toe, dat zij, *zoolang er vieze-vrouwen zijn,* aardig kunnen ‘profiteeren’ bij afschaffing van wetten op de huwelijken, maar ik betwist ten eenenmale, dat de wettelijke huwelijken in stand gehouden moeten worden, omdat onzedelijke ploerten daardoor aan 'n woord ‘gebonden’ kunnen worden. Waar dezulken worden gebonden, maken zij grooter slachtoffers en brengen zij meer verdriet en ellende, dan in het geval de vrouw het recht heeft, hun de deur te wijzen.

Het ligt geheel en al aan het zedelijk pijl van onze vrouwen of het vrije huwelijk al dan niet zal bijdragen tot werkelijke beschaving van ons volk.

Maar - onverschillig of die beschaving komen zal of niet, goed *is* het en moedig ook, dat er zoo weinig mogelijk gebruik wordt gemaakt van wetten op gebied van zaken waarin *elk* voorschrift een schandvlek is op de zedelijkheid van een volk.

Doch als men daarmede tekoop gaat loopen en aan de wereld vertellen... dat men ‘uit beginsel’ den Burgemeester er *niet* bij gehaald heeft, dan handelt men m.i. al even kinderachtig en bespottelijk als de meelmuilen en bakvischjes, die er trotsch op zijn om rond te bazuinen, dat het geregistreerd permissiebiljet is afgehaald. Zulke dingen moesten de ‘beginselmenschen’ nu maar laten.

Bussum
F.W.H. EMONS.

Antwoord red:

De schrijver van het bovenstaand ingezonden stuk is, - het komt mij met het oog op de stelling die hij inneemt ten opzichte van het vrije-huwelijk noodzakelijk voor daarop te wijzen, - een der inwoners en steunpilaren van de bekende kolonie *Walden* van dr: Frederik van Eeden. Zooals hij-zelf zich uitdrukt: ‘*Ik werk direct voor Dr: van Eeden en indirect voor de menschheid; een maatschappelijke positie heb ik niet maar ik dien den arbeid.*’

Dat ik mij verplicht acht op deze bijzonderheden allereerst den nadruk te leggen ten behoeve van die Lelie-Lezers en -Lezeressen, die daarmede niet bekend mochten zijn, is daaraan toe te schrijven, dat de richting waartoe de heer Emons dus behoort m.i. gansch en al verklaart de ideale, met de werkelijkheid gansch en al strijdige positie, die hij in zijn bovenstaand betoog inneemt. Men kan dit betoog splitsen in twee gedeelten, het eerste geldt de leemten en gebreken en dikwijls besliste onzedelijkheid verbonden aan het ‘wettige huwelijk’, zooals het thans van Staatswege bestaat, het tweede behelst een pleidooi vóór de vrije-liefde-vereeniging zonder wettelijke formaliteiten, als zijnde naar de meening van den heer Emons een aanbevelenswaardige verbetering in den bestaanden toestand. Wat dit eerste gedeelte betreft zijn hij en ik het vrij-wel ééns. Daarover behoef ik dus niet opnieuw in bijzonderheden te treden; mijn meening dien-aangaande heb ik kortelijk uiteengezet in het door den heer Emons hier-boven bedoelde artikel: Vrije liefde en Vrij huwelijk (zie Lelie no. 49 van den afgeloopen Jaargang). Maar de vraag waarop m.i. alles aankomt is, of de door den heer Emons aanbevolen verbetering van vrije-huwelijk voor-iedereen, zonder wettelijke formaliteiten, de onzedelijkheid zal verbeteren of verergeren. M.i. zal dit laatste het geval zijn, en dat zonder eenigen twijfel, wanneer men de menschen in het algemeen van den band, van den dwang, ontslaat die de meesten nu eenmaal noodig hebben om in het rechte spoor te blijven.

Hier nu is het hoofd-verschil tusschen de richting waartoe de heer Emons behoort en de mijne. De heer Emons beschouwt de menschen en de mogelijkheid hen op te voeden tot één ideale gemeenschap zoo gansch en al anders dan ik, dat het mij onmogelijk schijnt met hem te redeneeren. Mij lijkt het, als ik het Blad-zelf, de Pionier lees, waarin dr: van Eeden, Emons, en zij die met hen *Walden* vestigden en thans nog bewonen hun theorieën uiteenzetten of van gedachten wisselen met halve of heele partijgenooten, zulk een kolossale dwaasheid toe één oogenblik te gelooven in de verwezenlijking van het ideaal vermeld boven aan het Blad: Wij willen vormen een gemeenschap van voortbrengers en kameraads, die op vrijen grond, zonder elkander te onderdrukken of te benadeelen, werken tot instandhouding van ons leven en tot hooger ontwikkeling, dat ik om die reden nauwlijks den moed en den lust

gevoel van gedachten te wisselen met iemand, die op een in mijn oogen zoo ‘naief’ standpunt staat van te kunnen gelooven dat de menschen in het algemeen genomen, ooit zullen worden opgevoerd tot een toestand van elkanders ‘kameraad’ zijn, die werken ‘zonder elkaar te onderdrukken of te benadeelen.’ - In gansch de natuur, in gansch de schepping, overal, zien wij hoe de eene diersoort leeft van de andere, de anderen benadeelt en schaadt ten bate van zichzelf; en óók zien wij hoe er in elke diersoort een groot verschil bestaat van intellect, van deugden en gebreken bij den een en bij den ander. Neem maar eens die dieren, die het dichtst bij den mensch staan, apen, honden, paarden. Hoe groot is het verschil tusschen de eene hond en den anderen, tusschen 't eene paard en 't andere! Er is verschil in elk opzicht, in aanleg, in karakter, in deugden zoowel als in gebreken. 't Zelfde hebben wij gezien alle eeuwen door bij den mensch. Hij ook heeft diezelfde eigenschappen gemeen met het dier; hij-ook heeft in zich dat aangeboren egoïsme, dat hem doet werken, leven, verzamelen voor zich en voor de zijnen. - Het is onmogelijk waar elk mensch zoo hemelsbreed verschilt van zijn naaste - verschilt in karakter, in levensbeschouwing, in aanleg, in werklust, in *alles* in één woord, bovenal verschilt wat zedelijke kracht betreft, - nogtans zulke ongelijksoortige wezens te willen vereenigen tot een gemeenschap van ‘kameraads’, die alleen maar werken tot ‘instandhouding’ van hun leven en tot ‘hooger ontwikkeling’ zonder elkander te willen benadeelen of onderdrukken. - Op papier klinkt zoo'n program heel mooi, maar m.i. behoeft men het Blad-zelf der Kolonie Walden, de Pionier slechts te lezen, om te zien uit de artikelen-zelf en uit de discussies-zelf der geestverwantenonderling, hoe weinig zij-zelf slagen in de praktijk met hun theorieën, hoe weinig zij-zelf elkander begrijpen, hoe weinig zij-zelf elkander waardeeren. -

Geen wonder echter waar de heer Emons op zulk een ideaal standpunt staat ten opzichte der menschen, dat hij, ook waar het hun vrijwillige liefde-vereeniging geldt, van hun zedelijke waarde een gansch andere voorstelling heeft dan ik. Hij praat in het algemeen van ‘twee brave menschen’, alsof het regel ware, dat huwelijken worden gesloten door ‘brave’ menschen. Ja, waren alle menschen ‘braaf’, dan zeker zou er m.i. geen bezwaar tegen zijn hen een vrij-huwelijk te laten sluiten zonder dwang van wettelijke formaliteiten. Maar het is juist omdat ik maar bij hooge uitzondering vertrouw op de ‘braafheid’ van twee menschen, dat ik hen een dwang, een band wil opleggen, die hen min of meer noodzaakt tot zedelijkheid. En ik geloof zeer zeker, dat heel velen, zoowel mannen als vrouwen, oneindig zedeloozer en gemeener zullen gaan leven wanneer zij gansch en al leven in ‘vrije-liefde’, dan

wanneer zij zooals nu gebonden worden door die maatschappelijke instelling van wettelijkhuwelijk, die voor velen hunner nog iets meer en iets positievers is dan een bloote vorm, die hen als het ware houdt binnen de bepaalde perken van ‘fatsoen’ en ‘plicht’, waaraan velen hunner op die wijze genoeg hechten om er niet tegen te *durven* zondigen. -

Gansch de redeneering van den heer Emons is intusschen gebouwd op ‘verstandige’ mannen en ‘brave’ vrouwen, die elkaar ‘waarachtig liefhebben.’ Zeker, *als* een vrouw haar man ‘waarachtig liefheeft’ en dan door hem wordt bedrogen, dan zal zij zeker in het wettige huwelijk evenveel lijden, dan wanneer hij haar verlaten kan, omdat zij in vrije-liefde samen-woonden. Maar hoevele vrouwen hebben hun man ‘waarachtig lief’ in dien hoogsten zin.?? De meesten ‘trouwen’ op een vrij banale wijze, omdat ze niet buiten geslachtsgemeenschap kunnen, omdat ze wel een kindje willen hebben, omdat ze liever willen worden onderhouden, dan zelf te moeten werken, óók wel omdat de eenzaamheid hen verveelt en zij behoefte gevoelen aan gezellig samenleven met een ander, etc. etc. Dat zijn alle heel triviale redenen van huwelijk-sluiten. Maar de meeste menschen *zijn* nu eenmaal triviaal. *Daarmede,* met het *bestaande* moet men rekening houden. En al die triviale vrouwen (en mannen ook, maar de heer Emons heeft het speciaal over de ‘waarachtige liefde’ der vrouw) zullen veel ongelukkiger en meer aan willekeur overgelaten zijn, wanneer men haar berooft van den wettelijken steun, van de maatschappelijke zekerheid, die een door den Staat gesloten huwelijk geeft, dan wanneer zij voortaan alleen zijn aangewezen op... de braafheid en het verstand en de waarachtige liefde van hen, met wien zij zich verbonden zonder eenige waarborgen, of banden, alleen uit ‘vrije-liefde’. -

In hoeverre een vrouw, die haar man ‘waarachtig liefheeft’ hem terstond bij de eerste afdwaling haar liefde moet ontzeggen, verantwoorde ieder van haar voor zichzelve. Wat de heer Emons daaromtrent zegt vind ik-voor-mij veel minder waar, dan wat de Zweed Gustaaf a Geyerstam zoo mooi beschrijft in ‘Vrouwenmacht.’ Daar vergeeft de vrouw telkens opnieuw, omdat zij haar man *begrijpt.* Ik ken vrouwen die datzelfde gedaan hebben in hun huwelijk, uit liefde, en die daardoor hun man terugwonnen. M.i. hebben die vrouwen méér gelijk dan de heer Emons.

Bovendien echter bestaan er naar mijne meening nog andere dan liefde-redenen, die voor een gehuwde vrouw overwegend kunnen zijn haar man te vergeven. B. v. de plicht aan de kinderen, het medelijden met hem, (om hem voor grooter afdwalingen te behoeden, waarin hij bij onvergevensgezindheid zeer waarschijnlijk zal vervallen,) enz. enz. In gansch deze zijde der zaak redeneert de heer Emons alleen over het *recht* der beleedigde vrouw op een m.i. zeer egoïste wijze. Ik voor mij vind dat haar *plicht*, aan den man dien zij ééns liefhad, aan haar gezin, aan gansch haar omgeving, hier méér moet meespreken dan haar recht-alleen.

Alles saamgenomen kom ik tot deze conclusie. De heer Emons, geheel overeenkomstig gansch zijn richting als kolonist op Walden, neemt als *regel* aan, dat het menschdom in het algemeen hoog genoeg staat voor een vrij-huwelijk. Ik stel het menschdom veel minder hoog dan hij; om die reden acht ik voor de meerderheid zulk een vrije-liefde-instelling een groot gevaar, een bepaalde aanleiding tot onzedelijkheid en plichtverzaking. Dat er echter hier en daar uitzonderingsmenschen zijn, die hoog genoeg staan om geen band, geen wettelijke formaliteiten te behoeven, spreekt van zelf. Ik ben echter blij aan het slot van 's heeren Emons artikel te lezen, hoe hij-ook het afkeurt, dat die menschen aan het publiek

‘kennis geven van hun zonder wettelijke formaliteiten gesloten huwelijk.’ Door die aanstelling lokken zij uit, dat anderen, minder hoogstaanden het mooi gaan vinden zulke ‘beginsel’-daden na te doen, *na te apen* laat mij maar zeggen, want na-apen is den mensch ingeschapen. Het is om die reden, om te waarschuwen tegen die *na-aperij*, dat ik mijn artikel schreef - en met volle overtuiging blijf bij het geschrevene óók na kennisname van het artikel des heeren Emons. *Eines schickt sich nicht für-Allen* - zoo ook hier! Het vrije-huwelijk past nog absoluut *niet* voor de menschen-in-het-algemeen; in hoeverre het hier of daar, bij hooge uitzondering, noodzakelijk of geoorloofd kan zijn beoordeele ieder voor zich zelven.[*)]

Angst.

Dicht glijien grijze wolken langs elkaar
en lijken, schuiflend, veel op vale schimmen.
Het laatste, bloedend roode onheilslicht
der zon, sterft langzaam aan de westerkimme.

En 't is de duistre, onheilzwoele nacht,
die mij omhuivert met zijn geestennadering;
dat mij van angst de zinnen schier begeven
en 't hart dof-zwaar mij klopt van lijdensfoltering.

Alsof de angsten van mijn gansche leven,
mijn kinderangsten en mijn later leed,
tot onheilsmacht gegroeid, mij neer kwam drukken
en mij in hel van wreedheid lijden deed.

En nergens straalt nog licht met mat geflonker.
Geen ster glanst in mijn sombren lijdensnacht.
Slechts satans grijnzen in het helle-donker.
Mijn lijdenskreet sterft in dien satanslach...

JEANNE C. VAN LEYDEN.

*) Het spreekt van zelf, dat ik hier het godsdienstige huwelijk opzettelijk buiten bespreking laat. Want voor ieder, die het huwelijk als een goddelijke instelling beschouwt, heeft de verbintenis voor het oog van God méér waarde dan die voor de wet.

Vergankelijk leven.

Dorre vochtgeur stijgt uit blaeren,
die de tuinman komt vergaren.
Langs de wegen van het woud
samenrapend 't doode hout.

Lichtgewemel op de wegen,
waar de wind ze weg komt vegen,
voetstappen, in 't zandig grint,
dat ze niemand weder vindt.

Vogelstem in hooge boomen
kweelt er teer zijn minnedroomen,
als de schaduwstille nacht
't leven heeft tot rust gebracht.

Dorre blaeren! - - Doode wenschen! - -
Sterven moeten ook wij, menschen.
En slechts teekens blijven staan,
waar veel menschen zijn gegaan.

Tot de tijd ze komt vermeeren,
en ze doet tot stof verteren. - -
't Is zoo treurig dit te weten
Lief, - ik kàn het niet vergeten.

't Maakt mij eenmaal stervensmoe - -
Lief, kus *gij* mijn oogen toe.
Laat mij gelooven in mijn graf,
dat je eeuwig mij je liefde gaf.

JEANNE C. VAN LEYDEN.

Boekbeschouwing.
Over Liefde in de Literatuur.

Machtsbegeerte. (naar het Noorsch van Jonas Lie,) vertaling van Jeannette G. Keijser, uitgever H.J.W. Becht, Amsterdam.)
Liefde. (door M. Constant, uitgever van Holkema en Warendorf, Amsterdam.)

Indien ik deze twee zoo zeer verschillende boeken vereenig onder één hoofd, het is omdat zij, dunkt mij, zoo frappant aantoonen het gróóte verschil tusschen de gezonde opvattingen der Noorsche literatuur, en de ziekelijke richting der Hollandsche. Want óók *Machtsbegeerte* handelt, evenals het boek van *Constant,* over Liefde! Maar welk een kenmerkend onderscheid, ofschoon beide auteurs dóór en dóór modern-getint zijn, al behoort Jonas Lie dan ook, wat het aantal zijner levensjaren betreft, reeds tot de ouderen! Bij hem, bij den Noor, vinden wij de teekening van het gewone, alledaagsche familie-leven, maar dat dikwijls, in zijn oogenschijnlijke kalmte, de grootste en meest tragische conflicten verbergt. Bij hem is de innige en oprechte en

onuitroeibare liefde der dochters uit het gezin van den rijken consul de doorloopende fijne draad, waaromheen zich weeft zijn droevige geschiedenis van *Machtsbegeerte*, voerend tot den ondergang der, bij al hun rijkdom, zoo arme en beklagenswaardige meisjes. Maar er is in gansch de ontwikkeling van dat gegeven niets, dat stuit of pijnlijk aandoet. Het is de gewillige onderwerping aan het leven, zooals het nu eenmaal *is*, en geleefd *moet* worden, wanneer men niet meesleepen wil anderen in de eigen ellende, die gepredikt wordt door een boek als dat van Jonas Lie, een boek dat geen aanklacht inhoudt, dat slechts toestanden teekent zooals die nu eenmaal zijn. Het Hollandsche liefdeverhaal daarentegen der schrijfster, die zich verbergt achter het pseudoniem Constant, is één samenraapsel van onnatuurlijke en ziekelijke hedendaagsche Haagsche toestanden. Zulke toestanden *zijn* er. En de schrijfster heeft ze hier en daar goed en vlot geteekend! Maar is het geen onrecht, het woord *liefde* aangedaan, wanneer zij hare geschiedenis van geëxalteerde en zedelijk-bedorven juffertjes bestempelt met dien titel van *Liefde*!? Is het liefde, wanneer een verzameling van aan de 'kunst' doende juffrouwen, in Parijs, zich in de armen werpt van een hoopje heeren, dat hen voor tijdverdrijf gebruikt, maar niet wil trouwen. (*Waarom* niet; dit blijft geheel in het duister.) En is het niet dóór en dóór onzuivergevoeld, het der Haagsche wereld waarin Termonde thuishoort, kwalijk te nemen, dat zij diens keuze vreemd vindt, en zijn verloofde met schuine oogen aanziet, waar deze in elk opzicht toont een weinig-kiesch-voelende vrouw, veelmeer een soort publieke meid te zijn!? Waarlijk, ik-zelf heb genoeg getoond in mijn werk, hoe ik denk over conventioneele opvattingen, en hoe hoog ik *echte* liefde, die zich heenzet over conventies, stel, om de beschuldiging te ontgaan, dat ik uit preutschheid over de liefde-opvatting van Constant den staf breek. Maar,.... er is een kenmerkend onderscheid tusschen liefde die zich, noodgedrongen, uit niet anders *kunnen*, heenzet over wereld-vormen en haar vooroordeelen, en een opzettelijk, geheel onnoodig den spot drijven met die welvoegelijkheid en dat fatsoen, waarvan een rechtgeaarde vrouw de onmisbaarheid instinctmatig voelt.

Dit laatste nu doet de heldin van *Liefde* Vera, wanneer zij bij mevrouw Termonde, de moeder van haar aanstaanden man, aan huis komt opgedirkt als een gemeene meid, en wanneer zij in Brussel gaat samenwonen met een jongen man in één huis; en dat alles nog wel, nadat zij, door haar verleden in Parijs, dubbel reden had haar misstap goed te maken door een ingetogen en bescheiden leven. Een vrouw kan zich een man geven, en er later berouw van hebben. Tot zoo ver is de zaak gezond. Maar als zij dan later 'den' man leert kennen dien zij liefheeft met haar heele ziel, dan zal zij, als zij een rechtgeaarde vrouw is, alles doen om haar schuldig verleden uit te wisschen, in plaats van, zooals Vera, een dubbelzinnig bestaan voort te zetten, en voortdurend aanleiding te geven tot scheeve oordeelvellingen. Om mijn vergelijking met *Machtsbegeerte* voort te zetten, herinner ik aan de geheel andere houding der drie dochters van den consul, die, alle drie, gedwarsboomd in hun liefde, en in stille trouw aan dat gevoel, veel echter zijn van teekening, dan de geëxalteerde, zedelijk bedorven Vera van M. Constant.

Om aan het héél-uitheemsche doen dezer heldin een geloofwaardig tintje te geven, vond de schrijfster goed haar Hollandsche afkomst te vermengen met 'Poolsch bloed'. Deze wel wat ouderwetsche roman-list moet dan ophelderen de hartstochtelijkheid en heftigheid van Vera, in tegenstelling met het meer flegmatische van Hollandsch temperament. Intusschen zijn al haar overige figuren evenzeer meer van een uitheemsch dan van een Hollandsch type. Daar is Truus, de vriendin van Vera, die geleefd heeft met een Parijschen schilder, en later tot hem terugkeert. Daar is Ange, een andere vriendin, die de rol speelt van verraderes, en wier positie in de Haagsche wereld mij heel vaag omlijnd schijnt, daar zij gelijktijdig een musiciënne is van beroep, en toch, als uitgaand meisje, aan huis komt bij een mevrouw Termonde, de deftigheid in persoon! (Hetgeen in den Haag eenvoudig ondenkbaar is.) Daar is, vooral ook, de bijna blinde Berthold, wiens geheele bestaan bestaat in een raadselachtig verliefd-doen jegens Vera! Daar is eindelijk Termonde-zelf, tegelijk een heel vrij-voelend en vrij-denkend, onafhankelijk mensch, en kundig kunst-criticus, en toch loopend aan den leiband van Haagsche vooroordeelen en conventies! Al deze menschen maken een gezochten, gewilden indruk! Zij schijnen bij elkaar gezocht en bij elkaar gegroepeerd met de kennelijke bedoeling om nu eens een apart, in 'de kunstwereld'-spelend romannetje samen te flansen. Heel dat onhandige en weinig-natuurlijke van den opzet blijft storen in den ontwikkelingsgang. Een man van de wereld, en zijnde van de ontwikkeling van Termonde, laat zich niet zóó dòm beetnemen door de quasi-onschuld eener Ange! En evenmin kan het slot, met zijn onmogelijke ontknooping, een anderen indruk maken dan eene van verregaande onhandigheid! Het is een roman-list van den vierden rang, om op reis-vertoevende Hollanders de dupe te laten worden van vóórgewende titels en vóórgewende voornaamheid! Menschen als deze Ange, die zoo handig een rijken en deftigen echtgenoot weten te veroveren als Termonde, bezitten te veel wereldwijsheid, om, op hun huwelijksreis al, weg te loopen met een quasi-Italiaanschen prins zonder fortuin en zonder relaties! - Maar Ange *moest* nu eenmaal wegloopen van Termonde, om hem daardoor de gelegenheid te geven terug te keeren tot Vera in Brussel! En nog een andere hinderpaal *moest*, voor dit bevredigend slot, uit den weg worden geruimd, namelijk den met haar samenwonenden, op haar verliefden Berthold. Ook daarop weet de schrijfster raad. Wat is gemakkelijker dan hem, bijna blind, onder

een tram te laten vermorzelen! We krijgen dan nog een aandoenlijk bezoek van Vera aan zijn sterf bed, in het hospitaal! En... eind goed, al goed!

Neen, dit is géén boek dat prijken mag met een zóó schoonen naam als *Liefde!*, al heeft de schrijfster een geheel andere en veel betere definitie van dat woord gegeven, dan Jeanne Reijneke van Stuwe deed, toen zij háár werk *Liefde* schreef, (mede in dit blad besproken.)

Liefde is iets anders, iets hoogers, dan het zuiver dierlijk zich aan elkander lichamelijk verlustigen van Jeanne Reijneke van Stuwes held en heldin. Maar het is evenmin dat geexalteerde en ziekelijke doen dezer Vera van M. Constant, die eerst, zonder liefde, een man haar maagdelijkheid geeft, en dan een ander, dien zij aanbidt, vrijwillig verlaat terwille van de intrigues eener onwaardige als Ange, om intusschen, en-passant, eindelijk genoegen te nemen met het opgedrongen gezelschap van een zoogenaamden ‘vriend’, wiens werkelijke gevoelens voor haar, dunkt mij, haar moeilijk kunnen verborgen zijn gebleven, en, bij haar gemoedstemming, ten opzichte van

Termonde, een dagelijksche kwelling zouden hebben moeten zijn! - Ik vind het jammer dat een schrijfster van begaafdheid, en die beschikt over de grootste losheid van conversatie-toon in haar werk, waar het geldt het natuurlijk gebabbel weer te geven van wereldmenschen en jongelui onder elkaar, zich heeft laten verleiden haar milieu zóó te kiezen, dat het niet anders kàn dan onnatuurlijk en gedwongen aandoen! Het gevoel van Vera voor Berthold is rein en vriendschappelijk, en haar liefde tot Termonde is een mooi, zich zelf-gelijk blijvend, eerlijk van een man houden, zonder zichzelf op den voorgrond stellen, zonder zelf-aanbidding! Waren daarom de personen-zelf gewone, natuurlijke menschen geweest, in plaats van would-be artisten, met quasi- 'vrije' gevoelentjes over conventies, enz; enz; dan zouden zij, geteekend met de vaardige pen van M. Constant, geworden zijn tot een treffend en wáár levensbeeld! Terwijl zij nu den indruk nalaten van tooneel-poppen en overprikkelde zenuwpatiënten, van wien men schouderophalend zegt: *Als* er zóó zijn, (en dat geloof ik wèl in zekere Haagsche kringen,) dan moet men zeggen, dat zij niet beter verdienen dan door degelijke en ernstig-denkende menschen met minachting of medelijden te worden voorbijgegaan! Dergelijke lieden als Vera's, Termondes, juffrouwen Truus, enz; enz, kan men onmogelijk ernstig nemen! Zij zijn onrijpe vruchten van een bedorven tijd!

En hierin nu ligt het verschil met de Noorsche literatuur, waarvan *Machtsbegeerte* weer een zoo aantrekkelijk product is. Wat de Noorsche schrijvers ons laten zien is een conflict, dat voortkomt niet uit onnatuur of verdorvenheid, maar dóór het alledaagsche leven zelf! Ware Vera van M. Constant een zichzelve-achtende vrouw gebleven, die haar lichaam bewaarde voor hem dien zij lief kon hebben, dan zou geheel het tragische zijn weggevallen uit haar leven, dan had zij Termonde kunnen huwen als een van zelf sprekende zaak! Maar, in plaats daarvan, vond zij goed haar 'vrijheid' en 'onafhankelijkheid', op nieuwerwetsche wijze, vast te stellen door een geven van haar hoogste vrouwengoed, van haar eer, zonder liefde, en zonder noodzaak! En, al houdt hare vriendin, juffrouw Truus, daarover ook nog zoo veel hoogdravende praatjes, met de bekende gelijkheidstheorieën op dat punt, het feit laat zich niet wegredeneeren daardoor, dat Vera vrijwel handelde als een publieke meid, en het dus aan zichzelf heeft te wijten, wanneer anderen *dat* in haar zien, en wanneer haar verloofde geen achting meer heeft voor háár, die hem bovendien door haar geheimhouding daaromtrent bedroog, nog tijdens hun engagement! Stel daartegenover de buiten eigen schuld ongelukkige liefde der drie dochters van den consul uit *Machtsbegeerte*! Met enkele pennestreken wordt ons het type van den rijken, heerschzuchtigen vader geschilderd, zóó, dat wij hem vóór ons zien gelijk dergelijke karakters overal, gansch het leven door, te vinden zijn! En het logisch gevolg van dergelijke familie-omstandigheden is het dwarsboomen in liefdes-zaken, wanneer de jongelui in quaestie niet behooren tot de rijken en de voornamen van de stad. Twee dochters geven toe. Wij zien de oudste reeds getrouwd bij den aanvang van het verhaal; de tweede wordt gekoppeld aan een veel ouderen man, omdat haar vader daarin zijn belang ziet. En de derde houdt wel den strijd vol, maar verliest nochtans den jeugd-geliefde, die wijkt naar Amerika. Wij zijn aan het eind van het boek getuige van haar vervlogen illusiën, maar tevens van haar trouw aan haar liefde! - Er lijkt mij in die teekening van liefde, zooals de Noorsche schrijver die opvat, zooveel méér échtheid en natuurgetrouwheid, dan in het woordgeschetter eener Vera en van haar vriendinnen Truus, en hoe zij meer heeten mogen! Wat zijn dat gewone, liefelijke

meisjes-figuren, die Bolette, en die Margaretha, die niet redeneeren, niet beschouwingen houden over hun vertrapte rechten, maar die het leven aannemen zooals het is, zonder morren, zonder aanstellerij, in stilte trouw als goud, naar het uitwendige buigend voor het onvermijdelijke, maar innerlijk met een nobele plichtsbetrachting, die hen gróót maakt te midden der alledaagschheid-zelf van hun schijnbaar mislukt leven! Tot de allermooiste bladzijden van dit blijvend mooie boek reken ik den tocht van Margaretha naar de tante van Niels, en bovenal dien anderen, welke zij onderneemt om hem zelf op te zoeken, als háár hart tot hem trekt! Er is een jonkvrouwelijke onschuld en reinheid in dat verlangen van haar, om kracht te putten uit hem, en in heel haar gesprek met hem later, dat getuigt bij den schrijver van een diep-innerlijk ná-voelen van het onbedorven meisjeshart! Er is geen preutschheid in deze Margaretha! Zij schaamt zich noch voor de tante, noch voor Niels-zelf hare liefde! Maar tegelijk bewaart zij zich zoo fier, zoo zelfbe-

wust! En, zelfs in de nederlaag van die andere zuster, in die stomme, angstige onderwerping van die Bolette aan het gevreesde huwelijk, is nogtans iets dat eerbied afdwingt, veel eerder dan minachting. Veel grooter is *deze* 'zwakke' vrouw, die zich uit kinderlijke liefde onderwerpt, en zich offert aan de heerschzucht van den vader, dan die andere het is, die onafhankelijke, die vrije Vera uit Constant's *Liefde,* waar zij haar vrijheid en haar onafhankelijkheid misbruikt tot een schaamteloozen val, zonder beginsel, zonder dieperen drijfveer, alléén maar uit eigenzinnig willen vertrappen de conventie!

Van *Machtsbegeerte* is de liefde-geschiedenis dezer dochters slechts een onderdeel. En toch is die geschiedenis metéén de ziel van het verhaal. Want de intrigues van den consul, zijn kuipen en knoeien om de macht te behouden, die anderen dreigen hem afhandig te maken, brengen noodgedrongen mede, dat hij zijn kinderen, die hij op zijne wijze toch wèl liefheeft, moet offeren aan zijn heerschzucht. En dààrom, omdat dit alles zoo echt menschelijk, zoo door en door gewoon is, daarom treft dit verhaal zoo zeer, door het waarachtige en van het leven afgeziene, dat er in spreekt! De Vera's en de dames genre-Truus, en de Anges, zullen altijd blijven de weinig-aantrekkelijke producten eener ziekelijke overbeschaving en kunstmatige ideeën-kweekerij, wier lot men moeilijk kan beklagen of interessant vinden, daar zij het hebben te wijten aan eigen on-natuur en geëxalteerdheid! De Margaretha's daarentegen en de Bolettes zijn typen van die overal en in de overgroote méérderheid voorkomende, zoogenaamd 'gewone' vrouwen, die lijden dóór het leven, en ondergaan dikwijls, niet uit eigen schuld, maar omdat zij met hun vrouwgevoel betalen moeten wat de man haar misdoet.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ter bespreking toegezonden.

La femme d'Aujourd'hui (afl: Juni 1905). Bijzonder interessant is deze aflevering van het Fransche maandschrift, dat door de uitgevers van Holkema en Warendorf, Amsterdam, is te bestellen. Ik wijs in de eerste plaats op het artikel gewijd aan de vrouwelijke omgeving van den Duitschen Keizer naar aanleiding van het huwelijk van den Kroonprins. In hoeverre fransche partijdigheid aan het woord is laat ik in 't midden, in elk geval is het een zeer onderhoudend geschreven stukje, dat een interessant kijkje geeft op de Keizerin als huisvrouw, op de verhouding van de verschillende zusters van Wilhelm II tot hun machtigen broeder, enz. Portretten van deze vier zusters en van de tegenwoordige Kroonprinses en de Keizerin (volgens het artikel de slechtst-gekleede vorstin die leeft), geven een bijzondere aantrekkelijkheid aan de lezing. Verder vermeld ik nog een artikel speciaal gewijd aan de toiletten der nieuwe Kroonprinses, die zoowel blijkens deze illustraties van hare japonnen in de 'Femme d'aujourd'hui' als te oordeelen naar hetgeen ik zag van haar trousseau in 'the Queen', een uitstekenden smaak schijnt te bezitten en veel gevoel schijnt te hebben voor toilet-zaken. Volgens Henri de Weidel, de auteur van het hier-

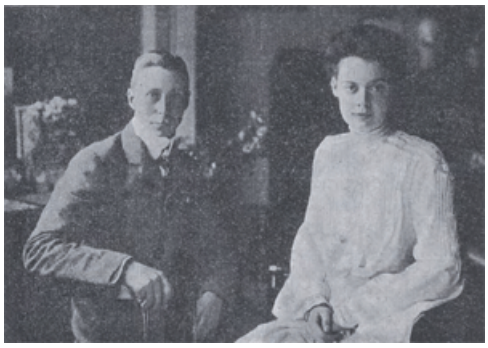

Kroonprins v. Duitschland en zijne vrouw Cecile Augustine Marie, hertogin v. Mecklenburg-Schwerin.

boven-bedoelde artikel: L'entourage feminin de Guillaume II, is deze zin voor iets zoo ondegelijks, - om met moderne vrouwen te spreken, - als mooie japonnetjes en wat daarbij behoort, een gevolg van de gansch en al fransch-getinte opvoeding, die de Meklenburgsche prinses ontving te Cannes, waar hare moeder des winters verblijf houdt. Vandaar ook dat zij - steeds volgens Henri de Weidel - hare toiletten tot ergernis van de Keizerin in Parijs liet bestellen, en gansch en al de Parijsche mode volgt in plaats van de Duitsche. - Een ander zeer actueel onderwerp in deze Juni-aflevering is: L'éducation d'un roi: Alphonse XIII d'Espagne. Het spreekt van zelf dat deze jonge vorst, die de ontvlambare harten der Parijzenaars heeft veroverd bij zijn onlangs afgelegd bezoek in Parijs, er nog al goed afkomt in de bewuste bladzijden, ofschoon de schrijver eerlijk genoeg is te bekennen: Certes il n'est pas beau, il n'a de remarquable que les yeux très vifs, très intelligents. - Voor hen die zouden kunnen denken dat ‘La femme d'aujourd'hui’ alleen maar gewijd is aan vorsten en hun

doen en aan high-life kringen voeg ik er nog bij, dat de overige artikelen van dit nommer handelen over gansch andere onderwerpen, zooals b.v. ‘Le harem moderne’, ‘Une femme compositeur,’ enz.

Een werkelijk genoegen gaf het mij ter bespreking te ontvangen: **Nederlandsche Kunstfotografieën, 22 werken van W.H. Idzerda**. (Uitgave J.R.A. Schouten Amsterdam). Dit album bevat namelijk *kunst*-fotografieën in den werkelijken zin. Ik noem b.v. ‘Triest Weer’, ‘Kerst-Avond’, de ‘Portret-studie’ van een dame in een leuningstoel, uitstekend van houding en natuurlijkheid. - Ook ‘Bij het toilet’ geeft een hoogen dunk van de bekwaamheid van dezen kunst-fotograaf, (den Haag, Laan van Meerdervoort). Maar ik zou onder al de afbeeldingen geen enkele weten aan te wijzen, die dat niet doet. Op grijs papier, in groot formaat, gehecht zóó dat er een breede ruimte overblijft als lijst, geeft deze verzameling een wezenlijk genot bij het bezichtigen.

Handboek van vreemde woorden, uitdrukkingen enz. door L.M. Baale en Mr. Dr. C.H. Baale. (Uitgave van W.J. Thieme en Co. Zutphen). Het praktisch nut van zulk een uitgave springt zoo in het oog, dat ik deze eerste aflevering met blijdschap aankondig.

De Vereeniging tot bevordering van de Vestiging van Vreemdelingen in Arnhem zendt een keurig reclame-boekje ter bespreking, dat op blz: 2 o.a. deze woorden bevat: *Het karakter van Arnhem is dat eener vroolijke, bloeiende, rijke stad uit den nieuweren tijd.* - Dan volgen eenige bijzonderheden over de kunst, de aanleg van plantsoenen, over onderwijsinrichtingen, enz. Ik releveer, omdat het wèl de moeite waard is daarop de aandacht te vestigen, dat, volgens een bijgevoegd belastingstaatje over 1904, Arnhem behoort tot die grootere steden in ons land waar de belasting zéér laag mag worden genoemd. Het staatje vermeldt Arnhem, Amsterdam, Breda, Dordrecht, den Haag, Haarlem, Leeuwarden, Nijmegen, Rotterdam, Utrecht, Zwolle. Ook de kosten van het onderwijs komen niet overmatig hoog in Gelderlands mooie hoofdstad. Persoonlijk ben ik een groote liefhebster van de heerlijke omstreken van Arnhem, en ik kan mij niet begrijpen waarom zoovele menschen, speciaal ook Indischen, het prefereeren hun ouden dag te slijten, hun klein pensioen te verteren, in een zonnige, heete, nieuwe straat van den Haag, in een der soort duiventilletjes, die daar in trek zijn, in plaats van zich een behoorlijke woning aan te schaffen in de vrije, frissche, gezonde buitenlucht van Gelderland. Arnhem moge geen Kurhaus, geen Scheveningen hebben, daarvoor biedt het andersins in de onmiddelijke nabijheid veel meer heerlijke wandelingen dan den Haag. En, hebben al die menschen, die zich oppropppen in de achter-straten om en bij Duinoord, en achter aan het Bezuidenhout, geld en tijd en lust den ganschen dag te vertrammen naar Scheveningen? Draagt de illusie: Ik woon in den Haag, er niet veel toe bij hen te drijven naar de residentie, al kunnen zij zich ook geen enkel der dure Scheveningen-genoegens veroorloven?

Het boekje, dat ik zeer ter kennismaking aanbeveel aan hen die vrij zijn in de keuze hunner woonplaats, is te verkrijgen door bemiddeling van het bestuur der bovenvermelde vereeniging: L.G.A. graaf van Limburg Stirum voorzitter, H. Lamvelt 1ste secretaris, C.O. Knoops 2de secretaris, allen te Arnhem. (uitgevers Kluppell en Ebeling Arnhem).

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

AMSTERDAM, 16 Juni 1905.
P.C. Hooftstraat 90.

Aan de Redactie der 'Hollandsche Lelie'
Zeestraat 46, den Haag.

Hooggeachte Redactrice,

De opstellen in de Lelie betreffende het vraagstuk der 'Vrouw' worden door mij met steeds vermeerderende belangstelling gevolgd, vooral die van de hand der redactie, omdat die zoo volkomen harmonieeren met mijn persoonlijk gevoelen.

Ook ik acht de roeping der vrouw als echtgenoote en moeder zoo gewichtig en veelomvattend dat er geen tijd voor ernstige bezigheden daarbuiten mag overblijven.

Een gehuwde vrouw en moeder behoort aan haar huis en haar gezin al haar krachten te wijden en buiten de fabrieken en werkplaatsen, maar ook buiten kantoor en school te blijven. Vooral om dat laatste heerscht in den laatsten tijd groot verschil van meening. Sommige gemeentebesturen oordeelen met U (en mij) dat de gehuwde onderwijzeres, moeder geworden, haar ontslag behoort te nemen, de meerderheid echter, met Amsterdam bovenaan, volstaat met een langdurig verlof, meenende waarschijnlijk dat de moeder oud genoeg is en maar wijs genoeg moet zijn, om zelve te beoordeelen of zij de, minst genomen, gedeeltelijke verwaarloozing harer plichten tegenover huis en kinderen met haar geweten kan overeenbrengen. Er zijn echter nog andere belangen in het oog te houden, n.l. het onderwijs zelve en de kinderen der burgerij. Het werk eener onderwijzeres is niet beperkt tot het enkele uren daags voor een klasse meisjes te staan en daar maar voortdurend tot vervelens toe herkauwen van wat men zelve

vroeger geleerd heeft; integendeel, om een goede onderwijzeres te worden of te blijven is voortdurende degelijke studie een voornaam vereischte. De algemeene ontwikkeling op verschillend gebied en ‘up to date,’ zoo noodzakelijk voor ieder die kinderen onderwijst, heeft men in de leerjaren niet kunnen machtig worden, daarvoor ontbrak tijd en gelegenheid, en moet later door ernstige studie verkregen worden; dikwijls ook buitenshuis. Hoe moet de onderwijzeres-moeder tijd vinden, tusschen de verzorging van kinderen, echtgenoot en huis om aan dien plicht van studie te voldoen, en als de kinderen tandjes krijgen en lastig zijn en de nieuwmodische geleerde kwakzalversmiddelen van droogliggen, kunstmelk enz. falen? En nu spreek ik nog niet van zorgvuldig corrigeeren van het schriftelijk werk der schoolmeisjes, waarvoor op de school geen tijd is en wat toch ook tot de werkzaamheden behoort, waarvoor salaris genoten wordt.

Wel ben ook ik van meening dat in onze wetgeving, wat betreft de rechten der vrouw, belangrijke wijzigingen behooren gebracht te worden, maar niet dat de gehuwde vrouw en moeder geroepen kan worden tot openbare ambten, zij heeft de heerlijke roeping met haar kinderen te leven en hen op te leiden tot krachtige leden der maatschappij.

Hieraan sluit van zelve een kort antwoord aan Magdalena van Haaften op hare vraag in den aanhef van het ingez. stuk blz. 810 der Lelie: ‘Lees met zorg den Bijbel, n l. het Oude Testament; Jezus heeft zoo goed als niets gezegd over het recht der vrouw, met uitzondering zijn beschermen der overspelige vrouw, die volgens de wet van Mozes des doods schuldig was, terwijl de schuldige man niet gestraft werd. In het geheele Oude Testament wordt de vrouw als minderwaardig beschouwd en zonder rechten. Een man kon zijne vrouw verstooten, niet omgekeerd, (ditzelfde stelsel vindt men in de Mohamedaansche wet terug) kon meerdere vrouwen nemen; de vrouwen namen geen deel aan de beraadslagingen der mannen, hadden een afgescheiden plaats in den tempel, enz. enz. En daar Christus gezegd heeft de wet van Mozes niet te zullen veranderen, moeten de Christenen, die aan de letter van den Bijbel waarde hechten (en aan den geest), zich blijven verzetten tegen wijziging van het stelsel van minderwaardigheid der vrouw.

M.

Uit het verre Westen.
Een Kerkhof in Amerika.

De electrische tram brengt ons tot bij de groote poort aan den ingang van Mountain View Cemetery in Oakland.

Links bevinden zich de gebouwen voor Lijkverbranding, onlangs in gebruik gesteld.

Voor eenige jaren was alleen in San Francisco een Crematory, maar hoe langer hoe meer komt het verbranden in zwang, vooral met het oog op de gezondheid.

Een eind verder ziet men tegen de helling de witte steenen der Katholieke begraafplaats in de zon schitteren.

Een lijkstaatsie nadert, bijna onhoorbaar door de caoutchouc banden der wielen, in gestrekten draf. Het doet mij altijd pijnlijk aan, zoo'n stoet anders dan langzaam en plechtig zich te zien voortbewegen; maar de afstanden zijn groot, den doode

hindert het niet en de rouwdragenden zijn te zeer in hun leed verdiept, om er op te letten.

In de hoofdstraat in East-Oakland, waar ons huis staat, komen veel begrafenissen voorbij.

Wij zeggen dan: ‘alweêr een verdriet, dat voorbijgaat’, het laatste tweeledig op te vatten, want, o, het gemis en dan..... de herinnering blijft.

Na de lijkkoets komen eenige rijtuigen met de naaste familie. Al rouwt men niet, op den dag der begrafenis zijn de Amerikanen geheel in het zwart gekleed; heeft men geen geld, dan leent een vriend of bekende de kleêren. Vrouwen gaan zoowel meê als de mannen. Na de staatsierijtuigen komt een vaak onafzienbare rij buggies, waarin kennissen en buren gezeten zijn; kleine kinderen worden ook meêgenomen. De klok boven de groote poort laat, als de stoet er doorrijdt, een paar slagen hooren, als wil zij zeggen: ‘alweêr een, die rust heeft.’

Wij wandelen langzaam verder, voorbij het groote bloemperk in het enorme grasveld, omgeven door altijd bloeiende magnolia's en andere hooge boomen. De voorgevel van de gebouwen der office is geheel onder klimop verborgen en bloemen ziet men overal, zoover als het oog reikt, al naardat het jaargetijde ze oplevert. Breede rijwegen, zoo glad als een kolfbaan en bedekt met rood zand, doorkruisen de begraafplaats in alle richtingen; de paden voor voetgangers zijn van asphalt met aan weêrskanten bloeiende heesters.

Voortdurend zijn er tuinlui bezig met besproeien der perken, wat om dezen tijd van het jaar niet zoo noodig is als 's zomers.

Wij komen aan een fontein met een vijver, vol goudvisschen en waterplanten en rondom stamrozen. Rechts en links verheffen zich praalgraven, geheele groepen van marmer en er liggen en staan tal van zerken. Het kerkhof ligt in de ‘foothills’ en men kan zich geen denkbeeld maken van den grootschen en tegelijk liefelijken indruk, dien de prachtige natuur maakt, ingesloten door de vrij hooge bergen. Uit de verte dringen de

geluiden der groote stad flauw tot ons door in de stilte rondom ons.

Wij naderen weêr een groot grasperk met hier en daar eucalyptussen en treurwilgen.

Hier mogen geen steenen worden gelegd, om de plaats aan te duiden, waar een betreurde doode ligt; alleen koperen plaatjes, bestand tegen weêr en wind en het wiel der grasmachine. Zelden zag ik een plaats, zoo mooi gelegen en zoo keurig onderhouden.

De bloemen op de graven neemt men weg, als zij verwelkt zijn. Er wordt een som in ééns betaald voor 'perpetual care' en men kan verzekerd zijn, dat, al komt men nooit terug, alles in goeden staat wordt gehouden.

Als de kist in het graf wordt neêrgelaten, legt men er takken van bloeiende heesters op, om het pijnlijke geluid van het neêrploffen van het zand eenigszins weg te nemen.

Op Decoration-day, 30 Mei, gaan de meeste Amerikanen naar het kerkhof, voornamelijk om de graven der gesneuvelde soldaten te versieren. Op gouvernements-kosten worden de lijken naar hun geboortegrond overgebracht en tal van hen ligt hier begraven op een groot veld, omgeven door kanonnen, kogels en ankers. Middenin staat een hooge vlaggestok met de 'Stars' en 'Stripes.'

Voortdurend komen en gaan menschen, om de graven te bezoeken, ook passeeren mij tal van rijtuigen. Twee meisjes, 12 en 8 jaar, naderen, een mand bloemen tusschen hen in, klaarblijkelijk uit eigen tuin. De oudste pakt de bloemen uit en schikt ze in een meëgebrachten aarden bak; de jongste vult dien met water uit een der ontelbare kranen der waterleiding. Zij gaan ernstig en bedaard haar gang, niet lettende op mij, en, als het werk is afgeloopen, begeven zij zich op een afstand, om het effect te zien. Langzaam gaan zij heen, telkens omkijkend. Zij zijn even voldaan over haar kleine offerrande, als hadden zij op het graf van haar doode het prachtigste bloemstuk neêrgelegd. De ledige lijkwagen passeert mij en eenige minuten daarna komen de rijtuigen der familieleden voorbij, om huiswaarts te keeren; de rouwstrik, door den ondernemer der begrafenis, ook wel door vrienden, aan de deur van het sterfhuis bevestigd, om onnoodig gebel te voorkomen, wordt weggenomen en alles gaat weêr den ouden gang, alsof er niets gebeurd is.

Alleen is er een ledige plaats!

M. VITRINGA.

East-Oakland, Californië.

De drie Zonen van Leo Tolstoï.

Een vader gaf aan zijn oudsten zoon: een stuk grond - koren - vee - en sprak: 'Leef als ik en het zal u wel gaan.'

De zoon nam hetgeen zijn vader hem had gegeven, ging henen en begon uitsluitend voor zijn genoegen te leven. 'Vader heeft gezegd dat ik leven moest als hij; hij neemt het leven vroolijk op, dus ik doe evenzoo.'

Zoo leefde hij een, twee, tien, twintig jaar. Hij verbraste al wat zijn vader hem had gegeven en bezat eindelijk niets meer. Toen begon hij zijn vader te vragen hem nog meer te schenken, doch deze weigerde. Hij beproefde het nu met vleierijen; het mooist wat hij bezat, gaf hij zijn vader. Deze bleef doof voor zijn smeekbeden. Toen begon de zoon vergeving te vragen, denkend zijn vader beleedigd te hebben; wederom vleide hij: de vader bleef onvermurwbaar.

De zoon begon den vader te vloeken: ‘als ge me nu niets wilt geven,’ zei hij, ‘waarom hebt ge me dan vroeger die gift geschonken, zeggend dat dit geld voldoende was voor mijn gansche leven? Al het genot, dat ik heb gesmaakt in de jaren dat ik mijn fortuin verbraste, is niets, vergeleken bij het lijden dat ik thans moet uitstaan. Ik voel dat ik het verderf tegemoet ga - er is geen hoop op redding. En wie is de schuldige? Dat zijt gij. U hadt moeten weten dat dit fortuin niet voldoende voor mij was, en later heeft u me niets meer willen geven. U heeft toch gezegd: Leef als ik, en het zal je wel gaan. Ik heb als u geleefd: gij leefdet voor uw genoegen en ik ook; ik heb ook voor mijn genoegen geleefd. Gij hebt het grootste deel van het fortuin voor uzelf gehouden, en ik had niet genoeg. Ge zijt geen vader, maar een bedrieger, een boosdoener. Gevloekt mijn leven! Gevloekt, gij valschaard! Ik ken je niet meer! Ik haat je!

De vader schonk eveneens een stuk grond aan zijn tweeden zoon, zeggend: ‘Leef als ik en het zal u wel gaan.’

De tweede zoon smaakte niet zooveel genoegen van deze gift als de oudste zoon. Hij wist wat met zijn broeder was gebeurd, en daarom begon hij na te denken hoe hij het

aan zou leggen met zijn fortuin. Hij begreep dat zijn broeder de woorden: ‘Leef als ik’ verkeerd had opgevat, en dat men niet uitsluitend voor zijn genoegen moet leven. Hij dacht lang na over de beteekenis der woorden: ‘Leef als ik.’ Hij meende dat hij evenals zijn vader een fortuin bijeen moest zien te krijgen, zoo groot als hetgeen hem geschonken was. En hij begon te werken om een terrein te bemachtigen, even groot als het stuk grond dat zijn vader hem had geschonken, en hij dacht na hoe te handelen.

Hij vroeg raad aan zijn vader, doch deze gaf geen antwoord. De zoon dacht dat de vader bang was om hem iets te zeggen, en begon alle voorwerpen die zijn vader gebruikte te onderzoeken, om te begrijpen hoe deze had gehandeld. En hij verloor al wat hij van zijn vader gekregen had, en al wat hij uitvoerde deugde niet. Doch hij wilde niet bekennen dat hij alles bedorven had, en hij begon gebrek te lijden. Tegen ieder klaagde hij dat zijn vader hem niets had gegeven, dat hij alles zelf had verdiend, dat anderen het er nog beter zouden afbrengen, en dat de menschheid weldra zulk een trap van volmaaktheid zou bereikt hebben - dat alles volmaakt zou zijn.

Zoo sprak de tweede zoon, zoolang hij nog iets bezat van hetgeen hem door zijn vader geschonken was. Toen hij alles had verloren, - pleegde hij zelfmoord.

Zijn vader gaf een even groot stuk grondgebied aan zijn derden zoon, en zei: ‘Leef als ik, en het zal uw wel gaan.’

En de derde zoon, blijde dat hij evenals de twee oudere broeders een stuk grond ontving, verliet zijn vader. Maar hij wist wat er met zijn broeders was gebeurd, en ook hij dacht na over de beteekenis van de woorden: ‘Leef als ik, en het zal u wel gaan.’

Hij zei bij zichzelf: mijn oudste broeder dacht dat ‘leven als onze vader’ wou zeggen: leven voor zijn genoegen, en hij heeft alles doorgemaakt, en is het verderf tegemoet gegaan. Mijn tweede broeder dacht dat ‘leven als onze vader’ beteekende handelen als onze vader: ook hij ging verloren. Wat beteekent nu: leven als onze vader? - En hij trachtte zich te herinneren al wat hij van zijn vader wist. En hoe hij ook nadacht, hij wist maar één ding: dat voor zijn geboorte niets van hem bestond, dat de vader hem had geschapen, gevoed, onderwezen, hem gaven had geschonken en gezegd: ‘Leef als ik, en het zal uw wel gaan.’

En hij wist dat de vader evenzoo met zijn broeders had gehandeld, en hoe hij ook nadacht, hij kon zich niets anders van zijn vader herinneren. Al wat hij wist was dat weldaden waren bewezen aan hem en aan zijn broeders.

Nu begreep hij wat de woorden ‘Leef als ik’ beteekenden. Hij begreep dat ‘leven als de vader’ beteekent: doen wat gedaan moet voor het welzijn van de menschen. En toen hij aldus dacht, kwam de vader op hem toe en zei: ‘Nu zijn we weer vereenigd - het zal u welgaan. Ga tot al mijn kinderen, en zeg hun wat beteekent “Leef als ik,” en zeg hun dat het waar is, dat allen die als ik zullen leven, altoos gelukkig zullen zijn.’ - En de derde zoon ging henen om dit aan al zijn bloedverwanten te boodschappen, en telkens als een kind zijn deel kreeg, verheugde dit zich; niet omdat het veel ontving, doch om als de vader te kunnen leven en altoos gelukkig te zijn.

* * *

De vader is God, zijn zonen zijn de menschen; het fortuin is het leven. De menschen denken dat ze alleen kunnen leven, zonder God; de een meent dat het leven hem is geschonken tot louter vermaak; ze genieten en verbrassen hun leven, en als de dood komt begrijpen ze niet waarom het leven hun geschonken werd, omdat het levensgenot met het lijden van den dood eindigt.

En die menschen sterven met een vloek op de lippen; ze scheiden zich af van God - dit is de eerste zoon.

De anderen denken dat het leven hun gegeven is om het diepzinnig te bestudeeren, en ze arbeiden om een ander, een beter leven te scheppen, doch door hun pogingen om dit leven te verbeteren, verliezen ze het, en berooven zij er zichzelf van.

Weer anderen zeggen: al wat wij van God weten is dat hij menschen weldaden schenkt, en dat hij beveelt eveneens te doen aan anderen. Handel dus als Hij: doe wel aan de menschen.

En zoodra ze aldus doen, zal God tot hen komen, en zeggen: ‘Zoo was mijn wil. Doet wat ik anderen doe, en ge zult leven als ik.’

Naar het Fransch door
ANNIE DE GRAAFF.

Kunst en Wetenschap.
De collectie kunstvoorwerpen van Dr. von Pannwitz te Munchen.

De kunst heeft tegenwoordig niet te klagen, al betoonen, zooals in ons land, de regeeringscolleges zich nu niet altijd haar grootste vrienden.

De nieuwe kunst herstelt zich hoe langer hoe meer van haar vroeger verval. Nieuwe banen zoekt zij, en al leiden die banen niet altijd naar het groote doel, het pogen zelfs is schoon in het worstelperk der eer.

Liefde voor kunst wordt alom opgewekt. Het schoone in de kunst te leeren zien is het streven van velen, zoo meesters als leerlingen.

Dat alles is gelukkig, maar nog gelukkiger, dat getracht wordt bijeen te brengen, bijeen te houden, en een rentegevend kapitaal te doen zijn voor hart en geest, wat in vroegere eeuwen op het gebied van kunst en kunstnijverheid is gewrocht.

Evenals de kunst zelve werd dat bewaren van de schatten der oudheid maar al te zeer verwaarloosd. Men hechtte geen waarde aan wat de grijze, en de minder grijze oudheid tot ons had gebracht.

Eerst begonnen enkele liefhebbers; dezen werden kunstverzamelaars, en eerst toen kwamen de musea, als nog schuchter in het verzamelen, waarbij alles op de dubbeltjes aankomt.

Toch zijn de collectionneurs in deze zaak de lieden, die het meeste nut doen, vooral indien zij vrijgevig zijn met het openen van hun schatkamer voor anderen.

Zoo b.v. Dr. Von Pannewitz te Munchen, die bereid is gevonden om een deel van zijn rijke collectie in de Illustrirte Zeitung van 16 Maart ter afbeelding te geven.

Het is een genot om op die voorwerpen te staren, en zich in te denken in den goeden ouden tijd, toen ieder zich omringde van voorwerpen van kunst en kunstnijverheid, waar we thans fabriekmatige zaken, missende allen kunstvorm, om ons heen moeten dulden, indien de middelen ons ontbreken om het artistieke te betalen.

We erkennen, dat de prijzen weleens belachelijk hoog loopen van de ‘antiquiteiten,’ en dat ook zeer dikwijls te veel geld wordt uitgegeven voor wat we bric-à-brac-goederen noemen, maar de keerzijden: het overdrijven, en het maniak zijn, is in alles af te keuren.

Zooeven krijgen we bericht, dat de collectie in October van dit jaar te München in veiling zal komen. De beschrijving dezer collectie, met 104 platen en tekst, is thans in den handel verschenen. Het kunstboek kost 50 Mark.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.

Den Haag.

Varia.

Marcellus Emants, die nog al eens in Ingezonden Stukken, en op andere wijze, in ‘'t Vaderland’ zijn hart lucht over alles en nog wat, heeft onlangs in dat Blad een uitvoerig artikel geschreven over 's Gravenhage en Zürich, waaruit ik enkele brokstukken hier en daar overneem als b.v.

Hagenaars, die ontevreden zijn met hun groot dorp en elk jaar zich te goed kunnen doen aan de voordeelen van de een of andere wereldstad, hebben veelal de gewoonte Den Haag te vergelijken met Parijs, Berlijn, Weenen, en zich dan over Haagsche toestanden minachtend uit te laten.

Dergelijke vergelijkingen maken echter weinig indruk, omdat het onrechtvaardige ervan terstond in het oog springt.

Maar als we Den Haag vergelijken met een veel kleinere stad, en dan tot de slotsom komen, dat het met tal van zaken bij ons ellendig gesteld is, zouden wij ons dan niet eens voor onze Koninklijke residentie gaan schamen, en zouden onze vroede mannen dan niet eens tot het besef gebracht kunnen worden van de suffe achterlikheid, waarin wij maar door blijven sleuren?

Hoe dit zij, ik wil hier neerschrijven, waarom een vergelijking tusschen Den Haag en het veel kleinere Zurich mij voorkomt allesbehalve vleiend voor 's Gravenhage uit te vallen. Een diepgaande studie van het belastingstelsel der beide steden, van haar financieele draagkracht, van haar armenverzorging, van haar scholen, enz., heb ik niet gemaakt. Ik kan dus alleen mededeelen wat mij bij een oppervlakkige beschouwing gedurende zes weken in het oog is gesprongen; maar hoe minder waarde men wil hechten aan de hieronder op te noemen voordeelen van de kleinere Zwitsersche stad, des te meer reden bestaat er om te vragen waarom het dan zelfs met die weinig beteekenende zaken bij ons zooveel treuriger gesteld moet zijn.

Maar is 't geen schande, dat alleen in achterafbuurten van Zürich een verlichting te vinden is, zoo jammerlijk schriel, als die van de voor-

name Haagsche Parkstraat? In Zürich wisselen de afstanden tusschen de straatlantaarns - in straatlengte gemeten - af van pl. m. 30 tot pl. m. 50 passen; in Den Haag is een afstand van ongeveer 50 dergelijke passen zoowat het minimum, en verheugt de Parkstraat zich in lantaarns, die 95 passen van elkander af staan. In Zürich vindt men op de genoemde afstanden haast overal de lantaarns paarsgewijze aan de beide straatzijden geplaatst; in Den Haag staan ze om de andere, één rechts en één links. In Zürich hebben in de hoofdstraten nagenoeg alle lantaarns twee heldere glanzende kousjes of electrisch licht; in Den Haag hebben ze in den regel slechts één enkel kousje, dat dan nog een veel zwakker schijnsel afwerpt, wat vermoedelijk te danken is aan de uitmuntende hoedanigheid van ons gas. In Zürich gloeien voor het tweede rangs Pfauentheater des avonds 22 kousjes, te 's Gravenhage in de ongeveer even groote ruimte voor onzen Koninklike, onze eenige schouwburg, zeven kousjes en twee vrij zwakke electriese lichten.

De Haagsche straatverlichting is dan ook een voorwerp van spot voor elken vreemdeling, die de residentie bezocht.

Juist! De straatverlichting ten onzent, in onze 'vorstelijke' residentie, behoort tot die dingen, die maken dat men zich schaamt een Hollander te zijn, van wege de 'suffe achterlikheid', om met Emants te spreken, van onzen landaard. Ik voor mij ken dan ook weinig dingen zoo innig-triestig, als de noodzakelijkheid van een avond-wandeling door de Haagsche hoofd-straten, als Parkstraat, Maurits-kade, Java-straat, enz., enz. Een nachtlampje, dat *licht* verbeeldt te geven, versiert hier en daar met een schemerig straaltje de uitgestorven, van menschen-leege, eenzaam-liggende straten, waarin hol je eigen voetstappen op-klinken. Het is om zelfmoordgedachten te krijgen.

Hooren we verder wat Marcellus Emants nog meer te zeggen heeft. De plaatsruimte gebiedt mij tot mijn grooten spijt over te slaan zijn zeer wàre beschouwing over de schouwburgen te Zürich, vergeleken met de toestanden op dat gebied in den Haag. (Ik zeg *ware* beschouwingen, niet omdat ik Emants napraat, maar omdat ik zelve ben geweest in Zürich, en dus uit eigen ondervinding oordeel). Maar hetgeen hij schrijft over de electrische trams zij hier letterlijk overgenomen:

Dat Zürich al bijna tien jaren een electries tramnet heeft, is te begrijpen. Hier wordt niet gezeurd of op een goedkoopje geprutst; men heeft in Zürich maar rond te kijken om te begrijpen, dat de zaken er ferm worden aangepakt.

Toch hebben vele Zürichers op hun tram aanmerkingen; er zijn er, die het tarief te hoog achten en anderen vinden de lijnen ondoelmatig gelegd.

Wat het tarief aangaat, rijdt men er al naar den afstand van een middelpunt voor 10, 15, 20 en 25 centimes. Daar nu de voorsteden in dit net zijn opgenomen, kan men voor 25 centimes een afstand afleggen, die aanmerkelijk langer is dan de afstand Plein-Kurhaus (vertaal Badhuis). En die prijs wordt tot 12 centimes voor de bezitters van abonnementen.

Waar is 't, dat sommige lijnen vreemde omwegen beschrijven, zoodat men op een punt zou kunnen uitstappen, eenige schreden verder gaan, en daar na een vijf- á tiental minuten denzelfden wagen weer opvangen. Maar dit wordt wel in de hand gewerkt door de hellende ligging van enkele straten.

Voor Hagenaars zijn bij deze tram twee zaken vooral op te merken. Ten eerste is de spoorwijdte belangrijk geringer dan bij ons. Men klaagt in Den Haag over het dubbele spoor, dat het enge deel Parkstraat bijna geheel inneemt, over het enkele

spoor, dat al te breed is voor de Korte Poten, maar men schijnt er niet aan gedacht te hebben de spoorbreedte daar te versmallen. En als nu de Zürichsche wagens hinderlijk nauw waren; doch geen enkele klacht heb ik daaromtrent vernomen, en niet den minsten hinder heb ik er zelf van ondervonden.

Ten tweede is 't alleraardigst te Zürich eens een kwartiertje lang post te vatten bij een kruispunt van lijnen als bij voorbeeld naast het Bellevue-hotel, om gade te slaan hoe nauwkeurig om de drie minuten daar de blauw en wit geschilderde wagens van vier zijden zoo goed als gelijktijdig komen aanglijden, om na uitwisseling van de overstappers weer naar de vier richtingen uiteen te snellen. Strikt genomen zouden er met zulk een dienstregeling geen wachthuisjes op de kruispunten noodig zijn; toch zijn die er, en ook deze huisjes zijn even netjes als doelmatig ingericht. Bij Bellevue is midden tusschen de lijnen een flinke ruímte wat opgehoogd en van een plat ijzeren dak voorzien, dat er ongeveer als een groot regenscherm uitziet. Aan één kant is deze overdekte ruimte volkomen open, aan de drie andere afgesloten en wel aan twee zijden slechts gedeeltelijk en door middel van heldere ruiten - die hier niets van de straatjeugd te lijden schijnen te hebben - aan de derde geheel met een ondoorzichtigen wand.

Tegen dezen wand zijn binnen-in zeer netjes reclameaankondigingen aangebracht, en tevens onder glas een duidelijke opgave van in de tram gevonden voorwerpen. Aan de buitenzijde bevinden zich een dagbladen-kiosk en een automaat-telefoon.

Zoowel deze wachthuisjes als de ook hier aanwezige en ook leelijke transformatorzuilen voor het electrische licht, en de eveneens hier te vinden, maar minder slecht geplaatste inrichtingen, welke de heer Vas Dias terecht liever niet midden op de Turfmarkt zag prijken, onderscheiden zich in zindelijkheid en ooglijkheid zeer gunstig van de Haagse. Trouwens wat zindelijkheid aangaat, kan van de Zürichsche straten hetzelfde worden getuigd. En daar 't nu niet aan te nemen is, dat Zwitserse honden en paarden beter opgevoed zouden zijn dan Nederlandse, of dat Zwitsers stof, slijk, en ander vuil de Zwitserse inrichtingen zouden eerbiedigen, moet men wel tot het besluit komen, dat de Zwitsers beter dan wij voor de zindelijkheid zorg weten te dragen. En dit is zeer te bejammeren, daar wij juist om onze zindelijkheid - althans om de zindelijkheid van onze straatsteenen en linnekasten - langen tijd beroemd zijn geweest.

En ook het woord over de agenten-'bezigheden' ten onzent zij hier letterlijk overgenomen.

Door de sta-in-de-weg-huisjes, waarin de Haagsche dienders zich met viool-, dominospel en andere nuttige zaken onledig houden, is deze stad niet ontsierd.

Tot zoover Marcellus Emants. Ik òen het van a-z met hem eens, en ik zou zijn vergelijkingen kunnen aanvullen met vele voorbeelden uit andere, evenzeer als Zürich kleine en bescheiden steden in het buitenland, waar het vrij-wat minder 'suffig-achterlik' toegaat dan ten onzent. Om echter niet in herhalingen te vervallen, zal ik het voetspoor van Emants niet verder volgen, waar het geldt rechtmatige klachten over onze 'suffige-achterlikheid'. Wel echter wil ik, in verband met den hierboven overgenomen aanhef van zijn artikel, nog even het licht laten vallen op een andere zijde dezer questie. Immers, Emants heeft volkomen gelijk als hij schrijft, dat het onrechtvaardig en onbillijk is den Haag op één lijn te stellen met wereldsteden als Parijs of Berlijn of Weenen of Londen, en van ons bescheiden dorp-hoofdstadje dezelfde gemakken, voorrechten, en Gross-stadt-inrichtingen te verlangen, welke men vindt in zulke centrums. Maar - wáárom dan aan den anderen kant, waar het overdreven luxe en daaruit voortvloeiende onkosten en dikwijls ongeriefelijkheden geldt, zich *wel* verplicht achten tot meedoen en tot op zijde streven van Parijs of Berlijn, erger nog tot veel méér zelfs dan deze steden geven op hetzelfde gebied!? Waarom b.v. zijn onze wachtkamers aan de stations ingericht met een wezenlijk-bespottelijke overdrevenheid van luxe, van fluweelen-zittingen etc., die men nergens anders vindt, niet alléen niet in andere *kleine* landen, zooals het onze, maar evenmin in grootere, in Duitschland, in het verkeer-rijke Zwitserland, in het rijke Engeland, in de door vreemdelingen overstroomde Rivièra!? - Waarom moeten al onze staats- en gemeente-gebouwen zoo bespottelijk-mooi worden gebouwd en gemeubeld, alsof we minstens gelijk stonden met de groote en invloedrijke landen der wereld, liever nog boven hen zijn verheven!? - Het gevolg van die dwaasheden is, dat ons land zoowat het duurste van Europa is om te wonen - en lang niet het prettigste. Ik denk daarbij noch aan klimaat- noch aan natuur-misdeeldheid. Want ik ben 't met Emants ééns, dat dáárin niets valt te verwijten aan de Hollanders-zelf, die het niet helpen kunnen dat hun landje vochtig is, en guur, en bijna zonder zomer, en triestig van lucht, en vlak, vlak, vlak. Maar wèl kunnen de Hollanders 't helpen,

dat zij door dwaze luxe-uitgaven en door willen lijken wat zij toch niet zijn, hun land hoe langer hoe onprettiger *maken* om te bewonen. Is het b.v. niet kort-weg-gezegd belachelijk, dat men in de van vreemdelingen overstroomde Rivièra, op de tramlijn tusschen Menton en Monte-Carlo, waar het personenverkeer zóó ontzettend levendig is als misschien nergens ter wereld, U toestaat Uw hond tegen een geringe vergoeding mede te nemen in den wagen, (óók eerste klasse), terwijl men dit ten onzent op elke tramlijn, in elke klasse, hardnekkig weigert, en daardoor den zeer velen honden-bezitters noodzaakt zich *of* het dikwijls noodzakelijk vervoermiddel gansch en al te ontzeggen *of* zijn hond in levensgevaar te brengen en te mishandelen tevens, door hem, soms uren achtereen, achter den tram aan te laten loopen, de tong uit den bek, angstig blaffend, en dikwijls geplaagd óók nog door geestige(!) heeren, die, buitenop staande, naar hem slaan met een stok of parapluie. - Noch in Zwitserland, noch in het zoo bij uitstek gestrenge Duitschland, noch in Frankrijk, noch in Italië, legt men U, wat openbare vervoermiddelen be-

treft, de moeilijkheden op het punt honden in den weg, die ten onzent overal ‘volgens de wet’ worden vastgesteld, en die eenvoudig een voortvloeisel zijn van de overdreven luxe en fraaiigheid, waarmede wij onze wachtkamers en trams enz. enz. meenen te moeten opsieren. En ware het dan nog maar opsieren in wáárheid! Maar kom eens in op het punt *smaak* kijken, b.v. in Schotland en in Zwitserland, en zie dan hoe veel méér men daar tot stand brengt met eenvoudige middelen, dan bij ons met veel omhaal en drukte en geld - - omdat men dáár wezenlijk beschikt over *schoonheidsgevoel.* - -

En dan de orde....! Als wij zooveel geld betalen moeten om onze agenten, onze tramconducteurs, en onze beambten voor dit en voor dat in mooie pakjes te steken, (véél mooier dan in de wereldstad Parijs), waarlijk dan is het niet te véél gevergd, van hen te verlangen dat zij minstens even flink optreden als hun collega's in de wereldsteden, waarmede zij wat fraaiuiterlijk betreft moeten gelijkstaan. Laat mij een paar voorbeelden geven! Toen ik onlangs in het opgebroken den Haag, (ook al een eigenaardig iets om den Haag juist in den zomer, als de vreemdelingen naar Scheveningen komen, gansch en al ongenietbaar te maken), tramde over het Plein, werd mij op eenigen afstand te voren gezegd, (ik stond buiten op), dat ik naar binnen moest gaan, daar wij het ‘gevaarlijkste punt’ naderden. (Dit gevaarlijkste punt bleek te zijn op de hoogte van het Mauritshuis, waar inderdaad reeds een andere tram-wagen ontspoord stond, met de passagiers er omheen gapend en starend, op die kleinsteedsche wijze aan het *dorp* den Haag eigen). - Met mij stond buiten op een heer met een sigaar in zijn mond, dien hij, gedurende de vele minuten die hij binnen-in den tram moest doorbrengen vanwege ‘het gevaarlijke punt’, volstrekt niet uit zijn mond nam, ofschoon er uitdrukkelijk met reuzenletters voor zijn neus stond op een groot bord: Binnen-in den tram mag niet gerookt worden. Mij persoonlijk hindert sigaren-rook volstrekt niet, anders had ik zeker den conducteur geroepen, maar ik betwijfel sterk of de neven mij zittende dames, die den rook in 't gezicht kregen, er ook zoo over dachten, en in elk geval, hoe dat zij, de conducteur had zonder een klacht af te wachten *terstond* het rooken binnen-in moeten verbieden, eenvoudig omdat het nu eenmaal *is* verboden. -

Nog sterker is hetgeen mij gebeurde in een hóófdpostkantoor ten onzent. Met groote letters stond daar: Verboden honden los te laten loopen. - Ik nam dus mijn hond onder den arm en trad binnen, maar zag tot mijn groote verbazing drie à vier dergelijke viervoeters als de mijne lustig rondwandelen onder het talrijke publiek, en zich vermaken op de bij honden gebruikelijke, en voor eerzame oude-juffers bijzonder aanstootelijke wijze van pootje oplichten tegen banken, enz. - Op mijn tot den zaalwachter gerichte vraag: ‘Het is toch verboden hier honden te laten loopen?’ kreeg ik het typisch-Hollandschlamlendige antwoord: ‘Ja, dame, 't is wel verboden, maar de menschen doen het *toch*, ik kan er niets aan doen, ze willen 't niet laten.’ - ‘Zoo,’ - zei ik - ‘als U er toch niets aan doen kunt, dan zal ik mij ook niet langer storen aan 't verbod’ - en zette mijn hond voor zijn oogen op den grond. Hij grijnsde mij simpel aan - - en bemoeide zich er niet verder mee.

In Berlijn, in gansch Duitschland zou ieder agent of beambte zich schamen zulke lamme antwoorden te geven, maar ook in Parijs, in Zwitserland, in Engeland, in Schotland, zelfs in Italië, komen degenen die belast zijn met het handhaven van de orde daarvoor beter en flinker op dan ten onzent het geval is - - echter met veel *minder*

drukte en lawaaierigheid. Daarvoor echter dragen ze bij ons veel *mooier pakjes,* zijn veel meer in aantal... en kosten ons *eens zooveel* als in een ander land. - -

Als we eenerzijds wat minder pretensies hadden van willen méédoen op het punt luxe met de groote landen en met de groote steden, en anderzijds ons best deden wat méér te leeren van de kleinere, op het punt practischen zin en goede-orde, waarlijk het zou ons allen, inwoners van Nederland en van den Haag, ten goede komen, en het zou bovendien strekken om ons wat minder belachelijk, wat minder 'suffig-achterlik' te doen schijnen in de oogen der ons bezoekende, veel-bereisde vreemdelingen, die ons nu gemeenlijk spottend komen bezichtigen, als - - de Chineezen van Europa en zich dan in hun eigen couranten met recht over ons vroolijk maken.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

12 Juli 1905.
19de Jaargang.
No. 2.

Hoofdartikel
Illusie.

Ieder strijdt zijn eigen leven,
Ieder draagt zijn eigen kruis
Moet zijn illusie wel eens geven
Weer aan 't zelfde binnenhuis.
Meestal eeuwig vastgebonden,
Ligt zij daar wel goed bewaard,
Maar geen mensch kan ooit doorgronden
Wat een ander 't hart bezwaart.

Iedereen bijna, die op een beetje rijperen leeftijd is gekomen, krijgt hoe langer hoe meer de vaste overtuiging, dat 't leven zeer nauw samenhangt met de illusiën, die wij ons scheppen.

Illusiën, waarvan slechts enkele volkomen bereikt worden, terwijl een groot gedeelte onbestaanbaar blijkt te zijn of steeds als een fata morgana voor onze oogen zweeft.

De voornaamste illusiën zijn wel die, welker verwezenlijking ons in staat kan stellen een af ander levensdoel te bereiken, dezulke waar somtijds een groot gedeelte van ons leven in vervat is.

Bijna ieder schept zich zulke idealen, die men als de levensillusiën aan zou kunnen duiden.

Beschouwen wij echter eerst eens eene andere, die ook een groote rol in 's menschenleven speelt, en wel die, welke men de illusie van 't kind zou kunnen noemen.

De illusie van 't kind, het verlangen naar een stuk speelgoed of naar een uitstapje, en wanneer dat kind dan hoort, terwijl het bijna die illusie bereikt achtte, dat het reisje wegens omstandigheden niet plaats kan vinden of dat vader en moeder het stuk speelgoed niet bekostigen kunnen, dan verliest dat kind eene illusie.

En juist dat verlies van een ideaal is iets, dat we eens een beetje ruimer zullen beschouwen.

Welnu, dit oogenblik is voor dat kind een moment van groot leed, maar 't is slechts een moment.

Het kind vergeet gauw en stelt zich direct weer een nieuw ideaal voor oogen.

Hierin ligt voor een groot gedeelte het geluk van de jeugd besloten, iets wat zeer begrijpelijk is, want 't geldt hier geene levensillusie.

Ik zeide ‘bijna’ ieder schept zich zulke idealen voor 't leven en terecht, want er zijn uitzonderingen.

Er zijn menschen, die leven gelijk machines, altijd 't zelfde, willen niet iets zien, wat hen misschien gelukkig zou kunnen maken en probeeren dus niet om speciaal voor een of ander doel te leven.

Gebeurt het, dat zulk een mensch onverwacht een geluk tendeelvalt, goed, gebeurt zulks niet, ook goed. Hij neemt alles even kalm op.

Zij kunnen zich 't leed niet voorstellen, dat een ander hebben moet, bij 't zien verdwijnen van de mogelijkheid om zijn levensillusie te verwezenlijken, maar ook evenmin diens vreugde bij 't wel bereiken daarvan.

Maar meestal, wanneer een mensch wat ouder wordt en zich ook langzamerhand een steeds grooter wordend plaatsje in 't zelfstandige maatschappelijke leven verovert, dan stelt men zich een doel voor oogen, een levensillusie.

Een ideaal, waar dikwijls 't geheele verdere leven door afgebakend moet worden, voor welks bereiking men strijdt en werkt.

Men ziet tijdelijk de bezwaren aan 't leven verbonden over 't hoofd en jaagt steeds het zich in de verte vertoonende geluk tegemoet, en stelt alle mogelijke pogingen in 't werk om het zoo spoedig mogelijk te bereiken.

En hoe dikwijls stijgt deze gelukkige periode eens menschenlevens, doordien men steeds dat ideaal nadert.

Men acht 't bijna bereikt, doch gelijk een donderslag ziet men die illusie verdwijnen, meestal voor altijd en ook wel zoo, dat men hoewel zwakjes nog hopen mag, haar eenmaal te bereiken, al is 't dan ook veel later.

Stel U voor de jonge vrouw, gezeten aan de sponde, waarop nog slechts enkele uren geleden, haar man voor goed afscheid van deze aarde nam.

Haar smart is groot en wanhopend zit zij daar, voor een oogenblik alles om zich heen vergetend.

Maar langzamerhand keert ze met haar gedachte weer tot 't gewone leven terug en ziet door het floers van tranen heen, haar levensillusie opdoemen.

Zij ziet haar kind, nog niet beseffend welke slag het trof en zij begrijpt, dat zij terwille van dat kind sterk moet zijn en de illusie, die zij zich daarbij stelt, vergemakkelijkt de zware taak.

Zij weet, dat ze voor dit kind, nu ook moet zijn de vader, dat zij alleen van dat kind moet maken een mensch, een degelijk lid der maatschappij.

Dit is thans haar levensillusie, die haar de kracht geeft om zich opgeruimd aan de opvoeding van dat kind te wijden, terwijl ze het grootste leed in stilte draagt.

En zij volbrengt haar zware taak, zij wijdt hare krachten aan haar kind, strijdt daarvoor den zwaren strijd van 't leven.

Zij ziet haar kind opgroeien, en de tijd naderen, waarop haar zoon zich ook een plaats in 't maatschappelijke leven zal veroveren.

Met de gedachte aan haar kind, dekt zij op een winterdag de tafel, zich reeds verblijdende over zijne thuiskomst en vroolijk denkende aan de bijna zekere verwezenlijking van hare illusie.

't Is bijna tijd, dat de schel het voor haar zoo aangename geluid zal laten hooren en zij kijkt uit 't raam op de met sneeuw bedekte straten en de toegevroren gracht.

Doch de bel klinkt reeds, maar zij schrikt onwillekeurig van het voor haar ongewoon zachte geluid.

Niettemin snelt ze vroolijk naar beneden, opent de deur, doch wie beschrijft haar schrik, toen zij niet haar zoon, doch den man ziet staan, die haar zeer voorzichtig de toch zoo wreede tijding zeggen moet.

Haar zoon was op 't nog te brooze ijs gegaan en moest deze onvoorzichtigheid met 't leven boeten.

En als een donderslag klinkt die vreeselijke waarheid haar in de ooren, die al haar hoop, al haar geluk maakt tot niets, en voor altijd, die levensillusie tot een onbereikbare maakt.

Dagelijks zijn er menschen, die zulk een zwaren slag moeten beleven, een slag waarvoor men sterk moet zijn om dien te dragen.

Er zullen altijd enkele menschen zijn, die denken: voor mij is alle aantrekkelijkheid van 't leven voor goed verdwenen en.....

Zulke menschen, hoe begrijpelijk men 't ook zou vinden, wanneer wij ons geheel in hun toestand zouden kunnen verplaatsen, doen toch zichzelf en de wereld onrecht aan, al valt 't niet te ontkennen, dat zulk een slag ons een gansch anderen blik in 't leven

geeft en die slag ons misschien zeer lang, ja meestal wel 't geheele leven in 't geheugen zal moeten blijven.

Ook heeft men menschen, die wanneer zij een levensillusie prijs moeten geven, dit geduldig dragen, er over treuren en niet de kracht bezitten om zich weer iets nieuws te scheppen, waarvoor zij kunnen strijden en werken en dit is toch de eenige manier om die gedachte aan iets, aan een levensdoel, dat blijkbaar niet te bereiken is, van zich af te zetten of tenminste in een plaats van hun binnenste te verbergen.

Zulke menschen, die dan feitelijk niet meer leven, die gedwee den grooten stroom volgen, zijn voor zichzelf in de eerste en voor hun medemenschen in de tweede plaats ongelukkig.

Weer anderen zien hun eerste ideaal verdwijnen, doch zetten zich daar gemakkelijk overheen, en denken: nu een mensch kan ook alles niet hebben.

Maar iederen keer, wanneer zij weer een hunner idealen prijs moeten geven, gaat dat moeilijker en langzamerhand vervallen zij in een soort van zwaarmoedigheid.

En niemand mag, hoe onaangenaam zulke menschen ook voor de samenleving zijn, het hun kwalijk nemen, dat zij niet dezelfde vroolijken en opgeruimden blijven van vroeger. Vooral niet, wanneer men de reden gissen kan.

Die menschen missen de gave van energie en levenskracht, maar men treft ook menschen aan, welke die gave wel bezitten.

Menschen, die bij 't zien verdwijnen van de mogelijkheid om hun illusie te verwezenlijken, al is 't ook een levensillusie, onmiddelijk een nieuwe aan den horizon zien verrijzen en zich met dezelfde kracht van vroeger weer aan 't werk zetten voor dat nieuwe ideaal, hoewel ze nog steeds denken aan dat heerlijke doel, dat ze voor oogen hadden, en dat ze steeds als een illusie in hun binnenste moeten bewaren.

Die menschen bezitten energie, bezitten een kracht, waardoor zij zichzelf het leven vergemakkelijken en 't hun medemenschen aangenaam maken.

Maar laat niemand, die weet, dat die mensch een illusie najaagde, en die illusie aan den horizon heeft zien verzinken, dien mensch verkeerd beoordeelen, omdat hij toch schijnbaar gelukkig voortleeft.

Zeg niet, nu die is al zeer onverschillig. Al doen zulke menschen zich oogenschijnlijk onverschillig voor, een kijkje in hun hart zullen zij U niet geven.

Zij dragen hun leed zelf in stilte, tot 't einde toe.

Want als men eens een blik in hun hart zou kunnen werpen, dan zou men daar die illusie aan onverbreekbare ketenen vastgeklonken zien en moeten erkennen: die mensch zijn karakter is groot.

Hij leeft voor een ander en voor iets anders, in weerwil van 't leed zoo groot, 't leed waar een ander zich geen voorstelling van kan maken.

En toch is 't voor een ieder noodig, wil hij gelukkig voort kunnen leven, om die kracht te bezitten en zoo niet om die kracht te zoeken, en die kan men voor een groot gedeelte vinden, door zich een nieuw doel, voor welks bereiking men moet strijden en werken, voor oogen te stellen.

Laat ieder daarom, die een illusie niet verwezenlijkt mag zien en dit zal met elk mensch wel eens 't geval zijn, onmiddelijk een nieuwe aan den horizon zien verrijzen, want 't is een mensch niet gegeven om 't volkomene, waarnaar hij streeft, te bereiken.

Wij zullen steeds iets in ons leven moeten missen, waardoor het leven wel moeilijker wordt, maar waardoor wij ook den eindpaal steeds rustiger tegemoet zien.

I.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I.

Vriendschap tusschen een man en eene vrouw is zeer zeker bestaanbaar.

Eerstens: Wanneer het tijdperk der hartstochten voorbij is.

Ten tweede: Als beide partijen, de vriend en de vriendin, tevens ‘gelukkig-getrouwd’ zijn.

Ten derde: Als de aantrekkelijkheid zich bepaalt tot 't geestelijke alléén, òf... tot 't geestelijke en tot 't uiteriijke slechts in zoo verre, dat die naturen geen verwantschap hebben, niet electrisch op elkander werken, dus niet

‘elkander-begeeren’

Zoodra deze twee woorden beginnen te regeeren, dan is er van vriendschap geen sprake meer, dan treedt de hartstocht voor met al zijne gevolgen; soms: genot, levensgeluk; dikwijls: ontnuchtering, leed, jaloezie, haat, wraak.

NR.

II. Dagboek-bladzijde.
Geschreven door E. Oslos.

Aan....

Lief kom bij me nu, richt je oogen, die mooi zijn van veel weten, in mijn ziel, zie me aan, laat ik je voelen, dezen nacht van alleen zijn, dicht bij, o zoo dicht, om je te vertellen van mijn leven, dat als geen leven meer is, door je niet hier zijn. Ik tracht te gaan zooals jij me geleerd hebt, maar ik struikel, want er is niet jou stem die me troost in mijn vallen, lief, o wees bij me voor dezen nacht.

Ik zie om me heen het leven droevig door veel lijden, en ik weet niet hoe te helpen, want ik kan niet geven mijzelf, daar ik me voel als egoisme: wel heb ik geld voor de armen, maar niet de bloem geplukt in den tuin van ontbering en liefde. Één stond te geven van mijn zielendroom, om te gaan tot hen die staan in nuchter leven, is me tot last, één stond te hooren het nietsnutte gepraat over menschen van omgeving, bezoedelend door kleine gezegden van onschuldig geklets, hun leven, dat niet slecht is in mijn weten, dat niet slecht k a n zijn, daar het is het leven van i e d e r die zij kennen of zagen, zoo'n stond doet mij voor eeuwig minachten hen die ik hoor, inplaats van te voelen diep medelijden, wijl zij niet beter weten w a t woorden waard is; wijl zij niet voelen dat zij leven misvormen.

En ik bid, ja kijk me zoo vreemd niet aan, want ik bid soms zooals ik heb gebeden als kind, tot dien ouden man met zijn lief ernstig gezicht, tot den God van mijn jeugddroomen; soms zeg ik, en dan voor een oogenblik, want teveel heeft het verstand gesproken, om mij te voldoen met dien God, die te veel ons gelijkt om te zijn volmaakt; en ik keer terug tot mijn geloof van weinig weten en veel hopen.

Lief en je bent ver weg van me, maar kom voor dezen nacht, kom maar een oogenblik, en laat ik je kus voelen op mijn voorhoofd, laat ik je ziel weten dicht bij de mijne, om me te helpen in vergeten van eigen ik. Hoe zacht klonk anders je stem, als je nog was bij me, toen je nog niet ging daarheen, om te leven een leven ver van het mijne, toen ik nog voelde heel je wezen dringen in mijn ziel, als je zat daar voor het raam, zie de stoel is leeg, want je bent gegaan naar een ander land, maar voor dezen nacht zul je komen, omdat ik niet kan verder zonder je troost, omdat ik niet weet hoe te leven. Je bent niet hier, en het zou je veel smart gegeven hebben als je er was, want het land dat je lief hebt is in strijd, er is strijd onder een volk dat eens leefde onder de leus van vrijheid. Lief wij hebben vaak samen gelezen van hem die liefde preekte, mooi vonden wij hem gemaald, maar zijn leer gaat te niet, want mannen strijden tegen broeders, dekkend hunne eerzucht onder zijn naam. In het land dat je lief hebt is strijd, strijd om het geloof, door opdringen van overtuiging, vergetend dat hij die zij zeggen te volgen, de rede eerde.

Lief ik ben niet knap, en al wat ik weet is door jou; jij leerde mij de liefde als het hoogste voelen van menschen, en te zien dat liefde voor godsdienst strijd brengt, zou ook jou doen weenen.

Als je nu zat daar voor het raam in je stoel, waar niemand nu mag zitten, dan zou je vertellen mij kalm hoe te leven, hoe te trachten steeds het goede, moed houdend, ook al is het moeilijk; en het is me als hoor ik je stem, lief ben je nu toch hier, ja ik hoor wat je zegt, ik zal trachten, als de nacht voorbij is, en je bent weer weg, zal ik gaan in het leven weer met een lach, ook voor *mij* moet overwinning zijn op eigen

ik, ja lief ik zal gaan. Maar ga nog niet weg, de nacht is nog donker en alleen zijn is nu geen geluk; ga je toch? ik hoor je stem niet meer, ja ik zal trachten, ja lief.

Weg ben je nu, maar ik zal slapen, want morgen zal ik weer gaan in het leven met nieuwen moed, ben je nu tevreden lief?, slaap wel.

III. Het vrije huwelijk.

Dit schijnt dus voor hóógstaande menschen te zijn; menschen die zóó hoogstaan (te *bereiken is* het), dat ze geen band, geen invloed van buiten af noodig hebben om vereenigd te blijven.

- Maar, wordt ook juist dit niet verwacht door den Burgerl. St.?? Wat wordt er anders verwacht, dan dat men uit vrijen wil, uit liefde trouwt, en daarom gaat men in eens over tot het opnemen in de huishouding van den Staat.

En dit is toch ook wel erg pleizierig. 't Kan natuurlijk nog pleizieriger, en 't zal dit ook wel worden nu ook de vrouw zich op maatschappelijk gebied begeeft; want waar twéé menschensoorten zijn geschapen, zullen toch ook wel de twéé soorten moeten regeeren. Voor de meer of minder lichtzinnigen is natuurlijk zoo'n contract (maar dan toch ook door eigen schuld) vaak een last; maar wanneer zij bij hun zwakken innerlijken band, nog door geen uiterlijken band verbonden waren, hoe zouden dan de lasten zijn?

Ja, wanneer men zich op een gladde baan begeeft, zonder beslagen ten ijs te komen, stoot men zich natuurlijk het eerst en het hevigst aan de scheuren, die overal te vinden zijn; terwijl de innerlijk sterke ze weet te mijden en ze vaak op den langen duur, weet aan te vullen.

Toch is voor de onbedachtzamen het contract een - redmiddel vaak; omdat, waar ze door innerlijke waarde zelf nog niet konden komen, de Burg: St: nu een magneet heeft gezet tot de deugd - trouw.

Ja, wanneer de Burg: St: kòn peilen, een examen kòn afnemen en die, die uit ‘liefde’ trouwen ‘vrijstelling’ gaven en de anderen, al naarmate hun innerlijke waarde op dit gebied een meer of minder sterk contract, dan zouden deze ‘vrijgestelden’ deze ‘hóógstaanden’ werkelijk den magneet tot den Idealen toestand zijn, waar ze nu, juist door de verantwoordelijkheid van hun voorbeeld met hun reputatie als ‘hoogstaand’, velen tot bloote navolging zullen brengen.

Ik veronderstel, dat deze zelfde hoogstaande menschen in hun eigen huishouding zich toch ook wel, vooral wanneer de omgeving grooter wordt, stipter en stipter aan regels en orde zullen onderwerpen.

Ze doen dit niet zoo stipt omdat ze zelf niet

vast in hun schoenen staan, evenmin als het huwelijkscontractje hebben zij dit noodig om in het gareel te blijven loopen, maar ze doen het omdat hun eigen omgeving het nog wèl noodig heeft; zou ik zoo denken.

Maar wanneer met het vrije huwelijk hun voorbeeld gevolgd wordt, krijgen we weer de toestanden terug van vóór de maatschappij; de maatschappij, die toch door hóógstaande menschen gevormd is, en ook weer door hóógstaande menschen verbeterd zal worden.

Daarom denk ik, zouden deze hóógstaande menschen van het vrije huwelijk op dit punt zich niet vergissen in hun zelfopoffering?

X.

IV. Aanbeveling Pensions.
(Zie No. 52 van den vorigen jaargang.)

Een dame - die zelf geruimen tijd daar in huis was - beveelt ten zeerste aan:

Mad. Veuve BARELLA. Rue du Bailli, 54. (Avenue Louise) Bruxelles. Uitstekende huishoudschool en pension voor dames. Beste referentieën staan ten dienste. Voor prospectussen enz. wende men zich aan het bovenstaande adres-zelf.

Twijfel. Een schets uit het Kinderleven door Stella Mare.

Voor MARY VAN DER ELST.

Opgewonden was ze 's morgens op school gekomen, en in hare niet-te-bedwingen behoefte om hare blijdschap te uiten, had ze het dadelijk aan de heele klas verteld. Ze was op de zilveren bruiloft gevraagd bij de Verwey's, en - - Hans kwam ook.

Dit laatste fluisterde ze in een en algelukzaligheid, natuurlijk alleen hare ‘intiemes’ in, die het alle drie ‘echt’-‘leuk’ en ‘zalig’ voor haar vonden, en even blij waren voor haar, alsof ze zelf gingen, want ze waren allen dol op Jet Vernet.

‘Wat doe-je aan Jet?’ vroeg Lies fluisterend onder de geschiedenisles.

‘Een nieuwe, wit mousseliene - heelemaal geplisseerd, mooi, hé?’ -

‘Nou, of!’

‘Stilte daarachter!’ riep juffrouw de Haan, en keek de meisjes met vervaarlijk-groote oogen aan.

‘Spelen jelui comedie?’ vervolgde Lies kalm als stond er geen juffrouw voor de klas.

‘Ze voeren eene toepasselijke operette op, en ik zing mee, - Wim Hofman en ik hebben de hoofdrollen!’

‘Ik wou, dat *ik* met Wim mocht spelen - jij gelukskind,’ klonk het wat spijtig van Liesje's lippen.

‘Henriette Vernet, dat is nu de tweede maal dat ik je wat vraag. Kind, kind, wáar zijn je gedachte?’

‘Bij Hans,’ lachte zachtjes Mien Tersteegh.

‘Bij de partij,’ fluisterde Lies Willing.

‘Stilte Meisjes, - Nu Henriette, antwoord mij eerst op mijne vraag’.

Jet werd vuurrood.

Ze wist niet wat ze moest zeggen. -

Waar hare gedachten waren? - Wel bij Hans, bij de nieuwe geplisseerde japon en bij de operette... maar, dat kon ze toch niet allemaal juffrouw de Haan vertellen!

‘Nu? - Ik heb je gevraagd; wanneer de slag van Nieuwpoort was, en mij alles te vertellen, wat je er van weet?’ -

‘Nieuwpoort? - Nieuwpoort?’ - Wanhopig keek ze rond, trapte Lies, die naast haar zat op de teenen, als vragend om hulp, en stootte haar met haren elboog aan.

‘Zestien honderd 1600’ fluisterden de meisjes op den rij achter haar.

‘Zestien honderd’ teekende Lies met hare vingers op de lessenaar.

‘Nu Henriette?’

‘Zes - zes -’ Neen, ze wist 't niet. Vervelende spoken, waarom zoo gemompeld, in plaats van 't wat duidelijk te zeggen. Natuurlijk nu kon ze weer school blijven, en dan zag ze Hans niet, want die had geen tijd om op haar te wachten, omdat de H.B.S. al om 1 uur begon.

Dat alles dwarrelde haar door 't hoofd.

‘Henriette, me dunkt je hebt nu lang genoeg nagedacht. Je schijnt het niet te weten. Om twaalf uur kan je je les nog eens overleeren.’

Jet lachte onwillekeurig. Verbeeld je dat ze al dien tijd aan Nieuwpoort had gedacht. Net iets voor haar - 't Zou wel echt zonde van haren tijd zijn. Neen, dan wist ze óók aan wien ze liever dacht.

‘Je lacht, Henriette, 't is een schande. - Me dunkt, dat je meer reden tot huilen zou hebben. Je moest je schamen. Een meisje van zestienjaar moest zooveel ijver en weetgierigheid bezitten, dat ze nooit een enkel woord van hare lessen verzuimde. - En jij, jij weet er géen woord van. Heb-je je geschiedenis boek wel eéns ingekeken.’

‘Jawel, juffrouw!’

‘Ik zou 't anders niet zeggen!’

‘Gisteren avond wist ik 't precies - en

de jaartallen ook. - M'n broer, de officier, (“de officier” - met een trotsch-blij lachje, als maakte het bezit van zoo'n broer haar in het oog der klasse groot,) heeft me nog overhoord, en ik heb geen woord overgeslagen en van de jaartallen geen enkele gemist.’

Waar zijn dan je gedachten, kind?’

Jet Vernet bloosde, - de meisjes giegelden.

Al dien tijd had Jet in een en al opwinding geleefd. Thuis opgewonden druk - of onnatuurlijk stil, soms luidgalmend met veel pathos, zingend de muziek van in-studie-zijnde operette, dan weer dagen dat ze niet tot zingen te krijgen was. Op school meestal verstrooid. Soms beweerde ze, dat ze zich dól op de partij verheugde, dan weer vertelde ze hare ‘intiemes’ dat het haar geen zier kon schelen omdat Hans niet met de operette meêdeed, en met het opvoeren der operette, en het aan en uitgekleed er zoo'n stuk van den avond afging en dat ze feitelijk zoo'n avond toch niets aan Hans had.

Soms als ze in bed lag, dacht ze wel eens of ze niet veel verstandiger had gedaan te bedanken om meê te doen. Maar - een der Verwey's hadden het zoo dringend gevraagd, en zoo vleiend beweerd, dat zij met haar mooie heldere krachtige stem alleen in staat kon zijn de hoofdrol te zingen, dat ze niet had durven weigeren.

En dan - diep in haar hartje, was er na die woorden een klein ietsje van eerzucht in haar ontwaakt. Dat ietsje was als een vonkje, dat iederen keer na de repetities, waarop ze veel complimentjes om haar mooie stem kreeg, al grooter en grooter werd.

Aangewakkerd, week op week, - want iederen Zondag was er repetitie, was het langzamerhand geworden een groote vlam, die koortsachtig in haar gloeide.

Neen, nù kon ze niet meer bedanken voor die hoofdrol, waarin ze zich geheel en al had ingewerkt, die haar eerzucht zou bevredigen, en haar roem zou brengen.

Bestaat er een bedwelmender woord dan ‘roem’? -

Jet vond het niet.

O, ze zag zich al staan op 't tooneel, en hoorde het handgeklap van het heele gezelschap, dat luid riep haar naam. Ze zag al de bloemen, die men haar zeker zou toereiken, ze hoorde al de woorden van lof en geestdrift, van allen, die haar eene schitterende toekomst voorspelden.

En als ieder haar bewonderde, en in geestdrift over hare stem was, dan zou ze tegen Hans zeggen die natuurlijk zou stralen van genot en blijdschap over haar succes. ‘Ben je nu niet blij, Hans. Dát alles heb ik alleen gewenscht voor jou. Ben-je nu niet trotsch op jouw Jet?’

Roem was heerlijk. - Dat maakte je dronken van weelde, maar als ze aan Hans dacht wist ze toch, dat ze zich vergist had, dat roem niet het hoogste is - niet het allerprettigste van de wereld, want dat er iets was véél, véél heerlijker - het houden van Hans.

En dat Hans ook precies zooveel van haar hield! - 't Was haar onbegrijpelijk, want ze was toch lang zoo mooi niet als Lies of Bep van der Waay - en Truusje's haar krulde veel mooier dan het hare en ze ging ook lang zoo mooi niet gekleed als Greet en Annie.

Ja onbegrijpelijk was 't, maar toch echt heerlijk ook! -

En dan juist, dat hij van haar hield, dat hij in haar geloofde, was voor haar de grootste prikkel om altijd haar best te doen, vriendelijk en lief en oprecht en goed te zijn.

Dat zei ze hem herhaaldelijk met zooveel lieve oprechtheid, dat hij er vaak aangedaan door werd, en om het gevoel van weekheid niet te laten merken luiddruchtig-lachend antwoordde, dat het voor haár heusch geen moeite was vriendelijk, lief en goed te zijn, omdat dit nu eenmaal haar aard was.

Maar Jet wist wel beter, want zij vond het soms heel moeilijk niet driftig te worden als de broers haar plaagden en vriendelijk te kijken als haar moeder haar juist in een boeiend hoofdstuk kwam zeggen, dat zij gauw even eene boodschap voor haar moest doen.

Dat Hans in 't minst niet aan haar twijfelde en zoo volkomen in haar geloofde, dat was haar stille trots en was haar eene aansporing naar het volmaakte te streven!

Met stille verrukking bekeek Jet zich in den spiegel.

Beeldig was toch dat fijn-geplisseerde witmousselienen japonnetje!

Ze zag er net uit als een dame! - Zoo groot al, - en dat haar zoo eigenaardig gekapt flatteerde heusch.

Hé, zóo moest de heele school haar nu eens zien!

De school - wat kan *die* haar eigenlijk schelen! - Van alle meisjes bij elkaar hield ze toch lang zooveel niet als van Hans.

Wat zou Hans wel van haar zeggen? - Dat ze netjes was natuurlijk - maar wat meer!

Hé, als die vervelende Win Hofman nu maar niet zoo flauw was!

Gisteren avond oók al met de hoofdrepetitie liep hij haar overal na en maakte haar heel den avond van die laffe complimentjes. Dat was nu niets voor haar.

Als Hans zoo iets zei, vond ze 't wel leuk maar van een ander kon zij 't niet velen!

Dat Wim's stem en de hare mooi samen kwamen, hoorde ze zelf wel. Ze vond 't echt heerlijk met hem te zingen, 't was als een samensmelting van klanken en ze vergat dan alles om haar heen, maar dat deed ze altijd als ze zong.

De operette was opgevoerd.

't Was alles goed gegaan, dat moest ze eerlijk bekennen. Zij en Wim werden telkens weer toegejuicht en teruggeroepen - echt leuk, maar toch was ze blij, dat het nu gelukkig voorbij was en ze straks in de zaal kan waar het dansen al was begonnen.

Zoo gauw mogelijk verkleedde zij zich en maakte veel meer haast dan de andere meisjes, die ook meegedaan hadden in de operette en lachend bleven praten en gekheid maken onder het verkleeden. Nog een blik in den spiegel om te kijken of alle haakjes wel dicht waren.

Hé, wat zag ze bleek - zeker van de agitatie van dien avond.

Flauw om nu zenuwachtig te zijn, nu alles voorbij was.

Ze rilde, - en voelde hoe ijskoud hare handen waren.

Wat dom toch, - nu als ze straks binnen was, zou ze zich wel gauw warm dansen natuurlijk.

Hoeveel dansen zou Hans haar wel vragen?

't Liefst danste zij ze allemaal met hem, maar dat ging niet; ze had Wim ook twee dansen beloofd, dat had ze niet kunnen weigeren want zij hadden toch samen gespeeld.

Ze ging de trap af, want de kleedkamers waren boven, en den gang door, maar juist wilde zij de zaal ingaan toen Wim haar achterop kwam.

'Zoo Jet!' - -

'O ben jij 't Wim?' en ze knikte hem vriendelijk toe, maar Wim ziende, dat ze rilde, vroeg op eens gedienstig: 'Zal ik even een doekje voor je halen Jet? Je ziet er zoo koud uit en je hebt zoo'n dun japonnetje aan. Voorzichtig maar dat je geen kou vat.'

'Wel neen', lachte Jet, 'ik ben alleen nog maar wat zenuwachtig en rillerig van straks. Voel eens Wim hoe ijskoud mijne handen zijn.'

Jet stak hem hare handen toe, en Wim greep een paar witte mooi-gevormde ijskoude handjes.

'Verbazend wat ben jij koud Jet, wacht ik zal je eens gauw warmen.'

En Jet's mooi-kleine handjes verdwenen in Wims groote jongenshanden, en toen zij daar even in gerust hadden, wreef hij al warmend Jet's handen tot ze het uitschaterde op eens, omdat Wim zoo voorzichtig deed, bang haar pijn te doen.

Juist toen zij daar stonden met haar handen heelemaal in de zijne verborgden, ging de zaaldeur open en Hans stond voor haar.

Op eens bleef hij verschrikt staan, - maar Jet niet begrijpend waarom hij zoo strak en onvriendelijk keek, liep hem blijlachend tegemoet. Terwijl Wim de zaal inging riep Jet hem vroolijk na: 'Dank je wel, hoor Wim, je hebt me heerlijk warm gemaakt.'

Hans zei niets en keek Jet alleen vol verachting aan, toen op eens klonk het sarrend vol ingehouden jaloezie: 'O, dus daarom bleef je zoolang weg!'

‘Zoolang?’ - Wel ik ben 't eerste klaar van alle meisjes.’

‘Natuurlijk je had je gehaast om gauw bij Wim te zijn!’

‘Toe Hans wees nu niet zoo flauw hoor.’ ‘Waarom hield hij je handen dan vast?’

‘Wel, ik had zulke ijskoude handen en toen heeft Wim ze alleen even gewarmd,’ lachte Jet onbevangen.

‘Wel ja, net of ik dat geloof. Hij zal je wel een zoen gegeven hebben ook!’

‘Maar Hans!’

Doodelijk ontsteld draaide Jet zich om en ging zonder één woord meer voor Hans te hebben de danszaal binnen, waar iedereen haar met vriendelijke woorden over haar zang bestormde.

Alle jongelui vroegen haar om een dans en heel den avond danste zij, zonder zich ter nauwernood rust te gunnen. Maar met Hans danste zij geen enkele keer.

En thuisgekomen 's avonds van de partij, terwijl zij werktuigelijk haar mooie partijjapon uittrekt, kijkt zij met een blik van niet-begrijpen haar kamertje rond.

Alles komt haar zoo vreemd zoo veranderd voor. Zoo blij, zoo om-te-jubelen-gelukkig

voelde zij zich bij het aankleeden, en nu? - -

Neen, neen zij kan het niet begrijpen.

Aan haár aan zijn eigen Jet heeft hij getwijfeld. God, hoe was dát mogelijk. En zij hield toch zoo héél veel van hem dat wist Hans best! -

Getwijfeld aan háár! -

Verbeeld je, van Hans houden, en je door een anderen jongen laten zoenen! -

En - dat hij zóó iets van háár kon denken!

Brief uit Londen.

Tis aardig zooals Dickens en Thackeray blijven leven in het Engelsche hart! Nieuwe uitgaven van hunne werken blijven steeds op het programma, ja de werken van Dickens worden nu zelfs allergeestigst in beeld gebracht.

De prentbriefkaarten van David Copperfield zijn reeds eenige maanden de wereld in, en ze zijn meesterlijk van uitvoering. Het plan bestaat alle boeken van Charles Dickens zoo te vereeuwigen. 'Dickens Country', 'Thackeray Country' zijn ook nieuwe uitgaven, die in dien tijd verplaatsen.

Onlangs las ik nog in een alleramusants boek over 'London's Historic Stones' dat Dickens en Thackeray en Dr. Johnson er het meest toe hadden bij gedragen om Londen voor het nageslacht als zoodanig te doen leven. Op de huizen b.v. waarin zij woonden hebben ze een onsterfelijk stempel gedrukt.

'Harry Warrington enjoying the May Sun from his pleasant window in Bondstreet; Old Colonel Newcome kneeling among the 'Grey Friars' of Charterhouse; little David Copperfield at the waterside blacking warehouse; poor weeping Nancy on the steps of Surrey Pier, by London Bridge;!

Deze bekende figuren en hun verdriet zijn meer réeel voor ons, dan de korte 'glories of Lady Jane Grey' -

En Dr. Johnson! Voor hem was 'the roaring of the everlasting noise' altijd weer vol bedoeling.

Hij placht te zeggen - 'wie moe is van *Londen* - is zijn *leven* moe -' en dat gezegde: 'I think the full tide of existence is at Charing Cross' wordt ook nu nog bewaarheid.

De oude dokter had een groote voorliefde voor Fleetstreet waar hij altijd om en bij the second-hand bookshops te vinden was - zoodat men nu schrijft: 'de oude man is daar nog in zijn bruine jas met metalen knoopen'. Wie kent niet de beroemde 'taverns' waar Johnson zich liet zien? 'Cheshire Cheese' in Fleetstreet met zijn literaire club, is nog beroemd en zeer weinig veranderd sinds Johnson's en Goldsmith's.

Er zijn weinig straten in Londen die zoo zichzelf gelijk zijn gebleven als Fleetstreet. Schilderachtig is Fleetstreet nog altijd, met zijn onregelmatige huizen, hier en daar door een bijstraat een kijkje verrassend, op the river, maar in Dr. Johnson's tijd toen de uithangborden nog veelkleurig de gevels versierden, en de dames en heeren in hunne eigenaardige kleeding er door heen liepen, de tijd van knieband en kuitbroek, van satijn en kleurige zij en ruffles - moet Fleetstreet imponeerender zijn geweest. Dr. Johnson zelf echter zegt Boswell 'liep er sjoveltjes tusschen door.'

Hij woonde achtereenvolgens in 16 huizen. Zijn Gough Squate House bestaat alleen nog. Hier heeft hij een groot gedeelte van zijn 'Dictionary' geschreven, hier stierf zijn vrouw.

In de laatste jaren van zijn leven toen hij in Balt Court woonde had hij die eigenaardige pensioners om zich heen verzameld: Een philantropische scholar als Johnson was! Die kijvende dames, die hij zelf zoo geestig heeft beschreven in een brief aan Mr.-Mrs. Thrale: Williams hates every body;

'Levett hates Desmoulins, and does not love Williams; Desmoulins hates them both; Poll loves none of them.'

Zeker heeft de minder vreedzame geest in zijn woning hem meer en meer naar 'Cheshire Cheese' gedreven. -

Charles Dickens was even als Charles Lamb een groot vereerder van the Inns of Court. Hoeveel beroemde mannen hebben er niet geleefd?

Hoe ernstig en intens is de vrede die er hangt over die schilderachtige vierhoekige pleinen en gebouwen, die gelukkig wonderbaarlijk gespaard bleven na den brand van '66! Inner Temple en Middle Temple, van elkaar gescheiden door Middle-Temple-Lane is het merkwaardigste gedeelte van de Inns.

Hier woonden de Tempelieren, hier was de 'boetecel' die zoo van afmeting was gemaakt, dat de arme boeteling er niet in liggen of staan kon. De emblemen van die orde, die zich zelf groote armoede oplegde zijn nog boven verscheidene poorten te vin-

den. ‘Het lam’ als teeken van onschuld, en het ‘paard met de vleugels’ en het roode kruis.

Het paard heeft oorspronkelijk geen vleugels gehad, maar 2 berijders als teeken van armoede.

De tijd echter maakte de mansfiguren zoo onduidelijk, dat de ‘restorer’ ze voor ‘vleugels’ hield.

Zeer beroemd is de Temple-church in ronde bouwvorm, in navolging van de kerk van het heilig ‘Sépulcre’ te Jeruzalem, en daardoor zeer bekend.

De woningen en kantoren van de advocaten schijnen altijd even vervallen geweest te zijn, als ze nu lijken. Afgetreden trappen en nauwe ingangen, ‘laundresses (de portiersters, zoogenoemd misschien omdat ze zich weinig wasschen’, las ik eens) lijken in die historische omgeving al even antique.

Charles Lamb is in de Temple geboren, hij groeide in die eigenaardige atmosfeer op en vergat nooit weer die indrukken.

Dickens heeft ‘the fountain’ op een der pleinen onsterfelijk gemaakt, door zijn beschrijvingen van de ontmoeting aldaar van Ruth Pinck en haar broeder. Dr. Johnson woonde er, en een groep gebouwen is naar hem genoemd. Cromwell's secretaris had zijn kantoor in Lincolns Inn en zag meermalen zijn hooge heer bij hem daar binnentreden, eens zelfs, om een komplot te smeden tegen de jonge zonen van Karel I, wat uitlekte door de aanwezigheid van een schijnbaar slapenden klerk.

Honderde historische momenten zijn hier afgespeeld - beroemde mannen woonden hier - the Inns of Court hebben een geheel afzonderlijke rol te spelen in het drukke Londen.

In Middle Temple Hall reeds in den Tudor tijd beroemd, werd in 1601, the Twelfth Night van Shakespeare opgevoerd voor de koningin en haar schitterende hofhouding.

Gray's Inn's gardens waren indertijd het meest gewild. Het was bepaald fashion er te wandelen, the Tatler en the Spectator bevestigen dit. - Nu zijn ze verdwenen - tenminste als zoodanig - zooals veel in Londen. Bacon plante hier de ‘elm-trees, en er bestaat nog een Bacon Mount.

Charles Lamb schreef: ‘Bacon has left the impress of his foot upon their gravel walks.’

Onlangs had ik het voorrecht nog eens ‘de Temple’ te zien, door een advocaat die er woont, rondgeleid.

Alles wat ik zag deed weer denken aan Thackeray's Arthur Pendennis, en als men eindelijk de zooveelste trap is opgeklauterd en aanbelt, meen je Arthur zelf voor zijn tafel te zien zitten, bezig z'n vernietigende critieken te schrijven!

't Is grappig, die conservatieve geest der Engelschen!

Die barristers met hun pruiken op! Die verplichte diners, die in de Temple dininghall door de leden gegeven *moeten* worden, en al die andere oude gebruiken in de wetgeving. Een geschreven recht zooals ‘le Code Napoléon’ schijnt hier niet te zijn - de jury beslist meestal naar vorige uitspraken in soortgelijke gevallen afgaande.

Een enorm geheugen wordt er geeischt van den advocaat, en een der meest beroemdsten ‘Sir Edward Clark’, die voor de moeielijkste questies meestal optreedt, heeft mede hieraan, naar ik hoorde, zijn grooten naam te danken.

‘The Temple Gardens’ waarin Arthur Pendennis op Zondagavonden zijn vriendinnetje ontmoette, en beroemd om hunne bloemenschat, waar volgens

Shakespeare eens groeiden de roode en witte roos van de huizen van L. en York, zijn niet meer open voor 't publiek, alleen wordt er eens per jaar een beroemde bloemen-tentoonstelling gehouden.

De bibliotheek van de Temple is prachtig, en schijnt zeer volledig.

Van ieder nieuw lid, wordt als entrée £25 dus *ƒ* 300 gevraagd, dan is hij voor altijd vrij van contributie. Door deze entréegelden kan de verzameling boeken en tijdschriften zeer royaal worden uitgebreid.

Want er bestaat toch altijd eenige rivaliteit tusschen de universiteitssteden, zoowel als tusschen de Temple instellingen.

't Is ook eigenaardig zooals Londen zich verdeelt naar beroep en werk. Niet hier en daar door het enorme Londen zijn de advocaten verspreid, neen, het centre, het middelpunt van de rechtswereld, the Law Courts en Courts of Justice hebben die om zich heen gegroepeerd. Dáár is het terrein der advocaten. In en om The Temple zijn hun kantoren. Zooals om the Bank of England heen, de effectenhandelaars des daags wonen - in Fleetstreet, de voornaamste dagbladbureaux zijn, de Theatres om en bij Haymarket, de enorme Warehouses of pakhuizen bij de Docken.

Vandaar dat er minder tijd verspeeld wordt met onvermijdelijk heen en weer loopen.

Practisch is Londen gebouwd, en steeds valt dit den vreemdelingen op, die Londen voor 't eerst zien. Ze hebben van dat enorme Londen, die huizenzee, alleen maar een vage voorstelling van doolhof-zijn en een-erinverdwalen.

Het is geheel onjuist. In weinig steden leert men zoo gemakkelijk den weg dan juist hier. Nergens wijst men u zoo duidelijk aan met zoo weinig woorden hoe ge loopen moet: 'first to the left, second to the right' is het korte maar juiste antwoord van den voorbijganger. En ge weet, dat ge na de eerste straat links ingeslagen te hebben, de tweede aan uw rechterhand moet nemen. We hebben er altijd plezier in, om den weg in Holland aan een tramconducteur b.v. te vragen. Hoe rustig neemt de man den tijd om u met veel omhaal van woorden zoo wat aan te duiden in welke richting ge moet gaan. Heel beleefd - zonder twijfel, maar te beleefd, niet businesslike. Misschien is hier te veel business, maar in 't gewone leven is die correctheid in zaken toch wel erg doelmatig.

De season is aangebroken.

Dat zegt wat, voor de Londenaars, De groote huizen in 't West End worden nu weer bewoond, de zuiderstreken zijn vaarwel gezegd, nu is Londen het geliefde oord.

Koetsiers en palfreniers, nieuw geéquipeerd, hebben hun deel in 't genoegen. De motor, in de meest elegante vorm, suist onhoorbaar door Hydepark. De danszalen worden bedanst, de kaarten voor de: 'at homes' met: 'music-dancing' er bij gevoegd, gaan onvermoeid rond.

De middagen in 'Ratten Row', de avonden op eenige 'at homes', want men verdeelt zijn gunsten graag - een Seasoner heeft het druk, heel druk. Daarbij niet te vergeten de vele concerten die gehoord *moeten* worden, want 't is nu de tijd voor de meest uitheemsche celebriteiten. Hoe vreemder van naam, hoe jonger van jaren - des te meer succes. Het vorige jaar was 'Marie Hall' een ster, niet alleen om haar groote musicale gaven, maar ook om de romantische wijze, waarop zij ontdekt was, zij een kind dat langs de huizen liep, spelende - ontdekt door een groot musicus, en zóó tot de hoogte geklommen waarop ze nu staat. - Wie nu dit jaar de grootste attractie zal zijn?

Samathini een Hollander heeft succes gehad. Hij geeft nu weldra zijn afscheidsconcert, nogmaal door het uitnemende orchest van Queens Hall met Mr. Wood als dirigent, tot begeleiding.

't Is de tijd van de opera nu, die Wagner uitvoeringen geeft; en van de Royal Academy*), waar de rytuigenfile voor groeit met de seconde. 't Is alles fashion. Men gaat naar die dingen toe -. Tentoonstellingen zijn open - overal. Schilders exposeeren nu hunnen arbeid.

Onze Hollander Brückmann exposeert.

Talentvol wordt zijn werk gevonden.

Earlscourt exposeert en de Horse Shows zijn in vollen gang. Op 't water, op de mooie schilderachtige Theems schieten de met bloemen getooide roeibooten elkaar rusteloos voorbij, lampions in 't zeil, zoo zeilen de keurige scheepjes er tusschen door.

*) In de Royal Academy exposeert o.a. Sir Alma Tadema. Zijn schilderij is verkocht voor de enorme som van £14000. Nog nooit schijnt een dergelijke som betaald te zijn van een nog levend meester. -

Bij Ken en Hampton Court is de rivier zoo breed en zoo mooi van oever! Genot er op te varen bij ondergaande zon -.

Ja, wat biedt Londen niet aan in deze verrukkelijke maanden, Londen zóó weelderig van parken en bloemen bedeeld, met een rivier als de kronkelende Theems, met een op uitgaan belust volkje bevolkt, dat niets vergeet uit te denken om zich te vermaken! Klinkt het niet dwaas, dat na de Seasonvermakelijkheden de Londensche dames een ‘change’ hoog noodig hebben, om het afgedauste en afgewandelde, moegewerkte lichaam door de zeelucht weer te doen herkrijgen het evenwicht.

Maar hoeveel ritten moesten er ook gemaakt worden, hoeveel ‘dances’ bezocht, hoeveel concerten aangehoord.... Zou je niet geneigd zijn te zeggen, met een zekeren huisheer, die ofschoon hij met zijn huurder op den meest vriendschappelijken voet stond - na een bespreking over mogelijke verbetering in 't huis, zei: We are friends: but after all: 't is only *business* between us’.

Voor deze dames: 't is after all only business. Hoe ze daarna genieten op hunne country houses in Kent en Herts, bij 't verrukkelijke Windsor en 't heuvelachtige Funbridge Wills, of op de Shootings in Schotland!

Dan zijn ze vrij, en weer natuur-menschen -.

H. BAART DE LA FAILLE.

Brief uit Indië.

III. Naar de bergen.

Na een tienjarig verblijf in 't warme Batavia zouden wij eens ‘naar de kou gaan’, zooals men dat hier zoo typisch noemt. Heerlijk, zalig idee! Van uit de drukke, stoffige stad naar het gebergte. Wij zouden gaan naar een streek, waar men soms de kachel aan had, waar men zich 's nachts goed onder de dekens moest stoppen om niet door de kou bevangen te worden.

Uitroepen van: ‘Mensch je houdt het er niet uit, we zien je na een week al weer terugkomen, en - wie gaat er nu naar zoo'n afgelegen oord! Wat heb je daar nu te genieten’ enz. hebben wij vaak moeten hooren.

Dat wij uit dat heerlijke Batavia met zijn Concordia, Harmonie en Dierentuin, zijn opera- en tooneel-voorstellingen, recepties, bals en dinées weggingen naar een oord, waar we van al dat schitterend schoons niets zouden hebben, neen, dàt begrepen zij niet! Wij lieten ze maar praten en waren wàt blij, dat we eens een konden neus konden halen.

Blij, dat we uit die drukkende, puffende hitte, die naar ons idee van onze hersens een breiachtige massa vormde, weg konden.

Wij hadden er zoo lang naar gesmacht en eindelijk was de langverwachte dag aangebroken.

Zooals dat hier in Indië gebruikelijk is, werd er met een paar teedere kussen van vrienden en kennissen, onder de dames wel te verstaan, afscheid genomen. Nu nog, maanden daarna staat het ons voor den geest, de verontwaardiging van die hokvaste Batavianen, dat wij zoo zonder hartzeer van Insulinde's hoofdstad afscheid konden nemen.

Met een popelend gevoel in onze hartjes gingen wij den laatsten nacht naar bed, en 't eentonige deuntje van 't chineesche volkslied op den afloopenden wekker zorgde er voor, dat wij op het bepaalde uur wakker werden.

Vier uur 's morgens, hu, 't was een unheimische tijd, maar de treinen wachten niet, dus maakten we voort en stonden dan ook weldra gepakt en gezakt op het perron. De drukte van den dag heerschte hier nog niet, het was als rekte zich alles nog loom uit, een donkere, diepe stilte lag nog op de omgeving, hier en daar onderbroken door een lichtje als een gloeiende spijker. Aan het station stond het zwarte monster met vurige oogen hijgend en blazend op zijn prooi te wachten, die hij straks aan de verschillende stations moest afleveren.

Het werd al lichter in 't Oosten, het uur van vertrek was aangebroken en wij zochten een goed plaatsje.

Goddank, wij zaten dan eindelijk in den trein, die ons naar 't heerlijke oord brengen zou, althans voor een groot gedeelte. Met de snelle vaart van een sneltrein in Indië stoomden wij de kleine stations voorbij en deden de groote voor een paar minuten aan.

Zuchtend en krakend sleepte de zware locomotief op een zeker gedeelte nog door een andere geholpen, de tallooze wagens in kronkelende bochten de hoogte op. We voelden de frissche lucht ons tegemoet waaien.

Eindelijk kwamen wij aan het voor ons laatste station en stapten in Preanger's hoofdstad uit. Hier bleven wij een paar dagen om de stad eens te bezien. Prachtige

villa's met heerlijk aangelegde tuinen in de buitenwijken, mooie winkels en societeiten in het middengedeelte maken Bandong tot een der mooiste steden van Java. En daarbij doet een heerlijk koel klimaat den armen bewoner van de lagere streken smachten naar een verblijf in dit heerlijke oord, met zijn verrukkelijke omstreken. -

Maar wij moesten verder en stapten den vierden dag met kunst- en vliegwerk in een voertuig op twee wielen heel hoog van den grond, hier ‘karballon’ geheeten.

Wij zaten nogal gemakkelijk, wat wel een geluk was, want we moesten 20 paal afleggen op deze manier.

In vliegende vaart renden de stevige bergpaardjes het eerste gedeelte af, dat uit een mooien vlakken weg bestond. Maar hoe verder wij kwamen, hoe moeilijker het werd en ging het soms stapvoets als wij een hoogte op moesten. Zoo erg naar vonden wij dit echter niet, want nu hadden wij gelegenheid om de omgeving eens goed op te nemen en geschud werden wij toch, of wij langzaam of vlug reden. Wij hielden soms ons hart vast als het eene wiel van het karretje over een grooten steen moest. Maar over 't geheel was alles toch nog wel te verdragen, wij hadden het wel erger meegemaakt.

Vóór ons Java's prachtige blauwe bergen, die ons lachend lokten, met hunne hellingen

bezaaid met goudgele en groene rijstvelden. Hoogerop tot aan den top verhief zich het kreupelbosch, afwisselend donkergroen met bruin, waartusschen hier en daar een naar beneden stroomend beekje, schitterend in den zonneglans als een streep zilverpapier in bevallige kronkeling. Hier en daar zich voortbewegende zwarte stippen, die bij nadering menschen bleken te zijn; Inlanders die hun velden bewerkten of hun karbouwen naar de wei dreven.

Achter ons in de vlakte uitgestrekte velden, die blank stonden, waar die griezelige logge karbouwen*) moeizaam doorsjokten, den zwaren ploeg achter zich aan. Daarnaast de inlandsche boer met zijn grooten platten hoed op van gelig-bruine bladeren, langzaam voortstappend met een kort zweepje nu en dan de zwarte monsters tot spoed aanzettend.

Hoe verder wij kwamen, hoe frisscher het groen werd en een koele wind kwam ons te gemoet als voorbode van de heerlijke kou.

Ziezoo, de twintig paal hadden wij afgelegd, ongeveer drie uur hadden wij gereden en we waren stijf en wat blij dat wij er uit konden.

Wij hielden halt bij een Inlandsch hoofd, een burgemeester van een klein dorpje, waar wij ons wat konden opfrisschen en ook wat konden gebruiken.

'En nu nog tien paal, dames,' zei onze cavalier vroolijk, erg blij dat wij ons zoo goed hadden gehouden. 'En nu eerst zult gij een mooie natuur zien, die u de primitieve manier van reizen eenigszins vergoeden zal.'

Ja, daar stonden ze, de tandoes, of wel draagstoelen met een dak er boven als van een klein huisje en zeilen aan de zijkanten. Natuurlijk rolden wij alles op, zoodat wij een vrij uitzicht hadden. 'Of wij niet bang waren voor verbranden' vroeg onze cavalier. Nu 't was niet zooals het hoorde, maar wij lachten hem in zijn gezicht uit. Zoo grappig klonk ons, die steeds den halven dag in de buitenlucht waren, die vraag in de ooren. Wij keken elkaar eens lachend aan, mijn zus en ik en wij dachten aan onze tochten door bosschen, ravijnen en sawahs, op bloote voeten met een of ander blad als hoofddeksel als wij onze hoeden vergeten hadden. Ja, dat was lang geleden wel, maar die herinneringen leefden op, hier in deze natuur; de tien lange jaren te Batavia, waar wij soms smachtend tusschen het groen of naar den hemel zaten te turen om maar iets te ontdekken, dat op een berg leek, waren vergeten!...

En nu.... wij waren omringd door bergen, en wel dachten wij soms te droomen, niet geloovende aan die heerlijke werkelijkheid. Zuchtend namen de koelies*) de tandoes, waar wij in tusschen ingekropen waren, op en op een drafje ging het verder. Vreeselijk was dat heen-en-weer-geschud in 't begin, maar de mooie natuur om ons heen nam weldra onze gedachten in beslag. -

De afstand, die ons van de bergen scheidde, verminderde en de kleine beekjes van zooeven bleken groote stroomen te zijn, die vaak met donderend geraas over de rotsen naar beneden bruischten, door de echo weerkaatst. Van de liefelijke laagvlakten waren wij gekomen in een woeste natuur, grootsch, indrukwekkend met zijn geheimzinnige geluiden en donkere diepten. Hier en daar zagen wij smalle voetpaden zich verliezend in de wildernis; hierlangs gingen de javanen naar de stekelachtige slingerplanten, waarvan zij de rottan maken.

Het eentonige geluid van den koekoek, het zachte gekir van de tortelduif verbraken zoo nu en dan de plechtige stilte. Een weldadig rustig gevoel kwam over ons, de

*) Buffels.

*) Werklui van de onderneming, die de draagstoelen dragen.

drukte van menschen en rijtuigen, trams en treinen lag ver achter ons in een nevelachtig verschiet, waar onze gedachten op dat oogenblik niet bij konden.

Koel, heerlijk koel was het onder dit bladerdak; eeuwenoude woudreuzen overwelfden den vrij goed onderhouden weg, en hun kronen fluisterden elkaar geheimzinnig toe van de kleine menschjes, kaboutertjes in hun oog, die daar onder langs gingen; van de balen en kisten met kina geoogst op den grond, waar eens hunne makkers hadden gestaan, woudkoningen als zij, majestueus in hun eenvoud en toch niet veilig voor 's menschen dorst naar goud. In bevend afwachten stonden zij daar, bang dat ook hen de scherpe bijl niet sparen zou, en ruischend ging vaak een siddering door hun glinsterend groene kruinen als zij dachten aan dien onleschbaren dorst naar nog meer geld. Alsof geld geluk is! zuchtten zij dan zacht, een zucht herhaald door de lieve viooltjes aan hun voet. Die beeldig lieve viooltjes van uit het donzig mostapeet verbaasd de wereld inkijkend, zinnebeeld van den eenvoud. Klein, bescheiden bloempje, wat

rustte vaak ons oog op uw fijne kelkje als wij uw heerlijken geur inademden. Hoe hebben wij u niet vaak geplukt en gedroogd om u te bewaren als herinnering aan dezen verrukkelijk schoonen tijd, waar wij uitrustten naar lichaam en geest.

Een lucht van vergane bladeren drong tot ons op, het water siepelde langs de bemoste bergwanden waar - sierlijke goud- en zilver-varens zich in hadden vastgeklemd met hunne lange taaie wortels.

Fuchsia's groeiden aan den kant van den weg en wij die nooit deze bloemen in den vollen grond hadden gezien, wij dachten in een tooverland verzeild te zijn. Bloemen, blauw, rood, geel en wit wisselden elkaar af tusschen groene en bruine bladeren, en wij waren de tandoes uitgestapt om ze te plukken, om ze in onze handen te hebben, ze te voelen als werkelijkheid.

Toen wij het doel van onze reis naderden, werd de omgeving lichter, waar eerst nauwelijks een zonnestraaltje door het donkere loof drong, kwamen wij thans aan opengekapte terreinen.

Kleine huisjes met strooien daken toonden aan, dat we in de bewoonde buurt kwamen, dit was nl. het begin van het dorpje dat bij de kina-onderneming behoorde, waar wij zouden logeeren. Hooge witte stammen met donkergroene glinsterende bladeren en witte fijne bloempjes werden ons aangewezen als kinaboomen.

Hoe groot was echter onze verbazing, toen wij in plaats van een eenvoudig landhuis, zooals overal elders op de ondernemingen, een heerlijke villa zagen met een prachtig aangelegden tuin.

Prachtige rozen, dahlia's, hortensia's, bloemen die wij in de lagere streken met zorg kweekten, groeiden en bloeiden hier in den vollen grond. Zoo zaten wij dan eindelijk op een van de schoonste plekjes van Java op een hoogte van 5500 voet en ruim dertig paal van de bewoonde wereld en toch als wij in huis en bijgebouwen om ons heen keken, was 't ons alsof wij in 't hartje van een groote stad zaten, zoo was hier alles verzameld wat maar eenigszins den mensch tot nut en gerief kon zijn.

Het woonhuis was van binnen geheel behangen en keurig ingericht, ganzen, kippen, eenden en vogels zouden ons doen vergeten, dat wij diep in de wildernis zaten, goedgedresseerde bedienden deden dit al half.

Was het de heerlijke koude lucht, die ons 't bloed zoo door de aderen deed stroomen, was 't de opwinding, die ons geen moeheid van de reis deed gevoelen? Alles moesten wij zien en toen wij ons aan tafel begaven aten wij als wolven, wat wij wel erg prozaisch vonden te midden van deze poëtische natuur. Doch een mensch blijft maar een mensch en hoeveel gevoel wij ook voor natuurschoon hadden, honger hadden wij toch ook en de heerlijke rijsttafel smaakte ons dan ook uitstekend.

Elken dag maakten wij uitstapjes in den omtrek, wandelden uren achtereen en ademden met volle teugen de zuivere berglucht in.

Auf den Bergen muszt du gehen,
Auf den Bergen ist's so schön!
Auf den Bergen trohnt das Licht
Auf den Bergen musz't du gehen
Was dich drückte, füllt sie nicht!

zongen wij vaak uit volle borst en hadden diep medelijden met de arme stakkers, die thans in de gloeiend heete stad puffend en hijgend van hunne kantoren huiswaarts keerden.

Hoe kleingeestig leek ons dat gewriemel in die warme stad, die jacht naar vermaken, dat gebuig op recepties.

Weg met dat alles! Hier was men mensch en geen automaat. Mensch zich *klein* voelend tegenover een *werkelijk* hoogere macht; een natuurmacht overweldigend schoon en ondoorgrondelijk! Een natuur mooi en interessant van 't kleinste boompje en bloempje tot de trotsche woudreuzen toe.

Tien minuten van de villa lag een peilloos diep meer, een uitgebrande krater. Een onmerkbaar zuchtje rimpelde even nu en dan het spiegelgladde oppervlak, waarop donkere schaduwen van heuvels en boomen aan de kanten zich afteekenden, als donker zwart kantwerk op een helder blauw kleed. Een geheimzinnig fluisteren van een groepje ruisschende dennen bracht ons nog meer onder den indruk, spreken deden wij niet, langzaam namen we die pracht in ons op, als niet geloovend aan de werkelijkheid....

Vaak keerden wij terug tot dit plekje, menigmaal roeiden wij op het meer; en 't was als hield een geheimzinnige macht ons oog gekluisterd aan een stil, donker plekje in 't groen, waar een glunder zonnestraaltje onbescheiden even een lichtend plekje tooverde. Dit plekje waar de natuur aan zich zelf overgelaten was; maar ook waar menschenvernuft bezig was geweest kon het oog zich verlustigen aan mooie kinatuinen, waar de

zilveren beekjes zich kabbelend doorheen spoedden, als speelden de enkele waterdeeltjes krijgertje met elkaar. Door die lanen wandelend van prachtige rechte witte kinaboomen kwamen we dan in de kweekbedden en in tuinen met jonge aanplant, ook hier was verscheidenheid genoeg. Zig-zags-gewijze liepen de jongen aanplanten den berg op en prachtige vergezichten had men van uit die hoogte op de omgeving. De loodsen van 't werkvolk, de bruine huisjes van 't kleine dorpje, de geiten en schapen in de wei, het leek dan alles op Neurenberger speelgoed.

Van uit de verte klonk vaak het wegslepend gezang van de werkvrouwen uit de diepten der tuinen even door de lucht galmend en nu en dan klonk het jubelen van een kinderschaar aan de bron of waterval, waar zij hun naakte bruine lichaampjes in het ijskoude water dompelden, elkaar duwend en trekkend. En als dan tegen 't invallen van de duisternis de mannen en vrouwen onder vroolijk gekout, ieder met een bosje hout op den rug zich huiswaarts begaven om hun potje te koken, konden wij niet nalaten, die eenvoudige menschjes gelukkig te prijzen.

Vaak klonk dan door de nachtelijke stilte het gezang van een jonge vrouw, melodieus vergezeld door de zachte toonen van een of ander muziekinstrument. Was het verbeelding of werkelijkheid? Scheen hier de maan helderder dan in de stad, of was het de stille omgeving, de donkere Patoea*), scherp afstekend tegen de helderblauwe lucht, die dat maar zoo deed voorkomen? Als wij bibberend van de kou even naar buiten traden, konden wij ons niettegenstaande kou en verstandige vermaningen haast niet losscheuren van dat eenig mooie gezicht. Wij trachtten het raadsel te doorgronden van die schitterende sterretjes, van het mannetje in de maan, van het eeuwige schoon, dat nooit vergaat.... Wie gaf antwoord op de vragen die ons brein dan doorwoelden... waarom moest in deze goddelijk schoone natuur zooveel, zoo ontzettend veel geleden worden?.... door vaak onschuldige zielen juist het meest, terwijl 't den boosdoeners vaak voor den wind ging, alsof er geen gerechtigheid bestond!.... Waarom de eeuwige strijd om het bestaan bij mensch en dier, waarom die ontzettend wreede oorlogen?...

Maar ik dwaal af; zooals aan alles, kwam ook aan dit uitstapje een einde, de proza te midden van zooveel poëzie. De plicht riep, de strijd om het bestaan dwong - en 't einde was daar; van een onbezorgd blij genieten tuimelde ik in de nuchtere werkelijkheid, waar een hard werken weldra alle droombeelden en onnoodige vragen trachtte weg te vagen, als waren ze nutteloos voor een menschenbestaan....

Maar zóó is 't ook goed...., voor zijn genoegen alleen leeft geen sterveling op aard. En dankbaar zijn wij zeker om het genotene, dat een tooverstaf meer is om ons te helpen heen te stappen over alledaagsche verdrietelijkheden, voor ieder mensch op deze schoone aarde weggelegd. Zalig zijn de liefelijke herinneringen, door geen wreed realisme te verstoren.

ARIADNE.

In de Gevangenis door Maxim Gorki.
(Naar de Fransche overzetting van S. Perskie).

VII. (*Vervolg van No. 52.*) VI

*) Patoea-berg

Het scheen Miesja toe dat reeds maanden waren verloopen na zijn gevangenneming; nu dacht hij nog maar een enkelen keer aan de aanleiding tot die gevangenneming; zijn ‘heldhaftige daad.’

In het wonderlijke leven van die gevangenis, die aan alle kanten door hechte, steenen muren was ingesloten, kreeg hij een gewaarwording van een vaag symbool, een toepassing op iets, waarvan hij zich nog niet duidelijk rekenschap kon geven.

Oplettend keek hij toe naar al wat om hem heen gebeurde, soms met onverschilligen glimlach, soms met gretige, hardnekkige belangstelling, of met smart en diepen afschuw.

De gevangenis-autoriteiten behandelden hem met een zekere, spottende welwillendheid; Miesja's eerlijk, oprecht gelaat, z'n frissche wangen, z'n kinderlijke, blauwe oogen, de vriendelijke lach om de roode lippen, zijn welluidende stem, z'n forsche, een weinig linksche houding, stemden ieder gunstig jegens hem gezind.

‘En hoe bevalt het u bij ons, meneer Malinien?’ vroeg een van de onder-directeuren hem eens op spottenden toon.

‘Ik stel belang in al wat ik hier zie en hoor!’ antwoordde Miesja.

De man lachte gemelijk, terwijl hij de

oogen optrok onder het gerimpelde voorhoofd, en zei:

'Zoo, zoo! u is dus een opmerker in stilte! uw wandeling zal met een half uur verlengd worden....'

'Dank u,' zei Miesja.

'Dat is niet noodig!' antwoordde de onderdirecteur bits, terwijl hij de cel verliet.

Ofizerof, de cipier die van de pokken was geschonden, had aan Miesja het volgend verhaal gedaan van dezen man.

Eens verdacht hij een van zijn werkmeiden van een ring aan zijn vrouw te hebben ontstolen. Toen had hij het jonge meisje een dag en nacht laten pijnigen om haar tot bekentenis te brengen. Hij liet twee gevangenen komen, die hij om de een of andere reden niet kon zetten; deze twee moesten het meisje uitkleeden, naakt op een tafel vastbinden en haar voortdurend martelen. Toen het arme kind flauw viel, liet hij haar te drinken geven, om opnieuw te laten beginnen. Het slot was dat een der gevangenen zich in een aanval van woestheid op het meisje had geworpen. De man werd in een hok opgesloten, na eerst bont en blauw te zijn geslagen; toen de sporen van die slagen waren verdwenen, werd hij naar een gekkenhuis gezonden....

(Wordt vervolgd).

Bericht over aangenomen en geweigerde bijdragen.*)

C.F. Rotterdam. - Als Ingezonden stuk kan Uw bijdrage geplaatst worden, niet als reductie-artikel. Wat Uw verzoek betreft, ik zend slechts bij uitzondering aan niet-abonné's afzonderlijke nommers toe van de Lelie; indien ik aan Uw wensch tegemoet kwam, zoudt gij eigenlijk de voordeelen van den abonné genieten zonder er voor te betalen. Wanneer gij dus een eventueele gedachtenwisseling over Uw ingezonden stukjes, of over die van anderen, wenscht te volgen, dan moet gij U abonneeren; ik kan U niet beloven, dat ik U daarvan telkens present-ex: zal zenden.

M. van H. - Het stukje *Erolicon* wil ik liever niet plaatsen, omdat het handelt over iets dat aan de meeste lezers gansch en al onbekend is, en daardoor slechts aan een zeer kleine minderheid belang zal inboezemen.

Capriticia. (Ik hoop dat ik Uw pseudoniem juist schrijf; ik kon het niet goed lezen). Uw brief beantwoord ik in het volgend nommer. Dit is alleen een zakelijk antwoord over het aannemen of weigeren van bijdragen, en wat daarmede in verband staat. Uw beide bijdragen, neem ik aan. Gij hebt gelijk, dat gij zelf er den naam 'dilettanten-werk' aan geeft, want ik vind dat een zeer goede uitdrukking er voor. Echter geloof ik U te mogen zeggen, dat er wel talent schuilt in Uw werk, vooral wat stijl en zeggingswijze betreft. Dat gij nog geen buitengewone dingen of tragische toestanden weet te beschrijven, is geen bewijs van gebrek aan talent, maar komt waarschijnlijk, omdat gij nog jong zijt en nog weinig levens-ervaring hebt, en nog niet veel hebt, ondervonden waarschijnlijk. Dit alles komt van zelf, en gauw genoeg. Forceer U-zelf in dat opzicht volstrekt niet; 'bedachte' verhaaltjes zijn gemeenlijk mislukkingen, en verraden terstond de onervarenheid van hun auteur. Ook het zeer eenvoudige en zeer gewone en zeer alledaagsche kan men zóó vertellen en zóó

*) Voor zoover de begeleidende brieven over andere onderwerpen handelen, worden deze later in de correspondentie rubriek afzonderlijk beantwoord.

beschrijven, dat het meesterstukjes worden van talent. De stukken Vlaamsch volksleven b.v. van Steyn Streuvels zijn zulke uit het meest gewone leven gegrepen tooneelen, zonder groote gebeurtenissen of tragische toestanden. Maar de wijze *waarop* Streuvels die héél eenvoudige boerenlevens beschrijft, beide naar het, uiterlijke leven en naar hun innerlijk voelen, is uitnemend van stijl, en bewondering-afdwingend wat karakter-ontleding en gemoedstemming-weergeven betreft. - 'Arm Vlindertjen', wil mij wat gedwongen voorkomen, ook vertelt gij daar te veel op eentonige wijze, inplaats van te schilderen met levendige kleuren het bal en de gemoedstemming der beide personen. 'Droomerij' is eenvoudiger en daardoor beter. - Dat gij Uw werk bij herlezing cynisch bekijkt, en het dan gewoonlijk slecht vind, is een beter teeken, dan wanneer gij in domme zelfverblinding dadelijk alles wat gij ten papiere brengt en gedrukt moogt zien bewondert, als een groot bewijs Uwer 'begaafdheid'. - Ik kan mij nooit, begrijpen dat de meeste menschen zoo vol bewondering zijn over hun beetje eigen doen en beetje kunnen en kleine talentjes; ik vind dat zij, die wezenlijk iets beteekenen en wezenlijk gezond verstand bezitten, altijd zelf zien hoeveel er ontbreekt aan hetgeen zij vermogen tot stand te brengen, en hoe weinig dat is in de meeste, gevallen, (enkele genieën op elk gebied natuurlijk uitgezonderd. - Of gij moet voortgaan met Uw werk of niet, moet gij-zelf beoordeelen. Ik zou zeggen, wat de waarde ervan betreft, gij moet voortgaan! Maar ik vind het altijd een zeer groote verantwoording om in dit opzicht een zoo besliste meening uit te spreken. -

Joh. Steketee. - De vier Schetsen mij door U gezonden, zal ik gaarne bij gelegenheid plaatsen.

G. van M. - Ik heb de bijdrage Naar de Bergen ontvangen, en zal haar plaatsen; zij is reeds afgedrukt. Die beide, welke reeds in de Echo zijn afgedrukt, kan ik, ook zonder honorarium, zooals gij voorstelt, toch niet meer opnemen, omdat wij zooveel oorspronkelijke bijdragen hebben dat er geen plaats en reden is iets dergelijks over te nemen uit een ander Weekblad. - Een 'langen brief' van U zal mij heel welkom zijn.

H.H. te S. - De bijdrage Waartoe? neem ik gaarne aan als hoofdartikel.

Annie N. - De twee verzen wil ik gaarne plaatsen. Het proza-stukje is uit godsdienstig oogpunt minder geschikt. Dit soort gegeven is al zoo dikwijls behandeld, en voor hen, die tot die Kerk behooren, met recht aanstootelijk, vindt gij zelf ook niet? Hartelijk dank voor den overdruk van Uw vers uit Theosophia. Ja, ik dacht wel, dat het daarvoor geschikt was.

G. te Watergraafsmeer. - Het sprookje wil ik gaarne plaatsen.

Nonnie. - De beide versjes ontving ik in goede orde. Het eene wil ik liever niet plaatsen, om dezelfde reden die ik opgaf hierboven aan Annie. Zulke onderwerpen zijn beslist aanstootelijk voor hen die tot die kerk behooren. Het eendere naar het Duitsch-vertaalde versje wil ik gaarne plaatsen.

A.M-Z. - Ik wil het schetsje: Onecht gaarne voegen bij de overigen, die ik van U heb ontvangen. Zij vormen dan één geheel, min of meer. - De copie van geplaatste

bijdragen zal vermoedelijk, op verzoek, wel worden afgestaan door den uitgever. Maar dit is iets dat hem aangaat, en niet mij. Het is dus het beste, dat gij 't hem-zelf vraagt. Het, is zijn eigendom, niet het mijne. Daar gij Uw ingez: stuk achter op Uw brief schreef, is dat blijven liggen door misverstand.

L.K. te L. - De maat van Uw gedichtjes laat heel veel te wenschen over. Zij zijn daardoor tot mijn leed wezen niet geschikt tot plaatsing. Als gij de schetsjes, waarover gij spreekt, eens ter beoordeeling wilt zenden, zal ik ze gaarne lezen. Misschien is het wenschelijk, dat gij, om den inhoud, Uw naam en qualiteit er onder zet, want anders beteekent het zoo weinig voor anderen. Maar ik kan dit eerst met zekerheid beoordeelen, als ik met dien inhoud heb kennis gemaakt.

Marian-Albert. - Anonyme bijdragen gaan terstond ongelezen in de prullemand. De redactie moet den naam van den inzender(ster) weten.

S. van L. - Ik heb van U eerst één, toen nog drie Sonnetten ontvangen, die ik allen wil plaatsen.

G. van H. - Van Uw drie gedichtjes wil ik twee plaatsen. Het derde: Liefde is te banaal-gezegd. Vindt gij goed, dat ik in den allerlaatsten regel van *Geloof* verander: opgaan in omhoog-gaan? Opgaan is niet duidelijk, en omhoog-gaan past ook beter in de maat. -

Maria. - De beide versjes zijn tot mijn spijt te weinig maatvast, en te onrijp van vorm voor den druk.

Adé. - Ja-zeker, ik ontving Uw tweede bijdrage. Maar gij moet niet zoo *spoedig* antwoord verwachten, want nietabonné's hebben daarop allerminst aanspraak. Tot mijn spijt kan ik het niet plaatsen. Vertaalde versjes plaats ik slechts, als ik ze bijzonder goed vind overgebracht, en dat is hier niet het geval. Uw maat laat te wenschen over. Bovendien echter is Longfellow een zoo bekend dichter, dat de meeste lezers zijn poëzie in het Engelsch-zelf zullen kennen. Dank voor al Uw vriendelijke woorden over de Lelie en over mijn werk en over mijn boek: Geloof. - *Ik* zal die kleine veranderingen aanbrengen in Uw aangenomen versje, en U een pres: ex: doen toekomen. - Neen, ik heb geen oogenblik gedacht, dat gij de toestanden in die inrichting op het oog hebt gehad. Dat ligt geenzins in Uw woorden opgesloten. Gij hebt bedoelt: het leven. Dat is heel duidelijk.

De schrijfster of schrijver van *Mijn Uitzet* (door Manosca) en de vertaalsters van: *Het zorgende broertje* en *Logeerbezoek,* en van *Droomleven* en *Waar leven* en *De roos der vrouw* worden verzocht hunne namen nogmaals bij de redactrice op te geven.

Spoed-Correspondentie.

Typo. - Tot mijn spijt vergat ik U *terstond* te antwoorden op Uw schrijven over die polikliniek. Als gij daarover iets in het midden wilt brengen, doe het dan s.v.p. per ingez: stukje. Wat *ik* schreef daarover, zag op mijbekende toestanden in klinieken. Als het dus bij U anders toegaat, dan is het bij U op een andere en betere manier ingericht, maar gij kunt dan niet beweren, dat het ‘overal’ zoo toegaat. - *Ik* kan dus onmogelijk aan Uw verzoek voldoen, maar ik wil gaarne een schrijven van *U* plaatsen, als gij meent, dat dit noodig is. Uw wedstrijd-bijdrage in orde ontvangen.

P.A. van K. den H. - Uw schrijven waardeer ik zeer, maar ik moet U beleefd verzoeken, U te willen wenden tot den uitgever, daar *ik* met de advertenties niets te maken heb, en die rubriek gansch en al toebehoort aan den uitgever, zoodat de door U bedoelde advertentie mij niet is bekend, en ik er niet aan kan denken daarover inlichtingen ten goede of ten kwade te geven. -

Ds. Ternooy Apèl. - Gemakshalve vraag ik U langs dezen weg, mij even te willen melden, wat U bedoelt met 'dien mooien brief, dien U niet wilt verzwijgen.' In Uw enveloppe zat niets anders dan Uw hoofdartikel. Is de inhoud van dit artikel door U bedoeld? Is het misschien een door U omgewerkte brief van een moeder? Hoe dit zij, het artikel plaats ik gaarne, maar ik zie met belangstelling eenige opheldering tegemoet over den 'brief'.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

No. 97 poste restante. - Het sonnet vind ik heel mooi-gevoeld, en ook in veel opzichten goed-gelukt. Maar er ontbreekt hier en daar te veel aan den vorm, en den slotregel begrijp ik niet goed. Kunt gij het nog eens omwerken en mij dan opnieuw zenden, dan zal ik het gaarne plaatsen. -

Mevr: A.B. - Ik dank U heel vriendelijk voor Uw bloemen, en vind het bijzonder lief van U mij zoo te verrassen. Wat Uw vraag betreft, ik vind dat iets van zooveel belang, dat ik U wel zou willen voorstellen die in de Lelie te mogen herhalen, (tenzij U dat zelf wilt doen?), opdat andere moeders U met hun ervaring kunnen bijstaan. Er zullen zeker in den lande meerderen zijn, die in Uw omstandigheden verkeeren of verkeerd hebben, en die misschien raad weten erop. M.i. hebt U groot gelijk in de opvoeding-questie Uwer meisjes. Als men zijn dochters niet voldoende fortuin nalaten kan, om onafhankelijk te leven bij ongetrouwd-blijven, dan is het zeer zeker plicht hen een opvoeding te geven, die hen in staat stelt in eigen onderhoud te voorzien, en daarvoor noch onkosten, noch moeite, noch opoffering te schromen. Mij dunkt dus dat voor U de allereerste vraag moet zijn: Waarvoor zijn mijn meisjes het meest geschikt; in welke richting zullen zij zich later bewegen; om dan daarnaar in te richten de weg dien U inslaat met hun lessen en scholen. Vooral als U-zelf niet gefortuneerd zijt, lijkt het mij wenschelijk geen onnutte uitgaven te doen, voor dingen die zij later misschien niet zullen noodig hebben, of waarvoor hen de tijd ontbreekt. U schrijft dat beiden zoo muzikaal zijn. Zou het dan niet de moeite loonen, te informeeren in hoeverre die aanleg groot genoeg is om ontwikkeld te worden tot een beroep, en naar gelang van omstandigheden te handelen. Blijft hun aanleg slechts dilettantisme, dan moet, dunkt mij, hun studie niet, lijden daaronder, en hun vakopleiding voorgaan. Omgekeerd echter, zou ik, als zij talent genoeg bezitten om te worden opgeleid tot zang- of muziek-onderwijzeres, vóór alles trachten hen de daarvoor noodige lessen te doen deelachtig worden al zijn die ook nog zoo duur. Zoo is het ook met de kweekschool-questie. Als beiden daarvoor aanleg en geschiktheid hebben, kunt U hen dan niet niet privaatlessen uit L. zoover brengen, dat zij er heengaan? Men hoort ook van die school in Apeldoorn zooveel goeds. Maar weet U zeker, dat hun roeping dáár ligt? Mij lijkt het pension-vak voor een vrouw heden ten dage een geschikt arbeids-veld, ook in het buitenland. Maar bij de groote concurrentie is het noodig grondig alles van huishouden, koken, schotels-arrangeeren en nog veel meer, af te weten eer men zoo iets begint (vooral als men het aanvangt in het buitenland, waar echter stellig de verdiensten ook grooter zijn, en het leven voor een dame, die pension houdt, veel aangenamer is dan ten onzent). Natuurlijk neemt dit alles niet weg, dat U de voorloopige moeilijkheid van den thans bestaanden toestand toch op de een of

andere wijze moet overwinnen, maar mij dunkt, als U een bepaald plan voor oogen hebt, valt het gemakkelijker daarop af te sturen met behulp van privaat-lessen uit de buurt. Intusschen, ik herhaal, ik vind Uw vraag belangrijk genoeg om die onder de algemeene aandacht te brengen, en wacht dus Uw antwoord af. Nogmaals heel veel dank, en steeds gaarne bereid tot raad en dienst.

Mej. **van B.** te **D.** - Uw bedoeling en Uw brief zijn mij niet duidelijk. Ik denk, dat U iets gansch en al verkeerd hebt gelezen, want ik heb nooit gevraagd in de Lelie om zulke adressen als de door U bedoelde, en ik weet ze ook geenzins. Tot mijn spijt kan ik U dus niet helpen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

In het antwoord der Redactrice (zie Hoofd-artikel N°. 1 vorig nommer) staat op blz: 4 kol: 2 **aanstelling** in plaats van **aanstellerij.**

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

19 Juli 1905.
19de Jaargang.
No. 3.

Hoofdartikel
Een opvoedkundige kwestie.

Een moeder vroeg eens bij de terugzending van een schoolrapport, haar jongen geldend, ‘zou het geen aanbeveling verdienen, zoo de kinderen bizondere punten kregen voor eerlijkheid en oprechtheid? Ik zou dat althans zeer waardeeren.’

Aanstonds worde erkend dat deze moeder, reeds blijkens hare vraag, een voorbeeld is voor vele ouders. Immers zij toont, dat kwestiën van opvoedkundigen aard haar gedachten bezig houden, ook dat zij niet aarzelt raad te vragen en inlichting, als mede prijs te stellen op anderer oordeel en inzicht. Eindelijk: zij wendt zich rechtstreeks tot den onderwijzer van haar kind.

Niet alle ouders voelen bij zich oprijzen vragen betreffende opvoeding. Daarvoor denken velen te weinig na of zijn niet ernstig genoeg.

Niet alle ouders - als zij bedenkingen hebben - zijn zoo verstandig deze te uiten en ze te maken tot een onderwerp van bespreking. Hoevelen zijn er die in verbintenis wenschen te treden met onderwijzers? Ach, dat er méer samensprekingen plaats hadden tusschen ouders en onderwijzend personeel! Hoezeer zou dit ten goede komen aan beiden en alzoo ook aan de leerlingen! Wezenlijk; dezen zouden er de vruchten van plukken. 't Is een droevig feit, dat er te zelden aanraking plaats heeft tusschen leeraren en ouders.

Zou het niet ernstige overweging verdienen, dat er nu en dan bijeenkomsten plaats hadden, waarop beide partijen elkaar ontmoetten, ten einde over allerlei punten met elkander van gedachten te wisselen? Wat al kwestiën - betreffende onderwijs en opvoeding - verdienden dan aan de orde te worden gesteld!

Naast deze min of meer openbare samensprekingen natuurlijk ook nu en dan een meer vertrouwelijk spreken van ouders en onderwijzers, een spreken als ‘onder vier oogen.’

Na deze afdwaling, als ge wilt, keeren we terug tot het punt van uitgang. De onderwijzer - tot wìen bovenstaande vraag was gericht - antwoordde schriftelijk o.a. het volgende:

‘Een cijfer voor eerlijkheid, een cijfer voor

oprechtheid? Jawel Mevrouw, als alle kinderen heetten...., dan zou ik allen een *10* geven. Dit kind *is* zooals het is: eerlijk en oprecht. Maar vele anderen??

Ik krijg de nieuwe leerlingen medio Aug: en sta ze na ongeveer 10 maanden onderwijs af aan een hoogere klasse. In die 10 maanden moet dan een onderwijzer doordringen in het zieleleven van zijn leerlingen. Zou 't mogelijk zijn? Ook bij deze kleine wezentjes is het streven reeds zich "mooi" voor te doen. Ze willen zoo graag "aardig" en "lief" zijn! Is dat eerlijkheid? Moet de onderwijzer *die* eerlijkheid in cijfers uitdrukken? Nu stem ik één ding toe: een onderwijzer, die steeds goed acht geeft op zijn leerlingen, zal 't karakter wel blootleggen, doch in mijn klasse zitten nog vele "verborgenheden," zielen, waarin ik nog niet ben doorgedrongen en waarin ik misschien niet zal doordringen. Moet een onderwijzer op den *schijn* dan afgaan? Neen toch! Wel kan ik u mijn stelregel meedeel en: bij 't begin van den cursus zeg ik *direct, allen* te vertrouwen, omdat ik *niemand* ken. Doch ze moeten zich wel hoeden, me niet te beschamen, want dan is 't met mijn vertrouwen uit. Spoedig vergeet er een zich zelf. Welnu, een voorbeeld voor de anderen. Zoodra de afgevallene 't vertrouwen weer waardig blijkt, zijn we weer op den ouden voet.

Nogmaals, Mevrouw, ik acht me onbevoegd, eerlijkheid in cijfers uit te drukken, Maar bovendien: *nooit zou ik er me toe leenen!* Waar ik het stelsel van cijfers (vooral voor *vlijt*) reeds verfoei, omdat men zich zoo licht kan vergissen, zou ik het me zelf nooit kunnen vergeven, als ik een kind een te laag cijfer gaf voor oprechtheid.'

Ziehier een gedeelte uit des onderwijzers antwoord.

Als alle leeraren en leeraressen zóo waren als deze, welk een zegen ware dit! Hier is blijkbaar een man aan het woord die aan ernstig overwegen en nadenken paart een voortreffelijk gemoed. Een man van overtuiging en karakter, een man met een hart, die onbewimpeld zijn meening uitspreekt.

't Kan niet anders of zulk een antwoord zal de vraagster tot denken hebben geprikkeld.

Aan welke zijde zullen wij ons scharen?

Me dunkt we staan niet voor een moeilijke keuze. Zonder aarzelen zijn we het eens met den onderwijzer en bestrijden wij de opvatting dier moeder. Zoo het althans nog behoeft, want 'k houd het er voor dat zij haar inzicht nu al zelve veroordeelt. O dat stelsel van cijfers op de scholen! Men meent het zoo goed en toch voelen we dat het niet deugt, niet goedgekeurd en verdedigd kan worden. Cijfers, b.v. van 1-10 en daartusschen nog deelen (halven, ja zelfs kwarten desnoods) van getallen.

Is het mogelijk op die wijze juist weer te geven een indruk omtrent vlijt en vorderingen en gedrag? Men moet het *precies* kunnen doen of het nalaten, om te voorkomen den geringsten schijn van partijdigheid en onrechtvaardigheid en deze worde vóor en boven alles vermeden, opdat niet in een kinderhart wantrouwen jegens zijn leeraar worde gezaaid.

Een kind wil *vertrouwen*, onvoorwaardelijk en onbepaald. Vreeselijk als dit wordt geschokt en niets haat een kind méer dan *onrechtvaardigheid.* Gelukkig! Deze haat is een stille hulde aan de deugd der deugden.

Cijfers voor *vlijt!*

Me dunkt, de persoon die ze moet geven, zal wel vaak deerlijk verlegen staan. Waaruit moet die vlijt blijken? Uit het huiswerk? Maar als nu het werk van den eenen leerling véel beter is dan van d' ander? Dan moet worden onderzocht of aan het huiswerk al of niet geholpen is, en ook of diegeen - wiens vlijt geringer *schijnt* -

misschien niet nog méer zijn best deed dan de ander wien het minder moeite kost zijn werk te maken? 't Komt niet slechts aan op de *resultaten*, maar meer nog op de *wijze waarop* en den *weg waarlangs* deze verkregen zijn.

Hoe gevaarlijk is het een mooi cijfer te geven aan den leerling met vlugge geestvermogens, hoe bedenkelijk en ontmoedigend een laag cijfer voor vlijt aan een die al zijn best doet, maar wiens gaven zooveel minder zijn!

Cijfers voor *vorderingen!*

Dit kan, want nu wordt alléen gevraagd naar de *hoogte* waarop leerlingen staan, niet *hoe* zij tot deze gekomen zijn. Nu heeft men vaste gegevens. Den ontwikkelde moet men misschien toevoegen: uw cijfer had, bij meerder lust en inspanning, hooger kunnen wezen; den minder geestelijk bevoorrechte maar die zijn best deed, kan men opwekken en zeggen: laat u niet ontmoedigen, het zal wel anders worden. Den eerste wijst men op zijn plicht, den laatste wekt men op en wat vermag niet een bemoedigend woordje!

Cijfers voor *gedrag!*

Moeilijk geval! Zeker... dikwerf is het gemakkelijk zulk een taxatie. Er zijn er wier

gedrag op school aanstonds stof geeft tot goed- of afkeuring, doch zóo is het niet altijd. Er zijn stille en bewegelijke naturen. Ieder heeft zijn eigen gestel. D' een kost het niets geen moeite een uur lang zijn aandacht rustig op éene zaak te bepalen, d' ander is terstond afgeleid door wat hij ziet, hoort, door zijn gedachten. D' een is een ‘woelwater’, d' ander 'n door en door rustige van nature. Men prijst misschien waar geen verdienste is, men laakt allicht waar niet te laken wezen zou, indien men alles wist van het wezen van een kind.

Cijfers voor *eerlijkheid* en *oprechtheid!*

Nu wordt de zaak hoogst bedenkelijk.

Men ziet den *buitenkant* der menschen, maar dringt niet door tot hun *innerlijk.* De mensch - ook het kind - *openbaart* zich door woorden, daden, gedragingen, maar de beweegredenen, drijfveeren, overwegingen, waaruit deze voortkwamen, blijven *verborgen.* Een woord, een daad, eenige gedraging *juist* beoordeelen en op de *rechte waarde* schatten vermag niemand. Een deugd prijzen kan eigenlijk dán alleen als men weet de motieven waaruit ze voortkwam. Menige schoone daad verliest haar glans, als men kent haar oorsprong. Ten anderen: men leere het kind niet van kindsbeen af een deugd te betrachten met de bijgedachte aan belooning, welke deze ook zij. Men kweeke geen loondienst!

Doordringe men liever het kind van het besef: de deugd - in woord, daad, handeling - lief te hebben om haar zelfswille. Deugd welke zich taxeeren laat, houdt op deugd te zijn. De deugd in *cijfers* uitdrukken, ontneemt haar heur schoon karakter en bederft het innerlijk van kind en mensch. Doe reeds het *kind* gevoelen altoos meer: oneerlijkheid, onoprechtheid, enz., leiden tot zelfverachting en tot een terecht gewantrouwd en veracht worden door anderen.

Eerlijkheid, oprechtheid en wat dies meer zij, voert tot zelfachting en doet winnen anderer vertrouwen.

Wat men het hoogste beschouwt in een mensch, poge men ook als zoodanig te doen eeren door het kind.

Ook een leerling ondervinde door tijdelijk wantrouwen jegens hem het *noodwendig* gevolg der overtreding van de zedewet. Desgelijks ervare een leerling in onbepaald vertrouwen den *zegen* van het vervullen van zedelijke geboden. 't Rijk der straffen en belooningen behoore eenmaal tot het verleden!

Alkmaar.

Ds: J.F. TERNOOIJ APÈL.

Een Kloosterpraatje naar het Duitsch van N. Eij door Louise.

In meeste protestantsche landen van het groote Duitsche rijk, bevinden zich kloosters, die ook ten huidigen dage dien naam nog dragen en welker bewoners of liever bewoonsters, ook ongehuwde vrouwen zijn; kloosters, die slechts in hunne uiterlijke gedaante en ook zelfs daarin nauwlijks meer aan hun vroeger bestaan herinneren.

Geen ‘hora’ klinkt er meer. Geene groepen gesluierde nonnen ziet men in het middernachtelijk uur in somber gewaad en met kaarsen in de hand door de kruisgangen gaan, om in de kerk hare gebeden te prevelen. Geene gestrenge portierster verbiedt ons binnen te treden en in de spreekkamer bevindt zich geen getralied

hekwerk, waardoor de bezoeker slechts de flauwe omtrekken onderscheiden kan van de geliefde gestalte, welke zijn bezoek geldt.

Ook de nauwe, kale cellen met het armoedig huisraad zoeken wij te vergeefs; inplaats daarvan vinden wij behagelijk ingerichte vertrekken, welker bewoonsters ons in eenvoudige doch wereldlijke kleeding te gemoet treden - en niet alleen voor een kort gesprek, neen ook voor eene koffie- of theevisite mogen wij gerust blijven, wanneer wij met de vriendelijke ‘conventualin’ nader bekend zijn en door haar worden uitgenoodigd.

Zulk een klooster is Preetz in Holstein, door zijne groote rijkdommen wel waard het eerst te worden genoemd, terwijl Hannover Medingen, Lüne, Bassum, Walsrode, Börstel, Mariënsee e.a. bezit, in Hessen Fischbeck, Obernkirchen en Fulda zich bevinden en Dobbertin, Malchow en Ribnitz tot het rijkgezegende Mecklenburger land behooren.

Over deze drie laatsten wensch ik een en ander te vertellen. Hoewel zeer verschillend, wat ligging, inrichting en bouw betreft, zijn zij toch één, waar zij hetzelfde schoone doel beoogen: een toevluchtsoord te zijn voor oudere ongehuwde vrouwen, tot den adelstand behoorende.

Tijdens den dertigjarigen oorlog hadden de Mecklenburger stenden hunnen vorst meer dan eens grootere sommen gelds voorgeschoten, welke deze niet in staat was terug te betalen. Daarom verzochten de edelen

des lands hun daarvoor de drie, reeds vroeger opgeheven kloosters, af te staan, opdat hunne ongehuwde dochters daar op lateren leeftijd een toevluchtsoord zouden vinden. -

Dit werd hun toegestaan, op schrift gebracht en bezegeld en sedert hebben de, uit dien tijd stammende Mecklenburgsche families, alsmede eenige uit de naburige provinciën, die met hen verwant zijn, het recht op die kloosterplaatsen en wel in dier voege, dat de oudste dochter steeds in Dobbertin wordt ingeschreven, de tweede in Malchow, de derde in Ribnitz, de vierde weder in Dobbertin, de vijfde in Malchow en zoo in het oneindige, zoolang er dochters aanwezig zijn.

De gouverneur ('Klosterhauptmann') heeft het recht op een kloosterplaats en vier plaatsen zijn het eigendom der burgemeestersdochters van de vier grootste steden van Mecklenburg; dit laatste geldt voor Dobbertin; of Malchow en Ribnitz zich even voorkomend tegenover de steden gedragen, weet ik niet, maar daar zij een geringer aantal plaatsen bezitten, zou ik het betwijfelen.

Om deze plaatsen te verkrijgen moeten de ouders der aspiranten hunne voorzorgen nemen. Elke jonkvrouw moet worden ingeschreven, waarvoor de som van honderd thaler wordt betaald. Hoe vroeger deze inschrijving geschiedt, des te voordeeliger voor de betrokkene, want alles gaat volgens ancienniteit. Zoo is langzamerhand de gewoonte ontstaan, om de dochters dadelijk na de geboorte te laten inschrijven.

Is de geboorte van een kind aanstaande, dan wordt een vertrouwd persoon, gewoonlijk de tuinman of de jager, gelast zich gereed te houden. Een paard staat in den stal reeds gezadeld en zoodra men de zekerheid heeft, dat de ouders zijn verblijd door de geboorte van een dochtertje, wordt dadelijk aan den bode het briefje met den te voren bepaalden naam toevertrouwd, de benoodigde som gelds er bij en.... voort gaat het, zoo snel het paard loopen kan.

En tot een waren wedren komt het, wanneer onderweg toevallig meer boden elkander aantreffen, want natuurlijk wil ieder van hen de eerstaangekomene zijn, terwijl het vooruitzicht op eene flinke belooning, waarvan hij in dat geval verzekerd is, hem nog tot meerderen spoed aandrijft.

Het moet eens gebeurd zijn, dat vier boden bijna gelijktijdig in hetzelfde klooster aankwamen, met een verschil van slechts weinige minuten en toch veroorzaakten die enkele minuten een verschil van twaalf jaren, zooveel vroeger kwam de eerst-ingeschrevene 'Conventualin' in het bezit harer inkomsten dan de laatste.

Elk klooster heeft een bepaald aantal plaatsen.

Dobbertin, het grootste en rijkste, telt er zes en twintig, Malchow twintig, Ribnitz slechts twaalf.

Komt er eene plaats vrij door het overlijden van eene der dames, dan schuift de volgende op en slechts wanneer deze van hare rechten afstand doet, wordt de opengevallen plaats aan de daarop volgende aangeboden.

De sterfte in het klooster is gering, want het rustige en zorgelooze leven is bevorderlijk voor het bereiken van eenen hoogen ouderdom; daarom zou er zelden opschuiving zijn, als niet het meerendeel der toekomstige kloosterdames door huwelijk afvallig werd.

Zoo spoedig er in de adelijke kringen van Mecklenburg eene verloving plaats heeft, klinkt dan ook de vraag door het land: Is zij Dobbertinerin, Malchowerin of Ribnitzerin? En een gevoel van oprechte blijdschap - zooals anders helaas bij

verlovingen weinig voorkomt, - gaat door de rijen der kloosterjuffers in spe, daar zij nu eene concurente minder te duchten hebben.

Dikwijls komen zij reeds op zeer jeugdigen leeftijd in het aangenaam bezit harer 'Hebung', die met eene 'Viertelhebung' van 52 Mark per kwartaal begint. Met eene, niet te beschrijven, gewaarwording wordt de eerste maal deze som in ontvangst genomen, die geheel volgens de wenschen der eigenares mag worden besteed en die het aangename vooruitzicht op herhaling en verhooging in zich sluit.

Bij voldoende plaats, door sterfte of wanneer eene huwelijksepidemie uitbreekt en de rijen der aspiranten worden gedund, schuift men op tot 'halbe Hebung', totdat eindelijk in het klooster zelf de plaats is vrij geworden en daarmede, behalve het geheele inkomen, ook nog eene woning en eigen huishouding het eigendom der gelukkige bezitster wordt.

Zij, die niet in het klooster wenschen te wonen - viermaal moet dit elke 'conventualin' worden aangeboden - verliest het recht op woning en levering in natura en krijgt dan alleen het geldelijk inkomen.

De inrichting der drie kloosters, zoowel als de inkomsten en voorrechten, waarop de

‘conventualinnen’ aanspraak hebben, komen tamelijk wel overeen; slechts door den omvang der bezittingen en den daaruit voortspruitenden rijkdom, onderscheidt zich het eene klooster van het andere, evenals ook daardoor het aantal plaatsen wordt bepaald.

Ribnitz is het kleinste en armste der kloosters, om welke reden de Ribnitzerinnen altijd eenigszins medelijdend worden aangezien, want zij komen het laatst in het bezit hunner plaats. Zij genieten echter het voorrecht, dat de ‘Domina’, die steeds door de kloosterdames uit haar midden gekozen wordt, zelfstandig zonder hulp van een' gouverneur haar klein rijk bestuurt.

Bovendien geniet zij de hooge eer, dat zij bij voorkomende gelegenheden aan het hof, dadelijk na de prinsessen volgt en de domina's der beide andere kloosters achter haar komen.

Dit is nog een overblijfsel uit oude tijden, toen eens eene prinses Domina van Ribnitz was en hare opvolgsters erfden dit recht.

Heerlijk is de ligging van Ribnitz, aan den hoogen oever der Oostzee, over het stadje heen op de zee uitziende; een fraai, oud, vriendelijk gebouw, dat veel op een slot gelijkt. Om de oude muren zingt de zeewind zijn onstuimig lied, terwijl de storm bij tijden torens en transen op hunne grondvesten doet trillen.

Dieper in het land ligt Malchow, op weinigen afstand van de stad van denzelfden naam aan het heerlijke Malchower meer. Naast de kerk verrijzen de kloostergebouwen en de woning van den gouverneur en daaromheen liggen de uitgestrekte velden en bosschen, welke het eigendom van het klooster zijn en die de gouverneur, als zoodanig door de stenden uit hun midden gekozen, met verscheidene beambten bestuurt.

Dobbertin spant verreweg de kroon, wat schoonheid van ligging en omgeving aangaat. In tegenstelling met de beide anderen, ligt het niet in de nabijheid van een stadje van denzelfden naam, maar hier is het alleen het klooster, dat, te midden der uitgestrekte landerijen en bosschen gelegen, zich met kerk en woningen in het lieflijke Dobbertiner meer spiegelt, terwijl de toren van Goldberg, het naastbij gelegen stadje er vriendelijk boven uitsteekt.

Overeenkomstig zijnen rijkdom beperkt Dobbertin zich niet tot het oorspronkelijke oude kloostergebouw, maar het vormt, met het groote aantal woningen voor de ‘conventualinnen’ en het door het park daarvan gescheiden dorp, een statig geheel, dat bijna op eene stad gelijkt.

Terwijl bij de andere kloosters de woningen, die uit verscheidene vertrekken bestaan, in het kloostergebouw zelf zijn te vinden, bezitten de gelukkige Dobbertinerinnen een geheel huis in eigendom. Meestal is het in den tuin gelegen en naar gelang der meerdere of mindere ruimte harer middelen, kan het door de bewoonster zoo behagelijk en vriendelijk mogelijk worden ingericht.

Het oude kloostergebouw met zijne heerlijke gewelfde vertrekken bevat ook een aantal woningen, welker deuren alle op den fraaien kruisgang uitkomen, terwijl een tuin elke woning aan de buitenzijde omgeeft. De zeer fraaie en ruime kerk grenst aan het klooster, zoodat de in het klooster wonende dames het voorrecht hebben de godsdienstoefening te kunnen bezoeken, zonder het kloostergebouw te verlaten, hetgeen in den winter en bij slecht weder een groot gemak oplevert.

Het meerendeel der woningen vormt, als het ware, een straat langs het meer, aan welks einde, iets dieper in het park gelegen, de deftige woning van den gouverneur zich verheft.

De huizen zijn ruim en aangenaam ingericht. Gewoonlijk bevatten zij parterre, behalve de keuken en de noodige bergplaatsen, een breede gang of ‘hall’ en vier kamers. Daarboven een groot en drie of vier kleinere vertrekken benevens een' zolder.

Zulk eene groote woning vereischt ook bediening, zoodat de kloosterdames dan ook gewoonlijk twee dienstboden houden - alleen de gouverneur geniet het voorrecht van een huisknecht - want daar tot hare huishouding ook eene koe, een varken, kippen en een' moestuin behooren, zijn de werkzaamheden nog al veelomvattend. De dames zijn zelden beneden de vijftig jaar en kunnen daarom zelve niet zooveel werk meer verrichten.

Het meer bevat een' overvloed van heerlijke visch, die de kloostervisscher verplicht is tegen eene kleine vergoeding te leveren; in de uitgestrekte bosschen houdt zich veel wild op en hoewel de dames doorgaans zelve de jachtsport niet huldigen, zoo zijn zij toch zeer verheugd over elke jacht, die haar het vooruitzicht geeft op een lekker stuk gebraad.

Alles, waarop de ‘conventualinnen’ recht hebben, geniet de Domina in dubbele mate; zij alleen draagt den titel van ‘Frau’ en evenals de haar terzijde staande ‘priorin’ wordt zij voor levenslang gekozen.

In Dobbertin en Malchow heeft zij wel met het bestuur der kloostergoederen minder te doen, daar dit de taak van den gouverneur (Klosterhauptmann) is, die daarvoor behalve vrije woning en alle inkomsten in natura, als ik mij niet vergis, een jaargeld van 6000 Mark geniet. Hij wordt ter zijde gestaan door den keukenmeester, die de rekeningen moet opmaken.

Meestal heerscht er tusschen de dames en het gezin van den gouverneur eene aangename verstandhouding, maar mochten de kloosterjuffers eens eene enkele maal de eene of andere klacht hebben, en waar is het rijk te vinden, waar eeuwige vrede en tevredenheid heerscht, dan roept de gouverneur alle 'conventualinnen' in de groote kapittelzaal tot eene conventsvergadering bijeen om haar de artikelen voor te lezen, naar welke de 'wohledelen Jungfrauen' zich te gedragen hebben om een deugdzaam en Gode welgevallig leven te leiden. Tevredenheid en verdraagzaamheid nemen daarin eene eerste plaats in.

Door de ruime woning zijn de 'conventualinnen' in de gelegenheid dikwijls en veel bezoek bij zich te hebben, wat den zomer zeer gezellig maakt. In grooten getale komen de nichtjes van elken leeftijd, die met hare lichte kleedjes en vroolijke gezichtjes het klooster een geheel ander aanzien geven en wier frissche, jonge stemmen door park en tuinen schateren of wel bij de geliefkoosde boottochtjes in vroolijke zangen over het meer weerklinken.

Dan reppen zich de oude tantes, om hare lievelingen genoegens te bereiden; pic-nics, wandelingen door de bosschen en tochtjes op het meer wisselen elkander af en doen in de harten der oude dames weemoedig vriendelijke herinneringen aan hare eigene jeugd opdoemen.

Zijn er bovendien nog neven - flinke studenten of knappe luitenants - dan is het eerst een heerlijke tijd, waaraan de jeugd met verrukking terugdenkt en waarin soms banden voor het leven worden geknoopt.

Onder de dames zijn er ook enkelen, die bestendige logeergasten hebben. Nu is het wel is waar verboden, dat een gast langer dan een half jaar in het klooster mag vertoeven, evenals ook de 'conventualinnen' niet langer dan een half jaar afwezig mogen zijn, - maar voor welk verbod wist vrouwelijke scherpzinnigheid geen uitweg te bedenken.

Eene der dames had een' ziekelijken, blinden broeder, die behalve deze zuster niemand in de wereld bezat, die voor hem zorgen kon. Vermogen was niet aanwezig, maar met zuinig overleg is het inkomen ook nog voor twee personen toereikend. Zoodra nu een half jaar verloopen was, maakte broeder en zuster eene afscheidsvisite bij de Domina; de zuster bracht haren broeder naar de naastbij gelegen stad, gewoonlijk Güstrow, daar bleef hij een of twee dagen in het hotel en keerde dan voor een nieuw half jaar bij zijne zuster terug, waarbij hij niet verzuimde de Domina door een bezoek van zijne aankomst in kennis te stellen.

Daar deze goede vrouw de toestanden kende, liet zij zelfs nooit eenige verwondering, over die spoedige terugkomst, blijken.

Een andere dame had eene jongere zuster bij zich, eene derde een arm nichtje; maar steeds waren het de armsten der kloosterdames, die geen eigen vermogen hadden, die het nog mogelijk wisten te maken, de meerdere uitgaven met de geringe inkomsten in overeenstemming te brengen.

Een bepaalde kleederdracht, zooals nog in vele Hannoversche kloosters bestaat, is in die van Mecklenburg niet voorgeschreven; zwarte, grijze of lila kleeding is

geoorloofd, daarbij wordt een mutsje gedragen, dat bij kerkbezoek en avondmaal tegen een van witte kant met afhangende witte einden wordt verwisseld. Ook de dienstboden in het klooster dragen witte mutsen volgens een bepaald model.

Voor menigen meer met kinderen dan met rijkdommen gezegenden huisvader is het een groote rust, de toekomst zijner ongehuwd blijvende dochters in de kloosters verzekerd te zien. Niet minder voor de dochters zelven, die wellicht tot aan hare plaatsing in zeer eenvoudige, soms afhankelijke, omstandigheden hebben geleefd en nu het voorrecht genieten van een onafhankelijk en zorgeloos leven.

Mogelijk dat in onzen tijd deze toevluchtsoorden iets van hunne beteekenis verliezen, nu aan de meisjes dikwijls reeds op jeugdigen leeftijd de vraag wordt gesteld: 'Wat wilt gij worden?' Maar nog staan de tot deze kloosters bevoegde kringen eenigszins vijandig tegenover de vooruitstrevende richting onzer dagen.

Doch ook wanneer de nieuwere denkbeelden onder de adelijke kringen meer ingang mochten vinden, zouden toch deze toevluchts-

oorden voor de ouden van dagen een onwaardeerbare weldaad zijn, ofschoon met de gestudeerde ‘conventualin’ dan waarschijnlijk een geheel andere geest in de kloosters zou binnentreden. Of het er aangenamer en vrediger worden zou? Of de in den strijd des levens geharde en gescherpte geesteswapenen niet ook hier menigmaal met elkander in botsing zouden komen? Wie zal het zeggen!

Boekbeschouwing.

Pan. Naar het Noorsch van Knut Hamsun, schrijver van *Victoria,* vertaald door Hermine Schuylenburg (uitgever H.J.W. Becht, Amsterdam.)

De aanvulling op het titelblad: ‘schrijver van *Victoria’* moet waarschijnlijk dienen als een aanbeveling, want *Victoria* viel ten onzent nog al in den smaak. Nu heb ik voor mij in dat boek steeds iets opgeschroefds en overdrevens gevonden, waardoor ik mij niet kan rangschikken onder de bewonderaarsters ervan. En zoo heb ik *Pan* dan ook ter hand genomen met de heimelijke vrees dat de inhoud aan hetzelfde euvel mank zou gaan, dat voor mij *Victoria* heeft bedorven, een euvel van valsche gevoeligheid en onwaar-gedachte toestanden. De aanhef van *Pan* is niet geschikt om die vrees weg te nemen. Het is een eigenaardigheid van de Noorsche schrijvers, dat zij, zonder zich veel te storen aan regels van opzet van een verhaal, of aan samenhang van gedachtengang, er als het ware maar op los schrijven precies zooals het hun te pas komt, en totaal onverschillig voor ‘de eischen die men aan een goed-in-elkaar gezette novelle pleegt te stellen’ (om nu eens te vervallen in den stijl van ‘bevoegde’ critici).

Vermoedelijk is het juist aan dezen uitgesproken onafhankelijkheidszin te danken, dat hun werk steeds zoo bekoorlijk, zoo frisch, en zoo oorspronkelijk uitvalt. Bij hen geen ‘school’, waaraan zij zich houden, geen slaafsch navolgen van die of gene. Zij geven zich, ieder op hun eigen manier, in hun eigen woorden, eenvoudig en ongekunsteld. *Pan* is hiervan weder een sprekend voorbeeld. Ook in *Victoria* toont Knut Hamsun zich de zelfstandige auteur, die er een eigen stijl op nahoudt, en zijn werk durft in te kleeden zoo als hijzelf dat wil. Maar in *Pan* komt deze eigenschap nog veel sterker voor den dag. Neem dien eigenaardigen aanhef van het verhaal, lees dat naschrift: Glahn's dood, dat, met een plotselinge gaping volgend op de vroeger geschilderde gebeurtenissen, ten slotte uit een dagboek komt toelichten het einde van den hoofdpersoon; dat begin en dat slot zijn beide even vreemd, even onsamenhangend, even onverdedigbaar uit een kunst-oogpunt. En toch ligt er een niet weg te redeneeren bekoring juist in die wonderlijke samenstelling van het verhaal. Het is alles zoo gezond, zoo krachtig, zoo dicht bij de natuurzelf, waarin luitenant Glahn zijn leven dan ook doorbrengt. De liefde die hij wekt, en die hij geeft, is zoo vrij van ziekelijke redeneeringen en zelf-ontledingen, zoo eerlijk menschelijk-gewoon, zoo trouw en zoo hecht. Maar bovenal, die beide vrouwen-figuren zijn zoo waarachtig geteekend, zoo forsch-uitgehouwen, zooals wij hen voor ons zien, geen voor hare reputatie beangste, halfslachtige dametjes, die niet weten van hartstocht en van min, en alleen maar droomen van ‘de goede partij’, maar twee levenskrachtige, heftige, warmbloedige naturen, volmaakt verschillend van karakter, van wijze van liefhebben ook, maar beide toch ieder op hunne eigene manier opgaande in die liefde. Naast Eva, de natuur-vrouw in den besten zin, die zich, zonder voorbehoud en zonder iets

terug te verlangen, blijde geeft, staat Edvarda, in hare gecompliceerdheid een even moeilijk te teekenen als diep opgevatte natuur. Edvarda is m.i. een meesterstuk. Er behoort een ongewoon talent toe om zulk een vrouw te begrijpen en te kunnen uitbeelden. Zij is den auteur meesterlijk gelukt. Zij heeft Glahn lief, en toch speelt zij in trots met die liefde. Zij doet hem bittere vernederingen aan, en zij heeft tegelijk een aandoenlijke behoefte van vrouw hem groot en bewondering-afdwingend te vertoonen aan anderen. Daarom geeft zij zelf het geld aan den roeier, die haar schoen opvischte, en zegt dan later dat hij, Glahn, dat deed. Een dergelijk trekje bewijst hoe scherp de auteur heeft ingeblikt in het vrouwelijk gemoed. Zoo ook is hare jaloezie op Eva meesterlijk geteekend, wanneer zij Glahn komt zeggen, dat Eva niet de dochter maar de vrouw is van den smid. Heel die liefde-verhouding tusschen Glahn en Edvarda is één wonderbaar-fijn-geweven schildering van hartstocht, die zich uit, beurtelings in onstuimige teederheid en in ingehouden haat, hartstocht die beiden trachten te dooden, en die toch niet

wil sterven, en die, wat Glahn betreft, hem ten slotte drijft in een opzettelijk gezochten dood, jaren later, omdat hij niet *kan* vergeten.

Om het mooie van een dergelijke diep-gevoelige teekening te genieten, moet men zulk een boek stil voor zich zelf lezen, het meenemen in de geheimzinnigheid van die natuur die Knut Hamsun zoo heerlijk weet weer te geven, en te midden waarvan zijn Glahn, zijn Eva, zijn Edvarda, leven en lijden.

Want wij, over-beschaafde, groote-stad-menschen staan zoo ver-af van dat alles, zóó ver dat er heel velen zullen zijn, die zoo iets absoluut niet kunnen begrijpen, die Edvarda en Eva schouderophalend 'gemeen' zullen vinden, en Glahn een 'gek' noemen. Stel u voor, dat onze bleekneuzige en verfijnde kantoorheertjes, onze waggelend-ophun beenen staande fin-de-siècle jongelui, wier leven bestaat uit bittertjes op de sociëteit en nachtelijke genoegens, die men niet noemt, in staat zouden zijn tot het ruw-eenvoudige terugkeeren tot het gezonde, gewone mannenleven van een Glahn, die leeft van een zelfgeschoten stuk wild, en het zelf toebereidt, en geen ander gezelschap heeft dan zijn hond, en zich voor woning vergenoegt met een primitief jacht-hutje! Of denk u onze lustelooze, op hun achttiende jaar reeds zenuwzieke groote-stad-meisjes, die onrein snuffelen in 'reinheidslectuur', en alles weten wat hun niet aangaat, en neerzien op de gewone natuurlijke jonge-meisjesgenoegens, om zich schadeloos te stellen met geniepigheden van 'intieme' gesprekken onder elkaar van verdacht allooi, denk u zulke door en door onnatuurlijke, te-vroeg bedorven wezentjes in de omstandigheden eener Edvarda, alleen en onafhankelijk, met geen andere leiding dan die van den vader, dien zij regeert inplaats van hij haar, met warm, heet-bruischend bloed en jonge krachtige zinnen! Neen, wij hebben ten onzent noch Glahn's, noch Edvarda's, en daarom mogen zij die dit boek lezen zich wel rekenschap ervan geven, dat het een verhaal is uit een ander land, met andere toestanden, met andere menschen dan bij ons. Toch, het eeuwig-menschelijke, dat wat overal het zelfde blijft alle eeuwen door, dat laat zich ook ten onzent niet wegmoffelen onder conventie en saaiheid van alledaagsch leven! Het breekt zich baan, overal, op duizenderlei verschillende wijzen, en daarom behoudt dit boek, ook ondanks zijn sterk-Noorschen tint wat de uitwendige toestanden betreft, zijn groote waarde voor iedereen naar het innerlijke gedeelte erin; voor iedereen wel te verstaan, die de groote macht van de liefde kent en begrijpt en eerbiedigt en weet na te voelen!

Het heel-teere van dit boek zit 'm bovenal in het niet kunnen vergeten van luitenant Glahn, al wil hij zichzelf dat ook nog zoo graag wijsmaken. Hoe kort en talentvol is dat niet kunnen vergeten uitgedrukt in den aanhef van Glahn's Dagboek, waaruit het verhaal bestaat:

'*In de laatste dagen heb ik altijd en altijd weer gedacht aan den eeuwigen dag van den Noordlandschen zomer.... De tijd is heel lang, ik kan hem niet zoo gauw voorbij doen gaan als ik wil, ofschoon ik nergens zorgen over heb, en ofschoon ik het vroolijkste leven leef. Ik ben met dat alles tevreden, en mijn dertig jaren zijn nog geen ouderdom.*

Voor eenige dagen werden mij van verweg een paar vogelveeren gezonden, van iemand die ze mij niet schuldig was, *twee groene veeren in een enveloppe*, *met een kroon er op, en met een ouwel verzegeld. Het deed me plezier twee zulke verduiveld groene vogelveeren te zien. En verder heb ik niets dat mij hindert dan nu en dan wat*

jicht in mijn linkervoet; dat komt van een oude schotwond die nu al lang genezen is.'

In die twee oogenschijnlijk geen-verbandhoudende zinnen ligt heel het tragische van den toestand. Want die twee groene vogelveeren zijn de opstanding van heel het schoon verleden met Edvarda; en zij, thans voor hem verloren, de vrouw van een ander, zendt hem die veeren, die hij haar eens heeft geschonken, wreed terug, als een zweepslag in zijn gezicht.

'*Verder heb ik niets dat mij hindert.'* Dat eene veelzeggende woord '*Verder'* houdt alles in! Want de herinnering aan den zomer in het Noorden, aan zijn liefde en zijn lijden met Edvarda, hindert hem nacht en dag, belet hem vroolijk te zijn, te genieten van al die voorrechten, die hij tegen wil en dank zich zelf opdringt te bezitten als levensgeluk.

- '*Verder heb ik niets dat mij hindert*!' Niets dan die schrijnende pijn, die nooit ophoudt, om haár die hem de vogelveeren zond; en dan óók nog die jicht in de oude schotwond, een schotwond, die hij zich zelf toebracht, in woeste jaloezie op een ander, een verminkte, op wien hij wou gelijken, omdat zij, door haar overmoedige wreedheid

van tarten, de dolle ijverzucht in hem had gewekt. En, o, ja, de schotwond is genezen! Maar niet de herinnering aan de oorzaak daarvan. En hij schrijft zijn Dagboek, om te vergeten, om dat schrijnende smart-gevoel te verdooven, in een zich zelf wijsmaken, dat hij nu gelukkig is! Maar het baat alles niet! In elken regel, in elke bladzijde, verraadt hij zijn nooit zwijgend leed! Hij wil zijn geschiedenis vertellen als een brok verleden, waarmede hij heeft afgerekend; maar het wordt in plaats daarvan één doorloopende klacht van smart om het onherroepelijk-verloren maar niet vergeten liefdegeluk; en aan het slot komt hij tot de groene vogelveeren terug:

'*Een ijzige angst gaat door mij heen, ik koud. Twee groene vogelveeren, zeg ik tot mijzelf. Nu wat moet dat?*

Maar waarom word ik koud? Kijk, er is een vervloekte trek van de ramen daar.

En ik sluit de ramen.

Daar liggen nu twee vogelveeren, denk ik verder. Ik geloof dat ik ze wel ken. Zij herinneren mij aan een kleine grap hoven in Nordland, zoo'n kleine gebeurtenis tusschen vele andere gebeurtenissen. Het was plezierig die twee vogelveeren terug te zien. En ik denk plotseling, dat ik een gezicht zie, en dat ik een stem hoor, en de stem zegt: Als 't U blieft luitenant, hier zijn uw vogelveeren.

'*Nu heb ik dit alleen maar voor mijn eigen genoegen geschreven, en ik heb mij geamuseerd zoo goed als het ging.*

Geen zorg drukt mij. Ik verlang alleen maar weg, waarheen weet ik niet, maar ver weg, misschien naar Afrika, naar Indië, want ik behoor aan de bosschen en de eenzaamheid...'

Daarmede eindigt het Dagboek van luitenant Glahn. En een nieuw dagboek wordt ons voorgelegd, waarin zijn dood wordt vermeld door zijn reisgenoot, die hem vermoordde uit jaloezie; maar uit een jaloezie door Glahn-zelf zoo gewild, en zoo ten uiterste geprikkeld, omdat hij daar, ook in die nieuwe werelden en die verre wildernissen, niet heeft kunnen vergeten, niet heeft kunnen leeren opnieuw te genieten van het leven! Het is een meesterstuk van karakter-ontleding dat Dagboek, getiteld *Glahn's Dood.* Want de onbekende reisgenoot, de schrijver ervan, vermoedt natuurlijk niets van het vroeger voorgevallene met Glahn. En dientengevolge begrijpt hij diens karakter ook in het geheel niet, begrijpt hij niet, wat deze drijft tot het zoeken van bedwelming en genot, om een vergetelheid deelachtig te worden, die hij toch steeds vergeefs hoopt te verkrijgen door dat alles. - En zoo is hij de stomme getuige van Glahn's omgang met de inboorling-meisjes, die hem liefhebben en bewonderen, met wien hij coquetteert, en die hem toch in den grond zoo koud als ijs laten. Dat wekt meer en meer de ijverzucht van den ander, bovenal als zijn eigen uitverkorene preferentie toont voor den knappen Glahn, boven hem. En dan begrijpt hij weer geenszins wáárom Glahn, die blijkbaar koud blijft voor die bewondering, toch al het mogelijke doet om hem tot het uiterste toe jaloersch en wanhopig te maken. Want hij begrijpt niet, dat Glahn, in zijn levensmoeheid, zoekt naar de verlossing van den dood! Meesterlijk is die laatste tocht van de twee mannen beschreven, wanneer Glahn den ander als het ware dwingt hem den vrede-brengenden kogel te geven, door hem op alle mogelijke wijzen te tarten en tot schieten aan te moedigen:

'*Neem dan toch wraak voor den duivel, riep hij.*

Als mijn tijd komt, zei ik, en beet mijn tanden op elkaar.

Wij blijven staan, en zien elkander aan, en plotseling haalt Glahn zijn schouders op en roept lafaard tegen me. Waarom moest hij me ook lafaard noemen! Ik gooide mijn buks tegen mijn wang, legde op hem aan vlak in zijn gezicht, en drukte af.'

Eenvoudig en helder van stijl, doortinteld van een groote en innige liefde tot de natuur, is dit boek van Knut Hamsun een kunstwerk van den eersten rang, bovenal om de meesterlijke en diep-gevoelige schildering van de kracht der liefde, zoowel in de figuur van Glahn, als in de vrouwen-karakters Edvarda en Eva.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Stemming.

Het park vol wandelaars, wielrijders, rijtuigen. Het *moest* immers wel vroolijk stemmen, al die menschen met opgewekte gezichten, genietend van 't mooie weer.

En toch, daar op een bank in een afgelegen zijlaantje een jonge vrouw in rouwkleeren....

De japon ééns zwart, nú vaalgroen verschoten, hier en daar gescheurd, maar zorgvuldig nog versteld. Het donkere haar verward

over het voorhoofd langs de oogen neerhangend, bedekt door een ouden gedeukten hoed; de groote, donkere oogen staren dof, onverschillig van uit het bleeke, vermagerde gezicht.....

Drie vroolijke, nog heel jonge meisjes fietsen voorbij, zij kijkt niet op... blijft onbeweeglijk in dezelfde, moedelooze houding...

Een meisje stapt af.. gaat naast haar zitten. Nu kijkt ze even op, trekt haar stoffige japon wat dichter naar zich toe... blikt dan weer onverschillig voor zich uit.

'Maar Bets, waarom nu juist *hier*, daar verder staat toch ook een bank!' zegt Paula, met een blik op de ongelukkige vrouw, even het fijne neusje optrekkend.

'Och, het is hier toch ook goed Paula, zie maar eens wat een heerlijk vergezicht we van hier hebben... Toe Anna, ga jij nu ook even zitten, dat is veel gezelliger.'

Nu lichtte er even iets vriendelijks in de oogen van de ongelukkige, Bets aankijkend als dankend voor die woorden....

En steeds gaan ze voorbij, de clubjes menschen, onder vroolijk gelach en gescherts, maar het doet Bets niet zoo prettig aan als straks... de aanwezigheid van die, nog jonge, dof voor zich uit starende vrouw, stemt haar weemoedig...

Nu een dienstmeisje, een licht manden kinderwagentje voortduwend, waaruit een allerliefst onschuldig kinderkopje met zijn groote vraag-oogen, vriendelijk in 't rond blikt, lachend met zijn tot vuistjes gebalde handjes iedereen groetend. Ook de ongelukkige vrouw krijgt haar deel en... iets als een lachje verheldert het leelijke, van veel lijden sprekend gezicht; op de bleeke grauwe wangen komt een vluchtig rood, iets als een traan glanst even in de eerst zoo doffe oogen, één oogenblik... dan kijkt ze weer stroef, koud, bijna minachtend naar de net gekleede voorbijgangers.

Bets had haar nauwkeurig gadegeslagen. Een groot medelijden met die arme misdeelde voelt ze in zich opkomen. O, wat moet ze ontzettend geleden hebben, dat een lachje, een groet van een onschuldig kind, haar zóó ontroeren doet...

Een dwaas verlangen te weten wie die ongelukkige is... zou ze haar eens aanspreken? Maar wàt moest ze dan zeggen en... nee, ze durft het eigenlijk toch niet...

En verlegen, nu niet meer met blijdschap, bekijkt ze haar rijwiel, haar eigen net japonnetje en... een blos van schaamte kleurt hare wangen... ja, *zij* schaamt zich voor die arme misdeelde... en in dit oogenblik wordt veel haar duidelijk. Hoe egoïstisch en slecht was ze eigenlijk toch! Hoe had ze altijd zoo onbezorgd kunnen genieten van alles wat 't leven haar zoo ruimschoots bood: hoe dit alles kunnen aannemen als iets dat zoo hóórde, niet anders kòn en mòcht zijn! Nooit had ze de tegenstelling, het egoïsme van de rijk bedeelden zoo duidelijk gevoeld als in dit oogenblik, in 't park vol vroolijke, van 't leven genietende menschen.

'Kom Bets, hoe denk je er over, ga je mee?'

Als uit een droom ontwaakt staat ze op... De zon straalt nog even vriendelijk als straks; de menschen kijken nog even vergenoegd en toch is het haar of alles nu in eens anders is...

Neen, uiterlijk was alles hetzelfde gebleven... maar het was niet meer dezelfde, zorgelooze wildzang, die nu langzaam de vriendinnen achterna reed. In haar had een groote verandering plaats gehad... de ongelukkige, jonge vrouw had haar oogen geopend voor het lijden van hare medemenschen.

ROSETTE KOETSER.

‘Afgedaan’ door S. Elias.

‘**N**ou, moeder, wat zèg je der van?’ en zij, gedwongen, met gewilde tevredenheid:

‘Mooi, Jan, machies mooi - veuls te rijkelui's achtig voor je oude moeder’..

Geurtje lachte met een hoog, schel schaterlachje.

‘Der komt toch ééns een tijd van rusten, moeder, - je zal hier zoo bar gezellig zitten mensch, dat zeggen ze allemaal’

- - Ze knikte: - ja, dat wist ze nu wel, dat ‘ze dat allemaal’ vonden, dat ze meenden, dat ze heel dankbaar en gelukkig moest wezen, om 't aardig denkbeeld der kinderen, die een huisje voor moeder hadden laten bouwen in de kom van 't dorp en juist zóó groot als 't voor haar - alléén noodig was. Een keukentje met de bedstee, een klein opkamertje en vóór aan straat een vriendelijk vertrek om Zondags te zitten.

‘En ook zoo 's middags na je slaapie, moeder’ meende Eefje, 't pas getrouwde bakkersvrouwtje en moeders gerimpeld gezicht met de nog zoo wakkere oogen was verdonkerd: -

toch had ze geknikt, even maar: doch in zichzelf prevelde ze beslist:

'Nooit - dàt nóóit..'

Zij, zoo flink en reê nog, met haar altijdbezige handen - dan zoo ineens niets doen, dat zou immers niet gáán?

'Maar moeder - waarachies - je hebt toch genogt gesjouwd, mensch, in je leven' zeiden de kinderen, als ze weerstand bood, en ze voelde wel, dat ze gelijk hadden: - ze hàd achter zich een lang, hard leven van zwaren, onvermoeiden arbeid, eerst in drukke roezige diensten als meid-alleen; later in haar trouwen, in de kleine smidszaak, die langzaam-aan, door háár doen vooral, in bloei was gekomen, en eindelijk, na den dood van haar man, toen zij zelve over alles het oppertoezicht hield..

Nou, ze wist wat werken was, en ze had het werk lief gekregen, het harde leven van onafgebroken arbeid was haar tot eene levensbehoefte geworden. - Ze zou niet kunnen leven zonder dat vaste, geregelde doen van alle-dag 't zelfde sleur-werk; ze *moest* bezig zijn....

En de geluiden uit de smederij. - Ze klonken haar toe als evenveel bevriende klanken en welbekende stemmen. - 't Was haar alles zoo dierbaar geworden, een stukje van haar leven, van zichzelf...

En vol angst en terugdeinzen had ze zien komen het oogenblik, dat nu was aangebroken: het trouwen van Jan, haar oudste, nu 'de baas' in de smederij....

'Twee masten op één schip, moeder' had hij een poos geleden gezegd vol overtuiging 'dat wil nooit' en moeder had zwijgend voor zich uit zitten staren toen hij haar daarop vertelde van 't plan, om een eigen huis te bouwen voor háár.. waar ze zou kunnen genieten van de rust...

Ze voelde wel, - 't moest, 't kòn niet anders; en toch.... toch.... te moeten scheiden van de dierbare smidse, te leven in zoo'n net, stil huisje....

Toch had ze er zich niet veel meer tegen verzet.... had ze steen voor steen zien optrekken de vriendelijke kleine woning, die haar tehuis zou worden.... en telkens, bij de verrukte verhalen harer kinderen, dat 't zoo mooi werd en zoo lief, had ze stil voor zich heen gezucht....

En nu ze daar stond, zoo flink en pittig nog, kaarsrecht met de wijduitgespreide, doorgroefde handen op de breede heupen, het wakkere, blozende gezicht zoo frisch uit de stijf-gesteven, keurig geplooide kornet, de, van levenslust tintelende, vriendelijk-lachende oogen, sprekend van een gulle hartelijkheid, zooals men die nog alléén maar vindt op 't platteland - zooals ze dáár stond, vol fleurig, jong leven. Nog voelde ze 't duidelijker sterker nog dan te voren: ze zouden vreemden voor elkaar blijven, dat vriendelijke huisje en zij - altijd...

Want immers ze hadden niet samen geleefd, gestreden en overwonnen; - de band, die haar zoo krachtig trok tot de oude, groote boerenwoning en de smidse, waar ze had genoten al haar vreugd en geschreid al haar leed - die band ontbrak hier en zou nóóit kunnen komen....

De dagen van werken, van worstelen en overwinnen - dàt pas was leven geweest... 't volle leven, dat ze liefhad, nu nòg....

En de gedachte, dat nu háár rol was afgespeeld, dat *zij* had 'afgedaan' met het leven, dat ze nog wild in zich voelde bruisen en dat ondanks dat, tòch 'voorbij' was voor haar - die gedachte maakte haar bitter, deed het haar ondragelijk toeschijnen, te moeten toezien en rusten - een rust, die ze niet begeerde.- - - - - - - -

In de Gevangenis door Maxim Gorki.
(Naar de Fransche overzetting van S. Perskie).

VIII. (*Vervolg van No. 2.*)

'Dat is al,' besloot Ofizerof zijn verhaal, dat hij Miesja op fluisterenden toon had meegedeeld.

Hij wierp een schuwen blik om zich heen, en liet de wimpers zakken over zijn schuchtere oogen. Een gevoel van walging voor den beul had Miesja bekropen bij het aanhooren van dat verhaal; daarom verbaasde het hem dat hij slechts met een gevoel van minachting en nieuwsgierigheid naar dien man keek, toen deze even later zijn cel binnentrad.

Miesja kon vanuit zijn venster zien, dat er nog zes andere politieke gevangenen op de binnenplaats heen en weer liepen, behalve de donkere man in de dikke jas. Dit waren blijkbaar werklieden. Forsch, kort ineengedrongen, slecht gekleed; een valsche blik en een norsch voorkomen. Als hun oogen op Miesja bleven rusten, maakte een onaangenaame gewaarwording zich van hem

meester, zonder dat hij begreep waarom, dan kreeg hij altijd lust om zich van het venster te verwijderen.

De magere gezichten van die schijnbaar half-verhongerde menschen droegen het stempel van gevoelloosheid, terwijl hun schichtige wijze van optreden denken deed aan voortgejaagde wolven. Soms glimlachte een van hen tegen hem, of gaf hem een teeken. Miesja antwoordde dan met glimlachen en gebaren. Die menschen boezemden hem toch belangstelling, zelfs eerbied in, en hij had een paar maal opgemerkt dat de overige gevangenen dezelfde gevoelens deelden als hij in dit opzicht.

Soms, als de schildwacht niet naar hen keek, renden de grijze gedaanten der misdadigers naar de politieke gevangenen, vragend om een cigaret, terwijl ze even gejaagd met elkaar fluisterden.

Op zekeren dag bleef een groote, lange werkman met een puntigen baard en een sombere uitdrukking op zijn mager gelaat stilstaan, na reeds verscheidene malen op het pad langs den muur te hebben heen en weer geloopen. Hij hield de handen op den rug en stond roerloos naar den hemel te staren, met fier opgericht hoofd. Bij den hoek waar het schildwachthuisje stond, ging een gevangene voorbij met een bezem en spade in de hand; de man was al op leeftijd; hij had maar één oog, was flink gebouwd en groote rosse knevels staken scherp af bij zijn bleek gelaat.

Langen tijd bleef zijn oog met helderen blik op den man gevestigd, die tegen den muur stond geleund; toen, terwijl hij langzaam de dorre blâren van het pad wegbezemde, naderde hij de sombere verschijning en plotseling hief hij met zachte zoet-strcelende stem een soort van klaaglied aan:

Op een ouden heuvel in de onmetelijke steppe
Rust een geketende valk....

De werkman liet langzaam het hoofd zakken, en luisterde. Zijn lippen waren half geopend, alsof op een smoor-heeten dag een beek met helder, ijskoud water zich aan zijn oog vertoonde om zijn brandenden dorst te lesschen. En zonder hem aan te zien, zong de man met één oog door:

‘Ach, indien de vogel vrij was!....’

De lippen van den werkman bewogen zich.... De eenoogige zanger keek hem aan en glimlachte.

Miesja voelde een brok in zijn keel; hij sprong op den grond en begon in zijn cel onrustig en gejaagd heen en weer te loopen. Door het venster klonk zacht het droeve klaaglied:

De wolken drijven in het azuur,
De steppe is groot.... oneindig groot....

....Somtijds hieven de gevangenen een gezang aan na den maaltijd in de eetzaal, die zich onder de cel van Miesja bevond; de geluiden drongen met doffe welluidendheid door tot in den kerker van den jongen man. Miesja kon de woorden niet onderscheiden; een enkele maal ving hij een klaaglied op, door een hoogen tenor met gevoel voorgedragen:

De zee is blauw,
De zee is woest,

De wind blaast,
De wind giert.

Maar meestal zongen de gevangenen luchtige, vroolijke liedjes, vergezeld van geroep en gefluit; woest en brutaal klonk dat gezang in de gevangenis, den indruk makend van een vermetele kracht. Dan scheen het Miesja toe dat de muren van woede trilden, dat nieuwe spleten de zoldering vaneen scheurden, dat een zware, toornige, onzichtbare hand nederdaalde.... Van alle kanten kwamen opzichters aanstormen, en weldra was die uitbarsting van vroolijkheid gesmoord, die uit droefheid was ontstaan....

Miesja had opgemerkt, dat de cipiers de gevangenen niet ieder op dezelfde wijze behandelden. Voor menschen zonder eenig karakter, die zich terstond slaafsch onderwierpen, gevoelden allen diepe minachting, doch bijna elke gevangenis-autoriteit trad behoedzaam, zelfs vriendelijk op, tegen hen die hun gevoel van eigenwaarde fier wisten te verdedigen; hoogst zelden kwam het voor, dat tegen zoo iemand openlijk misbruik van gezag werd gemaakt.

Wat de ‘politieken’ betrof, Miesja geloofde dat de cipiers dezen met stille belangstelling gadesloegen, en wantrouwende blikken, alsof ze van dezen iets bizonders en buitengewoons verwachtten.

Eens toen Ofizerof achter Miesja op de binnenplaats liep, fluisterde hij:

‘Vannacht zijn er drie van de uwen binnen gebracht....’

‘Studenten?’...

‘Werklui....’

‘Weten ze waarom die menschen zijn gevangen genomen?’ vroeg Miesja.

Ofizerof dacht na, keek om zich heen, opende wijd zijn oogen, en antwoordde met een gesmoorde zucht:

‘Ieder leeft op z'n eigen manier.... en hieruit ontstaan allerlei verwikkelingen!’

Na even te hebben gezwegen, voegde hij er bij op geheimzinnigen toon:

‘Ze zijn het oneens....’

‘Met wie?’

‘In 't algemeen; ze zijn het oneens.... in alles!’

(Wordt vervolgd.)

Kunst en Wetenschap.
Het Museum ‘Boymans’ te Rotterdam.

De verkorte Catalogus van dat Museum, in de Fransche taal geschreven, en bewerkt door den Directeur, ligt voor ons. Zoo oppervlakkig gezien zegt men allicht: *een aardig boekje,* maar men bedenkt niet daarbij welk eene inspanning, studie en werkkracht noodig is geweest om zulk een boekje samen te stellen. Daarop meende ik eens te moeten wijzen.

Meerendeels wordt er gedacht dat een Museum-Catalogus niets meer geeft dan een nommer, een naam, en den titel der schilderij. Dat was voorheen genoeg, maar thans worden er heel andere eischen gesteld, en die eischen kan men opdiepen uit het werk, dat de Heer Haverkorn Van Rijsewijk heeft geleverd.

Er wordt toch tegenwoordig geëischt een kunsthistorische biographie van den schilder, indien hij bekend is; een critisch onderzoek naar die kunststukken waaraan het schildersmerk ontbreekt, en een getrouw terugbrengen tot het tijdperk der vervaardiging van elk schilderij.

Het schrijven van een Catalogus eischt een wikken en wegen, een speuren en navorschen, een vergelijken en nadenken, wat niet tusschen de regels door valt te lezen. Om het duidelijk uit te spreken zou men het geesteswerk van den Catalogus-schrijver kunnen vergelijken bij het halsbrekende lichaamswerk van den acrobaat, die het publiek glimlachend en, oogenschijnlijk met het grootste gemak, zijne kunsten voorzet. Vraag hem in een tète à tete naar de inspanning, welke het hem gekost heeft, en ge zult U verbazen.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.
Den Haag.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

Capricitia. - Gij zult in het voorgaande nommer hebben gezien, dat ik inderdaad van U een paar schetsjes met brief heb ontvangen. Gij spreekt echter in Uw laatste briefje van *vijf* stukjes. Dit moet een vergissing zijn. k heb slechts twee schetsen ontvangen: *Droomerij* en *Arm Vlindertje,* en in Uw begeleidbrief schrijft gij ook: Hierbij zend ik U *twee* schetsen, en laat die twee bovenstaande titels volgen, ik neem het volstrekt niet kwalijk, dat gij mij nog eens opnieuw hebt geschreven; gij kunt dat altijd gerust doen. In mijn vorig antwoord aan U, in het bericht over aangenomen en geweigerde bijdragen, beloofde ik U op Uw brief nader te zullen terugkomen, in dit nommer van heden. Die brief deed mij heel veel genoegen, omdat gij schrijft over de Lelie: *Ik lees haar met veel genoegen. Er zijn zooveel stukken die mij tot nadenken stemmen, ook wanneer ik het er niet geheel mee eens ben.* Juist dit: tot nadenkenstemmen, is de bedoeling van de Lelie. En dat daaruit logisch volgt, hoe

gij het er niet altijd gansch en al mee eens zult zijn, spreekt m.i. van zelf, want waarheden als koeien, waarmee iedereen het uit den aard der zaak *altijd* eens is, stemmen niet meer tot nadenken, maar vervelen gruwelijk, als gemeenplaatsen van het zuiverste water. Juist dit heb ik tegen zoovele vrouwenblaadjes, dat zij er zich op toeleggen allerlei van-zelf sprekende *leuterpraat* aan hunne lezeressen op te disschen, waarover deze het van te voren reeds eens zullen zijn, en moeten zijn. M.i. kan het niet anders dan in de hoogste mate wenschelijk zijn, wanneer de Lelie stukken bevat, die opwekken tot het hebben van een eigen meening, tot zichzelf de vraag stellen: Hoe sta ik-zelve ten opzichte van deze zaak, of van gene questie. Dat gij over het vrouwen-vraagstuk veel belangrijks en wetenswaardigs leest in de Lelie, is mij evenzeer recht aangenaam. Gij hebt groot gelijk, dat een ongehuwde vrouw anders en vrijer staat tegenover het leven, dan een gehuwde, bovenal een moeder, op wie de plicht rust zich te *wijden* aan haar gezin, (en als zij dat doet, wezenlijk zich daaraan *wijdt* met liefde en lust en belangstelling, dan heeft zij meer dan genoeg te doen, en ontbreekt haar volkomen de tijd zich te bemoeien met vereenigingen en vergaderingen, enz. enz. buitenshuis). In verschillende artikelen, bij verschillende gelegenheden, heb ik er op gewezen, hoe ik-zelve zeer zeker van meening ben, dat een ongehuwde vrouw veel meer te verontschuldigen is dan een gehuwde, wanneer zij uit levensverveling, désillusië, uit zucht van zich te laten spreken, enz., enz., zich werpt in den stroom van het maatschappelijk leven, en wil meedoen met mannen, wil spreken in het openbaar, wil spelen bestuurslid van dit en van dat, etc., etc., in een woord wil trachten een rolletje te spelen in het openbaar. Maar met dat al blijft zulk doen toch evenzeer belachelijk als af te keuren. Belachelijk is het altijd, wanneer een vrouw zonder noodzaak en zonder aanleiding haar neus steekt in allerlei dingen van het openbaar leven, en er over meeschreeuwt en meebeuzelt; en af te keuren is het ook, omdat zij er geen goed mee doet, maar slechts kwaad sticht, door een slecht, voorbeeld te geven aan anderen, die, meegesleept door haar, hunne voor de deur liggende plichten gaan verwaarloozen, om zich ‘te wijden aan het algemeen welzijn’ (wat gewoonlijk neerkomt op het grofst mogelijk egoïsme, van zich-zelf bewierooken en laten bewierooken). Want een ongehuwde vrouw heeft in de meeste gevallen óók plichten in den eigen kring, zoo goed als de gehuwde. Zij heeft maar al te dikwijls een bejaarde moeder of vader, een oudere zuster, of vele jongere broers en zusters thuis, die haar en haar zorg en toewijding vrij wat noodiger hebben dan ‘de maatschappij’. - Slechts zeer enkelen staan zoo onafhankelijk en zoo eenzaam in het leven, dat men van haar zeggen kan hoe zij inderdaad geen enkele plicht of band verzaakten, toen zij zich uit eigen verkiezing wierpen in den maalstroom van het openbare leven. -

Nu moet gij mij goed verstaan, dat ik hier spreek van hen, die vrijwillig, uit levensverveling, uit onbevredigdheid willen meedoen met de mannen. Allerminst heb ik hier die zeer talrijke schare op het oog, die, noodgedrongen, omdat, finantieele omstandigheden het verlangen, tracht zich een onafhankelijke positie te verwerven van eigen-brood-verdienende vrouw. Een meisje, dat weet na den dood harer ouders niet genoeg te zullen hebben om finantieel onafhankelijk te kunnen blijven voortleven, moet in onzen tijd bijtijds trachten zich te bekwamen voor de eene of andere betrekking of positie, die haar in staat stelt in haar eigen onderhoud te voorzien later. Niets is onzedelijker en vernederender, dan het in ‘beschaafde kringen’ nog zoo veelvuldig voorkomend iets van de meisjes zorgeloos opvoeden om door een huwelijk finantieel ‘bezorgd’ te worden. Mislukt dan de speculatie, hetzij omdat zij-zelven geen lust hebben zich te verkoopen, hetzij omdat zich geen huwelijkscandidaat

opdoet, dan is het droevig gevolg later, dat het onbemiddeld, in quasi luxe grootgebrachte slachtoffer moet leven van de genade-giften harer familie, moet inwonen bij een broer of een bloedverwant, die zich over haar ontfermt, moet, wanneer zich

ook deze uitweg niet opdoet, trachten een dier slecht-betaalde en halfslachtige posities deelachtig te worden van juffrouw-van-gezelschap, inwonende 'logée', enz., die veel erger en wreeder zijn dan het heden ten dagen volstrekt niet zware dienstboden-baantje, maar waarvoor zóó'n meisje niet geschikt is.

Ten slotte is er nog een derde categorie van vrouwen, die, welke wezenlijk geboren zijn als *uitzonderingen,* als halfslachtige natuurproducten, genieën, en *wezenlijke* kunstenaressen. Met hen moet men medelijden hebben, omdat de natuur hun gaf een vrouw-lichaam, en toch onthield dat hoogste, dat de vrouw tot vrouw maakt, de vrouw-natuur, de vrouw-bestemming. Zulke uitzonderingen komen zeer zeker voor, maar men kan hen niet tot regel stellen als voorbeeld voor 'de' vrouw.

Laat mij U, voor ik van dit onderwerp afstap, dat ik slechts bespreek in verband met Uw brief, want er valt nog heel wat méér over te zeggen natuurlijk, er nog op wijzen, dat zij die *wezenlijk* roeping gevoelen voor hun naasten te leven, *wezenlijk* in zich hebben het *liefde* en *zelf-opoffering*-instinct aan 'de maatschappij', dat instinct kunnen volgen door zich te wijden aan zieken-verpleging, armenverzorging, aan al die *liefde*-werken in stilte, waartoe alleen de vrouw *boven* den man in staat is. Op het gebied ziekenverpleging (niet-betaalde natuurlijk) is voor hen, die de 'maatschappij' zoo volstrekt willen dienen, een eindeloos arbeidsveld, denk maar alleen aan de idioten- en krank-zinnigen-gestichten, waar betaalde verpleging zoo dikwijls nog ruw en wreed te werk gaat. Maar het spreekt van zelf, dat men om zulk een *liefde*-weg te kunnen gaan, wezenlijke naastenliefde in zich moet bezitten. En *daaraan* juist ontbreekt het die vergaderende, schreeuwende, en met den man-willende-meedoen man-vrouwen ten eenenmale. Onder het motto: de maatschappij dienen, zoeken ze alleen eigen eer, van in de courant genoemd worden als presidente van dit en secretaresse van dat, van de Koningin ontvangen als 'bestuurslid', met een bouquetje als gift, en, zoo mogelijk, tot belooning een ridderorde van Haar, van Ingezonden stukken schrijven over de verkiezingen, en mee-gillen over de behaalde stembus-overwinningen, etc., etc. Zulke vrouwen zouden alleen belachelijk zijn, wanneer zij eenzaam in de wereld stonden, maar de meesten hunner hebben een familiekring, hebben man of kinderen, of ouders of broers of zusters, die zij verwaarloozen terwille van het eigen-ik-aanbidden. En *daarom* zijn zij niet alleen belachelijk, maar bovenal verachtelijk. -

Met U geloof ik, dat het uitgaande, coquette, flirt-meisje evenmin het 'ewig-weibliche' bezit als de studente of artiste. Maar zeer zeker loopt een onbedorven, op-zich-zelf volstrekt niet manlijk-aangelegd jong meisje groot gevaar, in een omgeving van studenten en van vrij-denkende en vrij-handelende kunstenaars, onbewust haar vrouwelijke manieren en vrouwelijke fijngevoeligheid te verliezen. '*Waar men mede omgaat, daarmede wordt men besmet*' is een waar spreekwoord. Als een meisje steeds verkeert met mannen en onder mannen-gewoonten, dan ligt het voor de hand, dat zij hun taal, hun manieren, hun denkwijze steeds meer zal overnemen, en zich zal aanwennen, (vooral als zij jong is en onervaren). - Neen zeker, lang niet alle jonge-meisjes, die thuis opgroeien en thuis blijven, worden daardoor zacht en lief. Het karakter, de erfelijkheid, de invloeden van omstandigheden doen er veel toe af, of zij vinnig en bij de hand zal zijn, of niet. Toch echter geloof ik, dat niemand beter dan een lieve, zachte moeder haar dochter zal kunnen leiden en opvoeden in de richting van het 'ewig-weibliche', ook al is deze van nature kattig en driftig. Maar hoevele hedendaagsche moeders vatten aldus hare plichten op,

hoevelen waken over hare aankomende meisjes, gaan hen vóór in zachtheid en toegevendheid, (b.v. jegens den vader), geven zich rekenschap van hetgeen het jonge ongevormde karakter behoeft tot zedelijken steun? Zou hetgeen gij bedoelt daaraan ook niet een weinig liggen?

Neen, voor een ‘verwoede’ feministe zie ik U geenszins aan. Daarvoor schrijft gij veel te eenvoudig en eerlijk-kalm. Verwoede feministen worden terstond boos als men met hen discussieert. Dit kenmerk van hun-ongelijk-hebben verloochent zich nooit. - Ik vind het volstrekt niet indiscreet, dat de heele brief handelt over U-zelf, maar juist prettig, want zoo leer ik U kennen.

Wat Uw tweede briefje, zooeven ontvangen, aangaat, dat gij het zoo eens zijt met mijn opvatting over Vrije liefde en Vrij huwelijk doet mij natuurlijk veel genoegen. Ik kan mij ook wel begrijpen, dat enkele krasse uitdrukkingen van den heer Emons U hinderden en stuitten. Maar juist om die reden heb ik zoo uitvoerig uiteengezet in mijn noot wie hij is. Want ik zou een ongeteekend stuk, of van iemand van wien ik niets afweet, niet hebben geplaatst, tenzij hij zulke uitdrukkingen schrapte. Nu echter wilde ik een vertegenwoordiger van een eerlijk naar het goede zoekende richting - al is die richting dan ook geenszins de mijne - niet het woord ontzeggen ter verdediging van zijn standpunt. M.i. is dat de ware, eerlijke voorlichting van het publiek. Met toestemming van den heer Emons voegde ik daarom die toelichting wie hij is toe aan mijn noot.

J.B.N. te S. - Neen, natuurlijk moeten we 't niet ‘altijd heelemaal eens zijn’. Daarin hebt U gelijk. Lees maar mijn woorden hierboven aan *Capricitia.* Dat de anti-revolutionairen denken als ik over het Vrouwenkiesrecht (ten minste sommigen hunner) wist ik. Met U kan ik het niet eens zijn over die questie. Dat de man in het gezin het finantieele regelt, en niet de vrouw, (tenminste als het toegaat zooals het behoort, want, bij de hedendaagsche man-wijvigheid, gaat het ook in sommige gezinnen anders toe dan 't vroeger was), is m.i. allerminst een reden om de Staats-regeling daarnaar in te richten. In een gezin gaan zulke dingen bij onderling goedvinden, in de Staat wordt de vrouw wettelijk gedwongen. De beste oplossing zou ik nog vinden, dat men de vrouw minder zware belastingen oplegde dan den man, en aldus haar positie ook finantieel erkende een *andere* te zijn in de Maatschappij dan die van den man. - Want ik ben het heelemaal met U eens, dat het, op-zich-zelf beschouwd, een onding zal zijn, als zij-ook het Kiesrecht deelachtig wordt. Zie maar hoe gek zij zich nu reeds aanstelt, waar zij door vergaderingen en ingez: stukken, enz., enz., wil mee-influenceeren; en let vooral op hoe onnoozel zij loopt aan den leiband der haar ijdelheid flikflooiende man-candidaten, die hopen door haar ‘invloed’ nog een paar stemmen méér deelachtig te worden. -

Ja, dat door U bedoelde familielid, is mijzelf zeer sympathiek, en ik ook vind hem knap. -

Olpha. - Op Uw brief intiem ingaan durf ik niet goed, omdat ik vrees, dat ik U daardoor dadelijk zou verraden aan al Uw kennissen. Maar ik moet U toch zeggen hoe zeer ik 't waardeer en prettig vind, dat gij mij alles van U-zelf zoo natuurlijk en zoo als aan een belangstellende vriendin hebt geschreven. Kindje, wat hebt gij een veelbewogen jeugd gehad en wat staat gij flink en opgeruimd vóór het leven! Als ik zulke brieven lees als die van U, en ik krijg er helaas meerderen zoo, dan denk ik steeds: Hoe innig dankbaar moesten toch eigenlijk die allen zijn, die zonnige, zorgelooze kinderjaren ten deel vielen, en hoe weinig zijn zij het dikwijls! Hoe loopen

zij mokkend over kleinigheden, blasé hunkerend naar het onbereikbare, met hangend hoofd rond, inplaats van stil te staan bij hun vele voorrechten. Nu, gij doet anders en beter, en waardeert de voorrechten die U bleven goddank van ganscher harte. Mogen al die lieve menschen, waarover gij zoo hartelijk schrijft, U nog lang gespaard blijven, en dat 'dotje' van een broertje in de eerste plaats. -

Dat gij met roeping Uw vak hebt gekozen, kan men aan alles uit Uw brief merken, en zal zeker en U-zelf en Uw leerlingen ten goede komen. Zonder roeping lijkt het mij een heel moeilijk vak. Toen ik in Schotland was, voelde ik steeds dat *ik* er geen roeping voor had. Ik vond het vreeselijk diegenen onder de kinderen te moeten dwingen tot fransch en duitsch koeterwalen en fransche en duitsche opstellen-maken, die toonden er noch aanleg noch plezier in te hebben. Veel liever had ik hen naar buiten gestuurd, de mooie natuur rondom in.

Wat Uw vraag betreft, iedereen, ook niet-abonnée's, mogen mij gerust schrijven. En, als gij abonnée zijt met eenige anderen samen, dan spreekt het van-zelf, dat ik U zal antwoorden. Ook wil ik heel gaarne Uw opstellen ter lezing

ontvangen, en U mijn meening eerlijk zeggen. Maar wat de wedstrijden betreft, voorzoover ik weet moet men persoonlijk abonné zijn, om daarin te kunnen meedingen. Het is het beste echter, dat gij den uitgever, den heer Veen, even schrijft hoe *hij* dat opvat, en mij dan zijn meening meedeelt. Die regeling dateert nog van de vorige redactrice, en ik weet niet precies hoe de heer Veen er thans over denkt, nu de Lelie zóóveel lezers telt, en het dientengevolge nog al dikwijls voorkomt dat eenigen te samen een abonnement nemen. -

Regina. - Ik zal, om aan Uw wensch te voldoen, niet nader antwoorden op Uw brieven wat dat bepaalde punt betreft. Overigens ben ik het met U eens, dat het beter is het bewuste zoo te laten, en te geven wat in U-zelf is. - Heel veel dank voor Uw lief schrijven, en ook dat U mijn weigering zoo goed hebt opgenomen. -

E.W. - Hartelijk dank voor Uw schrijven en voor de toezending van het adres. Ik ben zóó blij, dat gij voorloopig zoo tevreden kunt zijn. -

A.N. te L. - Hartelijk dank voor al de moeite die gij U gaaft voor dat jonge-meisje. Wilt gij-zelve met haar overleggen, of zij een advertentie zal plaatsen. Ik denk dat het beter is als gij Uw eigen naam er bij voegt, als gij dat wilt doen.

Nu er zoo'n verandering komt in Uw leven ben ik benieuwd te hooren wáár gij nu terecht komt. Dank zeer voor de toezending van die courant. Het is wel een droevige tijd geweest, die achter U ligt. Een photo van dien bewusten hond en van zijn eigenares kreeg ik niet tot hiertoe.

Maria. - Ik wil heel graag Uw langen brief ontvangen, en zie er met belangstelling naar uit als gij 'veel hebt te zeggen.' Het spijt mij te hooren van Uw ziek-zijn-geweest. - Wat Inga Heine betreft, wel ik kan zeer goed begrijpen, dat hare liefde haar gelukkig maakte, ook al zag zij vooruit haar ellende tegelijk. In het liefhebben-zelf ligt het geluk, in het bezit van dat gevoel, ook al betaalt men het met desillusie en soms zelfs wanhoop. Dat zoovele vrouwen, (ook al zijn zij getrouwd soms), zoo ruw, zoo kil redeneeren daarover, komt juist *omdat* zij het liefhebben, het heerlijke zalige ervan, nooit kenden en daarom ook niet kunnen begrijpen. Kent gij niet Gösta Berling, en daaruit dat mooie hoofdstuk van die oude juffrouw, die heel laat de liefde heeft leeren kennen, en er niets door ontving voor haar-zelve, en toch zoo anders werd, zooveel gelukkiger dan voorheen...)?

G. - Om met het zakelijke te beginnen deel ik U mede, dat ik graag de twee versjes zal plaatsen. Ik heb het honorarium voor die proza-bijdragen den uitgever reeds opgegeven. - Wat Uw verder schrijven betreft, ik feliciteer U met de oplossing van die bewuste zaak, die U zoo hinderde. Gij begrijpt mij wel? M.i. is het zoo het verstandigste. Toch geef ik U nog het adres, dat mij intusschen werd opgegeven door de vriendelijke schrijfster:

Theophile. Voorheen: Frederiksplein 32, Amsterdam. Thans: Kepplerstraat 182, den Haag. Eenig Depôt voor Amsterdam: J. van Hemert, Drogist, Utrechtschestraat 118. Door het Depôt wordt niet verzonden, kan alleen afgehaald worden.

Hoe grappig deed het mij aan, dat gij-ook zoo graag citeert uit: De schippersknecht., van de Camera Obscura. Bij ons thuis was dat een lievelingscitaat - Ja, de Camera

Obscura! Ik geef U alle Heyermansen, Van Deyssels, Verweys, Querido's, Steynen's, enz., enz., en zelfs boeken van een nog veel beter gehalte dan de hunne, cadeau voor de literaire schoonheid van: het Diakenhuis-mannetje, of: Wij gaan uit spelevaren, enz., enz. Gij hebt geen prettigen tijd achter den rug met dien plotselingen schrik van die ongesteldheid. Geen wonder, dat gij geen tijd hadt mij eerder te antwoorden. Dat begrijp ik heel goed.

Inzendster van het ingez: stuk, (zie vorig nommer), *over een pension in Brussel.* Ik dank U heel hartelijk voor dat leuke portretje van Uw 'knoelie'. Nu, hij is heel wat mooier dan de mijne; wij hebben hem om het hardst bewonderd, mijn huisgenoote, onze Marie, en ik. Hartelijk dank evenzeer voor Uw vriendelijke woorden over de Lelie en Uw instemming met mijn werk. Het is natuurlijk een aangenaam iets, te ondervinden dat men wordt begrepen. Ik hoop, dat ik in Uw geest handelde door Uw mededeeling te plaatsen op de wijze die ik koos. De prospectussen bewaar ik gaarne.

'Pim' woont *niet* in Amsterdam. Zal ik haar toch Uw vraag overbrengen? Dan wacht ik nog bericht.

Mevr: M. - Toen ik Uw briefkaart kreeg, had ik juist aan de drukkerij opgegeven zoo mogelijk Uw stukje te plaatsen in het e.v. nommer. Of dit geschied is weet ik-zelve nog niet terwijl ik dit aan U schrijf. Anders zoo spoedig mogelijk. Wel, ik ben blij, dat U door zoo'n goede reden als veel leerlingen het te druk hebt tot schrijven. - Vriendelijke groeten.*)

Mevr. C.L.T. te B. - Het stukje zal ik plaatsen.

Hotspur. - Ik zou U reeds lang dat artikel hebben toegezonden ter vertaling, indien ik niet vreesde dat het ten onzent wellicht strijdig is met de wet zoo'n artikel op te nemen. Frankrijk is nu eenmaal een Republiek. Zij schrijven daar zoo ongegeneerd mogelijk over gekroonde hoofden; de fransche couranten zijn minder bang dan de onze om zich aan koud water te branden. - Misschien zult gij goed doen het bewuste artikeltje even te zenden aan den heer Veen; die zal wel informeeren bij zijn advocaat, of het zonder gevaar voor de wet kan worden opgenomen. - Zoo ja, dan plaats ik de vertaling gaarne. De roman liever niet. We hebben al véél van dien aard. - Ik hoop dat de Juli-maand U veel vreugde brengt met die bewuste examens. - Neen, of 't ministerie Kuyper gaat, of niet, laat mij koud. De eene regeering is het even knoeierig als de andere. Iedereen helpt zijn eigen vriendjes en geestverwantjes... en zichzelf bovenaan... en voila tout! - Over het vrije-huwelijk zal ik aan U maar niet opnieuw beginnen; ik heb mijn meening nu voldoende uiteengezet. -

C.H. - Voor een meisje van 'twintig jaar', al is zij ook nog zoo ontwikkeld, weet ik geen mémoires, die ik met een goed geweten durf aanbevelen als geschikte lectuur. Want in al degenen die ik heb gelezen, (speciaal betreffend den tijd van Lodewijk XIV, XV en XVI), komen nu en dan passages voor, die de dingen ruw en onomwonden bij den naam noemen, op een voor jonge ooren soms onkiesche manier. En vooral ook, de dingen-zelf die er soms in ter sprake komen lijken mij zoo ongeschikt voor een onschuldig jong-meisje. Het boek van de Goncourt over Marie-Antoinette is misschien aan te bevelen. Het is, meen ik, in de gewone fransche uitgave te verkrijgen. De prijzen van mémoires zijn mij niet bekend, omdat ik ze alle

*) Er was helaas te véél stof voor het bewuste nommer. Als het kan, in het nu e.k.

ter leen kreeg uit de K. Bibliotheek in den Haag, en uit de Academische Bibliotheek in Leiden. Die nieuw aan te schaffen zal zeker heel-duur komen, want het zijn gemeenlijk lijvige werken. Het spijt mij, dat ik U zoo weinig afdoend kan antwoorden, maar ik wil nog voor U informeeren bij bevoegden, of er mémoires zijn voor een twintig-jarig jong-meisje als lectuur aan te raden. Komt het er niet op aan uit *welken* tijd, en *welke* geschiedenis van welk land ook zij behelzen?

Mevr: M. ten H. - S. - Excuses waren gansch en al onnoodig. Ik heb best begrepen, dat gij schreeft met een goede bedoeling. - Gaarne wil ik U van dienst zijn, als ik nog hoor van een geschikte gelegenheid, want dat gij zóó iets hebt bedoeld, een soort philantropie dus, heb ik niet begrepen. Ik weet tot hiertoe niemand, die op die wijze tot zoo iets zou willen overgaan. Het groote bezwaar is, dat men zoo weinig weet, als men zich leent tot zoo iets, wie men krijgt en of men niet ten slotte met veeleischendheid wordt beloond. Die vrees schrikt de meesten af. Dat *gij* het adres van de dames S. hebt genoemd wist ik, maar ik sprak opzettelijk van: *Iemand*, omdat ik niet wist of het U aangenaam was Uw naam, of zelfs Uw voorletters, te zien genoemd. -

Veritas S. - Veel dank voor Uw schrijven. Ook U kan ik slechts zeggen: Ik ben blij dat de Lelie bij U aan huis stof geeft tot onderlinge gedachtenwisseling, en tot het soms

niet eens zijn over dit of dat. Want wat zou het een onmogelijk-vervelend blaadje wezen, als iedereen het over alles eens was.! Uw bijdrage was juist geplaatst toen Uw briefje kwam. Hartelijk dank voor Uw vriendelijke woorden aan mijn adres.

Joh: van P. - Gij vraagt mij het te excuseeren, dat Uw brief is geschreven op dat doorvloeiende papier. Dat doe ik ook graag. Maar ongelukkig is hij haast onleesbaar, en kan ik hem niet ontcijferen. Ik heb met moeite uitgevonden wat gij in hoofdzaak bedoelt, door hier en daar enkele woorden te ontcijferen. Maar kunt gij hem niet opnieuw zenden? Indien U de tijd ertoe ontbreekt, daar hij zoo lang is, dan wil ik nog eens mijn uiterste best doen, maar voorloopig vermag ik niet meer dan enkele woorden meer nog raden dan lezen. 't Spijt mij zeer voor U, en boos ben ik er volstrekt niet om.

Y.Z. - Uit *eigen* persoonlijke ondervinding kan ik U, als m.i. aan al Uw verlangens te gemoet komend, geen beter pension noemen, dan dat van mej: Zuiderhoek te Oosterbeek (huize Komati-poort); door mij, voor een paar jaar, met afbeelding van het huis, in de Lelie aanbevolen. Het ligt in Gelderland, aan een buiten-weg, dicht bij de bosschen, niet te ver van den tram naar Arnhem. Ziedaar woordelijk al Uw wenschen, die gij noemt, vervuld. Voor zoover ik weet is de prijs in het drukste seizoen niet meer dan *f* 3.00 per dag, per persoon; dus ook dat is overeenkomstig Uw verlangen. - Voor de overige bijzonderheden verwijs ik U naar het bewuste artikeltje van mij.

Indien gij in den omtrek van den Haag wilt blijven, dan kan ik U eveneens uit *persoonlijke* ervaring met vollen nadruk aanbevelen: De dames van der Kloot, van Stolkweg, in de Boschjes bij Scheveningen, Villa Mignon. Deze dames hebben thans verscheidene villatjes, in en nabij den van Stolkweg, en zullen zeker wel een of andere kamer hebben in Uw prijs. Het eten was er gedurende mijn verblijf uitstekend, (afzonderlijk in eigen kamer), de behandeling zoo goed als men het maar kon wenschen, in één woord ik heb er een onverdeeld aangename veertien dagen doorgebracht.

Mijne huisgenoote beveelt aan, uit persoonlijke ervaring: Dames Fabius en Spruyt te Zeist, eveneens in dien prijs van f 3.00 per dag, gelegen dicht bij het Zeister Bosch.

Ook van het pension der dames Schüller te Apeldoorn, van Hasselt-laan, en van dat van mej: Hermine Sloot te Apeldoorn, Marianne-laan, heb ik goeds gehoord, maar hunne prijzen en nadere bijzonderheden zijn mij niet bekend. -

Als deze inlichtingen geen van allen voldoende zijn, dan wil ik gaarne mijn best doen nog meer adressen op te zoeken. -

Ik ben blij met Uw meening over Vrije liefde en Vrij huwelijk. Juist van U, die nog al ‘vooruitstrevend’ denkt, deed het mij zoo goed te hooren, hoe gij die zelve geëngageerd zijt, de leer niet zijt toegedaan van terstond met ‘trots’ en ‘recht’ optreden in het huwelijk. Wat gij schrijft van het mogelijk later berouw van den man, die in het vrijehuwelijk natuurlijk terstond zijn eerste verkeerde inpulsie zou zijn gevolgd, geef ik U gansch en al toe.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

B. Jacobi-Parochie. - Ik haast mij U mede te deelen, dat *alleen* plaatsgebrek mij belette Uw brief eerder te beantwoorden. Ik zal zien het te doen in het a.s. nommer *en* U dan tevens mijn meening zeggen over Uw nu gezonden stukjes. Hartelijk dank voor Uw beide brieven, den eersten en den nu gezondene.

Mevr. A.W. - Hier is een misverstand. Ik beantwoordde Uw beide brieven wel degelijk; reeds *héél lang* geleden. Het spijt mij zóó, dat U die correspondentie dus is ontgaan! Hoe onvriendelijk moet ik U hebben toegeschenen! Ik zal opzoeken in wélk nommer zij heeft gestaan, en het U doen weten.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Eene bejaarde dame, geestelijk en lichamelijk zeer gezond, te 's Hage woonachtig, wenscht tegen den a.s. winter te engageeren eene beschaafde, eenvoudige, maar bekwame Huishoudster (*geen Gezelschapsdame*), aan welke zij de geheele zorg voor de huishouding en het opzicht over het dienstmeisje kan overlaten. Iemand van ernstige doch vrijzinnige levensopvatting, en met een goed humeur, tusschen 35 en 45 jaar, welke zich voor een dergelijke werkkring wenscht aan te melden, gelieve bij freule Lohman het adres aan te vragen. De voorkeur zoude hebben iemand, die in eene deftige Indische huishouding geweest is, en zelve niet altijd in Holland verblijf gehouden heeft. Ook zoude eene Duitsche in aanmerking komen. Eene Haagsche in geen geval.

Brieven met frankeering doorzenden aan
Freule *de Savornin Lohman*, Zeestraat 40, den Haag.

Bericht.

De Redactie wordt verzocht de volgende opgave in haar blad te vermelden.

G.E. REYERS,
Secr: v/d. examencomm:

Vereeniging Tesselschade.

Examen Kinderjuffrouw, gehouden te Utrecht op 14, 15 16 en 17, 26, 27, 28, 29 en 30 Juni 1905.

Geëxamineerd 45 candidaten.

Geslaagd:

H.C. Jacobs, E.C. Jonasse, N.A. van Buyten, G. van Houten, W.M. Wijderveld, A.P.M. Bergmann, P.C. Abrahams, M.C. Lorenzen, B.H.G. van Gelder, M.P. Corstjens, A.H. Deelman, Amsterdam.

E.C.L. Bosch, Hilversum.

E. le Mair, Delft.

S.F. Barriel, W. Wicherts, E. de la Vieter, A.W.J. van Essen, Den Haag.

A. Botke, Haarlem.

Y. Zoete, B. Wiersma, Harlingen.

A. Salverda, Arum.

A. Wetsteyn, Schiedam.

C. van Ensbergen, A. Zwiep, H. Mulder, M. Lavino, G. Pott, M.D. Grotjohan, C.M. Jansen, M.J. de Graaff. Y.J. E.H. Dingemans, B. Egner, P.W. Rolfing, R. Hoeksma, E.C. Barendswaard, A.C. Welter, E.J. van Marion, J.M.F. Kuijper, A. Paradies, Rotterdam.

M.A. Broersma, Utrecht.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

26 Juli 1905.
19de Jaargang.
No. 4.

Hoofdartikel
Over Zenuwen...

Ik ben geen arts, en ik denk er dus niet aan mij op medisch terrein te begeven. Want ik behoor geenzins tot de tegenwoordig steeds toenemende schare dergenen, mannen en vrouwen, die, met een oppervlakkig-geschreven 'geneeskunst voor iedereen,' of iets dergelijks in de hand, zich verbeelden, dat zij opeens van alle kwalen en ziekten evenveel, ja nog veel méér verstand hebben, dan de medici, en die, kwakzalverende in natuur- en andere geneeswijzen, en toegerust met een zéer elementaire kennis - veelal zelfs met in het geheel geene - kwistig raad uitdeelen aan, en nieuwe methoden toepassen op de ongelukkige slachtoffers die in hun handen vallen; om, gemeenlijk, zoodra het hen-zelf geldt, even gauw naar een dokter of een specialiteit te loopen, als zij vroeger luide op zijn wetenschap smaalden.

Neen, wat hieronder volgt is slechts een woord over zenuwen, niet uit het oogpunt van hoe ze te genezen, dat ligt buiten mijn terrein, maar uit het oogpunt van hoe er over te redeneeren, en er al of niet mee te koop te loopen, wanneer men door die tijdskwaal is aangetast.

- Er is een tijd geweest, een tijd dien ik mij nog wel kan herinneren uit mijn kinderjaren, toen het lijden aan 'zenuwen' gelijkstond, in de oogen van deftige en ouderwetsche menschen, met een soort gekkelijk en kinderachtig zich maar wat inbeelden en zichzelf toegeven. Er werd dan uit de hoogte geredeneerd door koud-bloedige, koelhoofdige verstandsmenschen van: Een emmer water over het hoofd gooien, dan zullen die 'kunsten' wel bedaren, enz. enz. Het natuurlijk en noodlottig gevolg van zulk misverstaan van het gestoorde zenuwleven van vele, vooral jonge menschen, was, dat deze zich-zelf hoe langer hoe ongelukkiger gingen voelen, en vooral zich gingen *schamen* voor hun 'zenuwen', wanneer een ander dat woord uitsprak, als voor iets dat hen eigenlijk minderwaardig maakte in de oogen van gezonde menschen.

Het is niet noodig verder bij deze zijde der zaak stil te staan, omdat die tijd gelukkig

voorbij is, en men nu allerwege de meest mogelijke aandacht wijdt aan zenuwkwalen, en ze volstrekt niet als ‘gekheid’ en ‘kunsten’ beschouwt. Maar juist op de daaruit ontstane keerzijde wil ik in dit artikel wijzen. Ik denk daarbij *niet* aan die zenuwziekten van droevig-geestelijken aard, die helaas een nauw verband houden met meerdere of of mindere krankzinnigheid. Deze soort van hersen- en geestes-aandoeningen zijn voor het beklagenswaardig slachtoffer ervan van een zoo ingrijpenden aard in gansch zijn of haar leven, dat zij daarom ook een ingrijpende behandeling vereischen en niet te maken hebben met de in het dagelijksch leven voorkomende talrijke gevallen van zenuwkwalen waaraan ik op dit oogenblik denk. Er zijn zenuw-hoofdpijnen en zenuw-maagpijnen en zenuw-rugpijnen, en allerlei soort pijnen en ongesteldheden, die niet voortkomen uit een kwaal, of uit een organisch gebrek, maar enkel uit zenuwen. De meeste menschen - in de meerderheid vrouwen, maar óok heel veel mannen, dikwijls juist jonge, tot den nieuwsten tijd behoorende mannen - lijden aldus op de een of andere wijze aan hun zenuwen. In hoeverre dit het gevolg is van onzen rusteloozen, gejaagden, overspannen, ziekelijken tijd, van ongezonde lectuur, van het gebrek aan den geloofs-steun, dien een vroegere tijd bezat, laat ik op dit oogenblik rusten. Het feit is nu eenmaal zoo. En met het feit moet men rekening houden. Maar de vraag dient gedaan te worden: Wordt er heden ten dage niet *al* te veel, niet *al* te toegevend gebruik gemaakt van het - ik zou bijkans zeggen *voorrecht* - ‘een overspannen zenuwgestel'’ te hebben, te lijden aan ‘zenuwen die zoo in de war zijn’, etc. -? Het minste hoofdpijntje, het meest-alledaagsche gevoel van lusteloosheid of van voorbijgaande zwakte wordt door den persoon die er aan lijdt, en dikwijls ook door zijn of haar omgeving, terstond plechtig verklaard aan Jan en Alleman als een ‘zenuwverschijnsel.’ Humeurigheden, vinnige uitvallen, onredelijke driftbuien, worden verontschuldigd met den voor den betrokkene zeer aangenamen uitweg: ‘Het zijn uitingen van de zenuwen, die zoo in de war zijn.’

Was het doen van een ‘rustkuur,’ nog niet zoo heel veel jaren geleden dikwijls een soort geheim, waarover zoowel de betrokkenen-zelf als hun omgeving liever niet spraken, (hetgeen overigens óók een dwaasheid is, want het is geen schande als men zenuw-ziek is), heden ten dage gaat het juist omgekeerd, en vinden heel velen, speciaal jonge meisjes, het bijna ‘interessant’ als hun een verblijf wordt voorgeschreven in een rusthuis of zenuw-inrichting, en zij een lig- of een eet-kuur, of wat dan ook, moeten doen voor hun ‘zenuwen’. Het coquetteeren met zenuwen is heden ten dage een mode geworden, en een *gevaarlijke* mode, want het is eene, die ten slotte de zenuwen hoe langer hoe meer in de war brengt. - Hoe méér men alles gaat verontschuldigen wat men zelf mis-doet of niet-doet, als een gevolg van ‘zenuwen’, hoe meer men op elk pijntje en elk verschijnsel van ongesteldheid met zekeren triomf wijst, als een ‘zenuwverschijnsel’, hoe meer men zijn eigen zenuwgestel verzwakt, en zichzelf gaat inbeelden dat het lijden aan ‘zenuwen’ zoowat een vrijbrief is voor alle mogelijke energieloosheid en zelf-verweekelijking.

Als iemand een kwaal heeft, of een pijnlijke ziekte, of een ongeneeslijk lichaamsgebrek, en hij redeneert en zeurt daarover den ganschen dag tegen iedereen, en verontschuldigt al zijn voor anderen minder prettige handelingen daarmede dat hij ‘ziek’ is, dan zullen er slechts zeer weinig menschen gevonden worden, die dat goedkeuren of er 't geduld bij houden. Maar aan ‘zenuwen’ wordt in dit opzicht de grootst mogelijke vrijheid verleend. Zij, die daaraan lijden, vertellen het rond met een soort voldoening, tot zelfs in trams en treinen, en op publieke plaatsen. Ik moet

melk drinken, - heeft de dokter gezegd - want ik eet zoo weinig en ik moet mijn zenuwgestel versterken. - Ik moet elken middag rusten - want mijn zenuwen zijn in de war. - Ik ga hier of daar die of die kuur doen - voor mijn zenuwen. - Al deze wetenswaardige bijzonderheden kunt gij dagelijks, op visites, in café's, waar gij maar wilt, opvangen, van allerlei elkaar gansch vreemde menschen, die terstond de hoofden bij elkaar steken, als zij van iets dat op een ziektegeval gelijkt hooren, om hun eigen interessante zenuw-ongesteldheden, (en die van al hun naasten en bekenden nebenbei), ter sprake te brengen en af te handelen, in den breede, en tot in het oneindige. Hoezeer het hebben van ‘zenuwen’ een soort modeartikel is geworden kan men ook opmerken, als men gadeslaat welk een soort voldoening de volksklasse er in vindt aan ‘zenuwen’ te lijden. In elken tram, in elke omnibus, op elke publieke plaats, heeft men

gelegenheid gesprekken af te luisteren van meiden en juffrouwen uit de burgerklasse, die elkander met een zeker gevoel van voornaamheid toevertrouwen, hoe zij, of hun familieleden, lijdende zijn, volgens den dokter, aan zenuwen. Met zekere fierheid wordt dan nog eens herhaald: ‘Hij, (de dokter in questie) zegt: 't Is niets anders dan de zenuwen - 't is alles heelemaal in orde - maar 't zijn de zenuwen. -’ - (Natuurlijk, als alle mogelijke voorname en deftige lui ‘zenuwen’ er op nahouden, dan spreekt het vanzelf, dat het volk het buitengewoon aristocratisch vindt ook in het bezit te zijn van dat ‘groote-lui's’-artikel.) -

Ik stel nog eens uitdrukkelijk voorop: zenuwpijnen zijn even erg als, dikwijls nog veel erger dan andere pijnen; zelf heb ik aan aangezichtspijn van kind-af zooveel jaren geleden, dat ik, - al ware het alleen dáárom - van zenuwpijnen kan meespreken, en ervoor kan meevoelen. De dokter, die mij toen behandelde als kind, hield het voor ‘koorts’, en liet mij in bed liggen en medicijnen slikken; wat niet alleen niets hielp, maar 't nog veel erger maakte. Ik heb dus alle reden tot dankbaarheid aan die artsen, die mij in later jaren duidelijk maakten, dat ik te doen had met een zenuwpijn, en die mij door behandeling met electriciteit daarvan afhielpen, (wat echter lang niet in *alle* gevallen van dien aard schijnt te helpen). Maar het is gansch iets anders het bestaan van zenuwen en zenuwpijnen te erkennen, er rekening mee te houden, en een overspannen of in de war geraakt zenuwgestel op verstandige wijze te laten behandelen, of zelf te versterken, dan wel voortdurend te redeneeren er over, en er mee te coquetteeren, als ware het een soort van voorrecht, een bewijs van bijzondere fijn-besnaardheid in het bezit te zijn van die tijdskwaal! -

Daartegen, tegen dat redeneeren en coquetteeren, en het eruit voortvloeiende zichzelf toegeven en in alles verontschuldigen kan men heden ten dage niet genoeg waarschuwen. - Zeker, er is nog altijd een categorie van zenuwzieke menschen, die boos wordt als men het woord ‘zenuwpijn’ uitspreekt, en het ten hoogste kwalijk neemt, indien de arts of de omgeving het waagt de mogelijkheid te opperen, dat het zenuwgestel in de war is, en influenceert op de ongesteldheid, ja die wellicht veroorzaakt. Maar dat soort lijders is veel erger en meer wezenlijk zenuwziek dan de door mij-bedoelde groote meerderheid, die, welke het gewone leven meeleeft, zichzelf gene genoegens ontzegt, en gene buitengewone ontberingen ter wille hunner ‘zenuwen’ oplegt, maar alleen, als het te pas komt, bij het minste geringste, die ‘zenuwen’ uitspeelt, als een aangenaam excuus voor luiheid, onvriendelijkheid, onwil om het een of ander gebrek te overwinnen, of ook wel als een interessante modekwaal, die het recht geeft zich evenveel als, of nog meer te laten beklagen dan een zwaar-zieke. - De eerste categorie, die der degenen, die het niet willen erkennen zenuwziek te zijn, is gewoonlijk ongeneeslijk, juist omdat zij hun eigen kwaal niet willen hooren noemen; de laatste echter heeft het slechts noodig bijtijds in te zien hoe belachelijk zij zichzelf aanstellen, en op welk een gevaarlijken weg tevens zij zijn, om uit zichzelf een kracht te kunnen putten tot bijtijds omkeeren, tot heil van hen-zelven en van hunne omgeving, beide.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

In storm en regen.

Droef zucht mijn ziel, droef ruischt de regen.
Storm schudt de ramen, zwiept regen ertegen.
En mijn Geluk, dat verdwaalde kind,
dat zwerft nu buiten in storm en wind.

De wegen zijn slecht en van regen zwaar;
en mijn arme kind, wie vindt het daar? - -
Wie wil het geven een schuilplaats droog?
Wie zal het beschouwen met liefdrijk oog?

Buiten in den razenden stormwind,
verkleumt nu mijn arme liefde-kind.
Wie is zoo barmhartig, grootmoedig gezind,
te zorgen, dat het ergens zijn rustplaats vindt?

Hoor, hoe vervaarlijk de storm tiert!
Hoor, hoe om 't huis weer een rukwind giert!
De wolken jachten door het luchtruim snel;
ach - zij jagen ten doode mijn kindeke wel - -

O Liefste, neem *jij* m'n arme kind,
dat 't in je armen bescherming vind'.
Houd het vast aan je borst, in je sterke armen,
laat je kussen het arme leven verwarmen.

Laat het rusten m'n Lief, aan je hart héél zacht;
naar zijn veiligste rustplaats heb je 't gebracht.

JEANNE C. VAN LEYDEN.

Levensbeschouwing.

IV.

Bewijzen? 'De Waarheid van den Godsdienst?'

Bewijzen???

Voor geen enkelen Godsdienst ter wereld zijn méér en treffender bewijzen harer echtheid geleverd dan voor het Christendom en het, in dat Christendom wel het *rijkst* en *levenskrachtigst bloeiend Katholicisme* en al de Katholieken hebben dan ook de rotsvaste overtuiging dat dáár en dáárin alléén in algeheele volkomenheid te vinden is: '*De Waarheid*', een overtuiging waarmee het Katholiek-zijn noodzakelijk staat of valt. Deze noodzakelijke overtuiging van een Katholiek, sluit niet uit de mogelijkheid dat niet-Katholieken, zelfs ongedoopten en heidenen kunnen zalig worden! Dit is een liefdeloosheid die der Kerk wel eens verweten wordt, maar die berust op dwaling of kwade trouw. Een heiden of een protestant b.v. die eerlijk en ter goeder trouw zijn godsdienstplichten vervult en braaf leeft volgens de natuurwetten, kortom, die in de hoogere beteekenis van het woord een goed mensch is, die dus niet beter weet, wordt beschouwd door de Kerk, àls, *indien hij beter wist,* katholiek te zullen of willen zijn en dus gedoopt te zijn met een der onstoffelijke vormen van het doopsel, het z.g. 'doopsel van begeerte.' Maar.... zeggen ze, dit neemt *niet* weg dat er maar '*Eén Waarheid*' is.

Voor ons allen, voor alle menschen kàn er toch maar één Waarheid zijn!!!

Het Katholicisme!!! Het véél-gesmaadde!!!

Natuurlijk dat het veel-gesmaad is en wordt!

Haar Hoofd, Haar Stichter, Christus zelve is immers niets dan spot en hoon en smaad aangedaan. Hij-zelve is verguisd, verschopt, beleedigd, gehoond, gelasterd, veroordeeld, gemarteld en op het wreedst ter dood gebracht!

Hij-zelve heeft *Het Voorbeeld* gegeven en heeft ons aangegeven dat zij, die Hem volgden en liefhadden, een dergelijk lot zouden wachten. Het is immers zóó anders een leven naar Christus Hart, zóó anders als de wereld en de wereldsche menschen daarin, het van ons vragen! De eischen van Christus zijn in flagranten strijd met de eischen die de kinderen der wereld aan het leven stellen. Christus zegt: 'Heb God lief bovenàl en U naaste als uzelve.' De wereld zegt: 'je moet maar voor jezelf zorgen en zooveel mogelijk genieten van dit korte, snel-voorbijgaande leven.' Christus zegt: 'Zoek eerst het Koninkrijk Gods en Zijne Gerechtigheid en het overige zal u in den schoot worden geworpen.' De wereld zegt: 'Sjouw en wroet maar raak en vergader je maar aardsche schatten, want zonder geld véél geld, kom je er tegenwoordig niet èn dàn geniet dan je leven!'

Bij de eerste een eindeloos vertrouwen, een gerust-zijn in God's Kracht, Voorzienigheid, Wijsheid en Liefde; bij de laatste een zenuwachtige zorg, een benepen angst en een rusteloos voor- en achterwaarts-zien, azend op genot zonder kern, zonder fondament, zonder éénig hoûvast. Neen ze kùnnen het den Christenen niet verwijten, dat ze 'met de handen in den schoot zitten en afwachten'. Nergens en door niemand is er met zooveel vurigen ijver, met zooveel algeheele toewijding, met zoo absolute opoffering èn van aardsche goederen, èn van eigen persoonlijkheid gewerkt dan in het Christendom, dan door de Christenen! Zij die dat *weten* **willen**, kùnnen het weten. Bij God, waarom *willen* het dan zoovelen *niet* weten, waarom *willen* ze het dan

moedwillig, of liever on-willig, voorbijzien? Diep in hun gemoed *moet* opkomen bij *alle* ernstige menschen, *de zekerheid* zoetjes-aan, dàt er *is* in dat 'veelgesmaadde Katholicisme' een wondere, geheime Kracht, die ze *zien* en *erkennen* moeten, maar waarvan ze de essence, de kern, niet begrijpen. En dat niet-begrijpen maakt hen kriebelig en zenuwachtig en onwillig en ongerust en vandaar hun onwil, hun schouderophaling, hun fulmineeren!!! Maar wàt hebt *gij* dan meneer, die zoo hooghartig uw geleerd en met geleerdheid volgepropt hoofd afwendt, wàt hebt **gij** dan voor ons, wat draagt gij, wandelend lexicon, dan òm in uw brein, in uw gemoed dat ons arme menschenkinderen, méér en geruster en vollediger kan bevredigen en stemmen dan Christus en Haar Kerk hier op aarde? Uw philosofie. -?

Kom... 'Straks komt een wijzere die 't wegredeneert.'.... Uw Nirwana?'....

Kom.... breng dàn de strop maar mee, dan zijn we in ééns klaar, want ik houd niet van teutelen. Humanist misschien? Jawel, zoo'n levensorganisatie-van-alles-en-nòg-wat op uwees *eigen* handje? O de hemel sta me dàn bij, want ik weet dan wèl wat U nú wilt, maar volstrekt niet wàt u morgen of overmorgen zult willen. O, jawel, zoo alles naar omstandigheden, de bakens verzetten

'krèk geliek Willemke het verkiest.' Jawel meneer, zóó zijn de tegenwoordige mannen en vrouwen die het *beter* weten dan Christus! Ik kèn ze hoor en van allerlei nuance. O maar bij hèn komt nog erger te pas dan Christus het was 'aan de Joden overgeleverd.' Want zij ageeren met overtuiging en kunstigen smaak, zij redeneeren met een vernis van kennis en hebben als gulzige vampiers zooveel goeds uit het Christendom gezogen als het hùn in hùn kraam te pas kwam. Juist die z.g. humanisten, menschen met een klaren kop (maar die door hoogmoed verblind zijn) die zelfstandig kunnen denken, juist zij slaan de diepste en brandendste wonden in het hart van den Heiland. Die hoogmoedigen en zelfzuchtigen, die mannen en vrouwen met een helder verstand, maar die niet buigen willen voor Christus hoogere Wijsheid en Liefde, juist die z.g. humanisten, juist zij, die door de kracht van hun verstand niet alleen zichzelve maar mèt hen duizenden mee in den afgrond des verderfs voeren, juist die begaafde humanisten, zij zijn de kanker onzer maatschappij, de bitterste en gevaarlijkste vijanden van den Christus.

Bent u anarchist?... nu dáár kan ik tenminste inkomen.

Dat **is** tenminste iets. Als ik *niet* geloof aan *Christus en aan àl God's geopenbaarde Waarheden*, dan sla ik mèt U den heelen boel van rijkdom en macht te pletter, dan wil ik óók genieten van het overvloedige der aarde, ik wil dan óók vrij-zijn en uitgaan met wie of ik wil en lachen en schertsen met de aller-geestigsten en rijden en rossen en jagen en reizen en genieten! Wat blikslager nog toe, waarom zullie daar wèl, alles genieten die rijken, die fijnproevers en fijnrookers en mooi-woners en chic zich-kleeders!? Waarom zij allemaal wel zorgeloos en van binnen en van buiten lekker en dubbel en dwars voorzien van *alles* wat ons menschen streelen en te-goeddoen kàn? Juist meneer, *U* bènt tenminste iemand, U hebt tenminste een frisch, uitgewasschen, gezond verstand, U zit goddank niet zoo vol van sentimenteeligheid, van zoetelijkheid, van wee - weeiige apen-lieverigheid, en van onderdanigheid aan menschenzonder-Christus, U bènt tenminste een Kerel-uit-één-stuk, waaraan je *weet* wàt je hebt en ik vind u nog lang zóó kwaad niet, want.... O als Christus 't me niet verbood.... want.... O de vingers jeuken me om met U die zelfzuchtigen en die verwatenen te helpen van den troon stooten, een troon van lappen en ontuig.... neen laten we maar samen niet kijken wàt eronder zit, laten we maar niet vragen: 'hoé ze aan dat goud, aan die klater-eer komen' - want ik gùn hun eigenlijk wèl hun schijn-grootheid, hun schijngeluk, hun schijnvrede! De vurige anarchist, die het alleen om 'óók-hebben' te doen is, zal bedaren als ik hem zeg: maar Jezus wil dat wij allen de naaste liefhebben als - onszelve, dus àl wat we noodig hebben, àl wat we behoeven om gelukkig te leven, dat **is** er voor *ons allen*, alleen ge zoekt het op verkeerd terrein, ge meent dat het vette dezer aarde 'gelukkigen' maakt.

O hoe weinig kent ge dàn hèn die zich in weelde baden; indien diezelfde rijken aan geld en goed niet leven volgens Jezus' leer, dan *zijn* ze dood-arm, dood-arm omdat ze *ziels-arm* zijn. Lees wat de H. Paulus schrijft over de gewaande hoogheid der wereldlingen (Corinthiërs); hoor hoe hij daartegenover stelt zijn vernederingen, lijden en werken. Ziet hoe duizenden en duizenden schatrijke katholieke jongelingen, rijkdom, naam, en positie *alles* prijsgeven om Jezus te dienen, zij achten dat alles om niet en het **is** ook om niet. Voor alle schepselen *is* er méér dan genoeg kleeding en voedsel aanwezig; als ze allen maar Christenen waren zou er geen armoede zijn.

Het *menschelijke* alléén wat men zich zoetjesaan is gaan denken van den Christus is wáár, maar men is voorbijgaanzien dat Jezus '*Godzelve'* is. Jezus is *God* bovenal en Hij werd *mensch* om òns te verlossen en òns te *leeren* hoé een mensch leven moet.

Door een mensch *laat* ik me niets voorschrijven, maar wèl door God!

Ik kan me wèl plaatsen met mijn oordeel en inzichten en overtuiging tegenover een mensch, maar *niet* tegenover God!

Is Christus mij dus alléén een mensch, dan heb ik geen animo om me zooveel te ontzeggen en zoo teerhartig te zijn, maar omdat Hij *God* is en dáár en *daarom* alleen wil ik Hem gehoorzamen en omdat ik *in* dat gehoorzamen heb gevoeld Zijn Wijsheid en bovenal Zijn Liefde. En waaraan onze maatschappij het meest *behoefte* heeft, dat is 'aan Liefde'. Welnu ze **is** er, als we allen maar gaan naar de ware Bron!

Het 'goed-zijn' een verlangen dat voelbaar is èn bij de socialisten èn bij de theosofen, óók zelfs bij de humanisten en liberalen, de zucht, het verlangen om 'goed-te-zijn' dàt

is er in onze wereld. Maar dat is niet genoeg, het is al véél, maar het is niet genoeg, want zonder Christus loopt het toch weer uit op ijdelheid, hoogmoed, zinnelijkheid en dergelijke. In dat 'goed-zijn' is geen steun en wat erger is geen *blijheid* van geluk, geen vrijheid van ziels-ageeren, omdat daarin gemist wordt de alles doorwarmende en òpheffende Hoogste Wijsheid en Liefde. De Ziel krijgt eerst dàn kracht en echt leven, wanneer ze gevoed wordt door die Bron, wanneer ze verkwikt en gelaafd wordt uit die eeuwig-frisch-en-rijk-leven-biedende fontein! Zonder Christus is er nooit een jubelen in Wijsheid, een gelukkig-zijn in Liefde. *Nooit.* En zij die meenen dat ze buiten Christus tòch gelukkig zijn in hun liefde en in hun gezegend-zijn door veel voorspoed, zij zouden nog duizendvoud rijker en weeldevoller zijn als ze àl hun zegen en geluk brachten bij den Éénigen Goeden Herder, ons aller Zaligmaker indien wij het *willen.*

REGINA.

Impressies van een wandelaartje.

Een Hollandsch landschap in zomerrust en vrede. Stilte stil-gemaakt door landklanken, weiden, slooten, water en boomen; dat 's alles: altijd 't zelfde en voortdurend toch wat anders.

De wetering, stroomloos dommelend in middagrust, rimpelt telkens als glimlachend van genot, wanneer de wind haar aanraakt, zich over haar heenbuigt zacht de rietpluimen-tooi ter zijde schuivend.

Over de wetering een bruggetje, oud en met krommen rug. Zelfbewust van grootsche taak, houdt 't de oevers bijeen en heeft 't zich voorgenomen - dat kun je zoo zien - om 't tegen het dringende water niet op te geven.

Van-af dat brugje heb je 'n aardig breed uitzicht. Groene weiden in deftig vierkant verdeeld door zilveren slooten, glimmend gepoetst op enkele plekken na van versleten rood en groen kroos; plekken waar geen boenen meer aan helpt.

De vlakheid der weiden wordt gebroken door een molen, betogend van rustigen arbeid en aan een verre kim blauwwazig geboomte; dat's de straatweg.

En van het bruggetje af, loopt vastberaden, al maar rechtuit, een landweg, geelbruin en zandig, tot een streep zich verliezend in de kim. Goedige boompjes met bolle hoofden op dunne halsjes turen strak naar dien landweg, hem bewakend als schildwachten; in stramme houding staan zij op angstig-afgemeten gelijke afstandjes.

Een eindje verder ligt 'n huis, tot dáár meegezeuld en toen vergeten in een oploopje van boomen. Die staan er nu omheen, knorrig en met 't geval verlegen. Af en toe maken zij minachtende bewegingen, om te kennen te geven dat zij er niets mee te doen willen hebben. Trouwens op dit uur van den dag, als alle jaloeziën gesloten zijn, is er niet veel te bespeuren van 't gedoe binnenin den steenklomp. Zelfs de musschen en spreeuwen zwijgen; anders hebben die nog-al wat te vertellen over het huis en z'n bewoners.

Op dit middag-uurtje doet 't geheele landschap een slaapje. Alleen stadsmenschen moeten trekken en drukte maken, de natuur geweld aandoen.

Maar als je hierbuiten loopt, dan wordt, hoe beslommerd je geest ook zijn mag, iedere storm in je tot rust gebracht. Onwillekeurig zet je je longen wat meer uit en haal je wat dieper adem. Dan krijg je zoo 't gevoel alsof je door veeren werdt

gespannen gehouden en dat die nu gaan verslappen: zoo'n sensatie alsof er een raderwerk in je terugloopt. En wanneer je in 'n kalm wandelpasje regelmatig voortstapt, dan trippelt je fantasie om je heen. En wat gaat er dan al niet zoo aan je voorbij!

Heele complicaties, waar je nooit in zult komen met samenspraken die je nooit zult houden en vol avonturen, waarvan-je-zelf de held ben en in bescheidenheid de hoofdrol vervult. En 't onzinnige is, dat onwillekeurig juist zij, die je liefhebt, door je in de ellende wordt gebracht, om haar daar dan weer uit te redden. Praalzucht en ijdelheid toch! Ach kom, welk jong studentje weet nou van wat anders dan praalzucht en ijdelheid, wanneer ie zich verbeeldt verliefd te zijn!?

't Is toch gek; als 'k Betty ontmoet ben ik tegenover haar nooit op m'n gemak, en dan voel ik me heel anders, dan wanneer 'k met andere meisjes samen ben. Altijd heb 'k allerlei gevatte antwoorden, en geestige zetten voor haar gereed en als ik eindelijk met haar spreek, dan zegt ze juist dàt waar ik geen antwoord voor heb, behalve 't een of andere imbecile banaliteitje dat ik zonder

aarzelen eruit flap. Telkens neem ik me voor, haar eens te laten merken, dat zij meer voor mij is, dan een ander en als zich dan eindelijk een zeldzame kans daartoe voordoet, hou ik mijn mond en zeg iets dat mij doet stotteren en.... haar blozen. Ik geloof ook niet dat iemand anders ooit merkte, dat ik haar 't hof maak. Zij weet 't intusschen drommels goed. Dat's duidelijk genoeg te merken uit haar houding tegen mij. Nu ken ik ze pas drie, laat's kijken, ja drie weken en hoe vertrouwelijk zijn we nou al niet!

Den laatsten keer hield ze me wel 'n beetje voor den gek, door zoo druk te zijn met Kees en achter zijn rug zoo schalksch naar mij om te kijken. Wat 'n oogen, 't is kolossaal wat 'n oogen! Mooi is ze anders heelemaal niet. Maar 't is 'n áárdig kopje. En ze is werkelijk ook in 'r praten heel aardig. Ze is gelukkig niet lief en zacht. Die ellendige zachte docile schepseltjes zijn toch gewoonlijk niets dan imbecile schapen of wel als ze je eenmaal gevangen hebben, keeren ze het zachte velletje om en zitten vol stekels. Trouwens waarom zou ze niet aardig zijn tegen Kees? - Vrijheid blijheid hoor!....

Wat 'n prachtig weer! Wat staat er op dat hek? - Veld - - - rust, hm ja. Rustig zal 't er wel zijn in zoo'n huis. Van 't bruggetje af leek 't zoo'n sponzige groene massa en hier is 't zoo netjes, ordelijk, zoo'n gefriseerde natuur. En wat typisch ligt nu in de verte dat bruggetje. Als je dien landweg daar zoo ziet stijgen om over den dijk van de Wetering te komen, is het net, alsof ie daar een sprongetje maakt. Kom, 's even op dien mijlpaal gaan zitten, in de schaduw van het buitentje. Hm, nou is het twee uur, dus ongeveer een half uur geloopen dan ben ik ook al beslist over één derde heen. Sommige menschen vinden dezen landweg vervelend. 't Is juist zoo'n leuke sensatie om zoo steady aan rechtuit te loopen. 't Doet je zoo denken aan 'n machine die langen tijd doorloopt, zonder dat de machinist er naar heeft om te kijken....

Vooruit maar weer. 't Is goed dat er wat wind is en ook goed dat er zooveel zon is; want de zon is juist goed met den wind vermengd tot een gemoedelijk temperatuurtje. Hoe typisch huppelt de landweg op de maat van je wandelpas. Altijd rustig in tempo blijven, één, twee, één twee. Niet jakkeren, want dan ben je te gauw moe.

Wat kraken die schoenen! Dat komt omdat ze nog niet betaald zijn.

Nou, dan zullen ze nog lang mogen kraken....

't Had wel 'n tikje koeler kunnen zijn. Die ronde boomtoppen geven ook absoluut geen schaduw. Toch vervelend dat ze die landwegen altijd met aspergestelen of lucifers beplanten. 't Lijken vooral in de verte van die echte Neurenberger-speelgoed boomen.

Zou ik al op de helft zijn. 's Kijken: ja nu wel. Van hier tot de boomen - da's de straatweg - en van hier tot 't bruggetje. Ja, dat 's wel zoowat even lang. Hè die schoenen kraken onhebbelijk vervelend. En wat 'n stof! 'k Heb er juist op gelet: Eerst dof-zwart, toen dof-grijs, toen wit en nou kruipt 't tegen m'n broekspijpen op.....

Typisch toch zoo'n landschap van niets dan slooten en weiden en weiden en slooten. En daartusschen die luie klompen koeien en schapen. Zoo'n koe heeft 't nog zoo kwaad niet. 't Is waar, zij is met weinig tevreden. Als ze maar goed eten krijgt en drinken, dan heeft ze 't naar d'r zin. Maar och, de meeste menschen zijn geen haar beter en stellen ook geen hooger eischen. Ze zeggen wel van de Duitschers, dat die

de vrouwen opleiden - tot goeie keukenmeiden. Maar 'n Hollandsch meisje behoeft waarachtig voor den average Hollander geen steek méér te kennen. Want al dat studeeren? - 't Is allemaal larie. Als 't ernstig gemeend is, dan zijn ze zóó leelijk, dat 't toch niet helpen zal, al worden ze twintigmaal dokter of meester. Neen ten slotte komen ze ver genoeg als ze goed huis kunnen houden. En dat laatste beteekent voor den man: dat ie op tijd eten krijgt dat eetbaar is.... en dan moeten ze geld genoeg mee brengen om het keukenvuur aan te kunnen houden. Daaruit zie je, dat het in Duitschland veel eerlijker is ingericht. Hier is 't onpractisch. Want 'n meisje dat om haar broodje studeert legt 't toch af tegen de mannen. Zij zijn véél te onlogisch en redeneeren veel te onbesuisd om ooit de wetenschap vooruit te helpen; daarom worden ze door de mannen verdrongen. En wanneer de mannen ze niet kunnen verdringen: dan durft geen één haar aan en blijven ze zitten. Dat blijven zitten schijnt wel iets vreeselijks voor een vrouw. Mijn hemel ze nemen uit angst of uit onderlingen naijver ten slotte alles wat zich maar in de buurt waagt.

Ja, ja, Tolstoï heeft 't nog zoo mis niet.

Maar om tot de koeien-philosophie terug te komen. Het eind van 'n koeien-bestaan is niet prettig. Maar alweer 't eind van 'n menschen-bestaan ook niet. Tijdens de kracht van je leven melken ze je uit en daarna slachten ze je. En die stukken en brokken blijven voortleven en kun je nooit meer bij elkaarbrengen. Ellendig toch voor koeien en menschen dat de wereld niet van je af kan blijven. Wat zou er prettigers zijn dan hier rustig te wandelen en je zelf te vergeten? Maar zelfs 'n jong-studentje wordt nog door zorgen geplaagd.

En nou weet 'k wel dat 'n onbetaalde schoenmakersbeer een groote banaliteit is, maar er zijn toch ook wel andere dingen die je beroerd aandoen.

Bijvoorbeeld: Wat is er nou in Godsnaam tegen, dat ik die Betty Wouders 't hof maak? Vroeger dacht 'k niet om het kind, en kwam ze natuurlijk overal op straat tegen; de hemel weet hoeveel keer wel per dag. Nu denk ik ernstiger over 'r en.... weg is ze! Spoorloos verdwenen. In geen drie dagen heb ik meer wat van 'er gezien. Niet meer op straat, niet op de tennisbaan, gewoon geëclipseerd.

En dan nog. Nauwelijks voel ik wat voor 'r of die Kees Bruine stuift er op af. Trouwens bij dat soort individuën 'n gewoon verschijnsel. Altijd zitten die overal met den neus bij. Zoo'n pee! Zoo'n volkomen gemis aan kieschheid: 'n meisje zoo achterna te zitten. Die winderige kwast. 'n Ezel die 't nooit ver brengen zal! 't Idee, dat 'n meisje als Betty wat in hèm zou zien. Neen mannetje, dan moet je méér in je mars voeren dan 'n beetje conversatie....

Potdorie kwart voor drieën; al één uur en twintig minuten onderweg, en nog geen levende ziel tegengekomen. Maar enfin, moed houden maar, 't is op een oor na gevild. Die schoenen zijn allemachtig hinderlijk. Zoo'n uil van 'n schoenmaker! Wat schreef ie ook weer? - Volgens gewoonte zal den derden van de volgende maand over het bedrag worden gedisponeerd. Gedisponeerd! Zoo'n vlerk! Als ie 't halen komt zal ik 'm over de zwaartekracht op de trap laten disponeeren. 't Is toch brutaal tuig hier in Holland....

Wat 'n ellendige hitte! Dat beetje wind geeft 't ook al op; die molen staakt ook. En dan altijd die klamme warmte hier; nooit eens die fijne berglucht: altijd even zwoel en zwaar hangt de atmosfeer op je; net 'n dikke partner in een wals. Ziezoo, nou nog de eindspurt. Versnelde pas! - Au, die lamme schoenen! - Vooruit maar, doet er niet toe; 't lijden is gauw geleden. Zoo'n wandeling is toch 'n genot, althans voor liefhebbers hoor!

Aannemen, geef mij 'n kwast, met 'n stukje ijs, maar gauw, want ik moet met de tram van kwart voor vieren mee....

Hè 't is hier lekker. 't Is toch 'n prachtige weg met die buitens aan weerszijden en dat hooge geboomte. Hoe heerlijk voelt dat koele getemperde licht aan, als je oogen zoolang in de schelle verlichting van den landweg hebben getuurd. Dat zal waarachtig niet 't vervelendste gedeelte zijn van den weg: dat tochtje naar de stad in de stoomtram.

Zij zal wel leeg zijn, zoo vroeg gaan er nog geen menschen terug. Wel de trams naar buiten zijn nu volgepropt.

Zoo'n wandeling voel je in je beenen. En toch doet 't je goed. ‘Kellner, wat krijg je? - Hou maar een kwartje af’. Afzetterij hier... Daar komt de vurige salamander op z'n tweelingslijn aangesjokt. Wat is ie gedresseerd en wat schelden de menschen, als

't monster niet op tijd is. Zij hebben ook àltijd haast. Dat achterbalkon is gelukkig nog heelemaal leeg. Leuk zal dat zijn, zoo voort te snellen, te midden van de bloeiende schoone natuur, zonder dat je jezelf hoeft in te spannen, je kunt zoo heelemaal je overgeven aan contemplatie van de omgeving. Eerst toch eens even in de Rotterdammer kijken naar den uitslag van de Hockey match. 'n Warme aardigheid, nou nog hockey: wacht hier staat 't verslag: 1° klas competitie A.S.S. versus H.J.L. uitslag 0 - 0.....

Zoo zijn we der nou al? Half vijf? Even thuis verkleeden en dan 'n bittertje halen in de kroeg.

Toch 'n moppigen middag gehad zoo in je eentje. Later doen we 't eens met ons beidjes, maar dan schrijf 'ker niets van op!

JHR. RAPPARD.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I. Vrije Liefde en Vrij huwelijk.

Met zeer veel belangstelling heb ik de pleidooien vóór en tegen het zoogen. vrije huwelijk gelezen en ik wil niet nalaten een woord van

hulde te brengen aan het kloeke schrijven van onze redactrice over dat onderwerp. O, het is zoo noodig een ernstig woord ter waarschuwing te schrijven voor de jonge menschen, die uit een soort van verzet, niet meer wenschen het trouwbewijs van het stadhuis te halen.

Alleen voor de zéér hoogstaanden, voor de geestelijke élite onder de menschen, zou zulk een bewijs onnoodig zijn, zegt Freule Lohman. - Misschien - maar zouden die menschen altijd zóó hoog blijven staan, zouden er geen omstandigheden zich kunnen voordoen, dat ze van die hoogte afdaalden en tot gewone menschen met gebreken en feilen werden? Het huwelijk is in de wet een ten eenenmale noodige instelling. Hoe moest het gaan met erfenis-questies, belastingen enz; wanneer twee menschen eenvoudig ‘uit liefde’ gingen samenwonen en kinderen krijgen het gevolg werd van hun verhouding? Het zou een warboel worden zonder einde.

X. beweert in haar laatste stukje, dat het contract een redmiddel is, ‘waardoor de Burg. st. een magneet heeft gezet tot de deugd - trouw.’ Ze drukt zich erg ongelukkig uit, maar ze bedoelt waarschijnlijk, dat nu het contract de innerlijke trouw moet vervangen. Dat is natuurlijk onmogelijk, even onmogelijk als het is, zooals X. even hooger schrijft, dat ‘de innerlijk sterke de scheuren in het ijs weet aan te vullen,’ 't is mij een raadsel hoe iemand dat kan doen!! Als ik haar ditmaal begrijp is ze het volkomen eens met onze redactrice, mogen allen het langzamerhand inzien en het dwaalbegrip van ‘vrij huwelijk’ niet verder wortel schieten!

A.B. - K. te B.

II. Vrije Liefde en Vrij Huwelijk.

Hooggeachte Freule.

Uw hoofdartikel in de Lelie No. 49 gelezen hebbende, kan ik niet nalaten weer eens mijn idée daarover te zeggen.

Het ‘vrij huwelijk’ uit beginsel, of hoe ze 't ook noemen mogen, door welk soort lui wordt dit aangegaan? en wat is hun bedoeling? Zijn ze voornemens altijd bij elkaar te blijven? welnu, dan behoeven ze ook niet op te zien tegen die kleine formaliteit op 't stadhuis. Hun eeden, beloften wederzijds, kunnen van de beste bedoelingen zijn, het spreekwoord zegt ‘niet steeds is de liefde bestendig van duur’. Hoeveel wettige huwelijken uit *liefde* gesloten, beantwoorden aan de idealen die zij zich hebben voorgesteld? In de samenleving leert men elkaars karakter eerst kennen. Hoeveel onverwachte gevallen doen zich niet voor, waarin zich 't karakter in zijn ware gedaante voordoet. Een wettig huwelijk uit *liefde,* aanvankelijk zeer gelukkig, kan soms overslaan tot een hel, doch door den onbreekbaren band die hen aan elkander gekluisterd houdt, wordt wel eens van een of beide kanten verstand gebruikt, en kan ten slotte nog een goed huwelijk worden. Bestaat dien band echter niet, ik geloof dat 99 van de 100 gevallen weer ontbonden werden. Zijn ze nu beiden gefortuneerd en is deze verbintenis kinderloos, ook dan gaat een ieder zijns weegs. Zijn er kinderen, wat moet dat dan worden? Gaat de vader weer met een ander een ‘vrij huwelijk’ aan (mogelijk heeft hij er ook voor zijn leven lang genoeg van) dan moet de vrouw dat

maar aanzien, en verbeeld U, bij eene eventueele ontmoeting, tegen haar kinderen zeggen ‘kijk daar ginder gaat je vader.’

Zijn ze niet gefortuneerd en ze gaan van elkaar, welnu voor den man is 't alweer niet zoo erg, *hij* heeft zijn betrekking, zaak of wat ook. Maar die vrouw, moet zij dan weer in betrekking? Het staat vast zij haar leven lang wordt uitgelachen en vervalt allicht van kwaad tot erger. Als men hierover nadenkt moet ik lachen en rillen tegelijk. Geen vrouw wensch ik zulk een lot toe, ofschoon 't hun eigen schuld is, en 't was misschien niet kwaad, indien zich eens zulk een paar voorbeelden voordeden, wellicht was dit het zekerste middel om het ‘vrij huwelijk uit beginsel’ voor goed zijn eigen dood te doen sterven.

Met de meeste hoogachting
INCOGNITO.

III. Aanbeveling pensions.

In een vorig nummer van de ‘Hollandsche Lelie’ heb ik gezien, hoe U aan de lezers het verzoek richt, opgave te doen van goede en goedkoope pensions. Een vriendin van me, die met me de Lelie leest, heeft me verzocht U te willen vragen de navolgende aanbeveling te willen plaatsen: Eene onderwijzeres kan bij ondervinding zeer aanbevelen: Madame Vve Icard, Paris, 3 rue Nicolas Charlet (dans la rue de Vaugirard). Best pension, uitstekende Fransche conversatie (twee gediplomeerde jonge meisjes, dochters des huizes). 5 frs. per dag, voor verblijf per week of maand minder. Men wende zich aan het bovenstaand adres.

Mij is van heel nabij in N. Br. een goed pension bekend. Het adres is: Dames Sperna Weiland, Heeze bij Eindhoven. De pensionsprijs is twee gulden per dag en per persoon. Heeze is een mooi dorp met heerlijke bosschen, waar men volop van de natuur kan genieten, zonder al te veel last te hebben van druk vreemdelingenbezoek, juist iets voor menschen, die naar buiten gaan om van de natuur te genieten en niet om te zien en gezien te worden.

Terwijl ik U bij voorbaat mijn hartelijken dank betuig, blijf ik hoogachtend,
Uw d.w.
C.D.

IV. Naar aanleiding van het artikel van der Meij.

In No. 48 van de Holl. Lelie komt een artikel voor: ‘De Oorlog’ door Wolfgang van der Meij. Ik had hierover wel eerder wat willen zeggen, doch met het oog op de toen aanstaande verkiezingen vond ik het beter daarmede even te wachten.

Bovengenoemde schrijver zegt o.m.: De eenige partij, die van de toekomst zich zeker waant, en geen boerenbedrog pleegt met leuzen of dogma's, is de sociaal-democratie. Al grijpt zij voorshands naar haar loon in de lucht, vasten grond heeft zij onder de voeten.'

Dat de sociaal-democratie zich zeker *waant*, wil ik laten gelden, doch dat zij geen boerenbedrog pleegt met leuzen of dogma's kan ik voorshands niet toegeven en wel om de volgende redenen: De sociaal-democratie meent te staan op vaste wetenschappelijke basis. Een der dogma's van die partij waarop zij steunt is, dat het klein bedrijf niet kan concureeren tegen de groote bedrijven, dat dus de kleine bedrijven hoe langer hoe meer plaats maken voor de groote bedrijven.

Dat de middenstand verdwijnt, dat er ten slotte zullen komen twee klassen, die der bezitters (grootbezitters) en der proletariers. Het zich meer en meer conscentreeren van de verschillende bedrijven in één groot bedrijf zal dan de sociaal-democratie mogelijk maken.

Deze richting neemt de maatschappij of liever in deze richting (het noodwendig plaats moeten maken van het klein tot het groot bedrijf), beweegt, ontwikkelt zich de maatschappij; dit is het dogma der S.D.

Doch Kautsky en Bernstein, twee kopstukken der S.D. komen hierin in tegenspraak. Terwijl de een met cijfers aantoont, dat het groot bedrijf en grootbezit toeneemt, bewijst de ander - ook met cijfers - dat het omgekeerde het geval is en dat het klein bedrijf en - bezit vorderingen maakt. - Hoe moeten de S.D. hiermede aan.

Dat alleen van de arbeiderspartij het verdwijnen van den oorlog is te wachten, staat bij mij niet vast. Integendeel. De oorlog kan alleen dan bestaan, hetzij in 't groot of in 't klein, zoolang de menschen onderling de vrede niet weten te bewaren. *Zoolang er twisten met of zonder handtastelijkheden onder de menschen bestaan zoolang zullen ook de oorlogen blijven.* De oorlog is iets in 't groot, wat men dagelijks in 't klein ziet gebeuren. Zoolang er twisten bestaan tusschen de menschen onderling, zoolang zullen er oorlogen zijn tusschen de staten en volken, die een verzameling van menschen zijn. De karaktereigenschappen van ieder persoonlijk, spiegelen zich af bij de natie. En al staat nu te bezien, dat langzamerhand een scheidsrechterlijke beslissing meer en meer zal plaatsmaken voor den oorlog, toch zullen er zich altijd gevallen voordoen, waarin een van beide partijen zich niet zal willen laten onderwerpen aan een scheidsrechterlijke beslissing.

Dit is mijne meening (in 't kort) van den oorlog.

Dat profeteeren niet ieders werk is dat bewijzen Marx en Engels in 'Het Kommunistisch Manifest' waar zij beweren dat de burgerlijke maatschappij spoedig in elkaar zou vallen, en W.v.d.M. waar hij zijn artikel over den Oorlog o.m. zegt 'Wie heeft nu ooit vermoed dat de liberale brandkastbezitters nog eens zouden meehelpen om het clericalisme op het kussen te helpen.' enz.

De laatste stembusstrijd heeft bewezen, dat de liberalen partij trokken vóór hun grootste tegenstanders de sociaal-democraten, tegen de clericalen, hier en daar met minder eerlijke middelen.

P.

Machteloosheid.

In onze fantasie een sprookjesleven, feeëngeluister, bloemengeur en elfendans! - Aan het werkelijk leven hun droomenschoon onthullend, dit alles te zien vernevelen temidden van het alledaagsch-gewone; als schimmen verglijdend in killen levensnacht. Slechts leidend tot wat gekunstelde gesierdheid, en duffe allemanspraat! -

In ons een wuivend graanveld, waarvan echter, in oogsttijd de ären vergaârd, - het brood amper toereikend is, voor wat hongerige stakkerds! -

In onze aderen, koninklijk bloed te voelen kloppen, en niettemin, na de minste krachtsuiting uitgeput, - in een huisjasje, met bloedarmoedige tronie te zitten koudkleumen! -

Met volle zeilen uit te varen, maar, midden op de levenszee gekomen, bij den eersten krachtigen storm, als een visscherspinkje te vergaan. Voor ons geestesoog een hooggaande zee, met spattende, witte schuimkoppen; in onze ooren beùkend hun daverend, bulderend zegelied! Machtig, geweldig, - grootsch! En dan - -, den indruk uitbeeldend met pen of penseel, - dezen te zien vervloeien tot een zacht-vlietend stroompje, vredig klotsend tegen lagen stadswal. - Van die eindelooze golvenpracht... geen spoor! -

Een sterk-gespannen boog in onze handen te houden, maar onmiddelijk verslappend zijne spanning, zoodra wij den pijl afschieten om het doelwit te treffen. -

In ons vlammende gedachten, oplaaiend in wijd-uitstralenden vuurgloed, die neergeschreven inkrimpen tot een klein, zachtknetterend haardvuurtje, in stille schemerkamer flauwtjes lichttend, over gezellige, huiselijkheid. -

Voor onze verbeelding te zien afspelen de meest aangrijpende levens-tragedies, doch nooit iets anders weer te geven dan ‘intieme onder onsjes! -’ Wèl een enkele subtiele gedachte, een knap-gedaan stemmingsbeeldje; wat braaf enthousiasme, en jong gedurf, maar, - alles angstigjes begrensd! -

In ons een schilder, wiens oog zich voelt geboeid en aangetrokken tot het grootsche en geweldige in de natuur, maar die - droeve ironie -! - het nooit verder brengt dan saaie stil-levens en vrôme binnenhuisjes.

Een heerlijk gedicht in ons hart te voelen beven, in zuiveren klank, in sidderende wondre ontroering aandeinend - dat, in woordenval over de lippen gedwongen, verkilt tot aaneengeflanste rijmelarij.

Te voelen onze ziel de vleugels uitbreiden als een adelaar in statige, breede vlucht, en dan, - onder de zalige bedwelming van 't opwaarts stijgen te ontwâren, hoe onze vleugels tot armzalige vlerkjes inkorten, ons slechts in staat stellend, terug te zweven op hooge heesters, vanwaar wij dan vol weemoed opzien naar dien hoogen palm, welken wij in onze eerste vlucht hoopten te bereiken. -

In ons het klagen en jubelen van nachtegalenzang, en, - onze stem verheffend, slechts wat musschengetjilp ten gehoore te brengen. -

In onzen geest bloedwarme ideeën, als jolige briesende jonge paarden elkander wild najagend doch, - geleid uit de omheining van ons brein, - daaruit te voorschijn komend, als goed gedrilde koetspaardjes, een sukkelgangetje gaande in het gareel! -

In de heilige tempel van ons hart, eenen schat van schitterend goud te weten, dien wij, - zijner verborgenheid ontrukt, - aan misdeelden uitbetalen, in kopergeld en doffe zilvermunt.

Een reuzenkind in ons te voelen bewegen, en aan een dwergje het leven schenken! -

Dàt is ‘machteloosheid,’ ‘middelmatigheid!’ een der hevige kwellingen, die een strevend menschenkind moet doorstaan! En dan te haten middelmatigheid, en te aanbidden genialiteit! -

Arnhem.

DINA MOLLINGER.

Herfstzee!

Heerlijk is de zee in de zomerzonnestralen, als hare gerimpelde golfjes zoo kalm en vreedzaam verder ruischen, maar oneindig heerlijker, onbeschrijfelijk mooi is ze, wanneer woeste herfststormen boven hare wateren gieren, wanneer de melodieën van wind en baren ineenvloeien tot één machtig, indrukwekkend lied, een lied waarin de bruisende zeeëklanken, de bulderende stemmen der orkanen, de macht verkondigen der strijdende elementen!

O, die zee, die heerlijke, heerlijke zee!...

't Is in 't midden van November. Nog toeft de winterkoning in het verre noorden bij zijne ijs- en sneeuwkasteelen.

Hier is 't herfst, echt, echt herfstweer! De storm huilt en giert, de zee bruist, de boomen kraken. Donkere wolken vliegen rusteloos door de nevelige najaarslucht en geen vriendelijk zonnestraaltje dringt door het grauwe wolkengordijn.

Ik sta alleen op een hoog duin.

Voor me strekt zich eindeloos ver de zee uit. Hoe heel anders is ze nu dan 's zomers met hare droomerig ruischende stemmen. Nu bruist dat lied hare onbeperkte macht, nu komen die golven aanrollen met donderend geweld en beuken wild bruisend het strand; nu beweegt zich geen vroolijke menschenschaar langs hare kusten, maar ligt zij eenzaam en verlaten.

Slechts eene kleine vlucht blanke zeemeeuwen zweeft op de vleugelen van den storm boven de zee, tot zij zich zinken laten en neerduiken tusschen 't kokende schuim om zich te laten voortwiegelen op de golvende vlakte.

Hen schrikt niet het wilde golfgeklots, noch het bulderend windgeloei. Zij zoeken het juist op, zij hebben het lief, die vogels der zee.

Verder is alles doodsch en eenzaam. Alleen de natuur leeft.

De menschen hebben dit strijdtooneel verlaten of ze bang waren voor de woeste natuurstemmen.

Hoe weinigen trouwens hebben gevoel voor de zee met hare grootsche tooneelen! Honderden gaan haar voorbij zonder meer dan een onverschilligen blik voor hare pracht!

Honderden drentelen langs hare oevers zonder te luisteren naar de droeve klacht, die diep uit hare wateren naar de aarde stijgt.

Maar ik heb ze zoo lief, de zee, en het wilde golfgeklots klinkt mij zoo vertrouwelijk in de ooren. Reeds als klein kind kon ik urenlang stil liggen luisteren naar haar lied, urenlang turen naar haar golvenspel!

En nu ben ik weer alleen met de zee, heel alleen met de wilde wijde zee!

O wat is dat een genot om aan alle zijden aangevallen te worden door den krachtigen storm, om zijn frisschen, gezonden adem met diepe teugen te drinken!

Dan voel ik pas dat ik leef, dan bruist mijn bloed sneller door mijne aderen of het maat wilde houden met de vlagen van den storm, met den dans der golven!

Zie, daar komen ze aanrollen, de baren, als statige heuvels, den beschuimden kop vooroverbuigend, wild voortgestuwd door de kracht van den storm en dan, met donderend

gebruis storten ze neer, terwijl het kokende schuim zich sissend over hare wateren verspreidt en ze bedekt als met een blank sneeuwkleed.

En weer nieuwe komen aanbruisen en beuken wild juichend de steenen hoofden, nietige zwarte streepjes in de eindelooze zee, maar die toch onwrikbaar, onbewegelijk de golvengeeseling afwachten en na iederen nieuwen aanval den zwarten somberen kop weer fier uit de golven omhoog steken, trotsch op de menschenhanden, die hen tot stand brachten, hun hunne glorie schonken!

En steeds verwoeder storten de golven zich op de zwarte steengevaarten maar bij iederen aanval breken zij uiteen en alsof de wervelwind de sneeuwvlokken voor zich uitjoeg, zoo worden hare witbeschuimde wateren omhoog geslingerd met forsch geweld als een fontein van schitterend kristal!

O, als ik de zee zóó zie, zóó in het toppunt van hare macht, van hare verheven schoonheid, dan krijg ik een gevoel of ik niet meer het kind van anders ben. Als ik dan nadenk over de vele kleinigheden, dwaasheden, waar ik dagelijks mee te kampen heb, o, hoe klein, hoe nietig is dan alles in vergelijking met de grootsche worsteling van storm en golven.

Als ooit iets in staat is om bij den mensch betere hoedanigheden wakker te roepen, slechte te bestrijden, dan is het wel het aanschouwen van indrukwekkende natuurtooneelen. Op zoo'n oogenblik ben ik heel anders. Dan voel ik me zoo heerlijk, zoo vrij, dan trilt alles in me, dan krijg ik een gevoel of ik flinker ben dan anders, degelijker, krachtiger, of ik tot iets groots in staat zou zijn; en dan moet ik juichen van geluk, meejubelen met het lied der golven!

En dan is 't me of de zee me begrijpt, of hare wateren wilder bruisen en klotsen en huilend komt de wind aangevlogen en hij mengt zijne stemmen in de klanken der zee en samen zingen zij een lied van leven en vrijheid, van heerlijke, heerlijke vrijheid!

En de meeuwen ontplooien hunne wieken en zweven hoog, hoog door de vrije lucht! En alles juicht en zingt een hymne van geluk!

‘Leven! Vrijheid!’ ruischt het nederige helmkruid!

En ik stem mee in, jubel mee met het eeuwige lied der natuur.

Scheveningen.

LILI BOHNHORST.

In de Gevangenis door Maxim Gorki.
(Naar de Fransche overzetting van S. Perskie).
IX. (*Vervolg van No. 3.*)

VII.

Als Ofizerof, die eigenlijk Kornei Danilovietsj heette, 's nachts moest waken, liep hij bijna altijd naar de deur van Miesja's cel, en zijn somber gelaat voor het raampje leggend, begon hij met de breedsprakigheid van oude menschen allerlei onsamenhangende verhalen op te disschen.

Kornei Danilovietsj had veel gezien, veel ondervonden, doch de herinneringen warden in zijn geest dooreen; zijn leven was een aaneenschakeling van rampen, afgewisseld door onverstandige, somtijds onredelijke handelwijzen. Een enkele maal

voelde Miesja zich getroffen door de een of andere nobele opwelling, doch meestal had de man, volgens hem, dom, slecht gehandeld: vreemd, onverklaarbaar, alsof hij niet eigenmachtig was opgetreden, maar, zonder nadenken of tegenspraak, de bevelen had gehoorzaamd van een onzichtbare macht, die hij niet begreep en die hem volkomen beheerschte.

'Het is.... zoowat vijftien jaar geleden....,' mompelde Kornei Danilovietsj eens op een avond, terwijl hij zijn doffen blik op Miesja gevestigd hield; 'toen zag ik dat hij begon na te denken, mijn zoon... Alexis. Hij ging niet naar de kerk en ook niet naar de herberg, dat is een kwaad teeken! Ik ging hem na.... Hij was lid geworden van een secte.... ja.... eerst bromde ik wat tegen hem: 'Je hebt op te passen,' zeg ik tegen hem! Maar toch ging ie z'n gang.... toen heb ik tegen den priester over hem geklaagd.... hij is teruggekomen van den pope... woedend.....

Lachend roep ik tegen 'm: 'Zoo, hij heeft je zeker flink de waarheid gezegd!' Toen begon hij op den pope te schelden. Ik zeg: 'wat, hoe durf je?.... En hij geeft me een brutaal antwoord.... Toen werd ik boos, en heb de terrine met soep in z'n gezicht gegooid... hij bloedde... Hij is weggeloopen, en nooit heb ik meer iets van 'm gehoord... 't is alsof hij dood is..... Zie je, zoo koppig en eigenzinnig zijn jullie.... ja, zoo is het!'

‘En heb je nu geen medelij met hem?’ vroeg Miesja zacht.

De oude man antwoordde niet terstond. Na even te hebben nagedacht, mompelde hij wat, en antwoordde op kalmen toon:

(*Wordt vervolgd*).

Kunst en Wetenschap.
Nobel, maar overbodig.

Het is toch een belabberde boel in ons land, voornamelijk indien het geldt kunst en historische kunst. Zoo oppervlakkig geoordeeld zou men meenen, dat men er veel voor voelde, maar in den grond van de zaak is al de voorgewende liefde een dun laagje verguldsel, en nog nieteens van het beste allooi.

Daar heb je nu weer Leiden.

Wat lezen we in het *zaakrijk* verslag van het (Gemeente-) Museum: ‘de Lakenhal,’ dat de Conservator ‘de door hem over 1904 als Conservator genoten bezoldiging ter beschikking stelde van de Commissie’ om het restant van zekere schuld te kunnen aflossen. Waarom juist hij, de man die het werk doet; waarom kon uit de stadskas niet een extra bijdrage gegeven worden? Maar zoo gaat het; het zeggen dat de arbeider zijn loon waard is, is nimmer zoo onjuist dan in zake het honoreeren van de ‘werkers’ in onze Musea.

Of is het niet waar, dat b.v. de Directeur van een onzer Rijksmusea minder wedde ontvangt dan de Onder-directeur. Alleen ter wille, dat hij zijn naam en persoon aan de zaak heeft willen verbinden moest men hem grof betalen. Nu kan men zeggen hij is rijk, maar wordt dat in rekening gebracht waar men ministers, burgemeesters van groote steden, leden van hooge Staatscolleges met duizenden honoreert, en de functionarissen eveneens fortuin bezitten? Immers neen; het behoeft ook niet, maar de Staats, Provinciale en Stedelijke kassen moeten meer voor kunst en kunsthistorie verstrekken, opdat de minimumlijders aan Musea en dergelijke inrichtingen niet alleen behoefden te leven van den lof, welke men hen toezwaait.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.

Den Haag.

Varia.

I. Twee geschiedenissen uit de Rechtszaal.

Voor eenige weken riep een ingezetene uit Z., een werkman, mijn hulp in, daar hij gedurende drie maanden *onschuldig* in hechtenis was geweest en geen schadevergoeding kan verkrijgen, omdat de wet dit niet toelaat. Hij verwees mij voor inlichtingen naar den predikant uit zijn woonplaats, en van deze vernam ik de volgende bijzonderheden: De bedoelde persoon, een zeer oppassend werkman, woonde vroeger te Amsterdam en werd daar in preventieve hechtenis gezet wegens..... het stelen van een handkar. Zijn besliste ontkenning baatte niet. Drie maanden lang moest hij

wachten in de gevangenis, vóór hem op zekeren dag de mededeeling gewerd dat hij nu wel weer kon heengaan... omdat men de ware schuldige had ontdekt. In dien tusschentijd had zijn vrouw ten behoeve van haar en haar kleine kindje *alles,* zegge *alles,* tot het bed onder haar lijf, moeten verkoopen omdat haar kostwinner in de gevangenis zat... onschuldig. Zich als werkvrouw aanmelden baatte haar niet. Haar man 'zat' immers. En wie vertrouwt de vrouw van een 'misdadiger' in zijn huis? Toen nu die man, buiten eigen toedoen, door een dwaling der justitie, drie maanden lang van zijn vrijheid en zijn eer beroofd, eindelijk onschuldig-bewezen, terugkeerde in de maatschappij, was hij broodeloos in den letterlijken zin. Vergeefs klopte hij aan bij den minister van justitie om schadevergoeding. 'De wet laat dat niet toe' -, werd hem geantwoord. Publieke liefdadigheid moest zich ten slotte ontfermen over dezen man, die geen schuld heeft aan de maatschappij, maar jegens wien de justitie zondigde door hem onschuldig te laten zitten, drie lange maanden. Eere zij hier gebracht aan de inwoners van Z., waarheen de man verhuisde, die -, dank zij het liefdevol een beroep op hen doen van hun predikant, - het beklagenswaardig gezin met gaven en hulp overstroomden, het voorzagen van beddegoed, kleederen, geld, en den willigen en flinken werkman blijvend arbeid in hun midden verschaften...

En nu het andere feit...

Voor eenige maanden wordt gansch ons vredig-saai-voortvlietend Haagsch-leven in oproer gebracht door de tijding van een verschrikkelijken onverklaarbaren moord, op klaarlichten dag, in een der bezochtste

wandelingen, op een weerlooze en schuldelooze vrouw -. De dader, Marius Brouwers, werd ontdekt, en uit het geneeskundig onderzoek bleek dat hij wel is waar geleden heeft als kind aan een hersenziekte, maar overigens sexueel normaal is, en niet lijdt aan krankzinnigheid. Ook uit zijn vroeger leven blijkt geenszins, dat hij behoort tot de categorie der ontoerekenbaren, wel het veel-eer tegendeel. Wat eischt het Openbaar Ministerie voor dezen misdadiger, die gansch iets anders misdreef dan het stelen van een handkar? De gerechtigheid, zooals zij wordt vertegenwoordigd door het O.M. in den Haag, eischt... één jaar *hoogstens* opsluiting in een krankzinnigengesticht... niet eenmaal onteerende gevangenisstraf, neen, geneeskundige behandeling... en dan nog voor hoogstens één jaar...

Stel de feiten tegenover elkander...

Ginds een niet-eenmaal bewezen diefstal van een handkar. Daarop volgen drie lange maanden van onschuldig-gevangen-zitten, van oneer en schande, van denken aan broodeloosheid thuis, aan ellende van vrouw en kindje. Eindelijk vrijheid, omdat men den schuldige vindt, maar noch eer-herstel, noch finantieele vergoeding... slechts meedoogenloos terugwijzen met de wet in de hand, en veroordeeld-zijn daardoor tot het vernederende van aannemen-moeten publieke liefdadigheid.

Hier... een volkomen bewezen, zelf-in-details-beschreven koelbloedig beganen moord, niet uit haat of drift, of uit hebzucht van geldnood, neen, uit lage, afschuwelijke willoosheid, een moord begaan aan een weerlooze, onschuldige weduwe, de moeder van een kind... Daarop volgen alle mogelijke attenties van onderzoekingen door de beroemdste specialiteiten, om zoo mogelijk een achterdeurtje open te zetten voor verzachtende omstandigheden van ontoerekenbaar-zijn. Dan, een met de meest mogelijke welwillendheid geleid verhoor, een kalme, onverschillige houding van den beklaagde, die, zelf koelbloedig, waarschuwt dat hij het misschien niet kan laten nog eens weer zoo iets te doen, een rapport van de geneesheeren waaruit weinig blijkt van wezenlijke krankzinnigheid of wezenlijke ontoerekenbaarheid, en veel van *zoeken* naar verontschuldigingen en geleerde termen... en ten slotte een eisch, noch van onteerende gevangenisstraf, noch zelfs van voor-goed-onschadelijk-maken door opsluiting in een gesticht, neen, een logeerpartijtje als ‘proef’ van ‘hoogstens een jaar’ in een krankzinnigeninrichting...’

Is hier niet iets dat fout is? - -

Men heeft mij gezegd, toen ik voor het hierboven beschreven eerste geval den raad inriep van juristen, dat er inderdaad, met de wet in de hand, geen mogelijkheid was op schadeloosstelling voor den betrokkene. Men heeft mij gewezen op de moeilijkheden van die wet te wijzigen door wel-schadeloosstelling te geven aan preventief-gevangenen. Men heeft zich verdiept in lange beschouwingen over de dwalingen der justitie die menschelijk zijn, over een noodlottigen samenloop van omstandigheden, die hier waarschijnlijk de hand in het spel had, enz. enz. Ik wil dat alles gaarne aannemen, en ik heb daarom tot hiertoe over het bewuste geval gezwegen. Maar zie, als nu de justitie in een geval als dat van Marius Brouwers zóó mildelijk en zóó genadiglijk te werk gaat, als zij daar, waar zooveel reden is tot straf, zoo napluist of er ook verzachtende omstandigheden zijn te vinden, en of men die straf ook kan wijzigen tot een geneeskundige behandeling in een gesticht, daar dient de vraag te worden gesteld, of hier niet gemeten wordt met twee maten, en of de man die *misschien* een handkar stal niet oneindig harder en wreeder en... onrechtvaardiger is behandeld, dan hij, die, *ontwijfelbaar-zeker,* een van de laaghartigste en

verachtelijkste moorden beging die men zich kan voorstellen, een moord op een weerlooze, hem vertrouwende vrouw, de moeder van een eenig-kind, dat haar thuis wachtte...

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II. Nieuwe vrouwen.

De New York Herald (Europeesche uitgave) is het *Society paper* bij uitnemendheid, dat zijn lezers op de hoogte houdt, met een soms ridicule nauwkeurigheid, van het doen en laten, de toiletten, de feesten, 't sport-leven, enz., enz. der Upper-ten gansch de wereld door.

Het spreekt van zelf, dat elk in dien kring tot stand komend huwelijk, volijverig, dikwijls met portretten opgeluisterd, wordt vermeld en beschreven tot in de kleinste details, wat betreft bruidsjapon, en familie-omstandigheden, en cadeaux. En dat bovenal wat de bruid betreft, en in de eerste plaats, daarbij niet ontbreekt een stereotyp ophemelen van hare tallooze beminnelijke eigenschappen en groote

talenten, nevens hare uiterlijke bekoorlijkheden, spreekt eveneens van-zelf. 'N aardig staaltje van het lage peil waarop de hedendaagsche vrouw staat geeft, wat dat betreft, de New York Herald van 5 Jl: l.l. Daarin wordt met vette letters aangekondigd, als een der wereld belang-inboezemend nieuws, het engagement van Miss Frederica van der Bilt Webb met Mr Ralph Pulitzer, beide behoorend tot het rijkste en meest-bekende Amerikaansche high-life.

't Eenige wat de New York Herald vermag mee te deelen ten gunste der veel-bekende, veel-uitgaande jonge-dame is... dat zij zoo uitstekend kan schieten! En een stuitendonvrouwelijke afbeelding van haar, in jagerhouding, het geweer aan den schouder, vergezelt het relaas dat overigens niets anders inhoudt dan een lange opsomming van de verschillende voornaamheden en rijkaards met wien beide, bruid en bruidegom, zijn verwant. -

Datzelfde nommer van 5 Juli geeft nog een ander portret, evenzeer van een jongevrouw, een achttien-jarig jong-meisje, met onhebbelijk korte rokken, waaruit plomp en onwelvoegelijk uitsteken de met ongracieuse, groote schoenen bekleede beenen... Het is Miss Mary Sutton, die het op haar achttiende jaar zoo ver bracht, van in het meest-gelezen blad ter wereld te worden afgebeeld en besproken in den breede, niet, zooals gij wellicht denken zoudt, omdat zij beschikt over een of ander zeldzaam talent, veel minder nog omdat ze zelfopofferende of edele daden verricht... o neen, omdat ze zóó buitengewoon goed kan tennis-spelen, dat ze haar leven daaraan wijdt en optreedt als ‘champion’. - - - - - -

En zulke wezens zijn onze toekomstige moeders, geroepen tot de schoonste en heerlijkste taak die er bestaat, die van kinderen op te voeden tot goede en gelukkige menschen. -

Spreken zulke feiten niet op droevige wijze voor zich zelf...? Want het is geen op zich zelf staand iets wat ik hier neerschrijf; het is een zich dagelijks herhalend ding, dat men in alle Bladen ter wereld kan opmerken, hoe de hedendaagsche vrouw wordt opgevoed, niet met het oog op de *plichten* die later op haar zullen rusten als vrouw en moeder, maar alleen in grof egoïsme en onophoudelijke zelf-aanbidding en zelf-bewierooking.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III. Aanbeveling van Pensions.

Gaarna voldoe ik aan het verzoek eener dame, die mij uitnoodigt onder de aandacht der Lezeressen van de Holl: Lelie te brengen een soort Tehuis voor Werkende vrouwen in den Haag, geheeten Sonnevanck, en gelegen Koningin Emmakade 96, waar zij-zelve langen tijd verblijf hield, en dat zij slechts noode verlaat door verandering van woonplaats. - Men kan daar, als men een werkkring heeft in den Haag, op een gezellige en prettige wijze samenwonen met andere dames van elken leeftijd, en die van allerlei soort werk uitvoeren. Maar ook niet-in-betrekking zijnde vrouwen, die voor korter of langer tijd den Haag wenschen te bezoeken, kunnen daar (vooral in de vacanties wanneer vele kamers leeg zijn) goedkoop en goed terecht. De bewuste dame schrijft letterlijk:

Er heerscht hier een allerprettigste toon, en een groote mate van hulpvaardigheid, want, juist omdat wij allen zoo midden in het leven staan, weten we en voelen we zoo goed hoe we elkander helpen kunnen.

Inlichtingen te verkrijgen aan het adres: Koningin Emmakade 96 den Haag.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vraag.

Onder de aandacht van Onderwijzeressen en moeders breng ik de volgende vraag eener moeder, die zij tot mij persoonlijk richtte, maar waarover ik gaarne ook de meening wil weten van anderen, die misschien uit ervaring raad weten te geven.

Hoe kan men op de verstandigste wijze regelen het onderricht van twee meisjes van elf en dertien jaar, die in de plaats hunner inwoning slechts hebben een gewone lagere school. Wel zijn er gelegenheden tot privaatlessen in de moderne talen, doch deze gelegenheden zijn niet voldoende. Een heen en weer reizen naar een stad in de buurt neemt te veel tijd in beslag, vooral ook omdat er een gedeelte van den dag moet beschikbaar blijven voor muziek-lessen en oefenen.... De bedoeling is de beide meisjes een beschaafde opvoeding deelachtig te doen worden, zoo mogelijk hen zoo ver te brengen, dat zij examen kunnen doen voor een kweekschool voor onderwijzeressen. Beide zijn zeer gezond, en lichamelijk en geestelijk zeergoed ontwikkeld. Wat het finantieele gedeelte betreft zijn de ouders gaarne bereid alle noodzakelijke onkosten eener goede opvoeding te dragen. -

Ofschoon het mij voorkomt, dat zij die als onderwijzeres of als moeder het eerst en het meest op de hoogte zijn van deze opvoedings-questie allicht het beste inzicht zullen bezitten in de zaak, wil ik nogtans niemand uitsluiten van het zeggen zijner of harer meening in dezen. Integendeel ik verzoek met *veel nadruk* om *talrijke* antwoorden, die allen, in hun geheel, of gedeeltelijk, zoo mogelijk echter in hun geheel, worden opgenomen in de Lelie.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

Mevr: A.W. - Ik heb het juiste nommer opgezocht. U zijt beantwoord in het nommer van 2 Nov. 1904, dus, zooals ik U de vorige week reeds meldde, lang geleden, bijna onmiddelijk na ontvangst van Uw brief in October. - Ik koos als pseudoniem voor U *Vertrouwelijk-Schrijven,* omdat gij geen pseudoniem hadt aangegeven, en ik niet wist of het U zou aangenaam zijn, als ik Uw voorletters koos. Misschien heeft dit pseudoniem, zoowel als het opzettelijkvage (om U en de betrokkenen niet te verraden) van mijn uitdrukkingen U doen over het hoofd zien, dat gij-zelf de schrijfster waart voor wie die correspondentie was bestemd. Het spijt mij buitengewoon, dat gij al die maanden naar een antwoord hebt uitgezien, dat U reeds lang was gegeven; want, juist omdat ik zoo bijzonder veel medelijden met U had en het voor U zoo'n pijnlijke geschiedenis vond, heb ik U zoo gauw mogelijk mijn meening willen zeggen en willen waarschuwen. Dat ik na dien tijd nooit meer iets van U hoorde heb ik toegeschreven òf aan ongesteldheid, òf aan het niet met mijn raad van 2 Nov. ll. ééns zijn. Ik zie nu welk een misverstand er bij U bestond door Uw meening dat ik nog steeds niet had geantwoord, en ik waardeer het daarom dubbel dat gij mij zoo vriendelijk erover hebt geschreven. Wat de zaak in questie betreft, ik denk er nog juist zóó over als in mijn corr: van 2 Nov. ll. De bedoeling van die behandeling moge goed zijn - ik wil dat niet beoordeelen - de uitwerking kan m.i. niet anders dan hoogst schadelijk zijn voor Uw zelfstandigheid. Wat mij betreft, ik zou alleen in hopelooze, ongeneeslijke gevallen iemand durven raden tot zoo'n behandeling over te gaan bij wijze van uiterste. Want ik houd het in het algemeen voor een remedie dat veel erger is dan de kwaal. U zijt niet de eerste van wien ik zulke dingen hoor na die behandeling. En Uw geval versterkt nog in hooge mate mijn ongunstige meening erover. Ik hoop zoo dat gij mij eens opnieuw wilt schrijven. Ik zou het zoo heerlijk vinden als ik U kon helpen en steunen, want dat wat ik aan Leentje schreef, wat gij in Uw laatste briefje aan mij aanhaalt, is volkomen wáár, ook ten Uwen opzichte.

H.P. - Hartelijk dank voor Uw allerliefste verrassing van die bloemen. Wat een aardig idee van U!

Gerrie. - Ook U dank ik heel hartelijk voor Uw welkom geschenk. Zij zagen er prachtig uit.

Mevr: A.B. - Ik werd wezenlijk deze week overstelpt met vriendelijkheid. Uw bloembollen-geschenk is mij een bijzonder lieve attentie, want ik vind het heerlijk voor den winter bloeiende hyacinthen en tulpen te hebben, en van Uw vriendelijk aanbod mij precies te schrijven wat de beste behandeling is ervoor maak ik dankbaar gebruik. Voor Uw tweede schrijven veel dank. Ja, het is heerlijk dat U nu zulk een gelukkig leven hebt met man en kinderen na een minder-zorgelooze jeugd... U schrijft er zoo zonnig en blij over, dat ik mij kan voorstellen wat een gezellig gezin U zult vormen. De boekjes zond ik U terug, en aan Uw wensch voldeed ik.

P. Jacobi-Parochie. - Het spijt mij zoo, dat ik U met de beantwoording van den langen brief nog moet laten wachten tot de volgende week, als er méér plaatsruimte is voor de correspondentie dan in dit nommer. Om echter mijn belofte, U de vorige week gedaan, althans eenigszins na te komen, wil ik U het antwoord geven op Uw beide toegezonden stukjes, en op Uw laatsten daarbij-ingesloten brief. Wat die stukjes betreft, ik heb het eerste reeds in dit zelfde nommer geplaatst zooals gij ziet, omdat ik het er zeer mee eens ben wat de S.D. betreft, en Uw woorden onderschrijf: *Dat zij, de S.D., geen boerenbedrog pleegt met leuzen of dogma's, kan ik voorshands niet toegeven.* Als gij op dit punt Uw meening uitvoeriger en duidelijker wilt zeggen in een nieuw schrijven, juich ik dit zeer toe, omdat gij, in Uw omstandigheden, en in Uw kring, een bevoegd iemand zijt tot meespreken. Maar ik wilde reeds nu Uw meening, hoe kort gij die ook hebt weergegeven, toch niet onthouden aan de lezers. - Het andere stukje over Vrije Liefde en Vrij-huwelijk wil ik ook met genoegen plaatsen zooals het nu is, maar als gij het prettiger vindt terstond een langere beschouwing te maken dan is mij dit evenzeer wêl. Indien ik niets van U hoor, dan zal ik het nu gezonden stukje de volgende week opnemen als Ingezonden. - Ik nam Uw beschouwing over het artikel van Van der Meij deze maal óók op als 'Ingezonden'. Een lang en uitvoerig artikel daarover kan misschien - dit hangt af van den inhoud - als redactie-artikel geplaatst worden. - Uw laatste brief, met die geschiedenis die gij mij vertelt, is mij zeer sympathiek, en ik kan niet anders dan Uw slotwoorden met volle instemming herhalen: *Als de vrouw om haar plichten dacht als vrouw en moeder, de man als verzorger, en zoo ieder in de maatschappij eerst dacht wat is mijn plicht, wat zou alles er veel zonniger uitzien!*

Ik voeg er nog bij: als ieder - vooral de vrouw - méér bedacht: wat is mijn *naaste* plicht, dan zouden er heel veel kinderen beter verzorgd en beter opgevoed zijn, heel veel echtgenooten worden afgehouden van het slechte pad, van de societeit en van onzedelijkheid. Het is heden ten dage zoo mode het nuttige en de plichten ver-weg te zoeken, buiten eigen kring, in de groote wereld; en beiden liggen gemeenlijk zoo héél dicht voor de eigen deur.

Nogmaals veel dank voor Uw schrijven. We zijn, hoe verschillend ook onze levenskringen, onze omstandigheden, en ons geslacht zijn, bepaald geestverwanten, dunkt me. Tot de volgende week, wat Uw eersten brief betreft. -

Bloemen. - Zij of hij, die zoo vriendelijk was mij bloemen te zenden zonder kaartje erbij, wordt, met vriendelijken dank voor het geschenk, beleefd verzocht haar of zijn naam mij te willen kenbaar maken. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

2 Augustus 1905.
19de Jaargang.
No. 5.

Hoofdartikel
Gij zijt het licht der wereld.

I.

Er bestaat een schoon Indisch verhaal van een koningszoon, die goud en koninklijken schepter aflegde, teneinde in de gedaante van een eenvoudigen monnik onder de menschen te wandelen en hun nooden en ontberingen met eigen oogen te aanschouwen. Hij verliet zijn koninklijke residentie, de stad met gouden poorten, om wijsheid op te zamelen, en gewapend met die kennis, tot een zegen te zijn voor allen, die op dien zegen wachtten. Maar ziet, nauwelijks was hij buiten gekomen, of hij ontmoette een bedelaar, met lompen bedekt. Verbijsterd door deze verschijning, schrikt hij terug voor wat hij zich voornam en neemt in het paleis voorloopig weer zijn intrek. Er gaan eenige dagen voorbij. Opnieuw bekruipt hem de lust zijn plan te volvoeren. Nu wendt hij zijn schreden naar den anderen kant der stad: Maar pas buiten de poort gekomen, ontwaart zijn oog een melaatsche. Ook nu keert hij onverwijld naar het paleis terug. Ten derden male ontmoet hij een weenende vrouw, het beeld der rouwe, en eindelijk in een lijkstatie het beeld des doods. Hij vraagt zijn wijzen gids, of de wereld overal zooveel ellende en droefheid te aanschouwen geeft, en als deze hem hierop bevestigend antwoordt, ziet hij af van zijne reizen. In een der afgelegenste vertrekken van zijn paleis sluit hij zich op, om te peinzen over het doel van dit leven en in zelfvernietiging het hoogste geluk van den mensch te zoeken.

In den bedelaar, den melaatsche, de weenende vrouw, den lijkstoet aanschouwt men de wereld, die derft, die lijdt, die treurt, die sterft.

Voegt men daarbij nog de levens, waarvan de verwachting zoo groot, en de teleurstelling zoo wreed is, - dan begrijpt men, welk een ontzettende tegenstelling er is tusschen het ideaal, dat zich openbaart in de rijke natuur, in den grootschen aanleg van het individu, in de kostelijke scheppingen op 't gebied van toon-, schilder-, dicht- en bouwkunst, en daartegenover: de afschuwelijke misdaden, het schreeuwend onrecht, de vuige hebzucht van die wezens, die zich evengoed

mensch noemen, als de talentvolle kunstenaars. En tusschen dat ideaal en de werkelijkheid staat nu de mensch, met hoogere gevoelens, dan die wezens van de lagere orde, maar met menschelijke vermogens, en zich zijn geringe krachten bewust: Hij ziet ze aan, de mislukte levens, die voor blijdschap ongevoelig werden, voor vertroosting te diep gezonken zijn, voor zelfverloochening te baatzuchtig, voor plicht te zwak, voor zelfbeheersching te ongeduldig, voor vernedering te trotsch. Het bewustzijn van een roeping doorstraalt zijn aderen: Hij voelt de begeerte in zich opgewekt, te helpen, te steunen, te troosten en te veredelen. Daartoe tracht hij zijn geestelijk bezit tevermeerderen, zijn zedelijke kracht te verhoogen, zijn vroomheid reiner en inniger te maken, opdat zijn taak, naar den maatstaf van zijn aanleg gemeten, geen doelloos tasten naar een hooger ideaal worde, maar een werken naar een welberaamd plan. Zijn licht schijne onder de menschen en zij de misdeelden ten zegen.

Daar is een veelbeproefde huisvader, in zijn jeugd zoo sterk in het vertrouwen op een gelukkige toekomst, vol ondernemingsgeest, toegerust met een hoopvol talent voor den handel, en wiens ideaal was, zich eenmaal een onafhankelijke positie in de maatschappij te veroveren. Er komt een tijd, waarin hem alles ontvalt: zijn lieve echtgenoote, en met haar de troost en overleg in moeilijke dagen, de steun van vermogende vrienden, het eens zoo onbeperkte vertrouwen in zijn handelshuis - De wanhoop maakt zich soms na zooveel teleurstellingen, na zooveel arbeid zonder vrucht, na zooveel ijver zonder voldoening van hem meester, en de uitroep ontvalt hem: ‘Dit leven baart mij niets dan jammer!’ En toch, hij is het aan zijn kinderen verplicht, aan hun toekomst zijn beste krachten te wijden, hoe hoog de golven gaan, zich staande te houden, hoe de stormen om hem loeien. Er is een strijd in zijn binnenste tusschen den lagen mensch, die zegt: ‘Ge *hebt* geen verplichting jegens uw kinderen. Ge kunt uit dit leven scheiden. Neem een kloek besluit,’ en de betere hoogere stem van den plicht: ‘Ge moet worstelen om te behouden, wat u nog niet is ontnomen, in weerwil van uwe verzuchting, n.l.: Het sprankje geloof, dat dreigt uitgebluscht te worden.’ - - Wie helpt die kleine vonk aanwakkeren tot een volle vlam, opdat de moedeloosheid plaats make voor jeugdigen ijver?

Het zijn de goede engelen op deze aarde. die het licht meevoeren op hun schreden, om de dwalenden terecht te brengen.

O, het is dikwijls een zoogenaamde engel, die den troost tevergeefs zoekt te schenken, omdat hij zich niet indenken kan in de wanhoop, waaraan de mensch ten prooi is: Toch waagt hij het den drempel zijner woning te overschrijden. Hij voelt, als hij een blik door het vertrek slaat, dat hier onmiddellijk moet voorzien worden in het allernoodigste en hij - hij komt met ledige hand: ‘Terug’, fluistert een stem in hem. ‘Er is hier slechts plaats voor het ware medelijden.’ De wanhoop grijnst hem aan uit het gelaat van den vader, de diepe deernis met het lot harer kleinen uit dat van de moeder, en de vale honger uit de wangen dier magere wezens, in lompen gehuld, en zich aan elkander warmend op een stroozak in den hoek.

‘Ellende!’ leest men op elken wand van het woonvertrek; wie heeft hier den moed, koud water voor balsem te geven? Medelijden zonder meegevoel lenigt de nooddruft niet.

Heerlijk is de roeping van den begaafden redenaar, die in het duistere gemoed nog van zijn licht weet over te gieten, omdat hij zich verplaatst in het leed van den naaste. Heerlijk is ook de zegen, die er uitgaat van een schoon gedicht, zoo eenvoudig en

toch vol gevoel. We begroeten in den romanschrijver den hemelbode, die door de toorts van zijn blinkend vernuft, lichtstralen werpt in het menschelijk hart. Getrouw geeft hij terug, wat daarin woelt en bruist. Rijk aan eigen ervaringen huwt hij - uit aandrang van zijn innerlijk leven - zijne ziel aan onze ziel. Zulk een reeks gedachten, aan de werkelijkheid ontleend, zijn de ware balsem voor onze zwaarmoedige hersenen, die ons met de wereld en met ons lot verzoenen. Welkom is ons de redenaar, die de gave heeft, tot dat deel van ons leven door te dringen, dat niet aller oogen prooi, niet aller handen speelbal is, tot het allerheiligste, door een zwaren voorhang van het gewone doen en laten gescheiden, tot ons teederstvoelen en onze diepste aanbidding. Van hem gaat kracht uit, die overgestort op onze moedeloosheid, nieuwen lust schenkt tot strijden, lijden, hopen en begeeren. De nauwe kronkelpaden zonder uitgang openen zich tot breede wegen, met het einde in 't verschiet. De onoverkomelijke hoogten slinken

gaandeweg tot onbeduidende verheffingen. Plaatsen, waar nog kort te voren onze bitterste klachten werden geuit over 't verlies onzer dierbaren, worden door de oprechte deelneming en de hartelijke woorden van dezen redenaar plekken, gewijd door de vrome huisgenooten aan onze dooden.

O, waar de taal zulk een uitwerking kan hebben op het gemoed van een diepbedroefde, twijfel er niet aan, of God zelf heeft den redenaar die hoogere gave gegeven om wel te doen. Daar is het spreken in de woning der rouwe, in de hut der klagende weduwe, zijne roeping.

Daar wordt ook als vanzelf de innige gemeenschap gezocht met de bron, waaruit de troost zijn oorsprong neemt, en openbaart zich de verborgen vroomheid, die indrukken omzet in gedachten, bitterheid in kalme berusting, den droefgeestigen plooi verdrijft, tot de glimlach van vertroosting om de lippen zweeft.

De mensch, die geen tijd overhoudt, eens bij een minder vluchtige beschouwing stil te staan en zich af te vragen: ‘Wie ben ik, en waartoe dient dit leven eigenlijk,’ - hij spot misschien met deze regelen, gelijk hij spot met alle verheven gedachten. Daar was een tijd, dat de wereld met hare beloften, hem streelde. Hij werd teleurgesteld en met onweerstaanbare kracht teruggedrongen. Het noodlot legde de kille hand op alle energie, op alle vreugde, op alle liefde. Nog trachtte hij zich den druk van diens arm te ontworstelen, de schaduw om hem heen te verbreken, tevergeefs! Behoefte aan leiding en verheffing beide heeft hij. Toch wil hij er niet van weten. Met geveinsde luchthartigheid gaat hij zijns weegs. Schijnbaar rustig sluit hij het oor voor de stem van zijn geweten, die hem den eenen dag een verwijt maakt van zooveel onverschilligheid, een anderen op zijn taak wijst, een derden met een bede komt om zich te spiegelen aan het lot van A, B en C, die ook ondergingen in den strijd, door te volharden in hun verzet....

Er ligt zelfbeheersching, wilskracht in die menschen, die echter in weerwil van die ongehoorde wilskracht wegzinken in den afgrond der vertwijfeling, en elk middel, om ze te redden, beslist afwijzen. Men ziet ze met op elkaar geperste lippen, waarop een vloekwoord besterft, en over de borst gekruiste armen, waarvan de verborgen hand zich tot een vuist balt, in de diepte verdwijnen.

Wie zijn wij, menschen van één maaksel, met dezelfde behoeften en dezelfde plichten jegens ons huisgezin, dat de eene groep gretig elk woord opvangt, dat het donkere gordijn voor onze benevelde oogen wegvaagt, en een ander deel onontvankelijk blijft voor hoogere indrukken? -

Een wereld zonder God, is die wel denkbaar? Laat ons veronderstellen, dat een machtig vorst in zijn omvangrijk gebied elken eeredienst had afgeschaft, alle kerken had gesloopt, alle godsdienstige boeken had verbrand, alle kerkelijke instellingen van liefdadigheid in den ban had gedaan: De wereld zou nog geruimen tijd haar gewonen loop volgen. Maar er brak een tijd aan, dat zich de geestelijke nooden in het Koninkrijk deden gevoelen: Het land waarin geen godsdienst - van welken vorm ook - meer werd geduld, was gelijk aan een huis, wiens bewoner van nu af geen geld meer ontving. Het gebouw is behoorlijk ingericht. De huur behoeft de eerste drie maanden niet te worden betaald. Er is voorraad van voedsel, drank, kleeren en brandstof in overvloed. Maar weldra komen de rekeningen: De kinderen krijgen honger, de winter staat voor de deur, de kamers zijn koud, de brandstof is verteerd, aan alles komt gebrek.

Behoefte aan een omgang met lieden, die de hongerigen konden laven, ontstaat bij diegenen in de eerste plaats, die de godsdienstplichten vroeger getrouw vervulden. Doch allen - gelooft het - zouden het betreuren op den duur, dat elke eeredienst was afgeschaft, elke uiting van 't godsdienstig gevoel werd belet, voor de slechtste daad, voor bedrog, laster, mishandeling de mensch slechts ter verantwoording werd geroepen door den rechter, terwijl de stem van 't geweten op den duur geen invloed meer had op zijn handelingen.

Of het bewustzijn aan een hoogere leiding oorspronkelijk is, dan of het een uitvloeisel is van het zelfbewustzijn en een gevolg van omstandigheden, opvoeding, natuur en omgeving, daarover wil ik niet uitweiden. Maar, zoo de lieden, die buiten allen godsdienst worden gesteld, zoeken den ban te verbreken en de gemeenschap trachten te herkrijgen met God, dan is dat - naar ik meen - hieruit te verklaren, dat de natuur buiten hen een verbond sloot met het geweten in hen en ze noodzaakte, de oorzaak van zooveel wijsheid en harmonie te vereeren en te aanbidden. En getroffen door zooveel on-

volmaaktheid in zichzelve, slaan ze boetvaardig de oogen neer in 't besef hunner geringheid.

(Wordt vervolgd).

Van de Stilte.

Heeft nooit de stilte nog tot u gesproken
Zooals de Lente-fee tot 't bloemen-kind,
Welks kleur-loos kleed zich nog in knop bevindt,
Maar strakskens rijst als schoone bloemontloken.

Tot geluk? - en klonk haar stemme nooit tot u
Als wiek-geruisch van reine, blanke englen
Die in de eenzaamheid uw hoofd omstrenglen,
Gewiekt uit 't land van fantasie voor ú.

Met al wat wèl-luidt voor uw oor? -klonk niet
Oneindig zacht, héél vèr een droom-zoet lied,
Voor altijd u ontvloôn - en tòch nabij?

Zoo sprak de wijde stilte vaak tot mij,
Welsprekender dan 't woord, het fijn-bedachte,
't Was mijne ziel, die luistrend, weende of lachte.

ANNIE NAUTA.

Een ‘tijdelijke’ door Cristine.

Dag, vrouw Gerritsen.

‘Dag Juffrouw, ga je nog endje loopen? Za 'k de melk buuten neerzetten straks daor is 't beter dan in huus?

Heel graag, ik kom gauw terug, want ik zou Anne nog even helpen met haar hoed.

'k Zol mien anders maor niet te druk maken. Nou, prettige wandeling dan.

't Klaphekje viel achter haar dicht en met vluggen, veerkrachtigen tred sloeg ze 't paadje in, dat door de korenvelden naar den heuvel leidde. Ze zou dan langs 't bosch teruggaan, even op haar lievelingsplekje blijven, en over 't kleine, witte brugje weer in 't dorp komen.

Toen ze tusschen 't golvende graan gekomen was, vertraagde ze haar pas. Wat was 't hier vredig. Een zacht getjilp van vogels, die al te rust gegaan waren, het sjirpen van een krekeltje, anders niets. De goudgele aren beroerden haar als streelende vingertoppen. En hoog, de blauwe lucht, al licht getint door den vallenden avond. Hier en daar tusschen het koren een enkele roode en blauwe bloem.

Zelf een bloem leek ze, in 't eenvoudige, lichtblauw katoenen kleedje de slanke gestalte, een klein wit hoedje op 't zware donkerbruine haar dat, aan de slapen golvend, van achteren in een wrong bijeen gehouden werd. Zoo kwam ze door 't smalle paadje tusschen de korenvelden, die de laatste zonnestralen om haar figuur deden samenstroomen.

De groote, donkere oogen keken peinzend uit het smalle, bleeke gezicht. Een zachtdroevigen blik, maar zoo vriendelijk. Wat heerlijk toch, om nu hier te zijn, in die mooie natuur. Vóór haar examen had ze zoo geen tijd gehad te wandelen, had ze hard gewerkt, want ze wilde slagen, ze wilde gauw geld verdienen. En voor hare oogen rees de tengere gestalte van haar moeder, zwak en bleek, omdat de versterkende middelen ontbraken. Wat heerlijk toch, dat ze hier gekomen was, heerlijk voor moedertje, die nu kon krijgen, wat ze noodig had, heerlijk ook voor haar, om te genieten van de prachtige natuur.....

Al rijzende tusschen de korenvelden was ze op den top van den heuvel gekomen. Plotseling stond ze stil in ontroering over wat ze zag. De zinkende zon daarginds, rechts van het bosch, een rood en goudgloeiende laaiing, een enkele donkere, sombere wolk met fel-lichte schitterranden, oogverblindend in den kleurenchaos. En goud de lucht er omheen, goud schemerend tusschen de donkere zwart-groene dennen. Een wonder-vreemde beklemming beving haar, ze kon haar oogen niet afwenden en staarde naar het wuiven der dennentakken. Eindelijk rukte ze zich los, haar blik gleed nu over de paarsig gloeiende hei, en verder oostwaarts naar het dorpje beneden. Hoe vriendelijk en kalm lag het daar. Juist boven de acacia's in den tuin van den dominee blonk een enkele ster, nog niet duidelijk zichtbaar, daar 't nog te licht was, maar geheel passend in die omgeving. De blanke avondnevels zonken langzaam, als dekten ze alles toe om te slapen. En droomerig ook klonk het geloei van enkele koeien uit de verte tot haar.

Hoe voelde ze zich thuis in deze omgeving, veel meer dan in de drukke, rumoerige stad,

waar haar hoofd pijn deed van het geschreeuw en geratel, waar het kunstlicht haar oogen hinderde.

Aan den anderen kant daalde ze den heuvel af. Opeens een paar heldere kinderstemmen in de rustige kalmte van den avond. ‘Dag Juf, dag Juf, komt u bij ons?’ En twee kleine blondkopjes sprongen op haar toe. ‘Wel, wat hebben jelui daar een mooie bloemen, waar heb je die geplukt?’ ‘In 't koren achter ons huis Juf, voor u.’

Op den bank voor het nette boerenhuis zaten vader en grootvader een pijp te rooken. Moeder was nog bezig bij de pomp de melkvaten om te wasschen, en 't kleine broertje stond, met den vinger in de mond, bij 't hekje verlegen naar de Juffrouw te kijken.

‘Wel Juffrouw, kom je ons eens opzoeken? Daor doe 'j goed an.’ En het kleine boerenvrouwtje met de heldere oogen droogde haar handen aan haar schort af, en stak ze haar toe.

‘De kinderen hebben me eigenlijk naar binnen getroond, maar veel tijd heb ik niet.’ zei ze lachend.

‘Nou, ik bin ook al klaor, gao effen zitten.’ en vader nam z'n pijp uit den mond, bromde iets van gen aevond en ruimde een plaatsje in voor de Juffrouw.

En daar zat ze nu, tusschen vader en moeder, een van de blondkopjes tegen haar aanleunend. Zulke eenvoudige menschen, maar zoo natuurlijk en zoo vriendelijk. Ze hoorde niet veel van wat er gezegd werd, maar als in een droom kwamen hartelijke, deelnemende woorden tot haar: ze moest maar veel wandelen, dan zou ze wel een kleur krijgen en dik -worden, en vooral niet te veel werken. En verhalen van school, van de kinderen, en het kleine broertje dat dichter bij was gekomen eindelijk op haar schoot, waartegen moeder protesteerde, zoo'n zware jongen. En een waardeerend woord van vader, dat ze dan zoo machies mooi verteld most hebben, de kinder waren der vol van geweest. Tot op eens, als een koude steen op warm, levend vleesch. Jammer, dat 't maor voor kort was, de juffrouw most hier noe maor altied blieven. In zoo'n paar maonden zag je nog zoo weinig van de streek en er waoren noe al vier van de zesse um.

‘Hè Juf gaat u nu al weg,’

‘Ja kindje, 'k heb nu geen tijd meer’, en haastig zette ze 't kleine ventje neer.

‘Moet de Juffrouw niet eerst nog effen mien bloemen zien?’ En eer ze 't zelf recht wist, stond ze in 't kleine vertrekje, en bekeek de bloemen, gewone geraniums, en maandroosjes, en daaronder een mooie *Clivia.*

‘Hij zal van 't jaar wel bloeien, verleden jaar had hij geleden van de tocht, maar daardoor is hij nu wat laat, maar er zit al een knop in, we hebben er wat mee te doen gehad, maar dan is 't zoo aordig, als ze weer opkomen.’

Haastig nam ze nu afscheid en spoedde zich voort. Weg-gaan, over een week of 5 al. Nu ze hier zoo gewend was. Na de zomervacantie kwam de eigenlijke onderwijzeres, die wegens ziekte zes maanden verlof had gehad, terug, en zij moest weer terug naar de drukke roezige stad.

Ze zette zich neer op haar lievelingsplekje, een groote, bemoste steen bij den vijver aan den rand van het bosch. Langzaam zonk het donker aan tusschen de hooge boomen, alleen de witte waterlelies blonken haar nog tegen. Dat ze 't een oogenblik had kunnen vergeten. *Tijdelijk,* dat beteekende, weggaan als alles haar lief was geworden, als ze de eerst wat schuwe, stugge boerenkinderen voor zich gewonnen

had, als ze de menschen had liefgekregen en één was geworden met de natuur. En een traan welde op in haar donkere oogen. - Wat zou er dan van haar worden? Veel keus had ze niet, waar ze een betrekking kon krijgen, moest ze 't aangrijpen, om moeder. En dan misschien stadskinderen, die zoo lastig zijn, en nooit iets geven om de Juffrouw, - en haar blik viel op de bloemen, die het oudste der meisjes haar gegeven had, roode klaprozen en margrieten met wat losse halmen en pluimen er tusschen. Boven het water gonsden de mugjes, ver in het westen verzachtte de gloed der ondergaande zon in stille kleuren. Het hoofd op de hand geleund bleef ze nog even zitten in treurig nadenken. Tot het bewustzijn terugkwam: ze moest naar huis, Anne wachtte haar, ze moest nog zooveel mogelijk helpen, nog doen wat ze kon. Want ook de menschen hier zouden haar missen, dat zeiden haar de bloemen van de kinderen, de hartelijkheid van de ouders, de zorg van vrouw Gerritsen, dat ze toch maar sterk zou worden, en ook de vrijmoedigheid waarmee Anne haar altijd vroeg, in alle dingen, hoe zij het vond, of ze haar helpen wou, hoe ze dit of dat moest doen.

En ze stond op, en ging terug naar het dorp. Ze zou niets laten merken van haar

treurige stemming, dan ging 't wel over.

En onder de opflikkerende sterren hoog boven haar, ging ze terug, over 't witte brugje, waaronder het kalme water zoo rustig voortgleed, naar huis. Toen ze haar melk gedronken had, buiten, kwam Anne haar al halen... een flinke boerenmeid met gezonde roode wangen, een beetje luidruchtig, ze wist geen raad er mee, als de Juffrouw haar niet hielp kwam er ook nooit wat van te recht, en samen gingen ze aan 't werk om de hoed op te maken.

De laatste dag voor de vacantie. 's Morgens was het heerlijk geweest in het schoollokaal, maar vanmiddag, als de zon er op stond, zou 't er onhoudbaar zijn. Voor schooltijd zou ze nog even sprenkelen, en dan vanmiddag, de laatste middag, zou ze de kinderen laten zingen en zelf vertellen.

Thuis was 't al zoo kaal, al haar photo's en platen ingepakt, de bloemen weggegeven, die zouden in de stad gaan kwijnen, hier konden ze in volop genieten van de buitenlucht hun heerlijk, onbewust leven voortzetten....

Van alle kanten kwamen de boerenkinderen aanklepperen op hun houten klompjes, over de stoffige, zonnige wegen. Op het pleintje voor de school krioelde het door een. Daar was kreupele Mieneke ook, 't arme kind, dat nooit meespeelde, en dan altijd bij de Juffrouw kwam. En Juf, uit medelijden, vertelde haar dan allerlei mooie dingen van bloemen en vogels, of kleine verhaaltjes.

En Jan Gerritsen, die zoo driftig was geweest, eens in school, maar toen hij zag hoe de Juffrouw hem droevig aankeek, opeens stil was geworden, en om haar zijn drift had bedwongen, voortaan, zooveel hij kon.

En daar kwamen ook Rika en Lientje van 't huis achter den heuvel, de beide vroolijke blondjes. Maar wat hield ze daar zoo voorzichtig onder haar schort 't kleine Riekje, alsof 't iets was, dat breken zou als anderen 't zagen? En daar had je.... o maar nu moest ze nog even sprenkelen, niet meer denken alsjeblieft niet, de kinderen moesten een prettigen middag hebben, de laatste....

Toen ze juist bezig was, kwamen de beide kleine meisjes, eerst even om 't hoekje van de deur kijkend, triomfantelijk binnen. ‘Dag Juf, dag Juf. Juf, Moeder vroeg, of u die hebben wou om mee naar huis te nemen: Moeder had gehoord, dat u geen potten mee nam, maar een zoo'n bloem dacht Moeder, wou de Juffrouw misschien toch wel hebben.’

En van onder het schortje werd heel voorzichtig een tros oranje kelken uit één stengel spruitend, te voorschijn gehaald, moeders *Clivia*, de bloem van maandenlange zorg. En met tranen in de oogen van stille dankbaarheid drukte ze een kus op de kleine gezichtjes.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I. Open brief aan den Heer L.C. van Vleuten Den Haag.

Mijnheer,

Op uw onwaardig, onopgevoed schrijven in Lelie No. 37 Maart '05 behoeft een beschaafde vrouw feitelijk niet te reageeren. -

Bas Veth koos indertijd misschien de wijste partij door u met een veelzeggend stilzwijgen te antwoorden - edoch *ik* zal u voor ditmaal de eer gunnen u op uw nietsbewijzend woordengeschetter mijne opinie te doen vernemen.

U begint uw tegengeschrift reeds dadelijk met het spottende: 'In de Holl. Lelie van 1 dezer No. 35 komt een met uw niet voluit gespelden naam *prijkend?* artikel voor met het opschrift 'een praatje over geld.'

Wanneer u mij met dergelijke wapens wilt aanvallen, dan heb ik slechts dit eene te zeggen: - 'tegen laffe spotternij valt niet te redeneeren, de eerste de beste straatjongen doet zulks ook. Trouwens dat u de toevlucht neemt tot dergelijke *'aardigheden'* bewijst de zwakte van uw stelling.

De tweede zin van uw brief behelst een onwaarheid, u stelt daarin mijne woorden in een verkeerd daglicht. Ik beweerde dat hier *mèer* dan ergens anders de menschen materialist zijn of worden en dat hier mèer dan ergens anders de zucht naar geld op den voorgrond treedt. - Waar vindt u - door *mijn* hand geschreven - dat hier *alle* menschen zoo zijn?

Ik spreek in mijn geheele stuk in het algemeen, want evengoed als overal elders vindt men hier eerlijke goede menschen. Ik heb hier gelukkig *te* veel dergelijke goede vrienden, Mijnheer L.C. van Vleuten dan dat ik zoo iets, als waarvan u mij beschuldigt, zou neerschrijven. Zendt daarom gerust uwe klachten en aantijgingen over Mevrouw Köhler-Diehl naar Soerabaja - dengene dien de schoen past, trekke hem aan. Mijn vrienden zullen dat ongetwijfeld *nièt* doen.

Mag ik u echter een goeden raad geven? lees u dan eens het welbekende kinderversje 'klikspaan, boterspaan' enz., daar is heusch een goede leering uit te trekken, 't zal u goed doen; ik denk dat u dan genezen zult zijn van het plan uwe aanklachten naar Indië te zenden. Wat mij anders aangaat, ga gerust uw gang. Mijn prijkend?! onderschrift is hier iedereen wel bekend, daar ik met den Heer van Geuns, redacteur van het Soer. Handelsblad en tevens van het Weekblad voor Indië zeer bevriend ben en meermalen

voor dat tijdschrift bijdragen lever. Ik onderteeken *nooit* voluit, doch ieder weet wie Annie K.-D. is. Uw ellenlang onbeschaamd schelden op mijn zoogenaamde lafheid valt dus in 't water, zoo u ziet.

Wat uwe bewering aangaat dat 't niet fair is, beschuldigingen uit te brengen zonder namen te noemen, wel mijnheer van Vleuten, 't is volstrekt mijne bedoeling niet geweest persoonlijk te worden, slechts wilde ik bestaande toestanden schetsen, echter daar u zoo vuur en vlam spuwt over mijn stukje, zou ik gaan denken 'wie de schoen past trekke hem aan.' -

En verbeeldt u, dat men elkanders ondeugden in couranten en geschriften ging uitbazuinen; 't zou een mooie boel worden, eindigend met een bloedigen burgeroorlog.

't Is werkelijk naïef van u, maar op *uw* leeftijd - u was immers 30 jaar in Indiö - op zijn minst genomen belachelijk. -

Het spijt mij voor u, dat u te velde moet trekken tegen zoo'n heirleger van schrijvers en schrijfsters die het allen wat de moraliteit in Indië betreft, met mij eens zijn, me dunkt u moet zich wel bedroevend eenzaam gevoelen.

Maar - wanneer u dan zoo heel alleen staat in uw opinie, rijst dan de vraag niet eens bij u op 'heb ik het monopolie wel van *de* waarheid? Of heeft u 't zich zelf maar wijs willen maken?

Als een bewijs, dat mijn bewering kan staven, wil ik u iets melden indien u dat na een verblijf van 30 jaren in de tropen nog niet weet.

Hoe komt men aan het woord *noodzakelijkkwaad*, dat alleen op Indië van toepassing is?

En welke gevangene in Europa is het geoorloofd een vrouw bij zich te hebben tegen betaling, en waarom heeft hier in Indië ieder soldaat een inlandsche meid; waarvan de kinderen door het Gouvernement worden opgevoed? Toch zeker niet tot amusement van de Staat, maar omdat èn klimaat èn toestanden zulks noodzakelijk maken. 't Is een erkend feit dat de hartstochten hier meer opgewekt worden dan in gematigder luchtstreken, vooral ook door het vrij eentonige van het Indische leven. Verveling is met recht des duivels oorkussen.

Wat uw bewering over de toestanden in den Haag aangaat - ik ken die niet... - echter 't komt mij niet zoo onbegrijpelijk voor. 's Gravenhage is tegenwoordig klein Insulinde - alles wat uit Indië komt, trekt naar de residentie, 't Kan dus zeer wel mogelijk zijn dat 't daar even erg is als hier. (U zegt 't hoor, ik wasch mijn handen in onschuld).

Wat nu 't kunstgenot betreft, degustibus non est disputandum... trouwens de eene is vlugger tevreden dan de ander. - *Ik* geniet **niet** van concerten in de Stadstuin hier, noch die bij Versteegh enz. in Batavia - een enkel concert hier door dilettanten gegeven, kan wel eens zeer goed zijn - doch dit zijn uitzonderingen op den regel. Ronzebons is hier schering en inslag... of u 't hooren wilt of niet. Litteratuur, Mr. van Vleuten... toe komt u als 't u belieft even naar Indië terug om de bibliotheken na te zien, daarna kunt u weer naar den Haag terugkeeren, gerust.

Waar vindt u musea? Ik zie ze niet. -

Wel verrijzen er steeds groote smerige pakhuizen, volgepropt met peper, koffie, klappers, u.s.w. Is dat soms kunst?

Wat echter de kroon spant uit uw indigne, neen uit uw verregaand onbeschoft, onopgevoed schrijven, is de zin waarin u mij ohne weiteres voor een leugenares uitmaakt, daar waar u in twijfel trekt de waarheid van mijn verhaal van de receptie

en den Chinees. De naam van het meisje zou ik niet gaarne aan uw onwaardige pen prijsgeven, doch den naam van den Chinees zal ik u zeggen ‘Tio Lie Giok’, richt u tot hem en schaam u dan diep, dat u een dame op dergelijke manier heeft durven beleedigen.

Wat 't werken hier betreft - daar behoeft u mij heusch geen nieuws van te vertellen, mijn man, die ingenieur is, werkt vaak van 8-half 7, dat is geen kleinigheid in Indië. Ik meen echter dit onderwerp niet aangeroerd te hebben!

Wat ten slotte uw nederbuigendheid betreft, waar u uw leedwezen uitdrukt over de plaatsing van mijn stukje, ach Mr. van Vleuten laat dit gerust aan onze Redactrice over, Freule de Savornin Lohman heeft heusch uw oordeel niet noodig. Me dunkt dat moet u bekend zijn.

Hiermede heb ik alles gezegd wat er op uw fraai epistel te antwoorden viel, verder geschrijf van u zal door mij onbeantwoord blijven.

Mevrouw KÖHLER-DIEHL.

Soerabaja, 16 April '05.

> Noot redactrice. Indien de schrijfster van dit Ingez: stuk niet zoo ver weg woonde, had ik haar zéér zeker verzocht den krassen toon van haar schrijven hier en daar *vooral* in den aanhef, wat te matigen. Nu was een terug-zenden van dit artikel te méér bezwaarlijk, omdat door een nog niet opgehelderde dwaling van de post reeds ééns als ‘onbestelbaar’ naar de afzendster werd teruggezonden, zooals mij blijkt uit haar begeleid-briefje. Door het artikel nu voor de twééde maal opnieuw de reis naar Indië te laten maken, ten behoeve van enkele veranderingen, zou ik de plaatsing ervan al te zeer vertragen. So wie so is de zaak reeds min of meer in het vergeetboek geraakt, en ware het niet dat de aangevallene recht heeft op zelf-verdediging, ik zou haar liefst voor goed hebben laten rusten, daar het mij spijt twee medewerkers zóó heftig tegen elkaar te zien optreden.

II. Aanbeveling Pensions.

Geachte Freule Lohman,

In een der laatste nummers der ‘Holl. Lelie’ vroeg u opgave van *goedkoope* pensions. Ik wil u even melden, dat het pension ‘De Veluwe’ te Lunteren een zeer eenvoudig, degelijk en goed verblijf biedt à *f* 2 per dag. Een kennis van mij, onderwijzeres, logeerde er eenigen tijd, en was er zeer tevreden. Voornamelijk zijn er jonge dames, die voor hare gezondheid van de Geldersche lucht willen genieten, maar ook andere personen worden gaarne opgenomen.

Met beleefde groeten,

hoogachtend,

uwe dienstwillige
A.E.M.

Brief uit Berlijn.

Per Sonderzug van Berlijn naar München. 20 Juli 1905.

In de eerste helft van Juli loopt Berlijn als het ware leeg; wie maar even kan, is blij de warmte in de heete straten en woningen te kunnen ontvlieden om zee of gebergte op te zoeken. De directie der spoorwegen geeft het publiek de gewenschte gelegenheid om met Sonderzüge (extra-treinen) voor verminderde prijzen naar zee en bergen te stoomen. De drukte, die aan het Stettiner Bahnhof heerscht waar de treinen naar de badplaatsen aan de Oostzee afgaan, is ongeloofelijk. De billets voor deze reizen kunnen al drie weken van te voren genomen worden; men ontvangt een retourbillet, dat het recht geeft aan den eigenaar om terug te keeren met welken trein men wil, zelfs nog uitstappen op tusschenstations *waar* men wil. Vooral in de eerste week van Juli bij het begin der vacanties reizen de meeste families met kinderen naar de zee; wat daar niet meegenomen wordt, is niet te beschrijven, wanneer men niet een kijkje neemt. Families met kinderen, dienstboden, honden en zelfs vogels bestormen de treinen. Niettegenstaande er dit jaar een asyl voor vogels is opgericht om deze huisdieren (arme gevederde vrienden die liever hun vrijheid genieten, dan in een kooitje rondfladderen) te verzorgen tijdens de afwezigheid der eigenaars, zag ik nog een massa met vogelkooitjes sjouwende gedienstigen.

Het beeld, dat het Anhalter Bahnhof oplevert waar de treinen naar het gebergte afgaan, is veel amusanter. Ik behoorde ook tot de wegloopsters uit Berlijn en reisde den 14 Juli met een Sonderzug naar München en verder per gewone trein naar Zuid Beieren. Zooals ik reeds zeide, gaf het schouwspel, dat het perron van het Anhalter Bahnnof opleverde, veel stof tot hilariteit.

Voor ik verder ga met het publiek te beschrijven, moet ik even alle lof toezwaaien aan de regeling der Sonderzüge. Ieder reiziger heeft achter op zijn billet het nummer van de coupé staan waarin hij plaats moet nemen. Aan het raampje van iedere coupé hangt een papier met het nummer der coupé en de namen dergenen, die er in plaats moeten nemen. Bij het vooruit plaats nemen aan het loket, geeft ieder zijn naam op en zoo komt naam en nummer te samen.

Met de twee treinen, die om zes uur en tien minuten over zes den 14 Juli van Berlijn vertrokken, zijn over de duizend reizigers naar München vervoerd. Koffers kan men meenemen en opgeven, alles gaat mee en overal heerscht orde en regel.

Een bont tafereel ontplooide zich op het perron voor mijn oogen. Om precies 5 uur werden de doorgangen naar de treinen geopend en begon het gedrang om toch maar spoedig zijn coupé te vinden.

Het meerendeel der heeren en dames liep rond in Alpencostuum; de heeren met korten broek, halve kousen en schoenen met spijkers beslagen, korte joppe, een vilten hoed met veder schuin op het hoofd, bergstok in de hand, sommige met gletscherbrillen op en een tasch op den rug gebonden. De dames waren niet minder fantastisch aangekleed; de bemerking over al deze costumes, die een mijner coupéreisgenooten maakte was niet zeer flatteus voor den ijver die debergstijgenden aan den dag legden. Hij meende en wist zeker, dat een groot gedeelte van de zoo tot klimmen uitgeruste heeren, nimmer een berg besteeg en slechts van uit het dal naar boven keek, reeds voldaan met hun costuum, dat iedereen den indruk gaf van groote bergstijgers. Wanneer de coupé gevonden was, kon men rustig weer naar de

wachtkamer gaan om zich nog met een kop koffie te versterken voor de reis, die met dezen trein vijf uur langer duurt dan met een gewonen trein.

Het was kwart voor zes uur en zoo langzamerhand zocht nu iedereen zijn coupé weer op om zich voor de afreis te installeeren. Juist was ik het perron opgegaan, toen ik achter mij een angstwekkende kreet hoorde. Mijn beide dames reisgenooten en ik keken om en wat zag ik? Een dame, die met wanhopende blikken naar een brievenbus stond te kijken en met zenuwachtige gebaren meedeelde, dat zij nog een Ansichtskarte wilde posten en nu in plaats van de kaart haar reisbillet in de bus had geworpen. De bus kon niet geopend worden; zij moest wachten totdat een brievenbesteller kwam, of zij mede is gekomen weet ik niet, doch wel dat wij ons kostelijk amuseerden over dit slachtoffer der manie om Ansichtskarten te verzenden nog op het laatste moment.

Wij hadden aangenaam gezelschap in onze coupé en zaten met ons zessen, vijf dames en één heer. Klokslag zes uur stoomden

wij weg en reden eenige uren langzaam voortkomend naar Halle, waar wij licht in de coupés kregen. Dit was zoo het begin van de nachtelijke tocht die ons geen gelegenheid tot veel slapen zou geven.

De zon was onder, het avondrood in volslagen donkerheid overgegaan en de maan bescheen het bergachtig landschap, dat wij doorkruisten. In onze coupì hadden wij ons tot sluimeren ingericht en waren zoo langzamerhand ingedommeld, toen wij opeens stilhielden, de coupés geopend werden en met donderende stem geroepen werd:

'Alles aussteigen!' Het was te Eichicht aan de Thüringsche-Beiersche grenzen, waar wij drie kwartier moesten wachten op sneltreinen naar München, die door moesten komen. Dit oponthoud zal ik niet licht ververgeten; de meeste reizigers hadden zich voor een lange slaapnacht klaargemaakt, de uitstijgenden zagen er grootendeels zoo lodderig uit, vooral het heeren contingent muntte uit, door *elegante* kleeding. Het was goed dat de verlichting aan het station en in de wachtkamer, die met stinkende petroleumlampen verlicht was, veel te wenschen over liet en ik dacht ook, bij avond zijn alle katjes grauw. Het landschap was eenig mooi, de door de maan beschenen bergen rondom, en de heldere sterrenhemel vergoedde veel wat bij het menschelijke te kort kwam. Ook hier was gezorgd voor koffie, bier en broodjes, zooals gedurende de geheele reis op ieder station ververschingen te krijgen waren. Na dit vermakelijke oponthoud gingen wij tegen twee uur in den nacht verder en hadden 's morgens om zeven uur ons ontbijt te Nürnberg. Op het perron stonden lange tafels gedekt waarop schotels met brood en rondom banken om op te zitten. De koffie haalde men aan een geïmproviseerd buffet en op dit vroege uur smaakte het uitstekend. Nog verschillende stations deden wij aan, op eenige was nog gelegenheid tot wasschen, totdat wij om 12 uur München binnenstoomden en zeer voldaan over onze nachtelijke reis uitstegen, om na ons versterkt te hebben een paar uur later naar Zuid-Beieren verder te gaan. Gedurende onze reis babbelden wij af en toe heel gezellig met onze medereisgenooten; in München scheidden zich onze wegen en wenschten wij elkaar goede reis toe.

In mijn volgenden brief zal ik U mijn indrukken over land en volk in Zuid-Beieren meedeelen.

MEA

Brieven van een Haagsch meisje.

IX.

Lieve Ciel...

Nu we toch samen de Holl: Lelie lezen, en je dus in de correspondentie gezien hebt die opmerking van onze redactrice over pensions en over de veeleischendheid van zoo heel veel dames, die voor weinig geld heel veel verlangen, moet ik je toch eens schrijven van mijn eigen ondervindingen op dat gebied, toen ik dezen winter en-pension was, zooals je weet, terwijl tante en Jetteke reisden. - O, je leert het leven van zoo'n heel anderen kant zien, als je zoo'n tijdje alleen bent en op zoo'n pension-manier leeft!

We waren met ons achten, een Indische meneer en mevrouw, van wien niet veel anders te zeggen valt, dan dat ze twee drukke maar leuke kinderen hadden, een ex-leerares, een juffrouw die het thuis in een kleine stad niet kon vinden, vanwege haar nuttigheids-drang, een muziek-onderwijzeresje, en natuurlijk mijn eigen persoontje.... De nuttige juffrouw en de ex-leerares waren vaste inwoonsters. 't Muziek-onderwijzeresje kwam na mij, en liet zich weinig uit over haar verdere plannen. Ik had zielsmeelijden met haar, omdat ze den heelen dag moest sjouwen voor haar lessen, en het gerammel op de piano aanhooren van gewoonlijk totaal van aanleg ontbloote kinderen. Ze zag er afgetobd en armoedig uit, zoo echt als iemand die moeite heeft haar fatsoenlijke-armoede te verbergen. De nuttige juffrouw gaf haar altijd terechtwijzingen in den geest van:

U moet méér wandelen voor Uw gezondheid.... U moet een fiets koopen - - en dergelijke ondoordachte praat meer, heel goed voor menschen die niets te doen hebben dan voor hunne dierbare gezondheid zorgen en over het daarvoor noodige geld kunnen beschikken, maar die in zoo'n geval als dit allemachtig hard klinken....

O Ciel, die ‘nuttige’ juffrouw! Wat een serpent voor haar omgeving, speciaal voor die arme mevrouw die het pension hield! *Die* scheen uitgesloten te zijn van haar behoefte zich aan ‘de menschheid te wijden’, want in *dat* arme mensch scheen ze gemakshalve geen *mensch* te zien maar slechts een *voorwerp* om beurtelings haar slecht humeur aan te koelen en haar zuinigheid, liever gezegd gierigheid, aan uit te laten. - Je moest het gezicht zien waarmee ze b.v. 's ochtends

de boter proefde, dan een vies gezicht trok, dan nog eens wéér proefde, en dan informeerde, of die wel heusch natuurboter was en geen margarine.... Zoodra mevrouw vervolgens rustig achter het theeblad zat, begon ze een opsomming van aanmerkingen op het kamerdoen, op 't stof-afnemen van de meid, op de kachel die niet hard genoeg brandde, enz., enz. En o wee, als ze een invitatie kreeg om bij de een of andere kennis te komen eten; dan hadt je elken dag 't zelfde gezanik op nieuw:

'Mevrouw, ik ga van middag uitdineeren.... Kan dat nu niet worden afgetrokken van m'n pension....?'

De arme mevrouw, een officiers-weduwe met een paar kinderen die ze nog moest opvoeden, kreeg dan een kleur van rechtmatige ergernis, en zei....

'Maar juffrouw van Duyn, U wéét toch dat ik het er nooit aftrek, bij geen enkelen gast.... Ik heb 't U vooraf gezegd toen U huurde....'

'Ja, ik weet wel... Maar ik *dacht* maar... Ik ga zóóveel uit... 't Is op die manier voor U al héél voordeelig...' En dan zuchtte ze met een verongelijkt gezicht, alsof mevrouw het pension niet in de éérste plaats begonnen was om er *voordeel* van te hebben. En na een paar minuten opperde ze weer voor zich heen stekelig-venijnig...

'Op zoo'n manier is 't voor mij eigenlijk meer schade dan voordeel om eens ergens gevraagd te worden... Je kunt de fooi ook nog geven... Maar natuurlijk, mijn familie en kennissen zullen óók denken dat het wordt afgetrokken....'

En dan moet je haar ondertusschen hooren tegen ons aan tafel, - midden in tusschen haar gesar en geplaag van mevrouw, - over de 'kleinheid' van haar moeders leven thuis, en over haar eigen 'drang' om te helpen, die haar gedreven had al dat 'kleinzielige' van voor je zelf leven den rug te keeren, en zich te wijden aan 'n 'nuttiger' werkkring! Nu, nuttig is ze dan ook zeer. 's Ochtends om 8 uur begint het al met een of andere kliniek, waar ze een dokter helpt met receptjes-geschrijf, of zoo iets 'nuttigs' van dien aard, waarmee zoo'n man geloof ik van zijn kant meent 'n goed werk te doen, door de arme zich vervelende juffertjes quasi wat bezigheid te geven. - Verder is ze secretaresse en penningmeesteresse van 'n half dozijn hoogst nuttige 'vereenigingen,'*) en het restje van haar tijd besteedt ze aan het zich 'ontwikkelen', door het volgen van 'n Cursus in de Engelsche letterkunde, en het 's avonds na-draven van alle lezingen over Vrouwenkiesrecht enz., enz., die hier talloos gehouden worden door dames van haar slag.

Eens kwam er bericht, dat haar moeder zonder meid zat, en bovendien zich niet recht wel voelde...

'Gaat U er niet heen?' - vroeg ik...

Zij keek mij vernietigend aan, en vroeg of ik dacht dat ze voor 'meid wou spelen.' -

Zie je, Ciel-lief, dáár heb je nu de *ware* 'nuttigheid'! Je ouders, en iedereen die je thuis noodig heeft, den rug toedraaien en aan hun lot overlaten, om je in een groote stad, waar ze je best missen kunnen, op te dringen in alle 'vereenigingen' en bij alle 'vergaderingen'; en dan ondertusschen je naaste omgeving teisteren en plagen en het leven onaangenaam maken...

Op een anderen keer vond ik mevrouw in tranen. Eerst wou ze niet zeggen wat ze had. Maar eindelijk kwam 't er uit. Betje, 'n uitstekende werkmeid, had haar de dienst opgezegd. Onze nuttige juffrouw had 'm dat weer geleverd. Haar 'maatschappelijk

*) Dat Clotilde haar gelijmd heeft voor de Vereeniging tot veredeling van den bruut-man, behoef ik je niet te zeggen. -

werk' bracht mee Betje zóólang vóór te houden, dat ze in een of andere 'grooteluis'-dienst wel meer kon verdienen dan in een pension, dat deze ten slotte, hoewel ze al drie jaar bij mevrouw in dienst is geweest, voor de verleiding bezweek, en, met goed gevolg, uitging op een voorname 'betrekking' bij een familie met 'vier booien' en een koetsier en een huisknecht, zooals ze in triomf, na te zijn gehuurd, kwam meedeelen aan mevrouw...

Die 'nuttigheid', - die de arme mevrouw in het ongerief bracht, en hoogst waarschijnlijk ook niet dient tot Betjes geluk, want, terwijl mevrouw heel goed en lief met haar omging, is het de vraag waar en hoe zoo'n knap jong ding nu terecht komt, in een groot huishouden met allerlei Haagsche verleiding - werd mij *te* machtig. En ik viel er onze beminnelijke huisgenoote aan tafel over aan...

'Valt het u heelemaal niet in, dat de arme mevrouw op die manier het slachtoffer is van Uw nuttig-knoeien, uit gebrek aan *wezenlijke* bezigheid,' - riep ik.

Ze keek wit van nijdigheid, en zei dat ik haar beleedigde, en ze me dus niet kon antwoorden. Maar, langs me heen, opdat ik toch kon profiteeren van haar 'hooge levensopvatting', legde ze uit aan de ex-leerares,

dat ‘je plicht meebrengt je te wijden aan de belangen van het volk’. - -

't Muziek-onderwijzeresje, dat gewoonlijk niet meepraatte, opperde schuchter:

‘Maar mevrouw is nu toch het slachtoffer. En Betje had het heusch heel goed hier’...

‘Om zulke details kan je je niet bekommeren, als je werkt voor de groote zaak van de menschheid’! Met die oppervlakkige phrase werd de juiste opmerking hooghartig beantwoord. - -

Ik kon niet nalaten haar nog eens toe te bijten: ‘Uw moeder, die thuis geen meid heeft, en mevrouw-hier schijnen niet te behooren tot “de menschheid.”’ - -

Maar mevrouw, die net binnenkwam, wierp me een smeekenden blik toe. Als ik het wezen boosmaakte, en ze van woede wegliep, dan was mevrouw een vaste huisgenoote kwijt, en daarmee zou ik, uit finantieel oogpunt, meer kwaad dan goed stichten. - -

Nu enfin, van dat pension leven vertel ik je nog wel eens meer... Het wordt nu tijd te eindigen. Ik moet je alleen nog maar even waarschuwen, dat je, in geval je logeerbezoek bij ons doorgaat, je wel moogt wapenen met een ondoordringbaar harnas, een paar pistolen, en andere middelen om je te beschermen tegen Haagsche gekken, of misdadigers die gemakshalve voor gek wenschen door te gaan. Want het wordt een mooie gekkenboel bij ons, zoo van lieverlede. Je herinnert je immers nog wel dien vreeselijken moord in de Boschjes, op die arme mevrouw K., door Marius Brouwer. Wel, alles-welbeschouwd schijnt dat in de oogen van onze justitie maar 'n kleinigheidje te zijn, een zenuwstoringtje, waarvoor je een jaartje, bij wijze van ‘proef’, naar een krankzinnigengesticht gaat,... en voilà tout. Wel heeft de man-zelf verklaard voor de rechters, dat hij niet zeker is of hij 't niet wéér zal doen een volgenden keer. Maar enfin, dat komt er minder op aan, naar het schijnt! Als er weer een slachtoffer gevallen is, dan zal het altijd nog vroeg genoeg zijn hem eens weer, voor een jaartje, op te sluiten, als ‘proef’. Stel je voor wat een geruststellend vooruitzicht voor al de gedegenereerden en willoozen en misdadigers, die heden ten dage welig tieren in ons vaderlandje.... Als er een boos opzet in hun hersenen opkomt, als ze de wilskracht missen zichzelf te beheerschen, of ook, als ze lust gevoelen, onder het heden ten dage zoo gemakkelijk voor te wenden mom van ‘krankzinnig’, een of ander afschuwelijk boevenstuk uit te voeren, dan kunnen ze, met het voorbeeld van Marius Brouwer voor oogen, dat gerust doen, want ze worden met de meest mogelijke égards behandeld door justitie en doktoren, en van alle kanten bekeken en ondervraagd en onderzocht, of er niet een achterdeurtje op te vinden is om de lieve stakkerdjes ontoerekenbaar te verklaren, en de zachtste en kortste straf op hen toe te passen die maar uit te vinden is...

Op die manier wordt het wezenlijk een pretje voor je zelf, als je kunt bewijzen eens 'n zenuw-ziekte of een zenuw-behandeling te hebben ondergaan, die je een vrijbrief geeft in de oogen van Justitia tot het begaan van alle schanddaden en laagheden die in je opkomen! En omgekeerd wordt het een lastig en voor je zelf bepaald schadelijk iets, wanneer je gezond bent naar ziel en lichaam, en het ongeluk hebt daardoor te zijn aangewezen tot de onbeschermde minderheid, die heden ten dage dient tot prooi aan de overgroote zoogenaamd-zenuwzieke meerderheid. - Daarom, ik herhaal je nog eens, kom goed-gewapend bij ons in den Haag. Want, als je wandelt of boodschappen doet, loop je de meest mogelijke kans een of anderen Marius Brouwer tegen het lijf te loopen, die je, om een hem zelf niet duidelijke reden

(*ik* zou zeggen, uit louter lust tot kwaad-doen), op een laaghartige wijze van je leven berooft. En terwijl er dan voor je moordenaar een menigte ‘bewijzen’ zullen worden aangevoerd voor zijn ontoerekenbaarheid, terwijl er allerlei specialiteiten zullen worden bijeengeroepen om na te gaan, of de lieve engel toch, als het maar eenigszins mogelijk is, op de een of andere wijze kan worden verontschuldigd met ziekte of zenuwzwakte, blijft er voor jou - die grof-besnaard genoeg waart van noch zenuwziek noch gedegenereerd te zijn, - gansch en al geen excuus. Jij bent gezond, jij hebt voor zoover ik weet nooit een officieel-geconstateerden aanval gehad van de tijdskwaal: zenuwen. Wat verbeeldt jij je dus wel, dat men voor jou veiligheid en jou wandel-genoegens op den openbaren weg voorzorgen zou nemen, of je zou bijstaan als je wordt lastig gevallen door die lieve, beklagenswaardige moordenaartjes! *Die* kunnen 't immers niet helpen, dat ze ‘ziek’ zijn, de arme engeltjes! Met die stumpertjes moet je medelijden hebben, omdat de beminnelijke stakkerds aan zoo'n lastige kwaal lijden van graag eens iemand die hun niets doet verraderlijk over hoop te steken! Maar waarom blijf *jij*, gezond-mensch, niet thuis! Waarom breng je die lieve schep-

seltjes, die zenuwziek in de Boschjes wandelen, ook in zoo'n ongepaste verzoeking, door je met je gezonde tegenwoordigheid op hun weg te plaatsen. Blijf jij thuis, en sluit je op, daarvoor ben jij een gezond, niet-gedegenereerd mensch.! De Boschjes, de wandelingen, gansch het openbare leven behoort heden ten dage niet toe aan de gezonden, en aan hen die dat wezen willen, maar aan de zieken, (of die er gemakshalve voor willen doorgaan). Begrijp dat wel, lieve Ciel, want de geschiedenis van Marius Brouwer is daar om het je te bewijzen....*)

Steeds je LOUT.

In de Gevangenis door Maxim Gorki. (Naar de Fransche overzetting van S. Perskie).

X. (*Vervolg van No. 4.*)

'Ja.... met allemaal heb je medelijden..... Soms zijn moordenaars zelfs te beklagen... ja... Ze dooden niet altijd zoo maar in 't wild.... soms is het noodzakelijk, uit wraak..... Misschien moet je sommige moordenaars heel dankbaar zijn... De beul, b.v.... Hij maakt de menschen niet dood zonder reden; hij doet dat tot nut van 't algemeen... Het is geen zonde om een misdadiger te dooden, vind ik... en 't is voor den beul toch ook geen prettig werk, wel?'

Miesja boog zich plotseling naar het raampje van de deur; hij wilde zien welke uitdrukking nu te lezen stond op het gelaat van dien man, die zonder de minste reden zijn eigen zoon had verstooten, en toch met meewarige stem sprak over den beul.

Maar het gelaat geleek als altijd op een steen vol barsten, en de oogen blikten als door troebel glas.

'Waar kijkt u naar?' vroeg de oude man.

'Och, niets...' antwoordde Miesja zacht... 'maar Kornei Danilovietsj, waarom vond u het niet goed dat uw zoon tot die secte toetrad?'

'Men zei dat het een... slechte secte was... En toch waren hier een jaar of drie geleden vier gevangenen, die er ook toe behoorden.... We konden niet ontkennen dat het menschen waren om eerbied voor te hebben.... Kalm en verstandig... niemand kon ze ooit op iets leelijks betrappen! Het waren beste gevangenen; ja, dat moet gezegd!' Ik heb hun gevraagd of ze ook iets van Alexis wisten; ze hebben me toen gezegd dat ze hem niet kenden! hun secte is zoo talrijk, zeiden ze. Dat geloof ik ook wel... we krijgen er hier dikwijls....'

Even zweeg hij en ging toen door:

'Het aantal gevangenen wordt hoe langer hoe grooter.... Vroeger hadt je alleen maar dieven, moordenaars, roovers, soms kerkschenders.... nu heb je studenten, werklui, allemaal politieke gevangenen en zulk soort menschen.... 't Is vreemd....'

'De oorzaak is duidelijk genoeg,' viel Miesja hem met vuur in de rede. 'Men begrijpt elkaar niet.... We willen het leven beter en mooier maken, beter voor iedereen... en daarom worden wij gevangen genomen...'

Achter de deur werd even zacht gelachen, toen sprak de oude man, al kuchend:

*) Noot red:
Het vonnis is inderdaad uitgesproken overeenkomstig den eisch: Opsluiting voor hoogstens één jaar in een krankzinnigen-gesticht!!

‘Dat soort dingen heb ik al zoo dikwijls hooren zeggen.... Ja! zoo spreken jullie allemaal!....’

Hij stond op en verdween van de deur, alsof hij boos was en uit z'n humeur.

Een anderen keer vertelde hij het volgende verhaal:

‘Ik ben heel toegevend,’ begon hij; ‘ik heb zelf veel geleden, en daarom kan ik me zoo goed in het leed van een ander verplaatsen....

In mijn gang was een gevangene die al eens ontsnapt was: een flinke, mooie, vriendelijke man.... Hij was van boeren-afkomst, maar als ie lachte, dan dacht je dat een groote meneer voor je stond, zoo zelfs, dat je hem niets kon weigeren. Als hij zei: “Kornei Danilovietsj, geef me wat tabak...” dan deed ik het ook....

Eens had hij een mes, ik weet niet waar gestolen; daar maakte ie een vijl van, op de een of andere manier had hij wat smeer bemachtigd, en daar begint ie me de tralies van z'n venster door te zagen.... Ik had hem dadelijk in de gaten.... toch had ik meelij met 'm.’

‘Nee, lukken zal het niet, vriend!’ dacht ik. Eerst liet ik hem z'n gang gaan. ‘Laat ie maar zagen, dan verveelt ie zich niet,’ zeg ik bij mezelf... Een heelen tijd was hij er aan bezig,.. drie weken misschien... en altijd lette ik goed op hem... en al dien tijd voelde ik meelij met 'm.’

Kornei Danilovietsj lachte even.

‘En toen hij er eindelijk mee klaar was, toen heb ik den directeur gewaarschuwd.’

‘Waarom, waarom den directeur?’ riep Miesja uit op droeven toon.

‘Wat kon ik anders doen?’ vroeg de oude man. ‘U hadt den gevangene zelf moeten waarschuwen.’

‘Een koddige inval’, hernam de cipier. En de doorgevijlde tralies?’

‘Dan hadt u hem toch kunnen waarschuwen, toen hij er mee begon!’

‘Ja, dat 's waar, dat had ik kunnen doen. Maar toch was het beter zoo; het was een goede afleiding voor hem.’

‘Werd ie gestraft?’

‘Ja dat spreekt!... Dat kan niet anders. Hij is gestraft....’

‘Zwaar?’

‘Dat herinner ik me niet precies.... een maand streng arrest.... en later, voor de rechtbank, kreeg hij er nog wat bij.... nog een paar jaar gevangenis-straf - precies herinner ik het me niet....’

‘Wat een stomme streek!’ riep Miesja uit, die moeite had om niet in een aanval van woede los te barsten. ‘Wat een verminkte levens, het leven, ja zoo wordt het leven verwoest en verminkt!’

Het sombere gelaat van den ouden man maakte een vreemde beweging voor het raampje, na een zucht of een gaap, sprak hij langzaam:

‘Ja.... dat is zoo.... het leven verandert nooit!’

Zoo spraken de grijsaard en de jonge man urenlang samen; de eene koud en onverschillig, de ander, verdrietig door een gevoel van eigen onmacht, onthutst door zooveel ellende.

Tusschen deze twee menschen bevond zich een zware, stevige deur, met verroeste sloten en scharnieren; en de praatzieke opzichter, die nooit was uitverteld, stapelde door die kleine opening de naargeestige puinhoopen van zijn herinneringen in de ziel van dien jongen man.

Diepe, smartelijke gewaarwordingen maakten zich van Miesja meester. Zwaar voelde hij zich terneergedrukt: niet door het oude, sombere gevangenis-gebouw, maar door al wat hij zag en hoorde. Dat stapelde zich op al hooger en hooger, totdat zijn ziel zich nauw omsloten gevoelde door dreigende, beangstigende muren.

Tijdens z'n slapelooze nachten, als hij op zijn bed lag uitgestrekt, turend op de zoldering van gebarsten steenen - trachtte hij de opgedane indrukken te ziften; hij zou die zoo gaarne tot een rond, massief geheel vormen, doch tevergeefs....

Eens vroeg hij Ofizerof:

‘Bevalt dit leven hier u werkelijk?’

‘Als je niet geslagen werd, dan zou het zoo kwaad niet zijn,’ antwoordde de oude man met z'n zacht-klinkende stem.

‘Wie slaat u dan?’

‘O, ik word niet dikwijls geslagen.... Soms geeft de onder-directeur me een klap om mijn ooren.... Ik spreek in 't algemeen.... De gevangenen vechten - ze vechten met elkaar.... vreeselijk om te zien.... En de opzichters slaan... niet iedereen, want er zijn erbij die ze niet durven aanraken. Maar de gevangenen die ze wel durven slaan, daar beuken ze dan ook op los.’

Hij maakte een angstig gebaar met z'n schouders, keek schuw om zich heen, en terwijl hij z'n mooie, amandelvormige oogen wijd-open zette, ging hij voort:

‘En ik kan niet aanzien dat iemand geslagen wordt.... dan ben ik zoo bang....’

‘U moest een andere betrekking zoeken, wat het ook is,’ raadde Miesja.

‘Waar en wat?’ hernam Ofizerof, de droeve oogen neerslaand. ‘Ze vechten overal.... Het heele leven is een gevecht, dat weet ik.... Alleen mijn moeder heeft me nooit geslagen.... En misschien zijn er ook kloosters waar ze nooit slaan.... Ja, ik had in een klooster moeten gaan.... alleen...’

Plotseling zweeg hij. Ze stonden nu bij den hoek van de binnenplaats, waar afval en vuil lag opeengehoopt. Boven hen dreven zwarte wolken traag en zwaar voorbij; er woei een hevige wind, die de geluiden uit de stad met zich voerde en voortsleurde.

‘Wat ‘alleen?’ vroeg Miesja.

‘Ziet u, maar -’ hernam Ofizerof op gejaagd-fluisterenden toon, knippend met de oogen, alsof een felle lichtstraal hem plotseling verblindde;.... ‘maar, misschien is het dwaas, maar....’

‘Maar wat?’ vroeg de jonge man levendig, hoewel hij zijn stem ook tot een gefluister deed dalen.

Ofizerof kwam een stap nader en sprak met bevende stem:

‘Het is.... ik denk zoo dikwijls aan God... Is u geloovig?’

Miesja boog even het hoofd, en antwoordde toen heel zacht:

‘Dat - weet ik niet.’

‘Ik weet het ook niet,’ hernam de cipier. ‘Ik denk zooveel aan Hem... Als Hij wezenlijk bestaat, waarom dan al die ellende... al die wreedheden? U die geleerd is.... zeg, waarom gebeuren die afschuwelijke wreedheden?’

Groote, troebele tranen blonken in zijn oogen. Ze rolden over zijn wangen toen hij het hoofd schudde, en met haastige schreden verwijderde hij zich, zonder meer om te zien.

(Wordt vervolgd.)

Kunst en Wetenschap.
Het standbeeld van Coligny te Berlijn.

De naam Coligny heeft voor ons Nederlanders een goeden klank.

Als vierde echtgenoote van Prins Willem I, die haar gemaal overleefde, is Louise de Coligny, de middelste der drie historische vrouwen, wier nagedachtenis voortleeft in de harten der ware vaderlanders, en wier namen gekend zijn door ieder wiens aandacht door de geschiedenis van ons Vaderland wordt bezig gehouden.

Vóór haar leefde haar schoonmoeder Juliana Van Stolberg; nà haar haar schoondochter Amalia van Solms.

Louise's vader eeren we door zijne dochter hoog te schatten en het was dus eene goede gedachte van den Duitschen Keizer om een standbeeld voor den Admiraal op te richten, die in den Bartholomeusnacht van 24 Augustus 1572 te Parijs als een offer van godsdiensthaat viel.

Des Keizers handeling is een daad van piëteit. Moge de verwantschap al eenigszins gezocht schijnen tusschen den Admiraal Coligny en den Keizer, dat zij bestaat is niet weg te praten.

Uit den echt van Prins Willem I en Louise de Coligny, dochter van den Admiraal sproot onze vredevorst en stededwinger Frederik Hendrik, en uit diens huwelijk met Amalia van Solms werd Prinses Louise geboren met wie de Groote Keurvorst getrouwd is; van den Grooten Keurvorst komen wij gemakkelijk op de filiatie, aan wier einde de Duitsche Keizer staat.

De oprichting van dat standbeeld heeft een veelzijdigen achtergrond. Daarmede huldigde Keizer Wilhelm een beroemden voorvader; als protestant voldeed hij er door aan de behoefte om een rechtmatige hulde te brengen aan den martelaar des geloofs; en meteen werd een Franschman geëerd en hoog gesteld, die in Frankrijks historie een beteekenisvolle figuur is geweest.

Het opschrift laat aan duidelijkheid te wenschen over. Het luidt: ‘Gaspard de Coligny, Admiraal van Frankrijk, overgrootvader van de gemalin van den Grooten Keurvorst, Louise Henriette van Oranje.’

Er is eene bedenking tegen de namen Louise Henriette, want haar doopinschrijving in het kerkregister der Waalsche gemeente te 's-Gravenhage luidt als volgt:

‘Louyse fille du Prince d'Orange a esté presenteé par Messieurs les Nobles de la Hollande, le Magistrat de ce lieu de La Haye et la comtesse Ernest de Nassau; le 16 décembre 1627.’

Een goed portret van haar door Gerard van Honthorst vindt men in het Gemeente Museum te 's-Gravenhage.

De Groote Keurvorst leek een schitterende partij voor haar; de legende zegt, dat zij noode tot dat huwelijk overging.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

Oud-Gemeente-archivaris.

Den Haag.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

P. - Uw brief van April vangt aan met een beschouwing over het socialisme, waarmee ik het zoo ééns ben van a - z, dat ik dien aanhef het liefst hier letterlijk zou overnemen. Ik doe dat niet, omdat gij in Uw beschouwing verscheidene namen en sommige particuliere handelingen noemt, zoodat het U wellicht niet aangenaam zou zijn als ik dat alles publiek maakte. Laat mij echter althans deze woorden van U geheel en al tot de mijne maken:

Vroeger, toen ik jonger was, aanvaarde ik min of meer de socialistische ideeën, *want, gevoelig als ik was voor het lijden van anderen*, *en de kritiek op de verhoudingen in de maatschappij ten deele erkennende, meende ik dat dit de eenige uitkomst zou zijn.*

Juist zoo is het mij-gegaan. Opgegroeid in een kring waarin de toestanden op deze wereld werden beschouwd uit een orthodox-geloovig oogpunt, leerde ik later, toen het leven mij ineens ruw aangreep, een geheel anderen en vrijeren blik krijgen op de maatschappij, waarin ik, heel-jong nog, plotseling *alleen* stond, zoodat ik niet meer het enge eigen kringetje van aristocratie en orthodoxie, maar gansch nieuwe landen, nieuwe menschen, nieuwe denkbeelden, nieuwe toestanden leerde kennen. Het gevolg daarvan was, dat ik een tijdlang, evenals gij, heel veel voelde voor ‘socialistische ideeën’, omdat de grenzenlooze onrechtvaardigheid en gemeenheid en willekeur onzer zoogenaamd welgeordende en beschaafde maatschappij mij met walging en weerzin vervulde tot stikkens toe. Maar, al opmerkende en om mij heen ziende, is het mij steeds duidelijker geworden, dat socialistische ideeën gansch en al onuitvoerbaar zijn, omdat zij strijden met het karakter, den aanleg, de natuur van den mensch, zoodat dientengevolge sommige leiders van het

socialisme - ik spreek van buiten- en binnenland beide - zich *nu* reeds evengoed schuldig maken aan onrechtvaardigheid, gemeenheid, oneerlijkheid, hebzucht, knoeierij, als dat het geval is met sommige leidslui van elke andere partij. Ik heb in de Lelie verteld de geschiedenis van l'Action, het socialistische blad, dat voor een paar jaar in Frankrijk is opgericht en dat nu reeds op vuile manier is verkocht aan 'het kapitaal', waartegen quasi wordt gestreden, en dat met de opoffering van den persoon van een der bekwaamste en onbaatzuchtigste leiders en oprichters, dien men eenvoudig als een hond heeft weggejaagd toen hij lastig werd. (De gansche zaak is een rechts-zaak geworden, en uit de door mij gevolgde verslagen ervan in fransche bladen-zelf blijkt het bovenstaande zonneklaar, zoodat niemand het heeft kunnen goed-praten). En ieder die oogen heeft om rondom zich te zien, en om te lezen de lessen der geschiedenis, kan nagaan hoe weinig de socialisten doen wat zij beloven, en hoe onmogelijk het is een toestand te scheppen zooals zij die willen, onmogelijk òmdat gansch de mensch-natuur aangelegd is op *ongelijkheid*, in *elk* opzicht.

Heel blij ben ik met uw mededeeling naar aanleiding van het Nelly van Kol-systeem. Gij schrijft:

In het No. van 19 April van de Holl. Lelie zegt u:

'Zooals hij daarin het omgaan van Eva met dieren en planten beschrijft, juist zoo ben ik ook opgegroeid alles ziende, alles bijwonend en toch volkomen niets begrijpend.' - Zoo ben ik opgegroeid, en zoo wij allen buitenmenschen. Nu ik het vind in de corresp. wil ik u wel zeggen, dat ik me niets herinner uit mijn jeugd dat ik me bij paring met dieren iets daarvan voorstelde. En nu ik een jongen heb van 10 jaar merk ik bij hem hetzelfde op. Kinderen juichen als de merrie een veulentje krijgt - en toch zij begrijpen er niets van. Zij denken er niet eens bij.

Het doet mij altijd zooveel genoegen wanneer er, juist ook door ouders, geprotesteerd wordt tegen die m.i. reeds van *onreinheid* getuigende bewering, dat een kind zulke zaken, die per-se boven zijn bevatting gaan, van haver tot gort zou moeten leeren begrijpen. Een beter middel om de kinderen op te voeden tot onreinheid en onreine gesprekken onderling bestaat er m.i. niet, dan hen spreken over deze questies op een wijze, die hun aandacht erop gaat vestigen en hunne belangstelling levendig maakt. In mijn ouderlijk huis werd elken dag uit den Bijbel hardop gelezen, en gelijk ieder die don Bijbel kent weet, komen er wel eens in sommige hoofdstukken woorden en geschiedenissen voor, die Nellie van Kol c.s. zeker, in verband met haar 'systeem', zou gaan uitpluizen met quasi-reine kindertjes totdat ze van louter 'reinheid' m.i. gansch en al onrein waren geworden. Maar juist omdat die woorden en die dingen zoo *gewoon* werden gelezen dacht ik er *niets* bij, begreep ze niet, en verdiepte er mij zoo weinig in, dat het mij nooit is ingevallen om opheldering te vragen noch bij mijn ouders noch bij mijn broers of mijn schoolkennisjes. En dat ik noch een achterlijk, noch een weinig-vragend of niet-opmerkend kind ben geweest, zult gij u wel kunnen voorstellen. Een kind begrijpt uit den aard der zaak alleen het zinnelijke gedeelte van liefde, niet het geestelijke deel erin. Als men het dus gaat attent maken op dingen die het alléén van de zinnelijke zijde kan begrijpen, dan gaat men het per-se africhten op onreinheid en zinnelijkheid... en *erger.*

Ik ben heel blij dat gij mij alles over u-zelf hebt verteld, want daardoor leer ik u kennen, uw omstandigheden en uw opvoeding. En daar ik-zelve zoo anders groot-werd, en thans, langs een gansch anderen levensweg gevoerd dan de uwe, en zelfs behoorende tot een ander geslacht dan gij, gansch en al zoo denk als gij het

doet, kunt gij daaruit zien hoe het leven ten slotte 'de' opvoeder is, dengene van wien wij het meest en het best leeren kunnen. -

Ik-ook geloof met U, dat het opruien van werklui tegen patroons, enz., voor een groot deel moet 'dienst doen voor de partij-leiders'. Hetzelfde geldt in alle standen. Onwijze, met hun tijd verlegen dames ruien dienstboden op, en verwonderen zich dan later, dat 'die menschen' zooveel pretensies bebben, enz., enz. Maar m.i. ligt de schuld voor een groot deel aan het *gebrek aan liefde*, dat hoe langer hoe grooter wordt heden ten dage waar het de verhouding geldt van meerdere tot mindere, van werkgever tot ondergeschikte. Alles wordt geregeld naar wetten van *recht.* Maar voor het vroeger beginsel, dat alleen in staat is een blijvendgoede verhouding te scheppen, het trachten elkander lief te hebben, te helpen, te waardeeren, blijkt in onze nieuwe maatschappij geen plaats. En juist om die reden geloof ik voor mij ook, dat alleen de godsdienst, het geloof, in staat is den mensch-in-het-algemeen te leeren goed en liefdevol met zijn naasten en zijn ondergeschikten om te gaan. Er zijn uitzonderingen, hooger-staanden, die het óók kunnen uit eigen-behoefte, uit ingeboren naastenliefde, maar zij zijn de uitzonderingen. De meerderheid van het menschdom is zoo ingeboren egoïst en harteloos, dat men het geloof, de godsdienst, noodig heeft om haar op den rechten weg te houden. -

En wat nu het geloof-zelf betreft, waarover het laatste gedeelte van Uw brief handelt, ook op dit punt zijn wij het ééns; want, gelijk gij reeds schrijft, stemmen wij gansch en al overeen op het punt theosofie, die ons beiden onbevredigd laat, en eveneens is dat het geval wat het woorden-gespeel van vele moderne predikanten aangaat. - M.i. is het oneerlijk op den kansel te gaan staan preeken over 'God', als men eigenlijk niet weet, wat men zich-zelf daarbij denkt, en of men gelooft aan een Voortbestaan en een God, of niet. Zoodra men het goddelijke van den Bijbel gaat ontkennen en daarvoor in de plaats stelt het menschelijk geredeneer van: Dit er in is 'wetenschappelijk' niet-waar, en dit er in is 'wetenschappelijk' *misschien*-waar, enz., enz., laat men los de vaste, eenige bodem van wezenlijk geloof, en wordt alles twijfel en onzekerheid. Vandaag is dan dit niet waar, volgens professor Deze, en morgen is dat weer wel waar, volgens dominee Die, en overmorgen vindt Geleerde Gene weer een nieuw soort godsdienstje uit met zoo-veel of zoo-weinig theosofie of Bijbelhoofdstukken, of wat ook, er in als hij gelieft vast te stellen met woorden-geleerdheid. En mij is het een raadsel hoe er steeds opnieuw menschen worden gevonden, die met dergelijke door *menschen*-geleerdheid in elkaar gezette godsdienst-wijsheid (of dwaasheid?) meegaan en haar begroeten als 'de' waarheid. Ik kan mij voorstellen dat men den Bijbel aanneemt als het Woord van God, en dan dat Woord aanneemt als Richtsnoer van zijn leven *omdat* het Gods Woord is. Ik kan mij dat te beter voorstellen, waar die Bijbel eeuwen achtereen zichzelf handhaafde en in staat was gansch de wereld te hervormen; want dat niet te loochenen feit pleit *voor* zijn goddelijkheid. Maar ik kan mij niet voorstellen, dat men de geleerde bijbel-uit*leggingen*, of Oostersche uitspraken, of wetenschappelijke onderzoekingen van *menschen* aanneemt als *godsdienstige* waarheden, en op die feilbare *menschen*-wijsheid gaat bouwen een theorie van 'geloof' in onzienlijke en verborgen dingen. Ik heb een allerliefste oude dame gekend, ontwikkelder en rijper in geestelijk leven dan de meesten onzer. Zij is nu reeds lang dáár waar ze meer ervan weet dan gij en ik te samen, maar bij haar leven hebben zij en ik menig 'theologisch' gesprek gevoerd. Vele jaren lang was zij beslist ouderwetsch-modern, en placht te zeggen dat zij niets wist van het Hiernamaals. Zij behoorde tot die sympathieke oude menschen, die gaarne en zonder vreeze denken over het onvermijdelijke van het

moeten-scheiden van al wat ons lief is. Hare gedachten verwijlden in het laatst van haar leven bijna onophoudelijk bij het naderend einde, ofschoon zij gezond nog was van lijf en van geest. En zoo ook leerde zij de theosofie kennen, en voelde er zich toe aangetrokken, zóó zelfs dat ze zich een theosoof noemde ten slotte. Het was echter aandoenlijk haar te hooren zeggen, waar het sommige punten goldt die in strijd kwamen met haar vroeger modern-geloof: 'Och, *dat* zal ik nu maar *niet* zoo gelooven als de theosofen het willen, want dat vind ik niet prettig - -' - We zwegen allen als zij zoo iets zeide, in eerbied voor een overtuiging die haar zoo zichtbaar sterkte en gelukkig maakte. Maar we moesten dikwijls in stilte glimlachen om dat naieve niet willen gelooven wat ze 'nietprettig' vond. En is dat nu niet juist een voorbeeld van wat ik bedoel? De modernen, de theosofen, de buddhisten, al de nieuwe godsdiensten, maken zich zelf uit *menschen*wijsheid de een of andere leer terecht, en zij die zich daarbij aansluiten nemen er uit over, wat hun 'prettig

lijkt' en laten weg wat hen niet bevalt. Slechts wie voor zijn geloof een *goddelijk* Richtsnoer heeft, durft van dat *goddelijk* Woord geen tittel of jota weg te laten. Vandaar dat ik alleen de leer der R.K. kerk en van het daarmee verwante orthodox-protestantisme, die zich gronden op de *goddelijkheid* van den Bijbel, kan begrijpen en kan navoelen.

Wat de 'zondeval' betreft, ik kan die geschiedenis best begrijpen, en vind het eenvoudig laf en min om haar, zooals spotters doen, belachelijk te maken als een zonde van een appel-wegnemen, waarvoor wij allen moeten boeten, en dergelijke flauwe praat meer. Maar niet kan ik begrijpen dat de goddelijke Rechtvaardigheid die zonde maakte tot *erf*-zonde, en ons zoo allen weerloos laat boeten voor wat één misdeed. Als Hij ons allen opnieuw de gelegenheid gaf tot zondenrein blijven, dan zouden wij althans nog voor een nieuwe keuze staan en zelf beslissen kunnen wat we willen. Maar nu zijn wij allen 'in zonden ontvangen en geboren', lichamelijk en geestelijk besmet met de zonde, die niet wij-zelf begingen, maar die een ander deed. Dit echter zijn verborgenheden. Ik-voor-mij ontken ze niet en beoordeel ze niet. Ik zeg slechts dat de zaak zelf strijdt tegen *mijn* menschelijk gevoel van Rechtvaardigheid. - En hoe ouder ik word hoe meer ik mij afwachtend neerleg bij die gedachte, die de Genestet zoo schoon weergeeft in zijn leekedichtje van 'Gemoedelijke ouderdom':

> Al nader blauwen gindsche kusten;
> Een kort geduld... en beter dan
> Gij hier weet ik er 't fijne van.

Nu heb ik Uw eersten brief van April naar volgorde beantwoord, en ga ik over tot het naschrift dat ik een paar dagen later ontving, en waaruit ik met genoegen constateer, hoeveel overeenstemming er tusschen ons bestaat, daar gij alles onderschrijft wat ik in de Lelie van 22 Febr: heb geschreven over 'Den weg tot Geluk door L.N. de Jong, en in verband daarmede over het oppervlakkige van menig 'ongeloof' en het benijdenswaardige van een *wezenlijk* geloof.

Wat de vraag betreft die gij mij doet in dien brief omtrent de opvatting van de zonde uit een orthodoxprotestantsch oogpunt, ik ben een beetje huiverig om mij te wagen aan theologische *uitleggingen*, en dat nog wel in een zoo diepzinnige questie. Maar ik verwijs U naar de bron waaruit ikzelve heb geleerd: De Heidelbergsche Cathechismus. Deze maakt U dit alles in Vragen en Antwoorden zeer duidelijk. Het is een niet duur, klein boekje; den juisten prijs weet ik niet. - Evenals gij-zelf vind ik dat belijden en doen moeten overeenstemmen, en dat vele zoogenaamde Christenen van allerlei richting daartegen zondigen. In hun particuliere leven moeten zij-zelf dit verantwoorden aan eigen geweten. Ieder onzer moet voor zich-zelf verantwoorden, of hij zondigde tegen wat zijn of haar lippen belijden, uit zwakheid, uit niet-anders-kunnen, dan wel omdat het hem (haar) geen ernst is met die belijdenis, omdat die belijdenis omgaat buiten zijn (haar) leven, en slechts is een *mond*-belijden, een onoprecht woordengespeel. Maar als ik om mij heen zie, dat een 'christelijke' Regeering voortdurend dingen doet, strijdig met wat de Bijbel leert en eischt, als ik 'christelijke' staatslieden zie knoeien en liegen, als hadden zij nooit van wat de Bijbel op dat punt eischt gehoord, in één woord als ik zie, dat zij, die zich christenen noemen, niet toevallig of in een onbewaakt oogenblik, maar stelselmatig en onophoudelijk geheel anders leven en doen dan de Bijbel, in wien zij heeten te gelooven, van hen

eischt, dan noem ik-voor-mij zulke menschen *huichelaars*. Ik verwijs U overigens naar 'Mara' van mijn hand (thans afzonderlijk uitgegeven bij den heer L.J. Veen, Amsterdam), en ook naar het stukje voor Excelsior (zie Lelie van 31 Mei 1905: Woorden en Daden), waarin ik het meer speciaal heb over de niet-christenen en hun mond-belijden zonder er naar te doen. -

Wat ten slotte uw vraag betreft naar den prijs van het boek van L.N. de Jong, De Weg tot Geluk, gij kunt dien te weten komen door den uitgever een briefkaart te zenden. Ik geef steeds in boekbesprekingen den naam op der uitgevers. Dan kan men zich voor alle inlichtingen betreffende den prijs (gebonden, ongebonden, pracht-uitgave enz.) direct tot hen-zelf wenden. Als het niet tegen mijn principe streed, ter recensie ontvangen boeken uit te leenen, zou ik u gaarne mijn exemplaar afstaan. Ik vind het echter niet billijk daardoor indirect den uitgever te benadeelen, die zulke exemplaren gratis verzendt aan den recensent, maar er schade bij heeft wanneer deze ze dan kosteloos gaat uitleenen.

En nu behoef ik u wel niet meer te zeggen dat *en* uw brief zelf *en* de lengte ervan mij recht aangenaam waren, en dat ik mij aanbevolen houd voor meerdere gedachtenwisseling.

A.N. - Den brief zond ik door. Het schetsje bewaar ik nog. Veel dank voor uw schrijven.

Coba. - Ik heb het sonnet ontvangen, en plaats het nu gaarne.

J, F.T. - Inzendster van een anonymen brief uit Sitoebondo. Maak s.v.p. uw naam bekend. Ik zou u zoo graag antwoorden en een en ander uit uw schrijven overnemen, maar met een anonym schrijven laat ik mij principieel nooit in. Ik bewaar uw schrijven totdat ik nader van u heb gehoord.

Hotspur. - Probeer toch electriciteit voor uw aangezichtspijn! Het heeft mij prachtig geholpen, ofschoon de dokter die het mij aanried, en die van alles had geprobeerd, zelf zei dat het misschien niet zou helpen daar mijn aanval zoo hardnekkig was. Ik heb het na dien tijd slechts eens teruggekregen, en ben toen opnieuw op dezelfde wijze behandeld en met hetzelfde prachtige gevolg. Van kind-af heb ik ermee gesukkeld, en niets hielp. Nu heb ik na die laatste behandeling in geen vier of vijf jaren er last van gehad, zelfs niet in de geringste mate. Het is of ik het nooit heb gekend.

Hartelijk dank voor uw vriendelijke instemming met mijn woorden aan Capricitia, en mijn boekbeschouwing over Pan. Gij zijt de derde die mij daarover op die wijze schrijft. Ja, het hoofdartikel van ds. Ternooy Apèl over het dwaze van cijfers voor 'vlijt' enz. beäam ook ik zeer. Wij hadden ook cijfers op school. Ik ken het systeem. Zendt het artikel uit: Je sais tout. Dat plaats ik gaarne. Ook: Een lach komt gauw. Hartelijk gefeliciteerd met den goeden uitslag der examens, en beterschap met uw aangezichtspijn. Ik kan er voor meevoelen want het is een ellendige kwaal.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Berichten.

I.

De corr: aan **Maria D.** (reeds afgedrukt) moest door plaatsgebrek overblijven.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II. Nationaal Bureau van Vrouwenarbeid.

Rubriek A.C. N°. 14701
's GRAVENHAGE, 26 Juli 1905.

Geachte Redactie.

Mogen wij U beleefd verzoeken onderstaand bericht wel in Uw blad te willen opnemen.
Hoogachtend, met dank,
MARIE JUNGIUS, *Directrice.*

Het Nationaal Bureau van Vrouwenarbeid zal als andere jaren wegens schoonmaak en vacantie *gedurende de maand Augustus gesloten zijn.* De aanvragen die nog voor 1 Augustus mochten inkomen, zullen eerst in September in behandeling kunnen worden genomen, terwijl ook de thans loopende aanvragen pas in September zullen worden afgehandeld.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.
Sluiting red: ged:

9 Augustus 1905.
19de Jaargang.
No. 6.

Hoofdartikel
Gij zijt het licht der wereld. *(Slot.)*

Groot is de eigenwaan van vele menschen in den tegenwoordigen tijd. Sterk treedt ook de zelfzucht in deze dagen op den voorgrond. Menigeen schept zich een kringetje om zich heen, waarin hij onbeperkt gebieder wenscht te blijven. Voorwaar, de lieden van de verlichte eeuw hebben wel noodig op eigen onvolmaaktheid te worden gewezen, voor ze als pioniers der beschaving de wereld willen hervormen, en den godsdienst slechts als politiemaatregel denken te gebruiken.

Door Zelfkennis zet men de eerste schrede op den weg tot verbetering van den zedelijken toestand.

Wijsgeeren van vroeger en later zijn de gidsen, die bij dat onderzoek goede diensten kunnen bewijzen.

Zij toch hebben het hart met zijn roerselen en drijfveeren ontleed. Hun scherpziend oog sloeg het leven van den machtigen gebieder en den eenvoudigen onderdaan, van den voorspoedige en den ongelukkige, van den blijmoedige en den droefgeestige, van den geloovige en den ongeloovige gade. Door hun werken leert men hetzelfde volk kennen in zijn opkomst, zijn bloei en zijn ondergang, in zijn luister en zijn vernedering.

Kortom, zij onderzochten het bestaan van individu en massa in zijn hoogten en diepten, met zijn licht en zijn schaduw. Ieder, die zich het zelfonderzoek tot ernstige levenstaak maakt, doet zijn winst met deze lectuur, die hem behoedt voor valsche zelfkritiek. Valsche zelfkritiek! Want ziet, er is niet één kwaad, of de schijnheilige is er toe in staat. Getrouw noemt hij zich tot in den dood. Maar heden avond nog zal hij zijn besten vriend verloochenen. Vlinder en rups zijn bij hem in een persoon vereenigd. Hij boeit door de kleurenpracht zijner vleugels, en jaagt u een rilling aan door zijn afschuwelijk lange haren en zijn kruipenden gang? Wij verkondigen zoo luide: ‘Men moet kwaad met goed vergelden,’ en brengen het ‘oog om oog en tand om tand,’ in toepassing.

Wij zijn fier op onze onpartijdigheid, en

laten ons door winstbejag of eerzucht verleiden tot een dubbelhartige daad.

Wij ijveren voor de waarheid, en trekken ons angstvallig terug, waar men de waarheid in het aangezicht slaat.

Wij noemen ons zelfstandig en schamen ons niet te bedelen om iemands voorspraak, de menschen naar de oogen te zien, invloedrijke menschen te vleien, en zijn zoo veranderlijk als de weerhaan.

Wat men geneigd is voor zelfkennis te houden, is dikwijls de bedriegelijkste, de oppervlakkigste en de gebrekkigste kennis, die men vergaart: Onze fierheid blijkt vermomde hoogmoed te zijn. Verwijt den schraapzuchtige zijn gierigheid, hij zal u ten stelligste willen duidolijk maken, dat het gepaste zuinigheid is.

Wie is dan de man, die ons tot een richtsnoer voor ons eigen leven kan dienen? Is het de dichter, de idealist, die door zijn taal onbewust de snaren van ons menschelijk hart doet trillen, ons voor een oogenblik onttrekt aan de wereld om ons heen, zoodat een gevoel ons doortintelt, zoo verheven, dat we er geen beschrijving van kunnen geven? Neen, want dien kunstenaar ontbreekt de zelfkennis zoo goed als ons zelve. Als genie is hij oorspronkelijk. Hij denkt, wat niemand voor hem dacht, spreekt uit, wat wij slechts gevoelden, doch niet wisten en schept nieuwe vormen uit de oude stof. Hij is van fijner maaksel, dan die hem bewonderen, een hemelbode, wiens verschijning in staat is, de duisternis te herscheppen in een bovennatuurlijk licht, maar... niet door zijn voorbeeld, doch - doordat hij oorspronkelijk is.

De wijsgeer daarentegen is een denker, die zijn gedachten toetst aan eigen ervaringen, die zijn leven in overeenstemming tracht te brengen met de uitgesproken gedachte.

Waar het genie van een dichter zichzelf dikwijls niet bewust is, waaraan hij zijn kracht ontleent. heeft de wijsgeer een bron waaruit hij put, n.l. de wereld.

Daarin verschillen die twee juist. Al heeft de gedachte van den wijsgeer een nieuwen vorm, het inzicht is niet oorspronkelijk. 't Is alleen het verheven gewaad voor het peetekind van zijn gedachte.

Hij tracht door zijn dieper inzicht en scherper waarnemingsvermogen geleid, het ‘Ken u zelven’ tot de hoogste volmaaktheid te brengen, en in tegenoverstelling met het genie van dichter en toonkunstenaar - den mensch en de wereld in nauwer gemeenschap leeren bezien.

Zelden is het genie en de wijsgeer in één persoon vereenigd. Onze menschelijke woning is niet groot genoeg om twee zulke koninklijke gasten te kunnen huisvesten.

Jezus heeft door zijn gelijkenissen getoond, dat hij beschikte over de goddelijke gaven beide:

Oorspronkelijk zijn ze, en in die mate, dat Multatuli - hoe groot athéist - bekende, dat na Hem nooit iets is geleverd, dat in diepte en schoonheid sommige gelijkenissen evenaart.

Daarenboven getuigen vele uitdrukkingen van een menschenkennis, waarmee hij met één blik de geveinsdheid en de eigengerechtigheid van den Farizeeër zoowel, als het oprechte schuldbesef van den tollenaar doorzag.

De wijsten in Israël waren niet in staat Jezus te begrijpen, zoomin als de oester de vlucht van den arend kan volgen. Hij merkte het schoone op in het geringe (aanziet de leliën des velds), het verhevene in het alledaagsche (‘gij zijt het zout der aarde’) het eeuwige in het vergankelijke (‘Hemel en aarde zullen voorbijgaan, maar mijne woorden zullen niet voorbijgaan’.)

Zijn woorden (omdat zij slechts in zoover werden begrepen, dat ze de zonden van uitverkoren mannen Gods kastijdden) wekten een storm van verontwaardiging.

Zijn omgang met al wat behoeftig, onwetend, laag en zondig was, ergerde de priesters. Toch liet de groote Meester - die het menschelijk hart in de verborgenste schuilhoeken doorzag en het trachtte te genezen van de zedelijke kwalen - toch liet Hij zich niet weerhouden, de behoefte weg te nemen, de onwetendheid te onderrichten, op te beuren wat diep gezonken was, te vernederen, wat zich in zijn hoogmoed boven zijn naaste verhief, den boetvaardigen zondaar te prijzen tegenover den trotschen tempeldienaar, den Samaritaan te zegenen, die zich haastte den vijand van zijn volk wel te doen.

Jezus vulde de groote ruimte van den Allerhoogste en den geringsten Israëliet aan met zijne ziel. Hij hoorde met zijn eigen ooren Gods gedachten, en deelde ze in den vorm eener vergelijking, soms op treffend eenvoudige wijze, aan zijn volk mede. Hij kende dat volk, hun kleingeloof, de verdrukking onder de Romeinsche heerschappij, de verachting van de zijde der priesters en levieten, hun onkunde. En toch boog Hij zich tot hen neder. Zacht en vriendelijk klonken

zijn ‘zaligsprekingen’. Geen lentekoelte kon teederder de eerste viooltjes aan den rand der heuvelen kussen, âls zijn hartelijke troostrede de harten der eenvoudige schare verkwikken, als het slot van de bergrede:

‘Wie mijne woorden hoort en die doet, is gelijk aan een voorzichtig man, die zijn huis op een steenrots bouwde enz.’

Maar aan de zachtmoedigheid der vrouw paarde Hij de strengheid van den man van plichtsbesef. Waar Hij de kooplieden in den tempel zag handel drijven, dreef Hij ossen en schapen naar buiten, keerde de tafels der geldwisselaars om en gebood de bezoekers er uit te gaan met de woorden:

‘Maakt niet het Huis mijns Vaders tot een huis van Koophandel!’

En gelijk Hij met de daad hier bewees, den toorn van Schriftgeleerden niet te vreezen, waar het gold, openbare zonden te kastijden, daar spaarde Hij hun zijn roede ook niet, als Hij verborgen zonden trachtte uit te bannen.

Jezus, de groote wijsgeer, die met Zijn scherpzinnig oog, de harten blootlegde, trachtte uit eerbied voor al wat heilig was en uit afkeer van al wat zonde heette, die harten te genezen. Hij, de beschermer van de verdrukten en de leider der geloovige kudde, had in zich de goddelijke macht van het Genie en het hoogverheven talent van een Wijsgeer.

Van Hem is ook het woord afkomstig, dat we aan 't hoofd van deze beschouwing plaatsten: ‘Gij zijt het licht der wereld!’ Niemand kan dat licht in die mate uitzenden, als Hij het vermocht. Maar voor Hem en na Hem heeft de wereld tal van lichten voortgebracht, wier stralen de paleizen der vorsten, de studeervertrekken der mannen van de wetenschap bereikten, maar ook doordrongen tot de hutten der armen. Grieksche en Oostersche fabels werden door denkers als Herder en Lessing in het Duitsch vertaald en hadden al spoedig ook in onze schoolboekjes, kindertijdschriften en lectuur voor ouderen een plaatsje gevonden.

Oud is die wijsheid, en toch blijft de fabel aantrekkelijk om haar eenvoud en haar levensles.

Ziehier b.v. een fabel uit de letterkunde van Perzië, wie weet voor hoeveel duizenden jaren al ontstaan:

Een pompoen slingerde zich om een krachtigen, statigen palmboom en binnen korten tijd had zij den top bereikt.

‘Hoe oud zoudt ge toch wel zijn,’ vroeg de pompoen.

‘Honderd jaar,’ luidde het antwoord.

‘Honderd jaar en dan nog zoo klein! Zie mij eens, slechts eenige weken oud en nu reeds zoo groot.’

‘Dat weet ik wel,’ zei de palmboom. ‘Iederen zomer klimt zoo'n pompoen bij mij op, even hoovaardig als gij, iederen herfst verdwijnt ze. Hoe lang zult gij leven?’

Men gevoelt het, dat hier een wijsgeer aan het woord was, die de menschen bestudeerd had. En grondig! Want ook in deze eeuw nog leven er in de maatschappij, die in den pompoen hun sprekende gelijkenis terugvinden.

Wie onzer heeft niet het een en ander gelezen, dat een vertaling was van den Griekschen slaaf Aesopus?

Hoe algemeen bekend werd spoedig de geschiedenis van den Japanschen steenhouwer! Waar sagen, als deze, zoolang bleven voortleven onder het volk en zoover verbreid werden, daar moet de inhoud een kern bevatten, die voor alle eeuwen geldt en onvergankelijk is. Het is het licht, dat nooit uitgebluscht wordt.

Mannen van lateren tijd, Luther, Kant, Zschokke, zoowel als de Duitsche klassieken Schiller, Goethe en Lessing; Fransche schrijvers als Rousseau, Pascal en Victor Hugo, Italiaansche geleerden als Dante en Virgilius, Engelsche auteurs als Milton, Longfellow, Spurgeon brachten door hun ideeën den mensch tot nadenken en leidden door de stralen van hun vernuft de beschaving soms een kleine schrede, soms een reuzenstap voorwaarts.

Waar dan zooveel sterren om ons, al de eeuwen door, haar licht zonden onder de menschen, zullen wij daar ons afzonderen en de handen in den schoot leggen, zooals de koningszoon van Indië deed. Neen, ieder geve, naar de bron hem schenkt, de een een stralenbundel, een ander een enkelen lichtstraal, zoo zijn we allen bezig, aan één groote taak, die geslachten na ons zullen opvatten, waar wij haar onvoltooid lieten rusten.

'Welke is die taak en hoe vervul ik haar zoo goed mogelijk?' zegt deze en gene. Wie met oogen vol afgunst op zijn broeder ziet, en zich beklaagt, dat hij niet diens talent ontving en zoo weinig naam maakt, terwijl deze alom geëerd wordt, hij vrage ook eens:

'wat zal ik doen met wat God mij gaf?' inplaats van:

'hoe zal ik het aanlegen, om te schitteren onder de menschen als hij?'

Een woord van den wijzen Chineeschen hervormer Confucius geeft hem dan op die beide vragen het volgende antwoord:

‘Altijd *Verder* moet gij jagen,
Zal des levens kroon u dagen;
Altijd *Breeder* de oogen strekken,
Zult gij 's wereld's orde ontdekken;
Altijd *Dieper* moet gij graven,
Zult ge aan 't wezen zelf u laven.’

Slechts volharding voert naar 't *Doel*;
Slechts de volheid schenkt de *Klaarheid*,
In 't onpeilbre schuilt de *Waarheid.* -

H.H. te S.

Sonnet.

Een meisje met een wonder-mooi gelaat
dat blind is. Dus zelf niet kan aanschouwen
dat schoon, maar steeds in duisternis zich baadt.
Zoo droevig-triest gelijk een vaalgrauwe
mist een grijze sluier doet ontvouwen
des nachts door eindloos-stil-verlaten straat,
waarin de huizen heel-bleek in verflauwen
en alles zich in 't rouwkleed hullen laat.

Zóó droevig-triest ga ik het leven door,
die altijd hulpbehoevend zoek en tast
in vreemd' onzekerheid mij-zelf verloor.

Ik voel me nu geheel een arme blinde,
maar troost me met 't vertrouwen dat ik vast
me in het wonder-mooie eens zal vinden.

JULIE VAN LOEN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I. Aan Regina.

Met groote belangstelling las ik uw artikel, getiteld: Levensbeschouwing.

En het trof mij, hoe heel veel overeenstemming er in wat u schreef betreffende het Katholicisme is, met hetgeen ook door de orthodoxe protestanten steeds door wordt geleerd.

Daarom grieft het mij temeer, dat door de kortzichtigheid en dwaling der menschen, de geloovigen nog zoo altijd als met eene onoverbrugbare klove blijven gescheiden.

Ik weet wel, hoe in ons land nu vier jaren lang zich handhaafde op politiek terrein de organisatie van hen, die, van wat kerkgenootschap ook, zich verbonden samen te werken tot het belichamen in de Wet van de Christelijke beginselen, eene poging, die met succes werd bekroond en ondanks allerlei verkleining getuigde van een hoog ideaal en heilige bezieling.

Temeer moet, waar deze poging gelukte, de toeleg der Kerkelijke leiders zijn de verstrooide kudde bijeen te garen.

Immers, waar op allerlei gebied de leidende geesten den weg banen, moeten ook hier de geschikte mannen de obstakels uit den weg ruimen.

De geschiedenis leert, hoe in meer barbaarsche tijden zulks gepaard ging met schokken en heel vaak met omwenteling en bloedstorting.

Nu we echter leven in een tijd, dat de pers gedachtenwisseling algemeener en gemakkelijker maakt, zal ook deze questie haar oplossing kunnen vinden zonder die hevige botsing van vroeger, temeer waar we toch mogen veronderstellen eene meer heldere kijk op de dingen tengevolge van de toegenomen beschaving.

Dit klinkt wellicht optimistisch, doch de geschiedenis beweegt zich in voortwaartsche richting, ondanks de telkens terugkeerende boosheden. -

Om dan ter zake te komen, wilde ik in dit Blad, welks Redactrice zoo gelegenheid biedt van alle zijden de dingen te bezien, tegenover U enkele bedenkingen stellen van ernstigen aard, niet tegenover de grondbeginselen van het Katholicisme, die immers overeenstemmen met de leer des Bijbels en met de overtuiging van alle Christenen, doch tegen later opgekomen leerstellingen, die volgens velen afwijken van het Apostolisch, d.i. door Christus en Zijn Apostelen gegrondveste Christendom, te weten:

1°. het coelibaat.
2°. de Mariadienst.
3°. de heiligenaanbidding.
4°. de onfeilbaarheid van den Paus.

Waar ergens maar in de Heilige Schrift vindt men eene aanduiding voor deze practijken?

Den bekwaamsten Pastor van Rome's Kerk daag ik uit dit aan te toonen.

Ik neem het U, die in deze overtuiging waarschijnlijk zijt opgegroeid, geheel niet kwalijk, zoo u deze (hoewel niet in uw stuk aangeroerde) stellingen ook beaamt.

Mij heeft nog nooit eene verdediging daarvan, voorzooverre ik gelegenheid had er kennis van te nemen, kunnen overtuigen als zijnde afdoend.

Deze halsstarrige gedachten-obstakels bij Rome's geestelijkheid houden m.i. eene verbroedering van de geloovigen tegen en is alzoo in mijn oog eene groote zonde.

Ik geef toe, ook van Protestantsche zijde is veel bekrompenheid, doch waarvoor dient studie en gedachtenwisseling anders dan om die op te ruimen en verder te komen.

Elken Zondag hoort men ook in de Protestantsche Kerken lezen: ‘Ik geloof in eene Heilige Algemeene Kerk’, en spot zoo iets niet met de praktijk? Al wil men zich redden met den uitvlucht, ja, daarmee is gedoeld op eene onzichtbare kerk, dan is dit een schrale troost.

Al is volkomen waar, wat Jezus zeide tot de Samaritaansche vrouw: ‘Er zal een tijd komen, dat men niet op dezen berg of te Jeruzalem aanbidt, maar, dat ieder, die God aanbidt, dit zal doen in geest en in waarheid’, al is dit waar, dan mag men reeds nu niet blijven vasthouden aan de bestaande scheuring.

't Standpunt, dat Jezus aanwees, is het hoogste: de gemeenschap met God is niet afhankelijk van

de Kerk als instituut, doch verwijst naar den Verborgen Omgang door het geloof.

Zoover zijn we echter helaas nog niet.

En het verbaast mij onzegbaar, hoe de Katholieke geestelijken in onzen tijd kunnen vasthouden aan de 4 bovengenoemde dwaasheden, die m.i. geheel ongerijmd zijn.

Zou u kans zien eene meer redelijke en houtsnijdende verklaring van deze overtuiging te geven?

Ik meen wel niet, dat men in die opzichten spoedig van gedachten zal veranderen, evenwel kan eene bespreking nooit kwaad.

Met hoogachting,

Uw dw. dr.

J.B. NAAKTGEBOREN.

II. Aan Regina.

't Zij mij vergund, eenige bedenkingen in 't midden te brengen naar aanleiding van uw artikel ‘Levensbeschouwing’. Hoewel ik uw betoog voor een deel met instemming heb gelezen, kan ik niet laten, tegen enkele beweringen met nadruk op te komen.

Daar staat in de 1e kolom:... ‘in dat Christendom wel het *rijkst* en *levenskrachtigst bloeiend Katholicisme* en al de Katholieken hebben dan ook de rotsvaste overtuiging dat dáár en dáárin alléén in algeheele volkomenheid te vinden is: *“De Waarheid”...*’ en iets verder: ‘Voor ons allen, voor alle menschen kàn er toch maar één Waarheid zijn!!!’

Ja, een deel der laatste zinsnede kan ik beamen; er is met betrekking tot het bestaande maar ééne waarheid, dat is 't wezen der dingen: feiten en toestanden. Iets is, - of 't is niet; de bevestiging of de ontkenning, aan een van beide kanten is de waarheid.

Maar de Waarheid, hier door u bedoeld, 't wezen der onzienlijke dingen; is die ‘voor ons allen, voor alle menschen’? Wordt die vertegenwoordigd door het Katholicisme?

Ik heb daar in mijn ‘Holl. Lelie’ eenige vraagteekens bij gezet.

En nu ga ik niet betoogen, dat eene andere leer dan die der Katholieke Kerk, of dat mijn eigen opvatting de Waarheid behelst; - *dit* wil ik verdedigen: dat geen mensch op deze aarde, noch kerk, noch secte in 't bezit kan zijn van de absolute waarheid met betrekking tot God.

Zich hierop te durven beroemen, is in mijn oogen een even bekrompen als hoogmoedige aanmatiging. - De Waarheid, de Goddelijke verborgenheden aan ons menschen geopenbaard? - Ja, wel zijn we dan verheven, uitverkoren schepselen, als we in weten gelijk mogen staan met God!

Ik moet hier denken aan de Génestet, van wien u een' dichtregel hebt aangehaald (2e kolom) en aan dat wijsgeerig leekedichtje:

> ‘Gij hebt de Waarheid, eedle vrouw?...
> Vergeef, dat ik meteen
> Het nog maar half gelooven wou -
> Ik dacht, *God* had ze alleen.’

Deze woorden zeggen, dunkt mij, alles. Wij menschen in onze begrensde sfeer, wij denken ons den Oneindige en het Heelal even bekrompen als wij zelf zijn; wij beschouwen ons zelf als uitgangspunt, onze aarde als het voornaamste, ons zonnestelsel als 't belangrijkste in het Heelal; - wel, zijn we er al achter, hoeveel zonnen daar nog zweven in de ruimte, hoeveel werelden, soortgelijk aan de onze, met wezens - menschen wellicht als wij? - Hoeveel Waarheden daar verborgen zijn in die duizelingwekkende oneindigheid - welke mensch weet het te zeggen?

En deze Waarheid, die menschen en menschelijke instellingen meenen te bezitten, wat een nietig, klein brokje wordt zij in vergelijking met de oneindige Waarheid - 't Wezen van 't Heelal!

Maar de menschen doen er mee als met hun eigen, persoonlijke kennis: hoe minder iemand weet, hoe meer hij dikwijls prat gaat op 't kleine beetje, dat zijn hersens bevatten.

Hoe heerlijk, diep gedacht staat tegenover dit zich-toeëigenen der Waarheid eene opvatting als die van Nathan der Weise in ‘Die drei Ringe’! Ja, ‘über tausend, tausend Jahre’ zal 't nog wel net zoo zijn als nu: het Hoogere Weten blijft voor den mensch verborgen.

Vergun mij, voor ik verder ga, nog eene opmerking over den volgenden regel van uw schrijven: ‘Haar Hoofd, Haar Stichter, Christus zelve’ (dit slaat op het Katholicisme). Dit is, vergeef me, eene historische onjuistheid, niet Christus was de stichter der Katholieke kerk. Wat Jezus gesticht heeft, was geene kerk; men zou 't kunnen noemen: een' nieuwen godsdienst, eene secte uit volgelingen bestaande, die zich naar hem noemden; doch de Roomsche Kerk is eerst eenige eeuwen later ontstaan.

U spreekt verder (4e kolom) over de Godheid van Jezus Christus; nu, dat is eene leer, waarover velen, en niet alleen de ongeleerden en oppervlakkigen, anders denken; doch hierover geen discussie, want dit is eene zaak van gelooven.

Maar zouden zij, die Jezus' Godheid ontkennen, Hem desondanks niet kunnen vereeren en als hun Meester erkennen, evenals Zijne discipelen deden?

Niets is, dunkt mij, eenvoudiger; er is voor de menschheid nog geen schooner Evangelie gepredikt dan 't Zijne en geen idealer voorbeeld van Godsvrucht gegeven dan door Jezus.

Om naar Zijne voorschriften te leven en God te dienen, behoeven we, m.i., in Hem geen Goddelijk wezen te zien.

Wat u in 't slot van uwe levensbeschouwing schrijft, vind ik zeer schoon gedacht; men kan ook bij de opvatting, die ik hier verdedigde, daarmede instemmen.

Ik zal 't dus hierbij laten, de redactrice dankend voor de plaatsing.

DOSIA.

III.

Lieve Freule,

Graag zou ik willen, dat u onderstaande regelen opnam in de Lelie. Bij voorbaat veel dank!

Om kracht te vinden in 't geloof en gelukkig

te zijn, behoeft men niet, zooals Regina denkt, tot de ‘Alleen zaligmakende kerk’ te behooren. -

Wij, Spiritualisten, en met ons zoovelen, die Jezus beschouwen als een lieven broeder, als het eenig *volmaakt mensch*, dat ooit op deze aarde heeft geleefd en ons door God is gegeven tot voorbeeld en dus ter navolging - wiens geest leeft, zooals ons aller geest blijft bestaan in eeuwigheid, maar die natuurlijk door zijn volbracht leven op aard thans tot een hoogte is gekomen, voor geen van ons allen bereikbaar -, wij, die dit gelooven en die trachten Jezus na te volgen in handel en wandel, al behooren wij dan niet tot een bepaald kerkgenootschap, - heusch, wij allen kennen ook het geluk door 't geloof verkregen, en wat meer zegt, denken evenals de katholieken, dat wij *de waarheid* hebben! Hoe vindt u dat? En neemt dan eens alle andere geloofjes, Doleerenden, Afgescheidenen, Doopsgezinden, Israëlieten, Heilsoldaten, denkt u dan niet, dat ieder geloovig mensch, onverschillig welk origine, niet vast overtuigd is, dat hij *de waarheid* heeft?

Och arme, die zonder geloof rondzwalkt! Ik weet bij ondervinding hoe moeilijk het dáár is, om zonder morren leed te dragen, om ondanks tegenspoed opgewekt te blijven en vooral om *goed* te leven in deze wereld. - Hoe anders wordt alles, wanneer men een voorbeeld voor oogen krijgt van volkomen volmaaktheid en dan te weten: ‘Dat is ook een *mensch* geweest, laat ik trachten, hem wat naderbij te komen!’ Want voor een God is het toch, dunkt me niet moeielijk om rein te zijn en onbevlekt door 't aardsche leven te gaan.

Neen, juist omdat Jezus eens een *mensch* was, vind ik zijn voorbeeld nog meer opwekkend ter navolging. Hij, door zijn smetteloos rein leven zoo nabij God, dus zoo duidelijk begrijpend, wat God welgevallig is. -

Daarom, ik, en met mij velen, spiritualist of niet, vinden het een heerlijk geloof, te weten, dat alles, wat wij hier door moeten maken, dient tot vorming en loutering en dan met onzen broeder Jezus voor oogen, behoeft men heusch geen katholiek te zijn, om gelukkig in 't geloof te wezen.

G.

‘Schetsen.’

I. De brievenbus door Lotos.

Wat staat ge daar onwrikbaar, stijf, gevoelloos, koud, tusschen al die huizen in, alsof ge u niets aantrekt van de geheele wereld, en tóch, wat al hartstochten, goede en kwade, woelen er niet in uw binnenste, wat al misère, wat al vreugde houdt gij in? Berouw, wroeging, ontrouw, liefde, vrindschap, heimwee, ja, wat al niet meer, is een deel geworden van u zelf!

En wat ons, menschen, afwisselend overkomt, dat grijpt u aan op denzelfden dag, op hetzelfde oogenblik! O, gij brievenbus, indien gij er u van bewust waart, zoudt ge dan medelijden hebben met de arme stumperds van ellende, wat zoudt ge dan tot de wetenschap komen, dat er werkelijk niet al goud is, wat er blinkt! Gij zoudt beseffen, dat heel weinig ‘couleur de rose’ is in de maatschappij.... gij zoudt weten, dat de wereld een tranendal was....

Gij zoudt zien, dat de doodstijdingen de geboorten afwisselen, dat de dood van den een het brood is voor den ander, dat het ‘le roi est mort, vive le roi!’ bewaarheid is. Gij zoudt zien, dat met het nieuwe jaar de menschen elkaar gelukwenschen met het jaar dat komen moet, al weten ze niet, welk leed voor hen nog in het verborgen ligt.

Gij zoudt zien, dat wat voor den een plicht is, de ander het niet als zoodanig beschouwt; gij zoudt weten, dat opvoeding in de wereld een groote rol speelt. Gij zoudt opmerken, gij brievenbus, dat godsdienst en politiek de menschen vervolgen en 't hun verbazend lastig maken; gij zoudt zien, dat juist dáárin de meeste knoeierijen plaats hebben.

Gij zoudt opmerken, gij brievenbus, dat geld en nog eens geld het geheele menschdom in pacht heeft, maar gij zoudt ook zien, dat niet allen, die geld hebben, gelukkig zijn, dat zij hun vermogen er aan zouden willen geven, als slech één glimpje van geluk hun deel kon zijn....

Als tegenstelling zult ge ook ontwaren, dat liefde, dankbaarheid, zelfopoffering, medelijden nog te vinden zijn op deze wereld, maar domineeren doen zij niet. Gelukkig hij of zij, die zich daaraan kan vastklampen, die is voor ondergang gered.

Maar gij, gevoellooze brievenbus, gij zoudt ook lachen misschien tot tranens toe, als ge verneemt, dat de jonge wereldburgers tegenwoordig hunne geboorte zelf annonceeren, n.l. dat zij *namens* hunne ouders aan het geachte publiek kennis geven, dat zij hunne intrede in de wereld gedaan hebben. Gij zoudt lachen - dat zoo'n klein wurm zich voorop stelt, zoodat de ouders als het ware er buiten staan en het de schijn er van heeft alsof ze niets met de geheele zaak te maken hebben gehad.

Gij zoudt zien, dat huwelijken en echtscheidingen elkaar snel afwisselen, gij zoudt weten, dat *ware* liefde met een lantaarntje te zoeken is.....

Och brievenbus, als gij dat alles kondet weten, gij zoudt daar niet zoo onvermurwbaar staan, gij zoudt uit elkaar springen, gij zoudt wel willen vluchten, gij zoudt.... ja, gij zoudt wel willen vleesch en bloed worden om te vechten tegen de maatschappij.

II. Te laat door Lotos.

Mannen, vrouwen, kent gij dat woord? Kent gij de angst, de wroeging, de spijt, die het woordje ‘te laat!’ vergezellen en hebt gij ondervonden, wat het ‘te laat’ inhoudt?

Wanneer men te laat komt op zijn werk en als men dan door een veelbeteekenend fronsen van de wenkbrauwen wordt gewezen op de fout!

Er blijft ons dan niets anders over, onze excuses te maken en voor een tweede keer op te passen.

Wanneer men te laat komt aan den trein, dat hij zoo voor je neus wegstoomt, wat staat men dan onbeholpen daar! Hoe zouden we dan niet op de trede willen springen en op deze of andere manier naar binnen willen worden getrokken.

Een arts moet een groote operatie verrichten; de zieke is gechloroformeerd en ligt daar bewegingloos. Hij begint zijn snijwerk maar merkt op een zeker oogenblik, dat hij een verkeerde richting heeft genomen.

Te laat! de zieke moet sterven, er is niets aan te doen! Hij heeft een menschenleven op zijn geweten; het ‘mea culpa’ komt hem zijn geheele leven voor den geest.

Maar als men ‘te laat’ komt aan een sterfbed, waar de zieke steeds uw naam heeft geroepen, en naar uwe tegenwoordigheid heeft gesmacht!

Iedereen heeft in spanning naar u zitten uitkijken of gij al niet komt in de verte; iedereen luistert of er soms iemand den trap opkomt.... allemaal ter wille van de zieke.. en gij komt maar niet.

En àls ge dan eindelijk in de ziekekamer verschijnt, roept men u toe ‘te laat!’

Wat zoudt ge dàn niet hebben willen geven, dat ge u toch nog meer gehaast zoudt hebben, wat zoudt ge dan niet alles hebben willen doen om de stervende weer levend te maken en de zieke nog lieve woordjes willen toefluisteren!....

‘Te laat!’ O, vreeselijk woord, o, vreeselijk oogenblik, als niemand je kon helpen, als je daar alleen staat ten prooi aan de pijnlijkste folteringen!

‘Te laat!’ Gij hebt een stap gedaan voor heel uw leven en het is slecht met u gegaan. Alles is niet meer te veranderen, de toestand blijft hetzelfde. Gij moet den lijdensbeker tot aan den bodem toe ledigen, want er is niets meer aan te doen. ‘Te laat!’ -

III. Een kranke ziel door Lotos.

Ze zat aan de schrijftafel met een cahier vóór en een boek naast zich; zij was bezig met het vertalen van een fransch boek. Zooals ze daar zat, zou men haar een dertiger geven; ze zag bizonder bleek en zwarte kringen vertoonden zich onder hare oogen. Zij werkte den geheelen dag op een kantoor, maar ze had zich voorgenomen 's avonds oòk hard te werken om aan hare gedachten een anderen gang te geven. Waarom? Ach, haar ziel was krank, ze was in den laatsten tijd een ondervinding rijker geworden; heel diep in haar binnenste was iets vanéén gereten, met geweld vanéén gescheurd.....

en het had haar zoo bitter pijn gedaan..... in haar kamertje had ze het van pijn uitgeschreeuwd..... Het geloof, het vertrouwen in dengene, die haar 't liefste was op aard, had zij verloren. Nog lang hield ze zich aan een stroohalmpje vast, niettegenstaande allen en alles hield ze hem de hand boven het hoofd, toen op eens het bewijs van de leugen haar zelf voor de voeten geworpen werd en toen - toen *moest* ze gelooven.....

Ze kon van avond hare gedachten niet bij het werk houden, ze dwaalden telkens af naar zijn portret op den schoorsteen en dan tuurde ze er net zoo lang op, totdat ze den draad van het verhaal heelemaal kwijt was.

Het laatste wat hij haar schonk was ‘het verloren Tooverland’; kon een ingeving beter bedoeld zijn! Ja, zeker, verloren was het, illusies vervlogen, hart, liefde, àlles weg.... niets was overgebleven dan een treurige leegte, wanhopig, zóó wanhopig, dat je niet meer weet wat te doen.

Als ze maar moed had - dan was ze al lang van het wereldtooneel verdwenen, al lang had ze dan die komediespelers vaarwel

gezegd, maar - ze durfde niet..... het was zoo vreeselijk om het te doen, ze kon niet.....

Och, had ze nog maar een moeder, wie ze haar harteleed kon toevertrouwen, bij wie ze haar moede kopje kon neêrvlijen en bij wie ze kon uithuilen..... Maar die had ze niet meer, ook geen vader, die haar met raad en daad kon bijstaan; ze stond alleen op de wereld; ze moest alles alleen dragen, arme ziel!

Werken zou ze maar, tot ze er bij neêrviel; werken is het eenige geneesmiddel tegen de kwalen van de ziel, tegen moreel leed, maar soms ook weigert de energie haar dienst, als de ziel te *ziek* is. Zoo was het dien avond ook met haar het geval.

Liefde is helderziend en tegelijk toch blind, want niettegenstaande dat alles, hield ze in haar binnenste nog van hem. Als hij op dat oogenblik binnengekomen was, dan was ze hem nog om den hals gevlogen; dan - dan had ze uitgehuild aan zijn borst. Dan zou ze hem vragen, waàrom hij dat alles gedaan had, dan zou ze hem zeggen, dat ze er zoo bitter onder leed, ja, ze zou hem nog meer zeggen, nog meer vragen.....

Gelukkig maar dat hij niet kwam, want was het niet vreeselijk, dat hij haar had voorgelogen? Verbeeldt je, dat ze getrouwd waren en hij had het weer gedaan! dat zou toch geen leven zijn en dan was men voor altijd aan elkaar vastgeketend als het ware!

Neen, beter ten halve gekeerd, dan ten heele gedwaald!

Ach, ze zou er zich tegen in zetten, maar het kostte zoo'n moeite; inwendig was alles zoo ziek en pijnlijk.... de wonde was zoo versch het... hartebloed tjijpelde naar beneden en het was of elke bloeddruppel haar deed uitschreeuwen van pijn..... Arme, kranke ziel, daàrvoor is geen kruid gewassen. -

IV. Een lach door Lotos.

Ja, lachen is gezond; een lach zoo uit den grond des harten, zoo vroolijk, zoo dartel, zoo'n ronde lach, dat stemt 't gemoed vroolijk, prettig, steekt anderen aan, doet anderen ook lachen. Hoe menigeen verlangt naar zulk een jovialen lach, als je 't moet *uitbulderen*, zooals men dat noemt.

Verschillende menschen lachen verschillend; de eene lacht hard, de andere zachtjes, de derde zóó aanstekelijk, dat de anderen meê *moeten* lachen of ze willen of niet, de vierde lacht met zijn oogen, in plaats van met den mond, enz.

Zoo'n gezonde lach, dat de tranen je langs de wangen loopen, ja, zoo iets kan men pas met den naam van *lachen* bestempelen, maar er wordt zooveel gelachen, dat geen *lachen* kan worden genoemd. Zoo ook een glimlach; het kan je een dolksteek geven in het hart, een glimlach kan je vreugde verschaffen, het kan je doen haten, het kan een menschenleven vernietigen, een glimlach is tot alles in staat!

Een glimlach kan zijn satiriek, spottend, melancholisch, medelijdend, geestig en tòch is het een glimlach, al duidt het de grootste misère aan!

Er is een glimlach, gul en goedig,
Geestig, schalk en o, zoo fijn,
En toch zoo grenzenloos weemoedig,
Dat zuchten daarbij vroolijk zijn.

Er zijn menschen, die uiterlijk lachen, maar kon men ze inwendig bekijken, inwendig schreien; schreien, intens smartelijk schreien, waarvan niemand iets vermoedt....

Er zijn menschen, die met een glimlach op 't gelaat, de grootste offers brengen, zonder dat men ooit te weten komt, hoe menigen traan die glimlach in hun binnenste heeft gekost....

Er zijn menschen wier glimlach ons eerbied afdwingt, en ons een traan ontlokt aan ons oog....

Daarom schijn bedriegt zoo dikwijls; menschen, gaat nooit op den schijn af; beoordeelt iemand pas, als men 't rechte weet van zijne persoonlijkheid. Gaat niet af op een lachje op het gelaat, dat u geheel en al op een dwaalspoor brengt; dat lachje was niet gemeend, is slechts een masker om een dieper gevoel te verbergen.

Vroolijkheid en scherts wordt dikwijls als dekmantel gebruikt voor de zwaarste melancholie bij menschen, die willen dat hunne ik-heid verborgen blijft voor de wereld; zulke menschen nu worden meestal verkeerd beoordeeld.

Een reine kinderlach, ontsproten uit een reine kinderziel, dàt is een *lach*, onschuldig, aardig, rein; daàr is nog geen comedie bij, dàt is louter natuur, daàr is geen berekening bij, daàr kunnen wij steeds op aan! Daàr schreit het niet inwendig, als het uiterlijk

lacht, neen, zoo'n kinderlach is absoluut waar, dàt is *lachen.*

Onwillekeurig met het neerschrijven van dit alles denk ik aan het volgende:

> Toen gij geboren waart, *weendet* gij, en de omstanders *lachten*,
> Leef zóó, dat als gij sterft, de omstanders *weenen* en gij alleen *u verheugt.*

Ja, dat is mooi gezegd en hòe moeilijk is het Leven, als men het ernstig opneemt en hoe weinig *lachen* sommige menschen *werkelijk* (niet geveinsd) omdat er zooveel misère is in dit ondermaansche! Zou het hiernamaals ons meer vreugde geven?

Sĕnènan.[1)]

Morgen, wanneer de groote vasten in de maand Ramadan ten einde zijn, zal het Javaansche tournooi op de groote aloon-aloon plaats hebben. Reeds bij 't krieken van den dag is de weg van Soerabaja naar Grissee druk bevolkt met bewoners van de omliggende dessa's; allen met hun beste plunje van sterk geprononceerde kleuren aan. De zachte nuances voor kleedingstukken, die het westersch oog bekoren, vinden bij hen geen genade.

Kinderen, eigenaardig uitgedost, en met wit gepoeierde gezichten, dragen in toegeknoopte doeken de noodige lekkernijen mee, want een Javaan gaat zelden naar een feest zonder snoeperijen met zich te dragen.

Hierin gelijken ze groote kinderen.

De mannen met kleurige hoofddoeken om het hoofd gebonden, de nieuwe sarong om de lendenen, en een zwart buisje aan, hebben de onafscheidelijke kris, wellicht een poesaka (heilig erfstuk) van 't een of ander familielid, in den buikband gestoken.

De vrouwen, gedrapeerd in zelf gebatikte sarongs en baadjes van fluweel om 't lijf, doen wat ijdeltuiterij betreft, niet voor hare westersche zusters onder, want ze hebben niets willen nalaten om op het feest uit te blinken.

Met welriekende bloemen in de kondi (haarwrong), briljanten oorknoppen in 't oor, braceletten om de polsen, en de mooie slendang (shawl) luchtig over de schouders hangende, zien ze er recht bekoorlijk uit.

't Belooft dan ook een schoone feestdag te worden: felle zonneschijn en een onbewolkte hemel van lapis lazuli.

Die bonte kleederdracht der bevolking, alle gamma's van citroengeel tot donker blauw doorloopende, harmonieert toch goed met het donkergroen der omgeving. Op het feestterrein aangekomen, bemerken we geen geschreeuw, geen lawaai zooals ten onzent, waar de feeststemming zoo jammerlijk ontsierd wordt, maar overal kalme vreugde.

Duizenden en duizenden zijn op de been en allen hebben zich om de aloon-aloon verzameld.

De dofdreunende gangslagen, het sein van het feest, klinken uit boven het gegons der menigte.

Met dezelfde melodie, ongewijzigd door de vele jaren heengaande, wordt het feest ingeleid. Nogmaals klinkt de waarschuwende stem van 't gamelan orkest.

Het tournooi zal een aanvang nemen.

1) Javaansch tournooi.

Een honderdtal dessahoofden op kleine, kittige paardjes gezeten, zal er aan deelnemen. Boven de gekleurde pantalon dragen ze een sarong. Verder is het bovenlijf naakt en bedekt met borét (een gele zalf). Op 't hoofd dragen ze de koeloek, een soort muts en in de hand houden ze de met een gekleurd vaantje versierde lans.

De tengere, maar goed geproportioneerde gestalten komen goed overeen met de kleine paardjes. De paardjes zijn met een harnachement van koper bedekt, terwijl aan weerskanten van het zadel, zwaarden, gesneden uit buffelleer, neerhangen. Dit alles herinnert aan den Pegasus, het gevleugeld paard der dichters.

Voor de Europeanen is een soort tribune opgericht. De regent gevolgd door zijn lijfwacht, de pradjoerits, stelt zich aan het hoofd der ruiters. Eenige malen rijdt hij het carré van de aloon-aloon rond en een goedkeurend gemompel stijgt uit de menschenmassa op, die met ongewone belangstelling de vertooning volgt.

Wilder en wilder klinken de gamelanakkoorden. Eenige hoofden raken met hunne woeststeigerende paarden uit den stoet maar slechts voor een oogenblik. Wanneer deze ceremonie geeindigd is, begint het eigenlijke spel. Telkens twee aan twee treden de kampvechters in het veld. Het doel van het gevecht is elkaar met de lansen uit het zadel te wippen of de lans uit de hand slaan en dus de tegenpartij te ontwapenen.

In snellen galop rennen ze elkaar na onder wild geschreeuw.

Al naarmate de vlugheid der rossen en de behendigheid der ruiters duurt het tweegevecht kort of lang. Om in hunne vlugge bewegingen met de dunne, buigzame lans niet belemmerd te worden, besturen ze 't paard met de knieën.

Ten slotte het laatste paar strijders.

De Sĕnènan wordt besloten met een rondrit langs 't carré, weer met den regent aan 't hoofd.

De stoet levert nu niet meer dien grootschen indruk als bij den eersten rondgang.

Versplinterde lansen, gehavende kledingstukken, rossen met schuim bedekt, ziet men overal.

Gevolgd door de pradjoerits en de hofhouding begeeft de regent zich naar de dalem (verblijf).

Met hem vertrekken ook de genoodigde Europeesche ambtenaren. Het volk blijft nog eenigen tijd verzameld op de aloon-aloon om zich te goed te doen aan de lekkernijen van de wandelende gaarkeukens.

Ten laatste verdwijnen ook de nablijvers. Zoo druk als het veld eenige uren te voren was, zoo verlaten ligt het nu voor onze oogen. Het gras is vertrapt en ligt bedekt met papiertjes en vruchtenschillen, de aanwezigheid van vele menschen verradende.

Onveranderlijk wordt dit vermaak elk jaar door de eenvoudige bewoners genoten en altijd met evenveel genot.

Met de snelheid den tropischen landen eigen, is de schemering ingevallen.

Avondschaduwen verbreiden zich en met 't mysterieus schemerdonker komt een koele wind uit zee opwaaien. Daar, waar hoog geboomte staat, is reeds tastbare duisternis. Kalongs zweven in lange processie door de lucht en zingende cicaden vervullen het luchtruim met hun sjirpend geluid. Zoo is een der schoonste feesten van Java ons voorbijgegaan.

Arnhem.

WILLEM KOOIMAN.

In de Gevangenis door Maxim Gorki. (Naar de Fransche overzetting van S. Perskie). XI. (*Vervolg van No. 5.*)

VIII

Op het smalle pad, onder het raam van Miesja, liepen elken dag één voor één slecht gekleede menschen met bleeke gezichten en peinzende oogen. Somber en in zichzelf gekeerd, schenen ze wilde dieren in een kooi.

De man met de dikke jas was verdwenen; hij was vervangen door een kleinen, mageren heer, met een ronde muts van schapenvel en een oude jas van bruin laken. Deze liep altijd hard met kleine, gejaagde pasjes; zijn jas was zoo bespottelijk wijd, dat ze hem van de schouders gleed, en telkens maakte hij een beweging met z'n lichaam om die weer op zijn plaats te hijschen.

Zijn klein, verstandig gezicht werd door een glimlach verhelderd; onophoudelijk bewogen zijn lippen, en van tijd tot tijd streek hij met de fijn-gevormde hand langs een zwarten wanordelijken haard die begon te grijzen; hij schudde telkens het hoofd..... Miesja begreep niet waarom deze man, die langs den grauwen gevangenis-muur heen

en weer liep, hem voortdurend deed denken aan een vroolijk-brandende kaars in een groote, vuile lantaren....

‘Wie is dat?.. een nieuweling?’ vroeg Miesja eens aan Kornei Danilovietsj.

‘Hij heet Vassili Nikitietsj.....

Een werkman?’

‘Wie zal 't zeggen?’ hernam de oude man met bedaarde stem. ‘Hij ziet er wel naar uit; 't is ook een politieke, maar een dweper.... een zonderlinge vent.... Hij komt hier dikwijls.....’

‘Hij komt hier dikwijls!’ herhaalde Miesja glimlachend. Hij vond het vermakelijk dat van dien man werd gezegd dat hij in de gevangenis ‘kwam,’ en niet dat hij er werd gebracht.

‘Hij kent geen angst; voor niets en niemand is ie bang,’ zei Ofizerof, na behoedzaam aan alle kanten om zich heen te hebben gezien, wat z'n gewoonte was. Fluisterend voegde hij er bij:

‘Hij zegt ieder de waarheid, zoo maar in 't gezicht, of het de directeur, of de procureur is.... Zijn Excellentie de gouverneur is hier eens gekomen, en toen heeft ie gezegd: ‘Ik denk zus, en u denkt zoo...’ ‘Maar,’ voegde hij er aan toe, ‘we moeten elkaar onderling eerbiedigen, omdat we allebei menschen zijn: u, zoowel als ik..... al het andere is maar een misverstand. Of iemand een uniform draagt, doet niets ter zake.’

Hiervoor werd hem een week streng arrest opgedoft. Hij begon toen te lachen en zei: ‘Daarmee kunt u toch niet het tegendeel

van m'n woorden bewijzen! Streng arrest: al weer een misverstand!'

Plotseling richtte Ofizerof zich op, en nu zag Miesja voor de eerste maal een gloed in zijn oogen, die op een blijden glans geleek.

'Ja, zoo is het toch. Als ik de waarheid tegen u zeg, en u geeft me een klap om m'n ooren... dan is daarmee toch niet bewezen dat ik lieg?'

'Heeft u wel 's met hem gesproken?' vroeg Miesja.

'Nooit... Hoe komt u op zoo'n gedachte?' (De cipier maakte een zijsprong, als van schrik.) 'Ik praat alleen met u.. u spreekt zacht.... en hij kan niet fluisteren.. een stem heeft ie! een stem!....'

(Wordt vervolgd.)

Varia.

Achter de schermen.

Het hieronder volgend artikel van *Henri Borel* kwam ik dezer dagen tegen in het *Soer: Handelsblad* en neem ik in zijn geheel over omdat het, wat de 'kunstenaars' betreft, een alleraardigst kijkje geeft achter de schermen en bewijst de wáárheid van mijn zoo dikwijls uitgesproken beweren, waardoor ik mij menigeen hunner tot verbitterden vijand heb gemaakt, dat het dezen heeren en dames (juist zij vooraan, die het luidst schreeuwen over 'de Kunst', en over hunne eigene onbaatzuchtigheid in het 'dienen' daarvan), volstrekt niet te doen is om 'de kunst' maar wèl om eigen voordeel en eigen eer.

Waar *Henri Borel* hier even noemt *mijn* naam in verband met dien van mevrouw *Marx-Koning*, daar meen ik er op te moeten wijzen, dat ik *Henri Borel* noch persoonlijk noch ook maar van aanzien ken, zoodat er tusschen hem en mij geen enkelen band van welken aard ook, bestaat. Gelijk trouwens mijne lezers, zoowel die van het *Soer: Handelsblad* als van de *Holl: Lelie* weten, heb ik mij steeds op onafhankelijk-afkeurende wijze uitgelaten over wat mij niet beviel in het werk van dezen auteur. Des te onpartijdiger is het woord van hulde, dat ik hem nu breng, voor zijn eerlijkheid en flinkheid, waarvan onderstaand stuk getuigenis aflegt.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Amsterdamsche Brieven over Kunst.

'Vereeniging van Letterkundigen.'

'*Tien à vijftien jaar geleden, toen iedereen nog schetterde in de literatuur van* '*de kunst om de kunst*', *diep neêrziende op het gros der gewone*, *nietige stervelingen die zich moeilijk maakten om het vuile slijk der aarde, zou niemand het voorzeker mogelijk hebben geacht, dat ééns de dag zou aanbreken*, *waarop de heilige heroën der moderne literatuur bijeenzouden komen om de vakbelangen te bespreken, en te beraadslagen over de wijze*, *waarop de kunstenaars* '*zaken kunnen doen*' *met hun uitgevers. De gespatieerde woorden zijn zóó letterlijk gebruikt door Herman Heyermans in de*

eerste vergadering van de 'Vereeniging van Letterkundigen', die eenigen tijd geleden plaats had in het van ouds bekende 'Café Krasnapolsky te Amsterdam.

Als ik er zelf niet bij geweest was, in mijn kwaliteit van nederlandsch auteur uitgenoodigd, tot de oprichters te behooren - - de pers was streng geweerd - - zou ik mijn oogen niet geloofd hebben, daar al die literaire grootheden bij elkaar te zien, die elkaar vroeger hadden uitgescholden voor alles wat maar prullig en leelijk was, maar nu als goede handelsvrienden bij elkaar waren gekomen, ter wille van de lieve dubbeltjes oftewel ketippen' waar zij vroeger, indachtig aan de schoone leuze 'l'art pour l'art' zoo huizenhoog op hadden neêrgezien. - Bij het begin der vergadering stoven eenige meneeren op mij af, als in Indië, en stelden zich voor, en hoorden van mij de schoone woorden, 'dat het mij zeer aangenaam was.' Een klein, deftig mannetje, in zwarte, gekleede jas, erg loenschend met het linkeroog, drukte mij vriendelijk de hand, en zeide, dat hij Alberdink Thijm was. De grrroote, grrroote Lodewijk van Deyssel stond dus in levenden lijve voor mij, en had zich wèl verwaardigd zich aan den man van de 'affreuze verzen', den 'prulschrijver van het Jongetje', 'den heer Henri Borel van Calcutta, van Yokohama, van Nisjni Novgorod' zooals hij mij eens spottend noemde, vóór te stellen, plechtig en gewichtig, als in het hartje van Indië. Pas had ik 'aangenaam' gepreveld, en een kort gesprek vol amabiliteiten gevoerd met dezen grootmeester der Hollandsche literatuur, of een robuste, solide, goed doorvoede man, met kaalgeschoren gezicht, van een sterk geprononceerd joodsch type, stoof op mij toe, en deelde mij mede dat hij Herman Heyermans heette. Wat ik natuurlijk alweer zoo 'aangenaam' vond als maar mogelijk was. Als Bas Veth dit merkwaardige voorstel-tooneel had kunnen bijwonen, zou hij stellig een hoofdstuk 'het hollandsche voorstellen' van een nieuw werk

'Het Leven in Nederland' zijn begonnen. - Ik maakte achtereenvolgens kennis met den prachtigen satijnen baard van Dirk Haspels, dien de dames zeker 'een vreeselijk mooien man' zullen vinden, knikte den leeuwen-maan omhulden kop van den mij al bekenden Querído (klemtoon op den 2en lettergreep s.v.p.!) vriendelijk toe, vond het 'aangenaam', met het sympathieke, melancholieke gezicht van Frans Coenen kennis te maken, wisselde nog enkele handdrukken en groeten, en zat aan een lange, groene tafel, waarom de woordartiesten der Nederlandsche literatuur de beraadslagingen zouden houden over het 'vak' letterkunde en het 'zaken doen' met de erfvijanden aller schrijvers, de uitgevers.

Ik keek zoo eens aandachtig om mij heen, en zag in levenden lijve de auteurs voor me, van wie het groote publiek, dus ook de lezers van Indische leestrommels, zich doorgaans uit hun boeken een gansch andere voorstelling maken dan zij in 't werkelijke leven zijn. Van Deyssel, met zijn nerveus, fijn gezicht en zijn gedistingueerde manieren van dandy-aristocraat, had wel een buitenlandsche prins in incognito kunnen zijn, Querido met zijn breeden leeuwenkop had wel iets van een zwierig acteur, en Adriaan van Oordt, in zijn manchesterpakje iets van een modernen werkman, maar anders zouden alle anderen) *ook beursmannen kunnen geweest zijn, of civiele ambtenaren of effectenhandelaren, die over koersen en beursnoteeringen kwamen spreken. Onder de dertien heeren waren twee dames, mevrouw Top Naeff (werkelijk: mevrouw van Rijn) en mevrouw Marie Metz (vroeger Marx)-Koning. De laatste, op portretten en Ansichtkaarten afgebeeld als een 'snoezig', honneponnig, peinzend Merakopje, en die de meeste lezeressen van haar boeken zich ook zeker als zoodanig wel zullen voorstellen, zat tusschen al die mannen ongegeneerd, moderne-vrouw studentikoos-achtig, met de beenen lomp over elkaar, een cigarette tusschen de tanden. Nooit heb ik 't modernevrouwentype logger gezien dan dit, en als freule Anna Lohman tegenwoordig ware geweest, zij zou zich er terecht half dood aan hebben geërgerd. Die man-vrouw, de beenen over elkaar, rookend als een student op zijn kamer, zij had voorzeker al heel weinig van de vrouw, die wij gezocht hadden achter het sprookjesboek Van 't viooltje dat weten wilde en 't peinzende Mera-kopje van geflatteerde portretten. Ik kon een heimelijk lachje niet onderdrukken, toen ik al die schrijvers daar zoo goedig om die groene tafel zag, als in de sociëteitsvergadering in de 2e acte van Schuil's Gedeballoteerd, of in een vergadering van makelaars in effecten. Daar zaten ze nu, de groote kunstenaars 'bij de gratie Gods', de 'opperste openbaringen van de opperste Ikheid', enz. enz., heel tam en knusjes om een groene tafel als de officieele letterkunde van Nederland, bezig om de 'vakbelangen' te behartigen, zooals de diamantslijpers opkomen voor hun vak.*

Het eerste werk bestond in het kiezen van een bestuur, dat, na opnemen der stemmen, als volgt bleek te zijn verkozen: Van Deyssel, president, Querido secretaris, van Looy vice-president, van Oordt vice-secretaris, Haspels penningmeester en mevr. Metz-Koning, Heyermans, van Hulzen, van Nouhuys, Top Naeff, Coenen en Robbers tot gewone leden.

*) *N.l. Heyermans, Robbers, Boutens, van Looy, van Schendel, van Campen, Coenen, Haspels, Borel.-Bewijzen van instemming en toetreding zonden nog Willem Kloos, Aug. de Wit, Binnewitz, Bastiaanse, Prof. Kalff, Boeken, van Nouhuijs, van Hulzen, Ina Boudier Bakker, Netscher, Brusse, de Meester, Buysse, Emants, Penning en een paar anderen.*

Daarna werd eene commissie gekozen, die een onderzoek zou instellen naar de wenschelijkheid van toetreding van Nederland tot de Berner Conventie, en wel Heyermans, Boutens en Robbers.

Eindelijk werd eene commissie benoemd, die een onderzoek zal instellen naar de werking van het beruchte artikel 188 der Gemeentewet, bestaande uit de heeren Frans Coenen, Arthur van Schendel en Henri Borel, de chef van de beruchte Bataviasche 'kliek' en correspondent van het Soerabajasch Handelsblad. Dit Artikel 188, dat door het verbod van de burgervaderen te Leiden en te Goes van de opvoering van Heyermans' Allerzielen berucht is geworden, luidt als volgt (*men lette op mijne spatieeringen.*) '*De politie over de schouwburgen, herbergen, tapperijen en alle voor het publiek opengaande gebouwen en samenkomsten, openbare vermakelijkheden en openlijke huizen van ontucht, behoort aan den burgemeester. Hij waakt tegen het doen van met de openbare orde of zedelijkheid strijdige vertooningen*'.

Op de volgende vergadering, in Juni, brengen deze commissies rapport uit.

Toen deze verkiezingen waren afgeloopen, begonnen de discussiën en moties over de behangen der hollandsche auteurs, waarbij de heer Heyermans de merkwaardige termen 'vakbelangen' en 'zaken doen met

de uitgevers' bezigde, die ik een dagteekening vind in de geschiedenis der moderne literatuur. Stel je voor Lodeweijk van Deyssel, een der felste, hevigste vóórmannen der Nieuwe Gids beweging, deftig in gekleede jas op den presidentelijken zetel tronend, de hamer in de hand, geflankeerd door twee corypheeën der joodsche, proletarische literatuur, Heijermans en Quérido, delibereerend over 'vakbelangen' en '*zaken doen*', *is 't niet bijna ongeloofelijk? Wie had dat ooit, in 1885, nu twintig jaar geleden, durven droomen? Herman Heijermans had op deze vergadering voortdurend het hoogste woord, alle voorstellen kwamen van hem, alle ideeën werden door hem opgeworpen, en ik moet bekennen, hij sprak duidelijk, business-like en bondig, als een echt, degelijk zakenman, die 'les affaires sont les affaires' voor oogen houdt. Hij opperde o.a. het origineele denkbeeld, om dezen zomer eene tentoonstelling te houden van.... gestolen voorwerpen, namelijk van alle in vreemde talen door vreemde uitgevers gestolen werken van hollandsche auteurs. Daar Nederland niet tot de Berner Conventie is toegetreden, kan iedere uitgever in den vreemde zonder eenige formaliteit een werk van een hollandsch schrijver laten vertalen en uitgeven, zonder hem daarvoor een cent honorarium te betalen. Hij behoeft den oorspronkelijken schrijver absoluut niet in deze zaak te kennen, en herhaalde malen gebeurt het, dat in den vreemde vertalingen verschijnen van hollandsche boeken, en dat vertaalde tooneelstukken van hollanders worden opgevoerd, zonder dat de schrijver ervan heeft geweten. En nu is het zeker een origineel idee, eens eene tentoonstelling te organiseeren van zulke uit Holland gestolen werken, om het groote publiek eens te doen zien, op welk eene schandelijke wijze de weerlooze Hollandsche literatuur in het buitenland wordt geëxploiteerd. Het is te hopen dat deze tentoonstelling er toe zal bijdragen, dat er eindelijk een besluit zal worden genomen van regeeringswege, waarbij Nederland toetreedt tot de Berner conventie.*

De heer Heyermans was het ook, die wees op de onzekerheid, waarin de meeste Hollandsche schrijvers verkeeren tegenover hun uitgevers, vooral de jongere, onervaren auteurs, die pas beginnen. Hij stelde voor, dat door de Vereeniging van Letterkundigen een uniform model-contract zou vastgesteld worden waarin natuurlijk 't bedrag van honorarium zou worden opengelaten, welk contract den Bond van Nederlandsche Uitgevers zou voorgelegd worden ter goedkeuring. Dit alles legde Heyermans op korte, heldere, zakelijke wijze bloot, en zoo de Vereeniging van letterkundigen een zakenman noodig heeft, die de puntjes op de i zal zetten, en zich niet in de luren zal laten leggen, dan is er geen kwestie van of Herman Heijermans is daarvoor de aangewezen man, bij wien de 'vakbelangen' der Hollandsche letterkunde veilig zijn. Hij leutert niet over 'l'art pour l'art' en over de 'vergoddelijking van zijn opperste Ikheid' die 'zwaar is van verdoemenis en trots', hij komt er eerlijk en rond voor uit, dat de literatuur voor hem een 'vak' is, waarin hij 'zaken doet' met zijn uitgevers, evengoed als een kruidenier-grossier met zijn afnemers, en heeft dus zeker een streep gehaald door een periode in zijn verleden, toen hij er uitscheed met zijn (later in 't Handelsblad voortgezette) Falklandjes in De Telegraaf omdat hij 'niet langer meê wou doen aan een bourgeois-blad', en met zijn partijgenoot Bernard Canter in Wijk-aan-zee ging wonen. Het lang niet minder 'bourgeois' Handelsblad telt hem nu onder zijn vaste medewerkers, en eerlijk 'doet hij zaken' in het 'vak' literatuur. Zóó veranderen de tijden en het succes den felsten literairen anarchist.

In de statuten, waarop de koninklijke goedkeuring zal worden gevraagd, is het doel der Vereeniging aldus omschreven: 'De Vereeniging heeft ten doel den bloei der Schoone Letteren in Nederland te bevorderen door behartiging van de belangen harer beoefenaars: de Nederlandsche Letterkundigen. Zij tracht dat doel te bereiken door:

ten eerste: het letterkundig eigendom binnenslands zoowel als buitenslands te doen erkennen en eerbiedigen, in overeenstemming met geldend eigendomsrecht;

ten tweede: grondslagen te ontwerpen voor de betrekkingen tusschen Nederlandsche letterkundigen ter eene, uitgevers en schouwburgondernemingen ter andere zijde; bij moeilijkheden aan de Letterkundigen, Leden der Vereeniging, moreelen en feitelijken steun te verleenen; scheidsrechterlijke uitspraak te bevorderen; zoo noodig en zoo mogelijk rechterlijken bijstand te verstrekken;

ten derde; ook op andere wijze steun te verleenen aan Leden of nagelaten betrekkingen van Leden;

ten vierde: het houden van bijeenkomsten;

ten vijfde: het verstrekken van mededeelingen aan de Leden. De Vereeniging sticht ten behoeve van hare Leden en hunne na te laten betrekkingen een Ondersteuningsfonds, waarvan niet mag uitgekeerd worden aan hen, die korter

dan een jaar Lid van de Vereeniging zijn.'

Totnutoe bestond er geen bond tusschen de Nederlandsche literatoren onderling. Thans, nu onder het presidentschap van Lodewijk van Deyssel het woord 'vakbelangen', zonder dat er eenig protest op volgde, is uitgesproken, is het ook niet meer dan natuurlijk, dat er eene Vakvereeniging in het vak Literatuur is opgericht. Waarom zouden de literatoren hierin achterstaan bij de diamantbewerkers, bij de broodbakkers, bij de confectie-kleermakers, bij de timmerlieden, bij de smeden? Het is te hopen, dat er dan tevens eem solidariteitsgevoel ontstaat, en de critiek niet langer een venijnig afbreken wordt, uit naijver en geraaktheid en oneerlijke concurrentie.

Vermoedelyk zullen de uitgevers de Vereeniging minder aangenaam gezind zijn. Totnutoe waren eerstbeginnende schrijvers vrij wel op genade en ongenade aan hun uitgevers overgeleverd, en zelfs met schrijvers van naam gingen de uitgevers van het principe uit, dat zij, op zijn allerminst genomen, evenveel aan een boek moeten verdienen als de auteur zelf. - Zij eischen van een schrijver het grootst mogelijke vertrouwen, en geven hem geen enkelen waarborg. Maakt een auteur. b.v. een contract met een uitgever zóóveel honderd gulden voor zóóveel duizend exemplaren, dan eischt die uitgever, zonder éénige waarborg te geven, dat de schrijver maar gelooft dat hij b.v. 2000 en geen 3000 exemplaren in den handel brengt. Voor de uitgevers geldt tegenover de schrijvers totnutoe nog vrijwel het: 'Wij zullen onderhandelen met u, over u, zonder u'. Dit zal nu weldra uit zijn, als de Vereeniging van Letterkundigen er in slaagt, een modelcontract vast te stellen en door den Uitgevers-Bond te doen aannemen, waarbij de schrijver zijne verplichtingen weet, maar ook zijn rechten zijn gewaarborgd. En wie weet.... misschien hooren we, nu de literatuur een 'vak' is geworden, binnenkort ook niet van een werkstaking der auteurs, en solidariteit, en onderkruipers, die 'hinderlijk gevolgd' worden door een troepje grevisten met van Deyssel aan 't hoofd, ten gevolge waarvan minister Kuyper weer een 'misdadige woeling' kan onderdrukken.

De oprichting der 'Vereeniging van Letterkundigen' is een datum in de geschiedenis der Nederlandsche literatuur, die van '*kunst*' *nu* '*vak*' *is geworden, waarin het* '*mercantilisme*' *niet langer een ondeugd, maar een deugd zal zijn.*

Wat, l'art pour l'art? Nonsens! De kunstenaar zal voortaan 'zaken doen' met zijn uitgevers, en waken voor de 'vakbelangen', zoodat de dubbeltjes behoorlijk binnenkomen. Wij leven in een tijd van practisch materialisme, en voor idealen krijg je tegenwoordig geen cent.

HENRI BOREL.

(Soer: Hand: van 24 Juni j.l.)

CORRESPONDENTIE VAN DE REDACTIE MET DE ABONNÉS

Correspondentie van de redactie met de abonnés

Maria D. - Ik wil u met te meer genoegen antwoorden omdat er bij u een gróót misverstand bestaat. Uw uitvoerige brief deed mij juist om die reden zoovéél plezier, want nu kan ik dat misverstand dadelijk wegnemen.

Gij schrijft namelijk:

'*Het sprak vroeger vanzelf, dat een rijk jong meisje thuis op een man kwam zitten wachten, om het maar eens ronduit te zeggen, al beweer ik volstrekt niet dat zij daarom maar iedereen nam die om haar kwam. Bleef de rechte Jozef dan weg, dan zaten de meisjes om zoo te zeggen met haar leven verlegen; zij begonnen nu eens dit, dan eens dat, en de wrok tegen het manlijk geslacht, waar ik het hierboven over had, uitte zich dan in feminisme. En kunnen die meisjes het nu helpen dat ze overgeschoten zijn? Neen, want het zat hem dikwijls alleen daarin, dat zij door de natuur wat stiefmoederlijk bedeeld waren. En als men denkt aan de onbeantwoorde liefde*, *die zij misschien gekoesterd hebben, aan het grievend leed van die liefde, en hun mooi jong leven en hun frissche krachten ongebruikt te zien verloren gaan, dan maakt het wel een onaangenamen indruk als er op den koop toe nog met zulke vrouwen de spot gedreven wordt. Ik ken toevallig meer dan een ongehuwde vrouw van twijfelachtigen leeftijd, en van de meesten blijkt het geen eigen verkiezing te zijn, dat zij ongetrouwd zijn gebleven; de eene werd b.v. door haar moeder, die altijd vergde dat haar dochter haar oppaste, verhinderd om met heeren in aanraking te komen, een ander was te leelijk, bij een derde vonden de ouders den pretendent beneden hun stand, enz. Maar haast nooit hoort men ervan*, *dat het meisje van huis uit een mannenhaatster was.*'

Van a-z ben ik dat alles met u eens, zóó eens, dat ik uw woorden daarom letterlijk overneem, want gij zegt daar, in zeer juist-gekozen en zeer-gevoelige woorden, precies wat ik-zelve denk over zulke ongehuwde vrouwen. Maar wie denkt er aan *hen* te bespotten? Niemand, dan wellicht alleen de heeren op de societeit, die gemeenlijk voor leelijke oude-vrijsters een hard oordeel van hen belachelijk maken gereed hebben, wanneer deze gedoemd zijn, bij wandeling of boodschap, langs hun bittertafels te gaan, om daar hun uiterlijke misdeeldheid te laten taxeeren.

Het is echter een zeer kleine minderheid van ongehuwde en leelijke vrouwen, die zoo eerlijk en zoo eenvoudig-gewoon als gij over dit alles redeneert. De meesten hunner willen niet toegeven dat de zaak *zoo* is, beweren allerlei nonsens over het evenzeer gelukkige en nuttige van steriel-blijven als van echtgenoote en moeder worden, gaan dikwijls nog verder, en beweren zelfs dat het eigenlijk veel gelukkiger en nuttiger is om niet te trouwen dan wel, enz. enz. *Deze* vrouwen verdienen niet alleen den spot, maar zelfs de verachting van ons allen, omdat zij ons geslacht naar beneden halen en van zijn hoogste waarde en heiligste recht, het echtgenoote- en moeder-schap, willen berooven *uit louter jaloezie en verbittering over eigen-misdeeld-zijn. Deze* vrouwen stellen zich naar het uitwendige gek aan door den man na te apen, en innerlijk zijn zij door en door dor en liefdeloos, verwaarloozen hunne naaste plichten onder het motto 'nuttigheid', en als men haar durft voorhouden dat zij - zooals gij terecht schrijft - dat alles slechts doen uit levens-teleurstelling en gebrek aan levens-vervul-

ling, dan worden zij eerst recht woedend, dan kraaien zij, rood als een kalkoensche haan, dat zij juist zoo vreeselijk gelukkig zijn, dat zij niet zouden *willen* ruilen met die en die gehuwde vriendin of zuster, dat zij nooit van een man hebben kunnen houden, en 'zinnelijkheid' zoo iets 'verachtelijks' en 'vies' vinden, enz., enz. Voelt gij zelf niet, dat men *zulke* vrouwen nooit genoeg kan bespotten, omdat zij bespottelijk *zijn* in de hoogste mate, en dat dit denspot-drijven hoog-noodzakelijk is om anderen bijtijds terug te houden van een zoo dwazen weg? Want het spreekt van zelf dat dergelijke wezens-zelf te ver heen zijn om hen te helpen. Maar al diegenen, die nog niet zoo ver zijn, die, - door de levens-omstandigheden, welke gij-zelve zoo juist opsomt in Uw brief, en die ik daarom hierboven letterlijk overneem, - gevaar loopen van lieverlede te ontaarden in zulke bespottelijke en verachtelijke schandvlekken van ons geslacht, al diegenen die staan aan het *begin* van den weg die voert tot het oude-vrijster-bestaan, moet men met nadruk, met ernst, met telkens terugkeerende scherpte aanschouwelijk maken, hoe belachelijk en daarenboven wat de *ware* reden betreft doorzichtig voor elkeen, de feministe-mannenhaatster zichzelve maakt, wanneer zij, op twijfelachtigen leeftijd gekomen, gaat meevaren in het schuitje der nieuwerwetsche, quasi-onafhankelijke, quasinuttige, en quasi-gelukkige, vergaderende, schreeuwende, speechende man-wijven. -

Ik wil *U op een ander* gebied een voorbeeld geven van wat ik bedoel, in de hoop dat gij mij daardoor volkomen zult begrijpen. - Met U ben ik het volkomen eens, dat het uiterlijk-misdeeld-zijn van menig-jong-meisje dikwijls een droeve aanleiding wordt tot haar niet ten huwelijk gevraagd worden door een, dien zij wellicht ten hoogste gelukkig had gemaakt, en die in hare plaats de een of andere hartelooze egoïste kiest, om haar allerliefst gezichtje van rose tint en mooie oogen en mooi haar, of terwille van haar prachtig lichaam, waarin de schepper maar een heelordinair soort zieltje verborg. Vandaar ook, dat ik met die vrouwen en meisjes, die niet alleen meer of minder leelijk zijn, maar die zelfs een of ander beslist lichaamsgebrek hebben, een buitengewoon medelijden gevoel, omdat zij om zoo te zeggen van huis uit weten kunnen, dat de man, dien zij mogelijk liefkrijgen, - welke ook hunne ziels-hoedanigheden zijn, - die liefde wel nooit zal beantwoorden, hen achteloos zal voorbij gaan, om te flirten met mooie wereldmeisjes en ten slotte een dezer te huwen. - Maar, als nu zoo'n misdeeld meisje, eene met een bochel b.v., zich in het oogvallend gaat kleeden, met mode-toiletten berekend op heel-volmaakte figuren, met teere kleuren van rose en crême, met alles wat de aandacht trekt, en wat alleen wezenlijk-mooie meisjes zich kunnen veroorlooven, als zij daarenboven in heeren-gezelschap de gewaagde coquetterieën aan den dag legt, die een door heeren-gewild en door heerenbewonderd meisje wel is waar nooit lief of beminnelijk maken, maar die van zulk een persoontje met dat al er dóór kunnen, ja zelfs dikwijls piquant, amusant, enz. worden gevonden, *dan* verliest zoo'n op zich-zelf diep beklagenswaardig meisje onze sympathie, en men heeft het recht, ja de plicht, te wijzen op hare dwaasheid *in het belang zelf* van die andere misdeelden, die men daardoor terughoudt van het navolgen van zoo een dwaas voorbeeld, die men daardoor in tijds aantoont hoe zij verstandiger en wijzer doen zich in hun lot te schikken, en *to make the best of it*, in plaats van dat lot te willen ontkennen door na-apen van en meedoen met het mooie meisje. - Zoo ook op het gebied der ongehuwde vrouw. Zij die, vrijwillig of onvrijwillig, uit nietbeantwoorde liefde, of uit nooit-gevraagd-zijn, of omdat zij nooit iemand ontmoette dien zij lief genoeg had om hem het ja-woord

te durven geven, de *reden* wete ieder onzer voor zich-zelve, we hebben voor de wereld alleen te doen met het *feit,* zij dan die, om wat voor reden dan ook, ongehuwd is gebleven, kan haar lot en haar leven zóó inrichten dat zij noch spot noch minachting verdient, maar integendeel de achting en de sympathie van iedereen, wanneer zij slechts blijft erkennen dat háár lot *niet* is de bestemming der vrouw, *niet is* het door de natuur gewilde doel van het vrouw-zijn. Maar wanneer zij uit louter kleinzielige afgunst alles ten onderste boven keert, en zich gaat aanstellen als een man, en zure oude-vrijster-praatjes verkoopt van mannenhaat, en aan iedereen opsomt de nadeelen van den huwelijken staat, en de heerlijke onafhankelijkheid van haar eigen leven, wanneer dan ondertusschen, zooals het zoo dikwijls gaat, de ontevredenheid en verbittering spreken uit gansch haar wezen, uit het met niets en niemand vrede kunnen houden, uit het kibbelen met dienstboden en omgeving, en vandaag dit morgen dat beginnen, dan maakt zóón ongehuwde vrouw zichzelf belachelijk en verachtelijk beide, en wordt het plicht die belachelijkheid en verachtelijkheid met grille kleuren in het licht te stellen ten behoeve van hen die gevaar loopen haar na te doen.

A.W. - Ik heb met het door U bedoelde stukje iets geheel anders willen zeggen, dan gij er in schijnt te hebben gelezen. Waar de een, die *misschien* een gering misdrijf beging, daarvoor terstond in de gevangenis is gestopt, op die outeerende plaats drie maanden moest vertoeven vóór zijn onschuld werd vastgesteld, en, door die onverdiende beschuldiging tot den bedelstaf vervallen, nogthans geen schadeloos-stelling kan krijgen, daar is de ander, die *ontwijfelbaar-zeker* een laaghartigen moord beging, met de meest mogelijke ügards behandeld, door hem te laten gadeslaan en onderzoeken door allerlei specialiteiten, of hij ook op de een of andere wijze ontoerekenbaar kon worden geacht, en ten slotte treft hem geen onteerende *straf,* maar slechts liefdevolle verpleging in een gesticht. In hoeverre zijn al of niet toerekenbaarheid vaststaat, en vooral in hoeverre die dan nog rechtvaardigt zulk een verachtelijken moord, wensch ik niet op deze plaats met U te behandelen. Maar, waar dwalingen op *elk* gebied menschelijk zijn, waar nergens meer en veelvuldiger en dwazer gedwaald wordt dan op het gebied der medische onderzoekingen, en waar het bovendien heden ten dage een gevaarlijk en *ziekelijk* spelletje wordt alle misdaad en slechtheid goed te praten met ‘ontoerekenbaar’ in meerdere of mindere mate, daar vind ik voor mij het een treurig tijdverschijnsel, dat de wet toelaat hoe een geestelijk-gezonde werkman, die *misschien* een klein misdrijf beging van een handkar-stelen, veel erger en zwaarder en onteerender wordt getroffen door het daarnaar ingestelde gerechtelijk onderzoek, dan de *wellicht* min of meer geestelijk-zieke wreedaard die, *ontwijfelbaar-zeker* en met koel overleg, een lafhartigen moord beging op een weerlooze vrouwe. - Gij zult begrijpen dat ik Uw ingez: stuk dus niet kan plaatsen, omdat het gansch en al niet raakt de door mij behandelde questie, maar zich vermeit in een opsomming van wetsartikelen aan wier bestaan ik niet twijfel, maar die met de zaak waarover *ik* het heb niets hebben te maken. -

Ik heb eenvoudig willen zeggen, hoe uit de *toepassing* onzer wetten blijkt, dat men er soms erger en beklagenswaardiger aan toe is wanneer men *misschien* een kleine volstrekt niet van bijzondere slechtheid getuigende diefstal begaat, dan wanneer men *ontwijfelbaar-zeker* op een onverdedigbaar-minne wijze zich vergrijpt aan het leven van zijn naaste, zonder eenige reden of aanleiding daartoe hoegenaamd.

Wat het gedeelte in Uw brief betreft, waar gij spreekt van ‘griezelige onveiligheid’, die men is gaan voelen door het gebeurde van dien moord op klaarlichten dag, niet

dáárom zou een strenge straf wenschelijk zijn, maar wèl om *anderen af te houden van hel kwade.* Niet iedereen, ook al is hij misschien zwak van wil of ziekelijk van geest, wordt daarom terstond een Marius Brouwer. Maar als hij ziet, dat het wangedrag van dezen moordenaar wordt geëxcuseerd en goedgepraat en beklaagd, dan loopt hij kans steeds meer willoos en steeds toegevender voor zijn eigen gebreken en slechte neigingen te worden, totdat het eindelijk zoo ver met hem komt als met dezen M.B. Vraag maar eens aan juristen, aan rechters, hoe gevaarlijk het is portretten, levensgeschiedenissen, interessante bijzonderheden van misdadigers publiek te maken, omdat daardoor de zucht tot *navolgen* wordt opgewekt in jonge, gewetenlooze menschen, die, uit begeerte óók van zich te laten spreken, dergelijke wanbedrijven gaan nadoen op hunne beurt. Welnu, het is even gevaarlijk het kwaad steeds te verontschuldigen en als een ziekte te behandelen, en, inplaats van de daaruit

voortvloeiende zonde te straffen ter waarschuwing voor anderen, integendeel te beklagen en met een theorie van geleerde beschouwingen er over heen te wisschen. Ook daardoor *kweekt* men misdadigers, want men moedigt aan energie-loosheid, wil-loosheid, zichzelf toegeven, luiheid, gebrek aan zelfbeheersching. Ik ben vast overtuigd dat menige Marius Brouwer in den dop van den weg des verderfs zou worden *afgehouden*, als hij zag dat kwaad kwaad wordt genoemd, en een lage moord een lage moord, en dat de maatschappij op zulke afschuwelijke misdrijven strenge straffen stelt. Maar, wanneer hij bemerkt dat men zijn gebreken gaat uitpluizen of zij ook kunnen worden genoemd 'ziekte', wanneer hij ziet hoe men zijn slechtheid beklaagt in plaats van die af te keuren, dan zal hij zich steeds meer gaan toegeven in het luisteren naar zijn slechte hartstochten, en het einde van hem zal erger zijn dan het begin. Daarom, niet uit een veiligheidsbeginsel-alleen, maar bovenal ter waarschuwing voor anderen dient men in zulke gevallen met welverdiende gestrengheid op te treden. -

J.B.N. te S. - Ik heb met dank en belangstelling Uw brief gelezen over die questie van Vrouwen-kiesrecht. En, daar wij elkaar nu inderdaad beter begrijpen, stel ik U voor, als gij het wenscht, Uw brief, wat dat gedeelte er van betreft, in de Lelie op te nemen opdat de overige lezers ook kunnen profiteeren van de opheldering.

F.Q.M. - Ik ben blij dat gij mij schreeft, want ik kan U het geval nu dadelijk ophelderen. Uw drukproef is in orde ontvangen, en ik heb haar al een paar maal in handen gehad ter plaatsing. Maar.... er is héél véél copie van allerlei aard, zoodat sommige stukken wel dikwijls een jaar of langer moeten wachten op opname. En om die reden laat ik dan billijkheidshalve zooveel doenlijk abonnés vóórgaan boven niet-abonnés. Nu gij mij schrijft dat gij abonnée werdt met den nieuwen jaargang, komt gij dus spoediger aan de beurt, (ik hoop stellig binnen een paar weken), dan anders het geval zou zijn geweest. (Het gebeurt dikwijls dat ik om de een of andere reden een stukje opzend ter drukkerij, en het toch niet dadelijk plaats; van daar dat gij de drukproef reeds lang-geleden hadt ontvangen ter correctie.)

Ik voeg hier nog bij, dat ik er niet aan denk Uw schrijven en Uw verzoek om opheldering kwalijk te nemen. Ik ben integendeel héél blij dat gij mij hebt geschreven, want nu kon ik Uw zeer natuurlijke ongerustheid over het mogelijk wegraken van de proef terstond wegnemen. Zeer hoop ik, dat gij mij steeds zult schrijven of vragen als gij iets wenscht te weten of niet begrijpt, of om wat voor reden ook. Kwalijknemend ben ik volstrekt niet. -

Mevr: A.K.- D. te Soer: - Ik begrijp evenmin als gij *waarom* de post Uw aangeteekenden brief terugzond, en het spijt mij zeer dat die daardoor zóó laat in mijn handen kwam. Ik plaatste hem nu terstond. Heel veel dank voor de portretten. Ik vind het aardig U te hebben, met Uw man, onder mijn photo's. De toegezegde bijdrage ontvang ik gaarne.

H.W.v.G. - Particulier antwoord zend ik slechts bij uitzondering, in bepaalde gevallen. Ik hoop dat mijn inlichtingen U van eenig nut zullen zijn, maar ik kan wat Groningen betreft slechts oordeelen van hooren-zeggen. Misschien zijn er andere abonnés, die U hierin met raad en daad willen bijstaan. - Gij vraagt namelijk een hôtel geschikt

voor een dame-alleen, (niet een gelegenheid waar uitsluitend dames logeeren, noch een pension), in Den Haag, Amsterdam en Groningen. -

Nu, wat Den Haag betreft, durf ik U uit persoonlijke ervaring met een gerust geweten aanbevelen: Hotel De twee Steden, Buitenhof, een in alle opzichten 1ste rang hôtel, zeer-goed gelegen midden in de stad, bij de tram-lijnen, met een uitstekende bediening, en uitstekende tafel. Ik heb daar dikwijls, ook voor langeren tijd, met mijn vader gelogeerd, en zou stellig als ik als dame-alleen in Den Haag in een hôtel moest wezen nooit ergens anders gaan dan daar, vooral ook omdat wij, mijn vader en ik, zeer tevreden waren over de prettige en opmerkzame bediening. -

In Amsterdam zijn mij bekend als goede hôtels: Amstelhôtel, Hôtel-Américain (vlak bij de Comedie), Bybel-Hôtel, Hôtel-Adriaan; en vermoedelijk zijn er nog vele anderen ook, die goed zijn, maar ik ken ook de bovengenoemde hôtels slechts oppervlakkig, en weet ook niet in hoeverre zij zich voor dames-alleen eigenen. Het Amstel-hôtel is zeer voornaam en zeer duur. Het Américan-hôtel is van nieuwen datum. Ik heb er nooit gelogeerd, wel gegeten. Het Bybelhôtel, en het hôtel-Adriaan (Kalverstraat, dus op drukken stand gelegen), bevielen mij goed toen ik er vroeger wel eens logeerde, maar dat is reeds vrij lang geleden. -

In Groningen heb ik nooit gelogeerd in een hôtel. Ik méén dat het voornaamste hôtel heet Het Doele-hôtel, en dat er een tweede hôtel bestaat Hôtel Frigge, dat méér door heeren wordt bezocht dan door dames-alleen. Maar ik kan op dat punt geen besliste meening uitspreken, want ik ben niet genoeg bekend met de hôtels in Groningen, om te weten welk voor U het geschikste zal zijn. Daar gij niet zegt in Uw brief of gij een eerste rang dan wel een tweede rang-hôtel bedoelt, gaf ik U adressen van 1ste rang hôtels. Zonder twijfel zullen er ook wel tweede-rang hôtels zijn in al deze steden, waarin een dame-alleen haar intrek kan nemen, maar mijn eigen ervaring reikt alleen tot de U genoemde eerste rang hôtels.

'Pomona' is voor zoo ver ik weet een vegetarisch Restaurant in den Haag, in de Nieuwstraat gelegen. -

Adele B. - Ik ontving met dank Uw briefje. De advertentie zag ik nog niet geplaatst. Ik wacht daarop om er op in de corresp: te kunnen opmerkzaam maken. -

Regina. Den bewusten brief bewaar ik. Zoo spoedig mogelijk beantwoord ik U particulier, ingevolge Uw verzoek, en zend hem dan met-een U terug.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Anna te Hilversum. - Heel veel dank voor de rozen. Ik schrijf U particulier.

Nily. - Hartelijk dank voor Uw briefje. Maar al die bloemen, de vorige week, hadden niets met mijn verjaardag te maken. Het was een toeval dat ik zoovele in één week kreeg. Ik ben in den winter jarig.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

16 Augustus 1905.
19de Jaargang.
No. 7.

Hoofdartikel
De Amerikaansche vrouw als moeder door Theodore Roosevelt.

Deze rede werd gehouden door President Roosevelt voor het nationaal congres voor Moeders in Maart l.l. Deze herdruk is gemaakt met toestemming van den President.
(*Overgenomen uit the Ladies Home journal.*)

In onze moderne nijverheidsbeschaving bestaan er groote en ernstige gevaren om de heerlijkheden en triomfen op te heffen.

Het is niet goed steden te zien groeien op een wijze die onnatuurlijk is met betrekking tot het land; want de kleine grondbezitters, de menschen, die hun kleine huisjes verdienen en daarvan voornamelijk de menschen die hoeven bebouwen, de menschen, die van de opbrengst van den grond leven, hebben tot dusverre den grondslag gelegd van het blijvende volksleven in iedere staat, en als die grondslag is òf te zwak òf te bekrompen, loopt de bovenbouw, hoe aantrekkelijk hij ook wezen mag, groot gevaar van te vallen.

Maar veel belangrijker dan de vraag is omtrent de bezigheden van onze burgers de vraag hoe hun familieleven is. Wat hun bezigheden ook mogen zijn zoo lang zij een tehuis hebben in den waren zin des woords en zoolang zij die dat tehuis gesticht hebben hun plicht doen jegens elkaar, hun medemenschen en den Staat, is het van minder belang of de betrekking van den man is op het land of in de stad of hij den kost verdient met handenarbeid of met geestes-arbeid.

De natie echter is er slecht aan toe indien er geen waar tehuis is, als het huisgezin niet van het goede soort is; als de man geen goed echtgenoot en vader is, als hij zinnelijk is, laf, of zelfzuchtig; als de vrouw haar plicht verzaakt; als zij gezonken is in laffe zelftoegevendheid of haar natuur zoo heeft verwrongen, dat zij een dor pseudo intellectueel verkiest boven die groote en schoone karakter-ontwikkeling, die alleen geopenbaard wordt aan degene, wier leven den omvang kennen der gedane plichten, van gedane moeite en ondergane zelfopoffering.

Ten slotte hangt de welvaart der Staat

uitsluitend af van het huisgezin; in het algemeen de man en vrouw en hun kinderen, die het burgerschap vertegenwoordigen, geschikt voor den grondslag van een groote natie, en als wij nalaten dit te waardeeren, verzuimen wij hoog te schatten de bron der moraliteit, waarop elke gezonde beschaving gebaseerd is.

Geen schatten, geen materieële vooruitgang, geen artistieke ontwikkeling zal een volk op den duur baten, tenzij zijn huiselijk leven gezond is, tenzij de man rechtschapen is, moedig, gezond verstand bezit en eerbaar is; tenzij hij hard werkt en bereid is zoo noodig dapper te vechten; en tenzij de vrouw een goede vrouw is, een goede moeder, die in staat is en bereid de eerste en voornaamste plicht van haar vrouw-zijn te volbrengen; in staat en bereid om kinderen te baren en op te voeden, zooals zij opgevoed moeten worden, gezond naar lichaam, geest en karakter en talrijk genoeg zoodat het geslacht zal toenemen en niet afnemen.

Er zijn zekere oude waarheden, die waar zullen blijven zoolang de wereld zal duren en waarin geen vooruitgang hoegenaamd verandering kan brengen.

Een van deze is de waarheid, dat de eerste plicht van een echtgenoot is een gezin te stichten, en de kostwinner voor zijn vrouw en kinderen te zijn; en dat de eerste plicht van de vrouw is hem hierin behulpzaam te zijn en huisvrouw en moeder te wezen.

De vrouw moet kunnen beschikken over de gave van opvoeden; maar behalve in buitengewone gevallen moest de man opgevoed worden voor een levenslange loopbaan als kostwinner van zijn gezin, en daarom moet hun opvoeding tot op zekere hoogte verschillend zijn, omdat hun plichten verschillen. Dit beteekent niet ongelijkheid van betrekking, maar het beteekent verschil van betrekking.

Over het geheel vind ik de plichten der vrouw de belangrijkste, de moeielijkste en de eervolste van de twee; over het algemeen acht ik de vrouw, die haar plicht doet hooger dan den man die de zijne doet.

Geen maatschappelijk werk door een man gedaan, is zoo moeielijk en zoo verantwoordelijk als het werk van een vrouw, die kleine kinderen groot brengt, want haar tijd en kracht wordt niet alleen den geheelen dag gevraagd, maar dikwijls ook menig uur 's nachts. Zij moet soms nacht aan nacht waken bij een ziek kind, terwijl zij overdag evengoed haar huiselijke plichten moet waarnemen, het gebeurt niet zelden, dat zij gedurende haar vacantiedagen al haar kinderen moet meenemen.

De pijnen, die zij moet doorstaan bij de geboorte, maken alle mannen tot haar schuldenaars.

Bovenal wordt onze sympathie en achting gevraagd voor de strijdende vrouwen, die Abraham Lincoln noemde het echte volk en die hij zoo lief had en vertrouwde; want het leven van die vrouwen wordt dikwijls geleid op de eenzame hoogte van stille zelfopofferende heldhaftigheid.

Evenals het de gelukkigste en meest eervolle taak is, die op de schouders van een man kan gelegd worden, om het noodige te verdienen voor het onderhoud van zijn vrouw en kinderen, voor de opvoeding en het ter wereld brengen van zijn kinderen, zoo is het de belangrijkste, eervolste en begeerde taak, die een vrouw opgelegd kan worden om een goede, verstandige moeder te zijn in een gezin, dat zich kenmerkt door achting voor zichzelf en onderlinge verdraagzaamheid, door bereidwilligheid zijn plicht te doen en niet te vallen in zelftoegevendheid, of datgene te vermijden, dat zelfopoffering vraagt.

Natuurlijk bestaan er buitengewone mannen en vrouwen, die veel meer dan dit kunnen en moeten doen, die kunnen en moeten wedijveren in nuttig zijn buitenshuis behalve - niet inplaats van - binnenshuis, maar ik spreek niet van uitzonderingen; ik spreek van de eerste plichten, ik spreek van de burgers in het algemeen, de mannen en vrouwen in het algemeen, die de natie vormen.

Daar ik spreek tot een vergadering van moeders, zal ik niets zeggen om een gemakkelijk leven te loven.

Aan U is het werk, dat nooit eindigt.

Geen moeder heeft een gemakkelijk leven en de meesten hebben zelfs een moeielijk leven; en toch welke echte moeder zou haar ondervonden vreugde en smart willen ruilen voor een leven van koude zelfzucht, dat bestaat uit het najagen van genoegens en het vermijden van zorgen en die dikwijls woont in een omgeving, die met de minst mogelijke moeite zoo weelderig en gemakkelijk mogelijk is ingericht, maar waarin letterlijk geen plaats is voor kinderen.

De vrouw, die een goede echtgenoote is

en een goede moeder, heeft meer dan iemand anders recht op onzen eerbied; zij heeft hier echter recht op omdat en zoolang zij het waard is.

Inspanning en zelfopoffering zijn de wet, die het leven waarde geeft zoowel voor den man als voor de vrouw, ofschoon noch de moeite, noch de zelfopoffering hetzelfde kunnen zijn voor den een als voor de ander.

Ik geloof in het minst niet aan het geduldige Griselda type, aan de vrouw, die zich onderwerpt aan een aanhoudende slechte behandeling, evenmin als aan den man, die zich laat beleedigen.

Geen beleediging is zoo afschuwelijk als de beleediging van een man jegens zijn vrouw en kinderen, die teedere gevoelens bij hem moet wakker roepen.

Zelfzucht jegens hen, gemis aan hartelijkheid, gemis aan belangstelling, maar bovenal ruwheid in eenigen vorm jegens hen, zou in elke rechtschapen ziel den meest krachtigen hoon en verontwaardiging aanwakkeren.

Ik geloof zoowel aan het bewaren van het zelfrespect van de vrouw als aan dat van den man, ik geloof evengoed aan haar rechten als aan die van den man, ja zelfs meer en ik beschouw het huwelijk als een vennootschap, waarin beide partijen in eere verplicht zijn te denken aan de rechten van den ander, zoowel van hem als van haar.

Ik vind echter de plichten bijna nog belangrijker dan de rechten, en ik geloof, dat op den duur de belooning voor goed gedanen plicht rijker en grooter is, dan voor het blijven staan op persoonlijke rechten, hoe noodzakelijk die ook dikwijls moet zijn.

Uw plicht is zwaar en uw verantwoordelijkheid groot, maar het grootst van al is uw belooning. Ik heb in het minst geen medelijden met u, integendeel, ik eerbiedig en bewonder u.

De bestemming van het nageslacht ligt in de hand van de vrouw.

Moeders, met het opvoeden van uw kinderen moet gij er aan denken, dat terwijl het een hoofdzaak is lief en teeder voor hen te zijn, het niet minder een hoofdzaak is, verstandig en flink te wezen. Dwaasheid en toegevendheid moeten niet als afwisselende uitingen beschouwd worden, en behalve uw zoons en dochters te wijzen op de zachter en toegevender deugden, moet gij trachten hun die ernstige en sterke hoedanigheden te geven, die zij in hun later leven zeker noodig zullen hebben.

Sommige kinderen gaan den slechten weg op ondanks de goede opvoeding en sommigen, wier omgeving heel ongelukkig is, worden brave menschen, niettemin oefent de huiselijke kring den grootsten invloed uit.

Als moeders door zwakheid hun zoons stijven in hun zelfzucht en hun steeds aan zichzelf doen denken, zijn zij verantwoordelijk voor het verdriet van de vrouwen, die later hun echtgenooten zullen zijn.

Als gij uw dochters lui grootbrengt, misschien onder den verkeerden indruk, dat als gij zelf hard hebt moeten werken zij alleen vreugde zullen kennen, bereidt gij haar voor nutteloos jegens anderen te zijn en een last voor haar zelf.

Leer jongens en meisjes zóo, dat zij hun leven niet besteden aan het vermijden van moeilijkheden, maar aan het te boven komen er van.

Leer hun, dat het geen vloek, maar een zegen is, te werken, zoowel voor hen zelf als voor anderen; tracht hen gelukkig te maken door ze vreugde te laten scheppen in het leven, maar leer hun ook, dat ze tegenover het leven staan met de vaste

overtuiging, dat zij hun geluk danken aan den arbeid; en laten zij hun plicht doen tegenover God en de menschen.

Zeker is zij, die dusdanig haar kinderen opvoedt drievoudig gelukkig onder de vrouwen.

Er zijn veel goede menschen aan wie de zegen van kinderen ontzegd is en voor hen hebben wij den eerbied en sympathie, die men steeds verschuldigd is aan degenen, die zonder eigen schuld een van de grootste zegeningen des levens moeten missen.

Maar de man of vrouw, die met voorbedachten rade deze zegeningen verbeurt, òf door slechtheid, koudheid, hartelоosheid of eigenliefde, wel, zulk een schepsel verdient verachting, evengoed als de soldaat, die voor het gevecht terugdeinst, of als de man die weigert te werken voor het onderhoud van degenen, die van hem afhankelijk zijn en die hoewel lichamelijk sterk, zich vergenoegt in ledigheid het brood te eten, dat anderen verdienen.

Het bestaan van dit soort van vrouwen vormt een van de onaangenaamste en ongezondste dingen van het moderne leven. Degeen, die zoo kortzichtig is van niet te

zien welk een slecht schepsel zulk een vrouw is, moest de novelle van Robert Grant eens lezen: 'Unleavened Bread', ernstig het karakter overwegen van Selma en eens denken aan het lot, dat een natie zou ten deel vallen, die de vrouw in doorsnede en van een bepaald karakter volgens deze regelen ontwikkelt.

Ongelukkigerwijze is het onwaar te zeggen, dat dit type alleen bestaat in Amerikaansche novellen.

Dat het in Amerika ook bestaat, wordt getuigd zoowel door statistici als door het verminderen der gezinnen op sommige plaatsen.

Het wordt op dezelfde sombere manier bewezen door de cijfer statistici wat echtscheidingen betreft, die iemand werkelijk versteld doen staan; want een echtscheiding is nu evenals het altijd geweest is een vloek voor iedere natie en voor de samenleving; een ondermijning voor het huiselijk samenleven, een prikkel voor huwelijksongeluk en onzedelijkheid, een vloek voor den man en een verborgen kwaad voor de vrouw.

Deze onaangename neigingen in ons amerikaansch leven worden ook bewezen door artikelen zooals die, welke ik onlangs las in zeker blad.

Hierin werd een dominè aangehaald, die schijnbaar met instemming de algemeene amerikaansche meening weergaf. Hij zeide, dat het streven van ieder, behalve van een zeer rijk man, moest zijn, om slechts twee kinderen op te voeden, teneinde dezen kans te geven een weinig te genieten van de goede dingen des levens.

Deze man, wiens beroep en roeping hem een zedelijken leermeester moesten maken, prentte anderen het ideaal in niet om kinderen op te voeden, om hun plicht te doen, niet om hen het leven in te zenden met een rein hart, en een helderen geest, om voor zichzelf en hun land triomfen te winnen, niet om de gelegenheid en het voorrecht te geven zich een eigen plaats in de maatschappij te verwerven, maar om het aantal kinderen zoo beperkt mogelijk te houden, opdat zij 'enkele goede dingen kunnen smaken.'

De manier om een kind de schoone kans in het leven te geven is niet om het op te voeden in weelde, maar om toe te zien, dat het door de opvoeding standvastigheid van karakter krijgt. Zelfs afgescheiden van de levensquestie van het nationale leven en in aanmerking genomen alleen het individueel belang van de kinderen zelf is, geluk in den waren zin honderdmaal beter instaat om tot eenig willekeurig lid van een gezonde familie van kinderen te worden met gezonde geesten wel-opgevoed, en goed onderlegd, maar die geleerd hebben dat zij voor zich zelf moeten zorgen, dat zij zichzelf een weg moeten banen en zich door hun eigen inspanning een weg moeten banen en een nuttige positie moeten verwerven - dan het in staat is voor hen wier ouders zelf er op gewerkt hebben en hun kinderen hebben voorgehouden om te werken volgens de zelfzuchtige en lage theorie, dat het geheele doel van het leven is om een paar goede dingen te smaken.

De leerrijke strekking van de opmerking houdt verband met zijn moraliteit, want ieder mensch met een gezond verstand zou den spreker hebben aangetoond, dat indien in elk gezin met kinderen er slechts twee waren de natie als een geheel zou achteruitgaan in bevolking en wel zóó snel, dat in twee of drie geslachten zij begrijpelijker wijze op het punt van uitsterven zou staan, zoodat het volk, dat volgens

dit lage en zelfzuchtige stelsel gehandeld had, zijn plaats zou moeten inruimen voor anderen met edeler en gezonder idealen.

Zulk een resultaat zou in geene deele te betreuren zijn, want een ras, dat zulk een stelsel huldigde d.i. een ras, dat den zelfmoord in praktijk bracht, zou daarenboven duidelijk aantoonen, dat het niet in staat was om te bestaan en dat het beter was plaats te maken voor een volk, dat de eerste wetten van zijn bestaan niet vergeet.

De geheele zaak is ten slotte eenvoudig genoeg. Indien ooit een ras of een persoon de genoegens van gemak zonder moeite van toegevendheid verkiest boven de oneindig dieper, de oneindig hooger genoegens, die het ondervindt, die het loon en de moeite, maar ook de vreugde kennen van een duren plicht, moet onvermijdelijk aan het einde dat ras of die persoon de boete betalen van een bedorven en onwaardig leven.

Geen man of vrouw, werkelijk dien naam waardig zal iets geven om een leven, dat alleen en hoofdzakelijk doorgebracht is, om gevaar, moeite en arbeid te vermijden.

In buitengewone gevallen moet betaald worden voor de prijzen, die het leven waard is en het leven, dat waard is om geleefd te worden, moet zijn een werken voor een waardig einde en in het algemeen een werken meer voor anderen dan voor zichzelf.

De man wiens pogen het is niet zoo zeer te zorgen voor de betere omstandigheden van zijn vrouw en kinderen dan voor hem zelf, is een arm schepsel.

En wat de moeder betreft haar naam staat borg voor liefhebbende onbaatzuchtigheid en zelfverloochening.

De taak van de vrouw is niet gemakkelijk - geen taak waard om gedaan te worden is gemakkelijk, - maar door haar te doen en wanneer zij haar gedaan heeft, zal zij de hoogste en heiligste vreugde smaken, die aan het menschdom bekend is; en na afloop van die taak zal zij de belooning genieten haar in de Schrift voorspeld; want haar echtgenoot en haar kinderen, ja, ieder, die erkent, dat haar werk den grondslag legt van alle nationaal geluk en grootheid zal opstaan en haar gezegend noemen.

SNOWA.

Boekbeschouwing.

In hooge Regionen. (door G. van Hulzen.) (uitgave van C.A.J. van Dishoeck, Bussum.)

Een mondain boek van van Hulzen!

De man, die schreef: *De man uit het slop,* enz., laat zich in dezen deftigen *Gids*-roman, (*In hooge Regionen* verscheen éérst in de *Gids*) van een heel andere zijde kennen!

Hier hebben we nu het soort boek, dat hoe langer hoe zeldzamer wordt in onze moderne literatuur, het boek dat, zonder groote pretensiën van 'Kunst', niet veel meer zijn wil dan een uitstekend-geschreven, goed-in-elkaar-gezet, en goed-doordacht verhaal over gewone, uit het leven genomen menschen! Wij worden zoo overstelpt met karakterstudies, ziels-analyses, en tendenz-literatuur in socialistisch genre, dat het weldadig aandoet eindelijk een terugkeer te constateeren tot het gezonde, het dagelijksche, reële leven teekenende soort van kunst, die veel te veel is verwaarloosd in de laatste jaren, voor onnatuur, opgeschroefdheid, en aanstellerij!

Het was te verwachten, dat een auteur die wat *kan*, en een plaats van beteekenis inneemt in onze literatuur, zooals Van Hulzen, in staat zou wezen een opgave, als die welke hij zichzelf stelde in *In hooge Regionen*, goed te volbrengen. Zonder te vervallen in het verfijnde en overbeschaafde van Couperus, met zijn salon-romans, is van Hulzen er toch goed in geslaagd het burgerlijke en stijf-Hollandsche te vermijden, waardoor de meeste in betere kringen spelende, Hollandsche boeken zoo ongenietbaar en onleesbaar worden. Ik denk b.v. aan den roman van Bernard Bandt, van Robbers, die één doorloopend bewijs is, dat de schrijver praat over en zich bemoeit met dingen, waarin hij niet thuishoort, en ook niet door latere kennismaking ermee voldoende is ingewijd of is ingeleefd. Van Hulzen heeft niet meer aangewild dan hij kon, toen hij zijn Hollanderarchitect plaatste in een klein, eenvoudig hôtel van den tweeden of derden rang, in Beatenberg, en hem liet omgaan met een

cosmopolitisch publiek, samengesteld uit gewoon-beschaafde menschen van de middelklasse.

Daardoor, door die gelukkige keuze, krijgt zijn verhaal dadelijk iets dat prettig-gewoon aandoet. Je ziet die heele hôtel-omgeving, met het een beetje-typische van dit soort toeristen, dadelijk vóór je, en je ziet óók, heel levendig en duidelijk omlijnd, den flinken en stoeren, heel-gewoon-eenvoudigen Hollander, in zijn behagelijke opgewektheid van zich gezond en levenskrachtig voelend man. 't Vreemdsoortige element, ingebracht door de heldin en hoofdpersoon Anna-Pauwlona, hindert niet, omdat het vreemdsoortige eigenlijk méér zit in haar Russischen naam en haar Russische onderdane-zijn, dan in haar werkelijk iets buitenlandsch of on-hollandsch over zich hebben. Zij is zoo door en door een gewoon-hollandsch-moderne-vrouw in haar heele doen en laten, dat die Russische afkomst er maar zoowat opgeplakt zit, bij wijze van versiering, omdat heel het verhaal een beetje pronkerig te koop loopt met des schrijvers kennis van het hôtel- en pension-leven, in zijn mengelmoes van verschillende nationaliteiten. Zóó sterk is dit opgeplakt Russische, waarachter zich 'n zuiver-Hollandsch vrouw-type verschuilt, dat Anna Pauwlona noch Engelsche zou kunnen wezen, noch Française, noch Duitsche! Al die nationaliteiten verschillen te véél weer van ons-zelven! Maar wèl door en door Hollandsch is dit quasi-Russisch persoontje! En van dáár ook, dat zij zoo goed opschiet met haar Hollandschen aanbidder, en met hem zoo intiem wordt, dat het pension er door geraakt in goed-geteekende

ontsteltenis van braaf-burgerlijke menschen, die overal wat achter zoeken. Die kennismaking en tot een soort engagement voerende vertrouwelijkheid tusschen van Reelen en Anna Pauwlona vormt eigenlijk den inhoud van geheel dit lijvige boek. En, laat mij al dadelijk zeggen, dat daardoor het verhaal *te* lijvig is geworden, en *te* gerekt. Men kan ook 'des Guten zu viel' krijgen. Waar het eerste deel boeit door den opzet van het verhaal, door de levendige schildering van personen en van natuur, daar gaat het tweede vermoeien en tegenvallen door vóórtdurend herhalen, hetzelfde zeggen in nieuwe woorden, door al te pralerig tentoonstellen de bereisdheid van toerist, die een paar maanden vertoefde in Interlaken en omgeving, en nu precies weet hoe die berg heet, en hoe die weg gaat naar dat uitzicht, enz. enz. Mijn waarde heer van Hulzen, om te beginnen zijn we allemaal wel eens die overbekende streken uitgeweest, en weten dus óók wel dat de 'Schijnige platte', (bij van Hulzen verkeerdelijk gespeld *Scheinige* platte), een verrukkelijk punt is, dat de 'Abend-berg' in de buurt ligt van Interlaken, en dat de 'Jungfrau', van uit Interlaken gezien, heel wat banaler effect geeft, dan wanneer je hoogerop gaat in de bergen zelf, en alléén bent met haar pracht. Maar bovendien, met de handigheid van een Baedeker of een ander goed reisboek náást je, behoef je immers niet eens zelf te gaan kijken, als je het volstrekt noodig vindt met al die namen en reis-wijzergeleerdheid te pronken! Je schrijft maar af uit zoo'n reisgids, heel nauwkeurig, en... klaar is Kees!

Te méér jammer, dat van Hulzen die goedkoope soort van zijn bereisdheid te toonen zoo welig inlascht, omdat hij een veel beter en *niet* door iedereen na te doen middel bezit, om zijn wezenlijke kennis van de Zwitsersche natuurschoonheid te bewijzen. Dat middel is zijn groote gave van datgene wat hij zag en liefkreeg in zich opnemen, en het schilderen in juiste, mooie woorden. Bij van Hulzen niets van het akelig woordgeknutsel onzer moderne woordfotografen; bij hem geen per-opschrijfboekje genoteerd weergeven van èlke buiging in de rivier, èlke kronkeling in de beek, èlke glooiing in de heuvels! Hij ziet, hij heeft lief, hij zegt hoè en wáárom hij 't liefheeft. Neem b.v. eens blz. 202 en 203 (deel 1).

'*Zoover het oog maar reikte, schoot het gras, voor eenige dagen kaal en spieterig-enkel, in zware bundels op, al zwartte dichtbij gezien de berggrond nog wel door. Onafgebroken naar alle kanten wiegewaagden de groene grashalmen, de vele bloemen: witte madelieven als dekoratieve blanke rozetten brutaal-koket aan de stevige stelen, paarse klaver bloemen als wollen mutsjes meer bescheiden op den grond, maar niet minder welig, violet blauwe kampanula's, de hangende klokjes fijn teer aan de gebogen halmen, wazige vlinderbloemen, het witte beursjes kruid, wilde purperen orchideeën, late ranonkels boterkleurig, alles dóór-elkaar, in bonte mengeling en wildgespreid. - Kamperfoelies, goudenregen, roode en witte eschdoorn bloeiden om de huizen, tusschen de heggen en struiken. Tegen een half vergaan bruggetje, naast een droog geloopen watergeul, trosten in de diepte de seringen paars-blauw, te zamen met witte kleine lila's door de natuur onverbeterlijk gegroepeerd om met het oude bruggetje dadelijk voor schilderij te kunnen dienen. De bergwanden waren vol van kleurig groen. Tot aan de naakte koppen één groenig mos, al de glooiingen één enkel gebrodeerd tapijt, van verre egaal, meer dichtbij een opschieting van blonde en bonte tinten, de bloemen als een wollig kantwerk, kelkend, spitsend, pluimend boven het maaswerk van ras-opgeschoten gras; de glooiingen bij 'n kromming verscholen door de boomen, of brokkig-afgebroken waar de weg ruw was uitgehouwen!*'

Zie je, je voelt het zoo dadelijk, dat van Hulzen dit alles heeft gezien, heeft beleefd *in* zich, dat hij genoten heeft toen hij 't zag, en het genot uit als in een behoefte! En van zulke gloed- en kleurrijke beschrijvingen van 't Zwitsersch bergland in zijn onophoudelijke verscheidenheid is *In hooge Regionen* zóó vol, dat je de voorbeelden maar voor 't grijpen hebt. Daarom schuilt in dat kunnen de natuur zóó zien en zóó weergeven van Hulzen's beste kunstenaarskracht. De reëele waarde van zijn boek, dat waardoor het uitsteekt boven de banale producten van de meeste zijner collega's, zit 'm vóór en boven alles in zijn flink, eenvoudig proza, waarin hij uitzegt de wonderbaar geheimzinnige bekoring van het Alpenland, aangrijpender en inniger en gevoeliger dan men het gewoon is in onze aan liefde-voor-de-natuur arme letterkunde! Het gebazel over ‘Kunst’ heeft verdrongen de echte waarachtige liefde voor de onvergankelijke natuurschoonheid. Allerlei prul-poëten en prul-auteurs meenen dat het van kunstzin en artisterigheid getuigt, wanneer zij tot vervelens toe hun scheppingen volproppen met afgezaagde

gemeenplaatsen over lijnen, kleuren, harmonieën, enz., enz.! Maar geen hunner bezit die natuurlijke, ingeboren liefde tot het Schoone, die niet achteloos *kan* voorbijgaan aan zee en woud en lucht en bloemen, en uitzingt hun steeds wisselende en steeds nieuwe bekoorlijkheid. Van daar dat Van Hulzen je zoo weldadig aandoet als een wezenlijk artist, een die ziet èn leeft, en geniet van wat hij ziet, en van wat het leven hem laat beleven, met een èchte kunstenaarziel! - De stemmingen van zijn held van Reelen, als hij met Anna Pauwlona wandelt door de omgeving van Beatenberg, kunnen niet anders zijn dan de eigen gewaarwordingen van Van Hulzen. Dat voel je op iedere bladzijde! Wat van Reelen zegt en denkt en voelt op het punt natuur, dat is datgene wat Van Hulzen zelf zóó denkt en zóó voelt.

Enkele uitspraken in dit boek komen mij eigenaardig-eenzijdig voor. Zoo b.v. waar de schrijver van Reelen laat optreden netjesgekleed ter eere van Anna-Pauwlona's zuster, die in hem den aanstaanden verloofde ziet. 't Oogenblik waarvan ik spreek is 's ochtendsvroeg, in een klein hôtel, tweede rang, in het dood-eenvoudige, landelijke Beatenberg boven Interlaken.

En nu hij aanstreek geheel in 't zwart, tusschen de dubbel-omgeslagen mode-boord en de nauwe opening van 't vest een smal, heel smal dasje, *weer zwart maar van zware zij met een bijna onzichtbaar groen moesje, geen ring*, *geen dasspeld, en zelfs geen ketting*, *vond zij hem korrekt-gekleed*, *deftig*, *en toch niet burgerlijkklein*, *het officieele van 't zwart weggedrongen door de lichte zacht-oranje kleurige zomerschoenen, die*, *goedgewast, glansden als spiegels*,' *(blz. 124*, *deel 11*).

't Lijkt mij een gewaagd beweren, dat zoo'n eigenaardige kleeding, nog wel 's ochtends aan het ontbijt, en in een landelijke 'Sommerfrische', een 'deftigen', 'niet kleinburgerlijken' indruk zou maken op een beschaafd jong-meisje, dat wéét hoe het hoort! Stel je voor het schoolmeester-type van iemand 's ochtends-vroeg al heelemaal in 't zwart, als hij in een pension zit aan het ontbijt. En dan die 'oranje-kleurige schoenen'! Als kleurig afsteeksel bij het zwart van de rest! - Oranje-kleurige schoenen, en een heelemaal zwart pak, met een vest als van een Engelschen dominee!! Enfin, smaken verschillen! Laat ons op gezag van den auteur aannemen, dat Anna Pauwlona zoo'n wanstaltige zonde tegen den goeden smaak heusch 'deftig' vond! Maar persoonlijk protesteer ik tegen een andere stoute bewering van den schrijver, waar hij Anna Pauwlona laat wijsmaken door van Reelen, dat alle Hollanders uit één stuk Hollander zijn, omdat ze, ondanks 'vreemde smetten', van allerlei aard, dadelijk na één geslacht pur-sang Hollanders worden:

'*Een recht allegaartje. Spàansch bloed en Indisch bloed*, *en dan nog van Franschen oorsprong. Hugenoten*, *om de massa Duitschers*, *die zich komen vestigen*, *niet te vergeten.*

... Maar... al wat bij ons komt wordt heel gauw Hollander! Na één geslacht zijn ze puur!'

Ik laat in het midden of de schrijver 't als een compliment beschouwt of niet, om, na één geslacht, 'puur Hollandsch' te wezen, ik zeg alleen dat het niet wáár is wat hij daar orakelt. Zelf behoor ik, gelijk mijn uit Fransche en Duitsche afkomst saamgekoppelden familienaam reeds aantoont, geenzins tot de in Nederland van ouder tot ouder thuishoorende geslachten! En ik ben overtuigd, dat er om die reden in mij-persoonlijk nog menig droppeltje opgewonden bloed en hartstocht huist, dat niets gemeen heeft met het 'puurhollandsche' genre. Trouwens, de heele voorstelling

van Van Reelen over den Hollandschen aard lijkt mij tamelijk eenzijdig en gewild in verband gebracht met de Hollandsche schilder-school, en met haar wijze van de dingen te zien en uit te beelden.

Wat Van Hulzen bijzonder gelukte in zijn boek, is de teekening van het onbevredigde en zoekende in de moderne vrouw die, als Anna Pauwlona, niet genoeg heeft aan zichzelf, en niet genoeg geloof bezit in eigen kracht en eigen-kunnen, om haar levensweg zelf te maken, onafhankelijk van de omstandigheden. Wat hem daarentegen mislukte, is het onbevredigende slot, veel te bruusk en te weinig-gevend, na die lange inleiding en lang-uitgesponnen kennismaking, en daarenboven onlogisch, waar Anna Pauwlona ineens een offervaardigheid en zelfverloochening aan den dag legt, in haar verzaking van van Reelen, niet passend bij heel haar vroeger doen en zelfzuchtig karakter. En 't volhoudendverliefderige van van Reelen, terwijl hij toch in den grond zóó weinig over heeft voor zijn zoogenaamde liefde, dat hij haar geen vaste toekomst wil scheppen door opoffering van eigen vage illusiën, ter wille van een degelijke leeraarsbetrekking, heel dat haar niet willen loslaten, waar hijzelf toch

den moed mist haar voorgoed aan zich te binden als zijn vrouw, lijkt mij in strijd met het vroegere in van Reelens karakter, beslist, eerlijk, recht-op-zijn-doel-af, en bereid de dingen onder de oogen te zien! Een huwelijk tusschen deze twee ware, na al het voorafgaande, veel natuurlijker geweest dan die zoo-weinig-noodzakelijke, zoo ongemotiveerde scheiding.... tenzij zij elkaar niet genoeg liefhadden voor een ernstige vereeniging voor-goed! Maar voor dat laatste geval is het slot, het afscheid te Interlaken, te theatraal, te overdreven-aandoenlijk!

Alles saamgenomen, een mooie roman, die als een blijde gebeurtenis is in onze duffe, saaie, huisbakken literatuur!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ter bespreking toegezonden.

Het kind van Staat. Dramatiesch tafereel in drie afdeelingen, door *H.J. Schimmel.* (2de druk, door den schrijver herzien). (Uitgever C.A.J. van Dishoeck, Bussum.)

Als ik mij niet zeer vergis is dit tooneelstuk onlangs op het Loo opgevoerd, door dilettanten, voor de Koningin en den Prins. Nu dat verwondert mij niet, waar de inhoud betreft Haar voorzaat, den lateren stadhouder Willem III. - Al is Schimmel niet onrechtvaardig of oneerlijk in zijn voorstelling van de Witt, toch blijkt op iedere bladzijde van het 'dramatiesch tafereel' hoezeer het hem te doen is om het harde lot van 'Het kind van Staat' in een helder daglicht te plaatsen, en diens scherpzinnigheid en geestkracht scherp te doen uitkomen. Wel, al deze dingen liggen zoo ver achter ons, en de zoogenaamde 'geschiedenis', wat men daaronder officieel verstaat althans, is zoo'n leugenbrokkig ding, dat het onmogelijk is uit te maken, in hoeverre al deze dingen zich waarlijk zoo hebben toegedragen als de historie het ons wil wijsmaken. Maar zeker is het in elk geval, dat de moord van de gebroeders de Witt op ons volk kleeft als een leelijke smet. En om die reden kan ik voor mij, afgescheiden van de letterkundige waarde van Schimmels dramatiesche schets, onmogelijk iets voelen voor den inhoud daarvan, die mij toeschijnt een soort verheerlijking van de Prins-gezinden, (aan wier 'vaderlands-liefde' wij dien verraderlijken, laffen moord te danken hebben). De Raadpensionaris Johan de Witt, zoowel als zijn broer Cornelis de Witt, waren mannen die veel gedaan hebben om Holland groot te maken, zonder dat zij daarbij zichzelf trachtten te verrijken. Zij waren rechtschapene, eerlijke menschen, die allerminst verdiend hadden te worden vermoord op die wreede en menschonteerende wijze, waarin het losgelaten gepeupel zijn vreugde vindt als het de baas wordt. Wie is hier de *ware* schuldige geweest? Wie liet dit alles toe achter de schermen, ja bereidde het voor, moedigde het aan? De 'geschiedenis' buigt en kromt zich in zijn officieele plooien, al naar gelang de omstandigheden het meebrengen. Maar wat mij betreft, ik vind de moorden begaan eerst aan Oldenbarnevelt, (want diens 'vonnis' was een gerechtelijke moord op hoog bevel,) en toen aan de de Witten van dien aard, dat ik liever zwijg over die tijdperken onzer geschiedenis, en over wat ermee in verband staat, dan er over in verrukking te geraken uit 'Vaderlands'-en 'Oranje-lievendheid'.-

Vandaar dat ik mij voor ‘Het kind van Staat’ niet kan voelen ontgloeien in die geestdrift, die een over het ‘Oranje-zonnetje’ en wat dies meer zij wauwelend ‘vaderlander’ vermoedelijk moet bezitten.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Zonsopgang.

'**T**werd helderder in 't Oosten.... Donker golfde de hei neer van de steile heuvelhelling, beplekt met lichtere zandvlekken, als waterschuimvlokjes van fontein-gedoe in een zee van hei. En 't zachte zuchten van den koelen nachtwind klonk welluidend, als 't kabbelen en ruischen van water.

Daar beneden lei kalm en effen het meer, rustend onder witte nevelwolken, die er boven dansten en spiraalden, als nymphenvleugelen en nymphenkleeren, nymphen, die oprezen uit 't diep donkere water en stoeiden en speelden met elkaar in den koelen nacht.

't Manelicht drong er tusschendoor, weerkaatste op de zilveren facetten van het trillend watervlak. 't Bescheen ook een ouden, verwrongen eikestam, met doffe, spletige schors, die grimmig en met bochten en hoeken in 't donker grauwde.

Een koelte streek over het meer, ritselend door de rietpluimen. En 't meer zuchtte, toen de nevelwolken als door een wig losgescheurd werden.

Het zuchtte - Of sprak het wellicht van vroeger, hoe het de volkeren zag gaan in breede scharen langs den oever, hoe het

water de boorden kuste en omspoelde de teere wortels der jonge boomen, nu zoo krachtige stammen?

Of was het tóch een zucht, geslaakt uit heimwee naar 't leven en warmte brengend zonnelicht?

Het werd nog steeds helderder in het Oosten....

En 't meer zweeg, de wind verflauwde en legde zich, de nevels voegden zich aaneen.

Aan den meeroever school een boerenhoeve tusschen een kring van beschermende beuken, forsche beuken, die vlochten hun takken boven 't rieten dak dicht ineen.

De donkere silhouetten der boomen staken grillig af tegen de lichtere Oosterkim. 't Zachte suizen van door hoogzwevende koelte bewogen takken en blaren, ruischte over 't land in breede geluidgolven.

Een lichtje vlekte helder tusschen de boomen, stralen priemend door blaren en takken, beschijnend een dofzilveren beukestam, die glinsterde van vroegen dauw.

't Was wéér helderder geworden....

En de nevels scheurden weer en verdwenen, keerden terug tot de stof - waaruit ze geboren werden door den nacht, nu wijkend voor den dag.

De lucht kleurde zich licht-lila, en als een oneindige boog overwelfde de horizon 't land.

De enkele, drijvende wolkenveertjes, die zweefden in de lucht, verzamelden zich daar, waar de zon zou opkomen, zich scharend in twee lange, flauwgeteekende rijen, die bij den horizon samenkwamen en versmolten.

Een late vleermuis fladderde met veel vlerkgeraas door de stille lucht. Een haan kraaide schel-schreeuwend door de ruimte.

Nog sliep de natuur.

Een glimworm lichtte in het slapend mos, waar viooltjes het kelkje gebogen hebben, gedompeld in reine rust, in een bed van groen.

Toen kwam de zon op!

Een gouden vlek stipte boven den horizon, groeide en rondde met elk oogenblik, dreef toen statig en stil tusschen de wolkenrijen. 't Licht gloeide zonder warmte, scheen tusschen dennenstammen door en tooverde eindeloos lange schaduwen....

De bloemen richtten zich op, om in te ademen den zoelen morgenwind en op te vangen 't zachte zonnelicht. Wriemelende en gonzende insekten, aangelokt door de heldere tinten en kleuren, zoemden om en in de kelkjes.

Een leeuwerik rees recht in de hoogte, uitend een harmonisch klinkend gezang, vol vreugde over de wedergeboorte van den dag. Boomen kleurden zich groen en in de bosschen plekte 't licht op stammen en bladeren.

Ginds gloeide een heuvel aan den eenen kant in rossig licht, aan den anderen kant hulde een schaduw de helling in donker, verbergend de kleuren.

De koelte van den nacht maakte plaats voor de steeds warmer wordende zonnestralen, die alles met hun leven en hun licht doordrongen, schemerde door jong-groene beukeblaren heen, teekenend de nerven scherp af.

Ook in de boerenhoeve ontstond leven.

De dorschvlegels klepten en klopten, helder en dof, met melancholiek geluid. Een rooksliert kronkelde blauw op uit den schoorsteen, verloor zich tusschen de blaren, waar vogels sprongen op de trillende takken.

Een kar kwam aan over den schelwitten weg: de paardepooten klotsten neer, schuifelden stof op. 't Witte linnen van de huif schitterde in de stralen der zon. De groote breede wielen met ijzeren banden, gruisden 't grint knerzend. De voerman klapte met de zweep, liep loom naast 't moeië paard, dat den kop, met een rood kwastje eraan, op de maat van zijn stap schudde.

Toen galmde in de verte een torenklok zwaar vier slagen uit.

HERMAN.

Een Afternoon-Tea door Gerta.

Het was warm en gezellig in het boudoir van Hilda van Masten; ze was bezig nog iets aan de theetafel te verschikken, toen zette ze vier stoeltjes rondom den open haard en vleide zich behagelijk in een er van neer om op de komst van hare vriendinnen te wachten. Ze scheen in aangename gedachten verdiept te zijn; tenminste er speelde zoo nu en dan een triomfantelijke glimlach over haar onbeduidend gelaat. Den geheelen dag had ze zich reeds op dit oogenblik verheugd,

om de anderen het groote nieuws te kunnen vertellen. Wat een zalig feest was het gisteren voor haar geweest! Hier werd haar gedachtenloop gestoord door het binnenkomen van Nettie, een klein pittig ding van even twintig.

'Wat is het hier weer in-gezellig, Hildy', en ze liet zich in de gemakkelijkste stoel vallen, die ze kon vinden. 'Je bent toch maar een verwend eenig dochtertje,' en hare oogen dwaalden over al de pracht en weelde, die er in het kleine vertrek heerschten.

'Dag Hilda, dag Net,' klonken twee vroolijke stemmen aan de deur en Ella van Hove met hare intiemste vriendin Lilly Rendal traden binnen. Ella wras ontegenzeggelijk de eenige bepaald mooie van de vier jonge meisjes. Ze was lang en slank en er lag een groote distinctie over haar geheele persoonlijkheid.

Het prachtige goudblonde haar was in een zware wrong achter op het hoofd gelegd en enkele kleine krulletjes omlijstten haar fijn gezichtje.

Ella zag er innig gelukkig uit; de anderen babbelden en lachten over het feest van den vorigen avond, maar Ella hoorde niet, hare gedachten waren ver, ver weg. O, ze voelde zich onuitsprekelijk gelukkig, eindelijk was er dan een einde gekomen aan haar vreeselijken twijfel. Ze wist het heel zeker nu, dat van Reelen haar liefhad, en dat zij en niemand anders zijn vrouwtje zou worden. God, ze verachtte zich nu, dat ze niettegenstaande haar groote liefde zoo weinig in hem had kunnen gelooven.

Ze zag hem weer voor zich den eersten keer dat Frits haar lievelingsbroer hem had meegebracht. Al zoo dikwijls had Frits gezegd: 'Elly, Hugo van Reelen is juist iemand, die in je smaak zal vallen, hij is zoo geheel anders dan de jongelui, die je tot nu toe hebt ontmoet,' want Frits wist wel dat zijn zusje heel moeilijk te voldoen was, trouwens hij zelf eischte het allerhoogste voor haar, want zij was voor hem het ideaal van 'de vrouw.'

Al dadelijk had ze toen groote sympathie voor hem gevoeld, en dit scheen wederkeerig te zijn, want vaker dan noodig was, had hij de van Hove's bezocht, en langzaam was het over haar gekomen en had ze gevoeld dat dit nu de liefde was, waarvan ze in boeken gelezen had, maar die ze voor zichzelf onbereikbaar had gewaand.

Na eenige weken was hij in hun tennisclubje geïntroduceerd, dat was het begin geweest van al haar twijfelen. Al spoedig bemerkte ze, dat Hilda van Masten, het eenig kind van schatrijke ouders, alle mogelijke moeite deed, Hugo's aandacht tot zich te trekken, maar eerst gelukte het in 't geheel niet; steeds bleef hij Ella uitverkiezen boven alle anderen. Eigenlijk behoorde Hilda niet tot hun kringetje, maar na veel moeite was 't haar gelukt zich in de tennisclub te doen vragen, maar haar eerzucht was nog niet bevredigd, een huwelijk met Jhr. v. Reelen, was het einddoel van al haar streven.

Belachelijk had Ella het gevonden, en kalm had ze voortgeleefd, volkomen zeker van haar zaak. Toen, in eens ging een van de grootste bankiershuizen fout, Frits kwam thuis en vertelde dat de van Reelen's er voor het grootste deel van hun vermogen in betrokken waren.

Toen was voor het eerst het denkbeeld bij Hugo opgekomen zijn ouden adelijken naam te redden met Hilda's fortuin.

Wat was adel zonder geld? Vergulde armoede, niets meer. Zijn strijd was een marteling, en Ella, met haar fijn gevoel van liefhebbende vrouw, leed in stilte mee, voelde al zijn stemmingen, dan eens prikkelbaar, en onheusch, dan weer de oude Hugo van vroeger. En soms voelde ze het, haar geluk ging haar ontglippen. Maar

nu.... neen na gisteren avond was er geen twijfel meer mogelijk, zoo wreed kon Hugo niet zijn. Hij had haar zoo duidelijk getoond dat hij haar lief had, en ze had zich zoo zalig gevoeld....

'Maar Ella, je zit maar te peinzen, en je luistert in het geheel niet, Hilda heeft ons een nieuwtje te vertellen.'

'Nu dan meisjes,' zei Hilda, 'ik wil jullie niet langer op de proef stellen,' en triomfantelijk rustte haar blik op Ella: 'Gisteravond heb ik mij verloofd met Jhr. v. Reelen.'

Een oogenblik was 't doodelijk stil, Lilly keek angstig naar Ella, Goddank zij vermande zich en sprak zelfs het eerst: 'Wel Hilda, van harte gefeliciteerd!' Even sprak er verwondering uit Hilda's koude oogen, zou ze zich toch hebben vergist.

Spoedig had Lilly een voorwendsel bedacht om naar huis te kunnen gaan, en vroeg Ella mee te gaan.

Geen woord werd er gesproken door de beide vriendinnen, alleen een stevige handdruk toen Ella thuis aanbelde. Langzaam ging ze naar binnen, met loome schreden klom ze de trap op naar haar slaapkamer,

sloot de deur achter zich en viel toen op de knieën voor haar bed neer en snikte, snikte....

‘Est ist eine alte Geschichte,
Doch bleibt sie immer neu,
Und wenn sie just passieret,
Dem bricht sie das Herz entzwei.’

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I. Leiden, 1 Augustus 1905.

Zeer geachte Freule!

Met belangstelling volgde ik de discussies over Vrije Liefde en vrij huwelijk en neem ik de vrijheid ook in deze besprekingen een duit in het zakje te willen werpen. Bij voorbaat dank voor de opname van onderstaand.

Wanneer twee menschen zich bòven of althans buiten de Maatschappelijke conventie (d.i. voor Nederland nog altijd Christelijke Conventie) achten en dientengevolge zich niet aan de - volgens van Eden ‘barbaarsche’ - voorschriften in onze maatschappij heerschende betrekkelijk het huwelijk willen onderwerpen, zal het die menschen bitter weinig kunnen schelen of het publiek hen daarom bewondert of minacht.

Wanneer een jong mensch en een jong meisje *beiden* het beginsel van Vrij-huwelijk d.i. onwettighuwelijk huldigen, dan begaat het jongmensch daardoor een dwaling, die *hem* echter onmiddellijk door het Specifiek-Christelijk-verdraagzame (of om minder nobele redenen daartoe gebrachte) publiek wordt vergeven, wanneer hij weder in de banden der maatschappelijke samenleving treedt en waartoe overigens niets hem in den weg staat.

Het jonge meisje echter, hetzij de vrije echt door kinderen gestraft wordt of niet, kan nimmer meer in de maatschappelijke samenleving treden, om de eenvoudige reden, dat zij niet *héέft* toe te treden, doch af te wachten tot men haar *toelaat.*

De jonge man dus, die op deze wijze zijn vrouw toestaat zich - zij het dan ook geheel vrijwillig - aan *zijn* principes op te offeren, ontneemt haar iets, wat hij haar nimmer kan teruggeven en ook (zoolang althans onze samenleving op Christelijke moraal blijft steunen) slechts ontnomen heeft ter wille van een *theorie* die in de hedendaagsche Maatschappij *niet past.*

Wanneer de jonge man alléén de principes van het Burgerlijke d.i. het wettige huwelijk verafschuwt, komt natuurlijk nog in veel sterker mate het opofferen van de vrouw aan een principe van den man naar voren.

En over de jonge man, die zich door de ‘prinzipiënreiterei’ van zijn vrouw laat overhalen, tot het begaan van, in zijn oog, een dwaasheid, - ik bedoel de jonge man, die zelf tegen een vrij huwelijk, dit ter wille van zijn vrouw met haar toch aangaat - nu over zulke uitzonderingen doe ik liever het zwijgen!

Summa summarum, komt dus naar mijn bescheiden meening, de zaak hierop neer: Het sluiten van een vrij huwelijk, in onze samenleving blijft voor den man een brevet

van grof egoïsme. Slechts van ziekelijke, zinnelijke overspannen naturen kan men een dergelijke decadente opvatting van het huwelijksleven verwachten; dat zij meenen zìch bòven het maatschappelijke huwelijk te plaatsen, wanneer inderdaad zij toonden niet in staat te zijn hunne opvatting van het huwelijk boven formaliteiten-vrees te plaatsen.

'n Zwak beginseltje, dat door één formule ontwijdt zou zijn! Neen zoolang *onze* Maatschappij nog voortgaat zich te ontwikkelen, uit en op de basis van de Christelijke moraal, behoort mijns inziens een werkelijk edel-denkend *man*, die een vrouw *liefheeft*, haar nimmer te offeren aan de gevolgen (d.z. de maatschappellijke gevolgen) van een vrij huwelijk.

Eerst wanneer wij met Christen-begrippen zouden hebben afgedaan, zou men het vóór en tegen van het vrije huwelijk kunnen overwegen. Doch zóóver zijn we gelukkig nog lang niet. Ik zeg gelukkig, want o.m. komt het mij voor: strijdt het vrije huwelijk tegen begrippen van aesthetica, en vòòr alles: 'Rück-kehr zu der Natur das heist zum Pöbel' zegt Nietzsche en algeheele 'Verpöbeling' wordt m.i. toch alreeds al te veel als algeheel vrijheidsideaal voorgesteld.

De kindertjes kwestie kan dunkt mij evenzeer gevoegelijk tot nader orde (of juister tot een tijdstip, dat ik van harte hoop, dat nimmer komen zal) worden uitgesteld.

U nogmaals dankende voor de verleende plaats ruimte

Verblijve Hoogachtend

Uw. Bw. Dr.

J.W.A. RAPPARD.

II.

(Ingez: naar aanl: der corr: aan P. zie Holl: Lelie van 2 Aug: II:)

Blijkbaar is de behoefte groot om in kennis te worden gesteld met datgene, wat tot noodzakelijk begrip dient van wat *is* Geloof.

Onze geachte redactrice schrijft in haar correspondentie van 2 Aug. dat slechts één ding in het Christelijk Geloof strijdt tegen haar menschelijk gevoel van rechtvaardigheid. Dat is... *de erfzonde.* Met haar gewone scherpzinnigheid heeft ze geraakt het gewichtigste punt, de essentieele oorzaak van het vele ongeloof en van den grooten afval. Over geen enkel punt bestaan meer sofismen, niets heeft de geesten en gemoederen zoozeer getroffen en in de war gebracht als juist dit punt.

Dat onze stamouders *zelve* door hun ongehoorzaamheid, hun vallen uit hoogmoed, God's heiligmakende genade hadden verloren, vindt men billijk, maar niet dat het gansche nageslacht voor die zonde moet boeten.

Met deze menschelijke overweging komen we niet verder, als we niet doordenken, als we ons niet kalm en ernstig tot luisteren zetten. Iedere R.C. geestelijke kan ieder, die hierin belang stelt, volkomen inlichten en onderwijzen. De R.C. geestelijkheid heeft de zending ontvangen: vanaf Christus en de apostelen bestaat ze en Haar Zending is nog steeds onverzwakbaar en onverzwakt.

De zekerste en veiligste en meest doeltreffende

en practische weg is dus voor allen, die er inderdaad belang in stellen, om zonder schroom aan te kloppen bij hen die door God ervoor aangesteld zijn.

Voorloopig zal ik trachten om iets mede te deelen ter opwekking, *mede te deelen*, want *ik* heb geen zending van God ontvangen, het is slechts uit behoefte en drang des harten dat ik schrijf, om anderen even gelukkig te maken als ik zelve geworden ben.

'Indien Adam de heiligmakende genade bewaard en aan ons overgeleverd had, dan zouden daarom toch niet alle menschen zalig geworden zijn. Ieder mensch had dan *'voor zich'* die genade door ongetrouwheid kunnen verliezen. Maar de strijd zou veel gemakkelijker geweest zijn dan ze nú is.

Door de schuld van Adam is dus het geheele menschelijk geslacht in de grootste ellende gedompeld. Voorwaar een droevig lot als niet 'de hemelsche Adam' Jezus Christus de schade, die ons 'de aardsche' heeft toegebracht, zoo rijkelijk had goedgemaakt, dat de H. kerk er geen bezwaar in vindt, Adam's schuld om de verlossing, welke er op volgde, een gelukkige (o felix culpa, quae talem ae tontum meruit tabere redemptorem) d.i. geluk aanbrengende, te noemen.

Hoe groot echter de ellende moge zijn, waarin de zonde van Adam ons gestort heeft, het zou toch altijd hoogst dwaas en vermetel zijn, daarom over de oddelijke voorzienigheid te klagen, als ware ons onrecht aangedaan, of als streed de katholieke leer van de erfzonde tegen de Goddelijke goedheid en Rechtvaardigheid.

Was God dan verplicht, ons bovennatuurlijke gaven te schenken? Geenszins. Stel eens dit:

Een eenvoudig landman werd door zijn vorst uit goedheid in den adelstand opgenomen en kreeg een graafschap met heerlijke kasteelen en rijke bezittingen om die aan zijn zonen als erfgoed na te laten. De vorst eischte gehoorzaamheid anders was adel en goed verloren voor hem en zijn nageslacht. Veronderstel nu dat die graaf zich schuldig maakt aan hoogverraad, zouden dan zijn zonen zich wel kunnen beklagen dat hun een onrecht werd aangedaan?

Als kinderen van een ondankbaren opstandeling moeten zij blijde zijn, het oorspronkelijk geringe erfgoed des vaders te kunnen aanvaarden en als zonen van den landman den grond hunner vaderen te mogen bebouwen in 't zweet huns aanschijns.

Zoo en niet anders gaat het met de kinderen van den stamvader Adam, die tegen zijn God durfde opstaan.

Nu vinden vrijdenkers dit niet te begrijpen van den Algoeden God. Maar toen God aan Adam, als het hoofd en den stamvader van het menschelijk geslacht aan hem persoonlijk en aan zijn nakomelingschap, die heerlijke geheel onverdiende gave verleende, wilde Hij geenszins, dat hij deze door ongehoorzaamheid zou verliezen. Dwang wilde God hem niet aandoen. Hij liet Adam 'de vrije keuze'

God liet 't Adam aan niets ontbreken om hem de bekoring makkelijk te doen weerstaan. Adam had grenzenloos veel voorrechten, was begaafd zóó rijk als wij 't ons niet kunnen voorstellen, maar hij moest gehoorzamen aan zijn Schepper. Vandaar het strenge gebod: 'op den dag dat gij daarvan eet zult ge sterven.' Er was van alles in overvloed, dus hoe makkelijk ware de bekoring niet te weerstaan geweest. God liet 't Adam dien Hij terstond bij de Schepping met een hooge Kennis en sterke wilskracht had toegerust, aan niets ontbreken, wat hem de overwinning op de bekoring

gemakkelijk kon maken. Hij liet hem de vrije keuze tusschen dood en leven. Adam misbruikte de vrijheid koos het kwaad!

Hoe dikwijls geschiedt 't niet dat een heele familie, een stad, ja gansche koninkrijken door de schuld van een enkele in namelooze ellende gedompeld worden? God laat dat toe. Er zijn zooveel raadselen voor ons menschen, maar wij kunnen God niet beoordeelen.

Laten we toch nooit over God's wijze en goede beschikking morren en Adam die door zijn geloovig vertrouwen op den Verlosser en een negenhonderdjarige boete bij God genade gevonden heeft, niet zoo streng en meedoogenloos beoordeelen, maar laten wij alleen liever ons-zelve afvragen hoé we leven en werken naar God's wetten en welbehagen.

En bovendien ‘zoudt gij Christen lezer u beter staande gehouden hebben in de bekoring dan Adam? Want *indien* Adam sterk geweest was, dan zouden wij allen precies dezelfde keuze hebben moeten doen!

En zoudt ge om de zonde, uit *eigen* boosheid bedreven, wel zoo gemakkelijk vergeving bekomen hebben, als gij die thans verkrijgt voor de zonde, welke gij bij uw geboorte overerft? Aanbid derhalve, in stede van te morren en te klagen de ondoorgrondelijke raadsbesluiten Gods en loof de Goddelijke Wijsheid en Barmhartigheid, die ons ten gevolge der erfzonde den Verlosser en door Hem en in Hem een overstroomende, nooit uitgeputte bron van heiligheid en gerechtigheid geschonken heeft.

REGINA.

III.

Het komt mij voor dat er over ‘vrije liefde’ en ‘vrij-huwelijk’ veel valt te zeggen. Ik deel de meening van de Red. van de H.L. als zou ‘zonder wettelijke formaliteiten’ vele mannen van hunne vrouwen wegloopen niet geheel en al. Het is niet alleen en niet zoozeer geloof ik de wet die man en vrouw te zamen houdt - n.l. als het de liefde niet is die het doet - als wel de zede-wet, de ongeschreven wet, die zoo'n verbazende macht uitoefent. Het wegloopen of het laten zitten van zijn eigen vrouw, wordt kortweg een schande gevonden en dat is één der redenen dunkt me, die man en vrouw niet zoo licht van elkaar doet weggaan. In Amerika b.v. - in de vereenigde staten - in dat christelijke land ten minste wat de vormen betreft - zijn echtscheidingen aan de orde van den dag. Niet omdat echtscheiding dáár veel beter is te krijgen, doch het is dáár een gewone zaak, er wordt niet zoo iets schandelijks in gezien als hier in ons land. Nog een reden wat man en vrouw te zamen houdt, dat zijn de kinderen. De kinderen dat is in vele gevallen de band, de hechste. Onder echtelieden, met geldelijke middelen moge

de wet een bezwaar zijn om den huwelijksband te verbreken, voor de arbeiders voor hen is dat bezwaar zóó groot niet, omdat men hen niet kan verplichten om de vrouw waarvan men is weggeloopen te onderhouden.

En toch komt het, tenminste bij ons op 't platte land als uitzondering vóór. In de groote steden is dit misschien anders, daar kent de een den ander niet zóó goed als op 't land, en beloopt hij ook zóóveel kans niet om met de vingers nagewezen te worden.

Toch zou het mijn goedkeuring niet kunnen wegdragen de banden, die twee menschen te zamen houdt, losser te maken.

Zij, die tegen wettelijke formaliteiten zijn, houden m.i. te veel rekening met hoe het behoorde te zijn. Zij plaatsen zich te veel in een ideale wereld. Zij zijn te zweverig en houden de beenen niet op den grond. Zij houden te weinig rekening met de menschen zooals ze zijn. Wetten zijn *geworden* ten gevolge van de onvolmaaktheid der menschen om het zoo te noemen.

Dat de vrouw met het huwelijk, vanaf het oogenblik dat het gesloten is ‘gedaald is tot slaaf van den man - tot ondergeschikte, die geen “rechten” doch de domste en wreedste verplichtingen heeft na te komen’, zooals de heer Emons zegt: men moge dat afleiden uit de wet, het dagelijks leven geeft ons wel wat anders te zien. - ‘De man is 't hoofd’ - dat is waar - doch de vrouw is ‘de nek waarop dat hoofd draait.’ Onze vrouwen behoeven wat dat aangaat niet beschermd te worden, zij beschermen zich zelf wel. Zij weten in huis - dat is m.i. regel - de mannen te zetten naar hun hand. De vrouw is de leidende hand en ik reken het hun tot een eer. Zij zijn het in vele gevallen wel vertrouwd.

P.

Zomerbrief uit Kopenhagen.

Mijn zomerbrief moet ik beginnen met te zeggen dat Kopenhagen een winterstad is. Een stad, die het meest tot haar recht komt wanneer het spaarzame licht der korte Decemberdagen de vuile, zwarte gevels en muren der huiskolossen niet al te onbarmhartig voor het oog ontbloot.

Een stad, die er het aantrekkelijkst uitziet, wanneer des avonds de electrische booglampen haar fantastische lichtschaduwen over het asphalt der straten werpen en het oog zich laat vangen door de pracht der van licht stralende winkelramen.

Komt men op zulk een avond in Kopenhagen aan en rijdt men van 't Hoofd-station over het mooi aangelegde Raadhuspladsen, het centrum voor amusementen, voorbij het over heel de wereld bekende ‘Tivoli,’ 't Circus, de groote hôtels, de zich in lichtbadende vestibules der variété's, en laat men zich onwillekeurig boeien door zwermen van krioelende Kopenhagenaars, die als het ware door de nauwe straten uitgebraakt worden, en vermoeid van den dagelijkschen arbeid, zich een genoegelijken avond gaan verschaffen, - dan verkrijgt men den besten, en misschien ook den meest waren indruk van Kopenhagen, een mooie, moderne groote stad, met een lichtlevende, vermaakzieke bevolking.

De Kopenhagenaar houdt van zijn stad. Met warme belangstelling wordt ieder nieuw gebouw, het moderniseeren van een oud gedeelte der stad, gevolgd en

gecritiseerd, en niets verblijdt het hart van den Kopenhagenaar zoo innig, dan wanneer buitenlanders zijn stad roemen.

En dat doet de vreemdeling graag, want men voelt zich thuis in deze Skandinavische hoofdplaats. Het is alsof ons dadelijk de eenvoudige, gemoedelijke gastvrijheid der Denen te gemoet stroomt, zoodra men Kopenhaagsch grondgebied betreedt en onwillekeurig laat men zich door de gemoedelijkheid meeslepen en leert men al gauw 'Tak' zeggen voor alles en niets, en 'Tarvel' tegen den koetsier van een vigilante en den tramconducteur; men verwondert zich niet langer over den kameraadschappelijken toon van heeren en juffrouwen in winkels, die ons overladen met raadgevingen en inlichtingen en ook niet ongenegen zijn ons te brengen waar we wezen moeten.

De Kopenhagenaar is zeer gastvrij. Voor den buitenlander opent hij graag zijn huis zonder verdere formaliteiten, en in slecht Duitsch, Fransch of Engelsch worden alle heerlijkheden der dierbare stad bezongen: Thorwaldsens Museum, (verscheidene inwoners van Kopenhagen hebben het zelf nooit gezien) het veelbewonderde nieuwe stadhuis, de opera met zijn aangebeden tenor Wilhelm Herald, die op 't oogenblik in Covent Garden zingt, Frederiksborgstat en andere sloten. En dan wordt er veel, heel veel gesproken over Holland. Men heeft als 't ware een manie voor Holland en alles wat Hollandsch is. Er worden voordrachten over Holland gehouden, waar de nationale zindelijkheid bewonderend gerefereerd wordt, en waar er veel verteld wordt dat door zijn verkeerde opvatting humoristisch werkt op een Hollander. Ter opluistering worden er lichtbeelden getoond, waarop onze windmolens en kanalen een groote rol spelen. In de ramen van iederen boek- en kunsthandel vindt men de Belgische, schreeuwerige en fantastische platen van

Hollandsche jongens en meisjes die in nationaal costuum, spelen op knalgroene weiden of tegen een achtergrond van heele bergen van roode en geele Edammerkaas. Er worden zomer-excursies naar Holland gearrangeerd en gretig reiken de Denen de hand uit, naar dat eigenaardige land, zoo plat als een pannekoek - volgens hun geografie - en zeggen: ‘Kan niet verstaan’, 't eenige Hollandsch dat ze ooit gehoord hebben, maar dat schijnen ze erg mooi te vinden.

Ja, de Deen *is* goed lachs en amuseert zich graag. Niet zooals in Duitschland, waar Vater den eenen avond na den anderen naar zijn stamkneip gaat en daar het bruine bier bij stroomen door zijn hals giet, neen, hier amuseert de heele familie zich. De talrijke schouwburgen, waar even goed gespeeld wordt als in de meeste groote steden in 't buitenland, zijn avond aan avond uitverkocht en hebben den heelen winter de roode lantaren uithangen. Maar bij 't vallen van 't gordijn is hier 't plezier nog niet voorbij. Men haast zich naar één van de groote elegante restaurants, die men altijd vindt in de nabijheid van een theater. Onder begeleiding van het onontbeerlijke orkest worden massa's delikate sandwiches verorberd alsof men een materieele ballast zocht voor het geestelijk genot van den avond.

En dan zijn er de diners. Iedereen geeft minstens twee maal 's jaars een diner, zoo goed en zoo kwaad als men kan, maar men geèft een diner. Bij 't huren van een etage, al is 'ter maar één van drie kamers, wordt er dadelijk vermeld of er 14, 18, 24 of meer personen in de eetkamer kunnen zitten, de rest is van ondergeschikt belang. Wanneer men van een bescheiden inkomen leven moet, kan men zeer goed 3 of 4 gerechten geven aan een diner. Maar diner moet er zijn, want er is niets zegt de Deen wat de menschen nader tot elkaar brengt dan samen te eten. En tòch is het in hoofdzaak om te èten, dat een Deen naar een diner gaat. Minstens 1 à 2 maal in de week verzamelt men zich aan een, niet juist altijd, overvloedigen of uitgezochten disch. Er wordt onaangenaam vlug bediend, zooveel mogelijk gegeten in den kortst mogelijken tijd, om het zich daarna in luie stoelen gemakkelijk te maken onder 't genot van een kop koffie en een cigaret; de dames in de salon en de heeren in het cabinet of rookkamer. Hier Blijft men vegeteeren tot de rijtuigen komen.

De meeste jongere (d.w.z. onder 45 j) Deensche dames rooken en hoewel ik overigens geen aanhangster ben van 't rooken voor dames, moet ik toegeven dat het in zooverre den toestand na een diner verbetert, dat men het sterke geslacht zijn dolce far niente kan gan gaan vergallen. Dàt is toch altijd beter dan om op meidenhistories en huishoudgeld onthaald te worden.

Zoo verloopt de winter in Kopenhagen. s' Zomers is deze stad het uitsluitend eigendom van toeristen, die zich als een bont wemelende massa door Kopenhagens Kalverstraat ‘Ströget’ bewegen, rusten voor de cafè's onder laurierboomen en gestreepte markiezen of men treft ze per rijtuig op Lange Linië, de beroemde promenade langs de Sond.

't Is geen overdrijving, wanneer men beweert dat er haast geen Deensch gehoord wordt in Kopenhagen van Juli tot September. In Tivoli, dit eigenaardige établissement voor zomervermaken, als een permanente kermis, meer verfijnd en naar de eischen van een groote stad ingericht, suizen ons alle mogelijke vreemde talen om de ooren. En wanneer er duizende gekleurde illuminatielampjes ontstoken worden, in bogen over het donkere water der vijvers, langs alle gevellijnen der maurische concertzaal, der kiosken, van het bazargebouw en het pantomimethéater stralen als het sprookjesslot in 't tooverland, wanneer de raketten van 't vuurwerk haar sterrenregen

opzenden tegen den diepblauwen hemel, dan ontketent zich een duizendvoudige zucht van bewonderen; wunderschön! - magnifique! - imposing!

Maar al heeft Tivoli nog al zijn vroegere bekoring voor den vreemdeling in het Athene van het Noorden, de echte Kopenhagenaar beantwoordt uw vragen naar Tivoli met een schouderoptrekken. ‘Ik kom er nooit’ luidt onveranderlijk het antwoord, wanneer men zich tot oudere heeren en overigens meest dames richt. Jongelui, die door de studie, zaken of ook uit voorliefde voor het stadsleven 's zomers in Kopenhagen vertoeven, ja, die komen er wel af en toe, soupeeren in de Maurische Bazar of in de Nimks Divan en laten tegen middernacht een enkele champagne-kurk knallen voor de Bodega, maar overigens wordt het terrein aan de vreemdelingen overgelaten.

Gewoonlijk domineert de Duitsche natie in al haar roerende naïviteit en 't is niet geheel zonder gegronde reden dat de Duitsche toerist hier in den volksmond ‘worstduitscher’ genoemd wordt. Uitgedoscht in zijn klaar-

gekocht groene Tyroler pakje met reispet of Tyroler hoedje met het comische veerbosje, de in hoorn gevatte bril, ziet men hem overal, zich energisch voortwerkend om zooveel mogelijk in den kortst mogelijken tijd te zien, want de brave Germaan reist op een koopje. Vermoeid en warm laat hij zich s' avonds op een bank in een park, of als 't erg mooi is, in Tivoli, neer, en eet daar in gezelschap met zijn landgenooten, met een rein reisgeweten, zijn van huis meegebrachte worstjes.

T.J.S.

In de Gevangenis door Maxim Gorki.
(Naar de Fransche overzetting van S. Perskie).

XII. (*Vervolg van No. 6.*)

Velegen lachend, voegde hij er heel zacht aan toe:

‘Ik ken een versje dat op hem toepasselijk is.’

‘Zeg het 's op,’ zei Miesja.

Ofizerof keek om zich heen, sloeg de oogen neer en zei met een zucht:

‘Later.... - misschien - Loop door... Ik ga heen.. Niemand mag ons samen zien!’.....

‘Luister 's, Ofizerof,’ sprak Miesja wrevelig, den ander bij de mouw van z'n uniformjas trekkend; ‘je mag, je mag hier niet blijven, begrijp je! Wat ben jij voor een cipier! Je staat dagelijks duizend angsten uit.’

‘Maar waar moet ik dan heen?’ riep de opzichter, zonder zijn stem te verheffen, na zich haastig van Miesja's hand te hebben bevrijd. ‘Wat komt het er eigenlijk op aan... 't Is overal eender... Voor een man met een kalmen aard, is het heele leven een gevangenis; slechts op één plaats zal hij rust vinden: in het graf...’

Hij verdween met diep gebogen hoofd. Miesja gevoelde medelijden met Ofizerof, en toch kon hij een wrevelige gewaarwording niet onderdrukken. Hij begon langzaam heen en weer te loopen, en vroeg zich af:

‘Wat voor zin ligt er in het leven van dien man?’

Droefgeestig vielen sneeuwvlokken neer, als bleven ze noode rusten op het natte dak der gevangenis en op de modderige binnenplaats waar ze zich met het slijk vermengden.

In een hoek zag Miesja een grijze groep gevangenen dicht opeengepakt; een van hen stond gedoken tegen den muur, trachtend zich los te wringen, als een hond die gepakt is. Zijn hoofd bengelde heen en weer; zijn handen hielden z'n borst omklemd, en met schorre stem mompelde hij:

‘Ik was het niet... ik zweer dat ik het niet ben geweest!....’

Voor hem stonden drie gevangenen: roerloos als drie groote blokken steen; een van dezen, de langste, sprak kalm en bedaard:

‘Maak 'm niet bang.... niet slaan, kameraden!’

Plotseling trad hij een stap achteruit, en terwijl hij voortdurend herhaalde: ‘Niet slaan.. waarom zouden we slaan?’, gaf hij den man een geweldigen trap tegen den buik.

(Wordt vervolgd).

Kunst en Wetenschap.
Naar München.

Voor de kunstliefhebbers zal het een groot genot zijn in deze maanden door te brengen in München.

Te kust en te keur wordt daar kunst aangeboden op de veilingen van de firma Helbing.

Niet minder dan reeksen veilingen kondigt hij aan.

Over 't algemeen zijn de expositiedagen van kunstveilingen, - en daarom schrijven wij deze regelen, al mochten vele lezeressen van dit blad er eerst veel later mede in kennis komen, - veel aantrekkelijker dan het bezichtigen van musea en van particuliere collecties.

Men ziet beter; men kan voelen en tasten; er wordt niet op gelet of men al iets in de hand neemt, en daarom voldoet *het zien* meer. Men *ziet* werkelijk.

Daarop te wijzen meenden we onze plicht te zijn. In 't algemeen worden *kijkdagen* van veilingen veronachtzaamd; men denkt aan zoo iets van een bric-à-brac-rommel, maar juist dat door elkaar geplaatste en opgehangene leert ontdekken. Kunst moet men *voelen*; kunst moet in de ziel grijpen; en daartoe werkt een kijkdag mede. Men zoekt zijn eigen weg; men speurt naar het ware schoon, en dit dringt zich alsdan van zelf in ons oog.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.

Den Haag.

Varia.

I.

Een lezeres, die zich amuseert met sommige waarheden in de Holl: Lelie betreffende 'moderne moeders', en die het stukje over 'Moosin' (zie Holl: Lelie van 24 Mei 11: Varia), van mijn hand, met instemming heeft gelezen, is zoo vriendelijk mij toe te zenden het hieronder volgend couranten-nieuwtje, dat inderdaad kenschetsend is voor de hedendaagsche 'zorgvuldige' moeders.

- *Een advertentie uit een Pruisisch blad:*

'*Verloren een kinderwagen met een jongetje van een half jaar. Zondag buiten gelaten bij een uitspanning te Lossenheim*, *of misschien te Höchst of Unterliederbach. Op de sprei is geborduurd:* '*Slaap wel*, *moeder waakt over u.*'

Vooral dat laatste 'Slaap-wel, moeder waakt over U' is typisch!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.

Men verzoekt mij de aandacht te vestigen op een pension in *Apeldoorn* Marianna-laan 146, waarover inlichtingen verstrekken de hieronder-volgende heeren:

De Heer Bruyn v. Rosenburg, Apeldoorn gep. Kolonel O.I. leger.
De Heer O.H. Kuyck, *Apeldoorn*, *gep. kapt. ter zee K.N.M.*
De Heer Schmalhausen, *Apeldoorn*, *gep. Assistent-resident.*
De Heer A. Luymes, 2e Obrechtstr. den Haag, *gep. gen. maj. O.I. leger.*
De Heer G. Kepper, 2e Sweelinckstr. den Haag, *Arr. schoolopziener.*

In het bijzonder als thuis voor Indische en hollandsche kinderen, (*f* 600 à *f* 700 per jaar), wordt dit pension, waar echter ook volwassen dames hun intrek kunnen nemen, zeer aanbevolen. Prospectussen zijn te verkrijgen aan het adres: Mevr: de wed. L. Backer Overbeek, geb: van Eybergen, Apeldoorn, Marianna-laan 146.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

de M - Zièrikzee. - Daar gij geen pseudoniem opgeeft, moet ik Uw voorletters kiezen. Het spijt mij zeer dat ik, door mij onjuist uit te drukken, U in de meening heb gebracht, dat ik met de bewuste uitdrukking *alle* onderwijzers bedoelde. -

Gij schrijft namelijk:

‘*Met verbazing las ik in de Lelie van 28 Juni Uwe boekbeschouwing over* “*Mijn kleine Jongen*”. *U schrijft dat de denkbeelden van den vader van den kleinen jongen voor de onderwijzers zijn, om uit hun vel te springen. Ik geloof juist*, *dat de eerlijke onderwijzers 't volkomen met den vader eens zijn*, *of zeker voor diens ideeën veel zullen voelen. Ja, er zullen wel pedante schoolmeesters zijn*, *die uit hun vel springen als ze lezen:* “Ik zal hem wel wakker houden en we zuilen ze (de onderwijzers) in 't oog houden en ze beet hebben.”

Ik zou er ook heel erg tegen opzien m'n kind naar school te zenden. Want, *waar is 't*, *wat de vader zegt*, *sprekende van de onderwijzers:* “**Naar hun geest zal hij zich vormen Hun geest zweeft over hem in school.”**

Juist, omdat ik onderwijzeres ben, kan ik me, geloof ik, zoo in dien vader verplaatsen.’

Nu spreekt het dunkt mij eigenlijk van-zelf, dat ik met de door U aangehaalde, door mij gecursiveerde woorden, *alleen* bedoel de *pedante* onderwijzers, en niet diegenen die zoo redeneeren als gij. Er zijn zoovelen hunner, die overtuigd zijn dat de school en het thuis moeten samenwerken, maar die zich daarbij allerminst rekenschap geven van de noodzakelijkheid hunnerzijds om in den geest van een *gezond* thuis te handelen, en hunne eigene pedanterie op zij te zetten. Aan dezulken dacht ik toen ik schreef, dat het voor hen moet zijn om uit hun vel te springen, wanneer deze vader zoo kalm-weg zegt: *We zullen hen beet hebben.* Het was misschien duidelijker geweest, als ik er bij had gevoegd: De goeden niet te na gesproken. Want dat er heel velen zijn die verstandig denken, en niet meenen alles alleen te weten, spreekt van zelf. - Wat de ‘eigenlijke oorzaak’ van Uw schrijven betreft, wel ik heb mij verwonderd, dat geen der lezeressen de betreffende vraag heeft beantwoord. Het is toch waarlijk een kleine moeite, *naamloos* (als *ik* den naam slechts weet behoeft die niet te worden vermeld in het Blad), mee te deelen of men tevreden is of niet over een wasch-inrichting. Maar het schijnt dat Hollanders niet graag zich branden aan koud water, en altijd liever zwijgen uit ‘voorzichtigheid’, dan een ander voort te helpen met raad of ondervinding. Als Uw vriendin met een paar woorden de vraag wil stellen en inzenden, zal ik die gaarne plaatsen onder de Ingez: stukken. Méér dan dat kan ik niet doen natuurlijk.

Ten slotte nog mijn hartelijken dank voor Uw warme, door mij zeer gewaardeerde woorden over de Lelie.

P. - Ik ontving Uw vriendelijk schrijven, toen mijn corresp: aan U reeds was geplaatst. Echter zou ik U in geen geval langer hebben laten wachten, want gij waart nu aan de beurt. De bewuste bijdrage kan heel goed geplaatst worden in den a.s. winter. Gij behoeft U niet te haasten. Ik stel het altijd zeer op prijs als gij mij schrijft, want ik houd gaarne voeling met de lezers en lezeressen, en ik ben ervan overtuigd, dat gij en ik in heel veel dingen hetzelfde denken en hetzelfde voelen. - Telkens als ik Uw brief ontvang, zal ik steeds gaarne even in de corr: melden: P. - brief ontvangen. -

Let s.v.p. op het hieronder volgende, voor U bestemd bericht van: *J.B. Naaktgeboren*, *Strijen.*

P. - 't Werk van L. de Jong: De weg tot Geluk, is voor den halven inkoopsprijs (ongebonden) bij mij te bekomen, geheel nieuw, alleen gelezen; ik ben bereid het daarvoor over te zenden.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Corrie. - De eene vertaling gaarne. De andere (De roos der Vrouw) liever niet.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

23 Augustus 1905.
19de Jaargang.
No. 8.

Hoofdartikel
Aanbevelenswaardige uitgaven.

Onlangs kon men in de dagbladen iets lezen wat zéer verdient ook in dit weekblad herinnerd te worden.

In Duitschland wordt ernstig de strijd aangebonden tegen de colportage romans, de zoogenaamde '*Achtertrappen-literatuur*' tegen de geschriften, bevattende detective-geschiedenissen. Een der groote redenen van dien strijd zijn de nadeelige gevolgen, die deze literatuur na zich sleept. Velen - en de detective romans dragen in dezen de meeste schuld - begaan, door de lezing en van logenachtige en minderwaardige lectuur, misdrijven, diefstal of moord.

Mannen van hooge geboorte, mannen van naam en rang, mannen van wetenschap en een zeer groot aantal der beste schrijvers, hebben een vereeniging gevormd met een groot kapitaal, om op reusachtige schaal en tegen denzelfden of nog lageren prijs, goede boeken onder de lezers der eerst bedoelde romans te brengen. Deze boeken zijn gedrukt op beter papier en met goede letter. De colporteurs der vereeniging worden ruimer betaald dan die welke in dienst zijn der uitgevers van schandaal- en detective-literatuur. Naast de reeds verschenen werken van de voornaamste auteurs wenscht de vereeniging ook nieuwe werken uit te geven en te verspreiden, en heeft daarvoor een oproep aan de schrijvers gedaan.

Zij, wier werken aangenomen worden, zullen een hoog honorarium genieten.

Hetzelfde nu als de Duitsche vereeniging bedoelt, zal de firma Sythoff te Leiden, bereiken met de uitgaven tegen ongekend lagen prijs van vele zijner fondsartikelen.

Indien Roelants te Schiedam, eens '*Schiedamsche herdrukken*' in het licht kon en wilde geven, hoe zouden de werken van H.J. Schimmel aan het volk welkom zijn en met de '*Leidsche herdrukken*' en '*Warendorffs Novellenbiblotheek*' en Nellie's '*Volks-Kinderbibliotheek*' het algemeen ten goede komen en de minderwaardige literatuur verdringen.

De Heer Sythoff heeft van zijn voornemen

reeds kennis gegeven aan den boekhandel in een open brief, waarin hij o.a. zegt:

'Sedert den tijd, dat ik, nu reeds 35 jaren geleden, het plan opvatte, een goedkoope serie van lectuur op allerlei gebied het licht te doen zien en daarbij de 'Reclam's Universal-Bibliothek' als voorbeeld nam, is bij mij steeds het verlangen blijven bestaan, nog eens een goedkoope uitgave te beproeven, die door verscheidenheid, degelijken inhoud en goedkoopen prijs het Nederl. publiek zeer welkom zal wezen. Was zijne uitgave onder den titel '*Algemeene Bibliotheek*' waarvan tot 1876 honderd nommers verschenen, een poging daartoe, met mijn nieuwe serie onder den titel: '*Leidsche herdrukken*', hoop ik mijn doel te bereiken: voor weinig geld een bibliotheek voor de huiskamer te kunnen samenstellen, die gretige koopers vinden zal.

In deeltjes van ± 4 vel druks zal, voor 10 cents per nummer, gegeven worden een serie lectuur van bekende schrijvers.

Het voornemen van den Heer Sythoff zal ongetwijfeld algemeene waardeering vinden, hetgeen moge blijken.

Een tweede uitgave betreft de: '*Wereldbibliotheek*' onder leiding van L. Simons, uitgegeven door de '*Maatschappij voor goede en goedkoope lectuur*' door G. Schreuders te Amsterdam. De bibliotheek wordt verdeeld in de volgende groepen:

I. *Letterkunde.* (Romans, verhalen, novellen, schetsen, verzen, bloemlezingen, geschiedenis der letterkunde).
II. *Boeken voor jongeren.* (meestal geïllustreerd).
III. *Dramatische bibliotheek.* Kunst en kunstgeschiedenis.
IV. *Land- en volkenkunde.* Natuurkennis.
V. *Geschiedenis.* (Geschiedenis der enkele volken. Persoonlijke herinneringen. Biografiën).
VI. *Sociologie.* Zedeleer. Godsdienst. Opvoeding.

De prijs is zeer laag gesteld, terwijl een groot aantal mannen en vrouwen, geleerden, letterkundigen van raad zullen dienen bij de uitgave en medewerken.

Om volkomen op de hoogte te komen, leze men de brochure '*Een onderhoud met den Directeur-Redacteur door J.C. Waal.*

Wie juicht niet van heeler harte beide uitgaven toe? Eere aan hen die het plan opperden en zullen uitvoeren! Plannen die in ons kleine land alleen dán kunnen slagen als *allen* - die daartoe in staat zijn - ze krachtdadig steunen.

Goede en *goedkoope* lectuur! Ja.. haar behoeven wij broodnoodig. '*Goede.*'

Wij gelooven allen onvoorwaardelijk aan den machtigen, vèrreikenden invloed van het woord, allereerst, van het *gesproken.* Wij weten immers uit ervaring hoe menig woord - voor jaren tot ons gezegd - voortleeft in onze ziel en nawerkt. 't Kan voor goed vergeten *schijnen,* totdat het opeens en gansch onverwacht weer in ons klinkt. In een *woord* door hen gezegd herleeft telkens voor ons menige doode en we kunnen dezen of genen niet ontmoeten of diens naam slechts hooren noemen of we herinneren ons een woord van dien persoon dat nu nog blij en gelukkig stemt of met verontwaardiging ons vervult. Menigeen daalde door den invloed, maar niet weinigen bleven staande of hernieuwden zich door het terugdenken aan een woord van ouders, leermeesters, vrienden.

Niemand zegge ‘'t is maar een woord!’ Wie zoo spreekt, raadpleegde nooit zichzelf, noch de waarneming van menschen om zich heen.

Bovendien: laten woorden schijnbaar spoor loos verdwijnen, wie bepaalt de daardoor ten goede of ten kwade gewekte indrukken die hun werking blijven verrichten?

's Sprekers verantwoordelijkheid - 't zij ten aanzien van een kind, hetzij ten aanzien van een volwassene - is groot.

Hoeveel méer invloed zal dan uitgaan van dat wat *geschreven* is! Daarom lezen wij een brief van eenigen inhoud of van eenige beteekenis nog eens aandachtig over alvorens dien te verzenden.

‘Welken indruk zal hij’ - aldus ingekleed ‘wekken?’ Alzoo plegen we ons af te vragen.

Hoeveel geschriften spreken nú nog tot ons, al liggen er jaren tusschen het tijdstip waarop wij ze lazen en het heden!

Wat denken wij voor onze geestelijke en zedelijke vorming niet aan boeken, in de jeugd en later gelezen? Wie zal aangeven wat er van uitging tot onze winst zoowel als tot onze schade?

Een *goed* boek is een goede weldaad; een *slecht* daarentegen werkt als vergif, zij het druppelsgewijze.

Gelukkig de kinderen wier ouders, gelukkig de leerlingen wier leermeesters bij de keuze van lectuur worden geraadpleegd!

Welk een vloek dat lezen, alles door elkaar, rijp en groen! Wie zal tellen de slachtoffers

van prikkelende, omlaagtrekkende, al te zeer de verbeelding en hartstochten opwekkende en opwindende lectuur in een tijd van veel schrijverij en van te veel lezen door niet weinigen?

Men moet de *titels* maar eens lezen van vele in advertentiën aangekondigde en voor de ruiten van boekwinkels uitgestalde geschriften, brochures, romans! Men schrikt er soms van zich afvragend 'lezen dat kinderen en dat volwassenen,' maar die niet altoos bezitten de gave des onderscheids en van juist oordeelen en waardeeren?

Nu spreek 'k nog niet eens van vele feuilletons en colportage lectuur, welke zoo bespottelijk goedkoop aan den man wordt gebracht en gemakkelijk verkrijgbaar gesteld.

Ach, hoevelen worden zedelijk op deze wijze vermoord! '*Goede*' boeken - hetzij oude, welbeproefde of nieuwe maar aan een scherpe critiek onderworpene - behoeven wij; onze kinderen, ons volk - beiden hebben leiding en voorlichting noodig - zullen er wél bij varen. Daarom worde toegejuicht en bevordert elke poging welke bedoelt degelijke lectuur onder de menschen te brengen. Wie daartoe het zijne doet, werkt mee aan verfijning van den smaak, aan vermeerdering van kennis, aan veredelende ontspanning, aan wezenlijke beschaving.

Gaat voort uitgevers uw *beste* werken tot duizenden te brengen, tot hen, in de eerste plaats, die anders zullen ter hand nemen wat zielverwoesten invloed kan oefenen!

'*Goedkoop!*'

Leesgezelschappen en leeskringen zijn van groote waarde. Bibliotheken, leeszalen.... hoe meer hoe liever, als mannen en vrouwen, die beseffen hun aansprakelijkheid, daarvan aan het hoofd staan en de leiding in handen hebben, opdat geweerd worde wat dit vonnis verdient, doch wij hebben meer noodig. Goede lectuur moet *eigendom* wezen. Goede boeken moeten behooren tot den huisraad waarmee men dagelijks te doen heeft. In de woonkamer en in het allereenvoudigst vertrek mag niet ontbreken een voorraad van lectuur waaruit in vrijen tijd, des avonds en op den Zondag, jong en oud, knaap en meisje, man en vrouw een keuze kunnen doen, nu eens alleen ter ontspanning, ter voorlezing, dan bepaald ter onderrichting. Ieder hebbe zijn eigen bibliotheekje van schrijvers en dichters die men liefkrijgt maarmate men meer met hen verkeert. Dit kan alleen als uitgevers in staat worden gesteld op goedkoope wijze boeken verkrijgbaar te stellen. Slechts weinigen kunnen jaarlijks schatten besteden aan lectuur. Daarom dat wij allen, zooveel wij kunnen, het onze doen om goede boeken aller eigendom te doen worden!

Wie in deze doet wat hij kan, werkt mee aan de verdrijving van vijanden en arbeidt aan de geestelijke en zedelijke ontwikkeling en beschaving van een volk.

'Geestesvoedsel zij gezond, versterkend.'

Wat het gemoed in zich opneemt, zij verheffend, verwarmend en lauterend.

Goede boeken moeten worden aller beste vrienden!

Alkmaar. Ds: J.F. TERNOOIJ APÈL.

Geloof en Twijfel.

(Voor Regina en vele anderen).

Gij waart zoo vriendelijk, en ik ben er U dankbaar voor, mij te schrijven naar aanleiding van het slot mijner corr: aan P.... (zie Holl. Lelie van 2 Aug: ll:)....

Kent gij het versje van de Genestet...

Toen ik met dien Hooggeleerde
Op zijn kamer redeneerde,
In dien heilgen, *veilgen kring*
Wijsheid van zijn lippen ving;
Toen hij, *zwevend boven de aarde*,
't Universum mij verklaarde
Op zijn onweerspreekbren toon,
Och wat klonk dat waar en schoon!
Even logisch als verheven!
Menschenvrijheid, Godsbestuur,
De orde en wijsheid der natuur,
Goed en kwaad, het doel van 't leven...
Hij zette alles wonderbaar
Uit elkaar en in elkaar!
Zoo iets had ik nooit vernomen;
'k Was 'bevredigd', en ik vond
Niets dan orde en licht in 't rond. -
Maar op straat teruggekomen,
Op de markt, daar ving mijn strijd
Alweer aan gelijk altijd;
'k Raakte fluks de kluts weer kwijt;
Al mijn idealen vloden
Plotsling... voor 't verward gerucht
Van de droeve kermisklucht;
Voor een troep verkleede Joden,
Die, *de beenen in de lucht*,
Onder duizend apensprongen
Vast naar 't doel des levens dongen;
Voor het bleek en scheel gezicht
Van een zieklijk, jankend wicht,
Op een orgel vastgebonden,
Lijdend voor zijn moeders zonden,
Reeds tot beedlen afgericht!
God, wat last van zwarigheden,
Die op eens mijn ziel bestreden!
En ik dacht, *wie 't kwalijk neem*,
Wijsheid moog ten hemel streven,
't Schijnt me, of 't raadselvolle leven
Droevig lacht met elk systeem!

Zie, woord voor woord kan ik die eenvoudig-ware woorden maken tot de mijne.

Als we al die geleerde ‘theologische’ werken lezen, als we hooren al die fraai-in-elkaargezette preeken, als we luisteren naar al die heel-precies-alles uitleggende woorden, dan lijkt ‘gelooven’ zoo gemakkelijk, en zoo natuurlijk, en zoo van zelf sprekend, nietwaar? Maar als dan het leven ons aanziet met zijn ruwe werkelijkheid, als we om ons zien schande, zonde, ellende, wreedheid, overal in de natuur, en in de schepping, overal raadsels en vraagteekens, wáár blijft dan de opgebouwde theorie, wáár de steun van het geloof, dat we meenden te hebben gevonden? Is het dan niet droevig-wáár wat de Genestet zegt:

> 't Schijnt me, of 't raadselvolle leven
> Droevig lacht met elk systeem!

... Met elk ‘systeem’ ja! Maar toch... Kent gij ze niet die uren waarin het U toescheen of ‘God’, - laat mij liever zeggen het Onbekende, Geheimzinnige, Bovennatuurlijke, - U zoo héél dicht nabij wilde komen, zóó dicht dat Ge als zijn Adem speurde, als voelde zijn aanraking, als wist dat Hij U vasthoudt boven den afgrond die heet wereld? Kent gij ze niet die heilge oogenblikken, als de schemering komt aanzweven over de stilruischende zee, en de verre gezichteinder gloeit van zinkend goud, of die waarin de reine berglucht U omwoei en gij in stillen eerbied neerzaagt op de eeuwige sneeuw, of die waarin de duizendvoudige vrede-stemmen van het woud hun lied zongen in den stillen avond, of waarin de verre bloeiende heide zwijgendeenzaam lag in saamvloeien ginds aan den horizont met de blauwe, wolkenlooze oneindige hemel daarboven?

Is het U dan niet geweest, alsof er een stem inwendig U zeide: Er *is* een wederzien, een opstanding, een Liefde-God, die dit al heeft geschapen tot eeuwige vreugde en eeuwige heerlijkheid? -

En ook, als er een keerpunt was in Uw leven, een ernstige ziekte, een beslissing over Uw levenslot, een afwending van iets kwaads, een van die duizenderlei geheime dingen bovenal, waarvan niemand weet dan gij-zelf, die der wereld verborgen blijven, waarvan de ingrijpende beteekenis alleen aan U-zelf bekend is, hebt gij dan niet gespeurd dat eerbiedige besef van eigen onmacht, van eigen niet-gekund-hebben; is het U dan niet voelbaar geweest dat Een, Dien gij niet zaagt, U geleid heeft over den afgrond, U gewezen heeft den rechten weg, U getoond heeft intijds de klip waarop gij gingt stranden,... U gered heeft voor U-zelf als het ware...?

Maar dan komt ge terug in het leven, in zijn gruwelijke, wreede alledaagschheid, van armoede en ellende, van ziekte en dood, van raadsel overal, elk oogenblik van den dag...

En het wordt duister in U, waar zoo straks nog zoo helder lichtte de ster van Aanbidding... En gij wendt U angstig-wijfelend af, en roept uit: *Kan* het een Rechtvaardigheid zijn, die toelaat zóóveel schuld en zonde en huichelarij en gemeenheid en pijn en nood en stervens-wanhoop...?

Gij denkt aan de vreeselijkheid der oorlogen, aan wat geleden wordt ginds op de slagvelden, hier door die thuis bleven; gij denkt aan de afschuwelijkheid van de ontucht, en aan de eindeloosheid harer gevolgen door onschuldigen, van door ziekte bezochte afstammelingen, verlatene vrouwen, onbeschermde, naamloos-rondzwervende kinderen, door het lot-zelf vóórbestemd tot misdaad en moord, buiten hun eigen toedoen...

Doe ik mijn oogen toe,
Dan wil ik 't wel gelooven,
Doch als ik ze open doe
Komt weer de twijfel boven...

Zoo luidt een ander leeke-dichtje van de Genestet...

Ja, inderdaad, *blind* gelooven, met de oogen dicht, dat is de beste, de eenige weg...

Wij menschen zijn zoo kortzichtig, zoo nietig, zoo dom, wij weten zoo weinig.... Wellicht is ons aardsche oog niet berekend op den glans der Hemelsche Rechtvaardigheid. Wellicht is het *daarom*, dat wij het moeten *sluiten*, en *blind* aannemen,... omdat we te onvolkomen, te grof bewerktuigd zijn om te *kunnen* zien.
-

Wellicht zal het stervens-uur, waarin het hier op aarde voor ons duister wordt, ons een Licht doen aanschouwen aan de overzijde, dat opeens verklaart alle raadselen, wegvaagt àllen twijfel; een Licht waarin we zien zullen optrekken de zwarte nevelen van zonde en schuld en ellende, die ons nu zoo dikwijls beletten de Rechtvaardigheid Ginds aan te nemen als een zekerheid...

Ik herinner me een preek, in die kleine Duitsche Kerk in Den Haag, waar ik ben aangenomen, en waar ik zoo menig voetstap heb staan... Het was in den zomer, wanneer de vast-aangestelde predikant gewoonlijk verlof heeft, en de dienst wordt waargenomen door tijdelijk in de residentie vertoevende duitsche ‘Pastoren’... Dien keer sprak een Duitsche predikant uit Madrid,

zoo ik mij niet vergis; in elk geval van een Duitsche gemeente, in Spanje gevestigd. Hij was nog jong, maar reeds zag hij er oud en vermoeid uit; alleen zijn zwarte oogen brandden in zijn mager, bleek gelaat met een heel jeugdig vuur, het geloofs-licht van den apostel... Het waren oprechte, tot in de ziel inblikkende oogen, en terwijl hij sprak schenen ze reeds te zien, niet die aardsche gemeente vóór hem, maar de Onzichtbare aan de Overzijde Ginds...

Zijn naam herinner ik mij niet meer; ik heb ook nooit meer iets van hem gehoord; maar zijn gloeiende geloofs-preek dien ochtend is me altijd bijgebleven, bovenal één gedeelte eruit. Hij vertelde van den dood van zijn vader, en hoe zijn zuster hem toen wanhopig in de armen was gevallen, en had uitgeroepen: '*Zeg mij dat het waar is dat wij hem zullen wederzien; zeg dat het waarheid is wat ze ons leerden*, *van een Hiernamaals.*' Toen, in dat heilig oogenblik, had hij als het ware zijn eigen geloof in het aangezicht gezien, en zich afgevraagd: *Geloof ik dat alles werkelijk?*

En, *omdat* hij geloofde, **werkelijk** geloofde, kon hij zijn zuster troosten....

Is zulk geloof niet het benijdbaarste bezit...? Moet het geen zaligheid zijn, bij al het ontmoedigende en teleurstellende en vergankelijke van dit aardsche leven, te *weten, zeker te weten*, dat er is een Eeuwigheid van Rechtvaardig Leven Ginds?

Maar hoevelen onzer bezitten zulk een blind geloof?

Bij de meesten, - bij mij ook, - is het beurteling een hoopvol het oog-naar-bovenslaan, naar den blijden, lichten Hemel, waar we gelooven willen, zoo gráág gelooven, dat woont een Heilig God, om het dan weer te vestigen op de duistere, van schuld en schande, en ellende en nood, in weedom-kruipende menschenwereld, en in moeden twijfel te vragen: *Is* er een God, *is* er een Rechtvaardigheid, die dat alles *kan* toelaten? - -

Straks, als ons aardsche oog breekt, zullen we weten, méér weten, zal het *of* zich voor altijd sluiten tot de eeuwigheid van den nacht, *of* opengaan tot een helderder Licht dan we hier, in onze grofbesnaardheid, konden verdragen, tot een Licht dat openbaart wat nu zoo hopeloos verborgen schijnt...

Ik voor mij geloof, dat we tot zóólang moeten afwachten, in eerbiedig berusten, zonder willen doordringen.....

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I. Aan Lout.

Hoewel het niet beleefd is je neus in een andermans brieven te steken, kan ik niet nalaten even mijn meening te zeggen over uw laatsten brief aan Ciel. Laat mij dan eerst bij het laatste onderwerp, dat u daarin behandelt, stilstaan.

De manier, waarop u over dien diep ongelukkigen Brouwer schrijft, heeft mij en menigeen met mij zeer gehinderd. U gelooft dus niet, dat hij krankzinnig was toen hij die vreeselijke daad beging, en aan de knapste specialiteiten op dat gebied hecht u ook al heel weinig. Nu dat is ieders eigen opinie; maar zegt u mij nu eens eerlijk, wat dunkt u nu vreeselijker, in een gevangenis of een jaar in een krankzinnigengesticht? U ziet, dat ik niet als u, 'jaartje' schrijf, want als men op

zoo'n plaats is, zal een jaar voor menigeen (vooral als proef) wel tien jaar schijnen, in plaats van een ‘jaartje’. En op zijn minst genomen, vind ik, dat u schromelijk overdreven tegen Ciel bazuint over haar harnas enz. U begrijpt toch, dat de justitie Brouwer juist dat proefjaar geeft om daarna te beslissen, of hij al of niet toerekenbaar is. Bovendien, wat wenscht u ons, gezonden, toch voor bescherming te geven; ieder met een politieagent naast ons marcheerende? Ik durf voorloopig nog wel zonder dat geleide, want gelukkig zulke ernstige gevallen als dat van B. doen zich maar zelden voor. Het medelijden, dat ik voor ongelukkigen als B. gevoel, kan ik u niet opdringen, maar wel kan ik u aanraden er niet op deze manier in een veelgelezen blad over te schrijven, daar u er menigeen mee zult kwetsen.

Elkaar kwetsen is overigens tegenwoordig ook al niet zoo'n erg vergrijp. De menschen zeggen nu eer: ‘Wat gaan mij de belangen, de liefhebberijen van anderen aan?’ En zoo komen wij op mijn tweeden grief.

Iemand, die zich werkelijk en oprecht geeft aan anderen, die, ziende op het voorbeeld van Christus, wel degelijk zich ‘haars broeders hoeder’ voelt, moet tegenwoordig ook per se haar eigen familie verwaarloozen, een ‘quasi’ hulp en bovenal een lastig, onaangenaam mensch zijn, vooral onaangenaam, liefst ook er uitziende als iemand, die een geruimen tijd zonder paraplu in den regen gebaggerd heeft, en wel met slecht zittende kleeren. Enfin, ik behoef er niet verder over uit te wijden, we kennen het type maar al te goed in dezen tijd.

Ik ben ook een ‘nuttige’ juffrouw, althans ik hoop en doe er mijn uiterste best voor nuttig te zijn en zelfs help ik eenige dagen in de week ook op de kliniek van een specialiteit. Dat woord ‘helpen’ klinkt u misschien heel pedant, en u zult er waarschijnlijk dadelijk achter voegen: nu ja ‘quasi’ helpen, maar ik durf u te zeggen, dat het wel echt helpen zal zijn; althans toen er questie was van de twee (we zijn samen en hebben het heusch den heelen morgen druk) assistenten, die tegelijk uit de stad zouden zijn, was dat een groot bezwaar en moesten we

elkaar afwisselen. Ik ben ook in een bestuur, maar vlieg niet van de eene vergadering naar de andere, neen zelfs houden we zoo min mogelijk vergaderingen, omdat.... de meesten absoluut niet op vergaderingen gesteld zijn. Ze werken liever praktisch dan zich noodeloos op te houden met al dat geredeneer.

Nu denkt u zeker, dat ik me persoonlijk erg veel van uw geschrijf aangetrokken heb, en dat dit stukje dient om me te verontschuldigen en te zeggen: 'Heusch, lieve juffrouw Lout, ik doe mijn best echt nuttig te zijn, ik draag geen afgetrapte japonnen, en verwaarloos mijn familie in het minst niet.' Neen, die periode ben ik gelukkig voorbij, die tijd, waarin ik dacht, dat men zich voor zoo iets moest verontschuldigen. Maar er zijn anderen, jonge meisjes, die er graag heel netjes uitzien, (volstrekt geen schande, veeleer zeer te prijzen in dezen 'zakvormigen' tijd), maar die meisjes komen langzamerhand tot de ontdekking, dat ze wel eens iets degelijkers konden doen dan altijd tennissen, fietsen enz. enz. enz., maar nu lezen ze uw brief en denken: 'Ajakkes nee, laten we er maar niet mee beginnen; verbeeldt je, dat ik ook zoo'n type wordt', met een blik langs haar goedzittende japon. Of wel ze denken: 'Ik behoef er niet uiterlijk door te veranderen, maar stel je voor, dat mijn kennisjes me over een poosje zien loopen met zoo'n 'reformzak'. En als ze het toch probeeren, hebben ze niet den moed allen spot, alle tegenkantingen te doorstaan, want in het begin is dat het ergst, wat men te doorworstelen heeft.

Dit wil ik u ten slotte vriendelijk verzoeken: Al hebt u dan zelf niet de minste animo voor dergelijk werk, maakt u de jongeren er dan ook niet tegen, het is voor hun toch al dikwijls heel moeilijk om te beginnen.

TYPO.

Antwoord van Lout.

Zeer geachte, zeer nuttige, zeer volmaakte mejuffrouw, of mevrouw Typo. Onze redactrice was zoo vriendelijk mij Uw stukje aan mijn adres ter inzage te geven, zoodat ik U terstond kan antwoorden... Ik ben er eerst wel wat van geschrokken, dat zoo'n allervolmaakst en allernuttigst wezen als U, (blijkens Uw eigen, natuurlijk gansch en al onpartijdig en bevoegd getuigenis), schijnt te zijn, te velde trekt tegen 'meine Wenigkeit', maar bij nader inzien kwam ik tot het besluit, dat het toch ook wel heel vleiend is voor zoo'n onbeduidend, onnuttig, en onvolmaakt schepseltje als ik, wanneer moderne nuttige juffers, (of moeders?), (maar ik *denk* toch wel dat U nog behoort tot de categorie der manloozen), zich verwaardigen willen, notitie te nemen van mijn nietswaardig geschrijf.

Eerlijk gezegd, - o volmaakte Typo, wordt niet boozer dan gij reeds zijt, om hetgeen ik nu ga zeggen, - eerlijk-gezegd maakt Uw brief op mij den indruk, dat mijn zinnetje aan 'Ciel', in den laatsten brief van me, U zoo heeft doen opvliegen als buskruit, zoodat ik eigenlijk *daaraan* Uw toorn heb te danken. Ik bedoel het zinnetje: '*'s ochtends om 8 uur begint het al met een of andere kliniek, waar ze een dokter helpt met receptjesgeschrijf of zoo iets "nuttigs" van dien aard, waarmee zoo'n man, geloof ik, van zijn kant meent 'n goed werk te doen door de arme zich vervelende juffertjes quasi wat bezigheid te geven...*'

Die de schoen past trekt hem aan - is een wáár, o zoo waar spreekwoord, o nuttige Typo, die U zoo aller-ijselijkst gegriefd voelt om mijn veronderstelling in het

bovenaangehaalde zinnetje. Ondanks al Uw betuigingen over *Uw* groote nuttigheid en *Uw* onmisbaarheid op de kliniek van dien specialiteit, ben *ik* voor mij zoo vrij te gelooven, dat die medicus, juist omdat gij behoort tot de zich vervelende juffers, een heel goed werk aan U doet, door U zoo aardig bezig te houden met quasi-hem-helpen, en door U daarbij in den waan te laten dat gij *hem* van dienst zijt, in plaats van hij U. Ik ben daarvan dubbel overtuigd, omdat Uw stukje aan mij het bewijs levert dat Uw zenuwen lijden aan overprikkeling en opgewondenheid, en juist voor zùlk soort juffertjes zijn dergelijke soort 'nuttigheden' een allerheilzaamste afleiding!! Misschien wilt gij wel zoo goed zijn mij zijn adres op te geven in een volgend toornig epistel, want dan kan ik hem recommandeeren aan andere dametjes van Uw slag, die evenzeer noodig hebben op dezelfde 'nuttige' wijze te worden onledig gehouden...

Dat gij zulke edele en vergevensgezinde gevoelens aan den dag legt jegens Marius Brouwer, eert Uw lief hartje! Wel is waar, de man heeft niet *Uw* moeder vermoord, niet *Uw* jeugd vernield, daardoor niet *Uw* levensgeluk vernietigd, het is dus voor U niet zoo héél moeilijk hem op lieve en christelijke wijze vergiffenis te schenken, en mooie praatjes over hem uit te kramen. Maar enfin, ik begrijp, gegeven Uw volmaaktheid, waarvan gij-zelf ons een zoo treffend beeld ophangt, dat *gij* volkomen bereid zijt ongewapend en onbevreesd Uw kuische lijf aan te bieden aan moordenaars en krankzinnigen, en stervend hen nog zult zegenen voor de vriendelijkheid die zij U bewezen met hun laffen sluipmoord! Alleen, niet ieder onzer heeft zulk een trap van volmaaktheid bereikt als gij! Ik voor mij beken nederig, dat *ik* liever niet wil worden overhoop gestoken door de valsche streken van een willoozen kwajongen, die zijn schuld verbergt achter een 'dwangvoorstelling'; ik beken óók nederig dat de *gedachte* alleen, van op zulk een vréése lijke wijze te moeten verliezen een die mij lief is, mij met afkeer en toorn vervult jegens den moordenaar; ik verklaar verder, dat mijn medelijden met het beroofde dochtertje dier arme vermoorde weduwe, (om van haar-zelve niet eens te spreken), oneindig veel grooter is dan mijn medelijden met de 'krankzinnigheid' en de 'dwangvoorstellingen' van den moordenaar; en eindelijk, ik heb de stoutmoedigheid van te durven zeggen, dat de uitspraken der heeren medici, (die zoo *dikwijls* dwalen), voor mij niet zóó afdoende zijn als voor U, zoodat ik de vrijheid neem er ook nog een eigen opinie van twijfel op na te houden in sommige gevallen. Overigens verwijs ik naar de corr: aan *A.W.* (in het laatste nommer der Holl: Lelie 9 Aug: 11:) van onze geachte redactrice. Ik vind, dat deze het beter en juister uitdrukt dan ik 't zou kunnen zeggen...

Ten slotte kan ik slechts mijn blijdschap uit-

spreken, dat gij aan mijn onschuldig geschrijf zulk een invloed en zulk een waarde toekent als blijkt uit Uw verzoek aan het einde van Uw stuk. In plaats van dat verzoek in te willigen kan ik slechts zeggen: hoe méér jonge-meisjes ik terughoud van den weg der 'nuttigheid' 'volmaaktheid' en... **zelfverheerlijking**, (zie Uw eigen stuk hierboven), dien ook gij hebt ingeslagen, hoe méér *wezenlijk* nuttig en *wezenlijk* iets goeds-uitvoerend ik-mij-zelve zal voelen...

Maar reeds te lang, o 'specialiteiten-helpende' Typo, hield ik U op met mijn geschrijf! IJI heen naar Uw 'kliniek', naar Uw 'werkkring in de maatschappij', en vergeet vooral niet mij in Uw volgend epistel het adres op te geven van dien braven medicus, die U zoo welwillend bezighoudt, en daarbij met zoo goed gevolg wijsmaakt dat gij hèm nuttig zijt, in plaats van hij U...

LOUT...

II.

Hooggeachte Freule.

Mag ik naar aanleiding van de levensbeschouwing van Regina, blijkbaar van Roomsch-katholiek standpunt gezien, als protestante een woordje in 't midden brengen?

Met belangstelling las ik dit artikel van Regina en heb ik haar te danken, dat zij mij, protestante en waarschijnlijk meer protestanten met mij, een dieper kijkje gaf in het innerlijk leven van een Roomsch-katholieke, waar wij zoo dikwijls van het katholicisme den indruk krijgen van te zijn: Mariadienst, vormendienst en het onder den dwang van de kerk vervullen van kerklijke plichten - in plaats van te staan in de vrijheid, waarmede Christus ons heeft vrijgemaakt. Wel heb ik, als protestante, gevoeld in een zoo bij uitstek katholiek land als Tyrol, dat wat in onze omgeving vormendienst schijnt, een reine vrome gedachte tot oorsprong heeft. Daar boven op die bergen, waar de wereld wijkt, waar men alleen is met de natuur, en daardoor dichter bij God, daar begreep ik den zin van die aan den weg gestelde kruisbeelden en de gedachte rees in mij op, och, dat wij in onze geestlijke wereld steeds zoo het beeld van den geestlijken Christus voor ons mochten zien, als wachter bij al onze gedachten, woorden en daden. En waar ik een oude vrouw haar gebeden zag prevelen, daar begreep ik dat dit eentonige machinale herhalen van 't zelfde gebed haar gedachten tot rust brachten om plaats te kunnen maken voor Godsgedachten, terwijl 't klokje met zijn heldere toonen de ziel stemde en haar naar boven voerde. Maar om nu op de beschouwing van Regina terug te komen, hoe ruim ook opgevat, meen ik toch, dat zij een beperking maakt, die mijnsinziens niet juist is, waar zij Katholicisme en Wereld tegenover elkaar stelt en zoo Christendom en Katholicisme synoniem stelt. De maatstaf, waarnaar wij te weten hebben of wij Christenen zijn, is niet de kerk waartoe wij behooren en wier leerstellingen wij aanhangen, maar die maatstaf is Christus zelf. Het komt er op aan of wij beantwoorden aan het voorbeeld, dat Hij ons heeft gegeven, of wij leven in dien geest en zoodoende deel aan Christus hebben.

Regina vergeet, dunkt mij, die schare *niet* Roomsch-katholieken, behoorende tot verschillende kerkgenootschappen, die ook aan Christus de eerste plaats in hun leven

hebben gegeven en wier wensch het is eens te mogen zeggen, evenals Paulus: ‘Niet meer ik leef, maar Christus leeft in mij’, en die onder alle levensomstandigheden bidden: ‘Vader niet mijn wil maar Uw wil geschiede’!

Wel ben ik 't met Regina eens dat er maar één Waarheid is, maar dat het Katholicisme *de* Waarheid is, kan ik niet gereedelijk toegeven. Voor mij is Waarheid iets, dat altijd is geweest, dat altijd is; iets dat om ons is, waaraan wij al onze handelingen en gedachten kunnen toetsen. Maar niet altijd willen wij die Waarheid duidelijk zien, niet altijd houden wij ons geweten teer genoeg om te kunnen zien en vragen ook wij evenals Pilatus ‘Wat is Waarheid’. Ook aan ons luidt dan het antwoord van Jezus: ‘Daartoe ben ik in de wereld gekomen, opdat ik der Waarheid getuigenis geven zou,’ en even goed als Pilatus kon weten wat in zijn leven Waarheid was en wat schijn, kunnen wij ieder voor zich door ons geweten, 't overblijfsel van onzen goddelijken oorsprong, weten, wat in ons leven uit de Waarheid is, en wat is uit geldzucht, menschenvrees, hoogmoed of egoïsme.

Christus heeft gezegd: ‘Ik ben de Weg, de *Waarheid* en 't Leven, niemand komt tot den Vader dan door Mij.’ Zijn leven was één volgen van de Waarheid, van wat Hij als roeping door God in Zijn hart voelde gelegd, en niets weerhield Hem die roeping te volgen. Ook ging Hij, moe van 't strijden, alleen in de stilte om Zijn hart te stellen in gemeenschap met Zijn oorsprong, met Zijn God, om opnieuw 't Woord van Zijn God te hooren en zoo gesterkt de Waarheid te blijven volgen. In alles gaf Hij ons het voorbeeld. En toen Hij heen was gegaan, baande zich Zijn heilige Geest een weg tot de harten van Zijn jongeren om hen te leiden, in alle Waarheid Nog altijd klopt diezelfde geest bij ons geweten aan met denzelfden drang en dezelfde liefde, als waarmede Christus tijdens Zijn leven op aarde het zwakke opzocht om te steunen, het verlorene om te behouden. Laten wij dan, zooals ook Regina met nadruk zegt, de Liefde niet vergeten, waarvan Jezus' leven vol was. Zijn leven heeft ons laten zien wat liefde is, zijn woorden hebben 't ons gezegd (in de bergrede en in vele gelijkenissen).

God is Liefde - God is Waarheid. Jezus heeft in zijn leven de Liefde en de Waarheid verpersoonlijkt. Hij heeft ons God laten zien.

‘Daaraan zult gij als mijne discipelen gekend worden, zoo gij hebt *liefde* onder elkander.’ Laten wij ons dan niet noemen katholiek of protestant, orthodox of modern, maar laten wij trachten gevolg te geven aan den roepstem van Jezus: ‘Volg mij’ door aan al onze woorden en daden het stempel van liefde en waarheid te geven dan zal Christus met Zijn Geest ons nabij kunnen zijn en ons kunnen sterken en steunen, daar waar wij er om vragen.

Dat wij dan niet roepen Heere! Heere! maar

doen den wil dergenen die Hem gezonden heeft, en laat ons trachten met zijn hulp te volbrengen zonder omzien, wij allen, die gelooven, dat is vertrouwend volgen, de roeping ons door God in 't hart gelegd. De weg van Liefde en Waarheid leidt tot het leven in gemeenschap met God.

U dankend voor de verleende plaatsruimte
Hoogachtend,
A.C.F.G.

III.

Aan A.B. - K. te B.

Eerst deze week las ik Uw stukje. 't Spijt me, U te moeten doen opmerken, dat ik bij Uw uitlegging *mijne* bedoeling niet geheel kan terugvinden.

't Zijn al zulke ingewikkelde kwesties, die nieuwere begrippen, en wanneer dan nog niet eens enkele zinnen maar gedeelten (en die gedeelten, die ik noodzakelijk er aan toevoegde worden weggelaten) worden aangehaald, dan vind ikzelf het ook wel onlogisch of onmogelijk, zooals U het noemt.

Natuurlijk, dat begrijp ik best, omdat U mijn idee onmogelijk vindt, gaf U het op de manier, die U er uit begreep, weer.

Zoo dikwijls toch, in spreken en schrijven, vloeit het een uit het ander voort, en wordt dat dan tevens even aangehaald, zoo ook hier.

Maar wordt nu juist dit, zooals hier van die magneet, alleen aangehaald, dan staat het zoo komiek.

't Is hier, met betrekking tot dezen zin, kwestie van onbedachtzamen; van die, die nog geen idee van trouw hebben, en het dus niet op een zich vergissen of op onervarenheid, jeugdige onbezonnenheid berust, bij wie dus het verbreken, de verandering, geen verbetering zou zijn; voor die kan juist het contract heilzaam werken.

Ze loopen dan van zelf aan den leiband en dat is het wat ze noodig hebben.

Waar ze dus door innerlijke waarde niet kunnen komen, zijn er middelen van buitenaf noodig om ze te brengen waar een mensch komen moet, en zoo zette ik, dat dit contract een magneet is tot de deugd - trouw.

Daarom bedoel ik niet bepaald dat het contract de innerlijke trouw kan vervangen, maar dat het contract de onbedachtzamen, de wispelturigen ten slotte tot de deugd - trouw brengt.

Door dien leiband komen ze in de gewoonte, en, gewoonte is een tweede natuur.

Het gaat immers met alles zoo.

Laat ons eens kinderen nemen, die, die door speelschheid steeds doen, wat ze juist niet moeten doen, kunnen door straf, door onthouding van goedkeuringen, of door wat ook, maar door middelen van buitenaf, in den band gehouden worden, tot ze aan den band gewend zijn, en verder niet beter weten of het hoort zoo.

Wat nu die tweede zin betreft, die U aanhaalt.

Daarmee bedoel ik dit.

Hoe langer hoe meer, - langzamerhand, - komen de verbeteringen in de toestanden, verbeteringen komen niet in eens, zelfs niet wanneer de persoon, die ze opmerkt zelf aan het roer zit.

Maar diegenen, de verstandigen, die dus beslagen ten ijs komen, en weten dat al het goede ook eene keerzijde heeft, die zullen alleen dan op de leemten wijzen, waar de gelegenheid zich voordoet, en waar ze dus, met er op te wijzen, verbetering en geen verbittering teweegbrengen, - dit toch ook is aanvulling; komen deze aan het roer, dan zullen ze ook de gelegenheid afwachten = op den langen duur = om verandering = verbetering = aanvulling te brengen.

Over dit onderwerp - het vrije huwelijk - zou ik nog meer kunnen zeggen; en waarom ook niet tegen U, want in hoofdzaak zijn we het toch eens.

Het verbodene - de verboden vrucht - trekt aan, dat zit in den mensch; door den strijd, door den vrijen wil, kan men zich er aan onttrekken, en snijdt men het, waar men kan, den pas af.

Maar hier gaat het dan juist anders om: willens en wetens treedt men in het rijk der verleiding en gaat men met vuur spelen, en vervalt dus het: ‘leidt ons niet in verzoeking!-’

X.

Verlangen.

'**T**Is lente -

De vogels zingen - de bloesems geuren - alles spreekt van jong, frisch leven - van jubelende blijdschap - van hoop en verwachting.

Aan een venster, uitziende over bosschen en velden, beschenen door den warmen, gouden zonneschijn - staat een kind.

't Blonde hoofdje stijf tegen de ruiten gedrukt, staart 't met droevig-verlangende blikken naar buiten. Een paar groote tranen rollen langs de ronde wangetjes, en in de onschuldige kinderoogen ligt een wereld van verdriet.

O, 't hoùdt zooveel van de zon, de vogels, de vlinders, de bloemen - en 't haat de boeken en lessen, die 't gevangen houden, in een donkere, sombere kamer, als een vogeltje in een kooi, terwijl buiten alles licht en blijdschap is.

O, hoe verlàngt 't groot te zijn - dàn zal 't niet meer behoeven te leeren - dàn zal 't vrij zijn, - vrij om te dartelen in 't zonlicht tusschen de bloemen, den ganschen langen dag - - - - - - -

En 't kind verlangt naar die blijde toekomst, met àl 't verlangen waartoe het onstuimige kleine hart in staat is. - - -

Weer is 't lente -

Weer zingen de vogels, en geuren de bloesems, en straalt de gouden zonneschijn.

Te midden van groen en bloemen, van licht en zonneglans - staat een meisje.

Met de slanke, teere gestalte in 't witte

kleedje - 't fijne gezichtje met de zachtblozende wangen, en halfgeopende roode lippen, - gelijkt zij zelf een rozeknop tusschen de bloemen.

De groote, vragende oogen turen peinzend en verlangend in de verte.

Zij ziet niet hoe blauw de hemel is - hoe stralend de zon. Zij hoort niet het gezang der vogels, en merkt niet de weelde van kleuren en geuren om haar heen - dat alles wat zij anders zoo hartstochtelijk liefheeft.

Al haar denken en voelen lost zich op, in één groot - onuitsprekelijk groot verlangen.

Zij heeft de handen gevouwen - en haar gansche ziel is een gebed - naar het rijke, zalige, jubelende geluk, dat 't leven - de toekomst haar brengen zal - - - - -

Zij verlangt - en verwacht - met al de innigheid - al 't vertrouwen van haar jonge ziel. - - - - - - - - -

Wèer is 't lente geworden -

En wèer is alles zonneschijn, en bloemengeur, en kleurenpracht.

En aan 't venster waar eens 't kind stond - staat nu een vrouw.

Nog hebben zich geen zilveren draden gevlochten door de weelderige lokken - en 't fijne gelaat heeft nog de ronding van jeugd en gezondheid - maar de vroeger zoo stralende oogen hebben hun glans verloren - en spreken van weemoed en berusting.

Zij staat daar - en ziet neer op al dat jonge, ontwakende leven, - dat groeien en bloeien, dat getuigt van hoop, verwachting - verlangen - - - - -

Maar zij zelf verlangt niet meer - - - -

Zij is 't leven ingegaan, rijk aan idealen, aan hoop, aan vertrouwen. Zij heeft geloofd, gehoopt, vertrouwd - zooals alleen een hart, zóó rijk aan liefde als 't hare - kàn gelooven, hopen en vertrouwen - en zij heeft verlangd - met steeds vuriger - steeds hartstochtelijker verlangen - - - -

En 't leven is gekomen, - het heeft haar véél gegeven - méer ontnomen nog - - - - en 't groote, verheven, jubelende geluk, dat àlle verlangen stillen zou - - - - zij heeft 't niet gevonden - - - -

Nù gelooft zij niet meer aan 't bestaan ervan - - -

Maar terwijl zij ziet naar 't zonlicht en de bloemen - wellen tranen van bitteren weemoed in haar oogen op. - - - -

't Is nacht -

Duisternis ligt over de bloeiende, geurende aarde - maar aan den donkerblauwen hemel schitteren millioenen sterren -

Alles ademt rust, vrede - plechtige, heilige ernst.

Aan 't venster staat de jonge vrouw, en ziet omhoog - naar den helderen sterrenhemel. En terwijl zij zoo staat - en peinst - trekt 't leven dat achter haar ligt aan haar geestesoog voorbij - dat leven, met zijn lief en zijn leed - zijn dagen van zonnige blijdschap en bitteren zielestrijd - zijn korte droomen van geluk en lange, wreede werkelijkheid - - - -

En opnieuw ontwaakt in haar hart een oneindig groot verlangen -

Zij heeft de handen gevouwen - en terwijl de betraande oogen naar de sterren blikken, is haar gansche ziel een gebed - naar licht, naar reinheid, vrede - naar het groote, heilige, onbegrepen geluk - - - - naar God - - - - - -

Zij verlangt - met àl de kracht - àl 't verlangen - van haar hongerende, dorstende ziel - - - - - - - -

F.H.M.

Tweede brief van ‘Dolf’, ingezonden door Jhr. A. Rappard aan de Redactrice.

Zeer geachte Redactrice.

Ongeveer anderhalf jaar geleden (20 Januari 1904) was u zoo goed een brief van mij, uw onderdanige dienaar Adolf van Oudega in de Lelie op te nemen, door tusschenkomst van Jhr. A. Rappard. Uw plaatste daar toen boven als titel: Brief van Dolf; daarom neem ik thans door tusschenkomst van dienzelfden Jhr. A. Rappard de vrijheid u een tweeden brief te doen toekomen.

U was zoo vriendelijk mijn eersten brief waarde te verleenen door een inleiding erbij te schrijven; mogelijk vindt u daar thans weder tijd en lust toe en zou mij dat zeer vereeren.

U moet zich niet verwonderen, dat ik eenigszins anders schrijf dan verleden jaar. Want in 'n jong studenten leven beteekent èèn jaar een heel leven. Vooral wanneer men zulke emoties doorleeft als ik! U zal zich herinneren hoe onbescheiden de heer Rappard vertelde dat Jeanne van Doorn (toenmaals mijn vlam, of eigenlijk wandelvlam of promeneuse) geëngageerd was met baron van Geldenburg? Nu ik had mij altijd

ingeleefd in de gedachte, dat deze of een andere diep-tragische gebeurtenis mijn leven vroeg of laat zou verwoesten. Soms stelde ik mij heftige tooneelen voor bijv.: zij snikkende en ik snakkende naar adem tegenover haar. Zij heeft zwaar gezondigd bij God, zij is ook zwaar gestrafd, wij moeten scheiden, een lange kus, waar blijft de Deus ex machina?.....

Of wel: zij koud en cynisch haar kopje in de nek, vernietigend mij aanstarend, die in vurige bewoordingen haar haar ontrouw verwijt: nu eens hoog boven haar toornend, dan weder ootmoedig: ‘Waaraan heb ik dàt verdiend?’ enz. enz.

Maar de slag kwam geheel anders, veel moderner.

Mijn doodvonnis stond geschreven op een dubbel gevouwen kaartje, en daarop stonden haar naam en dien van van Geldenburg.

Geen gevangene heeft ooit kalmer en meer zichzelf meester zijn doodvonnis vernomen!

Doch den geheelen dag en daaropvolgende nacht dacht ik over het gebeurde na. 's Nachts droomde ik, hoe ik met Jeanne van Doorn getrouwd was en hoe wij moeilijk rond konden komen. Met eigenaardigen kouden glans in haar oogen verzekerde ze mij dat *zij* zich niet méér in haar kleine uitgaven kon bekrimpen; dat ze ook gemeend had een jong advocaat met goede vooruitzichten te trouwen en niet een privé armenhuis had te beginnen, waarvan wij bestuurders en tegelijk verpleegden moesten zijn.

Ik betoogde haar, dat slechts wederzijdsche liefde ons door deze eerste moeilijkheden heen zou kunnen helpen en wat de verpleegden betreft, die zouden spoedig genoeg komen. Dat was 'n kwestie van tijd. Zij wees op verschillende jonge mannen van beteekenis en verweet mij dat *ik* nog niets beteekende, wanneer ik dan eindelijk eens dacht iets groots te doen?

Ik antwoordde, dat ik daar dagelijks naar streefde, maar de gelegenheid ontbrak mij, ‘doch Jeanne’ zeide ik ‘ben ik je dan, zoo als ik ben, de man die op zich genomen heeft voor je te zorgen en dat ook doen zal al moest hem dat zijn leven kosten, niet goed genoèg voor je? Is het dan zóó noodig dat wij belist coute que coute wat verhevens doen? Kunnen wij dan niet in elkanders steun, ons geluk vinden?’

- ‘'n Mooi geluk’ antwoordde zij pruilend ‘om maar eens 'n kleinigheid te noemen, nog geen enkel maal zijn we naar de comedie geweest en nu al twee maanden getrouwd’.

‘Kindlief, dat laat papa's toelage niet toe, zulke extraatjes.’

‘'t Is 'n schande zoo'n leven, 't is werkelijk waar, 't heeft hier veel van 'n armenhuis na hetgeen ik gewend ben geweest. Heb je papa niet belooft het mij aan niets te laten ontbreken? En nu? Waarom heb je mij niet met van Geldenburg laten trouwen?’

Dit laatste verwijt schrikte mij wakker - 'n Beklemmend gevoel verliet mij naarmate ik duidelijker begon te begrijpen dat het voorgevallene een droom was. Goddank dat 't geen waarheid was. Ik draaide me nog eens om en sliep verder tevreden en rustig. Dat was de reactie die op grooten smart, als de mijne, volgt.

Toen ik den anderen morgen ontbeet, herinnerde ik me mijn droom. ‘Gelukkig’ dacht ik, ‘dat Geldenburg geld heeft; anders werd ik net zoo tegen hem uitgespeeld als hij van nacht tegen mij. Nu zal hij wel kans zien tot op redelijke hoogte haar wenschen te bevredigen.

Een weelde-kindje is ze, maar als zij haar zin krijgt is ze niet onredelijk in haar eischen. In armoede of erger: fatsoenlijke armoede - wanneer men altijd zoo'n logétje:

de stand te onderhouden heeft - zou ze zich nooit geschikt hebben, dus.... Jeanne van Doorn af!'

Op deze wijze was mijn leven verwoest. Sedert is het nog vele malen verwoest. Gaandeweg zijn alle losse zuilen en tempeltjes verbrijzeld en is mijn binnenste 'n ruïne geworden, waarop het onkruid welig tierend zich verspreidt Het plantenkleed heeft zich zelf vast aaneengeweven, de oude teekenen van roem zijn vergaan, dan zal ik een nieuw gebouwtje optrekken en dàt zal blijvend zijn. Tot zoolang de vrouwenquestie adieu.

In deze stemming maakte ik hier te Leiden de Lustrumfeesten bij. Daar wilde ik u het een en ander van vertellen.

De oudste menschen herinneren zich zulke feesten niet! Nu dat is op zichzelf zoo'n wonder niet, want 'oudste menschen' zijn van de journalisten de levende excuses voor het tweemalen plaatsen van 'n zelfde nieuwtje. Waar echter de Hollandsche Lelie een damesweekblad is, ligt het voor de hand dat onder hare lezeressen geen enkele in de rubriek 'oudste menschen' kan worden gerangschikt (ze laten zich niet schikken), nu wil ik mijn

bewering van daareven versterken en zeggen: geen lezeres van de Hollandsche Lelie herinnert zich ooit zulke mooie feesten, te hebben bijgewoond. De riddercostumes waren prachtig. Jammer dat de gestalten die zich daarin voortbewogen niet allen dezelfde qualificatie verdienden. Velen hielden het midden tusschen een bakkersknecht in actie of een jagertje aan de lijn en een emeritus oranoetang. Billijkheid echter eischt, hier onmiddellijk aan toe te voegen, dat anderen zich zoozeer in hun rol hadden ingeleefd, dat zelfs deftige Leidsche burgers, - na zich op de feestwijze van des ridders gefungeerde identiteit te hebben vergewist - zich genoopt voelden uit te roepen: ‘Zoo is ie dat nou!’

En daar is véél toe noodig. Deftige Leidenaars worden niet spoedig meegesleept. Ik herinner mij eens in 'n deftig gezelschap Irma Lozin te hooren zingen. Zij zong 'n Italiaansche bravouraria met 'n geweldige Italiaansche passie en een meesleepende voordracht.

'n Zwak applaus was haar deel, want: ‘'t mens deê nou toch zóó gek, neê daar stond 't Leidsche verstand bij stil!’

Maar om auf besagten Hammel zurück zu kommen; Zijne Majesteit Willem III maakte met zijn edelen een allerschitterendste en uitnemend geslaagde ommetocht door Leidens straten.

Doch daarvan wilde ik u niet verhalen. Dit en andere bijzonderheden over de feesten zelve heeft u natuurlijk reeds in couranten en tijdschriften kunnen lezen. Ik wilde u slechts de andere zijde van de pretjes laten zien.

Er zijn zooveel intimiteiten die aan zulke feesten voorafgaan.

In den winter wordt een hockey club opgericht. Van spelers zelve vernam ik, dat het doel daarvan uitsluitend was elkander (jongelui en jongemeisjes) nader te leeren kennen opdat de lustrumfeesten ‘resultaten’ zouden hebben. 'n Verkapte huwelijksannonce alzoo. 't Zou de moeite loonen om als pendant voor Nietzsche's: Wie man mit dem Hammer philosofiert, te schrijven ‘Wie man mit dem Hammer courtoisiert.’

Als oud tennis-speler ben ik natuurlijk hoogelijk met het Hockey spel ‘einverstanden.’ Vooral uit een aesthetisch oogpunt bewonder ik het.

Wat is er schooner en meer streelend dan onze moderne meisjes in reformkleeding over een land te zien zweven met pasjes van vijf en zeventig centimeter (minimum-maat gemeten van de eene hak tot de andere als eenige deelen van den voet, die bij het hardloopen den grond raken) over een grasveld. Bedenk daarbij dat zij haar postuur kracht verleenen door meesterlijk hanteeren van een krom eind hout, ‘de hamer’ en gij ziet het reinste beeld van vrouwelijk schoon, dat de twintigste eeuw kan geven.

Hoe nabij komt 'n modern ‘sportmeisje’ daardoor niet tot de aloude en onsterfelijke voorbeelden van vrouwenschoon die de oude Grieksche beeldhouwers ons gegeven hebben? Dezelfde plompe voeten, gebochelde in elkaar gezakte houding, vereelte handen en gebruinde en vergrovende gelaatstrekken.

Doch ik zou u wat van de Lustrumfeesten vertellen.

Eigenaardig is het, hoe in zoo'n tijd allerlei familieleden hunne goede verwanten in Leiden verrassen. Nu, dat heeft voor 'n jong mensch gewoonlijk weinig te beteekenen, behalve eenige oogenblikken van emotie bij de ontdekking, hoeveel

roerende affectie onbekende verwanten voor hem aan den dag leggen, wanneer ze zich op zijn kamer komen inviteeren.

Maar voor 'n jong meisje, beteekenen dergelijke invitaties heel wat meer.

Wanneer Paulientje haar schoone hoofdje nadenkend bukt, in gepeins verzonken over den vraag; ‘hoe zal ik twaalf dansen vol krijgen?’ hoe moeilijk wordt haar dan een antwoord wanneer drie logéetjes zich komen inviteeren en bij haar ‘aansluiten’, waardoor haar budget tot acht en veertig dansen stijgt?

En aangezien onvermijdelijk het aantal gëimporteerde schoonen het aantal stationnaire overtreft, valt zelden de recette na afloop van 'n lustrum feestweek mee. Het contrabal maakt dan weer veel goed.

Maar ik dwaal wederom te ver af: ik wilde U zoo'n feest beschrijven. Zoo'n bal begint met een concert. Als jongmensch is het echter voldoende even vóór den afloop van zoo'n concert te komen. Eerder is men niet noodig. Met een bezwaard hart bekeek ik het balboekje dat een vriendelijke kellner mij gracieus aanbood. Hoe zou ik al die dansen vol krijgen? Daar kwam bij, dat het meerendeel jongelui en jongedames reeds bezig was met rondwandelen en dansen-vragen. Door mijn aangeboren schuchterheid gedreven, besloot ik 't eerst eens te zien, hoe 't eigenlijk toeging.

Ongelukkig kwam mij telkens, geheel ongemotiveerd, een gezegde van den Engelschen humorist Jerome voor den geest. Hij karakteriseert een vrijage van een Engelsche boer en boerin met: a steamroller courting a cow. Waarom kwam mij toch telkens dat gezegde te binnen? Ik begrijp het niet; want hier was geen sprake van boerinnen en boeren maar hier was ik omringd van het allerdeftigste wat Leiden en zijn voorsteden den Haag, Haarlem en Amsterdam en verder, bieden kon aan deftige burgerij.

Na een poosje rondgezien te hebben, wendde ik mij tot een meisje, dat mij van vroeger bekend was. Onze ontmoeting was alleraangenaamst.

Wij tutoyeerden elkaar al jarenlang. Daarom stak ze mij haar handje en haar balboekje met 'n glimlach toe. Het laatste hield ik eenigen tijd vast en vulde er mijn naam in, na een hevigen strijd met mijn geheugen, dat me voortdurend dreef, haar eigen naam in het boekje te schrijven. Na die eerste ontmoeting ging het gemakkelijk genoeg, verschillende namen prijkten weldra op mijn boekje. Als ongepredisponeerd jongmensch was ik een prooi van balbroeders en balneven, de aides de camp der balvaders en balmoeders.

Laat men mij nu geen kwaad van 'n bal meer spreken. Wat is er zaliger dan in het verrukkelijke rythmus van een wals wiegend en zwevend door een zaal te.... ja ik weet er geen woord voor dat niet te banaal zou zijn om het zalige gevoel van bedwelming uit te drukken, dat je doortintelt, wanneer je zoo'n meisjesgestalte door de zaal ontvoert. Maar niet altijd is de illusie volkomen. Soms geeft 'n meisje, en dit zijn bij voorkeur de brave en degelijke, je een gevoel alsof je bergen verzet. Bij zoo'n meisje ondervindt je eigenaardige gewaarwordingen.

Tot op een zekere hoogte van de driekwartsmaat in den wals, staat ze onwrikbaar en biedt weerstand aan elke poging tot omwentelen. Dan echter, nadat ze krachtig met één voetje mee heeft geholpen, vliegt ze plotseling een geducht eind in de rondte, om dan weer pal te staan tot het volgende onberekenbare moment van verlichting.

Met zoo'n meisje schok je zenuwachtig een dans door en kom je telkens met ellebogen en knieën in botsing.

Een ander meisje weer, heeft ook in de balzaal trouwgezworen aan de gelijkheidsidee. Het typische autocratische dat er zit in het meevoeren van den vrouw door den man stuit haar in haar gelijkheidsbegrippen. Als 'n furie stuift ze op je af en hou je haar dan op armslengte, dan vliegt ze om je heen als om den spil van een zweefmolen. Wanneer ik met zoo'n meisje dans heb ik altijd 't gevoel alsof alles om me heen draait.

Ik herinner mij nog hoe ik voor het eerst die ondervinding had.

Wij maakten de eerste passen, toen plotseling door een onzichtbare hand bewogen, de balzaal begon te wentelen. Langzaam maar zeker. Ik bewonderde het profiel van een glimlachende balmoeder, en voordat haar lach verdwenen was zag ik haar, over mijn schouders heenkijkend, en face. In mijn snelle vaart vloog ik langs muurbloempjes waarvan de meesten geen ander gebrek hadden, dan onvoldoende middelen om een jongmensch overeenkomstig zijn stand te onderhouden; alles bonsde en draaide voor mijn oogen. De champagne die ik gedurende den avond gedronken had, was mij in de beenen gezakt. Nu echter scheen ze door de enorme wentelingen in mijn hoofd rond te spoken. Nog één toer en ik ben verloren, dacht ik, ‘nog één toer en ik heb 'm,’ dacht zij.

Goddank de muziek zweeg. De grond kwam naar mij toe, terwijl het overige van de zaal zich bescheiden terug trok. Met onvaste tred ging ik naast haar. Zoete en zachte woordekens fluisterde zij. Mijn hart klopte warm, zoo vlak naast het hare. Nu zal 't komen. Zoo dadelijk voelde ik, moest ik haar beantwoorden en lispen: ‘spreek met papa’..... Wij waren aangeland bij haar zitplaats. Met 'n glimlachje namen wij afscheid. Het doet je toch goed, een vrouw te ontmoeten harer kracht bewust!

En dan de gratie waarmede jonge mannen en jonge meisjes zich in den balzaal voortbewegen.

Hoe aardig is het te zien, hoe door de meeste meisjes de deftige dienaressen uit een quadrille vervangen worden door familiare hoofdknikjes. Het is een nieuwe schrede op den weg naar algemeene verbroedering, al is het 'n kleine. Onze naneven zullen elkander in zoo'n quadrille begroeten met klappen op den schouder en knepen in de wangen, waarom ook niet? En, O hoe gaarne zouden ze eens een echte ruwe cake walk dansen of een cancan wanneer niet een zekere valsche schaamte ze weerhield! Juist die halfheid hindert zoo, daardoor kan het burgerlijke element in den modernen zooge-

naamden vrijen omgang zich zoo goed handhaven.

Kwam het nu maar eens echt te voorschijn, des te eerder zouden de typisch-gedistingeerden er van walgen. Doch thans verblind door geldpraal van rijkgeworden slagers en kruideniers treedt de arme distinctie in dienst van de rijke burgerlijkheid. En de heer aapt zijn knecht na en verbeeldt zich nu met de conventie te hebben gebroken.

Och ja, Jonker zoo en zoo, buigt ootmoedig voor de rijkgeworden-slagersdochter of kleindochter (waarbij pa het betere element, de groote industriëel, prat op zijn afkomst, en self made vertegenwoordigd) en 't is waar, straks lacht de Jonker over de gratie waarmede de burgerdochter haar wel gevulde armen op de toonbank, ik bedoel het tafeltje tentoonstelt, maar op 't oogenblik zelf betuigt hij, de distinctie, zijn hulde aan haar eigen parodie.

Aangezien dergelijke tooneeltjes zich in een balzaal voortdurend herhalen is deze een geschikt veld om zich in cynisme te oefenen.

Merkwaardig toch, wanneer het vermogen van een meisje uit een cijfer met meerdere nullen bestaat, dan kan het meisje er zeker van zijn dat zij zelf door een nog véél grooter aantal nullen in de balzaal gevolgd wordt.....

En dan die gesprekken. Neen, geachte redactrice, daarvan kan ik u geen beschrijving geven. Wanneer een sportmeisje danst, dan is alle stijfheid uitgesloten. Natuurlijk dus dat alle kwesties van jeu de mots of dergelijke dingen ook uitgesloten zijn. Wanneer je toch elkaar dagelijks ontmoet, dan kan je moeilijk verwachten in de balzaal nieuwe emoties op te doen en tijdig onder woorden te brengen, geschikt om een conversatie op te bouwen. Daarbij komt dat de fliegende Blätter en andere tijdschriften de afzet van metereologische of dimensiale statementen betreffende temperatuur en afmetingen van de zaal, ja zelfs vergelijkende populatiestatistiekers tusschen dit bal en het vorige, eenvoudig door banale grappen onmogelijk hebben gemaakt. Geen wonder dus, zeer geachte freule, dat een balgesprek tusschen een jong mensch en een jong meisje zich moeilijk voortwringt wanneer zij niet familie-omstandigheden of vriendinnen en vrienden hebben te bepraten.

Het verwondert mij dan ook niet, als niet-aan-sport-doend jongmensch, dat een balgesprek met een sportmeisje zich gewoonlijk bepaalt tot wanhopig bijeen gesleepte anecdoten, en aardigheden ouder dan de wereld, steeds begeleid door zachte woordjes: O ja? heusch? werkelijk? och? ja? neen?.... of heelemaal niets.

Dit laatste is een allernieuwste soort geest. Een hypermodeus meisje vertelde mij laatst, dat ze twee uur lang bij onderlinge afspraak geen woord tot een jong mensch gesproken had terwijl ze in zijn gezelschap was. Dat is het ideaal: onze eeuw, is geen eeuw van woorden maar van daden.

Gaarne zou ik, geachte redactrice, eindelijk tot mijn eigenlijke beschrijving van de Lustrum feesten geraken.

Ik kan er echter niet toe komen. Alleen kan ik dit nog zeggen. Voor Leiden zijn de resultaten mager geweest, hoogst mager, 'n gevolg van te veel aanvoer van buiten af. Menig balvader troost zich nu met een zekere mate van overwicht, door dit echec verkregen. Als balmoeder betoogt dat 'n lange reis in den zomer bij het fêsoen hoort, weet balvader haar te beduiden, dat haar betuigingen alle autoriteit verloren hebben. Heeft hij niet met de studenten feesten in alles der zin gedaan? En wat hebben ze opgebracht, véél geld hebben ze gekost, machtig veel geld en..... balmoeder haalt schamper de schouders op, doch zwijgt.

Eén ding kunnen de verschillende teleurgestelde schoonen hebben geleerd. Voor het huwelijk zijn noodig een man en een v*rouw*, en niet een man en zijn parodie. Om een man te imponeeren moet het meisje niet vergeten vrouw te zijn en natuurlijk wil niet zeggen onbeschaafd.

Moderne meisjes hebben nu in de mannenjacht alles geprobeerd wat haar sans gêne kon maken; aan de echte burgerlijke gêne echter konden ze niet ontkomen. De echte Hollandsche winkeldegelijkheid van zooveel centen het pond, verzwaarde haar kleine bewegingkjes en maakte de Parisienne-proef van sommigen belachelijk. Gebrek aan distinctie wòrdt nu eenmaal niet door geld vergoed.

Mij dunkt die Hollandsche deerntjes moesten het nu maar weer eens op de oude manier probeeren en alle vreemde en moderne nukken terzijde leggend, terugkeeren tot oud-Hollandsche degelijkheid.

Ik wed dat ze er in zouden slagen er een deugd van te maken.

Zeer geachte redactrice. Jhr. Rappard

heeft mij altijd verweten dat mijn brieven te onsamenhangend zijn. Ook deze is bijeengeveegd uit allerlei oorden. Er is echter één gedachte die mij heeft bezield: de meisjes vooral, eens te laten zien, hoe intens leelijk zij zichzelf maken door al haar on-Hollandsch modern gedoe. Leelijk niet alleen van uiterlijk maar vooral van innerlijk, door groote halfheid.

Wo der Begriff fehlt, stellt das rechte Wort sich ein. Wellicht dat een weinig spot meer vermocht dan ellenlange betogen.

Intusschen noem ik mij met eerbiedige
Hoogachting
Uw Dw. Dr.
ADOLF VAN OUDEGA.
Leiden, 30 Juli 1905.

In de Gevangenis door Maxim Gorki. (Naar de Fransche overzetting van S. Perskie).

XIII. (*Vervolg van No. 7.*)

De gevangene slaakte een zucht, en plofte als een zware zak languit op den grond; de drie mannen begonnen hem toen zwijgend en regelmatig te trappen; ze trokken hun been heel hoog op, alsof ze een dikke laag modder moesten kneden.... En het doffe geluid van hun hakken op het weeke lichaam, overstemden de kalm-uitgesproken woorden van den grooten gevangene, die telkens als zijn voet neerkwam, herhaalde:

‘Niet slaan!... niet slaan!...’

Afschuw, woede en walging maakten zich van Miesja meester; hij voelde zich benauwd tot stikkens toe, als verblind stormde hij hijgend op hen aan.

De drie gevangenen hadden zich al verwijderd; de lange man zei:

‘Vooruit, Pasjka, nou heb je genoeg in de modder gewenteld.....’

Aan de voeten van Miesja lag een klein vertrapt lichaam in het slijk; het kromp ineen van pijn, richtte zich op, en sprak met schorre, stootende stem:

‘Dat zal ik ze betaald zetten, nou of ik!’

‘Ellendelingen!’ riep Miesja uit, zich naar de gevangenen keerend.

De lange man begon te lachen, en trok een spottend gezicht tegen den student.

‘Nou of ik,’ mompelde het slachtoffer op gedempten toon.

Met bevende handen zette hij de pet op het hoofd; hij waggelde als een dronkaard, hoestte en spuwde bloed. Zijn gezicht was verwrongen van pijn; zijn rosse baard en snor trilden, de wijd-open mond snakte gretig naar lucht, als een diepe, bloedende wond in het doodsbleek gelaat. In de blauwe oogen glansde een uitdrukking van koude wreedheid... Miesja hielp hem opstaan, haalde een zakdoek te voorschijn... Doch op dit oogenblik kwam de schildwacht langzaam aanloopen, en beet hem toe:

‘Al weer! U spreekt met de gevangenen! Hoeveel malen....’

‘De man is getrapt,’ zei Miesja, die over zijn gansche lichaam stond te trillen.

‘U weet dat u hier niet mag komen...’

‘Maar ik zeg u immers dat ze dien man getrapt hebben!’ herhaalde Miesja.

‘Dat is uw zaak niet,’ antwoordde de schildwacht gemelijk, achter Miesja aanloopend. ‘U is hier geen directeur... u gaat niet van het pad af, dat u is

aangewezen... En als u weer de andere gevangenen nadert, zal ik verslag uitbrengen, en dan mag u niet meer op de plaats wandelen....'

'Mijn God, wat hebben ze dien man getrapt!' riep Miesja, huiverend bij de herinnering aan het afschuwwekkend tooneel.

'Wat zou dat! Dat is hun zaak!' bromde de schildwacht.

Miesja keerde zich snel om. Op de dorre, bloedelooze gezicht van den soldaat lag het stempel gedrukt van doodelijke verveling...

'Wij zijn verantwoordelijk,' sprak hij, traag de lippen bewegend....

Miesja ging naar zijn cel terug, nog voor de tijd van zijn wandeling geheel was verstreken. Toen hij in de gang kwam, vergezeld van Ofizerof, riep een stem in de duisternis:

'Terug! Wacht op de stoep....'

'Wat is er aan de hand?' vroeg Miesja aan den opzichter.

Wederom begaf hij zich in de richting van de binnenplaats.

'U krijgt een buurman....'

'Wie?'

'Dat weet ik niet.'

De onder-directeur verliet de gevangenis; hij wierp een schuinschen, nijdigen blik op Miesja, en zei tegen Ofizerof op korten, bevelenden toon:

'Breng 'm naar zijn cel.'

Plotseling schreeuwde hij woedend:

'Hoe draag jij je revolver? Houd 't anders!.... Jij hondezoon....'

IX.

Miesja liep opgewonden in zijn cel heen en weer. De duisternis drong door het raampje van de deur als een smalle stroom, vergezeld van zachte, onwelluidende klaagtonen, die aan het huilen van een wolf in de verte deden denken.

A - a - a - o - o - o - i - hé - o - i -....

En al wat hij in dien laatsten tijd had uitgestaan en ondervonden, scheen met dien klaagzang tot zijn geest door te dringen: regelmatig, in volgorde, als om opheldering te eischen.

Zijn 'heldendaad' leek hem nu zoo vreemd en nietig toe, even waardeloos als een oud schilderij, bedekt met stof en rook; hij zag zichzelf terug in de gedaante van een student, die zich bespottelijk aanstelde, die dwaze, nuttelooze gebaren stond te maken, te midden van een opeengepakte menigte: beschaamd, lijdend, verpletterd door de gemakkelijke wijze waarop een domme, mechanische, maar georganiseerde macht, hen had overwonnen.

De vermoeide, onverschillige en boosaardige gezichten van de politie-agenten, het minachtend gelaat van den officier tegen wien Miesja was uitgevaren, de politie-commissaris met kiespijn, - alles stond den jongen man weer helder voor den geest, en doemde voor hem op als een ijskoude vlakte, als een nachtmerrie die hem kwelde en martelde....

'Ze schaamden zich zeker over onze machteloosheid...' dacht Miesja. Maar hij begreep terstond dat die behaarde, boosaardige soldaten, wien geleerd was om menschen als beesten te behandelen, geen schaamte over iets konden gevoelen; dat ze niets kenden, niets voelden dan physieke pijn en een grenzelooze vrees voor een macht, waaraan ze slaafs gehoorzaamden en die hen willoos voortstuwde.

Hij dacht aan den koetsier, hoe die schuw de teugels had aangetrokken, na den stomp en verwenschingen van den commissaris.

Hij vernam opnieuw de stem van dien man, die onverschillig op de stoep van het politie-bureau stond, en over zijn medemenschen sprak, alsof hij iets zei over balken of steenen....

Hij dacht aan de moeder van Ofizerof, die zich geen oogenblik had verzet toen aan haar zoon een familienaam werd gegeven, die aan het beroep van den vader herinnerde.*) En toch begreep ze wel dat haar zoon door dien naam aan wreede, boosaardige plagerijen zou blootstaan.... Mogelijk was dit de aanleidende oorzaak, dat hij gedurende drie jaar bij het straf-bataillon werd ingedeeld.... Miesja dacht aan de werkmeid van den gevangenis-directeur, die met tien roebel was afgekocht voor de schanddaad aan haar bedreven....

Toen stond het beeld van Ofizerof hem voor oogen, verschrikt en onthutst door de wreedheid van de menschen.... het stompe medegevoel van den ouden man, die zich gedwee onderwierp aan het gezag, en jaar in jaar uit tegen de gevangenen herhaalde: 'Dat is verboden,' zonder zich ooit af te vragen: 'Waarom is dat verboden?'

Zelfs in hun droomen voelen die menschen slagen op hen neerkomen, en gillen ze woest en angstig:

'Sla niet! Genade, genade!....'

'Er bestaan geen menschen!' dacht Miesja droef gestemd. 'Op aarde wonen vreemde, medelijdende wezens die handelen volgens den wil van een ander; nu eens

*) Officier is in het Russisch ofietser.

zijn ze schuchter, dan wreed of slecht, en bijna altijd ontbreekt hun karakter. Ze begrijpen ternauwernood wat ze zelf zoo onverschillig uitvoeren, en geen enkele heeft de kracht of den zedelijken moed om te zeggen: “Ik wil niet.” De gevangenis is in het menschelijk hart, en het leven dat rondom hen is, is ook een gevangenis....’

Miesja bleef midden in de cel stilstaan; een gevoel van walging en doodelijke verveling kroop langzaam over hem heen. Achter het raam, klonken de droeve klaagtonen:

‘A - a - o - o - i....’

Het scheen Miesja toe, dat deze klaaglijke kreten de weergalm waren van zijn gedrukte ziel, die met smart, schaamte en angst was vervuld.

Er werd aan zijn deur gefluisterd.

‘Luister 's!....’

(*Wordt vervolgd*).

Correspondentie van de redactie met de abonnés

No. 10. In Uw brief spreekt gij van een stukje over ‘samenwonen’, dat gij wilt zenden. Waar blijft dat? Ik gaf Uw honorarium den uitgever op. Als gij het niet hebt ontvangen, meldt het mij dan. Een vast tarief bestaat niet. Ik regel het, en hij betaalt het. Hoe heerlijk dat gij over

die bewuste ‘vertooning’ net zoo denkt als ik. Woord voor woord denk ik over die menschen zooals gij, maar ik kan Uw woorden niet hier herhalen in het publiek. Dan kom ik in aanraking met de wet. Laat mij U echter zeggen, dat ik er net even weinig voor voel als gij. Ja ‘treurig’ is het, dat de wereld zoo weinig geschikt is voor ideaal-aangelegde naturen. Maar het is wáár, dat men met idealen als de Uwe slechts ondank en spot verkrijgt, en zelf aan den bedelstaf raakt zonder zijn naaste geholpen te hebben. Juist dat *laatste* is zoo ontmoedigend. Waar U-zelf het geld ontbreekt, daar kunt gij de anderen niet helpen, en alleen maar U-zelf te gronde richten. Ik verwacht van 't nieuwe ministerie niets méér en niets minder dan van 't vorige, en van elk ander. In de Kamer hebben de leiders een heele boel mooie praatjes, omdat ze graag willen meeregeeren, maar als ze dan inderdaad minister zijn, en het vette postje en ‘eervolle’ baantje in den zak hebben, dan doen ze net als hun voorgangers, en als zij die na hen zullen komen, namelijk... **niets!**

Corset-adres. (mevr. T.E.) Ik heb meermalen in de Lelie opgegeven het adres van Mad: *Marie Derwel*, den Haag, Anna Pauwlonastr: (naast het filiaal van de firma van Houweninge en IJsselsteijn). Hare corsetten worden op maat geleverd, zitten uitstekend, en bevallen zeer goed.

Pension-Lausanne. *Ik* weet geen adres in Lausanne geschikt voor Uw doel. Maar wèl weet ik, dat juist die stad vol is van uitstekende pensions en scholen, waar Eng: familieën hunne dochters heenzenden ter voltooiing van hun opvoeding.... Daar gij liever geen hollandsche meisjes wenscht in het voor Uw dochter te kiezen pension, zou ik U daarom raden te schrijven aan een der predikanten in Lausanne, met verzoek U een geschikt adres op te geven, waar b.v. in hoofdzaak Eng: meisjes zijn. Ik denk dat gij door den predikant van de fransche gemeente in Groningen, (of in den Haag), wel kunt vernemen het adres van een betrouwbaren franschen predikant te Lausanne. Als ik Uw vraag in de Lelie mag zetten, wil ik dit gaarne doen.

E.K. - Gij zult vermoedelijk die jaargangen kunnen krijgen bij het Dames-leesmuseum, of bij een leesgezelschap; anders bij den uitgever-zelf. Zoo dit niet gelukt, zendt dan een advertentie voor de Vragenbus; voor de abonnés is dat goedkooper dan voor anderen. Maar denk er aan, dat gij U daarvoor moet wenden tot den uitgever, niet tot mij. -

Hartelijk dank voor Uw vriendelijke woorden over de Lelie. Ja, het doet zeer zeker goed belangstelling en aanmoediging te ondervinden, waar men strijdt voor wat wáár is....

Hotspur.... - Die bewuste uitdrukkingen zou ik in een Woordenboek opzoeken, gedeeltelijk echter kunt gij ze onvertaald laten en tusschen aanhalingsteekens zetten. - Dat stukje over Keizer Wilhelm kunt gij mijnentwege wel vertalen, maar als gij er geen lust in hebt *behoeft* het niet. Dergelijke bezoeken van Koningen en Vorsten hebben *altijd* een politieken achtergrond. Ik zou echter ‘entente’ door een *ander woord* vertalen en niet door het door U opgegevene. In dit geval beteekent het iets anders. Ik denk dat ‘Reis’ hier bedoeld is wat betreft de reis *naar* Parijs van Spanje, en niet het verblijf-zelf in Parijs. - De titel van dat Engelsche stuk moet gij zelf kiezen. Ik heb het niet gelezen. Gij kunt het mij in zijn geheel zenden. Het adres zal ik

onthouden. - Nu heb ik al Uw vragen beantwoord, en moet ik U nog hartelijk gelukwenschen met het geslaagde examen. Ik zag het in de courant. Dat moet toch een pak van Uw hart zijn!

Bericht over aangenomen en geweigerde bijdragen.*)

J.L. - Neen, dat stukje is nog niets voor den druk.

Never-mind. - Uw stukje over Vacantie is wat heel weinig-zeggend; voor den druk niet geschikt...

N.V. - Als gij die 'idylle' kunt uit- en omwerken tot een aardig schetsje, kan het iets worden. Deze twee bladzijden zijn veel te onvolkomen van vorm en inhoud. Uw stijl is niet kwaad...

Tony. - Uw eene vertaling nam ik aan; de andere niet.

E.G. te R. - Ik heb de gedichtjes allen aangenomen.

Sereno. - Het gedichtje zou zich het meest eigenen bij een toepasselijke plaat. Als ik zoo iets kan krijgen, zal ik daarvan een afdruk geven, en Uw gedichtje erbij voegen: 'Bij de plaat.' Het andere reeds aangenomene komt te zijner tijd.

G. van H. - Het laatste Sonnet vind ik niet geschikt tot plaatsing. Het onderwerp is zóó veelbezongen, dat het moeilijk is niet te vervallen in gemeenplaatsen of in hoogdravendheid.

J. van der L. - Ja-zeker, ik wil iedereen heel gaarne van dienst zijn of helpen, dus U ook. Voor Uw sprookje is er wel een plaatsje in de Lelie. Hebt gij het geheel en al bedacht, of ergens gelezen over den inhoud? De poëzie is nog niet voldoende van vorm. Gij herhaalt U-zelf veel te dikwijls. Beproef het liever nog eens met proza; maar gij moet nooit iets dat voor den druk is bestemd aan *twee* zijden beschrijven, doch slechts aan één kant.

Meischke Smith Londen. - Aangenomen - zal U de nommers zenden.

M.L. - Ik vind Uw schetsje zeer geschikt tot *omwerking.* Als gij het levendiger, vlugger van stijl, inkleedt, dan kan ik het plaatsen. Zooals het nu is lijkt het te veel op een droog verslag, een feiten-opsomming. Gij vertelt en deelt mee, gij laat ons niet zien, niet mee-beleven, niet mee-voelen. Dat is juist de kunst, waar het een novelle geldt. Voor terugzending ontvang ik gaarne de benoodigde frankeering. Dat is gewoonte.

Regina. - Ik geloof dat het inderdaad beter is, de stukken die gij mij nog zondt niet te plaatsen. Zij gaan te diep voor dit blad, en toch valt er nog oneindig méér over te zeggen. Zal ik ze den heer Naaktgeboren opzenden?

*) Voor zoover de begeleidende brieven over andere onderwerpen handelen, worden deze later in de correspondentie-rubriek afzonderlijk beantwoord.

Nagekomen Correspondentie.

Y.Z. - Hartelijk dank voor de briefkaart; breng dien dank s.v.p. tevens over aan Uw aanstaande. Veel dank evenzeer voor Uw brief en de daarin meegedeelde bijzonderheden.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

De redactie der Holl: Lelie wordt verzocht te plaatsen in vragenbus - Helpt elkander:
- Wordt verzocht opgave van. eenvoudige, degelijke pensions in 't Zuiden van Frankrijk.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek blijven een paar ingez: stukken, en de rubriek Kunst en Wetenschap over tot een volgend nommer.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.
Sluiting red: ged:

30 Augustus 1905.
19de Jaargang.
No. 9.

Hoofdartikel
Een leerschool voor de ouders door Jean Frollo.

Ik sprak onze lezers eergisteren over de vacantie; een belangrijke en tevens aangename zaak, zoowel voor de ouders als voor de kinderen; want gedurende twee maanden is het huisgezin vereenigd, gewoonlijk na een scheiding van eenige maanden.

De kinderen behoeven niet meer te werken d.w.z. onder toezicht van een onderwijzer; het is nu de taak van de ouders hen raad te geven, werk te verschaffen en er zelf aan mee te arbeiden.

Voor deze is de vacantie een uitstekende leerschool, waarop zij zich met hart en ziel moeten toeleggen.

Gedurende tien maanden hebben zij hun kinderen eens of tweemaal per week gezien, sommigen slechts enkele malen per jaar; zij vroegen gedurende dien tijd de onderwijzers naar hun gezondheid en hun werk. Nu echter zullen ze die woelige jeugd den geheelen dag van den vroegen morgen tot den laten avond om zich heen hebben.

Nu zullen er wel ouders wezen, die de kinderen bij hun werk helpen, de fouten van hun vertalingen verbeteren en met hen de dictionaire raadplegen; dit is een nuttige en aangename samenwerking.

Gedurende de twee vacantie-maanden echter moeten zij voornamelijk hun kinderen nauwlettend gadeslaan.

Dit wordt om verschillende redenen door den onderwijzer verzuimd:

ten eerste, zijn de klassen daartoe te groot.

ten tweede, is de tijd beperkt.

ten derde, zijn de onderwijzers niet in de gelegenheid, kameraadschappelijk met hun leerlingen om te gaan.

Laten wij eerlijk bekennen, dat er geen intiemen omgang bestaat tusschen de onderwijzers en de leerlingen, hetgeen echter leerzamer voor hen zou zijn, dan de lessen voor het bord.

De ouders zullen nu de kinderen onder hun toezicht zien werken en dit zal voor hen een bron van opmerkingen zijn, waarvan de belangrijkheid niet te overzien is. Zij zullen met belangstelling hun gezondheid

gadeslaan en opmerken, dat er een lijnrechte betrekking bestaat tusschen de afwijkingen van het organisme en die van den geest en het karakter. Dit is een ontdekking van belang.

Zij zullen hun kinderen hiervoor echter niet beknorren; zij zullen evenmin wanhopen aan hun beterschap, maar zij zullen een geneesheer laten komen, die het raderwerk weer in orde zal brengen.

Door nauwkeurig gadeslaan van de doctoren wordt meestal inderdaad bewezen, dat luie, onoplettende of ongehoorzame kinderen door middel van een daartoe passende behandeling, minder lui worden, oplettender en gehoorzamer. Ik haast me echter er bij te voegen, dat deze geneeswijze van de ziel onvoldoende zou zijn, wanneer de ouders niet zorgden haar aan te vullen met een psychologische gezondheid, met geregelden arbeid en herhaling van de oplettendheid of van den wil.

Ziehier wat de onderwijzers niet kunnen doen, ondanks hun goeden wil, gedurende tien maanden van het jaar; dit nu is de taak van de ouders in die acht weken.

Niet alleen moeten de kinderen waargenomen worden gedurende hun werk, maar ook tijdens hun spelen, want dit is de uiting van hun karakter en lichaamsgesteldheid.

Ontvlucht een kind het luidruchtige spel van zijn makkers en schept er behagen in kalm te zitten praten, dan is dit een bewijs, dat het lichamelijk niet in orde is.

Het spel is noodzakelijk voor een kind; het is een leerschool voor behendigheid en moed en het is misschien de beste leerschool, daar er geen onderwijzer bij tegenwoordig is.

Het is niet noodig, dat de uren van lichamelijke rust talrijker zijn dan de werkuren. Hierdoor zou men gevaar loopen, domme schepsels te kweeken en geloof niet, dat dit het doel is van de onderwijzers noch van de ouders.

Evenals de meeste onderwijzers de spelen der kinderen bijwonen, moeten de ouders deelnemen aan dit tijdverdrijf.

Het trage of bloode kind is meestal een stumpertje, dat nauwkeurig zijn zwakke krachten meet. Door ontwikkeling van zijn borstholte zal het zedelijke kracht krijgen.

Alle goede en slechte eigenschappen komen in het spel op den voorgrond en dus moeten de ouders hen met belangstelling gadeslaan.

De vader zal hem edelmoedigheid leeren en wederzijdsche hulp, waanneer hij zijn kinderen onder hun makkers ziet. Van tijd tot tijd zal hij tusschen beide komen en wees verzekerd, dat zijn woorden meer indruk zullen maken op hun jeugdig gemoed dan lange zedepreeken van de onderwijzers.

Op de scholen wordt het onderwijs van de zedeleer te vormelijk beschouwd, te verheven, te veel buiten het werkelijke alledaagsche leven staande, dat wij doorbrengen met nietigheden.

Het voornaamste is zich met zijn gansche wezen toe te leggen op het vervullen van onzen plicht, hoe gering deze ook wezen moge.

Hoe wordt op de scholen het onderwijs van de zedeleer behandeld?

Het wordt verspreid door uitgezochte stukken, bestaande uit verheven verhalen zooals: Cincinnatus, Lucrice et la mère des Gracques voor de oudheid; le chevalier Bayard, le chancelier de l'Hospital en le grenadier la Tour d'Auvergne voor den nieuwen tijd.

Zeker heeft men gelijk hun leven tot voorbeeld te stellen en hun deugden te roemen; een land is rijk zoowel door de voortbrengselen van zijn bodem als door het aantal genieën of mannen van beteekenis, die het beroemd maken.

Maar, zoo merkt docter Maurice de Fleury terecht op in een onlangs verschenen boek, die bewonderenswaardige levens, die zoo weinig met de onze gemeen hebben, kunnen die een soort zegel van zedelijkheid samenstellen voor ons dagelijksch leven?

Laat ons erkennen, dat deze zedeleer van de scholen, slechts uit de letterkunde is, een letterkunde wel is waar voortreffelijk, maar die in het geheel niet overeenstemt met onze tegenwoordige belangen, met ons, gewone menschen.

Het is een 'zedeleer uit boeken' om een woord van den ouden Montaigne te gebruiken en de ouders moeten eenvoudiger voorbeelden zoeken en meer practische raadgevingen, teneinde de vruchten te verwoesten, waarmede zij de jonge vernuften tooit.

Het is een nuttige zedeleer, die de ouders ontwikkelen gedurende de gesprekken tijdens de wandelingen in gezelschap van hun kinderen; zij kan toegelicht worden door feilen, door treffende voorbeelden en merkwaardige bijzonderheden.

Ik voor mij geloof, dat het kind hier meer

profijt van zal hebben, dan van het verhaal over denkbeeldige personen in verre landen, die hen spreken noch tot het hart, noch tot het gemoed.

Dit was reeds de beschouwing van Jean Jacques Rousseau en men geve zich rekenschap van het feit, dat het in onzen tijd nuttig is, haar te herhalen.

Van zijn kinderen nuttige wezens maken, wil niet zeggen er schepsels van maken zonder idealen, want men moet in het leven een ideaal hebben.

Het grootste kwaad, dat men een kind kan aandoen is het van zijn vroegste jeugd een schoone bestemming te voorspellen en in al zijn woorden het voorteeken te zien van een veelbelovend leven. Hierdoor bereidt men niet zichzelve groote desillusies, maar ook, en dit is gewichtiger, voor zijn kinderen.

Een kind is volgens Ernest Lavisse een plantje, dat men moet opkweeken.

In den tegenwoordigen tijd nu de geneeskunde zich er in gemengd heeft, kan men bijna altijd de oorzaken verklaren van een ingewortelde luiheid of een hardnekkige vadsigheid. Acht van de tien keer zal de geneesheer bij deze kinderen een uitzetting van de maag constateeren, slechte spijsvertering of eenvoudig belemmering van de ademhalingswerktuigen en deze veroorzaken dikwijls stilstand van de ontwikkeling zoowel lichamelijk als geestelijk.

'Genees het onvoldoende ademhalingsvermogen,' schreef dokter de Fleury, 'bespoedig de spijsvertering en gij zult zien, dat dezelfde kinderen weer vlijtig worden, beter hun best doen, flinker worden bij hun werk, aandachtiger bij hun lessen en moediger bij hun spel.'

Het is daarom de plicht van de ouders hun kinderen gedurende de vacantie nauwkeurig waar te nemen.

En nogmaals: als zij zelf geen reden kunnen vinden voor hun traagheid bij het leeren of bij hun spel, dan moeten zij een geneesheer raadplegen.

De rol, die de ouders spelen gedurende den vacantietijd is dus zeer belangrijk en we kunnen hier aantoonen, dat een groot aantal er zich aan ontrekt.

Zij moeten van de teere plantjes sterke menschen maken door een gelijkmatige zorg zoowel voor het verstand als voor de gezondheid. Maar zij moeten zich verzetten tegen de kracht, die aan oppervlakkige opmerkers de uitdrukking van het leven schijnt, doch die in werkelijkheid het op het spel zetten is van lage lusten en de openbaring van een grof egoïsme.

Een gedeelte van de fransche maatschappij, de verstandige is doordrongen van de theoriën van den grooten duitschen wijsgeer Nietzsche, die uitgevonden heeft, hetgeen hij 'übermenschen' noemt. Volgens hem zijn dit sterke wezens, die het recht hebben hun persoonlijkheid te vergrooten, alles omver te werpen, en alles te niet te doen.

Dit is echter niet de ware kracht, de voortbrengster van edelmoedigheid en werkzaamheid.

Dat de ouders zich verheffen tegen dezen lagen en wreeden lust, als zij het bij hun kinderen opmerken; dat zij tegen hen zeggen om een Normandisch spreekwoord te gebruiken: 'Men moet het huis niet in brand steken om een ei te koken.'

Uit het Fransch.

SNOWA.

Feestgroet.

Aan H.M. Wilhelmina, Koningin der Nederlanden bij gelegenheid van H.M. 25e Verjaardag.

Ingezonden door den bekenden kinderdichter F.H. VAN LEENT wiens portret wij hiernevens geven.

F.H. VAN LEENT.

Eens heerschte een dappere koning
Uit het huis van Oranje-Nassau,
Hij had al wat Hem lief was zien sterven -
Toen koos Hij een maagdlijn tot vrouw;

Zij was Hem bij 't klimmen der jaren
Tot troost en de vreugd van zijn hart;
Zij leidde zijn denken en handlen
En deelde in zijn vreugd en zijn smart.

En zie, in 't Paleis van den Koning
Verscheen er een weldoende Fee,
Zij bracht voor den Vorst en zijn Gade
Een aardig, lief kindekijn meê;

En 't kindekijn groeide zoo welig
Als een roos in een bloeienden gaard,
Haar daarzijn bracht Zegen en Vrede
En vreugd aan den Vorstlijken haard.

Toen kwam er de koning te sterven
En moeder en kind zoo alleen,
Zij weenden zoo droef, zoo verlaten:
Maar het Volk van Neerland sprak ‘Neen’,

Gij Erflaat van Willem den Zwijger,
Gij loot uit het Huis van Nassau,
Wij scharen ons om U tot schutse,
En zweren U eeuwiglijk trouw!

En 't Volk zag zijn lieveling wassen
En bloeien in Nederlands hof,
Het kind werd een bloeiende maagdlijn
En Haar Volk tot Eer en tot Lof!

Een kwart-eeuw is sedert vervlogen,
Nu heerscht Zij als Neerland's Vorstin,
Europa brengt immers Haar hulde
Als de Reine van hart en van zin!

O wappert nu, lieflijke kleuren
Van Neerlands zoo roemrijke vlag!
O ruischt nu, gij zangen en beden
Op dezen zoo feestlijken dag!

Het Erflaat van Willem den Zwijger,
De schat door heel Neerland aanvaard,
Viert heden, met al die Haar lieven;
Het feest, dat Zij heden verjaart!

Behoede Haar God, die wij lieven,
Hij zeegne ook Hem, Haar Gemaal,
Ook de Moeder, die allen vereeren,
Wier liefde Haar Huis nog bestraal'!

‘Heer, schenk Haar een reeks nog van jaren,
En voorspoed aan Volk en Vorstin,
En leidt Haar in denken en handlen,
In 't leven tot Hooger Gewin.’

En wij, wat moog woelen en werken

Op 't gebied van den rustloozen geest,
Wij reiken elkander de handen,
En vieren te zamen weêr feest.

Want de les door Historie gegeven,
De Macht die het kwade verwint,
Zij luidt: ‘Wat uit God is, is eeuwig,
De Liefde alleen overwint!

Gouda.
F.H. VAN LEENT.

Boekbeschouwing.

Van Java's Wegen door J.E. Jasper (uitgever P.N. Kampen en Zn. Amsterdam).
Pàhkasinum Indische Roman door Boeka, (uitgever L.J. Veen Amsterdam.)

Het spreekt van zelf, dat iemand die Indië niet zelf dóór en dóór kent, niet gerechtigd mag heeten een oordeel te vellen over de juistheid van voorstelling, wat de feiten betreft, in ‘Indische’ boeken, handelend over Indische toestanden. Den oordeelkundigen lezer moet het worden overgelaten uit te maken, in hoeverre Jasper idealiseert of Boeka overdrijft, waar over het boek van eerstgenoemde een zóó bekoorlijk poëtisch waas ligt, terwijl de laatste optreedt met een ernstige aanklacht tegen de schuld van den Hollander op de ondernemingen in Indiê.

- Maar wat hiervan ook zij, of niet zij, voor den leek, die in deze beide verhalen kennis maakt met den eenvoudigen inlander, is er een groote aantrekkelijkheid in gelegen, over Java en over onze koloniën een andere lectuur in handen te krijgen, dan de gewone soort in Europeesche kringen spelende romans. - Wat en *Jasper* en *Boeka* ons laten meebeleven is het lot en het leven van den dessaman, van wien wij, Hollanders, niets afweten, niets begrijpen, en op wien, in beide boeken, een zeer aantrekkelijk licht valt. - Laat mij al dadelijk zeggen, dat het doel van beide schrijvers zeer verschillend is geweest. Blijkens zijn voorrede had Boeka niet zoozeer op het oog een letterkundigen arbeid te verrichten, dan wel de oogen te openen van den Hollander voor hetgeen er op Java en op de ondernemingen gebeurt. Jasper daarentegen geeft zuiver literair werk in zijn drie schetsen, waaruit *Van Java's Wegen* is samengesteld: *Eenzame Levensweg, Laatste tocht*, en *Van een Indisch Woud.* En dat hij een wezenlijk talent bezit bewijst hij, dunkt mij, op de meest afdoende wijze in zijn natuurbeschrijvingen en zijn uitmuntenden stijl. In *Eenzame Levensweg* en *Laatste tocht* dwingt hij U een stille sympathie af voor het bescheiden lot van die eenvoudige arbeiders; en bij het tragisch einde van den zwerveling uit *Laatste tocht* springen U de tranen in de oogen van oprecht

medelijden. *Laatste tocht* is mijns inziens wel het mooiste, uit een letterkundig oogpunt, van de drie verhalen. Hoe uitstekend geschilderd is het lange lijden van dien eindeloozen, vermoeienden tocht van den onschuldig-weggejaagde, eindigend in zijn van uitputting sterven.! Je ziet dat vóór je, dat hopelooze, dat onderworpene, dat geduldige! En je voelt een groote liefde in je voor die gedweeë, zwijgende menschen, die hun leven zoo heel anders nemen dan wij. - Ik dacht, al-lezend, aan dat overeenkomstige verhaal van Coenen, van den Amsterdamschen jongen-man, die, na één dag van vergeefs-eenbetrekking-zoeken, niet beter weet dan zich aan het eind ervan van-kant-te-maken! Ik zeg 'overeenkomstig', omdat wij hier te doen hebben met twee overeenkomstige gevallen, behoudens het verschil tusschen Indië en Holland! Bij Jasper is het een inlander, een arbeider op een koffieperceel, weggejaagd door onbillijkheid van den mandoer, en zoekend, vergeefs, naar werk, naar een onderkomen, totdat hij na eindeloos lijden van één langen, geen einde nemenden dag, ten slotte ziek neervalt en sterft. Bij Coenen hebben wij een dergelijken toestand, maar zooals die voorkomt in de groote steden der 'beschaving.' Zijn held kan geen werk vinden hoe graag hij ook wil, hoe gewillig hij zich ook meldt bij verschillende werkgevers. Hij ook maakt in één enkelen dag, zwervend door de straten en langs de grachten van het bevolkte Amsterdam, dezelfde verschrikkingen en inwendige folteringen door, die het deel zijn in de eenzame wouden en uitgestrekte velden van Java van den uit zijn thuis verdreven inlander. En ook hij eindigt, als deze, door de verlossing van den dood! Maar, bij zooveel gelijkenis, hoe groot een verschil in het karakter, in het doen van deze twee zwervelingen, van den 'beschaafde' en van den 'onbeschaafde.' Hoe verre wint deze laatste het van zijn blanken broeder! Bij Coenen, ik heb dit reeds vroeger uiteengezet, is de 'beklagenswaardige' held eenvoudig zelf de oorzaak van zijn tegenspoed. In plaats echter van dat in te zien, vermeidt hij zich voortdurend in jaloersche beschouwingen over rijker-bedeelden dan hij, smaalt op politieagenten, gevoelt lust te stelen, waar hij smakelijke uitstallingen ziet, windt zich-zelf op tot de meest-onredelijke verbittering, en eindigt, zeer logisch, met een zelfmoord omdat hij den moed mist verder te leven. O zeker, dit beeld uit het leven is wáár! Zoo zijn er velen heden ten dage in onze maatschappij! Maar hoeveel hooger en waarachtig-verstandiger is dan niet de geduldige levensbeschouwing van den door ons blanken verachten inlander uit Jaspers verhaal, die onschuldig is weggejaagd, en toch, zonder morren, zonder verbittering tegen het lot, zijn onbekende toekomst tegengaat, zwijgend en berustend, op-nieuw-werk-zoekend, totdat hij bezwijkt op zijn tocht, zonder een klacht, zonder een woord van toorn tegen de meer bevoorrechten:

'*Hij voelde schrijnend in zich een verlies*, *het verlies van iets moois*, *en bij het verlaten van zijn krottig woninkje had hij met berusting een koel afscheid genomen van zijn makker, die jarenlang bij hem gehuisvest was. - Iets sprak in hem dat het goed, dat alles goed was...*'

Maar er is nog één ander groot verschil tusschen het werk van Coenen en dat van Jasper. Voor hetgeen ik hierboven uiteenzette kan men de schrijvers-zelf niet aansprakelijk stellen; voor hetgeen ik nu ga zeggen wèl. Bij Coenen is een opzettelijke begeerte om zelf goor en zelf weerzinwekkend-plat te zijn, waar hij den toestand schildert, bij Jasper daarentegen zit een streven voor naar poëzie, naar de schoonheid der dingen, waardoor hij er zich op toelegt het sombere en drukkende van zijn gegeven te vergulden, als in een glorie-schijn van licht. Ik bedoel daarmede de werkelijk

meesterlijke natuurbeschrijvingen, die Jasper inlascht tusschen zijn verhaal, en die hij weet te verwerken met de stemmingen zelf van zijn eenvoudigen inlander. Met andere woorden, Coenen zelf ziet niets anders, *wil* ook niets anders zien dan triestigheid en alledaagschheid en levensteleurstelling, maar Jasper ziet, neven het droeve en het heel raadselachtige van het mensch-zijn, tegelijk het troostrijke en hoopwekkende, dat ligt *in* het leven zelf, en dat gevoeld wordt, onbewust, door àl wat leeft, en het doet vreezen voor den dood, dat waardoor het bestaan, ondanks allen weemoed, dragelijk, ja bij tijden zelfs gansch licht wordt gemaakt, óók *in* de duisternis.

Vooral in het eerste verhaal *Eenzame Levensweg* spreekt zulk een kalm geloof in het mooie van het leven-zelf, ook voor den meest-bescheiden aardbewoner! Wat is dat fijngeteekend, die verhouding tusschen die beide eenvoudige dessa-lieden, en die aandoenlijke liefde van den vader tot zijn kind! Die tocht naar den passar, en het maalfeest,

het dobbelen daar, en de angst uitgestaan om het verlies van het geld, dat gelukkig toch nog wordt herwonnen, het reit zich aanéén in een kleur-rijke beschrijving van inlander-leven en inlanders-gevoelens; en vredig glanst het slot:

'*Ze zaten nu voor bij de poort*, *beiden met 'n zoet, rustig gevoel van tevredenheid en levenskalmte in zich*, *beiden begrijpend hun stille nooit uitgezegde liefde voor elkaar*, *zwijgend uitturend naar het heerlijke landschap*, *dat in prettige opleving fel brandde in zonnegoud...*'

- - Wat mij trof, toen ik de beide zoo verschillende boeken van Jasper en van Boeka achter elkander las, is de volkomen overeenkomst die er bestaat in wijze van voorstelling van het karakter van den inlander! Geeft U Jasper den indruk dat de dessabewoner een zacht en meegaand wezen bezit, wèl vatbaar voor wraakgierige gevoelens en daden, maar aan den anderen kant in den omgang onder elkaar hulpvaardig en goed, een dergelijke meening doet het verhaal van een koffie-onderneming ontstaan, dat Boeka betiteld heeft *Pàhkasinum.* In de voorrede schrijft hij:

'*Wanneer men in Holland leest in bladen, tijdschriften en officieele rapporten*, *dat de inlander druk gebruik maakt van de gelegenheid om op partikuliere landbouwondernemingen een dagloon te verdienen*, *dan wordt dit toegejuicht maar dan weet men niet aan welke schadelijke invloeden aldus een groot deel der inlandsche bevolking wordt blootgesteld... In waarheid valt het moeilijk te ontkennen, dat tallooze inlanders een groot deel hunner moraliteit en menschwaarde inboeten bij het verblijf op die plaatsen, somwijlen met helaas alle recht als broeiplaatsen van ongerechtigheid te bestempelen.*'

Dergelijke woorden zijn op zich zelf reeds voldoende om de bedoeling en den inhoud van dit boek te teekenen. De lezer verwachte hier geen piquante intriguetjes over het Europeesche leven op ondernemingen, en wat dies meer zij; hier wordt hem geen uitspanningslectuur geboden, maar veeleer een inspannende taak opgelegd, namelijk die van zich te verdiepen in de plichten die rusten op den Hollander tegenover de aan hem onderworpen en door hem zoo veelvuldig misbruikte inlanders. Telkens opnieuw laat de schrijver uitkomen, hoe ruwheid en dronkenschap *de* kenmerkende eigenschappen schijnen te zijn van den Hollander, die op de ondernemingen het gezag voert, hetzij als administrateur, hetzij als opziener! Is het niet treurig, dat dergelijke toestanden het gevolg zijn der zoogenaamde 'beschaving' die wij Indië brachten!? Boeka zet in zijn verhaal op pakkende wijze uiteen, hoe de omgang met de zoogenaamde 'beschaving op het koffieland, aan den dessabewoner Pahkasinum en zijn gezin slechts schade en zedelijken achteruitgang berokkent. Het oudste dochtertje wordt van een onschuldig kind, een verdorven meisje, de zoon raakt op verkeerde wegen door den omgang met dieven en leegloopers, de vader-zelf, Pahkasinum, geraakt aan het opium-schuiven. En eerst het terugkeeren tot de dessa, tot de eigen omgeving, brengt dezen menschen de vroegere welvaart terug, en geeft hun opnieuw onderlingen vrede. - Ik herhaal, het is niet aan mij uit te maken waar hier de waarheid aanvangt, of de verdichting begint. Reeds vroeger had ik gelegenheid, en in dit Blad zelf, en later in het *Koloniaal Weekblad,* Orgaan der Vereeniging Oost en West, de aandacht te vestigen op het werk van den auteur, die zich verbergt achter het pseudoniem Boeka (*Een koffie-opziener*, indertijd in een overzicht in het *Soer. Handelsblad* besproken.) - En ik kan mij thans dus bepalen met het uitspreken van den wensch, dat de slotzin van de Voorrede in vervulling moge gaan:

'*Moge intusschen achterstaande arbeid den indruk vestigen, dat het bestrijden van het daarin tentoongestelde kwaad van overgroot gewicht is; immers een regeering, die aanspraak maakt op den eeretitel* "*beschaafd*", *dient te verhinderen, dat een deel harer onderdanen systematisch in beschaving achteruitgezet wordt.*'

Ten slotte zij hier nog de opmerking gemaakt, dat Boeka, die zelf ook erkent vóór alles te schrijven uit een tendenz-oogpunt, niet in één adem kan genoemd worden, wat de letterkundige waarde van zijn werk betreft, met Jasper. Maar toch laat zijn verhaal zich zoo prettig en vlot en boeiend lezen, dat het aangename lectuur blijft voor ieder die in Indië belangstelt, en verlangt het van een andere zijde te leeren kennen, dan die welke de gewone soort Indische romannetjes ons steeds laten zien. De lotgevallen van Pahkasinum en de zijnen boezemen belang in, door hun eenvoud en natuurlijkheid; de lezer leeft mee met die menschen en hun wel en wee. Hij ziet hen vóór zich zóó als de auteur hun gaan naar de koffie-onderneming schildert:

'*Het schenen geen menschen die gingen plukken om daarna weder naar huis terug te keeren, daarvoor droegen ze te veel barang mede. Blijk-*

baar waren het lieden, die voor immer hun woonplaats hadden verlaten, die geen huis meer bezaten, en nu als arme menschen op een onderneming gingen wonen. Vele dagen moesten ze reeds geloopen hebben, dat was vooral aan de kinderen te bemerken, die bijna niet meer voort konden en ook hun kleederdracht was die van een ver afgelegen streek. Slechts langzaam vorderden ze, iedere tred deed hen pijn, daar hunne voetzolen door het ongewone loopen op begrinte wegen vol blaren en wonden zaten. Alleen de man scheen daarvan geen hinder te hebben, want den geheelen tocht had hij tot spoed aangemaand, als vreesde hij niet snel genoeg weg te komen van de plaats waar zij gewoond hadden' - (blz. 10.)

En dan zijn wij achtereenvolgens getuige van al de teleurstellingen, die het deel zijn dezer familie, door geldgebrek gedwongen hun dessa te verlaten, om op een onderneming te werken, totdat zij ten slotte in staat zijn opnieuw in een andere dessa een eigen huisje te betrekken:

'*Het leed was vergeten, rustig levend in het eenvoudige dessahuisje hoopte ze met haar man, na al dien strijd en zorgen, een kalmen ouden dag te hebben, te midden harer kinderen en kleinkinderen, zich verheugend in hun geluk.*'

Dit einde van Boeka's verhaal is bijna 't zelfde slot als dat wat ik hierboven aanhaalde uit Jaspers *Eenzame levensweg.* Zijn niet deze inlanders, tevreden met hun woning, hun gezin, en de natuur om hen, oneindig gelukkiger, en waarschijnlijk óók beter, dan wij 'beschaafde', nooit genoeg hebbende Europeanen, die ons korte leven vergallen door al de behoeften en begeerten waarmede wij ons zelf kwellen?

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I. Huwelijksbegrip.

Denk ik aan de positie waarin onze vrouw thans verkeert, sla ik een blik op het leven, dat de vrouw veelal krijgt nà haar huwelijk, dan kan ik een gevoel van medelijden met haar niet onderdrukken. Was de vrouw vòòr haar huwelijk een zelfstandigheid en werd zij (zij het er dan ook nà) nog geacht als een eigen weg te hebben, hoe geheel anders beschouwt men haar helaas! nà het huwelijk. Niet alléén heeft de Wet haar dan gebracht onder 'bescherming' maar tevens afhankelijkheid van den man, waarbij nog verschillende omstandigheden haar op een geheel ander terrein stellen. Waar de vrouw onder den thans heerschenden toestand geen in gevoel eenigszins hoogstaand en tevens humaan mensch als man ontmoet, vormt zich ongemerkt voor ieder een afzonderlijken weg: voor den man een (zelfs met zijpaden) om te begaan, voor de vrouw echter een afgebakend en met hindernissen, terwijl een huwelijk den weg van man en vrouw zou moeten doen samenvloeien en één worden.

Met deze denkwijze wordt geenszins de bestemming der vrouw tot moeder worden ontkend of wil haar daarmede eenig recht worden ontzegd, doch een ruimere zienswijze en meer zelfstandigheid voor de vrouw beoogd. Zij zelf moet den toestand kunnen zien en in staat wezen om te oordeelen, ten einde van een meer evenredige plaats *naast* den man in haar huwelijksleven verzekerd te worden. Op bloot uiterlijk

waarneembare dingen mag de vrouw niet afgaan, doch dieper moet zij daarbij kunnen doordringen in alles wat en haar en hem, die zij als hààr man wil (kàn) aannemen, betreft. Niemand, wie dan ook, zal mogen influenceeren op den wil der vrouw; deze moet het kenmerk dragen van zelfstandigheid, zijn ontstaan gevonden hebbende door persoonlijke ontwikkeling en eigen oordeel. De vrouw zij vrouw, maar niet eene zonder gevoel van eigenwaarde of 'gewiegd' tot afhankelijkheid en als 'geschapen voor den man.'

Verdient een huwelijk (samenleving) dan afkeuring zal men willen vragen?

Het antwoord hierop moet zeer zeker 'NEEN' zijn, doch daaraan moet dan onmiddelijk worden toegevoegd, dat het, gezien voor de positie die de vrouw daarbij gaat innemen, alléén volkomen instemming kan hebben als bedoeling aanwezig is om de vrouw te verhoogen en te trachten haar die plaats in te ruimen, welke zij als vrouw mettertijd moet hebben.

In den tegenwoordig nog 'geheiligd' wordenden maatschappelijken toestand is het een allereerste behoefte voor onze vrouw zoo goed mogelijk te kunnen zien wat er van haar zal worden in het huwelijk en of zij daarmede daadwerkelijk vooruitgaat! Het streven moet er op gericht zijn de vrouw te leiden, om het hier zòò uit te drukken, tot het kunnen werpen van een blik in de toekomst.

Gezien van dit standpunt en bij ruime overweging van verschillende nog andere dingen, blijft de vraag open:

Mag men de vrouw in den tegenwoordigen toestand steeds in gemoede aanraden maar een huwelijk te sluiten?

Ware de man 'man' en de vrouw 'vrouw', geen van beiden gedrukt tusschen den knellenden band van het maatschappelijk leven, werd het moederschap voor de vrouw hoog gehouden en aan de vrouw de gelegenheid geboden haar moeder-gevoel zuiver en rein te ontwikkelen, het antwoord zou 'ja' kunnen zijn. Thans echter, waar maatschappelijke berekening (niet natuurlijk leven) op den voorgrond is getreden, heeft het huwelijk en het moeder-worden onzer vrouw hare zoo groote schaduwzijde.

In de eerste plaats is het voor onze vrouw Wet geworden een huwelijk aan te gaan wil zij als 'moeder' worden erkend, wordt zij dus genoodzaakt zich eerst te 'geven' aan een man

die zij veelal nog te weinig heeft leeren kennen door de onverbiddelijke etiquette en geëerbiedigde moraal, welke algemeene toenadering tot elkaar verbiedt in zoovele dingen, die op beider leven van grooten invloed zijn. Bovendien wordt zoo vaak de gelegenheid niet genomen om elkander op voldoenden grond ‘werkelijk kennen’ aan te nemen, in verhouding tot den tijd waarvoor een huwelijk wordt voltrokken. (Onze Wet vraagt niet naar de oorzaak die leidt tot een ‘echt’? - verbintenis, maar wel stelt zij èn man èn vrouw aansprakelijk voor de noodwendige gevolgen van het huwelijk; van de verschillende huwelijken, als die, aangegaan uit berekening, hartstocht, noodzaak en anderen, zij hierbij nog maar niet gesproken).

Ten tweede wordt in ons maatschappelijk leven het gevoel, dat met ‘liefde’ aangeduid wordt, als 't ware ontkend en steunt een verhouding veelal op geen goed fundament, waarbij dan ook niet is aan te nemen dat het kind ‘de vrucht der liefde’ is.

Ten derde is het de algemeen erkende meening, dat eerst nà het huwelijk zich alles aan man en vrouw mag openbaren en (zoo binnen een op de vingers nagerekend wordend tijdperk) een kind zijn ontstaan zal vinden, waarbij zich de vraag opdringt: als wat beschouwt men onze vrouw? Moet zij eerst nà het huwelijk, maar dan ook onmiddelijk (in woord en daad) het sexueel leven kennen en direct daarop het moederschap voor oogen zien?

Een trapsgewijs onderricht en vertrouwelijke gesprekken dienaangaande zouden de vrouw meer tot haar recht doen komen en geheel vertrouwd maken met haar persoonlijk wezen.

Ten vierde is in het tegenwoordige huwelijk (de thans gewenschte uiterlijk waarneembare verbinding tusschen man en vrouw) een verlaging voor onze vrouw te vinden, daar ons huwelijksbegrip de vrouw *onder* den man en niet *naast* hem stelt. Het moeder worden der vrouw beschouwt men nà het huwelijk als ‘noodzaak’ (men spreekt van de ‘huwelijksplicht’ van den man te dien opzichte) maar vraagt niet naar de behoeften van het individueel leven èn van man én van vrouw, veel minder naar de omstandigheid of hun sexueele verhouding verantwoording draagt. Men ‘spot’ nog te veel met het toch zoo hoog staande sexueel leven van den mensch.

In ons maatschappelijk huwelijk is vergeten het schoone, het door de natuur aan onze vrouw gegeven zacht innerlijke en wordt de vrouw misbruikt als vrouw; haar recht tot ontwikkeling belemmert, ja soms ontkend!

Waar is in dit alles te vinden de gelegenheid voor de vrouw om te komen tot vrijheid en te leven als vrouw, tot verruiming van haar begrip omtrent hare bestemming en haar wezen?

Zoolang de vrouw die ondergeschikte plaats blijft innemen als thans voor haar maar open is, zoolang wordt het moederschap der vrouw niet aangemerkt als haar hoogste roeping en onthouden wij haar de rechte plaats.

Waar het zich nog als ‘noodzakelijkheid’ doet aanmerken een huwelijk te sluiten, laat zich toch uit een oogpunt van humaniteit niet vinden, dat bij het huwelijk onze vrouw als de mindere of tweede persoon moet fungeeren. Ook zij vormt een zelfstandigheid, die gaarne tot haar recht wil komen en daarom zij bij voortduring gestreefd naar een betere plaats in haar huwelijksleven.

Om hiertoe te geraken zou het ongetwijfeld aanbeveling verdienen dat aan het meisje meer persoonlijkheid werd toegekend vóór het aangaan van een engagement

en daarop volgend huwelijk; zou het veel beter zijn als zij ook vrijelijk haar gevoelens kon blootleggen.

Met allen nadruk wijzende op den ernst der samenleving van man en vrouw is voor alle toekomstige huwelijksvrouwen en moeders nog zoo heel veel ter verbetering te leeren als strekkende tot hare verhooging; onze vrouw heeft nog zooveel noodig om tot breedere opvatting en hoogstaande ontwikkeling te komen omtrent haar vrouw blijven en moeder worden.

Laat ons de handen ineen slaan om de vrouw te brengen tot datgene wat 'goed' voor haar zou zijn, wat allereerst eischt, dat meer onbeperkte vrijheid aan de vrouw wordt gelaten.

Om te blijven bij het huwelijk en de moederschap moet men onze toekomstige vrouw-moeder meer vertrouwen schenken, algeheel vertrouwen deelachtig maken om haar wederkeerig vertrouwen te ontmoeten. Voor de vrouw die zich in het huwelijk wil begeven is dit een behoefte en zal de ondervinding ons leeren dat door vertrouwen te schenken wederkeerig vertrouwen wordt opgewekt en aangekweekt. In zulk een verhouding vindt achting en waardeering haar ontstaan en kan van toepassing worden: deze twee zijn één. Openhartigheid doet den grondslag leggen voor een harmonische samenleving en stelt man en vrouw in de gelegenheid elkander steeds beter te leeren kennen.

Eerst daar waar uit zuiver innerlijke gevoelens, afgescheiden van alle maatschappelijke berekening, man en vrouw elkaar kunnen aannemen is een beginpunt voor goede samenleving; dààr heeft het huwelijk geen directe afkeuring en zal getracht worden de bestemming der vrouw zooveel mogelijk tot haar recht te brengen.

Dat dit de basis zij voor elk huwelijksleven!

C.F.

II.

> Naar aanleiding van het hoofdartikel Vrouwen-Kiesrecht, ontving ik het volgend schrijven van den heer J.B. Naaktgeboren, dat ik met toestemming van den schrijver alsnog publiceer.
> RED:

STRIJEN, Juli 1905.

Waarde freule L.

Ik vind het altijd interessant met U over een of ander van gedachten te wisselen, maar nu heb ik mij toch blijkbaar niet duidelijk genoeg uitgedrukt wat ik wilde zeggen.

Omdat U toch U veel van de belangen der vrouw aantrekt, wil ik er nog even op ingaan en verwijzen naar Art. 163 B.W. waar 't volgende staat, waarop ik met de bewuste finantieele regeling doelde, waaruit blijkt hoe dit niet enkel met onderling goedvinden gebeurt. 'De Vrouw, al is zij zelfs buiten gemeenschap van goederen getrouwd, of van goederen gescheiden, kan, zonder bijstand van haren man in de akte, of zonder zijne schriftelijke toestemming, niets

geven, vervreemden, verpanden, verkrijgen, hetzij voor niet, hetzij onder eenen bezwarende titel. Indien de man zijne vrouw heeft gemachtigd om zekere akte of verbindtenis aan te gaan, is de vrouw daardoor niet gerechtigd om, zonder uitdrukkelijke toestemming van den man, eenige betaling te ontvangen of daarvoor kwijting te geven.'

Ik weet wel, en zoo zal ook uw bedoeling zijn, dit weet men vooruit, dus gebeurt het bij onderling goedvinden, maar toch de Wet is ook hier bindend.

Gewone, dagelijksche uitgaven zijn natuurlijk uitgezonderd.

Ik bedoelde het daarom ook niet zoo, alsof de Staatsregeling nu precies in dien geest moest zijn, juist omdat 't in 't gezin net zoo gaat, doch enkel als voorbeeld, van welk idee de wetgever uitging, die in principe de vrouw voor 't huiselijk leven en den man voor 't publieke leven aanwendt.

U redeneerde in uw artikel zoo: Als men de vrouw belasting laat betalen, moet men ze ook krachtens dien eisch het recht geven van kiezen, en met die Conclusie was ik het niet eens.

Ik vind het echter van U heel juist gezien om de vrouw dan ook minder belasting te laten betalen, niet wijl zij het kiesrecht mist (d.i.m.i. om andere redenen) maar omdat men haar nu eenmaal niet gelijkstelt met den man als publiek persoon. Waar zij echter in veel opzichten ook geniet de voorrechten van den Staat, ben ik het met U eens haar wel, doch minder belasting te laten betalen.

'Ik zou.'

Als je het goede gelooven moest, wat de menschen altijd *zouden* doen, dan moet het je verwonderen, dat er nog zoo weinig goed is.

Er was eens een man, die uit den vreemde kwam om in een ander land zijn brood te zoeken. Er waren er die zeiden, dat het dom was van den man om niet zijn brood te vinden, waar zij het in overvloed ontvingen.

Maar de man uit den vreemde had vrouw en kinderen en geloofde vast in het einddoel van zijn zoeken; want het deed zijn hart pijn hun huisje leeg te zien, en hun wangen bleek, hun oogen dof van ontberen.

Maar ze glimlachten toen ze elkaar vaarwel zeiden en hem nog nariepen, dat hij het zeker vinden zou.

Dat dacht de man ook.

In den vreemde zocht hij, zocht met al de kracht die het vaste gelooven hem gaf.

Wat hij verdiende, sloot hij zorgvuldig weg om het mee te nemen naar huis.

Toen gebeurde het, dat de man die zijn brood in den vreemde moest zoeken, ziek werd en niet verder kon.

Er lag een lange weg tusschen hem en voor wie hij was uitgegaan om brood te vinden; er waren vreemde moeilijk te vinden paden onder de wegen die hij zocht en had doorloopen.

En toen hij na zware ziekte beter werd, kon hij den weg naar huis niet vinden; en iederen nieuwen morgen probeerde hij weer een pad en iedere avond scheen hem elk ander beter dan dat, dat hij dien morgen zoekend had doorloopen.

En dan voelde hij in zijn zak waar het geld veilig lag, en hij dacht, dat hij zich haasten moest en het hen brengen, voor wie hij was uitgegaan.

Maar hoe hij ook zocht overdag en 's nachts, zijn hersenen in herinnering uitputte welken weg hij dan toch was gekomen, de torens van zijn land weken verder en verder, als hij dacht ze eindelijk te bereiken.

En weer werd hij ziek en wilde niet rusten aan den weg, omdat het verdiende geld hem brandde in de hand.

En hij zag bleek, zoo bleek als geen der zijnen had gezien, toen hij uittrok om brood.

‘Ze zullen sterven als ik niet kom,’ dacht hij en doorliep weer alle wegen, waarvan geen hem dichter bij de torens in de verte bracht.

Toen ontmoette hij een dag op den weg een man, die te midden van vrouw en kinderen een wandeling deed.

‘Hij ziet er zoo wijs uit’, dacht de man uit den vreemde ‘en hij heeft al zijn kinderen bij zich, hij zal me misschien den weg weten te zeggen.

En met de hoed in zijn hand, deed hij zijn vraag.

‘Ja, zie je,’ zéi de man met veel wijsheid in het langzame wegen van zijn woorden, ‘welke kant dacht je te gaan?’

De man uit den vreemde wees naar de verte waar heel vaag een enkele toren was te zien.

‘Naar huis,’ en hij vertelde waarom hij was heengegaan en hoe gaarne hij 't verdiende geld wou brengen aan de zijnen.

‘Welken weg heb je dan genomen?’ vroeg de wijze man die te midden van zijn kinderen stond en keek strak naar de versleten jas, die het lichaam van den zoekende moest dekken.

De man, zoo goed hij kon, vertelde welken

weg en moeilijk te vinden paden hij was gegaan.

De wijze hoorde het aan en kuchte. Toen zette hij zich met breed gebaar tot spreken.

't Begon zoo:

'Ja, zie je, ik zou den weg zóó genomen hebben' en met veel woorden van wijsheid, begon hij te vertellen welken weg hij gegaan zou zijn, als hij was uitgegaan om brood te zoeken voor de zijnen.

Toen de redevoering zoo lang duurde, dat reeds de schemering begon te komen, waagde de man die den weg naar huis zocht, te zeggen:

'Mijnheer het wordt donker, de mijnen wachten al zoo lang op brood.'

'Ja, ja man, zie je, en dan had ik bijvoorbeeld nooit zoo als jij den rechtschen weg genomen, de linksche was waarschijnlijk beter geweest, zie je, want.....'

'Mijnheer, 't is nog zoo'n lange weg en 't wordt al donker.'

'Want,' zei de man te midden van zijn kinderen met verheffing van stem 'want dat de rechtsche niet goed was, had je zoo wel kunnen begrijpen.'

Waarom dat zoo begrijpelijk was, werd den armen man niet gewaar; maar wijs klonk zeker:

'Mijnheer, het wordt avond, zeg me als 't u blieft den kortsten weg naar gindschen toren.'

'O, ja, dat 's waar, je wou naar je huisgezin, hè... waarom ben je er eigenlijk niet bijgebleven?'

'Omdat ik brood voor hen wou zoeken.'

'Ja, zie, hm, *ik zou* niet zijn weggegaan; je ziet, mijn vrouw en kinderen zijn bij me, en het gaat ons heel goed.'

De man uit den vreemde glimlachte pijnlijk, maar was te beleefd om niet te glimlachen bij deze voorstelling aan de welvaart.

'Daar heb je nou deze jongen, wat ziet die er niet gezond uit, wat! Zoo vindt je ze niet veel.'

'Nee Mijnheer.'

'En dan deze, hè, wat zeg je daarvan.'

'Mijnheer, het wordt nacht, en de weg is nog zoo ver.' De man kneep onwillekeurig zijn handen samen, als wrong hij ze; en in zijn stem lag meer angst dan in zijn woorden.

'O, ja, maar.... en wat wou je weten?'

'De kortste weg naar gindschen toren, Mijnheer; naar huis' zei de bleeke man met een hoopvollen glimlach.

'Ja, dan zal het 't beste zijn, dat je dezen weg gaat.'

'Die heb ik al geloopen, Mijnheer.'

'Zoo, hm, nou, dan dien anderen.'

'Ook dien heb ik geloopen, Mijnheer.'

'Ja, dan, dan zou ik nog maar eens een anderen probeeren.'

In de oogen van den man, die den weg naar huis zocht, kwam wanhoop.

'Mijnheer, *weet* U den kortsten weg naar gindschen toren?'

'Ja, dat 's te zeggen, ik zou nog maar eens goed alle wegen probeeren en dan waarschijnlijk, dat je er wel komen kunt.'

'Ik heb alle wegen doorloopen, Mijnheer.'

'Dat 's maar gekheid, je ziet in de verte den toren, 't spreekt van zelf dat er een weg moet zijn.'

‘Ja Mijnheer, maar *welke* weg?’

‘Ja, man, ik zou maar goed mijn best doen om dien weg te vinden, dat 's het eenige.’

De bleeke man uit den vreemde trad met den hoed in de hand achteruit, om de wijze met zijn familie door te laten.

‘Dank U Mijnheer.’

Zijn stem was schor, maar de wijze hoorde het niet.

Hij wandelde met breed gebaar temidden van de zijnen.

‘Zie je, vrouw, zie je kinderen, je moet de menschen *leeren*, dat's het eenige.’

De bleeke man uit den vreemde herdacht nog eens de woorden van den wijze, maar 't eenige wat hij vinden kon, was ‘ik zou’, en daarmee kon hij den weg naar huis niet vinden.

Hij zocht dagen en nachten, en weer nachten en dagen, tot hij op een vroegen wintermorgen stierf aan den weg.

Of *deze* de weg was naar huis, wist hij niet, en deed er ook weinig meer toe.

Als iemand den wijze, tot wien de verdwaalde zich wendde, had gevraagd, hoe hij gehandeld zou hebben, indien hij arm was geweest als deze, dan zou hij waarschijnlijk geantwoord hebben met veel wijsheid in 't langzame wegen van zijn woorden:

‘Ik, wel, **ik zou** niet arm zijn geweest.’

En de wereld geloofde het, zooals ze alles gelooft wat een schijn van wijsheid heeft.

SARA BOUTERSE.

Troost.

Een eenvoudig figuurtje ging daar langs het veld.

Het kastoren hoedje, het allereenvoudigst, - grijs wandelpak, niets aan haar trok de aandacht; en wel het allerminst haar dof-fletsch gezichtje.

Er liep niemand langs de verlaten velden. Maar àls iemand haar was voorbijgegaan en toevallig toch, doordat zij daar zoo heel alleen liep, had opgezien naar haar moede oogen, zou die alleen maar den indruk hebben meegekregen: of alles verloren was.

Dat was ook de hoofdindruk van alle herinnering, alle vage gedachten, die op dit oogenblik tot haar kwamen nu zij na langen tijd eindelijk weer eens geheel aan zich zelve overgelaten was: alles was verloren.

Wat was dat in langen tijd niet gebeurd, dat zij zoo vrij haar eigen weg had mogen gaan, voor enkele uren, - zoo geheel met zichzelve alleen.

Zij was gelukkig getrouwd geweest, overgelukkig, na een langen verlovings- en wachtenstijd.

Gelukkig, maar kort. Juist twee jaar na hun huwelijksdag was haar nog jonge man gestorven.

Hij was leeraar geweest aan een pas opgericht gymnasium, en zijn vrouw kreeg geen pensioen.

Het leek toen zoo'n uitkomst, dat zijn medelijdende familieleden die betrekking voor haar vonden in het weeldehuis van een bejaarde dame, waar de arme, onbemiddelde, gebrokene nu immers een tehuis, toevlucht en onderkomen had, voeding, kleeding, een zorgeloos bestaan.

Daar was zij nu al drie maanden.

's Morgens, bij het vinnig geluid van een wekker, stond zij op, moedeloos, lusteloos voor een langen dag vol nietige plichten, gevoelloos-gehoorzaam aan de knorrige grillen van een zelfzuchtige, oude vrouw.

Die had in jaren niet zoo'n gewillige ‘gezelschapsdame’ gehad.

's Avonds, vermoeid, viel zij in een zwaren slaap zonder droomen.

Zoo waren de dagen omgegaan. Nu kwam er een, anders dan de vorige.

Zij moest per stoomtram naar het eerste spoorwegstation in de buurt, om een dochter van Mevrouw af te halen.

Daardoor was zij vrij, voor een paar uren; vrij om haar gedachten te laten gaan waar zij wilden, om zich op te richten aan haar gedachten, al drong dit nog niet dadelijk tot haar door.

Toen zij de stoomtramhalte bereikte, bleek zij nog veel te vroeg te zijn. Met de ongedurigheid, aan zenuwpatiënten eigen, had de oude vrouw haar veel te vroeg uit huis gezonden. Maar een gevoel van verademing kwam over haar toen zij het bemerkte - nog twintig minuten om kalm heen en weer te loopen of te rusten.

En ze dacht aan vroeger - als zij uitstapjes maakte met haar man - die had háár altijd geplaagd met haar onrust en gejaagdheid om naar den trein te komen. Eerst wou ze machinaal de tranen terugdringen, die haar in de oogen sprongen, maar plotseling bedacht ze: waarom? Hier was geen sterveling, voor wie zij zich hoefde in te houden. De takken der boomen bogen zich tot haar neer of het de armen waren van vertrouwelijke vrienden, die haar aanmoedigden: ‘schrei maar, arm menschenkindje, schrei maar - wij weten 't ook wat verlatenheid en verdriet is, als

stormen ons teisteren en stroomen van tranen langs onze naakte stammen vloeien.’
-

Nu waren het najaarstakken met roodgetint loof bedekt, maar het arme jonge vrouwtje kon nooit later die mooie plek terugzien of zij dacht aan die eerste maal, toen zij hier geschreid en er zich door getroost gevoeld had - toen zij de troost van de natuur had gevonden.

- De tram stoomde aan, en zij was al veel kalmer.

De gewaarwording van het instappen, plaats betalen en medereizigers om zich heen te hebben, brachten haar meer en meer dat gevoel terug van op-reis-zijn, waar zij vroeger zoo van had gehouden, en nu de schok van de eerste ontmoeting ermede voorbij was, begon zij ervan te genieten, hoe weemoedig haar genot ook zijn mocht.

‘Wat hebben wij toch vroolijke uren doorleefd, toen - en toen - en toen’....

De tram stond stil voor het station, eer zij er besef van had, dat zóóveel tijd om was.

In de wachtkamer van het station waren tamelijk veel menschen, en in de vage hoop den troostenden gedachtengang terug te vinden, die haar moede ziel straks had verfrischt, ging zij daar niet binnen, maar bleef in den verlaten corridor op en neer loopen.

Toevallig - daar hing het vol reclame-

platen van aanbevolen zomerroutes - aardige, gekleurde dingen, die door den mist van haar tranen heen haar beelden uit het verleden, terug tooverden.

En Herinnering fluisterde:

‘Weet, je 't nog - hier - in den Grot van Han, waar jij zoo bang was uit te glijden, en zijn hand niet los liet - die lieve, sterke hand?....

Weet je 't nog - dat meer van Luzern, jelui eerste reis te samen - jelui eerste huwelijks dagen?’....

‘Weet je 't nog....’

En als Herinnering zóó fluistert, en het denkenshoofd niet meer zóó moe is, dat het zinkt onder de macht van Smart, als het zich opricht en luistert naar haar stem....

Als de macht van het schoone Verleden zich opwerpt tegen die van het droevige heden en de overwinning behaalt, dan komt de Troost en brengt veerkracht mede en moed.

De trein floot.

De verwachte reizigster was aangekomen.

De arme wachtende ontving die met een vriendelijken glimlach.

De dochter vond die nieuwe ‘gezelschapsjuffrouw’ van haar moeder toch niet zoo erg ‘down’ als zij verwacht had.

‘Het lijkt me wel een lief persoontje, mama. U kunt er dunkt me wel veel aan hebben.’ -

‘Och, het is voor mij met al mijn migraine wel goed, iemand om mij heen te hebben, die niet luidruchtig is’ - zuchtte de moeder.

Het jonge vrouwtje was dien avond vroeg naar haar slaapkamer gegaan, omdat mevrouw toch gezelschap had.

Zij had al haar reis-souvenirs voor den dag gehaald, en bladerde ze door: - ansichten, boeken met photographieën -

‘Weet ge 't nog?....’

‘Weet ge 't nog?....

Dien nacht glimlachte zij in haar slaap.

Zij was weer met haar Edmond op reis!

ELSE VAN BRABANT.

In de Gevangenis door Maxim Gorki.
(Naar de Fransche overzetting van S. Perskie).

XIV. (*Vervolg en slot van No. 8.*)

Miesja rende naar de deur. Achter het raampje glansde het wonder-zachte oog van den cipier.

‘Wat is er?’ vroeg Miesja.

‘Niets.... sliep u?’

‘Nee....’

‘De meesten slapen slecht in de gevangenis. Luister eens naar een vers, dat ik voor u zal opzeggen; als u er tenminste belang in stelt....’

‘Ja.... ik luister!’ -

‘Ik ben alleen maar bang dat die verzen verboden lectuur zijn.... ik heb ze met potlood geschreven gevonden op den muur van de tweede verdieping, in den toren.... Ja, ze zijn zeker verboden....’

De oogen van Ofizerof verdwenen van het raampje; zijn lippen kwamen in de plaats voor de ronde opening, - en door de cel klonk een geheimzinnig gefluister; angstig en op droeven toon werden de volgende woorden gelispeld:

Er leefde eens een man,
Die een vriend was van de waarheid,
En omdat hij de waarheid lief had,
Hield niemand van hem.

Allen spraken van hem
Met haat en vrees,
En nergens kon de man
Een schuilplaats vinden.

Eenzaam, vreemd aan allen,
Stierf hij eenzaam in de gevangenis.
Men weet niet waar begraven werd
De trouwe vriend van de achtervolgde waarheid.

En niemand vergezelde
Zijn lijkkist naar het graf.
Alleen - mijn hart kent
Dit geheim.... en blijft zwijgen.

Door de kleine opening in de oude, zware deur, vlood iets sombers, teeders, levends de cel zachtkens binnen: het waren droeve woorden, met bevende stem geuit. Miesja was roerloos blijven staan, met gebogen hoofd, onafgebroken starend op dat raampje; ademloos luisterde hij toe, en het leek hem, alsof het hout van die deur die gedachten en lang-ingehouden verzuchtingen nu plotseling uitte in een geheimzinnig, klaaglijk lied van menschelijke ellende. En in het donker ging de stem al maar voort, eindigend met een zachten snik.

Er bewoog iets achter het raampje, en het oog van Ofizerof blonk op de gewone plaats.

‘Vindt u 't een mooi vers?’ vroeg hij.

Miesja's keel was droog; zijn adem ging hijgend op en neer. Lang staarde hij op de mooi-gevormde oogen; toen kwam hij plotseling op den inval, dat de cipier dat vers misschien zelf had gemaakt.

Na een kort stilzwijgen, fluisterde hij:

‘Ja, ze bevallen me best.... Waarom denkt u dat die verzen verboden lectuur zijn?’

‘Waarom? En ze spreken over de waarheid!’

‘Ja.... Dat is zoo.... Maar maakt u zelf nooit verzen?’

‘Ik?’ vroeg Ofizerof verwonderd. ‘Nee....

ik durf niet.... Toen ik nog soldaat was, heb ik alleen een gebed gemaakt....

"En, dat luidt?"

Eenige seconden van diepe stilte; toen werden enkele eenvoudige woorden gefluisterd, opgeweld uit het diepst van een gemoed:

"Heer, mijn God! Waarom bestaat er zooveel wreedheid en slechtheid onder de menschen? Mijn God, waarom?...."

Miesja voelde zich getroffen door dien vragenden kreet; hij was geroerd tot in het diepst zijner ziel.

Hij week zwijgend achteruit en ging op den rand van zijn bed zitten met den rug naar de kachel; met strakken blik tuurde hij naar het raampje, alsof hij nog meer woorden verwachtte.

De cipier hernam op kalmen toon:

"Het was veel langer.... Nu ben ik het vergeten. - Maar ik houd zoo van verzen. Die klinken zoo heel anders dan wat menschen gewoonlijk tegen elkaar zeggen."

Miesja bemerkte dat de oogen van den cipier hem oplettend gadesloegen; hij hoorde iets langs zijn deur schuiven en het eentonig refrein van het lied achter het venster... De gloed van de kachel had zijn rug verwarmd.... doch in zijn ziel welde een gewaarwording op, die hem van koude deed huiveren....'

'Gevoelt u zich ziek? Ja, 't is naar weer.' zei Ofizerof.

'Nee, ik heb niets....' En Miesja zweeg.

Hij dacht te zullen stikken van benauwdheid, in de cel scheen de lucht hem zwaar en bedorven. Met moeite haalde hij adem. -

'Ga naar bed. 't Is tijd om te slapen,' raadde Ofizerof.

Terstond liet hij hierop volgen:

'Ik weet wie naast u gevangen zit....'

Miesja gaf geen antwoord. De oogen van den cipier waren nog even met vriendelijken blik op hem gevestigd - toen verdwenen ze.

Nu was in het midden der deur niets meer zichtbaar dan een kleine, ronde opening, waardoor een gedeelte van den grijzen muur zichtbaar was, dat egaal was verlicht. Miesja fronste de wenkbrauwen, staarde op den muur, en herhaalde:

> Nergens kon de man
> Een schuilplaats vinden....

Achter het venster klonk nog altijd de klaagzang, als doolde die in het duister rond....

Het was of hij, die dit lied had aangeheven, zich niet los kon maken van die droeve tonen en zijn borst verscheurde met dien somberen zang....

Plotseling hoorde Miesja op den muur kloppen: korte, vreemde tikken, als van plotseling neerstortenden regen.

X.

Miesja ontdeed zich van zijn jas om naar bed te gaan; doch zijn oog viel op een donkere, vochte plek in den hoek zijner cel, en plotseling zag hij opnieuw dat grijze geslagen en vertrapte lichaam bij den muur der gevangenis voor zich liggen. Een gevoel van walging en deernis maakte zich van hem meester, en met groote stappen begon hij op en neer te loopen; toen trok hij zich bij het venster op, lei het hoofd

tegen het traliewerk, en terwijl hij zacht op den muur klopte, gaf hij zich over aan somber gepeins.

Het zwarte nachtelijk duister omlijstte het bleek, vermagerd gelaat van den jongen man. Nu en dan viel een droge sneeuwvlok, zacht, droef tikkend tegen het raam; dan verdwijnend, opgeslokt door de donkere schaduw.

Het scheen Miesja dat zware wolken van boosaardige wreedheid het menschelijk leven omhulden. Op alle daden zag hij het stempel gedrukt van dom, zonderling, wederzijdsch vijandelijk gevoel: een weerzinwekkend verlangen om te kwellen, te spotten, te martelen. Nu eens ruw en zichtbaar, dan weer diep verborgen in het hart, of nauwelijks tastbaar, begeerig of dolzinnig - geeft dit duister gevoel een droefgeestig waas aan het menschelijk leven, evenals de donkere herfst-schemering de sombere voorbode vormt van diepe ellende.... En in die woeste massa van boosaardige wezens komen schuchter, als sneeuwvlokken in het nachtelijk donker, zachte, goedhartige, onmachtige wezens opduiken, gelijkend op Ofizerof en zijn moeder....

Miesja herhaalde fluisterend den smeekenden vraagkreet:

‘Heer, mijn God! Waarom bestaat er zooveel wreedheid en slechtheid onder de menschen? Mijn God, waarom?’

Voor hem doemden op de twee gauwdieven uit Viasma met hun vroolijke gezichten, en hij dacht aan Jacob Ignasief Oesof, zoo overtuigd van zijn goed recht om zijn mede-menschen te mogen dooden.

En als een heldere straal, zich baanbrekend door het nachtelijk donker, komen vier en eenzaam, moedige menschen te voorschijn, trotsch en onwrikbaar. Ze loopen langs den muur der gevangenis; ze staan gansch alleen; en altijd zijn ze in gepeins verzonken; hun gedachten zijn grootsch, hun opvatting van het leven is breed....

Waar denken ze aan?

Miesja sprong op den grond en begon weer op en neer te loopen in zijn cel.

Van achter de deur in de doodsche stilte van den gang, drong een vreemd geluid langzaam tot hem door, gelijkend op het borrelen van kokend water. Miesja stond stil en luisterde....

In de cel tegenover de zijne sprak iemand gejaagde, onsamenhangende woorden in een koortsigen slaap; en in die woorden klonk een droeve klaagtoon.... Aan het einde van de gang stonden de cipiers samen te fluisteren.

'Dat is al!'

Miesja dacht aan Ofizerof, die met deze woorden zijn afschuw-wekkende verhalen besloot.

Opnieuw vernam hij een vreemd geluid... enkele korte tikken, met ongelijke tusschenpoozen. Miesja keek om zich heen; een muis liep geruischloos over den vloer zijner cel; als een kleine wollen bal verdween ze onder het bed. Wederom klonken die korte, gejaagde tikken. Nu had Miesja begrepen; sidderend lei hij de handpalm tegen den ruw-gekalkten muur, als om die geluiden te grijpen.

Hij meende dat die tikken op dit gedeelte weerklonken. Hij knielde neer, en een somber gevoel maakte zich van hem meester, zonder dat hij wist waarom. Hij hief den arm op, liet dien wrevelig neervallen, hief hem toen weer op, en werktuigelijk begon hij met zijn vingers op den muur te kloppen.

Hij luisterde aandachtig; diepe stilte. Plotseling stormde hij naar de deur, en de lippen voor het raampje brengend, riep hij met zachte, gejaagde, smeekende stem:

'Ofizerof! Ofizerof!'....

En toen de cipier verscheen, fluisterde Miesja onrustig en bevend:

'Luister... Ofizerof... Hij klopt...'

'Wie, Vasili Nikitietsj?'

'Ja.... zit die daar?'

'Ja.... maar....'

'Zeg hem... een enkel woord... zeg dat ik hem niet begrijp...'

'Ik ben bang dat...'

'Nee, nee... we zullen voorzichtig zijn...'

'Maar als iemand het te weten komt.... dan... dan zal ik...'

'Niemand zal het te weten komen.... Vraag hem, of hij me het alphabet leert. Dat ken ik niet....'

Ofizerof trad een paar schreden achteruit; zacht en gedwee fluisterde hij:

'Goed, - ik zal het zeggen....'

En hij verdween.... Weldra kwam hij terug; nu straalde een heldere gloed in de anders zoo doffe oogen, en hij mompelde:

'Ga luisteren....'

Zonder iets te zeggen rende Miesja naar den muur, roerloos, in spanning bleef hij stilstaan, bezield door een vurig verlangen om te spreken, al maar door te spreken.

Met half-geopenden mond luisterde hij aandachtig, starend op dien muur met gretigen, glanzenden blik.

Nu eens harde, dan zachte, snelle tikjes volgden elkander op met korter of langer tusschenpoozen, herhaald door Miesja's bevende vingers....

XI.

Eenige dagen later had Miesja zich aan het vensterkozijn opgeheschen. Een deken had hij omgeslagen, en met de schouders stevig leunend tegen de omlijsting van het raam, tuurde hij met gefronste wenkbrauwen op de grillige figuren die de vorst op de ruiten had geteekend.

Achter den muur, in den winterhemel, scheen de onzichtbare zon; de wolken werden helderder, meer doorschijnend. Het had gesneeuwd; een dunne, witte laag bedekte de aarde; het zwarte, bevroren slijk kwam door die blankheid te voorschijn, boosaardig opblikkend tot den hemel....

Huiverend van koude, dacht Miesja aan de geluiden die op zekeren nacht door den ouden, gebarsten muur tot hem waren gekomen, en die hij in woorden en gedachten had overgezet....

'Ja, het leven is wreed - onmeedoogend.... Het leven is een strijd van slaven om de vrijheid te veroveren, van heerschers om de macht te behouden. Het leven kan niet zacht en rustig - het kan niet mooi en goed zijn, zoolang er slaven en heerschers bestaan....'

'Wat voor stem zou die man hebben?' vroeg Miesja zich af, toen hij aan zijn buurman dacht.

Hij zag het dunne, magere lichaam voor zich, en maakte hieruit op dat die stem zeker scherp, snijdend en onaangenaam moest klinken; ze zou ongetwijfeld die welluidendheid missen, die zoo aangenaam aandoet bij goede, edele menschen. En Miesja wierp een schuinschen, vijandigen blik naar den muur, waarachter die man zeker al lag te slapen; die man die hem voortdurend denken deed aan een flikkerende kaars in een vuile lantaren.

Miesja herinnerde zich in strenge, regelmatige volgorde, de krachtige, trotsche, ijzigkoude woorden, die zich tot gedachten aaneenschakelden:

'Neen! Het leven kan nimmer mooi, nimmer rechtvaardig zijn zoolang de heerschers door hun macht verdorven zijn, en de slaven door hun slaafschheid.... Neen, het leven zal wreed en afschuw-wekkend blijven, tot het oogenblik waarop een ieder zal beseffen, dat het even slecht, even schandelijk is om slaaf te zijn of heerscher.

De ijzig-kille dageraad deed Miesja huiveren van koude. Met rood-gerande oogen na tal van slapelooze nachten, keek hij naar de grillige ijsbloemen; van tijd tot tijd wierp hij een blik op den muur, terwijl een onaangename gewaarwording bij hem opwelde, een somber gevoel dat hij niet kon verdrijven. In de laatste dagen had die muur voortdurend getik doen hooren: korte, lange, gejaagde tikken, die zijn ziel met gedachten hadden overstroomd. - en nu voelde hij zijn hart kil en koud als die ijsbloemen op het venster.

Doch in het diepst zijner ziel glansde een heldere straal van hoop:

'Neen, het is niet waar dat de menschen in twee partijen kunnen verdeeld: heerschers en slaven!... Ik bijvoorbeeld? Ik ben noch heerscher, noch slaaf...'

Toen de vage gewaarwordingen, die als dwaallichten hem doorkruisten, waren verdwenen, maakten edele gedachten zich van hem meester; de jonge man zag de noodzakelijkheid in van onverpoosden arbeid; een grootschen arbeid, zóó lang, zóó moeilijk, dat onwankelbare moed en helden-kracht noodig zij om de nederige taak van werkman te vervullen; een begeerte om het leven door het vuur van zijn hart en geest te zuiveren en het te ontdoen van die opeengestapelde oude, kleinzielige vooroordeelen, van de macht van het gezag en van de kracht der ingewortelde begrippen.

'Zal ik hiertoe ooit in staat zijn?' vroeg Miesja, met angst bezield.

En hij begreep terstond dat een instinctmatige vrees hem die vraag op deze wijze had doen stellen. Toen vroeg hij zichzelf af:

'Is dit mij waarachtige ernst?....'

Een koude, sombere winterdag was aangebroken. Het gevangenis-leven was ontwaakt; in den gang knarsten grendels, verroeste scharnieren piepten en kraakten, terwijl de cipiers ruw bevelen uitdeelden. De stemmen der gevangenen werden gehoord; nu eens dof en schuchter, dan driftig en brutaal.

Miesja herinnerde zich de fiere woorden van zijn buurman, die de oude muur had overgebracht:

'Voor hem die zijn geest van vooroordeelen heeft vrij gemaakt, bestaat geen ware gevangenis meer; want wij zullen de steenen tot spreken dwingen, en de steenen zullen voor ons spreken.'

Een raaf zat boven op het dak; nieuwsgierig volgden de ronde, zwarte oogen den schildwacht, die langs den muur op en neerliep, hard met den voet stampend op den bevroren grond.

Miesja, geleund tegen het raam, zocht een antwoord in zijn ziel.

Kunst en Wetenschap.
De Mozart-fontein te Weenen.

Mozart's tooverfluit, eene der liefelijkste uitingen van des muziekdichters hand, heeft door de nieuwe kunstschepping van den Oostenrijkschen beeldhouwer Wollek een verjongd leven ontvangen, namelijk door den groep van Pamino en Tamina.

Er ligt iets treffends in in de zalige omarming der twee gelieven.

Waar Pamino de liefelijkste tonen aan zijn fluit ontlokt, houdt Tamina zijn borst omvat, geheel wegzinkend in het verrukkelijk genot van de melodie, die haar zinnen beroert.

We hebben de afbeelding voor ons, en de voortschrijdende beweging der beide slanke figuren is zoo juist voorgesteld, dat we onze verbeelding geen geweld behoeven aan te doen om te voelen, dat het minnend paar zich onbewust is van den gang door het water, maar alleen denkt aan de liefde en de muziek.

Wellicht zou men wenschen, dat de modelleur ter wille der aesthetiek bij Pamino eenigszins geweld had gedaan aan de anatomie, waar het nauw sluitende kleed, even als bij de oude harnassen, eenigen misstand te weeg brengt. Ik zeg dit geheel ter wille van de 'zoekers' naar iets lach-verwekkends; de geheele opvatting van den groep is te edel gedacht, dan dat het kunstgevoel er iets door kan lijden, maar door eene kleine onnauwkeurigheid in de modelleering van het physiek van Pamino had die steen des aanstoots vermeden kunnen worden.

Meent niet, dat we angstvallig kiesch en preutsch zijn; de nette *papieren* vijgenblaadjes in het Museum te Dresden zijn eenvoudig belachelijk, maar het reëele in de kunst bij een *aangekleed* beeld, moet niet tot spotternij aanleiding geven.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.
Den Haag.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

Wouter. - Tot particulier antwoord aan U zie ik geen reden. Uw stukje is reeds op de drukkerij afgedrukt, en zal zoo spoedig mogelijk geplaatst worden. Gij kunt mij andere bijdragen gerust ter beoordeeling zenden. Ja, als gij onverwachts en zonder aanleiding voor mijn deur staat, is de kans groot dat gij mij niet thuis vindt, want als ik voor al de bezoekers, die mij 'even willen komen spreken' moest klaar staan, dan zou ik mijn dag daarmede kunnen vullen. - Dit is volstrekt geen onvriendelijkheid mijnerzijds maar noodzaak. Ik heb mijn tijd noodig, en kan met de, besten wil ter wereld niet telkens mijn bezigheden onderbreken voor - houdt het mij ten goede - bazel-bezoekjes van deze en die, die, of niets te zeggen hebben, of het

evengoed schriftelijk konden doen. Overigens was het in dit geval volkomen wáár dat ik uit de stad was. - Wel neen, ik heb U Uw schrijven volstrekt niet 'kwalijk-genomen'. Waarom zou ik?

Nily. - Vriendelijk dank voor Uw briefkaart en het bewijs daarin dat gij, op reis 'Im Fluge durch die Welt', aan mij denkt. -

C. van A. - Als ik U particulier antwoord, komt het niet terecht, dank zij Uw nalatige hospita, en als ik 't in de Lelie doe, is het óók reeds gebeurd dat gij het niet onder de oogen hebt gekregen. Dus zal ik deze maal de beide manieren gelijktijdig beproeven. Ten eerste moet ik U bedanken voor Uw schrijven, dat mij meteen opheldert Uw stilzwijgen op mijn briefkaart, waarover ik mij reeds verwonderde. Ten tweede wil ik de toegezegde schets uit het militaire leven, (ik gebruik niet *Uw* meer téékenend woord, maar ik ben het met U eens), gaarne ontvangen, ten derde *is* Uw schets, waarover gij spreekt, meen ik, reeds geplaatst. Ik heb er geen meer van U in voorraad, voor zoo ver ik weet. Aangename 26 dagen wensch ik U toe! Maar ik heb idee dat ze dat wel *niet* zullen zijn?

J.v.L. - Zendt mij nu vooreerst niets meer; aan niet-abonné's sta ik niet al te veel ruimte af voor bijdragen, tenzij die natuurlijk van buitengewoon-goed gehalte zijn. - Ik moet deze twee sonnetten nog nazien, bevallen ze mij dan zal ik ze plaatsen en U bewijsnommers toezenden. -

A.V. - Wilt gij mij den naam meedeelen van het door mij geplaatste stukje, dan kan ik het nazien, en zal U het honorarium opgeven. Ik begrijp heel goed, dat gij blij zijt met de plaatsing wanneer het Uw eersteling-werk is, maar als gij geen abonnée zijt, wat ik afleid uit Uw briefje en ingesloten postzegel, dan geldt ook voor U wat ik hierboven schrijf aan J.v.L., namelijk dat gij mij niet moet overstelpen met bijdragen, omdat daarvoor geen plaats is in de Lelie, die toch reeds stof genoeg heeft. Bovendien vind ik dit nu gezonden stukje in geen geval geschikt tot plaatsing, omdat het stijl en inhoud beide mist, en een heel oppervlakkigen en dunnen indruk maakt.

A. - Ja, de door U gemaakte opmerking is juist. Maar gij hebt mij verkeerd begrepen. Ik-ook ken die bepaling der wet, maar ik vind het een reden te méér om *die* wet dan niet toe te passen in *dit* geval, waarin het bijna zeker is dat de verdachte, als hebbende dan geen aanleiding tot dergelijke handelingen, zich zal gedragen op een wijze die zijn ontslag na een jaar noodzakelijk maakt. En dan gaat hij dus verder vrij uit! Na *zulk* een misdrijf! Juist daarom had men hem behooren te *straffen*!! Hebt gij gelezen wat daaromtrent werd geschreven in Het Weekblad van het Recht? Dit is zeer juist-gezien, dunkt mij.

Gaarne voldoe ik aan Uw wensch, de aandacht te vestigen op het door U bewoonde Tehuis. Daarom neem ik het daarop betrekking hebbende gedeelte uit Uw brief gaarne over:

'*U zoudt mij*, *een groot genoegen doen door de aandacht der abonnees te vestigen op het Tehuis voor werkende* (*beschaafde*) *vrouwen, voormalig Huis en Haard*, *Laan van Nieuw Oost-Indië 14*, *waar dames van allerlei gezindte en leeftijd voor goed of voor tijdelijk een aangenaam, gezellig*, *en goedkoop tehuis vinden.*

Ik woon er nu bijna twee jaar, en vind het er in een woord heerlijk. Het huis (dat vroeger hotel geweest is en waarin het dus niet aan ruimte ontbreekt) is prachtig gelegen, vlak bij het Haagsche Bosch, en de wegen naar Voorburg en Leiden, dus uitstekend geschikt als uitgangspunt voor fietstochtjes. Men kan er genieten van hel buitenzijn, terwijl men toch ook weer minder ver van het centrum der stad verwijderd is dan b.v. op Duinoord. Bij het huis behoort een flinken tuin en ruime remise tot berging van koffers en fietsen.

De toon, die er heerscht is prettig en vroolijk, terwijl er van harte deelgenomen wordt in elkanders lief en leed. Wat ik er zoo heerlijk vind is de volkomen vrijheid van doen en laten en de breede levensopvatting, die men er heeft.

Aangezien de bedoeling van het Tehuis is een groot gezin te vormen, waarin de directrice, een lieve beschaafde vrouw van middelbaren leeftijd, de huisvrouw vertegenwoordigt moet men zich natuurlijk regelen naar de huisorde wat betreft de uren der maaltijden enz., buitengewone omstandigheden voorbehouden, doch dit is natuurlijk zoo in elk geordend huishouden. Ons Tehuis wordt herhaaldelijk bezocht, door vreemdelingen, zoodat men er dikwijls in de gelegenheid is zijn talen te oefenen. De voeding is er uitstekend en de prijzen zeer billijk: f 2. - per etmaal, f 10.50 per week en f 35, - pier maand (2e etage) waarvoor ieder een aparte kamer heeft.'

Vriendelijk dank voor Uw hartelijke woorden aan mijn adres. Ja, het is voor mij een voldoening als mijn Lezeressen en Lezers zeggen, dat zij 'het Blad niet gaarne zouden willen missen.' Wat dat het 'niet altijd met alles eens zijn' betreft, ik heb reeds meermalen uitgelegd, en gij zult dat dan ook wel beamen, dat ik 't een groot bewijs van onbeteekenendheid zou vinden wanneer mijn geschrijf van dien aard was dat *iedereen* 't er altijd mee eens zou zijn. Want welke ijsbaarlijke gemeenplaatsen zou ik moeten verkondigen om 'iedereen' tot toestemming te noopen! -

Gerrie. - Ik kan U niet zeggen hoe zeer ik met U te doen heb, want juist gij, die mij altijd zoo vroolijk schreeft, die zoo genoot van Uw jonge leven, en die mij op Uw photo zoo lachend-gelukkig aanziet, gij moet U wel ellendig-beroofd en door het leven geslagen voelen bij dit onverwacht verlies! Er is maar één troost voor U, en die troost is m.i. niet denkbeeldig, namelijk dat het voor U een heerlijke nagedachtenis moet zijn Uw zuster te hebben liefgehad, en het zoo goed met haar te hebben kunnen vinden. Want ik ken zoo veel volwassen dochters in één gezin, die samen altijd kibbelen, jaloersch van elkaar zijn, op zijn best genomen onverschillig-koud nevens elkaar voortleven! Des te harder echter is het ook weer, dat juist eene, die haar zuster zoo liefhadt als gij, haar moet missen waar zoovele anderen leven blijven die elkaar niet noodig hebben. Dat raadsel van 'Waarom' is een waarvoor wij gedurig staan: Die gemist kunnen worden blijven, en die veel liefde verspreiden en ontvangen, die juist gaan het spoedigst heen dikwijls! - Ik ben heel blij dat Uw zuster zoo zeker geloofd heeft in het Hiernamaals; dat is inderdaad voor haar een heerlijke troost geweest. En Uw arme moeder, die reeds zoo véél verloor! Ja, dan moogt gij nu wel gansch en al haar troost en haar steun wezen! En ik ben ervan overtuigd, naar Uw vroegere brieven te oordeelen, dat gij stellig zult trachten dat te zijn! Wees voor haar een zonnetje, dat heeft zij nu wèl noodig!

Ja, ik ben blij, dat gij vertrouwen hadt in mijn medelijden met U, en dat gij Uw verdriet hebt geschreven. Mijn correspondenten moeten mij niet alleen hun vreugde, maar ook hun verdriet durven toevertrouwen. Ik ben iemand, die kan meevoelen voor treurigheid, omdat ik weet wat het is verdriet te hebben, en hen die men liefheeft te moeten afstaan aan den dood.

G. van den B. (Zendster van vijf ansichtskaarten.) - Hartelijk dank voor Uw leuken ‘brief’, op die manier. Ik vind het een aardig idee!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

6 September 1905.
19de Jaargang.
No. 10.

Hoofdartikel
Inleiding door de redactrice.

Zij, die dit onderstaande stukje inzond, schreef mij dat het inderdaad hare *persoonlijke* ervaringen uit de werkelijkheid behelst, speciaal waar zij beschrijft het huwelijk van 'Lizzie'. Om die reden vraagt zij mij een 'inleidend' woord te willen toevoegen aan haar, met een 'tendenz' geschreven verhaal; (dat ik om die reden dan ook als hoofdartikel opneem.) Nu, ik wil dat gaarne doen, want, juist omdat iedereen weet hoezeer ik de feministe, die haar moeder- en echtgenoote-plicht verwaarloost, verfoei, juist omdat de Holl: Lelie week aan week te velde trekt tegen die vrouwen, die het *uitzondering*-bestaan van voor het dagelijksch brood moeten werken, of van de kunst dienen, hooger durven stellen dan de heilige echtgenoote- en moedertaak, waarvoor de natuur 'de' vrouw schiep en waarin zij haar hoogste en reinste bestemming vindt, juist om die reden kan het geen kwaad, wanneer er mijnerzijds ook eens gewaarschuwd wordt tegen overdrijving aan den anderen kant, tegen slordigheid en ongezelligheid in den huiselijken kring, al vloeit die dan ook voort uit een op zichzelf goed en lofwaardig beginsel. -

Niemand minder dan Zola heeft ons in zijn Fécondité de ideaal-moeder weten te schilderen, - en het is naar haar, dat ik alle 'Lizzies' verwijs, - de moeder, die zelve hare kinderen voedt, die zelve voor hen zorgt, wier gezin jaar op jaar vermeerdert, en die hij dat alles den tijd vindt - o, niet tot 'maatschappelijk werk' of tot het bezoeken van Dames 'clubs', en Kunst-tentoonstellingen, enz., enz., - maar wèl tot het belangstellen in het werk van haar echtgenoot, in de opvoeding harer grooter wordende zonen en dochters, en bovenal tot het verspreiden van vreugde, vriendelijkheid, orde, en welvaart om zich heen, in de eigen woning, waarin haar huiswaartskeerende man haar steeds op haar plaats vindt, netgekleed, en in een ordelijke omgeving, opgewekt van stemming, en gereed tot het deelen in zijn en harer kinderen lief en leed.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Twee jonge gezinnen.

Ik ben een der tallooze meisjes die het voorrecht hebben van veel uit logeeren te worden gevraagd. Ik ben 26 jaar oud, heb een gelukkig thuis, een bezig leven, al

behoor ik niet tot de ‘nuttigheids menschen,’ en kom elken dag tijd te kort. Verveling ken ik niet. Na het afloopen der H.B. school voor meisjes bezocht ik de huishoudschool, nam taallessen en vulde mijn ledigen tijd op allerlei wijze aan. Veel en dikwijls werd ik uit logeeren gevraagd en hoor nog hoe een oom zich verbaasd toonde, bijna geërgerd toen ik weer inging op een vriendelijke uitnoodiging van een mijner gehuwde vriendinnen. Moeder verdedigde het plan met te zeggen: dat uit logeeren gaan ontwikkelt en ik overal wat leeren kon, mits ik mijn ooren en oogen wijd openzette. Nu, dat nam ik nu voor meer te doen dan ooit, daar ik het leven deelen ging van een jonggetrouwde vriendin. In het begin van

haar huwelijk had ik enkele dagen bij haar te D. doorgebracht en was verrukt van Lizzie 's huis en omgeving. Met Evert, haar echtgenoot, kan ik het ook uitnemend vinden. De brieven van Lizzie waren me een genot; ze was zoo ontwikkeld en poetisch aangelegd. In den aanvang van haar huwelijk verraste ze me dikwijls met haar schrijven, maar toen ze een baby wachtte, zag ik maar zelden haar mooie hand; ik begreep ze had het druk.

En nu was ik twaalf dagen te D..... Wat werd ik gedesillusioneerd! Behoefte voel ik om mijn bevindingen mee te deelen, zonder iets aan de waarheid te kort te doen. Ik kwam aan en werd hartelijk ontvangen, maar als iemand mij vraagt: 'geloof je dat Lizzie blij was met je komst,' och dan zou ik niet weten wat te moeten antwoorden. Maar interest is verdwenen; waarom? - omdat ze een kind heeft! Ze is onverschillig geworden voor mij en anderen, waartoe? - om altoos te kunnen optrekken met haar baby.-

Bij het binnenkomen zag ik reeds de verandering die had plaats gehad. Een rommelige huiskamer was het terrein waar we samen waren. Geen stoel of er hing wat op, een grijs waas van stof bedekte tapijt en gordijnen. Het mooie koper was aangeslagen en vuil, kasten die open gingen, waren een toonbeeld van wanorde, Een bedje waar Werther over dag in sliep was half afgehaald, een apokrief vochtig lakentje hing over den rand te droogen! Een beelderig tafeltje, waar bij ieder ander een plant of ornament op zou staan, was bezet met allerlei ingredienten die op een slaapkamer thuis behooren. Een afgrijselijk slaapkamer meubel blonk me tegen achter het ledikant.... men moet het gezien hebben om te kunnen gelooven. We dejeuneerden met Werther naast ons, een lief kind, mooi, gezond, vroolijk, een heerlijke bezitting! Evert en Lizzie namen beiden de honneurs waar, gul en vriendelijk, maar oogen en ooren waren alleen voor het kind. Na mijn oprechte bewondering te hebben betoond voor het lieve wezentje, vroeg ik belangstellend naar een en ander, maar de antwoorden die ik bekwam werden terloops gegeven. Lizzie zat voortdurend Werther toe te knikken; wat ik zei drong zoo weinig tot haar door. Na het dejeuner verdween Ernst en ruimde ik de koffietafel op, terwijl Lizzie Werther hielp; alweer in de huiskamer, waar ik graag even later eau de cologne zou willen gebrand hebben om mijn reukorganen op te frisschen.

Een half uur later gingen we uit. Mijn aanbod om den wagen te mogen besturen werd afgeslagen. Lizzie zei, dat ze uit principe alles zelve deed, en al betuigde ik knap genoeg te zijn op mijn 26sten jaar om conducteur te zijn van een kinderéquipage, het hielp niet. De boschrijke omgeving van D., de heerlijke geur van groen en bloemen maakte Werther al gauw in slaap. Nu meende ik althans gelegenheid te hebben om eens te praten met mijn oude vriendin, naar wie ik zoo dikwijls verlangd had. Geen gedachte had me vroeger bezield of ik had ze uitgesproken voor haar.

'Lizzie, weet je dat juffrouw Walterhagen zoo ernstig ziek is?' vroeg ik. Juffrouw W. is de directrice der meisjes H.B. van wie we beiden heel veel hielden, eigenlijk mee dweepten in de vijf jaren dat we onderricht van haar kregen.

'Och, wat heeft ze?'

'Dokter Zelmer is bang voor kanker. Twee maanden geleden....'

'Ze wordt wakker!.. dag kindje! dag Werther! kijk eens naar mama!...'

Werther wrijft met twee mollige vuistjes haar neusje en dommelt weer in. Wij zoeken een mooi plekje om wat te gaan zitten en voor de zooveelste maal beweerde ik hoe lief Werther was en beaamde al het goede dat van haar verteld werd.

'Waarschijnlijk moet juffrouw W. geopereerd, ik bezoek haar trouw.'

'Och kom, hoe akelig, ben je niet bang voor besmetting?... dag kleintje! lig je met open oogjes?..'

Werther speelt met haar vingertjes, is heel zoet en ziet me aan met een paar verstandige oogen of ze zeggen wil 'praat maar gerust door.'

Ten derde male bracht ik het gesprek op de zieke, die mij in den laatsten tijd zoo vervuld had. Ik begon over oude kennissen uit haar geboortestad maar.... Lizzie had immers een kind, dat absorbeerde haar doen en denken - hoe kan ik dan aankomen met futile praatjes?! Ik bepaalde me dus bij het bewonderen van Werther's lieve kleurtje, van de rose, blootgewoelde, snoesig kleine voetjes en kwam thuis ontstemd over de verandering die had plaats gehad bij de jonge zoo begaafde vrouw. We kwamen vroeg terug en ik ging mijn koffer uitpakken. Verrukt was ik over de gezelligheid der logeerkamer. Dáár herkende ik nog eens weer mijn oude Lizzie in. Zorgzaam en net was hier alles

wat een logée begeeren kan. Toen ik beneden kwam, verwelkomde een kopje thee Ernst en mij, maar niet in een easy hoekje, knus, gezellig, smaakvol voorgediend, neen omgeven door allerlei rommel en kleertjes, de trommel met koekjes boven op een stapel luiers.

Ik kon niet nalaten te vragen: 'Lizzie wil ik die boel eens voor je wegbrengen, zeg maar gerust als je wat voor me te doen hebt.'

'O, dank je, laat maar liggen... och van een klein kind is niets vies, hè?..' dat met het oog op heel onsmakelijke vertooningen.

Nog een kwartier lang zat ik maar mee gebaren te maken, als 'handje klap,' 'waar vliegt de reiger,' 'armpjes in de lucht,' enz. Met kleine wijzigingen verliep het diner vrij wel op dezelfde manier en omdat Werther huilde, raadde Ernst aan maar schielijk af te eten daar de jonge dame toch het hoogste woord had en dan kon worden uitgekleed. Onder het opruimen door de dienstbode had de uitkleedpartij plaats, gevolgd door de voeding die ik al eenmaal had bijgewoond en nu zoo ongegeneerd mogelijk plaats had ten aanzien van haar man en mij, plus een vriend van Ernst die een adres kwam vragen. Ik schaamde me; was dat de fijnbesnaarde Lizzie?

Eindelijk sliep Werther en werd het gesprek wat degelijker. Op mijn vraag aan Lizzie of ze nog wel eens piano speelde, (ze was als meisje een zeer goede musicienne) vernam ik dat daar geen tijd meer voor was nu ze een kind had. 'En 's avonds?' 'Och dan ben ik bang dat Werther wakker zal worden. Bovendien ik heb zooveel te naaien, ze is al negen maanden en groeit uit alles uit. Vindt je deze flanelletjes niet snoesig?'

Ik had behoefte aan iets anders en vroeg naar de portefeuilles. 'Die hebben we maar opgezegd; Ernst had geen tijd en ik keek ze toch niet in. Och, als je een kind hebt, Margo, dan neem je toch geen boek in handen.' Dat was de eerste dag van mijn séjour en zoo verliepen er twaalf. Niemand van kennissen of vrienden had ik ontmoet. Al die dagen lang hadden mijn gedachten zich bewogen in een bedroefd klein kringetje.

Den laatsten tijd waagde ik te zeggen: 'Zie je die aardige meisjes niet meer, die ik vroeger eens bij je ontmoette, en die geestige meneer K. en die jonge mevrouw v. R. met wie we zooveel plezier hadden verleden jaar op de bowlpartij, die je in den tuin gaaft?'

Lizzie zag me verbaasd aan, of ik iets raars vroeg.

'Nee, ik zie nooit meer menschen, dat was goed toen we nog met ons beiden waren; mijn jour heb ik ook afgeschaft, want...'

'O, ja, je hebt nou een kind,' viel me een weinig bits uit den mond.

Begrijp je dat zelf niet? Och, Margot, als je ooit trouwt en een baby hebt, dan zullen we veel dichter bij elkaar staan. Vriendinnen die niet geëngageerd of gehuwd zijn, hebben zulke andere belangen, dat merk ik telkens.'

Dat merkte ik, helaas, ook maar al te goed. Zoo graag had ik haar gezegd, dat ik in dat geval door háár geleerd had waar ik me *voor wachten moest.* Voor overdrijving en onaesthetische inrichting van een huishouden ter wille van een baby.

Hoe kan een man zich in zulk een omgeving voegen? dacht ik telkens als ik Ernst zwijgend zag rondkijken. Toen ik teleurgesteld thuis kwam en moeder alles vertelde, zei ze: 'och de man zal denken, dat het niet anders kan, dat zal hem zijn voorgepraat.'

* * *

En nu zou ik alle Lizzie's willen zenden naar het gezin van mijn nichtje, die dokter's vrouw is te....

Sedert mijn logeatie te D. ben ik verloofd geraakt met haar zwager. Van daar dat ik voor een veertien dagen zou komen logeeren, om eens goed kennis te maken met haar man. Ze heeft drie kleuters, waarvan het oudste nog geen vier jaar is. Leerde ik van Lizzie waar ik me voor wachten moest, van haar zag ik alles af met groote open oogen en mijn vurige wensch is, eens voor man en kinderen te worden wat *zij* is voor haar gezin.

Haar opvatting is zoo mooi. Zij houdt zich steeds voor, dat de ware huismoeder haar huis stempelt door fijnen toon, keurige omgeving en aristocratische begrippen bij grooten eenvoud. Van daar, dat de gezelligheid van de huiskamer onuitsprekelijk is. Ook daar ligt in een rein kamerwiegje een heerlijk roze kind, de jongste van den kring, maar van al wat onsmakelijk is - *geen spoor.* Haar zorgen zijn talloos; ze is een ideaal moedertje, maar begrijpt dat het hooggehouden moederschap niet er onder lijdt als voor physieke zorgen hulp wordt genomen. Op geregelde tijden voedt ze haar baby, maar niet als vrouwen uit het volk ten aanzien van anderen. Ze is daarbij een hulp van haar man en deelt het interest dat hij heeft voor zijn patienten.

Haar vriendelijke woning is gezocht door oud en jong; belet wordt heel zelden gegeven. Des avonds komen menigmaal collega's of andere vrienden praten, dikwijls met vrouwen of zusters. Haar frissche geest heeft niet genoeg aan Lizzie's enge kringetje. Haar interest is niet verdwenen - omdat ze kinderen heeft! Ze spoort haar man als verstandige vrouw aan om voeling te blijven houden met vroegere vrienden, zijn clubavond geregeld te bezoeken. Ze heeft tijd om haar planten even goed te baden als haar kinderen, ja ik ben niet uitgepraat over de vrouw, die mijn voorbeeld zal blijven nu ik binnenkort ook een deftige mevrouw hoop te worden. Op die wijze moet, dunkt me, een man zich hoog gelukkig voelen aan eigen haard.

MARGO.

Een merkwaardig Boek.
Das Ende der Obrenovitch von Dr. Vladan Georgevitch Serbischer Ministerpräsident a. D. (Leipzig, S. Hirzel, 1905.)

In ons snel leven verdringen de groote wereldgebeurtenissen elkaar zóó vlug, dat we, hetgeen ons gisteren ontroerde met een machtigen schok, morgen alweer hebben vergeten voor een nieuwen ramp of een andere verbazingwekkende tijding. Zoo ook is de ontzetting, die door Europa ging bij het vernemen van den Koningsmoord in Belgrado, op Alexander en zijn vrouw Draga, reeds lang verstomd, en de verontwaardigde stemmen, die riepen om wraak en om rechtvaardig-oordeel over de schuldigen, zwijgen steeds meer en meer. De beide ongelukkigen, die de misslagen van hun leven op zoo vreeselijke wijze moesten betalen met dien nacht van doodsangst, eindigend in het bloedbad dat hunzelf en den hun trouw gebleven generaal ten deel viel, zij rusten in hun gezamenlijk graf in stille vergetelheid. De man, die de dynastie der Obrenovitchen haatte, omdat hij meende betere rechten op den Servischen troon te bezitten dan zij, is de onbetwiste erfgenaam geworden van de door moord en verraad vrij voor hem veroverde Koningskroon. En Europa, dat bij het vernemen van dien tragischen dood van den nog zoo jongen Heerscher van Servië hem op eenmaal alle zijn zonden en misslagen kwijtschold, om alleen om vergelding te roepen voor het aan hem gepleegde verraad, Europa heeft reeds lang hem en zijn te kwader ure tot Koningin verheven maîtresse Draga vergeten, voor nieuwe gruwelen, nieuwe wereldrampen, nieuwe tijdsvragen, nieuwe belangwekkende gebeurtenissen van algemeen belang. Intusschen leeft nog steeds in Weenen de man, die minister-president was toen Alexander in 1900 dat noodlottig besluit nam, achter den rug om van zijn vader en van zijn ministers, dat besluit zijn maîtresse Draga wettig te huwen en tot Koningin te laten kronen, dat hem feitelijk zijn eigen leven heeft gekost zoowel als het hare, in dien vreeselijken nacht, waarin zijn eigen officieren hen beiden als honden hebben afgemaakt, en zelfs hun lijken nog mishandelden, in hun vreugde over de eindelijk verkregen bevrijding van het gehate juk. Die man, Vladan, Georgevitch geeft thans, in een als een roman boeiend boek, verslag van de drie jaren van zijn ministerschap, van hetgeen daarbij achter de schermen gebeurde, van het hopeloos zoeken naar een geschikte vrouw voor Koning Alexander, van de ware verhouding tusschen hem, Alexander, en diens Vader, Koning Milan, en eindelijk van het einde, het door niemand, in de onmiddellijke omgeving

zelfs, ook maar eenigzins vermoede einde van een huwelijk met de jarenlange maîtresse Draga, een vrouw van beslist twijfelachtig levensgedrag; een daad, die Vladan Georgevitch en zijn collega's noodzaakte onmiddellijk hun ontslag in te dienen. De onthullingen van den ex-minister-president, een tot aan diens dood toe trouw aanhanger van Koning Milan, over hetgeen voorviel gedurende de drie laatste jaren van zijn ministerschap, (het langste dat Servië heeft gekend gedurende Alexanders aan ministerie-wisselingen overrijke regeering), werpen een eigenaardig licht op dat wat ‘geschiedenis’ beteekent, achter de schermen gezien, op het dubbelzinnig doen en laten der diplomatie, en op de rol die groote landen spelen ten opzichte der kleine van hen afhankelijke, *zoogenaamd* onafhankelijke Staten; jegens wien zij zich alles kunnen veroorloven wat hun eigenbelang meebrengt.

Vooral nu, nu aller oogen gevestigd zijn op Rusland, op zijn binnenlandsche rampen en ongelukkig-gevoerden oorlog in het Oosten, denkt men onwillekeurig aan een vergelding, wanneer men verneemt welk een noodlottigen invloed Rusland gehad heeft op de gebeurtenissen in Servië, omdat het, - om politieke redenen den Obrenovitchen vijandig gezind, - stelselmatig Alexander en zijn vader Milan

tegenwerkte, en het huwelijk met Draga, om dezelfde reden, aanmoedigde en mogelijk maakte door zijn machtige bescherming, waar dat anders eenvoudig onmogelijk ware geweest; met de geheime bijbedoeling Alexander daardoor bij zijn volk de populariteit te doen verliezen, en hem tegelijkertijd uit te sluiten van den omgang met elk Europeesch Hof.

Met deze, door het machtige Rusland gespannen intrigues tegen het kleine, van Rusland en Oostenrijk gansch en al afhankelijke Servië, houdt de ex-minister-president zich uitvoerig bezig in zijn 615 blz: tellend boek, dat uitvoerig handelt over de binnenlandsche en buitenlandsche politiek van zijn ministerie van 1897-1900. - In 1897, uit Carlsbad naar Weenen geroepen door Koning Alexander, die zich daar tijdelijk bevond met zijn vader, ex-Koning Milan, nam Dr. Vladan Georgevitch de hem aangeboden taak op zich een nieuw ministerie te vormen, dat 'boven de partijen zou staan', en als devies koos: Servië boven alles. De ex-Koning Milan, van wien Dr: V. Georgevitch, de lijfarts, de vertrouwde, de vriend is geweest in voor- en tegenspoed, in de dagen van zijn Koningschap, zoowel als bij zijn uiteinde van vergeten, in Weenen levend burger, die door zijn eigen zoon werd verloochend en uitgestooten, ging mede naar Belgrado, eerst zonder bepaalden rang, weldra als opperhoofd van het leger, ondanks zijn bij den troon-afstand gedane belofte, dat hij zich niet meer, op Servisch grondgebied zou ophouden. Voor Rusland was dat medegaan een reden te meer om hem, ex-Koning Milan, te haten, en van die gevoelens van antipathie openlijk blijk te geven door de geringschattende houding van den Russischen gezant in Belgrado, enz. Zelfs gaat Dr: Georgevitch zóó ver van den moordaanslag, die in 1899 in Belgrado plaats had op den Vader van Koning Alexander, op den ex-Koning Milan, openlijk toe te schrijven aan Russische invloeden en Russische omkooperij, wel te verstaan, en *dit* maakt de medegedeelde feiten zoo tragisch, met medeweten van Alexander-zelf, die, altijd volgens Dr: Georgevitch, reeds toen niets liever wenschte dan zich te ontslaan van een vader, wiens tegenwoordigheid hem belette zijn in stilte voorbereid huwelijk met de hem in haar macht hebbende Draga door te zetten. Het zou mij te ver voeren gansch deze verwikkelde geschiedenis, die als een draad heenloopt door het lijvige werk, hier uitvoerig weer te geven. Ik moet mij ertoe bepalen de woorden te herhalen, waarin de ex-Koning Milan de beschuldiging resumeert, in een onderhoud te Weenen met den ex-minister-president, in 1900, nadat het huwelijk met Draga was voltrokken, en beiden de oogen had geopend voor de houding van Alexander achter hun rug, terwijl zij méénden zijn vertrouwen en vriendschap te bezitten:

'Als de maîtresse ophitste en mijn zoon mij dan ten slotte wegjoeg, dan had men immers zijn zin gehad! En waarom dan nog een moord? Maar... hem, mijn zoon, ontbrak daartoe de moed, en al verdroeg hij mijn tegenwoordigheid tandenknarsend, toch durfde hij zich niet openlijk aan mij bloot geven in zijn ware gedaante. En de zaak werd hoe langer hoe lastiger. Gij hadt succes met uw politiek, en ik als leger-opperhoofd... hoe kon hij dan plotseling, zonder een storm op te wekken, voor het volk treden en zeggen: mijn vader moet opnieuw heengaan. En hoor nu dokter, het beste bewijs *dat* onze arbeid het land ten zegen strekte is immers, dat Rusland onder die omstandigheden aan een moord op mij begon te denken, want hieruit volgt hoe men in Rusland bij zichzelf dacht: Servië komt, dank zij die beide mannen, (ex-Koning Milan en Dr: Vladan Georgevitch), er weer bovenop, en hoe langer dat zoo voortgaat, hoe onmogelijker het wordt voor Koning Alexander om zijn vader

weg te jagen... en zoo werd men ongeduldig, en de gedachte aan den moord begon te ontkiemen'.... (blz. 604).

En Dr: Vladan Georgevitch, die, volgens zijn getuigenis, de brieven, gewisseld tusschen Draga en een Russisch tusschenpersoon in handen zag van den ex-Koning, en die beweert, gedurende gansch het proces tegen den moordenaar, (waarvan de bijzonderheden een groot deel van het boek vullen), in de gelegenheid te zijn geweest de rol gade te slaan, welke Russische handlangers gespeeld hebben in het geval, neemt als het ware de verantwoording over van die vreeselijke beschuldiging van den Vader tegen zijn eigen zoon, waar hij spreekt van, doelend op de bovenaangehaalde en nog verder volgende woorden van Milan: 'Een zoo logische redeneering - dat er aan de bewijsvoering geen enkele schakel ontbreekt...'

Veel sterker echter nog legt hij den nadruk op de schuld van Alexander-zelf, waar hij in een in 1903 in 'Der Zukunft' verschenen artikel: *Der letzte Obrenovitch*, uitroept:

'Ik ben zijn (Alexanders) Minister-president

geweest, en ik, Vladan Georgevitch, die het einde van het leven reeds nader, ik durf hier openlijk verklaren voor gansch Europa, dat Koning Alexander een moordenaar heeft omgekocht om zijn vader Koning Milan te dooden. Ja hoort toe, Majesteiten, hoort toe beschaafde volken, die thans het zichzelf helpen, waartoe een ongelukkig volk zijn toevlucht moest nemen*), wilt beschouwen als een overmaat van niet-Europeesche barbaarschheid: Koning Alexander en zijn toenmalige maîtresse en latere Vrouw: Draga, hebben den moordenaar Knezewitsch omgekocht, om den eigen vader van den Koning, den grondvester van het nieuwe Servische Koningrijk, den eersten Servischen Koning, na den ondergang van het Keizerrijk van wel-eer, lafhartig en ruggelings dood te schieten...'

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.
(Wordt vervolgd).

Winter-namiddag door Annie Salomons.

De sneeuw bleef stil neervlokken, donzig en dicht. Ze legde zich tegen de raamkozijnen, leunde zwaar op de onderzijden der vensters. Het licht, dat in de kamer viel, was er vaal en schraal door. Alle dingen leken nu ouder en armer, en de vrouw, die achter een der gordijnen stond, scheen van grijze waas van treurnis omgeven.

De vrouw droeg 'n lang, violet kleed, en 'r haar was zoo mat van tint, - was 't oudblond; was 't vroeg-grijs? - haar oogen waren twee wijde leegten. Haar oogen waren twee graven, waar veel, veel leed te rusten was gegaan; de grafsteenen, die de dooden dekken, zéggen niets, zijn zelf bewegingloos.

De mond van de vrouw was 'n rechte streep: ze had geen verwijt; ze trok zoo strak en smal, of ze jarenlang had willen zwijgen, wat bijna niet in te houden was. Haar handen waren als afgevallen blaren van witte rozen.

In de kamer stonden alle dingen heel vertrouwelijk om de vrouw heen; ze hielden haar allemaal als omvat, ze leken heel een met haar te zijn. De viooltjes, die op de tafeltjes stonden, droegen de kleur van haar kleed, het vuur knetterde en vlamde met 't gaan van haar gedachten. En als ze door de kamer liep, trilden de bloemen, de papieren, de waaiers mee. Boven 'n kastje met kinderspeelgoed, poppen en kleertjes, hing - wit in wit - 'n pleisterstuk van Jeugd; even verder stond 'n divan met mollig, kleurig kleed, en weelderige, verlangende kussens. Daar hing Amor en Psyche in hun al-vergetende omarming; er er naast 'n stille Madonna met 't kind - hooge droom van extatisch-mooi moedergeluk.

Dien kant van de kamer méed de vrouw, als 't vertrek wordt gemeden, waar 'n lieve vriend gestorven is. Schijnt niet altijd nog z'n geest er rond te waren, en brengt die schijn van geluk - en het herdenken, hoè mooi alles toen was, niet nòg feller smart?

De vrouw was altijd in den hoek bij de schrijftafel, die van papieren vol lag. Daar hing 'n Christus boven, 'n lijdenskop, zónder aureool, en daardoor juist van zoo hooge goddelijke menschelijkheid, van zoo menschelijke goddelijkheid.

De oogen van den Christus waren leeggeleden; er was heelemaal niets in overgebleven; en toch lag om den mond geen verwijt over 't gemis van de oogen.

*) Noot red:
Namelijk het vermoorden van Alexander en Draga.

En er was geen bloed, dat om wraak riep. Heel stil en berustend hing het bleeke hoofd, starend zonder zien, lijdend zonder klachten.

Waren de oogen van de vrouw zoo leeg, omdat ze elken dag in de zijne staarde? Leerde haar mond van hèm den berustenden lach? Of waren beide zoo àl-vergevend droef, omdat ze met en om elkaar leden?

- - - Er hadden voetstappen onder 't raam geklonken en 'n zwarte gestalte had even het licht van het venster onderschept. Wat later stond 'n man in de deuropening. De heele kamer leek te schrikken van het licht, dat van z'n gezicht afging. Z'n oogen schenen 'n blauwe zee, waar de gedachten als witgezeilde bootjes langs gleden; z'n stem was van leven vol.

'Dag Mirja,' zei hij tegen de vrouw.

Ze reikte hem de hand zonder zien: 'Ik dank je, dat je bent gekomen,' sleepte haar stem, en de bloemen geurden mee.

'Maar ik had het je immers beloofd te komen...'

'Niet altijd worden alle beloften vervuld; daarom is het goed dankbaar te zijn over 'n vervulde belofte.'

Ze leidde hem achter in de kamer, langs

de Jeugd naar de plaats, waar de rustbank stond, en alles vol en weelderig was. Ze zeide hem te gaan zitten tusschen de kussens onder de plaat van de kussende Amor en Psyche.

En zij zelf liet zich neer in den hoek op den grond, sloeg de handen zich vast om de knieën. Als 'n vreemde schim was zij in het violette kleed tusschen 't warme rood, het belofte-blauw en het roze van week verlangen.

Hij zag rond in de kamer en zocht het woord, dat hun zoo vervreemde levens tot elkaar zou brengen. De sneeuw vlokte stil langs de ramen heen, en doofde de buitengeluiden. Het vuur snorde door als 'n eentoonige zang.

Hij gebaarde met z'n hand naar de schrijftafel en zei: ‘Ze ligt vol; je schrijft veel; wàt schrijf je?’

‘Sprookjes,’ zei ze, en lachte stil.

‘Nooit ànders dan sprookjes?’

‘Er is niets anders.’

‘En vindt je dat prettig?’

‘Sprookjes zijn troost. Ze lachen zoo zacht om verdriet, dat ze geen pijn doen. Sprookjes zijn net kinderen.’

‘En kinderen zijn soms wreed?’

‘Niet voor 'n kinderziel. Ik schrijf voor kinderzielen.’

‘Maar troost je dan eigen, of anderer leed?’

‘Wie troostte ooit anderen, zonder zelf troost te vinden?... Sprookjes zijn spiegels - ieder ziet er z'n eigen leed in weerkaatst, en wie geen leed heeft, vindt den spiegel leeg. Ik denk: jij houdt niet van sprookjes.’

‘Wie het levende leven liefheeft, vergéét z'n sprookjes-gedroom. -’

De vrouw liet de handen even los; legde toen vast en langzaam alle witte vingers weer in elkaar, en hief 't bleeke hoofd.

‘Hoe is Dia?’

‘Dank. Ze is gelukkig. Ze laat je groeten.’

‘Kus haar voor mij,’ zei de vrouw; en het haardvuur knetterde en vlamde even heel fel.

‘Hoe, heb je me zoo weinig te zeggen,’ zei de vrouw, ‘na zooveel jaren, zooveel jaren.’

De man staarde naar buiten, en bewoog zich niet: ‘Ik heb de sneeuwstormen in Rusland gezien,’ sprak hij, ‘en de melancolie van Noorwegen. Ik was in Duitschland en Frankrijk, en heb genoten in het kunstrijke Italie. Hitte en ontbering heb ik geleden in Afrika en in den Archipel. Maar wat kan ik je zeggen van dat alles, als ik hier in de stille kamer zit, en de sneeuw neerdonst van buiten?’

‘Vertel me dan van jezelf alleen, van je reizen niet.’

‘Niet zijn te scheiden mensch en de omringende omstandigheden. Ik ben, wat 'k door m'n omgeving werd gemaakt. Reizen verandert.’

‘Ja’, zei de vrouw; en haar mond was heel smal, zonder verwijt. ‘Jij moest óók reizen. Altijd op dezelfde plaats zijn versuft en verslapt. Je moest er uit.... nieuwe landen zien....’

‘Om te veranderen?’ vroeg de vrouw.

‘Om te vergeten,’ zei hij.

‘Waarom vergeten zoeken, als de herinnering lief is? Ik wil niet vergeten: 't verleden is mooi. Alleen moet ik leeren 't zijnde lief te hebben. Dat leer ik hier. In eenzaamheid leer je alles beter: wordt 't wezenlijk je eigendom. Ik ben bàng voor buiten zijn.’

‘Maar hier sta je stil, hier leef je niet; maar hier gebeurt er niets; je blijft onveranderd.’

‘Ben ik onveranderd gebleven, sinds je weg bent gegaan?’ De vrouw rees op, en ontzaglijk in haar broosheid bleef ze vóór hem staan, de armen neer, de oogen in de zijne starend.

Hij wendde z'n blikken af, bevreesd voor de gapende leegten; z'n oogen vluchtten weg, bang er in onder te gaan; en ze bleven rusten bij den Christus in den hoek, waar de zelfde pijnende berusting zwaarder dan leed te dragen, hen weer opjoeg.

Toen bleef hij kijken naar de donzige sneeuw.

En de vrouw zei: ‘Zie; ik had wèl gewild dat er niets, niets aan me veranderen zou; ik wilde alles houden, zooals het eens was; tegen den gang der tijden in - en dat verzet tegen 't noodzakelijke heeft 't leven boos gemaakt. Toen heeft ze bij mij, meer dan bij eenig ander de teekenen van 't voorbijgaan van alles, jeugd, schoonheid, geluk in m'n gezicht, in m'n lijf gegroefd - en m'n hart heeft ze gekerfd en gemarteld - maar daar kon ze toch niet alles uitkrijgen.... Voor joù was 't leven zachter... je deedt, wat ze wou, je veranderde met de omstandigheden.’

De man keek naar buiten, en antwoordde niet.

Het was nu heel stil in de kamer, de bloe-

mengeur, zoelig van aard, hing als een wolk door alles heen; de klok was op het uur, dat de man binnenkwam blijven staan; de wereld, door de sneeuw buitengesloten leek ver en onbelangrijk. Er was 'n sterk bewustzijn tusschen de vier muren, dat hier 'n man en 'n vrouw samen waren.

De vrouw was weer gaan zitten in den hoek, en keek naar den man, die staarde; vlak onder de plaat van Amor en Psyche begon de donkerblonde golving van z'n haar; als 'n blank schild volgde recht er op z'n hoog voorhoofd. Daar brandden de oogen hun vuren onder, gloed, die 't Leven nog heller had gestookt.

En z'n wangen, z'n lippen waren herinneringen van veel kussen, en vroègen meer...

De vrouw strekte èven de witte handen, of ze iets grijpen wilde: op de gebruinde hand, die afhing van den divan had ze 't litteeken gezien van de wond, die speelsche, dolle verliefde, ze er eens in had gebeten.

'O God,' zei ze toen, en boog het hoofd in de handen neer, omdat haar mond het zwijgen had gebroken.

Hij staarde naar den Christus, bewoog zich niet.

In de haard ging het vuur langzaam uit. De bloemen geurden zwaarder, al verwelkend. Duisternis begon uit de hoeken aan te kruipen. -

En de sneeuw bleef stil neervlokken donzig en dicht...

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

28-8-'05.

Moreel òf immoreel?
door C. Schlimmer-Arntzenius.

Een mooie redevoering, voorwaar, gehouden door president Roozevelt tegenover de Amerikaansche moeder; een hoog idée van de moeder, maar ook de 'moeder' in de werkelijke beteekenis van het woord. Hij schat hoog haar taak, die nooit eindigt, zooals hij zegt, hij schat die hooger dan het werk van den man, omdat het van *haar* afhangt, dat de maatschappij dergelijke, flinke menschen krijgt, omdat *zij* 't is, die 't meest zich met de kinderen bezighoudt, omdat *zij* het is, die hun karakter vormt.... maar in die redevoering zegt president Roozevelt ook, dat het een moord is, die men begaat, als men voorkomt een groot huisgezin en nu rijst bij mij de vraag op: 'Wàt is moreel en wàt is immoreel?' Als een vrouw uit *gemakzucht* een groot gezin voorkomt, dan vind ik dat onzedelijk en dan doet ze den Staat ook te kort, maar doet ze dat uit een ander oogpunt, van *finantieele* zijde beschouwd, dan noem ik dat niet immoreel en waarom noemt men het voorkomen van veel kinderen een *moord?*

Een *moord* moet zijn, iets, dat al *bestaat,* dood te maken, niet waar? maar te *voorkomen* dat er iets *kan komen,* dat is toch geen kwaad?

Wat is beter, dat men een groot huisgezin in het leven brengt en niet weet, hoe men den kinderen een opvoeding moet geven volgens den gegoeden burgerstand of het leven te schenken aan twee, hoogstens drie kinderon, wien men een uitstekende educatie kan geven?

Ik spreek hier niet van de arbeidersklasse, die hebben geen stand op te houden, maar waar moet het heen, indien men een dozijn kinderen krijgt en geen middelen heeft om ze te onderhouden?

In die arbeidersklasse zal het natuurlijk òok drukken, als er te veel komen, die om een stukje brood vragen, maar die kinderen kunnen al vroeg voor hunne ouders verdienen, maar wij? Onze kinderen moeten op goede scholen gaan moeten opgeleid worden voor het een en ander,, moeten er netjes uitzien, in 't kort, er is dan zooveel wat ons op kosten jaagt.

Voorbeelden heb ik voor oogen, dat van een menschenpaar, dat slechts 3 kinderen heeft, de man later zijn huisgezin niet meer kon onderhouden en toen de vrouw het geld is gaan verdienen. Gesteld dat die menschen nu tien kinderen hadden gehad, dan was immers de ellende niet te overzien geweest?

Wie dan leeft, wie dan zorgt, een banaal gezegde, en wonderen gebeuren er niet in den tegenwoordigen tijd. Er moeten wel degelijk contanten voorhanden zijn, wil men in het leven blijven. Het slijk der aarde is nu eenmaal onmisbaar op de wereld.

Wat is aardiger dan een huis vol kinderen met ouders, die ze goed opvoeden, tot flinke, degelijke menschen in de maatschappij! Maar - als de ouders niet goed rond kunnen komen, als de misère komt, dat er niet genoeg verdiend wordt voor zooveel kinderen, dan worden die ouders moreel ziek, dan vergaat hun de vroolijkheid, dan zitten ze in zorgen, en is het dàn te verwonderen, dat dit alles terugslaat op de kinderen? Een kind voelt fijn, merkt alles op, voelt de weerkaatsing van de zorgen zijner ouders. -

Is dit goed? Wàt is moreel en wàt is immoreel??

Nu zou men misschien zeggen: er moet maar niet getrouwd worden, vóórdat de man goed zijn brood heeft.

Hierop werd mij laatst gezegd: ‘Maar wàarom werkt de man dan niet harder naarmate hij meer kinderen heeft? Mijn vader - zeide diezelfde persoon - begon met één fabriek (linnenfabriek) en toen hij tien kinderen had, werkte hij met elf fabrieken; hoe meer monden er kwamen vragen om eten, hoe harder hij begon te werken.’

Heel goed gezegd, maar een ambtenaar nu, die rond moet komen van *f* 2000.- 's jaars? Het helpt niets of hij al hoe langer hoe harder

werkt, hij houdt hetzelfde tractement, dat slechts om de paar jaren wordt verhoogd.

Krijgt zoo iemand nu een dozijn of meer kinderen, waar moet dat heen? Hij mag er geen andere betrekking bij waarnemen.

En wordt er tegenwoordig al niet veel minder getrouwd dan vroeger? Is dat geen gevolg van die vreeselijke luxe van tegenwoordig, zoodat de man 't liever *alleen royaal* heeft, dan met je *beiden bekrompen?*

Aan de vermindering van huwelijken, die er gesloten worden, is het, dunkt me, toe te schrijven, dat het feminisme is toegenomen. Dat komt mij zeer natuurlijk voor.

Zooals ik wel eens meer gezegd heb, een vrouw, die niet trouwt en dus hare bestemming is misgeloopen, wil aan hare gedachten een anderen gang geven en wordt daardoor nuttigheidsvrouw; de toestand dezer vrouwen is naar mijn idée het gevolg van de heeren, die zich aan het celibaat hebben overgegeven.

En als men dan nog rekent, dat er bijna overal meer vrouwen dan mannen te vinden zijn, dan is het ook wel te begrijpen, dat veel vrouwen aan het werk zijn gegaan om onafhankelijk te worden.

Op die manier *zou* er ontvolking *kunnen* komen, hetgeen tot nog toe volgens statistische gegevens, slechts in Frankrijk plaats heeft, dat is te zeggen, de bevolking van Frankrijk neemt *toe* door *immigratie,* doch de *Fransche* bevolking neemt eenigszins *af* door beperking van het kindertal.

Dit is voor een Staat wel een ontmoedigend verschijnsel, maar à qui la faute?

De overdrevene luxe, het najagen van genot voor de menschheid zelve, het zooveel noodig hebben van de menschen voor zich zelf, is vermoedelijk daarvan de schuld.

Was er wat meer gelijkheid in de wereld, de eene niet ‘steinreich’ en de andere arm, wel, dan zou die beperking van het kindertal vermoedelijk ook niet bestaan. -

Een Kerstmis in Londen.

Eindelijk is het vuile grauwe gordijn van mist en roet zoover opgetrokken, dat men toch voor eenige uren daglicht heeft, dat men ten minste op eenige passen afstands voor zich uit kan zien.

Wij willen het mopperen op het donkere weer, de late treinen en vuile straten nog wel geheel aan de menschen van zaken overlaten, als Kerstmis zelf maar bij zonneschijn, liefst ook sneeuw en rijp haren intocht hield.

Maar och, vrouw natuur was nog niet van plan voor nieuwjaar haar feestdos aan te trekken. Vreemd, dat zij in den loop der eeuwen nog niet geleerd heeft, hoe jong en oud juist aan dien dag de beste herinneringen zou willen knoopen, ieder jaar opnieuw. Dan wil de jagende mensch herademen en evenals hij 's avonds bij thuiskomst, steeds het eten keurig opgedischt vindt, ook dat feest op hem wacht buiten- en binnenshuis. Doch deze keer schikt dat niet; meer dan ooit moet de mensch de stemming in zich zelf vinden.

Hoort! daar luiden de Kerstklokken. De handen van het vele borduren en beredderen moe, glijden in den schoot, een oogenblik denkt men niet meer aan licht en schitterende tafels met mistletoe en holy; elk is één gehoor, allen zwijgen.

Nog brandt geen licht.

Door het flikkerende vuurtje in den haard beschenen, teekenen de gezichten zich in de kamer slechts zwak af. Voor een paar minuten is ieder zich-zelf nog.

Een overmoedige dartele hoop durft in de oogen te schitteren: Zou het vandaag komen, waar zij zoolang reeds op hoopte, zoo midden in de Kerstvreugde? 't Zou de kroon zetten op alles. Juist dat, dat zij met haar beste gedachten, beste voornemens omsponnen had??

Stil toch - vrouw noodlot zwijgt nog liever wat, eer zij haar het eeuwige 'nooit' voor oogen houdt, dat niet meer te veranderen is, waar men slechts aan wennen kan. Verbeeldt u nog maar eens, dat reeds *is,* wat nimmer komen zal en deel anderen van uwe vreugde mee, zij die al zoo arm zijn.

Het trouwe hart heeft lange, lange draden gespannen, het zendt ze soms zoo ver, ver weg, door mist en nevel, over zee in andere stille huizen, zij kruisen andere, raken er soms in verwikkeld, zoodat zij niet meer los kunnen komen, tenzij zij afgebroken worden.

Waarom drukken die twee elkaar zoo stil de hand, waar bleven de harde woorden van zooeven. Begrijpt gij op eenmaal, dat ze zoo erg niet gemeend waren. Vondt gij het zoo op eens hoeveel men in het zwijgen zeggen kan?

Daar vult een traan de oogen, zij wordt niet weggeveegd; gedachten vormden daar even een innige schakel tusschen verre vrienden of onvervulde wenschen of met één, die uit den kring werd weggerukt.

Hebben dat alles die klokken gedaan?

Of kwam Kerstmis zoo bij ons binnen, zonder zich met den trein te verlaten of in de donkere straten te verdwalen? Men ziet het immers nog aan de gezichten, nu het volle licht ze beschijnt, dat daar iets warms, iets moois had aangeklopt, dat er goede voornemens en soms innige dankbaarheid geboren werd, waar anders zorgen en zelfzucht woon-

den. Zouden het misschien ook de mooie witte kleedjes tusschen ranken van mistletoe gedaan hebben of de ongeduldige kaarsen op den kerstboom?

Het is ook zeker niet de vette kalkoen, noch de vlammende 'christmas-pudding', die de oogen zoo doen schitteren en de wangen zoo rood kleuren. De vreugde is vandaag heel bijzonder, zoo zacht, zoo ongekunsteld.

Kinderstemmetjes zingen al, straks schateren ze als zij den harlekijn aan den boom ontdekken of in een noot een popje vinden. Daar knallen ook al pistaches en broer zit half op zusjes rug om haar een muts op te zetten, terwijl hij zelf de kleintjes met een maske naloopt.

Wat ligt daar onder den boom? Een pakje, nog één, nog één, tot allen wat hebben. 'Juist wat me ontbrak,' zei Annie.

'Ja, ook ik verlangde al zoo lang naar dit boek,' vond Jan.

Heb je het dan in het geheel niet gemerkt hoe moeder steeds ooren en oogen open hield om je van daag zoo gelukkig te zien? Kijkt haar maar eens aan; je hartelijke vreugde gaf haar meer, dan gij ontvingt en trotsch ziet vader haar aan. Hij moet het bekennen, dat zijn cijfers en boeken allen te zamen hem nog nooit zóó rijk hadden gemaakt.

Maar verder op in een stille straat zit een vrouwtje heel alleen. Zij heeft juist nog het één en ander begonnen om het kerstfeest maar te vergeten; zij was al zoo dikwijls treurig op dien dag en het wordt er toch niet beter om. Dus nu eens een keer flink zijn, 't hoofd maar ophouden, 't zal wel gaan. Ook zij hoort nu de klokken. 't Was juist te donker om nog wat te zien; het werk valt. Daar is het weer. - Waarom de één alles, de andere niets?

Ben ik dan zoo anders dan anderen? Is er geen kringetje, waar ik in pas?

Rettel de tet! - Wat is dat, werd daar geklopt?

Zij is kreupel, dus kan zelf niet open doen.

Daar is de vriendelijke oude man van boven al. Hij schrok er van.

'Juffrouw, wil je eens afteekenen?' 'Och maar, dat kan niet, ik krijg nooit wat.' 'En toch is het hier goed terecht.'

Wat zit dat touw in den knoop, 't is ook net of zij niet goed zien kan. Voor een keer moet het dan maar doorgeknipt worden.

Wat is daarin! Een warme rok, erwten, boonen, spek en een groote koek, zelfs een 'vroolijk kerstfeest' er boven op. Verlegen vouwt zij de handen. 'Neen, hoe zij ook altijd zoo kinderachtig kon zijn? 't Was immers ook niet zoo erg met haar geweest en *geheel* vergeten werd zij toch nooit. Zacht strijkt zij met de hand over den rok, kijkt nog eens in alle tuitjes. Ja het is waar. 'Een mensch kan soms zoo zonder eenige reden sentimenteel worden.'

Morgen moesten buurvrouw haar kleintjes maar eens van den koek proeven. Zij kregen zoo iets wel niet.

Och, och, dadelijk herinnerde zij zich ook nog zoo menigen vroolijken kerstavond, dat zij *niet* eenzaam, *niet* alleen was. Hoe gauw men zoo iets vergeten kan.

Verder nog ging de goede bode, met wat versnelden pas. 't Doet je zoo goed, die blijde verrassing gade te slaan. Rettel de tet!!

Hemel, man wat is daarin. Breng je me nu misschien een 'christmasdinner' met kok en al? Is dat zwaar. Het oude dikkertje moest halfweg op de trap er bij gaan zitten.

Zoo, daar is je man al. 'Vrouw, wat zou daar toch in zijn?'

Eindelijk, daar is het open, geen wonder, een cape voor haar en een boezeroen en kousen voor hem. De beide oude zieltjes keken elkaar verbaasd aan. ‘En zie eens, wat er niet al te eten in is, straks zat ik er nog zoo over in, dat ons konijn gestorven was, waar wij ons “dinner” mee zouden maken.’

De pret houdt voorloopig nog niet op.

Een paar dagen later is het, we treden een groote zaal binnen. Zie, daar zijn dames druk aan het werk. Manden worden met klein speelgoed gevuld, waar de kinderen straks in grabbelen mogen. Tafels zijn er vol groot speelgoed, poppen en kleedingstukken, andere met borden en kopjes, koek en gebak, terwijl vlaggen en guirlandes langs den muur gearrangeerd zijn.

Intusschen maakt baas M. en familie zich klaar om naar het feest te gaan.

Naar vermogen had ieder aan zijne armere landgenooten gedacht. Lang reeds waren handen aan het werk om jurken te naaien en poppen voor het feest aan te kleeden. Ook geld en andere kleeren werden gezonden.

Moeder M. laat nu nog eens het oog over haar troepje gaan.

‘Roos, zoo, neem nu de ijzers maar uit je haar; kam er vooral niet te veel aan, anders gaat de krul er uit.’

‘Marietje, hier is je mooie zakdoek. Niet gebruiken hoor.’ ‘Neen Moe, dat doe ik toch nooit,’ kon ze gerust zeggen. Er waren er

maar zes voor de geheele familie. Vader knikte zijn gehoorzaam meisje eens tevreden toe.

'Take jij nu de money maar, Jan.' Daar gingen ze.

Vader met den 'hoogen zijden'; zij met den hoed met de purper rozen en de groene das. Zij had alles nog net uit den 'pawnshop' kunnen halen. Vader werkte meer en de meisjes ook. 't Was anders maar slapjes geweest daar bij grootmoeder 'de pneumania' en 'bronchitis,' ook 'de weakness' nog er bij. Dan moest je dag en nacht vuur aanhouden en last not least de doktersrekening, daarbij al die versterkende middelen. Trotsch, dat zij nu weer 'respectable' zijn, ziet zij haar kleintjes aan, de trouwe moeder. Die voldoening staat haar ook zoo goed, beter nog dan de purper rozen en de groene das bij elkaar. Hoe wit zijn de schortjes. Al een paar weken lagen ze in de kast, sinds dien keer, dat de wasch zoo goed uitviel. 'Ik zal ze maar weg leggen,' dacht ze, 'als het weer zoo "foggy" wordt, is de wasch me te goor.'

Daar zijn zij ook al in In-hall. Wat zitten er al een menschen. Jongens en meisjes loopen bont door elkaar met vlaggen in de hand. De thee dampt uit de kopjes en stemmen gonzen als in een bijenkorf.

Daar is M^{iss} A., daar M^{iss} B., weer één, die ik 'know' nog één en nog één. Een knikje rechts, een hand links, zoo nu den hoed recht schudden. Wat is het toch prettig zoo onder Hollanders te zijn. 'Soms zou ik toch wel terug willen, man.'

'Weet je het wel moedertje, dat vandaag Holland in zijn beste pakje komt, als gij ook zelf. Maar waarom ook niet? Zou er onder die mooie kleertjes ook niet menig bandje of knoopje door een speld vervangen zijn of zouden in die blanke schoenen de kousen niet eens een gaatje hebben? Laat het nu maar, vandaag *willen* we alles slechts mooi en goed zien. Zijn de dankbare blikken en vroolijke gezichten ook eigenlijk niet de mooiste sieraden? Laat dan ook Holland in het pakje der herinnering verschijnen, zonder scherpe kanten; fouten en gebreken bemanteld door betere indrukken.

Kopjes en schoteltjes zijn druk in beweging. De koek passeert van hand tot hand.

Juffrouw 'Hebaltijdwat' bedenkt zich wel, dat zij 'suffers of indigestian' en eigenlijk niet eten moest, zij doet het haast nooit en juffrouw 'Weekhardje' krijgt zoo gauw de 'toothache,' maar eer de schotel leeg is, willen zij toch maar eens probeeren. Mogelijk hebben zij die kwaaltjes vandaag thuis gelaten.

Jongelui, anders slechts vertrouwd met pen en inkt, wiegen nu baby's op den arm, opdat de moeders onder het andere volkje orde zouden kunnen brengen.

Daar speelt op eens de phonograaf bekende deuntjes, de jongens zingen en fluiten natuurlijk mee.

Plotseling wordt het donker. De cinematograaf heeft midden in de zaal groote koeien getooverd. De jongens loeien er bij, dat de kleinen er van schrikken. 't Is alles zoo echt. Dan verdwijnen ze en eene geheele familie is klaar om op reis te gaan, op een goedkoopje natuurlijk.

Vader en zoon sjouwen zelf met de koffers die boven op moeder vallen, maar ze komt er nog ongedeerd af. Nu maar gauw in het rijtuig bukken, een weinig op zij, een beetje dunner maken, neen zij kan toch niet door het portier komen. Nu dan op den bok. Als vader en de zeven kinderen in den wagen zijn, kan met een flinke duw de deur ook nog toe. Reeds zijn zij vlak bij het station, daar een stoot en het rijtuig valt om. Als mieren kruipen zij allen uit de opengetrokken deur. Doch deze keer

moet moeder maar gauw op een kruiwagen plaats nemen en juist zal de trein vertrekken.

De conducteur staat al met het groene vlaggetje klaar.

Vlug er in; jawel, daar past moeder weer niet in de deur. Met een wip is ze in een goederenwagen gelicht, doch niet zoo gauw is zij er in of haar hoofd steekt weer door het raampje, om haar kroost te tellen. Allen zijn ze er, juist zet de trein zich in beweging, toen de slip van vaders jas in het coupée verdween. De bengels, zij huilden van 't lachen, dat was zoo iets voor hen.

Sprookjes en koningen moesten zich natuurlijk ook nog vertoonen. Later kwam nog de uitdeeling van cadeau's, eerst de kinderen, daarna de anderen. Voor degenen, die er niet waren, werden pakjes gemaakt en kregen het thuis bezorgd. Gauw was de avond om. Kort en krachtig was de oplossing van de lange voorbereiding, maar nog lang leefden de indrukken voort in de droomen der kleinen, zij begeleidden den smid bij het slaan van den hamer, de schoenmaker lachtte nog eens over de dwaze voorstelling als hij zijn naald in het leer dreef en de huismoeder had in de volgende dagen extra vele en lange boodschappen te doen in de verschillende winkels.

Nu, 't is ook maar eens in het jaar, maar dan hopen wij elkaar allen weer te zien.

J. VAN SCHERMBEEK.

Een kijkje in Zuid-Beieren.

12 Aug: 1905.

Zooals ik U in mijn vorigen brief meedeelde, reisden wij na een paar uur oponthoud van München langs de Stambergersee naar Murnau, waar wij den trein verlieten om met den electrischen spoorweg onzen weg naar Oberammergau te vervolgen. Het landschap, dat zich voor onze oogen ontrolde, was vol afwisseling. De Stambergersee met zijn vlakke, soms heuvelachtige oevers en helder blauwgroen water opende de reeks van natuurindrukken, die wij langs onzen weg opdeden. Bij Murnau werden wij verrast door de zoo rijk met eilanden voorziene Staffelsee; van uit de verte blikte het Beiersche hoogland ons tegen. De trein uit München gaat direct door naar Garneisch-Partenkirchen, eerst voorbij Murnau door een breed dal en dan verder tusschen bergketens met het Wettersteingebergte als achtergrond.

Ons treintje loopt door het Lindachthal met het Hörnlegebergte aan den eenen kant, en een heuvelachtig landschap aan de andere zijde tot bad-Kohlgrub. Deze badplaats ligt op een plateau 900 meter hoog en bezit na St. Moritz de sterkste staalbron van Europa. Het ligt schilderachtig aan den voet van het Hörnlegebergte en wordt gedurende de zomermaanden druk bezocht. De weg, die het spoortje volgt, maakt bij Kohlgrub een groote bocht om het gebergte en gaat dan verder door het breede Ammerdal tusschen het Trauchgebergte en Hörnlegebergte tot het eindstation Oberammergau.

Het is een vruchtbaar dal dat men doorspoort, overal prachtige weiden, vlak en hellend, waarop en waartegen de geelbruine koeien lùid rinkelend met hun klokjes den dag grazende doorbrengen. 's Middags tusschen 5 en 6 uur komen de koeien naar de dorpen om gemolken te worden, daarna trekken zij weer met hun herder naar de weiden terug. Zoo hier en daar ontdekt men tegen de hellingen korenvelden, aardappellanden en allerlei soorten graan. De lagere gedeelten van het dal zijn moerassig en bevatten veel veengrond met turf. Deze turf wordt hier in groote platte stukken gestoken, die dan aan stokken geregen, naast elkaar worden geplaatst. Van uit de verte maken deze zwarte boonenstaken een allergrappigsten indruk. De moerasgrond brengt mede, dat de grond modder bevat, die in bad-Kohlgrub voor de modderbaden gebruikt wordt. Hebt gij, lieve lezeres, wel eens een modderbad genomen, of iemand gezien, die in deze verrukkelijke bruine brei een 20 minuten moest zitten? Ik stak mijn hand er in en was verbaasd over de kracht waarmede mijn hand naar beneden werd gezogen. Door deze minder aangename gewaarwording kon ik mij voorstellen hoe iemand, die in een moeras zakt, er niet uit kan komen.

De dorpen kenmerken zich door zindelijkheid; de huizen zijn meestal wit gepleisterd, en versierd met schilderingen. Dit laatste is zeer sterk in Oberammergau. Over het algemeen zijn de huizen breed, met kleine vensters, die groen geschilderd zijn en twee verdiepingen hoog, een schuin toeloopend dak met breede luifel en houten balkons op zijde of van voren aan de bovenste verdieping aangebracht. De lust tot bloemen kweeken is groot bij het Beiersche volk; men ziet zelden een huis

zonder bloemen, of van binnen voor de ramen staan planken en bloemen, of van buiten is tegen het raam van onder aan een hangenden tuin van Semiramis getimmerd. Overal in de dorpen zijn pompen, die voortdurend frisch water geven; dit water wordt opgevangen in groote gemetselde bassins of uitgeholde boomstammen, die beiden een afvoerbuis hebben, zoodat er steeds frisch water in deze bassins is.

In deze bassins wordt alles gewasschen, ik zag op een Zaterdagavond dat ik in Bayersoien was (een dorp ruim een uur gaans van Kohlgrub), een vrouw heel kalm de ramen uit de scharnieren ligten en deze in het water leggen. Na een poosje nam zij ze er uit, droogde ze af en hing ze weer op hun plaats. Een eigenaardige manier van vensters schoonmaken, zult ge zeggen. Volgens mijn idee veel gemakkelijker dan de Hollandsche zeemerij. 's Lands wijs, 's lands eer.

De kerktorens van Zuid Beieren hebben allen een buitengewonen vorm, n.l. die van een rammenas. Dit gewas wordt alhier door het volk zeer veel gegeten; vandaar de voorliefde om deze plant te vereeuwigen. Meestal staan de kerken hooger dan de huizen, zoodat de kerken met hun rammenasvormige koperen koepels van uit de verte reeds blinken.

Het volk is goedaardig; komt men echter meer het hoogland in, dan zijn de bewoners ernstig, zooals meestal de bergvolken zijn die de macht van de natuur om zich gevoelen. Daarentegen zijn zij 's Zondags, als men op den ‘Alm’ (Alp) komt, waar in de kleine boerenherbergen gelegenheid tot dansen is, vroolijk en uitgelaten, dansen naar hartelust met hun met spijkers beslagen schoenen met de Madls uit de buurt en ‘Schuhplatteln’ er lustig op los. Aardig is het om het volk zoo in hun kleederdrachten vroolijk onder elkaar te zien; hun taal is bepaald onverstaanbaar en zij amuseeren zich met de vreemdelingen, die hun gebruiken gadeslaan.

Dit jaar of liever gedurende dezen zomer vindt alle Zondagen een bedevaart naar Oberammergau plaats, waar de bewoners de Kreuzesschule opvoeren. Zooals U weet, worden om de 10 jaar aldaar de Passiespelen ten tooneele gevoerd; dit jaar sinds 30 jaar, voor het eerst weer eens de Kreuzesschule, die van het jaar 1795 dateert. De Passiespelen dagteekenen van het jaar 1634 zooals een muurschildering in de groote theaterhal aanduidt.

Een geheel nieuw bewerkte tekst en nieuwe muziek die de geschiedenis van David bevat, in verband gebracht met de lijdensgeschiedenis van Christus, in levende beelden, door zang begeleid, tusschen iedere akte van het David-drama, aanschouwelijk voorgesteld.

Men bewondert den eerbied en den eenvoud waarmede het Oberammergauer volk deze voorstellingen opvoert. De medespelers zijn doordrongen van den ernst hunner taak; men vergeet geheel en al dat het geen geboren tooneelspelers zijn, door de natuurlijkheid van hun spel. Het geheel maakt een diepen indruk en na afloop, als de medespelers met hun lange lokken in de gewone huiskleeding nu het theater verlaten, brengt iedereen hun gaarne de welverdiende hulde door hen met eerbied te groeten.

De onmogelijkste verhalen over de aanbidding door Engelsche en Amerikaansche dames (der hoofdpersonen), hebben wel hun toppunt bereikt in het volgende: een Engelsche wenschte als souvenir een lok van Goliath's haar. Het was den reus onmogelijk om haar wensch te vervullen, daar hij tot het einde der spelen zijn haar niet mocht laten snijden. Wat nu te doen? De dochter Albion's besloot te Oberammergau te blijven tot na afloop der voorstellingen om dan zeker te zijn met haar Goliath's lok naar huis te reizen. Het zou niet te verwonderen zijn, wanneer de eenvoudige Oberammergauers hoogmoedig werden na zooveel dwaze vereering; doch na hetgeen ik bemerkt heb, zijn zij nog niet bedorven door de overdrevenheid der Engelschen en het is te hopen, dat het ernstige bergvolk nooit geheel onder dien invloed komt.

De ligging van Oberammergau is zoo recht poëtisch; de top van den kapel in grilligen vorm kijkt op het dorp neer, dat rondom dezen berg gebouwd is en aan den anderen kant begrensd wordt door het Laberggebergte.

Voor heden echter genoeg; ik hoop in mijn volgend schrijven nog wat dieper het Beiersche hoogland met U in te gaan.

MEA.

Varia.

Opheldering.

In n°. 4, van jaargang 1905, van de Holl: Lelie, van 26 Juli j.l:, komt voor onder Varia een artikel van mijn hand, getiteld: Twee geschiedenissen uit de Rechtszaal. In de eerste dier geschiedenissen heb ik de bijzonderheden vermeld, die mij, in *tegenwoordigheid van een derde,* zijn meegedeeld door den predikant B. te Z., betreffende het onschuldig in hechtenis zijn gehouden van een werkman, wegens het stelen van een handkar. Naar aanleiding dier bijzonderheden heeft de Secretaris Generaal van het Departement van Justitie zich voor het geval willen interesseeren en, nadat hij van mij particulier den naam van den betrokkene had vernomen, zoodat het hem mogelijk was een onderzoek in te stellen, heeft hij mij, onder datum van 15 Aug: jl:, de volgende inlichtingen verschaft, die een zoo geheel ander licht werpen op de bewuste zaak, dat ik mij verplicht acht ze, met zijn toestemming, ter rectificatie openbaar te maken:

I. De bedoelde werkman is niet ontslagen wegens bewezen onschuld, maar wegens gebrek aan bewijs.

II. Hij werd reeds vroeger veroordeeld door het Hoog Militair Gerechtshof tot 8 maanden gevangenisstraf, met ontzegging van het recht om als militair te dienen voor den tijd van vijf jaar, wegens het pogen tot plegen van ontucht. Korten tijd daarna werden opnieuw processen-verbaal opgemaakt tegen

hem wegens ontuchtige handelingen met jonge kinderen.

Uit deze korte uittreksels uit het uitvoerig rapport, waarvan de heer Secretaris Generaal, Mr. de Vries, zoo goed was mij inzage te verleenen, blijkt reeds afdoende, dat er geen sprake is van een 'oppassend' werkman, en de overige inhoud van het rapport, dat ik niet gansch en al kan meedeelen, geeft nog meer bewijzen van die *weinige* oppassendheid, o.a., blijkt daaruit dat hij zich schuldig maakte aan misbruik van sterken drank en aan bedreigingen ten opzichte van zijn patroon, enz. enz.

Terwijl ik daarom met den meesten nadruk herhaal, dat de predikant B. te Z. mij de bijzonderheden precies zoo meedeelde, als ik die neerschreef in het art: van 26 Juli jl:, *in tegenwoordigheid van een getuige,* en onder betuigingen van warm meegevoel met den betrokkene, en van verontwaardiging over het hem aangedane onrecht, verklaar ik mijnerzijds gaarne, hoe de door den heer Secretaris-Generaal mij verstrekte inlichtingen voor mij allen twijfel buitensluiten, dat de bewuste predikant is misleid, en daardoor te goeder trouw mij misleidde.

Toch verheug ik mij oprecht over de openbaarheid, die ik gaf aan de mij meegedeelde feiten, omdat blijkt uit de welwillende wijze, waarop de Secretaris-Generaal, Mr. de Vries, daarvan notitie nam, hoe onverdiend de klacht is, die dikwijls van zekere zijde wordt geuit, als zou het departement van justitie zich doof houden voor klachten van onschuldigen, en wat dies meer zij...

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

> (Door verblijf buitenslands, en het daarmede verbonden tijdverlies van heen en weerzenden van stukken, kon deze 'opheldering' niet eerder verschijnen dan in dit nommer).

Uitslag Wedstrijden.

I. *Levensdoel.*

In deze rubriek heb ik bekroond:

I. **'Excelsior'.**
II. **'Typo'.**
III. (buitengewone bekroning) **'H.H. te S.'**

II. *Kan Vriendschap tusschen een man en een vrouw bestaanbaar zijn of niet?*

In deze rubriek heb ik bekroond:

I. **'J. von Möller-de Vos.'**
II. **'L.'**
III. *Novelle.*

In deze rubriek heb ik bekroond:

I. **'Frada'.**
II. **'A. Ukje'.**

Het is mijn voornemen de drie bekroonde opstellen over *Levensdoel* alle drie te publiceeren in de Holl: Lelie. Die van rubriek II geven geen nieuwe gezichtspunten, na al wat er reeds over geschreven is in dit Blad, zoodat ik geen reden zie ze af te drukken. J. von Möller - de Vos bekroonde ik om de uitvoerigheid en degelijkheid harer beschouwing, en L om het zelf-doorleefde ervan. - De bekroonde novellen zullen worden opgenomen als de plaatsruimte het toelaat.

Voor de prijzen, en de opgaven van naam, met bijvoeging of men dien in het Blad vermeld wenscht (met of zonder portret), zich wenden direct tot den uitgever.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Kunst en Wetenschap.
Het 'La-Tène'-tijdperk.

Een nieuwe naam, dien we toch moeten kennen, indien we iets voelen voor Musea, waarin voorwerpen uit der Kelten en Romeinen tijd worden bewaard, als ter plaatse opgegraven of daarheen gebracht.

De naam heeft niets onduidelijks, indien men den oorsprong kent.

Zwitserland is, zoo we weten, het land der paalwoningen, de oorspronkelijkste vorm der woningen van de meerbewoners, en zoo werden, een halve eeuw ongeveer geleden, te Neufchatel en elders paalwoningen ontdekt, waarin allerlei en allerhande werd gevonden.

Het spreekt van zelf dat de restes van die woningen te voorschijn kwamen op ondiepe plaatsen van het meer, en nu gaf men in het visschers dialect aan de gevonden voorwerpen, den naam der ligging wijl *La-Tène* zooveel als *ondiepte* beteekent.

Het tijdvak of tijdperk is sedert onder dien naam, welke burgerrecht heeft verkregen, aangewezen.

In verband met dien naam noemen we nog een anderen naam, dien van *fibulae.* Daarmede worden bedoeld *mantelspelden*, die in grooten getale bij de paalwoningsrestes gevonden werden.

Die mantelspelden waren 'de beste chronologische criteria voor de La-Tène periode', vooral ook omdat uit hun vorm steeds een voortgang in de industrie er van is aan te wijzen. Terecht zegt Mr. Boeles: 'Dezelfde gelijdelijke overgang van stijl, die waar te

nemen valt in het romaansche, gothieke en renaissance-tijdperk, enz. doet zich ook voor in praehistorische tijden. Spreekt men ginds van stijlcritiek, hier krijgt meer en meer burgerrecht de term “typologie”, vooral ook sedert de uitstekende studiën van Noorsche archeologen.’

De vormwijziging is bij de mantelspelden zeer groot en maakt het mogelijk er geheele chronologische seriën van op te stellen. De typologie maakt uit waarom de eene vorm jonger is dan de andere.

De *fibulae* zijn in vorm verwant aan de moderne veiligheidsspelden.

Usurpatie van adellijke titels, praedikaten, enz.

Voor de zooveelste maal wordt in het Maandblad van het Genealogisch Heraldisch Genootschap ‘de Nederlandsche Leeuw’ te velde getrokken tegen het ten onrechte zich aanmatigen van titels of rangen, waarop men geen aanspraak kan maken.

Het is ook te dwaas om alleen te loopen. Lezen we niet van Professeur de danse, en van Professor aan een Seminarium. Beiden hebben er geen recht op; beiden stichten verwarring.

Laten niet vele meisjes en jongens van deftige famìlies zich freule en jonker noemen, en tooien bejaarde ongehuwde dames zich niet met den titel van Mevrouw?

Doch er geschiedt nog iets dwazers. Indien een mannelijk familielid zich door hooge legesgelden het recht gekocht heeft om zich jonker te mogen noemen, na vooraf te hebben bewezen dat zijn geslacht sedert twee eeuwen in de Magistratuur heeft gezeten, dan laten zich de zusters eveneens den adel van broeder welgevallen, en pronken met den titel van freule.

Duidelijk sprekende gevallen releveert de schrijver van het artikel in het meergenoemde maandblad, ontleend aan inschrijving op den burgerlijken stand of advertenties.

Reeds meermalen heeft onze redactrice het belachelijke van die aanstellerij op de kaak gesteld. Zal men zich moeder noemen zonder het te zijn, of geweest te zijn. Zal men zich publieke vrouw noemen; zal men zich strijkster noemen? Immers neen! Waarom dan te pronken met geleende veeren, indien deze slechts tot opschik dienen, en de ijdelheid strelen. Laat ons toch waar zijn. Waar is de grens van Jonkvrouw of Freule voor een niet geadelde dame? Met juffrouw en mevrouw is de grens niet meer te trekken; welnu waar is de grens voor de niet gediplomeerde freule? Welke jonge dame heeft er recht op, en welke niet, en waarom?

Japansche Kunst.

Een toren van porcelein!

Het kon wel niet anders of zoo iets klonk als een sprookje, en wekte de groote belangstelling op onzer vaderen toen scheepvaarders uit China dit bijna ongelooflijk feit mededeelden. Zij brachten echter zooveel andere fraaie zaken als even zoovele bewijzen, hoe dat porcelein er uit zag, mede, dat het zien en tasten niet meer noodig was om te gelooven aan wat bijna onbereikbaar scheen.

Men staarde zich bijna blind op het teêre fijne aardewerk, waarvan het décor op een melkwit was aangebracht, dat als een schitterend email aan het décor een bijzonder relief gaf.

China, met zijn 3000 porceleinovens, waaraan wellicht een millioen menschen hun brood verdienden, stuurde scheepsladingen op ons af, in dien zin namelijk, dat onze compagnieen het porcelein medevoerden, en in ons land importeerden als voordeelige handelswaar.

Zoo groeide de porceleinkast van onze grootmoeders en overgrootmoeders en betovergrootmoeders onophoudelijk aan totdat op een gegeven oogenblik de liefhebberij omsloeg, en al het 'Chineesch' als bijna waardeloos werd beschouwd.

Nu praten we over China, en we plaatsten boven dit opstel *Japansche Kunst.* Dat is geen inconsequentie, want naast de Chineesche porselein-kunstnijverheid heeft zich in Japan evenzeer eene aparte porselein-kunstnijverheid ontwikkeld, welke niet minder grooten omvang verkreeg dan die harer zuster. Trouwens op dat gebied niet alleen zijn de Japanners hoog te roemen. In onderscheidene takken van kunstnijverheid worden zij door geen volk der wereld geëvenaard.

En daarom mogen we terecht spreken van Japansche Kunst, en roemen we die hoogelijk, en telkens en telkens opnieuw, indien we die kunst aanschouwen. Origineel als zij is moeten we ons verbazen over den rijkdom van kleuren naast een zelfbeperkende soberheid, welke we in niet één kunst terugvinden.

Naast en terzelfder tijd als de Chineesche kunst ontwikkelde zich de Japansche, maar nam nog hooger vlucht, en hoewel in den laatsten tijd de koopman, de handelsman, die kunst aan banden legt, en in een keurslijf wringt, blijft al het *oude*, en nog genoeg *nieuw* over, om het fraaie der Japansche kunst volop te aanschouwen. Die kunst komt tegenwoordig tot haar recht. In veilingscatalogussen wordt er voldoende de aandacht op gevestigd.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.
Den Haag.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

I.B. - Uw ingezonden stukje wil ik liever niet meer opnemen, omdat het mij minder wenschelijk lijkt zulk gekibbel voort te zetten. De dames hebben nu ieder hun meening gezegd, en daarbij kan het blijven.

L.G. - Voor U geldt precies hetzelfde als voor I.B. Uw ingez. stukje is van een aan de hare *tegenovergestelde* strekking, een reden te meer dus om het hierbij te laten. Over zulke punten wordt men het toch niet eens.

J.P. - Ik wil graag aan Uw verwachtingen beantwoorden op dat punt, maar ik begrijp niet goed *wat* gij van mij verwacht. Wenscht gij, dat ik daarover zal schrijven in de Holl. Lelie, of hebt gij mijn medewerking noodig tot een plan daaromtrent, dat gij nog niet hebt uiteengezet? Meldt mij dat eens, want het spreekt van zelf, dat ik over de zaak als zoodanig juist zoo denk als gij. Zoodat ik U gaarne wil helpen.

Excelsior. - Vriendelijk dank voor briefkaart en brief. Met U geloof ik, dat 'beschaving' al een héél dun vernisje is, dat zit opgeplakt op zeker soort menschen door hun opvoeding, maar dat niets te maken heeft met *innerlijk* fijn-voelen. Gij schrijft:

'Beschaving' is voor hen een uitwendig vernisje, waardoor ze zich uiterlijk onderscheiden van het volk, dat ruw is en 'geen manieren heeft geleerd.' Maar innerlijk verschillen ze toch niet veel van dat zoozeer geminachte volk; een kleinigheid, een driftige stemming, is dikwijls al genoeg om hen dat uitwendig fijne vernisje te doen afwerpen! De echte, innerlijke beschaving ontbreekt hun.

Omdat ik dat van a-z met U eens ben, schrijf ik het over. Ik zou er nog willen bijvoegen, hoe ik geloof dat er onder het 'volk' en onder de uiterlijk ruwe en ongemanierde menschen heel velen zijn, die méér ware aangeboren en innerlijke beschaving bezitten, dan de zoogenaamd 'welopgevoede klasse'; menschen wier instinct, wier natuurlijke aanleg blijkt geeft van een veel zuiverder begrip van beschaving en fijngevoeligheid dan het opgeplakte vernisje van goede manieren, waarmee de gegoede klasse pronkt en waarvan in den grond weinig te merken is.

Ja, ik geloof met U, dat Indische menschen gauwer driftig worden dan Hollanders, zich bij een discussie gauwer warm maken, en dan wel eens heftige dingen zeggen of doen, die zij bij kalmer nadenken niet precies zoo meenen. Maar om U de waarheid te zeggen, vind ik het flegmatieke en jan-salie-achtige van den pur-sang-hollander, die met zijn water- en melk-blaadje vóór zich achter de kachel zit te suffen, en bang is zich aan koud water te branden, zoo door en door onsympathiek, dat ik me altijd verheug over heetbloedige, warm-voelende naturen die over iets in geestdrift kunnen geraken, of in verontwaardiging, of mijnentwege zelfs in drift... Ik weet wel dat drift een heel leelijke en heel onverdedigbare eigenschap is, maar met dat al vind ik voor

mij een driftig mensch veel sympathieker dan een koudbloedige egoïst, of een hebzuchtige gierigaard, of dan een van die totaal van gevoel-ontbloote wezens, waaraan m.i. ons vaderland nog al rijk is, die zich voor niets anders interesseeren of warm maken, dan voor hun eigen dierbare gezondheid, en kies- en buik- en hoofd-pijntjes, mitsgaders voor hun geldzak...

Wat die zin betreft uit mijn corr. aan P., die U zoo interesseert, wel ik bedoel dit: P. en ik zijn - uit zijn brieven blijkt dit, - langs de meest verschillende wegen, en behoorende tot de meest verschillende levenskringen, van lieverlede gekomen tot een-zelfden blik op vele levensdingen en vele levensvragen. Ik schrijf dat daaraan toe, dat wij beiden het meest leerden, niet van onze opvoeding thuis, of van boeken, of van wat ook, dat grauwe theorie blijft, maar van en door het leven-zelf. Nu zijn er zeer zeker menschen, die niet *kunnen* leeren, ook niet van het leven-zelf, die maar domkoppig vasthouden aan hun eigen ideeën, (of aan wat zij gemakshalve daarvoor houden, terwijl ze in waarheid *niet*-denken), of wel, die behooren tot de hierboven door mij geschilderde categorie van maar suffig voortseulen, zonder interest voor hun omgeving, of voor iets anders dan hun eigen onmiddellijk materieel belang. Zulke menschen veranderen nooit en door niets, door geen droefheid of leed, noch door opgedane ervaringen van welken aard ook; alles glijdt af aan hun domkoppigheid of aan hun sufferigheid en jansalie-achtigheid. Begrijpt gij mij nu beter?

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Mevr. E.O. - H. Het boek ontving ik in goede orde. Ik heb *nooit* geschreven in de 'Soerabaja-courant,' wél werk ik geregeld voor het 'Soer: Handelsblad.' Ik denk dat de door U bedoelde recensie daarin stond. Natuurlijk moet *ik* dit werk van U nog lezen; uit de corresp: hierboven aan Excelsior kunt U zien, dat de titel mij moet aantrekken. Vriendelijk dank voor Uw mooi-gebonden ex: -

Typo. Uw antwoord aan Lout, zal ik niet plaatsen, omdat zij dan weer zal antwoorden op háre beurt *en* ik, - *zoo*als gij-zelve immers ook schrijft te vooronderstellen, - het nut daarvan niet kan inzien.

Anemoon. (Zie hierboven corr: aan I.B.)

'Haagsche' en 'Niet-nuttige.' Uw bijvalsbetuigingen met Lout's meening kunnen niet geplaatst worden, om de aan Typo en anderen opgegeven redenen. Dit zijn alles persoonlijke opvattingen, waarin m.i. geen sprake is van ongelijk, noch bij de eene partij, noch bij de andere, maar van een geheel verschillende levensbeschouwing *en* daaruit voortvloeiend verschillend persoonlijk standpunt.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Welke bemiddelde Dame zou een onbemiddeld meisje willen helpen, dat zij taalles (vreemde talen) kan nemen, wat zij hoog noodig heeft bij haar a.s. betrekking als boekhouderes. Freule Anna de Savornin Lohman is geheel bekend met deze vraag.

Annie Nauta. Leeuwarden.

Bericht.

Dr: BROERS, *Laan Copes van Cattenburgh, den Haag*, *specialiteit* in huidziekten, verzoekt der redactie van den Holl: Lelie te willen meedeelen, dat het Ingez: stukje, voorkomend in de Holl: Lelie van 10 Mei jl., waarin een dame zijn adres opgeeft voor het wegmaken van overtollige haren, is ingezonden door die dame geheel en al buiten zijn voorkennis, en dat die inzending hem niet aangenaam is.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

13 September 1905.
19de Jaargang.
No. 11.

Bericht Drukfouten.

Zij, die zich hebben te beklagen over drukfouten, worden verzocht zich te wenden tot den **uitgever**, niet tot de redactrice. Corrector en drukkerij staan onder het toezicht van den uitgever **persoonlijk.**

REDACTRICE.

Hoofdartikel
Liefde voor dieren.

Eene bijzondere voorliefde voor en gehechtheid aan dieren, ziedaar een eigenschap, waarvoor men zich in onze hedendaagsche, wijze wereld maar al te dikwijls schaamt, want.... dat is immers het kenmerk van sentimenteele oude-juffrouwen!

't Is daarom, dat een stukje als voorkomende in de Hollandsche Lelie van 10 Mei j.l., waarin de geachte Redactrice ons op zoo eenvoudig-aangrijpende wijze de geschiedenis verhaalt van ‘Bennie’, ons allen, dierenvrienden en - vriendinnen, een riem onder 't hart steekt.

Immers, waar een krachtige persoonlijkheid als freule de Savornin Lohman haar teederheid voor de aardige viervoeters op zoo ondubbelzinnige wijze laat blijken, daar gevoelen wij een zeker gevoel van triomf tegenover onze schouderophalende, ons eenigszins spottend aanziende medemenschen!

De liefde, het gevoel voor dieren, lijkt mij zoo iets van-zelf-sprekends in elk rechtgeaard menschenhart, dat ik zonder aarzelen tot de slechtste hoedanigheden van geest en gemoed, tot ruwheid en gebrek aan beschaving zou durven besluiten, bij iemand die willens en wetens en zonder z.g. noodzakelijkheid dieren mishandelt en tergt.

Ik vind, dat reeds het besef van de volstrekte afhankelijkheid, waarin die arme schepseltjes te onzen opzichte verkeeren, ons zoo zacht tegenover hen stemt.

En dan, hoeveel liefs en goeds brengen zij niet in ons leven, die huisvriendjes, waar wij ons onwillekeurig aan hechten moeten!

Neem Uw hond: die ondubbelzinnige blijken van vreugde bij Uw tehuiskomst, dat vroolijk blaffen en springen, wanneer hij mee uit mag, die koddig-ernstige manier van schuldgevoelen en vergiffenis-vragen, als hij iets misdaan heeft, en dan die trouw

en dat zichtbaar meegevoelen in alle omstandigheden, al die eigenschappen moeten zij Uw hart niet stelen? - Gij moet al heel ongevoelig zijn of.... al heel goede vrienden bezitten

onder de menschen, als gij zoo'n kameraad niet waardeert!

En nu sprak ik nog alleen maar van den hond. Er zijn nog andere huisdieren die, behalve door hun aantrekkelijke eigenschappen en hun afhankelijkheid van ons, nog bijzonder aanspraak mogen maken op goede verzorging door de talrijke diensten, die zij ons bewijzen.

Echter, als overal, wachte men zich ook hier voor overdrijving!

Men bedenke: Een dier blijft een dier en stelt zijn eischen wat minder hoog dan een mensch, om op dierenmanier gelukkig te zijn!

't Moet ieder weldenkend mensch daarom onaangenaam aandoen, als hij hoort van de ziekelijk-overdreven zorgen en de schatten gelds soms, die dames uit de groote wereld (vooral van Amerikaansche gaat die roep) aan hun lievelingsdieren besteden. Temeer, omdat men daarbij onwillekeurig denkt aan de vele ongelukkige menschen, die het medelijden dierzelfde teedere honden- en kattenmama's niet kunnen opwekken: Heeft iemand, die op redelijke wijze van dieren houdt, ook in den regel een goed hart, diezelfde neiging in het belachelijke overdreven, gaat meestal samen met hardvochtigheid tegenover den medemensch.

Alvorens deze regelen te besluiten, wil ik wijzen op eene doelmatige inrichting, die sinds enkele jaren in onze hoofdstad bestaat nl.: Het asyl voor noodlijdende dieren aan de Wycherstraat.

Deze instelling gaat uit van de Sophiavereeniging en stelt zich ten doel, arme zwervelingen, honden en katten zonder tehuis, op te nemen en te verplegen. Op de bescheiden ingangspoort staat te lezen: ‘Asyl voor noodlijdende dieren.’

Een doelmatige inrichting, zei ik zooeven!

Ieder toch is niet, of kan op den duur niet in staat blijven, alle stumperds onder de dieren, die hij op zijn weg ontmoet, onder zijn dak op te nemen.

Ziehier echter een tehuis, dat steeds voor hen openstaat. Het voedsel en de verpleging zijn er uitstekend en tegelijk oordeelkundig. Een en ander staat onder toezicht van een bekwaam veearts, die driemaal per week zijn patiënten komt bezoeken.

Nauwelijks de hand uitgestoken hebbende naar de bel, wordt men reeds begroet door een vroolijk geblaf, dat nog in heftigheid toeneemt, als men de ruime plaats overschrijdt, waar zich de buitenhokken bevinden. In een ruime zaal zijn verder de overige kooien geplaatst. Een oorverdoovend lawaai vergezelt u zoolang ge er vertoeft en menig arm hondenkindje schijnt u met keffen en kwispelstaarten en tegen-de-tralies-opspringen op de meest verstaanbare wijze te willen vragen, hem mee te nemen, want... bij al het goede in het Tehuis missen zij toch de dierbare vrijheid! Wis zijn ze jaloersch op den meer bevoorrechte, dien gij halen komt en die natuurlijk, dol van geluk, het bijna onmogelijk maakt, hem halsband en muilkorf om te doen.

Want, behalve zijn vaste kostgangers, herbergt het asyl er ook tijdelijke, de laatste tegen vergoeding van meestal 20 cts. daags.

Een heele uitkomst voor velen, die b.v. tijdens hun zomeruitstapje geen raad wisten met hondje- of poesjelief en ze nu veilig en goed bewaard weten.

Ook kan men zich aan het asyl vervoegen wanneer men graag een hond of kat zou willen aanschaffen. Is men aldaar overtuigd, dat de verpleegde een goed tehuis krijgt, dan wordt hij gaarne afgestaan tegen een willekeurige (niet verplichte) gift, die de algemeene kas ten goede komt.

Zoo ken ik er onder mijn kennissen, die op deze manier hun huisgezin vermeerderd zagen met een Puck, waarvan de vorige eigenares naar het buitenland was vertrokken zonder haar hondje te kunnen meenemen.

Puck schikt zich best in zijn nieuwe omgeving en brengt nog van tijd tot tijd een of meer daagjes door in zijn oud toevluchtsoord, nu niet meer als een arme zwerveling maar als een deftig heer en pension.

Of ook in andere steden van ons vaderland dergelijke inrichtingen bestaan, is mij niet bekend. Zeker is het echter, dat onze hoofdstad in deze een zeer navolgingswaardig voorbeeld geeft.

S.v.G.

Aan MINA.

Op de Pier.

Zonlicht schittert op de golven,
Blijheid overal!
Vischjes spart'len onder 't water,
Visschen zonder tal!

Menschen komen aangeloopen,
Menschen ruw en wreed,
Hengels in de hand gehouden,
Tasschen al gereed!

Kind'ren mogen ook al meedoen
Aan dit wreed bedrijf,
Och, ze moeten zich vermaken,
't Is maar... tijdverdrijf!

Gulzig wordt 't aas gegrepen
't Hong'rig vischje bijt,
Bloèdend wordt 't omhoog geheschen
Visscher zéér verblijd!

Vlug nu 't haakje uitgetrokken,
'Plaats voor nummer twee'.
Is 't ook door den kop gedrongen
Trek de keel dan mee!

Wil 't haakje heel niet los meer
Trap dàn op den staart,
Ruk en trek met àlle kracht, man
Een vàngst is àlles waard.

Bloedend liggen dan de visschen
(Dàt heeft niets om 't lijf)
Hijgend, stervend, 't oog naar boven...
't Is maar... tijdverdrijf!

ROSETTE KOETSER.

IJmuiden, 26 Aug. '05

Schets uit Rusland.
Wandeling door Kroonstad.
(*Uit 'Le Matin'.*)

ST. PETERSBURG - 25 Juli.

Het is Zondag. - Toen ik uit de boot stap - ligt Kroonstad voor me met haar rustig, kalm voorkomen van Zon- en Feestdagen; doch anders is het gesteld aan den kant van de haven in de Mikalofskaja en Nicolaiefskajastraat.

Voor elk gesloten logement en herberg houdt een peloton matrozen de wacht, met gewapend geweer met bajonet. Alle deuren zijn met luiken gesloten; zoowel die van de particuliere huizen, als van de restauraties, bierknijpen, zelfs die van de kleinste kroegjes en bakkerswinkels. Onverschillig loopen de voorbijgangers tusschen deze doodsche huizen en soldaten door.

Ook de ramen zijn hermetisch gesloten, alsof de woningen pestlijders bevatten, die van de buitenwereld moeten afgezonderd. De haven maakt een zonderlingen indruk. Bij de tolhekken en omheiningen zitten of liggen drie duizend werklieden op de straatsteenen; kalm en rustig bespreken ze de gebeurtenissen van den vorigen dag, en de opstootjes, die nog mogelijk zullen plaats hebben.

Ze worden omringd door een dicht cordon matrozen, versterkt door een bataillon infanterie en een escadron huzaren. Onophoudelijk doorkruizen patrouilles deze wijk.

Geen enkele zee-officier is te zien; evenmin gaat een officier aan het hoofd der troepen.

Ik begeef me naar de societeit van de marine-officieren, waar ik vroeger met verscheiden vriendelijke, innemende jongelieden kennis maakte. Acht knechts bedienen hier thans één enkelen zee-officier, die uit Port-Arthur met de *Groznie* is gevlucht, en zich nu alleen in de ruime zalen bevindt van de eens zoo overvolle societeit. Hij spreekt Russisch met een Amerikaansch accent, en Engelsch met een Russisch accent. Hij kent maar een paar woorden Fransch. Beleefd en voorkomend verzoekt hij me een glas bier met hem te willen drinken.

* * *

Wat zijn de tijden veranderd! Hier, in deze kleine kiosk, wachtten de officieren van Rojdestvenskie mij een jaar geleden op, om mij uit te noodigen deel te nemen aan een schitterenden maaltijd; de admiraal hoopte dat ik na dien feestelijken disch niet langer den wensch zou koesteren om zijn vloot te bezichtigen.

Waar bevonden zich nu de officieren van toen? Waar was dat aardige prinsje uit de Kaukasus, vorst Tseterelli, die toen ik vast besloten bleek slechts een kop thee te willen aannemen, champagne liet schenken uit een trekpot? Een grap, die ik later beantwoordde, door thee te bestellen in een champagneflesch.

Hij was vier en twintig jaar, en tot over de ooren verliefd op een hofdame van de tsaritsa; gaarne vertelde hij van zijn lange tochten te paard door de Kaukasus; met volle teugen genoot hij van zijn zonnig leven. Nog hoor ik hem zeggen in de waschkamer van de societeit: ‘Ik stop m'n handen nooit *in* het water, bij het wasschen, ik houd ze in dien heerlijk koelen straal....’

Hij is dood. Hij vertrok met de staf van Rojdestvenskie en sneuvelde. Met de Knjaaz-Soevarof verdween hij in de diepte. Wat een bittere verliezen! Hoeveel snikkende vrouwen met lange rouwsluiers, toen de mis bediend werd na ‘de ramp van Tsoesjima.’ Tusschen die zwart-gesluierde gedaanten zocht ik tevergeefs naar het bleek, hooghartig gelaat van de jonge, schoone vrouw die hij lief had. De hoofden bogen zich zoo diep, dat het gelaat onzichtbaar was....

Later heb ik me verwonderd, dat tijdens die mis alleen voor de gesneuvelde officieren werd gebeden, en niet voor de matrozen die naast Rojdestvenskie den dood vonden; waarschijnlijk is dit een van de redenen die hun woede heeft opgewekt.

Rojdestvenskie! Ik hoor hem nog tegen me zeggen: ‘Ik heb geen vloot, ik heb geen bemanning, geen kanonnen; ik heb niets, niets?’....

En ik dacht dat hij dit lachend zei!

Een telegram uit Japan heeft gemeld, dat men de waarheid verborgen houdt voor den ongelukkigen admiraal.

Hij verkeert in de meening dat een groot gedeelte van de vloot Wladiwostok heeft kunnen bereiken. Toen ieder in den waan verkeerde dat hij een vloot bezat, wist hij alleen van hoe luttel waarde zijn schepen waren; na met bovenmenschelijke inspanning er een te hebben gevormd, is hij de eenige in de wereld, die niet weet dat zijn vloot vernietigd is....

* * *

Sinds vele, vele zomers heeft de zon niet zoo fel en koesterend geschenen. Op een van die heerlijke morgens die hier niet op den nacht volgen, doch op een zachte, bleeke ochtendschemering, ben ik getrokken naar de groene grenzen die Finland omzoomen. Het bevel tot mobilisatie had de rampzalige bewoners van deze streek bereikt, die zich thans aan mijn oog vertoonde in haar onvergelijkelijke schoonheid, badend in koesterende zonnestralen, begrensd door dichte wouden, koel en frisch door den heerlijk zuiveren zeewind, die uit de golf komt aanwaaien.

De dorpen, met houten huizen langs den weg, waren zoo juist ontwaakt; bij de deuren stonden zwijgende boeren met een ontstelde verbijsterde uitdrukking op het gelaat; op de marktpleinen bevonden zich enkele groepjes mannen door drank beneveld, ofschoon alle kroegen en tapperijen waar vodka werd verkocht, op hoog bevel gesloten waren.

Enkelen van deze mannen hadden zeer zeker niet met drinken opgehouden, toen om drie uur 's morgens gendarmen waren verschenen, die hen wakker hadden geschud om hun mede te deelen, dat ze zich den volgenden dag naar de kazernen in Petersburg moesten begeven. De ongelukkigen hadden gevraagd of ze weggestuurd zouden worden naar het oorlogs-terrein. De gendarmen hadden die vragen ontkennend beantwoord; toch voelden ze zich niet gerust gesteld, want ze vermoeden dat de gendarmen hun voorlogen.

Op den drempel van een armoedige hut stond een kind op de balalajka te spelen, een soort harmonica; de melodie was zoo droef, dat hierdoor misschien de drie vrouwen begonnen te schreien, die ik weenen zag, - Ik bereikte toen Pargalovo.

* * *

Te Pargalovo vond ik ongeveer twee duizend mannen op het kleine marktplein verzameld; alle rangen en standen waren vereenigd, doch hoofdzakelijk waren het boeren uit den omtrek, die hier stonden opeengepakt. Ze werden omringd door een groot aantal vrouwen en kinderen in hun bonte kleederdracht. Enkele kokette boerinnen hadden een helroode lap om de chignon gewonden. Anderen waren blootshoofds; hun prachtig haar hing los over den rug.

Het is nog een ordelooze massa. Enkele gendarmen trachten de manschappen te ordenen. De starosta's, die de hoofden van het dorp zijn, hebben hun mooiste plunje

aangetrokken; hun koperen insigne prijkt op de borst. Zij, die nu pas komen, worden terstond aangeroepen. Hierheen, Ivan, Ivanovietsj! Vooruit, Jegor Konstantinovietsj!'

De hoofd-starosta, burgemeester van de burgemeesters van verscheiden dorpen, heeft een grootere koperen plaat om de hals aan een ketting hangen; hij schreeuwt en vloekt veel harder dan de anderen.

Er wordt bevolen dat de colonne zich naar het station moet begeven.

Dit is het sein tot afscheid. Vrouwen klemmen zich aan haar mannen vast. Ieder schreit. Zij die beschonken zijn, huilen het hardst. Een reservist wordt door negen vrouwen omringd; negen vrouwen die hem omhelzen, schreien om hem. Hij wrordt door een gendarme bevrijd. Een ander, stom dronken, wordt door een paar kameraden ondersteund. Een zware kerel gooit zich op den grond, en omhelst snikkend de laarzen van zijn ouden vader; dan richt hij zich op, en vader en zoon omhelzen elkaar lang en innig, elkander op den mond kussend op Russische wijze. -

Het is een sombere stoet die zich naar het station begeeft; op het perron worden de mannen in rijen opgesteld, totdat de trein zal binnenstoomen. De hoofd-starosta rent iemand tegemoet die uit een isvotsjiek stapt. Het is het hoofd van de politie uit

het district in zijn mooi uniform met goud; hij heeft prachtige knevels, een vooruitstekenden buik, kalfsoogen en witte handschoenen. In het helle zonlicht vallen alleen die hagelwitte handschoenen op, die korte gebaren maken tegen al deze ongelukkigen, die diepbuigend groeten. Het is of die witte handschoenen als ze ter hoogte van de knevels zijn, kushanden rondstrooien.....

De trein stoomt binnen.

Vaarwel, vaarwel, Konstantijn Nikolajvietsj, omhels je vrouw voor de laatste maal. Zal je haar ooit terugzien? Maak je los uit haar omhelzing, en stap in den waggon. Vaarwel, Wladimir Alexandrovietsj: zult ge ooit de kleine Izba aan den weg terugzien. En het land, dat ge lief hadt? Ge hebt hier bittere armoede geleden, doch ge hebt die meren en dennewouden lief, en het geurige gras, dat wiegt en deint als de golven der zee; ge hebt die strenge winters lief met zijn sledevaarten, en ge aanbidt de Heilige Maagd die hier over u waakt...

De trein zet zich in beweging: op de helling van den spoordijk staat een oude vrouw, haar gestalte teekent zich af tegen de donkerblauwe lucht; ze maakt het kruisteeken - en duizenden kelen slaken een droeven, somberen kreet.

A-aaaaaa! klinkt het dof en droef langs dezen grond, waar ellende en slaafschheid heerschen. In Petersburg had ik dienzelfden kreet vernomen op een feestdag, toen de tsar voorbij reed. Toen weergalmde dat A-aaaaaa achter den alleenheerscher aan: een toonlooze kreet die niet omhoog stijgt, doch tusschen de menigte versterft.... Met dienzelfden kreet drukt het Russische volk zijn leed en vreugde uit.....

GASTON LEROUX.

(*Overgezet uit het Fransch door*)
ANNIE DE GRAAFF.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I.

Geachte Freule.

Met zeerveel belangstelling las ik uw artikel ‘Geloof en Twijfel,’ en voornamelijk het gedeelte waar u zoo echt en zoo teer weergeeft, den omgang met God! ‘het Geloof.’ Dit zal zeker weerklank gevonden hebben bij menigeen!

Maar dan - dàn komt de twijfel. Met dit gedeelte kon ik mij heelemaal niet vereenigen. Ik zou u daarom willen verzoeken een enkel woordje te mogen inzenden naar aanleiding van uw artikel en tevens van het ingezonden stukje van Regina, wetende de welwillendheid, waarmee u aan ieders meening plaats verleent.

Ik wenschte voorop te stellen, dat ik n.l. uw twijfel en ieders eerlijken twijfel eerbiedig, waar die niet voortkomt uit onwetendheid of onverschilligheid, en ook voel ik heel goed met een bespreking van mijne zijde uw twijfel niet weg te kunnen nemen.

Dat ‘een systeem’ geen indruk op u maakt, dat gelooven op gezag u onmogelijk is, kan ik zoo heel goed navoelen. Geloof is ons persoonlijk eigendom, onder den

invloed van onze eigen levensomstandigheden wakker geworden; en geen geestlijke, van welke richting ook, zal ons door zijn voorlichting het geloof kunnen schenken.

Laat de ernstig zoekenden, die uit onwetendheid twijfelen, liever beginnen met te luisteren naar wat Christus zelf zegt en ons door zijne discipelen is opgeteekend. Deze wegwijzer is in ieder geval de neutraalste. Laten we dan beginnen onbevooroordeeld de evangeliën te lezen. Kunnen we bij de eerste lezing ons lang niet met alles vereenigen, wie weet of ons later, als wij verder op den weg zijn, niet duidelijk wordt, wat ons eerst onverstaanbaar scheen. Laten we maar beginnen met te trachten ons iets eigen te maken van den geest van Christus, iets daarvan te begrijpen, laten we trachten een voorbeeld te nemen aan zijn leven van liefde en waarheid en gehoorzaamheid aan den Vader, dan zullen ook wij leeren, met Gods hulp, in dien geest te leven en te volharden. En nu komen we aan ‘de erfzonde’ en de gevolgen van de zonde, die den twijfel brengt in vele harten.

De zondeval op zich zelf kunnen we, dunkt mij, gerust in 't midden laten en ons bepalen bij het feit, dat de menschheid van God vervreemd is; dat ieder van ons persoonlijk van God vervreemd is; in de eerste plaats zich zelf zoekt onder welken vorm dan ook en niet God en Zijn wil. Hier sluit zich dadelijk de vraag bij aan: hoe komen wij weer tot een leven in Gods gemeenschap, het doel, waartoe wij geschapen zijn! God zelf heeft ons daartoe den weg opengesteld. Het Licht heeft altijd getracht door te dringen met de eeuwige kracht, de liefde, in die donkere sfeer van zonde, die de menschheid zich zelf geschapen heeft door de vervreemding van haar God; door de aanbidding van haar eigen ‘ik.’ In die geheel ongelijksoortige sfeer kan het Licht geen invloed uitoefenen, heeft het geen aanrakingspunten en moet de zonde het met de zonde uitvechten tenzij God harten vindt door middel waarvan Hij gelegenheid heeft zijn licht te laten schijnen; zoo zien we in het oude testament telkens de profeten, de godsmannen, die met hun ‘Bekeert u’ tot het volk kwamen en later toen de duisternis zóó dik was geworden, de behoefte aan licht zóó groot, dat de menschheid vatbaar was het Licht te ontvangen, openbaarde God zich in Christus, die ons tevens het beeld gaf van den mensch, naar Gods beeld geschapen - het ideaal, dat de mensch verloren had. En weer staan we voor de vrije keuze: Het Licht of de Duisternis, God of de Zonde. -

En nog altijd heerscht de Zonde. Aan wie de schuld? Aan ons Christenen zelf, die de zending

hebben, ieder voor zich, den Christus in ons leven te laten zien; niet in de eerste plaats met woorden, maar vóór alles met onzen persoon.

Wij moeten breken met onze zelfzucht, onze zucht tot zelfbehoud - breken met alles, wat in strijd is met Gods natuur van liefde en waarheid. Want alles wat we daarmee in strijd doen, verwijdert ons van God. Laten we zijn persoonlijkheden, menschen van karakter waarmee God iets kan doen in de wereld. Dat we dan mogen zijn ‘goede en getrouwe dienstknechten’ in het tegenwoordige en de toekomst overlaten aan God; ons daarin te verdiepen is in zekeren zin ook drang tot zelfbehoud.

‘God zal voor het Zijne zorgen
Zoo gij het uwe deedt.’

U dankend voor de verleende plaatsruimte
Hoogachtend
A.C.F. - G.

II.

Met wat een genoegen las ik de aanbeveling van het tehuis voor werkende dames L.v.N.O.I. 14 in de Holl: Lelie van 30 Aug: rubriek: correspondentie.

Ik zelf bracht er ongeveer een maand of vier met het grootste genoegen door en ben het geheel met A.'s beschrijving eens; maar vind ik het jammer, (gedreven door mijn ‘indrukken’ in dien korten tijd, ‘ondervinding’ is dus te bout uitgedrukt) dat er *niet* gewezen is op de hoogst nette en smaakvolle (artistieke) wijze, waarop het zeer fraai en ruim gebouwde huis is ingericht; nergens toch ontdekte mijn oog iets *niet* streelends. Dat er *niet* is gewezen op het genot voor de muzikalen in het bijzonder, daar de directrice een aangename, volle stem heeft en door haar bereidwilligheid er veel gelegenheid is tot ensemble muziek in de heerlijke groote eetzaal, die, èn door het aanwezig zijn der vele glazen deuren èn door het afwezig zijn van kleeden en overbodige gordijnen zich hier uiterst geschikt voor leent.

Voeg hierbij nog de groote zindelijkheid, de nette kalme manier van werken der dienstboden, het royale, smakelijk klaargemaakte eten, dan is er van mijn indrukken nog niets te veel gezegd.

En waar, zooals daar de geest heerscht, hoe vroolijker hoe beter is er veel reden tot dankbaarheid, omdat zoo'n vriendelijk tehuis velen voor onverschilligheid, voor moedeloosheid soms, zal sparen.

X.

III.

Eenigen tijd geleden was er in de Holl. Lelie sprake van goede en niet dure pensions.

Wel is de tijd van op reis- en in pension-gaan nu voor 't grootste gedeelte voorbij, doch het door mij bedoelde pension Mariendaal aan de Arnhemscheweg te Driebergen is 's winters even goed voor een verblijf geschikt als 's zomers, en wil ik het, daar wij er gedurende een 14 daags verblijf zoo bizonder tevreden waren, toch gaarne aanbevelen.

Het is een niet groot, eenvoudig huis, waar hoogstens een paar families tegelijk verblijf houden, doch 't liefst ontvangt de eigenaresse mejuffr. Gerretsen dames, ook wel zwakken of hulpbehoevenden.

In alle opzichten is dit pension te recommandeeren; frissche, zindelijke kamers met nette meubeleering, uitstekende en *zeer* overvloedige maaltijden (tweemaal daags warm), afzonderlijke bediening op eigen zitkamer; daarbij allerlei kleine, vriendelijke attenties der hospita - en dit alles voor *f* 3. - per dag en persoon!

De ligging van ‘pension Mariendaal’ is aan den grooten vroolijken straatweg, waarlangs de stoomtram Driebergen - Arnhem gaat, en steeds een drukke passage van equipages, auto's, fietsen en wandelaars.

Ook is het dicht aan de mooie Drieberger wandelingen gelegen, en is dus in alle opzichten eene aanbeveling waard.

S. ELIAS, *Arnhem*,

die gaarne nog nadere inlichtingen geeft.

‘Het doel heiligt de middelen.’
Oorspronkelijke klucht in één bedrijf door L. Hamma.

Personen:

MEEUWSEN (gepensionneerd kolonel v/h Indisch leger);

LENA (zijn vrouw);

MINA (zijn dochter);

GERRITSEN;

Dokter JULES EVERTS (verloofde van Mina);

JAAN (dienstbode bij Meeuwsen);

KEES.

Tooneel stelt voor de huiskamer hij Meeuwsen. Ouderwets deftig gemeubeld.

Eerste tooneel.
Mina en Jaan.

MINA.

(zit op canapee, leest in boekje).

Jaantje!

JAANTJE.

(aan 't afstoffen).

Ja juffrouw.

MINA.
Zou-ie komen?

JAANTJE.
Wie?

MINA.
Mijn drenkeling natuurlijk.

JAANTJE.
Gut juffrouw, hoe kan u zoo praten van een gezond mensch.

MINA.
Als-ie me maar niet fopt.

JAANTJE.
Foppen? Als hem een dubbeltje en een boterham beloofd is? Nee maar, dáár kan u van op aan.

MINA.
Jaan, je steekt me 'n riem onder 't hart... Hé, wat zal 'k werken... Heerlijk?...

JAANTJE.
Juffrouw, juffrouw, wáár moet 't met u naar toe... Heerlijk... God verzoeken is 't...

MINA.
Toe maar Jaantje, durf je nog in de kamer blijven met die God-verzoekende Mina...

JAANTJE

(verschrikt).

Hé... ik dacht dat u vloekte... 'k kreeg d'r een rilling van over mijn rug...

MINA

(plagend).

Wie weet wat 'k later nog leer... 't Klinkt niet slecht... 't Zet je woorden kracht bij... Stel je voor, Jaan, ik wil nog even vóór mijn drenkeling komt, wat studeeren. Ik vraag jou om naar de keuken te gaan... Je doet 't niet dadelijk... Dan zeg ik: Jaan, ben-je nòg niet weg, wel... (balt hand tot vuist en heft die op als om hem met kracht op tafel te laten neerkomen)... (Jaantje rent verschrikt naar de deur, Mina haar achterna, houdt haar tegen).

MINA.
Zie je nou wel, hoe goed dàt werkt... En nou heb 'k nog niet eens wat gezegd... Goeie dikke Jaan... dacht jij heusch, dat ik zou gaan vloeken?

JAANTJE.
U dee zoo echt.

MINA.
Eigenlijk ben jij begonnen met je God verzoeken...

JAANTJE.
Dat is 't ook... als je 'n gezond mensch voor zieke laat spelen...

MINA.
Hoe moet ik anders leeren... van de lessen alleen kom ik er niet...

(Er wordt gescheld).

MINA.
Hoera! daar heb je mijn drenkeling.

(Jaantje hoofdschuddend af).

Tweede tooneel.
Mina alleen.

MINA

(grijpt weer naar haar boekje).

Even mijn geheugen opfrisschen.

Derde tooneel.

De vorigen, Kees.

JAANTJE

(met jongetje op. Jongetje bedremmeld durft niet binnenkomen).

JAANTJE

(duwt hem vooruit).

Dáár 's de juffrouw, je hoeft niet bang te wezen.

MINA

(is op hem toegeloopen).

Zoo ben-je daar, ventje... En hoe heet je...

KEES.
Keessie...

MINA.
Wel, Keesje, lust je wel een appel?

KEES

(knikt).

MINA

(haalt 'n appel van 't buffet, geeft hem Kees).

Eet maar lekker op, hoor...

(tot Jaantje)

Help even 't kleed van de tafel nemen

(Mina en Jaan vouwen samen 't tafelkleed op, Jaantje bromt wat in zich zelf).

MINA.
Zoo, Keesje, nou moet je even op de tafel liggen... Je hoeft niet bang te zijn. Ik zal je niets doen...

(tracht Kees op tafel te tillen)

O, wat ben je zwaar... Help even Jaantje.

JAANTJE.
Zoo'n offerlam...

(tilt Kees op tafel).

KEES

(zenuwachtig bang, zit rechtop).

MINA.

Zoo, Keesje, nou lang-uit liggen...

(bedrijvig)

Jaantje geef even dat canapeekussen aan, alle twee maar... En voetenbankjes onder de twee pooten van de tafel.

JAANTJE

(wil ze aan 't hoofdeinde van de tafel zetten).

MINA.

Nee, aan den andren kant...

JAANTJE

(terwijl ze de voetenbankjes neerzet).

Heere, Heere!

MINA.

Nou, Keesje, niet bang zijn, hoor... Heb je je appel niet opgegeten... Steek 'm dan maar zoolang in je zak... Ik heb óók nog koekjes voor je...

JAANTJE.

Nog wat, juffrouw... anders ga ik liever weg... 'k Kan 't niet aanzien...

MINA.

Wacht, schuif nog even die kussens onder zijn schouders...

JAANTJE

(doet 't).

Och, de stumpert...

MINA.

Nee lager

(helpt Jaantje).

Z'n lenden moeten hol liggen... zoo en nou 't hoofd van de tafel...

JAANTJE.

Van de tafel hangen... Die jongen krijgt nog een hersenschudding.

MINA.

Wel nee, 't hindert heelemaal niet...

JAANTJE.

Hindert dat niet, zóó eng te liggen... zoo'n ziel... *Ik* wasch mijn handen in onschuld...

KEESJE

(barst plots in huilen uit, doet pogingen om op te komen).

MINA.

Zet hem rechtop op tafel.

(Jaan, die al in de deur stond, keert terug).

JAANTJE.

Stakkert, vin-je 't zoo griezelig?

KEESJE

(begint nog luider te snikken).

MINA.

Maar jongenlief, ik zal je toch geen kwaad doen!

JAANTJE.

(tracht hem ook te sussen).

Nou, nou, 't is wel ijselijk eng... maar je zult er niet van sterven...

KEES.

('t uitbrullend).

Ik wil naar huis... Moedèrrr...

MINA.

(ten einde raad).

Jaantje, neem 'm mee naar de keuken en geef hem 'n boterham.

JAANTJE.

(tilt Kees van de tafel).

MINA.

(tot Kees).

Dáár is je dubbeltje...

KEESJE.

(neemt verbaasd en verlegen aan).

JAANTJE.

Zeg nou 'ns eerst knap: Dag juffrouw: Dank U wel...

MINA.

(ongeduldig).

Hoeft niet...

KEES.

Dank U wel...

JAANTJE

(met Kees af).

Vierde tooneel.
Mina alleen.

MINA.

(neemt driftig de canapee-kussens en werpt die elk in een hoek).

Dáár... dáár... Die nare Jaan... Hij was eerst zoo gewillig... maar zij met d'r, griezelig, zielig en eng...

't Is haar schuld...

(neemt de voetenbankjes onder de tafel weg).

Je moet maar pech hebben... een drenkeling die wegloopt uit pure angst van te worden bijgebracht.

Vijfde tooneel.
Mina en Jaan.

Jaantje komt weer binnen. Zoodra zij binnen is, gaat Mina kwaad op de canapee zitten lezen en slaat telkens driftig bladen om. Jaantje raapt de kussens op, veegt ze met haar boezelaar af en legt ze op tafel, telkens ter sluiks naar Mina kijkend.

JAANTJE.

(verontschuldigend).

Juffrouw...

MINA.

(geeft geen antwoord).

JAANTJE.

(begint voetenbankjes onder de tafelpooten te zetten...)

Juffrouw!..

MINA.

(Kijkt op).

... Ja...

(ziet Jaantje bezig de bankjes onder de tafel te zetten).

Wat ga je nou doen?...

JAANTJE.
De boel weer in orde maken...

MINA.
Waarvoor?

JAANTJE.
Voor de drenkeling.

MINA.

(springt verbaasd op).

Doet-ie 't nog?

JAANTJE.

Grutte nee...

MINA.

Wat zeur je dan?... 't Is jou schuld als ik nooit 'n drenkeling red.

JAANTJE.

As U 't nou eens met mijn probeerde...

MINA.

(giert 't uit van het lachen).

Jij?... Jij?

JAANTJE.

(dapper).

Ja, ik... als U maar weer goed wordt.

MINA.

Nee, dank-je, hoor... Jij krijgt minstens een zenuwtoeval van angst en ik weet nog niet wat ik daarvoor moet doen...

(proest het weer uit).

JAANTJE.

Probeert U het maar... 'k Laat me waarentig liever zelf martelen, dan dat ik het van zoo'n bloedje van een kind aanzie

(klimt met moeite op de tafel).

Daár. Ik lig al.

MINA.

Schei uit, Jaan, je maakt me ziek van het lachen... Kom er maar gauw af.

JAANTJE.

Nee, juffrouw, een christenmensch wil altijd goed make wat ie verkeerd deed... Zóó... begint U nou maar alstublieft.

MINA.

Er af, daar komt Pa...

Jaantje.

(doodelijk verschrikt, laat zich bijna van de tafel rollen).

Is me dat schrikken. Hoe krijgen we zoo vlug den boel weer op zijn plaats?

MINA.

Wees maar kalm, Papa kwam volstrekt niet. Denk-je dat ik jou zoo kon zien?...

JAANTJE.

As we 't dan eens wat eenvoudiger anleien en ik had me bezeerd in plaats van verdronken...

MINA.

(springt uitgelaten blij op, pakt Jaantje om haar middel, draait even met haar rond).

Een genie ben je... een waar genie... als 'k getrouwd ben, heb je vrij dokteren bij mijn man...

(Loopt naar werktafeltje, waaruit ze verbandgaas haalt).

JAANTJE.

Dat is lief van U. 'k Hoop d'er gebruik van te maken...

MINA.

Geef me nou je hand... dan zal 'k die verbinden...

JAANTJE.

Ja ziet U, juffrouw maar...

MINA.

Hé, nou krabbel je terug...

JAANTJE.

Waarentig niet, al blijf ik er bij, dat 't God verzoeken is om...

MINA.

(haar in de rede vallend).

Ja, dat weet 'k al... Je hand...

JAANTJE.

Dat wou 'k juist zeggen, juffrouw, 'k kan mijn handen niet missen; ik had liever dat U mijn hoofd verbond. Ziet U dat gebruik ik toch niet...

MINA.

Vooruit dan maar, je hoofd...

(heeft inmiddels een breeder verband gehaald).

Ga zitten...

JAANTJE.

Waar wilt U me hebben?

MINA.

Dat komt er niet op aan.

JAANTJE

(gaat zitten).

MINA.
Doe je muts af...

(helpt Jaantje's muts af doen).

Wat een prachtig hoofd om te verbinden. Geen haartje dat me in den weg zit... Verrukkelijk...

(begint te verbinden)

Dat is nou de muts van Hypókrates, weet je...

JAANTJE.
Van Hypákrates? En vindt-ie dat goed...

MINA.
Och, de man is lang dood...

JAANTJE.
Kom, en droeg-ie die muts as-ie zijn hoofd bezeerd had?...

MINA.
Stil nou, je moet stil zitten, anders verschuift-ie telkens...

JAANTJE.
Gut juffrouw, as U 't doet, dan mot U 't echt doen... As ik nou die mijnheer Hypákrates was, en ik had mijn hoofd bezeerd, dan zou 'k toch ook niet stil kunnen zitten van de pijn.

MINA.
Van pijn gesproken... bezeer jij je nooit?

JAANTJE.
Of 'k... branden, och Heere, iedere dag met koken hé?

MINA.
Maar dat is prachtig...

JAANTJE.
Wat zegt U...

MINA.
Ik meen als je er mij dan eens bij riep. Wat doe je er an...

JAANTJE.
Groene zeep, juffrouw, gewone zeep...

MINA.

En helpt dat?...

JAANTJE.

Prachtig. Ja, die dokters denken dat ze alles weten...

MINA.

Hee, wat...

JAANTJE.

Nou uw aanstaande er buiten, da's een best mensch... een kalf Mozes...

MINA.

Een wát... Dát moet 'k Juuk vertellen... O, o,...

(proest 't uit).

JAANTJE.

Wat goeds mag je altijd zeggen van 'n mensch...

MINA.

Klaar...

(loopt achteruit. Jaantje zit schaapachtig breed uit in haar stoel).

MINA.

Een van de zeven vette koeien...

JAANTJE.

't Is zonde. Is dat spotten? Heer-in-den-Haag, moet dat zoo stijf zitten... As 'k daar maar geen hoofdpijn van krijg...

MINA.

Wel nee, in 't begin is 't een beetje vreemd... 't Komt er net op aan te weten of 't bij het werken goed blijft zitten.

JAANTJE.

Hoe lang mot 'k dat dan er op houden... en wat moet ik de menschen wel zeggen...

MINA.

Ja...

(denkt na)

Zie je... eigenlijk is dat verband alleen voor zeere hoofden...

JAANTJE.

(wil het verband afrukken).

Dat laat 'k niet op me zitten...

MINA.

(haastig, belet haar den doek af te trekken).

Kom, dat weten de menschen toch niet... Weet je wat, zeg maar dat je te dicht bij het gas bent gekomen, dat je je haren hebt verbrand...

JAANTJE.

Wat kunt U jokken... 't Staat U mooi...

MINA.

Hé, Jaan, wat ben-je zwaar op de hand.

JAANTJE.

(verontwaardigd).

Zwaar op de hand... Zwaar op de hand...

(Er wordt gescheld)

Och, och, Heere vergeef 't me, hoe zal 'k zóó durven liegen,

(af).

Zesde tooneel.
Mina alleen.

MINA

(gaat naar opengebleven werktafeltje om dit te sluiten, als in de andere kamer Mevrouw Meeuwsen roept).

Zevende tooneel.
Mina en Mevrouw Meeuwsen.

Mevrouw M.

Mien... Mientje... ben je daar...

(komt binnen)

...

(Mina rolt juist de vorige rol verbandgaas beter op).

Kind, kind, wat verknoei je toch 'n tijd met die verbandhistorie...

MINA.

Hoe kunt U dàt *tijd-verknoeien* noemen?...

Mevr. M.

Zeker kind, jij overdrijft. Je zit den heelen dag met je neus in dat boekje... denkt aan niets anders... Heusch kind, ik vind 't goed als je met hart en ziel wat doet, maar...

MINA.

Wacht U even

(tracht haar gelaat in deemoedigen plooi te brengen)

Is 't zoo boetvaardig genoeg, o lieve, zachte...

Mevr. M.

(lachend).

Ja, ja, ondeugd 't is goed hoor... Om jou ernstig toe te spreken...

MINA.

Paarlen voor de zwijnen... Maar U moet me ook nog standjes maken... beurt U me liever wat op. Ik heb al genoeg teleurstellingen. Er komt van de heele verrassing niks terecht... niemendal...

Mevr. M.

Is je drenkeling niet gekomen?

MINA.

Jawel, maar die dreigde in zijn eigen tranen te verdrinken...

Mevr. M.

Kom... En is 't goed gegaan?

MINA.

Nou...

Mevr. M.

Mooi, dát heb-je dan gehad, ga nou mee. Je zou me helpen met de wasch, anders kan je later niets als verbandjes maken en drenkelingen redden

(beiden af).

Achtste tooneel.
Mijnheer Meeuwsen, later Jaantje.

Mijnh. M.

(uitvarend tegen Jaantje op).

Ja, hou je mond maar... Dan had je je zoo maar niet moeten laten toetakelen... 't Lijkt hier wel een gekkenhuis... Eerst hoor je den heelen dag niks anders dan wijsheden over: kunstmatige respiratiën en over gradulaties, desinfectie, aseptisch, anti-septisch... je wordt akelig van de ongelukken die er kùnnen gebeuren... en nou doet-je waarachtig die ouwe femelaarster de deur open met een zeere-hoofden verband... 't mot nou

maar eens uit zijn... Die drommelsche meid speelt maar zoo'n beetje met d'r moeder en die snotter van een Jaan

(roept)

Mien... Mien...

(schelt)

maar ik zal d'r eens een eind aan maken...

Negende tooneel.
Mijnh. Meeuwsen en Jaantje.

JAANTJE

(komt binnen).

Heeft u gescheld, mijnheer?

Mijnh. M.

Ja, opgesierde rongeng... Waar is juffrouw Mina?

JAANTJE.

Op zolder... helpt mevrouw met de wasch...

De heer M.

Dadelijk op het appèl komen... Ingerukt, marsch...

(J. woedend weg).

De heer M.

(roept Jaantje terug).

Zeg es, wat speldt jij de menschen wel op de mouw over dat vieze verband?

J.

(beslist).

Gas-ontploffing, mijnheer.

De heer M.

Kan-jij zoo godvergeten liegen...

J.

't Is zonde, mijnheer... Waarentig, ik niet... de juffrouw... Ja, ik had het nooit van der gedacht...

De heer M.
Allé, roep der hier, die leugenaarster... En jij, dat ding van je kop, hoor.

JAANTJE.
Mijnheer, 't is mijn eigen hoofd... en ik heb het juffrouw Mina eerlijk beloofd...

De heer M.
Wel, verduiveld, ben-je der nog?

(Jaantje verschrikt af).

Tiende tooneel.
De heer Meeuwsen alleen.

De heer M.

(loopt opgewonden heen en weer).

Korte metten maken... Dadelijk met grof geschut beginnen, anders kun-je dat vrouwvolk niet regeeren.

Elfde tooneel.
Meeuwsen, Mina.

Mina komt op.

De heer MEEUWSEN.
Vooruit, voor 't front...

MINA

(maakt militair saluut en gaat in positie staan).

Present, kornèl.

De heer MEEUWSEN.
Tuut, tuut, geen grapjes... Ik wou je eens vragen wie is hier de baas in huis?

MINA

(gemaakt beslist).

Mijn vader...

De heer MEEUWSEN.

Als je dat dan maar onthoudt. En als zoodanig wil ik eens een ernstig woordje met je spreken... Vooruit dichter bij.

MINA.

O, maar een vader zegt nooit: Kom voor 't front, vooruit dichter bij... Die zegt

(heel vriendelijk)

: Mientje, kind, kom eens hier bij me op die stoel zitten,

(duwt hem intusschen langzaam en al pratende in een crapaud en neemt zelf op den rand plaats).

Dan luistert Mientje eerbiedig, bullebak van 'n kolonel, maar snoes van 'n vader

(omhelst hem).

De heer MEEUWSEN.

Alsjeblieft, geen lievigheidjes...

MINA

(ter zijde).

Leelijk weer, hoor...

De heer MEEUWSEN.

Mag ik eens van je weten, wanneer het gedaan is met die krankzinnige manie van jou?

MINA.

Nou papaatje... manie... en dan nog wel krankzinnige manie.

De heer MEEUWSEN.

Natuurlijk, al dat geleuter over aangewaaide geleerdheid.

MINA.

Nee, vadertje, dat 's heelemaal geen manie.

De heer MEEUWSEN.

Niet?

(opspringend).

Wat is die onzin dan?

MINA

(gaat voor hem staan. Parmantig).

Dat is branie...

De heer MEEUWSEN.

Prachtig... Nou 't zal uit zijn met die branie... Begrepen?...

MINA.

(zacht).

't Weer klaart maar niet op...

Mijnh. M.
Hadt je nog wat intebrengen?

MINA.

(gedwee).

Nee Pa...

(wil heengaan).

Mijnh. M.
Kom eens hier...

(Mina terug)

Ik ben nog niet uitgepraat

(tilt haar kin op).

Kijk me eens aan... Laat jij die arme oudgediende voor spot loopen... en laat jij d'r allerschandelijkst liegen?... 't Is mooi... Nou, wat heb-je daarop te antwoorden, hé?

MINA.

(zeer gedwee).

't Is voor zoo'n goed doel... en dat heiligt de middelen.

Mijnh. M.
Een mooie leer.

MINA.
'n Prachtige leer, papaatje... Je hebt 'n geheim, 'n aardig geheimpje voor je aanstaande man; als je getrouwd bent en je zit op 'n avond knus met je tweetjes op de canapée...

(zich zelf in de reden vallend)

altijd als de goden met ons zijn en... de patiënten...

(ze heeft hem intusschen weer in de canapée gedrukt en zelf op den rand plaats genomen).

Ach, daar hoefde *U* nou nooit bang voor te zijn... U hadt dienst of U hadt geen dienst... maar een dokter

(zucht)

heeft altijd dienst.... Ik had U wel eens willen zien, zoo met ma...

(slaat arm om zijn hals).

Ik geloof dat U heel, heel lief kon zijn... En knap?... Ma zegt altijd...

Mijnh. M.

(nieuwsgierig).

Wàt zegt ma?...

MINA.

O, die snijdt wat op over U... U was de knapste officier van 't regiment, en in politiek minstens even flink...

Mijnh. M.

(gestreeld).

Nou, nou...

MINA.

(sterk overdrijvend).

Nee maar, da's een feit... de meeste officieren vallen ontzettend af in politiek...

Mijnh. M.

Zoo, let jij daar ook al op... Maar kom nou eens met de gewichtigheid van je doel voor den dag... Ik zie geen heil in al dat gepeuter, jelui staat als 't er op aan komt, toch met je handen verkeerd...

MINA.

(ernstig).

Ho! Ho! 't Doel is mijn man toonen dat ik belang stel in zijn werkkring...

Mijnh. M.

(getroffen).

Zoo'n spring-in-'t veld...

MINA.

(schalks).

En 't middel...

Mijnh. M.

Arme meiden 'n ziekte bezorgen...

MINA.

Voor kou-vatten bewaren... U wéét niet hoe knap ik al ben...

Mijnh. M.

Je wordt nog eens doctor honoris causa...

MINA.

Spot U maar... Wilt U wel gelooven, dat ik me zelf een pracht van een vingerverband kan maken...

Mijnh. M.

't Zal wat zijn...

MINA.
Zien?

(haalt gaas)

O, uw sigaar is uit... Hier, gezellige brombeer... 'n Echte praatsigaar, wat?

(houdt lucifer voor sigaar, die mijnh. M. vergenoegd aansteekt).

Let nou op

(maakt vingerverband).

Probeer eens, of U 't er af kunt trekken

(hij trekt)

Nou?... Kranig of niet?...

Mijnh. M.
Maakt dat je vinger niet dood, als 't zoo stijf zit?

MINA.
Dat 's juist de kunst. Je moet 't zoo doen, dat 't er niet af kan en 't toch niet hindert... Kijk..., zoo...

(neemt zijn vinger en verbindt die).

Voelt U nu wel? zit dat nou pijnlijk? En zoo maak ik 't vast... 'k Scheur 't laatste eind gaas in, en maak van de twee enden 'n knoop.

Mijnh. M.

(beproeft of 't verbandje er af kan).

Ik moet zeggen, dat 't in orde is.

MINA.

(vol ijver).

Ja, maar een moeilijk verband is *dit*...

(buigt zijn arm en begint arm stevig tegen lichaam te verbinden).

Dat is nou, als je je sleutelbeen gebroken hebt... zóó de arm, die moet als gemetseld zitten... begrijpt U, eenige kans om zoo'n fractuur te genezen... en de minste beweging zou ook hevige pijn veroorzaken... Verbonden de hospitaalsoldaten in Indië nog al flink?...

Mijnheer M.
Dat zou 'k zoo denken...

MINA.

Leden de infanteristen niet ontzettend aan de voeten?

(trekt mijnh. M. 'n pantoffel uit, begint voetverband)

Kijk, daar is zoo'n verband zoo praktisch voor... als ze door het hooge gras moeten loopen...

Mijnh. M.

En glijdt dat ook niet af...

MINA.

(beslist).

Nóóit, dat zult U zien... ga 's even loopen...

(is klaar met voet-verband)

Mijnheer M.

(staat op en komt dan op eenmaal tot 't besef van zijn toestand).

Wel, alle donders... D'r af, gauw, dadelijk... Me zóó in te bakeren...

(gaat weer zitten, steekt voet rechtuit)

Vooruit, allo... ik ben niet gek.

MINA.

Hè Pa, 't zit zoo meesterlijk...

Mijnh. M.

D'r af... subiet... Verduiveld, denk je dat ik me zóó toegetakeld aan iemand zou willen vertoonen.

MINA.

Luister nou even. Hé, U is ook zoo kort aangebonden...

Mijnheer M.

Asjeblieft nou hè, geen woord meer...

MINA.

Net één uurtje maar, dan kunnen we ons toch overtuigen, Of 't niet afglijdt...

Mijnh. M.

Gauw... Of 'k trek 't er af...

(wil dat doen, merkt dat 't met zijn eenige vrije hand, waarvan de vinger nog verbonden is niet gaat...

MINA.

Nou een hàlf uurtje dan... Ben ik U dat niet eens waard?... Ik lees U je ochtendblad voor en U loopt zoo'n beetje gezellig te ijsbeeren...

Mijnh. M.

(woedend zijn vrouw roepend).

Lena... Lena... vrouw...

Twaalfde tooneel.
De vorigen, Mevrouw Meeuwsen.

Mevr. M.

Joe... oe...

(komt gemoedelijk op om beide handen 'n verband, een neusverband, voetverband... Zien elkaar... Tableau).

Mijnh. M.

Dát is infaam...

Mevr. M.

Jij?

(Mina sluipt stilletjes weg)...

Dertiende tooneel.
De Heer en Mevrouw Meeuwsen.

Mijnh. M.

Zoo'n brutaal nest, zoo'n... zoo'n...

Mevr. M.

Och man, 't kind moet toch op iemand leeren...

Mijnheer M.

Natuurlijk dat jij voor gek van je dochter speelt, maar ik bedank er voor... Knip eens drommels gauw die boel los...

Mevr. M.

Manlief, wat drijf je door... Is dàt nou zoo erg om voor je kind een half uurtje op te offeren? over een maand is ze niet eens meer bij ons... is ze getrouwd... Wat zullen we d'r missen... Doe 't nou maar, Papa... Later lachen we er om... dat zal je zien...

Mijnh. M.

(loopt heen en weer, terwijl mevr. M. spreekt, blijft bij de laatste woorden vlak voor haar staan, barst in lachen uit).

O, jou dikkert, je moest je zelf eens zien... 't Is prachtig dat moet ik zeggen... Dat kind had een diplomaat moeten trouwen, dáár was ze zeker een kranige hulp voor geweest.

Veertiende tooneel.
De vorigen, Gerritsen, later Mina.

(Er is intusschen gescheld... Gerritsen komt binnen, mijnheer en mevrouw Meeuwsen vallen ontsteld in stoelen neer).

GERRITSEN.

(zenuwachtig, opgewonden mannetje).

God bewaar me, jelui óók gewond bij die gasontploffing... Heere nog toe, daar heeft Jaantje me niks van gezegd... niks van gezegd... kom, kom, kom, en nog al ernstig ook zie 'k...

(Mina komt verschrikt binnen)

sjonge, sjonge, daar hadt je je leven bij in kunnen schieten... och, och, en wáár is 't gebeurd... hé?...

Mijnheer M.

zoekt naar antwoord om er zich uit te redden, als plotseling Mina zegt: In 't tuinhuisje...

Mijnh. M.

Ja... 'n historie... 't heele dak er af...

Mevr. M.

(verbaasd).

Grutte...

MINA.

.. Alle vensters er uit...

Mijnh. M.

De stukken glas vlogen om je ooren...

(Telkens als Gerritsen en Mevr. M. in het verdere tooneel iets willen zeggen, beginnen mijnh. M. en Mina opgewondener te spreken om hun dat te beletten). (Mevrouw staat telkens versteld over het verhaal van haar man en dochter).

MINA.

't Koffieservies... Fjuut, in de lucht.

Mijnh. M.

Rink-kink-kink-kink...

MINA.

Al de kokende koffie over Pa's arm...

(Mijnh. M. zóó onder suggestie, dat hij pijnlijk naar zijn verbonden arm grijpt)...

GERRITSEN.

Ja, ja, ja, ik kan 't me begrijpen... sjonge, sjonge, 't is me toch wat... maar... hoe is 't gegaan? Hoe is 't gebeurd?...

Mijnh. M.

Gebeurd, gegaan?

MINA.

't Is gebeurd voor je 't weet hé... Jaantje bracht de koffie binnen, ze wil 't lichtje aansteken... en daar ging 't... boem...

Mevr. M.

(verbaasd over die jokkerij).

Och, Och,...

GERRITSEN.

(tot Mevr. M.)

Ja, ja, ja, zucht u wèl. 't Is een ramp... Maar roken jelui dan geen gas, roken jelui niets?

MINA.

(parmantig).

Wel nee, acyteleen...

Mijnh. M.

(verbeterend).

Watergas...

MINA.

En dat-ruik-je-niet.

Mijnh. M.

Nooit - heelemaal niet... gevaarlijke rommel hoor!

MINA.

We hadden allemaal kunnen stikken als Jaantje het lichtje niet had aangestoken...

Mevr. M.

Hoe is 't mogelijk!... Hoe is 't mogelijk!...

GERRITSEN.

Sjonge, sjonge, zegt u dàt wel... als 'k bedenk wat 'n ernstige gevolgen dat had kunnen hebben, als 'k dat bedenk... 't Is me maar niks...

(tot Mina).

Maar heb jij geen letsel gekregen?...

MINA.

Ik was er niet bij...

GERRITSEN.

(verbaasd).

Niet?... Ik kreeg toch den indruk dat jij...

Mijnh. M.

D'r bij was? Ja, natuurlijk... Dat krijg je ten laatste, als je zooveel er over hoort sprekèn.

MINA.

Ma bijvoorbeeld. Die verhalen, ze praat me over niks anders... Ma is d'r nou stil van...

Mevr. M.

Kind, kind, ik heb wel reden om stil te wezen...

GERRITSEN.

Ik begrijp 't, ik begrijp 't, mevrouwtje, zoo iets pakt je aan, daar wordt je stil van, dat pakt je geweldig aan... sjonge, sjonge, maar, was 't eigenlijk niet beter als u in bed was...

MINA.

Ik kan ze er niet inhouden, mijnheer Gerritsen... geeft U ze maar een flinken uitbrander...

GERRITSEN.

Onverstandig hoor, erg onverstandig. Daar zal de dokter ook wel niet over te spreken zijn... Ja wat 'k zeggen wou... Wie heeft jelui verbonden... De aanstaande schoonzoon; hé, hé?...

Mevr. M.

Ons verbonden?... Wel, Mien...

Mijnh. M.

Die heeft toch zoo knap dokter Bruinsma geholpen. Dat hadt je moeten zien... nee maar...

GERRITSEN.

Mooi, mooi, goed gehouden, aanstaand doktersvrouwtje... goed gehouden... wat?... Maar ik laat jelui nou rustig alleen... da's veel beter, veel beter, en dan ga je naar je bed... laat je raden... In de eerste plaats rust, rust altijd 't beste... Nou beterschap, van harte beterschap... Sjonge, sjonge, ik ben er kapot van... Adieu, adieu... Dag flink doktersvrouwtje... Nee, nee, blijf maar, 'k kom er wel uit... 'k Kom er wel uit...

(Mina brengt hem tot de kamerdeur).

(Gerritsen af).

Vijftiende tooneel.
De vorigen, behalve Gerritsen.

Mevr. M.

Maar man, dat had 'k nou nooit achter je gezocht...

MINA.

Ja, Pa, wat kunt *U* ontzettend jokken...

Mijnh. M.

(woedend).

Wèl allemachtig, durf jij nog wat te zeggen? Voor wie heb ik 't gédaan?... Om er jou uit te redden.

MINA.

Mij? Voor mij had U gerust de waarheid mogen zeggen...

Mevr. M.

Hou jij je maar stil... Jelui hebt voor mekaar niet onder gedaan... schande is 't zoo'n ouden man zoo voor den gek te houden...

MINA.

Pa is begonnen. Ik heb alleen gezorgd dat hij zich niet vast praatte...

Mevr. M.

Ja man, waarom hebt je eigenlijk niet eenvoudig de waarheid gezegd.

Mijnh. M.

Eenvoudig, eenvoudig... Denk je dat ik op de soos wil uitgelachen worden, omdat jou dochter me voor idioot laat loopen... Morgen wist de heele stad 't... Dank je...

(tot Mina)

En nou vooruit, hoor, geen geklets meer, maak dadelijk die rommel los... asjeblieft...

MINA.

Ja vadertje... ik zal er U dadelijk van verlossen, wees dan maar niet boos meer...!
kom mee naar Uw kamer...

Mijnh. M.

Geen denken aan... Hier op de plek... Vooruit moeder, geef 'n schaar...

(is in de crapaud gaan zitten; houdt Mina zijn voet en Mevr. M. zijn arm voor)

Hier met jelui tweeën.

MINA.

Ga nou mee vadertje, anders overvalt Jules ons straks ook nog.

Mijnheer M.

(springt op).

Dàt ontbrak er nog an...

(loopt haastig naar links)

knippen hoor, geen gepeuter zeg ik je...

MINA.

(die de schaar van mevr. M. heeft genomen in de lucht knippend).

Ja, knippen... knippen...

Mevr. M.

(beduidt Mina onder 't afgaan zich kalm te houden voor Mijnh. M.) (Alle drie af).

Zestiende tooneel.
Jaantje, Jules, later Mina.

JAANTJE.

(laat Jules binnen).

JULES.

(zenuwachtig).

En is juffrouw Mina niks overkomen?... Is 't waarachtig waar Jaantje?...

JAANTJE.

(steekt twee vingers omhoog)).

Ik zweer 't U, zoo waar ik...

JULES.

Goddank... Roep de juffrouw nou vlug, hé.

JAANTJE

af. (Jules loopt zenuwachtig heen en weer).

JAANTJE.

Nou, is ze niet heelhuids mijnheer?

(begroeting, Jaantje af).

JULES.

Mimie, kind...

MINA.

Dag, Juuk...

JULES.

Wat 'n ongeluk...

MINA.

(benepen)

... Ja...

JULES.

Ik ontmoette Gerritsen en die vertelde 't me... Hebben Pa en Ma erge pijn?...

MINA.

Heelemaal niet erg, gelukkig. Maak-je maar niet zoo ongerust. 't Is goed afgeloopen. Gerritsen heeft natuurlijk weer overdreven...

JULES.

En jij, lief, klein vrouwtje...

MINA.

(draait voor hem rond).

Heelhuids, mijnheer...

(omhelzing).

JULES.

Waar zijn Ma en Pa?... Ik wil dadelijk...

MINA.
St... laat ze met rust... Ze zijn erg uit hun humeur...

JULES.
Wat zeg je?

MINA.
Nou ja hé, ze hebben 't land... Maar kom, ga even zitten... je bent heelemaal overstuur... Ik verzeker je nog eens, dat 't heusch niets beteekent.

JULES.
Ja maar kind, ik moet toch even zien. Gerritsen was er gewoon kapot van.

MINA.
Maar als ik je nu zeg, dat ze liever alleen blijven... geloof je mij dan niet, mannie...

JULES.
Jou, lieveling, altijd... als 'k bedenk dat jij ook in het tuinhuisje had kunnen zijn... Vertel toch eens alles van die ontploffing...

(zijn intusschen gaan zitten).

MINA.
Ik denk er niet aan... Dat verhaal moet Papa je maar doen of Ma... van avond.

JULES.
Die arme Jaantje schijnt 't leelijk te pakken te hebben. Ik geloof dat ze koorts heeft, ze ziet er verhit uit...

MINA.
D'r verband zit misschien wat te stijf, net als dat van Pa...

JULES.
Klaagde Pa daarover? Zal 'k dan toch maar niet even naar hem gaan kijken?

MINA.
Och, hij slaapt bepaald al...

JULES.
Nou, schel Jaantje dan even, kind, dan zal 'k eens zien of ik dat verband niet wat losser maken kan...

MINA.
Nee, nee, laat Jaantje maar; 't moet stevig zitten, anders gaat het verschuiven met werken...

JULES.
Ja maar ze mag niet werken... ze moet rusten... rust,... rust... eerste voorwaarde...

MINA.
Juist, om te herstellen en daarom moet je ook zoo weinig mogelijk aan een verband knoeien...

JULES.

Hoor me zoo'n wijsheid... maar als een verband hinderlijk zit... Wacht, ik zal even...

(schelt)...

MINA.

(groote angst van Mina).

Hé, waarom doe je dat nou... Geef je er zoo weinig om, eens met mij alleen te zijn

(pruilt)

...

JULES.

(neemt haar in zijn armen).

Maar Mieneke...

Zeventiende tooneel.
De vorigen, Jaantje.

Jaantje op, spel tusschen Mina en Jaan; Mina beduidt haar op te passen dat Juul niet aan het verband komt; Jaan stelt haar gerust.

JAAN.

Ja, juffrouw.

JULES.

Ik heb gescheld, Jaan, kom es hier, arme meid, je ziet er zoo verhit uit.

JAANTJE.

Nou, mijnheer, dat verband ook...

(schrikt).

JULES.

Juist, ik wou eens kijken of 't je ook hinderen kan...

JAANTJE.

Gut nee mijnheer, u is al te goed, dat hoeft niet, waarentig niet, 't zit niks eng. O gut nee...

JULES.

Nou, laat maar eens zien...

(Jaantje wijkt voor Jules. Steeds stil spel achter Jules' rug van Jaantje en Mina).

JAANTJE.

Was er anders niks van uw dienst, mijnheer, dan wil ik liever weg naar mijn keuken.

JULES.

(ongeduldig).

Mensch, wees toch niet zoo eigenwijs, ik zie hier vandaan dat dat verband niet deugt...

MINA en JAANTJE

(verontwaardigd)

niet deugt...

JULES.

Nee, niet deugt...

(grijpt Jaan bij de boezelaar; houdt haar vast en wil naar verband grijpen).

MINA.

(valt gillend in een fauteuil)

... O, ik kan 't niet zien, ik kan 't niet zien...

JULES.

(laat Jaan los, komt naar Mina toe).

God, kind, en Gerritsen vertelde dat je zoo kordaat geholpen hadt...

MINA.

(gaat door met gillen).

Ik kan 't niet zien... ik kan 't niet zien...

JULES.

(tot Jaantje).

Jaantje, haal een glas water...

JAANTJE.

Ja, mijnheer... Ik sta d'r effectief van te beven op me beenen...

JULES.

(loopt weg).

Ik haal het zelf wel...

JAANTJE.

(loopt Jules na).

Nee, nee, mijnheer, dat zal ik wel doen.

(af).

Achttiende tooneel.
Mina, de heer en mevr. Meeuwsen en later Jules. Nog later Jaantje.

(Mijnh. en Mevr. M. komen verschrikt op, beiden met halflosgemaakt voetverband bij lange enden achter zich aansleepend).

Mijnh. en Mevr. M.

(tegelijk).

Kind, wat scheelt je...

(Jules komt binnen met glas water... Tableau). Jules kijkt ten hoogste verbaasd van Mijnh. en Mevr. Meeuwsen naar Mina).

MINA.

(barst in lachen uit).

O, ik kan me niet meer goed houden... 't Is te mooi... Pa, Ma, help me toch, vertelt U Jules alles... O... o... o... ik kan 't niet...

(giert 't uit)...

JULES.

God, zegt U toch eens iets... Wat is dat nou allemaal...

Mevr. M.

(tot Mina).

Bedaar nu kind...

Mijnh. M.

(streng).

Mien, lach niet zoo idioot... maak dadelijk verder dien boel van mijn lijf...

Mevr. M.

Hé, Mientje...

(tot Jules).

Jongen kijk, dat kind wou je verrassen, zie je...

JULES.
Mij verrassen, waarmee?...

Mevr. M.
Met, met d'r kennis en bekwaamheid in 't verbinden...

(tot Mina)

God kind, zit nou niet zoo dol te lachen... vertel jij 't nou maar duidelijker... O, Heere, Heere, help me toch van die stijve verbanden af...

MINA.
Kom hier moedertje...

(zoent haar en begint haar te helpen).

Mijnh. M.

(tot Jules).

En jij helpt mij... Heb je geen instrument bij je om roetsch, in eens alles door te snijden...

JULES.
Maar... is er dan geen gasontploffing geweest?...

(Allen lachen)

Nee...

JULES.
En is U dan niet gewond?

Mijnh. M.
Zeg...

JULES.
Nou ja, ik ben er gewoon suf van. Hoe komt U dan zoo?...

(begint verband los te maken).

Mijnh. M.
Dat is jou aanstaande vrouw... Pas op jongen

(maakt met duim teeken van onder den duim komen).

Die windt ze allemaal om d'r pinkje...

Mevr. M.

Man, man...

Mijnh. M.

Laat mij nou uitspreken... Dat kind denkt haar liefde voor jou niet beter te kunnen toonen dan door op een verbandcursus wijsheid op te doen, waarmee ze jou later controleeren wil.

(Jules en Mina willen op elkaar toeloopen, doch mijnheer M. dreigt):

Nee, hier, vooruit aan jelui werk...

(voortgaande)

en nou is die lieve goeie sul van een vader gewoon overrompeld... maar de drommel hale alle verbandcursussen, als 't me ooit weer gebeurt.

(Jules en Mina klaar met verbanden los te maken; Jaantje komt op, en zegt in de deur)...

Juffrouw, ik hou 't niet meer uit... asjeblieft, als 't U 't zelfde is, maak dan maar liever een verband om mijn vinger... Op mijn hoofd is 't te broeierig.

Gordijn.

Varia

I.

Het beroemde Engelsche Weekblad Punch denkt over de Vrouwenquestie, en over de wijze waarop hedendaagsche moeders hun plicht nakomen, als ondergeteekende. Getuige het onderstaande gedeelte: *Uit het dagboek eener moderne vrouw:*

'*..... In het park ontmoette ik zoo'n aardig kind*, *dat ik niet kon nalaten*, *haar eens flink te kussen... Toen ik het kindermeisje vroeg*, *wie de ouders waren*, *vernam ik - zonderling genoeg - dat het mijn eigen dochtertje was. Ik vroeg of ik nog meer kinderen had*, *en hoorde dat ik er nog twee bezat*, *even lief als dit. Vreeselijk aardig te denken dat men zulke*

snoezige kleintjes heeft! Ik ga stellig eens naar de kinderkamer - die zullen wij toch wel hebben - om de anderen ook eens te zien. Ik zal wat speelgoed meenemen - ik geloof dat kinderen daar nogal van houden - maar ik weet niet wat ze zoo al hebben. Misschien is het veiliger, wat chocolaadjes mee te nemen.

..... Apropos, die onaangename man dien ik een paar dagen geleden in de hal ontmoette, blijkt mijn echtgenoot te zijn. Ik was hem heelemaal vergeten. Gisteravond werd hij mij in den schouwburg gewezen.

..... Vanmiddag de kinderen bezocht. Een heel avontuur geweest. Eerst een heele poos rondgedwaald. Geen gedachte dat mijn huis zoo groot was. Eindelijk kwam ik terecht in de keuken, en vond daar een heel vriendelijk meisje, die aanbood mij de kinderkamer te wijzen. De kinderen waren eerst een beetje schuw, maar weldra waren wij goede maatjes. Zij wilden weten waar ik woonde en hoe ik heette. Een van hen scheen zich nog te herinneren, dat zij mij een heelen tijd geleden wel eens in huis ontmoet had, - zeker toen kinderen nog in de mode waren. Ik kon niet lang blijven, want in de kinderkamer schijnt men niet gewend aan sigaretten, en ik moest naar de Club om bridge te spelen.[1] *Als ik het wat minder druk heb, kom ik zeker eens terug. Alleraardigste kinderen!*'

Dat klinkt nu heel grappig-'overdreven' - zullen de schuldige moderne moeders natuurlijk verklaren. Maar als men ziet hoe het in de *werkelijkheid* toegaat, dan is het heusch niet zoo 'overdreven' als 't wel lijkt. Zoo ken *ik* er eene, die, toen haar kleine jongen zijn eersten verjaardag vierde, daarvan zóó weinig werk had gemaakt, (zij is rijk, en gaat véél uit, en geeft veel diners), dat géén der bedienden-in-huis *wist* van een feestdag, zoodat zij mij verwonderd afvroegen *wat* het geschenk, dat ik 't ventje kwam brengen, 'beteekende,' 'waarom het iets kreeg'? Meermalen heb ik hen, die in de gelegenheid waren de 'opvoeding' en jeugd dezer rijkeluis-kinderen, van nabij gade te slaan, schoonmaaksters, leveranciers, dienstmeisjes, met mededoogen hooren zeggen: 'Beter arm, zooals wij-lui-kinderen, en een beetje vroolijkheid, een beetje gezelligheid om je heen, dan op zoo'n manier rijk als die stumpers. Wat zien deze kinderen van hun ouders, niets!! Ze mogen niet eens aan tafel eten; ze zitten den ganschen dag bij de kinderjuffrouw, en moeten doen wat die goed vindt; ze hebben noch aan hun jeugd, noch aan hun ouders ook maar het minste geringste!' - Zoo spreekt de allernaaste omgeving van dit zeer hedendaagsch soort 'moeder', die men aller-stichtelijkst kan hooren spreken op 'jours' enz. van haar 'opvoedings-methode' en haar 'verantwoordelijkheids-besef', en wat dies meer zij.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II. Aanbeveling Pensions.

M[lle] E. Demole directrice van een pension voor jonge-meisjes te Geneve, (Villa Les Pervenches, chemin Liotard 29), verzoekt mij ter kennis te willen brengen van de abonnee's en lezers van de Holl: Lelie, dat zij zich belast met de opvoeding van jonge meisjes, op wetenschappelijk zoowel als op muzikaal gebied, en dat zij met hare ouders een groote villa te Geneve bewoont, in de onmiddelijke nabijheid van alle plaatsen waar comedie-voorstellingen en concerten worden gegeven, of waar men

1) Noot Red:
Dat is een hedendaagsch kaartspel, waaraan de Eng: dames verslaafd zijn.

voordrachten van wetenschappelijken aard houdt. Zij zal van 5 tot 21 Sept. in Holland zijn, bij Dr. G. van der Kaay Beltstraat 24 Utrecht, bij wien alle inlichtingen zijn te verkrijgen. - Bij hare terugreis is zij gaarne bereid leerlingen, die men haar zou willen toevertrouwen, onder hare hoede mee te nemen. - Als een bijzonderheid schrijft zij mij, dat hare eerste pensionaire een Hollandsche is geweest, die thans tot hare intieme kennissen behoort -.

Persoonlijk ben *ik* niet bekend met Mlle E. Demole, doch aan het hierboven opgegeven adres van Dr. van der Kaay kan men alle gewenschte inlichtingen verkrijgen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

C.W. Het aangeboden stukje wil ik plaatsen; presentex: en honorarium ontvangt gij na de opname.

Frada. De wedstrijd-bijdrage kwam nog net intijds. Een novelle is een méér afgewerkt iets, een méér voltooid verhaal, dan een schets. Een novelle is een geheel, een schets slechts een omtrek, een los daarheen geworpen iets. - Ter beoordeeling moogt gij gerust altijd iets zenden. Over die questie van vriendschap tusschen man en vrouw denk ik wel eenigzins zooals gij; vandaar ook dat ik geen lust had te voldoen aan het telkens herhaald verzoek van nu deze dan gene abonné of abonnée, om ook *mijn* meening te zeggen op dat punt (zie mijn hoofdartikel over Vriendschap, Lelie van 9 Nov. jl). Maar zeker is het dat deze zaak bijzonder véél belangstelling heeft gewekt in allerlei kringen en bij allerlei menschen, zóó zelfs dat de in Indië uitkomende *Echo* hetzelfde onderwerp: Is vriendschap tusschen een man en een vrouw bestaanbaar of niet, heeft overgenomen uit de Holl: Lelie, om er haar lezers ook nog eens mee bezig te houden.

Hotspur Vriendelijk dank voor Uw briefkaart-portret. Aardig van U om aan mij te denken!

M.L. Particulier antwoorden doe ik niet dan bij hooge uitzondering. Als gij het bewuste schetsje niet kunt omwerken met een levendigen boeienden stijl, maak er dan een beschouwing, een artikel van. Zoo als het nu is, is het een te dor en te droog iets. Het thans gezonden stukje is van stijl beter, maar te onbeduidend van inhoud. Het versje doet mij denken aan de gelegenheidsgedichtjes van Beets en anderen, op de eerste tandjes en de eerste wandelingen hunner kinderen, of op den verjaardag van hun vrouwen, etc., etc. Bij groote dichters kunnen zulke huiselijke aardigheden er wel door, al vind ik het altijd jammer, dat zij alles van dien aard laten drukken, al is het ook nog zoo onbeduidend. Maar als men nog maar een begin-dichter is, moet men zulke spelerijtjes nog niet aan anderen laten zien, dan aan hem of haar voor wien 't bestemd is. Voor Uw ‘Meisje’ is 't een heel leuk versje, voor het publiek is het slechts rijmelarij. - Ik zond U alles reeds terug. -

M.E.F. Vertalingen worden opgenomen, mits nog niet elders verschenen, en mits niet te lang voor een Weekblad. Echter moet ik U doen opmerken, dat er zooveel copie is van dien aard, dat ik slechts bij uitzondering van nietabonnés vertaald werk aanneem, vooral als het is een novelle of schets. - Het bewuste stukje dat gij inzendt is eigenlijk een soort verhaaltje met een strekking, en kan dus alleen maar worden opgenomen in de rubriek: Ingez: stukken.

E. Osles. Ik wil dit gaarne plaatsen. Uw stijl vind ik goed, en Uw zeggingswijze dichterlijk.-

Ro. Met heel veel dank voor Uw schrijven - dat mij wel degelijk véél plezier deed, omdat ik U al héél lang had gemist onder mijn correspondenten - juist *U*, mejuffrouw Ro, die denkt dat ik zóó gauw vergeet eene die me zóóveel toevertrouwde, - moet ik U eens even er op attent maken dat gij U gansch en al vergist, wanneer ge meent dat 'vrouwen zoo weinig doen aan visschen', en daaruit het gevolg trekt 'dat ze minder wreed zijn dan mannen.' - In *ons* land, waar sport niet zoo druk beoefend wordt als in het buitenland, mogen ze misschien nog niet talrijk zijn de visschende dames, in het buitenland doen ze er even begeerig aan mee als de mannen. Françaises en Engelsche ladies wijden een groot deel van hun tijd aan dit 'genoegen.' De *Vie heureuse* gaf nog onlangs een menigte photographieen van de grandes dames van Frankrijk, die aan den visch-sport doen. Queen Alexandra, die de Engelschen ons zoo graag afspiegelen als het toonbeeld van vrouwendeugd, gaat elken zomer in Schotland op de zalmvangst, en op haar voetspoor volgen haar dochters; Victoria en the Duchess of Five en gansch een schare van andere high-life damès. Jagen is evenzeer een bekende dames-liefhebberij in Frankrijk en Engeland beide. Daarom, wat wreedheid betreft, geloof ik dat man en vrouw elkaar niet veel toegeven. Wreedheid is een den mensch ingeboren leelijke eigenschap. Het dier is veel minder wreed dan 'de Koning der Schepping,' de mensch. Een dier wordt boos uit zelfverdediging, of mishandelt een ander uit begeerte, uit honger, zooals b.v. de kat de muis vangt. Maar de mensch vischt en jaagt, niet om zich te voeden, daarvoor zijn de broodjagers en de brood-visschers, maar louter om het plezier van te martelen, van zoo'n haas te zien vliegen in doodsangst, etc. Bekend is de wreedaardige wijze waarop sommige gekroonde hoofden het wild vóór zich laten drijven, om het af te slachten van heel nabij, - wat dan heet: *jagen!* Zoo herinner ik mij een plaat, van den ouden overleden Keizer Wilhelm I, die in mijn kinderjaren in verscheidene duitsche tijdschriften de rondte deed, waarop hij werd afgebeeld zittend op een stoel, omdat hij voor jagen te oud werd, en de herten, die langs hem heenrenden, in het voorbijgaan treffend, zoodat er op de bewuste plaat verscheidene om hem heen, dood-lagen. Dergelijke barbaarsche genoegens van een ouden man vonden de Duitschers zóó mooi, dat ze er extra-afbeeldingen met gezwollen onderschriften van in de wereld zonden. - Uw versje daarover, over die vischvangst, heb ik reeds in ditzelfde nommer geplaatst. Het andere lijkt mij minder goed gelukt, de maat is wat héél vrij. 't Spijt mij dat juist *dat* versje, dat gij zoo vriendelijk waart aan mij op te dragen, zulk een ongelukkig papier-korf-graf moet treffen; maar, al is de inhoud zeer goed-gevoeld, devorm lijkt mij onverdedigbaar.

G. Hartelijk gelukgewenscht met de verandering; ik hoop dat het nieuwe leven naar Uw zin zal zijn. Het honorarium ontvingt gij dus, en deed U genoegen? Daar ben ik blij om. Zeker zoo'n 'Brief' moet gij maar eens zenden. Het versje plaats ik, maar zonder die bij-opdracht van U. In het algemeen is het óók waar, en we willen die zaak nu maar laten rusten.

Nagekomen Correspondentie.

J.B.N. te S. Vriendelijk dank voor Uw navolging van G. van der B., met die mooie verzameling briefkaarten. Wat ziet die woonplaats van U er aardig uit!

J.L. Ik vrees dat het bewuste stukje is vernietigd. Het had noch ingesloten postzegel, noch eenig ander bewijs dat de schrijfster abonnée was, zelfs geen nauwkeurig adres, waarheen ik mijn antwoord kon zenden. Het spijt mij zeer nu ik zie dat zij Uw dochter is, waar ik mij U zeer goed herinner uit Uw vroeger schrijven. Laat zij nog eens iets inzenden, een 'brief" uit Engeland b.v., of zoo iets. Dit was te kort om over te oordeelen. Ik wil gaarne nog eens iets van haar lezen. Vriendelijk dank voor Uw instemming met Geloof en twijfel, Vrije Liefde, etc.

Mevr: ds: K. te H. Ik zond U het gevraagde reeds terug. Voorloopig veel dank voor Uw brief, dien ik beantwoord in de volgende Lelie; ik vind het altijd prettig als mijn lezeressen en lezers mij hun wenschen en meeningen kenbaar maken.

Vesta. Uw brief wordt in het e.v. nommer beantwoord.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.
Sluiting red: ged:

20 September 1905.
19te Jaargang.
No. 12.

Hoofdartikel
Gelukkig-maken.

'Het is ook zeker Uw doel om het menschdom gelukkiger te maken'? - Aldus schreef me voor eenigen tijd een correspondente, die ik beloofde, dat ik haar in een hoofdartikel zou antwoorden op dat ééne bepaalde zinnetje. -

Want, juist dat zinnetje, geschreven door de hand eener vrouw, trof me zoo bijzonder, als een uiting van den hedendaagschen tijd, van den geest der hedendaagsche vrouw in het bijzonder. -

'Het **menschdom** gelukkig maken'. Excusez du peu! - Wie *kan* dat, wie ver*mag* dat; dan alleen zij, die staan aan de spits, die geroepen zijn te regeeren over millioenen, of wel, die, door hun gansch buitengewone gaven, hun geheel-zeldzame talenten, geschapen werden tot Koningen en Keizers naar den geest!

Maar het is zoo gansch en al een 'Schlagwort' van onze tegenwoordige, op-zich-zelf beschouwd zoo nietige en zoo weinig-beteekenende menschjes, om te spreken van: 'De belangen der maatschappij,' 'Het heil van de wereld,' 'Het geluk van het menschdom,' etc., etc. Alles moet in het groot; alles geschiedt, niet voor het alledaagsche, kleine leven, maar met het oog op 'Het heelal,' op 'De toekomst,' op 'Het menschengeslacht,' weet ik wat al fraais meer. En ondertusschen vergeten deze met zooveel groote woorden schermende, en het zich dikwijls te goeder trouw heel druk makende menschen gansch en al, dat de meesten onzer, verreweg de meerderheid van mannen en vrouwen beide, niet in staat is en niet de gelegenheid heeft om zich met 'het menschdom' en 'de maatschappij' en 'de toekomst' te bemoeien, en dientengevolge vrij wat méér nut zou scheppen, en vrij wat meer wezenlijks zou tot stand brengen, als zij zich wilden bepalen tot het eigen kleine kringetje, de eigen omgeving, de eigen naaste plichten; want *daardoor*, dóór dat zegen verspreiden en welvaart en vrede en geluk in de eigen, onmiddelijke omgeving, werkt men immers indirect terug op de groote, algemeene maatschappij, op de wereld, en de toekomst. Elke moeder, die van haar eigen zoon, haar eigen dochter, een bruikbaar en gelukkig mensch weet te maken, schenkt dáárdoor aan de

Staat, aan de maatschappij van straks, een steun en een houvast; hoe méér zulke steunen en houvasten er worden gevormd in de schijnbare onbeduidendheid en schijnbare alledaagschheid van kinderkamer en huiselijken kring, hoe méér 'Het menschdom' daarbij wordt gebaat. Elke vrouw, die haar man weet te helpen in den levensstrijd, die hem terughoudt als de verzoeking hem nadert, hem rugsteunt waar tegenspoed of teleurstelling hem treft, hem met hare sterke schouders schraagt in die oogenblikken van levensmoeheid of versaging, die zijn carrière, zijn maatschappelijke omstandigheden, wellicht over hem brengen, zal daardoor op hare wijze méér bijdragen tot het 'geluk verspreiden aan het menschdom,' dan wanneer zij begint met haar naastbijliggende echtgenoote-plichten te verwaarloozen, en daardoor in haar man misschien laat te gronde gaan een bruikbare kracht voor het algemeen, die door hare tijdige hulp wellicht te behouden ware geweest voor de maatschappij; terwijl zij zich nu versnippert in het naloopen van allerlei maatschappelijk werk en maatschappelijke plichtjes, welke haar niet van noode hebben, en zònder haar ook wel zouden worden volbracht door duizend anderen.

En hetzelfde geldt evenzeer voor de ongetrouwde vrouw. 'Het menschdom' te verbeteren of gelukkig te maken is heusch geen taak of geen zaak voor iedereen, en jan en alleman. Daartoe moet men *en* in bijzondere levensomstandigheden verkeeren *en* beschikken over gansch bijzondere gaven van hoofd en hart, van verstand en van gevoel *beide.* Maar, hier en daar een *enkelen* gelukkig maken, en trachten het lot van diegenen die op onzen naasten levensweg zijn geplaatst, wat zonniger en vroolijker en blijer doen zijn dan het zou zijn geweest *zonder* ons, zie *dat* kunnen we allemaal, en mij dunkt, *als* we dat doen, als we, al is het maar één mensch of menschje een klein beetje geluk hebben weten te geven, dat zonder ons niet zijn of haar deel ware geweest, dan doen we dáárdoor al héél veel, dan bereiken we door dat op zichzelf weinige toch mede het gróóte doel van 'Het menschdom gelukkig maken,' dat voor de méésten onzer véél te ver verwijderd is om er zoo direct naar te kunnen streven.

Zie, daarom moest ik ook glimlachen, toen mijn correspondente *mij* daar opeens belastte met die opdracht, 'mir nichts, dir nichts' van: '*Het menschdom* gelukkig maken.' Want, mijn lieve mevrouw, *ik*, in 'meine Wenigkeit,' beeld me heusch niet in, dat *ik* het ooit zoo ver zal brengen van 'Het menschdom' te helpen; ik ben in de maatschappij maar gezet op een bescheiden plaatsje en als ik op dat plaatsje mijn taak *goed* wildoen, dan blijft er heusch nog juist genoeg tijd over, niet om mij te wijden aan 'Het menschdom,' en aan 'De maatschappij,' en aan 'Het heil van ons allen,' maar om een béétje gezelligheid en licht en vreugde te verspreiden in mijn allernaaste omgeving; hier een ziekenbezoekje, dat mij wacht, daar een brief die niet kan worden uitgesteld, omdat het geldt een dien goed voor me is, of die mijn raad vraagt, of dien ik moet toonen dat ik deel in zijn of haar vreugde of smart, ginds weer een arme, dien ik beloofde wat kleeren of wat eten of wat geld; bovenal echter heb ik mijn tijd noodig, om hen, die het leven op mijn weg plaatste, mijn beide huisgenooten, vriendin en dienstbode, zooveel mogelijk te geven liefde, vertrouwen, belangstelling, en dáárdoor geluk. En nu stel *ik* voor mij het *mij* zoo voor, dat ik, op mijne wijze, óók bijdraag tot het-gelukkig-maken van 'Het menschdom,' als mijn vriendin zich in haar samenwonen met-mij gelukkig voelt, of als onze Marie in haar dienst bij ons een prettig en tevreden leven leidt. Want zijn ook deze twee geen menschen? Behooren zij-ook niet tot het groote raderwerk, dat heet in zijn geheel: *Het menschdom?* En als zij zich gelukkig en bevredigd voelen, is er dan geen kans,

dat die stemming van hen, op hunne beurt, zij het dan ook indirect, weer ten goede zal komen aan ‘de maatschappij’, waarin zij-beiden dan weer op hunne wijze zullen uitoefenen, in *hun* naaste omgeving, een goeden invloed. Als onze Marie een ‘slechten dienst’ heeft, en moet zwerven van de eene naar de andere, komt dan haar gebrek aan geluk niet indirect neer op hare ouders, die *thans*, wat haar betreft, zonder zorg kunnen zijn; maar in het andere geval zich om harentwille zouden moeten kwellen op hun ouden dag met arbeid, om haar te onderhouden? Of, als het samenwonen met mijn vriendin-huisgenoote haar onbevredigd liet, omdat ik altijd leefde voor ‘de maatschappij,’ zou zij dan niet behooren tot die eenzamen en zoekenden, die zonder liefde te kunnen geven of te mogen ontvangen door het leven moeten gaan; terwijl het haar thans gelukkig maakt en

vroolijk, dat wij beiden elkaar liefhebben en elkaar behoeven; zij mij, en ik haar.

Ja-zelfs van onze honden, - al behooren die niet tot 'het menschdom,' ze behooren dan toch in elk geval tot het geschapene, - durf ik zeggen, dat het beter is hen wat te vertroetelen, wat te bederven, wat te liefkoozen, dan voor zoo-iets alledaags geen tijd te hebben, in uitvliegen naar alle mogelijke bezigheden 'ten nutte van het algemeen', van 'het heelal'; beter is het, hun voor een mensch die werken moet dikwijls heel hinderlijk schreeuwen en blaffen te verdragen, en geduld te hebben met hun honden-gebrekjes en hun honden-vernielzucht, dan om zich heen te verlangen diepe stilte en ongestoorde orde en netheid, om te midden daarvan te peinzen - heel gewichtig en mijnentwege heel waar -, over het 'algemeen welzijn,' en het 'heil van ons allen', etc. Want, zooals een aardige fransche koopman in Menton tot me zei, toen ik *Benjamin* in triomf ronddroeg in mijn armen, elken dag dikker en gezonder wordend na zijn redding: 'Nu is er ten minste *een* hondje méér gered voor de ellende van het zwerven op straat'. - En is dat niet veel beter en veel nuttiger, veel meer *daad-werkelijk* helpen, dan steeds alles in het *groot* willen tot stand brengen, en in het *algemeen* willen verbeteren -?

Als ik zie op al die hedendaagsche 'nieuwe' menschen - en de vrouwen nemen onder hen een eerste plaats in - die steeds bezig zijn over het verbeteren van 'de maatschappij', en het 'gelukkig-maken van het menschdom', en die, al redeneerende dáárover hun werkelijke kracht tot goed doen in kleineren kring versnipperen en ontzenuwen, dan moet ik steeds denken aan twee mijner bekenden, die -, mij corsetloos tegentredend, tot mijn verbazing, omdat ze nog al prijs pleegden te stellen op hun goed maar zwaar-ontwikkeld figuur, - verzekerden hoe ze dit offer brachten aan 'Het toekomstige kind'. Op mijn lachend antwoord: 'Jullie mannenhaatsters denkt immers niet aan trouwen,', - werden ze boos, en zeiden, dat zij-persoonlijk ook volstrekt niet om *hunnentwille* handelden, maar 'om het algemeen welzijn,' om 'een voorbeeld te geven aan "moeders." -'

Ik geloof heusch, dat die twee wereldverbeteraarsters het eerlijk en goed meenden, met hun 'voorbeeld-geven'; maar ik geloof óók, dat geen enkele moeder of aanstaande echtgenoote zich zal laten leiden of raden in het corset-dragen of niet-dragen ter wille harer komende kinderen, door het 'voorbeeld-geven' van een paar ongehuwde, nietmeer jonge juffers. Door zulk bemoeien met wat niet op onzen weg ligt, maken we niet alleen ons zelf belachelijk, en bereiken volstrekt niet het beoogde doel, maar, wat erger is, we verwaarloozen ondertusschen onzen naasten plicht, onze eigenlijke bescheiden taak, en zien, al zoekende naar den grooten baan, die slechts voor enkelen bereikbaar is, en die voert tot het gelukkig maken van 'Het menschdom,' over het hoofd de kleine enge zijwegen, welke ten slotte óók mede helpen daarheen voeren, en voor de zwakke en begrensde krachten van de meesten onzer alléén geschikt zijn om te bewandelen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Februari 1904.

I.

Waar ik ook ben, in wat menschengewoel

Altijd omzweeft mij dat zalig gevoel

Dat een kind gaat ontvangen het leven van mij,
Dat straks wordt geboren, mijn kind van den Mei.

En ik buig mijn hoofd met diep ontzag
Voor de groote taak die 'k beginnen mag.

Och.... of niet die taak te zwaar zou zijn....
Maar ik denk aan den vader van 't kindje mijn.

Hij zal met mij deelen dat groote werk.
Nu voel ik gesteund mij zoo veilig en sterk.

Bewaken met liefde, oneindig groot,
Het kind dat gevormd wordt in mijn schoot,

Te leiden dat zieltje zoo rein, zoo zacht,
Dat is het werk dat ons samen wacht....

Augustus 1904. II.

Nu heb ik niet meer
Gedachten zwaar,
Nu ben je enkel
Mijn kindje maar,

Dat kraait en trappelt
Zoo vroolijk, blij:
Mijn kleine ventje
Zeg, ken je mij?

Nu streel ik je voetjes
Zoo warm en zacht,
Nu kus ik je snoetje
Dat vriend'lijk lacht

Een mollig lijfje,
Twee handjes klein,
Zou iets ter wereld
Zóó snoesig zijn?

Mijn kleine kleuter,
Eens word je groot,
Maar hoor eens, kleintje
Op moeders schoot

Hóe groot en hóe wijs
Je later zijt
Voor moedertje blijf je
Een kind altijd!

A. DE GR. W.

Gūdrūn door M. Stok.
(Vertaalster van Het Kind en Benjamin door Karin Michaélis.)

Op uitnoodiging van den grooten Deenschen bierbrouwer, de Maecenas Carl Jacobsen, was Kees van den Arend naar Kopenhagen gekomen om zich daar geheel op de hoogte te brengen van de nieuwste uitvinding op 't gebied van de gistbereiding. Gedurende drie weken had hij onafgebroken van den morgen tot den avond gewerkt en had slechts weinig deelgenomen aan 't mondaine Kopenhaagsche leven, dat zich des zomers bijna uitsluitend concentreert in het wereldberoemde Tivoli, met zijn oneindige verscheidenheid van concerten, comedies, operettes en pantomimes. - Nu had hij zijn doel bereikt en moest zoo spoedig mogelijk terug naar het vaderland, om zijn nieuwverworven kennis vruchtbaar te maken in de groote brouwerijen van zijn vader te Maastricht.

Ook kon hij weldra bruiloft houden met de dochter van een van zijn vaders collega's, een jong meisje, dat, hoewel niet zóó mooi als Kees wel had kunnen wenschen, een prettig innemend uiterlijk had met haar vroolijke oogen en kuiltjes in de blozende wangen. Kees placht zijn wenkbrauwen even te fronsen wanneer hij aan haar en den vastgestelden huwelijksdag dacht. Oorspronkelijk waren het de ouders, die het geheel op touw gezet hadden; Kees had zich willig laten leiden en nu in zijn drukke arbeidzame leven was hij eigenlijk heel tevreden met het vooruitzicht deze waarlijk levenslustige jonge vrouw altijd bij zich te zullen hebben, altijd haar vriendelijke zorgen en vroolijk gebabbel te zullen vinden, wanneer hij moe was na den langen drukken dag.

Den laatsten dag van zijn verblijf te Kopenhagen, zou hij bij Carl Jacobsen dineeren, maar had deze tegen hem gezegd: ‘U moogt in geen geval van hier vertrekken zonder Thorwaldsen-museum en de “Dyrehave”, de bosschen langs den Sond gezien te hebben. We eten eerst om 7 uur, besteed uw tijd dus goed!’

Kees volgde den hem gegeven raad en tegen vijven had hij het grootste gedeelte van zijn sight-seeing achter den rug; het Thorwaldsen-museum met zijn grootsche verzameling beelden, alle door dezen eenen meester vervaardigd, die in zijn eenvoudig

graf te midden van zijn werken rust; het vriendelijke badplaatsje Skodsborg, met diep in het bosch het stille Bollemoeras en hij bevond zich nu midden op de Eremitagevlakte die hem - iets zeldzaams voor hem - tot poëtische gedachten inspireerde. En hij liep op de hem eigen onbeholpen manier te dichten over de prachtige kroonherten met de ontelbare hinden, over de hagedoornen in hun witte bloeikleed, de reusachtige eeuwenoude beuken, het witte Slot, dat daar in zijn eenzame majesteit ligt, uitziend over de glooiende grasvelden aan zijn voet, tot waar ze glijden in den blauwen Sond met de witte zeilen, die als vlinders over 't water zweven - liep te dichten ‘op ad Dore ned ad Stolper’ zooals de Denen zeggen, totdat hij plotseling midden in een regel ontdekte dat het laat was geworden en hij nog ver van het station was. Hij spoedde zich voort, sloeg een verkeerden boschweg in, moest zijn kaart raadplegen, maar zenuwachtig door de gedachte dat hij te laat aan 't diner zou komen, greep hij al weer mis en eindigde bij een breede sloot, waar hij geheel radeloos om zich heen keek.

Geen levend wezen te zien. Hij dacht er over naar de Eremitage terug te keeren en vandaar regelrecht naar den Sond te sturen, dan wist hij tenminste waar hij was.... toen hij ineens iets lichts ontdekte, verreweg tusschen de boomen. Met een flinken sprong was hij over de sloot, ging recht op de lichtplek af en een oogenblik later stond hij tegenover.... zijn noodlot.

Dat's te zeggen, hij stond tegenover twee jonge meisjes wier lichte parasols hem zijn laatste vleugje moed hadden doen behouden; er wàs nog hoop voor het diner. Uiterst

beleefd nam Kees zijn Panamahoed af en, indachtig aan zijne ervaring, dat de meeste Denen geen Fransch verstaan, wat hij als Maastrichtenaar het makkelijkst sprak, vroeg hij in 't Duitsch, en toen ze dat niet schenen te verstaan in het Engelsch naar den weg naar 't Klampenborg-station. Als alle Deensche jonge meisjes begrepen ze 't Engelsch dadelijk en antwoordden beide te gelijk, dat hij maar dien weg daar rechts moest inslaan en dan maar rechtuit en op 't laatst nog eens links af. Hij had nog alle tijd. Ze zouden hem overigens den weg wel wijzen!

Het was een vreemd, maar volstrekt geen vervelend geval. Het waren alleraardigste jonge meisjes, beide lichtblond met lieve gezichtjes. Kees lang en slank met een mooie bruine snor boven een rij parelwitte tanden; de lucht was blauw, de zon scheen blij op hen neer en het gesprek was onder zulke gunstige omstandigheden levendig en geestig, vooral daar het gevoerd moest worden in eene taal, die hun alle drie vreemd was. Allereerst vroegen de meisjes of de Hollandsche meisjes mooi waren, ze hadden altijd gehoord, dat ze zoo'n prachtige teint hadden, maar Kees verzekerde haar dat hij nergens, heusch nergens, zooveel mooie meisjes had gezien als in Kopenhagen. ‘En’, voegde hij erbij met een bewonderende blik op de eene, zulk prachtig blond haar als hij hier gezien had, was in Holland nergens te vinden.’ Ze vroegen verder of hij Tivoli had gezien en Lange Linië en Thorwaldsen en wat wel het meest indruk op hem had gemaakt.

Kees antwoordde dadelijk, dat van al het schoons dat hij gezien had in Denemarken, de ‘Dyrehave’ en wat hij daar ontmoet had het mooist was.

‘Ja niet waar’, zeiden ze enthousiast en hielden zich alsof zij het niet begrepen hadden,... ‘gelooft u dat men ergens ter wereld zulke prachtige beuken en zoo'n idyllische natuur heeft?’

‘U heeft gelijk, u heeft gelijk’ antwoordde hij, ‘idyllisch, dat is het woord, heel Denemarken is een idylle en gelukkig degenen die altijd in die idylle kunnen leven.’

En in 't Hollandsch nu, begon hij wat van den onzin dien hij straks samengeflanst had te declameeren en daar zij er geen woord van begrepen, vonden ze 't erg mooi en meenden dat Hollandsch een prachtige taal moest zijn. En ze hadden nog wel gehoord dat Hollandsch zoo leelijk was.

Zoo schertsten ze voort, lachend en schaterend, met een tikje flirt, gedurende de twintig minuten die ze noodig hadden om het station te bereiken. En eerst toen ze reeds voor het loket stonden, begreep Kees waar hij was en waar hij heen moest. Verlegen keerde hij zich om naar de jonge meisjes en wilde blozend een woord van dank uitbrengen toen diegene, die het minst gesproken had het laatste gedeelte van den weg, plotseling een roos uit haar ceintuur nam, ze hem overreikte, terwijl ze in bijna correct Fransch zei: ‘Wilt u deze roos meenemen als een blijk van dankbaarheid van de Deensche meisjes voor de vleiende gedachten die u van ons hebt en breng het jonge meisje, dat eens het geluk zal hebben uw bruid te worden, een groet van ons.’

Kees werd bloedrood terwijl hij de roos aannam. Maar eer hij zijn tegenwoordigheid van geest weer herwonnen had en begreep wat dit alles beteekende, waren de vogels gevlogen en Kees stond alleen met de roos in zijn hand.

De beide vogels keerden terug naar het bosch en die, welke Fransch gesproken had, zeide: ‘zoo'n beetje Fransche Schwung maakt toch altijd indruk.’ De andere vroeg: ‘Hoe lang heb je wel over die slotapotheose loopen denken. Je imponeerde me gewoonweg.’ Ze antwoordde: ‘De laatste tien minuten’.

Den volgenden dag vertrok Kees naar Maastricht.

Het zou overdrijving zijn te zeggen dat Kees bij zijn terugkomst in Holland geheel veranderd was, want daar had hij een veel te ernstige lakonieke natuur voor. Maar dat er eene verandering met Kees had plaats gehad, daar waren zijne ouders van overtuigd. Geen van beiden toonde echter eenige verwondering, zelfs niet toen Kees om uitstel van den bruiloft vroeg. Vroeger was hij altijd een joviaal kameraad geweest voor zijne vrienden en had 's avonds met hen in de cafés een biertje zitten drinken, nu bleef hij avond aan avond thuis en sloot zich op in zijn eigen kamer, gooide zich achterover op zijn rustbank en lag daar, hij de anders zoo nuchtere praktische Kees - uren lang te droomen en te fantaseeren. Natuurlijk weefden al zijn droomen zich altijd om een jong mooi meisje - dat steeds mooier en mooier werd in zijn fantasie - en dat hem, glimlachend, onder een blauwe etherlucht vol fonkelenden zonneschijn, een roos van haar boezem gaf. En dan liep hij naar zijn schrijf-

tafel en haalde uit een geheim laadje de verwelkte roos te voorschijn, die hij zuchtend kuste en liefkoosde. Zijn verliefde dweperijen verstoorden gelukkig zijn nachtrust niet in 't minste. -

Zoo verliep ongeveer een jaar. Maar toen besloot zijne moeder op een goeden dag de zaak eens in handen te nemen, want men kon het jonge meisje en de ouders niet langer aan den praat houden. Wat was er tusschen beide gekomen? En Kees biechtte eerlijk alles op. Hij had zoo graag willen vergeten, maar hij kon niet.

'Maar genadige Hemel' barstte zijne moeder uit. 'Waarom ga je dan niet weer naar Kopenhagen en breng je jeugdige schoone mee naar huis! Ons zal ze hartelijk welkom zijn.' Kees antwoordde: 'Daar heb ik ook wel dikwijls over gedacht, maar hoe ter wereld zal ik haar terug vinden, ik weet niet eens hoe ze heet of waar ze thuis hoort, ze kan immers uit een van de provinciesteden zijn en toevallig in Kopenhagen gelogeerd hebben.'

'Ga toch maar in ieder geval,' zei zijn moeder.

En Kees vertrok.

Vertrok zonder uitstel naar Kopenhagen, waar hij weer in 't zelfde hôtel trok, waar hij 't vorige jaar gelogeerd had. Spoorde iederen morgen naar Skodsborg, maakte dezelfde wandeling van toen, bewonderde weer de vele herten, de witte bloemenkoepels van bloeiende meidoorns, de oude beuken, ja vond zelfs dezelfde sloot, waar hij het vorige jaar de noodlottige parasols voor 't eerst in 't oog had gekregen. Alles was weer gelijk het toen geweest was, alleen de jonge meisjes ontbraken.

Elken avond bracht hij door in Tivoli. Daar alleen tusschen het drukke gewarrel van die duizenden, waar vreemdelingen van alle wereldhoeken door elkaar woelden, terwijl ze haastig voortijlden van het eene concert naar het andere, van een comedievoorstelling naar een operette in de glazen zaal of naar de grappige openlucht-pantomimes in 't Chineesche theatertje, waar eene reusachtige pauw haar staart als scherm dienst laat doen, of zich stompend en dringend samen drongen om een optocht van Malabaren met de wonderlijkste muziek en voertuigen te zien - daar zonk hij in zijn eenzaamheid tusschen al die vroolijke, genotzoekende menschen dieper en dieper in zijne zwarte melancolie.

Eens op een' avond - er was nu al een week van vergeefs zoeken verloopen - toen Kees diep ter neergeslagen weggevlucht was uit het drukke menschengewoel en zich in een van de met lampions verlichte schuitjes over een geillumineerden vijver rond liet roeien, ontdekte hij op een van de waranda's van het Japansche-theehuisje aan den oever hoe een bedienende chineesch een theeblad neerzette bij een heer en dame en éven wat scherper toeziend, zag Kees dat de heer een kennis van hem was van 't vorig jaar. Blij een bekend gelaat te zien en met een oogenblik van tweestrijd de hem zoo eigen terughoudendheid overwinnend, stapte hij vastbesloten de waranda op en boog groetend naar zijn ouden kennis. Kees liet zich maar al te gaarne aan de innemende jonge vrouw voorstellen en eindigde met, na 'n half uurtje gezellig te hebben zitten praten, zijn hart voor hem uit te storten. Zijn vriend lachte een beetje ironisch, maar de jonge vrouw nam het dadelijk ernstig op en beloofde hem enthousiast haar bijstand. Het jonge meisje moest en zou gevonden worden, in de aarde was ze toch stellig niet gezonken. Dat was juist een kolfje naar haar hand. Goddank, dat er toch nog wat romantiek op de wereld was! Ze sprak er zóó enthousiast over, dat Kees' moed weer opflikkerde en blijmoedig bracht hij hen naar huis, dwars

door de heele stad, naar hun huis aan den Strandboulevard, waar ze een derde étage bewoonden; hij was bijna bang om hen nu weer te verlaten, maar ten langen leste moest hij toch afscheid nemen en wandelde nu langzaam Amalienborg voorbij en wilde, na het groote Kongens Nytoro overgestoken te zijn, juist de mondaine Ostergade, Kopenhagens Kalverstraat, inslaan, toen hij plotseling met een ruk als vastgenageld bleef staan. Dáár op niet meer dan een meter afstand van hem zat zij, samen met twee andere dames voor het helverlichte Café d'Angleterre, door welks openstaande deuren en ramen een zee van electrisch licht en hartstochtelijke Italiaansche muziek naar buiten stroomde, die de voorbijgangers stil deed staan. Daar zat zij en at met een onverstoorbare apteit het eene taartje na het andere, terwijl ze vroolijk rondkeek, haar hoofdje wiegend op de maat van de muziek. Kees' allereerste sensatie was een jubelende vreugde dat ze er niet met een heer zat, toen bekroop hem een vreemde twijfel of het toch geen vergissing kon zijn. Neen, het was stellig hetzelfde jonge meisje dat hij een jaar

geleden in de Dyrehave ontmoet had, hetzelfde lieve figuurtje, hetzelfde blonde haar, dezelfde zachte glimlach, maar zóo mooi als hij haar in zijn droomen had gezien was ze niet. Hij koos een tafeltje uit, vlak bij haar, en wilde juist een whisky-soda bestellen, toen de drie dames opstonden om weg te gaan. Kees stond onmiddellijk op en volgde haar, vastbesloten ze niet meer uit het oog te verliezen. De Ostergade en Vimmelskaftet door, daarna door een paar achterstraten tot ze ten laatste uitkwamen op dezelfden boulevard waar Kees' hotel lag en een groote poort ingingen, bijna vlak tegenover zijn hotel. Kees bleef een tien minuten voor de gesloten poort staan, keek naar 't huisnummer, staarde en staarde het heele huis langs, maar ontdekte niets, niet eens licht in een van de ramen, waarna hij zoo verstandig was ter ruste te gaan.

Den volgenden morgen posteerde hij zich op den uitkijk, onafgebroken van zeven tot twaalf uur, zonder gevolg. Toen nam hij een open motor-victoria en liet zich naar zijne nieuwe vrienden brengen. Wat moest hij doen? De jonge vrouw was dadelijk vuur en vlam en belde ongeduldig aan de telefoon. Als Kees maar wat meer Deensch verstaan had, had hij haar ongeduldig hooren zeggen: ‘Ik ben het Ole. Luister nu goed. Je Hollander is hier, hij heeft het adres van zijn buit ontdekt. Ze woont in No. 27, vlak tegenover zijn hotel. Zoek nu op in 't adresboek wie er allemaal wonen in dat huis en zie dan op de een of andere manier te weten te komen in welke families ze dochters hebben, hoe oud ze zijn, wat voor haar en of er een erg mooie bij is.’ Na een pauze. ‘Of ik wel goed wijs ben? Of ik hoor. Haast je nu vooral en kom om 5 uur thuis met betrouwbare inlichtingen.’ Weer een pauze. ‘Hem ten eten vragen? Nu twijfel ik aan jouw wijsheid, wij hebben immers waschdag en we eten natuurlijk melksoep met beschuiten en dan koud vleesch, daar kan ik hem toch moeilijk op vragen...’

Pauze.... ‘Visch? dat's zoo vreeselijk duur?’ Dan na een lange pauze. ‘Nu ja vooruit dan maar, maar dan moet jij wat wijn meebrengen, we hebben geen droppel meer. Nou adieu dan, Ole.’ (Ringelingeling).

En met onvergelijkelijke grandezza inviteerde ze een oogenblik later den niets vermoedenden Kees voor dien dag ten eten, maar in alle eenvoud natuurlijk. -

Kees was precies op tijd en even over vijven kwam ook Ole, alias kontorchef Larsen thuis, vol van zijn ingewonnen informaties. In de rez-de-chaussé was een winkel, op de eerste étage woonde een wijnhandelaar met twee dochters tusschen de twintig en vijfentwintig, donker of blond, dat wist zijn zegsman niet te vertellen, maar die moesten in ieder geval maar 't eerst onder handen genomen. De tweede étage bevatte een generaal, die eveneens twee dochters had, maar die waren omstreeks de vijftig, die kan men dus rustig voorbijgaan. Op de derde en vierde etage was een pension en hoewel er onder de bewoners een heele schaar vrouwelijke wezens was, was het toch niet waarschijnlijk dat zoo'n jong meisje daar alleen zou wonen. Maar in ieder geval moest de zaak nader onderzocht worden, indien de wijnhandelaarsdochters vervielen.

Het jonge vrouwtje had nu stof genoeg voor haar combinatie-vermogen. De twee jonge meisjes, die Kees het vorig jaar ontmoet had waren natuurlijk de twee dochters van den wijnhandelaar, en de mooiste van de twee was al even natuurlijk een protegée van de generaalsdochters met wie Kees haar dus den vorigen avond voór Angleterre had zien zitten. Morgen moest hij maar dadelijk naar den wijnhandelaar gaan, die zijn kantoor in de Bredgade had en den afloop aan hem telefoneeren. Dat moest hij hun vast beloven of misschien nog beter - want 't was immers niet ver - zelf komen,

om hun van zijn overwinning en geluk te vertellen. Kees sloeg echter een derden uitweg voor, namelijk dat de kontorchef en zijne vrouw bij hem in 't hotel kwamen eten. Het jonge vrouwtje, dat het gelijk alle Deensche dames heerlijk vond in eene restauratie te eten, nam met beide handen deze uitnoodiging aan, zonder zelfs naar haar man's meening te vragen.

Mevrouw Larsen had letterlijk koorts van ongedurigheid den volgenden dag. Aan den eenen kant had ze zoo'n vreeselijke lust in 't diner met Kees, maar dat zou alleen maar gaan als 't mis liep bij den wijnhandelaar, want, won Kees hem maar eerst, dan was er geen twijfel aan of hij zou hem ten eten houden en die invitatie sloeg Kees natuurlijk niet af. Maar aan den anderen kant was ze zoo'n goede hartelijke ziel, dat ze Kees van harte alle mogelijke succes en geluk toewenschte. En ze spande haar wufte hersentjes in van 't oogenblik dat ze ontwaakte met plannen maken, alles voor een knappen jongen man, dien ze anderhalven dag kende. In spanning luisterde ze naar de huis- en

telefoonbel, maar langzamerhand moest ze tot de overtuiging komen dat de expeditie mislukt was. Wat ze in der daad was, want aan tafel vertelde Kees haar, dat de wijnhandelaar dien hij met groote moeite eerst tegen vieren te pakken had gekregen, hem kort en bondig verklaard had, dat zijne dochters geen ontmoeting of een avontuur in de Dyrehave gehad hadden op dat tijdstip, daar ze toen beiden in Zweden bij haar grootmoeder gelogeerd hadden.

Wat moest hij nu doen? De kontorchef hield er zich wijselijk buiten, maar zijn vrouw was des te ijveriger en na twee glazen champagne gedronken te hebben nam ze bout op zich alles in orde te brengen voor ze scheidden. En zoodra ze haar koffie gedronken had, stak ze over naar No. 27 en belde aan in 't pension.

Een oogenblik later zat ze in een kleine salon tegenover de vrouw des huizes, die tot haar groote verbazing niet zoo'n oude vermoeide juffrouw was, maar een jonge, vroolijke, vriendelijke dame, die met zichtbare belangstelling het lange verhaal aanhoorde bij welks einde ze de handen ineensloeg en uitriep: ‘Dat moet Gūdrūn geweest zijn! Maar dat kunnen we dadelijk te weten komen. Ze zit op 't oogenblik op haar eigen kamer en zit zich natuurlijk te vervelen, want dat doet ze altijd op dezen tijd van den dag.

Maar al te haastig moest men toch niet te werk gaan. Eerst moest mijnheer van den Arend geheel zeker zijn van zijn zaak. Hij had verleden avond wel gemeend haar te herkennen, maar het kan toch gebeuren dat men zich vergistte en.... of het niet mogelijk kon zijn dat mijnheer van den Arend hier mocht komen om Frōken Gūdrūn te zien indien het kon zonder zelf gezien te worden.

Over een half uur was het soupertijd, dus spraken de beide dames af dat Kees dan maar moest komen, zijn kaartje naar binnen zenden, zoodoende zou hij in het salon gelaten worden; van daar uit kon hij als de deur open stond in de eetzaal zien.

Overigens vertelde de jeugdige Pensionsmutter nog dat ze een jong, welgesteld meisje was en zij sedert zij twee jaar geleden wees geworden was, hier in 't pension gewoond had, waar allen haar graag mochten.

Op het afgesproken uur trad Kees eenigszins zenuwachtig de salon van het pension binnen. De Pensionsmutter kwam vriendelijk op hem toe, fluisterde een oogenblik met hem, ging daarna naar de eetzaal terug en liet oogenschijnlijk toevallig de deur half open staan.

En daar zat nu geen vijf passen van hem af het voorwerp van zijn innigste verlangen en at onbewust haar ‘Smörrebrōd’ met ei en ansjovis, het eene stuk na het andere.

Het licht viel op haar en Kees verslond haar met zijn bewonderende blikken, terwijl het gepraat van al de pensionaires hem tegen gonsde en zijn hersens als een molenrad door zijn hoofd schenen te dreunen met de groote vraag: Is zij het of is ze het niet? Ben ik verliefd of ben ik het niet! Of ben ik alleen maar niet goed snik? Plotseling keek ze op en antwoordde glimlachend haar overbuurman, dien Kees niet kon zien, maar nù wist hij zeker dat hij haar herkende. Zachtjes sloop hij het salon uit, de trap af, en stak den boulevard weer over naar zijn gasten in 't hotel, waar hij ridderlijk de hand van de jonge vrouw aan zijne lippen drukte, die kleine hand waarin hij zijn leven gelegd had.

Na een klein half uur liet mevrouw Larsen de beide heeren bij hun whisky-soda en stak wreer over naar het pension. Ditmaal was het resultaat dan ook schitterend. Het jonge meisje herinnerde zich het vorige jaar toen ze bij haar oom in Klampenborg logeerde, op een wandeling in 't bosch samen met haar nichtje, een buitenlander

ontmoet te hebben en ze wist ook nog heel goed dat ze hem een roos gegeven had, maar dat deze kleine gebeurtenis zulke gevolgen zou kunnen hebben, daar had ze waarlijk nooit van gedroomd. Intusschen wilde ze hem gaarne nader leeren kennen en werd er dus afgesproken dat ze den volgenden avond beide bij de Larsens zoude komen.

Zoo luidde het verslag dat mevrouw Larsen er van gaf, misschien wel wat opgesmukt door haar levendige manier van vertellen, want in werkelijkheid had Gūdrūn Sōrensen het geheel nogal laconiek opgenomen. Ze kon zich absoluut niet meer voorstellen hoe die Hollander er uit zag en vroeg lachend af hij niet tamelijk onnoozel was, dat hij zoo belachelijk kon handelen. Intusschen maakte 't meer indruk toen ze haar vertelden dat hij tot een van de beste en rijkste families van Holland behoorde en haar andere vriendin de Pensionsmutter met de haar eigene openhartigheid uitriep: ‘Maar Gūdrūn, je was wel gek als je er niet op inging, dergelijke voorstellen groeien waarachtig niet aan de boomen hier in Denemarken!’

Daarop besloot ze erop in te gaan en ging voorloopig ter ruste.

Hetzelfde deed ook Kees in 't hotel, maar voor den eersten maal in zijn leven kon hij niet slapen, wat niemand verwonderen zal, want een dergelijke combinatie van champagne, whisky en een ongelukkige liefde, die plotseling haar geluksster ziet opgaan, kan onmogelijk bedwelmend werken op een normaal mensch.

Den volgenden morgen stond hij vroeg op en maakte een lange wandeling, slenterde langs de meren op Osterbro waar de zeewind die hem tegenwoei de laatste sporen van matheid wegvaagde. En gelokt door de frissche koelte nam hij zijn terugweg over de Langelinië, waar reeds vele wandelaars van het prachtige uitzicht op den Sond liepen te genieten of bij de kleine haven stilstonden om naar de bedrijvige drukte van de roeiers te kijken, die hun gieken en cano's uit de remise droegen en te water lieten, om er daarna in plaats te nemen onder commando van den stuurman, alles met een bijna militaire orde en regelmaat. Dan roeiden ze, gelijkmatig de blauwe oppervlakte van het zachtdeinende water scherend, met een mooien zwenk het kleine haventje uit en 't ruime sop in. Kees, in zijne nieuwe stemming van gevonden te hebben en tòch nog even te twijfelen of het gevondene wel dàt was, genoot van dit alles en wilde juist het paviljoen van de Koninklijke jacht- en zeilclub binnengaan om daar op een van de terassen stil droomend van dit mooie leven te gaan genieten, toen hij ineens een inwendigen schok voelde, want daar, dicht langs hem heen kwamen twee jonge meisjes vroolijk lachend voorbij. Hij keek verward naar haar, herkende Gūdrūn, haar oogen ontmoeten elkaar een ondeelbaar oogenblik, zij scheen geen flauw vermoeden te hebben wiens oogen het waren want met dubbelen ijver vertelde ze schaterend verder, wat haar vriendin bijna deed stikken van het lachen.

Kees bleef onbewegelijk staan, hoorde nog even hun schateren naklinken in zijne ooren, toen keek hij om zich heen, maakte een onwillekeurige beweging met zijne hand alsof hij iets verloren had en 't weer op wilde rapen; ging toen langzaam naar huis terug.

's Avonds was alles feestelijk verlicht bij de Larsens; in een hoek, achter het kleine tafeltje, was de hooge staande lamp met het donkerroode scherm aangestoken en wierp haar warm licht neer over al de vazen met bloemen en de gezellige kleine gedekte tafel waar een fijn soupeetje gereed stond met een mooie kreeftenschotel met verschillende soorten sla, kleine schoteltjes met sardientjes, zalm, garnalen, alle mogelijke soorten worst, tong en vleesch en gehalveerde duiven en als dessert een zelfgebakken taart met aardbeien, heel de eindelooze verscheidenheid van schotels van een Deensche koude tafel. Innig voldaan overzag mevrouw Larsen haar kleine suite, terwijl de kontorchef zenuwachtig op en neer liep. Toen werd er gebeld.

De spanning steeg, wie zou 't eerst komen. Maar 't was slechts een telegram. Haastig brak Larsen 't open. In 't Duitsch stond er: Tot mijn spijt plotseling moeten vertrekken door treurige familieaangelegenheden. Heb dank voor al uwe vriendelijkheid, K.v.d. Arend. -

Tegelijkertijd ging het volgende telegram naar Maastricht: Kom morgen thuis, genezen. Kees.

Kopenhagen, Maart 1905.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Gaarne zou ik over het hoofdartikel van ‘Margo’ (Holl. Lelie van 6 Sept.) mijn opinie willen zeggen en tot op zekere hoogte Lizzie's huishouden - eén uit velen - willen verdedigen. In deze quaestie gevoel ik mij tot beoordeelen nog wèl zoo goed bevoegd als Margo, daar ik voor mijn jongen van 15 maanden van de geboorte af geheel zelf heb gezorgd.

Lizzie en haar man zullen, evenals zoovele anderen, de ervaring hebben opgedaan, dat niets een jong huishouden zóó verandert als de komst van baby No. 1. Ze had blijkbaar niet veel bediening, daar er sprake is van ‘de’ dienstbode en er kwam dus veel op haarzelf neer. Hoe aardig om dan nog een logée te vragen om deze genoegen te doen, te zorgen dat de logeerkamer zoo in de puntjes was, - en hoe ontmoedigend wanneer zij zichzelf en haar huishoudentje in het historische stuk van Margo mogelijk zal erkennen en bemerken, dat haar gast na eenige uren reeds ‘ontstemd’ thuiskwam, zich verder 12 dagen lang ergerde en gedesillusioneerd naar huis ging.

- Zijn al de détails volkomen *waar*, dan kon Lizzie het zeker beter ingericht hebben, maar waar Margo zóóveel afkeurt, dat in Lizzie's omstandigheden niet anders kan, zou ik op deze punten wel even willen wijzen.

Het is zeker niet goed, dat er stof in de huiskamer lag, dat het koper noodig een beurt moest hebben, dat slaapkamer-ingrediënten op een mooi tafeltje stonden..... Maar had Lizzie een kinderkamer? Had ze andere bedienn

dan ééne dienstbode en was die goed? Had ze flinke kasten om direct de waschkommetjes enz., die ieder oogenblik met een baby gebruikt moeten worden, in weg te bergen?

Lizzie behoefde zich toch nòch voor haar man, nòch voor de logeé, die als tijdelijke huisgenoote wordt beschouwd, te geneeren om haar kindje te voeden! De vriend van Ernst had er niets bij noodig, dat geef ik toe. A propos van het zelf-voeden - hoe kon Lizzie haar jour aanhouden als ze op het gewone uurtje van vier of half vijf Werther moest helpen?'

Ernst, de arme stakkert, 'die wel zal zijn voorgepraat dat het niet anders kan,' is mij sympathiek, omdat hij niet de onvermoeide zorgen van zijn vrouw voor hun beider kind verzwaart, door onnut gemopper over dingen die niet zijn te veranderen. Hij beseft blijkbaar, dat hij èn zij tijdelijk moeten opgeven, menschen zien, geacheveerde orde en gezelligheid in de huiskamer en dat kleine Werther, omdat haar moeder zelf voor haar zorgende, b.v. zelf met den wagen rijdende, waakt voor wind vangen, kou-vatten, schokken, te schelle zon, kortom voor duizend kleinigheden die allen te zamen een kind veel nadeel kunnen toebrengen - geworden is 'een lief, gezond, vroolijk kind, een heerlijke bezitting.'

Gelukkig de vrouw, wier man dat waardeert en gelukkig het kleine wezentje dat in zulk een huishouden zijn intree heeft gedaan.

Dat een vrouw, al heeft zij de handen vol met een baby, moet blijven deelen in de belangen van haar man, spreekt van zelf, maar nergens lees ik dat Lizzie dat niet deed. Wat weet een logée van de gezellige avondjes 'onder ons' wanneer vertrouwelijke gesprekken tusschen man en vrouw worden gehouden, van zijn werkkring verteld, zijn belangen besproken - - misschien wel het allergezelligst wanneer *zij* naait aan een van de versmade flanelletjes.

Ten slotte nog dit: het dunkt mij niet billijk dat Margo deze twee gezinnen vergelijkt, - hoe houdt Margo's nichtje haar omgeving keurig, hoe stelt zij het buiten 'onsmakelijke vertooningen,' daar kind en wieg zichzelf toch wel niet 'rein' zullen tooveren?

Doordat haar huishouden geheel anders is ingericht dan dat van Lizzie, doordat we hier den gewonen gang van zaken hebben, dat er met meer kinderen ook meer hulp komt. Ziedaar ook de reden waarom de vergelijking m.i. niet rechtvaardig is en waarom het weinig zou helpen wanneer zij, die in Lizzie's omstandigheden verkeeren, in de leer gingen bij de doktersvrouw.

Gaarne zie ik een andere geheel ware beschrijving van een ideaal-moedertje en huisvrouw in een dergelijk huishouden als van Lizzie tegemoet.

ERNESTA.

Noot red:

De inzendster van dit ingez: stuk vergunne mij ook aan háár artikel een woordje toe te voegen. Ik heb reeds gezegd in mijn inleiding bij Margo's beschouwing, dat ik voldeed aan het uitdrukkelijk verzoek van deze, waar ik de bewuste inleiding schreef. Zij staat mij in voor de waarheid der door haar meegedeelde feiten; ik heb daarom gemeend haar wensch te moeten inwilligen. Maar nogtans geef ik Ernesta volkomen gelijk, waar zij het licht laat vallen op de andere zijde der questie, vooral waar zij er op wijst, dat niet elke vrouw in de gelegenheid is haar 'kinderkamer' te hebben, of haar 'jour' en andere gezelschaps-plichten kan vereenigen met de

eigenhandige zorgen voor haar kindje. Daarom moet het mij dan nu ook van 't hart, dat naar mijne meening een vrouw die te ver gaat in de richting van ‘Lizzie’ veel meer gelijk heeft, dan eene die uit zelfzucht, ijdelheid, enz., haar interieur en haar gezin opoffert aan eigen-ik-aanbidding en na-looperij van genoegens en zoogenaamde plichten buitenshuis. Het is moeilijk om altijd en in alles het juiste midden te betrachten, en niet te dwalen, noch links, noch rechts. Maar wie dan dwaalt in de richting van Lizzie, en zichzelve opoffert voor en wijdt aan man en kind, die staat naar mijne meening hooger dan zij, die zich-zelve-alleen aanbidt en zichzelve en haar genoegens méér verzorgt dan haar gezin en haar huishouden.

Brieven van een Haagsch meisje.

X.

Beste Ciel.

We hebben de ‘jaarvergadering’ gehouden van de Vereeniging tot ‘Veredeling van den Bruut-man.’ - Het was indrukwekkend. Om half drie werd de vergadering geopend door Clo. Ze had den heelen ochtend geredderd, om aan ons (tantes) salon een ‘deftig’ uiterlijk te geven. Midden op de tafel veel papier, voor al de bestuurleden vloeiboeken, potlooden, groote blauwe voor aanteekeningen, en vinnige zwarte, en inktkokers met penhouders, en dan natuurlijk op haar eigen plaats een ‘hamer’, o zalig bewijs van vergaderen.... In een hoekje had ik de theetafel mogen onderbrengen, want *ik* zou de honneurs daarvan mogen waarnemen, omdat Jetteke nog te jong is voor zulke onderwerpen als ‘mannen-veredelen’. - Na de ‘opening’ van Clo las de secretaresse de notulen voor. Heel geregeld was er *elke* week vergaderd, óók boekgehouden, óók een ‘verslag’ gedrukt. Het aantal-leden was stijgend.... Ik waagde het te vragen wat men *gedaan* had. - Hierop volgde een vernietigende blik van Clo, en een der andere aanwezigen was zoo goed mij in te lichten, dat je den man niet kunt veredelen door *doen*, ook niet door met hem te redeneeren, maar alleen door hem ‘krachtig aan te pakken in zijn levenswandel van egoisme en laag bij den grond leven.’ (Met een vinnig lorgnet op haar vurig-rondblikkende oogen, en een paar scherp-gesloten lippen, zag ze er juist uit als eene die tot het ‘krachtig-aan-pakken’ bijzonder geschikt is, en toen ik dan ook van een der leden hoorde, hoe ze een sukkel van een man heeft, die alles goed vindt wat ze doet, óók al omdat het geld van háár komt, en ze dat stevig vasthoudt, ver-

wonderde mij dit nieuws niet bijzonder.) Nog een andere dame beantwoordde mijn vraag, door mee te deelen dat je ‘de veredeling eerst in later eeuwen zult bemerken’, daar de bruut-man niet *gauw* is klein te krijgen. Nu, Ciel-lief, dan zijn jij en ik er allang niet meer. Dus wij-beiden zullen 't voor lief moeten nemen met een exemplaar van het hedendaagsche soort, (altijd *als* we een krijgen!) Summa summarum, *gedaan* heeft de vereeniging dus niets anders... dan geld uitgegeven voor het drukken van verslagen, aankoopen van papier, innen van contributiën, enz. Nu, ik vind *dat* niet heel erg, omdat de meeste leden vermogende dames zijn; dus, als ze op *die* wijze met hun geld willen spelen, is dat niet erger dan elke andere geldverkwisting door rijkelui. Mijne voormalige pension-genoote hield daarop een zeer toegejuichte voordracht, waarin zij met zeer schoone kleuren schilderde ‘de roeping der hedendaagsche vrouw om het gezin en de omgeving te veredelen’, zoodat men zich moeilijk kon voorstellen hoe zij ondertusschen het leven van haar ongelukkige pensionhoudster vergiftigt met boosaardige uitvallen, en haar arme moeder alleen laat tobben in een provinciestad, met weinig geld en veel zorgen. -

Ondertusschen beredderde ik het theezetten en kopjes-schikken, en had er pleizier in hoe de aanwezige dames, bij al hun geëmanipeerdheid, toch hun vrouwen-aard niet konden verloochenen. Daar werd heel wat gefluisterd tusschen-in over ‘'n Beeldige hoed heb jij op!’ - ‘Waar heb je die japon laten maken?’ etc.... Er was ook een reform-dame, die zedigjes bekende, hoe ze zich hoe langer hoe ongelukkiger ging voelen in haar ‘zak’, nu niemand het meer draagt, en een straatjongen haar, terwijl zij in Scheveningen voorbij de rotonde ging, ten aanhoore van iedereen had nageroepen: Zeg juffie, je hebt je nachtpon nog an bij vergissing. - Na de sluiting van de vergadering wendde ze zich tot Clo, om het adres van Mad: Derwel, en die heeft haar toen meteen platen laten zien uit een Duitsch tijdschrift, dat vroeger ook offerde aan reform, en nu allerlei overgangsmodellen geeft, om, zonder op te vallen, tot de vroegere corset-mode terug te keeren. -

Clo is tegenwoordig veel ‘menschelijker’, zooals ik het noem, dan een tijdje geleden. Ze is nog wel ‘nuttig’ en ‘vergadert’ enz., maar 't is alsof het nieuwtje er af is, alsof ze inziet hoe ze zich vergiste, en het ons niet durft bekennen. Daardoor is ze echter tegen ons zachter en vriendelijker gestemd, gaat méér uit, interesseert zich soms voor ‘kleinigheden’, die vroeger beneden haar aandacht waren. - We zijn allemaal samen naar Haarlem geweest, naar het nieuwe stuk van Riemsdijk en Buijsse, allebei Hagenaars, maar Buijsse is een Vlaming, getrouwd met een inwoonster van den Haag, zomers woont hij in zijn eigen vaderland, en 's winters in onze residentie. - Ik vond het alles leuk om te zien, omdat Riemsdijk op het tooneel is geroepen, en omdat er zoo werd handgeklapt, enz. enz. Het stuk vond ik niet zoo bijzonder-mooi of aangrijpend, maar 't spel heel mooi. -

Wat den verjaardag van de Koningin betreft, och ja, zoo'n nationale feestdag vier je, als je in den Haag woont, en je steekt een vlag uit, en je spreekt van ons ‘Oranjehuis’, en van al de deugden van H.M. Wilhelmina. Maar ondertusschen, zoolang ‘dat’ er niet is, ‘dat’ waarop we allemaal zoo vurig hopen, ontbreekt er toch wat aan, voel je dat er een gedruktheid ligt over de feeststemming, en mij dunkt Zij-zelve, Onze Koningin, zal ook wel met gemengde aandoeningen dezer dagen dat kindje hebben ten doop gehouden Harer ex-Hofdame. Lief van Haar het te *willen* doen. En dan voor zoo'n kindje later wel leuk!

Over de modes wou je wat weten? Nu dat dan maar in een volgenden, want ik ga nu uit met Jetteke; gelukkig begint die wat meer op te fleuren den laatsten tijd. Dat kan ik je al vast zeggen: Het is maar goed dat je niet zoo'n lange sleepjas van wit linnen kocht, als je van den zomer zin hadt te nemen. Niets voor jou, stemmige kleuter! Ik zag ze op reis meest alleen dragen door demi-mondaines, of françaises van dat slag niet te onderscheiden; van dat zelfde soort, dat óók draagt die gemeen-staande scheef-platte hoedjes, die zelfs een knap gezichtje iets vulgairs geven.

Je weet, we waren nog al een tijdje in het wereldsche Baden-Baden, maar de wezenlijk gedistingueerde menschen hebben die witlinnen soepjas-mode bepaald niet aangenomen; je zag veel lichte, luchte toiletjes, neteldoek, en mousseline, met veel kant, en beeldige tailleur-costuums, vooral van Amerikanen en Engelschen. -

Jetteke roept om me. - - - Ik eindig. Dag!

Je LOUT.

Brief uit Londen.

Toen de Season geeindigd was, en de High Life van London zich niet meer vertoonde op de Rotten Row in Hyde Park, niet meer danste en uitging elken avond maanden lang - toen kwam er een eigenaardig soort rust over *dát* 'London', en zij die dat leven hadden meegemaakt, kwamen weer tot zich zelf.

Londen is warm in Augustus, vreeselijk warm. Light-seeing in London in die maand vraagt inspanning en verzuchtingen. Toch heeft menige Hollander dan juist logés, en wordt er menig tochtje om en in London ondernomen.

En menig *loonend* tochtje tevens.

Want bij al die hitte en al die stof van de Londensche straten blijft er veel imposants voor den artistiek aangelegden bezoeker over.

Want wie kent niet de verrukking van het langzaam loopen, langzaam 'gaan' zou ik geneigd zijn te zeggen, langs 'de Serpentine' de schilderachtig zich slingerende Serpentine door Hyde Park's magnifique beschaduwde lanen!

Bij avond, als de zon haar laatsten bundel stralen uitgiet over de aarde, in een klein licht bootje te zweven over die wateren, waar niets dan rust over henen strijkt.

Wie kent niet het dwalen door het prachtige Windsor Park, en de Virginia Waters langs, om bij de ruïnen uit te rusten, en geheel te vergeten dat men een deel ziet van, het warme, warme Londen.

Neen - Londen geeft zelfs in de heetste maanden een bron van rijk genot, een onbegrijpelijk natuurschoon, dat juist door die enorme tegenstelling met de huizenzee van 'overbuilt' Londen, zoo sterk bekoort.

Men zegt wel, dat Parijs vroolijker is, dat het Boulevardleven aldaar in Londen zijns gelijke niet kent, dat Parijs voor den vreemdeling meer aantrekkelijk is, - ik weet het niet, Londen schijnt mij altijd 'eenig' toe, in dat samengaan van kunst, natuur, handel, nijverheid, in één woord - het interessantste van Londen is Londen zelf. Die daar geen oog voor heeft, wordt van Londen - zien niet anders.

Of je alle verschillende musea en kerken en gebouwen bekijkt, en van buiten leert - daardoor zie je Londen nog niet, laat je het eigendommelijke van Londen niet op je inwerken - op die is van toepassing:

> Knowing all the *names* of the roses
> But *blessed* by the beauty of none.

Om een indruk te krijgen van de enorme circulatie van geld die er in Londen plaats heeft, moet men zien een introductie te krijgen voor de Bank of England.

The Bank of England - van buiten zonder ramen - is van binnen verre van somber. Een vriendelijk beplantte binnenplaats geeft licht en lucht in overvloed. Door een bijzonder toeval zagen wij de Bank van onder tot boven. Alle zalen werden we rondgeleid waar de banknotes voor England en de koloniën worden gedrukt en bedrukt, en waar het papiergeld wordt pasklaar gemaakt. Ook het zaaltje waar op kleine wagentjes langs de muren de 'broodjes' goud lagen opgestapeld - bijeen meer dan 20 millioen pond!

Om van te duizelen...

Een eigenaardig gevoel kwam over me, daar staande, omringd door eenige beambten... onwillekeurig verberg je je handen onder den mantel...

Ook werd ons getoond - een checque van een millioen pond - die door de Bank was uitbetaald. Achter glas wordt dit merkwaardige stukje papier bewaard, de grootste checque ooit uitgewisseld.

Zeer merkwaardig was o.a. een zaaltje, waarin zich een 300-tal kleine kistjes bevinden. De uitbetaalde banknotes van elken dag worden daar bewaard. Voor iedere twee of drie dagen, één kistje. Van iedere banknote is een hoekje afgescheurd, om het waardeloos te maken - maar het papier wordt nauwkeurig bewaard, om te kunnen dienen tot hulp aan de politie bij het nasporen van misdaden, of diefstal. Iedere week wordt er één kistje verbrand, dat dan verjaard heet, en 5 jaar ongeveer heeft gestaan.

Een zeer eigenaardig gezicht levert dat kamertje op, met die honderde gelijkvormige zwarte kistjes - een papierlucht komt dadelijk den bezoeker tegen, en niet onaangenaam is het, als het electrisch licht weer wordt uitgedaan, en de deur zich achter U sluit.

Een der merkwaardigheden in de Bank of England is ook een machinetje, dat automatisch werkt, om de sovereigns die weer door de Bank circuleeren, te wegen. Zijn ze te licht, dan vallen ze rechts, zijn ze goed, dan links.

In één woord, alles is interessant wat men daar ziet en hoort - welk een geldmarkt is Londen. Om van te huiveren!

Zooveel geld bijeen - en even verder in 't East-End zooveel geld te kort!

Wie zal de verdeeling iets gelijker doen worden?

Pierre de Coulevain, zegt in haar mooi werk: ‘Sur la Branche’ dat zij gaarne logeert in hôtels door Engelschen bezocht. Het zijn de Engelschen zegt zij, die er een zekere correctheid van kleeding en manieren aan weten te geven, die aangenaam aandoet.

Wij moesten *aan* deze woorden denken, toen wij dezen zomer op reis zijnde, in een hôtel logeerden, waar bij stond: ‘Beau Rivage *et* des Anglais.’

Het was volkomen waar. Geen bergtocht was zoo vermoeiend geweest, of het gezelschap kwam netjes gekleed aan tafel, had wat werk gemaakt van hun toilet, en door dat voorbeeld aangestoken, deden de niet-Engelsche gasten evenzoo, zoodat de tafel er altijd wat feestelijk uitzag. Ik geloof dat dit iets speciaals Engelsch is, en ik mag het graag.

De Engelschen hebben wel iets heel particuliers!

Op het groote Congrès te Genève van ‘liberal thinkers and workers’ waar alle naties bijna vertegenwoordigd waren, gaven toch de Engelschen weer eenigszins den toon aan, wat gewoonten en gebruiken aangaat. Eigenaardig toch midden in eene fransche omgeving, - al waren de Engelsch-sprekende leden ook in de meerderheid. In grooten getale ware ze opgegaan te samen reizende, en daardoor de onkosten van de groote reis aanmerkelijk verminderd, hadden ze den dag vóór het Congres een godsdienstoefening in de prachtige: chapelle des Maccabées - een kapel die later gevoegd werd bij de imposante Cathédrale de St. Pierre; de kerk van Calvijn.

In deze Cathédrale werden gedurende het belangrijke en interessante Congres 3 godsdienstoefeningen gehouden op de 3 verschillende dagen, en wel op Maandag in het Fransch, waarbij Roberty van l'Oratoire de Paris, voorging; op Dinsdag in het Duitsch geleid door den bekenden predikant Fürrer, en op Woensdag in het Engelsch door den Amerikaanschen predikant Savage geleid.

Hoe sterk kwam de landaard uit in deze drie bekwame redenaars! De vurige Roberty, de meer behoudende Fürrer, de kalme, ernstige zeer liberale Amerikaan.

En toch hoe merkwaardig op dit Congres was die groote verdraagzaamheid, die er heerschte tusschen sterk uiteenloopende geesten! Dat daar sprak, als één in den geest, een Rabbi! Een katholiek priester, een Boeddhist!

‘Stimulant meetings’ sprak een der Engelsche leden met geestdrift - ‘waar we zoovelen bereikten, die oogenschijnlijk zóó met onze denkbeelden verschillen!’

Ja, ‘stimulant’ zijn ze, boven kleinzielige begrenzing en indijking - verheven!

H. BAART DE LA FAILLE.

London, 5 Sept.

Ter bespreking toegezonden.

Tijdschriften.

La Femme d'Aujourd' hui. Juli en Aug.-nommer.

In het Juli-nommer een artikel, met de noodige afbeeldingen versierd, over de damesboogschutters van het hedendaagsche Frankrijk. Bah! - Verder een portret van een spiritistische roman-schrijfster, die aan den auteur van het aan haar gewijde artikeltje allerlei eigenhandige handteekeningen overlegde der met haar verkeerende

geesten, o.a. van Alfred de Musset, Pater Didon, enz. Een artikel, gewijd aan de verschillende vrouwen van hedendaagsche diplomaten, is voornamelijk aantrekkelijk door de photo's dier dames die den inhoud begeleiden. 't Portret der vrouw van den nieuwen Amerikaanschen gezant in Parijs, Mrs. *Mac Cormick*, bevestigt weer voor de zooveelste maal, hoe de Amerikaansche vrouw uitsteektboven de meesten onzer, zoowel in wezenlijke schoonheid als in de gave die op zijn voordeeligst te laten uitkomen door smaakvol toilet, enz. Belachelijk doet daarnaast 't afschuwelijke drietal Japaneezen, vader, moeder en dochter; al kleeden die twee dames Motono zich ook nog zoo Europeesch aan, ze zijn en ze blijven ongemeen-terugstuitend-Japaneesch, met hun sluwe oogen en leelijke lippen; en vader Motono, die in zijn qualiteit van gezant van Japan heel wat beteekent in Parijs, staat er met zijn hoogen hoed en zware overjas lomp en onhandig, echt-burgerman-achtig naast. Een paar groote afbeeldingen in ditzelfde nommer geven het bruidspaar uit Berlijn, Kroonprins en Kroonprinses, en de jonge Augustus-bruid uit Engeland, prinses Margaret van Connaught, die huwde met prins Gustaaf Adolf van Zweden; op de plaat in La Femme d'Aujourd' hui zien we haar met haar bruids-

meisjes, waaronder haar zuster prinses Patricia, die algemeen doorgaat voor de a.s. Koningin van Spanje. Naar aanleiding daarvan zag ik onlangs in Simplicissimus een niet onverdiende geestigheid. De jonge prinses, in een ‘stylish’ Engelsch japonnetje, zit hand aan hand met haar aanstaanden koninklijken echtgenoot, die, zooals men weet streng-katholiek is, en ze zegt, met een allerliefst smeekblikje naar hem opziende: ‘Nietwaar, lieve Alphons, van *geloof* zal ik met plezier verwisselen, maar mijn Engelschen tailleur mag ik toch behouden, hè? Als je ziet hoe smaakvol de gansche groep gekleed is op de bedoelde plaat in la Femme d'Aujourd' hui, en je bedenkt daarneven hoe menig prinses reeds, ter wille van een troon, is heengestapt over haar godsdienst en haar geloof, dan kan men de stoutigheid van Simplicissimus gansch en al navoelen. Dat blad, dat in Pruissen dikwijls wordt verboden om die reden van stoutigheid is nu eenmaal dikwijls zoo op den man af.

In 't Aug.-nommer is een artikel gewijd aan den schilder Antonio de la Gandara wel het belangrijkste van de wat dunne aflevering. Ook wel boeiend is een stukje over de in het algemeen weinig bekende prinses Pierre Bonaparte; beide artikelen zijn versierd met vele afbeeldingen. Verder de gewone rubrieken een mode-praatje, een volledige novelle, enz.

Het Haghet (Een blad voor Kunst en Leven) verschijnt te Bandoeng, bij G. Kolff (Ned.-Indië). - Eerste jaargang, eerste aflevering. Telkens als ik zoo'n nieuw tijdschrift zie verschijnen, lijkt het me voor de redactie en den uitgever moeilijker zich nog een plaats erbij te veroveren, naast het zeer vele goede dat reeds bestaat. Enfin, dat is hun zaak, niet de mijne. Ik wil in dit bepaalde geval gaarne verklaren, dat deze eerste aflevering van dit maandschrift er goed uitziet, goed papier, goed omslag, een aardig stukje van den zoo goedschrijvenden *J.C. Jasper,* wiens mooi werk *Van Java's Wegen* ik onlangs besprak; artikelen over actueele onderwerpen, de Schiller-viering (men bedenke dat dit tijdschrift in Indië verschijnt, zoodat wij 't hier ruim een maand, zes weken ongeveer later ter recensie krijgen), de Japanners (wat zal ik blij zijn, als die akelige lui niet meer behooren tot de actueele onderwerpen!), enz. enz. Of dit tijdschrift zich in Indië zal staande houden, want het is toch speciaal voor Indische kringen bestemd meen ik uit de inleiding op te maken, kan ik niet beoordeelen. In ons land zelf hebben we er een menigte in denzelfden geest, ofschoon dikwijls van minder gehalte. Maar een éérste aflevering belooft dikwijls méér dan de rest geeft.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Kunst en Wetenschap.

Medailleerkunst.

Zij begint tegenwoordig weêr te herleven.

De nietswaardige zilveren geschenken door tweederangs goud- en zilversmeden bewerkt, waarmede men vroeger jubilarissen vereerde, hebben plaats gemaakt voor fraai gesneden medailles of plaquettes.

Zoo dacht men er vroeger ook over. In de 17e eeuw voornamelijk bloeide hier de medailleerkunst, en stond zij op den hoogsten trap; zij leefde kwijnend nog voort, en flikkerde somtijds weer eens op in de 18e eeuw, maar toen ging zij de doodslaap in.

Dat is nu anders en beter geworden. Vooral in Frankrijk kwam men voor den dag met plaquettes, welke, nobel gedacht, breed uitgevoerd, met het beste op dat gebied konden wedijveren.

De muntkunst ging de medailleerkunst vooraf; het zijn moeder en dochter, en vooral vroeger maakte men van den stempel veel werk, zoodat het nu nog een lust is om goed bewaarde muntstukken te bezien, en de scherpe afsnede te bewonderen.

Er wordt tegenwoordig heel wat op dat gebied gedaan. De musea, sommige speciaalmusea, en de collectionneurs houden er leven in. Zij zijn het die den gang er in houden, want het verzamelen brengt actie te weeg.

Indien er geen verzamelaars waren, dan viel de kunst weer tot haar ouden slaap terug. Er moet wat nieuws, en wat goeds geleverd worden, en is er sprake om het oude goede te benaderen, dan duiken van alle kanten de liefhebbers op, en betwisten zij met koortsachtigen ijver elkaar het bezit.

Boekdeelen zijn er over die kunst en de voortbrengselen dier kunst geschreven.

Wil men het bewijs, dan sla men slechts op den Catalogus van Karl W. Hiersemann te Leipzig, bestaande uit niet minder dan 1300 nommers en deze geven de numismatiek '*des klassischen Altertums*, *des Orients und der Ueberseeischen Länder*, *des Mittelalters und der Neuzeit.*

Dat dames belang kunnen stellen in munt-

en penningkunde, bewijst Mej. de Man te Middelburg, die een hooggaande studie er van heeft gemaakt en grooten naam in dat vak heeft.

Kunstcatalogussen.

Wat zien zij er tegenwoordig heel anders uit dan vroeger. Die akelig slecht gedrukte boekjes, zoo compres mogelijk, op flodderig papier, welke op zijn best een goeden titel of eene beschrijving van het nommer, ten verkoop aangeboden, gaven, zijn vervangen door kunstboekjes of boeken, welke men zorgvuldig bewaart, en, bij het gebruik, netjes en vlekkeloos behandelt.

De catalogussen zijn tegenwoordig stukken kunstgeschiedenis, waarbij tal van afbeeldingen zijn gevoegd, welke er een levendig aanzien aan geven.

Zeer zeker drukt het illustreeren op de veilingskosten, maar die komen er aan den anderen kant wel weer uit.

Indien men bij voorbeeld in een catalogus leest: Portret van Prins Willem III, waarbij hoogstens gevoegd is: ‘met adres van Rombout van den Hoeje, en een gedicht,’ dan zal men, zonder het vooraf te hebben gezien, niet zoo gauw tot aankoop genegen zijn.

De belangstelling klimt echter, indien in den catalogus de afbeelding, in goede reproductie, wordt gegeven.

We zien dan den jongen twaalfjarigen Prins, gezeten op een stijgerend ros (hengst), dat hij, met krachtige hand, de rijzweep rechts houdende, bestuurt.

Het kostuum van het Prinsje en zelfs de schabrak van het paard, vragen de aandacht, maar vooral de achtergrond van het prentje.

De achtergrond is het meest bekende plekje van den Haag.

Hij geeft een gezicht op den Vijverberg, met rechts de gebouwen van het Binnenhof, en op het eerste plan, het Stadhouderlijk gedeelte.

De Prinses Douarière is daar juist uitgereden. Een fraaie karos, met zes paarden bespannen, rijdt ons voorbij.

Op het Buitenhof loopt men hard om naderbij te komen, terwijl de paarden welke in den Hofvijver, in het wed zwemmen, door hun berijders worden gewend, om persoonlijk gelegenheid te hebben haar te groeten.

En als we dan het versje lezen van J. Dullaart, dan mogen we zeggen het is médiocre poëzie, maar dan moeten we tevens getuigen, dat men er oudtijds slag van had om de aandacht voor kunst te wekken.

‘Dit is d'Oranje telg, uit het doorluchtig bloet
Van Keizers, Koningen en Vorsten groot van moet
Geteelt tot straf van haar die deze Stamboom haten
Dus blinkt de Morgenzon der vrijgevochte Staten
Den onderdaan tot troost, den vijanden tot schrik
Zoo leeft in Willems zoon de strijdbre Frederik
En glinstert als een Godt der Wapens uit zijne oogen
De tijt zal aan de Loir zijn Princelijk vermogen
Herstelt zich als zijn jeucht de manlijke achtbaarheit
Bereikt en door het staal zijn wettig recht bepleit
Dan zal de krygsdeucht van Nassauw in hem herleven
En doen voor zyn rapier gekroonde koppen beven.’

Het vers is oorlogszuchtig genoeg, maar zoo was toen de tijd.

We maken geen reclame voor uitgevers of verkoopers, maar noemen en roemen den *Catalogue d'estampes* en dergelijke van de velen, die er zich op toeleggen om de Catalogussen tot blijvende kunstwerken te stempelen.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.

Den Haag.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

Epano. - Voor het stukje kunt gij hetzelfde hon: in rekening brengen, dat gij hebt ontvangen voor Uw vroegere bijdragen. Schrijf mij eens heel spoedig wat er met U is voorgevallen, dat U zoo treurig stemt, want, geloof me, al heb ik nog zoo veel te doen, ik kan altijd mee-voelen voor het leed van een ander, en er me in verplaatsen: als men veel leed heeft gezien, begrijpt men steeds méér op dat punt, en kan steeds inniger en warmer mee-lijden met anderen. Neen, ik heb U geenszins ‘vergeten,’, maar me integendeel dikwijls verwonderd waarom ik in zoo lang niets van U hoorde. En met leedwezen verneem ik, dat de aanleiding tot Uw stilzwijgen van droevigen aard schijnt te zijn.

Willie. - Zooals gij ziet, heb ik Uw vraag opgenomen in de vragenbus; maar redactrice heb ik veranderd in uitgever, omdat de vragenbus-rubriek bij hem thuishoort. *Geef hem dus omgaand Uw adres op,* voor 't geval dat er brieven voor U inkomen.

Mevr. Ds. K. - Met genoegen zag ik uit Uw brief, dat gij intusschen in het huwelijk zijt getreden, daar Uw laatste bijdragen nog waren onderteekend met Uw meisjesnaam. Ik herinnerde mij een en ander terstond na ontvangst van Uw schrijven, en zond U het gevraagde ook reeds terug. Ik vind het uitstekend en aangenaam, wanneer de abonné's en lezers me opmerkingen of ideeën ten beste geven, en wil steeds redelijke wenschen gaarne tegemoet komen. Echter dient daarbij in het oog te worden gehouden, dat men niet alle wenschen en alle ideeën van ieder individueel kan bevredigen, of daarmee te rade gaan, om de zeer eenvoudige reden, dat den een mishaagt wat den ander juist bijzonder behaagt, dat de een wordt aangetrokken tot deze rubriek en gene tot een andere, zoodat het m.i. het best is zooveel mogelijk rekening te houden met den smaak der *meerderheid.* Over geloofs-questies denken de menschen nu eenmaal zóó verschillend, dat het niet aangaat de door U bedoelde artikelen van Regina af

te maken met de paar door U daaraan gewijde bijvoegelijke naamwoorden. Ik behoef U slechts te verwijzen naar de vele tot haar gerichte ingezonden stukken, van menschen, die 't geen van allen met haar ééns waren, verre van dien, maar die niettemin allen zéér waardeerend spraken over haar arbeid, om U te doen inzien, dat er op dat punt zéér verschillend gedacht kan worden. - Dat men het geloof en godsdienst-questies ‘op wetenschappelijke wijze’ kan behandelen, wil er bij mij persoonlijk niet in. M.i. is en blijft alles wat samenhangt met het Onzienlijke raadsel en verborgenheid. En al komen er nog zoo veel theologen en hoogleeraren, die mij op ‘wetenschappelijke gronden’ willen uitleggen wat niet waar is in den Bijbel en wat wel, en wat ‘volgens de wetenschap’ onmogelijk zus of zoo kan zijn gebeurd en wat weer volgens diezelfde wetenschap wèl zus of zoo kan zijn voorgevallen, ik hecht heusch, weinig aan hun menschen-geleerdheid op dat punt, even als aan de ‘Oostersche wijsheid’, die tegenwoordig als nieuwste mode-artikel in zwang is. -

> Daar is geen Priester
> Die Hem verklaart,
> In raadslen wandelt
> De mensch op aard.

Hij, die dat gezegd heeft, was ook een ‘godgeleerde’, volgens zijn hem door de faculteit der godgeleerdheid (o, dwaze menschelijke inbeelding zóó'n faculteit met zóó'n naam te stichten), verleenden graad. En ik-voor-mij ben 't met zijn meening, dat ‘geen Priester Hem verklaart’ volkomen eens.

- Wat een goed hoofdartikel betreft, ik herinner me het Uwe over ‘Oranje-Nassau-oord’ met veel genoegen, omdat het, een actueel onderwerp is, en een dat velen heeft geïnteresseerd. Waarom zendt U nog niet eens iets in dien geest, voor hoofdartikel geschikt? -

Jhr: Rappard en **Pim.** - Aan den uitgever schreef k, om te informeeren. Het blijkt dat gij beiden géén nota's inzondt. Hoe kan hij U dan voldoen? Zoodra gij hem Uw nota inzendt, zal hij U terstond het verschuldigde overmaken.

Vesta. - Zeer zult gij mij verplichten, als gij mij het bewuste boek ter inzage kunt zenden. Als gij mij den naam van den uitgever noemt, kan ik hem-zelf erom vragen. Deze roman namelijk van Herman Bang is mij nog niet bekend. Zijn boek ‘'s Zomers buiten’ heb ik indertijd met veel genoegen aanbevolen in het Soer: Handelsblad. Het is prettig en frisch geschreven, en Herman Bang is zeer zeker ook in zijn ander werk, een schrijver die wat beteekent, en die weet te analyseeren karakters en ziels-toestanden. Wat nu de vertaling betreft, in het algemeen genomen reken ik deze zeer goed bekend staande vertaalster uit het Deensch tot degenen, wier vertaalwerk men gerust kan loven, als beschaafd en vloeiend hollandsch. Wat de door U aangehaalde voorbeelden aangaat, ‘op een *conversatie*-toon’ kan ik-voor-mij niet leelijk vinden. Daarentegen ben ik 't met U eens, dat in ‘om*gekrulde* lippen’ het bijv: naamwoord omgekruld slecht gekozen is. Echter voeg ik er bij, dat ik 't méér heb ontmoet in vertalingen, enz. ‘*Open*-deur’ uit het door U aangehaalde zinnetje vind ik niet hinderlijk, en ‘gedachten-*associatie*’ óók niet. Taalzuiveraars echter zullen de laatste samenkoppeling wèl afkeuren. Een ‘*knaagdier*glans’ in de oogen vind ik bepaald leelijk. Ik zou zeker niet spreken van ‘*puntjes*’ van nagels; mij dunkt, ook

bij de meest spits-toeloopende nagels spreekt men meer van een rand dan van een punt. ‘Zijn lippen *uitstak*’, heb ik ook alweder meer dan eenmaal ontmoet in druk. Maar ik-ook vind het leelijk-gezegd.

Ik herhaal echter, ik zou gaarne het boek-zelf willen lezen, om in de gelegenheid te zijn U een méér grondig oordeel uit te spreken, zoowel over den roman-zelf als over de vertaling.

Ten slotte dank ik U zeer voor Uw vriendelijke woorden aan het adres der Lelie. 't Spreekt van-zelf, dat het mij recht aangenaam is te hooren, hoezeer die druk wordt gelezen door het bewuste gezelschap. - Neen, U behoeft nooit bang te zijn, dat het antwoorden, of geven van inlichtingen mij te véél moeite is. Maar ik kan niet altijd beloven in een ‘eerstvolgend nommer’ te antwoorden, omdat dit afhangt van allerlei omstandigheden buiten mijn wil of macht. Als aan Uw wensch dus in dat ééne opzicht niet steeds wordt voldaan, schrijf het dan s.v.p. nooit toe aan onwil of aan gebrek aan lust mijner-zijds. -

Kokkie. - Ik zal U zoo mogelijk al in het a.s. nommer mijn oordeel zeggen over het stukje, dat ik nu nog niet las. Nu wil ik U alleen maar voorloopig gerust-stellen, dat ik Uw ‘haast’ niets kwalijk nam, en Uw tweede briefje met excuses daarover heel vriendelijk vond. Dank voor den hartelijken inhoud van Uw schrijven.

A. de Gr. - Zooals gij ziet, heb ik de beide versjes terstond geplaatst. Hartelijk dank voor den inhoud van Uw schrijven, dat mij bijzonder véél genoegen deed.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Thelma. - Bij zulke verzoeken als het Uwe is het mij recht aangenaam als de naam van het stukje-in-questie wordt opgegeven. Dat is zoo veel gemakkelijker. Overigens moet gij Uw beurt afwachten, al wil ik gaarne mijn best doen U ter wille te zijn.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Wie wil tegen zeer billijken prijs van mij overnemen verschillende leerboeken voor de studie van apothekersbediende? Mijn adres is bij den uitgever bekend.

Willie.

Sluiting red: ged:

27 September 1905.
19de Jaargang.
No. 13.

Hoofdartikel
Inleiding.

Het Comité, dat het hieronder volgend artikel onderteekent, verzocht der redactie het onverkort te willen opnemen, en er een inleidend en aanbevelend woord aan te willen toevoegen. Bijzonder gaarne voldoe ik wat mij betreft aan die uitnoodiging, omdat er weinig dingen zijn, die mij zoo diep beklagenswaardig vóórkomen als het lot der onbeschermde en onervaren jonge-vrouw, welke haar eigen weg moet zoeken door het leven, en die daarbij is omgeven door gevaren en door listen en lagen, waarvan de man, door zijn geslacht, geen last heeft, en die zij in menig geval eerst doorziet als het te laat is. - Ik-zelve ben, heel jong reeds, alleen geweest in den vreemde, en ik herinner me nog zoo goed de ontzetting, de afschuw, waarmee ik gehold ben door de straten van Berlijn, om een ouden kerel, die me lastig viel, - onervaren onnoozel meisje dat, niets kwaads vermoedend, naast hem voor een winkel bleef staan, - te ontkomen.

Van de valstrikken, die een alleen-staand jong meisje - al is zij ook volstrekt niet mooi en volstrekt niet bijzonder in het oogvallend, - gespannen worden om haar er ‘in te laten loopen,’ heb ik een beter en juister begrip gekregen dan de meeste jonge meisjes van mijn stand en mijn opvoeding, omdat ik, - waar deze dikwijls tot op middelbaren leeftijd toe welbeschermd en welbewaakt door ouder-of familie-zorg thuis blijven zitten aan den huiselijken haard, en zelfs niet vermoeden wat er omgaat op dit speciaal gebied in het groote wereld-leven, - al heel jong alleen stond, in vreemde landen, onder vreemde menschen, in vreemde omstandigheden, eene die zich zelf moest redden, en was aangewezen op zelf uit de oogen kijken, in plaats van mijn bed gespreid en mijn boterhammetje gesmeerd te vinden, door anderen die voor mij werkten en voor mij zorgden. - Van daar, dat ik-voor-mij nooit een vrouw, die ‘viel’, zal veroordeelen, alleen haar zal beklagen. In de meeste gevallen is zij zoo geworden niet uit ‘slechtheid’, maar door ongelukkige omstandigheden, door mooie en bedriegelijke beloften, dikwijls door den *nood*, omdat een patroon haar niet anders in dienst neemt of houdt, tenzij zij zich aan hem geeft, en aan zijn verlangen te gemoet komt. Voeg daarbij dat een groot deel der vrouwen uiterst lichtgeloovig zijn, en zich laten verschalken door voorgewende baronnentitels, door voorspiegelingen van trouwen, van geldbezit, door honderd andere listen, die dienen om hen ten verderve te voeren. - In géén opzicht, is de man zoo vindingrijk als in het uitdenken van middelen om een vrouw, - zelfs een leelijke en oude is hem dikwijls nog goed genoeg, - in zijn macht te krijgen, goedschiks of kwaadschiks. En daarom kan men de vrouw

nooit genoeg helpen tegen hem in dit opzicht, nooit, genoeg haar waarschuwen, nooit genoeg medelijden met haar hebben. - Men heeft, mij hierin wel eens verkeerd begrepen, waar men meende dat ik den man niet hard genoeg veroordeelde, omdat ik zijn onzedelijkheid beschouw als een onuitroeibare eigenschap van zijn geslacht. Géénzins is dat het geval. Integendeel, zóó zeer trek ik in dit opzicht de partij van de vrouw, en zoo onbepaald verfoei ik de mannelijke lichtzinnigheid en gemeenheid ten hare opzichte, dat ik me *altijd* verheug wanneer het haar een enkele maal gelukt hem op hare beurt tot haar slachtoffer te maken, zooals b.v. in Parijs, waar de slimme en doortrapte demi-mondaines de kunst verstaan, den manlijken bezoeker dikwijls voor duizenden en nog eens duizenden handig te bestelen, (entôleuses.) Nooit lees of hoor ik iets dergelijks, of het verheugt me innig, dat de man althans op de een of andere wijze *iets* terugkrijgt voor al het onberekenbare kwaad, dat hij de vrouw aandoet. Maar wèl geloof ik, dat de zinnelijkheid den man is ingeschapen, aan hem kleeft als een niet te veranderen smet, (natuurlijk spreek ik steeds in algemeenen zin, behoudens de uitzonderingen die er óók zijn), en juist

daarom geloof ik óók, dat wij vrouwen elkaar nooit genoeg kunnen helpen en den weg wijzen en de oogen openen voor dat speciale gevaar. Zoo er ooit sprake moet zijn van een band tusschen de vrouwen onderling, dan zeker in dit bepáálde geval. Van welke richting, van welken stand we ook zijn, tot welk geloof we ook behooren, welke maatschappelijke positie we ook innemen, of we getrouwd zijn of ongetrouwd, *vrouw* zijn we in elk geval, (en alleen dóór dat vrouwelijke lichaam, al zijn we ook leelijk of niet jong meer, begeerlijk voor een zeker, lang niet *gering* aantal mannen, die niets anders van ons verlangen dan 't voldoen eener dierlijke begeerte.) En om die reden, omdat we daarin allen 't zelfde zijn, allen gelijk staan, is het m.i. onze dure plicht elkaar in ieder opzicht bij te springen, waar het de gevaren geldt waaraan we ten zijnen opzichte zijn blootgesteld, gevaren zoo menigvuldig en zoo vreeselijk, dat menig onervaren of lichtgeloovig meisje, of zelfs jongevrouw, voor altijd haar levensgeluk, haar eer, hare gezondheid verliest, om niet te spreken van ‘de schande’, waarmede alleen de ongehuwde moeder nog steeds vervolgd wordt, voor de zonde aan haar begaan door een dikwijls van iedereen in stilte gekend, slechts naar den schijn ‘onbekenden’ vader, die als ‘Stütze der Gesellschaft’, om met Ibsen te spreken, hooggeëerd en geridderorderd en bespeecht ten grave daalt, terwijl de vrouw die hij verleidde, en de kinderen die hij in een oogenblik van louter zinnelijke, egoïste begeerte in het leven riep, gedurende hun gansche bestaan gebukt blijven onder den last der ‘schande’.

Ik herhaal, gegeven de man-natuur, betwijfel ik voor mij of het ooit mogelijk is zoo'n ellende en zoo'n misverstand gansch en al uit te roeien, maar hoe dat zij, in èlk geval is het ons aller-vrouwenplicht elkaar te helpen en te steunen *tegen* die man-natuur, die ons wil *mis*bruiken tot lage doeleinden. - Daarom beveel ik dit onderstaand artikel met den meesten nadruk aan.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Informatie-bureau tot bescherming van vrouwen en meisjes.

Wij wenschen de aandacht te vestigen op de opening van een informatie-bureau tot bescherming van vrouwen en meisjes.

Deze oprichting, waarnaar in andere landen nog met verlangen wordt uitgezien, mag hier niet met stilzwijgen worden voorbijgegaan, en wij willen daarom met enkele woorden uiteenzetten hoe dit bureau is tot stand gekomen, en in welke nooden het zal voorzien.

Het informatie-bureau is opgericht door het ‘Nationale Comité tot bestrijding van den handel in vrouwen’.

In deze dagen van veel strijd en verdeeldheid is het dubbel aangenaam eensgezinde samenwerking waar te nemen tusschen vereenigingen en personen van uiteenloopende overtuiging op godsdienstig en maatschappelijk terrein voor een hoog, gemeenschappelijk doel. Een sprekend voorbeeld van zoodanige samenwerking levert het Nationale Comité tot bestrijding van den handel in vrouwen.

Dit Comité, als rechtspersoon erkend bij Koninklijk besluit van 7 September 1905, N°. 48, is samengesteld uit afgevaardigden van de elf navolgende vereenigingen, die

zich alle ook bescherming van minderjarigen, of voorkoming of bestrijding der prostitutie ten doel stellen:

De Ned. Vereeniging tegen de prostitutie, de Ned. Vrouwenbond tot verhooging van het zedelijk bewustzijn, de Vereeniging ter behartiging van de belangen der jonge meisjes, de Ned. Middernachtzending-Vereeniging, de Vereeniging tot steun van verwaarloosden en gevallenen, de Roomsch-Katholieke Vereeniging tot bescherming van Meisjes, de Vereeniging 'Onderlinge Vrouwenbescherming', de Ned. Bond tot Kinderbescherming, de Rein-Levenbeweging, de Ned. Christen-Vrouwen-Geheelonthouders-Unie, het Nationaal-Bureau voor Vrouwenarbeid.

Een zeer verscheiden groep vereenigingen van allerlei richting en kleur, maar alle één in het uitnemend practisch doel: bescherming van vrouwen en meisjes tegen gevaren, die haar zedelijk leven bedreigen.

Velen zijn bekend met de geschiedenis van de oprichting van dit Comité en van de Europeesche beweging waaraan het zijn ontstaan dankt, maar voor de velen die er wellicht nog onkundig van zijn, lijkt het ons belangrijk gebeurtenissen, die van invloed zullen zijn op de geschiedenis van de beschaving, in herinnering te brengen.

Het Nationale Comité maakt deel uit van eene invloedrijke internationale organisatie, die in 1899, na het eerste Internationale Congres tegen den dusgenaamden blanke-slavinnenhandel te Londen, werd gesticht en die thans alle Europeesche landen - behalve Griekenland en Turkije - omvat. Sedert 1899 werden er drie internationale en verscheidene nationale congressen gehouden, waar, als het resultaat van belangrijke besprekingen, verschillende practische instellingen of maatregelen tot bescherming van meisjes in 't leven werden geroepen door de vereenigingen, die aan die congressen deelnamen.

Maar van nog meer beteekenis is, dat reeds na twee congressen deze internationale organisatie wist te bewerken, dat de Fransche Regeering, daartoe gebracht door den Voorzitter van het Fransche Comité, den bekenden Senator Berenger, eene uitnoodiging zond aan alle Regeeringen van beschaafde landen om afgevaardigden te zenden naar een officieele Conferentie, die 15 Juli 1902 te Parijs bijeenkwam om maatregelen te beramen tot be-

strijding van den z.g. handel in blanke slavinnen. Eene Conferentie, die boven verwachting slaagde, daar deze afgevaardigden (de Nederlandsche Regeering was vertegenwoordigd door Jhr. Mr. A.J. Rethaan Macaré, Jhr: Mr. A.F. de Savornin Lohman en Ds. H. Pierson) reeds na enkele dagen tot eenstemmigheid kwamen betreffende een combinatie van belangrijke maatregelen ter gemeenschappelijke en zooveel mogelijk uniforme bestrijding van den internationalen handel in vrouwen en meisjes. De voornaamste van de voorgestelde maatregelen waren, dat de toegetreden Regeeringen zich verbonden als een ernstig misdrijf strafbaar te stellen: het ronselen van vrouwen, speciaal wanneer het minderjarigen geldt, of wanneer het met geweld, bedrog, of misbruik van gezag gepaard gaat. Voorts werden verschillende maatregelen voorgesteld betreffende de vervolging en uitlevering van de schuldigen aan dit meestal internationale misdrijf.

Het protocol bevat in zijn tweede afdeeling bepalingen van *administratieven* aard. De belangrijkste zijn: dat ieder der aangesloten Regeeringen een ambtenaar zal benoemen, belast met het bijeenverzamelen van alle inlichtingen omtrent ronselarij in vrouwen of meisjes; dat er toezicht zal uitgeoefend worden op stations, havens van inschepingen gedurende de reis tot het tegengaan van dezen handel; dat vrouwen of meisjes van vreemde nationaliteit, die zich aan prostitutie overgeven, zullen ondervraagd worden wie haar bewogen heeft haar vaderland te verlaten; terwijl, in overleg met particuliere vereenigingen, zij die dit wenschen, of voor wie dit wordt verlangd door de personen die gezag over haar hebben, in de gelegenheid gesteld zullen worden naar haar land terug te keeren.

Ook de Nederlandsche Regeering heeft zich - voorloopig gedeeltelijk - tot uitvoering van het Parijsche protocol verbonden, en wel juist tot uitvoering van deze administratieve maatregelen, zoodat hier een vruchtbaar terrein voor samenwerking tusschen de Overheid en de particuliere vereenigingen geopend werd.

Wat de reden is weten wij niet, maar een feit is het, dat met de uitvoering van deze maatregelen door onze Regeering nog geen aanvang is gemaakt, en dat ook onze Kamerleden nog zeer weinig belangstelling hebben getoond in deze zaak, waarvan het belang in andere landen zoozeer gevoeld wordt. Vooral de Duitsche Regeering heeft een goed voorbeeld gegeven, daar is reeds sedert bijna twee jaar een Officieel Regeeringsbureau met een ambtenaar aan het hoofd (de heer H. von Tresckow) in volle werking, welk bureau niet stil heeft gezeten, maar in dien korten tijd reeds zeer belangrijke gegevens heeft bijeengebracht betreffende den internationalen en binnenlandschen vrouwenhandel in Duitschland. Tal van ronselaars en hunne handlangers zijn vervolgd en veroordeeld, en hunne praktijken worden met succes tegengegaan. Ook hield het bureau reeds meerdere belangrijke enquêtes naar dien handel in Rusland, Rumenië, en ook in ons land!

Is van onze Regeering dus in dezen nog geen actie uitgegaan, het particuliere initiatief heeft niet stil gezeten. Het eerste werk door het Nationale Comité verricht, was het instellen van een enquête naar den omvang van den handel in vrouwen. Deze enquête gehouden voor rekening van dit Comité, (de kosten hebben ruim drie duizend gulden bedragen), uitgevoerd door den toenmaligen Inspecteur van Politie J. Balkestein (thans Adjunct-Inspecteur ter uitvoering van de drankwet), die daartoe welwillend verlof had gekregen van den Burgemeester van Haarlem, heeft een jaar geduurd. Het belangrijke rapport, dat er van is opgemaakt, is niet in den handel verschenen, omdat dit niet gewenscht was, maar een exemplaar is gezonden aan den

Minister van Justitie (Mr. Loeff), nadat zijn ambtsvoorganger, (Mr. Cort van der Linden), den meest onbekrompen moreelen steun voor dit onderzoek had verleend, en verder zijn de Nationale Comité's van alle landen in Europa, waar deze bestaan, in het bezit van een uittreksel van het rapport (in het Fransch vertaald). Een der Duitsche afgevaardigden op het Congres van 1904 te Zürich noemde dit rapport een goudmijn voor de kennis van deze toestanden.

Hoofdtaak van het opgerichte informatiebureau zal nu zijn, dit werk te bestendigen. Voortdurend, geregeld, zal nu dit onderzoek over het geheele land geschieden, Het wordt een groote organisatie, die zich in verbinding zal stellen met dergelijke buitenlandsche organisaties, die in wording zijn, en waarvan de hoofdpersonen, door de internationale congressen, reeds goede bekenden zijn van de bestuursleden van het Nederlandsche Comité, zoodat er goede hoop is dat over eenige jaren een wereld-organisatie in werking zal zijn;

en dat is dan ook noodig om een wereldkwaad te bestrijden.

Aan het bureau worden niet alleen verzameld de adressen van verdachte huizen, onbetrouwbare verhuurkantoren, vrouwenronselaars en hunne handlangers, en andere personen, tegen wie gewaarschuwd moet worden, maar daar wordt ook een volledige lijst aangelegd van vereenigingen, inrichtingen, gestichten en personen over geheel Nederland, die bereid zijn tot voorlichting of bescherming van meisjes, en om raad of hulp te verleenen.

De bedoeling van het Nationale Comité is om, door middel van dit bureau met zijne correspondenten en die der aangesloten vereenigingen (van welke sommige reeds jaren een dergelijk doel nastreefden), een eenvoudigen weg open te stellen, om allerwege vertrouwbare inlichtingen te bekomen, door bemiddeling van de overige nationale comité's ook in het buitenland.

Wanneer het een vaste gewoonte werd, dat geen meisje meer op goed geluk arbeid ging zoeken in een vreemde stad, zonder dat zij vooraf in de plaats waar zij heentrekt een goed Tehuis weet, waar zij veilig wezen kan, tot zij een betrekking gevonden heeft, dan zou de handel in vrouwen op den duur kwijnen, in elk geval belangrijk verminderen.

Adressen van goede Tehuizen, in binnenen buitenland, en alle andere gewenschte inlichtingen van dezen aard, b.v. of een betrekking, welke een vrouw of meisje buiten de plaats harer inwoning aangeboden wordt, uit zedelijk oogpunt veilig kan aanvaard worden, verschaft het bureau gratis.

Verbazing wekt het, hoe lichtvaardig vele meisjes naar het buitenland vertrekken. Zoo komen er jaarlijks honderden meisjes van allerlei nationaliteit naar Londen, door onbetrouwbare advertenties of verhuurkantoren of op andere wijze gelokt. Een groot aantal dezer meisjes lijdt schipbreuk, en vervalt tot allerlei ellende, wanneer niet een of andere liefdadige vereeniging of persoon zich over haar ontfermt.

Velen schijnen maar niet te kunnen begrijpen, dat nergens ter wereld *goede* betrekkingen worden aangeboden aan wildvreemden, allerminst aan dezulken die de landstaal niet verstaan, en die geen waarborgen kunnen geven van bekwaamheid voor de vereischte werkzaamheden.

Ook bij vooraf overeengekomen plaatsing reize geen meisje zonder voldoende geldmiddelen, om in staat te zijn, in geval van teleurstelling, in een Tehuis voor Vrouwen eenige dagen te kunnen logeeren en desnoods naar huis te kunnen terugkeeren.

Een jonge vrouw, zonder middelen van bestaan in den vreemde, wordt, door den nood gedrongen, zooveel lichter een slachtoffer van verleiding of ronselarij.

Voor den arbeid van dit Bureau is financiëele steun noodig en zeer welkom. Voor toezegging van jaarlijksche bijdragen of giften houdt zich zeer aanbevolen de penningmeesteresse van het Nationale Comité Jonkvr. **H. Hartsen** te **Hilversum.** Eere-Voorzitter van het Comité is Ds. H. Pierson, President-Directeur der Heldring-Gestichten; Voorzitter Jhr. Mr. O.Q. van Swinderen, President van de Arrondissements-Rechtbank te Groningen; Voorzitter van het Dagelijksch Bestuur, Mr. A. de Graaf te Utrecht. Voorts gelieve men zich voor alle correspondentie te richten tot den heer **G. Velthuysen Jr.,** den Secretaris van het **Informatie-Bureau tot bescherming van vrouwen en meisjes, Noorderstraat 20 Amsterdam.**

Maar de reden waarom wij zoo uitvoerig de aandacht hebben gevestigd op de opening van het Informatie-Bureau, is toch niet alleen om financiëelen steun te verzoeken. Zonder dien steun kan natuurlijk niets tot stand worden gebracht, maar aan dien steun alleen hebben wij niet genoeg, wij vragen **aller** medewerking, niet het minste van de **Nederlandsche Pers.** De steun, dien wij vragen, is in de eerste plaats: sympathie; sympathie van de pers en het geheele beschaafde publiek. Ons werk is zeer moeilijk, wij kunnen niet buiten uw sympathie.

De tijd is gelukkig voorbij, dat het als bewijs van ontwikkeling gold, om dergelijk werk te lachen. Maar belangstelling, sympathie is er nog weinig. De oorzaak daarvan is naar wij meenen vooral onbekendheid met dit werk, meer nog dan onverschilligheid, en daarom stellen wij ons voor geregeld mededeelingen van ons werk te doen (voor zoover dit mogelijk en raadzaam is) aan de pers. Zooals het hoofd der geheime politie te Parijs op een der congressen aanraadde: 'Maak u toch de pers tot vriendin; krachtiger steun is er niet. Gij kunt dit doen door geregeld kleine belangrijke mededeelingen aan de pers te verstrekken, meer vraagt zij niet!'

Maar in de tweede plaats vragen wij; geef ons alle inlichtingen op dit gebied, die u ter oore komen, en die gij weet dat juist zijn; of waard zijn onderzocht te worden. Alle mededeelingen van verkeerde toestanden, van exploitatie van kinderen voor onzedelijke doeleinden, adressen van verhuurkantoren of besteedsters die onbetrouwbaar zijn gebleken, enz. enz., dit alles is welkom, en kan te pas komen. Van het bureau kan men volkomen verzekerd zijn.

Ten slotte: men make gebruik van dit bureau. Door zijn vele correspondenten door het geheele land en zijn relaties in bijna alle landen van Europa is het in staat **inlichtingen** te verstrekken; doordat in zijn bestuur vele van de grootste vereenigingen van verschillende godsdienstige en maatschappelijke richting vertegenwoordigd zijn, is het in staat zoo noodig **hulp** te verleenen, althans aanwijzingen te geven hoe hulp is te bekomen.

En zoo zal door veler samenwerking wellicht iets van de namelooze ellende op dit gebied worden voorkomen.

Bekroond Opstel.*)

Levensdoel.
Voor Freule De Savornin Lohman.

Mijn lieve, '*leermeesteres'*,

Bijna twee volle jaargangen van de Holl. Lelie liggen daar voor me, en ik kan 't niet van me verkrijgen den 2den te laten eindigen, zonder U te zeggen, hoezéér Uw woorden in dit mij lief geworden tijdschrift hebben meegewerkt tot een goede voorbereiding van mijn levensdoel! en hoe ze dit doel zelfs gewijzigd hebben en vermooid! Onlangs schreef ik U, dat ik nu Uw rol in de vrouwenkwestie meende te begrijpen, en dat ik U mijn opvatting zou meedeelen om Uzelf te laten oordeelen, of ik U werkelijk begrepen heb. Dat oogenblik is nu gekomen; want, mijn liefste leermeesteres, om uit te leggen hoe mijn levensdoel veranderd is, moet ik spreken over Uw opvatting van het feminisme en Uw handelwijze hierin. Sedert ik dit begrepen heb, door opmerken zelf heb ingezien hoe juist en helder Uw blik is in de vrouwenkwestie en daardoor Uw meening ben gaan deelen, kan ik dit tot U zeggen: 'Freule Lohman, al is 't dan ook in andere richting dan de uwe, ééns hoop ik met U samen te werken om *de vrouw te brengen tot haar geluk* en door háár de menschheid op te heffen, voor zoover dat mogelijk is! '*Mijn* levensdoel zal nauw met het *Uwe* samen gaan!' Door eigen ondervinding, maar vooral door die van andere vrouwen ben ik tot de overtuiging gekomen, dat niet de studie of 't vervullen van mannenbetrekking, nog velerlei werk door 't feminisme zoo hoog geroemd, de vrouw gelukkig maken kan. Zij vindt daar geen bevrediging in; dat alles strijdt tegen haar natuur, en haar vrouwgevoelens komen daarin niet tot hun volle recht. Zij kan haar geluk alleen vinden in een liefde-huwelijk, in de bij uitstek voor háár geschikte 'betrekking' van liefhebbende echtgenoote en moeder! En ik wil Uwe woorden uit een Lelie-artikel van December 1903 tot de mijne maken en openhartig bekennen,

*) Zie Wedstrijd: *Levensdoel.*

dat 't is ‘mijn diepgevoelde onwankelbare overtuiging, dat het hoogste en zaligste vrouwenlot, de hoogste, edelste vrouw-roeping niet is het dor-zelfvergoden van de moderne-derde-geslachtsproducten, maar het liefhebben van *anderen*, in zelfverloochening, geduld, zachtheid, toewijding, zelfopoffering ‘*in de allereerste plaats waar het geldt man en kinderen.’*

Een liefde-huwelijk! Steeds stond me dit voor oogen als het schóónste voor de vrouw. Onbewust misschien beschouwde ik dit reeds als jong ‘backfischje’ als het gelukkigste wat een vrouw hebben kon. Daarop waren al mijn wenschen gericht, dat zag ik vóór me als een schitterende en gelukkige gebeurtenis waarvoor 't de moeite waard was te leven en te werken! Geluk te verspreiden in kleinen kring, al je streven en je krachten te geven om, samen met den uitverkoren echtvriend, zieltjes te vormen en te leiden tot rechtschapen, hoogstaande leden van de maatschappij, en zelf zóó gelukkig te zijn, ik kon niets mooiers, niets edelers bedenken!

Sedert eenigen tijd echter ben ik tot de overtuiging gekomen, dat dit lot niet voor mij is weggelegd. Met *mijn* gevoelens over liefde en trouwen, en met de tegenwoordige inrichting der maatschappij lijkt 't me een onmogelijkheid toe dit doel ooit te bereiken. En daarom is mijn levensdoel veranderd.

Als ik me dan nooit zal kunnen wijden aan ‘man en kinderen’ in eigen gezin, wél kan ik me wijden aan ‘anderen.’ En ik wil, dat die ‘anderen’ vooral jonge meisjes zullen zijn in den leeftijd van kind tot vrouw,

In den moeilijken en gevaarlijken leeftijd

van kind tot vrouw, waarin ze te klein zijn voor een tafellaken en te groot voor een servet, hebben de jonge meisjes méér dan ooit een steun noodig om op den rechten weg te blijven. En juist in die jaren zijn zij het verst van hun moeder verwijderd, van hun natuurlijke opvoedster en vriendin. Ik weet niet recht welke de oorzaken zijn, maar 't is een feit, dat ik telkens en telkens weer bevestigd zie. Zij schenken dán hun vertrouwen aan vriendinnetjes van denzelfden leeftijd, of aan anderen, die vaak een verkeerden invloed op hen uitoefenen. Soms echter ontmoeten ze op hun weg een goede vrouw, die wel hun meerdere is in kennis waardoor ze tot haar moeten opzien, die toch hun vertrouwen weet te winnen, doordat ze, nog jong genoeg zijnde om hen na te voelen en met hen mee te leven, hen nooit uitlacht om 'onzinnige idealen', en 'overdreven denkbeelden,' om steeds als raadgeefster voor hen klaar staat.

Zoo iemand wilde ik voor die meisjes trachten te worden, zulk een vriendin wilde ik graag voor hen zijn.

Om dagelijks en persoonlijk met hen in aanraking te kunnen wezen, en zoo beter hen te kunnen kennen en helpen, heb ik gekozen de betrekking van leerares aan een school voor jonge meisjes, in de jaren van kind tot vrouw. Ik wil me opwerken in kennis opdat zij tot mij zouden opzien, en mij beschouwen als hun meerdere; maar tegelijkertijd zou ik hun vertrouwden en genegenheid willen winnen om hen in dien moeilijken tijd als raadgeefster en vriendin ter zijde te kunnen staan. En zoo zou ik naast de moeder, en mischien mét haar, (zonder medeweten der dochter) kunnen werken tot de vorming ten goede van onze toekomstige vrouwen!

Onder hen bevinden zich aanstaande moeders, die geluk kunnen verspreiden in een huisgezin, die op hún beurt menschen hebben op te voeden en te maken tot nuttige leden der maatschappij. *De moeder* legt de *grondslagen* voor de opvoeding, voor de vorming der kinderen; de eerste levensjaren staat het kind uitsluitend onder háár invloed. Hoe beter en edeler vrouw de moeder dus is, hoe meer kans er bestaat dat de kinderen zullen opgroeien tot degelijke, rechtschapen menschen. En hoe meer mogelijkheid er bestaan zal de maatschappij te veredelen en op te heffen.

Is 't niet gróótsch, niet prachtig? is 't niet een levensdoel de moeite waard om voor te werken met alle kracht, te helpen van onze meisjes goede vrouwen te maken? Ze op 't rechte pad te houden, in de gevaarlijke jaren dat ze er zoo vaak van afgeraken?
-

Bovendien zou ik als leerares misschien menigeen kunnen helpen een onafhankelijk bestaan te verschaffen, waardoor zij bewaard blijven voor 't moeten huwen zonder sympathie, alleen om voor gebrek gevrijwaard te zijn. En ook voor 't vernederende 'genadebrood te moeten eten' bij familie-leden, ingeval zij ongehuwd mochten blijven.

Dit levensdoel heb ik nog steeds, maar mijn begrijpen van uw opvatting van 't feminisme, Freule Lohman, heeft het mooier gemaakt en 't wat uitgebreid! Laat mij U dan nu in het kort vertellen, hoe ik Uw rol in de vrouwenkwestie opvat.

U ziet in het feminisme niet dat hooggeroemde 'groote nut.' U ziet niet dat 't tengevolge heeft de opheffing van de vrouw, het uitroeien van misstanden; U ziet er geen vergoeding in voor huwelijks-geluk. De menschelijke natuur en bovenal de vrouwelijke kennende, ziet U er eerder *nadeel* in dan voordeel. De grootere 'ontwikkeling' der vrouw maakt haar karakter niet mooier, doch heeft dikwijls ten gevolge verlies van menige aantrekkelijkheid, eigen aan een vrouwelijke natuur. Haar huwelijks ideaal wordt onbereikbaar, want zij kan niet gemakkelijk haar

meerdere vinden onder de mannen, en hierdoor is nu voor menigeen het huwelijk ‘het nooit aanschouwde beloofde land’. Het feminisme bevredigt de vrouw niet, het maakt ontevredenen, doet bij velen de gemoedsrust zelfs verdwijnen. En 't gevolg is een zenuwachtige gejaagdheid overal, het verwaarloozen van natuurlijke plichten om nieuwe te gaan vervullen, die die niet eens waarlijk nuttig zijn en eerder verwarring teweegbrengen dan goeds. Met minachting wordt er neergezien op 't huwelijk, want ‘trouwen kan iedereen, zelfs de domste vrouw.’ Men wil *hooger op*, wil niet doen ‘wat de domste vrouw kan,’ maar men *wil studeeren!* Dat is immers veel mooier en moeilijker dan trouwen! Een ontwikkelde vrouw die een mannenbetrekking bekleedt, staat het hóógst van alles!

En men warmt elkaar op, totdat 't hoofd vol is van nieuwe en nuttige plannen, die geen plaatsje overlaten voor gezonde denkbeelden. En jonge meisjes, wier oordeel nog

niet gevormd is, die niet vast staan in hun meeningen, worden méé opgezweept, volgen de ‘moderniteit’ in groote geestdrift, sluiten zich in drommen aan bij het zoo nuttige feminisme!

Zij overspannen zich door de studie, maken zich ongeschikt voor haar natuurlijke roeping, nemen de minachting voor 't huwelijk over, ontloopen zoo hun waar vrouwgeluk, en verrijken het leger der feministen met nieuwe ontevreden en ongelukkige aanhangsters.

Zoo is 't voor de meerderheid, nietwaar Freule Lohman? en dáarmee moeten we rekening houden, is 't niet? Dus, weg met 't feminisme, tenminste met dat *overdreven, onnoodige* feminisme met al die nieuwe ‘nuttige’ plichten! We moeten de vrouwen daarvan terughouden en ze den weg wijzen tot hun wáár geluk.

Vatte iedereen ‘liefde’ op als sommige uitzonderingen, had iedereen een vaste meening, voelde iedereen uit zichzelf wáár 't geluk voor de vrouw lag, dan was Uw houding van nu niet noodig. Uit zich zelf zou zij zich niet laten meeslepen, door wie ook. Maar gegeven de natuur van de meerderheid onder de vrouwen, laten ze zich o zoo *gemakkelijk* meeslepen. De moderne vrouw krijgt zoo gemákkelijk een aanhang, want, zij werkt op de vrouwelijke ijdelheid. 't Eenige waardoor de vrouw terug te brengen is op den voor haar geschikten weg, hebt U gedaan en doet U nog steeds; door Uw naam, succes als schrijfster, enfin, gehéél Uw persoonlijkheid, invloed trachten te krijgen op de vrouwen, *gróóter invloed dan de moderne vrouw.* U wilt de *sterkste* partij vormen, den *grootste* aanhang verkrijgen en en daardoor de vrouw voeren tot haar geluk!

Mijn liefste leermeesteres, ik schaar mij onder Uw vaandel, ik zal de jonge meisjes wijzen op *het* vrouwgeluk, ik zal altijd trachten hen voor ‘meeslepen’ te bewaren! En wáar ik kan, zal ik U doen begrijpen zooals ik U begrijp en op zulk een wijze mee helpen tot *het* geluk der vrouw!

Mijn levensdoel is grootsch en ik moet nog héél veel leeren om te kunnen doen wat ik wil. Maar ik schrik voor geen moeite terug; ik voel er kracht genoeg voor en steeds zal ik moedig voortgaan met mijn leus ‘Excelsior! excelsior!’

EXCELSIOR.

Boekbeschouwing.

Een Strijd der Zielen. Naar het Zweedsch van Gustaaf af Geyerstam. Vertaling van Jeanette E. Keyser, (uitgave van H.J.W. Becht, Amsterdam).

Ik zou een vergelijking willen maken tusschen dezen roman van een heden ten dage algemeen bekend en geliefd auteur als Geyerstam, en dien van zijn niet minder bekenden en beroemden Franschen collega Zola: *L' Argent.*

Want, ook een *Strijd der Zielen* behandelt de geldquaestie, datgene waarom in onze hedendaagsche maatschappij alles draait, datgene waarvoor eer- en plichtgevoel en liefde tot het gezin moeten wijken; de hartstocht die, waar zij den enkelen bevredigt, daarvoor duizenden slachtoffers maakt, en in negen en negentig van

honderd gevallen ten slotte óók den oorspronkelijk-bevredigde ten gronde en ten verderve voert.*)

Maar zie nu eens het kenmerkend verschil tusschen den schrijver van een paar tientallenjaren geleden, en dien van den tegenwoordigen, overhaasten, en oppervlakkigen tijd! Hoe fijn heeft Zola zijn opzet uitgewerkt, hoe laat hij ons zien al de samengestelde draden die, te samengeweven, vormen het groote finantieele net, dat zich uitspant over de wereld, en waarin de financiers en de bankiers de wreede spinnen zijn, die uitzuigen de ongelukkigen welke zich in hun weefsel verwarren.

In *l'Argent* zien we alles zich van lieverlede ontwikkelen, zien we hoe 't niet anders *kon* gebeuren, *kon* afloopen dan zóó! We zien 't gecompliceerd beurs-leven, we wonen bij de vreeselijke spanning van de betrokkenen, de mannen achter de schermen en de slachtoffers beiden; consequent volgt uit het ééne langzaam zich ontwikkelende feit het andere, en eindelijk volgt de 'Krach', de groote val van Saccard, waaruit tegelijk volgt de ondergang van het op zich zelf beschouwd onschuldige paar, den broeder en de zuster: Hamelin, en Madame Caroline.

Vergelijkt men nu met dit meesterwerk van Zola, Gustaaf af Geyerstam's *Strijd der Zielen*, dan komt dit laatste boek er zóó armzalig-opper-

*) Juist dezer dagen hebben twee fransche suiker-speculanten, die millioenen bezaten, zich van kant gemaakt door plotseling verlies van fortuin, nl: Cronier en baron Gunzburg. Ook de bekende Jules Jaluzot van de Printempsmagazynen is door zijn suikerspeculaties thans aan den bedelstaf, en van zijn betrekking als gérant van de Printemps beroofd.

vlakkig neven te staan, dat men moeilijk gróóter bewijs kan zoeken voor het verval onzer hedendaagsche letterkunde, dan het verschil tusschen het wel-doorwrochte kunstwerk van het verleden en het overhaast-in-elkaar-gezette, volstrekt niet gemotiveerde romannetje van het heden! Bij Geyerstam is alles pas-klaar gemaakt als het boek begint, juist zooals de auteur het noodig had voor zijn karakterontleding! Hij vertelt heel-eenvoudig op de eerste bladzijden van zijn boek, als een voldongen feit, dat zijn hoofdpersoon Kristian Mordtman (een soort Saccard als in den roman van Zola, maar met minder slechte eigenschappen dan deze), wrak staat op de Beurs, ondanks zijn oogenschijnlijk nog grooten invloed als bankier. Hij vertelt later, alweder als een voldongen feit, dat de ondergang van Mordtman vaststaat, en dat de komende slag niet meer is tegen te houden of te verhinderen. Maar *hoe* dit alles zoo komt, *hoe* Mordtman het éérst zóóver bracht, en later weer terugzinkt in het niet, dat alles te schilderen en uit te werken met het scheppingsvermogen en den veelzijdigen blik op het leven van een Zola, dat heeft Geyerstam niet gekund. Zijn roman bepaalt zich tot de karakterteekening der beide hoofdpersonen: Mordtman en zijn vrouw, wereldsch-geworden door de macht van het geld, van elkaar vervreemd door de macht van het geld, eindelijk ten ondergebracht dóór die gevaarlijke macht, die hen eerst verhief, toen verpletterde! In karakterteekening is Geyerstam een meester. Hij laat ons in Mordtman een type zien van het hedendaagsch overspannen zenuwleven, zooals wij er allen kennen of gekend hebben, in de groote, jagende, slecht-makende wereld. Eigenlijk *slecht* is Mordtman niet. De wereld, het leven, de jacht naar geld hebben hem slecht *gemaakt;* zijn geweten, dat eens luide en krachtig sprak, is ingesluimerd; vrouw en kind, en zijn eens zoo sterk sprekende vriendschap, alles heeft hij geofferd aan den demon: geld- en eerzucht. Bovenal in de bladzijden, waarin de verkoeling van die vriendschap wordt ontleed, toont Geyerstam zich een kunstenaar en een menschenkenner van ongewone beteekenis. Heel diep-ingeblikt heeft hij in de ondankbaarheid, die een der meest-weerzinwekkende eigenschappen is van den Durch-schnitts-mensch, waar hij zoo juist en zoo kernachtig aantoont, hoe het gevoel van verplichting aan Torsten Aabel, het besef van hem iets te danken te hebben, den groot en beroemd geworden Kristian Mordtman gaat drukken, gaat knellen, gaat ergeren, als ware het iets om zich voor te schamen, dat hij in den grond van zijn hart Torsten Aabel en zijn zedelijken invloed nóódig heeft.

'*Ik liet hem los en dat deed ik toen hij me tot last was*,' zegt Mordtman, en die enkele zin drukt zoo volledig uit, hoe de meeste menschen handelen met hun zoogenaamde 'vrienden', zoodra deze in een botsing dreigen te geraken met wat het lieve eigenbelang meebrengt.

Maar er is méér dan deze ééne episode, die dezen roman tot een intens genot om te lezen maakt. Wanneer de schrijver ons laat zien, hoe de schande en de schuld voor de wereld, dikwijls juist de oorzaken zijn van een inwendige ontwaking tot hooger en beter zieleleven, dan geeft hij ons een van die eenvoudig-ingekleede, heel diep-gevoelde gedachten, in de uitwerking waarvan hij een meester is. Ik bedoel de verhouding tusschen Torsten Aabel en diens moeder, véér en na de veroordeeling van den eersten wegens het maken van een valschen wissel. Het klinkt zoo leelijk en zoo vulgair, nietwaar, het namaken van een handteekening; het is een zoo gemeene handelwijze, bedrog! En toch is de man, die zich daaraan schuldig maakte, is Torsten Aabel een in veel opzichten beter en dieper-voelend mensch, dan de meesten onzer. Genotzucht en begeerte zich te bedwelmen aan die geld-kostende dingen, die het

hedendaagsche leven biedt, hebben hem gebracht tot den ondergang; maar slechts om hem de oogen te openen voor het gevaar dat hem bedreigde van zedelijke vernietiging. Lees dien brief, dien hij schrijft in de gevangenis, en gij staat getroffen door het stukje zielsgeschiedenis, dat de auteur U hier zoo meesterlijk geeft:

'*Ik heb geleerd dat de ziel*, *zooals alles*, *rust noodig heeft om te groeien*, *en dat een menschenziel zelfs in vernedering en schande leven kan.*

- - - '*Ik had hier den tijd om alleen te zijn met mezelf*, *en zooals ik de laatste jaren leefde had ik vergeten dat dit noodig is. Hier heb ik geleerd dat de gedachten niet bestaan om mee te spelen*, *maar om van te leven; en om daarvoor geschikt te zijn moeten ze worden tot iets wat de vroegere menschen geloof noemden, maar dat nu geen naam meer heeft. Ik heb ook begrepen, dat toen ik me niet om het leven bracht, dit kwam doordat ik toen reeds vaag iets gevoeld moet hebben van wat me nu helpt het leven te dragen.*'

Dit is slechts een enkele aanhaling hier

en daar uit den bladzijden-langen brief, die ons het leven en den val van Torsten Aabel verklaart, en bijna sympathiek maakt. Sympathiek is ook die oude moeder, die geen ander levensdoel heeft, dan te wachten op de terugkomst uit de gevangenis van dien zoon, voor wien zij nu eindelijk iets kan zijn. Want eenzaam is haar leven steeds geweest. Eenzaam was het in de lange echtvereeniging met den man, die van haar slechts huishoudster-zorgen eischte, en niet vroeg naar haar ziel. Eenzaam was het toen haar zoon haar uit plichtgevoel tot zich nam, maar haar niets gaf van liefde, in zijn zichzelf bedwelmen aan genot. Maar nu, nu zal 't goed worden! Nu, aan den oogenschijnlijk zoo donkeren levensavond, komt er voor háár licht! Het straalt haar tegen uit die gevangenis, waarin de wereldling in haar eenig kind stierf, en waaruit haar straks een gelouterd mensch zal tegemoet treden.

Uit een kunst-oogpunt staat het slot van het boek, de zelfmoord van Mordtman, met het daaraan voorafgaande tooneel tusschen hem en Thomas Müller, heel hoog. Nu vertelt en redeneert de auteur niet meer. Nu laat hij ons zien en bijwonen en meebeleven, zooals Zola òòk 't zou gedaan hebben. Heel het optreden, de schildering naar het uitzoowel als het inwendige van den geslepen en liefdoenden Thomas Müller, kon thuishooren in de beste en levendigste gedeelten van *L'Argent.* Zooals bij Zola de rijke en slimme bankier Gundermann speelt met zijn slachtoffers, zoo doet het hier Thomas Müller, waar hij geroepen wordt door Mordtman als laatste redmiddel, om den komenden ondergang te verhoeden. Dat spelen van de kat met de muis, dat meedoogenloos het slachtoffer laten spartelen om hem eindelijk den genadeslag toe te brengen, het is van het leven afgezien met groote menschenkennis, en uitgebeeld met meesterlijk talent. Geen woord te veel of te weinig! Geen langdradigheid, maar ook geen oppervlakkigheid, zooals in de rest van den opzet. Dan volgt de zelfmoord, niet minder meesterlijk van wedergave! Eerst het opgewonden, vroolijke déjeuner, waar hij alle gasten een laatste maal verblindt door zijn scherts en zijn kout, dan de woeste sledevaart naar het donkere bosch, waar hem wacht het einde. Men moet die bladzijden: 281 en 282 in hun geheel lezen, om ná te voelen, om mee te beleven, de nietigheid van dat, van eigenlijk àlle leven, de holheid van het begrip eer, de holheid van alle aardsche begrippen, waaraan wij menschen ons zoo graag vastklemmen, en waarmede wij ons blinddoeken.

Want, Gustaaf af Geyerstam verstaatin hooge mate die geheimzinnige kunst, die een eigenschap is van zijn Noorsche en Zweedsche collega's in het algemeen, de kunst een diepe, meestal weemoedige levens-leering neer te leggen in zijn romans, zonder zich ook maar in het minst schuldig te maken aan zedepreekerij, of tendenz; of iets van dien aard! In dat opzicht staat hij zonder twijfel veel hooger dan Zola. Want een boek als *L'Argent* leg je volkomen onbevredigd neer. Je bewondert den kunstenaar, die een zoo samengesteld geheel zoo fijn wist te ontleden, zoo boeiend aan je kon vertoonen, maar voor je ziel heb je niets ontvangen! Integendeel, wat er in je achter blijft is een groote leegte, een soort verbittering en teleurstelling, omdat de wereld zoo laag staat en door zulke leelijke dingen wordt geregeerd, terwijl jezelf, die tot die wereld behoort, er machteloos aan zijt overgeleverd. En toen Zola, aan het eind van die roman-rei waartoe *L'Argent* behoort gekomen, goedvond een ander soort kunstwerken de wereld in te zenden, boeken die wèl iets wilden brengen van troost in een nieuwe levensbeschouwing, toen is hij zichzelf als kunstenaar jammerlijk ontrouw geworden, en, als prediker van een nieuwe levensleer en profeet van een

schooner toekomst, wist hij het niet verder te brengen dan tot oppervlakkige phrasen en niet te verwezelijken luchtkasteelen. (*Travail*, *Vérité*).

Maar Geyerstam, en met hem heel een schare van Noren en Zweden en Denen, ziet het leven zooals het *is*, schildert het zooals het *is*, en weet in die schilderingzelve met-één te leggen een levensbeschouwing van geloof in het goede dat nimmer gehéél sterft in den mensch! Wat Selma Lagerlöf zoo wonderbaar-mooi heeft neergelegd in haar *Gösta Berling*, het is dezelfde levens-boodschap die steeds opnieuw tot ons komt uit het hooge Noorden!

En waar *L'Argent* eindigt met een nietsbeteekende phrase, in de overdenking der door Saccard verlaten maîtresse Madame Caroline, daar geeft het slot van *Een strijd der Zielen* een diepe en fijngevoelige gedachte in aan Berta, de vrouw van den zelfmoordenaar Mordtman.

Het is onzinnig en onwaar om van de oudergeworden, verlaten, geruïneerde Madame Caroline te schrijven:

'*En Madame Caroline was opgewekt ondanks alles, met haar altijd jong gezicht onder haar kroon van grijze haren*, *alsof zij zich elken April opnieuw verjongde in den ouderdom der aarde. Te midden der sekaamte, die haar liaison met Saccard thans in haar opwekte*, *dacht zij aan al het vuil waarmede de liefde wordt verontreinigd. Waarom zou men het geld verantwoordelijk stellen voor de vuilheden en de misdaden*, *waarvan het de oorzaak is? Wordt de liefde, die toch de schepper is van het leven*, *niet evenzeer onrein gemaakt?*'

Maar daarentegen van een wezenlijk troostbrengende berusting en levensbegrijpen getuigt de overdenking der eveneens verlaten en geruïneerd achtergebleven Berta Mordtman:

'*Ze treurde over Kristian Mordtman*, *ze treurde over hem, alsof er nooit iets anders tusschen hen was geweest dan wat mooi en groot was, ze treurde over hem en had zijn nagedachtenis inniger lief*, *dan wanneer hij onbevlekt en rein van haar zou zijn heengegaan. Het was zijn lot, dat ze in hem liefhad*, *alles wat de menschen niet zagen*, *en waarvan ze zelf het bestaan zoovele jaren lang vergeten had.*

Ze voelt zich verlicht dat ze alles moet achterlaten wat haar vroeger toebehoorde'.

Daarom herhaal ik zooals ik begon, trekt men een vergelijking tusschen *l'Argent* en *Een strijd der Zielen,* - en die vergelijking ligt voor de hand, - dan moet zij, uit een oogpunt van kunst, zeer ten nadeele uitvallen van Geyerstam, van wien men kan zeggen dat hij de veel-omvattendheid van zijn gegeven niet heeft overzien, niet heeft uitgewerkt. Maar, wat karakterteekening betreft, blijft Geyerstam zijn verworven roem trouw. Voor hem is *l'Argent* niet anders geweest dan de achtergrond, waartegen Torsten Aabel en Mordtman en Berta moesten uitkomen. En, zoo hij aan zijn achtergrond te weinig zorg besteedde, tot schade van zijn geheel, in de teekening der drie hoofdfiguren en hun zielestrijd is hij zeer gelukkig geweest. In hen heeft hij op meesterlijke wijze verpersoonlijkt de hedendaagsche maatschappij.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Een paar opmerkingen over 'Levensbeschouwing' van Regina.

Hadden de opstellen van R. inplaats van genoemden titel, dien van *Geloofsbelijdenis* gedragen, dan ware elke kritiek daarover buitengesloten geweest, althans voor allen die het Geloof, het daarmede bedoelde namelijk, als streng *subjectief* beschouwen. Ik meen dat de zeer geachte hoofdredactrice van de Lelie hetzelfde standpunt inneemt en dat haar Geloof identiek is aan haar *diepst innerlijk zieleleven*, alzoo beslist individueel moet heeten. Het betreft immers het bovenzinnelijke, het bovenaardsche, het idealiseeren van 't geen men als het allerhoogste beschouwt en in de ziel is opgenomen. Zoodanige beschouwing kan uit den aard der zaak nimmer tot een objectieve waarheid gemaakt worden, al wordt het onder zekere vormen, formules,

leerstellingen en dergelijke, sedert vele, vele eeuwen beproefd en volgehouden. Wat de geschiedenis, ook die van onze dagen, dienaangaande heeft geboekstaafd op zoo menige bladzijde, zegt duizendmaal meer dan de diepzinnigste, voortreffelijkste redeneringen over dit punt.

Het is mij nooit gelukt heil te zien in het propaganda maken voor een bepaalden geloofsvorm en wensch te dezer plaatse liefst niet uit te weiden over de ontzettende, gruwelijke, menschonteerende feiten die in den loop der eeuwen met zoodanig propagandeeren gepaard gingen, of daaruit zijn ontstaan.

Met hen die zeggen: 'het geloof behoort tot 'de binnenkamer,' ben ik het volkomen eens en beschouw die binnenkamer als symbool, welks beteekenis is 's menschen ziel.

Propaganda maken voor een bepaalden geloofsvorm acht ik uit den booze, omdat het verdeeldheid brengt en altijd gebracht heeft onder de menschenkinderen. Hoe kan het anders, waar het vooreerst tot het abstract gebied behoort en het werkelijk bestaan van het object der voorstelling noch wiskundig bewezen, noch wiskundig ontkend kan worden; ten tweede ontwijdt, ja ontheiligt men dat object door het te belijnen, door er eigenschappen aan toe te kennen en allermeest door het in eenigszins concreeten vorm te belichamen, of in beeld te brengen. Dit laatste vermeen ik *paganisme* te mogen noemen.

Eerbiediging van zijn Geloof eischt ieder geloovige - en terecht - voor zich, maar daarmede legt hij zich tevens den duren plicht van *verdraagzaamheid* op, een plicht die ook nog in onze dagen duizendvoudig en op allerlei wijze wordt verzaakt.

Van hetgeen m.i. tot *levensbeschouwing* mag gerekend worden, heeft de Lelie meermalen voortreffelijke bijdragen geleverd, niet het minst die van ds. Ternooy Appel. Het groote verschil nu tusschen deze bijdragen en die van Regina bevestigt tevens, dat er een zeer kenmerkend onderscheid bestaat tusschen geloofsbelijdenis en levensbeschouwing. Streng subjectief als eerstgenoemde is, zoo behoort laatstgenoemde veel meer objectief te zijn, want zij moet spreken

tot den *mensch,* onafhankelijk van godsdienst, kerkgenootschap, Secte of Geloof.

A. NIEUWVELD.

Hiermede sluit ik de discussie over dit onderwerp.
REDACTRICE.

Brief uit Konstantinopel.

Mohammed de Profeet.

Mohammed werd in den herfst van het jaar 570 te Mekka geboren. Zijn vader, Abdullah, reisde kort na zijn huwelijk met eene Carevane naar Syrië; het was zijn eerste en laatste reis, hij zag zijne jonge vrouw en zijne woonplaats niet weder. Op den terugtocht werd hij ongesteld, bleef bij verwanten te Medina achter, stierf daar na korten tijd en werd er begraven.

Aan zijne vrouw, Amina genaamd, bekend wegens hare schoonheid, meer nog wegens haar edel karakter en groot verstand, liet hij na, vier kameelen, een kudde geiten en ééne slavin, Baraka geheeten.

Aan den voet van de rotsen van Abu Cobeis, ten Oosten van Mekka, boven een eng dal, stond de hut van Amina, hier werd haar zoon geboren. Het heilige vuur, eens door Zoroaster ontstoken, en door de magien eeuwen lang bewaakt, werd toen uitgebluscht door het veel grootere licht, dat van den hemel afdaalde.

Toen Amina bedlegerig was geworden en het oogenblik der verlossing naderde, werd zij over al hare leden door hevige rillingen bevangen; zij zag haar kamer in een schitterend licht, wat haar met schrik en angst vervulde; midderwijl streek een groote witte vogel over haar neder en raakte haar met zijne klapwiekende vleugels aan.

Haar angst een weinig meester, bood men haar een witten drank, dien zij eerst voor melk hield, maar die zoeter was dan de zuiverste honig. Vervolgens zag zij bij haar legerstede een groot aantal vrouwen, die zij voor leden van den stam der Beni Abou Mounef hield; zij vroeg hun wie zij waren, maar de vrouwen stelden haar allen gerust.

Op dit oogenblik ontplooide zich voor hare oogen een groot stuk witte zijde en hoorde zij de woorden: ‘Houd dit voor aller blikken verborgen!’ Tegelijker tijd verscheen er aan den hemel een groep mannen, die zilveren vazen in hunne handen droegen en riep zij, terwijl een muscus geur van haar uitging: ‘Hoe gaarne zag ik Abdoul-Mottaleb[1)] aan mijn zijde!’

Nu ontsluierde zich voor hare blikken het tafereel der geheele wereld, schitterend van licht en vlammen. Een tallooze vlucht vogels met diamanten snavels en vleugelen van robijn, was de hut binnengedrongen en, nadat de Allerhoogste den sluier volkomen had opgeheven, aanschouwde zij zonder vrees het geheele wereldrijk, het Oosten zoowel als het Westen. Op de tinne van den Kaaba en op andere gebouwen verschenen vaandels en banieren en het huis schudde meerdere malen.

Onmiddelijk na zijn geboorte hief het kind zijn hoofd hemelwaarts en zonk in aanbidding neder.

1) Haar vader.

Eensklaps daalde eene hand uit den hemel, greep den kleine, hief hem op tot in een wolk, die hem aan aller oogen onttrok en hoorde men de woorden: ‘Ontvangt hem in de rangen der profeten; bekleedt hem met den eeremantel van den waren godsdienst; geleidt hem naar zijne voorvader Abraham en voert hem over den Oceaan, opdat de bewoners der zeeën weten, dat het ongeloof en de afgoderij gedurende zijn leven zullen worden uitgeroeid.’

Vervolgens ontplooide zich een wollen doek, spreidde een andere van zijde zich hierover uit en werd het kind daarin gewikkeld. In zijne handjes droeg hij nu eenige sleutels en een stem riep: ‘Zie hier Mohammed,[2)] die de sleutels voert der profetie, der overwinning en der bevestiging!’

Eenige oogenblikken daarna daalde eene andere wolk van den hemel, glanzender dan de eerste, te midden waarvan men het gehinnik van paarden en het klapwieken van vogels vernam en nadat Mohammed geruimen tijd aan de oogen zijner moeder onttrokken was geweest, klonk plotseling het bevel: ‘Men drage hem over de geheele aarde! Men stelle hem voor aan de heiligen, aan de dzjinni (geesten) en aan de menschen! Deel zal hij hebben aan de reinheid van Adam, aan de kracht van Noach, aan de vriendschap van God, aan het erfdeel van Abraham, aan het karakter van Isaac, de welsprekendheid van Ismaël de voorrechten van Jacob, aan de schoonheid van Josef, de stem van David, de heiligheid van Johannes de Dooper en de goedheid van Isa (Jezus).

2) De roemwaardige.

Men bade hem in den oceaan der zedelijke voorschriften van de profeten en bezielde gezanten!

Na geruimen tijd zag Amina haar kind opnieuw met een wit zijden doek in zijn handje, terwijl er een stem riep: “Mohammed omspant de geheele wereld met zijne hand: elk schepsel bewijze hem eer en gehoorzaamheid!”[1)]

De dag na Mohammed's geboorte zeide de Joodsche priesters tot Abdoul-Mottaleb: “Wij hebben in de Thera gelezen, dat dezen nacht de prins der vroegere en latere tijden geboren moest worden in de heilige vallei, die eens een pelgrimsplaats zal zijn voor de Arabieren en voor vreemdelingen: deze fakkel is ons dezen nacht ontstoken!”

Abdoul-Mottalib zond toen iemand naar zijne dochter Amina, die hem het volgende liet weten: deze nacht is mij een kind geboren, dat besneden en van alle smetten gezuiverd ter wereld kwam. Een schitterend licht ging van hem uit over heel de aarde. Van den hemel ontving ik bevel hem gedurende drie dagen verborgen te houden.’

Abdoul-Mottalib begaf zich terstond naar de hut van Amina en dwong haar te zeggen, waar de knaap verborgen was, maar hij vond de toegang tot het huis waar deze lag, verdedigd door een man van een schrikwekkend uiterlijk, die met een ontbloot zwaard dreigde en hem toeriep: ‘Verwijder U van hier, niemand zal het kind zien, alvorens de engelen hun bezoek ten einde hebben gebracht.’

Deze verschijning veroorzaakte den grootvader zulk een hevigen schrik, dat hij gedurende twee dagen met stomheid was geslagen.

Den derden dag ontving Abdoul-Mottalib de gelukwenschen zijner vrienden en slachtte verscheidene kameelen om hem feestelijk te onthalen. Toen begaf hij zich opnieuw naar zijne dochter, nam zijn kleinzoon in de armen, droeg hem naar den Kaëba, knielde neder en zond een dankbede op tot den Allerhoogsten.

* * *

Volgens het te Mekka heerschend gebruik, jonge kinderen naar buiten te zenden in de vrije natuur onder de Bedouïnen, werd ook Mohammed toevertrouwd aan eene min Haliena van den stam der Bem Saäd, die verblijf hielden in de dalen en op de bergen van Taifatmete. Hier leerde hij de zeden en gewoonten der nomaden kennen en hunne zuivere Arabische taal.

Uit deze dagen zijner prille jeugd zijn eenige legenden tot ons gekomen, van welke de volgende wel de belangwekkendste is.

Op zekeren dag vroeg Mohammed verlof aan zijne min Haliena met twee van hare zoontjes de schapen te mogen hoeden achter het huis. Tegen den middag kwam een hunner, Zobeër genaamd, in allerijl bij zijn moeder en zeide haar, dat twee mannen Mohammed hadden medegenomen naar een heuvel. Haliena snelde terstond naar de aangeduide plek en vond daar het kind, dat tot haar zeide: ‘Terwijl ik bij mijn zoogbroertjes was, verschenen plotseling twee mannen in witte kleederen gehuld. De een hield een zilveren vaas, de andere een schaal in de hand. Zij namen mij op en droegen mij naar den top van den heuvel. Een hunner opende toen mijn lichaam, van de borst tot de buik, zonder mij smart te veroorzaken, lichte de ingewanden er uit, waschte ze met water en bracht ze weder op hun plaats. De andere zeide toen: ‘Ga nu, gij hebt uw taak volbracht.’

1) Deze legende wordt telken male aan de geloovigen voorgelezen in de moskeën aan den avond van Mohammed's geboortedag.

Deze nam toen mijn hart, sneed het open, nam er een zwart voorwerp, met geronnen bloed bedekt, uit en wierp het weg, zeggende: ‘dat is het geschrift van Satan.’ Daarna wieschen zij mijn lichaam en mijn hart, tot dat beide volkomen gereinigd waren, vulden het laatste met eene zelfstandigheid, die in zachtheid en geur alles overtrof en brachten het weder op zijn plaats.

Vervolgens wogen zij mij en stelden op de andere schaal eerst tien mannen, toen vijfhonderd, eindelijk vijfduizend. Mijn gewicht overtrof steeds het hunne. Daarop zeiden zei: ‘het is genoeg, zijn gewicht zal dat van geheel zijn volk te bovengaan!’

‘En zij stegen ten hemel.’

* * *

Toen de knaap gespeend was, op twee jarigen leeftijd, werd hij naar zijne moeder teruggebracht, maar met het oog op het slechte klimaat van Mekka, zond deze hem nogmaals naar zijne trouwe min ter verzorging. Vijf jaren oud schijnt de knaap voor het eerst de aanvallen van kramp gekregen te hebben, welke hem op lateren leeftijd zoo dikwijls kwelden en daar zijne pleegouders bijgeloovig waren, zooals alle Bedouïnen,

zonden zij hem naar zijne moeder, die met hem naar Medina ging. Op hunne terugreis, na bij het graf van Abdullah gebeden te hebben, stierf Amina te Abwa, Mohammed, ofschoon nog zeer jong toen deze slag hem trof, heeft zijne moeder nooit vergeten; jaren lang gevoelde hij zich diep eenzaam en verlaten.

De trouwe slavin Baroka bracht den knaap naar Mekka terug, waar de kleine weer werd opgenomen in het huis van zijn grootvader Abdoul Mottalib. In de dagen, toen hij hier woonde, moet Mohammed sterke indrukken gekregen hebben; de man, die thans voor hem zorgde, was een der hoofden van Mekka, bekleedde het gewichtigste priesterambt, verleende geloovigen van heinde en verre hulp en steun. Ook het opzicht over den heiligen Zeruzemhan[1)] berustte in zijne handen. Dagelijks baden zij met de andere hoofden der familien in de schaduw van den Kaäba.

Na den dood van zijn grootvader ontfermde zijn oom Aba Talib zich over hem en stond toe dat hij, twaalf jaren oud, eene karavane reis maakte naar het Noorden, wat later herhaalde malen voorkwam. Zoo leerde Mohammed vreemde, hem niet bekende toestanden kennen, kwam dikwijls in aanraking met Christenen, vooral in Syrië.

In zijne vrije uren, te Mekka, hoedde hij kudden in de dalen van den berg Igod en deed zich daarbij kennen als een eerlijk, trouw, opmerkzaam dienstknecht.

Op aanbeveling van zijn oom kwam hij, toen hij zijn vijf en twintigste jaar had bereikt, in dienst van de rijke weduwe Redidja en kreeg het opzicht over hare karavaan, die ieder jaar naar Syrië trok, welke tocht uitmuntend slaagde en groote geldelijke voordeelen afwierp.

Spoedig daarna huwde hij zijne acht en dertig jaar oude meesteres, uit welk huwelijk zes kinderen geboren werden, twee zoons, die jong stierven en vier dochters, van wie alleen Fathené, de vrouw van haar neef Ali, nakomelingen heeft gehad.

Ter zelfder tijd van zijn verbintenis met Radidja, werd Mohammed lid van een bond, die toen onder de Koreischiten bestond en ten doel had vreemdelingen te beschermen en zwakken te helpen als sterkeren hun bedreigden. Hij is er altijd trotsch op geweest eens deel van dien bond te hebben uitgeuitgemaakt, hoezeer de Koreischiten hem later hebben belaagd en zijn leven bedreigd.

Mohammed had tot gewoonte in de vastenmaand te Ramadam te vertoeven in een hol op den berg Hira, daar te bidden, te vasten en te peinzen. Op zekeren nacht in December van het jaar 611 kwam hij niet thuis en zijne vrouw zond knechten uit om hem te zoeken. In zijne woning teruggekeerd, verhaalde hij het volgende: ‘Ik sliep vast, toen een engel mij in den droom verscheen; hij hield een zijden doek in zijne hand met schriftteekens bedekt en zeide: “lees!”

“Wat moet ik lezen?” zeide ik.

Hij wikkelde mij in de doek en zeide weder “lees!”

Ik vroeg op nieuw: “Wat moet ik lezen?”

Hij zeide slechts: “lees!” En toen: “In den naam van God, die alles geschapen heeft, die den mensch schiep uit geronnen bloed, lees! Want uw heer is de meest edelmoedige. Hij is het, die den mensch geleerd heeft zich van de schrijfstift te bedienen. Hij heeft den mensch onderricht in wat hem onbekend was.”

Ik herhaalde de woorden van den engel en hij verwijderde zich. Maar zij waren mij in het hart gegrift. Onbewegelijk bleef ik liggen en hield mijne blikken op hem

1) Met het water uit dezen bron redde Hagar het leven van haar zoon Ismaël, den stamvader der Arabieren, toen deze dreigde te versmachten.

gericht, tot hij verdwenen was; toen ontwaakte ik, trad naar buiten en begaf mij naar den top van den berg.

Bange twijfel en schrik verscheurden mij het hart, mijn geest was ontzet; ik vreesde dat deze verschijning door booze geesten was verwekt. Dit bracht mij tot vertwijfelingen ik had mij van den berg naar beneden gestort, als ik niet door onzichtbare handen was tegengehouden. Toen hoorde ik boven mij eene stem, die zeide: O, Mohammed, gij zijt de gezant Gods en ik ben Gabriël.'

Ik sloeg de oogen op en ontdekte den engel Gods. Hij kwam nader en nader, tot op twee schreden en zeide tot mij: 'Gij zijt door de genade Gods geen bezetene, er wacht U een oneindig loon, want gij hebt eene hooge roeping en moogt tevreden rusten, als gij en uwe tegenstanders zien, wie het 't beste gaat.'

Mohammed stortte ter aarde, kreeg toen de kracht op te staan en naar zijne woning te ijlen. Hij gevoelde zich ziek en riep: 'wikkel mij in, wikkel mij in!' Men gehoorzaamde hem en besprenkelde zijn gelaat met water, maar Gabriël verscheen weder en zeide: 'Gij, die ingewikkeld zijt, sta op en predik en verheerlijk uwen Heer en reinig uwe kleederen! Vlied de onreinheid, wees niet mild uit eigen belang en lijd voor uwen Heer!'

Radidja was door deze mededeeling zeer getroffen en deelde het gehoorde mede aan haar neef Wareka. Mohammed openbaarde hun beiden zijne groote bezorgdheid en vrees door booze geesten misleid te worden. Maar zij stelden hem gerust, wezen op zijn vlekkeloozen levenswandel en hielden hem voor

oogen, dat God zulk een grove misleiding niet zoude dulden. -

* * *

De eerste, die in Mohammed den profeet zag, was zijne vrouw Kadidja, toen volgden Ali, zijn schoonzoon, Zeïd zijn aangenomen zoon en Abu-Behr, later zijn schoonvader en de eerste Ahebef. Drie jaren daarna bedroeg het getal bekeerden nog geen veertig, die in het diepste geheim samen kwamen. -

Zijn optreden in het openbaar werd met spot en hoon begroet, beleedigingen volgden, toen hij bij den Raäbe staande, aandrong op het vernietigen der afgodsbeelden; herhaalde malen werd hij mishandeld en bedreigde hem de dood. Men noemde hem een leugenaar, een bedrieger, een gele, een bezetene, maar toch nam, vooral gedurende de bedevaart, als uit alle streken van Arabië pelgrims naar Mekka kwamen, het getal zijner volgelingen toe en zoo kreeg hij ook aanhangers te Medina, wat hem later van zeer groot nut en voordeel is geweest. Maar tevens groeide de haat tegen hem dagelijks aan, voornamelijk onder de priesters; het geheele volk besefte en gevoelde, dat een aanval op de afgoderij, een aanval was op Mekka zelve en haren ondergang ten gevolge zoude hebben.

Toen trachten eenige Koreischiten, leden van den stam, waartoe hij zelf behoorde, Mohammed te overreden zijne predikatie te staken of, zoo hij dit niet wilde, Mekka te verlaten, maar hij weigerde beide voorstellen, alleen riedt hij zijne volgelingen uit de heilige stad te vertrekken, aan welken wenk de meesten gehoor gaven, ook zijne dochter Rokaja reisde af. Zij vluchten naar Aetiophie, waar de regeerend vorst hen gastvrij ontving en de islam spoedig ingang vond.

Daar kort hierop Omar en Hauga, de invloedrijkste mannen van de stad, zich bekeerden, kwam er eenige verbetering in den toestand van den profeet en durfde men in het openbaar bijeenkomen en bidden, maar toch besloten de geloovigen, met het oog op de dreigende gevaren, niet meer verspreid te wonen door geheel Mekka, maar één afgesloten stadskwartier, Scheb genaamd, te gaan betrekken.

Daar leefden zij achter hunne kleine gesloten poort, als in een belegerde vesting; alleen in de heilige maanden, als te Mekka geene vijandelijkheden werden geduld, durfden zij Scheb voor een korte poos verlaten. Slechts van vreemde kooplieden en tegen ongehoord hoogen prijs konden zij levensmiddelen zich verschaffen, dikwijls hoorde men daarbuiten de kinderen van honger schreien. Drie volle jaren leefden de eerste Mohammedanen op deze wijze in Scheb, het groote vermogen, dat de profeet van zijne inmiddels gestorven vrouw Radidja had geerfd, was totaal uitgeput; er moest gehandeld worden!

Men wist Mohammed over te halen de wijk te nemen naar Medina en van zijn schoonschoon Ali vergezeld, sloop hij buiten de stad en verschool zich aan den avond in een ledig staande woning. Gedurende den geheelen nacht loerden de Koreischiten op hem en vonden den vluchteling eindelijk slapende in zijn rooden mantel gewikkeld. Maar toen zij de woning binnendrongen om den gehaten man te dooden, bleek de slapende Ali te zijn, die, in het opperkleed van den profeet gehuld, zijn leven op het spel had gezet om dat van zijn schoonvader te redden. Door een zoo groote mate van moed en zelfverloochening getroffen, liet men den jongeling ongedeerd gaan.

Acht dagen na hunne vlucht uit Mekka, bereikten zij Medina, waar zij met gejubel werden ontvangen en hun intrek namen in het huis van Abu Ejoub; het was den 28sten Juni van het jaar 622.

* * *

Het streven der Mohadjir, der geloovigen, te Medina was nu den handel van Mekka zooveel mogelijk afbreuk te doen en zich meester te maken van hare Karavanen. Te Mekka begreep men dit en zond daarom, toen de zoogenaamde groote Karavane uit Syrië terug moest komen, negenhonderd vijftig krijgslieden haar tegemoet. Mohammed had slechts driehonderd man onder zijn bevelen, maar toch bond hij den strijd aan en behaalde, na eene heftige worsteling, de zege, wat de Mohadjir aan de hulp van Allah's engelen toeschreven.

Te Mekka veroorzaakte dit groote ontsteltenis en zoo spoedig mogelijk bracht men eene legerschare van drie duizend man op de been, maar ook deze waren tegen Mohammed's krijgers niet bestand, velen vonden den dood of werden gevangen genomen.

In het volgende jaar verbonden zich eenige Nomaden en Joodsche stammen met de bewoners van Mekka en sloeg een leger van tienduizend manschappen het beleg om Medina; na een maand echter heerschte in het kamp der belegeraars zulk een ijverzucht en tweedracht, dat van krijgsverrichtingen geen sprake meer was en toen een geweldige storm groote verwoestingen had aangericht, werd dit aan Allah's toorn toegeschreven; het beleg werd opgebroken.

Nu zocht de profeet zich te wreken op den Israëlitischen stam der Beni Koraïzi, die hem niet ter zijde had gestaan in de dagen

van nood: hij overviel hun dorp, liet vrouwen en kinderen in slavernij wegvoeren en alle mannen onthoofden; Ali en Zobeïr, de schoonzoon en de zoogbroeder van Mohammed, waren den geheelen dag als beul werkzaam.

Het uitmoorden van een geheelen stam kenschetste het wreede karakter van dezen Godsgezant, zijn onverzoenlijken haat, die hij nog meer tegen de Joden, dan tegen de Christenen koesterde. Deze en alle andere moorden, die hij in groote getalen liet bedrijven, geschiedden onder den dekmantel van geloofsijver en goddelijke openbaringen.

En toch wordt hij, uit vertrouwbare bronnen blijkt het, als huisvader geprezen, geroemd als een zachtaardig, vriendelijk man; wel driftig en opvliegend, maar die zijne hartstochten wist te bedwingen. Met zijne veertien vrouwen, die hij na Kadidja's dood achtereenvolgens huwde en zijne vijf slavinnen, lijdde hij een gelukkig leven, ofschoon in zeer armlijke omstandigheden; dikwijls leed het groote gezin gebrek en moest zich met dadels en brood voeden. Mohammed schijnt eene bijzondere voorliefde gekoesterd te hebben voor weduwen; van zijne veertien vrouwen waren zeven reeds vroeger gehuwd geweest.

Eenige maanden na den moord op den stam der Beni Koraïzi, sloot de profeet een wapenstilstand voor den strijd van tien jaren met Mekka en bezocht hij gedurende drie dagen zijne geboorteplaats, veiligheidshalve echter onder geleide van twee duizend aanhangers.

Alle Nomadestammen omhelsden intusschen den Islam, maar Mekka bleef hem vijandig; toen bracht Mohammed een leger op de been van tienduizend man, maakte zich van de weêrspannige stad meester en vernielde alle afgodsbeelden, drie honderd zestig in getal.

Aan den avond van dien dag werden van de spits van den Kaâba voor de eerste maal de geloovigen opgeroepen tot het gebed; gedurende den middag had de bevolking hem trouw beloofd; terwijl de profeet gezeten was op den heuvel Safa, hadden allen aan zijnen plaatsvervanger Omar de hand moeten reiken, eerst de mannen, dan de vrouwen en moeten beloven voortaan een eerbaar leven te lijden.

Zijne grootste tegenstanders en vijanden waren bij deze plechtige huldiging niet meer tegenwoordig; hij had ze allen ter dood veroordeeld en laten onthoofden. -

* * *

Vijf en twintig jaren, nadat zijn laatste kind geboren was, schonk zijne Kaptische slavin Mirjam (Maria) den profeet nog een zoon, die hij den naam Ibrahim gaf. Daar zijne twee zonen bij Kadidja jong waren gestorven, moet zijne vreugde grenzeloos zijn geweest, maar ook dit kind mocht hij niet behouden; nauwelijks zestien maanden oud werd het ziek en stierf.

Dit groote verlies moet het toch reeds zoo ondermijnde gestel van Mohammed den genadeslag hebben toegebracht. Nog eenmaal reisde hij naar Mekka om daar de bedevaartgangers toe te spreken van af den berg Arafat; te Medina teruggekomen, werd hij zìek, zijne krachten namen snel af, hij voelde den dood naderen.

Toen liet hij zich, steunende op twee zijner verwanten, naar de moskee geleiden, sprak de geloovige schare, die weenende luisterde, toe en stierf met de woorden op de lippen:

‘Allah.... ja.... met den metgezel van boven*).....!’

Het was aan den avond van den achtsten Juni 632 - Mohammed had zijn drie en zestigste jaar bereikt.

Varia.

Aanbeveling Pensions.

Eene abonnee der Holl: Lelie verzoekt mij, met bijzonder veel nadruk, de aandacht te willen vestigen op onderstaand pension:

Pension Luctor, familie pension 1e klasse. Jan Luyckenstraat 15, Amsterdam. A.M.C. van de Kamer.

Zij-zelve is daar langeren tijd geweest met bijzonder veel genoegen, en kan het in alle opzichten aanbevelen; eten, bediening, kamers, alles is er uitstekend volgens haar. Voor families, of gezelschappen van meerdere personen, die langeren tijd blijven, worden, wat den prijs betreft, afzonderlijke overeenkomsten getroffen, aanmerkelijk goedkooper dan bij kort verblijf.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Kunst en Wetenschap.

‘Gabrielle’ van Marie Metz-Koning.

Er steken twee vrouwen in Gabriëlle.

In de eerste spreekt het onbewust zinnelijk liefde-verlangen naar den man.

Platonisch zouden we die verlangende liefde kunnen noemen, indien er toch niet uit sprak een begeerend hijgen naar den zwak-teringachtigen jongeling, die haar op haar weg te gemoet treedt, en bij haar liefde wekt.

Liefde, zooals twee personen van het zelfde geslacht zich tot elkaâr aangetrokken kunnen voelen, waarin de zielen-sympathie alle zinnelijkheid smoort, en het lichaam

*) De aartsengel Gabriël.

niets eischt of vraagt, maar waarin datzelfde lichaam, indien het geldt verschillende geslachten, man en vrouw, op eenmaal het ziels begeeren in lichaams begeeren in volle laaie kan om zetten, en den hartstocht tot volle uitbarsting kan brengen.

Daarom spraken we van onbewust-zinnelijk, daar slechts een sluimering den hartstocht houdt gebonden om hem met des te meer kracht later te doen uitbarsten. Openbaring, zoo ge wilt, voor de vrouw, die lichaam en ziel *twee* waande, maar die zal ontwaren, dat die *twee één* zijn, zoodra zij den man door innige sympathie tot zich heeft gedreven.

De tweede vrouw die in Gabrielle steekt is het vrouw-dier, dat slechts het man-dier zoekt. Zij taxeert den man naar zijn lichaamsbouw, en lichaamskracht, en lichaamsschoonheid. Zij ontdekt door haar scheppende verbeeldingskracht in hem den Hercules uit het Louvre. Zij zoekt niet zijn ziel, zij zoekt zijn lichaam, dat haar bevredigen moet en haar volle zinnelijke liefde voeden. Zij zou dien man kunnen verafschuwen om veel wat buiten dat lichaam staat, en slechts de ziel raakt, maar de afschuw wordt overwonnen door de zinnelijke drift, welke in haar woelt en werkt.

Couperus heeft ons een dergelijke vrouwenbeeld geschapen. De *amant* der vrouw is de drijfveer der tweede Gabriëlle; de eerste is zij die slechts in den aanvang het zielenleven zoekt in haar man, en waarvan het zinnelijke liefde-leven dat zielenleven ten grondslag ontvangt.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.

Den Haag.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

C. van A. - Ik wensch U hartelijk geluk met Uw aanstaand huwelijk. Het stukje heb ik na rijpelijke overweging aan U laten terugzenden door de drukkerij. Ik vind den inhoud wat heel plat; vindt ge zelf ook niet?

Joh: van P. - Ik kreeg Uw briefkaart, met antwoord betaald, maar particulier antwoord zenden doe ik slechts bij hooge uitzondering. Ja, die correspondentie was voor U. Hartelijk hoop ik, dat gij nu uit den angst zijt, en de gewenschte betrekking hebt gekregen.

L.M. - Ja, dat vertaalde stukje plaats ik gaarne, omdat 't onderwerp zoo actueel is. Zelve heb ik, zooals gij misschien in de vorige Lelie hebt gezien, een bijzonder groote antipathie tegen de Japanners, met hun sluwe valsche tronies; en ik heb steeds met leedwezen gezien hoe de Russen het tegen hen moesten afleggen, niet omdat ik de Russen-zelf zoo sympathiek vind, maar alleen van-wege mijn bijzonder grooten

afkeer van de Japanners. 't Flauwe modegedoe, vooral in Engeland gebruikelijk, om met de Japanners te dweepen en hun modes na te volgen, enz. enz., zal er ook wel toe hebben bijgedragen, om hen in mijn oogen nog minder aantrekkelijk te maken. Dergelijke mode-dweeperijen doen me altijd bijzonder onaangenaam aan. In den tijd van de Paul-Krüger achternalooperij was dat ook zoo weerzinwekkend, dat geleuter van jan en alleman over 'De arme boeren,' terwijl ze nu even hard loopen om den Koning van Engeland, of zelfs Chamberlain-zelf te gaan bekijken, als toen om den ex-president van Transvaal toe te wuiven. Als 't maar een *mode*-artikel is, komt het er niet op aan *wat.* Cornelie Noordwal heeft dat in haar 'Winkeljuffrouw van L'oiseau d'or' ook zoo goed gehekeld, met die dames die allemaal in dien bewusten winter 'een chapeau-boër' moesten hebben. Intusschen 'elck wat wils', daar de Japanners nu eenmaal een mode-artikel *zijn*, zal ik Uw vertaling maar gauw een plaatsje gunnen. -

Hotspur. - Particulier antwoorden is bijna uitgesloten. En gij vraagt wel eens dingen, die niet geschikt zijn tot beantwoording in hel openbaar; als ik dus niet altijd 'alles' beantwoord, ligt dat daaraan. Gij hadt, geheel overeenkomstig Uw pseudoniem, vergeten iets, wat ook, te zetten onder Uw stukje van den wedstrijd! De bewuste tweede bekroonde is dan ook een ander dan gij. Dat bewuste stukje was zoo bepaald een beschouwing naar aanleiding van dat hoofdartikel, dat het alleen *kon* worden opgenomen als *Ingezonden*, dus zonder honorarium; precies op dezelfde wijze als b.v. de verschillende artikelen naar aanleiding van Levensbeschouwing van Regina. - 't Vertaalde stukje neem ik op. Het door mij bepaalde honorarium beteekent *kolom Holl. Lelie.* Als gij wenscht, dat de uitgever Veen dat bewuste lange verhaal zal uitgeven à part, moet gij met *hem* daarover spreken. Ik heb niets daarmee te maken, of erover te zeggen. Ik zou U echter raden het hem hoe eer hoe beter te vragen.

- Ook over dien franschen roman moet gij U-zelf wenden tot den heer Veen; ik heb niets daarmee te maken. Voor zoover ik weet, komen er bij hem slechts zelden vertaalde boeken uit. Er zijn uitgevers, die bepaaldelijk hun werk maken van het uitgeven van vertaalde boeken; b.v. de heer Becht van Noorsche literatuur. Gewoonlijk hebben die heeren reeds dames en heeren genoeg, die voor hen werken. Zoo zie ik op de vertaalde uitgaven van den heer Becht gewoonlijk de namen van mej: Meyboom, en van mej: Jeannette E. Keyser. Mevrouw Logeman van der Willigen, die ook wel voor de Lelie vertaalt, brengt dikwijls uit het Deensch enz. over voor de Hollandia-drukkerij te Baarn. - Misschien kan een dier dames, of een dier uitgevers, U van raad dienen. 'Aanbevelen' van mij helpt U niets. Zulke dingen zijn *zaken* voor de uitgevers, en zij kunnen geen boeken laten vertalen om iemand 'plezier te doen.' - Dat er reeds een vertaalde roman van U wordt opgenomen in Het Nieuws, is zeer zeker een aanbeveling die U zal helpen; ook dat gij kunt verwijzen naar dat vroegere werk. - Wat het tweemaal in de Week uitkomen der Lelie aangaat, vraag dat óók maar aan den uitgever. -

A. Nieuwveldt. - Drukproeven zenden van een ingez: stuk is te omslachtig; van ander werk kunt gij de proeven voortaan zelf ter correctie krijgen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Molanie en **S. Fr: te Gr:** - De volgende week.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Errata.

In het laatste nummer blz. 175 2e regel van onderen staat: ‘Haringcarspel (Lindelaan) Het laatste wordt enz.’ lees: *Haringcarspel* (*Lindenlaan*) Valkenburg. Beide pensions worden met enz.

Sluiting red: ged:

4 October 1905.
19de Jaargang.
No. 14.

Hoofdartikel
Reizen.

In den heerlijken zomertijd gevoelt schier ieder mensch de lust in zich, er eens op uit te gaan en zijn dagelijkschen arbeid voor een poos ter zijde te leggen. Die trek getuigt van bewust leven, van de behoefte aan lichamelijke en geestelijke verfrisschingen en ontspanning. Sinds de versnelde en gemakkelijker, ook goedkooper vervoermiddelen is een zekere ‘reiswoede’ geboren.

Welk een voorrecht op reis te kunnen, te mogen gaan zonder bezwaar voor finantiën en gezondheid! En zoo het dan niet ontbreekt aan de gave van goed zien en juist opmerken, aan de kunst om in zich op te nemen en het ontvangene te verwerken, dan wordt niet alleen rein genot gesmaakt, maar tevens gearbeid aan ontwikkeling en innerlijke beschaving.

Laat het waar zijn dat velen reizen die geen blijvende vruchten er van plukken, zoodat zij - thuis gekomen - niet rijker zijn geworden dan toen zij bij het vertrek waren, mogen in die zucht tot reizen veel nadoen, veel ijdelheid zich openbaren... het is even zeker, dat niet weinigen door het zwerven in den vreemde een schat van kennis hebben verzameld en een rijkdom van indrukken opdeden, waarvan anderen met hen de voordeelen oogsten.

Behooren wij niet tot de bevoorrechten die gaan ver buiten de grenzen van hun vaderland.. wellicht dat wij een wijle mochten vertoeven op vriendelijke schoone plekjes - kent gij ze, die jaarlijks zoo ver mogelijk van huis gaat? - in eigen omgeving om even dankbaar huiswaarts te keeren als de eersten.

En indien wij - zoó is het met de meesten - ook tot dezen niet behoorden, dan gingen w'er toch wel eens nu en dan een enkelen dag met de onzen op uit, om voor eenige

oogenblikken ons te verpoozen en het dagelijks eenerlei te onderbreken.

Ach, dat zoovelen zelfs dit niet konden doen!

Moge de zomer u allen, jongen en ouden, sterken en zwakken, gezonden en zieken, rijken en armen, goed hebben gedaan naar lichaam en ziel, zoodat met vernieuwden lust de dagtaak wordt hervat, de levensreis wordt voortgezet!.

Eere aan onzen tijd, die - door goedkoope reisgelegenheden te scheppen en met zijn vacantie- en kinder- en gezondheidskoloniën - duizenden bij duizenden in staat stelt een bad in de natuur te nemen, waaraan vroeger voor hen niet te denken viel.

Wie betaalde niet gaarne zijn reisbelasting? Wie doet genieten, genieten zelf dubbel.

Allen dreigt een groot gevaar, dit n.l.: om slachtoffers te worden van werktuigelijkheid en sleur. Tegen dit gevaar hebben wij te strijden. Daartoe moeten wij o.a. wrijving zoeken met menschen, want eenzelvigheid is, de moeder van eenzijdigheid, bekrompenheid, egoisme en eigengerechtigheid. Wij moeten oogen, ooren en hart wijd open zetten, opdat zoo min mogelijk ons ontga, van wat er om ons heen geschiedt, want wie in eigen kringetje blijft ronddraaien, sterft aan eentonigheid en onbeduidendheid. Wij moeten door lectuur - die den blik verruimt, de kennis vermeerdert, den wetensdrang voedt, het gemoed voedsel schenkt - ons geestelijk en innerlijk leven voor sterven behoeden.

Gelukkig wie ook door reizen zich beveiligt tegen den sleur, het indompelen en inslapen! Wij komen er door in aanraking met allerlei soort van menschen, die ieder hun eigen aard, karakter en gewoonte hebben, met de meest onderscheiden toestanden, welke wij met elkaar vergelijken; wij komen in allerlei omstandigheden welke prikkelen tot nadenken, tot handelen, tot wakkerheid en waakzaamheid.

Wij leeren het eigene waardeeren, niet overschatten. Het betere trachten wij over te nemen en na te volgen. Levensverrijking wordt ons deel en we nemen toe in veelzijdigheid.

Straks keeren we naar huis, verlangend naar onzen arbeid en we zeggen van harte: '*Oost-West, thuis best!*'

Daarin is iets verblijdends. Ten slotte voelt ieder dat niets doen en slechts voor zijn genoegen leven, op den duur niet bevredigen. Niets werkt verzoenender, met tijd en plaats, met lot en leven, dan het geregeld vervullen der taak. Van nature zijn we geen luiaards, maar menschen die druk bezig willen zijn.

Thuis voelen we ons in ons element. Huiselijkheid achten wij de deugd der deugden en dit blijve zoo. Uithuizigheid is veler zonden moeder. Maar we wenschen ook van elders te leeren, wel wetend dat het monopolie van kennis, ontwikkeling en goede smaak niet behoort aan één land of eén volk. De oogen allerminst sluitend voor het goede in eigen kring en ruimer omgeving, gaan we ook in den vreemde ten schole om - vergelijkend, herzienend, bestrijdend, aanvullend - het betere te veroveren en aan te passen aan het bestaande. Zoó willen we thuis keeren om dán te zeggen en toch is 'Oost-West, thuis best!'

Van reizen gesproken, passen hier een paar *levensbeelden. Ge staat aan het strand der zee*, de oneindige.

Zij is kalm. De golfjes rollen aan, breken langs de kust. In de verte is een klein stipje te zien, een notendopje, drijvende op het water. Rustig gaat het zijns weegs; het laat zich dragen door de liefkozende golven. Niet altijd echter blijft de zee zoo

kalm; niet immer spreekt de natuur van vrede. Er komt meer beweging. De wind steekt op. De golfjes worden golven. Een scheepje trekt nu onze aandacht. De wind blaast in de zeilen en we zien het nu op zijde, straks van achteren. Nog blijft het gespaard voor stormen. Het schijnt nog een gunsteling der zee.

Maar de wind wordt heviger; de golven worden hooger en weldra is de storm in vollen gang. Een schip deinst op en neer en schijnt den storm te willen tarten. Nu gaat het in de diepte, dan weer verheft het zich op de koppen der golven. Golf na golf slaat over het dek. Een zwaren storm heeft het te doorstaan.

In dien storm gaat het óf reddeloos onder òf fier komt het straks uit den strijd te voorschijn.

Denken wij niet aan het leven?

Eerst kenden wij slechts kalme, rustige tijden. Later komen de bezwaren en moeilijkheden. Eenmaal ook de stormachtige tijden, de uren van angst en twijfel, van slingering en worstelen.

Dezen gaan onder, genen komen uit den kamp gestaald, gelouterd, herboren.

Of plaats u nog eens aan het strand. 't Is ochtend en zoo vredig, zoo rustig, zoo uitlokkend tot peinzen en mijmeren. Maar straks komt de jeugd en ge ziet de spelende kinderen als een beeld van het bonte menschengewoel. Sommigen bouwen - zooals de kinderen doen - hun kasteelen en toonen zich plannenmakers alleen, terwijl andere zich vroolijk wagen in 's levens vollen stroom. 't Is avond en de zon daalt ter kimme. Zijn niet zon en zee zinnebeelden van een menschenleven? Een rustig, plechtig ter kimme dalen, om zich te dompelen in den oceaan der eeuwigheid.

Een ander beeld aan ons reizen ontleend!

Wij bevinden ons op het station eener groote, drukke stad.

Honderden wachten op dien éénen trein, welke hen allen naar één bepaald punt zal brengen. Daar komt hij! Ziet, hoe men zich verdringt, hoe men elkaar ter zijde duwt. Zij komen er in. Hij fluit en voort gaan we. Nu en dan houden we even stil om gauw weer verder te gaan. Altijd weer verder om het doel te bereiken.

O spoortrein, wel zijt ge ons een beeld van het leven!

Het *gedrang* op 't station, als ieder zijn krachten inspant om een plaatsje te veroveren, waaraan doet ons dit anders denken dan aan het gedrang veler menschen om een plaatsje zich te verschaffen op 's levens woelige markt? De een weet zich vooruit te werken; de ander wordt voortgestuwd; een derde blijft achter en moet maar zien hoe hij er komt.

Uw *snelle vaart*, o spoortrein!, doet denken aan de vluchtigheid des tijds. Ons leven gaat zoo snel. Rusteloos moeten we verder. Slechts nu en dan even, heel even verpoozen om op adem te komen, ten einde achterwaarts, om ons heen en vooruit te zien en ons rekenschap te geven.

Uw *verschillende klassen*... zij herinneren ons de onderscheiden maatschappelijke lagen. Allen zijn menschen, ‘broeders en zusters,’ jawel, maar naam en stand en afkomst, geld of geen geld.. ze zijn even zoovele oorzaken van muren die worden opgetrokken, opdat menschen goed van elkaar gescheiden zouden blijven.

En in wat al *onderscheiden stemming* voert ge nu reizigers mee!

Dezen gaan naar hun werk en genen zoeken arbeid.

Hier heeft er een zijn geliefde verlaten en ginds beeft er een van blijdschap bij de gedachte aan weerzien.

Deze ging heen om van een stervende afscheid te nemen en gene om nieuw leven welkom te heeten.

Hier zitten twee ouderen met hoofden vol wetenschap en spreken wijsheid.

Elders twee jongeren met harten vol liefde en fluisteren dwaasheid.

Hier zit er een met levenslust in het gemoed, daar een wiens wroegend geweten hem wegvoert van zijn vaderland.

Dat is de spoortrein! Dat is het leven!

En óns leven? Laat het ook een reis wezen, een tocht bergopwaarts, niet terugdeinzend voor moeilijkheden. Worstelen en overwinnen zij onze leuze! Trachten een doel te bereiken. Gaan met anderen. Wijzeren ons aanduidend den weg, terwijl wij op onze beurt velen ten gids mogen wezen.

A.

Ds: J.F. TERNOOIJ APÈL.

Een merkwaardig Boek.
Das Ende der Obrenovitch 1897-1900 von Dr. Vladan Georgevitch

Serbischer Ministerpräsident a. D. (Leipzig, S. Hirzel, 1905.)

II. (*Zie Lelie van 6 September 1905*).

Laten we de politiek rusten, en zien we op de huwelijksaangelegenheden van Alexander, die van den aanvang af met grooten ijver werden behartigd door zijn eersten minister: dr. Vladan Georgevitch. Want, reeds toen deze de taak een ministerie te vormen op zich nam - gedurende een onderhoud in Weenen, mede in tegenwoordigheid van den ex-Koning Milan, - stelde hij als voorwaarde, dat de jonge Koning hoe eerder hoe beter zou trouwen, met het oog op een zoo gewenschten troonopvolger. ‘En dan niet, zooals zijn vader had gehuwd, met de eerste de beste mooie vrouw, die iedere “coup de canif” in het huwelijkscontract aan de groote klok ging hangen, maar met een heusche, echte prinses, verwant aan Europeesche vorstenhuizen, en wetend hoe ze zich als Koningin moest gedragen.’ - Dat dr: Georgevitch zich zoo vrijpostig uitliet over de huiselijke omstandigheden van Milan, vond zijn oorzaak in de groote intimiteit welke tot aan Milans dood toe, - in voor en tegenspoed beide, -bleef bestaan tusschen

den Koning en zijn lijfarts en vriend: dr. Georgevitch. Milan nam 't gezegde ook niets kwalijk, maar verzekerde integendeel, dat dr: Georgevitch groot gelijk had, en hij zijnerzijds zijn zoon al lang 'standesgemäss' zou hebben uitgehuwelijkt, ware de moeder, de ex-Koningin Natalie, er niet tusschen gekomen, om hem, Milan, te plagen. - De poging, door dr: Georgevitch hierop aangewend om een verzoening tot stand te brengen tusschen de ouders, mislukte. Milan wilde 't 'offer' aan zijn zoon brengen, maar Natalie bleef halsstarrig. - En ondertusschen speelde de huwelijks-candidaat-zelf de meest dubbelzinnige rol denkbaar, door den schijn aan te nemen van wel gaarne een prinses te willen huwen, als er maar eene te vinden zou zijn, die hem en Servië wilde hebben; terwijl ondertusschen zijn gansche hart vervuld was met zijn maîtresse en latere echtgenoote *Draga Maschin*, die hem reeds toen gansch en al in haar macht had, en die hij van plan was tot Serviës Koningin te maken, zoodra hij er de kans toe zou schoon zien. -

Dat nu ging vooreerst niet gemakkelijk. Zijn vader haatte de ex-hofdame van Natalie, de veelbesproken vrouw, die, veel ouder dan Alexander, een noodlottigen invloed op hem uitoefende. En zijn vader was, juist in die jaren van 1897-1900, onafgebroken bij hem, zijn raadsman, zijn opperbevelhebber, dien hij niet durfde weerstreven door iets zoo opzienbarends als zijn huwelijk met Draga. - Daarneven heerschte, vrij-almachtig, de eerste minister dr: Georgevitch, die natuurlijk niet dacht in de verste verte aan iets zóó onmogelijks, als het Koningin-worden der oude, door gansch Belgrado besproken Draga, en die allerijverigst speurde aan alle Koningshoven naar eene voor Servië passende aanstaande Koningin; welke dame echter zóóveel deugden in zich moest vereenigen, dat het allerwaarschijnlijkst was hoe eene, die aan al die vereischten zou beantwoorden, harerzijds hooger eischen zou stellen aan een Koninklijken echtgenoot, dan waaraan Alexander, zoowel persoonlijk als wat zijn kroon betreft, zou kunnen voldoen. -

Zoo koos dan Alexander, met een doorzicht, dat bewijst hoe het hem niet ontbrak aan ingeboren scherpzinnigheid, den weg van uitvluchten zoeken, om te ontkomen aan het hem door dr: Georgevitch steeds opnieuw voor oogen gehouden huwelijk. -

Vermakelijk is de manier, waarop hij den minister een paar jaar lang voor den gek houdt. Komt er uit Berlijn bericht, dat Keizer Wilhelm, in zijn allerhoogste goedgunstigheid, zich voor de zaak in-questie interesseert, dan geeft hij-zelf zijn gezant aldaar de noodige geheime instructies om daarop in te gaan; maar nauwlijks wordt het geval ernstig, en komt dr: Georgevitch hem vragen waarom hij niet wil trouwen, nu alles ten slotte zoo mooi lijkt, als men zou kunnen wenschen, of hij verklaart brutaal-weg, dat de gezant buiten zijn boekje ging, dat de tusschen hen beiden gewisselde brieven in den grond niets beteekenen, in één woord, dat hij van Keizer Wilhelms nichtje niets wil weten, omdat hij al 'elders klaar is.' - Zet men hem dan weer in Weenen het mes op de keel, in een onderhoud met den minister: Graaf Goluchowski, dan geeft hij aan dezen zooveel hoedanigheden op, welke zijn uitverkorene zou moeten bezitten, dat Graaf Goluchowski terecht opmerkt, hoe het onmogelijk zal zijn een zóó volmaakte prinses te vinden, die, met al die volmaaktheden uitgerust, zich zal willen vergenoegen te gaan zitten op den bescheiden troon van het verafgelegen Belgrado, naast den niet zeer schoonen Alexander! - En ondertusschen loopt dr: Georgevitch met een 'lijstje' in den zak, waarop de prinsessen 'die zouden kunnen in aanmerking komen' zijn aangeteekend door baron Wacker-Gotter, den duitschen gezant in Belgrado, als waren 't koeien die worden

verkocht; (die, welke 't méést geschikt zouden zijn, had de attente gezant nog extra ‘onderstreept’). - Men ziet, bij het uithuwen van vorstinnen, gaat het niet precies kiesch toe. Er is iets tegelijk belachelijks en toch ook weerzinwekkends in zich voor te stellen, hoe die oude afgeleefde diplomaten daar, onder een fijne sigaar en bij een fijne flesch, en waarschijnlijk met een dubbelzinnig aardigheidje er tusschen in gegooid, hebben onderhandeld over 't voor en tegen van een zóó nauwe verbintenis als een huwelijk, tusschen twee menschen, die elkaar nooit gezien hadden, en die aan elkaar moesten worden gekoppeld uit politieke redenen, éénerzijds om een nietgefortuneerde, niet gemakkelijk onder dak te brengen prinses ‘standesgemäss’ aan een man te helpen, anderzijds om Servië deftige vorstelijke relatieën te bezorgen. En, hoofddoel van alles: 'n kindje, een erf-opvolger voor den Servischen troon, thans bezet door den laatsten Obrenovitch, en waarop de Karaggorgje dientengevolge begeerig hun oogen vestigden.

(*Wordt vervolgd*).

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I. Aan Ernesta.

Ofschoon mij niet scharende onder de rubriek ideaalvrouwen en moeders, zou ik toch gaarne mijn instemming betuigen met Ernesta's ingezonden stukje; vooral, waar zij de vergelijking tusschen de twee gezinnen in Margo's artikel onbillijk noemt.

Bij het lezen van Margo's beschrijving van de twee gezinnen, zag ik in gedachten weer voor mij onze eigen huishouding met één baby en één nog jonge dienstbode en ik voelde weer hoe alles draaide om dat ééne kleine wezentje, hoe al mijn tijd uitgerekend was om in dienst van baby te besteden - en ik weet nog heel goed, hoe een regendag in zekeren zin welkom was om allerlei achterstallige zaakjes in huis eens te regelen. Margo zou zeker bij mij ook reden tot ergernis gevonden hebben. - Maar wat het zwaarste was, moest het zwaarste wegen.

Daarnaast zag ik mijn huishouden 5 jaar later met baby No. 3. Alles zoo langzamerhand op kinderen ingericht - een handig tweedemeisje, dat aanbracht en opruimde, dat poetste en zorgde voor allerlei; mijn dienstbode, 5 jaar ouder, geheel in mijn huishouden ingeleefd; een naaister, die, wel is waar zonder poëzie, doch met groote vaardigheid de kleertjes verzorgde; ik zelf ouder, met meer ondervinding, meer geschikt tot overzien en tot regelen en niettegenstaande er toen drie kleintjes waren weer tijd voor lezen, voor planten, voor bloemen. - Alleen van één ding is geen sprake meer geweest: van veel menschen zien. Wil ik mijn tijd vrijhebben, als de kinderen mij noodig hebben, wil ik tijd hebben mijn huishouding behoorlijk na te gaan, wil ik tijd hebben belang te stellen in het werk van mijn man. En verder zorgen mijn eigen ik niet geheel te verwaarloozen om voor mijn ouder wordende kinderen ook geestelijk een moeder te kunnen zijn, dàn kan ik niet ten allen tijde vreemden in mijn huis ontvangen. Geheel in overeenstemming met de wenschen van mijn man blijft ‘menschen zien’ uitzondering.

En nu nog het resultaat van die onverdeelde toewijding aan No. 1. Misschien mag ik het niet geheel aan de verzorging toeschrijven, maar zeker is het, dat zij, ofschoon bij de geboorte niet de flinkste, nü het meeste weerstandsvermogen heeft.

Gaarne geef ik toe, dat Lizzie te ver ging in het veronachtzamen van bijzaken, maar ik zou niet gaarne geringschatten haar groote toewijding, haar geheel zich geven. Zij wist in ieder geval de hoofdzaak tot haar recht te doen komen en aan de liefde de eerste plaats af te staan. Onze geachte redactrice dankend voor de plaatsruimte.

Hoogachtend,
A.C.F.-G.

II. Vrije liefde - vrij huwelijk.

Hoewel er reeds veel over dit onderwerp geschreven en gediscussieerd is, kan ik niet nalaten ook nog het mijne er toe bij te dragen om deze gevaarlijke nauw ontkiemende theorie den kop in te drukken.

Tot mijn vreugde zag ik, na de betogen van voorstander(sters) als Mevr. Arnzenius-Schlimmer, de Heer Emons en nog anderen, een reeks van protesten van misschien niet-zoo-hoog-staande! menschen, dan toch zeker van menschen die niet meedoen aan de jacht naar het exentrieke, naar zinnenprikkelende nieuwigheden; maar van hen die doordenken en bang zijn voor de gevolgen van een dergelijke vervorming der bestaande toestanden. Dat onder deze laatsten zich ook frl. de Savornin Lohman, de leidster van het veel gelezen weekblad, de Holl. Lelie bevindt, is dunkt me niet genoeg te waardeeren, daar, waar zooveel jonge meisjes en ook jonge mannen dit blad lezen en groote waarde hechten aan het oordeel der Redactrice.

Want welk een groote verantwoording tegenover hunne zonen en dochters, jonge vrienden en vriendinnen laden die propagandamakers voor vrije liefde en vrij huwelijk op zich. Wat al zonde en ellende kan er voortvloeien uit hun misschien niet-genoegzaam overdacht geschrijf en geredeneer.

Hoe kan men in een wereld, waarin het slechte helaas maar al te veel domineert over het goede, waarin meer menschen zónder dan mèt principe rondwandelen, een dergelijken illusoiren toestand voor bereikbaar achten?

Wat zal het gevolg zijn van de leer: vrije liefde en vrij huwelijk?

Dat mannen meisjes verleiden onder de edele leuze ‘vrije liefde’ en hen na het genotene laten zitten met hetzelfde edele beginsel als wapen ter zelfverdediging achter zich.... en omgekeerd?....

Hysterische meisjes en vrouwen zullen zonder schande of oneer met één man of meer kunnen gaan samen leven; immers de wereld kan hen niets maken want... zij leven volgens haar principe.

Bij slot van rekening zal niet alleen een bandelooze ontucht en zedeloosheid gaan heerschen, doch de maatschappij zal een toonbeeld zijn van de grootste wanorde... Een reusachtig huishouden van Jan Steen.

Want vandaag heet ik Mevrouw Heller, morgen Mrs. Jones en een ander jaar misschien Frau Mayer. Een makkelijke toestand voor de politie.

En overal zwerven kinderen rond die noch vader, noch moeder kennen, en overal zal men weeklagende vrouwen vinden die bedrogen zijn door ‘hoogstaande mannen met hooge principes.’

Of.... het Nieuw Malthusianisme zal meer dan ooit den scepter zwaaien en het noodwendig gevolg onvruchtbaarheid niet uitblijven.

Schilder ik te zwart? - ik geloof 't niet.... ik voor mij zie niets dan onheil in eene vervorming in dièn zin van de bestaande toestanden.

En waarom, waarvoor zou men breken met eeuwen oude conventie. Zoo goed als er op alles in de Maatschappij orde is, zoo goed dient toch ook het huwelijk geordend te zijn.

En dan, ik voor mij geloof dat de wettelijke band die man en vrouw bindt, voor veel slechts en verkeerds behoedt.... Nog niet ieder is

brutaal genoeg, - het woord moedig is niet op zijn plaats - om den band te verbreken, dien hij eenmaal vrijwillig op het stadhuis of in de kerk liet leggen.... Een soort piëteit, misschien ook wel een minder edele drijfveer b.v. angst voor de conventie houdt hem of haar terug van een verkeerde daad. En nu is goed-zijn uit angst wel niet 't mooiste - maar toch altijd nog verkieselijk boven brutaalweg breken met schaamte en eergevoel, daar 't laatste altijd gevolgen met zich sleept.

En ten slotte, elk gelukkig getrouwd echtpaar, getrouwd volgens de bestaande regelen en formaliteiten, zal u, die nog twijfelt, zeggen, dat het contract dat eertijds hun verbond bezegelde nooit eenigen invloed heeft gehad op hun geluk, noch hun wederzijdsche verhouding minder hoog of innig deed zijn omdat zij zich onderworpen aan de wettelijke bepalingen die noodig zijn tot het handhaven van Maatschappelijke orde....

Meer mag ik over dit onderwerp niet zeggen uit vrees te onbescheiden plaats in te nemen in de Holl. Lelie, maar ik hoop vurig dat mijn woorden begrepen zullen worden om met de betoogen van hen die mij vóor waren te dienen tot ernstige waarschuwing voor Vrije liefde en Vrij huwelijk.

A. KÖHLER-DIEHL.
Soerabaja.

III. *De redactrice van weekblad De Holl. Lelie.* Den Haag, Zeestraat 46.

G.R.

Wilt u zoo goed zijn voor een abonnée Holl. Lelie (boekh. Couvée Den Haag) in rubriek-correspondentie van genoemd blad, of anderzins, op te geven de namen van eenvoudige *zindelijke* pensions in 't Zuiden van Frankrijk.

Bij voorbaat dank.
Correspondentie Holl. Lelie letter S.

Zwakken
Dramatische Schets in drie bedrijven door Stella Mare. I.

Opgedragen aan
Mevrouw Crena de Jongh-Van Oldenborgh.

Personen.
Mevrouw REVERS.
JEANNE, hare getrouwde dochter.
JOHAN TER COCK, leeraar - JEANNE's man.
CAROLINE, dochter van mevr: REVERS, oud 19 jaar.
HERMAN TERHORST, vriend van JOHAN, leeraar, oud 28 jaar.
Mevrouw KRONEMAN, vriendin van mevr: REVERS.

SIENTJE, dienstbode bij mevr: REVERS.
MINA, dienstbode bij de fam: TER COCK.

Het *stuk speelt in eene provinciestad in den burgerstand.*
Bedrijf I ten huize van mevr: REVERS.
Bedrijf II en III ten huize van TER COCK.

Zwakke Menschen. Dramatische Schets in drie bedrijven.
Eerste Bedrijf.

Stijf en eenvoudig gemeubelde huiskamer. - Tafel in 't midden van het vertrek, - leuningstoel, canapé, een paar kleine tafeltjes vol ouderwetsche, goedkoope ornamentjes en vaasjes.
Langs den muur staan de stoelen in stijve rijen - tusschen de stoelen een buffet.
In den achtermuur van de kamer is eene deur die in den gang uitkomt. - Links eene suite deur, die toegang tot Caroline's kamer geeft. Verder een venster dat op straat ziet.
Op den schoorsteenmantel een paar goedkoope bazarsvazen.
Aan den muur hangen staalgravures, en midden in een ruim vak hangt een groot ingelijst portret van een man. -

Eerste Tooneel. Caroline Revers - Herman Terhorst.

CAROLINE.

(zacht vriendelijk uiterlijk, met iets treurigs in het gezicht, eenvoudig gekleed in een rouwjaponnetje.)

CAROLINE.

(op de bloemen wijzend, ontroerd.)

Wat vind ik dàt nu toch lief van je, Her! - Wat ben je toch een snoes, en wat hartelijk van je om aan zóóiets te denken! - O, als ik *jóu* niet had!

HERMAN.

(knap uiterlijk, vlug en los in zijne beweging, streelt haar langs het haar.)

Nou dat spreekt van zelf! ‘'t Moet er vandaag toch feestelijk uitzien wat? nu eindelijk de gelukkige dag is aangebroken. Wil je wel gelooven, lieveling, dat ik nooit had gedacht, dat je moeder weer heelemaal beter zou worden. Als ik nog denk aan dien avond toen ze het huis uitging....

CAROLINE

(hem in de reden vallend.)

Stil, Her., - o 't was vreeselijk.

HERMAN.

Neen, je hebt gelijk, laten we er maar niet meer over praten. Kom, Lieneke, lach nu maar gauw, de narigheid is voorbij, je zult zien, nú komt het geluk! Denk eens aan, kindlief, over twee uur heb je je moeder hier. Wat zal dat gezellig zijn. 's Avond's kom ik altijd bij jelui theedrinken en dan praten we over allerlei, of ik lees je wat voor. En, liefste, - als er 's avonds een mooi concert, of een nieuw stuk wordt gegeven, dan vragen wij Jeanne of zij moeder wil gezelschap houden en dan gaan wij er samen naar toe. Dáar verlang ik nu juist zoo erg naar, lieveling, om *sámen* mooie dingen te zien en te hooren.

CAROLINE.

(zuchtend.)

Hé, ik wou dat 't al zoo ver was!

HERMAN.

Nou, dat zal zoo lang niet meer duren, we houden toch van elkaar, schat.

CAROLINE.

(Zwijgt.)

HERMAN.

Zeg, schat, je bent vandaag heel anders als ik me had voorgesteld. Je bent zoo stil - je lacht niet zooals anders. Zeg Lieneke, ben je niet blij, dat je moeder thuiskomt?

CAROLINE.

(wijfelend)

Jawel, Her, wel blij. Maar, lieveling, ik weet niet, maar ik zie er zoo tegenop. Misschien is het heel slecht, dat ik dat zoo zeg en ik zou er ook niet graag met iemand anders dan met jou er over spreken, maar, liève, liève Her, ik ben zoo bang,... zoo bang...

HERMAN.

Kom. Wat is dat nou?

(Hij trekt haar mede naar de canapé. Zij rust tegen hem aan en spreekt zachtjes voor zich uitstarend.

CAROLINE.

'n Jaar. - wat duurt dat lang, - 'n jaar - als je wacht dag op dag, als je tobt: Nu is ze zóoveel dagen weggeweest, - daarna zooveel, - de volgende week wordt het al drie maanden, en dan later, weer veel later, wéér maanden daarna, herrinner je je weer dien dag of 't gisteren was!

(Ze zwijgt even.)

Ja Her., ze is meer dan 'n jaar weggeweest. 't Is vreemd, maar nu ik blij zijn moest, nu ik moest juichen van vreugde, nu ik moest zingen en eigenlijk m'n oogen moesten schitteren van geluk, omdat 't gebeurt, eindelijk gebeurt na al die dagen van angstig wachten, van bidden, van hopen, van niet-meer-durven hopen, Her, nu kan ik niet blij zijn, wrant, ò God, Her, lieveling, ik ben zoo verschrikkelijk - zoo vréeselijk bang.

(zij snikt.)

HERMAN.

(kust haar).

Lieneke, lieveling, huil jij maar uit, zoó! - Je hebt je al dien tijd zoo ingehouden. 't Spreekt van zelf, dat eindelijk de reactie komt. - Ja, - ja, - je bent 'n flinke meid! Op dien avond toen je moeder door de verpleegsters werd weggebracht, wat heb ik je toen bewonderd, schat, omdat je je verdriet ter wille van je moeder zoo goed wist te

beheerschen. En nu, nu alles weer goed is mag je je hoofdje niet laten zinken. Flink blijven nu, als je moeder weer thuis is, hoor!

CAROLINE.

Maar de verantwoordelijkheid, - die verschrikkelijke verantwoordelijkheid! Ik geloof, dat ik geen oogenblik meer rust zal hebben. Als ik boven teekenles geef of schilder, of als ik uitga, dan zullen m'n gedachten altijd bij moeder zijn. Ik zal voortdurend denken: 'Wat zou ze nú doen. - Als ze maar geen kwaad kan zoo alleen in de kamer! - Als er maar geen lucifers staan? Als het venster maar goed is gesloten en allerlei andere akelige dingen zal ik me in 't hoofd halen.

HERMAN.

Maar domme meid, als dat gevaarlijk was, zou de dokter haar toch niet naar huis hebben gestuurd.

CAROLINE.

Goed, maar je weet toch lieve jongen, dat hij gezegd heeft, dat ma *voortdurend* onder toezicht moet zijn. Had ik nu geld genoeg, dan zou ik 'n verpleegster nemen, of 'n huishoudster, maar dat gáat niet, en Jeanne en Johan kunnen ook niets missen. Ik zou m'n privaatlessen wel op 's avonds kunnen stellen en dan kan Jeanne zoolang hier komen om moeder gezelschap te houden, maar m'n teeken- en schilderwerk moet ik bij den dag doen en Jeanne kan toch onmogelijk hier den heelen dag zijn.

HERMAN.

(ietwat bitter).

Neen, natuurlijk, jij moet maar voor alles op draaien!

CAROLINE.

Ach. Zoo is 't altijd geweest. Ik wil niet klagen, Her, maar denk je, dat ze 't appreciëeren. Ik zal je eens eerlijk wat zeggen. Misschien is 't slecht van me, maar weet je wat ik wel eens gedacht heb?.... dat moeder jaloersch was op m'n beetje talent, op m'n schilderen. Ik geloof, dat ze mij dàt niet gunt. O, Jeanne, - jà dàt is wat anders. Die is nu eenmaal altijd het lievelingskindje geweest! Neen, Her, heusch ik ben niet bitter, maar die dingen vóel je. Als zij op moeders verjaardag 'n handwerkje maakte, 't een of ander prulletje, dan was 't mooi en dan zei moe: 'Jeanne, dàt is 'n lief kind, die heeft nog eens wat voor je over.' En als ik soms dagen en dagen gewerkt had om 'n aquarel voor haar te maken, dan noemde zij dat tijdverspillen 'voor zulk knoeiwerk'.

HERMAN.

Arm Kind!

CAROLINE.

Als vader er niet was geweest, had ik nooit naar de teekenacademie mogen gaan. O, 't heeft héél wat voeten in de aarde gehad eer moeder wilde toegeven.

HERMAN.

Ja, dát zal wel. Maar nu is dat alles voorbij. En na 'n ziekte vergeet je veel wat schat?

CAROLINE.

(hem omhelzend.)

O, Her, je bent beter dan ik!

HERMAN.

Malle meid, die je bent! - En als je moeder nu weer eens onaangenaam tegen je is, dan moet je maar denken, schat, dat er toch één mensch is die véél zoo erg veel van je houdt. Lieveling, lieveling!

(hij kust haar.)

CAROLINE.

O, ik houd ook zoo véél, zoo rázend veel van jou. En Her, alles zou goed zijn, als ik maar niet zoo vreeselijk bang

zou zijn. Her, zeg jij nu eens eerlijk, zouden er geen ongelukken kunnen gebeuren?

HERMAN.

Wel, neen, kindje, geloof *mij:* alles zal heel goed gaan, beter dan je denkt, maar je moet verstandig zijn en dien dwazen angst laten varen.

CAROLINE.

Ja Her, maar....

HERMAN.

(naar de tafel gaande.)

Kom, kindje, kijk nu maar liever eens naar die rozen, die je laat verdorren, zóó, zonder water. Zal *ik* soms wat water in de vazen doen? Schik jij dan de rozen eens netjes.

(Herman neemt de waterkaraft van het buffet en vult de groote vazen, die op den schoorsteenmantel staan, en zet ze met eenige kleine vaasjes, na ze gevuld te hebben, bij Caroline op tafel neer.

CAROLINE.

(de bloemen schikkend, opgetogen.)

Wat zijn 't pracht exemplaren van rozen, Her, en wat zijn ze zeldzaam mooi van kleur.

(plotseling ernstig.)

Maar lieveling, nu moet je niet boos zijn, maar wat zullen die duur zijn om dien tijd van het jaar.

HERMAN.

Hé, schat, nu moet je me niet zoo medelijdend aanzien. Je doet nu net af ik minstens een week krom moet liggen. Heusch kindje, zoo erg ben ik er niet aan toe.

CAROLINE.

Nou ja maar ik weet heel goed, dat je je nou iets voor je zelf moet ontzeggen en dat vind ik zoo vreeselijk!

HERMAN.

En al was dat zoo. Dát heb ik toch wel voor je over, schat.

CAROLINE

(zalig.)

Ja liefste!

HERMAN.

Lien, lieveling, toe kom nog eens even bij me op de canapé zitten. 't Zal misschien de eerste dagen niet gebeuren, dat we zoo ongestoord alleen zijn. Lieneke, liefste, houd je veel van me.

CAROLINE

(innig.)

O, Her, zoo veel, zoo héél, héél veel!

HERMAN.

Lieneke, beloof je me sterk te zijn, ter wille van onze liefde? 't Zal een héél moeilijke tijd voor ons worden. Zoolang ik niet eerst met je moeder heb gesproken, kan ik natuurlijk niet elken dag hier komen en bij Jeanne en Johan elkaar treffen - nu ja, dat gaat eens een enkel keertje, maar ook niet al te druk. Ik geloof, dat 't beste is, als Johan je moeder maar eerst voorbereidde. - Zeg, kindje, wéét je moeder er eigenlijk al iets van? 't Was toen juist zoo'n treurige tijd, ik denk wel, dat je toen geen gelegenheid had om er haar over te spreken.

CAROLINE.

Neen Her! Had ik 't maar gedaan, maar toen je vertelde, dat je van mij hield, toen ik je kon zeggen, dat niemand ter wereld mij zoo lief was als jij, toen vond ik 't zoo heerlijk, ons geheim. Ik durfde er nog niet van te spreken, - toen nog niet. Ik wilde 't nog wat bewaren, - ons stil geluk nog ongerept voor ons alleen houden.

Zie-je als je over zoo iets gaat praten, wordt alles dadelijk heel anders. Ze nemen zooveel van 't mooie, - van 't innige weg. Ze behandelen alles zoo cynisch. - 't Eerst al, als ze je vragen....: Wat is z'n beroep? - Leeraar? - o, - Leeraar in de Geschiedenis! - Wat verdient *zoo'n leeraar* wel? En dan - - 'n schamper lachje - 'n Schitterend huwelijk voor een meisje zonder geld! - Of je elkaar liefhebt, hoe hij heeft geleefd en hoe z'n karakter is, dat 's immers maar bijzaak. Neen, Her, ik had moeder nog niets verteld, ik *kón* 't nog niet. Johan moet er later maar eens voorzichtig met moeder over spreken.

Tweede tooneel.
De vorigen - Mevrouw Kroneman.

Mevr. KRONEMAN.

(stormt opgewonden de kamer binnen, vliegt op Caroline toe en kust haar.) Zij is druk opzichtig gekleed, - een vrouw van ongeveer 48 jaar erg burgelijk in spreken en manieren.

Mevr. KRONEMAN.

Dag Caroline, dag kind, wel meidlief, wat 'n zegen! Dag Mijnheer....?

CAROLINE.

Terhorst.

Mevr. KRONEMAN.

Terhorst - juist Terhorst. Je komt zeker ook eens vernemen of 't ècht waar is?

HERMAN.

Juist mevrouw Kroneman.

Mevr. KRONEMAN.

Ja, hè, wie had dat ooit gedacht, toen zij verleden jaar werd weggehaald. Ik zie nog hoe zij in het rijtuig werd gedragen - en lachte, - lachte, aldoor maar lachte. 't Was om ijzig van te worden.

Herman maakt allerlei gebaren tegen Mevr: Kroneman, om haar tot zwijgen te brengen.

Mevr. KRONEMAN.

En is ze nou heusch heelemaal beter? Nou, ik zou toch nog altijd bang zijn. 't Blijft altijd een angstig iets, zeg *ik* maar. Zóó iets moest zich nog eens herhalen.

HERMAN.

(schudt hevig het hoofd)

De dokter zei....

KRONEMAN.

De dokter!.... de dokter! - Als alles waar is wat de doktoren zeiden, nou dan zag de wereld er heel anders uit. - Onlangs nog - bij Vlasblom, je weet wel Lien, - naast ons.

CAROLINE.

(knikt.)

KRONEMAN.

Nou, - de dokter zei, dat er niks geen gevaar bij was, - 't zou wel los-

loopen, maar jawel, toen ie den volgenden morgen kwam was 't schaap al dood. En een schat van een meisje, dat 't was! - Wat 't kind scheelde weet ik niet. 'n Mensch heeft zooveel aan z'n hoofd, en die Latijnsche namen klinken wel deftig maar ze ontglippen je zoo licht.

Hoe noemde de dokter ook al weer je moeders ziekte, Carolien? - Was 't niet...

HERMAN,

die alle moeite gedaan heeft haar tot zwijgen te brengen, zegt op eens brusk, wijzend op de rozen.

Mevrouw vindt U niet, dat 't hier feestelijk uitziet?

Mevr. KRONEMAN.

Prachtig hoor - prachtig! Dat's een dure liefhebberij voor dien tijd van het jaar. Waar heb je die gekocht Carolien?

CAROLIEN.

Herman - mijnheer Terhorst - heeft ze gestuurd.

HERMAN.

Ja ziet u, mevrouw, Johan ter Cock en z'n vrouw zijn mijne beste vrienden en ik kwam vroeger hier zoo vaak eens aanloopen, daarom wilde ik zoo graag een blijk van belangstelling geven bij het herstel van mevr. Revers.

Mevr. KRONEMAN.

Johan en z'n vrouw. - Jawel, jawel, dat kennen we. Zeg, ik ben oók niet van gisteren. Dag in, dag uit, brengt u Carolien thuis, als zij van de les komt.

Gunst kinderen, *ik* heb er vrede mee. Ik zeg 't zoo maar, ik meen er niets bij, maar je kunt toch je oogen niet in je zak steken - wat je ziet, dat zie je immers. Ik kan 't toch niet helpen, dat we in de schuinte nog buren zijn.

(zij staat op)

Nou Carolien 't beste hoor! O ja, - dat's waar ook, ik wou je nog vragen hoe laat je moeder thuis komt.

CAROLINE.

Om vier uur mevrouw.

Mevr. KRONEMAN.

Nou kind dan kom ik van avond nog wel eens aan. We zijn toch al zoo lang buren niet? en je verlangt er dan toch wel eens naar je vriendin terug te zien! Johan en Jeanne zijn haar immers halen?

CAROLINE.

Ja mevrouw, vanmorgen zijn ze er heen gegaan.

Mevr. KRONEMAN.

Nou, zij ook liever dan ik! Mensch, mensch, wat zou ik bang zijn!

HERMAN.

Maar mevrouw!

Mevr: KRONEMAN.
Zeg, Carolien was je moe daarginds altijd opgesloten?

CAROLIEN

(loopt nerveus op en neer.)

HERMAN.
Zeker niet mevrouw, de laatste tijden had ze haast altijd wat om handen, ze naaide - ze las - ze wandelde veel.. ze..

Mevr. KRONEMAN.
Nou ja, dat kunnen ze je daarginds wel wijsmaken, maar dacht je soms dat ik er een woord van geloofde? - Ben - je mal. Als je hersens in de war zijn kan je toch niet lezen, dan heb je er toch geen begrip van - o zoo! - en naaien kan ze evenmin - als ze boorden moest rijgt zij, en als ze rijgen moet, zoomt zij, - want, als je hersens niet goed zijn, dan weet je eenmaal niet wat je doet.

Nou, ik zeg je maar, Carolien, vertrouw er toch niet te veel op, - en laat je moeder toch nooit alleen in de kamer, en denk aan messen en lucifers, 't goede mensch mocht zich eens bedoen. - En - o ja Carolien dan nog....

HERMAN.

(driftig)

Och mevrouw, ziet u dan niet hoe zenuwachtig u haar maakt?.

Mevr. KRONEMAN.
De waarheid moet gezegd zijn, zulke menschen zijn precies kleine kinderen.

(Zij blijft voor het portret staan.)

- En dan kind wees wijs, hang dat portret weg. Als je moeder thuiskomt, en ze ziet dat gezicht van je vader, dan heb je dadelijk de poppen aan 't dansen. - Dan moet zij misschien wéer weg. Ze heeft het immers door den schrik gekregen? Nou 't is best te begrijpen. Als mijn man 's morgens gezond naar 't kantoor ging, en hij werd dood thuisgebracht, - wel kind ik bestierf 't zoowaar as ik leef! - En Carolien, je moest een gekleurde strik aandoen, meid. Denk er aan, laat er niets zijn, dat ie moeder aan die nàrigheid herinnert, want dan is 't wéer mis. Ik weet er alles van. Nou dag, Carolien. - Dag mijnheer Terhorst.

CAROLINE.
Dag Mevrouw.

HERMAN.
Mevrouw.

Mevr. KRONEMAN.
Tot vanavond dan. De complimenten aan Jeanne en ter Cock - en aan je moeder, als ze tenminste nog weet wie ik ben, en hang vooral dat portret weg! (Mevrouw Kroneman af).

CAROLINE.

(is schreiend op eenen stoel neergevallen. Herman streelt haar.)

HERMAN.

(zachtjes)

Toe nou kindje, wat is dat nu?

CAROLINE.

Zie je nu wel, nu heb je 't zelf gehoord. Zij zou ook niet met moeder alleen durven zijn. Zij zei ook....

HERMAN.

(driftig).

Dacht je soms, dat ik naar dien onzin heb geluisterd? Wat 'n vrouw.

CAROLINE.

Ze zei, dat moeder nog best eens weer zoo'n vlaag kon krijgen. O, Her, ik ben zoo bang, zoo bang!

HERMAN.

Kom lieveling, stoor je toch niet

aan dat gezeur van de vrouw. Dat soort menschen is altijd blij als ze over narigheid kunnen praten. Als ze je beroerd kunnen maken leven zij. Kom, ik zal Sientje eens om de trap bellen, dan kunnen wij dat portret weg nemen. Daarin kon ze wel eens gelijk hebben. Haal jij nu ondertusschen 't een en ander uit je kamer, om op dat leege vak te hangen, - portretten of photo's - En trek dan tegelijk een kleurtje aan. (Caroline af.)

Derde tooneel.
Herman, Sientje, later Caroline.

HERMAN.

(belt.)

SIENTJE.

Wat blieft u, mijnheer?

HERMAN.

Toe Sientje, breng eens even de trap hier.

SIENTJE.

Jawel mijnheer.

(Sientje af, komt dadelijk daarna met eene trap terug.)

Waar wilt u ze hebben.

HERMAN.

Hier Sientje, bij mijnheer's portret, 't moet weggenomen worden en ik heb de juffrouw beloofd het even te doen, terwijl zij iets in hare kamer zoekt.'

(Herman klimt de trap op en neemt het portret van den wand.)

SIENTJE.

Hé, mijnheer, waarom neemt u dat nou weg.

HERMAN.

Het is niet goed, dat het blijft hangen, als mevrouw straks thuis komt mag niets haar aan den dag van het ongeluk herinneren.

SIENTJE.

Misschien heeft u gelijk mijnheer, maar als i k te zeggen had, zou ik liever m'n dooden niet vergeten. Boven op zolder, op m'n kamertje, mijnheer, hangen ze allebei, m'n vader en m'n moeder. Ik zou ze voor geen geld in de wereld willen missen. 't Is net af ze je aankijken, en als er iets is, dat mij hindert, dan vertel ik 't maar, nou, en dat lucht heel wat op!

HERMAN.

Ja, Sientje, maar met mevrouw hier is 't een heel ander geval. - Zoo'n plotselingen dood van mijnheer - en dan, - nu je weet er zelf alles van hoe naar mijnheer er aan toe is geweest!

SIENTJE.

Nou, 't was me ook een vreeselijke toestand. Ik was er kapót van. Als je ergens lang dient, hoor je er zoowat bij, niewaar?

HERMAN.

Zeker. - Maar help me nu eens gauw de meubels wat verzetten.

SIENTJE.

Best mijnheer.

(Samen verschikken zij eenige stoelen en tafeltjes, zoodat de kamer een veel gezelliger aanzien krijgt. Ondertusschen komt Caroline binnen. Zij heeft eene lichtblauwe blouse met kanten kraag aangetrokken en een schortje met licht blauwe strik aan. In hare handen houdt zij eenige platen en portretten).

HERMAN.

Zoo, Lieneke, zóó zie ik je véél liever. Dat licht blauw vroolijkt dadelijk zoo op. 't Kleurt goed hoor. Wacht ik moet je eens gauw...

CAROLINE

(verschrikt afkeurend.)

Maar, Her, - Her dan toch, take care for the servant!

HERMAN

(ondeugend.)

Wie de kamer hier zoo netjes heeft veranderd? Wel, Sientje en ik! Hé Sien?

SIENTJE.

Jawel, mijnheer.

CAROLINE.

Nu, 't ziet er echt gezellig uit Sien. Maar - ga nu maar weer gauw aan je werk. Denk er aan om 4 uur komt mevrouw thuis.

SIENTJE.

Jawel juffrouw. -

(Sientje af.)

CAROLINE

(lachend.)

Nu, jij bent ook 'n mooie, Her. Als ik je straks niet had gewenkt, had je me zoo waar 'n zoen gegeven waar Sientje bij was.

HERMAN.

Ja, dat had ik ook. En voor ze nu weerkomt *zal* ik 't maar eerst doen.

(Zoent haar, en troont haar mee naar den spiegel.)

Zoó, en kijk nú eens hoe aardig mijn Lieneke er uit ziet. Ja, die mevrouw Kroneman had groot gelijk. Dat licht-blauw flatteert je hoor, kindlief.

CAROLINE.

Zoo, Her! Dat doet me plezier.

HERMAN.

En nu gauw aan 't werk hoor. Ik zal op de trap gaan staan, geef jij me dan maar alles aan.

CAROLINE

(geeft hem een paar etsen en eenige punaises.)

HERMAN.

Mooie dingen, hoor! - Je hebt geloof ik heel je kamertje leeggeplunderd.

CAROLINE.

Dat hindert niet, als 't hier maar wat gezellig wordt. Zeg Her, ik wou dat ik wat vroolijker was - dat ik meer slag had het moeder naar den zin te maken. Moeder en ik kunnen 't samen niet al te best vinden. Ik neem alles zoo ernstig op. Jeanne springt altijd zoo leuk met haar om, maar van Jeanne kan ze ook alles velen. Als ik vroeger een hard woord van moeder kreeg, kon ik het heel den dag niet van mij afzetten. Jeanne lachte er om, maar ik tobte er over. 't Maakte me ongelukkig - ik wou het nooit laten merken, daarom dacht moeder, dat ik onverschillig was. O, als je wist wat moeder me heel m'n leven heeft doen lijden - hoe zij héél m'n jong leven heeft vergald!...

(hartstochtelijk)

Her, liefste, als *wij* kinderen hebben, zullen wij ze héél gelukkig maken.

HERMAN.
Ja schat!

CAROLINE.
Her, er zijn tijden in mijn leven geweest dat ik God dag aan dag smeekte me dood te laten gaan, want heusch 't wás geen leven voor me. Ik kón 't zóó niet uithouden. Zie-je, schat, joú wil ik 't alleen vertellen, omdat ik niets voor je geheim wil houden. Soms liep ik dagen lang rond met een fleschje arsenicum in m'n zak, om...

HERMAN.
Arsenicum? - Hoe kwam je daar aan!

CAROLINE.
De dokter had 't mij eens voorgeschreven. 's Avonds en 's morgens eenige droppels in een glas water. Moeder moest er toezicht op houden, maar ze zei, dat ik geen klein kind was, en 't best zonder haar afkon. Zoo had ik altijd arsenicum onder mijn bereik. Als 't fleschje leeg is, liet ik 't vullen.

HERMAN.
't Is een schande, dat je dergelijk gevaarlijk goedje zoo grif kunt krijgen.

CAROLINE.
Kom, Her, wat hindert dat nu toch?

HERMAN.
Véél, - héél veel. Je ziet, er zijn nog altijd van die domme meisjes, zooals mijn Lieneke, voor wie dergelijk geneesmiddel, een heél gevaarlijk bezit is.

CAROLINE.
Nu ik *jou* heb, niet meer.

HERMAN.
Toe, geef mij dat fleschje?

CAROLINE.
Met plezier - maar, je vergeet, dat ik altijd weer een ander kan krijgen. Neen, Her, wees maar niet bang. Nú verlang ik niet meer dood te gaan, nu ik weet dat er iemand is die van me houdt, - en dien ik boven alles liefheb. O, Her, liefste, wat droom ik vaak van dat groote zonnige geluk, dat ons beiden wacht! Als ik maar flinker was, - moediger. Wie weet, hóe lang we nog moeten wachten. -

HERMAN.
Welneen, kind, Jeanne kan toch alles bij je moeder gedaan krijgen, dus je laat 't haar maar over. - Maar, ik moet weg.

(op z'n horloge kijkend).

't Rijtuig kan dadelijk komen.

CAROLINE.

(angstig).

O neen, neen Her, ik laat je niet gaan, ik ben bang alleen.

HERMAN.

Alleen? - Alleen? - en Jeanne en Johan zijn er bij. Wees toch niet zoo'n flauw kindje!

CAROLINE.

Maar Her, zonder jóu voel ik mij tóch alleen. O, Her, blijf toch!

HERMAN.

Maar kind, wat zal je moeder zeggen?

CAROLINE.

Niets, die is natuurlijk veel te gelukkig over haar thuiskomst. Jij zegt, dat je even kwam informeeren hoe 't moeder gaat. Zij kent je toch. Toen zij ziek werd, en bij vader's dood was jij hier toch heel den dag over den vloer om zooveel mogelijk voor ons te doen. Ze zal je belangstelling zeker waardeeren.

HERMAN.

Neen, dan zeg ik ook dadelijk, in welke betrekking we tot elkaar staan, en dat ik je niet alleen wilde laten.

CAROLINE.

Doe dat niet Her. Moeder zal woedend zijn. Ze is van den ouderwetschen stempel, en vindt, dat een jonge man eerst het ja-woord van de ouders moet hebben eer hij het meisje vraagt.

HERMAN.

Och kom, - en bij Jeanne en Johan dan?

CAROLINE.

O, die! - Wat Jeanne doet is welgedaan! Wacht Her, ik hoor een rijtuig.

(Zij kijkt door het venster.)

- 't Komt hier heen. - 't Houdt stil. -

(Zij vliegt naar de deur. Geroesemoes van stemmen.)

Vierde tooneel.
Mevrouw Revers, Jeanne, Johan ter Cock, Caroline en Herman, later Mevr: Kroneman.

JEANNE in diepen rouw, mooi coquet vrouwtje.
JOHAN, ernstig uiterlijk, hartelijk en goedig, eenigzins nerveus als hij met z'n vrouw spreekt.

Mevrouw REVERS, grijs haar, onvriendelijk gezicht, gekleed in diepen rouw.

CAROLINE,

op mevr: revers stormend, en zenuwachtig snikkend.)

O moeder, moedertje ik ben zoo blij, dat u er weer is, zoo blij.

(kust haar woest.)

JEANNE

(snauwerig.)

Kalm toch, maak toch niet zoo'n spektakel, je lijkt wel mal, Carolien.

CAROLINE

(gedwee.)

Ja, ik zál wel stil zijn.

Zij helpt mevr: Revers ondertusschen zich van hoed en mantel ontdoen en schuift haar dan eene leuningstoel toe. (Teeder.)

Zoo moedertje, zeg nog maar niets, - eerst uitrusten hé? Niet praten nu, - niets vragen. Sluit uw oogen maar, en rust eerst wat uit van de reis.

(Ondertusschen heeft Jeanne coquet-lachend Herman begroet en staat nu met hem te praten en te lachen.)

Mevr: REVERS

(tegen Jeanne).

Wie is dat kind?

CAROLINE

(wijzend op Herman.)

Dien kent u toch nog wel, niet moe? Dat is Herman Terhorst

(verlegen)

u weet wel - onze.... Johan's vriend.

JOHAN

(tegen Herman.)

Zeg toch wrat kerel.

HERMAN

(zenuwachtig.)

Dag mevrouw Revers. Hoe gaat 't U? -

Mevr: Revers

(zwijgt.)

Herman

(nog zenuwachtiger en gejaagd.)

Neem u mij niet kwalijk, dat ik op dit uur hier ben. Ik moest Johan noodzakelijk even wat vragen, (zich voorbij pratend) - en dan, u begrijpt, Lien was zoo zenuwachtig en ze wilde zoo graag, dat ik bleef, totdat.....

Mevr: Revers

(ijskoud).

Neen, ik begrijp niets. Wat heeft u met Caroline te maken? Al is u ook met Johan bevriend, waarvan ik niets weet, dan nog had u op dit uur niet hier moeten komen om hem te spreken. Bij mijne thuiskomst wil ik alleen mijne kinderen om mij heen hebben - begrijpt u?

Caroline.
Maar Herman *is* geen vreemde! Hij is mijn....

Jeanne.
Stil toch, stil toch, mama moet rust hebben.

Johan.

(tegen Herman).

Zeg 't toch.

Jeanne.
Neen, neen, mama mag geen opwinding.

Johan.
Flink zijn, kerel, zeg 't maar gerust, wij zijn er nu toch bij!

Herman,
Mevrouw Revers, Lien heeft gelijk, - ik ben geen vreemde, - ik ben Lien's verloofde, - en -

Mevr: Revers.
Wat zegt u daar? Caroline, mijne dochter, - mijne kinderen verloven zich niet alvorens zij toestemming van hare moeder hebben.

Johan.
Och moedertje, de omstandigheden.

Herman.

Wij houden zooveel van elkaar, mevrouw.

Mevr: Revers.

(koud en tergend)

Ik-zeg - *mijne*-kinderen - verloven-zich-niet-zonder-de-toestemming-van-hare-moeder, - en-of-ik-de-mijne-ooit-zal-geven-staat-nog-zéér-te-bezien,

(driftig)

de wijze waarop....

Jeanne.

Toe, mamatje, wees u nu kalm. Heusch u moet u rustig houden.

Johan.

(tot Herman).

Kerel, ga nu weg; moeder is opgewonden, als je langer blijft, bederf je alles, - dan gooi je je eigen glazen in. Ga nu, ik zal later de zaak wel voor jullie zien klaar te spelen.

Herman.

Mevrouw Revers, het spijt mij, dat ik u dadelijk bij uwe thuiskomst zoo zeer heb ontstemd. Ik maak u wél mijne excuses. U wilt mij zeker wel toestaan, dat ik morgen eens naar uwe gezondheid kom informeeren.

Johan.

(tot Jeanne).

Best, hij houdt zich flink.

Mevr: Revers.

Neen mijnheer. Voorloopig verlang ik u niet terug te zien. Stel uw bezoek maar uit tot later.

Caroline.

(schreiend).

Ach Her!

Herman.

(van ter zijde tegen Caroline).

Stil kindje, als jij je maar flink houdt, komt alles terecht.

(zij drukken elkaar's hand).

Herman.

Dag mevrouw Revers, uw dienaar, dag Jeanne, dag Johan.

(Herman af).

Johan laat hem uit, en komt dadelijk daarna weer terug.

Mevr: REVERS.

(minachtend).

Neen Johan, dat soórt vrienden, wat *jij* erop na houdt, bevalt mij *niets* hoor je, *niets*.

JOHAN.

(warm).

Maar moeder, 't is toch zoo'n beste kerel, 'n hart van goud.

CAROLINE.

(knikt Johan dankbaar toe).

JEANNE.

(vleiend).

Nu heeft u zich weer heelemaal overstuur gemaakt, - en dan die reis. Heusch mamatje u moest nog eerst voor het eten een uurtje gaan rusten.

Mevr: REVERS.

Och, kind!

JEANNE.

(rondkijkend).

Hé Lien, wat ziet het hier anders uit dan vroeger.

(Caroline wenkt haar om te zwijgen).

JEANNE.

En wat prachtige rozen. Hoe kom je daaraan?

CAROLINE.

(ontwijkend).

't Moest er toch vandaag bij moeders thuiskomst wat feestelijk uitzien.

Mevr: REVERS

(dof).

Feestelijk! - feestelijk! - ik *wil* geen feestelijkheid meer in mijn huis, - versta-je - *nooit* meer!

JOHAN.

Maar, moedertje, Lien was zoo erg blij, en wij ook, dat u weer thuis mocht komen, daarom past zoo'n vroolijkheid best in de kamer. U moet toch zien dat 't een feestdag voor ons is.

Mevr: REVERS

(op eens heelemaal veranderd en héél vriendelijk tegen Jeanne).

O - zijn ze van jou, Jeanne, - en van Johan? - Dank je wel hoor, kinderen!

JOHAN.

Ik weet nergens van.

JEANNE

(lachend).

Ik ook niet hoor! O dan zijn ze van Lien. Nou, kind, 't zit er bij je aan. Ik vind 't een aardig idee van je hoor; ik had er heusch niet aan gedacht.

CAROLINE

(verlegen).

Neen, - niet van mij. Herman heeft ze gebracht. Aardig hé? -

Mevr: REVERS

(vliegt driftig op).

Herman! - Herman! *mijnheer* Terhorstmeen je zeker? - Ik verkiés geen bloemen van vreemden in mijn huis.

(Zij vliegt naar de vazen, en rukt overal de rozen er uit en vertrapt ze).

Daar, daar - wég die bloemen, wég, wég.

(Daarna valt ze vermoeid in haren stoel neder).

JOHAN

(haar kalmeerend en verwijtend.)

Maar moeder!

JEANNE

(woedend tegen Caroline.)

Daar heb je 't nou. - Dom kind had dan toch je mond

gehouden

(wijzend op mevr: Revers, die met gesloten oogen in haren stoel ligt.)

Dat is nou jóuw schuld!

CAROLINE

(snikt). Ondertusschen komt mevr: Kroneman met veel drukte binnen.

Mevr: KRONEMAN.

Ik kon onmogelijk tot van avond wachten. Je begrijpt - als je al die jaren buren in de schuinte bent. -

Hoe is 't met 'r Caroline?

JEANNE en JOHAN.

Stil! Stil!

Mevr: KRONEMAN.

Wat is *hier* gebeurd?

(Naar Caroline gaande, die bij 't venster staat te snikken.)

Kind, wat scheelt joú nou?

Het gordijn valt. Einde van het eerste bedrijf! ***Tusschen I^{e} en IIe bedrijf ligt een half jaar.***

Brief uit Londen.

Dr. Barnardo is dood.

Een zeer bijzondere gebeurtenis deed eenige dagen geleden velen even stilstaan, in het gewoel van 't bezige leven.

'Sudden death of Dr. Barnardo', overal stond het te lezen, en menigeen bleef even getroffen staan.

Zoo ging het mij.

Op weg naar het West-End van Londen, op 't punt van in een bus te stappen, las ik bij den uitgang van mijn station:

'Sudden death of Dr. Barnardo'.

Barnardo dood. Dat beteekent iets, dat zegt iets. Barnardo dood. Dat treft de harten van menig Londenaar. Ja, van menig East-Ender.

Kennen ze dan niet dat opschrift in 't hartje van hun rampzalige omgeving, in Stepney: 'No destitute child ever refused free admission'.

Wat heeft dat niet voor hen te zeggen, die toon van 't diepste medelijden, tusschen de vloeken en verwenschingen van dronken en verdierlijkte menschenstemmen - die toon van groote humaniteit tusschen de klaagliederen der arme verworpelingen; die

lokstem van vertrouwen in diepduisteren nacht van verlatenheid en ellende voor 't uitgeworpen kind!

Zeg niet, dat dit overdreven is! Lees de levensschets van den filantroop Barnardo er maar eens op na, en ge rilt, als gij leest hoe hij die kinderen vond - die zijn eerste toevluchtsoord zouden bewonen!

Eigenaardig zouden de paden waarop dezen man zou gaan wandelen, als ongemerkt zich voor hem ontsluieren!

Als jongman werkte hij in een der groote hospitalen, om als medisch zendeling naar Indië te gaan.

Even vóór zijn afgesproken vertrek brak de cholera uit in 't East-End, en bood de jonge Barnardo zijn hulp aan, om in de huizen de zieken te helpen. Nu deed zich de gelegenheid voor om 'ellende' te leeren zien, en Barnardo kreeg een indruk van dit monster, dien nooit meer uit zijn geheugen ging.

Tegelijkertijd deed zich een zeer algemeen bekend voorval voor.

Barnardo had een soort avondschool voor: 'ragged boys', Op een avond had het volgende gesprek plaats, nadat één der jongens smeekte te mogen blijven:

'What would your mother think?'

'Ain't got no mother.'

'But your father?'

'Ain't got no father.'

'Stuff and nonsense, boy, don't tell me such stories! You say, that you have not got a mother or a father. Where are your friends then? Where do you live?'

'*Ain't got no friends.*
Don't live nowhere.'

Barnardo bleef ongeloovig. Hij nam de jongen, die zei niets op de wereld te bezitten, mee naar zijn eigen kamer, gaf hem warme koffie, en ondervroeg hem verder. Hij vertelde dat er vele jongens waren - in dezelfde omstandigheden - zonder eenige kennis of eenig onderwijs. Christ - was the pope of Rome, dat wist hij. -

Toen liet Barnardo zich rondleiden door Jim Jerois, in den nacht, door slobs en stegen - en eindelijk... daar lagen ze... onder den blooten hemel...

'It was a bitterly cold, dry night,' wrote the Doktor, 'and as the pale light of the moon felt upon the upturned faces of those poor boys, and as I standing there, realised for one awful moment the Terrible fact, that they were all absolutely homeless and destitute, and, were perhaps but samples of others, it seemed although as if the hand of God Himself had suddenly pulled aside the curtain which concealed from my view the untold misery of forlorn childlife upon the streets of London.'

In een missionary meeting vertelde de jonge Barnardo de roerende geschiedenis van Jim. De bladen namen het over, en zoo

kreeg Barnardo een uitnoodiging van Lord Shaftesbury, om meer van dit voorval te komen vertellen. Toen Barnardo daar dineerde, inviteerde hij 't gezelschap om zoo in: ‘evening dress’ in een handsome bock hem te volgen door donker Londen. Men stapte in - en gekomen bij de plaats, steeg Barnardo uit, en riep: ‘a halfpenny for each boy’ - en daar kwamen 72 jongens toegesneld... van onder en uit alle hoeken en gaten, tonnen enz.

Nu wist het West-End van het East-End.

Een dringende bede om hulp verscheen in alle bladen - en het werk van zijn leven begon.

In 1867 een tehuis voor 80 kinderen, werd geopend.

Vrije giften en contributiën - waren de fondsen.

Geen penny was er in de Bank, toen het huis geopend werd.

Dr. Barnardo kon lachend vertellen:

Mijn eerste gift was 6^{d} dat is 34 cents! Op een avond, kwam een dienstmeisje aan mijn deur kloppen. Ze had 26 farthings in haar hand. ‘Voor uw werk,’ zei ze. ‘'t Was de eerste steen.’

Het geld is altijd toegevloeid. 80.000 subscribers per jaar!

De inkomsten beliepen £180.000 ieder jaar.

Iederen dag ontving hij ongeveer 500 brieven.

Honderd tehuizen of branches of institutions, beheerde hij, met een toch klein leger van 80 klerken. Een man die hart aan verstand paarde.

Een tactvol man - een zakeman, wat hij ondernam werd een succès.

Hij wist het geld uit de beurzen te krijgen! Door allerlei manieren. Men zei wel: Dr. Barnardo: did make finance a matter of prayer,’ en ook: wist hij te adverteeren, reclame te maken, enorm!

Critiek? O, veel, niet ieder bewonderde deze vraagtactiek - maar - bewonderen moest men ook ‘*wat hij er mee deed.*’

En breed van opvatting was zijn wijze. Geen uniforme kleeding, geene gebouwen zonder ramen om uit te kijken - de muren met schilderijtjes behangen.

In dit opzicht schenen zijn inzichten zeer te verschillen met de meer koude opvatting van den filantroop George Müller, de ‘Bristol Orphan Homes’ stichter.

Hij hield ervan de kinderen te zetten in ‘planten en bloemen’, getuige de lieve meisjeshuizen in Ilford.

Vooral bracht hij zijn vondelingen graag onder in een goed gezin, op 't land. Zoo heeft hij er duizenden gehuisvest.

Naar de koloniën gingen de besten.

Een man die kon werken tot half drie in den morgen, een man, die in later jaren, niettegenstaande zijn doofheid - een enorme stuwkracht bleef, en Godlof alles zóó regelde, dal de committee zal blijven doorwerken op dezelfde lijnen - en een nieuwen director zal moeten kiezen. Maar een tweede Barnardo ligt niet voor de hand. -

Van alle zijden werden woorden gesproken in de dagbladen, die getuigen van warme hulde aan den overledene. Het Leger des Heils was vooraan - *samen* hadden ze meermalen het zenden der Slums trachten te temperen.’

‘Een verlies voor geheel de natie, die nu dit werk als een erfenis moet aanvaarden.’

8000 kinderen zijn nu op de schouders van een bestuur - maar Engeland moet zijn ‘trustee’ zijn.

En als straks die man van veel groote daden, door het East-End ter ruste zal worden gedragen - zal zeker menig harde tobber de versleten hoed afnemen: daar gaat één ter ruste, waarvoor zijn vaderhart buigt in stille bewondering - en menig kinderhart zal de beeltenis in de ziel prenten, van hem, die zijn redder was. -

Barnardo is niet dood...

Nooit vergeet ik mijn persoonlijk onderhoud met Dr. Barnardo op een kouden Donderdag, nu 2 jaar geleden...

Hoe ik verlangend luisterde, naar het sein - om zijn studeervertrek binnen te mogen gaan...

Voor zijn lessenaar, een kleine man met doordringende diepliggende oogen, levendig van uiterlijk, vol vriendelijk geduld...

Door een horen spraken wij: '*En de grootste voldoening van uw werk is'?* vroeg ik.

Hij keek op, glimlachte, en als zagen zijn oogen een blij visioen, antwoordde hij:

'Als daar een flinke, jonge werkman binnentreedt... kent U mij nog?'

Die eerlijke oogen dan te zien stralen, die gezonde geest te voelen... dàt is mijn grootste voldoening?'

'En teleurstelling?'

'Dikwijls... natuurlijk...'

'Leidt ü iemand op voor uw plaats...'

Hij glimlachte:

'God will send the right man.'

Verwarmd ging ik door 't East-End peinzend huiswaarts...

HENRIETTE B. DE LA FAILLE.

Londen.

Kunst en Wetenschap.

Uit 'Zaanlandsche Oudheden'.

Wat schreef men toch vroeger eigenaardige boeken!

Al bladerende in het jaarverslag van den toestand der Vereeniging tot uitbreiding en instandhouding der Zaanlandsche oudheidkundige verzameling **Jb. Honig Jzn. Jr.** te Zaandijk over 1903-1904; - (waarom niet **Museum Honig,** *tout court?)* - komt voor 'Dirk Boing, De pligten van Handwerks-lieden en dienstbooden, uitgegeven door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. Tweede druk. Te Amsterdam, 1799'.

Dit boekje werd in 1806 als prijs 'tot aanmoediging gegeven aan Guurtje Groen'.

Of Guurtje Groen uit dat geschrift veel *aanmoediging* zal geput hebben, durven we niet zeggen. Het komt ons echter vreemd voor, dat zulke *nuttigheidsboekjes* nog in 1799 noodig waren, want het is zeker de vrucht van een prijsvraag, zooals *het Nut* er zoovele uitschreef.

Dat het 'Museum Honig' zulk een boekje bewaart is goed, want door dergelijke voorwerpen verkrijgt men een goeden kijk in de kultuur van ons land, van onze provincies, van onze steden.

Bijzonder aantrekkelijk zijn ons ook uit die 'Zaanlandsche oudheden' de beide boekjes over de *Walvischvaart.*

Daarvan is weinig bekend, en toch was dit vroeger voor ons land zulk een bloeiend bedrijf.

Zelfs de plateelbakkers te Delft maakten zich er van meester, en we zien op menig voorwerp, afkomstig uit hun fabrieken, tafereelen uit het walvischbedrijf afgebeeld.

Dit mededeelende moeten we voor de zooveelste maal constateeren, dat voorwerpen uit vorige eeuwen èn door vorm, èn door wijze van bewerking, èn door de voorstelling, of den aard van het décor, en wat niet al, even zooveel eigenaardige bronnen van studie vormen omtrent de kultuurgeschiedenis van ons land en volk.

Wij willen dan ook niet nalaten om den volledigen titel te geven, namelijk: 'Nieuwe Beschrijving der Walvisvangst en Haringvisscherij met vele Bijzonderheden daartoe betreklijk. Als deszelfs opkomst en bloei, waar, en hoedanig de walvisvangst in den beginne geoefend werd, hoe dezelve nevens de walrussen en zeehonden of robben gevangen worden, en t' huis gebracht; - Opkomst en begin der Haringvisscherij, hoe de Nederlanders daarin ten allen tijde hebben uitgemunt, de Manier hoe dezelve gevangen, gekaakt, gezouten, gepakt en verzonden worden, en berekening der aanmerkelijke winsten, welken dezelven opleveren. Met 21 fraaie kaarten en plaaten.' 1791, 4 deelen.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

Oud-Gemeente-archivaris.

Den Haag.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

Abonnée Holl: Lelie; pension Menton. - Ik heb gezien, dat Uw vraag in de vragenbus is opgenomen, maar het beantwoorden van zulke vragen moet geschieden door de welwillendheid van de lezers. Het staat natuurlijk buiten mijn macht hen te dwingen daartoe. Persoonlijk kan ik U een uitstekend hôtel in Menton aanbevelen, waar gij natuurlijk óók in pension kunt gaan, nl: het hótel du Louvre; ik ben den vorigen winter een paar maanden achtereen daar geweest met onverdeeld genoegen. Het is zeer goed gelegen, heeft een allerliefste omgeving en ingang: de 'Palmenlaan', en beviel mij wat kamers, bediening, enz. betreft *uitstekend.* In het bijzonder de beleefde en voorkomende behandeling van den actieven eigenaar en van den gérant zou ik zeer willen roemen. Het is een zéér groot en zeer druk bezet hôtel, weinig Hollanders, veel Franschen, Hongaren, Russen, Duitschers en Engelschen. - In Nice is, meen ik, een zeer aanbevelenswaardig pension, dat van de dames Rooseboom, (ook in den Haag, Koninginnegracht); deze zijn hollandsche dames, zoodat het eten daar stellig goed en zindelijk zal zijn. -

Typo. - Die 'Indische dame', waarover gij schrijft, heeft een redactie-artikel geschreven, waarover zij in een ingezonden stuk scherp is aangevallen. Daarop heeft zij geantwoord, zooals haar goed recht was, nietwaar.? Hetzelfde geschiedde met Lout. Die ook schreef een redactie-artikel; gij hebt haar daarover geschreven, en zij heeft U op Uw stuk geantwoord. Gij ziet dat de beide gevallen dus precies gelijk staan, en de 'Indische dame' en Lout dezelfde rechten hebben gehad, evenals gij en de aanvaller van de 'Indische dame' die ook hadden. Dat Lout naar Uwe meening niet 'behoefde te antwoorden' op Uw door mij geweigerd stukje is toch geen reden, dat zij-ook er zoo over moet denken, nietwaar? Als ik U het recht geef háár weer te antwoorden, dan heeft zij evenzeer het recht dáárop weer te antwoorden. En zoo komt er geen eind aan. Daar gij zoo bepaaldelijk *mijn* meening wilt weten over dat antwoord van Lout, zal ik U die eerlijk zeggen. Gij schrijft namelijk: '*Na lezing ervan dacht ik: Zou het dan toch misschien beter zijn maar altijd te zwijgen, maar dat kan toch niet*, *soms is men wel verplicht zijn meening te zeggen.*' Zeker, dat ben ik volkomen met U eens, en toon ik, geloof ik, ook nog al voortdurend in *mijn* schrijven. Maar m.i. hebt gij niet alleen Uw 'meening' gezegd, maar zijt een stap verder gegaan door *naamloos* te beweren: *Ik* ben wel nuttig en noodig, als ik dien arts help, enz. En, eerlijk-gezegd, kan ik mij wel een beetje begrijpen, dat dit zeggen een ander irriteert, omdat het immers niets *bewijst.* Natuurlijk vindt gij-zelf Uw eigen helpen daar niet onnut, anders zoudt gij het toch wel niet doen, niet-

waar? En wat *bewijst* dus Uw bewering over U-zelf? Versta mij wel, ik trek Uw woorden te minder in twijfel, omdat Uw brieven aan mij me een sympathieken, prettigen indruk van U geven. Maar toch deed me Uw schrijven denken aan het zeggen b.v. van *elke* reform-kleeding dame, die ik heb hooren spreken over reformkleeding in het algemeen: ‘Ja zeker, 't is heel leelijk, maar zie eens naar *mijn* japon; is die nu niet smaakvol, niet eigenaardig, niet heel anders dan die van de anderen?’ Wat moet men dan antwoorden, als zoo'n dame precies net zulke reform-toiletten aanheeft als ieder ander ter wereld, (want nooit heb ik er eene ontmoet met zoo iets apart-moois aan, als zij zich *verbeeldde* aan te hebben). Moet men dan antwoorden: Mevrouw, of mejuffrouw, dat *liegt* U; U ziet er niets stijlvoller, of smaakvoller, of aparter uit dan de rest! Neen, natuurlijk. Men houdt zoo iets vóór zich, omdat het onbeleefd is, nietwaar? Maar men *denkt* het. Welnu, in een publiek twistgeschrijf is dat iets anders, daar zwijgt men niet, maar *zegt* zijn meening. Dat U dit pijn deed, begrijp ik heel goed, en spijt mij wezenlijk voor U, want ik geef U graag toe, dat Uw stukje héél gematigd was.

Het is niet voldoende, dat gij *mij* den naam opgeeft van het door U gekozen boek, gij moet dat doen aan den uitgever. Een uitstekende keuze hebt gij gedaan, vind ik.

Helena. Zoudt gij Uw voorstel, waarmede ik mij gansch en al vereenig, niet als ingezonden stukje willen plaatsen, of anders particulier schrijven aan mej: Nauta.? Die zal 't zeker *graag* doen!

Freddy M. - Gij hebt mij zoo aardig geschreven, dat ik mijn best zal doen U gauw te helpen. Maar laat mij U zeggen, dat het zoo lang ongeplaatst blijven Uwer stukjes niet is toe te schrijven aan ‘de Lelie’, maar eenvoudig aan Uw geen abonnée zijn. Al neem ik ook bijdragen aan van niet-abonnés, toch laat ik de abonné's zooveel mogelijk vóórgaan, vooral op het gebied van belletrie, waarop ik overvloed van copie heb. Overigens is het niets bijzonders, dat aangenomen stukken soms maanden-lang moeten wachten op plaatsing. Vraag bij andere redacties maar eens daarnaar. - Present-ex: ontvangt gij na plaatsing van Uw werk terstond. Ik zie echter, dat Uw adres is veranderd. Blijft gij nu voorloopig daar? Ja, ik vind het uitstekend dat gij met Uw eigen naam onderteekent.

Excelsior. - Vriendelijk dank voor de kaart en het briefje.

L.L. - Die ‘brieven’ wil ik graag ontvangen. Als het kan, zal ik U particulier antwoorden, doch, om U niet te lang te laten wachten, deel ik U dit reeds voorloopig mede langs dezen weg. Ik zal U dan per brief tevens mijn oordeel zeggen over die gedichtjes.

Noirever. - Lieve mevrouw, ik heb dat zinnetje uit Uw brief gelicht, alléén omdat het mij trof, niet met eenige persoonlijke bedoeling tegen U. Ik ken U immers niet, en ik heb uit den inhoud van Uw brieven aan mij steeds een heel prettigen indruk gekregen. Revisie van die drukproeven heb ik U doen toezenden. Ja, de zetters maken véél fouten, maar U moet zich wenden met Uw gerechte klachten tot den heer Veen, den uitgever; het is zijn departement. Hij weet het honorarium waarvoor ik U opgaf. Als U hem een oningevulde nota zendt te zijnertijd, is dat voldoende. Nogmaals,

weest U ervan verzekerd, dat ik in geen enkel opzicht bedoelde U persoonlijk verdriet te doen. Mijn artikel was geschreven met een gansch algemeene strekking; Uw zinnetje trof me, en inspireerde me daartoe, voilà tout.*)

Judith. 't Spijt mij, dat gij zoolang hebt gewacht. Die bewuste courant ontving ik *niet.* Dat gij zoo denkt over Christenen als gij doet, kan ik van Uw standpunt van Israeliete best begrijpen, en ik ben 't heelemaal met U eens, dat de meeste Christenen eenvoudig-weg *jaloersch* zijn van de Israelieten, om hunne dikwijls groote gaven op allerlei gebied. Waar gij echter mij het vriendelijk compliment maakt, dat men menschen die zoo denken als ik met een lichtje moet zoeken, daar wil ik U de verzekering geven, dat men heden ten dage óók dikwijls met een lichtje moet zoeken naar beschaafde Israelieten, die zóó eerlijk en zóó onbevangen voor hun afkomst uitkomen als gij. Velen hunner, wanneer zij rijk zijn geworden, willen op allerlei dwaze manieren hun afkomst *verloochenen*, hunne namen veranderen, schamen zich in een woord voor hun ras. En dáárdoor komt dan dikwijls van de zijde der Christenen zooveel spot en zucht tot belachelijk-maken. - Alles wat gij mij schrijft over 'liefde en trouwen', en over hetgeen daarmee in verband staat, vond ik zoo buitengewoon wáár, en ben ik zoo met U eens, dat ik U wel zou willen voorstellen daarvan een *hoofdartikel* te maken voor de Lelie, (tegen honorarium). Indien gij Uw brief wellicht U niet juist herinnert, zal ik hem U gaarne terugzenden tot dat doel. Ik denk er juist zoo over als gij. - Ja, gij hebt het opnieuw ongelukkig getroffen, door alweder zoo laat aan de beurt te komen. Er is dikwijls zooveel spoed-correspondentie die vóórgaat. Het spijt mij oprecht. Als gij op mijn voorstel ingaat, meldt het mij dan s.v.p.

Melanie. - Ik wil U eerlijk bekennen, dat de lengte van Uw manuscripten me tot hiertoe heeft teruggehouden ze te lezen. Wanneer ik inzendingen voor de Lelie beoordeel, zijn die gewoonlijk veel korter; andere manuscripten zend ik uit tijdgebrek steeds terug. Om den vriendelijken toon van Uw schrijven, en ook omdat gij abonnée zijt, heb ik U niet willen teleurstellen door zoo'n terugzending, maar Uw manuscripten bewaard totdat ik tijd zou vinden ze te lezen. Ik wil dat nu zoo spoedig mogelijk doen, en U dan mijn meening gaarne zeggen. Dat gij in spanning zijt begrijp ik best, maar bedenk wel, dat ik véél te doen heb, en allerlei werk moet doen dat geen uitstel kan lijden, zoodat het mij met den besten wil ter wereld onmogelijk is altijd aan alle verzoeken om *spoedig* antwoord te voldoen. Van onwil, of gebrek aan belangstelling, is geen sprake. Ik heb nu Uw manuscripten bovenaan gelegd, en beloof U, dat gij de eerste zijt die aan de beurt komt.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Duritza. - Particulier antwoord zend ik niet anders dan om nood-zaak-redenen. Ik heb het te druk daarvoor. Ik wacht met het Lelie-antwoord, totdat ik nader bericht van U ontvang over den uitslag.

B.Z. te A. - Particulier antwoord kan ik U niet zenden. Ik zal voor U informeeren, maar kan U niet dadelijk helpen.

*) Later uw tweeden brief ontvangen; na afdruk hiervan.

Regina. - Uw brief te laat ontvangen. Ben reeds te Amsterdam. Spijt mij zeer.

Mevr: Baart de la Faille. - Daar U zelve wenschte dat Uw brief over Dr: Barnardo *terstond* werd geplaatst, was het onmogelijk U drukproeven naar Londen te zenden. Over drukfouten moet U zich beklagen bij den *uitgever,* niet bij mij. Met de correctie heb ik niet te maken.

Lotos. - Welk een lieve verrassing! Die prachtige bloemen! Veel dank!
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vraag der redactrice.

Voor eenigen tijd ontving ik een schrijven eener dame (weduwe), in of nabij de Malakka-straat den Haag. Ik heb haar adres niet meer, en verzoek haar mij dat opnieuw te willen toezenden. Misschien kan ik haar helpen.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moet het ‘Bekroond Opstel’ van Typo tot de volgende week blijven liggen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.
Sluiting red: ged:

11 October 1905.
19de Jaargang.
No. 15.

Bericht.

De redactrice vestigt de aandacht der abonnés op haar **nieuw adres,** daar zij, ingevolge harer betrekking van redacteur van Tooneel en Letteren aan Het Dagblad 'De Telegraaf', **is verhuisd** naar **AMSTERDAM: MARNIXSTRAAT 425 bij het Leidsche plein.**

Hoofdartikel
Oude Vrijsters.

Wat is een oude vrijster?

Een vaatje zuur bier.

Eene oude jongejuffrouw met eene valsche poes, een knorrige puck of een er steeds het zwijgen toe doend kanarievogeltje.

Of eene oude jongejuffrouw van omstreeks vijf en dertig jaar, die u met een pruimenmondje vertelt, dat ze gisteren juist vijf en twintig is geworden en dat het nu toch wel tijd wordt, dat zij inplaats van smetteloos wit, hemelsblauw of zacht rose, lila gaat dragen, (lila, dat uithangbord van den twijfelachtigen leeftijd, zooals Mejonkvrouw Anna de Savornin Lohman zeer terecht opmerkt) in stilte wenschende, dat gij haar verzekeren zult, dat 'mejuffrouw er nog heel jong uitziet en dat die teere kleuren haar zeker nog heel goed zullen staan'.

Of eene oude jongejuffrouw, die niet wil inzien, dat zij nu toch wel wat oud wordt voor jeugdige, lichte toiletten, die zich voordoet als een bedeesd, onschuldig meisje en bloost - althans tracht te blozen als een boerenmeisje haar vertelt, dat 'de zeug ebigd het'. (Amélie, in de Familie Stastok van Hildebrand.)

Of een oud alleenloopend vrouwtjesmensch, (niet door *haar* schuld alleenloopend) dat al de haar restende krachten inspant om een

alleenloopend mannetjesmensch in hare netten te vangen.

Of eene oude jongejuffrouw, die altijd scheldt op ‘die nare trouwelooze mannen,’ die eene verwoede feministe is, kort haar draagt, met een wandelstok loopt of met een karwats, kortom er precies zoo uitziet als een baard- en knevellooze man, (soms zelfs heeft ze een baard of een knevel), behalve, dat zij een rok draagt inplaats van een broek -; ‘maar,’ zegt ze, terwijl zij krijgshaftig met haren stok in het rond zwaait en geweldige rookwolken omhoog blaast, ‘maar eens zal er een tijd aanbreken, dat wij vrouwen niet alleen in de figuurlijke, maar ook in de letterlijke beteekenis een broek dragen, eens, als wij de wetten zoo zullen veranderd hebben, dat voor de mannen - die nietswaardige wezens - diezelfde wetten zullen gelden, waaronder wij arme, mishandelde, bedrogen schepselen zoolang hebben moeten zuchten.’

Maar nu genoeg van die ongunstige defenities van een oude Vrijster. Ik laat er nu een paar volgen, die u die veel bespotte, min of meer geminachtte vrouwen van eene andere, eene betere zijde laten zien en u zullen vertellen van oude vrijsters vol liefde, goedheid en opgeruimdheid.

Ik ken oude vrijsters - neen, laat ik die uitdrukking niet gebruiken voor de vrouwen, waarvan ik u ga schrijven, voor die vrouwen met een opofferend, liefdevol hart, ‘de ware discipelinnen van de leer der liefde, echte zusteren van den Man van liefde en smart, die ‘niet en is gekomen om gedient te worden, maar om te dienen’ zooals Jonathan zoo mooi zegt in zijn ‘Waarheid en droomen.’ En wel had hij gelijk met ze zoo te noemen, of zaagt ge nooit zoo'n discipelin van de leer der liefde, die zich het eten uit den mond spaarde om een weesje op te voeden, het kind van den man, wien zij eens, heel lang geleden, haar hart geschonken had, maar die dat niet opmerkte en zijne keuze liet vallen op eene andere vrouw.

Of zaagt ge nooit zoo'n oude ongetrouwde juffrouw, die niet alleen door haren rijkdom, maar voornamelijk door haar liefdevol hart en zachte opgeruimdheid, licht en geluk, vrede en zegen om zich heen verspreidde. Zaagt ge er nooit een, wier kalm vriendelijk gelaat niets verried van den strijd, die daarbinnen was gestreden met het harde noodlot, dat haar geen geluk, geen liefde gaf, maar wel oneindig diepe smart.

Ik zeg u, lezers en lezeressen, vooral gij jongeren, die spot met gevoelens, die gij nog niet kent als gij de levensgeschiedenis hoordet van al die ongetrouwde vrouwen, dan zoudt ge er vele bij vinden, die u vertelden van zuchten en tranen - van weedom en smart - van verloren of nooit bezeten geluk.

Spot dus niet met haar, die nu haar grootste geluk vindt in het verzorgen en liefkoozen van eene poes, een hond of een vogel, waar zij eens als gij vele illusies had en een hart vol liefde, verlangend naar eigen huis en haard - naar een echtgenoot, dien zij kon liefhebben en hoogachten en - naar kinderen. Ja, vooral naar dit laatste, daarnaar heeft ze gesmacht, naar een kindje, dat zij aan haar hart kon drukken en liefhebben en opvoeden tot een braaf mensch.

Maar helaas, de arme, men ging haar voorbij, men lette niet op haar. Had zij dan ook niet een hart als ieder ander mensch, al was zij leelijk - arm - gebrekkig? Voelde zij dan geen behoefte aan liefde?

En toen daar niemand was, geen mensch, dien zij kon liefhebben, toen vestigde zij al hare liefde op een dier, een wezen, dat haar niet minachtte, niet bespotte, omdat zij ongetrouwd was.

Zaagt ge er nooit eene, aan wie men niet voorbijging, (had men zulks maar gedaan!) maar die, gelijk eene bloem, om hare schoonheid werd bewonderd - niet bemind - en geplukt, maar die werd weggeworpen, toen hare schoonheid verwelkt was.

Zaagt ge er nooit eene, die niet trouweloos werd verlaten, maar die hem mocht liefhebben, die ze uitverkoren had, die gelukkig was en alles had, wat ze begeerde en jubelde en lachte - tot ze plotseling zweeg, want hij, haar alles, was dood, had zijn graf gevonden in de zilte golven of was op het slagveld gevallen en met zijn dood was ook haar geluk gestorven. Nu was alles stil om en in haar, zoo akelig stil en donker.

Arme vrouwen, die zoo bitter dien droom moesten boeten, den droom van liefde, geluk en moederweelde, die eene vrouw slechts eenmaal droomt en dan nooit meer en toch moeten blijven voortleven, totdat ook het lichaam dood zal zijn - de ziel was het reeds lang. -

En nu gij dit hebt gelezen, lezers en lezeressen, kunt gij nu nog spotten met oude, ongetrouwde vrouwen?

Vooral gij, jonge meisjes, vol illusies, vol droomen van geluk, gelijk die vrouwen het

eens waren, voordat een man haar het grootste geluk - maar ook de diepste droefheid leerde kennen, waakt er voor, dat nooit een spottend glimlachje u om de lippen speelt bij het zien van eene oude juffrouw met eene poes. Daar ligt zoo iets heel leelijks in dien overmoed der jeugd, die onbarmhartig spot met menschen, die niet gelukkig zijn. Later als ge ouder zijt geworden en de stormen des levens over uw hoofd zijn heengegaan, dan eerst zult ge weten, wat het zegt, bespot te worden, omdat, gij niet gelukkig zijt.

Als ge dus eene oude ongetrouwde vrouw ontmoet, weest dan dubbel vriendelijk tegen haar, geeft haar altijd het beste plaatsje, daardoor schenkt ge aan de arme wat vreugde in hare dorre eenzaamheid.

HANNA.

Boekbeschouwing.

Hollandsch Binnenhuisje, door Johanna van Woude (mevrouw S.M.C. van Wermeskerken-Junius) (uitgever Vincent Loosjes, Haarlem)

Voor mij is mevrouw van Wermeskerken altijd geweest de schrijfster van *Hollandsch Binnenhuisje*, en niets meer of anders dan dit! Ofschoon ik door den uitgever geroepen werd haar op te volgen als redactrice van de *Holl. Lelie*, heb ik dat Blad nooit geregeld gelezen onder hare leiding, en evenmin zijn mij hare latere of vroegere werken anders dan bij name bekend. Als de schrijfster van *Hollandsch Binnenhuisje* heb ik haar bewonderd, om het diepe en waarachtige gevoel waarmede dat boek is geschreven; en het was met een gevoel van weemoed, dat ik dezer dagen den *achtsten* druk ‘ter recensie’ ontving! Ik zag mij-zelve weer zitten op mijn jonge-meisjeskamertje in mijn ouderlijk huis in Den Haag, de *éérste* uitgave verslindend met gretige oogen, en met een warm gevoel van dank aan de onbekende, die mij zulke genotvolle uren schonk! En ik herinner mij nog zoo levendig, met welk een heimelijke voldoening ik een veertien dagen later in *Het Dagblad van Z. Holland en 's Gravenhage* (zaliger gedachtenis) een beschouwing las van ‘Damas’, den begaafden Hogendorp, die, bij al den lof welken hij der schrijfster van *Hollandsch Binnenhuisje* toezwaaide, juist diezelfde kleine grieven had tegen haar werk, welke ook ik, onbedreven backfischje, in stilte daartegen koesterde. *Burgerlijk* noemde ‘Damas’ die ‘gestopte pijp’ en die ‘klaargezette pantoffels’, waarmede de jonge vrouw haar jongen man het ideaal der gezelligheid tracht te bereiden, en ‘plat’ noemde hij de uien van ‘rabarberkoken’ tegen ‘slecht-humeur’, etc.! Voor het overige had hij warme bewondering voor den oprechten, ongekunstelden eenvoud en de uitgesproken reinheid van dit boek van zuiver, onopgesmukt, écht-gewoon menschengeluk en menschenleed! Was het wonder dat het mij, die al lezende dezelfde opmerkingen van ‘burgerlijkheid’ en ‘platheid’ bij mijzelve had gemaakt, vleide te bemerken, hoe de groote ‘Damas’, de schrijver van die véelgelezen beschouwingen in het Haagsche *Dagblad,* die, als ik mij juist herinner, heetten *Haagsche Omtrekken*, er net zoo over dacht en net zoo critiseerde als ik, in al ‘meine Wenigkeit!’ - En is het niet evenzeer natuurlijk dat ik aan dat alles terugdacht met weemoed, bij het herlezen van die bladzijden uit *Hollandsch Binnenhuisje,* die handelen over het vergankelijke van den roem (zie hoofdstuk: ‘*Mijn vrouwtje geeft goeden raad*’), waar

Truus o.a. zegt: ‘Och op den langen duur is een beroemde naam toch altijd maar - zooals ik weet niet wie gezegd heeft - een wegstervende kerkkloktoon!!’ - Want wat liggen er nog maar weinige jaren tusschen den tijd waarvan ik hierboven sprak, toen mevrouw van Wermeskerken stond aan den ingang van haar letterkundige loopbaan, en iedereen haar naam op de lippen had als die eener vrouw van talent, toen het *Haagsche Dagblad* bloeide en véél werd gelezen, door menschen van allerlei richting, dank zij de geestige causerieën van den bekwamen en hooggeschatten ‘Damas’, en het heden, waarin beide, èn mevrouw van Wermeskerken èn Damas, door dezelfde droevige ziekte van den geest jong-gesloopt, reeds behooren tot een afgedane vergetelheid, waarin het ná hen komend geslacht, ja zelfs hunne eigen tijdgenooten, zich niet meer verdiepen! - ‘IJdelheid der ijdelheden’, - zegt de prediker zoo wáár in het boek der boeken - ‘alles is ijdelheid!’

Zou *Hollandsch Binnenhuisje* in dezen tijd nog hetzelfde gunstig onthaal hebben gevonden, zou de inhoud nog denzelfden opgang hebben gemaakt, als in de dagen waarin het voor de éerste maal werd gedrukt? Ik betwijfel dat ten sterkste, en, ik voeg er met nadruk bij: Ik betreur het ten sterkste, dat wij in onzen smaak zoo zéér zijn achteruitgegaan! Want de innige reinheid, de beminnelijke eenvoud van dit verhaal van jonge liefde en jong geluk is zoo roerend groot, dat

zij, die niet meer in staat zijn daarvoor te voelen, en in plaats daarvan grijpen naar ‘nieuwe-kunst’, genre Heijermans en Quérido en van Deijssel c.s., in de hoogste mate zijn te beklagen, om den achteruitgang in begrip van wat waarachtig-mooi is, waarvan zij daardoor blijk geven!

En toch ben ik overtuigd, dat slechts een zeer kleine minderheid van menschen heden ten dage den moed der onafhankelijkheid zal bezitten van *Hollandsch Binnenhuisje* te durven bewonderen als een boek van talent!

Het doet je op het eerste gezicht zoo ouderwetsch aan, die eenvoudige, vertellende stijl, zonder eenige poging om aan ‘woordkunst’ te doen, of nieuwe uitdrukkingen te vinden voor de gewóónste dingen; de verhaaltrant is zoo gewoon, zoo zonder eenige pretensie van karakterontleding en ziels-analyse; en de gebeurtenissen volgen elkaar zoo traag en weinig belangwekkend: een paar huiselijke kleinigheden, de geboorte van een paar kinderen, de dood van den oudsten!

En dat is alles! Nietwaar, als je daarneven legt, de voor een vrouw aller-zonderlingste zaakkennis van een Jeanne Reyneke van Stuwe in *Hartstocht*, of de geniepige, schauwe onthullingen onzer ‘jongeren’, of de *zoogenaamde* reinheid van *Zondeval*, dan moet je wel tot de overtuiging komen, dat een Johanna van Woude, met haar *Hollandsch Binnenhuisje*, behoort tot de ‘verouderde’ richting, waarop ‘De Meester’ van Deyssel, met die souvereine minachting neerziet, die hij ontleent aan de, volgens hem-zelf, zoo groote beteekenis van zijn eigen ‘meesterwerken’! - Maar wie in staat is éérlijk en onpartijdig te oordeelen, die moet ook nu, na al deze jaren, waarin de letterkunde een zoo gansch andere richting inslaat, nochtans erkennen, dat er een groot talent toe behoort een geschiedenis van jong geluk zóó uit te beelden, met zóó eenvoudige middelen, als de schrijfster van *Hollandsch Binnenhuisje* dat deed, zóó wáár, zóó roerend, zóó sprekend van ziel tot ziel, dat er bij de verschijning van haar boek een schok ging door heel ons land, niet omdat de critici in haar begroetten een letterkundig talent, (*dat* laat het publiek steeds héél koud, want zulke ‘talenten’ worden dagelijks met ophef begroet, en weldra weder begraven), maar omdat zij gesproken had met een stem die wéérklank vond in élk gemoed, omdat zij het eeuwenoude lied van liéfde en van geluk had weten te zingen op een nieuwe, en toch voor élk menschenhart verstaanbare wijs! De heel alledaagsche liefde van twee alledaagsche menschen, het heel alledaagsche levenslot dat hun deel is, de alledaagsche omstandigheden waarin zij zich bewegen, dat alles heeft Johanna van Woude vereenigd tot een geheel, zóó roerend-eenvoudig-wáár, dat men het boek in waarheid kan noemen *uit het leven gegrepen!* Het hoogtepunt bereikt haar talent als zij schildert de ziekte, den dood, de begrafenis van het kind, den oudsten jongen! Wel zelden is moeder- en ouderliefde juister en gevoeliger onder woorden gebracht, dan in dat hoofdstuk: ‘Duisternis!’ De schok teweeggebracht door den plotselingen overgang van geluk en vreugde tot de wanhoop van dood en smart wordt meesterlijk-aanschouwlijk voorgesteld, in die bladzijden die ons vertellen de gevoelens van den vader, wanneer hij zich, na het sterven, alleen bevindt en het speelgoed aanziet waarmede zijn ‘Jan’ nog zoo kort geleden zich vermaakte, of als hij staart op de bloeiende natuur rondom hem, zoo in tegenstelling met wat er in hem omgaat, of wanneer hij in het rijtuig naar het kerkhof rijdt, en bedenkt hoevele vaders reeds vóór hem dien zwaren tocht aflegden, en hoevelen hetzelfde nog zullen moeten doen ná hem! Maar niet alleen in deze laatste hoofdstukken van leed en rouw, - het is altijd gemakkelijker de smart dan het geluk gevoelig weer te geven, - in gansch het boek,

juist dáar waar de *zonnige* zijde van het huwelijksleven zoo aantrekkelijk wordt geschilderd, toont zich de schrijfster een kenster van het menschelijk hart, in de ontleding der verhouding tusschen Truus en Hein, zij een zacht, beminnelijk, eenvoudig vrouwtje, hij, een soms wat humeurige, in den grond beste man; twee menschen met deugden en gebreken beide, zooals er velen zijn, en in wier 'Hollandsch Binnenhuisje' de lezer, dank zij het talent van Johanna van Woude, inblikt als zag hij alles in werkelijkheid vóór zich! -

Want deze Truus, - dáárin ligt het geheim van het huiselijk geluk der twee, - heeft haar man wezenlijk lief, ziet hare *plichten* als vrouw en moeder veel meer en veel duidelijker, dan hare *rechten!* Ook dáàrin is het boek niet meer van onzen tijd, waarin het immers mode is allen mogelijken nadruk te leggen op de gelijkstelling van man en vrouw, óók in het huwelijk en op de plichten die 'hij' jegens 'haar' heeft, veel meer dan omgekeerd! - Hoe veel, uit een opvoedkundig oogpunt, valt

er voor het hedendaagsche vrouwtje niet te leeren van *Hollandsch Binnenhuisje*, wat betreft omgaan met man en kind, leiden door liefde, met zachtheid terecht wijzen! Deze Truus tracht niet in de éérste plaats naar haar eigen geluk, maar naar dat van haar man en kinderen, en juist dáárdoor *is* zij zelve gelukkig! En welk een lief en verstandig moedertje toont zich dit in den aanvang van het boek zoo prettig-zorgeloos kind-vrouwtje, wanneer haar dat hóógste geluk deelachtig wordt, waarnaar elke rechtgeaarde vrouw verlangt! Hoe geheel anders zou het er uitzien heden ten dage, wanneer elk jong-vrouwtje haar kindje liefhad op de wijze eener Truus, en deelde hare eenvoudige levenswijsheid van blz. 148, waar de moeder, sprekend van haar zoontje, zegt:

'*Ik zou zoo graag zijn vertrouwde worden*, *zijn vriendin*! *En ik heb al sommige dingen bedacht die misschien goed zullen zijn. Wij zijn nog jong, mogelijk jong genoeg om altijd met hem te kunnen mee leven*, *te deelen in zijn spel, schijnbaar mee te genieten van zijn prentenboekjes en geschiedenisjes*, *en alles wat hem genot geeft. Wij zullen altijd de grootste belangstelling toonen in wat hem interesseert*, *en een oor hebben voor zijn onbeduidendste verhalen*, *en ook zullen we geen enkel zijner zoogenaamde geheimen overzeggen, aan wien ook*, *en*, *hoe wij ook verlangen zullen er over te spreken*, *als ze onzen oudertrots streelen, niet waar?*'

Geen wonder dat een moeder, die zóó ernstig haar taak opvat, er niet aan denkt te 'vergaderen' of 'de kunst te dienen', maar integendeel altijd om en bij haar kindje wil zijn, de avonduitgangen met haar man opgeeft, gansch haar eigen jonge jeugd offert als het ware aan het genoegen en de gezondheid en de opvoeding van haar jongen! In tegenstelling van de hedendaagsche modernevrouw, die na de geboorte van haar kindje zich haast zoo gauw mogelijk een goede kindermeid ervoor te zoeken, om zelf de 'maatschappij' te gaan dienen, (met andere woorden het eigen-ik te aanbidden), begrijpt deze Truus, dat men der maatschappij geen grooteren dienst kan bewijzen als vrouw, dan een goede, zich haar gezin wijdende moeder te wezen!

Maar wat de moderne-vrouw betreft, *zij* zal met minachting op een zóó ouderwetsch type neerzien als deze Truus, die haar 'Jan' nog spreekt van een 'ooievaar' bij de aanstaande komst van het broerje! Wel is 'Jan' nog maar drie jaar, en zoo onschuldig-goedgeloovig, als elk gezond, normaal kind, dat niet stelselmatig wordt gebracht door groote menschenpraat op het zinnen over geslachtsbijzonderheden, maar wat doet dat ertoe, brengt niet het nieuwe systeem nu eenmaal mee, dat men een kind reeds in de wieg moet vervolgen met bijzonderheden over de geboorte, ver boven zijn bevattingsvermogen, en die hem dientengevolge *onrein-nieuwsgierig maken!!*

Zie, men spreekt zooveel heden ten dage over de plicht om den persoon, den maker van het kunstwerk, te scheiden van zijn of haar werk; m.i. gaat men in dat opzicht veel te ver, zooals ik heel dikwijls heb gezegd; ik ben het veelmeer eens met Gustaaf af Geijerstam dat deze leer niet opgaat, en dat het werk en de kunstenaar die het schiep niet vanéén zijn te scheiden in menig geval. Maar mij dunkt zoo óóit, dan was het plicht geweest dien stelregel *hier* toe te passen, bij den dood verleden jaar van haar, die ééns werd gevierd in ons land als de talentvolle schrijfster van het thans voor de *achtste* maal hérdrukte juweeltje *Hollandsch Binnenhuisje!* Welke ook hare latere omstandigheden, haar latere levensloop zijn geweest, als de schrijfster, die schiep een door allerlei critici zoowel als door gansch het volk met blijdschap begroet kunstwerk, dat zich dan ook blijvend handhaaft, had zij iets beters verdiend dan de

zwijgende houding van de pers, dan de uitvaart zonder éénige hulde, die bij haar sterven onder tragische omstandigheden haar deel zijn geweest!

Maar wat nood; ik denk aan de woorden die zij-zelve op blz. 89 haar Truus in den mond legt, en die op haar eigen lot van volkomen toepassing zijn:

'*Neen, aan roem moet je niet denken bij je werk! Maar als je ook slechts in enkele harten geestdrift wekt voor het goede, en edele hartstochten wakker roept, dan is je werk al niet vergeefsch geweest!*'

Want mij dunkt niemand, ook haar grootste vijand niet, zal durven ontkennen dat *Hollandsch Binnenhuisje* een van die boeken is, die 'geestdrift wekken voor het goede' en 'edele hartstochten wakker roepen'; niet met omhaal van woorden en zedepreeken, maar alleen door de beschrijving van het normale leven van gewone, hun plicht doende, elkaar en hun kinderen liefhebbende menschen!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bekroond Opstel.*)
Levensdoel.

Menschen zijt ge, levende menschen met verstand en gevoel en bovenal met uw verwantschap aan God. Hoe heerlijk dat ge Hem uw vader moogt noemen; weet ge wel, wat dat beteekent, uw vader, gij zijt Zijn kind, geschapen naar Zijn beeld.

Er zijn andere wezens, dieren, die slapen, eten en drinken; maar dat zijn wij niet, wij willen meer zijn, denkende wezens!

O, als gij eens wist, wat het zeggen wil te leven met God; wie, die dat eens gekend heeft, zou het later anders verlangen? Maar gestreden moet er altijd door, ge ontvangt niets om niet.

Eens, 't is lang geleden, toen we de laatste, zoo ernstige catechisaties gehad hadden, toen ik bevestigd was, voelde ik me zoo dicht bij God. 't Was rustig in mij; wie toch is bang, als zijn vader bij hem is? Ik zag het leven voor me liggen, als een onopengesneden boek; ik besefte, dat er ook veel leelijks tusschen die bladen zou staan, maar ik kende het niet, zou het ook wel nooit kennen, dacht ik in mijn onberedeneerd gepeins.

Maar al zoo dikwijls had ik in stilte God ervoor gedankt, dat Hij mij Zijn kind wilde noemen en dan bad ik telkens weer: ‘O, vader, laat Gij mij nooit alleen, wees mij nabij ook als er strijd en verleiding tot mij komt. Want het was alsof ik het voorvoelde, dat het zou komen. In het diepst van mijn ziel vroeg ik om een rein, oprecht gemoedsleven. En God zou het mij geven; maar strijden, eerst strijden en het zoo veroveren.

En de verleiding kwam van alle kanten en ik, die gedacht had zoo sterk te zullen zijn; waar was mijn kracht gebleven? Als een broos vaartuigje op den onmetelijken oceaan dobberde ik door het leven; soms kwam ik hoog op de golven en ik zag voor een oogenblik, waar ik gestaan had, tot ik plots weer neerplofte in de diepte, door verleiding en zonde neergehaald.

Ik zag zonde en akeligheid om me heen, maar vluchtte niet, bekeek het, ontleedde het en telkens was ik nog niet sterk genoeg en haalde 't mij neer. Toch, telkens weer kwam mijn oude ideaal: een leven met God, terug. En dan begreep ik me zelf niet, waarom ik, die een zieleleven verre verkoos boven een oppervlakkig bestaan, zoo kon denken, handelen en spreken.

Toen begreep ik nog niet, wat ik nu wel weet, dat God ieder menschenkind op de proef stelt eer Hij het in waarheid een kind naar Zijn hart kan noemen.

Nu ik het begrijp, moet ik onwillekeurig denken aan een braaf, zoet meisje, dat vroeger bij ons in de klasse zat op school. Als er sprake was van rapporten krijgen, dan gingen we na, wie er aanspraak op N°. 1 zou maken, maar dan begonnen we altijd bij N°. 2 te tellen, want dat zoete brave kind telde niet mee, die zat altijd N°. 1, kon eenvoudig niet minder zijn en ik weet ook, dat de juffrouw eens in een vertrouwelijk gesprek zei, dat ze het niets bewonderenswaardig vond, dat dat meisje niet praatte onder de les enz. enz., want ze had daar hoegenaamd geen strijd voor te voeren, ze was eenmaal niet anders.

*) Zie Wedstrijd: *Levensdoel.*

En zoo geloof ik ook, dat God degenen niet prijst, die niet in de gelegenheid waren kwaad te doen, maar diegenen Zijn kinderen zal noemen, die getoond hebben te willen strijden om de eeretitel ‘Zijn kind.’

Welaan dan, gordt u aan!

Maar eerst, maakt u bekend aan God, zegt Hem, dat uw ziel naar Hem smacht, dat gij in waarheid Zijn kind wilt worden. Vraagt Hem bovenal of Hij u steeds nabij wil blijven.

Stelt u in gemeenschap met Hem, dat wil zeggen: Begint met u te beheerschen, in allerlei kleine gewoonten, als ge dat al vast kunt, zult gij steviger staan als woedende stormen u dreigen omver te werpen. Dan, verder moet ge bij alles, wat gij doet, vragen: ‘Hoe zou mijn vader willen, dat ik dit deed?’ Niet alleen als er groote besluiten te nemen zijn, neen iederen dag, ieder oogenblik, bij alles wat ge doet. Gij vindt dat lastig, o neen, dat is het niet; als ge er u maar even aan gewent, gaat het over een poosje van zelf, dan doet ge niets meer zonder God.

En zoo moet het worden en nog beter, dat zij ons doel.

Niet alleen niets aanvangen zonder God, maar ook telkens vragen; doe ik genoeg, wil mijn vader, dat ik meer doe?

En eens op de Zondagsschool hoort ge dat mooie, eenvoudige versje zingen:

Strooi een enk'le kleine bloem op uw broeders pad,
Strijk hem van 't bedroefd gelaat enk'le rimpels glad,
Lenig smart of droog een traan,
Breng den kleinsten zegen aan,
Doe een woord van liefde hooren
En uw dag is niet verloren!

En ge zoudt het die kleine kindertjes met hun vriendelijke snuitjes toe willen roepen: Prent dat versje in je hoofd. Begint geen dag zonder er even aan gedacht te hebben.

En wij willen er ook even bij stil staan en ons zelf nog eens toeroepen: ‘Maakt, dat gij tenminste iederen dag iets doet, waardoor gij anderen gelukkig, misschien iets beter kunt maken. Dan is uw dag niet verloren.’ Het lijkt zoo eenvoudig en toch hoeveel menschen leven daar dag in dag uit om bijvoorbeeld hun spaarpot te spekken, om pretjes na te jagen, die een oogenblik misschien verdooven, maar nooit gelukkig zullen maken. Hoevelen zijn er, die hun plicht doen, maar ook niets meer. Iederen dag stipt hetzelfde, alsof ze machines, inplaats van denkende wezens waren. En toch het is zoo eenvoudig. Gij hebt zooveel! er zijn er, die niets hebben. Deel iets van het uwe mee, gij krijgt dan geen schatten, geen valsche liefde, maar een oprecht gelukkig gevoel terug.

Ik denk aan dat oude vrouwtje van 84 jaar, waar ik zoo graag een uurtje ga babbelen. Wat klaart dat lieve oude gezicht op, als ik binnen kom, wat vertelt ze graag van vroeger en hoe of ze haar in een oudvrouwenhuis hadden geplaatst, maar het was er te slordig naar haar zin en ze liep weg. Ze kreeg van ieder wat en nu zit ze in haar wel arm, maar kraakhelder vertrekje, zoo tevreden en gelukkig, blij als er iemand een praatje komt maken. Dan vertelt ze later vol glorie aan haar familie: ‘En de juffrouw heeft bij me gezeten, wel een half uur.’ Ge geeft haar een kleinigheid om haar huisje mee op te sieren, maar dat doet 't hem niet, dat kon je laten brengen ook, maar je geeft er je zelf en dat is het, wat oud vrouwtje gelukkig maakt.

Of wel er komt een klein arm vriendinnetje naar je toe, dat je dikwijls zag op de soepdeeling. Niet haastig doorstappen, even een hand geven, een praatje met haar maken. Wat ze scheelt aan haar oog, omdat er een lapje om zit? ‘O, juffrouw, ik kon zoo slecht zien en nu moet ik het indruppelen.’ Zeker wel een vervelend gevoel, toch maar trouw doen, hoor, dan is het gauw beter.

Lenig smart en droog een traan.

O, er zijn van die menschen, die op straat loopen en denken: Nu wou ik, dat er eens een brand uitbrak of iemand in het water viel, dan zou ik eens laten zien, hoe moedig ik ben. Maar ze zien, al voortstappend niet dat kleine, smeekende gezichtje van dat kindje, dat niet bij de bel kan en o zoo graag eens even door die groote mijnheer geholpen zou worden.

Het leven bestaat niet uit groote wederwaardigheden, ze komen er wel in voor, maar we zijn er nooit tegen bestand, als we ons niet in het kleine oefenden.

Daarom, dat zij ons doel te leven met God, altijd iederen dag in alle mogelijke gevallen. Uw dag is dan zeker niet verloren en uw leven zal er rijk door worden. Als ge heengaat zult ge gemist worden en dat moet ons hoogste levensdoel zijn, dat de menschen later van ons kunnen getuigen:

‘Die heeft niet voor niets geleefd.’

TYPO.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

De zaak Bähler.

In de Ned. Herv. Kerk doet zich op 't oogenblik een geval voor, dat eenig is in zijn soort.

De bekende predikant Dr. Bähler verklaart openlijk in geschrift en van den kansel, dat hij het Boeddhisme minstens zoo hoog stelt als het Christendom, terwijl zijn oordeel over het Christendom grootendeels bepaald wordt door zijne speciaal Marxistisch-socialistische gedachtenreeksen.

Nu zou men toch van eerlijke publicisten en critici verwachten de ronduitgesproken meening: deze man hoort niet meer thuis in de Chr. Kerk. In plaats hiervan veroordeelt men Kerkeraden, die opkomen tegen de propaganda van ideeën, die heel niet strooken met de eeuwenoude Belijdenis der Ned. Herv. Kerk.

De Heer Netscher wijdt in zijn Holl. Revue verscheidene pagina's aan dit geval; hij springt met een geforceerden zwaai in de bres voor dezen dominé.

Tusschen de regels door leest men het zich geweld aandoen van Netscher, om toch maar te laten zien hoe bekrompen die Confessioneelen zijn.

Wie eerlijk is, walgt van dit gehuichel des Heeren Netschers.

Ook in Theosofia wordt natuurlijk de partij opgenomen voor dr. Bähler.

't Verwonderlijkste is, dat al deze heeren zich eigenlijk in 't minst niet bekommeren om de Herv. Kerk of haar leden, doch nu er iemand komt, die eigenlijk hun eigen van de leer der Kerk geheel afwijkende persoonlijke ideetjes propagandeert, door hen in bescherming wordt genomen, alsof de plaats vanwaar dr. B. zijn

gedachten verbreidt gelijk te stellen ware met een of andere verhuurde localiteit.

Minder fijn gevoel en grover beleediging voor de Ned. Herv. Kerk heeft men nog zelden aangetroffen.

Uw dw.
STUDIOSUS.

Zwakken
Dramatische Schets in drie bedrijven door Stella Mare.
II.

Opgedragen aan
Mevrouw Crena de Jongh-Van Oldenborgh.

Tweede bedrijf.

Het tooneel stelt voor de studeerkamer van ter Cock. Links voorgrond een bureau minister met stoel, rechts eene kleine tafel (met stapels schriften en eenige schoolboeken erop) en eenige fauteuils erom heen.
Gangdeur, midden in den achterwand. Venster op de straat ziende rechts.

Eerste tooneel.
Johan - Jeanne.

Bij het opgaan van het doek zit Johan aan zijne schrijftafel (er wordt geklopt.)

JOHAN.
Binnen.

CAROLINE.

(gekleed in een licht zomerjaponnetje, licht-kleurige mantel, hoed met rozen - parasol - komt binnen.)

JOHAN

(staat op om haar te begroeten.)

Dag meidlief.

CAROLINE.
Dag Jo,

(geeft hem een hand.)

Ik heb je briefje ontvangen. - 't Is echt lief van je bedacht, hoor!

JOHAN.

Zoo. - vindt je dat. Dan is 't goed. Doe nu maar gauw je mantel uit en maak 't je wat gezellig. Straks zal Herman wel komen.

CAROLINE.

Graag!

(Zij zet haar hoed af, en doet haar mantel uit).

JOHAN.

Zeg eens, Lien, weet je wel, dat je vandaag je 'beau jour' hebt? In lang heb je er niet zoo goed uitgezien. Nu, - bloos maar niet.

CAROLINE.

Och toe, Johan, wees nu toch niet zoo flauw.

JOHAN

(blijft haar aankijken).

CAROLINE

merkt het en wordt verlegen, dan grijpt zij naar haar hoed en mantel.

JOHAN

(kregel.)

Maar wat heb je dan toch Lien? Kan - je niet eens velen dat ik naar je kijk?

CAROLINE.

Neen, dát is 't niet, maar ik vind je vandaag zoo vreemd.

JOHAN.

Vreemd?

CAROLINE.

Zeg Jo, wat heb je toch?

JOHAN

(gejaagd).

Och niets. - Vertel me nu maar eens of ik 't niet mooi voor je heb klaar gespeeld. Zie je, Herman drong er op aan om je te spreken. Hij zei, dat 't héél dringend was. Enfin, ik had medelijden met jelui beidjes, en animeerde Jeanne om vandaag met je ma den heelen middag eens naar 'n speeltuin te gaan. -

Zeg, ben je nu niet blij Lien?

CAROLINE.

Zeker dank je wel, Jo! -

Johan

(gaat voor haar staan en kijkt haar hartstochtelijk aan).

En wat krijg *ik* nu van je, Lien?

CAROLINE.

Maar Johan.

JOHAN.

Eén zoen Lien, één enkele zoen!

(Hij strekt de armen uit om haar te omhelzen.)

CAROLINE

(deinst vol schrik terug, bitter met doffen stem).

Dus daárom, daárom heb je dat plannetje bedacht. Dáarom moesten ze allen uit. Dáarom heb je mij hierheen gelokt.

(Zij zet haren hoed op, en wil met haar mantel over den arm de kamer uitgaan).

JOHAN

(snelt op haar af en houdt haar tegen).

Caroline, bij God, je vergist je. - Zie mij toch aan! -

CAROLINE.

(Half in de deur) bedroefd.

'n Valstrik gespannen! - Neen, Johan, van joú had ik zoo iets nooit gedacht.

JOHAN.

Lien - Lien, geloof mij dan toch, - ik - - je vergist je. - Ik kon 't niet helpen

(smeekend).

Lien, wil je 't mij vergeven. - Toe huil niet, kind. - Zoo waar God me hoort verzeker ik je, dat 't een oogenblik van zwakheid was. 't Was gemeen van me. Je zult me nooit meer vertrouwen, - maar geloof me, - op m'n woord van eer - 't zal nooit, nooit meer gebeuren (*zachtjes*). Ik zal mij beter weten te beheerschen.

CAROLINE.

(zucht).

JOHAN.

Ga-je nu toch weg? en Herman dan? -

CAROLINE.

Ja Johan, ik ga.

JOHAN.

Neen Lien, *ik* zal gaan - Wil je mij een hand geven?

CAROLINE.

(trekt haar hand weg.)

JOHAN.

Niet? -

(na een poosje) - (woest) -

Maar je begrijpt 't immers niet. Jij-kind,-wat weet *jij* van passie? - O, jelui meisjes, die zoo lichtvaardig veroordeelt in zwakheid, die nu eenmaal in ons mannen is, en die jelui onbewust telkens en telkens opwekt,

door je lachje, door je beweginkjes, - door 't geschitter van je oogen - door 't dolle gedans van 'n haarlok, - of den klank van je stem! - O, als je wist! -

CAROLINE.

Stil Johan, onmiddelijk! -

(fier)

Ik weet dat je getrouwd bent met m'n zuster. *Zij*, dat ik met Her ben verloofd. - O, dat, je zoo'n misbruik van je positie kon maken!

JOHAN.

(bitter.)

Ja, ik weet 't *ook*, dat ik getrouwd ben, - o, ik weet 't - en als ik de kinderen niet had. -

CAROLINE.

(weeker)

Stil nu Johan.

JOHAN.

Je hebt gelijk. Daarover mogen wij niet spreken.

CAROLINE.

Ik had 't nooit gemerkt, en toch wel gedacht.

JOHAN.

Wat? -

CAROLINE.

Dat Jeanne je niet gelukkig maakte.

JOHAN.

Dat mag je *nooit, nooit* meer zeggen Lien.

(na een poosje.)

Lien wat zou jij doen als Her anders was dan je dacht!

CAROLINE.

Dat kán niet!

JOHAN.

Alles is mogelijk.

CAROLINE.

(nadenkend.)

O ja, als ik zou *gelooven*, dat 't waar is, wat je zooeven zeide, - maar dat geloof ik juist *niet.* Als je lief hebt, dan denk je aan geen ander. Al je denken is van die eene die je liefhebt vervuld. Behalve je meisje laat ieder ander je koud. Je kijkt niet naar 'n ander, niet naar hare gestalte, en niet naar haar haar of hare oogen, en Herman *houdt* van mij. Nooit zou hij zoo laag zijn aan een ander behalve mij te denken.

JOHAN.
Niet uit laagheid, - uit zwakheid. En dan de verleiding? -

CAROLINE.
Gaat langs je. - Die ken je niet als je liefhebt.

JOHAN.
O jelui domme meisjes die droomen met open oogen, en alleen maar kennen het haar eigen mooi - gedroomd leven, als *Het Leven.*

CAROLINE.
Neen, *niet* droomen, - maar die **gelooven**, gelooven in liefde! - en in Herman geloof ik!

Tweede tooneel.
De vorigen - Herman.

HERMAN.
Wat, Herman?

JOHAN.
Zoo, kerel, ben je daar? Ik had je niet eens hooren bellen.

HERMAN

(snelt op Lien toe en kust haar.)

Dag Lien.

JOHAN

(wendt zich af).

CAROLINE

(blij).

Dag, Her.

JOHAN

(schijnbaar luchtig).

Nu kunnen jelui mij wel missen, niet? - Nu tot straks dan. -

HERMAN.
Neen, kerel, eerst vertellen, wat je zoo even zei, toen ik binnenkwam.

JOHAN.
Ik? -

(zich bezinnend).

Gelukkige Herman.

Johan af.

Derde tooneel.
Caroline. - Herman.

HERMAN.
Wat is Johan kortaf vandaag - vind-je ook niet? Heeft hij soms ongenoegen met Jeanne gehad?

CAROLINE.
Ongenoegen met Jeanne? - Zoover ik weet niet.

HERMAN.
Toch is er iets wat hem hindert. Ik kén dat van Johan. Vreemd, in den laatsten tijd is hij bepaald prikkelbaar geworden.

CAROLINE.
Och, daar moet je maar niet op letten.

HERMAN

(vroolijk).

Wel neen. - Jij bent nu bij me, en de rest kan mij eigenlijk geen zier schelen?

(omhelst haar).

Lieveling, ben je nu niet blij, dat we elkaar eens kunnen spreken.

CAROLINE.
Of ik! -

HERMAN.
Zie je kindje, ik houd anders niet van zoo'n geheime samenkomst. 't Stuit me tegen de borst, maar ik *moest* je spreken, 't moest.

CAROLINE.
Er is toch immers niets gebeurd, Her? -

HERMAN.

Neen - maar, 't gaat zóó niet! - Ik kan 't niet langer volhouden dat tweeslachtige leven. Ik wil nu eene beslissing.

CAROLINE.

Maar Her, 't is toch zooals 't was. Ik houd van jou, en jij van mij, niet? -

HERMAN.

Ja, ja, - maar dat wáchten, dat wáchten! - Ik *wil* je dagelijks zien, ik *wil* je dagelijks spreken - je bij me hebben,- héél, héél dicht! - Ik wil je kussen voelen. Je altijd om mij hebben. Je weet niet kind, hoe ik naar je verlang en altijd altijd meer groeit in me dat verlangen naar jou! Ik kán niet sterk blijven zonder jou.

CAROLINE

(zachtjes).

Hoe vreemd - eerst Johan, en nu jij!

HERMAN.

Wat zeg - je daar.

CAROLINE.

Ik dacht dat liefde sterk maakt. Als wij vrouwen lief hebben, doen we dat met heel ons hart, met héél onze ziel, met alles wat in ons is. Voor ons bestaat alleen dien we lief hebben. Anders is er *niets.* Wij

kennen geen zwakte, wij kennen alleen onze liefde. Niets kan ons aan 't wankelen brengen

(op eens heftig).

Her, zeg 't me - zeg 't mij eerlijk. Ben jij óók zoo zwak om onder de bekoring te komen van een vrouwenlachje, of een vrouwenblik - terwijl je je meisje lief hebt?

HERMAN

(angstig).

Weet - je dan?....

CAROLINE

Hoe zwak de meeste mannen zijn - -

HERMAN

(verlucht)

Goddank!

CAROLINE

(droomerig)

Ik begrijp jelui mannen niet! -

HERMAN.

Toe kindje, verdiep je daar nu niet in. - Onze tijd is kostbaar, en ik moet je nog zoo veel zeggen. Je hebt me telkens en telkens weer geschreven, dat je van me houdt.

CAROLINE.

O ja, Her.

HERMAN.

Dat *ik* van jou houd, weet je. Ik heb je zoo lief - God, kind, je hebt er geen begrip van, als ik je brieven, je woorden van liefde lees, als ik je zóó precies omlijnd voor me zie, dan maakt 't me razend, hoor je, razend, dat jij en ik wonend in de zelfde stad, dicht bij elkaar, en dat ik je niet altijd kan zien, - je niet altijd bij me kan hebben. Ik smacht naar je - ja smácht, en dat terwijl jij rustig zit in die suffige omgeving en niet handelen *wilt.*

CAROLINE.

Niet wil?

HERMAN.

Zeker - Jij bent toch geen eigendom? Je dient toch een eigen wil te hebben. Maar dat is 't ongeluk, die heb je niet.

Maar één ding zeg ik je. Langer met me spelen laat ik *niet.* 't Is dood gewoon dwingelandij en verregaand egoïsme dat zij blijft weigeren. Maar voor jou, kind, is

dat geen excuus. Je moet flink zijn. Je moet je eigen wil eindelijk eens laten gelden. Een van beiden - of je moeder, of ik. - Met jouw slaafsche onderdanigheid, met je kruipende angst voor je moeder krijg je niets gedaan. Zachtheid helpt ook al niet. Handel toch eindelijk eens. O - je moeder wil je niet missen. Ik weet er alles van. - En tegen mij heeft ze ook niets. - Natuurlijk niet. Tegen mij persoonlijk heeft zij niets meer of minder dan tegen iederen anderen man, die met je zou willen trouwen. Ik ben alleen voor haar de persoon die een einde maakt aan haar egoïstisch leven. Èn Jeanne, èn Johan zijn niet sterk genoeg om tegen dat egoïsme van je moeder te strijden. Dat jij je voor je moeder opoffert, haar toegeeft bij al haar doen en laten in de meest overspannen neigingen - ze vinden 't best, want zij hebben rust. Als jij trouwt beginnen de moeielijkheden. Wat zal er met moeder beginnen? Jij hebt je moeder verwend - verkeerd gewend door je onvergeeflijke zwakheid, en je moeder heeft aldoor misbruik van je gemaakt. Misschien lacht ze wel in stilte om je blindelingsche gehoorzaamheid uit vrees, dat jouw tegenwerpingen haar zouden prikkelen en eene herhaling van de ziekte tengevolge zouden hebben. Trouwens, naar alles wat *ik* hoor, Lien, geloof ik stellig dat die toevallen, alleen comediespel zijn.

CAROLINE.
Foei Her, hoe durf je zóó iets te zeggen.

HERMAN.
't Is zoò, ik geloof 't zeker.

CAROLINE.
Werkelijk niet Her, je moest haar soms zien.

HERMAN.
Comediespel! -

CAROLINE.
Neén. -

HERMAN.
Jawel Lieneke, maar nu over iets anders ik moet zóó weg.

CAROLINE.
Nu wat dan?

HERMAN.
Laten we September trouwen.

CAROLINE.
Her, zóó gauw?

HERMAN.
Ja kind.
Ik zal denkelijk in Amsterdam aan de H.B.S. benoemd worden. Ik had 't je al eerder willen vertellen, maar wachtte liever totdat ik meer zekerheid had. Nu sta ik no. 1 op de voordracht. Het drietal is al opgemaakt. Nu, hoe vind je dat wel, Lien?

CAROLINE.
O, Her wat heerlijk voor je.

HERMAN.
En voor joú. -

CAROLINE.
't Is zoo gauw - en moeder. -

HERMAN.
Moeder - moeder! - Van wie houd je meer van je moeder of van mij.

CAROLINE.
Van jóu natuurlijk.

HERMAN.
Nu dan! - Wacht, 't is nu 28 Juni. Den 15den begint de vacantie. Dat is op 'n....

(haalt zijn portefeuille uit zijn zak en krijgt er een zakkalendertje uit)

- dat is op 'n Vrijdag. We zouden dan 20 Juli kunnen aanteekenen. Nu schat?

CAROLINE

(heeft zijne portefeuille in de hand genomen en speelt er werktuigelijk mee, totdat zij op eens van haren schoot glijdt, en op den grond valt, terwijl tal van papieren en brieven eruit vliegen).

HERMAN

(ruw).

Had er dan ook afgebleven.

(Hij zoekt zenuwachtig alle brieven bij elkaar.)

CAROLINE.
Toe, zoek nu maar niet langer, als er nog wat ligt, hindert 't immers niet. Ik zal straks nog wel eens kijken, als ik wat vind, bewaar ik 't wel.

(zij raapt meê op).

HERMAN.
Toe, laat 't maar. Ik kan 't best alleen af.

CAROLINE

(ziet een brief bij het venster liggen en raapt dien op).

O, hè Her, 'n dameshand van wie is die?

HERMAN

(schijnbaar luchtig).

Dat zou je wel willen weten, niet?

CAROLINE.
Eens kijken?

HERMAN.
Wel neen, geef maar op!

CAROLINE

(houdt den brief vlak voor hem, plagend-lachend).

Pak dan.

HERMAN

(wil den brief grijpen, maar Caroline trekt hem lachend weg).

CAROLINE.
Pak dan toch.

HERMAN

(gebiedend).

Geef hier dien brief.

CAROLINE

(geprikkeld door dien toon).

Nu je 't zoo vraagt, krijg je hem lekker niet.

HERMAN.
Toe nou Carolien.

CAROLINE.
Eerst zeggen van wie?

HERMAN

(schijnbaar luchtig).

Da's nou écht vrouwelijke nieuwsgierigheid.

CAROLINE

(lachend niets vermoedend) (wil den brief uit het opengescheurd couvert halen).

Toch maar eens kijken. Je kunt nooit weten.

HERMAN.
Lien geef op dien brief.

CAROLINE.
Neen, vriendje, eerst kijken.

HERMAN.
Als je nu niet dadelijk dien brief teruggeeft, dan houd je ook niet van me.

CAROLINE

(lachend).

Wel, wel! -

HERMAN.
Dan vertrouw je me ook niet.

CAROLINE.

(lachend en plagend.)

Wie weet? - Mannelijke zwakheid.

HERMAN.
Nu zie ik net, dat je niets om me geeft.

CAROLINE

(lachend.)

Een héél klein beetje maar.

HERMAN

(op eens ruw).

Vooruit geef hier, onmiddelijk.

CAROLINE

(op eens geheel van toon veranderd).

Nu je er zoo'n drukte over maakt, steekt er zeker iets achter. Nu *zal* ik hem lezen ook.

HERMAN.
Dat verbied ik je.

CAROLINE.
Ik doe 't toch.

(Zij gaat met den brief voor het venster staan en haalt den brief uit het couvert).

HERMAN

(valt op den canapé, en wringt in wanhoop de handen).

Lien - Lien dan toch.

CAROLINE

(leest), (werpt hem dan den brief voor de voeten). (Smartelijk).

Dus daárom, daárom.

HERMAN

(smeekend in wanhoop).

Lien, Lien.

Het gordijn valt.
Einde van het tweede bedrijf.

‘Schetsen.’

I. Teleurstelling.

In 'n Geldersch stadje eene breede straat in eene achterbuurt; aan beide kanten rijen verschillende woningen; ongeveer halverwege 'n zeer nederig huisje, naast z'n tweelingbroertje; beide eene vervelooze deur met een klinklichter; het eene had 'traam links, 't andere rechts. Voor 't linkerraam 'n wit valgordijn met dito franje, neergelaten tot de onderste ruit. Dáárvoor 'n rijtje roode bloempotten met lage, groene plantjes; 't was begin Maart. Deze paarden 't genot aan den practischen zin, want zij braken 't openlijk inkijken. Achter dat raam was het woonkamertje van een werkman. 's Zomers was het meer een zitkamertje, dan huisde men in de keuken.

Voordat de vrouw haar kindje had, werkte zij bij eene nette dame. Zij was wel eene lieve vrouw; weinig ontwikkeld, maar niet dom van aanleg. Veel had zij in haar werkhuis geleerd op 't gebied van zindelijkheid, netheid, orde, overleg in 't werk. Zij beroemde zich daar dikwijls op. ‘Mevrouw had haar leeren *zien.* Zij zag nu direct bij 'n ander of in 'n winkel of 't er helder en netjes was.’ Toen zij eenige weken als dienstbode gefungeerd had, was Mevrouw uiterst tevreden over hare hulp geweest;

zelfs 't koper, dat echt onpractische, nietige, ondankbare in 'n huishouding, leek altijd op z'n Zondags.

Haar kindje was nu drie maanden oud. ‘Het was altijd zoet,’ had de Moeder verteld: ‘ook 's nachts’. 'n Wieg was er niet; 't sliep bij Vader en Moeder in de bedstede tegen de plank; dat was nog 't beste; 't hinderde hen niets, hunne nachtrust werd zelden of nooit gestoord.

't Was op 'n Maandagmorgen, dat om elf uur Mevrouw onverwachts bij de vrouw kwam, om nader over den schoonmaak te spreken. 't Kindje zou dan meekomen en in den wagen liggen. Dien kon zij dan juist daarmee verdienen.

Mevrouw was, door de bloempotjes heenglurend, den hoogen, drietreedschen stoep opgestapt, in vroegeren tijd berekend op 't water, dat soms de straat inkwam.

Zij opent bescheiden de deur, roept vragend in den korten, smallen gang: ‘Waar ben je, Moeder de vrouw?’ Links, de aan-staande kamerdeur, die zij kiesch-langzaam openduwt

om binnen te treden. Zij moest immers tòch worden ingelaten en zij wist wel ‘dat zij ook wel mòcht binnenkomen.’

Verlegen deed de vrouw en zei: ‘Moet Mevrouw nu net komen, zoo'n troep nog, laat op geweest, hè kleine Driek?’ ‘*Je man* moet zeker toch al vroeg naar zijn werk?’ vroeg Mevrouw. ‘Ja, maar die scharrelt wel zoowat voor zichzelf,’ was 't antwoord. ‘En - hoe heb je 't nog al?’ hernam Mevrouw. ‘Goeeed’ klonk 't plat.

De vrouw zat op 'n stoel achter de deur, dicht bij de bedstee. Het bed was nog niet afgehaald geweest. Daarin lag het kleine wicht, 'n meisje, bleek, 'n vuil gezichtje, verwarde haartjes, kleertjes bont en onfrisch, lieve, doch kleverig-stroef lijkende handjes, op de vingertjes mooi-gevormde, doch te lange, in rouw gehulde nageltjes, alsof zij pas als 'n poes aan 't krabben was geweest in de mulle aarde. Op de bedsteeplank, bij allerlei rommel, ook nog 'n vies petroleumlampje. Tusschen 't praten door, vroeg Mevr. of dat 's nachts brandde, want dan mocht zij de witte gordijnen vooral wel heelemaal openlaten. De vrouw was bezig met aardappelen te schillen met een groot broodmes. Onhandig stond dat; zij had dat immers niet in hare macht op zoo'n kleinen aardappel. ‘Ja, maar 'n aardappelmesje kost ook al weer idem zooveel centen; ons soort van menschen kunnen dat allemaal niet zoo voor elkaar hebben.’ Te veel aardappel zat er dan ook nog aan de schil. Enfin, dat kwam de geit ten goede, waarvoor 't afval ook bij Mevr. werd weggehaald. De geschilde aardappelen bleven droog staan op 'n bakje, zagen er onsmakelijk uit en zouden ook straks niet zoo ooglijk en goed zijn als zij wel konden. ‘Waarom doe je niet net als bij mij, ze direct in water zetten?’ ‘Och, ja, dan zou ik dat teiltje alweer eerst leeg moeten maken en daar staat zuurkool in.’ ‘Waarom die dan niet direct in de pan gedaan?’ Ja, zoover heb ik niet gedacht.’

Hare blauwe oogen stonden lief-vriendelijk, doch flauw, zij waren 't eenige aangename punt van de geheele persoonlijkheid: Het haar was blond in alle nuances, dor, stoffig, vloog aan alle kanten om 't vuile hoofd. Voor 'n jonge vrouw was 't gelaat reeds diep overal gegroefd; haar slappe, breed-uitgerekte mond deed denken aan een grafkuil; men zag géén tand meer. De wollen kleeren, het donkerbonte schort, alles zag er slordig uit. Wat zou er nu nog wel daaronder zitten? De handen geleken meer op klauwen. ‘Zij had vroeger veel aan de vingers gemankeerd’ en sommige toppen waren geheel buitenmodelsch. De voeten hield zij zorgvuldig of bij toeval, zeer naar achteren getrokken op de kale stoof.

Nu kwam 't vertrekje aan de beurt om te worden opgenomen. Het had er ook dikwijls voldoende netjes uitgezien. Er stond 'n als notehout-geverfd kastje tegen den muur, bij 't raam. Daar middenop 'n heel mooi verguld crucifix onder eene stolp. Het witte beeld leek werkelijk aardig-fijn. Op de twee hoeken 'n beeld van den heiligen Jozef met den palmtak en 'n Mariabeeld met 't Kindeke. Daar tusschenin een wekkerklokje. Aan den overkant, naast de deur, een klein mahoniehout-geverfd kastje, waarop twee veelkleurige vazen, een ouderwetsche bouquetstandaard, eenige lijstjes met familieportretten, tal van pronkjes, waaronder ook oude kennissen van Mevrouw. Vlak over de deur eene nette kachel, die meestal te gulzig haar nat-gruis verzwolg en veel zuiniger en hygiënischer kon branden; zes matten stoelen stonden hier en daar verspreid; 'n tafeltje met zeiltje onder de petroleumhanglamp. Aan den wand eenige schilderijen met katholieke voorstellingen. Op den leien vloer, die helder was, 'n groote ronde mat en 'n paar kleinere.

Maar waarop geleek dit kamertje thans? 't Was 'n chaos, 'n echte warboel, waarin niets duidelijk tot je sprak. Naast de bedstee, 'n kast met groene deur, *die* was zorgvuldig gesloten; daarvóór stond een stoel; daar lagen op, haar zondagsche kleeren en daar boven op die van haar Man; 'n eindje verder op 'n stoel, zijn zwarte, slappe hoed; aan de porte-manteau's op de deur, 'n kleerenmengelmoes; onder de tafel, haar vuile laarzen met uitgerekt elastiek; op 't lage kastje, op 'n vaas, haar beste hoed. Zij was gisteren middag eens even uit geweest. ‘Je wordt zoo suf als je altijd in huis zit; haar man zou wel even op 't kind passen; hij was in de week altijd buitenshuis, in de frissche lucht en onder de menschen.’ Naast 't grof-gehaakte loopertje op dat kastje lag 'n rolletje uitgevallen haar. 'n Wonder dat het er door de zuiging of den tocht van de deur niet af was gewaaid. Vóór de kachel, op 't plaatje, gemorst kolengruis met ettelijke zwarte druppels. Op zijde 'n blik met wat vuil, 'n veger er naast. En nu op de tafel. Neen!... maar!.... In 't midden, 'n theeblaadje met allemaal gebruikt gedoe; op ééne punt het bewuste teiltje met

zuurkool; op 'n andere, 'n bont-gekleurde, grof-gebloemde, zoogenaamde roomkom met dikke geitemelk; verderop, 'n schoteltje met asch en 'n eindje Zondag-sigaar, 'n fleschje eau de Cologne, 'n grauwe, gore doek. Mevr. had bij zich een diep, rond schaaltje met vet, waaraan 'n rooksmaak was. (De familie hield daar niet van. Haar man noemde zoo iets spottend: ‘Liefdadigheid naar vermogen’: weggeven dat, wat men zelf niet begeert of meer gebruiken kan. Toch was hij het óók met haar eens dat als alle menschen dat alvast maar deden, daarbij heel veel zou worden geprofiteerd.

Zij plaatste het schaaltje, in zichzelve lachend, met een zeker à plomb tusschen al dien rommel, alsof zij zeggen wilde: ‘Dat kan er ook nog wel bij.’ Onwillekeurig sloeg Mevr. hare oogen op naar 'n schilderijtje van den lijdenden Christus boven de deur. 't Was voor haar, alsof er onder stond te lezen: ‘Bezit uw ziel in lijdzaamheid’.... En Mevr. dacht aan den werkman, die hier aanstonds z'n eenvoudig, doch zoo smakelijk mogelijk bereid middagmaal, rustig en op z'n gemak zou moeten kunnen gebruiken, ontvangen door 'n reeds wat opgeknapte vrouw. Nu echter zal hij wel blij zijn als hij er weer uit is. Dat geeft haar ook weer ruimte om eindelijk eens flink aan den slag te gaan. Dit is ten minste te wenschen. ‘Ik kom er wel’ had zij zeker 's morgens gedacht, en dat is wáár; veel werk hebben zulke vrouwen niet, maar haar eergevoel en plichtbesef moesten haar zeggen, dat het niet eender is *hoe* je er komt.

Wat Mevrouw aanschouwd had, speet haar heel erg voor dien man, die er zoo jeugdig, netjes, degelijk uitzag en altijd zoo fatsoenlijk, beleefd was. Hij scheen haar toe 'n tintje van beschaving en ontwikkeling te hebben. Wat 'n teleurstelling ook in haar streven om den werkenden stand wat op te heffen, den huiselijken haard ook dáár wat gezelliger te maken. 't Zat zeker niet in deze vrouw en in hare jeugd was het er niet grondig ingebracht.

Nog éénmaal had Mevr: zoo'n tooneeltje in 't klein daar aangetroffen. Toen had de vrouw later aan Mevrouw's gedienstige gevraagd: ‘Heeft Mevr: niet gezegd dat het zoo'n rommel bij me was?

‘Niets gezegd,’ was 't antwoord.

En nu zei de vrouw bij het heengaan weer: ‘U zult wel zeggen tegen Cornelia: ‘Wat was me dat dáár 'n huishouden!’

Haar diep, doch vriendelijk in de oogen kijkend, vroeg Mevr: ‘Had ik dat dan dien anderen keer ook gedaan?.. Maar, pas op, hoor! als ik weer kom. Zóó, als nu, behoeft het hier niet te zijn; en zeker niet op dit uur, als je gezond bent. 't Is dus alles goed afgesproken; je hebt nu nog eenige dagen om je zelve en alles wat op te knappen en dan bij mij je best maar weer doen, net als altijd.’

Onderweg dacht Mevr: Was mijn Dochtertje nu maar zoo ver dat zij haar vrijen tijd eens kon wijden aan dergelijke huishoudingen. Wat is er veel te zeggen voor huishoudelijk onderwijs op de volksscholen.

NR.

Brief uit Londen.

Dr. Barnardo's laatste gang door het East-End.

Er werd dan toch voldaan aan de hartelijk gemeende, innig uitgesproken wensch van de ‘East-Enders’, om Dr. Barnardo een laatste eeresaluut te mogen brengen.

Ze zijn gegaan door het hartje van Whitechappel, de dragers en begeleiders van den grooten man, en het volk, dat hij liefhad - heeft hem eerbiedig langs zich zien trekken!

Welk een gezicht op dien Vrijdagmorgen!

Welk een machtigen indruk bracht deze gang bij de duizenden en duizenden teweeg!

Ziet ze staan langs de straten, de mannen, vrouwen, kinderen - allen één ontroering, één zwijgend ontroerd zijn.

Daar gaat een vriend van hen henen, een groot, goed vriend...

Ze weten dat, en ze willen het hooren...

Een vriend gaat heen, een vriend van hen, de armen, armsten...

En ze staan opgeduwd, als één massa, wachten, wachten uren lang, om hem te mogen brengen hun laatsten dankbren groet...

Langs Stepney zal de processie gaan, het middelpunt van zijn werken...

Langs de Homes voor kreupele kinderen, en zoovele andere inrichtingen, door hem in 't leven geroepen, of machtig gesteund...

Opgesteld staan ze... de arme kleintjes, de kreupele kinderen vóór aan den weg...

Overal zijn ze opgesteld... de velen, die hem zullen blijven danken...

Dáár, dáár komt hij...

Langzaam nadert de lange stoet...

Roerend, treffend gezicht...

1500 jongens van zijn Stepney Home gaan

vooruit... als een levende symbool van zijn werk... 1500!

En dan honderd kinderen, die den volgenden dag naar Canada zullen gaan, kinderen van allerlei leeftijd... gezonde jongens nu... wier laatste dag in 't vaderland gewijd is, aan een werk van piëteit - hun redder te begraven...

Dan volgt de lijkwagen... één en al bloem, wit en purper... purper en wit - *honderden* kransen.

Aan beide zijden gaan 39 mede-arbeiders, predikanten, en bestuurders van zijne vele tehuizen.

Zwijgend laat de massa deze processie langs zich henen gaan... en in de oogen van menig stoeren werkman is een traan...

Een klein kereltje in een lantaarnpaal geklommen... voelt het ook... hij neemt eerbiedig zijn petje af. -

En vijf ‘ragged boys’ staan te wachten.

Ze verbergen iets... Een krans.

Die hebben ze juist gekocht, in den bloemwinkel dáar, in Whitechappel... en ze kregen een prachtige - voor hun paar pennies. -

Daar komt de bloemen-wagen... één gaat naar voren... legt den krans eerbiedig neer. -

Moeders vegen de oogen af. -

Meer dan vorstelijk liefdebewijs. -

God heeft het gezien...

Hun kransen worden opgelegd - stilzwijgend - terwijl de processie doorgaat stapvoets...

Plechtiger begrafenis, roerender tafereeltjes - zag Londen nooit.

Aan Liverpoolstreet station gekomen, wordt de processie opgewacht, door Dr. Barnardo's familieleden.

En samen reist men verder naar Ilford... het heerlijke meisjes verblijf - met in een park aangelegde woninkjes...

Duizenden volgen... extra treinen zijn vol, vol.

Ilford is geheel in rouw.

Aan den ingang van 't park - zwart en purper.

En 1000 jonge kinderen, meisjes, in zwarte kleertjes wachten, wachten, terwijl de regen neervalt... wachten, totdat hun vriend en beschermer zal komen...

Allen fluisterden een laatste woord van dank en zegen...

In het kerkje te Ilford, in het park - werd de lijkdienst gehouden. -

Het platform was dubbel belegd met de witte kransen...

Een jongenskoor van ‘'t Stepney Home’ leidde den zang. -

Een ernstig woord werd door honderden aangehoord...

‘Wie goed leeft - leeft lang.’

‘Dan leefde deze man wel lang.’

En wat klonk dat, Barnardo's geliefde gezang:

> ‘There's a Friend for children’
> ‘There's a Friend for children.’

Ja, en hij is heengegaan...

Dat voelden die kinderen, dat voelden die mannen en vrouwen, vaders en moeders... toen door het East-End, door der kinderen-hel deze kindervriend werd henen-gedragen - als om deze zijn kinderen voor 't laatst te zegenen.

London.
H. BAART DE LA FAILLE.

Brief uit Kopenhagen.

Naar Buiten.

In 't laatst van Mei vluchten alle Kopenhagenaars naar buiten. ‘Tout Copenhague,’ al degenen, die tot de notabelen behooren en al degenen, die aspireeren om daartoe meegerekend te worden. Alle menschen, die geld hebben en 't grootste gedeelte van de menschen, die het niet hebben, iedereen gaat naar buiten The upper ten verhuizen naar hun model landgoederen met parkstal, tennisveld en badhuis; de ondernemende winkelstand, tot de lagere oekonomische klassen behoorend, huren een kleine villa voor den zomer, waar ze een verhuiswagen vol meubels heen zenden, - de bescheidene, van een klein inkomen levende burgers, die zich na lange verhandelingen en grondige overweging een paar kamers bij een visscher-of boerenfamilie aan de Noordkust van Sjaelland verzekeren.

Oude en jonge ‘menschen alleen’ gaan en pension in één van de talrijke hotels of pensions en een ieder zwelgt in de buitenlucht en snuift behagelijk de ziltige zeelucht op en slaakt bewonderende uitroepen over de ‘dejlige oeresund.’

Laat men zich op een mooien dag in 't laatst van Mei, door een elektrischen tram of trein een eind den strandweg opvoeren, dan treft een merkwaardig schouwspel ons oog. Groote, logge verhuiswagens, ook van

buiten aan alle kanten bepakt en bespannen met twee of vier stevige paarden schokschommelen langzaam voort, den breeden landweg af, die zich in een lengte van 45 K.M. uitstrekt tusschen Kopenhagen en Helsinggoer. Tien, twintig, vijftig, honderd van die rollende huizen vervoeren in een half slapende processie heel Kopenhagens inboedel naar buiten. 't Is alsof de inwoners vluchtend hun have en goed redden willen uit een belegerde, of door de pest besmette stad.

Maar de minst bedeelden der ijdele Kopenhaagsche kringen verschuilen hun pooverheid achter de met krijt bestreken ramen; den heelen zomer zijn ze incognito in stad en durven niet te voorschijn te komen voor 't donker wordt, uit angst van door vrienden of bekenden ontdekt en bespot te worden om het buiten zijn achter de gewitte ramen.

Onwillekeurig glimlacht men ironisch wanneer bij de eerste zachte dagen van het voorjaar de Kopenhagenaars aangegrepen worden door die manier, dat Idée fixe van naar buiten te willen en men verwondert zich wanneer men een respectable familie, bestaande uit man, vrouw en vijf kinderen ziet kruipen in dríe kleine, lage, benauwde kamertjes bij een visscher, met het uitzicht op vischnetten, die te drogen hangen over een haringschuit, om nog maar te zwijgen over de balsamische geuren van het varkenskot en de mesthoop, die door de open ramen naar binnen zweven.

Maar, heeft men zelf - op een meer comfortabele wijze - eens zoo'n zomer doorgebracht aan deze Riviera van het Noorden, ja, dan buigt men begrijpend het hoofd en moet men erkennen dat men wellicht in heel Europa zoo'n betooverend schoone kust niet vindt. Het geheim dier schoonheid ligt in de eeuwenoude beukenbosschen, die overal deze vriendelijke kust omkransen als een smaragden gordel.

Wanneer men eens met de stoomboot een tocht langs de kust gemaakt heeft van Kopenhagen naar Helsingör, met aan den overkant de Zweedsche zand- en kleibergen, dan heeft men het schoonste, waarop Denemarken kan bogen, gezien.

Eerst het wegzeilen langs Lange Linië, door de vrijhaven met de talrijke stoomschepen voorbij de kleine zeeforten, die in een halve maan in den Sond verspreid, de hoofdstad omgeven.

Dan duiken al gauw de reusachtige boomen van de Dyrehaven op en tegen dien achtergrond onderscheidt men Klarapenborgs Badhotel, waarna deze, met bosch omzoomde kust zich voortzet tot Helsingör, telkens schilderachtig gevariëerd door kleine badplaatsjes en visscherdorpjes, totdat Kronborgs oude vesting de rij sluit.

In een chaotische verwarring liggen een massa villa's, als uit een omgevallen speelgoeddoos, in de bosschen, aan 't water op de hoogten, verspreid. Sommige als bescheidene zomerhuisjes dicht bij 't water gebouwd, andere als trotsche burchten op de hooge zijde van den strandweg gelegen.

Is men zoo gelukkig dit tochtje te maken op een St. Jansavond, dan is aan beide zijden de kust als bezaaid met lichtende stippen, als groote glimwormen, de St. Jansvuren die door de poëtische Deensche jeugd ter eere van den zomer ontstoken worden.

En in de lichte zoele zomernacht vlammen de vreugdevuren vroolijk op tegen den donkeren somberen achtergrond der droomende Deensche bosschen, terwijl de boerenjeugd zich ten dans paart om den langsten dag, en 't grootste deel van den kortsten nacht, den einde te dansen.

T.J.S.

Bericht over aangenomen en geweigerde bijdragen.*)

Melanie. - Ik heb nu alles nauwkeurig gelezen. Heel veel hoop kan ik U niet geven. Want, al zegt gij nu en dan wel eens ware of juist-gevoelde dingen, Uw geheel ontbreekt het nog gansch en al aan literairen vorm, aan levenservaring en kennis van toestanden. Uw gesprekken zijn veel te boek-achtig. Uw stijl is vrij onbeholpen. En een eigenlijke inhoud ontbreekt gansch en al. Die schets 'Uit het leven', van die twee meisjes in betrekking, is nog 't beste, maar mist een slot, een gedachte erin. Uw verzen vind ik bepaald slecht; en welk een bombast over onze Koningin! Is dat omdat gij *zulk* een vereerster van haar zijt? Of is het Uw genre altijd? Laat U niet te gauw wijsmaken door anderen, dat gij 'talent' hebt. De menschen zeggen zoo gauw wat heen op zulke punten. Maar zendt mij nog eens opnieuw iets ter beoordeeling. Ik wil U graag helpen.

Maria II. - Uw gedichtje neem ik aan.

Annie N. te L. - Uw gedichtje neem ik aan.

M.L. - Ik vind Uw beschouwing niet geschikt als redactie-artikel; zij strijdt gansch en al met wat de Lelie nastreeft. Als Ingezonden stukje wil ik 't plaatsen; mits met Uw naam. Ik vind het omgewerkte stukje ook nog niet heel geschikt tot opname; 't is nog te droog en te dor. Hoe gij wilt met dat Ingez: stukje, moet gij mij even melden.

M. van H.D. - Stukjes die reeds in 'de Telegraaf' of wáár ook zijn geplaatst, kan ik niet herdrukken in de Lelie. Dat de Telegraaf of een andere redactie U gastvrijheid

*) Voor zoover de begeleidende brieven over andere onderwerpen handelen, worden deze later in de correspondentie rubriek afzonderlijk beantwoord.

verleent, is natuurlijk een aanbeveling voor Uw werk; het manuscriptje, dat gij hebt bijgevoegd, is voor de Lelie wat onbeduidend.

Abonné Lausanne. - Ik vind Uw werk niet zonder belofte, maar ik stel U voor liever 'Brieven uit Lausanne' of 'uit Zwitserland' te zenden. Belletrie heb ik reeds zóóveel. Meldt mij even of gij hiertoe lust en gelegenheid bezit? Tegen honorarium natuurlijk.

Kokkie. - Uw idée is niet kwaad, maar de uitwerking is veel te onhandig. Dat slot is veel te boek-achtig-theatraal. Gij moet nog meer afkijken hoe het toegaat in de *werkelijkheid.* Dokters 'vinden' niet zulke toestanden als gij beschrijft. Ik herhaal, Uw idee-zelve vind ik goed en gevoelig.

G. van H. - Ik heb het gedichtje aangenomen.

Anna te Hilversum. - Uw inzending heb ik aangenomen.

J. van L. - Die sonnetten heb ik maar verscheurd, daar ze ongeschikt waren.

Willy II. - 'Geluk' nam ik aan. Het doet weldadig aan ook eens 'geluk' te vinden beschreven, bij al de hedendaagsche akeligheden, die mode zijn. 't Sprookje liever niet. Ik heb al zooveel van dien aard.

Nonny. - Ook op 't punt poezie heb ik al zóóveel, dat ik het gezondene liever niet plaats.

Lotos. - De vertaling over Edison gáárne. De andere kleine dingen zijn niet heel geschikt. 't Grootere laatstgezonden manuscript kwam te laat voor deze beoordeeling. Ik moet dat dus nog lezen. Gij zijt productief!

Jan van der L. - Dit versje plaats ik.

Mies te B. - Dit stukje van U is nog niet geschikt voor den druk; de vorm is nog te weinig zeggend.

Guido Rose. - Op Uw voorstel kan ik niet ingaan. Uw gedichtjes vernietigde ik.

H. (Javabode). - Zie wat ik hierboven schreef aan M. van H.D. Wat reeds door U in een ander tijdschrift of courant is geplaatst, herdruk ik niet in de Lelie.

L. de H. - Daar ik niet meer in den Haag woon, kan ik Uw verzoek mij de gedichten te komen voorlezen niet inwilligen. Ik ontving het alles toen ik uit de stad was. Tot particulier antwoord heb ik geen tijd, en zie ik ook geen reden. Daar er reeds zooveel poezie is onder mijn berusting, wil ik Uwe bijdragen liever niet plaatsen. Aan Jeanne van Leyden en Lotos zal het genoegen doen langs dezen weg te vernemen, dat zij U zooveel genot gaven door haar werk in de Lelie.

Kinderverdriet (De inzender is onbekend gebleven) neem ik aan, als hij of zij zich bekend maakt.

Weten en gelooven (**H.H. te S.**). Gaarne.

Hasemeyer. - Deze twee laatste stukjes van U zijn te onbeduidend voor opname.

Marah Lotos in Ned: Indië. - Zendt nog eens opnieuw iets ter beoordeeling. Wat ik hierboven schrijf aan M. van H.D. en H. geldt ook voor U. Ik kan over het gezondene nog geen definitief oordeel vellen, dat mij recht zou geven U aan te moedigen. Het is nog maar heel middelmatigbeginnerwerk. U helpen het onder dak te brengen, kan ik onmogelijk.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Pim. - Mag ik die mij ter inzage gezonden brieven plaatsen; zonder naam natuurlijk?

Mej. M. te de B. - Ik heb den brief dóórgezonden.

Een briefkaart-(Ansicht-karte) uit Oeynhausen ontvangen, waarvan de afzender alleen de voorletters opgeeft. Ik weet daardoor niet wie mij aldus bedenkt met: Een vriendelijken groet.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen en antwoorden.

Door twee beschaafde dames, (zusters) ± 40 jaar, wonende op mooien vroolijken stand in Duinoord wordt aan een beschaafde dame pension met gezellig huiselijk verkeer en eigen zit- en slaapkamer aangeboden.
Adres: Regentesselaan 239.

Regina geeft op als pension in Menton:
Villa Marina. (Garavan-Menton.) Eigenaresse is Zwitsersche. Zeer zindelijk. Bedden en eten uitstekend. Goede ligging voor zon en wind. Voor dames-alléén zeer geschikt.

Zeer geachte freule Lohman, zoudt U wel zoo vriendelijk willen zijn in de Lelie te vragen, of een der medelezers ook weet, tot wien ik me moet wenden om inlichtingen omtrent een getuigschrift voor 12½ jarigen trouwen dienst voor onze dienstbode? Ik

meen dat het Nut, en ook nog een andere vereeniging, zoo iets uitgeeft. Met vriendelijken dank, hoogachtend:

Uw abonnée *V.*

De redactrice vernam, naar aanleiding van deze vraag, dat op de Vrouwententoonstelling indertijd een lijst hing met de namen der dienstboden die 12½ jaar in één dienst werkzaam waren. Zij vraagt, of de inzendster wellicht dit bedoelt?

Bericht Wedstrijden.

Hiermede bericht ik dat ‘Excelsior’ als prijs koos: Night and Morning van Lord Lytton; wenscht onbekend te blijven.

‘L.’ koos: Blicher Clausen, Inga Heine; wenscht onbekend te blijven.

‘Typo,’ (mej: C.J.A. 't Hooft) koos: M. Maeterlinck: La Sagesse et la Destinée.

‘Frada,’ (mej: Ada G. Mulder) koos: Sand: Histoire de ma vie; en Hartog: Mozart.

De uitgever der Holl: Lelie.

Sluiting red: ged:

18 October 1905.
19de Jaargang.
No. 16.

Bericht.

De redactrice vestigt de aandacht der abonnés op haar **nieuw adres,** daar zij, ingevolge harer betrekking van redacteur van Tooneel en Letteren aan Het Dagblad 'De Telegraaf', **is verhuisd** naar **AMSTERDAM: MARNIXSTRAAT 425 bij het Leidsche plein.**

Hoofdartikel
Weten en gelooven.

Er heeft den 30sten Augustus, een zonsverduistering plaats gehad, die ook in ons land zichtbaar was. Zulk een natuurverschijnsel is iets bijzonders, wel der vermelding waard. Weken te voren hebben de couranten ons dan ook al ingelicht met den datum van deze eclips, is medegedeeld, welk gedeelte in ons land op zijn hoogst door de maan zou bedekt worden, hoe laat (in uren en min.) de verduistering zou aanvangen, hoe laat zij eindigen moest. Ja, de beroemde astronoom-meterioloog Flammarion wist ons zelfs al te voorspellen, dat er in de geheele 20ste eeuw geen totale zonsverduistering in Nederland zou voorkomen. Eerbied voor de kennis van zulke geleerden, die nooit falen in hun berekeningen al loopen ze over afstanden van millioenen kilometers. Wat al ontdekkingen hebben ze, dank zij de betere astronomische instrumenten, in de laatste halve eeuw gedaan op 't gebied der sterrenkunde! Veronderstellingen of hypothesen, zooals men ze noemt, werden tot waarheden gemaakt; verouderde opvattingen in het nieuwe licht beschouwd en voor onhoudbaar verklaard. Niet enkel in de sterrenkunde echter, ook in de dier-, plant- en natuurkunde kwam men door 't gebruik van microscoop, optische lenzen, electriciteit en X-stralen tot verrassingen, waarvan men te

voren niet had durven droomen. Als de lui, die voor een paar honderd jaar stierven, nog eens een kijkje op deze aarde konden nemen, zij zouden meenen op een andere wereld verplaatst te zijn: Stoomwagens, electrische trams, reusachtige fabrieken van allerlei aard, electrische booglampen, die den nacht in dag omtooveren, een circus, waarin een waterballet met electrische gloeilichtjes wordt gegeven, telegraaf, en telefoonkantoren, rijwielen, motors en auto's enz. enz. aan hoeveel zaken konden zij hun oogen vergasten, die hun bij hun leven geheel onbekend waren! Wie hun had durven voorspellen, dat dit alles in twee eeuwen zou zijn uitgevonden, zij zouden hem ongeloovig den rug hebben toegekeerd, voor een al te verlicht profeet laten doorgaan. Haalt een aantal onzer ook niet de schouders op voor één der nieuwste uitvindingen: de draadlooze telegrafie? Zelfs mannen van beteekenis trekken de woorden van Marconi en anderen in twijfel, die durven beweren, dat palen en draden met hun kostbaren omslag voortaan gemist kunnen worden en men mettertijd zonder onderzeesche kabels plaatsen, door den breeden oceaan gescheiden, met elkaar in verbinding zal brengen. Wij, menschen, af hankelijk als we zijn van zooveel natuurkrachten, kennen den omvang van de menschelijke vermogens niet, en onze eigenwaan en onze jaloezie, verbiedt ons, bij anderen de kans van slagen mogelijk te achten, wat ons zelf onmogelijk lijkt.

Doch raadplegen we de feiten der geschiedenis, dan moeten we tot onze schaamte erkennen, dat ons geloof in de kennis en kundigheden onzer bekwaamste geleerden dikwijls nog zoo zwak is, onze eigen kennis te onvolkomen, om gevolgtrekkingen te durven maken. Wij meenen een betrouwbaren gids in ons hoofd te hebben, en vragen allereerst tastbare bewijzen van wat de wetenschap ons belooft. En toch, zijn die niet op elk gebied voorhanden? De zekerste operaties van nu, waren voor de medici een halve eeuw geleden een onoverkomelijk bezwaar.

Ingenieurs leggen spoorbruggen aan over watervallen, leiden treinen over gapende afgronden, langs ‘Drahtseilbahnen’, zigzaglijnen met tandradsporen door het gebergte, boren tunnels van honderden Kilometers door de hardste rotsen.

Archaeologen leeren ons uit opgegraven straten, overblijfselen van opgedolven voorwierpen, versteeningen en handschriften in uitgestorven talen, bijzonderheden van volken, die eenige duizenden jaren voor Christus onze aarde moeten bewoond hebben. De wetenschap, in al hare vertakkingen vordert met reuzenschreden. Waar is de grens van ons weten en kunnen, waar de limiet van ons intellect? Heel de schepping ligt over eenige honderden jaren open voor de blikken van de hoogbegaafde en ver-ontwikkelde mannen der wetenschap. Niets verborgens - mag men aannemen - bieden dan de lucht en de zee, de geheimzinnige poolwereld en de binnenlanden der tropische zonne, de hooge ontoegankelijke bergstreken en de duistere ingewanden der aarde; nooderlicht en vuurspuwende bergen, zonnevlekken en kometen voor hun onderzoekenden geest. Nieuwe krachten in de natuur zullen worden ontdekt en verklaard, het tooverland om de Noordpool bezocht en de Noordpool zelf ontsluierd. Ook op geestelijk gebied zal menige onwaarschijnlijke hypothese na twee eeuwen tot aannemelijke stelling zijn verhoogd. Men heeft allicht de zielskunde dan tot die hoogte gebracht, dank zij de observaties op de hersens, dat men over geheugen, verbeelding, nerveusiteit, verstrooidheid, enz. heel wat betere gegevens heeft dan thans. Als men in 't oog houdt, dat de zielziekten en zenuwlijders nog slechts korten tijd zijn bestudeerd, dan mag men, afgaande op de resultaten die men reeds verkreeg, gegronde hoop hebben op de toekomst. O, wij bijziende menschen staan nog slechts

op den drempel van den voorhof, terwijl de priesters der wetenschap gegund werd een blik in het heilige van den tempel te werpen. Eén gebied is er echter, waarin het *hun* zelfs, trots hun hoogere geestesgaven en hun priesterlijk ambt, niet veroorloofd is, een blik te slaan, laat staan dan rond te wandelen. Het is het zieleleven van den mensch en wat er ten nauwste mee verbonden is: het gemeenschapsleven van het schepsel met zijn schepper. Dat verborgenste deel van 's menschen bestaan, dat zich slechts zelden en dan nog gebrekkig aan de buitenwereld openbaart, is door een zwaren voorhang voor de oogen van oningewijden verborgen. Het is de schoonste aller gaven, het bewustzijn te behooren tot het volmaakste aller schepselen in weerwil van zijn tekortkomingen, te beschikken over krachten, waarmee heel de natuur aan onze wil wordt onderworpen, te kunnen deelen in het lief en leed van anderen, en te mogen bewonderen de werken van de Almacht.

Iemand met dat hoogere gevoel zal op een stillen winteravond het sterrenveld gadeslaande, de wereld om zich heen een oogenblik vergeten, gelijk de heidensche prins deed onder den tropischen hemel op Sumatra. De gestorven bloedverwanten en vrienden komen hem voor den geest. Zal hij ze daarboven wederzien, als ook zijn assche bij die zijner dierbaren is vergaard? Zijn godsdienst leert het hem, en hij - zoo hij gelooft aan een Oneindige in de hemelen - aan den Onzienlijke die in elk menschenhart de kiem legde van 'het onvergankelijke leven daarboven,' dan mag er geen twijfel in zijn hart rijzen. Rijst uit de doode pop geen kleurig gewiekte vlinder, ontplooit zich in den halfverganen graankorrel niet het nieuwe leven van een kostelijke vrucht. Hebben niet alle godsdiensten, de pantheïstische en monotheïstische, de laagste en hoogste, de oudste der Indiërs en Egyptenaren en de nieuwste onzer eeuw hun geloof aan opstanding en 't leven na dit leven? Zijn oogen staren en staren als trachtte hij door te dringen tot de diepste diepten van de onmetelijke ruimten. Met een luisterend oor wil hij opvangen klanken uit het geheimzinnig oord der zaligen. Als met onzichtbare hand voelt hij zich opgetrokken naar die reine, hooge kringen, waarin alle aardsche wanklanken verstommen en zijn oor geen ruwe vloekwoorden, geen lastertaal, geen gekreun van ongeneeslijke zieken, geen gekerm van hongerige kinderen, hoort.

Hoe benijdt hij de vogels, die met rasschen vleugelslag zich kunnen verheffen ver boven de aarde. Indien hij een vogel was, hoe zou hij nu en dan zich willen vermeien in dien zuiveren dampkring, onbelemmerd in zijn uitzicht, niet gestoord in zijn overpeinzingen, losgemaakt van de wereld, met geen ander schouwspel rondom zich dan de schitterende zon bij dag en het fonkelend sterrenheir bij nacht. - O, dan was het zoo eenvoudig op te gaan in het oneindige, op te gaan in aanbidding, zonder meer te vragen dan: '*Vanwaar en waarheen!*' - Maar zie, daar dringt zich bij elken mensch, ook bij den streng geloovige, die aanbidt in kinderlijk vertrouwen, het *Waartoe* op den voorgrond. Waartoe die oorlogen, die duizenden slachtoffers eischen, waartoe die ontzettende epidemieën, die tal van hulpelooze kinderen tot weezen maken, waartoe die brand, die een gansch dorp in de asch legt? waartoe die verbittering, waartoe de godsdienstige secten aanleiding geven? Ook bij de *gedachte* aan zooveel onheiligs, is het niet mogelijk, in de reine, hooge atmosfeer te bidden in Geest en in Waarheid. De mond opent zich tot een vloed van vragen, waarop ook de grootste geleerde, de meest vrome priester, de kundigste wijsgeer geen antwoord kan geven. En zoodra men in zijn dorst naar kennis het verstand raadpleegt, treedt het godsdienstig gevoel voor het verstand terug. De tooverwereld van aanbidding in het Rijk der Waarheid heeft plaats gemaakt voor de nuchtere werkelijkheid.

't Gelooven wil een verbond sluiten met het Weten en het Weten staat het Geloof zoo dikwijls in den weg. Het Calvinistische Nederlandsche volk van de 17^{e} en 18^{e} eeuw, wier predestinatieleer de rede het zwijgen oplegde, dat zich gelaten onderwierp aan Gods beschikkingen en voor wie alle twijfel uit den Booze was, aanbad het dogma, en erkende geen Geloof buiten het dogma. De mensch werd het werktuig in de hand van God, die over zijn lot beslist, om zijn eeuwig Raadsbesluit, reeds voor de schepping der wereld ontworpen, ten uitvoer te helpen brengen: Die oorlogen, die menigvuldige andere gruwelen, de ziekten en de bezoekingen van allerlei aard zijn noodig, om Zijn Koninkrijk te grondvesten en uit te breiden, meenden zij. De Mijstieken der 19e eeuw, de navolgelingen van den Duitschen Swedenborg was deze

vernedering van het schepsel nog niet sterk genoeg. De mensch kan uit zich zelf niets, zei hij en de liefde tot Christus moet hem tot de erkentenis van eigen onmacht brengen. Niemand wordt door het onderzoek bekwaam gemaakt, in de verborgenheden van het Godswezen door te dringen, de tegenstrijdigheden in het Godsrijk te begrijpen. God zelf moet hem daarvoor hebben 'begnadigt', de bijzondere gaven hebben geschonken. Uit zijn eigen persoonlijk leven vertelt hij het volgende: 'Eens ging ik aan tafel. Toen zag ik een hemelsche verschijning, die tot mij sprak: "Ik ben God, de Schepper en Verlosser! Ik heb U uitverkoren, om aan de menschen den inwendigen, geestelijken zin der schrift te verklaren. Ik zal u voorzeggen, wat gij schrijven moet." Werkelijk had Swedenborg openbaringen te boek gesteld, loopende over de laatste 25 jaar van zijn leven. Ze handelden over het Nieuwe Jerusalem, het jongste gericht, de wereld der geesten, de Nieuwe Kerk.

Bijbelstudie heeft voor hem geen waarde.

Ds. Schortinghuis, eens predikant te Mil-

wolda (Gron.) die door ons gansche vaderland bekend werd om zijn "*Innig Christendom en de vijf nieten*" (ik kan niet, heb niet, wil niet, weet niet, deug niet -) huldigde de leer van Swedenborg ook en zei: "De letterkenners onzer dagen hebben slechts de *woorden der waarheid;* maar de *waarheid der woorden* kennen ze niet." -

Het Mysticisme van toen en de Theosofie van nu kwamen in meer dan één opzicht met elkaar overeen, zooals men ziet.

Dat hun leer de deur openzette voor veel onverdraagzaamheden, nog grooter scheiding maakte tusschen ware en schijngeloovigen, dan de Gereformeerde leer der Dordsche synode, ligt haast voor de hand. Lang konden de Mystieken zich echter niet doen gelden. In het laatst der 18e eeuw verscheen een andere richting, die meer overeenkomstig den tijdgeest was: "*de philantropische*" van Basedow, die ontwikkeling van alle klassen beoogde, maar een onderwijs op christelijke grondslagen noodig achtte tot vorming van 't gemoed. Dogmatisch mocht dat onderwijs echter niet zijn.

Basedow was niet de geschikte man om de leider van deze fractie te worden. De *piëtisten* namen het werk van hem over. Hun stichter Francke zag iets goeds in elke secte van den Protestantschen godsdienst. Dat hun geloof zoo weinig invloed had op de beschaving, schreef hij toe aan den strijd om de kerkleer. Hij wilde orthodoxie en belijdenis op den achtergrond brengen en aansporen tot het godsdienstig broederlijk samenwerken, onthouding van openbare feesten, kermisvermakelijkheden, optochten. In zijn toespraken legde hij den nadruk op geregeld bidden, bijbellezing, stille overdenking, kransavonden tot onderzoek der Heilige Schrift en zelfbeproeving.

Het groote weeshuis te Halle was de vrucht van zijn geloofsleven. De academie te Halle werd spoedig de hoofdzetel van het hooger onderwijs voor de belijders van Francke. Zoo sterk wies zijn aanhang, dat de Hoogeschool te Wittenberg, waaraan Luther zelf eenmaal professor was, in 't gedrang kwam. Nadat de Koning van Saksen tot het Roomsche geloof was overgegaan, ging de academie te Wittenberg nog sneller achteruit, en kwamen de secten der Hervormden hoe langer hoe meer in verval, terwijl de Piëtisten heel Noord-Duitschland voor zich wonnen.

Toen naderde de revolutie. Mannen als Voltaire, Rousseau en Victor Hugo verhieven hun stem, en hun ideeën drongen tot het volk door. De Engelsche wijsgeer Locke, die betoogde, dat zinnelijke waarneming het beginsel van alle kennis is en van geen aangeboren talenten wilde weten, legde de Fransche humanisten woorden in den mond, in strijd met elke bijbelleer, met alle godsdienstige overtuiging, in strijd met de leer der Katholieken, in strijd met de verhalen der gewijde Schrift, in strijd met de leer der erfzonde, die der goddelijke Drieeenheid, die der verzoening en die der onfeilbaarheid.

Na eene uitgebreide studie, voorzien van het wapen der satyre, viel Voltaire alles aan, wat hij verkeerd vond in regeering, maatschappij en kerk. Niets was heilig voor zijn spot. En meer dan iemand anders, al zei hij nergens, dat hij atheist was, heeft hij bijgedragen tot vermeerdering van de twijfelzucht en het ongeloof.

Rousseau predikte den natuurstaat. Dat was volgens dezen sentimenteel, heel wat pessimistisch aangelegden wijsgeer, de eenige weg, om tot een gezonden geest in Kerk en staat te komen: "want" - was de slotsom van zijn Antwoord op de prijsvraag van Dyon - "de toenemende beschaving beschouw ik als het verderf der maatschappij; als de oorzaak van de heillooze verwarring in den godsdienst." - Verder dan Rousseau,

verder dan Voltaire zelfs, gingen de Encyclopedisten, die een groot woordenboek onder de menigte wilden verspreiden, om volksontwikkeling te bevorderen, kennis en kunst tot gemeengoed der natie te maken. Zelfs dat woordenboek is doortrokken van den heerschenden geest van twijfel en ongeloof. Baron Holbach, die velen van die encyclopedisten op zijn slot noodigde, loochende elk hooger beginsel en zocht in de stof de oorzaak van: alle verschijnselen; die der natuur en die in den verstandelijk, zedelijk en geestelijk ontwikkelden mensch.

Een aantal mannen in Engeland echter hadden met dat geloof geen vrede: Het waren de *Methodisten*, wier stichters Wesley en Whitefield heeten. Godsdienstig opgevoed in een talrijk gezin, leerde Wesley reeds in zijn jeugd de sobere levenswijze en onthouding van veel genot kennen, daar zijn vader, van een matig predikantsinkomen 19 kinderen moest voeden, kleeden er laten onderwijzen. Oefeningen in den Bijbel en bespreking van 't gelezene legden reeds vroeg kiemen van waarheidsliefde, naastenplicht, eerbied voor gezag, ouderlijke tucht

en reinheid van zeden in het ontvankelijk hart van Wesley. Bij het leven van zijn vader ging hij dikwijls mee gevangenen bezoeken en werkhuizen inspecteeren. Daar leerde hij de nooden van twee heel verschillende klassen kennen: dezen, dierven de noodzakelijkste behoeften voor een onafhankelijk bestaan, genen de vrijheid en de achting van de menschen. Na den dood van zijn vader deed hij in gezelschap van Hernhutters, die het bekeeringswerk onder de Heidenen als een plicht der Christelijke Kerk opvatten, naar Amerika. Door den omgang met hun bekwaamste leiders, wier standvastig vertrouwen, eenvoud en oprechte vroomheid, wier werkdadig geloof en menschlievendheid hem eerbied inboezemden, werd hij een even groot voorstander van een Christendom boven geloofsverdeeldheid. Teruggekomen in Engeland, verklaarde hij zich een even groot vijand van 't mysticisme van Swedenborg, als van den modernen godsdienst der rede der Encyclopedisten. Naderhand beproefde Whitefield, die ook in Amerika een buitengewonen stroom van hoorders trok, in Engeland Wesleys bondgenoot te worden.

Spoedig echter waren, ook omdat de theorie van Locke in Engeland bij de predikanten opgang maakte, alle kerken voor de Methodisten gesloten, op de kerk der gevangenis na. Whitefield hield dienst in het open veld. Van af een heuvel hield hij een toespraak, met een gloed, die allen onder den indruk bracht. Mijnwerkers, van plaatsen, uren ver vandaan, woonden de godsdienstoefening bij. Eens had hij 20000 menschen onder zijn gehoor. Van nu af was het ijs gebroken. In vereeniging met Wesley werd een zoogenaamde *Wandelschool* gesticht, en gevestigd in die plaatsen, waar de predikers met hun hulppredikers zich ophielden. Zij diende, om de onontwikkelde mijnwerkers te onderwijzen en tot vorming van toekomstige Methodistische Godsdienstleeraars.

Eens dreigden Whitefield en Wesley zich om een geloofskwestie te moeten scheiden; want Whitefield was Calvinist en Wesley Armeniaan. Ze boden elkaar echter, na een korten tijd elk op zich zelf te hebben gestaan de hand ter verzoening aan, en bleven tot hun dood getrouwe vrienden. -

Wesley kwam eens te Nw. Castle. Nooit had hij nog zooveel ongebondenheid gezien als hier. Terecht gewezen in die onbekende streek door een vriend, zocht hij een der minst veilige buurten, een der onchristelijkste wijken op. Terwijl hij de steeg doorliep, zong hij den 100sten Psalm. De menschen staken de hoofden buiten de deur. Een kleine groep verzamelde zich om hem. Wesley begon te prediken, eenvoudig, verstaanbaar voor ieder, zich volkomen bewust, dat hij hier een roeping had te vervullen, maar niet in staat zou zijn, één hart te bekeeren, indien God hem niet de kracht, den moed en de vaardigheid tot spreken gaf. Welhaast stonden er 12 à 1500 toehoorders om hem heen. En toen hij vertrok zei hij: "*John Wesley* heet ik. Ik kom van avond om vijf uur terug." - En omstreeks dien tijd was de heuvel, waarop hij preeken zou, bezaaid met menschen. Nog geen jaar later stond in Nw. Castle een kerk.

Waaraan, denkt ge, had hij dien verbazenden opgang te danken: Aan zijn slechte taal, gestoffeerd met even eenvoudige beelden, aan het landleven en het mijnwerken ontleend? Aan de emoties, die hij wist te wekken, door zijn omstanders in het hart te grijpen? Aan de faam, die hem vooruitging naar de plaats, waar hij wilde optreden? Zeker hebben ze meegewerkt tot zijn verbazend succès. Maar zijn arbeid zou niet zoo invloedrijk geweest zijn, zonder zijn standvastig geloof, het zekere bewustzijn

van Gods zegen, den reinen Christelijken godsdienstijver van dezen predikant. En vraagt men, hoe hij over den persoon van Christus, zijn kruisdood, opstanding en hemelvaart dacht?

Hij spoorde de lieden aan, den Bijbel zelf te lezen, de wonderen van Jezus en de Handelingen der Apostelen, de verhalen uit het Oude Testament ook, niet om het verhaal, maar om de levenslessen, den troost en de vermaningen. “U mijn godsdienstige opvatting opdringen, wil ik echter niet; daarom eerbiedig ik ieders Christelijke beginselen, al strijden ze lijnrecht met de mijne, mits zij opwellen in een oprecht gemoed. Niemand heeft het recht een ander voor te schrijven, wat hij gelooven moet. Niet de geloofsformules, maar het gedrag in den dagelijkschen omgang, zijn verhouding tot God en tot zijn naaste is voor mij het kenmerk van den echten Methodist:” - Reinheid van zeden, stâge hulpvaardigheid, belanglooze offervaardigheid, vredelievendheid en waardeering jegens den naaste, eerbied en ontzag voor Gods heiligen naam, dat waren de grondbeginselen van zijn geloof. -

“God vreezen en de gerechtigheid doen,”

verklaarde hij, “ziedaar de eenige voorwaarden om tot de Vereeniging te behooren.” -

Ik zou wenschen, dat elk mensch, wien de godsdienst niet geheel onverschillig is, en die zich nog afhankelijk acht van een hoogere macht, die verantwoording vraagt van onze daden en gedachten, deze beide eischen beschouwde als het fundament van zijn geloof. Omvat het niet de belijdenis van elk oprecht godsdienstig wezen? Houdt het niet al de plichten in, hierboven aangehaald? Reeds de oude Israelieten beschouwden de vreeze des Heeren als het beginsel van alle wijsheid. Het nieuwe evangelie, dat predikte, den naaste lief te hebben als zich zelven, voegde er den eisch der gerechtigheid aan toe. Ziedaar dan een geloof, dat niet verborgen blijft, maar zich openbaart in het leven! Ziedaar een belijdenis zonder geloofsformules! Wie daaraan zijn zegel hecht, aanschouwt in de werken van den Allerhoogste zijn onbegrensde macht - en verstomt, zinkt neer en aanbidt, hij zij een machtig vorst of diepzinnig geleerde.

Wie dat op de lippen neemt, blijft standvastig, al ziet hij menigeen de ongerechtigheid dienen. Al valt hem het leven met zijn teleurstellingen nog zoo zwaar, al lijkt hem de toekomst nog zoo donker, al dreigt hij te zullen ondergaan in den strijd tegen lage hartstochten, tegen de geestelijke vijanden, wier wapens zoo geweldig zijn, hij voelt zijn zedelijke kracht herwinnen door het gebed, als het getuigt van hartelijk vertrouwen in 's Heeren hulp.

En veilig gedragen over den donkeren afgrond, waarin hij dreigde te verzinken, getroffen door de wonderbare redding uit de armen des doods, zal het Geloof in God's Alomtegenwoordigheid en Trouw vaster zijn geworteld in zijn gemoed. De schellen vallen hem van de oogen. Hij heeft een proeftijd doorstaan, die hem voor heel zijn leven van nut blijft; want met David uit den 62ten Psalm kan hij uitroepen, hoe de stormen om hem loeien, en over welke hindernissen zijn weg loopt: Mijn ziel is stil tot God; van Hem is mijn heil. Hij is mijn verwachting, mijn toevlucht en de rotssteen mijner sterkte -.’

‘God vreezen en zijn gerechtigheid doen,’ zei Wesley, ‘ziedaar de voorwaarden van een echten Methodist.’ En die eisch sluit den geloofsstrijd volstrekt niet buiten. Integendeel, de innerlijke strijd, dien David voerde, ook toen de vijanden hem een tijdlang met rust lieten, was bevorderlijk aan het behoud, aan de bevestiging van het kinderlijk vertrouwen in Gods gemeenschap. Roept u Luther voor den geest, die door den banvloek getroffen, vogelvrijverklaard en nergens veilig, zijn Wartburgslied dichtte:

> ‘Een vaste burcht is onze God
> Een toevlucht voor de zijnen.’

Vol vertrouwen op de kracht van het Evangelie verklaarde hij: ‘Het woord Gods moet het hart bevredigen, en den mensch aanpakken, vasthoudend, zoodat hij er zich in gevangen voelt, erkent, dat het waar is, al zou de geheele wereld, alle engelen, alle vorsten der hel anders spreken.’

Leerrijk is het na de getuigenis van eenige hervormers in godsdienstig gebied, ook de stem te vernemen van Duitschlands grootsten wijsgeer, Schiller: Hoe hoog Schiller als dichter staat, hij was in de eerste plaats philosoof. Zijn religieuze overdenkingen

bewijzen het. De dorste werkelijkheid niet alleen, maar ook de meest afgetrokken onderwerpen op godsdienstig gebied stak hij in een dichterlijk kleed.

Van uit de laagte zag hij naar omhoog, vanwaar de idealen tot hem kwamen. 't Was geheel in aansluiting met zijn wijsgeerig stelsel, dat hij aan het verstand in den godsdienst een ruime plaats wilde toekennen: Het hoofd moet het hart vormen, zei hij. Maar toch acht hij het noodig, op de klippen te wijzen, waarop het verstand kan stranden, ten nadeele van zedelijkheid en geluk. De godsdienst, meende hij, diende tot heil van den zedelijken groei van den mensch, en om 's menschen bestemming heeft hij den godsdienst lief.

Gelijk God zich openbaart in de natuur, schrijft deze philosoof, zoo is de natuur ook het spiegelbeeld van den geest. Omdat natuur en stof, stof en geest samenhangen, vergelijkt men de eeuwigheid bij een cirkel, de waarheid bij een stroom, de ziel bij den vlinder, de opstanding bij de Lente. Alle volkomenheden in het Heelal zijn in God vereenigd: God en de natuur zijn twee grootheden volkomen aanelkaar gelijk. Evenals in het prisma één *witte* lichtstraal zich in zeven *donkere* stralen splitst, zoo heeft het goddelijk *Ik* zich in tallooze, zelfbewuste zelfstandigheden gebroken. En gelijk de zeven donkere stralen in één helder licht samen vloeien, zoo zou uit de vereeniging van al deze zelfstandigheden één goddelijk wezen te voorschijn komen.

De aantrekking der elementen bracht de

natuur tot stand. Ook de geestelijke elementen, van God uitgaande, zijn door één onzichtbare aantrekkingskracht verbonden. Die aantrekkingskracht is de Liefde.

Daar is dan nu de man, de dichter-wijsgeer bij de gratie Gods die het waagt, het wezen van den Onzienlijke in een beeld weer te geven. 't Was de behoefte, het volk te openbaren, wat er in hem leefde, die hem zoo deed spreken.

De studie van Socrates, van Sophocles, waaraan Schiller zich aan de militaire academie, hoewel in 't geheim, reeds vergastte, heeft een merkbaren invloed gehad op zijn Godsbegrip. Ook de historie, en vooral de nieuwe ideeën van Rousseau en andere leidden hem op de baan van den godsdienst der Rede, een richting, die nog lang na zijn dood, ver buiten de grenzen van Duitschland, de voorkeur zou genieten boven die van den geopenbaarden godsdienst.

Gaven de klassieken, de historiekennis en de revolutie een merkbare wending aan de godsdienstige opvattingen van Schiller, bij Goethe dringt de liefde tot de natuurwetenschappen door in zijn geloof.

Goethe werd grootgebracht in een godsdienstig gezin. De Hernhuttersche geloofsbelijdenis zijner moeder werd in den jongen dichter iets getemperd door de meer vrijzinnige beginselen van den Vader. Elken morgen las één uit het gezin een Hoofdstuk uit den Bijbel voor. De gemeenschap van Israël met zijn God bovenal was het, die Goethe boeide, en die eerbied voor het leven der herdersvolken, voor de innigheid van sommige Psalmen, voor de kennis van de dichters uit Israël over den heiligen Jehovah bleef hem het gansche leven bij. Nooit zou hij dan ook den godsdienstzin van een oprecht geloovige belachelijk maken. Een freule van Klettenburg, ofschoon streng orthodox, is hem zoo sympathiek, dat hij haar een bladzijde in Werthers-leiden wijdt, onder den titel van: '*Eine schöne Seele*'. Luthers daad te Worms prijst hij als een bewijs van zelfvertrouwen, en voor den persoon van Luther koesterde hij de meeste hoogachting, al verschilde hij hemelsbreed in opvatting van zijne leer. Geen Christelijke leer trouwens van Goethes dagen vond in den dichter een bewonderaar: Zij is hem of te oppervlakkig, of te kleinzielig, de toepassing te armzalig en te zeer in strijd met de bedoelingen van den Grooten Meester.

'Het ware geloof,' zegt hij, 'is, dat wij God erkennen, waar en op welke wijze Hij zich openbaart in de natuur, in het menschelijk leven, in de geschiedenis'.

Verstandsgodsdienst was hem even verwerpelijk als een bespiegelend Christendom. Eerst dan leefde men recht, meende hij, als men zich verheugde over het geluk van anderen en eensgezindheid in 't godsdienstige trachtte te bevorderen.

Had hij op jongeren leeftijd gehoopt, dat eenmaal door den adem van Luther het dogma van de 18^{e} eeuw nieuw leven zou worden ingeblazen en de Protestantsche sectegeest verdwijnen, de haat tusschen vader en zoon, broeder en zuster worden weggenomen, en men van het Christendom in geloofsformulen en woorden zou komen tot het Christendom der gezindheid, later werd hij bitter gestemd jegens allen eeredienst, onbillijk jegens het ware, goede, ideale in den mensch, tengevolge van de dweepzucht en huichelarij in de Kerk.

Schiller en Goethe geloofden beiden aan de onsterfelijkheid, maar ieder op zijne manier.

Schiller neemt aan een hemel op de eene of andere zon, waar de ziel in een onsterfelijk lichaam overgeplant, zal komen tot meerdere volkomenheid.

‘Geen kracht,’ zegt hij, ‘kan in de natuur gemist worden, en zij is des te onmisbaarder naarmate zij hooger waarde heeft. Moge de Eeuwig levende ons ieder een werkzaamheid aanwijzen, in overeenstemming met die, waaraan wij hier onze krachten hebben gewijd.’

Goethe zwijgt er liever over. Vroeg men hem er naar, dan gaf hij sarcastisch ten antwoord: ‘Ik hoop ginds niet iemand te ontmoeten, die hier al een voorstelling van de onsterfelijkheid trachtte te geven!’ Bewijzen voor de onsterfelijkheid heeft hij niet, al vertrouwt hij dat met den dood onze bestemming niet eindigt, evenmin als de zon, die elken avond voor onze blikken verdwijnt, te niet gedaan wordt al kunnen onze aardsche blikken hem niet volgen achter den horizon. ‘Zich met de onsterfelijkheid bezighouden,’ zegt hij, ‘is een zaak voor de hoogere standen en voor vrouwen, die niets te doen hebben.’ -

Men merkt het, bij Goethe is het gevoel, het godsdienstig bewustzijn en niet het verstand de grondslag van het geloof. ‘Niet *wat* men gelooft, (niet het dogma dus)’, zoo zei hij, ‘maar *dat* men gelooft, dat is de Hoofdzaak...’

In onze dagen wordt de beteekenis van

deze laatste gedachte maar al te dikwijls over 't hoofd gezien. Iedere Kerk voor zich toch meent *de* Waarheid in pacht te hebben. Ja, zijn er niet, die spreken van het Eenig Zaligmakend geloof en die elken godsdienst, welke niet met hun Kerkleer overeenkomt, verwerpen?

Die eigengerechtigheid, in Jezus' dagen zoo scherp gegeeseld in de gelijkenis van den Farizeeër en den tollenaar, is vele godsdienstige lieden een even groote aanstoot als het grofste ongeloof.

't Zij men de Godheid van Christus belijdt of loochent, 't zij men Katholiek, Jood, Mohamedaan of Protestant is, één God dienen wij allen. Waarom kan één geloof in Zijn Wijsheid, Liefde, Heiligheid, Almacht en Alomtegenwoordigheid ons niet vereenigen? In 't besef onzer geringe kennis, onzer beperkte zintuigen, onzer gebrekkige zinnelijke voorstelling van de onstoffelijke wereld, moeten we ootmoedig ons hoofd buigen voor Gods wil, in 't vertrouwen, dat wat ons nu een raadsel blijft, we eenmaal zullen begrijpen. Eerst als het gordijn is opgehaald, en wij in dood en opstanding niet langer een mysterie zien, zal ons Weten volkomen zijn. Dan eerst, dan eersthelaas, zullen allen, die slechts wilden gelooven door aanschouwen, tot de erkentenis van het Bijbelwoord komen:

'Voorwaar, er was niets verborgen, dat niet openbaar werd!' -

QUIPROQUO.

Herfst=weedom.

Dorre blaeren,
reukloos valen,
overal nu neerwaarts dalen,
als de storm door 't woud komt varen.
Takken breken, -
droeve regen
is er langzaam doorgezegen;
sijpelt weg in plas en beken.
Doffe zuchten
bang verstikken
droefheid, die niet uit kan snikken,
en mijn borst niet kan verluchten.
Klank van woorden,
wreed verzwegen,
weent in kouden herfstregen; - -
komt mijn leven stil vermoorden.
Doode blaeren,
reukloos valen,
komen in het stof verdwalen.
Stormwind komt er door gevaren.
Saam te vegen
langs de wegen,
doode blaeren,
nat van regen - - -

JEANNE C. VAN LEYDEN.

Een Avondje op de Tentoonstelling van Mode en Reform.

Eerlijk gezegd had ik me niet veel van deze tentoonstelling voorgesteld; vandaar dan ook mijn late bezoek. Zaterdag-avond stapte ik toch maar met papier en potlood gewapend de tentoonstellingszaal binnen, waar al dadelijk een gegons van stemmen mij als eene verrassing overviel.

Eerst even gauw de zaal doorloopen, hier en daar kort stilstaande bij wat je bijzonder aantrok, om later op je doode gemak alles van nabij te bezichtigen.

De groote zaal van 't Paleis is bijna niet meer te herkennen, vol als het er is van al hare elegante kraampjes, waar zich veelal de aardige verkoopstertjes luchtigjes in bewegen, voor ieder voorbijganger een vriendelijk woord overhebbende, op deze manier trachtende je iets te verkoopen.

De muziek liet af en toe een luchtig deuntje hooren; zoodat 't me soms duizelde door 't gekijk en door 't gegons van stemmen van koopers en verkoopers. De verschillende vaandels voor 't orkest op-gesteld, maken eene aardige indruk.

Bij mijn binnenkomen in de zaal gaf 't tentje van **'W. Lanen. Noordeinde 90. La Haye'** me dadelijk al iets prettigs. Ik stond er nauwelijks of ik werd bespoten door een 'Vaporisateur' met heerlijke, zoet bedwelmende odeur.

Deze vaporisateurs zijn een nieuw soort van eau de Cologne spuiten, die in de plaats van de bekende bollenspuitjes gekomen zijn. Ze zijn zeer handig, 't glas is mooi geslepen; des verkiezende verkrijgbaar met nikkelen of vergulden stop.

Van de verschillende kapsels was dàt van 'H.M. Koningin Sophie' zeker 't mooiste. Dadelijk deed me dit denken aan 'Henri Borel,' die over dit zelfde kapsel in. 'De stille Stad' schreef. Alleen vond ik 't jammer, dat 't gezicht een weinig te week was; ik miste er die uitdrukking in, die je juist in 'Koningin Sophie' zoo aantrekt.

Zeer mooi was tevens het zilver-witte kapsel van 'Princesse Lamballe.'

Van de hoeden viel vooral in mijnen smaak een ronde lila hoed gegarneerd met dito kleur veeren, welke langzamerhand in zacht Crème uitliepen. Verder bewonderde ik nog een bruin-rood met rozen versierd chenille hoedje.

Mooie kammetjes met glinsterende steentjes versierd, leken me bijzonder kostbaar, al hoewel ik 't me niet goed begrijpen kan, hoe dames er toe komen kunnen ‘onechte’ steenen te dragen.

Louis Lanen. Plaats 9[a], La Haye mag zich even als zijn broer in eene zeer mooie hoekstandplaats verheugen. Bedwelmend verspreidt zich de odeur rondom zich, terwijl een aardig juffertje in een Crème japonnetje je met Keulsch water bespuit. Tegen de wanden van de tent hangen eenige zeer mooie Engelsche platen, en zooals dàt juffertje mij verzekerde, zijn ze echt. Op elegante, witte stoeltjes liggen, met eene artistieke nonchalance, beeldige hoedjes. Mijn oog viel op een licht blauw steekje met lila veer, eindigende in zacht blauwe tint, terwijl de haren dezer veer zeker 20 à 25 c. M. lang zijn. Verder trok mijn aandacht een ‘Chapeau Hugenote’ van bronsachtig grijs vilt met zeer hoogen, rond fluweelen bol in dito kleur, aan de eene zijde hoog opgenomen, terwijl de hoed met drie veeren in gelijke kleur gegarneerd is. Van de verschillende boa's was eene dikke, witte bijzonder mooi.

Aan de kapsels was zeer veel werk besteed en trokken dan ook veel kijkers; zelfs waren er eenige dames, die zich hier even lieten kappen; hoewel dit op eene tentoonstelling wel wat lastig is, dáár de tent op één oogenblik zonder toezicht was.

Au ‘Palais des Modes.’ Kalverstraat 179-181.

Ik ben gewend van Mars mooiere hoeden te zien, dan die ik gisteren op de tentoonstelling zag. De z.g.n. ‘Wilhelmina hoed,’ welke met de ‘groote, zilveren med: van H.M. de Koningin Moeder’ bekroond werd, stelde mij eenigszins te leur. Van de overige hoeden beviel me een lila postillon hoedje, zeer eenvoudig, maar elegant, het beste. Eene mooie toef witte veeren met naturel strepen zal zeker wel ieders aandacht getrokken hebben.

Mevrouw G. van dem Brink, Keizersgracht 776, heeft wel haar beste beentje voorgezet en geeft ons op 't gebied van Corsetten zeer veel fijns te zien.

Hoofdzaak waren hier de ‘droit-devant’ corsetten, die al hoewel ik persoonlijk er 't hygiènische niet van inzie, zeer zeker te prijzen vallen. Bijzonder mooi was een zacht blauw corset met witte kant gegarneerd.

Wat zeker wel in den smaak van onze heeren doctoren zal vallen, is een gezondheidscorset, dat de maag geheel vrij laat, eene lengte heeft tot goed onder de buste, terwijl een buste-ophouder in dito kleur je van elke drukking vrijwaart.

Wat meer in den smaak van onze dames zal vallen is een zacht roze satijnen corset met kousen-ophouders, terwijl een passende zijden bovenrok een geheel met 't corset maakt.

De tent bestond uit wit hout met geel gouden beschildering en oud blauwe draperieën.

J. Mendels. Hoogstraat. Leidsche straat.

Zacht en teertjes had J. Mendels zijn tent versierd. 't Deed me goed tusschen al die verschillende kramen je ineens voor iets zachts verplaatst te zien. 't Bracht dan ook eene zekere weekheid over me. Als golvende draperieën hingen de crème en lichtblauwe zijden stoffen van boven neer, waar tusschen mooie, opengewerkte tule

als 't schuim der zee zich slingerde. Op den grond lag een licht-blauwe zijden bovenrok tusschen allerlei mooi garneer gedoe.

Dat de heer J. Mendels zich in zijne étalage verheugen mag, blijkt wel, daar hem eene eervolle vermelding te beurt viel.

J. Koster en Co. Weesperstraat 39.

Al hoewel ik al door verschillende soorten odeur bespoten was, ja, er zelfs al aan gewend raakte, deed 't me toch weer prettig aan, ineens een zacht straaltje odeur over mijne wang te voelen. Ik had op 't gebied van odeurs al veel gezien; maar nu stond ik daar vóór een tentje, waar alleen odeurs, zeepen, tandpasta's, enz. verkrijgbaar zijn. Als ik mij niet vergis, is dit merk pas uit 't buitenland hier ingevoerd. Vroeger had ik er al eens te Parijs mede kennis gemaakt en had toen mijne bijzondere aandacht door zijne heerlijke geur getrokken. Nu dit merk op eene ‘Hollandsche Tentoonstelling’ terug te vinden, verraste me wel een weinig. Ik geloof dan ook niet, dat de inzender over zijn verkoop te klagen heeft, vol als 't er is van bezoekers. Van de étalage was veel werk gemaakt. Tegen een donker groenachtigen grond en tusschen palmen staken de verschillende odeur-fleschjes alleraardigst af. Ik zag er o.a. zeer mooie fleschjes in étui's, snoezige glazen doosjes met tandpasta's, terwijl de zeep eene zachte geur rondom

zich verspreidde. Aangezien de meeste dames tegenwoordig over 't uitvallen van 't haar klagen, is hun ‘Eau de Quinine’ daarvoor zeer aan te bevelen. Voor de heeren Koster en Co., hoop ik dan ook, dat hunne odeurs, zeepen, haarwaters, enz., merk ‘Parfumerie le Radium, Dr. Carlier Courcelles, Paris’ spoedig bij de meeste kappers verkrijgbaar zullen zijn. De exposanten mochten zich in eene ‘eervolle vermelding’ verheugen.

F.J. de Vries, Singel 268.

Aardig is de pilaar van heerenlaken van F.J. de Vries. Het deed me denken aan den tijd der ‘Vrijheidsboomen’, toen de menschen daar als bezetenen om heen dansten. Zouden de heeren daar nu ook eens geen rondedans om maken of blindemannetje spelen? of zouden zij heel kalm eens naar 't ‘Singel 268’ stappen, om er zich een warm pak of jas uit te zoeken?

Inzending ‘Mevrouw Ingenhousz-Mazzole.’ (Leerares aan de cursus kloskant. Kunst-nijverheidschool. Rijksmuseum.)

't Was, alsof ik me dat oogenblik in één der kantwinkels te ‘Brussel’ bevond, maar, neen, hoor, ik was wel terdege op de ‘Tentoonstelling.’

Lang heb ik naar 't kunstwerk van Mevrouw Ingenhousz gekeken; vooral de groote kraag, kant en vlinders trokken mijne bijzondere aandacht. Jammer dat dit kantwerk zoo duur is en toch - is 't haast niet te betalen. Of deze kunst-industrie hier ingang zal vinden, hoop ik voor de inzendster, of zij evenwel een tak van bestaan zal worden, betwijfel ik ten zeerste. Het werk van Mevr. Ingenhousz werd bekroond met een gouden medaille.

Langemeijer en Stöcker. Halve Maansteeg 5.

Eigenaardig was de versiering van deze tent, bestaande uit wit hout, met licht blauw of goud beschilderd, waarop zich tevens de verschillende fabrieksmerken afteekenden. De klossen zijde hebben b.v. tot merk een ‘dromedaris’, andere soort zijde weder een olifant, enz., enz. Ook de etaleering van L. en Stöcker valt zeer te prijzen, vooral 't opstapelen der klosjes en rolletjes zijde. Hoofdzakelijk zijn bij L. en S. kleermakersfournituren verkrijgbaar, als b.v. fluweel voor heerenkragen, enz. Wat ik hier zeer mooi zag en ook wel onzen heeren aan te bevelen is, zijn monogrammen, hoog opgeborduurd voor jassen, hoeden, enz. Voor onze dames is zeer gemakkelijk de ‘staaldraad’ centimeter, welke de eigenschap heeft krimpvrij te zijn.

Franken. Chaussures de Luxe. Leidschestraat 6.

Een echt kraampje voor jonge meisjes, die hun hartje bij 't uitzoeken van ‘bal- of wandel-schoentjes’ eens echt op kunnen halen. Alleen ben ik bang, dat 't keusmaken bij 't zien van al die snoezige schoentjes wel wat lastig zou zijn. Dit is weder eene hoektent, welke zich toch altijd het liefst laat étaleeren. Tusschen palmen maakten de schoentjes een allerliefst effect. Ik zag hooge, vuurroode laarsjes met hooge hakjes; mooie goudleeren of gouden muiltjes; maar 't aller snoezigst waren een paar zilver dansschoentjes met licht blauw satijn gevoerd, dat aan 't zilver een zacht blauwen gloed gaf. Het was, alsof deze schoentjes in 't tooverland thuishoorden, zoo teer en

licht waren ze. De drapeering der tent geheel in stijl zijnde met de fijne schoentjes, bestond uit bruingoud laken met oud-blauwe franje.

De Heer Franken viel een zil: med: ten deel.

Firma C. Wessel-Müsler. Galerij. Raadhuisstraat 25.

Nu eens iets op 't gebied voor jonge moedertjes, die zeker wel 't meeste belang zullen stellen in de afdeelingen ‘Klein Kindergoed.’ Snoezig ondergoed voor pas geboren kindertjes was hier geëtaleerd, dat op zich zelf al iets teers is, terwijl 't aanzien van al die kleine kleertjes iets heel weeks over je brengen. Ik zag een tule jurkje met rose lintjes gegarneerd, haast te teer om aan te raken. Ook voor de kindervoetjes was gezorgd in den vorm van aardige wit wollen sokjes en kousjes. Bijzonder mooi was eene pop met blonde krulharen en blauwe, trouwe oogjes, gekleed in een wit neteldoeksch jurkje; zacht crème wollen manteltje, tevens getooid met een aardig wit tulen mutsje, om 't hoofdje tegen koude te beschermen.

Arbeid-adelt gaf ons eveneens op dit gebied veel te bewonderen, smaakvol geëtaleerd in eene glazen vitrine. In eene andere vitrine bevonden zich uitsluitend poppen, waarvan vooral een baker-kindje in wit neteldoeksch jurkje met rose onderjurk gekleed een mooi effect maakte.

Tusschen al dat fijne, witte goedje stond

een scheveningsch vischvrouwtje met mand op 't hoofd. Zeer mooi was een Markensch paartje in zijn bekend nationaal costuum, terwijl te midden van die vroolijke groepjes een Amsterdamsche weesjongen en meisje een bescheiden plekje vonden.

Tesselschade exposeerde evenzoo kindergoed, waar tusschen kleine popjes als engeltjes zweefden, alsof zij daardoor des te meer het teere goedje wilden doen uitkomen. Zou 't hart van menig jong moedertje niet vol van zaligheid kloppen bij 't bewonderen van al die fijne kleertjes, verlangende haar eigen kindje er mede te kunnen tooien.

Meyer en Couvée vertegenwoordigde veel op 't gebied van cartonnage werk. Ik zag hier de welbekende schoendoozen in rose, roode of groene kleur, waarvan vooral de teekening in reliefbewerking op de deksels aangebracht (n.l. eene juffrouw, die schoenen past) mooi bewerkt is. De bronskleurige hoedendoozen in verschillende grootte blonken je in de verte al tegen, als vraagden ze, een élegant dames-hoedje tegen stof te mogen beschutten. Belangrijk was de inzending van Archief- winkel- en stalen doozen.

Swawa-sprookjes.

Mooi waren de verschillende costuums der ‘Swawa-sprookjes’, ontworpen, vervaardigd en ingezonden door Mevrouw Amy Grothe-Twiss. Aangezien omtrent deze Costuums al zooveel geschreven is, zal ik er maar niet te lang over uitweiden, maar alleen die costuums beschrijven, welke mij 't meest aantrokken.

‘'t Feestkleed van Swawa’ bestond n.l. uit een lang, zacht crème kleed van soepele stof met crème zijde gegarneerd en omhangen met een dito kleur, lang slependen mantel, eveneens met crème zijde afgezet. Het geheel was met mooie, glanzend witte kralen gegarneerd.

Als een echte toovenares zag ‘Gulh Veig’ er uit, gekleed zijnde in rose met lichtgroen costuum, vol met goud geborduurd. Het lijfje bestond uit een groen figaro, terwijl de rok tot goed over de heupen met recht afhangende aangeregen kralen in zacht groene en rose kleur gegarneerd was. Om den hals droeg zij eenen 6 dubbelen, lang afhangenden, bonten ketting. Het hoofdtooisel bestond uit groen met gele kralen, met lange lippen over de ooren, terwijl 3 groote ronde plakaten van kralen bij wijze van diadeem erop bevestigd waren.

De andere costuums muntten ook in mooiheid uit, dat zeker wel pleit voor den smaak der inzendster.

Vooral blonken uit: Feestkleed van ‘Hildgund’; kleed van ‘Koningin Gerlinde’: Feestkleed van ‘Waza’ en ‘Groa.’

‘**In de Allemansgading.**’

Een klein idéetje kreeg je hier van de steeds zóó geliefde tentjes in de ‘Turksche afdeeling’ op iedere tentoonstelling. Het verkoopstertje trok niet zoo zeer de aandacht door haar gezichtje als wèl door hare kleeding, zijnde een ‘oud-Hollandsch’ costuum.

Een blauw wollen rokje, gegarneerd met groene, rose en roode lintjes, een rood keurslijfje met zwart tresband bewerkt, terwijl een van voren opgeslagen witte hoed het toilet voltooide.

Met moeite kon ik me door de menschen heenwringen, om meer van nabij de étalage te bezichtigen. Het was me dáár met recht eene ‘allemansgading.’ Naast

bouquetjes lagen stapeltjes ansichten, waar o.a. eene afbeelding van de eerste naaimachine opstond. Verder bemerkte ik Turksche en Russische cigaretten, sigaren, eau de Cologne, odeur, enz., enz.

Dit kraampje scheen wel de meeste bezoekers te trekken, van daar dat 't er eene ware verzamelplaats was van jongelui en jonge-meisjes.

Wat de ‘tentoonstelling’ zelf betreft, geloof ik niet, dat zij aan dàt doel beantwoord heeft, zooals de organiseerders er zich eene voorstelling van gemaakt hadden. Zooveel mogelijk heb ik in mijne beschrijving die tentjes aangehaald, welke over 't algemeen genomen, zeker de meeste bezoekers gelokt zullen hebben. De afdeeling ‘Naaimachines’ van ‘Singer, Lewenstein en Brïckman’ trokken eveneens veel kijkers. Aangezien deze industrie op iedere tentoonstelling steeds ongeveer 't zelfde geeft te bezichtigen, zal 't wel onnoodig zijn eene verdere beschrijving ervan te geven. Alleen dient nog opgemerkt, dat de Heer H. Brückman voor eene aardige verlichting gezorgd had. In dikke, gouden letters vol van witte, electrische lichtjes was zijn naam boven zijne afdeeling aangebracht in de geheele zaal zichtbaar. Zou 't niet verstandiger geweest zijn, indien men alleen eene tentoonstelling van ‘Mode’ gehouden had. Dat woord ‘Reform’ had heusch wel weg kunnen blijven. Als je

leest, dat er eene tentoonstelling van ‘Reform’ is, stelt je je natuurlijk voor op dit gebied heel wat te zien; minstens eene afdeeling, die 't gebied ‘Reform’ in alle opzichten vertegenwoordigt. Van de enkele ‘Reformtoiletten’ waren de meesten nog zoo smakeloos, dat ik 't me niet begrijpen kan, hoe men ze zelfs in durft zenden. Van de enkele toonbare ‘reformtoiletten’ beviel me 't best één van donker-rood laken, geheel uitgeslagen in bloemtakjes, op de borst gedrapeerd met dito kleur zijde, terwijl onder aan den rok eene plissé strook aangebracht was. Meer werk was van de inzending ‘niet reform-toiletten’ gemaakt. Bijzonder mooi waren een visite-toilet en costuum ‘genre tailleur’, ingezonden door H. Nelville en Co. te Amsterdam. Eene witte bruidsjapon, door Mej. D.C. Smiers geëxposeerd, was zeer zeker kunstig vervaardigd, maar miste alle elegance. Beter waren de inzendingen betreffende heeren- en automobielkleeding, benevens pelswerken. Couck stelde in eene vitrine de nieuwste soort heerendassen ten toon. Zeer mooie zijden dameskousen waren door W. Heel uit Den Haag ingezonden.

Reform ondergoed was in zoo'n kleine mate aanwezig, dat 't beter is, daar geheel over te zwijgen.

Zien de voorstanders der ‘reform-kleeding’ er uit een hygiënisch oogpunt er werkelijk dat behoud van 't lichaam in, dat 't corset onvermijdelijk verbannen moet worden, tenzij men een reform-corset draagt, of zou 't reform-dragen niet dikwijls tot een soort mode gerekend moeten, om een weinig excentriciteit op te wekken, waardoor alleen soms de japon ‘reform’ is, maar 't corset nog even strak 't middel omsluit.

Wat de ‘tentoonstelling Reform’ betreft, moet ik deze geheel als mislukt rekenen; wijzer ware 't geweest alleen eene ‘tentoonstelling van Mode’ te houden.

MARIE.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

De zaak Bähler.

Aan ‘Studiosus’.

‘Besint eer gij begint.’

Na lezing van Uw ingezonden stukje over ‘de zaak Bähler’ rezen de volgende vragen bij mij op: Waarop grondt ‘Studiosus’ zijn uitspraak in de tweede alinea van zijn geschrijf?

Waarom verwart ‘Studiosus’ in de derde alinea de ‘Chr. kerk’ en de Ned. Herv. kerk?

Waarom vergeet ‘Studiosus,’ dat in de Ned. Herv. kerk van bindende belijdenis geen sprake is?

Wat denkt ‘Studiosus’ van de uitspraak der Synodus Contracta, die van de zaak in kwestie zeker beter op de hoogte was dan de door hem genoemde kerkeraden?

De vierde alinea, betreffende den heer Netscher zal zeker door hem, die er in beschuldigd wordt van ‘gehuichel’ worden beantwoord.

De vijfde alinea munt uit door duisternis van inhoud en verwrongen stijl en is derhalve vrijwel onbegrijpelijk. Er schijnt uit te blijken, dat ‘Studiosus (studens a non studendo?) een vreemd begrip heeft van een Herv. kerk en haar leden, en dat hij wel wat eigenaardig oordeelt over de waarde van persoonlijke ideeën.

Het geheel maakt den indruk van zekere onbekooktheid, is in de Lelie niet bijzonder op zijn plaats en komt meer voort uit le désir de se voir imprimé, dan uit kennis van zaken.

Met een kleine variatie eindig ik met ‘Studiosus’ slotwoord: ‘Minder fijn gevoel en grover beleediging’ voor de uitspraak van ons hoogste kerkbestuur ‘heeft men nog zelden aangetroffen.’

J.L.N. ZILLINGER MOLENAAR.

ber. Predt. bij de N.H. Gem. te IJzendijke.

‘Schetsen.’

II. Heilige Onschuld.

December Zondagavond. Na het middagmaal. Moeder de Vrouw alleen thuis, bezig met de tafel af te nemen. De gedienstige genoot Zondagsrust. Vader, volgens dagelijksche gewoonte, liep na het diner en terwijl dat de kamer van versche lucht werd voorzien, met de kinderen 'n straatje om. Zachtjes, bescheiden wordt er gebeld.

Als jongens, en vooral kostjongens, bij vrindjes gezellig op visite mogen gaan, om ook heerlijk getrakteerd te worden, komen zij gewoonlijk erg op hun tijd. Met de gedachte dat er reeds een van de voor dien avond genoodigden, arriveerde, liep de gastvrouw vlug naar de voordeur. Meenende, bij 't openen, 'n gezicht nagenoeg tegenover het hare te zullen zien, keek zij 'n ondeelbaar oogenblik te hoog; onmiddellijk gleed haar blik de laagte in. Daar stonden voor haar, hand aan hand, twee kleine, arme jongens, de een wat grooter dan de ander. De oudste bleek, met schrille, onderzoekende oogen; de kleinste met 'n gezellig kopje, dikke, roode wangen, 'n paar heldere, vriendelijke oogen. Tegen de kou waren zij onvoldoende beschut, zou men zoo gemeend hebben; van 't jongste ventje zag men zelfs den geheel ontblooten hals, smakelijk-blank gevuld.

Vóórdat de dame iets zei, vroeg de bedeesde,

schorre stem van de grootste: ‘Juffrouw, krijg ik 'n boterham?’

De Juffrouw ten volle overtuigd dat de bedelaars wel weten dat de huisvrouwen ongaarne extra boterhammen maken op buitengewonen tijd, dat zij liever geld ontvangen om te kunnen koopen wat zij willen, en, dat als er per ongeluk brood komt en zij zelven dat nìet begeeren, het altijd nog goed is voor eventueel aanwezige dieren, antwoordde: ‘Ja, jongens, ik zal je nu nog eens iets geven om brood te koopen, maar, anders.... 's avonds komen bedelen, dat mag niet; pas ook maar op dat de politie het niet ziet; als Moeder werkelijk gebrek heeft, dan moet zij overdag maar eens bij mij komen. 'k Zal het even voor jelui halen (haar porte-monnaie genoot ook eens lang verbeide Zondagsrust) en dan ook niet meer komen, hoor!’

Vóórdat de Juffrouw (zullen we maar blijven zeggen) zich had omgekeerd, zei de kleine lief-kinderlijk naar haar opkijkend, met vergoelijkende stem en in één adem: ‘Ja, maar we hebben ook zoo'n hoop konijnen’ - met de dikke, roode knuistjes breed uitwijzend - ‘zulke groote’; - en dan vlug de handjes liefelijk rondend bij elkander brengend - ‘en zulke kleintjes ook; die zwarte is van mij.’ Het andere ventje keek onderwijl met stomme verbazing naar z'n Broertje, duwde hem even aan, keek angstig-onderzoekend, maar toch ook weer met 'n waas van vertrouwen, naar de Juffrouw op. Duidelijk lag er op zijn gelaat: ‘Nu verraadt hij de zaak’, maar toch ook twijfel of 't begrepen werd. ‘Zoo, zoo’, was 't eenige wat de Juffrouw denkend en voelend uitbracht. Natuurlijk hield zij zich in dit geval van den domme.

Toen zij 't geld gehaald had voor brood voor de kinderen, neen, voor de konijnen, misschien voor wat lekkers, en zich weer in de voordeur vertoonde, staken beiden de diep gekuilde hand gretig toe; de groote, de rechter, de kleine, de linker. ‘Hier, jij 'n dubbeltje, als oudste en jij, kleine baas, nog vijf cent.’ ‘Dat is net vijftien cent te zamen’, sprak vlug de groote. ‘Dag Juffrouw.’

De armen teeder om elkanders hals geslagen, stapten zij kalm en welgemoed, met de klompjes klotsend, den stoep af. In de gang drong de gedachte zich dadelijk op aan de Juffrouw: ‘Dùs, vermoedelijk, brood voor de vette konijnen met Kerstmis. Als dat zoo is en er soms bij zijn die voor jelui zelven bestemd zijn, die niet verkocht of verloot moeten worden om 'n paar stuks kleeren te kunnen koopen, - dan wensch ik jelui smakelijk eten. 't Is jelui van harte gegund! Dat je dan loog, jongen, en de comedie speelde dat je honger had, is niet je schuld. Die is aan 't Menschdom en aan de Maatschappij.’

En toen ook nog moest de Juffrouw even glimlachen, want daar ruischte op eens haar in de ooren, het banale: ‘Houdt je Moeder van konijntjes?’

***

De Juffrouw antwoordde dus: ‘Ja, jongens, ik zal je nu nog eens iets geven om brood te koopen, maar, anders... 's avonds komen bedelen, dat mag niet.’

Dit is immers het gebruikelijke praatje, dat de dienstbode gewoonlijk goed moet overbrengen. Het is ook zoo lastig dat gebel en gebedel 's avonds. 't Doet je ook onaangenaam aan als je pas lekker-warm gezeten, genoeg hebt zitten te gebruiken en men wordt dan weer herinnerd aan het tekortkomen van zoovelen.

En waar is de grens van geven en genoeggeven naar kracht? Als men op alle liefdadigheidslijsten teekent, in eigen, intiemere kringetje wat uitdeelt, dan moet men de rest ook maar wat beperken, maar.... tòch.... 't goede hart zelden onvoldaan tot zwijgen brengen. Het schenkt zoo'n genot om te geven en of men in overvloed zelf

wat minder heeft, wie voelt dat? Men kan gewoonlijk nog zooveel missen dáár waar anderen zooveel te kort komen. ‘Dat te-kort-komen is ook maar betrekkelijk’ wordt er wel eens beweerd; maar heeft niet iedereen, bij al den overvloed, die er van alles is, recht op af en toe een extratje, een versnaperingetje? Moet men altijd alleen geven voor brood en spek? Al hebben de lui daar voldoende van, daarom proeven zij toch ook wel eens graag 'n stukje vleesch, 'n taartje, 'n stuk chocolade of 'n vrucht....

Deze ‘Juffrouw’ dacht altijd aldus over hare naasten. Nog zoo dikwijls klonk het haar in de ooren hoe 'n verbitterde, vermomde bedelaar, 'n koopman in postpapier, aan de dienstbode zou geantwoord hebben, ‘dat al gaf men niet aan de dèur, men het toch wel aan hèm kon doen.’ Akelig vond zij die woordspeling. 's Avonds in haar warme bed dacht zij er weer aan. Met 'n kleinigheid, waarvan zij het gemis niet zou gevoeld hebben, was de man tevreden geweest en ook háár gemoed. -

NR.

Varia.

I. Mijn laatste Zondag in Den Haag!

Een huzaar, - ik wil zeggen, een ‘verdediger van m'n vaderland’ - komt, tusschen 4 en 6 uur, voorbij aan den overkant van mijn woning, dronken, zóó stom-dronken,

dat een vriendelijke medgezel hem slechts met de gróótste moeite belet niet te vallen in het slootje, dat de Zeestraat op deze hoogte versiert, of liever-gezegd ontsiert....

Overal voor de ramen vertoonen zich natuurlijk onmiddelijk belangstellende toeschouwers, die zich verkwikken aan het hartverheffend gezicht van zóón landsverdediger, en aan de geruststellende gedachte, dat het vaderland wèl veilig is toebetrouwd aan zùlke veelbelovende mannen, zùlke edele zonen....

En de politie, vraagt gij, geroepen in zulke gevallen haar bijstand te verleen en, in plaats van dat over te laten aan de hulpvaardigheid van niet-dronken vrienden en bekenden van de landsverdedigers-in-questie? -

M'n lieve menschen, drie jaar lang heb ik gewoond in de Zeestraat, en drie jaar lang heb ik het voorrecht gehad, in dat zéér stille en zéér fatsoenlijke deel ervan waar mijne bovenwoning staat een agent te zien op en neer wandelen, dag in dag uit, in vredig niets te doen hebben; hetgeen me, waar we telkens als er 'n diefstal of moord of vechtpartij gebeurt vernemen, dat er ‘gebrek’ is aan politie-agenten in den Haag, *wèl* wat verbaasde heel dikwijls. -

't *Kan* natuurlijk zijn, dat *ik* zoo'n gevaarlijk wezen ben, waarop in 't geheim een waakzaam oog werd gehouden, 't *kan* óók zijn, dat de deftige huizen, en hun deftige bewoners, rondom me, de eer genieten eener bijzondere belangstelling en zorg van de zijde der Haagsche politie van wege hunne voornaamheid, maar 't kan *óók* zijn - en dat lijkt me wel het allerwaarschijnlijkste - dat de Haagsche politieagenten bij voorkeur graag in die stadsgedeelten wandelen, waar ze niets, absoluut niets te doen hebben, dan ledig-gaan, en zich aangenaam vervelen van 't ééne been op het andere.

Want zeker is het, dat ze gewoonlijk *afwezig* zijn, óók weer nu op dézen bovenbeschreven Zondag, als er eens, bij uitzondering, *wèl* iets te doen is in die anders zoo kalme Zeestraat.... even snel afwezig dan, als anders steeds aanwezig.

....Toen er onlangs op het Scheveningsche Veer, óók vlak bij mijn woning, een paard zóó werd mishandeld door den eigenaar van de zwaarbeladen kar, dat iedereen te hoop liep, en met recht begon te schelden en te vloeken op den ellendeling, zocht ik óók weer te vergeefs naar mijn anders steeds aanwezigen agent, om hem te verzoeken tusschen beide te komen....

't Is merkwaardig; *als* er iets gebeurt, zoek je zoo'n dienaar van de orde steeds te vergeefs.....

Maar neen, ik vergis me! In den tijd toen voor een agent, op elken losloopenden, ongemuilkorfden hond een kwartje viel te verdienen, als hij 't arme dier naar z'n beul bracht, in dien schoonen tijd waren ze vlijtig op hun post in de Zeestraat, héél, héél vlijtig, dáárvan valt niets af te dingen....

Om op m'n dronken huzaar terug te komen,... terwijl ik hem daar, struikelend en vallend over z'n langen sabel zag voortwaggelen, als een.... zwijn had ik *moeten* zeggen, wanneer ik me wou bedienen van de gewone vergelijking, maar ik wil geen zwijnen onverdiend beleedigen, door ze op één lijn te stellen met zúlk soort menschen.... toen voelde ik in me een blij gevoel van zekerheid, dat ons vaderland is toebetrouwd aan zúlke zonen, en ik betreurde in ééns m'n zuur verdiende belasting-offers véél minder. Want nu zag ik immers wáártoe die gebruikt worden.... tot instandhouding van ons ‘wakker’ leger, tot het aanschaffen van kostbare wapenen, die men in zúlke handen zoo veilig weet, waarvan men zoo zeker kan zijn, als men dergelijke dragers ervan ziet, dat ze *goed* zullen worden gebruikt....

En in me zwol een blijde trots, dat ik -, al ben ik dan maar 'n vrouw, voor den Staat niet goed genoeg tot iets anders, dan om er zooveel mogelijk dubbeltjes uit te persen van 't geen ze verdient, - met die dubbeltjes mag bijdragen tot de instandhouding van ons ‘braaf’ leger, en van onze ‘waakzame’ politie....

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II. Uit het leven.

In een der laatste Lelie-nommers kwam een hoofdartikel voor over een informatiebureau ten behoeve van vrouwen en meisjes; waarbij ik een aanbevelende inleiding schreef. Aan hetgeen ik in die inleiding zeide, over de lichtgeloovigheid der vrouw, en haar gemakkelijk ten prooi worden aan verkeerde raadslieden, waaraan zij daardoor bloot staat, dacht ik dezer dagen terug, gedurende een tooneeltje in den tram....

Een paar jonge meisjes van 20 à 25 jaar, buiten-meisjes blijkbaar, stappen binnen, een groot valies, dat misschien al hun bezittingen bevatte, tusschen zich in....

‘Waar moet je heen’ - vraagt de conducteur, als zij, bij het kaartjes nemen, blijkgeven van volslagen onbekendheid met de tram-lijnen en de stad.

Er volgt een uitlegging over een of ander ‘gesticht’, dat ze moeten bezoeken, zóó vaag dat noch de gemoedelijke conducteur, noch de natuurlijk zich er mee bemoeiende overige passagiers, hare bedoeling kunnen begrijpen...

‘Wat denken de heeren,... waar zal ik de dames dan maar afladen’ - vraagt de

conducteur, droog-komiek, naar 't tramgezelschap, meest heeren, gekeerd...

Gelach; waarmee de meisjes gul instemmen...

Een van de heeren noemt in 't wilde weg 'n straat...; 'n ander stelt geestig voor ze zoolang mogelijk mee te nemen, ‘om van hun tegenwoordigheid te blijven profiteeren’... -

't Wordt een algemeen informeeren naar den juisten naam, en de juiste ligging van het bewuste gesticht; waarvan de een wel eens heeft gehoord, dat het hier of daar moet zijn, en de ander vermoedt dat zij eigenlijk iets heel anders bedoelen, terwijl een derde verzekert, dat ze in elk geval in een gansch en al verkeerden tram zitten...

Ondertusschen laten de beide meisjes in questie, toch volstrekt geen kinderen meer want ze lijken zeker om en nabij de vijf en twintig, op de meest naïeve wijze zich door iedereen raden, en van Pontius naar Pilatus sturen, zonder ook maar een oogenblik te aarzelen of ze wel in goede handen zijn, en blijkbaar zonder een flauw begrip van de straat, het stad-deel, wáár ze eigenlijk heen moeten.

En, als eindelijk een paar uitstappende dames zich vriendelijk aanbieden hun den weg verder te voet te wijzen naar het vermoedelijk bedoelde gesticht, dan staan ze, zonder zich te bedenken dadelijk bereidwillig op, en gaan terstond mee, 't valies tusschen hen in, de onbekendheid in van 't groote Amsterdam, met tot eenig geleide twee hun gansch onbekende dames.... -

Nu heb ik dien bewusten ochtend noch van den zeer hulp vaardigen conducteur, noch van de eenige onschuldige gekheden verkoopende heeren, noch van de vertrouwenwekkend-uitziende twee oude dames die uitstapten, ook maar een éénigzins verdachten indruk gekregen, als of het een hunner er om te doen zou zijn geweest die twee naieven in ongelegenheid of erger te brengen. Maar *dat* dit zoo gelukkig trof, is niets anders dan een bloot toeval! En de vraag rijst, wat wordt er op zoo'n manier maar al te dikwijls van dezulken, die aldus, zonder ook maar eenigzins te weten wáár ze eigenlijk heen moeten, zich onnoozel toevertrouwen aan de inlichtingen van tram-bekenden, en de raadgevingen en adressen aannemen van hun gansch vreemde menschen, aan wien zij, in naïef geen kwaad vermoeden, terstond hunne onervarenheid en behoefte aan voorlichting toevertrouwen, er daardoor zelf de aandacht op vestigend welk een geschikte prooi zij zijn, om te worden bedrogen, of verleid, of ongelukkig gemaakt...!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Kunst en Wetenschap.

Bericht.

De heer J.A. Tours zendt ons het volgende bericht:

Verschillende bladen hebben reeds met een enkel woord bekend gemaakt, dat onze landgenoote, mej. Elisabeth Kuyper, te Berlijn, onlangs den Mendelssohn-prijs heeft verworven. Die prijs, bestaande in een som van 1500 Mark, is internationaal en kan telken jare worden toegekend aan componisten en uitvoerende kunstenaars. In 1904 is de Mendelssohn-prijs niet uitgereikt. Mej. Kuyper, die nu werd bekroond, had bij de Commissie, die den prijs toekent, ingezonden: haar Serenade in 5 deelen, onlangs

uitgevoerd door het Philharmonisch Orkest te Scheveningen, eene ouverture voor orkest, genaamd ‘Willem van Oranje’, waarin ons oud-hollandsch volkslied ‘Bergen op Zoom’ is verwerkt en eenige kleinere werken. Zij is de eerste vrouw, aan wie een der groote Duitsche stadsprijzen voor componisten is toegekend.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij. die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan de correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hun dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

G. - Ja een woonplaats-verandering als de Uwe zou ik-voor-mij vréése lijk vinden, en ik kan dus best begrijpen dat gij daartegen opziet. Bovendien, ik ben zelve een van die naturen, die *altijd* opziet tegen scheiden; zelfs al ga je met genoegen naar een nieuw huis, een nieuwe woonplaats, een nieuwe toekomst tegemoet, het oude had toch óók zijn lieve herinneringen, zijn vele onvergetelijke banden, waarvan 't verscheuren je een wreede pijn doet. Zoo heb ik 't altijd gevoeld, in al de lotswisselingen van m'n leven. Wat je achterlaat is weer 'n stukje afgedaan verleden, iets dat je als 't ware achter je toesluit met een hek, en waarin voor altijd achterblijven 'n heele menigte mooie uren, vriendelijke dagen, weemoedig-lieve herinneringen. En vóór je ligt 't onbekende; misschien iets dat je heel mooi lijkt, héél prettig, maar toch het onbekende, dat wat nog vreemd tegenover je staat, waarin je nog niet bent ingeleefd. -

Wat hebt U echter een heerlijke levensopvatting! Ik geloof niet, dat ik dat allemaal zoo kalm onder de oogen zou kunnen zien. Ofschoon ik aan den anderen kant toch ook wel weer een natuur heb, die alles wat *moet* gebeuren opneemt zonder er noodeloos over te zuchten of te twijfelen.

- Wat Uw werk betreft, ik beloof U dat ik gauw weer eens een beurt zal geven aan 't een of ander van U. - Goeden moed nu maar, en veel succes met Uw nieuwe leven![*)]

A.C.F.G. - Ik heb Uw ingezonden stukje natuurlijk gaarne geplaatst. Veel dank voor Uw woorden naar aanleiding van het hoofd-artikel: Gelukkig-maken! Ja juist, getrouw-zijn in eigen kleinen kring, dáárop komt het aan. En dat *is* moeilijk! Ja, ik hóóp en ik gelóóf óók wel, dat mijn Lelie-werk een beetje vruchten draagt. -

Divad. - Zendt het s.v.p. ter inzage, dan kan het misschien in vervolgen geplaatst worden. Voor zoo iets bestaan bij mij geen vaste regels; 't hangt heelemaal af van den inhoud.

Noirever. - Gesteld, dat de lezers van het bewuste artikel dien indruk van U hebben gekregen uit dat artikel van mij, (wat ik niet met U eens ben), dan weten ze immers absoluut *niet* wie U zijt. Ik heb aan de mogelijkheid vanzulke verkeerde gevolgtrekkingen zóó goed gedacht, dat ik geen pseudoniem aanhaalde, geen enkele toespeling maakte op Uw eigen leven of doen, waardoor iemand op den inval kon komen te gaan visschen naar den naam der bewuste correspondente.

- Neen, ik heb niet de pretensie dat ik 't menschdom gelukkig*er* gemaakt heb; al waardeer ik 't compliment dat U mij toebedeelt, ik moet het terugwijzen. 't Eenige wat ik zou willen zeggen is: Ik heb hier en daar wel eens een enkele een béétje kunnen helpen of raden of plezier doen, en omdat mijn huisgenoote en ik ontzettend véél van elkaar houden, maakt dat ons beiden natuurlijk van-zelf gelukkig, en werkt terug op onze stemming jegens onze omgeving. Voilà tout.

Dat mannen in het huiselijk leven moeten meewerken tot het geluk, spreekt dunkt me nog al van zelf, maar wat dat egoïsme, etc., van hen betreft, m'n lieve mevrouw, er zijn heel veel ellendelingen van mannen en heel veel nare-wezens onder de vrouwen, en er zijn huwelijken waarin de man zich láát verzorgen en andere waarin de vrouw alleen denkt aan haar eigen-ik. M.i. is 't even dwaas altijd te zeuren over 't egoïsme van den man, als over de zoogenaamde verongelijking van de vrouw. Zooals onze hedendaagsche maatschappij is ingericht zijn beide partijen in het particuliere leven best aan elkaar gewaagd, en tegen elkaar opgewassen. Ik heb even weinig medelijden met 'n sulligen man, als sympathie voor 'n bazige vrouw. Persoonlijk heb ik in m'n naaste omgeving en in m'n familiekring meer dan één man gezien, die in zelfopoffering en onzelfzuchtigheid, wat z'n huwelijksleven betreft, zéér hoog stond, en die daarom ook door z'n vrouw en z'n kinderen werd gewaardeerd.

Ja, natuurlijk vind ik 't heel prettig dat U Uw brief onderteekende met ‘vriendelijke groeten.’ Waarom niet? -

H.H. te S. - Dat gij onder Uw omstandigheden Uw naam niet noemt, is dunkt mij veel verstandiger. Ik moest lachen om 't geen gij mij schrijft van dat blaadje, dat alléén ongeteekende bijdragen opneemt. Van *dat* blaadje weet ik niets, ten goede noch ten kwade. Maar weet gij wat *mij* gebeurd is met de redactie van een dergelijk partijblad? - Ik had een particuliere briefwisseling gehad met 'n meneer, die zich daarbij van een oneerlijken kant had laten kennen, reden waarom ik de discussie, die over een záák liep, niet met hem wilde voortzetten. Daàrop schold hij *mij* persoonlijk, in het bewuste blaadje, uit voor al wat leelijk is, natuurlijk naamloos! Maar ik weet

*) Uw briefkaart met veel dank ontvangen. Ja-zeker zendt den bewusten ‘Brief’.

toevallig dat *hij* de schrijver was. Daar ziet gij een der voorrechten voor oneerlijke en onfatsoenlijke menschen van het plaatsen van ongeteekende stukken. Waar zij zich willen wreken, of begrijpen dat het noemen van den eigen naam terstond aan iedereen zou verraden hun partijdig standpunt in de behandelde questie, daar verschuilen zij zich achter een X. Maar bij Uw artikelen is van zoo iets geen sprake, en ik zie volstrekt niet in wáárom gij dus Uw pseudoniem zoudt laten vervallen. Integendeel, het is in Uw eigen belang beter dat te behouden.

Gij moet de titels der door U gekozen boeken *niet* opgeven aan mij, maar aan den uitgever-zelf. -

Ja, ik kan me begrijpen dat gij Uw lieve afgestorvene nog dikwijls mist. Het lijkt me altijd zoo droevig van het héél-oud worden, dat er zóóveel plaatsen om je heen leeg blijven, dat zooveel lieve gezichten voor altijd verdwijnen. - Neen, in de sterfkamers, waarin ik tot hiertoe binnentrad, heb ik nooit angst gevoeld, wèl een heel sterk besef dat de doode niet meer dáár was, niet meer lag op dat bed, maar toch in zijn geest vertoefde in mijn onmiddelijke omgeving. Vooral toen ik de laatste maal stond naast 't lijk van mijn Vader, met wien ik in zijn gezonde dagen zoo heel veel heb gesproken over den dood, scheen het me toe alsof hij-zelf stond náást dat lichaam, alsof hij-zelf voelbaar bij me was. En dat nam op dat oogenblik alle smart weg. Het gaf je een wonderbare kalmte te denken dat hij nu *wist.* - -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Sigurd. Uw stukje ontving ik, maar heb ik nog niet beoordeeld.

Joep. - Heel *veel* dank voor die allerliefste attentie gisteren, van die rozen!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen antwoorden.

In antwoord op uw vraag in de Hollandsche Lelie, omtrent zindelijke eenvoudige pensions in 't Zuiden van Frankrijk, wilde ik U even schrijven, dat Pension St. Roch. Promenade du Midi prop. Madame Ackerman volkomen aan deze eischen beantwoordt. Ook Pension Magali, beide te Menton. In 't eerste was ik zelf drie maanden en pension, en was er zeer tevreden; ook 't andere is bijzonder goed en zeer aan te raden.

Mocht U nog eenige inlichtingen willen hebben, dan ben ik gaarne bereid.

Mijn adres is:

Mej. *E. Suermondt*,

Stadhouderslaan 194, Den Haag.

Bericht.

Wegens de groote lengte van het 3de Bedrijf van ‘Zwakken’ kon het in dit nommer onmogelijk worden opgenomen en zal het verschijnen in het e.k.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

25 October 1905.
19de Jaargang.
No. 17.

Bericht.

De redactrice vestigt de aandacht der abonnés op haar **nieuw adres,** daar zij, ingevolge harer betrekking van redacteur van Tooneel en Letteren aan Het Dagblad 'De Telegraaf', **is verhuisd** naar **AMSTERDAM: MARNIXSTRAAT 425 bij het Leidsche plein.**

Hoofdartikel
Naar aanleiding der 'Kinderwetten.'

'**D**e kinderwetten komen aan de orde' zoó luidde het vóor enkele jaren.

In Febr: 1901 waren zij gereed, doch konden nog niet tot uitvoering komen, omdat er gebouwen en instellingen voor noodig zijn; die veel tijd eischen.

Er was hoop dat zij in Sept jl: zouden in werking treden. Ook dit kon niet geschieden, doch nu schijnt het vast te staan dat zulks gebeuren zal in Nov. a.s., zeker dit jaar nog, volgens de berichten in de bladen althans.

Dat het aldus zij, want die wetten beoogen: *bescherming van kinderen.* 't Is droevig, doch een feit is het, dat zij soms beveiligd moeten worden tegen *anderen* of tegen *zichzelven.*

Bescherming tegen anderen.

Deze beoogt eene dier wetten, inhoudende bepalingen omtrent de vaderlijke macht en de voogdij.

Kinderbescherming is noodig. Dit bewijst de wet op den *kinderarbeid.* Ja zelfs, zij moeten beschermd worden in tal van gevallen tegen hun ouders en daarom moesten voorschriften worden gemaakt over ontheffing en ontzetting van de vaderlijke macht.

Ontheffing geschiedt *met toestemming* der ouders, maar ook kan iemand *zonder toestemming* van de ouders aan de ouderlijke macht worden *onttrokken.*

Wat moet met zulke kinderen geschieden? De Staat zoekt een voogd. Misschien is er een belangstellende in de familie of daarbuiten te vinden die de taak op zich neemt. Maar de voogdij kan ook worden opgedragen aan vereenigingen en instellingen, die verzorging van minderjarigen ten doel hebben, zooals b.v. weeshuizen.

De voogdijraden hebben tot taak raad te geven in zake de ontzetting en ontheffing van de ouderlijke macht en het herstel daarin. Ook zullen zij inlichting moeten inwinnen

en geven omtrent de personen en vereenigingen, die zich bereid verklaren kinderen onder hun hoede te nemen. Zij kunnen ook ontzetting of opheffing uit de ouderlijke macht of voogdij aanvragen en houden toezicht op de gestichten welke kinderen opnemen.

Welk een schoone werkkring wordt geopend ten bate van het *verwaarloosde* kind! Och, spreek eens langzaam na elkaar die twee woorden uit en wiens gemoed ontroert niet?

'*Verwaarloosd*' en 'kind.' Hoe strijdt dit met elkaar! Welk een gruwel! O verstoot hen niet! Breidt uw armen over hen uit en trekt hen tot u.

En dan... het *mishandelde* kind!

Een dier mishandelen... wij dulden het niet en we ijveren voor dierenbescherming. Maar een kind mishandelen! Denkt eens even aan de uwen en keert dan met uwe gedachten terug tot hen, die het slachtoffer zijn van des ouders zonden en wangedragingen. Vallen zal de muur die staat tusschen hen en u die redden wilt. Er wordt hulp ingeroepen voor hen, die zichzelf niet helpen kunnen, die de minderen zijn en afhankelijk, maar wier lijden ten hemel schreit en die zwijgend of smekend een beroep doen op mannen en vrouwen, die een hart in zich omdragen, hetwelk zegt: 'niet één dezer kleinen ga verloren!'

Bescherming tegen zich zelven!

Deze bedoelt een tweede wet. Wij denken aan het *baldadige* kind. Hoe weinig medelijden kent doorgaans de jeugd. Hoe gering is vaak haar nadenken! Worden de baldadigheid, de ruwheid, de straatschenderij inderdaad erger, of vallen deze méer in het oog? Laat ons hierover niet twisten. In elk geval, ze bestaan in groote mate en dit is voldoende om over maatregelen daartegen ernstig na te denken, om der kinderen wille en ter wille van de maatschappij. Moeten 'schoolstraffen' worden ingevoerd? Zullen we alle heil verwachten van een zeer krachtig optreden der politie? Moet de overheid zorgen voor speeltuinen en speellokalen? Hoe men hierover ook denken moge, dit zullen allen beamen, dat een verwaarloosde opvoeding verholpen moet worden door een betere, meer nauwgezette. Wat er wordt van een kind, zal niet allereerst afhangen van maatregelen, hoe goed deze ook kunnen wezen, maar bovenal van wat hij dagelijks in zijn naaste omgeving hoort en ziet, van de invloeden die op hem geoefend, van de indrukken welke in hem gewekt worden, van den geest die er uitgaat van hen onder wier leiding hij staat. Wat dezen doen, wie dezen zijn, daarop komt het vóor alles aan.

Geen *vloek* over de baldadige jeugd, in wier ruw optreden maar al te dikwijls de wrange vruchten worden aanschouwd van het zedelijk laag standpunt waarop zij staan die, welverre van kinderen te kunnen leiden, zelven nog geleid moeten worden.

En dan het *misdadige* kind.

Hoe groot is zijn lijden, hoe deerniswaardig diens toestand. Is het waar dat, o.a. in Nederland, de criminaliteit der jeugd toeneemt?

Ontfermt u hunner, die in hun wandelen zoo dikwerf boeten voor anderer zonden aan hen bedreven.

'De zonden der vaderen, aan de kinderen bezocht tot in het derde en vierde geslacht.'

'De vaderen aten zure druiven en de tanden der kinderen zijn stroef geworden.'

Over die *tweede* wet, bedoelend; bescherming der jeugd tegen zich zelve, een enkel woord.

De nieuwe wet begrijpt, dat ook een *misdadig* kind als een *kind* behandeld moet worden.

In de eerste plaats kan vermeld worden dat de 'berechting' van kinderen niet meer *in het openbaar* zal gebeuren, waardoor het proces minder vormelijk, hartelijker, meer kinderlijk kan geschieden.

Voorts zullen, volgens deze wet, personen tot hun 18e jaar tot de jeugdigen gerekend worden.

Als een kind of jeugdig persoon zich aan misdrijf heeft schuldig gemaakt, dan kan het gebeuren dat het kind in het geheel niet wordt gestraft, in de hoop dat het '*voor den rechter te zijn geweest*' voor hem en zijn ouders allen heilzaam gevolg zal hebben.

De tweede straf is een *berisping*, een ernstige toespraak van den rechter, waarbij een tijd wordt bepaald binnen welken de kwaaddoener, als hij zich niet betert, nog naar een *tuchtschool* kan worden gezonden.

Ook kan de straf een *géldboete* wezen, niet te hoog, opdat de schuldige zelf haar betale door - als hij iets verdient - het geld af te houden van zijn loon.

Eindelijk opzending naar een *Rijksopvoedingsgesticht*, waar niet straf allereerst maar opvoeding op den voorgrond treedt.

Aan het doel der '*Kinderwetten*' worden dienstbaar gemaakt de '*tuchtscholen*', voor jeugdige misdadigers, in welke scholen ook

kinderen kunnen worden opgenomen, op verzoek van ouders of voogden. Deze scholen zijn dus allereerst strafinstellingen voor jeugdigen die verbeterd kunnen worden, maar al te ver heen zijn, om in huis tot flinke menschen te worden opgevoed. De vader der '*Kinderwetten*' - de oud-minister van justitie mr. Cort van der Linden - omschreef die scholen aldus: 'De tuchtschool is niet een opvoedingsgesticht en evenmin een gevangenis, maar een strafplaats voor jeugdige gelegenheidsmisdadigers die, omdat ze kinderen zijn, geplaatst worden onder voortdurende leiding en aanhoudend toezicht; want evenzeer als voor het kind voedsel en kleeding een onmisbare behoefte is, zoo is het ook een levensbehoefte, dat het wordt gesteund en geleid. Hier is een vrijheidsstraf, die wordt ondergaan onder voortdurende leiding.

Aldus wordt het kind hoe langer hoe meer een voorwerp van onafgebroken zorg.

Wat al vereenigingen die zich zijn lot aantrekken!

Wat al inrichtingen en stichtingen die hare deuren openen voor kinderen die steun, leiding, toezicht behoeven!

Ach, hoevelen gingen ten gronde door der ouderen schuld!

Wat al uitspattingen der jeugd waren de gevolgen van een zeer treurige of liever geen opvoeding die dezen naam dragen mag.

Is dan alles wat ondergaat in de wereld der kinderen de schuld der opvoeders? Driewerf neen! Want wij denken aan ouders wier leuze was: de behartiging van der hunnen wezenlijk geluk, aan welke zij trouw zijn gebleven.

Hoevelen gingen een heillozen weg op ondanks de liefde van hen, die hun taak hebben opgevat en voortgezet met groot besef van verantwoordelijkheid en wier verijdeld pogen hen allerminst tot verwijt kan strekken.

Maar zoolang er zijn die wonen in krotten zonder licht en lucht, in stegen en sloppen: zoolang vele ouders genoodzaakt zijn hun kroost zoo gauw mogelijk wat te doen verdienen, omdat de *broodvraag* de alles beheerschende moet zijn, zoolang kan er voor velen geen sprake wezen van eigen geestelijke en zedelijke ontwikkeling en bij gemis hiervan allerminst van gids zijn voor anderen.

Deernis met die kinderen, maar niet minder met hen die de hunne toch ook liefhebben, maar voor hen niet kunnen zijn wat zij gaarne zouden wezen.

Doch, wij denken ook aan *huwelijken*, welke het toppunt zijn van onberadenheid en lichtzinnigheid, aan *huiskamers* waar zij die het middenpunt er van moest wezen, haar plichten verwaarloost, aan hen voor wie de *herberg* het tehuis is; aan ouders die niet vragen wat hun kinderen hooren, aanschouwen, lezen, noch met wie zij dagelijks verkeeren en wij begrijpen ach zoovele droeve toestanden; wij kunnen het dan verklaren dat er een kroost opgroeit, dat ten ondergang is opgeschreven, als niet anderen te hulp komen om te redden wat dreigt zedelijk te sterven.

Immer meer gaan de oogen open. De handen worden ineengeslagen. Geen inspanning, geen arbeid wordt te veel geacht om te behouden wat op weg is onder te gaan.

Heerlijk pogen! Mogen altoos meerderen samenwerken om - ieder in zijn omgeving - een kind te ontrukken aan verderfelijken invloed, hem brengend onder beteren.

Dat ook weldra de '*Kinderwetten*' zegen wrochten!

Ds: J.F. TERNOOIJ APÈL.

Sonnet.

Als droeve regen, waar we dachten
Met zonneweelde ons te verrijken
Is Leed, dat op ons neer komt strijken,
Toen naar gelukkig-zijn we smachtten.

Leed is als maanlicht, dat de nachten
Nog droeviger dan droef doet lijken;
Zal straks van eenig nut ons blijken
Het licht dat donk're nachten brachten?

Leed is wel een dier wondre machten,
Die ons gelouterd, 't kwaad doen wijken
Om betere tijden af te wachten.

Het maakt ons ziend' en voor bezwijken
Behoedt de Hoop, die kan verzachten
Wat 't menschenhart tè wreed zou lijken.

IDA BRONS.

Amsterdam.

Boekbeschouwing.

AUGUSTA DE WIT, **De Godin die wacht.** (Amsterdam, P.N. van Kampen en Zn.).
AUGUSTA DE WIT, **Orpheus in de Dessa**, (Amsterdam, P.N. van Kampen en Zn.).

Ze liggen naast elkaar vóór me: de dikke tweedeelige roman der begaafde vrouw, die zich met haar bundel: *Verborgen Bronnen*

terstond eene eerste plaats veroverde op letterkundig gebied, en het kleine wijd-gedrukte luxe-deeltje, waarin de heer van Kampen afzonderlijk uitgeeft hare reeds vroeger in *De Gids* verschenen novelle, dat fijngevoelige dingetje: *Orpheus in de Dessa.*

En nu moet ik eerlijk bekennen, dat ik den heelen roman: *De Godin die wacht*, hoe knap-geschreven ook, cadeau geef voor dat juweeltje: *Orpheus in de Dessa.* Ik ken tot hiertoe van deze auteur niets dat ik zoo hoog stel en zoo liefheb, als deze novelle; omdat zij hierin meer dan in eenig ander werk gelegd heeft naast kunst en mooien stijl, diepte en innigheid van gevoel. Uit die vereeniging is geboren in *Orpheus in de Dessa* een zoo mooi stukje literatuur, als wij er maar heel weinig bezitten, allerminst op het gebied-Indië.

Want, behoudens alle respect voor het talent van Augusta de Wit, zij het gezegd: gemeenlijk mist haar werk *gevoel.* Het is knapgedaan en met zorg en liefde voor haar onderwerp behandeld. Maar er is iets levenloos in al wat zij schrijft, iets dat je koud aandoet en koud laat. - *Verborgen Bronnen* kenmerkte zich door een mooien, geacheveerden stijl, maar, evenals een orchidee je wel bewondering afdwingt, maar niets in je opwekt van dat teergevoelige heimwee, dat een roos of een veldviooltje in je wakker roept, evenzoo kan de volmaakte vorm van *Verborgen Bronnen* geen oogenblik die liefde ervoor in je wekken, die een *gevoelsboek*, al is het ook veel minder goed geschreven, in je binnenste doet ontstaan!

En dit geldt zeer zeker óók voor Augusta de Wit's eersten roman: *De Godin die wacht.* - Want, met hoeveel zorg en kennis van Indië ook in elkaar gezet, heel dit verhaal maakt den indruk van met een dor, beredeneerd verstand te zijn bewerkt, zonder dat er de levenswekkende adem van uitgaat van een door gevoel of geestdrift bezielden geest... Het sterkst treft dit wel in de figuur van Ada de Grave, die geteekend is recht op het doel der schrijfster afgaande, maar zonder éénige vrouwelijke zwakheid of natuurlijkheid, heelemaal zooals de verstandige, koele schrijfster haar nóodig had in haar verhaal, maar heelemaal *niet* zooals een pas uit Europa aangekomen, hartstochtelijk liefhebbend jongmeisje zou doen en handelen in de werkelijkheid. - Al vóor dat wij haar, in het tweede deel, aldus zien in Indië zelf, doet zij trouwens even onwerkelijk in Leiden, bij het afscheid van haar aanstaande. Dat gedoe over het rechtskundig werk van haar gestorven vader, dat geredeneer over haar copie, die ze zal nazenden aan haar verloofde, al dat zakelijke en verstandige past zoo precies in het kader van een boek als *De Godin die wacht.* Maar het is met dat al onzuiver gevoeld, dat deze twee-en-twintigjarige in het uur van afscheid over niets anders denkt en redeneert, dan over een rechtswerk van haar gestorven vader.

En het is nog veel onzuiverder-gevoeld dat zij, terstond bij haar aankomst in het haar geheel-vreemde Indië, zich wijdt aan maatschappelijk werk onder de dessa-bewoners, en dat zij dadelijk méédredeneert over en verstand heeft van de geschiedenis der exhuishoudster: Naïla, en, N.B. terstond voorstelt 'het schaapje zonder vader' bij zich in huis te nemen, omdat deze vader zijn kind verloochent! Al deze dingen zijn *niet* overeenkomstig de natuur van een twee-en-twintig jarig, met Indië volslagen-onbekend, zéér liefhebbend jongmeisje, kers-versch uit Europa aangekomen! De verstandelijk beredeneerde schrijfster Augusta de Wit maakt m.i. van deze Ada een ideaal-vrouw zooals *zij*, Augusta de Wit, de toekomstige Europeesche vrouw die naar Indië huwt zou *wenschen.* Zij, Augusta de Wit, maakt Ada tot het voertuig harer theorieën en opvattingen. Zij laat Ada redeneeren en

handelen zooals zij *zelve* het doen zou! Maar daardoor past Ada absoluut niet in het verhaal, qua roman! Zij is niet levend, niet echt; zij is niet gevoelig, niet zwak, niet natuurlijk; zij is niets anders dan een schepping van het *verstand* der schrijfster, die blijkbaar verlangt dat de vrouw voor haar man iets anders en méér zij in de toekomst, dan zij tot hiertoe pléégt te zijn, (En in die opvatting-zelve geef *ik* haar gróót gelijk!)

Maar er is, behalve Ada, nog iets anders dat mij hindert in *De godin die wacht.* Er is iets gezochts in die samenstelling van het verhaal, dat eigenlijk, wèl beschouwd, niet heel veel beteekent; dat den indruk maakt van te zijn gerekt en bij-elkaar gezocht met de bedoeling ons Indië te leeren kennen. Want de schrijfster sleept er zoowat van alles bij: het gaan van den president met den pas-aangekomen van Heemsbergen naar de vendutie, de suikerfabriek, de oogstfeesten, de terechtzitting, Batavia; 't geeft je alles bij elkaar zoo den vermoeienden indruk, alsof de schrijfster vindt dat wij eigenlijk niet genoeg van Indië weten, zoodat zij van de

gelegenheid gebruik moet maken om ons nu eens heel nauwkeurig op de hoogte te brengen, én van audiënties én van hôtelleven, én van terechtzittingen, én van oogstfeesten, én van Inlandsche gebruiken, enz. enz.

Nu heeft zij zonder twijfel gelijk in hare overtuiging, dat heel veel van juist *déze* bijzonderheden gemist worden in het gewone afgezaagde soort Indische romans; en ik geloof dat juist *zij* een zeer goede en betrouwbare en Indië liefhebbende gids is waar het dit alles geldt. Maar, men kan de dingen zóó talentvol inlasschen dat ze er als het ware bijbehooren, en de lezer ze niet missen *kan*; en men kan het ook gezocht en vervelend en langdradig-doen.

Aan het laatste nu maakt Augusta de Wit zich schuldig. - Van het eerste ken ik geen beter, afdoender, en meer-algemeen-bekend voorbeeld, dan de roman van Zola; (zelfs zijn latere werken, hoeveel minder ook dan Les Rougon Macquart, maken hierop geen uitzondering; ik denk b.v. aan *Travail*). - En ook in ons eigen land hebben wij een voorbeeld dat ik tegenover Augusta de Wit durf noemen. Ik denk namelijk aan *De stille kracht* van Couperus.

Hoe had de auteur in weinige maanden zijn blik gescherpt, zijn kennis van sommige Indische toestanden verrijkt, blijkens dit ook in Indië zoo gewaardeerde werk, en hoe ongezocht, vloeiend van stijl en gemakkelijk, voerde hij U binnen in die Uzelf onbekende toestanden en gewoonten, bracht er U van op de hoogte, deed U mêebeleven, mêebegrijpen; deed U zien! En gij voeldet het al dien tijd, dat het zoo *moest* om zijn roman; dat hij die tooneelen niet kon *missen* voor zijn verhaal! Hij schreef niet om U meteen dien regent en die fabriek en dien resident te leeren kennen, maar, *omdat* hij zóó schreef, maaktet gij metéén kennis met heel die interessante Indische wereld! - Bij Augusta de Wit nu is het juist omgekeerd. Bij háár hebt gij het vervelende gevoel, dat èn van Heemsbergen, èn de president van Oldenzeel, èn mevrouw Meerhuys, èn Naila, èn mevrouw De Bakker, èn de Fransche schilder, allemaal zoovele poppetjes zijn, die ze ten tooneele voert *omdat* ze eigenlijk wil vertellen hoe het toegaat op een vendutie, en hoe onrechtvaardig en onvolkomen een Indische rechtspleging is, en hoe eigenaardige gewoonten er heerschen bij inlanders en Chineezen, en hoe weinig de 'average'- Europeaan eigenlijk voelt voor 't *mooie* van Indië etc, etc.

Op dat laatste punt is zij wèlsprekend. En nooit stel ik haar hooger dan waar het geldt haar natuurbeschrijvingen! Als zij een zonsopgang in Indië schildert, als zij vertelt van de rietvelden, en de heuvelen, en de bosschen, dan is zij een dichteres in proza; dan uit zich haar liefde tot Indië in een behoefte uit te zeggen hoe héérlijk de natuur dáár is, hoe ongekend en onbegrepen goddelijk-mooi...

Ik vind *De Godin die wacht* knap-geschreven, en sober van stijl. Maar, als roman, vind ik het een te weinig gevend, een te onbeteekenend boek. Als wij, op de eerste bladzijden, het afscheid bijwonen van Ada en van Heemsbergen, belóóft de schrijfster ons daarin méér dan zij geeft. Wij hebben reden te denken dat van Heemsbergen tot iets, wat dan ook, bestemd is! Maar in waarheid *doet* hij niets en *wordt* hij niets, heeft zijn heele wezen geen ander doel, dan om ons te vertellen van een vendutie en een suikerfabriekfeest en een eenzaam plaatsje in het binnenland, en een rechts-zitting; al welke bijzonderheden aan elkaar gelijmd zijn zonder dat zij eigenlijk in rechtstreeksch verband met elkaar staan! Want èn de oogstfeesten op Kalimas èn de vendutie èn de rechtzitting kunnen zonder bezwaar gemist worden. Maar, *als* die ontbraken, dan zou ook het boek weer alle waarde missen, en dáárom zijn zij het

eigenlijk die het redden, en is de karakterstudie van den tamelijk banalen van Heemsbergen maar bijzaak!...

Het is niet aan mij te beoordeelen in hoeverre Augusta de Wit zich laat meesleepen door idealisme, wanneer zij de maatschappelijk-werk-doende mevrouw Meerhuijs en de dessa-bewoners zoo mooi schildert! Mij treft het, dat Augusta de Wit hier een voorstelling geeft, die geheel afwijkt van hetgeen de mééste menschen, die Indië kennen, op dit en aanverwant gebied gelooven en beweren. - Het is naar mijn meening reeds zóó moeilijk 'het volk' te benaderen, waar wij in Europa van éénzelfde ras zijn; men voelt zoo onophoudelijk dat er een wantrouwen en een elkaar niet begrijpen bestaat, 't welk niet is weg te nemen, dat ik mij moeilijk kan voorstellen hoe dit alles zooveel gemakkelijker oplossing vinden zou in Indië, waar de Europeaan de natuurlijke vijand blijft van den inboorling, en waar hij stuit op allerlei Oostersche en Indische geheimzinnigheid en wantrouwigheid. - Maar, hoe dit zij, in géén geval geloof ik

dat een pas uit Europa aangekomen meisje als Ada de Grave in staat zal zijn met vrucht te werken onder de dessa-bewoners; in géén geval geloof ik dat zij voelen kan en zal, zooals Augusta de Wit het haar laat doen, van den begin af.

En, twee dingen schijnen mij in *elk* geval phrasen toe. Het is, wanneer Ada zegt dat haar vader met zijn werk over rechtspleging wou helpen 'afdoen de schuld die wij reeds sinds driehonderd jaar hebben aan Indië'; en wanneer zij beweert dat Naïla wel niet op den slechten weg zou zijn geraakt, als men haar op die terechtzitting maar niet haar man had afgenomen door de strenge veroordeeling voor een klein misdrijf. - Want, wat professor de Grave en zijn werk over Indië betreft, noem ik het een phrase te beweren, dat menschen, die in Leiden op hun prettige studeerkamer zitten te pennen, dáármee helpen 'een schuld afdoen aan Indië'. En, wat Naïla aangaat, het huwelijk tusschen Inlanders en Javanen gaat zoo héél anders toe dan bij ons, dat het, in den mond van een Europeesch meisje, een phrase wordt wanneer *zij* sentimenteel beweert, dat de scheiding van haar man door een veroordeeling eigenlijk *de* eenige aanleiding zal zijn geweest tot de afdwalingen der mooie Naïla!...

Het is m.i. omdat Augusta de Wit te kort schiet waar het geldt te doen méébeleven haar roman, dat zij zich misschien te beter eigent tot een kleine novelle, als *Orpheus in de Dessa!* Want dáár heeft zij gelegenheid haar talent in zijn volle kracht te laten gaan; omdat het onderwerp dáár past aan haar gave van natuur-schilderen! Het onderwerp van *Orpheus in de Dessa* is saamgeweven met Indië; het is een stukje Indië. Ze heeft het gezien, beleefd, in zich opgenomen! Ze kent den inlander, ze heeft hem lief.

En daarom behoeft zij nu niet zich te wringen tot een bedacht verhaal, van een jongmensch op een vendutie, om dáárdoor ons te laten meevoelen voor het eigenaardige van zoo'n verkoop, ze behoeft nu niet te zoeken naar zóó'n lijst! Ze heeft hem nu van zelf! Die jonge man, die luistert, is vanzelf een aanleiding om ons te beschrijven heel die tooverachtige natuur, die hem omringt, al de wonderbare gevoelens die zij opwekt!... En al het machtige talent, dat daar sluimert in dien eenvoudigen Oosterling met zijn fluit..... 'Als het gemurmel van een beek die voort wil over de steenen, en soms, met een iets sterkere golf, stroomt zij er overheen en soms weer neergezegen, vloeit zij erlangs, er komt geen bruisen, komt geen stokken, er komt geen eind aan het kabbelend geklok: zoo vloeide het fluitedeuntje voort, in effen bestendigheid, onwillekeurig, onaandoenlijk; zichzelven-onbewust,... een natuurgeluid kabbelend over menschelijke lippen waar de slag in beeft van het purperen hart.....'

'Het water vloeide met een bijna onmerkbare beweging, zoo rustig dat aan de weerspiegeling der boomen geen twijgje trilde; scherp en doorschijnend als een gietsel van bleekgroen glas lag zij onder de blanke oppervlakte. Alleen tusschen het oeverriet maakte de strooming voortspoelende kringetjes en rekkende kronkelingen, die op zilveren slangetjes geleken, voortzwemmende van halm tot halm. De suikerriet-velden aan de overzij stonden roerloos, een flikkering van wit beglansde wimpelbladers, waar het bloemenpluimsel dun en donker als een stippelige nevel overhing.- - -'

In zulke bladzijden - en zoo zijn er véle èn in *De Godin die wacht,* en in *Orpheus in de Dessa*, - is Augusta de Wit een bewondering-afdwingend talent! - En in het slot van *Orpheus in de Dessa* is zij bovendien een schrijfster, die met diep- en innig-gevoel weet te schilderen een aandoenlijk einde van een armzalig, vergeten

leventje van een ‘onbeduidenden Inlander’! Komt het omdat zij den inlander zoo blijkbaar *liefheeft*, dat zij dit kan? Ik weet het niet. Zeker is het dat haar liefde tot Indië en den Inlander éérlijk dóórstraalt, en merkbaar en voelbaar is, in ieder bladzijde van haar werken. Zeker is het óók, dat wij géén schrijfster bezitten die Indië zóó kent, en beschikt over zulk een vaardige pen om het te schilderen in al zijn wonderbare schoonheid en veelzijdige aantrekkelijkheid!

Van de romans van ‘Maurits’, in vroeger jaren zoowat het méést-bekende ten onzent op het gebied Indische romans, tot boeken als *De stille kracht*, en *De Godin die wacht*, het is zeker een vooruitgang, waardoor onze voorstellingen van een Indië, zooals het óók is en óók kan zijn, zeker niet weinig zullen worden verruimd en verbreed!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I. Aan den WelEerw. Heer Zillinger Molenaar *ber. Pred. bij de Ned. Herv. Gem. te IJzendijke.*
De zaak Bähler.

Om te beginnen merk ik even op, dat de toon van uw schrijven mij toeschijnt niet te zijn in overeenstemming met uw ambt.

Doch dit daargelaten, zooiets is tegenwoordig niet vreemd.

Verder geeft uw stukje mij den indruk van een zeer hoog zelfgevoel, waarbij een weinig bescheidenheid wel paste. -

Al dadelijk schiet u los: Waarop grondt Studiosus zijn uitspraak in de tweede alinea van zijn geschrijf?

Zie, ligt er niet iets beleedigends in die vraag?

't Eenige, dat er valt op te maken uit uw heftigheid is m.i. dit: De juistheid van mijn opmerkingen heeft u getroffen.

Gelukkig is uw onderstelling onjuist, al was het mij enkel te doen mij gedrukt te zien; in zoo'n geval zou het immers nog meer voldoening geven met mijn naam voluit te hebben onderteekend.

Met opzet deed ik dit niet, wijl 't mij minder om me-zelf dan wel om de zaak te doen was.

Ik wil dan ook, zoo gewenscht, met alle genoegen mijn naam noemen.

Aangezien eene diepzinnige beschouwing in de Holl. Lelie minder op haar plaats is, zal ik zoo eenvoudig en duidelijk mogelijk uw verdere bedenkingen even beantwoorden.

U vindt het verward de Ned. Herv. Kerk te noemen de Chr. Kerk.

Ik vraag u terstond: wat is ze dan: eene Boeddhistische, eene Mohammedaansche of eigen gemaakte Kerk?

Zoo men hierin n.l. in de betiteling Chr. Kerk voor de Herv. Kerk aanstoot vindt, dan heeft men toch minstens geen zuiver begrip van historie.

Al is de Ned. Herv. Kerk slechts een zijtak van de Kath. Kerk, ze maken beiden deel uit van de Christelijke Kerk.

En verder de bindende belijdenis; deze zal in de eerste plaats zijn: de Heilige Schrift, benevens o.a. de Heidelbergsche Catechismus.

Bindend in *de strengste mate* is het geloof in de Godheid van Jezus Christus.

Al wie anders belijdt is volgens Johannes Antichrist.

Jammer, dat in verloop van tijd de Synode heeft toegelaten, dat ook moderne Predikanten in de Christelijke Ned. Herv. Kerk mochten optreden.

Dat deze Predikanten niet hebben ingezien hoe ze door de loochening van Christus' Godheid juist zich geheel stelden buiten het essentieele van het Christendom en haar belijdenis, is totnogtoe een onverklaarbaar zielkundig raadsel.

Zoo ook, dat de Synodus Contracta (die haar rapport heeft openbaar gemaakt!) kan toelaten de prediking van het Boeddhisme in eene Christelijke Kerk is het ingewikkeldste zielkundig raadsel, dat zich in lange heeft vertoont.

Ds. Bähler verkondigt openlijk in de Christelijke Ned. Herv. Kerk de Boeddhistische leer der Wedergeboorte enz.

Men moet maar durven.

En waarom heeft nu de Synodus Contracta den heer Bähler gehandhaafd ofschoon hij Boeddhist is (lees slechts de verschillende Verslagen en Correspondenties b.v. in de Holl. Revue van October), ze handhaaft dr. Bähler, omdat er anders veel te druk werk kwam voorloopig met het afzetten van moderne dominees, die kortweg in de Christelijke Kerk niet thuis hooren. Nu moge u deze mijne bewering noemen verward, onbekookt of wat niet al; deze beleedigingen raken mij niet.

Ofschoon u mij aanziet voor Studens a non Studendo, heb ik wellicht met deze zijde van het vraagstuk der Belijdenis minstens zooveel ernst gemaakt als u, al geniet u dan ook de eer beroepen te zijn bij de Gemeente.

De vijfde alinea van mijn stuk munt weer uit volgens u door duisternis. Ik zou haast willen vragen: Hebt u verleerd te lezen door al uw geleerde studies?

Is het dan niet waar, dat velen in onzen tijd zich niet bekommeren om de aloude Belijdenis der Ned. Herv. Kerk, waarvoor velen in onzen strijd met Spanje (en de vrouwen vooraan) hun leven hebben geofferd?

Ze bekommeren er zich niet om, doch wil de Gemeente mannen als Bähler en de modernen weren, dan steekt men het hoofd omhoog, men heeft weer op eens hart voor de Herv. Kerk.

(Spreek ik in dezen soms duister of in raadselen.)

Neen, dan moet het immers volgens die heeren liever worden gesmoord. Dat is *tactiek.*

En of nu zich de Synode beleedigd gevoelt door mijn schrijven, is me vrijwel om 't even. Ik weet zeer goed, dat ook vele leden der Synode hebben geprotesteerd en dat nu nog steeds Kerkeraden protesten opzenden over het besluit der Synode, een besluit, waarin Bähler zelfs geen terechtwijzing ontvangt.

Intusschen wensch ik u als aanstaand Dienaar der Gemeente een weinig meer bescheidenheid en beleefdheid toe.

Uw dr.

STUDIOSUS.

P.S. Een kenmerk van gebrek aan argumenten tracht men meestal te verbloemen door heftigheid en hooghartige uitspraken. Dien indruk kreeg ik van uw schrijven.

Ik weet wel, de predikanten behoeven zich slechts te verbinden aan de Chr. Ned. Herv. Kerk, *voor zoo verre* (quatenus) ze de belijdenis beamen.

Over deze questie is veel strijd gevoerd, en ik zal ze slechts terloops noemen. In de Brieven van Paulus echter wordt ten sterkste aangedrongen op handhaving der leer. En de zaak Bähler heeft weer aangetoond, hoe men juist

hierin weer tekortschoot door de prediking van het Boeddhisme toe te laten in eene Christelijke Kerk.

Mij dunkt een kind ziet het ongerijmde in.

II. Naar aanleiding van 'De Geest des tijds' door Pim.

(*Zie Holl. Lelie van 12 April j.l. en volgende N^rs.*)

Pim ontving naar aanleiding harer artikelen den onderstaanden, zeer lezenswaardigen brief van een fabriekantsvrouw. Dat zij hem niet eerder plaatste komt omdat zij eerst toestemmend antwoord daartoe wilde afwachten. Gelijk uit den datum van den tweeden brief blijkt, liet die toestemming eenigen tijd op zich wachten.

Brief I.

28 Mei 1905.

Lieve Mejuffrouw.

Gisteren las ik het slot van 'de Geest des Tijd?' in de H.L. Zoodra ik het eerste stukje ervan gelezen had, wist ik natuurlijk wie de schrijfster was, en had ik grooten lust U te schrijven; maar ik vond beter om te wachten tot ik *alles* gelezen had. Toen ik indertijd Uw brief kreeg, was ik er erg door getroffen; maar ik voelde dat ik tijd noodig had om alles te verwerken, voordat ik U duidelijk kon schrijven hoe ik er over dacht. En ik *heb* er veel over gedacht, maar ik vond geen uitweg; en zoo is van het uitstellen om aan U te schrijven eindelijk afstel gekomen.

Ik kan me zoo begrijpen dat bij Uw bezoek aan die fabriekanten alles zoo van zelf gegaan is; ook Uw uitroep nadat U hoorde dat die meisjes met 22 jaar al op zijn; en toch is waarschijnlijk Uw uitroep: 'dan wil ik er niets mee te maken hebben' de oorzaak geweest van alle verderen misverstand. Als U *dat* niet gezegd had, maar U had verder gevraagd om inlichtingen, wat had U dan in verband met de oudste dochter misschien nog wel kunnen doen. Want de lust om verbetering in den toestand der meisjes te brengen was toch zeker groot bij die dochter. Maar om voldoende verandering in zulke toestanden te brengen, zijn zeker jaren en jaren noodig, want alles grijpt zoo in elkaar.

U weet zeker ook wel hoe goedkoop linnen en katoenen stoffen uit Duitschland ingevoerd worden; goedkooper dan we ze van inlandsche fabrieken kunnen krijgen. Gaat nu een fabriekant zijn werkloonen verhoogen, dan zal hij den prijs van zijn goederen toch ook moeten opslaan; en dan kan hij immers nog minder concurreeren tegen het buitenland? Daarom kan m.i. zelfs de regeering zoo weinig voor de meisjes doen; door de concurrentie zwaarder te maken zou zij de industrie uit het land drijven. Nog maar heel kort geleden kwam mij weer onder het oog hoe goedkoop in Duitschland gewerkt wordt. Er werd hier een doos met modellen van bustehouders of borstdragers uit Hochdorf bezorgd, die voor de keuringscommissie der 5 V^s bestemd bleek te zijn, zooals later opgehelderd werd. De modellen waren mooi bedacht en *keurig* afgewerkt, en toch *veel* goedkooper dan zelfs veel eenvoudiger modellen in Voorpost of Wekker kosten. Wat moet er dan in Duitschland niet weinig

werkloon betaald worden? En zoolang in *dat* land de loonen niet stijgen, zal het in ons land ook niet kunnen gebeuren.

Als het werken *per stuk* maar afgeschaft kon worden, want dat maakt de menschen juist zoo gejaagd en zenuwachtig. Het is ook ongelooflijk voor hoe weinig de menschen soms werken als de nood hen dringt. Ik ken hier een vrouw die, een paar jaar geleden, rokken naaide voor een goedkoopen winkel: zij kreeg 2½ cent naailoon per stuk! en een volgend jaar moest zij zelfs die kleine verdienste missen, omdat de winkelier goedkooper kon laten werken! Het was toch zoo te wenschen dat de geest van het groote publiek veranderde in *dit* opzicht: dat alle koopers er op uit waren om *degelijke* hoewel *dure* waar te koopen, in plaats van zich te beroemen op het koopen van iets dat *schijnbaar mooi* is, en *maar zoo weinig* gekost heeft? Want dat is feitelijk de oorzaak van alle lage loonen, dat de menschen altijd maar goedkooper willen koopen.

Mijns inziens zijn dus *niet* de fabrikanten, maar is het groote publiek de schuld van het onnatuurlijke, beklagenswaardige leven van die fabrieksmeisjes. Een held zal het zijn die dezen geest van het groote publiek, en daarmee het lot van de fabrieksmeisjes, verbetert.

Dáárom ben ik blij dat U alles eens verteld heeft in de Holl: Lelie, die in zoovele gezinnen komt. Hoe meer er over zulke toestanden geschreven wordt, hoe meer men er over zal gaan denken, en hoe eerder er iemand zal gevonden worden die een goede oplossing zal weten te geven.

- En nu nog eens over heel iets anders. Eenige jaren geleden heb ik mij uw boekje, over het handwerkonderwijs op de lagere school, aangeschaft; en daarna heb ik het eenige keeren uitgeleend, met het gevolg dat ik het kwijt geraakt ben. Maar onlangs sprak ik er over met eene onderwijzeres die ook handwerkles geeft: zij kende het werkje niet. Ik heb het daarop weer besteld, en het haar ter lezing gezonden, waarop zij mij een briefje schreef dat het boekje haar goed toeleek, en dat zij aan haar chef zou vragen om het voor de school te bestellen.

De nethemden bevallen op het Weeshuis heel goed. De kinderen-zelf vinden ze zoo prettig, dat de jongens oud-weezen ze nog weer door de meisjes laten breiden.

Met hartelijke groeten

C.H. DE L.

Brief II.

Sept. 1905.

Lieve mej.

Nu *wil* ik U even antwoorden, omdat ik vind dat ik uw vraag om mijn brief op te sturen niet langer op antwoord kan laten wachten; hoewel ik graag voor de beantwoording van uwe andere vragen en opmerkingen een rustiger oogenblik had afgewacht; want nu heb ik druk werk met het knippen en pasklaarmaken van de winterkleeren voor N. en K. (Wat heb ik telkens met belangstelling in de Holl:

Lelie gelezen wat de verschillende dames schreven over de wenschelijkheid om een meisje te laten studeeren of niet, en de kans om een goede huisvrouw te worden als ze haar jeugd aan studie gewijd had. Ik heb dan soms zoo'n zin om *mijn* ondervinding eens op te schrijven: maar dat blijft er dan weer bij.)

Nu, ik moet het aan U overlaten of U mijn brief wel geschikt vindt om aan eene redactrice op te sturen. Natuurlijk herinner ik mij wel wat ik U in hoofdzaak schreef, en dat zou U, wat mij betreft, wel kunnen laten lezen; beslist *U* nu maar of U den heelen brief kunt opsturen of niet.

De redactrice schreef eenmaal in de 'correspondentie' 'Wat is U een idealiste', en dat vond ik nu ook weer toen ik Uw laatsten brief las. U *meent* het zoo goed, en *velen met U*, maar U weet niet hoeveel praktische bezwaren er verbonden zijn aan het aanbrengen van verbeteringen. U schrijft zoo: 'dat werk *per stuk*, dat in de *allereerste* plaats afgeschaft nietwaar?'

Heeft U wel eens werkplaatsen *gezien* waar niet per stuk gewerkt wordt? En is het U nooit opgevallen hoe indolent het werkvolk daar kan zijn? en suf en onverschillig voor het werk?

Dáár missen ze den prikkel van het *per stuk* werken, en wáár per stuk gewerkt wordt daar missen ze de kalmte en het rustige gevoel dat zij hebben die voor vast werken.

Deze beide toestanden zijn uitersten: er is geen *regel* te geven hoe het moet zijn. Voor ieder fabrikant komt het op aan om den juisten middenweg te zoeken; maar 't is moeilijk, want ik verzeker U dat voor velen de concurrentie *zwaar* is; en dat zij die hart hebben voor hun volk en het hun goed willen geven, in den handel niet opgewasschen zijn tegen degenen die het volk op een afstand houden en in de eerste plaats zorgen dat hun fabriek goede rente opbrengt. U begrijpt wel dat die twee soorten van fabrikanten niet tot elkander te brengen zijn. Regeeringen kunnen zulke dingen niet *dwingen.*

Vindt U zelf niet dat die groote kooplìeden in Amerika tegenwoordig veel machtiger zijn en veel meer de markt en de toestanden in heel de wereld *dwingen* dan *eenige* regeering? Wij ondervinden dat hier sterk, en daar is niet tegen op te werken.

Met vriendelijke groeten

C.H. DE L.

'Schetsen.'

III. 'Onècht!'

Een land uit 't volk, waarbij men, als dienstbode, zoovele uitstekende hoedanigheden zoekt; geen wonder, *te vergeefs.*

Mevrouw was bezig bij haar in de keuken.

'Ik vind het toch veel aardiger klinken, Mevrouw, dat *U* mij 'Cornelia' noemt in plaats van 'Keetje.'

'Ja, dat "Keetje" is zoo ouderwetsch plat-Hollandsch. En... waarom zouden wij nutteloos een mooien naam leelijk maken. Heet je naar je Moeder?'

'O, neen!.. die heet "Odilia," antwoordde zij eenigszins spottend-minachtend.

Odilia' herhaalde Mevrouw langzaam, met nadruk, zich afvragend welke beteekenis die naam wel zou kunnen hebben. 'Wat 'n pracht van 'n naam! hoe verheven, hoe antiek klinkt dat! Dien heb ik nog nooit gehoord. Het is zeker meer in dèze streek, dat die thuishoort.'

'Ja, ze mag wel zoo'n mooien naam dragen,' zeide Cornelia beteekenisvol, even naar Mevrouw van haar werk opziende.

'Was je Moeder dan zoo mooi?'

'Ja, dat óók, maar ze heeft zich óók zoo mooi gedragen,' geheimzinnig onderuitkijkend, en gedempter sprekend: 'twee onechte kinderen: m'n zuster en ik.'

Mevrouw verbaasd: 'O.. ja?..'

Haast fluisterend en wat naar Mevrouw hellend, ondeugend-spottend-glimlachend: 'Hebt U nog nooit eens iets opgemerkt?'

'Ik weet niet wat je bedoelt.'

'Ik zal 't U zeggen; maar dan moet U er maar niet verder over praten, hoewel veel menschen 't ook wel weten. Hebt U nooit gelijkenis gezien tusschen den klerk op 't kantoor van meneer X. en mij? Hij is mijn halfbroer, zijn vader is ook de mijne.'

'Ja, nu je 't zegt, maar ik heb daar nooit bij stil gestaan; 'k heb wel eens gedacht "op wien lijkt die jongen toch?" Die donkere oogen en de neus hebben veel gelijkenis, maar jij hebt zoo'n frissche kleur en hij ziet zoo akelig bleek; en dan, met dien bril, dat geeft ook zoo'n ander uitzicht. Hoe kwam je Moeder zoo?'

'Ja, Grootje heeft zat verdriet van d'r gehad. Ze woonden buiten het dorp dicht bij elkaar; hij was van 'n welgestelde familie en een knappe, flinke jonge-man, maar 'trouwen' mocht hij niet beneden z'n stand. Trouwens, zij was toch gek met iedereen. M'n zuster heeft weer een anderen vader dan ik, 'n Duitscher, van toen ze in dat land diende, bij schatrijke menschen. Die Mevrouw, de moeder van dien meneer, stuurde haar een heele luiermand en twee honderd gulden. Ja, zóó was ze op 't laatst der dagen bij Grootje thuisgekomen en daar werd ik óók al opgevoed. (Daar 'groeide je groot,' kind, dacht Mevrouw, dat is juister.) En nu zeggen ze, dat ze in Amsterdam

Zondags altijd uitgaat met den koetsier van de Familie. Daarom antwoordde ik van morgen, toen U onder m'n dweilen, lachend zei ‘dat ik met m'n schoone japon toch niet zoo moest kruipen over den stofferigen, natten vloer, want dat ik dan zelf ook voor dweil speelde’: ‘ik ben ook maar van 'n dweil gemaakt.’ (Hare oogen werden vochtig.) ‘Neen, mensch,... 'k heb wat door haar moeten verduren!’

Dan zeiden haar broers tegen Grootmoeder ‘dat ze niet wilden werken voor 't jong van 'n ander, dat bij hen den boel maar opat; en dan sloegen ze me en noemden me “ònecht!” - alsof ik dat helpen kon!’

‘'t Is toch bar!’ viel Mevrouw haar in de rede, medelijdend-bitter.

Doch Cornelia was te zeer vervuld van eigen-geleden-leed om zich van haar verhaal te laten afbrengen en ging gejaagd voort, alsof zij vreesde iets te zullen vergeten:

‘Dan kreeg ik nog al eens mooie kleeren van die Mevrouw uit Amsterdam, die haar kinderen niet meer konden dragen, en dan was 't op school: “Ja, jij kunt licht netjes wezen; je eigen moeder moet dienen omdat ze geen man heeft en nu heb je allemaal gekregen kleeren.” Soms was Grootmoeder ook knorrig omdat ze zooveel zorgen en verdriet had; dan was ze wel eens driftig op me, vooral als ik van den meester strafwerk had. Op 't laatst vertelde ik het niet meer en van school komende, stopte ik m'n lei onder braamstruiken langs den weg, ging 's morgens vroeg van huis en maakte dan, in 't gras zittend, gauw mijn strafwerk af. Af en toe kwam moeder eens over. Ik zeg nu wel “moeder” maar dat zeg ik niet tegen háár, ik zeg altijd maar “Dilia;” zooveel schelen we niet en 't is mooi genoeg voor haar. “Moeder!”..... Verbeeld je!.... Ze was dan altijd even ruw tegen me, zoodat Grootje op een keer zei, dat als ze alléén kwam om me te maltraiteeren, ze dan wel kon wegblijven. - Toen ik ouder werd, moest ik er uit en gaan dienen. Ik kwam bij een oom, om te melken. Ook 'n baantje, 's morgens vroeg op de hondenkar; als 't regende met 'n oude jas van hem aan. Soms was er politie op den weg, dan moest ik nog loopen ook. Dat gebeurde 's middags dikwijls. Als 'n paard heb ik voor de eg geloopen en dagen aaneen, in 't nat aardappelen geraapt. Ook moest ik meehelpen hooien. Een keer werd die vent toch zoo driftig op me, omdat ik niet gauw genoeg opschoot naar z'n zin en toen sloeg hij den steel van de hooivork op me stuk en dien moest hij toen lekker laten maken, daar smulde ik toch nog aan.’

Akelig-zenuwachtig lachte 't meisje toen bij die herinnering. Hare bruine oogen schitterden; hare wangen waren gloeiend-rood. Zij zàt nu slecht-opschietend, aardappelen te schillen. (Bezigheden, die zij even goed zittende kon verrichten, mocht zij nooit staande doen).

‘Toen ik 'n poosje met m'n “jongen” had geloopen’, - begon zij weer - ‘wilde hij niet dat ik er bleef. We mogen elkander gaarne lijden. Hij is altijd even hartelijk voor me. Hij is tòch erg tegen m'n dienen en zou maar liever trouwen, hoewel we geen van beiden veel bezitten; maar hij heeft een slecht kosthuis en als we samen-zijn dan moeten we altijd maar buiten, of op straat loopen of eens in 'n café gaan zitten.’

Zij was ál dralender gaan spreken en nu kwam het hooge woord er uit: ‘Daarom ook, als Mevrouw 't goed vindt, zouden we maar hoe eer hoe liever trouwen, anders krijgt Mevrouw misschien nog meer last dan gemak van me.’

Dikke, bittere tranen rolden over haar pijnlijk vertrokken gelaat en eenige oogenblikken later bracht zij nasnikkend en zuchtend uit: ‘Wat ben ik blij, wat gevoel ik me verlicht dat alles er uit is! Bent U niet boos, Mevrouw?’

‘Ik weet op alles niets anders te zeggen, Cornelia, dan dat ik diep medelijden met je heb.’

Mevrouw deed aan haar wat zij kon.

Aan hare moeder vroeg Cornelia om eenigen bijstand en om toestemming tot haar huwelijk. 't Antwoord was: ‘Hulp kan ik U niet verleenen en toestemming hebt ge van mij niet noodig.’ -

Schoone gevolgen voorwaar van vrije hartstocht-liefde!??....

Het was te wenschen dat zulke verlaten Kinderen door den Staat werden onteigend en opgevoed tot flinke menschen naar lichaam en geest.

April 1905.

NR.

Gebonden.

In 't verlaten schoollokaal, vóór de leege banken, zit ze over haar werk gebogen, zooals iederen tusschen-den-middag en haar pen vliegt over het papier, haar linkerhand schikt

de aanteekeningen, die ze uitwerken moet en wijst bij. Steeds gejaagder vliegt de pen voort. Haar wangen gloeien koortsachtig, haar lippen zijn stijf op elkaar geklemd, haar wenkbrauwen hoog opgetrokken als van eene, die haar gelaat in bedwang moet houden, dat 't geen andere uitdrukking vertoont dan zij wil.

Ze voelt 't aankomen, die gevreesde bui van wanhoop, van radeloos verlangen en radelooze drift. Ze voelt, dat ze zoo aanstonds de teugels zal moeten laten glippen, de teugels, waarmee ze haar sterk, gezond jong leven, hakend en smachtend naar beweging, naar vrijheid, al zoolang heeft gebreideld; ze voelt, dat zoo aanstonds geen scherpe spoor, geen knallende zweep, in de vormen van blijde toekomst, naderende beslissingsdagen, helpen zal. Haar jonge, sterke ziel zal gaan steigeren, de teugels verbreken en zweep noch spoor meer tellen.

Ze werpt de pen weg, dat 't spat over de keurig uitgewerkte aanteekeningen; ze smijt een boek dicht en werpt 't neer op tafel, met een harden slag; dan springt ze op en loopt 't lokaal heen en weer, met haar handen soms gedrukt op haar gloeiende slapen.

Dan blijft ze staan voor de open kacheldeur. 't Gebouw, waarin ze zich bevindt, staat aan 't uiterste einde der groote stad, met een onbelemmerd gezicht over de weiden. De groote kachel krijgt lucht door een getralied rooster.

Door dat zwarte getraliede rooster heeft ze de lente zien aankomen over het land, heeft ze 't gras groen zien worden, de boterbloemen zien gelen, 't vee in de weide gezien, iederen dag weer vermeerderd. Door dat rooster heeft ze ginder op 't wilgenwegje tusschen de landen door haar medewerksters zien gaan, middag op middag. *Zij* hadden reeds bereikt, waarnaar zij streeft, of willen 't niet bereiken, omdat ze van 't Leven niets anders vragen dan eten en drinken en kleeren.

En dan heeft ze hier altijddoor in dezelfde houding gezeten, over haar werk gebogen, en zoo nu en dan heeft ze eens een' blik geworpen naar 't wijde, zonnige verschiet, waarvan haar juist dat stukje was afgemeten achter tralies - en dan heeft ze zich steeds gevleid met de heerlijkheid, die haar wacht, als ze overwonnen zal hebben, en heeft zich steeds voorgehouden, dat 't toch heelemaal haar eigen verkiezing was, en dat ze anders ook maar niets *meer* van 't Leven moest vragen dan eten en drinken en kleeren.

En ze heeft zich telkens, maanden achtereen, kalm beredeneerd, maar nu kàn ze niet langer.

Nu voelt ze 't aankomen, die bui van smachtend verlangen naar vrijheid.

Op haar knieën werpt ze zich neer voor de geopende kacheldeur en staart door het tralierooster over de weilanden heen naar het zonlichte verschiet. Ginds golven de duinen, meer vermoed dan gezien, in den zonnenevel, dáar, dáar hoort ze, en niet hier, gedrukt en geprangd, zonde doende door één oogenblik verpoozing.

En zóó blijft ze liggen, de handen ineengeklemd, de oogen groot, brandend wijd open, met den koortsgloed van 't heete verlangen er in.

Dan hoort ze de stommelende schreden der kinderen op de trap; ze rijst op en is weer kalm en gewoon, schijnbaar. Voor twee uren is de bui afgetrokken.

Dan, om vier uur, wacht ze tot de anderen weg zijn en treedt de schooldeur uit, het wijde verschiet te gemoet. In zelfmarteling staat ze op den dijk, hoog gedragen boven de weilanden, en verbeeldt zich hoe 't nu ginder is, in de duinen, langs het strand - en tranen van onuitsprekelijk verlangen, een verlangen, dat haar jonge ziel

doorsnijdt en doorbeeft, stroomen haar uit de brandende oogen langs de gloeiende wangen.

Dan gaat ze naar huis en sluit zich in haar werkkamer op, maar geen boek kan zij openen. Met 't hoofd op de armen schreit ze, lang en hevig, tot ze geen tranen meer heeft, en afgemat van 't schreien ter ruste gaat.

Den volgenden morgen staat ze op, de oogen nog gezwollen, 't hoofd nog zwaar van 't schreien, maar kalm en vol goeden moed.

Een kalm-blije glimlach speelt om haar lippen, omdat ‘de bui’ weer voorbij is en ze er waarschijnlijk weer voor lang van bevrijd is.

Dan gaat ze naar school, om twaalf uur eet ze weer haastig, zet zich aan de tafel voor de verlaten banken, opent haar schriften en buigt zich weer over haar werk.

Door 't tralierooster ziet ze weer de velden in hunne eerste zomerweelde, en haar medewerksters ziet ze wandelen op 't wilgenwegje.

Gestadig werkt ze door, haar pen vliegt over 't papier en haar linkerhand schikt de aanteekeningen en wijst bij - tot de stommelende schreden der kinderen op de trap gehoord worden.

Dan sluit ze de boeken en staat met kalm, vredig gelaat op, voldaan over haar tusschenden-middag.

De bui is over.

NANNIE VAN WEHL.

In het Beiersche hoogland.

19 Augustus 1905.

Oberammergau zelf maakt een zeer zindelijken indruk; de hoofdtak van nijverheid der bevolking is het houtsnijden, waarin de bewoners het ver hebben gebracht. Sinds eeuwen houden de Oberammergauers zich hiermede bezig; aan het einde der 18e eeuw ging de werkkracht aan het tanen, de ambitie verdween geheel en al in het begin der 19e eeuw door de vele oorlogen, die geheel Europa in opschudding brachten en den handel deden verslappen. Omstreeks 1820 wakkerde de vlam weer op; een rustiger tijd brak aan, die den handels- en werkgeest deed herleven, en op het oogenblik staat de houtsnijkunst der bewoners van Zuid-Beieren hooger, dan die der Zwitsers, die meer machinaal werken, terwijl de Oberammergauers alles met de hand snijden.

De bergtoppen rondom lokken uit tot bergklimmen; de panorama's die men op de bergen geniet zijn onvergetelijk en zoo tusschen de bergen verblijfhoudend, te midden van een eenvoudig, vertrouwend volk, stemt menigeen tot nadenken. Ik kan mij zoo best begrijpen, dat de ongelukkige koning Lodewijk van Beieren met zijn zwaarmoedig temperament gaarne te midden van zijn bergvolk leefde. Aandoenlijk is het de vereering gade te slaan, waarmede de bergbewoners over *hun* koning spreken. Zij kunnen het niet gelooven, dat hij gestorven is en denken, dat hij op één van zijn jachthuizen op de bergen verblijf houdt.

Zooals U wel bekend is, ligt het slot Linderhof, waar de koning het liefste was, op twee uur gaans van Oberammergau. Vooral gedurende de laatste jaren van zijn leven, toen hij van den nacht den dag maakte, kwam hij menigmaal 's avonds in Oberammergau, en reed dan met zijn bergwagentje de bergen op naar zijn kleine jachtslot, dat op een der toppen van het gebergte ligt, of over de bergen naar Linderhof. Was het midden in den winter, en alles met sneeuw en ijs bedekt, dan veegden de trouwe Ammergauers den weg schoon, opdat hun koning met zijn electrisch verlichte slede zijn lievelingsweg kon volgen.

Nadat ik zooveel van koning Lodewijk had hooren vertellen, kon ik den lust niet bedwingen om slot Linderhof in- en uitwendig te gaan bekijken. De weg er heen door het breede graswangdal, met de donkere rotsgevaarten aan de zijden, brengt iemand reeds in spannende verwachting. En mijn verwachting werd niet teleurgesteld!

Hoe rustig en poëtisch ligt het daar, het kleine in rococo stijl gebouwde slot, te midden van het heerlijk aangelegde park, van voren en van achteren opgevroolijkt door springende waterwerken en omgeven door de reuzen van het Beiersche hoogland. Een klein paradijs, een oase in de voortjagende menschenwereld!

Uitwendig was ik geheel onder den indruk van den smaak en het gevoel voor schoonheid die den armen koning hadden bezield. Inwendig werd die indruk ontgoocheld door de overdreven weelde en verspilzucht van den zieken koning. Het geheele slot is inwendig wit geschilderd met goud afgezet, hetgeen reeds een onrustig iets geeft. Uit alles blijkt een ziekelijke vereering voor Lodewijk XIV; bijna in iederen

kamer (zij zijn allen klein) zijn een paar schilderijen of muurschilderingen te vinden, die betrekking hebben op den gouden koning. Overladen weelde heerscht alom.

Het is bijna onmogelijk de vele kunstschatten te waardeeren, door de opeenstapeling er van; ik kan het niet beter vergelijken, dan bij een groot màgazijn van meubelen met toebehooren, alles wat tot de inrichting van een slot behoort doch dan zonder smaak te zamen gevoegd. Het is onbegrijpelijk, dat iemand, die zoo'n bizonder oog had, om de ligging voor zijn sloten uit te zoeken, zoo bitter weinig smaak bezat voor het inwendige. Neuschwanstein maakt echter hierop een uitzondering, dat inwendig veel rustiger is door de muurschilderingen uit Wagner's Opera's en het eikenhout met ijzeren beslag.

(Ik zag dit slot voor eenige jaren). Mijn gedachten waren nog vervuld van al hetgeen ik gezien had, toen wij weer verder gingen naar klooster Ettal, dat uit de 14^{e} eeuw dagteekent. In het midden der 18^{e} eeuw werd het door brand vernield, daarna weer opgebouwd en nog steeds wordt er aan gewerkt om het te voltooien. Na ons met een kopje koffie en een glaasje abt-likeur te hebben versterkt, zetten wij onze wandeling voort

langs den nieuwen weg die over de Ettaler bergen afdalend naar Oberan voert. Eenig is deze bergroute, die hier en daar prachtige doorkijkjes aanbiedt op het Wettersteingebergte.

Te Oberan pakten wij den trein naar Garmisch-Partenkirchen. Van daar uit was de toer naar Badersee en Bibsee het glanspunt van het verblijf in deze schilderachtig gelegen dorpen of landelijke steden.

De kleine Badersee is een liefelijke idylle; het water is helder groen van kleur, klein is het meertje, omgeven door magnifieke lariksen en aan den eenen kant ligt een groot hotel in Zuid-Beierschen stijl gebouwd, dat een heerlijk uitzicht heeft op het Wettersteingebergte met de Zugspitze.

Van Badersee gaat het voortdurend bergopwaarts naar Bibsee; grootsch is de ligging van dit meer, dat grootendeels begrensd wordt door het grijze rots Wettersteingebergte met de Zugspitze in zijn geheele breedte zichtbaar.

Dit meer is blauwgroen van kleur; wij roeiden het rond en genoten van daar uit een blik op de witgrijze reuzen met hun grillige toppen door de zon beschenen, die mij steeds zal bijblijven.

Vooral 's avonds bij ondergaande zon waren de violet roode tinten, die het wegstervende daglicht op het Wettersteingebergte wierp, boven alle beschrijving verheven.

Ik raad de lezeressen en lezers der Holl. Lelie aan eens een langer séjour in Zuid-Beieren te maken en dit mooie bergland niet alleen als doorreizend deel van Duitschland te beschouwen, voornamelijk om de Beiersche koningssloten te bezoeken, doch het goed te bestudeeren, daar het zeer de moeite waard is.

De meeste Hollanders gaan naar Zwitserland, dat grootscher natuurtafereelen oplevert, dat geef ik toe, doch het land en vooral de bevolking is niet zoo natuurlijk als de inwoners van Zuid-Beieren. Daarom nog eens, richt Uw schreden het volgend jaar naar het begin der Tiroler Alpen.

MEA.

Kunst en Wetenschap.

Collectie P. Barboutau.
Tentoonstelling van Japansche Kunst in Arti.

Sinds lang hebben we in Amsterdam geen Tentoonstelling gehad, welke zoo belangwekkend is als deze.

Met alle recht zouden we het eene keuze expositie kunnen noemen, op ééne lijn staande met die welke in den loop der jaren in de zalen van Arti gehouden zijn. We denken hierbij aan de Jakob Maris, Breitner en Poggenbeek tentoonstelling; de laatste welke ons nog versch in het geheugen ligt en ons dezen helaas te vroeg heengeganen fijnvoelenden kunstenaar zoo hoogelijk heeft leeren waardeeren.

Na slechts enkele oogenblikken in deze schitterende verzameling rondgezien te hebben, ontwaart men zoodra in uiterst fijn gezelschap te zijn, vol waardige distinctie en gekuischten smaak, gepaard aan een ontzettend meesterschap en een weergaloos kunnen. Nergens beter dan hier komen we tot de overtuiging dat wàre kunstuiting dient gebaseerd te zijn op uiterst getrouwe navolging der natuur, overal met liefde

bespied en bestudeerd. - Maar vooral - en daar hadden we wel mede mogen aanvangen, - een hoogst ontvankelijk gemoed voor 't schoone, dat alom is, want zonder dezen factor, is alles wat op kunstgebied geleverd wordt, nutteloos, tijdverspillend maakwerk. De aandoening moet aanwezig zijn en *dàt* is, wat we telkens en telkens bij 't beschouwen van deze kunstwerken ondergaan: de emotie, welke de artist onderging, spreekt den ontwikkelden kunstbeschouwer bij ieder werk zoo hevig aan, dat we in de meest enthousiaste bewoordingen uiting aan onze gevoelens moeten geven.

Wat het meest de bewondering afdwingt voor deze groot-kunstenaars is de naïve, eerlijke uiting - zonder opsmuk of mooidoenerij, welke in de meeste gevallen onkunde dient te verbergen; daarbij eene eenvoudigheid van onderwerpen, geput en geïnspireerd uit het dagelijksch leven, maar gezien door een dichterlijk oog en met ontzettende knapheid uitgevoerd, aan welke eene conscientieuse wetenschap ten grondslag ligt. Deze habiliteit dringt zich echter niet op aan den beschouwer zoodat we nooit de aandoening van professorale geleerdheid krijgen, dank zij de ware kunstenaarsziel, wier gevoel dezen hoogst-

noodzakelijken factor op den achtergrond weet te houden.

Speciaal hebben we hier 't oog op eene serie peintures van vogels in de groote zaal, en ééne in de kleine zaal aan de muur rechts in 't midden. Onwillekeurig denken we bij 't zien daarvan aan één onzer tegenwoordige schilders en versieringskunstenaars en wel aan Dysselhof, wiens werk zich volkomen aansluit bij wat we hier zien.

In 't bijzonder hebben we 't oog op een groot schilderij van hem, dat we voor eenige weken zagen op de pracht tentoonstelling, welke de firma van Wisseling in Pulchrï houdt, voorstellende een gedeelte aquarium met poonen en andere visschen en waterplanten, alles met zulk een groot kunnen en fijn artistiek gevoel, zoowel van kleur als vorm, uitgevoerd, dat 't geheel tot een rijk ding maakt.

De op 't oogenblik in ‘Arti’ geëxposeerde collectie Barboutau zal in November a.s. door de heeren R.W.P. de Vries in veiling gebracht worden en we twijfelen niet of de fijnproevers in de kunst zullen deze bijzondere gelegenheid niet laten voorbijgaan zich in het bezit te stellen van enkele dezer prachtexemplaren. Eene opwekking voor bewonderaars van èchte kunst, deze verzameling te gaan zien, is hier wel op zijne plaats.

Tevens willen we met enkele woorden wijzen op de oordeelkundige manier van plaatsen en op den fijnen smaak van versiering der zaal met bloemen, die juist op deze tentoonstelling zoo volkomen bij de omgeving passen.

Velen zullen dan ook, zooals wij, getroffen worden bij het binnenkomen der kleine zaal. Welk eene noblesse en fijnheid van de kleurenpracht komt u hier te gemoet! Let eens op het middenvak rechts, dien gouden fond, waardoor zich het groen van een' bladerendos slingert, rijk beladen met roode bloemen, een waar festijn voor 't oog en zie dan daarboven, dien bloeienden boomstronk met prachtig dof roode bloemen en zich forsch uitspreidende takken. Het is vooral deze zaal welke door zijne kleurenpracht en stemmige verlichting zulk een' voornamen indruk maakt.

Laten we nu nog in 't voorbijgaan aanstippen, wat onze bewondering het meest opwekte, van welke we ons zullen bepalen tot slechts enkelen, want in waarheid is er op deze tentoonstelling niets wat onbelangrijk is. We herinneren ons dan ten eerste eene estampe van Tori-I Kyo-Naja (N°. 157) eene jonge vrouw de trap afkomende.

Welk eene bevalligheid van beweging en souplesse van lijn geeft de artist in deze teekening.

De voorzichtigheid, waarmede deze jonge vrouw de voeten op de treden zet is met zulk eene juistheid opgemerkt en daarbij zóó uiterst gevoelig uitgedrukt, dat het 't leven zélf is.

Terwijl de geringe vooroverbuiging van het hoofd aan de geheele actie dat gracelijke geeft, waaraan dit kunstwerk zoo rijk is.

Dicht bij dit nummer merken we op N°. 191 van Haron-Nobon, Jeune femme faisant des bulles de savon pour amuser son enfant. Eene plaat vol levendige actie en poetisch gevoel. N°. 165 van Tori-I Kyo Tsonné Une jeune femme vetue de rose, montre à son enfant un petit aquarium. Een juweeltje van natuurlijke bevalligheid en sterk uitgedrukte actie van verlangen van 't kind om het voorwerp zijner begeerte te grijpen. Op de tafel in 't midden der zaal zijn enkele waaiers geexposeerd uitmuntende door exquise fijnheid van ornament, zoowel als van kleur en met eene losheid uitgevoerd, die doet denken dat het spelenderwijze opgezet zou zijn.

Verder noemen we aan 't einde der zaal de nummers 56-59. Alle deze Kunstwerken zijn even schitterend van techniek, als van compositie en geven ons eene bij uitstek sterk sensatie van 't schoon der camelia's en planten, welke zij voorstellen. Wij zouden niet weten, welke hier de voorkeur te geven, bijzonder getroffen werden we door N°. 57, Maïsplant met breede grijs groene bladeren, statig omhoog rijzende. Van eene even gemakkelijke als zekere factuur, met eene verbazende vastheid neergewasschen, het geheel fijn overeenstemmende met de ornamentatie er omheen is dit ding tot een lust der oogen geworden.

Hierboven spraken we reeds met een enkel woord over de serie peintures van vogels, die hier in de nabijheid hangen (N°. 28-39); de eene al schooner dan de andere.

Volkomen sluiten we ons dan ook aan bij de enthousiaste beschrijving hiervan in den catalogus gegeven.

Veel rest ons nog te noemen, want zooals we reeds zeiden, deze keuze tentoonstelling is eene, waarvan letterlijk alles de aandachtige beschouwing waard is en het hoogste Kunstgenot schenkt.

Meesterlijke penseelstreken en teedere

kleurcombinaties, superbe factuur en schitterende techniek heffen U opnieuw bij iedere beschouwing van elk nieuw kunstwerk.

Het was dan ook in de hoogste extase, dat we het gebouw Arti verlieten om in dit artikel een deel van onze bewondering te uiten en onze lezers tot een bezoek aan deze eerste rangskunst op te wekken.

Amsterdam.

P. VAN WIJNGAERDT.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan de correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hun dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

Hotspur. - Het is met Uw aangenomen en geweigerd werk juist zooals gij gedacht hebt. De beide tooneelstukken moet ik nog lezen. Maar gij moet niet rekenen op een spoedige plaatsing van al die dingen, want iedereen heeft recht op zijn beurt-krijgen. Wat Isadora Duncan betreft, moest ik lachen om Uw enthousiasme. Ik heb heel veel vrouwen zoo hooren redeneeren, maar ik kan er niets aan doen, dat ze mij koud laat. Met zoo iets is het een questie. van individueel voelen. Daar juist krijg ik de laatste aflevering in handen van Den Gulden Winckel, en zie daarin dat Henri Borel van haar gezegd heeft, hoe ze hem soms deed denken aan ‘iemand die kijkt naar een bromvlieg’, en dan weer aan het bekende ‘musschenvangen door zout op den staart te willen leggen!’ Wat zegt gij nu van zoo'n profaneering van Uw afgodje? - Ik voor mij vond die vergelijkingen niet zoo heel onjuist, om U de waarheid te zeggen. Haar voeten en haar beenen en haar hals vond ik niet-alleen ‘niet-mooi’ zooals gij, maar zelfs héél leelijk. En ik geloof, dat ze een mode-artikel is dat géén blijvenden indruk zal nalaten, en dat ze volstrekt niet die wijziging in den dans der toekomst zal teweegbrengen, die sommigen van haar verwachten. -*)

*) Zoo even Uw laatste briefje ontvangen.

J.B.N. te S. - Ik dank U hartelijk voor Uw schrijven. Ik ben tot de levensbeschouwing gekomen, waarin je tot je zelf zegt: ‘Elke dag heeft genoeg aan zijn zelfs kwaad,’ en je daarom maar niet meer verdiept in wat de morgen zal brengen. -

Joep. - Ik kon U in de vorige Lelie maar terloops danken voor Uw vriendelijk schrijven, en de daarbij gezonden bloemen. Eu nu wil ik op Uw briefje nog even terugkomen om U te zeggen, hoe Uw sympathieke woorden me heel veel genoegen gedaan hebben. - Gij schrijft, dat gij Uw gevoelens gemakkelijker mondeling dan schriftelijk kunt uitdrukken; mij gaat het juist omgekeerd. Als ik de(n) persoon vóór me zie, is er iets dat me afleidt, dat me stoort; schrijf ik hem of haar daarentegen een brief, dan is het me of ik alleen met me zelf spreek, of ik m'n eigen intiemste ik voor me zelf ontleed. Daardoor komt het ook heel dikwijls, dat ik zelfs hen, die ik héél goed ken, beter iets schriftelijk kan vragen of kan uitleggen, dan mondeling.

N°. 10. - Ik had de bewuste brieven wel degelijk reeds gelezen, maar ik vond het beter U nog eens duidelijk Uw bedoeling te vragen, alvorens ik ze afdrukte in het openbaar. Het is beter naar den bekenden weg te vragen, dan een vergissing te begaan die mogelijk voor U onaangename gevolgen kon hebben. Van daar mijn laatste correspondentie. Op die andere vragen moet ik U beslist een *ontradend* antwoord geven. Ik geloof niet dat gij daardoor Uw goede doel zult bereiken, alleen dat gij-zelf verkeerd zult worden begrepen. - Dat ‘professor Treub en ik’ zooveel ‘afbreuk deden aan de reform-kleeding’, zooals gij mij schrijft, is dan toch wel een bewijs, hoe slechts een verstandig woord van protest on waarschuwing noodig was om de dwaasheid dier reform, langs zùlk een weg, aan te tonnen. Overigens heb ik nooit tegen iets anders geprotesteerd dan tegen het *leelijke*, het belachelijk-*leelijke* van *mode*-reformjaponnen, die je wilden wijsmaken, dat een streep dwars over je rug, waardoor je middel zich naar boven verplaatst, een ‘lange en schoone lijn’ kan geven! 't Medische gedeelte der questie gaat gansch en al om buiten *mijn* antipathie er tegen; en 't praktische en zuinige ervan, zooals gij dat beoogt, wil ik geenzins tegenwerken, want, wanneer menschen 't noodig vinden zich te kleeden op 'n manier die hun voorkomt doelmatig te zijn, of goedkoop, maar die volstrekt geen aanspraak maakt op meedoen aan modes, of aan schoonheids-leer, wel dan moeten ze dat zelf weten, en gaat het ook alleen hunzelf aan. Maar iets anders is het als, gelijk 'n paar jaar geleden 't geval was, een hoopje zottinnen, die van zich willen laten spreken, je komen vertellen dat *zij* nu plotseling ‘de lijnen van schoonheid’ in hun kleeding zullen ontwikkelen, en ze dan tot stand brengen het wansmakelijke en lompe en mal-gracieuse en belachelijke iets, dat professor Treub zoo terecht bestempelde met den tot een standaard-woord geworden naam: *Hobbezak.* Dan wordt het tijd, in naam van goeden smaak en gezond verstand, de zottigheden dezer zottinnen eens even aan de kaak te stellen. Met welk een goed gevolg dat aan de kaak stellen in de Lelie is geschied, hebt gij-zelf gelegenheid te constateeren naar uw eigen getuigenis.

Herman. - De uitgever weet Uw honorarium. Gij zendt hem slechts in Uw oningevulde nota, met opgave van het nommer der Lelie, en den naam van Uw bijdrage daarin.

Ds. Z. te Y. - In aansluiting aan Uw ingez: stuk de vorige week, en het daarbij-gevoegd briefje, wil ik dat laatste nog even beantwoorden om U te zeggen,

dat er, zooals gij gezien zult hebben, voor mij geen de minste reden was Uw stukje niet te plaatsen. De ingez: stukken rubriek dient integendeel tot zooveel mogelijk gedachtenwisseling, over alle onderwerpen van meer algemeen belang. Dat de zaak Bälher ook zulk een onderwerp is, spreekt vanzelf. En ziedaar dan ook de reden waarom ik het zeer goed vind, dat Studiosus die aanroerde in de Holl: Lelie. - Vriendelijk dank voor Uw belangstelling in dat Blad. -

Excelsior. - Ik dank U wel voor Uw briefkaart, Ja 't regent veel in A... Maar wáár regent het niet in ons land? Ik vind het klimaat in ons vaderland vréése lijk! In San-Remo zei me eens een winkelier, sprekend over z'n land en over de armoede daar, en over 't vele geld dat de Engelschen aanbrengen in den vreemde: ‘En toch zou ik nooit, nooit met zoo'n rijken Engelschman willen ruilen. Ik zou mijn heerlijke zon, mijn heerlijk klimaat, niet kunnen missen; het maakt ons blij en vroolijk en zorgeloos, en ik geef de volken uit noordelijk Europa al hun rijkdom cadeau voor mijn bestaan van zomer en 's winters buiten kunnen leven.’ Dat kon ik zoo heelemaal návoelen. Dat de Hollanders zulke stille, in zich-zelf-gekeerde, koude, triestige menschen zijn dikwijls, komt zonder twijfel voor een deef van onze grijze, grauwe regenlucht, die zwaar en troosteloos op je hangt, en je doet heimwee krijgen naar wat licht en wat zonnewarmte van het Zuiden. - De Schotten óók hebben dat zwaarmoedig-ernstige, dat in verband staat met hun wonderbaar-grijze luchten, we! mooi, maar zoo innig melancholiek, zelfs midden in den zomer, als je in de Hoog-

landen bent. Ik heb het dikwijls met hen gehad daarover, en ze dachten altijd dat ik 't voor ons een groot compliment vond, wanneer ze beweerden, in dat opzicht van ernstig-somber kijken en doen, overeenkomst te hebben met ons Hollanders. Die zelfde overeenkomst trouwens zie ik ook dikwijls in het stugge en weinig toeschietelijke van de Zwitsers. En die óók hebben dat drukkende en grijze en regen-zware in hun luchten, als de bergen zoo dikwijls gansch en al onzichtbaar blijven door de zware nevelen-floersen die ze omsluieren, en je een vlak hollandsch landschap zoudt vermoeden, totdat opééns het zon-doorbreken je de bergen-waarheid weer laat zien. Maar 't Zuiden lacht; het lacht zelfs als het er koud is en guur. En op de rotsen ligt altijd dat wonder-vreemde rose licht, dat is als 'n weerschijn van den hemelglans, en dat je daardoor zoo'n sterk gevoel geeft van te zijn dicht bij een Hiernamaals, bij een vrede-oord waar je 't eens goed zult hebben. Ik geloof dat dáárom de meeste Italianen en Zuid-franschen ook zoo iets opgewekts en blijmoedigs behouden, dat daarom het volk daar zich zoo gemoedelijk, zoo kinderlijk-gelukkig kan amuseeren... Dáár hebben ze geen jenever noodig om zich dronken te maken aan opgeschroefde vroolijkheid. De ‘vin du pays’, die zoo heel onschuldig is, en waarvan ze maar een bescheiden hoeveelheid drinken, is bijna 't eenige wat je daar in de osteria's en herbergjes ziet gebruiken. -

Daar ben ik zoo langzamerhand ver afgeraakt van Amsterdam; maar die jenever-drinkende menschen, waarover ik zooeven schreef, brengen mijn gedachten er weer heen terug. O onze zoogenaamd beschaafde menschen-wereld, die zich in de groote steden verdierlijkt aan die smerige alcohol! - Er is niets waarom ik de steden en het volk zoo haat, als dáárom! - En mij dunkt, gij, die de matigheid kent van den Javaan, moet dat ook wel een verachtelijke eigenschap vinden van den Europeaan, die nog wel zoo prat is op zijn ‘hooger-staan’, vergeleken bij die andere volken!

Kokkie. - Ik zou U bepaald raden het niet om te werken, maar liever iets geheel nieuws te maken. Maar als gij meent dat gij het oude gegeven daartoe noodig hebt, wil ik het U wel terugzenden. Meldt mij dat dus nog. - Ja-zeker, ik woon net zoo hier, als in den Haag, met mijn vriendin, en onze Marie, en onze honden. Wij behóóren bij elkaar. - Maar we hebben niet alleen Frits en Benjamin; onze Marie heeft óók nog twee viervoetige hondenkindertjes. En van den zomer zijn we met dat heele gezelschap, allen te samen, langen tijd naar Zwitserland geweest. Dat vertel ik U nu maar eens, omdat gij zoo graag leest van mijn huiselijke omstandigheden, en om U te toonen dat ik Uw vragen niets kwalijk neem.

Judith. - Ik zal Uw beide brieven, den vorigen en dezen laatsten, verwerken tot een hoofdartikel van mij. Daarin zal ik heel veel van Uw brieven aanhalen, want gij en ik zijn het volkomen ééns. Maar, zooals het dikwijls gaat, als men van iemand iets leest, zonder zijn mondelinge toelichting, gij hebt mij een enkele maal misverstaan. Ik bedoel, waar gij die woorden, die ik aanhaalde uit ‘De hulpprediker’, citeert, en er dan bijvoegt: ‘*Als* dat zoo ware, dan zouden er vele volmaakt-gelukkige huwelijken zijn. En die zijn er niet.’ - Neen - zeker niet... van *Uw* standpunt, en van het mijne ook. Maar gij moet U plaatsen op het standpunt van het gros der vrouwen, van het gewone soort der aan trouwen behoefte hebbende jonge meisjes. En van *hen* spreekt de dokter in ‘de Hulpprediker’, waar hij zegt: ‘Komen in zoo'n huwelijk dan kinderen,

dan zijn er met één slag idealen, waaraan de moeder vroeger als meisje slechts schroomvallig en met een vaag vermoeden gedacht heeft. Dan is het geluk volmaakt.' -

Hier wordt geenzins bedoeld dat volmaakte hoogere geluk, waaraan gij denkt als gij schrijft, dat zoovele moeders hun geluk buitenshuis en *niet* in hun kinderen vinden. Hier ziet de dokter, (en ik met hem, toen ik hem aanhaalde), op de groote massa, op wat die verstaat onder 'geluk.' Welnu, neem al déze soort moeders-massa, en vraag hen af of zij zich niet veel bevredigder, normaler, met hun lot verzoend voelen, nu zij er in slaagden een man op te doen, het mevrouw-schap te veroveren, hun natuurlijke zinnelijkheid te bevredigen op een wijze die hen den eerenaam moeder geeft, dan wanneer ze waren blijven 'zitten' Een hoogeren graad van geluk, zulk een geluk als gij bedoelt, kent de meerderheid van het vrouwelijk geslacht niet. En daarom blijf ik er bij, dat al deze gewone meisjes wezenlijk beter doen te trouwen, dan ongehuwd door het leven te gaan, en dat men de ouders die hen probeeren 'aan den man te helpen' eigenlijk niet moet hard vallen om hun praktischen zin. Maar over dat alles uitvoeriger in het beloofde artikel.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Mary H. - Het spijt mij zeer, dat de zetter van Uw ps: iets anders maakte dan er stond. Dadelijk klagen bij den uitgever is het beste. Wat Uw plannetje betreft, in principe vind ik het uitstekend. Maar *ik* wil buiten zoo iets blijven, in de eerste plaats omdat ik het veel te druk heb voor dergelijke dingen, in de tweede omdat ik geloof dat het veel prettiger is voor al de betrokkenen, wanneer zij in zoo'n geval vrij blijven. Daarom zou ik U raden Uw idee per ingez: stukje in de Lelie bekend te maken, ten einde langs dien weg te weten te komen, of er op medewerking te rekenen valt, en of gij een comité zoudt kunnen vormen.

Ro. - Dank voor de vriendelijke bloemenverrassing! Het was een lief idee van U. Weet gij, dat ik nog steeds wachtende ben op bericht van U, omtrent die bewuste zaak?

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.
Een vriendelijk verzoek.

Onlangs bood een abonné der Holl: Lelie mij een partijtje oude boeken aan, voor een liefdadig doel; boeken geschikt voor iedereen, voor jong en oud, en voor eenvoudige menschen. Iets dergelijks zou ik in deze dagen opnieuw zoo heel goed kunnen gebruiken, en daarom wend ik mij tot de lezers van dit Blad met een beroep op hun welwillendheid. - Ieder heeft wel eens het een of ander, dat hij of zij zelf niet meer opnieuw leest, en waarmee hij een ander een groot genoegen verschaft. Mijn adres is bekend bij de redactrice, die zich ook wil belasten met de dóórzending aan mij. Men wordt beleefd verzocht dan *duidelijk* het doel van de zending *buiten-op* te vermelden, met den naam van den afzender.

A. te Amsterdam.

Bericht.

Wegens de groote lengte van het 3de Bedrijf van 'Zwakken' kon het ook in dit nommer onmogelijk worden opgenomen en zal het nu stellig verschijnen in het e.k.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

Errata.

Blz. 243 laatste kolom staat: de *mystieken der* **19e** eeuw, moet zijn: de *mystieken der* **18e** *eeuw.*

Onderaan in dezelfde kolom staat: **Milwolda** (Gron.) moet zijn **Midwolda.**

Blz. 246, tweede kolom staat: **in** *godsdienstig* gebied, moet zijn **op** *godsdienstig* gebied.

1 November 1905.
19de Jaargang.
No 18.

Hoofdartikel
Nog eens: Gelukkig maken.

'**O**m anderen gelukkig te maken moet je eerst zelf gelukkig zijn.' - Met die schoone phrase, door egoisten zoo graag gebezigd, wilde mij onlangs een kennis haar onwaardig gedrag verdedigen, dat bestond in het egoist verkrijgen van wat *zij* haar geluk noemde, door verdriet, gróót verdriet, aan te doen aan hen die zij beweért lief te hebben, en die zeer zeker háár heel lief hebben gehad....

En ik dacht aan die onzuiver-gevoelde woorden van haar terug, bij die zoo héél mooie definitie van 'Geluk' in 'Mikael' van Herman Bang, als Mikael uitroept: 'Wie zou er eigenlijk gelukkig zijn?' En Claude Zoret zoo héél-waar-eenvoudig antwoordt:

'Ja, wie? Hij die krijgt omdat hij geeft...'

Want *zoo* is het. De meeste menschen zoeken hun geluk door te *nemen* van anderen, hun geld, hun arbeid, hun gezondheid dikwijls, als ze van hun werklieden, hun bedienden, onredelijk véél, *te* veel verlangen. En ze denken dat een toegeven aan eigen grof egoïsme, een steeds meer voor zich-zelf eischen, een steeds inspannender zich africhten op wat eigen genot en eigen lusten streelt, geluk aanbrengt.... Maar let eens op of zulke menschen dat kalm-tevredene, dat sereene van gelaatsuitdrukking bezitten, dat het kenmerk is eener met het leven en met zich zelf in het reine gekomen ziel? Zij jagen altijd naar meer. Zij zoeken altijd naar iets dat hun nog ontbreekt. Datgene wat onvermijdelijk over hen komt, zoo goed als over ieder ander, ziekte, ongeluk, vijandschap, dood, verbittert hen grenzenloos; maar ook zelfs de geringste kleinigheden, gebroken kostbaarheden, een slecht dienstpersoneel, een huis dat minder mooi is dan dat van hun buurman, of een ridderorde die hun ontging, of een buiging der Koningin die ten deel viel aan een ander, al die nietige levensgebeurlijkheden zijn voldoende om hen gansch en al uit hun evenwicht te brengen, zichzelf te doen beschouwen als diep-beklagenswaardige wezens....

'Om anderen gelukkig te maken moet je eerst zelf gelukkig zijn.' Zeker mijn waarde vriendin, maar hoe *wordt* ge gelukkig; that is the question. Door anderen op te offeren aan Uw eigenzinnigheid, door te treden op hun gevoel en op hun hart, òf door te volgen

het voorschrift van Herman Bang bij monde van Claude Zoret: ‘Hij is gelukkig, die krijgt omdat hij geeft’....

Ik geloof het laatste.... Of hoe komt het anders, dat juist zij die zelf veel, heel veel leed ondervonden, die afstonden aan het graf een geliefden echtgenoot, een veelbelovend kind, die daardoor afrekenden met persoonlijk *egoist* geluk, zich soms zóó gansch en al kunnen verplaatsen in het leed en de smart, en óók in de vreugde hunner naasten, dat zij dáárdoor die naasten gelukkig *maken*, zonder 't zich-zelve te voelen in dien egoisten zin mijner bekende? Of hoe komt het, dat menig ongeneeslijke-zieke, altijd bezocht met een lijdend lichaam en die daardoor zeker niet in egoisten zin zich gelukkig-voelt, dikwijls toch een zonnetje is van gezelligheid in gansch hare omgeving? Waardoor anders dan juist omdat zij geleerd heeft te **geven**, en daardoor te ontvangen?....

En wilt ge een voorbeeld uit de werkelijkheid, uit de allernaaste werkelijkheid van me-zelve? Laat ik U dan eens vertellen dat ik m'n heele tegenwoordige geluk van huiselijke gezelligheid, van veel méér dan dat, van innige vriendschap en liefde, eigenlijk alleen dááraan te danken heb, dat mijn huisgenoote behoort tot hen die Claude Zoret gelukkig noemt, namelijk tot hen die ‘veel geven.’ Want weet ge hoe ik haar leerde kennen, kennen in dieperen, innerlijken zin, en wáárom ik haar leerde liefhebben toen, en bewonderen als een die hóóg stond, hóóger dan de meesten onzer, en zeker dan ik-zelve...? Ik kwam, een vreemde, in haar huis, en ik zag haar dag aan dag, te midden van een héél druk pension-leven, elk uurtje van haar vrijen tijd offeren aan'n zieke tering-lijdster, haar gansch en al 'n vreemde, maar die haar aanhing als een zuster, die den dokter niet wou ontvangen zonder haar, die haar in beslag nam niet alleen den ganschen dag, dat was nog niet eens het ergste, maar die weldra aan de overige huísgenooten opmerkingen ontlokte als: ‘'t Is toch gevaarlijk 'n teringpatiente,... 't is toch voor òns niet prettig in de besmetting te komen,’... etc., etc. O dat was niet kwaad bedoeld! Dat was het gewone menschelijke egoïsme, de zucht tot zelfbehoud, ons allen ingeschapen. Mij-zelve is 't immers óók gebeurd, dat 'n welmeenend familie-lid me ried toch liever een huis te verlaten, waar ik gevaar liep een zoo vreeselijke ziekte op te doen. En misschien had ik dien raad wel gevolgd ook, want ik geef me niet uit voor zooveel hooger-staand dan een ander, als ik niet zoo getroffen ware geweest door de blijmoedige toewijding waarmede m'n tegenwoordige vriendin dat alles, dat onweer dat zich samenpakte boven haar hoofd, niets achtte, omdat ze die stervende die haar zoo noodig had, niet wou bedroeven of haar aan haar lot overlaten...

Aan dat *geven* van 'n klein beetje geluk aan die zieke, offerde ze met het blijmoedigste gevoel ter wereld haar vrijen tijd, haar gezondheid, haar bestaan waarvan ze moest leven....

En dat geven maakte haar gelukkig, gelukkig ondanks haar druk, ongezellig leven, ondanks die atmospheer van ziekte en dood, gelukkig omdat ze geluk gaf. Dáaruit is voortgevloeid *onze* latere trouwe hechte vriendschap tot elkaar, waarvan ik wel zeggen durf, dat zij nu op hare beurt ook wat geluk krijgt, *omdat* ze zoo veel, zoo héél veel gaf en... geeft...

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nazomer.

Zacht, droome-zacht, ruischt nu het oude lied
'Stof zijt ge slechts, - tot stof keert älles weer'....
Want gure herfst-storm gunt geen leven meer
Aan late bloemen, die hij bloeien ziet.

In 't matte zonlicht droomen voort, de boomen,
De blaadren gloeiend-rood en bruin getint;
't Is schijn - de band, die nog aan 't leven bindt,
De Herfst droomt mee.... maar strakskens zal hij komen

Als eerst' heraut van strengen Winter-Koning,
Die groen noch bloemen duldt in kille woning,

En doodend, somber-zwaar rust dan zijn hand,
Op bosch en veld, op tuin en zeeë-strand
En ál wat leeft... maar nú nog droomt hij zacht
En stil, en sluimert nog zijn woeste kracht.

ANNIE NAUTA.

Zwakken
Dramatische Schets in drie bedrijven door Stella Mare.
III.

Opgedragen aan
Mevrouw Crena de Jongh-Van Oldenborgh.

Derde bedrijf.

Een gezellig-ingerichte woonkamer in Jeanne en Johan's woning. Nieuwerwetsche meubels, een tafel met fauteuils

en stoelen er om heen, buffet, tafeltjes met bibelots. In een hoek op den grond staat kinderspeelgoed. Links in 't midden van de kamer een schoorsteenmantel met spiegel erboven. Op den achtergrond schuifdeuren, toegang gevend tot het salon. Een deur die in den gang uitkomt.

Eerste tooneel.
Jeanne - Johan.

Het gaslicht is aangestoken, 't is 's avonds 7 uur. Jeanne zit te naaien. Voor haar op tafel staat het theeblad.

JOHAN

(komt de kamer binnen). (dof)

Goeden avond.

JEANNE.

Zóó, ben je daar weer?

JOHAN

(loopt eenige malen met strak-ernstig gezicht de kamer op en neer.)

JEANNE

(bits).

- Zeg, wat mankeert joú?

JOHAN

(zwijgt en blijft op en neer loopen).

JEANNE.

Nu? - Kan je niet antwoorden als ik je wat vraag? -

JOHAN.

Och. -

JEANNE.

Wat heb je toch? Er is toch niets met mama?

JOHAN.

Neen houd je maar kalm. Met je *brave goede* moeder is er *niets*, en met mij, ook niet, - maar Carolien - Carolien, God, God, dat arme kind. - Je had haar moeten zien. Jeanne, zóó bleek - zoo bleek! -

JEANNE.

Nog al de moeite waard ook of Carolien bleek ziet of niet!

JOHAN.

Hé, dát is hartelijk.

JEANNE.

Wel ja, wat gaat 't jou aan hoe Carolien er uit ziet. Neem-je soms van mijn uiterlijk zoo veel notitie? Maak jij je ook bezorgd als *ik* bleek zie? Loop-je dan ook als 'n gek de kamer op en neer zonder een woord te zeggen, met een gezicht als een oorwurm.

JOHAN.

(zacht)

Vroeger wel!

JEANNE.

Maar natuurlijk, hoe *ik* er uit zie, komt er niet opaan. Ik ben maar je vrouw.

JOHAN.

Toe, Jeanne, maak nu als 't je blieft geen scenes. Of je ook nog zoo sart, 't kan me niets schelen. Ik antwoord er toch niet op!

JEANNE

(sarrend).

Neen, natuurlijk, wat *ik* zeg, kan je niet schelen. - Hij is te vol van Carolien, die iedereen met haar fijn schijnheilig-gezicht en hare krokodillentraantjes inpalmt. - 'n Lievertje dat schoonzusje van jou!

JOHAN.

Zwijg, geen woord meer, ik verkies niet dat je op dien toon over je zuster spreekt. Foei. je moest je schamen!

JEANNE.

Moet *ik* me schamen? Verbeeld je!

JOHAN.

Ja zeker. Hoe durf je zóó van Carolien te spreken?

JEANNE.

O, is 't soms niet waar, dat ze je heelemaal heeft ingepalmd, zeg? Dacht-je soms dat ik gek was - of soms blind? Denk je nu heusch, dat ik je niet geheel doorzie en best begrijp, dat 't alleen om Caroline te doen is als je iederen avond zoo trouw naar mama gaat kijken.

JOHAN

(zacht.)

Je hebt gelijk, Jeanne, volkomen gelijk. Ben-je nu tevreden? Ja ik *wil* Carolien iederen dag zien, omdat ik de eenige ben waardoor ze van Herman iets hoort. Ik heb medelijden met haar - en met hem ook.

JEANNE.

Jáwel, jawel.

JOHAN.

Zal ik je eens wat zeggen, Jeanne? Je bent me te min, veel te min om te antwoorden, alleen dit nog. - Jij en je moeder vermoorden Carolien. Begrepen?

JEANNE

(kijkt hem heel onverschillig aan en vraagt dan nuchter.)

Wil-je een kopje thee Jo?

JOHAN

(woedend).

Ik vind 't laag van jelui en *in*-slecht, hoe je dat arme kind sart en treitert. Je moeder moest zich schamen. God, wat 'n vrouw!

JEANNE.

Laat mijne moeder er buiten als 't je blieft.

JOHAN.

Als ze met ons alleen is, praat ze doodgewoon, speelt met de kinderen en is opgewekt, maar thuis! - Thuis! Hoe is 't mogelijk, dat 'n mensch zóó comedie kan spelen. En waarom, vraag ik je? - O, ik doorzie je moeder best. Ze wil Carolien niet missen, en wil haar nu toonen, dat ze nog lang niet is genezen en de herhaling van d'r ziekte niet kan uitblijven, als zij zich opwindt over Carolien, die op aandringen van Herman telkens begint over het publiek worden van hunne verloving te praten. Zoodra Carolien eens flink van zich af wil praten, begint 't comediespel! Gèk, maakt ze dan dat kind van angst, en 't slot is, dat zij toegeeft, en over iets anders spreekt. Bah wat 'n vrouw!

JEANNE.

Hou je mond, ben je gek om zóó over mama te spreken.

JOHAN.

En ik kan 't niet zien, niet dulden dat dat arme kind zóó wordt misleid.

JEANNE

(schamper).

Och, kom!

JOHAN.

Zeker!

JEANNE.

O, 't is zoo'n arm lief kind. Maar joù wist ze toch maar wat best in te palmen, hoor!

JOHAN.

Zoodra ik vanavond je moeder alleen spreek, zal ik haar dringend verzoeken, dat kind niet meer zoo te agiteeren. Ze trekt

't zich meer aan, dan jelui denkt. Zóó kan 't niet langer.

JEANNE.
Och kom.

JOHAN.
Me dunkt, dat 't toch al hard genoeg is, dat haar engagement met Herman er nog niet door mag. 't Is heusch niet noodig haar nog zenuwachtiger te maken. Waarom plaagt je moeder haar toch zoo?

JEANNE.
Zeg eens, maak nu als 't je blieft geen slachtoffer van Carolien. Wàt je zegt, is overdreven.

JOHAN.
Neen. - Ik heb 't zelf gehoord. Je moeder wist niet, dat ik luisterde.

JEANNE.
Ik geloof er niets van.

JOHAN.
Nu, je had 't moeten hooren, hoe je moeder tegen haar te keer ging, omdat.- Ja, waarom eigenlijk. Sientje zei, dat mevrouw méer last had van d'r zenuwen, en dat de juffrouw dan alles deed om mevrouw te kalmeeren, maar de juffrouw scheen er niet goed tegen te kunnen, ze zag er zoo slecht uit. 't Was maar goed, dat mijnheer juist eens kwam aanloopen, dat zou de juffrouw goed doen.'

JEANNE.
Zoo, dus Sientje let ook al op, dat Carolien je graag ziet.

JOHAN.
Och mensch! -

JEANNE.
Heb je toen niet gevraagd, wat er aan de hand was?

JOHAN.
Neen, - Lien zag er zoo bleek en uitgehuild uit, en je moeder scheen zoo vreemd, dat ik maar dadelijk je boodschap overbracht en vroeg of ze vanavond kwamen whisten, al was 't ook geen winter.

JEANNE.
En wilde ma komen?

JOHAN.
Jawel, bepaald.

JEANNE.
En wat zei Caroline?

JOHAN.

Haast niets. Ze zag heel bleek, en moeder vertelde, dat ze sedert gisteren niet wilde eten.

JEANNE.
Wat 'n aanstellerij.

JOHAN.
Den brief van Herman wilde ze ook al niet aannemen.

JEANNE.
Ze is gek, dat kind!

JOHAN.

(week)

Jeanne jij kunt toch alles van mama gedaan krijgen. Toe zorg jij nu eens, dat moeder toegeeft.

JEANNE.
Wel ja, ik zal mal zijn. *Ik* zorgen, dat Caroline trouwt? Dank je wel, hoor. Dan ben *ik* zeker goed genoeg mama bij ons in huis te nemen. - Neen dank je. Aan m'n twee kinderen heb ik genoeg. Aan m'n man *meer* dan te veel. Nu weet je 't.

JOHAN.
Bah!

(Draait zich verachtelijk om en gaat aan een klein tafeltje een brief schrijven).

Tweede tooneel.
De Vorigen. - Herman Terhorst.

(Er wordt geklopt).

JEANNE.
Binnen!

HERMAN.
Mag ik binnenkomen. Stoor ik niet?

JOHAN.
Hé, jij? - Zoo, daar doe je nu eens goed aan, om eindelijk eens op te komen loopen! Wel neen, jij stoort nooit kerel.

JEANNE.

(Zeer coquet doende zoo lang zij met Herman spreekt. Hem de hand reikend.)

Ja, Herman 't wordt tijd, dat we je weer eens zien. Je komt veel te weinig. In den laatsten tijd zelfs heelemaal niet. Vroeger hoorde je zoowat bij 't theeuurtje, maar tegenwoordig - tegenwoordig? - Je moest je schamen over je trouweloosheid.

HERMAN

(ernstig).

Ook die kan hare oorzaak hebben.

JEANNE

(lief).

Toe ga nu gauw zitten, dan schenk ik je een kop thee in.

JOHAN

(schrijvende tegen Herman).

Je excuseert mij zeker wel even - niet? 't Is een brief waar haast bij is.

HERMAN

(ongeduldig).

Natuurlijk, natuurlijk!

JEANNE

(schenkt de thee in) (coquet).

Melk, maar geen suiker. Heb ik 't nu niet goed onthouden, Herman?

HERMAN.
Best, ik maak je wel m'n compliment

(tegen Johan).

Johan, ik moet je straks even spreken.

JOHAN.
O, best. Wacht nog 'n oogenblik. Zóó ben ik tot je dienst.

HERMAN

(tegen Jeanne).

Hoe maken de kinderen het?

JEANNE.
Uitstekend. Zij slapen natuurlijk al.

HERMAN

(drinkt heel langzaam zijne thee en blijft zwijgen).

JEANNE.

Nu, *jij* bent ook gezellig. Toe zeg eens wat. Heb je geen nieuws?

HERMAN.

Ja, daárom kom ik eigenlijk. (*dof*). Ik ga weg!

JOHAN

(zich omdraaiend).

Weg? - Waarheen?

HERMAN.

Ik ben in Amsterdam benoemd. Zoo even 'n telegram gehad. Je wist toch, dat ik op de nominatie stond?

JOHAN

(blij opspringend).

Zeg kerel, - dat doet me verbazend veel plezier voor je. Wel gefeliciteerd.

(Hij drukt hem de hand).

HERMAN.

Dank je!

JEANNE.

Ik feliciteer je ook Herman! Je gaat nu zeker gauw weg?

HERMAN.

Nu, dat heeft nog den tijd. Niet voor Augustus.

JEANNE.

't Spijt me. - Ofschoon we hebben het laatste half-jaar niet veel aan je gehad.

JOHAN

(tegen Jeanne).

Dat is je eigen schuld, - dat weet je best. Praat daar nu maar liever niet over.

(tegen Herman).

Loop-je nu meê op. Ik moet dien brief even posten.

HERMAN.

Graag, ik moet je toch spreken!

JOHAN.

(staat op).

Best, vooruit dan maar.

JEANNE.

Och Herman, laat Johan maar alleen gaan. Hij is gauw genoeg terug, en straks hebben jelui nog tijd genoeg om samen te praten.

HERMAN

(onwillig).

Och Jeanne, - ik heb maar weinig tijd.

JEANNE

(vleiend).

Toe blijf nu maar, dan krijg je nog een lekker kopje thee, - en dan vertel ik nog straks van zeker iemand, waarin je wel een klein beetje belang stelt.

HERMAN

(gelaten).

Nu dan.

(gaat weer zitten).

JOHAN.

Saluut - tot straks.

(Johan af).

JEANNE

(schenkt Herman thee in).

Als 't je blieft Herman.

HERMAN

(dof).

Dank je.

JEANNE

(plotseling).

Waarom vraag je me niet naar Carolien?

HERMAN.
Dat weet je wel, Jeanne.

JEANNE.
O - omdat jij denkt, dat ik jelui tegenwerk - omdat jij je nu eenmaal hebt voorgenomen niet met *mij* over haar te spreken, en alleen met Johan - niet?

HERMAN.
Juist.

JEANNE.
Omdat Johan uit goedheid voor jelui zich wel wil belasten met het overbrengen van je brieven en je beiden zoo véél mogelijk wil helpen.

(valsch-beklagend).

O, jij domme, domme jongen. Begrijp je dan niet, dat hij maar ál te graag je boodschappen overbrengt, dat hij dol gelukkig is als hij een voorwendsel heeft haar te spreken.

HERMAN

(verontwaardigd).

Jeanne, houd op, geen woord meer, of ik ga heen.

(bitter).

Mijn meisje gunde je me niet. Alles heb je gedaan om je mama tegen ons op te stooken. Alles. En nu wil je me nog tegen mijn vriend opzetten ook! Hoe je door jaloezie - of wat ook gedreven je zelf verlaagt, en je man beleedigt, wil ik niet eens zeggen, maar dat je tracht Johan *mijn vriend* in een verkeerd daglicht....

JEANNE.

(schamper)

'n Mooie vriend. Je moest maar eens alles weten!

HERMAN.

(staat op)

Jeanne! -

JEANNE.

Toe houd je kalm en luister eerst. *Hem* vertrouw je - en *mij* niet. Zoo is 't immers? Kom beken 't maar gerust. Maar als *ik* nu zorg, dat ma vanavond hare toestemming geeft, geloof je dan nòg, dat *ik* 't ben, die jelui geluk in den weg sta? -

HERMAN.

(dof)

Te laat. -

JEANNE.

Wat?

HERMAN.

(dof)

Te laat. Carolien zou 't niet willen.

JEANNE.

O, natuurlijk. Wacht maar.

HERMAN.

(blij)

Zou je denken? - Zou je heusch denken? -

(dan dof)

O, neen, 't kán niet.

JEANNE.

Stellig. - Maar eerst vroolijker kijken, anders wil zij niets meer van je weten, hoor.

HERMAN.

Neen, neen, 't *is* niet mogelijk.

JEANNE.

Als *ik* 't wil.

HERMAN.

Als - als - Och neen, Jeanne, laten we liever van iets anders spreken.

JEANNE.

Neen. - *Ik* zal overal voor zorgen. Van avond nog breng jij je meisje naar huis.

HERMAN.
Maar Carolien. - Zal ze willen? O God, ik kan 't maar niet gelooven.

JEANNE.
Laat maar alles aan mij over!

HERMAN.
Als 't maar niet te laat is, o God, dat - niet. - Dat jij me helpen wil. Ik die, dacht, dat jij ons tegenwerkte.

JEANNE.
Niet *ik*, Herman; maar - -

HERMAN.
Neen, zeg niets, zeg niets Jeanne, ik kán, ik *wil* 't niet gelooven van Johan.

(Hij zwijgt, denkt na, - dan na een poosje)

Wacht ik hoor iets in den gang. Dat zal Johan zijn. Ik moet hem spreken - Dadelijk.

JEANNE.

(hem tegenhoudend)

Vandaag niet. - Laat niets merken hoor je, anders mislukt alles. - O, *hij* heeft liever, dat je naar Amsterdam gaat en je engagement tot in 't oneindige wordt uitgesteld.

HERMAN.
't *Kan* niet. - 't Kan niet! En z'n vreugde over mijne benoeming? -

JEANNE.
Over je vertrek. -

HERMAN

(half kreunend).

O, 't kán niet. - 't Kán niet.

JEANNE.
Wacht daar komt hij, houd je goed.

HERMAN.
Maar ik *moest* hem spreken. - Er is iets tusschen Lien en mij voorgevallen. 't Is uit tusschen ons. - Zij wil niets meer van me weten.

JEANNE.
Onzin, - 't komt alles terecht. Wacht maar tot vanavond. Je zult me dankbaar zijn - wacht - stil nu, geen woord over Carolien, beloof me.

HERMAN

(aarzelend).

Ja - ja.

Derde tooneel.
Jeanne, Johan, Herman.

JOHAN.
Zoo, ben ik nu niet gauw terug. Kerel, ik heb geloopen als een haas.

HERMAN

(opstaand).

't Is m'n tijd!

JOHAN.
Wil je nu al weg? - Ik dacht dat je heel den avond bleef. Je moest me toch iets zeggen ook?

HERMAN.
Dat kan later wel!

JOHAN.
Moet je werkelijk nu al weg? O ja, - da's waar. Straks komen moeder en Lien. Beroerd eigenlijk, het veld te moeten ruimen als je meisje in aantocht is. - Enfin, geduld maar. Na lijden komt verblijden.

HERMAN

(afwerend).

Goed, goed. - Ook 't beste. Saluut hoor!

(tot Jeanne)

Dag Jeanne. Ik reken op jou.

JEANNE

(zacht).

Stellig, m'n woord is m'n woord. Om ½ 10 verwacht ik je. Jij brengt je meisje vanavond nog thuis.

JOHAN.
Zeg ereis, wat staan jelui daar te fluisteren.

JEANNE.
Niets - een verrassing, hé Herman?

HERMAN

(met 'n zucht).

Ja.

JOHAN.

Wacht, ik zal je even uitlaten.

HERMAN.

Dank je, doe geen moeite. Ik ben er al. - Bonjour

(Herman af.)

JEANNE

(lief.)

Dag. -

JOHAN.

God, God, wat ziet die jongen er uit. Wat is er gebeurd?

Jeanne.

Weet *ik* 't?

JOHAN

(op eens driftig).

Zeg eens, jij hebt toch niets gezegd, van 't geen wij zooeven besproken hebben. Mensch - vrouw als ik zou weten, dat jij hem je lasterpraat had ingeblazen, dan zou ik je - ik - zou je...

JEANNE

(bang).

Ik heb *niets* gezegd. Ik heb Caroline's naam niet genoemd.

JOHAN.

Je jaloezie verblindt je. - Je weet zelf niet wat je doet of zegt. Als ik zou denken, dat je Caroline en mij bij Herman verdacht had gemaakt, dan zou je zien wat er gebeurde. Maar één ding zeg ik je. Je hebt 't hart niet Carolien, *hier* in mijn huis te beleedigen. Denk daaraan.

JEANNE

Wacht maar, - er zal nu haast een einde aan komen?

JOHAN.

Waaraan?

JEANNE.

Aan al dat ongenoegen over Caroline.

JOHAN.

Gelukkig! -

JEANNE.

En nu verzoek ik je alleen nog maar niet den heelen avond mijn zus te zitten aangapen, net als onlangs. Zóó veel is er niet aan.

JOHAN.
Ze zag er toen zoo slecht uit. -

JEANNE.
Jawel, jawel.

JOHAN.
Och.

JEANNE.
Maar toch is ze nog het aankijken waard, niet?

JOHAN.
Stil nu maar, er wordt gebeld. Dat zullen moeder en Caroline zijn.

(Johan staat op om hen te gemoet te gaan. Men hoort praten in den gang).

Vierde tooneel.
Mevrouw Revers, Jeanne, Johan, Caroline.

Mevr: Revers en Caroline komen binnen. Caroline ziet doodsbleek, en ziet er zielsbedroefd uit. Mevr: Revers is suffig-onverschillig en heel stil in haar doen en laten.

JEANNE

(druk hartelijk).

Goeden avond mamaatje. Zóó, is u daar al. Daar doet u goed aan om zoo vroeg te komen. Dag Carolien.

(Troont mevr: Revers naar binnen).

Foei mama moet u nu in den gang u uitkleeden. Dat kan hier ook best gebeuren!

Zij komen binnen. Johan begroet beiden vriendelijk, en ziet Caroline medelijdend aan. Jeanne let nauwkeurig op al zijne blikken.

JEANNE.
Toe mamaatje, ga u nu eerst eens zitten hoor. De thee wacht al op u. Ik zal maar gauw een kopje inschenken, en voor jou zeker ook, hé Carolien? - Zeg kind wat scheelt joù? Heb-je gehuild. Wat is er? -

JOHAN.
Zie je wel, dat ik gelijk had!

CAROLINE

(breekt opeens in snikken los).

JOHAN

(gaat naar haar toe en brengt haar naar de canapé).

Ja, huil maar eerst eens goed uit Lien. Dat zal je opluchten! - En vertel dan eens wat er is gebeurd! - Maar eerst kalm zijn.

CAROLINE

(blijft snikken).

JOHAN.

Toe nou kind

(gaat naar het buffet en schenkt een glas water in).

Drink eens Lien.

JEANNE

(kijkt vol ingehouden woede naar Johan).

JOHAN.

Toe Lien, drink nu toch eens. Wacht ik zal het glas wel vasthouden

(laat haar drinken).

Zoo, - zoo - zachtjes aan maar. Zeg nog maar niets hoor - eerst flink uithuilen.

JEANNE

(driftig).

Nu is 't genoeg. Als Carolien hier gekomen is om te grienen, dan had ze maar thuis moeten blijven. 't Is louter aanstellerij!

(sarrend)

De juffrouw wil beklaagd worden en ze weet óok wel, dat mama en ik niet bar gevoelig zijn voor die traantjes, 't Is alleen speculatie op jouw week gemoed.

JOHAN.

Houd je mond Jeanne - of. -

JEANNE

(smalend).

Toe troost haar nog eens, daar is de juffrouw niet afkeerig van.

JOHAN

(dreigend).

Jeanne.

JEANNE

(tegen Johan).

Ja, ze ziet bleek, en ze heeft 't 't thuis kwaad ook.

JEANNE

(tegen mevr. Revers).

Mama, vertel u ons toch een wat er is gebeurd.

Mevr. REVERS

(onverschillig).

Och, 't is iets met dien mijnheer Terhorst geloof ik. - Hij heeft meer zin in een ander.

JOHAN.
Moeder dan toch, ziet u niet hoe veel verdriet u Carolien doet? -

JEANNE.
Neen, mama, dat is heusch 'n vergissing. Herman is dol op haar.

Mevr. REVERS.
Als ik 't je toch zeg!

JOHAN

(spottend).

Voorzichtig Jeanne, kalm toch. Mama is zenuwachtig. Je moogt haar vooral niet tegenspreken. Ze mag geen emoties hebben.

JEANNE.
Ik zal zeggen wat ik wil hoor, en ik wil zeggen dat jij en Carolien...

JOHAN

(dreigend.)

Stil, als je nog een woord zegt! -

CAROLINE

(heeft zich opgericht en kijkt Jeanne star aan.)

Je vergist je, Jeanne.

JEANNE.
Zoo, dacht je nu heusch, dat ik blind was. Ja mama, kijk u maar niet zoo vreemd op. 't Is zóó. Als Carolien bleek ziet, staat het huis op stelten... Als zij -

CAROLIEN.
O, Jeanne hoe durf je?

JOHAN.
En Herman dan. Is ze met hem niet verloofd, al is 't niet publiek?

CAROLINE.
- Geweest, - geweest.

JOHAN.
Kind, Lien - zég dat niet.

CAROLINE

(snikkend).

Jawel - 't is de waarheid - God, o God, niets, niets heb ik meer.

JEANNE.
Houd je maar kalm, 't komt wel te recht.

CAROLIEN.
Nooit meer

(Zij blijft even droomerig zitten, en zegt daarna zacht voor zich uitsprekend).

Ik ben zoo moe - zoo moe. Ik heb zoo'n pijn, hier, langs m'n hoofd. Ik zou wel willen slapen. Ik wil naar huis, vind je 't goed Jeanne?

JOHAN.
Zeker, ga maar naar huis, ik zal je wel brengen.

JEANNE.
Nu nog mooier. Zeg, is die vertooning haast klaar?

JOHAN

(dreigend).

Jeanne.

JEANNE.
Als je zoo'n hoofdpijn hebt, ga dan maar een uurtje in de suite op de canapé liggen. Dat helpt wel.

CAROLINE

(droomerig).

Ja.

JEANNE.

Trek vooral eerst je laarzen uit, anders maak je de canapé nog vuil ook.

CAROLINE

(waggelend opstaand).

Ja, ik zal wat uitrusten, ik ben zoo moe, zoo vreeselijk moe

(blijft even staan en voelt in haar zak, flink).

Laat me maar slapen tot dat ik weer van zelf wakker word. Kom me maar niet storen voor mama naar huis wil gaan.

JEANNE.

Best.

JOHAN

(schuift de suite-deur open).

Nu, beterschap hoor, Lien. 't Beste met je hoofdpijn.

CAROLINE

(grijpt op eens Johan's hand, met vreemden stem:)

Je hebt gelijk gehad Jo, het leven is niet zóó als wij domme meisjes het zoo mooi-droomen.

JOHAN

(verwonderd).

Waarom zeg je dat Lien?

CAROLINE.

En gelooven - gelooven in liefde, 't is onzin. Je hebt gelijk gehad.

JOHAN.

Maar Lien! - Wat meen-je Lien?

CAROLINE.

Ik ben zoo moe - zoo moe.

JOHAN.

Ga nu gauw wat rusten.

CAROLINE

(drukt z'n hand innig).

Dank je, o, ik dank je Johan. Zwak - zijn jelui allen! -

(Caroline af.)

JOHAN

(schuift de deuren toe en blijft nadenkend staan. Mevrouw Revers en Jeanne zitten te fluisteren, en hebben niets gehoord.)

Vijfde tooneel.
Mevr: Revers, Jeanne, Johan.

Mevr: Revers en Jeanne zitten te praten zonder notitie van Johan te nemen.

Mevr: REVERS.
Ja, al dadelijk, hé! - den eersten dag bij mijne thuiskomst al! Maar, 't is zonde dat ik 't zeg, maar er heeft altijd een slechte aard in dat kind gezeten. Dat komt omdat je pa haar altijd zoo bedorven heeft

(vervolgend).

- En hàrt - hárt heeft ze *nooit* gehad. Zelfs niet als kind! - Dachtje dat ze ooit huilde - als ze straf kreeg? Dat ze ooit berouw had, of vergiffenis vroeg? Nooit zeg ik je - nooit! Toen je pa stierf heeft ze geen traan gelaten. Dat weet je zelf wel.

JOHAN.
Soms is droefheid zonder tranen grooter dan mét tranen. Tranen worden misbruikt meestal.

JEANNE.
O zoo, - schoolmeester?

Mevr: REVERS.
Enfin, en dat ze doodkalm was, toen ik - weg ging, dat heb je me zelf verteld, Jeanne.

JOHAN

(driftig).

Toe moeder, laat Carolien nu eindelijk eens rusten.

JEANNE

(snibbig).

Nou bedaard maar. Ze rust immers al. 't Is zonde, van de mooie canapé, als ze nou maar hare laarzen heeft

uitgetrokken. Wacht, ik zal eens even kijken.

JOHAN.

Neen, dat zal je niét. Gun haar tenminste een uurtje rust. Dat heeft ze meer dan noodig?

JEANNE

(plagend).

Ach! -

Mevr. REVERS.

- En om dan nog eens op Carolien terug te komen, en om je te bewijzen, dat ze heusch geen hart in haar lichaam heeft. - Wie zou anders doen wat zij heeft gedaan? -

JOHAN.

Wat nú weer? -

Mevr. REVERS

(zich opwindend).

Heeft ze niet het portret van haren vader weggehangen, en de muren volgepropt met louter rommel? - O - maar *ik* begrijp 't best. 'n Kind waarin *zoo'n* aard zit, durft haar dooden vader niet voortdurend om zich te hebben. - En dan, - welke dochter zou het wagen, zoo eigenmachtig de kamer te veranderen, en alles ten onderste boven te halen?

JEANNE.

Ja, dàt heeft ze gedaan!

Mevr. REVERS.

Natuúrlijk, - de inrichting van hare moeder was haar te ouderwetsch, 't stond alles te stijf naast elkaar. Daarom moest alles op z'n nieuw-modisch door elkander worden gezet. Jawel, 't is me daar een dames-boudoir geworden. Maar ik heb 't weer dadelijk op mijn manier in orde laten brengen, - toen ze weg was, natuurlijk al die prullen aan den muur heb ik verbrand, verscheurd of in de vuilnisbak laten gooien. Je had die oogen moeten zien toen zij thuis kwam!

JOHAN.

Arm kind.

JEANNE.

En toen?

Mevr. REVERS.

Toen zei ik, dat als ze weér met haren lieven vriend een kamer wilde inrichten, zij maar moest wachten tot ze ging trouwen - en dat had nog den tijd.

JOHAN.

Met Herman?

Mevr. Revers.

Zeker, dàt had je niet achter haar gezocht, hé? Nu, die mijnheer Terhorst heeft haar netjes geholpen - heel den dag hoor!

Johan.

Maar mama!

Mevr. Revers.

Zeker, 't is me een lievertje, die Caroline. Wie weet wat ze me nog meer aandoet. Goddank, dat Jeanne tenminste héél anders is.

Johan.

Ja, wél héél anders!

Jeanne

(opeens).

Mama, u moest haar maar laten trouwen en heel gauw ook. Vandaag was Herman hier. Hij is in Amsterdam aan de H.B.S. benoemd, - 'n mooie vooruitgang. Mama, wees wijs, luister naar mij. Ik zal maar liever niets meer zeggen, maar

(kijkend naar Johan)

't is heusch beter, dat ze weggaat.

Mevr: Revers.

Zou-je denken?

Jeanne.

Gerust mama - stellig. - Van avond komt Herman. Ik heb 't hem gevraagd.

Mevr. Revers.

Maar Jeanne! -

Jeanne.

Ik heb hem beloofd alles in orde te brengen, 't Is mooi, dat hij nog van haar wil weten

(wijzend op Johan).

Ik heb 't hem verteld.

Johan

(als dol op Jeanne toevliegend)

O, jij! -

Jeanne

(schreeuwt van angst.)

Mama.

Mevr. REVERS.
Kalm toch. Wat moet Sientje wel denken?

JEANNE

(knielend, haar moeders handen grijpend, en smeekend.)

- Dus als Herman van avond komt, zegt u *ja*, niet? U zegt ja!! - Ze móet weg - eer heb ik geen rust in huis

(dan vleiend vriendelijk).

- En wat zal 't dan gezellig zijn als Carolien in Amsterdam woont. Dan komt *u* natuurlijk bij ons in huis. Wat zullen kleine zus en Wim blij zijn als zij 't hooren, want ze zijn dól op oma! -

JOHAN.
Van Carolien houden zij ook heel veel.

JEANNE

(plotseling).

Mama, wat was er eigenlijk met Carolien gebeurd voor ze hier kwam. Ik vond haar toch wel wat zenuwachtig.

Mevr: REVERS.
Zoo is ze van gisteren middag af-al. Toen ik thuis kwam, viel 't me op, dat ze er zoo bleek uit zag.

JEANNE.
Waar was ze gisteren - terwijl wij met de kinderen uit waren? -

Mevr: REVERS.
Weet ik 't? -

JEANNE.
Heb - jij haar gisteren nog gezien, Johan?

Johan

(houdt zich of hij niets hoort).

Zij zal geharrewar met moeder hebben gehad. Dat gebeurt wel meer

(dringend).

Moeder, u moest anders met Carolien omgaan. Geloof me, zóó houdt ze 't niet vol.

JANNNE.
O, - is 't al weer zoo ver.

Mevr: REVERS.

Ik hoor bellen. Dat zal zeker mevrouw Kroneman zijn. Die zou van avond toch ook komen, niet Jeanne? -

Zesde tooneel.
Mevr: Kroneman, de vorigen, later Mina en Herman.

Mevr: KRONEMAN.

Goeden avond - goeden avond. Daar ben ik nou! - Wel hoe gaat 't je, - m'n lieve Jeanne? en jou Mien? -

Hé, daar heb je ter Cock ook. Dat is 'n tref, dat ik dien ook eens zie. Ik zeg altijd tegen m'n man:... Die Jeanne heeft compleet niets aan haren man. Altijd werken en studeeren. Zoo, - en waar wil je me nu hebben Jeanne? -

JEANNE

(schuift een stoet naast dien van Johan).

- Als 't u blieft mevrouw.

Mevr: KRONEMAN.
Wat? zoo dicht bij je man

(grappend).

Is dat wel vertrouwd. 'n Mensch is maar 'n Mensch - en zwak zijn we allen? - En waar is Carolien? - Zeker nog een luchtje scheppen. Nou dat kan ze best gebruiken. Toen ze gisteren middag langs kwam, zag ze er maar watjes uit.

JOHAN.
Dat doét ze ook, maar mama vindt 't niet.

Mevr. KRONEMAN.
Gunst, Mien, hoe is 't mogelijk? Ik vind 't bepaald opvallend hoe dat kind is afgevallen. Misschien tobt ze over iets, of heeft ze er veel weet van dat haar engagement af is. 't Is wel te begrijpen. Zij was dol op hem. Zoo ik hoor heeft die Terhorst haar leelijk behandeld. Ik durf er nooit tegen Carolien over te beginnen, maar nu wij er tóch over spreken, en zoo geheel onder ons zijn, moet je me toch eens vertellen, Mien, wat er eigenlijk is gebeurd?

JEANNE.
Gebeurd! - wel niets mevrouw, en uit is 't tusschen Carolien en Herman ook niet. Integendeel, 't gaat er nog veel eerder door dan u denkt, - hé mama?

Mevr. KRONEMAN.
Gunst, wat je zegt, Jeanne! Nou 't doet me echt plezier voor Carolien. 't Is 'n lieve meid, en ik mag haar wát graag.

JEANNE.
Drinkt u nog een kopje thee, mevrouw?

Mevr. KRONEMAN.
Neen, dank je Jeanne, ik heb thuis al twee kopjes gebruikt.

JEANNE.
Dan zal ik den theeboel maar weg laten halen

(zij schelt). (Er wordt geklopt).

JEANNE.

Binnen.

Mina.
Wat blieft u mevrouw? -

Jeanne.
Je kunt den theeboel wel meenemen - maar krijg maar eerst den schotel met gebakjes uit het buffet.

Mina.
Ja wel mevrouw.

(Zet de gebakjes op 't buffet en neemt het, theeblad mee). (Mina af).

Jeanne.
U drinkt toch een glaasje wijn, mevrouw?

Mevr. Kroneman.
Nou Jeanne, dát dan héél graag.

Jeanne.
En u een glas kwast, mama? Ja, wijn is verboden waar voor u, niet mamaatje?

Mevr. Kroneman.
Nou ik zeg maar, als 't je ma verboden is, moet zij zich maar bij een kwastje houden. Wat u, ter Cock? -

Johan.
Ik ben het volkomen met u eens, mevrouw.

Mina klopt, komt binnen, zet een flesch wijn en glaasjes, - een karaft met water, citroenen en suiker klaar, - daarna Mina af. -

Mevr. Revers.
Zal ik nu de kaarten eens krijgen?

Johan

(plagend).

Moeder, moeder, is 't geen schande om in den Meimaand te whisten, als of men in 't hartje van den winter is?

Mevr. Kroneman.
Nou, ik voor mij mag zoo'n spelletje wel; als 't mooi weer is, maak ik natuurlijk liever 's avonds een wandelingetje, maar 't is nu nog zoo guur, net herfstweer. Alleen aan 't lengen van de dagen kan je merken, dat we naar den zomer gaan, anders - -

Mevr. Revers.
Och, ik leg 's avonds ook wel eens graag een kaartje. 't Leidt de gedachten wat af.

Johan.

Mij best. Ik heb er vrede mee. Jeanne schenk jij eerst eens in, dan krijg ik ondertusschen de kaarten.

JEANNE

(presenteert de gebakjes en schenkt wijn in).

JOHAN

(haalt de kaarten van het buffet en spreidt ze uit op tafel).

JOHAN.
Zoo trekken jelui nu eerst om beurten.

JEANNE.
Wacht, ik zal u eerst een kwast klaarmaken, mama.

Mevr. REVERS.
Graag.

JEANNE.
Als 't u blieft, mama.

Mevr. REVERS.
Dank je, kind.

JOHAN.
Trek jij nog even, Jeanne.

(Jeanne neemt eene kaart op)

Ziezoo, nu spelen de dames samen, en man en vrouw tegen. U moet beginnen mevr. Kroneman.

Mevr. KRONEMAN.
Ik? - ik? - Wel dan laat ik 't over aan m'n maat. Jij, Mien.

Mevr. REVERS.
Wat zal ik nu doen? ik weet 't waarempel niet. - Wacht, ik zal maar harten troef maken.

JEANNE.
Wel, wel, harten.

JOHAN.
St-st - niet zoo spreken. Whisten is zwijgen, - moest 't ten minste zijn.

Een oogenblik spelen zij rustig verder. Er wordt geklopt.

JEANNE.
Binnen.

MINA.

Mevrouw, kleine zus huilt. -

JEANNE.

Ga dan maar eens naar boven Mina.

MINA.

Dat heb ik al gedaan, maar ze zei, dat ma boven moest komen.

(Mina af.)

JOHAN.
Zal *ik* even naar boven gaan?

JEANNE.
Neen hoor, ik zal 't zelf wel doen. Als jij eenmaal boven bent, willen ze je heelemaal niet meer laten gaan, dan speel je met zus tot dat ze heelemaal uit haren slaap is.

JOHAN

(tegen mevr. Kroneman).

U moest eens zien hoe schattig die zus er in haar bedje uitziet! Als ze 's avonds huilt, wil ik altijd kwaad naar boven loopen, en haar een duchtig standje geven. Maar zóó kom ik boven, en ik zie dat lekkere snoetje van die kleine engel, of ik ben heelemaal verteederd, en in plaats van booze woorden, krijgt ze niets dan zoenen van me. 't Is toch zoo'n heerlijk kind, niet moeder.

Mevr. REVERS.
Zeker.

Ondertusschen is Jeanne de kamer uitgegaan.

Mevr. KRONEMAN.
Die Carolien schijnt maar rustig door te slapen. Hoe is 't mogelijk voor zoo'n jong meisje.

JOHAN.
Och, ze had zoo'n hoofdpijn!

Mevr. REVERS.
Ja, in *mijn* tijd konden meisjes van haren leeftijd heel den dag in den weer zijn, en 's avonds op een bal dansen tot diep in den nacht zonder dat zij aan hun bed dáchten. - Maar tegenwoordig - tegenwoordig!

Mevr. KRONEMAN.
't Is toch 'n lieve meid, die Carolien. - En veel, dat ze van je houd, Mien. Neen, daar heb je nu heusch geen idee van.

Mevr. REVERS

(schamper).

Ja, dát geloof ik.

Mevr. KRONEMAN.
Dien dag van je thuiskomst, Mien, ging ik even bij haar aan om te informeeren, of 't heusch waar was, dat je thuis zou komen. Ik kon 't haast niet gelooven, mensch. Nou, je had haar moeten zien. Dól was ze van geluk - en zenuwachtig als ze was - zenuwachtig - ze huilde haast van blijdschap. Terhorst had juist bloemen gebracht.

Verbazend aardig vond ik dat van hem, en jij? Trouwens, ik mag hem graag - 't is zoo'n nette jongen en zoo bedaard, - zoo net in 't spreken.

Geloof me, Mien, als 't zoover is, krijg je er een besten schoonzoon aan. -

O, ja, wat ik ook nog zeggen wou, van Carolien gesproken. Ik maakte nog een praatje met haar, maar ze was te zenuwachtig om me ordentelijk te woord te staan. Net toen ik weg ging, viel m'n blik op dat groote portret van je man zaliger. Mien, mensch ik schrok er van. Ik dacht. Dát portret moet weg, want als Mien van middag thuis komt, en ze ziet 't, dan besterft ze 't zoo waar. Nou, toen zei ik tegen Carolien: 'Kind, zei ik, neem dat portret weg.' Ze wou er eerst niet van weten, maar ik bracht haar aan haar verstand, dat 't om jouw bestwil was, Mien, - nou, - toen beloofde ze, dat ze 't zou doen.

JOHAN

(opgewonden).

- Hoort u dat nu, moeder? -

Mevr. KRONEMAN.

Of ze 't nog gedaan heeft, weet ik niet, - ik geloof 't niet, want toen ik later bij jelui was, hing 't er weer.

JOHAN.

Ze had 't wél weggehangen mevrouw, maar moeder zag 't liever op de oude plaats.

Mevr. KRONEMAN.

Zóó, 't doet me plezier, dat ze tenminste naar me heeft geluisterd. Ja, ik zei 't alleen maar uit goedheid voor jou Mien. Ik dacht dat 't beter was, dat niets je aan dien dag herinnerde. Daarom drong ik er ook bij Carolien op aan dat ze een licht blousje zou aantrekken, en de kamer heelemaal anders zou meubileeren.

JOHAN.

Hoort u 't nu moeder? -

Mevr. KRONEMAN.

Mien, wat kijk je raar, en wat heeft ter Cock. Ik heb er toch niets aan miszeid?

(half huilend)

Gut, Mien, maak je nu niet zoo zenuwachtig - da's zoo kwaad voor iemand van jouw gestel. - Gunst mensch, ik heb echt spijt dat ik je aan je man zaliger heb herinnerd. Toe, laten we maar weer gauw van iets anders praten.

JOHAN

(dof.)

Dát is 't niet, mevrouw!

JEANNE

(binnenkomend).

Nu, zie je nu wel, Johan. Dat heb je nu van al je verwennen. 't Kind kon niet slapen, en daarom ging ze maar een deuntje huilen. Toen ik bij haar kwam riep ze: ‘Lichie maken - Lichie maken, net als paatje gisteren!’ Nu, maar ik heb geen trek om op den laten avond nog met de kinderen te spelen. Ik was echt boos, en zei dat zus gauw moest gaan slapen. Maar, dát weet ik wél. - Als zusje morgen weér huilt, laat ik haar rustig huilen. Dan valt ze vanzelf wel in slaap.

(rondkijkend).

Zeg, wat is hier gebeurd. Jelui kijkt zoo raar.

JOHAN

(woedend).

Daar, nu heeft moeder 't gelukkig zelf gehoord, en mevrouw Kroneman wist toch nergens van.

JEANNE.
Wát gehoord?

JOHAN.
Weet je niet hoe mama in 't begin van den avond over Carolien sprak, omdat zij vaders portret had weggehangen? Ze had geen hárt, - geen hárt - geen gevoel! Ze kon haar vader niet om zich zien! - Maar nú hoor je 't weer! -

JEANNE.
O - al wéer over Carolien

JOHAN.
Ja, 't is een schánde, een schánde, dat arme kind. Maar gelukkig, dat 't nu

tenminste uitkomt

(tegen mevr. Kroneman).

O, - u moest eens alles weten. Geen haar deugde er aan Carolien.

Mevr. KRONEMAN.
Onmogelijk.

JOHAN.
En tóch is 't zoo. Goddank, dat moeder 't nu zelf hoort, dat zij op *uw* aanraden de rouw aflegde - de kamer anders meubileerde, en vaders portret weg hing!

Mevr. KRONEMAN.
Ja, maar dat deed ik uit bestwil, geloof me, alleen uit bestwil, - en 't kind wilde 't toch eerst volstrekt niet. Ik meende er heusch geen kwaad mee.

JOHAN.
Neen mevrouw, 't was juist heel hartelijk van u bedacht. Jammer alleen, dat er altijd nog menschen zijn, die overal alleen 't slechte in zien.

JEANNE.
Wie kon dat ook weten? Waarom heeft dat domme kind ook niets gezegd?

Mevr. KRONEMAN.
Ja, had ze 't maar gedaan!

JOHAN

(tegen Jeanne).

Omdat zij altijd werd afgesnauwd als zij maar haren mond open deed. Zij durfde niets te zeggen. Bij 't minste wat zij beweerde en wat niet in moeders smaak viel, begonnen de zenuwtoevallen, niet moeder?

Mevr. KRONEMAN.
Gunst Mien, ik dacht, dat je heelemaal geen last meer van je zenuwen had. Dat heb je me onlangs zelf verteld.

(Een poosje zijn allen in eigen gedachten verdiept, dan springt mevr: Kroneman op, klapt in hare handen en zegt levendig en opgewekt).

Mevr. KRONEMAN.
Weet je wat je nu doen moest, Mien?

Mevr. REVERS.
Nu?

Mevr. KRONEMAN.

Dat arme kind heeft nu zooveel narigheid gehad, nu moest je alles maar gauw weer goed maken ook. Toe, Mien geef nu vanavond nog je toestemming tot haar engagement.

Mevr. REVERS

(dof).

Dat heb ik Jeanne al beloofd!

Mevr. KRONEMAN.

Hé, dat is lief van je Jeanne, dat je dat hebt gedaan gekregen. Ik was al bang om je de waarheid te zeggen, dat jij er achter zat, maar ik ben nu dubbel blij, dat ik me heb vergist. Ik vond 't al zoo onhartelijk van je, dat je zoo vreemd over haar sprak.

JOHAN.

Dat was jaloezie, mevrouw, louter jaloezie. -

Mevr. KRONEMAN.

Jaloezie? - Op wie dan? Daar begrijp ik niets van.

JOHAN.

Dat vertel ik u later wel eens. Ja, ja je beleeft hier wat!

Mevr. KRONEMAN

(dringend).

Mien, weet je nou wat je moest doen? Laat ter Cock nu gauw Herman halen, en als Lien nu straks binnen komt, dan zeg je dat je je toestemming geeft! - Ik verheug me nou al op Carolien's geluk-stralend gezicht.

JEANNE.

Mevrouw maakt er geloof ik een blijspel van.

Mevr. KRONEMAN.

Nou, dat is tenminste héél wat beter dan een treurspel. Ik zie de menschen liefst lachen. Er is toch al narigheid genoeg op de wereld, waaraan niets te verhelpen is. Als *ik* te zeggen had, liet ik iedereen maar gelukkig worden.

JOHAN

(warm).

Dat geloof ik graag, mevrouw. U is een beste vrouw.

Mevr. KRONEMAN

(verlegen).

Wel ja, dat zeg ik ook. Die moet een oude vrouw nog eens een complimentje gaan maken. Had liever je vriend gehaald, dan had je beter gedaan.

JEANNE.

Dat hoeft niet, hij komt wel?

Mevr. KRONEMAN.
Dacht je soms dat Terhorst een gedachtenlezer is?

JEANNE.
Neen, maar ik had hem gevraagd om half tien even aan te komen. - 't Kan dus nog 5 minuten duren.

Mevr. KRONEMAN

(blij).

Och, och, wat zal me dát een verrassing zijn. Als Carolien dát eens wist.

JOHAN

(aan de suite-deur luisterend).

Het is binnen nog zoo rustig. Ze slaapt zeker nog.

Mevr. KRONEMAN.
Als Terhorst nu komt, moet je haar niet roepen. Laat hem dan stilletjes naar binnen gaan. Dat vind ik veel aardiger.

JOHAN.
Ja, ik ook.

JEANNE

(jaloersch).

Wat zijn jelui toch kinderachtig; 't is de moeite waard!

Mevr. KRONEMAN.
Nou, ik vind 't wel - en Carolien en Terhorst zeker.

JOHAN.
En *ik* ook.

Zevende tooneel.
De Vorigen, Mina en Herman Terhorst.

Er wordt geklopt.

JEANNE.
Binnen.

MINA.
Mevrouw, daar is mijnheer Terhorst. Hij vroeg om mevrouw even te spreken, maar hij wil niet binnen komen. Ik heb mijnheer maar in het spreekkamertje gelaten.

JEANNE.
Best.

(Mina àf.) (Jeanne, gaat even de kamer uit en komt met Herman binnen).

Kom binnen Herman.

Mevr. KRONEMAN

(gejaagd opstaande).

Nu

moest ik eigenlijk maar naar huis gaan; ik hoor er niet bij.

JOHAN.

U niet? U niet? U veel eerder dan iedereen,

(zachtjes)

ik dánk u, ik dánk u voor alles.

HERMAN

(effen tegen Johan zonder hem aan te kijken).

Goeden avond.

(tegen de dames, zenuwachtig en gejaagd).

- Ik maak u wel mijne excuses voor mijn laat bezoek, maar - ik wist niet - ik dacht. -

JEANNE.

O je bent vólkomen geëxcuseerd hoor!

HERMAN

(angstig).

Nu, Jeanne?

Mevr. KRONEMAN

(juichend).

In orde, in orde! -

(dan plechtig doende, met moeite zich goed kunnende houden).

Jong mensch, uit aller naam, ook uit die van mevrouw Revers dus verzoek ik u deze deur

(naar de deur wijzend)

open te schuiven. Loop dan tot de canapé, waar gij zult aanschouwen eene jonge dame, in zoete sluimering verzonken, die gij door uw kus moet doen ontwaken.

JEANNE

(in de handen klappend).

Schitterend.

JOHAN.

Bravo!

HERMAN

(naar mevr. Revers gaande.)

Is het waar mevrouw, werkelijk waar?

Mevr. REVERS.

(op mevr. Kroneman wijzend.)

Deze dame heeft vanavond in huis te bevelen.

HERMAN

(grijpt de hand van mevr. Revers.)

Dank u - o dank u.

JEANNE

(geeft hem de kaars, die zij ondertusschen heeft aangestoken.)

Als 't je blieft Herman. Heb ik nu woord gehouden of niet?

HERMAN.
Jeanne, o God, - 't is onbegrijpelijk - hoe zal ik je danken?

Mevr. KRONEMAN.
Zachtjes, zachtjes anders wordt ze wakker

(Johan schuift de suite-deur open, en duwt Herman naar binnen).

JOHAN

(tegen Jeanne op eens).

O, God, als zij nog maar van Herman wil Meten. Jij hebt haar immers gezegd, dat Herman 't ook geloofde dat zij jou reden tot jalouzie gaf. God als ze dat *nu* maar vergeet.

JEANNE

(luchtig).

Dat moeten ze later maar uitkibbelen.

Mevr. KRONEMAN.
Stil nou - ik hoor nog niets.

JOHAN

(lachend).

Zóó hard zullen ze elkaar toch niet zoenen, dat je 't hier kan hooren!

(Zij luisteren even. Men hoort een vreeselijken, doordringenden gil).

Mevr. KRONEMAN.

Hé wat schrikt dat kind.

JOHAN

(schrikkend).

Dat is Carolien niet.

HERMAN

(vliegt doodsbleek de kamer binnen, dreigend tegen Jeanne).

Dus daarom, daarom mocht ik haar meênemen, o God

(hij zinkt neer).

JOHAN

(vliegt het salon in. Door de open schuifdeuren ziet men Caroline dood uitgestrekt op de canapé liggen. Mevr. Kroneman vliegt Johan achterna. Mevr. Revers blijft als vastgenageld op haren stoel zitten. Men hoort luid snikken. Huilend komen zij allen weer binnen.

Mevr. KRONEMAN

(snikkend).

Dood - dood, hoe kan dat?

JOHAN.

Vergiftigd

(laát een leeg fleschje zien).

Mevr. KRONEMAN.

O God, o God en juist nu.

JEANNE

(kijkt haar moeder, die als versufd is, angstig aan).

JOHAN

(zich op eens woest omdraaiend, knarsetandend op Jeanne toevliegend, die hij wegslingert.)

Dat is nou *jouw* werk, *jouw* werk! -

(In eens valt zijn blik op het kinderspeelgoed, dat in een hoek van de kamer ligt).

JOHAN

(wanhopend, de vuisten ballend).

O, als 't niet om de kinderen was!

EINDE. HET SCHERM VALT.

Oct. 1903 - Juli 1904.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Aan Studiosus.

Het zij mij eerstens vergund, U het recht te ontzeggen, mij aan te manen tot bescheidenheid, waar U met blijkbaar welgevallen van Uw eigen juiste opmerkingen spreekt. Ten tweede kan ik niet nalaten, mijne onvoldaanheid er over uit te drukken, dat U geenszins recht op de zaak, waarover het geding loopt, zijt ingegaan.

De raad van den Franschen fabeldichter:

> ‘Laissez entre la colère
> Et l'orage qui la suit,
> L'intervalle d'une nuit.’

is door U zeker niet opgevolgd, toen U mij verdacht *aanstoot* te nemen aan de betiteling ‘Chr. kerk’ voor Herv. kerk. Daarvan ben ik mij volstrekt niet bewust, integendeel. Juist liefde voor de Ned. Herv. kerk dringt vele vrijzinnige predikanten haar niet te verlaten, maar met alle kracht, die in hen is, haar nieuw leven in te blazen, haar te behoeden voor versteening.

Dat Dr. Bähler Boeddhist is, en dus zeker geen Christen, ziehier weer een uitspraak, die mij noopt te vragen: Hoe komt U er toch aan? Is U niet zeer eenzijdig, op zijn minst genomen? Dr. Bähler heeft Boeddhistische sympathieën, zeker, en dit staat hem volkomen vrij. Het is niet aan U, hem de kerkelijke gemeenschap te ontzeggen, hem, die een man is van karakter en kennis, en die nog hartelijk instemt met de belijdenis, bij de aanvaarding van zijn ambt door hem afgelegd.

De smalende toon, waarop U durft spreken over ‘moderne dominees, die kortweg in de Christelijke kerk niet thuis hooren’, dwingt mij tot een ernstig protest; ik hoop, dat niet het odium theologicum, maar onwetendheid U deze woorden in de pen gaf. Het is misschien dezelfde

onwetendheid, die U in Uw eerste stukje deed spreken van een eeuwenoude belijdenis der Ned. Herv. kerk; dezelfde onkunde omtrent het ontstaan en den groei der Confessie, waarvoor U in Uw tweede schrijven onze Vaderen in den strijd met Spanje laat kampen! Maar dit is absurd! Blijkbaar heeft, wat in ‘de Blijde Wereld’ van 20 Oct. j.l. over Uw geschrijf werd opgemerkt, U niet beter ingelicht. U hadt anders vernomen, dat de Ned. Herv. kerk in haar tegenwoordigen vorm nog geene eeuw oud is!

Wat U zegt over een bindende belijdenis bevredigt mij in 't geheel niet.

Tegenover Uw beroep op de brieven van Paulus(?) breng ik U beleefdelijk 's Meesters woord over den geest en de letter in herinnering.

Gevoelt gij, die tot bescheidenheid aanspoort, geen schroom om als rechter te zitten over andersdenkenden, over ‘ketters’? Komt het niet aan op den geest van Christus, en zinkt niet bij het aanschouwen van den grooten Menschenzoon, die vol was van liefde, alle geharrewar over leer en belijdenis in het niet, als kleinzielig gepeuter, als klein-menschelijk getwist? Van harte roep ik, met den Leekedichter, U toe:

> ‘Zet z' uit de kerk’, dus roept ge luid.
> Zet liever gij Uw kerk wat uit!’

Ik denk er niet aan het vruchteloos debat nog langer voort te zetten. Alleen nog dit: de Ned. Herv. kerk een ‘zijtak’ te noemen van de Katholieke kerk druischt regelrecht in tegen het Protestantsch karakter der eerste, en miskent volkomen haar vrijheid.

Het ‘onverklaarbaar zielkundig raadsel’ en ‘het ingewikkeldste zielkundig raadsel’, waarvan U spreekt, komt mij voor luce clarius te zijn, de oplossing ligt in den breeden grondslag, waarop het Vrijzinnig Christendom zich stelt. Ik eindig, gelijk de schrijver in ‘de Blijde Wereld’: ‘Studiosus, d.i. weetgierig. Nu, er valt voor hem nog wat te leeren: allereerst wel om niet te schrijven over zaken, waarvan hij niets weet.’

Uw dw. dr.
Ds: J.L.N. ZILLINGER MOLENAAR.

Een vrouwenstad.
Uit het Fransch door C. Schlimmer-Arntzenius.

Men zou de plaats Troy nooit aanraden aan ouders, die hunne dochters graag een man zouden bezorgen.

Troy is die plaats in de Vereenigde Staten van Amerika (want gij zult wel denken, dat zulk een plek slechts in Amerika kan zijn). Troy is die vrije stad, welke die bekoorlijke en tevens afschrikwekkende bizonderheid aantoont, dat op de 125000 in woners men slecht 18 duizend personen van het mannelijk geslacht vindt. Het vrouwelijke element telt dus meer dan 85%, dat is te zeggen, 15 mannen tegenover 85 vrouwen.

De reiziger, die zich gaarne naar Troy zou begeven (deze plaats bevindt zich dicht bij New-York) en zich wenscht op de hoogte te stellen van de juistheid dezer cijfers en er de resultaten van wil zien, zal spoedig bemerken, dat de wagons voor ‘dames’ alleen, aldaar een overbodige voorzorgmaatregel is.

De reiziger die naar Troy gaat, maakt die reis zonder gevaren - zelfs zonder gevaar om er gedwongen te worden tot een huwelijk, want men zou evenmin kunnen gelooven, dat de jongelui te Troy gedwongen worden om te trouwen, als men in andere gedeelten van Amerika gevaar liep om door de koppensnellers overvallen te worden.

In waarheid schijnt men zich in die stad van honderd-duizend vrouwen heel goed te kunnen schikken in de volslagen behoeften aan mannen.

En indien de geschiedenis, de legende en zelfs de zielkunde ons aantoonen, dat één vrouw soms al genoeg is om ellende te brengen tusschen honderd en meer mannen, en tevens indien onze klassieke herinneringen daar zijn om ons er aan te doen herinneren, dat in een grieksche stad, welke, o treffende gelijkenis, ook Troye heette, de eenige Helena aldaar, een strijd deed ontstaan tusschen twee volken en duizenden mannen deed omkomen, dan schijnt 't ons toe, dat de vrouwen van Troy 't met gelatenheid aanzien, dat er zoo weinig mannen zijn en dat de vijftien, die hun gemiddeld toebehooren, niet gaan duelleeren om hunnentwille.....

Wat inderdaad wetenswaardig is, is niet bepaald dat men er honderd duizend vrouwen ziet, maar wèl, dat deze honderd duizend vrouwen bijna allen er lief uitzien, maar het werkelijk bizondere er van is, bestaat daarin, dat deze honderd duizend vrouwen allen zeer fatsoenlijk zijn.

Hoe men leeft in die stad van honderd duizend vrouwen.

Laten wij hierbij voegen, dat een onzedelijke zaak in zulk een stad moeilijk geheim blijft, omdat vrouwen en een geheim bewaren niet samengaan, zooals de zedeleerkundige verkiest aan te nemen, en misschien is daarin één van de redenen te vinden, waarom het in die stad zoo fatsoenlijk is.

Die zedelijkheid komt uit in het vriendelijke uitzicht van de huizen, hun netheid, hun elegante kleeding en hun onberispelijk gedrag.

Diegene, die een der huizen binnenkomt, voelt direct aan de kalmte en de gezelligheid daarbinnen, dat de tegenwoordigheid der vrouw daar aanwezig moet zijn.

Als men de stad Troy doorgaat, voelt men de tegenwoordigheid van honderd duizend vrouwen!

Geen origineeler, noch aangenamer, noch verleidelijker gezicht is er te aanschouwen,

dan wanneer men bij voorkeur 's Zaterdags middags de mooie lanen aldaar opwandelt, waar dan de geheele vrouwelijke bevolking na volbrachten arbeid, zich vertoont.

Wij kunnen 't niet langer verzwijgen: werkelijk het is niet een wraakneming, noch spijt, noch een gril, die deze vrouwen daar verzamelde: het is eenvoudig weg, de noodzakelijkheid van naaiwerk, een arbeid die slechts door vrouwen netjes kan uitgevoerd worden.

Men had misschien een minder banale reden of minder practische reden daarvoor willen hooren: men droomt van Walkyries godinnen? en men bevindt zich in tegenwoordigheid van werksters!

En deze werksters van Troy verdienen met hun buitengewonen arbeid drie à vier dollars per dag!

De vermakelijkheden van Troy, het toilet en de schouwburg.

Het is zeker niet twijfelachtig, dat waar een vrouw vier dollars per dag verdient, de noodzakelijkheid van een man bij haar zich weinig doet gevoelen, en aangezien het werk van de mannen daàrin bestaat, dat zij de rekeningen betalen van de modistes en de naaisters, is het natuurlijk, dat er heel weinig mannen zijn in een stad waar de vrouw zóóveel verdient, zoodat zij aan al hare grillen van het mooi kleeden kan voldoen.

Weinig steden zullen er dan ook zijn, waar men zoo goed gekleed is.

Indien gij op een Zaterdagavond of op een Zondag wandelt in de straten van Troy, zult ge er slechts toiletten zien, die van een perfecten smaak en een uitstekende snit getuigen.

Dat komt, omdat degenen, die ze dragen, het recht hebben om ze te dragen; geen zwartgallige echtgenoot, die de rekeningen kan uitpluizen of er over bromt; die toiletten, dat is het vaandel van hunne onafhankelijkheid.

En is het niet iets bizonders, dat de eene vrouw zich voor de andere zoo meer mooi maakt?

Wat een naijver dan, als het getal van die andere vrouwen 106.999 bedraagt?.....

Het is dus wel te grijpen, dat de schouwburgen te Troy een verleidelijker aanzien geven, dan onze parlementaire galavoorstellingen, omdat anders de zwarte rokken de meerderheid vormen, terwijl men daar met moeite een paar mannen tusschen al die vrouwen opmerkt.

Het is echter wel eigenaardig, dat de dames te Troy, in de hoedenquestie, die Parijs schijnt te passionneeren, reeds langen tijd hebben beslist: de dames te Troy komen nooit anders dan bloothoofds in den schouwburg.

Zonder twijfel bezitten die vrouwen hunne vereenigingen, hun clubs, maar geen enkel sociaal vraagstuk, noch een omwentelingsijver kan hun bezielen; zij verdienen 4 dollars per dag, zij zijn niemand rekenschap schuldig en zij dragen de sleutels van de brandkast bij zich; dit is voor hen de eenige hervorming van het feminisme. Overigens laten ze heel wijs de zorgen voor de staathuishoudkunde en het bestuur over de stad aan de mannen over.

De bizonderheid van Troy is, dat zij de stad is van honderdduizend vròuwen. Maar deze honderdduizend vrouwen blijven in den waren zin des woords - vrouwen.....

Moet er nu bij gezegd worden, wat voor werk het is, wat zoo zeer hunne handigheid en netheid eischt?

Helaas, mijne waarde dames, wat men te Troy bewerkt, waàrom die honderdduizend vrouwen, daar bij elkaar zijn, dat is alleen om - boorden en borsten van overhemden te maken - overhemden voor mannen.....

De honderdduizend vrouwen van Troy maken heeren overhemden; op deze wijze zal onze mannelijke zotheid zich troosten, en dat is de eenige revanche van het sterke geslacht.

Opgave van ter bespreking toegezonden boeken, tijdschriften, brochures enz:

(Voor zooverre de belangrijkheid van den inhoud daartoe aanleiding geeft, en de plaatsruimte het toelaat, wordt op deze verschillende aankondigingen nader terug gekomen).

Perles de la Poésie française contemporaine (par **E.E.B. Lacomblé**) (van Holkema en Warendorf, Amsterdam).

Blijde kunst. (Een geïll. bibliotheek van opwekkende lectuur: **Ernest Blum. De lotgevallen van een Notaris.** (Hollandia-drukkerij, Baarn.)

Dito uitgave: **W.W. Jacobs, Humoristische Vertellingen.**

Johanna van Woude's werken. Van de Muziek des Levens. (L.J. Veen, Amsterdam.)

dito uitgave: **Een Verlaten post** (dezelfde uitgever.

De Boschjes-club. Door **Nannie van Wehl.** (L.J. Veen, Amsterdam) meisjesboek.

Speelbal van wind en golven (roman van **Anna Wahlenberg**), uit het Zweedsch vertaald. (Amersfoort. Valkhoff en Co.)

Zinnelijke liefde, roman van **Bram van Dam.** (D. Buys, Amsterdam.)

Slaven, roman door **Maxim Gorki.** Uit het Russisch vertaald. (Amsterdam, Em: Quérido).

G. van Hulzen. De dorre tuin. (C.A.J. van Dishoeck, Bussum).

Zelf bedrog door **Johan Bojer,** uit het Noorsch vertaald. (Utrecht, H. Honig).

Zestien jaar door **Karl Larsen,** uit het Deensch vertaald. (Amsterdam H.J.W. Becht).

Elsa door **Selma Lagerlöf**, uit het Zweedsch vertaald. (H.J.W. Becht, Amsterdam).

Gemoedsrust door **Rudolf Stratz,** uit het Duitsch vertaald. (Goethals, Weesp).

Karin's Droom door **Gustaaf af Geyerstam,** uit het Zweedsch vertaald (Amsterdam H.J.W. Becht.)

Mikael door **Herman Bang,** uit het Deensch vertaald, (Utrecht, H. Honig).

Onder de vlag van J.P. Coen door **L. Penning,** (D.A. Daamen, Rotterdam).

De ziekte der eeuw, door **Louise Stratenus.** (Diehl, Utrecht).

Een robbedoes op kostschool, uit het Engelsch vertaald. (Hollandia drukkerij, Baarn) meisjesboek.

Vondels Lyriek. Bloemlezing. (L.J. Veen, Amsterdam).

Hard Labeur door **Reimond Stijns.** (Bogaerdts, Rotterdam) 2 dln.

Kleengedichtjes door **Guido Gezelle.** (L.J. Veen, Amsterdam).

In het land van De Nieuwe Gids. Een nacht vol dwaasheden door **C.A. Ikkink.** (Breda, Marius. J. Janssen) 2 dln.

Bellonia, zijn Grootvizier, enz. door **Bully.** (Craft en Co., Amsterdam).

Een Duo door **A. Conan Doyle**, uit het Engelsch vertaald. (G.J. Slothouwer, Amersfoort.)

Morganatisch door **Max Nordau**, uit het Duitsch vertaald. (Goethals, Weesp) 2 dln.

Ergernissen door **J. Eigenhuis.** (Amsterdam, van Holkema en Warendorf).

Preluden door **Annie M. Toe Laer.** (Goethals, Weesp).

Bloemlezing uit de gedichten van Albrecht Rodenbach (L.J. Veen, Amsterdam).

Uit 't Leven door **A.H. de Hartog.** (Rotterdam, D.A. Daamen).

Open lucht door **Stijn Streuvels.** (Amsterdam, L.J. Veen.)

Apostolische Overlevering en Vooruitgang, door **G. van Noort** hoogleeraar. (Amsterdam, van Langenhuysen) brochure.

Een liefde door **Gustaaf af Geyerstam,** uit het Zweedsch vertaald. (H.J.W. Becht, Amsterdam.)

Koninginnedag door **Johan Schmidt** opgedragen aan H.M. Koningin Wilhelmina. (Johan Schmidt, Monnikendam.)

Boerenstudenten door **Arne Garborg** uit het Niew-Noors vertaald. (Baarn, Hollandia drukkerij.)

De boeddhistische Catechismus door **Henry S. Olcott** (Craft en Co., Amsterdam).

De philosofische beteekenis der Suggestie door **dr. Carl du Prell** (Dijkhoff, 's Gravenhage) brochure.

De opvoeding van het kind vóór de Geboorte door **J. Boisson de la Rivière** (Dalmeijer, Amsterdam).

Van God, Geloof en Geluk door **A.H. van der Hoeve** (Assen, L. Hansma).

Het Concubinaat door **W.D. Koot** (naamlooze Boek- en Handelsdrukkerij voorheen Thies en Umbgrove, Soerabaja) brochure.

De verzorging van het uiterlijk voorkomen (Physical Culture) door **Dr. A.K.W. Arntzenius** bewerkt naar Amerik: methoden (Dalmeijer, Amsterdam).

De bergrede door **Dr. H. Oort** Hoogleeraar. (geschrift van den Ned. protestanten bond) (Assen, L. Hansma).

Het Menschraadsel door **Dr. Carl du Prell** (Dijkhoff, 's Gravenhage).

Pro en Contra (afz. nommers 40 ct.) **n°. 7 Vivisectie** pro **Dr. H.J.L. Struijcken** arts, contra **Felix Ortt** Nijmegen. (Hollandia drukkerij, Baarn).

Dito **n°. 6 Het Vrije huwelijk.** pro **W. Hamburger** te Blaricum, contra **Mr. H. Verkouteren,** Amsterdam.

Dysselhof borduurpatronen (van Scheltema en Holkema, Amsterdam) (werd reeds verleden jaar uitvoeriger aangekondigd).

Czaar en volk door **Alex Ular** vertaald door **A.T.C. Thompson** verschijnt in afleveringen. (Scheltema en Giltay.)

Het nieuwe Hamburger teekenonderwijs door **N.F. Perk.** (Meppel, H. ten Brink).

Lente, Zomer, Herfst en Winter (een sprookje door **Mevr. Abbing van Houweninge** (Rotterdam, W.L. en J. Brusse); mooie uitgave.

Praktische wenken voor het dilettantentooneel door **A. de Mieville.** (W.B. Moransard, Amsterdam.)

Het grimeeren door **Mari J. Ternooy Apèl.** (W.B. Moransard, Amsterdam).

Reepelsteeltje. Operette voor School en Huiskamer door **Johanna Veth.** (Amsterdam, Alsbach en Co.)

De Geleende Koekepan, kluchtspel met zang voor onze Meisjes, door **Hendrika van Tussenbroek.** (Amsterdam, Alsbach en Co.)

Een zestal liederen voor de Zondagschool. voor het Kerstfeest; door **C.B.** (Assen, L. Hansma).

Internationale Scheurkalender (W.J. Thieme, Zutphen.)

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven,

haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan de correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hun dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

Spoed-Correspondentie.

Jacobi Parochi. - (geeft geen ps: aan).

Ik wil Uw lijstje van boeken naar mijn beste weten beantwoorden:

Jörn Uhl; - is in *èlk* geval dien prijs wáárd, want het is een zeer bekend boek. Ik vind den verhaaltrant vervelend en langdradig, en geloof dat ‘de’ menschen 't mooi vinden, omdat ze elkaar napraten, omdat het mode is, en omdat oppervlakkige phrasen steeds méér worden toegejuicht dan waarheid. Overigens schreven velen mij, naar aanleiding mijner meening, dat ze 't met *mij* eens zijn.

Hanna. - Wildenbruch is een zeer goed schrijver. Zal U wel bevallen.

Het zoekende licht. - Van Sienkiewicz geldt hetzelfde.

Uit de Steinmarker Alpen. - Ofschoon ik dit werk niet ken van Rosegger, beveel ik zeer zeker alles wat hij schrijft U met nadruk aan; het is gezond, frisch, eerlijk, vol liefde tot de natuur.

De Gele Roos door Jokai - ken ik niet. En ofschoon Jokai een zeer bekend schrijver is, zou ik hem niet aanbevelen.

Hannes de Molenaar door Clara Viebig. (zie hierboven wat ik schreef over Sienkiewicz).

Vera Vorontzoff. - S. Kowalewsky is geen groot charme van mij persoonlijk; zij schrijft mij te overdreven, maar zij zal U wel boeien.

IJslandvisschers. - Dit méést beroemde werk van Pierre Loti behoort tot die meesterstukjes in Literatuur, die ik zéér liefheb, en waarvan ik U de lezing niet genoeg kan aanbevelen.

Gij ziet dat uit deze toelichting volgt: Koop het U gebodene, als de ex: werkelijk nieuw en schoon zijn, gerust. Zij zullen aan uw eisch: ‘een aangenaam verhaal lezen’, ruimschoots voldoen. -

Hartelijk dank voor Uw brief. Het was niets indiscreet dat te schrijven. De bedoelde persoon is echter *geen* zoon van dien man; die beleeft enkel genoegen aan zijn zonen. En dat verdient hij, want de groote sympathie die hij U afdwingt, moogt gij hem gerust wijden. Hij is een dóór en dóór rechtschapen mensch. Met het compliment dat gij mij naar aanleiding daarvan maakt, was ik zeer verëerd. Want ik *vind* Uw opmerking een groot compliment voor mij. - Gaarne ontvang ik te zijner tijd het beloofde.

Mevr: O. - S. den Haag. Hartelijk dank voor 't gezondene. De proef zal ik U doen zenden. - Als ik kan, kom ik U persoonlijk goeden dag zeggen. Ik moet nog in den Haag zijn voor visites.

Mevrouw D.V. - T. Lieve Mevrouw. Ik herinner mij U *volkomen.* U wildet me zelfs bezoeken. En U hebt me gemist. - Maar Uw brief beantwoord ik nog nader. Thans alleen over zaken. U moet zelf een 'Vraag' zetten in de Vragenbus, en die den *uitgever* zenden. Voor de administratie is dat noodig. - Zou echter een ingez: stukje met Uw naam eronder niet wenschelijker zijn? - Om U te bewijzen hoe *goed* ik me U herinner, voeg ik hier nog bij, dat de komst Uwer baby de reden liet vervallen waarom U zich het éérst tot mij wendde. Was het niet zoo?

Abonneé. Dat Uw ps: mij dien keer is ontgaan, spijt mij zeer. Ik zal er voortaan aan denken.

Excelsior. Den bewusten brief ontving ik inderdaad. Mijn bedoeling was hem, met Uw goedvinden, als ingezonden stuk te plaatsen, en er dan per onderschrift op te antwoorden. Inderdaad vergat ik U hiertoe de toestemming te vragen. De gedeelten die mij niet geschikt voorkomen, zal ik uitschrappen. Als ik dus niets van U hoor, komt het in een der a.s. nommers.

F.H.M. Ik beloof U dat ik altijd, ook bij volgende inzendingen, heelemaal zal voldoen aan Uw vraag in den brief. Wat dat versje betreft, ik plaats het gáárne, omdat ik 't heel-mooi gevoeld vind. - Neen, ik vind niets kinderachtigs in Uw verzoek, want ik geloof dat ik U héél goed kan begrijpen; niet iedereen wordt door het leed gestaald, velen, vrouwen vooral, worden er dikwijls overgevoelig door. Het is alsof elke aanraking, hoe licht ook en hoe onschuldig bedoeld, pijn doet, brandt... En ik herhaal U nog eens, gij kunt er op rekenen, dat ik noch zoo heel gauw boos word, noch van plan ben U verdriet te doen op de door U gevréésde wijze.

N.M. de J. - Zie hierboven corr: aan de niet-abonnés, waartoe gij, naar ik vermoed, behoort. Ik ontving Uw bijdrage, maar met het antwoord moet gij Uw tijd afwachten.

Mies Ik zal het bewuste stukje nazien, of het van U is. Ik gelóóf het eigenlijk wel, nu ik Uw briefje ontvangen heb. Maar ik zal het nog opnieuw onderzoeken.

E. Osles. Neen, dan kan het stukje niet worden geplaatst, als het reeds in 'De Telegraaf' verscheen. L.L. zal ik antwoorden over zijn verzen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht-Wedstrijden.

Nog bericht ik, dat de 3e bekroonde in den wedstrijd 'Levensdoel' als prijs koos: Loti, Le Pêcheur d'Islande, en Halevy, L'abbé Constantin.

DE UITGEVER.

Bericht.

Wegens de lengte van 'Zwakken' moesten de andere rubrieken vervallen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.
Sluiting red: ged:

8 November 1905.
19de Jaargang.
No. 19.

Hoofdartikel
Moeder en Dochter.

De onderstaande brief eener correspondente raakt een onderwerp van zoo algemeen belang, juist in onzen hedendaagschen tijd, dat ik hem niet in de correspondentie wil beantwoorden, maar hier als hoofdartikel behandel, en tot beter verstand van de zaak daarom afdruk:

‘Zooals ik U onlangs schreef, zou ik 't erg graag met U hebben over onze jonge meisjes in den leeftijd van kind tot vrouw.

Ikzelf heb als ‘backfischje’ dikwijls behoefte gevoeld iemand, een vrouw, over mijn *diepere* gedachten te spreken. Maar ik heb al die dingen moeten bewaren in mijn binnenste, omdat ik die iemand niet vond.

Hoe komt 't toch, dat er zoo weinig vertrouwen bestaat tusschen menige moeder en dochter, en dat de verwijdering het grootst is als de dochter in de backfischjaren is?

Ik heb lang naar de oorzaken gezocht, maar ik weet niet of ik ze alle gevonden heb, en of mijn opmerkingen er over juist zijn. Er valt zóóveel over te zeggen en te denken, dat ik me er nog geen juist denkbeeld van heb kunnen vormen. Zou deze toestand óóit geheel uit den weg kunnen geruimd worden, of zou 't alweer een ideaal zijn, onbereikbaar als zoovele andere?

Zoudt U dat mij niet kunnen vertellen, Freule Lohman? Ik geloof niet, dat alleen leeftijdsverschil de oorzaak kan zijn, want er zijn meisjes die hun vertrouwen geven aan vrouwen van denzelfden leeftijd als hun moeder. Er moeten andere oorzaken voor zijn; meerdere.

Er zijn moeders, die de verwijdering tusschen hen en hun dochter hebben opgemerkt, en die zich dan afvragen: ‘Hoe komt 't toch, dat ze me zoo weinig toevertrouwt? Als kind vertelde ze me alles, toen had ze zulk

een groot vertrouwen in me.' Maar ik vrees dat er maar weinig zijn, die de schuld *bij zichzelf* zoeken. Zij zijn 't zelf, die langzamerhand hun kind van zich hebben vervreemd, niet met opzet, maar, dikwijls onbewust.

Als kind heeft 't meisje tot haar moeder opgezien als iemand, die hóóg boven haar stond; ze dacht in de moeder te zien het ideaal van geleerdheid en van allerlei mooie eigenschappen, iemand die zij tot voorbeeld kon nemen in alles. Hoor haar maar eens met trots praten over haar moeder tegen de vriendinnetjes: '*Mijn* moeder kan dit, *mijn* moeder kan dat. Kan de jouwe dat óók?'

Alles wat haar moeder weet en kan, brengt haar in bewondering, want zijzelf kan daar immers *niets* van? Ze voelt zich maar een klein, dom menschje; ze kan haar moeder niet eens helpen! Ze is er vast van overtuigd dat alles *goed* is, wat haar moeder zegt, ze gehoorzaamt steeds gedwee; haar eigen willetje sluimert nog, of durft zich niet te doen gelden omdat ze zich nog zoo nietig voelt. Haar opmerkingsgave en zucht tot vergelijken is nog niet ontwaakt. Zonder nadenken gaat ze 't leven door.

Maar met de jaren wordt ook zijzelf knapper, ze voelt hoe ze meer en meer aan haar moeder gelijk gaat worden in kennis, wat schoolzaken betreft; en er komt een tijd dat ze méér van die dingen weet dan haar moeder. Is 't wonder, dat deze laatste door haar druk huishouden, al die schoolgeleerdheid wat vergeten heeft, en haar dochtertje vaak niet helpen kan aan sommen of ander werk? Maar 't dochtertje ziet dit immers niet in, begrijpt dit niet! Moeder wil vragen vermijden en als haar dochter haar iets komt verzoeken, loopt ze weg en zegt haastig: 'Een andere keer, hoor, ik heb nu geen tijd, er valt nog zoovéél te doen!' Ik zou willen waarschuwen tegen zulk een handelwijze, want die doet de moeder geen goed. 't Meisje is slim en zegt al gauw: 'dat wegloopen is niet, omdat moeder werkelijk geen tijd heeft, maar ze wéét 't niet, ze wéét niet wát ze mij moet antwoorden!' En zoo langzamerhand voelt zij zich *knap;* met de backfischjaren komt er meestal een tikje verwaandheid bij, en ze gaat zich verheven gevoelen boven haar moeder, ze gaat een beetje minachting voelen voor haar, die ze vroeger zoo bewonderd heeft.

Dit is hard voor de moeder, maar ook hard voor de dochter. Denkt men soms, dat zij 't zich óók niet aantrekt als ze haar ideaal ziet verbleeken? Toch geloof ik, dat dit wel vermeden zou kunnen worden. Zou 't niet beter zijn, als de moeder dan eens met 't meisje ging praten, en openhartig zei dat ze die schooldingen vergeten had door haar druk huishouden, en de lange jaren die er waren verloopen? Ik geloof, dat de dochter betere gevoelens zou krijgen, dan als de moeder zich op zoo'n hoog standpunt tracht te houden, door de vragen te ontloopen. Dat merkt 't meisje immers toch! Wat denkt U, Freule Lohman?

Gewoonlijk is dit de *eerste* oorzaak van verwijdering. 't Meisje is nog niet verstandig genoeg om te begrijpen, dat haar moeder toch altijd boven haar blijft staan door haar grootere ondervinding en kennis van andere dingen dan schoolwijsheid. En dat de moeder haar wél kan helpen in heel veel gevallen die niet in verband staan met schoolwetenschappen; al weet ze geen algebra-sommen op te lossen, daarom kan ze wel raad geven in levenskwesties. Maar 't meisje begrijpt dit nog niet, en als ze in een of andere moeilijkheid zit aarzelt ze bij haar moeder te komen om hulp, want ze denkt: ''t zal wel net als met 't andere gaan, moeder zal me niet kunnen helpen.'

Ik hoor tegenwoordig veel dames klagen over hun dochtertjes, vooral over 't prikkelbaar humeur van de meisjes. ''t Is ongehoord!' zeggen ze, '*wij* moesten 't

vroeger eens in ons hoofd krijgen tegen onze ouders zoo te pruttelen! Wij zagen altijd eerbiedig naar hen op en dachten er niet aan ons tegen een of ander bevel te verzetten!'

Ik kan niet beoordeelen hoe dat vroeger was; 't kan best wezen dat de meisjes toen veel meer eerbied hadden voor de ouders dan nu. Maar ik zou die dames willen vragen meer toegevendheid te toonen voor hun meisjes; 't is nu immers een geheel andere, een vrijere tijdgeest. Laten ze dien ouden tijd niet zoo telkens en telkens aanhalen! Toen is toen, en nu is nu. Ik wou die meisjes zoo graag wat verdedigen; ze zijn als backfisch in zoo'n moeilijken leeftijd. Ze leven in een ideaalwereld; zien alles móói en gróótsch, en telkens zien ze een deel van hun idealen verdwijnen; langzamerhand storten alle luchtkasteelen in, en dat is hard. En, ik moet er dit bijvoegen: de ouders zelf dragen er in vele gevallen toe bij, het aantal desillusies grooter te maken. Als klein kind is ze er *zeker* van, dat haar

ouders hoog staan en dat alles in hen waarlijk goed is. Dan komt met den leeftijd de tijd van opmerken, van critiseeren, ook van haar eigen ouders; en dan ziet ze vaak, dat die ouders niet zóó hoog staan als zij 't zich heeft gedacht. Dat is heel hard en ik weet zeker, dat menig meisje zich dat aantrekt. In vroeger tijd *bleven* de ouders misschien voor hun kinderen op hun hoog standpunt staan, door min of meer *onbekend* voor hen te blijven; ik zou willen dat ze nu hun hoog standpunt behielden doordat hun kinderen hen *kenden.*

Er is vroeger in Uw correspondentie, Freule Lohman, iets geweest wat mij bijzonder trof. U zei dan, dat Uw vader U zijn volkomen vertrouwen gaf, en U dan ook een onbegrensde vereering voor hem gevoelde. Hij *kon* U dus gerust zijn vertrouwen geven, zonder angst. Ik geloof, dat er geen gróóter lof voor zijn karakter en leven zou kunnen bestaan!

Zóó zou ik willen, dat ook de moeders tegenover hun dochters konden staan. Want *als* dat 't geval was, als hun leven zóó was, dat zij eerlijk tegenover hun kinderen konden staan, zonder angst in hun achting te zullen dalen, zou er dan ook niet meer vertrouwen bestaan tusschen moeders en dochters? Vertrouwen wekt vertrouwen. En als de moeder van haar kant eens méér vertelde van haar eigen leven en haar gevoelens, zouden de dochters dan ook niet vertrouwelijker tegenover haar zijn? Ik geloof, dat we onze backfischjes geheel anders moeten behandelen dan in vroeger tijd werd gedaan. We moeten tegenover haar niet staan als volwassene en *kind.* Maar we moeten haar *'t gevoel geven*, dat we haar behandelen als onze *gelijke.*

Als *kind* behandeld te worden, vooral in dien leeftijd, dat zij zich *voelt*, dat zij zulk een groot gevoel van eigenwaarde heeft, is voor een meisje van dezen tijd iets heel, heel vernederends. En als de moeder dát doet, en haar bij alles wat ze vertelt over haar denkbeelden en plannen, uitlacht en zegt: 'Och bemoei je daar maar niet mee! Daar weet jij nog niets van!' dan bewerkt ze daarmee een bijna onherstelbare verwijdering.

Verder is er nog een reden, die zijzelf dikwijls noemt, maar waar velen de schouders over ophalen, 'omdat dit onzin is.' Dat is dit gezegde: 'Mijn moeder begrijpt me niet.' Ja door verscheidene meisjes wordt dit *altijd* gezegd, ook te onpas, uit napraterij. Maar voor velen is 't de waarheid, of laat me liever zeggen: mij komt 't voor alsof 't de waarheid is. En daarom wou ik graag voor die meisjes opkomen, en alle spotters verzoeken, eens goed te onderzoeken vóór ze die reden 'onzin' noemen, gefantaseerd door een jongemeisjesbrein; door een backfischje, dat 'interessant' wil zijn. Ik zie 't immers, dat vele moeders hun dochters niet navoelen, altijd hun eigen ideeën volgen, en niet in die van hunne dochters kunnen komen. Ja, backfischjes hebben soms onuitvoerbare denkbeelden, maar voor haar zijn ze *niet* vreemd en onmogelijk, en we doen 't best ons te trachten op haar standpunt te plaatsen, en dan met haar er over te praten. Maar ik geloof, dat dit voor de meesten te moeilijk is, en daarom moet me de vraag van 't hart: *Kan* de moeder in vele gevallen, b.v. als er karakterverschil bestaat, 't meisje niet begrijpen? Of *wil* ze 't niet? Wat denkt U, Freule Lohman? En als U zegt, dat 't inderdaad niet *kan* bij velen, dan moet ik vervolgen: 'Denkt U dan dat de moeder de éénige vrouw kan zijn, die een meisje kan opvoeden tot ze volwassen is? Wat mij betreft, ik geloof, dat 't over 't algemeen niet kan. Ik moet hier even wat dieper gaan, en herhalen, wat 't toch jammer is dat er tusschen zooveel echtgenooten geen zielsverwantschap bestaat! Misschien zou dit héél wat gelukkiger zijn voor de kinderen. Ik heb opgemerkt, dat dikwijls de *vader* de dochter beter begrijpt als ze

ouder geworden is, dan de *moeder*. En als ik nu naga, dat natuurlijk ook de moeder haar begrijpen zou, als er maar geestverwantschap bestond tusschen vader en moeder, dan betreur ik 't meer dan ooit, dat “liefde” bij zoovelen niet op sympathie berust!

Nu zou de *vader* wel in 't gemis kunnen voorzien en met de dochter over diepere dingen kunnen spreken, zoodra zij ouder wordt. Hij zou dan de plaats van de moeder kunnen innemen wat die dingen betreft. Maar er zijn gedachten waarover 't meisje niet kan en wil spreken met een man, al is die haar eigen vader. Er bestaat een zekere verlegenheid bij haar. Dat kan ze alleen doen met een vrouw.*) Alles bij elkaar genomen, is bij mij dikwijls de gedachte opgekomen, dat een meisje op lateren leeftijd wel degelijk een andere vrouw dan haar moeder moet hebben om haar te helpen. En dat deze behoefte altijd zal blijven bestaan, als de bestaande

*) Noot red:
Zéér juist.

menschen niet veranderen. Ik zou erg graag willen weten, wat U van dit alles denkt, Freule Lohman!

Ik wou, dat 't vertrouwen tusschen moeder en dochters geboren werd en bestaan bleef, doordat de meisjes haar moeder liefhadden om haar karakter en eigenschappen. Dat ze haar vertrouwden en gehoorzaamden *omdat ze van haar hielden*, en van haar hielden omdat ze haar *kenden.* Is dit een illusie, die nooit verwezenlijkt kan worden?'

- Ja - hóe komt het, dat die verwijdering, waarover mijn correspondente spreekt, en die ik-óók zoo dikwijls heb opgemerkt, bestaat, toeneemt met de jaren! - Voor een deel zeer zeker wèl degelijk uit het leeftijd-verschil. Als we jong zijn, voelen we een schroom om met onze, ons-zelf-half-maar duidelijke levensverlangens en levensvragen te komen tot hen, die zoovéél ouder zijn dan wij, zoodat we, als 't ware, meer vòelen instinctmatig, dan beredeneerd zeggen tot ons zelf: 'Ze begrijpen ons niet in die dingen. Ze zijn al dáár aangekomen, waarheen wij nog tastende en zoekende onzen weg trachten te vinden.' -

Er is echter méér, ook op dat punt dan leeftijdverschil alleen. Geldt het liefde en huwelijkszaken, dan voelt het opgroeiende meisje al heel spoedig, dat hare moeder daarin spreekt als een ingewijde, waar *zij* nog staat vóór die gesloten deur, en, terwijl zij éénerzijds angstvallig vreest voor die spottende glimlachende terugwijzingen, met een: 'Daarvan heb jij nog geen verstand', waartegen mijn correspondente zoo zéér terecht elke moeder waarschuwt, daar beseft zij anderzijds dat er punten *zijn*, véle punten, waarover de moeder haar niet gansch en al kan inlichten, juist dóór het verschil van leeftijd, en van toestand, en ze ziet er tegen op hare eigen vertrouwelijkheid vol te geven, waar die uit den aard der zaak maar half wordt beantwoord.

Want - *kan* een moeder altijd en in alles zóó aan hare dochter antwoorden, als *de wáárheid,* en haar eigen innerlijk gevoel, 't van haar zouden verlangen -!? Ik denk nu niet aan het eeuwig 'ooievaars'-gezeur, dat ik maar zoo'n klein onderdeel acht in die questie, een onderdeel waaruit elke moeder, bij wat gezond verstand en nadenken zich best kan redden, ik denk aan dat véél-dieper-gaande, de *liefde*-questie, waar de toekomst der huwbaar-wordende dochter in het spel komt. Kan daar elke moeder ronduit aan haar héél jonge meisjes zeggen: 'Ik geloof dat de natuur U bestemd heeft voor moeder, en dat die natuurbestemming altijd de gelukkigste is!' Neen, immers; tot hoeveel misverstand en onreine trouwlustigheid zou een dergelijke openhartigheid aanleiding geven bij de onervarenheid van het backfischje, tot wie de moeder aldus spreekt! En toch ben ik ervan overtuigd, dat bijna zonder uitzondering (*zóó* er zulke zijn zelfs,) èlke moeder en èlke vader met recht in stilte denkt, dat haar of zijn dochter er beter aan toe zal zijn later, getrouwd dan ongetrouwd, laat me liever zeggen met 'n man en kinderen, dan alléén! Maar ik herhaal, de rechtmatige vrees voor misverstand belet hen zich hierin ronduit uit te spreken. En zóó komt het er-in-ompraten, dat de jonge meisjes heel spoedig gaan vóelen, dat hun hindert, waarvan de inconsequenties hun niet ontgaan, en waarvan het gevolg is: een zich terugtrekken, en niet meer over die dingen spreken met de ouders. -

Dat er, zooals mijn correspondente beweert, wel eens groote vertrouwelijkheid ontstaat tusschen jonge meisjes en veel oudere vrouwen, die hen vréémd zijn, schrijf ik dááraan toe, dat ze die vreemde dan zien in den stralenkrans van heilige, die ze minder goed kennen en dientengevolge minder scherp beoordeelen, dan de eigen

moeder. 't Jonge hart heeft dikwijls behoefte iets te vereeren, te aanbidden, hoog te stellen. Komt er dan op hun weg een vreemde, die zich leent tot aangebeden-worden, dan schenken ze háár soms een vereering, die ze der moeder onthouden. Maar of er, vooral als zoo'n vrouw gehuwd is, *wezenlijke* vertrouwelijkheid bestaat, betwijfel ik toch. Zulke gevallen zijn zeer zeker niet véél-voorkomend. -

Alles wat mijn correspondente zegt over het verbleeken van het 'moeder-ideaal', en over de teleurstellingen die de dochter ondervindt als ze ziet dat moeder niet die volmaaktheid is, die ze ééns in haar droomde, onderschrijf ik *volkomen.* Zeker ligt dáárin een der groote droefheden van het jong-zijn, een droefheid véél te weinig beseft door de ouders-zelf. Jonge menschen, jonge *vrouwen* vooral, meer dan jonge mannen geloof ik, zien de dingen *te* absoluut, te weinig zooals ze zijn in de *onvolkomen* werkelijkheid; ze willen alles mooi, verheven, volmaakt hebben! En o wee, als moeder dan blijkt maar 'n gewoon mensch te zijn, die misschien niet veel leest, of niet veel verstand heeft van school-dingen, of zich niet verheven toont

boven gewone vrouwengebreken van kwaadspreken, ijdelheid enz.; dan ziet dochter-backfisch gansch en al uit de hoogte op haar neer, en begrijpt niet, dat we allen maar nietige, onvolkomen menschjes zijn, zij-zelveincluis, en ze maakt een tijd door van héél bittere désillusie soms! En zeker kan moeder-zelve haar daarin heel goed wat tegemoet komen, door zich niet noodeloos op een hóóg-standpunt te stellen, maar door met haar te praten in den geest waarin mijn correspondente het wenscht. Mij dunkt echter, heel veel moeders doen dat ook wel, en begrijpen wel, dat het beter is zich niet volmaakter vóór te doen dan ze nu eenmaal zijn. Later, óok al zoo als mijn correspondente zegt, wordt dit dikwijls beter; later zien we wel in, dat onze moeders méér weten van 't leven dan wij, al konden ze misschien *minder* van 'n algebra-som terecht brengen! - Later ook, als we-zelf 't leven begrijpen en zijn strijd, wordt het ons duidelijk dat moeder óók hare intieme zorgen en verdrietigheden heeft gehad, die haar misschien beletten zich zóó gansch en al in ons wel en wee en onze bakfisch-verlangens te verdiepen, als wij toen 't verlangden in ons egoïsme. - Maar, en hiermede kom ik nu eigenlijk op het punt waarop m.i. van weerszijden zóóveel gezondigd wordt, juist heden ten dage *en* door de moeder *en* door de dochter, zou héél, héél veel van het **blijvend** misverstand niet komen, omdat het éénerzijds de moeder ontbreekt aan den ernstigen **wil** een *goede* moeder te zijn, met verloochening van eigen-ik; en anderzijds, omdat de dochter, in dor egoïsme van alleen eigen-ik-aanbidden, niet in staat is *dien goeden wil* der moeder te waardeeren, en haar daarvoor dankbaar te blijven, óók al faalt deze wellicht ten haren opzichte, ter goeder trouw?

Zie, mijn lieve correspondente, - zóó noem ik U in oprechtheid, omdat Uw vele vertrouwelijke brieven en uw denkbeelden daarin U zéér lief aan mij deden worden, - gij zinspeelt in Uw brief op mijn verhouding tot mijn Vader! - Welnu, gij stelt U in die woorden in Uw brief, welke op die verhouding betrekking hebben, op een eenigzins verkéérd standpunt! Want ziet gij niet, dat mijn vader niet evengoed als elk ander mensch zijn fouten heeft begaan in onze opvoeding, of zich-zelf dingen had te verwijten, die hij bij nader inzien toch anders zou hebben gedaan? Maar, - en dáárin ligt de groote hoofdreden van mijn onveranderde liefde en waardeering voor hem, - nooit, noch toen ik een kind was, en mij ook, zoo goed als ieder ander, wel dikwijls on begrepen of verongelijkt, of, speciaal waar ik nevens twee broers het éénig meisje was, in opvoedingszaken achteruit gezet gevoeld heb, - nooit, noch toen noch later, heb ik ooit behoeven te denken, dat mijn vader *opzettelijk tegen beter weten in*, uit egoiste bijredenen, zoo handelde, zoo, in mijn oogen verkéérd, onrechtvaardig, bekrompen, wat het dan ook ware op dat oogenblik dat mij hinderde. - Altijd was het mij volkomen bewust, toen voor-mij-zelve-alleen en later, na mijn volwassen zijn, heb ik menigmaal ronduit met hem-zelf daarover kunnen spreken, dat hij handelde te *goeder trouw*, dat hij leefde en zorgde voor mijn *bestwil.* En mij dunkt als onze ouders, (ik ben voor 't grootste deel opgevoed door mijn vader, omdat mijn moeder zooveel ziek was, maar de meeste meisjes hebben 't meest met hunne moeders te maken), mij dunkt als zij ons geven het beste en mooiste wat in hun leven is, hun teederste ouderzorg, hun onafgebroken liefde en toewijding, dan hebben wij dáárin, in die teederheid, die zij ons wijden, een zoo kostelijk bezit, een zoo groote gave, dat het onze plicht is hunne tekortkomingen, hun ons niet-begrijpen, ja-zelfs de heel-ernstige fouten die zij wellicht in onze opvoeding begaan, met geduld en met verschooning te beschouwen, *omdat zij handelen te goeder trouw.* Dáárop komt alles

aan. Hebben we eenmaal de droeve zekerheid, dat zij alleen voor hun eigen geluk leven, en hunne kinderen slechts beschouwen als een noodzakelijk kwaad, goed voor pronkerij als ze klein zijn, maar verder eigenlijk maar een *dure* last om groot en onder dak te brengen - en, zóó gedragen zich helaas vele, juist hedendaagsche ouders, - dan wordt het m.i. heel wat moeilijker ons in zulk eene behandeling te voegen, en dan zeker hebben de kinderen wel degelijk recht tot klagen, en tot zich afwenden van zulke weinig-plichtbesef toonende ouders.

Maar, als ge 't gevoel hebt te worden *liefgehad*, als ge ziet dat de ouders, hoezéér zij zich ook vergissen misschien, met opoffering van eigen-ik het beste met ons bedoelen op *hun* manier, dan wordt, hoe ouder men wordt, het vergeven en het begrijpen stéédsgemakkelijker. -

Zullen wij-ook, op onze beurt, later géén vergissingen begaan aan *onze* kinderen; zullen zij-ook niet diezelfde klove voelen

tusschen hun nieuwe tijd, en de onze die dan *oud*-geworden is? Hoe goed, hoe oprecht, hoe ernstig wij het ook vóórhebben met hen, zullen zij-ook niet soms lijden onder vervreemding, onder niet-begrepen-worden, onder drukkende jeugd-gedachten en jeugd-geheimen, die ze alleen elkaar, niet ons durven zeggen?

Wat alleen kan dan onze éénige troost, onze zekerheid zijn, die ons staande houdt bij de mogelijke teleurstelling van vervreemding, ook op ònze beurt: 't bewustzijn dat we te goeder trouw waren, te goeder trouw het beste nastreefden voor onze kinderen! Welnu, laat ons dan ook in dien geest dragen met geduld de tekortkomingen van onze ouders, niet altijd ziende op wat zij verkéérd doen, maar óók op het zéér vele dat ze goed-doen aan ons! - Laat mij nog eens spreken van mijn eigen vader. Menigmaal, toen ik volwassen was, heeft hij-zelf me gezegd: 'Hoe héél anders zou ik nú handelen met je, dan toen; hoe zie ik nú in, dat ik in dit of dat opzicht te weinig heb gerekend met je bepaald karakter, te véél met algemeene theorieën of ideeën'.... Dáárin stond hij zéér zeker hóóg, dat hij dat alles, dat ongelijk, zoo kalm met me kon bepraten. Toen, in den besten móóisten zin, dien ik ken tusschen ouders en volwassen kinderen, zijn we *vrienden* geweest! - Maar, dit óók durf ik zeggen, dat *ik* hem nooit een dezer verkeerde dingen heb verweten of heb euvel geduid, dat ik hem nooit, al weet ik, dat ik er soms bitter onder heb geleden, heb aansprakelijk gesteld voor hetgeen niet gelukkig was in mijn jeugd, *omdat ik altijd gevoeld heb zijn volkomen goede trouw.* -

En dit brengt me van zelf op de andere zijde der questie, namelijk waar ik zou willen vragen aan zoo menige moeder, aan zoo menigen vader, hebt gij waarlijk het geluk op het oog van uw *kind*, of uw *eigen*? Als gij haar belet de wijde wereld in te gaan, in betrekking, of om te genieten van reizen, of hoe dan ook, is het omdat gij vréést voor háár teleurstellingen in de eenzaamheid ginds, *of* omdat gij-zelf zelfzuchtig een huishoudster-gezelschapsjuffrouw thuis verlangt, voor Uw eigen ouden dag, aan de van de getrouwde kinderen ledig-gelaten huiselijken haard?

En als gij haar de uitgaan-wereld inzendt, behangen met mooie japonnetjes en opgesierd met oppervlakkige lok-talentjes van muziekmaken en ontwikkeld-geestig discours, besteedt gij dan al dat geld voor die toiletten en feesten, doet gij al die moeite van haar te chaperonneeren ten koste van Uw eigen gemak, omdat gij onbaatzuchtig en eerlijk voor haar wenschelijk vindt het huiselijk geluk deelachtig te worden aan de zijde van een echtgenoot, en omdat gij geen beter middel weet dan het uitgaan-leven om haar met mannen in aanraking te brengen, of is het U te doen om lage bijredenen, om haar zoo gauw mogelijk finantieel te willen bezorgd-zien.? Schäámt gij U wellicht dat gij tot de ouders zult behooren, die zijn blijven 'zitten' met hun dochters? -

Er zijn andere dingen óók nog, die m.i. aan zonen en dochters het recht geven zich over hunne ouders te beklagen. B. v. wanneer zij den ganschen dag in hun vroege jeugd zijn overgelaten aan dienstmeisjes, hoe zal er dan later vertrouwelijkheid ontstaan? Wanneer moeder haar eigen pret-leventje leidt met uitgaan of visite maken en buitenshuis-zijn (of zij het doet onder 't motto kunst of nuttigheid of plezier doet er niet toe, want het resultaat blijft hetzelfde, dat zij haar kinderen alléén-laat), wanneer papa de societeit in zijn vrije uren verkiest boven het zich interesseeren voor de smaken en de genoegens van zijn kinderen, is het dan aan dezen euvel te duiden, dat ze van *zulke* ouders van-zelf vervreemden, dat ze onder elkaar inlichtingen

zoeken en ophelderingen, van wat ze niet begrijpen, en zich niet uiten aan ouders die hun *innerlijk* zoo ver staan!?

Ik geloof zeer zeker, dat menige moeder zéér te kort schiet in plichtgevoel jegens hare dochters, méér nog dan jegens haar zonen! Dat de láátsten min of meer recht hebben op hun eigen leven, en daarvoor worden grootgebracht, spreekt bij hen van zelf. Maar als de dochter volwassen-thuis leeft, vergeet menige mama zich te verplaatsen in den toestand van zoo'n meisje, vergeet hoe zij-óók eens jong was, en hoe zij-óók eens heeft behoefte gevoeld aan véél, wat haar nu misschien dwaas voorkomt en onnoodig en overdreven, maar *toen*, toen *zij*-zelve jong was, géénzins. - Toch aan den anderen kant, ik geloof óók, dat tegenwoordig, meer dan ooit vroeger, de zelfzucht van het hedendaagsche jonge-meisje haar belet de moeder, die het goed met haar meent, te waardeeren. - Ik ken uit mijn eigen naaste omgeving meer dan een voorbeeld, waar de moeder alles deed voor haar dochters, in alles toegaf, in alles zich schikte naar moderne onafhankelijks-ideeën, en toch slechts wordt beloond met een zuur gezicht van: ‘Ik word niet

begrepen; ik voel me ‘ongelukkig.’ - Daarom ik herhaal, ik geloof dat in deze teere en moeilijke questie geen andere oplossing is te vinden, dan eene van wederzijdsch elkaar trachten lief te hebben en te begrijpen. De moeder moet zich verplaatsen, onophoudelijk en met eindeloos geduld en met verzaking van eigen wenschen, in den toestand, in den gedachtengang en in de geheime wenschen en begeerten en behoeften harer volwassen dochter, en deze harerzijds moet méér bedenken dan zij het dikwijls doet, dat hare moeder haar *liefheeft*, en het beste met haar voorheeft, en even weinig volmaakt kan zijn in alles, als zij-zelve het ooit zal worden op hare beurt. Dan, als er veel *liefde* is, komt het begrijpen en het vertrouwen misschien ook wel.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Frühlingssturm.

Lachender Frühlingssturm schüttelt
An meinen Lebensbaum,
Nur alle Aeste und Blätter
Erwachen vom Frühlingstraum.
Es beten die zarten Blüten,
Ängstlich, erwartungsvoll....
Ich bete dass Gott es verhüte
Ein Knospelein brechen soll.
O, möchte ein Gott ihn behüten
Den Baum - so blütenvoll!...

16 April 1905.
DINA MOLLINGER.

Herbststurm.

Das ist nun mein Wetter! Mein Gott ist das schön!
Im brausenden Sturm durch die Wälder zu gehn!
Rauschende Wipfel, und sausender Wind
Kündigen Winter mir, - Winter's Kind.

Stürzende Aeste, zersplitterend Krachen,
Werf in den Lärm ich ein hell-frohes Lachen
Und Sonne, sie strahlet auch froh bei dem Spiel
Und all diese Wildheit beleuchten will.

Dich lieb ich Herbststurm! Dir bin ich verwandt
Doch, wenn Frühlingslüfte wehen über's Land,
Die Knospen öff'nend so wonniglich,
Dann, liebe Freunde, - dann betet für mich!

Oct 1904.
DINA MOLLINGER.

Erhebung.

o Leben, dass ich hasste einst und fluchte
Als ich vergebens Deine Schatten suchte,
Und lebensmüde ging auf dunklen Wegen
In ungestillter Sehnsucht!... Mir entgegen
In tiefer Dunkelheit erschien mir Deine Sonne!
Da gabst Du Leben mir, die höchste Lebenswonne!
Trotz aller herben Qual, nach dieser hehrste Seligkeit
Sei mir gelobet, Leben Du -! in Aller Ewigkeit!

Aug. 1905.
DINA MOLLINGER.
(Trautem Zimmerlein unterm Dach gewidmet).

Meiner 'Zelle' Weihe.

Alles
was flammen will,
leben und
streben will,
Alles
was blühen will,
sprühen und
glühen will,
Das mag sich hier lebenskratig befrein!
Darum sollst Zelle gesegnet mir sein!

10 Aug. 1905.
DINA MOLLINGER.

Tot hij zijn ziel verkocht....

'**N** klein, petieterig ventje was hij, niet misvormd, maar heelemaal niet tot wasdom gekomen. Kinderhanden en - voeten, een smal hoofdje, een tenger lijfje en in dat alles een groote geest, veel te groot voor al dat teere. Vandaar al dat abnormale in zijn leven - Opgevoed in een onharmonisch gezin, bij onverstandige, onontwikkelde ouders, - de vader ruw, onbeschaafd en ongeloovig - de moeder stil en zacht en zeer bijbelsch - en daar tusschen in dat knaapje met zijn groot hart, dat naar liefde snakte.

Ze begreep het niet, het moedertje, die een model huisvrouw kon genoemd worden, die geen rust had als er op al dat koperwerk in de keuken, slechts een enkel dof vlekje zat, - die zenuwhoofdpijn kreeg met morsig weer, als de kostbare loopers besmet werden - ze begreep niet, het moedertje, dat haar klein ventje nog iets anders noodig had dan lekker eten, mooie kleertjes en een frisch zacht bedje.... zij dacht niet aan mogelijke vlekjes op de blanke kinderziel. En het kind

was nog heel jong, toen rijke phantastische beelden in zijn klein hoofdje ontstonden, toen hij in 't wolkengejaag, in 't ruischen der boomen, in 't maneschijngeflonker, schoone tafereelen zag en heerlijke melodiën hoorde en ze 's nachts in zijn droomen nog duizendmaal schooner weervond. -

Dàn, eens op 'n lenteavond, toen hij, een knaapje van een jaar of zes, met zijn vader huiswaarts keerde, hij zijn wonderbeelden weer zag aan den sterrenhemel en zijn vader naast hem in koud egoisme zwijgend voortstapte, zocht zijn kleine hand die zijns vaders en met zijn ander handje naar 't heelal wijzende, maakte hij vader deelgenoot van zijne teere phantasieën. -

Maar de vader door dat heldere stemmetje onaangenaam gestoord in zijn berekening omtrent den verkoop van zijn bruine merrie, lachte ruw en smadelijk en zei ‘kom jongen, schei uit met dat gezeur, je lijkt wel gek, - wie ziet daar nou wat anders in dan sterren en wolken? Kom, stap wat aan, moeder wacht al met de pap.’ - En vlugger stapte hij door en de kleine beenen naast hem konden met veel moeite hem bijhouden en het zwakke borstje hijgde van inspanning.

Een poos later, toen hij eens heel alleen met moeder in de kamer was en hij in 't suizen van 't theewater zoo'n mooi wijsje hoorde en 't hem leek, alsof uit den wasem allerlei mooie poppetjes te voorschijn kwamen, vroeg hij heel bedeesd, nog angstig denkend aan zijn wandeling met vader, of moeder dat niet hoorde en zag. En moeder streek hem even op 't blonde hoofdje en lachte en zei, dat hij een dwaas jongetje was en dat hij maar liever wat moest gaan spelen buiten en haastig liep ze de kamer uit, om voor 't avondeten te zorgen. Na dien tijd leefde het kind zijn droomleven alleen, en werden de phantasieën steeds wilder en grilliger en werd het knaapje steeds eenzelveriger en stiller. Zoo groeide hij op en zijn teer lijfje een droom in 't oog van zijn' forschen vader, ontwikkelde zich heel langzaam. - Maar ik zei het u al, - zijn geest was groot en het kind werd een genie. Als spelenderwijze zijn hand met het potlood over 't papier gleed, ontwikkelden zich beelden, schoone vrouwenfiguren, heerlijke koppen met hoog, blank voorhoofd en eng'lenoogen, en hij verborg zijn mooie phantasieen voor den spottenden blik van vader, en de drukke, bedrijvige moeder had geen tijd voor hem.

Toen leerde hij een knaap kennen, ouder dan hij en veel grooter en toen die hem eens uit een benarde positie op 't ijs had geholpen en sinds dien dag vriendelijk tegen hem was, begon hij voor dien jongen groote genegenheid te gevoelen en hem vertrouwde hij op zekeren dag zijn droomen toe. En de groote jongen stond een oogenblik verbaasd, over zooveel kunst bij zijn' kleinen makker en vond die vrouwen mooi, heel mooi - toen lachte hij even en zei, dat hij ook zulke vrouwen kende, zulke mooie figuren, dat ze werkelijk bestonden en dat hij hem eens mee wou nemen - als hij zin had. Maar niets er van thuis zeggen, want de oudelui vonden zooiets meestal niet goed. En ons veertienjarig ventje met zijn nog onbesmet zieltje ging mee en vrouwen met geverfde lippen en wangen namen hem op heur schoot en lieten hem uit haar glas drinken en ze gierden van pret, als hij zich loswrong uit hare omhelzing en huiverde bij haar aanraking.

En weer trok hij zich in zijn eenzaamheid terug. Geleken die vrouwen, met haar vuile taal en gemeene manieren op zijn droommaagden?

Maar als de slaap zijn oogen sloot, en hij in zijn blank bedje neerlag - zag hij ze weer, die schor lachende en naar jenever riekende vrouwen - maar dan ontdaan van

al dat walgelijke. - Dan zag hij ze weer, voor de duivel haar had aangeraakt, dan waren de oogen rein en het voorhoofd onschuldig en blank. -

En de knaap werd een jongeling, wiens scheppende hand heerlijke beelden ontwierp, beelden die hij de wereld inzond, maar de wereld lachte om al die biddende vrouwen en hemelsche tafereelen. Een enkele kunstenaarsziel bleef peinzend staan en nam van al dat schoone een weinig mee. -

Toen ontmoette hij op een kunstreis een meisje met de oogen en het voorhoofd van zijn droommaagden. En in aanbidding zonk hij neer.....

Eindelijk - eindelijk gevonden, waarnaar zijn ziel zoo jaren snakte, eindelijk zijn ideaal gevonden. Die reine maagd kreeg hij lief, van af 't eerste oogenblik van 't ontmoeten. O, haar te bezitten, haar te mogen vergoden zijn leven lang! -

En het meisje werd zijn vrouw. Wie zal zeggen wat haar bewoog, dat nietig onaanzienlijk ventje haar hand te schenken? Geen liefde was 't, die haar zoo deed handelen, geen medegevoel in zijn kunst. -

Ze werd zijn vrouw en 't schoone lichaam behoorde hem. Maar er klopte geen warm gevoelig hart in 't blanke lijf. Koud en strak staarden de blauwe oogen onder 't lelieblanke voorhoofd hem aan en als hij in zalige verrukking aan haar voeten neerviel en haar zijn ideaal, zijn engel noemde, lachte ze stil, smadelijk voor zich heen. -

In weelde baadden zij zich den eersten tijd. Ze genoten van zijn fortuin, onbezorgd leefden ze voort - tot in weinige jaren al het geld heen was en toen kwam het vreeselijke....

Bij hem had ze gewoond in dagen van voorspoed; haar mooi lichaam had hem steeds weer in vervoering gebracht, het huis was vervuld geweest met haar zachte, dure parfum, haar zijden kleeren ruischten door salons en marmergangen, al leefde haar koude ziel niet met hem mee; al had ze minachtend geglimlacht en gespot met het mooiste, wat zijn geest kon opleveren. -

Als hij, zelf voldaan over zijn nieuw kunstwerk, het haar toonde en innig hoopte op een beetje sympathie, dan geeuwde ze en noemde zichzelf veel te dom om dat op waarde te schatten en draaide het hoofd om in de zachte kussens van de divan en snoepte voort aan haar dure bonbons.

Dán had hij zich wel diep ongelukkig gevoeld en sloot hij zich soms uren lang in zijn kamer op - maar als hij na echte wanhoopsdagen haar weer vóór zich zag met dat volmaakt schoone gezichtje, dat hij aanbad, zonken al zijn smarten en stilgeschreide tranen als bij tooverslag weg en was hij weer haar slaaf, haar minnaar....

Nu ging zij heen - weg van hem, want armoede is bitter te dragen en vooral voor weeldekinderen. -

Een rijke bloedverwante, een mannenhaatster, wilde *haar* wel bij zich nemen, maar die man, die slechte financier, die haar lief nichtje tot den bedelstaf had gebracht, mocht blijven, waar hij was. En de jonge vrouw *ging* haar nieuw, rijk leventje in en liet hem met zijn groote smart alleen. -

Gebroken bleef de kleine man achter in het weelderig huis, dat weldra onder den hamer viel en juist genoeg opbracht om alle schulden te dekken. Toen trok hij voort en rust vroeg zijn arme ziel, rust voor altijd. - En hij hoopte met vurig verlangen op den dag, die voor allen eens komt, den dag van verlossing voor de gefolterde ziel. - Maar die dag kwam niet en schoon zelfmoordplannen stâag bij hem opwelden, hij verwierp ze weer. - Wat had hij, als geloovig spiritist niet meermalen een séance bijgewoond, waar de geest van een zelfmoordenaar zich had gemanifesteerd. - Hoe vreeselijk was het lot van die menschen geweest, als ze als geest ontwaakten en zoo lang, zoo vreeselijk lang soms gedoemd waren geweest, altijd bij dat bloedig lichaam te vertoeven, als zij, die gedacht hadden, dat dood - dood was, ontwaarden, dat de geest bleef leven, immer door en de ergste folteringen moesten doorstaan. - Dat schrikte hem af, maar des te vuriger bad zijn ziel: ‘Heer verlos, me!’.....

Hij leefde voort in 't zwakke lichaam, dat door leed en ontbering al teerder en kinderlijker leek.

En weer zond hij zijn kunstwerken de wereld in, zijn schoone vrouwen, die zoo geleken op haar, die hem had verlaten. - Dan vond soms een enkel stuk een kooper en weer rekte hij zijn kommervol bestaan, maar het meerendeel bleef onverkocht.

Eens, toen na dagen van honger en koude hij zich zwakker en zieker gevoelde dan ooit, kwam er een brief van haar, de eerste na vele smeekbeden van hem. En ze beloofde hem heusch, terug te komen bij hem, als hij haar goed kon onderhouden; ‘ze had toch medelijden met hem,’ zei ze, maar ze verzweeg, dat de rijke

mannenhaatster, ook voor haar medezusters niet zoo aangenaam was en ze het nichtje soms erg lastig maakte. Was het toeval - of iets anders? Juist toen hij den brief aan zijn lippen drukte en hem telkens en telkens kuste, stapte een man binnen, een opkooper, die wel eens een enkel schilderstukje voor heel weinig had gekocht. Er was zoo'n geringe vraag naar, vertelde hij dan.

Nu zei hij, hem te willen helpen, - veel geld zou mijnheer kunnen verdiènen, als mijnheer deed, wat hij wilde.... Dan zouden er koopers genoeg zijn.... En de kleine man met de groote idealen schreeuwde van ontzetting.... Dan stierf hij nog liever den hongersdood.... Radeloos liep hij zijn vertrekje op en neer.... wenschte men *dat* van hem, zóó iets smerigs, zóó iets laags. - Nog liever.... Daar viel zijn oog op den brief van háár, nog immer zijn liefste, en met een kreet wierp hij zich voor zijn teekentafel neer, greep pen en papier en teekende - teekende. Hij gunde zich geen tijd tot rusten - en eenige dagen later op een zachten Januaridag snelde hij met een rol

schetsen de straat op. Het hoofd gebogen, als schaamde hij zich voor het vriendelijk zonnetje, dat hem zoo lachend aanzag - als schaamde hij zich voor iederen voorbijganger, die hem even opmerkzaam beschouwde, hem het kleine bleeke ventje. -

Na een poosje keerde hij terug, ruim betaald nu, en met een groote, nieuwe bestelling, zoo het kon, nog een beetje platter en gemeener. 't Was nog te netjes. -

Na dien tijd kwam er weer overvloed in huis en daarna ook de jonge vrouw met het madonnagezichtje. - Nu verveelde hij haar niet meer met zijn hooge geesteskinderen. - In alle stilte, met afgesloten deuren, als zijn liefste nog droomde onder de blauwsatijnen deken, werkte hij haastig de telkens opnieuw bestelde teekeningen af. Niemand in huis zag ze ooit - zijn vrouw vroeg nooit naar zijn werk - als hij maar genoeg verdiende, om haar een goed leventje te verschaffen, - en voor de nieuwsgierige blikken der dienstboden werd alles goed verborgen. Hij rilde nu ook niet meer, als al dat vuile aan zijn hand het leven dankte. Hij vervloekte en verafschuwde zichzelf niet meer, zooals in 't begin meermalen gebeurde. Slechts een enkele maal boog hij beschaamd het hoofd, als de reine blikken van de schoone vrouwekoppen hem, als verwijtend aanstaarden. - Dán, in een opwelling rukte hij al die madonna's van den wand en verborg ze in kisten en laden. -

En immer teekende hij verder - het geld stroomde het huis in, zijn mooie vrouw lachte hem toe, als hij door een kostbaar geschenk haar van zijn vereering wilde blijk geven. - Ze vond hem nu veel geschikter ‘meer menschelijk,’ zei ze dan. - Niet meer zoo onbegrijpelijk en zoo hoogdravend. Dan kuste hij haar handen en noemde zich een dwaas, zooals hij eertijds was en lachte met haar mee.... Hij had zijn ziel verkocht.

NORMA.

Ter bespreking toegezonden.

Morganatisch, naar het duitsch van **Max Nordau** (Weesp. Goethals.) - Een vod, Machwerk van 't minste soort, is deze tweedeelige roman! Je wordt naar van de spelerij met groote-lui's namen en hofkringen, waarmee je bladzijden-lang wordt beziggehouden, om een intriguetje door te worstelen zoo dun en zoo doorzichtig, dat je al op bladzijde 2 of 3 kunt gissen, hoe 't allemaal zal uitloopen op 'n end goed al goed, wat de heldin Nicoline betreft. Dit meisje, dat wordt opgeleid voor zangeres, legt al de geestkracht, deugdzaamheid, enz., enz., aan den dag, waarmede de heldinnen van draak-romans van 't onvervalschte ouderwetsche genre steeds zijn toebedeeld, en weet door hare scherpzinnigheid, schoonheid, wat niet al meer, haar natuurlijken vader, een trotsche prins, te dwingen op zijn ouden dag wettig in het huwelijk te treden met hare moeder, met wie hij twintig jaar lang een erkende liaison had. Natuurlijk vinden de prinsessen-dochters dat heelprettig, en is de prins-zelf ten slotte heel dankbaar aan z'n dochter voor haar brutaal gedrag. Dat deze, na één jaar van optreden als concert-zangeres, (stormachtige bijvalsbetuigingen natuurlijk, etc., etc.,) wordt beloond met een Amerikaanschen millionnair tot man, spreekt vanzelf, en, om vooral geen enkele narigheid te laten overblijven, is de schrijver zoo vriendelijk den neef-prins Siegfried, die een minder goede rol speelt, zich ten slotte te laten bekeeren tot Roomsch-Katholiek geestelijke. - Nordau moest zich schamen dat hij op zulk prulwerk zijn naam durft zetten!

Ergernissen, door **J. Eigenhuis** (Amsterdam van Holkema en Warendorf). Ik hoop op dit boek nog nader terug te komen in een afzonderlijk artikel. Voorloopig wil ik het reeds nu aankondigen, als een juweeltje van het zuiverste water, en wat karakterteekening betreft, en om den mooien krachtigen stijl, en om den diepgevoelden inhoud.

Deze man kent en begrijpt de menschen die hij teekent; hij begrijpt hun godsdienstleven, hun kleine bekrompenheden, hun eng-begrensd leven van in eigen-kleingedoe voortseulende dorpsmenschjes. Eigenhuis reken ik tot een der meest-uitgesproken talenten op het gebied literatuur, dien wij in den laatsten tijd bezitten. En, wat het beste is aan hem, hij is niet alleen een talent dat je dwingt tot eerbied en bewondering voor zijn kunnen, hij leert je ook hem lief te hebben in zijn scheppingen, omdat hij zoo eerlijk is, zoo onpartijdig, omdat hij zoo begrijpt 't zieleleven van anderen, en er zich in weet in te denken en te verplaatsen. -

- *Zinnelijke liefde* door *Bram van Dam.* (Amsterdam, D. Buys Dz.). Bram van Dam toont zich hier van 'n weinig aantrekkelijken kant. Dit soort werk heeft een onreinen bijsmaak van spelen met zinnenkittelende bijzonderheden. De teekening van het boe-

rinnetje Ant is terugstootend-vulgair. En veel onreiner nog dan deze doet Annie aan, 't zoogenaamd-lieve meisje.

Bovendien is dit geheele romannetje prulwerk wat stijl, toestanden, enz., enz., betreft. - 't Ware beter ongeschreven gebleven.

Bloemlezing uit de Gedichten van Albrecht Rodenbach. (L.J. Veen, Amsterdam). Voor hen, die van alles wat Vlaamsch is houden, - en zoo zijn er velen in den tegenwoordigen tijd, nu de Vlaamsche auteurs tot de modeartikelen behooren, - ligt er natuurlijk een groote aantrekkelijkheid in de figuur van Rodenbach, den jonggestorven dichter, van wien pastoor Verriest in zijn lezingen steeds een zoo beminnelijk beeld ophangt. Ik voor mij voel, eerlijk gezegd, niet heel veel voor zijn poezie, die mij dikwijls te gezwollensentimenteel klinkt. 't Onderstaande zangerigklinkende liedje reken ik tot zijn beste voortbrengselen:

Zondag.

Over dorp en over veld
't helderklinkend klokske schelt;
oud en jong, de dorpelingen
naadren langs de wegelingen,
ieder op zijn best gepint,
vro en welgezind.

Wierookwalm en orgelklang,
stille bede en kinderzang
smelten in harmonisch stijgen
t' midden een godvruchtig zwijgen,
en eenvoudig wordt aanhoord
Gods eenvoudig Woord.

Later zit de mannenschaar
in den linden schaùw te gaar,
en ze klappen, smooren, drinken;
bachten d'hage wederklinken
vreugdekreten bij 't gerol
der geschoten bol.

Door de reine blauwe lucht
rijst er menig blij gerucht;
kinderreien zingen klingen
op het hof in bonte kringen
onder breeden eikentrans
lustig aan den dans.

Over dorp en over veld
de avond spreidt, de beâklok schelt;
de avond heeft, zijn vreugden mede
voor des braven landmans stede:
ziel te vreden, hert gerust,
stillen avondlust.

Arne Garborg. Boerenstudenten (uit het Noorsch vertaald) (Hollandia-drukkerij, Baarn.) - Een dergelijk lijvig boek, in hoofdzaak handelend over het studenten-leven in Christiana, past te weinig voor ons Nederlanders om de vertaling ervan te

rechtvaardigen. Die boerenstudenten, hun wijze van te worden opgeleid voor de academie, hun moeilijkheden zoowel van finantieelen als van anderen aard, hun strijd op godsdienstig gebied, - 't staat allemaal zoo héél ver van ons af, 't laat ons daardoor zoo koud, komt ons zoo onbeduidend voor. De geschiedenis van Daniël wordt van klein-kind af in den breede uitgemeten tot in het oneindige, met langgerekte beschrijvingen; en, voor zoo een alledaagsche persoonlijkheid als hij zich toont in het vervolg en in het slot, is het te véél gevergd zóóveel bladzijdenlang de aandacht te vragen. -

Karakter-teekening ontbreekt. Inga is gansch niet, Hanna maar heel eventjes geschetst.

Perles de la Poësie française contemporaine, par **E.E.B. Lacomblé** (van Holkema en Warendorf.) Zoo'n boek in je bezit te hebben is altijd een genot, waaraan je iets *blijft* hebben.

Coppée, Lamartine, Victor Hugo, Rostand, - - ik doe maar 'n greep uit de lange reeks van namen die je met blijdschap begroet. Waar je zoo menig boek heden ten dage in je boekenkast opbergt, wetend dat je het nooit, nooit meer zult wenschen in te kijken, daar is het een blijdschap dat je tot dichters als de bovenaangehaalde en vele anderen altijd opnieuw terugkeert om je aan hen te verkwikken. - Van Victor Hugo vind ik o.a. dat allerliefste dingetje, dat Beets in zijn Camera heeft te pas gebracht op zoo'n aardige manier:

> Lorsque l'enfant paràit, le cercle de famille
> Applaudit à grands cris; son doux regard qui brille
> Fait briller tous les yeux....

En die andere mooie regelen die aanvangen

> Oh u' insultez jamais une femme qui tombe!

Maar ook van den allerlaatsten tijd zijn verzen opgenomen, en de verzamelaar toont ook daarin een gelukkige keuze. Zoo b.v. waar hij van de als roman-schrijfster zooveel opgang-makende Comtesse Mathieu de Noailles o.a. kiest ‘Les Regrets.’

> Allez, je veux rester seule avec les tombeaux:
> Les morts sont sous la terre et le matin est beau;
> L'air a l'odeur de l'eau, de l'herbe, du feuillage,
> Les morts sout dans la mort pour le reste de l'àge....
> Un jour mon corps dansant sera semblabe a eux
> J'aurai l'air de leur front, le vide de leurs yeux...

Waar het tegen den cadeaux-tijd van St. Nicolaas gaat, kan ik iedereen die van poëzie houdt raden zulk een bloemlezing zich te kiezen, of te schenken. Ziedaar een boek waarvan zij althans, die *wezenlijk* liefde voelen voor de kunst, veel genot zullen smaken.

Mikael door **Herman Bang.** (uit het Deensch) (Utrecht H. Honig.) - Misschien is de inhoud van dit boek, dat, geschreven door een Deen, speelt in Parijs, en handelt over Russen, Franschen, Czechen, enz., wel wat heel ver-van-ons-afstaand soms. Maar de idee erin is zoo héél mooi; 't karakter van Claude Zoret is prachtig uitgebeeld, en ook het egoisme van Mikael. Alleen komt mij deze laatste in zijn bezwijmelenden liefde-roes en gevoelloosheid, zelfs bij den dood van zijn weldoener, wat héél wreed-opgevat voor. Zijn handelingen stuiten zóó zéér af, dat het eindeloos geduld van Zoret wat onnatuurlijk aandoet soms. Toch, alles bij-elkaar genomen, een wegsleepend mooi boek!

Zelfbedrog door **Johan Boijer**, (naar het Noorsch) (Utrecht, H. Honig.) Een van die ècht-Noorsche verhalen, die eigenlijk op-zich-zelf niet zoo heel veel beteekenen, maar die je treffen om het ware en teergevoelde van de uitwerking. 't Zelfbedrog van Norbij lijkt wel wat gezocht. Is het niet wat héél kras, dat een rechtschapen iemand een zóó groote schuld op zich laadt als het ontkennen van een handteekening op een wissel, alleen uit valsche schaamte en Rechthaberei? Maar de verschillende menschen die zich groepeeren om Norbij, hun verschillende wijzen van zichzelf, de een zoo, de ander zus, wat wijs te maken, dat alles is afgezien van het leven. Bovenal 't echtpaar Wangen, hun verhouding tot elkaar, is een meesterlijke schepping. Ook die van den zoon van Norbij! En dan ten slotte dat feestmaal, dat aan Norbij wordt aangeboden, en waar hij zichzelf bedwelmt aan de op hem gehouden lofspraken, tot hij gansch ter goeder trouw in zijn eigen onschuld gelooft. Waarlijk deze schrijver heeft menschenkennis. En zijn ervaring van de wereld is blijkbaar geen rooskleurige. Er is iets bitters in zijn karakter-ontleden, dat echter, wat de menschheid in het algemeen genomen betreft, gansch en al welverdiend is.

C. van Hulzen. De Dorre tuin (van Dishoeck, Bussum.) - Klein werk is dit, maar over 't geheel heel goed werk weer. Zoo'n schetsje als *Finale* is eigenlijk naar den inhoud 'n onbeduidend dingetje, maar je leest het om den vlotten, vluggen stijl; en je *ziet* die menschen vóór je, die man en vrouw en dat verloofde paar! *Goevernante* daarentegen gaat in onbeduidendheid de perken van het geoorloofde te buiten. Zulke wauwelverhaaltjes van de table d'hote moest van Hulzen nu maar liever overlaten aan menschen, die het minder kunnen dan hij. En ik krijg van dat leuterpraatje - een beter woord *is* er niet voor - weer denzelfden indruk die stoorde in z'n 'In hooge Regionen', een indruk van 'n poenerig plezier over z'n aan 'n *heusche* Zwitsersche table d'hôte hebben gezeten in een *heusch* Zwitsersch hôtel! *Uit Davos* heeft die geurmakerij in 't begin óók aan zich, en is even onbeduidend, maar 't heel-mooie der natuurbeschrijvingen doet je dat vergeten. Van Hulzen is een natuurbeschrijver, dien je daarom lief *moet* hebben, als je zelf houdt van natuur. Hij ziet niet alleen, maar hij neemt het in zich op. Het is één met z'n eigen ziel geworden.

Reimond Stijns: Hard Labeur. (Boogaerdt, Rotterdam.) In veel opzichten aanverwant aan Stijn Streuvels, heeft Reimond Stijns met hem óók gemeen, dat hij 't droef-ware van land-leven weet te schilderen in schelle kleuren, zonder daarbij te vervallen in gemeene of stuitende voorstellingen. - Iemand die het boek bij mij doorbladerde, vóór ik-zelf 't had gelezen, zei me met ergernis: 'Al weer zoo'n plat boek vol straat-taal en ruwheden.' Maar dat is een onware beschuldiging. Als men 't gehéél leest, ziet men dat die uitdrukkingen niet te vermijden waren, passen in de beschrijvingen; alle onnoodige details echter van wansmakelijken aard zijn zorgvuldig vermeden. En over 't geheel ligt zelfs, ondanks het droeve onderwerp, die eigenaardige

zoete bekoring, die den Vlaamschen verhalen dikwijls eigen is, en die als tusschen de regels door je verplaatst in bloeiende korenvelden en onder rustig blauwe luchten. -

Hard Labeur op zichzelf is een wreed levensdrama, 'n werker, die geen ander ideaal kent dan z'n geld vermeerderen om eens een hoeve in eigendom te bezitten, die daaraan offert zijn vrouw, zijn kinderen, zelfs zijn geweten - totdat die kinderen, groot geworden, tegen hem opstaan en hem vermoorden, in het oogenblik-zelf waarin hij zijn doel had bereikt. Maar, afgescheiden van dat onverkwikkelijke onderwerp, is het mooie in dit boek de uitstekende karakterteekening, zoowel van Mie en haar man, als van de zonen. - En hoe diepgevoelig is daarin vervlochten die roerende geschiedenis van Lizes val; hoe uitnemend van de werkelijkheid afgezien is het beeld der oude-juffer Sofie.! - En al de neven-personen óók leven. De oude pastoor, de kerkbaljuw, de ruwe kornuiten van ‘So’ en ‘Mite’...

Als op den omslag de naam stond van Stijn Streuvels, in plaats van Reimond Stijns, zou deze Meester zich dat geenzins tot oneer behoeven te rekenen. -

Vondel's Lyriek. - Bloemlezing met een voorwoord van **Van Elring.** (L.J. Veen, Amsterdam) -. Ook over deze uitgave hoop ik later nog meer uitvoerig te spreken in een artikel. Maar reeds nu wil ik haar aankondigen en aanbevelen, omdat het zoo héél jammer is, dat Vondel zoo weinig wordt gekend, wordt vergeten ter wille van hedendaagsche prullaria. Ik zal volstrekt niet beweren, dat ik alles mooi vind wat Vondel ons naliet, alléén maar *omdat* het is de nalatenschap van Vondel, en 't om die reden een bewijs is van ontwikkeling als je hem ‘bewondert’. - Er is veel in wat hij dichtte, waarmede wij door den veranderden tijdgeest en de andere zienswijzen de voeling missen, waar we dientengevolge vreemd en koud tegenover staan. Maar tegelijkertijd, welk een eerbied dwingt hij je af door zijn krachtig de waarheid dienen, door de onbevreesdheid waarmede hij de huichelarij in het aangezicht slaat in dat fiere woord, gericht tot de laffe moordenaars die, onder den naam ‘rechters’, Oldenbarneveldt offerden aan de wraak en heersch-zucht van zijn prinselijken tegenstander:

Had hij Holland dan gedragen
Onder 't hart,
Tot zijn afgeleefde dagen
Met veel smart,
Om 't meineedig zwaard te laven
Met zijn bloed,
En te mesten kraai en raven
Op zijn goed.

Weest tevreën, haalt, predikanten
West en Oost;
Gaat en zoekt bij Dordtsche Santen
Heil en troost!
't Is vergeefs, de Heer komt kloppen
Met zijn woord;
Niemand kan de wellen stoppen
Van dien moord.

Spiegelt, spiegelt U dan echter
Wie gij zijt;
Vreest den worm, die dezen rechter
't Hart afbijt.
Schendt Uw handen aan geen vaders
Dol van haat!
Scheldt, geen vromen voor verraders
Van den Staat.

Wie moe is van al de kwezel-verzen waaraan de tegenwoordige tijd zoo rijk is, van quasi-levensafkeerige, zuchtende, steeds maar in zich-zelf verdiepte menschjes, die keert terug naar het beter verleden, toen onze dichters nog mannen waren, geen verkleede oude-wijven, toen hun andere diepergevoelde klachten ontwrongen werden, dan die om 't eigen-ik alleen; en als hij dan leest een gedicht als b.v. de Uitvaart van Maarten Harpertsz: Tromp, dan wordt het hem weemoedig om het hart, wanneer hij bedenkt wat er geworden is van het kleine landje, eens zóó machtig onder vlootvoogden als Tromp, dat een Vondel zonder overdrijving kon zingen:

Van Holland's Grooten Admiraal,
Die, trotsch omhoog, op zijn kampanje,
Zich offerde aan het krijgsaltaar
Daar hij den Zee-geweldenaar,
Den Rijkstiran van Groot-Brittanje
Met zijn sabel in de vuist
Ter vierschaar daagde.

Opgave van ter bespreking toegezonden boeken, tijdschriften, brochures enz.

(Voor zooverre de belangrijkheid van den inhoud daartoe aanleiding geeft, en de plaatsruimte het toelaat, wordt op deze verschillende aankondigingen nader terug gekomen).

Czaar en Volk door **Alexander Ular** - (vertaald) verschijnt in afleveringen; afl: 5 (Scheltens en Giltay.)

La femme d'Aujourd'hui. (Oct: aflevering.) Scheltema en Warendorf, hoofdagenten voor Nederland.

De Speelman van Hamelen. (uitgave van W. Hilarius, Almelo) (kinderboek) mooie uitgave.

Van Tommy en Pommy. (Hollandia drukkerij, Baarn) (kinderboek) mooie uitgave.

De groote Hoeve van **Karl Erik Forsslund.** (uit het Zweedsch) (Amsterdam, H.J.W. Becht).

Orchidée door **Melati van Java.** (Utrecht, A.W. Bruna en Zn.)

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I. Aan al de Lezeressen van de 'Hollandsche Lelie.'

L.S.

't Is November; dus nog een vijf weken en wij vieren ons St. Nicolaas! Eerst een kinderfeest, is het langzamerhand ook een feest voor groote menschen geworden! Ieder die iets geven kan, zal dien dag zijn vrienden niet vergeten. Maar niet alleen onze vrienden, ook anderen, al zijn zij ons onbekend, willen wij dien avond gelukkig maken. Daarom kom ik tot u, tot u allen en vraag zonder omwegen: 'wilt u ook iets afstaan voor iemand in ongelegenheid?' Zij moet studeeren, maar de noodige middelen ontbreken haar. Wilt ge helpen? Als zij deze weken langs de winkels gaat, zal ze aan geen heerlijken Sint Nicolaasavond kunnen denken. Laten wij haar dien bezorgen! Geeft, geeft allen!

veel of weinig, iedere gift is welkom. De ondergeteekende verklaart zich bereid bijdragen in ontvangst te nemen, die later in dit blad zullen verantwoord worden.

B. NIERMEIJER.

Amsterdam.

Weteringschans 70.

II. De zaak Bähler.

Zoo het mij vergund wordt, wil ik nog even den Heer Zillinger Molenaar uit den droom helpen.

Het is mij nu verklaarbaar geworden, waarom de geachte dominé alles inspant om maar den indruk te vestigen, dat Studiosus heelemaal niets van 't zaakje afweet.

Intusschen ben ik dan toch in goed gezelschap.

B.v. de Kerkeraad van Amsterdam, waarin o.a. Dr. de Visser zitting heeft, bestaat toch waarschijnlijk niet uit Studiosi, weetgierigen, die niets van 't zaakje afweten. Deze Kerkeraad toch o.m. protesteerde tegen 't besluit der Synode.

De heer Z.M. is vrijzinnig. Het zij hem in allen deele geoorloofd. Maar is de Confessie, de Belijdenis der Herv. Kerk soms vrijzinnig, of dacht hij voortdurend aan de Reglementen dier Kerk, die feitelijk de Belijdenis dier Kerk beleedigen?

Wanneer U zoo houdt van een ruime Kerk, gaat U dan over tot den Protestanten bond, daar mag U zoo vrijzinnig zijn als U wilt.

Dat Uw toestand op den duur in de Herv. Kerk niet rooskleurig zal zijn, blijkt reeds indirect uit de zenuwachtigheid waarmede moderne predikers als b.v. Prof. Eerdmans onlangs in den Haag ageeren voor de positie der modernen in de Herv. Kerk.

Intusschen, U bent met alles zoo goed op de hoogte, dat U zelf wel kunt nadenken over het wezen der Belijdenis der Hervormde Kerk.

Als theoloog behoort U te zijn een man van karakter en onkreukbare waarheidsliefde. Welnu, keurt U dan b.v. goed het artikel van het opgedrongen Reglement, waarin leervrijheid wordt gepermitteerd.

Begrijpt U dan heusch niet, dat vrijzinnigheid in den bekenden zin en Christelijke Belijdenis, gelijk de Bijbel op ieder harer bladzijden aangeeft niet samengaan? 't Doet mij leed, dat U in Uw stukjes niets anders heeft vertoont dan enkele beleedigende opmerkingen te geven aan het adres van iemand, die eene andere meening voorstaat. Of is dit bijgeval geworden het speciale kenmerk van vrijzinnig?

Uwe verwijzing naar den Menschenzoon verblijdt mij. En wanneer dan eens goed door ons wordt overwogen, wat die Menschenzoon heeft gezegd en wat er met Hem is gebeurd, mogen wij dan nog goedkeuren de wijze, waarop die Menschenzoon door het moderne idée van alle glorie en heerlijkheid wordt beroofd? Hij is dan toch de Stichter der Christelijke Kerk, Die ook gediend moet worpen door de Herv. Kerk.

U zegt, dat Bähler niet Boeddhist is.

Hij verkondigde dan toch wel de speciaal Boeddhistische *leer* der Wedergeboorten enz. in de Herv. Kerk,

Volgens U mag dat.

Maar ik, die er heelemaal dan niets van weet, vraag U, is dit nu zedelijk geoorloofd voor iemand, die officieel zich gebonden heeft aan de Christelijke Belijdenis, die dit geheel anders voorstelt?

Ik eindig met den wensch, dat U begint met Uw moderne Belijdenis wat uit te zetten, opdat er plaats in kome voor den Christus naar de Schriften. Vale.

Uw Dr.,

STUDIOSUS.

P.S. De bekende dichter de Genestet schijnt dan toch wel voor U en de Uwen het Ideaal te vertegenwoordigen van Christen.

Als hij maar niet hooger wordt gesteld dan de woorden van Christus zelf.

De Genestet is een heel eerbiedwaardig man, en ik kan me begrijpen, hoe velen met hem als dichter dwepen.

Maar hem telkens voor te stellen als den bij uitstek geloovige, als een model voor wie het Evangelie des geloofs moet verkondigen, acht ik dwaas.

Bij theologie komt het in de eerste plaats aan op persoonlijk geloof.

Prof. Jonker zei nog onlangs: Aan een theoloog, zoowel als aan een prediker, die niet gelooft, heb je niets.

't Eenige jammere in de Genestet's leven vind ik, dat de man zoo dwaas is geweest om predikant te worden, waar hij zelf het inzicht miste om met zekerheid het geloof te verkondigen.

III. De Blijde Wereld.

Als de Redactrice der *H.L* 't mij vergunt, wil ik ook nog een enkel woord richten tot de Redactie van bovengenoemd blaadje, dat de vriendelijkheid zich permitteerde mij aan te raden, niet te schrijven over zaken, waarvan ik niets weet.

Ja, zoo gaat het gewoonlijk. Wie gehinderd wordt in zijn afgebakend redeneerinkje is verstoord op hen, die dit terreintje wagen te betreden.

De opmerking, als zou de Belijdenis der Ned. Herv. Kerk nog geen eeuw oud zijn, is natuurlijk onjuist geformuleerd door de Blijde Wereld.

Maar neen, men beweerde iets anders. ‘De Ned. Herv. Kerk in haar tegenw. vorm is nog geen eeuw oud.’ Mij dunkt hierin is nogal verschil.

In mijn vroeger schrijven sprak ik van de eeuwenoude *Belijdenis*.

Ik weet zeer goed, dat Koning Willem de eerste in 1816 eene commissie benoemde tot hervorming van de organisatie van het Bestuur der N.H.K. Deze daad is volgens de meeste deskundigen strikt genomen onrechtmatig geweest. Wie even nadenkt, ziet dit. In deze Reglementen, ons na dien tijd bezorgd, is instemming vereischt met den geest der Belijdenis, terwijl speelruimte wordt gelaten voor individueele meening en uitlegging.

Mij dunkt echter, kan de bedoeling nooit zijn geweest, dat een geheel andere leer dan de Christelijke openlijk van den kansel werd verkondigd.

En de reden, waarom Ds. Zillinger Moolenaar en de Blijde Wereld mij verward noemden en

onkundig, was deze, dat men de Belijdenis met de Reglementen vereenzelvigde.

De Kerk van Christus, die volgens Historie en Belijdenis den grondslag vormt van de Ned. Herv. Kerk, is tengevolge van die Reglementen en van de moderne theologie gekomen in den toestand van een tuberculeus proces. In zoo'n geval is krachtige voeding en open lucht vereischte.

Welnu, ook ik heb mijn best gedaan enkele van die woekeringen aan te wijzen en te bestrijden. Groen van Prinsterer zeide reeds: ‘Tegen het ongeloof zijn we met de gansche christenheid, roomsch of onroomsch, vereenigd door het geloof in de *eenige* offerande eenmaal aan het Kruis volbragt. Hiermee valt en staat 't begrip Kerk.

Uw dw. dr.
STUDIOSUS.

IV.

Toen ik onlangs verscheidene aanbevelingen las van pensions, herinnerde ik mij op nieuw de aangename weken die ik te Cleef in Hôtel pension Bollinger, Thiergartenstrasse, had doorgebracht! en kwam ik op 't denkbeeld Freule Lohman te verzoeken, ook mij een plaatsje voor dat doel in haar veel gelezen en wijd verspreid Blad toe te staan.

Terwijl ik deze regelen schrijf, ligt een mooi en duidelijk uitgevoerde photo van bovengenoemd pension voor mij. Schilderachtig, op een heuvel gelegen, biedt het met zijn buitengewoon ruime van zeer groote spiegelruiten voorziene warande, een prachtig vergezicht over de weilanden, bij helder weêr kan men zelf *Elten* duidelijk zien! In 10 minuten waren we direct in de bosschen die tot het welbekende punt ‘de denknaald’ leidden, de vier weken die ik er doorbracht, genoot ik dagelijks van een verschillende wandeling. - De 4 gezusters Bollinger, zeer beschaafde dames, doen al 't mogelijke om 't haar gasten aangenaam te maken. Het eten is er uitstekend, met bizonderen zorg klaar gemaakt en in alle opzichten roijaal, zoowel aan het ontbijt, 't middag en avond eten!

Ik heb al eenige keeren mijn zomer vacantie buiten doorgebracht, was bij allen tevreden, doch bij de dames Bollinger spande de kroon, zoodat ik ieder, die rustig en goed van 't buitenleven wil genieten, dit verblijf kan aanraden. -

Tot 't geven van nadere inlichtingen ben ik in dit Blad gaarne bereid op vragen, door de Vragenbus.

De prijs is 5 Mark per dag.

October 1905.

....

Kunst en Wetenschap.

Keramische Kunst.

Er is op dat gebied weer een mooi boek verschenen, waarin *ons* '*Delftsch*' het leeuwendeel krijgt, en dat voornamelijk belangrijk is wijl het fraaie *Oud-Delftsch*, dat in de musea en in particuliere collecties in Engeland bewaard wordt, grootendeels, in fraaie reproductie, er in afgebeeld is.

Een blauw pulletje, - van dat echte mooie blauw, - is een schat in de boudoirs onzer jonge dames, en het lachend bezit van zoo'n voorwerp, verkrijgt nog grooter waarde, indien men door het merk der fabriek, aan de onderzijde aangebracht, op de hoogte komt van het tijdperk, waarin het vervaardigd werd.

Dat alles leert men in Knowles' Dutch pottery and porcelain.

Het is een lust om het prachtwerk, dat een nasla-boek is, te doorloopen. Het vult het werk van Havard aan. Havard geeft de reproducties der pracht-voor werpen welke zich in vele collecties van Frankrijk, België en Nederland bevinden. Nu voegen zich daarbij die uit Engeland. Weldra zullen we Duitschland en Oostenrijk krijgen, en dan kunnen we zien hoezeer die eenvoudige Delftsche plateelbakkers *artiesten* waren.

Voegen we nu bij deze twee standaardwerken de boekjes van Justice en van Graesse, dan worden we ook omtrent de *merken* volledig ingelicht.

Om het oud-Delftsch te keuren moet men oog hebben voor kleur, en kleurharmonie, terwijl ook buiten dat dikwerf de teekening een waar kunststuk is.

Men moet van 'Oud-Delftsch' niet te veel op eenmaal zien, en liefst nog tegen een donkeren achtergrond. Daarom deed de ouderwetsche porseleinkast zoo goed.

Jammer dat de prijzen zoo stijgen; voor duizend gulden koopt men niet veel. Zalig zijn in deze de gelukkige bezitters.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.
Den Haag.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan de correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hun dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

Helena. - Ik dank U vriendelijk voor Uw schrijven van 31 dezer. - Nu zóó druk heb ik het toch niet, of ik kan altijd nog met genoegen een brief van een correspon-

dente lezen. Ja, gezondheid is wel een gróóte schat, maar of het de *grootste* is betwijfel ik toch wel eenigszins, omdat er zoovele gezonden zijn, die hunne gezondheid juist zoo weinig waardeeren, terwijl omgekeerd menig zieke een tevreden, voor andere menschen nuttig bestaan weet te leiden. - Zeker is het, dat je 't herwinnen van je gezondheid dubbel waardeert na tijden van zwakte of ziekte; dat weet ik bij ondervinding. -

Willy. - Ik zond U het sprookje terug. Dank voor Uw vriendelijke woorden aan mijn adres over de Lelie. - Natuurlijk dat gij er niet altijd ‘alles’ mee eens zijt. Daarover heb ik 't al meermalen gehad in dit Blad, dat het dan nog al 'n saai water-en-melk blaadje zou worden, als iedereen ‘alles’ er mee eens ware. -

Annie D. - K. - 't Spijt mij heel erg, dat ik U zoo lang liet wachten op antwoord. - Het had geen enkele reden van bijzonderen aard. Hoe zou het ook! - 't Gezondene heb ik in goede orde ontvangen, en komt spoedig. - Gij hebt wèl werkkracht in U, dat gij daar in Indië zoo vlijtig werkt, ondanks hitte en afmattend klimaat. En Uw succes zal U wel een beetje veerkracht geven óók, nietwaar? 't Huishouden erom verwaarloozen vind ik in een getrouwdevrouw iets vreeselijks. Enfin, gij weet hoe ik daarover denk. - - Soekaboemi, waarheen gij denkt te gaan, ken ik; ik was er langeren tijd tot herstel van gezondheid, en vond het klimaat heerlijk-koel, maar 't primitieve van allerlei dingen, b.v. 't slechte licht 's avonds, deed me terug verlangen naar ons hotel op Java. -

Het is heel vriendelijk, dat gij mij ‘manga's’ zoudt willen zenden, maar die vruchten kunnen me niet bekoren. - Ik vind ze vreeselijk. - Dus dat treft maar goed. - En nu, houdt U maar goed tot de tijd weer aankomt van repatrieeren; gij zijt zoo jong heengegaan, dat U in 't vaderland nog heel wat prettige jaartjes wachten, willen we hopen. -

Joh: P. - Ik ben blij, dat mijn inleiding bij dat artikel was wat gij bedoelt. - Zooveel mogelijk wil ik U graag helpen in dat alles, maar het is niet gemakkelijk den rechten weg te vinden, omdat het zoo heel moeilijk is die meisjes te bereiken. Hen ‘ondervragen’ geschiedt, meen ik, wel-eens; althans in het buitenland. - Maar of het iets *helpt* betwijfel ik ten zeerste. - Hoe jammer dat gij, zoo nabij het doel, toch nog het zaagt ontglippen. - Dank voor Uw vriendelijke woorden aan mijn adres. -

Mevr: M.G. van H. - Ik heb U, geloof ik, niet toegezegd, dat het gedichtje in een bepaald nommer zou worden geplaatst? - Zulke toezeggingen doe ik bijna nooit, en gij vergist U waarschijnlijk daarin. Het andere is zooals gij weet aangenomen. - Zoo mogelijk geef ik beiden spoedig een beurt. - Van U ‘vergeten’ is geen questie; ik dank U ook zeer vriendelijk voor Uw hartelijke woorden naar aanleiding van ‘Gelukkig maken.’ -

Duritia. - Ik hoor nog maar steeds niets van U! - Hoe is die zaak toch afgeloopen? - Zelf kan ik U op dat punt zoo weinig hulp of raad geven, omdat het natuurlijk een geheel ander iets is, dan een boek-uitgeven. Als ik U was, gaf ik 't niet uit handen aan onbekenden, die er belang bij kunnen hebben het te lezen, en van den inhoud te profiteeren. - Het vers van dien kennis vind ik nog al middelmatig; - ik heb het maar

verscheurd. - No. I en II ondergingen óók dat lot. Het hon: weet de uitgever. Zendt Uw nota blanco in. -

Sigurd. - Ik vind het stukje niet heel geschikt voor de Lelie; het is noch een schetsje noch iets anders. - Zendt iets méér wetenswaardigs ‘uit Noorwegen.’

H.H. te S. - ‘Een welverdiende hulde’ wordt geplaatst.

Hotspur. - ‘*Men*’ plaats ik gaarne. *Zorgen* is wat onbeduidend. Als gij er een slot aan hadt kunnen maken, (maar welk slot, als je geen bepaald geloof hebt, weet *ik* ook niet), dan had het als hoofdartikel kunnen dienen. Wat beteekent de vertaling van ‘Dat vergeet men niet’? Nu dat reeds is opgevoerd, kan ik het toch niet óók nog eens afdrukken in de Lelie. Vindt gij het mooi? Ik vind het een onnoozel dingetje; het is gansch en al ondoordacht; een vader, die eerst hardnekkig weigert zijn dochter te laten trouwen, en dan dadelijk wordt omgepraat door zijn vrouw, van wie hij jaren lang vervreemd leefde, en wier toespelingen op hun beider vroegere verliefdheden toch niets nieuws voor hem inhielden! - Ook het slot, die theatrale *bijna*-verdrinkerij van die dochter is zoo onècht. De voorstelling in den Stads-schouwburg hier was heel weinig volmaakt; misschien hebt gij gelezen wat ik daarover schreef in De Telegraaf? - ‘*Een gecostumeerd bal*’ wordt geplaatst.

Lausanne. - Ja-zeker, zendt. s.v.p. die andere ‘brieven’ ook!

Mevr: B. de G. - 't Manuscript zond ik ter drukkerij; ik dank U hartelijk voor Uw vriendelijke woorden aan mijn adres en aan dat der Lelie. - Hoe ik over 't afscheid van een woonplaats denk, zei ik reeds aan ‘G.’, dus zoo ging het mij ook deze maal. - De ‘fragmenten’ uit dat boek lijken mij juist iets voor de Lelie. - Maar wilt U het dan eerst aan den *uitgever* laten weten; het is met dat vertaalrecht zoo'n eigenaardige questie van die heeren onderling; daarom is het beter dat hij ervan weet. - Hartelijke groeten aan U-zelve en Uw dochter.

Mies. - Het stukje *is* van U. Nu dat doet me wezenlijk plezier, want ik vind het wel 'n aardig dingetje. - Ik ben blij, dat gij ‘kniplessen’ neemt, want, een van de dingen die m.i. tot de opvoeding van *elk* meisje moesten behooren is: naaien, verstellen, japonnen-maken, enz. En juist die dingen leert zij heden ten dage zoo weinig. Een goede huisvrouw, al is zij nog zoo rijk, moest gansch en al kunnen zorgen voor hare eigen kleeding; in vroegeren tijd maakten de jonge meisjes hun eigen uitzet, en leerden ze, althans in Duitschland, zonder uitzondering naaien en japonnenmaken, zoodat ze hunne kinderen en zich-zelf later konden ‘heelhouden.’ - Kom daar nu eens om! - Dat ik U van dien ‘afkeer’ genas, doet me natuurlijk veel plezier. - Ja gij hebt gelijk, dat het komt door allerlei invloeden van buiten, maar bij wat nadenken erover spreekt het van zelf, dat wij daaraan toch niet mogen toegeven!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Anna te Hilversum. - Hartelijk dank voor die prachtige bloemen. Ik herinner mij niet, dat gij naar mijn verhuizing hebt geïnformeerd. Kan die brief niet terecht zijn

gekomen? In elk geval trof het zoo prachtig; want ik kon er juist nu bijzonder van genieten. Nogmaals véél dank.

L.L. en E. Osles. - Hartelijk gefeliciteerd!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.
Sluiting red: ged:

Bericht-Wedstrijden.

Nog bericht ik, dat A. Ukje (Mej. A. Kloosterman) als prijs koos: Couperus, Eline Vere en Stijn Streuvels, Lenteleven.
DE UITGEVER.

Errata.

Op bladzijde 285 regel 7 achter 'kan zijn' een **komma** en geen punt; regel 16 2^{e} kolom 'behoeften' moet zijn **'behoefte'**; bladzijde 286 regel 14 van onderen moet **'meer'** vervallen; regel 10 van onderen 'het is dus wel te **be**grijpen' en niet 'grijpen'.

15 November 1905.
19de Jaargang.
No. 20.

Hoofdartikel
Gehuwde Onderwijzeressen.

Onderstaande brief werd mij als 'ingezonden stuk' aangeboden, met verzoek er mijn eigen meening onder te willen plaatsen. - Ik geef hem een plaats als redactie-artikel, omdat ik het volkomen ééns ben met de schrijfster, zoodat ik mij dan ook gansch en al vereenig met hare zeer duidelijk-uiteengezette bezwaren tegen het toelaten van gehuwde vrouwen als onderwijzeres op de school. - Men zal wellicht zeggen, dat de nood, de finantieele zorgen, zoo menige gehuwde vrouw dwingen ook na haar huwelijk te blijven voorzien in het onderhoud van het gezin; maar m.i. heeft de Staat niet daarmede te maken. De Staat heeft alleen te vragen of het werk, waarvoor de betrokkene betaling ontvangt, door deze goed wordt volbracht, even goed als door den manlijken collega. En, gelijk van zelf spreekt, de in zwangerschap verkeerende onderwijzeres doet natuurlijk haar werk minder opgewekt en met minder onverdeelde aandacht en belangstelling, dan de ongehuwde vrouw. - Bovendien acht ik niets meer geschikt tot het aankweeken van onreinheid en het uitbroeien bij kinderen van verkeerde gedachten, dan de tegenwoordigheid in de school-zelf eener in zwangerschap-verkeerende onderwijzeres. Er is geen beter middel om onkiesche spotternijen en ongewenschte 'inlichtingen' onderling uit te lokken, dan een dergelijk feit te midden van backvischjes en nog jongere kinderen.-

Geachte Freule.

In den laatsten tijd is het reeds enkele malen voorgekomen, dat een onderwijzeres genoodzaakt werd haar ontslag te nemen, omdat zij moeder moest worden. Daartegen werd dan van sommige zijden geprotesteerd, omdat men van oordeel was, dat hiermede een onbillijkheid werd begaan tegenover de belangen (finantieele natuurlijk) van de onderwijzeres.

Ik laat nu daar, in hoeverre men daarbij uit het oog verliest, welke belangen door de zwangerschap eener onderwijzeres geschaad worden; maar het komt mij voor, dat aan de vraag: Moet de zwangere onderwijzeres in de school gehandhaafd blijven, een andere dient vooraf te gaan n.l. deze:

Is de plaats van de gehuwde vrouw in de school?

Ofschoon ik hoop, dat U zelf deze vraag eens in den breede zult willen behandelen, ben ik zoo vrij er een beslist ontkennend antwoord op te geven, en wel om deze redenen:

1. De vrouw behoort in het gezin, daar vindt ze een taak, en die taak eischt den geheelen mensch.
2. De vrouw zal door de huiselijke zorgen die ze heeft, 't hart meer thuis hebben, en 't hoofd minder bij 't werk.
3. De vrouw die zich in school inspant zooals het moet, zal geen lust hebben in haar huiswerk.
4. Het streven naar beperking van 't gezin zal hand over hand toenemen.
5. De meerdere inkomsten, die de vrouw inbrengt, leiden eensdeels tot een leefwijze, die men niet zal kunnen volhouden als de vrouw die inkomsten derft, terwijl anderdeels het loon van den man er door gedrukt wordt, wegens de grootere concurrentie.
6. De afwezigheid van de vrouw vervreemdt haar van haar kind of kinderen, en van haar bezigheden in huis.
7. De gehuwde vrouw, die voortgaat met een betrekking te bekleeden, maakt den strijd om 't bestaan voor de ongehuwde moeilijker.
8. Voor burgergezinnen en nog armere lieden noemen we het een ramp, als door arbeid van de moeder de kinderen verwaarloosd worden. Geldt dit ook niet van de onderwijzeres-moeder?

Q.

Prijsvraag.

Wie het onderstaande versje in het meest vloeiend hollandsch weet over te brengen, ontvangt **f 10.00** als prijs.

De daaraan volgende twee beste vertalingen worden beloond met een prijs (boekwerk) ter waarde van **f 3.50;** naar eigen keuze.

Inzendingen aan de Redactrice, (waarbij het abonnementsbewijs moet worden overgelegd), tot 31 Dec: 1905.

Des Fräulein Doktor juris Himmelfahrt.

Ein Fräulein Doktor juris starb
Und flog hinauf zur Sternenschar
An's eben off'ne Himmelstor
Als Erste im Astraltaltar.

'Was willst denn du'? sprach Petrus paff.
'Ich habe mich emanzipiert
Und -, wie das jetzt so Mode ist, -
Mit regem Eifer jus studiert.

Bin Doktor und verlange nun
Drob eo ipso Himmelslohn!' -
So rief das Fräulein selbstbewuszt

Und freute sich des Eintritts schon.

Doch Petrus kraut' sich hinter 'm Ohr;
'Du bist nicht Mann, Du bist nicht Weib!
Es tut mir Leid.... ich wüszte nicht
In welche Liste ich dich schreib'!'

Das Fräulein Doktor juris flog
Zu Lucifer, und stellt' sich vor,
Im höchsten Grade indigniert,
Beim Wächter an dem Eingangstor.

Verlegen aber lachte der:
'Du bist nicht Weib, du bist nicht Mann.
Es tut mir Leid.... doch wüszt' ich nicht,
Wo ich dich registrieren kann!' -

Nun weisz sie weder aus noch ein
Und saust im weiten Aether 'rum,
Als männliches und weibliches
Verzwittertes Kompositum.

Wegens foutive plaatsing hèrplaatst!
Frühlingstraum.

Lachender Frühlingssturm schüttelt
An meinem Lebensbaum,
Und alle Aeste und Blätter
Erwachen vom Frühlingstraum.
Es beben die zarten Blüten
Ängstlich, erwartungsvoll....
Ich bete, dass Gott es verhüte
Ein Knöspelein brechen soll.
O, möchte ein Gott ihn behüten
Den Baum - so blütenvoll!....

16 April 1905.
DINA MOLLINGER.

Erhebung:

Errata regel 2: Als ich vergebens Deine **Schätze** suchte Errata regel 8: in **Alle** Ewigkeit.

Ter bespreking toegezonden.

Van twee Lelie-medewerkers heb ik een boek te bespreken, namelijk van **Nannie van Wehl,** en van mevrouw **Ovink-Soer.** - Deze laatste heeft reeds lang hare sporen verdiend als vertelster van goed-geschreven, lezenswaardige verhalen, en in *Sytske's huwelijk* (uitgegeven bij Valkhoff, Amersfoort) toont zij zich opnieuw een fijne ontleedster van het vrouwelijk gemoed. - Het onbevredigde van **Sytske,** omdat ze

zich niet kan schikken in Indië, het zich-zelve in allerlei kleinigheden toegeven, en steeds meer gaan beschouwen als verongelijkte, wordt zeer juist

door de schrijfster uitgebeeld, en ik kan mij niet genoeg verheugen over de door haar tot stand gebrachte oplossing van de gegeven moeielijkheden, niet zooals heden ten dage mode is, door een toegeven van den man aan de 'verongelijkte' vrouw, maar integendeel door een bijtijds inzien van *Sytske*, dat *zij* schuld draagt aan de ontstemming, en daardoor aan het slecht-zijn-werk-doen van haar man. Heel fijngevoeld vooral is de handelwijze van *Sytske,* om haar man niet terstond te vertellen hoe hààr tusschenkomst de oorzaak is van de veranderde houding van den chef. Zij wil hem nu nog niet, nu hun toenadering tot elkander nog zoo nieuw is, laten voelen hoe hij iets aan háár dankt. - Wat kunnen de hedendaagsche vrouwen veel leeren uit dit boek; speciaal echter de jonggehuwden, die dikwijls met zooveel pretensieën en zoo weinig begrip van *wat* zij eigenlijk tegemoet gaan naar Indië vertrekken, zou ik willen vragen eens kennis te maken met *Sytske's huwelijk.* De schildering van die verschillende Europeesche vrouwtjes, die zich daar bewegen rondom 'het groote Huis', is zoo wáár en zoo gezond-gedacht. Hoe frisch en mooi doet Truida's eenvoudig zelfopofferend karakter in het boek; wat is Jo daarneven een gansch ander type, en toch ook een dat aantrekt, en eerlijk aandoet. En *Sytske*-zelve, hare onhandigheden in den omgang, en geraaktheid over kleinigheden, gansch de leerschool die ze heeft te doorloopen, is 'n goede waarschuwing voor de velen, die in haar omstandigheden verkeeren, of gaan verkeeren.

Nannie van Wehl, (een pseudoniem), is voor zoover ik weet nog niet anders voor den dag gekomen, dan met bijdragen in tijdschriften, waaronder ook de Holl: Lelie behoort. Haar '*Boschjes-club*' (uitgever Veen, Amsterdam) belooft m.i. bepaald. Ik ben niet heel gauw geneigd eerstbeginnenden aan te raden zich te wijden aan 'boeken-schrijven'; maar ik kan niet ontkennen hoe *De Boschjes-club* op mij een zoo gunstigen indruk maakt, dat ik wezenlijk geloof begin te krijgen in de letterkundige toekomst van *Nannie van Wehl*, althans op dit speciale gebied: Meisjesboek. Zij beschrijft zulke gezond-denkende, gezonddoende, gewone kinderen. En ze vermijdt zoo gelukkig den eigenwijzen, schoolmeesterenden toon. De geschiedenis van Jo is gevoelig ingelascht in het verhaal, dat ik alleen hier en daar wat levendiger, gloedvoller, zou hebben gewenscht. En ook vind ik de neiging tot zulke àparte namen als *Wanda*, '*Brunet*', *Pius* een beetje overheerschend. - Maar, als geheel genomen, verheug ik me bepaald over den gezonden, natuurlijken geest van dit boek, dat, meen ik, den jongen meisjes wel zal bevallen; de uitgave, prettige plaatjes erbij van Wenckebach, ziet er zeer aantrekkelijk uit.

De Stilte, Gedicht door **H.J. de Veer** (uitgevers maatschappij d'Wilde Horzel, Beek bij Nijmegen). - Een zeer smaakvolle uitgave, zich daardoor leenend tot een cadeau, aan hem of haar die houdt van Verzen. Er zijn heel mooie gedachten en regels in, maar het gehéél lijdt schade door een plotseling terugvallen van het verhevene in het platte, alledaagsche. Zoo b.v. vind ik een gedicht als blz. 59, naar den inhoud eigenlijk een beleediging poëzie aangedaan. - Zulke platklinkende woorden als dat afschuwelijke Indische 'pait' (bitter), zijn reeds an und für sich zoo weinig-welluidend, dat het overmatigwansmakig wordt ze in versmaat te durven gebruiken:

> Bij pait, jenever, grog, gil waar je aan went,
> Spraakt soezlend gij: Wat help je 't gevenander...
> .....
> Uw makker, lui, de beenen op de armen

Van zijnen stoel dronk zuchtend uit... zijn glas
Blonk tegen 't licht... en vloekte en pakte 'n strootje.

Om mijn lezers niet in den waan te laten, alsof *De Stilte* enkel bestaat uit zulke leelijke verzen, wil ik hen ook nog in kennis brengen met *Jeugd,* dat aanvangt:

In mijn gedachten-woud, waar orchideeën
In mildsten overvloed mij thans omgeven,
Zoek ik de blauwe bloem, de bloem van 't leven.
Die ik er wist, doch roekloos heb vertreeën.

.....

Blauw bloempje-lief, waar zijt ge thans juweeltje?
Schoonst steentje, gij, van 's Elfenkonings steenen,
Gij sterretje van hoop voor sombere zielen. -

Waarom kan *de Veer* niet altijd zoo dichterlijk-eenvoudig blijven als hier? Waarom kiest hij telkens zulke gezochte wendingen, onmogelijke-verwrongen regels? Ook *ter Herinnering* reken ik tot zulke heel-goed-gezegde stemmingen, als er meerdere voorkomen in *De Stilte.*

Karl Larsen, Zestien jaar. (Amsterdam, H.J.W. Becht). Aan dit Deensche romannetje is niet veel aan. 't Leest zich vlot en vlug, en zal leesgezelschap-menschen zeker wel door 'n middag of 'n avondje heenhelpen. Diepte en innige beteekenis zit er niet in, en, omdat je juist die twee dingen zoo gewoon zijt van de boeken, die tot ons komen uit het Noorden, zóó gewoon dat je er op rekent ze te zullen vinden, voel je je wat teleurgesteld ditmaal zoo ledig uit te gaan.

Johan Schmidt: Koninginnedag, (opgedragen aan H.M. Koningin Wilhelmina, na de viering van Haar vijf-en-twintigste levensjaar), uitgever Johan Schmidt, Monnikendam. Er zou iets goeds kunnen zitten in dit geschriftje, als *Johan Schmidt* had kunnen goed vinden het te schrijven in ordentelijk Hollandsch, in plaats van in gedrongen zinnenbombast als:

> 't Stads-middenpunt, de Dam, vertoonde 'n kannibalenschouwspel. Rondom 't grijzige beeld der stedemaagd, slierden hand aan hand - arm aan arm, - 'n kring van waanzinnig-lawaaiende karikaturen - die klitsend, dof-schuifelend, met de pooten sloegen. De rompen, bogen, vouwden, kromden en uit de kelen rauwden kerm-galmen. Wanstaltig slingerden buigzame, lenige meisjes-lichamen om het steenen ding.

Met den besten wil ter wereld is het ondoenlijk zulke vermoeiende taal 52 bladzijden achtereen (het is een beschrijving van feestvieren, geen verhaal) te doorworstelen. En dat is jammer, omdat er groote waarheid zit in die rake beschrijving. Waarom *Johan Schmidt*, die anders gewoon-goed-Hollandsch gebruikt voor zijn romans, dezen keer zijn toevlucht nam tot zulke moderne bokkesprongen, is mij een raadsel!

Prefuden, door **Annie M. Toe-Laer** (uitgever Goethals, Weesp). In dezen mooi-uitgegeven bundel novellen begroet ik het werk van iemand, die talent heeft, die beschikt over stijl en uitbeelding-gave, maar 'n betreurenswaardig plezier toont, om dat te besteden aan minder-aantrekkelijke onderwerpen, als daar zijn *Weduwe*, een levensbeeld van vrij dubbelzinnigen aard, *Nooddruft*, 't afgezaagde type der vrouw, die eigenlijk héél braaf is, maar zich uit 'nooddruft' gaat verkoopen, 'n langzamerhand wel wat sentimenteel-onnoozel aandoend roman-onderwerpje, etc. *Eerste Kiemen*, waarin talent onmiskenbaar valt te bespeuren, doet je bepaald weerzinwekkend aan, van zucht om je aldoor met het leelijke-lage in den man bezig te houden. Als *Annie M. Toe-Laer* wezenlijk een *vrouw* is, waarom heeft ze dan zoo'n voorliefde tot deze soort dingen.? Is het misschien om den lezer te verbazen met haar 'kennis' hierin? Jammer dan voor haar, dat ze haar aanleg zoo vergooit!

Van **Het Beloofde Land,** door **Ina Boudier Bakker**, waarvan P.N. van Kampen, Amsterdam, den 2^{den} druk uitgeeft, zei ik reeds vroeger zoo veel goeds, dat het wel niemand zal verwonderen, wanneer ik dit boek opnieuw met allen aandrang aanbeveel, als heel gevoelig, heel talentvol, heel diep doordacht werk, van iemand die je verzoenend, vredig aandoet in haar boek. - Voor iedereen, maar voor vrouwen in de eerste plaats, is zoo iets een uitstekend St. Nicolaas-cadeau om iets blijvends aan te hebben.

Alexander Wlar. Czaar en Volk. bewerkt door **G.C. Thompson** (uitgever Scheltens en Griltay, Amsterdam); verschijnt in afleveringen. Voor zoo ver ik over deze verschenen afleveringen kan oordeelen, is dit werkje wel boeiend, en geeft het wel een interessant beeld van het Russische hof-leven, en wat daarmede in verband staat. Maar of het onpartijdig is? Ik betwijfel het. Uit de verte is het oordeelen zoo moeilijk. Verdient de czaar alles wat hier gezegd wordt wezenlijk.? Is er niet heel veel overdreven? -

La femme d'aujourd'hui. October aflev: - Bevat een artikel over *Les femmes et l' Alpinisme* - over *Carmen Sylva intime,* met o.a. het bekende lieflijke portret van haar, waar zij haar later gestorven kindje op den rug draagt. Verder de gewone

rubrieken over modes, handwerken, etc. roman, etc. - Over het geheel is deze aflevering wat mager, wat gering aan verscheidenheid.

Het blinden-instituut en de Werk-inrichting voor Blinden-Inlanders te Bandoeng, door **H.J. Lenderink.** - Welke rol de directeur van het Amsterdamsche Blindeninstituut, de heer Lenderink, schrijver van deze brochure, heeft gespeeld bij de oprichting van het blinden-instituut te Bandoeng, blijkt uit hetgeen ik hieronder overneem uit de opening van Dr: Westhoff:

> Maar boven allen dank aan de Moedervereeniging in Nederland met haren energieken secretaris den heer Lenderink. Hij was het die den eersten stoot gaf, hij was het, die de gemoederen wakker wist te schudden, hij was het, die alle moeilijkheden wist te overwinnen, zonder hem zou er van een Blinden-instituut nog geen sprake zijn, hem onze hulde en dank.

Ik had reeds vroeger gelegenheid in de Holl: Lelie, (zie hoofdartikel 'Licht'), te wijzen op het harde lot der blinden, en op de noodzakelijkheid hen te helpen. Ook de blinden in Ned: Indië hebben nog veel hulp noodig. Ik beveel de lezing van het interessante, met afbeeldingen versierde werkje van den heer Lenderink ten zeerste aan, en eindig met zijn opwekking hier over te nemen:

> Mochten mijne lezers derhalve op eenigerlei wijze deze instellingen wenschen te steunen, zoo ben ik, die bij voortduring hare belangen blijf behartigen, door het zenden van leermiddelen, gereedschappen, enz., bereid alle inlichtingen te verstrekken, die voor dat doel gewenscht worden. Ook belast ik mij gaarne met de ontvangst en verzending van elk blijk uwer sympathie voor de verbetering van het lot der blinden in Ned. Oost-Indië.
>
> H.J. LENDERINK,
> Eere-Lid der Vereeniging tot verbetering van het
> lot der Blinden in Ned. Oost-Indië.

Van Tommy en Pommy (uitgave Hollandia drukkerij, Baarn), en **De speelman van Hamelen** (uitgave van W. Hilarius, Almeloo) zijn twee aardig-uitgegeven kinderboeken, geschikt voor St. Nicolaas. De plaatjes van *De speelman van Hamelen* zijn wel eens wat grof van kleur, maar ze doen toch goed over 't geheel, bij 't wèlbekende, door mevrouw Joh: Kerkmeijer-Bakker vrij-bewerkte verhaal. Zij begint in vloeiend rijm:

> In Brunswijk ligt een kleine stad
> Die Hamelen is geliceten;
> Ten Zuiden loopt er de Weser langs,
> Dat zal je toch zeker wel weten. -

Niet altijd echter blijft ze zoo gansch en al in den kindertoon. En soms ook vraag ik me af, of 't verhaal-zelf niet wat griezelig wordt voor kinderooren!

Tommy en Pommy, in proza door L.C.T. Bigot, is veel kinderachtiger; met 'n heel grooten druk ziet het er zoo recht uit ‘om voor te lezen aan de kleintjes’, zooals op den omslag staat. 't Heeft ook teekeningen bij den tekst, die soms wat houterig lijken van lijnen. Maar voor zulk heel-klein goedje vind ik dat nog geen bezwaar. 't Lijkt wel een vlot-geschreven kinderboekje.

Opgave van ter bespreking toegezonden boeken, tijdschriften, brochures enz.

> (Voor zooverre de belangrijkheid van den inhoud daartoe aanleiding geeft, en de plaatsruimte het toelaat, wordt op deze verschillende aankondigingen nader terug gekomen).

Tijden van Strijd naar het Zweedsch van **Henning van Melsted.** (Amsterdam, H.J.W. Becht.)

De Stilte, Gedicht door **J.H. de Veer,** (uitgever Mij. D' Wilde Horzel, Beek bij Nijmegen).

Het Blinden-instituut en de Werk-inrichting voor Blinde Inlanders te Bandoeng door **H.J. Lenderink,** eerelid der Vereeniging tot Verbetering van het Lot der Blinden in Ned: Oost-Indie (Amsterdam.)

Naar hooger. Een verhaal uit den eersten tijd van het Christendom. (Uit het Engelsch.) (Firma Kraaijenbrink, Woerden.)

Het Boekje over het leven na den dood door **Prof. Fechner,** vertaald door **H.B. Kennedij van Dam.** (Apeldoorn, L. Hansma.)

Fiat Lux. Mijn ervaringen op het gebied van het Spiritualisme, door **Prof. Seiling** vertaald door **H.B. Kennedij van Dam.** (Apeldoorn, L. Hansma).

De Voorbijganger, roman van **Maurits Wagenvoort,** twee deelen. (H.J.W. Becht, Amsterdam).

Sytske's Huwelijk door **Mevr. C.C. Ovink-Soer.** (Valkhoff en Co., Amersfoort.)

Anna Pauw door **F.A. Buis,** twee deelen. (Amsterdam, P.N. van Kampen en Zoon.)

Het beloofde Land door **Ina Boudier Bakker,** 2de druk (Amsterdam, van Kampen en Zoon.)

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Amateur fotografie.

Wie uit de bovenstaande woorden de meeste Holl. woorden van niet meer dan zes letters, zooals maat, graf, enz. maakt, en die dan met vijftig cent voor 23 November inzendt, aan G. van Ommeren, Rijswijk (Geld.) ontvangt een compleet fototoestel drievoet de grootste opnamen 9 × 12 cM.

Het doel van dezen wedstrijd is een meisje, dat in treurige omstandigheden verkeert, voort te helpen, en daar vijftig cent voor niemand een bezwaar kan zijn, hoop ik dat vele lezers en lezeressen der Holl. Lelie mij steunen zullen.

De uitslag word in de Lelie geplaatst.

Niet begrepen.

‘**T**ante! Tante! Waar bent U?’

Een allerliefst, ongeveer twaalfjarig meisje, met donkere gelaatskleur, donker haar en donkere oogen stormde het tuinhek binnen. Ze was gekleed in een wit neteldoeksch jurkje met roze ceintuur, en de poezele rechterhand omklemde een veldbouquet van klaprozen, korenbloemen en korenaren. - Ze had een aardig wipneusje en de zwarte oogen tintelden van blijdschap en levenslust. -

‘Tante! Tante!’

‘Ja, ja! Wat is er?’ klonk een hooge, schelle stem en een hoofd werd buiten de keukendeur gestoken. -

‘O, Tante, kijk toch eens wat een prachtige bouquet. Nu heb ik toch eindelijk ook eens klaprozen en korenbloemen gevonden!’

‘Och kind, ik dacht, dat je al heel wat bijzonders hadt; leg ze maar gauw neer. Ik heb al zoo'n tijd op je zitten wachten, ik wist niet, waar je vandaan moest komen!’ -

Het gezichtje betrok, er kwam een floers voor de schoone oogen, en inééns liep ze weg, zoo hard ze kon, naar den koepel achter in den tuin, legde de bouquet op de groene tafel, viel neer op een der stoelen en snikte het uit.

O, wat voelde ze zich ongelukkig, diep

ongelukkig. Ze had zoo dikwijls kinderen zien loopen met zoo'n mooie veldbouquet en ze wist maar niet, waar ze die helder roode en blauwe bloemen vonden, en die beeldige grassprietjes, die er hier en daar zoo aardig boven uit kwamen. - Nu had zij de bloemen zelve ook, maar wat gaf ze er thans om? Tante had er immers geen notitie van genomen!

Wat wàs ze blij geweest toen ze het lang begeerde rood en blauw tusschen het koren zag schemeren! Ze had de goudgele halmen niet plat getreden, maar alleen die geplukt, welke langs den kant stonden, en eindelijk, omdat er nog zoo'n paar hééle mooie blauwtjes een eindje verder op stonden, had ze er voorzichtig een voet in gezet, om die ook nog te hebben. - Toen had ze eenige grassprietjes geplukt en een paar korenaren, en daarna was ze gaan zitten in het hooge gras, om het geheel eens netjes te schikken. Zie zoo, nu had ze een mooie bouquet; wat zou Tante blij zijn!

En ze was naar huis gedraafd, gevlogen, in één vaart het tuinhek in, en naar de keuken, waar Tante was. -

Weer begon ze te snikken, hartstochtelijker nog dan te voren. Nooit meer zou ze bloemen plukken voor Tante, nóóit meer! O, was ze maar weer in Indië, bij Sasa, die zou er wel blij mee geweest zijn.

Daar was een bittere wonde geslagen in de kinderziel, een wonde, die, mocht ze al genezen door den tijd, toch steeds een litteeken zou achter laten. -

'Nonny! Nonny!'

Het was de dienstbode, die haar riep, zeker zou het etenstijd zijn. Ze had ook al zoo lang hier in den koepel gezeten.

'Ja, Mina. Ik kom!'

Snel droogde ze haar tranen. Het kon haar niets schelen, hoor; als Tante de bloemen niet wilde hebben, ook goed; zij zou ze nooit meer plukken, nooit! Ze liet de bouquet liggen en liep den tuin door naar de eetkamer. -

Mevrouw X zat reeds aan tafel met haar beide zoontjes, toen Nonny binnentrad. -

'Waar zat je nu toch weer, kind. Heb je gehuild, wat is er?'

Er volgde geen antwoord; de waterlanders kwamen weer voor den dag en de kleine borst ging heftig op en neer. -

'Nonny, kind, wat is er dan toch, heb je pijn?'

'Neen.'

Er was niets uit haar te krijgen, en Mevrouw besloot maar te wachten tot ze wat gekalmeerd zou zijn; ziek scheen ze althans niet te wezen. Misschien wel weer een kuur, het kind kon soms zoo vreemd zijn. Je wist toch ook eigenlijk niet wat je begon, als je de kinderen van je familie in huis nam.

Zuchtend stond mevrouw van tafel op en liet Nonny zitten met de neefjes; mogelijk kwamen die meer te weten dan zij.

'Zeg, Nonny, wat is er?'

'Niets.'

'Toe Nonny, zeg het maar. Ben je gevallen en heb je je pijn gedaan?' aldus sprak Frits, een aardig kereltje, ongeveer van Nonny's leeftijd.

'Neen.'

'Wat is er dan?'

‘Och, ik had zoo lang gezocht naar klaprozen en korenbloemen voor Tante; de andere kinderen hadden ook zulke mooie bouquetten altijd, en nu heb ik ze en Tante heeft er niet naar omgekeken en gezegd, dat ze dacht dat ik al heel wat bijzonders had. En nu pluk ik ze nooit meer, nooit!’

‘En heb je dáárom zoo geschreid?’

‘Ja, natuurlijk.’

‘O, is dat alles? Ik dacht, dat je je bezeerd had. Kom malle meid, wat zou dat nu? En waar is je bouquet?’

‘In den koepel. En *ik* vind het wèl erg, veel erger dan wanneer ik mij pijn had gedaan.’

Frits liep weg, naar den koepel, om de bouquet te halen.

‘Mama, mama! Het is om de bouquet, dat Nonny heeft gehuild.’

‘Om de bouquet?’

‘Ja.’

‘Wat is er dan met die bouquet?’

‘U hadt er niet naar gekeken en aan Nonny gezegd, dat U dacht, dat ze al heel wat bijzonders had.’

‘Zoo. Ja ik dacht wel, dat het weer zoo'n kuur was. -’

't Is wat moois, dacht ze bij zich zelve; ik kan toch niet alles laten staan om naar zoo'n bouquet te kijken. Het is een onbegrijpelijk kind.

Mevrouw X was ontegenzeggelijk een goede vrouw, een goede moeder voor haar kinderen, een goede tante voor haar nichtje, maar ze voelde niet diep genoeg om te beseffen, hoe zeer ze het meisje had teleurgesteld en gegriefd, ze besefte niet, hoe ze hier een

schoone illusie van het kind, de illusie om háár blij te maken, den bodem had ingeslagen, ze besefte niet, hoe dat jonge hartje gewond was door het gebrek aan medegevoelen, medeleven van hare zijde; nog minder besefte ze, dat dergelijke gebeurtenissen, die al menigmaal waren voorgekomen, eene klove zouden doen ontstaan tusschen haar en het kind, en dat dit liefhebbend hartje zích voor altijd voor haar zou sluiten. -

Zes jaren zijn sinds dien dag voorbijgegaan; de vader is nog niet naar Holland teruggekeerd; er zullen nog eenige jaren verloopen voor hij zijn kind weer tot zich kan nemen. -

Nonny is zoo even naar boven gegaan; ze heeft op de slaapkamers de lampen aangestoken en de spreien van de bedden genomen; ze is buitengewoon opgewekt vandaag, want ze heeft met goed gevolg examen gedaan voor hulponderwijzeres. En in haar blijdschap is ze zóó gelukkig, dat haar hart vriendelijk gestemd is jegens iedereen, ook jegens hare tante. En ze vergeet, ze vergeet de vele teleurstellingen, die vele onverdiende verwijten en onbillijkheden, die ze in den loop der jaren van haar heeft ondervonden. En toen Mevrouw X haar slaapvertrek binnenging, riep ze, in haar vreugde alléén denkende aan dat eene wat haar bezighield:

'Tante, ik ben toch zoo blij, dat ik geslaagd ben!'

Maar Tante, huisvrouw met hart en ziel, loopt bedrijvig in haar kamer rond, waar ze nog het een en ander heeft op te ruimen en verstaat het meisje niet.

'Wat zeg je?' klinkt het eenigszins kort.

'Dat ik toch zoo blij ben, dat ik geslaagd ben!'

'Och ja, als je nu gauw een betrekking hebt, vind ik het goed. Waar is de kaars, heb je die beneden laten staan?'

'Neen Tante, ik heb de kaars niet gezien'.

Weg is Nonny's opgewektheid, weg haar blijdschap.

Ze zegt niets meer, en onwillekeurig denkt ze aan den dag, toen ze opgetogen van vreugde thuis kwam met haar veldbouquet, in de verwachting, dat Tante haar vreugde zou deelen en ze niets dan onverschilligheid vond. - En weer, als dien dag schreit ze, maar nu heel zachtjes, in stilte; ze heeft een gevoel als of daar binnen iets gebroken is, en een doffe berusting komt over haar.

En voor de zooveelste maal neemt ze zich voor, hare Tante nooit meer deelgenoote te maken, van wat hare ziel bedroeft of verblijdt, om bij de eerste de beste gelegenheid dat voornemen te vergeten en zich opnieuw teleurgesteld te zien. -

CATHARINA W. ECK.

Hoogere Burger-school-jaren.

't Was vacantie. Ik was naar de hoogste klasse, terwijl Annie nog eenige dagen school moest gaan voor ze ook vacantie kreeg. Ik ontving juist in die dagen een uitnoodiging om uit logeeren te gaan, maar alvorens deze aan te nemen vroeg ik haar of ze er iets tegen had, daar bij die familie nog al veel meisjes waren. Gelukkig had ze er niets tegen en nam ik dolgraag de uitnoodiging aan. -

't Was toen op een Maandagmorgen, dat ik wegstoomde uit de stad, die mij zoo dierbaar was geworden en waaraan zoo menige herinnering mij bond. Mijn gedachten waren ook de geheele reis door haar in beslag genomen. Alles om me heen, ieder

struikje, ieder verliefd paartje aan het een of ander station, ieder lief gezicht, kortom alles, zelfs de beweging van den trein deden me aan die zalige voorvacantie terug denken. O, verrukkelijke tijd, de zaligste zijt ge in geheel mijn leven, dat thans achter me ligt. O, tijd van heerlijke emoties, wat verrukkelijk aan je terug te denken. Hoe overgelukkig voelde ik me niet! Alles kwam me weer zoo levendig voor den geest alsof het op het oogenblik gebeurde.

Nooit had ik een meisje anders gezoend dan in 't een of ander spelletje, maar nooit uit liefde, echte, hartstochtelijke, oprechte liefde. 't Was me alsof ik in gedachten een tooverland doorging, waar alles echt mooi en waar is, waar liefde overal om ons henen sluipt en elk geritsel van bladeren ons iets zaligs toefluistert.

't Was me nu als voelde ik die warme hartstochtelijke zoenen nog op mijn mond, als voelde ik die hartstochtelijke omhelzing, die zachte borst tegen mij aangedrukt.

't Leek me alsof ik nog keek in die diepblauwe oogen en hoorde ik haar zeggen ‘wat heb ik je lief en hoe gelukkig voel ik me.’

O, zalige vóór vacantie toen alles zonneschijn en poëzie was, voorbij zijt ge voor eens en voor altijd! Niet dat ik nooit een vrouw ontmoeten zou waarvan ik houden zal, neen, maar omdat de eerste liefde zoo mooi is en

omdat er tusschen mij en haar nooit meer iets zal kunnen bestaan.

't Klinkt wel vreemd en toch zou ik weer eens in mijn leven van een ander meisje kunnen houden en mogelijk evenveel, maar méér van een ander houden is onmogelijk. Ik hield hartstochtelijk veel van haar en meer zal ik niet van een ander kunnen houden, maar toch vroeg of laat zou ik me weer kunnen binden.

Ik smacht naar liefde, ik bezit een groote mate van hartstochtelijke liefde en die kan ik niet voor mijn eigen houden, die moet ik uiten. Ik moet een meisje hebben waaraan ik me geven kan, zooals ik ben, met die groote liefde die ik zoo vaak in mij voel en die me soms dreigt te overmeesteren. Ik ben echter niet zooals velen wien het alleen te doen is om de vrouw, of uit zinnelijke liefde, maar ik bezit veel zieleliefde en stel eischen; ik heb me eens een ideaal gevormd en al is dat niet te bereiken, dan moet ik toch een meisje hebben, dat zoo dicht mogelijk het nabijkomt. Nooit zou ik b.v. een meisje kunnen lief hebben dat niets voelt voor de natuur, dat niet huiselijk is, dat wereldsch is, dat geen groote liefde bezit, dat niet trouw is en dat zich niet met geheel haar ziel aan den man harer keuze hecht. Soms voel ik me zoo diep ongelukkig wanneer ik eraan denk, dat ik dit alles moet missen en nu schijnbaar koud en onverschillig het leven in moet gaan terwijl daar binnen een smachten en verlangen brandt, dat me soms te machtig wordt. -

Ik herinner 't me nog zoo goed, het was alsof het gisteren gebeurde. Het was op een guren dag in Februari op een Zaterdagmiddag, dat ik thuis zat woordjes op te zoeken. Reeds lang had ik dat afgrijselijk spook zien aankomen en hoewel ik het flink en moedig weerstand wilde bieden, is het me moeielijker gevallen dan ik gemeend had.

Er werd gescheld, en als bij intuitie maakte ik zelf open. Daar stond ze in de deur en een koude rilling ging door mijn leden. Ze bracht de Hollandsche Lelie en vroeg of ik meeging, daar ze me iets te zeggen had. Dadelijk begreep ik, dat het gevreesde oogenblik eindelijk aangebroken was. Fluks mijn jas aangetrokken, ging ik mede. 't Was niet ver van huis, dat ze me zeide: ‘Ik houd niet meer van je.’

Ik dacht, dat ik in elkaar zonk, mijn stem stokte me in mijn keel en ik kon haast niet voort, maar het moest en ik liep verder mede. Op mijn vraag waarom niet, antwoordde ze, dat er geen redenen bestonden. Ze vroeg haar brieven terug en ik weigerde, waarop ze ironisch zeide: ‘Zeker wil je ze anderen laten lezen.’ Dat was het eenige lieve, dat ze me toevoegde. Toen ik vroeg of ze soms een ander liefhad, zeide ze ‘*ja*’, maar, dat dat de redenen niet waren. Ze wist zelf niet waarom ze niet meer van me hield.

Ze beminde mij niet alleen niet meer, maar ze had direct een ander en het idee dat mijn plaats reeds oogenblikkelijk bezet was, deed me er toe komen om den band voor altijd verbroken te beschouwen.

Niet één lief woordje, niet één lief briefje, dat me zoo sterk zou hebben gemaakt. Drie keer schreef ik haar nog, maar geen verwijt was er in één brief. De brieven van haar wilde ik behouden als een zalige herinnering aan vroeger dagen, maar later bleek het mij dat het onmogelijk was, want wanneer ik slechts een portret van haar bekeek of uit mijn dagboek las, werd de wond weer als 't ware opengereten en ik was weer eenige uren ongeschikt om maar iets van mijn les te onthouden.

Nog dienzelfden avond werkte ik met een kennis, hoewel ik veel liever in bed had gelegen, geheel met mijn gedachten alleen. Ik wou dat we in de vacantie zaten, maar jawel, het was juist een erg drukke tijd en ik moest werken of ik wilde of niet. En

juist dit werken was mijn redding, anders was ik er nooit zoo goed afgekomen. 's Nachts wilde ik het uitsnikken, maar ik was niet in staat te huilen. Den volgenden dag zou ik repeteeren voor mijn eindexamen, maar er kwam niets van, ik was den geheelen dag bijna op straat om maar afleiding te hebben. 's Maandags barstte ik van de hoofdpijn, maar ik bleef niet thuis, 's avonds ging ik naar catechisatie met mijn broer en nauwelijks het hoekje om, hoorde ik een orgel spelen terwijl het nog half schemerde, en dat geluid en het rustige en vredige in dit schemeruurtje deden met geweld al mijn ellende opdoemen en ik dacht dat ik ineen zou zakken. Ik had in tranen willen uitbarsten, ik had willen terugkeeren, maar hoewel ik bijna niet loopen kon, stapte ik met bovenmenschelijke inspanning verder en gelukte 't me om op de les weer een gewoon kalm gezicht te zetten alsof er vrede in mijn gemoed heerschte. Deze lesuren bij den Dominee hebben me ook verbazend gesterkt;

en steun en kracht vooral had ik noodig in die benauwde dagen. Thuis gekomen liet ik mijnen tranen vrijen loop en dit verlichte me een beetje.

De eerste week kon ik mijn eigen geen goede voorstelling maken van het gebeurde, maar spoedig, na die week voelde ik des te rampzaliger met wreede hardvochtigheid de werklijkheid van alles en mijn eerste gedachten waren mijn leven te vergooien, mij zelf midden in den stroom te werpen en met de menigte mee te drijven, mee te doen in dingen waarin ik geen vermaak zag, dingen die ik verachte; ja desnoods alle beginselen en eergevoel prijs te geven, omdat ik toch het mooiste gevoel in mij *moest* onderdrukken. Zoo dacht ik daar, dat m.i. de eenige manier was om alles te vergeten en in je later leven wordt toch meestal gevraagd naar je inkomen en betrekking, maar zelden of nooit naar je vroeger leven. Vreemd stond ik in den chaos van de maatschappij, niets begrijpende van haar doen en laten, ik die altijd in hooger sferen had vertoefd. Wreed had ze me laten staan midden in den storm des levens, zonder één lichtpunt waarheen ik den steven richten, zou. Maar, wanneer iemand nooit zijn leven maar eenigszins heeft uitgespat, valt het zwaar daar toe te komen en zoo gebeurde het dat ik spoedig mijn plan opgaf. Toen ik later de brieven wilde inruilen, daar ik het beter vond ze niet te behouden, hoorde ik dat ze de mijne reeds verscheurd had en zelfs mijn portret. Vreeselijk griefde 't me dit te hooren. Ik besloot de brieven niet af te geven maar te verscheuren, maar de portretten, dat kon ik niet, dat was me onmogelijk. Ik pakte ze toen alle in een pakje en liet dit bezorgen. Het scheiden van die portretten met dat gezicht, dat ik zoo vaak tusschen mijne handen heb mogen houden en zoenen tot ik me zalig doorstroomd voelde van die machtige mysterie der liefde die ons veredelt en sterkt op onzen levensweg, viel me erg zwaar en de tranen sprongen me in de oogen toen ik ze weg gaf.

Wanneer ik soms 's avonds buiten lig of op mijn kamertje zit te schemeren, dan komt alles als een stuk leven van me, me weer voor den geest, dan doorleef ik weer de eerste kennismaking, de ontmoeting, ik zie weer díen avond toen ik voor het eerst een zoen van haar kreeg, ik zie die voorvacantie, en als iets heel vaags, zoo heel uit de verte, is het me alsof ik weer alles meemaak in dat wonderzoete tooverland der liefde, is het me als bestonden nog al mijn illusies en ik ons beiden het leven in zag gaan, als man en vrouw op onze huwelijksreis naar een lief kalm oordje, zoo tusschen bergen gelegen of aan den oever van een schilderachtig meertje of riviertje. Dan zie ik ons samen staan dicht naast elkaar bij een watervalletje zoo hand in hand, zonder een woord te spreken maar elkaar des te beter begrijpend, opgaand in elkaars innige liefde, liefde die ons beider harten als een zijden weefsel aan elkander houdt verbonden. Dan lijkt alles me weer zoo zalig mooi toe en verbeeld ik me in 't een of ander aardsch paradijs te wonen. Maar helaas! spoedig stoort het een of ander menschelijk geluid me en wreed en hard wordt al deze mysterie van zaligheid vermeld en hardvochtiger dan ooit dringt zich de koude werkelijkheid aan me op.

Ik heb een vriend die ook in de liefde is teleurgesteld, maar wat is het meisje edel geweest tegen hem. Wat heeft ze hem door woorden en daden niet gesterkt! Ze heeft op zijn trots gewerkt door te zeggen, dat ze niet geloofde, dat hij zich zou vergooien. En hij is 't te boven gekomen en praat nog steeds met lof over haar. Ook heeft ze tot nu toe geen ander en lijdt ze er nog steeds onder. -

't Is waar dat ook Annie geleden heeft, maar dat was toen ze het moest afmaken, want nu heeft ze weer lief en heeft ze weinig tijd zich om een ander te bekommeren. Ze is ook nooit iets te weten gekomen van hetgeen ik toen in die dagen leed, daar ik

verboden had aan degenen, die het wisten, iets over te vertellen. Buitenshuis heeft niemand iets ook gemerkt. - Eens ontmoette ik haar met dien anderen en ik schrok er zoo van dat ik bleek werd; zij had me toen niet gezien. 't Idee dat nu haar een ander zoenen zou, dat ze nu een ander om den hals vliegen zou en zeggen ‘ik heb je zoo lief’ vond ik verschrikkelijk. Enfin, daaraan moet men ook wel wennen.

Ach, kon ik ook als mijn vriend haar slechts prijzen, hoe lichter zou me niet alles zijn.

Toch heeft ze veel goeds in mijn leven gebracht. Ze heeft me o.a. leeren liefhebben, zooals ik dat nog nooit van te voren wist, ze heeft gemaakt dat, indien ik ooit weer een meisje mocht hebben, ik haar met geheel mijn ziel zal kunnen liefhebben, dat ik geheel de hartstochtelijke liefde die ik bezit aan een vrouw zal kunnen geven. Ze

heeft me echt liefgehad al was het maar heel kort en ik heb me gelukkig gevoeld in die dagen en ben haar dankbaar daarvoor. Moge ze in haar verder leven hier ruimschoots voor beloond worden, dat is hetgeen ik haar op haar levenspad toewensch.

Utrecht.

WOUTER.

Brieven van 't platteland.

Lieve Toos.

Wat zal je verbaasd hebben gekeken, toen je vernam, dat G. die zich in 't Haagie zoo echt prettig en tevreden gevoelde haar tenten had opgeslagen in zoo'n klein Hollandsch dorpje. Misschien heb je gezegd:

'Nu heeft ze volop haar vlakke weiden met grazende koeien, waar ze zoo mee dweept en dat volgens haar het mooiste is, wat ons landje ons aanbiedt.' - Ja, dat houd ik vol, dat *is* eenig; wel te weten, als de zon schijnt, zooals thans misschien voor een poosje. Een beetje phantasie er bij, niet de drassige velden en kleumerige koeien zien en door een groenen bril het grijs-geel dorrende gras bekeken - dan is ook *nu* het landschap heel mooi en 'k geloof wel, dat het hier zomers verrukkelijk moet zijn. - Maar toch - je mist hier zooveel en de menschen zijn hier zoo anders - echt onverschillig, van-kom-ik-er-van-daag-niet-, dankom-ik-er-morgen. - De Hagenaar zou zeggen: dat komt, er is daar geen *concurensje* Maar laat ik allereerst je nieuwsgierigheid bevredigen en je ansicht met de enkele woorden: 'Mijn God, G. hoe is 't mogelijk?' beantwoorden.

Nu, om kort te gaan, 't is voor papa's gezondheid, dat we hier zijn. Manlief was in den laatsten tijd voortdurend zenuwachtig en onder dokters handen. Hij had het te druk. Ziedaar alles. In de paar weken, dat wij hier zijn, ziet hij er al een boel beter uit; slaapt en eet goed, dus 't zal, zoo we hopen, het goede geneesmiddel zijn, dat wij te pakken hebben. Nu, dan is geen opoffering te veel, hé? Wat was 't entrée hier anders ellendig. Met mooi weer uìt Den Haag vertrokken, uitgeleide gedaan door eenige goede vrienden; dank zij de overvolte der 2de klasse door den chef in een fijn 1ste klasse coupeetje gestopt, zoo snorden we weg. Behaaglijk op de zachte kussens, beschenen door een zonnetje, vol van aangename laatste herrineringen aan goede vrienden, vlogen we door tot Amsterdam.

Daar, waar we moesten overstappen om naar onze bestemming toe te boemelen (om de tien minuten een station) trof ons al de gure, snerpende wind, die inmiddels was opgestoken en toen wij hier eindelijk arriveerden, was het noodweer, regen en storm.

Doodelijk vermoeid van de laatste dagen, wagenziek natuurlijk weer, ondanks mijn apomorphin van den apotheker, als zijnde een uitstekend middel tegen wagenziekte, stond ik dan te huiveren met mantel en bont om in een van de kleine, ouderwetsche vertrekjes en mistroostig keek ik toe, hoe de mannen beneden het goed uit den waggon sjouwden, uiterst gedienstig en vlug ditmaal en derhalve bijzonder ruw. O, als je eens kondt zien, hoe alles geleden heeft. Krassen er op en splinters er af, 't is erbarmelijk! Ik dacht aan mijn prettig huis met mijn ruime suite en serre en onderwijl gierde en huilde de wind door de kleine kamertjes en tochtte het! Door de dubbele ramen heen.

Wel is waar, is alles keurig in orde gemaakt, geschilderd en mooi behangsel, en nu de boel op stel is, ziet het er toch wel gezellig uit.

Uit mijn koffertje nam ik een glas en wilde naar de kraan, och neen, immers geen waterleiding, maar een pomp met regenwater, dat eerst erbarmelijk smaakte en zwaar dat die pomp gaat!

Rillend en verdrietig sloot ik me eindelijk op in een vertrek dat we voor slaapkamer hadden bestemd en zocht in 't koffertje naar mijn daagsch pakje en stond verkleumd in mijn onderlijfje op 't punt me te verkleeden, toen de deur geheimzinnig openging en een vrouwenmensch op den drempel verscheen op kousen (dat is een soort beleefdheid van de menschen hier om ongeschoeid binnen te komen) en me onverschillig brutaal aankeek, niets zei, maar alleen grijnsde. Bevend van drift, zei ik eindelijk: ‘Zoo juffrouw’, flegmatiek antwoordde de dame: ‘Zoo juffrouw!’ Toen een doodelijk zwijgen. - Ik, wanhopig met mijn daagsche blouse, die door een op 't laatste oogenblik ingepakten natten handdoek, geheel vochtig, in mijn handen, niet wetende wat te doen, steeds zwijgend gadegeslagen door dat mensch.

Om kort te gaan, dat was mijn werkster, die de woning had schoongemaakt en nu zoo gauw mogelijk om de centjes kwam. Gelukkig bracht de komst van mijn man redding; de juffrouw werd betaald en ver-

dween en ik trok mijn goed pakje maar weer aan; daarna kwamen de mannen boven en begon het werk weer dubbel.

Nu, je begrijpt wel, dat lieve vrouwtje doet bij mij geen' stap over den vloer als werkvrouw. Mijn man mag haar beneden in 't station gerust voor werkster houden, want ze is behoeftig en 'k gun haar graag dat geld, maar haar *hier* te hebben, zoozeer strekt mijn philantropie niet. - Misschien ben ik door mijn Haagsche Cato wat verwend, die zoo echt bescheiden en fatsoenlijk was, en die me vijf jaar lang van mijn grootste zorgen heeft ontheven. 'k Zit nu dan ook nog steeds zonder hulp (er zou een andere vrouw komen, maar 'k wacht er al een week op), 'k heb dus aardig poot-ân gespeeld. Meer dan mijn lichaam me permiteert. Als je mijn arme, roode, ruwe handen en mijn pijnlijk gebogen rugje zag, zou je stellig medelijden met me hebben.

Volgens een' bakker, die hier ter elfder ure op kwam duiken, is het hier geraden om voorzichtig te zain met de maiden en werksters.

Als je dat hadt kunnen zien, hoe we hier gescharreld hebben de eerste dagen. Niemand kwam hooren of je iets noodig hadt en we leden dan ook gebrek met een volle portemonnaie ('t was natuurlijk pas tractement). Na veel wachten kwam van eenige uren ver een slager, die een gunstige uitzondering op den regel maakt, want hij is uiterst beleefd en heeft uitstekend vleesch, alhoewel duur. Nu, dat is hier alles, wat je zoo nu en dan bij Gods gratie kan krijgen.

Mijnheer slager kwam zelfs na een paar dagen hooren hoe het vleesch beviel en of Mevrouw tevreden was. Anders - het woordje mevrouw hoor je hier niet veel want - ‘dat bennen we hier niet wend’, zei zoo'n vlugge bakker tegen me. ‘De vorige juffrouw van den chef noemden we ook altaid juffrouw’ - dus dat was dan afgedaan. Dat dat een oud, erg burgerlijk menschje was, die gesloofd had om een groot gezin fatsoenlijk groot te brengen en ik wat dat betreft in zooveel gunstiger condities verkeer, telt natuurlijk niet mee.

Je hebt hier natuurlijk wel enkele beschaafde menschen, maar we wonen een half uur van 't dorp en ofschoon Frau Doctorin (die een lieve, eenvoudige vrouw lijkt) zich over me schijnt te willen ontfermen (we zijn er tegen een Zondag verzocht) zal het wel bij een enkele visite blijven, want de afstand is ver en de wegen zijn thans alleen begaanbaar voor klompen of vetleeren schoenen en een auto houden we er nog niet op na.

'k Zal je maar niets vertellen van 't gesmeer met petroleumlampen en stellen en een zwart fornuis, o waai - waar zijn mijn lieve gaslampjes en comforen gebleven?

'k Moest lachen, toen ik dezer dagen in 't ‘Nieuws’ las, dat iemand vertelde, dat haar Zondag bedorven is, omdat ze 's morgens geen versch brood bij 't ontbijt heeft. Wat zou ze wel zeggen, als ze hier was, waar je slechts vier maal per week versch brood krijgt en dan altijd op verschillende tijden. Dat hangt er van af, of de bakker zich verslaapt - of niet. En als je dan een' bakker treft, die pas getrouwd is, zooals de mijne, begrijp je er alles van.

Groenten, ook een paar maal 's weeks, maar wil je b.v. selderij in je soep, mis hoor!

Nu hebben wij wel een grooten tuin bij 't station en als je van den zomer komt zal je eens zien, wat Frau Vorsteherin je op tafel zal brengen, maar nu grijnzen je als doodshoofden een paar witte koolen aan, voilà tout.

De kippen die wij hebben overgenomen van den ouden chef zijn zeker verschrokken van den Haagschen wind, want hebben ons tot nu toe met geen eitje verwelkomd. 't Moeten anders *vroegere* jaren beste leggers geweest zijn. - De melk is hier heerlijk. Gelukkig wat om te prijzen he? Goedkoop en dik. 'k Schep er 's morgens een vol kannetje room af, voor ik ze kook.

Nu zou ik je nog wel meer kunnen vertellen, over het lief en leed wat b.v. het wonen op een station met zich brengt, en over honderd andere zaken, maar 'k ben bang, dat onze lieve redactrice zou gaan mopperen over mijn lang epistel en daarom bewaar ik wat voor de volgende keer. Maar dit moet ik je nog even zeggen, my dear, denk maar niet, dat je hier furore met je mooie toiletjes zult maken, komenden zomer, want modieus dat de boerinnetjes hier zijn! Daar heb je geen begrip van. Als ik je vertel, dat de dochter van den melkboer zondagavond in hoogst eigen persoon hier de melk kwam brengen en ze gekleed was met astrakan bont musje en boa, rood-fluweelen blouse en volantrok met sleep, je zoudt het uitgeproest hebben als je de elegance gezien hadt, waarmee ze met de eene hand haar sleep en met de andere het melkemmertje

hanteerde. Daar zijn de Haagsche dienstmeisjes nog niets bij! Juist wil ik eindigen, als papa me komt verblijden met het bericht, dat morgen een dienstmeisje in spe haar opwachting zal komen maken. *Als* ze nu maar werkelijk komt en ze bevalt me! Verheug je dan met mij, cherie. Nu, adieu hoor, schrijf gauw eens terug aan je G. op villa Mon repos, of Bulderhoek, 'k weet niet welken naam ik zal kiezen.

Je G.

P.S. Mijn lieve jongens, die zich in alle beproevingen zóó flink en cordaat hebben gehouden, dat je er verrukt van was, vinden het een waar genot, iederen dag spoortje te rijden om naar school te gaan. Nu, de rit duurt maar een kwartiertje en ze eten 's middags hun boterhammetje bij opa op. Dat is nu wel echt leuk voor hun, he?, maar voor moeder is het erg stil, dat begrijp je. -

Vrouwenleven in Japan.
Naar het Duitsch van Katharina Zitelmann door Louise.

De oorlog tusschen Rusland en Japan heeft de algemeene belangstelling op deze landen gevestigd, vooral op Japan, dat eerst, sedert de laatste vijftig jaren toegankelijk is voor de Europeesche beschaving en dat toch reeds kan wagen, zich in een' oorlog met een der grootste Westersche rijken te meten.

Wij willen den blik van het bloedig bedrijf der mannen afwenden en liever de aandacht vragen voor de vrouwelijke helft der bevolking. Reeds lang heeft deze zich in den roep van groote schoonheid en bijzondere lieftalligheid mogen verheugen en reizigers van alle mogelijke landen werden niet moede haar te prijzen. Toch geloof ik, dat de mannen van onzen tijd die meening niet meer zijn toegedaan. Het vrouwelijk ideaal van vroeger is niet hetzelfde van heden. De Japansche vrouw was het echte type van het oudere ideaal, van die echte vrouwelijkheid, die volgzaam en teeder den man als haren heer beschouwt; wien zij moet dienen, moet toebehooren en boven alles: kinderen schenken, die op eene eigene persoonlijkheid geen aanspraak maakt.

Dat zich zulk een onzelfzuchtig en onontwikkeld wezen, ook nog in onzen tijd mag verheugen in de gunst van vele mannen, die in haar slechts speelgoed zoeken, is bekend. Vele jonge menschen door omstandigheden of carrière naar Oost-Azië gevoerd, zoeken in de armen eener Japansche, vergoeding voor alles, wat zij in den vreemde moeten ontberen.

Wanneer ik thans als vrouw mijne indrukken weergeef, moet ik al dadelijk bekennen, dat ik persoonlijk niets gevoel voor de speciaal vrouwelijke aantrekkelijkheid der Japansche vrouw. Wel trokken mij de beleefdheid en vriendelijkheid in uiterlijk en manieren ten zeerste aan, terwijl de sierlijkheid en kleinheid harer gestalte in die eigenaardige kleederdracht met het kunstige kapsel en de klepperende schoenen mij vroolijk stemden. Deze lieftalige, kleine schepseltjes, die ons in de theehuizen en hotels bedienen, betooveren ons als de figuren van een poppenspel. Wij beschouwen hen niet als onze gelijken, zij blijven voor ons poppen, die spoedig hare bekoorlijkheid verliezen en vervelend worden.

Ook van bijzondere schoonheid kon ik niets ontdekken. Het meerendeel der Japansche vrouwen heeft sterk Mongoolsche trekken met de aan den wortel ingedrukten neus, de vooruitstekende jukbeenderen en den dikwijls al te grooten

mond. Het spreekt van zelf dat er ook wel aardige, frissche gezichtjes zijn, die ons bekoren - maar die zijn mooi volgens Europeeschen smaak. Het schoonheidsbegrip der Oosterlingen is in alle opzichten geheel verschillend van het onze. De Japansche schoone moet een lang, smal gelaat hebben, zeer schuin staande spleetachtige oogen, een gebogen neus en een zeer klein mondje. Dit type is zeer zeldzaam en komt bijna alleen in de oude, voorname geslachten voor. In de kunst echter is dit het allene voorkomende type. Slechts eenmaal was ik in de gelegenheid eene dergelijke schoonheid te aanschouwen. Zij maakte een zeer vreemden, hoewel hoogst interessanten indruk op mij en scheen mij het origineel te zijn van alle heldinnen, die ik op oude schilderijen in de musea had aanschouwd.

De kleeding der Japansche vrouw werkt zeer belemmerend voor eene goede houding. Zij dragen de kimono, een wijd gewaad, dat om de beenen nauwer bijeengehouden wordt en dat bij het gaan en het zitten licht openstaat, zoodat het naakte been zichtbaar wordt. De zendelingen, die de eerste groote meisjesscholen oprichtten, hebben dan ook deze kleeding voor onbehoorlijk verklaard en een wijden Europeeschen rok voorgeschreven, die thans ook op de staatsscholen is ingevoerd.

Over deze kimono, die in den winter dik gewatteerd is, wordt een tweede of derde gedragen, naar gelang van de meerdere of mindere koude. Deze wijde kleeding wordt door een breede bontgekleurde sjawl, ‘Obi’ genaamd, bijeengehouden, die op den rug in een vlindervormigen strik of met een kussen gesloten wordt; het een zoowel als het ander verafstaand, geeft het figuur eene leelijke lijn. Werkt deze wijze van kleeden reeds eene nonchalante houding in de hand, de

manier van zitten doet dit nog meer.

Stoelen kent men niet, men zit op de matten die den vloer bedekken en waarop hoogstens een dun kussen wordt gelegd.

Terwijl de Arabier en de Indiër de beenen kruist of eenvoudig nederhurkt, knielt de Japanees. De Japansche vrouw schijnt in onze manier van zitten nog geen behagen te vinden; zelfs in den spoortrein trekt zij de beenen op de bank omhoog. In deze houding kan zij natuurlijk den rug niet steunen; zij naait, borduurt, eet en bespeelt hare muziekinstrumenten op deze wijze. Geen wonder, dat de rug zich kromt door dit voortdurend vooroverzitten. Daarbij komt nog, dat de kinderen op den rug gedragen worden.

Deze zitten op de ‘Obi’ en worden met een breeden doek of sjawl vastgebonden.

Zelden zag ik eene vrouw of een meisje uit de volksklasse, die geen klein kind met zich droeg. De moeders werken en de meisjes spelen met dezen last op den rug. Geen wonder dat de vrouwen op den leeftijd van vijfenveertig jaren reeds gebogen zijn, als telden zij zeventig.

De kleeding der Japansche vrouw, die overal dezelfde is, kwam slechts weinig met de grillen der mode in aanraking. Bij de hoogere standen zijn de kimono's der dames van zijde vervaardigd, terwijl de vrouw uit het volk, katoenen stoffen draagt. Gewoonlijk zijn zij slechts van èène kleur, waarbij de bonte ‘Obi’ een aardig effect maakt. Alleen in haar eigen huis draagt de deftige Japansche vrouw lichte kleuren, wat anders het voorrecht der Geischa's is. De danseressen en zangeressen spreiden in hare kleeding doorgaans groote weelde ten toon.

Jammer is het, dat het leelijke schoeisel der Japansche vrouw aan haar gang elke bevalligheid ontzegt. Want de vrouwen dragen dikke sandalen uit stroo gevlochten of van hout vervaardigd. Deze laatste zijn voorzien van hooge blokjes, zoodat de voet vijf tot tien centimeter boven den grond zweeft, wat bij de vele regens zijne goede zijde heeft. Ook de mannen dragen bij nat weder zulke steltschoenen, die vastgehouden worden door twee schuin loopende riempjes, welke tusschen den grooten en den volgenden teen doorloopen. Bij elke schrede gaat de hiel op en neer, zoodat de schoen nasleept en kleppert.

Dit veroorzaakt den trippelenden gang der Japansche vrouw en een voortdurend geklepper, dat op houten trappen en spoorwegperrons tot een hinderlijk leven wordt.

De kous is van witte of donkere stof en heeft den vorm van een schoen, behalve dat voor den grooten teen een afzonderlijk gedeelte is gereserveerd.

Het volk gaat barrevoets, zoodra het daartoe warm genoeg is.

Het meest opvallende echter aan de Japansche vrouw is de wijze, waarop zij het haar draagt. Behalve de kleine wijzigingen bij gehuwde vrouwen, weduwen en meisjes, is die bij alle standen dezelfde. Het haar wordt door allerlei zalven en vetten zoo bijeengehouden, dat geen enkel lokje of haartje zich daarvan kan vrij maken. Het middengedeelte wordt hoog boven het voorhoofd omhoog gekamd en in een chignon of strik op het achterhoofd vastgemaakt. Kammen, spelden en bloemen worden er in bevestigd en niemand, zelfs niet het armste meisje, kan zelve haar kapsel opmaken. Mocht zij geene moeder of zuster bezitten, die dit naar den eisch doen kan, dan wordt het laatste geldstukje naar den kapper gebracht. Daarom wordt het kapsel ook zeer ontzien en slechts eenmaal, hoogstens tweemaal 's weeks vernieuwd. Om die reden wordt door niemand een hoed gedragen. Het ergste schijnt ons, Europeesche vrouwen, echter de zonderlinge wijze van slapen, die daarvan het gevolg is. Een smal

rond uitgehold houten kussen wordt onder hals en nek geschoven zoodat het hoofd geheel vrij hangt. Zoo slaapt de Japansche vrouw en door de gewoonte van jongs af aan, verdraagt zij deze marteling.

Na het uiterlijk der vrouw besproken te hebben, willen wij nu haar levensloop eens nader bezien.

Hoewel het kleine vrouwelijk wezen, bij de geboorte, niet zooals veelal in China en Indië, als overtollig uit den weg wordt geruimd, toch wordt het, in vergelijking tot den mannelijken telg, als minderwaardig beschouwd. De japanees kenmerkt zich door eene groote liefde voor kinderen, zoo zelfs dat men Japan wel eens het paradijs der kinderen heeft genoemd. Het kind speelt de hoofdrol in het familie-leven en in welingelichte kringen wordt algemeen de opvoeding geroemd. Dit is zeker, dat zoowel de man als de vrouw over eene mate van zelfbeheersching beschikken, die ons voorstellingsvermogen nog verre overtreft. Eene vriendelijke, zich altijd gelijkblijvende beleefdheid, onderdrukking van elke gewaarwoording der ziel, van elken hartstocht, van elke uiting, van pijn of smart - dat zijn de eischen, die goede manieren aan den mensch stelt.

Het meisje wordt eene slaafsche gehoorzaamheid ingeprent en van klein af aan wordt zij er aan gewend, zich te beschouwen als de mindere van den man. Een voornaam gedeelte der opvoeding bestaat ook daarin, dat aan de meisjes goede vormen worden geleerd. Hiertoe behooren eene menigte ceremoniën en beleefdheidsphrasen, die het leven

der Japansche vrouw binnen zulke nauwe grenzen gevangen houdt.

Waar Japan met groote energie en veel succes het land openstelde voor Europeesche beschaving, bleef het met even zooveel hardnekkigheid het familieleven en de positie der vrouw voor vreemden invloed bewaren. En toch komt ook hierin zachtjes aan verandering, misschien zonder dat men er zich van bewust is. Het onderwijs in de scholen, dat ook voor meisjes werd ingevoerd, vormt hier de brug, die naar de Westersche beschaving leidt. Het Europeesche voorbeeld werkt, hoezeer men zich in oud-Japansche kringen daartegen verzet. De hofkring, meer geneigd tot hervorming, verlangt ontwikkelde vrouwen en zendt hare dochters in de adelijke school te Tokio, die op Duitsch-Engelsche leest is geschoeid. Daar word gymnastiek gedaan met begeleiding van muziek, gedanst en getennist. Eene Duitsche houdt er voordrachten over Duitsche huishouding en eene Engelsche onderwijst er hare taal, zoodat de leerlingen zich met Europeesche letterkunde vertrouwd kunnen maken. Merkwaardig mag het zeker worden genoemd, dat van staatswege in Tokio eene hoogeschool voor vrouwen werd geopend, terwijl er nog geene scholieren waren, die van dergelijk onderwijs gebruik wenschten te maken. In elk geval is theoretisch de mogelijkheid tot ontwikkeling gegeven. Verder is het ook een goed teeken, dat het is mogen gelukken betrekkingen tot stand te brengen tusschen Europeesche dames en beschaafde Japansche vrouwen.

Wanneer het meisje de school heeft verlaten, wordt zij zoo spoedig mogelijk uitgehuwlijkt; het is de plicht van den vader een man voor haar te zoeken, waartoe meestal de hulp van derden wordt ingeroepen. Het jonge paar ontmoet elkander slechts eenmaal en daarna wordt de bruiloft bepaald.

Een geestelijke is daarvoor niet noodig, alleen de verklaring elkander te willen huwen, in tegenwoordigheid van eenige bloedverwanten gedaan, is reeds voldoende.

Men brengt drie schaaltjes met rijstwater, waarvan de bruidegom telkens de helft nuttigt, om de andere helft aan zijn bruid over te laten. Daarmede is de plechtigheid volbracht. Evenals overal in het Oosten, eten mannen en vrouwen daarna gescheiden.

De vertrekken voor de jongehuwden worden versierd met de drie geluk aanbrengende planten: pruimenbloesem, bamboe en den, die een lang leven, voorspoed en kinderzegen voorspellen.

Kan men dus zeggen, dat een huwelijk lichtvaardig wordt gesloten, nog lichtvaardiger wordt dit ontbonden. Ongeveer een derde gedeelte der Japansche huwelijken treft dit lot. De vrouw heeft geen recht tot scheiding, de man echter kan deze verlangen en wel om zeven verschillende redenen, die zoo eigenaardig zijn, dat ik niet kan nalaten die te vermelden. Zij zijn: kinderloosheid, ontrouw, jalousie, ongeneeselijke ziekte, ongehoorzaamheid, twist - en babbelzucht.

Heeft hij om eene of andere reden genoeg van zijne echtgenoote, zoo kan de Japanees heel gemakkelijk een voorwendsel vinden. Bovendien is het niet verboden, eene tweede vrouw bij zich in huis te nemen.

Het in aanraking komen met Europeesche zeden en gewoonten, heeft in dit opzicht de beschouwingen veranderd, zoodat men het niet meer behoorlijk vindt meer dan ééne vrouw te hebben. Een kwaad ding is het ook, dat de vrouw kan worden weggezonden, wanneer zij niet met hare schoonmoeder overweg kan, zelfs wanneer haar echtgenoot overigens volkomen tevreden over haar is.

Ook de man moet zich onderwerpen aan de uitspraak van den familieraad.

Na het sluiten van het huwelijk, trekt het jonge paar in het huis van de ouders van den echtgenoot. De families wonen bij elkander en de ouders behouden het gezag. Sterft de vader, die het hoofd van de familie is, dan treedt de zoon in diens rechten, mits hij den leeftijd van twintig jaar bereikt heeft.

Wanneer hij jonger is, dan wordt de oudste manlijke bloedverwant het hoofd der familie. De vrouw heeft niets te zeggen, maar wordt door hare kinderen zeer geëerd, zooals ook de godsdienst het eeren der ouders en voorouders als plicht stelt.

Bloedverwanten hebben altijd de verplichting om voor elkander te zorgen, zoodat het in Japan bijna nooit voorkomt, dat iemand tot volslagen armoede vervalt, hetzij dan, dat hij geen familieleden meer mocht hebben. De schoonmoeder bestuurt het huishouden. De mannen eten alleen en worden door de vrouwen bediend. Deze mogen eerst daarna haar voedsel nuttigen.

Op de straat gaat de man altijd eenige schreden voor de vrouw. Nooit zal hij haar eenige beleefdheid bewijzen; het gebeurt zelfs, dat hij zijne echtgenoote in de derde klasse laat reizen, terwijl hij zelf in de tweede plaats neemt.

Verstrooing zoekt hij in het theehuis, waar hij andere mannen aantreft, of bij feestmaaltijden, die door de Geischa's worden opgeluisterd. Bijna bij elken feestmaaltijd zijn zij aanwezig, wat den gastheer op groote kosten jaagt, want elke gast heeft eene Geischa naast of achter zich. Zij praat en schertst en koketteert met hem, terwijl zij nu en dan met hare lotgenooten danst en zingt.

De Geischa's vormen geene slecht befaamde klasse, maar daar het aan de fatsoenlijke vrouw verboden is zich in mannen gezelschap te bewegen, beschouwt zij de Geischa niet als met haar gelijk staande. Daar de Geischa behalve de Nesams en Musmes (de bedienden in hotels, huizen en winkels) de eenige vrouw is, die de vreemdeling op straat te zien krijgt, vormt hij naar haar zijn oordeel over de Japansche vrouw. De dames uit den goeden stand leert hij niet kennen. De Geischa's echter zijn niet alleen de mooiste meisjes, maar ook de elegantsten en koketsten, en door haar beroep leggen zij er zich op toe de mannen te behagen. Zij leeren zich ongedwongen bewegen, te babbelen, te schertsen en bijna overal in den vreemde beschouwt men haar als het type der Japansche vrouw, hoewel geheel ten onrechte.

Hoe ongunstig de wettelijke positie der vrouw ook in de maatschappij moge zijn, toch is die, zelfs in de lagere standen, niet zoo slecht.

Het spreekt van zelf, dat het ook hier afhangt van de flinkheid en het karakter der vrouw, die de kameraad van haren echtgenoot, zijn hulp in handel en wandel, en de opvoedster zijner kinderen is.

In haar moederschap wordt zij hoog vereerd en nooit zal de man zich tegenover haar schuldig maken aan ruwheid, zooals dit helaas bij ons dikwijls het geval is. Hij zou zich in dat geval de verachting van buren en verwanten op den hals halen.

Veel minder dan bij ons, wordt aan de vrouw zware arbeid opgelegd. Fabriekarbeidsters kent men er tot dusver niet, wel helpt zij echtgenoot en zonen bij den veldarbeid.

In Japan kent men niet het zoogenaamde ‘proletariaat’. De nooden des levens drukken in dit klimaat niet zoo zwaar, terwijl de geringe behoeften van het volk en de goedkoope levensmiddelen het lot van den arme veel lichter maken.

De Japansche vrouw ziet met medelijden neer op hare Europeesche zuster. In hare oogen zijn wij ‘barbaren’ en dezen naam geeft het volk aan alle vreemdelingen. Zij is tevreden met haar lot, omdat zij nog niet tot bewustzijn is ontwaakt en zij gevoelt niet de minste behoefte aan verbetering harer positie.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan de correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hun dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

Onbekende (briefkaart uit N.I.) - Hartelijk dank. Waarom noemt gij Uw naam niet?

Mej: H. - Ik voldeed aan Uw verzoek, en dank U vriendelijk voor Uw begeleid-briefje. -

Mevr: C.L.L.T. geb. G. - Lieve mevrouw, ik waardeer Uw brief zeer, en ik wil ook graag U ter wille zijn om misverstand weg te nemen. Maar kijk eens, U zelf noemt die bewuste personen, die de bedoelde zinsnede verkeerd hebben opgevat: '*jonge, onoordeelkundige vrouwen*,' en elders in Uw brief omschrijft U hen als *'niet behoorende tot hen die weten te schiften en te onderscheiden.'* - Ja, wat kan ik nu doen om *dezulken* in een zoo teere zaak te doen begrijpen wáár het hier om gaat; waarlijk niet om den man eenzijdig te veroordeelen, (en dat in de Holl: Lelie, die zoo dikwijls - evenzeer ten onrechte - het verwijt moet hooren, dat zij 'den' man te hoog stelt, en te veel deugden toekent, zie o.a. het artikel van mej: Cornelie Noordwal), maar wel om de onbeschermde, aan slechte hartstochten zoo dikwijls verraderlijk overgeleverde vrouwen en meisjes te waarschuwen, en den weg tot redding voor list en lagen bijtijds aan te wijzen. -Vermoedelijk hebben die dames waarop U doelt nog nooit gehoord van Parijsche toestanden als die waarover ik sprak. Maar met dat al bestáán ze toch, niet-waar? - Welnu, ik vind de wijze waarop de demi-mondaine in Parijs wordt aangemoedigd tot haar beroep, en de aanleiding die de meesten harer brengt tot dit ongelukkige leven, en die dikwijls bestaat in een weggejaagd worden uit een dienst, omdat eerst de patroonzelf haar verleidde, enz., enz., zoo diep-treurig, dat ik een revanche als die der entòleuses wezenlijk een geringe schade acht, tegenover de niet te berekenen moreele schade door den lichtzinnigen man der vrouw toegebracht, met schoonschijnende beloften, met voorgewend-haar-liefhebben, en duizend andere verlokkingen meer. -

Het, is onmogelijk zich te vrijwaren tegen het verkeerdbegrijpen van 'onoordeelkundige menschen', en indien ik mij om *hun* verkeerd-begrijpen dus reeds lang niet meer bekommer, dan is dit geenzins omdat, ik op hen neerzie, maar eenvoudig omdat ik er de onmogelijkheid van heb ingezien met dezulken te redeneeren, of hen iets aan het verstand te brengen. -

Mevr: D.V. geb: T. - Uw stukje, of vraag in de Vragenbus, heb ik nog niet geplaatst gezien. - Zou echter die bewuste dame, die blijkbaar bekend is met het pensionleven, niet véél verstandiger doen door daarin voort te gaan, in plaats van een betrekking te zoeken tot 'Hulp in de huishouding?' Indien een pension een bestáán oplevert, al is het ook maar een bescheiden stuk brood, dan blijft het toch bij alle drukte een zooveel onafhankelijker iets, dan het altijd-door in betrekking zijn van het familie-leven. - En ook is de betaling in het laatste geval nooit veel; gewoonlijk minder dan een goede keukenmeid ontvangt. Daarvoor moet je dan als beschaafd-meisje je nog dames-achtig kleeden, en zorgen, juist als de familie je opneemt in den huiselijken kring, dat je er bij visite of gezamenlijke uitgangen presentabel, niet sjofel uitziet. - En nóóit is men vrij. In de keuken zitten de dienstboden gezellig onder elkaar, maar de juffrouw moet binnen altijd het gezicht

trekken, dat meneer en mevrouw aangenaam is, opgewekt zijn of stil, naar gelang deze het verlangen. - Al is men in een pension ook nog zoo láát klaar met het werk, en al heeft men met nog zoo vele gasten te maken, er *zijn* toch oogen-

blikken waarin men zijn eigen baas blijft, kan doen wat men wil, kan uitgaan of alleen-gaan-zitten, of wat ook, naar eigen verkiezing. Niet iedereen heeft, verstand van het pension-vak, maar juist omdat Uw vriendinnetje dat wèl schijnt te hebben, zou ik haar veel meer raden zich te blijven wijden aan dat soort werk, inplaats van den kant uit te gaan van 'Hulp in de huishouding'. Ook al, omdat ik geloof dat er in de richting pensions veel meer vooruitzicht is, dan in die van Juffrouw in 't huishouden. Het laatste genre sterft uit. En op het gebied pension-leven wordt de navraag naar goede pensions steeds grooter, omdat zoovelen hunne huishoudens afschaffen, en uit gezelligheid gaan samenwonen, en ook omdat het reizen zoozéér toeneemt. -

Ja lieve mevrouw, natuurlijk doet mij dat héél véél genoegen, dat U mijn pogen om de meisjes den rechten weg te doen zien op prijs stelt, en als nuttig beschouwt voor Uw dochters, als die zoover zijn dat ze zich in zulke questies gaan verdiepen. Het is een *eerlijk* pogen, dat voortkomt uit mijn diepste overtuiging, tengevolge van alles wat ik zie om me heen. Juist ik, die immers 't zoo veel gemakkelijker zou hebben van de zijde mijner feministische collega's, als ik mij bij hen wou aansluiten, juist ik wil *eerlijk* blijven, en niemand vóórpraten, dat mijn en veler *uitzonderingsweg* eigenlijk 'de' aangewezen natuurbestemming zou moeten worden voor 'de' vrouw. - (En hoevelen, die op dien weg bovendien jammerlijk mislukten, en het brengen noch tot het een noch tot het ander.)

Met Hilda van Suylenburg is het U dan het gegaan als mij. Ik-óók heb van mijn vrouwelijke bekenden steeds te hooren gekregen, dat het 'zoo'n mooi boek' was, terwijl de mannen erom lachten en schouderophaalden. Maar zooals U terecht zegt, 't was een mode om met het bewuste boek te 'dwepen', en nu is die weer lang afgedaan. Intusschen, het kwáád is geschied aan menig jong meisje, thans vrouw geworden, en die nu de wrange vruchten plukt van wat mevrouw Goekoop zaaide. -

U weet nu al uit mijn vorig antwoord, dat ik mij U volkomen herinner. Ik voeg er nu nog bij, dat zulke brieven als de Uwe zeer zeker voor *mij* een genoegen zijn om te ontvangen.*) -

Melanie. - Uw brief vind ik zoo somber-gestemd, dat ik *U* er nog eens nadrukkelijk op wil wijzen, hoe daartoe geen reden is. Ten eerste zou ik niet graag afdoend over uw toekomst willen oordeelen, tengevolge van dit-alléén wat gij mij zondt. Daartoe is het te weinig-zeggend; ten tweede is *mijn* oordeel toch niet alwetend. Ik kan me immers heel goed vergissen, en een ander criticus geeft U misschien méér moed. - De eersteling-roman van Jeanne Reyneke van Stuwe (De heer van de State) is een der onbeduidendste prullen die ik ken, en toch is zij later een gevierde romancière geworden, eene die ook in mijn oogen veel talent heeft. Het zou dus gevaarlijk zijn U zoo te laten ontmoedigen, als gij het U thans voelt. - De stukjes hebt gij zeker reeds terug-ontvangen? - Ik hoop echter, dat het U voor mij 'begraven' niet wordt bewáárheid, maar dat ik in tegendeel nog eensspoedig van U hoor. En ik raad U met nadruk aan, U niet alleen bij *mijn* oordeel neer te leggen, maar ook nog eens een ander om raad te vragen, geen vriend of vriendin, maar een criticus of letterkundige van naam. -

*) Na afdruk hiervan ontving ik Uw láátsten brief, waarvoor zeer hartelijk dank voorloopig.

Mevr: A.W. - Lieve mevrouw. Is het niet beter dat U mij een pseud: opgeeft voortaan? Misschien ziet U deze corr: weder over het hoofd, en dat zou mij zoo zeer spijten, want ik wil U zoo graag helpen door mijn sympathie of goeden raad. Maar hoe? Ik geloof lieve mevrouw, dat U, door die behandeling te blijven volgen, U-zelf steeds zwakker van wil zult maken; dat is mijn vaste overtuiging. Door zoo onder den invloed van een ander te geraken, wordt U stellig steeds meer van dien anderen wil afhankelijk, en dat zal U steeds ongelukkiger maken. - Waarom ik U niet antwoordde op Uw 'wanhopige' stemming over die teleurstelling in die passeering? Mijn lieve mevrouw, omdat ik meende, dat zoo'n openlijke toespeling, op iets waardoor anderen U misschien zouden herkennen, U niet aangenaam zou zijn. En dan die questie van Uw afkeer van de dienstboden! Zie lieve mevrouw, daarin geef ik U onbepaald ongelijk. Denkt U wezenlijk, dat de dienstmeisjes zinnelijker of man-begeeriger of onkuischer van aard zijn, dan andere vrouwen, 'dames'? Ik niet! Ik geloof dat 'stand', 'beschaving' etc. oppervlakkige vernisjes zijn, waarmede de 'hoogere klassen' overdekken hunne innerlijke begeerten, maar in den grond is de eene vrouw niets reiner dan de andere alléén omdat ze bij toeval als 'dame' werd geboren. En ik geloof ook, omdat U zoo eenzijdig denkt hierin, dat Uw achterdocht en jaloezie en afkeer voor een groot deel het gevolg zijn van Uw fantazie, en in de werkelijkheid geen reden van bestaan hebben. Gelooft U-zelf óók niet, dat U daardoor niet alleen Uw eigen leven, maar tegelijk dat van Uw gezin verbittert en ongelukkig maakt?

Toen ik Uw brief kreeg was ik nog in Zwitserland, en kon dus niet aan Uw wensch mij te mogen opzoeken voldoen. Na mijn thuiskomst - U was toen trouwens al weg - ging ik terstond hierheen. - G... zal U wel bevallen. Het is een prettige stad. En het is toch een satisfactie dunkt me! Schrijft U me eens hoe het U daar bevalt; de nieuwe omgeving zal U misschien goed-doen, en op andere gedachten brengen. En nu, probeert U eens om die dienstboden-questie anders te bekijken, *menschen, zusters* in hen te zien. Zóó zie *ik* hen. Juist hen, die zooveel missen van jongs-af dat wij rijkelui's-kinderen ontvingen, gezelligheid, opvoeding, nog heel veel andere dingen, zie ik veel méér nog zoo dan mijne gelijken. - -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

G. van O. Ik plaatste Uw vraag niet in de Vragenbus maar als *Ingezonden*, omdat ik geloof dat er dan méér de aandacht op valt.

B.Z. - Ik heb U reeds geantwoord in de Lelie. Ik weet nog niets voor U.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

Annonces Abonnés.

Prijs 1 tot 5 regels *f* 0.50, elke regel meer *f* 0.10 en 4 plaatsingen worden berekend tegen 3.

Weet iemand een betrekking als **huishoudster** of **assistente in de huishouding** voor een beschaafd meisje van circa 30 jaar, dat de huishouding zeer goed verstaat?

Liefst niet bij kinderen.

(699)

Brieven onder letter L, aan den uitgever van dit blad.

22 November 1905.
19de Jaargang.
No. 21.

Hoofdartikel
De tijd der lijsten.

Is er wel een bepaald aangewezen tijd voor '*vragen*' en voor het aanbieden van '*lijsten ter inteekening*' ten bate van allerlei mooie, liefdadige doeleinden?

Wordt er niet het heele jaar door '*gebedeld?*'

Wie telt het aantal kringen, 'kransjes,' genootschappen, vereenigingen, bonden welke, behalve een vaste contributie, extra giften behoeven en buitengewone inzamelingen houden?

Wie schat het getal van hen, die trachten geld bijeen te krijgen in het belang van hulpbehoevenden van den meest onderscheiden aard?

Het heele jaar door komen personen een beroep doen op uw barmhartigheid, uw liefdadigheidszin en daarmee een aanval op uw beurs. Telkens weer - de eene volgt de andere op - ontvangt ge circulaires, welke u smeekend aanzien en u toeroepen 'och, steunt ons toch!' Of er ook nood is! Trouwens... wie twijfelt hieraan die rondziet, opmerkt en een hart in zich omdraagt?

Daar zijn arme zieken die versterkende middelen behoeven; daar zijn ouden van dagen; daar zijn weduwen; daar zijn gebrekkigen; daar zijn arme kinderen; daar zijn werkeloozen; daar gebeuren rampen die velen broodeloos maken; daar zijn.... maar waár te eindigen? Ieder kent de droeve gevallen die zuchtend ons, als het ware, doen hooren de kreet: 'komt en helpt ons!'

Er is altoos te helpen.

Doch als deze tijd des jaars aanbreekt, dan ontstaat er een waren wedstrijd tusschen hen die azen op uw goud, uw zilver of koper. '*De kleinste gave is welkom en zal dankbaar aangenomen worden.*'

Men helpt. Eerst natuurlijk *streng onderzoek,* dat spreekt van zelf. Zonder dit, is helpen maar al te vaak kwaad stichten, ellende, lichtzinnigheid, leugen, luiheid bevorderen. Dat allen het inzagen! Valt het onderzoek ongunstig uit, och dan wel eens '*de hand over het hard strijken.*' Met theorieën en lessen vult men geen maag. Beschouwingen verwarmen het koude vertrek niet.

We zijn allen menschen van 'principes,' maar onze natuur, ons hart - geschapen tot liefdebetoon - gooien ze dikwerf met

werkwaardige vlugheid te onderstboven. Natuur gaat boven de leer! Wij zijn allen lid - dat mag althans niet anders wezen - van deze en gene liefdadige instelling en we zeiden misschien wel eens ‘het wordt te erg en ik ga eens aan het schrappen,’ doch hoe zelden kwam het er ‘op stuk van zaken’ toe. Menigmaal namen we ons voor, hieraan en daaraan niet mee te doen, totdat iemand kwam vragen of totdat een lijst ons aangeboden werd en... och ja, we gaven maar weer, wel eens omdat w'er ons - dat was laf! - niet ‘met fatsoen’ wisten of durfden af te maken, doch even dikwijls omdat wij het doel toejuichten.

Reeds lang te voren worden vergaderingen gehouden om plannen te ontwerpen met het oog op den naderenden winter. Begrootingen worden opgemaakt, welke maar al te dikwijls doen zien wat het beteekenen wil ‘rond te komen.’ Er moet een extra-inschrijving opengesteld worden, want de inkomsten kunnen de uitgaven bij lange na niet dekken.

Enkelen vormen een kring om plannen ‘op touw te zetten,’ ten einde een goed werk tot stand te brengen.

Vereenigingen gaan een beroep doen op krachtigen steun. Naast lang bestaande treden nieuwe in het leven. Alom ellende en jammer. Men bereidt zich voor om weldra bij de ingezetenen aan te kloppen.

De aanvragen bereiken ons en de vragers komen tot ons.

's Morgens aan het ontbijt een circulaire voor ‘armenzorg,’ voor ‘kinderkleeding en kindervoedsel’, voor ‘uitdeeling van warme spijs,’ voor ‘verstrekking van schoolpantoffels,’ of voor andere goede dingen.

Een heerlijke morgengroet! Och, brenge hij ons niet te zeer uit het humeur!

Ge zijt verdiept in uw dagblad, maar stuit telkens op advertenties met opschriften, als: ‘*Edele menschenvrienden*,’ ‘*Wie spoedig helpt, helpt dubbel*,’ ‘*Een ontzettende ramp,*’ ‘*Een ongelukkig gezin*’ ‘*Weldadige landgenooten*,’ enz, enz. Vult maar aan; *moeite* kan het u niet kosten.

Tast nu maar diep in den zak. Zóo *begint* uw dag. Ge zit aan uw werk; ge stondt juist gereed er op uit te gaan, want de zaken roepen u; de huishoudelijke arbeid vangt aan. Er wordt gebeld en het is weer het oude liedje.

Min of meer vermoeid, opgewekt of verdrietig gestemd - er kan op een dag heel wat gebeuren! - komt ge tehuis. Rustig nu eens gaan zitten om wat te soezen, te lezen, na te zien, te babbelen, huiselijk genot te smaken.

Maar ja wel! Daar gaat de schel over. Een mijnheer of dame komt u ‘*maar heel even*’ - doch ‘heel even’ is elastisch - spreken. 't Is weer om steun te doen. Dan een juffrouw die een breischool heeft en haar arme kindertjes een verrassing wil bereiden; een ander verzoekt een gift met het oog op 5 December of voor een Kerstfeestviering. Wederom een ander komt voor een zieke, een weduwe, een kraamvrouw, een arme blinde, een echtpaar dat men een zonnigen herinneringsdag wil bereiden. Het houdt niet op.

Er komen mooi geschreven, maar ook onleesbare brieven; biljetjes van heel slecht papier en niet minder slecht gedrukt.

Uw brievenbus bevat ook een en ander met een ‘*wordt teruggehaald.*’ Dan een collectant voor wezen, verlatenen of een van wege de diaconie.’

Men komt u loten, soepkaarten, een inteekening op een ‘liefdadigheidsvoorstelling’ (desnoods met bal na), voor een ijsfeest, enz. aanbieden, u uitnoodigen tot een bezoek aan een bazar, aan een ‘fancy-fair’ en wat dies meer zij. Het eene ‘vriendelijk verzoek’

volgt het andere op. De lijsten verdringen elkaar. Geen wonder dat dan een mensch wel eens zuchtend uitroept ‘al weer wat!’ ‘komt er nooit eens een eind aan?,’ ‘ze denken zeker dat ik het geld maar voor het opscheppen heb.’

Wij gaan misschien pruttelen en worden ontstemd. Menig humeur lijdt onder al dat ‘vragen.’ Oordeel zacht!

En toch.... wij kunnen ook goed gestemd blijven en een zeker medelijden hebben met al die ‘vragers,’ begrijpend hoe moeilijk het hen soms valt dat te doen, maar het moet wel.

Op wat al verschillende wijze worden zij ontvangen!

Hoevelen vergeten welk een werk - berekenen, rollen verdeelen, onderzoeken - eerst verricht moest worden. Eindelijk gaat men er op uit, weer en wind trotseerende niet zelden, en men komt bij het publiek.

En dan? Men treft onverschilligen, gierigaards, harteloozen aan, rijken die soms te weinig doen, eenvoudigen die verrassen, lomperds die kortaf en ruw bejegenen, anderen die u lang ‘aan den praat houden’, om toch ‘met 'n kluitje in 't riet’ weggestuurd te worden.

Hier een leugenachtig ‘niet thuis’; daár 'n ‘zeg maar dat 'k er niet aan doe’; ginds een ‘of men niet eens terug kan komen?’ Wat al uitvluchten en voorwendsels om niet te helpen!

Wat al op- en aanmerkingen van ‘de beste stuurlui die aan wal staan’. Een ‘'k zal er nog eens over denken,’ d.i. ‘ge krijgt toch niets.’

Maar daarnaast ook andere ondervindingen. Men komt ook bij menschen die al die moeite waardeeren en een vriendelijk woord spreken, die goed succes wenschen en blijkbaar gaarne iets afstaan.

Worden vaak ernst, liefde, arbeid miskend, gelukkig dat vragers ook beter ervaringen opdoen welke hen weer bemoedigen en prikkelen tot verdubbelden ijver ter wille van anderen.

Wie zich in de plaats stelt van hen, die uitgaan om gelden in te zamelen, zal - als men tot hen komt - toonen op prijs te stellen hun belangloozen arbeid.

Geven is heel wat gemakkelijker en loonender dan vragen. Ontvangt daarom hen die bij u aankloppen, vriendelijk, welgezind, hartelijk, erkennend hun moeilijke taak.

Een enkel woord, de *wijze waarop* ge helpt of hulp weigert, beteekent veel.

‘Vragers’ doen veel menschenkennis op: teleurstellende, beschamende, bemoedigende.

Aan hen om bij onaangename ontmoetingen, vergoeding te vinden en hen die doen zeggen ‘'t is ook wel eens een genot om te bedelen, want wat zijn er toch velen die graag een steentje bijdragen! En hoe menigeen zou heel wat méer willen doen, maar ‘'t penningske der weduwe’ heeft ook waarde.’

Men vraagt veel. Dat is waar, doch hoeveler gift kost een *offer?*

Legt niet elk bezit een verplichting op?

Dat men dit nimmer vergete!

Er is zooveel lijden. Zalig de barmhartigen!

Gelukkig is wie geluk aanbrengt!

Geven en ontvangen vallen hier samen.

A.

Ds: J.F. TERNOOIJ APÈL.

Boekbeschouwing.

Van de zelfkant der Samenleving door G. VAN HULZEN (Uitgever Johan Pieterse - Rotterdam).

Van Hulzen behoort tot die schrijvers, die bij voorkeur zich bezighouden met hetgeen op de straat en in de achterbuurten voorvalt en beleefd wordt. In dit opzicht offert hij rijkelijk aan de hedendaagsche mode, die meebrengt zich bij voorkeur gevoelvol te toonen waar het geldt de allerlaagste volksklasse, met voorbijzien van de nooden en behoeften van die talrijke slachtoffers der maatschappij, die men geenzins kan rekenen tot den ‘Zelfkant der Samenleving’, maar die het, juist dáárom, nog te harder daarin hebben te verantwoorden!

Maar, dit daargelaten, - daargelaten het uit den aard der zaak weinig-aantrekkelijke van zijn onderwerp, kan men niet anders dan bewonderen de wijze wáárop hij zijn moeilijk gegeven heeft uitgewerkt. Dat gegeven, de geschiedenis van een moordenaar, een bruut-mensch, die zijn verliederlijkte vrouw in een half-dronken bui doodslaat,

is ontleed in niet minder dan 275 bladzijden! ‘Geschiedenis’ is misschien ook een veel te véélbelovend woord voor den gewonen lezer, want er is van ‘geschiedenis’ en ‘knoop’ niet veel sprake! In het begin zijn wij getuige van den moord. Hoe het zóó ver komt, is uitstekend uitgebeeld. Het niet genoeg verdienen van den man, het sarren, hem niets willen geven van de dronken, zich zelve verkoopende vrouw, zijn daardoor opgezweept worden tot drift, dan zijn thuiskomst, haar dronken-vindend, en zijn haar in woede doodslaan, haast zonder 't zelf te weten, heel dit dierlijke, realistische tooneel is van 't geheele boek het méést levende en pakkende gedeelte, in zijn naakte wreedheid van schildering. Alles wat er dan verder volgt is beschrijving en ontleding van karakter en toestanden, fijn uitgesponnen, maar droog, dor en vermoeiend, zonder handeling en samenhang. 't Proces, 't verhoor, 't vervoer naar de gevangenis en 't verblijf dáár, dat maakt den verderen inhoud uit van het lijvige boek! En ik durf daarom gerust voorspellen dat maar heel weinig menschen het zullen lezen voor hun genoegen. Er waait u tegen een geest van troosteloosheid, en van verzet tegen de wereldorde die zulke toestanden schept, waardoor gij het boek met weerzin, met een hunkeren om door al die narigheid héén te komen, leest, en u soms afvraagt hoe het mogelijk is dat de auteur zelf den moed behield een zóó weinig-sympathiek onderwerp zóó uitvoerig te behandelen. - Maar, wie leest om *kunst*-genot, om te genieten van stijl en ziels-analyse, die krijgt van Hulzen lief in zijn boek, dat is een juweel van realisme in den goeden zin, schel uitblinkend onder de vele nagemaakte edelsteenen (?) aan de

kroon onzer hedendaagsche realistische literatuur!

Want in de éérste plaats bezondigt van Hulzen zich nergens aan het inlasschen van die dubbelzinnige schauwe praat, waartoe het beschrijven van zulke toestanden zoo licht leidt bij zijn collega's, en waardoor zij hun werk verlagen tot koopwaar voor een op vuile toespelingen en onnoembaarheid belustpubliek. Van Hulzen is ruw en plat in zijn voorstellingen, maar nergens stuitend. En een ander kenmerkend iets is zijn stijl, die nergens ‘nadoet’ een ‘school’ of een ‘richting’. Hij is in zijn dóór en dóór-moderne-auteur-zijn toch zich-zelf, een eigen ik, wiens werk een heel eigenaardig cachet draagt. Dáárdoor bepaalt hij zich ook niet alleen tot het photographeeren van uiterlijke bijzonderheden en toestanden, maar hij paart daaraan een nauwkeurig analyseeren van den innerlijken mensch. Wat ik hiermede zeggen wil illustreert zich het best door dat gedeelte van het boek, waar de moordenaar gevangen zit, en de vertrouwde wordt van den gevangenisbewaarder, die aan hèm biecht zijn eigen onvrijwilligen doodslag. Hier is de foltering van het geweten, en dat eigenaardige gevoel dat de ééne misdadiger drijft den anderen tot deelgenoot te maken van zijn geheim, met zeer fijn ontledingsvermogen uitgewerkt. De lezer-zelf ziet en voelt die angst vóór zich, leeft met den bewaarder mede. En dit is het geheim van van Hulzen's kunnen, dit vermogen uit te beelden een mensch uit het het volk, in zijn geheele wezen; niet alleen naar de uiterlijke dingen, maar héélemaal, zoo als hij *is*. Dáárdoor is ‘Pier’, de moordenaar, ook in het minst niet geidealiseerd! Wij zien hem in al zijn dierlijkheid en ruwheid vóór ons. Hij wekt medelijden, maar hij is nergens gepromoveerd tot ‘held’. Hij is een slachtoffer van de omstandigheden van het leven, maar van Hulzen heeft hem niet geidealiseerd tot den miskenden ‘man uit het volk’, die eigenlijk beter is dan zij die hem moeten oordeelen en veroordeelen! Dit soort van gemakkelijk bewijs voeren in een roman vóór het socialisme tegen de maatschappij, heeft van Hulzen gelukkig beneden zich geacht! Hij laat ons zijn type zien, zonder eraan vast te knoopen een soort verwijt, dat hij beter zou geweest zijn in *andere* omstandigheden! Die omstandigheden zelf, vóór den moord, zijn in uitstekende bladzijden geschilderd: ‘*Bij 't vele licht, dat langs de grauwe besieperde slopmuren in de zolder-lage benauwde kamerruimte neerglimpte als een schuwe belichting van veel geheimenis*, *zag Pier zijn zeuge*, *mol-dikke vrouw met haar trage*, *drukte makende werkhanden drabbig bezig aan 't opredderen van de huisboel.*

Het kroeggeschimp van gisteravond stond weer rel voor zijn oogen, *en hij voelde een nijdige lust al wat ze hem hadden verweten haar onverzeerd om de ooren te flappen. Maar gelijk begreep-ie dat, met geen cent in de mars, 't niet verstandig zou zijn, ten minste als-ie van haar wat los wou maken. Van uit de donkergore bedstee, waar de lakens lagen saamgewoeld tot een sliert, een mierige hoop, bleef hij nu stroef kijken*, *met harde*, *wat spottende oogen*, *naar 't stommelend druk gesmijt van zijn vrouw, die het keukengerei hardhandig aanvatte, het rinkelend op de planken in de kast neerzette. De benauwenis van de kleine ruimte sloeg tegen hem op*, *wrong hem naar de keel. Toch voelde hij weinig lust 't bed uit te komen*, *zijn lang*, *verslapte lichaam, nog te moeierig van gisteravond.*’ (blz. 24 en 25).

Heel de troostelooze ellende van dit slopbestaan is hiermee gezegd. En als de moord is geschied, voelt ‘Pier’ méér bevrijding omdat hij van het ‘wijf’ af is, dan ook maar eenig berouw! Héél mooi-ook is zijn doen tegen de rechters ontleed, zijn tegen hen jokken, zijn wrok van uitgestootene, die begrijpt hoe deze, 't goed-hebbende ‘meneeren’ nóóit zullen kunnen návoelen zijn levensgeschiedenis en dáárdoor

veroorzaakt misdrijf. 't Zwakste gedeelte in de karakter-ontleding van ‘Pier’, (waaruit het boek eigenlijk bestáát), komt mij voor te zijn zijn verblijf in de gevangenis, waar hij ééndeels nooit eenig berouw voelt, dus dierlijk afstompt, en anderdeels met zijn bewaarder helderder en vernuftiger redeneert, dan wij 't hem vroeger zagen doen, of geschiedt ná zijn ontslag uit de gevangenis! En zwak óók vind ik 't gemis aan teekening van het heengaan uit de gevangenis! Na de vele bladzijden waarin wij van niets anders hoorden, dan van de vriendschap tusschen ‘Pier’ en den bewaarder, waarin het samenleven van deze twee eigenlijk uitmaakt ‘het’ boek, ‘het’ verhaal, was de schrijver het aan zichzelf verplicht geweest ons iets te laten bijwonen van het heengaan van ‘Pier’ van dien bewaarder: van den man die tien jaar lang zijn éénig gezelschap was geweest! Dat hij zich hiervan afmaakt, van de ontleding der innerlijke gewaarwordingen van ‘Pier’ bij deze gelegenheid geheel afziet, maakt den indruk van

gebrek aan vóórstellingsvermogen, of, wat waarschijnlijk dichter bij de waarheid is, van slordigheid in de uitwerking der details!

Wat *wil* van Hulzen met dezen zéér uitgebreiden roman, waarop nog een ander, die erbij behoort, volgt?

De lezer heeft geen recht dit te vragen m.i., omdat nergens geschreven staat, dat elk auteur een bedoeling of tendenz behoeft te hebben met zijn werk! 't Is veel te veel de fout van het publiek daarnaar te *zoeken,* en niet aan 't *bestaan* van zoo iets te twijfelen! En daarom is het jammer dat van Hulzen goed vond, in een voorwoord, uit te leggen dat *hij* inderdaad iets *wil*, iets *bedoelt* met *zijn* werk, en bereid is dat te verklaren en uit te leggen als een machinerie!

Hoor maar: '*Als eerste boek uit een reeks, waarin plastisch-reëel zullen worden beschreven de uiterste kanten onzer samenleving verschijnt hier: De man uit de slop... Het hierop aansluitend werk: Maria van Dalen*, *reeds ter perse, geldt als volgverhaal*, *al zijn beiden afzonderlijk te lezen. Eerst later beginnen de vertakkingen van de cyclus die niet naar een vooraf-bepaalde vaste opzet*, *maar naar gelang 't experiment 't brengt het aanzijn krijgen. Het is mij minder te doen één familie- of personenreeks te teekenen, dan wel om onze levensverhouding in enkele personen samen te trekken. Geen wortelschietingen dus maar de stammen op zichzelf en naast elkaar*, *die de takken, wortels ineentwijgen*, *en hetzelfde levenssap inzuigen. Opzettelijk worden niet veel personen ingevoerd, een vergemakkelijking voor den lezer, die geen tal van namen krijgt te onthouden, gewoonlijk achter de hoofdfiguur verdwijnend. Toch kan 't gebeuren, dat personen maar vluchtig aangestipt als: de advokaat*, *het meisje waarvan niemand weet hoe zij leeft, de gevangenbewaarder, enz. in een volgend werk wederkeeren, een meer zelfstandige plaats innemen; in dat geval worden ze opnieuw geteekend, waardoor elk boek*, *tenzij een vervolgdeel*, *een schakel blijft*, *die kan worden uitgenomen of ingezet, zooals ook elk mensch, hoewel in samenhang levend*, *afzonderlijk staat in eigen bewegen. Het citaat hierboven vermeld,* (dit luidt: "*Les sociétés ont les criminels qu'elles méritent.;*" *Noot van A. de S.L.*) *geeft áán de richting waarin de rauwe zelfkant van ons hedendaagsch samenleven zal worden verbeeld, strekking en gevolgtrekking aan anderen overlatend.*'

Nietwaar, is het niet alsof van Hulzen hier uiteenzet een machinerie, in plaats van zijn boek eenvoudig als kunstwerk de wereld in te zenden? Erger nog, hij vijzelt het op, preekt het aan, zet er de voordeelen van uiteen, ten behoeve der lezers, als een koopman die met marktgeschreeuw zijn eigen waar aanbeveelt... Is het niet jammer dat iemand die *kan* schrijven, die talent heeft, zichzelf weggooit met zoo'n prospectus-achtig voorwoord? - Als de uitgever - zooals tegenwoordig bij uitgevers meer en meer gewoonte wordt, jammer-genoeg, - in het boek een dergelijk soort van aanbeveling had neergelegd, dan reeds ware dit op zichzelf af te keuren, in een werk dat zoo beslist aanspraak maakt te zijn geïnspireerd door kunstdrang! Want, kom eens vertellen dat dit soort auteurs als van Hulzen en de zijnen 'om den broode' offeren aan hun eerlijke kunstrichting! Wees ervan overtuigd dat zij daarover in de felste verontwaardiging zullen geraken, U bij hoog en laag zullen betuigen, dat zij liever droog-brood of in 't geheel niet zouden willen eten, dan te kort te doen aan hun 'hooge kunstopvatting'. - Maar wat is dergelijke koopmanspraat van: 'Opzettelijk worden niet veel personen ingevoerd, een vergemakkelijking voor den lezer,'... etc, dan anders, dan een het eigen-werk aanprijzen en aanlokkelijk maken, niet om de

kunst, maar om 't gemak van den *gewonen* lezer, die niet veel namen kan onthouden. Grooter bewijs van broodschrijverij kan men zichzelf moeilijk uitreiken, dan door zijn boek in te leiden, liever gezegd, aangenaam te maken, met beloften van ‘'t Leest zich gemakkelijk; een goed geheugen heb je er niet voor noodig’. Of elders:, ‘De personen uit dit boek gebruik ik misschien óók nog in een volgend verhaal. Maar je kunt dat daarom gerust koopen. Want, je krijgt eerlijk wáár voor je geld! Ik schilder de personen, gebruikt in dit boek of niet, allemaal *op nieuw* ten voeten uit!’

Met dat jammerlijk zich zelf naar beneden halende voorwoord, bederft van Hulzen 't wezenlijk mooie van zijn boek. De gewoonte aldus zichzelf te expliceeren komt erin. Emants deed het in *Inwijding*, met een páár woorden, Querido expliceerde zijn *Levensgang* op vermoeiend-langdradige wijze. Van Hulzen gaat veel verder, en expliceert niet alleen, maar belooft: ‘Je kunt mijn boeken afzonderlijk lezen *en* te zamen; *dit* staat er in; *dat* staat er niet in; je krijgt in elk geval wáár naar je geld.’ - etc., etc.!

Als men bij zulke tijdverschijnselen stil staat, krijgt men recht het begrip hoe ge-

dégenereerd alles is geworden op het punt literatuur! Diezelfde auteurs, die het hardst schreeuwen over kunst, over 't hooghouden daarvan, enz., hebben het minst van allen begrip van 't geen achting voor eigen-ik gegebiedt, op het punt van hun werk. - Van Hulzen schrijft een boek dat goed is, dat getuigenis aflegt van zijn werkelijke beteekenis als artist; maar in plaats van te begrijpen dat het boek als zóodanig van en vóór zichzelf moet en zal getuigen, gaat hij vierkant vóórin staan, en zet plomp en smakeloos de bedoeling en de waarde en de strekking ervan uitéén, en doorspekt dat alles met voor de lezers verlokkende beloften om hun het koopen smakelijk te maken! Wat die beloften als zoodanig betreft, 't doet mij denken aan een zwakke poging van navolgen van Zola's *Rougon-Macquart* (die toch *on*navolgbaar is in zijn genie); en op het punt van de personen, die hij in volgende boeken ‘opnieuw zal invoeren,’ maar dan òòk ‘op nieuw’ belooft te zullen schilderen, dacht ik aan *Les Vierges-fortes* van Marcel Prévost die in *Lea* opnieuw heeft geschilderd de personen uit het eerste deel: *Fréderique.* Dáárdoor heeft hij 't er niet beter op gemaakt, maar minder. In hoeverre van Hulzen slagen zal in zijn pogen, vervolgwerk te leveren dat zich ook afzonderlijk laat lezen, moet de tijd leeren! In elk geval is het eerste boek van de beloofde reeks: *Van den Zelfkant der samenleving,* (*De man uit de slop*,) zonder twijfel een mooi brok moderne literatuur, voor hen die geen angst hebben kennis te maken met ruwe en troostelooze levenswerkelijkheid.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Opgave van ter bespreking toegezonden boeken, tijdschriften, brochures enz.

(Voor zooverre de belangrijkheid van den inhoud daartoe aanleiding geeft, en de plaatsruimte het toelaat, wordt op deze verschillende aankondigingen nader terug gekomen).

Een visioen van den millionair door **Marie Corelli** (vertaald), (L.J. Veen, Amsterdam).

Moderne Sprookjes van **Oscar Wilde** door **Marie van Oosterzee.** (Hollandia drukkerij, Baarn).

Alice van Westerhove door **Anton Smit.** (Amersfoort, Valkhoff en Co).

Mevrouw Elsbeth door **Astrid Ehrencron-Müller.** (Valkhoff en Co., Amersfoort.)

Voor Broer en Zus door **Fabies** (vertaald). (Haarlem, G.E. van der Heide).

Alastor uit het Engelsch van **Shelleij** door dr. **de Raaf.** (Brusse, Rotterdam).

Nicoline door **Stella Mare.** (J.C. Dalmeijer, Amsterdam).

Joseph Haydn door **Jacques Hartog.** (Amsterdam, Scheltens en Giltay).

Studiën in Kunst en Critiek door **Edward B. Koster.** (Amsterdam, Holkema en Warendorf).

Barrevoeters door **Maxim Gorki.** (Utrecht, H. Honig), (vertaald).

Kleengedichtjes II door **Guido Gezelle.** (L.J. Veen, Amsterdam).

Wintertijd door **J. van Overloop.** (Meindert Boogaardt, Rotterdam.)

Pro en Contra No. 8. Geheel-onthouding, pro dr. A.W. van Wijk contra G. Oosterbaan. (Baarn, Hollandia drukkerij).

Contract of Sacrament. *(*Een huwelijksbeschouwing door Ds. **Menno Huizinga Jr.** *(*Groningen, H.L. van der Klei).

Johanna van Woude's Werken. **Van hart tot hart.** (L.J. Veen, Amsterdam).

Klassenstrijd door **F.W.H. Emons,** (uitgegeven voor rekening van den schrijver).

Huize ter Aar door **Jeanne Reyneke van Stuwe.** (L.J. Veen, Amsterdam). (2 dln.)

Bibl. van Buitenl. letterkundigen: **Een boschkuur in den winter,** roman van **Paul Keller.** (Utrecht, H. Honig), (vertaald).

De Viool door **J. Blicher Clausen.** (Utrecht, H. Honig), (vertaald).

Aage en Else door **Herald Kidde II.** (Utrecht, H. Honig), (vertaald).

Blijde herinneringen uit de pastorie door *Louise Koppen.* (Baarn, Hollandia drukkerij), (vertaald).

Gun vor Kjeld door **Thomas P. Krag.** (Utrecht, H. Honig), (vertaald).

Kinderen door **Ina Boudier Bakker.** (Van Kampen en Zn., Amsterdam).

Rembrandt. Een boek van Jong Holland door **G.H. Marius.** (Amsterdam, P.N. van Kampen en Zn.)

Oscar Wilde, De Profundis (met inleiding van **L. van Deyssel.** (Amsterdam, Scheltens en Giltay).

Uit het leven van merkwaardige vrouwen door Dr. **A.H. Jacobs,** Arts. (van Rossen, Amsterdam).

Het beroemde prentenboek naar **Struwelpeter** door **Oom Gus.** (Amsterdam, A. Meulenhoff).

Guitenstreken van Pim, Piet en Puckie door **Louis Raemackers.** (Uitgave Hollandia drukkerij, Baarn).

Brief uit Berlijn.

Lyceum-Club te Berlijn.

Het is een eigenaardige speling in de natuur, dat Duitsche en Engelsche vrouwen zich nauwer aan elkaar sluiten, door het oprichten van een Lyceum-Club te Berlijn, geheel op Engelschen leest geschoeid, terwijl de politieke verhoudingen menigmaal, vooral in den laatsten tijd, zeer gespannen zijn. Vrouwen zijn tactvol, wellicht kan de samenwerking van het Duitsche en Engelsche zwakkere geslacht, er toe bijdragen om de politieke misverstanden uit den weg te ruimen.

In November 1904 kwam de sympathieke, lichamelijk zoo-ongelukkige, Miss Smedley naar Berlijn om hier medewerking te zoeken tot het oprichten van een Berlijnsche Lyceum-Club.

In het voorjaar 1904 had Miss Smedley te Londen een Lyceum-Club geopend, die zich verheugen mag in enormen voorspoed. Hierdoor aangemoedigd, kwam zij op de gedachte in de hoofdsteden van Europa dergelijke Club-hotels te vestigen. Over het algemeen werd de gedachte met veel bijval begroet; begin Januari 1905 werd reeds een bureau gevestigd, waar iedereen zich kon informeeren. Het idée van de Club is om leden en buitengewone leden, bestaande uit vrouwen die eenig beroep uitoefenen, zooals, schilderen, schrijven, muziek enz, het gemakkelijk te maken hun werk te publiceeren. Tentoonstellingen zullen onderling worden georganiseerd om de beoefenaarsters der kunstnijverheid en schilderkunst gelegenheid te geven naam te maken. Concerten zullen worden gegeven om aan de vrouwelijke componisten den weg tot het publiek te openen.

Verder is het huis als hotel ingericht voor medeleden, die een paar dagen, een maand of een jaar in de Club willen wonen. Het lidmaatschap bedraagt 20 Mark (f 12) per persoon, plus 10 Mark entréegeld.

Om nu een woning te vinden, die geheel aan de gestelde eischen beantwoordde, was niet zoo gemakkelijk. Geslaagd is het bestuur en wel in de Potsdammerstrasse 188b met een magnifique huis, dat achter een reuzentuin bezit en prachtig gelegen is aan tram verbindingen en in de nabijheid van een paar stations.

Eindelijk zou de opening plaats vinden; 4 November was daartoe uitgekozen, 's middags van 3-7 uur. Tusschen 5 en 6 uur was het een ongekende drukte van rijtuigen, automobilen, droschkes die en file naar 118b reden. Alle kringen waren vertegenwoordigd; de hofkring, de aristocratie, de financiëele wereld, kunstenaars van naam, de diplomatie, de vrouwenwereld, in één woord, een bonte mengeling van toiletten door elkaar. De Berlijnsche magazijnen waren kolossaal opgekomen en de smaak en keus van toiletten gaat hier vooruit. Vele heeren bewogen zich ook tusschen de dames en de oude professor Joachim zat heel vertrouwelijk met Mis. Smedley te praten.

Het huis heeft parterre vertrekken en drie verdiepingen, waarvan de voorkamers allen tot eet- en gezelschapzalen zijn ingericht en de achtervertrekken als slaapkamers. In de eerste étage zijn de aan den tuin gelegen kamers tot bibliotheek en schrijfkamer ingericht, beide munten uit door warmte en gezelligheid. De inrichting is geheel Engelsch, doch in Duitschland vervaardigd; de ameublementen zijn daardoor cosy en missen gelukkig de plompe Duitschheid. Het geheele huis was keurig met groen en bloemen versierd; een muziekkapel zat op het bovenste portaal, zoodat bij het

binnenkomen reeds de vroolijke toonen der muziek tegenklonken. In de parterreruimte is een permanente tentoonstelling van kunstnijverheid der leden beoefenaarsters geopend, die veel interessants en smaakvols bevatte. Tevens zijn de bureaux ook beneden gevestigd, waar men steeds van 10-6 uur informatie kan krijgen.

Ongeveer een 2000 personen bezochten de feestelijke opening. Zoo ongeveer om 6 uur hield Miss Smedley een kleine toespraak om de Club te openen en er op aan te dringen onderling elkaar te helpen, waardoor de Duitsche en de Engelsche vrouw trouw samen moesten werken. De presidente van de Berlijnsche Club, Frau Commerzienrath Heil, nam met warme dankbetuiging het Club-huis van Miss Smedley, de stichtster over. Daarna werden nog eenige felicitatie-telegrammen voorgelezen en hiermede werd de plechtigheid gesloten.

Berlijn bezit nog twee Vrouwen-Clubs, waarvan de ééne evenveel entrée heft als de nu opgerichte Lyceum-Club; een leelijke concurrent is de nieuwe inrichting. De tijd zal moeten leeren of de Berlijnsche vrouwenwereld drie clubs kan in stand houden. De Lyceum-Club is dermate ingericht dat zij

alle comforts aanbiedt en volgens mijn meening, in staat om, boven de anderen staande, hare wieken tot bloei uit te slaan.

MEA.
5 November 1905.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

De toestand der Ned. Herv. Kerk.

Algemeen is de klacht geworden: er gaat niet genoeg kracht uit van de Herv. Kerk.

Het valt niet moeilijk de oorzaak hiervan na te gaan.

Onze Herv. Kerk lijdt onder de velerlei uitlegging der Heilige Schrift. De zoo noodige eenheid op 't gebied der Belijdenis is zoek geraakt.

Men kiest zich in overeenstemming met subjectieve meening eigen leeraars, die de Belijdenis uitleggen naar den mensch.

Hierin nu schuilt het groote kwaad. Ook hebben velen bezwaar tegen de reglementaire organisatie, omdat men hierin de oorzaak ziet van leervrijheid.

Evenwel eischt Artikel II, handhaving der leer.

Mij dunkt, wanneer men meer ernst maakte met een en ander, dan kon de invloed ten goede zegenrijk worden.

Van zeer groot gewicht is ook de opleiding aan onze Rijks-Universiteiten.

Wanneer zal men eindelijk inzien, hoe de Schriftcritiek, gelijk ze totnutoe wordt beoefend geheel doelloos is?

Men hoort ook nimmer van bevredigende resultaten.

Het blijft een tasten in het duister. De verschillende codices (handschriften) zijn nu wel voldoende vergeleken.

Met eigen gissingen en commentaren (eigen aangebrachte veranderingen) is de Gemeente niet geholpen.

't Eenig zichtbare resultaat is dan ook tot nu toe geweest, dat jonge dominees met twijfel in 't hart aangaande de H.L. hun werk in de Gemeente begonnen. Maar, zooals altijd, aan sleur ontwent men niet licht, en weinigen bezitten den hoogen moed zich er van te ontdoen.

Ten slotte moet er op gewezen worden, dat Theologie eene studie is, die uitgaat van het geloof, en waar dit ontbreekt geen stelsel op menschelijke rede kan worden gebouwd, zooals de modernen in hun waanwijsheid hebben gedaan.

Uw dr.
STUDIOSUS.

Edison
uit het Fransch door C. Schlimmer-Arntzenius.

M. Jean Lorrain beschreef eens een Amerikaan op de volgende wijze: ‘Zijn gelaat ziet er jong uit, geen rimpel is er te zien, de trekken zijn ferm en zuiver, zóó, dat ik er jaloersch op ben.’

Deze regelen kunnen prachtig toegepast worden op den beroemden uitvinder Edison; zij vallen samen met den indruk, dien men krijgt en dien ikzelf heb gekregen, wanneer men zich voor het eerst bevindt in de tegenwoordigheid van dit genie.

Gedurende mijn verblijf te Orange (New Jersey) belastte men mij met de taak om Edison te interviewen. En daar ben ik nu op weg naar het laboratorium, waar zooveel tooverachtige uitvindingen hun ontstaan te danken hebben; mijn hart bonst wel een beetje. Zulk een groot man heeft het recht om niet toeschietelijk te zijn; men beeft al bij de gedachte om hem één oogenblikje van zijn kostbaren tijd te ontrooven. Ik had ook niet te voren belet gevraagd en de electrische tram bracht me voor het ‘Edison Laboratory’, zonder dat de meester van mijne komst verwittigd was; ik voelde me niet erg op mijn gemak, dat moet ik bekennen.

Het laboratorium is een ware fabriek, het bestaat uit een groep van grootsche werktuigen die staan in het midden van een groen weiland, begroeid met dikke boomen, men zou zeggen dat deze weelderige natuur, de wedijverende wetenschap met al hare schoonheid en gratie zoekt te omringen.

Het hoofdgebouw, dat uit drie verdiepingen bestaat, is langer dan 80 meter; terzijde daarvan staan vier gebouwen van één verdieping, en die 30 tot 35 Meter lang zijn; elk jaar komt er aan de reeds bestaande gebouwen een gebouw bij en het laboratorium zal weldra een klein stadje worden. Toen ik de deur, die aanstond, open duwde, bevond ik mij in een zeer groote zaal, vol met allerlei fornuizen van allerlei grootte, tafels waarop vazen van buitengewonen vorm, filters, flesschen, distilleermachines enz. -

Edison die op een tafel zat, babbelde, terwijl hij 't uitschaterde van 't lachen. Hij was omringd door 5 of zes van zijn luitenants, zijn boys, zooals hij ze noemt, onverschillig van welken leeftijd ze zijn!

Wat mij direct opviel was het jeugdige gelaat, ofschoon het lichaam (hij was middelmatig, groot) door zijn leeftijd een beetje log was geworden, - Edison 58 jaar oud. Een hoog voorhoofd, diepliggende oogen met zware wimpers; dit zoo algemeen bekende gelaat teekent kracht en vernuft niet alleen, maar ook een grooten wil, die ons tegen-

blinkt uit de schitterende oogen. De neus is recht en zuiver geteekend; bijna altijd vertoont zich een vroolijke en prettige glimlach op zijne lippen. Doordat Edison doof is, houdt hij meestal zijn hand achter zijn rechter oor zoodat dit lichaamsdeel een beetje misvormd is.

Zoodra hij me zag, sprong hij van de tafel af, kwam mij te gemoet en stak me de hand toe. Toen hij het doel van mijn bezoek vernam, glimlachte hij:

- Gij hebt mijn algeheele toestemming om hier te komen, wanneer gij die inlichlingen wilt inwinnen, die nuttig voor u kunnen zijn en ook kunt gij het geheele laboratorium fotografeeren, maar wacht eens...

Toen bezon hij zich op eens.

- Neem me niet kwalijk! Eén oogenblik! Kunt ge zoo lang wachten? Ik moet even mijn boys een geschiedenis voorlezen, die men mij kort geleden heeft verteld.....

Hij haalde uit zijn zak een blad papier waarop met de schrijfmachine was geschreven en las zijn employés een humoristisch verhaal voor, dat ons allen bijna deed omvallen van het lachen.

Zulk een ontvangst moedigde mij aan. De eenvoud en de natuurlijke beminnelijkheid van Edison is niet te beschrijven, toen hij zich liet interviewen in een smal kamertje, dat aan de groote zaal grensde. Hier staat slechts een tafel en een stoel. De uitvinder brengt daar dagen lang steeds denkende door, met zijn hoofd in zijne handen. Vroeger sloot hij zich daar op voor heele weken, maar sinds korten tijd heeft mevrouw Edison het gedaan gekregen, dat haar man iederen avond bij haar thuis komt in hun villa in Llewelyn-Park, en heeft zij op zij van het huis een laboratorium laten bouwen.

- Welnu, zeide Edison tot mij, begin maar vast om mij van alles te vragen.

Ik stelde hem een brutale vraag:

- Uw levensgeschiedenis verhaalt, dat gij vroeger (un homme d'équipe)? matroos waart; is dat waar?

- Ik zal u de waarheid zeggen: ik was courantenbezorger toen ik veertien jaar oud was, toen de gedachte bij me opkwam om een courant te drukken in een van de waggons van de express, die dienst deed tusschen Port-Huron en Detroit. Op dit tijdstip duurde de reis in de binnenlanden van de Vereenigde Staten heel lang en de reizigers bleven daardoor verscheidene dagen zonder berichten. -

Edison koopt primitief materieel en richt een dagblad op, dat opgesteld, gedrukt en verkocht wordt in den trein.

De aanvang. -

Ik kocht een oude pers en oude drukletters en verkreeg de toestemming om mijn drukkerij in een rookcoupé te plaatsen, zoodat de ‘Weekly Herald’ weldra klaar was. Bij elke halt van den trein deed ik nieuws op, terwijl ik mijne bladen zelf stelde, drukte en verkocht. Na verloop van korten tijd had ik 400 abonnés.

Dat was een fortuin!

Ongelukkigerwijze voelde ik, na zulk een schitterend begin, behoefte om eenige chemische proeven te nemen, toen een flesch phosphor brand in den waggon deed ontstaan en de ‘Weekly Herald’ verdween. Er bestaat slechts één exemplaar van mijn debuut nl. van die courant en dat is in handen van mijne vrouw, die het u wel leenen zal, als gij er een fotografie van hebben wilt.

Het blad is vermakelijk om te lezen; er staat op gedrukt: ‘Binnen eenige weken komt de naam van elken geabonneerde in de courant, en - wij zullen het formaat steeds grooter maken.’

Edison dacht een oogenblik na, terwijl hem zonder twijfel die gelukkige tijd voor den geest kwam, die ruwe strijd uit zijn jeugd, die door zulke triomfantelijke overwinningen werd gevolgd, en hij ging voort, terwijl hij ons het volgende vertelde:

- Daarna werd ik werkman in een fabriek waar men geplaagd werd door benden van kakkerlakken. Ik trok de aandacht van mijn patroon, doordat ik uitvond een machine, waarin de insecten gedood werden door een electrische werking. Dat was mijn eerste uitvinding. -

- Vermoedelijk is die uitvinding u zeker het naast aan het hart, ofschoon zij minder opzien baarde dan de fonograaf bijvoorbeeld. Wat dit punt aangaat, zou ik u zeer dankbaar zijn, als u mij daarover wilt inlichten: men zegt, dat gij de fonograaf verfoeit; is dat zoo?

- Neen, dat heeft men mis; integendeel, ik hoor het heel gaarne. Zeker is het, dat ik straatdeuntjes en caféconcert liedjes niet graag hoor, maar om de symphonies van Beethoven door de fonograaf te hooren, dat kan me nooit te veel wezen.

- Waarom hebt u nooit uwe stem in de fonograaf laten opnemen? Zulk een ‘rol’ zou met goud betaald worden, denk ik.

Edison schudde het hoofd, terwijl hij beweerde dat het publiek er weinig om zou geven om zijne stem te hooren; misschien zou hij later in de fonograaf vertellen hoe hij dat werktuig had uitgevonden! Maar hij vond het eigenlijk kinderachtig!

Onderwijl, wilde hij mij wel een en ander mededeelen over deze uitvinding. -

Het was het resultaat van het denkvermogen gebaseerd op een gelukkige ingeving, op een toeval, dat dikwijls bij die uitvindingen tusschen beide komt.

Edison was bezig om zijn automatische snelheidstelegraaf volmaakt te maken.

De proefnemingen bestonden daarin om metalen banden die lijnen en punten aangaven, zoo snel mogelijk te doen gaan onder een stalen priem. Hij merkte op dat het stylet, terwijl het trilde bij de aanraking van deze lijnen en punten, bijzondere klanken te weeg bracht, en noteerde dit feit in zijn aanteekenboekje, toen dacht hij er niet verder over, want zijne hersens waren toen in beslag genomen door zijne onderzoekingen, welke betrekking hadden op de telefoon.

- Eens op een dag dacht ik bij me zelven, dat die ondervinding wel de grondslag kon worden van een ‘sprekende machine.’ Ik herinnerde mij het een en ander uit vroeger gedane proefnemingen en kwam tot het besluit, dat als men aan die trillingen, die op den band ingedrukt waren, een daarvoor bestemde regeling kon geven, men in staat zou zijn al de klanken daarop te laten voortbrengen, welke men maar wenschte.

Er moest nu een vorm gegeven worden aan die golvingen. De gedachte kwam bij me op dat men die trillingen kon krijgen door de hulp van de geluiden zelf; de grondslag voor de fonograaf was gevonden.

Den 24^{en} December 1877 diende ik mijn verzoek voor 't brevet in, hetgeen me pas 17 Februari 1878 door de ‘Patent Office’ van Washington werd toegestaan.

- Het is jammer dat uw eerste fonograaf en uw eerste gloeilamp, niet in uwe verzameling zijn. Waarom hebt gij er in toegestemd, dat ze naar een museum in Londen werden overgebracht?

Edison haalde de schouders op.

- Eenige jaren geleden, bekende hij, ontving ik een bezoek van een Engelschman, die me smeekte om hem die twee dingen te geven.... Ik heb geen moed gehad om ze hem te weigeren!....

- Hoeveel tijd hebt ge noodig voor een uitvinding zonder rust te nemen?

- Ik heb wel eens vijf dagen en vijf nachten doorgebracht zonder slapen, terwijl ik bijna al mijn maaltijden gebruikte zonder te zitten. De proef was minder erg, dan ik dacht; ik was gewend om niet te slapen en had het best nog zoo twee dagen kunnen uithouden. In dit laboratorium, zijn er menschen, die met mij samen werken 3 à 4 dagen lang en evenzooveel nachten, zonder zich een oogenblik rust te gunnen; het is een onontbeerlijke voorwaarde voor het succes van een uitvinder: hij moet ten allen tijde lichamelijke en moreele kracht bezitten.’

- Op welke uwer uitvindingen stelt gij 't meest prijs?

- Op de gloeilamp.

- Welke zijn uwe geliefkoosde bezigheden?

- Scheikunde en proefnemingen. Bovendien houd ik van paardrijden en begin ik plezier te krijgen in het automobilisme. Toen dit gesprek geeindigd was, bezocht ik het laboratorium. Eerst komt men in een groote vierkante zaal van 33 meter in omtrek en meer dan 13 meter hoog. Langs de muren bevindt zich een prachtige verzameling van ertsen en kostbare steenen, welke eenige jaren geleden te Parijs gekocht was geworden. Meer dan 60 duizend boeken bevinden zich op de planken zonder nog te rekenen al de wetenschappelijke bladen, die de uitvinder sinds 40 jaren verzamelt.

Een soort alcoof bevindt zich in een hoek van deze zaal, dicht bij Edison's schrijftafel; daar staat slechts een stoel en tafel en gebruikt Edison daar zijne maaltijden, vooral zijn lunch, die hem door mevrouw Edison toegezonden wordt. Een sober maal in een bescheiden mandje verpakt. Edison lijdt aan een maagkwaal

en heeft de doctor hem een strengen voedingsregel voorgeschreven. Dicht bij de bibliotheek bevindt zich de 'Stockroom' een lang en smal vertrek, waarin al de stoffen, die noodig zijn voor de proefnemingen opgeborgen worden. Aan den wand zijn allerlei kleine laadjes, die de vreemdste dingen bevatten, zooals: tanden, beenderen, mosselschelpen, macaroni!'

Een der meest belangrijke gedeelten is de 'Galvanometer Building,' een onmetelijke zaal door twaalf groote vensters verlicht; de samenstelling bestaat uit geen snippertje ijzer; overal is dit metaal vervangen door koper, omdat Edison zich wil onttrekken aan allen mogelijken magnetischen invloed. Dat is helaas! een nuttelooze voorzorg geweest!

Nauwelijks was het gebouw klaar of een maatschappij bewerkstelligde een electrische tram, die onder de vensters doorliep!

Daar zag ik een van de eerste uitvindingen van Edison: een machine om te stemmen. Door dit vernuftig toestel kan men stemmen met ja of neen, door een naald naar links of naar rechts te doen slingeren. Onmogelijk om dan nog te zeggen, dat er een vergissing heeft plaats gehad! Nooit is er van deze uitvinding gebruik gemaakt!

Voorts bevinden zich daar nog verscheidene uitvindingen van Edison: de duplex en qua-druplex telegraaf, de microphone, de mimeograaf, allerlei instrumenten enz. enz.

In een ander vertrek zie ik een zeer groote handkast en een veldezel, waarop Edison in den namiddag, dikwijls een sigaar rookt.

Nu treed ik in de 'ray-room' of anders gezegd Xstralen kamer, waar men mij de

machine van de X stralen toont, welke Edison naar Buffalo zond, zoodra hij den moord vernam op Maç-Kinley begaan, opdat men de plaats van den kogel kon bepalen.

In deze ateliers vervaardigt men de werktuigen die voor de proefnemingen moeten dienen - men merkt er op een machine, die door één enkele bewerking een fonograaf maakt. Op die manier worden er honderd per dag gemaakt door één werkman.

In de kamer No. 13 hebben de proefnemingen met betrekking tot de fonograaf plaats. Men vindt er duizenden rollen, hoorns, enz. enz.

- Wij maken telkens nieuwe rollen, hoorns enz. en houden pas op, wanneer wij de volmaaktheid daarin hebben bereikt.

Gedurende zeven maanden van het verloopen jaar, bracht hij het grootste gedeelte van zijn tijd door in een donkere afgezonderde plek, om zonder ophouden aan zijne proefnemingen betreffende de fonograaf door te gaan. Hij legde me ze op de volgende wijze uit:

- Onder de alom bekende stoffen, bestaat er niet één, die ongevoelig is voor de trillingen van het geluid. Indien het mogelijk is, om een stof of zelfstandigheid uit te vinden, die ongevoelig is voor den invloed van die trillingen en soliede genoeg, dat men haar kan gebruiken in de mechanische inrichting, dan zou het vraagstuk opgelost worden; men zou een fonograaf verkrijgen, die op een volmaakte wijze de menschelijke stem en de klanken der instrumenten zou weêrgeven. - Ik kom vervolgens in het departement van M. Frank Dyer, een der beste Amerikaansche advocaten; deze legt mij uit, wat zijn werk is:

- Ik neem al de brevetten van M. Edison en ik verdedig er het eigendomsrecht van. Dat is een veelomvattende taak: hij heeft reeds meer dan elf honderd brevetten aangevraagd, terwijl men hem er zeven honderd heeft toegestaan. Gij weet, dat het in Amerika evenals in Duitschland, niet voldoende is een brevet te vragen, om het te krijgen. Het brevet wordt pas toegestaan of geweigerd na een langdurig en nauwkeurig onderzoek. Gij moet bij dit cijfer nog bijvoegen twee duizend brevetten die in den vreemde zijn genomen en dàn komen nog onnoemelijke rechtsgedingen tegen de namakers.

Nu nog iets: Edison heeft achtereenvolgens honderd negen en zestig brevetten genomen voor zijne gloeilamp en dit voorwerp bestaat uit niets anders dan een glazen flesch en een stuk gecarboniseerde bamboe.

Bovendien heeft M. Dyer veel werk door al de aanvragen van ingenieurs en werklieden, die verbonden zijn aan verschillende maatschappijen, welke afhankelijk zijn van Thomas Edison.

Door het voorbeeld aangewakkerd, zijn deze ook uitvinders. Hun hersens zijn gedurig bezig om al de kleinigheden te volmaken, zoodat dit van groot belang is voor het werk, dat tot hun dagelijksche bezigheid behoort. Edison - zijn roem veroorlooft hem dat - is niet jaloersch van zijn medewerkers, in tegendeel; hij begunstigt hen en juicht hunne pogingen toe. Heeft een werkman of een ingenieur iets uitgevonden, dan moet M. Dyer het brevet aanvragen. -

Edison heeft reeds honderd en een brevetten genomen den fonograaf betreffende en de serie is nog lang niet geëindigd.

De verbeteringen, die hij aan de telegraaf heeft aangebracht, hebben mêegewerkt om honderd zeven en veertig brevetten daarop te nemen.

Als men nagaat al de proefnemingen en slapelooze nachten en het werken met koortsachtigen ijver, hetgeen elk van die brevetten is voorafgegaan, dan staat men verstomd over den vruchtbaren geest van dien man en neemt men met eerbied den hoed voor hem af!

Edison houdt niet van eerbewijzen. Alles wat niet tot de wetenschap en tot zijne werken behoort, boezemt hem geen belang in.

Doordat hij zulk een krachtigen geest bezit, kan men telkens een nieuwe opzienbarende uitvinding van hem verwachten, een uitvinding, die aan de menschheid meer geraak of genoegen kan verschaffen.

Men kan dit artikel niet beter eindigen dan met het gezegde van Edison, toen hij het verschil uitlegde tusschen een ontdekking en de uitvinding.

Een ontdekking is volgens hem een 'krab door een nagel veroorzaakt,' dat heeft niets te beduiden. *De uitvinding* daarentegen ontstaat door een harden arbeid volgens een methode, bijgestaan door het uitvindingsvermogen, dat Edison in zulk een ruime mate bezit.

Het toeval doet de ontdekking geboren worden; onafgebroken en harde arbeid doet de uitvinding ontstaan, terwijl daarbij natuurverschijnselen tot practische medewerking gerekend worden.

Dit gezegde komende uit den mond van den koning der uitvinders is eenig.

Daarnet las ik in een blad, dat Edison alweder iets uitvond, nl. een electrisch toestel, dat elk voertuig in een automobiel kan herscheppen. Voor de autohaters geen aangenaam bericht!

Varia.

Naar aanleiding van de ook in dit Blad ter sprake gekomen vraag over de al-of niet

toerekenbaarheid, liever gezegd over het al of niet verstandige van de straf-kwijtschelding van *Marius Bouwer*, die er afkwam met 1 jaar opsluiting in een krankzinnigengesticht als proef, neem. ik over het requisitoir van den advocaat generaal Mr. Reitsma, dezer dagen in den Haag gehouden bij het Hooger Beroep in deze zaak. - De gecursiveerde zinnen zijn door *mij* gecursiveerd, om er de bijzondere aandacht op te vestigen.

REDACTRICE.

Hierna was het woord aan advocaat-generaal mr. Reitsma, voor zijn requisitoir, die zich, wat het bewijs en de feiten betrof, refereerde aan het vonnis der Rechtbank, voor zoover de bekl. echter is vrijgesproken van den voorbedachten raad, hierop zal Z. Edgestr. straks terugkomen. Het komt hier hoofdzakelijk aan op de toerekenbaarheid. Art. 37 der wet bevat het beginsel van straffeloosheid: gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke verstoring van de vermogens. Dit is ook door de Rechtbank aangenomen, die beide verschijnselen aannam.

Deze handeling van bekl. wordt als een dwanghandeling aangemerkt. En zijn geestestoestand wordt toegeschreven aan verschillende omstandigheden uit zijn jeugd: van de trap vallen, een hersenziekte op zeer jeugdigen leeftijd, groote achterlijkheid op school, enz. Maar in casu is er niets gebleken, dat die hersenziekte in deze een groote factor is geweest; achterlijkheid op school komt veelvuldig voor. En daarom heeft het O.M. zich de vraag gesteld, of al deze vroegere omstandigheden wel van zoodanig gewicht zijn, dat zij kunnen en mogen bijdragen tot het stellen van zulke gewichtige conclusies als welke hier geleid hebben tot de verklaring van ontoerekenbaarheid. Z. Ed. grootachtb. ging de jeugd van bekl. na, en 't met hem gebeurde in Amerika, waar hij niet geschikt bleek voor een cowboy, (iets wat men bekl. inderdaad wel kan aanzien), en waar men hem weg wilde hebben.

Hij heeft daar een jongensliefde gekoesterd en heeft verdriet gehad, dat 't niet tot een verloving is gekomen. Maar ook dat komt in het gewone leven zoo vaak voor, zonder dat 't iemand tot wanhoopsdaden brengt en tot dwangneigingen.

Het ongemotiveerde lachen van beklaagde - dat onderzocht is, omdat de ouders daarvan vroeger mededeeling hebben gedaan, omdat hij nà het feit, thuis aanhoudend en ongemotiveerd gelachen had - achtte adv.-gen. eveneens geen factor om zulke verstrekkende conclusies op te bouwen. Het zijn verschijnselen van hevige zenuwen, zeer verklaarbaar bij een hoogst zenuwachtig persoon, korten tijd nadat hij een zoo ernstig feit heeft gepleegd. Hij had evengoed in huilen kunnen uitbarsten.

Verder wees mr. Reitsma op de kalmte en juistheid der antwoorden, welke hij gaf op vragen, nà het plegen van het feit, tot hem gericht. Zelfs heeft hij in het Huis van Bewaring gezegd, dat hij wel begreep waarom men hem daar hield; men dacht, dat hij krankzinnig was, maar daar vergiste men zich deerlijk in.

Alles saamnemende wat door de deskundigen is bijeengebracht omtrent bekl. nà en voor het plegen van het feit, meende adv.-gen., dat geen genoegzaam afdoende gronden zijn bijgebracht voor het beweren, dat bekl. lijdt aan ziekelijke verstoring van zijn geestvermogens.

Prof. Jelgersma heeft zelf gezegd, hedenochtend, dat hij zou aarzelen een certificaat af te geven voor opneming van bekl. in een krankzinnigengesticht.

Er blijft dus over de daad, dat is het moeilijke punt waar 't hier over gaat. Er is geen bekend motief voor de daad op te geven - zegt dr. Jelgersma - daar meen ik hier te doen te hebben met een dader, wiens geestvermogens ziek zijn. Dat zou adv.-gen. kunnen toegeven, als hier inderdaad geen denkbaar motief was. Maar wrok of wrevel kan een der oorzaken zijn; hier, ontstemming over de mislukte verloving en over het feit, dat zijn vader hem tegen zijn zin voor kantoorwerk had bestemd.

Zulk een bodem kan allicht een zucht om kwaad te doen rijpen. Een dwanghandeling is volgens adv.-gen. een handeling, aan welke onmiddelijk als men de neiging voelt, gevolg geeft. Maar bij bekl. is dat heel anders. Hij heeft strijd gevoerd, maar eindelijk besloot hij naar de Boschjes te gaan, in de hoop daar een slachtoffer te vinden. Is dat nu een dwanghandeling? Het is een handeling met overleg.

De ervaring leert, dat bij de meeste misdrijven van eenige beteekenis hetzelfde verschijnsel van berama ing een uiteindelijke uitvoering van 't plan is. Dat is hier juist wat de wet wil straffen. Wie die neiging niet kan onderdrukken, wordt een misdadiger, die door de wet moet gestraft worden. *Hoeveel jongelingen zijn hier door hetzelfde Hof niet tot zware straffen veroordeeld wegens misdrijven gepleegd na alcoholgebruik, toen ze dus ook het meesterschap over hun daden verloren hadden?*

Ook de wijze waarop het feit gepleegd is, geeft te denken. Hij heeft zijn slachtoffer uitgekozen, dat men den rug naar hem gekeerd stond en van wie hij geen tegenweer behoefde te duchten. Hij heeft zelfs gewacht tot er geen getuigen bij waren. Als een gewoon misdadiger heeft hij zich uit de voeten gemaakt, na de daad, en is zijn mes en handen gaan afspoelen in een vijver; in plaats van recht door naar huis

te gaan, *heeft hij een stillen weg gekozen*, *om geen politie te ontmoeten blijkbaar.*

Het heeft ook te denken gegeven, dat men thuis beklaagde zijn kneveltje heeft afgeschoren, nadat in het van den onbekenden moordenaar gegeven signalement van een klein kneveltje gesproken wordt.

Bekl. zegt, dat zijn vader gewoon was hem dikwijls te scheren, om den knevel beter tot groei te brengen. Dat is mogelijk, zegt adv.-gen., maar het geeft toch te denken, vooral als men weet, dat de moeder, toen het signalement bekend was, de opmerking maakte, dat Marius er wel iets op geleek.

Verder ging adv.-gen. na, dat beklaagde zeide zich zelven bij de politie te hebben willen aangeven, maar het naliet, omdat hij niet durfde. Toen hem gevraagd werd wie het gedaan had, antwoordde hij: dat heeft de duivel gedaan.

Een zeer juist antwoord in den toestand van beklaagde, wiens gemoed door wrevel en wrok duivelachtig was geworden.

De conclusie der deskundigen heeft adv.-gen. dan ook geenszins bevredigd.

Het hooger beroep is ingesteld, niet om het rapport der deskundigen te bestrijden, maar om de bedenkingen, die Z. Ed. Grootachtb. daartegen heeft, aan het Hof te doen kennen.

Met allen eerbied voor de conclusie, is hier plaats voor eenigen twijfel, al draagt het verslag de kenmerken van de grootste nauwkeurigheid.

Gevallen als deze doen zich gelukkig slechts zéér sporadisch voor, gevallen van sadisme daargelaten, en de gelegenheid om dergelijke gevallen te bestudeeren is voor de wetenschap tot dusver zeer schaarsch geweest. Buitendien ligt de wetenschap op psychiatrisch gebied nog in haar begin.

Redenen te over voor rechtmatigen twijfel.

Adv.-gen. deed uitkomen, *dat men hier met een zeer gevaarlijk persoon te doen heeft*, *die zelfs de deskundigen in staat achten tot herhaling. Spreker betoogde te vreezen*, *dat*, *als deze knaap naar een krankzinnigengesticht gaat*, *zijn normale gedragingen tot ontslag zullen moeten leiden. Die normale gedragingen zijn bewezen door de verklaringen van den directeur en den cipier van het Huis v. Bewaring. En dan keert een jongmensch als dit*, *dat een groot gevaar voor de samenleving oplevert*, *in die samenleving terug. De justitie heeft recht op den persoon van zulk iemand*, *heeft het recht op het dreigend gevaar den rechter te wijzen. En dan moet de rechter hem als een gewoon misdadiger beschouwen. De rechter staat hier hoogstens voor een raadselachtig geval*, *niet voor ontoerekenbaarheid.*

Wanneer wij dus - zeide adv.-generaal letterlijk - ondanks het uitvoerig met redenen omkleed vonnis en de daarmee overeenstemmende vordering van den officier van justitie en ondanks de stellige conclusie der gehoorde deskundigen, toch gemeend hebben in dezen hooger beroep te moeten doen instellen, dan hebben wij dat gedaan: 1o. omdat de in dezen bijgebrachte gronden voor de ontoerekenbaarheid des beklaagden ons noch feitelijk noch wetenschappelijk hebben kunnen bevredigen; 2o. omdat, als men in dezen de toerekenbaarheid wil afhankelijk stellen van een al of niet b e k e n d e beweegreden tot de daad, er hier dan toch een beweegreden denkbaar is en wel deze, dat de beklaagde wel degelijk kan zijn geleid enkel door een zucht om iets kwaads te doen, 'n soort van dierlijken moordlust of wel door een in een wrevelig gemoed aangekweekte, boosaardige onverschilligheid en eindelijk 3o. omdat, wanneer de beklaagde, 't zij als hersteld, 't zij als niet krankzinnig bevonden, uit het krankzinnigengesticht zal worden ontslagen (wat onzes inziens op

laatstvermelden grond wel spoedig het geval zal zijn) wij ons, met het oog op een mogelijk hernieuwden moordaanslag, waartoe hij heeft beweerd zich wel in staat te achten, wij ons, zeg ik, niet verantwoord zouden gevoelen, wanneer niet onzerzijds, door ook het oordeel van den hoogeren rechter in te roepen, alles ware aangewend om onze samenleving, althans voor geruimen tijd, voor het gevaar te behoeden, 't welk haar van de zijde van dezen beklaagde bedreigt.

Nu sprak adv.-gen. nog over den voorbedachten rade. Naar spreker's gevoelen is deze volkomen bewezen. Beklaagde heeft tijden lang met moordlust rondgeloopen; hij heeft een mes uitgezocht, en heeft zich naar de Boschjes begeven om een slachtoffer uit te zoeken.

En nu de straf. Bij gevallen als deze, *wanneer de eerste indruk voorbij is, treedt het belang van den dader op den voorgrond*, *maar op den achtergrond treedt het veroorzaakte leed. Hier moet op den voorgrond treden*, *dat bekl. een onschuldig slachtoffer heeft gemaakt*, *en een kind van den moedersteun beroofd. Het is een zeer misdadig feit*, *waarvan bekl. zelf overtuigd is*, *en hij heeft eerst gemoedsrust bekomen toen hij het feit bekend had.*

Daartegenover staat een jeugdige bekl. met onbesproken verleden. De jeugd redt hem van levenslange gevangenisstraf, maar niet van een ernstige, langdurige straf.

ZEd. vorderde derhalve veroordeeling van beklaagde, wegens moord, tot *15 jaren gevangenisstraf.*

(Verslag 'Vaderland').

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan de correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hun dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

C. van A. - Ik heb U nog te danken voor Uw brief van 9 Sept: j.l. - Gij schrijft daarin o.a. *'De speech van H.M. heeft U waarschijnlijk in de couranten gelezen.'* - Mijn waarde vriend, ik lees nooit één enkelen speech van H.M., die de couranten ons brengen, omdat ik dergelijke officieel-opgesmukte gelegenheids-toespraken zoo weinig-interessant, vind dat ik mijn tijd beter kan gebruiken, dan ervan kennis te nemen. - 't Antwoord van dien kolonel aan Haar, zou 'n geschikt hoofdstuk kunnen leveren voor 'Die Waffen nieder' van Bertha von Suttner, of voor Tolstoï's 'La guerre et la paix.' Als je die twee boeken hebt gelezen, is je oog voor-goed geopend voor het nonsensige van al dien kost en poespas, die je wordt opgediend in zulke speechjes als van dien bewusten landsverdediger.

J.v.L. - Ik kan wel zien dat gij nog jong zijt, ook al weet ik niet Uw leeftijd door U-zelf. '*Al dikwijls is het me opgevallen*, *dat schrijvers anders oordeelen over hun werk dan de lezers*, *dat ze mooi vinden wat beslist niet mooi is*, *en dat ze hun beter werk juist als bijzaak en van minder waarde beschouwen.'* - Zoo, zoo, wie maakt dat uit: 'wat beslist niet mooi is?' Gij misschien? Weet gij wel dat juist dáárover dikwijls 't grootste meenings-verschil bestaat? - En, waar gij deze ondervinding op Uw eigen werk toepast, kan ik U verzekeren, dat Uw eigen ingenomenheid met Uw verzen boven Uw proza niets bijzonders is; jonge menschen hebben gewoonlijk een groote voorliefde tot dichten, en kunnen zelden begrijpen dat juist verzen niet iedereen zijn werk is. - En zoo ook is het heel natuurlijk, dat gij U-zelf zoo terugvoelt in Uw gedichtjes; die zijn door en door subjectief, terwijl Uw proza-stukjes 'bedachte' dingen zijn. In Uw gedichtjes drukt gij Uw eigen jonge stemmingen uit; in Uw proza

wilt gij een verhaal ‘bedenken’, en gij hebt nog zoo weinig levenskennis dat gij U daartoe niet bij machte voelt.

Joanna (reeds lateren brief beantwoord, onder voorletters). - Ik heb nog Uw begeleid-briefje te beantwoorden bij die beide ingezonden bijdragen, waarvan ik eene weigerde en eene aannam. Het is onmogelijk reeds nu uit te maken of gij ‘talent’ hebt, met zooveel zekerheid dat ik U beslist zou kunnen aanraden met schrijven voort te gaan. Daartoe moet ik eerst wat meer van U hebben gezien. - ‘Geluk’, dat ik aannam, vind ik wel 'n goed-gelukt schetsje; ik zie daarin eerder wèl bewijs van aanleg dan niet. Als Uw omstandigheden het toelaten, ga dan voorloopig voort, en laat U niet te gauw ontmoedigen; het is eerder een goed dan een slecht teeken, dat gij niet al te snel tevreden zijt met eigen werk. - Neen, ik vond Uw vraag niets ‘onbescheiden’, wil integendeel U gaarne steeds helpen als ik kan.

N.H. - Ik heb nu *Victoria* terug, en wil het graag aan U terugzenden, maar ongelukkig staat boven Uw brief alleen Uw straat en huisnommer, niet de stad uwer inwoning. Als ik mij niet zeer vergis, is die stad Amsterdam, maar voor alle zekerheid wil ik toch graag, alvorens het boek af te zenden, Uw juist adres van U vernemen. - De vertrouwlijkheid van Uw schrijven, en het feit dat ik U door mijn vorig antwoord wat heb kunnen helpen, deden me zooveel plezier. Ik kan zoo begrijpen dat Uw omstandigheden moeilijk zijn soms, en dat gij dan in opstand raakt. Juist als je jong bent drukken al die dingen zoo zwaar, geven ze je zoo'n ongelukkig gevoel van: *Waarom* komt dat nu allemaal *mij* over? Later begin je wel te merken dat iedereen zijn kruis en zijn zorgen heeft, en dat die van je zelf niet altijd de zwaarste zijn ten slotte. - Wat gij mij van die vriendin van U schrijft trof me zeer, en vind ik iets om aan te denken als aan een voorbeeld. - Dat juist leelijke meisjes zoo dikwijls alléén om die leelijkheid blijven ‘zitten’, is inderdaad een niet te loochenen feit, dat je pijnlijk aandoet, als je ziet hoe menig egoist wezentje alleen om haar uiterlijk schoon wordt getrouwd. Doch ik geloof niet, dat daarin ooit veel verandering zal komen; de uiterlijke aantrekkingskracht doet zooveel bij den man. - Hartelijk dank voor Uw vriendelijke woorden aan mijn adres. Als ik U met iets kan helpen of raden, wil ik het steeds graag doen.

M.L. - Nog hartelijk dank voor Uw schrijven naar aanleiding van ‘Tom’. - Ik geloof wel graag met U, dat hij veel met ‘Frits’ gemeen zal hebben, want m.i. hebben bijna alle dieren, - apen zonder ik uit; die lijken niet voor niets veel op menschen, ook in hun karakter - zulke lieve naturen, dat ze alleen maar 'n goede behandeling en veel aanhalen en goede woorden noodig hebben, om zich te ontwikkelen tot je beste vrienden. - Het is b.v. zoo aardig zooals onze Benjamin nu weer zich dagelijks vormt tot zoo'n hartelijk vriendje, zoo dankbaar en aanhankelijk. En toch heeft hij daarbij weer een gansch anderen aard dan Frits, en verschilt van hem in gewoonten, en in manieren. - Ik ben blij dat gij zoo graag woont in dat gesticht, omdat het me altijd aangenaam aandoet zooveel goeds van ‘zusters’ te hooren. - Weet ge wat me zoo prettig treft in Uw brief, dat gij eens een der weinige jonge meisjes zijt, die niet haakt naar verandering, maar zoo opgewekt schrijft: Ik hoop dat het altijd zoo mag blijven. -

D.S.S. - Uw brief nalezend ter beantwoording, vraag ik me af, of Uw ingez: stuk is geplaatst? Ik kan me dat niet herinneren; - schrijf het me eens. - Ja, dat doet mij-zelf

ook zoo veel genoegen, dat de Lelie er toe bijdraagt om de oogen te openen van velen, die zich bewegen in een verkeerde richting op het gebied vrouwelijke ‘nuttigheid’. - En ook verheug ik me altijd zeer, als ik mijn lezers de oogen kan openen voor het *vermomd*-onzedelijke van heel veel hedendaagsche mode literatuur, die erger is naar den inhoud, dan menig uit elk gezin verbannen, erkend smerig fransch romannetje. Die laatste soort van boeken wil niet anders zijn dan wat ze is, de eerste, onder het motto kunst, geeft beschrijvingen van toestanden, gebeurtenissen, gedachten, op 'n zoo onrein-zinnenkittelende wijze, dat de schrijver ervan een vijf en twintig jaar geleden door elk fatsoenlijk man den rug zou zijn toegedraaid; (met recht.) - Daarentegen kan de Noorsche literatuur als een bewijs dienen, dat moderne kunsteischen zeer goed zijn te vereenigen met een diep-gevoelden, waarachtig-van-het-leven afgezienen, en toch door en door zedelijken inhoud. -

Moeke II. - Wat hebt U me toch weer lang en lief geschreven! - En hoe innig moet U zijn gehecht geweest aan Uw zoon! Ik vind U bewonderenswaardig en benijdenswaardig, dat U over dat alles zoo berustend-geloovig kunt schrijven! - Uw verhaal van die jonge weduwe, die zich zoo bedroefd aanstelde, en na twee jaar weer was hertrouwd al, amuseerde me,... met een beetje minachting tegelijk, zoo als ik die altijd koester voor 't zoogenaamde ‘gevoel’, waarop de vrouw zoo prat doet, waarop zij zich graag verheft, als het, volgens haar eigen getuigenis, in diepere mate bezittende dan de man. - Ook bij den Durchschnitts*mann* geloof ik niet, dat het gevoel zoo heel diep zit, maar in elk geval is hij niet zoo kinderachtig en aanstellerig als de dito-vrouw. -

Hij zal niet, als zij, met kransen en rouwkleeren en tranen coquetteeren bij een sterfgeval, op de manier waarop ook Uw weduwe het deed, en waarop de meeste comme-il-faut-bedroefde vrouwen zich aanstellen, als de wel-opgevoedheid voorschrijft zich ‘beroofd’, en ‘treurend’, te gedragen. - Ik kan me best begrijpen, dat U zich in een anderen tijd voelt verplaatst door een literatuur als de hedendaagsche, die zoo hemelsbreed verschilt van die waarvan U spreekt; maar ik geloof niet dat er heel veel *blijvends* is in deze periode; het meeste bestaat, van het opgehemel van een bepaald kringetje, waartegen een ander kringetje dan weer lijnrecht overstaat. - De verzen van S... b.v. vind ik bombast en wartaal, en ik ben overtuigd dat het nageslacht mij gelijk zal geven; trouwens wie zelfs *nu* leest ze, vindt ze móói? - Welneen, lieve mevrouw, Uw briet was niets te lang; ik wáárdeer zoo iets.

Mevr: A.C.F - G. - Ik dank U zeer voor Uw schrijven van Sept. - Wel, het is natuurlijk inspannend een weekblad te redigeeren, maar dit behoeft U niet terug te houden mij zoo veel of zoo dikwijls te schrijven als U wilt. - Ik waardeer het zoo, dat U mijn doel zoo begrijpt; *waarheid* wil ik den lezers inderdaad geven, naar mijn eigen beste weten en innerlijke overtuiging; geen holle phrasen waarmee de vrouwen worden volgestopt, juist door hen die heel goed weten dat ze hen daarmee maar 'n steen voor brood geven. - Ik neem dan ook met volle instemming Uw woorden over:

‘*Er zijn zoo velen*, *die geen eigen opinie hebben of durven hebben*, *maar meewaaien met alle winden*, *en dan gaat er kracht en zegen uit van iemand*, *die zich zelf wel durft zijn. Al ontstaat daardoor botsing met de heerschende gedachte. Als alle menschen “zich zelf” waren*, *gelooft U niet*, *dat we een heelen stap vooruit waren?*’

Ach lieve mevrouw, dat heb ik al zoo dikwijls ondervonden, dat de meeste menschen geen eigen opinie hebben. *En dat geen eigen opinie hebben is zoo gemakkelijk.* Vooral het gewone, onbeduidende, ‘lieve’ meisje munt uit in die eigenschap. Dat is juist hare ‘liefheid.’ Komt het er daarentegen op aan hare eigen kuurtjes door te drijven, dan kan ze zoo eigenzinnig en egoist zijn als maar mogelijk is, maar *dat* merkt de buitenwereld niet. Dat blijft thuis, onder vier oogen, eerst van de ouders, later van den man. En wat het ‘zich-zelf-zijn’ betreft, ik geloof dat weinig dingen zoo waar zijn als het leekedichtje van De Genestet:

> Wees U zelf, zei ik tot iemand,
> Maar hij kon niet; hij was niemand!

Wat hebt U een verrukkelijk zomer-uitstapje gemaakt! - Ik vind reizen iets zoo heerlijks, dat ik het woord nooit neerschrijf zonder heimwee naar andere landen! - Ik kan niet begrijpen hoe rijke menschen hun heele leven thuis hokken in ons kleine landje, met geen andere afwisseling, dan zomers het voor het fatsoen verplichte bad-reisje of luxe-uitstapje, inplaats van, zooals de Engelschen, te reizen zooveel en zoo ver als ze maar kunnen. - Het is ook een feit, dat je in het buitenland veel meerdere en veel goedkoopere genoegens hebt dan bij ons, waar alle reisgelegenheden, rijtuigen, etc., schreeuwend-duur blijven. Dat U met de kinderen druk naar Scheveningen gaat 's zomers begrijp ik, om hen, best; persoonlijk vind ik dat een van de saaiste plaatsen die ik ken, en hoe meer pogingen er worden gedaan om er iets héél cosmopolitisch aan te geven, hoe mislukter ik 't gansche ding vind. Er komt altijd een weeïg gevoel over me, als ik al die bij elkaar gezette hôtels en café's aanzie daar, met die menschen die zich net als die hôtels en café's zoo'n airtje willen geven van: ‘Zie je ons wel; we

zijn heelemaal up-to-date wereld-badplaats.' En 't lijkt er toch zoo niets op! Dat zekere onzegbare iets, dat is het entrain, de pols-slag van het wereld-leven, dat ontbréékt. - Ik heb nog een beschouwing van U over 'Studium.' Mag ik die plaatsen als ingez: stuk? Het is zoo wáár.

Mies. - Ik heb nog een briefje van vroeger van U te beantwoorden. Gij excuseert U daarin zoo vriendelijk, dat gij mij zijt 'aangevallen.' Wel neen, dat is niet noodig. Ik heb Uw bedoeling best begrepen, en ik ben blij dat gij zoo gelooft, en hoop van harte dat gij U nog lang zoo gelukkig voelen moogt in dat bezit, dat ik U niet graag zou willen afnemen. -

Huisvrouw. - Als U dit leest zullen, hoop ik, de bewuste boeken reeds, met dank voor de lezing, in Uw bezit zijn. Het heeft zoo'n tijdje geduurd voor ik mijn boekenkast kon inpakken, en ze eindelijk uit een kist te voorschijn kwamen. *H.*, waar U met zooveel genoegen was dezen zomer, ken ik niet. - Ik heb er steeds veel goeds van gehoord, maar, ik weet niet waarom, juist die streek trekt me naar wat ik er van hoor niet aan. Mij dunkt, het zal er somber zijn. Ik was dezen zomer langen tijd in Zwitserland, met ons heele troepje, onze Marie, en de viervoeters incluis. - Weet U, wat U apropos daarvan aan Uw man namens mij moet zeggen? Als de vrije-vrouwen het ooit zoo ver sturen, dat wij-ook kiesrecht krijgen, dan zal *ik* geen dag vroeger thuis komen om m'n kiesplicht na te komen, zooals hij! Zoo'n zelfopoffering begrijp ik niet; 't is toch oud lood om oud ijzer.

Ja, dat die bewuste dame haar kinderen laat opgroeien voor 'galg en rad', verwondert me niets. Ik zou U ook heel wat namen kunnen opnoemen van gehuwden, die het niets beter maken, en ondertusschen o zoo mooi in het publiek bazelen. Vergun mij Uwe zeer ware woorden, die U aan de voorzitsters van zeker soort vereenigingen wilt toeroepen, langs dezen weg ter hunner kennis te brengen. Ze zijn raak en welverdiend:

Aan die soort vereenigingen geef ik geen halve cent, *ik kon ze toeroepen 'mensch ga naar huis*, *wees een vrouw voor je man*, *en een moeder voor je kinderen*, *voedt de zoons op tot degelijke mannen*, *die werken*, *en geen meisjes ongelukkig maken*; *de verwaarloozing van het gezin bevordert den ondergang der heele maatschappij*, *maar het is met die vrouwen boter aan de galg*, *het eenige middel om ze op hunne plichten terug te brengen zal zijn*, *dat de mannen er allemaal uitloopen*, *en hunne avonden doorbrengen in de Soos of nog erger, misschien dat ze dan eindelijk eens zullen voelen*, *wat ze aan hun gezin misdeden*, *voorzeker een paardenmiddel maar het kon wellicht goed zijn!*' -

Ik ben blij dat die dame waarvan U schrijft iets heeft aan de Lelie. En hoe is het afgeloopen met Uw 'groot-moeder-schap'? Lieve mevrouw, al hebt U dan geen kinderen, U hebt wèl een gelukkig huwelijk, naar alles wat U altijd schrijft over Uw man; en hoe weinigen kunnen U dat nazeggen. - Maar Uw man moet niet zeggen, dat wij vrouwen 'te week zouden zijn voor dieren.' Waarom toch? Ze zijn toch immers hulpeloos tegenover onze overmacht; en ze geven zoo oneindig veel méér liefde dan de meeste menschen. Uw man kent ze stellig niet genoeg. Of onze Benjamin nog leeft? Wel, hij is onze druktemaker in huis! Een echte franschman![*)]

Jaru. - Tot particulier antwoord heb ik geen gelegenheid op dit oogenblik. Gij zult nu naar Amsterdam moeten komen om mij op te zoeken; misschien komt gij daar

*) Briefkaart zooeven ontvangen Antwoord volgt nog.

ook weleens? Gij zijt nog al eens onderweg, schijnt het; nu weer naar Engeland! - Het spijt mij zoo, dat ik voor U op die manier niets weet in den Haag, maar gij zult stellig zoo'n eigenaardig-halfslachtig iets niet gauw vinden. En *als* gij het vindt, ben ik bang dat het U zal tegenvallen, en dat men van U veel te veel zal terugverlangen voor het geringe dat gij betaalt. Dat gaat gewoonlijk zoo met zulke wonderlijke arrangementen. - Het is jammer dat Uw Engelsche vriendin niet is terecht gekomen bij die mevrouw in de Laan van Meerdervoort. Ik ken haar, en weet dat zij een allerliefste vrouw is, en dat de betrekking er heel prettig zou zijn geweest, juist iets voor zoo iemand als gij beschrijft in Uw vriendin, - Gij kunt er volkomen op rekenen, dat ik nooit, aan wien ook, Uw pseudoniem zou verraden, dus ook niet aan die familie waarover gij schrijft. Ingevolge Uw wensch ga ik niet nader in op Uw brief, en beantwoord alleen het zakelijke gedeelte erin. Wij willen dan maar hopen, dat Uw weg U nog eens hierheen voert tot een mondeling onderhoud.

E.R. - 't Nemen van, die ‘nieuwe pen’ heeft bepaald geholpen. Ik kon Uw brief nu heel goed lezen. - Daar gij gelukkig over de Fröbel-methode mij beter hebt begrepen, en het eens zijt met me over theosophie en spiritisme, ga ik op die twee punten nu maar niet verder in. - Het amuseerde mij, dat gij-ook al over die nieuwe stof voor babies schrijft, want verscheiden dames schijnen zich aan die uitvinding te hebben geergerd, of, liever gezegd, aan de reclame ervoor van moderne-moeders; zoodat ik veel instemming-betuigingen kreeg op mijn varia daarover. - Ik was zeer verbaasd Uw leeftijd te vernemen uit Uw brief, want uit het jolige en opgewekte van Uw schrijven heb ik steeds afgeleid, dat gij een heel jong onderwijzeresje zoudt zijn. - Op de rest van Uw brief ga ik niet in op Uw verzoek, maar ik mag toch wel zeggen dat ik dien zeer *waardeer*, nietwaar?*)

M.E.F. - Neen, Uw stukje is inderdaad eigenlijk niet datgene wat men verstaat onder een ingez: stuk. Maar omdat het, in den vorm van een schets, zoo bepaald een meening verkondigt, wil ik het liever in de ingez: rubriek opnemen. - Daardoor vervalt het honorarium, want die rubriek wordt natuurlijk niet betaald! - Zoo'n ‘kennersblik’ houd ik er niet op na, om over dit ééne stukje van U al een oordeel te durven vellen. Dat iemand na één stukje mij al ‘onverbeterlijk slecht’ werk toescheen te maken, is mij nog niet voorgekomen, en bij U is dat dus ook geenzins het geval. Schrijf mij eens, als gij weer iets zendt, hoe oud gij zijt. Zeker nog jong?

Mevr: C. Kl. te H. - ik vind Uw idee om beschrijvingen te geven van het D.'sche volksleven zeer goed. - Hartelijk dank voor dat afdrukje uit Onze eeuw. Het was ook mij opgevallen, dat Jhr. Rappard U aanhaalde. Over de theol: questie zwijg ik maar verder; we zijn het toch ook vrij wel eens erin. -

Noirever. - Alles wat gij mij schrijft over correctors, zetters enz., moet gij den heer Veen-zelf meedeelen. Het is iets waarover *ik* reeds dikwijls met hem sprak. Hij beweert, dat dergelijke fouten nooit gansch en al zijn te vermijden. In elk geval heb *ik* er reeds zoo dikwijls met hem over gesproken, dat het beter is als zij, die zich hebben te beklagen, zich direct wenden tot hem. Daar *ik* niets met de drukkerij, heb te maken, kan *ik* er niets aan doen. Eén fout in uw stukje is echter niet veel in een gehéél van die lengte; dat moet ik eerlijk zeggen ter verdediging van de schuldige zetters. - Als gij die drukkerij van den heer E. hebt gezien, zal *hij* U ook wel verteld hebben, dat het moeilijk is alle fouten te vermijden. - Ik ben benieuwd of gij inderdaad nog eens met een boek voor den dag zult komen. Wel, ik geloof zeer zeker van wèl. -

Maria. - Ja, ik ook voel veel voor den R.K. godsdienst, en ik ben het heelemaal eens met U, dat de R.K. zoo veel meer doen voor elkaar, dan de protestanten, en daarin een verstandige onderlinge eensgezindheid toonen. - Dat het protestantisme ‘verloopt’ zooals gij het uitdrukt, komt m.i. door de hooggeloofde ‘gedachten-vrijheid.’ - En dat 'n protestantsche kerk op U een kouden indruk maakt, wel dat is mij uit het hart gesproken. Ik herinner me nog best, hoe ik als kind *leed* onder het afschuwelijk schreeuwen, in plaats van zingen, in sommige doleerende of afgescheiden kerken. Calvinisten zeiden me dan, dat een mooi koorgezang je gedachten ‘aftrekt’ van God.

*) Uw brief zoo even ontvangen.

In de duitsche-evangelische gemeente in den Haag, waar ik werd aangenomen, is een veel meer uitgesproken begeerte om door mooi zingen, gekleurde kerkramen, enz., aan het kerkgaan iets uiterlijkaantrekkelijks te geven; zooals ik het daar eens een ‘pastor’ hoorde zeggen in een preek: ‘Als we zoo veel geld geven om ons eigen huis mooi te maken, zullen we dan ook niet trachten “Gods” huis zoo veel mogelijk te versieren?’ Maar Calvinisten, die zich niet kunnen verzoenen met zoo iets hebben mij steeds terechtgewezen, als ik mij verheugde over die schoonheids-zin in de duitsche Kerk: ‘*Dat is Roomsch!*’

Natuurlijk heeft alles zijn keerzijde. In Italié heb ik in een dood-arm dorpje, gansch en al tegronde gericht door een aardbeving voor eenige jaren, een R.K. kerk gezien, die tot de rijkste behoorde van de streek, gevuld met schatten aan sieraden, schilderijen, enz. Als men dan bedenkt, hoe vreeselijk ellendig en verdierlijkt-arm zoo'n bevolking daar leeft, rondom zoo'n onnutte rijkdom in een Kerk, dan betreurt men het, dat dergelijke toestanden blijven bestaan. - Ik heb dat bewuste boek van die dame niet gelezen, maar zij heeft ons een ‘brief’ beloofd uit Noorwegen voor de Lelie; dus dat zal U wel plezier doen. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Drukfout Prijsvraag. (Zie vorige Lelie).

Het woord **Astraltaltar** moet zijn **Astraltalar.** (Zie laatste woord, eerste couplet.)

REDACTRICE.

Bericht Drukfout.

De corr: in de vorige Lelie onder letter **A.W.** was bestemd voor **mevrouw A.U. geb: L.** Dit ter voorkoming van misverstand, omdat deze laatste dame dus wordt verzocht de abusievelijk onder de letters **A.W.** vermelde corresp: als nog te willen herlezen, en op zichzelve top te passen.

Nagekomen Correspondentie.

Sympathie. - Na beantwoording van de brieven vernietig ik ze terstond, omdat juist de vertrouwelijke inhoud dit wenschelijk maakt, in het belang-zelf van de schrijfster of den schrijver. Als dezelfde persoon dus later, soms maanden daarna, weer opnieuw schrijft, is het wenschelijk haar of zijn pseudoniem in elken brief te herhalen. En dat liefst boven- of onder-aan. Het is bijna ondoenlijk ze van iedereen steeds te onthouden.

Onbekende. - Gaarne.

L.M. te Cassel. - Ja natuurlijk moogt gij dan meedoen met de prijsvraag.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

29 November 1905.
19de Jaargang.
No. 22.

Hoofdartikel
Inleiding.

Gaarne verleen ik een plaats aan onderstaande beschouwing over 'Walden' van de hand des heeren Emons. Het spreekt van zelf, dat ik, in de door dezen aangehaalde noot, niet anders dan zéér ter loops en oppervlakkig deze questie kon aanroeren. En, waar het mij bovendien volstrekt niet te doen is om Walden àf te breken - al kan ik voor mij noch het verstandige inzien van die kolonisatie, noch mij door de m.i. optimistische toelichtingen van den heer Emons tot zijn standpunt voelen overgehaald, - ben ik er den schrijver in elk geval erkentelijk voor, dat hij de moeite neemt de zaak aan den lezers der Holl: Lelie uit te leggen op méér uitvoerige wijze, -

Wat de aan de Vrije-liefde-questie gewijde inleiding aangaat, het zij hier voldoende te zeggen, dat ik, uit beginsel, van de Holl: Lelie géén propaganda-Blad daarvoor wil maken, en om die reden genoodzaakt werd een artikel te weigeren, dat de heer Emons niet meer had ingericht als een antwoord op het mijne, maar dat gansch en al ging buiten mijn betoog om, en ontaardde in een verheerlijking van het vrije-liefde-systeem.

RED: HOLL: LELIE.

Walden en Gemeenschappelijk Grondbezit. door Fred. W.H. Emons. I.

In de '*Holl. Lelie*' dato 5 Juli j.l. werd van mijne hand een 'Ingezonden' artikel geplaatst, waarin ik mijn inzichten betreffende '*Vrije liefde - en vrij huwelijk*' stelde tegenover die van de Hoofdredactrice.

Laatstgenoemde voorzag mijn betoog van een onderschrift, naar aanleiding waarvan ik het noodig oordeelde, opnieuw plaatsing te vragen voor mijn repliek. Deze werd echter geweigerd. Eerst na een zeer uitvoerige particuliere correspondentie, zond Freule de Savornin Lohman mij deze tirade uit mijn artikel, met de mededeeling, dat zij bereid was, dàt 'verweer' op te nemen:

> '*De* kwestie komt eenvoudig hierop neer, dat U meent, dat gereglementeerde bepalingen de zeden zullen *maken*, terwijl ik beweer, dat alle wettelijke bepalingen beletsel zijn voor de ontwikkeling der zedelijkheid.

De mensch is *niet* het product der omstandigheden. 't Is juist andersom. De omstandigheden worden gevormd, vervormd en hervormd door den mensch. Naar gelang de beschaving toeneemt, zal de mensch de omstandigheden binden

aan door hem te leggen banden; maar niet kan hij dulden eene plompe onderwerping aan wat niet meer dienen kan. De wet van heden is morgen oud, omdat 'n wet *dood* en de mensch *levend* is. En geen grooter vijand voor het altoos vooruitstrevend leven dan het conservatisme, waaronder per saldo elk menschenkind te lijden heeft. Uit den aard der zaak is elk voorschrift, elke wettelijke regeling 'n onding ten opzichte van de waarachtige beschaving des menschen.
En nu geef ik dadelijk toe, dat het voor zéér veel menschen noodig is, 'n noodzakelijk kwaad, dat zij door Wetten en Rechten *gedwongen* moeten worden tot daden, die zij uit eigen beweging niet zouden doen. Maar... meent Gij, dat daarvoor geen grondige reden bestaat? Meent Gij, dat 'n volk, dat in leugen en onmondigheid opgevoed en groot geworden is, zoo maar op-eens veranderen zal *en masse* in eerlijke, zelfstandige naturen? En wilt Gij dan tegen de humanitaire eischen van 't hooge individu optornen, om het omlaag te trekken - of zoudt Ge U liever bepalen tot het ophijschen van de lagere naturen; van de menschen casu quo, die gebukt gaan onder 't juk van een verdwaasde, veridiotiseerde maatschappij, die zich aanmatigt premieën van braafheid uit te deelen aan de infaamste sujetten, die men zich denken kan?'

Daar deze tirade uit het geweigerde stuk, bij lange niet de quintessence uitmaakte van mijn repliek, nam ik geen genoegen met de weigering. Echter, de daarop gevolgde particuliere correspondentie bracht dan toch dit voort, dat de Hoofdredactrice mij gaarne gelegenheid wilde geven, om mijn denkbeelden over Gemeenschappelijk Grondbezit en Walden in dit blad tegenover haar opvatting over kolonisatie-begrippen uiteen te zetten.

* * *

Nu de Kolonie Walden c.s.

De hoofdredactrice heeft er dit van gezegd:

'De heer Emons beschouwt de menschen en de mogelijkheid hen op te voeden tot één ideale gemeenschap zoo gansch en al anders dan ik, dat het mij onmogelijk schijnt met hem te redeneeren. Mij lijkt het, als ik het Blad-zelf, De Pionier, lees, waarin Dr. van Eeden, Emons en zij die met hen *Walden* vestigden en thans nog bewonen hun theoriën uiteenzetten of van gedachten wisselen met halve of heele partij-genooten, zulk een kolossale dwaasheid toe één oogenblik te gelooven in de verwezenlijking van het ideaal vermeld boven aan het Blad: "Wij willen vormen een gemeenschap van voortbrengers en kameraads, die op vrijen grond, zonder elkander te onderdrukken of te benadeelen, werken tot instandhouding van ons leven en tot hooger ontwikkeling", dat ik om die reden nauwelijks den moed en den lust gevoel van gedachten te wisselen met iemand, die op een in mijn oogen zoo "naief" standpunt staat van te kunnen gelooven, dat de menschen in 't algemeen genomen, ooit zullen worden opgevoerd

tot een toestand van elkanders “kameraad” zijn, die werken “zonder elkander te onderdrukken of te benadeelen.” - In gansch de natuur, in gansch de schepping, overal, zien wij hoe de eene diersoort leeft van de andere, de anderen benadeelt en schaadt ten bate van zichzelf; en óók zien wij hoe er in elke diersoort een groot verschil bestaat van intellect, van deugden en gebreken bij den een en bij den ander. Neem maar eens die dieren, die het dichtst dij den mensch staan, apen, honden, paarden. Hoe groot is het verschil tusschen de eene hond en den anderen, tusschen 't eene paard en 't andere! Er is verschil in elk opzicht, in aanleg, in karakter, in deugden zoowel als in gebreken. 't Zelfde hebben wij gezien alle eeuwen door bij den mensch. Hij ook heeft diezelfde eigenschappen gemeen met het dier; Hij-ook heeft in zich dat aangeboren egoïsme, dat hem doet werken, leven, verzamelen voor zich en voor de zijnen. - Het is onmogelijk, waar elk mensch zoo hemelsbreed verschilt van zijn naaste - verschilt in karakter, in levensbeschouwing, in aanleg, in werklust, in *alles* in één woord, bovenal verschilt wat zedelijke kracht betreft - nogtans zulke ongelijksoortige wezens te willen vereenigen tot een gemeenschap van “kameraads”, die alleen maar werken tot “instandhouding” van hun leven en tot “hooger ontwikkeling” zonder elkander te willen benadeelen of onderdrukken. - Op papier klinkt zoo'n program heel mooi, maar m.i. behoeft men het Blad-zelf der Kolonie

> Walden, De Pionier slechts te lezen, om te zien uit de artikelen-zelf en uit de discussies-zelf der geestverwanten onderling, hoe weinig zij-zelf slagen in de practijk met hun theorieën, hoe weinig zij-zelf elkander waardeeren.'

Het oordeel van de Hoofdredactrice is dus nog-al positief: Het lijkt haar '*een kolossale dwaasheid.'*

En dit oordeel verdedigt zij, door er op te wijzen, dat de egoïstische eigenschappen in mensch en dier dezelfde zijn; dat de eene ten koste van de andere leeft; er is verschil in elk opzicht zoo hij mensch als dier, zoodat het dus onmogelijk is zulke ongelijksoortige wezens te willen vereenigen tot een gemeenschap van kameraads. En het bewijs, dat het onmogelijk is, put Freule de Savornin Lohman uit '*De Pionier*', waaruit haar gebleken zou zijn, dat de kolonisten weinig waardeering voor elkander hebben.

Waar ik meen, dat Freule de Savornin Lohman vóór en boven alles *Waarheid* wil, kan het mij niet anders dan zeer aangenaam zijn, een ernstige poging te wagen, om haar oordeel eenigszins te wijzigen - casu quo milder te doen zijn.

Ik mag dan het eerst wijzen op de wel wat plastische vereenzelving van dier en mensch. Waar zou de waarde blijven van de hoogere beschaving en het intellect, dat door menschen aan den dag wordt gelegd? Is het heele leven van den mensch niet 'n aaneenschakeling van proefnemingen, om alles in 't werk te stellen, dat wij *niet* doen wat wij in dieren afkeuren, wijl die teneenenmale, in onze oogen, het redelijk verstand missen? Is er voor den mensch eigenlijk wel 'n ander motief, dan juist dit, om de dadingen van dieren te observeeren ten einde zelf *beter* te doen?

- Wat is 'Walden'? -

Walden is een vereeniging, koninklijk goedgekeurd, omvattende deze bedrijven: Brooden beschuitbakkerij; Warmoezierderij, Pension, Bijenteelt en Chocoladefabriek (met aanverwante vakken).

- Wat beoogt de vereeniging? -

Zooveel mogelijk handarbeiders in de gelegenheid te stellen, hun arbeid in een of meer dier bedrijven te plaatsen, ten einde alle voordeelen van dien arbeid te brengen aan een gemeenschap, die belijnd is in de vereeniging 'Gemeenschappelijk Grondbezit', waarvan 'Walden' een 'werkende groep' is.

- Welk principieel verschil is er dan tusschen het werken op 'Walden' en in een gewone kapitalistische onderneming? -

- In een kapitalistische onderneming staat voorop: gehoorzaamheid aan den Heer, Baas of Chef - óók, al zou de knecht meer capaciteiten bezitten dan zijn beveler. Die blinde gehoorzaamheid is beletsel, dat de 'ondergeschikten' het gewicht van groote verantwoordelijkheid voelen, weshalve de zelfstandigheid, noodig voor elk mensch, niet tot ontwikkeling kan komen.

Dit heeft tot onvermijdelijke gevolgen, dat er onverschilligheid aangewakkerd wordt bij de uitvoerende krachten; dat zij 'n geringschatting moeten krijgen voor zichzelf; dat zij verstompen, in stede dat de geestkracht en het verstand verhoogd en vergroot wordt; dat zij meer de slaafsche onderwerping van een zich machteloos wanend dier voelen opleven, dan dat zij zich moeite zullen geven om een hoogere levensmoraal te volgen.

Daarenboven, wat de materieele kwestie van 't vraagstuk betreft, *moeten* zij berusten in het feit, dat de patroon volstaat met het uitkeeren van een vast loon of percentage, dat in verreweg de meeste gevallen ver beneden de waarde blijft van hetgeen werkelijk wordt verdiend en dus verdeeld zou moeten worden onder de betrokkenen in het bedrijf.

- Ja, maar de patroon heeft méér moeten leeren en geeft ook zijn kapitaal om de zaak te kunnen drijven! -

- Goed! Maar met welk recht heeft 'n patroon méér geleerd dan 'n ander, die geen patroon geworden is? En hoe kwam hij aan het geld - en dus de macht - om 'n eigen zaak op te zetten en andere menschen voor hem te laten werken?

Door erfenis? En heeft-ie geleerd, òmdat z'n ouders ‘vermogende’ menschen waren, die hem konden doen leeren?

Alles goed en wel, maar hoe komt het dan, dat de eene mensch niets en de andere veel of alles heeft? Kan het kind er iets aan doen, dat het arm of rijk ter wereld kwam? Er moeten dus ‘bevoorrechtingen’ in den loop der tijden ingeslopen zijn, die dergelijke, met het verstand strijdige feiten, hebben verwekt. Het is niet slecht, dat de mensch beschikking krijgt over hetgeen hij werkelijk heeft *verdiend.* Maar die verdiensten verkrijgt hij van a zoogoed als

van b en z, dus die komen, laten we 't noemen, van de maatschappij. Wil hij nu in zijn leven niet alles opmaken wat hij verdiend heeft, dan kan en mag niemand hem dat beletten - echter, heeft de maatschappij wèl het recht, om te beletten, dat hij speciaal aangewezen personen (bij voorkeur zijn familieleden) laat profiteeren van hetgeen door hem werd 'overgegaard'. En zoodra zulk erfrecht algemeene toepassing zou vinden, dan vervalt zelfs dat dwangmiddel, wijl immers de bezittingen der aarde inderdaad gemeengoed zouden zijn en niemand er belang bij had om veel of weinig in 'bezit' te hebben.

Denkt eens na, of het niet waar is, dat de menschen zéér onzelfstandig, onbeholpen, onbekwaam en slecht zijn, juist door de bevoorrechting en het besef, dat zij er tòch wel zullen komen ook al doen zij geen syllabe aan den allernoodigsten arbeid. De kracht blijft in rust, de geest wordt gedood, de energiegesmoord zoodra de mensch tot besef komt, dat het bed voor hem gespreid is. Er is geen giftmengsel, dat de individualiteit méér verslapt en vernielt, dan het gevoel, dat men niets behoeft te doen om tòch te kunnen leven. Zoolang de mensch weet, dat 't water hem hoogstens tot aan de lippen kan komen, maar in den mond nimmer, zóólang zal hij niet de uiterste krachten bijzetten, om aan 'n dreigend gevaar van ondergang te ontkomen.

Dat er ook hier uitzonderingen zijn, is bekend - maar deze dienen eveneens ter bevestiging van den regel.

Het is 't teeken van den tijd waarin wij leven, dat de ouders met onrustbarende zorgen de toekomst der kinderen voor oogen zien zweven. Zij zullen als 't ware alles bekrimpen om toch maar de kinderen 'onbezorgd' na te laten, als men 't hoofd voor goed ter-ruste legt. Ik geef toe, dat de tijden groote onzekerheid bieden en de wisselwerking enorme vorderingen maakt. Maar eilieve, is 't dan niet het allerbeste om alle geldmiddelen, die de ouders kunnen bijbrengen te besteden uitsluitend aan de opvoeding? Dat men de kinderen weerbaar maakt tegen de harde slagen, die het leven biedt? En is 't dan niet 'n eisch, om vooral te zorgen, dat de kinderen weerstandsvermogen krijgen, zoodat zij in staat zijn om *alles* aan te vatten wat noodig mocht blijken. Is dat niet een grooter 'nalatenschap' dan 'n volle brandkast? 'n Hechter bolwerk, om den levensstrijd te strijden?

Hoe dan ook, de overgang, naar betere tijden, is voorzeker de moeilijkste periode in ons levensvraagstuk. En dat er verandering komen *moet* zal niet één denkend mensch durven betwisten, tenzij wij in waarheid de beschaving wilden tegengaan en onszelf gelijk poogden te stellen met de dieren. Doch daaraan kan niemand geloof slaan, die eenigszins studie heeft gemaakt van de verschillende phases, die de beschaving reeds achter zich heeft.

(Wordt vervolgd.)

Herinneringslied.

't Wordt nu zoo heerlijk stil in mij,
en mijn gedachten kunnen nu vrij
luistren naar mooie, en lieve dingen,
die mijn herinring hen voor wil zingen.

Het wordt als in een kerk zoo stil.

En m'n ziel, die zoo gretig luisteren wil,
heeft zich diep en devotelijk neergebogen
en gesloten heur droef-mooie zieleoogen.
Kom nu herinring en zing mij van hem!
Laat mij droomen zijn kus, laat mij hooren zijn stem.
Laat het alles mijn ziele zoo lieflijk doordringen
als wierook de hoog-heilige offerdingen.

Mijn gedachten zijn nu zóó wonderlijk stil,
of het leven tot stilstand komen wil.
En mijn ziel voelt het plots zoo droevelijk bang:
Mijn geluk is verloren, zoolang reeds, zoolang - -
De tijd, de tijd is zoo snel gegaan!
Lief! - ben je voor altoos heen gegaan?! -
O, ik dacht het herinren zoo wonderlijk blij,
maar ach, hoe treurig en droef maakt het mij.
Het brengt weer je stem en je lach in mijn ooren.
Weer voel ik zoo wreed, dat je voor mij bent verloren.

Nog stiller wordt het nu in mij;
en mijn tranen kunnen nu stroomen vrij...
Nooit, zul je, Lief, weer tot mij komen!
En mijn arme tranen stroomen, stroomen - - -
JEANNE C. VAN LEYDEN.

Ter bespreking toegezonden.

De Voorbijganger (twee deelen) door **Maurits Wagenvoort** (uitgever H.J.W. Becht, Amsterdam).

Ik hoop op dit uitgebreide werk nog nader terug te komen, in een uitvoerige beschouwing, wil er nu alvast dit van zeggen, dat de toevoeging op het titelblad: **Een roman van Koloniale Hollanders,** me een teleurstelling is geworden. Want er is zoo weinig wezenlijk typisch meer aan die 'Smyrnioten', met Fransche, Grieksche, Turksche namen, en Engelsche neigingen, die *Wagenvoort* ons wil opdringen als een Nederl. Kolonie te Smyrna, waarvoor hij geld, belangstelling, sympathie, eischt van het moederland. Als roman is zijn verhaal gerekt, en heeft het niet veel in zich, maar het laat zich wèl vlug, vlot, lezen! En dan ook heeft hij gelukkig vermeden deze maal de gedrongen woordvormen, waarin hij zich soms in andere romans vermeit. 't Breed-opgezette begin, van het verleden van *Floris Verkerk*, past niet goed bij de rest. Maar de teekening van sommige figuren uit het boek is van het leven afgezien, zoo niet als typisch voor den *Hollander* in den vreemde, dan toch wel voor den *Europeaan*, zwerveling in zulke havensteden, gewoonlijk min of meer met 'n verleden waarover hij liefst zwijgt. En ook het onderlinge gebabbel, mooi-gedoe met japonnen, en uiterlijk, en fijne diners, is wèl zooals het inderdaad toegaat in dergelijke buiten 't gróóte leven staande kringen in vèr-af plaatsen!

Alice van Westerhove door **Anton Smit** (Amersfoort, Valkhoff & Co.), - Dit is is een pur-sang 'bedacht' verhaal, met geen ander en hooger doel, dan op romannetjes-lezen verzotte, niets te doen hebbende leesgezelschapen leesbibliotheek menschen een middag, misschien zelfs wel 'n avond óók nog, ('t boek is lijvig!), aangenaam onledig te houden! Want na verloop van de noodige stribbelingen krijgen 'ze' mekaar behoorlijk; en dan is het ook geen 'akelig' boek, waarbij ge behoeft te huilen! En ook is het geen onzedelijk of vuil of slecht boek! Dat ik dit laatste kan getuigen is zonder twijfel een compliment heden ten dage. Aan karakterteekening doet de auteur niet bijster-veel; des te meer wijdt hij uit over den hóógen rang en de schoonheid van z'n 'freule', en over den dito hoogen rang en rijkdom van den 'jonker,' dien zij versmaadt voor 'n eenvoudigen leeraar, héélemaal een burgerjongen van afkomst! Wat zal *Heijermans* zoo'n boek en - niet te vergeten - zóó'n freule naar *zijn* smaak vinden!

Het Liefdeleven van Leo Trelong, door **L. de Booy van Heerlen.** (Valkhoff en Co. Amersfoort). Wel een boek daar wat *in*zit! Maar meisjes en vrouwen in het algemeen genomen kent deze auteur slecht. Hij beoordeelt hen van zijn man-standpunt, naar zijn eigen geslacht! Een vrouw hecht veel minder aan 'n 'mooien' man, dan een man aan 'n mooie vrouw! Er is een teere weekheid in dit boek, die het aantrekkelijk maakt om te lezen. Het scharrelpartijtje met *Ali*, en wat daarbij behoort, is gelukkig nergens in ordinaire of grove taal uitgewerkt, tot stuitend realisme, zooals heden ten dage mode is. - Ik denk wel dat vooral *jonge* menschen, *jonge* meisjes en *jonge* mannen het 'n mooi onderwerp zullen vinden, met gevoelige détails erin. Hoewel de schrijver zeer dweept met *Kloos, van Looy, Nieuwe Gids*, etc., doet hijzelf gelukkig nog niet aan 'Woordkunst', die hij zoo bewondert, maar schrijft een vloeienden, leesbaren stijl.

Eerste Verzen van **P.J. van Baarda.** (*Amsterdam H. Meulenhoff.*) Ik geloof niet, dat de wereld er zoo ontzettend véél aan zou hebben verloren, als deze verzen nog

wat in portefeuille waren gebleven, alleen voorgedragen in den familie- en kennissen-kring, die voor zulke dichtproeven gemeenlijk een welwillender oor heeft, dan het gróóte publiek. Gerijmel als b.v. *Aan Holland* is heel vaderlandslievend, maar móói is 't niet! - Toch zijn er ook wel gevoelige, dichterlijke stemmingen onder; maar, meestal ontbreekt er aan de juiste, afgeronde, gekuischte vorm! 't Zijn in véél opzichten inderdaad nog: *Eerste Verzen!*

Ook van **'Boort'** (Kirchner, Amsterdam) **Eenvoudige Verzen** door **C.A. Wienecke,** kan ik niet veel anders zeggen, dan dat ze een tamelijk onbeduidenden indruk maken. Er wordt een gemoedelijk-geloovigen toon in aangeslagen; de dichter spreekt veel van Geloof, God, Jezus, óók van Vaderland, Oranje, Koningin; allerlei deugdzame ideën brengt hij op rijm, soms heel stumperachtig, soms ook weer op 'n aantrekkelijk-eenvoudige wijze. Van 't éérste is een voorbeeld *'Holland'*, waarvan ik vooral het eind-couplet kan aanbevelen aan alle conventioneele menschen, die zoo graag leuteren over 'de driekleur' en over de 'Oranje-zon', en over het bij-

zonder verband, dat er, volgens hunne meening, bestaat tusschen deze twee dingen en den Almachtigen Regeerder van het Heelal. - *Bij het Spookhuisje* is zóó door alles heen rijmelarij, dat je niet begrijpt hoe iemand er toe kwam het op papier te zetten, laat staan te laten drukken.

Rembrandt. Een boek voor Jong-Holland door **G.H. Marius.** (van Kampen en Zn., Amsterdam) - Dit is een levensgeschiedenis van een onzer groote-mannen, geschreven door een daartoe bevoegde hand, en die men daarom zeer als St: Nicolaas-cadeau kan aanbevelen voor die jongelui, die worden volgepropt heden ten dage met voor hen ongeschikte liefdeslectuur en realistische romans, omdat zij de 'voor jongelieden' geschreven kinderachtige leuter-kost niet verkiezen te slikken, - waaraan ik ze óók al weer niet heelemaal ongelijk kan geven. Nog heel goed herinner ik mij, hoe mij-zelf dergelijke boeken zoo menigmaal met weerzin vervulden, als tantes etc., ze welmeenend meebrachten van de reis, of op 'n verjaardag! Terwijl een voor de jeugd bewerkte 'beroemde-mannen-uitgave', vertaald geloof ik, waarin o.a. *Stephenson* en *Dickens* werden behandeld, mijn geluk uitmaakte, toen ik haar te verslinden - mag ik 't wel noemen - kreeg. - De uitgever heeft door de zeer vele afbeeldingen naar schilderijen, die het boek sieren, door den mooien druk, en vooral ook door den zeer smaakvollen band, het werkje bijzonder geschikt gemaakt tot 'n feestgeschenk. -

Anna Pauw (twee deelen) door **F.A. Buis.** (van Kampen en Zn., Amsterdam). Over dezen aantrekkelijken roman heb ik een uitgewerkter beschouwing geschreven, die dezer dagen zal verschijnen in 'de Telegraaf'. 't Zij daarom hier voldoende hem aan te kondigen als 'n bijzonder lezenswaardig historisch verhaal, sympathiek om den tijd waarin het speelt, maar vooral om de menschen waarmee het ons doet kennis maken. Dat waren andere karakters dan onze tegenwoordige on-begrepen juffers, die van alles de schuld schuiven op hun ouders, en van onze verweekelijkte jongelui, met bouffantjes om den hals en overschoentjes aan de likdoorn-voetjes. Je ziet hem daar uitzeilen: dien *de Waard*, die zooveel meemaakte met *de Ruyter* en *Tromp*, die Ceylon zag, en de Algerijnen bevocht, en die, als het leed hem treft, niet neerzit bij de pakken, maar zijn lot als 'n man aanvaardt, in opnieuw het land dienen! En neven hem *Anna Pauw*, haar eigen schuld op zich nemend, groot juist dáárin, in dat niet willen vergoelijken voor zichzelf, maar willen boeten, fier met opgeheven hoofde, opdat haar jongen gelukkig wordt, al kost het ook háár heur toekomst! De stijl van *Buis*, dien ik reeds vroeger roemde, is ook hier helder, kort, stoer, als de menschen die hij schildert, en die je, dank zij zijn teekening, vóór je ziet. 't Karakter van de hoofdpersonen, van 'Betje' Pauw, van Anna Pauw, van de Waard, is uitstekend volgehouden en uitgebeeld, en de verhouding van de moeder tot den zwakken zoon, haar oogappel, evenzeer. Als er méér zulke boeken werden geschreven, *gelezen* vooral ook, zou er misschien minder levenszatheid en lamlendigheid zijn onder onze jongeren, en in ieder geval kan het ons opwekken tot eerbied voor een verleden, waarin we wat beteekenden, wanneer we ons zien terugverplaatst in die langvervlogen grootheid van de *Pauw's*, en van zoovele anderen, door wien Nederland is geworden wat het was in zijn beste tijden: een Staat, die had méé te spreken in Europa, voor wien Frankrijk en Engeland vreesden.

Kom daar nu eens om!

Voor broer en zus door Fabies. (Uitgave van der Heide, Haarlem) is een boekje voor kleine, kinderachtige kindertjes; met verzen die niet heel veel beteekenen, maar

wel vlot gaan van toon, en makkelijk zijn om te onthouden. De illustraties doen wat te stijf aan.

Kijkjes in de Kinderwereld door **Minet van Hasselt.** (Meulenhoff, Amsterdam). Een versje als: *Daar was eens:...* vind ik onverdedigbaar; het is onzin! En dat is, ook voor de kleinste kinderen, nooit aan te bevelen! - Er zijn er wel betere óók, maar toch vind ik deze versjes over 't geheel al te weinig met 'n zin, een gedachte, erin, hoe eenvoudig dan ook! Sommige illustraties, zooals die bij '*Kinderbewaarplaats*' vind ik wel nogal aardig, maar de omslag van 't boek bevalt me daarentegen minder; 't geel is zoo groezelig, en die twee kinderen dansen erg houterig!

Het beroemde prentenboek naar Struwelpeter van denzelfden uitgever, is misschien ouderwetscher met zijn dreig-verhalen, maar ik vind het veel leuker, en geloof dat de kinderen er veel meer pret in zullen hebben, dan in die moderne flauwe lievigheden. Een kind is véél te oprecht om 't gemaakte daarvan niet te voelen! - Alle verandering is geen verbetering! Ik vind het *Soep-Hein* versje uit mijn tijd:

'Ga met die nare soep toch heen,
Ik wil geen soep meer hebben- neen!',

veel èchter van toon, dan dat van *Oom Gus*, (maker van deze bijschriften):

'Ik lust en eet die soep niet meer,
Ik lust en eet die soep niet meer!'

Zóó spreekt geen kind - *Dat* is niet de kindertoon! Maar laat ik alle kindertjes, die al in de wieg weten, dat St. Nicolaas 'niet bestaat', van wege de 'waarheids' liefde hunner mama, alvast waarschuwen, hoe er in dit boekje nog gesproken wordt van een *echten* Sint! *Mij* trekt dat aan, maar onze baker - kinderen - wijsgeeren -levensverachters zullen 't wel 'kinderachtig' vinden!

Guitenstreken van Pim, Piet en Puckie door **Louis Raemaekers** is door de Hollandiadrukkerij te Baarn zoo fraai uitgegeven, dat het zich leent tot een mooi kinder-cadeautje. Het is een vroolijk en guitig boek, met fijne en levendige illustraties; wel iets om voor St. Nicolaas-geschenk aan te bevelen.

Opgave van ter bespreking toegezonden boeken, tijdschriften, brochures enz.

(Voor zooverre de belangrijkheid van den inhoud daartoe aanleiding geeft, en de plaatsruimte het toelaat, wordt op deze verschillende aankondigingen nader terug gekomen).

Alexander de Groote door **Jakob Wasserman** (vertaald) (Sleeswijk, Bussum).
Stijn Streuvels Stille Avonden (Meindert Boogaerdt Jun:, Rotterdam).
Arthur Imhoff door Hans Land (vertaald) (Sleeswijk, Bussum)
De berg van Licht door **Louis Couperus,** (twee deelen) (L.J. Veen, Amsterdam).
De verloren Vader door **Arne Garborg** (vertaald) (Becht, Amsterdam).
Een nieuwe dag door **Anna Wahlenberg,** (vertaald) (Becht, Amsterdam).
Het Liefdeleven van Leo Trelong door **L. de Rooij van Heerlen,** (Valkhoff, Amersfoort).
Aan den Weg door **Herman Bang,** (vertaald) (Becht, Amsterdam).
Kijkjes in de Kinderwereld door **Minet van Hasselt,** prentenboek. (Meulenhoff, Amsterdam).
'Boort' Eenvoudige gedichten door **C.A. Wienecke,** (Kirchner, Amsterdam).
Tot het licht door **Johanna Breevoort,** (Daamen, Rotterdam).
Levenswil door Dr. **M.H J. Schoenmaekers,** (Amsterdam, Scheltens en Giltay).
Eerste Verzen door **P.J. van Baarda,** (Meulenhoff, Amsterdam).
Kokoro door *Lafcadio Hearn* (vertaald) Meulenhoff, Amsterdam).
Bobbie op Vredenborch door **C.L. van Balen** (geïllustreerd) (Zutfen, Thieme & Co.).
De Natuur en hare Wonderen door **W. Bölsche** (vertaald) (Zutfen, Thieme & Co.).

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I.

Voor de aspirante-onderwijzeres, die wij met St. Nicolaas wilden verrassen met een bedrag ter voortzetting van haar studie is tot heden, 21 November, bij mij ingekomen: van W.J. *f* 2.50, Dr. A. *f* 4. -, B.N. *f* 5. - allen uit Amsterdam en van E.W.v.B. uit Hengelo *f* 2.50. Mocht iemand mij nog willen helpen - 't kan nog net!

Met vriendelijke dankbetuiging voor het reeds ontvangene:
B. NIERMEIJER -SIBMACHER ZIJNEN.

f 2.50 van A. de S.L. met verzoek die te laten afhalen, daar het adres niet bekend is aan de redactrice.

II. Ned: Vegetariers bond.

Nu het Vegetarisme zoowel uit humaniteitsals uit gezondheidsoogpunt meer en meer aanhangers begint te tellen, achten eenige leden van den Ned. Vegetariersbond het oogenblik (gunstig om weder eene afdeeling van dien Bond hier ter stede op te richten. Zij hopen door het houden van openbare vergaderingen en het verspreiden van propaganda lectuur, veel onwetendheid omtrent het Vegetarisme weg te nemen. Als protest tegen het h.i. onrechtmatig vangen, vetmesten, een vreugdeloos bestaan doen lijden en slachten van allerlei voor lijden vatbare dieren, welk slachten hier ter stede nog steeds zonder vooraf gaande bedwelming door middel van het schietmasker, plaats vindt (om over het levend kerven, villen en koken van visch nog niet eens uit te wijden) en om betere begrippen omtrent de voedingswaarde van vruchten, noten enz. te verbreiden, achten zij eene afdeeling van genoemden Bond zeer wenschelijk. Hoewel een algemeen doorgevoerde vegetarische leefwijze eene groote verandering in de beroepen en bedrijven zou teweegbrengen, mag dit geen beletsel zijn, aangezien de geschiedenis leert dat alle hervormingen geleidelijk gaan en zullen hierdoor veel bezwaren worden opgeheven. Bovendien geeft een grooter vraag naar landbouw producten meer bedrijvigheid en arbeid dan veeteelt, terwijl vele landerijen die thans slechts voor weiland dienst doen, dan voor groenten en vruchten cultuur geschikt ge-

maakt konden worden. Men leze hierover onze geschriften die o.a. in de Vegetarische Restaurants verkrijgbaar zijn.

Dat de Vegetarische leefwijze door de prikkelooze voeding als de grootste bondgenoote in den strijd tegen drankzucht en onzedelijkheid moet worden beschouwd, is nog lang niet genoeg bekend. Toch vergeten wij het woord van Bruno Sammer niet: De Sociale vraag en de vraag naar eene natuurlijke leefwijze behooren bijeen; zij zijn volledig slechts met en door elkaar op te lossen. Maandagavond 27 Nov. a.s. wordt in de zaal van het Nutsgebouw N.Z. Voorburgwal om 8 uur een openbare oprichtings-vergadering gehouden, waar de voorzitter van den Bond, de Heer D. de Clercq van Bloemendaal het woord hoopt te voeren. De oprichtings-Commissie hoopt dat deze vergadering door zeer velen zal worden bezocht. Onderwerp zal zijn: De Economische zijde van het Vegetarisme. -

Namens de Nieuw opgerichte Afdeeling: Amsterdam.

Brief uit Londen.

Na Dr. Barnardo's dood heeft het bestuur, door hem zelf eertijds gevormd - een besluit genomen, dat getuigt van dankbare piëteit, jegens hun gestorven vriend - zij hebben eenstemmig besloten de Homes te blijven noemen

Dr. Barnardo's Homes.

Van sommige zijden was gesuggereerd om de instelling nu een nieuwe naam te geven, maar mij dunkt het is zeer juist gezien van het bestuur hierop niet in te gaan. Zoo zal dan de naam van den grooten weldoener voor altijd verbonden blijven aan zijn levenswerk. Tot opvolger, of liever gezegd, tot *directeur* der Homes (want Barnardo was de schepper van dit kinderhuis, en kan dus moeielijk worden opgevolgd) is benoemd een zekere Mr. Baker, die een zeer lucratieve betrekking opgeeft, om de vader van deze arme verschoppelingen te worden. Dit feit alleen reeds - geeft iets te verwachten.

Lang stilstaan bij een groote gebeurtenis kan men tegenwoordig niet - zeer zeker niet - in Londen.

Het eene verdringt het andere - de aanplakbilletten van de groote bladen geven iederen dag weer nieuwe treffende berichten.

Zoo lazen we: Irving is dood. Een geheel ander man - als Dr. B. - en toch néén. Want Irving wordt juist als *mensch* zóó hoog geprezen - als een man, die, waarin hij zich ook zou hebben begeven, succès zou hebben gehad - want hij had een volharding, een karakteradel, die hem deed uitblinken boven zijn omgeving.

Als acteur wordt hij door velen naast Garrick geplaatst - nu rust hij naast Garrick in de ‘poëts corner’ in Westminster Abbey.

Wat een indrukwekkende begrafenis is hem geworden - welk een aanblik op dien Vrijdagmorgen in de statige Westminster Abbey, al die eerste mannen en vrouwen op het gebied van kunst, van ver en van nabij - bijeen, in diepe rouw - toen hun meester Sir Henry Irving, daar langs hen henen werd gedragen - en de woorden: Into thy Hands, o Lord, into thy Hands... klonken door de gewijde ruimten...

Irving is geëerd - door hoog en laag, door arm en rijk - want wie heeft niet Irving zien spelen?! *Hamlet* b.v. dat hij 2000 keer moest geven - avond aan avond. Een 'run' die eenig blijft in zijn soort.

Over Irving's verdiensten wordt wel verschillend geoordeeld, maar de overhand hebben toch de critici, die hem heel hoog stellen in zijn kunst.

Nu heeft Irving ons als erfenis zijn zoon gelaten, die o.a. verleden winter een eenigmooie Hamlet heeft gegeven. Forbes Robertson moet ook zoo'n uitnemende en imponeerende Hamlet zijn - in onzen tijd gaf hij alleen nog maar 'Othello', maar zoo verrukkelijk mooi, dat hij moeielijk zijn evenknie als vertolker zal vinden.

De tijd voor playgoing is weer aangebroken.

Het German Theatre zond zijn winterprogramma al rond. Het belooft veel. Hauptmann en Südermann o.a.

Dickens herleeft in 'Oliver Twist', dat door Tree wordt gespeeld, verder sensational plays genoeg in de kleine theatres in de voorsteden. Afschuwelijk die advertenties ervan - hoe is het mogelijk door die tooneelen van moord en doodslag en gespannen verwachting - de menschen te kunnen trekken. Hoe ver die adverteerkunst ook al is gekomen! - Niet alleen die afschrikwekkende platen - soms erg geestige advertenties, b.v. van de Sapolio zeep, die je in alle bussen vindt aangeplakt:

Girls, who want to marry
Use Sapolio.

A handfull of dirt
Is a housefull of shame -
Therefore use Sapolio.

Don't *talk* about housecleaning
Get Sapolio, and *do* it.

Zoo gaat het maar steeds voort, in de honderden bussen door Londen's straten - vindt ge de aardigste korte advertenties. Zeer populair was die van Nestle's milk: de bruine kat en de witte kat - de één zeer weldoorvoed zegt tegen de magerescharminkel:

> Come round to my place.

En de tweede plaat - geeft de twee katten als toonbeelden van gezondheid - en de herstelde zegt o.a.:

> My skin is like silk -
> Steel my life in every limb
> I will never drink skin milk again.

En de groene uitgeteerde City-man door die ‘badly a holiday wants’ als reclame voor een seaside place, was sprekend genoeg - maar zeer smakeloos en afstootend. Dergelijke advertenties moesten als wansmakig geweerd worden.

Op het gebied van advertenties is de groote ‘Times’ zeer zeker vooraan. Men zegt, dat het bekende Toryblad in andere handen is gekomen, en nu wordt er enorm en op ongeloofelijke wijze geadverteerd. Aanbiedingen die duizelingwekkend schijnen voor den naïven pas ‘geïmporteerden Londenaar.’ Wie zich abonneert op dat blad zal tevens geregeld de meest bekende werken gratis ter lezing ontvangen, en zoo voorts! Het doet denken aan die aanbiedingen van den ondernemenden Stead, nu een 2 jaar geleden.

Ongeloofelijk klonken de voordeelen, verbonden aan een abonnement van £1.10 op zijn dagblad. Vrij gebruik van leeszalen, van messengers, van telegraaf en telefoon offices, en wat al niet meer. Eens per week een extra portefeuille met platen - voor de kinderen aparte rubrieken - in één woord een ideaal courant! - Maar zie - na geen maand staakte de onderneming reeds bij gebrek aan werkkrachten. Mr. Stead zelf werd ziek - en scheen in 't geheel geen plaatsvervanger te hebben aangesteld. Uit wras de pret.

Hoe de Times aan alle verplichtingen zal voldoen - moet de tijd leeren, maar zeer zeker staat dit blad op vaste financieele basis.

Wat ook op soliede grondslagen rust, niet alleen financieel maar vooral moreel is het ‘Leger des Heils’ in Londen. Het is merkwaardig, zooals hier ‘the Salvation Army’ gerespecteerd wordt. Komt het, omdat *the* man, General Booth een Engelschman is? ‘Zeer zeker,’ zei mij onlangs nog een officier van 't leger, die uit Holland kwam ‘word je hier meestal met respect behandeld, zelfs in de ellendigste deelen van Londen, terwijl men in Holland nog dikwijls met wantrouwen en minachting wordt aangezien!’

Maar wie zou *durven* hier niet eerbiedig te bewonderen het werken van het leger!

Leest er ‘Betsy Bobbet’ maar eens op na! Hoe roerend en waar wordt U daar een beeld geteekend van het reddingswerk! En wie van nabij met die tehuizen voor meisjes en vrouwen van het leger kennis maakt, weet, dat het verhaal is gegrepen uit het werkelijke leven!

Onlangs nog toen eene ons bekende arme vrouw daar verpleegd werd - hadden wij wreer de gelegenheid hun tact en liefde te bewonderen! ‘In geen enkel tehuis liet men zich zóó aan mij gelegen liggen, als hier,’ zei ze met dankbare erkentelijkheid. En met groote erkentelijkheid bracht Londen dan ook een eeresaluut aan den grijzen

vader van 't leger - toen hem het ‘eereburgerschap der city’ in alle plechtigheid werd aangeboden!

Welk een gezicht!

De oude man - rijk in ervaring en teleurstelling - rijk aan voldoening en *groot in vertrouwen dat de goddelijke vonk in menschenzielen nog aan te blazen is in den diepst gezonkene* - gaande aan 't hoofd van 1000 officieren van zijn reddingsleger naar ‘the Guildhall’. Een historische daad!

Tot eereburger werd gemaakt - *niet* een officier of legeroverste, die bloedige gevechten had moèten leveren om tot die eer te komen, maar een man des vredes - één die tot parool van zijn mooi leven maakte Jezus' woord:

‘De Hemelsche Vader wil niet dat één zijner kinderen verloren ga!’

Zou dit geen diepliggende beduidenis hebben - Generaal Booth als de heraut, die de vredevorst der volkeren voorafgaat?

O, wrat is Londen toch een gevaarlijke stad voor jonge menschen!

Is het wonder, dat de reddingshuizen van the Salvation Army en van de Church Army vol zijn?

Die stroom van jonge meisjes en mannen en vrouwen, die dagelijks Londen binnen komt. Soms en ook van uit Holland gebeurt het helaas - zonder eenige adres in hun bezit, zonder eenige taalkennis, zonder eenige reis-ervaring! Hoe is het mogelijk, vragen wij ons telkens wreer af, dat verstandige meisjes en jongelui zoo weinig doorzicht kunnen hebben! Alsof Londen een dorp is -

doen ze - waar nu juist *de* betrekking op haar wacht! En dan die ontgoocheling! De Agency's die *propvol* zitten - de betrekkingen die zeer schaars zijn in evenredigheid - de aanbiedingen die dikwijls niet te vertrouwen zijn - en onverrichterzake hebben wij al menig meisje naar Holland terug zien gaan!

Voor *niets* willen honderde meisjes graag een drukke betrekking aannemen - ja er wordt meermalen nog kostgeld door hen betaald!

Wie hier eindelijk slagen, dat zijn de *zeer bekwame, gediplomeerde* meisjes - die het eerst maanden hebben kunnen uitzingen - en volharding bezitten, en geen werk te laag achten, zoolang het hun *eer* niet verlaagt.

Er is hier tegenwoordig een ongelooflijke concurrentie - en de Fransche en Duitsche meisjes gaan wegens hun taal - bijna overal voor. -

Geen wanhopiger gevoel dan steeds te moeten betalen in het boardinghouse - je laatste penny te zien verdwijnen - en dan toch door gebrek aan finantieele hulpmiddelen terug te moeten gaan!

De beroemde ‘undergrounds’ van Londen zullen weldra tot de vergetelheid gaan behooren, nu alles electrisch is geworden! Wat een enorme verbetering!

En straks als de laatste stoomtrein zal zijn uitgebannen, wordt de tunnel schoongeveegd! Lachend hoorde ik opmerken - ‘wat zal de tunnel wijd worden en hoog als die laag roet en vuil zal zijn afgenomen!’

Waarlijk, als de wanden gewit zullen zijn - zal de frischheid en gezondheid op die drukke lijnen enorm zijn verbeterd. Machinaal zal de cleaning plaats hebben, groote rolborstels electrisch gedreven, zullen het werk verrichten. Verlangend ziet ieder Londenaar naar dien dag ‘der verlichting’ uit!

Dat zal goed vallen in de komende donkere dagen!

Regen en mist zijn te wachten. De tijd komt, dat we met licht zitten, heel den dag.

Typisch 't Londen dier dagen!

NB. Mijn vermoeden, dat geen der abonnée's financieele schade heeft geleden, na 't plotseling ophouden van Mr. Stead's ‘daily paper’ is volkomen bevestigd geworden. Gisteren nog vertelde mij een der belanghebbenden, dat de vooruitbetaalde gelden allen onmiddelijk waren gerestitueerd waarvoor Mr. Stead's naam als borg stond. De teleurstelling bleef natuurlijk even groot, omdat men zulke hooggespannen verwachtingen van deze onderneming had. -

HENR. BAART DE LA FAILLE.

London, 1 November 1905.

Causerie uit den Haag.

Onze voorouders stelden het begin van den winter op 1 November ‘als de kachels gezet werden’; de kou, die hen vóór dien deed bibberen, telde niet mee; met November was 't pas officieel winter.

Nous avons changé tout cela: wij stoken onze vulhaarden of kachels naar hartelust, zoo noodig in September en... hebben een geheel andere aanduiding voor 't begin van den winter: den wederaanvang der *jours*, oftewel ontvangdagen. Een vrouw des huizes *qui se respecte* ontvangt niet vóór primo November, onverschillig of zij de

meesteres is van een werkelijk ‘ontvangend’ huis, waar men veel menschen ziet, of wel kleine bovenkamers bewoont met een druk gezin, waar het zeer veel gemak geeft maar één dag in de week ‘klaar te zitten’ voor visite.

Dus vóór dien interessanten eersten van Slachtmaamd uit alle kanten en wijken der stad kaartjes: mevrouw A. 1e en 3e Dinsdag; mevrouw Z. 2e en 4e Donderdag; enz. enz. den heelen weekkalender door. Veel gevergd van onzen tijd en onze memorie; want al zijn de expresselijk voor jours vervaardigde kalenders uiterst nuttige zaken, men mag nooit, geen dag verzuimen er op te kijken.

Een nieuwtje op die receptiedagen is dat de dames daar kunnen verschijnen zonder wintermantel: zij mogen zich in de gang van dat warme omhulsel ontdoen; precies als tot nog toe alleen den heeren vergund was. Dus één voorrecht minder van de talloos velen die de mannen benijd worden. Alleen, er moet, om dat te genieten, gebroken worden met de oud-Hollandsch zuinige gewoonte van onder den wintermantel een oude blouse aan te doen; alles moet keurig, van top tot teen in orde zijn

Hoeveèl en daaronder zeer goede muziek er ook moog' te genieten zijn, voor Hagenaars begint het muziekseizoen eerst met het Diligentia-concert, ‘het concert’ zooals men hier zoo typisch zegt.

Lezingen hebben wij al in overvloed gehad, bijna nóg meer dan concerten. Een

buitengewoon interessante conférence was die van Marie Kalff in de Kunstkring, waar zij was uitgenoodigd een Maeterlinck-lezing te houden. Men wreet 't, Marie Kalff is een Hollandsche, die zich uit drang naar het tooneel heeft losgemaakt van standsvooroordeelen: dat een meisje uit goede kringen als zangeres optreedt wordt nu, na langen strijd, goed... hm... niet zoo èrg gevonden; maar een deftige Amsterdamsche aan het tooneel!... Er hoort enorm veel wilskracht, een sterk sprekende roeping toe om het oordeel der kringen waarin men thuis hoort, te trotseeren, zich van een weelderig leven los te maken en zich te geven aan een zoo inspannende studie als de dramatische kunst eischt.

Een groot genot is het de fijne, poetische, in mooie taal uitgedrukte gedachten van Maeterlinck zoo te hooren weergeven. Marie Kalff heeft een geheel eigen manier van voordragen: zij zegt de door haar gekozen fragmenten, half acteerend, ze onwillekeurig dramatiseerend. Enkele onzer critici maakten bij veel lof voor haar talent de opmerking, die actie onnoodig te vinden. Een quaestie van opvatting. Wat mij betreft, zelfs bij de allergrootste en knapste declamators, die wij in de laatste jaren hier hoorden, heeft dat alléén veranderen van stem bij dialogen altijd een herinnering opgewekt uit mijn kindschheid - een herinnering, zoo oneerbiedig klinkend, dat ik het haast niet durf zeggen: aan de poppenkast; een vermaak dat, niettegenstaande alle later gesmaakt hoog intellectueel genot, mij onvergetelijk zal blijven. En... ik verzet mij er tegen; ik wèet hoeveel studie er noodig is voor zulk een reciet, maar gedachten komen ongenoodigd, en ik moèt bij dat enkel betonen van stem denken aan mijn prille jeugd, toen ik één en al verbazing was over dien éénen man die al die dramatische figuren voor ons deed voorbijgaan.

Bij Marie Kalff's voordracht, ondersteund door een klein mouvement, ter aanduiding der personen, was ik geheel in de handeling, en kon onverdeeld genieten van dat ontzaglijk meesterschap over de van nature mooie, klankvolle stem.

Een extra mooi toilet, waarvan niet aan Parijs maar aan den Haag de eer toekomt: een slepend, slangerend kleed van zwarte kant, gedécolleteerd, maar met lange, passende mouwren en vrij vallende togamouwen. 't Geheel gegarneerd met geheimzinnig flikkerend, groen goedje. Bij de eigen manier van zeggen ook een eigen manier van zich te kleeden; in den zulke mooie lijnen gevende Empire-vorm. Men zegt dat die dracht voor avondtoilet meer algemeen zal worden. Moge het waar zijn!

Onze Maeterlinck-voordraagster gaat dezer dagen naar Berlijn, waar zij gevraagd is fragmenten uit zijn werken te declameeren. Een Hollandsche, Fransch reciteerend in Duitschland! Echt, genoeglijk kosmopolitisch.

Terwijl wij in de Kunstkringzaal geheel onder den indruk waren van Maeterlinck's tragiek, zaten velen onzer stadgenooten in Diligentia smakelijk te lachen bij een lezing van een Engelsch predikant. Wij hoorden den humor van dezen conférencier vergelijken bij dien van Jerome K. Jerome. Al dweep ik niet bijzonder met Jerome's soort van geest, toch denk ik een der volgende van 's predikants lezingen te gaan hooren. De herinnering aan de amusante Max-o-Rell' lezing doet mij hopen weer zulk een echten lach-avond te genieten.

IJ.

Varia.

De *werkelijkheid* van Hilda van Suijlenburg. Zoo ziet men hoe het dikwijls gaat *zelfs* met die vrouwen, die *slagen!*

Een droevige waarschuwing aan hen, die meenen dat roem enz. der vrouw geluk brengt:

Sybil Sanderson.

Nog een ander geding uit de artistenwereld werd gisteren door de rechtbank behandeld: namelijk de verdeeling der erfenis van Sybil Sanderson.

Toen de Zuid-Amerikaansche voor het eerst als zeventienjarige in de Opéra-Comique, te Parijs, optrad, was haar succes een triomf. De feeën schenen zich vereenigd te hebben, om haar alle gaven te schenken, die een jong meisje tot koningin kunnen verheffen.

Beeldschoon van gelaat en vormen; een allerliefst schrander karakter; een prachtige, roerend welluidende stem, van zoo'n omvang, dat Massenet de partij van Manon, de opera, die voor Sybil geschreven is, tot een ongekende hoogte kon opdrijven, om de zangeres de gelegenheid te geven, ten volle met haar gaven te schitteren. Geen zangeres heeft tot nu toe de partij van Manon kunnen zingen, zooals Massenet deze oorspronkelijk geschreven had, en zooals Sybil Sanderson deze gecreëerd heeft.

Vóór het optreden had de jeugdige diva de gewoonte iets te gebruiken, om zich moed te

geven. Langzamerhand raakte zij aan den drank, welke moeite haar echtgenoot zich gaf, om haar hiervan terug te houden. Zonder alcohol was zij ten laatste niet in staat het tooneel te betreden, doch eenmaal voor het voetlicht was zij onweerstaanbaar meesleepend, en zich volkomen meester. Zij stierf aan delirium tremens, op den leeftijd van ongeveer 38 jaar.

De schulden, welke zij achterliet, bedroegen 500.000 francs. Haar byoux lieten een actief van slechts 40.000 francs.

Als hongerige hyena's zwerven de schuldeischers rond om de herinnering der brillante zangeres, wie het volmaakte geluk scheen beschoren te zijn, en die het zoo weinig deelachtig werd.

('Telegraaf')

Kunst en Wetenschap.

François Villon.

Indertijd voelde Dr. Byvanck, mederedacteur van het tijdschrift *de Gids* (den ouderwetschen), zich aangetrokken tot het dichtwerk van François Corbueil, *dit* Villon.

Terzelfdertijd was heel de studie van Marcel Schwob gericht op dienzelfden Franschen dichter, geboren te Parijs in 1431, van wien Boileau getuigt:

> 'Villon sut le premier, dans ces siècles grossiers,
> débrouiller l'art confus de nos vieux romanciers.'

Die gelijktijdige sympathie van twee sluimerende groote geesten voor een vrij wel geheel uit hun tijd liggenden geestverwant lokte eene breedvoerige correspondentie tusschen beiden, Byvanck en Schwob, uit, en nu heeft de eerste daarvan in een paar nommers van *de Gids* rekenschap gegeven, en zijn vriend Schwob ontleed, zoodat wij hem in stukjes en brokjes hebben leeren kennen.

Dat alles is zeer interessant en daarom wijzen we in deze regelen op het grootsche werk, dat we juist dezer dagen in den Augustus-Catalogus van den boekverkooper Honoré Champion te Parijs vermeld zien (9, Quai Voltaire).

Het is niet meer of minder dan eene uitgave, voor den prijs van 100 Francs, van de geschriften van François Villon, waartoe in hoofdzaak behoort 'Le petit et le grand Testament.'

Het is eene reproductie in facsimile van het manuscript, dat te Stokholm berust en waarvoor Schwob de inleiding heeft geschreven.

Indertijd behoorde dit handschrift, dat ook den tekst der 'ballades en jargon' bevat, aan Claude Fauchet (een bekend Parijsch antiquarius, 1530-1601) door wien het voorzien is van belangrijke aanteekeningen.

Na hem was eigenaar zekere Pétau, van wien het overging in de Bibliotheek van Koningin Christina.

Onderwijl Marcel Schwob zich met de reproductie-uitgave onledig hield, overviel hem de dood, doch hij had haar op zulk eene wijze voorbereid, dat de uitgave niettemin voort kon gaan.

Op 9 en 16 Februari had Schwob nog in zijne lessen over het werk, den schrijver en zijne ideeën gesproken, en die lessen zijn de basis geworden van de inleiding, waarin Schwob rekenschap geeft van alle varianten in den tekst, dien hij grondig bestudeerd heeft.

Villon's werk is in den volkstoon geschreven en legt getuigenis af van de sierlijkheid en den smaak, waarmede hij de Fransche taal wist te gebruiken.

Zijn beide ‘Testaments’ zijn geschreven nadat het doodvonnis over hem was uitgesproken. Men deed echter genade voorrecht gelden. Trouwens Villon was een schuin heer.

Marcel Schwob's portret vindt men in L'illustration van 11 Maart 1905, bl. 163, met eene korte biographische schets.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.
Den Haag.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan de correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr: rubriek thuishooren.

E. Osles. - De perskaart voor L.L. zal ik U doen toekomen. Ik vroeg die aan bij den uitgever. De verzen

van L.L., wil ik liever niet plaatsen; wij hebben zooveel poezie reeds, en ik kan mij bovendien niet vereenigen met zijn gewrongen vorm, en eigenaardige manier van met de woorden en de maat omspringen. -

Mevrouw M.F.O. - den H. - Ja, ik zag uit Uw eersten brief, dat gij van mijn vertrek uit den Haag nog onkundig waart; zooals gij begrijpt kan ik dus aan Uw wensch mij te komen bezoeken nu niet voldoen. Gaarne wil ik U echter raden en helpen zooveel ik kan; m.i. is het een gewaagd iets heden ten dage, waar juist op het gebied *muziek* zeer hooge eischen worden gesteld, een meisje in die richting op te voeden tot eigen brood verdienen, tenzij zij zeer uitgesproken talent en neiging heeft daarvoor. Daarom zou ik haar door verschillende musici van naam laten keuren, *niet* door haar lesgevende meesters en juffrouwen, die er, om die reden, zoo licht belang bij hebben haar een mooie toekomst voor te spiegelen. Raadt men het U dan met beslistheid aan, dan zou ik ook geen onkosten sparen om haar een zoo uitmuntende opleiding te geven, als maar mogelijk is; b.v. haar buitenslands zenden als dit wordt aangeraden. Zijn daarentegen de opinies twijfelachtig, dan zou ik haar voor iets anders opvoeden, en daarbij zoo ernstig mogelijk te rade gaan met haar aanleg, haar karakter, haar neigingen. - Als ik-zelve dochters had, die door de wereld moesten, zou ik mij b.v. nooit laten weerhouden door stands-ideeën. Was er eene, die een uitgesproken goeden smaak bezat, en lust toonde tot japonnenmaken of hoeden-garneeren, dan zou ik zoo'n meisje naar Parijs zenden, of naar een andere plaats waar zij tot een specialiteit kon worden ontwikkeld, en dan zou zij m.i., door op dat gebied *uit te munten*, veel gelukkiger zijn, dan wanneer ze standesgämass voortsukkelt als middelmatige onderwijzeres of apothekeres of telegrafiste, die daarvoor eigenlijk geen hoofd of geen lust heeft. - Ik weet wel dat er de questie is van trouwen, in zoo'n geval. Door op die manier uit je stand te dalen, verlies je misschien de kans dat een jong-mensch uit je eigen klasse je ontmoet. Maar, bij onzen democratischen tijd, geloof ik toch dat die vrees ongegrond is. Als een meisje wezenlijk beschaafd is, en zich in haar eigen vak een mooie positie verschaft, welke dat vak dan ook is, dan zal zij genoeg mannen van haar eigen oorspronkelijke klasse ontmoeten, die zich, als zij haar liefkrijgen, niet door 'n overdreven stands-idee laten terughouden van een huwelijk met haar; het komt er slechts op aan *wat zij-zelve weet te maken van haar eigen positie.* - En zoo is het natuurlijk op èlk gebied! Persoonlijk zou ik, geloof ik, in een dergelijk geval het liefst zijn opgeleid voor post- en telegrafie. Maar ik weet niet of er goede vooruitzichten zijn daarin voor een meisje. En dan de boekhandel, speciaal het uitgevers-vak! Zooveel uitgevers worden rijk ten onzent, dat daarin zeker wel kans is om vooruit te komen. Het komt er op aan te *willen* in veel gevallen, zich niet, te laten afschrikken door een klein begin onder nederige omstandigheden. Een Staats-betrekking, met pensioen, lijkt me altijd wenschelijker, dan een bij een particulier-in-betrekking-zijn. Maat 't laatste betaalt soms veel beter, naar verhouding. - Als een meisje huishoudelijke gaven en neigingen heeft, dan zou ik haar raden: Leer dóór en dóór het pension-vak, en vestig U dan buitenslands, b.v. op een badplaats waar veel hollanders komen. Met aanbevelingen van hollandsche familieën, van doktoren ook vooral, is het ‘er inkomen’ wel te doen, en als dan het pension goed wordt bestuurd, het eten hollandsch-goed is toebereid, etc., dan geloof ik dat zoo'n bestaan dikwijls wel druk, maar toch ook interessant en loonend kan zijn. 's Winters zou men dan eventueel nog in Holland kunnen wonen; op die wijze trekken heel veel

dames heen en weer van de eene plaats naar de andere, 's winters aan de Riviera, zomers in Zwitserland, 's winters op Corsica, in Egypte, in Italie, zomers op de Duitsche badplaatsen. Zij krijgen dan ook dikwijls hun zelfde gasten terug, onder het heel veel reizend publiek! Maar ik herhaal, wie zich daaraan durft wagen, mag wel zorgen voor een goede, degelijke opleiding, kennis van talen, van huishouden-doen, beschaving, algemeene ontwikkeling, zoodat zij met de verschillende gasten een onderhoudend discours kan voeren, enz., enz.

Dit zijn natuurlijk maar ideeën die ik U aangeef; ik ben steeds bereid U verder te raden of te helpen waar ik kan. - Uw adres vroeg ik voor een dame, die iets zoekt in Uw buurt omstreeks Kerstmis. Ik zal het haar terstond opgeven; maar ik vrees dat hare eischen al te weinig beantwoorden aan de Uwe; - 'te laat' is het, zooals gij ziet, gelukkig nog niet!

Abonnée. - Dezer dagen komt het beloofde hoofdartikel. Gaarne wil ik echter alle correspondentie afdoen die nog achterstallig is, en die dus eerst laten voorgaan. - Heel veel genoegen deed het mij, dat gij het zoo eens zijt met 'Gelukkig maken'. - Ja, ik geloof ook wel, dat 'geluk' een heel persoonlijke opvatting is. De meeste menschen zijn met zoo weinig tevreden, goed-eten, geld, eer-bevrediging, 'n lintje in 't knoopsgat. - En anderen, daartoe heb ik zelf ook behoord, zien niet hoe geluk 'n te móói ding is, 'n te volmaakt iets, dan dat je het kunt eischen van deze onvolkomen wereld. Hoe kan je eigenlijk ooit in dieperen zin 'gelukkig' zijn, zoolang er zooveel om je heen lijdt en wordt mishandeld, en vooral terwijl de dood als een dreigend gevaar altijd achter je staat, om je het geluk te ontnemen, *of* door hen weg te rooven die je dierbaar zijn, *of* door jezelf af te roepen. - Kent gij dat niet, dat gevoel van zoo'n grenzelooze weemoed, dat je ineens overweldigt, juist in oogenblikken van je heel-tevreden dankbaar voelen, dat gevoel van: 't *Kan* niet zoo blijven; 'het' nadert, het geheimzinnige onbekende dat er een einde aan zal maken!? - En dan ril je van elken post, elken schel aan je deur; je zoudt de oogenblikken willen vast houden. Dàn ook, ga je denken aan al dat vreeselijke van ziekte en lijden en armoede en misdaad om je heen, en je voelt weer: zoolang dat allemaal zóó is, kan mijn geluk nooit een rechtmatig iets zijn, is het als gestolen! Nuchtere verstandsmenschen trouwens, die begrijpen zoo iets niet! Die eten 's ochtends hun broodje, en doen overdag hun slof-werkjes, en kruipen 's avonds met een kopje thee en een grogje daarna in hun bed, en vinden zichzelf vreeselijk 'nuttig' en 'braaf'; en als er iemand van hun omgeving ziek wordt brengen ze hem naar het ziekenhuis, (o niet om van den last af te zijn, maar 'om zijn eigen bestwil', lieve menschen die ze zijn), en, sterft hij, dan geven ze hem een aandoenlijke begrafenis, en gaan in den rouw als dat zoo in de familie gebruikelijk is, en huilen 'n beetje, en versterken zich als ze van 't graf thuiskomen weer behoorlijk voor al die aandoening met 'n broodje en een kopje koffie; en zoo seulen ze voort tot hun eigen beurt komt! - Misschien is dit soort nog wel het meest wezenlijk-'gelukkige'. -

Hotspur. - Ja, natuurlijk moet het vertaalde versje (Prijsvraag) op rijm.

Annie N. - Ik wil U gaarne van dienst zijn met dat bewuste geval; maar ik vrees, dat ik weinig tijd zal vinden U zulke adressen steeds particulier op te geven. Enfin, ik zal zien te doen wat ik kan. Heerlijk voor U, dat gij daar naar Uw zin woont, en dat gij waarschijnlijk bij Uw moeder blijft. Ik vind het zoo de beste oplossing. - Ja ik-ook ken dat gevoel wel van eigenlijk heel-kalm-zijn op 't oogenblik-zelf van zoo'n groote

verandering! 't Is, alsof je dan niet meer je zelf bent maar een ander, die het heelemaal objectief beziet wat er gebeurt, inplaats van te zijn de zelflijdende persoon, en je denkt dan: Is dat nu alles; ik dacht dat het nòg vreeselijker zou zijn; wat is het leven toch maar 'n nietig ietsje met al zijn smart! - En later als het voorbij is, als je weer kalmer voelt en tevredener bent in je lot, zie je er op terug en denkt: Heb ik dat allemaal zóó *kunnen* dragen? Hoe was ik toen toch zóó sterk? - Ik-voor-mij-denk dan altijd aan de wáárheid van het oude woord: Kracht naar kruis. Op zulke oogenblikken krijg je inderdaad kracht tot dragen. Maar wel voel je later, dat die sporen van 't kruis toch in je vleesch zijn blijven zitten, al heb je 't toen niet gevoeld!

Mevr: D.M. - Ik plaats het hollandsche versje. - Wat zijt U een gelukkig mensch met zoo'n dot van een dochtertje! - Nu, U schrijft ook altijd innig-gelukkig over Uw leven; dus zulke menschen gunt men het! Ja-zeker,

Amsterdam heeft weer 'n gansch ander cachet dan den Haag. En er is *leven*, er is beweging op de straten, terwijl in den Haag alles zoo'n vreedzaam dorps-sleurtje heeft van: Kom ik er van daag niet, dan kom ik er morgen óók wel. Maar als stad houd ik toch wèl van den Haag, heeft me 't scheiden wel wat moeite gekost. - Ja, lieve mevrouw, al de hollandsche schrijvende burgermannetjes, die zich er aan ergeren dat ik het waag een 'freule' te zijn, amuseeren me daarmee steeds kostelijk. Ik zal *toch* zoo vrij zijn. - Wat Heyermans betreft, wilt U eens eenige staaltjes van den 'opgang' dien hij maakt in het buitenland? Geen wonder dus, dat hij in 'n zure stemming verkeert. U ziet dat er méérderen zijn behalve mijn persoon, die hem op de juiste waarde weten te schatten. (Ik heb hem namelijk als auteur van Kamertjeszonde, en van menig ander 'kunstproduct' menigmaal duchtig over den hekel gehaald; nog dezer dagen wees ik in De Telegraaf op 'n nieuw uitgekomen 'geestigheidje' van hem, waarvoor flauw en onleesbaar nog te zachte woorden zijn. 't Verband is dus niet ver te zoeken.

- *Het Berl. Tagebl. noemt. Heyermans' Ghetto een* '*unendlich redselige Tragödie*', *en spreekt verder van* '*Künstlerische Hilflosigkeit*' '*Alles an der Oberfläche*, *kühler Lokalreportertragik*', *enz.*

De Tägl. Rundschau zegt, dat het stuk, ook omgewerkt, zwak is gebleven, en noemt het een misgreep van het Kleine Theater dit 'Kleinliche, beschränkte, veraltete Schimpf-und Schrei-drama' voor den dag te hebben gehaald.

Het 'Bert. Tageblatt':

'Der Holländer Heyermans hat für das Deutsche Publikum die Bedeutung eines Mannes, der beim Schein der Bogenlampen seine frisch erfundene Petroleumbeleuchtung anpreist. Denn er steekt noch tief in einem literarischen Entwicklungsstadium, das wir glücklich überwunden haben...'

E.K. - Ik vind het ook niet direct noodig een 'wetenschappelijke reisbeschrijving' te maken. Gij kunt ons eens wat verhalen van het zelfbeleefde en zelf-geziene. De wijze wáárop men zoo iets doet maakt het aantrekkelijke ervan! Enfin, gij moet maar eens zien hoe U de geest getuigt!

Joep. - Dat is aardig van U mij zoo van U-zelve te vertellen. Dat gij zoo dikwijls reeds vooraf het antwoord léést aan een ander over iets dat gij mij juist hadt *willen* vragen, is misschien een gevolg daarvan, dat het dingen geldt waarover velen denken en schrijven. Dikwijls worden zulke 'toevalligheden' ook uitgelegd als een bewijs van onbewuste geestelijke verstandhouding tusschen twee personen, een dier tallooze geheime 'machten' waarvan wij zoo weinig weten. Hoe dat zij, ik zelve heb deze en dergelijke dingen ook dikwijls opgemerkt. Zoo gebeurt het me gedurig, dat ik een persoon later in levende lijve *zie*, aan wien ik eenige uren vroeger *dacht,* dikwijls zonder eenige reden hoegenaamd; zoo ook krijg ik gedurig brieven van personen aan wien ik éérst *dacht*, en dan ook dikwijls zonder eenige aanleiding of zichtbaar verband met elkaar. - Ja, de humor in Cornelie Noordwal's werk is mij ook sympathiek; alleen vermoeit ze wel eens door het te overdrijven. Kleine Zielen van Couperus is mij meer boeiend dan aantrekkelijk. - Ik heb er uitvoerig over geschreven, en kom daarom niet terug daarop. Over Reynecke van Stuwe denk ik precies als gij, en ook over Heyermans. Uw vraag over het fooien-stelsel schrijf ik letterlijk over ter verduidelijking voor anderen:

Hij wilde een gulden aan ons meisje geven. Ik wilde 't niet hebben, en zei dat ik 't zoo vervelend vond, dat dit gebruik nog niet veranderd kon worden; ik vind de dames die dinérs geven moesten niet goedvinden dat de gasten hun diner betaalden; als dat meisje meer moeite heeft dan anders, welnu laat ze zelf er haar iets voor geven. Hij zeide: ik zal je er wel over schrijven wat ik er van denk. Ik ontving heden zijn brief en wil hetgeen hij schreef hieronder laten volgen, misschien kan 't zijn nut hebben.

Ik zag een wereldkwestie zoo gaarne besproken, die maar niet aan de beurt schijnt te komen. Jongelingen krijgen opleiding in de ethiek van 't geslachtsleven bij gehuwde personen, schuchtere meisjes zien de kwestie van 't stadhuisbriefje behandeld, 't korset is het dessert van het sociale diner, waar zelfs professorale saus over gegoten wordt, maar.... och arme, wie denkt aan mij. Ik ben weer in Holland, in mijn kast hangt een bekamferde rok, smoking etc. alle deftige kringen openen zich voor mij en de gastvrouwen strekken hare ge-soie-brocheerde armen naar mij, zoo zij een heer missen om naast een 'haar' te zetten! Met kermis kwamen en met Nieuwjaar komt de brievenbesteller wenschen, omdat hij meent een goede fooi te mogen verlangen voor de vele invitaties, die hij bracht... en mij alleen de moeite en kosten van deftig bedanken brachten.

Waarom ik bedank, wiens lust het is in salons met duizelende snelheid te dalen tot de hoogte van conversatiegesprekken en flirt-gepraat? Ik, die je verveelde met brieven over dinérs, bals etc. etc. in mijn epistels, die met duitsche, engelsche en fransche zegels beplakt tot je kwamen.

Laat ik je zeggen!

In mijn heerlijk Holland terug, in 'l land waar meer molentjes draaien dan de vreemdeling denkt, in mijn gastvrije patria is het mode dat men betaalt het eten dat aangeboden wordt.

Elk diner kost een fooi; vermenigvuldig gelijk Multatuli met zijn buffels deed. Er zit ook werkelijk iets buffelerigs in.

Welnu gij vrouwen, fijnvoelende, kiesche, kuische, edele en deftige, degelijke en fatsoenlijke vrouwen - ja ik weet uw plaats is in Kamers, Raden etc., uw plicht is te verbeteren toestanden, die de man nu nog regelt, maar, op gevaar af van ouderwetsch te zijn als een joggie of keu, durf ik vragen, gij vrouwen, gij die meester (vr. enkelvoud) in Uw huis zijt, waarom schaft gij dat ellendige fooienstelsel niet af?

Gij vrouwen, laat uw gastvrijheid beleedigen door uwe gasten te dwingen uw dienstmaagden te betalen, gij die zoo hoog denkt, voelt, begrijpt, staat, gij ontwikkelde moderne vrouwen, gij zegt, gebiedt, och vergeef me voor honderd jaar had ik, moeten leven, nu moet gij al uw tijd wijden aan kongressen in aantal.... ik zal even naar de sterren kijken.

Ik zou 't erg prettig vinden, als U eens zoudt willen zeggen wat uw opinie hierover is. Het fooien geven over 't algemeen vind ik niet zoo erg, omdat dat een kwestie is tusschen twee personen, en ook meestal buitenshuis.

Hoe *ik* hierover denk, heb ik reeds vroeger gezegd naar aanleiding van een in ons blad opgenomen artikel van 'Mars' over het fooienstelsel. Misschien waart gij toen nog geen abonnée? Maar ik wil gaarne nog eens mijn meening resumeeren.

I. Ik vind het geven van *dwang*-fooien een vernedering voor den ontvanger, een last voor den gever, en, waar het gastvrijheid geldt, een onkieschheid ten opzichte van den gast die aldus zijn eten *betaalt.*

II. Ik vind het geven van *vrijwillige* fooien, waaronder ik rangschik het geven van 'n extratje aan tram-conducteurs, loopers, werklui, enz., een genoegen, dat ik tevens als 'n plicht beschouw jegens hen.

III. Ik vind het bij de bestaande toestanden bijna ondoenlijk dat alles te veranderen. In Luzern was ik eens in het beroemde *Schweizerhof,* waar overal staat aangeplakt, dat men geen fooien *mag* geven, omdat het personeel daarop is gehuurd. Nooit ben ik *slechter* bediend voor *hooger* prijzen! Wie steekt het nu ten slotte in den zak? De eigenaars, de broeders Hauser zijn millionairs! - Na dien tijd bezoek ik in Luzern het even voorname *hotel National*, waar men wél fooien geeft, evenals in alle andere 1ste rang hotels, en daar is de bediening oneindig beter en vriendelijker dan in het *Schweizerhof!* -

Ik wijs er ten slotte Uw gast, schrijver van den brief, op, dat het geven van fooien, na 'n diner, in Engeland onbekend is. Daar doet men het alleen na ergens te hebben gelogeerd; verder dat de meeste dienstboden hier te lande nu eenmaal gehuurd worden op zoo en zooveel 'verval'; en eindelijk dat Mars (zie boven) een ijverige anti-fooienman is, daarover brochure en artikelen schreef (o.a. in Het Vaderland en in de Holl: Lelie), en hier te lande vertegenwoordigt de over geheel Europa verbreide 'Anti-fooien-bond'

Huisvrouw. - Ik wóón hier; het adres staat boven de Lelie.

J.B.N. te S. - *Ik* heb het vers niet gemaakt; het is immers ook duitsch. - Ja, dat gij niet al die bladen kunt bijhouden, begrijp ik best.

Wolcke. - Natuurlijk, hoe méér ge me van U-zelve vertelt, hoe liever; ik heb nu nog net zoo veel tijd voor m'n Lelie-abonnés als vroeger; gij zult dat wel zien; gij ziet het ook reeds, daar ik U zoo spoedig antwoord, omdat gij graag iets voor U vindt in de Lelie. Ja, over de schuld van de kinderen (naar aanleiding van *Moeder* en *Dochter*) denk ik als gij. Nu, als gij het niet kunt omwerken, zendt dan maar eens iets anders. Maar onderteeken s.v.p. Uw brieven steeds voluit, met het ps: er-achter.

Epano. - Ik kan U niet zeggen hoe ik met U te doen heb. Dat iets zóo treurigs de reden was van Uw lang zwijgen, kon ik niet vermoeden. En het is iets te droevigs om er veel over te zeggen hier op deze plaats, nietwaar? Maar een ding zult gij wel met mij eens zijn: Het is beter te moeten betreuren, dan het geluk niet te hebben gekend! Nu blijft U toch dat aandenken aan hem; en ook kunt gij nog véél zijn voor, en zeker veel ontvangen ook van haar, die hij U achterliet. - Ja, ik begrijp volkomen boe druk gij het hebt gehad, en hebt. - Dank voor Uw vriendelijke woorden over mijn werk. - En dank ook, dat gij er toe kwaamt mij te schrijven! Ik antwoord opzettelijk zoo weinig, uit vrees van te zullen pijn doen! Zoo iets is zoo teer nietwaar?

G. - dank ik hartelijk voor de briefkaart. De prijsvraag kan beantwoord zonder quitantie, omdat ik wéét dat gij abonnée zijt. - De ‘brief’ in orde gekregen. - Het ‘kiekje’ wil ik héél graag ontvangen. - Mevrouw Schlimmer - Arntzenius zal U haar adres zeker wel willen geven; ik ben blij met Uw vriendelijke woorden daarover. Ik denk dat onze Frits en Bennie wel met Uw ‘Bonnie’ willen ruilen wat woonplaats betreft, maar ik-zelve liever niet! Ik mis den Haag wel in sommige opzichten, maar in veel andere prefereer ik Amsterdam weer. Het vertaalde versje vernietigen vind ik jammer. Dat U zult ‘optreden’ las ik met verbazing. Dat doe ik U niet na, heusch niet. Wat hebt U een heerlijk karakter; net iemand om van ‘zon’ uitwendig te houden. Want bij U zit de zon óók inwendig, dat is zeker. Ik houd òók van buiten, maar 't moet zóó zijn, dat je er elk oogenblik van daan kunt, anders sterf je zoo af.

Manosca. - Wat is de titel van het stukje? Ik begrijp *nu* niet meer waarop Uw schrijven doelt. Heb *ik* het nog? Of weigerde ik het? Of wilde ik het niet beoordeelen omdat gij 't anonym zondt? Hoe zit het eigenlijk? Dank voor Uw vriendelijk schrijven.

Unicum. - Niet-waar, dit is toch het door U gekozen pseudoniem? Ik ben zoo blij, dat gij het eens zijt met die stukken over *Schijn*, en het dwaze van de menschen met titels aanspreken, die hun niet toekomen, en het reizen in de derde klasse uit gierigheid, onder het motto ‘eenvoud.’ Ik herhaal die dingen opzettelijk, om U te laten zien, dat ik U weer heel goed heb kunnen lezen. - Welneen, van kwalijk nemen is geen sprake; ik begrijp best dat gij geen lust hadt, een zoo langen brief over te schrijven. -

Saile. - Gij ook hebt U verheugd over mijn 'Schijn'-artikel. Ja, ik geloof wel, dat er heel wat menschen zijn, die er in den grond zoo over denken, en toch misschien zelf mee doen op hun beurt. - We zijn allemaal onder de macht van omstandigheden, waartegen we niet altoos zijn opgewassen. - Ge spreekt van een 'atmospheer van leugen', die ons omringt. Ja zoo is het. Maar als ik om me heen zie, hoe verleugend iedereen en alles is, hoe eigenlijk alles in de wereld is gebouwd op leugen, dan vraag ik me af: Zal het ooit mogelijk zijn een verandering te bereiken? Hier en daar een béétje wáárheid; meer dan dat durf ik niet hopen. - Nu, als de menschen in Uw tijd U 'minachtend' aankeken om Uw pleegzuster-worden, dan zijn ze sinds dien tijd wel veel veranderd, want tegenwoordig geloof ik, juist omgekeerd, dat menig freuletje en van uitgaan-blasé meisje als laatste toevlucht, om interessant te lijken, dat mooi-kleedende, toch zoo eenvoudige pleegzuster-pakje kiest, en daarmede aan hare omgeving veel meer hulde en bewondering afdwingt, dan wanneer zij bescheiden thuis bleef, om als 'vaatje-zuur bier' haar eigen ouders of hulpbehoevende naasten te verplegen in stilte *zonder* pleegzuster-toilet! - Ja van rustkuren ben ik geen bewonderaarster; om wat ik ervan treurigs zag. Nooit nog blijvend herstel, maar wel groote zenuw- en wilverslapping, en een toenemend egoisme. Over het. geheel ben ik bang voor de hedendaagsche *modezucht* om met zenuwen een zoo gevaarlijk spel te drijven. - Hoe gaat het intusschen U-zelf? Die met potloodgeschreven brief vóór me ziet er nog zoo echt ziekenhuis-achtig uit! En na dien tijd hoorde ik niets meer. Is die operatie nu werkelijk een succes geweest? - Ik zou zoo blij zijn voor U. Maar operaties zijn ook al iets waarvoor ik een beetje huiverachtig ben, omdat de hedendaagsche medici er zoo gauw toe over gaan. Mij lijkt het een vreeselijk besluit! - Hartelijk hoop ik van U te hooren, dat gij er de verwachte genezing door hebt gevonden!

Mevr: A.K. - geb: D. te S. - In de vorige Lelie heb ik U reeds geantwoord, maar nu wil ik toch Uw langen brief van April ook nog een beurt geven. Daarin zie ik, hem overlezend, dat gij me onrechtvaardig beschuldigd hebt 'U nooit te antwoorden', want gij zelf schrijft: 'Daareven krijg ik de Lelie met een gezellig babbeltje erin voor mij van U!' Dus gij ziet wel, dat ik U heelemaal niet vergeet. Hoe zou ik ook? Ik heb in Uw lot veel belang gesteld van het begin af, omdat gij U zoo eerlijk laat zien, net als gij zijt. - En daarom kan ik ook best begrijpen, dat gij bij die gelegenheid tegen dien meneer boos zijt geworden; dat vind ik menschelijk-natuurlijk! -

Wat een feestjes hebt gij doorgemaakt in Indië! - Het is toch aan den anderen kant wèl heerlijk eens een ander leven te leeren kennen, dan alleen het enge van Holland! Ik zou tenminste mijn buitenlandsche jaren niet graag willen missen, wat ondervinding betreft. Amerika laat me nog al koud! Alles is me daar te nieuw, en de menschen ook zijn me te weinig ècht, te veel money-menschen! -

Van money gesproken, gij moet den uitgever nauwkeurig opgeven de nummers waarin Uw bijdragen voorkomen, en de namen daarvan. Dan maakt hij het per drie maanden over.

H.B.D. - Uw brief (naar aanleiding van mijn zinsnede, over den moord op Grootvorst Sergius) overlezend ter beantwoording, treft het me dat die zich eigenlijk méér eigent tot Ingez: stuk! Vindt gij dat goed, dan plaats ik hem als-nog. Alleen met Uw voorletters. Ik wacht Uw antwoord.

M. te L. - Uw schrijven was voor mij een aangename verrassing, maar ik moet er dadelijk bijvoegen, dat ik het misschien wel nooit zou hebben gekregen, als gij geweten hadt wat ik U nu ga vertellen, dat *S. te H. niet* is de door U bedoelde dame, maar een geheel andere, in een andere woonplaats. Gij ziet dat er méér zijn van dat verkwikkelijk type, dat gij-óók dus kent. - Dientengevolge kan ik mij 't complimentje uit Uw schrijven ook niet aanrekenen als verdiend. - Ja, ik geloof ook wel, dat opvoeden in den tegenwoordigen tijd geen gemakkelijke taak is voor een moeder, en dat het heel dikwijls zoo gaat als in '*Moeder en Dochter*' (zie Hoofd-artikel Holl: Lelie) wordt, beschreven. Aan wie de schuld? Voor een deel zeer zeker aan den tijdgeest; het kind op school leert de ideeën overnemen van andere meisjes, die misschien worden opgevoed door dwaze moeders, of, erger nog, gansch en al aan zich zijn overgelaten. De tijd-strooming beïnvloedt gansch een opgroeiend geslacht, hoezeer ook de ouderen daartegen aankampen, en ongetwijfeld is die hedendaagsche tijdstrooming eene, die veelal verwijdering brengt in de gezinnen, speciaal tusschen moeder en dochter. Echter, gedeeltelijk geloof ik, dat het altijd zoo geweest is, en zoo zijn zal. Juist een

backfischje voelt zich zoo heel wijs in eigen oogen, en is zoo doordrongen van haar goed-recht tot lezen, enz., enz. Op dat laatste punt ben ik door mijn vader steeds zeer verstandig grootgebracht; ik mocht bijna alles lezen, maar ik moest over het gelezene met hem spreken; hij wilde door die gesprekken eenerzijds zien wat en hoe ik begreep, anderzijds mij zijne meening duidelijk maken. Welk een groote vertrouwelijkheid óók ontstaat op die wijze! Gebeurde het echter, dat hij mij een boek afnam met het verbod: Daarvoor ben je nog te jong, dan kostte het berusten mij wel wat moeite, maar ik had toch te veel eerbied voor zijn meening, juist *omdat* hij zooveel met me besprak, om niet te zwijgen. - Een stelregel waaraan hij zich steeds hield was ook, dat ik fransche, engelsche en duitsche boeken niet onvertaald mocht lezen, omdat de mooiheid zoo dikwijls verloren gaat door een vertaling. Daardoor heb ik aan den eenen kant die boeken uit den aard der zaak niet *te* jong kunnen lezen, terwijl het aan den anderen kant een uitstekende prikkel was tot snel de vreemde talen leeren beheerschen. - Het tweede punt waarover gij schrijft, dat van die vragen over allerlei intieme zaken, vind ik veel meer dan het eerste, dat van het lezen, een gevolg van den hedendaagschen tijdgeest. Ik-ook ben in zoo'n kleine stad, met kindervisites etc., schoolgegaan, maar ik geloof niet dat het toen zoo'n mode was als tegenwoordig, om zich in al die questies te verdiepen, en onder elkaar erover te babbelen. Zelfs als er meisjes waren, die misschien zelf veel over zoo iets dachten, dan hadden ze toch nog een aangeboren schroom, om die gedachten zelfs aan vriendinnetjes van gelijken leeftijd te uiten. En ik geloof dat dáárin juist de fout schuilt van den tegenwoordigen tijd. Alles is nu ‘rein’; hoe intiemer, en kiescher, en meer boven de bevatting gaande van jonge hersenen, hoe ‘reiner’ juist volgens de dames, die reinheidsboekjes van 'n kwartje: Wat een jong meisje weten moet enz., enz., en Wat een jonge moeder weten moet, en, Wat een jonge man weten moet, op de onverantwoordlijkste wijze brengen onder de aandacht der hun lezende meisjesschare. - Zoo komen die boekjes, en nog vele andere meer, die niet minder ongeschikt zijn, in de handen der backfischjes; zoo worden allerlei vragen *gewekt*, inlichtingen onder elkaar *uitgelokt.* - Er beginnen in de groote steden al opmerkelijke afschrikwekkende onthullingen te komen van de gevolgen van het reinheids-systeem, en dan de gezamenlijke opvoeding, in verband daarmede. -

De door U bedoelde dame J.H.A. ken ik niet persoonlijk; slechts uit hare mij sympathieke brieven. Ik ken echter een nichtje van haar heel goed, en heb dus veel over haar gehoord. - 't Doet mij zooveel plezier, dat zij nu zoo gelukkig is; ik-ook vind dat zoo iemand het inderdaad verdient. -.

Moeke I. - Ik vind dezen keer Uw pseudoniem niet onder aan Uw brief, maar meen me wel te herinneren, dat dit Uw schuilnaam is, nietwaar.? Zoo als altijd valt er op Uw lange geluksbrieven voor mij niet veel anders te antwoorden, dan U danken voor Uw sympathie en vertrouwen *omdat* Uw brieven zóó tevreden-gelukkig zijn, dat ik er niet op kan ingaan. Ja U moogt wel zeggen, dat U een rijk en gelukkig leven hebt gehad, en nog hebt. - Want dat vooral vind ik voor U zoo heerlijk, dat gij zooveel vreugde beleeft aan Uw kinderen, ook aan Uw dochters! Hoevele moeders van volwassen-meisjes tobben niet over vervreemding van hen, over moeilijkheden in hun toekomst. En bij U heeft alles tot hiertoe zich zoo goed geschikt. - Inderdaad, met U geloof ik, dat een goede, ernstige wil om het huishouden goed te doen, heel veel zal bijdragen om het nog onervaren huisvrouwtje, dat misschien vóór haar

huwelijk te veel aan andere dingen deed, te vormen tot eene die haar taak leert verstaan, en met haar hart volbrengen. Als de liefde tot man en kinderen, en daardoor ook tot het huishouden, er maar wezenlijk is, *dat* is het hoofdvereischte dat ontbreekt bij zoovelen, die om egoïste bijredenen, van om de een of ander reden graag willen trouwen een man nemen, niet uit liefde tot hem, maar uit gemakzucht, of uit vrees te zullen blijven zitten, of om hare vriendinnen jaloersch te maken, wat het ook zij van dien aard. Natuurlijk dat voor dezulken huishouden-doen veel meer een bijzaak is, die er niet op aankomt, vooral als zij behoorlijk geld om handen hebben. - Wat B. en dien dokter betreft, lieve mevrouw, ik vroeg slechts naar hem, omdat een familielid van me daar ziek heeft gelegen; zelf denk ik er niet aan me in B. in pension te begeven, want ik ga in mijn vacanties graag buitenslands. -

Lina. - Hoe vreeselijk jammer, dat gij ten slotte niet gekomen zijt tot dat U zoo lang voorgestelde reisje! Ik kan me wel begrijpen, dat Uw zuster te veel verlangde naar huis; maar hadt gij dan niet later kunnen gaan, samen? - Hartelijk dank voor Uw goede wenschen bij mijn vertrek naar hier. Ik ben blij dat gij steeds genoegen vindt in de lezing van de Lelie. Ja, de laksheid van de menschen! Ik kan me best begrijpen dat gij-ook U daaraan ergert, want juist met dat soort egoiste geld-wezens kom je zoo dagelijks, zoo gedurig, in aanraking, dat het niet wel mogelijk is je *niet* te ergeren, als je-zelf van 'n andere natuur bent. -

Hedda. - Ik kan best begrijpen dat gij niet eerder tijd hadt me te antwoorden. - Ik ben blij dat De Telegraaf U zoo sympathiek is, en ik ben ook blij dat gij zoo denkt over dien medewerker ervan, want ik heb altijd zijn flinken, onafhankelijken toon zoo sympathiek-gevonden; over zijn vak en het Uwe kan ik geen bevoegd oordeel hebben, maar critiek is in ons land gewoonlijk iets zoo bangs en angstigs anderen naar de oogen zien, dat het me altijd goed doet als iemand flink en onafhankelijk zijn eigen weg gaat in dat opzicht. En dat doet hij. - Zooals gij ziet woon ik in Amsterdam, niet meer in den Haag. - Uw woonplaats zou mij wel bevallen, ofschoon ik het niet de mooiste plaats vind van de Rijnstreek; 't is er zoo zonnig. Maar vermoedelijk het best-gelegen ten opzichte van Keulen. - Ik ook houd niet van Keulen; het is er geen prettige drukte. En Dusseldorf doet je zoo stijf-hollandsch aan. - Laat nog eens iets van U hooren?

Betty Moor. - Ik beantwoord Uw briefje nu maar per Lelie; mijn briefkaart, dat het met Uw schets in orde is, hebt gij zeker wel ontvangen? - Och, die critiseerende mevrouw zou ik in Uw geval maar niet eens de eer gunnen van U nog aan haar te ‘ergeren’. - Zij vindt het zus, en een ander vindt het zoo, en ten slotte komt het er niet veel op aan, vindt gij zelf wel? Bovendien, òf ze méént in oprechtheid wat ze zegt, en dan heeft ze evenveel reden onpartijdig en eerlijk haar meening te zeggen als een ander, of ze laat zich leiden door bijredenen van onedelen aard, en dan verdient ze alleen dat wij de schouders erom ophalen. Gij zult misschien zeggen: Ja, maar het publiek *denkt* toch dat ze wel onpartijdig is. En dat is ook zoo. Maar daaraan is nu eenmaal niets te veranderen. Als het publiek wist hoeveel beroepsnijd en leelijke, lage jaloezie-redenen voorzitten bij heel veel critici, dan zou het zich zeer zeker mèt U ergeren. Daartegenover staat echter, dat verstandige menschen vrij-wel weten hoeveel partijdigheid en bekrompenheid er menigmaal schuilt achter zeker soort ‘critiek.’ - Ja, nu mis ik Uw bezoek door mijn vertrek naar Amsterdam. Ik was niet

meer in den Haag na mijn thuiskomst uit Zwitserland. - Misschien komt gij wel eens hier in A.?

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

'**Vrije-Vrouw**'. Het versje is al afgedrukt. Plaatsgebrek alléén is de reden dat gij zoo lang moet wachten. Ik neem de vraag niets kwalijk.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.
Sluiting red: ged:

6 December 1905.
19de Jaargang.
No. 23.

Hoofdartikel
Walden en Gemeenschappelijk Grondbezit door Fred. W.H. Emons. II.

Wij gaan dus uit van de stelling, dat het reeëler en menschelijker is te leven voor ons werk, dan dat er gewerkt wordt om 't leven te behouden. En wie niet deelneemt aan den gemeenschappelijken arbeid, zal ook geen rechten doen gelden om de provenuën van dien arbeid op te eischen. Immers: '*de ziel des menschen groeit niet van het loon, maar van den arbeid, die het loon voortbrengt.*' (Multatuli in den Max Havelaar).

Hieruit vloeit dadelijk voort, dat ieder gezond mensch deelnemen *moet* aan den arbeid èn ter wille van zijn eigen leven èn ter wille van de geheele gemeenschap. Maar dan ook de volle waarde van zijn arbeid aan hem zelve! En niet langer de gedwongen toestand gehandhaafd van blinde gehoorzaamheid aan iemand, die dat gezag niet verworven heeft. Dat er *leiders* en *regelaars* moeten zijn van den arbeid, zal niemand betwisten, maar dat gezag moet buiten invloeden staan van *grooter welvaart.* Dat gezag mag niet zitten in grooter geleerdheid, nòch in afkomst, nòch in bezittingen. Het zedelijk overwicht en de natuurlijke vaardigheid of kunde hebben recht van bestaan en zullen nimmer verguisd worden omdat de belangen van de heele gemeenschap ermeê gediend zijn. Niet één verstandig arbeider zal zùlk gezag verwerpen. En arbeider moet ieder mensch zijn.

Deze weerlegging van de herhaaldelijk opgeworpen bovengeciteerde exceptie, bevat wèl het zwaartepunt van de beweging Gemeenschappelijk Grondbezit.

In de bedrijven, door Walden uitgeoefend, is dus nòch knecht nòch meester. Elk medewerker is knecht van zijn eigen meesterschap. Hij heeft bewijs te leveren, dat hij een goed beveler van zichzelf is, en dat hij niet speciaal 'n automatische druk behoeft om aan den arbeid te blijven.

- En gaat dat goed? -

- Die vraag wordt ons als 't ware elken dag ter beantwoording voorgelegd.

En 't antwoord is dan gewoonlijk de wedervraag: Waarom zou 't niet kunnen? Is de arbeider dan zoo'n lummel, dat-ie, ondanks zijn krachten waarvan *alles* afhangt, zijn eigen zaken niet zou kunnen redderen? Omdat er massa's werkdieren (zóó mag men de arbeiders wel betitelen) totaal verstompt en afgesloofd zijn, zouden er ook geen werklieden meer zijn die initiatief en kracht overgehouden hebben, om op te komen voor hun eigen zaken?

't Is alweer diezelfde dwaling, dat men de waarde van 't geheel bepaalt naar gelang de massa zich voordoet. Weet men dan nog niet, dat Goethe terecht heeft gezegd, dat de massa immer ongelijk heeft? Waarmede *niet* gezegd wordt, dat de minderheid onder alle omstandigheden in 't gelijk moet worden gesteld.

Het is onwaar, dat de massa het bewind in handen heeft. 't Is altijd de minderheid geweest en 't zal de minderheid blijven, die regelt en bepaalt. De massa volgt, maar leidt niet. En wie uit de daden dier massa conclusies trekt tot toepassing op het geheel, dwaalt.

Zoo is 't óók met de arbeiders. De massa is verdierlijkt en dus van de beschaving verwijderd. Maar de enkelingen gaan nu voorop en brengen de volgzame massa waar zij behoort.

't Gaat héél goed met de zelfstandige arbeiders. En niet op Walden alléén, maar ook, en misschien voornamelijk, daarbuiten. De productieve associaties (groepen van arbeiders in één vak) staan er heel goed voor, ondanks dat we nog steeds in 't begin van den strijd zijn en er dus moeilijkheden bij de vleet te overwinnen zijn. Die moeilijkheden worden dikwijls tegen ons uitgespeeld als bewijs ‘dat het niet gaat.’ (Freule Lohman deed het immers ook). Dit is zeer verklaarbaar en levert bewijs, dat zelfs de meest democratische menschen uiterst behoudend zijn bij elke nieuwigheid, waarvan zij niet zelf gedroomd hebben. Hoe wil men in eenige jaren rechtzetten wat in eeuwen gebogen werd? Bedenkt men dan niet, dat dikwijls juist de krachten, die het niet kunnen volhouden, het eerst in extase geraken om ‘eigen meester’ te worden? En zij, die wel bekwaamheid bezitten blijven veelal, bescheiden en voorzichtig, achteraf. Doch onvermoeid blijft het streven om de goede elementen bij elkander te brengen.

Zooals gezegd, is dat gelukt op ‘Walden’ en in zeven andere ‘groepen’ waar men de beginselen van de vereeniging Gemeensch. Grondbezit in practijk brengt. Er zijn nòg 'n twintigtal groepen, die op dezelfde grondslagen werken, maar die hebben de erkenning van G.G.B. nog niet gevraagd of nog niet verkregen. Onder ‘erkenning’ wordt in casu verstaan, dat de associaties 'n zakelijk onderzoek naar den finantieelen en moreelen stand van zaken kunnen doorstaan. Zonder een dergelijk, vrij streng en nauwgezet onderzoek, is er geen kans van officieele aansluiting.

Ik meen, dat in dit relaas over ‘Walden’ niet één ‘naaktlooper,’ nòch ‘holbewoner,’ nòch ‘keuterboer’ - zooals ons van vriendelijke journalisten en verdere specialiteiten in kolonie-aangelegenheden, zéér zaakkundig bij herhaling is toegevoegd - recht van plaatsing heeft gevraagd. En ook geloof ik, dat Freule Lohman, bij nadere beschouwing, zal kunnen inzien, dat er weinig motief is, om zùlke pogingen te rangschikken onder ‘*kolossale dwaasheden.*’ Het moge voor zeer veel en uitermate bekwame menschen *utopie schijnen*, maar wie z'n verstand gebruikt en dóórdenkt,

zal beseffen, dat die *schijn* bij elke groote omwenteling de massa kon betooveren en dat ook nu nog de massa er door aangetast wordt. In elk geval, *dit* hebben wij toch hoop ik uit de ervaringen geleerd, dat voorzichtigheid, in 't uitspreken van een stellige verwerping, niet alleen wenschelijk is, maar door het onbevooroordeeld verstand en ware wijsheid gebiedend wordt voorgehouden. Alleen 'n antieke geest zal zich nu en dan nog wagen aan afkeuring van iets nieuws, dat niet strookt met zijn grijze oudheid in 't denken.

Als je de menschen zoo te-velde ziet trekken tegen het nieuwe, dat is alles waarvan zij-zelf nog niet hadden gedroomd, dan moet je onwillekeurig denken aan *Eugène Nus*, die zijn werk: '*Choses de l'autre monde*' met deze 'opdracht' de wereld in zond:

Aan de schimmen
der
Gebreveteerde, gepatenteerde,
Bepalmde, gedecoreerde en begraven
Geleerden,
Die achtereenvolgens geweigerd hebben, aan
De aswenteling der aarde,
De meteoorsteenen,
Den bloedsomloop,

De inenting,
De golvingen van het licht,
Den bliksemafleider,
De daguerreotype,
De stoom,
De schroef,
De stoombooten,
De spoorwegen,
De gasverlichting,
Het magnetisme
En nog veel meer
Geloof te slaan.
Aan de nu levenden en de na ons komenden,
Die tegenwoordig hetzelfde doen,
Of het in de toekomst nog doen zullen.

(uit: Flammarion's series in ‘Les annales politiques et littéraires.’)

Inderdaad! zóó *deden* de ‘geleerden’ - en de massa volgde! - met de *feiten*, die hier in 'n snijdende satire plaats hebben gevraagd. En nog altijd gaan wij door met 't kwistig gebruik van woorden als ‘onzin’ ‘dwaas,’ ‘ziekelijk,’ ‘utopistisch’ e.t.q. als wij voor *feiten* staan, die onmeedoogenloos met al die qualificaties den draak steken.

Ik vraag alléén of voorzichtigheid in 't qualificeeren niet aan den dag gelegd moet worden - althans door hen, die de zware taak van voorlichter of mentor op zich hebben genomen?

'n Iegelijk mag lachen over, of hoofdschuddend 't ‘idealistisch gedoe’ gadeslaan - maar het verstand eischt, dat men niet zegt: *dat kan niet!* Voorzichtig als 't U blieft.

(Wordt vervolgd.)

Reinheid.

Als in een nieuwe vaas, van binnen blank en rein,
Ge giet een bijtend vocht 't glazuur gevlekt zal zijn,
En hoe men roemen moog dan vorm en kleur - vol lof -
Gij weet: van binnen is zij smetloos niet, en dof.

Zoo ook de jong'ling rein, die eens beging een daad,
Waaraan 't herdenken hem een blos voert naar 't gelaat:
Hoe ook hij wierd geroemd, geprezen en geacht,
Geen vreugd gaf 't, als *in* hem de heil'ge vreê niet lacht.

Naar het Fransch.
L.v.J.

Ter bespreking toegezonden.

Huize ter Aar, door **Jeanne Reynecke van Stuwe** (L.J. Veen, Amsterdam) twee deelen. - Ik kom op dit boek vermoedelijk later terug. Het is, zooals 't meeste wat deze schrijfster voortbrengt, langdradig. Zij maakt in al haar werk den indruk van

iemand die ‘aangenomen’ werk levert; zóóveel bladzijden druks, minder mag 't niet! Dientengevolge is de mooie, kleur-rijke opzet, waarin je dat buitenleven vóór je ziet, die jongelui ziet voorlezen, met elkaar praten, ziet ook het teer-zachte huisvrouwtje Jeanne, en haar mooie, flinke schoonzuster, weldra verwaterd tot 'n in den breede uitdeien van gesprekken en tooneelen, die er niets aan toe of afdoen, die er maar zijn ingelascht omdat de schrijfster ten slotte niets wezenlijks had te zeggen. Haar suikerfabriek-geschiedenis is er tamelijk dor ingevoegd, om 't geheel in gang te houden, maar met dat al loopt het twee-deelig verhaal toch traag, seulerig zijn gangetje van: ik moet nu eenmaal duren tot 'n dikke 400 bladzijden minstens. Het is jammer, omdat het goede erin, de karakterteekening, enkele fijn-gepenseelde trekjes, gansch en al verdwijnen onder dien woorden-vloed. -

't Vrije-liefde-besluit van Amelie, en de zenuwziekte van Otto, die behoefte heeft om bloed te zien, en zich wreed aan te stellen, (vergelijk geval Marius Brouwer), geven je den indruk, dat de schrijfster erg up to date heeft willen zijn met haar geschrijf. - Haar stijl is losser en levendiger dan anders weleens. Ze vermoeit je nu niet door opsommen, analyseeren, beschrijven; ze laat je veel meer meebeleven en mee-aanschouwen. Er is heel veel in het boek dat boeit; ware het de helft korter, dan zou het een wel niet heel diepzinnige en hoogstaande, maar prettig leesbare roman zijn. - Van de ‘*Tragische-levens*’ en ‘*Liefde*’-neiging, om zinnelijkheid en wellust tot in het oneindige uit te spinnen, en er zich in te vermeien, houdt dit boek zich veel meer vrij, en dat nog wel niettegenstaande de Amelie- en Willem van Enschotverhouding daartoe wèl gelegenheid bood. -

Kinderen door **Ina Boudier - Bakker.** (P.N. van Kampen en Zn:, Amsterdam.) Ook op dit boek kom ik misschien nog wel eens terug, maar ik wil nu al vast dit zeggen, dat het misschien 't mooiste is wat *Ina Boudier-Bakker* schreef. - Ik zeg *misschien*, omdat *Het beloofde Land* als kunstwerk wellicht getuigt van méér doorwrochtheid nog, en diepergaande ziels-

studieën. Maar aan den anderen kant zijn toch ook deze, oogenschijnlijk zoo los daarheen geworpen schetsjes uit het kinderleven, zulke meesterstukjes èn naar den stijl èn naar het begrijpen van hun inwendig-ik, dat ik geneigd ben ze nog hooger te stellen, dan zelfs het breed-opgezette verhaal *Het beloofde land*, of het zoo kloek-geschreven *Machten.* - Stuk voor stuk zijn deze stukjes kinderleven *echte juweeltjes.* Het aandoenlijke '*Vader*,' 't fijngevoelige *St: Nicolaas*, het zoo recht de ellende van 'n armeluis-kind begrijpende *Dirk*, 't leuke, jolige *Wraak*, allemaal zijn 't bewijzen, hoe deze vrouw de kinderziel verstaat, hoe ze die heeft beluisterd, hoe ze 't inwendige en het uitwendige weet samen te binden, hoe ze 't verband, 't onzichtbareverband daartusschen instinctmatig voelt. - Want *dat* is het juist, het zoo mooie in haar kunst, dat ze geen oppervlakkige photo's geeft van kinderleven, maar dat ze je laat zien hun drijfveeren, hun zijn en wezen, hun uiterlijk met elkaar omgaan, als 'n gevolg van hun omstandigheden, karakter, opvoeding.

Van den meesterlijken vorm, den vluggen, vlotten toon, die zoo eenvoudig is dat je den indruk krijgt: Zoo zou ik 't óók kunnen, (zoo iets is juist het wàre, want probéér 't eens), kan ik niet genoeg goeds zeggen. Ik bewonder dat alles onbegrensd.

- Ten slotte nog een vraag. *Is* de vrouw, die het koel-koude, alleen verstandelijkredeneerende *Machten* schreef inderdaad een *andere* geworden, of lijken haar portretten misschien geen van beiden.? Dat, hetwelk van haar verscheen in de portretten-reeks van de Lelie, heeft niet de minste overeenkomst met het gelaat, dat je thans aanblikt uit: *Kinderen.* En het vreemdste is dat juist dit láátste portret, (of heeft de heer van Kampen een *oud* afgedrukt?), eigenlijk naar mijn idee beter past bij het *Machten*-genre, terwijl het vroegere, dat in de Lelie werd opgenomen, zoo gansch en al overeenkomt met den indruk die *Kinderen* maakt. - Hoe dit zij, ik heb mevrouw *Ina Boudier Bakker* nooit persoonlijk ontmoet, nooit gezien zelfs, nooit iets van haar gehoord, noch door haarzelve, noch door anderen; ik ken haar alleen als schrijfster, en, heb ik haar als zoodanig steeds gehouden voor een talentvolle vrouw, nu, na de lezing van *Kinderen*, voeg ik er bij, zij is een uitzondering onder schrijvers en schrijfsters beide, in het verstaan, het teer en innig afluisteren van 't kindergemoed, en, *wat* zij beluistert, dat legt ze neer in kleine meesterstukjes naar den vorm. - Ik durf zeggen, wie 't heel-mooie van *Kinderen* niet kan in zich opnemen, die toont daarmee dat hij-of-zij zelf heeft 'n *bedorven* gemoed.

Levenswil door **Dr: H.J.M. Schoenmakers.** Amsterdam, (Scheltens en Giltay). - Dit is een van stijl en karakter-ontleding gansch en al ontbloote verheerlijking van het je-zelf-dienen vóór en boven alles. De platte manier waarop de dingen hier gezegd worden, geeft den indruk, dat de schrijver in geen extrabeschaafd milieu pleegt te verkeeren; b.v. de gesprekken van juffrouw Leonie met haar dienstmeisje over haar 'liefde' doen je vreemd aan. Ik kan 't me niet goed voorstellen, dat 'n jong, schuchter, teer-voelend meisje 't zich kalm laat zeggen door de meid, hoe ze blijkbaar méér houdt van haar biechtvader dan wenschelijk is voor haar, en hoe *dat* de reden is van haar slecht-uitzien. En evenmin kan ik me voorstellen een bescheiden eenvoudige dienstbode, die, als haar jonge meesteres haar vraagt: Vindt je dat ik 'n indruk maak van ziek-zijn, antwoordt door't portretalbum open te slaan, en met den vinger veelbeteekenend te wijzen op de photo van den biecht-vader; waarbij haar toelichting dan heel gemoedelijk volgt... In plaats van *Levenswil* moest dit boek liever heeten *Eigen-ik bovenal*, want daarop komt 't gansche gedoe neer! Als verhaal, als literair

werk staat het zoo laag, dat niemand, ook niet de minst-veeleischende romanetjes-lezer, er door geboeid zal worden.

Opgave van ter bespreking toegezonden boeken, tijdschriften, brochures enz.

(Voor zooverre de belangrijkheid van den inhoud daartoe aanleiding geeft, en de plaatsruimte het toelaat, wordt op deze verschillende aankondigingen nader terug gekomen).

De Weerloozen door **Charlotte Eilersgaard.** (Van Holkema en Warendorf, Amsterdam), vertaald.

De page van Gravin Hilswinde. Hist: Verhaal door **C. Molt.** (Idema, Medemblik.)

Hoste Bruneels. Hist: Verhaal door **C. Molt.** (Idema, Medemblik.)

Czaar en Volk door **A. Ular.** 6de afl: (Scheltema en Griltay, Amsterdam), vertaald.

New Centurij Path, (over theosophie etc.) tijdschrift. (Universeele broederschap en theos: genootschap, Groningen),

De werking van verplichte Arbeiders-verzekering in Duitschland door **Henry W. Farnam,** (Van Boekhoven, Utrecht).

Denkers en dichters door **F. Smit - Kleine,** (Bruna en Zn., Utrecht).

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bekroond Opstel.*)

Een Levensdoel (van een historisch persoon.)

Johannes Ciudad was zijn naam en in Portugal werd hij geboren. Achttien jaar oud, nam hij deel aan de legertochten van Karel V en verkeerde op zijn reizen zoowel als in den slag dikwijls in groot gevaar. Eens viel hij in handen van vijanden, de Franschen, die hem in 't laatst wel weer op vrije voeten stelden, maar zonder eenig geld op zak, en in een hem geheel vreemde streek. Na veel zwerftochten keerde hij in zijn vaderland terug. In zijn geboorteplaats aangekomen, vernam hij, dat zijn ouders gestorven waren. Wederom vangt het dolen van dorp tot dorp aan, tot hij eindelijk een ridder ontmoet, die bij den koning in ongenade gevallen en met vrouw en kinderen naar Afrika was verbannen. Hem biedt Johannes zijn diensten aan.

Samen steken ze de straat van Gibraltar over naar het andere werelddeel. 't Blijkt, dat de edelman te arm is, om zijn bediende loon uit te keeren. Johannes, die het gezin van den ridder lief gekregen heeft, besluit hem ook zonder loon te dienen. Ja, hij arbeidt nog bij anderen, en deelt zijn verdiende penningen met de verarmde, adellijke familie: Als opperman werkt hij bij een aannemer en komt in aanraking met een monnik, wien hij zijn levensloop vertelt. Zijn wensch is, een weldoener onder de menschen te worden: die ziek zijn te verplegen, die bedroefd zijn te troosten, die zonder ouders zijn, als hij, op den goeden weg te helpen, met die arm zijn te deelen, wat hij heeft. Om zijn geringe schoolkennis wat aan te vullen, geeft de monnik hem eiken avond een uurtje onderricht. Een half jaar lang zet hij die studie binnen de sombere kloostermuren voort. Het oogenblik is nu gekomen, dat hij het adellijke gezin moet verlaten. Hij aanvaardt de reis naar Portugal. Daar begint hij als rondreizend koopman stichtelijke boeken en goedgelukte gravures te verspreiden; om daardoor de onwetende bevolking tegelijk te ontwikkelen en te beschaven, haar kennis en haar smaak te vermeerderen. De omzet in deze geschriften is verbazend groot. Hij vestigt dan ook een vaste tent in Granada.

Als marskramer ontmoette hij op een zijner reizen een knaap, die barrevoets over een ruw kiezelpad liep.

Na hem uitgehoord te hebben, ontdekt hij, dat de knaap een wees is, die zeker al lang een betrekking had gehad, als hij slechts lezen en schrijven kon. Eenige maanden lang geeft hij den vent 's avonds, nadat hij thuisgekomen is, aanvankelijk lees- en schrijfonderwijs. De vorderingen, die de leerling maakt, zijn verrassend. Johannes slaagt er in, hem bij een bevrienden boekverkooper in de leer te doen voor kost en kleeren. Een ernstige ziekte dwingt hem zijn reizen te staken. Toch tracht hij de kwaal en zijn hulpeloozen toestand voor de wereld te verbergen. Eenige vrienden echter zoeken hem op. Door hun invloed en op hun kosten tevens, wordt hij in het hospitaal opgenomen. Daar leert hij de gebrekkige wijze van verplegen in Spaansche ziekenhuizen kennen. Na een tiental dagen veinst hij bijna hersteld te zijn en krijgt verlof, door de zalen te wandelen en de oppassers bij te staan. Onder die gewone dagelijksche bezigheden, vormt hij het plan, zelf een hospitaal te stichten, waar hij de hulpbehoevenden naar eigen goedvinden kan behandelen. Kort daarop wordt hij voor goed uit dit lazaret ontslagen. Getroost en welgemoed neemt hij den reisstaf weer op, en gaat hout sprokkelen in de rijksdomeinen om Granada. Als hij een fermen

*) Zie Wedstrijd: *Levensdoel.*

bundel heeft, verkoopt hij dien aan de bakkers in de buurt. Bij den pastoor van het dorp vraagt hij de namen van de behoeftige weduwen, die zonder eigen schuld, arm zijn geworden. Haar schenkt hij het grootste deel, van wat de houtverkoop opbracht.

Weldra weet de geheele buurt, dat een weldoener van weduwen en weezen in haar midden is komen wonen. Van heinde en verre trekken ze naar de nederige woning, die hij ergens in een dorp huurde, om onderstand te vragen: de zieken, de kreupelen en de blinden. Hun aantal neemt toe bij den dag, zoodat hij met eenige welgestelde inwoners overeenkomt, een woning te betrekken, waarin hij de ellendigen kan opnemen en verplegen. Priesters zijn genegen, hen in hun omstandigheden te komen troosten. Zelf gaat hij dag in, dag uit met twee groote korven aan het juk het dorp en de omliggende plaatsen door en roept met een stem als

een klok: ‘Wie zou niet een gave willen offeren voor een opgelukkigen broeder’. Medelijdende handen vullen een of meer zijner blikken keteltjes, die de menschenvriend in menigte meedraagt in den eenen korf, terwijl een deken, een afgelegde broek of jas, een paar schoenen, pasgebreide kousen en onderkleeren in den anderen korf een plaats vinden. Ook geld vloeit hem in ruime mate toe. Met een last, waaronder zijn krachten haast bezwijken, maar met dankbaarheid vervult, keert hij 's avonds bij zijn verpleegden terug, waar hij ze vermaant voor hun weldoeners te bidden. Dan bebereiden een paar gedienstige handen de spijzen, terwijl hij zelf de zalen nauwkeurig opneemt, de zieken ondervraagt, om zich op de hoogte te stellen van wat er den volgenden dag noodig is. 't Is soms reeds na middernacht, als hij eindelijk zijn eigen leger opzoekt, om zich de matte leden rust te gunnen.

Mooren, Joden, Katholieken, onverschillig van welke natie, of wat geloof, vonden hier een onderkomen of doorgangshuis. Weldra is de woning te klein. Men stelt hem in staat een grootere te huren. Een aantal vrouwen zijn bereid hem kosteloos in 't beheer en de verpleging ter zijde te staan. De gaven stroomen hem toe, maar in nog sterker mate breidt zijn werkkring zich uit. Weduwen en wezen van hun broodwinners beroofd, vervolgden om het geloof, soldaten, die geen soldij ontvingen, arme boeren, wier oogst mislukte, kloppen bij hem aan. Allen hielp hij naar vermogen, deze met geld, die met huisvesting, gene met raad en goede woorden. Meisjes, die zich schaamden te bedelen en geen werk konden vinden, hielp hij aan zijde, wol en andere grondstoffen, zoodat zij een eerlijk stuk brood konden verdienen.

Was het wonder, dat de naam van Johannes Ciudad in de stad Granada, ja in geheel Andalusië bekend werd, als die van Columbus? Vooral de brand in het Koninklijk hospitaal verbreidde zijn faam tot ver buiten de grenzen der stad. De vlammen grepen hevig om zich heen, en nog bevonden zich een tiental zieken in het gebouw. Niemand waagde zich door de vuurzee naar de zalen der patienten. Daar naderde Johannes. Onverschrokken stapt hij de brandende poort binnen. Eén voor éen draagt hij de zieken naar buiten. Nogmaals dringt hij langs balken en neerhangende gebinten tot de vertrekken door, die van den brand weinig geleden hebben. Alle bedden, dekens en kussens, die voor de hand liggen, werpt hij naar beneden. Steeds nieuwe, wanden en nieuwe kamers tasten de vlammen aan. De weg naar de verdieping gelijkvloers wordt hem afgesneden. Men waant hem verloren. Daar verschijnt plotseling Johannes voor een der brandende deuren. Ongedeerd treedt hij naar buiten. Als door een wonder is hij behouden.

Van nu af zweefde Johannes' naam op aller lippen. Mild stroomden hem de giften toe voor zijn hospitaal, van de geestelijkheid en den adel in de eerste plaats. ‘Johannes de Heilige’ placht men hem te noemen. Hij. zelf echter begeerde Johannes de Deo te heeten. IJverig ging hij weer aan het inzamelen van spijzen en kleedingstukken. Ook takkebossen sleepte hij naar de binnenplaats van zijn hospitaal, opdat dedakloozen bij gure nachten zich aan het houtvuur konden warmen, als er in de zalen voor hen geen ruimte meer was. Soms zocht hij drijfhout langs de oevers der hooggezwollen rivieren, 't Kan zijn, dat hij zich dan te ver in den stroom waagde; en hij niet tijdig de natte kleeren voor drooge verwisselde. Hoe het zij, hij werd ongesteld, zoodat hij het bed houden moest. Persoonlijk kon hij nu zijn giften niet meer ophalen. Toch bleef een groot aantal vrienden hem trouw, en verdubbelden nu de som, die zij gewoon waren te schenken. Een vrouw van adellijke geboorte wenschte Johannes in haar eigen huis te verplegen. Nadat hij zich overtuigd had, dat er voòr een even

barmhartigen plaatsvervanger gezorgd was, en men hem beloofde, hem dagelijks verslag te brengen van zijn inrichting en haar personeel, nam hij een aandoenlijk afscheid van zijn armen. Nauwelijks is hij in het huis van de jonkvrouwe opgenomen, of de geheele adel verdringt zich om zijn bed. Hij echter verzoekt, alleen gelaten te worden, wanneer niet ook de armen onder zijn vrienden den toegang hebben tot zijn sponde.

In zijn vijf en vijftigste levensjaar stierf hij. Zijn begrafenis was indrukwekkend, als gold het een prins van den bloede. Vooraan in den stoet gingen de armen uit zijn hospitaal. Daarop volgden de vrouwen, die hij uithuwelijkte en de weduwen en wezen, die hij ondersteunde. Voorts zag men de monniken en nonnen in hun zwarte kappen, ja, de aartsbisschop zelfs. Eindelijk kwam er een onafzienbare rij van Joden, Mooren en Christenen.

Zoo stierf Johannes de Deo, de edele

menschenvriend, wiens levensdoel het nageslacht heeft na tevolgen en wiens leuze met onuitwischbare letters in ieders hart moest geschreven worden:

> 'Doe wel en zie niet om!'

H.H. te S.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

> Ik heb dit stuk geplaatst onder de ingez: stukken, omdat het in den vorm van een schets eigenlijk is een 'beschouwing' over de questie erin aangeroerd.
> RED:

I. Over de kerkelijke inzegening van het wettig gesloten huwelijk.

De bruid zag er lief uit in het crême bruidstoilet, met de lange sleep, en oranjebloesem in de bruine haren.

Van zenuwachtigheid was weinig te bespeuren. Kalm, en vol vertrouwen scheen ze de toekomst in te zien. De ouders en familie waren blijkbaar nog meer onder den indruk, dan de jonge vrouw zelf. Alleen op 't stadhuis, nadat ze het gewichtige 'Ja' had uitgesproken, en de belangstellenden 't jonge paar hartelijk hadden gelukgewenscht, waren een paar tranen van aandoening haar over de wangen gerold.

Ze zou niet in de kerk trouwen..... dat diende nergens voor; Willem vond 't comedie, en..... zij gaf er ook niet om.

De wederzijdsche ouders vonden die onverschilligheid? te betreuren, en tante Jet, die zich er ook maar half mee kon vereenigen, stortte haar hart eens uit bij een der jonge dames, bij de bruidsstoet aanwezig, die ook, na verloop van tijd, in het huwelijksbootje hoopte te stappen.

Zij zou het ook wel zonder de kerk, bij gevolg 'zonder God' afdoen; ze was immers ook een meisje met van die 'nieuwerwetsche' ideeën, 't Was dan ook op eenigszins stekeligen toon, dat tante Jet 't prek opende: (zoo iets van, 'dat kun *Jij* meteen in je zak steken'). ''t Mag nu ouderwets van me zijn, maar ik vind het toch maar koud, zoo zonder eenige kerkelijke plechtigheid je nieuw leven te gemoet te gaan..... Maar.... de tegenwoordige jongelui zijn allemaal zoo, en denken, dat ze God en de kerk (alweer die combinatie) niet noodig hebben; 't is nu eenmaal de geest des tijds.'

'Ja'..... klonk 't eenigszins weifelend terug, en toch..... *ik* voor mij zou m'n trouwdag niet graag zonder eenige plechtigheid laten voorbijgaan; ik zou me op dien dag geestelijk willen verheffen boven 't alledaagsche, en in een soort van heilige stemming willen zijn. Heel mijn ziel zal behoefte hebben aan een heilige impressie. O, ik zal zeker op den dag van mijn huwelijk eenige wijding willen ontvangen.

De kerkelijke inzegening, na de zakelijke cerenomie op 't stadhuis, is de aangewezen gelegenheid, om 't gesloten verbond te wijden. Ik zal me, na den gewichtigen stap gedrongen voelen, me over te geven aan en me te buigen voor die hoogere Macht, die, we voelen het, ons leven bestuurt, om heelemaal een oogenblik alles om me heen te vergeten, en op te gaan in een stemming, die ik hoop dat over

me zal komen, bij 't hooren van de plechtige begeesterende orgeltonen: dan, ootmoedig neer te knielen, en te bidden: ‘God, Macht, zoo oneindig boven ons verheven, heilig voor mij deze stonde, geef mij kracht, opdat ik nooit te kort zal schieten, om de taak te volbrengen, mij dezen dag opgelegd. Steun mij, en help mij, opdat ik doordrongen worde van 't gewicht van de belofte, die ik heb afgelegd.’

Die redeneering viel tante Jet mee. Jo was dus niet zoo oppervlakkig, als ze gedacht had, ze was dus niet ‘ongeloovig’..... en met iets zachts in blik en toon klonk 't Jo dan ook tegen: ‘Nu kind, ik ben blij, dat je er zoo over denkt,’ en toen, nog even, als kon ze het van Jo niet goed gelooven:..... ‘*Jij* trouwt dus wèl in de kerk?’

.....'t Speet Jo, dat ze die goede tante nu toch weer moest teleurstellen. Tante hechtte te veel aan 't idée kerk, en voor Jo (ze durfde tante bijna niet uit haar hemel storten) was 't meer 't indrukwekkende van de plechtigheid, de muziek, waarvan ze die heilige stemming verwachtte. Ze konden haar evengoed in 't concertgebouw de verlangde wijding toedienen, of..... in een groot bosch. Als de omgeving maar streng, grootsch en indrukwekkend was. O, dat zou mooi zijn; met Ivan naast haar, omringd door ouders en liefste bekenden, in een groot bosch; héel in de verte vioolmuziek en plechtige zang, langzaam dichterbij komend; héel plechtig, indrukwekkend alles, en dan..... een krachtige, gevoelvolle toespraak van vriend of vriendin (niet een lijmzoet betoog van 'n dominée, dien je er voor betaalt, en die voor iedereen bereid is, een ‘speech’ te leeren,) neen..... maar een ernstig, hartelijk woord van iemand, die spreekt uit vriendschap, wiens hart *voelt*, wat zijn mond zegt, en daarna, onder den indruk van dat overweldigend machtige, een oogenblik alleen blijven, één oogenblik je onbeteugeld overgeven, en doen, wat je hart je ingeeft; wat je anders voor 't oog van ‘de toeschouwers’ heel in den vorm in de kerk zou doen; neerknielen, tot bede en dank, maar dan..... door niemand gezien, en heelemaal ongekunsteld, geen bruidsmeisjes achter je, om je sleep te verleggen, als ie soms een beetje kreukelde..... zie je, tante, zoo'n trouwplechtigheid zou nu *mijn* ideaal zijn.’

't Was Jo niet te doen juist om de ‘kerk,’ waaraan in deze zooveel waarde wordt gehecht, omdat men uitgaat van 't idée ‘Gods huis,’ o nee, ze was ervan overtuigd, dat God er geen bepaald huis op na hield, maar overal te vinden was, waar hij oprecht en ernstig werd gediend.

Alleen de stemming, den verheven, onvergetelijken indruk wilde ze, en die voelde ze altijd over zich komen in de natuur, bij muziek, bij een plechtige, diep strenge omgeving.

RYTHON.

II. Amateur fotografie.

Daar er nog niet genoeg Lelie abonnée's aan den wedstrijd deelnamen, herhaal ik hem, in de hoop thans mijn doel te bereiken.

Wie dus uit de bovenstaande woorden, de meeste Holl. woorden van niet meer dan zes letters maakt, en die dan met vijftig cent voor 16 December inzendt aan Mej. G. van Ommeren Rijswijk (Geld.), ontvangt een compleet fototoestel drievoet.

Mijn dank aan hen die reeds hielpen; maar ik moet ze nu een beetje teleurstellen, daar de uitslag later geplaatst wordt, dan verwacht werd.

Nu dring ik op veel medewerking aan; een kleine bijdrage is ook welkom, daar er nog slechts *f* 15 noodig zijn. En het meisje wier omstandigheden, op haar verzoek, niet bekend gemaakt worden, moet nu noodzakelijk geholpen worden. 't Spijt mij wel, dat ik de Lelie abonné's lastig val, met dat geschooi zooals velen zullen zeggen, maar ik kan er niets aan doen, ik zit nu eenmaal voor 't geval dus medelezeressen helpt mij s.v.p.

Mej: G. VAN OMMEREN, *Rijswijk* (*Geld.*)

Haar plicht?.....

Aux étoiles j'ai dit un soir
'Vous ne paraissez pas heureuses'...
Elles m'ont dit: 'nous sommes seules,
Chacune de nous est très loin
Des soeurs dont tu te crois voisine,
Sa clarté carressante et fine
Dans sa patrie est sans témoin...'
Je leur ai dit: 'Je vous comprends,
Car vous ressemblez à des âmes;
Ainsi que vous, chacune luit
Loin des soeurs qui semblent près d'elle
Et la solitaire immortelle
Brøle en silence dans la nuit -

* * *

De jongste van eene familie van vijf kinderen; hare beide zusters getrouwd, de broers, beide opgaande in hun werkkring; de een als geneesheer gevestigd te Amsterdam, de andere als advocaat in Indië. Zoo langzamerhand, de een na den ander, waren de vogels uitgevlogen en alleen bleef zij bij Pa en Ma in het groote, stille huis.

Zou het zich dien tijd nog herinneren, dit oude huis, toen zijn nu sombere vertrekken, eertijds daverden van uitbundigen lach en frissche, jonge stemmen? Zeker, want wat zijn voor een huis, tien, twaalf jaren?

Dikwijls was het haar, alsof de wanden van haar kamer, vroeger het boudoirtje van Lucie en Truus, haar verwijtend aanzagen, wanneer zij binnen kwam om te 'denken.' 'Waarom denken? schenen zij haar toe te roepen; geniet uwe jeugd, uw leven; het is zoo kort. Verban die dwaze gedachten, ze dienen tot niets; integendeel; gij geraakt er meer en meer door acheruit; uwe schoon-heid verjagen ze, doordat ze u van uwen lach berooven, het schoonste sieraad der jeugd. Lachen moet ge, lachen

en zingen, huppelende het jonge Leven doorgaan, zooals Lucie en Truus. Dàt is Leven; dàt is Geluk!.....

Toch, nu zij alleen bleef, gevoelde zij het gemis van haar broers en zusters niet diep. Het nakomertje was altijd een stil, eenzelvig kind geweest, schuw en teruggetrokken van aard. De zusters, knappe, vroolijke, gevierde meisjes, hadden zich nooit veel om haar bekommerd; zij hadden elkaar en hadden in karakter ook veel overeenkomst met elkaar, zoodat zij het kleine bedeesde zusje niet noodig hadden. De broers, een paar levenslustige, rumoerige jongens, hadden haar nooit begrepen; zij met hunne luidruchtige, levendige manieren, getuigende van gezondheid, vonden het bleeke, stille kind met de groote, diepe, nadenkende oogen, vervelend en saai. Het kind kon zoo verbaasd-verwonderd kijken, als zij ‘een mop tapten’ over een ‘groen’ b.v., die zij eens ‘genomen’ hadden, net alsof die oogen vroegen: ‘waarom lachen zij toch; wat “is nu de aardigheid?” Neen! dan waren de oudste zusjes heel anders, lachend, stralend en blozend!

Knappe meisjes, smaakvol getoiletteerd en gekapt, steeds klaar voor een praatje en een lach, vergezeld van lieve hoofdknikjes en gracieuse handgebaartjes. Hoe vaak hoorde zij niet die uitroepen van bewondering: ‘Mevrouw, U moogt wèl trotsch zijn, hoor! Zoo'n paar knappe, aardige meisjes, ziet men niet elken dag. Bovendien een uitstekende educatie gehad, niet waar?’

Geen wonder, die twee waren dan ook spoedig getrouwd, na een leventje van pret en pleizier, van naar-bals-gaan en diners. Zij hadden beide goede partijen gedaan en waren gelukkig, naar het begrip van de menschen.

De snoezige meisjes waren elegante huisvrouwtjes geworden, die de kunst verstonden te ‘ontvangen’ en diners te geven, hare conversatie wèl waard waren op visites en after-noon-tea's, eigenschappen, waarop hare mannen trotsch waren. Truus zelfs was een allerliefst moedertje geworden; ieder keek graag naar die gracieuse verschijning in smaakvol toiletje, en grooten hoed op het golvende, modieus-gekapte haar, een zachte, doorzichtige voile over het fijne gezichtje, een kinderwagentje voortduwend, rose en wit, één kant en lint; van het kindje was

niets te zien, als een paar roode vuistjes. Zoo zat zij dat alles te overdenken, zooals zij het zoo vaak deed, in haar boudoirtje, in het schemeruur, de voorwerpen slechts vaag verlicht door den rosen gloed van het gaskacheltje. Het was, alsof met de veranderingen, door haar, na verloop van tijd in het vertrek aangebracht, zij en haar kamer elkaar beter begonnen te begrijpen. Als zij binnenkwam met 'gedachten' was het, alsof zij gelaten riepen de wanden:

'Het zij zoo, ge moet het zelf weten. Het Geluk doet zich voor in verscheidene gedaanten; misschien vindt ge ander Geluk!' -

Tafereel na tafereel ontrolde zich voor hare oogen, kleine gebeurtenissen in haar leven, herinneringen harer kindsheid. Zij had nooit schoolgegaan; hare teêre, zwakke gezondheid moest ontzien worden; zij kon dus niet naar kostschool, naar het buitenland, naar Lausanne of Wight, zooals Truus en Luise. Een gouvernante was toch ook zeer 'gedistingeerd' en de een na de andere waren zij gekomen, 'Mademoiselle' 'Miss' en 'Fraülein.' Het resultaat was dan ook, dat zij, hoewel niet in het buitenland geweest zijnde, als alleen een reisje met Ma naar Brussel of Parijs, uitstekend hare talen sprak, maar toch! de echte geacheveerde educatie 'verkreeg men alleen op een buitenlandsche kostschool!' zei Ma.

Zij had nooit een 'boezemvriendin' gehad, zooals Luise en Truus er onophoudelijk bij afwisseling een hadden. Dan werd zij in het bondoirtje gebracht, de vriendin, vergezeld van zakjes bonbons, chocolade en taartjes, om 'knus geheimen te vertellen'. Na een tijd kwam de vriendin niet meer; zij was 'tegengevallen,' om spoedig plaats te maken voor een liever, aardiger meisje. Later, hadden kennisjes van hare zusters, toen deze getrouwd waren, haar uit beleefdheid nu en dan opgezocht, maar door haar weinige toeschietelijkheid en spraakzaamheid, hadden zij haar langzamerhand lings laten liggen. Zij was er onverschillig voor geweest, eigenlijk wel een beetje blij; zij gevoelde zich zoo weinig thuis in dat vroolijke, om nietslachende gezelschap. Gewoonlijk sprak zij niet veel, een beetje bevreesd, uitgelachen te worden, want dergelijke uitroepen zooals: 'Och, hoe naif!' 'Wat is dat kind nog groen!' hadden haar hoe langer hoe meer verlegen gemaakt.

Eén groote vreugde kende zij slechts in haar bestaan; een vreugde, die haar vaak vervulde met heilige ontroering, haar geest hoog verhief, haar geheel meevoerde, n.l. het lezen. Boven op zolder had zij een koffer ontdekt en schatten had zij gevonden in dat leelijke oude omhulsel. Nu was er iets wat haar geheel vervulde; nòg bleeker werd zij, nòg stiller, nòg meer afgetrokken en niemand miste haar. Maar toch gevoelde zij zich gelukkig, gelukkiger dan ze ooit geweest was.

Steeds vertoefde zij daar in haar heerlijke droomen wereld; nu eens werd zij gevoerd in schitterende, koninklijke paleizen; schoone prinsen en prinsessen, statige hofdames en edelvrouwen spraken en glimlachten haar toe, dan weer ging zij een tooverland binnen en zwevende gestalten teer, etherisch, omgaven haar en fluisterden van Geluk, Liefde en het Schoone Leven. Meermalen huiverde zij en bloedige tooneelen van oorlog en moord ontrolde zich voor hare oogen en zij vroeg zich af, wat toch Leven eigenlijk was, zoo schoon door den een beschreven, door den ander zoo afschuwelijk.

'Wat is Geluk, waarover de menschen het altijd hebben,' dacht zij. Wat is Móederliefde, de Liefde van de Moeder voor het Kind, het grootste Geluk op aarde, las zij eens. Moederliefde'? Had haar Moeder haar lief? Mama? dat wist ze niet en ze lette goed op voortaan; die Liefde zou zich toch moeten uiten, al was het niet in

woorden, dan toch door een blik of een lach? Ma keek haar aan, op hetzelfde oogenblik, dat ze er aan dacht. ‘Kind, zit niet te suffen; wat zie je bleek, scheelt er wat aan?’ Eens ontdekte haar oudste broer haar, toen zij op haar oude plaatsje achter den koffer zat, genietende van Tennyson's gedichten.

‘Wel, wel Kleintje, zit je hier? Ma roept je’.

En toen zij opkeek - de oogen diep en donker, de wangen gloeiend, het geheele gezichtje een extaze.

‘Wat lees je daar?’ vroeg hij verder, ‘laat 's kijken?’

‘O! Henri, het is zoo prachtig!’

Een tipje van den sluier, die het zieltje verborg, werd opgelicht, maar de andere ziel huizende in een door en door gezond lichaam, te krachtig voor sentimentaliteit, verstond dien uitroep niet.

Hij schudde het hoofd: ‘Hoe is het mogelijk,’ dacht hij, ‘dat iemand plezier kan hebben, hier te zitten, op dien kouden zolder’, en hardop: ‘zit je nu altijd tusschen dien ouden rommel, Kleintje, tusschen al die

vieze, vochtige boeken? Je bent net zoo'n kleine mot'.

Met een deftig gebaar had zij het boek uit zijn handen gerukt; zij had er spijt van één oogenblik zich te hebben gegeven, hem hare verrukking te hebben getoond.

Niemand begreep haar immers, hij zou haar uitlachen. Nog het minst werd zij door hare huisgenooten begrepen. Wat waren hare zusters voor haar, wat hare broers? Misschien kwam het, doordat zij zooveel jonger was, dan zij, dat zij zoo weinig voor hen voelde; jonger in leeftijd, zoodat zij dikwijls hun schouders ophaalden en dan met een zekere geringschatting konden zeggen: 'Och dat kind!'

En toch gevoelde zij zich dikwijls zooveel ouder en bezadigder dan zij. Hoe kwam het toch, dat zij zoo heel anders was, innerlijk en uiterlijk? Als zij zoo alles goed overdacht, wat was zij dan toch ook een vreemdsoortig kind, heel anders dan andere meisjes. Zij wist nog heel goed, hoe 'n hekel zij bijvoorbeeld had, om een nieuwe japon of blouse te passen. Meisjes genieten gewoonlijk in het vooruitzicht iets nieuws te krijgen en vinden het passen ook wel aardig. Hoe gewichtig en belangrijk de vraag in de meisjeswereld: 'Zou dit mij staan?' Wat een tijd kost het gewoonlijk om de keus van een kleur of model te bepalen. 'Zou rood niet te hel staan bij mijn 'teint?' 'Is blauw niet beter geschikt voor een blondine?' Haàr kon het niet schelen, wat zij droeg; meestal liet zij dit belangrijke punt aan Mama of de zusters over, tenminste als deze er 'tijd' voor hadden. Gewoonlijk maakten zij er zich dan ook van af, met een: 'Dit zal haar wel goed staan, goed genoeg voor zulke kinderen!'

Zij had er zich nooit veel om bekommerd of zij iets droeg, wat haar stond of niet stond en zij had nooit veel gepeinsd over het onderwerp: 'hoe zie ik er uit? hoe zouden de menschen mij wel vinden?'

Eens had zij zichzelf met aandacht in den spiegel bestudeerd. Het was op den avond van Truus' trouwen. Kennissen en familieleden waren gekomen om het bruidspaar hunne gelukwenschen aan te bieden. Zij moest toen voor bruidsmeisje fungeeren en kwam ook in het salon bruidssuiker en likeur presenteeren. Mama had haar heelemaal in het wit gekleed, een groote, witte strik in het donkere haar.

Zoo stond zij voor een van de clubgenooten van haar oudsten broer, verlegen en bedeesd, de oogen neergeslagen, eene slanke, tengere verschijning met een fijn gezichtje en toen zij hare oogen opsloeg, om te vragen of hij ook iets wilde gebruiken, zag zij zijn verrasten blik.

Een oogenblik later, hoorde zij hem tot haar broer zeggen: 'Dat jongste zusje heeft mooie oogen, hoor!'

Zij had ze toen niet meer durven opslaan; zij had haast niet meer in de kamer durven komen; in elk geval bleef zij uit zijne nabijheid.

En 's avonds toen het feest afgeloopen was en zij naar boven was gegaan, had zij, vóór zij zich uitkleedde, in den spiegel gekeken en lang en nadenkend gestaard naar het gezicht daar vóór haar.

'Mooie oogen? had zij zich afgevraagd; waarom mooie oogen? ik lach immers nooit; hoe kan hij ze dan mooi vinden?' -

Zoo werd zij achttien jaar; de broers hadden zich gevestigd; de zusters waren getrouwd. Mama begon meer op haar te letten, iets, wat zij erg vervelend vond.

'Zij liep te slungelachtig, te onelegant,' vond Ma, te krom en onverschillig. Zij had niet dat 'zwevende' over zich, wat Luus en Truus zoo eigen was. Bovendien moest zij noodzakelijk wat meer werk van haar haar maken, want zoo kwam haar gezicht in het geheel niet uit; ook moest zij meer lachen, meer 'gewoon' meisje zijn,

zooals Lucie en Truus, zoo lief en vroolijk. Wat was dat nu voor moeite, een vriendelijk gezichtje te trekken; je kreeg van dat zuur kijken zoo gauw rimpels. Op straat stond dat ook zoo lief, zoo'n lachend gezichtje; ieder keek er graag naar!

Zij gevoelde zich nameloos ongelukkig in dien tijd; het was net, alsof iedereen haar op straat na keek en haar uitlachte. Zij durfde nooit opkijken, bang om spottende gezichten te zien.

Langzamerhand kwam het ook in haar op, dat het veel beter was, 'gewoon' te zijn, zooals alle andere meisjes, luchtiger te zijn, niet te critiseeren en het leven een beetje licht op te nemen. Zooveel is het leven dan toch ook niet, om alles zoo ernstig in te zien.

Zij trachtte de menschen minder als vijanden te beschouwen en zij werd voorkomender en vriendelijker. Het gelukte haar boven verwachting. 'Zij viel wel mee!' vonden de kennissen. Maar toch gevoelde zij

zich zoo oneindig ver van hen af; zij begreep ze niet en werd niet begrepen. Het was haar eigen zelf niet, wat ze den menschen liet zien, maar een haar volkomen vreemd wezen, dat lachte en praatte en toch inwendig pijn had en bedroefd was. Dikwijls had zij een sterk verlangen zich te uiten tegen iemand, die haar zou begrijpen en verstaan, maar zij vond niemand. Ook, als zij meende, zoo iemand gevonden te hebben, was zij te bleu, zich te uiten en trok ze zich terug.

Toen kwam de met angst en beven verbeide avond, de avond van haar eerste bal. Zij had er zich tegen verzet eerst, heftig en opgewonden. Zij wou en zou aan die malligheid niet meedoen; zij had een hekel aan dansen, vond het dwaas werk. Zij haatte die fatterige heertjes in rok en witte-das; zij bedankte er voor zich te de-colleteeren, dat vooral niet, nooit, nooit! Ze wòu niet... ze wou niet...

En heftig, hartstochtelijk had zij geschreid, ten laatste gebeden en gesmeekt: ‘Och! laat mij als 't u blieft toch niet gaan; ik gevoel mij zoo ongelukkig, sta mij dit toch toe; laat mij niet gaan!’

Maar het hielp niets; juist, nu zij zich niet gelukkig gevoelde, moest zij ‘afleiding’ hebben, dat zou zoo goed zijn! Den laatsten tijd ging het al zoo goed met haar; zij begon werkelijk ‘gewoon’ te worden. Neen! in elk geval moest zij naar dat bal, dit mòest en zou doorgezet worden, anders zou zij nooit die bleuheid overwinnen. Het waren kuren, niets dan kuren! Bovendien, zij moest immers de eer van de familie ophouden; als er toch een volwassen dochter in huis is, dient die dochter zich toch te vertoonen!

Wat zouden de menschen wel denken!...

En Pa zei goedig: ‘ik zou maar gaan, je zult wel wennen; misschien behoeft het ook niet lang te duren....!’

Nooit zou zij dien avond vergeten, haar eerste entrée in die schijnwereld, vol klatergoud. In het eerste oogenblik was zij verblind door de hel-verlichte balzaal; *de meisjes* als bloemenfeeën in luchtige, zacht gekleurde toiletjes, met stralende, blozende gezichtjes, oogen en mond, één lach. Zij bewogen zich gracieus in die hel-verlichte, versierde zaal, zich koelte toewuivende met glinsterende waaiers.

Toen sloop het oude, critiseerende duiveltje binnen en wèg was alle pracht en praal.

In een der spiegels zag zij haar eigen beeld: eene slanke verschijning in het rose, maar zij schrikte van het ernstige gezicht, dat haar aanstaarde. Dat mocht niet, lachen moest zij, lachen en dansen, net als de andere meisjes; daarvoor kwam zij immers op het bal! Zij slaagde er in, lachte en danste en had succès...

Zoo peinsde zij in het schemeruur en telkens doken weer oude beelden op. Wat had zij met haar Leven gedaan? Waarvoor leefde zij?....

Na dat eerste bal waren meer gevolgd en hoe langer hoe meer was zij er in geslaagd ‘gewoon te zijn’; de andere meisjes gevoelden zich toch ook gelukkig in haar ‘gewoon zijn’; waarom zij ook niet?....

Toevallig was van morgen haar oog gevallen op de twee regels, waaraan zij nu onophoudelijk dacht en steeds dreunde het in haar, het twee-regelig versje; de woorden klonken hoe langer, hoe harder, vlugger en vlugger. Het was, alsof zij allen, de menschen haar toeschreeuwden:

‘I slept and dreamed, that Life was beauty,
‘I wake and found, that Life was duty.

en steeds harder en harder ‘Duty! duty! duty!.... Plicht? wat was Plicht? háár Plicht?

Eens zou zij ook geëngageerd zijn, trouwen misschien met iemand, die een goede partij was; de man zou goed zijn voor haar, zooals ook de mannen van Lucie en Truus waren voor hunne vrouwen.

Mama zou dan trotsch zijn, alle drie dochters goed getrouwd; de menschen zouden haar benijden.

Zij ook, zou daar staan in een witte bruidsjapon, de kennissen zouden komen feliciteeren en dan was zij immers gelukkig?....

N.M.D.J.

De Geluksfee.
(Naar het Deensch van Harald Kidde.)

Op een stillen, groenen zomeravond, toen de lucht nog vervuld was van het gezang der leeuwerikken, ontmoetten twee jongelieden elkaar, op den grooten weg, die naar de burcht van de geluksfee voert.

De eene, een rank, blijmoedig jongeling, reed te paard. Hij was lenig van leden en de blonde lokken dwarrelden hem om 't blozende aangezicht. Witte veeren wuifden op zijn blauw zijden baret. Hij beteugelde

met moeite den steigerenden hengst en riep den anderen jongeling toe, die peinzend in zijn zwarten, bestoven mantel over den weg liep:

‘Goeden avond broeder. Waar voert de weg naar toe?’

De wandelaar bleef staan en groette. Zijn gezicht was lang en bleek. De oogen licht. De lippen gesloten.

‘Zeker wel naar 't zelfde doel als gij,’ zeide hij op zijn langen staf leunend, ‘naar den burcht van de geluksfee.’

‘Naar den burcht van de geluksfee en dat te voet!’ riep de ruiter uit. ‘Weet ge dan niet hoe lang de weg is?’

‘Wel is de weg lang,’ knikte de wandelaar nadenkend, ‘maar ik ben ook nog jong.’

‘Ge zult er toch nooit komen!’ riep de ruiter van zijn hooge zitplaats. ‘Niet voor dat ge dood zijt.’

‘Juist,’ antwoordde de ander.

‘Ge zijt een dwaas,’ mompelde de jongeling boos. ‘En ik ben een dwaas, die mijn kostbaren tijd verspil om naar uw dwaze praatjes te luisteren.’

Hij liet 't paard den vrijen teugel, het vloog met een woesten sprong vooruit en zou bijna den wandelaar in de sloot geworpen hebben als deze niet in tijds uit den weg was gegaan...

De wandelaar trok zijn mantel dichter om zich heen en liep peinzend voort.

Zijn heldere oogen volgden den ruiter, die in de verte tusschen de groene boomen van den weg als een insect met gouden vleugels den rooden bol van de ondergaande zon tegemoet reed.

Hij zuchtte even, maar schudde toen weer 't hoofd.

Op een najaarsavond ontmoetten die twee elkaar weer.

De wandelaar bleef staan en groette. De ander reed stapvoets met gebogen hoofd en gekruiste armen. De veeren hingen geknakt neer van zijn verschoten, blauwen baret.

‘Hebt ge de fee te zien gekregen?’ vroeg de wandelaar.

De ruiter keek op. Zijn gezicht was grauw. De blik uit zijn oogen hol. Hij streek met bevende hand over 't voorhoofd.

‘O! zijt gij 't,’ zuchtte hij.

‘Hebt gij de fee te zien gekregen?’ vroeg de wandelaar weer.

De ander antwoordde niet. Hij zat op zijn paard ineengedoken voor zich uit te staren. Hij behoefde 't dier niet vast te houden. Het stond gedwee op zijn knokkelige pooten, met den kop omlaag, terwijl de grijze manen verward van den nek van het eens zoo schoone dier afhingen. Er woei een koude, huilende wind. In de verte tegen den blauwen boschrand vielen groote regenbuien. Een kraai zweefde krijschend dicht boven den grond.

De ruiter huiverde en hield zich stevig aan 't zadel vast.

‘Ga er nooit heen, broeder, 't is leugen’. De wandelaar schopte in de natte aarde. ‘'t Is leugen, allemaal. En nu rijd ik den weg op naar huis om allen die er heengaan tegen te houden en hun te zeggen dat 't alles leugen is met die fee.’

De jongeling glimlachte: ‘Doe dat niet. Ze zullen u niet gelooven.’

‘Ja, maar als ik 't nu toch zelf gezien heb?’

‘Dat doet er niet toe. Ze zullen niet gelooven, dat de fee niet bestaat.’

‘Maar gij, broeder, gij zult mij toch gelooven en terugkeeren?’

Toen straalde het gezicht van den wandelaar.

‘Neen,’ viel hij heftig uit, ‘ik wil u in 't geheel niet gelooven.’

‘Ge zult teleurgesteld worden.’

‘Neen, dat zal ik niet, want ik ga te voet naar den burcht van de geluksfee.’

‘Te voet?’

‘Ja, en onderweg zie ik goed om mij heen. Ik kom er toch eerst als ik oud ben hebt ge gezegd en zal op den drempel sterven. Ik zal toch niet zien of de burcht verlaten is of niet. Maar gedurende de lange wandeling troost ik mij met de schoone hoop.’

Hij groette en wandelde langzaam in de schemering voort.

De ruiter bleef staan en keek hem verwonderd na.

Vertaald door

Mevrouw D. LOGEMAN - VAN DER WILLIGEN.

Uit het verre Westen.

Reclame.

Amerika is het land der reclame bij uitnemendheid en het gevolg is concurrentie, wat maakt, dat men hier heel goedkoop kan leven, vooral als men veel zelf doet (hulp is schreeuwend duur) en op den voorgrond gezet, dat de dollar dezelfde waarde heeft als onze gulden.

Als men door de Vereenigde Staten reist,

ziet men overal reusachtige aanplakbiljetten met voorstellingen vaak van dingen in hun natuurlijke grootte. De ruimte boven de zitplaatsen in trams en locaal treinen wordt ingenomen door advertenties van allerlei aard. Voor een gedeelte, 3 bij 4 voet, wordt in de negen treinen, die van de Pier aan de San Francisco Baai naar Oakland en omstreken loopen, 150 dollars per maand betaald. Dat het voordeel oplevert, lijdt geen twijfel, want er is geen vak ledig.

Op de talrijke wagens van leveranciers staan, behalve de naam van den eigenaar en wat hij te koop heeft, soms allerlei opschriften: b.v. aan het publiek wordt door een stoomverwerij geannonceerd, dat deze ‘dyes to live and lives to die.’ Is er een uitverkoop, deze wordt door trompetgeschal en tromgeroffel den volke aangekondigd. Het achterste gedeelte van een creamery-wagentje heeft den vorm van een kubus (boter wordt hier verkocht in squares van 1, anderhalf en 2 pond, behalve de (pot) tubbutter.

Om den verkoop van eieren aan te duiden, stelt het vervoermiddel een enorme kip voor.

De schoorsteenveger rijdt rond in een heel natuurlijk nagebootst huisje met schoorsteen; de man zelf heeft een' hoogen hoed. (Werklui dragen hier stijve of slappe hoeden, nooit petten.)

De londensche kleermaker Lyons heeft een vergulden leeuw op zijn wagen.

De firma Wood (heerenkleedermagazijn) brengt de bestellingen rond in een grooten boomstam.

Bij den dentist hangt een vergulden kies uit, veertig maal grooter dan in werkelijkheid.

Met enkele soorten zeep krijgt men de mooiste oleografiën cadeau.

De kruidenier geeft zijn klanten een mooie doos American biscuits met Kersmis

Als men in zekeren manufactuurwinkel kocht, had men kans op een reisbiljet voor de St. Louis tentoonstelling.

Een meubelmagazijn had een nieuw gebouwd huis aangekocht en gaf een lot daarop, als men voor een zeker bedrag inkoopen deed.

Een pianomagazijn gaf iedere familie, die geen piano had, een lot voor een zoodanig meubel. Een onzer kennissen trok ze; dit als bewijs, dat het geen fopperij was.

Weêr een andere firma gaf den kooper een order voor een half dozijn portretten van hemzelf of familieleden. Er wordt daar ook afternoon tea geschonken en kop en schotel, waaruit men drinkt, (wel geen sèvres) mag men naar huis nemen. De Call (een der 3 grootste dagbladen) geeft Zondags een mooie plaat; de prijs van de courant is 5 ct.; bij abonnement per maand 75 ct. In de ‘East’, het gedeelte van Amerika ten O. van Chicago, betaalt men maar 2 ct. Een ander blad biedt luxe-artikelen aan bij de Zondags-editie. Zondags heeft de courant wel 3 maal zooveel bladen als in de week. De zoogenaamde morgenbladen worden 's nachts gedrukt en 's morgens heel vroeg in bootjes (de ferry-booten gaan niet vóór 6 uur) naar Oakland gebracht, zoodat men het eerste nieuws al om half zes op de stoep vindt liggen. Wat er verder op den dag belangrijks voorvalt, vindt men in de talrijke avondbladen vermeld.

Een derde nieuwsblad gaf iederen dag een coupon voor een portefeuille der Wereldtentoonstelling in wekelijksche afleveringen.

Een van de meest pakkende reclames zag ik voor een winkelraam, waarin een kastje was aangebracht met tralies; daarachter zag men twee boeren (geen echte) en er onder stond: ‘give us a fair trial.’

Dan niet te vergeten: de zoogen. special sales. Op vaste dagen en alleen dan zijn verschillende dingen lager geprijsd dan gewoonlijk; komt men na dien tijd, dan moet men de volle waarde betalen.

In sommige winkels is er 2 maal 's weeks 's middags en 's avonds concert, natuurlijk zonder betaling. Al heel licht wordt het ‘aanzien doet gedenken’ hier in praktijk gebracht.

Een firma, in brillen handelende, heeft op een schutting een groot oog laten schilderen met het onderschrift: ‘I watch you.’ Onnoodig te zeggen, dat het oog iederen voorbijganger aankijkt, van welken kant men ook komt.

Een maatschappij, land verkoopende, maakt dit wereldkundig door de afbeelding van een' aardbol, nader toegelicht door: ‘we sell the earth.’

Dan weren de apothekers zich geducht.

Millioenen worden er gemaakt met het fabriceeren en verkoopen van zoogen. ‘patent medicines,’ meestal gemaakt uit onschadelijke kruiden en men is verbaasd, dat er nog ziekte en dood kunnen bestaan, want voor alles is raad. Men geeft soms flesschen medicijn ter waarde van een dollar te probeeren (kosteloos) alleen om een of ander

nieuw middel onder de lijdende menschheid te brengen.

Zoo zou ik nog dagen kunnen doorschrijven, maar het geduld der lezers op te groote proefstellen. Alleen dit nog: Vandaag zag ik een kolom in de courant met de woorden: voorloopig geen harp (no harp yet.) Het is vreemd, maar licht wordt men aangetrokken tot het lezen van een of ander stuk, al weet men vooruit, dat het de moeite niet loont. Dat is juist, wat men op het oog heeft. Om op de harp terug te komen: een vrouw, lijdende aan een doodelijke kwaal, in haar' toestand zoo goed als zeker zijnde spoedig een plaats in het hemelsch orkest als harpiste in te nemen, betuigde haar' innigen dank aan zekeren dokter, den uitvinder van een middel voor haar ziekte.

Men moge het bovenstaande arrogant, profaan of vermakelijk vinden, het is reclame, that 's all!

East-Oakland Californië.
M. VITRINGA.

Varia.

Frits Bouwmeester.

- Mijn betrekking aan De Telegraaf heeft me natuurlijkerwijze in 'n nadere aanraking gebracht met het Tooneel. Zoo ook heb ik in den laatsten tijd meermalen gezien Frits Bouwmeester, den ex-mededirecteur van Amstelstooneelgezelschap, (directie S. Frank en Frits Bouwmeester), spelend in het Grandtheatre in Amsterdam. - De meeste mijner lezers zullen door de groote bladen wel reeds op de hoogte zijn gebracht van het hoogst onverkwikkelijk gekibbel, plots uitgebroken tusschen die beide directeuren: Frank en Bouwmeester, waarbij beide hun hart hebben gelucht in lange ingezonden stukken, zonder tot ander resultaat te komen, dan 'n plotselinge scheiding, waarbij Bouwmeester naar Indië gaat, en Frank voort zal zetten de directie van 't Tooneelgezelschap in 't Grandtheatre optredend - Welnu, ik stel voorop dat ik me in die questies tusschen de beide heeren in geen enkel opzicht partij wil stellen; in geenen deele. Ieder verantwoorde maar voor zichzelven wat hij van den ander gezegd heeft. Maar wel moet het me van 't hart, nu Bouwmeester-zelf 't gerucht komt bevestigen van zijn aansluiting bij het Brondgeest-ensemble in Indië, dat dit zijn aanstaand vertrek mij ontzettend *spijt*, spijt omdat we in hem verliezen een uitnemend speler. - Wat ik van hem heb te zien gekregen in deze laatste weken leverde het bewijs van een zeer veelzijdig *kunnen*, van 'n z'n rol weten uit te beelden met het ware in zich opnemen ervan. Bovenal in: Het Systeem van Dokter Goudron en professor Plume was dat het geval. Om zóó iets aan te kunnen moet je meer dan middelmatig zijn, moet je beschikken over een wezenlijk niet gering talent. De wijze waarop Bouwmeester zijn gezicht, iedere spier, iederen trek ervan, in de macht had, beurtelings de onzekere, schuldbewuste gek, die een rol speelt, dan weer de gansch en al in die rol zich zeker voelende geleerde, door zijn zelfbewust, kalm-waardig optreden de beide journalisten volkomen overtuigend, die gansche uitbeelding van den gewaanden dokter was boven allen lof verheven. En in het slot-tooneel kwam zijn meesterschap nog sterker aan het licht, in dat angstig wegkrimpen voor de toesnellende bewakers, dat als het ware het masker laten vallen, zoodat je hem voor

je oogen zaagt veranderen in den dier-mensch, krimpend als 'n geslagen hond voor de hem wachtende straf...!

O het was ‘griezelig’, zooals sommigen waarschuwend beweerden! Juist *dat* het zoo was, bewijst hoe goed het is gespeeld. - 't Was geen stuk om je mee te amuseeren, veel minder een om er kinderen, of zenuwachtige menschen te brengen; maar het was er een waarin Bouwmeester gelegenheid heeft gehad te bewijzen, hoe zijn talent vooral niet minder is dan dat van zijn broer Louis.

Ik heb hem ook in andere, lichtere rollen gezien, in grappige, en in ernstige. En ik heb telken male de vaste overtuiging meegenomen, dat hij beschikt over die zekere losheid van zich bewegen, dat natuurlijke, van zich heelemaal zeker van zijn zaak voelen, dat de goede, de geboren tooneelspeler onderscheidt van den door vlijtig studeeren en zich oefenen tot een zekere hoogte opgevoerden middelmatigen collega, voor wien z'n rol altijd 'n studie blijft, een aangeleerd iets, dat hij *zegt.*

Bouwmeester daarentegen *is* wat hij op dat oogenblik moet voorstellen. Hem te zien spelen was voor mij een attractie van Amstels-tooneelgezelschap, die ik met oprecht leedwezen voortaan zal missen. - Wat begint Indië ons véél te ontnemen van lieverlede! - Toch blijft het een open vraag of zij, die zich op later leeftijd, en gewoonlijk finantieel zwakgesteund, daarheen begeven, daarenboven nog slechts bijgestaan door middelmatige krachten, verstandig doen met zich te wagen aan den zwaren kamp met onbekende toestanden, met onbekend klimaat, en onbekende moeilijkheden! - En dan ook, Indië-zelf wordt alreeds overvoerd, krijgt misschien des Guten zuviel in de laatste jaren! - Hoe dit zij, zeker heeft het op dit oogenblik 'n buitenkansje in 't bezit der twéé Bouwmeesters! - En ik voor mij kom er rond voor uit, dat ik onze kolonie dat bezit benijd....

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Kunst en Wetenschap.

Daï Nippon op den Boulevard des Capucines te Parijs.

Men moet in zijn magazijnen niet te lang blijven, maar men mag niet verzuimen er in te gaan, indien men werkelijk wat moois wil zien.

De Salons nooden tot zien en tot koopen, maar het *zien* moet vooraf gaan, en indien men goed *gezien* heeft dan koopt men nooit te duur.

Trouwens de Japansche kunst heeft een onwederstaanbare aantrekkingskracht. Het eenvoudigste voorwerp van weinige centen verschaft nog eenig kunstgenot. Kunst en kunstnijverheid, geïdealiseerd door smaak, en een oog voor het schoone, vindt men in alles terug, doch men mag niet vergeten bij het bezichtigen er van te denken aan het land en aan het volk dat het voortbracht; aan hun godsdienst en hun cultuur.

We behoeven daartoe als proef op de som slechts een blik te slaan op de Delftsch-aardewerk-kunst in hare pogingen om het Japansch en Chineesch te imiteeren.

Er blijkt dadelijk iets onvolkomens in. Waar de Delftsch-aardewerk-meesters zich zelf zijn in het oorspronkelijke goed, zien we hen falen, groote fouten maken in hun mededingen met Japan en China. Zij voelden wel hun eigen kunst; niet die dier landen, en nu mogen het alle bijzondere specimen zijn voor liefhebbers en collectionneurs, de ware Delftsche kunst vindt men dan, waar zij zich niet opschikt met buitenlandsche veeren.

Zoo ging het eveneens met China en Japan. Indien aldaar Hollandsch goed op bestelling geïmiteerd werd dan ontbrak er de oorspronkelijke frischheid aan, en slechts wij Hollanders konden de fouten door de imitateurs gemaakt vinden.

Een eigen-cachet; ziedaar de uitdrukking van ware kunst.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.
Den Haag.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan de correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de

correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Mevr: B. - van R. - U geeft geen pseudoniem op. Ik dank U *hartelijk* voor Uw schrijven naar aanleiding van *moeder en dochter.* Het is zoo heerlijk als juist ook moeders-zelve me zoo schrijven! En weest U ervan overtuigd, dat zulke brieven als de Uwe mij het meest helpen tot dien moed-behouden, die U in me waardeert. - Ziet U, ik ben ervan overtuigd, dat U-óók op Uw ouden dag van sommige dingen zult denken, ik had ze anders moeten doen. Want alleen dom-verwaande, in hun eigen onfeilbaarheid als in een evangelie geloovende menschen kunnen wanen, dat ze altijd *alles* goed deden in de opvoeding van hun gezin. Maar juist dat U zich *wijdt* daaraan, dat U het beste *te goeder trouw* hebt gewild, dat zullen Uwe kinderen later bedenken, instinctmatig *voelen;* ik-voor-mij geloof, dat dit het eenige is, wat ouders bij de zoo moeilijke en dikwijls zoo ondankbare taak van kinderen-groof-brengen kan troosten over vervreemding, misverstand, in-verzet-raken. - Want, dit geloof ik wèl, dat het in den hedendaagschen tijd een zeer ondankbaar iets is volwassen kinderen te hebben. - Het prediken van recht op eigen geluk, van: je bent er om je zelf, niet om je ouders, heeft op de meestal bekrompen, onervaren jonge menschen zulk een noodlottigen invloed gehad, dat zij vertrappen en stuk rijten alle banden tusschen vader, moeder en kinderen, die vroeger heilig waren. *Zij* weten het; de ouders weten het *niet.* Die hoogmoeds-idee van het jong-zijn is er misschien altijd geweest. Maar vroeger werd zij in bedwang gehouden door *liefde* tot onze ouders. Nu wordt die weggeredeneerd. 'Ik ben er om me zelf". Dat is het wachtwoord geworden. Er wordt niet meer gedacht aan het gevoel, aan het leed, aan de behoeften der achterblijvende ouders, alleen aan het eigen-ik. Dat wordt gediend, aangebeden, en het komt er niet op aan wat het lot is van hen, die dóór zoo'n handelwijze lijden. -

U schrijft: '*Houdt me mijn schrijven ten goede'!* Lieve mevrouw, ik heb U voor Uw vertrouwelijken, hartelijken brief heel oprecht te *danken.*

- **Mevr: D. V - T.** - Mijn antwoord aan U was juist afgedrukt toen Uw laatste schrijven kwam. - Lieve mevrouw, wat is me die zinsnede van U uit het hart geschreven: *'Menschen die eenmaal moeten*, *die moeten dan maar aanpakken wat ze krijgen kunnen*' Juist vrouwen kunnen ook mij altijd zoo ergeren met dat: Ja maar, daarvoor ben ik niet opgevoed; hiervoor zou ik me toch geneeren; dat geeft toch geen pas in mijn stand, etc. M.i. geeft maar één ding geen pas, en dat is liever te teren op stille, weldadigheid van bloedverwanten, inplaats van je er onafhankelijk door heen te slaan, zoolang je je-zelf *kunt* redden. Ik kan geen 'dames' uitstaan, die eeuwig en altijd hun fatsoen, afkomst, vaders-betrekking, enz. in den mond hebben, en ondertusschen loopen met geleende sieraden, en door rijke famielie 'toegestopte' kleeren, en zich een air van voornaamheid geven door aldus te leven op een andersmans zak! - Ik begrijp heel goed, dat het hebben van verscheidene dienstboden tegelijk eigenaardige moeilijkheden oplevert; wij hadden thuis drie meiden, en ik heb mijn moeder dikwijls als bezwaar daarvan hooren zeggen, dat er steeds twee

‘vriendin’ waren, die zich dan gezamenlijk tegen de derde keerden. - - Ja, zooals U over het dokterberoep schrijft, zoo ook beschouw ik het. Maar hoe meer je helaas ziet op dat punt, hoe méér je wordt teleurgesteld. Natuurlijk, alles wat U aanvoert tot hun excuus zie ik-óók wel in, maar toch geloof ik niet, dat de ondankbaarheid der patienten even zóó groot is, als het onverschillige, dikwijls misdadig-lichtzinnige gedrag van heel veel doktoren ten hunnen opzichte. - 't Boeddhisme vind ik in veel opzichten mooi; dat ben ik met U eens. Maar ik voel mij altijd het meest

van alles geboeid door spiritisme en spiritualisme, en wenschte dat ik meer tijd had om mij in deze bovenzinlijke dingen te verdiepen. Hartelijk dank voor Uw lang, gezellig schrijven lieve mevrouw, en 'knuffel' Uw 'stouten' bengel eens extra voor me. Ik houd over 't algemeen méér van het stoute dan van het zoete brave-Hendrik-genres.†)

Jeannette (Ned: Indië). - Hartelijk dank voor Uw toelichting betreffende het anonyme schrijven. Natuurlijk noem ik nooit een naam voluit; wel gebruik ik soms de voorletters van hen, die geen pseud: opgeven. Daarom is het altijd het verstandigst beide te noemen: den eigen naam *en* het pseudoniem. Anonyme brieven beantwoord ik principieel niet; en ik geloof, de meeste redacties houden zich aan dien stelregel, maar de naam *blijft* redactie-geheim.

Ja het lijkt me veel aardiger samen 'uit te komen' dan met den handschoen te trouwen; natuurlijk is daaraan soms niets te doen, maar als het te vermijden is, lijkt het me veel wenschelijker. - Dat U het aankomen in Indië tegenviel, begrijp ik best; 't is mij net zoo gegaan; het aankomen dèsillusioneert bepaald. - Kent gij Singapore reeds, dat is oneindig Europeescher, en drukker dan Batavia! - Het hotel-leven ook is er veel meer Europeesch dan in ons Indie. - De Preanger zal U wel bevallen; daar is de natuur magnifique. En hoe langer men is in de tropen, hoe méér men 't geheimzinnig-bekorende er van gaat voelen. - Toch kan ik Uw verlangen naar onzen winter, onze gezelligheid, ons leven in Europa best navoèlen. *Ik* heb altijd zoo'n heimwee gehad naar de lange schemeringen van 'n zomeravond, en naar 't vallen van de bladeren in onzen stemmenden herfst! - Voor nog eens opnieuw van U te hooren, houd ik me aanbevolen!

P. te S. (Ned: Indië) - Ik hoop dat gij dit schrijven langs dezen weg onder de oogen zult krijgen. - Gij geeft geen adres op. - Ja, het spreekt van-zelf, dat ik alleen zóó schrijven kan als ik doe, uit ondervinden, uit veel hebben doorgemaakt. En dat ook heeft me jong al geleerd, niet te steunen op 'n ander dan op me-zelf. - Ik geloof U met zekerheid te kunnen beloven, dat ik nooit anders zal schrijven dan ik 't tot hiertoe deed. - En zonder twijfel is het me daarbij een groote steun, te weten dat er zijn die ik daarmee help, en die me begrijpen.

G. te Lausanne. - Ja, mij ook speet het zeer Uw kaartje te vinden; ik waardeer Uw bezoek dubbel bij het vele dat gij in dien korten tijd te doen had. - Uw 'brief' is al afgedrukt, maar wacht nog op de plaatsruimte, die in deze St: Nicolaas-dagen extra-beperkt is door de boek-aankondigingen.

Duritia. - Ik vind dat het nog al voorspoedig gaat met Uw werk tot hiertoe, ofschoon ik er eerlijk bijzeg, dat ik aan al die *praatjes* niets hecht, zoolang ik niet zie wat die heeren voor U *doen.* Gij zult wel gezien hebben, dat gij U met den inhoud van dat bewuste stuk hebt vergist. - Als er een van U wordt opgevoerd, zult gij mij zeker zien opdagen, want dan is het immers een première. -

Mevr: A.C. F - G. - Dank voor Uw toestemming. - Ja zooals gij schrijft zoo is het inderdaad; hier is veel meer ècht lèven dan in den Haag, dat voel je dagelijks. Neen,

†) Prijsvraag daar juist ontvangen.

Scheveningen mis ik zeer zeker niet. Ik kwam er bijna nooit, ook niet in 't voor- of na-jaar, want de zeelucht zelf vind ik onaangenaam, en bovendien is de vischstank ondragelijk soms. - Van luxe-plaatsen houd ik op z'n tijd heel veel, juist op de menschen dáár kan je zulke verrukkelijke studies maken! Maar ik geef U wèl toe wat U er overigens van schrijft; daarin is zooveel wáárs. - Ook in hetgeen U schrijft over die zaak Bähler, en Jezus en Buddha. Ik zou 't werkelijk prettig vinden, als U die dingen eens onder de aandacht bracht in een artikel. U kunt het; U hebt het getoond. - Daarvan gesproken, vertelt U me toch eens of het wáár is, dat er in 't vak van Uw man zoo weinig vooruitzicht bestaat voor dames? Ik hoor daarvan zoo dikwijls van meisjes, die dan later veranderen van vak om die reden; wat mij steeds zoo bezwaarlijk lijkt, en zulk een risico! Andere vakken zijn óók niet zóó veelbelovend in vooruitzichten, dunkt me.

Nili. - Over m'n woonplaats-verandering heb ik 't al gehad tegen G, in 'n vorig nommer; dus daarop kom ik maar niet terug. Overigens vind ik, als je prettig thuis maar 't zelfde blijft, dan moet je je maar schikken *waar* je dan ook wonen moet; een man wordt om z'n betrekking soms zoo dikwijls verplaatst, en als z'n vrouw dan 'n zuur gezicht zet ‘om haar vrienden en kennissen’, dan vind ik haar een lamlendige egoïste. -

Natuurlijk kunt gij U op De Telegraaf abonneeren, adres Raadhuis-str: 1. - Ik weet zeker dat ik U *wel* geantwoord heb op die vraag, of ik Uw portretje wilde hebben met Uw Toynbee-clubje. Gij hebt het zeker overgeslagen; natuurlijk héél gaarne.

Hanni. - Misschien hebt ge reeds in de vorige Lelie gelezen het antwoord aan ‘Hotspur’, dat de prijsvraag *berijmd* moet worden beantwoord. -

Droom van... - Ik neem U Uw nieuwsgierigheid niets kwalijk naar het lot van het stukje, maar gij moet afwachten tot ik de manuscripten allen te samen beoordeel, zooals dat mijn gewoonte is van tijd tot tijd. Daar gij de Lelie leest, zult gij die gewoonte wel reeds hebben opgemerkt. -

Hotspur. - Ik plaats het laatst gezondene. - Hoe ‘dom’ van U, van dien 6^{den} Dec: - Ik moest er om lachen! 29 Nov: is nog vergeeflijk! - Ja, dan zult U 't druk hebben.

Noord. - 't Pseudoniem vind ik net zoo goed als elk ander, dus laten we dat maar houden. Als *Inleiding* lijkt me het gezondene niet kwaad, maar ik vind dat het dan duidelijk moet uitkomen dat het een *inleiding* is; want nu lijkt het een afgerond artikel, en maakt *daar*door een oppervlakkigen indruk. Het beste is, dat gij mij eerst de vervolgen zendt, en dat ik daarna zie of en wat er te veranderen is. - De stijl en de inkleeding vind ik volstrekt niet kwaad. -

Mevr: P. te A. - Nu moet ik U toch eens vertellen hoe heerlijk Uw ‘zakjes’ me dezer dagen te pas zijn gekomen. Ze hebben uitstekende diensten gedaan. Ik hoorde in zoo lang niets van U. Zijt gij geslaagd in het examen? Waar woont gij nu? Hoe gaat het den kleine?

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Heelsum. - Zal Uw vraag in de Vragenbus zetten. Het adres van mevr: Baart de la Faille moet gij bij den *uitgever* vragen.

Mevrouw Dora te L. - Zoudt *U* de Vragenbusvraagster niet kunnen helpen?

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Zou iemand mij ook een privaat 'boarding-house' in Londen, omtrek 'Charing Cross', kunnen opgeven, waar een paar dames een 14 dagen zouden kunnen verblijf houden?
Antwoord zenden aan den uitgever voor de vragenbus.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.
Sluiting red: ged:

13 December 1905.
19de Jaargang.
No. 24.

Hoofdartikel
Walden en Gemeenschappelijk Grondbezit door Fred. W.H. Emons. III.

Nu is '*Walden*' maar 'n deel van 'Gemeenschappelijk Grondbezit'. En zij is slechts *middel* van hetgeen gezegde vereeniging zich ten doel stelt.

Dit moet goed gescheiden worden, wijl met het vallen van 'n middel, dat naar 't doel voeren moet, het doel zelve nog niet behoeft te vallen.

Wel is waar zullen bij bereiking van het doel, de middelen, die er naar geleid hebben, *niet* ophouden te bestaan, maar elk middel, dat ondeugdelijk is gebleken verliest men onderweg of schudt het af en dáármede wordt dan juist bewezen, dat doel en middel behoorlijk gescheiden moeten blijven zoolang het doel niet bereikt is.

Wat het *doel* is van G.G.B. blijkt uit art. I harer Statuten. Daar staat:

> 'De vereeniging stelt zich ten doel grond te brengen in gemeenschappelijk bezit en gebruik, waarbij, door rechtvaardige organisatie van de gemeenschap, die hem bewoont en bewerkt, de bestaande maatschappelijke bevoorrechting vermeden en de individueele vrijheid gewaarborgd wordt.'

En de middelen, die zij in eerste instantie meent te kunnen en te moeten aanvaarden, zijn:

1o propaganda voor het beginsel;
2o door het verbinden en steunen van groepen, die het in art. I omschreven doel daadwerkelijk trachten te bereiken.
3o door aankoop van grond en exploitatie daarvan door groepen van leden, die daarin geheel zelfstandig handelen.

De interpretatie van art. 1 der statuten meen ik het best te bereiken door plaats te geven aan een discussie, die ik onlangs voor den '*Raad van State*' mocht voeren met dien *Raad.*

Ik zal eerst zeggen wat ik bij gezegd college kwam doen.

De vereeniging '*Walden'* heeft een request ingediend, om vrijstelling van personeele belasting op grond van art. 4 § 2 der wet op die belasting. (Bedoeld artikel zegt, dat instellingen *ten algemeenen nutte*, op een desbetreffend verzoekschrift, aanspraak mogen

maken op vrijstelling van personeele belasting).

De directeur der belastingen besliste weigerend en nu ging de vereeniging in beroep.

Dàt was de boodschap, waarvoor ik naar het Kabinet onzer Koningin reisde.

Nu 't verslag van de discussie:

Voorzitter: U weet, dat onder het aangehaalde art. der wet op de P.B. wordt bedoeld, dat instellingen, *ten algemeenen nutte*, vrijstelling kunnen erlangen. De Heer Directeur meende, dat 'Walden' daaronder niet vallen kan, omdat immers alléén speciale personen daar plaats kunnen krijgen - zeker niet iedereen. Die opvatting wordt dezerzijdsch vrijwel gedeeld. Het woord is aan U.

Ik: Helaas is hier te constateeren, dat de fiscus en het Kabinet der Koningin - 't geen pleegt te staan boven onze bevolking, steden, dorpen en instellingen, - zéér onvoldoende en dus onjuiste voorstelling maakt van een lichaam, dat dóór dezen Staat heen naar een betere maatschappij wil. 't Is allerminst, dat wij ons gekrenkt voelen door zoo weinig notitie, die blijkbaar van ons genomen wordt, maar het feit mag gereleveerd worden, dat onze Majesteit Koningin Wilhelmina beschermvrouwe is van instellingen of vereenigingen, die meer speciaal, zonder te groote vrijmoedigheid, mogen worden gerangschikt onder de publieke vermakelijkheden. Nu, dáár staat 'Walden' boven! Dat de Staat dat niet *weet* moge verschoonbaar zijn, zoolang wij geen aanleiding gaven, dat Hij zich met ons bezig houden zou. Maar, nu wij ons aanbieden om nota van ons en ons werken te nemen - en nu mij blijken moet, dat Uwe inzichten in 't wezen der zaak weinig verband houden met de waarheid, nu zal het mij vergund zijn allereerst op te merken, dat mij dit verbaast.

Hoe? Is 'Walden' voor 'speciale personen' gesticht? Is die opvatting te rijmen met art. I harer Statuten? Het verschil schijnt te schuilen in de appreciatie van het begrip 'gemeenschap'. 't Is mogelijk, dat de bestaande maatschappij zich daarbuiten rekent, maar dan is dat niet *onze* schuld. *Wij* verstaan onder 'gemeenschap' de heele wereld, dus alle individuen te-zamen. *Die* willen wij 'rechtvaardiger' organiseeren, beginnende, met méér waarborgen te geven voor ieders individueele vrijheid. Wil 'de heele wereld' van ons niets weten, dan doet dat feit niets af aan *onze* opvatting en aan de waarde van wat wij onder 'gemeenschap' plegen te verstaan. Wij kùnnen niet anders dan 'de heele wereld' *gelegenheid* geven om meê te doen met onze opvattingen en die toe te passen in het dagelijksche werk. Is men van onze inzichten niet gediend, dan kan dat niets veranderen aan onze eerlijke bedoelingen ten opzichte van wat de fiscus onder '*algemeen nut*' verstaat.

Nochthans zal het mij geoorloofd zijn, de vraag te stellen of b.v. een R.C. weeshuis, ziekenhuis of school; - of een protestantsch oude mannen of vrouwenhuis; of een Israëlitisch armenhuis etc. etc. grooter waarborgen bieden dan wij, om volgens de fiscus aanspraak te mogen maken op de faciliteiten, toegekend aan instellingen 'ten algemeenen nutte'. Het is toch bekend, dat bedoelde lichamen in de meeste gevallen personen, die er ''n verkeerd geloof' op nahouden, uitsluiten. En tòch wordt aan die lichamen vrijstelling van belasting toegekend... omdat ze ten 'algemeenen nutte' zijn. Wij vragen een goeden wil en arbeidskracht. Geeft men die tegen hetgeen men noodig heeft om op gepaste wijze het leven te houden, dan achten wij het belang der gemeenschap gediend en dus of tevens het individueel belang.

De Voorzitter: Ik meen te begrijpen wat de bedoeling is van uw vereeniging; de belasting, volgens ons aan den fiscus verschuldigd, zal door Uwe gemeenschap zelf

aangewend moeten worden tot datgene wat ook onze Staat met de belastingpenningen doet. Het verschil blijft dan echter, dat zoolang Uwe ‘gemeenschap’ eene minderheid vormt tegenover de bestaande maatschappij, dat Uw vereeniging gebruik blijft maken van de faciliteiten, (o.a. openbare en gemeente wegen) voortspruitende uit de opbrengst aan belastingen - waaraan zij zelf niet deelneemt - terwijl ònze Staatsburgers, om 't zoo te noemen, in geenendeele profijt hebben van de belastingen, die in Uwe gemeenschap geheven worden. Daarin zit dus ‘bevoorrechting’ aan de leden Uwer ‘gemeenschap’ boven de leden van onze ‘gemeenschap’ - om 't zelfde woord te gebruiken.

Bovendien is er in Uwe Statuten sprake van winstverdeeling, hetgeen toch meer wijst op een soort handelsonderneming dan wel op een inrichting van algemeen nut.

Ten slotte zouden wij gaarne weten, wat door U wordt verstaan onder het ‘*waarborgen van de individueele vrijheid*’

Ik: Mijnheer de Voorzitter! Het is 'n *antwoord* op 'n kwestie, die door U in het gesprek

gebracht is, dat ik U te kennen moet geven, dat wij allerminst bedoelen ons te onttrekken aan bijdragen, die noodig zijn voor het onderhoud van ‘openbare’ of ‘gemeente’ wegen - nòch voor andere doeleinden, die werkelijk in het *belang* zijn van ieder; maar, - onder reserve van mijn Eerbied, verschuldigd als ‘staatsburger’ aan Hare Majesteit onze Geeërbiedigde Koningin, - de opmerking kan hier niet gemist worden, dat wij één millioen gulden per jaar, als honorarium voor één persoon, niet in overeenstemming achten met hetgeen een goed-georganiseerde gemeenschap toestaan kan en mag. Ook meenen wij, zònder pretentie daarin grooter Waarheid te vinden dan in de overtuiging van anderen, dat de kapitalen, die jaar-in, jaar-uit worden besteed aan Militairisme en de gereedschappen die cachet aan dat militairisme plegen te geven - dat die kapitalen oneindig veel nuttiger kunnen worden besteed. Vooreerst b.v. aan voedsel voor menschen, die geen voedsel kunnen krijgen, instede dat er pantserschepen en dum-dum's van gemaakt worden, waarmede de mensch zich ten eenenmale niet voeden kan. En dat er gebrek aan voedsel is voor een zeer groot deel van het menschdom is *niet* meer een *meening* maar absolute *Waarheid.*

Hieruit volgt dus, dat wij bereid zijn ons competent deel der algemeene belastingen te dragen mits er vrij nauwkeurig aangegeven wordt hoeveel er werkelijk voor 't algemeen belang *noodig* is en daarna de verdeeling per hoofd en draagkracht plaats heeft. Doch zulk een deel zullen wij, buiten de personeele belasting, zeker wel bijbrengen aan andere belastingen. In elk geval staat deze kwestie naast de rechtmatigheid van ons verzoek om vrijstelling en de motieven, die wij daarvoor hebben aangevoerd.

Ook staat het buiten de kwestie, dat ik U gaarne wil zeggen wat wij onder individueele vrijheid verstaan.

Het is dit:

In onze maatschappij, d.w.z. de inrichting ervan, is geen feitelijke individueele vrijheid. En dit is het gevolg van de oorzaak, dat het privaat eigendom vigeerend is en zelfs door den Staat wordt beschermd. Wie ter-wereld komt, zònder ouders met geld en grondbezit en vervolgens zònder geld en zònder bezit van den grond blijft leven, *kan* gedwongen worden, om onder den blooten hemel te verblijven. En dan nog niet eens lang op één plek, daar hij alsdan plaatsing krijgt van Rijkswege, hetgeen vrijwel parallel loopt, dat zijn eer verdwijnt en in de aanteekeningen der justitie 'n minder gunstig plaatsje in 't stamboek voor hem wordt ingeruimd. De mogelijkheid *bestaat*, dat staatsburgershuiseigenaren, te zamen weigeren onderdak te geven in hun huizen aan wien zij willen. Niemand kan hun dwingen het wèl te doen. Daaruit volgt dus, dat het bezit van den bodem genoeg is, om het grootste deel der bevolking te *dwingen* onbehuisd te blijven. Van individueele vrijheid te spreken *in die omstandigheden* is spotternij met de ernst, die in dat woord behoort te zijn opgesloten. En als de heeren eigenaars van den grond en huizen zulke maatregelen niet toepassen, dan is dat minder een bewijs van hun edelmoedigheid, dan wel van 't feit, dat hun belangen er niet mee gediend worden. Ter bereiking van hun belangen hebben ze dus de vrije beschikking over 't eerste en voornaamste lot van hen, die nòch grond nòch huizen bezitten.

En nu spreek ik alléén nog maar van huisvesting. Doch oneindig veel belangrijker is de zaak in kwestie, als wij eens bedenken, dat grond en arbeidsmiddelen over 't algemeen in bezit zijn van menschen, die fataalmachteloos zijn, om er iets mee uit te richten. Zij moeten krachten recruteeren uit nietgrondbezitters. *Die* menschen

‘mogen’ (!) dan, onder bizonder drukkende, meestal ten top stijgende dwangmiddelen, *gebruik* maken van dien grond en gereedschappen, *mits* de eerste en voornaamste producten worden afgeleverd, hetzij in natura, hetzij in geld, aan den *eigenaar.* En dit wordt mogelijk gemaakt door wet en rechten - zelfs zijn daardoor de verhoudingen zoodanig geworden, dat het aantal onterfden dermate is gegroeid, dat zij alle voorstellen van eigenaars moeten aannemen ten einde niet nog de laatste hap eten door 'n anderen uitgehongerden buurman te zien opslikken.

Dáárom gaan wij tegen het privaat bezit in, welke strijd dadelijk, bij de eerste ernstige poging, grooter waarborgen bieden moet voor de individueele vrijheid van den mensch. Ieder heeft recht, als hij ter wereld komt, gebruik te maken van den bodem en wat daaruit te halen is voor zijn levensonderhoud. Maar de bestaande toestanden beletten dit onvoorwaardelijk. En de wijze waarop wij pogingen in het werk stellen, om den grond onder beheer van een gemeenschap te brengen zijn volkomen vredelievend en loopen parallel met het doel van ons streven: *Door*

onzen arbeid willen wij den bodem herwinnen - niet voor ons zelf, maar voor de gemeenschap, dat is dus, dat niemand en toch allen er over beschikken kan (kunnen).

Wat uw opmerking betreft over onze winstverdeeling, dit:

Het is in flagranten strijd met onze beginselen, dat er, op welke wijze ook, eenmaal verworven winst wordt gedistribueerd. Uit den aard der zaak, dat wij door het overgegaarde op onzen arbeid, groote winsten willen maken ten einde steeds meer grond te kunnen aankoopen en in bewerking afstaan aan arbeiders, is het een vereischte om geen cent méér uit te geven dan noodig blijkt, allerminst dus komen wij ertoe om winsten te verdeelen. Ik begrijp echter waar de Heer Directeur op heeft gedoeld, n.l., dat in de statuten van ‘Walden’ is bepaald, dat een medewerker, die, om welke redenen ook, het bedrijf verlaten wil, daar vrij in blijft. Maar, zoo werd geoordeeld, dan is het billijk om zoo iemand niet zonder iets te doen heengaan. Men wilde hem eenige uitkeering geven, opdat hij niet dadelijk in ongelegenheid zou komen. Dáárom werd vastgesteld, dat, wie uit de vereeniging trad, rechten kon doen gelden op een deel van de winst, die in de laatste 2 jaren, vóór zijn vertrek, in het bedrijf, waarbij hij betrokken is geweest, werd gemaakt. Naar mijne meening is 't dus duidelijk, dat dit niet is 'n winstverdeeling in den gewonen zin, maar dat hier het winstcijfer genomen (genoemd) werd als aanwijzing voor de hoegrootheid van het bedrag waarop een uittredend lid aanspraken kon maken.

Een ander lid uit den Raad: Kunt U mij ook zeggen of 't waar is, dat de huizen, waarvoor nu vrijstelling van personeele belasting wordt gevraagd, onder den grond gelegen zijn - en in hoeverre er waarde mag worden gehecht aan de geruchten, dat U daar zoo goed als naakt of althans met speciale kleedij loopt en werkt?

Ik: Ik moet herhalen, dat het mij frappeert, dat Uw college zoo slecht is voorgelicht. Hier wordt blijk gegeven, dat men van ‘Walden’ niet veel méér afweet dan praatzieke vrouwen, stofzoekende journalisten en met den tijd-verlegen zittende beurs- of sociteitbezoekers plegen rond te strooien. Ter afwending van den schijn, dat ik Uw college onrecht zou willen aandoen of mij bedienen van ongepaste uitdrukkingen, moet ik hierop laten volgen, dat ik niet Uw college, maar Uw berichtgevers, bij genoemde lieden zou willen zien gerangschikt. Ware Uw vraag als 'n onschuldige aardigheid op te vatten, dan zou het mij vergund worden daarop de wedervraag te geven: Lijden Uw berichtgevers aan epilepsie? Het zou kunnen, dát dezulken op hun hoofd zijn gaan staan om ‘Walden’ te bezichtigen en dat ze onze koeien, varkens en kippen hebben aangezien voor kolonisten. Immers zóó zou 't mogelijk zijn, dat zij onze huizen ‘in den grond’ en de ‘kolonisten’ - naakt, of ongeveer naakt hebben gemeend te zien. Het eenige wat mij rest is Uw college vriendelijk uit te noodigen tot een bezoek aan Walden ter opname van den stand onzer huizen en de kleedij onzer kolonisten.

Hiermede was de hoofdzaak van de discussie gevoerd. Ik heb hier niet *woordelijk* weergegeven zooals ik gesproken heb, want mijn verdediging ging ex tempore. Maar de quintessens der besproken onderwerpen staat hier afgedrukt. En daaruit valt op te maken, hoe lijnrecht de Staat als zoodanig staat tegenover Gemeenschappelijk Grondbezit.

Andermaal wil ik hopen, dat nu niet de gemeenplaatsen: utopie; geestdrijverij; fata morgana; idealisme e.t.q. uit de arsenalen onzer tegenstanders worden aangedragen.

Wij qualificeeren niet en wenschen geen qualificaties te aanvaarden.

Wij constateeren, zonder meer, dat de bestaande toestand onbeschaafd, onrechtvaardig en dùs onmenschelijk is.

Wij verlangen geen oppositie, òmdat we ontevreden zijn met ons lot, maar wij doelen er op, om onze tijdgenooten aan 't verstand te brengen, dat niemand tevredenheid màg hebben met zijn bestaan, zoolang hij dat bestaan niet uit en door eigen kracht in gemeenschap met anderen heeft verdiend.

Wij staan niet op om de bezittingen van anderen tot ònze bezittingen te maken. Wij willen, dat de bezitters tot inzicht komen, dat zij nòch wij *recht* op den grond hebben. Wel te-zamen, maar niet individueel.

Wij willen geen verplaatsing van het kapitaal, maar de diepe ontaarding van het kapitalisme door de menschen, die de macht daarover hebben, zien opgeheven.

Wij willen niet zijn de dienaar van 1 of 10 menschen, maar van alle menschen en van geen enkel mensch. Dus wij willen ook niet, dat 'n ander dienaar van ons zal zijn.

Wij willen niet de luie stoel van den kapitalist ontnemen, om er zelf in te vallen, maar wij willen, dat ieder mensch zal gaan inzien, dat wij geen gemakkelijke stoel moeten gebruiken, zoolang de omstandigheden onze arbeidskrachten vergen teneinde den arbeid van medemenschen te verlichten.

Wij willen niet de wereld of de maatschappij als waanzinnig beschouwen - en daaruit putten wij het recht, om wat ernst te vragen voor ònze bedoeling en òns werken.

Wij willen geen geluk voor ons - wij willen geluk voor alle menschen.

Wij schelden niet op de 'bezitters,' zooals veelal wordt gezegd, maar wij verlangen, dat zij met ons zullen spreken en overleg plegen, om toch eens eindelijk tot eene beschaving te komen, die den mensch in staat stelt mensch te zijn in plaats van parasiet of slaaf, kapitalist of armoedzaaier.

De materieele zijde van ons bestaan dringt in onzen strijd *niet* op den voorgrond, maar ons zieleleven, ons geweten en ons grootste geluk: *Onze arbeid!*

* * *

Hiermede hoop ik er in geslaagd te zijn, eenigszins de bedoelingen van het 'gekoloniseer', waarover men gewend is den neus op te trekken, te hebben duidelijk gemaakt. Vergis ik mij, of zijn er belangstellenden die iets te vragen hebben, dan verklaar ik mij gaarne bereid tot nadere gedachtenwisseling.

Bussum, Oct. 1905.
F.W.H. EMONS.

Boekbeschouwing.

MAX O' RELL. **Onder de Roos.** (Uitgave der Hollandia drukkerij te Baarn.)

Wandelingen in het Rijk der Vrouwen. (Uitgave van Joh. G. Stemler te Amsterdam.)

Deze twee boeken van den inmiddels overleden sympathieken auteur van *Hare Koninklijke Hoogheid de vrouw* behooren tot hetzelfde genre als bovengenoemd werk, dat ik verleden jaar uitvoerig in dit Blad besprak. En, zoo *Hare Koninklijke Hoogheid de Vrouw* heel wat ergernis teweegbracht in feministische kringen, en aan geëmancipeerde vrouwtjes verontwaardigde kreten ontlokte, noch *Onder de Roos*, noch *Wandelingen in het Rijk der Vrouwen* zijn geschikt om dat soort dames te verzoenen met haar geestigen en fijn-opmerkenden beoordeelaar, die trouwens blijkbaar even weinig met hèn is ingenomen, als zij met hém.

Ik herinner mij onder anderen een 'recensie' van mejuffrouw Margaretha Meijboom, die er zich van afmaakte door te zeggen, dat zij het boek niet ten einde had willen lezen, uit ergernis over den toon en de wijze van schrijven over de vrouw. Dit nu is een goedkoope, en bovendien zeer onrechtvaardige wijze van critiek uitoefenen, en eene die niets beteekent bovendien. Maar, als mejuffrouw Meijboom èn *Onder de Roos* èn *Wandelingen in het Rijk der Vrouwen* wèl op leest, dan kan zij zich nog veel méér ergeren, en raad ik haar aan beide boeken ten spoedigste weer

dicht te doen. Want ontegenzeggelijk wordt in deze twee bundels veel oppervlakkiger en luchtiger en cynischer gesproken over *Hare Koninklijke Hoogheid de Vrouw*, dan in het werk zelf van dien naam.

Indien *ik* die twee afzonderlijk uitgegeven opstellen-verzamelingen had moeten vertalen, ik had ze uitgegeven onder één naam, met den titel: *Handleiding tot het vangen of behouden van een man voor gehuwde en ongehuwde dames.... dóór een man.* (En een uitgever, aan wien ik onlangs deze opmerking maakte, beweert dat er met zóó'n titel geld te verdienen ware!) Want inderdaad, zoowel *Onder de Roos* als *Wandelingen in het Rijk der Vrouwen* bestaat grootendeels uit raadgevingen aan de vrouw hoe zich te gedragen ten opzichte van den man, wat zij doen moet om hem te behagen, wèlke deugden zij daartoe moet aanleeren, welke gebreken zij moet afleggen tot hetzelfde doel enz. enz. enz. In één woord, beide boeken zijn geheel en al geschreven uit het oogpunt van den man. De vrouw wordt door Max O' Rell nergens beschouwd afzonderlijk als zelfstandige persoonlijkheid, als de *ikheid* van Ibsen! Neen, hij ziet haar steeds in haar verhouding tot den man. Hij vindt blijkbaar, dat zij bestaat *om* den man. En hij schrijft dan ook zéér naief: (O, ergernis voor alle schreeuwende oude juffers!) ‘Alleen een heel enkele buitengewoon-móóie vrouw kan zich ná haar veertigste jaar nog gelukkig gevoelen.’

Niet waar, duidelijker kan het niet?

Plaatsen wij echter ons zelf op dat standpunt van den schrijver, hoeveel bewondering dwingt hij ons dan niet of door zijn menschen-en-vrouwenkennis, door zijn humor en scherpzinnigheid, en rake, kernachtige zeggingswijze! Zelden b.v. heb ik een betere en mooiere definitie gelezen van Vrouwenliefde, dan deze, welke voorkomt in het

Hoofdstuk: Vrouwen Hebben Op Betere Wijze Lief Dan Mannen.' (*Wandelingen in het Rijk der Vrouwen*). De auteur eindigt namelijk het hoofdstuk aldus:

'*Op het oogenblik dat een vrouw zich geeft aan den man dien ze liefheeft*, *behoort ze hem toe met lichaam*, *hart en ziel. Haar liefde is haar leven*, *haar eenige gedachte*, *en*, *ik durf 't er bij voegen zonder eenige oneerbiedigheid*, *haar godsdienst. Zij heeft dien man lief*, *zooals ze God liefheeft.*'

Hier spreekt Max O' Rell in enkele woorden dezelfde gedachte uit welke ik zelve heb neergelegd in *Het Eene Noodige*, en die ik nog steeds vasthoud als mijn heilige overtuiging, waar het *echte* liefde geldt in ons vrouwleven. - Daarom trof het mij dat deze vrouwenkenner, die de vrouw heeft leeren beoordeelen in verschillende landen, geheel en al zoo denkt over haar, als ik 't doe op het punt van zich geven-in-liefde!

..... Een ander zéér juist gezien hoofdstuk, dat eveneens te vinden is in *Wandelingen door het Rijk der Vrouwen*, heeft tot titel: De vrouw als 'goeie kameraad'. Het luidt daar:

'*Waar 't vriendschap betreft, zit haar hart op de rechte plaats*, *in de liefde is het doofstom. Ze houdt van een goed leven*, *en allerlei pretjes*, *zoowel buiten als in de stad. Ze geeft de voorkeur aan 't gezelschap van mannen boven dat van vrouwen. Coquet is ze niet*, *toch heeft ze niet tegen een flirtpartijtje, ze houdt er zelfs van, vooral ook omdat ze weet in 't geheel geen gevaar te loopen.* "*Het amuseert de mannen*," *denkt ze* "'*t hindert mij niet.*" *Ze slaapt*, *eet*, *drinkt goed, kleedt zich goed, rijdt te paard*, *ment, danst, rookt, lacht, babbelt, en gooit haar geldt uit het raam van kelder tot zolder.*' (*noot van mij: dat laatste ligt niet in den Hollandschen aard.)* '*De menschen zien haar graag*, *omdat ze vroolijk en opgewekt is*, *een gezellige praatster*, *gewoonlijk aangenaam van uiterlijk, altijd elegant*, *chique*, *en keurig-gekleed. Ze geeft niets om conventie*, *en dat bevalt de mannen*, *ze houdt zich zeer zelden op met kwaadsprekerij*, *daarvoor zijn de vrouwen haar dankbaar. Kortom ze is populair bij beide sexes*, *omdat geen der twee iets van haar te duchten heeft. De harten der mannen en de reputatie der vrouwen zijn veilig in haar handen; ze berokkent geen van beide schade.*

'*De meeste menschen denken dat dit soort vrouwen 't gelukkigst is. Als meisje misschien wel*, *echter niet meer nà haar vijf en twintigste jaar! De* "*goeie kameraad*" *maakt zich dikwijls zoo druk*, *om haar gedachten te ontloopen. Zoo haar hart noch spreken*, *noch hooren kan*, *komt dit dikwijls omdat het dood is!*'

Ik geloof dat maar zelden korter en juister is geschilderd het overgangsstadium van 'goeie kameraad' tot moderne-vrouw, dan in die láátste zinnen! Juist zóó is het! Menigmeisje begint haar jeugd als 'goeie kameraad,' om, na haar vijf en twintigste, uit désillusie en jaloezie van getrouwde vriendinnen over te gaan tot het nuttigheids- en onafhankelijkheids-stadium! En dan wil zij door 'zich druk te maken' aan anderen doen gelooven, dat zij zich nog stéédsheelgelukkig gevoelt! Maar, gelijk O' Rell terecht zegt, de oorzaak van haar 'zich zoo druk maken,' is dat zij wil trachten 'hare gedachten te ontloopen.'

..... Maar laat mij thans ook nog het een en ander aanhalen uit den anderen, door de bekwame hand van mevrouw de Graaff - van Capelle, (die óók *Hare Koninklijke Hoogheid de Vrouw* in het Hollandsch overgebracht), vertaalden bundel: *Onder de Roos.* Ik heb daarin zooveel gevonden, dat in meerdere of mindere mate wààrheid bevat, en uit het leven is gegrepen! Maar één bladzijde trof mij bijzonder, omdat zij zoo zeer treft *de* wonde plek in de hedendaagsche vrouwopvoeding:

‘*Het steeds toenemend aantal amateurs, dat afschuwelijke geliefhebber op ieder gebied van de kunst, is te danken aan de opvatting van de tegenwoordige opvoedsters, die meenen dat vrouwen muziek, zingen, schilderen, voordragen, alles, leeren moeten voor haar ontwikkeling. Het gevolg van die zucht naar een kunstenaarsloopbaan is, dat niet alleen bijkans elk huisgezin in de betere standen gekweld wordt door het talent van een verwaanden amateur, doch dat duizenden jonge-vrouwen zijn afgebracht van den weg, die een eenvoudig bestaan verzekert, om hopeloos te zoeken en te strijden voor roem en fortuin, op het pad dat alléén begaan moest worden door de enkelen, die den vloek of zegen meedragen van een genie te zijn. Een ware ramp voor de hedendaagsche vrouwen, vooral voor die uit de groote steden, is dat ze behept zijn met die jammerlijke kwaal ijdelheid; en die ziekte vertoont zich in acuten vorm. Vroeger was een vrouw tevreden met te behagen aan haar gezin en gewaardeerd te worden door haar familie. Maar door de vermeerdering van persoonlijke vrijheid, door den vooruitgang in uiterlijk vertoon, door den vooruitgang der democratie, die de lagere standen de hoogere doet*

naäpen, wordt helaas de wensch geboren bij de vrouw van onze dagen, om buitenshuis te schitteren.

'*Vrouwen verdringen elkaar op het terrein van de kunst*, *omdat die de gelegenheid voor hen opent haar uiterlijke bekoorlijkheden te doen zien en er mee te woekeren.... Al die onzin zou de hoofden der jonge meisjes nooit binnensluipen*, *indien verstandige ouders*, *alvorens haar piano*, *dansen en zingen te laten leeren*, *zorgden dat ze onderricht werden in naaien*, *koken*, *huishouden*, *typewriten stenographeeren en dergelijke vakken*, *waardoor ze bekwame en nuttige vrouwen worden*, *die onafhankelijkheid verwerven zonder gevaar te loopen dat haar schoone vrouwlijke staat bedorven wordt door de inademing van onzuivere lucht.*'

Heb ik geen gelijk wanneer ik beweer, dat Max O'Rell een menschen- en vrouwenkenner is! Want doorziet hij niet zéér scherp het *ware* motief, dat de mééste 'kunst' - beminnende hedendaagsche jonge-dames ver van den huiselijken haard drijft-namelijk *ijdelheid*? O, hoe wenschte ik dat èlk huisgezin het bovenstaande dagelijks las en herlas! Hoevele dwaasheden zouden misschien *niet* begaan worden, wanneer *en* de ouders *en* de dochters bijtijds leerden inzien, dat domme ijdelheid hen ten val brengt! Ja, *domme* ijdelheid, schrijf ik expresselijk! Want, gelijk Max O'Rell zeer wáár zegt, deze kunstdoenerige juffertjes zouden in negen van de tien gevallen *uitstekende* huisvrouwen zijn geworden, maar brengen het in de kunst tot niets dan middelmatigheid, waarvan het droevige gevolg is: teleurstelling, jaloezie, dikwijls armoede.

De plaatsruimte ontbreekt mij nog méér te vertellen van het wezenlijk-nuttige en ware en verstandige, dat te lezen staat èn in *Onder de Roos* èn in *Wandelingen in het Rijk der Vrouwen.* Alle dames kan ik beide boeken van ganscher harte aanbevelen, als een even onderhoudende als leerrijke lectuur! Want hierin vooral munt deze schrijver uit, dat hij zijn opstellen, die er eenigszins uitzien als korte preekjes, een zoo prettigleesbaren vorm heeft weten te geven! Zij zijn noch langdradig, noch overmatig-diepzinnig. 't Zijn pittige, losse opmerkingen, geschreven door iemand die veel zag van de wereld, en die zijn beschouwingen grondt op ruime ervaring. Men neemt zulke bundels telkens weer ter hand, blikt er in, doet er zijn voordeel mee. En, laat mij daarmede eindigen, niet alléén de vrouwen, òòk de mannen, krijgen heel ware, welverdiende, en rake waarschuwingen en terechtwijzigingen te hooren. 't Mééste geldt het gebied van liefde, huwelijk, omgang der twee geslachten met elkaar! Maar op een ander punt óók geeft de schrijver er zijn geslachtgenooten van langs! Het geldt een punt waarop zij mij-persoonlijk óók bijzonder ergeren, namelijk hun verwijfd zich toeleggen op vakken, die eigenlijk alléén geschikt zijn voor de vrouw, vakken die zij beneden hun man-zijn moesten vinden! Wáárlijk, het man-wijvengedoe van de vrouw heeft recht van bestaan, zoolang de man zelf haar verdringt, uit hebzucht, van hare plaats, en haar het brood uit den mond steelt, uit luiheid en gebrek aan eigenwaarde! Wanneer de man zich niet schaamt knoopen en garen en band te verkoopen, en wat dies meer zij, dan is het geen wonder dat de vrouw zich, noodgedrongen, begeeft op *zijn* gebied, en als schipper, sjouwer, enz. enz. een stuk brood tracht te verdienen! *Dit* geldt voor de lagere klasse; maar het komt evenzeer voor in de hoogere. En zóó krijgen wij ten slotte de verkeerde wereld. De man doet het huiswerk en verzorgt de kinderen, en de vrouw arbeidt buitenhuis op bureau en kantoor!

Om te spreken met de hierboven door mij bedoelde bladzijde van Max O'Rell:

‘*De landbouw wordt verzaakt door mannen, die liever in de groote steden rondslenteren in gekleede jas en hoogen hoed, inplaats van in 't eigen land het voorbeeld te volgen van de wakkere ferme pioniers der nieuwe wereld, die wouden vellen, landstreken ontginnen, en beschaving brengen in de méést afgelegen en woeste oorden. Zij zijn liever klerken of winkelbedienden. Inplaats van naar een houweel te grijpen, een stuk land te ontginnen, en tot hun eigendom te maken, nemen ze liever een pen ter hand, tellen van 's morgens negen tot 's avonds zes guldens en rijksdaalders op, die hun niet toebehooren. 't Resultaat is dan ook dat de steden van zulke lui overstroomd zijn, en vrouwen vaak geen werk kunnen krijgen, wanneer ze zich niet met een lager loon tevreden stellen dan aan mannen wordt betaald, wanneer ze, met andere woorden, zich niet aan het uitbuitingsysteem onderwerpen. Is het zoo bijzonder manlijk bediende in een manufactuurwinkel, kapper, dameshoeden- corsetten- of kleermaker te zijn? Wanneer ik achter een toonbank een man zie staan meer dan zes voet lang, die linten en kanten afmeet, in plaats van den grond te bewerken of eenig ander mannenwerk te verrichten, dan zou ik hem willen toeroepen:* ‘*Ben je*

eigenlijk wel een man?' (*noot van mij: Ik ook!*)

En Max O'Rell eindigt deze welverdiende tuchtiging van 'mannengedoe' met de mededeeling, dat zulke *niet*-mannen méér voorkomen in Europa dan in Amerika. Vergis ik mij, of mag men ditzelfde óók niet van Indië zeggen? Mij dunkt in Indië heeft de vrouw het in deze dingen beter dan in Europa, en wordt het haar, wat zulke betrekkingen betreft, door manlijke concurrentie veel minder moeilijk gemaakt dan ten onzent!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I. *Hooggeachte Redactrice.*

Beleefd verzoek ik U een plaatsje in de Holl. Lelie voor het volgende, in vol vertrouwen, dat de opname wegens den ernst der zaak niet geweigerd zal worden.

Een lief, beschaafd meisje, dat zich eenige jaren met veel toewijding aan de ziekenverpleging wijdde, is door zwakte gedwongen haar werk voorloopig neer te leggen, om in eene gezonde, liefst boschrijke streek, met hulp van rust en goede voeding, na eenigen tijd weer in staat te zijn, haar taak te hervatten.

Het meisje is onbemiddeld en kan den meestal hoogen pension-prijs niet betalen. Zou nu een der Lelies, die een rustig tehuis heeft in een vriendelijke omgeving, haar niet eenigen tijd bij zich willen nemen en haar dat geven wat zij noodig heeft?

Laten zij die dit ingezonden stukje onder de oogen krijgen, het niet beschouwen als een gewone, zoo dikwijls gehoorde bede om hulp! Hier moet 'tusschen de regels' gelezen worden met een denken, ook aan het vele goede dat het meisje nog zal kunnen volbrengen wanneer hare gezondheid weer hersteld zal zijn.

Haar, die eener weldadige een weldaad bewijzen wil, wordt dringend verzocht, zich te adresseeren aan den Heer L.J. Veen, Uitgever.

Met beleefden dank voor de plaatsing, met de meeste hoogachting.

Uw dienstw.

ABONNÉ UIT DRENTE

II. Vraag om verschillende opinies in dit Blad te willen inzenden.

Is het goed St.-Nicolaas op een school (Bewaar- of Fröbelschool) te laten verschijnen?

Mijn meening is: als St.-N. verschijnen zal, moet hij mooi gekleed zijn, geen masker voor hebben en een natuurlijke stem hebben.

Zóó is hij twee jaren (natuurlijk op zijn verjaardag) bij ons op school geweest met Tommy in 't pakje, zooals men dat op plaatjes afgebeeld ziet.

St.-N. en Tommy beide hebben hun best gedaan de kinderen door hun stem en manieren niet te verschrikken. Weken van te voren hadden het personeel en ik de kinderen er op voorbereid, dat hij komen zou en dat zij niet bang behoefden te zijn, want dat hij absoluut geen kinderen mee zou nemen.

Maar wat wij ook zeiden en hoe grif de kinderen anders ook voor waarheid aannemen wat de juffrouw zegt, het mocht ons niet gelukken bij *allen* de vrees er uit te praten! Toch waren vele kinderen bang.

Ik vind niet goed hem op een school te vertoon en als niet alle kinderen van het schouwspel kunnen genieten; maar ik zou gaarne eens hooren hoe een ander er over denkt.

Mij dunkt, dat er veel meer kinderen bang zijn, dan zoo oppervlakkig schijnt. Eén voorbeeld: als er in dien tijd in huis een deur kraakt en er wordt gezegd: ‘dat zal St.-N. zijn, ga maar eens kijken’, - hoeveel zullen er dan gaan kijken?

Maar als grootmoeder of tante te logeeren wordt verwacht en er wordt gebeld, en moeder zegt: ga maar eens kijken, dat zal ômoe zijn, verschuilen zij zich dan ook achter moeders rok of achter vader?

SOPHIE FISCHER,
Hoofd eener Fröbelschool te Leeuwarden.

III.

Nog onder dankzegging voor de aspirante onderwijzeres ontvangen:

Van de redactrice	*f* 2.50
Van M.P. te Bolnes	*f.* 2.50
	———
	f 4.50
	———
met de vorige opgaaf te zamen	*f* 18.50

B. NIERMEIJER-SIBMACHER ZIJNEN.

Brief uit Berlijn.

Berliniana.

Het leven in een der groote metropolen van de oude of nieuwe wereld, zou men, zoo oppervlakkig van buiten beschouwd, wel kunnen vergelijken met het lezen van een modernen tendenz of sensatieroman. Zoowel in 't eene als in 't andere komen spannende hoofdstukken vóór, met prikkelende opschriften en eerlijke of brutale illustraties. Van dag tot dag, van bladzijde tot bladzijde, voelt men zich sterker voortgedreven, gepakt door realisme of realiteit, voelt men zijn belangstelling hooger stijgen, zijn verbeelding rijker werken, groeien...

Wat gebeurt er al niet in een sensatieroman! En wat gebeurt er al niet in een milloenenstad! In beiden klopt en hamert de polsslag van menschelijk Leven en Lijden,

op waren of op fictieven grond... Alleen met dit gróóte verschil, dat, waar het boek zijn gestalten en beelden aan de verbeeldingalleen meedeelt, de groote stad ze aan het oog van elken beschouwer opdringt, in alle naaktheid en werkelijkheid laat zien. laat betasten. Of men wil of niet: voor *die* ademende, kloppende Werkelijkheid kan men zijn oogen niet moedwillig sluiten, zijn ooren niet toestoppen. Die dat doet, zou beter in 't kleinste dorpje thuisbehooren.... O, dat groote: stadsleven! Die zichtbare en onzichtbare, geheimzinnige trillingen van sensaties, van emoties, van illusies en decepties, die het overal en alom als electrische stroomen uitzendt. Die de oogen, de harten, de zielen der menschen doorboren, daarin iets doen òpbranden of ver-branden, òpbloeien of verbloeien.... Bron van leven en van dood! Van vertwijfeling en van bevrediging.... Maar ik wil geen prijslied zingen, ik wil geen boetepreek houden op het bonte leven in een milloenenstad. Veelmeer wil ik vloeiend water scheppen uit de bronnen, die den vruchtbaren bodem van een groote stad ontspringen.... Mag ik U daarvan wat reiken, lezer? Bedenk - 't is géén champagne... En of 't U ook smaken zal?... Laat mij 't hopen.

Waarheen men hier 't oog ook richt in wintertijd - óveral meent men 't spetteren van vonkjes, 't knetteren van lichtjes te vernemen, 't Komt niet van huizenbrand, en niet van vuurwerk. Ook niet van de electrische maanbollen, die op afgemeten afstanden boven de breede drukke straten, onverstoorbaar-rustig hun zilveren glans naar omlaag uitspreiden. 't Zijn de feiten en gebeurtenissen die zoo vuurlichten in de groote stad. En die de aandacht trekken. Sssz... sssz... sszt... sszzcht... Daar ontlaadt zich weer iets zou ik zeggen...

Wat dat zou zijn?

't Is de aankondiging van de geboorte van de Berlijnsche Komische Oper.

Driewerf heil! Eerstgeborene Laatstgeborene... Hoe zal ik U eigenlijk noemen? Eerstgeborene zijt ge in den geest, laatstgeborene zijt ge in werkelijkheid... Eer gij in deze glorie tot ons kwaamt, eer wij in waarheid U zóó mochten bezitten zooals ge daar nu vóór ons staat, is veel ongerechtigheid gebeurt, werd veel gezondigd in uw naam! Meende men toch telkens te voren dat het ‘echte’ muzenkind tot-ons gekomen was. Maar telkens bleek 't een dèsillusie... Als eenig resultaat: geestelijk en een geldelijk deficit Het Komische-oper-genre! Hoe dachten knappe theatermannen dat begrip van luchtige, wiegende, fladderende muziek gemakkelijk te kunnen verklanken! Dure Divas en sterren waren voor deze kunst immers niet noodig. Daarbij moest de inrichting van een Komische Oper tevens een Volksoper zijn, om de noodzakelijke concurrentie met de zeer dure ‘groote’ Opera tenminste weerstand te kunnen bieden. Ergo: middelmatige krachten voor middelmatige prijzen. Aan dezen klip gingen nu alle ondernemingen tot dusverre te gronde. Want uit dat systeem, om met middelmatigheden kunst te willen produceeren, ontsproot nooit iets goeds.

Onbeduidend werd alles: de krachten, de regie, het orchest, de kapelmeester. De regie leverde bijv. zulk werk: de Vesusius opeen Venetiaansch stadsgezicht. Of: Zuid-Duitsche boerenhuizen met een Noordlandschen achtergrond... 't Was dikwijls ergerlijk, humeurbedervend, zulke opvoeringen bijtewonen.

Daar verscheen Director Gregor uit Elberfeld in 't land en in de couranten als nieuwe candidaat voor de oude zaak. Men sprak en schreef van hem: vroeger was hij tooneelspeler geweest, daarop theaterdirecteur, die 't steeds ernstig meende met de kunst, en die ijverig voor 't nieuwe propaganda had gewaakt, o.a. 't eerst ‘Louisa’ van Charpentier in Duitschland had gebracht - na al die mededeelingen schepte men

opnieuw hoop. Inderdaad, kon hier niet de rechte man op de rechte plaats zijn terecht gekomen? En zoo is 't ook gebleken. Tenminste gedurende deze veertien levensdagen van zijn Berlijnsch bestaan: Men is tevreden over de daden van Director Gregor.

In 't centrum van de stad, de Friedrichstrasze, kocht hij een grondstuk, liet de oude huisjes en loodsen die daarop stonden, afbreken, bouwde er een massief zandsteenen gebouw, in modernen barockstijl, met stille rechte lijnen, zonder overtolligen opsmuk van beeldengroepen en allegoriën - en wijdde daarin zijn Komische Oper in.

Die inwijding was een évenement waaraan driekwart van de Berlijnsche bevolking deelnam. Iedereen was nieuwsgierig, was in spanning. Zou 't iets goeds worden? De namen der hier verbonden artisten deden het wel vermoeden. Men had Theodor Bertram, de ideale Hans Sachs van het groote opera-ensemble waar hij eenige jaren lang

gewerkt heeft; dan Hedwig Kaufmann, die ook aan de ‘groote’ verbonden was geweest, maar wier kristal-helder nachtegalen geluid in de groote ruimte niet-genoegzaam uitkwam, dan Mantler, een pracht van een jonge basstem, en zoo meer.

Theodor Bertram en Hedwig Kaufmann zouden bij de inwijdingsvoorstelling - er werd ‘Hoffman's Erzählungen’ van Offenbach uitgevoerd - de hoofdrollen vervullen. De ‘run’ om entréekaarten was geweldig, zoodat er 6 weken vóór den bekendgegeven officieelen openingsdag: 1 Oct., geen enkele plaats meer te krijgen was.... Ik moet nog even, eer ik verder ga, iets vertellen van dien vastbepaalden openingsdag, die volgens contract met de heeren bouwmeesters, op 1 Oct. was vastgezet. In 't tegenovergestelde geval, zou een schadeloosstelling volgen van 2000 mark per dag. De heeren bouwmeesters hebben pech gehad: het gebouw is niet eerder klaar kunnen komen dan 18 November.... Men rekene eens zelf het cijfer uit van dat aardige sommetje, dat hiervoor werd uitgegeven! Maar met pech heeft elk op zijn beurt te kampen, kleine en groote mannen. De Directeur had intusschen geluk. Niet zoozeer vanwege dat finantiëele buitenkansje - hij had daarentegen verbazende uitgaven te bestrijden, daar zijn artisten reeds van af 1 September gehonoreerd werden en die maandelijksche honoraren o.a. van elk der drie bovengenoemde zangers tusschen de acht en tien duizend mark bedroegen - als wel om den buitengewoon gunstigen indruk, welke die eerste voorstelling bij publiek en pers had teweeg gebracht. Daarover heerschte zoo algemeene blijheid, men was zoo ingenomen met het heele werk van Gregor, dat de moeielijke onderneming, die in den loop der jaren zoo tal van keeren was op touw gezet en steeds had teleurgesteld, daardoor de gevaarlijkste klip schijnt omzeild te hebben.

Moge dit gelukkige gesternte verder over de Berlijnsche Komische Oper blijven zweven! Niet alleen aan den Directeur en zijn verdienstelijke schare artisten zou dit ten goede komen maar tevens - en zulks wel in de eerste plaats - aan de Berlijnsche bevolking. De groote hofschouwburg van onzen tijd heeft, naar alle waarschijnlijkheid, nu een waardige, blijvende concurrente gekregen in de Komische Oper. -

Zijn wij een beetje gekalmeerd na dit évenement in de muziekwereld, dan zoeken we wat verpoozing in de ruime vertrekken van de Lyceum club, waar een kleine, maar heerlijk-mooie verzameling van echte oude kanten was tentoongesteld. De bezichtiging voor het publiek duurde slechts vijf dagen in de middaguren; langer wilden de vrouwen uit hof en hoogste kringen hare inzendingen niet ontberen. Maar zeer druk bezocht en bekeken werd deze echte-kanten-uitstalling, die vooral ons vrouwen zoo speciaal bekooren en altijd opnieuw enchanteeren. Voor wie vertegenwoordigt een echt kantwerk niet dikwijls een stuk poëzie? Of een lied? Zij zeggen ons altijd wàt, die fijne teere lijnen, die sierlijke ranken, die gesloten knoppen. En wat werd ons hier al niet te kijk geboden! Oude stukjes, afkomstig van kloosters uit de 13e eeuw, afkomstig van priestergewaden, van altaarkleeden. Het werk uit alle landen was vertegenwoordigd: natuurlijk ook Holland, waarvan prachtige breede tusschenzetsels en kanten in het bezit van Gräfin Harrach. Op den openingsdag hield Prof. Lessing een kleine, maar interessante voordracht over de geschiedenis van de kant; hoe eenmaal kant ontstaan is - het primitieve begrip van kant - uit de losse draden, die in vroegere eeuwen aan 't uiteinde van elk geweven stuk bleven hangen. Eerst knoopte men deze draden tot franje, uit die geknoopte franjes ontstonden toen

figuren en patronen. Daarop begon men op een linnen lap het ‘durchbruch’-werk; (een goed hollandsch woord hiervoor valt mij op 't moment niet te binnen, maar men begrijpt dadelijk wat ik bedoel). Open randen ontstonden. Eérst smal, werden zij steeds verbreed, méér bewerkt, met veel verscheidenheid en sierlijkheid van steken. Het idée van kant werd steeds meer uitgebreid; een zekere school, een techniek voor dit naalden kunsthandwerk werd geboren. Men verzond patronen waarbij de fantasie een groote rol mocht spelen. En van den smaak en de handigheid der werksters hing het àf of zij iets buiten-gewoons konden leveren of slechts vervelende copieën namaken. Zoo ontstond in elk land een aparte genre. Holland heeft in de middeneeuwen kostbare kanten geleverd, die blijkbaar door de Italiaansche School geinspireerd waren geworden, want van sommige exemplaren kon men tusschen het Italiaansche en Nederlandsche kunstwerk nauwelijks een onderscheid bemerken. Zeer bewonderd werd een zeldzaam kostbaren bruidssluier uit Brussel afkomstig, die 800

dames uit de Belgische aristocratie de Prinses Karl von Hohenzollern als bruidsgeschenk hadden aangeboden. Hier is zelfs de fijne tulle ondergrond met de naald gewerkt, dat als groote bizonderheid geldt, daar men nà de negentiende eeuw die tulle uitsluitend en alleen met de machine vervaardigde.

Ook de Duitsche Keizerin had zeer fraaie dingen ingezonden, èscharpes, Marie-Antoinettes, mantilles, zakdoeken; o.a. een prachtstuk-zakdoek die H.M. cadeau had gekregen van Koningin Margarita. Dan verdrong men zich om de glazen kast - alles was achter glazen kasten uitgestald of hing in smalle gouden lijsten aan den wand - waarin kostbare exemplaren uit de nalatenschap van Keizerin Friedrich werden getoond, door hare dochter Prinses Friedrich Karl von Hessen ingestuurd.

En had men nu de twee ruime salons genoegzaam doorwandeld, alles daarin bewonderd, dan kon men nog in een derde zaal kanten bewonderen, die verkocht mochten worden. Ook in deze afdeeling werd men het kijken niet spoedig moede; overvloed van keuze in soorten en vormen van naald handwerk en machinaal werk, alles artistiek en smaakvol, verlokkend genoeg om te bezitten.... Jammer dat de prijzen zeer hoog waren, en voor vele beurzen niet bereikbaar. Maar hoogst voldaan ging men toch heen. Het doel: de belangstelling voor het naaldkunst-handwerk bij het publiek weer op te wekken, dat werk nieuwe levensvatbaarheid te geven - dat doel scheen, uiterlijk beoordeeld, vrijwel gereserveerd. Al vraagt men zich ook àf, of nu, in deze eeuw, waarin toch alles in waarde is gestegen - ook de tijd, o, de tijd vooràl - of nù juist niet het oogenblik kon aangebroken heeten, waarin het machinale werk, op dit subtiele gebied, op 't punt staat een hoogere vlucht te nemen? Tenzij dat de prijzen voor ‘echte’ kant dalen, dat integendeel nóóit het geval zal zijn. Als onvermijdelijk gevolg van de duurte van den tijd stijgen ook die prijzen. En verbruiken wij niet veel kant? Beschouwen wij kant niet als een onmisbaar versiersel van ons toilet? Moet de machine, tengevolge van dat verbruik, het ten slotte niet winnen van de nijverheid der vrouwenvingers? Ten allen tijde zijn er takken van kunst geweest, die door een volmaakt-geworden mechaniek ten gronde zijn gegaan. Helaas! in de meeste gevallen. Zoo stierf langzamerhand de oude schrijfkunst uit, het boekversieren der kloostermonniken, omdat *hun* prijzen niet konden concureeren met de prijzen van het drukwerk. Zeker, de individualiteit van het werk gaat daarmede natuurlijk óók verloren. Maar dit toch alleen - zóólang, totdat een kunstenaar het werk aanpakt, en er als stempel, zijn kunstenaarszin op drukt. Men kan nòg zoo groote bewondering, nòg zoo innige liefde voor oude kanten koesteren, zonder nochtans behoeven te gelooven aan een naderende wedergeboorte, aan een renaissance van het handwerk. *Al* te groote piëteit houdt dikwijls een gevolgrijke ontwikkeling tegen... Klinkt dit niet zóó, alsof ik willens ben, de mechaniek te gaan verheerlijken ten koste van den weeropbloei van dat kostbaar-teere handwerk? Geenszins. Maar deze tijden van jacht en spoed lijken mij zóó weinig geschikt om ten volle te kunnen waardeeren dat subtiele kunstwerk van vorige eeuwen...

Intusschen nadert het Kerstfeest. - ‘De eeuwenoude viering van Jezus' geboorte, die in alle landen, in alle dorpen en gehuchten, in vreugde en jubel, onder verschillende ceremoniën herdacht wordt. Het lichtje van Betlehem heeft alle eeuwen beschenen, heeft zich duizend en duizendvoudig weerkaatst in de harten der menschen en zal nimmer ophouden alle toekomende tijden te verlichten. Maar ook in de herdenking van *dit* feest heeft de loop der tijden verandering gebracht.

Hoe het Kerstfeest gewoonlijk gevierd wordt, is ons allen een welbekend feit. Wij nemen zelfs geen aanstoot meer aan de electrische peertjes, die nu tusschen de groene sparrentwijgen pronken en het simpele kaarslicht verdringen.... alleen in de salons der gefortuneerden natuurlijk! Teekent dit feit niet juist dès te scherper het onderscheid tusschen oude en nieuwe zeden? Zijn de nieuwe gebruiken bekend, de ouden zijn reeds bijna uitgewischt. Daarom vertel ik liever uit den ouden tijd bij dit altijd jonge, nieuwe feest. Gevierd werd Kerstmis natuurlijk altijd, maar de wijze waaròp was verschillend. De lichtende kerstboom zooals wij die bijv. nu kennen, komt eerst in de zeventiende eeuw voor en stamt uit Elsas. Daarover straks. In vroegeren tijd, omstreeks de veertiende eeuw, vierde men Kerstmis hoofdzakelijk door allerlei vertooningen en spelen, die in elke plaats toch weer verschillend waren ofschoon alles hetzelfde beeld weerl gaf: de heilige geboorte van het Jezuskindje,

'waarbij de met hooi gevulde kribbe, de Engel, de herder en de heilige drie koningen niet ontbreken mochten. Oorspronkelijk hadden die voorstellingen uitsluitend in de kerken plaats.

Later bracht men haar, eenigszins gewijzigd, over in de woonhuizen, waar dan eenige andere ceremoniën aan toegevoegd werden. Maar in de katholieke landen, in Italië bijv., is het kerstfeest een exclusiefkerkelijk feest gebleven en is de stralende kerstboom daar grootendeels onbekend. In Duitschland daarentegen ging die kerkelijke viering langzamerhand verloren en ontstond steeds meer daaruit een familiefeest, zóó mooi en zoo vol poëzie, als eigenlijk in geen ander land en bij geen ander volk te vinden is. Het kerstfeest in zijn tegenwoordige uitbreiding - en helaas ook in zijn luxe - is haast nergens anders mogelijk dan hier. Maar naast al die luxe staat, zusterlijk-eendrachtig, de hoogste eenvoud. Al is men nòg zoo arm, al bewoont men nòg zoo'n krotje: een lichtend boompje moet op kerstavond onzen rijkdom uitmaken, onzen levensdag mooi maken. Maar de kerstdenneboom, die nu zulk een groote rol speelt, kende men vroeger niet. De eerste vermelding daarvan vindt men in boeken uit het einde der zestiende eeuw, toen hij niet met kaarsjes, maar met papieren bloemen werd versierd, met suikerwerk en pepernoot. Verlicht werd de boom toen óók nog niet. Zelfs gedurende de geheele zeventiende eeuw vinden wij nergens de vermelding van een verlichten kerstboom. Waarschijnlijk is dit gebruik uit Zweden tot ons gekomen en ontstaan gedurende den dertigjarigen oorlog. Maar de vraag rijst in ons op: hoe kwam men aan 't idee een denneboom te kiezen? In de middeneeuwen heerschte vaak het bijgeloof dat tegen Kersttijd de boomen nieuw opbloeiden, dat zelfs de appelboom weer nieuwe vrucht kon dragen: met de geboorte van het Godskind herleefde ook zelfs de gestorven natuur weer. Nu nog pleegt men, op St. Andreas-dag, twijgen van vruchtboomen te plukken en in water te zetten, opdat zij tegen Kerstmis zullen uitbotten en bloeien. Het denkbeeld, om, te midden van wintertijd, bij zoo verblijdend feest, zich te omringen met levend groen, ligt dus reeds tamelijk ver terug. En wat kon men hiervoor beter kiezen - dan juist het onverwelkbare dennegroen? Het vond spoedig de grootste navolging. Met den verlichten boom ontstond ook langzamerhand de gewoonte om elkaar geschenken te geven. Vroeger gebeurde dit - in navolging van oud-roomsche zeden - uitsluitend op Nieuwjaarsdag, een gebruik, dat nu nog geenszins in onbruik is geraakt. Later, behalve in Holland ook in Oostenrijk, kwam het heilige Nicolaasfeest, dat men bizonder geschikt oordeelde als geschenk-dag.

Toch heerscht in Duitschland hoofdzakelijk de gewoonte om alleen op Kerstmis elkaar cadeaux te geven: maar dan ook aan àlle vrienden en kennissen.... Die onweerstaanbare lust om te koopen - daar getuigen de volle winkels van!

Zooals bij de meeste feestdagen, speelt ook op het kerstfeest het eten en drinken een gewichtige rol. Op vele plaatsen zijn het bepaald-toebereide schotels en gerechten die op dezen dag niet op tafel mogen gemist worden. Dit is overal verschillend; maar kapoen, ingemaakte of geconfijte vruchten en marsepijn mogen zéker nergens ontbreken. Ook het onovertroffen goede Duitsche ‘Kaffee Gebäck’ wordt in die week rijpelijker en overvloediger dan gewoonlijk gebakken. De Berlijnsche kerstmislekkernij heet ‘Stollen’, het Dresdener soort vooral is zeer bekend; in Beijeren heet het Klozenbrod, in Würtenberg Hülzelbrod. Met deze lekkernijen, die elke Duitsche huisvrouw zelf kan bakken, maakt men ook zijn ondergeschikten en armen gelukkig. Maar niet alléén arme menschen worden dan gespijsd en gelaafd en van

liefdegaven voorzien, óók de dieren deelen in dit voorrecht. Op kerstdag krijgen zij beter en overvloediger voedsel dan op een der andere dagen. Een zeer sympathieke gewoonte, die nu nog in het noorden van Duitschland veel voorkomt, en waarschijnlijk uit Noorwegen stamt, is het voederen van vogels op Kerstdag. Geen landgoed, geen hoeve, of aan heggen en schuttingen, op boomen en daken worden bundels haver en schotels zaad aangebracht, opdat de gevederde vrienden tenminste op dézen dag geen honger en nood behoeven te lijden. Men voelt zijn hart zoo wijd, men voelt zoo onweerstaanbaren drang om goed te zijn en goed te doen.... Welke merkwaardige stemming zweeft er altijd in de lucht tegen Kersttijd... Een ruischen en suizen als van oerverre sparrewouden, een schemeren en trillen als van vèr licht dat nader komt, stil binnensluipt in donkere hoeken en zachtkens doordringt in duistere

harten; zijn spattende vonkjes doet flikkeren dáár waar anders trage rust heerscht, en met zijn stillen glans dáár weer dempt de vredelooze jacht van dagelijks onrustig gedoe...

Het oude, lieve, mooie wonder, het wonder van vóór tweeduizend jaar komt weer weldra over de menschheid.... Wie zou de oogen willen toeknijpen, wie de ooren willen toestoppen, om niet te hooren dat zachtnaderende geruisch van engelenvleugelslag, hoog boven de lucht, die ons wil openbaren het heerlijke, altijd nieuwe wonder van Liefde.

O, gezegend Kerstfeest!

LIANE VAN OOSTERZEE.

Berlijn, 1 Dec.

Op weg naar Amerika.

I. De Hamburg-Amerika Linie.

Ik ben op weg naar de Far West.....

Het land van den dollar, de trusts, spoorweg en petroleum koningen, de bakermat van skijscrapers - reuzenhuizen, die den hemel bekrassen, - zooals de Engelschen zeggen, van dingen, die uit een Jules Verne-roman schijnen weggehold te zijn, de Nieuwe Wereld, vol nieuws, wonderbaarlijks, waarvan ik in mijne volgende correspondentiën veel hoop te vertellen.

Ik ben op weg naar het land van de Stars and Stripes..... en reis met de Amerika, het nieuwe reuzen-schip der Hamburg-Amerika Linie, het geweldigste, dat op het oogenblik de wereldzeeën doorkruist!

Waarde lezer, scheld me nu niet voor een verteller van Amerikaansche humbug, als ge het volgende gelezen zult hebben, vertrouw, dat ik u hier klaren wijn te drinken geef, al lijken u de verhaaltjes nog zoo wonderlijk, al duizelt uw arm hoofd bij de getallen en cijfers, bij de diverse statistieken, welke ik hier neerpennen ga. Werkelijk, ik heb van mijn kant, de zaken zoo gering mogelijk genomen, en al 't geweldige, al 't wonderbaarlijke en feeërieke lijkt hier op schrift bepaald minder dan in werkelijkheid, doordat ik 't eerst door het zwart van mijn inktpot heb moeten sleuren.

Ik ben dan over de Elbe-stad mijne reis begonnen.....

Na een paar jaar er niet getoefd te hebben, mocht ik Hamburg weer eens zien, in 't duffe van handelstad en 't vroolijk-onbezorgde van plezier-metropool mijn adem laten gaan, luttele uren was 't mij gegeven, nog eens tusschen vrachtkarren-gerommel en stoomfluit-lawaai eenerzijds, 't helle lachgeschater en violen-gejuich aan den anderen kant, rond te boemelen, luttele uren, zeg ik, heb ik mij weer eens gretig laten opslokken door die geweldige veelvraat van wereld-handelstad.

Mijn lichaam heb ik nog eens in rammelende taxameters laten rollen, armzalige wagentjes met armelui's knollen, en trotsch beschnurbarte Kutscher, de glimmende dopkens op hunne Noorsch-blonde dan wel blauwroode wijnkoppen gedrukt, mijne ooren nog eens vergast op 't schel gegil en getoet van havenstoomers, van het donderend lawaai in business-town, om dan 's avonds het moede lijf uit te laten puffen in de een of andere tingel-tangel, waar zachte droommuziek je doet mijmeren,

kop-duikelende clowns, door 't luchtruim scherende acrobaten, jongleurs, Russische dansers, English comedians je veel ouds en weinig nieuws te zeggen hebben.

En dan, na afloop naar St.-Pauli, het eenig Hamburgsch lustoord, waar een internationale jeugd al haar mogelijke best doet, gauw oud te worden, waar je ice-drinks voor hooge prijzen aan de toonbanken der American bars lurkt, met een lief snoetje der buffetdametjes voor niets toe, je vanzelf mee gaat huppelen door 't aanstekelijk gezwier in de verschillende danslokalen en Blumen-sälen, waar je massa's biertjes verschalkt in luxurieuse reuzen-cafe's en vaag neuriend violengezoem en hel-klokkend piano-getingel van de machten Zigeuner-, Tziganen-, en Wiener Salon-orkestjes je Kuchen, Kaffee en meerdere lekkernij met volle muziek naar de maag spoelt. In de overdadige reuzen-café's met pluche banken en comfortabele stoelen, nach Wiener Art, waar de vreemdeling met open mond staart naar het poussieren van coquette winkelheertjes, met gekleurde boordjes en manchetjes en droefgeestige friseurkrullen, brusk-recht verdeeld door eene onberispelijke scheiding tot diep in den nek, het zorgeloos gevrij van zulke valsche baronnetjes, bezaaid met waardelooze Haussdiamanten, met dartele lachmeisjes, die zoo juist van achter de toonbanken weggehold zijn. In die drankhuizen, vol humor en levenslust, waar bovenmatig opgepoetste dametjes, lichtzinnig naar alle zijden coquetteerend, ronddrentelen en ouwe kaalkoppen hittig oogloeren naar het om handel snakkend leden-vertrekken der opgedirkte jammerlijven.

Ik heb Hamburg nog eens mogen zien en voor de zooveelste maal stond ik versteld van 't vele grootsche, imponeerende, alsook van de diepe ellende, van 't veelzijdige leven in dat beroemde stedeke aan het Elbe-strand.

En nu, lezer, gaat de reis beginnen.....

Wij varen onder de vlag der Hamburg-

Amerika-Linie, welke maatschappij vroeger het langdradige volzinnetje ‘Hamburg-Amerikanische-Paketfahrt-Aktien-Gesellschaft’ tot titel had, welk naampje de vox populi al ras in 't geestige ‘Haben Alle Passagiere Auch Geld?’ omzette.

En die vraag is wel eenigermate geoorloofd! wil men toch volop genieten van deze hoogst interessante reis, zoo moet men een spaarpot vol duitstukken bij zich hebben, doch uit deze schets zal eveneens blijken, dat ook voor minder bedeelden de maatschappij al 't mogelijke doet, om de overvaart zoo aangenaam mogelijk te maken.

Doch laat ik U eerst onze gastvrouw terdege voorstellen en 't een en ander van het doen en laten onzer uitnemende reederij vertellen, een sprookje als 't ware van onafgebroken reeksen cijfers en getallen, waar ik bij het neerschrijven van duizelde en waarvan, gij, ami lecteur, bij het lezen ook wel last zult hebben, cijfers, die ik ondanks dat alles, eerder nog te klein dan te groot nam!

De hoofdzetel onzer maatschappij is te Cuxhaven en verder in de beroemde Hamburgsche havens gevestigd, waar zij op het huidige tijdstip meer schepen doet in- en uitvaren dan voor vijftig jaren alle reederijen der vrije stad tesaâm. Hoe snel de handel zich hier wel heeft uitgebreid, bewijzen ten duidelijkste de statistieken, welke voor eene halve eeuw terug de geheele Hamburgsche vloot op 240 schepen met 47.800 registertonnen vermelden, en nu van de Hamburg-Amerika-Linie alleen weten te vertellen, dat zij 270 schepen met 668.000 tonnen bruto inhoud bezit, terwijl de gansche zeevloot der Elbe-stad den eersten Jan. 1900 op 846 vaartuigen, waaronder 435 stoomschepen, tesamen met 1.200.000 tonnen inhoud mocht bogen. En wie mocht voor een dertig jaar verwachten, dat nu, heden ten dage, circa 14.000 zeekasteelen per jaar het havengebied binnenloopen en ongeveer 16 millioen ton aldaar omzetten?

Wat de handel op Noord-Amerika aangaat, zou deze reeds vroeger, in de achttiende eeuw belangrijk zijn geweest, hadden toen ter tijde niet te hooge invoerrechten in de Nieuwe Wereld bestaan. Aan deze wantoestanden kwam in 1789 een einde en terstond waren de gevolgen merkbaar, begon de handel te ontwaken. Allereerst kwamen de meeste relatiën met de Amerikanen van de zijde der Britten en onderhield van de Duitsche steden alleen Bremen eenigerlei verbinding, wat blijken moge uit het feit, dat in 1837 vanuit de Westerstad 14000 landverhuizers op 172 schepen naar de Far West werden overgebracht, terwijl het trotsche Hamburg, 10 jaren later slechts 42 schepen tot dat doel ter zijner beschikking had.

Eindelijk besloot men den 27 Mei 1847 Bremen naar de kroon te steken en vestigde men met een klein kapitaal - 465.000 mark - de hedendaagsche Hamburg-Amerika-Linie. Hoe nietig het toenmalige werk der maatschappij evenwel was, ook al door den aard der tijden kan men zien, door een der eerste schepen der maatschappij, de zeiler Deutschland te paralleliseeren aan haren huidigen naamgenoot, de beroemde twin screw. De eerste dan had 717 registertonnen ruiminhoud, kon 20 kajuitpassagiers en 200 landverhuizigers herbergen, maakte voorts de heenreis in ongeveer 42, de thuisreis in 30 dagen, hetgeen toentertijde bepaaldelijk een Leistung genoemd mocht worden. Wat onze hedendaagsche reus betreft, kon men de getallen respectievelijk veranderen in 165.000 tonnen ruiminhoud, 767 kajuitpassagiers en ongeveer 300 Zwischendeck-bewoners. Deze machtige stoomer rent voorts in 5 dagen, 7 uur en 38 min. over de groote eendenvijver, hetgeen record is. Wel een verschil als tusschen hemel en aarde!

Ik wil hier geen uiltjes naar Athene dragen en u van alle schepen der Hamburg-Amerika-Gesellschaft 't een en ander verhalen, straks alleen hoop ik een meer uitvoerig beeld te schilderen van de beroemde Amerika, op welke Giant of the Sea ik U deze schets schrijf. Laat ik er u slechts opmerkzaam op maken, dat alle vaartuigen zoodanig ingericht zijn, dat zij in oorlogstijd lustig het kanon kunnen laten meebulderen en als hulpkruisers dienst doen. De artilleristische uitrusting van zulk een monster bestaat dan uit 8 lange 15 cM-, 4 groote 15.5 cM-, twee 8.8 cM-kanonnen, terwijl het type snelvuurgeschut door twee exemplaren van 5.7 cM., vertegenwoordigd is; mede kunnen nog 14 machinekanonnen naar alle zijden projectielen spuwen. Zulk eene métamorphose geschiedt in enkele dagen, 't geen te lichter valt, waar toch een groot deel van het personeel ook in vredestijd deel van de Duitsche marine uitmaakt.

En we zijn van de Hamburg-Amerika-Linie nu eenmaal reusachtig snel werk gewoon. Laat ik u slechts herinneren aan de groote vuur-catastrophe in Aalesund, eenige jaren geleden, toen de maatschappij zoo vlug en zoo rijkelijk hare hulp bood, toen in een kleine twintig uur - nog wel des Zaterdagsavonds, terwijl het geheele bedrijf stil lag - door den general-director Ballin het stoomschip Phönizia naar de plaats van het onheil werd gezonden. Geen kolen waren aan boord, noch proviand, noch bemanning, integendeel, het halve schip lag in reparatie en tallooze machine-deelen waren in de werkplaatsen te vinden. Toen koos de stoomer reeds Zondagmiddag zee, volgepropt met levensmiddelen, teneinde gedurende twee weken 4000 men-

schen te spijzen. Van het kolossale menu noem ik u slechts 700 ton kolen, 2500 kil. rundvleesch, 1000 kil. varkens-dito, 200 kil. ham, 500 kil. spek, 5000 kil. beef, 1600 flesschen geconserveerde melk, 2000 eieren, evenveel kilo roggebrood, 120 vaten meel, enfin al 't andere schenk ik U, gesegnete Mahlzeit!

Om U een idee te geven van de ladingscapaciteiten van het om zijne werkkracht! beroemde, zijn stakingslust beruchte Hamburger havenvolkje, behoef ik u alleen maar in het oor te fluisteren, dat in 1900 ongeveer 1.479.000 tonnen gelost en 1.081.000 dito geladen werden. Dat geschiedde aan de 3000 meter lange kaden, natuurlijk met behulp van de nieuwste electrische kranen, onder welke de wijdvermaarde 150-tonnen kraan, de grootste ter wereld, welke geheele spoorwegwaggons als veertjes van den grond tilt en door het luchtruim doet vliegen.

Men zal intusschen met mij begrijpen, dat aan zulk een reusachtig lichaam duizenden en nog eens duizenden lieden arbeiden. Vooral met het oog op de slechte woningtoestanden en hooge huur, in Hamburg te betalen, besloot de directie in de buurt van Cuxhaven, soortgelijke inrichtingen te bouwen, als waarmede de Krupp'sche fabrieken te Essen zulk een succes hebben, nl. eenvoudige, soliede woningen voor het personeel, voor den geringsten sjouwer als voor den meest corpulenten kapitein. De geheele aanleg heeft een waarde van anderhalf millioen, ieder beambte heeft er zijn Heim en stukje land om te bebouwen, oudjes van dagen vinden er hun besjes-huis, zieken hunne moderne, comfortabele hospitalen.

Het geweldige leger, dat deels daar woont, deels op zee zwalkt, bestaat uit meer dan 16.000 menschen, wien jaarlijks ongeveer 14.000.000 mark moet worden uitbetaald. Deze uitgave is evenwel nog kinderachtig vergeleken bij de 62.450.000 markstukken, welke de maatschappij in 1902 alleen voor proviand etc. moest neertellen, voorts bij de 27.900.000 zilverlingen, aan diverse werven uitgekeerd, bij de 42.000.000, die men nog op het hoofd voor de in aanbouw zijnde schepen moest schrijven. Zijn 't geen bedragen om van flauw te vallen, de goudkoorts van te krijgen?

In 1903, toen de lijn al 9668 koppen aan zeepersoneel had, werden nog 20.863 mannetjes aangemonsterd. Hierbij bevonden zich 2395 matrozen, 1019 licht-matroosjes, 887 scheepsjongens, 1588 machinisten, 3206 stokers, 2859 trimmers, voorts 1171 bakkers, confiseurs en slagers, 539 koks, 419 kelners en kelnerinnen. Vooral het aanstellen van deze beide laatste groepen heeft natuurlijk veel voeten in de aarde, zeewaardige restaurant-grooten vindt men niet overal. 't Laat zich dan ook opperbest begrijpen, dat dergelijk soort volkje niet met weinig tevreden is. Zoo verdient b.v. de eerste kok aan een Schnelldampfer al gauw 3-400 mark per maand en een Obersteward aan boord der Amerika zal, dunkt mij, niet al te happig zijn op eene salaris-ruiling met een minister!

Buiten 126 kapiteins, 126 eerste, 139 tweede, 81 derde en 17 vierde-klasse officieren, 4 ingenieurs, 14 opper-, 113 eerste, 127 tweede, 154 derde en 99 vierde-klasse machinisten, 12 electriciens, 286 assistenten waren in het begin van 1904 ook 54 doktoren - staatlich geprüft - in dienst der maatschappij. En, waarde lezer, zulke ervarene lieden worden machtig graag royaal betaald.

Laat ik u dan nog eens doodwerpen met de rissen van cijfers in zake het kolen-verbruik. Dit bedroeg in 1863 39.000 ton, in 1903 of volgens Bartjes 40 jaar later ongeveer dertig maal zooveel.

Ook de proviand slaat jaarlijks een geducht gat in het spaarpotje onzer reederij. Niet alleen, wijl de qualiteit van het non plus ultra-genre moet wezen, doch ook de

quantiteit moet daaraan evenredig zijn, frissche zeelucht maakt de magen bijzonder hongerig. Zoo schatten sommigen de kosten, verbonden aan eene overtocht der Deutschland, op ongeveer 200.000 marken.

Dan komen als slot van dit onvolledig uitgaven-staatje, nog de havengelden, welke ook niet voor de poes zijn, rekent men b.v. naar de jaarlijksche 635.518 mark voor de havens der staat, de 1.350.000 zilverlingen, die betaald worden voor het gebruik maken van de nieuwere Hafen-anlagen, waar ongeveer 26 van de 39 lijnen, die de Hamburg-Amerika-Linie in exploitatie heeft, haren oorsprong vinden.

Doch aan den anderen kant heeft de directie niet over het wegblijven der klanten te klagen. Het personen-vervoer neemt gestadig toe! Waar toch in 1899 slechts 101.975 personen op hare schepen over de oceaan dreven, bedroeg dit getal twee jaar later op 690 rondreizen 211.617 passagiers, terwijl de diverse ruimen met 4.252.000 kubieke meters aan goederen waren volgeladen.

Zeer eigenaardig is het, dat de Hamburg-Amerika-Linie ook hare eigene reparatieplaatsen bezit; hier werken 1600 man, wien jaarlijks 2½ millioen aan salaris moet worden uitgekeerd. Smeden, timmerlui, mandenvlechten, zeilmakers, behangers, o noem mij schier alle ambacht-vertegenwoordigers, doen daar iederen dag weer hunne sinfonie van bedrijfsgeluiden weerklinken. Vooral de inrichting tot het fabriceeren van matrassen, welke in de tallooze kajuiten en hutten worden

gebruikt, is meer dan geweldig. Aan deze onontbeerlijke beddekens toch geeft de linie jaarlijks meer dan 250.000 mark uit en men zal deze uitgave te eerder kunnen begrijpen, wanneer ik U vertel, dat ieder stoomschip, dat emigranten met zich voert naar Amerika, op de terugreis alle gebruikte matrassen over boord werpt, teneinde besmettelijke ziekten etc. te voorkomen.

Vandaar, dat men aan een stoomer, welke volkomen zeewaardig wordt gemaakt, alras zijne 8 à 12.000 Marken moet besteden, tenminste, wanneer de reus geen dokbehandeling behoeft te ondergaan, voor welk grapje b.v. de bekende firma Blohm & Vosz te Hamburg 4150 marken per twee dagen berekent. Het havengeld, bij ieder verpoozen in Hamburgsche wateren, bedraagt voorts 2594 zilverlingen.

Ik sprak daar zooeven van landverhuizers, het ongelukkige volkje, dat week in, week uit weer ueber den groszen Teich zwerft, om een nieuw vaderland te zoeken en wat meer zegt, arbeid en leven! Van dit onderdeel in haar veelzijdig bedrijf heeft de reederij iets zeer bijzonders gemaakt, misschien wel het hoogste, wat op dit gebied te vinden is. En de arme schepselen gunnen gaarne de Hamburgsche maatschappij de klandisie, getuige de overtocht van 144.560 emigranten in het jaar 1903.

Door contracten met de Nord-Deutsche Lloyd te Bremen kwamen o.m. controlestations tot stand, waar de landverhuizers, vaak in zeer deplorabelen toestand verkeerend, totaal gereinigd worden, terdege gebaad, zorgvuldig gedesinfecteerd, en door kundige artsen onderzocht. Verder had deze overeenkomst het bouwen van het groote Auswanderer-Bahnhof te Ruhleben bij Berlijn tot gevolg, dit voornamelijk met het oog op uit het Oosten komende patienten. Doch nog meer werd door het ondernemende lichaam tot stand gebracht: in een der voorsteden van Hamburg bevinden zich oogenblikkelijk de uitgebreide landverhuizers-hallen, waar de arme lieden, na hunne aankomst in de vrije stad worden ten onder gebracht en hun degelijke kost wordt verstrekt tegen betaling van een Mark per dag. Eene geweldige, respectabele inrichting, waar duizend personen tegelijk behandeld kunnen worden, waar men buiten veelvuldige douche- en kuip-baden, groote desinfectie-ovens voor de kleederen vindt, verder luchtige slaapzalen, voor beider kunne, zelfs naar familie en nationaliteit verdeeld, kerken, waar en Israelieten en Christenen hunne godsdienst kunnen belijden.

Zulk een etablissement is voorzeker een balsemend middel op de schrijnende wonde, welke het vertrek vanuit het vaderland in de harten dezer ongelukkigen heeft gereten, geeft hun zeer zeker het bewustzijn van mensch weder, dat zij op deze lange reis, waar men hen zoo dikwerf, zoo pijnlijk als eene kudde dieren behandelt, ras gaan verliezen.

Lezer, ge kent nu oppervlakkig onze gastvrouw, de reusachtige Hamburg-Amerikalinie, in mijn volgende schets kan ik u gaan verhalen van dat wonderlijke schip, dat de Amerika heet!

LEO LAUER.

Aan boord der Amerika 22 Nov. 1905.

Spoed-Correspondentie.

Ernst. - Hebt gij mijn hoofdartikel niet gelezen in den afgeloopen jaargang over *lila?* Het is nu herdrukt in *Kleine Levensdingen.* Sla het s.v.p. op, en gij zult zien dat

gij mij *nooit* in een ‘lila blouse’ kunt aantreden. Integendeel, als gij een lila blouse of japon ziet, kunt gij *zeker* zijn dat *ik* niet steek daarin. Een ‘lila-fluweelenblouse met een witte das’ vind ik een zeldzaam leelijke combinatie ook nog. Ik zat veel meer vooraan. De rest van Uw brief beantwoord ik later.

Excelsior. - Hartelijk, hartelijk dank. Het is wezenlijk een zoo magnifique verrassing in dezen tijd van het jaar, dat ik ermee verlegen ben. -

Ter Neuzen. - Het postmerk verried U. Heel veel dank. Ik waardeer het *bijzonder*, dat gij op die wijze aan mij dacht. Is het eigen werk?

Mevr: N - geb: S.Z. - Ik geloof overeenkomst te zien tusschen *Uw* hand, en iets dat ik ontving op 5 Dec., met een allervriendelijkst bijschrift. Indien ik mij niet heb vergist, mag ik U dan voorloopig zéér danken langs dezen weg voor beide, cadeau èn bijschrift?

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Berichten.

I.

Wegens de lengte der stukken in dit nommer, die om de actualiteit niet kunnen blijven liggen, moeten deze week de andere rubrieken vervallen.
RED:

II.

De redactrice bericht den lezers en lezeressen, dat de ‘brieven uit Amerika’, welke hiermede een aanvang nemen in dit Blad, worden geschreven door denzelfden heer Leo Lauer, die vroeger voor de Lelie de zoo interessante ‘brieven uit Parijs’ schreef, en wiens weg hem nu naar Amerika voert.
RED:

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen antwoorden.

Een zeer goed ‘boarding-house’ is Mrs Stansby ‘Walford’ house Wilton crescent Wimbledon, London S.W. Mijn zuster en ik zijn er 5 weken geweest en betaalde *f* 30 in de week voor ons beide.
Mevr. *Th.v.d. Meij - Unger.*

In antwoord op de vragenbus, zoo kan ik U een adres voor een boarding-house opgeven. (Hollandsche Lelie No. 23) Mrs. Thieme - ten Hoes, (10 Kemplayroad). London N.W. Hampstead.

Mevr. *Meursinge Doorninck.*

Sluiting red: ged:

20 December 1905.
19de Jaargang.
No. 25.

Bericht.

Met het oog op het a.s. **Kerstfeest** verschijnt dit nommer in **dubbele grootte.**
Redactrice en Uitgever.

Hoofdartikel
Walden en Gemeenschappelijk Grondbezit door Fred. W.H. Emons. *(Slot.)* IV.

Walden is niet 'TEN ALGEMEENEN NUTTE'.

Reeds was het artikel, in de drie jongste nummers van de Lelie gedrukt, toen mij het antwoord van den Raad van State gewerd

Dat stuk is *te* beduidend om het niet aan de vergetelheid te onttrekken.

En onvoldaan zou de belangstellende lezer(es) zijn, indien ik niet nader op dàt besluit inging. Het principe en de moraliteit van onzen 'Staat' spreekt duidelijk uit dit document. En wat méér zegt, de Staat is klaarblijkelijk machteloos op *zedelijk* terrein tegenover eene beweging als G.G.B.

Is die conclusie te sterk voor het gevoel van den lezer(es), dan rest er nog alléén, dat de Staat de *kracht* beseft, die schuilt in de beginselen van G.G.B. en dat hij die kracht voor de toekomst vreest. Wie 't anders ziet - zegge het.

Ziehier het officieele stuk:

De uitspraak van den Raad van State op bovenbedoeld verzoek, is *afwijzend.*

De overwegingen komen hierop neer:

'dat, in aanmerking genomen het doel en de werking der vereeniging, de overtuiging is gevestigd, dat in casu *uitsluitend* de *stoffelijke* belangen der *leden* worden beoogt, zoodat dan ook in deze geen sprake kan zijn van eene inrichting *ten algemeenen nutte* als bedoeld in de wet op de personeele belasting, terwijl bovendien *niet* wordt voldaan aan het slot § 1 van artikel 4 letter *d* der wet;

dat, art. 4 der aangehaalde wet zegt, dat de behaalde winsten aan de in dàt wetsartikel bedoelde inrichtingen of van armenzorg moeten komen.'

Deze gronden, door den Directeur der Dir.

Bel. aangevoerd tot afwijzing van het verzoek, werden door den Raad van State *als juist* erkend - terwijl het volgende als antwoord werd gegeven op hetgeen door mij tegen de motieven van den Directeur is aangevoerd:

'dat toch, daargelaten of het door appellant beoogde doel op zich zelf nuttig kan worden geacht, in geen geval sprake kan zijn van eene instelling van algemeen nut, waar het eene vereeniging geldt, die uitsluitend de belangen harer leden dient; terwijl voorts, door hetgeen appellant in beroep heeft aangevoerd, nader wordt bevestigd, dat de gemaakte winst niet uitsluitend ten bate der inrichting komt.'

De motieven zijn dus, ontdaan van Staathuishoudkundige illustratie, deze:

1°. Walden beoogt uitsluitend de stoffelijke belangen harer leden - en

2°. Zij besteedt haar winsten anders dan in de wet wordt toegestaan.

En de Raad van State, 'laat geheel in het midden, de vraag, of Walden opzichzelf wel eene vereeniging ten algemeenen nutte kan zijn' - doch waar zij *uitsluitend* de stoffelijke belangen harer leden dient, is voor dat college uitgemaakt, dat zulk eene vereeniging *niet* ten algemeene nutte kan zijn. En hetgeen *ik* over de winstverdeeling heb aangevoerd voor den Raad van State is.... eene bevestiging geweest, dat de winsten *niet* uitsluitend aan de vereeniging komen.

Curieus!

Walden, eene vereeniging, die *ten doel heeft*, alle menschen te redden, die in verdrukking zitten onder het overheerschende kapitalistische stelsel; Walden, die de zedelijke kracht van alle arbeiders wil opvoeren tot zelfstandigheid; Walden, de combinatie van arbeiders, die zichzelf prijs wenschen te geven tot bereiking van een eerlijker samenleving; Walden, die het bewijs wil leveren, dat de roep om broederschap en rechtvaardigheid geen ijdele klank is; Walden, die voorgaat in de gelederen van een harmonische samenleving....

.... lezer(es), of dit alles utopie is, naar Uw inzichten; dwaas verspil van tijd en kracht - is hier de vraag niet. Het komt hier aan op de *bedoeling* en de toepassing der beginselen overeenkomstig die bedoeling....

.... *die* Vereeniging 'Walden'.... beoogt *uitsluitend de stoffelijke welvaart!* En niet eens de stoffelijke welvaart van de heele samenleving.... neen, slechts *van haar leden!!*

.... die Vereeniging is *niet* ten algemeenen nutte. Zij dient haar leden; niemand dan haar leden. Zóó heeft de Nederlandsche Natie goedgevonden te beslissen!!

Mirabile dictu!

En zij doet met haar winsten tegen den zin der wet. Tenminste zoo *meende* de Directeur der Belastingen - en - zoo *bevestigde* de Raad van State, *na* mijn verdediging, die ik hierboven heb weergegeven.

Nog eens: Curieus - Curieus!

Komaan, laat ik eens even citeeren, wat in de Mem. van Antw. in het voorl. verslag der 2_e Kamer, bij de aanneming der wet op de Pers. Bel. van 1896 werd verstaan onder '*Algemeen Nut':*

'Algemeen nut' wordt gezegd in tegenstelling met het bijzonder belang van particulieren. Inrichtingen in het belang van militairen *of werklieden* (cursiveering van mij) **kunnen als inrichtingen tot algemeen nut worden beschouwd. Als het doel is: ontwikkeling, beschaving, orde en zedelijkheid te verbeteren, is er reden tot vrijstelling'**

En die vrijstelling - zegt art. 4 § *d* (slot-alinea) - *wordt* gegeven: 'voor zoover daarbij geen winst wordt beoogd of gemaakt anders dan: ten bate der inrichting (wet 16 April 1896 St. bl. N°. 72) (vervallen en daarvoor in de plaats gesteld): voor inrichtingen als hier bedoeld, of voor armenzorg (wet 2 Juni 1900, St. bl. N°. 77 verz. 45.)

Zóó *zegt* de wet. En *die* wet heeft de Fiscus (en boven haar de Staat der Nederlanden), te eerbiedigen. Geen persoonlijke opvattingen of misvattingen van colleges of personen kunnen die wet omver werpen. Die wet staat. En zoolang ze staat, *moet* ze worden toegepast, ten behoeve van *alle* 'staatsburgers'.

Op die wet, die in deze voor tweeërlei uitleg *niet* vatbaar is, beroept de Directeur der Belastingen in Amsterdam zich - en *na* hem, de Raad van State, tot afwijzing van 't geïncrimineerde verzoek.*)

*) Niet geheel zonder 'n soort leedvermaak over 't haspelig gedoe, moet ik even inlasschen, dat een verzoek om vrijstelling van bedrijfsbelasting, gericht aan den Inspecteur te Hilversum, en gebaseerd op dezelfde gronden,.... door dien Inspecteur is ingewilligd. Voor dien ambtenaar is immers gebleken, dat er *geen* winstdistributie plaats heeft! Nu zijn de geleerden het dus oneens - zooals gewoonlijk - en is de mogelijkheid opengesteld, om 'n volgend jaar naar die heterogene opvatting te verwijzen. 't Kan grappig worden! -
E.

Hoe nu, zoo moet men vragen: Is men de kluts geheel kwijt, of is een dergelijke interpretatie van de wet alléén toegankelijk tot het begripsvermogen van Staatsdienaren? De feiten rechtvaardigen deze - overigens met 'n eenvoudig verstand strijdige - conclusies.

Het staat er onomwonden. Het is duidelijk als de dag. Het antwoord in de memorie van de 2e Kamer, over het begrip 'algemeen nut' slaat, tot op de laatste letter, op het doel van eene Vereeniging als 'Walden' wil zijn, met uitzondering dan van 't woord 'militairisme', waaraan door G.G.B. geen andere dan negatieve waarde kan worden toegekend.

In *tegenstelling* dus met het belang van particulieren, wil de wetgever het begrip 'Algemeen nut' hebben opgevat.

Is Walden niet in hart en nieren tegen particulier belang gekant? Is haar belang eerder gediend dan *na* de gemeenschap? Is haar strijd niet ten voeten uit tegen privaateigendom en dus tegen particuliere-belangendienst? Is haar streven niet voor en boven alles verdelging van het persoonlijk egoïsme; vernietiging van den dienst om eigen bestwil? Gaat Walden niet lijnrecht, in theorie en practijk, tegen particuliere belangen in alleen en uitsluitend ter wille van allen?

Noem mij één vereeniging Heeren Staatsdienaren - één vereeniging in Nederland, die méér rechtstreeks en opofferendsgezind de belangen van tijdgenooten dienen wil, dan 'Walden'. Noem mij één Vereeniging, Heeren, één 'zedelijk lichaam', dat méér nabij de uiterste grens staat van hetgeen in de memorie van antwoord is gezegd over de uitlegging van 't begrip 'Algemeen nut' - dan Walden. Niet een vereeniging in Nederland *is* er, Heeren, niet één, als ik het zeggen mag, die méér aanspraak maken kan op de door den wetgever bedoelde faciliteiten - dan Walden.

Hier is niet alléén beoogt tegen de particuliere belangen te *oreeren* - maar *de daad* ertegenover te zetten. Zit daarin misschien de fout? Wil de wetgever dan ook-al beloften en preeken boven *daad?* Hier, op Walden, wordt gewerkt en geploeterd voor een bescheiden bestaan van dengeen, die meearbeiden òndanks, dat hun arbeid een rijker bestaan veroorlooven kan.

Maar de deelnemers verwerpen dat rijker bestaan, om steeds en telkens opnieuw andere menschen (geen leden der vereeniging, maar lieden die tot nu toe daarbuiten stonden) weer in de gelegenheid te stellen, op dezelfde grondslagen en condities de belangen der arbeidende massa te dienen.

En dit is door de Fiscus opgevat, als zou Walden *uitsluitend* de *stoffelijke* belangen harer leden 'dienen'.

Eene conclusie, die lijnrecht staat tegenover de waarheid. Een parodie op de feiten. Een paskwil ten opzichte van doel en middelen der vereeniging.

Zulk eene ongerijmdheid - zoo'n fiasco heeft de Heer Directeur der Belastingen in schijnbare overijling gemaakt - en de bebekwame, kalm-bezadigde, koelredeneerende Raad van State... wist niet beter te concludeeren!!

* * *

Zoolang er geen winsten worden beoogt, of zoolang deze ten bate der inrichtingen zelve of van armenzorg worden aangewend, kan elke vereeniging (zedelijk lichaam met Rechtspersoonlijkheid) vrijstelling van personeele belasting krijgen, die:

a. ontwikkeling van (o.a.) arbeiders ten doel stelt;
b. beschaving van (o.a.) arbeiders ten doel stelt;
c. orde wil dienen (verbeteren);
d. zedelijkheid wil bevorderen.

Welnu, wet-, rechts- en staatsgeleerden - het is 'n blaam op Uw slecht begrepen verantwoordelijkheidsgevoel jegens wet en rechten, jegens de Staatseischen, orde en zedelijkheid, dat ge een zedelijk lichaam als Walden, hebt gekwalificeerd als *niet* ten algemeene nutte!

Walden wil niet alleen ‘ontwikkelen.’ Ook niet alléén ‘orde’, ook niet speciaal ‘zedelijkheid.’ De vereeniging Walden wil beschaving in den uitgebreidsten zin, dat is ontwikkelen, orde en zedelijkheid!

Wat meestal speciale toepassing vindt, is hier in causaal verband gebracht.

* * *

En die winst-kwestie is een juridische spitsvondigheid, die alleen door plompe overmacht door de Staat staande kan worden gehouden. Geen enkel jurist zou de reputatie van zijn vak er aan durven prijsgeven, door het opwerpen eener dergelijke exceptie - tenzij hij, zooals nu de Heer Directeur der Dir. Bel. te Amsterdam, zich in veilige haven zou weten.

Hier is partis pris of radicale onwetendheid

de drijfveer geweest bij de Fiscus om te besluiten zooals besloten is.

Tegen 't eerste strijd ik niet, omdat dit Don Quichotterij zou vereischen - waaraan ik mij niet geef. Maar bovendien is er geen gegronde reden om aan dat vermoeden waarde toe te kennen. Ik ben gelukkig nog niet verzonken in onridderlijke onwelwillendheid en wantrouwen jegens de 'overheid' als in dogmatisch-socialistische-kringen vereischt of gewenscht wordt.... om 'mee te mogen bombardeeren.' Door mijn ervaringen uit 'overheidskringen,' weet ik gelukkig méér en beter te denken, dan de schreeuw-propagandisten noodig oordeelen, tegenover Staatsinstellingen, tot bereiking van hun niet altijd verheven doel.

Neen, het is onwetendheid. Het is onbekendheid met ons werken.

En dit is een vergeeflijke fout, te meer, wijl dezerzijds wordt toegegeven, dat het door Walden beoogde doel zoo flagrant strijdig is met de algemeene uiting van Twintigste Eeuw menschen, die opgaan in zichzelf. Dit weet de Fiscus zoo goed als elk menschenkenner. En daarom is 't zoo verklaarbaar, dat men zich moeilijk verplaatsen kan in den ernst van eene vereeniging als Walden en Gemeenschappelijk Grondbezit, die beiden willen *toepassen*, wat door alle Geleerden en Wijzen der wereld in alle tijden is gedaan, meestal tot ergernis van 't gemeen:

Zichzelf geven voor het belang van de samenleving, met wegcijfering van zichzelf.

Nòch Gemeenschappelijk Grondbezit, noch één harer werkende groepen of afdeelingen, dient het stoffelijk belang harer leden in de *eerste* plaats. En waar er al ontaarding mocht insluipen, (die kansen blijven vooreerst groot, want onze volgers moeten worden gerecruteerd uit *Uwe* maatschappij!) daar kan dit niet van langen duur zijn. Daarenboven zullen die afdwalingen worden geconstateerd terwille van de idee, die daardoor dan onbesmet blijft.

Doel en middelen dier zedelijke lichamen zijn om de Wereld te dienen bovenal en de beschaving en zelfopvoeding harer leden als onvoorwaardelijk uitvloeisel van 't eerste. Immers, door zulke beschaving en zelfstandigheid wordt een kracht ontwikkeld ten bate (nutte) van 't algemeen - waarmede niet één kracht van de nu bestaande instellingen ten algemeene nutte, strijden kan.

En dat dit verworpen zou worden of miskend door den Staat der Nederlanden, *kan* niet anders dan een gevolg van dwaling zijn: Misplaatste opvatting van 't doel en verkeerde uitlegging van de middelen, die naar dat doel leiden zullen.

Ter geruststelling moge dienen, dat de Staat geen grooter kwaad heeft verricht, dan de vele tijdgenooten... die hem reeds vóór waren, en... die *na* hem, hetzelfde zullen doen!

To Stella.

Thy love is like the flowery scent
That permeates the summer air,
It rises from the sweetest source
And spreads it's fragance everywhere.

Thy love is like the soft sea wind
That lull's the tired waves to rest,
It cool's the brow, it still's the pain

And wheresoe'er it comes is blest.

Thy love is like a sacred hymn
That floats aloft on aerial wings,
It takes our soul above this world
And makes us dream of better things.

W. MEISCHKE - SMITH.

Roses red and Roses white.

I will send a bunch of roses,
Freshly gathered, to my love
Let the white ones speak of friendship
Let the red ones speak of love
.....
Now I wonder which will please thee
Is it red or is it white?
If it's love then wear the red one
If but friendship wear the white

But if thou ar't undecided
Wear both roses white and red
Let the white rose speak of friendship
And of coming love the red.

W. MEISCHKE - SMITH.

Boekbeschouwing.

Vae Soli, door **C.P. Brandt van Doorne,** (uitgave van H.J.W. Becht, Amsterdam.)

De schrijver van *Huiselik Leed* en *Twijfel* is er m.i. niet op vooruitgegaan in dit werk. De moderne richting heeft hem

beet, en verleidt hem tot een van die eentonige, vermoeiend-om-te-lezen karakteruitbeeldingen, waarmee onze hedendaagsche boekenmarkt wordt overstroomd, en die alle dit gemeen hebben, dat de persoon wiens karakter en gedachtenleven ons op zoo minitieuse wijze wordt uitgebeeld, zoo heel weinig al die belangstelling in hem verdient, door zijn hopelooze alledaagschheid en dito karakterloosheid! De schrijver-zelf vindt het noodig zich als het ware te onttrekken aan alle verantwoordelijkheid voor zijn 'held', door de volgende meededeeling, die, bij wijze van Voorwoord, aan zijn boek voorafgaat:

'*Daar een groot deel van het lezend publiek nog altijd in de meening verkeert*, *dat een auteur in zijn romans idealen belichamen wil, of theoriën verkondigen*, *is de verklaring dat ik in Vae Soli zoomin het een als het ander bedoeld heb wellicht niet overbodig. Ik trachtte de geschiedenis te schrijven van een eenzelvige jonge man met sterke deterministiese overtuiging.*' (de spelling is voor rekening van den schrijver.)

't Is kenmerkend dat de 'jongeren,' na zoo wat alles wat tot een vroegeren tijd behoort te hebben afgebroken, hoe langer hoe meer terugkeeren tot één der gewoonten van dien tijd, en zich bijna zonder uitzondering bezondigen aan een 'Voorwoord,' 't welk dienen moet tot toelichting van hun werk. Erkend moet worden dat hiervoor reden bestaat, waar, bij de tegenwoordige schrijfwoede, geen boek verschijnt van eenige beteekenis, of allerhande critici en ingezonden-stukken-schrijvers staan klaar, om er hun meening over te zeggen, en die van den auteur zelf er uit te halen, toe te lichten, en te bespreken. Zelf heb ik dikwijls moeten schaterlachen om de merkwaardige 'bedoelingen', 'meeningen', enz. enz., mij toegedicht door beoordeelaars van mijn schrifturen, die, zonder ook maar de mogelijkheid aan te nemen dat ik in het geheel géén 'bedoeling' gehad had, op hunne eigen stokpaardjes voortdraven, en lof en blaam uitdeelen in verband met *hunne persoonlijke* zienswijze, welke beiden gelijkelijk misplaatst zijn! In zooverre ligt het dus voor de hand, dat de auteurs zich zelf van te voren rechtvaardigen willen ten opzichte van het door hen ingenomen auteurs-standpunt. Of dit hun echter baten zal, is een andere vraag. 't Publiek is er zoo vast van overtuigd, dat een roman een 'strekking' moet hebben, en verlangt zoo grif, dat de daarin ten tooneele gevoerde personen Publieks sympathie zullen wegdragen, dat het, im grossen und ganzen genomen, niet in staat is den auteur te scheiden van de door hem uitgebeelde karakters, en hem daarmee vereenzelvigt, of hij 't wil of niet.

Wat mij betreft, ik geloof gaarne dat Brandt van Doorne niets anders bedoelt, dan wat hij meedeelt in zijn 'voorwoord,' en ik voeg er terstond bij, dat zijn talent hem in staat heeft gesteld zijn 'eenzelvigen jongen man' ten voeten uit voor ons te doen leven.

Maar ik kan niet ontkennen, dat ik het onderwerp al heel weinig interessant vind, en het daarom bejammer dat juist zulk een -, men permitteere mij het leelijke woord, - lammeling, den heer Brandt van Doorne inspireerde tot het scheppen van een roman.

Is het misschien omdat de wereld hoe langer hoe meer ontzenuwd en zenuwziek en krachteloos wordt, dat dergelijke jonge-man-typen zoo welig opduiken in onze realistische literatuur!? De realisten ontleenen hun figuren aan de werkelijkheid. Helaas, de werkelijkheid vloeit over van zoovele 'eenzelvige jonge mannen', genre Willy uit *Vae Soli* (maar minus diens beminnelijke eigenschappen!) En zoo grijpen de auteurs dan hoe langer hoe meer naar dit halfslachtig, onaantrekkelijk,

hedendaagsch type, en vinden het der moeite waard ons vele bladzijden lang bezig te houden met de zeer oninteressante, en zeer-weinig-beteekenende gedachten en ervaringen en gevoelens van zoo'n ventje, van wien men niet nalaten kan te denken als hij, - zooals dat bij Brandt van Doorne 't geval is, - een eind maakt aan zijn leuterbestaantje: dat was eigenlijk 't beste wat hij in de gegeven omstandigheden doen kon, de maatschappij verlossen van zijn nietsnuttigheid!

- In *Huiselik Leed* liet de schrijver ons het alledaagsche lief en leed van gewone, jonge, niet bijzonder goede, en ook niet bijzonder slechte menschen zoo aanschouwelijk meeleven, dat wij voor hun lot meevoelden, en het als vóór ons zagen. In *Twijfel* was het conflict van den dominé met zorg uitgewerkt; ook dat was een stukje zielsleven, dat boeide. Maar de halfslachtigheid van Willy en consorten is heusch zoo heel oninteressant! Die ventjes, die al op hun zevende jaar zóó diepzinnig doen, dat zij voor andere kinderen niet passen, die op hun veertiende redeneeren als afgeleefde oude menschen, die op hun twintigste een souvereine minachting koesteren voor alles en iedereen (hun carrière steeds incluis), en die dan ten slotte geen beter middel weten

om aan zichzelf en hun zelfverveling te ontkomen, dan zelfmoord, het is heusch jammer genoeg dat zij hoe langer hoe talrijker worden in de werkelijkheid! Maar waarom moeten talentvolle auteurs ons ook nog vermoeien met hunne onbeduidende karakters, in lange romans? Zij zijn, so wie so, reeds vermoeiend genoeg in het dagelijksche leven.

Zooals dat heden ten dage óók reeds hoe langer hoe meer mode wordt, begint de auteur ons de levensgeschiedenis van zijn 'eenzelvigen jongen man' uit te pluizen van af zijn prilste jaren! 't Eénige gedeelte daaruit dat mij de moeite waard lijkt, is de beschrijving van den invloed, dien sprookjes op het luisterende kind uitoefenden. Hier is iets ontleed dat geldt van elke kinderziel! Het genot dat het knaapje heeft van moeders vertellingen, de storende tusschenkomst van den vader, die daarin overspanning ziet, de inwendige twijfel of, en in hoeverre, de sprookjes met de werkelijkheid rond hem zijn overeen te brengen, dit zijn zoo vele momenten uit het kinderleven, die boeien en doen méévoelen, omdat zij niet voortspruiten uit de bijzondere geaardheid van den 'bijzonderen' Willy, maar integendeel voorkomen in èlke jeugd, óók in die van normale, gezonde, levendige kinderen. Overigens kan ik niet nalaten op te merken, dat de beschrijving van Willy's jeugd mij herinnert aan den aanvang van dat in Duitschland onlangs uitgekomen en zooveel-besproken boek: *Thomas Truck*! Ook daar een vaderdokter, die met zijn denkbeelden indruischt tegen de overgevoeligheid van het kind. Ook dáár een geidealiseerde moeder, haar jongen beschermend. Ook dáár de vroege dood van deze engelachtige figuur, waardoor haar jongen alleen blijft met de koude werkelijkheid! - Alleen is in *Thomas Truck* alles veel scherper-belijnd. De vader is een bruut. De moeder is een boven-aardsch type; het kind is een voorwerp van strijd. In den roman van Brandt van Doorne gaat alles gewoner toe. De vader is een best mensch, de moeder toont zich lief-onderworpen, meer zwak-goed, dan volmaakt-lief. Beide ouders houden wèl van elkaar, en het kind is dus minder een oorzaak van verwijdering, dan wel een van meeningsverschil, waarbij de moeder steeds toegeeft. Ook moet men den Hollander de eer geven, dat zijn stijl en uitwerking niets gemeen heeft met het langdradig gezeur van den ellenlangen Duitschen roman!

Een ander punt van overeenkomst echter is weer de tegenzin der beide 'helden' tegen het door hen gekozen dokters-vak. Op zichzelf beschouwd vind ik er niets vreemds in, dat jongelui, die op hun twaalfde of veertiende jaar reeds beslissen moeten, hoe zij dit of dat willen worden, op later leeftijd zich bedenken, en een afkeer aan den dag leggen van het oorspronkelijk gekozen studievak. Wanneer echter die afkeer gepaard gaat met een souvereine minachting voor *allen* ernstiger arbeid, en de 'held' in questie zich verder wijdt aan onvruchtbare droomerijen en bespiegelingen, in plaats van iets anders degelijks te gaan uitvoeren, dan begint de zaak een bedenkelijker karakter te verkrijgen, en heeft men alle recht om op een dergelijk niets-nuttig-ledigloopen schouderophalend neer te zien. Meer en meer begint *dit* soort van 'diepzinnigheid' in de moderne literatuur wortel te schieten. Thomas Truck vindt zijn vader, den eenvoudigen dokter, verre beneden zich, en verliederlijkt liever zijn eigen jeugd met néérzien op hem, zelf-niets-uitvoeren, en...., zich laten onderhouden door het zuurverdiende geld van den geminachten vader! In een der vroeger in dit blad besproken romans van Anna Kaulbach ontmoeten wij een dergelijk verkwikkelijk type, die zijn geheele carrière van aanstaand medicus weggooit, om

niets anders tot stand te brengen dan de jammerlijkste broodschrijverij; en dat nog alleen noodgedrongen, omdat zijn vader hem elke toelage weigert.

Nu is het in *Vae Soli* alwéér zulk een aanstaand medicus, die niets beters weet te doen dan zijn tijd versuffen, van af het oogenblik waarop hij met zijn carrière brak, om te eindigen in zelfmoord bij de éérste de beste teleurstelling!

Als de literatuur een afspiegeling is van de werkelijkheid, dan ziet het er treurig uit met onze hedendaagsche jongelui!

Blijft de vraag *wat* Brandt van Doorne terecht heeft gebracht van zijn onaantrekkelijk onderwerp. Daarop is het antwoord, dat hij niet veel heeft weten te zeggen, en dientengevolge een gerekt, niet-heel-veel beteekenend verhaaltje zonder veel inhoud in elkaar flanste. Maar sommige deugden van zijn vroegere werken sieren ook dit romannetje. De vrouw van Jan, de schoonzuster, en Janzelf zijn goedgeteekende, van het leven afgekeken figuren. De tegenstelling tusschen den normalen, gezonden Jan, en den eenzelvigen, droomerigen Willy treft door wáárheid, al lijkt

mij de verhouding-zelf, bij het leeftijd verschil, veel te ideaal opgevat! In het ‘avondje,’ wanneer Willy voor het eerst met Jan's schoonzuster kennis maakt, zit leven, gloed en kleur! Zóó'n tooneeltje zie je vóór je! Maar daarmee is ook alles gezegd wat er van dit boek te zeggen valt; tenzij men nog behoefte gevoelt protest aan te teekenen tegen de spelling, die m.i. niet bijdraagt om het genot van het lezen te verhoogen.

Koepee b.v. beteekent *coupé*! Ik ben overtuigd dat menig lezer, zonder deze toelichting van mij, niet zou hebben geraden wat met dit woord is bedoeld. In een vorig boek herinner ik mij de mededeeling te zijn tegengekomen, dat een der personen lijdende was aan *tifus*, en het duurde eenige oogenblikken vóór ik tot de ontdekking kwam, dat de alom-bekende *typhus* daarmee werd aangeduid. Enfin, dit is een questie van opvatting.

De tijd zal leeren wie gelijk heeft in dezen, de meerderheid onzer, die zich houdt aan de eenmaal aangenomen spelling, of de kleine minderheid, die de zoogenaamde ‘spreektaal’ (welke m.i. niet *is* ‘de’ *beschááfde* spreektaal), wenscht dóór te drijven.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Het land der Madonna's.

Italië, het land der Madonna's....

Men vindt ze overal, tot in de eenvoudigste kerken der simpele dorpen, men vindt ze in de drukste straten der groote steden, tegen de muren van oude, vervallen gebouwen als een heerlijk plekje van vrome rust, diep in een nis, flauw belicht door 'n altijd-brandend Godslampje, men vindt ze in de heilige fluister-stilte der godsgebouwen, in het doffe gedommel der musea, in de refters en sacristijen der oude kloosterkapellen, in de mondaine pracht van marmeren feest-paleizen, men vindt ze in Italië overal de donker-mooie, vrome Madonna's.

Nergens hebben de Kunstenaars ootmoediger en vromer zich ingedacht in het mysterie der moederliefde dan in het genade-rijke land, waar onder den gloed van den zuidelijken hemel de schoonste droomen van teedere Kunstenaarszielen zich zoo vredig der menschheid hebben geopenbaard; en het is dáár, vóór die oude donkere schilderijen, of de nevel openklaart, die schemerde voor onze verlangende oogen, of een enkele straal der goddelijke genade is blijven weifelen rond de hoofden der vroom-gebogene engelen, één enkele straal dier opperste genade, die de Kunstenaarszielen heeft omschenen in hun helderen droom.

Wij hebben de Madonna gezien zooals honderden Kunstenaars haar hebben gedacht en telkens ànders gedacht: jong, in liefelijke moederweelde aanschouwend het blanke Christuskindje; vrouw, eenvoudig en deemoedig, wier eenige glorie was haar kind; moeder, maar in onbegrepen aanbidding in den gods-zoon, denkende háar kind en vol vreeze voor de roeping, die zij, eenvoudige, niet begrijpt; eindelijk de smartelijke, de ontroostbare, maar voor eeuwig toch de Moeder, die der wereld het Hoogste gaf, de materdolorosa, die moeder blijft tot in de diepste ure der smarte, - maar hòe zij ook is voorgesteld, altijd is het aanbiddelijk-schoone in die vrouwen-figuur de onbegrepen smart van het zachte gelaat, het vreemde wonder dat haar oog verguldt, het stille en teere, dat lijdt om de heimelijke, eerzame vreugde van moeder te zijn.

En vèr van het land, waar wij onze jeugd hebben gehad, herdenken wij onze eigene moeder; en in al de madonna's die we zien, herkennen wij háár, die ons heeft liefgehad, die ons gegeven heeft, voor heel ons leven, het beste en het edelste wat in haar was: want in iedere moeder is een atoom van datzelfde goddelijke leed, dat ééns de reinste van allen gedragen heeft om der wille van haren goddelijken zoon; en het is dit leed, dat de genade der moeder is; dat geen vader kent om zijn kind, geen bruidegom òm zijn geliefde, maar dit als een dierbaar kleinood door God der vrouw gegeven werd, die eenmaal moeder worden zal, der vrouw, die geen vreugde ter wereld kennen zal zònder dàt leed.

En wij kunnen dat leed niet vergeten als we gaan door de steden van het zuiden; want wij zien het overal: op de schel-kleurige paneelen der modernen, op de gedempte schilderijen der antieken, in de wazige schoonheid der fresco's.

O! die fresco's vooral.

Dat wonderlijke, dat men eerst denkt niets te zien dan een verfloozen, vervallen muur, waar vocht en schimmel stukken pleister brutaal-weg hebben uitgebeten om dan, plotseling, in de oogen te krijgen een kinderfiguurtje, weifelend, schuchter, een stuk van een rooden mantel of een eerzame plooi; en eenmaal dit gezien, blijf je kijken naar die

eerst vuil-lijkende plek, blijf je staren al maar door, omdat langzamer de kleuren voller worden, òpgloeien wonderbaar uit de doodsche rust, waarin zij verbleekt zijn, nu al honderden jaren lang. En zoo is in die ouditaliaansche kerken juist dát zoo bizonder, dat ze eerst leelijk, heel leelijk schijnen, vuil, onooglijk, góór zelfs, tot dan, opéens, heerlijk het besef in ons levend wordt, dat daar ginds iets opglanst, heel zacht, heel aandoenlijk opglanst in de armoedige schemering der kerk, tot wij, klaar en duidelijk, beseffen, wéten, dat daar ginds een stuk kunst is, zoomáár midden in een ruwen muur, kunst zóó schoon, dat onze tijd haar nimmer zóó zal kunnen geven, omdat er in die gestalten en in die lijnen, in gansch die weeke kleurenmengeling dróómt, zuiver en onontwijd, de mystieke illuzie der middeleeuwen, illuzie die geen tijden kende en geen grenzen en die kláárder door geen later nageslacht óóit is gedacht.

Van zóó vreemd-teedere schoonheid zag ik in een der kleine, nauwe, sombere straten van Vicenta een fresco, eenzaam en verwaarloosd in den wankelen muur van een heel armoedig huis.

Het was een Maria, haar dooden Zoon in de armen; achter haar een rechtstaand stuk hout, dat waarschijnlijk ééns de voet van het kruis zal zijn geweest; 't is nog pas kort geleden, dat de Christus werd afgenomen van het kruishout en men heeft hem, zóó, als een dood-moe kind, neergelegd in de armen der moeder; met haar linkerhand ondersteunt zij het hoofd, de toppen der vingers èven gedrukt in den korten baard; maar zie, hoe teeder die buiging harer arm alsof zij hem nog pijn kon doen, nog storen kon in zijn rust. En als in wanhoop van nu niets meer voor hem te kunnen doen, staart ze af op haren Zoon, die, de oogleden half gesloten, als een ziek kindje rust aan de borst der moeder in een laatste, willige overgave. Geen moeder heeft teerder, heeft zachter haar kind ter ruste gelegd, dan 't hier Maria doet; en nu, zich even indenkend geheel in de smart dier reine vrouw-vansmart. Nu, een oogenblik alleen te zien naar haar gelaat: dat is weer de verheerlijking, de heilige verteedering der moederliefde, die in al de Madonna's te vinden is, hetzij zij lacht of weenende is: het bleeke, bloedlooze gezicht - door de vervaagde kleuren van het fresco nòg doodscher - gebogen naar den Zoon, in angst òf hij de oogen nog eenmaal openen zal, in berusting, meer en meer wetende, dat 't àl nu is gedaan; en starende naar boven, van uit die nauwe, onaanzienlijke straat, waar de straatjongens met hun vieze gezichten om je heen staan en bedelen om een soldi, is het een wonder, een dier eenvoudige wonderen, die men in de Middeleeuwen zoo heel gewoon vond en alledaagsch: die bleeke lelie-bloem die opbloeit tot dat wondervolle smart-gelaat en dat toch zóó liefelijk lacht naar den Dood...

En in de vage achtergrond-kleuren dier beide stille figuren ligt zoo wijding-volle de stemming der ure: het zeldzaam-schoone uur waarop de ziel, verreind en verheerlijkt is uitgetreden uit het lichaam, dat zeldzaamgoddelijke uur, waarin een edel mensch zijn leven gegeven heeft voor ons allen.

Tot, plotseling, de gedachte in ons opkomt, dat er leed kan zijn dat gelukkiger is dan alle vreugde, dat er smart is die alléén ons voeren kan tot het hoogste geluk.

Zóó leeren wij, uit de zachte figuren der zuidelijke Madonna's, verstaan de liefde, die van alle de grootste is, de moederliefde.

In den glans van die liefde, die smart maakt tot vreugde, zien wij in onze vage herinnering de Madonna's der Italiaansche schilders; zóó ook blijven zij, in onze donkerste oogenblikken, een vertroosting voor altoos....

W. GRAADT VAN ROGGEN.

Helma.
Een Schets uit het kinderleven.
door Fenna de Meyier.

Helma was acht jaar toen de kinderjuffrouw en Mama lachten om een naïve uitbarsting van smart bij een gebroken pop. Toen kreeg zij voor het eerst het zich-bewuste gevoel, dat er dingen zijn die men alléen voelt, en waarbij men dus geen sympathie kan verwachten, zelfs niet van Mama.

Helma had van nature geen gesloten karakter; integendeel, zij was expansief, had behoefte haar gevoelens te uiten, die, sterk en heftig, haar te zwaar werden in haar eenzaamheid. Maar al vroeg leerde zij zich te beheerschen, omdat haar schuwe fijngevoeligheid zich te hard gestooten had aan de spot of de onverschilligheid van haar omgeving. Toch werd het haar dikwijls te sterk. Dan kon zij, een heelen dag bleek, onrustig zwij-

gen, en 's avonds barstte, als een onweer dat dreigde, haar woede of blijdschap los, in een vloed van woorden, onder tranen of lachen-buien die de huisgenooten in verbazing brachten. Bemerkte Helma die verbazing, dan werd zij driftig, onhandelbaar.

Haar moeder kon zij den eenen dag hartstochtelijk liefkoozen en den anderen dag driftige verwijten doen of met een koud, snijdend woord opzettelijk wonden. Dan ergerde haar alles aan de zachte, maar zoo geheel in huishoudelijke beslommeringen opgaande vrouw. - Voor haar vader was Helma bang. Zij vereerde hem en had hem lief met een vreemde, huiverende liefde. Als hij haar opnam en kuste, beefde zij. Zij begreep niet hoe haar oudere zusters hem durfden toespreken en aanraken als was hij haars gelijke.

Toch had hij haar nooit gestraft.

Zij dacht wel eens, als ze stil in haar bedje lag na een dag van voortdurend stout-zijn: ‘Nu zal vader komen om me te slaan - en dan sterf ik...’ Maar hij kwam nooit bij haar bedje, daarvoor had hij het veel te druk. De kinderen (Helma had nog een broertje) zagen hem weinig. Zij aten met juf in de kinderkamer en gewoonlijk kwam vader pas 's avonds thuis van de ijzerfabriek waarvan hij eigenaar was.

Toen was het op een dag gebeurd dat de moeder, wanhopig hoe zich te handhaven, zijn hulp had gevraagd. Dat zou Helma nooit vergeten.

Zij had op school een vriendinnetje gehad met wie ze dweepte. Het meisje was naar Indië gegaan. Helma had 's avonds afscheid genomen en in hartstochtelijk verdriet was ze in bed gekropen. Den volgenden dag had ze geweigerd om naar school te gaan. Zij wilde niet terug onder haar vroolijke makkertjes, die het meisje niet zouden missen. Zij wilde niet in die koude, kale schoolkamers terug zonder haar lief vriendinnetje...

Maar die redenen verzweeg ze, instinctmatig voelend dat ze geen voldoende argumenten waren voor de menschen met wie ze leefde.

En zij weigerde, Mama zeide: ‘uit koppigheid.’ Den geheelen dag verborg ze zich op zolder. 's Middags moest ze bij haar vader komen. Hij zat haar op te wachten in het groote, holle kantoor van de fabriek, dat alleen licht kreeg door een tuimelraam, waarachter de doodsche wintertakken van een linde wiegelden. Zij zag bergen geel papier, pakken met monsters van ijzerwaren, dikke stoffige kantoorboeken. Verlegen kwam zij dichterbij, het bleeke gezichtje verborgen onder een zware massa goudkrullend haar, de handjes gerold in haar bonten schortje.

‘Kom eens hier.’

Zijn streng gezicht, zijn koele oogen brachten een doodsangst in haar zieltje.

‘Waarom wou je niet naar school? Waarom heb je 't je moeder zoo lastig gemaakt?’

Het kind zweeg. - Een vaag gevoel, dat hij minder boos zou worden als zij hem de ware reden zei, klom zachtjes, overtuigend, in haar op.

Maar zij kon de woorden niet meer vinden. De tengere handjes onder haar schort, plukten wanhopig... Toen, driftig, stond hij op, pakte haar bij een arm en bulderde in haar ooren woorden van drift en verwijt. Als scherpe steenen vielen die in haar ziel en deden daar iets pijn... verminkten daar iets...

Toen hij haar losliet, stormde zij naar huis, naar haar eigen kamertje en schreide er tot zij in slaap viel.

Van dien dag af begon haar vader Helma te beschouwen als een lastig, moeilijk te regeeren kind. Voor het minste vergrijp werd zij streng gestraft en zoodra zij, woedend, zich verweerde en 't uitschreeuwde dat hij onrechtvaardig was, werd de

straf verdubbeld. Het was geen wreedheid, veeleer plichtsgevoel dat hem daartoe dreef. Hij wilde die woestheid temmen, dat karaktertje buigen eer het te laat was.

Zoo groeide Helma op. Met den dag werd zij schuwer en haar hartstochtelijke gevoeligheid, instede van te verminderen, groeide aan in die eenzame kinderziel zonder leiding, zonder steun. Allerlei diepe indrukken beroerden haar en rukten aan haar bestaan, waarvan haar omgeving niets vermoedde, waarvan zij alleen den terugslag zagen in een slecht humeur, driftbuien of een zonderlinge moeheid, die niet van haar jaren was. In haar liefde voor haar vader doorliep zij heele phasen van vereering, angst, hartstochtelijk verdriet, afschuw en haat, waarvan hij niets bemerkte.

Zoo werd zij veertien jaar.

De zusters trouwden en zij bleef met haar broertje Théo alleen. Zoolang ze zich herinneren kon, had ze met Théo gespeeld - en gevochten, den eenen dag kwade vrinden, den anderen dag alles voor hem over hebbend. Hij was een klein, pootig ventje met een helder hoofd en sterke vuisten.

In zijn karakter was het egoïsme alles overheerschend. Onderwierp Helma zich aan zijn wil, dan ging alles goed, zij speelden prettig, hij was vriendelijk, vroolijk, samen haalden ze allerlei grappen uit. Maar kwam haar eigen kinderegoïsme op tegen zijn tirannie, dan weerklonk het oude, holle huis van hun twisten en kreten. Meestal eindigde de kibbelpartij daarop, dat Helma hem sloeg en beet - voor haar drift werd opgesloten en dikwijls nog strenger gestraft werd.

Théo was de eenige zoon en stamhouder in de familie. Zijn vlug hoofd, zijn practische zin maakten den trots uit van zijn vader. Hij was kalm, bijna phlegmatisch aangelegd. Door zijn kalmte bezat hij overwicht op zijn driftig zusje, maakte hij den indruk op anderen van gelijk te hebben. Men ging gewoonlijk af op 't: ‘qui se flâche a tort.’

Toen Helma veertien jaar was, besloot haar vader dat zij naar kostschool gaan zou.

Een storm van aandoeningen werd opgewekt in haar hart; angst voor 't vreemde, verlangen naar 't nieuwe, verdriet om 't weggaan uit dat oude, lieve huis, dien heerlijken tuin, weg van Théo, van moeder... en bovenal de bitterheid dat ze nu uit huis gestuurd werd, dat ze blij waren haar kwijt te zijn. Want was niet alle onaangenaamheid, alle verdriet in huis om haar?

Moeder bracht haar weg. Het was een kleine kostschool in een villa in Gelderland voor rijke meisjes van goede familie, met een godsdienstige richting. De directrice, een beschaafde dame op leeftijd, werd bijgestaan door vier dames onderwijzeressen. De ontvangst was huiselijk, vriendelijk als van een logée. Met een verlicht hart liet Helma's moeder haar arm kind daar achter. De laatste jaren had zij dikwijls een vreemd, onberedeneerd medelijden met haar kind gehad; haar moederlijk instinct waarschuwde haar dat Helma verkeerd werd aangepakt.

Helma voelde zich in haar nieuwe omgeving heel gauw thuis. Iedereen begon met vriendelijk tegen haar te zijn; zij was dankbaar voor elk goed woord en de eerste weken voelde zij zich, tegen alle verwachting in, gelukkig.

De meisjes waren vroolijk; Helma werd het ook. Zij kon lachen, zóo frisch, zóo uitgelaten, dat iedereen mee moest doen.

‘Wat een zonnig, lief kind,’ zei de directrice en schreef een dergelijk oordeel aan de ouders.

Thuis was men verbaasd over Helma. ‘Vreemde oogen dwingen,’ zei vader, ‘maar zóo zal 't wel niet blijven.’

En zoo bleef het werkelijk niet.

Helma werd dikwijls geplaagd als zij ongeduldig of driftig was, maar dàt nam zij de meisjes niet kwalijk. Wat haar wèl ergerde, was het lachen of spotten over dingen die haar lief waren en al heel spoedig was daar aanleiding voor.

Een van de onderwijzeressen, een bleeke, geduldige ziel, had Helma tot haar préférée verkozen en Helma begon voor de zachte vrouw een innige liefde te voelen, een van die reine, onzelfzuchtige kinderliefdes, die zoo'n invloed hebben op de vorming van het karakter. Deze onderwijzeres was innig geloovig, ging op in haar godsdienst.

Langzamerhand trachtte zij Helma te leiden in een mystieke gevoelswereld waar een algeheel afsterven van aardsche verlangens, een opgaan in de goddelijkheid het hoogste ideaal vormden.

Het kind trachtte te volgen... met oplettende oogen, die alles wilden begrijpen, zag zij haar leidsvrouw aan, als deze haar 's avonds riep en zachtjes met haar sprak over hoogere dingen.

Op school werd zij zachter, minder heftig, plichtgetrouwer.. en de juffrouw volgde zij als een betooverd kind de fee...

Maar niet uit liefde tot God, dien zij niet kende en niet begreep, maar uit liefde voor haar die haar dit alles leerde, volgde zij. Toen de goede vrouw dit merkte, trok zij zich van 't kind terug. Helma bleef haar zoeken in een hartstochtelijk verlangen naar liefde, warmte, teederheid. Maar de onderwijzeres ontweek haar nu. Toen schreide Helma in een hopeloos, bitter kinderverdriet - en.. werd er om uitgelachen.

Dat wekte in haar zieltje een storm, een haat, 'n afschuw voor die meisjes, die zich uitte in bitsheden, ruwe onverschilligheid.

Helma werd nu in de klasse dikwijls berispt. Zij lette weinig op, en als men haar strafte, had zij een onverschillig antwoord. De directrice riep haar op een avond bij zich en sprak op gemoedelijken toon over plicht, liefde voor de ouders, liefde voor God.

Schijnbaar onverschillig luisterde Helma.

'Ik geloof niet meer aan God,' zei ze op eens, en schrikte er zelve van. Toen barstte ze in tranen uit. De directrice troostte haar en was vriendelijk, gemoedelijk.

Maar in de klasse bleef het 't zelfde. Ook in haar omgang met de meisjes kwam iets

vijandigs. Zij voelde zich diep rampzalig en 's avonds schreide zij in haar bedje van afkeer over zichzelve, vermengd met een medelijden om haar eigen eenzaamheid. -

Toen ze thuis hoorden dat 't nu niet meer goed ging met Helma, waren allen bedroefd, maar bewonderden het doorzicht van den vader. Had hij 't niet voorspeld?..

De groote vacantie kwam en in Helma's hart was het verlangen naar huis zoo sterk geworden, dat zij de twee laatste nachten koortsig te woelen lag.

Toch wist zij dat thuis onaangename dingen wachtten: vader zou boos zijn over haar slechte rapporten... moeder zou klagen dat zij uit al haar jurken gegroeid was. - Zij wist 't vooruit, elken zomer was 't zoo en nu was zij nog meer gegroeid dan ooit. Maar heur kinder-optimisme hielp haar over die sombere gedachten heen. De tijd en de afstand hadden veel van de bitterheid om haar vaders onbillijk-streng-zijn en om haar moeders zeuren over kleinigheden doen bezinken en verbleeken.

Het was een prachtige zomerdag, toen Helma thuiskwam. In de verteedering van 't afscheid had zij de dames onderwijzeressen en de meisjes alles vergeven en ze hartelijk de hand gedrukt. Dit maakte haar gelukkig en in de coupé alleen gelaten, zong zij van puur genot en levenslust.

Haar hart bonsde wild en haar oogen schoten vol tranen, toen zij het oude, welbekende huis terug zag en den bloeienden tuin - weinig aangelegd, maar een stukje wilde natuur waarmee ze zich eigen voelde.

Den eersten dag genoot zij onvermengd, liep telkens van binnen naar buiten, kuste haar moeder, lachte om de honden, plukte bloemen en bleef in extase staan voor het wijde uitzicht dat men achter den tuin had op de breede rivier met de groenbegroeide heuvels in de verte.

Nooit had ze geweten hoe mooi het thuis was, nooit gevoeld wat een geluk het was om in dat mooi te leven.

Théo, uit school komend, begroette haar kalm-vriendelijk. Op haar vraag wanneer hij vacantie had, zei hij droog: ‘Morgen, maar 't zal je toch niets geven - ik ben lid geworden van een roeiclub en ik heb 't nu te druk om met je te spelen.’

Zij lachte om zijn gewichtig gezicht, maar voelde toch iets kils om zijn onverschilligheid.

Pas des avonds zag Helma haar vader. Hij was een weinig uit zijn humeur om een questie vàn de fabriek, maar deed zijn best Helma vriendelijk te ontvangen.

‘Ging 't de laatste weken beter met je werk?’ vroeg hij, en passant, ofschoon Helma voelde dat hij een berisping bedoeld had.

‘Neen, Papa, dat kan ik niet zeggen,’ zei ze eerlijk.

‘Dat spijt me. Dan moeten we andere maatregelen nemen, Helma. Dat gaat zoo niet.’

Er werd verder niet over gesproken. Maar voor Helma was de feeststemming van dien dag voorbij. -

Den volgenden middag zat Helma in het kamperfoeliepriëel te lezen, toen zij op eens de tonen hoorde van een viool, zóo zacht, zóo smeltend, als kwam het geluid uit verliefde vogelkeeltjes. Getroffen sloeg zij haar boek dicht en luisterde. Muziek had van kind af een sterke bekoring op haar uitgeoefend, terwijl die haar tegelijkertijd zoo zenuwachtig maakte, dat zij als kind huilde en wegliep als haar moeder piano speelde. De ouders die deze uitwerking op het al te gevoelige zenuwleven van hun kind verderfelijk achtten, hadden Helma zorgvuldig buiten alle muziek gehouden.

Nooit had haar vader toegestaan dat Helma pianoles zou nemen, nooit haar meegenomen naar concert of operette.

En nu sidderde die viool aan haar ooren en het was of een hand haar ziel aanraakte, zóo dat die ook te beven begon en trilde in ongeweten melodieën. Stil bleef zij zitten - als levend in een andere wereld.

Toen de viool zweeg, was 't of Helma wakker werd uit een vreemden droom. Zij stond op en wandelde werktuiglijk den tuin door naar de plek vanwaar de muziek scheen te komen.

Het moest wel bij de buren zijn. Van haar moeder had zij juist gehoord dat aan dien kant nieuwe menschen waren gekomen.

Nieuwsgierig keek zij over de schutting en zag toen, dat een meisje van haar jaren met een viool in den arm aan een pruimeboompje stond te schudden.

‘Zij zijn nog niet rijp!’ zei Helma lachend.

‘O... bent u 't buurmeisje dat van kostschool zou komen?’ - In een mooi, rond gezichtje zagen twee zwarte schitterende oogen Helma aan.

‘Ja. Ik heet Helma. En jij?’

‘Marie.’

‘O... Marie, wat kan jij mooi spelen.’

‘Kom! Vind je dàt mooi? 't Lijkt nog

naar niets, zegt mama. Mama is erg muzikaal, ik niet. Ik vind 't niks leuk om te spelen.'

Groote oogen van Helma.

'Hè,' zei ze verbaasd, 'en ik zou 't juist zoo heerlijk vinden, als ik er maar *iets* van kon. Mag ik die viool *even* zien, *even* hebben?'

Marie gaf haar gewillig het instrument dat Helma eerbiedig aanvatte.

'Komen dáar van die heerlijke tonen uit? Hoe doe je eigenlijk?'

Marie wees haar hoe ze den strijkstok hield.

'Ik zal je elken morgen wat les geven,' zei ze edelmoedig, 'hoe lang duurt je vacantie?'

'Acht weken, en de jouwe?'

'De mijne ook. Dat is leuk, dan zal ik je in acht weken een heel eind brengen.'

'Maar...' Helma weifelde. 'Als Papa en Mama 't maar goed vinden.'

'Zeg er maar eerst niets van, en als je dan een mooi stukje kunt spelen, dan zullen we ze verrassen. Is dat geen goed idee?'

Helma was in de wolken.

Elken dag ging zij naar de buren om er te studeeren. Zij vertelde wel aan haar moeder dat ze kennis gemaakt had met Marie en dat ze haar elken morgen in den tuin sprak, Marie werd toen ook een enkele keer bij Helma ten eten gevraagd en Helma bij Marie.

Het was een heerlijke tijd. De zomerzon was zoo stralend en de lucht zoo diepblauw. Nooit waren haar de rozen zoo mooi voorgekomen, nooit hadden de vogeltjes zoo mooi gezongen.

Haar hartje, altijd bereid zich weg te geven aan wie er vriendelijk voor haar waren, opende zich geheel voor haar nieuwe vriendin.

Maries moeder was een vreemde, excentrieke vrouw die halve dagen piano speelde en dan weer dagen in bed lag en zich zelden met man en kind bemoeide. Als zij het deed was het om Marie te verwijten dat zij knoeide op de viool. Toch had Helma haar lief, omdat ze haar vriendelijk aanmoedigde, haar nu en dan een kus gaf en haar prees om haar muzikaal gehoor. 'Jij zult het verder brengen dan Marie,' zei ze dan.

Marie vond het lesgeven eerst aardig, toen vervelend. Zij wilde echter Helma te vriend houden, want zij had een plotselinge sympathie opgevat voor Theo en deze, van zijn kant, was ook niet ongevoelig gebleven voor die bewondering.

Dat werd een kinderflirtation, waar Helma niets van vermoedde, Helma, die in een nieuwe wereld van gevoel en fantaisie was binnengeleid.

Op een dag ontdekte Helma's vader dat Theo en Marie elkaar briefjes schreven. Voor 't eerst van zijn leven werd Theo flink onder handen genomen en uit logeeren gestuurd bij een oom in Amsterdam.

Marie was verontwaardigd en nu Théo weg was, werd zij plotseling koel, ja onaardig tegen Helma, verklaarde haar, dat zij geen tijd meer had om haar vioolles te geven, dat zij nog vacantiewerk te maken had voor school.

Helma was zoo getroffen over dien onverwachten omkeer in de gevoelens van haar vriendin, dat ze bij zichzelve de reden ervan zocht. Misschien was ze egoïst geweest, had ze te veel van Marie gevergd. Deemoedig vroeg ze wat ze doen kon om die schuld uit te wisschen.

Marie had haar schouders opgehaald.

De daarop volgende dagen zag Helma haar niet.

Toen besloot ze Marie een briefje te schrijven om de reden te vragen van die vreemde boosheid. Zij legde haar gansche onstuimige teederheid in dat schrijven, hopend dat ze Marie verteederen mocht...

Stil sloop ze naar de heining, riep de meid die een kleedje in den tuin uitklopte en liet het briefje met kloppend hart aan Marie brengen.

Toen ging ze in 't kamperfoeliepriëel zitten en wachtte af. Het kwam haar voor of alles in haar leven van Maries antwoord afhing.

Haar groote, hartstochtelijk schitterende oogen staarden voor zich uit; haar handjes knepen zich samen.

Het antwoord kwam. Het was maar een klein briefje; Helma scheurde het ongeduldig open:

'Kind, je verveelt me. Loop me toch niet zoo na.'

Helma liet het papiertje vallen.

Dat was als een stomp in de borst, een trap op 't hart. Al de bitterheid, al het leed uit haar kinderjaren, al de tranen die ze vroeger had geschreid, omdat de menschen niet begrepen hadden haar overgevoelige natuur, alles kwam terug en vroeg om wraak, schreide om wraak! Zij stond op en stampvoette van drift en pijn; voor haar oogen kwamen vlammen en zij voelde een razenden lust om iets te vernielen, iets te ranselen,

iets dat leefde, pijn te doen. O, kon zij nu iemand slaan, hard, wreed hard slaan! Waarom deden zij haar pijn, de menschen, als zij van hen hield? Zij dacht aan haar vader, aan de juffrouw op school... Was 't niet altijd zoo geweest? Waarom had zij dan nog lief?

Kon zij maar onverschillig blijven voor iedereen, haar hart sluiten en verkillen, niets meer voelen, nooit meer iets toonen van liefde of genegenheid... Hard en onverschillig zijn, was dat niet het beste?...

Zij had zich willen verootmoedigen, de minste willen zijn en werd zij niet ervoor gestraft, als had ze iets kwaads gedaan?

De gedachten woelden en brandden in haar hoofd. Wild sloeg zij haar hoofd op de houten tafel en het was haar bijna een genot te voelen dat zij zich pijn gedaan had.

Toen, onstuimig en kinderlijk, stroomden de tranen haar uit de oogen en snikte zij haar bitterheid uit in lange snikken.

Haar moeder, gewaarschuwd door den tuinman, kwam aangesneld, bang dat Helma iets overkomen was.

'Mijn God, kind, wat is er?' riep zij ontsteld.

Helma wierp zich in haar armen, instinctief voelend dat moederliefde altijd troost.

'Mijn arme schat, wat heb je dan toch?' vroeg de goede vrouw ontdaan, vaag begrijpend dat haar kind leed voelde te bitter voor haar jaren. 'Je bent zoo woest, zoo zenuwachtig. Heb je gekibbeld met Marie?'

Helma knikte. En als een ontembare stroom baande zich haar bitterheid een weg door jarenlange vervreemding en geslotenheid heen...

'Mijn arm kindje... wat kan ik voor je doen? Je bent zoo vreemd, zoo wild...' zuchtte de moeder.

'Geef me een viool, moeder,' zei Helma, haar tranen drogend, 'daar zal ik op spelen wat ik voel en kalmer worden.' -

Toen Helma achttien jaar was, verrukte zij het publiek door haar heerlijk spel.

Mijn Doornroosje.

Het was stikwarm aan het meer van Genève.

Het van zon schitterende water wedijverde met de witte huizen en de wit-stoffige wegen om iemand het gezicht te verblinden. Het was twee en dertig graden Réaumur in de schaduw - een schaduw die bijna onhoudbaar was. De geheele dag was één warmte-vlaag. En de nacht - geen Noordsche, koele, lichte nacht, maar een Zuidelijke donkere zomer-nacht - bracht geen verademing. Dan liet men den blik zinken over den kleinen, zwarten, zoelen, hof waar de lichtkevers ronddwarrelden, of men hief dien op naar den donkeren zwoelen hemel, die als een deksel de warmte afsloot en het eenig verschil was, dat de lichtkevers daarboven rustig op hun plaats bleven flikkeren.

Op zulke tijden sluiten de inwoners zich op achter vensters en luiken. Wij, menschen uit het Noorden, die er moeielijk aan kunnen wennen koelte te zoeken zonder frissche lucht, beproeven eerst het opsluiting-systeem te ontwijken, maar eindigen gewoonlijk met het na te volgen.

Uit mijn eene venster had ik het uitzicht op struiken in den tuin, en op den van zonschitterenden weg met een verschroeid veld, doorsneden van een pad dat een smal wit lint geleek. Het pad verdween onder een

groene schaduw en het veld was door een groote groep hoornen begrensd. Ik vroeg dadelijk of het boomen van een park waren, en of men er vrij toegang had.

'Zeker, die hooren tot de verlaten villa en men mag er gerust wandelen,' klonk het antwoord.

Op zekeren dag besloot ik de kleine Sahara, die mij van de hooge boomen scheidde, te trotseeren, en te beproeven of het niet mogelijk was de middaguren buiten door te brengen - zonder krankzinnig te worden zooals men mij voorspeld had.

Toen ik midden op het pad was, berouwde ik het. Het was of de lucht mij op het gelaat brandde, en de boomen bleven steeds even ver van mij af...

Plotseling was ik er echter vlak bij... Er was geen pad tusschen de boomen, en de takken hingen zoo ver omlaag, dat ik ze op zij moest buigen om er door te kunnen komen en het gevoel had dat ze zich als een deur achter mij sloten. Er waren mooie boomen onder - platanen met tijgervlekkige stammen, enkele eike- en kastanjeboomen met glinsterende, fijn gepunte bladen. Er heerschte een groen-gouden, middag-heete schemering - zoo onhoorbaar stil, dat het geluid van mijn eigen schreden over verdorde takken, die niemand weggehaald had, mij bijna verschrikte.

Ik bleef een oogenblik staan bij een gewelfde zandsteenen fontein, waarvan de bodem groen beschimmeld was, en toch spoot er nog een dun waterstraaltje omhoog. Het water dat in de kom neerviel, klonk zoo wonder droef. In de diepe stilte was het alsof er iemand weende - zacht en zonder ophouden.

Toen zag ik dat er achter de boomen witte muren oprezen... Het was een villa met gesloten luiken, geheel verscholen achter wijnranken, die heen en weer wuifden en zachtjes tegen de gesloten luiken aansloegen... Als iemand, die aanklopt met voorzichtige vingers, verlangend om binnen te komen, maar angstig iemand te zullen wekken.

Ik liep het huis eens rond. Het lichte kraken van de kiezelsteentjes onder mijn voet deed mij weer onaangenaam an. Die wit marmeren terrassen leidden van de villa naar den tuin. Maar de trappen aan beide kanten, de marmeren leuningen, zelfs het terras waarop ik stond - alles was verscholen onder een overvloed van rozen en jasmijnen. De struiken aan beide zijden van het huis hadden hun lange ranken tot aan de villa zelf uitgestrekt, waar zij zich dooreengestrengeld hadden, en elkaar dicht omarmden zoodat de fijne, geurende sterren der jasmijnen bijna het gezicht verblindden... En de rozen, groot en wit, maar enkel als wilde rozen, leken vreemde, wonderlijke bloemen, die een regen van schitterende blaadjes om mij heen deden vallen...

Op het onderste terras was een groot marmeren bassin, waar het water sinds lang verstomd was, en vandaar strekte de tuin zich uit tot aan het blauwe meer. De bloemen uit alle bloembedden verspreidden zich over het grasveld. Ik herinner mij in het bizonder een perk van groote, witte, gekrulde pioenen. En alle paden waren verscholen onder een donzig o vertrek van fijn gras. Ik beproefde mij een weg te banen door het taaie vlechtwerk der jasmijnen- en rozentakken, en in den tuin te komen, maar moest het op het tweede terras opgeven, waar de doorgang volkomen versperd was. Als men den blik op het huis richtte, was het alsof een bloemenval zich over de terrassen uitstortte...

Ik ging weer naar den achterkant van de villa terug, en zette mij onder de boomen, waar het fijne waterstraaltje weende in de groote kom - zonder ophouden en op de

maat van mijn eigen gedachten, hetgeen mij onwillekeurig in een droeve sprookjes-stemming wiegde...

Nu bloeit het wilde, roosje
En zingt de zon in het woud.
Ik denk aan Doornroosje
Die slaapt in haar bed van goud.

Aan Doornroosje, de schoone,
Verlangend dat 't dag toch was,
Slapend met witte wangen
Achter 't dicht begroeide glas.

Ik vroeg Madame Bernard, de eigenares van het pension, aan wien Doornroosje's villa behoorde, en waarom de eigenaar haar zoo liet vervallen?

‘Madame, gedurende de zeven jaar, dat wij hier wonen is er niets aan de villa gedaan. Ik heb het huis nooit anders gekend en den eigenaar nooit gezien. Maar ik weet, dat het een jonge, rijke Franschman was, die de heele wereld doorgereisd had voor zijn genoegen, en zich toen hier met een klein zusje gevestigd had. Het was een jong half zusje van hem van zeven à acht jaar, dat hij den geheelen dag verwende. Toen stierf zij door een ongeluk - een schommel in den tuin sloeg haar tegen haar

achterhoofd - en toen reisde hij hals over kop weg, en liet de villa vervallen zooals u gezien heeft. Dat is alles Madame - en het is volstrekt niet romantisch! En ik vind 't vrijwel overdreven - alleen omdat een klein meisje gestorven is, dat zeg ik maar!'

Ik maakte het tot een gewoonte iederen dag een deel van den morgen bij de villa door te brengen. De diepe, groenachtige schaduw, en het geluid van het waterstraaltje wekten illusies van koelte, en de plaats zelf wonderlijke sprookjes gevoelens - die Madame Bernard mij nu ontnomen had!

Het geheel was volstrekt niet romantisch! Neen - er lag geen prinses te slapen achter de lange ranken en de gesloten luiken. Geen prinses wachtte er tot een prins haar zou wekken met een kus - het was alleen maar een klein meisje, dat gestorven was en niet meer gewekt kon worden....

Terwijl ik daar moederziel alleen zat in de warme, loome morgenuren, en dacht aan de teleurstelling en het kleine, gestorven meisje - werd zij - ik weet zelf niet hoe - langzamerhand zoo wonderlijk levend voor mij....

Het kiezelzand om de villa kraakte zacht - geen vogel huppelde er of geen veldmuis haastte er zich over heen - neen, een paar kleine schoentjes met glinsterende gespen dansten over de kiezels - er kwam plotseling iemand te voorschijn - - iemand die tegelijkertijd om den hoek verdween, juist toen men eens goed wilde kijken wie het was.... Iemand die lachte - - lachte omdat zij volstrekt niet te krijgen was. - - -

- - - Of het was, alsof ik plotseling een windje door de boomen suizen hoorde - - en er kwam iemand tusschen de takken te voorschijn met drie, vier, groote blaffende honden achter zich aan. - - De fontein schitterde en glansde licht - een fijn halsje, lang, krullend, goud haar, waar een groote, strooien hoed op neer gegleden was.... Het halsje bukte en het mondje beproefde te drinken, maar het lukte niet, het eenig resultaat was dat het kleine neusje nat werd. Toen schepten de handjes water uit de fontein, en wierpen het over de honden, die zich schudden onder kort geblaf, zoodat er een diamanten regen om hen heen viel.... En een vroolijk lachen weerklonk in de lucht, even klaar-glinsterend als de diamanten droppels.

- - Of ik zag een kort, wit rokje met lenige, dunne beenen, met zijden kousen de marmeren trappen van het terras af komen - zoo hard de beentjes maar voort konden - door den grooten broer gevolgd. En kleine handjes trokken onder weg de rozen af, en wierpen ze den grooten broer in het gezicht, ieder maal dat hij haar vangen wilde.

- - Het halsje met het gouden haar - o, dat halsje zag ik ten slotte overal te voorschijn komen als een zonnevlek tusschen het groen - - - af en toe zelfs een blik van een paar lachende oogen, die de mijne tegenglinsterden... Het gouden haar schoot in lange zonnestrepen door de boomen - - de groote schommel ging heen en weer - - Wat was dat? - Sprong zij er uit?... Een juichkreet omdat het gelukt was... en toen... O! die doffe stoot tegen dat gouden halsje - - die stille plomp in het gras - - het witte, verschrikte gelaat van den grooten broer toen hij haar optilde - die eene, groote jammerklacht - en het plotseling in elkaar zakken van het teere lichaampje in zijn armen. - - Het was maar een klein meisje, dat gestorven was... Misschien stierf er tegelijkertijd een heele wereld voor een mensch - - -

O, wat begreep ik alles goed. Het was of ik zelf over het kleine meisje heengebogen had, en zij werd een Doornroosje, oneindig liever en dierbaarder dan ooit een sprookjes-Doornroosje-prinses geweest was. En het moest leeg en verlaten zijn, waar zij gedanst en gelachen had, en iemands geheele wereld had uitgemaakt - en waar zij plotseling stil ter neer gevallen was, zonder ooit maar gewekt te kunnen worden....

* * *

- Het volgend jaar kwam ik op mijn doorreis op dezelfde plaats terug.

‘Heeft u de villa al gezien? Nu is er leven in gekomen.’

Ik vroeg, hoe dat in het werk gegaan was.

‘Het ware komt men niet te weten,’ zeide Madame Bernard. ‘Maar ik geloof, dat de rijke heer verleden jaar op Kerstavond in Parijs rondliep, en plotseling lust kreeg de middernacht-mis bij te wonen. En toen hij de kerk uitkwam, stond er een klein meisje te bedelen. Hij gaf haar wat en zeide: “Ga toch naar huis, het is al zoo laat.” Maar zij antwoordde dat zij geen huis had. Hij had er nooit aan gedacht, dat er een klein meisje wezen kon, dat geen thuis had. Nu vraag ik u! Och ja, rijke menschen hebben daar geen begrip van. Hij had er alleen maar aan ge-

dacht, dat er een huis was zonder klein meisje - aan het omgekeerde had hij nooit gedacht! Hij had er geen vrede mee, en nam het meisje mee naar zijn hotel. Maar daar kon zij niet blijven. Toen schreef hij naar den notaris hier, die den sleutel van de villa heeft, en naar den tuinman, metselaar en timmerman, om het huis in orde te maken. Maar het was te groot voor een klein, *arm* meisje, dat zag hij zelf wel in. Zij vulde het huis niet zoo als een *rijk* meisje dat gedaan zou hebben - daarom moest hij nog andere kleine meisjes zonder thuis zien te krijgen. En daar mankeerde het niet aan! Nu zijn er reeds tien, en er zullen er nog wel meer komen. Twee liefdezusters verzorgen hen, en alles wordt betaald met het geld; met het geld van het kleine zusje. Hij heeft er zelf nooit een cent van willen uitgeven. Zoo is haar dood tenminste nuttig geweest. Madame kan er gerust heen gaan, de zusters zullen u met genoegen rondleiden!'

Voor ik vertrok liep ik het pad af, dat naar het park voerde, dat nu omheind was. Ik blijf buiten de heg staan, eigenlijk wat weemoedig over de verandering. De zon speelde over de gevlekte stammen der platanen, en op het glinsterende loof der kastanjeboomen - en een gegons van vroolijke stemmen klonk mij tegemoet, dat het dunne waterstraaltje *overtrof*. Ik kon niet hooren of het nog weende....

Plotseling kwam er een blond kinderkopje tusschen de boomen te voorschijn, en glinsterden er twee blijde, nieuwsgierige oogen de mijne tegen... tegelijkertijd verdween alles, terwijl het kleine kopje als een schitterende zonnevlek tusschen de bladeren heen schoot... En het lachte in het loof - - het lachte. - -

Toen meende ik, dat zij wakker geworden was, toch wakker geworden mijn lief, klein Doornroosje, en dat zij haar zonneschijndagen nu daarginds voortzette... En ik kon er mij over verheugen, dat er weer leven ontstaan was in de verlaten villa.

INGEBORG MARIA SICK.

Vertaald door

MEVROUW D. LOGEMAN-VAN DER WILLIGEN.

De Mensch.
Uit het Russisch van Maxim Gorki.
Vertaald door Annie de Graaff.

I.

Als mijn ziel zich moede en gedrukt voelt, als de herinnering leven schenkt aan de schaduw van 't verleden en het hart kil beroert, - en de gedachte, evenals het koude licht der herfstzon, de dreigende chaos van het heden beschijnt en de toekomst zoo somber opdoemt, dan is de ziel onmachtig om hooger te stijgen, - in dit donkere uur roep ik moede en gedrukt, met de kracht mijner verbeelding, het verheven beeld van den Mensch voor den geest.

De mensch! Als een zonnestraal dringt in mijn ziel door, en in dit heldere schijnsel zie ik langzaam voortschrijden het tragische, machtige beeld van den mensch, ondoorgrondelijk als de wereld.

Ik zie zijn trotsch gelaat, den diepen, stoutmoedigen blik waarin het licht schijnt van een krachtigen geest, gedachten die als in wondere harmonie zich met de ziel vereenigen, - die in oogenblikken van uitputting goden schept om die later in vermetelen opstand te verwerpen.

Verloren te midden zijner inspiraties, alleen op een klein stukje aarde, met bliksemsnelheid gevoerd door het onmetelijke ruim, kwelt hem voortdurend de vraag: 'waarom hij bestaat?' - en moedig schrijdt hij voort en stijgt hij hooger den weg op tot de overwinning, die leidt over alle geheimenissen van hemel en aarde.

Hij gaat, den eenzamen, steilen, moeilijken weg met zijn bloed besproeiend, en uit dit warm bloed schieten onverwelkbare bloemen te voorschijn; herhaaldelijk uit hij een oproerigen kreet; beproevingen moet hij doorstaan, en elke schrede siert zijn leven, zooals de zon de aarde siert, en hooger stijgt hij, hooger, als een leidstar boven de aarde.

Slechts gewapend met de macht der gedachte, die nu eens als de bliksem treft, dan koud en rustig neervalt als het zwaard, schrijdt de trotsche, vrije mensch vooruit en staat hij boven, het leven, alleen - te midden van raadselen, te midden van dwaalsporen, - en deze drukken als een zwaar juk op zijn hoogmoedig hart, dat ze bloedig verwonden, en ze martelen zijn hersens, en in hem wordt een gloeiende schaamte gewekt, ze roepen hem en hij wil ze verdelgen.

Hij schrijdt voort! In zijn borst woelen instinkten die zijn gevoel van eigenwaarde willen smoren, eischend als een onbeschaamde bedelaar die een gift verlangt; met fijne draden verstrikken ze zijn ziel, die als klimop hem omhult; ze voeden zich met zijn warm bloed, en eischen dat al hun wenschen worden bevredigd; ze dorsten naar macht over zijn ziel.

En zijn weg wordt belemmerd door nietige,

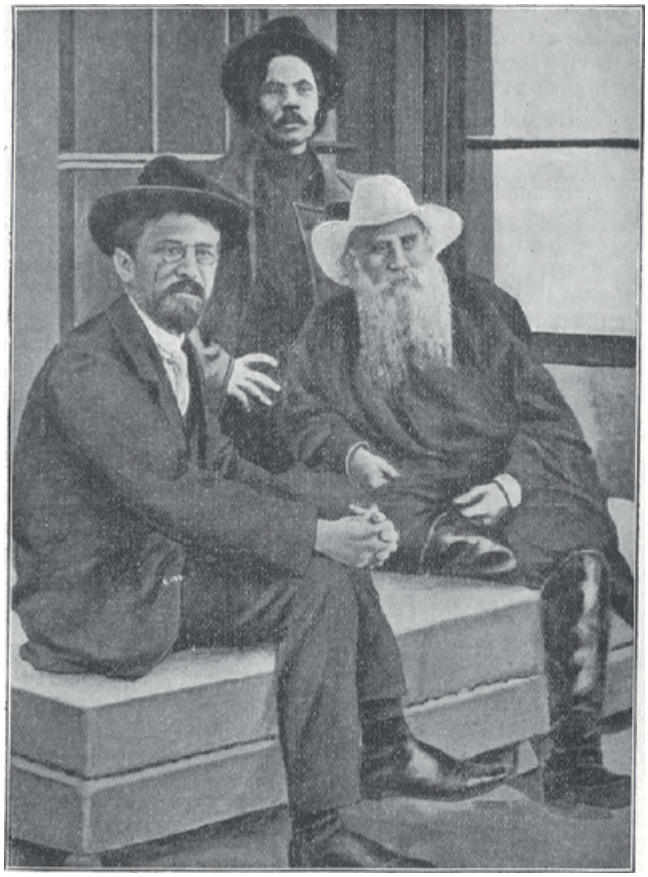

loof ziet met donkere oogen naar zijn weerspannig gelaat, wachtend om hem rustig te kunnen vermeesteren....

Hij ziet alles in het ware, droeve licht - de afzichtelijke, monsterachtige zwakheden van den scheppenden geest!

Gehuld in lompen van oude waarheden, vergiftigd met het gif van vooroordeelen, volgen ze de Gedachte met vijandige gewereldsche dingen, en afzichtelijke padden kruipen voor hem uit.

En evenals de planeten de zon omringen - zoo wordt de Mensch omringd door de scheppingen van zijn geest: hij wordt achtervolgd door de altijd hongerige - Liefde; achter hem, heel in de verte, veinst de Vriendschap; voor hem uit gaat de Hoop met loome schreden; ginds laat de Haat, die door de Woede wordt omhelsd, zijn ketenen rinkelen, en het Gezindheid; ze zijn onmachtig om haar vlucht te volgen, zooals de raaf onmachtig is om den arend te volgen; ze gaan een twistgesprek aan over het eerst-geboorterecht, en zelden vereenigen ze zich tot een grootsch scheppend vuur.

En de eeuwige metgezel van den Mensch is - de zwijgende, geheimzinnige Dood, die zich altijd gereed houdt om het van begeerte kloppend hart te doen stilstaan.

Al deze kent hij - beschenen door het onsterfelijk licht, en ook kent hij den - Waanzin....

Met de ontzaglijke kracht en snelheid van een wervelwind, stort ze zich verraderlijk op de Gedachte, trachtend deze in haar woesten dans mee te sleuren....

De gedachte is de eenige vriend die den Mensch onafscheidelijk vergezelt; het licht der Gedachte beschijnt de hinderpalen die zijn weg belemmeren, de raadselen van het leven, de duistere geheimzinnigheden en den donkeren chaos in zijn hart.

De vrije Gedachte, de vriend van den Mensch, slaat scherpe, doorborende blikken om zich heen, zij beschouwt alles in het ware licht.

- De bedriegelijke, valsche Liefde die zich listig van den geliefde meester maakt om haar wenschen te bevredigen, en zich zelf diep vernedert;

- De schuchtere, machtelooze Hoop en de Leugen (haar zuster) achter haar aan, versierd en opgesmukt door de leugen, die gereed staat om altijd en allen te troosten - en ieder met mooie woorden te bedriegen;

- De gedachte ziet hoe het dorre hart der Vriendschap met berekende voorzichtigheid te werk gaat; ze ziet haar wreede, kleinzielige nieuwsgierigheid en de lage afgunst en laster die hieruit geboren worden.

- De Gedachte ziet hoe machtig de Haat is en weet dat, indien haar ketenen werden verbroken, ze de gansche aarde zou omverwerpen; zelfs de rechtvaardigheid zou ze niet sparen!'

- De Gedachte ziet hoe het Geloof de booze begeerte koestert om onbeperkte macht uit te oefenen, trachtend alle gevoelens te doen samenwerken, terwijl ze de klauwen van het fanatisme verbergt; zijn oogen zijn verblind.

Het Geloof gaat den strijd met den Dood aan; het is een schepping van den Mensch die een menigte goden, wijsgeerige stelsels en wetenschappen - de sleutel van de wereldraadselen - in het leven heeft geroepen - het staat boos en vijandig gezind tegenover de vrije, onsterfelijke gedachte.

Voor den Mensch is de Dood als de voddenraapster, - de voddenraapster die op de binnenplaats al wat nutteloos is in haar vuilen zak stopt, doch van tijd tot tijd iets vindt van waarde.

Doordrongen met den geur van wat rot is en bedorven, doemt de Dood voor den Mensch op; zwijgend, streng en somber. De Gedachte werpt hem afgunstige blikken toe; zijn optreden is zoo stout en vermetel.....

Zoo schrijdt de oproerige Mensch voort te midden van duistere raadselen, hooger, hooger, al hooger!

II.

En hij gevoelt zich zoo moede; hij steunt en wankelt; schuchter zoekt hij het Geloof en tracht hij troost te vinden bij de zoete liefkozingen der Liefde.

En uit de Zwakheid werden drie vogels geboren - Ontmoediging, Angst, Wanhoop, - drie donkere monsterachtige vogels, die boosaardige kreten slaken tegen zijn ziel, en hem een somber lied toezingen, dat hij - 'slechts een nietig insekt is, dat zijn kennis beperkt, zijn geest onmachtig, dat zijn heilige moed bespotting verdient, - dat hij zal sterven voor hij iets tot stand heeft gebracht.'

Dit gezang doet zijn gefolterd hart sidderen van angst; de angel van twijfel, leugen en bedrog doorboort zijn hersenen; in zijn oog blinken tranen van grievend leed.....

En indien zijn trots niet ontwaakt, zal de vrees voor den Dood den mensch jagen naar de duisternissen van het Geloof en de Liefde; met een zegepralenden lach zal deze hem omhelzen, hem het geluk beloven, dat hij als vrij mensch niet kon bemachtigen.

De zoete Hoop, vergezeld van den Leugen, zingt hem lieflijke zangen van blijde rust en verbroedering; met mooie, teedere woorden verlokt ze zijn droomende ziel, hem medevoerend naar de klauwen der Verveling, de dochter der Luiheid.

En kortzichtig, luistert hij naar die inblazingen; haastig voedt hij geest en hart met het zoete gif van de cynische Leugen, die openlijk verkondigt dat slechts één weg voor den Mensch openstaat - de weg dien het vee gaat om zich te verzadigen.

Maar de Gedachte is trotsch - ze gaat den strijd met de Leugen aan, en het veld waar de slag wordt geleverd, is - het menschelijk hart.

Ze volgt hem overal; als een wurm kruipt ze in zijn hersens rond; als met felle zonnestralen dringt ze door tot zijn borst; als een beul kwelt ze den Mensch; zonder mededoogen giet ze een ijskouden stroom in zijn hart die hem meevoert naar waarheid, naar de wijze, strenge waarheid, schemerend achter de duisternis als een kleine, lichte bloem die uit de Gedachte geboren werdt

Doch indien het gif van de Leugen onge-

neeslijk blijkt, als de Mensch waarlijk gelooft dat er op aarde geen hooger genot kan gevonden worden dan rust, verzadiging van het lichaam en de genietingen die het leven biedt, - dan spreidt de Gedachte droef haar vleugels uit, en ze verlaat den Mensch.

Als een hongerige wolf stort het lage Genot en de Verveling, haar dochter, zich op den Mensch, zijn hersens, hart en oogen met stof en gif verblindend.

En de Mensch, die verloren ging, herleeft in zijn zwakheid zonder trots of hoogmoed...

Doch indien zijn ziel in opstand komt, wordt de Gedachte opnieuw wakker geschud, - dan gaat hij wederom verder, alleen te midden van distelige paden, alleen te midden van bange vertwijfeling, alleen te midden van het puin van oude waarheden! Vrij, trotsch, verheven, ziet hij de waarheid openlijk in het gelaat en spreekt tegen den twijfel die hem wil vermeesteren:

- 'Ge liegt als ge zegt dat ik onmachtig ben, dat mijn kennis beperkt is! Deze neemt steeds in omvang toe! Dat weet ik, dat zie ik, dat voel ik - ze groeit voortdurend aan! Ik weet hoe groot ze is, en als ze niet in omvang toeneemt, dan ligt de schuld aan mij, aan mijn verflauwde pogingen.'

- 'Met elken stap dien ik doe, wil en gevoel ik meer, zie ik dieper, snel vermeerderen mijn wenschen. Nu is mijn ziel nog gelijk een vonk, doch - is de vonk niet de moeder van het vuur? Ik ben - in de toekomst - het vuur in de duisternis. Ik ben geroepen om de gansche wereld te verlichten, om de geheimzinnige raadselen op te lossen, om het verband tusschen deze en de wereld te vinden en om een harmonisch geheel te scheppen dat licht schenkt aan den somberen chaos van het leven en aan de uitgeputte aarde, die als met booze huidziekten, smart en leed is overdekt, om dit alles te werpen in het graf van het verleden!'

- 'Ik ben geroepen om de knoopen te ontwarren van fouten en dwaalsporen, die de angstige menschen omstrikken, zoodat ze als een bebloede massa elkander trachten te verscheuren!'

- 'Ik ben geroepen door de Gedachte om het oude, vuile, kleinzielige omver te werpen en te verwoesten, en het nieuwe te bouwen op de grondvesten die de Gedachte heeft ingesteld: op vrijheid, schoonheid en - achting voor den Mensch!'

- 'Wreed, schandelijk en stuitend is dit leven, waarin de een een ellendig slavenleven leidt en alles moet verdragen, opdat de ander lichaam en ziel kan verzadigen!'

- 'Gevloekt alle laster, vooroordeelen en gewoonten, die het leven en den geest van den Mensch verstrikken als een kleverig spinneweb. Ze beletten de menschen te leven door zich van hen meester te maken, en - ik wil hen wakker schudden!'

- 'Mijn wapen is - de Gedachte, en mijn onwankelbaar vertrouwen in de vrijheid van denken, in haar eeuwig, scheppend vermogen, de onuitputtelijke bron van alle kracht.'

- 'Voor mij is de Gedachte de ware, eeuwige lichtbaken in de duisternis van het leven, het schijnsel op verlokkende dwaalwegen; ik zie, dat naarmate de gedachten verhelderen, de geheimenissen worden ontsluierd; ik schrijd voort in de stralen van den onsterfelijken geest, ik stijg al hooger en hooger!'

- 'Voor de Gedachte bestaan geen onverwinbare vesting, geen onomstootelijke wetten! Alles wordt door haar geschapen, en dit geeft haar het heilig recht om datgene te verstooten wat haar wording belemmert.'

- ‘Ik erken openlijk dat vooroordeelen en dwalingen boven het leven dwarrelen, al deze zijn ontstaan uit de asch van oude waarheden, verteerd door het vuur van de gedachte, die hen vroeger heeft geschapen.’

- ‘Ik erken dat niet zij overwinnen die de vruchten der overwinning plukken, doch zij die op het slagveld achterbleven....’

- ‘Als de levens-idee beschouw ik de scheppingsmacht, en de scheppingsmacht is oneindig!’

- ‘Ik schrijd voort om het vuur aan te wakkeren, om het donkere leven te verlichten. Stort ik in een afgrond, zoo heb ik mijn belooning gevonden.’

- ‘Ik wensch geen andere belooning te ontvangen: ik zie dat macht - schande en zware lasten met zich brengt; rijkdom - drukt en verstompt den geest; roem - is ontstaan uit dwaze menschelijke begrippen.’

- ‘De twijfel is slechts de vonk der Gedachte, niet meer. Deze wordt geboren en gevoed uit haar machtigen overvloed!’

- ‘Doch de dag zal aanbreken dat in mijn ziel een wereld van gevoelens in lichte laaie zal uitbreken, dat ik al het donkere, wreede, booze met mijn vlammen zal verdelgen, dat ik zal zijn gelijk die goden, die de Gedachte in mij schiep!’

- ‘Alles in den Mensch - alles - voor den Mensch!’

En opnieuw schrijdt hij voort, vrij, verheven, met fier opgericht hoofd: langzaam treedt hij met zware schreden door de asch van oude waarheden, alleen in den grijzen nevel van dwalingen; achter hem - hangt de dikke mist van het verleden; voor hem - stapelen zich wolken van raadselen, die onverschillig zijn komst afwachten.

Deze zijn ontelbaar als de sterren aan den hemel, en - eindeloos strekt de weg zich voor hem uit!

Zoo schrijdt de Mensch voort - hooger, hooger, al hooger!

Op weg naar Amerika.

II. De Amerika.

Wanneer de dooden wisten, wat er op ons wereldje gebeurt... waarde lezer, ze zouden allen omtuimelen in hunne houten huisjes, vooral een hunner, onze goede, veel versmade vriend Christophel Columbus, had zich in de laatste dagen onrustig in zijn graf heen en weer gewoeld.

En op dat oogenblik van omwenteling hadde ik gaarne met van Eedens Kleine Johannes het reisje onder den grond meegemaakt, u weet wel, dat uitstapje naar het doodenrijk, dat onze eminente schrijver zoo prachtig, aangrijpend teekent.... om onzen ouderwetschen zeevaarder, ik meen den meergenoemden Columbus, van verbazing zijne knokkelige knuistjes tegen elkaar te zien kloppen.

Wanneer de dooden wisten.... Columbus, de groote Columbus ware afgunstig geworden van den nederigen steller dezer regelen, Hij in 1492 met zijne drie notendopjes, de Santa Maria, de Pinto en Nino, vol gevaar de oceaan over en ik, gezegend kind der twintigste eeuw op dat wonder der wonderen, de Amerika!

Ja, tempora mutantur nos et mutomur in illis!

Het Duitsche volk schijnt nooit de bekende woorden van zijn huidigen keizer te willen vergeten, neen, ze veel eerder als raadgeving aan te nemen en deze getrouw na te volgen. Unser Zukunft liegt auf dem Wasser, heeft Wilhelm II gezegd en zijne onderdanen woekeren ijverig in die richting.

Men is oorlogschepen gaan bouwen, en wat voor uitnemende, men is kolonien gaan stichten, waar ook al water bij te pas komt, hetgeen evenwel tot nu toe niet zoo florissant ging, wijl Duitschland geen land is tot koloniseeren, het daartoe geen geschikte soldaten blijkt te bezitten, men is zijne handel geducht gaan uitbreiden en nieuwe giants of the sea gaan construeeren, monsterschepen, welke de geheele wereld bewondering afdwingen.

Als voorbeeld van dit laatste neem ik slechts onze Amerika, een wonder, even geweldig als de zeekasteelen, waarmede voor meer dan twee duizend jaren de Perzer-koning Xerxes de zeeën bevoer, even vermaard als het gewrocht van dien genialen Engelschen ingenieur, The Great Eastern, een schip van 22.500 tonnen inhoud, dat van 1852-59 op de werf van John Scott Russel in Milwol bij Londen gebouwd werd, voor die tijden bepaald iets marquants was, doch te grondeging, wijl de technische wetenschap tegen zulk een kolossaal onderwerp voor vijftig jaren nog niet opgewassen scheen.

Lezer, ik heb verstomd gestaan, me nietig klein menschje gevoeld, toen ik voor de eerste maal dat monster, de Amerika zag, toen eene respectabele zeestoomboot

mij van de kaden te Cuxhaven er heen voer, en als een vingerhoedje verzonk bij dat grootsche lichaam van staal en ijzer, 't welk, een majestueus monument gelijk, zich uit de zwarte, fel-bewogen golven verhief, een monument ter eere van het menschelijk vernuft, de menschelijke werkkracht, ter glorie van die opperste macht, welke ons stervelingen leidt en voorlicht!

Een kolos, die om kort te gaan, 690 voet, dat is dus ver over de 200 meter, lang is, 74 voet breed, en 53 voet diep, een kolos, waarbij de bekende New-Yorksche Skij-scrapers dwergen zijn, het Hamburgsche Rathaus een poppenhuisje, die nog dertig meter hooger is dan de bekende Wartburg bij Eisenach, indien men hem in zijn volle lengte er naast zoude opstellen. Voorts heeft deze reus 22.250 bruto tonnen inhoud, 15.000 ton ladingsvermogen, 41.000 ton waterverplaatsing, ontwikkelt hij met zijne giganteske machines 15.800 paardenkrachten.

Deze, welke zoo krachtig het schip over de oceaan jagen, worden even door 24 machinisten bediend, bijgestaan door ongeveer 230 stokers en trimmers. De beide - de Amerika is, zooals bijna vanzelf spreekt een twin screw - geweldige lichamen, welke dag en nacht hun dreunend lied van machtigen donder bruischen, zijn viervoudige expansie-machines met zes cylinders. Ieder

van hen drijft eene circa 50 m. lange stalen schroefbeweger, van 70 centimeter dikte, waaraan zich de wonderlijke bronzen schroefbladen bevinden, van 7 à 8 meter doorsnede. De stoomdruk tot het in beweging brengen der machines wordt in verschillende, ik meen acht, groote ketels verzameld, welke weder in twee groepen zijn verdeeld. Iedere groep nu heeft een schoorsteen van vijf meter doorsnede en 35 meter hoogte. Behalve deze geweldige motoren zijn nog tal van kleinere aanwezig, welke in verbinding staan met de stuurinrichting, de groote ankers, de verschillende kranen, voorts met de dynamo's, die voor de verlichting van het schip zorg dragen en over de 2000 electrische lampen - de sierlijke trap, in Louis XVI stijl, welke de talrijke dekken verbindt, bevat er alleen 273 - moeten voeden.

Tot de allersnelste steamers mag de Amerika evenwel niet gerekend worden, de Deutschland b.v. is een nog sneller schip, doch hier in deze drijvende stad, heeft men meer getracht een kalme rustige vaart te verzekeren; de boot wiegt bijna niet bij het deinend geklots der baren, men bemerkt ternauwernood, dat men het vasteland met al zijne gemakken ontbeert, dat men op de oceaan leeft. Toch heeft de Amerika nog eene snelheid van 18 mijlen per uur, zoodat de overtocht van Cherbourg naar de Nieuwe Wereld ongeveer 7½ dag duurt.

Nu, 7 à 8 dagen in een first class hotel te logeeren, is nog zulk een pijniging niet, en zoo mag men het luilekkerland-leventje op een modernen stoomer ook niet al te zeer verfoeien. Ik vergeleek zooeven de Amerika bij eene drijvende stad, en inderdaad is deze comparatie gerechtvaardigd. Buiten 550 eerste, 300 tweede, en 250 derde klasse reizigers, herbergt de boot nog 2300 tusschendekkers en last not least 600 officieren en manschappen, tesamen dus 4000 Adamskinderen, welk inwoneraantal ongeveer bijna 60% van de Pruisische steden niet bereikt wordt, terwijl drie van zulke schepen in staat zijn eene geheele divisie infanterie te vervoeren.

Nu zal ik u, mijne lezers, met behulp van pen en inktpot, het gansche schip rondleiden, te beginnen bij het meest weelderige en comfortabele gedeelte, de eerste klasse. Voor de rijke, goedgevulde beurzen zijn zes kolossale dekken, alle boven de waterlinie gereserveerd en behalve Sonnen- en Kaiserdeck, naar Washington, Roosevelt, Cleveland en Franklin genaamd. Ik heb b.v. mijne hut op het Roosevelt-dek, een vriendelijk, vrij ruim kamertje, met een voortreffelijk bed, automatische waschinrichting, flinke spiegels, toilet- en kleerkasten, het traditioneele electrische licht, ja zelfs een electrisch kook- en haarfriseer-apparaat.

Vostelijker huisvestingen heeft men nog op het Washington-dek, waar geheele appartementen te huur zijn. Deze woningen bestaan uit een salon, ontbijt-, slaap- en badkamer, weelderig gemeubileerd, sommigen volgens Louis XVI of Empire-stijl, anderen weer meer modern. Het idee in een scheepskajuitje te zijn, gaat hier geheel en al verloren, inderdaad moet men denken aan sierlijke vertrekken met gemakkelijke sofas en stoelen, een bureau ministre, statige bedden, en waschtafels, geheel uit marmer gehouwen. Men geniet hier geheel de kracht van een eerste rang hotel, doch aan den anderen kant wordt de beurs ook zwaar op de proef gesteld en betaalt men voor zulk een logis al ras een 3000 mark; mijn kamertje daarentegen kostte mij niet meer dan 400 mark, hetgeen eerder billijk als duur genoemd mag worden, waar in deze prijs toch volledige en uitnemende kost begrepen is.

Wanneer men door de meer dan honderd meter lange corridors dezer dekken wandelt, vergeet men geheel de enorme watermassa's, welke daar buiten langs die ijzeren wanden woelen, ieder moment dit trotsche kasteel noodlottig kunnen worden.

Hier komt men op zijne tocht langs het informatie-bureau, waar iederen passagier de meest mogelijke inlichtingen worden verstrekt, ontmoet men eene volledige boekhandel, met meerdere werken, waarop het bekende bandje ‘Soeben erschienen,’ ‘vient de paraître.’ Zoo vindt men nog een sierlijk bloemenwinkeltje, waar iederen dag frissche Flora-kinderkens te koop zijn, de scheersalon, volledig ingericht, waar in een oogwenk de snor in de es ist erreichtaccolade wordt gedraaid, een dames-friseur de meest kunstige kapsels toovert, een gymnastiek-lokaal, waar jong en oud het lichaam lenig houdt in de bekende Zander-apparaten, electrische lichtbaden, waar masseurs je blond en blauw knijpen, het Marconi-station voor draadlooze telegraphie, voorts de werkkamer der doktoren met welvoorziene apotheek, eene ziekenverpleging met sympathieke zusjes van liefdadigheid, tot slot en besluit eene nurserey, modern ingerichte kinderkamer, waar de kleinen onder toezicht van ver-

trouwde bonnes de hobbelpaarden berijden, of leuke poppen in de teere moederarmpjes wiegen.

En mag u dit alles wonderbaarlijk toeschijnen, nog typischer is de lift, welke de verschillende dekken onderling verbindt, de eerste, welke op de oceaan in werking is te zien. Doch het meest opzienbarende is wel bereikt in een luxurieus restaurant à la carte, geexploiteerd door de directie van het beroemde Ritz Carlton etablissement te Londen, een der meest gerenommeerde huizen van Europa.

Deze exquise eetgelegenheid bevindt zich op het Washington-dek, is met de meeste zorg ingericht, gedecoreerd door de bekwaamste internationale artiesten, vanuit Parijs, Londen en Berlijn daartoe geroepen, over de geheele breedte van het schip gebouwd en plaats biedend aan 120 personen.

Een dezer avonden heb ik er gegeten....

Een luxe-zaaltje, coquet, nullig, met mahonie- en kastanje-houten wanden, zwaar verguld, volkomen in strenge Louis XVI stijl, een sierlijk vertrek, waar bevallige stoeltjes rond kleine tafeltjes, met hagelwit linnen bedekt, zich rijen, op de welgeplaatste disschen keurig Sèvres-servies pronkt, verguld zilveren messen en vorken, fijn kristallen glazen en dat al gezellig, voornaam beschenen door mat electrisch licht, dat je tegenlacht vanonder roze lampenkappen, door fijn vergulde pooten aan weelderige bloembakken bevestigd, van waaruit leenig de aristocratische orchideeen hunne fijn besneden hoofden nijgen en frisch-groene bloem-guirlandes bevallig over het witte damast kruipen.

Een zaaltje vol pracht en overdaad, waar je zoo terstond aan de dikte der tapijten, aan het mollig wegzakken in de aangename stoelkussens - het patroon volgens de door Maria Antoinette in Trianon benutte gobelins - beseft en voelt, datje hooge prijzen moet betalen.

Nu, lezer, ik heb er gegeten, en waarachtig, na het dessert had ik nog graag een hutspotje, wat snijboonen met worst, boerekool of een dergelijke echt nationale pot naar binnen gewerkt.

't Was fijn en duur! Voor een bordje soep kon je twee mark neerleggen, voor een vezeltje vleesch het dubbele, voor een half kipje zeven mark, voor een dessertje in den vorm van een onschuldig stukje pudding, een Hollandschen daalder, doch daarvoor kreeg je ook tandenstokers en fijn vloeipapier voor niets toe!

Een Eldorado voor Amerikaansche millionairs, een paradijsje voor jongelui op de huwelijksreis, want zulk soort menschen zien op geen geld, 't eten is er plenty en je drinkt er vurigen, vroolijk makenden Macon Vieux.

In een hoek strijkt een uiterst beschaafd Isiganen-orkestje je diner naar binnen en de jubelende Strauss- en Berger-walzer doen de wijn in hel doorzichtige bekers vroolijk schuimen.

Voorwaar, men behoeft niet naar de City van Londen te gaan, naar de Boulevard van Parijs, om lekker en voor veel geld te eten, om onder parelende dansmuziek de Veuve Cliquot te genieten, hier midden op de zilte golven, midden op de oceaan, leef je tegenwoordig als in de grootste onzer metropolen.

Buiten dit restaurant bevat de boot natuurlijk de gewone eetzaal, eene ruimte, 100 voet lang, plaats biedend aan vierhonderd gastronomen, rijk beschenen door electrische candelabres, de muren met parel-grijs leder behangen, de meubileering volgens de hier zeer in zwang zijnde Louis XVI stijle. In 't midden bevindt zich een

hooge glazen koepel, waardoor het daglicht helstralend binnenvalt - 't is weer als overal luxe en rijkdom!

Hier vinden degenen, welke zoo fortuinlijk zijn van geenerlei zeeziekte te lijden, hun rijkelijk ontbijt, volgens Amerikaansche methode uit warme en koude spijzen samengesteld, met vruchten aanvangend en verder overvloedig uit oatmeel bestaand, het ontbijt, waarbij evenals thuis de courant gelezen wordt, welke dagelijks aan boord verschijnt, de nieuwste berichten bevat, die door middel van het Marconi-station zijn binnengekomen. Hier wordt de warme lunch genuttigd, een diner op zichzelf, des avonds voorts de hoofdmaaltijd, welke een zeer goed concert van de scheepskapel met zich brengt, lustig geaccompagneerd van het hel getik van honderden messen en vorken, eene luidruchtige Babylonische spraakverwarring. De Yankee verschijnt meestal aan het diner in rok of smoking, zijn vrouwtje gedecolleteerd en ze knabbelen beiden gretig hunne pickles en stronken seldery en drinken bijzonder weinig wijn!

Vervolgens staat het verwende publiek de rijke drawing room nog ter vervoeging, een deftig salon in zacht roze tinten, waar eene heerlijke Steinway-vleugel heel weinig bespeeld wordt, eene uitgebreide bibliotheek gretig geplunderd mag worden; verder de rookkamer, in twee etages verdeeld, onder-

ling door een zwaar eikenhouten trap verbonden, de tallooze Lauben en balkons, op de verschillende dekken en een heerlijk empire-vertrekje, waar ik u deze regelen schrijf, aan een coquet lessenaartje, tusschen violet-satijnen wanden, wit-reine lambriseering met vergulde Napoleon-koppen, in 't kort, een dier overdadige plekjes, welke aan het dierbare Versailles doen terugdenken.

De tweede klasse is weliswaar minder weelderig, doch doet niet al te veel onder voor de reeds besproken vorstelijke woning, ook hier een groote eetzaal, ook hier gezellige salons en degelijke rookkamers.

Bij de derde-klassers - het aan wezig-zijn eener derde klasse is eveneens eene noviteit - is het verschil al in meerdere mate merkbaar. Daar leeft men aan ruwe tafels, onsierlijke stoelen, daar hangen de peper- en zoutstelletjes boven aan de groezelige plafonds, lijkt het geheele gedoe op het kazerne-bestaan, vanaf de keukens, waar vette koks reusachtige hompen bloedvleesch verkoken, tot aan de kelners, die als kamerwachts worden gerequireerd, teneinde de orde te bewaren.

Tusschendeks heerscht echter eerst de ware armoe, tusschendeks, waar de armsten onder de armen huizen. Opeengepakt staan daar de ijzeren bedden, tot vier etages hoog, spokende geraamten, waartusschen bont-geruite stroozakken en ruige ontevreden emigrantenkoppen je tegenloeren. Hier slapen ze, hier eten ze, hier leven ze heel hun leventje van jammer, hopen ze op blijdere toekomst. En terwijl ginds de violen juichen, de groote wereld zijn geld versmijt, steken zij hunne hoofden van leed tesaam en turen afgunstig naar het gedefileer van bontjassen en kleurige chawls op de bovenste promenade-dekken, vanwaar af en toe, bij goeie buien der hooge heeren, hun nikkelstukjes te grabbel worden toegegooid.

Een atmosfeer hangt hier, in dit scheepshol, een verpeste stank, welke niet lang is te verdragen, die je ook zult moeten genieten, wanneer je in een ton met bedorven mosterd wordt gestopt, een luchtje, dat je neus prikkelt, wanneer je je in den een of anderen dierentuin in het verblijf der kleinere roofdieren begeeft.

En wanneer de zon dan schijnt, mogen die verschoppelingen op een stukje dekhunne adem laten gaan, met z'n honderden als hulpbehoevende schapen tesaam gedrongen. Daar vergapen ze dan al hunne verveling, versmoken ze hunne laatste tabak, gooien met vettig-vuile kaarten en grinneken van speelgenoegen, daar laten ze den frisschen zeewind door hunne stoffige kroesharen wapperen, lachen ze verwonderd om de vliegende visschen, die dartel in de parelende golven om het groote schip spartelen.

't Is op onze mooie reusachtige boot als in de wereldsteden, je vindt er rijke straten met voorname huizen, je treft er eveneens armzalige stegen en sloppen, je hoort er het ruischen van voorname kleeren, de lach van ruim geluk, je hoort er ook de vloek van armoe, van diepe treurige ellende.

Dan, wanneer je daarboven op dat schip staat en tuurt verre, verre tot rond aan den einder en je hoort vol ontzag het golvengebeuk en je ziet de blauw-zwarte massa, waar witte koppen zich spelend, tot in 't oneindige opkomen, je voelt den frissch prikkelenden zeewind en de koesterende zonnestralen en laat ik vooral de hoofdfactor niet vergeten: je bent niet zeeziek.... dan besef je zoo echt het ware levensgeluk, voel je je krachtig, jong, vol erbarmen voor de verschoppelingen, daar benêen, vol eerbied voor de macht, die dat alles schiep. 't Is een van die oogenblikken, waarvan Marx Monnier zegt:

Quand le coeur, sans tambourin, danse la tarentelle!

Ben je op de Amerika ingekwartierd, zoo geniet je volop van het leven. Of je ligt in dolce far niente in een lange dekstoel in het heerlijke zonnetje, of je neemt deel aan een der tallooze dekspelen, ringwerken, schuffle board etc., je maakt een gezonde wandeling of koopt een glas sherrij aan een der rijke buffetten, je duikt in eene mollige sofa weg met aangename lectuur of gaat op naar een vroolijk bal champêtre, een meer dan schitterend concert. We azen op dit oogenblik op een optreden van Jan Kubelik, welke de reis meemaakt naar New-York, doch de groote meester schijnt zijne rust volop te willen genieten. Iederen middag speelt hij met zijne vrienden een partijtje schaak, drinkt op het zonne-dek zijne thee, iederen avond verschijnt hij aan het diner, door een ieder, en vooral de Amerikaansche bakvischjes, bewonderd om zijn knap gezicht, zijne git-zwarte haren, door een ieder in stilte om eene kleine uiting zijner gaven gebeden, doch de viool blijft weggesloten en ik geloof niet, dat we veel kans hebben, Kubelik eerder dan in de New-Yorksche concertzalen te hooren!

Nu ik zooveel van ons modern zeekasteel

heb verhaald, zal allicht eene bezorgde, oude dame mij bedachtzaam vragen: En de veiligheid? Behoeft men dan geheel niet bang te zijn op dat monster van ijzer en staal, dat door moederzielalleen op die wijde spookzee drijft? Geachte mevrouw, ik stel voorop, dat we bij al ons drijven en zwoegen menschjes blijven, dat we wel veel gevaar voorkomen kunnen, doch nooit het periculeuze in den wereld geheel kunnen bezweren. Doch inderdaad is op dit schip veel, heel veel voor de veiligheid gedaan. Vooreerst heeft de Amerika een dubbele bodem, zijn waterdichte beschotten, volgens het Stone-Lloijd sijsteem aanwezig, waardoor de boot in 17 deelen verdeeld kan worden, van welke er twee geheel vol kunnen loopen zonder dat er gevaar tot zinken bestaat. Zeer dikwijls wordt de manoeuvre ‘schotten dicht’ vanaf de commando-brug bevolen, hetgeen eenvoudig door het drukken op een electrisch knopje geschiedt, teneinde de bemanning hierin te oefenen. Verder zijn tot het verwijderen van binnendringende watermassa's twaalf geweldige stoompompen aanwezig, welke per uur 4000 ton voor hare rekening nemen. Op de tallooze reddingsbooten, welke ten alle tijde van water, proviand en nautische instrumenten voorzien zijn, op de noodige reddingsgordels, de draadlooze telegrafie behoef ik eingenlijk niet te wijzen. Volgens het sijsteem der Sub-Marine Signal Company of Boston zijn werktuigen aan boord, waarmede de zeeman de ligging van lichtschepen etc. kan opsporen, hoe ook de weergesteldheid moge zijn. Ten slotte wordt bij brand in luttele momenten een uitnemende brandweer gealarmeerd en met behulp van het Claijton-apparaat, dat het vuur met Schwefeloxijd-gas belampt, met tal van slangen op de krachtige waterleiding, hoopt men in staat te zijn de geweldigste vuurzee meester te worden. Tevens is in ieder ruim van het vaartuig eene inrichting aanwezig, welke machinaal gedreven, enorme waterdampen uitstort, die terstond iederen vlam verstikken.

Ik heb dus, naar mijne bescheiden meening, niet te veel gezegd, door te beweren, dat al 't mogelijke is gedaan, om eventueel gevaar te voorkomen. Doch men mag niet vergeten, dat we hier met natuurkrachten te kampen hebben, dat de Amerika den grooten vijver bevaart, die heel rustig kan zijn, doch ook vreeselijk weet te bulderen, dat ons leven aan een zijden draadje hangt, ons leven, dat een Fransch rijmpje zoo juist teekent:

> On entre, on crie, et c'est la vie!
> On crie, on sort, et c'est la mort!

Rusland was sterk genoeg om Napoleons machtige legerscharen te verstrooien, de oceaan diep genoeg, om een graf voor dit reuzenschip te delven. Ik wil maar zeggen, dat alles mogelijk is!

Lezer, hiermede heb ik mij van mijne plicht gekweten, de ansichtkarte van de Amerika is in uw bezit. In New-York zien we elkaar weder!

LEO LAUER.

Aan boord ss. Amerika 25 Nov. 1905.

Brief uit Berlijn.

Kerstmis.

Een dezer dagen kwam ik inloopen bij een van mijn Duitsche vrienden; een aardig gezin met een viertal vroolijke kinders onder de 12 jaar. Ik werd met den uitroep ontvangen: 'Tante, hebt U er al aan gedacht dat het Zondag in 3 weken Heiligen Abend (24 Dec.) is? Ik kan het bijna niet meer uithouden; wat zou de Weihnachtsmann ons nu brengen?' - Ja, Kerstmis nadert en dat is te bemerken aan de winkels en groote magazijnen, die alle handen aan het werk zetten om hun uitstallingen zoo aanlokkelijk mogelijk te maken. Ieder jaar wordt er weer wat nieuws uitgedacht; de twee reuzenmagazijnen van Wertheim en Tietz, die gelijk staan met Louvre en Printemps te Parijs, maken enorm veel werk van de speelgoedafdeeling. De firma Wertheim stalt ditmaal een poppenvenster uit, voor poppenvriendinnetjes om van te watertanden: een poppenslaapkamer, met alles er in wat een volwassen dame kan verlangen en keurig witgeschilderde meubelen met verguld afgezet. Blauwe gordijnen en blauwe zijden donsen deken, het witte linnengoed in het openstaand kastje met blauwe bandjes omkruist, alles zoo smaakvol als denkbaar. En dan maakt Tietz er nog een soort levend beeld van; b.v. een jacht in het Grunewald, met een stuk bosch en het slot Grunewald als achtergrond geschilderd.

Mijn vriendinnetjes vertelden mij van al de heerlijkheden, die zij gezien hadden; hare neuzen waren bijna plat gedrukt tegen de vensters, om toch maar alles goed in zich op te kunnen nemen, verzekerden zij mij.

‘En dan moet U nog eens verder luisteren,’ ging de blonde achtjarige voort, ‘zoo acht dagen voor Kerstmis ziet U wagens hoog beladen met sparreboomen door de stad rijden. Deze boomen komen uit de bosschen, veel uit het Schwarzwald, er zijn exemplaren, die toch gedund moesten worden en die worden nu hier op daartoe aangeduide markten verkocht. De koopers nemen hun boomen mede en beginnen hun werk om vele gedeelten der stad in sparrenlanen te herschapen. Weet U hoe zij dat doen? Zij snijden de touwen van de boomen los, zoodat de takken zich ruim kunnen uitspreiden, timmeren twee plankjes van ongeveer 20 cm. lang op elkaar in den vorm van een gelijkbeenig kruis en boven in het midden een gat, waardoor de stam van den spar wordt gezet. Vindt U dat niet doodeenvoudig? En o, het ruikt zoo lekker dan in de straten en op de pleinen, waar die sparren staan! Wat zou het toch treurig zijn als wij geen boom kregen!’

Ik kon na dit gezegde niet nalaten, mijn aardige vertelster er even attent op te maken, dat er helaas! te Berlijn zooveel kinderen rondloopen, die nooit een kerstboom in huis zagen. Wanneer men 's middags tusschen 5 en 7 uur door de drukste winkelstraten van het Westen, Leipziger- en Friedrichstrasse loopt, ontmoet men om de twee of drie huizen, een jongentje of meisje met Hampelmänner, boekjes te koop, rookende moordjes, alles voor 10 pfenning. Ik betwijfel of deze arme kinderen met zooveel ongeduld den 24 December afwachten als mijn vriendinnetjes. En deze kleine verkoopers wonen in het Noorden en Oosten, trekken dagelijks met hun koopwaren uit en verdienen menigmaal meer dan 3 mark per dag. Het weer is een groote factor bij deze venterij; helder winterweer is hoofdvereischte en wie weet of van al die verdiende marken niet een nuttiger gebruik wordt gemaakt, ofschoon de Kerstboom het glanspunt van het geheele jaar voor de Duitschers is. In het Noorden, Oosten en Zuiden van Berlijn staan ongeveer 14 dagen voor Kerstmis op verschillende pleinen kraampjes opgeslagen met allerhande honingkoeken, marsepijn, speelgoederen te koop enz.: Van deze Kerstmismarkten wordt druk gebruik gemaakt.

‘Toe tante, luister nog even. Moesje heeft ons beloofd met ons te gaan naar het Berliner Theater waar een nieuw Kerstmissprookje wordt opgevoerd. Heerlijk hé! die voorstellingen zijn zoo aardig en alle jaren een ander; wij zagen er al een stuk of vijf, gaat U ook mee?’

Met de belofte om ook van de partij te zijn, nam ik afscheid. De gedachte al die vroolijke, gelukkige kindergezichten te zien, bracht mij reeds in de Kerstmisstemming, die stellig nog verhoogd zal worden, wanneer ik op 24 December 's avonds den helder verlichten boom zie. Ja Kerstmis is in den volsten zin een feest, dat een nieuw leven wekt!

7 Dec. '05.
MEA.

Brief uit Kopenhagen.

Deensche Jongemeisjes in de Hoofdstad.

Deensche jongemeisjes zijn zeer verschillend van de onze en zeer verschillend onderling.

Eerstens is er het uitgaande jongemeisje, dat, hier in Kopenhagen, zonder de minste overdrijving, van November tot April 4 à 5 maal in de week danst, 's morgens haar thee op bed krijgt en 's middags op straat flaneert of nieuwe japonnen past.

Dit type is zeer zeker in Holland ook niet onbekend, maar ik verbeeld me dat er toch altijd iets meer gehalte en iets meer gevoel van eigenwaarde in het Hollandsche jongemeisje is.

De Deensche jongemeisjes zijn doorgaans lang, heel slank, hebben mooi haar en mooie oogen, kleine handen en voeten, maar hebben zelden een mooie gelaatsvorm. Ze zijn vroolijk, gevat, luchthartig en niet heel kieskeurig in haar conversatie met heeren, naar onze Hollandsche begrippen wat heel ongegeneerd. Ze verstaan de kunst van te flirten uitstekend en zijn niet bekrompen ten opzichte van de grenzen daarvoor. Maar *dit* heeft het Deensche meisje ontegenzeggelijk vóór boven het Hollandsche, dat ze weet te brilleeren met een ontwikkeling, een oordeelen over kunst en litteratuur, waarvan men in den beginne altijd de dupe is, om later te ontdekken dat de grootste eigenschap dezer façade intelligente jongedames een zekere oppervlakkige, geestelijke handigheid is. Met onze jongemeisjes is gewoonlijk het tegenovergestelde het geval. Ze zijn 10 maal beter onderlegd maar hebben geen slag om haar kennis aan den man te brengen.

Een ander type dat door haar talrijkheid onwillekeurig dadelijk de attentie van den

buitenlander trekt, is de werkende jonge dame. Niemand, kan men gerust zeggen, is hier verheven boven het verdienen van geld, ook niet de dochters van gefortuneerde ouders. De Deensche jeugd is vóór alles onafhankelijk en heeft niet altijd lust zich te beperken tot de genoegens, die papa haar verschaffen wil. Ze zijn bezeten door een ware reismanie; zomers naar het buitenland en 's winters naar Noorwegen, om daar de Ski-sport te beoefenen.

Gelukkig staan er voor de Deensche jongemeisjes, ondernemend als ze zijn, meer wegen open om geld te verdienen, dan voor haar Hollandsche zusters. Meisjes van goede familie gaan bijv. heel dikwijls bij 't ballet, 't tooneel en de opera; of ze openen een theesalon, slojdt-, dans- of gymnastiekschool.

't Is ook niet ondenkbaar dat de dochters van een minister een handwerkwinkel, naaiatelier of weefschool hebben. Massa's jongemeisjes weven blouses, tafelloopers, gordijnen enz. voor geld.

Andere beschilderen porcelein op de groote bekende Deensche porceleinfabrieken en tallooze jonge meisjes zijn op kantoren. Dochters van officieren en ambtenaren borduren, schilderen, ontwerpen handwerken etc. voor de groote magazijnen en komen daar graag voor uit. Het schilderen van waaiers, vervaardigen van lampekappen en kleuren van landkaarten wordt ook niet versmaad. Voor 't oogenblik is het boekbinden erg in de mode, maar wordt toch meest door rijke meisjes beoefend, aangezien de gereedschappen duur en de verdiensten gering zijn.

Het jonge meisje dat thuis komt en in de huishouding helpt, is hier maar zeldzaam. De Deensche huishouding, 't wonen op étages en 't eenvoudige daaglijksche leven maken dat minder noodzakelijk, althans hier in Kopenhagen. In de provinciestadjes is het leven natuurlijk heel anders. Maar, hier verdient toch vermeld te worden, dat niet altijd de zucht naar onafhankelijkheid de eenige drijfveer is om geld te verdienen. Veel meer dan in Holland is het meisje van goeden huize genoodzaakt om in haar eigen onderhoud te voorzien, aangezien de ambtenaarswereld o.a. minder inkomen heeft dan in Holland. Naar mijn meening is dit de klasse van jongemeisjes, die het meest sympathie wekt. Zoodra school, kantoor of atelier achter haar rug gesloten is, is ze het echte frissche, onbezorgde jongemeisje, tintelend van levenslust en levensmoed, in haar binnenste overtuigd van het wonder dat eens gebeuren zal, een eind maken aan haar werkleven en de poorten van het paradijs voor haar ontsluiten. 't 'Is hier dan ook geen zeldzaamheid dat een kantoordame een adelijk huwelijk doet, een balletdanseuse trouwt met een officier of hooggeplaatsten ambtenaar. Bijv. is een van de primadonna's aan 't ballet van 't Koninklijk theâter getrouwd met een kolonel bij 't leger, zonder dat zij of haar man daarover minder gezien zijn, hoewel ze ook na haar huwelijk is blijven optreden.

Ten slotte wil ik nog de Bernina-meisjes noemen, zoo geheeten naar een café, waar men haar 's middags tusschen 3 en 5 en ook 's avonds aantreft. Ze trekken overal de aandacht door haar curieuse costumes en kapsels. De meeste zijn gewild eenvoudig, vervaardigd van gladde stoffen in de Berninamodekleur, gewoonlijk groen, naar aanleiding waarvan ze door den plaagzieken Kopenhagenaar als de sprinkhanen aangeduid worden. Deze groene gewaden zijn zoo nauwsluitend als maar mogelijk, van boven flink vierkant uitgesneden en als eenige garneering een groote witten geborduurden of kanten kraag, op de borst samengehouden door een geweldige ronde, liefst antieke broche. 't Meest geliefde kapsel voor 't oogenblik bestaat in een scheiding over 't heele hoofd, tot beneden in den hals toe, gescheiden haar op zij gekamd,

gevlochten en als groote platte poffers boven de ooren aangebracht. Gewoonlijk is het effect meer komisch dan schoon, maar een enkele ziet er toch niet kwaad mee uit. Een vroegere mode was het gescheiden haar heel laag in den hals gekapt en daarboven een groote metalen kam, liefst met steenen. Ouderwetsche zilveren sieraden in 't haar zijn erg in trek.

Het doel met dezen aparten dasch is de aandacht te vestigen op haar ongewone geestesgaven. De Bernina-meisjes hebben n.m.l. kunstenaresse-aspiraties, zij dichten, schrijven, schilderen, muciseeren of critiseeren alleen maar. Verscheidene kunnen zich slechts op een broer of verren bloedverwant beroemen, die pretendeert een der schoone kunsten te beoefenen, maar dit is altijd voldoende om zich in ‘Kunstnerstil’ te kleeden, in café Bernina te komen en daar tallooze cigaretten te rooken, 's middags onder het stijlvolle, voor velen recht twijfelachtige, genot van een glaasje absinth, en 's avonds van een Thé Russe, terwijl men

een hoogst ongedwongen conversatie voert met vrouwelijke, en vooral mannelijke geestverwanten. Deze laatste met lange lokken, groote flambard-hoeden en hoog dichtgeknoopte fluweelen vesten, in fantastische kleuren en patronen.

Het woekerkruid der zelfverheerlijking schiet welig op, waar twee gelijkgesternde naturen elkaar aanvallen en zich overigens vermaken met het afbreken van hun kunstbroederen en het critiseeren van de groote meesters,

Kopenhagen, Dec. 1905.
T.J.S.

Londen in Kersttijd.

Kerstbrief.

'**H**oe mooi, ziet U eens', riep een mijner kennissen gisteren uit, toen we samen per trein naar huis reden.

'Mooi?', antwoordde mijn vriendin, 'mooi? - ik zie niets.'

We lachten allen.

'Hé', zei de schilder, 'die grijze mist geeft een verrukkelijke tint over huizen en boomen, en dan hier en daar flauw een rood schijnsel van de zon -'

We lachten weer. Mijne vriendin had bepaald geen schildersgevoel - zij kon tenminste die stad in mist gehuld niet bewonderen.

Toch had de jonge enthousiaste schilder gelijk. Zelf zou het me niet zijn opgevallen, zooals het dikwijls gaat met mooie punten in een boek, of een onverwacht vergezicht - maar eens er op attent gemaakt - ziet ge er iets van, soms heel veel zelfs.

Ik zag even bij benadering wat de jonge schilder geheèl voelde. Er was iets zeer bizonders in die mengeling van grijze tinten, en die stille rust om de onzichtbare dingen.

Was dit waar op Zondag, toen we een niet *dikke* mist hadden - op Maandag sprak niemand meer van 'een mooie mist'.

We zitten er nu dan ook ten volle in.

Vandaag is het de derde dag. Mist, mist. Sporen laat, posten laat, zwarte mist op straat, grijze nevel in huis. 't Licht op 's morgens, 't licht op 's middags. - En die volle treinen! En die langzame treinen! Je staat en wacht - je weet alleen, wanneer je weggaat - niet wanneer je zult aankomen.

In de 'undergrounds' is 't nu het veiligst. Bussen zijn niet te vertrouwen. Wie even kan, gaat per underground, die heeft nu al in die paar dagen prachtige zaken gemaakt - zegt men.

Ik zal nooit vergeten, dien rit met de underground op Maandag. De coupé was meer, meer dan over - over vol. Een boek kon ik niet vasthouden, om wat te lezen. Staande en zittende passagiers, 20 tezamen is geen zeldzaam iets, 't is coupé aan coupé.

Bij 't station aangekomen, hielp een politieman de menschen over den weg stappen, en toen een ander weer om met een soort fakkel het nummer van het huis te vinden.
-

En dat wanhopig wachten op een trein op een perron! Uren soms! Komt er eindelijk een locomotief heel voorzichtig binnenschuiven, dan stormt ieder toe - vóór men weet, waar de trein heengaat vaak.

Je hoort de meest humoristische opmerkingen dikwijls. Een heer, die binnen drong in een volle coupé, en mee wou, werd angstig gevraagd, door een zenuwachtige dame, ‘waar gaat de trein heen?’ ‘I have n't the slightest idea’ antwoordde hij lachend!

Ieder helpt mee. Werkelijk, alle goede eigenschappen der Londenaars komen voor den dag in de mist-periode.

Helpen - zoo veel men kan. Wie een lantaarn heeft - is een lichtbaken voor velen. Wie lucifers heeft - een kaars - kan groote diensten bewijzen.

Het geeft nog wat fooitjes voor de arme stumpers. Ze brengen je naar huis - al weten ze zelf ook niet den weg - samen is toch een veiliger idée. De ‘cabbi's’ vragen dubbele fare, want 't is zoo gevaarlijk te rijden!

Wie zenuwachtig is - moet thuis blijven.

Ik reisde Maandag met een dame, die voor 't eerst naar Londen ging.

‘Denkt U, dat ik mijn weg naar West-End zal vinden?’ vroeg ze angstig.

Ik wist het ook niet, en hoopvol vertelde ik haar, hoe de mist dikwijls heel plaatselijk is. Misschien is de City wel helder.

Bij ieder station keek ze angstig uit, en vertelde me of ze al of niet de rails kon zien.

Daar stoomden we een vrij groot station binnen met schitterende electrische gloeilampen.

‘O, ik kan nu alles zien - 't is hier niet meer mistig,’ riep ze verheugd en verlicht uit!

We noemden dat station toen ‘our hopeful station’ - maar ik zei niets - wel wetende, dat de mist even buiten die gloeicirkel flink dik was.

Haar wanhoop steeg in Cannonstreet dan

ook ten top - en toen besloot ze maar te telegrafeeren - en met een volgende trein terug te gaan. Dat was raadzaam - zelfs voor een Engelsche.

En dan nu nog wel die mist in de kerstweken! We moeten toch allemaal nog onze inkoopen doen, onzen kerstboom versieren, de missletoe en holly uitzoeken! De lichtjes moeten toch vroolijk branden op het frissche sparregroen, en de fairy dolls beschijnen, en de kinderen verlichten, die er om heen loopen in één extase en vreugde!

O, die heerlijke, mooie kerstdagen. Neen in Holland weet men ze niet zóó ernstig, en toch zóó gelukkig te maken!

Meent ge dat 5 Dec. daar tegen op kan wegen? Géen sprake van!

Wie eens Kerstmis in Londen mee maakte, zal U kunnen vertellen van dat eigenaardig waas, dat over die dagen ligt! Hoort de kinderstemmetjes zingen aan de deur: en ge trilt van aandoening als ge ze weer voor 't eerst hoort: de 'Xmascarals.' Hoort de 'bands' spelen de heilige Kerstliederen - zegt niet, dat het eenvoudige duitsche kermisklanten zijn, die straks op de markt spelen - ze spelen *nu:* 'Heilige Nacht, stille Nacht' - en geen deun of wals is nu op hun repertoire.

In Kerststemming is ieder en alles. Menschen en dingen - in éénzelfde harmonie.

Het is de tijd van geven en ontvangen. Beiden heerlijke dingen! *Geven* aan die ons liefhebben - of aan die *wij* liefhebben - aan hen, die zelf niet kunnen koopen, of 't niet zouden durven, om de pennies voor voedsel eens om te zetten in een artikeltje van luxe en weelde, soms o zóó verlangd. Geven aan kleine handjes, zoodat ze vol, vol zijn, dat ze niet meer kunnen dragen de schatten, en 't schortje moet helpen om het begeerde speelgoed veilig thuis te brengen! Geven aan stillen in den lande, aan eenzamen, die toch nog hun takje hulst hebben gebogen om de olielamp - maar die van Kerstmis alleen nog weten in blije herinnering - aan *on*bekenden ook - maar bekend bij anderen, die ons toch noodig hebben... wie, wie van ons, die niet in deze dagen van Kerstviering gedrongen zich voelt om een kaarsje aan den boom te ontsteken voor één, die dit niet verwacht.

Een der merkwaardigste dingen dezer dagen is the 'dollsshow' die het blad. 'Truth' als ieder jaar, ook thans weer heeft georganiseerd. De deftige Albert Hall is in een fairyland herschapen. Father Xmas temidden van 30.000 poppen en beesten! De prijzen voor de mooiste pop of groep van poppen trekken steeds zeer de aandacht. De Koning en de Koningin hebben als altijd ook nu weer poppen gezonden. Die 30.000 toys gaan naar de kinderzalen van hospitaal en werkhuis. En iedere kleine krijgt een nieuwe 'sixpenny' piece er bij van een anonymen gever. Men fluistert, dat deze gever telkenjare de editor 'Mr. Labouchère' zelf is. Een zeer mild, zeer populair en energiek man.

Zóó wordt er *gegeven!*

En dan de ontvangst! Zeg niet, dat het een 'ruilhandel' is, zooals 5 Dec. ook wel onpoëtisch wordt genoemd in Holland - wie dat zoo betitelen - kennen geen 5 Dec. in al zijn warme vreugde! En ook Kerstmis behoeft daarin niet te ontaarden.

Maar *ontvangen* in die dagen kàn heerlijk zijn. - Het hangt er maar van af: van *wie* en *hoe?* Iedere warme daad geeft ons toch immers zijn heerlijke warmte om bij te leven? Ontvangen van eenvoudigen, die voorzichtig aan komen dragen met hun schat - o zóó lang reeds in huis, en telkens weer bewonderd... van kinderen, die hunne pennytoys in onze schoot leggen, heel, héél gelukkig, om met een kus bedankt te worden... een takje holly, waarvan de roode besjes zóó vriendelijk, vroolijk glinsteren bij het licht...

Ontvangen is in de komende Kerstdagen, kàn tenminste een weelde zijn! Niet die belachelijke overmaat en weelde van 't West-End! Niet die overdreven luxe in de stille Kerstdagen - ze zou ons pijnlijk aandoen bij die bewustheid van overgroote armoede van duizenden werkeloozen, van armen en armsten!

Neen, geen geldverspilling vraagt deze tijd, maar geld*besteding*.

Wat al sommen worden er geteekend op de ‘Queen's Unemployed fund’ waarop de Koningin zelve voorging met £2000! En toch altijd nog een *druppel* in de zee van overbevolking en armoe! ‘We want work’ stond op het vaandel van de Unemployed uit ons district. Ze wenschen geen bedeeling. Wat een gezicht was dat, wat een wanhopige aanblik was dat op dien Zaterdagmiddag die schaar ‘Unemployed’ oude, maar ook krachtige jonge mannen - die als stille getuigen van ellende en gebrek daar door onze straten liepen - honderden - alleen uit Greenwich district.

En 't was Zaterdag! Straks werden hunne kameraden uitbetaald - en velen moeten hebben teruggedacht aan de weken, toen ze ook thuis kwamen met een goudstukje misschien, bij vrouw en kinderen...

Wat een Kerstmis voor al die stumpers! Och laat het voor velen eigen schuld zijn - laten zij niet de *beste* werkkrachten zijn - ze waren toch werkkrachten - en een feit is het toch dat er overbevolking is, en dàt Londen bezig is, als de God Kronos uit de mythologie: 'om Zijn eigen kinderen op te eten'.

Generaal Booth zal ook hier wel weer de reddende hand moeten reiken. Reeds heeft hij een plan uitgewerkt. - Het nieuwe ministerie, dat een liberaal is - zal, zegt men, wel trachten met Generaal Booth op de een of andere wijze samen te werken. Het zou een zegen, een nationale zegen zijn.

Een groote ramp was ook de instorting van een gedeelte van de kap Charing Cross station. Nog is men 't niet eens over de oorzaak. Wonder boven wonder, dat het niet meer menschenlevens heeft gekost. En dan nog wel eèn der meest belangrijke stations voor 't West-End! Even later in den avond zouden de treinen uit het S.E. vol hebben gezeten met playgoers, en als de beambten dan eens zelfs niet die paar seconden hadden gehad, om te waarschuwen!

Want nu gaat Londen naar de plays! Men zou waarlijk niet zeggen, dat de armoede zoo nijpend is, maar dat is ook van een stad als Londen met zijn ruim 5 millioen inwoners niet te verwachten.

Iederen avond wordt het aantal playgoers getaxeerd op ruim 80.000! Dat is meer dan het dubbele aantal *in*woners der city, en is bijna het geheel aantal inwoners van een dichtbevolkt district als Poplar of Greenwich!

Wat zou het wezen, schreef men onlangs, als een millionair eens voor één avond al de theaters opkocht, en het heele East-End liet genieten! Het heele East-End in de schouwburgen, allen luisterend en genietend van een popular play!

Wat een gedachte!

En toch niet onverwerkelijkbaar!

Maar welk stuk zouden ze kiezen? Zeker zoo iets als: 'the Gods' of the 'Chinese Honeymoon'. Wat een gezicht zou dat zijn! Kon ik zoo'n gevulden schouwburg eens fotografeeren, zoodat de uitdrukking dier afgewerkte gezichten in hun ongekende extase - altijd bij me bleef.

In 1903 werd er voor 350 'plaatsen voor vermaak' een vergunning aangevraagd bij the London County Councel. Hierbij moeten nog worden geteld, de theaters, die vergunning moeten aanvragen aan den Lord Chamberlain, en b.v. Drury Lane and Covent Garden theaters, die onder koninklijke bescherming staan. Waarlijk plaats genoeg om zich te ontspannen.

Ook de 'stage' zelf, is zeer populair geworden. Wie heeft niet een kennis op the stage? Een bekend manager beroemde er zich onlangs op, dat alle eerste scholen in zijn Company vertegenwoordigd waren Oxford, Cambridge, Eton, Harrow, Shrewsbury, Cheltenham - en niet alleen in de eerste rollen! En hun verdiensten! Ten tijde van Charles Kean, las ik onlangs, verdienden 4 goede acteurs te *zamen* niet wat *nu* één goed speler ontvangt. Het schijnt vooral aan Irving te danken te zijn, dat de acteur in een veel betere positie is gekomen, aan Irving en 'the Kendals', Hare, Wyndham etc.

Hoe dikwijls leest men in de couranten dat een acteur beboet wordt, omdat te jonge kinderen meedansen in de balletten, of tot te late uren! Ja, waarlijk, een bron van

inkomsten voor de East-Enders zijn die van hunne dansende kleinen, die dan moe en koud laat in den avond pas op hun bedjes komen te liggen. - En vandaar, dat elegante dansen van de meest verwaarloosde meisjes dikwijls om de orgels in de achterbuurten. Vooral op Bank Holiday overal te zien!

Bank Holiday!

Na Xmas, de mooie, ernstige Kerstdag, komt the Bank Holiday - genaamd Boxing day. Niet altijd een even mooie stemming dan. Waarom die vrije dag Bank Holiday heet? Luister naar de straatjongen in zijn guitigen scherts: en eigen taaltje:

'They call this happy day Bank Holiday, because the banks shut up shup, so that people can't put their money in, hut has to spend it. People begin talking about Bank Holiday a long time afore it comes, but they don't begin to spree about it much till the nigth afore...

Bank Holiday, are the happiest days of your life - because the perlice don't take no notice of you...

Every body is right, and boys don't get skittled round.'

Ach, dat alle 'slum ragged children' een vroolijke Bank Holiday mochten hebben! Velen worden op Kerstdag al bereikt - *zoo*-

velen zitten nog friendless op een penny toy te wachten!

Dat is het groote schrikbeeld van Londen - de nog onbekende armoe en despair. Niemand kent niemand, soms zelfs niet zijn buur. Eén ziel verlaat de aarde - naast de deur geeft men een bal. Eerst op den dag der begrafenis hoort men van buurmans verdriet. Is dit overdreven? Niet voor Londen. De kerkklok luidt - alleen voor bekende ooren, de uitvaart. Wel is het waar voor Londen wat wel gezegd is:

'In a crowd is ever the greatest solitude.'

HENRIETTE B. DE LA FAILLE.

13 Dec. 1905.

Varia.

'Hoe sommigen over ons denken.'

Nu er zich hier en daar enkele verschijnselen van meer *belangstelling* in hun *eigen land*, door *de Hollanders*, openbaren, is het mogelijk niet te onpas, nog eens opnieuw het *oordeel* van *vreemden* over ons te hooren. Mij althans trok eenige jaren geleden zeer de aandacht, wat dienaangaande in den vorm van een boekje, werd meegedeeld door *twee Engelschen*, en wel onder den titel '*Schetsen van een tochtje door Holland en Duitschland*, *door J.P. Mahaffij en J.E. Rogers,* uitgegeven te Londen, Mac Millan & Co. 1889, opgedragen aan Zijne Hoogheid, Prins Eduard van Saxen-Weimar, uit erkentenis voor zijne vele blijken van vriendschap.'

Tot mijn spijt hoorde ik, dat het boekje uitverkocht was en moest dus mijn voornemen het geheel in het Hollandsch over te zetten, laten varen. Thans volsta ik dus met enkele *brokstukken*, die mij destijds reeds het meest kenmerkend voorkwamen, weer te geven.

Moge het zien in den spiegel, ons door vreemden, die blijkbaar zeer *onpartijdig* oordeelden, voorgehouden, ons ten nutte komen en aanleiding geven tot gepaste *zelfkritiek.*

Wat ik dan het eerst onder mijne aanteekeningen dienaangaande, vermeld vind, is *pag. 26*: Iets omtrent *Dordrecht*, waarvan het heet: Dordrecht is, zooals de *meeste Hollandsche steden*, doorsneden door water. Het ligt bovendien aan een *mooie* rivier (de Maas), wat niet dikwijls het geval is. Er zijn *waterstraten* en *wateromheiningen* langs wegen en rond rijke villa's - *bewonderenswaardige* vervanging voor de *leelijke* en *eigenwijze muren,* zoo algemeen in *Engeland.* -

Pag. 29: De vereeniging van pakhuizen met private huizen, geeft een duidelijk bewijs voor den band van *de Hollandsche samenleving met handel* en den *eerbied,* waarmee de laatste is opgehouden.

Pag. 34: Wij waren blijde te hooren, dat de praktijk om *honden* zware vrachten te laten trekken, nu door de *publieke opinie* veroordeeld is en weldra bij de Wet verboden. Zelfs nu mag de eigenaar niet in een kar zitten, getrokken door een hond, hoewel dit voortdurend op het platte land gedaan is, en somtijds hielden wij een zoodanige kar tegen, en dwongen de luie mannen of jongens er uit te gaan, wat zij zonder tegenpruttelen deden.

Echter zagen wij niet één enkel geval van wreed gebruik van de zweep of van ‘een onwillig dier aan te zetten’.

Het volk is echter verreweg *beter* voor hun vee dan in Zuid-Europa het geval is.

Pag. 36: De *Groote Kerk* in *Dordt* is een zeer goed voorbeeld van den *Godsdienstigen* bouwtrant van het land. Op een afstand zijn deze *kerken* hoog boven de steden uitstekend en van verre met hun groote torens zichtbaar, zeer *schoon* en *indrukwekkend.*

Het *contrast* van deze kerken met den *wereldlijken bouwtrant* is nog meer opvallend, daar zooveel er van *zuiver Renaissance* is.

Maar is de uitwerking van de kerken ietwat bedorven door de effenheid van bijzonderheid aan de *uitwendige* oppervlakte, wanneer gij er *binnengaat*, krijgt gij een grooten schok.

Geheel het *binnenwerk* is gewit, en al de ornamenten van een kerk zijn verdwenen. De *Puriteinsche geest* van het volk heeft van dezelve gemaakt een *groote ruimte zonder eenige gedachte.*

De groote *gewitte bogen en gewelven* zien er onuitsprekelijk koud en naakt uit, en hier in Dordt is het koor geheel verlaten, en staan er een menigte *oudmodiesche*, *achttieneeuwsche* zitbanken, rond een *ordinair rococostijl* spreekgestoelte in het schip, met een hooggestoelte voor den Burgemeester of Kerkvoogd er tegenover.

Het *Heilig avondmaal* wordt *bediend* (ik durf niet te zeggen *gevierd*), in het midden van de kerk, terwijl eenige zitbanken op zijde zijn geschoven, om plaats te maken voor de Tafel.

Iets *treuriger, kouder* of *naarder* kan niet bedacht worden. Er blijven in deze kerk, veronachtzaamd en vervallen twee *prachtige* rijen *stoelen*, gesneden (*carved*), in den *besten*

vroegen Renaissance stijl in eikenhout en gedateerd 1460 en 1537. Dit *prachtige* werk is ten minste *onaangeroerd* gebleven, maar dreigt binnen weinige jaren in *stukken* te vallen.

Eén onzer herinnerde er nog aan, hoe wij bij de *driehonderdjarige viering* van *Leiden's Universiteit*, in groot tenue op een zeer kouden winterdag er op uit waren gegaan, om den Rector zijne rede van af het spreekgestoelte van zulk een kerk te hooren houden.

De uitwerking van *koude*, door het karakter, dat alles droeg en de geheele omgeving teweeggebracht, overtrof die van de temperatuur; zoodat wij allen oprezen, meer dood dan levend. Wij hoorden nu, dat deze iemand doende *bevriezen* Godsdienst haar *macht op het volk* verloren heeft en *een pieuse Hollander* niet gemakkelijk meer te vinden is.

Pag. 43: De *zaal van de Synode* was neergeveld dertig jaar geleden, en vervangen door een gebouw, dat aan de nakomelingschap herinnert, hoe een leelijk ding somtijds als mooi kan beschouwd worden.

Pag. 45: In *Zwijndrecht* vonden wij niet alleen overvloedig fruit, maar ook zeer lieve kinderen, zoo geheel en al een uitzondering voor het land.

Pag. 46: Leiden en Haarlem.

Den Haag bevalt ons niet, hoewel iemand, die introducties heeft, daar, voor aangenaam gezelschap wat kan stil blijven en in ieder geval de schilderijen zien in haar *verrukkelijk museum* met zijn *onvergelijkelijke anatomische les van Rembrandt*, zijn *aangrijpende* '*Oude man in wapenrusting*' *door Boll*, zijn *beminnelijke Wouverman* en *Van der Velde landschappen*, om niet te spreken van *Van Dijk* en zijne portretten.

Maar dit alles kan in een paar uur gezien worden, in welk tijdsverloop gij de mooie straten, het goed gekleede publiek en de mooie equipages zult bewonderen, zelfs niettegenstaande een koetsier in mooi en compleet liverei, met zijn palfvrenier naast zich, rookend eene sigaar en met oorringen in zijn ooren, ons iets zonderlings toescheen, op het gebied van stijl.

Zoo ook het feit, dat te Rotterdam een man langs den trein op en neer liep, met champagne en hardgekookte eieren, bij wijze van morgenverfrissching voor reizigers. Zulk soort dingen ziet gij elk oogenblik, als gij wilt.

Maar laat ons gaan naar de wezenlijk *merkwaardige* stad *Leiden*, dat bezwaarlijk minder Hollandsch en minder schilderachtig dan Dordt is. Dezelfde terugkeer in elke straat van *oude gevels*, met 16^{e}- en 17^{e} eeuw datums. Wij zagen deze stad ook bij de viering van het 300-jarig bestaan der Academie in 1875. In beide tijden werden wij even hartelijk ontvangen. Heeft deze groote zetel van geleerdheid geen *oude collegekamers*, (geen Universiteit ergens heeft ze behalve op ons Schiereiland) zeker heeft hij *oude huizen* genoeg, om met eenige stad in Engeland te wedijveren.

Pag. 52 en v.v. Het studentenleven is veel fijner dan iets van dien aard, dat wij in Engeland hebben.

In het hotel 'de Zon' is een *mantelstuk* in de privaatkamer van den eigenaar, dat een model is van Hollandsch meldenswaardigen stijl; wij hoorden dat verscheidene zulke andere dingen in Leiden waren: *f* 4000. - (350 Eng. pd.) was geweigerd voor genoemd stuk, ééne week vóórdat wij het zagen.

Wij zagen veel betere in Dublin verkocht voor 25 pd. en konden elken dag veel betere verschaffen voor 50 pd.

(Wordt vervolgd.)

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan de correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Dosia. - Ja nu herinner ik me heel goed Uw ingez: stuk. - Och waarom zoudt gij niet, als gij er lust in hebt, *Uw* meening evengoed zeggen over een of ander onderwerp, als zoo menig ander dat doet. Daarvoor, voor gedachtenwisseling, is die rubriek. - 't Gedichtje op Fr: Doktor is zonder twijfel moeilijker te vertalen, dan de parodie op Schiller; maar eigenlijk was dat ook een *te* gemakkelijke opgave.

Ja natuurlijk zou ik er niet aan denken te verhuizen, zonder mijn honden mee te nemen. - Ik behoor niet tot het soort menschen, die de huisdieren maar weer aan den kant zetten, zoodra ze hen in hun bewegingen of plannen

bemoeilijken. Tegenover een dier heb je evengoed verplichtingen als tegenover een mensch, misschien nog wel méér, omdat het van je afhangt, en niet zijn eigen wegkan vinden.

Het is een verachtelijke gewoonte van de meeste rijke menschen, om een of ander dier aan te schaffen voor hun eigen genot, er mee te pronken, het dientengevolge een heel verwend leventje te geven, van lekkereten en drinken, en zachte mandjes, enz., enz., en het dan wreedaardig weg te doen, zoodra zij er genoeg van krijgen, om wat voor reden dan ook, verhuizen, op reis gaan, omdat het beest leelijk wordt, enz. enz. Wat er dan wordt van het dier, dat, na het eerst buitengewoon goed te hebben gehad, ineens zijn fortuin moet zoeken, of valt in ruwe handen, of het bij armere menschen uit den aard der zaak materieel véél minder goed krijgt, daarom bekommeren ze zich niet in hun egoisme. Aan de Riviera is het een bekende gewoonte van de brave, vroom naar de 'English Church' snellende Engelsche dames, om zich gedurende hun verblijf aldaar luxe hondjes aan te schallen, waarmee zij pronken en coquetteeren gedurende de maanden van hun hôtel-leven, om daarna de arme diertjes meedoogenloos de straat op te jagen bij hun huisreis naar Engeland; (want het is daar namelijk zeer lastig een hond mee te brengen van het vaste land; volgens de wet in Engeland moet èlke hond zes maanden in quarantaine blijven met het oog op hondsdolheid). Daar de lieve dames zich al die onkosten niet willen getroosten, maar ook niet zich willen ontzeggen het liefgedoe met 'n hondje, nemen ze zoo'n ongelukkig schepsel slechts voor de enkele maanden van hun verblijf aan de Riviera, en laten het onverzorgd achter als ze wegggaan, zonder er zich om te bekommeren dat het dier, na al die luxe en rijkdom bij hen, zich in zijn verlatenheid dubbel ellendig en hongerig zal voelen. De Fransche en de Italiaansche Riviera wemelen aan het eind van elk seizoen van zulke rondzwervende luxe-hondjes; die worden dan door kooplui opgevangen, en, als het nieuwe seizoen begint, aan de bovenvermelde categorie van 'hondenliefhebbers' voor een kleinigheid verkocht. Op die manier pronken deze voor weinig geld met 'n mooien rashond, en kunnen zich eenige maanden lang den schijn veroorloven van 'zooveel van een hond te houden.' - Neen, als je eenmaal een dier tot je neemt, dan heb je er een *verantwoording* aan; dat is mijn opinie. -

Wat den Haag en Amsterdam betreft, och ik geloof niet dat de menschen in de eene stad zooveel anders zijn dan in 'n andere. Gelooft gij b.v. heusch, dat men in Uw vorige woonplaats zooveel degelijker was dan in den Haag, waarheen gij thans zijt verhuisd, en dat de groote massa dáár meer 'levensdoel' voelde dan de Durchschnitt-Hagenaar!? Neen, als geheel genomen is de menschheid zoowat overal 't zelfde, in oppervlakkigheid, leeghoofdigheid, en egoisme. Maar wel heeft 'n stad wel eens door bijkomende omstandigheden een bijzonder cachet, dat zich dan min of meer afdrukt op den inwoner. En in sterke mate is dat het geval met den Haag. Amsterdam is een werk-stad; men léét daar; terwijl men in het rentenierende, nietsuitvoerende den Haag vegeteert. Want den Haag is het toevluchtsoord voor alle gepensionneerden, alle met hun leven-verlegen losloopende, manlooze, juffers, alle afgeleefden, alle Indische oud-ambtenaaen, alle luxe-menschen. Dientengevolge slentert en seult alles in den Haag met, n slakkegangetje van; Kom ik er van daag niet, dan kom ik er morgen, van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat door de paar winkel-straten, bij gebrek aan iets méér interessants elkáár aangapende. -

Een ander kenmerk ook van den Haag is het typisch zich zonnen in den glans, die afstraalt van 't gewoonlijk niet eenmaal bewoonde Paleis in 't Noord-einde. Je kunt

geen Haagsche courant opendoen, of je leest onder het plechtig: ‘Hofberichten’, welke meneeren en mevrouwen zoo gelukkig zijn geweest, op die en die dagen, een maal eten te hebben mogen halen bij de Koningin, of bij Haar Moeder, of wel, je wordt onderricht van het zonder twijfel voor 's lands belang hoogst gelukkig feit, dat De Prins weer eens met dien of dien meneer op de jacht is geweest, of ook zich heeft verwaardigd die of die Societeit met z'n lidmaatschap te vereeren. -

Van zulke weeïge berichten léét de Hagenaar, terwijl de Amsterdammer gelukkig iets meer en anders te doen heeft, dan dááraan te denken. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

N.M. de J. - Uw stukje ontvangen. In de opgave van aangenomen en geweigerde bijdragen hoort gij daarvan nader. Die komt denkelijk begin Januari.

Schrijf mij zoo lang en zoo vertrouwelijk als gij wilt. Ik ben recht blij dat gij daartoe behoefte gevoelt na 't inzien van de Lelies. Dat zij U een vertrouwde vriendin moge worden, zooals vroeger onder mijn voorgangster, dat hoop ik van harte. En óók dat gij mij Uw leed zult vertellen. Ik kan mij zoo begrijpen, dat gij U heel anders zult gevoelen nu, dan in de dagen toen gij als jong-meisje hebt gecorrespondeerd met mevr: Van W.; want het spreekt van zelf, dat het leven aan geen onzer voorbijgaat zonder pijnlijke wonden te slaan; (er is een categorie die niet gauw pijn voelt, uit koudheid en gevoelloosheid, maar ik begrijp wel uit Uw schrijven dat gij niet tot *die* soort behoort.) En wie *voelt*, die wordt niet ouder zonder lijden te leeren kennen, lijden waarvan ook de wereld soms weet, of lijden, dat we alleen zelf moeten dragen in stilte, maar *lijden* altijd.

M. - Hartelijk dank voor Uw portret. Den brief beantwoord ik nog.

Nily. - Eveneens véél dank voor het ‘Toynbee-clubje’. -

G. - Hartelijk dank voor het portret. Gij ziet, men heeft mij deze week vriendelijk bedacht.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Berichten.

I.

Kondigde ik de vorige week aan, dat de heer Leo Lauer ons Brieven uit Amerika zal zenden, tot mijn groot leedwezen ontving ik van hem uit New-York bericht van zijn voorloopigen terugkeer naar Europa - nauwlijks aangekomen - wegens ongesteldheid. De in dit nommer afgedrukte brief, nog van zijn leven aan boord vertellend, zal dus voorloopig de laatste zijn.

RED: HOLL: LELIE.

II. Nationaal Bureau van Vrouwenarbeid.

Rubriek 30. N°. 16053. 's-GRAVENHAGE, 11 December 1905.

Vriendelijk verzoek aan de redactie onderstaande mededeeling wel in haar Blad te willen opnemen.

Het *Nationaal Bureau van Vrouwenarbeid* deelt mede, dat het *Opleidingsformulier* voor *leerling-verpleegster* gereed is; het overzicht loopt over nagenoeg alle die ziekeninrichtingen in ons land, ± 75 in getal, die zich voor opleiding van leerling-verpleegsters of diaconessen beschikbaar stellen.

Het Formulier is aan het Bureau ('s-Gravenhage) ter leen verkrijgbaar tegen vergoeding van 25 cts. portkosten, naarvolgorde van aanvrage.

De Directrice

MARIE JUNGIUS.

Sluiting red: ged:

27 December 1905.
19de Jaargang.
No. 26.

Hoofdartikel
December.

Als we ‘December’ schrijven, denken wij aan den winter, maar niet zonder nog eens terug te zien op den schoonen zomer die achter ons ligt en die zooveel reins te genieten gaf, hetzij wij elders korter of langer tijd vertoefden, hetzij wij in eigen omgeving natuurgenot smaakten.

We herinneren ons nog eens herfstdagen, waarop wij ons verkwikten aan herfst-tinten, zoo verrukkelijk mooi voor hen die er ‘oog’ voor hebben, waar ook zoo vele anderen die de natuur deden kennen in haar geweldige kracht, ons vervullend met een gevoel van kleinheid, ons brengend in een stemming van vrees bij de gedachte aan hen die onze zeeën bevaren, overgelaten aan het spel van wind en golven.

Telkens verkondigt de natuur het ons dat we zijn in het ‘booze’ jaargetij. Zij spreekt ons thans van doodsche stilte, van een treurende schepping, van de stilheid des wouds, van kilheid en koude en donkerheid.

Dit deel des jaars wordt allerminst welkom geheeten door ouden van dagen, voor wie ‘thuis blijven’ nu vaak de boodschap is, door kranken en zwakken die niet weten wat hún de winter zal brengen, door nooddruftigen wien het weer moeite zal kosten er door heen te komen, bij gemis niet zelden aan voldoend werk en aan inkomsten welke evenredig zijn aan meerder behoeften, want geeft de zon kosteloos licht en warmte, des winters zijn ze alleen te verkrijgen voor geld.

December spreekt van stormen daarbuiten en deze zijn een beeld van de stormen die de volken beroeren en staten op hun grond vesten doen dreunen, die de maatschappij in gisting brengen, van stormen die leden van een zelfden kring van elkaar verwijderen, van stormen bovenal in den menschenziel, als zij wordt geplaatst voor pijnlijke, niet te beantwoorden vragen, voor raadselen welke zij niet ontwarren kan. Velen trotseeren de stormen waarmee het leven tot hen komt en dezen worden er sterker, kloeker door, maar niet weinigen bezwijken er onder, bij gemis aan vertrouwen in zich zelf en de toekomst, bij gebrek aan voldoend weerstandsvermogen en zedelijke draagkracht.

Deze maand brengt ons mist en nevelen, sombere en korte dagen. Geen vriendelijk zonnelicht beschijnt ons. Des morgens donkerheid en des middags. Het kunstlicht moet

al vroeg te hulp komen. In hoe menig menschenhart is het donker en nevelig! Hoevelen roepen zuchtend uit ‘wachter, wat is er van den nacht?’ Hoe menigeen smeekt ‘och! dat het dag worde om mij en in mij!’ Wat al duisternis heerscht er in menige woning, in tal van ziekenvertrekken!

Kent gij de stormen niet? Is het rustig en vredig om u heen en kalm in eigen gemoed? Is het in uw hart niet duister en somber en vindt gij misschien juist iets gezelligs en huiselijks in die donkerheid der natuur, terwijl ge uw kachel nog eens goed voorziet en uw gaslichten ontsteekt en u met de uwen om de tafel schaart, terwijl een onschuldig spel, een gesprek, een mooi boek het u en de uwen zoo heerlijk en gezellig maakt, elkaar verwarmend en opwekkend, voedend ook hoofd en hart? Gij klaagt niet en wacht af wat de winter nog brengen zal.

Denkt dan aan die anderen die derven wat gij bezit, die niet kunnen wat gij vermoogt en wier levenslot zoo droevig tegenovergesteld is aan het uwe, want gelukkig zijn moet gelegen wezen in gelukkig maken. Bedenkt dit! Gaat tot hen en geeft iets aan die anderen van uw geld, van alles wat het uwe is, bovenal iets van uw warmte, uw geloof, uw liefde, uwe hoop.

Een gave kan verkwikken. Een bezoek, een handdruk, een woord dat komt uit het hart, een openbaring van een meevoelend meelijdend gemoed, kunnen wonderen verrichten, leed verzachten, licht ontsteken, moed schenken, draagkracht verhoogen, nieuw leven wekken.

Dat het December is, herinneren ons allerlei lijsten, allerlei samenkomsten, de velerlei gelegenheden welke ons worden aangeboden om kunstgenot te smaken, om wetenschap op te doen en om te genieten en ons te verstrooien op tal van wijzen.

Wij moeten allen ons wapenen tegen de stemmingen welke dit jaargetij ten onze nadeele in ons kunnen oproepen en die - zoo wij ze vrij spel laten - ons omlaag zullen doen gaan. Niemand is ongevoelig voor indrukken der natuur. Een gedekte lucht, triestig weer, beperken van den gezichteinder kunnen terneerdrukken. Bedenken wij echter wel dat het van onze innerlijke gesteldheid zal afhangen in hoever dit jaargetij voor ieder slecht zal wezen. Wij moeten ons beveiligen tegen de natuur, niet alleen met wol en brandstof, maar bovenal, met een geestelijk weerstandsvermogen dat schier onvatbaar maakt voor de besmetting van omlaagtrekkende invloeden.

Vervelen ons storm, regen en mist.. *laat ons niet vervelend zijn.* Is het daarbuiten spoedig *donker.. laat in ons het licht helder branden* en laat er licht van ons uitstralen.

Bederven wij niet eigen en daardoor anderer humeur.

Het ware kinderachtig!

Wij mogen geen kwaad spreken van December, want deze maand brengt ons ook zoo schoone, goede dagen welke om de duistere niet vergeten mogen worden. Wie te midden van donkerheid de oogen sluit voor lichtpunten, hebbe het zich zelf te wijten als het eene dikke donkerheid in hem wordt.

Brengt December ons niet den verrukkelijken *St. Nicolaas-avond*? Avond van huiselijkheid en vriendelijkheid, nooit moogt gij verdwijnen en dat zult ge ook niet! Hoe genieten klein en groot, jong en oud! Verrassingen bereiden en verrassingen ontvangen. Allen deelend in de vreugde, omdat allen het hunne doen om haar in het leven te roepen. Avond van onschuldige scherts en plagerij. Hoe groot is de voorpret en hoe gaarne worden later nog besproken geschenken vers.

Hoe doet die avond denken aan den tijd toen wij nog kinderen waren en welke herinneringen uit lang vervlogen tijd roept hij telkens voor ons op.

Heerlijk dat meeleven met de jeugd, van ons werpend alle deftigheid en gemaaktheid en al onze wijsheid en onnatuur.

Hoe doet hij, altoos opnieuw waardeeren de gezellige huiskamer, dat eene plekje dat ons boven alles dierbaar blijven moet.

Avond die ons doet denken aan hen die zooveel missen. Dagen van goede stemmingen en gezindheden welke wij omzetten in daden. Op 5 December kan alleen genieten en vroolijk zijn, die ook hunner gedenkt welke geen vreugde zullen kennen in eigen kring zoo deze niet *door* anderen hen bereid wordt.

Schenkt December ons niet de eenigmooie *Kerstdagen*? Vacantie voor de jeugd! Kinderen keeren weer terug naar hun ouders. Bloedverwanten en vrienden komen samen. De gescheidenen weer bij elkaar. Oude veeten bijgelegd. Veel ‘vergeven en vergeten.’ Banden worden wederom nauwer toegehaald. Herinneringen worden verfrischt. De arbeid wordt neergelegd. Zaken worden ter zijde gezet.

Er wordt geluisterd naar woord en lied en orgeltoon. De kerkdeuren ontsloten om aan een groote schare toegang te verschaffen. De Kerstboom prijkt in zalen en woonvertrekken. Kinderstemmen weerklinken. Rijken en armen tezamen gebracht. De lichten ontstoken. Het ‘vrede op aarde’, als taal der profetie, als ideaal.. wordt aangeheven. Van menschenwaarde wordt getuigd. Het

beste wordt wakker geroepen in de harten. Een heilige stemming wordt gewekt. Invloeden worden geoefend die iets nawerken.

Heerlijke Kerstdagen, bestraalt ons met uw licht, wekt warmte in de zielen, verlevendigt de hoop, brengt ons straks een zegen voor hoofd en gemoed!

Uw licht verdrijve alle donkerheid!

Eindigt December niet met de '*Oudejaarsavond*!'

Neen, niet alle dagen zijn eenerlei. We zijn menschen en daarom willen we bijwijlen stilstaan, komen tot en inkeeren in ons zelf. Wij willen nu en dan achterwaarts blikken en hooren de stemmen die tot ons spreken en die allerlei aandoeningen ons doen doorleven. Het verleden willen wij *zien*, om daarmee ten bate van ons en de onzen winst te doen. Het heden willen we aanvaarden, maar niet zonder het oog op de toekomst te richten.

Oudejaarsavond, kom tot ons en leer ons danken en buigen en vertrouwen!

Ga niet van ons zonder achterwaarts en om ons en in ons en vooruit ons te hebben doen zien.

Plaats ons voor vragen en geef ons moed het antwoord er op te zoeken. Vermeerder onze zelfkennis en daardoor tevens onze menschenkennis. Den 31^{en} December mogen wij niet laten gaan, zonder iets blijvends te hebben *ont*vangen.

Is het nu niet waar dat de wintermaand met al haar schaduwen, ook heerlijke lichtpunten ons biedt?

Geven wil zij ons, ook opdat wij van het ontvangene anderen zouden schenken.

Zij zegt ons: aanvaard de duisternis, maar laat licht in u schijnen, opdat er licht van u uitga.

Zij wil dat de geest zie naar wat achter ligt; zij roept ons toe: ga voorwaarts kloek en fier!

Vreugde brengt zij ons!

Van ernst gewaagt zij!

Versterken het oud vertrouwen.. ja, dat wil zij!

A.

Ds: J.F. TERNOOIJ APÈL

Oudejaarsavondgedachte.

Verlies u-zelve niet in 't druk gewoel van 't leven!
Laat rusten voor een wijl uw arbeid en uw strijd!
't Is niet voldoende steeds te werken en te streven,
Als niet ook 't hart kan spreken op zijn tijd!
Keer in tot eigen ziel en durf u-zelf te vragen,
Of gij wel altijd deedt naar roeping en naar plicht;
Of 't geen gij hebt ontmoet in uwe levensdagen
U 't hart bedierf, of nader bracht aan 't licht!

Verlies u-zelve niet in 't druk gewoel van 't leven!
Besef de waarde van het vroom en rein gemoed!
Bedenk, dat God den mensch het aanzijn heeft gegeven,
Opdat hij zoeke naar dat hoogste goed!

A.

P.K.

Einde December.

Hebt gij nog iets *goed* te maken,
Deedt ge iemand onrecht aan?
Laat dan *niet*, met wrok in 't harte
't Oude jaar ten einde gaan!

Heel de wonde vóór 't te laat is!
Neem terug het booze woord!
Laat het oude jaar niet heengaan,
Met een droevig slotaccoord!

'Vrede op aarde' werd gepredikt!
Maar de vrede in het hart
Doet u 't nieuwe jaar beginnen
Zonder schuld en zonder smart.

CORA.

Oudejaarsavond.
(Een droom.)

In mijn droom luiden de klokken gedurende 't laatste uur van 't jaar, van elf uur tot middernacht. Dof brommend en luid galmend dringen de plechtige zware tonen door in mijn oor en mijn hoofd, doortrillen van daar uit mijn geheele lichaam en doen zoo tastbaar gevoelen aan mijn geheele zijn: dat is weer een seconde, weer, alweer, zoo gaat de tijd, onmeedoogenloos voort, daar kan je niets aan doen, daar gaan ze, seconden, minuten voort, voort, altijd voort. Iederen zenuw in mij trilt van de gewaarwording der vergankelijkheid en een gevoel van diepe naamlooze onmacht maakt me zwak en week, ontroert me en ontmant me tot in

de fijnste vezelen van mijn bestaan. Wat is de mensch? zoo richt ik tot mijzelven weer die eeuw in eeuw uit onophoudelijk opnieuw klinkende vraag. Niet eens kan hij den tijd een seconde vertragen of doen versnellen, maar de tijd beschikt over hem naar willekeur, roept hem in 't leven en hij komt, maakt hem ouder, en zendt hem heen zonder op zijn wenschen of omstandigheden te letten, en hij gaat, de tijd is zijn gebieder. Wat blijft er voor hem over in die slavernij? Heeft hij iets waarover hij zelf kan beschikken? Is het niet een ellendig bestaan te worden opgeroepen en te verschijnen, om weer ongewenscht en ongevraagd bij 't eerste bevel te moeten verdwijnen? Ware 't niet beter nooit geroepen te zijn, indien we toch niet mogen beschikken over den duur van ons bezoek? Welke gastheer is zoo onvriendelijk als de Tijd, die u ongenoodigd oproept, u dringt deel te nemen aan den maaltijd des levens, maar u wegzendt, zoodra het hem behaagt, den een reeds bij den aanvang van 't feest, als hij zijn begeerige blikken richt op de geurige spijzen, die prijken op 's levens disch; den ander, terwijl hij met den mond vol geniet van de goede gaven der tafel, een derden, juist als hij op 't punt staat een malsch eendenboutje aan den mond te brengen; terwijl daarentegen menigeen moest blijven aanzitten, die óverzadigd van alle genietingen des levens zat is? Hoeveel gasten, die straks blijde en vroolijk waren in gezelschap van hun echtgenooten of familie, vrienden of bekenden, zitten eenzaam en verlaten te treuren aan denzelfden disch, die anderen een feest bereidt. Welk een dwaze vertooning is toch het leven met den Tijd als ceremoniemeester! Hij regelt en schikt en ordent alles zonder iemands verzet en naar niemands zien, de dwingeland! O, hoe ellendig, niet heen te mogen gaan als men verkiest, niet vrij, maar enkel de slaaf, 't gewillig werktuig van den Tijd te zijn!

En de droefheden van het leven, de onbegrijpelijke mysteriën van het zijn, de ellenden der afhankelijkheid en der onmacht overmeesterden mijn wezen en vernietigden alle kracht, die in mij was. Wegsmeltend in tranen gaf ik mij aan de smart, als een prooi verslagen door de wanhoop, lag ik ter neder. Hartroerend, zielschokkend snikken, deed mijn geheele lichaam schudden, en medelijdend met mijn eigen smart verhoogde nog de ellende van mijn rampzaligheid.

Te midden van mijn diepe wanhoop, terwijl ik daar lag vermorzeld onder den druk mijner groote smart, drong eerst onduidelijk, maar dan helder en klaar het troostwoord tot mij door: ‘Bedaar menschenkind, bedaar.’ En de oogen opslaande, ontwaarde ik een engel des lichts, die mij aanzag met een blik vol liefde en zachtheid. De engel vervolgde: ‘Wat deert u? Oudejaarsavond? Het einde? waarvan? Van een jaar? Is dat nu om te treuren? Heeft het jaar u zooveel droefs, gebracht? Wees dan blijde dat het voorbij is. Maar zeg mij, waarom is juist op dit oogenblik het jaar voorbij? Wat is een jaar?’ En na mijn uitlegging verklaarde de engel der vertroosting: ‘juist, ik wist het niet; noemt gij aardbewoners dat een jaar? Dan zijn alle jaren verschillend. In 't zonnestelsel van Fenix hier 't dichtst in de buurt, duurt een jaar voor een planeet die ook bewoond is, achttien dagen en zoo is 't overal verschillend. Wat is een jaar? Een tijdperkje door jelui menschen afgebakend van den eeuwigen, onuitputtelijken tijd. En als ge dan dat eigengemaakt kringetje hebt uitgeleefd, dan schreit ge? Maar dan moest ge schreien bij elke minuut, die er voorbijgaat, dan moest ge schreien altijd, dan moest uw geheele leven een voortdurende stroom van tranen zijn. En als nu deze oudejaarsavond voorbij is, menschenkind, wat krijgt ge dan?’

‘Een nieuw jaar.’

‘Nu, is dat niet om te juichen? Waar is nu het einde? Ik zie het niet. *Gij* hebt een einde gemaakt, gij menschen, gij hebt met uw kortzichtigheid, omdat bij u alles einden heeft, ook einden gemaakt aan den tijd, die eeuwig is, was en wezen zal. 't Is een daad van heiligschennis den tijd, den eeuwige, te willen sluiten in perken. En die tranen zijn het loon uwer zonde, d.i. van uw menschzijn. Er is geen einde. Troost u, droog uwe tranen; er is slechts eeuwigheid?’

‘Maar engel,’ stamelde ik, ‘de dood dan?’

‘De dood is een stap van het zichtbare in 't voor u onzichtbare, van 't stoffelijke in 't geestelijke, van 't aardsche in 't hemelsche, 't begin van een nieuw leven. De dood is niet een einde, maar voor u aardbewoners een begin; hij is uwe opname in 't rijk der ruimte en van den tijd. Gij, mensch, streeft om de eeuwigheid, de oneindigheid te begrijpen, die zich aan u openbaart in ruimte en tijd, maar uw eindig wezen met uw onvolkomen begrip schiet te kort. Dit zien is weggelegd voor 't begin van uw eigenlijk

leven, voor uwen dood. Laat u dus niet vervoeren tot droefgeestigheid over de gevolgen van uw eigen scheppingen; gij schept een jaar om uw onvolkomen begrip te helpen, om een eindig overzicht te krijgen, en als dit voorbij is, dit stukje maakwerk, dan schreit gij, terwijl nog millioenen zulke brokjes voor u liggen.'

'Maar engel, wij verouderen, elk jaar verzwakt ons.'

'En brengt u dichter bij 't begin van uw eigenlijk bestaan. Dit stoffelijk omhulsel, waarmee uw ziel is verbonden is een beletsel voor uw ontwikkeling, gij laat het achter.'

'Maar gij dan, engel, waarvan is uwe gestalte geweven? Gij hebt toch ook een stoffelijken vorm. Wie zijt gij? Zijt gij God of geest of engel?'

Mijn stoffelijke vorm is schijn, 't is wolkengaas met etherdamp doortrokken, 't is slechts een kleed, dat ik behoef om aan een sterf'lijk oog mij te vertoonen. Maar 't zij ik u verschijn of niet, ik ben toch altijd bij u; de geest zweeft door de ruimte en neemt den vorm aan, dien hij wil.'

'Zijt gij dan geest?'

'Ik ben een engel of een zichtbare voorstelling van den geest. Maar op dit oogenblik staan aan de sponde van menschen en andere eindige wezens van andere hemelbollen ontelbare andere engelen en allen zijn we elkaar gelijk.'

'En wat word ik, mensch, dan bij mijn dood?'

'Gij wordt iets beters dan gij nu zijt, gij zult dan niet meer allereerst vragen: wat word ik! gij zijt dan niet meer in de allereerste plaats een ik.

Eén zaak is op deez' aard nog maar van kort bestaan, zij heeft iets hemelsch, haar naam is altruïsme; indien gij dit betracht, zwak menschenkind, dan wordt gij sterk en schreit niet meer zoo bang en droef, maar vindt er laaf'nis in voor uwe zieke ziel; ge vergeet u zelf en zijt niet meer u zelf tot kwelling en tot last. De Christenleer is nooit door u betracht: vergeet u zelf en leef slechts voor uw naaste. Dan zijt gij mensch, u zelf, zijt iemand.'

De engel bukte, kuste mij op 't voorhoofd en verdween onhoorbaar. Ik sloeg mijn oogen op, ik was ontwaakt en wonderbaar vertroost.

Nooit zal een Oudejaarsavond mij weer droevig stemmen.

C.G.

Lebensfreudigkeit.

> Ja, die Lebensfreudigkeit... die
> kennt ihr hier zu Hause wenig.
> Ich verspüre sie hier niemals.
> - - - - - - - - - -
> - - - - - - - - - -
> Da draussen empfindet man das
> blosse Dasein als etwas so jubehid
> glückseliges.
> ...Da draussen sind Licht und
> Sonnenschein und Sontagslust.... und strahlende glückliche Menschengesichter.
>
> IBSEN(Gespenster).

Oók een Oudejaars-avond-overdenking.

We zijn aan het einde van het jaar, en het behoort er zoo bij in onze sombere, altijd door den mistigen of regen-stroomenden hemel met grauwe gedachten opgevulde hollandsche naturen, om dan een lang gezicht te zetten van: ‘Alweer een jaar voorbij,’ ‘Uren, maanden, dagen, jaren, snellen als een schaduw heen’, ‘Gedenkt te sterven,’ al die gemeenplaatsen in een woord, die er bij behooren op den ‘laatsten avond des jaars’ - zooals het luidt in oudbakken kansel-stijl.

Om te beginnen, - is niet elke avond een Oudejaars-avond, in den grond genomen? En toch, waar zou het heen moeten, als we aan 't einde van *elken* dag van ons korte leventje zoo jeremiade-achtig-plechtig keken, als op den 31sten December er nu eenmaal traditioneel bij behoort? Dat gaat nu eenmaal niet; en daarom heb ik er op zichzelf beschouwd ook niets tegen, dat we een enkelen dag in het jaar à part houden voor stichtelijke en ernstige overdenkingen, tot ons-zelf-inkeeren, al wat dies meer zij. Maar niet dáárover, over *zulke* Oudejaars-avond gedachten wensch *ik* het te hebben, om de heel eenvoudige reden dat er reeds zóóveel, zóó vermoeiend véél wordt geredekaveld in dien gemeenplaatsen-geest in deze dagen, dat ik voor mij geen de minste roeping voel er ook nog een loodje op te leggen, over het ‘alweer voorbij-gesnelde levensjaar’, over de ‘kortheid van duur van ons menschelijk bestaan’, etc., etc. Neen, ik wil U liever eens vertellen wat *mij* elk daarheenvliegend levensjaar steeds duidelijker toeroept: Haal toch *uit* het leven met *volle* kracht al wat er *in* is, laat het toch niet voorbijsnellen met 'n hangend hoofd en 'n zeur-gezicht, maar bedenk toch, bedenk toch, 't gaat zóó gauw voorbij, 't is zóó gauw uitgeleefd; -... en ge laat het U ontglippen in knieserig voortseulen op Uw bovenwoningen, achter Uw

gordijntjes en spionnetjes.... en van Lebensfreudigkeit, van de volheid van het rijke, mooie leven, van 't intense van *genieten* kunnen, daarvan hebt ge geen Ahnung -...

Toen ik dezen zomer voor langeren tijd naar Zwitserland trok, mijn heele hebben en houden, dat me lief is, mee: mijn huisgenoote en onze Marie en onze hondenkinderen, toen reed ik op een magnifiquen Juni-middag door het stralende den Haag, om een paar noodwendige afscheidsvisites te maken. - En ik reed óók door de stille voorstad - mag men 't wel noemen -: Duinoord. Weet ge wat me toen zoo frappeerde, zoo innig-hollandsch-suf aandeed? Overal, achter goed-toegestopte tullengordijnen en vitrages, en angstvallig om 't 'verschieten' van 't mooie goed neergelaten zonneblinden, 'n hand die al dat lucht- en licht-beletsel angstvallig een beetje wegschoof, een hoofd dat zich, vooral niet vrijuit, oprecht, maar, tersluiks wegschuilend, geheimzinnig voorover boog, om te gluren, nieuwsgierig te gluren, naar dat in de stille Duinoord-straten interessante voorwerp van afleiding: een victoria met 'n mensch er in, 'n vrouw, aan wier hoed of mantel of japon veel meer valt te beloeren, dan aan 'n eentonigen, zwarten dokters-jas, gewoonlijk 't eenig soort van per rijtuig bezoeken-makende menschen, dat je daar ziet...

Zie, toen moest ik lachen om die onnoozele, echt-Vaderlandsche middag-zoekbrengerij, goed opgesloten achter dikke gordijnen, loerend naar wat er op de leege straat bij toeval te zien valt; - maar ergeren óók moest ik me...

Mijn hemel, begrijpen dan al deze menschen niet de héérlijkheid, de frischheid, de gezondheid van *leven*, van zien de zon, van indrinken de reine krachtige buitenlucht, van genieten - genieten - genieten...?

Ik herinner me, dat ik o.a. een visite maakte bij welgestelde familie-leden van me, geen rijke menschen, maar die het toch zonder twijfel heel wat beter kunnen doen dan ik-zelf, om de eenvoudige reden, dat zij reeds lang rentenieren van een behoorlijk pensioen, terwijl ik nog steeds werken moet voor mijn huishouden.. 'Gingen ze er óók niet eens uit' - vroeg ik, ziende in de stoffige zonnige straat, en denkende aan 't heerlijk Zwitserland, waar ik straks, in 'n maar doodeenvoudige boerenwoning, zou tegenjubelen lucht, licht, vrijheid van je bewegen, rijkdom van natuur-schoon..

Ze keken met trotsch welgevallen rond in hun poppig-opgevulde 'salon', alles héél kostelijk-mooi, en 'in-stijl' natuurlijk..

En ze zuchtten:

'Neen 't kon er niet af. Ze hadden alles nieuw laten behangen en opverven; de kleur van 't nieuwe kleed kwam niet bij het oude behang.. En de schilder, en de ditten en datten, die er nog meer bij kwamen, die hadden hun geld verslonden.. Nu zouden ze van 't zomer maar zuinigjes in den Haag blijven.' Met een fieren blik, die verried hoe het offer hun niet al te zwaar viel, waar ze er zóòveel moois voor hadden gekocht, zagen ze nog eens rond langs hunne van fonkelnieuwe verf blinkende deuren, en op hun rijk behang, en naar hun dik, mollig kleed...

En 'k dacht met 'n glimlach, hoe ze geijsd zouden hebben, als mijn honden-jongens ineens waren binnen gestormd, zooals ze dat doen bij ons thuis; en, zonder eerbied voor al die teere kleuren en fijne stoffen en dunnezijden Liberty-kussens, waren te keer gegaan zoo woest, zoo jolig, zoo innig-gezond, als zij dat plegen te doen in onze, er dan ook in eenvoud op ingerichte kamers...

Want, het spreekt van zelf, *zulke* menschen als mijn bovenbeschreven familieleden houden geen honden. O foei neen, die bederven immers zooveel, kleeren incluis! Ze

houden er wel van, zeggen ze, - en ik *geloof* dat ook wel... maar je moet je dat genot wel ontzeggen, om den *last* er van... Etc., etc...

En zie, dat is 't nu juist waar ik op wil komen, op dat ongelukkige echt-hollandsche principe, dat je je alles, alle genot, alle levensblijheid moet ontzeggen, om allerlei futiele redenen van oude-wijven-aard, omdat je ‘stand’ je dwingt een bovenwoning te meubileeren veel mooier en rijker dan je middelen het toelaten, omdat je beste vrienden je niet ten eten kunnen vragen, of je moet het hun teruggeven met dezelfde fijne glazen en hetzelfde rijke zilver en dezelfde bloemenpracht, omdat je, liever dan je-zelf schadeloos te stellen voor 't gemis van kinderen met een paar gezellige, maar natuurlijk drukke huisdieren, je neerzet mooiopgedirkt en stijf-opgeprikt om ‘jours’ te houden, en visites af te wachten van menschen die je niets schelen kunnen, - etc., etc. - -

Van *Lebensfreudigkeit*, van het *grijpen* van het rechte moment, om er uit te persen zooveel genot als er maar in is... de Durchschnitts-hollander heeft er geen begrip van. Zie hem maar loopen in de groote steden,

hoofd naar den grond, gezicht in een zure, afgejakkerde plooi, (de rijken evengoed, meer nog dan de armen); hij weet niet, dat hij *leeft*, hij draait rond in zijn jammerzalig cirkelgangetje, en, als zijn laatste uurtje gekomen is, heeft hij nooit het heerlijke, het volle leven van aangezicht tot aangezicht onder de oogen gezien; het heeft zich alleen aan hem vertoond, zooals wij Hollanders alles zien, door den dampigen nevel van ons regenklimaat: grauw, toonloos, zeurderig, eentonig!

O leven, leven! Ik heb het lief met iederen droppel bloeds in me! - Ik heb liefde lachende zon, en de duizendvoudig-rijke natuurheerlijkheid, die zich drenkt in haar aanbiddelijk licht. En ik haat de vallende duisternis, de schemering, het avond-worden; dat me is een weemoedig symbool van den eeuwigen nacht, die, vroeg of laat, maar altijd toch al zoo heel gauw, ons allen wacht....

- En het leven is zoo oneindig-rijk en veelzijdig en frisch en verlokkend - voor hen die 't zien, niet als een soort plaag door de een of andere soort Godheid op ons gelegd, om ons te kwellen met zelfpijniging, maar als een blijde, heerlijke gift van Haar. *Genieten*, zooals een bloem die haar kelk naar de zon keert, zooals een jong dier zich lui-prettig wentelt in den brandenden middag-gloed! Er zijn er maar enkelen onder ons, die de hoogste, de opperzaligste schoonheid van het leven bereiken, in de ziel- en lichaam-vereeniging van liefde; niet 't alledaagsche, op allerlei bijredentjes gebouwde ‘wettige huwelijk’ van twee ziel- en passielooze conventioneele wereld-menschjes, maar de liefde in hare opperste en waarachtige uiting. Die enkelen te benijden, acht ik geen schande, acht ik veeleer een deugd het te *kunnen* doen. Maar ook wij overigen, wij die slechts, de een langs dezen, de andere langs dien weg, *brokjes* vinden van den rijken levensdisch, wij kunnen toch nog die brokjes oprapen, en ze ons *wel* laten smaken, en ze ons zelf toebereiden tot een smakelijk gerecht, al is het dan ook slechts een van een geringer soort, dan die waaraan de bevoorrechten zich te goede doen. -

Maar juist *dat*, die kunst van uit het leven, ook het bescheiden, het wellicht misdeelde leven, zooveel mogelijk *maken*, verstaan onze koud-bloedige hollanders niet. - Ik was nog jong toen ik mijn vaderland voor langeren tijd verliet, en ik heb steeds veel, veel gereisd. En altijd als ik er nu voor méérderen tijd moet vertoeven, knijpt me het hart toe van 'n weemoed, 'n *angst* voor de somberheid van Holland, denk ik aan *Oswald's* woorden uit *Gespenster*, die ik hierboven aanhaalde:

> Da draussen sind Licht und Sonnenschein und Sonntagslust
> - und strahlende Gesichter -
> *Deshalb fürchte ich mich hier in der Heimat zu bleiben.*

Want ook in Noorwegen, in Ibsen's Heimat, in Schotland-ook, zooals bij ons, in al die noordelijke landen, drukt loodzwaar de geheimzinnige macht van 'n somber klimaat. Maar in het Zuiden en in de groote wereldsteden ook, zooals in het blije Parijs, daar *leven* de menschen, daar staan ze niet dagen lang stil bij wat *die* zei, en wat *deze* denken zal, en wat oom vindt, en wat tante kwalijk kan nemen, en wat nicht voor onfatsoenlijk houdt, en wat neef misschien erover zal hooren vertellen op de societeit. Daar *leven* ze hun eigen, blije, jonge, gezonde levens. Zie hen zich koesteren in hun goddelijken zonneschijn, hun longen uitzetten tot een luid levenslied; en zie daarnevens onze stugge volksmassa's, alleen *dan* luidruchtig wordend, als ze zich eerst hebben ontketend tot geméénheid, in jenever-bedwelming!

Ik zou het zoo graag al die menschen, die hier in Holland voortkwijnen achter gesloten gordijnen, met het ééne oog toe van slaap, en het andere krampachtig in een spionnetje om de buren te begluren, willen toeroepen: Verdroom, verleuter, verzeur toch niet je leven; ik zou het ook al die jonge, werkdoenerige, met hun leven en hun tijd geen raad wetende, hedendaagsche koud-bloedige mannetjes en vrouwtjes willen zeggen: Zeur toch niet eeuwig over Uw 'roeping', en Uw 'nuttigheidsdrang', en al die gewichtig-doenerij meer, maar *geniet* toch, waardeer toch die gave van *leven.* Vindt toch Uw eigen bestaan wat minder zwaarwichtig; begrijp toch, dat het eigenlijk in 't geheel niet nóódig is dat gij er zijt, zoo min als een bloem, die gij afplukt, of een overtollig hondje of poesje, dat gij bij zijn geboorte verdrinkt. - Zoo min als gij-zelf U bekommert om de plaats die dezen ledig laten, zoo min bekommert Moeder Natuur zich om U, en Uw zelfgevoel van *nuttigheid* en *plichtsbesef.* Zij kan U evengoed missen als een bloem of een dier, misschien nog veel, veel beter. Maar zij schiep U, niet om harentwille, maar om *U-zelf*, opdat gij zult waardeeren, zult liefhebben, zult gebruik maken van Uw leven, het zult uitnutten tot in elken vezel van Uw

lichaam en Uw ziel als iets héérlijks en onwaardeerbaar-moois. -

O ik heb het leven lief, en ik voel medelijden met al die menschen, die het door*kwijnen* in plaats van door-*jubelen.* -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I. Verpleegster worden!

Bij het genezen van zieken heeft naast de toediening der geneesmiddelen het geloof of wil men, de suggestie een groote rol gespeeld; hoe geheimzinniger en onbekender het middel, hoe grooter het vertrouwen dat er in werd gesteld. Eerst zocht men die genezing bij den hermiet, den toovenaar, den kluizenaar die met den tooverstaf de kwade geesten wist te bezweren of wel de geheime krachten kende van de verschillende kruiden; thans is het de geneesheer - en soms de kwakzalver - van wien alle heil wordt verwacht.

Er is als vak van studie zeker geen interessanter dan de geneeskunde, als vak van praktijk voor den fijn besnaarde zeker geen dat meer teleurstelling brengt. Men kan als dokter veel geld verdienen misschien, maar men weet dat men zoo weinig hulp in ruil kan geven. De groote les is: pas op dat ge den patient geen nadeel doet; waarlijk wel een sterk negatief programma! Het genot van de praktijk bestaat dan ook voor een groot deel in het onderzoek en de voorspelling omtrent het verloop der ziekte, niet in de behandeling. O, ik weet het, een oogoperatie kan behoeden voor blindheid en enkele chirurgische ingrijpingen kunnen levensreddend werken, maar deze zijn dan gezaaid in vergelijking van de honderde gevallen waarin de geneesheer niets anders kan doen dan den lijder suggereeren dat een voorgeschreven middel hem genezing zal brengen.

Toch is er voor den geneeskundige nog een belangrijker arbeid te verrichten. Hij moet ziekten voorkomen en daartoe den oorsprong der ziekten nagaan - de Hygiene is zijn gebied - en daarenboven bij ziekte *de natuur leiden en het lijden zooveel mogelijk verzachten.* Hier ontmoet hij de verpleegster, die voor een groot deel die taak overneemt en daarin zeer zeker den geneesheer overtreft - al zou het alleen maar zijn dáárom, dat de verpleegster voortdurend bij den zieke is, de geneesheer maar enkele minuten per dag.

Waardoor komt het dan dat de *ontwikkelde beschaafde* verpleegster die aan het ziekbed minstens evenveel goed doet als de arts, nog zoo weinig wordt aangetroffen.

Ja zeldzamer dan vroeger, terwijl juist de vrouwen op ieder ander gebied meer arbeid vragen? Want niemand van hen die tot oordeelen bevoegd zijn, zal het tegenspreken dat in de laatste jaren het gehalte der verpleegsters vermindert, dat de verpleegstersstand hoe langer zoo meer achteruitgaat en dat men onder de verpleegsters zeer velen aantreft die niet voldoen aan de eischen welke men aan een verpleegster mag stellen. Wanneer men dan ook het meerendeel der tegenwoordige verpleegsters vergelijkt met het beeld dat men zich ruim 20 jaren geleden van de beschaafde, goed geschoolde verpleegster maakte - een ideaal waaraan door enkele

voortreffelijke zusters volkomen wordt beantwoord - is het zeker dat de werkelijkheid ver, zeer ver, beneden het ideaal is gebleven. Zoo spreekt Dr. Aletrino.

De omstandigheden in de ziekenhuizen, de opleidingsscholen waren van dien aard, dat beschaafde vrouwen er niet konden wonen en werken; de huisvesting, de voeding, de arbeid waren ingericht voor personen uit onbeschaafden stand; de waardeering van het verpleegend personeel was aan die inrichting evenredig; het salaris daarmee in overeenstemming; het onderwijs liet veel te wenschen over.

't Was dus geen wonder dat de beschaafde ontwikkelde vrouw zich weldra terugtrok zoodat er minder beschaafde en zelfs onbeschaafde domme ijdele persoontjes als verpleegsters werden aangenomen, met wie de beschaafden in het geheel niet konden omgaan, en dat de enkele uitmuntende krachten die bleven nieteens voldoende waren om 't benoodigde getal directrices te leveren - zoodat men zelfs onder de laatsten personen aantrof die geene behoorlijke opvoeding hadden genoten. - Onder de sollicitanten naar de betrekking van directrice van ziekeninrichtingen vindt men heden nog meerderen, die geen behoorlijken brief kunnen schrijven.

In die omstandigheden is nu langzamerhand en, door den nood gedrongen, verbetering gekomen. De huisvesting, de voeding is nu in vele gasthuizen uitstekend; het ruwste werk wordt aan anderen overgelaten; de behandeling die de verpleegster ondervindt, getuigt van meer achting; van het onderwijs wordt veel meer werk gemaakt. - Door de bemoeiingen van Nosokómos in de eerste plaats, door die van het Maandblad van Ziekenverpleging in de tweede is er heel wat vooruitgang gekomen... al zijn wij helaas in de verste verte wat opleiding en examen betreft nog niet waar we moeten zijn.

Zoo is dan nu de verpleegsters-stand verloopen en, spreekt men tegenwoordig over verpleegsters met minder achting, terwijl toch hare werkkring in waarheid zoo hoog en edel is.

Verbeeldt U, de arbeid voor vrouwen zoo uitermate geschikt in miskrediet! Lezeressen, dat mag zoo niet blijven; dat moet weer anders worden, en dat kan in een korte sponde tijds, wanneer gij daartoe wilt medewerken!

In het tijdschrift van Geneeskunde uit Professor van Walsern een wanhoopsroep om betere verpleegsters: de gasthuis-directeuren zullen ze met open armen ontvangen. Maar er moet niet een éénling, niet één enkele opstaan; wil een geheel *corps* van beschaafde vrouwen om in de *eerste* jaren elkaar te steunen en op te beuren in eene omgeving waar thans nog zoovele elementen zijn, en wier omgang men dagelijks alle reden tot ergernis en verdriet zal vinden en waarmee men het voorloopig nog moet doen.

Goed verpleegster zijn kan alleen de zeer beschaafde, de ontwikkelde vrouw. Goed verpleegster zijn is een gewichtige betrekking, een eervolle onderscheiding.

Men bedenke maar eens wat noodig is om dat te worden en men zal de hooge roeping gevoelen.

1°. Moet men hebben genoten meer uitgebreid lager onderwijs - nog veel liever hebben afgeloopen een Hoogere Burgerschool met 5 jarige cursus.
2°. moet men kennis hebben van koken, voedingsmiddelen, de inmaak enz.
3°. op de hoogte zijn van linnen, katoen, naaien verstelwerk (nuttige handwerken dus) de wasch en dergelijke; en
4°. eerst als men dit onder den duím heeft, moet men nog theoretisch en praktisch worden opgeleid in de ziekenverpleging, waartoe een cursus en een werkzaamheid van drie jaren ter nauwernood voldoende is.

Het is ook om andere redenen jammer dat zoo weinig beschaafde vrouwen zich aan de verpleging geven: al wat men leert, komt ieder immers te pas en niet het minst de echtgenoot en moeder. O men hoort zoo dikwijls ‘die verpleegsters, 't alleen jacht maken op mannen, vooral op ongehuwde patienten en aanstaande doctoren:’ maar men vergeet dat de man in een beschaafde, bekwame verpleegster *die haar taak hoog opvat* en zich daaraan geeft, ziet - en terecht ziet - een engel uit den hemel, te midden van al het lage gedoe over mooie kleeren, partijtjes, comédies enz. waarmee andere ongehuwde meisjes zoo vaak hun tijd zoek brengen. Een goede verpleegster is niet bang iets aan te pakken; ziet niet op tegen wat werk; valt niet flauw bij de minste verwarring en is daarom voor de meeste mannen een hoogst begeerlijker steun in den strijd des levens. De ware verpleegster dwingt eerbied af, en de man trouwt haar dus uit genegenheid en achting.

Wat men over die huwelijken bazelt is zeer onjuist: het is integendeel de natuurlijkste zaak ter wereld. 't Ware te wenschen dat iedere vrouw, die eenmaal echtgenoot en moeder wil zijn, zich eenigen tijd aan de ziekenverpleging gaf; 't huwelijk zou er niet slechter door worden.

Voor hen die als verpleegster een toekomst willen zoeken, zijn de vooruitzichten bepaald gunstig. De drie leerjaren zijn moeilijk door de groote gebondenheid en de vele zorgen; maar hoe langs zoo meer wordt de arbeid interessanter en de werkkring prettiger. De salarissen stijgen belangrijk en zullen nog hooger worden, wanneer er ook te platten lande meer ziekenhuizen worden opgericht.

Verstandig is het voor de minder sterken te beginnen als betalend-leerling, waartoe in enkele ziekenhuizen gelegenheid bestaat. Men wordt dan aangesteld boven het normale getal, heeft beperkten dienst om te beproeven of men er lichamelijk voor geschikt is en verlicht tevens den arbeid van de andere leerlingen; voelt men zich langzamerhand in staat tot het volle werk, dan kan men invallen voor een vacature; zoo worden de opleidingskosten nihil - wat slechts voor weinig betrekkingen het geval is. -

Maar zij die pleegzuster willen worden, moeten vergeten eigen lust en last en zich geheel geven aan anderen. En dat kan alleen de hoogstaande vrouw. Zij moeten begrijpen wat ze doen, en dat kon alleen de daarvoor geschoolde vrouw; zij moeten takt hebben met ieder om te gaan en dat kan alleen de beschaafde vrouw.

Haar suggestieve invloed is voor den zieke van onberekenbaar nut; zij brengt het meeste bij tot de genezing, dat is haar loon.

Dr.....

II. Amateur fotografie.

B.D. Blecher te Sneek heeft de meeste woorden 535 ingezonden; en dus den prijs gewonnen, die toegezonden wordt. Verder mijn dank aan allen die medehielpen, om het meisje voort te helpen.

G. VAN OMMEREN.

Brieven uit Lausanne.

.....Ik had den geheelen nacht doorgereisd en was 's morgens tegen zeven uur den Zwitserschen grens gepasseerd.

En steeds ging het verder, nu eens langs steile bergketens, dan weer door kleine stukjes bovengrond, die als een kleurig tapijt tegen de hellingen der bergen lagen uitgespreid of langs den oever van een meer dat zijn diep-blauwe wateren helder deed uitkomen, te midden van de omringende sneeuwbergen. En steeds verder gleed de sneltrein voort door dit bergachtig landschap, langs dien weg, door 's menschen natuur zoo kunstig gewrocht, zijn snelheid slechts nu en dan matigende als een stadje of dorp werd voorbij gestoomd.

Eindelijk, na den langen somberen tunnel van Chenbres, ontwaarde ik voor mij het Meer van Genève, het eenig schoon en lieflijk ‘Lac Léman,’ dat zich zoo scherp afteekende in de heldere morgenzon na het nachtelijk duister van den tunnel. En steeds ging het verder.....

Na eenigen tijd stopte de trein en bevond ik mij te Lausanne. Daar lag de stad voor mij, als op heuvelen gebouwd, trotsch en machtig en oneindig veel grooter dan ik mij had voorgesteld. Onbekend met den afstand en de richting die ik te volgen had, nam ik een rijtuig en liet mij brengen naar de plaats mijner bestemming. Stapvoets, langs fraaie villa's en deftige heerenhuizen, steeg ik langs een' steilen weg tot in het centrum van de stad en had in weinige oogenblikken, het mij aangeduide adres bereikt.

Na eenige wederzijdsche besprekingen en een flink diner had ik mij spoedig in de voor mij gereed gemaakte kamer teruggetrokken en mij verfrischt na de lange, stoffige reis.

....Ik gevoel mij eenigszins verlaten in dit voor mij zoo onbekende land en instinctmatig opende ik mijn venster. Voor mij, beschenen door de heldere middagzon lag een groot gedeelte van het meer, een bijna onafzienbare watervlakte, met hier en daar een stadje aan zijn oever, terwijl aan mijn voet het lagere gedeelte van Lausanne als het ware trapsgewijze naar het meer afdaalde. Ver weg, aan den Franschen oever van het meer, verhieven zich trotsch en fier ‘les Alpes de Savoie’, hunne met sneeuwbedekte toppen reikend tot ver in den azuurblauwen hemel. -

Ik sloot mijn oogen en ademde diep de heerlijke berglucht in. En onwillekeurig vroeg ik mij af, hoe het mij zou bevallen in die vreemde omgeving en te midden van die goddelijke natuur, in die stad, mij zoo geheel onbekend en die toch voor jaren mijn woonplaats zou worden. Nog vele uren bleef ik staren voor mijn geopend venster, in verrukking over het fraaie landschap. En toen het nacht werd en tegen de hellingen der bergen en op de schepen op het meer de tallooze lichtjes werden ontstoken, begaf ik mij ter ruste en sliep spoedig in, vermoeid van de lange, nachtelijke reis en onbewust van den toekomst, die mij hier wachtte....

Reeds den eersten morgen na mijn aankomst, toen ik de verschillende personen ging bezoeken, die ik later in mijn werkkring dagelijks zou ontmoeten, had ik gelegenheid nader met de stad kennis te maken.

Lausanne wordt gerekend onder de groote Zwitsersche steden en telt ruim 50.000 inwoners. Zooals reeds gezegd op heuvelachtig terrein gebouwd, voorzien van een uitstekend georganiseerd net tramlijnen, met tallooze groote villa's, die deels door particulieren zijn bewoond, grootendeels echter ‘pensionnats’ of ‘pensions’ zijn, met diverse universiteiten en een Handelsschool, een modern ingericht theater en vele officieele gebouwen, maakt de stad ongetwijfeld op iederen vreemdeling een aangenamen indruk. Op één der hoogste gedeelten van Lausanne verheft zich de eeuwen-oude Cathedraal met beroemd orgel, zeer zeker één der grootste bezienswaardigheden van de stad.

Gelegen in het Fransche gedeelte van Zwitserland is dit natuurlijk de heerschende taal, die evenwel, vooral door de mindere bevolking gesproken, door het dialect vele afwijkingen vertoont met het zuivere Fransch.

Door het groote vreemdelingenverkeer is het een uiterst cosmopolitische stad en treft men er, behalve de vele Duitschers en de Engelsche colonie, die er vooral sterk vertegenwoordigd is, ongeveer alle Europeesche naties aan.

Als middelpunt van de stad zou men kunnen beschouwen de Place St. François, een groot plein, samenkomst van alle tramlijnen, met de St. François-kerk in het midden en omgeven door talrijke groote gebouwen als de ‘Grande Poste’ en de Banque Cantonale Vaudoise.’

Van af de Place St. Francois voert de ‘Grand Pont’, een groote brug over het lagere gedeelte van de stad naar de nieuwere wijken, die vooral bij de vreemdelingen door de moderne inrichting der huizen zeer in trek zijn.

Van het overige gedeelte van de stad valt weinig te zeggen; het zijn meerendeels zeer nauwe, veelal steile straten, met dicht op elkaar staande huizen, waaronder enkele fraaie winkels en confortabel ingerichte magazijnen. Lausanne maakt min of meer den indruk van eene ‘groote’ stad, bekoorlijk door zijne prachtige omgeving

en de schilderachtige vergezichten die men van bijna ieder gedeelte der stad heeft op het meer en de omliggende bergen.

.....Het was een bijzonder heete dag. Reeds van af den beginne had het mij getroffen, dat vele der villa's onbewoond waren en men in de verschillende straten van Lausanne slechts weinig ingezetenen ontmoette. Al spoedig werd mij dan ook de aanleiding hiervan duidelijk. Gedurende de maanden Juli, Augustus en September is over het algemeen de temperatuur in de vlakte zoo hoog, dat ieder, die er gelegenheid voor kan vinden, zijne woning verlaat en voor eenige maanden een verblijf zoekt in de bergen om volkomen gevrijwaard te zijn tegen de in de stad veelal heerschende enorme hitte. Daar mijne bezigheden het mij, evenals zoo vele anderen, niet veroorloofden in de bergen eene tijdelijke schuilplaats te zoeken, bracht ik den geheelen dag in de stad door, hetgeen waarlijk eene kwelling is voor ieder, die niet bijzonder op hitte is gesteld.

Maar als dan 's avonds tegen zeven uur

de zon hare verzengende kracht verloren heeft, als de wind zich dan verheft en van uit de bergen zijn verfrisschende koelte brengt over de geheele stad, dan begint men volkomen te herleven en dubbel aangenaam is het dan te genieten van het prachtige landschap.

Een kleine ondergrondsche spoorweg voert van uit het midden der stad in weinige minuten naar Ouchy, de badplaats van Lausanne, onmiddelijk gelegen aan den oever van het meer. Op zich zelf een onbeduidend plaatsje, slechts belangrijk door het groote vreemdelingen-verkeer en de nabijheid der stad, bestaat Ouchy uit een prachtige allée langs den oever van het Lac Léman, aan één zijde begrensd door een reeks modern-ingerichte hotels en prachtige villa's.

Hoogst aangenaam is het dan een der aldaar gereed liggende bootjes te nemen en te roeien op het meer, dat bij goed weer kalm en absoluut betrouwbaar is, bij storm echter kan spoken als een zee en voor zéér gevaarlijk bekend staat. -

En als men dan op een' mooien zomeravond midden op het meer komt en zich kalm laat wiegen op de deining van het zacht kabbelende water, dan eerst beseft men ten volle de schoonheid van het Lac Léman en zijne schilderachtige omgeving. Als dan het laatste roode schijnsel van de ondergaande zon zich weerkaatst in het blauwe water, als dan de muziek van het orkest in het Hotel Beau Rivage zachtkens voortgedreven wordt langs het effen watervlak en het electrisch licht van de op de bergen liggende hotels de omringende rotsen beschijnt, dan eerst begrijpt men volkomen den trots en de glorie, waarmede iedere Zwitser spreekt van zijn goddelijk meer, en ik ben overtuigd, dat vele vreemdelingen van dezen aanblik een heerlijk en blijvende herinnering bewaren...-

Lausanne, 18 October 1905.

M.v.C.

Brieven van 't platteland. II.

Lieve Toos.

Wat een vragen! Wat een vragen! 'k Dacht nog wel je een heel gewichtig epistel te hebben geschreven en nu blijk je maar half voldaan!

Of ik dan in 't geheel geen buren heb?

Ja, wis en warempel. Eerst de onvermijdelijke herberg, dan een paar boerenhuisjes, benevens een kerkje met deszelfs herder, oftewel pastoor. Kunnen wij, geheelonthouders en niet katholieken het slechter treffen?

Heeroom zou anders nog zoo'n verwerpelijke partij niet zijn, als hij geen heeroom was. 't Is een mensch, die veel van dieren en kinderen houdt, prachtig piano speelt, componeert enz.

Mijn huiselijke omstandigheden zijn gelukkig vrij wat verbeterd sinds mijn' eersten brief. 'k Ben nu in 't bezit van een aardig daghitje, luisterende naar den naam van Grietje; hetzelfde meisje, waarover ik je schreef en die me door iedereen letterlijk is *afgeraden.* 't Is toch verwonderlijk, dat menschen, die van te voren niet de minste notitie van je namen, plotseling vreeselijk veel belang in je gaan stellen als het er op aan komt een ander te bekladden.

(De dokter en zijn vrouw maken hierop eene gunstige uitzondering). Enfin, niettegenstaande al dien goeden raad, of misschien wel juist daarom (je weet, in stijfhoofdigheid en koppigheid evenaar ik den ezel) heb ik Grietje gehuurd en ze

bevalt me uitstekend tot nu toe. Beleefd en vriendelijk, bescheiden en netjes en uiterst gewillig. 't Is nog maar een kind en zoodanig beschouw ik haar dan ook. Ze moet nog veel leeren, maar ze wil graag en 't schijnt haar nog al hier te bevallen.

Ze spreekt ook fatsoenlijk en als ze zich zoo nu en dan eens verpraat, krijgt ze een kleur als vuur. Zoo ook gisteren.

Ik doe de melk in de pan en Griet zegt opeens: ‘He, mevrouw, wat is dat toch een merakel mooie pan, precies als de konkelpot.’ ‘Als wat?’ vroeg ik. - En zij, met een verlegen lachend gezicht: ‘Och, ik bedoel de waterketel.’ - Eenmaal keerde ze ook haar kopje om, toen ze genoeg had, maar zie je, zoo iets gebeurt bij uitzondering. Alleen tegen Bonnie, de poes, praat ze altijd typisch plat en lijzig.

En nu ben ik bij Griet in de leer. 'k Ben n.l. aan het broodbakken sinds eenige dagen. Met dien bakker kan ik nog maar steeds niet goed opschieten. Een enkele keer haalt hij ons in schemerdonker al van ons bed en dan is het weer half tien, soms varieerende tot elf uur. Dan, zoo je weet, slechts vier maal per week versch brood en nu bak ik zelf iederen dag een tarwebroodje. Vader en zoons vinden het heerlijk, Griet zegt niets en ik moet eerlijk bekennen, dat het tot nu toe was:

eerste dag te zwart,
tweede dag te hard,
derde dag te zwaar,
vierde dag niet gaar,

tot zoover zijn wij gekomen. Het vervolg hoop ik je later mee te deelen.

De meisjes zijn hier over 't algemeen lief, met klare, onschuldige oogen en blond, springend haar. Echte Germanen en 't is aardig, hoe vriendelijk ze je groeten, als je ze passeert. Maar de jongens! Dat zijn eerst ware rakkers. Och, stadsmenschen klaagt toch niet over de straatjeugd bij u, 't haalt niet bij die lieve, onschuldige dorpsjongetjes. Zoo verregaand brutaal ze je uitschelden en voor den gek houden al heb je heeren in je gezelschap, oude menschen met grijzen baard, zooals laatst, toen Pa over was en we het dorp eens ingingen. Grietje zegt ook, dat de jongens hier zóó brutaal zijn, dat ze meester op straat najouwen en in school met den klomp soms voor hem staan. De jongens schijnen zich zóó de meerdere te gevoelen en de meisjes lijken zoo overtuigd van hare minderwaardigheid, dat zie je aan de groote ook nog.

Loop je als vrouw alleen, vele mannen gaan je voorbij zonder groeten en kijken je aan of ze zeggen willen: Kan je niet knikken?' En iedere vrouw groet het eerst hier den man, dat heb ik nog aldoor opgelet, waarop ze dan een genadig knikje terugkrijgen. Slechts één geval van emancipatie is me bekend en dat wil ik je even vertellen, op gevaar af, dat Hans, mijn dertienjarige, gloeiend kwaad op zijn moeder wordt.

Er is hier n.l. een veertienjarige jonkvrouw, die openlijk verklaard heeft, dat ze zoo'n 'schrikkelijke zin' heeft aan den oudsten zoon van den chef. Eerst had ze Griet in den arm genomen, die het Hans moest meededen, maar Griet dorst het zaakje niet aan, totdat ik er door een toeval achter kwam, en toen die jongedame dat te lang duurde, zond ze het jongste zusje op het perron, die het Hans moest zeggen. Toen de andere meisjes er wat op aanmerkten, zei ze: 'nou maidje, as ik zin heb in een' jongen, zeg ik het.' -

Hans wordt razend, als ik hem er mee plaag en zegt, 'dat hij die meid van 't perron zal trappen, als hij haar ziet'. - Waarom is die jongen ook zoo'n groote kerel voor zijn' leeftijd, hij, die nog zoo vreesdijk graag met broer soldaatje speelt en veldslagen levert. -

Toch een vooruitstrevende jongejuffer hè?

Ofschoon wij hier al meermalen gruwelijk geplaagd zijn door den wind, die ons tweemalen er een dakraam heeft uitgewipt, zoodat de jongens telkens moesten verhuizen naar een andere slaapgelegenheid en zelfs een week op zolder hebben gebivakeerd, - wij midden in den nacht bijna, althans laat in den avond aan 't sjouwen met bedden en ledikanten, - is het hier bij goed weer heerlijk. 's Morgens bij 't ontwaken als het oosten bloost en gloeit en de besneeuwde velden met de grijze schaapjes en de nederige huisjes en 't eenvoudig kerkje met rossen gloed zijn bestraald en dan de zon verrijst, o, dat is prachtig. Dan begint het klokje te kleppen, drie maal drie slagen en daarna een vroolijk gebimbam als wil het de menschen opwekken tot nieuw leven.

Dan, na een paar uurtjes, in de huiskamer zon, volop, tot ze om een uur of vier als een vuurbal langzaam wegzinkt en de hemel purper nagloeit en dan als 't donker is, weer de maan met haar zilverlicht, dat op mij altijd zoo'n kalmeerenden, prettigen invloed heeft, - dat heb je niet in de stad, zoo volop, die zenuwsterkende natuur!

In mijn huiskamer staat nog menig plantje te bloeien. Pelargoniums, Begonia's en zelfs de Primula is opnieuw begonnen en verleden week zat er nog een roosje aan het rozenboompje.

Je ziet, 'k begin hier al te loven en prijzen en raak al knapjes verzoend met mijn lot, niettegenstaande de vele teleurstellingen en beproevingen hier.

Zoo ook met mijn melk, die me het eerste hier een lofzang ontlokte. Die werd hoe langer hoe dunner, zoo zelfs, dat ze blauw door het steeds dunner wordend laagje room heenschemerde. 'k Begreep er niets van en daarom steeg ik op een' avond zelf de trap af om met vriend melkboer te spreken. Hij gaf toen als oorzaak op, dat de koeien pas op stal waren en nog niet wend an 't veranderde voer. ‘'t Zou wel weer beter worden’, troostte hij en ziet, toen hebben de koeien zeker een geducht standje gehad over hun kieskeurigheid, want den volgenden avond was de melk weer bijna zooals eerst. -

'k Kan wel niet met de Genestet zeggen:

‘Over mijn deur komt de lijkkoets thuis,’ maar toch hebben wij van uit de huiskamer het uitzicht op 't kerkhof. Nu, als Griet het me niet had verteld, ik zou het nooit gezien hebben, want 'k dacht, dat het een landbouwerswoning was omgeven door geboomte.

't Blijkt nu, dat pipa het al wist, vóór we kwamen, maar het met 't oog op mijn zwakke zenuwtjes had verzwegen. Zoo'n goeierd toch, he?

Als nu van den zomer de tuin - och ja, die tuin van zeshonderd vierkanten meter, wat had ik me daar toch een andere voorstelling van gemaakt. Ik dacht, evenals jij waarschijnlijk, aan een grooten akker omheind door hek of heg of sloot. - Mis hoor! Aan weerskanten van de rails hier een stukje en daar een stukje, tezamen het getal meters vormende. Geen enkele omrastering en vlak naast je, door geen dammetje gescheiden, grond van anderen. Voor Frederik van Eden en consorten was het hier een dorado, zoo'n woest stuk grond te bebouwen te midden van je personen, leze medearbeiders; maar ik, niet zoo'n hoogvoelende ziel, vind het in één woord vervelend. Niet goed te weten, waar joú grond is en die van een ander en vooral er nooit eens *vrij* en *ongestoord* in te kunnen scharrelen. Edoch, 'k heb het tenminste nu zoo ver, dat aan de eene zijde het geheel van ons is. Er zijn nu al aardbeien in geplant en een paar lijsterbessen vlak voor 't huis, dat is al gezellig he?

En nu, cherie, even je laatsten vraag beantwoord en dan is 't voor ditmaal weer genoeg.

Hoe ik mijn' dag hier verdeel?

's Morgens met Grietje druk aan 't werk. Na drie uur, als het eten mijn zorgen en het kantoor die van den chef kan missen, doen pa en ik een wandeling langs de rails, een uurtje ongeveer en wippen weleens bij onze naaste buurvrouw, de baanwachteres No. 10 aan, een aardige oude vrouw, die uiterst verguld met ons bezoek, dadelijk theewater op gaat zetten en nooit tevreden is, als we zonder een koppie weggaan. Dan moet ik toch even mee naar achteren om te zien, dat het zoo'n zonde is, want dat het water net begint te nooden.

Nu, en dan 's avond komen de jongens thuis, vol nieuws over schepen en ansichtkaarten, meesters met groote neuzen en kolossale taaitaaipoppen en dan maken ze na 't middagmaal hun huiswerk en liefhebberen we zoo'n beetje in muziek en na negen uur wordt het stil in de huiskamer, de jongens naar boven, pa naar beneden en ik, zooals nu druk aan 't schrijven met poes op mijn schouder.

Bom, bom, bom, bom, bom, daar ratelt de sneltrein nader, voorbij en een oogenblik zit je te schudden als in een bevend huis op Scheveningen, - dan sterft het geluid in de verte weg. Wat gaat zoo'n ding toch gauw, je rilt er soms van en als je er inzit hè, wat geniet je zorgeloos van dien wilden vlucht en denkt niet, hoe weinig er toch noodig is, om ongelukken te veroorzaken - één verkeerde wissel b.v. en hoeveel uiterste zorg en oplettendheid er vereischt wordt, dag en nacht bijna van den laagsten tot den hoogsten toe.

Nu, kindlief, laat je dat niet afschrikken, hoor en komt hier als wij in zomerweelde baden.

Veel liefs van je G.

P.S. Bij nadere beschouwing blijkt de werkvrouw niet zoo'n naar mensch te zijn, als 'k dacht. Ze doet verbazend haar best om den kost te verdienen, want haar man is ziekelijk. 't Is waar ze heeft geen prettig uiterlijk, maar het lachje meen ik nu meer aan vriendelijkheid te moeten toeschrijven.

Varia.

(Slot.) ‘Hoe sommigen over ons denken.’

Pag. 53 en v.v. Wat rauwe biefstukken betreft, schijnt de geheele natie onder den invloed daarvan; zij eten deze niet rood, maar van binnen blauw en zij zijn verwonderd, dat wij dit niet doen. Werkelijk, zij verbeelden zich, dat zij dezen smaak in navolging van Engeland gekregen hebben. Wij gingen naar Endegeest, omdat het eens het verblijf van *Descartes* was geweest en vonden alleen zijn huis. Al de merkwaardigste huizen in Leiden dateeren van 30-40 jaar onmiddellijk na het *beleg* (1574) en er zijn uitstekende modellen van vroege Renaissance onder deze. Het *stadhuis* van *Leiden* en de *Vleeschhal* te *Haarlem*, zijn behalve *de Groote Kerk*, de mooiste, die wij in het land zagen. Hare kerken staan beduidend boven die te Dordt.

Er is een prachtig soort te Leiden, met haar binnenmuren gewit en vele van hare groote *vensters* toegemetseld en het spoor er van weg, maar met een *prachtig, donker houten plafond*, dat de Protestantsche Wandalen te lastig vonden, om te schenden. Daar is een trotsch en mooi kapittelhuis aan het Westeinde, makende een soort vleugel, waarin de vensters bewaard zijn, en eindelijk ontwaakt het volk, om de schande in te zien deze kerken *te witten*, en zij waren begonnen met de muren *te krabben.*

Nu komt de *Cathedraal van 's Bosch*, waarvan *teekening* door hen genomen. Van deze heet het: Hoewel zeer mooi, is zij veel meer *Fransch* in karakter, dan de meeste Hollandsche kerken, maar zij wordt door *vernieuwing* zoo snel geschonden, dat wij het goed dachten *haar gedaante in 88* te toonen; zoo krijgt ons boekje misschien nog eens historische waarde.

Pag. 78: Alkmaar is het centrum van de

groote kaasmarkt, die wij beschreven hebben. Geheel dit waterachtige Arcadië door, zien de mannen er plomp uit en de vrouwen bevallig, maar niet dikwijls mooi, de jongens beslist leelijk. 'Al het goede uitzien' is samengevat op de kleine meisjes, die wij op vele plaatsen bij uitstek mooi vonden. Hetzelfde kwam sterk bij ons uit, toen wij een lagere school van eenige honderde kinderen in *Hoorn* bezochten. De *jongens*, die van de *armste* klasse waren en *vrij school gingen*, waren plomp en van een laag type, terwijl de meisjes netjes, mooi en dikwijls beschaafd waren. Noch wij, noch de inboorlingen, die wij er naar vraagden, waren in staat om ons eenige rekenschap van dit feit te geven, wat zij allen erkenden te bestaan. Maar de jongens in quaestie waren van de laagste klassen en dat kan verklaren, waarom wij, toen wij *de gestichten*, misdadig of liefdadig, voor de bewaking van den *bedelenden of misdadigen* arme bezochten, de aanwezigen van zulk een *laag type* vonden, als om alle belang te dooden, dat wij in de plaats gevoeld hadden. *Beide* klassen waren van een erger soort, dan in *Engeland*, of, zooals wij meenen, van *over de geheele wereld*, verlamd voor deugd van meet af aan, en van zulk een slag, als een meer verlichte maatschappij dadelijk zou dooden, evenals men zou doen met gevaarlijk ongedierte, dat besmetting over het menschdom brengt. In Holland toch is de bedelaar *geheel en al gelijk* met een misdadiger.

In een land met zulk een *spaarzamen geest*, zulke *vlijt*, zulken *ernst*, moet de man, die niet onder den invloed is van deze atmospheer van *eerbiedwaardigheid*, en niet wil werken, werkelijk iemand zijn, die buiten de maatschappij staat, niet geschikt om onder menschen te blijven.

Pag. 101-105. De beschouwing van het *rustige, gemakkelijke*, *rijke* leven van de Hollanders, dat daar zoo heen snelt, zoo lang nadat de oppermacht over de Zeeën en *de voorrang in handel* van hen heengegaan is, brengt natuurlijk den opmerkzamen reiziger er toe, om te hopen, dat zelfs ingeval een zelfde lot de wapenen en den handel van Engeland zou overkomen, voor dit land een *dito zulk eerbiedwaardige* stelling moge weggelegd zijn.

Er moet zoowel een groote ophooping van *kapitaal* zijn geweest, als van *kunstschatten*, die niet verkwist zijn geworden, en voor het tegenwoordige zijn de Hollanders een *rijk volk*, die zich zelve *al de weelde* van het leven kunnen veroorloven. Het verwonderde ons daarom zoo, dat het *dagelijksche bad*, zoo onmisbaar aan Engelschen, niet tot deze behoort. Dit blijkt genoeg uit de hotelrekening voor zoo iets. Een koud bad kost ongeveer 10 denaries (c.c. *f* 0.50) en een warm dito 1 shilling, 3 denaries (c.c. *f* 0.75). Het is duidelijk en klaar, dat, indien de natie *besloot baden te gebruiken*, zulke prijzen geen enkel oogenblik geduld zouden worden.

Neemt *sigaren.* Het Hollandsche volk verkiest ze te rooken en dientengevolge kunt gij ze geheel billijk krijgen; voor een halve cent het stuk. In een *nationale behoefte* moet op redelijke voorwaarden voorzien worden.

De gevolgtrekking is daarom, dat *zuiverheid*, zoo merkwaardig in Hollandsche *straten* en *huizen* den Hollanders niet bijzonder eigen is, wat hunne *lichamen* betreft.

Wij zullen hieraan een andere eigenschap van Hollandsche deugd toevoegen, zake *talen* nl. Zuivere waarheid is het, dat de hoogere klassen *vele* talen leeren en spreken. De *studenten* te *Leiden* toonen een meesterschap over *nieuwe* talen, dat eenige Engelsche universiteit zou beschamen; zelfs King's Universiteit te Cambridge.

Maar aan den anderen kant zijn de *lagere* klassen bijzonder *dom* en *onbegrijpelijk,* in het verstaan van eenig nagemaakt Hollandsch door een *vreemdeling.* Gij moogt

een volzin geheel zorgvuldig leeren en hem tot hen uitspreken; maar, zoodra zij bemerken, dat gij een vreemdeling zijt, schijnen zij te moeten inzien, dat gij onbegrijpelijk zijt. Wanneer zij er toegebracht kunnen worden, om denzelfden volzin zelve uit te spreken, is het verschil niet op te merken, en van lieverlee zullen zij dit bekennen. Maar het vermogen om te gissen in gebroken Hollandsch, schijnen zij niet te hebben.

Eindelijk komt aan het slot: Wanneer dit volk een Goethe of een Shakespeare had gehad, dan zou het niet een *saamgeraapte hoop* (crowd), maar een *natie*, ja *een wonder* zijn; dit laatste in de wijze, waarop de *armen* hun armoede *gedwee verdragen* en *de rijken* hun weelde *genieten.*

Amsterdam.

C. WARNSINCK.

Kunst en Wetenschap.

Falsificatie in de kunst.

Als het eenige troost kan geven, - zij het ook een zeer schrale, - dan moeten wij zeggen, dat dit bedrog niet dagteekent uit onzen tijd. In vroegere eeuwen wisten onze vaderen ook al heel wat te knoeien, en werden vele kunstliefhebbers en kunstverzamelaars de dupe van de bedriegers.

Zoo erg als het thans is was het echter toen niet.

De schilders - om ons bij hen nu maar in de eerste plaats te bepalen - hadden *ateliers* met veel leerlingen. Dezen zogen de kunst van hun meester in; zij werkten in diens geest. *Technisch* werden zij vaardig, zoowel door de geheele behandeling welk

zij van hun meester afkeken als door het verf wrijven op den steen, het kleuren mengen en het toebereiden van het doek of paneel! Maar door de techniek te kennen kregen zij nog niet de inspiratie. ‘Men’ zegt immers dat Israels, onze grootmeester, de *techniek* niet, maar de kunst wel kent.

Van Mierevelt b.v. had zulk een atelier, en zoo komt het nu, dat er een oneindig groot getal van Mierevelt's, meerendeels portretten bestaan, welke wel aan hem zijn toegeschreven, maar niet door hem zijn vervaardigd. Hoogstens werd er door hem de laatste hand aangelegd of retoucheerde hij ze waar het noodig was. Al naar mate nu die leerlingen meer of minderen aanleg hadden, bleven zij beneden des meesters peil of overtroffen hem. Paulus Moreelse en Johan van Ravestein behoorden tot de rubriek van hen, die hun meester overtroffen.

Dit alles is geen sprookje en vindt zijne bevestiging in de beteekening van enkele door Mierevelt zelf geschilderde portretten, waarbij hij schreef ‘*door mij zelve geschilderd.*’

Er had bij van Mierevelt dus falsificatie plaats zonder dat daartoe het toeleg bestond. De geportretteerden wisten waaraan zij zich te houden hadden, maar later werd op de uit van Mierevelt's atelier afkomstige portretten, welke niet geteekend of met zijn gewone merk voorzien waren, een naam gezet, en dikwerf dien van een beroemd geworden leerling, en op die wijze kreeg de falsificatie een crimineelen stempel.

Andere voorbeelden zijn aantehalen, maar dit eene staaft de bewering, dat er vroeger, veel vroeger, reeds falsificatie in de kunst was.

Thans wordt dit hoe langer hoe erger. Oppassen is tegenwoordig de boodschap. Kijk maar eens naar het antiek zilver in de magazijnen. Indien Groningen en Schoonhoven er niet waren dan zouden de magazijnhouders en antiquariussen onmogelijk aan alle aanvragen kunnen voldoen.

Alles wordt nagemaakt, tot mummies en potscherven in kluis. Men moet tegenwoordig ter dege uit zijn oogen zien, en al doet men dit, dan wordt men nog bedrogen, want zelfs gebreken worden kunstmatig aan de voorwerpen toegebracht om ze een oud voorkomen te geven.

Men ent den houtworm, bijvoorbeeld, op nieuw hout, en als dat venijnige diertje zijn gangen gegraven en zijn poorten geopend heeft, dan doodt men het met X-stralen om het niet verder te laten voortwoekeren.

De wetenschap wordt dus onbewust hulpmiddel om het bedrog in de hand te werken.

Mijn zij op zijn hoede!

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.
Den Haag.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan de correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

M.H. - Nu, ik ben benieuwd méér te hooren van die opvoering. Het lijkt mij wel, dat er veel onkosten op zullen komen! - Dat gij wegens drukte niet eerder hebt geschreven, bij Uw betrekking, begrijp ik best. - Van den heer S... heb ik Uw stukje ontvangen, maar het ligt nog bij de niet-gelezen bijdragen, waarop gij te zijner tijd bericht ontvangt.

Edzarda. - Het boek is aan U afgezonden. Welk een geluksbrief! Ziet gij nu wel, dat *gij* nog veel te jong waart om te wanhopen aan betere dagen! Ik wist wel, dat voor U de zon nog wel eens schijnen zou. - Ja, ik begrijp best dat Uw tijd en Uw gedachten nu in beslag genomen zijn, door werk en door geluk beide. Hartelijk gefeliciteerd! Zoowel met den goeden uitslag van het examen, als met Uw engagement!

Ernst. - Ik heb niet bedoeld dat die meneer, die Uw stuk las, als hij het *na* de eventueele opvoering moet beoordeelen, anders zal schrijven in het openbaar dan nu aan zijn vriend particulier, maar wel, dat hij eerst maar eens zijn gunstig oordeel moet wáár maken door aan die opvoering *mede te werken.* Ik ken al die mooie *praatjes* van de menschen zoo goed, maar ze moeten eerst *bewijzen* hoe ze 't eerlijk méénen. En juist critici zijn onder vier oogen zoo valsch op zulke punten. -

Ja natuurlijk, *Banden* is gevallen als 'n baksteen! Hartelijke groeten. -

Mevr. P. - De portretten zult U reeds hebben terugontvangen? Hartelijk dank voor Uw schrijven. Schrijf toch steeds zooveel gij wilt; het is mij nooit te veel moeite. Toch heerlijk dat gij slaagdet voor het examen! En dan, dat de kleine jongen zoo flink opgroeit! Ziet U, de een heeft dit en de ander dat van het leven gekregen, en *U* hebt, bij veel leed, toch een héérlijk bezit in Uw jongen! Want mij dunkt, zijn opvoeding behoeft U niet zóóveel 'hoofdbreken' te kosten als die van een meisje zou doen. Met 'n meisje lijkt het mij in onze dagen een moeilijken strijd menigmaal, wat het beste is in haar eigen welbegrepen belang. Maar 'n jongen komt veel beter door het leven, en met veel minder kleerscheuren. - Nog eens, als ik U helpen kan, zegt U het dan *gerust!*

Saile. - Ik dank U hartelijk voor Uw lang en prettig schrijven, dat ik zeer waardeer, omdat gij er terecht in begrijpt, hoe ik het aangenaam vind met mijn lezers op een vertrouwlijken voet te zijn. - Als ik een brief krijg met Uw hand, ken ik hem zoo dadelijk; van daar dat nu de post-stempel mij even in de war bracht. Hoe gelukkig dat gij zooveel beter zijt. - Uw hondje is dan even gelukkig

als onze Bennie, die ook nu en dan wordt afgehaald voor een wandeling, door een vriendin van hem. - Neen, voor hen, de honden, is Amsterdam minder prettig dan den Haag, ofschoon, nu de electrische den Scheveningschen weg heeft onbruikbaar gemaakt voor losloopende honden, komt het er niet veel op aan. Over 't geheel is voor hen de overgang hard, na het lange verblijf in het buitenland dezen zomer; niet alleen waren ze steeds buiten met ons, maar ze gingen overal mee, in trams, in treinen, op de booten, tot aan het einde der Jungfraubahn, of in het restaurant van Schuh in Interlaken; waar we nog al eens aten. Al die hollandsche gekheden, dat honden niet in trams, treinen etc. meemogen, kent men noch in Frankrijk, noch in Duitschland, (Berlijn) noch in Zwitserland of Italie. Voor zulke uitzinnigheden moet je wezen bij de Chineezen van Europa: de Hollanders.

- Ja, alles wat ge schrijft over moeders, die zich zoo weinig moeite geven om zich te verdiepen in wat er omgaat in hunne kinderen, hunne dochters vooral, is wèl waar; maar het is en blijft een moeielijke quaestie om volwassen dochters in huis een positie te verschaffen, die hen niet al te veel het gevoel geeft van ‘over’ te zijn. Misschien is het daarom ook maar het beste, een meisje dat, om wat voor reden ook, de wereld in wil, niet te veel aan banden te leggen. Alleen geloof ik, dat zij-zelve niet gelukkig zal zijn op den duur, als zij door een egoist haar eigen zin doorzetten stukrijt alle liefde-banden. Dáárin zit 'm de eeuwige moeilijkheid van ons lot; we voelen wel dat we gelukkiger zouden zijn als we braken met al die belemmeringen, maar, doen we het, dan geven we daardoor zóóveel verdriet aan die ons lief zijn, dat ons eerst verkregen geluk dientengevolge weer wordt vergald. -

Alexandra. - Heel graag wil ik U antwoorden. Van tweeën één, of de bewuste dame is 'n ongehuwde manlooze, jaloersch van Uw geluk, en die U daarom een van die giftige onaangenaamheidjes heeft willen toestoppen, waarin wij, het zachtaardige, beminnelijke, vrouwelijke geslacht, zoo doorkneed zijn, òf wel, zij is te goeder trouw, en behoort dan, in het klakkeloos uiten van ongevraagde opinies, tot die soort taktlooze menschen, die ik-zelve ook wel ken, die, als je iets hebt waarop je veel prijs stelt, plotseling je genoegen eraan komen bederven, door 'n volstrekt niet verlangde opmerking erover. Of de dame-in-questie nu behoort tot het éérste soort kunt gij gemakkelijk zelf beoordeelen; in dat geval is zij niet waard dat gij bij hare, slechts als een hatelijkheid bedoelde meening verder stilstaat. In het tweede geval echter, wanneer de dame haar aanmerking maakte te goeder trouw, als een eerlijke zienswijze, komt het er voor U slechts op aan, of gij zóóveel waarde hecht daaraan, dat gij Uw eigen meening verandert er door. In Uw geval zou ik dat niet doen, want, al ben ik 't op zichzelf beschouwd eens met Uw bezoekster, dat het gek is je eigen portret op te hangen, het spreekt immers van zelf, dat deze questie een gansch andere zijde vertoont, wanneer het geldt je portret *met* je man of je aanstaanden man. Als gij die twee herinneringen, uit een Uw lief-geworden oogenblik in Uw engagementstijd, en in Uw huwelijksleven, wenscht op te hangen in de kamer van U beiden, van Uw man en U-zelf, en als hem dit souvenir lief is zooals aan U, en gij het dus aan hem hebt geschonken, dan spreekt het immers vanzelf, dat *gij* er bij behoort, en toch niet zijn portret-alleen kunt ophangen. -

In mijn oogen spreekt dat zelfs zóó van zelf, dat ik moeilijk de goede bedoelingen der dame kan aannemen, maar méér geneigd ben te gelooven aan een uiting van jaloezie. Gij schrijft immers, hoe gij het reeds dikwijls hebt ondervonden, dat anderen

U poogden te krenken, omdat zij Uw geluk niet kunnen velen. - En dat is een juist bij vrouwen zoo veelvuldig voorkomende soort van boosaardigheid, dat ik het voor hoogstwaarschijnlijk houd, hoe ook deze bezoekster in zulk een bittere stemming verkeerde, toen zij die onzinnige opmerking maakte. Want *onzinnig* vind ik haar. En ik kan U de verzekering geven, dat ik-zelf heel veel reis-herinneringen bezit, en ook wel heb opgehangen in mijn kamer, van mijn huisgenoote, onze honden, en mij-zelf te samen, zonder dat het me ooit is ingevallen dáárin te zien '*het ophangen van je eigen portret.*'

Steeds gaarne tot Uw dienst als ik U kan raden of helpen. -

Idealiste. - Ik zou in *Uw* geval hetzelfde hebben geraden; maar alleen wanneer de 'kwaadsprekerij' niet vernietigt het levensgeluk der ouders. Want die eraan opofferen lijkt me *te* hard. Voor de rest zou ik me, als ik me bewust was die taak goed en met liefde te zullen vervullen, geen steek bekommeren om het kleinzielige 'men'-gedoe. Ik vind het beter niet uitvoeriger te wezen, omdat ik een opzich-zelf staand geval zoo moeielijk als een algemeene questie kan behandelen. Iedereen zegt dan natuurlijk dadelijk: Zoo'n vrouw is een *uitzondering*, en de rest is héél anders; (wat wel niet waar is, maar waartegen niet veel valt in te brengen.)

Lotos. - Nu, van *Vers l'Amours* hebt ge niet veel gemist! Slecht spel, maar ook het stuk was niet veel zaaks, onwaar, gerekt, redeneeren *over* liefde, maar geen echte passie. - Ik ben blij dat het adres tot zulk een prettige correspondentie leidde. - Dat Ouida gelijk had met haar minachting van de vrouw is wèl waar; Marie Corelli kan ons geslacht ook zoo welverdiend geeselen. Er is zoo iets mins in de vrouw; zoo iets giftig-valsch. Misschien heeft haar verleugende opvoeding, met quasi lievigheid en onoprechtheden van kind-aan, er ook wel schuld aan. - Ja Max-O'rell zegt wàre woorden; wat hij zegt over dat kunstgedoe van de hedendaagsche meisjes is zoo innig-wáár. - Veel genoegen met Uw kinderen, in de feestdagen. Ik denk dat ik er ook uitwip.*)

Mevr: de Gr. - Heel gaarne het beloofde hoofdartikel te zijner tijd. Dank voor Uw vriendelijke woorden. Neen, als ik wéét, dat iemand abonnée of abonné is, zooals in Uw geval, dan is de quitantie niet noodig bij de prijsvraag.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Een begaafde dame 40 jaar, vraagt inwoning bij oudere nette dame en kleine famille in ruil tegen haar vrolijk, prettig gezelschap.

*) U zult wel begrijpen dat dit was afgedrukt vóór ik U *sprak.*

Bericht.
Nationaal Bureau van Vrouwenarbeid.

Rubriek 7. N°. 16160.
's-GRAVENHAGE, 19 December 1905.

Vriendelijk verzoek aan de Redactie onderstaand bericht wel in haar blad te willen opnemen.

Het *Nationaal Bureau van Vrouwenarbeid* deelt mede, dat verschenen is N°. 9 der goedkoope Uitgaven van het Bureau (oorspronkelijk opgenomen in de Vragen des Tijds van October l.l.), 'Wenschelijkheid en Werkelijkheid', een bijdrage tot de kennis van het leven der arbeidster-moeder, door Marie Jungius, Directrice van het Nationaal Bureau van Vrouwenarbeid, Overzicht van een onderzoek bij de Verloskundigen in Nederland in zake de naleving door de arbeidster-moeder van art: 8 der Arbeidswet: 'het is verboden een vrouw arbeid te doen verrichten in fabrieken en werkplaatsen binnen 4 weken na hare bevalling.'

Het werkje is tegen vergoeding van 25 cts. aan het Bureau ('s-Gravenhage) verkrijgbaar.

De Directrice

MARIE JUNGIUS.

Sluiting red: ged:

3 Januari 1906.
19de Jaargang.
No. 27.

Bericht.

Het stuk van MAURITS ESSER: '*Vrij*' *of wettelijk huwelijk*, dat wij hadden moeten laten voorgaan, moest wegens de *lengte* tot een volgend nummer blijven liggen.

RED.

Hoofdartikel
De man ten onrechte veroordeeld en De vrouw ten onrechte verheven door P.J. Bolleman van der Veen.
Leeraar Gymnasium en H.B. School.

> 'Menigeen meent nu nog, dat de poëzie van het leven zou verminderen, als we de natuurverschijnselen leeren waardeeren, zooals ze werkelijk zijn, en het is daarom, en niet zelden alleen daarom, dat men tegen natuurstudie gekant is. Het tegendeel is waar. Hoe meer wij met de natuur omgaan, des te tevredener en vroolijker wordt onze levensbeschouwing, des te edeler onze denkbeelden en onze bedoelingen.
> Prof. Dr. HUGO DE VRIES.

Het *natuurlijk* bestaande is *altijd* mooi en nuttig (Naturalia non sunt turpia, zeiden reeds de ouden, d.w.z. iets wat natuurlijk is, is niet schandelijk). Alleen hij, die de natuur *objectief juist* leert zien en bestudeert kan het mooie van alles opdiepen, en op hem rust dus de plicht het aan niet-weters en niet-zieners mede te deelen. Maar al weet een leek het mooie er niet van, toch mag hij nooit uit het oog verliezen, dat het feitelijk mooi *is* ('mooi' wil zeggen: doelmatig, precies beantwoordend aan gestelde eischen) en dus nu is het de plicht van elke leek zóóveel zich te ontwikkelen, dat men het doelmatige van alles, het aan de eischen beantwoordende: van al het bestaande, gaat inzien. De vrouw staat nog lang niet op dit punt; de man door zijn eeuwenoude bevoorrechte hersenontwikkeling en schoolopleiding heeft op dit punt

meer doorzicht gekregen, van daar zijn mindere verbergingszucht, waar het intieme gemoedsbewegingen aangaat en zijn mindere zucht om zich zelf te idealiseeren, d.w.z.

onwaar te maken. Een vrouw ontdekt vele lichamelijke gevoelens in zich, maar redeneert die weg, bepraat zich zelf en bedriegt zich zelf zóólang totdat ze het voor een geestelijk verschijnsel houdt en dit onder verheven, bovenaardsche bewoordingen weergeeft. Ze bedriegt zich zelf zóó, dat ze dit onware, werkelijk zelf zóó zeker gaat gelooven, dat ze het ook anderen gaat voorpraten en onderwijst. Want door onkunde vinden ze al het lichamelijke schandelijk, en daar ze nu is gaan vinden dat de vrouw dit lichamelijke niet bezit, beredeneert ze dat de vrouw *daarom* hooger staat op dat punt dan een man. En een man zegt: '**als** het waar *wàs* dat de vrouw dit lichamelijke niet evenzeer had als de man, *dan stond ze beslist lager dan de man*, en was ze een caricatuur.' Juist door dit negeeren van *het gezond lichamelijke*, maken vele vrouwen zich zoo *uiterst* belachelijk, en terugstootend. Een bespottelijk *waarschuwingsteeken* voor het huwelijk, is een vrouw dan.

Maar in waarheid is een vrouw gelukkig minstens even gezond zinnelijk als een man. Dit kan men terstond daaraan zien, wanneer men bij de vrouw let op eigenschappen, die *uitsluitend geslachtelijk-zinnelijk zijn in natuurkundigen zin*, maar die zij zelf door zelfbedrog er niet voor aanziet. Deze eigenschappen verbergt ze dus niet, spreidt ze integendeel overal ten toon, onder 't cachet van verheven geestelijke eigenschappen, omdat ze wars is van alle zinnelijkheid. Maar juist omdat ze lichamelijke geslachtelijkezintuigsindrukken zijn, in waarheid, zijn het ook eigenschappen, die de man in de vrouw op prijs stelt; het een volgt hierbij noodwendig uit het ander. Ik zal voorbeelden noemen: de verzotheid van alle vrouwen op kinderen, is een zuiver geslachtelijke zinsindruk. Zelfs in zeer beschaafd gezelschap spreekt een vrouw zonder blikken of blozen van een 'lekker kind', van 'een mollig kind', van 'verrukkelijke armpjes'*) etc., omdat ze zich zelf wijs maakt dat moederliefde een *geestelijke* eigenschap is. Ze weet niet dat dit anatomisch *niet waar* is.

De heele kinderverpleging is een zuiver zinnelijke handeling, bestaande uit dingen die de zinnen van het vrouwelijke lichaam *volkomen* bevredigt op dat oogenblik. En de arme man dan? Die heeft geheel *andere* zinnen op dit punt, maar daarom is hij niet zinnelijker dan een vrouw! Hij is alleen *anders* van zinnen, en bevredigt die dan ook anders. Maar de door zelfverheerlijking blinde vrouw begrijpt dat niet en wil alleen aan *haar* zinnen bevrediging geven. Het kinderjuffrouw worden, het kinderverpleegster worden van de vrouw is een buitenechtelijke zinnenbevrediging der vrouw, om het zoo eens te betitelen, in vergelijking met de geijkte termen bij den man (daarom doet een vrouw, die geen kans op een huwelijk meer heeft, dit dan ook). Nog een voorbeeld: het zich in allerlei voor 't oog mooie kleeren uitdossen van vrouwen, het zich elegant en gracieus willen bewegen voor het mannenoog is een zinnenbevrediging der vrouw, die de man niet kent. Zij speculeert daarbij tevens op lichamelijke eigenschappen van den man, die ze kent of gist, en reeds de gedachte aan deze lichamelijke opwinding bij den man, verschaft haar een zinnenbevrediging die de man zich niet verschaft.

Dito bij de meer of mindere ontblooting van het vrouwenlichaam in alle rangen en standen. En wanneer door die fijne speculatie *op bestaande natuurtoestanden* de man laat merken dat hij werkelijk een *gezonde natuurlijke man* is, dan heet de man onzedelijk, en zinnelijk in den zin van 'behept met overprikkelde zinnen'; maar dan vraagt de man zich af, *wie is hier de overprikkelde*, de geslepen speculeerster of de gezond reageerende? Me dunkt, toch zeker wel de eerste. De vrouw is de zinnelijkste

*) Verbeel eens dat de man zich zoo uitdrukte!!!

hier zèer zeker. Wanneer een vrouw dit alles *bewust* doet, dan noemt men ze ‘demi mondaine’, wanneer ze het onbewust doet, of omdat ze zich zelf wijsmaakt dat dit met zinnelijkheid niets te maken heeft, dan heet ze fatsoenlijk, maar in 't laatste geval is ze toch precies even zinnelijk dan in 't eerste. Dit is geen schande, als ze er geen misbruik van maakt, d.w.z. als ze de middelen gebruikt tegenover dengene waar tegenover ze bewust, expres als ‘vrouw’ staat. Maar *in alle andere gevallen* is het een even groote perverse zinnelijkheid als de gehekelde bij den man.

Het, mooi-van-handen-en-gelaat-willen-zijn, bij een vrouw is een onbewuste lichamelijke eigenschap in betrekking met den man. Totaal gezond en niet verkeerd, indien ze aangewend worden bij den *juisten* man.

Nog een voorbeeld: Het grillig en nukkig zijn van elk meisje zoodra ze met mannen in aanraking komt, is een zuiver physieke geslachtsaandoening bij het meisje, physiologisch gesproken. Zuiverder zinnelijk is wel niet denkbaar. Toch vindt een vrouw dit heelemaal niet van zich zelf, en een moeder vuurt die ongelijkheid van gedrag tegenover een man in vele gevallen zelfs aan bij haar dochters. Kortom het geheele coquetteeren dat elke vrouw min of meer doet, zelfs onbewust, is een zinnenspraak.

In een woord, vrouwelijk optreden is even goed op elk punt zinnelijk, zoodra de man er mee in verband staat, als mannelijk optreden, waar het de vrouw geldt, en dit is alles zeer gezond en natuurlijk mits men het tegenover de juiste persoon gebruikt. Maar vrouwen willen dit alles niet weten, ze moffelen het weg onder allerlei dekmantels, verheffen zich zelf zóó dat ze zich zelf tot caricaturen maken of zouden maken indien de mannen ze niet beter kenden dan ze zich zelf kennen. Dus in waarheid geven de man en vrouw elkaar wel niets toe in zinnelijkheid. En dat moet ook niet. Maar het is een verschillende *soort,* wat den een bevredigt, bevredigt de ander totaal niet, mishaagt soms, indien de persoon in kwestie niet ontwikkeld genoeg is om de natuur te verstaan.

En wat het ontstaan van die onzedelijke toestanden betreft, die wij als ‘prostitutie’ kennen, och! daar is de vrouw even veel schuld van als de man. In de meeste gevallen verlokt de vrouw (bewust, of onbewust; tòch doet ze het; meestal is het echter zèer bewust) en de man reageert; ik geloof dat op dit punt de twee geslachten elkaar *niets* te verwijten hebben. Hoe komen

die toestanden er? Door de *tegen-natuurlijke* inrichting van de maatschappij des menschen, waarin niet elk individu op zijn tijd in 't huwelijk kan treden. De man is daar heelemaal onschuldig aan, evenals de vrouw.

Dit stuk dient alleen om de waarheid onder de oogen van allen te brengen. Laat ons die nergens uit het oog verliezen; in 't andere geval begaan wij den misslag personen verantwoordelijk te stellen voor misstanden waaraan ze niets kunnen veranderen; toestanden, die bij deze maatschappelijke inrichting noodzakelijk moeten volgen uit verkeerde verhoudingen, zoolang de individuen levende wezens zijn.

Deze gemaakte fout, is een fout die men honderdmaal voor vrouwen kan bespreken zonder veel resultaat; want meestal zijn ze totaal niet vatbaar voor natuurwaarheden, maar alleen voor subjectieve opvattingen, en ze eindigen met het geijkte gezegde: 'al is het in werkelijkheid zóo, *ik vind het toch zoo niet*,' En voor dezulken is dit niet geschreven, maar alleen voor de verstandig-denkenden, die gaarne de werkelijkheid willen leeren kennen, en daardoor gevrijwaard worden voor een zeer besmettelijke ziekte: 'de mannenhaat', die in werkelijkheid totaal geen reden van bestaan heeft, en alleen maar thuis behoort in bekrompen òf ziekelijke hersens, evenals, de 'vrouwenhaat' bij mannen een abnormale toestand is.

Maar door de beschreven zelfbedriegerij van vrouwen, die *de* oorzaak is van zelfverheffing ('verheffing' ten minste naar *hun* oordeel omdat ze uit ongezondheid het lichamelijke haten) doen ze zooveel dingen *onbewust*, leven ze eigenlijk slechts voor de helft *bewust*, terwijl bij den man die handelingen bewust zijn. Wie nu meer onheil sticht met de menschelijke neigingen? de man of de vrouw? och, ik geloof zeker, beiden evenveel. Een man zal door zinnelijke overprikkeling b.v. buitenechtelijk een vrouw verleiden, 'bewust', dat is zeer slecht en heeft ellendige gevolgen; maar een vrouw verleidt een man, (bewust soms, onbewust ook vaak) evenzeer, *uit even groote zinnelijkheid*, lichamelijken drang, of hoe men het noemen wil, door houdingen, gebaren, kleeding etc; dat is even onzedelijk als de mannelijke daad, maar zij kan haar daad, als ze zoo laag is, veel gemakkelijker ontkennen, wegmoffelen, belachelijk voorstellen en zich daarom *schijnheilig* houden. 'Vrouwen werken liefst in 't verborgen, zonder dat ieders oog zoo op haar gevestigd is' schrijft ergens een vrouw. En dit is op dit punt oòk waar. De daad van den man is zichtbaar, bewijsbaar.

Ook zijn vele z.g.n. fatsoenlijke vrouwen de schuld van het onzedelijke leven der mannen. Reeds in de jeugd leert de man het beschaafde meisje schuwen om haar laag coquetteeren en grillen en kuren verkoopen. Hij leert inzien dat het z.g.n. beschaafde meisje *tè zinnelijk* is voor hechte eenvoudige liefde voor het geheele leven; dat is haar te monotoon, te degelijk, te saai, te weinig zinnen-prikkelend. Vele vrouwen bekennen in hun intiemste onthullingen in hare boeken, dat juist in dit 'heen- en weer' voor de vrouw een zinnenprikkeling is gelegen, en zij speculeert ook op een dusdanige meestal *niet* aanwezige eigenschap bij den man. 'Anders verslapt de toewijding van den man' zegt zij dan heel wijs, met dit gezegde blijk gevende van eigen voortdurende behoefte aan zinnenprikkeling; en dikwijls is ook dit alles voor haar nog niet toereikend, omdat het tegenover haar eigen man alles niet meer piquant genoeg is: 'het moest niet mogen, dan was het nog heel wat aardiger'!!! En als ze *dit* gemerkt heeft, laat iedere man dan maar vast in zijn schoenen staan die met haar in aanraking komt; en valt de man, dan heet *die* onzedelijk. Zoo keeren vele jonge mannen zich af van de z.g.n. fatsoenlijke, *z.g.n.* zinnenlooze meisjes en zoeken natuurlijker, gezonder soort vrouwen. Ze *meenen* die vaak te vinden onder de

‘demi-mondaines’ maar daar zijn ze evenmin; maar eenmaal in hun macht, zorgen deze vindingrijke persoontjes er wel voor dat ze niet meer los komen.

Wie geeft ons gezonde, edele natuurvrouwen, *met oprechtheid uitkomend voor gezonde zinnelijkheid*, waarvan ze het mooie en heilzame inzien, terwijl ze die algemeen verbreide perverse vrouwenzinnelijkheid evenzeer verachten als de man die bij zijn geslacht behoort te verachten.

(Om bijzondere reden, op verzoek, geplaatst.)

I. Bloemen.

Als 't gure najaar heerscht
In bosschen en in tuinen,
Verdwijnen de bloemen van d' aard'
Van heide, veld en duinen.

Buiten huilt de storm verwoed,
Beukt op deuren en ramen,
Binnen kruipen allen in een hoek
Bij den haard te zamen.

Al de bloemen zijn dan heen,
Buiten zijn ze verdwenen,
Maar zelden heeft aan den huislijken haard
't Zonnetje meer helder geschenen.

Die zonne die kweekt er de bloemen
In de Lente, zoo lief en zoo fijn,
Zou die Zonne in den Herfst immer
Achter wolken verborgen zijn?

Neen de herfstzon kweekt bloemen
In 't hoekje van den haard
En zij zijn in 't huislijk leven
Voor een ieder zeer veel waard.

Bloemekens door haar gekweekt
Welken niet zoo snel als echten,
Neen, zij blijven steeds bewaard
Daar zij in 't gemoed zich hechten.

Bloemekens der liefde zijn 't
Eens gekweekt bij 't huislijk vuur
Die een ieder steeds behoudt
En gekocht zijn zij niet duur.

SOPHIE.

II. Wat de Sterrekens doen.

‘Sterrekens, zoo vriendelijk,
Sterrekens, zoo zacht,
Blijft ge daar staan fluisteren?
Heel den langen nacht?’

‘Sterrekens, ach zegt mij;
Blijft ge daar zoo staan?’
‘Moet ge niet gaan slapen?’
‘Niet naar bed toe gaan?’

‘Morgen kindlief, rusten
We uit van al 't gepraat,
Nu blijven we staan fluisteren
Tot de zon op gaat.’

‘We letten op de menschen
En op de kinderkens zoet
Wat men 's nachts op aarde
Tot 's morgens alzoo doet.’

‘En gaat de zonne op weer
‘Dan rusten we overdag;
‘Tot het lieve maantje
‘Heerscht met haar zilveren lach.

‘Zoo gaat 't jaren door maar,
‘Eeuwen achtereen
‘Dat we staan te fluisteren
‘En kijken naar benêen.

‘Velen zagen we komen,
‘Velen zagen we gaan,
‘Velen heerschen en vallen
‘Op 's menschen levensbaan

‘Immer zal 't zoo blijven
‘Dat we waken over nacht
‘Dat we steeds aanschouwen
‘De maan in al haar pracht.

SOPHIE.

Boekbeschouwing.

Zonder taal, door V. KOROLENKO. (met toestemming van den schrijver uit het Russisch vertaald door Annie de Graaff, uitgegeven bij P.N. van Kampen en Zn. Amsterdam). -

Rusland, en alles wat op dit land betrekking heeft, is tegenwoordig een up to date onderwerp! Eerst vestigde het czarenrijk de aandacht van gansch Europa op zich door de jodenvervolging; daarop brak de oorlog met Japan uit, verdeelende de natiën, al naar gelang het eigen-belang het meebrengt, in anti- en niet-anti-Russen; en eindelijk, ten langen leste, kwam er ook nog een 'blijde gebeurtenis' bij, die de oogen zich met zekere verteedering doet richten naar gindsch wiegje, waarin de jonge Czar-in-spe, onbewust van wat hem wellicht te wachten staat, zijn zuigelings-droomen droomt![*)] Wij denken onwillekeurig aan de vreugde waarmede Napoleon I zijn laatgekomen erfgenaam begroette, aan de feesten toen in Parijs.... en aan het droevig einde! Wij denken aan dien lateren Napoleon, op wiens 'Loulou' zooveel hoop en verwachting gebouwd zijn,... en aan het verre graf van dienzelfden, met zooveel vreugde welkom-geheeten 'Loulou', ginds in Zululand! En wij hebben een verteederd medelijden met dat kleine menschenkind, wien misschien eenmaal de vorstenkroon zwáár zal drukken! En ook voelen we méé voor de eindelijk verwezenlijkte hoop van den 'Heerscher aller Russen', en voor de vorstin, die haar volk dat grootsche geschenk vermocht te geven, waarnaar wij zelf zoo verlangend uitzien: een erfgenaam voor den troon!

En zoo is het onder die omstandigheden een gunstig oogenblik om voor den dag te komen met een uit het Russisch vertaald boek! Het volk, waarvan de levenswijze zoover afstaat van de onze, het volk dat zooveel heeft te leeren van ons, en dat ons tegelijkertijd in menige deugd ten voorbeeld kan strekken, het is wél der moeite waard het nader te leeren kennen. Daarom is het zonder twijfel een teleurstelling, na die mededeeling: uit het Russisch vertaald, op het titelblad, dat de eigenlijke roman niet speelt in Rusland zelf, maar in Amerika, onder landverhuizende Russen! Toch echter blijft over alles een eigenaardig Russisch waas hangen, getuigend van groote liefde tot het vaderland. Als ik het kenmerkende van dit boek kort moest onder woorden brengen, dan zou ik willen zeggen, dat het is doortrokken van een teedere aanhankelijkheid aan Russische gewoonten, Russische menschen, aan alles wat Russisch is. En ik geloof dat juist dáárom dit op zich zelf onbeduidende verhaal zoo ontroert, en zulk een indruk nalaat, omdat de meeste

*) Om van de uitgebroken revolutie niet eens te spreken!

Russische schrijvers iets bitters en hards hebben, wanneer zij schrijven over hun eigen land, of zich verdiepen in de daar heerschende misbruiken en onrechtvaardigheden. Korolenko daarentegen heeft, hoeveel goeds hij ook in den vreemde erkent, de liefde tot zijn vaderland in sterke mate behouden. Die liefde dooradem het boek, trilt u tegen in heel die eenvoudige geschiedenis van den landverhuizer Matteus. Matteus heeft ginds in het kleine dorp armoede geleden, en, wat hem naar Amerika dreef, was verlangen naar méér welgesteldheid en méér vrijheid. En hij verkrijgt, na vele onaangename ondervindingen, beide, zeer spoedig, en leert Amerika met een veel minder vijandig oog bezien dan in het begin. Maar zijn heimwee naar het verlaten vaderland blijft. Het bewustzijn, dat zijn kinderen en kleinkinderen niet eenmaal zijn taal meer zullen weten te spreken drukt hem als een looden last! Dit weinige is eigenlijk 'het' verhaal van het boek. Hoe deze eenvoudige Rus, die geen Engelsch verstaat, en zelf niet wordt verstaan, zich daardoor 'zonder taal' in alle moeielijkheden alléén moet redden, hoe hem dientengevolge allerlei last wordt aangedaan, en hoe hij het nogthans brengt tot een welgesteld arbeider, dat alles wordt ons eenigzins onbeholpen, in niet zeer boeienden stijl, medegedeeld; terwijl de wijze waarop het verhaal zich ontwikkelt tot een goed einde vrij onwaarschijnlijk mag worden genoemd. - De wijze echter waarop de verschillende Russen zijn geteekend in hunne eigenaardigheid van zoo geheel afzonderlijk daarstaand volk boeit van het begin tot het einde. Daar is b.v. de groote eerbied voor den hoogergeplaatste, die ook in dit nieuwe land der vrijheid den Rus niet loslaat. Voor Matteus spreekt het vanzelf, dat zijn beschermelinge Anna *moet* gehoorzamen aan 'de dame,' die haar komt huren als dienstbode. Die dame - een Russin van ouderwetschen stempel, grimmig-gekant tegen alle nieuwe ideeën en vrijpostigheden van een jonger geslacht, - legt het jonge meisje harde bevelen op, en gaat met haar om als met een slavin in plaats van als met een dienstbode. Maar zij is nu eenmaal een 'dame', en Matteus en Anna zijn 'eenvoudige lieden!' Dit begrip zit er zoo vast in bij hem, dat hij de 'dame' bewondert om haar woorden, in plaats van de partij van Anna te trekken! En neven dit type van den Russischen volksaard, eenvoudig, geloovig, sterk, ruw, en goedaardig, vinden wij dat andere, van den idealist, den zichzelf-offerenden dweper, waarvan het Russische volk zoovele voorbeelden bezit! Niloff, de zoon van een landedeman, die, als Tolstoï, zijn bezittingen prijs geeft en zelf arbeider wordt, is de drager van die gevaarlijke theorieën, die, als zij op edelen bodem ontkiemen, zelfverloochening in den uitersten graad doen ontstaan, maar bij de gróóte massa slechts leiden tot een begripsverwarring, waarvan zulke lafhartige en nuttelooze sluipmoorden als die op von Plevhne een natuurlijke consequentie zijn.

Er is echter meer nog aan dit bij uitstek Russische boek. Er is een aandoenlijke bladzijde, als het jodinnetje Roza en het Christenmeisje Anna samen één kamer deelen in het armoedige logement in New-York, dat gehouden wordt, in een afgelegen wijk, door Roza's vader. Men moet zich verplaatsen in Russische toestanden, in den afschuw van godsdiensthaat en daaruit voortvloeiende Joden-vervolging, om zich te kunnen indenken Anna's schuwe vreeze, dat zij zich zal verontreinigen door in één bed te moeten slapen met de verachte! En Roza heeft te veel verschrikkingen doorgemaakt ginds, om zichzelfs hier, in dit vrije Amerika, geheel en al de gelijke te voelen van de Christin uit haar vaderland! '*Je vindt het misschien niet prettig om in één bed te slapen met een Jodin,*' raadt zij Anna's twijfel. Maar dan ontboeit de ballingschap, waarin beiden, ver van hun land, zich bevinden beider tong, wanneer

het blijkt dat ze uit één stad zijn! ‘Waarom ben je weggegaan?’ vraagt Anna. En het wederantwoord doet haar zich pijnlijk een schuld bewust worden, die ze vroeger niet voelde:

‘*Och iedereen kan een ongeluk overkomen*’ *zei Roza*, ‘*wij leefden rustig en dachten er niet aan om zoo ver weg te trekken. Maar toen... misschien weet je, dat ze de Joden zijn gaan plunderen... Waarom deden ze dat toch? Bij Son werd alles kort en klein geslagen en... m'n moeder...*’

‘*Roza's stem beefde.*

Zij was zwak... ze hebben haar zoo'n angst aangejaagd... en ze stierf...’

‘*Een zonderling gevoel deed Anna's hart ineenkrimpen... Nog langen tijd lag ze stil te denken over alles; alles scheen haar zoo vreemd toe, de dofdreunende stad*, *de menschen, het liggen met een Jodin in één bed*, *haar gebeden in een Joodsch vertrek. Een Jodin leek haar nu een heel ander persoon toe dan ginds in Rusland zij 't zich had voorgesteld.*’

Subliem heeft de schrijver in deze pagina geteekend den invloed van de nieuwe wereld op deze in duisternis-tastende zielen! Ginds Jodenhaat, Jodenvervolging! Hier de verbroedering in den vreemde; gevolg van de verlatenheid en de eenzaamheid! En het natuurlijk gevolg dáárvan: een ontwaken tot breeder levensbeschouwing, tot ruimer begrijpen der verachte naasten!

En met Matteus gebeurt hetzelfde. Hij ook wordt, door de bittere ervaringen van de ballingschap, getrokken tot een vertrouwlijk gesprek met den Jood-landgenoot, waaraan hij in Rusland zelf niet zou hebben gedacht! Hem valt het zwaar dat zijn eigen vriend terstond bereidheid toont de nieuwe gebruiken aan te nemen, en zich zijn verleden van Rus te schamen! Den Jood Berko echter valt het zwaar, dat zijn kinderen het geloof hunner vaderen verzaken, en meedoen met de Christenen, omdat hun belangen dat meebrengen.

'*Ik zie dat je kinderen je sabbath niet eeren Mr. Berko*, - *zei Matteus* -, *zich naar hem keerend.*

Berko streek zich peinzend langs den baard, en sprak:

Och wat zal ik U zeggen? Het is Amerika, *het is het land, het land... Hier worden de menschen als in een molen gemalen.*

Amerika is een slim land, *het bekommert zich om niemands geloof. God verhoede! Het grijpt een man vast*, *en als een mensch zelf anders wordt, dan wordt zijn geloof ook ander...*s'

En die twee mannen, die elkaar in Rusland instinctmatig minachten zouden, omdat de één bij toeval een Christen werd, en de ander een Jood, zij zijn hier, in dit vreemde land, verbroederd door een nieuwen band; zij storten aan elkander hun hart uit, in een hunzelf misschien onbewust begrip van iets hóógers en beters dan ras verschil, - van beider vóór alles *mensch*-zijn!

Matteus komt in Amerika met zóó weinig begrip van 'vrijheid', dat hij dit woord slechts kent als een klank, die voor hem geen beteekenis bezit. Hij vraagt aan elk, die er in zijn oogen verstand van heeft: *wat toch die vrijheid is die ze in Amerika bezitten*? Maar hij brengt het niet tot een duidelijker begrip, dan van het *Beeld* der Vrijheid, dat de Landverhuizers zien bij hun aankomst in New York.

Dat bronzen Beeld, dat is voor hem 'de Vrijheid', waarvan hij in zijn geboorte-dorp zooveel heeft hooren spreken, en die hij in Amerika kwam zoeken. Wat nood echter! Heeft hij, zonder het zelf te weten, niet in wáárheid de vrijheid leeren kennen, de *vrijheid der ziel!?*

Dit is voor mij het mooie in dit zeer gevoelige boek! Stijl en verhaaltrant doen onbeholpen aan. En de ontwikkeling der gebeurtenissen is dikwijls onsamenhangend en onwaarschijnlijk. Maar er is een frissche jonge kracht in dit boek, die iets belóóft! En bij al het onverkwikkelijk realisme waarop 'de jongeren' van ons eigen vaderland ons vergasten, bij het wuft-zinnelijke van zoo menig Parijsch romannetje, dat talrijke lezers vindt, doen boeken als dit, die spreken van een ander leven en een anderen gezichtskring, aangenaam en opwekkend aan!

Wat de vertaling betreft, mejuffrouw de Graaff is de dochter eener moeder, die reeds menig boek overzette uit vreemde talen op zeer verdienstelijke wijze, o.a. verscheidene van Max O' Rell, door mij insgelijks in dit blad besproken. Het is dus geen wonder, dat zij, met zulk een voorbeeld voor oogen, erin slaagde vlot en vloeiend Hollandsch te leveren, dat zich laat lezen zonder dat men voortdurend aan een vertaling herinnerd wordt! Daarom vind ik het jammer dat zij voortdurend zooveel

Russische woorden laat staan als b.v. ‘Bariena’ (voor dame), enz. enz. En ook is het m.i. leelijk om het Engelsche Mr. te schrijven voluit *Mister*, en om het onhollandsche *Genadige vrouw* over te nemen van onze Duitsche buren! - Wat overigens deze laatste fout betreft, dáárover laat zich redetwisten; omdat de nederigheid van Matteus en Anna, als zij spreken tot een hooger geplaatste, zich niet voldoende laat vertalen door ons eenvoudig: *Mevrouw!* Misschien ware het beter, waar mej. de Graaff meerdere Russische woorden behoudt, ook hier de russische vorm te laten staan! Hopen wij dat een herdruk haar weldra de gelegenheid geve deze wijziging aan te brengen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I. De zaak Ds. Bähler.

Geachte Redactrice!

In Uw geacht blad - het laatste naar mijn weten, in dat van 8 Nov. jl. (ik krijg het steeds, vrij oud in handen) heeft Studiosis, hoogst waarschijnlijk een theologisch student, zich aangegord tegen Ds. Bähler en zijne geestverwanten en zijne

ontevredenheid betuigd over de Synode van de Nederl. Herv. Kerk. Dat hij een leekenblad als de Hollandsche Lelie als veld voor zijn strijd uitkoos, kan ik niet anders verklaren dan dat hij het oordeel van het leeken element bedoelde uit te lokken: in ieder geval zijne meeningen onder de aandacht van leeken wenschte te brengen. Het zal dus Studiosis niet verwonderen, dat een leek nu hem te woord staat en hem te verstaan geeft, welken indruk zijn (des Studiosis) optreden op hem (schrijver dezes) gemaakt heeft.

De volgende punten in Studiosis artikelen springen in het oog.

1. Hij verdenkt Ds. Bähler van boedhistische aspiratiän.
2. Hij acht op grond van doen Ds. Bähler onwaardig langer voorganger te zijn in de Ned. Herv. Kerk.
3. Hij geeft hem in overweging de Ned. Herv. Kerk te verlaten en zich te voegen bij den Protestantenbond, alwaar hij (Ds. Bähler) dan zoo vrijzinnig mag wezen als hij maar wil.
4. Hij protesteert tegen het besluit van de Synode, die Ds. Bähler niet uit de Kerk bande.

Hetgeen zijn artikel van 8 Nov. des te opmerkelijker maakt, is dat hij er onmiddelijk aan doet volgen:

de reglementen in 1816 op last van Willem I door een bijzondere commissie voor de Ned. Herv. Kerk ontworpen, eischen van de bedienaars dier Kerk slechts instemming met den geest der Belijdenis en laten aan deze speelruimte over, voor individueele meeningen en uitleggingen.

Mijn eerste vraag nu aan Studiosis is, hadt ge dan gewild dat de Synode uitspraak doende in de zaak Ds. Bähler, zich vierkant stelde tegen dat (door U zelf gereleveerde) gedeelte van het Reglement. Uw antwoord kan natuurlijk niet anders luiden dan bevestigend, want ge hebt tegen die uitspraak verzet aangeteekend, en daarbij U beroepen op den Kerkeraad van Amsterdam, waarin een man als Ds. Visser nog wel zitting heeft. Ergo zijn orde en tucht, naleving van bepalingen, eerbied voor gestelde machten holle klanken zonder beteekenis voor U en voor lieden, wier geloofsovertuiging op een of andere wijze geroerd is?

Ik acht Studiosis en de mannen op wie hij zich beroepen heeft, mannen die een eigen onwrikbare overtuiging hebben, en die niet minder als eertijds onze vaderen, des geroepen bereid zijn een offer te brengen voor hunne overtuiging. Gegeven nu een Kerk met een Reglement, dat, (ik geef toch goed me overtuiging terug, niet voor Studiosis), dat de glorie van God en de heiligheid van den Christus belaagt; gegeven een opperste Raad in die Kerk die dwaas genoeg zich heeft betoond, om zulk een heiligschendend Reglement na te leven; nu ligt het nu niet op hun weg Studiosis! om een oproep te richten tot al uwe geestverwanten om een exodus te vormen uit die Kerk; zal niet onder Uw uittochtsvaan zich het eerste scharen de Kerkeraad van Amsterdam en vooraan Ds. Visser? Weet ge wel dat gij, nu trachtende Ds. Bähler en diens geestverwanten uit de Kerk te werpen, dat ge daarmede den schijn op U laadt dat niet geloofsovertuiging Uw drijfveer is, maar de goed gedekte disch van de Ned. Herv. Kerk. Ge weet toch wel dat, hen dringende naar den Protestantenbond, ge hen de woestijn in jaagt, waar slechts een schamele disch hen wacht?

Ik weet niet wat de Protestantenbond (zijne lidmaten aldus collectief genaamd) bewogen heeft om zich van de Ned. Herv. Kerk af te scheiden. Zij hadden beter

gedaan met zich daarin te handhaven en hun licht daarin te doen schijnen, doch dit staat vast: om den wille van hun geloof zijn zij uitgetrokken; zij zijn heen gegaan den rug keerende naar een betrekkelijke weelde. Studiosis, een theologisch student, had van zich zelve beter getuigd, had meer gevoel en waardeering getoond voor offervaardige geloofsovertuiging wanneer hij met meer eerbied van den Protestantenbond had gesproken. Geloof mij, Studiosis, de Protestantenbond is geen knekelhuis.

Wat hebt ge toch Studiosis, tegen de leerstellingen van het Boedhisme? Kent gij ze? In die leer der wedergeboorte schijnt ge al bijzonder aanstoot te nemen. Hoe nu; trekt ge nu ook te velde tegen de waarachtigheid aan des Christus woorden? Zei hij niet ergens dat Johannes de dooper Elias was? Sla maar Uw bijbel daarop na en al zoekende zult ge menige plaats vinden waarin Hij de wedergeboorte zoo niet bepaald leeraarde dan toch erkende. Dan die Karma, die U zoo tegen de borst stuit. Weet ge een andere leerstelling die zoo vele raadselen op deez ondermaansche verklaart, als deze, dat ieder mensch geboren en nog eens geboren en zoo voortschrijdende op den weg naar ontwikkeling, naar de mate zijner inspanning, streven, dwalen, ondervinding, enz. zijn eigen geluk in ongeluk maakt. Is er iets hierin dat U niet doet de lessen van liefde en broederschap van den Christus: stelt het niet zelfs Godsrechtvaardigheid in een hooger licht? Geloof mij, Studiosis spreekt niet het tabae uit over dingen die ge niet kent.

Ik ben niet op de hoogte van de geschiedenis onzer Kerk. In grove trekken weet ik slechts, dat onze vaderen goed en bloed geofferd hebben en tranen geplengd, om vrijheid van geloof te hebben, en een Kerk te stichten gegrond op vrijheid van gedachte. In die Kerk na zooveel strijd verworven, heerschte niet immer pais en vrede. Om futiliteiten (bijv. om de vraag of de wijn en het brood bij het Avondmaal genuttigd, al of niet, naar Jezus woorden, zich in de maag in bloed en vleesch veranderden) vloog men elkaar in de haren, men slingerde naar elkander, las vervloekingen voor hier en namaals, om maar van erger niet te gewagen; alles tot meerdere glorie van God en tot verheerlijking van den verkondiger van liefde en verdraagzaamheid. Desniettemin de grond waarop die Kerk stond, de Protestantsche Kerk, was de vrij gevochten bodem van gedachte. Uit die Protestantsche Kerk is de Ned. Herv. Kerk ontstaan. Studiosis houde het mij ten goede wanneer ik omtrent den oorsprong van de Ned. Herv. Kerk mistast. Ik wil hiermede slechts gezegd hebben, dat ik lidmaat zijnde van de Ned. Herv. Kerk, mij beschouw als afstammende van hen, die indertijd zich verzetten tegen Roomsche geloofsdwingelandij.

Ook gij, Studiosis hebt dezelfde afstamming

verloochent ge nu Uwe vaderen dat ge Ds. Bähler en diens geestverwanten uit Uwe Kerk, uit mijne Kerk wilt werpen.

Zie er is veel wat mij in die Kerk hindert. Mij wil het toeschijnen dat de starzinnigen, de farizeën, die van den Godsdienst een starre klomp hebben gemaakt, er hoogtij vieren. Nochtans ik denk er niet aan om mij bij den Protestantenbond aan te sluiten. J'y suis, j'y reste, je maintiendrai; de tijd zal wel komen dat mijn stem zal tellen om lieden als gij Studiosis, die in deze vrijgevochten Kerk, in naam van den verkondiger van verdraagzaamheid, onverdraagzaamheid leeraren, om zulke lieden te weren.

U dankend voor de verleende ruimte geachte Redactrice, teeken ik mij
Hoogachtend

G.A. RÖMERS.

Apeldoorn, 22 December '05.

II.

Naar ons bericht wordt zal de Tentoonstelling ‘Kind en Kunst’ van de Vereeniging *Kunst aan het Volk* definitief gehouden worden in het Stedelijk Museum, van 31 December 1905 tot 31 Januari 1906. Leden van de Vereeniging hebben als altijd vrije toegang, niet leden betalen 25 *cts.* entree. Verder is in afwijking met vroeger voor deze Tentoonstelling de bepaling gemaakt, dat elk lid recht heeft *één* kind onder geleide mede te brengen, terwijl niet leden voor kinderen onder geleide *10 cts.* betalen. Kinderen zonder geleide worden niet toegelaten, terwijl den bezoekers dringend verzocht wordt, indien dit slechts even mogelijk is, op Zondag geen kinderen mede te brengen. De Tentoonstelling omvat een keur van Hollandsche en Buitenlandsche prenteboeken, sommige met tegenvoorbeelden; oude prenten en prenteboeken; moderne speelgoederen met tegenvoorbeelden; Lithografiën voor de school; een uitgebreide collectie origineele teekeningen voor prenteboeken van Holl: Italiaansche, Duitsche, Engelsche en Fransche teekenaars. De catalogus zal voor verschillende van deze afdeelingen kleine toelichtingen bevatten.

Nog kan medegedeeld worden dat de commissien een voorgenomen afdeeling van schoolteekeningen met bijbehoorende lezingen heeft moeten opgeven. De lezingen bij de prenteboeken zullen nader aangekondigd worden.

Is hij schuldig?
Eene schets door Thelma.

In eene der armste wijken van Amsterdam, in eene van die nauwe steegjes, waar de zon bijna nooit doordringt, waar de straten opgehoopt zijn van het vuil, waar men niets hoort dan schreeuwen en vloeken en waar nooit eens frissche lucht binnen komt, daar woonde hij, de tienjarige Pieter Stomp. Zijn vader en zijne moeder liepen langs de straten te bedelen, terwijl hij thuis moest blijven, om op de kleine broertjes en zusjes te passen.

Dan kwamen ze thuis, meestal dronken en hunne zakken vol met ‘gegapt goed,’ zooals Piet het uitdrukte, een paar appelen of sina's appelen, die ze stilletjes op de markt in de drukte weg hadden kunnen nemen of een stukje goed, waar moeder schortjes van kon maken of eene heel enkele keer ook wel geld. Dan scholden ze op Piet, dat hij niet goed voor de aardappelen had gezorgd of niet goed op de kinderen gelet en joegen ze hem, als het nog vroeg was, de straat op, om ook eens wat te verdienen, en pas op, als je minder dan 30 cent thuisbrengt hoor, we schoppen je de deur uit.’ Daar stond hij dan, mager bleek ventje, rillend van kou en van honger. Hoe zou hij aan die 30 cent komen, hij wist het niet en hij had zoo'n honger, gauw naar de markt en een' oliebol gappen, dat kon hij altijd doen, als die dikke juffrouw even met eene buurvrouw stond te praten.

Weldra kreeg hij den heerlijken geur van de koeken in zijn' neus, het oogenblik was gunstig, de juffrouw keek niet, snel nam hij er een weg en voort holde hij, om op een eenzaam plekje den schat op te eten.

Toen hij klaar was, slenterde hij verder.

Wacht, daar zag hij Kees van Rooie Mie, die zou wel weten, hoe hij aan die 30 cent moest komen.

‘Zoo, Piet, mot je ook centen gappen, nou, ik heb ze al, hoor,’ en hij opende zijne hand, waar een kwartje in glinsterde. ‘Zie je, dat heb ik zoo gedaan.’

En Piet kreeg een heel relaas, op wat voor manier, Kees aan zijn kwartje gekomen was. Hij keek hem met groote oogen aan. Die Kees toch, die was altijd zoo gelukkig, maar die durfde ook zoo, hij was altijd bang, dat hij gesnapt zou worden en dan ook heel diep verborgen in zijn binnenste zei eene inwendige stem hem, dat hij het niet mocht doen, dat het stelen was.

Want vroeger een paar jaar geleden, had hij een vriendje gehad, een ongelukkig gebocheld kereltje, dat altijd uitgejouwd wrerd door de jongens uit de steeg, maar waarvoor Piet vriendschap had opgevat en dat hem wel eens iets verteld had van God, die alles kon zien, wat je deedt en dat stelen groote zonde was, daar kwam je later voor in de hel en daar wras het ‘verschrikkelijk,’ zoodat Piet een vaag idée van alles had gekregen, dat heel diep in zijn hartje verborgen

bleef, want toen hij er eens met vader en moeder over gesproken had, waren ze allebei zoo woedend geworden en hadden met nijdige blikken uitgeroepen:

'God, verbeeldt je, daar gaat er een praten over God, wat is dat, dat is niets hoor, laat je dien onzin maar niet wijsmaken, stelen mot je, anders moet je maar ergens anders een dak zoeken, hoor, begrepen?' dat Piet sidderend in een' hoek was gekropen en er nooit meer over gesproken had.

Op een goeden dag was zijn arm vriendje stervende en toen Piet er naar toe ging en fluisterend aan hem vroeg, of hij het niet naar vond, om dood te gaan, verhelderde een gelukkige glimlach zijn vermagerd gezichtje en prevelde hij: 'O, ik verlang zoo naar den hemel, naar mooie bloemen en vogels en naar God.' En toen hij stierf, had Piet een gevoel of hij het eenige wezen verloren had, dat een beetje van hem had gehouden. En zwijgend met de laatste woorden van zijn vriendje nog in zijne ooren, ging hij naar huis, waar hij met een pak slaag van zijne dronken moeder ontvangen werd, die boos was, dat hij zoo laat thuis kwam.

Toen kwam er een nameloos verdriet over hem en had hij ook wel dood en gelukkig willen zijn net als zijn vriendje. Maar de werkelijkheid riep hem weer terug, hij moest de straat op voor centen.

Sedert waren een paar jaar verloopen, maar nog altijd, dacht hij aan zijn vriendje en alle dingen die hij van hem geleerd had.

Dan kon hij soms angstig naar boven kijken, als hij iets weggapte en er ineens hard van door hollen bang, dat God het gezien zou hebben en hem daarvoor straffen zou. Maar ook dikwijls dacht hij daar niet aan en was bang, dat hij slaag zou krijgen, als hij geen 30 cent thuisbracht, dan ging hij samen met Kees en die prees hem dan, dat hij er al zoo handig in was geworden. Zoo werd zijn beetje geweten, dat hij nog had, hoe langer, hoe meer in slaap gesust, zoodat er op het laatst bijna niets meer van overbleef en Piet in de buurt bekend stond als een' handigen gappert. Op zekeren nacht, de vreeselijkste van zijn leven, moest hij mee met vader, ze zouden nu eens bij de rijke lui inbreken, hoor, die hadden toch zoo veel. Hoe Piet ook bad en smeekte, zijn vader werd zóó boos en sloeg hem zoo onbarmhartig dat ons klein, mager ventje niets meer dorst te zeggen en mee moest, mee in den donkeren, kouden nacht.

Maar hij wilde niet inbreken, de gedachte aan zijn vriendje kwam bij hem boven, inbreken was slecht nog slechter dan gappen. Maar toen ze bij een groot huis kwamen, schoof zijn vader handig het raam open en zette hem in de kamer, terwijl hij hem toefluisterde: 'gauw, daar links in 't buffet 't zilver er uit en alles, wat je nog meer ziet, ik zal uitkijken.'

Daar stond hij nu, in die wild vreemde kamer, hij kon niets zien en werktuigelijk deed hij een paar stappen verder, terwijl zijn hart in zijne keel bonsde. En ineens dacht hij aan die menschen, die nu boven lagen te slapen en die niets kwaads vermoedden.

'Ben je haast klaar, stommeling,' riep zijn vader hem toe. En voort ging hij, tot hij bij het buffet was, trok de la open en grabbelde er in.

Maar opeens, wat was dat, het was of hij iets hoorde en vóór hij wist, wat er gebeurde, ging de deur open en stond daar een heer op den drempel met eene kaars in de hand. Hij stond als vastgenageld en kon geen woord uitbrengen.

Hij zag als in een' nevel zijn' vader vluchten, toen kwam die heer naar hem toe, pakte hem bij zijn' kraag en sloot met de andere hand het raam.

Toen riep hij iets aan de trap en een oogenblik later kwam zijn zoon binnen, wien hij gelastte, buiten agenten op te sporen, dan zou hij den schelm zoolang vasthouden. En niet lang daarna zat Piet achter slot en grendel. Wat had hij gedaan, hij was een dief, hij was een dief, dat gonsde maar in zijne ooren, hij was slecht, wat zou zijn vriendje in den hemel wel van hem denken, die zou nu heel boos op hem zijn en God, want die had natuurlijk alles gezien. En ineens werd hij heel bang en kroop hij met zijn hoofd onder het stroo en stopte zijne handen in zijne ooren. O, hij had er zoo'n spijt van, zou hij God om vergeving durven vragen, als hij uit de gevangenis kwam zou hij nooit meer gappen, dan zou God hem misschien wel vergeven, als hij zag, dat hij nu voortaan braaf was. En met dit heilig voornemen sliep hij in. De uitspraak was twee maanden gevangenis. Twee heele maanden, maar was dit kind dan schuldig. Volgens de wet wel, maar volgens alle menschelijke gevoelens niet. Hij was zoo geworden door zijne omgeving. Arm, verschopt wezen van de maatschappij, hoeveel goeds zou er van je terecht

gekomen zijn, wanneer je tijdig uit die omgeving van ellende en zonde was weggenomen. Zoo worden misdadigers gevormd, ze kunnen niet goed blijven, al wilden ze het, alles, wat als kind nog eenigszins goed in hen was, wordt verstikt of er uitgeroeid, soms heelemaal tot den bodem toe. Is dat niet diep treurig, dat zoovele levens verloren gaan, die nog gered hadden kunnen worden. Zou daar nu niets aan te doen zijn? Zou er geen wet kunnen bestaan dat alle kinderen van zulke ouders in eene apart daarvoor bestemde inrichting opgevoed werden?

Dan zouden er toch minder slechte menschen bestaan, dan zou de Maatschappij wel een beetje veranderen, geloof ik. Maar zooiets te beginnen is heel moeilijk en ik denk ook wel niet, dat het eens tot stand zal komen. En intusschen woekert de zonde voort eene massa ellende met zich meeslepend....

De opvoeding van een Koning. Alfonsus XIII van Spanje. Naar het Fransch uit 'la femme d'Aujourdhui.' door C. Schlimmer-Arntzenius.

'**O**ns is een koning geboren, maar zoo'n kleine koning als ooit het levenslicht zag!' Met deze woorden werd in de 'Illustracion Herica' aan de Spanjaarden op den 17^{en} Mei 1886, de geboorte medegedeeld van dengene, die Alfonsus XIII moest zijn, koning van Spanje, van Castille, Leon, Aragon, de Twee Siciliën, Jérusalem, Navarre, Granada, Toledo, Valencia, Galicia, Murcia, de Canarische eilanden, West- en Oost Indië; Aartshertog van Oostenrijk, hertog van Bourgogne, van Brabant en Milaan; graaf van Habsburg, Vlaanderen, Tyrol en Barcelona..... Het is deze negentienjarige koning, die, terwijl hij in den vreemde zijne intrede doet, te Parijs zich is gaan wijden aan de Fransch-Spaansche indeeling.

Niet één akelig ongeval heeft op deze reis plaats gehad en tòch, gedurende die feestdagen, is er één vrouw geweest, die aldoor in den angst heeft gezeten, en ongerust was, dat er iets gebeuren zou: deze vrouw is de koningin Marie-Christine, de moeder van dezen kleinen koning, wien de Parijzenaars steeds toejuichten.....

Men moet in aanmerking nemen dat Marie-Christine sedert negentien jaar slechts leeft voor dezen teeren koning, op wiens hoofd nu de zware kroon van Karel den 15^{en} rust. Weduwe geworden op een leeftijd, waarop een vrouw nog een nieuw leven kan beginnen, heeft de koningin van Spanje van alles afgezien, om het kind op te voeden, dat kleine wicht, dat evenals de graaf van Chambord, de laatste der Fransche Bourbons, na den dood van zijn vader geboren werd, op het oogenblik, dat het volk wanhoopte om een koning aan de regeering te zien. -

De geschiedenis zal het wel eens aan het licht brengen, hoe aandoenlijk het leven van deze moeder was, die te midden van duizende gevaren, omringd door den argwaan van hare onderdanen, bedreigd door de revolutie, overwonnen door den oorlog, hare jeugd wijdde aan haar kind, dat zij tot een waar koning wilde maken.

Hoe dikwijls werd dit teere kind door ziekte aangetast! De meest angstverwekkende crisis deed zich voor in 1890.

De influenza heerschte toen epidemisch op het schiereiland. Sedert eenigen tijd liet de gezondheid van Alfonsus XIII te wenschen over, maar men dacht, dat het van voorbijgaanden aard was.

Onderwijl verergerde echter de ziekte en toen men 's avond 7 Januari den getrouwen Docter Ocana ondervroeg, kon men slechts dit schijnbaar diplomatisch antwoord krijgen: ‘De ziekten van koningen zijn altijd gevaarlijk.’

's Avonds op den achtsten Januari ontstond er kalmte en terwijl de koningin, die, van het begin af van de ziekte, haar kind zelf had opgepast, aan tafel ging, zeide zij aan haren kamerdienaar: ‘Gode zij dank! Van nacht kan ik misschien een paar uurtjes slapen; ik heb mij in vijf nachten niet van mijne kleëren ontdaan.’

Midden in den nacht echter, verergerde de toestand van den kleinen koning; de koorts nam toe en een vreeselijke crisis, dat met het hart in verband stond, pakte het kind aan. Het was een verschrikkelijke nacht..... Eindelijk, om vijf uur 's morgens ontwaakte het kind, kalmer en vroolijk en met een aandoenlijke gehoorzaamheid haastte het zich, de geneesmiddelen in te nemen, die zijne moeder hem gaf. Toen begon hij te praten: ‘Bent u moê, mijn lief moedertje?... Houdt u erg, erg veel van me?... Gaat u niet slapen? Maar U zult wel erg moê worden!’ En de kleine autocraat voegde er ondeugend bij:

- Ik zou U eigenlijk moeten wegsturen!’

Deze ziekte, die in Spanje bijna een politieke crisis had te weeggebracht, kenmerkte de jeugd van Alfonsus XIII en daarna begon de opvoeding van den prins. De koning had toen reeds naast dat van zijne moeder, een eigen vertrek; de versiering van die vertrekken was behoorlijk en ook bizonder:

Op de tafels liggen geillustreerde boeken! en overal speelgoed; een eenig schilderij: 'la Nativité,' dat zijn moeder hem schonk, toen hij drie jaar oud was.

De kleine koning, teer en lief met lachende en openhartige oogen en een hoog voorhoofd, beproefde steeds van alles te weten, door veel te vragen en vooral het waarom van alles. Hij was altijd even beleefd en voorkomend jegens iedereen en zijne gebaren en groeten hadden bepaald iets voornaams.

Niettegenstaande zijn jeugd, kende Alfonsus XIII reeds zeer goed de plichten van een monarch en kon hij zijne kleine nukken goed bedwingen.

In het laatst van 1891 moest de kleine koning leeren en kwam onder leiding van professoren.

Wat Alfonsus XIII kenmerkte was altijd een buitengewone wilskracht en ook een bizonder instinkt van de rechten en plichten van een monarch. Toen een aanzienlijk persoon - iemand uit den kring van de koningin - hem op een dag 'Bubi' noemde, een lievelingsnaam die zijn moeder hem eens gaf, voelde de kleine koning, die toen acht jaar oud was, zich beleedigd en riep uit:

- 'Ik ben "Bubi" voor mama; voor U ben ik "dè Koning", el Rey!'

De aldus toegesproken persoon antwoordde toen met een bittere ironie: 'Aardig kind!'

De kleine prinsen leiden een hard bestaan en de postaches!! die over hun lot klagen, staan bloot aan een minder ruwe discipline dan de koningszonen.

Alfonsus XIII moest veel werken..... Hij is er nu voor beloond geworden, want hij spreekt zuiver en bovendien nog de dialecten van het Spaansch, Fransch, Duitsch, Engelsch, Portugeesch en Italiaansch. Maar zijne professoren hebben er voor gezorgd, dat hij niet alleen goed geestelijk ontwikkeld werd, maar ook dat hij fijsiek flink werd. De koning van Spanje houdt veel van sport. Doch niettegenstaande al de zorgen, waarmede hij is omringd geworden, ziet Alfonsus XIII er toch teer uit; zijn gestalte is boven het middelmatige, maar hij is smal in de schouders. Op een leeftijd waarop gewoonlijk het lichaam zich gevormd heeft, is hij jongensachtig gebleven, wat zijn figuur aangaat. Hij is ongetwijfeld niet schoon, hij heeft niets dat opvalt, alleen zijne oogen, die heel levendig zijn en waaruit vernuft spreekt.....

Hij is een goed sportman, een uitstekend ruiter, overwinnaar met lawn-tennis en een onvermoeide 'chauffeur.' Hij aanbidt de zee, is niet bang voor onstuimig weêr en geeft de voorkeur aan zijn mooi jacht Giralda boven den weelderigsten salonwagen. Zijn grootste triomf is echter het schieten op duiven, een wreede sport voorwaar, hetgeen onzen lezeressen wel niet zal bekoren.

De koningin Marie-Christine zou door overdreven moederliefde bij haren zoon een onverdragelijken hoogmoed als koning hebben kunnen ontwikkelen, doch toen 'el Rey'grooter werd, is die hoogmoed gelukkig verdwenen: hij is nu zeer beminnelijk. Hij is zeer doordacht; zelfs in zijn spelen denkt hij na en merkt alles op.

De koning van Spanje is een vurig amateurfotograaf en ook sterrekundige.

M. Camille Flammarion toonde ons eens de photografies van de algeheele Zoneclips van 28 Mei 1900, genomen door Alfonsus XIII, en hij vertelde ons hoe hij als

geleerde, bij den jongen souverein had opgemerkt den zin voor wetenschap en arbeid en hij voegde er nog bij:

- Deze hoedanigheden hebben evenveel waarde en practisch belang op een troon als in een sterrenwacht.

De koning maakt ook deel uit van de 'Société Astronomique' van Frankrijk. Maar op negentien jarigen leeftijd maken ons fotografie noch sterrenkunde gelukkig. De Spanjaarden, vooral de koningen huwen zeer vroeg..... Er is dus reeds sprake om Spanje te voorzien van een jonge en mooie koningin. Wie zal de kroon van Isabella toekomen?

Patricia van Connaught of Gabrielle van Oostenrijk? Dat is nog een geheim.....

Uit den ouden tijd.
door A.J. Servaas van Rooyen. *Oud-Gemeente-archivaris.*

XXX. De Karos van den Koning-Stadhouder Willem III in 1691.

Ter gelegenheid van zijn intocht in den Haag heeft de Prins eigenlijk gezegd ‘leentje-buur’ gespeeld. Eerst 20 Juli 1698 deed hij zich een ‘Manefiecke Karosse’ maken, naar de teekening van 's vorsten architect D. Marot, die haar ook geëtst heeft. Van deze karos is dus de afbeelding in musea en prentencollecties te zien.

De karos echter door den Koning-Stadhouder in 1691 gebruikt, is de bekende ‘Karosse van Staat’, welke, bij tusschenpoozen van 1648 af (of iets later) tot in 1796, gebruikt werd door Hoogmogenden de Staten-Generaal, of door de Stadhouders (echter in bruikleen of door tijdelijke annexatie) die in dat tijdvak regeerden.

Van deze karos nu willen we het een en ander vertellen.

De overlevering zegt, dat zij het eerst zou zijn gebruikt bij de afkondiging van den Munsterschen vrede, ‘toen de Staaten-Generaal zich in de volle luister der Souvereiniteit vertoonden’.[1)]

Anderen meenen dat Prins Willem II de koets heeft laten maken, en dat ze eerst na het overlijden van dien Vorst door de Staten-Generaal zou zijn overgenomen.

Brodeerende op ‘dit gelukkig sterfgeval’ gaat onze *patriotsche* rapporteur aldus voort:

‘Het is zeeker dat zij [nu] haar beste dagen [kreeg]. In innerlijke sterkte en uitwendige glans kwam zij overeen met de energie, welvaart en ontzach waarover het Vaderland in die glorierijke dagen zich mogt verheugen; haar pracht trok, bij de toenmalige eenvoudigheid, den aandacht tot zich; een ieder zag haar met eerbied, en vermits men haar bij elke gelegentheid gebruikte, ontleende zij niet zelden meer luister van de Groote Mannen (= Hoogmogenden) die zij voerde dan van haare rijke cieraaden.’

Het jaar 1672 bracht eene omkeering van zaken. De Stadhouder Willem III betrok ‘de Woningen op het Binnenhof.’ De Karos van Staat werd verplaatst; zij moest ruimte maken voor 's Prinsen equipages, en ‘de luister van de hofhouding van dezen Vorst verdoofde den glans van der Staten-koets.’

Ja zij onderging in 1681 de ‘diepe vernedering’, dat de voornaamste poort van het Hof voor haar werd gesloten, zelfs bij de plechtigste gelegenheden, zooals, bijvoorbeeld, het afhalen van Ambassadeurs ‘ter eerster audientie’. Zij mochten niet anders dan door een zijpoort het Binnenhof oprijden.[1)]

De koets was echter zoo fraai, dat toen Willem III Koning van Engeland was geworden ze door hem als ‘parade-koets’ werd gebruikt, en bij er zijn intrede mede in den Haag hield.

We spreken van intrede, maar eigenlijk gezegd was het slechts een surrogaat-intrede, want toen hij op 31 Januari 1691 aan den Oranjepolder was geland, liet hij door den Heer van Schuylenburg aan de regeering zijne excuses maken, dat hij niet bij dag in den Haag kon komen, alzoo hij des nachts in open zee onpasselijk was geworden, en dus onmiddellijk bij aankomst in den Haag naar het Paleis zou rijden en naar bed zou gaan.

1) Zie Scheltema's Rapport.
1) Besluit van 5 Maart.

Den volgenden dag reed de Prins in cognito de Stadssingels volgende naar de Loosduinsche brug, en toen begon de intredetocht, onderwijl het volk riep: Lang leve de Koning-Stadhouder.

De aanspraak der Stads-regeering, bij de eerste ontmoeting gehouden, werd uitgesproken toen Willem III met zijn Karos over de brug was gereden, en niet, zooals de daarvan bestaande prent aantoont aan de andere zijde der brug.

Merkwaardig zijn de woorden als antwoord door den Prins gesproken:

'Ik bedank de Heeren van den Haag voor hunne goede toewenschingen. Ik zal altijd volharden in de goede genegenheid die ik voor dezen meermalen betuigd heb voorden Haag te hebben. Den Haag is niet alleen mijne geboorteplaats, neen, maar ook de plaats daar ik zoo vele teekenen van goede affectie te mijwaarts bij de gemeente heb bespeurd. Ik kan de Heeren verzekeren, dat ik, zoo lang ik leven zal genegen zal wezen de Heeren Regenten in het gemeen, en ieder van hen in het particulier, mitsgaders hunne familiën, in voorvallende occasiers van dienst te zijn'.

Nu keeren we weder tot de Karos van Staat, en hare lotgevallen terug.

Met eene verzuchting dat de koets door het *weinig onzichtig* gebruik, dat Willem III, na zijn kroning in Engeland, er van gemaakt had, zooveel had geleden, en een hatelijkheid aan het adres van den Prins dat hij 'den eigendom van een ander' niet ontzag, vertelt Scheltema, dat de dood van den Vorst in 1702 haar toestand veranderde.

'Het beschadigde werd hier en daar verholpen,' het wapen van den Prins, dat het wapen der republiek had vervangen, overschilderd, 'en aan alles een nieuw glansie gegeven; zij wierd op nieuw in de koetshuisen op het Binnenhof geplaatst en alzo, zowel als hare Meesters in eere hersteld.

'Zij was in dien tijd nog zo sterk en glansrijk dat zij met den toestand en rijkdom van den Staat overeen kwam; de smaak was toen nog niet zo veel verfijnd of men zag haar met genoegen, men haakte toen nog niet naar het volmaakte.'

Van Veere uit begon in 1747 evenals in 1672 voor de Oranjes de victorie! Prins Willem IV kwam met eigen koetsen uit Leeuwarden; *de* 'Karos' werd van het Binnenhof opnieuw verbannen, en zwierf van stal tot stal, onder bewaking (?) van een 'kostbaren' oppasser, *à raison* namelijk van een traktement van honderd zilveren dukaten.

Inmiddels werd de Karos bestolen, en van de waardevolle gouden sieraden, franjes, kwasten, en wat dies meer zij, beroofd. Toch vertoonde zij zich nog eenmaal in het openbaar, toen het voor korten tijd 'Oranje onder' was. 'Haar waggelende gang, verwekte echter meer gelach dan ontzach.'

Het jaar 1787 of daaromtrent was voor de Karos zeer noodlottig. 'Er ontstond brand in de stal waarin zij bewaard werd en door een toeval werd zij voor eene geheele vernietiging behoed. Zij verloor echter op nieuw veele rijke vercierselen en de kroon van den top der kap, het voorwerk brande geheel weg, en alles is door de dikke rook en damp als met eene vaale doodkleur overtrokken.'

Voor zoover de rapporteur Scheltema zich nog door de restes van de koets een denkbeeld kon vormen omtrent haar vroeger uiterlijk moet 'dit groote gevaarte' een meesterstuk van de 'bouworde' der 17^{e} eeuw zijn geweest; 'voornaame beeldhouwers en schilders hebben hun kunstvermogen aan dezelve beproefd en zij heeft geduurende een langen tijd door het rijk verguldzel, goude kanten en franjes, fluweel en andere vercierssselen uitgeblonken: met een woord zij is in haar soort niet minder prachtig dan de Praesidiale stoel in de Nationale vergadering en ik geloof zelf dat men bij het maken van haar meer voor inwendige sterkte gezorgt heeft.'

Toch evenwel was het onderwerk, waarop alles rust, tijdens Scheltema's 'beschouwing' niet wel te betrouwen; het scheen hem zwak toe. Het ijzerwerk was zwaar verroest; de riemen waren gerekt, waardoor alles slingert: de motten hadden het fluweel verbazend doen lijden en deden 'als nog hun best ter geheele vernieling,' en het houtwerk was geheel vermolmd 'door den inwendigen kanker.'

De vier vergulde beelden op de hoeken hadden het meest van de vernielende hand des tijds te lijden gehad. De Standvastigheid was omgevallen; de Gerechtigheid mistte de balans; de Voorzichtigheid haar hoofd, en de Goede trouw was verdwenen; waardoor een ledige plaats was gekomen.

Het schilderwerk had het beter uitgehouden. Op het achterstuk en in de middenvakken, en aan de zijden, waren fraaie emblemata op de Eendracht

betrekkelijk, ‘dan, - zoo zegt de burger Scheltema, - dit is te faederalestisch om er nu bij stil te staan.’

Hij komt verder tot de conclusie, dat de Vrijheid en de Godsdienst (of het Geloof) te veel in het donker stonden; de Liefde had geleden, maar de Hoop zag er nog al goed uit.

Typisch is deze beschrijving; zij geeft zoo heel eventjes een beeld van den tijd.

Verder was het wapen der Generaliteit vreeselijk geblakerd; de Leeuw was niet meer dan een rif, en had klauwen en tanden verloren; de kroon was onzichtbaar, het zwaard beschadigd en de wapenspreuk onleesbaar.

Tot slot treed Scheltema in eene vergelijking van den toestand der Karos met dien der O.I. Compagnie: ‘alles draagt blijken van vorigen rijkdom’.

Scheltema's oordeel was om de Karos te verkoopen of te sloopen, wat alras geschiedde. Het houtwerk werd verbrand om daardoor in de asch het goud terug te vinden, en de Vrijheid en de Eendracht vond men later terug als schilderijen bij een antiquaar.

Bezien we de Karos goed, welke is afgebeeld op de intochtsprent van Willem III dan prijkt de kroon, omringd van kronen op de hoeken, welke bij den brand verloren

ging nog in haar vollen luister; het prinselijke wapen op het onderpaneel van het portier is duidelijk zichtbaar; ter zijde vindt men 's Prinsen naamcijfers, en de beelden (voor en achter) van een der zijden kan men nog goed terug vinden. Een bewijs te over, dat de 'Karos van Staat' den Stadhouder-Koning gediend heeft om den Haag binnen te rijden, en dat hij toen niet een eigen Karos bezat.

Varia.

Ons beminnelijk medelid: Charles Boissevain.

(Voor mijn medeleden van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden.)

In *de Telegraaf* vond ik dezer dagen het volgende:

'*Uit een* "*Van dag tot dag*" *in het* "*Handelsblad.*"

Sinds 1871 ben ilc lid van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde, te Leiden, zoodat ik zoo langzamerhand gegleden ben in een plaats onder de oudere leden. En al die jaren door was het mij telkens een vreugde in December het ouderwetsche, lichtgrijze deel te ontvangen met de levensberichten der in het vorig jaar afgestorven medeleden.'

De medeleden van den heer Charles Boissevain weten nu hoe ze hem in December een vreugde kunnen bereiden: door in het vorige jaar bijtijds dood te gaan.

Voor je medeleden moet je iets over hebben!'- -

Men vraagt zich bij deze naiviteit af: Heeft ons geacht medelid: *Boissevain* deze beminnelijke ontboezeming misschien ten papiere geworpen na een wat al te vroolijk soupeetje, in deze feestdagen aan het einde des jaars? In zulke avond-oogenblikken, als het van *dagtot-dag* nu eenmaal klaar *moet* voor den volgenden dag, is soms de geest wel eens niet héélemaal helder...

'*Men vraagt, hoe een scherpzinnig man,*
Zóó iets onnoozels zeggen kan...'

zong eens de Genestet. Met welke aanhaling ik volstrekt niet beweren wil, dat Mede-lid Boissevain anders per-se scherpzinnig is;... *ik* denk meer aan den twéédén regel...

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan de correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnende, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Abonnée uit Drente. - Ik plaatste Uw stukje dadelijk. Heeft het geholpen? - Ik vréés van niet. Op punten van *wezenlijk* helpen in zulke dingen zijn de menschen niet zoo gauw klaar, dan wanneer het ge-vergader geldt Gaarne verneem ik van U, of het U is gelukt. -

Knorry. - Daar zijt gij nu bij mij, als tooneel-redacteur aan het Dagblad De Telegraaf, aan het rechte kantoor. Neen, uw kennissen hebben ongelijk. Ik voor mij vind tooneelspelers even goed kunstenaars, als dichters, letterkundigen, schilders; en in *het buitenland* worden zij ook aldus beschouwd. Sir Henry Irving was geàdeld door den Engelschen Koning. Coquelin kwam bij Keizer Willem II op visite, toen hij in Berlijn speelde; fransche, engelsche, duitsche acteurs en actrices van beteekenis komen in de allereerste kringen in Parijs, in Londen, in Berlijn, Munchen, Dresden, etc. Juist omdat er ten onzent zooveel vooroordeel heerscht, sluit men de tooneelspelers stelselmatig buiten het verkeer met de beschaafde klasse, en daardoor hebben zij, die dikwijls van héél eenvoudigen afkomst zijn, geen gelegenheid zich te beschaven in practischen zin, goede manieren aan te leeren, zich te ontwikkelen in natuurlijkheid, distinctie, in al datgene wat voor hen onmisbaar is, om de stukken die zij vertolken weer te geven op een wijze, die het wezenlijkgedistingueerde publiek bevalt. Dientengevolge blijft de zaak van twee kanten sleepen. Eensdeels blijft het dikwijls in de tooneelwereld een eigenaardige toestand van gebrek aan beschaving; anderdeels houdt het betere publiek zich stelselmatig verre van de hollandsche tooneelspeelkunst, en komt alleen als er ‘wat bijzonders’ is te zien, en dan in hoofdzaak nog alleen bij Het Ned. tooneel en bij De Rotterdammers. - Juist door het toetreden van beschaafde menschen tot het tooneel, zou het zeer zeker dikwijls beter worden, maar, om zich aan dat leven te wijden, in *ons* land, bij *onze* toestanden, moet men wel veel moed en durf hebben als beschaafde jonge-vrouw; daarvan kunt gij zeker zijn. Aan den anderen kant, als gij de wezenlijke roeping in U voelen zoudt, dan zie ik er geen enkel bezwaar in, om U daaraan te wijden zoo goed als aan iedere andere kunst. - M.i. staat een tooneelspeler, in theorie, in geen enkel opzicht beneden een dichtenden, schrijvenden, schilderenden of musiceerenden kunstbroeder of dito zuster. Als hij of zij dit doet in de praktijk, dan ligt dat aan zijn of haar eigen gedrag of onbeschaafdheid, maar niet aan het vak op zichzelf.

Gij moogt mij gerust die andere vraag voorleggen. Ik vind dat volstrekt niet ‘brutaal’. Integendeel, hoe meer ik U helpen of raden of inlichten kan, hoe aangenamer het mij is.

Alpha. - Prijsvraag ontvangen. - Wel waarom zoudt gij U over Uw poging excuseeren? *Dat* is toch geen 'dichten' maar een deelnemen aan een wedstrijd. - Nu heb ik een extra-goed geheugen, maar toch moet ik dezen keer erkennen, dat ik me *Uw* naam niet herinner van drie jaar geleden. Misschien wilt ge me nog wel eens inlichten wáárover we toen correspondeerden?

C.H - W. - Gij hebt inderdaad lang gewacht. Hoe 't mij hier bevalt? Heel goed; ik vind de hóófdzaak dat je thuis meegaat; zij die je lief zijn. En dat is bij mij 't geval.

Felix. - Ik ben blij dat de Lelie U nog steeds zoo bevalt. - Wat De Telegraaf betreft, vraag eens een paar proef-nommers aan, dan kunt gij zelf zien of dat Blad U aantrekt.

Vlug lezen is altijd een eigenschap van me geweest. Toen ik een kind was wou mijn vader mij geen nieuwe boeken meer koopen, omdat ik de dikste deelen na twee uur had verslonden, zoo tusschen de schooltijden in. Ik herinner me nog, hoe ik 'n zeereis met hem deed naar O. Indië, en met hem aanliep bij Nijhoff om voor die lange dagen aan boord lectuur voor me te koopen. Ik mocht een heelen stapel uitzoeken, en ik kwam me de koning te rijk voor, met zulk een bezit. Als ik nu de stapels aanzie, die dagelijks toevloeien voor Telegraaf, Hollandsche Lelie, Soerabayasch Handelsblad, van allerlei uitgevers, dan moet ik glimlachend terugdenken aan toen. Want *toen* was lezen me een uitspanning.

Nu is het mijn werk geworden.

Ja, reizen is heerlijk. Ik kan soms, met de oogen dicht liggend, heimwee-krijgen naar de Riviera, of naar dat aanbiddelijk Italië; en mijn huisgenoote en onze Marie beweren, dat onze Bennie daarom bij mij zoo'n streepje vóór heeft, omdat hij een kleine Menton-nais is, en me daardoor steeds herinnert aan zijn heerlijk geboorteland; ik wou dat *Carnegie* mij wat mee gaf van al zijn millioenen, dan bouwde ik me dadelijk zoo'n villa op Garavan, *of* nog liever op Cap Martin. - **Hij** zou er nog méér nut mee stichten in elk geval dan met z'n gekke Vredespaleis, dat alleen maar dienen zal, om de daar vergaderende heeren een gelegenheid te meer te bieden tot phrasen-maken, en met woorden zonder inhoud om zich heen gooien. -

Jaru. - Hartelijk dank voor Uw brief kaarten. Gij zult nu wel weer thuis zijn. Gaat gij nu naar den Haag? Hebt gij het adres gekregen?

Antoinette. - Ja, dat moment in Tannhaüser vind *ik* ook zoo mooi; 't is wel mogelijk, zooals ik Wagner-kenners wel heb hooren beweren, dat deze opera muzikaal niet hóóg staat; dat kan me niet schelen; ik heb haar lief, muziek en al; ze zegt me zooveel, ze sleept me elken keer opnieuw mee; het is zoo menschelijk, en de passie van Tannhaüser in den zangerswedstrijd is zoo mooi. -

Neen 'rust' geeft het leven mij niet. Er is te véél onrecht. Ik kan haten. Dat vind ik deugd. Geen personenhaat. Maar *haten* al de gemeenheid, huichelarij, kleinheid, conventioneele leugen, etc., etc., collectief genomen. Wat helpt het! Je moet er toch in berusten, dat de grootste smeerpoetsen met 'n uitgestreken gezicht zitten in zedelijkheids-vereenigingen, en dat de ellendigste schurken met 'n eerbaar-brave tronie ter kerke opgaan, etc., etc. (Aan menschen, die zich misschien ergeren aan het leelijke en 'onbeschaafde' van 't woord *smeerpoets*, zij hier meegedeeld dat ik voor dergelijke lui geen zachter uitdrukking *kan* gebruiken.)

Marie Antoinette is ook een *mijner* liefste historische figuren. Zij was zoo *vrouw.* En dan haar later zoo nobel dragen van haar Koningin-leed. Haar portret in Versailles vóór haar onthoofding is een der aangrijpendste afbeeldingen van haar, zoo wreed-ineens verouderd, maar zoo edel in haar vernedering. Om Marie Antoinette haat ik 'het' volk. Je kunt er uit zien, wat zij zijn, als ze worden losgelaten! Hun grieven, hun opstand, begrijp ik; veel beter begrijp ik die, dan hun slaafsch Hosannah-geroep voor een grootheidje met 'n lintje aan! Maar als ze de macht verkregen hebben, dan gedragen ze zich als losgelaten duivels. Je moet de verschrikkingen van de fransche revolutie maar lezen, om te begrijpen wat er misdreven is aan dien onschuldigen Dauphin, 'n *kind* toch, en aan die arme beminnelijke Elizabeth. In Parijs is 'n kleine kapel, gewijd door Marie Antoinette's dochter aan de nagedachtenis harer ouders en van haar tante. - Als je daar staat, en de vrome testamenten van die vermoorden leest, die daar staan ingebeiteld, dan komt er een woede in je op, om het altijd zegevierende onrecht, om het onbillijke, dat die onschuldigen, die Koning die het goed heeft gemeend, die wezenlijk-vrome zuster, die onschuldige Oostenrijksche prinses, betalen moesten zóó wreed, zoo onmenschelijk, de opgehoopte zondenschuld van dat verachtelijke wezen: Lodewijk XV. -

Manosca. - Vermoedelijk is Uw stukje dan bij de manuscripten die ik nog moet lezen, en ik zal U dan den uitslag melden in de opgave van geweigerde en aangenomen bijdragen.

E.R. - Gij haalt een *naam* aan, en schrijft 'zooals in dat geval'. - Wat bedoelt gij daarmede? Ik begrijp dat absoluut niet, en wil het gaarne van U weten. Kent gij die persoon? - Waarom zou het in-correct zijn *alle* correspondentie te lezen? Zij is immers openbaar.

Ik kan me best begrijpen, dat gij U *nu* jonger voelt dan op Uw twintigste jaar. Zoo gaat het dikwijls. Maar niet, dat gij het een jong gevoel vindt om reeds halfweg het leven te zijn 'omdat men minstens nog evenveel jaren heeft af te leggen.' Integendeel, hoe ouder je wordt, hoe sneller de jaren vliegen, hoe méér je denkt: wat gaat het vliegendgauw; in een oogwenk heb ik den uitersten grens bereikt. En dan het heengaan van die je gekend hebt, zelfs al zijn ze veel ouder dan je-zelf, familieleden, vrienden van je ouders! het herinnert je zoo telkens weer. dat je zelf wordt het ouder geslacht, en dat het jongere bezig is je naar je graf te dringen. -

Ik voor mij zou het vertoonen van St: Nicolaas op school goedkeuren. - Men behoeft er immers niets angstigs aan te verbinden. Hij is toch een *goede* bisschop. En 't brengt zooveel poëzie in het kinderleven. Ontneem toch den kinderen niet dat beetje illusie, dat de rauwe werkelijkheid hen gauw genoeg ontrooft.

Mevr: A.C.F - G. - Vriendelijk dank voor Uw schrijven. Ik zal het bewaren voor inlichtingen van vraagsters of klaagsters op dit punt. Ja, over die andere zaak kunt gij natuurlijk schrijven, zoodra gij Uzelve voldoende voorbereid acht. -

D.T. - Vorige prijsvraag. Ik kan onmogelijk aan Uw wensch voldoen, uit gebrek aan tijd. Reeds vroeger heb ik U slechts bij uitzondering geantwoord; zooals gij weet. En nu de zaak is afgeloopen, en gij-zelf deelneemt aan de nieuwe prijsvraag, is mij mijn tijd te kostbaar, om nog eens in een vruchteloos debat met U te treden.

Abonnée. - Ik zal Uw beschouwing over Gelukkig-zijn niet meer uitvoerig beantwoorden, want wij zijn hot eens; alleen geloof ik, dat ook het véél te doen hebben je niet bewaart voor *denken* over het levensleed. Als je eenmaal gezegend (of gevloekt) bent met een *denkende* nutuur, dan komen je gedachten overal in je op, ook midden in de drukste werkzaamheden, als vonken die door je hersenen vliegen. En dan ook zijn er de nachten, wanneer je ineens wakker wordt, en al de indrukken, die je over dag geen tijd hadt vast te houden, in eens voor je bed staan en kalm-weg zeggen: Hier zijn we; luister naar ons!

M.i. brengt een pessimistische levensbeschouwing méé een soort het leven-weten-te-genieten. Althans zoo voel *ik* het.

- Wat Mad: *Bovarij* betreft, ik ben het volkomen met U eens, dat men eerst recht toont 'dom' te zijn, als men zich den schijn wil geven dan van *alles* verstand te hebben, maar bovendien.... er is niet de minste reden waarom gij, om

dat gij *anders* denkt over iets dan ik, in mijn oogen 'dommer' zoudt zijn. - Echter, gij hebt waarschijnlijk niet geheel begrepen uit mijn korte aankondiging, dat ik het woord *juweeltje* alleen bezigde uit een kunst-oogpunt. Als karakter-studie acht ik dit boek een meesterstuk - 'Hartstocht, liefde of zinnelijke begeerte', vraagt gij. Mij dunkt, van alles wat, maar vooral van het eerste en het laatste. Vergeet ook niet, dat de schrijver een franschman is, die ontleedt het karakter eener fransche vrouw, anders, hartstochtelijker, temperamentvoller, dan ons koud-hollandsch ras. - Dat haar zich geven aan dien tweede geen liefde is, maar zinnelijke overgave ben ik met U eens, maar de auteur bedoelde ook niet een 'heldin', een soort sympathieke beklagenswaardige te schilderen, maar wilde een karakter, een vrouw als zoodanig, ontleden. En daarin heeft hij een kunstwerk geleverd. Dat de echtgenoot niet dadelijk de waarheid merkt, is niet onnatuurlijk, komt dikwijls genoeg voor bij de fransche toestanden. -

Het antwoord op het stukje krijgt gij in de opgave van geweigerde en aangenomen bijdragen -

N.M. de J. - Uw Kerst-bijdrage kwam te laat voor dit jaar. Als ik haar voor 't volgend jaar geschikt vind, zal ik haar dan gebruiken. Zulke nommers worden niet zoo op het laatste oogenblik gereedgemaakt. Hartelijk dank voor het daarna gekomen kaartje.

Cora. - Hetzelfde geldt voor Uw gedichtje. Zendt een volgende maal bijtijds in. Ik hoop dat de uitgever het nog zal kunnen invoegen in het reeds gereedgemaakte nommer, maar zoo iets is altijd lastig.†

Paramaribo. - Uw bijdrage en briefje ontvangen; ik wil U gaarne beloven, dat ik een en ander zoo spoedig mogelijk zal nazien. In deze maand komt een opgave van aangenomen en geweigerde bijdragen. Het antwoord voor U zal daar zoo mogelijk reeds bij zijn.

Annie te L. - Gij zult U zelf wel herkennen in dit pseudoniem. Voor den wedstrijd geldt maar één maatstaf; wie 't meest voldoet aan de gestelde eischen krijgt den prijs. Maar toch vind ik het aardig, dat gij mij van Uw leeftijd, omstandigheden, enz., zoo op de hoogte bracht. Ja, dat was een héél besluit: Uw leven zoo onafhankelijk te beginnen, als gij nog nooit van huis waart geweest! Maar als men een vak kiest, en er in wil vooruitkomen, is het beter zoo gauw mogelijk te beginnen. Dan kan men niet steeds meereizen met zijn ouders, natuurlijk. Als ik eens iets geschikts weet voor Uw voordrachten, wil ik er gaarne over denken. Maar wat is Uw genre, ouderwetsch, of nieuwerwetsch?

Noirever. - Ik zal de schets aan mijn huisgenoote laten lezen, of zij zich die dingen herinnert. Maar *ik* kan er heusch die veranderingen niet invoegen. Dat gaat door den corrector. Ik zal trachten U-zelf een proef te doen toekomen, dan kunt gij-zelf wijzigen. Goed papier helpt U niets tegen de zetter-fouten. - Ja ik begrijp best, dat gij het druk hebt met Uw drukke huishouden, en dat gij slechts een paar bladen kunt bijhouden!

† Het is nog geschied, gelijk gij zult hebben gezien.

Wat ik vind van de vereeniging *Rein Leven?* Ik neem het onderstaande over uit '*De blijde wereld*,'; daarmede ben ik het *heelemaal* eens:

Reinheid is goed en schoon, *als ze gezond is en voortvloeit uit een zuiver harmonisch geestes- en zinnenleven. Reinheid is mooi, maar ze moet iets natuurlijks zijn*, *een ongeweten gevolg van een krachtig bestaan. Maar wanneer ze wordt tot een lieverig bepraat, een met ijle en teere woordjes omhangen maaksel, dan wordt ze - mij althans - zeer onsympathiek, om maar geen sterker woord te gebruiken.*

Wie de nummers van Rein Leven leest, zal meer dan eens kriebelig worden en groote neiging krijgen, *het blad in een hoek te gooien en den schrijver toe te voegen: och vent*, *schei nou eris uit met je teere*, *mooie, verheven, reine reinheid; dat weten we nu toch al lang, dat de onkuischheid een groot kwaad is.*

Het samenleven van man en vrouw behoort mee tot het allerintiemste dat er is. Wie dat kent als een ding van groote en bizondere waarde, gaat zijn eigen ervaringen niet neerschrijven in een krant. Sommige fijne en teere dingen toch verliezen hunne schoonheid, wanneer we ze met harde koude letters zien gedrukt, die iedereen kan lezen. En daar is dit er een van.'

Juist daarom is mij ook het gedoe van Nellie van Kol zoo onsympathiek, omdat zij zich niet geneerde het allerintiemste op dit gebied uit haar *eigen* huwelijksleven te vertellen, bij wijze van: Zóó moet je doen! (vroegere jaargang van De Vrouw, onder haar, Nellie van Kol's, redactie.)

Ik heb de bovenstaande citaten ontleend aan een zeer verstandige artikelen-reeks over de 'Rein-Leven'-beweging (door *B.* in: De Blijde Wereld).

H.H. te S. - *Hartelijk* gefeliciteerd. Ik ga op Uw wensch niet verder in op Uw brief. - Hoe 't mij in Amsterdam bevalt? Dat zaagt gij reeds in verschillende antwoorden aan andere correspondenten. Ik mis vooral *de omstreken* van den Haag; niet Scheveningen, dat mij onsympathiek is, maar de Boschjes en het Bosch. Amsterdam is zoo echt-hollandsch-,somber; den Haag heeft nog 'n tintje zonnigheid over zich maar Amsterdam báádt zich voortdurend in de weelde van onze grauwe, mieserige luchten. Ja, gij ziet wel, dat ik nog net zooveel tijd vind als vroeger voor mijn correspondenten en hunne belangen. - En ook de 'reisindrukken' komen nog wel, hoop ik. Ik was véél afwezig dit afgeloopen jaar, en ik heb er dus heel wat opgedaan.

Mevr: C.D.H. - Ja, ik was maar kort in Indië; maar ik geloof toch lang genoeg om veel beter Uw boek te kunnen begrijpen, dan de pur-sang-Hollanders. Weet U wat *ik* zoo heerlijk vind van 'Indische' menschen: dat ze niet meer zoo akelig-stijf, aan-vormen-hechtend, vol ouderwetsche harkerigheden zittend zijn, als het soort Hollander wiens gezichtskring niet verder reikt dan 'n plezier-reisje eens in zijn leven naar Parijs; (waar hij dan nog bang is van de drukte, en verlegen wordt door de fransche manieren), en zomers 'n verblijf in een onmogelijke duitsche 'sommerfrische.' -

Kan het u niet bekoren Uw Indische indrukken ook eens tot een verhaal te verwerken voor de Lelie?

Felix (tweede correspondentie). - Ik haast mij U te melden, dat gij *Onze Marie* tot Uwe eeuwige vijandin heb[4] gemaakt, door háár te verwarren met die door U geziene persoon, die de bel deed. Want dat is niet háár werk, maar dat van de gedienstige onzer mede-bewoners. Ja 't Leidsche plein is druk, maar, als je in een *stad* woont, vind ik hoe méér drukte, hoe beter. En hier is méér orde en toezicht dan in den Haag;

dat lijdt geen twijfel. Ik moest lachen om Uw ‘impressies’ van Amsterdam. Er is véèl van aan; vooral Uw slotzin beäam ik ten volle.

Panorama's ga ik in de laatste jaren nooit meer zien. Ik vind ze leelijk. Tenzij er iets heel bijzonders aan te bewonderen valt.

Dank voor Uw goede wenschen!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Kerstgeschenk. Van ‘Corona’ ontving ik van een mij totaal onbekende een vriendelijk Kerstgeschenk, waarvoor véél dank; terwijl ik graag den naam der geefster zou willen weten.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

10 Januari 1906.
19de Jaargang.
No. 28.

Hoofdartikel
'Vrij' of wettelijk huwelijk?[1)]

Deze tijd is een tijd van vraagstukken - ja, maar deze tijd is er ook een van eenzijdige oplossing van vraagstukken - een vaak zóó lichtvaardig en oppervlakkig er-over-heenglijden, dat men het groote publiek beklaagt, 't welk, het spoor bijster geraakt in den doolhof van de uiteenloopendste ideeën, gretig zijn aandacht verleent aan al datgene, wat zich als leidend beginsel boven de woelige zee der opinies verheft. Toch, zoo ik het nu waag op mijn beurt in enkele regelen mijn gedachten neer te schrijven aangaande een materie belangrijk als het 'Vrije Huwelijk' - dan doe ik dat voorzeker niet in den waan in allen deele zelf aan het euvel van slechts aan de oppervlakte te verblijven te zullen ontkomen. - Aan een leek, die geen speciale studie van het onderwerp in quaestie heeft gemaakt, op sociale en oeconomische vraagstukken slechts zeer van ter zijde zijn aandacht heeft kunnen vestigen en - wat wel het bedenkelijkst schijnen mag - van het Burgerlijk Wetboek niet heel veel meer kennis bezit dan zijn poes - een dusdanigen leek is het zeker niet mogelijk het vraagstuk, waaraan hij zich vermeet zijn kracht te beproeven, tot in alle details te ontleden.

Wat mij nochtans stoutmoedigheid geeft de pen op te vatten, om mijne meeningen kenbaar te maken aangaande een zóó wijdstrekkende en tevens zóó subtiele stof als het dusgenaamde Vrije Huwelijk? -Doodeenvoudig mijne vaste overtuiging, dat het hier in de eerste plaats niet aankomt op een zoo volledig en zoo juist mogelijke qualificatie in de onderdeden, doch wel vóór alle dingen op een logisch-zuivere, soliede fundamen-

1) Naar aanleiding van de brochure: *Het Vrije Huwelijk* door W. Hamburger en Mr. H. Verkouteren, No. 6 der serie Pro en Contra' - Baarn, Hollandia Drukkerij.

teering (waardoor de boven gewraakte lichtvaardigheid bij den voortbouw reeds bij voorbaat beteugeld wordt) - en ik, in alle bescheidenheid, tot een zoodanige fundamenteering eenige hoeksteentjes meen te kunnen aanbrengen.

* * *

Ik houd mijn betoog aan de hand van de onlangs verschenen Pro-en-Contra-brochure door de H.H. Hamburger en Verkouteren en begin daarbij met een korte samenvatting van de motieven welke door dezen vóor- en tegenstander van het Vrije Huwelijk ter staving van het door hen ingenomen standpunt worden aangevoerd.

Volgens den heer Hamburger 'berust het tegenwoordig wettelijk huwelijk op leugen en gezag, het bevordert de onzedelijkheid. De huwelijkswet geeft den man het recht als heerscher over zijne vrouw op te treden, haar als zijne slavin te gebruiken! Zij eischt van twee menschen die geestelijk zoowel als lichamelijk zich vereenigen willen, dat hare toestemming gevraagd wordt en behoudt zich het recht voor te weigeren dat deze verbintenis gesloten wordt. Zij kan dwingen een verhouding, waar geen liefdes-eenheid meer bestaat, te laten voortduren. Zij straft met gevangenneming den echtgenoot, beschuldigd van overspel. Zij bevordert knoeierijen en bevoorrechtingen en bakent den weg, zoowel voor den man als voor de vrouw, tot het najagen van kapitaal en stand...' (blz. 2 der genoemde brochure). - 'Het wettelijk huwelijk is niet meer een huwelijk van personen, maar dat van stoffelijke belangen. Het maken van een huwelijkscontract, waar ook nog een notaris bij te pas moet komen, gelijkt meer op het ondernemen van een handelszaak, dan op het sluiten van een huwelijk. Er wordt alleen over geld en over den dood gesproken; men krijgt het gevoel zijn begrafenis te regelen, inplaats hoopvol en blijmoedig een leven van geluk en tevredenheid te gemoet te gaan. De keuze der jongelui wordt als bijzaak beschouwd, terwijl het optreden der ouders met hun zoeken naar stand en fortuin, geboorte en geld een allereerste plaats inneemt'. (blz. 7) - 'De tegenstanders van het vrije huwelijk zou men in de volgende rubrieken kunnen verdeelen: de conventioneele bourgeoisie, de orthodoxen, de onontwikkelde massa, en de voorstanders van de polygamie, polyandrie en sexueel communisme (zij die in het huwelijk alleen zien sexueele omgang met meer dan één man of vrouw).' (blz. 1)

Wanneer wij de motieven van alle dezen nagaan 'dan vinden we dogmatische opvattingen, angst voor de publieke opinie, gemakzucht of vrees voor materieele of sociale achteruitgang.' (blz. 14)

Tegenover hen nu geldt het vol te houden hoe slechts 'liefde en vrijheid in de ware beteekenis van het woord, de fundamenten (zijn) waarop het vrij huwelijk als monument verrijzen zal, het zijn de noodwendige pijlers, waarop het gebouw steunen moet, want zonder deze zal het onvermijdelijk inéén storten, zal er van huwelijk geen sprake kunnen zijn....' (blz. 10.)

Hiertegenover stelt de heer Verkouteren dat 'reeds de vraag: "Vrij of onvrij huwenlijk" op een verkeerd punt van uitgang (wijst). Het huwelijk is een goddelijke, geen vrije menschelijke instelling. De mensch heeft het niet gemaakt maar gekregen.' (blz. 22). 'Het vrije huwelijk ontaardt vroeg of laat in vrije liefde en daar is het ook bij velen om te doen, al zijn er ook niet weinigen, die het oprecht en eerlijk meenen. Zij die er geen doekjes om winden zeggen het rond uit, dat het eene behoefte is van

den mensch meer dan één persoon lief te hebben; van nature is de mensch polygamist. Alsof iemand, die vele vrienden heeft, er ooit meer dan één boezemvriend op na houdt!

Waar blijft hier nu ook het groote argument der stabiliteit, dat het vrije huwelijk moet redden? Het zou, naar men zeide, een veel meer vasten band scheppen dan het onvrije, maar die vastheid is onvereenigbaar met de theorie, dat de mensch werkelijk behoefte heeft aan afwisseling in de liefde. Is dit zoo, dan geeft het vrije huwelijk ons een mormonen-staat of nog erger.

Een groot misverstand ligt aan de theorie van het vrije huwelijk ten grondslag. Alle ontwikkeling is groei. Het begin moet dus altijd klein en het einde groot zijn. Mooi beginnen, om slecht te eindigen is volkomen tegennatuurlijk.

Toch wordt hier dat abnormale tot het normale gepromoveerd. De veronderstelling is niet, dat de band tusschen de echtgenooten met de jaren steeds hechter worden zal, zooals in een goed geordend huwelijk nooit [?? - E.] uitblijft, maar steeds losser, totdat eindelijk de samenwoning geen reden van

bestaan meer heeft en dus van zelf ophoudt. Reeds den dag na het huwelijk dus begint de achteruitgang, zoodat feitelijk met het einde wordt begonnen en met het begin geeindigd.' (blz 23).

- 'Bij de voorstanders van het vrije huwelijk komt ook weer het oude individualisme om den doek kijken. Alle organisaties moeten verdwijnen. In atomen moet heel de maatschappij worden opgelost. Geen gemeenten meer, geen staat, geen gilden, geen huisgezin en geen familie. Het gezinsleven kweekt slechts egoïsme. De liefde voor het gezin doet te kort aan de liefde voor de gemeenschap en de menschheid. Alsof niet juist in het gezin het individu het eerst leert zijn egoïsme ten offer te brengen. Zonder gezinsleven geen altruïsme.' (blz. 24.) [Gaat deze redeneering eigenlijk niet meer tegen het beginsel der vrije liefde dan tegen dat van 't vrije huwelijk? Kunnen de voorstanders van dit laatste hier niet terecht op antwoorden, dat zij - althans wat hun principe aangaat - het gezin niet willen oplossen doch juist veredelen, aangezien de liefde der ouders en de motieven die hen vereenigd houden in 't vrije huwelijk uit den aard der zaak veelal een zuiverder karakter zullen dragen dan bij 't wettelijk huwelijk het geval is? In de *practijk* wordt het gezinsleven óók bij dit láátste bedreigd, zoo geen liefde de ouders samenbindt. - Esser.]

'Dat het huwelijk zelf - aldus Mr. Verkouteren - een onzedelijke instelling worden kan, als liefde en oprechtheid tusschen man en vrouw ontbreken, mag worden toegegeven, maar daaruit volgt niet, dat die beide factoren, zoo zij aanwezig zijn, alles maar goed kunnen maken en tegen de groote nadeelen van ongeregelde verbintenissen kunnen opwegen. Hebben man en vrouw elkander in alle oprechtheid lief, dan denken zij zelfs niet aan de mogelijkheid van scheiden. Zij zijn niet bevreesd met moeilijk te verbreken banden aan elkander te worden gekoppeld. Het huwelijk heeft op dat punt niets dat hen afschrikt, terwijl juist het vrije huwelijk, dat nog een achterdeurtje opengaat, voor het geval het eens minder goed mocht gaan, een wantrouwen verraadt, dat met oprechte liefde onvereenigbaar schijnt. Ware liefde twijfelt niet.' (blz. 21) - 'Het huwelijk is vóor alles eene godsdienstige en zedelijke instelling. Godsdienst en zedelijkheid zijn ten nauwste met elkander verbonden en zedelijkheid en recht zijn niet te scheiden.

.... Door de ervaring van vele eeuwen heeft het wettelijk huwelijk zijn nut bewezen en zijn reden van bestaan. Al die nieuwe theorieën zullen voorbijgaan, maar het onvrije huwelijk zal blijven, zoo lang er menschen op aarde wonen. Het correspondeert met onze menschelijke natuur en die natuur blijft door alle eeuwen heen dezelfde....' (blz. 33.)

Aldus in hoofdzaak de gedachtengang van beide pleiters. Of de verwarring der denkbeelden in zake het huwelijk er door zou verminderd zijn? Mij dunkt eerder het tegendeel, welke meening hier door argumenten moge gestaafd worden.

'Het tegenwoordig wettelijk huwelijk' - aldus de heer Hamburger - 'berust op leugen en gezag.'

Reeds dit punt van uitgang schijnt mij foutief. Mogen leugen en gezag er al dikwijls de consequenties van zijn - het wetfelijk huwelijk *berust* op niets dan op den *vrijen wil* van den man en de vrouw. Dat aan deze vrije wilskeuze der beide toekomstige echtgenooten vaak de wil der ouders wordt ondergeschoven, of die wilskeuze - waar zij dan persoonlijk is - niet steeds door een zuiver motief (d.i. uitsluitend liefde)

bepaald wordt, kan niet betrokken worden op het feit: dat *een vrije wilskeuze de basis* is *waarop de gedachte van den wetgever is gegrond.*

Dat dus de wet van twee menschen die geestelijk zoowel als lichamelijk zich vereenigen willen *eischt* dat haar toestemming gevraagd wordt, zooals de heer Hamburger beweert, is een grove onjuistheid, welke een gebrek aan logisch inzicht verraadt. Van *eischen* zou slechts dàn sprake kunnen zijn, als de staat die 'geestelijke en lichamelijke vereeniging van twee menschen' verbood, zoo zij zich niet eerst in de registers van den Burgerlijken Stand hebben doen inschrijven.

Dit nu is geenszins het geval. De individuen worden in deze 'geestelijke en lichamelijke vereeniging', datgene dus wat het huwelijk in meer innige beteekenis uitmaakt, volkomen vrij gelaten. Eerst waar zij de bescherming en de rechten van den geordenden staat voor zich en hunne toekomstige kinderen verlangen eischt die staat de onderwerping aan zekere, in het belang der gemeenschap uitgevaardigde administratieve bepalingen.

Hiermede zijn wij al dadelijk midden in de quaestie, bij 't fundamenteele punt, waar feitelijk alles op berust. En 't verwijt kan den voorstanders van 't wettelijk huwelijk - ook Mr. Verkouteren - zeker niet onthouden, dat dit punt, het centrale gewicht der boven gemaakte onderscheiding, gemeenlijk al te zeer door hen verwaarloosd wordt en daardoor aan de tegenstanders feitelijk een wapen in de hand gegeven.

Een enkel woord ter toelichting is hier onontbeerlijk. En dan moet erkend worden dat de voorstanders van 't wettelijk huwelijk in de meeste gevallen werkelijk niet zijn vrij te pleiten van de, door hun tegenstanders zeer terecht gelaakte opvatting, als zoude de op het stadhuis gepleegde formaliteit *het huwelijk als zoodanig* zijn.

Inderdaad is zij er slechts de maatschappelijke *bekrachtiging* van. Ook aan de instelling van het burgerlijk huwelijk ligt de gedachte ten grondslag, dat slechts *liefde*, vrije, onbelemmerde *liefde* de wortel is waarop het wettelijk samenleven stoelt. In dezen zin, doch ook in dezen zin alléén, bevat het boven reeds vermelde woord van Mr. Verkouteren waarheid: dat reeds de vraag 'vrij of onvrij huwelijk' op een verkeerd punt van uitgang wijst, aangezien het huwelijk een goddelijke [d.i. in de natuur des menschen zelve gegronde - E.] geen vrije menschelijke instelling is. - En waar het begrip 'huwelijk' nu gewoonlijk uitsluitend wordt vastgekoppeld aan de door den staat geregistreerde verbintenis - daar is deze samenkoppeling een willekeurige, in de practijk geijkte, niettemin vaak verwarring stichtende. Waar man en vrouw elkander liefhebben en elkaar die liefde hebben verklaard, daar is het huwelijk gesloten.

Tot op deze hoogte zal een voorstander van het wettelijk huwelijk, die een recht inzicht in de zaken heeft, m.i. volkomen met den voorstander van het zoogenaamde 'vrije' huwelijk kunnen medegaan.

Waar gaan ze nu echter uiteen? Daar, waar het geldt de sociale consequenties van hun in principe vrijwillige daad te trekken. - De vrije-huwelijksman negeert deze consequenties: in schromelijke lichtvaardigheid vraagt hij met den heer Hamburger: 'Wat raakt het anderen, of twee menschen samen het leven wenschen door te gaan, waarvoor dient hun toestemming?[1)] Staat het huwelijk niet veel te hoog, om zijne sanctie te moeten ontvangen van een ons onbekend "hoogwaardigheidspersoon?"'

De onbevooroordeelde bewuste wettelijkehuwelijksman (behoorende tot een kategorie, die de heer Hamburger - bij ongeluk?? - over het hoofd schijnt te hebben gezien, zoo hij haar tenminste niet heeft ondergebracht in den kring van die 'bekrompen' orthodoxen!), leeft in het besef van behalve plichten jegens zichzelf en haar met wie hij zijn zielehuwelijk gesloten heeft, ook plichten te hebben tegenover de maatschappij waarvan hij deel wenscht uit te maken en de kinderen die hem kunnen geschonken worden. Daarom begeeft hij zich vrijwillig naar het stadhuis en laat zich inschrijven. En de staat, in ruil voor deze onderwerping in het belang der gemeenschap, schenkt den aldus in deze gemeenschap ingelijfden nu ook de noodige waarborgen om er zich te kunnen handhaven. Is het tyranniek of ook maar onrechtvaardig dat de staat aan hen, die zijne registers versmaden, de bovengenoemde waarborgen onthoudt?[1)] Het schijnt mij hoogst onredelijk toe zulks te beweren. - Men kan nu eenmaal niet in en buiten de maatschappij tegelijk staan.

1) Dat dit woord "toestemming" hier niet deugt ziet een kind. - E.

1) Dat deze waarborgen niet immer volmaakt zijn, m.a.w. de wetten in sommige opzichten dringend verbetering eischen, kan nooit als genoegzame reden worden aangevoerd tot treding buiten het gansche wettelijk verband. Dit is het *wezen* van een zaak met hare *toepassing in de practijk* vereenzelvigen en moet in dit geval tot volslagen anarchisme leiden. Slechts wien

En dit is het wat de voorstanders van het vrije huwelijk feitelijk voor zich verlangen.

* * *

Doch - hoor ik mij tegenwerpen - is de wet dáárin dan niet tyranniek, dat zij kan dwingen een verhouding, waar geen liefdeseenheid meer bestaat, te doen voortduren? (aldus de heer Hamburger op blz. 2 der bewuste brochure). - Ik kan slechts herhalen, dat de huwelijkswet uitsluitend gebaseerd is op de veronderstelling van liefde bij de beide echtgenooten, op de veronderstelling dus van iets onvergankelijks. De aard van het wettelijk huwelijk *kan* dus uit moreel oogpunt niet anders dan onverbrekelijk zijn. En de

dit anarchistisch beginsel bewust en a-priori aanvaardt kan en moet het wettelijk huwelijk, *juist wijl het wettelijk is,* onverdragelijk zijn, doch dan ook komt het er op aan het punt van bestrijding duidelijk te stellen en niet, zooals men thans bij vele kampioenen met in den grond anarchistische tendenzen (men zie den heer Hamburger) kan opmerken, het zwaartepunt te leggen op, werkelijke of gewaande, *gebreken* in een wetgeving, waarvan men 't bestaansrecht ontkent.

mogelijkheid tot echtscheiding mag hier dan ook nooit anders beschouwd worden dan als een concessie[1] aan de practijk *achteraf,* t.w. daar, waar geen ethische motieven tot samenbinding aanwezig blijken. ‘Hebben man en vrouw elkander in alle oprechtheid lief, dan denken zij zelfs niet aan de mogelijkheid van scheiden. Zij zijn niet bevreesd met moeilijk te verbreken banden aan elkander te worden gekoppeld. Het huwelijk heeft op dat punt niets dat hen afschrikt, terwijl juist het vrije huwelijk, dat nog een achterdeurtje openlaat, voor het geval het eens minder goed mocht gaan, een wantrouwen verraadt, dat met oprechte liefde onvereenigbaar schijnt.’ (Mr. Verkouteren op blz. 27 der brochure).

* * *

Een andere grief die de voorstanders van het vrije huwelijk tegen het wettelijk dito hebben is deze, dat de wet den man het recht geeft als heerscher over zijn vrouw op te treden, haar als zijn slavin te gebruiken, waarbij dan verwezen wordt naar de artikelen 161, 163 en andere van 't B.W. - In waarheid echter is de gedachte welke deze artikelen beheerscht slechts die van de *natuurlijke* ongelijkheid van man en vrouw, waarbij de man krachtens zijn aanleg als hoofd des gezins is aangewezen.

Deze verhouding voor te stellen als die van een ‘heerscher’ tegenover zijn ‘slavin’ is een jammerlijke misvorming van -, een ellendige moderne verblindheid voor de heerlijke natuur-waarheid: dat man en vrouw tezamen eene éénheid vormen, waarin de man, schoon het natuurlijk hoofd, nochtans geen hooger plaats inneemt dan de vrouw, die juist groot is door te dienen en een hulpe te zijn tegenover den man, dien zij liefheeft.

Te spreken van ‘heerscher’ en ‘slavin’ veronderstelt de ontstentenis van *liefde* in de verhouding tusschen man en vrouw, en aangezien juist de veronderstelling ook van 't wettelijk huwelijk *liefde* is, is 't verwijt, door de tegenstanders van het wettelijk huwelijk den wetgever voor de voeten geworpen, geheel misplaatst. - Verwijt verdienen hier alleen de echtgenooten, die in 't huwelijk getreden zijn zonder die liefde voor elkander te gevoelen, welke een verhouding als van een ‘heerscher’ tot zijn ‘slavin’ ten eenenmale onmogelijk zou hebben gemaakt.[1]

* * *

Een grove logische fout in de apologetiek der vrije-huwelijksmannen is over 't algemeen het generaliseeren, waarbij de losse feiten te baat genomen worden om daaruit een beginsel te karakteriseeren. Het feit dat er vele wettelijke huwelijken zonder liefde, uit louter berekening, gesloten worden is genoeg om het wettelijk huwelijk te brandmerken. - Niet waartoe het wettelijk huwelijk volgens zijne consequenties leiden *moet*, doch waartoe het leiden *kan* - schijnt voor velen de centrale vraag. Alsof men den wetgever aansprakelijk zou mogen stellen voor al waartoe het huwelijk wordt misbruikt! Juist dat de wet de vrije wilskeuze van de individuën in den ruimsten zin hier handhaaft, vrijwaart haar tegen ieder verwijt.

1) Het niet *te* grif zijn met een.... ‘concessie’ ‘tyranniek’ te noemen: kan het onredelijker?!
1) Verbijsterend om zijn naïveteit is het veelal door voorstanders van het V.H. aangeveerd argument, dat voor de wet de vrouw in vele gevallen met idioten en misdadigers op één lijn wordt gesteld. Alsof uit een toevallige *rechts*gelijkheid ooit een beleediging voor de vrouw zou zijn af te leiden!

* * *

Zooals ik aan het begin van dit opstel mocht opmerken vlei ik mij geenszins het ingewikkeld vraagstuk van het huwelijk ook maar eenigszins afdoend te hebben behandeld. Voorname onderdeelen - zoo b.v. de quaestie der kinderen - liet ik geheel onaangeroerd. Hoofdzaak was het mij de breede lijnen aan te geven, waarlangs zich, naar mijn vaste overtuiging, de gedachtengang in deze materie heeft te bewegen. Overbodig is het trekken dezer lijnen zeker niet. De grootste verwarring in quaesties als de hier behandelde vloeit juist daaruit voort, dat van weerszijden maar al te vaak geredeneerd wordt zonder fundament, 'ins Blaue hinein,' waarbij weliswaar dikwijls snedige opmerkingen gemaakt worden, die echter - bij gebrek aan een synthetische grondgedachte - voor 't meerendeel vervliegen als kaf voor den wind.

Ook in de door mij aangehaalde artikelen van de heeren Hamburger en Verkouteren miste ik zulk een centrale gedachte, schoon de heer Verkouteren, uit den aard der zaak, in vele zijner argumenten mij nader staat dan de heer Hamburger - wiens stuk mij zeldzaam oppervlakkig lijkt.

Beknopt samengevat zijn mijne gedachten

over het huwelijk dus de volgende: - het huwelijk in zijne essentieele beteekenis is niets dan de geestelijke realiseering eener liefdesbetrekking tusschen een man en een vrouw.

Zoo zijn een jong meisje en een jonge man, ook waar zij volgens de conventioneele begrippen nog slechts verloofd zijn, niettemin *wettig* (d.i. gesanctioneerd door de natuurwet der liefde) gehuwd, zoodra hun verloving geen bloote 'kennismaking' meer is, doch in *liefde* is gegrondvest. Door den band van dit natuurlijk huwelijk gebonden hebben man en vrouw alle recht op elkaar naar lichaam en ziel.[1)]

Niet alleen echter hebben zij *rechten* doch voorzeker ook *plichten.*

Onder deze reken ik de sociale plichten en als voornaamste van deze wel: het doen registreeren van het reeds gesloten huwelijk bij den Burgerlijken Stand.[2)] Door deze formaliteit wordt het huwelijk van *wettig* nu ook *wettelijk.*

Het burgerlijk huwelijk (noch ook het kerkelijk huwelijk) is dus *het huwelijk als zoodanig*, doch slechts de maatschappelijke (resp. kerkelijke) *bekrachtiging* er van. Waar de *liefde* ontbreekt is van een huwelijk geen sprake. Daar is de wettelijke huwelijksvorm een leege huls.

* * *

1) Maatschappelijke overwegingen, als moreele plichten gevoeld, kunnen man en vrouw er soms toe leiden van deze rechten voorloopig geen gebruik te maken.
Zoo zullen b.v. een jonge man en een jong meisje die verloofd zijn, aangezien zij nog geen huishouden kunnen bekostigen, zich van lichamelijke gemeenschap vooralsnog moeten onthouden, niet uit conventioneele fatsoensbegrippen, noch uit louter practische overwegingen (dit mag alles bij de liefde niet tellen) - doch uit motieven uit een *ethisch* bewustzijn ontsproten ('t gevoel van verantwoordelijkheid tegenover eventueele toekomstige kinderen, piëteit jegens de gevoelens van ouders en bloedverwanten etc.).

2) Een belangrijke overweging daarbij is de quaestie der kinderen. Met recht zegt te dien opzichte Mr. Verkouteren (blz. 26 der brochure):
'Met de kinderen weten die groote hervormers [de voorstanders van het vrije huwelijk] gewoonlijk geen weg. De band tusschen de ouders kan desnoods tijdelijk zijn, maar het is moeilijk ook die tusschen ouders en kinderen voor opzegging vatbaar te verklaren. Het besef van verantwoordelijkheid van de ouders tegenover hunne kinderen is nu toch al dikwijls reeds zwak genoeg. Volgens sommigen moeten de kinderen dan maar bij de moeder blijven, maar de kinderen kunnen voor hunne opvoeding den vader niet missen, ook al hebben zij hem als verzorger niet noodig, omdat de middelen der moeder toereikende zijn. Anderen willen eenvoudig dat de Staat de kinderen nemen zal. De gewone, kinderlijk naieve opvatting dus, die den Staat tot een soort voorzienigheid maakt, een Deus ex machina. De Staat moet al het onmogelijke mogelijk maken. Op die wijze evenwel kan men zich eene kwestie wel van den hals schuiven, maar niet oplossen... Wie de zaak eerlijk onder de oogen durft te zien zal moeten erkennen dat de Staatsopvoeding de slechtste is, die de kinderen krijgen kunnen, dat het ouderlijk gezag geene willekeurige schepping is des wetgevers..'
- Een blijk van sociaal voelen nu is het besef, dat de Staat een middel van contrôle moet hebben, om nalatige ouders tot hun plicht te roepen. En dit sociale voelen zetten *zij* in een daad van goed burgerschap om, die uit vrijen wil den Staat de genoemde contrôle mogelijk maken, door hunne echtverbintenis te doen registreeren.
P.S. Daar evenwel het essentieele huwelijk los is van het maatschappelijk verband als zoodanig, *kan*, in zéér enkele gevallen, waar aan het sluiten van een wettelijk huwelijk onoverkomelijke bezwaren in den weg staan, de 'vrije' liefdesverhouding m.i. worden gebillijkt. In laatste instantie beslisse hier ieders geweten voor zich!

Alleen een opvatting, waarin de idee van het ‘vrije’ en het ‘wettelijke’ huwelijk vereenigd zijn tot één geheel, steunend op een basis van moreele verantwoordelijkheid - zal het huwelijk in de toekomst weêr die eere kunnen verschaffen, welke het nu - zeer tot schade van gezin en maatschappij - bij een groot deel van ons volk verloren heeft.

19/20 Sept. 1905.
MAURITS ESSER.

(GERARD VAN ECKEREN).

Blond Kindje.

Blond kindje, met oogjes zoo helder en klaar,
Met wangetjes zacht als satijn,
Met gouden lokjes en rozenmond,
Een zieltje zoo blank en zoo rein -

O, vlei er uw hoofdje een oogenblik,
Aan mijn rusteloos jagend hart -
O, druk er uw lipjes een enkele maal,
Op mijn lippen verbleekt reeds door smart -

Zie, eenmaal was ik ook een kindje als gij,
Een kindje - teer en klein,
Met stralende oogjes en blijden lach -
Een kindje - onschuldig en rein....

Ach, 't leven heeft mij zoo moede gemaakt.
Zoo moede, bedroefd en verslagen -
Het roofde mij onschuld, en reinheid, en rust,
Gaf smart slechts en leed mij te dragen -
- - - - - - - - - - - - - -

Blond kindje, op uw hoofdje aan mijn boezem gevleid,
Drupp'len tranen - langzaam neder - -
En bevende lippen kussen U
Zoo innig, en zoo teeder -

Uit een hart, dat te bidden lâng reeds vergat,
Stijgt een vurige bede omhoog:
‘Dat God U zóó lief'lijk onschuldig en rein,
Blond kindje, bewaren moog?’

F.H.M.

Brieven van een Haagsch meisje.

XI.

Lieve Ciel.

Meisje, meisje! Jij zult nu nooit eens leeren het leven lucht op te nemen! Nu schrijf je mij weer vol medelijden over: ‘die arme Joden in Rusland, en over die ellende die er geleden wordt in Londen, - terwijl de high life zich ondertusschen baadt in overdreven weelde,’ enz., enz.. En je begrijpt heelemaal niet, dat al die droevige dingen een gelegenheid zijn tot pretmaken, voor hen die er maar munt uit weten te slaan. Daar heb je nu b.v. de ramp in Italië! Wat 'n ‘snoezig’ feest voor zich en haar kliek wist mevrouw Tugini, de vrouw van den Italiaanschen gezant, daaruit niet te fabriceeren dezer dagen; een allerliefste, charmante, aanbiddelijke uitvoering, waarop alle dames die meewerkten ‘goddelijk’ zongen, en met ‘talent’ speelden, en magnifiek-kleedende toiletjes droegen bovenal... - - alles ter eere van de slachtoffers van de aardbevingen. - Stel je nu voor, hoe het mes op zoo'n manier snijdt van twee kanten! De slachtoffers krijgen geld, en de zelfopofferende, uitgaande menschen amuseeren zich dol. - En nebenbei zijn ze nog eersterang artisten óók! Als je zoo al dien lof leest, die hun wordt toegezwaaid, door de likkende couranten, dan komt de gedachte bij je op dat een revolutie, die hen allemaal aan den bedelstaf brengt, eigenlijk een weldaad voor ‘De Kunst’ zou zijn; want blijkbaar zit er in al die high life zooveel ‘Kunst’-aanleg dat broodsgebrek, de noodzaak van zichzelf te moeten onderhouden, plotseling der wereld zou openbaren een heele reeks van nooit vermoede genieen, die nu verborgen schitteren, en alleen maar van tijd tot tijd zich verwaardigen hun glans af te doen stralen op het gemeene menschdom, wanneer zoo'n prettige ramp ergens hun een welkome gelegenheid geeft tot het organiseeren van 'n groote fuif, en het geld uit den zak kloppen van de plebejers, die hen dankbaar komen aangapen. - O vermakelijke humbug!

Maar enfin, één goede zijde is er toch aan, namelijk deze, dat het geld loskomt. - Hoe dan ook, het *komt* los, en voor die ongelukkige slachtoffers ginder doet het er minder aan af, of het is bijeengekregen door springen, dansen, gillen, coquetteeren, programma's teekenen, en verkoopen, kopjes thee inschenken, en last not least door flirten, dan wel langs een meer degelijken weg. Als zij 't maar krijgen, dat is de hoofdzaak!

- Jetteke is genezen. Haar vlam heeft een huwelijk gesloten met een ‘kunstzuster’, een dochter van een schilder, die zich verbeeldt dat ze haar vaders talent heeft geërfd, en inderdaad ook tentoonstelt op Pulchri. Vaders invloed, weet je! Want Vader heeft, behalve zijn roem, ook veel duiten. En die leggen nog al veel gewicht in de schaal, wat Pulchri-invloed betreft. Achter den rug om van de bewuste juffer, wordt er gelachen met haar ‘klodder-bloemen’, die stil-levens verbeelden; maar in haar gezicht buigt iedereen voor haar, als voor ‘'n waardige dochter van haar vader.’

Het stond op een dag in de courant onder ‘Kunst-nieuws’: ‘Een engagement in de kunst-‘wereld’; - volgden de namen van het interessante paar. - Tante las het voor, in 'n onhandige blijdschap, dat het nu ‘uit’ was, natuurlijk, met Jetteke. Die hield

zich goed, zei niets,... ik had medelijden met haar; er was zoo iets vernederends in voor haar gevoel, dunkt me, dat die lamme jongen zóó met haar heeft gespeeld. -

Later heb ik den indruk gekregen, dat het haar eigenlijk een verlichting was, zoo iets als 'n pak van haar hart, omdat ze nu weer ‘gewoon’ kon doen. - Ze gaat nu veel uit, gechaperonneerd door Elli en Joop. - Elli is namelijk 'n echt Haagsch uitgaan-moedertje; kleine Miek gaat gemakshalve op 'n fröbelschool, een ‘nursery-governess’ bezorgt de rest, en zoo is Elli den heelen dag vrij om zich te amuseeren en van haar mooi gezichtje te genieten. - Clo en ik worden intiemer samen. Het is alsof ik 't misdeelde van zoo'n leven als 't hare nu méér begrijp, nu ik ouder word, meer zie, meer versta. Ze heeft nooit den moed gehad zich hare eigen misdeeldheid te bekennen; ze heeft zich, van af het oogenblik waarop ze ging twijfelen of ze ooit zou trouwen, stelselmatig wijsgemaakt dat ‘nuttigheid’ eigenlijk even goed was als 't gewone natuur-vrouwengeluk van man- en kinderen-hebben. Toen heeft ze zich als het ware verstrikt in haar eigen leugen-weefsel van onwaar doen, tot ze er niet meer uitkon. En nu is het, alsof ik haar help dat te verscheuren, alsof ze van lieverlede ziet de naakte waarheid, en begrijpt hoeveel beter en eerlijker en gelukkiger die is, dan leugen-conventie van quasi-nuttigheids-geluk. -

Daar heb je nu b.v. mijn hond! Je weet hoe preutsch en mal ze in het begin van hem deed. - En hoe bang ze was in dat opzicht voor 'n oude juffrouw te worden versleten! En nu, van lieverlede, is ze positief van hem gaan *houden!* Hij heeft snaren in haar gemoed aangeraakt, die zij zelve niet wist dat bestonden. -

Toen hij een tijdje geleden ziek was, is zij-zelve naar den veearts gerend, om hem te vragen gauw te komen. 'Ik zou het dier niet kunnen missen' - zei ze tegen mij, met de tranen in de oogen. 'Hij geeft zooveel liefde.'

Weet je Ciel, dat was me een openbaring; Clo is ook zoo eene, zooals de meeste vrouwen, die snakt naar wat 'liefde' in haar leven. Nu krijgt ze dat ten minste van 'n hond, en ze is er al een ander mensch door dikwijls. -

En ik begrijp nu ook, hoe het haar van kind af gehinderd moet hebben, dat Elli en Jetteke zooveel mooier zijn dan zij, dat tante altijd met die twee pronkte, als het ware rekende op hun huwelijken later, en evenzeer rekende op het wel zullen 'blijven zitten' van Clo.

Ja zie je, dat *moet* wel 'n verbitterend, zuur gevoel geven, als je dat ziet van je moeder, dat ze je beschouwt van jongs af, als 'n waardeloos artikel op de huwelijksmarkt. -

Ja, dat bespottelijke van onze Kerstboomaanstellerij, waarover je schrijft, beaam ik ten volle. Waarom behouden we niet onze goede, gezellige, hollandsche Sinterklaas? Waarom moeten we nu weer naäpen van de duitschers, - met hun Weihnachten? Wat bij hen sympathiek aandoet, omdat het is ingeboren in het volk, geeft bij ons zoo'n opgeplakten, onechten indruk. Er staan Kerstboomen in de winkels; Kerstboomen worden gegeven door Vereenigingen. Maar met dat al, van 'n Kerstmis zooals in Duitschland of in Engeland heeft het niets, ondanks hulst en mistletoe en plumpudding. - Het is geen volksfeest, het is 'n Haagsche bluf, een *schijn* van 'n feest, net geschikt voor Cornelie Noordwal voor 'n nieuw blijspel, zooals haar 'Kunstlievende Dames,' waarin ze de Haagsche wereld weer een dito lesje geeft als in haar 'Referendaris titulair.' - Ik hoop dat ze al haar stukken altijd zal opvoeren laten door de Rotterdammers; je moet mevrouw van Eysden zien als freule Amanda van Beytelvoorde! 't Is of je nicht Melanie vóór je ziet in levenden lijve; je weet wel, die altijd zoo geaffecteerd praat, en zoo dweept met 'De kleine Johannes', en zoo liefhebbert in 'Kunst voor het Volk'. - Maar mevrouw van Eysden is 'n boel gedistingueerder en mooier gekleed dan nicht Melanie, al is die dan ook 'n heusche baronesse van top tot teen!

Om op Kerstmis terug te komen! Vergeet niet, dat de Koningin een Kerstmis-uitdeeling houdt, zóó 'lief' aan de kindertjes van de bedienden. Ze 'tooit den boom zelf' - zeggen de courantenkwezels, aandoenlijk-geroerd. En de prins reikt dan cadeaux uit aan de jongens, en zij aan de meisjes! En't is allemaal even vorstelijk, beminnelijk, natuurlijk, - alles wat ze doet. - Hoe wil je nu nog van één fatsoenlijk Hagenaar verwachten, dat ie na zóó iets Sint Nicolaas prefereert boven Kerstmis!? Wat de Koningin doet, dat doe je na!; - zoo spreekt het van zelf in den Haag!

Met dat al lijkt het mij voor haar, de kinderlooze, een heelen toer, om die lievigheid te volbrengen. Maar enfin, dat is Koninginplicht; dat is nu eenmaal niet anders.

Je LOUT.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I. Verpleegster worden.

Met groote ingenomenheid las ik het ingezonden stuk ‘Verpleegster worden’ van Dr.... en ik vond het jammer dat genoemde Dr. het niet onderteekend had, want het deed mij goed te zien dat er werkelijk nog doktoren zijn, die de verpleegster hoog houden.

Hoe dat is in de particuliere verpleging weet ik niet, daar kan ik dus niet over oordeelen, maar wel hoe dat gaat in een Ziekenhuis.

't Heeft mij menigmaal gegriefd te zien, hoe een dokter soms handelt tegenover een zuster; een zuster die met hart en ziel verpleegster, haar plicht deed met lust en opgewektheid, correct zijn voorschriften opvolgde en dus voor hem een grooten steun was.

Hoeveel patiënten zijn er niet, die wanneer hun ziek-zijn wat lang duurt, gaan twijfelen aan de kunde van den medicus; en is het dan weer niet de verpleegster die den dokter hoog houdt en tracht het wankelende vertrouwen in evenwicht te brengen?

Wat wordt er al niet door den dokter geëischt van de zuster, en hoe weinig wordt dat gewaardeerd.

Ze vinden het heel geschikt de heeren doktoren, verpleegsters op hun afdeeling te hebben, die beschaafd en tactvol optreden, heel geschikt dat ze goed ontwikkeld zijn en dus begrijpen waarom ze 't eene doen en 't andere laten moeten; maar waarom apprecieeren ze dat dan niet wat meer?

Ik bedoel hiermee niet dat ze haar dezelfde honneurs zullen bewijzen als een dame in een salon; de *dames-verpleegster* is wel een der eersten die begrijpt dat in een ziekenhuis zooiets niet gaat, ze vraagt alleen de gewone beleefdheid, die zoo dikwijls met voeten wordt getreden.

't Is waar dat er verpleegsters zijn wier optreden verre van ladylike is, maar moet een heel verpleegsterscorps daaronder lijden? Dat het den doktoren moeilijk valt om tegenover dergelijke verpleegsters, de beleefdheid steeds in acht te nemen, kan ik mij best voorstellen, maar door dit niet te doen, verlaat *hij* zijn standpunt als heer. En is het dan voor de beschaafde verpleegster ook niet moeilijk om dag in, dag uit met die verpleegsters om te gaan, samen te werken althans?

En nu nog een gewichtig punt, namelijk: de op mannenjacht makende verpleegsters. 't Is bekend genoeg in de verpleegsterswereld, dat *men* zoo spreekt en 't is wel eens waar ook, maar dat vindt men toch ook bij de *niet*-verpleegsters. En waarom zijn het nu weer juist de verpleegsters, die bij een verloving met een dokter of gewezen patiënt, jacht gemaakt hebben?? Mijns inziens kan de jacht ook van den anderen kant begonnen zijn.

Ondanks al de schaduwzijden verbonden aan het verpleegstersleven, ware het toch te wenschen dat beschaafde, tactvolle jonge meisjes, hare krachten wijden aan de verpleging en zich ten doel stelden den verpleegstersstand weer op de hoogte te brengen waar ze hoort. Jammer dat de beschaafde verpleegsters zoo weinig strijden voor de goede zaak. Ze zijn zoo lauw, ze durven niet, of zijn bang hun wit voetje te verliezen bij hun hoofdverpleegster, die *niet* altijd een dame is. Vast ben ik er van overtuigd dat, wanneer er meer beschaafde krachten komen, de kleingeestige, kleinzielige begrippen plaats zullen maken voor gezonde opvattingen.

De 3 leerjaren zijn veel spoediger om dan men wel zou denken en vooral dan, wanneer men veel voelt voor de patiënten en met lust en ijver werkt.

Veel van de onaangename toestanden in een ziekenhuis worden ruimschoots vergoed door de verpleging. 't Geeft een gevoel van tevredenheid en voldoening, te weten, dat men zijn beste krachten aan zijn zieke medemenschen wijdde.

Rotterdam
FRISIA.

II.

Geachte Redactie!

Overtuigd van Uwe instemming met het doel van de, in onderstaand bericht aangekondigde vergadering, zij het mij vergund U opname daarvan te verzoeken in Uw orgaan.

Hoogachtend,
G. VELTHUYSEN Jr.,
Secr. v/h Comité van voorbereiding.

Onderzoek naar het Vaderschap.

Op *Woensdag 10 Januari 1906*, zal in de groote zaal van het Paleis voor Volksvlijt eene openbare vergadering worden gehouden, bijeengeroepen door tal van Amsterdamsche vereenigingen, ter betooging van de noodzakelijkheid van onverwijlde, billijke regeling der rechten van het buiten echt geboren kind. Als sprekers zullen aldaar optreden: Ds. H. Pierson, Direct. der Heldring-gestichten, Mejuffrouw Mr. E.C. van Dorp, Mr. J.A. v. Hamel, Mgr. G.W. Konings en Mr. M. Mendels. Men stelt zich voor de vergadering met eene motie te besluiten, waarbij in hoofdzaak adhaesie wordt betuigd aan het aanhangig wetsontwerp doch op enkele punten wijziging wordt verzocht. Algemeene deelneming van sympathiseerende vereenigingen is zeer gewenscht. Voor nadere inlichtingen wende men zich tot den Secretaris van het Comité van voorbereiding G. Velthuysen Jr., Noorderstraat 20, Amsterdam.

III.

AMSTERDAM, 30 December 1905.
Geachte Redactrice!

Naar aanleiding van een door onze Vereeniging uitgeschreven **Nationalen Wedstrijd van Kunstlichtopnamen** (avondfotografieën), de eerste van dien aard in ons land, verzoeken wij U beleefd daarop in uw geacht blad, in de daarvoor bestemde rubriek, de aandacht te vestigen.

Het programma van dezen wedstrijd voegen wij hierbij, en zouden wij het zeer waardeeren, indien U, door daaruit de hoofdpunten over te nemen, wildet medewerken tot meer algemeene bekendmaking.

Vertrouwende, dat wij op Uwe welwillende medewerking in deze mogen rekenen, zeggen wij U bij voorbaat daarvoor dank en verblijven hoogachtend,
Het Bestuur der A.-F.-V.

IGN. BISPINCK, Pres.
J.P. GOEDKOOP, Secr.

PROGRAMMA voor den Nationalen Wedstrijd voor Kunstlichtopnamen (Avond-fotografieën), uitgeschreven door de *Amateur-Fotografen-Vereeniging te Amsterdam.*

Art. 1. De wedstrijd is open voor alle Nederlanders alsook voor leden der A.-F.-V., die buitenslands verblijf houden.

Art. 2. Verlangd worden fotografieën, gemaakt door middel van kunstlicht en het karakter daarvan weergevende. De lichtbron moet geheel of gedeeltelijk op de foto voorkomen. Hulpverlichting, geen kunstlicht zijnde, mag worden gebruikt als aan het effect der kunstverlichting daardoor geen af breuk wordt gedaan.

Art. 3. Er zal in vier klassen kunnen worden ingezonden, te weten:

a. Portretten, genres en intérieurs op papier, formaat en procédé geheel vrijgelaten. Motto of titel moet op den achterkant voorkomen.

b. Portretten, genres en interieurs als lantaarnplaat-formaat 8.3 × 8.8 de plaatjes voorzien van dekglaasjes, waarop aan den bovenkant de stippen en aan den onderkant motto of titel.

c. Nachtelijke stadsgezichten of andere buitenopnamen, op papier, formaat en procédé geheel vrijgelaten. Motto of titel moet op den achterkant voorkomen.
d. Nachtelijke stadsgezichten of andere buitenopnamen als lantaarnplaat, formaat 8.3 × 8.3, de plaatjes voorzien van dekglaasjes, waarop aan den bovenkant de stippen en aan den onderkant motto of titel.

Art. 4. Eén inzender kan in verschillende klassen mededingen. Het aantal in te zenden foto's in elke klasse is niet gelimiteerd. Ter beoordeeling door de jury zal echter niet de collectie, doch de naar haar oordeel beste foto daaruit in aanmerking komen.

Art. 5. De jury zal bestaan uit 5 leden der A.-F.-V. Zij zal te beschikken hebben over:

de nieuwe, groote plaque der vereeniging als 1ste prijs in elke klasse;
de bestaande groote plaque der vereeniging als 2de prijs in elke klasse;
de bronzen medaille voor verdienstelijk fotografisch werk als 3de prijs in elke klasse.

De eerste prijs kan in zilver worden uitgereikt. De jury behoudt zich het recht voor deze onderscheidingen niet toe te kennen.

Art. 6. Alle inzendingen moeten onder motto - met begeleidend naamkaartje en adres in couvert met dat motto - uiterlijk zijn ingekomen op 1 Maart 1906, aan het adres van den Secretaris der A.-F.-V., Vereenigingsgebouw, Spui hoek Handboogstraat 2, Amsterdam.

Op elke zending moet vermeld worden voor welke klasse zij bestemd is.

Verpakkingen moeten zoodanig zijn, dat deze voor terugzending dienstig kunnen wezen.

Terugzending zal vóór 1 Mei 1906 geschieden.

Art. 7. De Amateur-Fotografen-Vereeniging behoudt zich het recht voor, de ingekomen foto's in hare lokalen te exposeeren en keuze te doen voor eene kunst-illustratie in het foto-tijdschrift *'Lux.'*

Art. 8. In alles, waarin dit programma niet mocht voorzien, besluit het bestuur in overleg met de jury.

Namens het Bestuur der A.-F.- V.,

J.P. GOEDKOOP, *Secr.*

De Partij door Stella Mare.

'**Z**ou het mogen - zou het heusch mogen, maatje?' zei Annetje Weevers met stralende oogen.

'Weet u, - Jet Roevers wordt ook gevraagd, en Netty Smith en Jo Terkerk, - en heel onze klasse. - Leuk hé?' - -

'Ik zou het heerlijk vinden als ik mocht, - maar ziet u, toen ze er op school over spraken, heb ik maar niets stelligs gezegd, omdat ik niet wist of - - -'

'Maar natuurlijk ga je naar de partij, als je tenminste wordt gevraagd, kindlief, ik zie geen enkele reden om te bedanken.'

‘O, gevraagd word ik zeker!’

‘Nu dan, Anneke, waarom praat je er dan nog langer over?’

‘Weet u, ma, - 't is omdat, - omdat, - ik vind 't een beetje naar om het te zeggen “maar - -”

“Wat is dàt nu, vrouwtje, - is er ooit iets geweest wat je mij niet kon zeggen?” vroeg mevrouw Weevers verwonderd.

“Och maàtje, ik zou wel dol graag willen gaan, - maar 't is om de onkosten, ziet u” en Annetje bloosde verlegen.

“Malle meid, om de onkosten? - Je behoeft toch geen baljapon te hebben, als jelui meisjes van dertien, veertien jaar eens een avondje gezellig met elkander doorbrengen, - 't is toch geen deftige groote-menschen partij?” lachte mevrouw Weevers.’

‘Neen dàt gelukkig niet!’ beaamde Annetje, ‘'t is maar een gewoon partijtje in huis, maar toch heeft u onkosten als u mij laat gaan, want mijn haarlint is niet heel frisch meer, en ik moet er dus een nieuw voor hebben - ze dragen nu alle maal van die breede taf-zijden strikken op school - die vind ik zoo mooi en ze staan ook veel aardiger dan die smalle lintjes van mij - maar ze zullen wel veel duurder zijn ook, - maar ik zou er toch zoo graag een willen hebben, omdat ze zoo kleeden.’ -

‘Voor dezen keer heb ik er ook niets op tegen, lieve kind, dat je eens met jelui schoolmeisjes-mode mede doet, en een breed haarlint voor de partij draagt, vanmiddag zullen we er samen eens een mooi uitzoeken, - nu?’

‘Heerlijk maatje!’ juichte Annetje, blij over het vooruitzicht, van oòk mooi op de partij te zijn.

Maar op eens betrok het lieve gezichtje, en even nadenkend zei ze: ‘'t Zal tòch niet gaan, - zoo'n mooi lint kost minstens vijftig cents, dat is al een heele uitgave, en nu komt er nog een kwartje bij voor het dienstmeisje, dat geven ze allemaal, dus dat zou ik niet kunnen laten.’

‘Natuurlijk niet, dat zou ik zeker niet willen.’

‘Vijftig en vijf-en-twintig is vijf-en-zeventig’ - vervolgde Annie ‘dus terwijl ik heel den avond dolle pret heb zit u, moesje, een heelen avond ziel-zalig alleen, uwe oogen ziek te borduren voor Tesschelschade, om die drie kwartjes te verdienen, die u voor

mijn plezier alleen, heeft uitgegeven. Neen, moesje ik ga niet naar de partij, ik zal het morgen op school zeggen.'

Mevrouw Weevers stond op, en trok haar dertien-jarig dochtertje vol innigheid naar zich toe, en terwijl zij liefkozend haar gezichtje streelde zei ze op gemaakt luchtigen toon: 'Geen denken aan, Anneke, je blijft niet thuis, - ik ben veel te blij, dat ik je eens een heelen avond kwijt ben, want nu kan ik er eindelijk eens toe komen om eens een uurtje bij nicht Dina te gaan praten. Je weet, dat ik het haar al zoo lang heb beloofd.'

'Hé ja, dat is gezellig voor u. - 't Is een schattig mensch, - ik, op partij en ù bij nicht Dina, - dat is leuk, dan hebben tenminste allebeide plezier.' -

De crême jurk was voor den dag gehaald, en samen hadden zij haar nauwkeurig nagekeken.

'Weet u ma, 't is toch jammer, dat er door dien akeligen winkelhaak zoo'n groote lap in de ondermouw moest, vind u niet?' zei Anneke, en angstig vroeg ze: 'Kan je het erg zien?'

'Welneen, lieve kind, wie zou dat nu opletten, of dacht je nu heusch, dat jelui meisjes als je bij elkander aan het pretmaken zijn nog tijd hebben om zoo precies naar elk steekje van elkanders jurk te kijken?'

'Neèn,' lachte, Anneke, dàt geloof ik ook niet. -

Heel den dag te voren had Anneke's mond niet stil gestaan van de partij, die den volgenden avond zou plaats hebben, en mevrouw Weevers luisterde met stil genot naar het vroolijke gebabbel.

Met de vreugde-volle gedachte, dat het nu den komenden avond zou gebeuren, sliep Anneke 's avonds in.

Het dagmeisje bleef iets langer dan gewoonlijk, want ze wilde, eerst voor zij wegging, Annetje nog in hare partijjurk zien.

Verlegen had Annetje gelachen om de bewonderende blikken van Mietje, en zich zelf in den spiegel bekijkend, vond zij in stilte, dat Mietje toch wel een heel klein beetje gelijk had, toen zij, de handen in elkander slaande, vol verbazing uitriep: 'Wat ziet Anneke er nù snoezig uit, 't is net dezelfde Anneke niet van anders!'

'Dat komt door dien mooien breeden strik in het haar, Mietje', had mevrouw dadelijk geantwoord, die bang was, dat Anneke's ijdelheid te veel zou worden opgewekt door de luid-geuite bewondering van het dagmeisje.

'Dat kan best, mevrouw, die breede witte strik op dat zwarte haar staat de jonge-juffrouw maar wàt aardig, hoor, 't is net of er zoo'n groote witte kapel in Anneke's haar is gevlogen.'

Jet Roevers, keurig gekleed in eene nieuwe jurk van licht blauw crêpe de Chine, had Annetje voor de partij afgehaald, en 's avonds zou ze met deze weer terug komen. 'Gelukkig, dat de Vissers zoo dicht in de buurt wonen Ant, anders hadden we heusch moeten rijden,' zei Jet met een angstigen blik op hare zwart verlakte lage schoentjes, waarop een groote stalen gesp schitterde.

'O, ik zou tòch geloopen hebben, al was 't ook een eindje verder geweest, - een rijtuig loopt altijd zoo op,' bekende Anneke eerlijk.

‘Och ja, joùw schoentjes zullen ook niet bederven, want je hebt maar gewone laarzen aan,’ antwoordde Jet geringschattend.

‘'t Is toch ook geen bal, waarom zou ik dan zoo gek zijn om dansschoentjes aan te doen’ lachte Annetje, en om op een ander onderwerp te komen, vervolgde zei ‘Heb-je je thema voor van avond al af, Jet?’ maar Jet, die te veel vervuld was van hare mooie nieuwe verlakte schoentjes, en die er nog eens Anneke's aandacht op wilde vestigen, deed alsof ze die laatste vraag over het al of niet af hebben van de Fransche thema niet had gehoord, en zei smalend: ‘Neen, natuurlijk zal jij wel niet zoo gek zijn om balschoentjes aan te doen, want je hebt ze niet eens, dus houd je maar niet zoo groot.’

‘Ik houd me niet groot, - en of ik balschoentjes heb of niet, dat doet er niets toe’ antwoordde Annetje eenigzins uit haar humeur, omdat Jet Roevers zoo onaardig was.

Het dagmeisje was weggegaan.

Mevrouw Weevers was alleen in huis, en terwijl ze gauw haar borduurwerk te voorschijn haalde, dacht ze aan haar dochtertje.

't Was acht uur, - nù zouden de meisjes zeker spelletjes doen. Heerlijk toch dat Annetje ook eens uitging, - 't kind had zoo weinig, en toch, - hoe tevreden was ze altijd. Als ze nu maar héél veel plezier had. - Natuurlijk, op zulke partijtjes hebben

de meisjes altijd plezier en voor Annetje vooral was zoo'n avondje een echt pretje.

Die Annetje moest nu eens weten, dat haar moesje haar iets had voorgejokt, want naar nicht Dina gaan, daaraan viel natuurlijk niet te denken, dat had ze alleen maar gezegd omdat Annetje anders bepaald voor de partij had bedankt.

Verbeeld je, dat ze nu nog een avond uit was gegaan, terwijl er nog zooveel borduurwerk op haar wachtte! - en dan, nu ze dat extra uitgaafje had gehad, voor Annetje. O, ze wist het wel, negentig cents was niet zoo'n groote som, maar als je maar van een heel klein pensioentje moet leven en je bestrijdt de extra uitgaven door te borduren voor Tesselschade, dan gaat er menig steekje door het linnen eer er achttien stuivers is verdiend.

Enfin, met liefde had ze het voor Anneke over en bleef ze van avond een uurtje langer op om de onkosten weer in te halen. Gelukkig, dat ze tenminste haar lieveling dat pretje niet behoefde te weigeren. Zóó peinzend en denkend, borduurde ondertusschen mevrouw Weevers op de fijne linnen zakdoeken, het sierlijk in elkander geslingerde monogram, waarvan de teekening voor haar lag.

Geen oogenblik gunde zij zich tijd om even uit te rusten, en terwijl haar hand in geregelde beweging zich op en neer bewoog, en de eene draad na de andere werd opgeborduurd, lag een blij lachje om haren mond, omdat zij met al hare gedachten bij Annetje was, zich geheel inlevend in de pret, die hare kleine meid nu zeker had.

Om half tien schrikte mevrouw Weevers opeens uit hare overpeinzingen op, door een bescheiden schellen aan de straatdeur.

Dat moest Annetje zijn!

Haastig vloog zij de trappen af, om hare kleine meid open te doen, denkende dat ze van Annetje gewoonlijk, een heel wat driftiger, ongeduldiger bellen was gewend.

'Dag moesje, - veel plezier bij nicht Dina gehad?' klonk het mevrouw Weevers onmiddelijk, al bij de straatdeur tegen.

'Eerst jij vertellen, kindlief, dàn ik,' lachte mevrouw Weevers.

Kalm trok Annetje haren langen regenmantel uit en knoopte het zijden dasje los, dat hare voor haar nog steeds bezorgde moeder gedwongen had voor 's avonds meê te nemen.

'Nu, An?' zei mevrouw Weevers, verwonderd, over de kalmte van haar dochtertje - 'hoor ik haast wat?'

'O, ja ma, ik heb, - we hebben spelletjes gedaan, - thee gedronken, piano gespeeld, - zoo 'n beetje gedanst ook nog - en -.'

'Veel pret gehad, An? want dat is de hoofdzaak maar van zoo'n avondje.'

'Zeker moes,' antwoordde Annetje, en begon onmiddelijk op gedwongen vroolijken toon nu uitvoerig verslag van den avond te geven, tot dat mevrouw Weevers, die haar gedurende al dien tijd had aangestaard haar in de reden viel en op eens heel ernstig zei: 'Er is iets, Anneke, je bent heel anders dan gewoonlijk als je van een partijtje komt, 't klinkt alles wat je zegt zoo onnatuurlijk, zoo gedwongen, en anders krijg ik altijd de opgewondenste, vroolijkste verhalen; neen hoor, lieve kind, dat bevalt mij niets.'

'Maar moesje, dat denkt u maar!' trachtte Annetje zoo onbevangen mogelijk te zeggen.

‘Neen kind, - ik denk het niet, 't is zoo,’ en opeens vroeg mevrouw Weevers op angstigen toon: ‘Anneke, kindlief, er is vanavond toch niets gebeurd? Toe, vertel het mij dan eerlijk.’

Die hartelijke angstige toon deed op eens geheel Anneke's zelfbeheersching, met zooveel moeite bedwangen, breken, en terwijl ze in een hartstochtelijk snikken losbarstte, - riep ze vol woede en droefenis uit: ‘Nooit, nooit in mijn leven ga ik ooit weer naar een partij.’

‘Die akelige spoken van kinderen hebben mij heel den avond gesard en geplaagd en voor den gek gehouden, omdat ik een lap in mijne jurk had, en niet zooals zij lage schoentjes droeg,’ en in eene groote opwelling van innigheid, sloeg opeens Anneke hare armen om haar moeders hals en zacht snikkend fluisterde zij: ‘Nu blijf ik altijd bij u, hoor moesje, - nu laat ik u nooit meer alleen! -’

Varia.

I. Een edel motief.

‘*Dit mag althans met vreugde worden getuigd, dat in de laatste jaren bij velen de dag des huwelijks tevens was de dag, waarop de man een contract sloot, door hetwelk de toekomst zijner vrouw in geval van zijn overlijden niet geheel onverzekerd zou zijn.*’

Dr. P.H. RITTER.

Ik moet zeggen, als je zulke baatzuchtige aanprijzingen van de ‘voordeelen’ van 'n ‘wettelijk huwelijk’ leest, nog wel uit den mond van 'n ex-dominee, geroepen om huwelijken ‘in te zegenen’, dan begin je iets te voelen voor de ‘vrije-huwelijken’, door Emons verdedigd, waarin de hebzucht niet zoo brutaal om den hoek kijkt als hier. -

Of is er véél onderscheid tusschen de ‘gevallen vrouw’, die zich voor één nacht of voor een langeren tijd, als ze tot de gegoede demi-mondaines behoort, verkoopt aan 'n man, door wien haar heur liefde wordt betaald, en de door ds: Ritter ingezegende bruid, voor wie ‘de dag des huwelijks tevens was de dag waarop haar man een contract sloot in haar finantieel belang!’?

Bah!

II. De volksleiders! (*overgenomen uit de Telegraaf.*)

Wat 'n bekrompenheid! In stede zich er over te verheugen dat 't het Nederlandsch proletariaat zoo naar den vleesche gaat, dat zijn leiders villa's kunnen laten bouwen, vallen de Hilversummers den nieuwen burchtheer[*)] *hard over een paar centen in 't uur meer of minder. Waar blijft bij dit alles het groote Marxistische beginsel: geen sociaal-democratische leider zonder villa?*

Bebel trekt zomers naar zijn coquette villa aan een van de Zwitsersche meren, Von Vollmar woont op een kasteel, en de Belg Emile van der Velden resideert op een landhuis, zoo groot als een slot, Mevrouw Roland Holst woont te 's Graveland ook op 'n villa, en nu binnenkort Henri Polak op zijn burcht in Hilversum, en dan zijn er nog bourgeois, die meenen, dat de socialistische leiders het volk steenen voor brood geven! Malligheid. Zij houden de steenen zelf, en bouwen er villa's van.

Later bericht. De heer Polak deelt in ‘Het Volk’ mede, dat het geen villa is, maar een... ‘landhuisje’.

III. Majesteit-schennis.

of te wel

‘Als niet komt tot iet
Kent het zich zelven niet.’

Ik heb wat op m'n kerfstok. - Dat ik brutaal, ongepast, heelemaal niet bescheiden uit den hoek durf komen soms, dat is nu zoo iets bijzonders niet... Maar wat ik nu misdaan heb... ik ijs er zelf van, nu ik 't daar zoo gedrukt voor me zie.

Lieve lezers, ik heb in de Telegraaf gesproken van... den *‘heer Abraham Kuyper*’, niet van Zijn Weleerwaarde, Zeer-geleerde, Professor dr: Abraham Kuyper, Ex-excellentie, en Drager van vele buiten- en binnenlandsche orden, etc., etc., maar zoo maar, mir nichts dir nichts, van den ‘heer Abraham Kuyper’. -

*) Polak wordt hiermede bedoeld.
Red:

En de anti-revolutionnaire Rotterdammer, het Blad waarmede ik in dat bewuste Telegraaf-artikel een klein appeltje had te schillen, kan zich na zulk een majesteit-schennis niet meer verwaardigen zich met mij in te laten.

'Dat gaat eenvoudig niet tegenover iemand, *die spreekt van den heer Abraham Kuyper.'* Aldus de Rotterdammer.

O christelijke nederigheid, hoe beschamend zijt gij! En hoe volgt gij het voetspoor van dien nederigen Jezus, dien gij eert als Uw goddelijk voorbeeld!

Maar 't is wáár ook, Jezus zat niet aan bij Belgische Koningen, en reisde niet met exprestreinen, door Sultans tot zijn beschikking gesteld, en kwam niet op visite bij Keizers, en liet geen reclame voor zich maken door kiekjes op Hem in de Woche, en beschrijvingen in fransche couranten van zijn salons. -

Jezus zou zich misschien heelemaal niet hebben ingelaten met sommigen dezer aanzienlijken, want ik herinner me wel, hoe er zoo iets in den Bijbel staat, van het zondige van om te gaan met zedelooze en gemeene menschen, van de plicht van den waren Christen, om openlijk te getuigen tegen de zonde door dergelijke personen den rug te keeren en aan de kaak te stellen, in plaats van met hen aan te zitten! -

Wie onder de lezers van dit Blad is zoo vriendelijk mij een volledige opgave te doen toekomen van de verschillende titels, die ik moet doen voorafgaan aan den heiligen Abraham Kuyper naam, om weer in genade te worden aangenomen? -

Ik voel mijn wangedrag zóó diep!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Kunst en Wetenschap.

De vrouw in de Kunst.

Nog meer, nog veel meer dan door het penseel, is de vrouwefiguur in al haar gratie

weer te geven door de almacht der boetseerkunst.

Moge op het palet van den schilder de kleuren te mengen zijn, die het vrouwenvleesch in de warmste tinten weet te voorschijn te roepen, de mollig weeke rondingen van het buigzame en lenige vrouwenlichaam komen eerst tot haar recht, indien de beeldhouwkunst zich door de vrouwefiguur laat inspireeren.

Zeer zeker, de bouw van den man, de loop der spieren in zijn athleten-toestand, kan ons geweldig aandoen, maar de zachtlijnende soepele vrouwefiguur wint het, indien er sprake is om ons door kunst te doen behagen.

Daartoe behoeft men geen man te zijn. Het vrouwelijk naakt-figuur zal den man meer zinnelijk doen genieten op eene schilderij, dan wanneer de beeldhouwer ons haar naakt ten toon spreidt. Of zal de boezem van een vrouw in de schilderkunst, ‘deux boules d'albâtre avec des boutons de roses’ niet veel meer de zinnen streelen dan indien de kleur zich verliest in het reine vlekkelooze marmer, en slechts de vorm het oog moet voldoen.

Velen hebben de Ariadne te Frankfort bewonderd, maar de rose-belichting werkt oneindig meer tot het zinnelijk zien, dan wanneer het gewone daglicht op het beeld valt.

De kleur werkt het leven in de hand; en het leven,.... nu ja, wie wederstaat de macht van het naakte vrouwlijf.

Daarom is de beeldhouwkunst zooveel te moeielijker en verdient zij des te meer waardeering indien er door gezocht wordt, de naakte vrouwefiguur in al hare schoonheid uittebeelden. De Grieken gingen ons daarin voor.

Een Bachus, een Priapus veroordeelen reeds de kunst bij het naaktbeeld van den man.

Grieksche en Romeinsche Architectuur.

Wie een overzicht wil krijgen van deze beide belangrijke oude bouwstijlen dient in de eerste plaats de landen, waar die bouwstijlen zich ontwikkelden, en gebloeid hebben, te bezoeken, en de overgebleven monumenten, meerendeels ruïnes, in bijzonderheden te bestudeeren.

Eene beschrijving van een bouwstijl moge nog zoo helder en duidelijk worden gegeven, het ware inzicht krijgt men daarvan niet zonder *aanschouwd* te hebben wat hij grootsch en geniaals gewrocht heeft.

Nu kan iedereen niet beide landen (Italië en Griekenland) bezoeken, maar er zijn hulpmiddelen welke dat gewis kunnen vergoeden, en dat zijn de werken die over die bouwstijlen zijn geschreven, en waarin de reproductie der bouw-restes hoofdzaak is.

Op dergelijke wijze ingericht hebben werken over bouwstijlen veelzijdig nut. Tekst en illustratie moeten elkaar aanvullen; alsdan kunnen niet alleen bouwkundigen, en zij die in het vak ervaren willen worden, er van profiteeren, maar ook ieder zich beschavend-, en zich ontwikkelend-willend mensch, waartoe dan in de eerste plaats behooren kunsthistorici, geschied- en oudheidkundigen, kunstvrienden en kunstliefhebbers, hetzij man of vrouw.

Elementair teekenonderwijs.

Niet ieder kan in de perfectie leeren teekenen, maar wel kan ieder mensch zooveel begrip krijgen van het teekenen, dat hij op een gegeven oogenblik aan een gedacht voorwerp den aanschouwelijken vorm kan geven.

Het teekenen moet reeds jong geleerd worden, maar juist omdat met het kind begonnen moet worden, dient de eerste leerwijze ook kinderlijk, haast zouden we zeggen, kinderachtig, te zijn.

Deze meening vinden we terug in ‘Interprétations pour dessiner simplement, par Victor Jacquot et Paul Ravoux.’ Het is een album, dat meteen een kinderboek is, en het kind al spelende leert teekenen, ten minste begrip doet krijgen van teekenen. Een lijntje wordt door vier vormveranderingen een eend; een cirkel op diezelfde wijze een pauw; een liggend ovaal (ei) een varken; een driehoek een zittend hondje; een staand ovaal een konijn, enz. enz. Illustrators van humoristische bladen hebben ons dergelijke verrassende metamorphosen reeds eerder doen zien, maar we wisten niet, dat uit die aardigheden een methode van teekenonderwijs zou groeien.

We zullen haar niet als de beste in 't gebruik aanprijzen, maar zeer waar is, dat door het album het nuttige met het aangename in de hand wordt gewerkt.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.

Den Haag.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnende!!, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Bericht over aangenomen en geweigerde bijdragen.*)

R. te Zeist. (Gedichtje). - Uw aangeboden gedichtje is niet ter plaatsing geschikt; er ontbreekt veel te veel aan den vorm. - Geldt evenzeer van Uw later gezonden bijdrage. -

Gerda. - Vermoedelijk zijt gij geen abonnée? - Ik vind de ideeën in Uw versjes wel gevoelig, maar de uitvoering nog te gebrekkig. Ze worden niet geplaatst.

Maria. (Dordrecht.) - Uw stukje wordt geplaatst.

Mej: M.M.N. - Ik moet mij met beslistheid houden aan den stelregel, dien gij boven deze correspondentie vindt afgedrukt. Het is onmogelijk al de menschen ter wille te zijn die mij, evenals gij, om particulier antwoord verzoeken. Als ik dat doen zou, hield ik geen tijd over voor mijn ander werk. - Uw versjes vallen onder de rubriek ‘gelegenheidspoezie’. Zij zijn niet onaardig van gedachte of gevoel, maar bevatten geen beloften van dichterlijk talent; voor zoover ik naar dit weinige kan oordeelen is *mijn* meening dus geen zeer aanmoedigende, maar ik kan mij vergissen; vraag ook een ander nog eens om raad. -

*) Voor zoover de begeleidende brieven over and-re onderwerpen handelen, worden deze later in de correspondentie rubriek afzonderlijk beantwoord.

E. van O. den Haag. - Het schetsje neem ik aan. Het is nog heel conventioneel: die ‘brave’, ‘zachte’ dokter, dat kindje, dat zoo op het rechte oogenblik ziek en weer beter wordt. Maar Uw verhaaltrant is nog al levendig en vlug. - Gij spreekt van ‘zelf het antwoord komen halen’, maar zult nu wel hebben ontdekt, dat ik niet meer woon in den Haag. Trouwens, ik geef déze antwoorden steeds schriftelijk. -

Daar gij geen abonnée zijt, komt gij niet *spoedig* aan de beurt.

J.C. Th. te U. - Uw stukje is niet geschikt tot opname; het zegt zoo weinig; wij hebben reeds zooveel copie.

N.V. te H. - Uw stukje is nog niet geschikt tot plaatsing. Het bevat veel te weinig werkelijkheid; het is geen uitgewerkt verhaal, geen schets óók. U ontbreekt het blijkbaar nog aan de fantasie, om van een of ander gegeven 'n gehéél te vormen. - Een telegram, dat zoo maar klakkeloos komt, en dan is 't verhaal uit; - voelt ge zelf niet dat dit nog *niets* is eigenlijk? -

Pierre Artimon. - Ja, dat schetsje plaats ik; omdat het tenminste wat anders is dan 't gewone soort. Of gij echter ‘talent’ hebt, kan ik nog niet beoordeelen uit een enkel dingetje. Dat gij goede opstellen maaktet op school, is nog geen bewijs dat gij letterkundigen aanleg hebt. - In geen geval moet gij U door een eerste aanmoediging of ontmoediging dadelijk voor goed laten leiden; *ik* kan mij vergissen, en dat kan een ander dien gij om raad vraagt óók. Zoo iets laat zich niet zoo dadelijk uitmaken. - Als gij iets geplaatst krijgt in dit Blad wordt het *altijd* gehonoreerd; wanneer de uitgever verzoekt de driemaandelijksche nota's in te zenden, zendt dan ook de Uwe met opgave van nommer der Lelie waarin Uw bijdrage voorkomt, en van den titel van het stukje. - Ja, ik wil U steeds gaarne helpen of raden. -

A.H. te O.B. - Ik vind een grooten vooruitgang in ‘Allerheiligen’, maar het slot is niet maat-vast en niet gelukkig-gezegd. - Voor plaatsing zijn beide gedichtjes nog niet geschikt.

Mevr: F.H. te V. - Poezie van niet-abonnés plaats ik, door de vele voorradige copie, slechts bij uitzondering. Uw andere copie wacht ik nog steeds.

E.R. - ‘Muziek-studie’ neem ik aan.

Mevr: M. geb. H. - Er is op dit oogenblik zóóveel poëzie voorradig, dat ik Uwe verzen geen plaatsing kan beloven. -

H.Y.S.H. - Uw stukje wil ik gaarne plaatsen.

‘**Een droom van vreugde**’; deze en Uw andere bijdrage heb ik wegens Uw onleesbaar schrift eerst laten drukken vòór ik ze kan beoordeelen. Ik zal U nog nader berichten. Schrijf voortaan duidelijker.

M.B. van R. - Herfst-stemming nam ik aan.

A.R. te A. - Uw vertaling nam ik aan. -

Uit het kamp te Milligen nam ik aan.

C.G. - Geestdrift wordt geplaatst.

Gera. - Uw versjes zijn ongeschikt van vorm, maar wel gevoelig-gedacht.

M.P. - De gedichtjes zijn ongeschikt van vorm. ‘Een Dinsdagmorgen’ plaats ik.

A.N. - Gedichtje en proza-bijdrage neem ik beiden aan. -

Noirever. - Gij hebt Uw papier aan beide kanten beschreven; voor den druk bestemde manuscripten moeten slechts aan één zijde worden beschreven. - Ik zal het U terugzenden om te copieeren; maar kunt gij er dan niet wat meer den vorm aan geven van een verbaal? Nu is het meer een herinnering van persoonlijken aard, die eigenlijk geen beteekenis beeft voor anderen. -

Faust. - Ik kan heel goed begrijpen, dat de gedichtjes zoo ineens in U opwellen, en dat gij ze dan ook terstond neerschrijft; maar met dat al is een volmaakte vorm toch mede een eerste vereischte bij verzen, en juist daaraan ontbreekt het bij eerstbeginnenden zoo dikwijls; zoo ook bij U. Uw gedachten zijn heel gevoelig, maar gij vermoogt niet ze te kneden in een voor den druk geschikt kleed. Kunt gij niet eens iets in proza zenden?

Lotos. - Uw tooneelstuk is heelemaal tendenz, en dan nog van heel zwakke samenstelling, want noch de aanleiding tot het vrije huwelijk, noch de vroege dood van Joop is gemotiveerd; ook ontbreekt alle handeling in de drie bedrijven; het is alleen maar wat geredeneer onderling; de huisdokter ook, die maar even ten tooneele komt, en dan weer voor goed verdwijnt, doet onnoozel aan. - En dan ook is het onbillijk van U alléén de geloovigen voor te stellen als gekant tegen het vrije huwelijk; de ‘moderne’ menschen, behoorende tot de gewone samenleving, zijn heusch gemeenlijk niet minder fel verontwaardigd over het onzedelijke van niet-wettig getrouwd zijn dan de orthodoxen en katholieken. Over het geheel maakt gij den indruk, alsof gij nooit èchte

geloovigen hebt leeren kennen; zóó bekrompen als bij U redeneeren toch lang niet, allen, en zeker niet op dit speciale punt. - Voor plaatsing in de Lelie is dit stuk gansch ongeschikt, omdat het groote ergernis zou geven.

G.W.E. te H. - De beide vertalingen nam ik aan, en zal *U* de proeven ter correctie zenden. - Gaarne zal ik bij voorkomende gelegenheid denken om Uw meerderen tijd tegenwoordig. - Voor duitsch, fransch en engelsch is de vertaling-prijs hetzelfde gebleven; voor vertalingen uit andere, minder bekende talen wordt door den uitgever hooger honorarium toegestaan. -

S. te M. - Daarvoor moet je bij het Nieuws van den Dag zijn, om de afwijzing in te kleeden in zoo'n lief leuterpraatje van 'heel gevoelig werk' enz., enz. Als die lieve Nieuws van den Dag-redactie dat dan allemaal heusch zoo vindt, dan had zij liever Uw bijdragen moeten aannemen, in plaats van U te bedotten met dat mooie gedrukte papiertje, dat gij mij nu zondt. Het spijt mij wel voor U, maar ik heb veel te veel copie liggen, om de Uwe ook nog te kunnen gebruiken. -

E. Osles. - Uw stijl is goed genoeg, maar zoo'n schetsje als het nu gezondene beteekent te weinig naar den inhoud. Maak een verhaal, maar niet iets zoo weinigzeggends.

Nonny. - Uw gedichtjes komen dezen keer niet voor opname in aanmerking, omdat er zoo heel veel verjes nog wachten op plaatsing.

G.F. - Uw bijdrage is ongeschikt tot plaatsing; neen, de Holl: Lelie neemt volstrekt niet *alleen* artikelen aan betrekking hebbende op *de Vrouw*, maar tracht juist voor allerlei belangrijke onderwerpen belangstelling te wekken. - Wat dat betreft hebt gij alle mogelijke vrijheid.

Emancipatie. (Rijswijk). - Uw bijdrage heb ik aangenomen.

Inzender van een vers op de Koningin-moeder. - Ongeschikt tot plaatsing.

d'Klex. - Ik vind Uw schetsje uitstekend, en allerliefst den toon getroffen van het kleine meisje; het wordt dus gaarne geplaatst.

Divad. - Het 'tweede gedeelte' is tot mijn spijt *te* lang voor een Weekblad.

J.S. te L. - Zijt gij abonnée? Meldt mij dit s.v.p.

M.E. VAN D. TE A. - Uw versje, gezonden bij de prijsvraag, is ongeschikt tot plaatsing.

Cora. - Voor U geldt hetzelfde als voor vele auteurs van zulke kleine schetsjes: de inhoud van Uw stukje is niet voldoende gemotiveerd; gij moet uitbeelden wáárom een lief kind later wordt een moordenaar, waardoor, hoe. Lees eens *Benjamin* van Michaelis, dan zult gij zien hoe men zulk een onderwerp moet aanpakken. -

Abonnée. - Het sprookje van Moeder de Gans plaats ik gaarne.

N.P. te V. - Uw schetsje is wat te conventioneel voor plaatsing. Zijt gij abonnée? Zoo niet, zendt dan liever geene manuscripten ter inzage; er is reeds zooveel.

Paramaribo. - Uw bijdragen las ik met belangstelling; mij dunkt dat Uw stijl en Uw gave van opmerken wel beloven, en ik geloof, dat gij zeer goed iets zult kunnen maken, geschikt voor den druk. Het eene schetsje is wat ouderwetsch van vorm en inkleeding, en heeft ook te weinig inhoud; de brieven zijn onderhoudende lectuur, en ik zou ze wel willen plaatsen, indien er niet juist in den laatsten tijd brieven van dergelijken aard waren opgenomen, zoodat het dan wordt 'des Guten zuviel.' - Uw voorstel om van uit het buitenland 'brieven' te zenden, neem ik in principe gaarne aan; 't hangt er echter van af wáárheen gij vertrekt. Meldt mij dat nog eens. - En dan ook kunt gij, dunkt mij, heel goed interessante West-Indische schetsen of 'brieven' van het leven dáár geven. 'De West' is een veel minder afgejakkerd terrein dan de Oost, en gij, die er zoovele jaren hebt gewoond, zoudt daarvan heele actueele dingetjes kunnen maken. Wat dunkt U daarvan voor de Lelie? -

N.M. de J. - De versjes vond ik naar den vorm niet geschikt tot plaatsing; de proza-bijdragen nam ik alle drie aan, maar tweemaal in de maand is wat véél voor die vrouwen-levens; een páár er nog bij is voldoende. - De Kerstmis-bijdrage blijft in portefeuille tot het volgend jaar.

H.H. te S. - Het is wat lang, maar wordt toch gaarne geplaatst.

IJ. Z. - Neen, zulke heele korte schetsjes plaats ik liever niet, nu er zooveel copie is van meer belangrijken aard. Ik moet rekening houden met de plaatsruimte.

Frada. - Het langste van de twee stukjes neem ik aan; het andere is ook niet kwaad, maar ik heb al zooveel copie, dat ik niet te véél wil accepteeren van één inzender, tenzij het heel bijzonder goed werk is. -

C. de L. - Ik ben hang, dat ik U een teleurstelling ga bereiden, maar ik kan niet anders dan U mijn *eerlijke* meening zeggen, nietwaar? Welnu, die is dat gij veel beter doet met U toe te leggen op het onderwijs, dan te trachten geld te verdienen met literairen arbeid. Hoe weinigen zijn er onder ons, die zich de weelde kunnen gunnen een betrekking om den broode te kiezen, heelemaal naar den *eigen* wensch? Wie vooruit wil in de wereld, die moet ook den moed vinden om het vervelende van *elke* soort betrekking te aanvaarden. Bovendien, denkt gij dat broodschrijven, zooals *gij* U dat voorstelt, niet vervelend en ontmoedigend zou zijn? Uw versjes vind ik volstrekt talentloos; gelegenheids-gedichtjes, maar meer niet. En het prozaschetsje is er een als duizend anderen, heel middelmatig werk, zonder eigenlijken inhoud. Of gij op den duur iets beters zult kunnen maken, moet de tijd leeren, kan ik niet beslissen. Ik geef U slechts *mijn* eerlijke opinie, maar die is niet onfeilbaar, nietwaar.

M.P. te B. - Gij gaat vooruit; welk een vluggen stijl en aardige wijze van de werkelijkheid zien hebt gij gekregen; het wordt gaarne geplaatst. -

Nagekomen Correspondentie.

Voor de vele vriendelijke bewijzen van belangstelling op 1 Januari ontvangen, betuig ik voorloopig op deze wijze mijn hartelijken dank aan allen.

Huisvrouw. - Ik bedankte U reeds per kaart, maar had Uw volledig adres niet. Hebt gij die kaart dus ontvangen?

Lotos. - Ja, ik kreeg Uw mooie kaart inderdaad, veel dank. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Berichten.

I.

Wegens plaatsgebrek moest het ingezonden stuk: Een ‘woelig’ jongemeisjeshoofd blijven liggen tot een volgend nummer.
RED.

II.

De bekende uitgave van wijlen den heer W. Kamerlingh te Groningen, Nieuwe Handatlas van Nederland en Insulinde in 15 bladen, door F. Bruins, waarvan tot nu toe de kaarten van Nederland, Groningen, Friesland, Drenthe, Overijssel, Noord-Holland, Zuid-Holland, Noord-Brabant en Zeeland verschenen, werd aangekocht door de firma De Erven J.J. Tij] te Zwolle.

Sluiting red: ged:

17 Januari 1906.
19de Jaargang.
No. 29.

Hoofdartikel
Over geven.

Een paar weken geleden zag ik in de Amsterdamsche, ook in de Haagsche bladen, een ingezonden stuk, geteekend door de verschillende leden van armbesturen van allerlei gezindten, behelzend het verzoek aan het publiek om nooit op straat aan onbekenden te geven, alleen door middel van liefdadige vereenigingen, diaconieën enz.

Dit verzoek was gegrond op de bekende leer: Bedelaars op straat 'verdienen' het niet; en de bestuurderen van diaconieën enz. zijn in de gelegenheid behoorlijk onderzoek te doen naar dat al of niet 'verdienen.' -

Nu wil ik voorop stellen, dat mijn bedoeling geenzins is de menschlievende bemoeiingen van die verschillende besturen, instellingen, wat dies meer zij, tegen te werken. - Het spreekt van zelf, dat er langs dien weg heel veel goed wordt gedaan, en dat men zich moet verheugen over het toevloeien van rijke giften aan die kassen.

Maar, maar...

Géénzins ben ik het met dit ingezonden stuk ééns, dat protesteert tegen het geven op de straat aan onbekenden.

Want dit wordt een ongepermitteerde wrreedheid, niets anders; voor de toch reeds zoozeer tot ongevoeligheid geneigde menschelijke natuur is een dergelijke uitnoodiging een heerlijke uitvlucht, om zich te onttrekken aan het medelijden met den naaste, om achteloos alle ellende voorbij te gaan met een zichzelf verontschuldigend: 'Ik geef immers aan die en die vereeniging.' -

Laat ons die zaak nu eens van beide kanten bekijken.

In de eerste plaats;... komt het altijd langs den weg van vereenigingen en besturen tot hen die het wèl verdienen?

Ik beweer van niet.

Want de onbaatzuchtige bestuursleden van zulke vereenigingen kunnen uit den aard der zaak niet alles persoonlijk onderzoeken, zijn aangewezen of op aangestelde betaalde en dus niet meer onbaatzuchtige hulp, of op inlichtingen en informaties van derden.

Zijn die aldus verkregen inlichtingen nu altijd per se betrouwbaar? Heeft zoo'n betaalde bode of onderzoeker van een vereeniging ook niet zijn of haar protegé's, zijn of haar vooroordeelen en sympathieën of antipathieën? Wordt er ook dan wel niet eens te goeder of zelfs wel te kwader trouw gegoocheld met de waarheid?

Mij zijn wel gevallen bekend van door de diaconie ondersteunde menschen, die het zelf vrij goed hebben, en die daarenboven héél goed onderhouden kunnen worden door hunne welgesteld-levende kinderen; wier kinderen dat ook wel doen zouden als ze moesten. Maar *nu* wordt er gezegd: Och, zoo lang de diaconie 't geeft moet die het maar *blijven* doen. Waarom zullen we ze wijzer maken?

- En ik vind dat ook een vergeeflijke redeneering. - Die soort luidjes hebben het idee gemeenlijk, dat ze zooveel mogelijk moeten ‘afhalen’ van de rijkeren. En zoo lang die rijkeren het afschuiven, zoo lang nemen ze 't ook aan met beide handen.

Ik breng het dan ook alleen maar ter sprake, als een voorbeeld van het ontoereikende van onderzoek door besturen en diaconieën, zoo goed als èlk onderzoek in dergelijke gevallen ontoereikend blijft.

Maar nu de andere zijde. - Ik voor mij geef op straat aan den eerste den beste. Dat die per-se, zonder uitzondering, een dronkaard, een verliederlijkt mensch is, dat geloof ik niet. Dat is onzin. Dikwijls misschien wel; welnu dan wil ik liever tienmaal mij vergissen, voor dien eenen keer dat ik allicht een wezenlijk hongerige of verkleumde of bedroefde oogenblikkelijk gelukkig maak door mijn gift.

Maar er is nog een derde mogelijkheid, die welke misschien het meest veelvuldig voorkomt. Hij of zij, aan wien ik mijn weldaad besteed, gaat er mede in een kroeg, en gebruikt wat, of snoept wat lekkers,... zonder daarom verder nog een beslist slecht sujet te zijn. -

En wee zoo'n ongelukkige, als meneer X of mevrouw Y, die aan liefdadigheidsvereenigingen doen, dat nu zien! - Ze komen mij waarschuwen: ‘Zie je nu wel, die akelige straat-bedelaars “verdienen” het heelemaal niet.! Ik heb voor mijn oogen gezien, dat ze, met 't geld dat je hun gaf, zijn gaan zitten in een kroeg.’- -

Mijn waarde meneer X.; mijn lieve mevrouw Y, is dat nu zóó vreeselijk? -

Gaat gij, meneer, niet, elken dag misschien wel, naar uw koffiehuis, uw club, uw societeit, om wat te gebruiken, meteen om gezellig uw vrienden daar te ontmoeten, en te praten (te kletsen had ik haast gezegd) over politiek, en vaderland, en allerlei moois.? -

En gij, mevrouw, geniet gij niet met volle teugen van kopjes afternoon-tea, bij Lensvelt-Nicola, in Veen's theesalon, bij Krul, of, als gij kunstdoenerig en modern-aangelegd zijt, op Uw eigen societeit in uw ‘Club’; loopt gij, indien uw woonplaats elders is dan Den Haag, geen banketbakkers af, om taartjes te eten, of een kop chocolade te drinken, koud en moe van uw boodschappen of visites.? -

Neen, zegt misschien de een of ander brave onder U heeren en dames: Dat doe ik *niet.* Ik ga nooit naar de societeit, ik kom nooit bij banket-bakkers, of op tea's; ik blijf in mijn eigen huis. -

Wat verdienste, wat eer steekt dáárin, gij gegoeden? Brandt niet uw kachel behoorlijk.? Verspreidt niet uw lamp voldoende licht.? Ziet uw kamer er niet opgeruimd, ordelijk, misschien zelfs méér dan dat, gezellig uit!?

En als gij lust gevoelt tot gedachtenwisseling over die bovenvermelde nuttige onderwerpen van politiek, vaderland, wat dies meer zij, wat belet U uwe vrienden en geestverwanten ten uwent te noodigen, en rustig met hen te keuvelen in uw eigen binnenkamer.?

Maar de door U zoo hard-gevallen straatbedelaar! Heeft hij een gezellige woning, heeft hij licht, vuur, gelegenheid zijn vrienden te zien ten zijnent.?

Neen, duizendmaal neen. Hij behoeft ook geenzins te zijn een dronkaard noch een luiaard, of een onwillige, en kan toch dat alles moeten missen.! Want, zelfs bij oppassendheid en goeden wil, spreekt het van zelf dat de arme die bovengenoemde voorrechten moet missen, dikwijls te huis komt in een ongezellige ‘boel’, waarin zijn vrouw nog bezig is te redderen met wasschen of schoonmaken, waar de kinderen juist worden geholpen, etc., etc. -

Om niet te spreken van de vele eenzamen, die gansch geen thuis hebben van dien aard, die maar ergens slapen op 'n kamertje, naar

bed gaan zonder licht voor de goedkoopte, om 'n dito reden zonder vuur, enz. enz.

- En nu kunnen die misdeelden dàt alles, vuur, licht, gezelschap, vinden in de 'kroeg'. - Als zij maar iets gebruiken natuurlijk!

- Zijn nu die allen die dat doen, die nog niet ver genoeg zijn om onthouder te worden, daarom per-se wezens die het 'niet verdienen'.? - 'Verdienen' wij, de rijker-bedeelden, alles wat ons wordt gegeven.? En gebruiken *wij* alle onze dubbeltjes zoo nuttig en zoo kieskeurig, dat wij daaraan het recht ontleenen anderen hard te vallen als ze ook eens **genieten** willen op hunne manier.?

Als ik niet positief, wéét, dat iemand is 'n dronkaard, een onverbeterlijke zuiper, dan geef ik hem veel liever *zonder* onderzoek dan nà lang onderzoek. Want het laatste blijft altijd maar 'n onvolledig en onbetrouwbaar gissen, en het eerste brengt de kans mee, dat hij ook eens een prettig, leuk oogenblik heeft in zijn weinig vroolijk bestaan. -

Een armenzorg-dame kwam mij eens met grooten ijver waarschuwen, dat een gezin, aan wien ik wel eens eenig geld gaf, dat gebruikte om er 't dan goed van te nemen in plaats van te 'sparen.' - Zij zelve had hen betrapt op een héél soupeetje van mijn geld: versche broodjes en lekkere kaas en goede echte natuur-boter. - En koffie met klontjes erin!

Ik begon te lachen, en zei dat ik het niets erg vond. (Mijn lezers beken ik hierbij nederig, dat *ik* op z'n tijd óók wel eens houd van 'n lekker dineetje, van fijne eet-chocolade, enz., enz.)

En ik trachtte mijne bezoekster aan het verstand te brengen, dat ik, gedachtig aan mijn eigen door lekkernijen weleens aangenaam gestreeld verhemelte, het nu heusch niet misdadig kon vinden in andere menschen, als ze ook eens toegaven aan hunne zinnenbegeerten, en inplaats van 'verstandig' te zijn 't er goed en lekker van namen. -

- Mijn bezoekster, zelve overigens ook geen vijandin van goede zaken, gesteld op heur fiets, en op reizen, en op 'n mooi-gemeubileerde woning, ging geergerd heen. -

Een arm mensch moet immers per-se 'verstandig' zijn, mag zich nooit eens een pretje gunnen voor gekregen geld. Doet hij dat, dan, o wee, 'verdient' hij 't niet, dat de liefdadigheid zich verder aan hem gelegen laat liggen. -

Ten slotte wil ik nog even iets zeggen van de kinderen-questie. Ik voor mij geef kleine arme kinderen *altijd* wat, als ik geld bij mij heb. Soms koop ik zelf voor hen lekkere broodjes, koekjes, chocolade. Zie ik geen winkel van dien aard in de buurt, dan zeg ik tegen hen uitdrukkelijk: 'Niet mee naar huis nemen hoor; er voor gaan *snoepen.*'

Want ik wil dat ze tenminste ook eens een keer in hun leven lekker en '*on*verstandig' *genieten*, net als rijke kindertjes!

Dien zelfden stelregel zette ik eens uiteen in den Haag aan een oud-heer, 'n invloedrijk armenzorg-bestuurder. - En hij, heel ernstig, legde me uit, hoe zijn vereeniging, waarvan ik-óók lid was, het geven aan kinderen beslist afkeurde op die en die gronden. -

Maar toen hij klaar was met zijn uiteenzetting en ik antwoordde: 'Nu maar ik doe het **toch**,' toen glimlachte hij zoo schalksgoedmoedig, en fluisterde me in: '*Ik* ook; om je de waarheid te zeggen, kom ik nooit een arm kind tegen, of ik geef het wat. -

Want ik kan het nu eenmaal niet laten, als ik zoo'n stumper zie. -'

Verrukkelijke, lieve, oude-man! Met zijn mooie inconsequentie hierin!

Maar ik geloof, er zijn er wel méér zoo. Als ze maar 'n beetje nadenken willen vooral! Moge dit artikeltje óók daartoe opwekken,- tot 'n beetje *nadenken* over 't lot van misdeelden. Want juist *dat* doen zooveel menschen *niet.* Ze geven maar zoo en zooveel aan een vereeniging of een diaconie, en schudden daarmee alle eigen-verantwoording van zich af. - Ze geven onpersoonlijk, zonder liefde. - En heusch, misdeelden hebben óók liefde noodig, niet alleen nuchter ‘verstand’.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

‘Vréése lijk!’

Ik was laatst in zijn atelier
En 'k zag zijn nieuwe stuk;
't Stelt voor een vogel in zijn kooi;
O... 't stuk is *vréése lijk* mooi!

Wat was hij opgeruimd dien dag!
Vol scherts en luim en grappen,
Maar niettemin toch waardig;
O... hij was *vréése lijk* aardig!

En wat hij leuk vertellen kan!
Zoo van zijn laatste reis,
En zijn verblijf in 't buitenland;
O... het was *vréése lijk* intressant!

.....
.....
.....,.....
Hou op, hou op, mijn kind!
'k Moet zeggen, dat 'k je vreeselijk vind!

A.

P.K.

Helen Keller.
Mijne Levensgeschiedenis.

In de Kerstvacantie las ik dit boek, dat ik graag aan al mijne collega's ter lezing zou willen aanraden. Het is in alle opzichten een merkwaardig boek. J. van den Oude geeft een inleiding, waarin hij Helena Keller, in Juni 1880 in America geboren, en op den leeftijd van negentien maanden door een ziekte van gehoor en van gezicht beroofd, aan de lezers van het boek introduceert. Het boek bestaat uit 3 gedeelten. 1. Helen vertelt haar eigen levensgeschiedenis. 2. Brieven van Helen naar tijdsorde gerangschikt. Enkele, van Bisschop Brooks, Dr. Holmes en Whittier, zijn onmiddelijk achter de brieven gevoegd, waarop zij het antwoord waren.

Als zij het eerste briefje schrijft, is zij nog niet recht 7 jaar. De brieven loopen tot 1901, en is het merkwaardig in die allereerste briefjes den vooruitgang te bespeuren in de wijze, waarop ze hare gedachten aan het papier toevertrouwt.

3. Verschillende bijzonderheden, naar mededeelingen van anderen. Hierin wordt ons geschetst:

a. De persoonlijkheid van Helen Keller.
b. Hare opvoeding.
c. Haar spraak.
d. Fragmenten uit haar geschriften.

Ofschoon het heele boek interessant te lezen is, zou ik toch, nu ik het uit heb, anderen durven aanraden. Begin met het derde gedeelte. Ge krijgt dan een klaar inzicht in de persoonlijkheid van H.K. Wie toch kan beter oordeelen over Helen, dan haar uiterst bekwame en geduldige onderwijzeres Miss Sullivan! Men gevoelt behoefte Miss S. en Helen in gedachten om strijd de hand te drukken uit bewondering voor zooveel wilskracht en onuitputtelijk geduld.

Zelf werd Miss Anne Mansfield Sullivan, te Springfield, Mussachusets, geboren, al zeer vroeg bijna geheel blind. Op haar veertiende jaar, 7 Oct. 1880, kwam zij op het Perkins Instituut. In later tijd kreeg zij het gezicht gedeeltelijk terug.

Toen Kapitein Keller aan den heer Anagnos schreef om een onderwijzeres, beval hij onmiddelijk Miss Sullivan aan. Zij had slechts van Augustus 1886 tot Februari 1887 tijd, om zich op dit werk voor te bereiden, en las in die maanden de verslagen van Dr. Howe. Dr. Samuel Gridley Howe heeft 56 jaar geleden een ander doof en blind meisje, Laura Bridgman, alles geleerd, volgens een door hem uitgedacht stelsel. Het hielp Miss Sullivan, dat zij zes jaren in hetzelfde huis met L. Br. had gewoond, doch voor zich zelve had zij nog weinig ervaring. Op den weg, door Dr. Howe gebaand, is Miss Sullivan voortgegaan, doch haar onderwijs aan Helen Keller draagt toch een geheel oorspronkelijk karakter. De heer Anagnos, directeur van het Perkins Blinden-Instituut, gewaagt van Miss S. met den grootsten lof, en inderdaad komt haar de eer toe, Helen te hebben ingeleid in de wereld der wetenschap, der schoonheid, en der poëzie, waarin zij zich zoo innig gelukkig gevoelt.

Mij interesseerde het daarom het meest hare brieven aan Mevrouw Hopkins te lezen. Mevrouw H. was in het Perkins-Instituut als een moeder voor haar geweest.

Vooral merkwaardig is de brief van 6 Maart 1887, 3 dagen na hare aankomst te Tuscumbia. Zij beschrijft Helen daarin als opvliegend en eigenzinnig, alleen te

bedwingen door haar halfbroeder James. Het moeilijkste vraagstuk voor mij zal zijn, schrijft Miss S., haar aan tucht te gewennen, zonder haar wil te breken. Ik zal in het begin langzaam-aan gaan en trachten haar liefde te winnen.

Miss S. bracht haar een pop mee en greep direct de gelegenheid aan om haar haar eerste woord te leeren, door het haar langzaam in haar hand te spellen: p-o-p. Zij deed het heel goed na en wees op de pop.

Het is merkwaardig na te gaan, hoe miss S. geleidelijk van trap tot trap gaat, hoe Helen in den beginne telkens gelukkig is, als de les voorbij is; maar later hoe langer hoe meer lust in de studie krijgt.

Wat hare eigenzinnigheid betreft, reeds na 2 weken schrijft Miss S.: ‘Mijn hart jubelt van blijdschap. Er is een wonder gebeurd! Het licht van het begrip is opgegaan in de ziel van mijn kleine leerling, en zie, alle dingen zijn veranderd! Het wilde schepseltje van twee weken geleden is herschapen in een zachtzinnig kind. Op het oogenblik.....’

Maar neen, ik zal mijn aanhalingen staken. De lezer, die mij tot dusver gevolgd heeft, zal trachten dit merkwaardige boek in handen te krijgen. Ik zou wel tot in het oneindige door willen gaan met aanhalingen uit boeiende

passages van dit werk. Mij trekt bijzonder de wijze, waarop Miss S. haar leerlinge onderwees. In denzelfden brief van 20 Maart vertelt ze, hoe ze een negerjongen het binnenkomen en de letters mee liet leeren, om Helen's eerzucht te prikkelen. Den 31sten Juli schrijft Miss S.: 'Helen's potloodschrift is keurig. Ik leer haar het Braille-alphabet, en zij vindt heerlijk, dat zij nu zelf woorden kan maken, die zij kan voelen. Zij is nu in den tijd van vragen gekomen. Den geheelen dag is het: wat? wanneer? waarom? het laatste het meest. Vroeger vond ik dat eeuwige vragen van kinderen ondragelijk, maar nu weet ik, dat het een teeken is van hun toenemende belangstelling in de dingen. Hun "waarom?" is de deur, waardoor zij de wereld van verstand en nadenken binnentreden. Over het geheel vraagt zij hetzelfde als een goed ontwikkeld kind van drie jaar.

Ziehier een les over woorden, die plaatsbetrekkingen aangeven. Haar jurk werd *in* een kist gelegd en toen er *op* en deze voorzetsels spelde ik haar voor.'

Miss S. handelt m.i. op dezelfde wijze, als waarop men volgens de Berlitz-methode vreemde talen onderwijst. Juist aan deze wijze van les geven schrijf ik het succes toe, dat Miss Sullivan heeft verkregen. Als het even mogelijk was, moest zij in de les de dingen *zelf doen*, en zij vond het heerlijk om *op* den stoel te staan en *in* de kast te worden gezet. In verband met deze les leerde zij de namen van de familieleden en het woordje *is*. Helen is in kast. Mildred is in wieg. Doos is op tafel. Papa is op bed. Dit zijn zinnen, die zij in het laatste gedeelte van April zelve heeft gemaakt.

Daarop volgde een les over woorden, die een bepaalde eigenschap uitdrukken. Voor de eerste les had ik twee ballen; de eene van sajet was groot en zacht, de andere hard en klein. Zij bemerkte dadelijk het verschil in grootte. Zij nam den harden en maakte haar gewone teeken voor *klein* - dat is: zij haalde het vel van haar handen een weinig op. Toen nam zij den anderen bal, en maakte haar teeken voor *groot*, door beide handen er over uit te spreiden. Ik gaf haar nu de bijvoeglijke naamwoorden *groot* en *klein* voor deze teekens. Vervolgens werd hare aandacht gevestigd op de hardheid van den eenen bal en de zachtheid van den anderen, en zij leerde *zacht* en *hard.* Een paar minuten later voelde zij het hoofdje van haar zusje, en zeide tot haar moeder: 'Mildred's hoofd is klein en hard.' Daarop beproefde ik haar de beteekenis van *gauw* en *langzaam* te leeren, terwijl zij mij wol hielp winden.

Nu vond ik, dat het tijd werd, haar gedrukte woorden te leeren lezen. Ik zette haar vinger op de letter A en maakte die tegelijk met mijn vingers. Zij bewoog hare vingers van de eene gedrukte letter naar de andere. Zij leerde ze alle, hoofdletters en andere, in één dag.

Vervolgens sloeg ik de eerste bladzijde van het a-b-boek op, en liet haar het woord k-a-t voelen, meteen het op de vingers spellende.

Maar wederom moet ik hier Miss S. het woord ontnemen. Mijn overzicht zou waarlijk al te uitgebreid worden. Laat me liever nogmaals tot lezing van het boek aansporen.

Het eerste gedeelte is wel tamelijk taaie lectuur. Ook worden dezelfde dingen onder anderen vorm nog al eens herhaald. Dan stelt men zich ook herhaalde malen de vraag, hoe is 't mogelijk, kan dat alles waar zijn?

Maar nog eens, het geheel is zoo'n merkwaardig stuk lectuur, dat niemand zich de lezing er van zal betreuren.

Mark Twain (Clemens), de beroemde Amerikaansche schrijver, heeft gezegd: ‘De twee meest belangwekkende figuren van de 19de eeuw zijn: Napoleon en Helen Keller.’

Op een der 12 photo's uit het boek ziet ge Helen Keller en Mark Twain. Zij zit daar met een' glimlach om den mond en schijnt in de verte te staren. Ze lijkt daar in 't geheel niet op een blinde. Evenmin lijkt ze dit op de mooie photo op het titelblad. Een zeer aantrekkelijke photo is die, waarop Helen met haar hoofd tegen den schouder van Miss S. rust.

Eveneens die, waarop ge Helen Keller als studente ziet. Na een zeer moeilijk examen op den 29sten en 30sten Juni 1899, waarbij zij natuurlijk alles in Braille-schrift moest hebben, en na nog een jaar afzonderlijk les te hebben genomen bij den heer Keith, werd aan het einde van 1900 haar droombeeld, van te gaan studeeren aan de akademie te Radcliffe, verwezenlijkt.

Een sterke macht had haar gedreven, haar kracht te meten naar den maatstaf van hen die hooren en zien. In het wonderland van den geest zou zij even vrij zijn als ieder ander.

Wat Helen het meest gevoelde aan de akademie was gebrek aan tijd. Het schijnt, zegt ze, dat we naar het college gaan, om te

leeren, niet om te denken. Als wij de voorhoven der geleerdheid binnengaan, dan laten wij onze liefste genoegens - eenzaamheid, boeken en verbeeldingskracht - daarbuiten bij de fluisterende dennen.

Mijn studiën bestonden het eerste jaar uit Fransch, Duitsch, Geschiedenis, Engelschen stijl en Engelsche literatuur. In den Franschen cursus las ik eenige werken van Corneille, Molière, Racine, Alfred de Musset; in den Duitschen Schiller en Göthe. -

In de college-zaal moet Miss Sullivan de voordrachten zoo snel mogelijk in hare hand schrijven en door de inspanning om den professor bij te houden, gaat er voor haar veel van de eigenaardigheid van den redenaar verloren. De woorden vliegen door mijn handen, zegt ze, als jachthonden, die een haas naloopen en dikwijls niet pakken. Maar in dat opzicht geloof ik niet, dat ik er slechter aan toe ben dan de meisjes, die aanteekeningen maken. Als de geest bezig is met machinaal te hooren en de woorden in vliegende haast op papier te zetten, dan zou ik niet denken, dat men veel aandacht kan wijden aan het onderwerp, dat behandeld wordt, of aan de wijze, waarop het ons wordt voorgedragen. - Van al de boeken, die in de verschillende cursussen vereischt worden, bestaan er maar enkele in blindenschrift en dus is het noodig, dat zij in mijn hand geschreven worden. Bij gevolg gebruik ik meer tijd voor mijn lessen dan de andere meisjes. Er zijn dagen, dat de gespannen aandacht, die ik aan kleinigheden geven moet, mij irriteert en de gedachte, dat ik uren besteden moet aan het lezen van een paar hoofdstukken, terwijl in de wereld daarbuiten andere meisjes lachen en zingen en dansen, brengt mij wel eens in opstand; maar spoedig krijg ik mijn veerkracht terug en verdrijf ik met een' lach de ontevredenheid uit mijn hart.

In het vorige jaar, mijn tweede te Radcliffe, oefende ik mij in den Engelschen stijl, bestudeerde den Bijbel als een stuk litteratuur, de regeeringsvormen in Amerika en Europa, de Oden van Horatius en het Latijnsche blijspel.

Dit jaar is het aangenaamste, omdat ik studeer in de dingen, die mij bijzonder interesseeren; Staathuishoudkunde, Letterkunde van de eeuw van Elizabeth, Shakespeare...

Toch zijn er tijden, dat ik er naar smacht, de helft van de dingen, die ik moet leeren, van mij af te schudden; want een overladen geest kan de schatten, die hij ten koste van zoovéél heeft veroverd, niet genieten. Als wij met zenuwachtige gejaagdheid lezen en daarbij aan geschreven proefwerk en examens denken, dan wordt ons brein bezwaard met een menigte beuzelarijen, die werkelijk overtollig zijn. Dan vervolgen mij de themakaboutertjes en de college-dwergen van allerlei soort. Maar de examens zijn nog de ergste boemannen van mijn akademieleven.

Wat zij daarover schrijft, moet gij beslist *zelf* lezen.

Wat dunkt U, is Helen Keller niet een merkwaardig meisje?

Helen heeft veel gevoel voor het landleven. Zij wordt warm van verontwaardiging als ze bedenkt, dat goede menschen kunnen wonen in mooie huizen, waar zij zelven sterk en schoon zijn, terwijl anderen veroordeeld zijn te leven in afschuwlijke, zonlooze vertrekken, en daar leelijk worden, verwelken en verschrompelen. Wat dunkt U, is het waar, dat zon en lucht vrije gaven van God voor allen zijn? In gindsche sloppen schijnt geen zon en is de lucht bedorven.

O, ik wenschte, dat de menschen de stad met haar pracht en haar drukte en haar goud wilden verlaten, en terugkeeren naar bosch en veld. Het is onmogelijk, dat alles

niet te bedenken, als ik, na een jaar werken in de stad, weer buiten terugkom. Op het genot van een wandeling volgt dat van een fietstochtje op mijn tandem.

Mijn honden-vrienden schijnen werkelijk te begrijpen wat ik mis, en blijven altijd dicht bij mij, als ik alleen ben.

Aandoenlijk is de photo, waar Helen zit, met Phiz, haar hond.

Museums en kunstverzamelingen zijn ook bronnen van genoegen en inspiratie voor haar. Zij voelt de schoonheid in het koude marmer.

Ook naar de komedie gaan is voor haar een bron van genot.

Als de regen haar binnen houdt, vermaakt zij zich net als andere meisjes met breien, haken, dammen of schaken met een vriendin. Zij heeft een bijzonder bord om deze spelen op te doen. De hokken zijn uitgesneden, zoodat de schijven er vast in staan. Als ze alleen is en in een luie bui, speelt ze graag een partijtje ‘patience,’ waar ze dol op is. De kaarten zijn in den hoek bovenaan voorzien van Braille-teekens, die de waarde van de kaart aangeven.

Zijn er kinderen in de buurt, dan doet ze niets liever, dan met hen stoeien.

In de lente van 1890 leerde Helen spreken. Ze had altijd een sterken aandrang gevoeld, hoorbare klanken te uiten. Ééne der onderwijzeressen van Laura Bridgman, Mevrouw Samson, pas uit Noorwegen en Zweden teruggekomen, vertelde Helen van Ragnhild Kaata, een doof en blind meisje in Noorwegen, dat wezenlijk had leeren spreken.

Nauwelijks was haar verhaal uit, of Helen was een en al vurig verlangen, om het zoo ver te brengen.

Ik had geen rust, zegt ze, eer mijn onderwijzeres mij naar Miss Sarah Fuller, de directrice van de Horace Mann-school bracht. Deze lieve dame bood aan, mijzelve te onderwijzen, en wij begonnen 26 Maart 1890. De methode van Miss Fuller was deze: Zij liet mijn hand zachtjes op haar gezicht gaan en de ligging van tong en lippen voelen, terwijl zij een geluid maakte. Ik deed iedere beweging ijverig na en binnen een uur had ik zes elementen van de spraak geleerd: M.P.A.S.T.J.

Ik zal nooit vergeten, welk een verbazing en welk een gevoel van vreugde mij beving, toen ik mijn eersten samenhangenden zin uitte: Het is warm. Wel is waar, afgebroken, gestamelde lettergrepen; maar toch menschelijke taal. Miss Fuller gaf mij in het geheel elf lessen. -

Ook dit moet men *zelf* lezen, om met Helen te genieten van de verrukking, die ze gevoelde, toen haar zusje Mildred op haar roepen kwam aanloopen.

Helen heeft een vurige hoop, eens Ragnhild Kaata te ontmoeten. Ze had met een dooven heer, die Ragnhild kent, een interessant gesprek over haar. Hij zeide, dat zij zeer vlijtig en gelukkig was. Zij spint en maakt handwerken en leidt een genoeglijk en nuttig leven.

Ragnhild is mij dus in sommige dingen de baas, zegt Helen. Denk eens: zij kent niet eens de vingerspraak.

Helen vertelt in een brief van 9 Dec. 1900 aan den Heer William Wade een paar gevallen van doof- en blinden. Zoo o.a. van Rubi Rice, een buitengewoon bevattelijk, klein dertienjarig meisje, in Texas, dat nooit onderwijs heeft gehad. Zij kan goed naaien en heeft een verbazend reuk-orgaan. Als zij een' winkel binnenkomt, gaat zij rechtstreeks naar de uitstalkast. Ook kan zij al haar eigen goed onderscheiden.

Dan van een zesjarig meisje aan het Instituut voor Dooven in Mississippi. Maud Scott is doof geboren en heeft haar gezicht verloren, toen zij drie maanden oud was.

't Wordt tijd, dat ik een einde maak aan dit verslag. Toch moet ik nog even vertellen, dat zij ter gelegenheid van de vijfde bijeenkomst van de Amerikaansche Vereeniging tot bevordering van het spraak-onderwijs aan dooven, te Philadelphia, op 8 Juli 1896, eene toespraak hield.

Voor eenigen tijd had zij een onderhoud met President Roosevelt, die geen moeite had om zich door haar te doen verstaan. Hij verzocht Miss S bepaald, haar zijn woorden niet over te brengen. Zij begreep alles, maar de uitspraak van den president is ook bijzonder duidelijk.

Nog een opmerking over het leeren spreken op de vingers. Ieder kan dat in een paar minuten leeren, wordt er in het 1ste hoofdstuk van het derde gedeelte gezegd. Indien meer menschen dat wisten, en de vrienden en bloedverwanten van doove kinderen het dadelijk leerden, dan zouden de dooven over de geheele wereld gelukkiger en beter onderwezen zijn.

Wie meer van Mej. Helen Keller wil weten, kan bij het Volta Bureau te Washington het verslag aanvragen van de leeraren, die haar tot de hoogeschool voorbereidden, n.l. de heeren: Arthur Gilman te Cambridge en Merton S. Keith.

Helen is den 27^{n} Juni 1880 geboren te Tuscumbia, een klein stadje in het Noorden van Alabama.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I. Aan den heer P.J. Bolleman van der Veen. *Leeraar Gymnasium en H.B.S.*

Uw stuk in de Holl. Lelie gelezen hebbende, voel ik mij gedrongen u op iets attent te maken. U beweert daarin, dat ‘moederliefde’ niet een geestelijke eigenschap van de vrouw is maar wel een ‘geslachtelijk-zinnelijke in natuurkundigen zin.’

Wàt is moederliefde? Het is niet altijd liefde van de moeder tot het kind, want hoevele moeders hebben wel kinderen, maar geven zij wèl moederliefde?

Moederliefde is geen pronken met de kindertjes, door ze mooi aangekleed te toonen aan kennissen op afternoon-tea's en jours of op straat. -

Moederliefde is niet de kinderen slechts materieel te verzorgen en hun al 't noodige te geven en nog meer dan dat, en ze verder over

te laten aan de zorgen van bonnes en gouvernanten. -

Moederliefde is ons bezig te houden met die klein-teêre wezens, met hen meê te leven, ons in hunne toestanden te verplaatsen, met hen meê te denken. -

Moederliefde is ze te troosten in hunne kleine verdrietelijkheden en ons te verheugen in hunne vreugde. -

Moederliefde is ons zóó vertrouwd te maken met onze kinderen, dat indien ze iets willen vragen, ze 't eerst naar ons toekomen om raad. -

Moederliefde is één opoffering voor het kind; als het noodig is, ons *alles* ontzeggen, ter wille van het kind.

Moederliefde bevat geen egoïsme, ten minste als wij de ware bedoelen; zij *geeft alles* en vraagt geen belooning.

Moederliefde maakt sterk, verzet soms bergen, kàn en doet veel en daarom zijn kinderen, die zulk een ware moeder bezitten, veel aan haar verplicht.

Moederliefde is wel degelijk een geestelijke eigenschap en heeft niets met geslachtelijkzinnelijke gevoelens te maken.

En dan nog iets. Hoe vele vrouwen zijn er, die een kind willen hebben, maar absoluut *niet* willen trouwen. Dus wèl moederliefde, maar geen man!

Mij dunkt, dat dit een bewijs is, dat moederliefde wel degelijk een *geestelijke eigenschap* is!

C. SCHLIMMER-ARNTZENIUS. 11-1-1906.

II. Een paar kantteekeningen op de schets: 'Is hij schuldig?' door Thelma.

Met veel belangstelling las ik bovengenoemde schets in N°. 27 van 3 Januari ll. Ook waardeer ik de drijfveer of het beginsel tot zoodanig blootleggen van allertreurigste toestanden in onze (lang niet volmaakte) maatschappij. Maar aan het slot wordt de vraag gesteld: 'Zou daar nu niets aan te doen zijn?

'Zou er geen wet *kunnen bestaan*[*)] dat alle kinderen van zulke ouders in eene apart daardoor bestemde inrichting opgevoed werden?' Hierop volgt de slotalinea:

'Dan zouden er toch minder slechte menschen bestaan, dan zou de Maatschappij wel een beetje veranderen, geloot ik. Maar zoo iets te begingen is heel moeilijk en ik denk ook wel niet, dat het eens tot stand zal komen. En intusschen woekert de zonde voort, eene massa ellende met zich meeslepend.'

Die vraag en de daaropvolgende ontboezeming wettigen, dunkt mij, deze gevolgtrekking, dat T. onbekend is gebleven met hetgeen van algemeene bekendheid mocht geacht worden, dat er door de wetgevende macht in de laatste jaren **zeer veel is gedaan** om aan de hier bedoelde treurige toestanden tegemoet te komen.

Noeme ik slechts de wet ter beperking der ouderlijke macht, de kinderwetten, de tuchtscholen enz. Een berichtje uit het Handelsblad van 10 Januari ll. bewijze dit nader; het luidt:

Kinderwetten.

Het Gerechtshof alhier wees heden arrest in de zaak van een 13-jarigen knaap, indertijd door de Rechtbank wegens diefstal veroordeeld tot plaatsing in een Rijksopvoedingsgesticht totdat hij den leeftijd van 18 jaren zou hebben bereikt. Het

*) Ik curcifeer die woorden.

Hof bevestigde het vonnis behalve wat betreft de opgelegde straf en beval dat de knaap ter beschikking van de Regeering zou worden gesteld.

Behalve door de wetgevende macht, wordt er ook *zeer veel goeds in dien geest gedaan* door vereenigingen, genootschappen, publicisten, menschen vrienden en t.q. Is b.v. **Boefje**, dat onvolprezen boekske, door T. niet gelezen? Wie zal ons kunnen zeggen hoe verbazend veel die schets ten goede heeft uitgewerkt?

Is mijn gevolgtrekking evenwel onjuist en is T. wel op de hoogte van een en ander, dan heb ik het recht de door mij aangehaalde slotwoorden op zijn zachtst naief, zoo niet onverantwoordelijk te noemen.

A. NIEUWVELD.

III. Aan den Heer (Mej:?) G.A. Römers. *Geachte Redactrice!*

Ik verzoek u nog een antwoord op te nemen.

Waar zij, die notitie namen in den vorm van bestrijding van mijn schrijven over de zaak ds. B. 't vreemd vonden, dat ik een z.g. leekenblad koos tot terrein van tournooi, heeft de uitslag geleerd, hoe het geenszins onopgemerkt is voorbijgegaan èn voor deskundigen èn voor leeken.

Zeker, ook ik houd niet van kwakzalverij, doch tegenwoordig wordt de kennis op allerlei terrein zoo omvangrijk, dat die onmogelijk kan beperkt blijven tot de Universiteit, en men vooral in Amerika b.v. reeds jaren zich toelegde op University extension (verbreiding van kennis buiten de enge grenzen der Universiteit). Ook is het daar veel meer dan hier algemeen om allerlei wetenschappelijke questies in couranten enz. te behandelen.

Bovendien krijgt tegenwoordig ieder vak weer speciale onderdeelen, waardoor dikwijls z.g.n. leeken van zoo'n onderdeel heel wat kunnen afweten. -

Nu begin ik met U een pluimpje te geven. U doet u voor als leek en werkelijk zie ik uit uw schrijven een vrij scherpzinnig inzicht in den stand van zaken op kerkelijk gebied.

Deze dingen behoeven volstrekt niet op de studeerkamers der geleerden te blijven. De ervaring leert, dat ze daardoor nog niet altijd in voldoend verdraagzamen geest zijn opgelost. Het esprit public is vaak door halve inlichting op een dwaalweg geleid.

U beweert, dat de Synode niet mocht handelen in strijd met haar reglement. Daarin hebt u gelijk. Wat eischt echter artikel elf: ‘De zorg voor de belangen, zoo van de Christelijke Kerk in het algemeen, als van de Hervormde in het bijzonder, *de handhaving haver leer*, de vermeerdering der

godsdienstige kennis, de bevordering van christelijke zeden, de bewaring van orde en eendracht, en de aankweeking van liefde voor Koning en Vaderland, moeten steeds het hoofddoel zijn van allen, die, in onderscheidene betrekkingen, met het kerkelijk bestuur belast zijn.' -

Nu stel ik direkt de vraag: Is hieraan altijd voldaan, ook bij ds. Bähler?

U verwijst ook nog naar de Boeddhistische leer der wedergeboorten

Deze is juist in strijd met de Christelijke.

Deze laatste leert eene innerlijke geestelijke verandering. 't Geval van Nicodemus, die tot Jezus kwam, leert dit zeer duidelijk.

De Boeddhisten bedoelen er een verhuizing mee in een ander lichaam.

't Verschilt zooveel als wit en zwart.

Ik zal u nog een artikel noemen: 'Aan de kerkelijke tucht zijn onderworpen alle lidmaten, en inzonderheid leeraren, ouderlingen, diakenen en andere leden van Kerkelijke Besturen, ter zake van onchristelijken wandel, van *openbaren strijd* met den geest en de beginselen van de belijdenis der Herv. Kerk (Art. 27 Regl. op 't examen), van verstoring van orde en rust, en van verzuim of vergrijp in de uitoefening van kerkelijke betrekkingen.'

Dit is Artikel 3 van Kerkelijke tucht.

Ik weet wel, ieder onderzoeke zichzelf, want niemand is vlekkeloos in dezen, dus zullen we ds. B. niet van farizeeuwsch standpunt veroordeelen.

Doch de heele geschiedenis is veel omvangrijker en gaat dieper dan men denkt, Artikel 27 (Reglement op het examen).

De geëxamineerden door het Prov. Kerkbestuur, dus de aanstaande predikanten, leggen de volgende verklaring af: Wij ondergeschrevenen, door het Prov. Kerkbestuur van.... tot de openbare Evangeliebediening in de Ned. Herv. Kerk toegelaten, beloven in het diep besef van onze roeping en in vertrouwen op God, dat wij daarin met ijver en trouw zullen werkzaam zijn om, overeenkomstig de beginselen en het karakter van de Herv. Kerk hier te lande, *het Evangelie van Jezus Christus te verkondigen*, en de belangen van het Godsrijk en in overeenstemming hiermede die van de N.H.K., met opvolging van hare verordeningen, haar vermogen te behartigen.'

Wanneer men nu, gelijk niet alleen door ds. B., maar ook door vele andere predikanten gebeurt, iets geheel anders verkondigt dan het Evangelie van Jezus Christus dan vraag ik u toch: Is dat fair, is dat karaktervol, is dat recht?

Ik begrijp zeer goed, dat afzetten eene harde zaak is. We zijn allen menschen, en reeds de Romein zeide: Errare humanum est, dwalen is menschelijk; maar een kapitein, die door bijziendheid zijn vaartuig telkens op ondiepte doet stranden, moet de Directie zoo iemand maar door laten varen tot groot gevaar voor de passagiers?

Ik zou er, in ernst, sterk voor zijn om zulke menschen heel beleefd een pensioentje aan te bieden, doch laten sturen liet ik ze niet langer. En om verder alle misverstand uit den weg te ruimen verwijs ik u naar hoofdstuk V. Over het aannemen en bevestigen van lidmaten Art. 39: 'De bevestiging van lidmaten heeft plaats in eene daarvoor bepaalde godsdienstoefening bij welke hun de volgende vragen, althans wat betreft den geest en de hoofdzaak van de daarin vervatte belijdenis, verklaring en belofte ter beantwoording worden voorgesteld.

In tegenwoordigheid van God en van Zijne Gemeente vraag ik u: Vooreerst: Belijdt gij te gelooven in God den Vader, den Almachtige, Schepper des hemels en der aarde, en in Jezus Christus zijnen eeniggeboren Zoon, onzen Heer, en in den Heiligen Geest?

Vervolgens: Zijt gij des zins en des willens bij deze belijdenis door Gods genade te volharden, de zonde te verzaken, te streven naar heiligmaking en uwen Heiland in voorspoed en tegenspoed, in leven en in sterven getrouw te volgen, gelijk aan zijne ware belijders betaamt?

Eindelijk: Belooft gij tot den bloei van het Godsrijk in het algemeen en van de N.H.K. in 't bizonder, met opvolging van hare verordeningen, naar uw vermogen volijverig mede te werken?' -

Ik wil erkennen zelf niet altijd deze belofte te hebben gehouden.

Doch een predikant, die in zijn ambt van bedienaar van het Evangelie van J.C. zich hieraan niet houdt, is dubbel te laken. U kunt nu zelf een en ander overwegen.

Het Artikel, dat betrekking heeft op de speelruimte der individueele meening van den predikant is te vinden: Vierde afdeeling, Art. 22 en luidt: 'Bij de leiding der openbare godsdienstoefeningen gaan zij, zoowel in het algemeen als in het bijzonder met betrekking tot het gebruik van den Heidelbergschen Catechismus, de liturgische geschriften, de vragen bij de voorbereiding tot het Avondmaal, de psalmen en de gezangen, naar eigen oordeel te rade met de godsdienstige behoeften hunner gemeenten.' Ligt hierin evenwel een vrijbrief om af te wijken van de Christelijke Belijdenis in 't Algemeen. Immers 't reeds genoemde Artikel 27 leert wel anders. -

U meent, ik zou gedreven worden uit hebzucht door te blijven in de N.H.K.

Daarvan is wel iets waar. De goederen der Kerk zijn door menschen geschonken, die ze wenschten gebruikt te zien tot een heilig doel, tot heil van de gemeente en tot uitbreiding van Gods Rijk. Door evenals de doleerenden in '86 er uit te gaan, laten we alles over, instelling enz. aan menschen die dit willen gebruiken voor een geheel ander doel dan het oorspronkelijke.

't Is hier op de keper beschouwd een zaak van recht. Waar u mij in 't slot aanziet voor iemand, die onverdraagzaamheid leert, daar beoordeelt u mij verkeerd.

De Hervormde Kerk steunt geenszins op de vrijheid van gedachte.

Ook de Nihilist is vrij van gedachte.

De Hervormde Kerk der geloovigen steunt op het onwrikbaar geloof in Jezus Christus, den Zaligmaker der Wereld en duldt geen priesters, die zich stellen tusschen God en hunne ziel, nog minder van priesters, die Hem verloochenen voor Nirwana en Boeddha.

Zeer onrechtvaardig en listig bedriegelijk is het denkbeeld, waardoor u wordt gedreven om hen, die 't genoemde geloof deelachtig zijn door

uw stem uit hun eigen huis te verbannen, een stem, die steunt niet op het historisch overgeleverde geloof der martelaren, doch op de ook van het geloof vrije gedachte.

Dit hebben wij te danken aan de moderne predikanten, die hebben gehandeld in strijd met bovengenoemd Regl. Art. 39 voor lidmaten.

Ik wil de handeling der doleerenden niet goed keuren, doch hun verzet allerwege sproot hier uit voort, dat aangenomen werden tot lidmaat zij, die niet geloofden in den Christus der Schrift, doch in Hem slechts zagen een buitengewoon mensch. Hierop steunt ook blijkbaar Uw stem. Zonder onverdraagzaam te zijn moet ik u zeggen, dat dit een zandgrond is en feitelijk is ze niet rechtmatig. Oordeel rechtvaardig.

Intusschen is de liefde de meeste; daarom neem ik uw liefdelooze slottirade u ook niet kwalijk.

En tevens meen ik, dat de liefde geenszins verbiedt om wit wit te noemen en zwart zwart.

Hoogachtend blijf ik van u Redactrice

de dw. dr.

J.B. NAAKTGEBOREN.

IV. Geestelijke Communicaties op de Grenzen van Twee Werelden.

Weet dit: Alles zal geleid worden ten goede en zal medewerken tot vorming, opleiding, verhooging en een zalig einde. -

Gelooft en vertrouwt op de liefde van onzen hemelschen Vader; die gelooft, voor hem of voor haar, zal God Zijn Engel zenden, dat hij zijn voet aan geen steen stootte. Hebt goeden moed en denkt aan het woord van onzen goddelijken Meester: Wees niet bezorgd.

De tijden zijn ernstig - daarom, terwijl het dag is, de hand aan de ploeg, maar dan ook die ploeg in den rechten weg gestuurd, opdat het goede zaad in de geploegde voren vallen kan, en niet daarnevens als onkruid opschietend, het goede en vruchtbare weer verstikt.

Het leven hier is in verfijnden vorm, omdat het kleed achterblijft, voor deze omgeving onbruikbaar.

Ons geestelijk lichaam is ook weder met o, zulke fijne stofdeelen omkleed.... Dit is bij ons nu veel meer symbolisch wat kleur en stof aangaat; toch zien wij degeen die ons helpen, en daardoor van zelf reeds grootere geestelijke bestanddeelen hebben, zoo gaarne in fijnheid en zachtheid gekleed. Ons kleed is van zulk een gehalte, dat geen muur, geen deur ons beletten kan in te komen....

Het is een verkeerde opvatting van sommigen, dat ieder, die dezen weg (het spiritualisme) niet op wil of kan gaan, ongelukkig is. Die aan God en aan Jezus gelooft, Hem in zich opneemt, een vrijen blik om zich werpt, den naaste liefheeft vooral met die liefde, die blijft tot over het graf, in alle eeuwigheid, die is ook zonder deze kennis gelukkig, maar zal bij nader kennismaking die ook niet verwerpen....

Gedachten hebben invloed want die behooren tot het geestelijke.
Alles trekt aan; alles wat niet rein is, niet goed, niet oprecht is, belemmert. Gij moogt van deze les gebruik maken. Het is uw plicht, uw werk!

Geen twijfel meer aan een eeuwig voortbestaan. Geen verdooving, geen versterking, maar verwisseling van kleed, omdat het op aarde gedragene van te grove stof is.... Te weten dat niets verloren is; dat wetenschap en talenten hier nog beter tot hun recht en ontwikkeling komen. God schenkt aan den zanger en dichter het genie. Hij is de Schenker van het Geloof.

De inspiratie wordt gegeven en de mensch moet het uitwerken en draagt er verder de verantwoordelijkheid van.

Wilt ge iets van mijne woning weten? Denk dan een woning geheel van planten, de heerlijkste, die de verbeelding kan bedenken, want aanschouwen kunt gij ze beneden niet. Bloemen en bladeren, maar zoo fijn, zoo doorzichtig en teer, dat een kind die met één stoot zou doen ineenstorten.... God geeft alles op Zijn tijd. Prijs, loof en aanbid.

Hoe het hier is ingericht. Lieve menschen, ik kan niets anders, niets beters zeggen dan een verfijning op een duizendmaal duizendmalen berekening van alles wat op aarde is. Natuur onbeschrijfelijk, atmosfeer goddelijk, kalm, zoel, altijd geschikt om ons gemakkelijk te verplaatsen. Alles is harmonie!

Weest dankbaar jegens Hem, die het u aan niets laat ontbreken in deze strenge koude en u bevoorrecht boven duizenden. Brengt een steentje aan om den nood te lenigen en denkt nooit: wat geeft mijn penninkske, maar bedenkt dat veel kleinen een groote maken. Zoekt het in uwe naaste omgeving. Op uitgebreide schaal kan niet door een ieder gewerkt worden, maar ach, stoot niemand af in dit zware getij en weest niet te angstvallig om bedrogen te worden. Vele goeden moeten het met de kwaden ontgelden. Klaagt niet, maar dankt den Heer.

God geve dat tegen niemand dit woord moge gesproken worden bij het onderzoek naar de verwerking aller gaven:
Gewogen, gewogen - en te licht bevonden. De tijd spoedt voort en is ernstiger dan uw kortzichtige oogen zien kunnen, en de verantwoording staat misschien spoedig voor de deur....
Werkt te samen in de goede, heilige richting tot het groote doel!....

V. Een ‘woelig’ jongemeisjeshoofd.

Moedertje, 'k voel me zoo verdrietig, nu je boven ziek ligt, en 'k je niet zooals anders heen en weer zie dribbelen door de kamers, of je op

't gewone plaatsje zie zitten met je groote mand verstelwerk voor je! Wat lijkt 't huis me koud en verlaten toe zonder jou! Vroolijk komt de zon door de voorramen gluren, als om 't jolig jongenstroepje te zoeken, dat hier zoo dikwijls aan het stoeien is. Ach zonnetje, de jongens zijn uit logeeren gestuurd vandaag; ze waren te druk; en de dokter heeft rust bevolen voor onze zieke, volkomen rust. Ga maar weer weg, zonnetje, kruip maar weer achter de wolken; je helder schijnsel hindert me; ik zou de overgordijnen dicht willen schuiven om je buiten te sluiten. Anders zie ik je graag, want ik hou niet van donker, triestig weer; maar vandaag kan ik je licht niet verdragen. Komt dat omdat ikzelf zoo somber gestemd ben vandaag, en mijn gevoelens in overeenstemming zou willen hebben met mijn omgeving?

Hè moedertje, 'k wou dat je maar weer beter was en beneden kon komen! 't Is zoo leeg in de kamer, nu je vriendelijk gezicht er ons niet tegenlacht en we er je opgewekte stem niet hooren.

Nooit heb ik zóó gevoeld, wat je voor ons was, als in deze droevige dagen. Vreemd dat ik nu vooral besef, hoeveel je voor ons bent, nu er gevaar bestaat je te moeten verliezen!

Je was altijd het middelpunt van ons huisgezin, de spil waar alles om draaide. Nooit zou een van ons iets hebben ondernomen, of jij moest er in zijn gekend. Waren we vroolijk en blij, onze vreugde was niet volmaakt, als jij er niet in deelde. Waren we bedroefd, niemand kon ons zóó goed troosten als jij; en waren we ziek, door wie zouden we dan liever opgepast worden dan door jou! We beschouwden je als 'ons eigen bezit,' als iets waarop niemand recht had dan wij. Elk uur van den dag stond je voor ons klaar; voor *ons* had je steeds tijd; we namen je gehéél en al in beslag! En we vonden dat héél natuurlijk, we wisten niet beter of dat behoorde zoo.... Wat was je toch altijd druk bezig, moedertje! En als je hoorde van andere dames die zoo druk uitgingen, zei je altijd: 'Hoe vinden ze er toch den tijd toe?' Maar, zie je, misschien deden ze thuis niet zooveel als jij....

.... Neen maar, wat een typisch voorval was dat met Mevrouw B! Nóg moet ik lachen als ik dáár aan denk. Wat wás ze nijdig, en zoo rood was ze, zoo rood als een kalkoensche haan! O, Mevrouw B, hier was u ook aan een verkeerd kantoor! In-leuk! Die Mevrouw B ook, met haar vereeniging voor 't vrouwenkiesrecht, wat kwam ze *hier* doen, bij mijn moeder, verbeeld je, die zich nooit met zulke dingen bemoeit! Al haar kennissen liep ze af om hun te vragen op de vergadering te komen en lid te worden van haar vereeniging. En nu kwam ze ook mijn moeder overhalen. Maar dát was mis hoor! Verbeeld je: mijn moedertje en kiesrecht, o 't is om te gieren! Die wil juist nooit van zoo iets hooren, en haar antwoord was dan ook net iets voor haar: 'Neen, mevrouw, ik doe daar niet aan, ik heb mijn handen al vol met mijn huishouden en kinderen.' En toen Mevr. B: 'Maar zóóveel tijd neemt het huishouden toch niet in beslag, dat u er niet een uurtje af kunt nemen voor de belangen van de maatschappij! Laat u dát toch door niemand wijsmaken!'

'Wijsmaken?' antwoordde moedertje weer, '*ik* laat me heusch niets wijsmaken; ik zie 't zélf wel dat mijn huishouden *al* mijn tijd in beslag neemt. Mijn tijd geef ik geheel en al aan mijn kinderen, mevrouw, en als ik mijn jongens tot brave mannen maak, dan *doe* ik al wat voor de maatschappij. *Zij* zullen wel voor de vrouwen opkomen als dat noodig is, en haar verdedigen overal waar ze kunnen! *Ik* zie het nut van vrouwenkiesrecht niet in; ik twijfel er aan of er een eind aan misstanden zou

komen, als de vrouwen zich er mee gingen bemoeien. En daarom stel ik er geen belang in en wil er niet aan meedoen.'

Mevrouw B. af! en verontwaardigd over zóó'n 'onzinnigen praat' stapte ze op, om bij andere kennissen haar geluk te gaan beproeven, en misschien haar hart te luchten over sommige dames, die zoo 'bekrompen redeneeren kunnen en hinderpalen zijn voor den vooruitgang.'

Ga maar hoor, mevrouw B., en haal uw kennissen en vriendinnen maar over te gaan ijveren voor 't kiesrecht! Maar laat mijn moedertje met rust, we hebben haar noodig thuis, zij is van ons, en we willen haar *geen uurtje* zelfs afstaan voor 'de belangen der maatschappij'!

Hè wat is 't toch akelig stil in huis! Ik heb in 't geheel geen lust om iets uit te voeren; rusteloos dwaal ik door de eenzame en verlaten kamers. Wat zal ik toch gaan doen, wat?

Hè, was Cor maar hier, ze is zoo'n jolige meid, en ze kwam altijd zoo gezellig babbelen; ik heb nu juist zoo'n lust in een praatje met haar. Maar Cor zit nu ginds en studeert in de rechten, die geluksvogel! Wat een leuke brieven schrijft ze toch altijd, en wat een typisch kaartje zond ze mij met mijn eindexamen: C. van Welderen, jur. stud. Zoo in-geleerd klinkt dat. En je moet 't uitspreken zooals 't daar staat, net doen alsof 't geen afkorting is en dan gewoonweg zeggen 'jur stut'. Neen maar, typisch! Die gelukkige Cor, met haar vrij studentenleven; en ze woont op kamers, en ze hebben een eigen clublokaal, en een 'praeses', en ze houden soms lezingen over allerlei interessante onderwerpen, en ze 'loopen college', en ze hebben een 'prof', en.... ja wát hebben ze niet al. En ze worden zoo ontwikkeld, zoo knap, ze weten over allerlei dingen mee te praten waar wij hier heel eenvoudig geen begrip van hebben! Gelúkkige menschen. En *ik* ben een gansje en ik sta tegenover Cor met den mond vol tanden, ik weet niets. Waarom mag *ik* niet naar de universiteit, waarom mag ik óók niet studente worden, waarom niet? 'Omdat een andere betrekking beter voor een meisje geschikt is, dan een met een *universiteitsstudie* als voorbereiding,' zeggen vader en moeder. Wat een onzin! Is een universiteitsstudie dan soms ongeschikt voor een vrouw? Wat kan 't voor kwaad? Kijk dan maar eens naar al die vrouwelijke studenten, kijk dan eens hoe prettig Cor 't daar vindt; en haar vriendinnen vinden 't allemaal even leuk: Wil, en Greta, en Marie (o ja, dat is waar, die heeft haar studie er aan gegeven, maar zij is ook geëngageerd,) en Emma.... Emma...., neen, die moet ik eigenlijk niet opnoemen.... Ik weet niet, ik geloof toch niet, dat die 't studeeren

zoo plezierig vindt.... Wat praatte ze ernstig dien keer, op dat avondje bij Cor, toen ik daar een paar dagen logeerde, om eens een kijkje te nemen hoe leuk een studente 't had. Wat zei ze toch ook weer, 't stemde me toen zoo ernstig, en hoe kwam 't, dat wij op zóó'n gesprek kwamen?.... O ja, nu weet ik 't weer! Cor was aan 't vertellen over 't leuke studentenleven, en ze zei dat 't toch zoo heerlijk was, en dat ik toch absoluut moest trachten mijn ouders over te halen, me naar de universiteit te laten gaan. 't Was zoo noodig voor de vrouw, groote ontwikkeling op te doen; ze moest noodzakelijk uit haar eng gedachtenkringetje van vrouwelijke dingen gehaald worden. En ik moest óók maar in de rechten studeeren; advocaat worden was zoo mooi, dan kon je later onschuldige menschen verdedigen. Dokter was ook erg mooi, je kon dan zieken genezen, dat was ook een nobel beroep; maar de studie duurde zoo lang, wel zes of zeven jaar. De letteren, dat was ook wel geschikt; dominee kon je trouwens ook worden tegenwoordig. Maar advocaat, dát vond Cor toch 't beste van alles....

En toen opeens viel Emma haar in de rede en riep heftig: ‘Hou toch eindelijk eens op met die mooie praatjes, Cor, en breng haar 't hoofd niet op hol met al die oppervlakkigheid! Een kind ben je toch nog, hoor, een kind! In de rechten studeeren “om onschuldige menschen te kunnen verdedigen”, in de medecijnen “om zieke menschen te genezen”, enz., enz. Denk je dat je alleen onschuldigen moet verdedigen, en dat alle zieken die je behandelt, beter worden? En zijn er geen knappe mannenadvocaten en doktoren genoeg, die dat werk kunnen doen? Laat de enkele vrouwen, die er óók een sterke roeping voor voelen, er zich desnoods bij aansluiten, maar haal toch niet allerlei vrouwen er toe over, die er misschien niet eens zooveel zin in hebben! En dan, denk toch aan de studie zelf, die je er voor doen moet, of reken je die niet? Jij komt hier pas kijken, Cor, en veel gewerkt heb je ook nog niet, je hebt nog niet eens je éérste examen gedaan. Wat weet jij er nog eigenlijk van? Wacht maar eens; als je een paar jaar ouder bent, zullen we elkaar eens nader spreken; ik wou wel eens weten, hoe je dan praten zult! Of je de colleges dan nóg interessant zult vinden, en nóg dwepen zult met de universiteit, en 't studente-zijn dan nóg prettig en gelukkig vindt!’

‘Nou maar Em, zoo ongelukkig zien de oudere meisjes er toch heusch niet uit, als ze zoo flink voorbijstappen naar 't college! En geen één die nog heeft gezegd, dat de studie haar niet bevalt!’ riep Cor toen uit. ‘Jij overdrijft vreeselijk, hoor!’

‘Overdrijf ik?’ zei Emma weer, ik voor mij denk dat ik de waarheid zeg. Dat is juist zoo lám, dat geen meisje tegenwoordig ronduit durft te zeggen wat haar *ware* gevoelens zijn omtrent 't studeeren. Ik wou dat ik die andere vrouwelijke studenten eens aan 't praten kon krijgen, of dat ik eens in hun hárten kon kijken! De moderne vrouw zou dan misschien voor heel wat verrassingen staan. Ja, dát moest er nog bijkomen, dat wij met héél treurige gezichten, al zuchtend, ‘met hangende pootjes’ om zoo te zeggen, naar 't college gingen!! Wat zouden we uitgelachen worden, of beklaagd! En noch 't een noch 't ander is prettig, hoor! Maar met dat al begaan we toch een fout door te zwijgen, en jullie jongeren te laten begaan in je overdreven lofuitingen over de universiteitsstudie. Juist de ouderen, die voelen dat ze geen bevrediging daarin vinden, juist die moesten hun stem laten hooren. Maar 't ontbreekt ons aan moed, zie je. En ik ook, ik heb ook nog geen moed om openlijk te zeggen, dat deze studie een vrouw niet gelukkig maakt, en dat ik eigenlijk meer zin heb in ‘doodgewoon vrouwenwerk.’ Mij interesseeren de colleges niet erg, hoe interessant

ze op zichzelf mogen zijn. En ik zou wel eens willen weten hoe de andere meisjes aan de universiteit hierover denken!'

'Ach je ziet alles véél te donker in, Em!' waagde Cor nog eens te zeggen. 'Zóó erg is 't niet.' Toen Emma weer: 'Hoor eens, nu wil ik toch Marie's opinie graag weten! Toe, Marie, jij bent hier nu twee jaar, en je hebt de studie in den steek gelaten, omdat je verloofd bent en op de huishoudschool nuttiger dingen moet leeren. Zeg nu eens heel eerlijk, heb jij de studie prettig gevonden, of hou je meer van 't werk, dat je nu doet?'

'Ja, om je de waarheid te zeggen, we zijn nu toch onder ons: ik vond de studie droog en vervelend hoe verder ik er in kwam. Ik voelde, dat 't niet iets was waar een vrouw plezier in hebben kon, en huishoudelijke dingen trekken me nu veel meer. Maar weet je in 't begin was ik toch vol geestdrift over 't studente zijn; ik kan in Cor's gevoelens van nu wel komen!'

'Jawel, in 't begin, maar zoo was ik ook! Wat ik me afvraag is alleen dit: vonden wij de studie op zichzelf prettig, of trok ons 't nieuwe van het studentenleven meer aan? Dát is de kwestie, zie je. En dan, ik geloof dat er bij ons allen wel een beetje ijdelheid bij komt, denk je niet? Want nietwaar, wij gaan den mannen toonen, dat wij 'inferieure wezens', langen tijd voor 'dom' uitgemaakt, óók wat kunnen! D wij in staat zijn, net zoo goed als zij, moeilijke academische examens cum laude af te leggen. Wij zullen maken dat de mannen niet meer op ons neerzien, maar eerbied voor ons zullen krijgen! Hm! Weet je, wat ik wel zou willen weten? Of de mannen werkelijk eerbied hebben voor ons! zouden ze niet spotten met ons, in 't geheim natuurlijk, als ze onder elkaar zijn? Ik zou hun willen vragen, of ze liever een 'geleerde' vrouw zagen, dan een 'gewone', en dan, zouden ze daar eens een oprecht antwoord op moeten geven! Maar enfin, laat me maar niet uitweiden hierover, Cor vindt dat ik al genoeg doorgedraafd heb! Maar jij, wendde ze zich toen naar mij, 'als je niet wezenlijk roeping voelt iets te worden, waarvoor je studeeren moet aan de universiteit, kom dan niet hier! Ga liever werken voor een vrouwenbetrekking, waar je zeker meer bevrediging en geluk vinden zult!'....

Ik was in een gedrukte stemming geraakt door haar woorden, en die week niet, hoe Cor me ook trachtte op te vroolijken en me zei, niet te veel te hechten aan Emma's redeneeringen, omdat Em zoo zwaar op de hand was. Ook nu voel ik me weer ernstig, nu ik aan dat alles

denk.... Em zal me toch niet iets wijs hebben gemaakt? 't kan haast niet, ze sprak zoo ernstig.... Mijn lust in de studie is toch eigenlijk bekoeld....

Hè, wat is 't akelig stil! Hoe zou 't met moedertje gaan, zou ik eens gaan kijken of ze wat noodig heeft? Wat héb ik zitten peinzen, mijn hoofd is moe van al dat denken.... Hoe zou de dokter moeder vinden, beter of.... Alle zieken worden niet beter; zei Emma ook niet zoo iets?.... God, als we moedertje eens gingen verliezen? Wat zou dat een leegte geven hier. Nooit meer haar vriendelijk gezicht te zien, nooit meer haar liefdevolle woorden te hooren, geen kus meer van haar te krijgen? nóóit meer?.... O neen, neen, ik wil daar niet aan denken! Slecht, akelig, náár, ondankbaar kind dat ik was, vrijwillig haar te willen verlaten! Uit eigen beweging héén te willen gaan; den tijd dien ik van haar genieten kan, vrijwillig korter maken door weg te gaan van hier om te gaan studeeren ginds aan de universiteit, waar ik misschien niet eens gelukkig zal zijn! Niet eens gelukkig.... Neen, neen, ik wil niet gaan! Moedertje vergeef me, je hebt zóóveel gedaan om ons thuis voor ons te maken tot het zónnigste en gelukkigste plekje op aarde, neen, ik ga niet weg! Ik blijf bij je, hoor, zoolang ik dat kan!

STUDIUM

Die hoopt dat anderen hunne meening zullen zeggen hierover.

VI.

DECEMBER 1905.

Geachte Redactie!

Met opname in uw blad van bijgaand adres aan de Tweede Kamer der Staten Generaal zult u mij namens den Bond van Onderwijzeressen bij het Fröbelonderwijs zeer verplichten.

U dankend voor de opname

Hoogachtend,

JOHA. WIERTS VAN COEHOORN-STOUT.

L.S.

Het Bestuur van den Bond heeft het genoegen hierbij de leden in kennis te stellen met den inhoud van het adres hetwelk aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal verzonden is geworden.

AMSTERDAM, Dec. 1905.

De ondergeteekenden Joh[a]. Wierts van Coehoorn-Stout en Anna de Groot, resp. Presidente en Secretaresse van den Bond van onderwijzeressen bij het Fröbelonderwijs, goedgekeurd bij Kon. Besluit van 23 Januari 1905, *Stbld.* No. 13, hebben de eer zich namens dien Bond tot u te wenden met het verzoek van uw aandacht voor het volgende:

Daar de toestand van het Bewaarschool-Fröbelof Voorbereidend Onderwijs zonder eenige wettelijke regeling is, heeft ieder de vrijheid, zonder eenig bewijs van bekwaamheid daarvoor te hebben afgelegd, aan een bovengenoemde inrichting werkzaam te zijn, zeer zeker tot ontzaglijk nadeel voor de jeugd van 3-6 jaar, die van zulke inrichtingen gebruik maakt en door onwetende ouders aan onbekwame krachten wordt toevertrouwd. Voornoemde Bond verzoekt daarom een wettelijke regeling, bepalende:

dat ieder die aan een dergelijke inrichting wenscht werkzaam te zijn een diploma van bekwaamheid, verkregen aan een Kweek- of Vormschool, moet kunnen vertoonen, alvorens tot een zoodanigen werkkring te worden toegelaten;

dat de opleiding ter verkrijging van het Diploma A (Hulponderwijzeres) of Akte B (Hoofdonderwijzeres) aan een der Vorm- en Kweekscholen voor genoemd onderwijs, volgens een gelijkluidend Programma zal worden gegeven en

dat, om dezen geheelen tak van onderwijs te verbeteren, een programma vereischt zal worden gelijkwaardig met dat, hetwelk aan een der best bekend staande opleidingsscholen wordt gevolgd en

dat slechts dan een diploma als boven omschreven van kracht zal zijn wanneer het door een officieele commissie is afgegeven.

't welk doende enz.,

Namens den Bond voornoemd,

HET BESTUUR,

JOHA. WIERTS V. COEHOORN-STOUT, *Presidente.*

ANNA DE GROOT, *Secretaresse.*

‘Passer malam’ te Soerabaja.

Tegelijk met de Senènan - Javaansch tournooy - onlangs in de Holl. Lelie beschreven, was het passer malam of avondpasser voor den inlander. Deze passer malam kan men het best vergelijken met onze kermis, ze draagt tenminste 't zelfde feestelijke karakter en duurt ongeveer een week.... Reeds dagen van te voren zijn bij zulk een feest de Javanen in een opgewonden stemming, niet dat men dit merkt door gejoel en geschreeuw, zooals men dat bij het beschaafde ras onder de bevolking vindt, echter kan men het merken aan hun werk. Zij zijn dan wat men noemt ‘bingoeng’ d.w.z. ‘het hoofd kwijt’ en doen niet liever dan in clubjes bij mekaar hurken om te ‘ommongen’ (babbelen).

Ook kan men in die dagen niet ontkomen aan het verfoeilijke leensysteem dat met den Javaan is samengegroeid. Alle bedienden vragen namelijk een maand voorschot op hun salaris en al geeft men dan ook niet een hèele maand, de helft mòet men wel

geven, anders kan men geen bedienden houden. Uit ‘pindjem’ bestaat nu eenmaal een Javaan, zelfs zijn eten aan den warong haalt hij op voorschot.

Mais revenons à nos moutons. De passer malam is dáar, 't feestterrein is ontsloten.... en een zee van licht door tallooze electrische ballons verspreid, straalt den bezoeker te

gemoet. Daar de passer malam meteen een tentoonstelling is van Inlandsche kunstnijverheid is er entrée geheven; voor den Javaan slechts gering.... Duizenden menschen, blank en zwart verdringen zich nu aan den ingang en kunnen eerst ruimer ademen als zij den ingang achter den rug hebben en zich naar alle richtingen verdeelen kunnen. Maar toch wat is het vol.... op sommige plaatsen is als 't ware een verstopping en kan men wel over de hoofden loopen.... maar hier geen onaangenaam gedrang, beleefd en zonder eenige luidruchtigheid wijkt de Inlander voor den Blanda, ja wat meer is, zelfs tegenover zijn rasgenooten heeft de Javaan *égards*.... Werkelijk beschamend tegenover den Europeaan.

Nemen we eerst de eene zijde van het terrein op; hier vindt men naast de groote bier en restauratietent van Oei Moo Liem, een reeks van vermakelijkheden voor den Javaan. Danshuizen met tandakkende ronggèngs, inlandsche restaurants! wajangtenten en last not least een draaimolen.

Voor de danshuizen staat 't vol, ook van Europeanen, die, zoo zij nog nooit zoo iets zagen, hun oogen uitkijken aan het vreemde wat zij zien en hooren.

Voor hen in de tent tusschen de bespelers van de gamelan in, zitten eenige dansmeiden (ronggings) ongegeneerd, ten aanschouwe van het publiek haar toilet te maken. Zij zijn nog niet in danscostuum, doch zijn met onverstoorbare kalmte bezig in een verweerden spiegel die voor haar op den grond staat en waarvoor zij gehurkt liggen, het bruine gelaat te bedakken en te verven. Een doos met potjes en pannetjes staat naast haar en telkens beweegt zich de slanke welgevormde hand van het gezicht naar de verfpotjes en omgekeerd. Met de pink worden de oogleden zwart gemaakt, ook de wenkbrauwen worden bijgepenseeld en als de mond de gewenschte roode kleur heeft en nog een laatst laagje bedak (rijstpoeder) op gezicht, hals en armen zijn gewreven is het toiletmaken geëindigd, op haar kleeding na.... Rustig staat de ronggèng op en verdwijnt achter den grooten gong om daar van sarong en baadje te verwisselen. Zooveel zedelijkheidsgevoel heeft de dansjuffer ook nog wel. Na lang getreuzel is zij klaar en verschijnt No. 1 ten tooneele. Ze is als gemetamorphoseerd.... Een laag uitgesneden nauwsluitend pakje van rood of blauw fluweel, versierd met gouden of zilveren motieven van loovertjes omsluit de lenige tengere gestalte. Een zijden sarong en een breed ceintuur met schitterenden gesp voltooien 't geheel op de diamanten! na, die ooren, hals, haar en polsen versieren... Een slendang van dunne soupele zijde heeft zij bevallig in de beide handen....

Bij het kunstlicht ziet ze er waarlijk niet kwaad uit.....

En nu begint de gamelan..... even hurkt de ronggèng neer, dan als de muziek zwijgt, verrijst zij langzaam op de punten van haar voeten en begint te tandakken, rillende bewegingen uitgaande van de vingertoppen verglijdende langs de armen tot over de mollige borst..... De slendang golft daarbij als een sluier om haar heen. Doch dan ineens haar stem.... zij zingt..... Met de slendang voor den mond, de oogen verdraaiend van links naar rechts, van boven naar beneden gilt zij haar schelle onbegrijpelijke liederen uit, niet in 't minst uit het veld geslagen door lachbuien die haar gezang en manoeuvres onder het Europeesche publiek verwekken. Zij zingt voor haar bruine zusters en broeders, en die vinden 't moòi....

Nu eens verder, naar de restauraties er naast..... Van alles is hier te krijgen plât du jours!, compleete diners!, kwé-kwé, en drinkwaren....

Aan lange tafels zitten ze geschaard, keurig uitgedoste mannen en vrouwen met hun aardige zwartoogige kinderen. Sommige eten saté (geroosterd geitenvleesch in

kleine stukjes gesneden en aan een stokje gestoken) 't eene ritsje voor, 't andere na. Daarbij smaakt den Javaan een glas stroop, liefst de zoetste die er is, voortreffelijk. Anderen rijsttafelen... nassi met rauwe lombok en allerlei andere bedisse (heete) spijzen.....

Een groote attractie van deze tent is ook de Arabier die een soort pannekoeken bakt. Naast hem staat een groote bak met deeg, hier uit neemt hij een handje vol, kneedt dat en rekt dat uit tot 't een halve el of langer wordt. Vervolgens rolt hij 't uit op een plaat tot 't zoo dun is als een loovertje en werpt 't dan met een achteloos gebaar op den bakplaat. Dan volgt een andere en dit alles gaat met een routine en vivaciteit die bijna niet te volgen is..... Erg smakelijk ziet die taaie substantie er niet uit, 't lijkt wel op een mengsel van deeg en lijm maar de Javaantjes zijn er fel op.....

Daar de weeë geur van geroosterd geitenvleesch - in dit keurige restaurant hangen daarenboven de pas geslachte geiten ter verhooging van den appétit in het volle gezicht van den bezoeker - en de vette geur van de zooeven beschreven koeken ons hinderen, gaan we verder en zoeken een doorgang tusschen den drom Javanen die voor de wajangtent is opgesteld.... Hier klinken de melancholieke tonen van den gamelan weer tot ons door, en voor ons zit op den grond gehurkt bij hun instrumenten een vol orchest, met domme slaperige gezichten. Geheel automatisch bewegen zich hun handen en

vingers, en niet 't minste gevoel voor de muziek die zij spelen weerspiegelt zich op hun gelaat..... Zij staren als slaapwandelaars.... 't geheel geeft den indruk of zij droomende spelen.....

En intusschen wordt de Wajang-geschiedenis vertoond...

Misschien, als men in de finesses van den Wajang is doorgedrongen, kan men iets voelen voor de wangedrochten die daar langs de eene zijde der tent zijn opgesteld; de meesten echter kennen niets van die Javaansche legenden en kunnen niet nalaten te lachen om die gekke vertooning. Want alle poppen hebben lang slungelende scharnierarmen en deze worden in beweging gebracht met touwtjes, welke de man die den Wajang vertoont in zijn hand houdt. En met zoo onvergelijkelijken ernst vertoont hij die Wajang gebaren en met zooveel aandacht zien en luisteren de Javaansche toeschouwers, dat men zich onwillekeurig afvraagt wat voor ongeziene grootheid en schoonheid zij aanschouwen in die wel kunstig uitgesneden, maar toch zoo affreus monsterachtige poppenkoppen met die lijzige lichamen en lange bungelarmen.....

De drom Javaantjes achter ons wordt echter zoo groot dat 't ons benauwt, we banen ons een doorweg en komen aan een volgende tent waar met groote letters boven staat ‘Topèng’. Dit nu is de levende Wajang, hier vertoonen personen de geschiedenis. Ieder van hen draagt een mombakkes imiteerende de koppen van de poppen, zooeven omschreven; dus ook deze zijn afzichtelijk en ook zij maken dezelfde automatische belachelijke handbewegingen en men begrijpt niets van dit bizarre, taaie gebarenspel.

Nu komen we aan den draaimolen, die stampvol is van bruintjes en half-caste en waar 't zeer vroolijk toegaat. Dan is er nog een poffertjeskraam en eenige biertenten voor den Blanda en daarmee is het eetdrink- en pleizierterrein afgesloten en zijn we op het tentoonstellingsgebied. Om alles op te sommen wat hier te vinden is, vervaardigd door Javaansche handen, zou ondoenlijk zijn, echter wil ik eenige dingen opnoemen die mij het meest bewondering afdwongen....

Dat was het prachtige batikwerk, zoowel van Java als Sumatra; de sierlijke smaakvolle Palembangsche kantwerken, zooals tafelloopers, strooken voor bedden, zakdoeken enz.

Dan die kunstig uitgesneden koperen voorwerpen, een kunst die de meeste Javanen verstaan; en die toch waarlijk niet zoo licht te schatten is...

Ook het vlechtwerk van riet en bamboe was de moeite waard, en de in speksteen uitgesneden stempeltjes met Wajangpoppen erop vonden veel koopers...

Verderop vond men kleine kampongs, geheel in miniatuur nagemaakt en allerlei sierlijke voorwerpen geknutseld uit kruidnagelen.

Ook bewonderde ik er eenige waarlijk zeer goede schilderstukken door Javanen gemaakt. Vooral een er van een waterval nabij Prigen was bizonder mooi. 't Was mij bijna onmogelijk te moeten gelooven dat dit 't werk was van een Inlander; als 't van een onzer Hollandsche schilders was zou men zeggen ‘dit is een knap stuk.’

En nu heb ik nog niet de helft opgenoemd van al 't moois dat op die tentoonstelling te zien was, maar dit weet ik wel.... dat ik gevoel van bewondering voor het eenvoudigbescheiden, kunstlievende Javaansche volk in me groot voelde worden en dat ik ze met gansch andere oogen bekeek dan te voren.....

Na een keurig mooi vuurwerk genoten te hebben, ging het grootste publiek 's avonds laat naar huis, sommigen bleven nog naplakken tot het terrein gesloten werd

om de volgende dagen weer opnieuw te beginnen, want voor pretmaken is Soerabaja de stad bij uitnemendheid.....

Soerabaja.
A. KÖHLER-DIEHL.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Coevorden.. - Dank voor Uw briefje en de zooeven ontvangen kaart over die zelfde zaak. Dat was dan toch aardig en lief van die dame. Zoo *zijn* er dan toch hier en daar goede harten ook wel. - Ik vind het juist prettig dat gij mij zoo uitvoerig hebt geschreven, want dat is een bewijs van geloof in mijn belangstelling in de zaak. - Doe het gerust steeds, als gij iets hebt waarmede ik kan helpen. -

M.K. - Met verbazing ontving ik Uw schrijven, want ik herinner mij Uw eersten brief zeer goed; omdat die mij zoo sympathiek aandeed heb ik U toen verzocht Uw adres mij op te geven, onder een pseudoniem betrekking hebbende op ‘gelapte schoenen’ - Maar ik hoorde nooit iets van U, veronderstelde dat gij geen abonné waart; en nu zie ik uit Uw schrijven dat gij het inmiddels werd, en dat het U goed gaat. Ik kan U echter niet verder beantwoorden als gij mij Uw naam en adres niet wilt noemen. Over dat gedichtje van de Gènestet wil ik U dan ook gaarne mijn meening zeggen, wat die regels betreft die U hinderen. Maar anonyme correspondenten beantwoord ik nooit. Uw naam blijft *geheim.*

B. (zuster is abonnée en laat U de Hollandsche Lelie lezen). - Ik wist wel dat véél Hollanders met de nachtschuit komen, maar gij schijnt gansch en al ten achter te zijn wat den tijd betreft. Want gij zendt mij, naar aanleiding van de handschrift-beoordeeling, (die een twee jaar nu al is afgeschaft), Uw handschrift toe, en sluit 10 cts. in, inplaats van de voorgeschreven 50 cts. -!

Waarschijnlijk zal mijn antwoord nu ook eerst een jaar of tien na dezen in Uw hersenen doordringen. - Laat Uw zuster, die abonnée is U, eens op weg helpen. - En tracht voortaan een klein beetje vlugger mee te komen met hetgeen er om U heen gebeurt!

Ida. - Neen, ik zou maar niet meer uitkijken naar ondergeteekende, want gij vindt haar blijkbaar niet. Met een ‘witte blouse en witte glacé-handschoenen’ was ik dien avond geenzins getooid; ook zat ik heel ergens anders dan op die rei.

- Ja, Kunstlievende Dames heb ik met bijzonder veel genoegen gezien. De opvoering was uitstekend, zoo door en door beschaafd. Die Jhr: Godard is een uit het leven geteekend type, had wel iets van het genre uit de brieven van ‘Dolf’ van Jhr. Rappard, en ook zoo'n freule Amanda ken ik er meer dan eene in de werkelijkheid. Uitstekend ook waren de gedistingueerde toiletten. - Tippie wil mij 't minst bevallen. Zij deed op het tooneel goed, en juffr: *Waning Bolt* maakte er een leuk typetje van, maar bij wat nader beschouwing is zoo'n vinnig kind toch niet meer aardig, maar integendeel grof, vindt gij zelve ook niet?

Het kan wel zijn dat de oplossing van het door U ontvangen antwoord ligt bij het weinig succes dat de Ned. Tooneel-vereeniging dezen winter heeft; volg dan den raad van Uw raadsman; als het U dáár gelukt, is Uw stuk in elk geval in goede handen. -

Ja, mooie beloften, zonder er naar te doen, daaraan maken die heeren zich zoo graag schuldig. Als gij wist wat ik op dat gebied al gezien heb achter de schermen, van ongelukkige beginners, die worden abgespeist met allerlei fraais onder vier oogen, en dom genoeg zijn dat te gelooven!

Ik geloof niet dat het U iets zal helpen, of ik het lees of niet. Een schouwburg-directie stelt gewoonlijk andere eischen, gaat te rade met heel andere dingen dan de criticus. - In Uw buurt gewandeld? - Neen, ik wandel niet veel, ga gewoonlijk uit met 'n doel, heb er geen tijd toe.

Als gij er bijzonderen prijs op stelt, wil ik U mijn goeden wil graag toonen door het stuk te lezen; dat is beter dan voorlezen, want dan kan ik het onpartijdiger en meer onbevangen beoordeelen, dan als gij-zelf er bij zijt. -

Joep. - Vriendelijk dank voor Uw hartelijk briefje.

Veritas te Sneek. - Ook U dank ik hartelijk voor Uw woorden van sympathie. - Dat 'Lebensfreudigkeit' zoo voor U van pas kwam, doet me dubbel genoegen.

- **Salomé.** - Wat een heerlijk mensch zijt gij: vier honden! Een meisje dat geëngageerd is, en toch een warm hart houdt voor haar honden, dat belóóft wat goeds, vind ik. - En met Uw wijze van dien bewusten dag doorbrengen, kon ik me ook zoo door en door vereenigen! - Natuurlijk zal ik graag Uw verhaal ter beoordeeling ontvangen. - Veel dank ook voor Uw instemming met Lebensfreudigkeit! - Nietwaar, is het leven niet veel te goed soms, om het te verknoeien met al die leuter-deftigheden en kleine vormen? Het akelige en droevige is er reeds dikwijls genoeg, laat ons dat toch niet verzwaren door ook nog neer te zitten bij een berg kleinigheden van 't alledaagsche leven, met 'n somber, verzuurd gezicht!

Excelsior. - Tot Uw geruststelling dient, dat ik springlevend was in die dagen, alleen maar werd teruggehouden omdat ik hier moest zijn voor ander werk. - Dat gaat zoo. - Hartelijk dank voor Uw lief briefje en belangstelling.

Felix II. - Frits laat zijn naamgenootje groeten. - Nu, naar het panorama zal ik dan gaan zien. - Op de éérste verdieping hebt gij onze Marie niet kunnen zien; wij wonen hooger -

Vriendelijke dank voor Uw sympathie met het Telegraafartikel.

Alpha. - Ja zeker, nu herinner ik mij de zaak volkomen; eerlijk gezegd heb ik steeds gedacht, dat gij na dat eene jaar wel weer zoudt hebben bedankt, omdat ik U eenigzins had geforceerd. Het was toen voor mij ook het begin van een nieuwen werkkring, en er was een gansch onverwachte ophooping van ingezonden stukken, door dat artikel van B. dat zoo'n storm opwekte. Daarom moest ik wel zoo handelen. - Maar ik vond zelfs, dat het U eerder tegen mij moest innemen dan omgekeerd, zooals U veronderstelt.

Wel neen al mijn correspondenten zijn lang niet altijd 'geestverwanten,' en nog veel minder altijd 'standgenooten.' - Gelukkig niet; dan zou je altijd in je zelfde kringetje ronddraaien. - Den naam dien U ervoor heeft, voor die corr: rubriek, vind ik heel aardig-bedacht. Zeker, als U wilt schrijven, of aan mij, of in een ingez: stuk, of als artikel, ben ik steeds graag bereid Uw zending te ontvangen. - Hartelijke groeten, en dank voor Uw opheldérend vriendelijk briefje. -

Zender van een versje uit Nijmegen. - (Telegraaf en Lelielezer.) Waarom anonym?

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Noord. - Ja, maar, als gij zelf het zoo druk hebt, dan moet gij U ook kunnen voorstellen dat ondergeteekende wel eens in dito omstandigheden verkeert, en U niet altijd per *ommegaande* kan antwoorden. - Dat hangt ook samen met den heelen inhoud van het Blad; in de vorige week b.v. was er géén corr:, alleen opgave van aangenomen en geweigerde bijdragen. - Ik zou U zeer zeker raden mij alles ter inzage te zenden, dan kan ik beter oordeelen. - Gij vraagt hoe? Beter is het dat te informeeren

bij Uw post-directeur, want ten onzent is de post niet nauwkeurig in deze questies. Drie jaar lang verzond ik o.a. uit den Haag, met goedkeuring van het postkantoor dáár, de copie der Holl: Lelie, drukproef en manuscript, op *precies dezelfde* wijzen, die het post-kantoor in Amsterdam *niet* aanneemt! Meer dergelijke wonderbaarlijkheden zijn mij op dit gebied ten onzent wel voorgekomen! Welke questie vondt gij 'droog' behandeld? Was het een artikel van Emons, van Esser, of van Bolleman van Veen?

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

- Een beschaafde, 19 jarige jonge dame, wier ouders in finantieële moeielijkheden verkeeren, zoekt eene betrekking b: v: als juffrouw van gezelschap. -

Antwoorden zenden aan de **Vragenbus.**

Eene *Hollandsche* jonge dame, bekend met de moderne talen, stenographie en schrijfmachine, kan geplaatst worden op Duitsch handelskantoor te Keulen. Inlichtingen verstrekt Fräulein *E. Beunke*, Klapperhof 26-28 30 Keulen.

Aanvangsalaris 100-125 Mark per maand.

Bericht.

In de vorige Lelie werd een antwoord gegeven aan **Cora** (geweigerde bijdrage). Dit moet zijn **Elsa.**

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

24 Januari 1906.
19de Jaargang.
No. 30.

Hoofdartikel
'Wie meent te staan, zie toe...!'

Niet altijd maken dezelfde woorden - woorden van teederheid, ontferming, liefde; woorden van kracht en ernst, van vergiffenis en van aanklacht, van geestdrift en van verontwaardiging - op ons denzelfden indruk. Nu eens grijpen zij ons diep in het gemoed, terwijl wij ze verstaan in al hun omvang, dan wederom gaan zij langs ons heen, nauwelijks een oogenblikkelijke stemming wekkend.

Dit kan liggen aan *hen* die zulke woorden spraken, want het is een groote kunst te juister tijd het rechte woord te vinden en den juisten toon aan te slaan, ook aan *ons* die nu eens wél, dan niet ontvankelijk en vatbaar zijn voor indrukken en aandoeningen.

Er kunnen feiten plaats hebben, welke bizonder er toe meewerken te willen denken aan en te hooren gewagen van onze kracht en onze zwakheid als zedelijke menschen.

Gebeurtenissen kunnen diepe indrukken wekken, welke iets in ons uitwerken. Als b.v. medemenschen - eens hoog staand, geëerd, geacht, in wie men onbepaald en onvoorwaardelijk vertrouwen stelde - zedelijk dalen en van hun voetstuk vallen, dan komt over ons een gevoel van bittere teleurstelling en dit pleit voor ons. Men had de zoodanigen zoo gaarne blijven hoog stellen en het vertrouwen waardig achten. Men schaamt zich noode over anderen.

Doch zulke voorvallen hebben ons tevens wat te zeggen. Ons zij het alsof een ernstige waarschuwing tot ons komt.

Anderer zedelijk dalen mag nimmer ons een oorzaak worden van achteruitgaan in ons denken, gevoelen, oordeelen.

Wij moeten dan dubbel streng op ons zelven toezien.

Geen kreet van *wraakzucht* mag vervangen een stemming van natuurlijke en volkomen verklaarbare verontwaardiging en van deernis met de slachtoffers van anderer val.

Geen *droevig feit*, geen *wandaad* door een medemensch bedreven, ook tot schade van anderen, mag ons ontnemen het vertrouwen in menschen om plaats te maken voor een *wantrouwen* dat zeggen doet 'wees trouw, maar vertrouw niemand!' Ach, ons generaliseeren!

Anderer zedelijke struikeling zij ons geen oorzaak van een *hoogmoed* en *eigengerechtigheid* die doen uitroepen 'wat ben ik toch blij en

dankbaar dat ik zooveel hooger sta dan deze en die!'

Anderer val doe ons *hopen* dat hun oogen mogen opengaan, dat hun slapende gewetens spoedig ontwaken, opdat zij komen tot het inzicht van wat zij misdreven, de weg tot innerlijke vernieuwing; hij legge ons de *vraag* voor: 'in hoever ben ik medeplichtig aan de afdwalingen van wie mij omringen; wat had ik kunnen, wat had ik dus moeten doen om zoo mogelijk hun dwaling te voorkomen, te verhoeden?

Tegenover slachtoffers van een onheiligen hartstocht - welke die ook zij - kan men denken aan het eeuwenoude '*zij hadden de duisternis liever dan het licht*', ook aan dat andere '*..zij weten niet wat zij doen.*' Anders gezegd: men kan denken aan boosaardigheid, aan slechtheid en algeheele zedelijke verdorvenheid, aan een zoo en niet anders gewild hebben, maar ook aan zedelijke verblindheid, aan een innerlijke zwakheid welke aan allerlei machten en invloeden en inblazingen op den duur het hoofd niet konden bieden.

Dit is *de* tragedie van elk menschenleven: de bitter zware strijd tusschen het *willen* van het goede dat men liefheeft en het *niet hunnen* trouw blijven daaraan.

In de diepte van ons wezen woont het *slechte* niet, maar het *goede* dat verduisterd, nooit vernietigd worden kan.

Vernederen wij den mensch niet. Telkens - na den diepsten val - spreken schuldbesef, berouw, drang naar hooger luide in hem.

De ziel is Christinne van natuur.

Iedere zedelijke afdwaling roept ons met grooten ernst toe: '*wie meent te staan, zie toe...!*'

Een mensch kan klimmen op den maatschappelijken ladder, in stoffelijken opzicht. Hij kan groeien als geestelijk, hij kan stijgen als zedelijk wezen.

Maar ook het tegenovergestelde aanschouwen wij helaas gedurig. Hij kan achteruitgaan in de maatschappij; hij kan minder worden als zedelijk schepsel; hij kan zedelijk dalen.

Een mensch - d.w.z. *iedere* mensch, want 'wij zijn allen van gelijke beweging' - kan zinken in zedelijk opzicht. Aan dat gevaar staan wij *allen* bloot.

Dat dalen gaat aanvankelijk onzichtbaar voor anderen. Minder worden in geestdrift, in geloof in ons zelf en in anderen, in een toekomst, in eerbied voor hooge beginselen, neen! dat bemerkt de buitenwereld niet aanstonds. Doch allengs daalt hij hoe langer hoe meer. Gedachten, stemmingen gaan zich langzamerhand in daden uiten en wat eens doorleefd werd in eigen verborgen kleine wereld, wordt straks geopenbaard: zichtbaar, waarneembaar.

Voor een iegelijk dreigt dit gevaar. Daarom werd eenmaal gezegd: '*prijs niemand gelukkig vóór zijn dood.*'

Wij meenen allen stevig te staan.

In die overtuiging gaan wij het leven in, vast verzekerd dat we kunnen 'staan op eigen beenen.' Wij hebben een goeden dunk en de heerlijkste verwachtingen van ons zelf. Wij vertrouwen op eigen, inwonende zedelijke kracht. Achting, eerbied voor ons zelf, gevoel van eigen waarde, besef van roeping en van verantwoordelijkheid, drang naar een 'excelsior' vervullen en dragen ons. Wij zullen pal staan, velerlei trotseeren en 'neen!' zeggend en een 'ga achter mij, satan!'

Hierin is geen overmoed, maar welbewuste kracht. Te bewaren ons ik, onbezoedeld over te leveren een goeden naam, invloed te oefenen door onze persoonlijkheid en,

ons karakter... ziedaar ons levensdevies. Heerlijk wie zoo den voet zet op 's levenspad, wien zulke idealen bezielen.

Een tijd gaat alles goed. Fier en moedig gaan we voort. De stormen echter komen. 't Wordt bijwijlen een orkaan. Wij zien, wij hooren, wij ontmoeten zoo veel. Er komen tegenwerkende machten en bittere ontgoochelingen. Stemmen vleien. Stemmen van eerzucht en heerschzucht, van 'naam-maken,' van groot *schijnen* en groot *doen,* weerklinken in ons. Er komen begeerten, wenschen; hartstochten doen zich gelden. Verzoekingen alom, telkens andere, telkens meer ons tot zich trekkende. Wij bieden nog weerstand, maar het wordt ons te machtig dikwerf.

'*Wie het zwaard aangordt, beroeme zich niet als een die het ontgespt!*'

Geen overwinningslied zingen als de strijd nog beginnen moet.

Dikwerf vallen w' ons zelf mee. Straks, 'neen! dat had 'k nooit kunnen denken; 'k meende zoo sterk te wezen.'

Ach '*de geest is wel gewillig*, maar....!'

Daarom een diep ernstig: *zie toe!*

Zie toe op u zelf! op uw denken, peinzen, wenschen, begeeren, op uw gezindheden, neigingen en hartstochten, op uw stemmingen als ge alleen, ook als ge te midden van anderen u bevindt.

Zie toe op wat ge hoort en ziet en leest;

wees kieschkeurig in het zoeken van omgang, wan vermaken en afleiding.

Wees wakker. De zonde is als een roofdier, azend op prooi. De zonde ligt op den drempel. Even is de deur geopend en als een slang schuifelt zij, onhoorbaar naar binnen en omarmt u.

Stel u in gemeenschap met wat hoog, rein, en zielelouterend is.

Van het voedsel - ook het geestelijk - hangt zooveel af voor onze gezondheid, voor ons zwakker of sterk worden.

Hoevelen vielen van het voetstuk, die nooit hadden gedacht dat zoo iets met hen zou kunnen gebeuren! Zij waanden heel stevig te staan. En toch...!

En als er gestruikeld, gevallen waren... stonden d'engelen gereed om op te richten, andere wegen te wijzen, om de hand te reiken en het schijnbaar gestorvene tot nieuw leven te wekken, om menschen weer terug te geven aan zich zelf en hun beter-ik?

Men kan verstooten; men kan ook trachten te winnen.

Men kan vernederen; men kan ook pogen op te heffen.

Men kan verachten; men kan ook er naar streven te redden.

Wat deden wij om medemenschen - zooveel in ons was - voor dalen te behoeden, voor een val te bewaren?

Wat doen wij om de onzen, de ons omringenden sterk te maken? Spreken wij ons woord? Trachten wij de oogen voor gevaren te openen? Gaat er versterkende, reinigende invloed uit van ons doen en laten, van onze persoonlijkheid?

Ernstige feiten leggen ons levensvragen voor.

Zij doen een beroep op het beste in ons.

Zij willen op nieuw ons wijzen op onzen plicht, op onze taak, op ons verantwoordelijkheidsbesef.

Zij zeggen ons: vergeet het nimmer dat allen van gelijke beweging zijn, dat niemand niets menschelijks vreemd is.

Gedraagt u manlijk; weest sterk!

A.

Ds: J.F. TERNOOIJ APÉL.

Een merkwaardig Boek.
Das Ende der Obrenovitch 1897-1000 von Dr. Vladan Georgevitch Serbischer Ministerpräsident a. D.
(Leipzig, S. Hirzel, 1905.)

III. (*Zie Lelie van 3 October 1905*).

We naderen het eind van de tragedie.... In 1900, den 1 Januari, had de minister-president, dr. Georgevitch, ter gelegenheid van de gebruikelijke felicitatiën bij den aanvang van een nieuw jaar, tot den koning de volgende woorden gericht, aan het hoofd van den ministerraad, in tegenwoordigheid van koning Milan:

'*Uw Majesteit zal zich herinneren dat ik, toen mij vóór 27 maanden werd opgedragen een ministerie te vormen met het grondbeginsel Servië boven alles, als eerste voorwaarde heb gesteld: Treedt in het huwelijk, Sire, en geef ons door een*

krachtige dynastie aan gansch ons volksbestaan een stevigen grondslag. Van dien dag tot op dien van heden heb ik ontelbare malen zoowel alleen, in intieme gesprekken met Uw Majesteit, als ook in tegenwoordigheid van Z.M. Koning Milan, of bij plechtige gelegenheden in tegenwoordigheid van al mijn kollega's datzelfde verzoek herhaald, helaas steeds zonder gevolg. Thans herhaal ik mijn bede voor de laatste maal: Treedt in het huwelijk Sire, omdat eerst dan, als het vorsten-huis van Servië in het bezit is van rechtmatige troonopvolgers, tegenover wie alle pretendenten en alle politieke gelukzoekers de hoop op een welslagen hunner plannen moeten opgeven, Servië in rust en vrede kan denken aan zijn nationale verplichtingen en zich daartoe kan voorbereiden'...

Weinig vermoedde hij op dat oogenblik, op welk een wijze de aldus in het nauw gebrachte koning aan dat verzoek zou voldoen, in den zomer reeds van datzelfde jaar 1900. En toch was er juist in het antwoord, dat de door den ongewonen inhoud van de officieele rede vermoedelijk in de war gebrachte, anders zoo geslepen koning toen gaf, méér oprechtheid, méér verraden van wat er in waarheid in hem omging, dan ooit nog te voren:

'Maar, mijne heeren, ik ben een *mensch*, niet alleen een koning maar ook een mensch en wel een mensch die smacht naar persoonlijk *geluk*.... want gij allen weet hoe weinig van dit geluk tot nog toe in onze familie is

geweest. Ik wil niet de kans loopen in mijn huwelijk de dingen te beleven, die mijn vader heeft doorgemaakt... (Koning Milan stond bij het raam en maakte een hoofdbeweging.) Ik moet zeer ernstig met mij zelf te rade gaan, vóór ik een besluit neem, want behalve de plicht het belang van den staat in het oog te houden, heb ik ook recht op persoonlijk geluk'.

Bij alle schuld die Alexander op zich laadde, bij alle verachtelijkheid waaraan hij zich schuldig maakte, is er toch iets hartroerends in dien kreet om *persoonlijk geluk,* van het beklagenswaardig vorstenkind, dat nooit een jeugd kende, tengevolge der rampzalige verhouding tusschen zijn ouders, dat heen en weer werd gesleept door de Europa rondreizende Natalie, tot hij, nauwelijks de kinderschoenen ontgroeid, een kroon kreeg te dragen, reeds moeilijk van gewicht voor elk hoofd, bij de bestaande moeilijkheden waarin Servië finantieel als anderzins was gewikkeld, maar zeker véél te zwaar drukkend voor een, zoo weinig berekend voor de zorgen des levens, als deze lichamelijkzwakke, met een halfverwoest zenuw-gestel bezochte, door niemand geleide, of in het rechte spoor gebrachte Alexander, die, in zijn bejammerenswaardige vereenzaming, geen andere gezelligheid, geen ander interieur, geen ander geluk zich kon denken, dan de aalmoes welke hij, volgens zijn eigen bekentenis aan minister Vukaschin, (zie diens dagboek), *kocht* van de voor elken man koopbare Draga Maschin.

> '*Ik heb haar alles gegeven wat ik bezeten heb; ik heb haar 500.000 francs gegeven opdat zij mij niet zal verlaten.*'

(In het dagboek van minister Vukaschin, die deze woorden van den koning neerschreef, na zijn onderhoud met hem, zijn zij dik onderstreept.)

En nog een tweede maal uit zich de ongelukkige Koning op zulk een medegevoel afdwingende wijze, wanneer hij, bij het onderhoud waarin hij den plaatsvervangenden minister-president Vukaschin verwittigt van zijn voornemen Draga Maschin te huwen, met bitterheid getuigt:

'Gij weet, Vukaschin, dat ik noch een kindsheid noch een jeugd heb gekend, zooals die het deel is van alle overige menschen. De eeuwige kibbelpartijen tusschen mijn ouders hebben mijn leven verbitterd en mijn gezondheid - vooral mijn zenuwgestel - te gronde gericht. Dat leven heeft alle gegevoel in mij gedood. Ik heb nooit vel eerzucht bezeten, niet ééns die van als koning te heerschen. Ik droeg de kroon niet uit vrije verkiezing, maar ik werd er toe genoodzaakt.'

Welk een aanklacht klinkt door in deze woorden, jegens de beide menschen die dit kind het leven gaven, en hem met zoo groote verantwoordelijkheid bovendien belastten, terwijl zij, niet alleen hem in geen enkel opzicht vóórbereidden tot zijn vorsten-taak, maar bovendien door hun huiselijke oneenigheden zijn gansche jeugd vergiftigden, en zijn bestaan tot een hel maakten, op een leeftijd waarop andere kinderen zorgeloos spelen en genieten!

Al is de behandeling, die Alexander zijn beide ouders heeft aangedaan, onverdedigbaar; al kan men zich niet genoeg verbazen over de valschheid, waarmede hij zijn vader oogenschijnlijk als zijn besten vriend behandelde terwijl hij hem achter zijn rug om bedroog, zelfs trachtte te vermoorden, of over de harteloosheid waarmee hij hem in Weenen alleen liet sterven, of over de gevoelloosheid waarmee hij den naam zijner moeder in officieele ambtsberichten door het slijk sleurde terwille zijner

lieve Draga, al getuigen al deze handelingen van een méér dan verdorven karakter, toch blijft de vraag gewettigd: Aan wie de schuld? Wat had er wellicht kunnen groeien uit dit kind, zoo het was geleid, geholpen, gewezen op zijn gebreken, bovenal zoo het een weinig liefde, een weinig licht en zon had mogen kennen, in zijn eenzame jeugd van vorstenzoon!?

Dr. Georgevitch was niet tegenwoordig toen de verloving met Draga Maschin plaats vond. De koning had hem en koning Milan handig verwijderd naar het buitenland, en rekende in Vukaschin een meer handelbaar minister te zullen vinden, dan in dr. Georgevitch. Deze echter, standvastig in zijn weigering om zich ook maar op eenigerlei wijze met de zaak in te laten, heeft de merkwaardige gebeurtenissen van die dagen opgeteekend in een dagboek, dat hij later zijn vriend en ambtgenoot dr. Georgevitch ter vervoeging stelde, en dat spannend en tragisch is als de meest hartroerend gestelde roman, in zijn korte en sobere feiten-opsomming. Als de koning, na veel omhaal van woorden, over de engelachtigheid en reinheid der door hem uitverkoren vrouw, die Servië's koningin zal worden, het eindelijk waagt haar naam te noemen: Draga Maschin, roept de minister uit:

'Draga Maschin!!! Neen Majesteit, dat kan niet, dat is onmogelijk!'

Van de uitwerking die zijn woorden hadden op den Koning, deelt hij dan het volgende mede:

'*Mijn koude en rustige woorden schenen den koning diep te grieven. Zijn oogen vulden zich met tranen van toorn. Hij nam zijn lorgnet af, wischte krampachtig de glazen*, *zette het weer op, beet op zijn knevel*, *sprong op*, *liep in de kamer rond*, *ging weer zitten*, *sprong weer op, en liep weer rond.*'

Dan deelde hij opnieuw zijn onveranderlijk voornemen mee: Draga tot Koningin te maken, *wat er ook gebeurde.*

Hierop bood Vukaschin zijn ontslag aan, en weigerde de Koning dit aan te nemen. Na eenig heen en weer spreken stemde de Koning er in toe, dat Vukaschin en het gansche ministerie hun ontslag indienen zouden, onder voorbehoud dat ze hem wilden helpen bij de vorming van een nieuw kabinet.

Maar dit ging niet gemakkelijk! Achtereenvolgens weigerden alle ook maar éénigszins in aanmerking komende personen, van welke richting ook, om zich in te laten met een Koning, die een Draga Maschin wilde verheffen tot Koningin. Zelfs personen van den meest twijfelachtigen aard, wat hun verleden betreft, wilden zich niet zóó diep verlagen, van zulk een Koningin te dienen! Onder die omstandigheden bleef de koning, die in de grootste opgewondenheid en woede verkeerde, hardnekkig weigeren het ontslag aan te nemen van Vukaschin, die nacht en dag op het Paleis had te vertoeven, en de vreeselijkste scènes met hem doorleefde; waarin hij beurtelings met verwijten werd overladen, en dan weer gesmeekt onder tranen den koning toch niet in den steek te laten. Op de door Vukaschin onveranderlijk gestelde voorwaarde: afstand van de huwelijksplannen met Draga, stuitten echter alle onderhandelingen af. De koning betuigde bij hoog en laag haar eerbaarheid en vruchtbaarheid, verzekerde dat hij Servië en zijn kroon veel liever in den steek liet dan haar, en eischte zelfs dat Vukaschin persoonlijk Draga zou gaan feliciteeren met haar verloving, wat deze natuurlijk weigerde. Van Koning Milan en van dr. Georgevitch, door Vukaschin telegrafisch van het gebeurde onderricht, waren intusschen telegrammen gekomen; van den laatsten om zijn ontslag in te dienen, van den eersten om zijn diepe verontwaardiging uit te drukken in de volgende woorden:

'Gij moet weten dat gij door Uw besluit Servië regelrecht ten verderve voert... Gij hebt nog den tijd tot nadenken. Wanneer echter Uw voornemen - zooals gij beweert - niet is te wijzigen, dan blijft mij niets anders meer over dan God te bidden voor het Vaderland. Die regeering echter, die U na zulk een lichtzinnige handelwijze uit het land zal zetten, zal ik de eerste zijn om met vreugde te begroeten.'

En in een particulieren brief voegde de vader nog toe aan zijn woorden:

'*Zelfs geen onder-officier bij de corps-muziek*, *om niet te spreken van een luitenant bij het leger*, *zou men zulk een huwelijk kunnen toestaan als Uw Majesteit van plan is te sluiten.*'

Den 10en Juli, na tallooze verzoeken aan tallooze personen, om zich met de vorming van een nieuw ministerie te willen belasten, kwam de koning des ochtends zóó buiten zichzelf van woede op het paleis, uit de armen zijner Draga, dat hij de generalen, in tegenwoordigheid van de militaire wacht, begon uit te schelden! Het bleek dat hem een nieuwe beleediging was aangedaan, door een bloedverwant van Draga, door hem bij háár aan huis ontboden, om de opdracht van een nieuw ministerie

te aanvaarden. Zooals hij zelf aan den hem bedarenden Vukaschin meedeelde had hij ten antwoord gekregen:

'*Was für eine Draga! Ich danke*'.... En dat was gezegd in tegenwoordigheid zelf der aanstaande koningin! '*Die schurk!*' riep de Koning, '*Die schurk, Die schurk!*'

Intusschen hield Vukaschin het niet langer uit. Nadat hij met behulp van 200 cigaretten zich nacht en dag den slaap uit de oogen had moeten houden, terwijl de koning, die hem niet naar huis wilde laten gaan, en in zijn tegenwoordigheid vocht met regeeringspersonen, en adjudanten, en generalen, welke hem bezwoeren van zijn huwelijksplannen af te zien, raasde en tierde, en dan weer schreide en weeklaagde, zonk hij, Vukaschin, ten slotte als een onmachtige in elkaar, en was genoodzaakt een paar dagen volkomen rust te houden. In die dagen eindelijk kwam de nieuwe regeering tot stand, mannen van zulk een gehalte, dat Vukaschin ze in een oogenblik van boosaardigen spotlust den Koning had voorgeslagen, die de lijst op den grond had gesmeten met den uitroep, dat het een 'afschuwelijke spotternij' was, welke Vukaschin zich veroorloofde.

Er was echter geen keuze. Niemand anders was bereid. Men moest nemen wien men krijgen kon. En een machtige helper strekte bovendien zijn beschermende hand uit over den vertwijfelenden koning! In dit oogenblik, waarin regeering, leger, volk, als één man spraakloos stond, waarin gansch Europa zwijgend de ontwikkeling afwachtte der wonderlijke gebeurtenissen in Belgrado, in dat oogenblik, na al die jaren van vijandschap, werd op eenmaal het machtige Rusland uiterst vriendelijk, ja hartelijk gezind. Terstond na de bekendmaking der verloving ging de Rusische gezant de aanstaande koningin in hare eigene woning opzoeken en geluk wenschen; waarvan een officieele mededeeling werd gedaan in de Staatscourant. En nog veel méér indruk maakte een andere meedeeling, die insgelijks in de Staatscourant werd gegeven, van een door koning Alexander ontvangen brief, eigenhandig geschreven door den Keizer aller Russen, en aldus luidend:

> *Mijn broeder,*
> *Met buitengemeen veel genoegen vernam ik uit den brief van Uwe Majesteit, dat H.D.Z. zich in het huwelijk begeeft met mevrouw Draga Lunjevitza, dochter van den heer Panto Lunjevitzd, en kleindochter van den Vojvoden* Nikola Lunjevitza. Met het oog op de vriendschap en bloedverwantschapbanden, die tusschen Uwe Majesteit en mij bestaan, heb ik aan deze gelukkige gebeurtenis levendig deelgenomen, en haast mij Uw Majesteit mijn hartelijkste gelukwenschen aan te bieden.*
> *Bij deze gelukwenschen ook mijn beste wenschen voegend voor de gezondheid en het geluk van Uwe Majesteit, en voor het geluk en de gezondheid der Koningin, verzoek ik u opnieuw de verzekering te willen aannemen mijner groote achting, terwijl ik mij noem:*
> NIKOLAJ.

- Zooals dr. Georgevitch met bitterheid schrijft:

'Toen de Serviërs dezen brief gelezen hadden, werd het hun duidelijk dat een Draga Maschin werkelijk Koningin van Servië was geworden. En het Servische volk boog den nek. En Draga Maschin zette op dien nek haar voet.'

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

(*Slot volgt.*)

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Kunstavond 'Odéon'?

Lente! - wat een schat van gedachten kunnen we niet in dit ééne woord leggen, want is dit niet het eenige jaargetijde, dat de geheele natuur ontluiken doet? Langzamerhand zullen boomen en struiken zich in hun licht-groen kleedje steken, waartusschen zich de teedere bloemetjes verschuilen. De vogeltjes zullen zachtkens hun liedje laten

* Vojvoden (adellijke titel, haar betwist door den schrijver, der. Georgevitch, als onrechtmatig.)

hooren en er zal eene blijdschap in de natuur en den mensch zijn. Vele onzer jonge meisjes zullen volop van de vrije, frische buitenlucht kunnen genieten en toch - waarde lezers en lezeressen - laten wij, bij ons onbezorgd, vrij bestaan een oogenblik denken aan de vele arme meisjes, die genoodzaakt zijn den heelen mooien zomer in eene duffe stad te blijven. En onder al deze meisjes, die verplicht zijn in haar onderhoud te voorzien, zijn er nog zoovele zusterkens, die lijden aan den vreeselijken geesel der menschheid: ‘de tuberculose.’ Hoe gaarne zouden zij óók niet ter genezing den zomer in de frissche, gezonde natuurdoorbrengen; helaas - ontbreekt hiervoor het geld of er is geene plaats voor kostelooze opneming in één der ‘Sanatoria.’ Vandaar kwam bij mij het plannetje op: ‘een kunstavond’ te organiseeren. Ik correspondeerde er reeds eenige malen met Freule A. de Savornin Lohman over, die mij aanried mijn idée per ing. stukje in de ‘Lelie’ bekend te maken. Daarom, wie van U helpt mij dit plan te verwezenlijken? Ik stel me voor, in geval er onder U personen zijn die véél van comediespelen houden, één of twéé niet te lange comediestukjes op te voeren. Ook zag ik gaarne op muzikaal gebied iets ten gehoore gebracht, n.l. het zingen van eenige liederen, viool- en pianospel. Ter afwisseling lijkt 't mij ook aardig toe één of twee nationale dansen uit te voeren, waarvoor de Heer Maurice J. Polak ‘Prof: de Danse à l'Institut Royal de la Marine’ mij geheel belangloos zijne hulp tot 't instudeeren toezegde. Er zullen zich zeer zeker vele onkosten voordoen; maar volgens mijne begrooting zullen we toch ± *f* 250 à *f* 300 over kunnen houden. Wanneer nu eenige lezers of lezeressen zich met den verkoop van plaatsen willen belasten, (daar we met lijsten zullen moeten werken) dan geloof ik wel, dat deze avond óók geldelijk slagen zal. Gaarne zou ik nu zien, dat zij, die hunne medewerking willen verleenen en welke muze zij dienen zullen, mij hiervan zóó spoedig mogelijk schriftelijk bericht zenden, opdat ik te mijnen huize eene vergadering ter vorming van een comité van uitvoering zal kunnen beleggen. Dat ik voor dit doel op veler medewerking zal mogen rekenen en deze avond over eenige maanden plaats moge hebben, is mijn innigste wensch.

MARY HUFFSTADT.
Grensstraat 17, bovenhuis.
Amsterdam.

Kerstmijmering.
(Kwam te laat voor Kerstmis.)

Aan L.J...

.... Hij stond voor het venster van zijn hotelkamer en staarde naar buiten.

Het was dien nacht weer opnieuw beginnen te sneeuwen en langzaam vielen de groote vlokken neder, hullend de vallei en de omliggende rotswanden in een blank en rein Kerstgewaad.

Maar zijn starende blik zag niet meer dat vreedzaam en lieflijk spel der neervallende sneeuwvlokken; hij peinsde te veel over de droefheid die daar opwelde in het diepst van zijn ziel. Zijn sombere gedachten concentreerden zich uitsluitend op een enkel wezen, dat hij lief had met al de warmte van zijn hart en dat, thans ruw en onmeedoogenloos, had geweigerd zijn leven met hem te deelen.

Het was nog slechts enkele dagen geleden dat hij, op een wandeling, van haar het beslissend antwoord had gevraagd en de weigering daarop was gevolgd. Hij herrinnerde zich nog zoo goed, hoe zij elkaar toen als vrienden voor de laatste maal de hand hadden gereikt en hij de hare hartstochtelijk aan zijn lippen had gedrukt. En daarop was de scheiding gekomen en ieder was zijn eigen weg gegaan: zij, beseffend thans het moeilijke leven alleen te moeten opnemen en misschien met eenig medelijden over het leed dat zij hem had aangedaan, - hij wanhopig en voelend dat hij daar voor altijd achterliet datgene, wat hem het dierbaarst was op aarde. -

En toen was hij naar boven gegaan om in de bergen kalmte te zoeken en vertroosting, om zich te kunnen gewennen aan dat denkbeeld van haar voor altijd te hebben verloren en om zich gewoon te maken met dat leed, dat nu heel zijn verder leven zou drukken.

Nog altijd stond hij daar, starende over het schoone berglandschap, en hoorde vaag het oude kerkklokje, dat met droef-klagend geklep de geloovigen uit de omstreken tot zich riep, om plechtig te herdenken de geboorte van Jezus Cristus. O zeker, hij was er zich zoo goed van bewust, hoe thans, in deze zelfde ure bijna overal op aarde, de Christenen zich zouden vereenigen, om in het Godshuis het Kerstfeest te gedenken. Hij wist maar al te goed, hoe daar overal langs die eerbiedwaardige kerkgewelven bijna ter zelfder tijd zou weerklinken, dien blijden jubelzang der Engelen: Vrede op aarde! God heeft in de Menschen een Welbehagen!

Maar in den toestand, waarin hij thans verkeerde, zou hem die Engelenzang slechts als een spot in de ooren klinken, voor hem was er thans geen vrede, in zijn ziel ontwaarde hij slechts duisternis en diepe onrust. -

.... En nog langen tijd hoorde hij, van hoog op de met sneeuwbedekte Alpen dat klokje kleppen, herrinnend aan de blijde geboorte van God's Zoon en zaaiende in zoovele menschenharten gevoelens van vreugde en dankbaarheid.

En nog langen tijd stond hij daar voor zijn venster, starende op de sneeuw, die daar neerviel in groote vlokken, blank en rein, en die hem als kleed zou dienen, waaronder hij zijne groote liefde voor eeuwig zou moeten begraven. -....

M.v.C.

Chateau d' Oeu, 25 December 1905.

Amerika.

III.

Waarde lezer, ik moet u iets gaan zeggen, dat mij leed doet!

Leed in de eerste plaats voor de geachte redactie, welke zoo welwillend was, mij als haar vertegenwoordiger aan te stellen in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, leed voor mijzelven, wijl ik toch voorloopig mijn studieplannen den bodem zie ingeslagen, leed tenslotte voor.... vergeef, ik zou eene onbescheidenheid begaan, door u, mijn publiek, dat ik niet, gelijk een oude bekende, veracht, verdrietig te vermeenen wegens de staking mijner overzeesche correspondentie.

Ik ben terug uit Amerika - nauwelijks den voet aan wal gezet hebbende, moest ik mij weder inschepen naar het moederland, ter wille van mijne gezondheid, op dokters raad!

Er zijn van die oogenblikken in ons bestaan, dat men zich tot alles in staat acht, men zich krachtig gevoelt als het gebergte, als de eeuwenoude eik. Dan golft de zee aan, in gansch heur woede van opstand, dan bulderen de winden, het gebergte verzinkt, de trotsche reus knakt als eene teere, zwakke bloem, de mensch, die zich beide waande, ligt geslagen terneer!

Zoo is 't mij gegaan, doch mijn verhaal is zooveel een voudiger.

Ik was daar naar de Nieuwe Wereld vertrokken, vol moed en kracht, met de woorden van Philippe de Commines voor oogen: L'une partie du monde ne sait point comme l'autre vit et se gouverne'; ik wilde 't u vertellen naar mijn bescheiden weten. O, ik voelde mij in de verste verte nog niet het gebergte, den eik gelijk, maar toch is de zee gekomen en de wind heeft geloeid, het einde behoef ik u niet meer te zeggen!

Nu ben ik terug uit Amerika! Daar ligt nog mijn arbeidsveld, dat ik had willen beploegen, waar ik wilde zaaien, gehoopt had te oogsten, 't ligt er braak, in afwachting.

Lezer, ge weet nu den stand van zaken, ge zult begrijpen, wanneer ge voortaan geen Amerikaansche correspondentie meer vindt in dit blad. Ik ben ietwat uitvoerig geweest, wellicht te uitvoerig naar den zin diergenen, welke met een schouderophalen mijn werk voorbijgaan, doch ik meende 't verplicht te zijn tegenover mijn belangstellend publiek, al loop ik dan ook gevaar, dat sommigen ietwat minachtend zullen pruttelen: Tant de bruit pour une omelette!

Dixi.

* * *

Morituri te salutant! Zij, die gaan sterven, groeten u!

Geachte lezers, dat 'zij' slaat op mijne pas geboren Amerikaansche geestes-kindertjes. Ze moeten het grafje in, hunne uren zijn geteld.

Nog deze laatste wil iets tot u zeggen, fluisteren van zijn kort leventje, van zijne genietingen, zijn jong verdriet en dan een snik, eene stuiptrekking - tempi passati.

Ik ben nu terug uit de Far West, aan land gespoeld in Zandvoort, waar Esculaap mij veel rust en weìnig arbeid voorschreef. Laat ik dat weinige aan vangen met de laatste woorden van mijn telg, die sterven moet, een resumé van mijne korte reìs, een komen, een kijken en gaan, eerste, vluchtige indrukken van iemand, welke een dag of tien in New-York rondliep.

Vooreerst nog een verhaaltje van boord, van onze grootsche Amerika, welke zonder noemenswaardige nautische gebeurtenissen hare tweede vaart over den grooten vijver volbracht. Ik schrijf met opzet nautische, want vermeldenswaardige feiten van ander allooi waren er te over. Op een killen November-avond toch hield de kapitein een bal-champêtre, een feest met veel vlagvertoon, diamant-geschitter en muziekgejuich, een zwaaiend defilé van evening-dresses en ruischende zij, een would-be vroolijk gedoe, de zomer, die zoo brutaal was, koning Winter met eene paleis-revolutie te bedreigen. Dan, hetgeen u meer belang zal inboezemen, een optreden van Jan Kubelik, welke zijn reispels en bontmutsje voor een oogenblik aflegde, zijn rok aanschoot, een wit vlindertje aan zijn up and down haakte, zijne vioolkist liet binnensleepen door zijn zwarten knecht, zelf volgde in statigen optocht met impressario, begeleider en bladomslaander, ons een heerlijk uurtje bezorgde daar op die drijvende stad, eene première, die wij, zeevaarders, de New-Yorker Geldkoningen lekker afsnoepten.

Ja, ik heb een der laatste avonden, dat ik op de Amerika was, daar een hoogst eigenaardig concert bijgewoond.

De zaal - de reusachtige diningroom, waar de luidjes zich nieuwsgierig rijden rond de leege, naakte tafels - de zaal zag je vol lage vesten, bloote dameshalzen, stemmig zwart en japonnen, zooals je ze misschien alleen in de Parijsche schouwburgen

weervindt. Roze, perl-gris, zeegroen, naief wit, creme, zwart vol zilveren gitten, al de kleuren van het regenboogje, slepen, lezer, van zes voet lang, om van te rillen in je angst er op te trappen, boa's van bever, hermelijn, kostbare veeren, kunstige coiffures à la Skyscraper, twintig étages hoog, hel fonkelend edelgesteent, linten en strikken, waaiers en binocles van parelmoer en schildpad, een luxe, waarvan Couperus gewatertand had, eene pracht, nog kostelijker en kostbaarder dan op de gewone dagen der week, wanneer de American Ladies ons trekschuitje reeds als Fifth Avenue beschouwden, om er met hare garde-robe te schitteren en te pronken.

Kubelik zou spelen! Iets, dat in eene wereldstad de menschen uren lang queue doet maken, de concertzalen tot in de hanebalken volpropt - laat staan, hier op onzen luxe-stoomer, waar de luistervinken niets anders te doen hadden dan in een gemakkelijken stoel neer te vallen en hun greenback, zilver- of goudbrokje voor een programma te dokken.

Kubelik zou spelen voor de weduwen en weezen van Amerikaansche en Duitsche zeelui!

Ik kende hem nog van Parijs. Ik wist nog van zijne triomfen daar, ik herinnerde

mij nog levendig zijne begeisterde oogen, glinsterend als zwarte kooltjes in zijn matbleek gelaat, waar woest de leeuwenharen omkrullen.

En bedeesd, ingetogen zweefde zijne lenige gestalte binnen, een jonge god, daar tusschen een troep geraasmakende menschjes, klappend vol kracht de handen tegen elkaar, vriendelijk lachend de verhitte gezichten van het komende genot!

Hij heeft ons drie dingen gespeeld. Een nocturne van Chopin, het technisch zoo zware Rondo des Lutins van Bazzini en het eerste gedeelte van dat zoo buitengewone D Moll concert van Wieniawsky. In het eerste was hij een engel, welke zoete wondervolle accoorden op eene harp aanslaat, met lieflijke tonen ons bedwelmt. In het technische proefstukje van Bazzini leek hij een duivel, die de hel ons openbaart, in zijn titanisch, sarrend violen gelach. In het laatste, het werk van den Poolschen meester, was hij beiden, en de engel en de duivel, streelend door zijn week, lieflijk piano, verbijsterend in zijn machtig, schier onbegrijpelijk passage-werk.

We hebben geluisterd, ontroerd, aangedaan, we hebben geluisterd, verstomd en verrukt.

En ik zou haast durven zeggen, dat buiten, in de zeeë-wereld, de dieren hunne koppen tegen die reusachtige wanden van ijzer en staal hebben gedrukt en luisterden, zalig, gelukkig als wij.

En ik zou haast durven zeggen, dat bij iederen golfslag, welke tegen de ronde patrijspoortjes wipte, de bruinvisschen verwonderd naar binnen hebben gegluurd, om te zien wie toch wel die jonge menschelijke god mocht wezen, welke zijne naasten zoo bezielde en ontroerde.

De zee is verontrust door 't gejuich en gejubel!

Kubeliks spel is niet te loven. 't Is te hoog, te edel. Goethe zeide: Man lobt den Künstler dann erst recht, wenn man über sein Werk sein Lob vergiszt! 't Is mij zoo gegaan, toen ik den jongen meester hoorde. Ik stond blind, verstomd, bedwelmd, ik heb vergeten.

Een uur duurde het. In die zestig minuten had de Bohemer het bedrag van 774 mark in de kas van het Weduwen- en Weezenfonds gestreken. Een uur duurde 't, toen ging de comedie uit.

En inderdaad, de groote staircase, de royale Louis XVI trap der Amerika, leek de Escalier d'Honneur der Parijsche opera wel in 't klein. Van boven zag je de gepommadeerde koppen, de witte overhemd-borsten, de bloote boezems, van boven hoorde je het lachend stemgegons, dat van gesmaakt genot vertelde, hoorde je de ruischende slepen, de verlakte schoentjes vroolijk kloktikken tegen de koperen roeien.

Een uitgaande comedie, midden op zee..... er waren er, die om hun rijtuig vroegen.

Nu zal ik u vertellen gaan van den laatsten dag op het water, den galgenmaaltijd, de aankomst in New-York.

Dat laatste diner aan boord - ik zal 't niet licht vergeten!

'n Reclame eenvoudig voor de maatschappij, een rondzwaaien met den hoorn van overvloed, gedachtig als ze zijn, die looze directie-guiten, aan de gemeenplaats ‘lest heugt best’, een stil verzoek, om terug te komen, te recommandeeren bij vrienden en bekenden, een belofte, dat je 't minstens even goed zult hebben, wanneer je de klandisie blijft gunnen.

Een diner, een luxe, die hetzelfde wil zeggen als het tikje aan de kruierspet, het doppen van den glimmenden koetsiershoed, als de bevallige nijging eens oberkelners,

het gedienstig prevelen van den meneer achter de toonbank: 'k Houd me beleefd aanbevolen.

'n Reclame van vlagvertoon, dat je nationale eer kietelt, van transparant-geschijn dat je weemoedig stemt om 't scheiden, 'n reclame van schuimende champagne en punch cardinal, van Selle de Marcassin à la Grand-Veneur, in gouden letters gedrukt, van namen die je niet snapt, van liflafjes, waarvan je niet houdt.

'n Reclame, die je zakken volpropt met Ansichtskarten, waaiers en vlagjes, insignes en bloemen, alles te geef, alles voor niets.

En tot slot het geillumineerde ijs, de hoofdschotel, de clou!

De zaal is donker. Alleen de transparenten schijnen hun Auf Wiedersehen, 't portret der Amerika. Midden op tafel glimt de Statue of Liberty. De gasten zijn stil, vol spanning.

Dan komt het verlichte ijs binnen.

Eerst Jonathan, dan Germania. Ze omhelzen mekaar, ze drukken elkanders hand. De muziek jubelt de volksliederen. Het aangedane publiek zoemt mee.

Het zoemen wordt lachen, het lachen wordt jubel, de jubel wordt donder, donder van bijval, donder van Entzücken.

Klaaserig, stijf als houten poppen, stappen een veertig of vijftig kelners binnen, potsierlijk toegetakeld, met steken en met lampions, hun arme martelaarskoppen zwetend, hun borsten zuchtend, hun broeken barstend van spanning om 't gelach, de lol, die de menschen uitschateren om hun deerniswekkend figuur, zij, badend van hitte, torsend de schotels met ijs, waarin ze wel zouden willen happen, wroeten met hun tong, die armoedig uit den hijgenden mond bengelt.

Ze voelen zich als Tantalos, de man, die honger en dorst lijdt, en gemarteld wordt door de boven zijn hoofd hangende vruchten, welke telkens terug wij ken, zoodra hij ze grijpen wil, ze voelen zich slachtoffer als onzen Griek en lachen zuurtjes.

En ze loopen op de maat van een lollige marsch als marionetten de geheele zaal door, begluurd en bespot, belachen door zware buiktonen, begild door nerveus dametjesgeschal.

Het ijs heeft succes. Men knikt elkander vroolijk toe, wanneer de lichten weer zijn ontstoken, er is algemeen gekakel, enthousiasme van pret. Er zijn daar Duitschers, Engelschen, Yankeesen, Franschen, Japanners en Mexicanen, alle kleine kindertjes vol jool, vol lachs. 't Bravo-geroep bereikt zijn toppunt, wanneer een moedige tegen zijn glas tikt en zalvend zijn Ladies and Gentlemen galmt, er wordt geklonken en gedronken op Roosevelt, den Kaiser, den Captain, den Ingenieur, den Ober, den Kok, op de stokers, de trimmers, de nurses, de linnenmeid, op den man, welke boven op de brug staat, op den stakkerd, die heel onder in het schip zwoegt en zweet!

Vive la République! Liberté, Egalité, Fraternité. Hurrah!

Dat was het begin van het einde. Onder gejuich en gezang spleet het schip de majestueuse golven, naar New-York, Greater New-York.

En ik herinner mij nog goed, hoe op een Maandagmorgen, terwijl de lucht vol was van azuur en gouden zonne-gestraal, het eerste land in zicht kwam, ze allen over de verschansing hingen, arm en rijk, eerste klasse en tusschendek. Hoe ze neurieden en jubelden van geluk, de heeren met pelzen en cylinder, de dames met boa en mof, wijl de Fifth Avenue er nu was en Delmonico, de kerels daaronder, de rampzaligen in het stinkend bootsruim, wijl ze nu gekleed gingen in hunne Zondagsche kleertjes en het beloofde land daar voor hen lag, waar je de dollars maar zoo van de straat kunt oprapen, waar geen Dood is en geen ziekte, geen smarten en verval. Het beloofde land, Amerika....

De Nieuwe Wereld, die opslokt in woedende haast, duizenden en nog eens duizenden, honderden lust en tot zich wil nemen, om hen te verteren en te vervormen tot gelukkigen, de rest al gauw weer uitspuwt en terugjaagt naar het oude, verlatene, naar kommer en leed. De Nieuwe Wereld, die is als een badkuip, vol helder water, Europa als de roestige kraan, die lekt en drupt, den geheelen dag, het gansche jaar, het groote leven en vallen laat kleine troebele deeltjes, welke zich oplossen gaan in dat vele reine, Europa, dat de kuip overvoert, dat nu reeds te veel troebels en vuils afscheidt, het kristallen vocht bemoddert.

Maar zij, de armen, die hunne lichamen daar uit eene muffe ruimte werken, naar boven, naar het dek en turen en turen in de verten, zij meenen zich rijk en krachtig, zij meenen zich rijker dan Mozes, toen deze na veertig jaren zwerven in de woestijn, vanaf den berg Nebo, op de hoogte van Pisga, het beloofde land mocht zien, want Mozes voelde zich oud en hij wist, dat hij sterven ging, zij daarentegen, of ze baarden hebben en rimpels, of hun gelaat glad is en onbehaard, ze gevoelen zich jong, vol

kracht, zij weten niet van sterven, want het land van den dollar ligt voor hen, Amerika, de Nieuwe Wereld!

En zoo is onze boot gevaren zijn langen tocht over den oceaan, zoo is er binnen die stalen wanden geleefd en genoten, geleden en gehoopt. Zoo heeft ze achtergelaten op haren weg, die het zog aanwijst en waarboven de meeuwen en albatrossen krioelen, de bewijzen, dat ze eens voer, kisten en blikken, en afval en vuil, vier planken met lijken er op gebonden, lijken, die hoopten als die anderen, hoopten om het beloofde land, toen het bloed nog warm was en het hart nog klopte, toen ze nog niet geknoopt lagen op het ruwe hout, toen ze nog niet 's nachts, in het maanlicht in die aldiepe, duistere zee waren gesmeten.

Zoo is onze boot gevaren, dagen en dagen, in water en lucht, totdat dien Maandagmorgen traag het land aannevelde, de zon scheen, de menschen zongen.

We dreven langs Sandy Hook, waar de loods aan boord kwam, een Amerikaan, die zich Amerikaansch laat betalen, die per schip

om en om de 230 dollars opstrijkt voor zijn introductie- en uitgooiersbaantje, we dreven langs Staten-Island links en Coney-Island rechts en zagen in de verte Brooklijn en Hoboken en in nevel nog New-York, de tweede stad der aarde.

We waren in de geweldige haven aangekomen, de beroemdheid, die je vaak ziet liggen op prenten en schilderijen, tot zelfs in panorama's die zoo heerlijke zeegolf van ongeveer 13 kil. lengte en 7 kil. breedte, een kalm meer als 't ware van licht blauw met kusten vol huizen en dokken, met kusten, waar bosschen schaduwen en kleine landwoningen staan, een meer, waarop groote zeestoomers geduldig liggen te wachten, waar kleinere scheepjes, tutend en gillend driftig rondhollen, als schooiertjes, die krijgertje spelen, waar stoomponten puffen, reusachtige plompe dingen, vol kleine menschjes en paarden en wagens, tot zelfs lange spoortreinen toe. Een meer vol handel en rumoer, een meer vol luxe, weelde van zeiljachten, die ronddrijven als trotsche zwanen, met hunne witte zeilen in het gouden zonnelicht.

We waren in de haven van New-York, de plek, waar in 1609 Henry Hudson moet binnengezeild zijn, de plek, waar 59 % van Amerika's handel leeft, waar in 1903 alleen 3830 schepen met 9 millioen tonnen voor anker gingen, waar 4/5 deel der emigranten - dit getal bedroeg van 1902-03 631.885 zielen - den voet aan wal zetten.

Bij Clifton, een klein plaatsje op Staten-Island kwamen de heeren der douane en der geneeskundige macht aan boord, de eersten om deftig in de dining-room plaats te nemen en den passagiers een formulier ter teekening voor te leggen, waarin zij onder eede verklaren, hoegenaamd niets te smokkelen, de laatsten om vlug naar den scheepsdokter te hollen en te vragen, of er besmettelijke ziekte is geconstateerd.

Nu ik hier zoo schrijf over douane, herinner ik mij een heerlijk gesprek bij mijn terugkomst in het vaderland over de heeren beambten. 't Is geen kladje, dat ik werpen wil op het eerwaardige gelaat van den Nederlandschen douanier, door het staaltje hier te releveeren, ik ben journalist en beschrijf bij voorkeur typische toestanden. We hadden daar aan den Hoek van Holland o zoo weinig last met de heeren speurders. Dat was maar even vragen, een kruisje zetten, een tikje aan de gegallonneerde pet, een komen en gaan. En wij, passagiers, we staken de onderdanige koppen bijeen en lachten blijde.

Even later zag ik de heeren beambten in de eetzaal aan een smakelijken disch vereenigd, lekker smullen, lekker drinken. En mijne ooren hoorden met graagte het verhaal van een zeer invloedrijk persoon aan boord, die vertelde van een oude gewoonte, die al meer en meer werd uitgebreid.

De maatschappij doet 't, ziet u - zoo lachte de invloedrijke persoon - de maatschappij doet 't om de clientele 't makkelijk te maken. Als de beambten de geur van warm eten ruiken, dan blijven de koffers toe, de passagiers zonder lasten. Ze haasten zich dan, want ze hebben trek en ze weten, dat ze 't hier goed hebben.

Dus ze komen alleen voor 'n dineetje hier aan boord - vroeg ik begrijpend.

Er werd geknikt, er werd gelachen, er werd verteld, dat ze soms vrienden meebrachten, om ook eens te smullen, dat 't in Amerika ook gebeurd, dat ze daar hun uniform-petten zelfs uitleenen.

Goeie maatschappij, goeie beambten!

Doch in Amerika is de gelegenheid niet zoo schoon als in good old Holland. Bij ons visiteeren de heeren aan boord, de Yankees doen 't aan land, in de groote dokken. En daar is geen schip en geen eetzaal en lekker eten en drinken.

Maar ik ben afgedreven, we zijn nu weer terug op de Amerika, die zooeven de haven van New-York binnenliep.

We stoomen nu weer verder, naar de dokken der Hamburg-Amerika Linie, de reusachtige gebouwen op Hoboken.

We stoomen voorbij de beroemde Statue of Liberty, het imponeerende vrouwe-beeld, dat 's avonds met hare electrische fakkel de wereld heet te verlichten, het chef-d'oeuvre van Bartholdi, die het vervaardigde voor de Fransche Republiek, een cadeautje van Marianne voor Jonathan, ter gelegenheid van zijn hondersten verjaardag. Dit enorme monument is het grootste, dat ooit vervaardigd werd, 't is geheel van koper en ijzer, niet minder dan 46 meter hoog, terwijl het voetstuk van graniet zich ongeveer 47 meter boven de wateroppervlakte verheft. Men kan dit beeld bezoeken, men mag er binnen, men zal er een trap vinden, die naar het hoofd leidt, een zaal, waar veertig menschen kunnen vertoeven. De Franschen betaalden het beeld, de Yanks het voetstuk. In 1886 stuurde de Republiek het presentje weg,

maar nog steeds kunt ge op de Seine-brug bij Passy eene verkleinde copie vinden, welke diengene, die niet in staat is de oceaan te doorkruizen, in staat stelt, een klein vleugje van Bartholdi's talent te bewonderen.

Het beeld staat daar heerlijk grootsch, midden in het water, 't roept u het welkom toe in de Nieuwe Wereld, 't noodigt als 't ware den achtergrond te betreden, waar heel New-York opvlekt, New-York met zijn Reuzehuizen, die je klein toeschijnen, omdat het oog steeds grootere vindt.

De Amerika steunde een groet in dreunend stoomgetoet. Het monster groette zijne collega's.

Daarvoor ons lag Hoboken, een stad van handel, een echt lid der New-Yorksche familie, met pieren en dokken, kranen en booten.

Ginds stond een dok vol menschen, vrouwen en mannen, gillend en schreeuwend, toetend met de handen op den mond, om aandacht te wekken, wuivend met zakdoeken, met Stars and Stripes, met hoeden, omhooghoudend hunne kinderen, om ze te toonen aan de bekenden en vrienden, die terug kwamen met den zachtkens voortdrijvenden kolos.

Die dokken, lezer, zijn als 't ware lange pieren, waarop geweldige zalen zijn gebouwd, ze liggen natuurlijk in het water en zijn gescheiden door kanalen, doodloopende vaarten, die ieder twee booten kunnen bevatten.

Onze Amerika werd nu in het dok getrokken, gesjord, geduwd. Kerels waren druk bezig aan 't meren, ingenieurs schreeuwden door scheepsroepers, de machines stonden stil. De voorsteven lag nu met den kop in het kanaal, de achtersteven werd omgeduwd door zeven tegen de boot aanpuffende stoomschepen, een geweldig en voor ongeduldige menschjes heel langdradig werk.

En onderwijl stonden aan wal de luidjes maar te schreeuwen en te wuiven en wisselden reeds woorden met de familie, die ze opgepikt hadden met hunne blijde blikken uit die menschenzee.

Lezer, die eigenlijke aankomst kan ik u niet beschrijven, daar is mijn pen te klein voor!

Zulk een aankomst met een groote atlantische stoomer is als een droom, die je benevelt en harde geluiden dreunt in je ooren. t Is een wervelwind, waarin je gaat, een orkaan, welke zand in je oogen blaast en buldert, eene bioscope, die zenuwachtig voor je blikken bibbert en je zelf doet meetrillen in haar beweeg. Nog eens, minutieus kan ik dat niet beschrijven, dat moet je meerdere malen doorleven.

Wat ik weet, is, dat ik twee volle uren te wachten stond op mijne koffers, dat ik twee uren uitkeek naar ruwe sjouwers, of ze de bagage reeds hadden gesleept uit het overvolle ruim, twee uren heb ik mede-passagiers getroost, ben ik zelf getroost geworden, heb ik kruiwagens tegen me aan voelen rijden, heb ik agenten van express-en kabel-maatschappijen hooren schreeuwen, bloemenverkoopers vervloekt.

Wanneer je bagage niet voltallig is, krijg je geen beambte mee om te visiteeren en ben je niet in kennis gekomen met zulk een hoogwaardigheids-bekleeder, zoo mag je er niet uit.

En ik heb staan te wachten, ik heb nee en ja geschud, gevloekt en gelachen, sarcastisch van opgekropten nijd, ik ben verdrongen, ik heb verdrongen, ik ben verwenscht en heb verwenscht en het einde was de frissche lucht, die me tot mezelven deed komen en me Hoboken te zien gaf, eene vuile hobbelige straat, waar ik stond met veel koffers en weinig handen.

Ik had eene charmante ontmoeting.

Eerst engageerde ik een sjouwer en de trouwe Yank zette me op een ferry en bracht me naar New-York, dat van Hoboken gescheiden wordt door de Hudson River. - 't St. Denis-Hotel.... de omnibus! had ik mijn eersten vrind toegefluisterd. Hij knikte van ja en zoog aan z'n cigaret.

We kwamen aan de landingsplaats. Er stonden twee cabs. In een werd mijn goed geladen en ik er zelf bij. De koetsier floot. En op dat fluiten stormde een heer aan, zoo'n goeige dikzak, altijd wat zijn buik betrof, met een tijgergelaat en een leeuwensnor.

De goeige dikzak haalde een hand vol bankbiljetten te voorschijn, allemaal dollars en vroeg me te betalen.

Ik verwonderd,.... 't was toch de omnibus van 't hotel.

Hij grinnikte. Drie dollars! sarde zijne brutale stem. Mundus vult decipi! lachten z'n oogen.

Ik vraag u, lezers, drie dollars, zeven gulden en vijftig centen voor een ritje van een kwartier.

Ik werd zeer onparlementair. Ik zei: stik!

- Heee.... vroeg ie lang, gerekt. En ik werd nog eens onnet en zei weer: stik!

Ik klom het rijtuig uit, pakte mijn koffers, aanbad m'n beenen. Doch dat scheen den

dikzak niet te bevallen. Daarvoor was ie te goeig.

Ik moest dan maar bieden, zei die sarrig, nog altijd met z'n mooie greenbacks in de hand.

Even dacht ik na. Ik alleen, met weinig handen en veel koffers, den weg niet wetend daar in Greater, Greater New-York.... wat moest ik beginnen?

- Een dollar - zei ik brutaal.

- Twee - duwde hij er bovenop.

Maar ik volhardde bij mijn bod en ten slotte werden we 't eens.

Lezer, ik ben weggereden voor een dollar, een rijkspop, duur voor Holland, goedkoop voor Amerika, schreeuwend goedkoop.

Aan het hotel betaalde ik, natuurlijk zonder fooi.

- Twee - vloekte de koetsier. We hebben Twee dollar afgesproken....

De gladdekker wilde mij en m'n goeigen dikzak in 't ootje nemen.

Ik ben nijdig de deur ingeloopen, ik heb 'm genegeerd, straal genegeerd.

En hij, hij heeft gevloekt en nog eens gevloekt en is vloekende weggereden.

Hij legde ruw de zweep over z'n bonk, om 't nou eens met 'n ander te probeeren.

'n Slimme dikzak, 'n slimmere jongen!

Dat was mijne eerste kennismaking met Amerika, met New-York, de Yankees.

Het volk van handel, het volk van geld.

Tot zoover!

Doch ik bemerk, dat mijn geestes-kind nog niet dood is, nog meer wil zeggen voor dien fatalen laatsten snik en stuiptrekking, nog meer vertellen van Greater New-York en het tiendaagsch verblijf.

Lezer, geachte redactie, van dooden zeggen we niets dan goed en een stervende kunnen we niets weigeren. Daarom s.v.p. nog wat plaatsruimte, een beetje aandacht en geduld, voor ik den dood ga constateeren!

Zantvoort, 25 Dec. 1905.

LEO LAUER.

Een gecostumeerd bal op een hoofdplaats der buitenbezittingen door Lotos.

Er is een ongewone drukte in de societeitstraat te B.; er heeft ook een ongewoon feest plaats in de daarin zich bevindende societeit; een gecostumeerd bal wat in langen tijd niet gebeurd was. De societeit is hel verlicht; in de voorgalerij zes speeltafeltjes met daarom heen geplaatste stoelen en kaarten met fiches op de tafeltjes. Binnen in, rijen stoelen aan den kant, terwijl midden in, een zeer groote ruimte open is voor de danslustige dames en heeren. In de hoeken zijn mooie palmen aangebracht, in 't kort, er is veel in 't werk gesteld geworden om aan alles een feestelijk aanzien te geven, voor zoover dat mogelijk is op een buitenpost in Indië. De ‘jongens’ (wij zouden ‘kellners’ zeggen) loopen heen en weêr met hun witte met rood afgezette baadjes en verlangen naar alles, wat zich straks aan hunne oogen zal vertoonen. De ramen staan overal open, zoodat veel Inlanders zoo slim zijn geweest om in de naastbij staande boomen een plaatsje te zoeken, ten einde eens goed alles te kunnen opnemen. Het wordt langzamerhand half negen en komen er een paar bestuursleden opzetten,

die nagaan of alles wel in orde is in de zaal. Eenige bevelen worden nog gegeven en dan is het oogenblik daàr, dat het B'sche publiek zich vertoonen zal.

Lang te voren was dit feest besproken geworden, want gewichtig was het en trouwens ook leuk. Men had juist een datum gekozen dat het oorlogsschip en de twee gouvernementsstoomers aanwezig waren, aangezien er dan meer danseurs zouden zijn. Het was dan ook licht te begrijpen dat èn jongemeisjes èn dames dezen keer bizonder veel werk van hun costumes zouden maken. Veel werd er geschreven, naar het naburige Soerabaia, veel stalen, modeplaten werden op zicht gezonden, veel werd er gecorrespondeerd en veèl werd er ten overvloede gepast. Het was niet verplichtend om gecostumeerd te gaan, doch men had er nu eenmaal aardigheid in en iedereen deed zijn best. De jongelui, die geen raad wisten in dezen, werden door de getrouwde dames geholpen en op die manier was de tijd vóór het bal costumé misschien nog eèns zoo amusant als de avond zelf; zooals dikwijls gebeurt.

Een pas getrouwd vrouwtje, dat pas uit Holland kwam en er heel aardig uitzag en heel elegant was, werd nog al eens om raad gevraagd, en vroeg men haar, hoe zij ging, dan zei ze 't niet, want anders was alle aardigheid er af.

‘Ik vraag er immers ook niet naar,’ antwoordde ze dan, ‘alles moet verrassing zijn.’

Zoo langzamerhand begint de zaal zich te

vullen en kon men duidelijk het gesprek van de 2 inlanders in den boom hooren.

'O, liat, liat, apa itoe, itoe, orang sama sekali myrrah, sama idseng pandjang; dia poenjah toppi djoega myrrah, taga kirah tida baih, itoe orang!' (O, kijk, kijk, wat is dat voor een roode man, met zoo'n groote neus en zijn hoed is óók rood, dat is zeker niet veel goeds, denk ik! (Mefisto).

De andere zegt nu: 'Don njonja kaptèn stablan djadi nonna yang kasi minoem sama soldadoe, manis sekali ja? (En de vrouw van den kapitein van den artillerie is marketentster (geeft drinken aan soldaten) lief ziet ze er uit!)

Nu weêr de eerste Inlander:

- Liat, ada baboe blonda, sama anak ketjil (kijk een kindermeid met een klein kind (baker!)

De tweede:

- Terlaloe, itoe nonna blonda, dia brani datane begitoe! (die hollandsche Juffrouw, kijk, dat is te erg dat ze zóó durft te komen) balletdanseres, nog al gedécolleteerd. Zoo amuseeren zich de beide Inlanders en maken hunne opmerkingen over het publiek. In de voorgalerij zijn reeds een paar speeltafeltjes ingenomen, een door den resident, assistentresident en majoor, een ander door een paar officieren van de Kon. Marine, die nooit dansen en intusschen vult zich de zaal hoe langer hoe meer. Er is bepaald veel werk van de toilettes gemaakt; pierrots en pierrettes, clowns, waarzegsters, bohémiennes, marketentsters, matrozen, hadjis, arabieren, het is een aardige kleurenmengeling.

Op eens staat er een singapore wagentje, dat door Inlanders getrokken wordt, voor de soos stil en komen er mr. en mevrouw van Wemeldingen uit. Zij is het hollandsche vrouwtje dat pas gearriveerd is op B en dat zoo bewonderd wordt.

Licht als een veêrtje stapt zij uit het wagentje en wordt door al de heeren in de voorgalerij begroet.

- "Natuurlijk, zit u aan uw partijtje," zegt ze op allerliefsten toon, "hoe is 't mogelijk op zulk een avond! Ik ben dol op een partijtje, maar nu toch niet!"

- "Natuurlijk niet," antwoordt de resident, "u bent ook nog zoo jong; gaat u maar gauw naar binnen, ze wachten al op u; zeg, v. Wemeldingen, kom je straks bij ons partijtje?"

- "Zeker, resident, ik zal eerst even een kijkje binnen nemen."

Mevr. van Wemeldingen stelt voor een Fransch eieren verkoopstertje; een satinet rokje, donkere bloempjes, met een grijze blouse met halve mouwen met roode opslaagjes; een rood boezelaartje en een vuurroode doek over haar hoofd geknoopt, zooals alleen de Franschen 't kunnen knoopen. Een bloedkoralen ketting, rood met wit gestreepte kousen en dan zwarte schoentjes, maar zij heeft zùlke kleine voetjes, dat men er naar moèt kijken. Een heel eenvoudig costuumpje, maar het staat haar om te stelen, daarbij heeft zij een mandje met eieren bij zich - en deze eieren nu, dat was het moeilijkste van haar geheele costuum -. Weken lang heeft ze daarover gedacht, want op ieder ei staat "cassez-moi" en als men het open doet, is er een rolletje papier in, waarop iets toepasselijks op de persoon, die het krijgt. Weken lang heeft ze daar plezier van gehad in haar eentje, weken lang heeft ze op geestigheden gespeculeerd om ze er in te pas te brengen. Daar komt ze binnen en de oudere dames begroet ze, terwijl de jongere dames op eens als een zwerm bijen om haar heen staan. Daar ziet ze 't eerst den overste, een weduwnaar al op leeftijd, maar vroolijk en geestig

en met een jong hart; zijn gebrek is dat hij een echte courmacher is. Zij kan 't heel goed met hem vinden en daar ziet ze haar kans schoon.

- “O, overste,” zegt ze, “ik verkoop eieren, zooals u ziet, mag ik er u een geven?”

Aan anderen schenkt ze ook een eitje en als die personen het inwendige hadden gelezen, dan hadden ze een pret van belang. De overste echter schudt van 't lachen, komt naar haar toe en zegt: “Mevrouw, mag ik dàn met u de eerste dans doen?”

- “Heel graag, overste.” Er stond nl. in dat eitje: “een oude bok houdt nog al eens van een groen blaadje.”

Vervolgens komt er een “Mefisto,” een clown en het geheele balboekje van mevr. v. Wemeldingen is vol.

De eerste dans begint; een polonaise; het is een aardig gezicht die verschillende costumes Een arabier met een baker gaan daar samen, een meid met jak en rok met een chinees, Mefisto met een waarzegster.

De heeren aan de tafeltjes uit de voorgalerij staan dan ook allen op om die kleurenmengeling te aanschouwen.

De eerste dans is afgeloopen en mevr. van Wemeldingen wandelt nog een beetje met den overste. Daar komen ze langs een monnik.

- “Kijk, een monnik,” zegt ze, “daar wil ik eens een grap meê hebben.” Ze staat dicht bij hem en zegt toen:

- “Ah! un moine! c'est dommage, monsieur, que nous n'avons pas besoin de vous, ici aux Indes.”

- “Pourquoi, madame?”

- “Parce qu'il fait trop chaud ici. Si nous étions en Hollande et en hiver, monsieur, alors je vous adorerais.” (moine = warme kruik).

- “Alors, madame,” is het geestige antwoord van den monnik,’ j'attendrai votre retour en Hollande, afin que vous pussiez chauffer vos très-petits pieds à mon grand coeur brûlant.’

- ‘Bravo, monsieur, c'est une réponse, que je n'attendrais pas ici,’ en zij gaat verder.

- ‘Ik denk, dat uw man er wel wat op tegen zou hebben, u niet?’ zegt de overste.

- Denkt u?’ is het laconieke antwoord.

De tweede dans begint en de overste verlaat haar, zeggende, dat hij ‘nieuwe groene blaadjes’ moet opzoeken. Mefisto legt beslag op haar en wordt er een heerlijke wals gespeeld; iedereen kijkt naar dit paar, dat ‘auf Flügeln des Gesanges,’ als 't ware voortgewiegd wordt. De monnik, o vreeselijke tegenstelling, walst met de balletdanseres en de baker, die haar kindje terzijde heeft gelegd, met een matroos!

Met de Lanciers wordt exprès wat regeling in de zaak gebracht; die paren dansen met elkaar, die zoo veel mogelijk analogue zijn.

In de pauze gaan de goede kennissen zooveel mogelijk bij elkaar zitten en zoo is er dan een groepje van mevrouw van Wemeldingen, een paar jonge meisjes en jongelui. Eén der Indische meisjes vertelt met echt Indischen tongval, dat ze de vorige week een reisje heeft gemaakt met den gouvernementsstoomer naar F. en dat ze toen ‘met een mirakel in de hut heeft gelegen,’ ja zóó zeeziek, was ik, zegt ze.

- ‘U bedoelt “voor mirakel” niet waar?’ ‘Ja, ik ben ook altijd zeeziek,’ herneemt mevr. v. Wemeldingen.

Neen maar, de jongelui kunnen zich niet meer goed houden en mevr. v. Wemeldingen is op 't punt om 't uit te schateren.

Het dansen neemt weder een aanvang en duurt tot vroeg in den morgen en toen men naar huis toe ging, kon men niet anders zeggen, dan dat het feest uitnemend geslaagd was. -

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den

correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden. èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Mevrouw v. E. - [...]: van P. te H. (geeft geen pseudoniem op). Lieve mevrouw; allereerst heel veel dank voor Uw sympathie met mijn streven, en voor Uw hartelijken toon van schrijven. Ik wil U toonen hoezeer ik dien brief waardeer, door U reeds heel spoedig te antwoorden. Over alles waarmede U instemt, over mijn geeselen van Haagsche liefdadigheid en Haagsche uithuizigheid van getrouwde vrouwen, kan ik kort zijn, omdat U 't er mee eens zijt, zoodat ik U alleen maar heb te danken voor de moeite die U naamt het mij te schrijven. -

Maar nu Uw bezwaar. Ik wil de zaak niet met ronde woorden noemen, omdat ik, door heelemaal mijn eerlijke meening te zeggen, zou kunnen in aanraking komen met de wet. Maar denkt U eens even na. Vindt U het heusch ‘een eer aan dien tafel te worden genoodigd’? Niet alleen ontmoet men in dien kring een soort van dikwijls zedelijklaagstaande of leeghoofdige menschen, met wien aan tafel te zitten toch waarlijk geen ‘eer’ is, voor een die zelf beter is van hart en van hoofd, al klinkt zijn naam ook wellicht minder voornaam. Maar bovendien, zelfs de ‘eer’ der uitnoodiging vind ik zoo twijfelachtig. - Denkt U eens na welke levens dat nu eigenlijk zijn? Denkt U eens aan den vader!

Ik geloof dat U in den kring waarin U zijt opgevoed nooit zult hebben geleerd over dit punt anders dan conventioneel te denken. Want, omdat ik-zelf immers ook behoor tot diezelfde kringen, weet ik me dat zoo goed voor te stellen hoe U, door een dergelijken uitval van mij, U zult hebben verbaasd dat iemand zoo iets zeggen durft! - En toch is het de wáárheid. Maar juist op dat punt leeren wij zoo weinig *denken.*

- Want, zoo is het toch ook met die ‘jachtpartijen’ waarop U doelt. Ja, ik weet wel dat hij niet de eenige is; maar juist daarom vind ik het te minner en onverdedigbaarder dat zij *allen* het doen daarin hun plezier, hun hoofd-uitspanning zoeken. Van hen is het nog veel lager en nog veel leelijker dan van anderen, omdat hun alles nog veel gemakkelijker wordt gemaakt, zoodat het nog meer lijkt op *slachten.* -

Ik herinner mij dat dineetje, waarop U mij ontmoette, wel zoowat; kan ik U dan ook niet later ontmoet hebben bij freule van I. in de T.-straat?

E.G. van B. te R. - Gij moet Uw beurt afwachten wat de plaatsing dier gedichtjes betreft.

Jeannette. - Daar er op zoo verren afstand haast is bij het antwoord, wil ik U omgaand inlichten naar mijn beste weten.

Uitlachen? - Wel, ik vind iemand die zooveel voor

haar honden over heeft, niet iemand om uit te lachen, maar om hoogelijk te prijzen. *Mij* lachen de menschen dikwijls genoeg uit, om alles wat ik doe voor mijn dieren. Is dat uit onwetendheid, omdat ze het genot van honden en huisdieren nooit kenden, en dus de liefde die je van hen ontvangt ook niet weten, dan denk ik: Wat zijn jullie arm! En is het - en dat láátste is maar al te dikwijls het geval - wreedheid, egoïsme, gierigheid, nu dan komt het mij voor: Hier is nu wèl van toepassing het woord: Ik dank U Heer, dat ik niet hen gelijk dezen. -

Achtereenvolgens beantwoord ik nu Uw vragen.

In Duitschland, Frankrijk, Zwitserland, België en Italië weet ik *uit ondervinding*, dat het meenemen van honden in de coupé wordt toegestaan, tegen betaling van hondenkaartjes, die ongeveer een klein derde gedeelte bedragen van den passagier-prijs, voor de klasse, die men gekozen heeft, (voor de 1ste dus méér dan voor de 2de.) -

In al deze landen kan men de honden eveneens meenomen op booten, in trams, in zahn-rad-bahnen, enz., enz. (tegen betaling, die zeer varieert, omdat het natuurlijk steeds verschillende particuliere maatschappijen zijn, waarmede men te maken heeft.) In Zwitserland is het over het algemeen duur als men de honden meenemen moet de bergen op, enz. enz. Aan de Riviera goedkooper.

- In hôtels in het buitenland worden honden, (meestal tegen betaling, een enkele maal zonder extra berekening), toegelaten. Maar niet in de conversatie-, eet-zalen enz.!

In restaurants en tea-rooms is men in het buitenland over het algemeen nog al schikkelijk op dat punt, als de hond ten minste klein genoeg is om op schoot te zitten, en niet blaft of lastig wordt.

Al deze gemakken zijn in ons lastig en duur vaderland uitgesloten. Het reizen met een hond, hoe klein ook, in de 1ste en 2de klasse-coupé's is ten strengste verboden, (mits het hoofdbestuur van de Staats-spoorwegen een extra-permissie aan een bepaald persoon geeft, die zich daartoe zou moeten wenden tot dat hoofdbestuur).

In sommige gevallen, en op sommige lijnen, *schijnt* het te worden toegestaan met honden per derde klasse te reizen in de coupé, maar ik weet dat niet uit eigen ervaring, en ik heb steeds zeer verschillende inlichtingen ontvangen op dat punt. -

In trams mag men ten onzent geen honden meenemen.

Daarentegen moet men het wèl dulden, dat er op de onhebbelijkste wijze wordt gespuwd in deze vervoermiddelen.

Maar dat doen *menschen!* En die zijn per-se prettiger om naast te zitten, schijnt het, dan volkomen rustige schoothondjes.

Ik heb anders wel trajecten moeten maken met vieze, druip-neuzende, kinkhoest-kinderen, in eenzelfde coupé met hen, door hunne mama's slecht verzorgd, en die ik een vrij wat onsmakelijker en viezer en lastiger gezelschap vond dan een ordentelijk rijkeluis-hondje zou zijn geweest.*)

Waarom houdt men dan geen coupés apart voor menschen met honden, zoo als voor rookers? En dezelfde oplossing zou voor de trams kunnen worden gevonden. -

In Engeland bestaat de wet, dat honden, die op het vasteland zijn geweest, bij hun aankomst in Engeland zes **maanden** in quarantaine moeten blijven. Dit is uit voorzorg

*) Ik spreek hier van de éérste klasse, dus niet van *arme* kinderen.

tegen hondsdolheid. Het is een bespottelijke wet, waartegen de vele honden-liefhebbers in Engeland zoo krachtig protesteeren, dat zij nog wel eens zal worden afgeschaft. In afwachting daarvan echter is het reizen met een hond naar Engeland vrij wel onmogelijk. Engelschen, die naar 't Zuiden gaan, nemen dan ook nooit hunne honden mee, maar schaffen zich op het vaste land een of meer plaatsvervangers aan, die zij dan achterlaten bij hun vertrek. Dat dit onmenschelijk-wreed is, behoef ik U niet te zeggen; zulke ongelukkige dieren worden dan maar meedoogenloos weggejaagd ineens, en moeten hun fortuin zoeken op straat, na het goed te hebben gehad.

Neen, ik zou U nóóit aanraden de honden te stoppen in den honden-waggon, want dat is een véél te *klein* hokje! Het is eenvoudig onverdedigbare wreedheid, dat die hokjes zóó klein zijn gemaakt! Ga ze maar eens zien bij Uw komst hier. Het is honden martelen, dol *maken.* Beter is dan nog een honden-mand te koopen met zeer goede sluiting, en zoo hen te verzenden als 'levend vee'. Op de tusschen-stations kunt gij er dan naar gaan kijken, en hen wat te eten geven -

Ik was dezen zomer met ons geheele huishouden in Zwitserland, en wij hebben toen de twee hondjes van Marie op *die* wijze meegenomen, en de twee andere, Frits en Bennie, bij ons gehouden in de coupé, een bij ons en een bij Marie. In Bazel, waar een langer oponthoud is, konden wij de kleine gevangenen er eens uitlaten. Zij hadden niet geroerd aan het eten dat wij in het mandje hadden gelegd, maar begonnen dadelijk gretig eraan, toen zij ons zagen. - Deze manier van vervoer is veel goedkooper, daar men per gewicht moet betalen; in ons geval was de stevige mand, (en die is nóódig, want er wordt ontzettend gegooid op de stations met vrachtgoed), nog zwaarder dan de twee hondjes te samen.

Als ik U was, zou ik ze alle vier meenemen naar Europa, en niet twee achterlaten, want het is zoo aardig ze allemaal bij elkaar te hebben, en bij zoo verren afstand is het toch ook prettiger hen bij U zelf te behouden, in geval van ziekte of zoo iets. Gij zoudt het dan kunnen verdeelen zoo als wij, twee bij U houden, en twee per mand verzenden. - In dat laatste geval beveelt het zich zéér aan, als gij ze vooruit moet zenden of achterna moet laten komen, en dus niet gelijktijdig zelf mee-reist, een arrangement met Cook te maken. Die zorgt dan dat zijn agenten op de verschillende stations er naar gaan kijken, hen eten en drinken geven, enz. Dit. kost niet heel veel, geloof ik. Bij Uw aankomst in Genua of Marseille kunt gij dat gaan bespreken in zijn 'office'.

Als gij naar Engeland gaat, moet gij de diertjes in hun eigen belang hier laten, zoo mogelijk niet in een asyl, want daar doen zij zoo dikwijls honden-ziekten, of besmettelijken uitslag op, omdat men niet weet wie vóór hen zat in hetzelfde hok. De bestuurders van die asyls, (die ik op zich zelf zeer nuttig vind), kunnen dat niet helpen. De behandeling is er zeer goed.

Het is mij nooit te veel moeite inlichtingen te geven, maar *zeker* niet waar het honden of dieren in het algemeen geldt. Ik vind dat wij-menschen zoo slecht zijn ten opzichte van dieren, die ons toch zoo véél liefde, zoo onbaatzuchtige trouw geven, en ik verheug mij, altijd hartelijk, als ik menschen ontmoet, die iets over hebben voor hun huisdieren, liefde, moeite, geld, last. - Hen houden voor je genoegen, om er mee te pronken, dat is niets dan egoïsme. Je toont pas je ware karakter als je ook wat voor hen *over* hebt. Ze geven zulk een oneindigheid van liefde, dat ondervind ik dagelijks. Maar bovendien, ze zijn toch van ons afhankelijk, aangewezen op onze hulp en zorg voor hen.

Ik dank U hartelijk voor Uw vriendelijke woorden aan het adres der Lelie, en aan mijzelve.

Mej: F. - Ik heb er niets tegen dat U schrijft in de Lelie over het voordeel van zich te verzekeren. Maar U zult toch zelf wel inzien, dat U, als inspectrice eener maatschappij, die zaak van een ander standpunt beschouwt, dan een dominee haar behoort te beschouwen waar het een huwelijk geldt. - Aan mijn opmerking over Ds: Ritter's opvijzelen van de huwelijks- 'voordeelen' doet dus Uw, van Uw standpunt, volkomen door mij toegegeven, verdediging van het verzekeren niets af.

Ik wacht dus Uw artikel met genoegen, maar in dit geval *met* Uw naam, omdat gij zelf betrokken zijt in verzekeringen. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Wie van de Haagsche lezeressen der Lelie kan mij aan eene geschikte naaister helpen? die werkelijk eene goede coupe heeft en niet te duur is, in den Haag?

Bij voorbaat mijn dank.

Greta.

Sluiting red: ged:

31 Januari 1906.
19de Jaargang.
No. 31.

Hoofdartikel

Het volgende is een fragment uit een werk van den Franschen schrijver Etienne Lamy: 'La Femme de Demain.'

Moeder en Zoon.

Weldra komt de tijd, waarop, zooals men vroeger zeide, het kind overgaat uit de handen der vrouwen in die der mannen. Dan begint de jongen verschil te zien tusschen hetgeen hij van zijn moeder leerde en wat hij buitenshuis hoorde. De twijfelzucht van de wereld strijkt over zijn vertrouwen als de Noordoostenwinden in April met hun verdorrenden adem over het jonge graan. Hij raadt, uit de gelaatstrekken en uit de gesprekken, dat het verstand der vrouwen niet dat is der mannen; dat de vrouwen gelooven, de mannen weten. Met zijn hart blijft hij bij zijn moeder, maar de hoogmoed maakt hem reeds tot man; hij wil denken als een man, en, naarmate hij grooter wordt, stijgt hem de roes der wetenschap in het jeugdig hoofd. Het ongeloof van den baardeloozen filosoof komt in verrukking door de kennis van eenige feiten, eenige natuurkundige wetten, eenige geleerde formules, en hij loopt met zijn bewijzen te koop, vol trots, voor het eerst met zijn twijfel in het strijdperk te treden.

Op dat oogenblik voelt zijn moeder wel de onwaarheid der redeneeringen, waarmee hij haar lastig valt; maar gewoonlijk weet zij niet aan de feiten die hij aanhaalt den juisten zin te geven; zij weet niet de verschijnselen die hij bijbrengt, te weerleggen door een meer gegronde en juister kennis, en hem in de redeneeringen die hij voor onfeilbaar houdt, de scheur aan te toonen. Omdat zij niet met kennis tegen kennis weet te strijden, soms omdat haar het afdoende woord ontbreekt, omdat zij het niet geleerd heeft, ontsnapt de ziel van den jongen aan den invloed der moeder. Hij behoudt al zijn eerbied, al zijn dankbaarheid, zijn vertrouwen keert terug; op zijn beurt denkt hij, 'dat er met de vrouwen niet is te redeneeren'; hij redeneert met de mannen, 'die weten en van hun tijd zijn.' Door hen wordt hij versterkt in een twijfelzucht, die weldra door zijn hartstochten gevleid en ten langen leste gerechtvaardigd wordt. Zoo neemt hij langzamerhand de houding aan, die hij voor zijn moeder het meest eerbiedig vindt, en waaruit, integendeel, een onbewuste en besliste minachting zich te kennen geeft: hij ver-

mijdt disputen over godsdienstige en zedekundige onderwerpen, hij deelt niet meer in het geloof zijner moeder; hij *ontziet* haar overtuiging.

Ziedaar de onherstelbare schade, die een werkelijk ontwikkelde moeder kan voorkomen. Vooral in de dagen, die zullen aanbreken, is het van belang, dat het kind, komende onder de leiding der mannen, niet onttrokken worde aan den invloed der moeder. Slechts een middel staat haar ten dienste om haar gezag te behouden over het denken van haar zoon: dat is, op alle leeftijden, met hem te spreken de taal waarvan hij de behoefte gevoelt, en, op den leeftijd waarin zijn geest zich ontwikkelt, de taal van het weten. Zij ontwikkele dus zichzelf, zoo niet voor zich dan voor hem. Wanneer de dorheid van zekere vraagstukken haar ontmoedigt, zal zij dan niet tot zichzelf zeggen, dat zij, door te volharden, misschien de triomf der waarheid verzekert in de ziel van haar zoon? Zal zij niet bedenken, dat de onwetendheid haar de innigste smart baart, door haar, wanneer deze zoon man wordt, het onbegrensde vertrouwen te doen verliezen, hetwelk haar gewerd door de bewondering van het kind? Zal zij niet begrijpen, dat deze onttrooning de eerste diepe teleurstelling is voor het kind zelf, het eerste geloof dat in hem ondergaat en dat reeds het andere doet wankelen? Zal zij hem niet de vreugde willen geven, in alle dingen trotsch op haar te zijn, evenzoo verzekerd te zijn van de rede als van het hart zijner moeder?

ETIENNE LAMY.

Naar het Fransch door A.L.R.

Een merkwaardig Boek.
Das Ende der Obrenovitch 1897-1900 von Dr. Vladan Georgevitch Serbischer Ministerpräsident a. D.
(Leipzig, S. Hirzel, 1905.)

IV. (*Zie Lelie van 24 Januari 1906*). *(Slot.)*

Het boek van Dr. Georgevitch eindigt met den dood van koning Milan, in Weenen, waarheen deze zich terugtrok na de breuk met zijn zoon, en waar hij reeds korten tijd daarna aan een longontsteking stierf. Dr. Georgevitch was zijn gansche leven lang een trouw dienaar van het Huis Obrenovitch, in het bijzonder echter van koning Milan, dien hij, als lijfarts, en als intieme vriend en raadsman, bijstond, en dien hij ook ná zijn val, en bij zijn vergeten en eenzaam einde, niet in den steek heeft gelaten, daar Milan in zijn armen stierf. Vandaar dat de laatste hoofdstukken van zijn boek met zekere warmte het pleidooi leveren, hoe Milan méér nog tengevolge van de smart over de hem door Alexander aangedane beleedigingen, dan wel tengevolge der ziekte alléén zóó spoedig reeds is gestorven. Zijn hart, dat tot hiertoe menigen levenskamp had doorgemaakt, zonder hem in den steek te laten, was niet meer bestand tegen de emoties en pijnlijke ondervindingen van dien wreeden tijd, waarin de vader eindelijk het ware karakter van zijn zoon moest leeren kennen. En toen een koorts, waartegen een krachtiger gestel allicht bestand ware geweest, zijn lichaamskrachten sloopte, had hij geen weerstandsvermogen meer om dien aanval af te slaan.

In 1900, in den zomer, zagen de beide zoo handig om den tuin geleide mannen, Milan en dr. Georgevitch, elkaar voor het eerst *na* het in Belgrado gebeurde terug, in Weenen. Milan stortte zijn gansche hart uit voor zijn vriend:

'*Ik wist reeds lang dat mijn zoon een slecht mensch is, maar ik heb het willen bedekken*, *en al het mogelijke gedaan hem te verbeteren en te behouden.... Hij was het éénige wezen op de wereld*, *dat ik in gansch mijn leven ooit waarachtig heb liefgehad*'...

En, terwijl dr. Georgevitch, in begrijpelijk medelijden, niet weet wat te zeggen, en het stilzwijgen bewaart, gaat de ongelukkige vader voort met het opsommen der bewijzen van Alexanders schuld aan den op hem gepleegden moordaanslag, door bemiddeling van Draga Machin, die wist hoezeer de koning (Milan) haar haatte, en haar liaison met Alexander als diens ongeluk beschouwde.

'Hij lachte, lachte luid en snijdend, en wreef zich tandenknarsend de handen; toen plotseling zonk zijn hoofd op zijn borst, en hij weende en snikte als een klein kind. Ik was als tegen den grond geslagen.

Na eenige oogenblikken herstelde hij zich, wischte de tranen af, en zei: Men heeft mij mijn eigen zoon tot moordenaar gemaakt.

'Van nu af aan beginnen de conferenties der maîtresse (Draga) met Mansurow (Russische agent), want met hem is het gansche huwelijksplan ontworpen. Toen de bom sprong,

en de regeering haar ontslag nam, en niemand anders minister wilde worden, en ook zij, die in het eerste oogenblik bereid waren, zich weer terugtrokken, toen zij zagen dat niet alleen de regeering maar ik-ook ontslag had genomen, en, evenals wij ook het gansche corps officieren, gansch het militaire en civiele huis van den Koning, terugdeinsden voor zulk een schandelijk huwelijk.... wie heeft toen de zaak ten slotte mogelijk gemaakt, wie anders dan de oudste en machtigste vijand van ons Huis? En had het kunnen gebeuren, als niet Rusland dien zelfmoord van onze Dynastie had gewild en ondersteund? Want het gaat niet tegen mij alleen; ik ben slechts het eerste bolwerk; nu ben ik weg, en gij zult eens zien, hoe spoedig Rusland den laatsten Obrenovitch aan zijn noodlot zal overlaten, want tegen ons Huis en ons geslacht gaat het, tegen alle Obrenovitchen met elkaar'.

Deze profetische woorden, dat Rusland niet de partij zou trekken van Alexander, hebben zich in de toekomst wèl bewaarheid, toen men hem en zijn Draga telkens weigerde te ontvangen, en er ook volstrekt niet aan dacht voor den moord aan hem begaan rekenschap te vorderen van het Servische volk, maar zeer kalm er in berustte, dat de 'broeder' van den czaar, die van dezen een 'broederlijken' gelukwensch had ontvangen, bij zijn huwelijk, op de wreedste wijze was mishandeld, overhoop gestoken, zelfs nog na zijn dood beleedigd als lijk.

Maar Milan werd het niet meer gegeven de vervulling zijner droeve profetie te aanschouwen. Reeds dat hierboven bedoelde onderhoud met dr. Georgevitch eindigde in een hartzwakte-aanval, die als een waarschuwing was van het naderend einde. En dat kwam dan ook niet lang daarna, kort nadat den koning nog een meer dan grievende beleediging was aangedaan door de troonrede die Alexander goed vond te houden, bij de opening der algemeene staten; waarin hij zijn eigen vader op de grofste en onverdedigbaarste wijze door het slijk scheurde voor gansch Europa. Toen dr. Georgevitch, aan het ziekbed geroepen, zag dat de stijgende koorts een gevaarlijk karakter aannam, berichtte hij den toestand naar Belgrado. Maar Alexander zond slechts een adjudant om te kijken '*of het wel waar was*', en toen dr. Georgevitch dezen met den zieke alleen liet, en zich in een zijvertrek ophield, hoorde hij, als een snijdende smart-kreet, die ééne zoovéél uitdrukkende aanklacht....

'*Ik was toch zijn vader!*'

Weinige dagen later stierf Milan, ex-Koning van Servië, in de armen van zijn vriend en lijfarts, die dit einde beschrijft met de eenvoudige woorden:

'Hij leunde zijn moede hoofd aan mijn schouder, en ik heb mijn tanden op elkaar geklemd om niet in tranen uit te barsten.'

Hiermede besluit het lijvige boek getiteld: *Das Ende der Obrenovitch*, maar er is nog een ander kort opstel, mede van de hand van dr. Georgevitch, dat na den moord op Alexander en Draga verscheen, in de *Zukunft*, en tot titel draagt: *Der letzte Obrenovitch.* In dat opstel, dat een doorloopende aanklacht is tegen de door Alexander bedreven gruwelen, na zijn huwelijk met Draga Machin, meent dr. Georgevitch om die reden te moeten partij trekken vóór de koningsmoordenaars, die geen anderen uitweg meer hadden, dan zich door moord te bevrijden van de willekeur en de schande, die op hen drukten. Volgens dr. Georgevitch was niemand meer veilig voor de wraak van Draga, wanneer men weigerde haar te dienen. Dochters werden ontvoerd en in verdachte huizen gesleept, hunne huwelijken verhinderd; (dr. Georgevitch noemt de namen van hooggeplaatste ambtenaren en officieren, die men door zulke maatregelen

dwong de eerst door hen geweigerde betrekkingen te aanvaarden). En eindelijk, nadat de comedie der voorgewende zwangerschap aan gansch Europa en aan het Servische volk de wáárheid had geopenbaard der onvruchtbaarheid van de Koningin, had zij de brutaliteit een harer bloedverwanten, een onbeduidenden jonkman, te willen opdringen als wettige troonopvolger. Dáártegen kwam alles in opstand. Het was de laatste druppel in den overvollen beker. Zelfs de tot hiertoe onveranderlijk trouwgebleven adjudant Zinzar Markowitsch diende zijn ontslag in, terugdeinzend voor zóóveel willekeur. Te laat intusschen! Nog vóór het hem kon worden verleend, in den zelfden nacht, volgende op den dag waarop hij het indiende, werd hij, de wacht houdend voor de deur van zijn koninklijken meester, met dezen en diens vrouw vermoord, op de bekende vreeselijke wijze.

En dr. Georgevitch -, nadat hij erop heeft gewezen, hoe *hij* de laatste is om bij dien moord persoonlijk belang of voordeel te hebben, hij, de verklaarde en onverzoen-

lijke vijand van Alexanders opvolger: Prins Peter Karagjorje, hij, die steeds een trouw partijganger zich toonde der Obrenovitchen, Milans vriend, Alexanders jarenlang-vertrouwde eerste-minister, om al die redenen onophoudelijk strijd-voerend tegen den naar den troon begeerigen Karagjorje, - acht zich nochtans verplicht de koningsmoordenaars in bescherming te nemen, die noodgedrongen naar het láátste redmiddel van zelfverdediging grepen en, liever dan langer zulk een gruwel en oneer te dragen, hun geweten bezwaarden met een dubbelen moord, aan twee op dat oogenblik weerloozen....

Hoe dit zij, in hoeverre de rechtmatige haat, dien dr. Georgevitch jegens Alexander koestert, om het aan hem gepleegde verraad in het huwelijk met Draga, hem wreeder en meedoogenloozer in zijn oordeel maakt, dan men kan goedkeuren, verantwoorde hij-zelf! Wat er in Belgrado geschiedde, is zeer zeker een uitvloeisel geweest van jarenlange verbittering en opgekropten toorn, zich uitend ten slotte in een barbaarsche slachting, voor de verschrikkelijkheid waarvan men, als men een geweten er op nahoudt, wel moet terugdeinzen, al waren Alexander en Draga dan ook nog zoo schuldig! Maar in één ding, dunkt mij, heeft dr. Georgevitch in elk geval geen ongelijk, en dat is in de wijze waarop hij Europa verwijt, dat het in deze meet met twee maten, en zich huichelachtig verontwaardigd toont over een ‘barbaarschheid’ die het bij menig andere gelegenheid stilzwijgend voorbijgaat, waar het andere gebeurtenissen geldt.

‘Men verlangt “boete” voor den moord. Is Europa altijd zoo haastig in het roepen om boete? Heeft Oostenrijk om boete gevraagd voor de terechtstelling van Maximiliaan en de krankzinnigheid van Charlotte? Heeft men om “boete” geschreeuwd, toen Paul I en Peter III, werden vermoord, en Iwan Antonowitch twintig jaren is gemarteld en ten slotte gedood? Heen, al moest Alexander I schrijden over het lijk van zijn vader, om den troon te betreden, al kende hij de moordenaren van zijn vader zeer goed, hij heeft hen niet alleen niet bestraft, maar zelfs in rang bevorderd. En Europa zweeg. Toen Alexander van Battenberg het gebied van Bulgarije ééns zoo groot had gemaakt als het was, en het Bulgaarsche leger had aangevoerd tot nooit-gedroomde overwinningen, werd hij door datzelfde leger van den troon gestooten, en uit het land gezet. Werd daarvoor boete geëischt? Neen, toen de vorst, door zijn volk in triomf naar Bulgarije terug gebracht, in Petersburg aanklopte om hulp, bekwam hij een koud, afwijzend antwoord en Rusland zorgde zelfs dat de trouwlooze officieren weder opnieuw hun rang herkregen in het Bulgaarsche leger... Rumenië heeft zijn éénheid te danken aan Alexander Cousa. Deze vorst is in een zekeren nacht van den troon gestooten door zijn majoor Lecca. Welnu, heeft de tegenwoordige Koning, Karel van Rumenië, dien majoor Lecca laten doodschieten? Neen!

Wanneer Europa koning Peter I had gedwongen om de redders van Servië voor het gerecht te roepen, dan zouden niet alleen die officieren, die in de couranten “moordenaars” zijn genoemd, op de bank van beschuldiging zijn verschenen; alle driehonderd officieren van het garnizoen in Belgrado, ja het gansche legercorps van Servië zou gezamenlijk hebben aanspraak gemaakt op de eer “de misdaad” te hebben begaan. Maar men kan een storm, die èn het schip èn de bemanning wegvaagt, niet voor het gerecht dagen. De Perzische koning, die de onwillige zee daarvoor liet ranselen, heeft zich ten eeuwige dage belachelijk gemaakt!’

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I. Aan Mevrouw C. Schlimmer - Arntzenius.

Mag ik, zoo kort mogelijk samengevat, U even opmerkzaam maken, op datgene wat U volgens mijn idee verwart in Uw antwoord aan mij.

U praat over moederliefde en *gevolgen van* moederliefde door elkaar. Zoo zou *ik* ook een stuk hebben kunnen schrijven over de *gevolgen* van de liefde van man voor vrouw en van vrouw voor man, en dan zou ook *ik* het *alleen* over *geestelijke* dingen kunnen hebben, want uit de geslachtsliefde *ontstaat* langzamerhand hooggeestelijke liefde, maar de geslachtsliefde is de moeder van de geestelijke liefde (en niet omgekeerd), al is zij vaak een totaal onvruchtbare moeder. De *eerste* voorwaarde voor huwelijksgeluk is het, dat het voor de persoon zelf *niet* moeielijk is om op te sporen, *van wààr* de geestelijke liefde, die man en vrouw voor elkaar gaan gevoelen en moèten gaan gevoelen, wil het leven mooi worden, gekomen is. Komt die geestelijke liefde niet uit een allereerst ontstane geslachtsliefde voort, dan is een huwelijk zèer te ontraden.

Net eender is het met de liefde der vrouw voor het kind; is dit kind niet ontstaan door geslachtsliefde, dan is dit kind de vrucht van

een onnatuurlijke en verkeerde verhouding. Na en *door* den geslachtelijken indruk, ontstaan de geestelijke gevoelens van moeder tegenover kind.

Elke geestelijke indruk ontstaat door een zinstuigsindruk. Daarom juist behoort de geslachtelijke liefde bij den mensch ook een eereplaats te bekleeden omdat *alleen* dèze liefde *geestelijke liefde* kan doen ontstaan; voor een geestelijke verwantschap, die *niet* ontstaat door geslachtsindrukken hebben we den naam *vriendschap.* Als bewijs dat de vrouw dit, (ook al weer *onbewust*) even goed weet als de man, is, dat men zelden vrouwen vindt, zóó abnormaal dat ze gaarne op *vriendschaps*basis willen huwen. Maar elke vrouw ontkent, of weet niet, de moeder van de geestelijke liefde voor kind en man, n.l. de geslachtsliefde. Dit is hetgeen ik beweerde, en waarbij ik zorgvuldig het lichamelijke en het geestelijke scheidde. Ik had het alleen over het lichamelijke, omdat dààrover de meeste misverstanden bestaan, getuige het oordeel van de vrouw over den man, die *volgens haar* zinnelijker is dan zij. De reden van deze fout legde ik bloot.

Ik had daarbij nog kunnen attent maken op de echt vrouwelijke eigenschap, dat de vrouw van een bepaalden man geslachtelijk en geestelijk gaat houden *om* het **kind**, dat ze van hem, juìst van **hèm**, wil hebben, terwijl de man van een bepaalde vrouw lichamelijk en geestelijk houdt om *haar* zelf; bij de vrouw is de man *middel*, bij den man de vrouw *doel*, hetgeen **ik** *mooier* vind; doch dit is slechts een subjectieve opvatting. Verder wil ik nog zeggen dat, wat U verder over moederliefde schrijft, de *hoogste* de *ideale* opvatting, daarover is, maar bij hoe weinig vrouwen komt dat alles zóo voor? *ik* schreef over gewone, alledaagsche natuurgevallen, de *norm.*

Ten slotte zegt U dat er vrouwen zijn, die een kind wenschen zonder te willen huwen. In hoeverre dat normale gezonde vrouwen zijn kan ik niet in abstracto beoordeelen, maar er zijn ook wel mannen die hunkeren naar de vrouwen*ziel*, en elke *vrouw* verafschuwen.

P.J. BOLLEMAN VAN DER VEEN.

II. Aan Studium.

Uw stuk in de Lelie van 17 Januari j.l. is door mij met groot genoegen gelezen. - Het wordt in onzen tijd werkelijk eene soort ‘mode’ voor meisjes om naar de Universiteit te gaan, en ik geloof dan ook met U, dat bij zeer velen de beweegreden is, den mannen eerst te toonen, dat we ook wel moeilijke examens doen kunnen, als we maar willen! Dat neemt niet weg, dat er ook weer zijn, die werkelijk roeping gevoelen om advocaat, dokter of iets dergelijks te worden; zij moeten natuurlijk hare roeping volgen.

Dat zooveel meisjes naar de Universiteit gaan, komt misschien ook wel, doordat ze met een zekere minachting neerzien op vele betrekkingen, voornamelijk voor vrouwen en dit zeer ten onrechte. Is dit met den werkkring van verpleegster 't geval, ook de betrekking van onderwijzeres is niet geeerd.

Een jong meisje vertelt dat ze onderwijzeres wil worden. ‘Wat, onderwijzeres!’ zegt de een ‘dan toch zeker op een jongedamesschool, dat is nog iets!’ ‘Neen,’ is 't antwoord ‘veel liever op eene openbare!’ ‘Bah! bij al die vieze kinderen, ik begrijp niet, waar je lust in hebt!’ Weer een ander antwoordt: ‘O, wordt je ook zoo'n ‘schoolfrik, nu dan zul je wel braaf pedant worden, dat zijn die lui meestal.’ - En

zeer velen, die 't niet direct noodig hebben, zeggen: ‘Alles liever dan zoo'n schooljuffrouw.’

Is 't niet ontmoedigend, dat er van eene betrekking, als die van onderwijzeres zoo dikwijls minachtend gesproken wordt, van eene betrekking zoo bij uitstek voor ons vrouwen geschikt? 't Is wel waar, dat vele onderwijzers (essen) pedant zijn, maar dat worden ze, ik zou haast zeggen ‘vanzelf’ door den voortdurenden omgang met minderontwikkelden. En is dit nu zóo erg? En altijd òp gaat 't ook niet!

Wij vrouwen zijn in vele opzichten beter geschikt tot 't geven van onderwijs dan de mannen. Deze zijn ook meestal niet zoo beschaafd; welke man uit onzen stand kiest de betrekking van onderwijzer? Maar zeer, zeer weinige.

Er zijn daarentegen wel beschaafde meisjes die zich aan 't onderwijs wijden willen, maar 't zijn helaas niet alle goede opvoedsters der jeugd. Een goed onderwijzeres te zijn is o! zoo moeielijk. Ze moet allereerst 't vertrouwen van de kinderen zoeken te winnen; ze moet haast ‘oneindig’ veel geduld hebben met de achterlijken en ook met de lastige kinderen, die soms een zeer moeielijk karakter hebben. Wanneer ze deze laatsten niet met den noodigen tact behandelt, zal ze nooit hun vertrouwen winnen, dus nooit invloed op hun oefenen kunnen. - Ze moet meevoelen met hunne kleine vreugde en hun kleine verdriet..... En wanneer de onderwijzeres werkelijk *is,* zooals ze behoort te zijn, dan kan ze zeer veel goeds tot stand brengen. Maar dan is de werkkring zeer moeielijk; ze eischt dan ook een gezond en vroolijk gestel.

De beste onderwijzeressen zijn gewoonlijk diè, welke deze betrekking niet om den broode gekozen hebben, maar zich er aan wijden uit louter liefde voor 't onderwijs. 't Eerste kan echter ook wel met 't laatste gepaard gaan.

Onnoodig te zeggen, dat men zéer veel van kinderen moet houden, om in dezen werkkring met vrucht te arbeiden; al is men nòg zoo gezond en nòg zoo geleerd en men mist de liefde voor kinderen, dan moet men toch geen onderwijzeres worden. Want voor zoo iemand kunnen de kinderen wel eerbied hebben, haar vertrouwen kunnen ze niet.

Ik hoop van ganscher harte, dat dit stuk velen, die laag neerzagen op de betrekking van onderwijzeres, tot nadenken zal stemmen. - Andere meeningen, dan de mijne over dit onderwerp, zal ik zeer gaarne vernemen.

L.

Moeder de Gans. (Up-to-date).

Nota. De meeste hedendaagsche sprookjes gewagen van prinsen en prinsessen, goud en juweelen, en meer van dien aard, waarmee de kinderen van aristocratie en plutocratie vertrouwd zijn. Voor zulke bevoorrechte kleinen echter moeten vele ouderwetsche sprookjes eenvoudig onverstaanbaar zijn en sinds het mode is geworden om de oude klassieken te herzien, zullen de kleine patriciërs-telgen niet langer 't kind van de rekening zijn. Wij vinden dat vooral de sprookjes van Moeder de Gans in bovenbedoelden zin behooren te worden herzien en als specimen moge hier volgen:

Roodkapje.

Eens leefde er in zeker dorp aan de Rivièra een klein meisje, 't liefste schepseltje dat ooit was aanschouwd. Haar Moeder was letterlijk verzot op haar, en zag haar zoo veelvuldig als maar eenigzins mogelijk was, soms méér dan eens in de maand. Haar Grootmama, die eveneens veel van haar hield, liet uit de Printemps te Parijs voor haar komen, een eigenaardig hoedje van rood fluweel, met rijk passementwerk en paarlen versierd, en dat stond het meisje zoo allerliefst, dat ieder haar ‘Roodkapje’ noemde.

Zekeren dag nu zei de Moeder, bij wie ze weder eens toegelaten was: ‘Ga eens naar Grootma, kindlief en vraag hoe zij vaart, want ik heb gehoord dat zij veel last heeft van gastrische koortsen en jicht. En neem deze bloemen en dit potje pâté de foie gras voor Grootma mee.’

De Grootmoeder woonde in een afzonderlijk deel van het dorp ‘verboden toegang,’ in een marmeren hut, gelegen in het midden van een boschrijk park.

Roodkapje stapte uit de équipage toen zij het park bereikt had, en zei tot den palfrenier, dat zij den weg verder te voet wilde afleggen.

Ternauwernood was zij de doornenheg voorbij, toen zij een wolf ontmoette.

‘Waar ga je heen kind?’ vroeg hij, een begeerigen blik op haar werpende.

‘Ik ga naar mijn Grootmoeder, om haar wat bloemen en een potje pâté de foie gras te brengen van mama.’ ‘Wel,’ zei de Wolf, ‘dat treft toevallig. Ik was juist ook van plan, eens naar haar toe te gaan en te zien hoe de oude vrouw het maakt. Nu zal ik dezen weg volgen, en jij dien, dan zullen we eens zien wie er het eerst is.’

De wolf liep zoo hard als hij kon en was dus het eerst aan de deur van de marmeren hut. De huisknecht deelde hem mede dat Madame niet thuis was; maar hij sprong door een kier van de deur, liep den livreibediende omver en naar boven, naar Madame's boudoir.

‘Wie is daar?’ vroeg de Grootmoeder, toen hij naar behooren aanklopte.

‘Uw kleinkind Roodkapje,’ antwoordde de wolf, haar stemmetje nabootsende, ‘ik kom u bloemen brengen en een potje pâté de foie gras.’

De goede Grootmoeder, die in de laatste dagen niets gebruikt had dan een kippeboutje en 'n glas champagne, riep begeerig: ‘Kom binnen kind!’

De wolf sprong nu de kamer in, was met een tweeden sprong bij de lieve oude dame en verslond haar haastig, want hij had de heele week geen nat of droog over zijn lippen gehad.

Toen kroop de wolf in Grootmama's bed; juist toen Roodkapje op de deur tikte. De wolf riep met een pieperige stem: ‘kom binnen kind.’

En toen de kleine binnenkwam, kroop hij goed onder de dekens en zei: ‘Zet die bloemen en het potje pâté maar op het gouden penanttafeltje en kom bij me in bed.’

Roodkapje vond 't eigenlijk niet high-life, om zoo laat in den morgen naar bed te gaan; maar ze was een gehoorzaam kind en trok haar goudgebloemd jurkje uit en haar snoezig zijden onderrokje en haar fluweelen keurslijfje en deed wat haar gezegd was. Maar verbaasd over Grootmama's geheel veranderd uiterlijk voorkomen, vroeg de kleine meid naïef:

‘Grootma, wat heeft u magere armen.’

‘Dat komt van mijn dieët kind.’

‘En wat zijn uw beenen dun geworden.’

‘Ook al een gevolg van mijn levensregel kind.’

‘Grootmama, wat spreekt u weinig.’

‘We zijn niet in de concertzaal mijn kind.’

‘Grootma, waar heeft U je valsch gebit?’

‘Dit is nog voldoende, mijn kind.’

Meteen wierp de leelijke wolf zich op Roodkapje en verslond haar met huid en haar. En daarna de pâté de foie gras bestemd voor wijlen Grootmama.

Berliniana.

Na de roezige feestdagen van Kerstmis, Oud- en Nieuwjaar, is eindelijk rust ingetreden.

Alles in huis ziet er weer uit als gewoonlijk. De geheimzinnig afgesloten kasten en commodes - vol cadeaux - hebben hun eigenaardige aantrekkingskracht verloren, nu ze leeg zijn, de geurende, groene tannenbaum, behangen met zilverdraad en peperneut, is weg-gedragen: zijn laatste eindjes witte en rose kaars brandden tegelijk uit met de laatste uren van 't wegvluchtende jaar....

Rust is weergekeerd ook buiten 't huis. De gewone herrie van Sylvesternacht, met de zoo en zooveel arrestaties: opgebrachte jongelingen, die 't jaarlijks genoegen ook ditmaal niet hebben willen ontbeeren, om de hooge doppen van heeren nachtwandelaars en aartsboemelaars effekens tot platte pannekoeken gelijk te maken, Sylvesternacht, die ditmaal niet in mist of stofregen was ingepakt, maar door buitengewoon verrukkelijk, droog winterweer was begunstigd, zoodat zulks onder de Linden en in de Friedrichstrasse tot een bizonder luidruchtige en geanimeerde stemming aanleiding gaf, tientallen van duizende menschen op de been gebracht had, Sylvester ligt reeds bijna als een verre herinnering achter ons... Ook op de post heerscht meer rust, d.w.z. zijn normale toestanden teruggekeerd: de honderde ‘helpende’ handen zijn weer tot hun gewone werk gegaan, en het vastgestelde corps van brievenbestellers overziet weer zijn eigen bezigheden.

Van allen, hebben deze lieden wel het meest de nu ingetreden rust verdiend, want zij hebben in de afgeloopen dagen zwaar gewerkt, zonder groote tusschenpoozen. Verstaan de menschen op de geheele wereld zoo bizonder goed de kunst om tegen 't einde van elk jaar een geheel leger van brievenbestellers op de been te brengen en in ‘gang’ te houden! Met tot berstens-toe gevulde portefeuilles loopen de mannen op alle uren van den dag trap-op trap-àf, om aan elke huisdeur stapels brieven en kaarten af te geven, geluk, geluk, en uitsluitend geluk - allerdings slechts toegewenscht geluk - brengen zij in onze woningen, ontvangen wij van onze vrienden, van de verren en van de nabijën. - -

Verrassingen heeft 't nieuwe jaar óók gebracht.

Ten eerste een volle week dróóg vriesweer - droog vriesweer begint hier 's winters tot de rariteiten te behooren - voor dat heerlijke koude weer, waarin de zon schijnt en de hemel flets blauw is, de boomen zonder beweging, de straten geel-wit, wanneer oud en jong met schaatsen, aan riemen gebonden, naar de ijsplaatsen zich spoeden, weinigen de koû als pijn of kwelling voelen, de jeugd allerminst, allen met roode wangen en roode neuzen genieten van de tijdelijke, zoo gewaardeerde verandering, wèl wetend dat die wintervreugde ach! over enkele dagen tòch weer voorbij zal zijn... Zooals feitelijk ook reeds gebeurd is...

De éérste verrassing eindigde dus op een teleurstelling.

De twééde is óók niet heelemaal van teleurstelling bevrijd. En die is van meer beteekenis en van geheel anderen aard: Zij ligt op politiek gebied. 't Is de benoeming van Generaal von Moltke tot chef van den generalen staf in de plaats van Graaf Schlieffen, die deze hoogst verantwoordelijke betrekking vijftien jaren lang heeft mogen vervullen. Graaf Schlieffen gold algemeen als de man van den ouden stempel die dit gewichtige ambt volkómen waardig was, in alle opzichten voor zijn moeielijken taak berekend, een buitengewone arbeidskracht aan den dag legde, nooit schroomde

zijn principe van rechtvaardigheid en welwillendheid streng hoog te houden, en buitendien, als mensch, een sympathieke figuur vertoonde. Of de keuze van den Keizer hierin een gelukkige is geweest, zal in den loop der jaren moeten blijken. Voorloopig werd de benoeming niet met algemeene goedkeuring begroet, en ziet men graaf Schlieffen met groot leedwezen vertrekken. Dit afscheid kwam ook zeer onverwacht; officieel heette het wel dat gezondheidsredenen de voornaamste oorzaak was, maar officieus kwamen geheel andere oorzaken ter sprake. Vermoedelijk heeft de generaal zijn ontslag te danken aan zijn jongste rede, die hij bij de onthulling van het Moltke-standbeeld uitsprak. In deze kranige rede die unaniem bewonderd werd, zoowel wat vorm als wat inhoud betrof, betuigde spreker onomwonden zijn diepen eerbied voor den grooten veldheer met den adelaarsblik, prees hij Keizer Wilhelm I niet *ten koste* van Moltke, zooals in de laatste jaren gebruikelijk was geworden, maar

zwaaide hij hem al de eer toe die hem volkomen toekwam. En deze openhartigheid schijnt Graaf Schlieffen veel kwaad te hebben gedaan. De verwachte onderscheiding: men had gedacht dat de chef van den generalen staf tot veldmaarschalk zou bevorderd worden, bleef uit, en men fluisterde dat de Keizer ontstemd was. Nu het afscheid gekomen is, wèl later dan aanvankelijk nà zulk een keizerlijke ontstemming 't geval pleegt te zijn, twijfelt niemand meer aan de wàre oorzaak van dit betreurenswaardige heengaan. En in dit bewustzijn betreurt men dès te heviger en dès te oprechter het afscheid van den kundigen, eerlijken rechtschapen man. Van v. Schlieffen's opvolger, generaal Hellmuth von Moltke, neef en naamgenoot van den grooten veldheer, weet men niet veel te zeggen. Aan zijn bekwaamheid voor dit gewichtige ambt wordt hier en daar sterk getwijfeld. Het heeft, volgens sommigen, den schijn, alsof aan zijn *naam* een licht is verbonden, dat een verplichtende uitwerking heeft te volbrengen, en de naam alleen hier alles moet goedmaken. - Terwijl het bekend is dat generaal Moltke zijn uiterste best heeft gedaan om voor stafchef *niet* in aanmerking te komen... Maar de Keizer heeft bevolen, en voor dit bevel is de generaal gezwicht. Zeer jammer. Hij zou oneindig meer sympathie hebben opgewekt wanneer hij zichzelf was trouw gebleven. De Franschen en Engelschen zullen méér met deze verandering zijn ingenomen dan de Duitschers. De toekomst zal intusschen leeren of de pessimisten gelijk of ongelijk hebben. De oorlogstijd alleen brengt eerst de proef op de som - en laten wij vurig hopen dat dàt oogenblik nog ver verwijderd ligt. -

Op kunstgebied, liever gezegd, op tooneelgebied, zijn de surprises gedurende het geheele winterseizoen nooit van de baan. Bij klaren of duisteren hemel: voortdurend ziet men flitsstreepen aan de lucht kronkelen, vurige lijnen, die genoeg beroering onder het stads-menschdom teweeg brengen. Van prettigen of van teleurstellenden aard. Van het laatste soort moet ik even een werkelijk vermeldenswaardig feit meedeelen, dat door zijn typisch-oude conventie allervermakelijkst is, en dat onze moderne levensopvatting en levenswijsheid zoo graag een lesje wil geven. 't Betreft een freule von Hammerstein, wier aanstelling als altzangeres aan de Koninklijke opera te Hannover in de aldaar verschijnende bladen werd bekend gemaakt. Als antwoord op deze mededeeling komt oogenblikkelijk de volgende notitie:

'Men verzoekt ons medetedeelen, dat de nieuw geëngageerde altzangeres aan de Koninklijke opera *niet* geparenteerd is aan de alhier wonende familie der baronnen von Hammerstein.'

Een prachtig-klinkende en duidelijke rectificatie, een verklaring, dat de 'adelijkvoelende' Hammersteins in geen druppeltje bloed verwantschap hadden of hielden met de kranige naamgenoote, die het door talent en eigen kracht zoover had gebracht dat zij aan een Koninklijk kunstinstuut kon verbonden worden. De jonge kunstenares echter, had óók hare eigen opvatting. In hetzelfde blad liet zij - even onmiddelijk - het volgende plaatsen: 'Ter aanvulling van de in dit blad opgenomen mededeeling, worden wij verzocht te vermelden, dat de nieuw benoemde altzangeres aan het Hannoversche hoftheater, niet alleen géén familieleden van denzelfden naam bezit, maar ook, dat zij, zelfs van verre, in geenen deele verwant is aan den voor eenige jaren in Berlijn wegens meineed tot zware tuchthuisstraf veroordeelden baron von Hammerstein.'

Commentaar overbodig. De Hannoversche adelijkvoelende Hammerstein-tak was namelijk wèl familie van de eerbare Berlijnsche firma.

En op *deze* bekendmaking volgde natuurlijk het diepste stilzwíjgen. - - -

Een vuurlijn aan den Berlijnschen winterhemel beteekent sedert weken en maanden het leven en werken van Frank Wedekind, dichter en schrijver van ‘Erdgeist,’ van ‘Hidallah’, van ‘Marquis von Keith’, etc. altegader verward-diepzinnige tooneelwerken, die buiten het cadre van het alledaagsche vallen, die, als eindindruk, een groot vraagteeken achterlaten - zèlfs na geslaagde voorstelling en na rustige lezing. Vooral nu hij hier toeft, voorlezingen houdt van zijn gedichten, de hoofdpersonen vertolkt van zijn tooneelstukken, nu is hij op 't oogenblik zeker een der meest besproken persoonlijkheden van Berlijn. Voor eenige weken trad hij hier in het ‘Kleines Theater’ voor het eerst op in de première van zijn ‘Hidallah’, en heel kortelings geleden riep hij in hetzelfde theater zijn voor- en tegenstanders op nieuw bijeen, om hem de hoofdrol in zijn ‘Marquis von Keith’ te zien vervullen. Of het een bizonder voorrecht, een bizonder genot is, Frank Wedekind op de planken te zien, de voorstellingen van zijn stukken bij

te wonen? Ik geloof, uit naam van de meesten, te kunnen betuigen dat deze genoegens hoogst middelmatig zijn.

De 'Marquis von Keith' beleefde vier jaren geleden in het 'Residenz Theater' onder Director Lautenburg, reeds zijn eigenlijke première - maar werd toen onder sissen en fluiten finaal afgewezen, en verscheen, na die welverdiende terechtwijzing, ook niet meer voor het voetlicht. Toch wilde Wedekind zijn gehoond theaterstuk niet aan de vergetelheid prijsgeven. Hij wachtte geduldig zijn tijd af, en toen hij dat moment gunstig oordeelde, kwam hij opnieuw met zijn 'Markies' voor den dag. En ditmaal zou hij zelf den hoofdrol vervullen: misschien wel met de illusie dat het eenmaal afgekeurde werk door zijne medewerking dan te redden zou zijn. Heeft hij werkelijk zoo gehoopt? Dan is zijn verwachting niet bewaarheid geworden. Het succes, dat de opvoering ten deel viel, werd hoofdzakelijk door zijn vrienden, de 'Wedekind-Gemeinde', bewerkt en had een bedriegelijk schijntje van enthousiasme. De oppositie trachtte zich aanvankelijk wel te doen gelden, maar gaf die moeite weldra òp: schijnbaar niet willens om dit Wedekind-product als ernstig bedoeld kunstwerk op te nemen. Het feit, dat de dichter in eigen persoon zijn werk komt vertolken, is zeker zeldzaam, en wekt te voren reeds hooge belangstelling op. Vooral in 'Hidallah' was dit reeds sterk uitgekomen, en werkte dit middel tevens geducht als reclame. En reclame bleek voor het succes van 'Hidallah' noodig te zijn. Voor drievierde had men zich geinteresseerd voor Wedekind als Schauspieler, voor één vierde gold zijn werk. En dit veranderde niet na de opvoering.

De kritiek weet nu zoo ten naastenbij *wèl*, het publiek daarentegen bijna heelemaal *niet*, hoe het zich te houden heeft tegenover de Wedekind-tooneellitteratuur, die, hoe langer hoe vreemder, steeds meer bezoek wordend, tenslotte toch méér ergernis achterlaat dan dan dat ze bewondering opwekt. Zoodat men, voorzichtig pratend, zijn meening over den schrijver en zijn tooneelstukken, uitsluitend en alleen met het veelzeggend en alles omschrijvende woord 'interessant' te kennen geeft. En dit is wel het juist gekozen woord.

Frank Wedekind *is* interessant.

Interessant als mensch en als artiest: wat hij is en wat hij geeft, wijkt van het gewone af. In goeden of in slechten zin - dàt maakt juist het raadselachtige uit van zijn kunst. Het raadselachtige en het interessante, het afstootende en het aanneembare.

Men heeft in Wedekind gewezen op enkele trekken die hij gemeen zou hebben met Shakespeare, iets van het wezen van Shakespeare dat hem, Wedekind, eigen zou zijn.

In de 'Hidallah'-wereld komen ook werkelijk allerlei Shakespeariaansche groteske beelden om den hoek kijken, dat moet men toegeven. Maar van Shakespeare's *geest* is nergens iets te bespeuren. Veeleer komt men tot de conclusie, dat, hoè geniaal de dichter van huis-uit ook is, hij toch overschat *werd*, zichzelf overschat *heeft* en géén Shakespeare is, en ook geen Cervantes en geen Molière. Dat hij veelmeer een koning Lear-figuur voorstelt, een Prins Hamlet, dat hij géén dichter is door Gods genade, maar een dichterlijke figuur, geen geboren dramaturg is, maar zèlf den stof levert voor een drama...

Hij beeldt niet uit wat hij scheppen wil, hij maakt geen menschen van vleesch en bloed. De gestalten die hij ons laat zien zijn geen levende wezens, maar marionetten, kapstokken, die automatisch gaan en staan en Wedekind-ideën en Wedekind-principen verkondigen, schimachtige karikaturen, bastaardkinderen van fantasie en afgetrokken

beschouwingen. De eigenlijke kern van Wedekind's kunst zijn de paradoxen en de tegenstrijdigheden waarin hij steeds vervalt en waarin hij zich graag breed geeft. 't Is of elk stuk van Wedekind slechts het doel héét en het doel kènt: paradoxen zoo schitterend mogelijk, als knetterende vuurpijlen, de lucht te doen invliegen, de toeschouwers daarmede te verbijsteren. Ja, verbijsteren doet hij, verbijsterd staat men dikwijls-genoeg voor zijn werk.

Ook nu weer in de ‘Marquis von Keith.’

Want Wedekind, de spotter, de satirische, de ironische, Wedekind, de medewerker van de ‘Simplicissimus,’ Wedekind, voor wie niets heilig of rein is - Wedekind is niet ernstig op te vatten. Hij speelt zich-zelf, hij speelt met zich-zelf en - hij speelt met het publiek....

De ‘Marquis von Keith’ - ik wil met enkele woorden den inhoud meedeelen - is een oplichtersdrama, waarin men een gewetenlooze brutale chevalier d'industrie aan het woord en aan het werk ziet. De schurk is van meening dat ‘zaken’ eenvoudig ‘geld van anderen’ beteekent.

Dit toont hij duidelijk door de oprichting van een ‘feeënpalast,’ dat van het geld van anderen wordt gebouwd, en dat speciaal voor zijn doeleinden: kunst in allerlei vorm te brengen moet dienen. Maar als het eindelijk zoover is, het gebouw tot stand komt: dan écrouleert alles om hem heen, en 't geluk verlost hem. De jonge vrouw, die hem als trouwe ‘gade’ in alle phasen van zijn phrasen-rijk leven ter zijde heeft gestaan, de éénige ziel die hem werkelijk liefheeft, en die onder de hartelooze Wedekind'sche theaterpoppen zoo iets van een ‘gemüth’ toont te bezitten, die vrouw, tenslotte door hem rampzalig gemaakt, verdrinkt zich, een koude berekende coquette, zijn eerste ‘diva’, verlaat hem, de commissie van toezicht over de theateronderneming, doorziet hem, het verontwaardigde volk, wil hem te lijf: oog om oog, tand om tand - kortom, 't is uit met den Schwindel van den schijn-markies. En, te laf om zich een kogel door 't hoofd te jagen, komt de man bij 't lijk zijner verdronken vrouw tot géén andere conclusie dan deze: ‘Das Leben ist eine Rutschbahn.’

Uit dezen inhoud zou men kunnen denken dat de Marquis von Keith’ een theaterstuk is vol tintelend leven? Geenszins. De gestalten zijn weer schimmen, zonder levenswaarheid, zonder levensvatbaarheid, geen handeling drijft het werk vooruit, geen ontwikkeling, die belangstelt, is waartenemen. Zin en onzin strijden tegen elkaar, geestigheden verdringen zich in breed-uitgesponnen philosophische betrachtingen. 't Is of Wedekind in dit stuk zichzelf heeft willen bespotten....

Bij zooveel satire moet men onwillekeurig aan Bernhard Shaw denken - een vergelijking die echter niet ten voordeele van den Duitscher uitvalt.

Wedekind speelde als ongeroutineerd tooneelspeler; bijzondere kwaliteiten heeft hij niet. Maar toch doet hij verstandig - terwille van de publieke nieuwsgierigheid - zijn stukken zelf te spelen. Zooals hij de hoofdrollen opvat en weergeeft, geldt de belangstelling uitsluitend de vertolking van zijn hoofdfiguren. Minder geldt het den dichter. Maar naar hem luisteren moèt men in weerwil van alles. -

Tot de velen die in de milioenenstad wenschten gehoord en gezien te worden, behoorde ook de Franzoos Lalique.

Er wordt veel gesproken en geschreven over de nagenoeg als calamiteit op te vatten òverproductie op elk gebied van kunst, zij het muziek, schilder- of beeldhouwkunst.

En met recht. Alles verdrinkt in die overproductie: een mengelmoes van echt warm artistiek streven en klatergoud-dilettantisme, en mèt de schilderijen, beelden en manuscripten, worden ook de illusies en idealen onder het vergrauwende stof van ateliers, werkkamers.... en harten begraven.

De Kunstnijverheid, meer van haar doel bewust, nuchterder, praktischer, tracht in de eerste plaats haar krachten niet nutteloos te verspillen, doch steeds in het oog te houden dat de *schoonheid*, wel altijd nummer één, maar de *doelmatigheid,* in het gebruik der voorwerpen, géénszins nummer twéé mag zijn. Toch is die grens wel héél fijn afgebakend en makkelijk te overschrijden: een artiest heeft nu eenmaal fantasie en die fantasie stoort zich liever niet aan grenzen.

Ik kan me nog zeer goed herinneren, hoe, op de Parijsche tentoonstelling van 1900, alles zich verdrong om de vitrines van Lalique, den poëet in de goudsmeedkunst, die wonderen schiep van fijne teêre gratie, sprookjes van kleur en grilligheid... Reeds tòen flitste het even in me op: hoe er dat, gedràgen, en niet in het rustige vlakke fluweelen veld van de vitrine, wel zou uitzien? Maar - het nieuwe was zoo

onweêrstaanbaar; verbluffend, zoo bekoorlijk, dat men zich gevangen gaf, en die wonderdingen je dagelijks méér tot zich lokten.

Voor 't eerst nu, sinds dien, zag ik onlangs weer eens Lalique's sieraden in de kunstsalons van Keller en Reiner.

De bekoring was er wèl wéér, maar de bezwaren doken toch, eigenzinniger dan ooit, op. Er is weer véél prachtigs en subtiels: verrukkelijk o.a. een gesp, met gestyliseerde pauw en pauweveeren, gedichten in schildpad, paarlemoer, hoorn, email, paarlen en edelgesteenten, flikkerende, schitterende sprookjes-dingen van doorzichtige klaarheid in kleur, lijn, rhytme, want er *zit* rhytme in de verhoudingen van die mooie pracht-voorwerpen. Maar - is een vitrine-kunst voor de fijnproevers! Dàn, míj wel. Doch de sieraden heeten toch gemaakt voor mooie (voor ouden zijn ze heelemaal ondenkbaar) vrouwelichamen. Een heel enkele moge zich kunnen verstouten deze juweelen te dragen zonder belachelijk te schijnen, moge, door gelaat, houding, lijn van hals, in harmonie zijn met 's kunstenaar's droom - over 't geheel...

Onze dames zijn toch geen Indianenhoofdlieden! We zien hier echter hoofd- en halstooisels, die levendig aan de uitstoffeering dezer woeste helden doen denken: hoofdtooisels, zóó kolossaal, dat ze slechts het innigste medelijden kunnen opwekken voor de draagster, die niet anders dan met de hevigste migraine des heeren Lalique's fantastische kunst kan dienen. Colliers die uit 5 cM. lange pijnappels en ijskegels bestaan, louter punten, zooals aan sommige bull-dog halsbanden; andere colliers die hóóger zijn dan het Mont-blancachtigste swell-boord, en onvermijdelijk een onderkin moeten aankweeken.

Er zijn pracht-ringen bij - maar ze zullen elken dag 'n paar handschoenen kosten, en een handdruk moet men heel en al afschaffen; die wordt gevaarlijker dan een van den verliefden luitenant.

De wandelstok, met het groote paarlemoeren slakkenhuis, precies boven op de kruk, zal menige ontsteking veroorzaken, en wáártoe de, een halve meter lange, kolossale hanger - een overigens prachtig-fantastische wirwar van slangen, met opengesperde muilen, en daaruit néér-ruisseleerende paarlenstroomen - dienen moet, zullen alleen de alwetende goden en de heer Lalique kunnen meedeelen.

Er behoort moed en goeden wil toe, nuchter en critisch te blijven bij die toch-ook-weer zoo betooverende kunst, waarin zich zooveel verrukkelijks voor 't oog en den verfijnden smaak openbaart. *Is* men het echter, dàn moet men toegeven, dat, wat Lalique aan bruikbare voorwerpen biedt: hoedepennen, haarkammen, kettingen etc., niets vertoont wat niet, zelfs in Duitschland, reeds even goed, zoo niet beter, gemaakt werd.

Zijne eigenaardige en boeiende scheppingen blijven vitrine-kleinkunst, geen bruikbare, hoezeer dan ook veredelde, sieraden.

LIANE VAN OOSTERZEE.
6 Jan. '06.

Haagsche Causerie.

Januari 1906.

Sedert kort is de residentie weer een residentie: de verblijfplaats van ons klein aantal vorsten. Dagelijks kan men op het vermoedelijk uur van uitreiden der koningin tegenover het paleis een groepje menschen zien staan, wachtend, met bovenmenschelijk geduld somtijds, om van dat feit getuige te zijn. Telkens wordt dan een der dienstdoende agenten aangesproken: men wil van hem te weten komen welken weg het koninklijk rijtuig zal inslaan. De Haagsche rustbewaarder weet er even weinig van als de vragers; maar.... heeft het verblijf in de stad der diplomatie hem bedreven gemaakt in 't gebruik van mooi-klinkende, niets-zeggende woorden? Althans hij geeft met een zeer gewichtig gelaat een antwoord zoo orakelachtig, dat de uitspraken van wijlen de Delphi-instelling daarbij vergeleken klaar en duidelijk waren. Is eindelijk het lang verwachte oogenblik van uitrijden daar, dan neemt natuurlijk het koninklijk rijtuig juist een anderen weg dan men algemeen verwachtte. Alles vliegt dien kant uit, en komt juist bij tijds om een koninklijken en prinselijken rug te zien, voor zoover dat door de gecombineerde ruggen der beide lakeiën heen mogelijk is.

Meestal stuurt de koningin zelve tegenwoordig. De teugels in handen hebben is een bij vrouwen zeer geliefkoosde sport, die de meesten harer, vorstin of werkvrouw, met veel succes beoefenen. Om des winters aan deze liefhebberij mee te doen in den letterlijken zin moet men, geloof ik, in een paleis geboren zijn; niet vele dames zijn er tegen bestand bij een zeer lage temperatuur op een phaeton te zitten, de armen gestrekt, met geen andere lichaamsbeweging dan een voortdurend buigen van het hoofd als antwoord op den groet der voorbijgangers.

Het nieuwejaarsbal ten hove was, naar wij voor de Haagsche leveranciers hopen, de eerste van een serie hofpartijen, meer *select* dan bovengenoemde festiviteit, waarvoor de leden der hofkringen hun aristocratische neusjes optrekken, van wege de gemêleerdheid dezer festijnen.

Want 't is een feit dat elk residentiebewoner die in hoogen of lager rang, generaal of luitenant, het recht heeft een vechtjasje te dragen, om beurten een invitatie krijgt voor de nieuwejaars-*raout.*

Met dezen op enkele dagen na vrij zachten winter worden er veel *tailor made* kostuums gedragen, natuurlijk geheel passend om de taille. Ook in de wintermantels is een streven naar dien vorm duidelijk merkbaar. Staan wij misschien aan den vóóravond van een revolutie, uitloopend op de zoo gevreesde wespen-taille? 't Begint er naar uit te zien! Komt het werkelijk zoo ver, dan zullen, hoop ik, de Hollandsche dames blijken te behooren

tot de gematigd revolutionairen: tot hen die den juisten middenweg weten te kiezen tusschen *taille de guêpe* en hobbezak.

Een extra mooi *out of the way* toilet zag ik onlangs dragen door Isadora Duncan, de veelbesproken Amerikaansche, wier hervormingsdasen door één deel van het publiek gequalificeerd worden als 'vervelend! dwaas! een malle rondspringerij van een leelijk gevormd mensch', terwijl een ander ze hemelhoog verhief als 'een hooge uiting van kunst! prachtig! echt klassiek!' De bevoegde beoordeelaars niet te na gesproken, dachten wij het ònze van dat enthusiast dwepen met 'echt klassiek'.

In elk geval, Duncan weet hare toiletten uitmuntend te kiezen, niet alleen bij haar optreden, maar ook voor gewone avonduitgangen. Zoo zag ik haar op een kwartetsoirée verschijnen in een halfsleepend... gewaad zegt men onwillekeurig van hare kleedij: een naar het oud-Grieksche zwevende kostuum van licht grijze, zacht wollen stof, het décolleté gedeeltelijk bedekt door een kostbare kanten fichu, wit maar in een nuance geheel harmonieerend met de tint van het toilet.

Wij hebben kans hier binnen kort een andere danseuse te zien - eene die, evenmin als Duncan, ons onthaalt op het weerzinwekkend springen en op één teen ronddraaien van de balletdanseressen. De nieuwe ster aan den hemel der danskunst maakt in Parijs veel opgang met haar Javaansche dansen. Als gescheiden vrouw van een Indisch officier treedt zij op onder een dier mooie namen vol zachte, welluidende klinkers waaraan de Maleische taal zoo rijk is. In Parijs danst deze Indo-Europeesche (wie het minder te doen is om hervorming der danskunst dan wel om een broodwinning voor zich en haar kind) vooral veel op soirées, naar ik hoorde soms met zoo radicale verwisseling van kostuums dat zij eindelijk *en maillot* is. Mij dunkt, laatstgenoemde métamorphose zullen wij niet te zien krijgen in het gezelschap dat deze danseres tot een optreden geïnviteerd heeft. 'Die Haghe' toch is een eerzame instelling die zich door tochtjes, lezingen enz. het bestudeeren van vroegere Haagsche toestanden en localiteiten ten doel stelt.

Men zegt, dit genootschap zal door het snuffelen in oer-oude papieren onzen gemeenteraad kunnen bewijzen dat gemeld achtbaar lichaam niets te zeggen heeft over den Hofvijver, en daar dus niet naar willekeur een stukje van kan afnemen ten behoeve van het tramverkeer. Als het Haaglievend 'Haghe' er in slaagt ons voor dit onheil te behoeden, dan kan deze vereeniging, van hoe langen of korten duur haar verder aardsch bestaan ook moog' zijn, met volle gerustheid zeggen, niet vergeefs geleefd te hebben.

Intusschen ondervinden velen der naar electrische trekkracht reikhalzend uitziende Hagenaars de waarheid van het 'vele eersten zullen de laatsten, vele laatsten zullen de eersten zijn,' een toestand waarmee cathegorie no. 1 gewoonlijk maar matig ingenomen is. Vandaar een zeer verklaarbaar pruttelen onder belanghebbenden bij de lijnen die volgens belofte het eerst zouden gebruikt worden, en die nu door het kibbelen over de te volgen route het allerlaatst aan de beurt komen.

En telkens verder verwijdert zich van onzen gezichtskring het heuglijk tijdstip waarop wij geheel verlost zullen zijn van het sukkelen met paardentrams, ongelooflijk langzaam en ongelooflijk veel duurder dan in eenige stad... ter wereld, zou goed klinken, maar om volgens eigen ondervinding, dus met zekerheid te spreken... van Europa.

X.

'n Logeetje door Mevrouw Ovink-Soer.

'**T** gezin zat aan de ontbijttafel, toen 't logeetje haar komst aankondigde. De poststempel van den brief, aan mama's adres, had de nieuwsgierigheid van Kees en de meisjes al gaande gemaakt. Wie kon moeder nu uit Dalfsen schrijven? Daar kende ze immers niemand?

En nu zat moeder, met haar bijziende oogen, al minuten lang over de dicht beschreven velletjes heengebogen, en vertelde niets. Cor, die intusschen vaders ontbijt had boven gebracht, kon zich, bij haar terugkomst niet langer bedwingen.

'Van wie, ma?' vroeg ze ongeduldig.

'Wel heb ik van mijn leven!' riep moeder, eindelijk uit haar brief opkijkend 'hoe komt 't mensch er toe? Verbeeldt jelui, daar vraagt Mevrouw van Gelder, maar zoo op eens, of Noortje een paar maanden bij ons mag komen logeeren.'

'Neen maar, is ze wel wijs?' informeerde Sophie, en Cor verklaarde vinnig: ''t Zit er

nog al bij ons aan om weken lang een logé over den vloer te hebben. Je dient voor je fatsoen toch wel eens met haar naar comedie of opera te gaan en....'

'Dat zou nu juist *geen* bezwaar zijn,' vertelde mama. 'Mevrouw van Gelder schrijft, dat 't haar te doen is om Noortje een poosje van 't stadsleven te laten genieten. In Dalfsen heeft 't wurm natuurlijk niets. Nu zou ze met een gefortuneerden oom en tante, die hier wonen, veel kunnen uitgaan, maar daár logeeren kan ze niet, want die menschen hebben tot vast principe: nooit logé's over den vloer'.

'Een uitstekend principe,' vond Cor.

'Noortje zou dus hier alleen maar slapen, en verder bijna den heelen dag uit zijn. Wij behoefden geen pretjes voor haar te verzinnen....'

'Wat een mal voorstel, ik heb nog nooit zoo iets dols gehoord,' viel Cor in, 'dat zou ik maar dadelijk afcaveeren, ma'.

'Zeg Cor, ma weet zelve wel wat ze doen of laten moet,' oordeelde Kees. 'Die Noortje had als kind een drommels-aardig snoetje; ze is zeker een mooi meisje geworden, ik zou haar wel eens terug willen zien. Hoe oud zou ze zijn, moeder?'

'Laat zien, een jaar of achttien? 'k Zal de zaak straks met vader overleggen kinderen. Als *ik* 't voor 't zeggen heb, blijft Noortje kalm in Dalfsen.'

Gelukkig voor Noortje had mama 't niet alleen voor 't zeggen. Vader was van oordeel, dat 't moeilijk aanging het verzoek van Mevrouw van Gelder te weigeren. De familie had hen, toen ze vroeger op dezelfde plaats woonden, menige vriendelijke attentie bewezen. Ze waren steeds zeer bevriend geweest al was dit nu al zoo lang geleden, dat mama en de meisjes het glad vergeten schenen te zijn. Nu Mevrouw bovendien uitdrukkelijk schreef, dat 't haar alleen te doen was om een onderdak voor Noortje te hebben, en zij volstrekt niet verwachtte, dat de familie Weyler het meisje van de Haagsche amusementen zou laten genieten, was er wel een mouw aan de zaak te passen en moest Noortje dan maar komen.

In een kalm gesteld briefje, schreef mama dus, dat Noortje voor een poosje welkom zou wezen en voegde er in een P.S. aan toe: hoe ze hoopte, dat Noortje veel uitgevraagd zou worden, daar ze anders niet veel meer afleiding zou hebben in den Haag dan in Dalfsen, want zij zelven gingen zelden of nooit uit, daar het hun niet convenïeerde. -

''k Herinner mij Mevrouw van Gelder als een mal overdreven mensch,' zei Cor tot Sophie, toen, zij op hare kamer 't geval nog eens bepraatten,

''k Kan me niet voorstellen, dat Noortje, onder hare leiding, een aardig, eenvoudig meisje zal geworden zijn. Vader is altijd veel te goedig. Ik had er mij lekkertjes afgemaakt. 't Is me nog al een pleziertje zoo'n vervelende bakvisch maanden lang over huis. Nou, ik ga naar school, jij kunt met haar optrekken,'

Sophie haalde haar schouders eens op. 'Och 't kan net zoo goed een leuk, gezellig kind zijn. 'k Vind, net als vader, dat pa en ma moeilijk weigeren konden Noortje te ontvangen. En wie weet hoe ze ons meevalt.'

Sophie hield er een wijsgeerige levensbeschouwing op na: ze nam de dingen zooals ze waren. Juist 't omgekeerde van Cor, die menschen en omstandigheden steeds naar haar zin zocht te dwingen en te vormen. Maar Cor was ook krachtig en flink. Zij durfde 't leven aan.

Sophie, pas twintig geworden, scheelde veel met haar in leeftijd, ze was wel acht jaar jonger. Een zwakke gezondheid had haar verhinderd, als Cor, te studeeren. Ze

hielp moeder in 't huishouden en werkte in haar vrijen tijd voor: ‘Arbeid adelt.’ om haar schraal kleedgeld wat te vermeerderen.

Vader had een vrij goed pensioen en Cor bracht al wat in. Toch moesten ze zuinig leven nu Kees, die voor dokter studeerde, nog lang niet klaar was. Ook terwille van vaders zwakke gezondheid, zag de familie geen menschen; Cor had 't altijd druk met haar lessen en boeken. 't Leek Sophie wel een aardig verzetje, een jong, levenslustig kameraadje te krijgen.

Een week later deed 't logeetje haar intocht in de hofstad.

Sophie ging haar van den trein halen met een vigilante met impériale, want Noortje zou natuurlijk een koffer meebrengen, gevuld met mooie toiletten voor al de festiviteiten, die zij met haar rijke familie zou bijwonen. Nu, de imperiale bleek hoognoodig. Cor schrikte van Noortje's bagage: een valies, een reistasch en een waren reuzenkoffer.

‘Lieve Hemel! hoe moet die de trap op van ons bovenhuis,’ dacht Cor. ‘Wat onbescheiden om met zulk een meubel te komen aanzetten.’ In den eersten schrik ontviel haar: ‘Maar Noortje, wat een koffer breng je mee!’

Noortje trok zich deze opmerking in het geheel niet aan. Blozend en glimlachend, met een van blijdschap stralend gezichtje, reikte zij Sophie haar bloot, mollig handje en betuigde, dat ze 't zalig, dolletjes vond om in den Haag te komen logeeren.

'Wat een snoepertje,' dacht Sophie bij zich zelve. 'Die Kees had maar wat goed geprofeteerd: Noortje was een beeld mooi meisje. Alle trekken in dit zachtroze gezichtje waren volmaakt mooi besneden: de groote fluweel bruine oogen onder de lange, zwarte wimpers, de fijne neus, het boogvormig mondje, de zachtgeronde perzik wangen. Sophie kon haar blik bijna niet afwenden van het bekoorlijke geheel.

Noortje hield zich alsof zij niets merkte van Sophie's naïve bewondering. Zij praatte druk en opgewekt, drong zich tegen Sophie aan en stelde deze voor, recht prettig en knusjes met elkaar om te gaan.

''k Ben thuis zoo heel alleen,' klaagde ze. 'Heerlijk om eens in een groot gezin te zijn; Moes en ik vonden 't erg lief van je pa en ma mij te logeeren te vragen.'

't Lag Sophie op den tong te zeggen: 'Maar wij hebben je niet geinviteerd, je ma heeft belet voor je gevraagd, doch ze zweeg, geheel ingepakt door Noortje's aardige manieren.

Nu, de eerste dagen waren alle leden van 't gezin Weyler, de meid incluis, niet minder verrukt dan Sophie over het aardig logeetje. Zelfs Cor gaf toe, dat Noortje een buitengewoon innemend meisje was, even hulpvaardig als eenvoudig, in 't geheel niet ijdel of ingenomen met haar eigen toch zoo bekoorlijk persoontje. Kees zou zeker in vuur en vlam zijn geraakt voor mooi Noortje, doch hij was op 't oogenblik te Leiden, en kwam niet voor het einde der week tehuis. Noortje was Maandag gekomen. Den Woensdag daarop stelde Sophie 't logeetje voor samen de schilderijen in het Mauritshuis te gaan bezichtigen. Hiermede werd 't goedkoope met 't aangename vereenigd, want de entreê was vrij in dit museum, en Noortje had verklaard, dat ze dol was op schilderijen zien.

Papa stopte Sophie bij 't weggaan wat geld in de hand. 'Ga daarvoor samen taartjes eten,' sprak hij goedig, 'dan hebben jullie een prettigen middag.'

Opgewekt stapten de meisjes er op uit. Noortje stak dadelijk haar arm onder dien van Sophie en babbelde honderd uit. De koude wind, die Sophie de tranen in de oogen dreef, en haar kleinen wipneus rood verfde, maakte Noortje nog mooier als 't kon. Sophie merkte op hoe 't Noortje volstrekt niet ongevallig was, dat haar frissche blos en schitterende oogen buitengewoon de aandacht trokken op straat.

Sophie werd kribbig onder het brutaal aanstaren en nàkijken van de menschen en zocht stille straten om dat hinderlijk de opmerkzaamheid trekken te ontgaan. Maar Noortje troonde haar jolig mede. 'Kom Phie, wat kan 't je schelen? De menschen mogen mooie meisjes wel eens aankijken, daar steekt toch geen kwaad in? Zeg Phietje, we zijn immers goede vriendinnen? Je mag mij niet uitlachen hoor!... 'k Wou je eens wat vragen... Ben je wel eens verliefd geweest Phie?'

Sophie keek Noortje verbluft aan.

Neen maar, wat bezielde dat kind op de openbare straat naar hare hartsgeheimen te informeeren, terwijl ze elkaar amper twee dagen kenden?

'Hoe kom je daar zoo op Noortje?' vroeg ze kortaf. 'Zóó kennen we elkander toch niet dàt dat je belang kan inboezemen.'

'Och zie je,' aarzelde Noortje een beetje verlegen, 'ik dacht zóó, dat je me beter begrijpen zou als je wist wat 't beteekent je hart te hebben verloren....

‘'k Wil je een groot geheim vertellen,’ vervolgde ze, ‘maar je moet mij op je woord van eer beloven er met niemand over te spreken.’

‘Betreft dat geheim alleen je zelve?’ vroeg Sophie achterdochtig. ‘Ja? Heusch? Nu, dan wil ik wel beloven dat fameuse geheim te bewaren. - ‘Och, spot nu niet Phie,’ en zich vertrouwelijk tot haar overbuigend, fluisterde Noortje: ‘Weet je, ik ben stil verloofd met een echten baron, maar zijn familie is er erg op tegen, omdat ik niet van adel ben, en daarom kunnen we elkaar in Dalfsen nooit eens rustig ontmoeten. Nu is hij hier op 't oogenblik en daarom vond ik het zoo dol om naar Den Haag te gaan, want nu kunnen we elkaar op straat spreken en samen wandelen. Als we Vincent, zoo heet hij, nu straks tegenkomen, dan vindt je 't zeker wel goed, dat hij een eindje met ons oploopt?’

(*Wordt vervolgd.*)

Varia.

De reform-kleeding is een afgedaan uitwasje, en het corset troont meer dan ooit in zijn zelfbewuste zekerheid van onmisbaarzich-weten!

't Is niet de éérste maal, dat zoo'n reformpogingtje het van zijn plaats wou dringen; van tijd tot tijd, telkens opnieuw, duikt er zoo'n beweging op; - die altijd weer spoedig ondergaat in haar eigen onmacht en smakeloosheid!

Eeuw aan eeuw zegeviert het corset, - in de vrouwelijke kleeding en voor het vrouwfiguur naar het schijnt een onmisbaar artikel.

Het is aardig na te gaan, hoevele vormen het heeft aangenomen in verschillende tijdvakken. Ik was onlangs in de gelegenheid een uiterst interessante collectie te bewonderen, die de heer *Huyser, Heiligen-weg-Amsterdam*, uit Parijs had gekregen, en waaronder de wespen-taille, met het zeer stevige harnas tot boven aan de schouders, en het uiterst-elegante boerinne-corsetje bijzonder de aandacht trokken, als bewijzen dat de vrouw van het verleden en die van het heden zich altijd gelijk blijven op dat punt: er zoo goed mogelijk willen uitzien. -

Want Paul Ginisty, directeur van l' Odéon in Parijs, schrijft met recht aangaande het leelijke van geen-corset-dragen:

'Ga maar eens kijken in een kleine, duitsche, of Zwitsersche stad, waar, gij dikke dames genoeg kunt aantreffen, (dikke schommels, zegt hij eigenlijk), die zich niet rijgen, en zich vertoonen zoo als de hemel hen schiep, in al hun vormeloosheid van overvloedig in het vleesch zitten; die, al hebben ze het corset niet afgeschaft, het gebruiken op zulk een wijze, dat ze er geen nut van hebben, zóó bang zijn ze dat ze er last van zullen krijgen.'

'En' - zegt Paul Ginisty zeer terecht, - 'wie zal durven beweren dat het "mooi" staat de gezondheids-eischen op te drijven tot zóó iets leelijks!'

Juist. - Zij die geen volmaakt figuur bezitten (en hoevele vrouwen bezitten dat!?), maken zichzelf belachelijk, wanneer zij komen aandragen met het argument: dat de natuur je niet zoo schiep, als dit of dat genre corset je máákt. Neen, inderdaad niet, maar de natuur schiep maar héél enkele vrouwen zóó, dat ze geen hulpmiddelen noodig hebben. En daarom komt het er maar op aan die hulpmiddelen zóó te kiezen, dat zij de gezondheid niet schaden, maar haar zelfs bevorderen.

Niets is meer onwaar, dan de meening dat een corset je 'knelt'. Ja, als het slecht zit! Maar een goed-gemaakt, naar je figuur aangemeten corset knelt niet, drukt niet, geeft integendeel een prettig gevoel, van steun om borst en rug en middel. - Daarentegen zakt men zonder corset in elkaar, krijgt te veel drukking op de schouders, en bederft het figuur, ja véél erger de gezondheid, omdat de teere deelen inwendig op elkaar gaan drukken. -

Beide, uit een hygienisch- en uit een schoonheids-oogpunt zou ik mijn lezeressen willen uitnoodigen het zeer interessante boek te lezen van: Le Docteur *O'Followell*, getiteld Le Corset, verdeeld in drie gedeelten: *Histoire, Medecine Hygiène*, en door bijna 200 afbeeldingen even leerzaam als boeiend om er mee kennis te maken. -

Het was bij mijn boven vermeld bezichtigen van de interessante corsetten-collectie uit vroegere tijden van den heer *Huyser*, dat ik het genoegen had in hem iemand te leeren kennen, die van dit alles een bepáálde studie heeft gemaakt, en daar ik het hierboven vermelde boek dan ook kennen leerde door zijn vriendelijke bemiddeling, wil ik hem hierbij mijn dank uitspreken voor het bij en van hem geleerde op dit gebied.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezouden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondontie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Hollandia. - Mijn waarde mevrouw, ik ben het met U volkomen ééns, wat Uw beschouwing betreft over het nut, ja de plicht van den man, om een verzekering voor zijn vrouw te nemen. Maar het komt er hier op aan dat het verlangen dat te doen opkomt in den man-zelf, omdat hij zijn vrouw liefheeft en voor haar wil zorgen. Wanneer echter ds: Ritter het voorstelt als een van de in de laatste jaren het huwelijk aanbevelenswaardig makende bij-omstandigheden, (en ik vind dat men van zijn woorden dien indruk krijgt), dan noem ik dat een aanmoedigen tot berekeninghuwelijken, van zich verkoopen voor geld. -

Ik hoop dat U mij nu beter begrijpt, en zult inzien, dat ik de daad zelf bepaaldelijk toejuich, als zij uitgaat van den man, uit eigen verlangen voor zijn vrouw te zorgen.

Vriendelijk dank voor Uw woorden over de Lelie en mij.

Margot. - Ik heb me al verwonderd, dat ik in zoo langen tijd niets van U hoorde, en verneem nu met groot leedwezen hoe al die tegenspoed daarvan de oorzaak was. Gelukkig dat het weer in orde is gekomen. - Ja, dat ben ik met U eens, dat een gezond gestel beter is dan alle examen-geleerdheid. Zelve ben ik door mijn verblijf buitenslands veel gezonder geworden gelukkig, en ik raad U aan om uit alle macht te waken dat gij Uw gezondheid niet opnieuw verliest; zij is een zoo kostelijk bezit.

- 't Geen gij mij schrijft over Uw school-kinderen heb ik ook altijd gehoord van mijn vriendin, die onderwijzeres is geweest op zulk een school, en steeds vol is van de liefde en de dankbaarheid dier kinderen. Zij heeft ook nog allerlei aardige kleinigheden van hen, en vertelt mij dikwijls aandoenlijke verhalen uit dien tijd, waarvan ik U hier één wil meedeelen.

Het was tegen St. Nicolaas, - hier ïn Amsterdam is het gebeurd - en mijn vriendin liet al de dreumessen op hun manier vertellen van hun verwachtingen, (ach zoo bescheiden natuurlijk). - Maar een klein meisje schudde haar hoofdje met de wijsheid van vroeg-volwassen armeluiskindje. - 'Moeder heeft gezegd, dat St: Niklaas van 't jaar *ons* niet vinden kan' - zei ze - 'Wij zijn verhuisd, weet U, héél hoog. En moeder zegt: Zoo hoog komt hij niet!'

Mijn vriendin begreep de reden wel van die aandoenlijke moeder-uitvlucht der armoede en zij zond op den St. Nicolaas-avond een mand met voor al de kinderen wat: lekkers, speelgoed, enz.

Den volgenden ochtend, op school, mochten ze allemaal vertellen van den vorigen avond. 't Kleine meisje kon haar beurt niet wachten. Ze riep er al tusschen:

'Juffrouw, juffrouw, hij, Sinterklaas, heeft ons *toch* gevonden!'

En mijn vriendin, zich onnoozel houdend, liet haar 't heele relaas doen natuurlijk; waarbij het uitkwam dat er één broertje was vergeten, de jongste.

'Moeder had gezegd, dat Sinterklaas van diens bestaan zeker niet had geweten, omdat hij nog zoo héél klein was!'

Onnoodig te zeggen, dat mijn vriendin ook voor dezen nog iets liet bezorgen, en dat de kleine meid haar dit den volgenden dag weer even opgewonden meedeelde: 'Sinterklaas was er nog eens geweest, nu heelemaal alleen voor broer'.

En dan zijn er 'verstandsmenschen', die het niet goedvinden kinderen van Sinterklaas wijs te maken. Zou de vreugde van dit kind ook maar half zoo groot zijn geweest, als ze geweten had, dat de juffrouw 't haar gaf? Of ook, stijgt de daad mijner vriendin niet in poëtische èn in zedelijke waarde dóór dien vorm, dien zij er voor koos? Juist dáárom vertel ik dit verhaaltje U ook! Het leven van *arme* kinderen heeft óók noodig wat poëzie, wat verguldsel!

Ik ben blij dat het Kerstmis-nommer U goed beviel, en ook dat gij de 'brieven' zoo interessant vindt.

Ja - wèl is het een 'mode' zich levenszat aan te stellen! Het ergert me zoo, waar het aanstellerij *is* bij zoo menigeen, zucht om zich een interessant air te geven!

't Boek van Max O'Rell, dat gij hebt gekocht op mijn recensie, viel dus in Uw smaak! Gelukkig. Ik ben blij dat te hooren. - Hartelijk dank voor Uw gezellig en lang schrijven. Houdt U nu maar verder goed, en wees voorzichtig met Uw gezondheid, en werk niet te véél.

Maria II. - Gij hebt mij zeker niet goed begrepen op dit punt. - Ik geloof dat heel veel vrouwen 'nuttigheïds-vrouwen' worden, nadat ze geweest zijn het door Max

O'Rell beschreven goeie kameraad-type. Maar daaruit volgt geenzins, dat ze niet in het eerste stadium kan zijn geweest een aardige en prettige meid. - Ik heb heel velen zien ontaarden van lieverlede tot ongenietbare oudevrijsters (nuttige typen), die op jonger leeftijd waren leuke meisjes, genre Max O'Rell goeie kameraad. Hoe oud zijt gij? Uw ondervinding strekt misschien niet ver genoeg?

Wat is de titel van Uw gedichtje, dat ik aannam? Meldt mij dat eens, en ook den uitslag Uwer séances. Dat interesseert mij zeer zeker.

Hartelijk dank voor Uw goede wenschen; natuurlijk, het zit 'm niet in de vele woorden, maar in de goede bedoeling, en die voel ik wel in Uw brief.

Joanna. - Een *vertaald* gedichtje wil ik liever niet plaatsen, omdat er reeds zoo héél veel copie is, juist onder de gedichtjes. Dit is de *eenige* reden mijner weigering. -

Gij vraagt mijn meening over de door U ondervonden behandeling, van de redactrice van dat meisjes-blad. Ik keur zulk een handelwijze beslist af. Als men zijn taak uit handen geeft aan een ander, heeft *die* de verantwoording, en komt het noch tegenover dezen, noch tegenover de betrokken inzender(ster) te pas, om op de eerst-genomen beslissing terug te komen, en die willekeurig te veranderen. - Het weglaten van excuses is natuurlijk nog een bewijs, bovendien van gebrek aan innerlijke beschaving. Daar gij mij noch den naam van het meisjes-weekblad, noch dien der redactrice, of dien harer plaatsvervangster, hebt gemeld, spreek ik gansch onbevooroordeeld zonder aanzien des persoons. -

Wat die andere soort van ‘ontmoediging’ betreft, die daarin bestaat dat Uw eigen werk U later tegenvalt, nu die is niet erg. Het is beter dat gij Uw eigen werk niet al te gauw mooi vindt; dat bewijst een verstandige zelfkennis en aanleg tot zelf-critiek, die U méér zal vooruit helpen, dan een voortdurend U-zelf bewonderen.

Vriendelijk dank voor Uw goede wenschen.

M. - Het laatste gedeelte van mijn antwoord aan *Joanna* geldt ook voor U. Dat is juist het rechte, dat gij met ijver en lust werkt, en als het dan af is niet dadelijk tevreden zijt, maar bemerkt hoeveel er nog aan mankeert. -

Ja, mijn vriendin is de zegen van mijn leven, dat kan ik gerust zeggen. - En gij moogt mij dáárom gerust benijden, omdat ik in dit opzicht zoo bevoorrecht ben boven vele andere vrouwen. Weinig menschen zijn zoo onzelfzuchtig als zij, dat is zeker; gij kunt dus misschien nog wel niet zóó erg zelfzuchtig zijn, als gij U zelf afschildert, en toch nog lang niet op haar gelijken. - In elk geval toont gij door Uw bewondering voor ‘Maria’, en door Uw liefde voor Uw vader, dat gij geen zelfgenoegzame natuur bezit, en dat is al véél. -

Noirrever. Ik dank U hartelijk voor al die mooie briefkaarten, die voor mijn vriendin dubbel interessant zijn!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Errata.

In het stukje: *Een gecostumeerd bal op een hoofdplaats der buitenbezittingen* (zie vorig nummer) komen de volgende drukfouten voor:

Op blz. 494,	regel 4 van boven staat idseng, moet zijn *idoeng.*
Op blz. 494,	regel 5 van boven staat taga, moet zijn *saya.*
Op blz. 494,	regel 6 van boven staat baih, moet zijn *baik.*
Op blz. 494,	regel 10 van boven staat Don, moet zijn *Dan.*
Op blz. 494,	regel 16 van boven staat blonda, moet zijn *blanda.*
Op blz. 494,	regel 22 van boven staat datane, moet zijn *datang.*

Sluiting red: ged:

7 Februari 1906.
19de Jaargang.
No. 32.

Hoofdartikel
Een Liefde-werk.
(Tehuis voor Schoolgaande kinderen, Amsterdam, Nicolaas-Beets-straat 124).

Ik heb haar gekend als een héél teer, heel gedistingueerd Haagsch meisje, die, enkele jaren ouder dan ik-zelve, al héélemaal volwassen was, in haar manieren, en zich bewegen, en van het leven al wat begrijpen, toen ik, 'n schuchter, heel àpart opgevoed buitenkind, vol stil ontzag en bewondering tot haar opzag. - - - - - - - - - -

Ze leek mij toen net een prinses uit een sprookje, altijd héél fijn-gekleed, en zwak wat van gezondheid, en zich trotsch op 'n afstand houdend van wat ze vulgair vond, of vies, of leelijk.

.... En weet gij hoe ik haar nù heb wéérgezien? O, altijd nog verre van robuust in haar uiterlijk, en altijd nog gedistingueerd; maar, in plaats van de mooie japonnetjes, een eenvoudig, frisch-uitziend, rood schort over 't practisch kort huiskleedje; en etend erwtensoep en worst aan één lange eenvoudige planken-tafel, met heel heur groot ‘gezin’ van arme kleinen om zich heen, (dat, als het voltallig is, telt vier en twintig kinderen).

- Dat heeft de drang der liefde uit haar gemaakt!

Want *Freule Elizabeth Boddaert* begon dit werk, gedrongen door de begeerte al die kleine kinderen, die tusschen de schooltijden geen behoorlijke verzorging hebben, een *thuis* te verschaffen, waar zij zouden kunnen spelen, en leeren zich bezig houden, en tevens goed voedsel konden bekomen.

Er zijn zooveel kinderen in een groote stad, wier vader of moeder vroeg sterft, en die dan, uit den aard der zaak, in den loop van den dag min of meer verwaarloosd rondloopen. Is vader dood, dan moet moeder de kost verdienen met uit werken gaan; is moeder gestorven, dan kan vader onmogelijk háre taak erbij vervullen! - Dan komen de kleinen uit school, vinden geen eten klaar, vervelen zich, gaan op de straat spelen, hebben een ongelukkige jeugd in één woord, groeien dikwijls op tot deugnieten. -

Dáárin wou *Freule Boddaert* voorzien. Bij

háar vinden deze kleinen liefderijke opname van 12-2 en van 4-7½ uur. Zij mogen er spelen; want spelen blijft de hoofdzaak, maar ook te gelijk leeren zij zich handig ontwikkelen. Want alles geschiedt dóór hen-zelven.

De tafel wordt door hen gedekt; het eten door hen uit de keuken gehaald en gereedgezet; na afloop door hen alles weer omgewasschen en beredderd.

Handwerken voor de meisjes, timmeren,

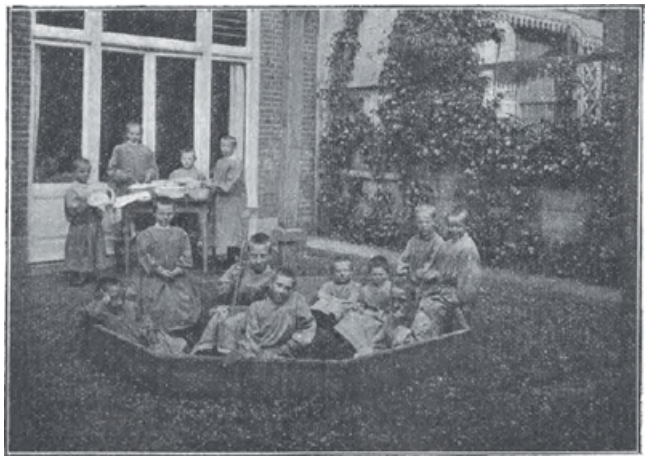

sloyd, enz., voor de jongens, behooren tot de bezigheden van de Woensdag- en Zaterdagmiddagen. Maar, bij de zeer verschillende leeftijden der kinderen, is het altijd moeilijk vaste regels op dat punt te maken, vooral ook omdat er geen questie mag zijn van *inspanning,* alleen van *uitspanning.* Daarom is er ook een speelplaats, waar 't geheele troepje bij mooi weer zich kan vermaken naar hartelust.

Alle kinderen dragen, zooals de vriendelijke directrice zelve, een rooden boezel, die het thuis hen verschaft; en daardoor zien ze er met hunne kortgeknipte haren, (een verstandige maatregel), zoo gelijk uit, dat het dikwijls moeilijk wordt jongens en meisjes uit elkaar te houden! Dat gelijke geldt gelukkig óók van hun blozend uiterlijk; met uitzondering van de pas-aangekomenen, die natuurlijk nog eerst doorvoed moeten worden,

dragen al die gezichtjes den stempel van het betere en gezondere eten dat hun deel is. - Ik kwam juist op het etensuur, en zag hoe de meesten twee borden met de stevige soep en nog een dik stuk worst erin verorberden. -

Veel spek, en erwten en boonen, en linzen, behoort tot het bij voorkeur gekozen voedsel, en *Freule Boddaert* vertelde mij, hoe het gezegde van een dokter: ‘Dit zijn geen bleeke stadsgezichtjes, maar *buiten*-kinderen,’ met

recht haar trots uitmaakt. -

Ik geef, door de vriendelijkheid van den uitgever, die deze opnamen liet vervaardigen, hierbij eenige photo's van de directrice en de kinderen, bij verschillende gelegenheden. - Juist zooals *Freule Boddaert* hier op deze photo staat, midden tusschen dat groepje, met haar huisschort aan, zoo, gansch en al vriendin onder vriendinnetjes en vriendjes, beweegt zij zich onder hare kleine beschermelingen. De een vertrouwt haar toe, dat de worst zoo lekker is, en de ander smeekt de gunst af van heden middag thee te mogen schenken, en nommer drie, een bleekneusje, vleit zich teer tegen haar aan, 't handje in haar schoot, met een dankbaar opblikken naar de freule, (‘juffrouw’ zal 't Amsterdamsch kindje haar wel in gedachten noemen, denk ik), die moeder vervangt met zooveel liefde en geduld! -

Toen ik heenging dacht ik aan het versje van de Genestet:

‘Pas gisteren en zoo veer,
Zoo veer reeds op de stroomen
Van 't wondere, diepe meer - - - -’

Want ik zag ons beiden terug, zij, en ik, twee jonge verwende freuletjes, staande vol verwachting en plannen aan den ingang van het gróóte, geheimzinnige, onbekende leven...

En ik verwonderde mij erover dat dit alles zóó lang reeds is geleden, en zóó kort toch nog... en dat de stroom, die ons vèr van elkaar voerde, langs gansch verschillende wegen, vele jaren lang, ons nu weer te samen brengt hier in dit Amsterdam, waar we geen van beiden thuishooren; mij om er te werken aan een groot Dagblad, haar om er erwtensoep te eten met arme kinderen.

En dáárom, uit persoonlijke belangstelling, stel ik nu *mijn* pen in dienst van *háár* liefdezaak, en roep U toe: Voor zulk een inrichting is geld, véél geld noodig, om haar in stand te houden, uit te breiden, steeds beter te maken.

Wie Uwer *géét?*

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

P.S. Bij Freule Boddaert kan de belangstellende lezer(es) aanvragen de Statuten der vereeniging; die zich ten doel stelt verscheidene thuizen in denzelfden geest te stichten. Het bestuur is als volgt samengesteld:

Jonkvrouwe E. BODDAERT, *Voorzitster. } Dagel. Bestuur.*
Prof. Mr. J.F. HOUWING, *Vice-Voorzitter. } Dagel. Bestuur.*
Mr. J.G. SCHÖLVINCK, *1ste Secretaris. } Dagel. Bestuur.*
Mevr. A.J. GRASÉ -SAX, *2de Secretaresse. } Dagel. Bestuur.*
D.W.H. PATYN, *1ste Penningmeester. } Dagel. Bestuur.*
H.C. MOLDER THURET, *2de Penningmeester. } Dagel. Bestuur.*
Dr. J.F.L. VAN BREEMEN.
Mevr. de Wed. Mr. S. KATZ -GEESINK.
Mevr. B. LEHMANN - VON HUNTELN.
Jonkvrouwe A. Baresse VAN LYNDEN.
Mej. W.A.H. VAN NOTTEN.
Mevr. VAN SPANJE -VAN WAYENBURG.

KL. DE VRIES SZN.
A. WALLER.
K.C. WIERSMA.

Op zijn eersten verjaardag.

Lieve kleine,
Engelreine,
Steeds de mijne
Tot bij God.
Nimmer pijnen,
Ooit verschijnen,
Zon beschijne
Steeds Uw lot!
Mogen plagen,
Zorgen, klagen,
Nimmer dagen,
Doch veelmeer
Krachtig leven,
Werkzaam streven,
U gegeven
Zijn tot eer.

Hemellingen
U omringen,
Opwaarts dringen.

En Uw pad
Blij genaken,
Effen maken,
U bewaken,
Liefste Schat.

Hoort de bede,
Die ik heden,
Om deez' reden
Tot U richt:
Opperwezen
Nooit volprezen,
Voer in vreeze
Hem tot licht.

Uwer zegen
Malsche regen,
Glans' hem tegen
Met Uw licht.
Laat Uw stralen
Op hem dalen,
Nimmer fale
Hij in plicht.

Schenk hem vreugde
En geneugden,
Kracht en deugden,
Ed'len zin.
Schraag mijn streven:
Hem te geven:
Heel mijn leven,
Al mijn min! -

G. VAN H.

Een Dinsdagmorgen.

De dikke nevelen, die den ganschen morgen over de aarde gehangen hadden, trokken langzaam - heel langzaam op. De huizen, de halfontbladerde boomen, de heggen en bruggetjes werden flauw zichtbaar, als voorwerpen, waarover een even doorzichtige sluier gespreid ligt.

De Maas lag bijna stil; een beetje rimpelig 't watervlak. Er was nog geen bedrijvigheid van booten, motoren en zeilschepen. Wel klonk reeds van heel ver aanhoudend gefluit, gesis en gesteun.

En daartusschen dreunde van de talrijke scheepswerven eentonig gehamer, dat steeds dof, regelmatig voortging...

Nu doemden ook grijs en somber de weilanden en grienden aan den overkant op, en eenige vormlooze grauwe dingen. Maar dan in 't verschiet vervaagde alles weer, tot er eindelijk niets meer was dan de hooge muur van mist.

't Was bijna acht uur. In 't veerhuis, flink vierkant vertrek, welks wanden versierd waren met riviergezichten, stoombooten en dienstregelingen - in 't veerhuis ging 't reeds levendig toe.

Daar zaten op de vaalbruine banken: kooplui, boekhouders, onderwijzers, handwerkslieden en een paar vrouwen. Daar stonden rondom de kachel - boeren, die mopperden, dat 't te laat werd voor de markt.

Maar de veerman, stoere, stevige kerel, met door weer en wind verbruind gelaat, hield den moed er in, en beweerde, dat ‘de Merwede’ er zeker over een half uurtje zijn kon. Buiten was 't nog rumoeriger; over de brug liepen en speelden beweeglijke kinderen, jongens en meisjes - de dagelijksche schoolklanten - die in hun hart hoopten, dat de boot nog maar een poosje weg mocht blijven, want dan zouden ze allicht de eerste les misloopen.

Ze juichten en gierden, holden elkaar achterna, verweerden zich met boekentasschen en riemen. Telkens klonk hun gelach en gejubel hoogop, vermengd met 't loeien der koeien, die aan de hekken vastgebonden waren.

De grootere gymnasiasten en burgerscholieren van de hoogste klasse, liepen druk redeneerend met elkaar heen en weer te schilderen.

Toen klonk aan 't eind van de breede, slikkerige slop, een vroolijk geroep van heldere stemmen. 't Waren de Eekelaartjes, twee jongens en twee meisjes, de kinderen van den dokter.

‘Hiolatsja!’ riepen ze luid, terwijl ze blijde met de handen wuifden.

‘Hoera, hoera,’ galmde 't lawaaierig terug. En toen ze dichterbij gekomen waren:

‘Wat zijn jullie laat! Verslapen?’

Joost, de oudste, nam 't woord en lichtte in:

‘Als 't mistig is, nemen we 't er van, hoor! Wil je wel gelooven, dat ik anders 's morgens bijna nooit genoeg eet?’

‘Ik wil 't graag gelooven, man,’ zei Jan van Nooten, ‘want je hebt veel noodig’. En toen zich tot Elze wendend:

‘Dag kleine fee!’

‘Dag gekke toovenaar!’

Daarna draaide ze zich om, keek naar een roeibootje, dat zachtkens over 't water gleed. Hij streelde met zijn groote, bruine

hand even haar zacht, goudblond haar, dat golvend tot over haar middel neerhing.

Ze haalde haar schouders op, en een beetje geërgerd hem aankijkend met haar mooie, donkere oogen, zei ze humeurig:

'Gunst Jan, schei nu uit! Je moet ook altijd aan mijn lijf komen!'

Plagend nam hij zijn hoed af, en antwoordde:

'O pardon; ik zal 't nooit weer doen, als 't je hindert, 'k Zal maar blij zijn, als het 't volgend jaar is, dan zie ik je elken dag niet meer ook!'

'En ik jou niet! Gelukkig!'

'An, ga je mee een poosje in 't veerhuis? Ken jij je geschiedenis? Ik niet! 't Is voor de derde les, en 'k heb alleen voor de eerste twee geleerd!'

'Nee Els, laten we 't even over gaan lezen. Kom mee! Jammer, dat 'k nu mijn Engelsch zoo goed geleerd heb,' antwoordde ze zuchtend.

'Dan zit 't er in voor een andere keer,' lachte Elze.

'Ben je mal, dan is 't er al weer lang uit!'

Ze zetten zich vlak bij 't raam, dat aan den buitenkant vol met spinnewebben zat. 't Was er een geroezemoes van stemmen, en de tabaks- en sigarenrook hing als een walm boven aan de zoldering.

'Ik zeg maar,' zei boer Piete, 'dat 't van de jaar beroerd schraal met de aarepels gewest is. Mins, hou op, van zooveul land. Anders heb ik vast wel driemaal zooveul, vast wel! En slechte deronder! Je mot ze toch allegaar maar weggooie, is 't waar of niet? Ik zeg maar, vroeger....'

'Thijs, Thijs....' De deur werd opengeworpen en drie flinke jongens, met blozende wangen én schitterende oogen stormden binnen.

'Thijs, Thijs, we hebben de Schoonhovensche hooren fluiten. Die zal eer hier zijn, dan de Dordsche. Hij is bepaald al dichtbij!'

Nu Thijs - dat was de veerman - had hart voor zijn reederij. Hij kon veel verdragen, maar als je iets ten nadeele van de Dordsche booten zei, al was 't nog zoo'n kleinigheid, dan.... werd hij op een verschrikkelijke manier in zijn fatsoen getast.

'Dat zijn nog eens kapiteins,' ging de kleinste voort, 'die durven wat, zie je, die durven wat!'

De boeren hadden hun groene zakjes al in de hand genomen, en mompelden zoowat van 'as dat waar is, dan....'

'Maar, 't is niet waar', barstte Thijs uit. ''t Is nooit waar, 't is niet mogelijk. Wat wil jullie van de Lekbooten....' zijn stem stokte - 'ik weet wel zoo zeker als twee maal twee vier is, dat de eerste niet voor negenen hier is. De kapiteins en de stuurlui - machtig veul praas hebbe ze, dat hebbe ze. Maar as 't er op ankomt, zijn ze zoo bang as wezels, allemaal! En de booten, kom hou op, ze doen een half uur over 't anlegge.'

'Ja, lastig as ze niet hohouwe kenne', zuchtte een oud vrouwtje.

'Man, man, maak je niet dik', giegelde de grootste bengel. 'We zijn misschien wel in de war geweest. Kom Fik, ga jij de baas maar eens streelen. Anders gaat de baas....'

'Marsch, vooruit! Jullie de deur uit, of je eigen stilhouwe, en van mijn hond afblijve. Nee, der ken geen eene boot tegen die van ons op; ik heb 't honderdmaal gezien!'

'Thijs, wil je eens opsteken? Lekkere sigaretten, jò, pas een nieuw merk. Kremlins heeten ze. Alsjeblieft?'

‘Dank-ie wel, jongeheer!’

De veerman kwam weer heelemaal tot zichzelven, en de jongens gingen lachend heen.

An en Elze hadden haar boek nog niet open gehad, begonnen 't nu door te bladeren.

Elze begon van de eerste bladzij af de teekeningetjes te bekijken, die ze er onwillekeurig opgezet had, terwijl ze leerde.

Bijna overal stond iets; op den omslag, boven en onder de letters. Ze bekeek ze met welgevallen, en herinnerde zich weer precies, waar en wanneer ze 't gedaan had. Ze glimlachte ondeugend, en in haar oogen lag een wereld vol pret.

't Waren allemaal leuke dingen, caricaturen van allerlei soort menschen.

Verder lag 't vol met papieren, waarop aanteekeningen: een tamelijk goed-geslaagde teekening van Mademoiselle, waarvoor ze een week uit *haar* les gestuurd was en andere souvenirs.

‘Wat heb je daar voor een aardige kiek?’ vroeg An, terwijl ze zich een beetje uitrekte.

‘Van Jan. Hoe vindt j'm. 't Is nog van van den zomer. Ik stel de schoone slaapster voor. 'k Lag op die bank met klimop er tegen, je weet wel. Hij heeft er nog meer van Joost en mij genomen. Dat 's waar ook, hij zou ze vandaag meebrengen. 'k Zal eens gaan vragen’.

Een troepje jongens en meisjes kwam nu ook met veel herrie binnen; maar Jan was er niet bij.

Elze stond op.

‘Hé Elze, blijf jij nou,’ vroeg Tine Vermeer.

‘Ik kwam juist iets interessants vertellen.’

‘Ja zeg, wacht er dan nog even mee, ik ben dadelijk terug.’

Ze dacht er over, wat 't zijn kon, en had eerst veel lust om 't even aan te hooren, maar naar de foto's was ze toch ook erg nieuwsgierig. Als ze nu maar goed uitgevallen waren. Dat zoù wel, want van Jan mislukten ze bijna nooit.

Hij stond over de witte leuning van de brug geleund, aandachtig naar de pijlers te kijken. Haastig tripte ze nader.

‘Jan, heb je de kiekjes meegebracht?’

Ze stond vlak voor hem, en keek 'm vragend aan.

‘Wou je 't erg graag weten?’

‘Ja.’

‘Dan zal ik ze graag houden.’

‘Jan, je bent eeuwig flauw. Geef ze nou!’

Hij pakte haar kleine handen beet, die roze zagen van de kou.

‘Waar zijn je handschoenen?’

‘In 't veerhuis. Nee, laat me nou los, en zeg 't dan!’

‘Dan moet jij eerst nog eens zeggen, wat je vanmorgen zei!’

Hij hield stevig haar handjes in zijn groote, zoodat er niets meer van zichtbaar was.

‘Jij moet ook altijd aan mijn lijf komen,’ pruilde ze.

‘En jij moet altijd wat van me hebben,’ drensde hij haar na.

Ze keken elkaar diep aan, zoodat zij haar beeld in zijn glinsterende, bruine oogen zag, en hij 't zijne in de hare.

‘Weet je, waarom dat zoo is, Elze?’

Er kwam weer een plagende trek om haar mond, en ze lachte schaterend:

‘Nee Jan, daar weet ik niets van, hoor!’

Hij liet haar handen los, en zei:

‘O ja, daar ben je ook nog veel te klein voor. Een kind van zestien. 'k Zal maar eens in mijn portefeuille zoeken.’

‘Wat een verbeelding, je bent zelf achttien. Die branie van je kan ik gewoon niet uitstaan!’

Hij hield haar een kiek voor, Joost en zij samen op 't jachtje.

‘O Jan, hoe mooi! Wat ben je toch een eenige snoes!....’

Toen brak de zon door de wolken. Ze tooverde lichtstrepen op 't water, verzilverde de nevelen, en alles kwam glanzend en mooi te voorschijn. Het beloofde een schoone dag te worden.....

MIEN PAS.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I. Aan de lezeressen der Holl. Lelie.

Met groot genoegen lees ik steeds ‘de Hollandsche Lelie’, en als freule Lobman daarin van ‘onze Marie gewaagt, is mij dat een bewijs, dat zij, even als ik, de dienstbode tot de huisgenooten rekent. Dit geeft mij dan ook vrijmoedigheid, om met de volgende vraag tot u te komen.

Toen ik voor 4½ jaar *haar* als dienstbode kreeg, was zij niet sterk, maar dat werd spoedig beter en ik had eene trouwe hulp aan haar, helder en zuinig en een eerlijk, degelijk karakter zooals er, hélaas, niet velen zijn. Maar vóór een jaar werd zij ziek en de dokter beval: rust; en later: naar een sanatorium. 't Gelukte me eenig geld bij elkaar te krijgen en 28 Aug. bracht ik haar naar Putten ‘Villa Erica.’ Zij gaat daar nu goed vooruit en kan er tot April blijven. Zooals blijkt uit een brief van den geneesheer, is zij zelfs wel in staat met Mei weer een lichten dienst te aanvaarden. Dat zou ook het beste voor haar zijn, want hare ouders zijn zeer brave, maar arme menschen, die een ongezond huisje bewonen. Mijn dienst is te zwaar, anders nam ik haar gaarne weer. De groote moeilijkheid is nu, om iets voor haar te vinden.

Nu wilde ik vragen, in dit blad, dat in zooveel dameshanden komt en vooral gelezen wordt door zóoveel *rijke* vrouwen, is er geen familie, die zoo'n meisje neemt, en bij eene goede behandeling, haar niet te veel laat werken? Zij is ook zeer geschikt als gezelschap bij eene dame, ze is nog al goed ontwikkeld, kan fraaie handwerken maken, in één woord, die haar neemt heeft er eene goede hulp aan. Veel verdienen is niet noodig, als zij maar zooveel heeft, om zich te kleeden.

Is zij maar eenmaal weer aan den gang, dan recommandeert ze zich zelf wel, maar zóó uit een sanatorium is 't moeilijk. De dokter zegt: eene eenvoudige dienst is het beste voor haar.

Ik ben natuurlijk gaarne bereid aan belanghebbenden nadere inlichting te verschaffen, en zou mij gelukkig rekenen, indien ik iets voor haar kon vinden.

W.D.D.B.

Voor eventueele aanvragen om inlichtingen, schrijven aan den uitgever (voor de Vragenbus.) Ik ben dan bereid particulier te antwoorden. -

II. Voor Jeannette.

Zeer geachte Freule!

In het laatst verschenen nummer der Holl. Lelie las ik uit Uwe briefwisseling met Jeannette, dat U verschillende inlichtingen hadt ontvangen, omtrent het reizen met honden op verschillende spoorweglijnen. Mag ik U opmerkzaam maken, dat onze M.... veel per Holl.- en Oosterspoor heeft gereisd. Onze C. gaat met hem in eene derde klasse dames, en ondervond nooit eenige onaangenaamheid. Zoo kwam het mijnheertje naar Scheveningen, Haarlem, Vogelzang, Apeldoorn, en zeker tien maal naar Baarn. Men neemt een kaartje in de plaats-loket links en betaalt ongeveer als een passagier derde klasse.

Bij den *Staats*spoor vormt het eene *Staats*zaak; ik heb dat ook bij ondervinding. Een onzer bekenden, ging logeeren in O. maar zonder zijn beminden hond B..... wilde hij niet gaan. Dus, B....., te groot voor passagier, ging in een mand. In Hilversum kwam de conducteur mededeelen, dat B.... deze wijze van reizen niet aangenaam vond, en erg naar den baas verlangde. De baas stapt uit, krijgt permissie om in den goederenwagen te gaan, neemt daar plaats op zijn platten koffer, met B.... naast hem, en zoo reist het paar naar O., om daar tot groot vermaak van Mevrouw en de kinderen uit te stappen.

Men betoonde zich toen ook inschikkelijk om een mensch als passagiersgoed te vervoeren.

Hopend U nog vele reisjes met Uw viertal zult maken,
Hoogachtend
C.W.

P.S. - Over de ‘inschikkelijkheid’ van den Staats-spoor heb ik, persoonlijk, alleen te spreken met *grooten dank.*
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

'n Logeetje door Mevrouw Ovink-Soer.

II. (*Vervolg van No. 31.*)

‘Zeg eens Noortje,’ riep Phie bepaald ontsteld, ‘daar denk ik niet aan. Ben je wel wijs? Welk fatsoenlijk meisje heeft nu rendez-vous op straat? Neen hoor, ik wil niets weten van dat geknoei, ik zou me schamen! In je eigen belang, raad ik je: Ga den breeden, open weg en sla geen donkere zijlaantjes in met je baron. Als hij veel en oprecht van je houdt, kiest hij jouw partij tegenover zijn heele familie. Weet je ma er van, dat je dien mijnheer hier in 't geheim wil ontmoeten?’

‘Natuurlijk niet. Hé Phie, wat heb ik mij in jou vergist, en ik dacht nog al, dat je zoo'n aardige, leuke meid was.’

Sophie, nog te ontstemd, om zich door dit laatste complimentje te laten inpakken, gaf geen antwoord.

Lusteloos en vervelend drentelden de meisjes de zalen van het Mauritshuis door. Noortje keek bijna niet naar de schilderijen, zij pruilde en wierp Sophie booze blikken toe uit de zachte, donkere oogen.

Deze deed of zij dit niet zag tot Noortje, eieren voor haar geld kiezend, begon te praten alsof er niets was gebeurd.

Maar toen ze op straat kwamen, sprak ze zachtjes tot Phie: ‘ik heb je eerewoord hoor! je moogt niemand vertellen wat ik je toevertrouwde. Je bent toch niet meer boos op me?’

‘Natuurlijk niet, dwaas kind,’ verzekerde Phie verzoend. ‘Kom laat ons wat aanstappen, de wind is bepaald guur, en je kucht telkens zoo, ben je verkouden?’

‘Wel neen, niet dat ik weet Phie.’

Doch ze at met trage tanden haar taartje, en Sophie besloot met de tram naar huis te gaan. Noortje zag bleek en betrokken, en kuchte àl erger. Ze was ook zoo dun gekleed, zonder mantel, met niets dan een klein bontje om.

‘Hé, wat voel ik me naàr,’ rilde Noortje, toen ze thuis de trap opgingen: ‘zoo door en door koud, mijn voeten lijken wel bevroren.’

‘Weet je wat je doet,’ raadde Phie hartelijk, ‘ga een poosje op je bed liggen met de wollen deken over je heen, dan breng ik je een warme kruik. 't Is pas vier uur, je kunt dus nog ander half uur rusten, voor we aan tafel gaan.

‘Ja graag,’ zei Noortje, en toen Phie een kwartier later bij haar binnen kwam, vond ze 't logeetje klappertandend in bed. Ze legde de warme kruik tegen de ijskoude voetjes en voelde hoe Noortjes hoofd van koortshitte gloeide. Sophie had bepaald meelij met 't zieke kind, dat zuchtend en klagend heen en weer woelde, terwijl zij met moeite haar hoesten bedwong. Terwijl Phie nog over haar stond heengebogen, richtte Noortje zich eensklaps overeind, greep haar zakdoekje en bracht dit aan haar mond. In een oogenblik was het batisten lapje bloedrood gekleurd, terwijl Noortje hijgend en schreiend achterover viel.

Sophie werd bleek van schrik. ‘Lieve hemel Noortje!’

‘Och, 't is niets,’ hijgde het meisje, ‘haal mij maar een beetje zout, dan is het dadelijk over.’

Sophie vloog naar beneden om zout, en toen Noortje hiervan wat geslikt had, kwam zij werkelijk tot bedaren en begon te lachen om Phie's bleek, verschrikt gezicht.

''t Is heusch niets erg,' verklaarde zij nog eens, 'af en toe geef ik een beetje bloed op, maar dat kan niets geen kwaad. 't Heeft mij nu opgelucht en morgen ben ik weër heelemaal beter. Och lieve Phie, vertel 't toch niet beneden. De menschen schrikken dadelijk als ze van bloed opgeven hooren en, zooals je ziet, heeft 't bij mij niets te beduiden.'

'Neen Noortje, dat kan ik je volstrekt niet beloven,' sprak Sophie onwillig. ''k Vind heusch, dat pa en ma 't moeten weten. Hoe kon je ma je dezen tijd van 't jaar uit logeeren sturen, terwijl je longen zijn aangedaan?'

''t Zijn mijn longen niet, 't komt uit mijn maag,' verzekerde Noortje.

Maar Sophie was daar niets gerust op. Al die geheimen van Noortje bevielen haar in 't geheel niet. Achter die, hun opgedrongen logeerpartij, zat zeker een of andere knoeierij, daarvan hield Phie zich overtuigd.

Dat Noortje niet tegen een leugen opzag, had ze al gauw gemerkt. Vóór ze wist, dat er een piano in huis was, had 't logeetje hoog opgegeven van haar pianospel. Ze kon alles à vue spelen en van 't blad zingen. Treurige grootspraak. Toen Phie haar bij de piano bracht, bleek er bij den grooten voorraad muziek niets te zijn, dat Noortje kende en moest ze eindelijk toegeven, dat ze alleen stukjes als: 'La prière d'une Vierge, La pluie des perles,' e.d., (die gelukkig voor haar niet voorhanden waren) kon spelen.

Sophie trok 't ook sterk in twijfel of Noortje wel ooit naai- of borduurnaald in de hand had, al geliefde 't logeetje met nadruk te verzekeren, dat ze thuis prachtige handwerken maakte. Ze had niets van dien aard meegebracht, zat uren lang met de handen over elkaar of haakte aan een goor eindje kant, vrij slordig en ongelijk, dat, in den loop der tijden, zeker bestemd was om een of ander stuk ondergoed te versieren. -

Dien geheelen dag bleef Sophie besluiteloos; 't stuitte haar als verklikster op te treden, maar aan den anderen kant....

Eindelijk besloot ze te wachten tot Kees thuis kwam en met hem te overleggen

Kees en zij verschilden slechts een jaar in leeftijd, waren altijd, van kind af aan goede kameraden geweest en dit steeds gebleven. Kees moest haar maar raad geven.

Tot groote bevreemding der familie, lieten Noortje's oom en tante niets van zich hooren en 't logeetje sprak er ook niet van hen te bezoeken. Ze was nu bijna een week in den Haag en zat avond aan avond zeer tevreden thuis. Daar wilde moeder toch eens 't hare van hebben.

''k Dacht, dat je hier waart gekomen om veel uit te gaan, Noortje,' zei ze op een avond, 'en we merken maar niets van al die invitaties. Hoe zit dat toch?'

'O Mevrouw ik wilde U juist vragen of U 't goed vindt, dat ik morgen eens naar oom en tante ga; 't is hier toch zoo gezellig, dat de tijd omvliegt en iemand in 't geheel niet naar uitgaan verlangt.'

'Maar daar ben je toch voor gekomen,' meende Mevrouw Weyler. ''t Doet me plezier, dat 't je bij ons goed bevalt, want we zouden er heusch niet aan gedacht hebben een jong meisje in ons stil gezin te logeeren te vragen.' -

Den volgenden dag ging Noortje, dadelijk nà 't ontbijt, naar oom en tante van Gelder en kwam verrukt thuis.

O, die lieve oom en tante waren toch zoo hartelijk geweest en hadden haar dadelijk geinviteerd voor den volgenden dag, aan de koffie al en natuurlijk blijven ook ten eten. Mevrouw hoefde haar niet te laten halen, de meid zou Noortje wel thuis brengen.

Iedereen was eigenlijk een beetje verbaasd over deze hartelijke invitatie, maar Noortje wist allen argwaan af te wenden door te vertellen, dat oom zwaar verkouden was geweest en tante zich bepaald ongerust had gemaakt. Zoo was 't haar geheel door 't hoofd gegaan, dat Noortje al in den Haag logeerde.

Den volgenden morgen, stapte Noortje, keurig gekleed in een toiletje van blauw spiegel fluweel, naar de Heemskerkstraat, waar oom en tante, volgens haar zeggen, een mooi, heel huis bewoonden. - 't Was al over twaalven toen ze 's avonds thuis kwam.

Cor, die altijd nog laat zat te werken, liet 't logeetje binnen en zei: ‘Nou ik hoef niet te vragen of je ook plezier hebt gehad Noortje, wat zie je er vroolijk uit!’

‘O 't was ook dolletjes, Cor, we zijn naar “Scala” geweest en ik heb mijn oogen uitgekeken. Morgen vertel ik je er alles van, en Maandag zou ik weer den dag bij oom en tante doorbrengen als je ma 't goed vindt.’

‘Nou heerlijk voor je. Geniet maar van

je jonge leven, meisje,' raadde Cor, die hier zelve nooit de gelegenheid toe had gehad. Bij Noortje was dit aan geen doovemansooren gezegd. Zij haalde haar schade in, en was nu bijna geen dag meer thuis. Ze onderhield ook zulk een drukke correspondentie met oom en tante en kreeg zooveel brieven en briefjes, dat de brievenbesteller nog nooit zooveel te bezorgen had gehad bij de familie Weijler. Uit Dalfsen kwamen ook veel brieven en Noortje schreef trouw terug. Kees was intusschen thuis gekomen en natuurlijk dadelijk tot over de ooren verliefd geraakt op mooi Noortje. Hij had een licht ontvlambaar hart. Cor lachtte er om, doch Sophie trok een verdrietig gezicht en was jaloersch van Noortje. Want al de attenties en kleine beleefdheden, die Kees vroeger zijn zuster bewees, waren nu voor de logeé. Kees kreeg een kleur van plezier als ze hem om een of anderen kleinen dienst verzocht, en wist niet hoe vlug hij zich reppen zou om haar deze te bewijzen. Op de fiets vloog hij naar de stad heen en terug, bracht dure bloemen en fijne odeur mee, die hij zijn aangebedene met zenuwachtige blijdschap en ontroering aanbood.

Noortje was zeer gevoelig voor de haar gebrachte hulde door het aardig, knap studentje, en coquetteerde met hem, dat het 'n aard had. Zelfs vader ergerde zich een beetje aan Noortjes behendig flirten; hoe kon zijn jongen zoo dwaas met zich laten spelen?

't Werd tijd, dat Kees naar Leiden terug ging; hij bleef maar thuis hangen en hield zich Oost-Indisch doof als zijn lieve familie er op zinspeelde, dat hij de colleges verzuimde.

Vader nam zich voor Kees een ernstig woordje toe te spreken, doch dit bleek onnoodig.

'Morgen ga ik naar Leiden,' kondigde Kees 's middags aan tafel op eens aan, terwijl hij, Noortje voorbij, zijn vader aankeek, ''t wordt tijd, dat ik weer aan 't werk trek.'

Dien avond ging hij, voor 't eerst, zoolang 't logeetje er was, met een vriend uit, en nam niet de minste notitie meer van mooi Noortje.

''k Dacht wel, dat die verliefde bui van Kees zou overdrijven, maar zoo gauw al, had ik toch niet vermoed,' zei Cor lachend tot Sophie. 'Je zou de bekende spreuk van Frans I, met een kleine variatie op hem kunnen toepassen: Souvent homme varie etc.'

Doch Sophie dacht bij zichzelve: 'Er moet wat gebeurd zijn. 't Is niets voor Kees zoo veranderlijk als een windwijzer te zijn. Daar wil ik het mijne van hebben.'

Kees liet zich niet lang bidden, toen Phietje hem uit kwam hooren.

'Ja, gek is 't hé,' zei hij, 'maar Noortje laat me op 't oogenblik zoo koud als een steen. Die is me te gewikst, ze heeft ze achter de mouw, dat mooie, lieve kind.'

'En ik wil je ook wel vertellen Phie, hoe ik zoo op eens ben afgekoeld, al hoef je dit nu juist niet rond te bazuinen. Mijn mannelijke ijdelheid heeft een geduchten knak gekregen door een briefje van Noortje's... tante hm! hm!'

'Heb je dat dan gelezen? Maar Kees....'

'Maar Phietje?.... Natuurlijk niet met opzet, 't was puur toeval. Je herinnert je zeker wel, dat Noortje en ik van morgen tegelijk bukten, toen zij tante's briefje liet vallen? Dat oogenblik besliste over mijn levenslot.'

(Wordt vervolgd.)

Brief uit Londen.

Jan. 1906.

De ‘General Election’ die op handen is, neemt zoozeer de aandacht van het intellectueele Londen in beslag, dat de uitgevers het geraden vinden hunne nieuwe uitgaven nog wat te bewaren. Tot einde Februari zullen er weinig nieuwe boeken woorden aangekondigd, omdat de verkiezingen-agitatie hun roem zou verduisteren!

Overal, door heel Londen, tot in de kleinste Suburbs vindt men nu de reclame voor den aan te prijzen candidaat!

‘Free trade’ of ‘protection’ beide worden even geestig getypeerd. Platen als: ‘De Britsche Werkplaatsen gesloten - maar de business is carried on in Germany’, of de bank, behoorende aan John Bull, maar die gratis door vreemden gebruikt mag worden zoodat John Bull er dan ook wordt afgedrongen -.

De algemeene agitatie is groot. In particuliere huizen hangen voor de ramen de groene of witte naamkaartjes van den candidaat, ieder doet mee, zoodat men iets meer nu te weten komt van de politieke kleur van zijn buren. Het heet anders altijd dat men met gasten over 3 punten nooit mag spreken: over politiek, over religie en over business, d.w.z. over d'eigen tak van werkzaamheid. Het kan waar zijn, maar wat

voor conversatie blijft er dan over! Gelukkig is onze kring van kennissen een minder conventioneele, en kunnen wij met onze, veelal Unitarische vrienden gerust over meer intiemere aangelegenheden praten!

Ja, waar praat men hier dan eigentlijk *wèl* over!

Wel, nu over de 'Sales'.

De Sales in 't WestEnd, de Sales bij Liberty of Schoolbred - dat is een verheffend toppic! Zoudt ge het willen gelooven, dat er dames zijn, die om half acht reeds op de trein zitten, om toch maar de Liberty sale te kunnen bijwonen - geen sprake er meer van, dat je binnen kunt komen. Om de te groote ophoopingen te voorkomen zullen verscheidene magazijnen bij dergelijke bizondere gelegenheden, als 'Xmas' en 'Sale' een entreè heffen, 6^{d} 30 cts. Dit bedrag zal worden afgetrokken van het eerste voorwerp, dat gekocht wordt. Een goede maatregel, zeer zeker.

Alles *wacht* op de Sales! 't Is ook werkelijk verbazend zooals de prijzen worden verminderd, en eene zuinige huismoeder kan mooie koopjes doen!

Maar, aan den anderen kant, hoevelen worden verleid tot koopen juist door die lage prijzen! Enfin, 't is hier in 't groot, wat in Holland op lapjesdag in 't klein is.

Dit is de ondergang voor zoovelen hier, dat koopen op 'monthly payments' O, dat lijkt eerst zoó eenvoudig! Je koopt je heele uitzet, en je betaalt maar een kleine som - met verdere belofte van iedere maand, zooveel ponden, of zooveel schillingen af te doen. Dat gaat allemaal goed de eerste maanden als 't zomer is, en de man werk heeft - maar dan komt de winter - en die vreeselijke belofte vervolgt het jonge paar! Hoe meenig tragisch voorbeeld zagen wij daar al van! Betalen ze niet, dan hebben ze eindeloos gezeur, dreigementen, verkooping enz.! En het gebeurt niet alleen in den werkmansstand! De groote magazijnen zouden er van kunnen vertellen! Met die 'monthly payments' tracht men het oppervlakkige publiek te trekken. 'Een heele boekenkast met boeken kan je koopen voor 2/6' kwam onlangs onze logè thuis. We lachten! 2/6 iedere maand! Maar *hoeveel* maanden, dat wordt in een heel klein hoekje aangekondigd, dit was *30* maanden; dus bijna 3 jaar! 'enkele maanden' wordt dat dan in de advertentie genoemd - en voor hen, die de advertentie maar half lezen, is het een 'opportunity, which will never occur again'.

Vast in je schoenen, ook op dat punt, mag men hier wel staan. O, 't geld vliegt uit de zak! Typeerend is dat de heeren geen beurzen dragen, 't geld los in 't vestzakje hebben. Alleen voor 't goudgeld zoo'n heel klein 'Sovereignpurse.'

Och, een penny geeft zich zoo gemakkelijk. Als al dat aardige speelgoed niet pennytags waren, waarmee 'the men in the gousser' staan, ze zouden niet zoo grif verkocht worden. Wat ook grif verkocht wordt is de 6^{l} editie van verscheidene classieke werken! Mooi toch, die goedkoope boeken! Lezen kan men hier wel voor heel weinig! Een keurig gebonden exemplaar van 'the Mill on the Floss' voor dertig cent! En werkelijk goede druk en behoorlijk papier.

Een van de 'Londen Sights' is ook voorzeker, de 'second hand bookshops' waar men op zelfs koude winterdagen, leergrage jongemenschen ziet bladeren in goedkoope edities, toch nog te duur voor hen. Het verhaal gaat van een lateren 'Scholar' die zoo in uitgestolen uurtjes heele classieken uitlas. Maar nu is er een betere en warmere plaats voor dezulken! Dicht bij Bloomsburij, waar die shops vooral ook te vinden zijn - is het Britsche Museum met uitstekend verwarmde en gemakkelijke ingerichte leeszaal. Wie kent de historie van hen, die daar zitten te lezen of te werken! Van

enkelen weet ik het. Wonen op een koud, o, zoo koud hoog kamertje. - Voor dezulken is de goedverlichte, warme leeszaal als een hemel op aard!

Carlyle typeerde in zijn tijd het publiek aldoor al:

'There are several persons in a state of imbecility who come to read in the British Museum. I have been informed that there are several in that state who are sent there bij their friends to pass away their time.

I remember there was one gentleman who used to blow his nose very loudly every half-hour. I inquired who he was, and I was informed, that he was a mad person sent there by his friends, he made extracts out of books, and puddled away his time there.' Bloomsbury is zeer zeker een der deelen van Londen, die 't meest van aanzien veranderd zijn, d.w.z. in de soort van bewoners!

Bloomsbury heeft litteraire herinneringen.

Want wie woonden niet in Bloomsbury!

In No. 26 Marchmontstreet leeft Shelley, en Mary Godwin, Shelley's tweede vrouw na Harriëts dood!

In No. 54 Hunterstreet werd John Ruskin

geboren in 1819; in No. 32 Brunswick Square woonde gedurende 10 jaar de beroemde Punch artiest John Leech, die zooveel te lijden had van de orgeldraaiers, en zeer zeker zijn einde hebben verhaast. In Great Coram Street No. 13, woonde Thackeray, toen hij zijn “Parish Sketch Book” schreef.

Wat andere bewoners nu! Veel boardinghouses, en dergelijke! En waar een boardinghouse is - zijn orgeldraaiers te vinden!

De boarders houden van leven!

Merkwaardig is, wat ik onlangs las, de beschrijving van een metamorphose van een privaat huis, in de loop der jaren.

Eerst keurige gordijnen, een gewitte stoep, het is een particulier huis. Dan: a private boardinghouse - de gordijnen worden minder schoon - vervolgens: “a home from home” - de gordijnen krijgen gaten en de stoep wordt niet dagelijks onderhouden.

Vervolgens: boardinghouse, de bloempotten in de vensterbank zijn stuk - er wordt niets meer vernieuwd.

Vervolgens een huis met: - apartments to be let.

6 schellekoorden aan de voordeur. Als ge er bij toeval moèt zijn om Mrs. Smith, en ge trekt, verschijnt er een vuile meid, om U te zeggen, dat ge aan de bel van Mrs Jones hebt getrokken.

Dit slaat natuurlijk niet op de zeer prijzenswaardige gewoonte van vele gezinnen, die om hunne eigen kinderen op flinke scholen te kunnen laten gaan - een paar jongelui bij zich ontvangen.

Door predikanten wordt dat meermalen gedaan, en het is een zegen voor vreemdelingen, in een aangenaam, beschaafd gezin te worden opgenomen. In Holland doet men dit nog veel minder, hier is 't bijna huis aan huis. De jongelui zijn dan geheel lid van 't gezin mee - en leeren van taal en gewoonten veel meer dan in een echt boardinghouse, waar ieder zijn eigen gang gaat. In Bloomsbury wemelt het van allerlei soorten boardinghouses. Bloomsbury is ook de woonplaats van “the stage-people.”

Hoeveel jonge actrices gaan dagelijks naar t' Drury Lane Theatre en andere?

En hoeveel wonen er, die blijven wachten op een rol?

Langzaam wegkwijnen in “Bloomsbury lodgings or Soho garrets.” Teleurgestelde verwachtingen - onvervulde hoop - tragische zelfmoorden, hoeveel lange, lange stories zouden de Bloomsbury garrets niet kunnen vertellen!

> O cruel lamps of London,
> If tears your light could drown,
> Your victims' eyes would weep them
> O lights of London Town.’

Een ander merkwaardig iets van Bloomsbury! 't Is het ‘Foundling Hospital’ door old Captain Thomas Coram, de edelmoedige zeekapitein, gesticht.

Iedere Zondag worden er bezoekers toegelaten bij den eeredienst. Het koor van jongens en meisjes, staande aan weerszijden van het orgel, dat door Händel geschonken werd - trekt niet alleen ieders aandacht, maar die jonge kinderstemmen wekken diep medelijden. Reeds in Dickens' tijd. Hij laat in Little Dorrit, Mrs. Meagles zeggen:

Oh: dear, dear’ she sobbed, when I saw all those children ranged tier above tier, and appealing from the Father none of them has ever known on earth, to the great

Father of us all in Heaven, I thought, does any wretched mother ever come here, and look among those young faces, wondering which is the poor child, she brought into this forlorn world, never through its life to know her love, her kiss, her face, her voice, even her name.

Ja, wel treurig is het dergelijke enorme instellingen te behoeven!

En toch - hoeveel wordt er niet gedaan om de meisjes moreel te verhoogen!

Die 'factories' hebben veel schuld aan den zedelijken achteruitgang. Het is gemakkelijker om fatsoenlijk te blijven als dienstmeisje - dan als factory girl, want die vrije avonden doen veel slechts geboren worden.

Ik weet van een aardig, vlug meisje, dat in een Home was, om voor dienstmeisje volledig opgeleid te worden - geheel gratis, tot de kleeren toe - een Zondagavond bleef ze weg - en kwam niet weer.

De vroegere liefde kwam boven te sterk - de factory!

Nu maakt ze tennis rackets voor haar verdere leven - tot ze trouwt! En dan?

Een onbekwame huisvrouw - niet kunnende naaien - de man in de kroeg - de vrouw hem achterna. De kinderen? Wel daar zorgen kerk en staat wel voor!

Het was om bij te huilen - te weten, dat zij weer was teruggegaan, door ouders gedrongen - en uit eigen vrije wil - tot

de put, waarin zoovelen zonken... Zou zij blijven staan?

Barnardo's Homes en Foundling Hospital kunnen antwoord geven op onze angstige vragen -!

HENRIËTTE B. DE LA FAILLE.

London.

Kunst en Wetenschap.

Oude Kunst.

Er wordt altijd gezegd, dat de kunst, - de *oude* voornamelijk, - het land uitgaat, en de schuld wordt, en terecht, geworpen op de regeeringslichamen, welke te weinig gelden tot behoud van het oude kunstwaardige beschikbaar stellen, maar van den anderen kant mag niet vergeten worden, dat er ook een heele boel oude kunst uit het buitenland terug gekocht kon worden. Telkens en telkens worden in de kunststeden veilingen gehouden, welker Catalogussen wemelen van goede Hollandsche oude kunst, maar wie neemt er nota van?

Daar heb je nu b.v. een veiling van Helbing te München; de namen van de schilders Van Beerstraten, Van Beijeren, Brekelenkam, Droochsloot, Le Duck, Van Dijck, Van Goyen, De Hoogh, Molenaer, Netscher, Quast, e.a. vallen ons op. Wie gaat naar de veiling toe; welke Courant heeft er van gesproken; waarom komt 'Rembrandt'*) niet uit den hoek?

Zou er niet een Staatsfonds te stichten zijn, waarin de gemeenten pondspondsgewijze moesten bijdragen, en door welker middelen aangekocht kon worden in het Buitenland wat waarlijk goed is. Deze aankoopen konden een dépot vormen, waaruit van lieverlede de schatten over de bijdragende gemeenten konden worden verdeeld.

Zou het niet aardig zijn, indien op ieder Raadhuis eens een flink mooi degelijk kunstwerk gedeponeerd werd, te zien voor elken gemeentenaar, en hem tevens brengende tot de kunst; tenminste tot het leeren zien van kunst?

Op zoo'n middelpunt zou voort te bouwen zijn, en we zouden zien gebeuren, waar we eerder op wezen, dat elke gemeente haar Museum van kunst, kunstnijverheid en topographische historie bezat.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.

Den Haag.

Varia

I.

De lezers zullen zich herinneren, hoe ik onlangs in dit Blad schreef, over het door mij en velen met mij, om onzentwille, betreurde vertrek van *Frits Bouwmeester* naar

*) Eene vereeniging tot behoud van kunstschatten.

Ned:-Indië. Met genoegen vind ik thans in het Soer: Handelsblad een bericht uit Batavia, waaruit blijkt, hoezeer de Indische maatschappij profiteert bij ons verlies, en óók (wat me vooral voor Frits Bouwmeester-zelf (al ken ik hem persoonlijk niet) zooveel genoegen doet) hoe hij daar wordt *gewaardeerd:*

'*Frits Bouwmeester. Uit Batavia schrijft men ons van 21 December:*

Gister-avond had hier de afscheidsvoorstelling plaats van het Brondgeest-gezelschap. Gegeven werd Tamponin & Co. het geestige Fransche blijspel van Ernest Blum en Raoul Toché, waarin de heer Bouwmeester optrad als tamponin. Het was een beslist succes. Bouwmeester's entreé was treffend; een spontaan applaus brak los; het overtalrijke publiek heeft den talentvollen acteur zeer hartelijk ontvangen.

Het is ontegenzeggelijk waar, dat de groote Louis Bouwmeester Neerlands grootste dramatische tooneelspeler is en blijft, het valt evenwèl niet te ontkennen, dat Frits minstens de evenknie van zijn beroemden broeder is; elk in zijn genre.

In ieder geval, wij hebben gisteravond een acteur zien optreden, zooals er nog nooit een in Indië geweest is, en die de meeste leden van het Brondgeest-ensemble verre achter zich laat.

Frits gaf met Riek (Mevr. de la Mar,) een zeldzaam mooi samenspel te zien, zij was de Co, en deze geroutineerde actrice overtrof zich zelve in spel en in dictie. Geen woord ging van deze beiden verloren, en het spel werd hier natuur, werkelijkheid! Mevrouw Brondgeest zag er bekoorlijk uit in hare elegante costumes, en was een 'grande demi mondaine' om voor te knielen.

(*Soer: Hand:)*

Neen, ik ken hem even weinig persoonlijk, als ik een der andere Bouwmeesters ken. Maar ik heb hem met warme belangstelling gadegeslagen in zijn verschillende rollen, en de overtuiging verkregen, dat hij werkelijk evenzeer een artist is van beteekenis, als zijn broeder Louis.

Ook in deze rol van Tamponin bewonderde ik hem, om zijn veelzijdigheid en gemakkelijkheid en goede mimiek. Onnavolgbaar is hij b.v. in de dans-scène. -

II.

Op mijn schrijftafel ligt een zooeven ontvangen reclame-boekje van de firma De Gruijter en Co., de bekende Meubel-Transport-Maatschappij in Amsterdam, Den Haag, Arnhem.

Indien ik hierop, uit gansch vrije beweging, de aandacht vestig, dan is dat eigenlijk om te voldoen aan een plicht der dankbaarheid. Ik ken namelijk deze firma reeds sinds jaren, en ik ben steeds uitstekend door haar behandeld.

Bij een verhuizing in den Haag, toen ik zeer ziek was, had de firma op zich genomen de slaapkamer zoo in orde te zullen brengen, dat ik uit de oude kamer, in het te verlaten huis, terstond kon worden overgebracht in de nieuwe woning, in mijn bed. Het was in de drukke Mei-verhuizing-dagen, en ik behoef niemand te zeggen, hoe weinig *mijn* klein inboedeltje beteekent voor een groote firma als deze, uit een voordeel-oogpunt! Maar alles werd nogtans in orde gebracht met een zorg en een vlugheid, en door uitstekende werklui, als men het niet beter had kunnen wenschen. En ik lag om twee uur, in de volkomen in orde gemaakte slaapkamer; gehéél volgens de afspraak. -

De heer de Gruijter geeft in het hierboven bedoeld boekje afbeeldingen van zijn nieuwe bergplaatsen, 90 Frans van Mieris-straat Amsterdam. - Zooals men weet is zijn bekende firma de oudste op dit gebied in ons land.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bekroning Prijs-vraag uitgeschreven 15 November 1905. Vertaling van het versje Das Fräulein Dr: Juris Himmelfahrt.

Van de ingekomen vertalingen kon ik na rijp beraad alleen in aanmerking laten komen die van:

Mevrouw Visser te Delft.
'Amoreeh'.
Mejuffrouw van Zeggelen te? -
Cora.
Stella Mare.
C.B.
Mevrouw Titia Gorter - Veen te Sneek.

De overige zeer talrijke inzendingen kan ik, wegens hunne talrijkheid, niet elk afzonderlijk bespreken. Het zij daarom voldoende te zeggen, dat ik deze allen terstond moest afkeuren, gedeeltelijk wegens de houterige en onvolkomen maat der vertaling, gedeeltelijk wegens veel te angstvallige letterlijkheid van overbrenging, waardoor aan de beteekenis, of aan den goeden smaak, te veel afbreuk werd gedaan. Om een voorbeeld hiervan te noemen: Bijna al deze afgekeurde vertalingen hebben het vierde couplet, laatste regel, precies zoo overgebracht als het er staat in het duitsch: '*In* welke lijst ik U zal schrijven!' Ook ontbreekt aan al deze inzendingen, dóór het te

letterlijk of te onhandig overbrengen, het geestige der idéé van het oorspronkelijke versje. -

Na rijp beraad heb ik voor den eersten prijs geloot tusschen mevrouw *Visser te Delft* en mej: *van Zeggelen te?* - En aan eerstgenoemde is deze eerste prijs (*f* 10. -) toegevallen door het lot.

Mevrouw *Visser* is in hare vloeiende vertaling hier en daar wat vrijer, dan mejuffrouw *van Zeggelen*, die daardoor in haar slot-couplet beter is dan mevrouw *Visser*. Daarentegen heeft deze eerste over het geheel aardiger wendingen gevonden, zooals:

> 'Je sexe, Jufje, die is zoek,'

en

> 'En 'k bestudeerde vroeg en laat
> "Het recht", want zie je vriend, dat "staat"'.

Van mejuffrouw *van Zeggelen* beviel mij de slotregel zeer goed; (vele inzenders hebben gemakshalve behouden het duitsche *compositum*):

> 'Als manlijk, vrouwlijk mengelmoes;
> Zoo'n arm, tweeslachtig mode-ding.'

Dit 'modeding' is evenzeer raak als het: 'want zie je vriend dat "staat"' van mevrouw *Visser*.

Deze beide dames hebben het meest voldaan aan den eisch van leesbare, niet-onhollandsche overzetting, die toch behield de aardige bedoeling van het oorspronkelijke.

Den derden prijs heb ik toegekend aan mevrouw *Titia Gorter - Veen, Sneek*, omdat hare vertaling zoo vloeiend is van toon.

Leelijk vind ik haren slotregel:

> 'Een tweeslachtig Compositum,'

maar de rest van het couplet is goed.

Deze tweede en derde prijzen bestaan uit een boekwerk van een waarde van *f* 3.50, naar eigen keuze. -

Zeer spijt het mij, dat ik *Cora*, die een werkelijk zeer vloeiende vertaling leverde,

niet voor den derden prijs in aanmerking mocht laten komen, omdat zij in het slotgedeelte (de komst bij Lucifer) àl te vrij werd in hare overzetting, en niets meer gemeen heeft met het oorspronkelijke. Wegens het goede begin echter van haar werk, geef ik haar een extra prijs; (boekwerk ter waarde van *f* 2.50 naar eigen keuze).

C.B. kwam in aanmerking, maar heeft een wat al te drooge overzetting geleverd, waarvan het slot mat klonk:

> ‘Als mannelijk en vrouwelijk
> Tweeslachtig onding, ongehoord.’

Amoreeh kwam insgelijks in aanmerking, vooral om haar slot-couplet:

> ‘Nu weet zij niet waarheen te gaan;
> Als man mislukt; als vrouw mislukt;
> En dwaalt in 't wijde aether om;
> Armzalig derd-geslachts product.’

Maar het overige van de vertaling is wat stijf en gedwongen. Peter*ke* in plaats van Petrus doet hier leelijk.

Stella Mare gaf een naar den inhoud aardige vrije vertaling, maar die al te weinig vloeiend klinkt, om te kunnen in aanmerking komen voor bekroning.

Geen der afgekeurde inzendingen wordt teruggezonden. Allen zijn terstond na de keuring vernietigd. -

De bekroonden hebben zich te wenden voor hare prijzen, *niet* tot de redactrice, maar rechtstreeks tot den uitgever.

Desverkiezend wordt hun portret met hun naam, en opgave van het gekozen boekwerk, in dit Blad gepubliceerd.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Van een knappe juffrouw, die ten hemel voer. 1ste prijs.

Een knappe juffrouw, zeer geleerd,
En in het ‘recht’ uitgestudeerd,
Verliet de aarde, en zij vloog
Naar d' open hemelpoort omhoog.

‘Wel’, vroeg vrind Petrus, ‘Wat moet jij?’
‘'k Ben vrije vrouw,’ de docter zei,
‘En 'k bestudeerde vroeg en laat
Het “recht”, want zie je vriend, dat “staat!”

Tot doctor heb ik 't zelfs gebracht,
Waarom ik 't hemelsch loon verwacht’ -
Zoo, heel pedant, de juffrouw riep,
Alsof z' al in den hemel liep.

Maar Petrus krabt zich achter 't oor
En zegt ‘Nee nee, daar pas ik voor,
Waar moet 'k je zetten in mijn boek,
Je sexe, jufje, die is zoek.’

Bij Lucifer, die voor de poort

Een wachter heeft, zooals 't behoort,
Daar meldt de doctor zich nu aan,
Van verontwaard'ging gansch ontdaan.

Maar deze laat haar ook niet door,
'Omdat ik je', houdt hij haar voor,
'Niet in 't register schrijven kan,
Je bent geen vrouw, en ook geen man.'

Zoo vliegt dit malle samenstel
Van man en vrouw misschien nog wel
In 't luchtruim rond; wie weet voorgoed. -
Ach ja, het doctor-zijn is zoet.

Mevrouw VISSER.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezouden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid ben dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Zender van de vriendelijke briefkaart uit Nice. Waarom anonym? Ik dank U in elk geval... en benijd U omdat gij in Nice zit.

Ende desespereert niet. Natuurlijk heb ik al uw brieven zéér gewaardeerd. Als ik niet dadelijk antwoord, is dat uit tijd- en uit plaatsgebrek. Het laatste vooral. Er is altijd

zooveel copie voor de Lelie. - Daarenboven, weet gij wel, dat gij-zelve mij verzocht in uw lang schrijven (zonder datum) om U maar heel weinig te antwoorden.? Ik zal U *veel* vertellen, maar antwoordt U mij maar weinig. 'Dan word ik niet herkend.' - Daarom dank ik U, wat dien eersten brief betreft, in hoofdzaak ook alleen maar voor uw vertrouwen, en hoop ik een wezenlijke *vriendin* voor U te zullen zijn.

Kent gij het gedichtje van Helene Swarth? (Haat heet het, meen ik): 'Ik ben met mijn haat door het leven gegaan'. - Als gij dat leest, en weet dat ik het wààr vind, dan zult gij meteen 't antwoord weten op de vraag, of ik U begrijp?

Ik kan mij niet goed voorstellen waarom linnen-juffrouw op een boot uw illusie zou zijn, als het niet beneden uw stand ware. In een hôtel kan ik mij die positie nog aangenaam denken, zooals je wel eens in groote hôtels ménagères tegenkomt. En in het buitenland zou die positie ook nog wel aannemelijk zijn. Maar op een boot leek me het leven voor het vrouwelijk personeel altijd gruwelijk vervelend.

Uit Uw tweeden brief releveer ik maar weer het zakelijke, namelijk Uw idee om die beschouwing te schrijven over Nathan der Weise etc. Als dat goed wordt, lijkt het mij wel geschikt. De rest van Uw brief is te intiem voor nadere bespreking, niet zoozeer om wat gij van U-zelve zegt, als om de andere daarin aangeroerde onderwerpen. En wat nu Uw derde schrijven aangaat, daarvoor heb ik U hoofdzakelijk alleen te danken, omdat gij zooveel instemming betuigt met het artikel van mij: Over geven, en mij daarin zoo navoelt. Dat brengt mij van-zelf ook op de gelukkige stemming uit Uw laatsten brief. Ja, zoo iets is altijd een heerlijke ondervinding. Ik hoorde eens een dergelijk geval vertellen. Een familie reisde in 't buitenland, Italië geloof ik. De heeren gingen op een station uit hun coupé om couranten te koopen, de dame bleef alleen zitten. Een kleine bloemen-verkooper biedt haar een ruikertje bloemen. Zij koopt, wil betalen, heeft geen klein-geld, alleen een bankbillet ter waarde van ongeveer *f* 150. Meer uit onervarenheid dan uit goed-vertrouwen, stopte zij het kind dat geld in de hand, met de opdracht: Ga het wisselen. Haar heerengezelschap, kort daarna teruggekomen, had een dollen pret. Dat geld - ze was gelukkig heel rijk - kon ze nazien! - De trein was al op het punt weg te stoomen; daar komt de jongen ademloos aan, gooit haar het gewisselde geld in haar schoot. En zij, verrukt over haar gelukkige ondervinding, gooit het terug! Het kind staarde den vertrekkenden trein na, als wezenloos van blijde ontroering!

Noir-Ever. 'Over geven' vindt gij gelukkig ook goed. Dat doet me dubbel plezier van U, die zooveel doet aan maatschappelijk werk ten opzichte der armen, want juist zulke menschen keuren het blindelings geven dikwijls af. Och ja, 't is niet nóódig er bij te zeggen: Ga snoepen. - Maar ik zeg het voornamelijk, om die kinderen te toonen *wat* mijn bedoeling is, namelijk *hun* plezier doen.

Honden-liefde ziekelijk? Lieve mevrouw, zoolang er nog zoovele menschen zijn, die niet begrijpen hoe groot onze menschen-verplichtingen zijn jegens van ons afhankelijke dieren, zoolang is het plicht er steeds met nadruk op te wijzen, hoeveel juist *Christenen* te kort komen in dit opzicht in tegenstelling van *Oostersche* volken.

Laat ik U eens even afschrijven wat *Michelet* daaromtrent meedeelt:

'*Vandaar die groote algemeene liefde voor het dier, die instinctieve teederheid voor alles wat leeft, die meer dan iets anders de groote charme is van het Oosten. Amerika is niet minder heerlijk wat het klimaat en den grond betreft, maar de zedelijke aantrekkingskracht, die van Azië uitgaat, vindt zijn oorsprong in het gevoel van*

eenheid, dat over ons komt in een wereld, waar de mensch zich nog niet heeft laten scheiden van de natuur, waar de oorspronkelijke eenheid nog bestaat, waar de dieren niet weten, wat zij van de menschen te vreezen hebben.

Men moge er om lachen als men wil, maar het is zóó liefelijk dat vertrouwen op te merken, te zien, hoe op de roepstem van den Brahmaan de vogels neerstrijken, om zelfs uit zijn handen te eten; op de daken der pagoden heele apenfamilies te zien slapen of hunne jongen te zien zoogen, vol gerustheid, zich zoo veilig voelende als in de diepste bosschen.'

Dat er overigens ook in ons land gelukkig menschen bestaan, die wel wat overhebben voor hunne honden zoo goed als ik, moge U blijken uit het ingezonden stukje van, C.W., met het allerliefste verhaal van den sympathieken eigenaar van B....

'Business-menschen', die geen tijd hebben voor hondenliefde, moesten dan liever wat minder walgelijk egoist en droog opgaan in hun business, en wat meer tijd overhouden voor de liefde tot hun naasten. - Voor 't overige laten zij het gerust ongelezen laten. Voor droge, nare egoisten schrijf ik liever niet, dan wel.

Ik ben (naar aanleiding van het artikel *Lebensfreudigkeit* schrijft U dat) zelve óók 'lebensfreudiger' geworden dan vroeger.? Maar *natuurlijk*, lieve mevrouw. Als je à la Helene Swarth (juist daarop wees ik onlangs in de Telegraaf) al maar voort, 12 malen per jaar zoowat, en jaar in jaar uit (in de Gids) **blijft** naar den dood reikhalzen, en stervensverlangend je voelen, enz. enz., dan wordt je aanstellerig. Want *als* dat wààr was, dan hieldt je het niet uit, maakte je van kant. - Lieve Mevrouw, wat U bedoelt met 'afgeven op den adelstand' begrijp ik te minder, omdat ik gewoonlijk te lezen krijg, in aanvallen op me, dat ik 'trotsch' ben op het freule-schap. Ik kan U verzekeren, dat ik van mijn familie en mijn eigen kring heel veel goeds heb ondervonden en nog steeds ondervind, en ook dat, ik heelemaal niet 'trotsch' ben. Zijt U nu gerustgesteld? - Hartelijke groeten.

M.V. te East-Oakland. De mooie afbeelding van uw Californischen bloem ontving ik in goede orde, en met veel dank. Ook uw correspondentie kwam in mijn bezit.

W.D.D. - B. te M. Ik meende het best te doen, door uw brief, voor zoover daartoe geschikt, op te nemen onder de ingezonden stukken-rubriek. Vriendelijk dank voor den verderen inhoud. Ja, ik wil gaarne helpen als ik het kan.

Vragenbus
Helpt elkander

Wie wil tegen billijken prijs van mij overnemen of inruilen tegen opgewekte piano-muziek de volgende zangmuziek?

1. Schubert-Album (voor Alt).
2. *12 Duetten* van Franz Abt.
3. *18 Duetten* van Mendelssohn.
4. *Salonblumen* (14 liederen van bekende componisten),

5. '*Der Goldene Hochzeitsmorgen*' Komisches Duet van Aug. Schäffer.

De muziek is niet ingebonden.
Mijn adres is bij den uitgever bekend.
R.C.

Bericht.

Wegens de ruimte noodig voor de Wedstrijd-bekroning. is de Correspondentie bekort.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.
Sluiting red: ged

14 Februari 1906.
19de Jaargang.
No. 33.

Hoofdartikels
Kwade Tongen J.S. Göbel (*Redacteur van Het Toekomstig Leven.*)

Is er iets, dat zorgvuldig bewaakt moet worden, dan is het de tong. Valsche tongen hebben meer leed veroorzaakt dan alle oorlogen, die ooit gevoerd werden. Steden werden verwoest door het zwaard, maar veler eer en goede naam door de tong. Zij werkt als wapen van wraak, laster en kwaadsprekendheid zekerder dan vergift. Valsche tongen zijn meer geslepen en fijner dan het fijnste giftkruid, en veel doeltreffender, want terwijl het laatste den dood tengevolge heeft, die - hoe misdadig ook - toch slechts van korten duur is, verwoesten en vergiftigen de eersten een geheel leven van onbepaalden tijd.

Aan het hoofd van de lijst der misdaden staan er twee, zij aan zij kwaadspreken van uwe buren, en er naar luisteren.

Het gretig luisterend oor en de lastertong zijn de twee organen van het menschelijk lichaam, waarvan hoofdzakelijk afhangt, of de boozen hun doel zullen bereiken of niet. Zoo gij deze satanische machten uw oor wilt leenen, en hun uw tong laat vinden, om het oor te vullen, zullen de hemelingen zich bedroeven en vol smart van u afkeeren, en zal uit den Hades het schaterend gelach en gejuich opstijgen en u vervullen.

Een der beste hoedanigheden, die de mensch in zich aankweeken kan, is een doof oor voor het gekras van den laster. Nooit heeft lastertaal een goed motief achter zich. Alleen uit een lage ziel kunnen lage dingen voortkomen.

De gezinnen zijn ontelbaar, wier vrede en geluk zijn verstoord of verwoest door een los daarheen geworpen praatje, dat geen dieper gronden had dan de nevel-fabriek der verbeelding van een lage ziel. Zij, die dat doen, verrijken noch verheffen zich zelven, maar maken anderen arm en ellendig.

Het is een algemeene regel, wanneer iemand op geslepen wijze een kwaad gerucht in uw oor laat neerdruppelen, dat hij dit doet in de hoop, dat het waar zal zijn. Werd Jezus' woord en voorbeeld altijd gevolgd: ‘Hij die onder U zonder zonde is, werpe

den eersten steen op baar', dan zou de laster verstommen en zich verbergen, evenals de beschuldigers van Magdalena voor bijna 19 eeuwen deden.

Hoe kostbaar daarentegen zijn enkele woorden, als zij juist en op het rechte oogenblik worden uitgesproken; als zij zich in den vorm van aanmoediging openbaren; als zij een warmhartige edele drijfkracht achter zich hebben!

Welk een wonderen kunnen zij in iemands leven uitwerken! 'Ik heb een droom gedroomd!' roept de hoopvolle jongeling uit, als hij de toekomst vol verwachting te gemoet ziet. Iemand hoort hem, en antwoordt: 'Ik maakte mijn droom tot werkelijkheid en gij kunt hetzelfde doen!' Hoe veranderen deze woorden zijn blik op de toekomst, welke frissche inspiraties zijn daardoor aan die jeugdige ziel geschonken, hoe is zijn zien en beschouwen voor de werkelijkheid der dingen daardoor juister en blijder geworden!

'Neen, neen!' zegt de edele, oude vrouw tot de jonge maagd, die op het punt staat den eersten stap te zetten op een weg, die van het pad der deugd afvoert, 'neen, dit is Gods wereld, en wij moeten Gods wil doen tot elken prijs, ten koste van ons zelven'. Aarzeling wordt een vast besluit. Een twijfelende, jeugdige ziel door een bemoedigend woord gered!

Welnu, tegenover het meest verheffende staat het meest bittere, tegenover het beste het slechtste. Wat kan het verstand uitdenken, dat meer een onsterfelijke ziel onwaardig is, dan een phrase, zoo ingekleed, dat zij hem geheel ontmoedigd, die haar hoort? Een zin, die een 'steek onder water' bevat, kan meer kwaad veroorzaken, dan wel nagemeten kan worden. Als een mensch zich uit den poel van verkeerdheden tracht op te heffen, is zulk een zin gelijk een zware hand, die hem op den schouder wordt geplaatst, om hem terug te duwen.

Een kwaad gerucht over iemand te verspreiden, is gelijk een handeling, die de engelen doet weenen, waarover de hemelen befloersen. Het is reeds moeilijk genoeg gepast te handelen onder de beste omstandigheden, en hij, die daaraan moeilijkheden toevoegt, zou het wellicht onmogelijk maken recht te handelen, en alzoo zijn strijdenden medemensch verhinderen, zijn lotsbestemming te bereiken. Woorden zijn soms zoo licht als het wollig zaad van de distel op den wind, maar op andere tijden zijn zij zoo zwaar als lood, of zelfs zoo, dat zij als een sneeuwval verpletteren.

Daarom moet niets, dat wij bezitten, met zooveel zorg bewaakt worden als onze lippen. Doe en zeg al wat gij kunt om te verblijden, want God alleen kent het geheim onzer levens; hoezeer wij behoeften hebben dergelijke woorden te hooren, en hoeveel invloed zij kunnen uitwerken. Maar sta nooit, nooit, onder welke aanleiding ook, uzelf toe een gerucht van eenig schandaal te bekrachtigen. Als er in eenige ziel iets verkeerd is, zal dit zijn eigen resultaten voortbrengen, want de wetten van het heelal zijn onveranderlijk; maar als het verkeerde daar niet is en gij geeft door eenig woord van uw mond den indruk, dat het daar wel is, dan veroordeelt gij, zooals gij niet wenschen zoudt zelve veroordeeld te worden, en gij zoudt het als een groote ramp beschouwen, als ge met dezelfde maat gemeten werdt.

Wij moeten hulpvaardig, niet krenkend voor anderen zijn. Het is een der eerste eischen van den christelijken godsdienst, dat gij uwe buren zult liefhebben, en waar liefde is, daar is altijd een troostwoord voor den gevallene, maar nooit een woord, dat het hem gemakkelijk maken zal, nog dieper te zinken. Open uw mond om al het goede tot iedereen te zeggen, dat gij kunt, maar sluit uw mond voor de uiting van sarcasme of van kwaad vermoeden. Laat het niet gezegd kunnen worden in de

toekomst, wanneer wij alles en allen van aangezicht tot aangezicht zullen zien, inplaats van door een donker gekleurd glas, dat gij eenige ziel terug gedrongen hebt door een onedele uiting: want woorden zijn dingen, woorden zijn soms doorvlijmende zwaarden, woorden zijn stormvlagen, die boomen met wortel en al omwerpen, woorden zijn bliksemslagen die soms doodelijk treffen en langzaam duizendvoudig doen sterven.

Als gij niets goeds kunt zeggen, zwijg dan geheel en al. Herinner u steeds de legende van den vreemdeling, die in het midden van een volksmenigte stond, welke vol nieuwsgierigheid naar een dooden hond staarde. Het arme schepsel was vol wonden en verminkingen. Deze werden allen door de nieuwsgierige beschouwers opgesomd, maar een zachte stem werd gehoord, die zeide: 'Hij heeft prachtig witte tanden?' Zij keerden zich vol verrassing om, en een vrouw fluisterde: 'Het moet de Christus zijn, want Hij

alleen kon iets goeds zeggen van een dooden hond.' Het voorbeeld is navolging waard. Hoeveel beter zou de wereld zijn, als in plaats van kwaadspreken niets dan woorden van lof en aanmoediging werden geuit, of een beminnelijk stilzwijgen bewaard

Boekbeschouwing.

Annie Salomons, Verzen. (Uitgave van C.A.J. van Dishoeck te Bussum in het jaar MCMV.)

De eerste bundel van een jonge, een heel jonge dichteres... en niettegenstaande haar jeugd kenden we haar toch al zoo goed; we hadden véél al van haar gelezen, kleine gedichtjes in bijna ieder tijdschrift, prozaschetsjes in *Eigen Haard* e.a., tot zelfs in het Zondagsnummer van een provinciaalsch dagblad, en zoo langzamerhand begon je er aan gewend te raken minstens één keer per maand iets van Annie Salomons onder de oogen te krijgen. Wel kon je uit den inhoud harer schetsjes en den Weltschmerzlichen toon harer gedichten zoo ten naasten bij raden, dat hier een heel, héél jonge vrouw aan het woord was, maar je voelde toch óók dat je onrecht deed, als je haar arbeid louter als kinderwerk zoudt willen beschouwen. En nu opééns komt Annie Salomons te voorschijn met een bundeltje verzen....

Daar liggen ze nu voor ons, samen vereenigd in een oranje-rood omslagje, al die kleine gedichtjes en gedachtetjes, die wij hier en daar in bonte verscheidenheid en volgorde hadden gelezen, herlezen en... genoten.

Toen ik voor het eerst dit bundeltje vóór mij op tafel zag liggen, heb ik een paar prettige gedachten gehad: er was iets liefs in, zóo terug te zien en te herkennen al die herinneringen uit de laatste jaren, want hoe kort is het eigenlijk nog pas geleden, dat wij Annie Salomons onze litteratuur zagen binnenstappen, leuk-parmantig als een schoolmeisje met nog korte rokken en loshangend haar, de schooltasch bengelend aan haar hand. Typisch nu, haar terug te zien als volwassen vrouw bijna, waarin je, onwillekeurig toch nog altijd, iets van het schoolkind blijft zien; typisch nu, vriendelijknieuwsgierig haar verzen-boek door te bladeren en dan te denken: dát vers kènde ik al, en dát heb ik meer gelezen, drommels, wáár ook, in *Jong-Holland, Nederland, Groot-Nederland...?* en onwillekeurig voel je voor dit boekje sympathie, voel je er iets vertrouwelijks in als voor een vriend-uit-je-jeugd. En in je eerste opwelling ben je dan geneigd te zeggen: 'daar heb je goed aan gedaan, je verzen te verzamelen, al je verspreide gedichten bijeen te brengen onder één koesterend kleed,' want er is voor ons een blijheid in te weten dat, als wij nu ooit weer eens wat van Annie Salomons willen naslaan, wij dan dit bundeltje hebben, waarin al haar jeugd-werk te vinden is.

Zóó ongeveer waren mijn eerste gedachten waarmede ik dit bundeltje ontving, het boekje dat, uiterlijk, bizonder doet denken aan de eerste verzen van Marie Marx Koning; ook hier die hooge, harde, brutale letters, als waren het gietvormen voor gesmolten ijzer en niet het teedere rustbed voor zachte vrouwengedachten.

Na dagen - als je telkens weer het boekje eens ter hand hebt genomen en hier en daar er in hebt zitten lezen - na dagen echter komt er een nieuwsgierige begeerte in je op eens na te willen gaan, hoe hier Annie Salomons, afgescheiden van vroegere

herinneringen, zich nu wel voordoet als dichteres, nu zij voor het eerst zoo ten voeten uit ten tooneele verschijnt; blijft voor haar werk - als gehéél - dezelfde lieve bewondering, die wij zoo vaak voelden voor die enkele klanken die hier en daar stil en teeder oprezen en zoo weemoedig klonken uit de ziel van een zóó jong kind? Of zal die bewondering stijgen en zullen wij komen tot de heerlijke overtuiging, dat het niet alleen een zachte vrouwe-ziel was, waaruit die klankbloemen ontbloeiden, maar in diepste wezen de ziel was van een gebenedijde artiste?

Aandachtig luisterende zette ik mij tot lezing.

Ik las, heb sommige verzen twee, drie maal hérlezen....

Maar ik moet bekennen, dat, ten slótte dit boekje mij toch een kleine teleurstelling is geweest; uit haar verspreide gedichten, zoo bij vijf, zes tegelijk gelezen, had ik een anderen, een schooneren indruk van het werk dezer jonge dichteres gekregen dan ik nu uit dit boekje heb moge behouden; een indruk van inniger, dieper gevoelde, van méér voldragener kunst; en mijn teleurstelling was somtijds zóó sterk, dat ik de gedachte niet uit het hoofd kon zetten of het niet beter ware geweest, dat Annie Salomons deze bundel maar *niet* hadde uitgegeven, dat ze

haar verzen, déze verzen, had laten rusten in de tijdschriften, waar ze eens in verschenen waren en daarmede deze periode van haar leven hadde afgesloten tevens, om daarna haar *eerste* bundel uit te geven van meer vollere kunst.

Mij wil het voorkomen, dat Annie Salomons zelf iets of wat dit onrijpe heeft gevoeld, althans zij drukt dit zeer juist uit, waar zij in een harer gedichten, 'Jong geluk' getiteld, zegt:

> 'Als kindertjes, die sterren willen grijpen
> En vast ze houden in hun handjes klein,
> Als water, dat al rimplend wil weerkaatsen
> Het mooi van dingen, die rondom hem (?) zijn,
> Als kleine vogel, die in vroegen morgen
> Wil zingen 't schoon van 't rijzend morgenrood,
> *Zoo zoek in kleine woordjes 'k uit te zeggen*
> *M'n jong geluk*, zoo wijd, zoo eindeloos groot'.

Zoo zoek in kleine woordjes 'k uit te zeggen - ziedaar het streven dezer jonge dichterziel: ten eerste *zoekt* ze uit te zeggen en ten tweede *in kleine woordjes*. Ze zoekt - zoowel in haar voelen als in haar zeggen; hare stemmingen haalt zij dan hier dan daar van daan, spreekt over haar liefde dan zus dan zoo; een bepaalde gemoedstemming is er niet te onderscheiden; is het een ongelukkige liefde, die de dichteres doet grijpen naar de lier, of zijn het verliefdheids-stemminkjes, die het jonge meisje nu eens doen weenen dan doen lachen, doen liefhebben en haten tegelijk? Wij weten het niet en beschouwen dus liefst iedere uiting als een op zichzelf staande gebeurtenis, maar missen dán dien dieperen achtergrond, die het licht der helle woorden zou kunnen motiveeren. En zoodoende is het niet ónze schuld, als wij, verward in zoo tegenstrijdige uitingen, een onware conclusie zouden trekken; zelfs daar, waar zij haar verzen zelf zal karakteriseeren is zij te zeer onder de stemming-van-het-oogenblik om zelfs haar eigen geesteskinderen naar waarde te kunnen schatten. In den aanhef toch zegt mej. Salomons, dat

> 'Zooals de volken in de oude tijden
> Om hecht te maken bouw van kerk of steên
> 'n Medeschepsel droeven dood bereidden
> Door levend 't graf te metselen om hem heen,
> Dat steeds z'n geest die plaatsen zou behoeden
> Tegen geweld van menschen en van goòn,'

ook in deze hare verzen 'het levend leven' van haar lief 'traag gaat verbloeden' reden waarom en waardoor hare verzen juist schoon zouden zijn. Nu wil ik gaarne aannemen, dat de dichteres op dit oogenblik werkelijk in de meening was, dat door den geest van haren liefste, hare gedichten schoon zouden zijn, maar uit deze verzen zelf echter valt juist het tegendeel te constateeren, n.l. dat niet 'het levend leven van haar lief' erin gaat verbloeden, maar wèl de ziel der dichteres zelve.

Ook in hare uitzegging (van uit*beelding* is voorhands nog in het geheel geen sprake), in haar gansche werkwijze verraadt Annie Salomons nog te veel de zoekende, de tastende, de wèl *willende* maar nog niet ten volle *kunnende*. Zij zoekt in klank en rhijtme, in geluid van woord nog te veel bij... anderen: wel niet brutaal sterk, maar toch hinderend klinken zoo nu en dan tonen, ontlokt - hier wellicht hoopvoller:

ontleend - aan de lier van Kloos, Hélène Swarth, Perk en Gorter, ja zelf van Giza Ritschl en Marie Madeleine.

Maar - en dit laten wij er dadelijk op volgen - niet alleen bij anderen zoekt Annie Salomons - ook bij zichzelven - er klinken eigene klanken, er zingt door haar verzen iets van haar eigen ziel.

En dat teedere en lieve, dat krachtiger en voller moet worden wil zij eenmaal zijn de dichteres Dei gratia - juist dat teedere en lieve doet mij in Annie Salomons gelooven, doet mij de hoop koesteren, dat er eens, in veel láter jaren, een schoone toekomst vóór haar ligt...

W. GRAADT VAN ROGGEN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Geestelijke Communicaties. II.

Ik heb U beiden geen groet gebracht voor mijn afreize naar het goede land, maar nu ben ik blij dat ik mag komen om aan mijn vriendin te zeggen, dat ik ze lang niet vergeet. Ik heb het goed, ja best, meer dan ik verdien, want wie ben ik, en wie was ik om in zoo groote heerlijkheid te wonen!....

Allen hebben hier niet direct entrée, maar komen in een tusschenstaat. Ik ben hier nog niet groot in de leering, maar dat is mijn lust, mijn geluk.... Veel gebrek had ik, maar de cultuur van het hart, daar zit het in. Moge de goede God en Zijne heiligen U zegenend nabij zijn en u eenmaal hier groote blijdschap en heerlijkheid geven.

.... Leering is hier regel; opklimmen en, God lof, geen val meer! Verblijd u nu maar over uw ouden vriend, dien ge genoegen doet zijn conterfeitsel in uw midden te zien.*)

*) Het portret was juist dien dag op den schoorsteenmantel gezet.

Wij geven ons hier gewillig over aan de hoogeren, die het beter weten.... Onze lieve! Jezus is zoo goed. Oordeelt zacht....

H.C.

(Eerste Communicatie van Dr. V. op den dag van zijn begrafenis).

O, hoe ellendig, hoe diep treurig dat ik meer de wetenschap†) heb beoefend dan de leer van den Heiland. Te veel aan mijzelf gedacht, te veel aan de aarde gegeven! Nu zijn mij de oogen reeds geopend. Help o God!§)

Tweede Communicatie van Dr. V.

.... Ge moet niet denken dat ik een onverschillige was. Neen, het is mij gegaan als duizende menschen van studie. Eerst kinderlijk geloof. Hierna kritische lust, een begin van twijfel - latere studie, geheele twijfel - weg was alle geloof, want ons verstand neemt alleen aan wat door wetenschap, door onderzoek, verantwoord kan worden. Is mijn geheele twijfel verdwenen? - O, wees verzekerd, dat er geen sprank meer is overgebleven, maar dat ik geheel voor de werkelijkheid sta: God, onze Schepper, Christus, onze Middelaar en Heer, den invloed van Zijn geest uitstralende op millioenen, en een leven van eeuwigheid tot eeuwigheid.... Hoe ons gansche leven nu voor ons ligt! Geen enkele daad vergeten, en nu de beweegredenen en bedoelingen van alles ziende, bedekken wij ons aangezicht voor Hem, die ons, op aarde zijnde doorgrondde en doorzag, en buigen wij ons diep voor die oneindige goedheid, die ons heeft gedragen en verdragen. Wijsheid, ja wijsheid zonder einde of beperking, want tot ons tiende jaar zijn wij niet verantwoordelijk voor onze daden, maar wordt het geëischt van ouders en opvoeders. Dat zij hun groote roeping, tot goed recht goed mogen opvatten, en hun knieën buigen om hulp van dien eenigen kindervriend te vragen.

'Neen, dat is Willem niet - dat kan onmogelijk' zullen mijn vrienden zeggen - *en toch ben ik.*

Derde Communicatie.

O, goddelijk, wonderbaar, heerlijk, verbazingwekkend is de inrichting van, ik mag het wel zoo noemen - die hemelsche maatschappij hier. Wat ben ik vooruitgegaan! Hoeveel ligt achter mij, dat mij nu reeds gemakkelijk valt af te schudden. O, laat maar vallen, laat maar vallen alles wat belemmert, alles wat vooruitgang in den weg staat. Ik was op aarde voor den vooruitgang. Veel ging mij niet snel genoeg, maar

†) Woorden van Louis Pasteur vóór zijn dood: 'Gelukkig hij, die in zich draagt een God, een ideaal van schoonheid, waaraan hij gehoorzaamt, een ideaal van kunst, van wetenschap, *van evangelische deugd.* Dit zijn de levende bronnen der grootsche gedachten en daden....'

§) Wij mogen dus wel alles beoefenen - maar dat ééne noodigste niet vergeten. 'Zoek *eerst* het Koninkrijk Gods,' zei Jezus.

nu, door het heerlijk, prachtig licht van Gods liefde en genade, zie ik alles, en mag ik alles nauwkeurig beschouwen....

Deze weg is zeer licht en gemakkelijk - een vlug begrip, een groote sympathie, dat helpt ons zeer veel. Geen weg met hindernissen, zooals men er zoo meenigeen op aarde heeft te bewandelen....

Mijn beste vrienden hier zouden wij eerst te samen begrijpen wat muziek is!....

Alles is harmonie![*)]

JOSEPHINE GIESE.

'n Logeetje door Mevrouw Ovink-Soer.

III. (*Vervolg en slot van No. 32.*)

'Hé Kees wees niet zoo flauw.'

''k Spreek in heiligen ernst, kind. Tante's brief was met letters als koeien geschreven, en onwillekeurig las ik: 'mijn lieve, mooie schat, met duizend kussen.....' daar moest zeker op volgen: zeg ik je goeden morgen of iets dergelijks. Nou geloof ik niet, dat één tante ter wereld zóó aan een nichtje schrijft, wat jij?'

'Neen, ik ook niet,' stemde Phie toe, zonder Kees' verhaal met die belangstelling te verwaardigen, waar het volgens dat jonge mensch, recht op had. Hare gedachten waren er maar half bij en even later vroeg ze:

'Zeg Kees, meen jij, dat er omstandigheden zijn, waaronder men zijn eens gegeven woord mag breken?'

'Absoluut niet,' besliste Kees kort en bondig. 'Neen meisje, daar kan ik je niet in helpen. Jullie bent veel te scheutig met je woord van eer. 't Spijt me voor je Phie, maar je dient het pakje, dat Noortje je te dragen gaf (want je hebt haar natuurlijk op 't oog) alleen voort te sjouwen. Daar helpt geen lieve moederen aan.'

Sophie zuchtte eens.

'Is je verliefdheid totaal over Kees?'

'Totaal. Ik zou dien duizend kussenvent voor geen goud concurrentie willen aandoen. En scheer je nu maar weg, lieve zuster, want daar is Piet om te repeteeren en we moeten vóór twaalven àl de beentjes uit jouw lieve hoofdje in onzen k.o.p. hebben.'

Mismoedig ging Sophie heen.

Die Noortje was een volleerde comediespeelster. Maar met welk doel en wat stak er achter al dat geheimzinnig geknoei?

*) De groote schilder Theodore Rousseau, verlamd op zijn sterfbed liggende en het laatste toeval voelende aankomen zeide:
'Encore mie crise - la dernière! Puis viendra la Grande Harmonie!'....

Op eens kwam Phie op een idée.

Als zij dien oom en tante eens ging opzoeken en informeerde of Noortje zoo dikwijls door hen geinviteerd werd als ze voorgaf? Zoo gezegd zóó gedaan. In 't adresboek zocht zij 't nummer van het huis, want zij wilde Noortje niets vragen om geen argwaan bij haar op te wekken, en zonder iemand iets van haar voornemen te vertellen, ging zij 's middags op weg naar de Heemskerkstraat. Noortje bleek al weer gejokt te hebben, dat oom een heel huis bewoonde. Nadat Sophie aan 't opgegeven nummer gescheld had, werd de deur van een kleine bovenwoning, door middel van een touw, opengetrokken.

'Ja, de juffrouw was thuis,' verzekerde haar een 'bellewicht'. Sophie overhandigde haar kaartje en trad in een uiterst eenvoudig, doch netjes gemeubeld salonnetje.

't Duurde een geruimen tijd eer een oud, mager dametje, op een stok steunend, binnen kwam. Zij hield Phie's kaartje in de hand en maakte beleefd hare excuses over haar lang wegblijven. 'Maar ziet u, ik was niet 'gekleed', vertelde ze eenvoudig, 'we krijgen zoo zelden bezoek moet u weten. Mijn broer is oud en hulpbehoevend, we hebben bijna geen kennissen.

Waarmee kan ik U van dienst zijn Juffrouw Weijler?' - Sophie werd bepaald verlegen.

'U zag zeker op mijn kaartje, dat ik tot het gezin behoor, waar Noortje op 't oogenblik logeert,' zei ze eindelijk. 'Ik kwam eigenlijk om....'

'Noortje? Noortje?' herhaalde de oude dame 'U bedoelt mijn nichtje Noortje van Gelder? Is die dan hier in den Haag?'

'Maar daar begrijp ik niets van.' riep Sophie ontsteld. 'Is U dan niet?.... heeft U dan niet?'.... nu volgden vragen en antwoorden elkander zoo snel mogelijk op, en bleek al spoedig, dat de familie Weijler dupe was geweest van listig bedrog.

Tante van Gelder leefde met haar broer afgezonderd van de wereld omdat ze beiden oud, gebrekkig en zonder geld, geheel ongeschikt waren om uit te gaan of menschen te zien. Geen haar op tante's hoofd had er aan gedacht Noortje voor te stellen in den Haag te komen genieten van de winterpretjes.

'Beware! beware! wat een schandelijke leugen is dat van Noortjes moeder,' riep de oude vrouw 'God vergeve 't mensch de zonde zóó te durven liegen. We zijn volstrekt niet intiem met de familie in Dalfsen, moet U weten, en hebben elkaar in geen jaren ontmoet, 'k Houd niets van mijn schoonzuster, ze is een echte knoeister en kwaadspreekster. Daar hebben we al heel wat verdriet van beleefd. Wat er nu weer achter steekt, dat ze Noortje hierheen gezonden en al die leelijke leugens verzonnen heeft, om haar bij uw familie in huis te krijgen, dat mag de lieve God weten. Veel moois zal 't wel niet zijn. Pas U maar op, dat U er niet in betrokken raakt. Maar 't is toch al te brutaal onzen naam te misbruiken en uwe familie zoo te beliegen, 'k Ben er heelemaal van streek van,' en tante's stem beefde van ergernis.

''k Zal Carolien een brief schrijven, die op pooten staat, dat beloof ik U. Die Noortje deugt ook niet veel, die zit 't liegen zeker in 't bloed, 't is een schande zooals ze U heeft durven bedotten. Waar kan ze toch geweest zijn, als ze bij ons op bezoek heette?'

Sophie verklaarde dit niet te kunnen raden, hoewel ze zware vermoedens had in dit opzicht.

Zeer verontwaardigd besloot ze Noortje in geen enkel opzicht te sparen. Tegenover zooveel bedrog, meende zij zich zelve ontslagen van 't gegeven eerewoord, al geliefde Kees 't tegendeel te beweren. Toen zij thuis kwam, ging ze regelrecht naar vaders'

kamertje en deelde haren ouders alles mede wat ze van 't logeetje wist en hoorde. Beiden waren ontzet; vader wilde bijna niet gelooven, dat een zeventienjarig kind, willens en wetens in zulk een leelijk complot betrokken was. Doch moeder maakte korte metten en trok Noortje dadelijk voor 't gericht.

Toen ze zag, dat liegen en veinzen haar niet langer baten kon, viel 't mooie logeetje door de mand. Onder een vloed van tranen bekende ze, dat ze altijd met haar galant was uit geweest als de familie Weyler haar in oom's en tante's gezelschap waande, dat mama dit wist en goedkeurde, 't Speet haar vreeselijk, dat ze zoo verkeerd gehandeld had, Mevrouw en mijnheer moesten haar maar vergeven, zij zou nooit meer, zonder hunne voorkennis, den baron ontmoeten.

Doch moeder liet zich niet verteederen door 't lieve, met tranen overstroomd, gezichtje.

'Je moet 't met je geweten uitmaken Noortje, hoe je ons zoo voortdurend hebt durven bedriegen,' sprak ze koel. 'Je begrijpt, dat

je hier geen dag langer kunt blijven nà al wat er is voorgevallen. Ga dus, als je belieft, je koffer pakken, dan zal ik in dien tijd nazien met welken trein je vertrekken kunt.'

'Ik heb geen reisgeld,' snikte Noortje.

'Dan moet je je ma direct schrijven en om geld vragen, in ieder geval verkies ik zulk een ondeugend, slecht meisje als jij bent, geen uur langer in huis te houden dan noodig is.'

''k Wil ook niets graag langer blijven,' verklaarde Noortje, haar tranen gedroogd, heel vinnig. ''k Heb hier nog een oom, die is apotheker en woont in de Regentesselaan, laat mij daar maar heengaan.'

'Heel goed, dan zal ik je dáár brengen, en verder wasch ik mijn handen in onschuld en hoop je nooit meer te zien.'

Een uur later kwam er een vigilante vóór en werd de groote koffer opgeladen. Alleen van vader nam Noortje een beetje bedroefd afscheid. Ze ging Sophie met een hoofdknikje voorbij (Cor was niet thuis), en stapte met een trotsch gezichtje achter moeder in de vigilante.

Na een half uur stond de vigilante, met den reuzenkoffer, weer voor de huisdeur der familie Weyler; moeder bracht Noortje mee terug.

Dat was me een scène geweest bij oom den apotheker. Hij had niets willen weten van 't nichtje met den grooten koffer. De man had bijna een toeval van drift gekregen toen de koetsier 't gevaarte in zijn winkel sleepte. 'Er uit, er uit met dat ding,' riep hij woedend, woest met zijn armen zwaaiend.

Moeder had al hare kalmte en waardigheid te hulp moeten roepen om oom te bewegen althans naar hare verklaring te luisteren.

Noortje had al dien tijd doodstil naast Mevrouw Weyler gestaan, alsof zij slechts een figurante in plaats van de hoofdrol in dit drama vervulde. Moeder deed nog haar best Noortje te sparen, 't mocht niet baten. De apotheker wilde niets weten van het nichtje, wier moeder hij bepaald vijandig gezind was.

'Die Carolien van Gelder is een intrigant, gemeen vrouwspersoon,' siste hij kwaadaardig, 'haar dochter zal wel niet veel beter zijn. 'k Wil haar voor geen geld toe in mijn huis hebben.'

Er zat dus niets anders op, dan dat moeder Noortje in vredesnaam maar weer mee nam. In plaats van zich te schamen, hield Noortje zich, onder moeder's verhaal, of de zaak haar niet aanging en luisterde onverschillig toe. Aan tafel was zij stil, maar 's avonds lachte ze al weer, en zat vergenoegd de noten en appels op te peuzelen, die vader had uitgedeeld.

Mevrouw Weyler, die Noortje nu in geen enkel opzicht meer vertrouwde, had zelve aan mevrouw van Gelder geschreven, met verzoek geld te zenden voor Noortje's terugreis. Met een enkel woord zinspeelde zij slechts op de leelijke handelwijze van Noortje's moeder; dat was toch maar boter aan de galg gesmeerd. Doch er kwam geen antwoord op mama's brief.

'Je 't reisgeld voorschieten, Noortje, doe ik in geen geval,' verklaarde mevrouw, 'want ik zou er nooit een cent van terugzien.'

Noortje lachte maar eens en Sophie dacht:

''t Kind heeft een rhinoceroshuid, ik zou door den grond zinken als mij zoo iets gezegd werd.'

''k Zal je mama dus telegrafeeren,' vervolgde mevrouw, 'en zien of dat helpt, 'k Heb nu lang genoeg geduld gehad.'

Op 't dringend telegram kwam een postwissel van *f* 3.50, het precies afgepaste reisgeld voor een kaartje 3de klasse, van den Haag naar Dalfsen. Er bleef dus geen cent over voor de vigilantes en fooien. Daarover pruttelde mama evenwel maar niet, in haar blijdschap 't logeetje nu eindelijk kwijt te raken. Noortje was toch wel een beetje bewogen toen vader haar, met zijn vriendelijke, zachte stem, ten afscheid een vermanend woordje toesprak: 'Noortje, kind, ga toch niet voort op dezen verkeerden weg, waar moet dat met je naar toe op 't end?'

En hoofdschuddend voegde de goede man er bij: ''k Hoor van mijn vrouw, dat je net reisgeld genoeg hebt om thuis te komen. Mama zal je wat broodjes meegeven, maar je kon onderweg toch wel eens wat noodig hebben, en met deze kou graag een warm kop koffie drinken, 't Is zulk een lange reis. Hier heb je dus een kleinigheid. Neen, bedank me maar niet, doe je best een fatsoenlijke, brave meid te worden. 't Zal me veel plezier doen als ik dat nog eens van je hoor.'

Noortje kuste beschaamd en ontroerd de haar toegestoken hand. Mijnheer Weyler was een engel, maar Mevrouw en die valsche Phie.... ze had beiden wel de oogen kunnen uitkrabben.

Met den koetsier haalde Grietje den zwaren koffer, nu voor 't laatst Goddank, van boven. Grietje hijgde er onder en keek heel knorrig.

Zooveel moeite voor zoo'n kale mammesel, die niet eens een fooi te missen had voor de meid; 't was een schande! Nou, mevrouw en de juffers waren ook blij, dat ze 't perseeltje kwijt raakten, dat kon Grietje best merken, al zeiden ze 't niet.

''k Zal Noortje in de coupé zetten,' zei moeder tot Phie. 'Wil ze onderweg uitstappen, en er met haar baron van door gaan, wat me niets van haar zou verwonderen, dan behoef ik mij dat niet aan te trekken. 'k Heb gedaan wat ik kon.'

Zoo bracht moeder Noortje dus naar den trein en hield onderweg nog een welgemeende boetpredicatie tegen het verdoolde schaap. Doch Noortje keek stuursch voor zich en had geen woord ter harer verontschuldiging. Uit het coupéraampje derde klasse, riep zij mama tartend toe: 'Over een poosje krijgt u mijn trouw-annonce, maar Phie en Cor hoeven niet bang te zijn, dat ik haar op mijn bruiloft zal vragen. Zij lachte over haar geheele gezichtje bij dit laatste uitdagend gezegde en wuifde met haar handje tot vaarwel, terwijl de fluweel zachte oogen ondeugend schitterden. Dit was 't laatste, wat moeder ooit meer van 't mooie logeetje zag.

Een half jaar later kwam er waarlijk een huwelijks-annonce van Eleonora van Gelder en Baron Vincent de Brune van Goederede, tot groote en algemeene verbazing der familie Weyler.

Zou 't coquette Noortje de goede, begeerde partij dus toch veroverd hebben in weerwil der tegenwerking zijner familie? Vooral Sophie en Kees waren zeer nieuwsgierig nadere bizonderheden hieromtrent te weten.

'Wacht eens, daar kan ik wel achter komen, ik ken een student, wiens oude heer een buiten heeft in die streek,' herinnerde Kees zich. ''k Zal Tervaarten bij gelegenheid eens vragen of hij dien baron van Goederede kent.'

Kees kwam aan het goede kantoor. Tervaarten gaf hem al de informaties, die hij verlangde. Maar 't was helaas niet veel mooi's wat de student van Noortje's man wist te vertellen.

Baron de Brune van Goederede stond in de geheele streek bekend als een berucht mauvais sujet en genoot zulk een reputatie, dat ieder fatsoenlijk mensch hem liefst den rug toedraaide.

Te dom of te lui om het tot iets te brengen in de wereld, had hij altijd op zijn moeders' zak geleefd, en zooveel geld stuk geslagen als hij haar maar afzetten kon.

In der tijd had een gemeene schurkenstreek, waarvan Tervaarten 't fijne niet wist, hem gedwongen naar Amerika te vluchten. Doch die zaak was nu al lang verjaard en voelde de sinjeur zich weer 't heertje op 't oogenblik, want onlangs was zijn moeder gestorven en had hij flink geërfd. Dat geld zou hij er echter wel gauw doorjagen, want hij verbraste zooveel, dat geen fortuin daartegen bestand was.

Tot groote ergernis van zijn omgeving, was hij, ziekelijk, afgeleefd mannetje, kort geleden getrouwd met een jong, beeldmooi meisje. Zijn moeder scheen dit huwelijk te hebben tegengehouden, (misschien wel uit meelij met 't arme schaap, dat haar zoon wilde huwen) en deze had zich moeten onderwerpen, niet zoozeer uit kinderlijke gehoorzaamheid, als wel omdat hij finantieel geheel afhankelijk was van de oude vrouw. 't Gelukkige jonge paar was nu op de huwelijksreis.

'Dus is Noortje alles behalve te féliciteeren met haar baronnesseschap', besloot Kees zijn verhaal aan de familie.

'En de samenhang tusschen een en ander, wat wij vroeger niet begrepen, is mij nu ook duidelijk, zeide moeder. 'Noortje werd ons opgedrongen omdat Mevrouw

van Gelder zeker bang was, dat de baron haar dochter hier in den Haag vergeten zou. Haar toeleg is dus maar al te goed gelukt. Doch hoe is 't in God's naam mogelijk dat een moeder haar kind aan zoo'n man kan geven?'

'Ze is een canaille,' besliste Kees kort en bondig. En zuchtend voegde hij er bij: ''t Spijt me toch wel van Noortje, zoo'n frisch, aardig blozend meisje, met die prachtige, donkere oogen, waarmee ze zoo kinderlijk onschuldig kijken kon. Ze doet me denken aan een in 't slijk gevallen bloem, en daar was ze toch te goed voor, 't mooie jonge schepseltje.'

Den Haag, October 1905.

Rotterdamsche Schetsen.

Kerstfeest in Donker=Rotterdam.

Terwijl ik mijn artikel begin, en nerveus m'n penhouder bekrabbel om een goèd *litérair*, vooral l i t é r a i r schetsje te schrijven, bezie ik met een meelijdend glimlachje het opschrift: *Kerstfeest in Donker-Rotterdam.* O, niet mee-

lijdend, omdat mijn stumperigheid dit onnoozel hoofd er boven plaatste, maar om de droeve ironie, die erin verborgen ligt. Want klinkt het niet bespottelijk, om te gieren, maar klinkt het ook niet bitter en verwijtend: Kerstfeest in Donker-Rotterdam?... Zouden de duizenden, in jarenlange kommer en ellende opgegroeide krotmenschen in gangen en sloppen, zich kunnen voorstellen, wat een féést, een kerstfeest is? Zijn er op die duizenden niet slechts enkelen, die óóit hebben feestgevierd, die den knagenden honger een oogenblik konden vergeten om te genieten van een prachtigen kerstboom, vol lichtjes en mooie geschenken? En blijven er dan immers niet duizenden over, die niet het minste, het allerminste idée van een Kerstfeest hebben? Ja, nu ik zoo duidelijk het pijnlijke, het vlijmend-smartelijke voel, nu ik besef, welk een droevigen onzin ik hierboven schreef, vind ik het maar beter, om er géén l i t é r a i r schetsje van te maken, om maar liever zoo heel gewoontjes te vertellen van allemaal werkelijk gebeurende dingen, want wat ik zeggen zal, is geen kunstig en gut-zoo-allemachtig-áárdig verzonnen vertelseltje, geen zenuwachtig pogen om 's een héél, héél lief bedacht verhaaltje te schrijven, geen belletristisch samenraapsel van zonneschijn en bloemengeur en avonddauw, maar nuchtere, keihárde waarheid.

't Was op den avond van den eersten Kerstdag.

Op een héél klein zolderkamertje aan de Kipstraat woonde vrouw Freekenhorst, weduwe met vier kinderen. 't Ongeriefelijk, bekrompen zolderhokje was voor de arme vrouw woon- en slaapkamer tegelijk, want voor één gulden per week kan een huisbaas geen vrije étage geven!

Vrouw Freekenhorst verdiende, en verdient nù nòg een paar stuivertjes met schoonmaken van woningen, maar als je dan niet zoo héél sterk bent, en dikwijls met de gezondheid sukkelt, dan is 't wèl een hééle toer om jezelven en vier kinderen te voeden en te kleeden. En dat weet vrouw Freekenhorst óók heel best. Met gróóte, héél groote moeite en opoffering wordt 's Maandags de huishuur voldaan, met bloedend harte, meelijdend 't oog op de om eten smeekende kindertjes gevestigd, legt ze den gulden terzijde, den gulden, waarvan ze weer eenige dagen leven kon. Zwáár, zeer zwaar heeft de beklagenswaardige vrouw het te verantwoorden!

Op den eersten Kerstavond zaten Arie en z'n broertjes stil bijeen. Arie was haar oudsten jongen, ongeveer tien jaren.

'n Huiverige kou was in 't zolderkamertje, en door 't kleine raampje scheen wazig een oranjekleurige schijn van een venster der overburen. De kachel was uitgegaan, de kolenbak, (een houten kistje werd hiervoor gebruikt) geheel uitgeput. Een klein vierjarig zusje zat op den grond, speelde met een pop, die er al even armzalig uitzag als haar meesteresje. Opeens begon de krullebol te huilen.

- 'Wat is d'r?' riep Arie 'n beetje boos.
- 'Waar 's moe nou-ou?' snikte de kleine.
- 'Bij de buvrouw... moeder komt strakkies werom!'
- 'O! Gane me dan na bed?'
- 'Ja. Speel nou nog maar effe met je pop.'
- 'Nee - wil niet pop - wil niet pelen - zussie wil 'n bôo!'
- 'Strakkies krijg-ie meschien 'n boteram van moeder.'

Kleine zus pruilde even, liet de pop onverschillig van haar schoot glijden en dacht aan een dikke boterham met veel boter en dan véél, nee, 'n boél suiker d'r op!

Vrouw Freekenhorst kwam naar boven, in haar schort droeg ze wat houtjes en bonken steenkool. 't Was een heel mager en bleek vrouwtje, maar ze had een vriendelijk gelaat, dat zich voor de kinderen altijd tot een lachje plooide.

- ‘Ziezoo, daar is moeder weer!’ zei ze, binnenkomende. ‘We kenne de kachel wreer anmaken, jongens!’

- ‘Moesie.... moesie krijg 'k een boo?’ 't Gezicht van moeder betrekt bij deze kindervraag. Moeder doet alsof ze 't niet hoort, ze praat er over heen.

- ‘Kijk 's zus, willen wij saampjes de kachel weer anmake? Heb je 't koud, schatje? Wacht maar, straks is 't weer lekker warm hier.’

- ‘Zussie wil niet warm, - zussie wil boo hebbe,’ klaagt de lieve krullebol.

Moeder zucht.

- ‘Zus moet nog 'n poosje wachten, vanavond krijgt ze 'n dikke, 'n heele dikke boterham.’

Vanavond. Er is geen kruimel brood in huis, geld nog veel minder. Maar als vanavond de goeie buurvrouw van beneden thuiskomt, dan zal moeder Freekenhorst haar

een stuk brood **te leen** vragen! Dan zal zussie 'n boo kunnen krijgen!

- ‘Moeder, mag 'k nou gaan, naar 't kerstfeest?’ vroeg Arie.
- ‘Jongen, je gaat immers niet op de Zondagschool, je mag 'r toch niet in.’
- ‘Nou, alleen maar 's kijke.’
- ‘Goed, ga dan maar. Niet te lang wegblijve hoor? Neem Piet maar mee.’
- ‘Hè ja!’ zegt de zesjarige Piet.
- ‘Zussie ook méé naar Kesfees!’ stelde de kleuter voor.
- ‘Jij, kleine peuter?’ vroeg Moeder, droevig glimlachend. ‘Weet je wel eens, wat 'n Kerstfeest is?’
- ‘Nee - zussie weet niet - maar wil toch mee.’

Moeder neemt zus van den grond en zet haar bij de kachel.

- ‘Nou moeder helpen,’ zegt ze.

Arie en Piet zoeken hun pet ('n jas hebben ze niet) en geven moeder een zoen. De jongens gaan de trappen af, en als Moeder hen de deur hoort dichtslaan, denkt ze zuchtend: ‘Die arme lievelingen, 'n Kerstfeest zònder eten - en toch van de vreugd van ánderen genieten!’

Buiten bombammen de klokken: In menschen een welbehagen!

Buiten was 't koud en mistig.

Z'n broertje Piet bij de hand houdend, liep Arie door de Kipstraat.

De menschen gingen haastig voorbij met opgeslagen jaskragen, diep gedoken in bont en mantels. Arie rilde van kou, maar wilde 't voor Piet niet weten, hij was immers: groote broer!

Piet drukt zich dicht tegen Arie aan, als zocht hij bescherming tegen de doordringende avondkoude.

- ‘Waar gane we na toe, Arie?’
- ‘Naar de Goudscheweg. D'r is 'n Kerstfeest in 't zaaltje van de Zondagschool.’
- ‘Hoe weet je dat?’
- ‘Van de jonges! Koos Brugge gaat 'r ook na toe met z'n oome, en Janus Broks ook.’
- ‘Is dat mooi, 'n kersfeest?’
- ‘'k Weet niet, maar 'k geloof 't wèl. Koos zegt dat 'r een boom is met 'n boel kaarsies d'r an en ook 'n boel speelgoed. En dan vertelle ze 'n verhaaltje en dan krijge ze allemaal appelesiene en spikkelaas en krentebolle en 'n bouwdoos of 'n spoortrein.’
- ‘Krijge wij dat óók allemaal?’
- ‘Wel nee - wij benne niet op de Zondagschool.’
- ‘Waarom magge wij niet op de Zondagschool?’
- ‘We màgge bèst! Maar je ken d'r niet komme met zoo'n kapotte kiel en gate in je kouse.’
- ‘Waarom niet?’
- ‘Dáárom niet.’
- ‘O.’

De Goudsche Weg was niet veraf. Er liepen wel honderden menschen, uitgaande burgerluidjes, lange rijen jongens en meiden, gearmd, luid zingend langs de straat. Herbergen waren vol, gezang en luid gelach klonk verward dooreen.

Wat netter zich voordoende vaders en moeders liepen met hun kinderen naar 't zaaltje, waar de Zondagschool haar Kerstfeest vieren zou. Netjes aangekleede kinderen, vroolijk snappend over 't genotvolle feest, dat hen wachtte.

En tusschen dat druk gewoel van veel menschen liepen Arie en Piet, twee vergeten stumperdjes.

Voor iedere confiserie of bakkerswinkel wou Piet blijven kijken, maar Arie trok hem telkens mee.

Een breede bundel van helder licht straalde door de geopende deuren van 't zaaltje. De vaders en moeders gingen er binnen, voorafgegaan door de kinderen. Aan 't einde der zaal stond een werkelijk smaakvolle kerstboom, zonder licht nog, maar rijk versierd met schitterende ornamentjes. Er was een druk gegons van stemmen, een bont gewoel van kinderen en groote menschen.

Aarzelend bleef Arie voor den ingang staan. Een heer, waarschijnlijk voorganger der Zondagschool, knikte hem vriendelijk toe.

- ‘Moet je hier wezen, ventje?’
- ‘'k Wou zoo graag 's kijke, meheer, met me broertje.’
- ‘Non, als je me belooft, héél stil te zitten, dan mag je binnenkomen.’
- ‘Assieblief, meneer, assieblief.’
- ‘Kom dan maar hier op de bank zitten.’

Wat was Arie blij! Een échte, heuschelijke plaats had-i gekregen, voor niks! 't Kostte niet eens geld.

‘Kijk Piet, dat's nou de Kerstboom zeker. Ik zie de kaarsies ook, maar ze benne nog niet angestoke! Enne wat 'n boel mense! Zie je de boom goed, Piet? Kijk 's wat een mooie das daar hangt! Nog één, en nóg een! Wel vijf! 'k Wou dat ik zoo'n warreme das

had! Stil, daar gaat 'r een wat zegge! -'

Een heer, met 'n witte das begon te bidden. Arie begreep 'r niet veel van, hoorde wel, dat die meneer het telkens had over: menschen gelukkig maken, menschen rijk maken, vergiffenis van zonden, álle kinderen rijk, overvloed, enz. Toen kwam 'r een ander, en die ging een héél héél lang verhaal vertellen, waarvan Arie en Piet nog geen tiende partje begrepen, ze bleven maar aldoor kijken naar dien rijk versierden kerstboom, 't Verhaal liep ten einde en de kinderen gingen een versje zingen. Dat ging wel mooi, dacht Arie. En opeens kwam er iemand de kaarsjes aansteken. O, wat was dat prachtig! Wat 'n licht, wat 'n licht! Net of alles nou veel mooier was! Wel, wel, wat schitterde dat in je oogen! En nou kwamen er juffrouwen met groote manden aandragen.

Kijk, alle jongens en meisjes kregen een krentenbol.

Zouën ze er ook een krijgen? Welnee, ze waren immers niet op de Zondagschool?

Kleine Piet had de juffrouw wel graag om een krentenbol gevraagd, maar Arie zei, dat 't volstrekt niet mocht.

Met traantjes in de oogen zag Piet de juffrouw voorbijgaan.

Later kwam 'r weer een andere meneer, die nu een heel ander verhaaltje vertellen ging, onderwijl de kinderen op sinaasappels getracteerd werden. En dan gingen de kinderen weer heel mooie versjes zingen, totdat eindelijk het oogenblik aanbrak, waarop de Kerstboom zou ontdaan worden van zijn vele vruchten.

Ieder kind kreeg een cadeautje, kleine Piet wachtte met ongeduld, of er ook voor hem wat van den boom zou geplukt worden. Maar er kwam niets.

Toen ging een vierde meneer weer wat zeggen. Onze Lieve Heer was zóó goed en zoo liefderijk, dat Hij niet één van zijn kinderen vergeet. En Hij was op aarde gekomen, om àlle kinderen rijk te maken. Waren ze niet allemaal kinderen van Hèm? En zou Hij, die de jonge raven voedt, dan Zijn kinderen vergeten? - -

Daarop ging die meneer danken voor den rijken Zegen, die alle kinderen vanavond weer genoten hadden.

Arie was 'n beetje bedroefd geworden. Waarom gaf die rijke Heer dan niets aan z'n moeder? En waarom kregen al die kinderen zooveel lekker eten en Piet niet? Dat was dan toch wel vreemd. En rijk? Zij - rijk? Dan zouën ze immers zoo'n honger niet hebben? Hè, noù zoo'n lekkere krentenbol.....

De lichtjes aan den kerstboom werden uitgedoofd, de menschen en de kinderen gingen voldaan huiswaarts.

Arie en Piet, hongerig, keerden eveneens terug.

Moeder zat alleen aan de tafel, schreiend.

Twee kleuters waren zonder eten naar bed gestuurd.

Buurvrouw was nog niet thuisgekomen, Moeder had geen brood kunnen **léénen!** - -

O mijne lezeressen en lezers, en nu zou ik voort kunnen gaan met U te verhalen van het droevige, kommervolle leven dezer kinderen, ik zou U nog kunnen vertellen hoe vrouw Freekenhorst dien avond een prikje koude roodekool met aardappelen van de buurvrouw kréég, hoe zij den volgenden Kerstdag getobd en geloopen heeft, om brood en melk voor de kleinen te krijgen. Ze heeft me het zelf alles verteld, maar waarom zou ik verder gaan? Wáárom, als God werkelijk **Liefde** is, wordt er zoo hartverscheurend veel gebrek geleden? Wáárom, als er staat geschreven: 'God is een

Man der weduwen en een Vader der weezen,' laat Hij de meesten hunner in gillende ellende voortleven, wáárom, als Hij de jonge raven en musschen voedert, moeten duizenden krotkindertjes hónger, *honger*, **honger** lijden? En als Hij werkelijk als mensch op aarde is gekomen, om alle kinderen *rijk* te maken, waarom sterven er dan duizenden van gebrek, aangetast door de vreeselijkste ziekten???

Neen, zulk een godsdienst is héél mooi als poëzie, maar in werkelijkheid een hersenschim! Neen vrienden, hoogstens mogen enkele, heel ènkele kinderen een paar kruimkens opvangen van de rijkvoorziene tafel, 't meerendeel lijdt honger, **Verhongert!** De Liefde van God, die in de kerken en op de zondagscholen gepredikt wordt, is een bespotting, een persiflage der werkelijkheid! - Zorg niet voor den dag van morgen - Bidt en U zal gegeven worden. De Heer is Herder, mij zal niets ontbreken - -

O zeg mij, wáàrom, wáárom zijn al deze woorden geschreven? Is het geen vlijmend Sarcasme? Wandel een uur, twee uur door Rotterdamsch krotten en sloppen, zoek de gezinnen op, driehoog, op zolders en in kelders, zie hoe zij daar Kerstfeest vieren, hoe ze gebrek hebben aan 't allernoodigste,

ga vervolgens naar de kerk en zing met de vrome gemeente: Eere zij God, in menschen een welbehagen! - Is dan die zang niet een wreede bespotting van héél die schare arme krotbewoners?

Waarom al die theorie zoo mooi, de practijk, de werkelijkheid zoo schreeuwend ellendig?

Waarom??

Omdat het niet wáár is!

Als God Liefde was, zouden niet tienduizenden zijner kinderen in de jammerlijkste ellende leven.

Als God Liefde was, zou niet de ééne mensch over millioenen beschikken en de ander sterven van honger!

Maar als die ontelbre kinderschaar afhangt van de weldadigheid van meergegoeden, dan is er een onbekende macht, Wreedheid, die zulke toestanden in het leven riep.

En moogt gij soms in de meening ververkeeren, dat er in de stads-stegen en gangen óók Kerstfeest wordt gevierd, dan moet ik u onmiddelijk die illuzie benemen: het is niet waar!

Er is geen vrede op aarde, er is in menschen géén welbehagen.

't Is àlles illuzie!

En in werkelijkheid kennen die kinderen des Hemels, arme, vergeten sloebertjes, niet anders dan honger en gebrek!

CHR. VAN ABKOUDE

Hemelvaart van de eerste vrouwelijke advokaat. 2de prijs.

Een rechtsgeleerde dame stierf,
En in astralen ambtsgewaad
Verscheen zij voor de poort des Hemels,
Als eerste vrouwlijke advokaat.

‘Wat moet dié daar,’ riep Petrus uit;
‘'k Heb,’ sprak ze, ‘ijverig gestudeerd
En ben, zooals thans mode is,
In 't Recht met lof gepromoveerd.

Mijn Meestergraad geeft mij toch recht
Hiernamaals om mijn loon te vragen,’ -
Riep 't juffertje vol eigendunk,
En zag verheugd 't geluk reeds dagen.

Doch Petrus krabt zijn kalen kruin,
‘Je bent geen vrouw, je bent geen man;
Het spijt me maar... 'k weet geen rubriek
Waarin ik zoo iets plaatsen kan.’

De juffer, hoogst geïndigneerd,
Vliegt weg en gaat naar Satan voort,
Maakt zich bekend als advokaat
Bij d'ingang van de Hellepoort.

De wachter loenst haar spottend aan,

‘Je bent geen man, je bent geen vrouw,
Het spijt me... 'k weet warempel niet
Bij wat ik je noteeren zou.’

Het advokaatje heel verward,
Zwerft thans in wijden etherkring
Als manlijk, vrouwlijk mengelmoes;
Zoo'n arm, tweeslachtig modeding.

v. Z.

Prijsvraag.

Met het oog op de blijkbare sympathie, die de vers-prijsvragen ondervinden bij de lezers en lezeressen der Holl: Lelie, bied ik hun nogmaals zulk een versje, ter vertaling in goed Hollandsch. Het moeilijke zit 'm hier in het slot. Want dat vind ik in het Duitsch flauw. En de eerste prijs zal daarom worden toegewezen aan de(n)gene, die aan dit versje het meest geestige *slot* weet te maken, onverschillig van welken aard.

1ste prijs	**f 10.00**
2de prijs boekwerk ter waarde van	**f 3.50**
3de prijs boekwerk ter waarde van	**f 2.50**

Voorwaarde is het inzenden van *bewijs van abonnement.*
De inzendingen kunnen geschieden tot 30 April a.s.
REDACTRICE.

Verzwiekte Frage.

‘Ich weiss nicht,’ spricht Fräulein Melanie
Zu ihrer Freundin Marianne,
‘Wie deut' ich des Mannes Theorie?
Ich werde nicht klug aus dem Manne.

Stets heisst es von seiten der Männer, man sei
Zur Gattin und Mutter geboren.
Nun also, da sitzen wir, ledig und frei,
Warum werden w i r nicht erkoren?

Da sitzen so viele gleich uns in der Welt
Und haben den besten Willen!
Ja, wenn man's für ihre Bestimmung hält,
Warum lässt man sie's nicht erfüllen?

Der schreckliche Widerspruch dabei,
Der bringt mich so oft in Ergrimmung:
W i e r e i m t s i c h d i e m ä n n l i c h e H e i r a t s s c h e u
M i t d e r w e i b l i c h e n B e s t i m m u n g ?’

- ‘Ja,’ meint Marianne, ‘die Männer sind
Verschieden, das lässt sich nicht rauben,
Es gibt eben solche, liebes Kind,
Die nicht an - Bestimmung glauben!’

KORY COWSKA.

Varia.

I. Aan ‘de Nieuwe Gids’.

Moderne dichtertjes breien,
En haken een sonnet;
Ze hebben er al hun weedom,
En tranen in gezet.

Ze hebben èèn stuk gestolen,
't. And're was origineel,
Wat is 't toch heerlijk te lezen,
Dat kleffend klaaggekweel.

Moderne dametjes zuchten,
Borduren een roman.
En spinnen liefdevaerzen,
En krijgen nooit een man.

Ze dwepen met ‘Mei’, van Gorter,
Dat snikken ze bij de zee,
De golfjes nemen meelijdend,
Heur zilte traantjes mee.

FRET.

(*Telegraaf*).

II. Reformkleeding en goede smaak.

De *Queen*, het grootste en meest-gelezen Engelsche dames-blad, schrijft onder het hoofd:

‘*Aesthetische pogingen tot verbetering van kleeding op het vasteland.* ‘Als de menschen een verbetering in de kleeding willen tot stand brengen, dan wordt die gedachte gewoonlijk geïnspireerd door een aesthetisch beginsel. Een zeer bekend Duitsch artist heeft dezer dagen een boek uitgegeven over dit onderwerp, en herinnert aan de vrouwen van de groote kunstenaars der middeleeuwen, als een voorbeeld van hetgeen kleeding behoort te zijn, het persoonlijk cachet er in, de geschiktheid van kleur en van stof. *Maar het moet al een dapper soort van vrouw zijn*, *die de smakelooze toiletten welke hij ontwerpt zou willen dragen, want zij hebben noch vorm*, *noch bevalligheid.*’

De cursiveering is van mij; voor de zooveelste maal wordt hier weer eens in een paar woorden de waarheid gezegd, dat zij, die de pretensie maken van mooie costumes te kunnen ontwerpen, in de werkelijkheid slechts wanstaltigheden tot stand brengen. Hier is het nog ‘een bekend artist;’ in de meeste gevallen doen de dames het zelve af met hare huis-naaistertjes. - Trouwens de ‘artistieke’ reformtoiletten dezer laatste categorie, en die van de naar kunstenaars-ontwerpen op ateliers, vervaardigde, komen op aandoenlijk-eenstemmige wijze overeen in houterige smakeloosheid. -

Toen *Duse* hier in Amsterdam *Rosmersholm* speelde, was al wat nog reform draagt in deze stad, en ik geloof dat het hier nog iets méér voortleeft dan elders, uit alle hoeken en gaten opgedoken; (want ik wees er reeds in mijn tooneelverslag in de Telegraaf op, hoe er tusschen de reformpjes en het stuk van *Ibsen* een geheimzinnig verband scheen te bestaan; ‘kunstzinnigheid’ zeker!) Welnu, *bar* leelijk, dat was al wat men zonder onderscheid kon zeggen van al deze ochtend- en nachtjaponnen, die zich 't air wilden geven van ‘artistiek’; de heel dure en de heel eenvoudige kwamen daarin overeen met treffende eenstemmigheid.

III.

Ik schreef in De Telegraaf een artikel over het bespottelijke personen-lijstje door mevrouw Kloos (Jeanne Reijneke van Stuwe) reclame-achtig geplakt in haar roman *Huize Ter Aar.* Naar aanleiding’ daarvan schrijft *De Ware Jacob* het volgende welverdiende grapje:

Moderne Romankunst.

In haar laatsten roman geeft mevr. Kloos, geb. Jeanne Reijneke van Stuwe, op de vóórpagina een inventaris der personen die in haar werk zullen optreden, welke catalogus als volgt luidt:

‘*Phinie, oud 12 jaar. Zeer nerveus. Wordt zwaar neergedrukt door den plotselingen dood van haar vader in 1887; daardoor zwaarmoedig*’.

‘*Otto, oud 8 jaar. Werd door zijn moeder verwacht in een tijd, dat zij groote smart had, door de ziekte en het sterven van zijn broertje. Hij heeft daardoor aanleg tot zonderlingheid en melancholie.*’ *Enz. enz.*

Jonkvrouwe Anna de Savornin Lohman zeide daarvan, dat het haar onbegrijpelijk was, hoe deze schrijfster op zoo'n manier, met zulk een lijstje ‘*haar talent kon weggooien.*’ *Mevr. Kloos, hierover door* ‘*Jacob*’ *geïntervieuwd, verklaarde echter, dat dit onmogelijk was, daar zij bij het samenstellen van zoo'n boek-met-catalogus haar talent volstrekt niet gebruikte, ja, dat zelfs daarbij geen sprake was van talent, dàargelaten dus van* ‘*talent weggooien*’.

Verder gevraagd, deelde de schrijfster mede, dat dit nog slechts een begin was. Mettertijd

zou zij n.l. niet alleen de gebeurtenissen, plaatsgegrepen vóór het oogenblik waarop het boek aanvangt, ter kennis van den lezer bréngen, maar die welke daarna, dus in de handeling van het boek zelf, voorvielen.) Haar ideaal was nu, een boek, dat alléén uit zulk een personen-inventaris bestond. Zij toonde 'Jacob' ook de copy van zulk een werk, nog in portefeuille, waaruit hij het volgende inderhaast noteerde:*

'Cecile, oud 35 jaar, 35 maanden, 35 weken en 35 dagen, geboren te Ammerstol, ingeschreven te Diemerbrug, van uiterlijk: haar gewoon, oogen gewoon, voorhoofd gewoon, mond gewoon, tanden gaaf, lengte 1.35 M., gestalte: gezet, zonder beroep, gewoonlijk gekleed in linnen ondergoed, blauw wandelcostuum, zwarten hoed, bruine laarzen, waaraan ontbrekend een knoop; wier vader zelfmoord pleegde, wier moeder zelf moord pleegde, wier broeders en zusters zelf moord pleegden, is daarom eenigszins zwaarmoedig, raakt in Hoofdstuk I verliefd, Hfdst. II verloofd, stemming levenslustig, trouwt in Hfdst. III stemming extatisch, in Hfdst. IV pleegt haar man zelfmoord, stemming ietwat melancholisch, bevalt van een zoon in Hfdst. V, stemming lichtpaarsetot-violet-toe-gekleurde weemoed, haar zoon pleegt zelfmoord in Hfdst. VI, stemming: wanhoop, Hfdst. VII, wanhoop, Hfdst. VIII, wanhoop, Hfdst. IX, wanhoop, Hfdst. X, zelfmoord. Einde.

Jammer is, verklaarde de schrijfster nog aan 'Jacob', dat de menschen er nog niet veel idee in hebben, omdat het verhaal dan zoo eenvoudig wordt. Ik ben er echter erg mee ingenomen. Het verhaal wordt voor mij op die manier al zeer eenvoudig; en daarom bevalt het me ook zoo bizonder goed.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV. Welverdiend. Een Conclusie.

'*Men heeft wel eens beweerd, dat, evenals een bloem of een vrucht niet uit zich zelf ontstaat, doch het natuurlijk voortbrengsel is van een boom, de kunstenaar vastgeworteld is in den bodem van zijn omgeving en zijn tijd.*

Wat moet, naar hun werk te oordeelen, onzen tegenwoordigen realistischen auteurs op dien bodem veel.... mest zijn toegediend.'

(*Ware Jacob*).

Correspondentie van de redactie met de abonnés

*) *De Ware Jacob heeft blijkbaar alleen mijn artikel, niet den roman-zelf gelezen, anders zou hij weten, dat* JEANNE REIJNEKE VAN STUWE *deze dwaasheid reeds doet in dit haar boek. Wat alles zal voorvallen, zooals de dood van Alexander, b.v, dat wordt reeds vóóraf in het personenlijstje bekend gemaakt. -*

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Mevr: M.E.O. - W. - Hartelijk wensch ik U geluk met Uwen nieuwen werkkring. Gaarne zal ik U eventueel recommandeeren; het beste is dat gij mij dan nog een adres-kaart zendt.

Huisvrouw. - Nogmaals innig gefeliciteerd! Wat het artikel 'Over Geven' betreft, lieve mevrouw, op een verstandsterrein komende, wordt de questie moeilijk. Laat ik U eens even vertellen, wat ik nog dezer dagen hoorde van het doen van iemand, die me naar haar persoon niet bijzonder aantrok; hoe zij een armen man tegenkwam, die een kar, zwaar met hout beladen, voorttrok, dicht bij haar huis, haar dienstbode schelde, en zeide: 'Haal al dat hout mee af en betaal dien man; hij zal het wel noodig hebben.' - Verstandig was dat misschien niet. Maar die impulsieve liefdedaad heeft mij ineens een groot gevoel van sympathie voor die bewuste vrouw gegeven.

Aan een zoogenaamden *vasten* straat-bedelaar geven, vind ik evenmin als U het meest aanbevelenswaardige, omdat ik wil gelooven dat *die* menschen inderdaad niet anders willen. - Maar ik bedoel diegenen, die je toevallig tegenkomt.

Neen, U zijt de eenige die mij weerlegde; wel kreeg ik verscheidene betuigingen van instemming met het artikel.

- Neen lieve mevrouw, ik kan niet vóór U hebben gezeten bij die tooneel-opvoering, want, helaas, ik heb geen spóór van rood-blond in mijn haar. En ook zit ik nooit iets op te schrijven in de pauze. -

Ja 'Uiltje' kan leuk uitkomen in De Telegraaf; dat vind ik ook. -

- Vindt U heusch dat Amsterdam zoo den indruk maakt van 'geld'-stad? Ik niet. Men ziet hier noch mooie toiletten, noch mooie equipages, noch schitterende winkels; veel minder dan in Den Haag[*)].

Abonnée. - Het beloofde hoofdartikel komt, hoop ik, spoedig. Honorarium komt U toe voor de laatst-toegezonden vertaling, (zie vorig nommer). Ik heb dat den uitgever opgegeven.

Ja, daaraan hebt gij wel gelijk, dat ik voorrechten heb boven velen, maar toch geloof ik dat 'Lebensfreudigkeit' niet héélemaal behoeft voort te komen uit zulke nevenomstandigheden, maar in de eerste plaats groeit uit je eigen ik. En, zooals ik

*) Zooeven Uw brief kaart uit Wiesbaden ontvangen. Veel dank.

reeds zeide in het artikel, er is iets neergedrukts en sombers in ons klimaat, in ons volks-karakter, dat ook de meest-bevoorrechte menschen als weerhoudt om met frissche, vroolijke oogen rond zich te zien, en hen drijft te kijken alsof ze continueel wandelen achter een begrafenis.

Neen, natuurlijk houden menschen, die hun mooie meubels stellen boven hun honden, niet van hen in dien dieperen

zin, dien gij en ik geven aan van iets ‘houden’. Maar ik bedoel daarmede dat, wat in het gewone leven er voor door gaat. - En gij moet niet vergeten, dat er wel menschen zijn, die hun dieren heel goed in bedwang hebben, zoodat ze aan de mooie dingen niet durven raken, terwijl er anderen bestaan, die hun gaarne wat vrijheid gunnen, (waaronder *ik* behoor). En eindelijk, 't eene ras verschilt zoo énorm van het andere. Onze Frits is veel bedaarder dan de zuidelijk-fransch-opgewonden Bennie, veel verstandiger ook. Hij wéét, als ik een gekleede-japon aandoe, dat opspringen niet gewenscht is, en wanneer hij b v. bemerkt, dat ik me voor een avond-uitgang ga kleeden, dan gaat hij op de slaapkamer in zijn ledekantje, en beziet van daar uit met groote melancholieke oogen het toilet-maken zijner vrouwen, begrijpend, hoe daaruit volgt haar uitgaan straks. Komt onze Marie dan binnen, dan vleit hij zich coquet in haar armen, alsof hij zeggen wil: Van avond heb ik jou-alléén. Maar Bennie wordt hoe langer hoe speelscher door strikken, afhangende kanten uit mouwen, sleepen, enz. enz., en wij moeten hem gedurende zulke toebereidselen zoo lang in de keuken opsluiten. In het begin deden wij datzelfde ook met Frits, maar die ging zòò wijs in zijn ledekantje zitten, alsof hij zeggen wou: Laat me maar binnen blijven, dan zal ik jullie geen stroobreed in den weg leggen. De natuur van Bennie is zoo hartstochtelijk en druk, dat het onmogelijk zou zijn hem zulke dingen af te leeren, anders dan met zweepslagen. Het is ook juist aan den anderen kant het lieve in hem, dat hij zoo'n hartstochtelijk baasje is. Maar ik verzeker U, dat hij heel wat vernield heeft in den loop van dit jaar. - Over het moeten-stand-ophouden schreef ik een artikel geheel in Uw geest. Ik herinner mij, dat *G.* er nog op antwoordde. Neen, Uw brieven zijn me niets te lang, maar heel sympathiek!

Excelsior. - Uw laatste brief, zooeven gearriveerd, komt niet meer aan de beurt in dit nommer. Voor Uw goede wenschen in den vorigen veel dank. ‘Aan de lust tot het blijven wakker schudden van U jongeren’, zal het mij hoop ik, wel niet ontbreken.

Ja, verbaasd staan over de vreemde opvattingen, die de menschen hebben van mijn boeken, deed ik vroeger dikwijls, en soms doe ik 't nog wel eens. Maar veel minder dan in het begin, omdat ik hoe langer hoe meer zie, hoe hopeloos dom het gros van de menschheid is. En hoe wil je van *domme* menschen verwachten een juist begrip of oordeel over personen, dingen, toestanden Vooroordeel, begripsverwarring, en vasthouden aan wat ‘de dominee’ of ‘de’ krant zegt, bij wien zij zweren, dat is den meesten menschen ingeschapen. Als gij ouder zijt, en meer in verschillende levenskringen komt, zult gij-zelve dat ook hoe langer hoe meer bemerken, hoe de domheid van 't menschdom, als geheel genomen, hopeloos is. Trouwens, zonder die domheid zou de ‘welgeordende’ maatschappij, en de regeering, en nog heel veel meer, niet *kunnen* bestaan. Domheid is de ruggegraat van de maatschappij.

- Van die adelborsten-almanak vind ik 't aardig gevonden, die aanhaling van mij.

Ja, de questie van een anders levensgeluk verwoesten is een moeilijke, die ieder individueel moet beantwoorden. Ik voor mij heb altijd heel goed gevoeld, waarmee ik mijn ouders *blijvend* zou hebben gegriefd, en waarmede niet. - Zoo iets kan je niet voor een ander decideeren. Maar ik voor mij begrijp niet, hoe je er rust bij kunt hebben iets te doen, dat een *blijvende* schaduw werpt over het leven van je ouders - (altijd als je van hen houdt.) - De rest van Uw brief beantwoord ik niet, als minder geschikt voor openbare bespreking.

Q.E. - *Neen*, dat ben ik beslist met U oneens, dat de vreugde van het door mijn vriendin bedeelde kind (zie vorig nommer) even groot zou zijn geweest, als het geweten had dat de juffrouw het geschenk gaf, en niet St. Nicolaas. Want juist het mystieke, het poëtische van St: Nicolaas, brengt zoo veel warmte in zoo'n toch reeds prozaïsch kinderleventje van armoede.

En óók, van de *schooljuffrouw* was het niets anders geweest, dan een liefdadige *gift*, van St: Nicolaas iets dat *alle* kinderen krijgen, de rijken ook. (Dit was fatsoenlijke stille armoede, geen 'armenschool'). -

De questie van het 'angstig maken' door St: Nicolaas is natuurlijk weer iets individueels. Ik heb nooit gehóórd van kinderen, die er anstig van werden op een voor hen schadelijke wijze; integendeel ook 'de zwarte knecht' brengt immers *goede* gaven; en ik zou zeggen, dat is dan juist een goeie gelegenheid om hen aan het verstand te brengen, dat *zwarte* menschen niets minder zijn dan blanken, en dat ongemotiveerde angst voor vreemden laf is en kinderachtig. Bij over-nerveuze kinderen moet men natuurlijk voorzichtig te werk gaan. Wat de eene schaadt, is voor den ander niets van beteekenis. Toen ik nog een kind was, placht mijn wat oudere broer, die veel met me samen is geweest, zich, bij wijze van aardigheid, nu hier dan daar in onzen grooten tuin op te stellen, en ineens om een boom te kijken met de woorden uit *Bürgers Lenore:*

> 'Graut Liebchen auch für Toten?'

Of wel, met een grafstem:

> 'O Mutter, Mutter hin ist hin
> Verloren ist verloren,
> Allein der Tod ist mein Gewinn,
> Ach wär ich nie geboren. -'

Dat dit nu juist goed was voor mijn zenuw-gestel, zal ik geenzins beweren. Ik schrikte dan, en rilde van angst, - en toch zou ik nu, na zóóvele jaren nog, die herinnering uit mijn kindsche jaren niet willen missen, omdat er iets mystieks en lieflijks zich knoopt aan dat beeld van ons samenzijn op die wijze, iets van poezie.

En zoo is het ook met den angst voor St: Nicolaas. Als gij een kind *al* te 'verstandig' opvoedt, wordt het zoo nuchter en koudbloedig, dat het in later jaren voor niets meer gevoel heeft, dan voor zijn dierbare centen en zijn dierbare gezondheid. -

Q. - Voor Uw zeer vriendelijke toestemming het honorarium te mogen gebruiken voor een liefdadig doel, mijn zeer hartelijken dank. Ik zal het gaarne besteden voor een mij bekende oppassende vrouw, die moet bevallen. - Maar meldt het dan den uitgever.

Faust. - Zeg eens aan mijnheer Uw zwager, dat er ook reeds zee-kapiteins zijn onder de vrije-vrouwen, ten minste dat heb ik gelezen. En in *elk* geval heeft madame du Gast verleden jaar meegedaan aan een wedstrijd met auto-booten, van Monte-Carlo naar Algiers, waarbij zij bijna het leven heeft ingeschoten. Bah!

Ik dank U vrïendelijk voor Uw schrijven over het spiritisme, maar ik zou zeggen: Uw ervaringen bevestigen mijn belangstelling erin, want *als* die proeven toch wezenlijk leiden kunnen tot iets, dan mag onze gezondheid ons geen beletsel zijn. Dan gaat toch ons toekomstig geluk boven onze tijdelijke gezondheid. Bovendien, het weinige, dat *ik* heb bijgewoond van spiritisme, heeft me veel-eer kalmer gestemd

dan zenuwachtiger. - Het onbevredigende erin is voor mij, dat er zooveel bedrog onder schuilt; er zijn dikwijls overtuigende openbaringen, maar er is óók zooveel dat niet wordt bewáárheid. -

Tot mijn grooten spijt kwam Uw vertaling niet voor bekroning in aanmerking ten slotte. Beproef het nog eens met de nieuwe prijsvraag van heden. - Of waart gij 'Amoreeh'?

Armida. - Vriendelijk dank voor Uw begeleid-briefje bij de prijs-vraag. Jammer dat gij het niet verder bracht dan tot in aanmerking komen, ofschoon dat uit zoovele inzendingen toch óók reeds succes beteekent. -

G. - Ja, gij zijt wel een idealiste, want Uw Oudejaarsavond zal wel stilletjes zijn voorbijgegaan. - Maar wat een verandering nu weer, die U te wachten staat! - Ik keek er van op. Neen, *nu* lijkt het me in Uw omstandigheden niet meer prettig voor U. Laat mij den juisten tijd eens weten s.v.p.?

Ik wil U heel graag met die questie raden, maar het is moeilijk voor me, om in zoo'n geval te zeggen wat gij er voor kunt vragen. Dat hangt zoo af van den uitgever, van de eischen die hij stelt, van het aantal bladzijden die gij levert, van Uw keuze van onderwerp. - Is er niets in de

questie van kinder-opvoeding, dat gij als getrouwde-vrouw kunt behandelen?*)

Woltche. - Hartelijk, hartelijk gefeliciteerd met Uw geluk; en veel dank, dat gij, te midden daarvan, den tijd vondt zoo gauw aan mij te schrijven. Wat hebt gij, dunkt mij, een gelukkig interieur! - Ik durf nu niet véél antwoorden op Uw brief, anders herkent men U misschien, maar ik waardeerde dien zeer, en niet minder Uw *geschenk* van eigen werk op St: Nicolaas. - Wilt gij s.v.p. onder elken brief Uw pseudoniem herhalen, dan kan er nooit verwarring komen.

Mevr: V. geb: T. - Ja, ik vind ook dat Oud- en Nieuw-jaar iets à parts geeft aan je stemming, maar ik vind er iets vreeselijk melancholieks in. Ten eerste herinnert. het mij altijd aan het mooie, stemmende uit mijn ouderlijk huis, het kerkgaan, dan de gezellige avond daarna, en den volgenden dag onze drukke opgewondenheid van kinderen, die gingen 'wenschen', tot in de keuken toe. - Maar bovendien, er is zoo iets weemoedigs in het herdenken aan het vele goede, dat al weer achter je ligt; en zoo iets angstigs in het onbekende vóór je. -

Wat voelt U dat alles over den dood, en ook over den 'angst' van het gelukkig-zijn, net als ik. - Ik herinner me altijd uit 'the Heir of Redclyffe' zoo'n mooie en wàre definitie van Geluk: 'Stralen uit een betere wereld, die slechts kort schijnen en dan te spoedig zijn verdwenen.' -

Ja toch mevrouw, als de menschen *menschen* zijn, dan blijven ze overal 't zelfde, maar als ze behooren tot het door U bedoelde 'Haagsche type', dan verschillen ze inderdaad hemelsbreed van het dito Amsterdamsche. - Ik noem echter zulke wezens geen *menschen*, maar namaak. Eerlijk gezegd vind ik het jammer, dat Amsterdam niet wat overneemt van het gepolijste en geverniste van den Haag, terwijl omgekeerd de suffigheid en kleinsteedsigheid van den Haag wat zou kunnen worden opgefrischt door het Gross-stadt-leven van Amsterdam.

Maar zoo is er overal wat. 't Geen mij hier in hoofdzaak niet bevalt is het gemis aan wandelwegen, aan natuur. Het Vondelpark is een onding; is niets. En iets anders heb je hier niet†).

Zender van Mijosotis. - Het spijt mij zeer, dat ik aan Uw verzoek, (Uw stukje (in dat blad te beoordeelen) niet kan voldoen uit tijdsgebrek. Ik krijg zoo dikwijls zulke verzoeken, en kan er onmogelijk op ingaan, omdat ik voor de Lelie reeds zooveel moet beoordeelen en lezen. -

M. van C. te L. - Zooals gij ziet heb ik Uw Kerstmisschetsje alsnog geplaatst; Uw 'brieven' zie ik gaarne tegemoet. Het spijt mij zeer Uw tweede bezoek evenzeer gemist te hebben. -

Nonny. - Vóór mijn vertrek naar Zwitserland, dezen zomer, heb ik Uw pakje gegeven aan de dame, die alle brieven en boodschappen voor mij beredderde, en wier adres op mijn woning in de Zeestraat was aangegeven. Hebt gij U niet bij háár gemeld? - Als ik haar eens spreek, wil ik gaarne naar de zaak informeeren.

*) Uw laatste brief kwam, toen dit was afgedrukt.
†) Zooeven ontvang ik Uw laatsten brief.

Felix II. - Dank voor Uw instemming met '*Over geven*' - Een 'invloedrijke plaats' om te helpen is, geloof ik, van veel minder beteekenis dan *geld.* Als je maar geld hebt, kan je zoovéél goed-doen. -

Ik ben blij dat De Telegraaf U interesseert. Ja, *Duse* was een *genot!* - Maar, als men zulk een betrekking heeft als ik, kan men het leelijke of vervelende niet altijd ontwijken.

Het zou toch b.v. oppervlakkig zijn als men hoort oordeelen over b.v. *Geertje* van *de Meester*, te moeten antwoorden: 'Ik wou het niet lezen, omdat ik 't een onsmakelijk boek vind'. Dat *mag* niet als men een eerlijk criticus wil zijn. -

Ja, de heele tegenwoordige toestand is voor Koningen niet erg prettig; ik begrijp niet, dat de nieuwe Koning van Noorwegen dat baantje prefereert boven zijn veel aangenamer positie van niet-regeerenden prins aan het Deensche hof; die jongere linies genieten de voordeelen van hun stand, maar hebben niet de nadeelen van het regeeren-moeten. Maar de eerzucht is, schijnt het, sterker dan alles bij hen.

Mevr: J.S. - Ik dank U vriendelijk voor het schrijven over het spiritisme.

Masik. - Gij geeft dit pseudoniem op; ik hoop dat ik het goed heb geschreven. Ten eerste véél dank voor Uw vertrouwelijk schrijven, dat mij weer bevestigt wat ik zoo dikwijls ondervind, hoe elk *beslist geloof*, van welken aard ook, kracht geeft de levensmoeilijkheden te aanvaarden op een blijmoedige wijze. - Néén, dat gij in mij vermoedt 'iemand die veel leed heeft gehad', dat 'hindert' mij niet, maar daarvan wil ik U gaarne erkennen, dat het zoo *is*. Juist daarom benijd ik alle waarachtig *geloof*, omdat je dáárdoor alleen leert *berusten!* -

Wat *de Genestet* betreft, die uitdrukking: 'Voor een troep verkleede Joden, die de beenen in de lucht', etc., heb ik met U steeds *leelijk* gevonden in zijn overigens zoo gevoelig leekedichtje. Maar ik heb haar aldus opgevat, dat Joden - en dit strekt hen geenzins tot schande - naar elk beroep grijpen dat wat te verdienen geeft, en daarom ook dikwijls zich leenen tot het spelen op kermissen, enz., als quasi-negers, Indianen, enz. Vandaar de uitdrukking, die gij zeker ook wel kent, als er gesproken wordt van zulke zoogenaamde 'wilden' enz., op kermissen: ''t Zullen wel Amsterdamsche joden zijn'. -

Op zich-zelf-beschouwd vind ik daarom in de bedoeling van *de Genestet* niets hatelijks, maar de regel doet leelijk en plat aan, dat ben ik met U eens.

Ja, Uw eerste brief was mij bijzonder sympathiek; ik voelde er zoo de oprechtheid in. Nogmaals heel veel dank er voor. - Ook voor Uw vriendelijk P.S. in Uw brief voor '*Over Geven*'. -

Anna te Hilversum. - Nu, al kwamen Uw mooie bloemen wat later, ze waren mij van ochtend niet minder welkom, en ik dank U recht hartelijk ervoor. - Spoedige beterschap met U-zelve wensch ik U toe. - Ja, ik vind de Amsterdamsche lucht beslist prettiger en minder zwaar dan de Haagsche; zeelucht heb ik nooit goed kunnen verdragen. En ik ben tegenwoordig, na het lange verblijf in het buitenland, eerst aan de Riviera en toen in Zwitserland, weer heelemaal gezond. - Natuurlijk is Uw voldoening over Uw meisjesboek best te begrijpen. Ik heb het ter beoordeeling voor de Lelie *en* voor de Telegraaf. Maar, *plaats*, *plaats*, voor al die beoordeelingen!! Dat is het wat je ontbreekt bij den toevloed van boeken. Ja, het plan van dien nieuwen bundel hebt gij mij indertijd meegedeeld. - Veel succes er mee!

H.B.O. - Misschien is het inderdaad beter, *dat* schrijven van U niet meer te publiceeren. Gij kunt wel gelijk hebben, dat er een nutteloos twistgeschrijf uit zou voortvloeien. Veel dank voor Uw brief overigens. -

S. van V. te E. - Met dank voor Uw schrijven deel ik U mede, dat ik den betrokkene, vóór ik zijn stukken verder plaats, om opheldering zal vragen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Cor. Er is óók eene **Cora** die inzondt, en die mij ook reeds per briefje haar vreugde heeft betuigd over den haar ten deel gevallen extra prijs. Ik denk dus dat gij U vergist.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged

21 Februari 1906.
19de Jaargang.
No. 34.

Hoofdartikel
Op de bergen.

Verder? tot der bergen toppen,
Waar het zonnig is en klaar,
Klimmen enklen op... beneden
Wijlt in neev'len nog de schaar.
Gij, die 't zonlicht mocht aanschouwen,
Daalt weer neer en zegt het voort
Wat gij boven hebt gehoord!
Voor de menschheid zult gij strijden,
Met de menschheid moet gij lijden,
U verblijden,
Zelfzucht sluit de hemelpoort.
Blijft in 't goede vast gelooven,
Zelfs al is met brand en moord
Tijd'lijk ook de hel aan 't woord.
.....
Langzaam allen op naar boven!

Wij, leven en bewegen ons in de vlakte. De volle werkelijkheid van iederen dag legt beslag op ons. In de ons omringende kleine wereld moeten wij een plaatsje - groot of heel klein - innemen. We staan met beide voeten op de aarde. Zij hoort onze juichtonen en onze smartkreten, zij verneemt van ons hopen en ons vreezen, van ons gelooven en ons twijfelen. Daar vinden we onzen arbeid, daar strijden we onzen strijd, dáar ontvangen en geven we liefde. Zij aanschouwt ons streven, ons struikelen, ons opstaan. Zij ziet ons, heden openbarend onze geestelijke en zedelijke kracht, morgen ons vertoonend in onze kleinheid.

We zijn geen duivelen, noch engelen, maar nu eens koningen en dan weer slaven.

We voelen ons kinderen der aarde. Wij willen meeleven anderer leven, anderer lijden en verblijden. Wij verkwikken ons aan der menschen idealen en huiveren straks, vragend: wáár is het menschelijke in den mensch?

Wij zien het groote en verhevene, ook het kleine en omlaagtrekkende. Allerlei belangen en belangetjes vragen onze aandacht.

De volle werkelijkheid trekt en boeit en bekoort ons, om op een ander oogenblik ons af te stooten en ons met weerzin te vervullen.

Wij willen klimmen en hoe velerlei doet ons telkens dalen!

Wij worden bemoedigd, bezield met geestdrift, maar ook zoo dikwerf ontmoedigd, met twijfelzucht vervuld.

Wij moeten nu en dan de vlakte eens verlaten en de hoogte beklimmen.

Wij moeten eens ademen in zuiverder, reiner dampkring om dan weer, maar versterkt en gelouterd, aan de dingen van iederen dag onze aandacht te schenken.

Wij moeten onzen geest, onze ziel bijwijlen voeden met andere spijze dan de dagelijksche, opdat heel ons denken, streven, gezind zijn niet te alledaagsch worden.

'*Ik hef mijne oogen op naar de bergen*,' zóo zong de vrome Israëliet, als hij zijn jaarlijksche bedevaarten ondernam naar den Jeruzalemschen tempel.

De bergen stemmen den toeschouwer beurtelings *klein* en *groot.*

Klein, als hij opziet tot die reuzen, sinds eeuwen in stille majesteit troonend en als uit de hoogte neerziend op al het kleine gedoe, gewoel, gedraaf, gesloof, gedruisch der menschenkinderen; klein als hij zijn bergjes van bezwaren en grieven, van zorgen en ergernissen, als hij zijn in eigen oog soms zoo gewichtige persoonlijkheid, voelt wegzinken tegenover die reuzen.

Och, wat verbeelden wij ons vaak veel, en wat beteekenen wij dikwijls heel weinig in de wereld waarin we leven. Wij spelen een rol van gewicht en we meenen niet gemist te kunnen worden. In het bergland beginnen we over ons zelf wat anders te denken en hebben wij der bergen top bereikt, dan voelen we ons als een stipje in het groot heelal.

Maar *groot* aan den anderen kant als de mensch iets gevoelt van den drang om zich daartoe op te heffen, 't zij in werkelijkheid, 't zij in gedachte enkel, uit behoefte om uit te gaan boven de platte alledaagschheid. In dit *willen* spreekt de betere mensch zich uit. Ach, hoe velen blijven altoos en alleen staan bij de tastbare werkelijkheid, om daarin open somtijds onder te gaan. Er is een letterkunde die wroet in 't slijk; er zijn die de schouders ophalen over alle idealen en hooge beginselen en onstoffelijke dingen en die alleen kennen wat tastbaar is en alles waarnemen en willen laten zooals het is. 't Leven ligt soms vóor ons als een vlak en plat land zonder eenige verheffing. Wij klagen over 's levens onbeduidendheid. Een zekere afkeer van het leven maakt zich van velen meester.

In zulke tijden van moedeloosheid en matheid moeten we opzien naar de bergen. Tot de hoogtepunten van het leven moeten wij ons opheffen, om daarvan iets mee te nemen en voort te dragen te midden van de dikwijls zoo muffe atmosfeer der dagelijksche dingen, want niet minder wordt door het zien en bestijgen van bergen bij den mensch *eerbied en bewondering* gewekt voor den Eeuwigen Geest, de in alles zich openbarende kracht. In al het raadselvolle van hun wezen staan ze daar vóór ons, zóó hoog, dat op hun top sneeuw en ijs nimmer ontdooien, zóó sterk en krachtig, dat stormwind en regenvloed op hen geen invloed oefenen. En toch.... machtiger dan zij, is de Eeuwige Alkracht, is God.

Maar die bergen spreken ons ook van 's menschen *wil* en *inspanning*, om zijn doel te bereiken. Och, wat zijn ze hoog en wat gaat vaak de weg steil naar boven. Zóó steil is soms het pad dat ge, opwaarts ziende, wel eens met vreeze denkt *nimmer* boven te zullen komen. Maar ge *wildet* nu eenmaal den top bereiken. En ge begont te klimmen en ge klomt uren achtereen, totdat ge *eindelijk*, al was het dan ook hijgend en doodelijk vermoeid, boven kwaamt en genoot van het heerlijk aangezicht om u heen. En hoe dikwerf hebt ge daarbij aan het menschelijk leven gedacht en gevraagd: 'men klaagt tegenwoordig zooveel over moeiten en bezwaren, die aan het bestaan verbonden zijn, maar als ieder, jong en oud, met even kloeke en besliste wilskracht het leven inging gelijk velen hun bergtochten begonnen, zouden dan niet vele klachten gauw en voor altoos verstommen?' Want juist dat klimmen en zich inspannen geven nieuwe levenskracht. Oefening kweekt kunst, maakt sterk en moedig.

Begin maar te klimmen en zet door, nu en dan even rustend. Vat maar aan de taak, volhardt, houdt het doel voor oogen en volharding en geduld zullen doen. overwinnen.

Geniet op de bergen van het vergezicht. Niet altijd zult gij het kunnen.

't Gaat met de hoogtepunten in aller leven, gelijk het met de bergtoppen gaat. Nu en dan komen zij boven de wolken uit en staan daar fier en vrij, stralend somtijds van een wonderbaren zonnegloed. Maar die schitterende oogenblikken zijn zeldzaam. Veelal schuilen de bergtoppen achter wolken weg, verbergen zij zich achter een dicht geweven sluier. Zóó gaat het ook in het bergland van ons innerlijk leven. Nevelen van zorg en kommer, van angst en twijfel, van misverstand en verdeeldheid verbergen vaak de lichtende hoogten voor ons oog. Wij hopen en vertrouwen dat '*uit de neev'len de dag eenmaal zeker rijzen zal*', en we zullen blijven gelooven in een nieuwen morgen - en dit vertrouwen zal telkens de kracht verjongen en de geestdrift aanvuren, maar

zijn die nevelen er, dan drukken zij loodzwaar op ons.

Wie op de bergtoppen staat, zie ook eens *naar beneden.*

Dáár ligt zij, die wereld, dat stadje. 't Lijkt alles wel speelgoed, klein en nietig, en zóo ook de menschen.

Wat schijnt de wereld ons *anders* toe, als ge haar van een veel hooger plaats beschouwt.

Daarom, als ge moe en mat zijt en der menschen kleingeestig en kleinzielig praten en hun doen en laten u tegenstaan en ge u zelf zoo klein vindt, ga naar de bergen, rust uit, kom tot u zelf en keer tot u zelf in.

Ieder mensch die te veel last heeft van het gewoel, ga eens naar een plek, waar hij zich zelf hervindt en een anderen blik krijgt op de dingen die dagelijks om hem gebeuren en soms het gemoed verontrusten, de ziel benauwen, het gemoed vervullen met onreine stemmingen en den mensch onwaardige gedachten.

Klein en kleinzielig komen u dan voor dat woelen en drijven in de maatschappij, dat kibbelen en twisten, dat zoeken en jagen, dat tobben en zich kwellen.

Velen - groot schijnende in hun kring - worden o zoo onbeteekenend.

> ‘Wordt u d'aarde droef en duister,
> Zie omhoog naar 's hemels luister’

Wij moeten ons eens terugtrekken ‘in de binnenkamer’, om dan weer het drukke leven in te gaan, maar nu beter wetend wat van blijvende en wat van overgankelijke waarde is, wat klatergoud, wat edel metaal is.

Maar ook het *dalen* is soms schoon.

Ook dan weer denkt de mensch aan zijn leven, vooral wanneer voor hem de tijd van dalen kwam. 't Kon daarboven zoo schoon zijn. Doch we kunnen niet boven *blijven. ‘Berg-af gaat de weg van 't leven*’.

Als we maar meenemen kunnen heerlijke herinneringen, welke immer haar licht van zich doen uitgaan.

Naar de bergen!

Eens las ik dit: ‘twee besliste tegenstanders in hun denken, ontmoeten elkaar plotseling op hooge bergen en toen besloten zij samen een uitstap te maken dien dag.’

En er werd de vraag aan toegevoegd:

‘Kan dat alleen in de bergen?’

Ja, dat kan alleen in de bergen.

Hoort en verstaat.

A.

Ds: J.F. TERNOOIJ APÈL.

Boekbeschouwing.
Twee Hollansche Boeken.

Uit de Snijkamer door **Frans Netscher,** (Uitgever Vincent Loosjes, Haarlem.)

Levensmysterie door **Fritia Lelievelt.** (Uitgever D. Buys Dz., Amsterdam.)

Deze twee boeken hebben één ding gemeen, namelijk dit, dat zij onmiskenbaar talent verraden. En dat ik ze te samen bespreek is voor een goed deel daaraan te wijten, dat m.i. de bekende, reeds een naam-bezittende auteur Frans Netscher in menig opzicht nog iets kan leeren van zijn niet-bekenden collega Fritia Lelyvelt. Ik bedoel hiermede de veel grootere beknoptheid van stijl en kernachtigheid van uitdrukking, die de schrijver (schrijfster?) van *Levensmysterie* bezit in tegenstelling van de gezochte langdradigheid en vermoeiende eentonigheid van Frans Netscher's bundel Schetsen; vereenigd onder den titel *Uit de Snijkamer.* - *Uit de Snijkamer* is een zéér dik boek, bestaande uit zeven voor een deel reeds in tijdschriften verschenen novellen; (eigenlijk is dat nog een te grootsch woord, want het zijn niet meer dan schetsen). En nu kan men gerust zeggen, dat deze, op zich zelf talentvolle stukjes werk er grootelijks bij zouden hebben gewonnen, indien de schrijver zijn zucht tot breedsprakigheid en vermoeiend-aldoor-hetzelfde zeggen een weinig had kunnen bedwingen, en op de wijze van *Fritia Lelyvelt*, zich bepaald had tot een korte rake détailleering van toestand of karakter, en daarmee uit. - Wat bij Frans Netscher eerst treft als een juiste, van het leven afgeziene beschrijving, gaat weldra vermoeien wanneer hij, telkens en telkens weer, terugkomt op diezelfde dingen, bijna in dezelfde bewoordingen en met dezelfde vervelende uitvoerigheid! Neem b.v. *Geen Werk,* de geschiedenis van een jongen man, die zich bij verschillende bazen aanbiedt voor zand-afgravingen en aanverwant werk, en overal wordt afgewezen, zoodat hij een dergenen is, die wèl wil werken, maar gedoemd wordt tot werkeloosheid. Op zich zelf is de schildering van den gemoedstoestand die daaruit voortvloeit, is gansch het beeld van dezen werkzoeker en van zijn omgevingen zijn wedervaren, levendig en boeiend en talentvol geteekend. Maar toch gaat men bij de lezing van het op-zich-zelf onbeduidende verhaaltje weldra een soort weerzin voelen, wanneer de schrijver, telkens en telkens,

met vrij vieze woorden, vrij onsmakelijke bijzonderheden te berde brengt voor de zoo en zooveelste maal, wanneer hij het woord 'aard-lijf' voor de aarde, zóó mooi-gevonden schijnt te vinden, dat hij het te pas en te onpas steeds opnieuw gebruikt, etc. etc. Het zelfde kan men aan elk dezer zeven schetsen verwijten. Zij behelzen een eenvoudig gegeven, en dat gegeven is goed-afgezien van de werkelijkheid, is uitgebeeld met bekwaamheid, maar de zee van woorden, waarin de schrijver zijn gansch en al onbeduidende geschiedenisjes verdrinkt, bederft het genot van de lezing, en doet wezenlijk afbreuk aan de kunstwaarde. Noch de menschen, noch de toestanden waarmede Frans Netscher ons laat kennismaken, zijn zoo bijzonder, of zoo nieuw of zoo interessant, dat het der moeite waard is ons vijftig maal achtereen hetzelfde te zeggen over hun doen en hunne gevoelens. Zoo b.v. ook waar hij bladzijden-lang redeneert over de gevoelens en de schoonheden en de karakter-vorming van 'het scharreltje' Koosje Bosser, om ten slotte de breed-opgezette schets te laten verloopen in de mededeeling, dat zij een student aanneemt als opvolger van haar stukadoor-minnaar, die ook reeds lang niet de éérste was. Ik dacht bij de lezing van dit stukje terug aan *Tonia*, uit *Inwijding* van Marcellus Emants. Ook Tonia is maar een 'gewone' juffrouw van twijfelachtige zeden, voor wie de schrijver noch buitengewone verontschuldigingen aanvoert, noch bijzondere sympathie tracht af te dwingen. Maar met dat al wekt Tonia toch de belangstelling, is het der moeite waard van haar lot en leven te vernemen, waar Emants ons daarmede bezighoudt.

Geheel anders Koosje Bosser. Er is in gansch het gegeven niets dat rechtvaardigt haar optreden in een schets als deze, die aan vangt met een bladzijden-lange uiteenzetting van haar hoogst vulgair wezen, innerlijk en uiterlijk, en eindigt met de meedeeling dat zij precies zóó handelt, als men het reeds op de éérste bladzijde kon vooruitzien van zulk een wezentje!

Dergelijke schetsen als deze, die te zamen vormen het geheel *Uit de Snijkamer,* maken den indruk, dat de auteur niets had te zeggen, niets wist te voelen uit zijn inwendig leven, en, daar hij nu eenmaal boekenschrijver is van beroep, zich nu maar heeft heen gezet tot een geknutsel van photographietjes naar het leven, waarin hij het werkelijk brengt tot een vrij gróóte vaardigheid. Te betreuren is het daarbij, dat zijn oog niet valt op iets dat méér de moeite waard is van het photographeeren, dan typen zoo alledaagsch als Koosje Bosser, of toestanden zóó weinig aantrekkelijk, als die van *Uit de Stemming.* Dat iemand bij voorkeur zijn pen gebruikt om zulke onverkwikkelijke en bepaald weerzinwekkende persoontjes en hunne bewegingen en gevoelens te beschrijven, doet mij altijd denken aan een schilder, die bij voorkeur een mesthoop schildert, of de kleuren van een vergaan stuk vleesch met bijzondere vaardigheid op doek brengt. Het schilderij moge in zoo'n geval gelukt heeten - in zekeren zin toch is het een oneer der schilderkunst aangedaan *als* men zijn talent misbruikt tot zulke onderwerpen. Zoo ook met het genre: *Uit de Snijkamer.* Men kan het niet ontzeggen aan deze schetsen, dat zij kunstwaarde bezitten; de auteur heeft zich weten vrij te houden van dat woordgeknutsel, dat ontaardt in woorden-aaneenrijging zonder slot of zin. Hij schrijft een boeienden, vlotten, den lezer in spanning-houdenden stijl. Hij is réalist in den goeden zin; hij verwerkt wat hij ziet om zich heen, zonder te vervallen in eenzijdigheid, of zich schuldig te maken aan een willen opwekken van medelijden in het genre van Steynen, van der Meer, Schmidt, die, quasi-kunst leverende, eigenlijk niets anders doen dan theoretische beschouwingen te boek stellen over de ellende en de verdrukking en de armoede,

(altijd volgens hèn), van ‘het volk’, te midden waarvan hun verhalen spelen. En toch, bij zooveel wezenlijk goeds dat men zeggen moet van *In de Snijkamer*, blijft het vervelende, soms zelfs weerzinwekkende lectuur; wat voornamelijk te wijten is aan het gerekte en gezochte der beschrijvingen, die veel te lang en te diep-opgehaald zijn voor zoo onbeduidende en oppervlakkige gegevens. Het beste, uit een kunstoogpunt, vind ik onder deze zeven schetsen: *Bijna;* 'n verhaaltje van een tamelijk lichtzinnig en zinnelijk-aangelegd jong-vrouwtje, dat, zooals de titel reeds vooraf geruststellend aankondigt, ‘bijna’ valt in de strikken der verleiding, maar zich zelve nog intijds het gevaar bewust wordt. De gevoelens vooral der jonge echtgenoote bij het zich mooi-aankleeden vóór zij vertrekt, haar wreed het kind terugstooten dat ‘haar voile zou verkreukelen’, het beurtelings opgewekt en dan weer angstig zijn gedurende de boot-reis, al deze bijzonderheden heeft de auteur uitstekend uitgewerkt en met talent uitgebeeld. Ook de toestand op de

kamer, wanneer zij ontdekt wáár zij is, en tracht zich een houding te geven, lijkt mij juist-gevoeld. Iets anders is het, in hoever dergelijke schetsjes gerekend zouden kunnen worden tot de onzedelijke lectuur. Ik ben overtuigd dat de méeste menschen, zonder eenige vrees voor verkéérde-lectuur, een boek als: *Uit de Snijkamer* op hun schrijftafel zullen leggen, ter beschikking van iedereen. En diezelfde menschen zullen misschien wee en ach roepen over het onzedelijke van een boek als *Levensmysterie*, waarin een vrije-liefde-verhouding voorkomt, en wordt goedgekeurd. Dat ik zelve in principe géén voorstandster ben van vrije-liefde, heb ik, reeds met nadruk uiteengezet, en wil ik hier ten overvloede gaarne nog eens herhalen.

Maar het is iets anders, in het algemeen genomen het *beginsel* van het geoorloofd-zijn van vrije-liefde af te keuren, *dan* wel een boek onzedelijk te noemen, dat een vrije-liefde-verhouding in een opzichzelfstaand geval teekent, niet als een *beginsel*-questie, maar als een afzonderlijk voorkomend iets, teekent op een in het minst niet zinnenkittelende of onreine wijze! Dat laatste nu is het geval in *Levensmysterie*, waar de toestand tusschen Emma Staalhart en Weijdenaar nooit wordt aangeduid met uitgebreide détails en intieme bijzonderheden. Hetzelfde kan men geenszins zeggen van *Bijna*, noch van *Koosje Bosser*, noch van *Uit de stemming*. Al die tot in het oneindige toe herhaalde aanduidingen van het lichamelijk aantrekkelijke der in deze verhalen optredende vrouwen, al die uiteenzettingen van de handelingen die ten hunnen opzichte geschieden, en van de gevoelens die zij opwekken bij mannen, al dat rondgedraai rondom onreine toestanden en dingen, al dat gespeel in halve woorden met hetgeen liever gansch en al ongezegd moest blijven, het stempelt *Uit de Snijkamer* eigenlijk veel meer tot een gevaarlijk boek voor vélen, dan de meesten, die het in handen nemen en vluchtig doorzien, zullen bedenken wanneer zij het, in goed vertrouwen op den naam van den auteur, aan jonge meisjes en backfischjes ter lezing toevertrouwen.

Voor ik van Fransch Netscher afstap, moet mij nog de opmerking van het hart, dat het m.i. niet thuishoort in een werk van ernstige bedoeling als het zijne schimpscheuten binnen te smokkelen, als die welke ik ontmoet op blz: 14, waar gesproken wordt in een persoonsbeschrijving van: een geknipt, ‘doleerend’ baardje, als of zij, die zich scharen tot de Afgescheidenen en Doleerenden, een bijzonder soort menschenras vormen met bijzondere uiterlijke kenteekenen. Dergelijke flauwiteiten moest Frans Netscher liever overlaten aan *Uilenspiegel* of aan *De Ware Jacob*, of andere spot-bladen; van wezenlijke ‘vrijzinnigheid’ getuigen zulke geniepigheden geenszins.

Overigens heb ik met genoegen gezien, dat de heeren van het Ned. Verbond heel wat ergernis zullen doormaken door de vele zonden tegen ‘taalzuiverheid,’ welke deze bekende auteur begaat. Zijn boek wemelt van Fransch-Hollandsche woorden, en zelfverzonnen verfranschte werkwoorden, als b.v. blz: 169: *froufrouend* met haar korte rokje, - ‘zinnen-*rausch*’, om niet te spreken van het onophoudelijk aanwenden van woorden als ‘*énorm*’, ‘*passeeren’* etc. etc. Tot gerusttelling van taalzuiveraars wil ik hier terstond bij voegen, dat ik het gebruik van deze en andere vreemde woorden boven de Hollandsche volstrekt niet wensch aan te bevelen, of te verdedigen. Integendeel, een ieder zij hierin vrij zijn eigen persoonlijken smaak te volgen. Het doet mij alleen maar genoegen, in het belang zelf onzer taal, dat Frans Netscher het verstandige pad inslaat, van liever Fransche en verfranschte woorden te gebruiken desnoods, dan zich te laten verleiden tot het kiezen van die onnatuurlijke en

verwrongen ‘puur-Hollandsche’ termen, die dikwijls een belachelijken indruk maken, omdat zij gansch en al niet weergeven de juiste bedoeling van den schrijver.

Men behoeft het werk van Marcellus Emants maar na te slaan, om te zien hoe zijn doordrijverij hem hier parten speelt, en noodzaakt tot een woordkeuze, die volstrekt niet weergeeft zijn juiste bedoeling. Nog onlangs ontmoette ik bij hem voor: het Scheveningsche Kurhaus, de vertaling badhuis. En nu is het een feit, dat Badhuis en Kurhaus, in dit geval, volstrekt niet hetzelfde beteekenen. Maar tot zulke gewrongenheden komt men, als men doordraaft op een stokpaardje. - Waarmede ik niet gezegd wil hebben, dat het gebruik van ‘énorm’, van ‘passeeren’, van ‘bonne-fortune’, van ‘arrangeeren’, van vele andere Fransche woorden, niet zeer goed te vermijden ware geweest, als Frans Netscher dat had gewild.

En nu Fritia Lelyvelt'sboek *Levensmysterie.*

- Hierboven zei ik reeds waarom ik

juist dit boek te samen noem met het lijvige deel schetsen van Frans Netscher. Het is omdat Fritia Lelyvelt de gave bezit, welke aan dezen gansch en al ontbreekt, de gave om met een paar korte en rake volzinnen een toestand, een innerlijk gevoel kernachtig te schilderen, zóó dat de lezer er een duidelijke scherp-belijnde voorstelling van heeft. Frans Netscher heeft bladzijden vol noodig om iets te ontleden of te beschrijven, waarvoor Fritia Lelyvelt nog geen halve bladzijde in gebruik neemt. En toch is hetgeen deze laatste tot stand brengt veel effectvoller, juister gezegd, en daarenboven oorspronkelijker, dan het lang uitgerekte al maar door achteréén beschrijven van den eersten. Om een enkel voorbeeld te geven van hetgeen ik bedoel, wil ik hier aanhalen de beschrijving van het interieur, waarin de hoofdpersoon van *Levensmysterie*, Herman Weydenaar, is groot geworden:

> ‘In de ruime tuinkamer, waar het massieve buffet, twee zware, sierlijk gesneden zetels, de piano, met het jolige krukje, het tafeltje met het aardige kleedje en de rood trijpen, gemakkelijke lage stoel, als zoete stille kinderen in 't spel verdiept, de aandacht niet vroegen, viel de ronde tafel aan den kant van een der tuindeuren op door het smakelijk theegerei op het blanke servet. Een gezond Edammer kaasje blikte vriendelijk naar alle zijden heen. Een bruine koek lei lui in haar steenen kistje, en op een houten verhevenheidje strekte een groot wit brood, met afgeslagen hals zich uit, zoo rustig, als had het zich in liefde opgeofferd voor zijn zwarten metgezel en naamgenoot, die sinds in sombere onverschilligheid zijn einde afwachtte.
>
> Het was daar zoo gezellig, dat zelfs de majesteit van 't licht een heel klein zonnetje had afgezonden, diep in het hart van het van blijheid glanzend nikkelen waterketeltje, neuriënde op de maat van het dansende spiritus-vlammetje.’

Over het algemeen is Frytia Lelyvelt bijzonder gelukkig in de keuze van woorden en uitdrukkingen, die, op beknopte wijze, terstond een heldere voorstelling van het door den schrijver bedoelde geven. Zoo denk ik b.v. aan het gesprek tusschen Herman Weydenaar en Frida van de Lateien, wanneer Herman Weydenaar het moderne maatschappelijk-gedoe zoo juist kenschetst met deze woorden, waarmede hij Frida's pogingen hem in ‘Toynbee-werk’ te betrekken, terugwijst:

> ‘Het zijn druppels barmhartigheid in een zee van eindloos wee, somberde hij door. Al jullie geijver, je opofferingen, je goede bedoelingen, dat vermoeiend gestreef, zij zijn zonder naspeurbaar gevolg in de wreede orde der dingen.’

Dat woord *wreede* orde is zoo juist op zijn plaats. Maar men moet den schrijver bovenal hulde brengen in zijn karakterteekening van den ouden heer Weydenaar en van diens vrouw, en daar tegenover hun zoon, door en door kind van zijn tijd, terwijl zij het zijn van den hunnen. Want dat innerlijke conflict, dat daardoor, buiten iemands schuld, en terwijl allen zoo graag vrede en liefde hadden gewenscht, ontstaat, onvermijdelijk en van dag tot dag meer in het oog springend, dat innerlijk conflict, dat óók een gevolg is van ‘de wreede orde der dingen,’ maakt den kern uit van het

diep- en wáárgevoelde boek. Herman Weydenaar is een diergenen, zooals er zoo velen zijn in onzen energieloozen tijd, die te veel denkt, te veel nuchter staat tegenover de werkelijkheid der dingen, om zich te kunnen bedwelmen op ouderwetsche manier aan schoone woorden van: de maatschappij-dienen, van: het leven overwinnen, van: strijden voor onze idealen, enz., enz. En zijn vader behoort toe aan dien ouderwetschen tijd, in den besten, den edelsten zin. En zijn moeder evenzeer behoort tot die lieve, eenvoudig-haar-plicht-doende, van haar man eerbiedig-houdende, en voor haar kinderen levende ouderwetsche huismoeders in den meest aantrekkelijken vorm, die hoe langer hoe minder voorkomen heden ten dage, en, met al hun beminlijkheid, toch zoo dikwijls volstrekt niet kunnen navoelen den strijd en de twijfelzucht, en de levenszatheid zelfs somtijds, hunner kinderen. Het gesprek tusschen vader en zoon Weydenaar is een meesterstukje; de vader zijn standpunt verdedigende met al de overtuiging van een ouderwetsch 'man uit een stuk' een 'achtenswaardig lid der maatschappij', en de zoon ondertusschen bij zich zelf denkend: '*Gelooft hij dat, en gelooft een kerkprediker ook al die woorden*, *die ik nooit versta'* - en elders: *'Wat moet ik*, *verstokte*, *verweg zijn van het wezenlijk heil*, *dat ik koud ben als een grafzerk waarop een spreuk is gebeiteld.'*

Uitstekend ook vind ik nagevoeld die 'derde', die Herman Weydenaar zich bewust is, dat hem inwendig nooit met rust laat,

en die hem voorkomt nu eens zijn beter ik, dan weer zijn kwelgeest te zijn. Die 'derde' waarschuwt hem altijd, als hij tracht gewoon te zijn en met anderen mee te doen, dat hij zichzelf en die anderen maar wat wijsmaakt. Die 'derde' redeneert tegen hem, en houdt hem de waarheid voor, als hij trachten wil haar te vergeten. Inwendig heeft hij-zelf dien naam 'de derde' er voor uitgevonden, omdat dit gevoel aanwezig is bij elk gesprek, elk onderhoud met een ander. Ik geloof dat ieder onzer, die een sterk, zelfbewust, inwendig leven leeft, zulk een 'derde' kent en, evenals Herman Weydenaar, soms hem vervloekt en soms hem lief heeft als de beste en meest van allen te vertrouwen levensmakker. Wáár is het echter, dat slechts een minderheid van menschen lééft een eigen inwendig leven, zoodat ook slechts een minderheid hunner zal kunnen begrijpen een karakter als dat van Herman Weydenaar, en zijn strijd en afkeer van de maatschappij, waarin zijn vader uitblinkt. Met goeden wil, ook al ter wille der door hem zoo oprecht beminde moeder, beproeft hij datgene te worden wat de wereld en het leven van ons eischt: een gewoon 'nuttig lid der maatschappij'. Hij doet zijn examen als jur. doct., en schrijft zijn dissertatie, en neemt een betrekking aan als commies, en hij helpt (om zijn zusje, met moderne vrouw-principes in den goeden zin behept, te plezieren,) arme jongens bij hun lessen, en stopt hen in stilte vol met lekkers, omdat hij zich zijn onmacht hen *werkelijk* te helpen zoo goed bewust is; en het einde van al deze zelfkwellingen, waarin hij bij tusschenpoozen wezenlijke bevrediging vindt, is nochtans gansch en al een breuk met zijn ouders en zijn zuster, omdat hij op al te vriendschappelijken, schoon nog gansch en al reinen voet verkeert met Emma Staalhart, een getrouwde vrouw, met wie hij om die reden reeds door 'men' in opspraak is, nog vóór er iets wezenlijk verkeerds gebeurde. Gansch deze geschiedenis tusschen de drie betrokkenen, Staalhart, Emma Staalhart en Herman Weydenaar, deed mij levendig denken aan die uit *Het Recht van Het Gevoel*, uit het Zweedsch vertaald door Jeannette Keyzer, en mede door mij elders besproken. Staalhart, Emma en Herman Weydenaar zijn in veel opzichten menschen van het zelfde slag, en die ook handelen evenals de drie hoofdpersonen uit *Het Recht van het Gevoel.* Ook Staalhart is veel ouder dan zijn vrouw, ook hij ziet het gevaar van den omgang met den jongen huisvriend, ook hij meent dat hij, door zijn vrouw groote vrijheid te laten, haar zedelijk zal versterken, ook hij moet die daad zien betaald door haar algeheele ontrouw, wanneer zij hem gansch en al verlaat om met Herman Weydenaar een nieuw leven te beginnen. Die handelwijze van haar zoon kost de toch reeds, door zijn herhaaldelijk met Emma in opspraak zijn geweest, voortdurend sukkelende, diepbedroefde moeder het leven. Herman Weydenaar wil zich eerst niet laten troosten, en voelt zich zóó diep ongelukkig, dat Emma, in extase van liefde en zelfopoffering, besluit zich met hem van het leven te berooven; maar als hij haar ziet, zich aldus vrijwillig gereedmakende tot den dood, dan ontwaakt in hem het besef dat zijn moeder nu wellicht anders en ruimer over dit alles zal denken, dan gedurende haar aardsche leven, en in dit besef houdt hij Emma terug en roept uit:

'*Maar ik offer je niet aan den dood*, *ik misgun je aan zijn koude omarming. Moeder moeder*, *uw doode ooren hoor en, uw blinde oogen zien! In uw liefde die niet kan sterven, zullen wij het leven leven!'*

In hoeverre deze phrase de uiting is eener zelfverblinding, die, in doodsvreeze, zichzelf wil geruststellen en eigen schuld vergoelijken, laat ik hier rusten. Want het verhaal als zoodanig doet er minder toe. Het is, opzichzelf beschouwd, en met deze

vrij-onnatuurlijke en daarenboven niet zeer nieuwe oplossing, volstrekt niet van zoo groote waarde. Maar wat mooi en niet-alledaagsch is in dit boek, dat is de typeering der karakters, dat is het conflict opzichzelf beschouwd, ontstaande niet uit onwil of onaardigheid van een der leden van het gezin, maar van zelf, ondanks hun aller oprechte bedoelingen van vrede houden, ondanks hun zeer groote liefde tot elkaar, als een onvermijdelijk gevolg van de omstandigheden, als een vloek van den hedendaagschen tijd, waaraan niets is te veranderen, en waartegen niets valt te doen.

Ik zei reeds in mijn voorgaand artikel, dat er m.i. in dit boek evenzeer talent schuilt als in dat van Frans Netscher. Ik zou er willen bijvoegen, talent van een beter en dieper gehalte dan het zijne. Want wat Frans Netscher ontbreekt, de gave van iets kunnen geven uit het gevoelsleven, dat bezit deze schrijver. Bij Frans Netscher blijft het een leeg photographeeren, een uitwendig van het leven bezien naar de kleine, uitwendige

dingen. Die beschrijvingen, kleine, nietsbeteekenende gevalletjes uitwerken, alledaagsche handelingen van alledaagsche menschen uitbeelden, dat vermag deze auteur op wezenlijk verdienstelijke wijze. Maar daarbij blijft het dan ook. Frytia Lelyvelt echter ziet in een heel gewoon, heel kalm daar heen glijdend echt-hollandsch interieur het innerlijke leven, dat wat naar het inwendige wordt geleden en gestreden, met ongewoon scherpen blik, en voelt het na, met ongewone eerlijkheid en onpartijdigheid, en nochtans warmte van hart. Daardoor is *Levensmysterie* een veel dieper studie van menschelijk leven en menschelijk wee, dan de lezer, die het kleine, soms nog eene onervaren hand verradende boekje in handen neemt, op het eerste gezicht zou vermoeden. In 146 bladzijden is hier een tragedie ten papiere gebracht zoo wáár en zoo roerend, als er dagelijks worden afgespeeld. Want - ook zonder dat minder-alledaagsche slot van de vlucht met Emma Staalhart, - zouden deze ouders en deze zuster van hun zoon en broeder hoe langer hoe meer innerlijk zijn vervreemd! - Zoo heel duidelijk is dat aangetoond in die mooie bladzijde, die ons schildert de gevoelens van den ouden Weydenaar in den laatsten nacht dien zijn zoon doorbrengt in het ouderlijk huis, vóór hij het verlaat om zijn betrekking als commies te gaan aanvaarden:

> 'Bij zooveel liefde, zooveel vervreemding.
> Had hij daarom zijn leven gemaakt tot een reinheid, waarheen zijn kinderen, zonder wantrouwen en zonder bedenken, in drang naar het goede zouden getrokken worden als het dartele veulen naar de merrie? Had hij daarvoor gestreden en overwonnen, zichzelf gewonnen, en de kern van leven, opdat zijn zoon het niet zou zijn.... Als hij niet meer was, zou zijn zoon niet wezen zijn voortzetting maar een terugval.'

'*Steeds het oude lied in nieuwe menschen*, *het eeuwig jonge smartelied* -,' redeneert de oude Weydenaar verder, als hij zich voorstelt hoe ook zijn zoon later zal lijden door de vervreemding wellicht van zijn kind, op zijn beurt. En zoo is het! 'Dit eeuwig jonge smartelied' op wezenlijk hoogst talentvolle wijze te hebben weergegeven, is de niet gewoon te noemen verdienste van dit uitstekend geschreven, talentvolle boek: *Levensmysterie.*

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I. Een woord van lof aan Mary Corelli door Thelma.

O, hoe vele genoegelijke uren heb ik gesmaakt bij het lezen van Mary Correlli's zoo mooie werken.

Wat eene bekoring, wat eene verheven schoonheid straalt er uit al hare romans. Neem nu b.v. het laatste eens, wat ik gelezen heb n.l. 'de ware man Gods,' wat een eenvoudig, rein verhaal is dat! Wat zijn de karakters mooi geteekend en volgehouden, wat komen er een massa goede menschen in voor.

Die diepe eerbied en liefde, die de dorpsbewoners voor hunne dominee koesteren, is bepaald aangrijpend.

De liefde van Cisely voor Maryllia en dan het denkbeeld, dat Maryllia kreupel moet blijven en zij nog eens die dorpskinderen, datzelfde lied laat zingen, wat ze ook gehoord had, toen ze nog sterk en gezond was en die smart dan van haar, o, het is zoo diep gevoeld. Wat laat dit boek een boel goeds in iemands karakter achter, wat kunnen wij met pleizier er aan terugdenken, als aan iets reins, iets hoogs. En toch is het maar zoo'n eenvoudig liefdeshistorietje. Maar juist door zijn eenvoud trekt het zoo aan. Dit boek mogen we gerust onze jonge meisjes in handen geven, dat zal niets dan goeds uitwerken. O, werden er maar meer zulke boeken geschreven en niet van die vuile, onzedelijke dingen, die de jeugd verdorven maakt. De wereld is al slecht genoeg, waarom het nog neer te schrijven, om door gretige oogen verslonden te worden. Het is de kanker van onzen tijd, al die, ik noem ze ‘smerige’ boeken. Waarom de menschen niet beter maken, waarom hen niet opheffen tot mooie, edele gedachten, waarom toch niet, vraag ik? Allen, die nog niets van haar gelezen hebben, raad ik aan, dat te doen, ik geloof wel en ben er bijna zeker van, dat ze mooi gevonden zullen worden. Dus nog eens mijn lof aan zoo'n goede, uitstekende schrijfster, die niet alleen hare lezers(essen) weet te boeien, maar hen tot mooie en edele gedachten brengt.

II. Aan Studium.

Daar ik den studietijd reeds zoo lang achter mij heb, wachtte ik met Studium te antwoorden in de verwachting, dat wel jongeren aan Studium's verzoek zouden voldoen. - Nu ik echter tot nu toe maar een enkel antwoord las, is het mij zeker wel gegund een woordje in 't midden te brengen. Al eens vroeger heb ik als mijn meening te kennen gegeven, dat ik de Universiteitsstudie alleen dán wenschelijk acht, als de betrokken persoon daarin en ook daarin alleen haar roeping ziet, in reden ander geval zal de vrouw beter doen zich te houden aan het ‘Schoenmaker blijf bij je leest.’

Het gedeelte van Studium's stukje, waar ze Emma aan het woord laat, heeft mijn volkomen

instemming en waar Studium zich zelf geroepen voelt, zooveel en zoolang ze kan van het bezit van haar Moeder te genieten, doet ze daar dunkt mij, wel aan, daar in dit geval blijkbaar geen noodzakelijkheid bestaat uit een finantieel oogpunt om het ouderlijk huis te verlaten. Ze zal dan later waarschijnlijk met meer voldoening terugzien op dit tijdperk van haar leven, dan wanneer ze zich onnoodig aan de studie geeft.

Cor noemt o.a. als doel voor studie in de rechten of medicynen, de gelegenheid, die zich daardoor opent om zich voor haar medemenschen nuttig te kunnen maken. Waar dan de behoefte om zich aan de menschheid te wijden bij de vrouw voorligt, daar zou ik om dat doel te bereiken, maar niet eerst de studie ter hand nemen en liever in mij meer speciaal vrouwlijke eigenschappen ontwikkelen, om daardoor nuttig te kunnen zijn en liefde te kunnen geven, hetzij in eigen kring, hetzij in de naaste omgeving, hetzij in wijderen kring. Ziekenverpleging, omgang met kinderen, het leeren aanpakken van *alle* huishoudelijke bezigheden zullen meer het terrein vormen, waarop de vrouw zich zal hebben te begeven, om zich in haar vollen aanleg te ontwikkelen en daarmee aan haar roeping te voldoen.

A.C.F. - G.

Berliniana.

5 Febr.

Wanneer men de afgeloopen eerste maand van dit jaar overziet, en de gebeurtenissen nagaat die, wèl achter ons liggende, tòch daarin een rol speelden - dan komt men spoedig tot de conclusie dat de Duitsche metropole niet alleen weer ontzaggelijk veel te genieten heeft gegeven op allerlei gebied, maar dat véél daarvoor de bezigheid van een na-bespreking nog loont. Ofschoon ik van dien overvloed toch slechts dit en dat mag uitpikken....

We zien dan die gebeurtenissen, als het panorama van een stad, uitgespreid vóór ons liggen, en we merken òp: hoogten en laagten, lichte en donkere plekken, uitgewaaide en sluik neergeplooide vlaggen. Wij zien er al de uiterlijke kenteekenen op van een bedrijvig stadsleven, van bedrijvig menschengedoe.... Overal is ‘etwas los.’ Moderne verklaring: De ‘Komische Oper’ beschaamde de ‘groote koninklijke’ door een allezins uitmuntend geslaagde opvoering van Hugo Wolf's ‘Corregidor,’ een van geest en humor tintelend muziekwerk, dat de eer ten volle waardig was en is overal, in binnen- en buitenland, ten gehoore te worden gebracht waar over goede instrumentale en vocale krachten te vervoegen is.

De temperamentvolle, rusteloos-werkende Max Reinhardt, Berlijn's eerste Directeur en régisseur, geeft premières die niet voor de poes zijn, en voegt zooveel als mogelijk sterren bij zijn ensemble: Agnes Sorma, Adèle Sandrock, Willem Rooyaards, Rudolf Schildkraut. Na de niet genoeg te prijzen opvoeringen van der ‘Kaufmann von Venedig,’ kwam Oscar Wilde bij hem aan 't woord met zijn achtergelaten: ‘Florintinische tragödie’, een jonge Ier uit zijn eerstelingswerk ‘der heilige Brunnen.’ Ook Hugo von Hofmansthal ondervond met zijn prachtige tragödie ‘Oedipus und der Sfinx’ een stormachtig succes. Het Lessing théater huldigde niet alleen Sudermann

en anderen, maar ook de groote dichter Gerhardt Hauptmann in zijn laatste sprookje 'Pippa tanzt', een 'Glashüttenmärchen,' vol poezie, vol werkelijk en verzinnebeeld leven, maar óók vol symboliek, zoodat het sprookje met zijn fijne, teere gedachten niet dadelijk doorzichtighelder voor onzen geest staat en men, nà de eerste uitbeelding op de planken, sterke behoefte gevoelt het boek ter hand te nemen, dat eerst nà de première zijn weg onder de menschen mocht zoeken, en dat op menige vraag antwoord en uitsluitsel moest geven.

Dan ontwikkelt zich het 'Kleines Theater' meer en meer onder den jongen nieuwen Herr Director Barnowski. Het gaf ons reeds tal van nouvaeuteiten mèt en zonder succes. Onlangs was men in de gelegenheid er Maxim Gorki's 'Kinder der Sonne' te zien, een tooneelwerk, dat bij zijn première een hoogst lauwe ontvangst mocht ten deel vallen, ofschoon de meesten bij voorbaat reeds geneigd waren het stuk goedgezind te zijn, omdat het Maxim Gorki tot auteur had, de geniale schepper van 'Nachtasyl'. Maar waar 'Nachtasyl' ons verbijsterde door zooveel diep-tragische waarheid, daar verblufte ons de levenswijsheid van deze Russische kinderen der zon, die wanen te leven in volle blijde zonnelicht, in volle glorie van schoonheid - terwijl een handbreedte *van* hun omgeving verwijderd de maatschappij ziek ligt aan ongeneeselijke kwalen, welke de lucht vervullen met de onwelriekendste geuren...

Met deze opsomming gaf ik in grove omtrekken de hoofdpunten, de interessantste gebeurtenissen van het bedrijvig Januarigedoe. Dagelijks gebeurende stadsfeiten, die onmiddelijk in de couranten hun echo vinden en geen verdere beteekenis behouden:

Zooals bijv: de door de Sociaal-democratie

roodbedoelde 21 Januari-Zondag, herinneringsdag aan de Russische revolutie, die in Berlijn, in tegenstelling met Rusland, door een aanhoudenden motregen in grauwe bleeke tinten werd weggedoezeld; Keizer's verjaarfeest, met de in milloenen gloeilichtjes òpvlammende straten en winkels en fronten van hotels en gebouwen, met de drommen van honderdduizend nieuwsgierigen, die van vroeg tot laat door de stad trokken - die feiten lieten geen al te diepe sporen nà in het herinneringsleven, en blijven derhalve dus onuitgewerkt.

Tòch wenschte ik op iets uit het voorgaande nog terugtekomen: op iets dat wèl sporen achterliet, in gemoeds en zieleleven.

En dat is de première-avond in het 'Deutsches Theater.' De belangwekkende premièreavond, waar twee buitenlanders, Oscar Wilde en J.W. Synge er aan het woord mochten komen.

Van Oscar Wilde, de verengelschte Duitscher, vertolkte men de nagelaten, en gedurende een tiental van jaren spoorloos verdwenen éénacter, getiteld 'Florentinische Tragödie', een werk, dat tijdens Wilde's gevangenschap in Reading ontstaan is, en vandaar-uit hem ontstolen werd: later evenwel in de nalatenschap van de Hertogin van Padua, onder allerlei ouden rommel begraven, weer teruggevonden werd om eindelijk naar het tooneel zijn weg te vinden.

Het werkje op-zich-zelf, als op-zich-zelf staand werk beschouwd, is de lezing niet alleen overwaard, maar wordt erkend als van literaire woorden te zijn. 't Is in prachtige warme, echt Wildesche taal geschreven. Op het tooneel houdt het voor een goed half uur onze aandacht, onze zenuwen, stèrk gespannen.

De atmosfeer die wij inademen is zwoel, drukkend; zwaar onweer dreigt elk oogenblik lostebarsten. Simone, de handelaar in oude voorwerpen en kostbare stoffen, heeft bij zijn thuiskomst, in nachtelijk donker, zijn vrouw Bianca betrapt als deze den Prins Guido een rendez vous geeft. Op den bedrogen, ouden echtgenoot storten de beide betrapte gelieven weldra àl hun venijn, en al hun spot uit. 'Schlag ihn tot, den Kretin!' krijscht Bianca. Maar de Prins steekt den bedrogen echtgenoot niet overhoop - hij wondt hem slechts aan den pols - de echtgenoot worgt den Prins na een korten degenstrijd, wanneer deze doodelijk getroffen neerstort. Met breeden, krachtigen handdruk omvat hij den hals van zijn vijand en omspant het zoolang totdat het leven gedoofd is...

Een gruwelijke aanblik.

Maar deze broeiende scène, zoo breed opgezet, zoo grauw-getint, eindigt als een farce, met een vreemde ònware, òngemotiveerde bekentenis! Men luistere: Na de afschuwelijke worg-scène spreidt Bianca haar armen wijd open, jubelt den tevoren gehaten echtgenoot nu bevend van ontroering tegemoet, en zegt: Ja, wenn ich gewusst hätte, dasz Du so stark bist!'

Waarop Simone zijn' beeldschoone Bianca antwoordt: 'Ja, wenn ich gewusst hätte, dasz Du so schön bist!'

De twee menschen, die zich een oogenblik te voren nog diep haatten en verachtten, diezelfde menschen moeten wij in onze verbeelding als verzoend - na zulk een scène! - als de beste vrienden die elkaar weergevonden hebben, achterlaten...

Dat is een onmogelijk verlangen. Ons verstand lacht, maar ons miskend gevoel sluipt weenend over deze levenscomedie het huis uit. Want: hoe is 't mogelijk dat die verblindend mooie Bianca nooit tevoren de kracht van haar man leerde kennen?

En hoe is 't mogelijk dat die krachtige Simone nooit tevoren de schoonheid van zijn vrouw bemerkte?

Het oude, versleten thema beloofde, door een persoonlijkheid als Oscar Wilde op zijne wijze behandelt - en met welk een vorstelijke waardigheid heeft hij het begin niet behandeld - iets bizonders te zullen worden. Maar het storende slot bederft alles, past absoluut niet aan den breeden opbouw van het werk en doet afbreuk aan het geheel. Alleen de taalbehandeling van Oscar Wilde geeft de eigenlijke waarde aan het werkje.

Gespeeld werd het prachtig. Schildkraut als Simone was méésterlijk, evenzoo Tilla Durieux als Bianca.

J.M. Synge, de Ier, vertelt in zijn ‘heiligen Brunnen’ een Maeterlincksche legende, fijn en teer, en spreekt in soms geestigen, in soms naiven toon van het mystieke licht, dat in het verborgen gloeit en dat maar weinigen kennen. En wil men in zijn herinnering nog eens naar den indruk, naar beginen eindindruk van dit stuk terugzoeken, dan vindt men in zijn fantasie een mooi schilderij terug, mooi van kleur en licht, een beeld, waar onze ziel onwillekeurig muziek

bij hoort zingen, muziek van zacht-droomerige melodie.

Wij zien op 't tooneel vóór ons, links: een paar treden die naar een kerkje binnenvoeren, rechts: een wijd, open landschap, doorploegde, begroeide vlakte, vol kleuren en licht. Langzaam, tastend, en struikelend soms, komen twee leelijke oude blinde menschen den weg òp. In lompen zijn zij gehuld, grijs en bruin: zij, de vuil-vergrijsde blonde lokken hoog opgestoken, wàt trots op dien éénmaal mooien blonden haartooi, die menig mannenhart onstuimiger heeft doen kloppen; hij, in bruine pij, de muts op 't kale hoofd, geloovend-nog aan de roem van zijn vrouw. Martin Doul en Mary Doul.

Beiden blind, reeds lang met elkaar vereenigd, alle leed en vreugd tesamen deelend: Philemon en Baucis in liefderijke omstrengeling.

Reeds dit eerste beeld houdt men vast met zijn zieleoogen, zóó schilderachtig is het, zóó kleurig, zoo stemmingsvol. En beiden - Hedwig Wangel en Rudolf Schildkraut - vertolken op gemoedelijk humoristischen toon hun levenswijsheid, hun gedachten-gang; zij vertellen uit 't verleden van hun levensdagen, zij lachen en gigchelen over de zienden, die àndere dingen zien dan zij, de blinden, die hun blikken alléén werpen kunnen in hun eigen binnenste, en die in dat binnenste lang geen nachtelijke duisternis ontwaren.

Synge heeft dit beeld heel fijn, heel practisch, met zeker welbehagen, geteekend en uitgesponnen, en de twee uitbeeldende kunstenaars geven kostelijke karakterkunst in de typeering der twee blinden. Maar daar komt een door 't land reizende, wèldoende monnik hen tegen. Een priester, die het water bij zich draagt van de heilige bron, het water, dat wonderen kan verrichten. En zij smeeken hem om hen het gezicht weer te geven. Eerst wordt het wonder aan Martin Doul volbracht, in het naaste kerkje, terwijl Mary Doul buiten op de treden ligt, biddend, in spannende afwachting van het wonder dat daarna aan háár geschieden zal. - - En beiden worden zij weer ziende. Zij zien het licht, de kleuren, de boomen, de menschen. Martin Doul ziet het jonge boerinnetje, Molly, wiens stem hem altijd als muziek in de ooren heeft geklonken, zijn ziel heeft verblijd.... Begeerig strekt hij de handen naar haar uit. - - Maar lachend en spottend wijzen de menschen hem met den vinger nà, hij, de oude gek, die, nu ziende, het waagde naar een Molly Barn te grijpen....

Zoekend gaat hij verder onder dat groepje menschen dat het wonder der genezing had bijgewoond. Eindelijk wordt hij gewezen op háár... die zijn vrouw is... en die hij nooit nog zag, naar zijn Mary Doul...

Maar met het oogenlicht is ook het ongeluk in beider levens gekomen.

Wanneer zij elkaar gevonden hebben, wijken ze, vol afschuw en ontzetting weer uit-elkaar: want hetgeen zij van-elkaar nu gewaar worden is oud en leelijk afstootend.

En hun te voren bloeiende akker staat vol doornen en distels.

De tevoren gelukkige menschen worden in het nieuwe leven de ongelukkigste schepselen.

Dan worden zij blind opnieuw.

In hun ellende verlaten, bespot door 't geheele dorp, vinden zij weer den weg totelkaar.

En als de priester wederom tot hen komt en hen wederom wil ziende maken - dan loopen zij wèg, zoo snel als de oude beenen en de tastende armen hen den landweg kan doen terugvinden.

En zij verwenschen het oogenlicht, dat hen zóó ongelukkig heeft gemaakt, dat hen zóó veel leed heeft doen zien: van anderen en van elkaar.

En zij verblijden zich weer in hun duur gekochte, herwonnen blindheid. -

Deze inhoud vult drie bedrijven; dat is wel wat lang. Te-breed uitgesponnen wordt daardoor de fijne legende, het sprookje dat eeuwen geleden misschien eenmaal werkelijkheid was, en in te langzaam-voortschrijdend tempo, maar vol van mooie beelden verklaart de dichter ons zijn symbool en zijn idee. Heeft de régisseur Felix Holländer wellicht, om der wille van het tooneel te veel weggeschrapt? En de ziel, de philosophie van dit ideé uitgewischt? Wellicht de satire tegen alle profeten en alle wereldhervormers, en alle Messias-opvolgers, die ons het Paradijs willen geven, maar ons juist uit het Paradijs verdrijven? En die niets weten, noch vermoeden van den hof Eden, die in ons diepe binnenste bloeit en die door geen ziende wordt opgemerkt?...

Misschien geeft de lezing van het juist verschenen werk ons een antwoord op die vraag.

De vertolking was uitmuntend en tot in alle onderdeelen wel-verzorgd, zooals men dat van Reinhardt gewoon is.

'Der Herr Commissar,' het oude kluchtspel van Courteline, dat deze belangwekkende première-avond beslist, had welgevoegelijk achterwege kunnen blijven. Al vertolkte ook een Schildkraut hierin de hoofdrol, en al amuseerde het publiek zich ook kostelijk bij deze voorstelling - men had toch het gevoel dat dit soort tooneelwerk niet past in het cadre van het 'Deutsches Theater'. Waarmede echter *niet* bedoeld wil zijn, dat men zich in dit theater niet amuseeren mag...

Nu ik 't toch over Kunst heb, blijft mij nog eene nadere bespreking van het merkwaardige en interessante feit der Duitsche Honderd-jaar tentoonstelling, die hier kortelings geleden voor den duur van enkele weken in de National Galerie geopend werd. Inderdaad, voor kunstliefhebbers een zeldzaam genot: want niet geringe schatten bevat deze verzameling, die ons niets meer of minder dan een extract te zien geeft der Duitsche schilderkunst van de jaren 1775 tot 1875.

Gekozen werd deze eeuw bij voorkeur, omdat het tijdperk tusschen deze grenssteenen, begint bij het breken met de Roccoco-stijl en sluit met de ontwikkeling van het Impressionisme. Voor de beoordeeling van hedendaagsche artistieke toestanden en opvattingen is het aanschouwen van zulk een onafgebroken-voortgezette ontwikkeling der oudere kunst uitnemend geschikt, en zeer leerrijk. Leerrijk vooral omdat geijkte meeningen, omtrent de Duitsche Kunst uit de vorige eeuw, als zou zij toen haar ontstaan voornamelijk te danken hebben gehad aan Franschen invloed, nu, door dit éénig te noemen overzicht, blijken volkomen onjuist en onrechtvaardig te zijn. Zien wij in de bijeengegaarde schatten toch juist het tegendeel: de zelfbewuste kracht, waarmede die kunstenaars hun eigen weg zochten en gingen en waardoor werken tot stand kwamen. Eigen kracht en eigen visie: soms geinspireerd door de Italiaansche en Fransche school, dat spreekt duidelijk uit de ontwikkeling van deze kunstperiode, die men niet genoeg met fiere vreugde kon aanschouwen. Toch is de ruimte die hiervoor werd uitgekozen in de National Galerij - die grootendeels voor dit doel werd ontruimd - geenzins idealistisch te noemen. Het machtige gebouw heeft niet overal een gunstig licht in zijn wijde zalen en voor het exposeeren van schilderijen is dit van groot nadeel. Ook de noodige ruimte ontbrak, zoodat van een historische groepeering der ongeveer 1500 stukken dan ook moest worden afgezien.

Zoodra men nu het gebouw binnentreedt, vindt men de moderne schilderijen beneden gerangschikt, en hoe hooger men klimt, hoe verder ook de jaren teruggaan, ofschoon op de hoogere verdiepingen nog hier en daar wel een modern werk uit 't midden der 19e eeuw is verdwaald geraakt.

Het zwaartepunt van deze geheele tentoonstelling is in de benedenzalen te vinden, waar de 'jongeren' der voorgaande eeuw zich aan ons voorstellen. Hier vinden we Böcklin, Hans Thoma, Leibl, Hans von Marees, Trübner, den vroeger lang miskenden, tegenwoordig volkomen geréhabiliteerden Anselm Feuerbach en Liebermann. Hier valt niet te ontkennen, dat de groote meesters de suggestieve kracht ondervonden der Italiaansche school. Veel zuidelijke kunst vinden we in de werken van den jongen Böcklin, Schirmer, Dreher, vooral van den hoogstbegaafden Feuerbach, die in veler oogen een gewichtiger kunstverschijning blijkt te zijn geweest dan de groote Böcklin. Zijn werken zijn hier in grooten getale bijeen, zij beslaan geheele wanden. Maar ook Böcklin is behalve met werken uit zijn jeugd, met schilderijen uit een latere periode vertegenwoordigd.

Van Hans Thoma vindt men eveneens veel werken uit zijn eerste 'Schaffenszeit', ook van de ijverige Trübner, die echter met zijn jeugdwerken méér verblijdt dan met

zijn latere stukken. Liebermann heeft bizonder gevoelige stukken gegeven, dan het kabinet van Leibl, waarin het eene juweel naast het andere hangt, dan Lenbach, door velen overschat, dan Sperl, Schuch - - men is omgeven door louter heerlijkheid, en oogenvreugde.

Boven vinden we den verleden tijd. Maar ook hier verrassingen, en veel leerrijks. Hier vinden wij ongekende, weinig gehoorde namen van kunstenaars bij-de-gratie-Gods, die in de vorige eeuw ten onder gingen omdat op den eerenaam van kunstenaar diegenen *niet* bogen konden die landschappen schilderen, die God's vrije natuur zóó weergaven zooals hun zieleoogen die waarnamen. Wie toen als artiesten geroemd werden, dat waren zij, die met breede gebaren en holle pathos hun onderwerpen op 't doek brachten, de ‘heroische’ en ‘historische’ baret-artiesten, die op het landschap-schilderen neerzagen als op een tweederangs-kunst. En juist deze geminachte landschapschilderkunst aanschouwden wij nu als een openbaring! Hier zien wij den bijna vergeten Caspar David Friedrich, den genialen

kleur-vuurwerkmaker; de schilders Oldach, Runge, von Rhoden, dan een groep Hamburger schilders en de representanten van den Weensch-Duitschen stijl. Terwijl de verschillende kunstcentralen, als Münschen, Dresden, Hamburg, Stuttgart, Weenen, Düsseldorf op hoogst belangwekkende wijze zijn, vertegenwoordigd.... Men duizelt van al de namen! Overal ontdekt men een pracht van moois, van kostbaars, van kleurengefonkel zonder einde, van verkwikkend frissche bekoorlijkheid. Een tentoonstelling zóó belangwekkend, en, zóó goed geslaagd als maar te verlangen was: het doet het hóógstmoeielijke werk der heeren der tentoonstellings-commissie álle eer aan. Zùlk een overzicht - al kon het uit den aard der zaak ook niet een volledige zijn - is van méér beteekenis en nut, dan een tiental mooigebonden, in bibliotheken goed bewaarde kunstgeschiedenisboeken, die maar enkelen lust hebben te doorworstelen. Deze tentoonstelling predikt ons opnieuw de oude leer: voor het streven der jongeren stéédsopen oog en belangstelling te hebben, óók al is die kunstopvatting en kunstuiting ons aanvankelijk nog vreemd en onbegrijpelijk.

Ten slotte wil ik nog even vermelden hoe ook hier, zooals in alle landen waar de toonkunst geliefd is, de honderd vijftigste geboortedag van Mozart herdacht is geworden door een reeks van uitmuntend geslaagde opvoeringen zijner werken. Men begon hier aan de Koninklijke Opera met de ‘Entführung aus dem Serail’, 's meesters éérste Duitsche Opera, die tevens als de grondsteen is te beschouwen voor de latere Duitsche Operamuziek, terwijl met de opvoering alhier tevens het 125ste jubilé van dit werk kon worden herdacht. Daarop volgde ‘Don Juan’, ‘Cosi fan tutte’, ‘Figaro's Hochzeit’ ‘Zauberflöte’, en het waren telkens weer nieuwe genietingen die men mede nam naar huis. Zooals de ‘Entführung aus dem Serail’ op Keizerlijk verlangen werd gemaakt, zoo heeft Mozart zijn ‘Don Juan’ speciaal getoonzet voor de inwijding van het Praagsche National theater, op verlangen van den Director Bondini, die door ‘Figaro's Hochzeit’ schatrijk was geworden. Da Ponte, de textdichter van ‘Figaro’ vervaardigde het libretto, dat Mozart inspireerde tot het onvergetelijke en onvergelijkelijke kunstwerk, waarvan de Ouverture.... in den nacht vóór de eerste uitvoering in Praag eerst werd geschreven, op 29 October 1787, bij een glas warme punsch!... Nog vochtig van inkt, kregen de heeren van het orchest op denzelfden avond van de voorstelling hun partijen vóór zich, zoodat de Ouverture ‘à première vue’ gespeeld werd. Toch had ieder met zooveel toewijding zich van zijn taak gekweten, dat Mozart tevreden was en het publiek niets merkte maar slechts jubelen kon. Buitengewoon was het succes. Viermaal achter elkaar moest daarop Mozart zijn ‘Don Juan’ persoonlijk dirigeeren, terwijl in Weenen, waar Mozart zeer veel tegenstanders en vitters had, Keizer Frans Jozef II een opvoering van het werk beval. Maar hier had, dank zij de macht der tegenstanders, het werk een onbegrijpelijk, maar volkomen echèc. Jozef II moet zich daarover als volgt hebben uitgelaten: ‘Die Opera ist göttlich, viëlleicht noch schöner als “Figaro” doch das ist keine Speise für die Zähne meiner Wiener.’ Waarop Mozart, deze uitlating vernemende, ad rem moet geantwoord hebben: ‘Lassen wir ihnen Zeit zu kanen.’ Dit antwoord van den meester was tevens een profetie; niet lang duurde het of de Weeners dweepten met het werk. In Duitschland was in 1789 Mainz de eerste stad die ‘Don Juan’ opvoerde; Berlijn volgde eerst in 1790 dit voorbeeld.

‘Cosi fan tutte’ dankt zijn ontstaan *indirect* aan den kunstlievenden Duitschen Koning Friedrich Wilhelm II, die Mozart dikwijls, zoo dikwijls althans de meester

zich in Berlijn vertoonde, bij zich liet ontbieden om hem te hooren spelen. Op een dezer samenkomsten gebeurde het nu, dat de Koning aan Mozart voorstelde om kapelmeester van de Berlijnsche Koninklijke opera te worden, op een tractement van 3000 thaler, een som die toen der tijd enorm was. Een vol jaar bedenktijd werd hem daarbij gegund. Maar Mozart aarzelde: ‘Ik moet dan mijn goeden Keizer verlaten!’ antwoordde hij schuchter, terwijl het groote verschil van inkomen - in Weenen had hij slechts een jaarwedde van 800 gulden - hem zeer verlokkend toescheen.... Toch kon hij zich niet met 't idée vereenigen om Weenen en zijn geliefden Keizer uit finantieele redenen te verlaten, hoezeer zijne vrienden hem ook dreven om tenminste Keizer Jozef II van het voorstel van den Duitschen Koning melding te maken, daar deze hem een jaar bedenktijd had gegeven.

Toen dit dan eindelijk tòch plaats had en op de audiëntie de Keizer tot Mozart de vraag richtte: ‘Wie, Sie wollen mich verlassen?’, toen vermocht de meester niets anders te stamelen dan: ‘Ew. Majestät, ich empfehle mich zu Gnaden, ich bleibe!’ Terwijl hij later aan zijn vrienden zei: ‘Der Teufel denkt in solchen Stunden an Gehaltserhöhung!’

Maar deze audiëntie had voor Mozart tenminste één gelukkig gevolg; de keizerlijke opdracht van een nieuwe opera.

Toen moest Da Ponte, de librettist weer helpen. En deze vond zijn text in ‘Cosi fan tutte’, een geschiedenis, waartoe toevallig

de weddingschap van twee Oostenrijksche officieren, hem aanleiding had gegeven, een text waarvoor Mozart niet dadelijk zijn volle instemming kon toonen....

Toch schreef hij die heerlijke muziek, tintelend van geest en humor, in een tijd van bitteren nood aan het ziekbed van zijn inniggeliefde vrouw Constance.

In Januari 1790 ging ‘Cosi fan tutte’ voor 't eerst op de Weensche Hofbühne. Maar Josef II kon de opera die hij besteld had niet meer hooren uitvoeren. Hij lag op sterven.

En toen ‘Cosi fan tutte’ in 1792 te Berlijn voor de eerste maal in de koninklijke Opera werd opgevoerd, toen was ook Wolfgang Amadeus Mozart uit het rijk der levenden afgeroepen.

LIANE VAN OOSTERZEE.

Brief uit Londen.

13 Februari, 06.

TIs koud - en wij voelen 't hier meer, dan in Holland, want we krijgen geen gelegenheid om er aan te wennen. Het was zoo aardig, uit de mond van een Hollandsch moedertje hier te hooren: Weet Mevrouw nog, die koude winters in Holland? 6 weken een ijstent op de vlakte, in mijn jeugd - en hier 2 dagen - meer niet! He, die mooie wandelingen over de sneeuw met zonnig weer - ze droomen er hier niet van.

Aardig, dat vrouwtje was nu al zeker 50 jaar in Engeland - maar o, dat oude hart was zoo Hollandsch gebleven, en een oude Hollandsche winter nog eens mee te maken, leek haar nog mooi toe!

Het valt ons trouwens altijd weer op, dat het bewaren van het nationaliteitsgevoel niet altijd evenredig is aan het stijgen in rang en positie. De eenvoudigen vertellen graag, dat ze ‘Dutch’ zijn, de meergegoeden spreken ook graag over Holland als ze onder elkander zijn - maar we passen ons over 't algemeen wonderwel aan bij de Engelsche gedachtesfeer. Het ligt ook voor de hand - daar van velen alle belangen Engelsch zijn geworden, hunne kinderen soms geen Hollandsch hebben geleerd, en hun voorland het is, altijd in Engeland te zullen blijven. Het Algemeen Nederl. Verbond zou hier nog heelwat nationaliteitsgevoel kunnen versterken! - maar eigentlijk is dat niet noodig waar we Hollandsche Vereenigingen genoeg hier hebben.

De Engelschen zouden wederkeerig zeker niet hun kinderen buiten hun taal laten opgroeien! Ik ken o.a. een Engelsche dame, die met een Deensch predikant trouwde, nu in Kopenhagen woont, en voor heel haar verder leven door, menschelijkerwijze gesproken, zal blijven - maar de kinderen spreken naast het Deensch, het Engelsch vloeiend. Zou dat nu voor onze Hollandsche kinderen te moeielijk zijn? Ik geloof het niet. Ik ken Hollandsche kinderen hier, die een Duitsche vader hebben, en nu Engelsch, Duitsch, Hollandsch, uitstekend spreken. Hummels van 4 en 5 jaar! Het kan dus wel! Als de ouders er zich wat moeite voor getroosten.

Een Hollandsche kinderjuffrouw wordt voor dat doel, dan ook meermalen gevraagd, die dan later, als de kinderen de taal goed kennen, door een Engelsche vervangen wordt, omdat ze anders op school niet met het Engelsch bij kunnen blijven.

Een zeer speciale werkkring is hier voor een z.g. lady-nurse. Die kennen wij in Holland zoo niet, want 't is een geheel andere positie als de Hollandsche kinderjuffrouw.

Ik sprak voor een paar dagen nog een lady-nurse en vertelde me veel van haar werken. Dit meisje was toevallig Hollandsch, maar had in het ‘Nolen Institut’ hier in Londen, haar opleiding gehad. Die inrichting ligt in het Westen van Londen, in Notting Hill Gate. De leerlingen zijn intern. De opleiding duurde vroeger 9 maanden, nu ruim anderhalf jaar. Zij kost £80, dus nog al veel, als wij bedenken, dat onze Huishoudscholen slechts *f* 600 voor 't intern-zijn vragen. Maar in Engeland is dit niet hoog. De leerlinge moet een klein exame afleggen, vooral in handwerken. En zij krijgt dan 3 mnd. domestic werk, dat is, naar ik het begreep, als op onze Huishoudscholen, dan 3 mnd. op een fröbelschool werkzaam, dan 3 mnd. in een kinderhospitaal. Ondertusschen worden meer lectures door haar gevolgd, op 't gebied van Hygiëne en opvoeding en de laatste maanden behandelt ze kleine kinderen in een naast de inrichting gelegen home. Deze nieuwe inrichting is nog zeer jong. Ouders, die naar Indië moeten, of door andere omstandigheden hunne kleinen eenige tijd moeten overlaten, kunnen ze voòr vergoeding (nog al hooge vergoeding) in dit home krijgen. Een hospital nurse staat aan het hoofd, en onder haar leiding werken de dames van de Nolen's Institute. Nu krijgen ze dus practisch ondervinding, en kan niet anders dan hen later ten goede komen. Door de inrichting krijgen ze een betrekking. Ze mogen niet minder dan £24 verdienen, en een vaste tijd voor vacantie moet worden geregeld. Er zijn nog meerdere kleinere regels, waaraan beide partijen zich te houden hebben. De nurse vult een paper in, en zegt, waarin ze 't sterkst is, en waarin ze 't beste zou slagen. Wenscht een dame een nurse uit de Inrichting, die ook vooral *handig* is, dan wordt daar speciaal naar ge-

ïnformeerd. Een degelijke nurse verdient hier £40, en soms £80, wat niets vreemd is. *Men* vindt het te hoog, en van uit Holland worden ook wel aanvragen gedaan, doch gewoonlijk eindigt het: - te duur. De directrice schrijft dan wel terug, dat het *beste* voor een kind niet *te* duur is! Maar, daar is niet ieder van overtuigd. Doch, eerlijk gezegd, zijn deze lady-nurses alléén voor de zeer gefortuneerde klasse. Ze hebben altijd een ondernurse, vaak een eigen meid, hun eigen keukentje bij de nurserij, lift, bel enz. Wie 'Sur la Branche' gelezen heeft, kan zich van zoo'n geheel aparte nurserijverdieping in een groot Engelsch huis eenigszins een idee vormen.

De vorstelijke moeders in verschillende landen hebben Nolen nurses voor hun kinderen.

Maar in een gewoon gezin, zou ik niet denken, dat ze op haar plaats waren.

Maar welk een zegen - dàt er ladies zijn, die zich aan kindervoeding wijden, want juist van het West-End van Londen, waar ze dus heen moeten - zijn ze meer dan noodig! Daar zijn nurses in die *enorme* huizen, - dus weinig gecontroleerd -, die die naam niet moesten dragen.

Een vreeselijk verhaal kwam mij dezer dagen nog ter oore, uit een geloofwaardige bron.

Een dame uit het West-End kwam laat 's nachts thuis van een bal, en toen ze in huis kwam, vroeg haar de politie: 'weet U waar uwe kinderen zijn?' 'Boven, die slapen met de nurse' antwoordde de verbaasde dame. -

Gaat U dan maar kijken - zei de beambte.

De dame ging goddank kijken - en vond de *bedjes leeg*, ook het bed van de *nurse!*

Doodsangst greep haar aan - maar de politieagent kalmeerde haar.

'Stapt U maar weer in 't rijtuig - ik zal U wijzen waar ze zijn.'

Bij een danshuis hield hij stil - en o, haast te vreeselijk om waar te zijn - in de danszaal lagen de kinderen neergesmeten - terwijl de '**trouwe**' nurses dansten.

Als ik 't niet gehoord had uit de mond van een geloofwaardig persoon, zou je denken aan een leelijke stuiversroman!

Schande over de nurses - maar - zou zoo iets gebeuren als de 'moeder' meer thuis was? Zou die moeder, terwijl ze de nurse haar afscheid gaf - ook zichzelf hebben beschuldigd van te zijn 'een ontrouwe dienstmaagd?'

Waarlijk zonder zelfverwijt zal haar hart niet zijn geweest!

Godlof zijn er ook waarlijke trouwe nurses, en die mogen geen smet krijgen, onverdiend.

Niet lang zal 't meer duren, of onze mooie parken zien ze weer komen, de keurig in 't wit gekleede nurses met de allerliefst gekleede Engelsche kinderen! Waarlijk - dikwijls vraag ik me af, zijn de Engelsche kinderen zooveel aanvalliger dan onze kinderen? Ik weet het niet - in ieder kindergezichtje is iets aantrekkelijks, maar de Engelsche kinderen worden allersnoeperigst aangekleed, en de gezichtjes komen bizonder lief van onder het gladde fluweelen mutsje uitkijken!

De lecture-tijd is in vollen gang.

Wat zijn die courses van de University Extension toch mooi! Dicht bij ons in New-Cross, wordt nu o.a. een course van 10 lectures gehouden over Shakespeare's stukken; vrije toegang - hier in Blockheath is het ook maar voor 't grijpen. Over Tennysson o.a. en een serie over bouwstijlen, die nu gevolgd wordt door bezoeken

aan verschillende gebouwen en kerken, onder leiding van den lecturer, iederen Zaterdagmiddag.

Is dat niet mooi voor jongelui die lust en gave voor teekenen hebben, of voor bouwkundige studeeren?

De kerken hebben hun lezingavonden, en als er maar wat meer tijd bij te koop was - kon men zich aan alle zijden wel gratis ontwikkelen. Avondlessen in Sjlöd voor alle standen, 2/6 dat is *f* 1.50 voor de heele winter!

Maar 't is die *tijd* - die maar nergens te koop is, en waardoor je zooveel moet laten voorbijgaan, en je zelf steeds moet beperken. Want er moet tijd zijn om het gehoorde te verwerken, even goed - anders wordt je hoofd een draaimolen.

De boeken komen uit!

Er is een 'reply' verschenen op het veelbesproken boek: 'When it was dark.' Dit boek ergerde de liberalen zeer, daar de gedachte van de diepste duisternis, die over de wereld zou strijken, als de 'opstanding van Jezus' geen historisch feit zou zijn - wel zeer weinig bewaarheid wordt in de vrijzinnige kringen zelf - waar het heerlijk licht is - en men heeft in den volsten zins des woords, niet door minder 'licht voorgelicht' dan in de goede orthodoxe kringen. - De pendant: 'When it was light' is geschreven, door één, die zich noemt, 'een bekend auteur.' Ik ken het niet, maar begrijp wel zoowat, wat er de strekking van zal zijn. Het zou mij niet verwonderen, als later 'die wellknown author' bleek Mrs Humphrey Ward te zijn - een vrouw, die vrijzinnige beginselen is toegedaan, en in de Unitarische kringen zeer bekend. - Over Mrs Humphrey Ward sprekende, denk ik nog even, aan haar kreupele kinderen-school!

Wat is dat toch mooi! Ik was onlangs nog bij een kreupelen jongen, die me vertelde, ook iederen morgen afgehaald te worden in

den ambulancewagen - en dan naar school te rijden, waar hij in een speciale stoel zat en de dames o zoo goed voor hem waren!

9 scholen zijn er voor die stumpertjes in Londen, maar Mrs Humphrey Ward heeft 't eerste woord gesproken!

Werkelijk Londen heeft scholen genoeg. Voor de armen is het onderwijs niet zoo kwaad - beter dan voor de andere klassen! Alleen voor achterlijke en misdeelde kinderen 76 scholen - allen vrij-speciale onderwijzeressen, speciaal medisch onderzoek op geregelde tijden... door gouvernementsdokters - is dat niet goed?

Dat is een zegen hier, en wie zou 't durven ontkennen, dat ze hierin voor aan staan?

En als we nu meer en meer onderwijzeressen gaan krijgen die van de ‘Ambleside’school komen - de school in 't leven geroepen door de bekende vereeniging van ouders, die de opvoeding van hun kinderen *groote ernst* is - en waar het motto is - het ‘*allerbeste* voor de kinderen is alleen goed genoeg’, dan zal het onderwijspeil in Engeland zeer zeker spoedig stijgen - maar o, wat is die Amblesideschool een nietig stofje in 't Heelal! Onderwijzeressen voor de duizenden schoolkinderen, och ze komen nog *overal* van daan.

Als er maar meer, steeds meer ‘Ambleside's’ verrijzen in de komende tijden...

HENRIETTE B. DE LA FAILLE.

Londen.

De Hemelvaart van een vrouwelike Doktor Juris. 3de prijs.

Een Dokter Juris was gestorven;
Een van het vrouwelik geslacht;
En, naar het Starren-heir gevlogen,
Stond d' eerste deur daar in den Hoogen,
Juist open, - of zij werd verwacht. -

‘Wat wilt Gij daar’? - vroeg Petrus somber.
‘Ik heb mij geïmancipeerd
En - naar de mode dezer dagen -
Met grooten ijver om te slagen -
Toen in de rechten gestudeerd.’

‘'k Ben Dokter, en eisch als belooning
Hierboven daar een plaatsje voor’! -
Zoo riep zij met groot zelfvertrouwen,
En blij reeds d'ingang te aanschouwen;
‘Kom, laat mij nu ook spoedig door.’

Maar Petrus krabt zich achter d'ooren:
‘Gij zijt geen man, Gij zijt geen vrouw!
Het spijt mij... maar ik zou niet weten
Waar Gij alhier moest zijn gezeten,
Op welke lijst 'k U schrijven zou!’

De Dokter Juris vloog toen verder
Naar Lucifer, en stelt zich voor,
Eerst verontwaardigd - dan bedaarder,
Aan dezen hellenpoort-bewaarder,
En zegt op nieuw. ‘Kom laat mij door!’

Verlegen echter lachte deze:
‘Gij zijt geen vrouw, gij zijt geen man.
Het spijt mij... maar ik zou niet weten
Waar Gij alhier moest zijn gezeten
Noch, waar 'k U hier inschrijven kan!’

Nu weet ze niet waarheen te vlieden;
Al zwevend denkt z'aan: 't Homo-sum!
Helaas! Als man- noch vrouw'lik wezen
Zal wel haar lot voor eewig wezen,
Een tweeslachtig Compositum.

Sneek.
TITIA GORTER VEEN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Zou U zoo vriendelijk willen zijn, eenige inlichtingen te geven omtrent de dienstbode, die nu nog te Putten, ‘Villa Erica’ vertoeft. Met zeer veel belangstelling las ik het ingezonden stuk betreffende haar in de Holl. Lelie.

Berichten.

I.

Wegens de lengte van de Boekbeschouwing, en van Berliniana, moet de Correspondentie deze week achterwege blijven.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.

Opgave der gekozen prijzen:

Mej. van Z. koos als prijs:
v. Woude, Hollandsch Binnenhuisje geb.; Gorter: Mei.

Mevrouw Gorter - Veen:
Sedert Potgieters Dood geb.

Cora:
Ovink - Soer, Sijtske's Huwelijk geb.
L.J. VEEN.

Sluiting red: ged

Annonces Abonnés.

Prijs 1 tot 5 regels *f* 0.50, elke regel meer *f* 0.10 en 4 plaatsingen worden berekend tegen 3.

Bij een **beschaafde dame** in de **Schuytstraat Den Haag** wordt tegen **1 Mei pension aangeboden** met of zonder huiselijk verkeer. Br. fr. onder letter L, aan den uitgever van dit blad.
(737)

28 Februari 1906.
19de Jaargang.
No. 35.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Beschouwingen over eenige geschriften van Ds. Bähler in verband met Christendom en Boeddhisme.

Waar in de Hollandsche Lelie, als leekenblad, meermalen de 'zaak Bähler' ter sprake werd gebracht en zeker ook Ds. Bähler zijn preeken, zijn schets over het Boeddhisme, zijn brochure 'Oordeelt mede' in het licht gaf, om onder de oogen van leeken te komen, is het waarschijnlijk aan een leek ook wel veroorloofd eenige, daarvan ontvangen indrukken, weer te geven.

Ik zou willen beginnen met een woord van waardeering voor het principe, waarvan Ds. Bähler uitgaat, om te trachten aan zijne gemeente en aan de velen daar buiten weer op nieuw het oog te openen voor 'de dingen, die boven zijn.' Ik hoop dan ook, dat mijn schrijven niet maar in het minst een veroordeelen zal schijnen van Ds. Bähler en van wat hij als zijn geloofsbelijdenis gaf in zijn verdediging aan het Classicaal Bestuur van Heerenveen. Mij dunkt een geloovig Christen kan niet veel tegen hebben op een uitspraak van Ds. Bähler als deze: 'Christus is de eeuwige Openbaarder van God aan de menschheid. Christus is de levende Zoon des levenden Gods, één met den Vader van eeuwigheid tot eeuwigheid. Niemand komt tot den Vader dan door Hem.'

En verder weer Ds. Bähler: 'Het licht van Christus nu is, alle eeuwen door, komende in de wereld, ten einde door Zijne verlichting de wereld te verlossen uit de banden der duisternis. Wij lezen van Zijn komst in ieder mensch in Joh. 1:9.' Deze en dergelijke uitspraken hebben mijn volle sympathie. Als ik nu echter verder ga en eenige preeken ter hand neem o.a. over Rëincarnatie en Karma, dan is daarin iets, dat mij telkens hindert en wel de wijze, waarop Ds. Bähler Boeddhisme en Christendom tegenover elkaar stelt, daarbij uitgaande van het Boeddhisme in zijn zuiversten vorm tegenover het Christendom, zooals dit zich in zijne niet altijd trouwe belijders openbaart. Dr. Bähler spreekt van Orthodox en modern Christendom, van wat Paulus en de eerste Christenen dachten. Mij dunkt vergelijkingen zijn alleen te maken door uit te gaan van de zuivere

leer van Boeddha en van de zuivere leer van Jezus, in de evangeliën opgeteekend. Ds. Bähler verklaart zich zelf een aanhanger te zijn van het Johanëisch Christendom en dit ook te prediken.

Als Ds. B. dan voor zich zelf de kracht kent, die er uitgaat van Christus, als hij Christus in zich zelf geopenbaard voelt, en zooals hij zelf getuigt, tot hernieuwde gemeenschap met God is gekomen, dan kan ik mij niet begrijpen, dat Ds. B. zich niet houdt alleen aan Christus, geopenbaard in Jezus, om licht en leven te verspreiden, maar zijn toevlucht neemt tot Boeddhistische begrippen, als Rëincarnatie en Karma om zoo door middel van Boeddha den Christus te willen prediken. Willen de menschen dan niet meer geinspireerd worden door het beeld van Jezus om zoo tot Christus te komen? Wil men zich dan niet meer door Jezus ziende laten maken? Zou 't dan waar zijn, wat Ds. B. zegt, dat door de leer der Rëin; carnatie eerst het Christendom werklijk verlossingsgodsdienst wordt - en dat het, door die leer op te nemen, niet alleen voor de kinderkens een godsdienst zal wezen, maar tevens voor wijzen en verstandigen. Heeft Jezus dan niet gezegd: ‘indien gij u niet verandert en wordt gelijk de kinderkens, zoo zult gij in het koninkrijk der hemelen geenszins ingaan.’ En dan eindigt Ds. B. zijn rede over de Rëincarnatie met een: ‘Geve God, dat het trotsche Christendom spoedig zijne ontzettende leemte moge inzien! Geve God dat het spoedig tot dezen nederigen stap moge overgaan om de aanvulling zijner leemte te zoeken in die zoogenaamde heidensche en daarom zoo schandelijk versmaadde leer der zielsverhuizing!’

Mij geeft de leer der Rëincarmatie den indruk een Menschheid te veronderstellen, nog niet rijp om den Geest Gods te ontvangen. Jezus daarentegen zeide, met 't oog op de menschen, te midden, waarvan Hij leefde en predikte: ‘Ziet de velden zijn alreede wit om te oogsten.’ De menschheid was vatbaar Gods geest te ontvangen, ze was vatbaar voor een leven in gemeenschap met God.

De Rëincarnatie stelt de vraag: vanwaar komt gij en waar gaat gij heen? - In verband hiermee predikt Ds. B. onder anderen: God is uw einddoel - Om hiertoe te komen behoeft men zich toch niet op boeddhistisch standpunt te plaatsen. God is zeker ook het einddoel van ieder Christen, maar om tot een leven in gemeenschap met God te komen moet de mensch wedergeboren worden, moet Gods Geest, moet Christus in hem wonen. Eerst dan worden wij eeuwigheids wezens, als wij door den Geest Gods leven en van dezen Geest wordt getuigd: Hij is als de wind, gij weet niet vanwaar hij komt en waar hij henengaat.

Verder tracht Ds. B. door het boeddhistische begrip Karma, de wet van oorzaak en gevolg, licht te brengen in het Christendom. Wanneer ik dan het Karma door Ds. B. zie besproken, komen mij dadelijk, uitspraken van Jezus in de bergrede in de gedachten, als: ‘Oordeelt niet, opdat gij niet geoordeeld wordt.’ ‘Met welke maat gij meet, wordt u weder gemeten,’ en ik voel al deze voorschriften, al deze leeringen, als een leiddraad op den weg tot Christus. Wie het doel heeft bereikt, wie tot Christus is gekomen - wie door Hem verlost is van de macht van 't kwade en tot het licht, tot de volmaakte liefde is gekomen, heeft die voorschriften niet meer noodig; hij handelt als vanzelf volgens den Geest van Christus, krachtens het feit, dat Christus in hem woont. Zoo maakte ook Karma den mensch indachtig, dat al zijn woorden, daden en gedachten, gelijksoortige gevolgen hebben en voert zoo tot hetzelfde doel. Beschouwingen over dit Karma brengen Ds. B. tot een Conclusie, die eenigszins anders geformuleerd, ook het ideaal van een Christen is - Wij lezen bij Ds. B. ‘Wie

zich vereenigd heeft met den universeelen wil, met den wil Gods, dus met God, wie niets meer afzonderlijk wil voor zich zelve en dus vrij is van alle zelfzucht, wie niets anders wil, dan wat in het belang is van het groot geheel, die is door de wet (Karma) tot vrijheid gekomen en daarop door de vrijheid geworden tot wet - die is alsdan wet en vrijheid tezamen.' Kunnen wij volgens Christlijke begrippen niet hiervoor zeggen: Wie zich aan Christus heeft overgegeven, is door Christus vrijgemaakt, verlost van alle zelfzucht - is volmaakt in de liefde, en het woord door Jezus tot zijn discipelen gesproken geldt hier: 'Ik noem u niet meer dienstknechten maar vrienden.'

Ten einde niet meer te behoeven rëincarneeren, geeft Ds. B. als grootste Gebod: 'Gij zult niet begeeren.' Dit is toch hetzelfde als zijn wil overgegeven te hebben aan God, zich aan Christus te hebben gegeven en daardoor, vrede hebbende met alles wat ons wedervaart, alleen te begeeren wat

Christus van ons vraagt om daarmee overgegaan te zijn in het eeuwige leven.

De schets van Ds. B. over het Boeddhisme las ik met belangstelling en uit veel uitspraken van Boeddha, uit voorschriften, die overeenkomst hebben met de Zedeleer van Jezus, schijnt het mij aannemelijk, dat God, dat het Licht, zich ook door Boeddha heeft geopenbaard aan de Indische menschheid naar hare behoeften, naar hare begrippen, naar haar bevattingsvermogen en naar den tijd, waarin Boeddha leefde (623 v. Chr.). Ook trof mij het Nirwana begrip, zooals Ds. B. dit voorstelt, waar het een toestand van volkomen vrede inhoudt, reeds hier op aarde bereikbaar door de volkomen overgave van de Zelfheid aan de Waarheid.

Toch mis ik in al deze geschriften de liefde in dien volmaakten vorm, als waarin wij die door Jezus hebben leeren kennen. Wel leeren wij bij Boeddha van een volmaakte naastenliefde, wel handelde Boeddha uit liefde tot de menschheid, maar 'God is Liefde' zoekt ik tevergeefsch. Ook het Karma brengt liefhebben mee, want wat gij zaait, zult gij oogsten; maar ik voel daarin liefde uit plichtsgevoel, geen liefde uit drang van de liefde zelf; een koud systeem, geen liefde, als levend makende kracht, geen volmaakt zijn in de liefde, als levensdoel. Ook Ds. B. erkent in zijn preeken Gods liefde, onder anderen komt die voor als een van de bewijzen voor de Rëincarnatie, waar Ds. B. Jezus uitspraak aanhaalt, dat niemand zijn eigen zaligheid werkt, 'tenzij de Vader hen trekke'. In zijn preek over Karma zien wij Ds. B. tengevolge van zijn groote dankbaarheid voor zijn hernieuwde gemeenschap met God naar het woord 'genade' grijpen en ik meende hierin te zien, dat Ds. B. dus wel erkende de zoekende, de behoudende kracht, de liefde van God uitgaande om den mensch, om alle menschen tot zich te trekken. Dadelijk daarna zegt echter Ds. B.: 'van God uitgaande is de verzoening nooit genade, maar rechtvaardigheid, wet, plicht'. Verder komt Ds. B. op tegen de willekeur der liefde. Ik voel hier geen willekeur. Gods liefde is toch voor ieder zonder onderscheid, voor ieder, die zich onder den invloed van die liefde wil stellen, voor ieder, die zich maar wil laten vinden. 'Zoo lief heeft God *de wereld* gehad.' De Christus in Jezus geopenbaard, is voor mij de gepersonifieerde Liefde. In Hem leeren wij God als Onzen Vader, als 'de Liefde' kennen.

Ds. B. zegt in zijn schets over het Boeddhisme, dat het Boeddhisme tegenwoordig zoowel bij geleerd als ongeleerd de aandacht trekt in niet Boeddhistische landen. Dergelijke feiten moeten, dunkt mij, de Christenen er toe brengen eens na te denken in hoeverre zij zelf daar aanleiding toe geven. Ik vraag mij af, gaat er dan zoo weinig leven uit van hen, die den Christus heeten te belijden, is er zoo weinig van Christus in ons, dat wij Christenen opgehouden hebben het licht der wereld, het zout der aarde te zijn. Is het dorre dogma aan de eene zijde, de doode zedeleer aan de andere zijde schuld, dat de menschheid geen leven meer vindt in het Christendom en leven zoekt toch ieder mensch. Hebben de Christenen zelf aanleiding gegeven tot die vooringenomenheid tegen Christus? Zijn wij Christenen zelf hinderpalen voor anderen op den weg ten leven? Kennen wij Christus wel werklijk? Zijn hier soms ook de woorden van Jezus tot Philippus van toepassing: 'Ben ik zoo langen tijd met ulieden geweest, en gij hebt mij niet gekend?'

Het moet toch een misstand zijn, dat de menschheid zoekende en zoekende naar licht naar leven, zich afwendt van het Christendom om haar toevlucht bij het Boeddhisme te zoeken. En toch, laat de menschheid maar zoeken, maar vragen. Wie zoekt, die vindt, wie klopt, wordt opengedaan. Als dan maar allen, die zich door het

licht, dat van Boeddha is uitgegaan, laten onderwijzen, van harte kunnen getuigen evenals de Samaritanen, wanneer ze eens met Jezus in aanraking komen: ‘Wij weten, dat deze is de Christus, de Zaligmaker der wereld’.

Valt het dan ook te betreuren, dat het vooroordeel tegen Jezus zoo groot is, dat het werk ‘Boeddha’ noodig blijkt in onze Christelijke landen om den mensch op den weg tot Christus te brengen en al is het, dunkt mij, in principe een misstand, dat zuiver Boeddhistische leerstellingen in de Christelijke kerk worden gepredikt, het komt er toch ten slotte maar op aan, dat allen, die zoeken, vinden, dat allen van de duisternis tot het licht komen, dat allen deel hebben aan Christus en dus de gemeenschap van den mensch met God is hersteld.

Mevrouw A.C.F. - G.

Den Haag, 14-2-'06.

De vrije vrouw.

Als ik zing van de vrouw, van de vrije vrouw,
Wat zie 'k dan voor mijn oogen?
Wel, twee wangen zoo bleek,
Of de maag was van streek,
En koude strakke oogen.
En ze vliegen zoo snel
Met een pas van twee el
En hun armen die zwaaien als slingers
Van de klok.
Met een schok
Staan ze stil,
Als het wil
Zonder handschoenen aan de vingers.

En zien ze een man,
Ze kijken hem an
Met een diep verachtenden blik.
En op hun gezicht
De uitdrukking ligt:
'Mijnheer, zie! dat ben *ik!*
En ik strijd voor een zaak,
Voor een zware taak,
Dat is mijn doel en mijn streven,
Daarvoor gaf
Op den dag,
Dat ik 't levenslicht zag,
De Schepper mij het leven.'

En ze vindt, dat de man
Op deez' wereld kwam
Om de vrije vrouw te dienen,
Om 't vuur te stoken,
De pap te koken,
Te passen op kinders die grienen.

Ze ijlt steeds voort
Naar een vrees'lijk oord
Om voor 't vrouwenkiesrecht te strijden
Naar een groote zaal
Waar ze allemaal
Vast koude zullen lijden.
door GYMNASIASTE.

Boekbeschouwing.
Hedendaagsche 'Kunst'.

Geertje door **Johan de Meester,** (uitgever van Dishoeck, Bussum.)
Van het Leed der Waarheid door **Johan Schmidt,** (uitgever Johan Schmidt, Monnikendam).

Wat is 'kunst'? - Het ligt niet in mijn bedoelen, een diepzinnige beschouwing te leveren over iets, dat ten slotte toch blijft een persoonlijke opvatting van smáák; maar

zeker is het naar mijne meening, dat men de beide producten der hedendaagsche kunstinrichting, welke ik boven dit opstel vermeld, onmogelijk kan beschouwen als iets anders, dan als een uitvloeisel van een bedorven en gansch het spoor bijster geraakten smaak! - De inhoud, waarover ik het straks zal hebben, daargelaten, is het schrijven in een dergelijke taal als die van *Geertje* of *Van het Leed der Waarheid*, een doorslaand bewijs, dat beide auteurs niet weten wat realisme is, verwarren een onnoozel afluisteren van platte straattaal met het uitbeelden van het door hen gekozen gegeven, in alle uiterlijke en innerlijke détails.

Johan de Meester is de boeken-recensent van *De Nieuwe Rotterdammer*, welk blad hij wijselijk niet opvult met het gansch onleesbaar plat-Rotterdamsch dialect, waarin hij zijn *Nieuwe Gids* de wereld inzendt. Want, behalve het literaire licht van de *Nieuwe Rotterdammer*, (dat hij anonym verspreidt, zoodat slechts de ingewijden met zijn functie bekend zijn), is hij ook nog 'n *Nieuwe-Gids* - copie-leveraar, en heeft als zoodanig een paar jaar lang dit tijdschrift op gezette tijden gevuld met de levensgeschiedenis zijner bevallende *Geertje.* Levensgeschiedenis kan ik eigenlijk niet zeggen, want Geertje heeft geen *andere* geschiedenis dan dat zij bevalt! Dáárvan heeft de auteur 'n ‘realistische’ studie gemaakt, in dien zin, dat hij twee deelen lang zich vermeit in haar krampen, pijnen, vreezen, hopen, ergernissen, gedachten, pogingen om het weg te maken, en dat toch weer niet durven! Verkwikkelijk onderwerp! En dat, door de onzegbaar-léélijke taal waarin dit alles is geboekt, nog onverkwikkelijker wordt:

> - ‘'t Komp wel gek, mit de wasch hier, morrege, ma'r je mot netuurlek gaan. Je-n-aum had f'enafent nog weg gewild.... Ja, nau, schrik me'r nie', je hadt toch niet ferder gekonne as Amersfaurt. Nou ga j' mit de eerste train, m'ar wai ben sau froeg nie' wakker, d'arum hep ik afgesprauke..... ga no' gauw je tassie pakke en dan slaap ïe f'ennach m'ar bij Aum... Sefie sel bai de kinders slape.’

Zoowel alle gesprekken, als alle inwendige overwegingen van de handelende personen zijn neergeschreven in dit straat-taaltje, en daardoor veroordeelt het boek zichzelf reeds, vóór men 't nog heeft gelezen. Want, dit is geen realisme, dit is eenvoudig ongepermitteerd-leelijk; getuigend van een groven wansmaak! En, ondanks het bekoorlijke, dat dit genre van boeken bezit voor zeker soort menschen, die zich graag verdiepen in on-

smakelijke détails in het genre van Geertje's toestand, zal deze hinderlijke schrijfwijze vermoedelijk velen weerhouden het te koopen of te lezen, die er anders gretig genoeg naar zouden grijpen.

Dat is dus ten minste ééne goede zijde aan *De Meesters* taal, al is het er eene, die hij zelf wel niet zal hebben bedoeld zoo. Wat nu den goren inhoud aangaat, ik geloof niet, dat het noodig is heel veel woorden daaraan te verspillen.

Ik zeg *goor*, omdat de schrijver zich alleen bepaalt tot, vermeit in al die bevallingsbijzonderheden, zoodat er geen sprake is van 'n verhaal, 'n inkleeding! Geertje komt in Rotterdam dienen, en verslingert zich daar, in den éérsten den besten dienst, die haar wordt aangeboden, aan den man-in-huis, van wien zij dan ook weldra een kind moet hebben. Dáármee is 't gansche eindelooze boek opgevuld! De oom en tante, die zij in Rotterdam heeft wonen, de *Maandag,* met wien zij bevriend raakt, zij dienen slechts om altijd opnieuw stof te leveren tot gesprekken en tooneelen in verband met de aanstaande bevalling. Als die achter den rug is, gaat het boek weinige bladzijden later uit als een nachtkaars! Natuurlijk óók; schrijvers als *De Meester* en consorten hebben niets te zeggen, zoeken hun armzalige ‘kunst’ in het tot het oneindige borduren op het een of ander onsmakelijk, dubbelzinnig thema, hoe dubbelzinniger en onfrisscher, hoe mooier natuurlijk!

Als men dergelijke wauwelpraat vergelijkt met een meesterwerk van Zola, b.v. *Pot-Bouille*, waarin ook een verheimelijkte bevalling voorkomt, dan ziet men zoo recht, wèlke *mislukte* realisten deze zoogenaamde ‘artisten’ zijn, die niets anders vermogen dan in langdradige leuterpraat al maar voort éénzelfde onderwerp bepeuteren, betasten, bevuilen! De kunst van op het rechte oogenblik zwijgen is dezen heeren gansch en al vreemd! - Eindelooze beschrijvingen, eindelooze gesprekken, alles even uit den treuren lang, en taai, en dor! Want o, de *dorheid* van dit soort auteurs! Zoo iets als geest, als 'n vroolijk moment inlasschen, kennen ze zelfs niet bij name. Alles is even houterig en harkerig en stijf als hun eigen droge persoonlijkheden van ‘Kunstenaar’, - met 'n hoofdletter. - *Johan de Meester* wijdt dit product van vroedvrouwstudie aan zijn vrouw, met de opdracht: ‘*Boek van liefdesverlangen*’. 't Heeft er nog al véél van! In plaats van ‘*Liefdesverlangen*’ moest hij het liever noemen ‘bevallings-wee’, of iets van dien aard! Want er staat geen woord in van 't móóie, 't hêérlijke, 't zalige, dat dit woord: *Liefdesverlangen* in zich sluit! ‘Verlangen’ immers doet Geertje niet! Zoodra haar ‘hij’ de hand uitsteekt, en dat is gauw genoeg, valt zij zonder veel omslag in zijn armen, en maakt er geen 't minste bezwaar tegen zijn vrouw te verschalken, door gemeenschappelijke bijeenkomsten elders. Maar dat is maar 'n korte episode in het boek; 't mooie, voor de op dergelijke bijzonderheden zoo tukke lezers, zit 'm immers in die smakelijke nacht-beschrijvingen, van benauwde droomen, en ergere en meer weerzinwekkende gevolgen van het gebeurde; gansch een uitgewerkt relaas van bevallingstoestanden, zooals een kraam vrouw-verpleegster het niet zal verbeteren, behoudens natuurlijk de méér oorbare taal waarin zij zich zou uitdrukken.

En zulke beneden alle critiek zijnde, dubbelzinnige, stijl-looze leuterpraat komt zich aanmelden als hedendaagsche ‘kunst’, wordt de wereld ingestuurd door iemand die, zij het dan ook niet ruiterlijk onder zijn eigen naam, optreedt in *De Nieuwe Rotterdammer* als criticus, vóórlichter van 'n heele boel heel eerzame burgervaders, en deftige huismoeders, welke zich van de Geertje-literatuur met afschuw afwenden, 't niet zouden willen gelooven, als je hun zegt: ‘Mijn goede menschen, de man die

jullie elken dag vóórkauwt in je lijfsblad 'n critiekje, is dezelfde, die heeft geschreven dat door je verafschuwde *Geertje*!' - Zelfs als de heeren wèl met hun eigen naam alles onderteekenen wat ze schrijven, dan nòg is het zoo gemakkelijk om het met namen niet zoo nauwkeurige publiek vandaag dit morgen dat vóór te praten! Nog onlangs is het mij gebeurd, dat een getrouw *Telegraaf*-lezer maar niet *kon* gelooven, hoe Henri Borel de auteur is van *Levenshonger!* Jawel, dat boek kende hij! Maar juist dáárom *kon* hij 't niet gelooven.... '*Henri Borel*, dáárvan de auteur!'

't Spreekt echter van-zelf, dat voor zulke vergissingen niet de auteur verantwoordelijk is, maar alléén de slecht op-de-hoogte-zijnde lezers! Zoolang je den moed bezit éérlijk en onafhankelijk je eigen naam te plaatsen onder alles wat je schrijft, zoolang heb je het recht vandaag dit morgen wat anders te beweren, van 'n misschien tegenovergestelden aard! Het publiek wat op de mouw spelden zit 'm in het brave of schoone dingen verkondigen *naamloos*, zoodat je met je naam

erbij heel wat anders kunt beweren of doen plotseling, zonder dat een erinloopen mogelijk is!

Gelukkig echter dat er altijd spelbrekers zijn, die in zoo'n geval houden van aan de kaak stellen!

Dat ik *Van het Leed der Waarheid* in één adem noem met zulk een prul als *Geertje*, is misschien in zekeren zin een onrecht den schrijver van *Verschoppeling* aangedaan! Er zit méér ernst, méér voelen in zijn studie, dan in het oppervlakkig leuteren van *Geertje*! Maar hij óók gaat zich zóó jammerlijk te buiten aan onleesbare volkstaal, dat hij dáárdoor alle aanspraak op waardeering verliest. Om maar één bewijs te geven, hoe het dézen heeren niet te doen is om het volk zelf te laten spreken en te laten denken in hunne eigene woorden, en in hun eigen dialect, maar wel degelijk óók, om zelf zoo plat en zoo straatachtig mogelijk te zijn:

Op blz. 18 schrijft de auteur-zelf, *niet* bij monde van een zijner personen, maar *zelf:* '*Dol van krijg-en geef-lol was Amsterdam.*' Indien hij zich nu wezenlijk verbeeldt, dat het gebruik van deze en dito platheden getuigt van gróóter 'kunst' dan 't ouderwetscher 'plezier,' 'pret,' of welk woord je maar nemen wilt, dat beschaafder klinkt dan '*lol*,' dan geeft hij daarmede toch een afdoend bewijs, hoe het met het *ware* begrip van kunst bij hem er treurig uitziet. En hetzelfde geldt voor gansch zijn boek:

> '- U kan peste zooveel u wil - maar - - maar 'k verdom 't....
> - Hou je smoel - bretale - - bretale schooier - -
> - Ja - slaat u gerust toe - sla me dood - sla me dood - dat kà je doen.... je vermoordt me toch....
> Z'n tanden schoven krassend - en zich niet meer te bergen wetend - voelend de begeerte in 'm, z'n vader den kop te verbrijzelen - vloog ie naar de deurhaak - z'n cape 'r afsleurend....'

Op die wijze gaat het in één adem voort, en de schrijver kan met den besten wil ter wereld geen belangstelling vergen voor een inhoud, die je wordt vóórgediend in zulk een vorm. - Jammer vind ik dat, omdat zoowel zijn *Verschoppeling* als *De Vloek der Vruchtbaarheid* getuigenis afleggen van talent, zoodat het te betreuren is, dat de schrijver nu zichzelf gaat vergooien door smakeloosheden van gansch onverdedigbaar genre. Zoowel in *De Vloek der Vruchtbaarheid* als in *Verschoppeling* waren gedeelten, die je troffen door begrijpen van de nooden van het volk, door meevoelen met het lijden van anderen! Vooral *Verschoppeling* was in dit opzicht een mooie studie, van dat arme, misdeelde, als het ware tot lijden en misdaad vóórbestemde wezen, behept met ziekte en zonde van af zijn geboorte, gehéát van iedereen, van wien men zich afvraagt: Waarom komen zij in het leven, dat hen zóó slecht behandelt, van het begin af. - Over deze beide boeken *Verschoppeling* en *De Vloek der Vruchtbaarheid* heb ik vroeger uitvoerig geschreven, zoo al niet om ze onverdeeld te prijzen, dan toch niet zonder waardeering voor het talent van den auteur. Het spijt mij daarom, dat ik *Van het Leed der Waarheid* niet anders dan mislukt kan vinden.

Zoo *Verschoppeling* je medelijden afdwong, zoo het gezin uit *De Vloek der Vruchtbaarheid* je kon boeien in hun tobberijen, omdat in beide boeken deze figuren waren gegrepen uit het leven, in *Van het Leed der Waarheid* is de hoofdpersoon *Koen*, een van die onsympathieke nietsdoeners van het hedendaagsch boeken-genre,

van wien je het volkomen kunt begrijpen, dat hij zijn hard werkenden vader een ergernis is, en een steen des aanstoots! De schrijver moge dat van *zijn* standpunt heel aandoenlijk vinden, dat het jonge mensch novellen en tooneelstukken ten papiere brengt 's avonds laat, bij een bescheiden lampje, ik voor mij voel veel méér voor de zich afslovende ouders, die in hun armelijke bedstee moeten wachten tot leeglooper-zoon klaar is, en die het met recht liever zouden zien, dat hij zich aan een of ander behoorlijk ambacht wijdde! En, in verband daarmede, vind ik de fraaie tirade op bl. 17, die van het zich beleedigd voelen, omdat hem slechts een tijdelijke opdracht wordt gedaan van gedurende twee dagen pakjes-rondbrengen, eenvoudig-weg bespottelijk! Als iemand werken wil, dan moet hij aanpakken wat hij krijgen kan! Uit het ééne komt voort het andere. En voor het kleine hoogmoedig bedanken, omdat men dadelijk verlangt het gróóte, getuigt van een bekrompen en onverdedigbaar hoogmoeds-idée; zoodat men het waarlijk den ouders van zulke individuen moeilijk euvel kan duiden, wanneer zij ervoor bedanken voor hun leeglooperij mede te arbeiden! En zoo komt het dat de verschillende plat- en ruw-uitgewerkte levenservaringen des heeren *Koen* je net even koud laten, als die van *Coenen's In Duisternis*, of van den lammeling-held uit *Levenslol*, en van dito hedendaagsche mispunten! - Ik heb er niets tegen dat iemand, die in zich talent voelt, scheppings-drang, zoekt naar een middel om iets anders te worden dan werkman! Maar, zoolang er iets

in zoo iemand zit, dat méér waard is dan 'n leeg ‘kunst’-aanbidden, namelijk zedelijke kracht, zoolang zal hij zich zonder twijfel schamen, om te handelen in den geest van *Schmidt's Koen,* uit *Van het Leed der Waarheid*, die den ouden vader goed genoeg vindt om hem voor zich te laten werken, maar zich tot dank niet ontziet hem daarvoor dagelijks te beleedigen, en met minachting te behandelen. Want, het spreekt van zelf, gold het hier enkel een objectieve studie, dan zou men er het zwijgen nog toe kunnen doen; doch dit is geenszins het geval in een zoo zichtbaar met een tendenz geschreven boek als dat van *Schmidt*! Hij wil je laten zien de ellende van het worstelleven van *Koen*; hij vraagt je sympathie voor dezen. Zijn roman is een aanklacht tegen het leven, tegen de maatschappij.

Maar die aanklacht verliest in beteekenis, door het onzuiver gevoelde in het niets-doenerig optreden van *Koen*, en óók door het weerzinwekkend straatgemééne van de gansch en al onnoodig-léélijke taal, waarvan ik hier nog een slot-staaltje geef:

> ‘- Maak voort asjeblief - anders kan je je in donker uitkleeê.... Je mot me toch 's zegge - hoelang ik met m'n moei lijf voor je werreke mag....! 't Zal nou zeker wel de langste tijd geweest zijn - hè?.... Luiaard dat je d'r brent - - niksnut - overal bè je vandaan gejaagd... meneer mot menéér spele...’

Men ziet het, bij het plat-Rotterdamsch van *de Meester's Geertje* steekt *Schmidt's Van het Leed der Waarheid* nog altijd gunstig af, evenals ook de inhoud van het laatstgenoemde werk degelijker, oprechter, mooier is, dan het quasi ‘liefde-verlangen’ der bevallende ‘*Geertje*’! Maar met dat al, men kan deze twee kunstproducten over één kam scheren, als droeve staaltjes van het laag peil, waartoe de hedendaagsche ‘kunst’ in Holland is gezonken op literair gebied; een peil zóó laag, dat toekomstige geslachten zich zeker met recht zullen verbazen over zulk een tijdperk van jammerlijk verval en belachelijken wansmaak!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

> Lia schrijft mij het volgende, dat ik plaats als ingezonden stuk, omdat ik het een meer algemeene questie vind.

Sneek, 7 Februari 1906.

Geachte Redactrice!

In het feuilleton ‘Aarzeling’ (3e bladz. omslag 2e kolom) vond ik het woordje ‘appeljood’. Ik kan niet nalaten u mede te deelen hoe het mij verwonderde en ontstemde, dat woord op die plaats te vinden.

Niet stuitte ik er op omdat ik dit woord voor het eerst zag en het in geen enkel woordenboek vinden kon. Ik weet wel dat het een schrijver vrij staat, een woord te vormen, indien dit woord er toe kan dienen kort en krachtig een bedoeling weer te geven.

Hiervoor kan bedoeld woord niet dienen. Het schreeuwen van een appeljood, zoo dat al iets bijzonders voorstelt, kan niet uitdrukken het gevoel dat de schrijfster (schrijver) hier aan wil geven. Hij had in haar dorpsomgeving daartoe wel betere voorbeelden kunnen vinden.

Waarom dus een uitdrukking gebruikt die een deel uwer lezeressen moet hinderen? Immers al zit in ‘appeljood’ geen duidelijke kwetsing, toch is het op zulke wijze op den voorgrond schuiven van het geloof onaangenaam.

Ik twijfel niet of het woord zal aan de aandacht van u, geachte redactrice ontsnapt zijn.

Mag ik hopen dat dit schrijven aanleiding geve tot een iets scherper toezicht?

Uw Eddwd.
LIA.

Noot redactrice.
In de eerste plaats zij hier meegedeeld, dat het bewuste woord inderdaad niet door mij is opgemerkt, en dat ik - gedachtig aan deze klacht van Lia, - een volgende maal gaarne wil trachten alle gevoeligheden van zulk een aard te voorkomen, door dergelijke woorden te schrappen.
Dat de schrijfster van *Aarzeling* niets kwaads bedoeld heeft, geloof ik wel te kunnen verzekeren namens haar, naar hetgeen ik van haar weet uit hare brieven. Maar... gelijkgeven kan *ik* Lia niet; en ik zou wel eens willen weten hoe andere Isr: abonnè's hierover denken. Want, dat appeljood niet voorkomt in eeu woordenboek, is toch geen bewijs vóór Lia's stelling! Worden er niet dagelijks door alle schrijvers heel veel woorden gevormd, die niet voorkomen in het woordenboek? Bovendien, hoe dikwijls wordt er niet geschreven in veel smadelijke zin over andere gelooven; b.v. van ‘doleerend’, van ‘fijnen’, van ‘afgescheidenen’! In *Frans Netschers: In de Snijkamer* spreekt bij van 'n ‘doleerend baardje.’ Mevrouw *Simons - Mees* laat in haar pas-opgevoerd stuk *De Veroveraar* een der personen zeggen - om de bekrompenheid der dienstbode aanschouwelijk te maken: - ‘Zij is doleerend, weet je.’ Maar over al deze en dergelijke flauwigheden vliegen de betrokkenen niet in het harnas, wat zij m.i. met meer recht zouden kunnen doen dan Lia, als zij zich over 't gebruik van het woord appel-jood ergert. Het *is* toch een feit, dat Joden heel dikwijls karren met appelen en andere vruchten duwen, (en dat is toch geen verachtelijk of minderwaardig bestaan, zou ik denken). Waarom zou het dan beleedigend zijn te spreken van een appel-jood? Ik kan dat heusch niet inzien, èn zou wel gaarne willen weten of anderen Lia's meening deelen.

De Pope. II.

In de November-aflevering der Revue, vervolgt Savietsj zijn lezenswaardige artikels over ‘Les Types littéraires de la crise russe.’

De schrijver behandelt ditmaal den pope; om de verhoudingen tusschen volk en priester te leeren kennen, vermeldt hij gezegden en

doet hij aanhalingen van beroemde dichters en schrijvers. Dezen vallen heftig de popes aan, niet uit persoonlijke veeten, doch sprekend uit naam der gansche Russische natie.

Zoo zegt Poesjkien in een zijner politieke hekeldichten, dat hij den dag ziet naderen ‘waarop een darm van den laatsten pope, den laatsten tsaar zal wurgen.’ De machtige alleenheerschers hebben den genialen dichter gebroken naar lichaam en ziel. Geen wonder dat deze hun een felle haat toedraagt. De pope heeft echter geen rol hoegenaamd in Poesjkien's leven gespeeld. Het is dan ook als tolk van zijn arme landgenooten, dat de fijn besneden pen zich op zoo grove, ruwe wijze uitdrukt.

* * *

In een der best geslaagde gedichten van Nekrassof, lezen we een gesprek tusschen een pope en eenige moezjiks, waaruit de haat van de bevolking blijkt ten opzichte der priesterschap.

De geestelijke verwijt hun de scheldwoorden, de onzedelijke liederen, de beleedigingen gericht tegen hemzelf en zijn onschuldige vrouw en dochter.

Dezelfde pope geeft echter onbewust een der oorzaken aan, waarom de bevolking den priesters zoo vijandig is gezind.

‘Persoonlijk behoef ik me geen verwijten te maken dat ik iets heb ontvangen van afvalligen; dit was ook niet noodig, trouwens, want twee derden van mijn parochianen zijn orthodox. Doch er zijn districten waar bijna ieder aanhanger eener sekte is: wat moet een pope daar beginnen? De wetten die vroeger fel tegen sekten waren gericht, zijn nu verzacht, waardoor een bron van inkomsten voor den priester is verdwenen.’

De bestrijding van godsdienstige sekten heeft langen tijd het voornaamste werk van den pope uitgemaakt. Waren de sektarissen genoeg bespied; had de priester b.v. een verborgen kapel in het dichtst van het woud ontdekt, dan werd een uitvoerig verslag naar de autoriteiten verzonden; het gevolg was dat soldaten met ruw geweld het dorp binnendrongen, huizen plunderden, menschen gevangen namen, enz. Om dergelijke wandaden te voorkomen, werden de popes met giften en geschenken door de aanhangers der sekte omgekocht.

Niet dat de priester barmhartiger optreedt tegen de parochianen die het orthodoxe geloof trouw bleven. Hoe schandelijk dezen worden geexploiteerd, kan men lezen in den aangrijpenden roman van Rèsjetnikof, ‘de menschen van Podlipnaja.’

De auteur beschrijft den erbarmelijken toestand wraarin de bevolking verkeert, ‘un dénûment si absolu, une misère si complète que l'imagination en est effrayée.’

De natuur had den menschen van Podlipnaja niets hoegenaamd geschonken. De onvruchtbare bodem bracht alleen wat gras op voor de beesten. Aan landbouw was dus geen denken. Hout hakken, om dat in de stad te gaan verkoopen? De afstand was te groot, en hier zwierven reeds rampzaligen rond, die het gehakte hout voor spotprijs verkochten om niet te verhongeren. Jagen? Kruit was duur, en de jacht bracht zoo weinig op. Niemand verdiende meer dan drie roebel gedurende een heel seizoen....

Rèsjetnikof schrijft dat mannen en vrouwen een jaar lang hetzelfde hemd dragen; 's zomers is dit hun eenige kleedingstuk.... De kinderen loopen naakt.... Geen dertig dagen in het jaar dat ze echt brood proeven. Gewoonlijk voeden ze zich met een mengsel van gepelde boomschors en kaf. Voortdurend zijn ze ziek....

Geen rampzaliger toestand denkbaar! En toch leeft de pope met zijn gezin op hun kosten!

De held van Rèsjetnikof's roman, Pila, komt op een wintermorgen bij zijn buren. De oude moeder en haar zoon, beiden verzwakt door honger, zijn onmachtig om vuur aan te leggen in de hut. Pila wil dit voor hen doen, doch bij de stookplaats vindt hij twee bijna naakte kinderen: beiden zijn dood. De stumpertjes waren hierheen gekropen om zich te warmen. Kou en honger hadden hen toch gedood. Een van de twee had bovendien een losgewoelde steen op het hoofd gekregen, waardoor de schedel verbrijzeld was.

De arme kleinen moesten begraven, d.w.z. vervoerd naar het dorp, waar een pope was gevestigd. Pila begaf zich vijf maal naar den geestelijke, en vijf maal weigerde deze de lijkmis te bedienen.

'Je komt hier, Pila, zonder iets mee te brengen! Ik ben hier nu al zes jaar, en ik heb nog niets overgespaard! Wat een parochie!'

De priester en de sacristein laten de kist openmaken, waarin de doode kinderen zijn gelegd. Als ze ontdekken dat een van hen een bebloed hoofd heeft, roepen ze dat hier

moord en doodslag is gepleegd, en dreigen Pila met een aanklacht bij de politie. Pila verhaalt hoe de zaak zich heeft toegedragen. Tevergeefs. De pope zal de politie echter met rust laten, als de man hem zijn koe ten geschenke geeft.

'Toen Pila de koe voor de slede van den pope spande, begon matriona, zijn vrouw, hem te slaan. Ze zou hem hebben kunnen vermoorden, als hij, geholpen door den sacristein, haar niet bijna dood hadden geranseld. Matriona had haar koe boven alles lief. Voedde deze niet het gansche gezin.... Denzelfden avond trok Pila naar het dorp van den pope. Bitter schreide hij toen hij de koe in een vreemde stal zag opsluiten. 's Nachts wilde hij haar stelen, doch de deur was met hangsloten gegrendeld.... Den volgenden dag werd de lijkmis voor de kinderen door den pope bediend.... Pila was bijna onmachtig om naar huis terug te keeren. Hij had zijn koe verloren, die hem en zijn gezin voedde. Wat moest er van hen worden? Hij gevoelde af keer en walging - hij vloekte het leven....'

Rèsjetnikof's roman zag het licht in 1862. De schraapzucht der geestelijkheid is nog altijd even groot. Deze is o.a. beschreven in een nouvelle van Goessief-Orenboerskie, die tot de jongste Russische auteurs behoort.

Op zekeren mooien herfstdag trekt pope Victorien er op uit om de dorpen te 'bezoeken' die tot zijn parochie behooren, met andere woorden om gaven af te bedelen van zijn parochianen.

Een oude, afgeleefde grijsaard brengt hem wat gierst. De pope neemt die eerst aan, als hij zich met eigen oogen in de schuur heeft overtuigd dat er hoegenaamd niets te halen valt.

De priester klopt aan bij een weduwe. Deze brengt hem een handvol haver, zich uitputtend in verontschuldigingen dat ze niet meer kan geven. 'Je kon er toch wel een paar eieren bij doen,' bromt de pope nijdig. - 'Maar, vadertje, ik bezit één kip; die kan niet zooveel eieren leggen?' - 'God zal ze zegenen; ze zal veel eieren leggen.' - 'Ja, als God wil, maar de eieren die ik had, heb ik geruild tegen zout, brood....' - 'Ja, ja, die praatjes, ken ik. Zoek nog maar 's goed; je weet toch dat al wie aan de geestelijken geeft, op honderdvoudige wijze zal beloond worden door den Heer. Je bent gierig, mijn dochter,' voegde de pope er verwijtend aan toe; 'je gunt zelfs geen ei aan je priester die voor u allen bidt, die zich de moeite getroost om een afstand van tien wersten af te leggen, die zorg draagt voor het heil van uw ziel....' Een verlegen glimlach verscheen op het gelaat der vrouw. - 'Ik zal gaan zien of de kip een ei heeft gelegd.' - 'Doe dat, mijn dochter.'

Het kakelen van een hen wordt vernomen, en weldra keert de vrouw terug met een ei dat nog warm is....

Deze dorpelingen verkeerden in bijna even benarde omstandigheden als de 'menschen van Podlipnaja'; toch gelukt het pope Victorien om de twee groote zakken die hij leeg medenam, beetje voor beetje geheel te vullen; in de oorspronkelijke tekst staat, dat deze langzamerhand 'opzwollen als bloedzuigers.'

De inhaligheid der geestelijken is echter niet de eenige oorzaak van de diepe haat, die het volk koestert ten opzichte der priesterschap.

In vroeger tijd, tot voor vijftig jaar, bestond het groote tsarerijk uit ambtenaren en 'pomjestsjieks' (bezitters van lijfeigenen), die het volk op de schandelijkste, hardvochtigste wijze onderdrukten. Aan wien anders dan aan den pope konden ze

hun bitteren nood klagen; deze toch had immers voortdurend den naam van ‘God’ en ‘Christus’ op de lippen; werd hij niet met ‘vadertje’ aangesproken?

Helaas! de priester bleek een valsch, arglistig wezen, een gulzige parasiet, een lafaard die in het stof kroop voor de machtige rijkaards. Nimmer schaarde hij zich aan de zijde van het arme, vertrapte volk. En dit is de oorzaak van die diepe minachting en felle haat, waaraan Poesjkien uiting gaf in de boven-vermelde bewoordingen.

In later jaren heeft de plattelands bevolking steun en troost gevonden bij den dokter, den student of de onderwijzeres; eigenaardig dat waar de ‘intellectueel’ ontbreekt op het dorp, de moezjik zich thans nog richt tot ‘vadertje pope’, die den lastigen ‘zoon’ onverrichter zake naar huis stuurt.

In de nouvelle van Goessief-Orenboerskie zien we een aantal boeren pope Victorien naderen. Ze smeeken den priester te bemiddelen, dat het bosch van hun dorp niet wordt verkocht aan Flegon, den hofmeester van den tegenwoordigen eigenaar, generaal Toernikètof. De man is een ellendeling, die

de moezjiks thans reeds tergt en uitzuigt. Wat zal er van hen worden, als de gansche streek Flegon toebehoort? Hun laatste hoop is dat de pope een goed woord voor hen zal doen bij den generaal. De priester is toch hun natuurlijke beschermer....

'Zeker, zeker,' antwoordt de geestelijke, 'maar denkt aan het spreekwoord: 'Vecht niet: met den sterke, doet den rijke geen proces aan.' Ja, hij is hun beschermer voor God; hij zal voor hen bidden, de tsaar der hemelen zal hun wensch verhooren. De priester kan zich echter met geen aardsche zaken bemoeien. Slechts één raad wil hij hun geven: Gedraagt u kalm en rustig. Onderdanigheid is een deugd, welgevallig aan den hemelschen tsaar en aan de machtigen der aarde. Onze Heer Jezus Christus was zacht gelijk een lam. Armoede werd u door God opgelegd, opdat ge niet zoudt hechten aan voorbijgaande, aardsche genietingen, - en ge het oog zoudt richten op de eeuwige zaligheid....

Eenigen tijd later kreeg pope Victorien tien boomen ten geschenke van den generaal. De priester had dezen een bezoek gebracht.... uitsluitend voor persoonlijke doeleinden.

Uit het werk van Rètsjetnikof 'De menschen van Podlipnaja,' leeren we ook den eigenlijken godsdienst van het Russische volk kennen. De schrijver verhaalt:

'Langen tijd hadden ze afgezonderd van de wereld geleefd, onder de leiding van de hoofden hunner gezinnen. Hun opvatting was ongeveer deze: er bestaat een God, maar wie dat was, wisten ze niet. Als de zon helder scheen, dachten ze: "dat is een God" en zonden ze gebeden op. De maan was echter ook een God voor hen, evenals regen, sneeuw en bliksem.

Eindelijk werden ze door de autoriteiten ontdekt; dezen kwamen hen bezoeken. Nu moesten ze belasting betalen en jonge mannen werden meegenomen om in het leger te dienen. Toen kwam de priester, die hen tot het orthodoxe geloof wilde overhalen. De menschen van Podlipnaja begrepen niets van wat deze vertelde en lieten hem maar praten. De vertegenwoordiger van het gezag verscheen opnieuw en liet hen geeselen. Nu werden ze bang; allen onderwierpen zich. Uit angst voor zweepslagen werden de kinderen voortaan gedoopt en de huwelijken kerkelijk ingezegend door den pope.'

De verschijning van Rèsjetnikof's roman bracht destijds groote opschudding te weeg, want ieder begreep dat het rampzalige Russische volk was bedoeld, dat zich geheel in de macht bevond van domme, gewetenlooze ambtenaren.

De 'menschen van Podlipnaja' zijn evenzoo nog het type van het Russische volk op godsdienstig gebied. Het 'gedoopte,' 'orthodoxe' Rusland zou het gaarne zonder priesters stellen, doch de autoriteiten beletten dit.

Het volk en de pope blijven door een kloof gescheiden: alle bijredenen afgezonderd, ligt de hoofdoorzaak in het feit dat er geen verband hoegenaamd bestaat tusschen den godsdienst van het volk en dien van den priester.

Ieder die ook maar eenigszins thuis is in de Russische letterkunde zal telkens bewijzen aantreffen voor de bewering, dat het Russische volk slechts orthodox is in schijn.

Miljoekof zegt in zijn 'Geschiedenis van de Russische Beschaving,' dat de populaire massa zich in zake godsdienst altijd grenzeloos onverschillig heeft betoond. Daarom was de afscheiding der afvalligen een schrede voorwaarts.

Toch kan men bij dezen evenmin van eigenlijk godsdienstig gevoel spreken, daar hun opvattingen zich niet boven de ritualiën verheffen.

Wel heeft Miljoekof de 17e en 18e eeuw op het oog, maar de Russische volksmassa heeft in de laatste twee, drie eeuwen geen verandering ondergaan, al bestaan thans enkele rationnalistische sekten die doordrongen zijn van een diep, innig, menschelijk gevoel.

Het Russische volk moet echter niet beschouwd als wars van allen godsdienst. Integendeel is het zeer gehecht aan zijn eigen geloof en godsdienst, dat een zonderling mengelmoes is van heidensche gewoonten en christelijk fetischisme. Het volk verwart de heiligen-beelden met God. Als een moezjik een huis binnen treedt, slaat hij terstond een kruis voor 'God,' n.l. voor het heiligenbeeld. Ziet hij niets in den hoek van het vertrek, waar de houten planken gewoonlijk worden vastgespijkerd, dan vraagt hij: 'Waar is God hier?'

Het volk aanbidt een menigte Heilige Maagden, die ze Moeder Gods noemen, en heel wat heiligen en engelen. Deze leiden volgens hem een eigen leven; aan alle schrijft hij bovenaardsche macht toe, doch

ieder op hun eigen gebied. In het eene geval zendt de moezjik zijn gebeden op tot dien heilige; in andere omstandigheden wordt een van de Heilige Maagden aangeroepen of een aartsengel.

Hieruit volgt dat de plaats van een christelijk priester moeilijk te bepalen is bij dergelijke godsdienstige opvattingen. Het volk richt zich dan ook alleen bij uitzondering uit vrije beweging tot den pope. Als b.v. de grond door langdurige droogte wordt geteisterd, ontvangt de geestelijke een verzoek om een godsdienstige processie te organiseeren. De stoet trekt dan door de velden met een banier, waarop de een of andere Moeder Gods staat afgebeeld; deze moet als bemiddelaarster optreden ten einde 'dozjd batjoeska' (= vadertje regen) te bewerken om zich op de aarde neer te storten. In dergelijke gevallen wordt de priester niet door het volk beschouwd als een prediker en voorganger, doch als een specialiteit in de behandeling van heilige en geheimzinnige voorwerpen, als kruizen, beelden, banieren, enz.

Heeft de Heilige Maagd succes, dan buigt de moezjik dankbaar het hoofd; is dit niet het geval, dan wendt hij zich tot andere heiligen, in wie hij meer vertrouwen stelt dan in de christelijke goden en godinnen, die van veel jonger datum dateeren.

Miljockof merkt in zijn belangrijk historisch werk op, dat de bewoners uit de noordelijke streken van het land het lang zonder priester stelden. In die schaars bevolkte streken liggen de parochies op zoo grooten afstand van elkaar, dat de pope hier slechts heel zelden verscheen. De diensten van den priester kwamen echter zoo duur te staan, dat de bevolking zelf in de geestelijke behoeften voorzag. Ze hielden elkaars kinderen ten doop, biechtten aan elkander, enz.

Het type van den gemoedelijken 'bon curé,' dien zoo aardig in Fransche romans wordt beschreven, is in Rusland totaal onbekend. Een enkele maal vangt een jonge priester zijn loopbaan aan, met de beste bedoelingen bezield. De novellist Leskof beschrijft zulk een pope in zijn werk: 'Zij die tot de Kerk behooren.' Door den bisschop, de autoriteiten, door gelijken en ondergeschikten wordt de jonge geestelijke op alle mogelijke wijze belasterd en tegengewerkt. Hij perste den secretarissen geen geld af, dus 'il gâtait le métier.' Na eenige jaren schrijft hij in zijn dagboek: 'Heden heb ik bij alle aanhangers der sekte aangeklopt, en overal heb ik geld ontvangen.' De jonge pope was dus bezweken.

De schrijver zelf, Leskof, is de geestelijkheid volstrekt niet vijandig gezind. Daardoor maakt zijn getuigenis des te grooter indruk, waar hij verklaart dat 'schrandere, eerlijke, nobele mannen onmogelijk kunnen leven te midden van de lage kuiperijen der orthodoxe geestelijkheid; hun edelmoedige neigingen worden verstikt, ze sterven een zedelijken, moord.'

Het zou te ver voeren om alle oorzaken en omstandigheden op te noemen, die samengewerkt hebben om die 'vil et bas clergé' te vormen, die door het volk wordt geminacht en gehaat. De hoofdoorzaak schuilt echter in het politieke regeering-stelsel van Rusland. De autocratie heeft domme, oneerlijke, schraapzuchtige priesters gewild. Sinds meer dan vijftig jaar is de vraag hangend of den dorpsgeestelijke een vast traktement zal worden toegekend. Ze talmt opzettelijk met de beslissing, daar ze den dorps-popes liever vrijheid laten om de boeren uit te zuigen, waarvan we reeds eenige voorbeelden hebben vernomen. Dit is voordeeliger voor den Staat!

Het is de schuld van de autocratie dat priesters en gewetenlooze ambtenaren sinds eeuwen samen heulen om het volk uit te mergelen. De russische tsaren zijn altijd jaloersch geweest van den 'tsaar der hemelen.' Savietsj drukt dit zoo eigenaardig uit,

waar hij zegt: ‘c'est pourquoi ils approuvaient de débaucher les ministres de ce concurrent redoutable.’

De politiek van Peter den Groote ten opzichte der kerk had de verdrijving ten doel van den Russischen paus, daar het volk den geestelijken vorst boven den machtigen keizer stelde. De kerk werd toen aan het gezag onderworpen. Ze werd dus om zoo te zeggen een staats-instelling; deze titel is eigenlijk te mooi, daar de geringste ambtenaar het recht had om den priesters, hun vrouwen en kinderen lijfstraffen op te leggen. Sinds 1863 is dit verboden, doch de moreele toestand is hierdoor volstrekt niet verbeterd.

Eerst onder Alexander III werd de geestelijkheid opgedragen om het volk te onderrichten. Deze maatregel werd door de autocratie genomen, ten einde de vrijheids-ideeën uit te roeien op het platte land, wier ontstaan werd geweten aan den noodlottigen invloed der zemstvo-scholen. De parochie-scholen zouden dus trouw en aanhankelijkheid bij de leerlingen aankweeken. De pope bleek

echter totaal ongeschikt voor onderwijzer door zijn grenzenlooze onwetendheid.

Hoe slaafsch en schraapzuchtig de priester ook is, toch gevoelt hij zich pijnlijk getroffen door die algemeene haat en minachting. Hij gevoelt zich ongelukkig, daar hij beseft dat hij onder andere omstandigheden een ander man zou geworden zijn.

De schuld ligt al weder bij het verfoeilijke politieke regeering-stelsel. En omdat dit stelsel thans een crisis doormaakt, zal het niemand verwonderen dat de priesters zich scharen onder de heftigste tegenstanders van het autocratisch gezag. Bij hen is het niet 'de idee,' zooals bij de intellectueelen, niet 'de solidariteit,' zooals bij de arbeiders, niet de materieele belangen als bij de boeren, - bij hen is het de vijandige gezindheid van een kaste die zich wreekt. Ieder die de manifesten van priester Gapon heeft gelezen, beseft dat dit de taal is van een slaaf, die eindelijk het gehate juk afwerpt.

Niet alle priesters worden echter volksleiders als pope Gapon, doch honderden en duizenden geestelijken zijn dezelfde gevoelens toegedaan. Zij allen verwachten den val der autocratie; dan zal ook voor hen het uur der vrijheid slaan. Tot in de verste streken van het onmetelijke tsarerijk wordt met spanning de toekomstige gebeurtenissen afgewacht, in provincies die duizenden mijlen verwijderd zijn van Moskou en Petersburg.

Gossief-Orenboerskie beschrijft in een zijner novellen op welke wijze de democratische ideën tot de priesters uit verre oorden doordringen.

Pope Ivan komt op zekeren dag in een stad, waar hij de redevoering aanhoort van een millionnairsdochter, die onder werklieden propaganda maakt voor socialistische ideën. De jonge vrouw spreekt met zoo'n gloed en vuur, dat de priester later tot zijn eigen verbazing verklaart: 'het is me, of ik gedurende lange jaren in onderaardsche gewelven heb rondgedwaald en thans voor de eerste maal het licht aanschouw.' Daarna luistert hij naar een redevoering van een student die heftig de geestelijkheid aanvalt, en woont hij een bloedige botsing bij, waar de politie de boeren op schandelijke wijze mishandelt. De evolutie in zijn ziel is nu volkomen; vol hartstocht roept hij uit:

'Ik gooi mijn soutane neer; ik ben niet meer bang voor den vrijen loop mijner gedachten. Ik was als een wurm die in het duister rondkroop. Tot nu toe heb ik slechts gehoorzaamd aan de bevelen die mij werden opgelegd, mijn verstand lei ik het zwijgen op.... Ieder om ons heen zoekt vrijheid, smacht naar gerechtigheid, strijdt voor een ideaal. En wat doen wij? Door een opeenstapeling van leugens steunen we hen die het leven geweld aandoen en verminken - we prediken geduld aan diegenen, die reeds te lang geduld hebben geoefend.... Voortaan wil ik een vrij man zijn en slechts éénen God dienen: de Vrijheid.'

Zoo wankelen de grondvesten van het autocratisch regeering-stelsel in Rusland, dat straks zal vallen. Leger en geestelijkheid zullen weldra strijden naast de vrouw uit het volk, naast den boer, naast den arbeider en den intellectueel om de gansche *Russische maatschappij* te hervormen.

Naar het Fransch van G. SAVIETSJ.

Bewerkt door ANNIE DE GRAAFF.

Brief uit Berlijn.

Beeldhouwkunst en Muziek.

Nog geheel onder den indruk van het machtige kunnen van den overleden Belgischen beeldhouwer Constantin Meunier, voel ik mij gedrongen U even in gedachten mee te nemen naar de tentoonstelling van de werken van dien grooten kunstenaar in de benedenzalen van de oude Königliche Hochschule für Musik. De firma Keller en Reiner, die in hunne salons in de Potsdamerstrasse 122, periodieke schilderijententoonstellingen houden, afgewisseld door kunstvoorwerpen uit brons, porselein, leder, koper enz., hadden het lumineuse plan opgevat om de werken van Meunier, nadat dezelve in Brussel waren tentoongesteld, ook te Berlijn aan het publiek te vertoonen. Zij sloegen het oog op genoemde Hochschule, die meer voor dergelijke doeleinden gebruikt wordt, omdat hun lokaliteit niet toereikend is om alles te bevatten. Smaakvol zijn de zalen ingericht, zooals trouwens steeds bij de firma het geval is, en juist die smaak past zoo goed bij de hooge kunstwaarde van den inhoud. In de eerste zaal staan vele, vele bronzen figuren, hangen reliefs aan den muur en hier en daar schilderijen.

U is zeker verwonderd mij over schilderijen van Meunier te hooren melding maken, doch misschien is het U niet bekend, dat Meunier eerst schilder is geweest en in het begin der

vijftiger jaren van de vorige eeuw tot de beeldhouwkunst is overgegaan. Als beeldhouwer staat hij veel hooger dan als schilder, doch interessant is het, dat de firma de schilderijen ook tentoonstelt, daar een paar reliefs van zijn reuzenwerk, de arbeid, ook als schilderstukken vertegenwoordigd zijn.

Het hoofddoel van de bedevaart naar Meunier's werken, is zijn grootsche schepping, de Arbeid, geen standbeeld, doch een cyclus van 4 reliefs, korenmaaiers, havenwerkers, mijnwerkers en industrie voorstellend, in een halven cirkel opgesteld. Tusschen deze reliefs staan vijf bronzen figuren, levensgroot, de zaaier, de smid, de mijnwerker, de voorvader en een vrouw met twee kinderen, moederschap weergevend.

Meunier brengt de Arbeid te zamen met de vier elementen. Het zaad groeit in lucht en zon en bij de zengende stralen van de zon wordt de oogst door de koornmaaiers op schoven gezet en huiswaarts gedragen.

Het water is toch den belangrijksten weg van vervoer, voor alle handelsteden leggen de havens het meeste gewicht in den schaal. Het water scheidt, doch het verbindt ook de werelddeelen. De delfstoffen worden uit de diepte der aarde gehaald; zonder hen zou onze geheele industrie, stoom en electriciteit niet kunnen bestaan. En het flikkerende vuur van den hoogoven, dat de metalen en het glas smelt en de machines aanzet geeft zoo geheel en al de tegenwoordige industrie weer. De reliefs zijn kleine voorbeelden uit de ontzachlijke uitingen des levens; niet zooals velen zouden denken, het schip, de akker, de hoogoven, doch Meunier toont ons de kracht door de figuren die hij voor de elementen heeft gebruikt. Elk relief bevat vijf à zes figuren, levensgroot, ieder op zichzelf is een meesterstuk, de gratie is het meest in de oogst geuit, terwijl de drie andere zich kenschetsen door spierkracht. De verschillende houdingen van de arbeiders zijn zoo natuurlijk, dat men ze als het ware met hun werk bezig ziet, ofschoon de tentoongestelde kleine bronzen ook groote waarde hebben, zoo vallen zij toch eenigermate af bij genoemd reuzenwerk. De Arbeid is een schepping, die later in een Museum wordt ondergebracht in België. Duitschland hoopt een gipsmodel machtig te worden, daar Meunier een wereldberoemd kunstenaar is en men hem gaarne ook in het buitenland vereert.

Een dezer dagen vond in de Lyceumclub de maandelijksche muziek avond plaats waarop toevallig het grootste gedeelte van het programma door Hollandsche vrouwelijke componisten werd in beslag genomen. Er werd een trio, een lied en een pianostuk van Cornelie van Oosterzee en een sonate voor viool en piano van Elisabeth Kuyper ten gehoore gebracht. Beide componisten zijn genoeg in Holland bekend om haar nog als nieuwelingen in te voeren. De composities vielen zeer in den smaak en de uitvoerenden oogsten veel bijval met hun spel en zang.

Bijna uitsluitend werden werken van leden uitgevoerd, en de medewerkende artiesten zijn meestal leden der club. Het doel is om de vrouwelijke componisten in de muziekwereld in te voeren en door het publiceeren der leden propaganda voor de muziek uitoefenende vrouwen te maken.

De Lyceumclub is rijk aan feesten. Dames, die gaarne uitgaan en geen gelegenheid hebben om overal heen te gaan, kunnen als leden van de Lyceumclub alle avonden genieten op allerlei gebied. Alles is grootsch ingericht - door de dames-leden uit de hautevolée wordt er nu druk van gebruik gemaakt. Zal dat lang duren? Of zoo lang totdat het nieuwtje er af is! Afwisseling moet er in de uitgaande wereld zijn, vandaar de lijst van amusementen ook in de Lyceum club!

11 Januari 1906.

MEA.

Kunst en Wetenschap.

Het Hôtel Carnavalet.

Wie in de laatste jaren Parijs bezocht heeft, en zich aangetrokken gevoelde door de Musea heeft vermoedelijk ook wel *le Musée Carnavalet* bezocht.

Het is een museum geheel Fransch, en inzonderheid Parijsch bij uitnemendheid, want het is het **stedelijk** museum, dat wil zeggen dat het in zijn zalen herbergt alles wat aan kunst en historie Parijsch is.

Het uitwendige van het gebouw zal minder opgevallen zijn, en toch is dit het bezien zeer waard. De ligging van het oude Hôtel van Jacques de Ligneris, later van Carnavalet, is niet gunstig, maar er is ruimte genoeg om de architectonische structuur, zoowel in- als uitwendig te beschouwen, en het fraaie beeldhouwwerk te bezichtigen, waarmede Jean Goujon het gedecoreerd heeft.

Het Hôtel dagteekent van ongeveer 1544,

toen Jacques de Ligneris het terrein kocht en zijn Hôtel er op deed verrijzen.

Jean Goujon was de beeldhouwer, en reeds een aanblik van de beide geniussen, naakte mannenfiguren, welke het wapenschild der de Ligneris houden, spreken voor den beroemden beeldhouwer.

Daarboven, in de portiek, staat een gevleugelde vrouwenfiguur, voorstellende de *Abondance*, en, voortreffelijk, uitgevoerd, maar voornamelijk munten uit, door een zeer bijzondere opvatting, de beelden welke de vier jaargetijden voorstellen en de '*facade intérieure*' bekronen.

Alleen voor het heerlijke beeldhouwwerk van Jean Goujon moet het Parijsche museum Carnavalet bezocht worden.

Andrieux.

'Andrieux, littérateur et poète comique.' Dit zegt Larousse, maar L'homme in zijn opstel: 'Académiciens d'autrefois' oordeelt heel anders, tenminste over de 'komiekigheid' van dit Academielid,, tevens 'perpétuel' secretaris.

Andrieux, uit de school van Racine, Lafontaine en Molière: is nu vrij wel vergeten. Zijn vertellingen hebben zich staande gehouden, en. daarin heeft hij dan ook uitgemunt, maar overigens is hij een middelmatigheid, die roem heeft behaald door zijn comedie 'Etourdis', welke langen tijd op het repertoire van de 'Comédie-Française' is gebleven. Daarin schijnt hij zijn gansche dosis humor verspeeld te hebben, want is de humor daarin chronisch, in zijn andere stukken vindt men de 'verve comique' slechts zeer sporadisch.

Een bijzondere beroemdheid is Andrieux dan ook niet, maar toch mag hij nog wel gelezen worden.

Het vertellen is tegenwoordig uit de mode, maar om den goeden toon te leeren, diene men zijn *Contes* te lezen.

Op het vertellen werd vroeger zeer veel gelet. Wat werden wij als kinderen het 'en toen, en toen' gauw afgeleerd, en ons den goeden weg gewezen om wat we gezien hadden in woord-beeld te brengen. Zelfs leerden we vertellen, doordat onze meesters en ouders dit deden, en wij daardoor er toe opgewekt werden om hun voorbeeld te volgen door bij toerbeurt ook een vertelling te doen.

Vertellingen worden er ook niet veel meer geschreven. Daartoe schijnt dit letterkundig genre te eenvoudig, en toch lijkt die eenvoudigheid meer, dan zij in werkelijkheid is. Vertellen is nazeggen van het logisch gedachte, nadat we de indrukken van buiten hebben opgedaan.

Ivoren van Dieppe.

Zij zijn wereldberoemd, en misschien toch weinig gekend. Het gaat er mede als met zooveel voortbrengselen van kunst en kunstnijverheid. Het groote publiek weet er zoo weinig van.

De steden en plaatsen naar hun zoetigheden te onderscheiden is geen moeielijke wetenschap, maar Limoges, Dieppe, Dinant, Sêvres, Meissen, Delft, en zulk een

groot aantal andere, aan te wijzen als de bakermat van een specialen tak van kunst of kunstnijverheid is voor velen een onbegonnen werk.

Het is daarom goed, dat zoo nu en dan in tijdschriften en couranten en ook door op zich zelf staande werken, de aandacht wordt gevraagd voor een plaats in het binnenof buitenland, in verband met haar productievermogen ten aanzien van kunst en kunstnijverheid.

De kundige conservator van het museum te Dieppe doet dit thans voor de ivoren en hun bewerkers.

Het eigenlijke ivoortijdperk voor Dieppe valt tusschen 1668 en 1725, maar reeds eerder heeft die stad haar *sculpteurs* gehad, die er reeds beroemdheid aan gaven.

Het ivoor heeft door zijn kleur iets aantrekkelijks. voor het oog. De email-crêmekleur doet het snijwerk in zijn fijnste détails flink uitkomen. Er is iets teers in de bewerking, en daarom vooral wordt door de ivoorsnijders voornamelijk gelet op de kleinste kleinigheden.

Nog altijd leeft de kunst in Dieppe voort; niet ieder komt er toe er heen te gaan en wat aan te koopen, maar de voorwerpen, die hier en daar verspreid, en werkelijk précieuse stukken voor de musea zijn, kunnen reeds een overzicht geven van dezen belangrijken tak van kunstnijverheid voor Dieppe, welke voor die stad reeds in de 16e eeuw bestond.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-orchivaris.

Den Haag.

De Hemelvaart van Mejuffrouw..... Mr. en Dr. in de Rechten! Extra prijs.

Ze had den doctorsgraad behaald.
Zóó'n juffer is een kraan!
Maar spoedig is ze, (jammer was 't!)
Naar 't doodenrijk gegaan.

Daar werd ze aan de hemelpoort
Door Petrus zelf begroet;
Die vroeg verbluft: 'Wat *wilt* ge toch?
'k Heb nooit zóó een ontmoet!'

En, met een air, de borst vooruit,
Sprak onze juffrouw snel:
''k Ben doctor op het rechtsgebied,
Juriste, weet dit wel!

''k Heb hard gewerkt, en hoop dus dat
De hemel mij beloont;
Dus, aarzel niet, 'k wensch, dat nu fluks
Mijn plaats mij wordt getoond!'

Maar Petrus schudt het grijze hoofd,
Is met haar lot begaan:
'*Neen*, 'k wijs aan zóó'n uitheemsch model
Hier *wis* geen plaatsje aan!' -

Toen vloog ons vrouw'lijk doctortje,
Gegriefd door 't harde woord
Naar Lucifer, die hield de wacht
Vlak bij de hemelpoort.

Ook *deze* schudt meewarig 't hoofd
En weet niet, wat hij ziet:
'Gij wilt den *hemel* in? helaas!
Zulk soort plaatst men hier niet!'

En sedert zweeft de arme ziel
Steeds rond in 't wijd heelal!
Emancipatie draagt de schuld
Van heel dit droef geval!
CORA.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

B: B. - Ik wil het door U gezonden hoofd-artikel liever niet plaatsen, om *dezelfde* reden, die U het doet onderteekenen: een abonnee, in plaats van met Uw eigen naam. Zelfs onder de rubriek ingezonden, zou ik een dergelijk artikel liever niet plaatsen, omdat ik niet geloof dat het geschikt is voor een weekblad als de Lelie, en zeker niet wanneer het wordt behandeld op deze wijze zonder onderteekening. De redenen, die U drijven niet te willen teekenen met Uw naam, billijk ik volkomen, maar een ongeteekend stuk over zulk een onderwerp wil ik mijnerzijds liever niet opnemen. -

Voor Uw begeleidend schrijven mijn vriendelijken dank. - Ik heb, zooals U zult hebben gezien, bij *loting* den 1sten prijs toegekend, omdat ik inderdaad evenals U het weglaten van dien 2^{den} regel een fout vond, die door mej: van Z. was vermeden. - Dikwijls is het niet gemakkelijk een beslissing te nemen, omdat de eene vertaling beter is om die reden, en de andere om gene. Zooals U ziet heb ik in zake een nieuwe prijsvraag reeds voldaan aan Uw wenschen.

Ja; -het is een heele verandering in mijn leven, maar, zooals U ziet, heb ik voor de Lelie evenveel tijd als voorheen. -

Cora - Dank voor Uw vriendelijk schrijven.

Mevr: G.V. te S. (Veritas) - Eveneens veel dank voor Uw briefje.

Mevr: K. - D. te Soerabaya. - Dat was geen vroolijke tijding, die ik daar kreeg van Uw ernstige ziekte; gelukkig dat alles zoo goed is afgeloopen. En, als gij U maar eerst weer gezond en sterk gaat voelen, dan zult gij zeker ook wel weer opgewekter de dingen beschouwen, en ook wel weer lust krijgen in alles, 't Lijkt mij heel goed voor U, dat gij van den dokter dat bevel hebt gekregen van vooreerst niet werken. - Want in zulk een warm klimaat zoudt gij U gemakkelijk genoeg *over*-werken; en wat is het nut en het voordeel *daarvan?* Kalm aan is in uw geval verstandiger. Dat gij naar Holland verlangt, begrijp ik wel; maar idealiseert gij ons kikkerland niet *te* veel in uw gedachten'? Dat gaat dikwijls zoo in de kolonieën. Over de rest van Uw brief zwijg ik op Uw verzoek; maar ik mag toch *wel* zeggen nietwaar, dat gij een ideaal ouderlijk thuis hebt, mevrouwtje-lief! En dat is een gróót voorrecht, neven een gelukkig huwelijk ook nog! Een voorrecht dat gij vóór hebt boven velen onzer!

Dus, al zijt gij nu ver weg van die ouders, het is toch reeds op zich zelf beschouwd een zegen hen te *hebben.*

Mijn beleefde groeten aan Uw man, en van harte verder beterschap gewenscht!

Mevr: V. - Ja, ik kan begrijpen dat U lust hadt Uw man triomfantelijk te plagen met Uw succes; en het is dan wèl christelijk van U hem nog te laten deelen in Uw prijs, door die wijze van het geld besteden. Vroeger zou ik 't misschien in Uw geval óók gekozen hebben, maar nu is het voor mij een soort genoegen geworden, dat geen 'genoegen' meer is, zooals U zich wel zult kunnen voorstellen. -

Ik geloof dat ik, evenals U, liever meisjes zou hebben dan jongens; maar voor later denk ik dat jongens gemakkelijker zijn. Want al die onbegrepen juffers van den tegenwoordigen tijd, die al op hun achttiende jaar blasé en levenszat rondkijken, en nuttigheid- en kunst-aanvallen krijgen, lijken mij voor de ongelukkige moeders van hen zoo'n bezoeking! Jongens gaan de wereld in. Zoolang ze echter klein zijn, lijken mij meisjes veel aardiger toe. En wat U van Uw drietal vertelt, vind ik leuk. Ik houd niet van 'zoete' kinderen. En, 't gaat mij alweer net als U, dat ik volstrekt niet houd van *alle* kinderen, alleen om*dat* het kinderen zijn, maar alleen van diegenen die mij om de een of andere reden aantrekken Er *zijn* er, zoo mooi of zoo

doddig, of zoo grappig, dat je ze in den zak zoudt willen steken en mee-moffelen. Zwitsersche en Italiaansche kindertjes uit de volksklasse zijn dikwijls zoo buitengewoonaanvallig. Maar nooit heb ik grooter verzameling snoesjes gezien dan op Ceylon. Zulke vlugge, slimme, en daarbij prachtig-mooie wezentjes.! Ik had er een koffer vol van willen mee-nemen! Pracht-exemplaren.

Aan den anderen kant ken ik ook wel sufferige, grienerige, hebzuchtige, egoïste, en domme kindertjes, die ik veel lager stel, dan b.v. een intelligenten, trouwen, hond of kat. Maar zou de opvoeding er ook niet véél toe doen? Hoe zal een kind, wiens ouders nooit thuis zijn, gansch en al overgelaten aan de meiden, ooit een lief, aardig wezentje worden? Juist in de vroegste jaren ontwikkelt het zich zoo; als de ouders weten te winnen het vertrouwen der kinderen. -

Over 't spiritisme heb ik al aan een andere abonnée geantwoord in een vorig nommer; m.i. maakt het niet zenuwachtig, en in elk geval lijkt het mij geen goed beginsel, uit vrees voor je gezondheid je niet te willen bemoeien met iets dat *kan* bijdragen tot ons eeuwig geluk. Maar zoo iets hangt af van ieder individueel. - Wat het laatste gedeelte betreft van Uw brief, ‘medelijden’ met zoo iemand lijkt me toch wat overbodig. Zij *behoeft* het niet te doen. En er is zooveel anders en zooveel dat vreeselijker is, om medelijden mee te hebben waaraan *niets* is te doen. *Dit* echter is niets dan een dwaze menschelijke instelling, best te veranderen. Waarom dus ‘meelijden’ hebben met de gevolgen van die instelling? - Vriendelijke groeten, lieve mevrouw.

Mevr: A.C.F. - Uw artikel in dank aangenomen. Voor het Heilsleger heb ik even als U *grooten eerbied.* Ik geloof dat zij het volk bereiken, en onze protestantsche kerkinrichting bereikt de laagste volksklassen geenzins! Hebt U wel eens gelezen ‘Het dagelijksch brood’ van *Clara Viebig.* De troost, die dat misdeelde, ongelukkige stumper, dat daarin voorkomt, vindt bij het Leger des Heils, de extase van die avonden, het wezenlijk *geluk*, dat alles is zoo waarachtig wáár, geloof ik. - Dezer dagen vernam ik van een hoofdverpleegster uit een der grootste ziekeninrichtingen hier ter stede, die hare betrekking opgaf, en zich bij het Leger des Heils aansloot, niet uit godsdienstige overtuiging, maar om op die wijze haar roeping van verpleegster te kunnen vervullen onder het volk. ‘Ik woon nu onder hen’ - zeide zij - ‘Als er een ongeluk gebeurt, ben ik bij hen. En in het Heil-soldaat-kleed ben ik om hen te helpen overal welkom.’ - Dit is zoo teekenend voor de *beteekenis* van het Leger des Heils. - Dat ingezonden stuk over Donker-Rotterdam wil ik integendeel *gaarne* ontvangen.

G. - Vriendelijk dank voor Uw briefkaart. Aan welke lijn ligt de plaats eigenlijk?

Lia. - Zooals gij ziet heb ik Uw bezwaar willen brengen onder de algemeene aandacht. - Ik vind het uitstekend, dat gij mij terstond schrijft, als gij iets op Uw hart hebt, want dan kan ik er maatregelen naar nemen.

Mevr: P. te Z. - Ik durf Uw brief niet hier in de Lelie beantwoorden. Het is geen onderwerp ervoor. Maar ik hoop dat U mij op de hoogte wilt blijven houden. Dat die dames U niet zouden helpen, vreesde ik min of meer. Dat soort is het niet te doen

om *helpen*, maar om *eigen eer* behalen, van vergaderingen en adressen, en in de courant prijken. - Het is voor U een droevig geval, en ik stel er innig belang in.*)

J. van der L. - Ik dank U vriendelijk voor Uw gedichtje ook voor Uw schrijven. De revisie is U toegezonden.

Excelsior. - Voor het gezondene veel dank. Gij begrijpt mij misschien wel? Ik denk dat het beter is dezen brief niet te beantwoorden. Het is moeilijk dat te doen, zonder in bijzonderheden te treden, die U zouden kunnen verraden. Schrijf mij maar steeds zooveel gij wilt: ik zal dan wel uitmaken wat het meest voor beantwoording geschikt is; vindt gij zelve dat niet het beste?

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Mevr: J. te R. - Inderdaad is Uw veronderstelling juist. Over de rubriek advertenties en over de ingezonden mededeelingen, (die ook staan *na* het: Sluiting-redactie-ged:) heb ik niets te zeggen. Zij, de advertenties, gaan door den uitgever-persoonlijk. Als het blad afgedrukt in mijn handen komt, zijn de advertenties en hun inhoud voor mij dus even nieuw als voor de lezers. Over al of niet opname heeft alleen de uitgever te beslissen. Daarom heb ik *Uw schrijven aan hem doorgezonden.*

Abonnée. - Het spijt mij, dat ik Uw bron over het hoofd zag, omdat ik het tegenover het *Hum: album* niet billijk vind zoo iets over te nemen, zonder vermelding van de bron. De hon:-questie zal ik nu maar voor dezen keer laten rusten, tenzij de uitgever-zelf er aanmerking op maakt. Maar het is zoo'n kleinigheid, dat *ik* 't niet der moeite waard vind daarop terug te komen.

Wat Uw vraag betreft over dat: *Nachdruck verboten*, ik geloof niet dat dit geldt voor ons land; maar ik zou U aanraden die vraag even per briefkaart te richten tot den uitgever van ons blad, want die is, als uitgever, van al deze questies nauwkeurig op de hoogte, en kan het U precies uitleggen. - De rest van Uw brief beantwoord ik in een volgende correspondentie.

Maria te D. - Het spijt mij, dat gij die teleurstelling hebt ondervonden. Ik zal er een volgenden keer voor zorgen, dat het niet weer gebeurt. De rest van den brief later.

Salomé. - Ja-zeker, ik ontving de schets. Gij weet wel, dat ik slechts van tijd tot tijd de antwoorden op aangeboden bijdragen meedeel. Van daar, dat gij zoo lang hebt moeten wachten. Ik zal nu spoedig Uw werk lezen, en U dan antwoorden. Ik neem het niets kwalijk, dat gij opnieuw hebt geschreven.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged

Annonces Abonnés.

*) Zoo Juist Uw briefkaart ontvangen.

Prijs 1 tot 5 regels *f* 0.50, elke regel meer *f* 0.10 en 4 plaatsingen worden berekend tegen 3.

Bij een **beschaafde dame** in de **Schuytstraat Den Haag** wordt tegen **1 Mei pension aangeboden** met of zonder huiselijk verkeer. Br. fr. onder letter L, aan den uitgever van dit blad.
(737)

7 Maart 1906.
19de Jaargang.
No. 36

Bericht.

Het is der redactie van de Holl: Lelie gebleken, dat de heer LEO LAUER goedvond *zonder hare voorkennis* dezelfde copie, die hij afstond aan haar, óók in te zenden aan andere bladen, zoodat zijn brieven dikwijls reeds elders verschenen, alvorens in de Holl: Lelie te zijn afgedrukt.

Het spreekt van zelf, dat de redactie, na van deze handelwijze door derden op de hoogte te zijn gebracht, den heer LAUER onmiddelijk heeft ontslagen als correspondent.

Redactie *Holl: Lelie.*

Hoofdartikel
Over trouwen - en nog wat.

Dezer dagen schreef ik in De Telegraaf, in het Zondagsblad van 17 Februari jl:, een artikel: 'Over Boeken', (naar aanleiding van Charotte Eilersgaards' uit het Deensch vertaald boek: De Weerloozen*) Ik schreef in dat artikel o.a.

> Want juist daarin zit 't 'm voor ons vrouwen! Gij kunt ons - zwetsers in vrouwen-emancipatie - steenen voor brood aanbieden, en leuterkousen over het 'bevredigende' van een nuttigen werkkring en het 'veredelende' en 'verzoenende' van het dienen der kunst - en al dat fraais meer - gij weet, zoo goed als ik het weet, als duizenden vrouwen het weten, die het niet durven of niet willen zeggen, en tienduizenden het voelen zonder zich zelve te begrijpen, dat al dat woordengedoe slechts verbergt holheid en onwaarheid, omdat er *altijd* komt in het leven van de vrouw, óók van de flinke, zichzelve er doorheen-slaande vrouw, een moment waarin zij zich bekent, zooals Karen (uit de Weerloozen) het hier ruiterlijk uitspreekt: het nuttelooze van de op zichzelve misschien eervolle of nuttige taak die ze vervult - maar toch altijd een taak waarvoor na haar weer honderden anderen zullen kláár staan even bekwaam als zij; - in tegenstelling van het onmisbare van de op die ééne bepaalde plaats die zij innam, niet door een

*) Bij Van Holkema en Warendorf, Amsterdam.

andere te vergoeden noodwendigheid der wezenlijk hare kinderen liefhebbende moeder. - -
- - Het is daarom ook bijzonder juist gezien van Charlotte Eilersgaard, dat zij voor mevrouw Helwig (Karen's moeder) geenzins het type koos der door bijzondere gaven uitmuntende en bijzonder-ideaal-getrouwde buitengewone

vrouw, maar integendeel van haar maakte een heel gewone, met 'n heel gewonen man, op 'n heel-gewoon-'gelukkige' manier-gehuwde Durchschnitts-echtgenoote.
Want juist dezulken zijn voor het banaal-soort huwelijk, met z'n massa zorgen van peuterigen, kleinzieligen aard, met z'n afmattende kinder-ondergesteldheden, en z'n dikwijls wreed worstelen om met het huishoudgeld rond te komen en kleeren en eten en opvoedingskosten er uit te meten en uit te passen, in den grond het meest geschikt. *Zij* zijn, n'en déplaise de vele hedendaagsche afwijkingen, (waartoe ik-zelve ook min of meer behoor, anders kon ik niet zijn, die ik ben), ten slotte 'het' type vrouw, bestemd tot voortbrengen, en tot haar geluk vinden in dit voortbrengen, en in het opkweeken harer kinderen, en het helpen en steunen daarin van den vader ervan. - Maar die vele uitzonderingen die *zijn* er nu eenmaal, óók; heden ten dage méér dan ooit. En het is juist *omdat* ik met hen een zoo diep - ik durf wel zeggen uit ervaring - *diep* medelijden heb, dat ik me zoo voelde aangetrokken tot de *Karen*-figuur uit Charlotte Eilersgaards boek.
- -
Maar die geheele wijd en zijd-verbreide schare, waartoe wij 'modernevrouwen', om het zoo nu maar eens kortheidshalve te noemen, behooren, zij zijn van huis-uit, evenals elk ander, afwijkingen, uitzonderingen *geworden*, niet door de natuur, maar door de omstandigheden, door de beschavings-toestanden, door de inrichting der maatschappij, bovenal door de opvoeding thuis. - En daarom verdient haar lot medelijden en belangstelling.
Karen uit het boek van *Charlotte Eilersgaard* is er eene van.
Wie Uwer kent ze niet, de gezinnen, waarin het meisje op diezelfde wijze als zij opgroeit, tusschen een paar broers in, om wier opvoeding de hoofdbelangstelling draait, terwijl zij, met hare op zichzelf kleine en nietige, maar voor haarzelve van gróóte beteekenis zijnde jeugdgevoelentjes alleen rondsluipt, ze niet zeggende natuurlijk, reikhalzende naar die groote wereld daarbuiten, waarin de broers straks zullen uitvliegen op eigenwieken, maar die zich voor háár alleen kan openen door dien toover-sleutel: 'n *man*, met wien zij trouwt en dan een *eigen* bestaan kan beginnen.
Maar tot dat bevrijdende huwelijk komt het niet altijd; heden ten dage héél dikwijls niet; éénerzijds, omdat niet èlk meisje den eersten, den besten man aanneemt, en dan te vergeefs wacht op een, aan wien ze zich wèl zou durven geven; anderzijds omdat er onbeantwoorde liefde in het spel is, omdat - zooals in het geval van *Karen* - het meisje haar hart verloor aan een die het niet ernstig meende. En dan zijn er óók nog de zeer talrijke gevallen, van hen die zijn blijven zitten, omdat ze nooit werden gevraagd. Dat behoeft nu volstrekt niet altijd te zijn uit leelijkheid, of uit onbeminlijkheid, of uit gebrek aan geld. Die redenen bestaan óók, zijn voor het slachtoffer ervan niet minder droevig dan andere oorzaken. Maar, behalve dat alles, is groot de categorie van meisjes die eenvoudig dáárom nimmer werden gevraagd, omdat ze bijna nooit van nabij in aanraking komen met 'n manspersoon; omdat ze jaar in jaar uit thuis zitten bij de

ouders - soms al bejaarde menschen, dikwijls wonend op achteraf-plaatsjes - zonder dat het dezen invalt welk een eenzaam kleurloos bestaan hunne voor hun huishoudentje zeurderig-meezorgende, eigenlijk gansch overbodige dochters nevens hen voeren. - Uit al deze oorspronkelijk normale vrouwen worden dan, door den drang der omstandigheden, geboren de latere ‘nuttigen’ en ‘onafhankelijken’ en ‘kunstdoenden’, de pleegzusters, de schilderessen, en dichteressen van rang zooveel, de toynbeeijveraarsters, de op kamers wonende eenzamen, die zich ‘een eigen werkkring wilden scheppen’, al degenen in één woord, die zich in de benauwdheid, de verdomping van haar verkreupeld vrouwenleven thuis niet meer terecht konden vinden, en dachten dat ze dat alles, wat ze thuis misten, zouden vinden in gindsche vrijheid van alléén-zijn.
Haal de schouders op over haar jammerlijke zelfverblinding, van niet zien dat ze zich vergissen, maar erken óók, dat ze zijn een hoop in den grond diepmedelijden verdienende slachtoffers van

> wat ze zelven niet helpen kunnen; van het *leven,* dat heden ten dage véél meedoogenloozer is voor de schijnbaar zoo 'vrije' moderne vrouw, dan vroeger misschien voor de aan den huiselijken haard haar bestaan verdroomende tevreden oude-juffer.'

Tot zoover mijn Telegraaf-artikel. Ik neem het hier gedeeltelijk over, omdat ik naar aanleiding daarvan den onderstaanden brief ontving, dien ik wel der beantwoording waardig acht. Echter leent het door den schrijver aangeroerde thema zich meer voor een behandeling in de Holl: Lelie dan voor eene in De Telegraaf, in welk blad ik het bovenstaande meer bepaaldelijk schreef in betrekking tot den inhoud van het boek van *Charlotte Eilersgaard.* De brief hierboven-bedoeld luidt:

Freule!

Met volle instemming las ik Uw artikel in 't Zondagsblad van 17 Februari jl.; mag ik een enkele opmerking maken? Drukke werkzaamheden verhinderden mij zulks eerder te doen, en nopen mij kort te zijn. Ter zake!

'Maar die geheele wijd- en zijd-verbreide schare, waartoe wij, "*moderne vrouwen*", *om het zoo maar eens kortheidshalve te noemen, behoor en, zij zijn van huis-uit, evenals elk ander, afwijkingen, uitzonderingen geworden, niet door de natuur*, *maar door de omstandigheden, door de beschavingstoestanden, door de inrichting der maatschappij, bovenal door de opvoeding thuis.*'

Aldus eene zinsnede uit het bedoelde artikel over '*de Weerloozen*'.

Zie freule, waar U nu verder spreekt over een bevrijdingshuwelijk voor een meisje, daar hadt U dunkt me niet mogen verzuimen om aan te halen, *dat diezelfde beschavingstoestanden en inrichting der maatschappij, die van de vrouwen uitzonderingen maken, dat ook maken van vele heeren der schepping: de ambtenaartjes.*

Immers die slechte toestanden - i.c. treurige bezoldiging (gevolg) - maken voor die ambtenaartjes 't sluiten van een huwelijk - hoe mooi dat ook kan zijn - onmogelijk. Want U zult 't met me eens zijn, dat 't onverantwoordelijk is om met een inkomen van 4 à 500 guldentjes - alleen ettelijke diploma's bezorgen een 100 gulden meer - een huwelijk aan te gaan. Ongehuwd zijnde is 't voor zoo'n '*staatsdienaar*' *reeds* '*armoe lijden*'; *hoe dan, wanneer men daarbij nog een vrouw en - want dat is immers toch 't ideaal - kind of kinderen heeft te verzorgen?*

Zoodoende blijven óók vele meisjes '*ongevraagd*'*!*

Met de meeste hoogachting

Uw zeer dv.

G.K.

Ik ben dit niet geheel en al ééns met G.K., en het is juist dáárom dat ik aan zijn brief hier plaats verleen. - Wanneer een meisje in haar thuis *eenvoudiger* werd opgevoed dan nu het geval is, wanneer zoowel zij als haar man leeren konden zich met bescheidener eischen te vergenoegen, vooral, niet te offeren aan *dwaze* begrippen van zoogenaamd 'fatsoen', dan zouden heel wat inkomens toereikend zijn, die nu in de verste verte niet voldoende blijken, om een huishouden uit den kleinen-ambtenaars-stand te bekostigen.

In een volgend artikel hoop ik dit mijn beweren toe te lichten met eenige mij bekende voorbeelden uit de werkelijkheid, zooals iedereen ze ziet om zich heen. De

plaatsruimte daartoe ontbreekt mij heden. Het zij daarom voorshands genoeg, te zeggen dat m.i. in de meeste 'kleine-ambtenaars'-huishoudens de vrouw niets uitvoert, niets *kent*, bovenal ook *dame* wil lijken, (tenminste wat *zij* daaronder verstaat en wat bij haar beteekent: zich schamen voor allerlei huishoudelijke bezigheden, en veel te dure kleeren dragen), en heel dikwijls nog er een meid of een dagmeisje op nahoudt bovendien, in plaats van zelve de handen uit de mouw te steken. Ondertusschen zit de man den ganschen dag op het een of ander bureau, en draagt dus veel grooter deel in de werkzaamheden dan de vrouw, die, in plaats van hem finantieel te steunen door goed-koken, goed-naaien, zelve de wasch beredderen, zelve met de kinderen uitgaan, enz., enz., in de meeste hedendaagsche gevallen niets van dat alles *wil* noch *kan* doen, en voor haar gezondheid of haar genoegen gaat fietsen, wandelen, visites maken, misschien wel meedoen soms aan 'nuttige' bijeenkomsten en vergaderingen voor vrouwenkiesrecht etc., etc.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.
(*Slot volgt*).

Brief uit Constantinopel.

De aanslag op het leven van Abdul Hamid II Khan, Sultan van Turkije 21 Juli 1905.

Als men eenigen tijd in een en dezelfde omgeving verkeert, leert men al spoedig al de personen kennen, die daar leven en werken; men kent ten laatste hun doen en laten, zonder daarom nog juist te weten wie ze eigenlijk zijn.

Dit laatste geldt niet geheel voor hen, die

tot de geheime politie behooren, spionnendienst verrichten, slechts enkelen gelukt het hun ambt zoo uit te oefenen, dat men ze niet erkent en dat zijn natuurlijk de beste.

In het begin van de maand Augustus van het vorige jaar trok het mijn aandacht steeds op mijn weg een jonge vrouw te ontmoeten; blijkbaar had zij steeds hetzelfde doel voor oogen als ik; ging ik met den ondergrondschen van Pera naar Galata dan zat zij ook in den wagon; maakte ik een wandeling naar Chichli of Ferikoï dan was ze daar ook in de bosschen en tusschen de heuvelen en ten slotte gaf zij ook beslist de voorkeur aan het café, waar ik, volgens landsgebruik, na het avondeten een kopje mokka dronk en luisterde naar het snarenspel en gezang van een tiental Grieksche knapen uit Metylene.

Een advocaat, wonende in hetzelfde pension als ik, had dit bemerkt en vroeg mij op zekeren middag waaraan ik het te danken had door een der beste en slimste spionnen van Fehmi pacha, het hoofd der geheime politie, bewaakt te worden, terwijl mijn huisheer wel zoude willen weten, waarom hij nu al drie maal in het holle van den nacht uit zijn bed was gehaald door een commissaris en eenige agenten om te bevestigen dat ik, zijn huurder, in het mijne lag.

Op beide vragen moest ik het antwoord schuldig blijven; ik herinnerde mij niet iets misdreven te hebben en amuseerde mij de volgende dagen en avonden mijn bewaakster op allerlei wijzen beet te nemen, wat mij echter slechts ten deele gelukte. Als bekend spion van Fehmi pacha had zij te veel op mij voor; als ik een rijtuig nam dan deed zij het ook, sprong ik in een in vollen gang zijnde tram dan gaf zij den arabadsjë een wenk en de wagen stopte.

Verdrietig over dit spioneeren, klaagde ik mijn nood aan een mijner bekenden, een Duitscher, en vroeg hem of hij misschien de rede wist waarom de geheime politie zooveel belang stelde in mijn doen en laten. En zijn antwoord ontstak in eens het volle licht over mijn toestand; het luidde: ‘omdat gij Joris hebt gekend en de politie U samen heeft zien spreken!’

Ettelijke maanden te voren had deze, mijne bekende, boekhouder van de Singer Maatschappij alhier, mij om Nederlandsche couranten gevraagd ten behoeve van een zijner ondergeschikten, een Belg, die gaarne het Hollandsch onderhield en niet bij machte was boeken in die taal te koopen. Aan dit verzoek werd gereedelijk voldaan en Joris kwam mij daarvoor bedanken; toen en ook later beklaagde hij zich over zijn treurig leven in deze stad en zijn ongelukkig huwelijk. Aan deze twee oorzaken schreef ik het dan ook toe, dat hij er zoo ziekelijk en zwak uitzag toen ik hem later weder ontmoette in het Duitsche postkantoor te Pera. Op mijn vraag waarom hij geen verplaatsing verzocht aan den directeur der Singer Maatschappij, die toch hare depots heeft over bijna heel de aarde, klonk het als met een snik: ‘ik kan niet!’ De ongelukkige misdadiger wist dat het net door de politie om hem heen geslagen, ieder oogenblik kon worden toegetrokken.

Twee dagen later zat Eduard Joris, verdacht een der hoofdleden te zijn geweest van den aanslag op Abdul Hamid II Khan, sultan van Turkije op 21 Juli 1905 gepleegd, in de gevangenis; hij was in zijne woning te Bechitach, een der voorsteden gearresteerd; onder de daar gevonden voorwerpen waren ook mijne Hollandsche couranten.

* * *

Het is een algemeen bekend feit, dat dikwijls een kleinigheid de aanleidende oorzaak is die een misdaad doet ontdekken; zoo ook in dezen; het was een klein stukje van een gummiband. Toen de lijken van zes en twintig menschen naar het kerkhof waren gebracht, acht en vijftig gewonden ter verpleging opgenomen in de verschillende hospitalen, vond de politie tusschen de overblijfselen van de tot splinters geslagen wagens een stukje van een gummiband, waarop het merk Nesseldorfer, Wien, No. 11123. De directeur van deze te Weenen gevestigde wagenfabriek verklaarde, dat in de maand April bij hem waren gekomen een heer, die uitsluitend Bulgaarsch sprak, en een dame, die een victoria kochten, welke naar Konstantinopel moest worden verzonden aan het adres van een zekeren Silvio Ricci; eerst moest echter de bok breeder worden gemaakt en toen de fabrikant opmerkte, dat het rijtuig dan een zeer zonderlingen vorm had, kreeg hij ten antwoord, dat dit hem niets aanging.

De Victoria kwam, in den gewenschten geest verbouwd, hier met de stoomboot Dalmatia van de Oostenrijksche Lloyd en uit de registers bleek, dat zij was afgehaald door eenen zekeren Mattéo, bediende van den expediteur Lafranco en op dezen legde dus de politie in de eerste plaats de hand.

Mattéo nu verklaarde gehandeld te hebben op verzoek van zijn vriend Michel en toen deze was gearresteerd, bleek bij zijn verhoor, dat zekere Silvio Ricci, aan wien de victoria was geadresseerd, hem had opgedragen het rijtuig af te halen en naar een stal te brengen, die hij daarvoor aanwees.

Michel kende deze Ricci niet anders dan dat hij hem dikwijls in een café zag; hij noemde zich meestal Aristides, leefde zeer rijk, betaalde steeds met goudgeld, maar vanwaar die rijkdommen kwamen en wie hij eigenlijk was, wist niemand, ook niet de vrouw bij wie hij kamers had. Deze hield hem voor een zeer vermogenden Rus, die onaangenaamheden had gehad met zijne familie; den dag van den aanslag had hij zijn huur opgezegd en was met twee valiezen vertrokken, waarheen wist zij niet en de politie heeft ook geen spoor van dit individu kunnen vinden. Mattéo, Michel en de huisjuffrouw wisten al heel weinig; Ricci was verdwenen, het onderzoek in deze richting liep dus voorloopig spaak.

Er werd nu onderzocht of misschien een der stalhouders iets wist omtrent de herkomst van de paarden, die de victoria naar den stal hadden gebracht en toen vertelden de rijtuigverhuurders Michel en Vafiadi, dat een zekere Rips, die te Pera in de Yénénidjistraat woonde, een maandrijtuig van hem had gehuurd en een hunner knechts, Mehmed agha, als koetsier dienst had gedaan tot de palfrenier van Rips, Mighiaditch geheeten, voldoende onderricht was om als arebadsji te fungeeren. Later had Mehmed den palfrenier op een victoria zien zitten, die gummibanden om de wielen had en een zeer zonderling gevormden bok, wat bijzonder zijn aandacht had getrokken; hier was de overheid dus op het goede spoor, waardoor zij in de eerste plaats Joris in handen kreeg.

Onder de personen die zijn heer, Rips, bezocht en met wien hij bevriend scheen, was ook, zoo vertelde Mehmed Agha, een jonge blonde man, die een woning had in de Djezaïrstraat te Bechitasch. Het heeft de justitie heel wat moeite gekost uit hare gevangene de waarheid te weten te komen, maar ten lange leste is zij er dan toch in geslaagd.

In 1876 te Antwerpen geboren, vond Joris als jongeling arbeid op enkele bureaux aldaar, trad toen in dienst van de Deutsche Levante Linie op haar bureau hier te Konstantinopel en daarna bij de Singer Maatschappij. Toen huwde hij Anna Nellens, mede uit Antwerpen afkomstig, van beroep costuumnaaister, welk huwelijk, zooals ik reeds zeide, zeer ongelukkig was; zij woonden toen in de Akardjéstraat.

Hier kregen zij, het was in 1904, bezoek van twee dames, mevrouw Rips en een jong meisje dat zich Robina Faïn noemde, en dat beweerde een Russin te zijn. Zij bestelden een costuum, dat bijzonder in den smaak viel, zoodat de nieuwe klanten herhaalde malen terugkwamen en een band van vriendschap ontstond tusschen de vrouw van Joris en hare begunstigers.

Toen verscheen ook Rips in de Akardjéstraat en verzocht Joris hem les te geven om zijnen handel, hij beweerde betrokken te zijn bijeen groote petroleum maatschappij, met meer succes te kunnen drijven. Ten slotte besloot men te samen een groot appartement te huren te Bechitasch en samen te gaan wonen en ook de vader van Robina Faïn verscheen op het tooneel en installeerde zich in een der kamers. Hier nu werden de maatregelen beraamd tot een aanslag, welke dit zoude zijn daarover was men het nog niet eens; eerst wilden zij de Ottomaansche bank opblazen, daarna werd besproken den ondergrondschen spoor te vernielen, maar ten slotte werd vastgesteld een aanslag op het leven van den Sultan.

Tot dit laatste was al een jaar tevoren besloten in eene buitengewone vergadering van het revolutionaire comité te Sofia gehouden en het hoofdcomité te Genève hechtte er hare goedkeuring aan ep honderd-vijftig-duizend gulden werd toegekend aan het hier te Konstantinopel te stichten sub-comité dat den aanslag zoude voorbereiden.

Het tot stand brengen van dit sub-comité werd opgedragen aan Rips en zijne vrouw en Samuël en Robina Faïn, die in de woning van Joris hun verblijf hielden. Dat zij juist diens huis de voorkeur toekenden is waarschijnlijk hier aan te wijten, dat hij Belgisch onderdaan is en dus vanwege de politie met meer égard behandeld moest worden dan een Turk of Armenier; van zijne anarchistische gevoelens waren de zendelingen van de Geneefsche moordenaarsbende genoeg overtuigd en zij kenden die door den Armenier Kindinan, die aan dezelfde lessenaar op het bureau der Singer Maatschappij werkte als Joris en een der ijverigste leden was van het sub-comité, dat hier weldra tot stand kwam en dat twaalf leden telde.

Rips en Faïn, wiens eigenlijke naam was Christator Mikaélian (al de samen gezworenen hadden diverse namen), namen de hoofdleiding op zich en veertien malen bezochten zij te samen de Selamlik, de plechtige tocht van den Sultan, iederen Vrijdag te elf uur, naar de moskee Hamidié en bestudeerden daar den toestand. Toen was vastgesteld dat het rijtuig van den Sultan één minuut en twee en veertig seconden noodig had om van de binnenpoort van de moskée naar de buitenpoort van Yildiz Kiosk te rijden, was Rips voor het plan van het plaatsen van een bom op dien weg die door een uurwerk bewogen op het juiste oogenblik zoude ontploffen, maar Faïn was er tegen en wilde van de estrade der vreemdelingen een bom in het vorstelijke rijtuig werpen.

Dit verschil van gevoelen gaf in het sub-comité heel wat te doen: beide hoofdleiders hielden voet bij stuk en het einde was dat Faïn, gesteund door Kindirian, zich afscheiden, en naar Bulgarije vertrokken om zich daar te oefenen in het werpen met bommen. Deze oefeningen hadden plaats in de buurt van het dorpje Balikeny (Fina Chova); beide vonden daarbij den dood; Kindirian had het vervalschte paspoort van Joris in zijn zak!

Te vergeefs zocht de politie in het huis naar de andere bewoners; Anna Nellens, Joris vrouw, Rips en zijne echtgenoote en Robina Faïn hadden bij tijds de vlucht genomen naar Bulgarije, maar een zeer belangrijke vangst deed zij in den persoon van den portier Manouh Humidian. In zijne woning werden dikwijls de vergaderingen van het sub-comité gehouden, hij wierf nieuwe leden aan, verspreidde vlijtig anarchistische geschriften, kortom zijn ijver liet niets te wenschen over.

Ondervraagd waar de ontplofbare stoffen waren gebleven, die niet bij den aanslag waren gebruikt, deelde hij mede dat deze verborgen waren in het hotel Kroecher, de cercle oriental en het Oostenrijksche hospitaal, wat tot het arresteeren van de portiers van die gebouwen aanleiding gaf. -

De portier van het Oostenrijksche hospitaal, de Armenier Arakel Nahabetian, is wel een van de meest cynische van al deze boosdoeners; twee en dertig jaren was hij als portier in dienst, men had hem met weldaden overladen en met ruime beurs voor de opvoeding van zijn kinderen gezorgd en nu vond men acht pakken kaliumchloraat, twaalf kilo jachtkruit, drie kilo mijnkruit, drie en dertig kilo meliniet, vijf en twintig gram schietkatoen, zes en veertig revolverpatronen en een geheel arsenaal om bommen te fabriceeren, een massa, voldoende om niet alleen het hospitaal, maar de geheele wijk in de lucht te laten vliegen. En waar had hij die helsche stoffen verstopt? In de kleeren en boekenkist van zijn eigen dochter!

De bekentenissen van dezen Arakel leiden tot het arresteeren van den hoofdman van het complot Hadji Nichan Minassian, die zich ook wel Tatoul en Bazoute (kruit) noemde. Hij kwam hier uit Sivas in Armenie, huurde een restaurant en daar kwamen de conspirateurs dikwijls samen. Na eerst halsstarrig alle deelname aan de samenzweering ontkend te hebben, erkende hij ten slotte schuld. Toen vroeg hij zich voor een natuurlijke behoefte even uit de gerechtzaal te mogen verwijderen, scheurde in het privaat een stuk lood van den wand en verwondde zich daarmede zoo ernstig aan de polsen en het onderlijf, dat de dood reeds was ingetreden voor geneeskundige hulp aanwezig was.

Behalve naar de Djezaïrstraat had de koetsier Mehmed agha zijn meester Rips ook naar het stadskwartier Chichli gebracht en een daar ingesteld onderzoek leidde tot het vinden van de stal waar de wagen, uit Weenen verzonden, was geplaatst. Volgens

de buren had een zekere Mighirditch (de bovengenoemde palfrenier van Rips) de stal, die in een afgelegen buurt stond, gehuurd, er toen twee paarden ingebracht, die hij te Scutari had gekocht en daarna eene vreemdsoortige wagen met gummibanden. Behalve deze Mighirditch kwam er niemand in de stal dan een jonge man uit Haskeny, Mervante Franguhan genaamd; op zekeren morgen waren beide verdwenen en was er een andere man, die zich George noemde. Deze spande den morgen van den aanslag de paarden voor den wagen en reed er mede voort in de richting van Yildiz Kiosk.
-

Er restte om nog te weten te komen de herkomst van de ijzeren kist, waarin het meliniet geplaatst was. De koetsier Kérim bin Ahmed deelde daaromtrent mede, dat in het laatst van de maand Juni een jong man met een zwarten stroohoed op, hem vijftien bislicle (7.50) had geboden voor het transport van een pakket, wegende veertig kilo, naar een stal te Chichli, wat hij had gedaan. Een andere koetsier Ahmed bin Mehemed had eenige dagen later blijkbaar denzelfden persoon ook naar Chichli gebracht,

maar had onderweg stil moeten houden, omdat zekere smid Manoli een pakket had over te reiken. Dit gaf aanleiding tot het arresteeren van dezen Manoli en de smeden Milto en Yorghi, laatst genoemde stierf spoedig, de twee anderen bleken met de samenzweering niets van doen te hebben; het pakket bevatte niets dan een stuk ijzer.

* * *

Zooals iederen Vrijdag was ook aan den ochtend van den 21sten Juli een breede schare belangstellenden en nieuwsgierigen bijeen om de sultan met zijn schitterend escorte naar de Hamidie moskée te zien gaan. Na het verrichten der gebeden, wat altijd juist een half uur duurt, rijdt Z.M. in een open victoria naar het paleis terug: hij houdt dan zelf de teugels, tegenover hem nemen plaats de oudste zoon Burharedine effendi en Rize pacha, de minister van oorlog. Op het oogenblik dat dien morgen voor de eerewacht het commando klonk: 'presenteer de geweren!' had de ontzettende ontploffing plaats; de slag was zoo hevig, dat een tweetal mijningenieurs later verklaarden nooit in hun leven zoo iets verschrikkelijks gehoord te hebben. Zes en twintig dooden, vreeselijk verminkt, lagen op den grond, het gekerm der acht en vijftig gewonden en gehinnik der getroffen paarden was hartverscheurend, alles lag te midden van zeventien uiteen geslagen rijtuigen. De officieren en soldaten, geheel onthutst, richtten hunne revolvers en geweren op de omstanders en zeker was de ramp nog veel grooter geworden en een waar bloedbad aangericht, als de sultan niet zoo uiterst koelbloedig was gebleven. Recht opstaande in zijn rijtuig, met de eene hand zijn verschrikte rossen bedwingende, wenkte hij met de andere de bevelvoerende officieren de geweren af te laten zetten en reed kalm alsof er niets was gebeurd, naar zijn paleis terug.

Een oogenblik van diepe stilte: toen klonk het uit aller mond, als een jubelkreet, driewerf herhaald: 'Padichahim tchok yache!'[1)]

Konstantinopel, Feb. 1906. -

A.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I.

Een kort schrijven slechts wilde ik inzenden om mijn hartelijken dank te betuigen aan de dames, die zoo welwillend waren hun meening te zeggen over mijn stuk!

Mijn bedoeling is volkomen begrepen.

Gaarne zou ik tevens, al is 't wel erg laat daarvoor, aan Mevr. A.C.F. - G. willen zeggen hoezéér het mij trof, dat zij ook in haar vroeger antwoord aan Studium (op het stukje 'De dubbele roeping der vrouw') zoo bijzonder juist mijn bedoelingen heeft doorzien!

Eén opmerking zou ik nog willen maken; een van de redenen waarom ik in dit laatste stuk het gesprek tusschen de jonge vrouwelijke studenten aanhaalde, is dit: ik wilde de aandacht er op vestigen, hoe een jongmeisje *overgehaald* kan worden tot het gaan naar de universiteit, zonder dat zij er lust of roeping toe gevoelt, door

1) Lang leve de Podisja.

de geestdriftige woorden van vriendinnetjes als Cor. Vriendinnetjes, die van het studente-zijn niets anders kennen dan den rooskleurigen kant, en andere meisjes *meeslepen* door hun beweringen, dat men aan de universiteit ‘zoo geleerd wordt’ en ‘dat 't er toch zoo leuk is,’ enz. enz. En ze overbluffen de anderen door zoogenaamde ‘geleerde woorden,’ die volstrekt niet ‘geleerd’ *zijn*, maar voor *on*ingewijden dien indruk maken.

Het is zoo nóódig, dat ouderen, als Emma, die óók de *schaduw*zijden van de hoogere studie kennen, opkomen tegen overdreven lof van meisjes als Cor, omdat zij door een enkel ernstig, waarschuwend woord, dikwijls anderen voor dat ‘meeslepen’ kunnen bewaren!

STUDIUM.

II. Weldadigheidsvoorstelling ten bate der Amsterdamsche Vereeniging tot bestrijding der Tuberculose.

Voorzitter: DR. C.F.J. B L O O K E R .

Een kring van Amsterdamsche jonge dames en heeren, hebben besloten bovengenoemde voorstelling op Zaterdag-avond 24 Maart a.s. in ‘Odéon’ te geven.

Het programma zal bestaan uit:

I. Het opvoeren van 2 tooneelstukjes, ingestudeerd onder leiding van den heer H Klijnveld.

II. Het zingen van eenige liederen.

III. Piano-spel.

IV. De door 8 jonge dames uit te voeren dans wordt geheel belangeloos ingestudeerd onder leiding van den heer Maurice J. Polak, ‘Prof: de danse àl'Institut Royal de la Marine.’

Inlichtingen en plaatsbewijzen te verkrijgen bij de secretaresse,
Mej. E.G.M. HUFFSTADT.
Grensstraat 17, (bovenhuis).

III.

Hooggeachte Freule.

In vele opzichten kan 'k U o, zoo goed begrijpen; maar in andere daarentegen in't geheel niet, zooals b.v. in Uw ijver voor 't corset,[*)] zie Varia in no. 31 van Uw blad. Zou U derhalve zoo vriendelijk willen zijn, dit schrijven te willen opnemen in een der volgende nos.? Misschien kan en wil een der andere lezeressen mij hierop een bevredigend antwoord geven.

*) Niet: ‘ijver vóór het corset,’ maar tegen de reformkleeding. die smakeloos is. RED.

Wie zulk een gróóte zorg voor dieren, inzonderheid voor honden heeft, moet m.i. nog méér gevoelen voor onbemiddelde handwerkende vrouwen en die zijn er in massa nietwaar? Ook zij, een enkele wellicht uitgezonderd, zien er graag goed uit (wat U zeker uitstekend vindt) maar 't past verreweg de méésten niet, zich een corset te laten aanmeten, wat door U zoo sterk wordt aanbevolen, ook uit een gezondheidsoogpunt. *Wat* moeten nu de meisjes en vrouwen dragen, die dat niet conveniëert? Haar lichaam maar laten gewennen aan een koopcorset? waarvan er misschien eenige honderden naar één en denzelfden vorm en maat gemaakt zijn? Dus, behalve hard werken, ja zwoegen veelal, waarbij sommigen zich in allerlei bochten moeten buigen, óók nog de last van een kleedingstuk verdragen? Niet alleen lichamelijke last maar ook geldelijke? - De gezondheid zal 'k maar buiten bespreking laten. -

U weet zeker niet, dat van die koopcorsetten de baleinen spoedig doorbreken, bij de een vlugger dan bij de ander, dat hangt dikwijls af van de werkzaamheden der draagster. Niet alleen wordt daardoor 't corset beschadigd, maar de kleeren er boven en er onder, voornamelijk ter plaatse der baleinen slijten ook en verstelde kleeren....

Bij ervaring weet ik, dat een corset een *dure* dracht is. Men kan met 't afschaffen ervan vrij wat aan kleeding uitsparen. Zoo oud word ik niet, dat *ik* er ooit weer een draag en vélen met mij, te méér omdat men tegenwoordig lijfjes heeft, die de borst **véél beter steunen of dragen** dan een corset, uitgezonderd misschien een aangemeten, dat mij een onbekend artikel is, maar waartoe wellicht menig schrale beurs door Uw aanprijzen wordt verlokt. - Als men onder en over die lijfjes de kleeren *gelijkmatig* en *aansluitend* draagt, dan behoeft men er waarachtig niet hobbezakachtig of schommelig uit te zien. Dan kan men zich zelfs *beter* en *netter* kleeden dan met een corset. 't Model, dat ik na lang, lang zoeken en probeeren heb uitgevonden, kan men *zich zelve naar elke maat* en *prijs* maken. Op zijn allergoedkoopst, dus voor de dienstbode of de vrouw uit 't volk, komt 't op 20 à 30 cents, terwijl 't haar vermoedelijk wel 10 corsetten uitspaart. -

Met vriendelijken dank voor Uwe welwillendheid.

Uwe dienstwillige, W. PELSMA.
Sneek 17/2 '06.

P.S. Wat nu de smaak betreft, waarover U in 't laatste no. schrijft, dat ik zoo juist ontvang, dáárover valt niet te twisten. Uwe eerlijkheid en rechtvaardigheid doet mij vrijmoedig mijn oordeel eens tegenover 't Uwe stellen. Welnu - *ik* vind 't speciale corsetmodel in één woord: *ordinair* en een **wespentaille! - walgelijk!** - En een vrouw, die zich rijgt ten nadeele harer gezondheid, *moet* m.i. òf een **egoistische**- òf **een idiote ijdelheid** zijn. -

Ik gevoel mij tot dit oordeel *gedrongen,* maar ik hoop, dat U mij dit niet kwalijk neemt. -

Noot Red.

Lieve juffrouw P. - 'Kwalijk-nemen', doe ik Uw schrijven volstrekt niet. - Wat de questie van koop-corsetten betreft, ik geloof dat het gezonder is ze te laten aanmeten, maar ik geloof ook, dat de op de schouders drukkende reformkleeding zeer ongezond is, en ik heb van de gevolgen daarvan, (vooral bij ouder-wordende

vrouwen), zeer treurige gevolgen gehoord. Als er iets zoo volmaakts bestaat als de door U uitgevonden kleeding, dan vind ik het heel gelukkig voor de draagsters ervan. Ik ken geen andere dan de bekende leelijke hobbezakken, (ook al willen ze doorgaan voor ‘artistiek’).

Wat de honden-questie betreft, neen ik voel volstrekt niet per-se méér voor elk mensch dan voor 'n dier. In geenen deele; ten eerste zijn er heel veel menschen, die ik beslist lager stel dan de dieren, en ten tweede kunnen de menschen, ook de ‘hardwerkende, die afgebeuld worden’, in elk geval zichzelf beter helpen en verzorgen en verdedigen, dan de dikwijls dakloos rondzwervende straathonden, die meedoogenloos worden afgemaakt, na eerst godgeklaagd te zijn mishandeld. Het mishandelen van weerlooze paarden voor karren en van die weerlooze honden voor hondenkarren ergert mij veel meer, dan het lot van menig mensch; want in negen van tien gevallen heeft 'n mensch zelf schuld aan zijn lot, of kan zich althans in onzen tijd verdedigen, nu overal 'n ‘wet’ op is. -

Ik weet wel, dat het al heel weinig ‘dernier-cri’ is om dit te durven zeggen, en dat 'n mode-socialistisch meekeuvelen over die ‘arme menschen, die zich afbeulen,’ veel meer up to date zou zijn. Maar, juist omdat zoo*velen* zich bemoeien met de menschen, en zoo *weinigen* met de dieren, juist daarom heb *ik* met hen, de dieren, meelijden.

IV. Zij en hij houden van elkander, nu zijn zij gescheiden....

Hij, aan den eenen kant zacht, meegaand, gevoelig, soms overgevoelig, met geestelijke ontwikkeling, aan den anderen kant driftig, koppig, groote wilskracht en door lichaamssterkte en gezondheid van een onderdrukt hartstochtelijk temperament, met afwisselende stemmingen. -

Zij, echt zacht en lief met een wilskracht sterker dan de zijne, doch wier energie door verdriet in haar kinderjaren reeds half verbruikt is. -

Zij kende zijn karakter slechts van de eerste zijde en kreeg hem daarom lief. Plotseling leerde zij ook de andere zijde van zijn karakter kennen en denkende aan het verdriet, dat zij gehad had, omdat een harer naaste familieleden driftig en koppig was, doch ontegenzeggelijk een ander karakter had dan hij, was zij ineens practisch redeneerende en durfde niet in het leven verder te gaan met hem, en vond 't beter ondanks den pijn, den band te verbreken. -

Zij bezwoer hem haar te vergeten, ofschoon zij nog altijd van hem hield en haar leven nu verder alleen zou moeten doorgaan en zeide, dat hij zoo spoedig mogelijk een andere moest zoeken, omdat 't voor hem een levensbehoefte is zich aan een vrouw te hechten. -

Hij voelde, dat hij door dit leed, dat hij over haar en hem had gebracht in zooverre veranderd was, dat hij de kracht zou hebben zich zooveel mogelijk te beheerschen uit liefde voor haar, en wist, dat hij tòch van haar hield en haar zoo gaarne gelukkig wilde maken, indien zij slechts gevolg gaf aan den drang van haar hart en hem tot haar roepen wilde....

Het is hem zoo vreemd, dat een vrouw zoo

koel kan redeneeren en in alles niet haar hart laat spreken. -

Hij heeft zich juist de liefde van een vrouw zoo groot gedacht en heeft zich steeds voorgesteld, dat een echte vrouw, die liefheeft, den moed heeft den beker met den geurigen drank mèt den droesem tot op den bodem te ledigen. Hij heeft gedacht, dat een vrouw eerder lieft den man met al zijn gebreken en hem volgt, alles op 't spel zettende, haar eer, haar naam, haar alles, om hem aan te hangen, en aan 't eind te lijden, dan om bij 't begin den weg niet in te willen, dien haar hart haar wijst en een leven zonder den geliefden man verkiest, omdat zij vreest, dat zij onder zal gaan in 't leven met hem, omdat zij niet durft te lijden om en met hem.-

Dat een vrouw, die een man liefheeft, een leven verkiest zonder hem met de zéér vage wetenschap, dat zij en hij dan gelukkiger zullen zijn, omdat zij volgens haar niet bij elkaar behooren, bòven een leven met den geliefden man, die zich door zijn liefde, nu hij zijn zwakke zijde kent, sterker gevoelt, is hem een raadsel. -

Hij heeft altijd gedacht, dat een leven van een vrouw, die lief gehad en geleden heeft verre te verkiezen is boven een leven, dat slechts tevreden is met een lieve herinnering en dat tóch een knagenden pijn met zich zal voeren en waar tòch aan 't eind de vraag zich zal opwerpen, ‘heb ik wel goed gehandeld.’

Vergist hij zich in de liefde van vrouwen, wanneer hij denkt, dat waar èchte liefde is, geen hinderpalen zijn en òndanks het lijden, dat liefde met zich brengt, de liefde voor den geliefden man tòch overwint?

Gaarne zag hij zich in dezen voorgelicht. -

J.J. BREEDVELD.

Amsterdam, *7/27 Febr. 1906.*

De verzameling Otto Lanz in het Rijks-Museum.

Voor wie niet veel gewend zijn aan het zien van schilderijen, op hen zal deze collectie een vreemden indruk maken en niet zoo in eens het vele schoons dat er in tegenwoordig is, begrepen worden. Maar wie meer doorgedrongen is in de diepere beteekenis der beeldende kunst, in hare uiting van de natuur door de ziel van een Kunstenaar, zal hier in dit kleine zaaltje enkele juweelen van oprechte, naive, fijne kunst vinden.

Dat de stelling aan 't hoofd van ons artikel geuit, wel degelijk gegrond is, bleek ons bij ons bezoek aan deze verzameling. We zagen verscheidene bezoekers deze schilderijen als een vreemdsoortig product kunst beschouwen. Het is vooral bij deze primitieven, dat de waarheid der volgende thèse zich opdringt: Om échte kunst naar waarde te kunnen genieten, behoort eene vooraf gecultiveerde opvoeding in het zien daarvan. En het is niet slechts op deze expositie dat men tot de overtuiging hiervan komt.

Het moge wat overdreven klinken, maar we behoeven heusch niet bevreesd te zijn, de meening te uiten, dat voor velen, uit onze naaste omgeving - en nu doelen we niet uitsluitend op hen, welke door stand en mindere ontwikkeling altijd geacht worden ook voor kunst het minst bevattelijk te zijn. - Kunst is iets waar je eigenlijk buiten staat en wat je doet denken aan vermoeiende wandelingen langs rijen

schilderijen in Musea op verschillende reizen naar 't buitenland gemaakt. We behoeven maar te letten op de wijze waarop men op tentoonstellingen de dingen aanziet en te trachten opmerkingen op te vangen om tot de overtuiging te komen, dat de geëxposeerde kunstwerken niet den minsten indruk op den beschouwer hebben achtergelaten en deze er geheel vreemd voor is gebleven, niet uit onwil tot begrijpen of botheid van gevoel, maar meestal uit gebrek aan opvoeding in 't zien van wat kunst is. Wie nooit op eene wandeling buiten getroffen werd door het schoone van een maneschijn effect of door het schitterende van een helderen dag, zal wel zonder emotie een schilderij, dat hem die zelfde aandoening moet geven, bezien. Het is dan ook niet voor deze, dat wij dit artikel schrijven, want voor hen is geen kruid gewasschen en zal het schoone in de natuur en in de kunst wel ten eeuwigsten dage een geheim blijven, dat hen nooit ontsluierd zal worden.

Maar er zijn velen, die eene gunstige uitzondering maken en wier gevoel vatbaar zou zijn voor wat er moois is in een kunstwerk, doch er niet in hebben kunnen doordringen uit gebrek aan voorlichting, die ze te vergeefs zochten in dikke boeken over kunstgeschiedenis of in levensbeschrijvingen van schilders.

Laten we voorop stellen, dat als eerste vereischte bij het zien van een kunstwerk gesteld moet worden, dat de beschouwer zich geheel overgeeft aan wat de artist gewild heeft uit te drukken; en dat wèl zonder eenige bijgedachten aan vroegere aangeleerde begrippen en in zekere grenzen beperkte, als juist aangeduide opvattingen. Want ware kunst - en dáárvan is hier alleen de rede - staat boven al deze factoren, als logisch gevolg van haar ontstaan uit de onbewuste zuivere aandoening der ziel.

Het klinkt haast al te banaal dit, nu, na eene glansperiode in onze hollandsche kunst, als die waarvan we tijdgenooten zijn, nog te moeten herhalen, maar waar we ons tot taak stellen de oningewijden - en die zijn er velen - te helpen voorlichten in het zoeken naar het eenige ware, dáár mogen we niet terugschrikken zelfs niet voor dàt, wat we als algemeen begrepen en gevoeld zouden achten.

Zelfs overbodig lijkt 't ons niet hier met een enkel woord toe te lichten, wat we onder èchte kunst verstaan, want al wat er den naam van heeft, kan er naar onze meening niet onder gerangschikt worden, ja, is er zelfs niet maar eenigzins mede verwant. Alléén de zuivere wedergave van eene ondergane aandoening kan een volkomen kunstwerk doen ontstaan, en de drang, die aandoening te uiten, stempelt den voortbrenger ervan tot kunstenaar.

Het doel, dat deze zich stelde daarbij, was geen ander, dan ons die aandoening mede te deelen, in welken vorm dan ook.

Hij laat ons door zijne oogen de wereld zien en dat hij die anders ziet dan wij en er meerdere emotie van ontvangt, is het *genie.*

Dat hij instaat is ons van die aangeboren gave te laten genieten is het technische gedeelte der kunst, het door studie verkregene. Waar dit laatste den overhand heeft boven het eerste komen we tot ziellooze producten van professorale geleerdheid, die à la porteé de tout le monde zijn.

Maar van de wàre kunst vat ieder slechts zóóveel als hij in zich heeft; want zij heeft in werkelijkheid niet met het verstand, maar alléén met het innerlijke wezen van den mensch te maken.

Na deze enkele regelen, die ons vooral naar aanleiding van deze verzameling schilderijen hier wel op hunne plaats schenen, willen we eenige aanteekeningen geven over die werken, welke het meest onze bewondering opwekten.

Beginnen willen we dan met te wijzen op de prachtige meisjes-buste van Jacopo della Cluercia (1374-1438). Eene vrije navolging van de Saprentia van de Fonte Gaja te Sienna. Een prachtstuk van kleur - het geheel is van stucco met ten deele oude polychromeering - zóóals het daar staat voor den rijken achtergrond in het museumzaaltje. Deze buste had naar onze meening geen betere plaats kunnen ten deel vallen, zoo schoon harmonieert de rijpe, deftige kleur ervan met de omgeving.

Letten we daarbij op de uitstekende verlichting ervan, dan zal ieder getroffen door den rijken indruk, welke deze buste maakt en tegelijk niet ongevoelig blijven bij aandachtige beschouwing voor de bijzonder levendige uitdrukking in de guitige, kleine oogjes en van het fijn besneden mondje, waaronder het licht op de kin zoo karakteristiek uitkomt.

In N°. 13 eene zittende Madonna met kind uit de werkplaats van Benedetto de Majano (1442-1447) bewonderden we de levendigheid van beweging en expressie, waarmede het kind opziet naar de moeder.

N°. 15. Het portret van een jong meisje van een onbekend meester uit de Florentijnsche school (einde der 15^{e} eeuw) is onzes inziens van minder gehalte, terwijl ook het glimmen van de terra-cotta hinderlijk werkt.

De Madonna met Kind (N°. 10) van een onbekend meester (ongeveer 1430) is een prachtstuk en treffend is de liefelijke uitdrukking in het gelaat der Madonna en de teedere expressie in de handen, waarmeê zij 't Kind omvat, die daarbij van uiterst fijne teekening en gevoelig modelé zijn.

Losheid van drapeering, vooral om de buste, merken we op in het werk van een onbekend meester uit de eerste helft der 15e eeuw, eveneens eene Madonna met Kind.

De ernstige bezoeker zal ongetwijfeld getroffen worden door de treurige, weemoedige uitdrukking in 't gelaat der moeder, waardoor de onbewuste, naïeve expressie van het kinderkopje nog meer uitkomt. (No. 11).

Nu rest ons nog enkele van de schilderijen te noemen, waaronder er zijn van buitengewone fijne harmonie van kleur, o.a. No. 1, van Ambrozio Lorenzetti. Eene Madonna met kind, geschilderd in een prachtig ensemble van kleur, waarin het blauw van het kleed van Maria zich zeldzaam fijn vereenigt met het goud van den achtergrond.

In No. 9 een groot schilderij van Giovanni Caroto (1470-1546), voorstellende Ariadne op Naxos, is op meesterlijke wijze uitgedrukt het van onuitsprekelijke vreugde stralende gelaat van Ariadne, als zij Bacchus schip ziet naderen, waar zij tot deelgenoote zijner heerlijkheid wordt verheven en hare gelukkige vereeniging met den god des wijns zal vinden.

Besluiten kunnen we nu met eene aansporing deze verzameling, die voor ons land eene zéér bijzondere kan genoemd worden, -

daar we nog nooit in de gelegenheid waren hier eene met zooveel kunstsmaak gevormde collectie primitieven der Italiaansche school tentoongesteld te zien, - te gaan bezoeken.

Amsterdam.
P. VAN WIJNGAERDT.

Tooneelindrukken van Johan Schmidt.
Schrijver van Verschoppeling, Het Leed der Waarheid, De vloek der Vruchtbaarheid, e.a.

Uit Schoonmaken.*)

Hij was buiten engagement, de teringbleeke stakker, de zieke, tobbende tooneelspeler. Hij zwalkte door de stad - zòcht - vròeg - bood zich aan bij alle directies, maar te vergeefs. Hij was geen talent, geen ster, geen kunstenaar van vermaardheid - van reputatie.

Hij was een vrij-wel onbekend, alledaagsch acteur, met schorre stem, die knierend hijgde, - die niet meer imponeeren kon 't betalende publiek. Hij was totaal onbruikbaar nù - want-ie was de dood nabij, 't accessoirtje. Verbergen kon ie zijn lichamelik op-zijn niet meer; dat voortsukkelen van z'n laatste levensdagen was nu te duidelik aan te zien - en dàt was 't ergst.

Wie kon 'n akteur op de planken brengen, die niet meer spreken kon - die hoeste, rochelde en rauw z'n rol uit-snauwde? Wie 'n stram skelet, dat te koortsbeven stond voor 't voetlicht? En toch moest ie - wilde ie spelen.... spelen?

En hij deed 't, als 'r te schoonmaken was.

Bleeker, afgematter dan 'k 'm voor 't laatst gezien had boog Kris Gruiter zich uit de coupé - zocht voetschrapend naar de treeplank, de deurstijl vingerkrommend omkneld houdende. 't Schrale lijf kwam vooroverhellend naar buiten, de beenen bengelendtastend na elke stap. Onder de dampende stationskap reikten reeds uitgestegen confraters naar den kommervollen sukkelaar. Méewarig omvattend, ondersteunden zij hem, tot ie angstig-onzeker voor den wagon te wankelen stond, vriendelik, pijnlik-danklachend naar de welwillenden.

De starre, kwijnende winterrouwing van mist-gore schemer somberde egaal, waaruit venijnige neerslag kleefde op de reizigers, die mompelend den uitgang zochten. Op 't emplacement bleef 't troepje tooneelspelers bij Kris zeurtreuzelen, ze bekeken hem medelijdend, elkaar aanstootend, 't hoofd gewichtig heen-en-weer bewegende.... ze ondervroegen hem, beurden 'm op, spraken woordjes van troost.... en van hóóp!

Hij hijgde - reutelde nog na, vermoeidschuifelend op m'n arm leunend, z'n knokige elleboog scherp in m'n vleesch puntend. De souffleur nam Kris koffertje - menschelijk aanmoedigende den zwakken lijder, zacht op den schouder rakend met vriendelik handgebaar.

- Ik draag je bagage Gruiter, dat spreekt.

Meteen liep ie door, Kris kameraadschappelik toeknikkend.

*) Term voor akteurs, die buiten engagement zijnde, met verschillende ambulante troepjes mee reizen, of ook voor korten tijd, b.v. in één stuk, optreden in een vasten schouwburg.

Zwijgend slenterden de tooneel-menschen naar 't tourniquet, gaven, zich peinzend naar den zieke wendend, hunne kaartjes of gingen verder....

Ik wachtte bij m'n hulpbehoevenden vriend, die langzaam geregelder ademde en z'n door tuberculose ondermijnde karkas met 'n zwaren zucht oprichtte.

De knoopen van z'n povere, afgedragen jas vingerwrong ie in de gaten en behoedzaam stapte-ie naast mij voort. Geweldig ontroerd gluurde ik ongemerkt naar zijn doodskop, zag 'k de spiertrekkingen om z'n van weemoed krommende, looden lippen.

Op den beenigen schedel plakte zweet-nat haar, dorde stekelig in de deuken van z'n ingevallen slapen. Onder 't vel, ampere trilling van aartjes, vaal violet opkronkelend achter de ijzig grauwe huid. Staarloos doften de puilende glazige oogen uit de kassen, glansloos, zonder leven. Maar in 't lijkengezicht - in 't luguber stervend geheel lag nog altijd die weeke expressie van immense goedheid.... die was 't in gegroeid. Kuchend kwamen we op 't stationspleintje, hij 't slappe lijf in evenwicht houdend, de stakerige beenen moeilik opschoppend.

Achter ons rommelde, stootte de trein, snoof gedempt-schuddend stoom-floepen uit, die in de grauwe atmosfeer, boven de stationskap, spiralig opwolkten.

Hortend hoorde ik de wagenreeks wegbonken, met bovenuit snerpend fluitgegier. De grond schokte stug. Nog even sulstommeling met dunne metaal-knallen van rails...

De droeve stad, vaag-pensee, dommelde in lang-hangenden nevel. Soms kwam, als onhoorbaar nabij geschoven, 'n huis dreigend

voor ons te staan, kil-grijs, de nok half gestoken in 't vochtige waas.

- Gaat 't Kris?

- Hè?....

- Of 't gaat?

- Ja - hu - uh... uh!

Suf flauwden z'n pupillen in troebel beaderd oogwit, geel doorloopen - toen ie op mij neer keek - z'n hoog figuur naar me over neigend. De mond vertrok tot 'n goedig lachje.

- Wat ben....'k.... in.. teressant.... uh.... uh!.... Wat neem jullie notitie... van.... me.... en....

De barsch-schorre woordbrokkeling knauwde af in snijdend hoest-gekerm. Z'n kaken roodden en z'n gansch wezenloos gezicht vertrok tot 'n angstwekkend mom-bakkes....

De armen slap-strekkend zocht ie staanblijvend, z'n benauwing uit te schudden in 'n wanhopige hoestkramp....

Als 'n drenkeling grepen z'n vingers, klauwend gebogen zochten ze iets te omprangen - om niet te verstikken.... Toen zakte 't zware, scheurende, droge gebulk - gorgelden slijmblaasjes uit z'n keel.... Op de keien spoog ie bloed.... Uh! úó, ah - ùùgh....

.... Da's... zóó... uh:.. uh... goed... da's 't laatste.... jong - m'n restantje.... long.... ùm....

- Bè je dwáás?....

Wat moest ik tróósten, wat? Dat ie dwáás was... 'k Zag immers dat ie stervende was.

- Jónge.... jònge.... hakkelde ie.... 't duurt goddank.... niet lang... meer... 'k Ga gauw dood.

- Wat ben je vervelend met je dood... Je lééft nog làng!

- Làng?!.... krijschte z'n ruw orgaan.... Làng!! Máàk me niet ongelukkig.... als je zegt.... dat ik, nog lang leven moet.... ùh.... ùùg!.... zou 'k!.... 'k Ben zoo blij, dat 't gauw voorbij is.... 't Kan niet langer.... 't mag niet.... 'k Kan me niet..... meer bewegen.... van vermoeienis en voor m'n maag ligt 'n prop.... 'n pròp zóó zwáár!!... kerel zoo zwaar. - En 'k ben zoo blij dat 'k.... dat 'k.... òòò.... òò.... zoo blij.... zóóó blij dat Grietje getrouwd is geweest.... als ik in de kist ga ùh.... ùh!!.... Nou is ze 'n fatsoenlike weduwe.... als ik dood ben.... Dat was ze in haar oog niet.... als ik ongetrouwd.... óó.... m'n zij.... hè.... en dat ellendige gewicht voor m'n maag ò!! Dan had ze máár met 'n komediantje geleefd.... geleefd!.... zonder 'n huwelik.... Nou is ze getrouwde vrouw..., al zal 't maar 'n paar weken geduurd hebben.... Ik weet dat 't gelukkig gedaan is.... afgeloopen....

Wonderlik-goed, intens tevreden vouwden z'n kaken, rimpelde z'n mond tot 'n lachje.

.... voor Grietje is 't beter.... veel beter.... ze is niet rijp.... um.... ggg.... uhm niet opgewassen tegen den maatschappeliken stroom.... die over 'r hoofd komt woeien.... als ze maar geleefd heeft met me.... 'n acteur.... Mooi theatraal gesproken - niet? - Vrouwen zijn.... niet rijp, lang niet rijp voor 't vrije leven. Uiterlik vertoon.... meegepraat.... meer niks.... ùm.... Even rusten'.... Wat 'n beroerde lucht voor mij.... die damp....

- Loop liever langzaam door, voetje voor voetje, Kris. 't Is onsekuur te blijven staan.

- Jà - hindert mij niet meer....

- Kom....

't Is voor.... o.... he.... dat steekt - foei.... pijn rrrr.... hh.... m'n vrouw beter dat ik 'r tusschen uit trek.... 'n teringlijer.... die geen brood voor haar verdienen kan.... da's toch niks.... Voor háár ben 'k zoo blij dat we getrouwd zijn.... Hoe ver is 't hotel?

- 'n Paar minuten nog....

- .... Dat spelen van avond.... dat spelen.... o... o... wat 'n marteling. 'k Doe 't om die paar centen.... 'k heb in lange geen geld verdiend.... O.... 'k moet 'r niet an - denken- vanavond!!

Hoe kon Ribot mij zoo'n rol geven... die rol, Frits Friddelfitz.... Is dat nou 'n rol voor 'n kapotte stumper als ik.... Nou moet ik lachen,.... vanavond.... 'k ben zoo angstig.... zóó ellendig.... als 't 's niet goed afliep.... als 'k 't 's erg leelik déé... Als 'k 'n biljet van *Oom Braesig* zie.... òò.... was 't maar al gedaan.

- Niet huilen, Kris.... niet huilen. Ik zal 't wel voor je opknappen, als jè 'r zoo tegen opziet....

- Jij? En m'n verdienste dan?....

Ik zweeg.

- .... Lachen.... hu òò ò - die benauwdheid.... lachen als je op krepeeren staat.... Lachen en dansen... 't Is om die paar centen, dat 'k 't doen móét.... Je hebt altijd nog wat amour-propre... 't Komt ook, omdat m'n vrouw niet ziet, hoe ver ik al ben.... kan zij 't helpen.... Ze is geen dokter.... O, dat gewicht, die vracht op m'n maag, kermde ie weer.... 'k Geloof dat

Grietje denkt, dat 't over gaat - dat 'k nog genees.... uh.... uh!.... Ik ben 'r tot last.... iedereen tot last....

Die me meeneemt op reis, doet dat uit medelije.... en 'k zie zoo tegen spelen op.... o Gòd!.... rrg.... God.... 'k zie 't doek al opgaan.... wat is 't èrg.... Met m'n ziek lichaam.... ò ò ó - 't acteursleven is al niet schitterend en dan moet je nog van de tweede of derde grond zijn.... en ziek.... téring.... zwaar ziek....

- Toe Kris, spreek zooveel niet....

- Had ik 't stuk maar mogen kiezen - vàst geen *Oom Braesig* besloot ie grijnzend.

- Zoo.... wees vroolik - nou doe je verstandig.

- Klets niet, beet ie.... Ik vroolik.... um.... um.... ik.... ik....

Hevig schokte ie - z'n woorden door 'n blaffenden hoest-aanval aamechtig opslokkende.... Inéén kromp ie als de vlagen uit z'n keel persten, de luchtzuiging van z'n lekke longen knierde in de eenzame straat. Wild gierde ie, de fletse wangen van zweet en tranen bedropen. 't Klonk zoo akelig tusschen die nauwe huizen-reet, 't klokte terug, náár en enkel, als 'n veraffe echo. Z'n broze romp was op m'n borst gezegen en niet dan met uiterste inspanning gelukte 't mij staande te blijven.

Welk 'n vreeselik oogenblik, als je meent 'n lijk op je te zullen voelen, als je vreezend wacht op een laatste klacht....

Wat al bizarre gedachten flitsen, kruisen je brein. - Wat zie je in je wonderlike dingen gebeuren in die paar minuten van hopend steunen - van uitputting.... Je ademhaling werkt niet.... je voelt je bloed wegzakken.... je wijkt, wijkt terug - 't klamme vleesch van z'n grijpende hand - van z'n zweet parelend voorhoofd doet je ijzen.... 't plakt op 't jouwe....

Afgemat kwamen we in ons hotel, waar één bedrijf nog eens moest gerepeteerd worden.

Daarna gingen we aan tafel. Deelnemend hebben we 'm gadegeslagen. Elk at met trage happen. We rekten 't middagmaal - om hem te laten schrokken, schrokken aan z'n doodsdisch, zoo feestelik, rijkelik, blank gedekt met niet alledaagsche spijzen. Zonder op te zien, zat ie, met strammen rug, hongerig naar de schotels te loeren, verslindend onverzadigbaar, al wat onder zijn bereik geschoven werd. Gulzig ledigde ie z'n bord - tegelijk grissend naar nieuwe gerechten, en we gunden ons... 't genoegen, de teringlijder te laten smullen, die woest brokken slikkend, telkens z'n overpropte slokdarm rug-op-krommend ledigde. Z'n mond bleef bijtend geopend, om heel snel, bij slikken even dicht gehapt te worden.

Z'n doods-festijn.... die welvoorziene tafel.... we zagen 't....

Bedrukt zijn we opgestaan en naar den schouwburg gedrenteld. In de natte avondstilte van 't provincie-stadje sjokten we, hem in ons midden houdend en steeds basten vreeselike galmen uit z'n stroef balgende borstkas - struikelde de krachtelooze over brokken steenen....

Daar in 't kijkhuis, achter de coulissen ons optakelend, bij gebrek aan kleedkamers, zat Kris ter neer, bedeesd, verlegen zich afzonderend voor 'n kostuumkist - temidden van requísíete en stukken décoratief. Boven hem sputterde 'n gasvlammetje. Schroeilicht, rood brandend in de oogen, sudderde op z'n hoofd en schouders, schrilde in 't spiegeltje, dat ie in zijn bevende hand hield, om 'r zich te bekijken, na iedere schmink-veeg.

Dat schouwspel achter de schermen, waar weg-donkerend in den bruinen schemer, 'n stervende komediant zich opsmukte, is niet alledaagsch - niet gewoon. De vleeschverf, zooveel gezonder kleurend op 't lijkenwit van Kris verschrompeld vel, was de scherpst-denkbare parodie. Om beurten kwamen we bij 'm praten - valsche verzinsels brabbelen. We lonkten 'm toe als bràve menschen doen.... omdat ie zoo náár was, omdat je 'm moest opbeuren en niet aan z'n lot kon overlaten.... je kon nóóit weten.... zoo'n zwakke. 'r Was over geredeneerd zijn rol te laten doubleeren, maar met wien?.... Hadden ze geweten, dat het zóóver met 'm was!....

Te midden van geklodderde bloemen op stijf bordpapieren vazen, afgeknabbeld aan de randen, bewoog ie - verscholen achter muurbrokken, die vouwend in elkaar hingen door gebroken geraamte-latten, kamer-vakken, versleten gordijnen, opgerold en bedekt met 'n laag stof, schragend op kaal-geschaafde stoelen, waaronder klein goed, tot versiering dienend van 't gebrekkige tooneel, zwarttend in 't schaduwgat vol attributen. Futloos, de armen slap-afhangend rustte hij, als uiterst consciencieus z'n pezige vingers 'n kleedingstuk om z'n schonken hadden gewurmd - dra kroop ie in den tochtigen hoek, om ongezien te kunnen sluimeren op de canapé.

Zóó! Dat omhangen geraamte met schminkmom te zien krimpen, pijnkreten terugduwend, hoest-kriebeling wegsnikkend - om toch maar flink te schijnen - uit angst niet mee te mogen doen.... dàn die schuwe, flikkerende gas-gloring geluidend als 'n prevelend gebed, en alles rauw-omfloerst van

kale, halve, schaduw-vegen, diep-strekkend in rulle grijzing, wordend één dofzwart met 'n lichtvlek op den muur, waarin 't silhouet staat van Kris hoofd, dat over den canapé-rug leunt en jammerend muzikanten-geknoei uit de holle zaal komt.... zóó.... zoo!....

Ik kwam bij 'm, toen 'k me gekleed had. Hij lag met gesloten oogen op de plucheronding van 't meubel. We leken beide welvarend met onze frissche gezichten! Weeldeblosjes lagen op onze bepoeierde wangen, terwijl de Mecklenburgsche joppen, groen opgeslagen aan de mouwen, de laarzenkappen over onze gele pantalons-coulants, pittige voornaamheid gaven. Ik scheen steviger, fermer dan Kris. Plots recht-opstaand van schrik, was 't 'n opgeschoten lummel, bléef ie 't in 't te korte - toch te wijde pak. Z'n pantalon kon niet om z'n dijen spannen, zakte zwabberend af, langs de houterige beenen.

- Nou Kris? Hoe gaat 't?....

- .... Als.... 'n.... lamme.... ù.... ò.... dat spelen.... dat ik spelen moet!...

- Kon ik 't maar voor je overnemen.

- .... Spreek 'r asjeblieft niet van, 'k wil zoo graag wat geld thuis brengen.

Licht rozig oranje sidderde schijnsel neer, vanaf 't hooge gaspitje. Kris platte, grijze handen zagen groenig bevlekt.

Op 't tooneel timmerden knechts vakken vast, holden ze heen en weerom - smeten ze met planken, met meubelen, die krakend op den vloer knakten.

.... Ze beukten spijkers in 't vermolmde hout van décorstukken, die niet meer goed konden. Ribot, de regisseur wandelde 't tooneel over, keerde zich bij 't voordoek gekomen, naar de changeerders.

- Dat moet hier, meneer.... eerste acte toch?.... Línks 'n huis.... en hier 'n tobbe.

- Waar zijn de stroozakken?.... Zakken met graan voorstellend?

- Die heb 'k niet....

- Niet? Die moeten 'r zijn. Ik speel *Oom Braesig* niet - zonder dat ze 'r liggen.... Ik kom niet op hóór - meneer de changeerder....

Ribot kwam razen over zulk 'n brutaliteit - stampte van kwaadaardigheid. Kris hielp zoeken naar benoodigdheden - grabbelde in 'n kist.

- Blijf nou zitten....

- Zitten, klaagde ie.... Ribot schreeuwt zoo barbaarsch. - Ik ben bang dat ie - als 'r iets niet op tijd is.... nog meer te keer gaat.... daarom help 'k maar.... oh.... üùùh.... 't geeft wel níet véél.... hè?!.... 't Doet...

Weer raspte 'n holle, borrelende rocheling - spoog ie bloed in z'n zakdoek.... 't Doet me zoo zeer.... dat geschreeuw.... Hield die muziek nou maar op.... en.... ùùgg.... hò.... hó...., uh.... was 't in gods-naam gedaan!

- Zou Ribot niet roddelen als ik.... 'n verkeerd wachtje geef.... of 'n woordje.... te min zeg?

- Nee.... hij weet, dat je niet goed bent.

- Allo, bulderde Ribot, aánvang! Kunnen we beginnen, dames en heeren? Kunnen we?

- Ja.... ja.... ja meneer.

- Afkloppen dan - en hálen.... Kris 't is an jou.... jij begint.... Hou je goed, jong.... Kracht verzamelend huppelde de bijna huilende Frits Friddelfits achterwaarts 't tooneel op en begon. Bij zijden de coulissen stond 't gezelschap te luisteren. De leden

zagen elkaar aan in wacht-spanning. Elkeen voelde iets vreeseliks.... We hoorden 'm monotoon dreunen - de woorden kreunden op uit z'n piepende borst. Wat lag 'r naamloos leed-begrip in de gesperde oogen, waarmee allen te hopen stonden in de stoffige schemering van de schommelende, pal opéénhangende bosch-coulisse-lappen. Soms werd 'r mompelend geroepen: op-òp!

- Wie? - Ik.... - Nee ik....

Downe-stemmig bleef tot 't einde van de eerste acte - de slotscène, waarin ik Kris zoo wreed zag lijden.... dàt einde - toen ik 'm zag springen.... nadat Kris, Frits Friddelfitz, 'n belangrijke boodschap was opgedragen, 'm tot belooning 'n vos-merrie werd beloofd. O dat einde, toen ie met z'n armzalig lijf hoste als 'n bezetene - toen ie imiteeren ging 'n tocht op z'n denkbeeldig, schichtig paard! Eén lange, krassende kreet van ellende - van verkropt leed.... Gelijk 'n krankzinnige smakte ie 't tooneel rond. Z'n mond was scheef vertrokken, z'n oogen glaasden zwellend, terwijl de gelaatsspieren afgrijselik de perkamenten kaken samen wrongen. Dòl - ontzettend wilskrachtig steigerde-ie - draafde-ie als 'n vos-merrie. Even wankelend, dan weer grenzenloos hartstochtelik joeg ie in 't rond. Puffend, grommend galoppeerde-ie, z'n laatste sappen verbruikend.

Ademstooten wasemden uit z'n neerhangenden mond, waarlangs slijmstraaltjes gleden.... Hóp.... là.... hoplá - grauwde ie.... mijn..... vosmerrie.... als.... mòrgen.... uit.... r... ij... den gáát.... vòlg 'k háár.... op.... vos... mer... r-i-e.... z'n knieën kromden en springend plankten z'n voeten zonder veerkracht neer - vlak, bonkend.... woordjes knauwde-ié luchthappend af.... En dàn.... weer... op.... vos... merrie... v... v.... Nu stapte ie in de tobbe - wierp zich nog eens

op.... v... v... ik heb m'n vóét... ver... stuikt....

Smakkend plofte-ie over de tobbe op den grond. Stroozakken werden op 'm gestompt van achter de boschlappen - rolden risselend af naar 't voetlicht.

Einde eerste acte.

De clou van z'n rol.

't Doek zakte.

't Publiek applaudisseerde.

Kris lag bezwijmd in de tobbe. - Opkomen kon ìe nìet meer.

Krommend vouwden de beenen, als knielde hij voorover met ingezakten rug, de armen slap onder hem....

We hebben 'm gedragen naar zijn canapé, gelaafd - verzorgd.

Hij heeft gespéél tot 't doek voor de laatste maal viel.

Maar 's nachts.... 's nachts ìn onze kamers!! Koortsig waakten we - speurden we naar z'n zuchten tot 't ochtend werd. Eén voer één slopen we naar zijn kamerdeur, luisterden aan 'l sleutelgat....

Hij leefde nog.

Ik heb hem geholpen bij 't kleeden.

- Wat ben ik.... dankbaar zei ie - dat ze me.... alle maal.... zoo goed behandelen.... Wat ben 'k dankbaar.... 'k Lijk wel 'n prins.

- 'n Koning moet je zeggen.

- .... o - oh!.... gg.... Dat Drietje fatsoenlijke weduwe wordt.... ben 'k zoo blij om.

- Weduwe?....

- Als je.... als 'k je niet meer zie.... ùh-ùh.... want jullie gaan toch door.... als ik in Boxtel overstap naar.... Amsterdam.... als ik je niet meer - zie - tot... tot... als we geesten zijn... uh.... ù-ù-ù... dàn... als 'k dàn... maar... gezonder... ben.

- Kris....

Later dan hij in de coupé komend, 'k had bezigheden, zat ie al paarsigblauw te rochelen....

Na twee dagen van de reis terugkeerend, lag 'n rouw-circulaire thuis.

Varia.

In ‘Toonkunst’, weekblad gewijd aan de belangen van het muziekleven, vinden wij overgenomen een gedicht van Oskar Blumenthal ‘Le dernier cri’, dat hieronder door ons vertaald wordt weergegeven:

‘Dwepers zijn 'r, die vol bewond'ring droomen,
Als ze langs moderne prenten gaan;
Als ze zien wat violette boomen
Op een neev'lig blauwen mosgrond staan.

Luist'raars zijn 'r, die graag een uiltje knappen,
Hoorend Z a r a t h u s t r a in muziek,
Maar die daav'rend in de handen klappen,
Op bevel der Heilige Critiek.

Dwazen zijn 'r, die al 't moderne prijzen;
Elke realist heeft bijvals-kans,

En die g'lijke hulde hem bewijzen,
Of-ie Hauptmann heet, of Heijermans.

Lezers zijn 'r, die hèm geen kunst'naar noemen,
Wen-ie ‘'t woord’ niet wringen, persen kan,
En die nooit een arbeid zullen roemen,
Als een ieder dien begrijpen kan.

Vrouwen zijn 'r, die ieder's hart ontvlammen,
Door haar heerlijk, lief'lijk-rein gelaat,
Doch, die al heur schoonheid laf verlammen
In de plooien van 't reformgewaad.

Meisjes zijn 'r, die net, fatsoenlijk blijven,
Blozen, wen ze zien een snor, een man,
En toch dikwerf ‘reine’ boeken schrijven,
Waar een grijsaard over blozen kan.

En waaròm verdragen we 't, onmachtig,
Zonder tegenspraak, heel kalm en stil?
Och! de nieuwste dwaasheid is zoo krachtig,
Daar 't ‘le dernier cri’ der mode wil.

FRET.

(*Telegraaf.*)

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezouden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

M.P. - Dank voor Uw briefkaart. -

Mevr: P. te Z. - Ik ontving juist Uw vriendelijke briefkaart toen het vorig antwoord was afgedrukt. Wij, mijn vriendin, onze Marie, onze hondenkinderen en ik maken 't allemaal wel, maar helaas was voor die patiente, naar wien

U vraagt een tweede operatie noodzakelijk. Zij is nu weer buiten gevaar gelukkig. Ja, een woord van waardeering doet altijd heel goed. Het zal daarom zeker óók welkom zijn aan Ds: Ternooij Apel, dat ik hem langs dezen weg meedeel, hoe zijn hoofdartikel Op de Bergen U zooveel te denken gaf. - Hartelijke groeten, en veel dank voor Uw kaart, lieve mevrouw.

Mevr: S.W. geb. P. te G. - Ja-zeker, onze correspondenties herinner ik mij heel goed. - Als U bij dien boekhandelaar zijt geabonneerd, dan moet hij U een bewijs daarvan geven. Maar ik geloof U wel zonder dat. Dus doet U maar geen moeite meer.

Mej. P. - Ik plaatste Uw artikel over reform en corset eerst in dit nommer, omdat ik er een paar kantteekeningen bij wenschte te maken, en daartoe niet eerder gelegenheid had.

Felix II. - Dank voor Uw instemming over het Telegraaf-artikel over Tooneel en critiek. - Ja, dat is het 'm juist, dat het tooneel zoo weinig opheft, integendeel neertrekt. *Stein unter Steinen*, dat hier dezer dagen uitstekend is gegeven door het Keulsche theater (door bemiddeling van de zeer sympathieke Vereeniging De Kunstkring) behoort tot een der weinige hedendaagsche stukken, waarvan 'n zedelijke, 'n opvoedende kracht uitgaat, zonder te vervelen door preekerigheid. - *Sudermann* heeft met dit nieuwe stuk een superieur werk gegeven. -

Frits laat zijn naamgenoot hartelijk groeten, en, in verband met Uw opmerking over Bennies ondeugendheid, moet *ik* er bij voegen, dat Frits óók niet heelemaal zonder gebreken is en b.v. met 'n allerliefst gezichtje kan wachten tot je de kamer uitgaat alsof hij geen tien kan tellen, om daarna, zoodra hij alleen is, een door hem in het oog gehouden koekjes-trommel of vleesch-schotel te bespringen, en den inhoud ervan naar zijn mandje over te brengen. Kom je dan binnen, dan verraadt hij in zijn angst zijn eigen wangedrag met een dreigend geknor.

Mama van Marquis II. - U zult hoop ik dit pseudoniem wel op U-zelf toepasselijk maken. Lieve beste mevrouw, op alle regels zijn uitzonderingen. Als ik zeg: in Amsterdam ziet men geen mooie rijtuigen zooals in den Haag, dan spreekt het toch vanzelf dat ik in 't *algemeen* spreek, niet van elk geval afzonderlijk. Natuurlijk zijn er hier óók wel mooie paarden, en van goeden smaak getuigende equipages. Maar, im grossen und ganzen genomen, vind ik-voor-mij dat den Haag het in keurige livreien en in andere details van chic verreweg wint van Amsterdam. Overigens, mijn kleine Frits was stupéfait toen ik hem vertelde, in wat voor 'n voornaamheid zijn onbekend vriendje *Marquis* troont. En we zullen, als we nederig te voet gaan, goed uitkijken of we U en hem gewaar worden als U ons voorbij-snelt, en dan héél bescheiden uitwijken; vooral *daarvan* kunt U zeker zijn, want Frits is héél bang voor rijtuigen. - Vriendelijk dank voor Uw aardig briefje.

Maria II. - Voor Uw aanhef van Uw brief veel dank. Als gij dat zoo *meent*, vind ik 't veel prettiger dan 'n stijf: geacht. Ik heb U in de vorige Lelie reeds geantwoord op Uw vraag. Ja het is geschied *met* mijn voorkennis, maar als gij het zóó'n teleurstelling vindt, dan kan ik 't een volgende maal veranderen. De versjes zal ik zoo spoedig

mogelijk plaatsen. Maar gij weet, voor poezie is er niet zoo héél véél plaats in ons Blad.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Noirever. - 't Spijt mij zeer, dat gij mijn briefje te laat hebt ontvangen. Ik kreeg het Uwe, toen ik op het punt stond uit te gaan naar de Possart-voordracht, kon dus eerst na mijn thuiskomst antwoorden. Heel veel dank voor die mooie Lelietjes!

Fraaie Handwerken. - Het eenige wat ik er op weet, is Uw brief als ingezonden stuk te plaatsen, (zonder Uw naam natuurlijk).

B.Z. (geeft geen pseudoniem op). - Gij kunt het slot van de prijsvraag heelemaal naar *eigen keuze* beantwoorden.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Berichten.

Door de Vereeniging voor Verbetering van Vrouwenkleeding wordt een Prijsvraag uitgeschreven voor een wandel- en voor een avond-costuum (soiréetoilet) beantwoordende aan de eischen der Reformkleeding, alles nader omschreven in het programma. De prijs bedraagt voor ieder der ontwerpen *f* 100, -.

De Jury bestaat uit Mevr. de Wilde-Fockema te Arnhem; Mevr. van Leeuwen-Ledeboer te Hilversum; Mevr. Soff - van Deventer, Mevr. van Someren Brand, Mevr. Posthumus Meyes-Hofstede de Groot te Amsterdam; Mevr. de Feyfer te Bathmen; Mevr. Bouman-de Lange te Scheveningen; Mad^{me} de Vroye te Parijs; de Heer Ellens te Santpoort; de Heer van den Bosch te Bloemendaal; de Heeren Hobbe Smith en Toorop te Amsterdam.

De antwoorden moeten vóór den 1sten Mei 1906 inkomen aan het Bureau der Vereeniging, Dreef 20 Haarlem. Programma's der prijsvraag kunnen aan hetzelfde adres worden aangevraagd.

JOHANNA A. KERSTEN,

Secr^{e}. V.v.V. v. V

Verbeteringen.

Waar **'Nolen'** Institute stond in de brief uit Londen, moet gelezen worden: **'Norland'** Institute, 10 Pembridge Square W.

HENRIETTE B. DE LA FAILLE.

In het nummer van 28 Februari der Holl. Lelie is een storende drukfout geslopen. Op blz: 571 regel 53 staat: Hij perste den **secretarissen** geen geld af, dus 'il gâtait le métier. Dit moet zijn **sektarissen.**

ANNIE DE GRAAFF.

Sluiting red: ged

Annonces Abonnés.

Prijs 1 tot 5 regels *f* 0.50, elke regel meer *f* 0.10 en 4 plaatsingen worden berekend tegen 3.

Bij een **beschaafde dame** in de **Schuytstraat Den Haag** wordt tegen **1 Mei pension aangeboden** met of zonder huiselijk verkeer. Br. fr. onder letter L, aan den uitgever van dit blad.
(737)

Bij een **beschaafde dame, Regentesselaan a/d electrische tram te den Haag,** wordt met **1 Mei pension aangeboden** met of zonder huiselijk verkeer.
Br. fr. onder lett. Z. a/d. uitgever v/d. Blad.
(753)

14 Maart 1906.
19de Jaargang.
No. 37.

Hoofdartikel

> De redactrice, ofschoon zij, zooals, door haar herhaaldelijk in dit Blad is gezegd, het denkbeeld van ‘vrije-liefde’ niet toejuicht, omdat h.i. het remedie nog erger is dan de kwaal, meent nogtans aan de meening van den heer Emons ruimte te moeten verleenen, opdat het pro- en contra- over *alle* belangrijke onderwerpen in dit blad een plaats vinde.

Vrije liefde door Fred. W.H. Emons.

> ‘Daar kwamen een wijze man en een dwaas. De wijze hoorde toe, onderzocht en dacht na. De dwaas besliste dadelijk.’

Kon ik eenigszins bij benadering uitmaken, *wie* lezen zal wat ik voornemens ben te schrijven over bovenstaand onderwerp, dan zou mij dit in mijn taak zeer ten goede komen.

Nu moet ik gissen. En aan de hand van veel ervaringen, ben ik wel verplicht aan te nemen:

1o. dat het gros van de lezers mij niet zal kunnen verstaan: zij luisteren meer naar de stem in hun eigen binnenste, dan dat er aandacht geschonken wordt aan het onderwerp, dat gedrukt voor hen ligt;

2o. dat een klein deel, ondanks volle aandacht, mij niet zal kùnnen volgen: de ontwikkelingsgraad van schrijver en lezers loopt te zeer uiteen, om te kunnen voldoen aan de eischen, die (te-recht) aan een schrijver worden gesteld, om zich *verstaanbaar* te maken - als we vèr willen zien, dan behooren we op dezelfde hoogte, met dezelfde gezichtssterkte, het voorwerp te aanschouwen, dat wij met de oogen opnemen willen; wie spreken wil heeft *gehoor* noodig en wie schrijven wil moet *lezers* hebben!

3o. dat een nog kleiner deel rijp is voor de opname en verwerking van hetgeen ik nu schrijven ga.

Maar het schrijven voor die laatste categorie is - eigenaardig genoeg - feitelijk overbodig. Die heeft niet van *mij* te hooren wat ze reeds weet of althans zonder mij benaderen kan. Toch hoop ik op haar belangstelling, al was 't maar om elkaar te corrigeeren, te verbeteren of aan-te-vullen als dit noodig mocht blijken.

Dit is nu de droevigste ervaring voor een schrijver, die iets meent te moeten zeggen, dat zijn schrijven feitelijk verwerkt moet worden door de meesten, die er in gewone omstandigheden, niet rijp voor worden ge-

acht. De natuur schijnt er nogtans voor te zorgen, dat er tòch telkenmale van de hier onder sub 1° en 2° bedoelde lezers tot ontwaking gebracht kunnen worden.

Striktgenomen is dit de eenige hoop, die 'n schrijver - mij althans - bezielt, die hem de kracht geeft tot doorzetten.

Ik weet wel, dat de meeste lezers(essen) deze inleiding arrogent zullen vinden. Dit is geen bezwaar voor mij, zoolang ik *weet*, dat ‘knappe’-bollen 't met mij eens zijn, doch enkel bezwaar maken om 't ronduit *te zeggen.*

Wie voorlicht, behoort.... *licht* te brengen waar 't niet is. Voldoet hij aan die voorwaarde niet, dan... is hij *geen* voorlichter. Wie nu meent, dat-ie licht kan doen schijnen, plaatst zichzelf bijvoorbaat hooger dan 't niveau der oppervlakte waar op licht gewacht wordt.

Hieruit volgt, dat de voorlichter dikwijls meent licht te brengen en 't inderdaad niet doet... omdat hij de plaats, waar hij wezen moet, uit 't oog verliest. Hij gaat òf te hoog òf te laag en kan dus in beide gevallen zijn volgers niet verschaffen, wat zij werkelijk behoeven. En wie misbruik maken wil van die omstandigheden, ter bevrediging van eigen gevoelens, slaat munt uit die verschijnselen.

Zie eens, ik wil schrijven over vrije liefde. Uit den aard der zaak moet ik dan voor me zelf weten, dat ik er over schrijven kàn en dat ik mijn best zal doen, mij verstaanbaar te maken.

Ben ik van die twee voorwaarden niet geheel zeker, dan behoor ik, veiligheidshalve, zoo voor lezer als voor mezelf het zwijgen te bewaren: Men moèt niet geven aan anderen, waarvan men niet zeker weet, dat het *echt* is. En wie als vuurbaak dienst wil doen in de volle menschenzee... behoort maatregelen te nemen, dat goedmoedige, van geen kwaad bewuste menschen-kinderen, zich niet tegen hem te pletter loopen.

Zulke maatregelen heeft nòch Mr. Verkouteren, nòch de heer Maurits Esser genomen. De laatste geeft daarvan zelfs volledige bekentenis. (Zie De Holl. Lelie van 10 Jan. 1906):

> ‘Aan een leek, die geen speciale studie van het onderwerp in quaestie heeft gemaakt; op sociale en economische vraagstukken slechts zeer van ter zijde aandacht heeft kunnen vestigen en - wat wel het bedenkelijkst schijnen mag - van het Burgerlijk Wetboek niet heel veel meer kennis bezit dan zijn poes - een dusdanige leek is het zeker niet mogelijk het vraagstuk, waaraan hij zich vermeet zijn kracht te beproeven, tot in alle details te ontleden.’

't Is waar, dat de heer Esser hierop volgen laat, dat 't zijn overtuiging is:

> ‘dat 't hier in de eerste plaats niet aankomt op een zoo volledig en zoo juist mogelijke qualificatie in de onderdeelen, doch wel vóór alle dingen op een logischzuivere, soliede fundamenteering’

en daartoe meende hij eenige hoeksteentjes te kunnen bijbrengen.

In gemoede meen ik te mogen betwijfelen of iemand, die zóó denkt en zóóveel zelfkennis heeft, dat hij weet, over 't onderhanden-genomen onderwerp *niet zaakkundig* te kunnen meespreken, - ik herhaal, dat ik meen te mogen betwijfelen

of hij dan wel iets anders zal kùnnen bereiken, met zijn geestesproduct, dan wat hij, even vóór die ruiterlijke bekentenis, zelf te lezen gaf:

> ‘Deze tijd is een tijd van vraagstukken - ja, maar deze tijd is er ook een van eenzijdige oplossing van vraagstukken - een vaak zóó lichtvaardig en oppervlakkig er-over-heen-glijden, dat men het groote publiek beklaagt, 'twelk, het spoor bijster geraakt in den doolhof van de uiteenloopendste ideeën, gretig zijn aandacht verleent aan al datgene, wat zich als leidend beginsel boven de woelige zee der opinies verheft.’

Welke ‘*kracht*’ heeft de Heer Esser nu ‘*beproeft*’, om gunstige uitzondering te maken? Heeft hij, na zijn hierboven geciteerde inzichten, de pretentie, *niet* lichtvaardig en *niet* oppervlakkig te zijn? Dit ware wel wat ongerijmd, na de bekentenis, dat hij 'n leek is en zich op geen andere hoedanigheden heeft kunnen beroepen dan dat hij ‘eenige hoeksteentjes meende te kunnen bijbrengen om een logisch-zuivere, soliede fundamenteering’ te helpen leggen.

Nu, gereedelijk zij toegegeven, dat 't wel eens aan leeken gelukt, heel de wetenschap onderst-boven te zetten en dat daarvoor niet méér noodig is dan gezond-verstand. A priori de inzichten van den Heer Esser dus verwerpen, op grond van hetgeen hij zelf aan de hand heeft gedaan, komt mij niet gewenscht voor. Al is de kans oneindig veel grooter, dat hij de plank misgeslagen heeft dan raak, is het voor den onderzoeker naar

de waarde van zijn betoog, niet geraden om hem zonder vorm van proces als onbevoegde de deur te wijzen.

Hier heb ik alléén maar de verschijnselen, die mij troffen in 't optreden van den Heer Esser, willen boekstaven, tot bewijs voor de juistheid van mijn bewering, dat er weinig maatregelen worden genomen door mentors, om te vóórkomen, dat menschen, die ter goeder trouw zijn, zich - figuurlijk gesproken - te pletter loopen tegen hun corpus.

Logischer ware het toch, zéker voor den man, die de logica dienen wil, dat hij zich éérst vertrouwd maakt met 't onderwerp, waarover hij zijn oordeel zeggen wil. En nòg zou die eisch achterwege kunnen blijven, als de Heer Esser niet begonnen was met te constateeren... dat er zooveel onbekookte oplossingen 't wereldruim worden ingeslingerd. Zie, aan zoo'n man pleegt men zware eischen te stellen. Dit had hij behooren te weten... maar dan zou hij gezwegen hebben.

Het spreekt, dat ik meen, ondanks of juist òm mijn bezwaren, die ik in den aanhef noemde, dat ik er in slagen zàl 't volle licht te laten vallen op 't vraagstuk, dat ook in dit blad meermalen aangeroerd is, n.l. '*vrije liefde of wettig huwelijk?*' Onbevooroordeeld *wil* ik het voor en tegen de revue doen passeeren. Laat ik mogen hopen, dat de lezers(essen) 't licht, dat ik brengen *wil*, eveneens voldoende zullen achten om uit den doolhof te komen.

Dit onderwerp wensch ik nu te behandelen:

a van materieele zijde;
b van etische zijde;
c uit Godsdienstig oogpunt;
d als beschavingsmiddel.

De volgorde, die ik hier koos tot behandeling van 't onderwerp, is opzettelijk: de geheele wereld, onze complete samenleving, zit of gaat gebukt onder den last van 't geld en van de stof. De voornaamste factor van 't wettig huwelijk, ligt uitsluitend in de 'regeling van zaken' aangaande den inbreng of het later te verdeelen goed en goederen.

Zéér typisch, maar tegelijk teekenend en snijdend-satirisch is, wat Dr. P.H. Ritter onlangs in 'het Nieuws van den Dag' schreef, over de materieele zijde van 't huwelijk:

> 'Dit mag althans met vreugde worden getuigd, dat in de laatste jaren bij velen de dag des huwelijks tevens was de dag, waarop de man een contract sloot, door hetwelk de toekomst zijner vrouw in geval van zijn overlijden niet geheel onverzekerd zou zijn.'

Dat de Hoofdredactrice van 'De Lelie' daaraan de volgende snedige en bitter-ironische ontboezeming' hechtte, is begrijpelijk en in haar, als vrouw, te respecteeren:

> 'Ik moet zeggen, als je zulke baatzuchtige aanprijzingen van de "voordeelen" van 'n "wettelijk huwelijk" leest, nog wel uit den mond van 'n ex-dominee, geroepen om huwelijken "in te zegenen", dan begin je iets te voelen voor de "vrijehuwelijken", door Emons verdedigd, waarin de hebzucht niet zoo brutaal om den hoek kijkt als hier. -

Of is er véél onderscheid tusschen de “gevallen vrouw”, die zich voor één nacht of voor een langeren tijd, als ze tot de gegoede demi-mondaines behoort, verkoopt aan 'n man, door wien haar heur liefde wordt betaald, en de door Ds: Ritter ingezegende bruid, voor wie “de dag des huwelijks tevens was de dag waarop haar man een contract sloot in haar finantieel belang!”?
Bah!’

Inderdaad! Dr. en dominee Ritter is, hoe vreeselijk 't denkbeeld ook zij, *waar.* Het huwelijk, langs wettigen weg, is voor minstens 90% van de vrouwen, die er gebruik van maken, *een levensverzekering.* En aan de zijde van de mannen zal dit percentage niet veel minder zijn.

(Wordt vervolgd.)

Boekbeschouwing.

Warm Bloed door **Mevrouw E. Overduijn-Heyligers.** (Uitgever A.W. Bruna en Zn. Utrecht.)

Ons geheugen is een wonderlijk iets! Dingen blijven erin opbewaard, waarmee je niets hebt te maken, waaraan je nooit terug-denkt, die je in geen enkel opzicht interesseeren, en waarvan je dientengevolge zelve niet eens weet, dat ze in je hersenen zijn achtergebleven, en slechts wachten op de een of andere aanleiding van buiten-af om met plotselinge levendigheid te voorschijn te treden, en je toe te roepen: Daar ben ik! Jaren-lang soms sluimert zoo'n schijnbaarvergeten iets rustig voort, en dan ineens ontwaakt het, door een gezegde, een weerzien, een gelijkenis, door een van die duizenderlei toevalligheden, die de macht bezitten de lang-geleden gebeurde of gehoorde feiten,

waaraan we nooit meer terugdachten, te doen opstaan uit het afgedaan wel-eer.

Zoo is het mij gegaan met *Warm Bloed.* Toen ik de laatste hoofdstukken had gelezen, zag ik me ineens terug in Batavia, in de voorgalerij der woning van een der liefste en beminnelijkste en beschaafdste vrouwen, die ik ooit heb gekend. En ik hoorde haar stem, haar welluidende, zangerige stem mij een geschiedenis vertellen uit de werkelijkheid, die, althans in haar treurigen afloop, precies overeenkwam met het verdicht verhaal van mevrouw Overduijn-Heijligers; een geschiedenis toen kort geleden op Batavia vóórgevallen, die mij, de daar slechts tijdelijk vertoevende vreemde, gansch en al koud liet, maar waarover de Bataviasche kringen niet waren uitgepraat, omdat zij diep beklaagden het lot van het slachtoffer: een officier, die op de wreedaardigste wijze was verminkt door inlanders, welke hem hadden achtervolgd bij een geheim bezoek bij een getrouwde vrouw, en, op bevel van den beleedigden echtgenoot, hadden aangevallen en mishandeld, onder voorwendsel van hem voor een dief te hebben gehouden! Precies diezelfde bijzonderheden, woord voor woord, vind ik terug aan het slot van *Warm Bloed.* Ritmeester Uitterweerd bezoekt zijn Diana, de zich-ongelukkig gevoelende vrouw van den groot-handelaar van Maren, nog een laatste maal vóór zij naar Europa zal vertrekken. Van Maren doet alsof hij niets vermoedt, geeft de twee alle mogelijke vrijheid. Doch, wanneer de ritmeester eindelijk in den stillen nacht naar huis gaat, alleen, dan wordt hij verraderlijk opgewacht door van Marens bedienden, die, doende alsof ze hem houden voor een inlandschen dief, hem met stokken en wapens afgrijselijk toetakelen, terwijl Van Maren ondertusschen aan zijn vrouw komt vertellen, hoe dat alles met zijn medeweten, op zijn bevel, is geschied; omdat hij haar onttrouw doorzag. En ook de verdere détails, de dood van den algemeen beminden, en volstrekt niet slecht-bekend-staanden ritmeester Uitterweerd, den volgenden dag in het hospitaal, de verontwaardiging van alle ingezetenen tegen van Maren, om zijn handelwijze, de kransen en deelneming waarmede de gestorvene wordt uitgeleide gedaan, zij komen gansch en al overeen met hetgeen ik, op dien langgeleden ochtend in Batavia, met zekere verbazing aanhoorde, verbazing omdat de toch in elk geval schuldige werd beklaagd, en was ten grave gedragen met bloemenhulde, en als gold het een slachtoffer van anderer boosheid; terwijl de in zijn rechten gekrenkte echtgenoot slechts werd veroordeeld en geminacht, om de gruwzame wijze waarop hij had goedgevonden zich te wreken.

Is hier nu slechts een toevallige overeenkomst in het spel tusschen de droeve waarheid, voor enkele jaren afgespeeld op Batavia, en de levendige fantazie-voorstellingen der schrijfster van *Warm Bloed?* Of wel, heeft mevr. Overduijn-Heijligers in den gebeurtenissen-gang der werkelijkheid een aanleiding gevonden tot het scheppen van haar roman, een inspiratie, om het pakkend drama van wezenlijk voorgevallen bijzonderheden om te werken tot een geestes-product, waarin waarheid en verdichtsel zich dooreenmengen, en hand aan hand gaan? Ik weet het niet, en het doet er ook niet toe. Dit is althans zeker voor mij, tengevolge mijner ontwaakte herinneringen, dat niemand de door mevrouw Overduijn beschreven toestanden voor onmogelijk of onwaarschijnlijk of overdreven behoeft te houden. Dat dergelijke dingen in Indië in werkelijkheid *kunnen* voorvallen, heeft mij het verhaal mijner zegsvrouw in Batavia voldoende bewezen. Iets anders echter is het, of mevrouw Overduijn recht had haar roman te betitelen met den naam: *Warm Bloed!* Want, mij dunkt, hier is niet meer sprake van warmbloedigheid en hartstocht, maar meer van groven wellust, en van niets anders. Het lijkt mij niet onjuist gedacht, dat

de schrijfster die zoo stuitende wulpschheid der Europeesch opgevoede, en tot de eerste kringen van Batavia behoorende Diana tracht op te helderen, door haar van moederzijde zoo nauw verwant zijn met het inlander-ras, tengevolge waarvan haar Hollandsche manieren en Hollandsche beschaving maar een opgelegd vernisje zijn, dat er gauw genoeg afgaat, en verbergt een in den grond dóór en door zinnelijk, veel meer Javaansch dan Europeesch temperament. (Het spreekt overigens van-zelf, dat ik mij in dezen neerleg bij de opinie der met inlanders, Javanen, Maleiers, enz. vermoedelijk beter dan ik bekende schrijfster, en hare conclusiën in dit opzicht voor háár rekening moest laten). Dat zich zoo nauw verwant voelen met de inlanders, zou dan óók verklaren kunnen de van ons Hollandsch standpunt buitengewoon weerzinwekkende verliefdheid op den inlander-koetsier Soero, aan wien zij zich geeft, als een dier, zonder éénige andere neiging dan de meest beestelijke begéérte. Maar ik

herhaal, in géén geval kan men iemand met zulk een aanleg, of dat al of niet te verontschuldigen is daargelaten, aanduiden als ‘warm’-bloedig.

Want warm bloed beteekent gelukkig gansch iets anders dan wellustig bloed. Een vrouw met warm bloed kan hartstocht bezitten en temperament, en zich laten meeslepen, en in heete liefde misschien dingen doen, die het fatsoen of het verstand moeten afkeuren. Maar daaruit volgt geenzins, dat zij verlieft op jan en alleman, op al wie maar behoort tot het mannelijk geslacht, en zich in de armen werpt vandaag van dèzen, morgen van genen, al naar gelang der omstandigheden, gedreven alléén door lichamelijke verlangens. Zij, die zóó zijn, kan men niet anders noemen dan wellustig en wulpsch. En daarom begaat mevr. Overduijn-Heijligers dezelfde fout die Jeanne Reijneke van Stuwe beging, toen zij haar wellust-roman *Hartstocht* noemde. Voor wat beide schrijfsters ontleden is én *Hartstocht* èn *Warm Bloed* een te zacht woord.

Laat ik mij intusschen haasten te verklaren, om geen verkeerden indruk te vestigen, dat het boek van mevrouw Overduijn, al behandelt het een weinig aantrekkelijk gegeven in de karakter-ontleding der egoiste en zinnelijke Diana, nochtans geenszins behoort tot die lectuur, die men liever weert uit den gezichtskring van nog niet bedorvenen, of waarvan men zich verbaast, dat een vrouw den moed en den lust en de kennis van zaken bezat, om het te schrijven. Al krijgen wij een weinig verkwikkelijk beeld van het doen en laten dezer Diana, nergens treedt de schrijfster in stuitende détails, of vermeit zich in uiteenzettingen, die ze liever had moeten overlaten aan de verbeeldingskracht van den lezer. Het verhaal is geschreven met diezelfde rondborstige manier van de dingen onverbloemd bij den naam noemen, die in Indië gebruikelijk is, die mij althans, toen ik onze Koloniën als heel jong meisje leerde kennen, trof als iets gansch nieuws en vreemds, na de geheimzinnige stilzwijgendheid, waarmee men in Holland schandaaltjes omgeeft, en ze verbloemt, of tracht te verbloemen voor jonge backfischen. Van daar dat ik in een half jaar in Indië méér heb gehoord en bij den naam hoorde noemen, dan gedurende gansch mijn leven in Europa; (ik spreek hier nu van Oost en West Indië beide). Als de meestnatuurlijke zaak ter wereld kondigt mevr. Overduijn aan, dat Janssen, de gescheidenman van Diana, natuurlijk te eeniger tijd een ‘huishoudster’ in hare plaats zal nemen. En evenzeer windt ze er geen doekjes om, dat de handelwijze der getrouwde mevrouw van Maren met Uitterweerd eigenlijk niets ongepast wordt gevonden door de toch zeer fatsoenlijke meneer en mevrouw Williams, die haar dan ook, als het ongeluk is gebeurd, terstond te hulp snellen, en voor de oogen van gansch Batavia vriendschappelijk naar de boot uitgeleide doen. Zonder nu te willen treden in beschouwingen, in hoeverre de huichelarij en schijnbare fatsoenlijkheid ten onzent te verkiezen is boven een ongegeneerdheid in het kwaad doen en begaan van onverdedigbare handelingen, die zeer zeker óók zijn schaduwzijde heeft, zoo goed als het gehuichel, wil ik er slechts op wijzen, dat men het boek van mevrouw Overduijn gansch en al moet beschouwen als een ‘Indisch’ verhaal, over ‘Indische’ menschen, en ‘Indische’ toestanden. Ik geloof dat *ik* juist lang genoeg ben geweest in Batavia, om het als zoodanig te kunnen begrijpen, en mij te kunnen indenken in de karakters en de toestanden en de ‘on-dit's’ en de feesten en de kringen, welke zij schildert; al was ik veel te kort in Ned. Indië, om over die maatschappij-dáár een gegrond oordeel te kunnen vellen. Volbloed-Hollanders daarentegen, die nooit verder over de grenzen kwamen van ons eng vaderlandje, dan hoogstens naar Kleef, of den

Rijn een eindje op, zullen zich moeilijk kunnen terecht vinden in den gedachtengang van ‘Roos’, de half-bruine echtgenoote van Diana's vader, en zullen zich vermoedelijk ergeren aan diens minachting voor zijn vroeger vaderland ‘*waar het tweemaal-om-keeren-van-een-dubbeltje-eer-het-te-geven noodzakelijk was geweest’;* en ook zullen ze de leefwijze van ‘Roos’ en haar echtgenoot, en de vele bedienden, en het mooie boudoir van Diana, en de feesten bij haar huwelijk, waarschijnlijk heel verkwistend vinden, en zich niet kunnen voorstellen de prijzen der mooie toiletten, door Indische meisjes besteed, noch de luxe van eigen-rijtuigen en van kostbare villa's aan het Koningsplein, welke den Batavia-bewoner troost over het gemis van Europeesche genoegens en Europeesche samenleving.

Bij de teekening van die ‘Roos’, die in de eerste bladzijden van het verhaal ons wordt geschilderd als de jonge echtgenoote

van den pas-uit-Holland-gekomen opzichter, dacht ik met een glimlach aan het indertijd door mij in een bundel besproken opstelletje der bekende Haagsche zedelijkheidsdame, mevr. de douairière Klerck-van Hogendorp, die, haar beschermende hand over Indië willende uitstrekken, daarbij het van buitengewoon hoog 'beginsel' getuigende betoog levert, dat '*een Hollandsch meisje 't zooveel goedkooper doet, dan een inlandsche huishoudster.*' - Laat mevrouw Klerck eens in den Haag rondkijken, bij de freules en tot haar kring behoorende jonge-meisjes, die naar Indië huwelijkten, en ons vertellen wat die dametjes, hetzij uit onervarenheid, hetzij uit luiheid, of tengevolge hunner luxueuse opvoeding, terecht brachten van haar huishouden; en laat ze dan dáármee vergelijken de zorg van deze 'Roos' voor haar woning, haar slaapkamer, haar man, haar handig woekeren met kippen-en-eieren-verkoop, haar stille tevredenheid met het eenzame, weinigopwekkende buiten-leven! - 't Komt mij voor, dat 'Roos' een zeer welgeslaagde figuur is uit het boek van mevrouw Overduijn, welgeslaagd in de teekening van haar verhouding tot haar man en tot haar dochter, tot haar bedienden en tot de kringen van Batavia, waarin hun latere welvaart haar ten slotte binnenleidt.

Wat den stijl betreft van dit verhaal, die is levendig en boeiend. De schrijfster maakt blijkbaar geen aanspraak op 'kunst' dienen. Zij heeft een vlug en vlot in elkaar gezet, prettig-leesbaar verhaaltje willen maken, en die opgave is haar gelukt. Dat ze nu en dan telkens vervalt in dezelfde beelden, zooals wanneer ze, van Diana sprekend, steeds opnieuw zegt: 'luchtig als een fee,' had ze bij een klein beetje meer zorg natuurlijk gemakkelijk kunnen vermijden. Nieuw is die vergelijking toch al niet; als men het dan telkens opnieuw onder de oogen krijgt, wordt het hinderlijk-afgezaagd.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I. Rijswijk Z: H. 2 Maart 1906.

(Naar aanleiding van het ingez: stuk van Lia, zie No. 35 der Holl: Lelie).

M'n lieve freule Lohman.

Waar u, naar aanleiding van Lia's ingezonden stukje, het oordeel uwer abonnées vraagt in deze quaestie, wil ik u hierbij het mijne geven.

Geen enkele, werkelijk beschaafde en fijnvoelende persoon, zal *oòit*, 't zij in zijne spreekwijze, of in zijn letterkundig werk, woorden bezigen, die anders denkenden kunnen krenken of, scherper het licht laten vallen - in ongunstigen zin - op de een of andere hoedanigheid, die de eigenaardigheid van aanhangers van een zekeren godsdienst - welken ook, is.

Woorden, ter verscherping van het zelfstandignaamwoord gebruikt, waarbij een zeker geloof 't moet ontgelden - al is dit ontgelden nu heusch zoo erg niet, hebben altijd iets smalends, - iets speldenprikachtigs, - vindt u zelf ook niet, lieve freule?

Met veel vreugde kan ik dan ook constateeren, dat u gelukkig, fijngevoelig en damesachtig genoeg is, om er in geen uwer werken ooit gebruik - ik meen, - misbruik van te maken. Dit pleit zeker ten gunste van u.

Uitdrukkingen als: - ‘een doleerend baardje’ - ‘een appelen-jood’ - ‘een afgescheiden uiterlijk,’ - ‘een jezuïtenstreek’ enz. enz. vind ik ten allen tijden afkeurenswaardig, en wie behoefte voelt zich van *dergelijke, op 'n geloof-zinspelende hatelijke verklaringen* te bedienen, kan m.i. noch fijn-gevoelig, nòch een echte dame zijn!

Met veel liefs en hartelijke groeten, Uwe U altijd gaarne dienstwillige
STELLA MARE.

I. Groningen, 4 Maart 1906.

(Naar aanleiding van het ingez: stuk van Lia, zie No. 35 der Holl: Lelie.)

Geachte Freule.

Daar U in Uw noot onder het ingez. stukje van Lia, den wensch te kennen geeft, het oordeel van andere Israëlitische abonné's te vernemen, wil ik U gaarne mijn meening zeggen. Eerlijk gezegd heb ik bij 't lezen van Aarzeling, toen ik 't woord appeljood tegen kwam, er geen oogenblik aan gedacht dit als een beleediging te beschouwen en 'k ben er dan ook niet bij blijven stil staan. Dat het, zooals U zeer terecht schrijft, een feit is, dat een massa joden een bestaan vinden met het venten van appelen, fruit enz. en dat ze daarbij (de meeste althans) hun stem behoorlijk gebruiken, zal geen enkele Israëliet ontkennen of tegenspreken. Ik geef toe dat het bedoelde woord, nu juist niet precies datgene weergeeft wat de schrijfster heeft willen uitdrukken, en ze er evengoed een ander woord voor had kunnen gebruiken, ze had zelfs die uitdrukking wel heelemaal kunnen weglaten, zonder er iets anders voor in de plaats te zetten, de lezers en lezeressen zouden dan evengoed begrepen hebben welke gemoedsstemming de schrijfster heeft willen weergeven. Nu ze het woord appeljood *wel* gebezigd heeft, behoeft dit, volgens mijn meening, nog niet met een hatelijke bedoeling geweest te zijn. Maar in zulke dingen bestaat, evenals in de meeste questies, verschil van opvatting, niet waar? 't Zou mij trouwens niet ingevallen zijn, me over zoo iets te beklagen,

omdat ik voor mij, het van te weinig belang vind. Ik meen hiermede aan Uw verlangen te hebben voldaan en ben

Hoogachtend
ps. ABONNÉE.

III.

(Zie ingez: stuk van den heer Breedveld, in No. 36 der Holl: Lelie.

'Zij en hij houden van elkander, nu zijn zij gescheiden...'

Laat ik beginnen met zijn laatste vraag te beantwoorden, waarop ik volgens mijn overtuiging gelukkig 'neen' moet zeggen. - De vrouw, hier beschreven, heeft haar man niet lief genoeg gehad. De engagementstijd, dien ieder huwelijk voorafgaat, doet ons onwillekeurig, daar men zich dan van de beste zijde laat kennen, niet aan elkaars gebreken denken. Het gevolg hiervan *moet* natuurlijk bestaan uit kleine teleurstellingen na het huwelijk en ieder, die hierover vooruit niet gedacht heeft, ziet zich dàn teleurgesteld. Maar de liefde - de *ware* liefde tusschen man en vrouw moet dan ook groot genoeg zijn, om elkaar niettegenstaande elkaars fouten lief te hebben - te *blijven* liefhebben; en ik ben overtuigd dat daar, waar dit het geval is, een vrouw haar man niet verlaten zal, omdat zij merkt, dat hij driftig en koppig kan zijn, vooral wanneer, zooals hier, zachtheid een harer hoofddeugden is. -

Doch nu verplaats ik mij geheel in den toestand van hem en haar, ons in de Lelie voorgesteld.

Ik stel mij dien man voor, in woede ontstekende tegenover zijn vrouw. Hij zegt meer, dan hij verantwoorden kan, want iemand in drift, eenmaal aan 't razen, weet niet meer, wat hij zwijgen moet; 't is, of zijn anders zoo goed verstand, hem verlaten heeft. Hij zal haar pijn doen, haar voor niets ontzien. - Maar o, laat zij dan kalm blijven; een echte zachte, lieve vrouw met een wilskracht, zóo sterk, als in de Lelie beschreven, kan en moet dat.

Haar man zal er haar eerst om verachten, maar later - véel later, als zijn drift verdwenen is en hij in zijn kamer alléén is, zal hij voelen, dat hij beneden zijn vrouw heeft gestaan en dàt hindert hem. Verwacht echter niet, dat hij zijn vrouw om vergeving zal vragen, dat zou een vrouw kunnen, maar een man niet. Maar daar tegenover staat, dat *hij* zich zal voornemen zich te veranderen en dat het hem ook langzaam gelukken zal, wanneer hij maar gesterkt wordt, door de onveranderde liefde van zijn vrouw. Verlaat deze hem, dan geloof ik, dat hij een volgend maal veel heftiger zal zijn.

Een vrouw zal makkelijker vergeving vragen - maar laat ik hierbij zeggen: zij zal eerder diezelfde fouten herhalen. In de liefde van de vrouw tot den man moet een zeer groote, zelfopofferende toewijding zijn.

Van scheiden had hier geen sprake mogen zijn - in mijn oogen was deze man een betere vrouw waardig!

Een abonnée, die 12 jaar getrouwd is.
AMSTERDAM, Maart 1906.

IV.

(Zie ingez. stuk van den heer Breedveld in No. 36 der Holl. Lelie.)

Ach, lieb' so lang du lieben kanust,
Ach, lieb, so lang du lieben magst,
Die Stunde kommt, die Stunde kommt,
Wo du an Gräbern stehst, und klagst.

Zij en Hij houden van elkaar, nu zijn zij gescheiden; dat stukje lezende, voelde ik den drang, er mijne meening over te zeggen.

Ik geloof, waar de vrouw lief heeft, zij tot grooter opoffering in staat is dan de man, maar zij moet Hem werkelijk beschouwen als dèn Geliefde, alleen waar dàt het geval is, kan zij ook zijn ondeugden verdragen, daar ze ook die ziet in het licht der liefde. In dàt geval zal de vrouw waarlijk de allesvergevende liefde kennen. Doch hoe weinig vrouwen kunnen dat standpunt innemen! Daar is een gebonden zijn aan vooroordeelen, een angst voor de meening van anderen, een uit den weg gaan voor verdriet en waar een van die redenen bestaat, gaat de liefde spoedig onder.

Wij vrouwen staan zoo dikwijls niet vrij genoeg om te dùrven liefhebben, want daar is moed toe noodig, zedelijke moed die geen vooroordeelen, geen angsten voor de toekomst kent, doch ons dringt den geliefde te vertrouwen en te volgen!

Maar veroordeel haar niet, aan wie die moed ontbreekt, die daar ze reeds geleden heeft, voor meerder leed terugschrikt, die den strijd niet aandurft. Nog eens veroordeel haar niet, beklaag haar liever, want: groot leed zal haar misschien bespaard blijven, doch ook de groote, alles overwinnende liefde blijft haar vreemd.

ANNIE.

V. Aan den heer J.J. Breedveld te Amsterdam.

(Zie ingez: stuk van den heer BREEDVELD, in No. 36 der Holl. Lelie).

In uw ingezonden stuk in de Holl. Lelie No. 36 vraagt u om voorlichting in zake de liefde eener vrouw. Naar mijn idée stelt u u die liefde goed voor en is het een groot bewijs, dat die vrouw in uw stuk dien man niet innig liefhad; immers als een vrouw werkelijk liefheeft, dan heeft zij dien man lief met *al* zijn *ondeugden* en *gebreken.* Dan redeneert zij niet, dan laat zij haar verstand niet werken, maar dan heeft ze *lief* alléén; in dàt opzicht staat zij, geloof ik, boven den man. (Vandaar geloof ik de uitdrukking: 'liefde is blind').

In verband met deze questie kan ik u alleen aanraden te lezen 'Liefde' van freule Anna de Savornin Lohman, in tegenstelling van de zinnelijkheidshistorie 'Liefde' van Jeanne Reyneke van Stuwe, dat ten onrechte 'Liefde' betiteld is en eigenlijk 'Hartstocht' of 'Wellust' had moeten heeten.

In ‘Liefde’ dan van A. de Savornin Lohman leest u van de werkelijke liefde van een vrouw, die ondanks alle waarschuwingen van familie en kennissen, ondanks allerlei on-dits over den geliefden man, ondanks *alles*, ondanks zijn gebreken, ondanks zijn fouten, ondanks zijn *ontrouw*

zelfs, hem tòch neemt, omdat zij hem *liefheeft.* Daarin zult u zien, dat die vrouw hem zelfs zijn ontrouw *vergeeft*, en daarentegen later, bij den anderen man, dien zij *niet* liefheeft, zelfs zijn *deugden* niet waardeert.

Dat is een èchte vrouw, zooals er tegenwoordig niet veel te zoeken zijn, ook alweêr door de omstandigheden en door de nieuwe maatschappij, waarin de moderne vrouwen meer redeneeren, dan 't hart laten werken, zoodat ‘les mariages de raison’ meer den boventoon voeren.....

C. SCHLIMMER-ARNTZENIUS.

VI.

Hooggeachte Redactrice.

Bij 't lezen der beoordeelingen over aangenomen of geweigerde bijdragen door de Redactrice, schijnt het mij dikwijls toe dat velen zich bedeeld achten met dichtersgaven, of zij het dan slechts schrijverstalenten, wanneer zij zich eenige bekwaamheid hebben eigen gemaakt, tot het afronden van volzinnen, en bedenken blijkbaar niet dat zulk een kunst geen doel heeft, wanneer er niets te *zeggen* valt. Op mij maakt dat den indruk dat zulk een inzender(ster) der Redactrice een mooie aangekleede pop voorhield, die ze zelf voor een kind aanzag, daarbij vergetende dat een eerste, ja eenige vereischte in een kind, ‘het leven’ is. Een wassenpop b.v. in de étalage van een manufacturier, mag zich leenen voor het doel, n.l. om een costuumpje aan 't lijf te toonen, doch de pop zelf verveelt. Aannemende dat nu zulk een winkelier ook de pop zelf gemaakt heeft, dan is het begrijpelijk dat hij er zelf aanvankelijk meer in ziet dan de toeschouwer, doch laat de man eens dag aan dag zijn maaksel zien, dan zal ook hij, zoodra de herinnering aan de moeite die hem de samenstelling kostte, wat is uitgewischt, het ding zelf weinig aandacht waard keuren. Mij dunkt zoo zou het ook gaan met de produkten der vele auteurtjes, wanneer zij het geduld hadden, te wachten iemands oordeel te vragen, tot dat zij zelf hun arbeid, eens met tusschenpoozen van eenige weken beoordeeld hadden. Veel van 't geen eerst zoo schoon, interessant, voortreffelijk scheen, zou in hun schatting dalen naar mate de herinnering aan de moeite die 't gekost heeft verflauwde, en zelfs bemerkten zij misschien, slechts een pop te hebben aangekleed.

Een kind, levend ditmaal, is altijd lief, en opnieuw verrassend door zijn oorspronkelijkheid, zelfs in een sober pakje gestoken, en tooit men het bovendien smaakvol, dan trekt het altijd de aandacht. De kunst intusschen die door sommigen in hoofdzaak beoefend wordt, schijnt te bestaan in 't aankleeden der kindertjes, en meestal wordt daartoe een kantje, strikje, dasje, buisje, of 't heele pakje soms, geborgd in een anderen winkel en wat veranderd, niet verbeterd altoos, als iets nieuws geëtaleerd.

Ik wensch die allen een heusch kindje toe, en mogelijk leidt de ouderliefde dan tot een gelukkiger keuze voor kleertjes, dan modeplaten vermogen te doen.

H.B.D.

VII.

DELFT, 22 Febr. 1906.
(Met toestemming der schrijfster als ingez: stuk geplaatst.) De redactrice vestigt de aandacht op den inhoud.

Hoog Geachte Freule.

Als abonnée der 'Hollandsche Lelie' waag ik het eens aan U te schrijven. Ik zie zoo menigmaal hoe nooit iemand tevergeefsch in Uw blad, vraagt om Uw raad of Uw steun. Dit bracht mij op 't denkbeeld om mij ook tot U te wenden. Ik tracht door het maken van fraaie handwerken en fijn haakwerk eenigzins in mijn eigen onderhoud te voorzien. Hoewel ik handwerken wel eens maak, ook voor Arbeid Adelt en voor vriendinnen en kennissen, blijven mijn verdiensten toch te gering, nadat ik tijd in overvloed heb. Nu zie ik zoo menigmaal, hoe U zoo vriendelijk en bereid zijt, allen te helpen, die voor zich zelven moeten zorgen, door hulp en raad bij te staan. Mag ik U nu ronduit zeggen wat ik dacht? Wellicht zijn er onder de abonnées dames, die een andere abonnée voort zouden willen helpen, door eens een handwerk te laten maken. Hoe menigmaal liggen er onafgemaakte handwerken of komen er met de a.s. schoonmaak plekjes open, die weer door een ander handwerk kunnen worden aangevuld. - Wat ik werk wordt bij Arbeid Adelt altijd als zeer netjes en frisch beoordeeld. Ik maak heele mooie stellen, buffetlooper en theetafelkleed, gewerkt op wit linnen met twee kleuren Delftsch-blauw, verder met echt linnen kant zijn deze werkelijk heel mooi, ook zeer mooie nachtzakken en haak ook mooie passen voor kinderschortjes, die heel erg in de smaak vallen. Kalm handwerken staat de dokter mij toe; echter niet fijn wit borduren; breien en naaien met machine; doch andere handwerken wel. Ik ben bij Moeder thuis, die zelf oud is en slechts met groote zorgen voor mij mede zorgt. Vandaar dat ik zoo gaarne meer wilde verdienen. Mijn huwelijk was niet gelukkig, zoodat ik reeds weer tien jaar thuis ben. Mocht U inlichtingen van mij willen bekomen, dan is mijn adres bij de redactrice te verkrijgen en evenzeer namen van personen, die omtrent mij alle gewenschte ophelderingen kunnen verschaffen.

Dit stuk had moeten voorafgaan aan De Pope (zie No 35 der Holl: Lelie van 28 Februari), maar is door een vergissing blijven liggen.

De Russische Officier.

Niet alleen de Westersche volken - de gansche wereld volgt sinds maanden met angst en spanning de geweldige crisis die het onmetelijke Russische rijk doormaakt, waar de zwakke, machtelooze alleenheerscher slechts een speelbal is in handen zijner hooggeplaatste ambtenaren.

Ieder, die een flauw vermoeden heeft van den ellendigen, erbarmelijken politieken toestand waarin het Tsare-rijk verkeert, zal

zich geen oogenblik hebben verbaasd, dat het land van de Rijzende Zon de overwinning heeft behaald in den rampzaligen Russisch-Japanschen oorlog.

Doch dat Rusland op geen enkel succes, hoe gering ook, kan bogen, - dat het altijd en overal het onderspit heeft moeten delven, dit is een feit dat zelfs de meest sceptische Russen met verbazing en ontzetting vervult. Onwillekeurig dringen de vragen zich aan ons op: Wat is het Russische leger? Wat is de Russische officier?

Nooit is de Russische officier populair geweest, doch nimmer was de veete tusschen de natie en de 'élite(!)' dier natie zoo diep als thans na het einde van den oorlog in het verre oosten. Herhaaldelijk treffen we bewijzen aan van de verachting en felle haat die het volk koestert ten opzichte van de officieren.

Zoo deelt G. Savietsj in een zeer lezenswaard artikel van La Revue het volgende mede:

Te Petersburg houdt een officier een soldaat staande, dezen verwijtend dat hij niet tijdig had gesalueerd. Toen de gebelgde luitenant zijn mindere met de sabel ging slaan, trok het publiek partij voor den soldaat. Een verwoed gevecht volgde, en de officier mocht nog van geluk spreken dat hij er levend af kwam.

Eenige dagen later greep het volgend afschuwelijk tooneel plaats te Koersk: op het station wordt een soldaat door een luitenant neergeveld. De reizigers omringen den moordenaar, duwen dezen in een waggon, die daarna in brand wordt gestoken!

In beide gevallen hebben de officieren zich aan een ernstig feit schuldig gemaakt, doch indien een burger den moord had begaan, zou het publiek niet als wilde beesten op den dader zijn aangevallen; dezen zouden ze eenvoudig aan de justitie hebben uitgeleverd.

De oorzaak van die felle haat moet niet gezocht in de aaneenschakeling van nederlagen die de Russische wapenen in Mandsjoerije hebben geleden. Deze lieten de natie vrij onverschillig.

'Ja, mannen, vlaggen, schepen, kanonnen, hebben we heel wat verloren,' erkennen ze volmondig, 'maar nietsjevò.' (= Wat doet dat er toe).

De hoofdoorzaak schuilt in den afschuw dien het volk voor het militairisme koestert. Vóór de leger-reorganisatie in 1875 was het leven van den soldaat een hel. Tientallen van jaren bleef hij dienstplichtig en moest hij de schandelijkste wreedheden ondergaan. De loting dompelde het land in zwaren rouw; hartverscheurende tooneelen hadden bij het afscheid plaats. Ieder wist dat de slachtoffers de onmenschelijkste martelingen zouden te verduren hebben. Vandaar het innige medelijden dat men met den soldaat heeft, en den afkeer der intellectueelen voor het militairisme en de officieren, ook na de legerhervorming van 1874, die zachtere zeden in het leven riep.

Het gouvernement heeft openlijk verklaard dat de officieren de 'élite der natie' zijn, mogelijk om dezen schadeloos te stellen voor de minachting die het volk voor hen blijft koesteren. Tevens werd hun veroorloofd om twisten en geschillen uit te maken met duelleeren. Een reeks moorden was hiervan het gevolg, misdaden die bijna alle ongestraft bleven. Eenige van de vele schandalen zijn zelfs uitgelekt, en hebben diepe verontwaardiging gewekt in de 'Europeesche' pers, om de Russische zegswijze voor het Westen te gebruiken.

Zoo o.a. de schandaad, waarvan een hoog geplaatst ambtenaar het slachtoffer werd. Diens zoon had een officier een slag in het gelaat gegeven, omdat deze zich beleedigend had uitgelaten over een dame die met zijn familie was bevriend. Aangezien de zoon minderjarig was, begaven de kameraden van de 'beleedigde'

partij zich naar den vader, eischend dat of de zoon op de officieren-societeit zou verschijnen om daar met roeden gegeeseld te worden, of dat hij zelf zou duelleeren met den officier die in het gezicht was geslagen. Toen de gedelegeerden een weigerend antwoord ontvingen, vielen ze als woestaards op den vader aan, dien ze op de ergerlijkste wijze trapten en mishandelden.

De Russische officier is gehaat. Et pour cause, zouden we kunnen zeggen.

Met feiten is geboekstaafd, dat ze zich aan diefstal, desertie, kortom aan al wat laag en gemeen is, hebben schuldig gemaakt; de verdorvenheid der militaire kringen kwam aan het licht, doch de eigenlijke mileux bleven in een waas gehuld voor het groote publiek.

Onlangs is echter een merkwaardig Russisch werk verschenen ‘het Duel’, waarin de schrijver Koeprien de psychologie van den Russischen officier verklaart; - hier leeren we zijn leven kennen. Droeve tooneelen zien we geschilderd, des te droever daar ze uit

het leven gegrepen zijn en de waarheid getrouw.

Het boek is geen satire of smaadschrift, het geeft slechts een onpartijdig beeld der heerschende zeden. Het werk zal geen sensatie maken - geen interpellatie in het parlement tengevolge hebben, daar het geen politieke strekking heeft, doch hierdoor wordt de waarde van het boek eerder vergroot dan verkleind, daar de schrijver slechts beoogt een gezonder, zuiverder geest in het leger in het leven te roepen.

Voordat Savietsj overgaat tot de eigenlijke bespreking van het werk, vestigt hij eerst de aandacht op het zonderlinge feit, dat er in de Russische litteratuur geen enkel officierstype voorkomt, dat achting en ontzag inboezemt. Niet dat het den schrijver aan kennis van het milieu ontbreekt.

Tolstoï heeft o.a. zelf een plaats in het leger bekleed; heel wat officieren komen in zijn werken voor - toch zijn bijna allen treurige figuren.

In Oorlog en Vrede wekt Prins Andreas Bolkonskie onze sympathie; we beginnen echter pas achting voor hem te gevoelen als hij geen officier meer is, doch met Speranskie arbeidt aan het samenstellen van nuttige, heilzame wetten voor zijn land. In denzelfden roman treffen we de nobele figuur aan van Karatajef. Voor hem gevoelen we eerbied, maar deze geldt niet den soldaat, wel den rechtschapen, edelmoedigen zoon uit het volk.

Andere auteurs verschillen in dit opzicht geenszins van den grootste aller Russen. In de Drie Zusters van Anton Tschechof zien we een officier het leger verlaten, omdat deze zich aan iets nuttigs wil wijden.

Bijna alle officieren worden ons voorgesteld als spelers die aan den drank zijn verslaafd, doch geen enkele romanschrijver liet ons een blik slaan in het eigenlijke intieme leven van den militair. De verdienste van het werk van Koeprien ligt dan ook hoofdzakelijk in de meesterlijke wijze waarop hij ons hiermede in kennis stelt.

Zoo lezen we o.m. het volgende:

De regiments-commandant heeft den officieren aangezegd, dat dezen zich met de sabel moeten oefenen. ‘Waarom zouden we dat doen?’ vragen ze elkaar. ‘De gevechten man tegen man komen in een modernen oorlog niet meer voor.’ ‘En bij een oproer?’ ‘O, dan laat ik schieten.’ ‘En als een burger (= tshpak) je slaat?’ ‘Dan haal ik mijn revolver en schiet 'm dood. Weet je wat er verleden in Moskou is gebeurd? Een officier had in een café kabaal gemaakt. De baas van het café pakt hem bij zijn epaulet om hem er uit te zetten, maar de ander trekt zijn revolver en schiet den man dood. Iemand gaat zich met de zaak bemoeien, maar die wordt ook dood geschoten. De officier gaat toen heel kalm naar de kazerne en zegt tegen den schildwacht, dat hij onder de wapenen wil sterven. Hij gaat naar binnen en schiet een kogel door zijn arm. De krijgsraad heeft hem vrijgesproken.’

Het verhaal had succes, en terstond begonnen anderen geschiedenissen mee te deelen, even tintelend van geest en vernuft. O.a. een officier die een student met de sabel had neergehouwen, omdat deze hem bij ongeluk met den elleboog had aangestooten.

De Russische officier beschouwt zijn vak als een corvée, waaruit onvermijdelijk volgt dat hij den dienst zoo veel mogelijk veronachtzaamt. De meesten hunner worden gekweld door huishoudelijke zorgen en armoede. Hun traktement is onevenredig aan hun groote uitgaven. Ze leenen, of anders nemen ze het geld uit de kas van hun compagnie, of eigenen zich het loon toe dat hun minderen particulier hebben verdiend,

of openen de aangeteekende brieven die familieleden aan de soldaten verzonden. Dan begint het spelen en drinken weer opnieuw.

Het leven van den soldaat tijdens de weken die de groote revues voorafgaan, is een hel. Om de verloren schade in te halen, moeten de compagnies uren extra oefenen en marcheeren. Koeprien geeft in zijn boek een weerzinwekkende beschrijving van dergelijke exercities. ‘Van alle kanten, van alle compagnies, overal klinken doffe vuistslagen. De geringste fout, een voet die verkeerd wordt gezet, is voldoende om den officier in woede te doen ontsteken, waar den soldaat het gezicht aan bloeden wordt geslagen, wat dikwijls het verlies van zijn tanden of zijn gehoor ten gevolge heeft. Het spreekt van-zelf dat dergelijke mishandelingen van de ruwste vloeken en scheldwoorden vergezeld gaan.

Geen wonder dat menig soldaat een einde aan zijn leven maakt.

Verder haalt Koeprien enkele vragen aan, waarop de soldaat de zotste antwoorden zijn ingeprent. Zoo moet hij o.a. op de vraag: ‘Wie zijn uw binnenlandsche vijanden?’ antwoorden: ‘Onze binnenlandsche vijanden zijn zij die zich tegen de wet verzetten,

als oproerlingen, studenten, Joden, Polen.'

Op alle mogelijke manieren wordt bedrogen. Houdt een generaal inspectie, dan ruilen de compagnies onderling de goede schutters. Zelfs is het voorgekomen dat jonge officieren met hun revolvers de gemiste schoten aanvulden!

Zes jaar geleden hield de leger-commandant een revue. Deze was diep verontwaardigd over de wanorde en de ongeoefendheid der troepen. Krachtig sprak hij den officieren toe, zeggend: 'Ik beschuldig niet de soldaten, doch de chefs. Ge hebt geen hart. Bedenkt dat geschreven staat: Gelukzalig hij die zijn naaste lief heeft. Jakker uw soldaten niet af, als waren het huurpaarden.'

Indien deze vermanende woorden zes jaar geleden waren ter harte genomen, - mogelijk zou Japan geen oorlog met Rusland hebben aangedurfd, de geschiedenis zou althans geen Liao Yang, geen Moekden, geen Tsoe Sjiema hebben kunnen vermelden.

Het spreekt van zelf dat het Russische leger ook degelijke, schrandere mannen telt, doch dezen vormen verreweg de minderheid, Koeprien noemt met grooten lof de figuur van den ouden commandant. Ongetwijfeld heeft hij Dragomirof op het oog, die met klem heeft geprotesteerd tegen de inlijving van oproerige studenten in het leger, waardoor de kaserne tot gevangenis wordt verlaagd.

Koeprien deelt verder mede hoe de jonge officieren in den aanvang lijden onder dit demoraliseerend leven. 'Een dom, slecht leven', roept een van hen uit; 'van avond zijn we dronken, morgen roepen we weer een, twee, links, rechts, morgenavond zijn we weer dronken. Na een paar jaren zal mijn Ik zijn uitgedoofd als een lamp, die langzaam wordt uitgedraaid!'

De schrijver vertelt o.m. van een kapitein die op de armzaligste manier leefde. Zijn eten kookte hij zelf op een petroleum-stel, enz., met dat gevolg dat hij op een traktement van 48 roebels in de maand, 25 roebels wist te besparen. Deze leent hij tegen ernorme interest aan zijn kameraden die diep in de schulden steken. Deze man was geen gierigaard van natuur. Hij wenschte slechts kapitaal te maken om ontslag uit den dienst te kunnen nemen!

Nazanskie is een officier die aan den drank is verslaafd. Zijn aanvallen van waanzin worden door oogenblikken van zielsvervoering vooraf gegaan: 'Een vreeselijk lot hangt ons boven het hoofd,' roept hij uit. 'Onze soldaten zullen ons niet langer gehoorzamen; niet omdat we hen mishandeld hebben, en menschen in cafés hebben neergeveld, onder voorwendsel van de "eer" van onze uniformen hoog te houden, en vrouwen hebben beleedigd: niet omdat we de Russische wapenen te schande hebben gemaakt - dit alles zal wel gewicht in de schaal leggen, doch we hebben ons aan een grootere, aan een onherstelbare fout schuldig gemaakt. We zijn n.l. doof en blind gebleven voor hetgeen om ons heen voorviel.

Sinds langen tijd wordt er naast ons leven een nieuw leven geleefd. Nieuwe menschen zijn geboren, menschen die met nieuwe, verheven ideeën zijn bezield. De vermolmde muren zullen instorten, een nieuw licht bestraalt de aarde.

En wij? We begrijpen niets! En die domme minachting die wij koesteren voor de vrijheid van den menschelijken geest - dat - dat zal men ons nimmer vergeven.'

Zoo sprak Nazanskie die aan den drank was verslaafd.

Savietsj merkt bitter op dat men in Rusland sinds verscheiden jaren wist dat de natie werd bedrogen en voorgelogen door een dom, valsch gouvernement. Dat men wist

dat het onderwijzend personeel in scholen uit lage, verachtelijke individu's bestond, die de aan hun zorg toevertrouwde kinderen leeren veinzen en huichelen. Dat men wist dat de ambtenaren dom - de politie omkoopbaar - de justitie laf is.

Men wist echter niet dat de officieren in dat opzicht geleken op ambtenaren en rechters. Al gedroegen ze zich vroeger dikwijls op ergerlijke wijze, dan schreef men dit gewoonlijk toe aan een misbruik maken van de zonderlinge positie, waarin het gouvernement de officieren had geplaatst.

Ieder geloofde echter aan hun moed en trouw. De oorlog hielp ons uit die dwaling. We weten nu dat de officieren hun post op het slagveld in den steek lieten, dat ze de eer van roemvolle daden hun kameraden ontstalen (na en tijdens het beleg van Port-Arthur). Ook andere diefstallen werden gepleegd, want enkele generaats die doodarm naar het Verre Oosten vertrokken, kwamen rijk terug, zoodat een van hen thans te Petersburg een woning aankocht van drie honderd duizend gulden!

Voorwaar een somber tafreel van verdorven zeden. Cavietsj drukt dit zoo kernachtig uit, waar hij zegt, dat ‘Le Duel parachève le tableau du mal général qui ronge et qui perd la Russie.’

Een groep officieren hebben den schrijver een adres gezonden om instemming te betuigen met zijn werk. Dezen, de besten uit het leger, beseffen dat een radicale hervorming de toestanden in het leger moet zuiveren.

Die behoefte aan hervorming wordt door het ganscherijk gevoeld. Indien de abnormale verhouding tusschen de burgerij en de offi-

cieren bleef bestaan, zou dit noodlottig kunnen worden voor het land.

Een der oorzaken van de reeks van nederlagen in Mandsjoerije lag in die vijandige gezindheid waarvan de Russische burgerij blijk gaf voor en tijdens den oorlog ten opzichte der militairen. Terwijl in Japan het leger krachtig werd aangevuurd, heeft Rusland nooit eenigen zedelijken steun aan de soldaten verleend.

'De oorlog is ver, Nietsjevò,' luidde het algemeen gezegde. Doch was Duitschland of Zweden de vijand geweest, het volk zou even onverschillig zijn gebleven. Men vreesde zelfs, dat de Russische wapenen de overwinning zouden behalen, daar men verwachtte dat de autocratie zou vallen indien Rusland werd verslagen.

En nu, na gedurende twintig maanden nederlagen te hebben geleden, wordt de autocratie niet eens ernstig bedreigd. Nog altijd wacht het land op hervormingen!

Doch aan de vijandige verhouding tusschen de natie en het leger zal en moet een einde komen. In Rusland heeft men nu genoeg van die twisten tusschen Christenen en Joden - Russen en Polen - burgers en militairen - twisten, die door het gouvernement worden aangehitst. Het volk wil één worden in vooren tegenspoed. De natie en het leger zal voortaan samenwerken om Rusland krachtig en gelukkig te maken.

ANNIE DE GRAAFF.

Uit den ouden tijd.
door A.J. Servaas van Rooyen. *Oud-Gemeente-archivaris.*

XXXI. Madame de Pompadour, en haar belagers.

Hoewel de minnares van Lodewijk XV, Jeanne Antoinette Poisson, gehuwd geweest met Lenormand d'Estioles, haar grootste rol heeft gespeeld tusschen 1745 en het jaar van haar dood, 1764, konden er toch nog ongeveer vier jaar verloopen eer zij zich zoo gehaat en veracht zag, dat alle middelen beproefd werden om haar overwicht op den koning af te breken, of haar zelf door complotten en aanslagen onschadelijk te maken.

We beginnen met een moordaanslag; dat is toch wel het hoogste criterium, waarin zich de afkeer van den eenen medemensch van den anderen kan uiten.

Het zaakje werd op touw gezet door, betrekkelijk, een paar jongens, en daarom had het misschien zoo weinig succes. Merkwaardig is het echter wel, dat het geschiedde in het voorjaar van 1749, toen Pompadour nog te nauwernood Pompadour was.

Het waren menschen van het vak; chemisten van beroep, en beiden maken de nommers 4077 en 4078 uit op de lijsten van de personen, welke sedert 1659 in de Bastille gehuisvest werden.

Het is een heele geschiedenis, en de hoofdaanlegger was een gewikste knaap, die zoo wat krijgertje met de justitie en met zijn bewaarders speelde.

De geschiedenis is te aardig om haar niet geheel te vertellen.

De zoogenaamde 'lettre de cachet' of het bevel hunner gevangenneming is bewaard gebleven, en berust in de 'Bibliothèque de l'Arsenal' te Parijs, Bastille-archief, No. 11692, F 34. Het is gedagteekend van 1 Mei 1749, geteekend: 'Louis', en gecontrasigneerd door d'Argenson. Daarin wordt den Heer de Launay door den

Koning verwittigd ‘de recevoir en mon chateau de la Bastille les nommés Danry, garçon chirurgien et Bengué, garçon apoticaire’ en hen tot nader order gevangen te houden.

Jean Baptiste Bengué is bekend gebleven onder dezen eenvoudigen naam. Danry had echter gansch een namenaanhangsel.

Hij staat geboekt als Jean Henry, *gezegd* Danry, *gezegd* Jedor, *gezegd* Masers d'Aubresby, *gezegd* Masers de Latude.

Van den 1 en Mei heeft hij tot 23 Maart 1784 afwisselend in de Bastille doorgebracht, totdat hij op den laatstgenoemden datum voor goed in vrijheid werd gesteld.

Ziehier zijn staat van dienst. 21 Juli 1749 overgebracht van de Bastille naar den Donjon van Vincennes, waaruit hij 25 Juni 1750 ontvluchtte. 1 Juli daaraanvolgende op nieuw in de Bastille gebracht. Hij ontsnapt wederom in den nacht van 25 op 26 Februari 1756 met zekeren Antoine Allègre, wiens kamer hij deelde.

Die Heer zat al van 31 Mei 1750 in de Bastille, na vooraf te Montpellier gezeten te hebben. Hij had namelijk valschelijk opgegeven het bestaan van een complot tegen Madame de Pompadour, ‘dénonciation dirigée contre l'ancien ministre Maurepas, contre l'archévêque d'Alby et contre l'évêque de Lodève’. Hij meende door deze aanklacht een bijzondere belooning te krijgen.

Allègre werd den 29 Maart weêr ingerekend, maar de Latude was gelukkiger, want hij bleef tot 15 Juni 1756 in ons land op vrije voeten, toen hij ontdekt werd. Van de Bastille bracht men hem opnieuw naar Vincennes, maar na er op 15 Augustus 1764 gekomen te zijn, ontvluchtte hij voor de derde maal 17 November 1765. Weldra gevangen genomen werd hij opnieuw te Vincennes gekerkerd. Een tiental jaren verliepen daarna

toen Malesherbes hem als krankzinnig naar Charenton deed brengen. Daarheen was zijn vlucht-kameraad Allègre reeds 1 Juli 1764 vervoerd.

Van 27 September 1775 in Charenton verblijf gehouden hebbende, werd hij 7 Juni 1777 in vrijheid gesteld, doch verbannen naar zijn geboorteplaats in Languedoc.

In plaats daaraan te voldoen bleef hij rond zwerven, waarop hij 16 Juli opnieuw gevangen genomen werd, waarop hij onvrijwillige huisvesting verkreeg in het kleine Châtelet, omdat hij de woning was binnengedrongen van eene dame, haar met het pistool in de hand willende dwingen om hem geld te geven.

Zijn hoofdfout bestond echter in den moordaanslag, waaraan zijn collega, de leerlingapotheker, medeplichtig werd.

Het feit is als volgt ingeschreven: ‘Il avait imaginé d'adresser à la marquise une sorte de petite machine explosive, de la poudre de vitrol répandue sur de petites bouteilles de verre qui éclataient au choc. Ces petites bouteilles devaient faire explosion, projetant la poudre de vitrol, à l'ouverture de la boîte.’

Dom genoeg was hij daarop naar Versailles gegaan, en had het Hof kennis gegeven, dat zoo'n dergelijk explosie-voorwerp uit Parijs per post was verzonden, wat hij was te weten gekomen door het afluisteren van suspecte praatjes. Op die wijze liep de muis van zelf in de val, terwijl zijn zoogenaamde medeplichtige onschuldig werd bevonden. Hij had slechts de apothekersfleschjes bezorgd.

Latude heeft er voor gezorgd, dat het nageslacht met zijn handelingen bekend zou worden.

In de eerste plaats heeft hij nagelaten een boek, dat te Parijs in 1790 verscheen, getiteld: ‘le Dépotisme dévoilé ou Mémoires de Henri-Masers de Latude, détenu pendant trente-cinq ans dans diverses prisons d'Etat.’ Daaraan werkte mede de advokaat Thiéry.

Bovendien heeft hij nog een ander relaas nagelaten, dat hij zonder hulp heeft geschreven, en dat slechts ten deele door den druk is bekend geworden. Dat handschrift is getiteld: ‘Grand Memoire ou Rêveries du sieur de M. (Masers de La Tude) écrites de sa main dans le donjon de Vincennes et à la Bastille de 1775 à 1778.’ Het origineel berust in de Keizerlijke Bibliotheek te St. Petersburg en een afschrift wordt bewaard in de Bibliotheek van het Arsenaal. Hovyn de Franchère publiceerde een gedeelte onder den titel: Les Dessous de l'Histoire (Paris et Bordeaux, 1886).

Mocht men nog meer van dezen Latude willen weten dan verwijzen we naar het hoofdstuk betreffende zijne detentie, geput uit het Bastille-archief in Légendes et archives de la Bastille, in 1901 uitgegeven.

Jean Louis Leclerc, Antoine Bret of Lebret en le chevalier François-Philippe Mellin de Saint - Hilaire handelden niet maar praatten. Daden zijn niet van hen bekend, maar *words, words.*

Trouwens de eerste stond als zoodanig bekend. Hij wordt genoemd ‘joueur de profession et grand babillard,’ en had hij zijn praatjes nu slechts in de huiskamer gehouden dan had hij de hechtenis van 10 Mei tot 25 Aug. 1749, en zijn latere verbanning tot op 50 mijlen van Parijs misschien ontgaan, maar hij ging naar het café Procope, en gaf daar, in het publiek, af op den Koning, op de ministers en op Madame de Pompadour.

Lebret was al op zich zelf verdacht door de schrijver te zijn van l'histoire bavarde; hij ook hield ‘des propos séditieux’ tegen den Koning en zijn bijzit, evenals de

Chevalier de Saint-Hilaire, en daarom werden beiden eenige maanden in de Bastille opgesloten. In de mooie zomermaanden van 1749 zaten zij achter slot en grendel.

Twee Fransche officieren, een van de gardes en een van de cavalerie, waren zoo vermetel in 1750 en 1751 een schotschrift uit te geven en versjes te maken, waardoor zij zich Bastillegevangenschap op den hals haalden.

Le chevalier Clément Jerôme Ignace de Resféquier publiceerde een ‘voyage d'Amanthoute,’ dat gequalificeerd wordt als te zijn, ‘Satirique au roi, à la marquise de Pompadour et aux ministres.’

Den 8 December 1750 gevangen genomen werd hij den 4en Februari 1751 overgebracht naar Pierre-en-Cize, doch in October 1752 vrijgelaten, en gebannen naar Champeaux.

De cavalerie-kapitein, Jean Jacques Auguste de Thourotte droeg zijne satirieke versjes op Madame de Pompadour en den Dauphin, voor in het café Procope, en hoewel hij onder de stamgasten zeer zeker de lachers aan zijn zijde zal hebben gehad, waren er ook onder die hem verrieden. Daardoor werd 18 Februari 1751 de poort van de Bastille voor hem ontsloten, van waar hij 3 April 1751 getransporteerd werd naar het eiland Sainte-Marguerite. Hij herkreeg zijn vrijheid 13 Januari 1760, onder voorwaarde, dat hij niet meer naar Parijs zou terugkeeren, noch zich aan het Hof zou vertoonen.

Ieder heeft zoo zijne liefhebberijen om zijn haat aan, en afkeer van een persoon te kennen te geven. De een vervaardigt en adresseert daartoe ontplofbare projectielen; een ander babbelt rijp en groen, en scheldt dat het een aard heeft; een derde laat een vinnig pamflet drukken; en de vierde maakt en zingt of draagt versjes voor, waarin gehekeld wordt wat hem niet aanstaat.

Er is nog een andere manier, en die leeren we kennen door den kok Jean Guidet. Hij

zette zich aan het schrijven, en hij schreef aan Madame de Pompadour ‘des lettres remplies de dénonciations calomnieuses.’

Dat was in 1751. Eerst gebracht naar le Grand-Châtelet werd hij in de Bastille opgesloten 24 September. 8 April 1753 werd hij daarna overgebracht naar den donjon van Vincennes.

Aan François Dautin, een Picardiër, kostte het lasterlijk of al te vrijmoedig praten over Madame de Pompadour in December 1751 een goed jaar Bastille-straf.

In de zaak ‘Génard’ van 1752 was niet alleen diens vrouw betrokken, maar ook zekere Jean-François Rathelet, gezegd La Roche, eerder huisknecht, en later boekverkooper in het Hotel Soubise, en de boekverkooper drukker Pierre Rocher te Noyon.

Het gold namelijk het schrijven, drukken en verspreiden van verschillende lasterlijke geschriften, zoo in poezie als in proza.

François Génard, zoon van een Parijsch wijnkooper, had namelijk, met medeweten van zijne vrouw Francoise Leduc allerlei geschriften saamgesteld. Daarvan worden genoemd: ‘une pièce de vers satiriques sur la mort de Mme Henriette et une autre encore plus abominable contre le Roi, contre Mme de Pompadour et contre le Gouvernement, et “*l'Ecole de l'homme*”, qu'il distribuait dans Paris.’

Later vrijgesteld zijnde, beging hij een zelfde fout waarvoor hij opnieuw gevangen gezet werd, door wederom aan 't schrijven te gaan; ‘il composait un recueil de vers et épigrammes contre la religion, une comédie en prose intitulée l'Indécis, ou il désignait M. d'Argenson par le rôle de Novihomme, Mme de Pompadour, par celui de Marie-Jeanne, fermière de Bel-Air, M. l'archevêque de Paris par “le curé de la paroisse”, le Parlement par le “procureur fiscal”, et M. de Machault par “le meunier”.’

Bovendien had hij nog tal van andere ‘pièces infames’ aan het dossier toegevoegd, welke hij van plan was te Parijs te laten drukken.

Uit het relaas zien we, dat Rocher 1500 Exemplaren van *l'Ecole de l'homme* had gedrukt, en dat Ratheler ze had laten drukken en in Parijs ingevoerd had. Betrekkelijk kwamen allen er goed af, daar hun gevangenschap niet lang duurde.

Niet meer dan een kwajongenstreek haalde een procureursklerk Claude Gaboré de Prefontaine uit toen hij het ondernam aan Madame de Pompadour te schrijven, ‘qu'il avoit des choses de consequences à dire au roi et il demandoit qu'on lui envoyât une chaise de poste tel jour, au pont-tournant des Tuileries pour aller à Versailles.’

Werkelijk werd de draagstoel(?) op den bestemden dag en ter bestemder plaatse gedirigeerd, maar niet om den jongen briefschrijver naar Versailles te brengen, maar naar de Bastille, waar hij van 17 September tot 3 November 1752 verbleef, waarna hij gebannen werd naar zijn geboorteplaats Saint-Amand.

Sommige personen werden ook wel eens valschelijk beticht van ‘laise-majesté’ van Mme de Pompadour. Men ging dan te ver in den ijver om Koning en bijzit zoomin mogelijk in opspraak te brengen. Dit wordt bewezen door het gevangen nemen van François Dotin en van Jean Laby. Zij zouden beiden ‘propos ou discours violants’ tegen Pompadour hebben uitgebracht, maar hun onschuld werd bewezen, en zij werden vrijgelaten op 3 Januari 1753, nadat de ongeluksvogels van 13 December 1752 in de Bastille waren opgesloten geworden.

Schuldig werd bevonden een soldaat van de garde Charles Mallat genaamd. Trouwens het *corpus delecti* sprak uit verschillende satirieke verzen tegen den Koning

en Madame de Pompadour. Die verzen droegen tot titels: ‘La critique d'un paysan sur les affaires du temps; Notre père avec le *pater* des peuples; Je vous salue, reine des G....; Le Four à l'Or.’ 21 Juli 1753 was hij gekerkerd geworden, maar reeds 20 Februari werd hij vrijgelaten, en tevens verbannen buiten Parijs.

Grooter straf liep le chevalier Louis-Joseph La Roche-Gerault op, die toch ook slechts libellen had uitgegeven tegen de hooge personages, onder meer La voix des Persécuté's, en L'Histoire Africaine ou la vie de Melotta Ossompay.’ 27 October 1753 werd hij gebastilleerd, en na een verblijf van ongeveer vier jaar overgebracht naar den donjon te Vincennes.

In gelijken geest als Latude met wien we begonnen zijn handelde in 1757 André Lhonoré. Hij ook werd in de Bastille gezet op 18 Februari als ‘Dénonciateur d'un complot qu'il avait lui-même imaginé contre la marquise de Pompadour.’

Op 21 Mei werd hij overgebracht naar Bicêtre en ontving aldaar den 20sten Augustus zijn verbanning naar Caen. Van daar uit bezocht hij zoo nu en dan Parijs, met goedvinden van den Minister, totdat op 19 November 1775 zijn verbanning voor goed werd *her*roepen.

Een Franciskaner monnik, André Abram, of père Saturnin, had den dwazen inval gehad om in Februari 1758 een brief aan de Markiezin de Pompadour te schrijven, waarin hij haar mededeeling deed van een te wachten aanslag op haar leven, welke aanslag slechts in zijn verbeelding bestond. Hij boette dit spel zijner verbeelding met ruim 14 daag Bastillestraf. Welk voordeel hij er mede dacht te

behalen is niet bekend. Beter worden we daaromtrent ingelicht in de zaak van Marie Anne Varice, femme Faribault die 24 April 1759 in de Bastille werd opgesloten tegelijk met haar biechtvader l'abbé Jubeau.

Zij ook, - en in 't geval was de abbé betrokken, - had valschelijk een komplot verzonnen gesmeed tegen het leven van den Koning en zijn bijzit. De reden daarvoor wordt als volgt geformuleerd: ‘La dame Faribault aimoit infinement ses enfants et son mari qui étoit pour ainsi dire dans la misère. Elle croyoyt se procurer ainsi la protection de Mme de Pompadour et des récompenses qui les enssent soulagés. Elle n'a rien nié dans ses interrogatoires. Elle a écrit à Mme de Pompadour pour la demander pardon et cette dame lui a fait rendre la liberté, son mari promettant de veiller sur sa conduite.’ Op 2 November werd zij dan ook vrijgelaten, maar zij mocht Angers, waar haar man aan de Gabellen was, niet verlaten. De pastoor, die blijkbaar zijn parochianen een handje had geholpen, was reeds 12 Mei ontslagen.

Chantage was veelal het hoofddoel van heel het belagen van den Koning en van de Pompadour.

Zoo, bijvoorbeeld, - en dat is een zeer sterk sprekend voorbeeld, - zond Denis Claude Bergeron, zoogenaamd chevalier d'Escourville, het volgende gedicht aan de Markiezin:

> Un certain curé de Quimper,
> Prêchant devant des hérétiques
> Nourris des dogmes de Luther,
> Leur citoit miracles antiques,
> Dont pas un d'eux rie faisoit cas,
> Et surtour pronôit la baleine
> Que jadis engloutet Jonas.
> ‘Voila miracle biene etrange,
> Dit l'un d'entre eux alors tout bas:
> J'en sais une en France qui mange
> Un roi, son peuple et ses Etats.’

Bergeron schreef aan de Markiezin: ‘qu'il lui en faisait le sacrifice en lui demandant un prêt de 10.000 livres.’ Naief genoeg. De soi-disant chevalier [d'industrie] werd ingerekend 13 Mei 1759 en toen hij 22 December 1760 werd vrijgelaten meteen gebannen tot op 30 mijlen van Parijs.

De straffen tegen al de belagers van Pompadours eer(?) en goeden naam(?) schrikten hen niet erg af.

Voor het jaar 1760 hebben we er verscheidenen te vermelden.

Eerst een *licencié en droit*; Michel-Mitre Touche. Hij schreef lasterlijke brieven aan de Markiezin, en bracht daarvoor, precies op den kop af, zes maanden in de Bastille door.

Een ‘nieuwmarenschrijver’ Jean Constans, was zelfs op zijn 111e levensjaar niet gevrijwaard om verdacht te worden van het schrijven van een anoniemen brief aan de Markiezin.

8 Maart 1760 opgepakt ontkende hij ten sterkste en gelukkig ging met hem mede de rechter van instructie, tegen het advies in van de experts die de identiteit van zijn handschrift beweerden. Daarom werd hij reeds 10 April ontslagen.

Jean Jacques Rivierre, en de apotheker Martin Meslier zaten ook nog al kort in de Bastille, maar de eerste werd getransporteerd naar Bicêtre. Hij had dan ook anonieme

lasterbrieven geschreven, terwijl de andere slechts ten nadeele van de Pompadour had gepraat. Zwart op wit is altijd gevaarlijker. Is er niet gezegd: één regel van uw schrift en ik laat u hangen?

Heel zijn bestaan zette datzelfde jaar zekere Pierre Magny op het spel door de onvoorzichtigheid te begaan als staatsambtenaar een afschrift te maken van een gedrukt stuk, getiteld Histoire de la Marquise de Pompadour, en door het aan een binder, zekeren Monnier, *den jongen* ter hand te stellen om het te verkoopen.

Hij bracht in de Bastille door van 24 December 1760 tot 27 December 1761, en hij behield zijne betrekking op voorspraak van de Pompadour, aan wie die straf leed zou gedaan hebben, 'à cause de sa femme et de ses enfants.' Monnier was reeds 18 Januari ontslagen.

Naarmate de Pompadour den Koning minder zinnelijk beheerschte schijnt ook het getal harer belagers verminderd te zijn. Zoo hebben we voor het jaar 1761 slechts een geval te vermelden en voor de jaren 1762 en 1763 in 't geheel geen. Kort vóór haar overlijden, dat plaats vond 15 April 1764 werd zij nog eenmaal door lasterlijke gedichten geërgerd.

Het geval van 1761 scheen echter nog al ernstig geweest te zijn, want Christophe Lardenois, die 18 Juli in de Bastille werd opgesloten voor 'Lettres insolentes au duc de Choiseul et à la Marquise de Pompadour, et fausse dénonciation de complot contre cette dernière' werd 18 Augustus overgebracht naar Bicêtre, maar redde zich 13 September met de vlucht.

Pierre Michel Grenet was het, die als nouvelle-schrijver, 'homme sans qualité faisant le nouvelliste' 11 Maart 1764 in de Bastille werd opgesloten. Hij had spotliedjes vervaardigd op den Koning, de Ministers en de Pompadour, maar zij waren zeker nog al niet zoo heel erg, want reeds 31 Maart werd hij vrijgelaten.

Haast zouden we zeggen na al de ons bekende gevallen te hebben opgesomd, dat de

aanvallen op de Markiezin in 't algemeen nog al tam waren. Sterksprekende stoutigheden werden niet tegen haar uitgehaald. De zon van de Pompadour had den Franschen blind geslagen.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Spoed-Correspondentie.

Mevr: P. te Z. - Voorloopig heel veel dank voor Uw geschenk voor mijn armen. Ik waardeer het bijzonder. Antwoord op Uw brief volgt nog.

M.H. - Als ik kan, zal ik de voorstelling bijwonen, doch ik kan U dat niet met zekerheid beloven.

Mevr: Wed: J.B. - Ik dank U hartelijk voor Uw schrijven aan mij, naar aanleiding van de Lelie van 6 April 1904. Ja, over zulke questies kan men niet redeneeren. Het zijn met recht geloofskwesties. En ik voor mij kan alleen zeggen dat zij die gelooven, op*recht* gelooven, zonder twijfel gelukkig zijn.

Osdorp. - *Ik* kan U geen inlichtingen verschaffen over Uw questie met mej: van O. - Het door haar aan den uitgever gezonden stuk over den uitslag, heeft hij aan mij doorgezonden (ingezonden stukken behooren aan *mij* te worden gezonden, niet aan hem), en is, zooals gij trouwens reeds hebt geconstateerd, opgenomen in het nommer van 27 Dec: jl. Iets anders daarover heb *ik* nooit ontvangen. - Indien mej: van O.

later weer een ingez: stuk aan den heer Veen zond, dan bestaat de mogelijkheid dat het is weggeraakt, omdat de ingez-stukken niet aan hem moeten worden geadresseerd maar aan mij. De heer Veen is echter zoo nauwkeurig in het onmiddelijk doorzenden van alles wat bij mij behoort, dat de fout wel niet bij hem zal liggen. Het beste is dat mej: van O. bij hem naar de zaak informeert, en anders een nieuw stuk schrijft. Zoodra ik dat heb ontvangen, zal ik het dadelijk plaatsen.

H.C. Van R. te N. - Verscheiden malen zijn pensions als gij zoekt - o.a. ook in Genève - aanbevolen in dit Blad, ook door mij in 'Varia'. Ik heb op het oogenblik geen gelegenheid de nommers na te slaan. Maar als gij zoekt, zult gij verscheiden goede adressen vinden. -

Marquin II. - Bennie en Frits zullen zelf U schrijven. Zij worden in ons bescheiden thuis oproerig van jaloezie op U! Hartelijk gefeliciteerd, en hartelijk dank voor Uw mededeelzaamheid jegens hen! -

Mevr: A.W. te G. - Vindt U goed dat ik Uw schrijven plaats als ingez: stuk, met weglating van namen, en bijzonderheden, en van Uw onderteekening? Iets anders weet ik er ook niet op. Blij was ik eens weer van U te hooren. Hoe gaat het U tegenwoordig?

G. van O. - Zie s.v.p. mijn antwoord aan Osdorp. - In 't 27 Dec: nommer is Uw ingez: stukje (aan den uitgever toegezonden) opgenomen. Hebt gij hem daarna nog opnieuw geschreven? Vraag dan aan *hem* om opheldering. En zendt voortaan alles, op die rubriek betrekking hebbend, aan mij direct.

Helena. - Ik kan niet nalaten Uw woorden over mevr: Ovink-Soer letterlijk over te nemen, omdat het haar zooveel genoegen zal doen wat gij schrijft over 'Uw vriendin.' - Ja, mevrouw Ovink - Soer heeft Uw vriendin zeer goed gekend, en heel mooi over haar geschreven in de Lelie. Portretten van Raden Kartini en van hare zuster waren daarbij afgedrukt. Is U dat ontgaan? Het adres geven mag ik niet zonder toestemming van mevr: Ovink -Soer, maar als gij op Uw enveloppe schrijft: den Haag, letterkundige, dan komt het wel terecht. Ziedaar 'n klein hulpmiddeltje.

'*Laatst stond een stukje in de Lelie van M. Soer; is dat niet dezelfde dame, die na haar huwelijk naar Indië ging?*

Het speet mij zoo te lezen, dat zij in den Haag woont, want waarschijnlijk is zij dan dezelfde, die in Indië zoo goed mijn vriendin Raden adjeng Kartini gekend heeft. Haar adres mag u mij zeker niet geven?'

(Uit den brief van Helena).

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

J.J.B. - Uw schrijven over Uw ingez: stuk kwam te laat. - Dergelijke copie gaat terstond ter drukkerij.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens de *vele* Ingezonden stukken is de Correspondentie bekort.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged

Annonces Abonnés.

Prijs 1 tot 5 regels *f* 0.50, elke regel meer *f* 0.10 en 4 plaatsingen worden berekend tegen 3.

Bij een **beschaafde dame, Regentesselaan a/d electrische tram te den Haag,** wordt met **1 Mei pension aangeboden** met of zonder huiselijk verkeer.
Br. fr. onder lett. Z. a/d. uitgever v/d. Blad.
(753)

21 Maart 1906.
19de Jaargang.
No. 38.

Hoofdartikel
Vrije liefde door Fred. W.H. Emons. II.

> ‘Daar kwamen een wijze man en een dwaas. De wijze hoorde toe, onderzocht en dacht na. De dwaas besliste dadelijk.’

Hoewel ik geen vriend ben van 't nàspreken wat door anderen is gezegd, is het mij toch niet welgevallig dien tegenzin halstarrig door-te-voeren, óók daar, waar ik zie, dat 'n ander zóó juist zijn meening over 't onderwerp uitspreekt, dat ik haar geheel voor mijn rekening kan nemen.

De teekening, door Multatuli in zijn ‘Japansche gesprekken’ gegeven over den oorsprong der *wettige regeling* van 't huwelijk, is zoo treffend-juist, dat ik beginnen zal met te herdrukken wat hij daarover schreef:

> ‘Getrouwd: M'nheer Jansen met juffrouw Pieterse. Juffrouw Pieterse is nu Mevrouw Jansen. Dat wil zeggen: M'heer Jansen heeft aan juffrouw Pieterse *beloofd*, dat-i 'r niet zou laten rondloopen als Grietje.*) Dat heeft-i beloofd onder getuigen, op 't Stadhuis. En z'n naam heeft-i in 'n boek geschreven, waarin men later precies vinden kan wie de vader is van juffrouw Pieterse's kinderen, om uit te maken wie 't schoolgeld moet betalen, en de rekening van 't vaccineeren.’
> ‘Wanneer nu juffr. P. was gaan samenwonen met m'nheer J., vóór of zònder die belofte in dat boek op 't Stadhuis, zou ze beschuldigd zijn van onkuisheid. Haar kindertjes had men dan onecht genoemd, of: *natuurlijk*....
>
> - En hoe heeten die kinderen nu?
> - Onnatuurlijk en echt, o *Kami* wiens geest onverzadelijk is als de roofzucht van 'n Christenstaat. Nu zijn die kinderen *echt* uit overmaat van onnatuurlijkheid. Maar de hoofdzaak komt neer op geld. Toen de heer J. op de knieën viel om op gepaste wijze aan juffr. P. te vertellen dat-i 'r wou verheffen tot de moeder zijner aanstaande kinderen, hing haar kuisheid af van de vraag of-i in staat was haar te bewaren voor 't rondloopen als *Grietje.*

De heer J. schijnt 'n welbeklanten

*) Grietje was 'n - in de terminologie onzer dagen - “gevallen” meisje. E.

winkel gehad te hebben. Als juffr. P., zonder dien winkel, geantwoord had: *met pleizier!* of: *je bent wel vriendelijk!* of zelfs: *Ik zal 'r me op beslapen...* dan ware juffr. P. heel onkuis geweest. Nu is ze deugdzaam, en zelfs grootsch op 'r deugd, want, ge ziet het, ze vertelt aan de heele wereld, dat ze voortaan samenwoont met m'nheer Jansen.

- Wie heeft die deugd uitgevonden, of is daarover verschil van gevoelen, zooals over de boekdrukkunst?

> - Noch die deugd, noch die kunst is uitgevonden. De omstandigheden noopten tot de *toepassing* van iets dat bestond, o *Kami.* De behoefte aan kennis, noopte tot sneller verspreiding van denkbeelden, en men koos daartoe de lang bekende manier van 't drukken, die vroeger alleen dààrom niet werd aangewend, wijl de mindere behoefte de kosten niet zou vergoed hebben.
> En de kuisheid, o *Kami*, die verkeerd deedt mij af te leiden van m'n onderwerp, de kuisheid bestaat *niet.* 't Is de toepassing van een der vele manieren waarop men zuinigheid verheft tot 'n principe, en deugd maakt uit de duurte der voedingsmiddelen.
> In den beginne, o *Kami*, waren alle kinderen onecht, en 't kwam niemand in den zin, 'n meisje te verachten omdat ze moeder was. 't Zou geweest zijn, alsof men boos werd op 'n bloem, wijl ze zich verstout had over te gaan van knop in bloem.
> Dit bleef zoo, tot 'r schraalte kwam aan voeding.
> Men beduidde de jonge meisjes, dat zij te zorgen hadden voor 't onderhoud van hare kinderen.
> Zij namen daaruit aanleiding, vooraf te informeeren of de candidaat-vader 'n beklanten winkel had.
> Velen zeiden ja en soms was 't ook zoo. Maar er waren er, die in weerwil hiervan, toch geen zorg droegen voor hun kinderen. Ze hielden zich als wisten zij van niets, wanneer deze of gene jonge moeder hen uitnoodigde om de zorgen voor 't gezin met haar te deelen.
> Om deze ontkenning voor te komen, stelde men vast, dat 'r huwelijken zouden gesloten worden, en dat ieder, die vader worden wou, dit eerst moest verklaren. Hierin, o *Kami*, ligt wel iets goeds. Maar niet goed is 't, dat men 't deed voorkomen alsof 'n meisje, dat iemand op z'n woord geloofd, zònder die openlijke verklaring, minder braaf was dan 'n ander. Hoogstens is ze schuldig aan onvoorzichtigheid, omdat ze vergat dat de harten der menschen boos zijn, 't geen toch ieder weten kan.'

Het volle licht werpt Multatuli op *de* kwestie: waar 't wettig-huwelijk haar oorsprong heeft. Geheel en al is de *materieele* zijde van 'n verbond tusschen man en vrouw belichaamd in 'n wetgeving... 'omdat de harten der menschen boos zijn' en 'omdat de voedingsmiddelen steeds duurder werden'. Ware dit laatste buiten beschouwing gebleven, d.w.z. zou er voor ieder mensch gelegenheid *gelaten* zijn om van den bodem te halen wat voor 't onderhoud van zichzelf en de zijnen noodig bleek, dan zou zelfs die slechtheid der harten geen invloed hebben kunnen uitoefenen op 't geluk of ongeluk van moeders. Ik hoop, dat dit verstaanbare taal is!

Terecht vervolgt Multatuli:

> ‘Maar 't *woord*, om dat niet bestaande aan te duiden (de kuisheid, E.) kwam in toepassing toen men 'n schrikbeeld noodig had om te waarschuwen tegen de inkrimping van de portiën voedsel, tengevolge der verhooging van 't deeltal aanzitters.’
> ‘In Noord-Amerika was voor zestig*) jaren de kuisheid - in beschaafd-hongerlijdenden zin - niet bekend.
> ‘Geen onvoorzichtigheid (aldus 'n Amerikaansch Hoofd) kan 'n vrouw uit haar ouders huis verbannen; 't maakt geen verschil hoeveel kinderen zij thuis brengt; zij is altijd welkom; *de ketel is altijd over 't vuur*, *om hen te voeden.*’

verder:

> ‘Ik denk, dat de blanke Amerikanen hun de ketels hebben afgenomen, en daarvoor wat uitgevonden woorden óver deugd in de plaats hebben gegeven.’

En, bij deze samenspraak met 'n Japansche ‘*Kami*’, heeft Multatuli later, toen er flink gecritiseerd geworden was op zijn ‘tuchtelooze wordingsmanier’, aangeteekend:

> ‘Ik ben gewoon, verkeerd begrepen te worden. Ik beweer niet, dat *toegeven in lust,* als zoodanig, loffelijk is. Ik weet, dat men mij deze meening aanwrijft, en 't is zeer zonderling dit verwijt te doen

*) *Nu* dus: honderd. E.

hooren aan den man, die alle levensgenot opgaf voor z'n plicht, door lieden wier geheel leven één streven was naar voordeel. Doch dit daargelaten, en nu alleen doelende op 't bepaalde onderwerp in den tekst, er heeft begripsverwarring plaats. Een meisje, dat moeder wordt, is schuldig aan onvoorzichtigheid in gelijke mate als de koopman, die krediet geeft zonder voldoenden wettelijken waarborg. Geeft hij dat vertrouwen aan *ieder, aan den eersten den besten*, dan is hij zeer insolide. Schenkt hij 't naar zijn beste weten aan wien hij 't waardig keurt, dan is hij verantwoord voor zichzelf, doch niet altijd voor de aandeelhouders in z'n zaken. Deze zijn - de vergelijking overbrengende op 't meisje - hare ouders, betrekkingen, en dàt gedeelte van haar omgeving, dat mét haar de steenen opvangt, die de maatschappij werpt op den tegenspoed. En de koopman, èn 't meisje dragen - noodzakelijkerwijze! - de gevolgen van hun verkeerd geplaatst vertrouwen.

Maar er is een wijde kloof tusschen *ondeugd* en *bedrogen geloof*. Het domme vooroordeel der wereld maakt tot schande, wat zeer dikwijls *eer* zou blijken, als men wist hoeveel zielenadel vaak leidde tot het trotseeren van de maatschappij. En, omgekeerd, veelal is de zoogenaamde deugd niets dan dorheid van hart. In zeer veel gevallen heeft, bij de vrouw, de zinnelijkheid weinig of geen deel in het toegeven. Later verandert dit, ik weet het wel, doch in den aan vang is meestal verkeerd geleidde offerzucht de oorzaak van wat de wereld zoo wreed veroordeelt als misdrijf. Er worden *zelden* meisjes verleid. Wat men daarvan leest in de boeken, is valsch, als de meeste boeken-moraal. Ze *geven* zich!

Wie te braaf is om de eenvoudige schoonheid van de Amerikaansche moraal te begrijpen, koope zich 't hoogst-belangrijke werkje van D. Coronel, over de fabrieken in 't Gooi. Daar zal men voorbeelden vinden van zeer on-amerikaansche, echt - beschaafd - maatschappelijke zedelijkheid!

Die Christelijke fabrieks-arbeiders trouwen daar zeer jong en allerzedelijkst. Waarschijnlijk laten ze hun huwelijk inzegenen volgens 'n Muurling's formulier (Idee 279) en dan? Dan contribueeren zij aan een begrafenisfonds, liever nog aan meer dan een, en *laten* - of doen? *de kinderen sterven om 'n bron van inkomst te maken uit den dood van hun,* **met dàt doel in 't leven geroepen**, *kroost!*[*)]

Ik heb vaders - uit den beschaafden stand, ditmaal - zich in tegenwoordigheid hunner dochters hooren beklagen "dat het zoo moeilijk was met fatsoen van 'n meisje *af te komen*, dat jongens zooveel beter konden zorgen voor zichzelf," enz.

Moet niet 'n meisje zich getroffen voelen door de betuigingen van liefde, die ze ontvangt van 'n vreemde, wanneer deze de ouderlijke liefdeloosheid zoo in de schaduw stellen? Mag men haar streng veroordeelen als ze *gelooft?*'

*) Ik teeken hierbij aan, dat dergelijke gevallen mij van nabij bekend zijn... uit deze Eeuw!

E.

(*Wordt vervolgd.*)

Over trouwen - en nog wat. II.

Ik beloofde in mijn vorig artikel van 7 Maart jl: nog nader te zullen uiteenzetten, wat ik bedoel met mijn beweren, dat de jonge meisjes welke trouwen in den door G.K. bedoelden kleinenambtenaarsstand, zoo slecht en on-degelijk zijn onderlegd voor hare huishoudelijke plichten, en daardoor zelf schuld hebben aan haar niet-gevraagd-worden om finantieele bezwaren. (Ik weet wel dat men mij zal antwoorden: in elk geval ligt dan toch de hoofdschuld bij hare ouders; maar dat is slechts tot op zekere hoogte wáár, omdat heel velen harer zelf niet anders *willen*, hare ouders het leven ondragelijk maken door hare dames-achtige pretensies, en onwil om iets degelijks uit te voeren, terwijl zij, ook ná haar huvelijk zich steeds toegeven, in plaats van zich dan ten minste, door schade en schande wijs geworden, te ontwikkelen tot goede, bekwame huisvrouwen.)

Laat me vooropstellen, dat ik geenzins wegredeneeren wil het begrip: stand-ophouden. Integendeel, hoe moeilijk, maar ook hoe noodzakelijk dat, - gegeven onze hedendaagsche maatschappij - nu eenmaal is en blijft, heb ik reeds meermalen betoogd in de Lelie. Officieren, ambtenaren, predikanten, onderwijzers, en vele andere categorieën van beschaafde-menschen hebben het, juist *omdat*

zij een zekeren stand hebben op te houden, veel moeilijker dan de volksklasse, die, dank zij de angst voor 't socialisme welke meer en meer veldwint, hoe langer hoe meer alles voor niets ontvangt, op grond van wetten en bepalingen: kostelooze opname in ziekenhuizen, kostelooze onderzoekingen hunner kinderen door geneeskundigen, kostelooze hulp van wijkverpleging, en nog veel meer van allerlei aard. Op zichzelf beschouwd, heb ik niets aan te merken hierop; ik wil er slechts mee bewijzen, dat de zoogenaamd fatsoenlijke-armoede der beschaafde klasse, welke *niet* valt in de termen van kostelooze behandeling, etc., het dikwijls veel zwaarder heeft te verantwoorden in den strijd om het bestaan, dan de arbeidersstand. -

Er is echter een reusachtig verschil tusschen het stand-ophouden en het maken van malle pretensies uit luiheid, verwaandheid, of genotzucht. Aan dit laatste euvel nu gaan de door mij bedoelde producten van den hedendaagschen tijd in de hoogste mate mank. Ze kennen niets; noch naaien, noch koken, noch strijken, noch wat ook dat - *indien* zij het zelf konden verrichten - aanmerkelijk zou bijdragen tot vermindering van de uitgaven. Uit voornaamheid willen ze een meid houden, (gewoonlijk een vuil slonsje voor den dag van 12 à 13 jaar, maar die, opgesierd met den naam ‘dienstmeisje’, bijbrengt tot de uiterlijke ‘voornaamheid’ harer meesteres, overigens natuurlijk niets kent, niets weet, en volstrekt geen hulp verschaft in het huishouden, maar slechts meerdere onkosten veroorzaakt). De man, - ik houd mij nu aan G.K.'s categorie der kleine ambtenaren - gaat 's ochtends behoorlijk naar zijn bureau of kantoor, zit er de mooiste uren van den dag vlijtig te pennen voor karig loon, heeft er dus recht op als zoodanig dat zijn vrouw hem op hàre wijze helpt in dat verdienen, door thuis haar eigen boeltje schoon te houden, door zelf haar kleeren te naaien, zelf haar kinderen te verzorgen, zelf te koken, zelf de wasch te beredderen. Als zij dat allemaal goed en behoorlijk zelf weet te verrichten, dan verdient zij daarmede minstens evenveel als haar man. En ik ben overtuigd dat menig karig klein-ambtenaars-inkomen dan *wel* voldoende zou zijn, waar het nu in de verste verte *niet* toereikend is. Want hoe gaat het in de werkelijkheid toe? Zelf naaien, mevrouw denkt er niet aan; want ten eerste loopt ze liever op straat, en ten tweede wil ze zoo fijn en chic gekleed gaan, dat hare naai-kennis daarvoor in de verste verte niet toereikend is. Dus, er moet voor het toilet een naaister worden aangeschaft en... betaald. Zich eenvoudiger op straat vertoonen dan in zulk een mode-achtig toiletje, valt een dergelijk vrouwtje niet in. Ze moet zich dus voor elke boodschap verkleeden, en laat menig uurtje verloren gaan met het verwisselen van het mode-toiletje voor op straat, met een gewoonlijk vrij vuil en slordig soort huisjapon, die dient voor slobber-maar-voort in huis.

Met de kennis van koken, van strijken, van wasschen, gaat het gewoonlijk op dezelfde bedroevende wijze.

Voor het vuur staan kan deze niet om haar gezondheid, gene niet om haar teint; nommer drie krijgt ruwe handen van wasschen, en nommer vier valt flauw van strijk-lucht. Uitvluchten zijn vele, en gemakkelijk te vinden als men ze noodig heeft. En ik vraag slechts of het niet wáar is, wat ik beweer? Moet men ze heden ten dage niet met 'n lantaarntje zoeken de jonge huisvrouwen, die zelf de handen uit de mouw steken, die zelf iets kennen, zelf haar huishouden besturen, die willen werken met haar handen, zoo goed als haar mannen het doen met hunne hoofden, om daardoor de finantieele zorgen te verlichten, weg te nemen misschien.

Ik wil u vertellen van een paar van die jonge huishoudens, die ik gekend heb, geheel vallend onder de catagorie van G.K.'s kleinen ambtenaars- stand.

Bij nommer een kon zelfs het slonsige dagmeisje er niet meer af. Er waren twee kleine kinderen. Het ging niet. Des te eleganter en opgeschikter werd mevrouw. Het was een gansch imposant gezicht haar de deur te zien uitzeilen, de sleep hoog opgetipt, 'n groote beveerde hoed op 'n gelokt hoofd, natuurlijk glacé-handschoentjes aan, en een reusachtige boa, die groote pretensies maakte van echt bont te willen voorstellen, om haar hals. De kinderen! In de week werden ze gemakshalve op 'n fröbel-schooltje gestopt, en Zondags kwam een gewillige grootmoeder - vrij wat sjofeler en bescheidener dan de elegante dochter, - zich over hen ontfermen, terwijl deze met manlief de deur uittoog, nog fraaier opgedirkt dan in de week. Dat een zoo indrukwekkend personage - al had ze dan ook geen meid vanwege haar geld-middelen - er niet in kon treden zich te vernederen tot het zelf aannemen vah haar melk, zal wel niemand verwonderen die hedendaagsche, althans Haag-

sche toestanden kent. - Geheimzinnig werd de melk-kan om den hoek van de deur geplaatst. Schelde de melk-boer, dan ging die deur op onzichtbare wijze zoover open, dat hij zijn hand naar binnen kon steken om de kan te veroveren. Had hij haar dan gevuld, dan zette hij haar op dezelfde plaats, liet de deur op 'n kier staan, en vertrok. Op dezelfde wijze geschiedden ook de onderhandelingen met andere leveranciers, die eveneens hun waren om den hoek leggen moesten. Want, stel U voor welk een verschrikkelijke vernedering het zijn moet zelf aan de deur te komen, en een pakje of een melk-kan aan te nemen, of een stuk vleesch zelfs.! Mijn vriendin, die, als onze Marie uit is voor een boodschap, het heel dikwijls doet, kan ervan meespreken, en zegt dat slechts personen van buitengewone geestkracht, zooals zij, zich over zóóveel ‘schande’ vermogen heen te zetten.

Al de rest van dit huishouden was overeenkomstig het hierboven beschrevene. Behalve op straat-slenteren, en het zéérweinige *dat* zij verrichtte in het duister beredderen als 'n soort geheime schande, voerde deze ‘dame’ niets anders uit, dan het waarnemen van een depot.! En de vraag is m.i. gerechtigd, of zij, inplaats van met zulk een geringe bijverdienste, niet veel afdoender haar man zou hebben geholpen, als zij iets had gekend en iets had gewild, en in de eerste plaats had afgelegd haar luiheid van dame-willen-spelen.

Nommer twee van wie ik U wil vertellen had óók twee kinderen, en stopte die óók ten spoedigste op 'n bewaarschool. De jurkjes en schortjes en toiletjes van dit tweetal - en ik verzeker U dat ze er keurig uitzagen - werden schoongewasschen en schoongestreken thuisgebracht, alsmede de overhemden en boorden enz. van ‘Meheer’. Mevrouwarmoede-kom-binnen dacht er niet aan dat werk zelve te verrichten. Daarentegen duurde het niet lang, of men zag haar 's middags, als de man thuis was, per fiets uitgaan.... ‘voor hare gezondheid’. Dat had de dokter haar geraden, verklaarde ze, ‘ze was zoo zwak.’ Nu werd het een regelmatig toilet-wisselen, wandelpak, fietspak, wandelpak-opnieuw. Van tijd tot tijd mochten de kinderen óók mee met ‘mama’. Dan werd eerst nommer een, opgedirkt en wel de straat opgeschoven, en stond daar in angstvallige onbewegelijkheid te hangen van het eene been op het andere, tot nommer twee even prachtig-aangedaan arriveerde, en zich even angstvallig-onbewegelijk neven nommer een in postuur stelde. Goedgedrild waren de stumpers. Dan nog een uur wachten, en eindelijk arriveerde Mevrouwarmoede-kom-binnen in hoogst eigen persoon, gansch en al opgetuigd in fraaie en ruischende en kleurige zaken, en voortdurend pogend om tegelijkertijd haar sleep op te houden, en haar parasol, en een visiteboekje, en toch nog een hand, of tenminste maar 'n vinger, vrij te krijgen voor haar kinderen; een poging die ze gewoonlijk, wegens de vruchteloosheid ervan, opgaf zoodat het tweetal dan maar samen vooruit dribbelde. - Een meid heb ik in dit gezin maar drie dagen gezien; toen verdween ze, en kreeg geen opvolgster meer. Veeg teeken, wat den finantieelen toestand betreft.!

Nommer drie daarentegen begon zonder gedienstige, maar zij waren nauwlijks een paar maanden getrouwd, of er moest een hulp van dien aard gezocht worden wegens de volslagen onbekwaamheid tot alles der zeer jonge, zeer gezonde, en zeer elegant-gekleede mevrouw. Toen haar man ziek werd, kon ze hem niet het minste eetbaars koken; buren ontfermden zich over hen. Ze had niets degelijks geleerd, en wilde ook niets degelijks leeren, hield het integendeel voor meer comme-il-faut bijverdienste te gaan zoeken door ‘zoo in de middag-uren in een winkel te gaan

helpen’; terwijl het ongelukkige duivelstoejagertje ondertusschen zou zorgen voor 't huishouden. Of ze dit onzinnige plan heeft uitgevoerd weet ik niet, maar wel weet ik, dat het een typisch staaltje is uit velen, een dergelijk *kinderloos* huishouden, waar de man reeds na 'n paar maanden op de onkosten wordt gejaagd van een dienstbode, omdat z'n vrouw *niets* kent.

Het is de plicht van een vrouw die, zelve zonder geld, wil huwen een man zonder geld, levend van 'n klein inkomen, hem harerzijds te steunen door het kennen van die *huiselijke* bezigheden, welke behooren tot haar taak als zijn vrouw. Die bezigheden zijn: naaien, ook de eigen kleeren naaien, en die van de kinderen, verstellen, koken, wasschen, de boel schoon houden. Laten de ouders zorgen, dat hunne dochters die bezigheden grondig kennen vóór zij trouwen. Als een meisje wellicht, door haar betrekking om den broode, geen gelegenheid had die dingen voor haar engagement te leeren, dan heeft zij er nog wel den tijd toe zich te bekwamen vóór ze trouwt. (Maar de meesten gebruiken juist die engagement-stijd tot 'n lui lanterfanten en straat-slij-

pen en luieren). Door op zulk een vrouwelijke wijze méé te verdienen in het huishouden, niet door bijverdienste van betrekkingtjes buitenshuis, maar door 'n goede huishoudster te willen zijn, draagt de vrouw van den kleinen-ambtenaar op hare wijze ontzettend veel bij tot het uitkomen met het karig honorarium van den echtgenoot. En ik ben overtuigd, dat de kleine ambtenaar, die in zijn vrienden-kring zulk een interieur aanschouwt, waar de vrouw zóó haar taak opvat, veeleer den moed zal vinden tot 'n huwelijk met een vrouw zonder geld maar met kennis van het huishouden, dan waar hij - zooals helaas gemeenlijk het geval is - getuige moet zijn van geldverkwisting, ijdelheid, onwil, luiheid, gebrek aan overleg, bij zijn zusters en haar vriendinnen, en in de huisgezinnen zijner getrouwde collega's.

Voorbeelden schrikken af. Ze kunnen óók aantrekken tot navolgen. Het is de eigen schuld der hedendaagsche onbemiddelde vrouwen, wanneer haar gedrag, eerst als jong meisje, later als echtgenoote, den kleinenambtenaar hoe langer hoe meer doet terugschrikken voor een huwelijk, waarin hij - onder de *bestaande* omstandigheden - met recht ziet zijn finantieelen ondergang.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ter bespreking toegezonden Boeken.

Het spreekt van zelf, dat een Weekblad geen ruimte heeft voor lange en nauwkeurige bespreking van elk ter recensie toegezonden boek. De uitgaven zijn in onze dagen zoovele, en ik moet er helaas bijvoegen naar den inhoud zoo onbeduidend dikwijls, dat het wegens de beperkte ruimte niet doenlijk is over alle nieuwe verschijningen in breedvoerige beschouwingen te treden. Ik moet mij dus bepalen tot korte aankondigingen, terwijl ik mij voorbehoud op sommige dezer boeken later uitvoeriger terug te komen:

Schetsen van een Journalist door **Jan Feith** (Scheltens en Giltay, Amsterdam). Deze schetsen verschenen bijna allen in 't Handelsblad en in een paar tijdschriften. Zij zijn voor zulke vluchtige lectuur niet onaardig, maar doen je, saamgebracht in een bundel, onbeduidend aan. *Achter de Schermen*, *Engelsche invasie in Volendam,* 't zijn zoo van die stukjes leven, die eigenlijk niets nieuws behelzen, die alleen dan pakken, als ze geschreven zijn in dien bijzonderen, vluggen, guitigen stijl, waarin de fransche causeur meester is. Die stijl mist *Feith* heelemaal; hij is gemoedelijk-oppervlakkig, meer niet.

Dichter der Gegenwart (twee deelen). Ein Blütenlese aus neuerer deutschen Lyrik. Herausgegeben von dr. **K. Mailänder.** (C.L.G. Veldt, Amsterdam).

Over dergelijke uitgaven verheug ik me, omdat ik zulke boeken graag in veel handen zie. Want, bij de veelheid van hollandsche lectuur, komt die van het buitenland veel te weinig in handen van het opgroeiend geslacht. 'N fransch romannetje, 'n schuin iets vooral, of 'n nieuw werk van Gyp, of 'n fransch weekblad, nu ja, dat gaat er wel in; bij de heeren vooral. Maar voor de rest behelpen de meesten zich graag met 'n vertaling. En naar poezie kijken ze al heel weinig om. Er zijn in dit boek van Mailänder gedichten bijeengebracht van *von Bodenstedt*, *Marie von Ebner Eschenbach, Detlev von Liliencron, Ernst von Wildenbruch*, *Alberta von Puttkamer, Ernst von Schönaich Carolath*, *Isolde Kurz*, *Hermann Sudermann*, *Otto Erich*

Hartleben en nog zeer vele anderen. Van *Sudermann* is *Die Sorge* gekozen, met het flinke mooie slot:

Wir Jungens sind jung - wir haben Kraft,
Uns ist der Mut noch nicht erschlafft;
Wir wissen zu ringen mit Not und Mühn,
Wir wissen wo blaue Glücksblumen blühn,
Bald kehren wir lachend heim nach Haus,
Und jagen Frau Sorge zur Tür hinaus.

'En, waar de plaatsruimte mij niet toelaat veel te citeeren, wil ik althans nog het gevoelige *Heine*-achtige dingetje van *Otto Erich Hartleben* (schrijver van het bekende tooneelstuk *Rosen-Montag*, vertaald 'Carnaval') hier in zijn geheel geven:

Süss duftende Lindenblüte.

Süss duftende Lindenblüte,
In quellender Juninacht,
Eine Wonne aus meinem Gemüte
Ist mir in Sinnen erwacht.

Als klänge vor meinen Ohren
Leise das Lied von Glück
Als töne die lange verloren,
Die Jugend leise zurück.

Süss duftende Lindenblüte
In quellender Juninacht,
Eine Wonne aus meinem Gemüte
Ist mir zu Schmerzen erwacht!

Leg naast zulk werk van een 'modernen' dichter uit Duitschland, want dat was *Hartleben*, de gewrongen bombast der *Verwey's* en *Kloosen* en *Gorters,* en andere prulpoëten, die 't bij ons doen willen met allerlei woordgeknutsel! - Ik voor mij grijp, als ik behoefte heb aan poëzie, liever naar zoo'n duitsche bloemlezing dan naar onze verzen-

fabrikanten (de enkele goede uitzonderingen, *Helene Swarth*, vooral in haar vroeger werk, *van Eeden*, en nog een enkelen meer, niet te na gesproken.)

Gunvor Kjeld door **Thomas P. Krag** (uit het Noorsch door D. Logeman van der Willigen.) (Utrecht, H. Honig.)

Mevrouw *Logeman van der Willigen* heeft hier een bijzonder gelukkigen greep gedaan uit de groote hoeveelheid Noorsche boeken tot harer beschikking; want er komen er zoo vele opdagen, dat het wel lijkt alsof elke Noorweger, man, vrouw, en kind aan het pennen is geslagen.

- Vooral in het begin van het boek is de teekening van den predikant Kjeld subliem. Zijn mooie treffende antwoorden aan zijn collega's, zoowel als de houding dezer heeren op de vergadering, munten uit door èchtheid en natuurlijkheid. - Toch is dit geen roman om Jan en alleman te boeien. Men moet voor het onderwerp kunnen voelen, om er door gepakt te worden.

De Berg van Licht door **Louis Couperus,** 3 dln. (L.J. Veen, Amsterdam); hierop zal ik nader in dit blad terug komen. *Couperus* heeft hier zich op 'n terrein begeven, waarop hij eigenlijk minder thuis hoort: den historischen roman. En, wat de samenstelling van zijn verhaal betreft, schiet hij wel eens te kort in kunnen.

De karakter-teekening van den verwijfden *Antoninus* is den schrijver schitterend gelukt. Waar de historie in dezen den wellusteling ziet, maakt Couperus hem tot den man-maagd, tot de zich zelf een godheid geloovende, vrouw en man gelijktijdig. Velen zullen zich aan deze schilderingen ergeren; voor hen is het goed het stuk brief van *Couperus* aan den uitgever, in het boek neergelegd, te lezen en ter harte te nemen. Want, gegeven de historie, gegeven, zooals *Couperus* terecht zegt, dat deze handelingen in dien tijd volstrekt *niet* immoreel werden gevonden, had de auteur recht, was het voor hem noodzakelijk, bij zijn gekozen onderwerp, ze niet stilzwijgend voorbij te gaan. Toch vind ik dit boek volstrekt geen lectuur voor iedereen, vooral niet voor jonge-menschen. Niet iedereen geeft zich behoorlijk rekenschap van 't geen hij leest over zulke onderwerpen, en bovendien is het niet noodig dat onervaren en onrijpe backfischen zich in zulke onverkwikkelijke details verdiepen. Dit ter waarschuwing voor ouders en opvoeders.

Brieven van Julia door **W.T. Stead**, vertaling van A.W.F. Bakker (Scheltens en Giltay, Amsterdam). Voor spiritisten is dit boek zeer interessant; het bevat: Een aantal mededeelingen over het leven na den dood, verkregen door automatisch schrift van een, die voor ons is heengegaan.

Aage en Else door **Harald Kigge**, (Het Leven) vervolg op *Aage en Else* (In schaduw van den Dood)bewerkt naar het Deensch door A. Gorter - de Waard. (Utrecht, H. Honig) Na 't heelmooie van het eerste deel valt dit tweede af. Het is te lang, en daardoor te weinig sympathiek in veel gedeelten. Toch is de teekening der verhouding tusschen Lou en Tue heel dikwijls meesterlijk. Het studentikoos-intieme van hun omgang in hun studiejaren, aan het slot van het verhaal, zou in onze samenleving ondenkbaar worden, terstond worden aangezien voor vrije-liefde-verhouding, en hen daardoor uit hun eigen klasse uitstooten. In de maatschappij in 't Noorden is echter zooiets wel degelijk denkbaar, en wordt volstrekt niet voor onfatsoenlijk gehouden. Of het een *wenschelijke* verhouding is voor jonge-menschen in 't algemeen genomen, betwijfel ik.

Tijden van Strijd (naar het Zweedsch van **Henning von Melsted** door Hendrika Bleeker.) (H.J.W. Becht, Amsterdam). - Bij 't vele betere, dat uit Zweden tot ons

komt, had dit boek gerust onvertaald kunnen blijven. Het is opgeschroefd, en heeft, onder den schijn van gevoeligheid, eigenlijk veeleer onechtheid van gevoel tot grondslag.

Wintertijd door **J. van Overloop** (Meindert Boogaerdt Jun:, Rotterdam). Een verzamelingetje Vlaamsche schetsen, goed geschreven, niet-veel beteekenend naar den inhoud, welbelovend naar den stijl, spelend onder de dorps-menschen.

Nicoline door **Stella Mare** (Dalmeijer, Amsterdam). *Stella Mare's* naam is voor de Holl: Lelie lezers een goede bekende. *Uit het kinderleven* gaf zij ons menig aardig schetsje. Dit boek is er een voor aankomende meisjes, en zij krijgen er heel wat in te lezen. Het is vlug, vlot, vroolijk geschreven, zal zeker wel aan hen bevallen. Illustraties van *Leo Gestel.* Dit plaatje van het titelblad is goedgelukt, los de houding, en aardig 't gezichtje van *Nicoline.* Ook haar kleeding heeft iets los en natuurlijks, dat onze teekenaars zoo dikwijls vergeten in vrouwenkleeding, waardoor ze er per-se iets burgerlijk-stijfs van maken. Aardig-van-de-werkelijkheid afgezien is het tooneeltje op 't duitsche perron, blz. 261, als de luitenants vragen om óók gekust te worden door de afscheidnemende kostschoolmeisjes.

‘*Een daverend lachen barstte langs het perron los*, *en een troepje* “*schneidige Leutnants*,” *dat reeds geruimen tijd vol stil vermaak de kostschoolmeisjes had gadegeslagen en gecritiseerd*, *riep als in koor:* “*Ach bitte*, *küsse auch uns. Ach bitte, ach bitte. Wir bleiben auch allen zurück!*”

De meisjes, *al opgewonden door al de drukte van de aanstaande reis, proesten het uit van de pret.*

Fräulein Else weerde met een kleur als vuur de omhelzing der jonge meisjes af, en drong ze, alsof ze vee waren, *vond Nicoline, in de verschillende coupés.*

Een gerekt schel gefluit - en weg stoomde de trein.’

Ik schrijf dit af, omdat het een goeden indruk geeft van de gezellige prettige verteltoon der schrijfster. *Stella Mare* weet op te merken, en wat ze opmerkt in een goeden verhaal-trant te gieten.

Kleengedichtjes van Guido Gezelle II (L.J. Veen, Amsterdam.) - Ik behoor niet tot de menschen, die per-se alles wat van *Gezelle* afkomstig is, bewonderen. Heel veel van zijn gemoedelijke - oude - man - praterijen hadden even goed ongedrukt kunnen blijven. En, als de mode-troetelarij met hem is afgeloopen, dan zal hij ook gauw genoeg voor 't vergeetboek zijn. Maar bij deze *Kleengedichtjes* zijn wezenlijk gevoelige dingetjes, kleine lieve versjes waarom je hem heel lief krijgt. B.v.

> Een kindje ontsliep.
> Wie anders weet
> dan moeders hart er van
> en Jesus, die 't
> gewonnen heeft
> en nooit meer kwijt en *kan.*

of ook:

> Ha! gij hadt zoo geern 't leven
> Aan Uw kleentje weergegeven
> Liefste moeder! Uw verdriet
> kent het dan Gods woorden niet?
> Alle liefde en alle zoetheid
> leven zonder levensmoedheid
> leven zonder stervensdag
> vindt die zalig sterven mag!

In zulke godsdienstige stemmingen is hij steeds in zijn eigenlijk element, en daardoor verreweg op zijn best.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I. Ingezonden naar aanleiding van de schets: ‘Kerstfeest in Donker-Rotterdam.’

‘Du choc des opions jaillit la vérité.’

Het zijn deze woorden, die zeker wel van toepassing zijn op de rubriek ‘ingezonden stukken’; het zijn ook deze woorden, die mij met vrijmoedigheid een woordje in het midden doen brengen naar aanleiding van de schets: ‘Kerstfeest in Donker-Rotterdam’.

Ten eerste een woord van dank aan den schrijver, dat hij ons de schreeuwende ellende laat zien, waarin duizenden leven, daar, waar wij zoo kalmpjes voortleven in den zaligen dommel, dat tegenwoordig de armoede zeker zoo heel erg niet meer kan zijn, nu er zooveel gedaan wordt èn door particuliere instellingen, èn door kerkgenootschappen èn niet het minst door het Leger des Heils, dat met zijn steunende en helpende en zegenrijke hand afdaalt tot het laagste, het diepst gevallene, het meest verschopte en vertrapte; het is nooit tot ons doorgedrongen, dat in groote steden, als Rotterdam, dit alles eigenlijk niets beteekent, vergeleken bij wat gedaan zou moeten worden. En ik ben den schrijver dankbaar, dat hij zijn talent gebruikt om ons mee te laten voelen, hoe onze medemenschen met dezelfde behoeften, dezelfde rechten als wij, honger lijden, ontberingen verduren van allerlei aard, niet bereikbaar zijn voor de Liefde, die het Kerstevangelie predikt, terwijl wij, maar meer nog *omdat* wij onze weelde, ons gemak, ons zelf, zoo boven alles liefhebben.

O! Zeker is het een macht, die wreedheid mag heeten, die den toestand in het leven riep, dat die ontelbare kinderschaar afhangt van de weldadigheid van meergegoeden. Zeker is er een macht ‘Wreedheid’, die alle ellende laat bestaan. Maar nu de vraag, wàar zou die onbekende macht wel schuilen? Moeten wij die macht wel buiten ons zelf zoeken? Zou ze niet in ons zelf leven, in ons zelf bloeien, die ontzettende macht der zelfzucht?

Waarom, zoo vraagt de schrijver, als God Liefde is, er zoo hartverscheurend gebrek wordt geleden? Waarom?

Omdat de mensch de Liefde niet in zich wil laten wonen, omdat de Liefde altijd weer door den mensch wordt gekruisigd, omdat de zelfzucht in ieder van ons altijd maar weer de zegepraal behaalt. Is dan aan God de schuld van al die ellende, als de Liefde geen plaats kan vinden in den mensch, zijn hart sluit voor de macht der Liefde?

En dan zegt de schrijver: ‘Is niet de Liefde van God een persiflage der werkelijkheid!’ Wie geeft het karakter aan die werkelijkheid? Is dat ook weer niet de mensch? Zijn wij het niet zelf, die wel *iets* willen geven, *iets* willen helpen, *iets* willen steunen, maar die ons terugtrekken, zoodra er opofferingen worden gevraagd; zoodra ons gemak, onze luxe, ons eigen ik, in gevaar komt? Zou het meerendeel van ons het wel

ooit verder brengen dan de rijke jongeling in Matth. 19?

Alleen de *volle* kracht der Liefde kan uitgaan van hen, die *alles* willen geven, alleen door hen kan de Liefde onder de menschen werken en zich openbaren.

Natuurlijk spreek ik hier in 't algemeen. Zeer zeker zijn er, die de zelfzucht in zich hebben laten overwinnen door de Liefde, die in de kracht van Hem, die de Liefde is, het werk der Liefde verrichten, wier levensgeluk en levensdoel en levensdrang het is, te voldoen aan de woorden van Jezus: 'Voor zooveel gij dit één van deze mijne minste broeders gedaan hebt, zoo hebt gij dat mij gedaan.' Maar hun aantal is gering, hunne krachten schieten te kort, waar zooveel is te doen, waar ingrijpende veranderingen in toestanden noodig zouden zijn.

Het aantal te vermeerderen van die dragers der Liefde, laat dat dan het resultaat zijn van schetsen 'als Kerstfeest in Donker-Rotterdam.'

Dat Godsdienst dan geen poesie, geen illusie moge schijnen, maar zich openbare in daden van Liefde.

En waar wij dan mogen verschillen in levensopvatting, zal ik toch wel op ieders instemming mogen rekenen, als ik eindig met:

'Come girls, the world wants mending
Let none sit down and rest.
But set to work like heroes,
And nobly do your best.
Do, what you can, for fellowman
Wit honest heart and hue.
Much may be done by every one,
There's work for all to do. -'

A.C.F. - G.

II. *Zeer geachte freule Lohman.*

Hoe oordeelt U over de schets van Chr. v. Abkoude: 'Kerstfeest in Donker-Rotterdam'?

Gaarne zou ik er Uwe meening over willen hooren.

Lezende was ik 't hier en daar geheel met den schrijver eens; een ander oogenblik evenwel dacht ik: 'neen man, wat je nu schrijft, vind ik gewoon onmogelijk'.

Hij laat b.v. de dames, Onderwijzeressen aan de Zondagschool, binnen komen met groote, gevulde manden.

Alle jongens en meisjes krijgen krentenbollen. Arie en Piet krijgen evenwel niets, omdat ze de Zondagschool niet bezoeken en dus niet bij de andere kinderen in de rij zitten.

Ik zou den Heer van Abkoude willen afvragen: 'Hebben die Rotterdamsche dames, Zondagschool-onderwijzeressen, oogen in d'r hoofd? hebben ze nog eenig gevoel over?' Wie geeft nu zulke arme drommels niet?

Van groote, volle manden schiet altijd wel wat over.

Uit m'n naaste omgeving krijg ik gelukkig 'n ander voorbeeld. M'n zuster, ook onderwijzeres op eene Zondagschool, geeft op Kerstfeest aan groot en klein, aan al degenen, die gaarne krentenkoeken lusten.

Daar ik-zelf onderwijzeres ben aan eene openbare armenschool, hebben de slecht-bedeelden me veel stof tot nadenken gegeven.

Ik heb oogenblikken gekend en ik ken ze nog, dat ik uitriep: ‘O, als er 'n God is, waarom, waarom laat Hij dan toch die kinderen geboren doen worden in zooveel armoede, in zooveel ontbering van 't allernoodigste?’

't Spijt me erg, dat de Heer van Abkoude niet afdaalt tot de oorzaak van zooveel ellende.

Ik ken volwassen meisjes, die thuis veel armoede gekend hebben, 'n goeden dienst hebben gekregen, en.... trouwen met iemand, die 3 à 4 gulden (soms niet eens vast) per week verdient.

Loopen zulke menschen niet met opzet met de voeten in 't vuur? zoeken ze ellende en armoede niet op? maken ze door hun eigen egoïsme de jeugd van hunne kinderen niet tot 'n hel?

Men trouwt in andere kringen toch ook niet met 't denkbeeld:

‘De Heer is Herder, mij zal niets ontbreken.’

Neen, we weten heel goed, dat er *gewerkt* moet worden, om te eten.

In 'n stadje als Zierikzee, waar men bijna iedereen kent, kan men van de menschen 'n goede studie maken.

Ik ben, de ouders der kinderen van school A. bestudeerende, tot de conclusie gekomen, dat in de meeste gevallen, groote armoede 't gevolg is van luiheid en vuilheid.

In de huishoudens, waar *gewerkt* wordt en de vrouw *schoon* en *netjes* is, is geen gebrek aan brood.

Zooveel mogelijk tracht ik m'n leerlingen te doen begrijpen, dat ze later geld zullen verdienen en in de wereld vooruit zullen komen, wanneer ze de handen uit de mouw kunnen steken en iets in de bol hebben en.... zou ik er m'n kleinen nog bij willen voegen, doch dat doe ik niet: ‘indien er geen borreltjes gedronken worden.’

Wel verdient de toestand dergenen, die willen werken, *veel verbetering.* De loonen zijn in de meeste gevallen niet evenredig met 't werk, dat verricht wordt.

Hoogachtend

C.J. DE M.

(*Abonnée Hollandsche Lelie.)*

> Noot red:
> Daar de schrijfster van dit stuk mij in een begeleidend p.s. bepaaldelijk vráágt om mijn oordeel hieronder te willen zetten, omdat *zij er prijs op stelt* dit te weten, wil ik hier gaarne verklaren, dat ik 't volkomen met haar ééns ben. - Speciaal het trouwen-gaan, zonder éénige finantieele waarborgen, is een hedendaagsche gewoonte, die er hoe langer hoe meer inkomt, in het vertrouwen op den weldadigheid later, als de nood aan den man is, van de rijker-bedeelden. -

III. Aan den heer J.J. Breedveld.

Een ‘voorlichting’ wil ik dit liever niet noemen; het is maar een eenvoudige ‘meening’ over de kwestie in Uw schrijven van de H.L. van 7 Maart aangeroerd. 't Is moeilijk een algemeenen regel te geven over vrouwen en haar gevoelens

over liefhebben, want alle vrouwen zijn immers niet gelijk. Met hun karakters en naturen verschillen ook die gevoelens. Daarom wil ik U alleen maar zeggen, wat mijn meening is, ingeval de vrouw uit Uw stuk behoort tot de categorie vrouwen, die ik het best beoordeelen kan, omdat ik mijzelf óók daartoe meen te mogen rekenen. Dit zijn de vrouwen die zich alleen dan met vertrouwen aan een man kunnen en durven geven, als zij echte liefde voor hem gevoelen. En hieronder verstaan zij dit: dat zij hem liefhebben zooals hij is; niet met zijn deugden alleen, zooals 't geval was in het begin met de vrouw in 't stukje, maar ondanks zijn gebreken, welke die ook mogen zijn. Alleen met zulk een liefde, berustende op volkomen kennis van het karakter van den geliefden man, denken zij zelf gelukkig te kunnen wezen, en hem het óók te kunnen maken. Wat deze vrouwen nu betreft, geef ik op Uw vraag het antwoord: ‘neen, U vergist U niet, en Uw bewering in die vraag is juist.’ Maar de nadruk moet worden gelegd op de woorden ‘waar echte liefde is.’ Schrikt een vrouw zooals ik bedoel, door zijn gebreken, terug voor een huwelijk met den man dien zij meende lief te hebben, durft zij met hem het leven niet aan, dan heeft zij hem, dunkt mij, *niet* echt lief. En dan vind ik dat zij gelijk heeft, den band te verbreken, ondanks de pijn die haar dit mocht veroorzaken. Want dan voelt zijzelf waarschijnlijk, dat er in een vereeniging met dien man noch voor haar noch voor hem wáár geluk te vinden is. Hij zal zich moeilijk kunnen beheerschen zijn geheele leven lang, al heeft hij *nu* nòg zulke goede voornemens. Misschien, dat haar hart wel voor hem spreekt, vooral in het begin, maar zou dit niet veel meer uit medelijden zijn dan uit liefde? Haar zoogenaamd ‘koel redeneeren’ bewaart wellicht haar en ook hem voor een ongelukkig huwelijk! We mógen niet in *alle* gevallen alléen de ingeving van ons hart volgen.

EXCELSIOR.

IV. (Voor Lia).

> Door omstandigheden is deze brief blijven liggen. Hij is van de schrijfster van Aarzeling.

Natuurlijk was ik ten hoogste verbaasd, toen ik Lia's ingezonden stuk las. Met 't woord ‘appeljood’ heb ik natuurlijk absoluut niet de minste bedoeling gehad. Lia - in haar fijngevoeligheid - schijnt te veronderstellen, dat 't woord 'n toespeling kan zijn op de Isr: godsdienst - wat blijkt uit haar zin:

Toch is het op ‘zulke wijze’ *op den voorgrond schuiven* van 't *geloof* onaangenaam.

Ik moet U zeggen, dat dit op den voorgrond schuiven mij absoluut duister is.

Hoe dikwijls gebruikt 'n schrijver niet de woorden: ‘woekerjood, ouwe-kleerenjood, tandenjood en meer joden.

Ik geef toe, dat ik verstandiger had gedaan ‘appelkoopman’ te hebben gebruikt. Dan was ik zeker neutraal gebleven en had ik Lia's ontstemming niet op mijn geweten. De man zou er zeker niet minder hard om geschreeuwd hebben, al was hij ook *geen* jood, maar Katholiek of Protestant, zelfs al had hij ook in 't geheel geen geloof! -

Ik had ook 'n beter beeld misschien gehad in ‘omroeper’ of ‘dorpskwakzalver’.

Dit laatste zou bepaald het meest te prefereeren zijn geweest.

Misschien zou dit de heeren doctoren, die tegenwoordig er zoo op uit zijn de kwakzalverij uit te roeien, 'n aanleiding hebben gegeven, 'n ingezonden stuk op te maken met betuiging van ingenomenheid over 't perfect-gekozen beeld.

Maar nu alle gekheid op 'n stokje.

Lia is òf erg jong en uiterst-fijngevoelig, òf oud en kleingeestig. In 't laatste geval vind ik haar 'n klein-zoeken, 'n petieterij wriemelen om maar -'n aanleiding te hebben, ontstemd te kunnen zijn.

In 't eerste geval spijt 't mij, dat ik 't woord gebruikt heb, en dank ik haar voor 't lesje: ‘voortaan wat voorzichtiger te zijn in mijn uitdrukking, hoewel - ik zeg 't nogmaals - ik absoluut niet de minste bedoeling er mee had 't woord te hebben gebruikt.

Mijn stelling is. Voor ieder, zonder onderscheid, groote eerbied te hebben, die waar en oprecht gelooft, wat zijn geloof dan ook moge zijn.

Anders niet waar, zou ik niet zulk 'n groote bewonderaarster zijn van Lessing's Nathan der Weise? -

V. Gerda.
Uit het Engelsch van Rosa Nouchette Carey door Mevr. Kappeyne van de Coppello - Bake.

Amsterdam, VAN KAMPEN EN ZOON, 1894.

Geachte Redactrice.

Mag ik s.v.p. iets zeggen over genoemd boek? Over 't algemeen ben ik niet een minnaar van romans. Ze moeten al heel boeiend en bizonder zijn, willen ze tot het einde mijn belangstelling waard zijn. Er wordt dan ook zoo heel veel ter markte gebracht, dat beter ware achterwege gebleven. Voor de gezondheid van 't lichaam zorgt men tegenwoordig angstvallig. De hygiene is zeer in eere. Maar voor de gezondheid van den geest zijn prulromans m.i. al zeer verderfelijk. Gelukkig wordt er meer en meer op deze dingen gewezen.... Misschien is Gerda een boek, dat al eenigzins behoort tot het verleden, ik weet dit niet. Met groote sympathie las ik onlangs dit werk, dat gerust ter lezing aan ieder kan worden aanbevolen.

Het karakter van Gerda is mooi geteekend.

Zij is de dochter van eene rijke weduwe, die op een kasteel woont, niet ver van Londen.

De andere bewoners zijn haar zuster Dora, een lief meisje, haar neef Gerard en haar grootvader Sir Godfrey, die feitelijk eigenaar is, omdat de vader der meisjes, de schoonzoon van Sir Godfrey, rijkelijk royaal heeft geleefd en dus zijn persoonlijk eigendom opmaakte.

In den winter, bij het schaatsenrijden op een

meertje, komt Gerda op een gevaarlijke plek en gaat er door, wordt gered door Dr. Lyal, die daar juist langs wandelde. Hiermee is de kennismaking gebeurd. Doch nu volgt de meesterlijke uiteenzetting van den strijd en de inspanning, eer Dr. Lyal Gerda de zijne kan noemen. Sir Godfrey wilde haar n.l. verloven met zijn neef Gerard, die zich daarvoor bereidwillig liet vinden, doch zijn congé krijgt, wijl Gerda reeds een ander begon lief te hebben. Wanneer Sir Godfrey van de ware toedracht op de hoogte is, wordt Gerda naar eene tante gezonden, zij moest het kasteel verlaten. Daar bij haar oom leert zij Dr. Lyal nader kennen. Het komt tot eene verklaring. Doch Sir Godfrey en haar moeder antwoorden weigerend op hun schrijven.

Tot overdaad van ramp moet Dr. Lyal nog in de bres springen voor zijne zuster, die met een aan weelde gewend schilder is gehuwd.

Hierdoor, dus om allerlei financieele aangelegenheden, ontstaat eene noodzakelijke scheiding, zonder dat evenwel hun wederkeerige liefde hiermede eindigt.

Doch nu, na haar terugkomst, wordt Gerda's lijden zwaar.

't Slot van de geschiedenis komt hierop neer: Gerard, een nobele vent, gaat houden van zijn nichtje Dora en beiden spreken af den ouden heer Godfrey, die met dit engagement zeer ingenomen zou zijn, te weigeren elkaar te huwen, alvorens Sir G. zijne toestemming geeft aan Gerda's huwelijk, met bovendien toekenning van eene gelijke bruidschat als aan Dora.

Dit gelukt. En nu zijn allen gelukkig. Heel mooi is de manier, waarop Gerda Dr. Lyal trouw blijft, ondanks zijne armoede.

Over 't geheel is 't boek wellicht wat te lang uitgewerkt. Maar toch beschouw ik het als een roman, die zeer boeit en ten hoogste waard is gelezen te worden.

Met dank voor plaatsing,

Hoogachtend,

Uw dw. dr.,

J.B.N.S.

VI. Indische Romans.

‘Schoenmaker houd je bij je leest’ zou ik gaarne Thérèse Hoven willen toeroepen; want werkelijk, het is jammer, dat zij zich liefst waagt op terrein, waarop zij volstrekt niet t'huis is, al is zij ook een blauwen maandag in Indië geweest. Zij toch wil altijd ‘Indische’ romans schrijven en dan maakt zij telkens zulke groote blunders en dat is zoo heel jammer; want zij schrift zoo recht prettig (om er jaloersch van te worden), hare boeken lezen zich van zelve en nog prettiger leesbaar zijn hare Damespraatjes van ‘Fanny’.

Maar hare ‘Indische’ romans zijn bespottelijk.

In één er van, ik meen in Nonnie Hubrechts, laat zij een paar meisjes in een klapperboom klimmen om elkander geheimpjes te vertellen, onder de schaduw van den kruin; al een heel raar plekje, en alles behalve gemakkelijk te bereiken, want menige inlandsche tuinman kan zelfs niet in zulk een boom klimmen. -

In een andere roman laat zij het officiers kampement in Gang Ketapang staan. Voor zoover bekend, staat dáár geen enkele officierswoning. Maar die romans heb ik reeds een poosje geleden gelezen en kan ik mij nu niet best meer alles herinneren, maar eenige dagen geleden las ik ‘Van een dessa-kind’ en daarin komen weer van die allerzotste ‘vergissingen’ zal ik dat maar noemen.

Zij laat daar een jongetje klimmen op een pagger van *atap*! Ten eerste worden nooit paggers daarvan gemaakt, want atap, een blad van zekere palmsoort, dient voor dakbedekking en dan is die ook veel te slap om er op te klimmen, doch evenmin zal een kind op een gewonen bamboezen pagger klimmen, wel even er *overheen* gaan, zoo'n pagger lijkt niets op een hollandsche schutting, waaraan schrijfster zeker dacht.

Ook dat telkens (overdreven) Woh! roepen is gewoon onzin: te Batavia en in de Soendalanden is de uitroep Wah! of Oeah! en op Java hoort men nooit anders dan So!

Dan laat zij de menschen die ‘sakit kepala’ zijn, wat hoofdpijn hebben beteekent, krankzinnig zijn, - neen dit laatste heet in het Maleisch gila en in 't Javaansch èdan, een heel ander woord dus.

Over het algemeen is haar Maleisch treurig.

De intrigue van den roman is wel aannemelijk, want hoewel geen regel, gebeurt het toch nog wel vrij vaak, dat zoo'n jong kind, vooral de dochter van een Javaansch hoofd, gekocht van hare ouders, haar heer en meester trouw- en aanhankelijk is, hoewel het tegendeel nog veel meer voorkomt.

Maar dan weer laat zij een Europeesche vrouw in aanraking komen met eene inlandsche huishoudster. Hoe komt zij op het idée?!

Zoo iets zou nog kunnen gebeuren, diep in het binnenland, op de eene of andere onderneming, waar men bijna geene Europeanen heeft (zooals bijv. in Janneke de Pionierster zoo goed beschreven werd, welke roman trouwens over het geheel bewijst door iemand geschreven te zijn, die Indië beter kent).

Maar in Atjeh's hoofd stad behoort zoo iets tot de onmogelijkheden. Wél zou het hebben kunnen gebeuren, dat zoo'n njai zich, na het verlaten van haar heer, verhuurde als baboe, maar dan toch als eene onbekende, want over het algemeen is zoo'n gewezen huishoudster niet bizonder gewild als bediende.

Dan laat zij een bruidsbed met melatikransen omhangen. Voor zoover *mij* bekend, die jaren lang in Indië heb gewoond, worden melatikransen gehangen om lieden, die aan den dood gewijd zijn, zoo worden o.a. ter dood veroordeelden met deze kransen naar het schavot gebracht.

En de kroon op al die dwaasheden is nog het huwelijk van een actief dienend officier met de moeder van zijn kind! Thérèse Hoven weet blijkbaar niet, dat de officieren permissie moeten vragen om in het huwelijk te treden en al krijgen zij die vergunning tegenwoordig veel gemakkelijker dan vroeger, toch is de voornaamste voorwaarde tot die vergunning, dat de vrouw, met wie zij wenschen te huwen, een

onbesproken levenswandel en verleden moet hebben.

Dat zij spreekt van een regiment waarbij Wistinga wordt ingedeeld, bewijst ook al, dat ze niet veel weet van de indeeling bij het Indische leger, want we hebben hier maar bataljons, en een Kapitein heeft toch slechts een Compagnie onder zich. Enfin - dát zijn van die kleinigheden, waarop men bij mevrouw Hoven niet moet letten.

Bij dit alles, moet men mevrouw Hoven toch steeds nageven, dat zij, zooals ik reeds opmerkte, zeer aangenaam en boeiend schrijft.

Dat kan men niet getuigen van Augusta de Wit, die oòk al Indische romans schrijft.

Deze schrijfster heeft een bizonder talent om zoo droog mogelijk van alles een voorstelling te geven en dan nog niets van Indië te weten, hoewel ze er eenigen tijd als leerares gewoond heeft (te Batavia).

De grootste dwaasheid is haar Orpheüs in de dessa. Stel U voor een Inlandsche jongen, die met een eenvoudige *soeling*, een bamboezen dwarsfluit, zulke heerlijke muziek maakt, dat hij er alle dieren mede lokt en op die manieren Karbouwen weet te stelen!

En dan heet ‘de Godin die wacht’ een roman: het zijn nota bene losse, als droogzand aan elkander hangende stukjes, wier inhoud soms toevallig den bal niet mis slaan, al overdrijft ze dan toch nog; maar het boek krioelt van onjuistheden. Ze laat o.a. de Javaantjes sterrekunde bestudeeren!

Ja, ze kunnen aan den stand over 't algemeen van de sterren bepalen, hoe laat het bijv. is en ook de windstreken, maar dat is toch niet wat wij noemen sterrekunde: daar behoort toch wat meer toe.

Het departement van Justitie verplaatst ze zoo eventjes van Rijswijk naar het Waterlooplein! Dan spreekt ze van een ‘huifkar’, wat ze er mee bedoelt is ons een gewoon raadsel; dan van ‘lederen pantoffels’, die in Indië wel nooit zullen worden gedragen!

Ook laat ze een jonge dame met een keurige bébé langs de Sawahs, diep in het binnenland, wandelen, en over welke dwaasheden heeft ze het al nog meer!

Neen, dan lees ik toch nog duizendmaal liever Thérèse Hoven, maar laat deze liever over Hollandsche toestanden schrijven, dáár is ze t'huis en kent ze die dus beter en dan zullen haar romans er zeker bij winnen.

Indische romans *lees* ik liever van Annie Foore, die ons helaas! ontvallen is, maar ik hoop, dat de schrijfster van: ‘Janneke de Pionierster’ Louise BB. ons spoedig weer op iets goeds zal willen vergasten en zij ook spoedig navolgsters mag vinden.

Ook mevrouw Ovink - Soer weet blijkbaar veel meer van Indië af.

Dit is de hartgrondige wensch van

AVÉ.

VII.

Kort geleden trof het mij, dat de groenteman een Foxje achter aan zijn kar had gebonden. Hij is een ruwe, onverschillige kerel, zijn honden zien er allemaal even ellendig uit. Toen ik hem er naar vroeg, zei hij, het te willen verkoopen en beweerde het gekregen te hebben van menschen te Amersfoort, die gingen verhuizen. Telkens zat het op, midden in de laan, en als de kerel weer bij de kar kwam, sprong het

kwispelstaartend tegen hem op, en zóó groot was nog zijn vertrouwen in de menschen, dat hij een stomp, die de man hem gaf, nog voor spelen aanzag en zijn liefkoozingen niet opgaf; blijkbaar kwam hij uit een goed huis.

Maar de man vond geen kooper en bleef dus met 't arme dier zitten. Nu loopt het nog mee achter aan de kar, maar het is niet meer te herkennen, ellendig ziet het er uit, heel mager, vuil, treurig dof zijn oogen en 't korte staartje krampachtig tusschen zijn pooten. De baas wil hem 'kwijt', heeft geen voordeel van hem en daarom krijgt hij natuurlijk geen eten. Wie wil zich over 't ongelukkige stumpertje ontfermen? Hoe gelukkig zou ik zijn als een *echte* dierenvriendin of vriend dit las en het wilde hebben, wij koopen het dan en ontvangt U het voor onze rekening.

Freule Lohman, de groote dierenvriendin, was zoo vriendelijk mij een plaatsje te geven in haar blad.

TH. V.D. MEIJ UNGER *te Leersum.*

Berliniana.

Ditmaal zal mijn Berlijnsch praatje uitsluitend gewijd zijn aan de Keizerfeesten die hier in de afgeloopen laatste week van Februari hebben plaats gehad: het vijfentwintig jarig zilveren bruiloftsfeest van ons Keizerpaar en de trouwplechtigheid van Prins Eitel Friedrich met Hertogin Sofie Charlotte von Oldenburg. Een dubbel feest, dat door het geheele Rijk en daarbuiten, overal, waar slechts een Kolonie of Vereeniging van Duitschers zich heeft gevormd, met luister en enthousiasme is herdacht en gevierd geworden.

In Berlijn was natuurlijk in die dagen alles in rep en roer, veel te doen en ook veel te zien. De Pariser Platz, het historische stukje grond, had weer het meeste bekijks en was dan ook, tevens met den versierden weg Onder de Linden, het bezienswaardigste punt van de geheele stad: ofschoon het galakleed dat Berlijn op dezen dag had aangetrokken, wat pracht en sierlijkheid betreft, in geen vergelijk kon treden met de pronk die zij ten toonspreidde toen het Kroonprinselijk huwelijk werd voltrokken, verleden jaar Juni. Het programma bevatte veel dezelfde nummers, had in dezelfde volgorde plaats: spalierbildungen, opgestelde vereenigingen, muziek, voorbijjagende hofrijtuigen met heeren in groot uniform, afge-

zette pleinen en straten, tribunes, begroeting in Schlosz Bellevue door Keizerpaar en bruidegom, familie-dejeuner; daaruit, van dit oude slot uit, de intocht door het Brandenburger Thor in Berlijn, aanspraak van den Burgemeester, begroeting der Eerejonkvrouwen...

Jammer dat het nurksche Februari-weer niet meewerkte om de stemming van het uitgestroomde volk jubelend en juichend hoog te houden; juist toen de bruidstoet op de Pariser Platz naderde, het ‘wir winden Dir den Jungfernkrans’ der vóórop rijdende postillons weerklonk - begon 't te motregenen en viel de schemering duidelijk merkbaar in! Maar het kleurige schouwspel pakte toch de omstanders en met belangstelling volgde men de verschillende groepen die zich achter de postillons aansloten. Eerst kwamen dragonders, flinke kranige kerels, uitmuntend bereden, de paukenier vooruit. Dan volgden eenige prinsen in drie galakoetsen. Dan een escorte gardes-du-corps, met zwarte kurassen en Lohengrinachtige zilveren adelaarshelmen, die de sprookjesmooie groote ouderwetsche glazen koets, zwraar van goud-ornamentiek, getrokken door een achtspan zwarte bepluimde hengsten met de Hohenzollern kleuren: wit en zwart, vooropgingen.

Achter het glas zag men bij het vale schemerlicht de Hertogin Sofie Charlotte zitten, in 't rose gekleed, het bleeke ernstige gezichtje even opgehelderd door een glimlachje. Naast haar had prinses Friedrich Karl plaats genomen, hare grootmoeder, óns meer bekend als de moeder van Prinses Marie, de jonge echtgenoote van wijlen den ouden Prins Hendrik. Deze, een zeventigjarige krasse vrouw, die anders hoogst teruggetrokken in Berlijn leeft, had bij deze plechtigheid de overledene moeder der jonge bruid, Groothertogin Elisabeth van Oldenburg, te representeeren. Op den voorbank van den ruimen koets had de Opperhofgrootmeesteres en een hofdame plaats genomen. De Kroonprins geleidde, als commandant van het escadron gardes-du-corps, het rijtuig zijner aanstaande schoonzuster, en werd van alle zijden warm toegejuicht. Midden voor de tribune hield de gouden koets dan stil, en stak de Burgemeester zijn welkomstspeech af, waarvan natuurlijk voor de verafstaanden geen woord te verstaan viel, terwijl het antwoord der jonge hertogin-bruid eveneens voor de omstanders verloren ging. Maar het schouwspel was mooi en boeide het oog, en de in wit gekleede eerejonkvrouwen met hun tooi van sneeuwklokjes, hun tooi van opgekrulde en extra-gebrande lokken, de zwartgerokte burgervaderen om hen heen, de schommelende dennenguirlanden, de zacht golvende wimpels en vlaggen boven hen - het maakte een effect van vreugde en feest, en de electrische maanbollen die alom ontstoken werden toen 't daglicht te sluimeren ging, zij vergoedden 't gemis van zonneschijn en deden op dit moment de regeldroppels geheel vergeten. Daarop stelde zich de stoet opnieuw weer in beweging. Weer gardes-du-corps, dan rijtuigen met hofdames en gevolg, dan een escadron gardekurassiers met hun schitterende helmen en blanke pantsers - en de kleurige, bewegelijke stoet verdween allengs in het verlichtte middenpad der Lindenallee, die nu bij gebrek aan den natuurlijken zomertooi der boomen, met vlaggen-lappen en vlaggenwimpels feestelijk was gedecoreerd.

Zoo ging het, al groetend, al neigend, al juichend, van muziekklanken onafgebroken omstuuwd, opwaarts naar het koninklijke paleis, waar een tweede feestelijke ontvangst der bruid plaats vond, waar het Keizerpaar, verwandte Prinsen en vreemde Vorsten de jonge Hertogin-bruid opnieuw begroetten, gelukwenschten, verwelkomden, terwijl tegen den avond een ceremonieël diner den eersten feestdag afsloot.

De volgende dag was 't den eigenlijk - gewichtigen jubeldag: de dubbele feestdag voor Keizerhuis en volk - en toch een feest dat zich uitsluitend afspeelde binnen de grenzen van het paleis en waarvan het volk niets anders te zien kreeg, dan een massa op en neer jagende hofrijtuigen waarin groote heeren in gala gezeten waren, die ten paleize hun opwachting gingen maken. Reeds vroeg 's morgens, werd de gedenkwaardige 27e Februari jubelend door alle Berlijnsche torenen kerkklokken binnengeluid, en van uur tot uur had alles zijn bestemming, werden deputaties en corporaties van gelukwenschende afdeelingen ontvangen, werden geschenken aangeboden en aanvaard, speechen aangehoord en beantwoord. Om half vier vereenigden zich de buitenlandsche vorsten en gasten voor de trouwplechtigheid, om vier uur werd de trouwacte onderteekend, en even daarna ging de plechtige stoet: het oude keizerlijke en het jonge prinselijke bruidspaar, in statigen optocht naar de

koninklijke kapel, waar de inzegening plaats vond en waar, behalve een mooie preek van den hofpredikant Ds. Dryander, het Domchor met zijn onvergelijkelijk gezang de kring van aanwezigen in de rechte stemming van het oogenblik bracht.

Dat de Keizerlijke grijze bruid, en de jeugdige Hertogin kostbare bruidstoiletten droegen, spreekt vanzelf. Het bruidskleed der Hertogin Sofie Charlotte was eenige dagen van te voren in de Kunsthandlung van Keller en Reiner tentoongesteld geweest in een hoogen glazen kast opgesloten, buitengewoon smaakvol gearrangeerd met touffes van Lafrance rozen en viooltjes. Het zilverbestikte kleed met zijn vier meter langen Coursleep, vertoonde zich als een waar kunstwerk; alles was met de hand vervaardigd, elk zilver mirtenbloempje en knopje, en volgens speciale teekeningen uitgevoerd in een Berlijnsch atelier. Terwijl het bruidskleed der Duitsche Kroonprinses uit Rusland afkomstig was en uit buitengewoon kostbaar en zeldzaam zilverbrocaat bestond dat alleen ginds gemaakt werd en hoogst teer en ontvankelijk bleek voor stof en vocht. Ook dit toilet, tesamen met de bruidsgeschenken uit het geheele Rijk, werden, kortelings geleden, in een der lichthoven van het Kunstgewerke Museum tentoongesteld. Die tentoonstelling, die drie weken duurde, (behalve het bruidskleed dat slechts voor drie dagen werd afgestaan) was tendienste van Weldadigheidsdoeleinden georganiseerd en bracht, bij tamelijk hoog entrée, dagelijks de som binnen van tusschen 2-3000 mark! Wat men dan ook ginds tezien kreeg: die collectie van zilveren, gouden en brillanten sieraden, oude gobelins, porcelein, en duizend andere kostbaarheden en eigenaardigheden méér - dat gaat alle beschrijving te boven! Grappig was, dat het Kroonprinselijke jonge echtpaar één dag mede onder de ‘kijkers’ geteld werden die de veelvuldige schatten kwamen bewonderen!!

Maar mijn beschrijving van den grooten feestdag heb ik nog niet voleindigd: van het karakteristiekste van alle ceremoniën, van de ‘fakkel-dans’ heb ik u nog niet verteld. En daarvan iets medetedeelen is zeer de moeite waard, want het betreft een hoogst eigenaardig ceremonieel dat elk hof-huwelijksfeest besluit.

De defilécour dan die, onmiddelijk in aansluiting van de huwelijksinzegening, in de Weiszer Saal plaats vond, was ten einde. Het groote diner werd elders gebruikt; in dien tusschentijd werd de historische Witte zaal voor de eindplechtigheid gereed gemaakt.

Daarop vulden zich de loges met jonge dames uit het hofgezelschap, terwijl pages, de uitverkorenen onder de adellijke kadetten, een groote middenruimte afpaalden. Zij droegen massieve gouden staven, door zware roode koorden onderling aan elkaar verbonden. Aan de zijde waar de troon stond, met rechts en links zijn wijde ruimten, gereserveerd voor de vorstelijke familie, bleef het nog leeg. Langzamerhand werden de fauteuils ingenomen, de hooge gasten die aan de wandvakken moesten plaatsnemen, kwamen successievelijk binnen. Dames die heen en weer liepen, van de eene groep naar de andere, de lange Coursleep over den arm, bewogen zich vrij en ongegeneerd: klaarblijkelijk in afwachting van het gewichtige moment waarop het eigenlijke schouwspel een aanvang zou nemen. Toen kwam de kleine Prinses Luise Victoria, de jongste Keizersdochter, binnen met hare gouvernante, naast hen Prins Joachim, de flink opgeschoten jongste Prins. Daarop Vorst von Bülow, die, even ongegeneerd als de overigen, hier en daar een praatje maakte en complimentjes scheen te geven - naar 't vroolijke lachen te oordeelen, dat nà zijn woorden telkens weerklonk. Adjudanten, hofdames, grootmeesteressen traden binnen; de Kroonprinses werd zichtbaar in een der zijloges: blijde verwachting noodzaakt haar elke vermoeienis

te vermijden. Eindelijk naderde het oogenblik. Een der ceremoniemeesters klopte met zijn staf; ieder nam zijn voor-zich bestemde plaats in...

Daarop begint het schouwspel, dat onvergetelijk blijft voor wie het éénmaal mocht aanschouwen.

Keizer en Keizerin komen binnen onder fanfares van muziek; ditmaal was 't een door Prins Joachim Albrecht gecomponeerde polonaise, die telkens herhaald werd.

Statiger dan ooit is die entrée. De sleep der Keizerin wordt door vier hofdames sierlijk gedragen; het kleed schittert van zilver, op het witte geonduleerde haar draagt zij de Keizerinnekroon, die ditmaal met zilveren mirtentwijgjes is doorstrengeld. De Keizer in groot galauniform de borst vol ridderorden. Wanneer de Majesteiten onder den troonhemel zijn aangekomen, nadert langzaam op dezelfde wijze het jonge bruidspaar, Prins en Prinses Eitel Friedrich. Evenals

bij de Keizerin, dragen ook hier vier hofdames de lange zilverbewerkte staatsiesleep, terwijl op 't donkergelokte hoofd een sierlijke prinsessekroon fonkelt en twinkelt, en gebed is op een groene mirtenguirlande. Na een diepe buiging voor hare schoonouders gemaakt te hebben, plaatst zij zich tusschen Keizer en Keizerin, Prins Eitel naast haar.

Daarop naderen een voor een de vorstelijke verwandten: de Groothertog von Oldenburg met de Groothertogin von Baden, de Kroonprins met de Groothertogin von Oldenburg, prins Heinrich met de Groothertogin von Hessen, enz. Op hen volgen in lange rei de Duitsche vorsten, die op groote afstanden van elkander voortschrijden en terzijde van den troon plaats nemen, de dames aan de linker, de heeren aan de rechterzijde. Terwijl pages de lange sleepen der dames telkens naar voren rangschikten en ze in mooie plooien doen neervallen. De muziek speelt aldoor haar wijzen, tot de laatste vorst en vorstin hunne aangewezen plaatsen hebben ingenomen.

Dan komen twaalf pages, van groote brandende waskaarsen voorzien, aangevoerd door een hofmaarschalk, de groote zaal binnen. Zij stellen zich op tegenover den troon. Dit is het sein waarop de Keizer de Keizerin uitnoodigt voor den eersten rondgang. De fakkeldragers gaan hen voorop, allen in statigen tred. Deze rondgang, die ettelijke minuten duurt, aleer hij voleindigd is, waarbij het keizerpaar onderweg steeds de diep neigende buigingen der gasten, der ministers, der adjudanten, der hovelingen en hunne dames heeft te beantwoorden, biedt telken male een prachtige gelegenheid om Keizer en Keizerin goed op te nemen. Wanneer zij weer onder den troonhemel zijn teruggekeerd, komt de beurt voor hetzelfde ceremonieel aan het jonggehuwde paar, dat eveneens den rondgang in statigen tred en steeds groetend volbrengt, om, teruggekeerd op het verlaten uitgangspunt, van partner te veranderen en opnieuw te beginnen. De Prinses noodigt dan den Keizer, de Prins de Keizerin uit, en zóó, steeds en telkens voorafgegaan door de fakkeldragers, wordt de rondgang hervat, en krommen zich opnieuw de ruggen en neigen zich opnieuw de dames.

Zijn deze twee paren weer onder den troonhemel geschaard en hebben ook de ouders der bruid hun toer gehad dan komt de beurt aan de vier oudste zwagers - de Kroonprins en Prins Adalbert in 't midden - om de nieuwe schoonzuster opnieuw en om beurten rondtevoeren. Zoo heeft het jonge paar het ontzettend druk, want geen der prinsen of prinsessen worden overgeslagen. En wanneer eindelijk de ceremonie geëindigd is, het vorstelijk gezelschap, Keizer en Keizerin aan 't hoofd, onder muziek de zaal langzaam verlaten, evenzoo statig als zij die binnentraden, dan zal ongetwijfeld een ieder blij zijn dat de vermoeiende laatste feestdag voorbij is....

Al liet die ook onvergetelijke herinneringen na bij allen. -

LIANE VAN OOSTERZEE.

Berlijn, 13 Maart.

CORRESPONDENTIE VAN DE REDACTIE MET DE ABONNÉS

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Ende desespereert niet. - Gij hebt Uw pseudoniem niet herhaald onderaan Uw brief. Doe dit s.v.p. steeds, want *alle* pseudoniemen onthouden is zoo lastig voor mij; bovendien hebben sommige correspondenten wel eens gelijke of bijna gelijke pseudoniemen; daarom is een herhaling van 't gekozen woord onderaan altijd wenschelijk. Ik meende mij te herinneren, dat dit het Uwe was.

Ja, met U vind ik 't leven, en dus ook elken dag er in, *te* kort. Ik denk dikwijls dat leven méér de moeite waard zou zijn, als het ten minste 'n vijfhonderd, een duizend jaren duurde. Nu ontglipt het je zoo vreeselijk gauw, dat je pas *begint* te leven, als alles al weer voorbij is.

Ja-zeker, in den Haag kan je ‘rust’-kuren met volle recht noemen ‘mode’ kuren. En dan bedoel ik met *kuren* niet geneeskuren, maar dames-kuren of-te-wel kunsten. Cornelie Noordwal steekt er ook aardig den draak mee in haar *Kunstlievende dames*, en de wáárheden, die zij den dokter in den mond legt op dat punt, zijn niet malsch voor de betrokkenen, maar volkomen verdiend.

Oud-Oom. - *Heel gaarne* wil ik Uw stuk plaatsen. Het is reeds ter drukkerij; ik zal de proef aan U-zelf doen toekomen. Vriendelijke groeten. Hoe heerlijk dat U zóó denkt over dieren!

Mevr: B. de G. - Ik zal nazien bij de ontvangen copie, of er van U een stukje bij is met den door U opgegeven naam; maar ik herinner mij niet het ontvangen te hebben. Gewoonlijk zie ik Uw werk terstond in, daarom vrees ik ten zeerste, dat dit is weggeraakt. - U hebt, hoop ik, het andere in orde ontvangen?

Maria te D. - Amsterdam vindt gij een ‘ideaal-stad’. Nu, dan zullen alle Amsterdammers U wel waardeeren! Ik vind het Vondelpark lang niet zoo mooi, als de omstreken van D. Ik heb daar wel eens heel aardige rijtoeren gemaakt. Het Vondelpark is aangelegd; het is een echt stadswandelingetje, zonder eenige wezenlijke natuur. - Ik vind het een *vreeselijke* gelegenheid. De omstreken van den Haag, 't Bosch, de Boschjes, de Scheveningsche-weg, dat zijn aardige wandelingen. Overigens, een ‘ideaal-stad’ is den Haag voor mij ook geenzins. *Mijn* ideaal-stad ligt niet in Holland.

Mien. - *G*ij moet niet boos zijn, dat ik een beetje moest lachen om Uw brief. Want, dat gij zeker zijt van mijn bereidwilligheid en hulpvaardigheid doet mij genoegen. Maar het is toch, bij alle hulpvaardigheid mijnerzijds, wel wat veel van me gevergd, dat *ik* de gedachten moet raden van den heer *Roelants.* Gij hebt iets voor hem vertaald, (als ik U goed begrijp in opdracht van hem), gij hebt het laatste vel copie van hem ontvangen, en nu hoort gij er niets meer van, en wilt van *mij* weten wat dit beteekent? En hoe het gaan zal met Uw honorarium? En of gij geen present-ex: zult ontvangen, en nog veel meer?

Mijn lieve Mien, wees nu eens niet boos, als ik U zeg, dat dit ‘Vrouwengedoe’ is van 'n bedenkelijk onnoozel genre. Gij hadt een contract met den uitgever moeten afsluiten, in plaats van éérst Uw werk af te leveren, en dan met de handen in het haar te gaan zitten tobben, hoe het nu gaan zal met Uw betaling. Gij begrijpt toch wel, dat *ik* niet kan weten wáárom de heer *Roelants* U niet antwoordt, en wanneer hij Uw werk wil uitgeven, en welk honorarium hij U zal geven, en of en hoevele presentexemplaren hij U zal schenken. Voor al die dingen zijn geen wetten en regels. Ze hangen geheel en al af van de regeling, die men maakt met den uitgever; present-ex: zijn meestal een beleefdheid. Tot Uw troost kan ik U zeggen, dat de bekende naam van dezen uitgever mij een voldoende waarborg toeschijnt, om U niet angstig te maken. Ik zou hem nog maar eens beleefd schrijven, en hem dien reden wáárom gij zoo naar spoedige uitgave verlangt uit een zetten. Dan zal hij U zeker wel antwoorden. *Ik* kan U op al Uw vragen geen opheldering geven, want *ik* ben meneer *Roelants* niet.

A.V. - Gij geeft geen pseudoniem op. Ik heb Uw stukje over de romans van Therese Hoven als *ingezonden* geplaatst, omdat gij Uw naam niet hadt gezet onder Uw protest. Als gij teekent met Uw naam, wil ik zulke critiek wel opnemen onder de redactie-artikelen, dus tegen honorarium, maar naamloos vervalt het onder de ingez. stukken. Ik hoop dat gij mijn bedoeling begrijpt. Wanneer men iemand persoonlijk aanvalt, dan moet m.i. de aangevallene, zoowel als het publiek, weten *wie* de aanvaller is. Anders kan ik het niet nemen onder de rubrieken, waarvoor ik-zelf de verantwoording draag. - Met eenige verbazing las ik Uw beweren, dat mej. *de Wit* niet op de hoogte is van Indië. Ik meen dat zij door alle Indië-kenners beschouwd

wordt als zeer-betrouwbaar. Een eventueele beschouwing daarover kan Uwerzijds heel interessant zijn maar... Uw naam er onder.

Hartelijk dank voor Uw groeten aan mijn honden-kinderen, en doe de mijne aan Uw eigen tweetal. Ik vind het altijd heerlijk menschen te leeren kennen, die de beesten weten te waardeeren.

Ja, werk van U wil ik gaarne ter inzage ontvangen. Als gij zoo door en door bekend zijt met Indië, wat dunkt U dan van correspondenties over Indische toestanden, over uitgaan, enz. op Batavia, waar gij woont?

G. - Hoe het komt dat ik Uw brief niet eerder beantwoordde? Omdat ik-zelf ben ziek geweest, evenals gij! Toen kon ik niet *alle* correspondentie afdoen. Arme G.! gij hebt nu Uw vroolijken levensmoed wel noodig. Maar 't wordt zomer, moet ge maar denken, en daarmee zal het voor U een betere tijd worden. Vooral ook als gij U weder heelemaal gezond zult voelen! - Ja, een kleine plaats is lang niet altijd ‘goedkoop’ om te wonen.; ik ben 't heelemaal met U eens, dat er allerlei uitgaven bijkomen, die in 'n groote stad niet noodig zijn, omdat je daar veel meer vergeten leeft dan in een klein plaatsje, waarin de weinige notabelen elkaar kennen, en door iedereen worden gekend, en dientengevolge voor alles moeten bijspringen en moeten bijdragen. - Dat gij in Uw omstandigheden een ‘reform-zak’ aantrekt, kan ik me best begrijpen. Ik vind het dáárvoor ook zeer geschikt; 't is een soort ochtend-gewaad. Bovendien, wanneer dames, in Uw geval verkeerend geen goede naaister hebben, dan ziet men haar soms met een steeds hooger boven 't corset spannende rok rondwandelen, die van dag tot dag puntiger in de hoogte wipt. Ik ken weinig dingen die zóó leelijk staan, en toch ziet men het veel. Bij een reform-japon is dat gemakkelijk te vermijden; daarom vind ik het dáárvoor 'n aanbevelenswaardige mode.

Nu, dat gij Uw jongens ‘ophemelt’, vind ik juist aardig van U. Gij hebt dáárin toch een groot geluk, nietwaar? - *Ik* hemel m'n hondenkinderen al zoo graag op; dan hebt gij zeker wel reden om Uw eigen vleesch en bloed lief te hebben. *Ik* zal ten minste de laatste zijn om dáárom te lachen.

Ach, en Uw láátste brief is nog véél minder opgewekt dan de éérste. Arme, dappere G.! Niet den moed laten zakken; zoo'n stemming ligt aan Uw toestand. Wacht maar, ‘als 't koren rijp is’!

Ik plaats gauw wat van U.

Mevr: P. te Z. - Lieve mevrouw, nu ik Uw brief heb gelezen, durf ik hem niet beantwoorden. Het is geen onderwerp voor de correspondentie. Als ik kan, schrijf ik U misschien wel eens particulier. Ik vind het zoo verschrikkelijk voor U; maar, als *ik* U was, liet ik het er niet bij. Ik ging naar den burgemeester in A., desnoods op audientie bij den minister. Deze persoon is zóó slecht-befaamd, dat U wel recht zult krijgen. Ja zeker bestaan er zulke vrouwen, als waarvan die Amst. dame U sprak. Juist daarom *moet* U handelen. Ik ben ziek geweest; vandaar deze vertraging in mijn antwoord. Lieve mevrouw, nog veel dank, en hartelijke groeten.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged

Annonces Abonnés.

Prijs 1 tot 5 regels *f* 0.50, elke regel meer *f* 0.10 en 4 plaatsingen worden berekend tegen 3.

Bij een **beschaafde dame, Regentesselaan a/d electrische tram te den Haag,** wordt met **1 Mei pension aangeboden** met of zonder huiselijk verkeer.
Br. fr. onder lett. Z. a/d. uitgever v/d. Blad.
(753)

Engelsche stenografielessen aangeboden per Correspondentie. Cond. *f* 7.50; porto terugzending inbegrepen, succes verzekerd.
Fr. Br. onder lett. A. Bur. dezes.
(762)

28 Maart 1906.
19de Jaargang.
No. 39.

Bericht.

Gedurende een korte afwezigheid buitenslands der redactrice zijn de in dit nommer opgenomen ingezonden stukken gedeeltelijk blijven liggen, waardoor in de plaatsing vertraging is gekomen. De correspondentie kon om dezelfde reden deze week niet worden afgedaan. Voor de in het vorige nommer voorkomende storende fouten, is de redactrice niet verantwoordelijk maar de *corrector!*

REDACTRICE.

Hoofdartikel
Geestdrift.

Welk een mooi, sprekend woord is geestdrift. Hoe kort en krachtig drukt het uit wat het zeggen wil, hoeveel woorden kost het niet om - minder duidelijk - te omschrijven wat het beteekent dan dit éene woord met tien letters zoo volledig schildert: drift, krachtige beweging van den geest.

Een heerlijk iets is geestdrift. 't Is een mooi woord voor een schoone zaak.

Geestdrift is leven, heerlijk opgewekt leven, vervoering, bezieling, gloed. Haar woonplaats is het hart, waar de in de ziel geboren gedachten worden gekoesterd en de wijding ontvangen ten leven, voor haar reis de wereld in. De geestdrift drijft den geest tot openbaring van zijn gedachten en gevoelens, geestdrift drijft ter ziele uit; zij doet het bloed bruisend door de aderen snellen, het oog schitteren en de handen tintelen van werklust, zij electriseert het lichaam en maakt het tot gewillig en vlug dienaar van de ziel; geestdrift is de volkomen beheersching van den geest over de stof.

Drift, vervoering, heftig voortstuwende kracht van den geest.

En wat is geest? Is het, zooals de materialisten beweren, een product, een eigenschap, een vermogen van de stof, n.l. van de stof in een bepaalde concreete samenstelling: het centrale zenuwstelsel, de hersenen? Of is geest een geestelijk wezen, onafhankelijk van de stof, onvernietigbaar, onsterfelijk, ontstaan uit den eenigen Geest, die is van eeuwigheid tot eeuwigheid, en slechts tijdelijk in het aardsche hulsel gevestigd, zooals de spiritualisten gelooven? Bij de eersten: de stof de oorzaak van den geest, de geest slechts een eigenschap, een vermogen van de stof,

de geest sterfelijk, vernietigd met de ontbinding der stof; bij de anderen: de geest onvergankelijk, de stof slechts een tijdelijke woning, de geest heerscher, de stof dienares. Scherpe tegenstelling inderdaad! Maar die

toch niets afdoet aan 't wezen zelf van den geest in den aardschen mensch. Of de geest is een eigenschap dan wel een heerscher, hij is dezelfde machtige factor in den mensch: 't gedachtenleven. De hersenen nemen indrukken op en bewaren ze, de ziel combineert ze in allerlei verbindingen, de menschelijke geest trekt conclusies. De verbindingen der zielebeelden zijn de gedachten, die wij niet zien, maar waarvan elk voor zich zekerheid heeft: cogito, ergo sum (Descartes) - ik denk, dus besta ik. En als nu de empiricus zegt: het gedachtenvormen, het denken, dit geestelijk proces is niet anders dan een bloot *stoffelijk* proces, een verbranding van zwavel en phosphorus door de toetreding in de hersenen van zuurstof uit het slagaderlijk bloed, dan doet deze verklaring (?) voor ons niets te kort aan de grootsche onbegrijpelijkheid van dit wonderwerk.

Geestdrift dan is de drift, de felle stroom van ons denkvermogen, wanneer door uitof inwendige oorzaken, of beide verbonden, langzaam en allengskens sterker of ook wel plotseling met groote hevigheid opdoemen bepaalde gedachten, begrippen, combinatiën, die alle andere voorstellingen op den achtergrond dringen en ons aandrijven tot handelen.

En nog meer is er, wat de geestdrift bezielt. De geestdriftige spreekt of handelt met liefde, met vreugdevolle opgewektheid, nooit uitsluitend uit plichtsbesef, veel minder door nood gedwongen of door uitwendigen dwang geleid. Integendeel: geestdrift is impulsief; uit vrijen innerlijken aandrang geboren.

Want zij is niet enkel denken van 't hoofd, maar ook en allermeest voelen van 't hart. Wanneer de gedachten die gevormd zijn in de hersenen, worden gekoesterd in 't hart, wanneer het hart deelneemt in die gedachten, ze wijdt ten leven, dan eerst zijn ze bezield en brengen den geest in werking. Het hart doopt sommige gedachten met den naam: waar, schoon of goed, en deze in 't hart gedrenkte denkbeelden bezielen ons.

Geestdrift is de wijding onzer gedachten onder den indruk van 't ware, schoone en goede, de drie bestanddeelen van ons zedelijk gevoel. 't *Ware* dat is alles wat rust geeft. Maar er is zooveel waarvan we niet zeker zijn, in de onrust van den twijfel zoeken we dan onze toevlucht tot *het Schoone*, dat is wat ons vertroost; en 't *Goede* is de adeldom van den geest, de Liefde.

Tot het Schoone behoort de Kunst:

> Zalig zijt ge, 't zij de hand
> Tempels opbouwt uit het zand,
> 't Zij de zang het harte streelt,
> 't Zij de beitel schept het beeld,
> 't Zij 't penseel bezielt het doek,
> 't Zij de rede kiemt in 't boek!
> Steeds, o Kunst! zijt ge eêl en groot,
> Niets vernielt u, zelfs geen dood.

De Liefde is het zonnetje, de oorsprong van alle licht en warmte, van binnen:

> Wees gegroet, Licht- en levensbron,
> Hoog verheven, Stralende zon;
> In uw' pracht Juicht wat adem heeft,
> In uw' glansen Bloeit al wat leeft.
>
> Maar met vriendelijken glans

Straalt *gij* voor het oog onzer ziele,
Liefdezonne,
Wees ons gegroet!
De nacht wijkt en 't wordt morgen...
Als nevel vlucht de smart,
Waar gij, o Liefde, straalt!

* * *

Geestdrift is tevens impulsie tot handelen. Zij schept de geestkracht met haar trawanten den ijver en de volharding. Zij laat ons geen rust voor we in de wereld om ons heen de gedachten hebben verwezenlijkt, die haar opwekten en bezielden; zij is niet bevredigd, voor anderen deelen in onze ideeën, mede genieten van onze blijde voldaanheid. Zij is de ingeschapen zucht om onze roeping te vervullen, om de wereld der schoone en goede gedachten in ons te maken tot werkelijkheid om ons heen, overeenkomst te scheppen tusschen ons innerlijk en onze omgeving.

Gedachten regeeren de wereld, maar dan moeten zij zich naar buiten openbaren, in woorden, handelingen, daden, zich omzetten in zichtbare resultaten in de stoffelijke wereld. Wat baat de vrijheid den slaaf, indien hij slechts in gedachte vrij mag zijn en zich niet vrij bewegen kan? Wat geeft het mij of ik recht heb, als ik altijd word verongelijkt? Al koesterde mijn geest duizenden waarheden, al werd ik overstelpt met indrukken van 't schoone, al viel ik in aanbidding neer voor al 't goede; hoe ijdel zou dit alles zijn, indien ik het niet kon omzetten in tastbare resultaten, het niet kon toepassen in de wereld der stoffelijke dingen. Dan zou alles bloot wijsgeerige bespiegeling zijn en de wereld om ons heen geen beeld van ons innerlijk vertoonen. Wij zouden ons niet thuis voelen in onze eigen ongeving.

De geestdrift voor de vrijheidsidee bezielde onze voorouders tot de grootste krachtsin-

spanning en hield hun moed staande te midden van den dreigendsten nood. Niet eerder rustten zij, voor zij verkregen hadden wat zij wenschten:

Vrij denken mag in ieder land,
Gelukkig dat men niet heeft kunnen vinden Een band,
Waar men gedachten mee kan binden. -
Maar in ons lieve vaderland,
Is zelfs het spreken vrij, me vrinden,
Uw' vad'ren hebben met hun bloed
Dat kost'lijk goed verworven,
En zijn er voor gestorven.
(HEYE.)

De ware geestdrift rust niet. Rusteloos drijft zij tot daden. Verwezenlijking is haar doel. Zij is de electrische stroom, die de beheersching van den geest overbrengt op de stoffelijke wereld, zij doortintelt ons met het zalig gevoel van superioriteit over 't onbewuste. Wie haar dooft, begaat een zonde aan de menschelijke natuur; want de geestdrift is de Goddelijke scheppingskracht in de menschenziel.

C.G.

Vrije liefde door Fred. W.H. Emons. III.

> 'Daar kwamen een wijze man en een dwaas. De wijze hoorde toe, onderzocht en dacht na. De dwaas besliste dadelijk.'

Verwijs ik nu nog naar een paar citaten uit het alom meest-geprezen meesterstuk van Multatuli, belijnd in Idee 448, waarin hij ongenadig afrekening houdt met de wettelijke regeling van het huwelijk en de zedelijkheid, die, nòg wèl zoo zwaar als de wet, onuitstaanbaar drukt op de natuur van den mensch en hem dwingt tot onnatuur, dan kan ik vooreerst van Multatuli afstappen:

> 'Waar staat het geschreven, dat onwettige verlossing schandelijk is? Welke wijsgeer heeft dit beweerd? In welk wetboek van zedelijkheid wordt het verkondigd? *Confucius* zegt het niet. *Zoroaster* zegt het niet. *Jezus* zegt het niet. En - hooger dan die allen - de lieve Natuur zegt het niet. En - nòg hooger - mijn hart niet.'
> 'Ook zegt het niet de geschiedenis des menschdom's in 't verledenen, noch de feitelijke toestand van 't menschdom tegenwoordig. Van 't getal geboorten - ruim één in drie-vierde seconde! - is zeker meer dan twee-derde-deel onwettig. En in de verhalen der "vaderen" wemelt het van onechte kinderen. Ook de bijbel is er vol van. *Jezus* zelf was 'n onecht kind, en toch werd *Maria* nooit ontzet van de voogdij over dezen of genen "echten" *broeder des Heeren.*'
> 'Inderdaad, ik ben verlegen met m'n onwetendheid, en blijf altijd zoekende naar de reden waarom gij niet mocht verlossen, mevrouw, en waarom die verlossing U ongeschikt maken zou tot moeder over Uw eerste kind. Geen wijsgeer zal 't dan ook beweren. Geen zedelijkheidswetboek, oud noch

nieuw, schrijft het voor. Natuur en hart spreken het tegen.... 't is een *volkspraatje*'!
'En zelfs de wet... de platte, droge Wet strijdt er tegen. Uit vrees zich te wagen op 'n terrein waar de 'wetgever' zich niet thuis voelen zou, verklaart ze uitdrukkelijk: *het huwelijk alleen te beschouwen als burgerlijke instelling.* Wie gebruik wil maken van de rechten die zij daaraan verbindt, wie zich buigen wil onder de bezwaren die zij 't oplegt, kàn huwen. Maar nergens wordt in die Wet 'n woord van afkeuring uitgesproken tegen hen, die zich onttrekken. En daarin heeft de wet groot gelijk. Zij wilde haar weldaden niet opdringen - wat ook vergeefs gepoogd zou zijn - en de zorg waarmee de burgerlijke staat van 'natuurlijke kinderen' is omschreven, steekt inderdaad gunstig af bij de wreedheid, waarmeê zulke kinderen worden verstooten door 't vooroordeel der menigte.

Aan dit oordeel van den grooten denker over de *huwelijks-wetgeving*, sluit zich terstond aan, wat hij in z'n Ideeën 192 202 heeft ontwikkeld, waar hij zich meedoogenloos verzet tegen de *zeden.*

'n Paar greepjes:

'Geen *Wet* was ooit zoo barbaarsch en kleingeestig als de *zeden.* Een misdadige wordt gestraft met gevangenis, zóólang... de zeden voegen daarbij: *levens*lange verachting. De wet spreekt van *ingezetenen*... de zeden van *onderdanen.* De wet zegt: De Koning... de zeden: *Zijne Majesteit.* De wet geeft keus van kleeding... de zeden schrijven *zùlke* kleeding voor. De wet beschermt het huwelijk *in z'n burgerlijke* gevolgen... de zeden maken van 't huwelijk 'n godsdienstigen, zedelijken - dat is: zeer *on*zedelijken - band. De wet, hoe ze ook de vrouw mishandelt, blijft haar

> tóch altijd nagenoeg beschouwen als minderjarige of als iemand die onder curateele staat... de zeden maken de vrouw tot slavin.
> De wet staat toe, dat men natuurlijk ter wereld komt, de zeden plagen, vervolgen, mishandelen 't kind, dat 't leven intreedt zonder pas. De wet geeft zekere rechten aan de ongehuwde moeder - méér zelfs dan aan de getrouwde - de zeden stooten die moeder uit, straffen haar, verdoemen haar. De wet, op 't stuk van legitieme portien, spreekt van *kinderen*... de zeden maken verschil tusschen jongens en meisjes, wat de maat betreft van opvoeding en onderwijs. De wet erkent noch vordert belastingen dan vastgesteld op *die* wijze, met *die* voorzorgen... de zeden doen ons schatting betalen aan ijdelheid, domheid, dweeperij, geestdrijverij, gewoonte, bedrog.
> De wet behandelt wel de vrouwen als minderjarigen, maar belet niet - niet rechtstreeks althans - haar ontwikkeling... de zeden dwingen de vrouw onwetend te blijven, of althans waar ze 't niet is: onwetend te schijnen.
> De wet drukt nu en dan. De zeden altijd.
> Zoo dom is geen wet, of er zijn zeden dommer.
> Zoo wreed is geen wet, of er zijn ruwer zeden.'
> 'En dat is altijd zoo geweest. Er stond niet in de *Wet* van Mozes, dat de man 't recht had z'n vrouw aan stukjes te snijden, om die te gebruiken tot visitekaartjes of circulaires. Maar in de *Zeden* scheen 't wel te liggen. Althans we lezen in *Richteren XIX* geen woord van afkeuring, noch van verwondering zelfs, over die in ons oog zonderlinge wijs van korrespondeeren. Zoo vinden de menschen altijd middel om te bewijzen, dat de slechtste wetten te goed voor hen zijn.

Hier acht ik 't oogenblik gekomen mijn aanhalingen uit Multatuli's werken af te breken. Zeer waarschijnlijk kom ik nog eens met hem terug, maar eerst moet het laatste citaat critisch worden beschouwd.

't Gaat er dus eenvoudig om of de *zeden* het onder alle omstandigheden van de wetten winnen. Multatuli hekelt dat in de strengste mate en roept uit, ja buldert: *terug tot de natuur.*

In tegenstelling met Multatuli, acht ik dit verschijnsel eer gelukkig dan bestrijdenswaardig. Alléén neem ik positie tegen de handhaving van zeden, die aan de tijden niet passend zijn. Het wil mij voorkomen, dat Multatuli, materialist als hij was, àl te zeer òpging in het tastbare, om het niet-tastbare, dat hij wel èrkende, doch tevens achterstelde, volstrekt buiten het leven te plaatsen.

Er zijn geschreven wetten, die het materieele van ons bestaan pogen te omvâmen - en er zijn ongeschreven wetten, die den ethischen band vormen onder hen, die met de werkelijke beschaving meêgaan.

Multatuli verwaarloosde dien band al kon hij niet nalaten, onafgebroken zichzelf te herhalen: Weest waar, natuurlijk, oprecht!

En dàt voegde hij den mensch toe van wien hij getuigde: *de harten der menschen zijn slecht - 't geen ieder weten kan.*

Hij moet dit dan toch 't beste geweten hebben, zou ik meenen. Hoe wilde hij dan afkeuren, dat er zooiets als *schaamtegevoel* aanwezig moet zijn, om van de menschenwereld niet 'n formeel zwijnenhok te maken? Hoe komt hij er toe, om met pathos uit te roepen:

‘Er is maar één slechtheid, één misdaad, één zonde: *gebrek aan hart*,’

en - wetende, dat er wèl harten zijn, maar juist niet zooals hij ze wenscht - hoe rijmt het dan met de generale wegcijfering van de *zeden*, die dan toch, bij al den valschen schijn, ook dit bereiken, dat er 'n *geest* blijft, leven, 'n geheimen drang, die de menschen voor te diepe ontaarding of degeneratie behoeden kan?

Dat het dikwijls ten-koste van velen gaat, als één zich zedelijk verheft boven 't niveau, moge in eerste instantie onbevredigd laten, maar een feit is 't, dat één zedelijke verheffing van 'n mensch, méér bijdraagt aan de beschaving, den vooruitgang der wereld, dan ik weet niet hoeveel boekdeelen, gevuld met jammerklachten over de gruwzame zeden.

Die bereiken géén zedelijke verheffing - wèl het tegendeel, want de massa vergrijpt zich aan 't vulgaire zonder er aan te denken, dat 't juist om heel andere motieven gegeven werd.

Hoewel de heer Mr. Wienecke[1)] het m.i.

1) Zie: Register op de Ideeën van Multatuli door Mr. C.A. Wienecke, uitgave Maatschij Elsevier 1902 bladz. 80: Idee 448-450.

te-sterk uitdrukt en wat vèr gaat, kan ik mij in hoofdzaak wèl vereenigen met zijne conclusie, naar aanleiding van het door Multatuli in Idee 448 verdedigde (ten deele door mij geciteerd):

> ‘Bewonderenswaardig van taalpracht en gedachte is zijn verhaal van de angsten van een zwanger meisje, en scherp-juist wijst hij er op, dat de ellende der arme gevallene veel zwaarder is dan het leed der rijke -; hij verwijt den vaders, dat zij van al die schande en ellende wegblijven.’
> ‘Maar overigens is Dekkers beschouwing over 't huwelijk en de liefde getuigenis van zedelijk verval, zijn zotte theoriën van losbandigheid komen hier allerverderfelijkst aan het licht in schoonen schijn en hij ontwikkelt ze met den nadruk van een wijsgeer.’

Zeker, ik zeide het reeds, Multatuli gaat m.i. te ver. Z'n schoone beeldspraak: ‘'t Zou geweest zijn, alsof men boos werd op 'n bloem wijl ze zich verstout had over te gaan van knop in bloem’ - is daar om dit te getuigen.

Zùlke dichterlijke fantasiën zijn superbe en, zooals gewoonlijk, slepen ze mee; maar... terugvallende in het alledaagsche, gewone leven, zou ook ik het zeer verkeerd achten, als alle meisjes zich dit beeld in 't hoofd zouden zetten... en er, zoo natuurlijk bijna als de Natuur zelve, *naar leefden.*

Menschen moeten menschen zijn, geen bloemknoppen - al zou 't velen toelachen, zoo'n metamorphose.... (Is dáárdoor het vrije-liefde begrip misschien in discrediet gebracht?)

Maar - nòg eens - het menschzijn moet niet gezocht worden in 't materieele, maar in 't zedelijke, dat is, wat Multatuli, ter plaatse waar dit niet voegde, noemt: in het hart van den mensch.

Dat een man van de kracht als Multatuli *die* ‘zeden’ niet behoeft en zich dus moeilijk kan bewegen tusschen het vulgus van allerlei ‘stand,’ is zeer verklaarbaar. Hij stond niet alleen en ook nu zijn er menschen, die werkelijk met opoffering zich een weg banen door het profane ondermaansche leven. En dat wist Multatuli beter dan Wienecke of ik, zoodat de afkeuring, die wij ons plegen aan te matigen op hetgeen hij heeft gezegd, slechts opgaat voor zoover het gepast is aan hem te verwijten, dat-ie 'n oogenblik vergeten heeft, dat hij niet voor zichzelf schreef, maar voor Rijp en Groen.*) En aan *die* individuen kòn hij niet legateeren, waarmede hij zichzelf gelukkig gevoelde.

Zoo'n fout is nog-al vergeeflijk en heeft in elk geval die goede zijde, dat de ordinaire mensch, bij 't lezen en overdenken van Multatuli's gedachten, als hij wil of durft, beseffen kan wat 'n hooge en wat 'n lage natuur is.

Ik heb veel plaats gegeven aan de denkbeelden van Multatuli over het onderwerp, dat ik behandel.

Ter eene zijde zal dit slechte uitwerking hebben, ter andere des te sterker inslaan. De laatste moet ik ernstig waarschuwen, niet klakkeloos stellingen of beeldspraken

*) Ik weet wel, dat Multatuli ‘publiek’ verachtte en beweerde *voor zijn eigen plezier te schrijven:* ‘Schrijven is afdruk nemen van de ziel. Als publiek ziel heeft moet-i zelf maar schrijven; heeft-i geen ziel dan begrijpt-i ook mijn geschrijf niet.’ Maar... hij liet *drukken* wat hij schreef, dus hij had eenigszins rekening te houden met de afnemers van zijn ‘geschrijf.’
E.

te aanvaarden, òmdat Multatuli het heeft gezegd: Die zelf wil denken en leeren uit hetgeen anderen hebben gezegd, moet *niet* aannemen voor-en-al-eer zijn eigen Ik zich geheel thuis voelt in het bewuste onderwerp. Daarenboven vergete men niet, dat beeldspraken den dichter verraden en dat dichters imponeeren en meesleuren, *maar beelden brengen niet tot volkomen helderheid.* De verbeelding is een sterke werking in ons, maar verricht niet altijd practisch nut. Daarvoor moet ik waarschuwen: droomen kàn heerlijk zijn en verheffen in den slaap, maar... als we ontwaken... hu! waar blijft dàn 't goddelijke?

En wie bij voorbaat terugschrikt voor het betoog, òmdat Multatuli 't heeft gezegd, wat ik citeerde, moet weten, dat hij - of zij - nog héél lang zal moeten wachten, voor 't verstand tot uiting zal komen. Hèn verwijs ik naar het motto, boven dit artikel geplaatst. En ik voeg er bij, dat de legendes over E. Douwes Dekker... de eenige kracht vertegenwoordigen, die de machtelooze ‘men’ tegenover zijn denkbeelden heeft *kunnen* stellen.

(*Wordt vervolgd.*)

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I. *Hooggeachte Redactrice!*

Met algeheele instemming las ik op bldz. 584 in de Lelie van 7 Maart, tweede kolom, Uwe beschouwing over de zaak der dierenbescherming. Wat U daar zegt, onderschrijf ik onvoorwaardelijk.

Het afbeulen van den hond voor de hondenkar, het martelen van het paard voor den wagen met steenen, het *mag* in onzen ziekelijken socialen tijd geen medelijden opwekken; neen - alleen maar gejammerd over het lot van den stumperd, die zich met een hondenkar behelpen moet, en getreurd over het 'onmenschwaardig' bestaan van den arme, op de vracht steenen gezeten.

Die abnormale geest van onzen tijd is naar mijne overtuiging wel de diepere oorzaak, waarom al het werken van de Ned. Ver. tot Bescherming van Dieren als lichaam en van de dierenvrienden individueel zoo wanhopig weinig blijft geven.

JHR. W.E. ENGELEN.

Hilversum, 15 Maart 1906.

II. Aan den Heer J.J. Breedveld.

Waar u om voorlichting vraagt, mag misschien ook ik wel mijne meening ten beste geven.

Ik zou mij zoo gaarne eens even stellen aan de zijde van het meisje, omdat ik meen, dat haar liefde wel degelijk ècht kan zijn, al is die nog niet groot en sterk. Ik kan mij wel eenigszins begrijpen, dat ze bang is onder te gaan in het leven, waar zij, bewust van haar eigen, nog niet door het leven beteugelde, wilskracht, tegenover zich ziet die andere groote kracht, en dat ze vreest die kleinere of grootere botsingen, die kleine schermutselingen, waarin niet alleen haar eigen persoonlijkheid, maar veeleer beider groote liefde zou dreigen onder te gaan.

Het hier bedoelde meisje is zeker nog jong en het leven heeft haar nog niet geleerd boven zich zelf uit te komen, tot op zekere hoogte onkwetsbaar te zijn.

Ik zou mij zoo heel goed voor kunnen stellen, dat wanneer met haar persoonlijkheid ook haar liefde is gegroeid, ze zich *wel* geschikt zal voelen en ook niets liever zal willen dan zich geheel te geven en alles te dragen. Eerst wanneer zij een van haar liefde bewuste, tot persoonlijkheid uitgegroeide vrouw zal zijn, zal ze kunnen beantwoorden aan het ideaal van liefde, dat ze zich stelt, zonder dat die liefde ook maar een eenigszins slaafsch karakter zal behoeven te dragen.

Het zal van beider aard, beider zedelijken moed en karaktergrootheid afhangen, of ze willen wachten om in dat wachten en door dat leed te leeren, zich zelf meester te zijn.

Voor de betrokken personen zal zeker van een boek, als Loutering van J.M. Sick, een opheffende kracht uitgaan.

Hopende voor beiden, dat ze elkaar wat spoediger dan in genoemd werk 'Op de Hoogte' terug mogen vinden,

Achtend,

A.C.F. - G.
Den Haag, 15-3-'06.

III. Aan den heer J.J. Breedveld te Amsterdam.
Hij en zij houden van elkander, nu zijn zij gescheiden....

'Vergist hij zich in de liefde van vrouwen, wanneer hij denkt, dat, waar èchte liefde is, geen hinderpalen zijn en òndanks het lijden, dat liefde met zich brengt, de liefde voor den geliefden man toch overwint?'

Ik vind de vraag zeer moeilijk om positief te beantwoorden; mij dunkt, in bedoelde kwestie valt niet te generaliseeren. De eene vrouw toch handelt in haar liefde heel anders dan de andere en heeft daarover dikwijls een geheel andere opvatting.

Wat is eigenlijk precies liefde?

Een vrouw, hartstochtelijk en met vurig temperament zal daarop een heel ander antwoord geven, als iemand, van nature kalm en ernstig.

Een hartstochtelijke vrouw zal zich geheel door haar liefde laten beheerschen; zij zal alles aan haar liefde ten offer brengen, omdat ze zóó liefheeft, dat, zonder die liefde, niets ter wereld waarde voor haar heeft; alles zal ze kunnen verdragen, ze zal zich willen vernederen, haar karakter, haar eer ten offer brengen, als ze haar liefde maar behouden mag, of liever, den man, dien ze met zooveel hartstochtelijke liefde aanhangt; wanneer iets of iemand op haar levensweg zich zal plaatsen tusschen haar en den man dien ze liefheeft, zal ze niets ontzien, dien hinderpaal uit den weg te ruimen; gaat 't niet goedschiks, dan zal ze haar toevlucht nemen tot harde maatregelen; hoe dan ook.... haar liefde *zàl* en *moèt* overwinnen....

Ze heeft immers waarachtig, ècht, innig lief!.... Hoe kan ze den Geliefde dan afstaan?

Stelt men haar voor 't feit, dat ze geen wederliefde vindt, of dat die liefde haar wordt ontnomen door een ander, dan zal haar liefde plaats maken voor haat, en niets zal ze onbeproefd laten, om zich te wreken.... Ze heeft *te* echt, *te* innig liefgehad, en kan niet berusten in haar verlies.

Een vrouw, van karakter zacht, ernstig, verstandig, zal in haar liefde veel kalmer zijn; met hart en ziel zal ze zich hechten aan den man, dien ze liefheeft, ze zal alles doen om hem gelukkig te maken; ze zal al zijn fouten en kwade neigingen willen verdragen, als ze maar weet, in de toekomst zijn geluk te kunnen verzekeren. Wat geeft ze om verdriet af en toe, als ze weet, dat hij, niettegenstaande zijn minder prettige eigenschappen, haar blijft liefhebben, en toch, steeds zijn geluk in haar vindt. Door haar liefde zal ze zich sterk voelen, en de macht hebben, een goeden, verbeterenden invloed op hem uit te

oefenen; ze zal hem leiden met vaste hand, en, daar ze zeker is ook van zijn liefde voor haar, weet ze, dat ze, met de noodige energie, hem zal kunnen helpen, zijn fouten te (kunnen) overwinnen.

Ze heeft ècht lief, genoeg lief, om geduld te kunnen hebben en durft, gesterkt door haar liefde, den strijd, die haar misschien wel eens zwaar, maar nooit *te* zwaar zal vallen, wel aan....

Maar nu, de vrouw, die zich zwak voelt, wier energie niet meer zoo sterk is, door veel leed, dat ze achter den rug heeft; zij zal ook innig, ècht liefhebben, maar zich te zwak voelen voor den strijd, die haar wacht; ze kent zichzelve.... weet, dat ze gebukt zal gaan onder de harde woorden, haar in drift toegevoegd; kent zichzelve genoeg, om te weten, dat ze geen onverdiende verwijten kan verdragen, en misschien, evenals haar man, haar zelfbeheersching zal verliezen, als telkens weer aan, ze te lijden zal hebben van zijn buien van drift; ze vreest, hem door tranen te vervelen, door zwakheid, het kwade in hem voet te geven, en door tegen hem op te treden, hem nog meer te verbitteren.

Ze zal ook ècht liefhebben en uit die innige liefde juist de kracht putten, zich van hem te scheiden, voor 't te laat is, omdat hen in de toekomst geen geluk, maar smart, telkens terugkeerend verdriet wacht, omdat ze voelt, dat ze niet voor elkaar geschikt zijn.

Ze is zacht, ernstig en *verstandig;* laat niet alleen haar hart en gevoel aan 't woord, volgt niet maar blindelings de stem van haar hart, maar redeneert, gebruikt haar verstand, en denkt aan de gevolgen van een verbintenis met iemand, tegen wiens karakter ze zich op den duur niet voelt opgewassen. Ze stelt zich voor hoe ongelukkig een huisgezin is, waar de man zoo driftig en de vrouw zoo zwak is. Ze vat de taak, die volgens haar opvatting, de liefde van haar eischt te ernstig op, om zich te laten misleiden door een geluk, waarin ze voor de toekomst telkens minder heil begint te zien. Ze kan niet altijd die stem in haar, die haar telkenmale waarschuwt voor de wolkjes, die nu reeds af en toe haar geluk komen verduisteren, het zwijgen opleggen.... Waarom toch kan ze niet gelukkig zijn, waarom moet ze ook zoo ver in de toekomst zien, waarom houdt ze haar geluk niet vast, en laat ze zich scheiden van den man, dien ze liefheeft, ècht liefheeft?....

Omdat ze zichzelf kent, en weet, dat *zij* de vrouw niet is, om hem op den duur gelukkig te maken; ze heeft nagedacht, niet maar zoo dadelijk besloten hem op te geven, neen, veel strijd heeft 't haar gekost, eer ze den moed had, hem de scheiding voor te stellen, die een einde zou maken, even goed aan haar geluk als aan het zijne. Maar 't moèst; - beter nu dan later; hij is nog jong en zal zich na eenigen tijd wel herstellen van den hem toegebrachten slag, en zij zal de taak, waarvoor ze te zwak zou zijn gebleken, overlaten aan een, daarvoor beter geschikt.

Haar liefde is sterk genoeg, om zichzelf geheel weg te cijferen, alleen aan hem te denken en hem te smeeken, haar te vergeten, en zich niet te veel aan het verdriet, dat ze hem moest aandoen, over te geven.

Arme vrouw,... ze weet, dat de leegte, die zij voelt door zijn verlies niet meer aan te vullen is; ze weet, dat *zij* niet zal kunnen vergeten, wat ze heeft lief gehad, maar... ze heeft zich opgeofferd aan wat ze haar plicht meende.

Of het werkelijk haar plicht was, of ze geen anderen weg had kunnen inslaan?.... dat moeten we in 't midden laten.

Zij beschouwde het aldus, en heeft dienovereenkomstig gehandeld; ze zag, noch *zijn*, noch *haar* geluk in de toekomst, en heeft gekozen tusschen beider leed, of het hare alleen, daar ze wel hoopte, dat hij *haar* verlies te boven zou komen.

Veroordeel haar niet; misschien is haar handelwijze verkeerd geweest, misschien heeft ze gedwaald, maar wat ze gedaan heeft, is, haar karakter in aanmerking genomen, volgens mij het bewijs, dat ze echt heeft liefgehad.

Was ze hartstochtelijk van aard geweest, ik zou haar daad anders beoordeeld hebben, was ze sterk en energiek, eveneens, maar nu, in *dit* geval kan ik me voorstellen, dat ze tot een dergelijke handelwijze moest komen.

Ze is niet oppervlakkig en kan in haar liefde niet blind zijn; ze geeft zich niet maar zoo, zonder nadenken, als ze weet, dat 't geluk van een geheel leven van twee menschen ervan afhangt.

Vindt de heer Breedveld werkelijk de liefde van een vrouw zoo mooi, als ze zich in naam dier liefde, maar geeft, zonder rekening te houden met haar naam, en eer, als ze maar blindelings volgt en totaal uit 't oog verliest, welke verantwoording ze daarmee op zich neemt. Een dergelijke liefde vind ik wel aandoenlijk door de groote trouw, waardoor ze zich kenmerkt, maar bepaald verheven kan ik ze niet vinden.

R.

IV.

Hooggeachte Freule:

Toen U in n_o. 35 van de Lelie in de noot op het ingezonden stuk van Lia vroeg naar de meening van anderen omtrent het daarin behandelde, was ik geneigd om het mijne daarvan te schrijven. Ik overwoog echter dat er misschien wel andere, meer competente, lezers waren, die er op in zouden gaan. Dit is dan ook geschied en vooral het ingezonden stuk van Stella Mare was mij hoogst sympathiek en ten volle ben ik het met Lia en Stella Mare in deze questie eens!

Na lezing van het stuk ‘voor Lia’ van de schrijfster van ‘Aarzeling’ wil ik gaarne deze Dame er op wijzen dat elk die den Isr. Godsdienst belijdt of Jodin natuurlijk! ‘Jood’ is, en men kan dat ‘uiterst fijngevoelig’ noemen of niet, een feit is 't, dat het zien of hooren gebruiken van 't woord ‘Jood’ als typische aanduiding van 'n inférieur menschensoort mij en zeker honderden met mij kwetst. Want juist omdat het woord ‘Jood’ door zoovelen onzer vijanden als scheldnaam gebruikt wordt en de meesten onzer reeds in de kinderjaren met het

woord geplaagd worden en ook wanneer we volwassen zijn het ons dikwijls scheldend en smalend hooren naroepen, blijft een woord als: ‘appeljood’, woekerjood enz. *vooral* als het gebruikt wordt door 'n beschaafd mensch ons altijd zeer doen. Waarom spreekt men niet van ‘appelkatholiek’, ‘woekerprotestant’? Of zijn die er wellicht niet?

Al zijn er vele Israëlieten die met handel den kost verdienen, daarom behoeft m.i. het woord ‘Jood’ nog geen synoniem te vormen van ‘koopman’ in *minderwaardige* artikelen of luxe zaken.

En nu met 'n kleine variant op van Lennep. Had N.M. de J. haar ingezonden stuk niet geschreven, het mijne ware in de pen gebleven, doch 'n feit is 't, dat alhoewel ik niet zoo heel jong meer en ook niet uiterst fijngevoelig ben, het woord ‘appeljood’ in de *Hollandsche Lelie* ook mij even kwetste.

Met Eerbied en Hoogachting
Uw dienstv. dienaar

MASIK.

Das Tagebuch einer Verlorenen.
Von einer Toten.
Überarbeitet durch Margarete Böhme.

Dit boek ligt voor me; ik heb het net uitgelezen; met diepen weemoed herdenk ik den inhoud van dit dagboek.

Wat een opsomming van misère, van ellende - en toch - wat een grootheid van ziel in die ‘Verlorene.’

Reeds op jeugdigen leeftijd werd zij zonder gehuwd te zijn, moeder en haar kind werd haar ‘fatsoenshalve’ ontnomen en verkocht aan een paar, wiens dochtertje toen op denzelfden tijd stierf. Had ze dat kind maar mogen behouden (dat schrijft ze zelf) dan was alles zeker anders geloopen. Op dat kind had zij alle hoop gevestigd, maar den vader van het kind haatte ze. Ze heeft dien man altijd gehaat en daàrom, dat kind was verwekt door hartstocht (herediteit).

In haar geslacht waren er meer geweest, die die kwaal hadden overgeërfd; haar vader was net zoo en maakte, toen zijne vrouw stierf, achtereenvolgens vele ‘Haushälterinnen’ ongelukkig.

Wat een milieu dus voor dat arme schepsel! Herediteit dus was de aanleiding tot die degeneratie van die Thymian Grotteball, die uit een goeden stand was en een goede opvoeding genoot. Toen zij weer beter was, werd zij en pension gedaan bij een dominés familie, die haar telkens voelen deed (oòk christelijk!) dat niemand met haar kon omgaan, omdat zij een ‘Verlorene’ was en ondertusschen verborg zich allerlei slechts achter die schijnheiligheid van die familie! Hetzelfde meisje, dat niets met Thymian te doen wilde hebben, werd en flagrant délit betrapt met haar aanstaande! Dezelfde dominé, die haar allerlei zedepreeken voorhield, had een liaison met een boerin, terwijl hij vrouw en kinderen had!

Maar dàt alles was niets! Toch geëerd in de maatschappij!!

En Thymian Gotteball zonk hoe langer hoe dieper en altijd beproefde ze weêr den goeden weg in te slaan, en altijd moest ze weêr terug. Onder al die heeren, die haar 't hof maakten, was er niet één, die haar *liefde* kon inboezemen... alles kwam door hartstocht... zat haar in 't bloed...

Maar op een dag, daar leert ze een dokter kennen, een sympathiek mensch, getrouwd, met kinderen en die is de eenige die zij heeft liefgehad. Hij voelt zich ook verbazend tot haar aangetrokken en van hem vindt ze 't vreeselijk, om geld van haar aan te nemen; 't stuit haar tegen de borst en tòch - zij kan anders niet leven!...

En op een dag, daar vraagt de dokter haar, hoe 't komt, dat zij zoo diep gezonken is, want zij is een meisje van stand, beeldschoon, goed ontwikkeld, spreekt alle talen... Eerst wil ze 't niet zeggen, maar later vertelt ze hem haar geheele levensgeschiedenis en oòk dat ze graag anders wil.

De dokter heeft zielsmedelijden met haar en vraagt haar, of hij haar weer op den goeden weg wil brengen en dat *wil* zij van ganscher hart. Hij zou haar geld geven en nu moest ze kamers verhuren en iets doen, wat haar geest bezig houdt; goed, zij zou onderwijs geven in de talen. Zij was zóó verheugd, dat hij haar helpen wilde en dat zij nu een nieuw leven kon beginnen. Haar wil is goed - en toch later na een poosje komen weêr die spoken van de ‘Vergangenheit’ opdoemen; haar oude kennissen maken 't bekend, wie zij is en daar raakt zij hare pensionnaires en haar leerlingen kwijt en wordt 't haar weer treurig te moede. Ze vervalt weer in de oude sleur en wordt op 't laatst maintenée van een ouden graaf.

Niemand weet in die stad, wie ze is; ze is erg rijk en komt in allerlei vereenigingen voor sociaal werk, toen opeens weêr de sluier wordt opgelicht van haar vroeger leven. Nooit verlaten die spoken haar. Zij komt

met dat sociale werk in aanraking met hooggeplaatste dames en dan zegt ze o.a. '*Aber ob diese feinen anständigen Damen moralisch so turmhoch über die andere Welt die sie so spöttisch, die 'halbe' nennen hinausragen, möchte ich noch stark bezweifelen. Ich denke dabei nicht an das was im allgemeinen Sinne gewöhnlich als Moral gilt. Nach meiner Ansicht umfaszt das Wort Moral einen universellen Begriff aller schönen, menschlichen Eigenschaften und nicht nur den kleinen Ausschnitt, der das geschlechtliche Leben der einzelnen observiert. Man kan sehr wohl mit beiden Füszen durch Schlamm und Schmutz waten, und seine Seele klar und rein halten.*

Stakkert, arme ziel! Is er dan nergens uitkomst voor zulk een gevallene?

Dat *willen probeeren* om anders te worden; zij heeft werkelijk mooie beginselen, en is wat men noemt 'een hoogstaande vrouw', en toch dat stuiten telkens op die maatschappij, die haar vernietigt. In verband hiermede zegt ze o.a. in haar dagboek, waaraan ze alles en alles toevertrouwt: '*Ich ertrage alles wenn's sein musz, auch ernste, ehrliche Verachtung, aber Hohn ertrage ich nicht. Hohn ist noch schlimmer und schlechter als Mord und Betrug und Diebstahl und Brandstiftung und schwere tätliche Beleidigung. Er mordet das Heiligste im Menschen.*

Er wordt in de maatschappij zooveel geholpen en gedaan; zou men die 'Verlorenen' niet kunnen helpen en weêr op den goeden weg brengen? Het zijn stakkerts, door ellende, honger, maar ik denk meest door herediteit gedreven dat leven te lijden en als zich dan eens een gemoedelijken ziel hunner aantrok en hen van dat leven afhield, maar zóó, dat hun verleden ook nooit meer te voorschijn komt! Het is vreeselijk die 'Vergangenheit', die hen nooit loslaat! Thijman Gottebal is dood, maar anders, men zou naar haar toe willen vliegen en haar wegvoeren, vèr, vèr van de plaats, waar haar verleden haar kan vernietigen.

Het is geen boek voor jonge meisjes, maar wel voor ernstige, denkende vrouwen; 't blijft bij en laat diepen weemoed achter.

C. SCHLIMMER - ARNTZENIUS.

19 Febr. 1906.

Brieven van 't platteland. III.

Beste Toos,

'k Ben kort geleden met de jongens eens een dagje naar Amsterdam geweest. O, wat was het daar vreeselijk met dien drukkenden mist en nauwe straten vol menschenlucht. Driemaal zijn we 's avonds in de nabijheid van 't centraalstation verdwaald geraakt door dien alles wegvagenden damp. We hadden een anderen weg genomen dan zooals gewoonlijk het Damrak en moesten nu een paar maal hulp inroepen van omnevelde, haast niet te aanschouwen menschengestalten. En wat waren we blij, dat we den volgenden dag weer vrijuit konden ademen en geen mistgordijn ons belette den helderen hemel en het vlakke landschap te zien.

Nu zal je zeggen: Is 't bij jou dan altoos mistloos?' (*mest*loos om dezen tijd van 't jaar lang niet, dat ontwaart je neus als je een wandeling langs de slapende akkers maakt). Neen, helaas, we hebben ook hier nevelige, triestige dagen, dat het een toer

is, 's morgens op te staan, zoo troosteloos en doodsch ziet alles er uit, - geen morgengloren, geen zonnegeschitter, - dagen, dat je denkt te sterven van verveling, ja - maar je toch niet zoo wee wordt als in Amsterdam van al die armoedige, vieze menschen, die je daar tegenkomt, menschen waar Amsterdam vol van is, wie je het kan aanzien, dat ze in hokken huizen zonder licht en lucht en rommel eten, om hun armzalig bestaan te rekken, - hier, waar je toch niet zoo onpasselijk wordt van al die etensluchtjes en menschenuitwasemingen als in die groote, nauwe wereldstraten.

Hier heb je ook menschen genoeg met een klein weekloon (werkelijke armen vindt je hier zelden) maar hun arbeid in de gezonde buitenlucht, het natuurlijk, onvervalscht voedsel, wat ze gebruiken, geeft hun frissche gezichten en sterke ledematen. 't Valt me telkens weer op, als ik in Amsterdam moet zijn, hoeveel van die stumperds met hun afgeleefde bloedlooze gezichten ik tegenkom, hummig in grauw-vieze plunje - maar nu, na een kort verblijf in de volle natuur, scheen het me nog ééns zoo erg. -

'k Heb je immers al geschreven, dat de lui hier *nooit* haast hebben? Nu, de donderdag maakt hierop een uitzondering. Dan is

't n.l. markt in een nabijgelegen plaats en het instappen 's morgens van de boertjes gaat dan ook nog heel kalmpjes. Conducteurs en anderen moeten hun zoo nu en dan een zetje geven om ze de coupé in te krijgen. Dan lees je nog duidelijk op de flegmatieke gezichten: ‘nou de train ken wel effen op me wachte’, maar kom dan eens om twaalf uur als ze terugkeeren! O, tranen lachen we ons soms, Grietje en ik. Als die trein zichtbaar wordt, zie je uit alle raampjes armen te voorschijn komen en worden de portieren geopend. Een enkele waaghals gaat alvast op de treeplank zitten en nóg staat de trein niet stil of ze stormen er uit, beladen met blauw- of roodgeruite zakjes (buultjes) of mandjes met kaasjes enz. - en ze hollen door ons grasveld heen, allen met lachende tronies, sigaren of pijpen in een' mondhoek, oude boertjes met grijze ringbaardjes, jonge kerels met roode glimmende gezichten, - laatst een lange met kromme beenen voorop, gevolgd door een heel klein, dik bocheltje met een' blauwen kiel en bonten muts, toen daarop de rest in massa om toch maar het eerst het contrôlehek door te zijn en niet behoeven te wachten. Ja, dan hebben ze hier haast! Door het personeel worden van te voren al maatregelen genomen - één hek gesloten, - baricades opgeworpen in den vorm van lege petroleumvaten, groote manden enz. en dan is het opletten, dat ze je niet voorbij snappen zonder hun kaartje af te geven, want dat schijnen ze erg leuk te vinden. Een assistent gaat dan met de beenen dwars staan, zoodat juist telkens één gelijk zich door de nauwe opening heen kan werken. Als er dan niets meer aan te doen is, berusten ze er ten slotte maar weer in, geven elkaar handen, knoopen een diepzinnig gesprek aan en sukkelen ten laatsten op hun oude manier het hek uit.

Dat is dus een heele variatie in ons eentonig bestaan hier, he,? maar bovendien is ons programma sinds eenigen tijd toch wat gewijzigd. Gewoonlijk zit ik nu 's avonds, als de jongens naar bed zijn, beneden bij den chef. Er is n.l. een beambte tijdelijk weg en nu moet Pa 's avonds tout seul dienst doen tot half een. Ik houd hem dan gezelschap met een courant of boek en eens zelfs (schrik niet) met een breikous. Voor een verdwaalden, laten reiziger moet het een roerend huiselijk tafereel zijn geweest, door het loketje gezien, - Pa aan de eene zij der lange tafel druk pennende, ik over hem idem, idem en tusschen ons in op het plaatje voor de oude, gloeiende kachel, Bonni rustig sluimerend. Toch was het breien nader beschouwd een ware marteling voor me. Aangezien ik in 't Haagie een oud vrouwtje had, die wekelijks opname kwam doen van het te verstellen breiwerk, waren mijne vingeren dat zielverheffend werk ganschelijk ontwend. Voeg daarbij, dat ik na veel gezoek, drie breinaalden had opgedoken en voor vierde een slappe hoedenspeld zonder knop fungeerde, waarmee ik me om den anderen toer danig prikte, zoo ongeveer om de tien steken, dan kan je zoo eenigszins begrijpen, hoeveel taai volhardingsvermogen er noodig was, om de zaak tot een goed einde te brengen, en toch - denzelfden avond is het me gelukt als overwinnaar uit het strijdperk te treden, zij het dan ook bedekt met wonden.

Buurvrouw No. 10 heeft me warempel toch op een koppie gehad. Pa, de jongens en meine Wenigkeit waren op een' woensdagmiddag weer eens in de nabijheid van haar woning gekomen. Ze hoorde onze stemmen en daar stond ze in de deur, gewapend met een kopje te wenken. Ze had nou juist een versch bakkie zet en nou moesten we toch effentjes binnenkomen. Ze haalde voor mij een pronkkopje uit de kast, een met drie pootjes zoowaar, een cadeau op haar vijf-entwintig jarig huwelijk, - voor den chef werd een beker met faine segaartjes neergezet - de jongens en ik

bovendien een spikkelaasie en zoo zaten wij daar waarempel knus in de ruime, warme en keurigzindelijke kamer. Ze schijnt heusch nog al wat met me op te hebben, want aangezien ik de laatste dagen me onlekker gevoel en ik maar binnen blijf, had ze me al gemist en kwam nu vragen, of ik soms niet goed was. Aan mijn uitnoodiging, om hier een kopje thee te komen drinken, heeft ze echter nog niet voldaan. Ik zei met een verlegen gezicht, dat ze eigentlijk bleu van aard was. Zoo, ma chère, in afwachting van jou lief gezelschap, behelp ik me dus maar met buurvrouw No. 10.

Als altijd

Je G.

Lees in mijn vorig schrijven voor personen: personeel.

De Kiosk te Yildiz.

Sedert den aanslag op het leven van Abdul Hamid II Khan, den Turkschen sultan, waarbij deze en zijn oudste hem vergezellende zoon ongedeerd bleven, maar vier en twintig menschen letterlijk uiteengescheurd en een veertigtal verwond werden, is weder meer dan ooit de aandacht gevestigd op dat prachtige geheimzinnige paleis, de Kiosk te Yildiz, waar de beheerscher der geloovigen woont en wat hij bijna nooit verlaat.

Het enorm uitgestrekte vorstelijke domein, nacht en dag door een geheele divisie uitgelezen soldaten bewaakt, ligt zoo verscholen tusschen de prachtige bosschen, die de heuvelen dekken, dat het een vreemdeling bijna onmogelijk is het te vinden en is hij daarin geslaagd, dan volgt nog een groote teleurstelling, want hij ziet niets dan een groot hoog ijzeren hek, hier en daar een streng bewaakte poort en tusschen donker groene boomen hier en daar een wit gebouw.

Hoe groot is dat geheimzinnig oord?, geheimzinnig niettegenstaande er honderden, vele honderden menschen waren, die allen zwijgen, zwijgen als het graf! Men weet het niet, maar in het park kan men uren lang rondwandelen, er zijn vijvers groot genoeg om door een stoombootje bevaren te worden, er zijn eilanden met verzamelingen van dieren uit alle oorden der wereld, die den wangunst van menig verzamelaar zouden opwekken, er zijn fabrieken waar houtsnijkunst en andere nuttige zaken worden uitgeoefend, er staat een schouwburg, de stallen met de ontelbare schoone paarden zijn vele, een dozijn landhuizen, het een al fraaier dan het andere, zijn hier en daar neergezet, het grootste van al die vorstelijke woningen bevat de haremlik en dit alles te samen draagt den naam de Kiosk te Yildiz.

In een van de kleinste villa's is het werkvertrek van den sultan, het is zeer eenvoudig gemeubeld, trouwens hij is een eenvoudig man, die niets geeft om weelde en pracht en daar, aan zijn schrijftafel, brengt hij het grootste deel van zijn leven, druk werkende, door. 's Zomers reeds te vijf uur, 's winters iets later, wandelt of rijdt Abdul Hamid reeds in het park of laat zich in een kaïk roeien op een der meertjes; is het weder te slecht dan bezoekt hij de fabrieken en stallen. Steeds minzaam en vriendelijk, onderhoudt hij zich met het dienstpersoneel, hij spreekt hun steeds toe met hun voornaam, vraagt naar hunne familieomstandigheden en verstrekt altijd met milde hand hulp waar geholpen moet worden. De beambten en bedienden kennen die goedhartigheid en deelen het den monarch dan ook openhartig mede als zij leed hebben of ondersteuning noodig is; er heerscht een patriarchale geest op Yildiz Kiosk; trouwens dit is een van de groote deugden der Mohammedanen, dat er haast geen onderscheid is tusschen heer en knecht, meester en slaaf, zonder dat daarbij het respect uit het oog wordt verloren; tijdens mijne karavanenreizen in Perzië noemden mijne bedienden en muilezeldrijvers mij Sahab besouck, de oude heer, de vader van het geheele gezelschap, mijn woord was wet, even als in het gezin - dat van den heer des huizes. -

Ook des sultans acht zonen[1)] Buranedina, Ibralinis Ferfik, Abdul Kader, Ahmet, Mehmed Selim, Abdul Rahim, Djénaledine en Abdul Halins, houden veel van hun vader en vreezen hem in het geheel niet, zooals bij de Turken zoo dikwijls voorkomt; jonge Turken zijn gewoonlijk zeer aan hunne moeder gehecht, voor hun vader koesteren zij veelal meer eerbied dan liefde.

1) Hoevele dochters Z.M. heeft weet ik niet, verscheidene zijn gehuwd met pacha's.

Te tien uur gebruikt de sultan zijn middagmaal, meestal alleen; het bestaat uit soep, visch, rijst met vleesch en vruchten en alle schotels komen verzegeld uit de keuken, de opperhofmeester snijdt het zijden band door en proeft eerst van den inhoud voor hij zijn meester bedient. Na afloop van het diner begeeft de beheerscher der geloovigen zich naar een der andere landhuizen en houdt daar zijn siesta, bewaakt door een Albanees van den lijfwacht of een zeer vertrouwden zwarten of blanken eunuch. Dan vangen de werkzaamheden en audientiën aan en dikwijls is het drie uur na middernacht voor dat de sultan te ruste gaat; waar, dat weet niemand, hij zelf ook dikwijls niet voor de slaap hem overmandt. Het vertrek waar hij het verdere deel van den nacht doorbrengt mag niet boven een kelder gebouwd zijn, de sultan koestert een grooten vrees voor zijn leven, wat nog zeer is toegenomen toen voor eenige jaren een zijner zonen vergiftigd is. Van deze eigenschap wordt in hooge mate misbruik gemaakt door den Syrieschen sterrenwichelaar van het hof Abdoul Houda; men noemt dezen sluwen

dervisch ‘de booze geest van het rijk’ en dat is zeer terecht.

Behalve deze monnik en zijn gunsteling Isset Pacha heeft op den sultan mede een grooten invloed zijne moeder, de sultane validé. Zij voert den titel Tatch-ul-Mestourat, kroon der gesluierde hoofden, en bestuurt, bijgestaan door den darus saadet ul cherifé aghassi (oppereunuch) en een ceremoniemeesteres, den haremlik. Gewoonlijk spreekt men van harem, maar dat is onjuist, het huis van een Mohammedaan bestaat uit twee gedeelten, de selamlik, vertrekken voor den heer des huizes en de volwassen zonen (boven de 14 jaar) en de haremlik, het deel van de woning voor de vrouwen, kinderen en dochters bestemd; vreemdelingen, zelfs de intiemste vrienden, worden hier niet toegelaten. Zijn er dames uit een anderen haremlik op bezoek, dan mag ook de echtgenoot niet binnentreden, evenmin als de volwassen zoons.

In de huizen van vrome en rijke moslims is de haremlik zoo gebouwd en ingericht, dat men er niets van bemerkt. Toen ik tijdens mijn reis in Mesopothanië, het land van Abraham, ‘tusschen de stroomen’ van de ruïnen van Babylon en den toren van Babel naar Bagdad terugkeerde, vertoefde ik eerst nog een zestal dagen ten huize van mijn gastvriend Nawab Ibrahim Agha Khan, een Hindu uit Lahore, te Kerbela het beroemde Schütische bedevaartsoord.

Van zijn oppereunuch wist ik, dat de Nawab vier[1)] vrouwen had en een dozijn kleine kinderen; ik heb noch van de eenen noch van de anderen iets bemerkt en toch lagen mijne vertrekken en de haremlik op dezelfde verdieping naast elkander.

Wettig gehuwd is de sultan niet, dat is onmogelijk, als zijnde in strijd met den islam; hij toch is de khalief, de schaduw van Allah op aarde, en door een wettig huwelijk zoude een vrouw de gelijke worden, ten minste op een lijn komen te staan met een geheiligd monarch, wat hemeltergend zoude zijn.

Op Yildiz Kiosk hebben de haremdames verschillende rangen, de kadires, van den eersten rang, de odelisken en de favorieten; deze laatsten bedienen den sultan persoonlijk; het aantal zwarte slavinnen is legio.

De meeste van die vrouwen, ieder jaar bij gelegenheid van het Bairanfeest komt er een nieuwe bij, stammen uit Klein-Azië en den Caucasus; Circassië, Mingrelië en Georgië leveren de meesten af, trouwens de jonge dochteren uit die landen zijn wereldberoemd om hunne schoonheid.

En nu spijt het mij te moeten constateeren het in deze met het algemeen oordeel niet eens te zijn; de wel zeer regelmatige, maar tevens wasbleeke gelaatstrekken, die sluike haren en doffe bruine oogen, maken al heel weinig indruk, terwijl de zakvormige kleeding ook al weinig bijdraagt tot verhooging van de impressie, die deze vrouwen maken. Daarbij komt nog, dat volslagen domheid op de aangezichten van de meesten te lezen staat en dit trekt ook niet aan, integendeel. De photo's en bont gekleurde platen, die men in Europa te zien krijgt en zoogenaamde odalisken voorstellen, geven dan ook heel iets anders te kijk, dan de vrouw van een Muzelman; meestal is het de beeltenis van een Rumeensche of Grieksche café-chantantzangeres; de dochter van een Russische photograaf hier ter stede, een bekende schoonheid, heeft wel honderd malen in allerlei houding en kleeding als favoriete en odeliske geposeerd, ik zag haar beeld tijdens mijn laatsteverblijf in Nederland in verschillende sigarenwinkels voor de ramen prijken. Stel u eens voor dat een Muzelman een zijner vrouwen zag in het costuum en de houding van die jeugdige Russin, hij liet zich op

1) De koran veroorlooft het hebben van vier wettige vrouwen, mits de man op voldoende wijze in haar onderhoud kan voorzien; bijwijven en slavinnen mag hij nemen zoo veel hij wil.

staanden voet scheiden en joeg haar onmiddelijk weg naar het huis van haar vader, waar zeker de ontvangst ook verre van vriendelijk zoude zijn. Neen, die Mohammedaansche vrouw moet zijn nederig, gehoorzaam en eenvoudig in alles en daaraan moet strikt de hand gehouden worden; in het vorige jaar nog vaardigde de sultan een iradé uit, waarbij hij er op wees hoe verkeerd het was, dat de vrouwen blinkende knoopen aan hunne kleeren hadden, evenals officieren en verbood dit van stonden af. Nu hebben wij hier in het Turksche rijk drie soorten van iradés, de eerste werden terstond, de tweede later wel eens en de derde nooit uitgevoerd; tot welke soort deze knoopen-iradé behoort, kan ik niet zeggen, ik heb er nooit weêr van gehoord, wel zie ik zoo nu en dan in den bazaar en elders knoopen blinken op een vrouwenkleed.

De voornaamste rede echter, waarom de vrouwen voor den haremlik van den sultan uit Klein-Azië en de Caucasus worden aan-

gevoerd, is niet zoo zeer haar erkend Oostersch schoon, als wel de verre afstand. Komen die jonge meisjes van hier, of uit de omstreken van deze metropole, zijn het dochters, of zusters, of bloedverwanten van pacha's, bey's of andere grootwaardigheidsbekleeders, dan kan dit allicht tot intrigues aanleiding geven en die bestaan er hier toch al genoeg. Sedert eeuwen is het dan ook de gewoonte den haremlik van de Turksche sultans te bevolken met jeugdige schoonen uit de binnenlanden, die meestal nauwelijks weten waar zij geboren zijn en in ieder geval hier geene verwanten bezitten.

Denk nu echter niet dat hierdoor alle intrigue is buitengesloten, verre van dien, in de vrouwenvertrekken op Yildiz is menig complot gesmeed, menige zamenzweering op touw gezet en ten uitvoer gebracht, wat vele menschenlevens heeft gekost. Als de blauwe wateren van den Bosporus eens konden verhalen, wat zij bedekken, zou er menig drama wereldkundig worden.

Maar die dagen zijn thans voorbij; wordt nu in de haremlik ontdekt, dat er misdadige plannen bestaan, dan worden de schuldigen in alle stilte naar het Eski Serail gebracht, het oude paleis der sultans op den smallen landtong tusschen den Gouden Hoorn en de zee van Marmora en daar kunnen zij dan, onder toezicht van gestrenge eneuchen, tot in lengte van dagen nadenken over het vergankelijke op deze onze aarde; wie eens in het Eski Serail is, komt er niet anders weêr uit dan om bijgezet te worden op het kerkhof te Scutari aan Azien's kust.

Een groote rol bij die samenspanningen speelden en spelen nu nog de zigeunerwijven, die in grooten getale ‘mira, mira’ roepende, door de straten gaan. Mira beteekent waarzeggen en daarmede, met het verkoopen van geheimmiddelen en het uitspreken van tooverformules verdienen zij hun brood, terwijl hare echtvrienden en zoons een lui leven leiden in het groote kamp bij de poort van Adrianopel, die een deel uitmaakte van de reusachtige vestingwerken van het oude Byzantium. Ook leenen die Zigeunervrouwen er zich toe brieven en boodschappen van den eenen haremlik naar den andere te brengen, als deze geheim moeten blijven, wat, dank zij hunne aangeboren scherpzinnigheid, meestal goed gelukt, maar waarvoor zij zich dan ook geducht laten betalen.

Het leven der Mohammedaansche vrouwen is volstrekt niet zoo eentonig als men meent, zij gaan veel uit, bezoeken elkander, doen hunne inkoopen en maken uitstapjes per rijtuig, stoomboot en Kaïk. Als men in de prachtige omstreken van het vorstelijk paleis te Yildiz ronddoolt, ziet men ieder oogenblik haremdames in fraaie koetsen voorbij rijden, of hier en daar bijeengezeten met hunne kinderen, koutende en zich te goed doende aan suikerwerken, bonbons en limonade, om daarna een geurige sigaret in rook te doen opgaan.

Vooral des Vrijdags, den dag waarop zij de Moskee bezoeken, vindt men die groepen vrouwen in hun zwarte en paarsche kleeding overal waar schoone plekjes zijn bijeen en als dan de Europeaan nadert en een nieuwsgierigen blik op hen slaat, dan gaan fluks de sluiers omlaag, maar die sluiers zijn ook al lang niet meer zoo dicht als vroeger, daarover zullen we ook wel eens een iradé krijgen.

Er is geen vorst ter wereld die als persoon zooveel belasterd werd en wordt als de sultan van Turkije, ongeveer alle ondeugden die er op dit ondermaansche bestaan, werden hem aangewreven. Engelands groot staatsman Gladstone noemde hem, ‘de groote moordenaar aan de Bosporus’, waarmede hij zich zelf voor altijd blameerde. Zooals ik reeds zeide, Abdul Hamid is een zeer zachtzinnig man, die een groote

afschuw heeft van bloedvergieten; dat er in zijn enorm groot rijk veel, zeer veel is, dat anders behoorde te zijn, is werkelijk zijn schuld niet, maar deze absolute beheerscher van zijn land staat meestal even machteloos als de czaar van Rusland.

Men verwijt hem schraapzucht en inhaligheid, juist het tegendeel is waar; hij die werkelijk hulp noodig heeft, wordt geholpen en met zeer milde hand; toen op den laatsten Pinksterdag een cycloon hier een twintigtal huizen in de nabijheid van het paleis wegblies, waarbij een tiental bewoners gedood werden en de overlevenden alles verloren, gaf de sultan terstond tienduizend Turksche lire, zegge honderd acht duizend gulden, ter leniging van den nood en zulke vorstelijke giften komen herhaalde malen voor.

Men verwijt den Padischa onmatigheid, hem, den geloovigen muzelman, die strikt leeft naar de voorschriften van den Koran, het heilige boek, dat zegt dat wijn uit den booze is. Nimmer komt een druppel van een alcoholischen drank over zijne lippen, zelfs niet bij de feestmalen, die op Yildiz Kiosk gegeven worden ter eere van vreemde vorsten,

gezanten of andere zeer hoog geplaatste personen.

Beambten in dienst van den vorst, die misbruik maken van drank, hebben veel kans zijn gunst te verbeuren. Een Duitscher, chef-opzichter van het meubilair kwam onlangs op Yildiz terug na zich geducht te goed gedaan te hebben aan een nieuwe zending Münchener bier, kort te voren in een der restaurants ontvangen. In dien toestand ontmoette hem de sultan, die met zijn lijfarts een wandeling maakte.

'Herman,' zeide Z.M. 'wat scheelt u, zijt gij ziek?'

'Neen, Majesteit!' antwoordde Herman, 'ik heb te veel bier gedronken.'

'Hoeveel dan wel?'

'Tien glazen.'

'Tien glazen, hoeveel ocka[1)] is dat?' vroeg de sultan aan zijn lijfarts.

'Ongeveer zes ocka!' luidde diens antwoord.

'Zes ocka, dat is verschrikkelijk, ga terstond naar bed!' zeide de sultan verontwaardigd.

Het heeft Herman veel moeite gekost des vorsten gunst weder te winnen.

Tijdens de regeering van Abdul Hamid zijn er hier vele goede dingen tot stand gekomen veelal op initiatief van hem zelven; ik behoef slechts te wijzen op het groote hospitaal aan de overzijde van den Bosporus, het prachtige museum van oudheden, het armenhuis en doofstommen instituut, de kosten van welke laatsten hij uit eigen middelen betaalde.

De nog bestaande doodstraf wordt nooit toegepast, gevangenen die ernstig ziek worden, stelt men in vrijheid, bij iedere gebeurtenis van eenig belang wordt in de ruimste mate gratie verleend, o.a. na den laatsten bommenaanslag.

Van de Kiosk te Yildiz weet de buitenwereld niet veel; wat ik er van weet heb ik hier medegedeeld, misschien kan het er toe leiden, dat een ander en milder oordeel geveld wordt over den beheerscher der geloovigen, den bewoner van dat geheimzinnig oord!

Konstantinopel, Sept. 1905.

A.

Kunst en Wetenschap.

Miniaturen.

Wijlen Prins Alexander der Nederlanden, - Prins van Oranje later, - bezat eene uitgebreide en waardevolle collectie 'miniaturen', een tak der schilderkunst, welke voornamelijk in de 18e en in het begin der 19e eeuw bloeide. Die collectie was slechts voor enkele bevoorrechten te bezichtigen, en na 's Prinsen dood hebben we er nooit verder iets van gehoord. Onze Koningin moet thans in het bezit der collectie zijn, maar meer als haar bestaan is het publiek niet bekend. Dat is jammer; er ligt iets ontzettends bekoorlijks in het bezichtigen van miniaturen, - we spreken nu hoofdzakelijk van miniatuur-portretten, - en daar meerendeels familieleden elkaar vereerden met medaillons, signetten, snuifdoozen enz., ligt er ook iets intiems in die kunst. Trouwens in het algemeen is het te betreuren, dat het Oranje-Museum van

1) In Turkije kent men geen andere maat of gewicht dan de ocka, ongeveer één driekwart liter of kilo.

onze Koningin niet voor publieke bezichtiging is opengesteld. In het buitenland is men daar vrijgeviger mede; nemen we maar eens het Hohenzollern-Museum en het Slot Mon-byou, en kom dan eens in Dresden, waar het museum Grünes Gewölbe zoo zeer de aandacht trekt.

Nu weer worden we aan die vrijgevigheid herinnerd door een ‘Beschreibendes Verzeichnis der zum Primogenitur-Fideikommisse des Allerhöchsten Kaiserhauses gehörenden Miniaturen’, zooeven verschenen en samengesteld door Alfred Windt. Het is eene collectie van ongeveer 600 à 700 miniaturen, en hoewel aan de bezichtiging ervan eenige voorwaarden zijn verbonden, blijft de verzameling toch niet afgesloten voor het publiek.

Het betreurende, dat er geen alphabetisch naamregister aan het belangrijke werk is toegevoegd, is buiten dat de portrettengalerij, welke er in voorkomt, historisch van zeer groote waarde, en vooral niet minder dan de kunst welke er in ligt. Het portret leent zich voornamelijk voor miniatuurschildering en dan nog het meest het vrouwenbeeld. De vleeschkleur van meerendeels ontbloote hals, schouders en borst heeft alleen in het miniatuur dat weeke, wat zoo bekoren kan. Ook voor de kostuumkunde zijn de miniaturen onmisbare bronnen.

Van speld (naald) tot broche.

Oorspronkelijk een nuttigheidsvoorwerp is de broche in den loop der tijden overgegaan in een artikel van weelde; in elk geval van verfraaiing of versiering.

De naamsafleiding geeft duidelijk de oorspronkelijke bestemming der broche aan. Het woord is afgeleid van het middellatijnsche 'brocca', dat *spits*, *spiets* of *spitse pin* te kennen geeft.

De borstnaald van thans was in overoude tijden slechts een doorn om het kleed te hechten. De natuur gaf de techniek aan de hand.

In onzen tijd gebruiken de vrouwen van Opper-Egypte nog den doorn, waarvoor wij thans de speld bezigen.

De broche is dus niet anders dan een versierde speld, welke, buiten haar doel om, thans de borst versiert.

De doorn, welke bij de onbeschaafde en oeroude volken ook wel vervangen werd door een beensplinter of het graat van een dier werd in de bronsperiode al spoedig door metaal vervangen, en de opgegraven voorwerpen, ook die welke in de oudste graven worden gevonden, wijzen er op, dat de versiering van haar, hals, armen en vingers reeds zeer vroeg bij de vrouwen gebruikelijk was, waaronder de spelden den voorrang behalen.

De broche, in haar overigens nutteloos bestaan, werd reeds gevonden bij de oudste volken, en wel gelijktijdig met de speld, welke voornamelijk onmisbaar was, toen nog niet genaaide en pasklaar gemaakte kleederen werden gedragen, maar slechts vrijvallende lappen stof of dierenvellen om de schouderen weerden gehangen.

Het samenbinden welks doel de speld was, deed haar nu lieverlede ook in de symboliek treden. Zij werd het beeld van vereeniging en van het vast samensnoeren, in tegenstelling van een schaar of een mes, welke afsnijden en ontbinden. De booze Loki heeft alleen zijn bijnaam te danken aan het feit, dat hij der Godin van liefde en vruchtbaarheid, Freia, haar broche ontstal.

De spelden waren vroeger veel grooter dan tegenwoordig. Het waren kleine dolken, welke dikwerf gevaar opleverden, zoowel voor de dragers als voor anderen.

Oedipus stak zich met de spelden zijner vrouw de oogen uit, en Hebuka doodde met de speld van haar broche de beide kinderen van Polymnestor, en maakte dezen door haar gehaten man er blind mede. Pierre Louys in zijn *Aphrodite* verhaalt een dergelijk geval.

De Kelten gebruikten voornamelijk broches met groote spelden. Er zijn er gevonden van 10 tot 20 duim lang. Daardoor kwam het misschien dan ook, dat een Iersch Koning zich zelf er zwaar mede verwondde, toen zijn opperkleed losging.

De schoonste broches vindt men onder de sieraden der kerkvorsten.

De grootste kunstuiting verkregen zij, toen de cameeën als versiering gebruikt werden. Het zijn in relief gesneden steenen, bestaande uit verschillende lagen, waardoor de verheven figuur een andere kleur dan het fond heeft.

De speld bleef als nuttigheidsvoorwerp in al haar eenvoud voortleven; de broche verliep door haar groote weelde tot de armoedige namaak onzer dagen, waarin de schijn voor het wezen wordt genomen.

Madame Vail.

Een eigenaardig Parijsch type is heengegaan. Bij alle kunstvrienden wordt haar dood betreurd, des te meer wijl haar bijzondere kennis van ouden textielarbeid gelijken tred hield met een wonderbaar vermogen om het beste en waardevolste uit duizende stukken te herkennen.

Daardoor vooral, en ook omdat zij alles wat los en vast was opkocht, en bijeenverzamelde toen men nog geen oog had voor de waarde van den ouden textielarbeid, heeft zij zich een magazijn weten te verwerven wat wijd en zijd beroemd was, en meteen een vermogen, dat haar in de gelegenheid stelde om haar tijd af te wachten en niets beneden den prijs te verkoopen.

Jaren achtereen verzamelde zij, en naarmate zich de geweefde stoffen, tapisserieën, gobelins, enz. zich bij haar opstapelden, naar die mate gleed een spotlach over haar gezicht, zoodra men voor dien ouden rommel de schouders optrok.

Zij heeft weten te wachten en een zeker instinct deed haar immer meer het fraaiste en schoonste ontdekken, wat zij dan voor een appel en een ei kocht. Terstond zag zij de herkomst der stoffen, hetzij zij kwamen uit Beauvais, Aubusson, Burgos of Venetië.

Madame Vail had eene eigenaardige manier met verkoopen. Op snuffelaars, in wie zij geen kenners zag, lette zij weinig. Zij hield zich alsof de kooper haar onverschillig was, ontwaardde te nauwernood, en deed alsof de zaken haar niet aangingen. Zoodra zij echter

ontwaardde, dat de uitgestalde waar bekeken werd door een deskundige of dat deze aan haar was aanbevolen, dan kwam zij uit de plooi en werd warm voor haar koopwaar; zij noodde den kooper of belangstellende binnen, opende de deur van een klein donker vertrek, maar waarin door het hoog optrekken van een rolgordijn het volle daglicht naar binnen stroomde, en met een blik van stralend genoegen wees zij op de kokette herderspelen, de minnarijen van een Boucher en een Lancret, en op de verrukkelijkste gobelins uit den Rococotijd, waarvan de kleuren in zacht waas in elkaâr doezelden, en niettemin in het felle licht hun glans behielden.

Uitroepen van bewondering over al dat moois verbaasden haar niet en als men vroeg ‘hoe komt u er toch aan,’ dan antwoordde zij met noordfransch accent, dat haar eigen was, ‘laat ik 't maar niet zeggen; het zou u maar ergeren; in elk geval heb ik 't reeds lang in mijn bezit.’ ‘En hoeveel moet 't kosten.’ Als die vraag gedaan werd, hield zij zich van den domme. ‘Ik weet 't zoo net niet, was haar antwoord; ik wacht maar tot de Amerikanen komen; o, die menschen koopen zoo gemakkelijk.’

Dat is waar, want de volgende anecdote geeft er niet alleen het bewijs voor, maar het teekent Madame Vail als koopvrouw, die een goeden prijs vroeg, maar niet overvroeg.

Op zekeren dag komt bij haar een goede klant. ‘Nu heb ik wat moois voor u’; zegt zij. ‘Een Louis XVI-stoel, bekleed met “Beauvais”, waarvoor Huet het dessin heeft geleverd. Ik kocht het voor 5000 Francs, en geef u 't over voor 8000. Behoud het waardevolle stuk, want de prijs van echt “Beauvais” loopt hoog. U maakt er over eenige jaren minstens 50.000 Francs voor.’

De kooper was op dat stuk een ongeloovige Thomas, en toen hem later 10.000 Francs geboden werd zette hij het van de hand. Thans is de stoel voor 110.000 Francs verkocht aan een der Amerikaansche millioenenkoningen.

Wel is waar is deze prijs geen maatstaf, maar hij bewijst, dat Madame Vail niet alleen kennis had van de zeldzaamheid, schoonheid en waarde der voorwerpen in textielarbeid, maar rekening wist te houden met modezucht en *verzamelkoorts*, in welk teeken des tijds wij tegenwoordig leven.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

Oud- Gemeente-archivaris.
Den Haag.
Sluiting red: ged:

Ingezonden.

De ‘New-York Times’ schrijft:

De hoogste ‘luchtkrabber’ van New-York.

De Singer Manufacturing Co. heeft bij het Bouwtoezicht plannen ingeleverd voor een gebouw, dat 200-300 voet hooger zijn zal dan alle bestaande ‘luchtkrabbers’ en ca. 40 voet hooger dan het Washingtonstandbeeld. In samenhang met de bebouwing der terreinen, welke genoemde Maatschappij reeds naast het tegenwoordige gebouw

aan den Noordwesthoek van Broadway en Libertystreet bezit, zal zij op het middengedeelte van het vergrootte gebouw een toren van 40 verdiepingen bouwen, die eene hoogte van 593 voet en 10⅔ duim zal bereiken. Deze toren zal 36 verdiepingen hoog, 65 voet in 't vierkant meten en met een koepel overdekt worden, die weer 4 verdere verdiepingen bevat, daarboven komt wéér een koepeldak en ten slotte nog 'n vlaggestok. De vóórkanten van den toren worden gebouwd in sier- en kalksteen, met vier rijen ramen op elke zijde. Het gebouw zal méér dan 150.000 vierk. voet oppervlakte beslaan en van 4 liften voorzien zijn. In den grond, waarop de toren zal komen te staan, zijn reeds proefboringen gedaan en het is gebleken, dat het geene moeilijkheden zal opleveren, 'n grondlaag te vinden, die sterk genoeg is om het enorme gewicht te dragen. Naar men verneemt, hebben alle kwesties, waarmede de architect bij de uitvoering van dit plan rekening had te houden, reeds eene bevredigende oplossing gevonden. De totaalkosten van den bouw met inbegrip van den toren worden op 1,500,000 (1½ millioen) dollar geraamd. Aan de Noordzijde van dit blok, gaande in de richting van Broadway, Cordtlandt- en Churchstreet, wordt op 1 Mei begonnen met het nieuwe gebouw der City Investing Company. Daar het middenstuk van dit gebouw eene hoogte van 30 verdiepingen zoude hebben, was men van meening, dat hierdoor de wensch naar een hoog gebouw in dit stadsgedeelte eindelijk vervuld was, maar nu blijkt, dat het betrekkelijk slechts 'n dwerg zal worden in vergelijking met den Singertoren. Laat men den Eiffeltoren er buiten, dan wordt het Singer-Gebouw het hoogste bouwwerk der wereld. Het wordt bijna 60 voet hooger dan het stadhuis van Philadelphia, meer dan 200 voet hooger dan het Park Row-Gebouw of dat van ‘The Times’ en zal hooger zijn dan de meest beroemde hooge torens van Europa.

4 April 1906.
19de Jaargang.
No. 40.

Hoofdartikel
Wat de jonge meisjes in Engeland tegenwoordig lezen.

In de 'Nineteenth Century' van Februari van dit jaar komt een artikel voor, waarin de schrijfster, Florence B. Low, het resultaat vertelt van een door haar ingesteld onderzoek, om te weten te komen wat tegenwoordig alzoo door de jonge meisjes in Engeland wordt gelezen. Aanleiding tot dat onderzoek waren de verrassende uitkomsten voor eenigen tijd in eene der meisjesscholen te Londen verkregen, toen aan eene klasse van meisjes van vijftien en zestien jaar was opgegeven een opstel te maken over 'Mijn liefste boek'. De meeste leerlingen behandelden eenvoudige, onschuldige novelletjes van tweede-rangs schrijvers en schrijfsters, (vooral van deze), terwijl enkele boeken noemden, die op dat oogenblik in alle leesbibliotheken tot de meest gevraagde lectuur behoorden, maar voor jonge meisjes minder geschikt waren. Een der meisjes weidde in de breedte uit over een somber, sensatieachtig verhaal van eene schrijfster, wier boeken bij tienduizenden werden verkocht, welk opstel met de bemerking 'Geen geschikte lectuur' werd teruggegeven, wat den vader van het meisje de vraag ontlokte: 'Waarom niet?' Uit deze vraag van den vader is voor een deel af te leiden hoe het komt, dat onze meisjes tegenwoordig zooveel boeken van minder gehalte lezen, terwijl standaard-werken, die indien ze niet in de jeugd worden gelezen, later zelden ter hand worden genomen, vaak ongelezen blijven.

Ten einde nu een overzicht te verkrijgen welke lectuur door het hedendaagsche meisje wordt geprefereerd, heeft Miss Low een tweehonderdtal meisjes van vijftien tot achttien jaren, die in verschillende deelen van Engeland ter school gaan, ondervraagd. De antwoorden werden ongeteekend ingezonden en de belofte gegeven dat die aan de verschillende leeraressen niet zouden worden

vertoond, waardoor meer kans is verkregen, dat de gestelde vragen zonder voorbehoud zijn beantwoord.

Deze waren als volgt:

1 Welke zijn Uw liefste boeken?
2 Welke boeken van Scott hebt gij gelezen?
3 Welke boeken van Thackeray hebt gij gelezen?
4 Welke boeken van Dickens hebt gij gelezen?
5 Welke boeken van Jane Austen hebt gij gelezen?
6 Welke boeken van Mrs. Gaskell hebt gij gelezen?
7 Houdt gij van de werken van C. Yonge?
8 Houdt gij van de werken van Miss Muloch?
9 Houdt gij van de werken van Miss Thackeraij?
10 Leest gij 'magazine's? Zoo ja, welke?
11 Welke zijn Uw lievelingsdichters?
12 Noem zes gedichten welke gij het mooist vindt.

Het onderzoek van de 200 antwoorden bracht eigenaardige en verrassende feiten aan het licht. Over de meest geliefde boeken was weinig verschil van meening; bovenaan stonden de werken van Edna Lyall, van wie vooral 'Donovan' en 'We two' als nummer één werden genoemd. Dan volgden Merriman's werken en met enkele stemmen minder, Antony Hope's 'Prisoner of Zenda.' Veel gelezen waren ook Marie Corelli, L.F. Meade en E. Everett Green. Eenige van de oudere meisjes niet meer dan 3%, noemden 'David Copperfield.' Behalve Dickens vond geen der schrijvers van standaard-literatuur een plaatsje op de lijst der lievelingslectuur, ofschoon de meeste meisjes, zooals bleek uit de antwoorden op de vragen 2 en 4, vrij wat van Dickens en Scott bleken gelezen te hebben. Daaruit zou dus moeten worden opgemaakt dat deze schrijvers, die door onze ouders en grootouders zoo innig werden vereerd, niet meer in den smaak der jongelieden van onzen tijd vallen. De werken van Thackeray en van Jane Austen waren slechts bij enkelen bekend; meermalen was over deze laatste het oordeel: 'Ik kan J. Austen niet lezen, ze is zoo zeurig!'

De voor meisjes zoo uitstekend geschikte werken van Mrs. Gaskell blijken in de hedendaagsche meisjeswereld totaal onbekend te zijn; behalve 'Cranford' dat zesmaal vermeld wordt, is geen enkele van hare werken in de 200 antwoorden genoemd. Voor zoover de verhalen van C. Yonge en Miss Muloch gelezen waren, werden ze blijkbaar beschouwd als meer geschikt voor jongeren. Verscheidene antwoorden op de vragen 7 en 8 luidden: 'Ik houd niet van deze schrijfster', 'Niet veel', 'Tamelijk,' 'Neen, geen enkel' of 'Toen ik nog jong was, mocht ik ze wel', 'Toen ik twaalf of dertien was, las ik er eenige,' enz. De naam van Miss Thackeray was bij niemand bekend, ofschoon haar 'Story of Elisabeth' zeker een der beste werken is, ooit in de Engelsche taal geschreven. Uit de antwoorden op vraag 10 bleek, dat het lezen van 'magazines' met hun onsamenhangende verscheidenheid, bij de jonge dames zeer in trek is. 'Ik lees bijna al de voornaamste "magazines" schrijft zeer trotsch een achttienjarige en geeft daarbij eene lijst beginnende met "The Nineteenth Century" en eindigende met "Home Chat", eene opgave die in elk geval niet lijdt aan eenzijdigheid. Een andere opgave luidt: "The Strand, The Captain, The World and his Wife; The Smart Set, Harmsworth"; van Scott, Jane Austen, Miss Yonge, Miss Muloch of van Thackeray

hadt deze jonge dame echter nimmer iets gelezen, en kon als haar mooiste boek slechts een kinderachtig romannetje noemen.

Hoe zou zij ook gelegenheid kunnen vinden om behalve haar vijf “magazines” per maand nog iets degelijker te lezen? Waren deze antwoorden uitzonderingen, dan zou het de moeite niet waard zijn ze afzonderlijk te vermelden; beter evenwel kunnen zij beschouwd worden als type der overige. Meer dan honderd antwoorden gaven drie “magazines” per maand als regel, terwijl tusschen vijftig en zestig meisjes de namen van vijf tijdschriften hadden neergeschreven. Op den inhoud van de meeste der genoemde tijdschriften valt niets te zeggen, zij ontwennen echter de lezers aan meer serieuse lectuur.

Over dichters en dichtwerken heerschte bijna algeheele eenstemmigheid. Tennyson was de favoriet en van zijne gedichten stond “Idylls of the King” bovenaan. Longfellow's “Evangeline” en “Hiawatha” werden veel genoemd, terwijl Browning's kleinere gedichten als “The Pied Piper” en “Saul”, benevens een of twee andere werden genoemd door de leerlingen van een en dezelfde school, wat er waarschijnlijk op wijst dat ze daar in de klasse zijn gelezen.

Een paar antwoorden volgen hier in extenso, niet als model van leegheid van alle die inkwamen, ofschoon vele niet veel meer bevatten.

De antwoorden zijn gegeven in de volgorde als de vragen zijn gesteld.

Lijst No. 1,

Ouderdom 16 jaar.

1. Ik heb alleen “Westward Ho” gelezen.
2. Ik heb een gedeelte van “Ivanhoe” gelezen.
3. Ik heb niets van hem gelezen. (Thackeray).
4. Ik heb niets van hem gelezen. (Dickens).
5. Ik heb niets van haar gelezen. (Jane Austen).
6. Ik heb niets van haar gelezen. (Mrs. Gaskell).
7. Ken ik niet. (Ch. Yonge).
8. Ken ik niet. (Miss Muloch).
9. Nooit van gehoord. (Miss Thackeray).
10. Af en toe.
11. Tennyson.
12. Lady of the Lake, Lay of the last minstrel, Horatius, Ancient mariner.’

Lijst No. 2.

Ouderdom 15 jaar.

1. Geen enkele.
2. Geen enkele.
3. Geen enkele.
4. Geen enkele.
5. Geen enkele.
6.
7. Ken haar niet.
8. Ken haar niet.
9. Ik heb nooit van haar gehoord.
10. Ja, zooveel ik maar kan.
11. Longfellow.
12. Ik hoorde over ‘The Reaper and the flowers, Psalm of Life, Village Blacksmith’.

Wanneer wij de lectuur van het hedendaagsche meisje vergelijken met die van het meisje vóór twintig jaren, zien wij dat de smaak in lezen zich even sterk heeft gewijzigd als de modes, en er zeker niet beter op is geworden. ‘Ik vind Scott zoo vreeselijk vervelend’, zei onlangs een schoolmeisje tot hare leerares, ‘indien U het verlangt zal ik er nog eens aan beginnen, maar ik moet eerlijk zeggen, dat ik van zijn werken die ik heb gelezen, geen enkele interessant vind.’

Mrs. Oliphant's helden, die men vroeger van het eene deel op het andere volgde, zijn vergeten en het zou onbegonnen werk zijn om hare werken nu weer ingang te doen vinden, ofschoon velen het met mij eens zullen zijn, dat zij uitstekende lectuur zijn voor het meisje van heden, dat de moeder van morgen zal zijn. Zulke boeken zijn te belangrijk, te serieus geschreven, te ernstig voor de generatie die zich voedt met korte vertellinkjes en novelletjes. Charles Kingsley, waarschijnlijk de meest populaire schrijver tusschen 1870 en 1880, wiens ‘Westward Ho!’ een twintig jaar

geleden door een referendum zeker bovenaan op de lijst der beste werken zou zijn geplaatst, is vergeten, terwijl Mrs. Ewing, eene schrijfster van even groote verdienste, nauwelijks meer bij naam bekend is. Eene andere schrijfster, wier werken wij in onze jeugd verslonden, komt slechts twéémaal op de lijsten voor. Louise Alcott had voor eenige jaren aan beide zijden van den Atlantischen Oceaan nog een breede kring van lezeressen en duizenden jonge meisjes kenden 'Little Women', 'Good Wives' en 'The Old-fashioned Girl' als hare zusters en vriendinnen. Het is jammer dat hare boeken, zoo uitstekend geschikt voor meisjes van vijftien, zestien en zeventien jaren, niet meer gelezen worden en dat de werken van Mrs. Gaskell, Miss Thackeray, Miss Yonge en Miss Muloch achteloos worden terzijde gelegd.

De geest van het tegenwoordige jonge meisje wordt zoo verzadigd met allerlei minderwaardige lectuur, laf of overdreven gevoelvol, dat zij den smaak voor werkelijk goede lectuur geheel mist. Immers, wanneer men nooit werkelijk goede boeken heeft gelezen, bemerkt men het niet wanneer men een werk van den derden of vierden rang in handen krijgt, evenmin als iemand, die altijd in kamers heeft gehuisd waar de wanden met slecht gekleurde oleographien zijn behangen, het mooie in een kunst-galerij zal begrijpen of iemand die steeds tingeltangel-muziek heeft gehoord, een sonate van Beethoven zal waardeeren.

Indien de 200 ontvangen lijsten werkelijk een zuiver beeld geven van wat onze meisjes tegenwoordig lezen, is het wel der moeite waard eens na te gaan welke de oorzaken zijn die zulk een ommekeer hebben gebracht in de smaak voor lectuur, een smaak niet voor slechte boeken, maar voor romans en novellen van tiende rangs auteurs en 'magazines' van allerlei soort, terwijl werkelijk goede boeken ongelezen blijven.

Zeker zijn de ouders van tegenwoordig en onze hedendaagsche school niet vrij van schuld en zijn zij tezamen grootendeels ver-

antwoordelijk voor den achteruitgang in goeden smaak. Natuurlijk niet geheel, want er is een andere invloed waaraan wij geen van allen kunnen ontkomen, n.l. de geest des tijds, welke tegenwoordig medebrengt alles op een koopje te hebben. Dat wil echter niet zeggen dat ouders en onderwijzers niet in de eerste plaats verantwoordelijk zijn voor de plaats gehad hebbende ommekeer. De moderne moeder heeft hare dochter veel minder onder toezicht dan de moeder van een generatie terug, zij weet weinig van haar dochter's smaak in allerlei zaken en nog minder van hare bezigheden. De dochter leent boeken van schoolvriendinnen, uit de leesbibliotheek en vooral uit de *free library,* welke zeker niet zulk een onvermengde zegening is als de bewonderaars van den heer Carnegie ons willen doen gelooven.

In vele voorsteden van Londen zijn de beste klanten van de openbare bibliotheken de jonge dames en hare dienstboden. De eersten kan men er geregeld vinden op haar gemak het eene ‘magazine’ na het andere te doorbladeren en brokstukken over alles en nog wat in zich opnemend. Ruskin heeft gezegd, dat het geen kwaad kan een jong meisje eens te laten snuffelen in haars vaders boekenkast, waar zij waarschijnlijk werken zal vinden die boven haar begrip gaan, maar nimmer een dat haar smaak zal bederven; haar echter carte blanche te geven in een free library is zeker niet goed.

Veel gebeurt het dat ouders allerlei nummers van ‘magazines’ mee naar huis brengen, waar ze door de jongere leden van het gezin met graagte worden verslonden; waar de ouders ze niet meebrengen, koopen de kinderen ze doorgaans zelf. Zij, die veel in den trein zitten, worden getroffen doordat bijna elke schooljongen en elk schoolmeisje verdiept is in een of ander penny- of halfpennypaper, meestal van twijfelachtige waarde.

Wanneer men dit alles weet, zal men er minder over verwonderd zijn, dat het schoolonderwijs somtijds zoo weinig vruchten draagt. Daarbij komt dat tot voor zeer korten tijd het onderwijs in de letterkunde op onze scholen als een bijvak werd beschouwd, en iedereen bekwaam werd geacht daarin te doceeren. Gelukkig is daarin nu verandering gekomen en is het onderwijs in de literaire vakken tegenwoordig, evenals dat in de mathemathische, opgedragen aan bekwame, voor hun taak berekende personen.

Een fout in dat onderwijs is nog, dat in de hoogere klassen elk jaar een paar voorgeschreven boeken moeten worden doorgewerkt en nauwkeurig bestudeerd om aan de vereischten voor het overgangsexamen te kunnen voldoen. De uitleggingen en verklaringen van woorden en zinnen welke daarbij worden gegeven, zijn over 't algemeen meer geschikt voor a.s. onderwijzers dan voor leerlingen. Bij het lezen van een fraai stuk proza of een mooi gedicht van een der beste auteurs wordt dikwijls alle genot vergald, doordat haast bij elken regel van het gelezene philologische beschouwingen worden gehouden. Weinig leeraressen is het dan ook gegeven hare leerlingen belangstelling in te boezemen voor de hoofdpersonen van het verhaal, en kan men begrijpen dat het meisje dan eerder grijpt naar oppervlakkige lectuur waarbij zij niet telkens over de taalkundige juistheid der woorden behoeft te zinnen en zich af te vragen of de zinsbouw wel juist is. Letterkunde is van alle vakken het minst geschikt om te examineeren, omdat feiten hier niets afdoen en alles aankomt op smaak en gevoel.

De school en de ouders kunnen aldus veel doen om den smaak voor goede lectuur aan te kweeken en in de goede richting te houden. Ouders moesten hunne kinderen streng verbieden meer dan één ‘magazine’ te lezen, want het zonder oordeel lezen

van die tijdschriften is misschien erger dan al het andere; het is voor den geest wat geregelde ‘whiskies and sodas’ zijn voor het lichaam; zij houden het nuttigen van gezonde kost tegen en de behoefte er aan stijgt naarmate er meer van genoten wordt. Ouders, en vooral moeders, kunnen liefde voor goede boeken aankweeken door daaruit op geregelde tijden hardop voor te lezen. Tevens zou daardoor de gezelligheid in het huisgezin worden bevorderd, iets wat in vele gezinnen tegenwoordig wel wat te wenschen overlaat.

Wenschelijk is het dat het onderwijs in de letterkunde op de scholen zoodanig worde gewijzigd, dat geen meisje dat de Hoogere Burgerschool of eene daarmee gelijkgestelde inrichting van onderwijs, verlaat, onbekend zij met de werken van de voornaamste schrijvers van verschillende richting, voor zoover kennisname daarvan wenschelijk is. Niemand zal van een achttien jarig meisje verlangen dat zij Locke, Bacon, Hobbes of Hooker heeft gelezen, maar men mag zeker meer van hare bekendheid vergen dan het

kunnen verklaren van twee of drie stukken van Shakespeare.

Tot zoover de Engelsche schrijfster. Of niet veel van het hier boven gezegde ook van toepassing is op Nederlandsche toestanden, laten wij liever ter beoordeeling van onze lezeressen over. Op een ander soort lectuur, in veler oog even gevaarlijk dan de ‘magazines’ en de boeken van schrijvers van den zooveelsten rang, willen wij nog even wijzen. Het is de speciaal voor dat doel geschreven ‘jongemeisjes-lectuur’; die nare, zoete, pasklaargemaakte boeken, waarin van liefde niet mag gesproken worden, maar geflirt met een vriend van een broer of een neef schering en inslag is. Wanneer de meisjes eenmaal smaak gevonden hebben in dergelijke flauwe kost, zullen zij er op lateren leeftijd niet gemakkelijk toe komen een flink, degelijk werk ter hand te nemen, maar zich vergenoegen met wat de Duitschers noemen ‘Unterhaltungsliteratur’.

Wat de meisjes dan wèl mogen lezen? Het beantwoorden van die vraag is niet gemakkelijk en hangt ten nauwste samen met elk's bijzonderen smaak en aanleg. Voor zoover het letterkunde betreft, zal een goed handboek over de geschiedenis der letterkunde groote diensten kunnen bewijzen en zal men voor de nieuwere werken vooral in de beoordeelingen van bekende critici een gemakkelijk hulpmiddel vinden. Verder behoeft het lezen van populair-wetenschappelijke lectuur en boeken over land- en volkenkunde het meisje geenszins ontzegd te worden en zal zij daardoor dikwijls een beteren kijk in het dagelijksch leven krijgen, dan door de lectuur van romans en novellen met allerlei strekking.

D. SMIT.

Vrije liefde door Fred. W.H. Emons. IV.

> ‘Daar kwamen een wijze man en een dwaas. De wijze hoorde toe, onderzocht en dacht na. De dwaas besliste dadelijk.’

Vestig ik den nadruk op het feit, dat de *wettige regeling* van een verbintenis tusschen man en vrouw, de ethische kwestie absoluut onaangeroerd laat, dan meen ik, voor zoover 't de materieele zijde van het vraagstuk geldt, met haar te hebben afgedaan. Maar dit zal vermoedelijk niet bevredigen en daarom dit:

Het wettig huwelijk is slechts de tusschengrens, tusschen de Zeden eener- en de Individuen anderzijds. Ter eene zijde verlamt die wet de oppositie, als zouden de zeden geschonden zijn, en ter andere geeft de wet berusting voor vóórkomen schandaal plus eenige zekerheid, dat zij zich ermee bemoeien zal als partijen elkaar ontrouw worden, met alle gevolgen van dien.

Wat heeft nu *de wet* vóór op 't huwelijk, zònder wet? Dit: dat de betrokkenen gevrijwaard zijn voor 'n projectielenregen der beschaafde maatschappij; dat de eventueele kinderen eveneens gevrijwaard zijn voor die humane welkomstgroet; dat er 'n scheidsgerecht aanwezig is, om overeind te zetten wat de betrokkenen niet recht-op kùnnen houden; dat er beschaafd kàn worden *verbroken* (heel moeilijk wel is waar, maar goed, 't kàn toch) waarvan aan de wereld kond wordt gedaan, wat anders verbroken zou zijn, zonder dat iemand er aanstoot aan behoefde te nemen.

En wat er tégen is?

In de eerste plaats 't gemis van de zooeven genoemde voorrechten. En dat zegt wat! -

Vervolgens: de tegengestelde uitwerking van die faciliteiten, dus:

a: de projectielenregen breekt los over de hoofden der ònwettig gehuwden;

b: idem, idem over de kinderen uit die huwelijken;

c: het scheidsgerecht is in zijn eer gekrenkt en dat wordt door de populatie gewroken, zoodra er symptomen zijn, dat het eigenlijk te-hulp geroepen zou moeten worden, terwijl het nu, ten gevolge der bandeloosheid, gedésavoueerd wordt;

d: waar niet gebonden is, valt niets los te maken - en, aangezien er op die wijze veel werkeloosheid onder de juristerij in de hand zou worden gewerkt, is 't in onze samenleving 'n logisch gevolg, dat dit verwaten, eigenmachtig ‘zelf-doen’ moet worden gewraakt.

Steenen liggen overal voor 't oprapen om met ‘kwaadaardige juistheid’ te mikken op de zonderlingen, die aldus Wet en Rechten hebben geschonden. En de werpers zijn even overvloedig in aantal als de producten waarmee men werpen zal.

Als Legeraanvoerder fungeert de Zedelijkheid, terwijl de verschansing gevonden wordt achter... het eeuwig uit-lastige-periodes- reddende bolwerk des *Christendoms*.

Mocht ik niet *alle* voordeelen van het

wettig huwelijk hebben genoemd, dan hou ik mij voor aanvulling hartelijk aanbevolen.

En als ik te-veel heb opgenoemd wat er *tegen* is... och, ik reken in dat geval op de welwillende vergevingsgezindheid van de vóórstanders van 't vrije huwelijk.

Lees nu goed, onderzoekende lezer, anders slingert ge me naar 't hoofd, dat ik de zaak onderst-boven zet. Heusch niet - zóó 't dáár staat is 't goed. Ik mag 't u niet te makkelijk maken - want ‘'t Idee dat dadelijk begrepen wordt, is veelal 't begrijpen niet waard!’ -

Tot hiertoe de theorie over de materieele zijde van de kwestie.

Nu de practijk:

't Is volkomen waar, dat de geldheerschappij een zeer grooten rol - of de éénige? - speelt in 't dagelijksche leven, en dat dáármede rekening moet worden gehouden bij de toepassing van elk mooi beginsel.

En ook is 't volkomen waar, dat er méér menschen zijn, die een *band* behoeven waarbinnen zij moeten worden gehouden door 'n Overheid, dan dat er lieden zijn, die strenger eischen aan zichzelf stellen dan een Wetgever durft stellen - aangenomen dan, dat hij (wat te betwijfelen is) erdoor zou krijgen, dat hij werkelijk hooge eischen aan 'n bevolking zou kùnnen opleggen.

Dat er 'n glad-verkeerde uitleg gegeven wordt (en er ook werkelijk misplaatste *toepassing* plaats heeft van ideale theoriën) is óók waar, bij de Vrije-liefde-kwestie. Altijd, overal en met alles waar de pharizeeën en egoïsten 'n aanval kunnen doen op 'n theorie, die hun vies gedoe dekken kon, heeft men last gehad van die sujetten. Zoo wordt op dezen dag elke infame uitspatting op sexueel gebied door de brave Christenen en hun aanhang uitgespeeld tegen de theorie der vrijeliefde. (Ik beveel hen de lezing aan van: de prostitutie bij de volkeren der oudheid). En als je diezelfde brave zielen hun eigen huichelarij onder 't oog brengt... dan heet 't: nu ja, jij hebt 't over de verkwanselaars en belagers van onze leer, *niet* over òns.

Dezelfde mensch is dus tegelijkertijd helder en bij-de-pinken, terwijl hij *tevens* zich voordoet als 'n volslagen Nurks, waar 't op begrijpen aankomt van 'n principe, dat hem nu eenmaal niet imponeert, of schijnbaar indruischt tegen zijn ijle dogmatiek.

Ik leg den nadruk hierop: Wie zich buiten Wet en Conventie plaatst, heeft *te bewijzen*, dat hij aan zichzelf zwaarder bepalingen oplegt en beduidender penetenties verplichtend maakt, dan ooit 'n wet of zedenreglement voor hèm kán bevatten.

'n Wet is voor ieder hetzelfde en brengt dus de bekwaamste bij de onbekwaamste; de braafste bij de grootste deugniet; de edele bij de onedele; de verstandige bij de onverstandige; de schranderste bij de domste - 'n assimilatie, die 'n Wet *niet* veranderen kan, maar de Zeden *wel.* En dat dit op den duur zal *moeten;* - dat 't op den duur onmogelijk zal blijken, om zoo'n Wet gehandhaafd te zien *door allen*, staat voor mij vast.

'n *Wet* is uit den aard der zaak collectief terwijl de *zeden* daartegenover individueel optreden.

Zegt 's Heeren Esser's logisch-zuivere fundamenteele opbouw daar niets van? Ook niet de wettische-logica van Mr. Verkouteren?*)

Moeten er (als we even 't huwelijksterrein verlaten) nog méér bewijzen worden geleverd, dat de Wet immer en onafgebroken overhelt naar één kant? de zijde der: bekwamen, braafste, edele, schrandere en verstandigen? Al die anderen worden

*) [Zie: *Pro* en *Contra*, door den Heer Esser behandelt in De Lelie dat 10 Januari 1906. E.]

daarvan onvermijdelijk dupe. - Of, waar de andere helft victorie kraait, slaat de ‘gerechte schaal’ der Justitie over naar de eerstgenoemde zijde en sluit dus de tweede uit.

Ik vraag: Is dit zoo of niet? In wier dienst staat onze (*ook elke andere*) wet?

Ik herhaal: aan slechts een deel van de bevolking, en wel dàt deel, dat er voordeel uit weet te halen - ten koste van 't andere deel - verstrekt de wet diensten. En dit kan niet anders, nù niet en nooit, omdat 'n wet *generaliseeren* en *materialiseeren* moet.

Nu geef ik alweer toe, dat 't makkelijker valt te critiseeren dan te scheppen. Vraagt men: ‘wat dan?’, dan geef ik mij gewonnen. Hieruit volgt de erkenning, dat het bestaande - hoe onvolkomen ook - en op veel punten slecht of gebrekkig - 'n onvermijdelijke last werpt op de schouders van de sterke individuen, die deelen mogen in 't vrachtje, dat alléén voor de zwakkeren of schelmen raison d'être heeft.

Zou men 't omkeeren en de zwakken zich laten schikken naar de sterkeren... wat werd er dán van onze samenleving. Neen, zoo mallootig kan niemand zijn, die eenig begrip heeft van de samenhang der maatschappij, dat hij zou durven adviseeren:

1000 zwakken moeten zich regelen naar 10 sterken. 'n Wetgeving, gebaseerd op de geaardheid der laatsten, toegepast op eerstgenoemden... allemachtig, stel je zoo'n situatie voor.

Maar dit moet nu dan ook worden vastgesteld, dat niet één verstandig mensch, redelijkerwijze zich verzetten kàn tegen lieden, die het buiten de wet stellen kunnen of stellen willen.

't Gevaar zit echter in de volging van zulke voorbeelden door sujetten, die, intens dom en pedant, zucht bezitten naar 't buitenissige. Precies op 't randje van dom naar verstandig, beseffen zij, dat ze zùs of zóó te doen hebben, om den schijn te winnen, dat ze eigenlijk vernuftig zijn: zooiets als: Ik weet, dat ik niets ben; dat er geen kans is iets te worden... welnu, dan dring je je in gezelschappen van menschen, die wèl iets zijn... en gered is je roemzucht; gediend de schijn; geëerd je ziekelijke ijdelheid.

Zóó gaat 't óók, als ‘men’ ziet, dat 't voornaamheid of moed representeert, wanneer Wet, Conventie en Zeden worden genegeerd door menschen, die beter leven zònder, dan mèt zoo'n Wet enz. Of althans, dat zij, constateerende welke misbruiken, die wet mogelijk maakt en als onvermijdelijke gevolgen na zich sleept, er voor danken om zich met de misbruikers familiaar te assimileeren.

En daar gaat 't om!

Moeten nu, in die omstandigheden, de menschen, die uit Reine Liefde 'n huwelijk sluiten zònder stadhuis, door de zeden tot de orde geroepen worden om geen inbreuk te maken op de usances? En, mogen de zeden-vertegenwoordigers er zich op beroepen, dat afwijking van de Wet weldra 'n schoonschijnend middel is in de hand van sujetten, die 't buiten 'n wet niet stellen kunnen om niet tot 't liederlijke over-te-hellen?

Wie zoo'n bestrijdingsmiddel gebruikt tegen 'n uit-der-aard Edele zaak, heeft vóór alles te overwegen waar zulke sujetten het meest bij gebaat zijn: door 't eerbiedigen der Wet of door de volging van lieden, die 't buiten 'n Wet doen?

Dáár wringt de schoen.

Stofvergoders-lieden, die 't huwelijk *mis*bruiken... als *Levensverzekering* (dank! o dominé Ritter, voor Uw kwalificatie) vinden méér baat bij de wet dan daarbuiten. *Zij* zullen er feestelijk voor danken... 'n Levensverzekering te sluiten zònder 't stoffelijk bewijs, belichaamd in de Polis, op te eischen. Zònder dat ding is er geen verhaal en de heele ‘verzekering’ 'n fata morgana. *Die* lieden zullen dus met hand en tand vasthouden aan de Wettelijke regeling van 't Huwelijk, en *uit hun midden* zal de sterkste agitatie worden gevoerd tegen 't Vrije-huwelijk om de eenvoudige reden, dat zij, bij de handhaving der Wet door de Zeden, den schijn voor zich gewonnen houden. Die Wet dekt dan onvoorwaardelijk wat in gewone omstandigheden zou worden miskend, veracht en verstooten.

En de... vereerders van onbeteugelde geslachtsdriften?

Het ware te wenschen, dat er 'n Wet kon worden uitgevaardigd om zùlke zwakkelingen eens-voor-goed 't huwelijk *te beletten.*

Vrouw zoogoed als Man - zij, die naar 'n huwelijk verlangen ter bevrediging van hartstocht... och... 'n Wet zal hen méér kwaad dan goed doen. De mensch haakt naar 't verbodene (die erfenis van Eva heeft ons 'n koopje bezorgd!) en hoe dierlijker aandriften op voldoening wachten, hoe geslepener de mensch zal komen te staan tegenover alle verbod. Uit de menschelijke natuur valt duidelijk af te leiden, dat hoe minder verboden wordt, des-te-minder kwaad hij stichten zal. 'n Kind leert het ons: verbiedt het dit of dat te doen - het zal niet berusten voor en aleer het *gedaan* heeft

wat verboden werd. Suffertjes sluit ik hierbij uit; die mogen ook op lateren leeftijd wel buiten 't verbod blijven of er zich aan onderwerpen. Maar de mensch, waar spirit in zit, laat zich niet dwingen door 'n verbod. Integendeel: hij gaat er dwars tegen-in. Dat leert ons de geschiedenis en we zien 't elken dag om ons.

(*Wordt vervolgd.*)

Realisme.

Bij mijn thuiskomst de vorige week vond ik o.m. den onderstaanden brief, dien ik niet in de correspondentie beantwoord, omdat de inhoud aanleiding geeft tot een meer uitvoerige bespreking.

Hooggeachte Freule,

In de 'Holl. Lelie' van 28 Febr. l.l. las ik uwe verhandeling over 'Hedendaagsche Kunst' en in het Zondagsblad behoorende bij de Telegraaf van Zaterdag 3 Maart uw recensie over Quérido's werken.

Beide opstellen heb ik met aandacht gelezen, en ik moet bekennen dat ik het van A tot Z met U eens ben over de hedendaagsche kunst op littérair gebied. Ook ik verafschuw dat goochelen met woorden, die klakkelooze fabricatie van nieuwe woorden, die toch nooit het voorrecht zullen genieten in een woordenboek, zelfs niet in het meest uitgebreide, te zullen verschijnen, dat verwaarloozen van koppelwoorden en lidwoorden, als of je met maleisch te doen had, die akelige, nare, korte zinnetjes, die je ergernis vermeerderen, naarmate ze in lengte afnemen, en dat verdraaien van zinnen waardoor het geheele verband te loor gaat.

Ik gaf. U zóó in alle opzichten gelijk, dat ik dadelijk dacht: 'die Freule Anna de Savornin Lohman moet ongetwijfeld evenals ik dwepen met den grootste Engelschen humorist, Charles Dickens,' en die gedachte deed mij het plan opvatten U eens te vragen, wat uw oordeel is over dien auteur. Mijns inziens is Dickens een realist, want hij heeft ons karakters en toestanden geteekend naar het leven; maar als men van 'realist' spreekt, dan denkt men gewoonlijk aan iets vuils, aan de Meester en Quérido, zoodat dus de benaming 'realist' misschien niet goed gekozen is. Dickens heeft zijne personen zoo meesterlijk geteekend, dat ik dikwijls op straat hopende dacht: 'Kijk, daar heb je waarlijk Pecksniff' of 'dat lijkt Micawber wel, die daar aankomt'; ja zelfs in mijn eigen familie heb ik menschen, die in karakter en handelingen nauwelijks een stroobreedte afwijken van de moeder van Nicholas Nickleby, of van den nobelen Mr Jarndyce uit Bleak House. Ik geloof niet, dat er één schrijver bestaat die in zijn genre met hem is te vergelijken - of het moest Beets zijn, maar dan alleen voor zoover het de Camera Obscura betreft - en dat er ook wel nooit een tweede Dickens zal opstaan, wat ook de meening is van Busken Huet, waar hij zegt: 'Dickens is een van die geboren vernuften geweest, welke na te volgen, of met welke zich te meten, alleen opkomen kan in overspannen breinen.'

Vertrouwende in een der hierna verschijnende nummers der 'Lelie' uw meening omtrent mijn vraag te mogen lezen, teeken ik met ware hoogachting gaarne

Uwe U dienstwillige abonnée
Mevr. J.W.S.

Laat me allereerst zeggen, dat ik de bewondering mijner correspondente voor Dickens gansch en al deel. David Copperfield en Dombey and Son, misschien de beste twee zijner vele meesterwerken, staan ongetwijfeld zoo oneindig veel hooger, dan 't meeste wat de hedendaagsche literatuur biedt, ook in Engeland, dat het niet noodig is daarover in breedvoerige beschouwingen te treden. Maar een realist, in dien zin welke men daaraan hecht in de *juiste* beteekenis, (want ik ben het geheel ééns met m'n correspondente, dat ten onzent *realisme* van lieverlede gaat gelijkstaan met vuil-trachten-te wezen), zou ik Dickens zeer zeker niet noemen. Dickens' personen bezitten allen zonder uitzondering altijd een of andere eigenaardigheid. Denk maar eens aan Micawber, aan Uriah Heep (overigens een uitstekend wáár-gezien beeld van valschheid), aan de gezelschapsjuffrouw der oude mevrouw Steerforth, aan Quilp, aan Peggotty, aan al de hoofdpersonen uit Oliver Twist, en Nelly, en Dombey and Son, enz. De teekening en karakter-ontleding is zoo subliem, de voorstelling zoo levendig, dat deze zucht, om elken persoon voor te stellen met 'n bijzonder iets aan zich, volstrekt niet hindert of onnatuurlijk aandoet. Maar toch blijft het een zucht, die schaadt waar het geldt realistisch te zijn. En daarom doet het me plezier, dat de

schrijfster van bovenstaanden brief zelve noemtonzen Nicolaas Beets. Want juist op dit speciale punt is Beets veel zuiverder realist dan Dickens. Beets geeft in De Familie Stastok, in De Familie Kegge, in Gerrit Witse het meest zuivere en eerlijke en onvervalschte realisme, dat misschien bestaat in onze litteratuur; geen vuilheid, genre Querido, (want dat *is* geen realisme, maar 't product van een verdwaasd en verziekelijkt brein), maar werkelijkheid zóó volkomen, dat het tijdsverschil tusschen toen en nu geen oogenblik stoort. Met andere woorden, de typen van Stastok en echtgenoote, van Pieter, van de kleinsteedsche vrienden op het Zondag-avondje, van den goedigploertigen Kegge, en van den ‘charmanten’ van der Hoogen, of van Henriette, en van Gerrit Witse, en van diens ouders en hun diner-gasten, ze zijn allen zóó echt, zóó natuurgetrouw, zoo volkomen-eerlijk-hollandsch, dat ze even waarachtig om ons leven en voor ons staan in onze hedendaagsche omgeving, als in de dagen waarin hun schepper hen in 't leven riep, den gemoedelijken ouden tijd van diligence en trekschuit, van Zondags-ochtends naar de kerk gaan, en 's avonds een ‘aangekleed-boterhammetje’ eten met 'n paar goede kennissen, voor welke feestelijke gelegenheid de ‘mooie kamer’ in gebruik werd genomen.

- Dat alles moge voorbij zijn, veranderd door auto-vreugd en electrisch licht en jagen door 't leven, waar onze voorouders er gezellig doorheen treuzelden, de menschen-zelf blijven in den grond die ze waren, alle eeuwen door, dezelfden met hun goede en kwade eigenschappen. En, omdat Beets hen gezien heeft en uitgebeeld met den genialen blik van den echten realist, daarom heeft hij hen zoo waarachtig-wáár gemaakt in al hun doen en handelen, dat ze geen oogenblik den indruk maken van te behooren tot een verleden tijd. Ze leven ook nu nog met ons, om ons heen.

- Van de Dickens-figuren daarentegen heb je niet meer dan 't gevoel, dat deze of die je in dit of dat opzicht doet denken aan 'n Micawber of 'n Peggotty of 'n Uriah Heep.

Zeker, ik ken wel enkele personen uit zijn boeken, zóó natuurgetrouw, dat je hen heel en al ontmoet in je omgeving. B. v. de coquette oude mevrouw uit Dombey and Son, die niet wil sterven en zich mooi maakt met rose gordijnen om haar bed, en met verf en pruik! Ga maar eens kijken in elke mode-badplaats, of aan de Riviera; gij ontmoet dit walgelijke oude ijdelheid-type op duizenderlei wijze en in duizenderlei gestalten, gezond en ziek, haar thee slurpend bij Rumpelmayer, en met 'n lorgnon nijdig bespiedende de wezenlijk jeugdigen, die vlug binnen-trippelen, van wie zijzelve 'n droevig caricatuur is, of wel geschoven in 'n ziekenwagentje, reeds met één voet in 't graf nog offerend aan de wereldschheid, die heel haar leven haar afgod is geweest, wereldschheid van mooie toiletten en opzichtige hoeden en bij den coiffeur-gekochte modekapsels, terwijl de verlamde beenen schuil gaan onder den kostbaren plaid. - En Steerforth ook reken ik tot 'n kostelijk beeld van waarheid, in zijn innemendheid en egoîsme.

Ik doe maar 'n greep, omdat ik de geheele Lelie zou kunnen vullen, wilde ik in een uitvoerige beschouwing treden van Dickens werken. De door mijn correspondente hierboven aangehaalde woorden van Busken Huet zijn zeer zeker volkomen wáár. Een ‘geboren vernuft’ alleen kon zulke meesterwerken schrijven; en na hem zal er geen tweede Dickens opstaan, die het hem nadoet. Wat doet het er dan ten slotte toe af of aan toe, of men zijn genialen arbeid wil rangschikken onder de realistische kunst of onder een andere. Datgene waar het op aankomt is, dat zijn arbeid *kunst* is, waarachtige, wezenlijke, eerbied-afdwingende kunst. -

Wat ten slotte de vuilheid betreft der de Meesters, Heyermansen, Querido's, van Deyssels en anderen, laat mijn correspondente niet vergeten, hoe dergelijke gedegenereerdheid in den grond slechts een voorbijgaande verschijning is van verziekelijkte hersenen, uit een overspannen tijd. Zola is een realist geweest, en, wat Busken Huet schreef van overspannen breinen, (zie hierboven den brief mijner correspondente), dat is volkomen van toepassing op het zoodje hedendaagsche letterkundigen, dat ik zooeven noemde, en wier roem trouwens reeds aan het tanen is op een wijze, die bewijst hoe het gezonde verstand gelukkig ten slotte bovendrijft bij de groote massa. Burgerschool-ventjes, die soms 't eind-examen niet eens doen konden, en andere literaire grootheden van dit genre, hebben zich op vermakelijke wijze opgeworpen tot nadoeners, neen tot verbeteraars van Zola. 't Resultaat kennen we; 't is zóó vermakelijk, dat verstandige menschen reeds spreken van ‘aan Meerenberg ontsnapten’ (zie het door mij in de Telegraaf geciteerde hoofdartikel over *Querido*, uit een Indisch Blad). - 't Zou dus te veel eer zijn, dergelijke wangedrochten op literair gebied te gaan verwarren met werkelijke realisten. - Wangedrochten zijn tijdelijke verschijnselen, waaraan niemand meer denkt als ze

zijn ondergegaan in den stroom van den tijd. Maar *wezenlijke* kunstenaars, als Dickens, als Beets, als Zola, realisten of niet, dat doet er niet toe, zij blijven voortleven in hunne over de eeuwen heen onsterfelijke werken.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I. De weldadigheidsavond in Odéon.

Toen men Zaterdagavond j.l. Odéon bezocht, dacht men onwillekeurig aan het motto, dat aan het hoofd van de Hollandsche Lelie is geplaatst:

> Bloemen strooiende op uw wegen,
> Liefde wevende in uw lot.

Wat stroomde daar een schare binnen! Wat hadden velen gevolg gegeven aan de oproeping van Mejuffrouw M. Huffstadt, die, bijgestaan door een flinken staf, waarlijk met voldoening kan terugzien op het welslagen van dezen weldadigheidsavond ten bate van de Amsterdamsche Vereeniging tot Bestrijding der Tuberculose.

Een goed gekozen programma was saamgesteld, het wisselde af in tooneelspel, zang en dans; alle medewerkenden bewezen berekend te zijn voor

de taak, die zij op zich genomen hadden. Ook de verkoopsters van programmas en bloemen deden hun best hun waar van de hand te zetten, om met een flinke bijdrage de oogst te helpen vermeerderen. Dat een hal moest volgen, is bij zulke gelegenheden een uitgemaakte zaak; het verhoogt de gezelligheid, het vermeerdert de kennismaking. Menig dansje werd er dan ook uitgevoerd, tot men laat - laat uiteenging met een - tot wederziens! Ik meende zoo iets te hooren mompelen van eene herhaling in den volgenden winter.

Toen men in het morgenuur de witbesneeuwde straten weêr betrad, dacht ik weêr aan het motto, want

Er is waarheid in gelegen,
Is liefde niet 't hoogst gebod?
Bloemen strooien, liefde weven,
Dat is weldoen, dat is plicht,
't Leven tooien, 't leven leven
Is een taak, die 't lot verlicht.
Bloemen strooien op de wegen
Waar de nood om hulpe schreit,
Liefde weven, strekk' ten zegen
Waar zij mild haar gaven spreidt,
Meê te voelen voor de armen
Waar het noodige ontbreekt,
Bloemen strooien, zich erbarmen
Waar m'om liefde en deernis smeekt.

LYNCEUS.

II. Sneek, den 14 Maart 1906.

Geachte Freule.

Hoewel mijn schrijven aan U niet voor publicatie bedoeld was, kan ik mij zeer goed er mee vereenigen, dat U mijn opmerking onder de oogen van uwe lezeressen hebt willen brengen. Des gevraagd had ik ook zeker geen bezwaar er tegen gehad. Misschien had ik een enkel punt iets meer uitgewerkt, omdat ik van al uwe abonné's niet dezelfde geestesgaven als bij U mag verwachten.

Toch blijkt mij uit uw noot, dat ook U mijn bedoeling niet begrepen heeft, althans uw verweer gaat meer naast dan tegen mijn bezwaar. Want uwe opmerking, dat een woord ook wel gebruikt mag worden al komt het in geen woordenboek voor, staat ook in mijn schrijven.

Maar m.i. is het gebruik van zulk een woord alleen nuttig en goed, wanneer daardoor beter, kernachtiger of korter een voorstelling of indruk wordt weergegeven. In 't gegeven geval kan zulks niet van toepassing zijn. Een gemengd gevoel van wanhoop en tweestrijd wordt niet uitgedrukt door een schreeuw als die van een fruitventer.

Zoover ik mij herinneren kan, hoorde ik van joodsche of andere appelventers niet geluiden, die ook maar in de verte doen denken aan gevoelens, zooals die in het feuilleton moeten worden weergegeven. Het woord appeljood was hier dus misplaatst,

en daarom ‘om het op zulke wijze (d.w.z. onnoodig) op den voorgrond schuiven van het geloof was het, dat ik U, geachte redactrice, mijn opmerking zond.

Ik hoop, dat ik mij thans duidelijk heb uitgedrukt. Misschien begrijpt U mij nog beter, als ik aldus zeg: Indien in de bewuste zin het woord fruitventer had gestaan, dan had ik zulks leelijk en zinstorend gevonden; nu ik het woord appeljood las, ontstemde het mij bovendien.

Dat er in veel smadelijker zin over andere gelooven geschreven wordt, verandert voor mij aan de zaak niets. Dat in zulke gevallen de betrokkenen niet ‘in het harnas vliegen’ en ik dit in mijn geval wel deed, ligt zeker aan het verschil van temperament. Ik ben misschien wat te gevoelig, maar de betrokkenen zijn dan ook al erg ongevoelig. Indien zij voor geen beleediging vatbaar zijn, vind ik hen erg koud, en ruil liefst niet van karakter om.

Ik geef U gaarne het recht ook bovenstaand schrijven als ingez. stuk te plaatsen.

Met de meeste hoogachting

Uw Dv. Dienaresse

LIA.

> Juist toén ik dezen brief klaar had, kwam ik in 't bezit der Lelie, en las daarin de op mijn schrijven ingezonden stukken.
> Uit de woorden van Stella Mara bleek mij tot mijn genoegen, dat ook anderen gevoelen zooals ik. De geachte schrijfster gaat nog verder dan ik deed, en keurt in ieder geval de bewuste woorden af. Ik deed dit nog maar, nu het woord verkeerd, dus onnoodig gebruikt werd.
> De Gr. abonnée zij opgemerkt, dat ik geen oogenblik gedacht (en ook niet geschreven) heb over hatelijke bedoelingen. Overigens verwijs ik haar naar mijn brief, speciaal ook naar hetgeen ik daarin schreef over verschil van temperament.

III.

Mijn dank aan de warme dierenvrienden:

Mej: F.H. MEINDERSMA te 's Gravenhage.
Mevr: van HEERDT te 's Gravenhage.
Mevr: J.A. FOCQUIN DE WEERDT te 's Gravenhage.
Mej: JEANETTE G.J.V. STEIJN te Breda.
Mevr: J. SILLEVIS V. E. NIEUKERK te Bussum.
Mej: ANNIE WILMES te Hoorn.
Mevr: BEL te Amsterdam.
Mevr: V. OTTERLOO V. GALEN te Nijmegen.
Mevr: WEIJLER V. OTTERLOO te Amsterdam.
Mej: SOPHIE V. VEEN te Ede.
Den Heer D.P. NIEUWAAL te Hellendoorn.
Den Heer DE KRUYFF te Bergen op Zoom.
die zich over het arme Foxje hebben willen erbarmen.

Door goede voeding en verzorging is het arme dier reeds veel bijgekomen, en blijkt het een aardig, vroolijk en gehoorzaam hondje te zijn.

Mej: Meindersma zal Foxje nu een goed huis bezorgen. Haar groote bereidvaardigheid en tegemoetkoming heeft mij zeer getroffen.

Ook Mevr: Focquin ben ik zeer dankbaar voor haar aangeboden hulp.

De vele aanvragen deden ons een blik slaan in warme harten.

Mevr: TH. V.D. MEIJ-UNGER.

Leersum, 28 Maart.

IV.

AMSTERDAM, N.S.Z. 22.3.'06.

Zeer geachte Redactrice.

Uw laatste schets over trouwen en nog wat, in verband brengende met de onlangs geuite klacht, dat zoo weinig beschaafde meisjes verpleegster worden, bracht mij op de volgende gedachte.

Ouders, wier dochters in de termen vallen klein-ambtenaartjes te huwen, zijn gewoonlijk niet in staat, die meisjes op een huishoudschool te doen. De mama's zijn vrouwen, die in 't begin van hun trouwen types waren, zooals gij die beschrijft.

En nu vinden ze nog, dat de meisjes te veel huissloofje zouden worden, en (minder spoedig aan den man zouden komen) als ze thuisblijvende mama flink zouden terzijde staan. Ze moeten borduren, lezen en musiceeren.

Maar nu kan ik mij voorstellen dat er meisjes zijn, die (als) verlangen flink te zijn, die, mochten ze eens trouwen, wenschen goede huishoudsters te zijn. En nu geloof ik, dat het ziekenhuis een uitstekende school voor die meisjes zou zijn. Zij behoeven zich niet te schamen dat het niet speciaal de zieken zijn, die hen aantrekken verpleegster te worden. Er zijn er die zuster worden met heel wat egoistischer bijbedoelingen, dan het verlangen, een goede huisvrouw te kunnen worden. In een ziekenhuis leeren de meisjes werken en niet op werken neerzien.

Zij leeren daar, uit wat zij om zich zien, dat een vrouw met beperkt inkomen, zelf huishoudster moet zijn en geen modepopje.

Wanneer de meisjes geen lust hebben het vak van verpleegster uit te oefenen, wel, zij kunnen tijdens hun verloving in een ziekenhuis gaan als leerling-verpleegster. Zij moeten toch gewoonlijk een à drie jaar wachten voor zij aan een huwelijk kunnen denken.

Wanneer mijn gedachten verwezenlijkt worden, zullen de ziekenhuizen, de meisjes en de toekomstige echtgenooten, er op vooruitgaan.

Hoogachtend

Uw dw.

Zuster B.
Abbonnée H.L.

Tooneel-Indrukken van Johan Schmidt.

Schrijver van Verschoppeling, Het Leed der Waarheid, De vloek der Vruchtbaarheid, e.a.

I. Debuut.

De generale repetitie was afgeloopen. Ik verliet den schouwburg in blij-wonderlijke stemming, want 's avonds zou 'k voor het eerst meêdoen in een actueel-drama. Mijn debuut. De stad ruischend, hier op dit punt, dit plein, van zon beplengd, vroolijk roezemoezend van geluiden, opdaverend, behotst door ratelend wielen-gedreun, met koper-klengelende belslagen van trammen - scheen voor mij een feest-labyrinth. Ik voelde me zóó in-gelukkig, zóó intens dapper, zóó doortinteld van verwachting. Ik moest debuteeren. Ik mocht meedoen dien avond. Meedoen in een heusch drama, in een echte komedie, waar het publiek bestond uit altijd vreemde menschen, uit betalenden, die kwamen kijken naar de èchte stukken, èchte acteurs en actrices. O, 't groote, voorname weten, van toen af tot de acteurs gerekend te worden. Hè, wat 'n weelde, wat 'n benijdenswaardige positie... acteur! - Als ze zouden vragen: wat ben je? kon je antwoorden: wel, weet je dàt niet, acteur immers! Acteur! - Acteur!... Heerlijke emotievolle geluks-tinteling door je aderen... Acteur!... Zie jelui 't dan niet, menschen. - Ik ben acteur... echt acteur! Van avond moet ik optreden... eerste acte... Rechtop loopen, dat móést, dat hóórde zóó!... 'n acteur moest goeie manieren hebben, égards in acht nemen. Je was immers kunstenaar... och, och, wat 'n genot... wat 'n vreugde, 'k Stond midden op 't Rembrandtplein nù, keek om naar den schouwburg, waarin ik voor 't eerst spelen zou... Voor 't eerst, na lang, heel lang hunkeren, na gevraag en geloop, nà gesmeek en gevlei. 't Was 'r dan toch eindelijk van gekomen. Eindelijk; de directeur had mij geëngageerd. Ja, niet voor 't seizoen, maar dan toch voor dit stuk, als proef-acteur. En zoolang als het stuk zou vertoond worden, mocht ik meê doen, mocht ik spelen. Daarna was m'n weg gemaakt. Daarna was 'n engagement overal te krijgen... Laat ik nu doorloopen... 't lijkt wel of ik iets zoek in de Amstelstraat. Eén van de artisten mocht me eens zien. Dat was niet goed, dat stond zoo beginneling-achtig. Tjonge, wat 'n goddelijk weertje... Van avond... hè! Nog voel ik in me warmen die-niet-te-vergeten aandoening, die opstijgende prikkeling, die victorie-gloeiing door m'n bloed. Immer zullen me bij-blijven die lavende, zoete weeldegolvingen van overwinning-zekerheid. Ik had 't gewonnen. Ik was waar ik wezen wilde. Ik zou tooneelspeler worden en meende dat ik 't reeds was. Maar dan flitste weer door de zachte vreugde-stemming een sombere angst, 'n wreede nerveuse schok, die me deed terugdeinzen, terugdeinzen alsof 'n gapend hol voor me inzonk.
-

De jubelende verrukking verstikte onder 'n akelige bedwelming van vrees. Ik duchtte dien avond en verlangde er zóo naar. Ik verlangde omdat ik fier was op m'n glorie, ìk dùchtte, omdat ik door al dien schijn doemen voelde een échec. Mijn rolletje was van geen beteekenis, doch de zenuw-overspanning voorspelde 'n débacle. Wat zag ik plots in duisteren nacht mij wegslingeren, mij neerploffen in pijnlik niets. M'n moed sterkte me weer, m'n moed, telkens overstelpt door een smartelike obcessie die mij tranen van mismoediging en afschuwelike verschrikking deed uitkreunen. Een-en-al wringing in m'n lichaam, saam-persing van gewaarwordingen die onderdrukt werden en steeds krachtiger kronkelden. 't Was op de generale repetitie al niet te best gegaan 's middags. De regisseur had al gezegd dat er niets van terecht zou komen op die manier. Of 'k wel 's Possart had zien spelen. Neen meneer, had ik geantwoord, bedremmeld, tot schreienstoe sidderend. Da's jammer, erg jammer, nietwaar heeren... Bulderend lachen was in 't hoofd gewirward als 'n ver-affe chaos van rumoerenden.

- Ik heb gehoord, grinnikte 'n brutaal acteurtje, dat meneer met Bouwmeester gebokst heeft, gister. Hij wou De Koopman van Venetië spelen.

- Dat had u niet moeten doen, ernstigde de directeur. U is nog niet op dreef... Later, als u 'n maand of zoo ouër is... zal het beter gaan... maar dan moest u op de Nieuwmarkt de koopman maken.

- In garen en band, gichelde de ingenue.

- Dat zijn ongepaste aardigheden tegenover een talent, dreigde ingehouden lachend père-noble Harsthof. Directeur had me groetend laten gaan toen, nog eens herinnerd aan m'n stem, die hoewel mooi van timbre, nog niet zwaar genoeg was, waarop een der artisten mij nariep 'n paar honderd kilo aan m'n keel te hangen, dat 't dan zeker zwáárder worden zou. Harsthof had beweerd dat het aller-radicaalste middel 'n zwaar zwaard was, dat ik op m'n keel leggen moest, met den scherpen kant op m'n strot, als hij dan den botten rug flink duwde, zou de zwaarte-kracht van het zwaard de rest in orde brengen. En buiten, uit het bedompte hol, 't krot, dat 's avonds 't zoo klaar belichtte tooneel was, nu enkel besuisd door weinige rood-spookige gas-vlammen, waaierend op de hers-pijp, boven, tusschen de friesen, bùìten, op de zon-gouden straat, werd m'n weêmoed ondergedompeld in den glans van den dag die weldra eindigen ging. Eerst had ik nog getobd over het kleinzielig gekeuvel der dames en heeren artisten, had ik woedend gestampt, bij 't denken van hun bekrompen gehaspel. Heel snel had de koesterende zon, mijne gedachten verruimd. De weldadige rijkdom der najaarswarmte, der stofschittering, blinkend goudend op 't rondomme had me doen juichen. Ineens was weggevallen de stapel jaloersche kwebbelarijen overal voor me uitschuivend en toch me drukkend met dubbelen last, die ik gedurende elke repetitie fluisteren hoorde, in de diepe duisternis van treurnis, achter, naast, tusschen brokken décor en attributen, waar het spelend personeel gniepig te bepingelen zat, de verdiensten, de fouten van vak-genooten. O, dat was wel een vreeselike desillusie voor mij geweest, meenend gesprekken over kunst te kunnen afluisteren, mij te kunnen verzadigen aan grootsche onderwerpen, aan wijze gezegden, aan discussiën waarbij veel, heel veel te leeren viel. Welk 'n teleurstelling! Inplaats daarvan, kunst-gesprekken, gemaakte intonaties, opgeschroefde, hoogdravende, inhoudlooze frazen uit een of ander stuk of boek. Niets eigens hoorde ik, alleen walgelike pedanterie en wederzijdsche afkammerij. En zóó klein, zóó nietig waren de aanmerkingen, geen breede, forsche kritiek, gemotiveerd, gestaafd door bewijzen.

Niets daarvan. Enkel gure venijnigheden met onophoudelik wijzen op eigen bekwaamheid, op eigen triomf, op eigen kennis.

In 't lugubre donker van 'n rul-zwarte schaduw-spleet, had ik menigmaal 'n grenzenlooze leed-deining tegen me op voelen botsen, had ik willen vluchten uit dat benauwende gat, maar ik kòn niet, kòn niet! Ik wou zoo graag, zoo bizonder graag aan het tooneel. Ik wou spelen, creëeren. Al m'n temperament, àl m'n sentiment wilde ik uiten, wilde ik over brengen, incarneeren. Ik had het goden-rijk, het onmetelike eind-looze gebied van kunst hopen te betreden en ik vond niets van grootheid, van schoonheid, van begeestering. Het goden-rijk was 'n levenloos, gedurig onvruchtbaar krioelend ijdelheidsmenschen-slopje gebleken, temidden van 'n wijd-strekkend terrein, moedwillig vertreden door brute domheid en kunst-begrip doodende marionnetten met hier en daar 'n krachtige plant, onder al dat onkruid. Een jammerlikbouwvallige ruïne waren de tempels der door tooneelspelers uitgekreten kunst. Maar alles was nu vervaagd. Ik was vrolik, ìk

neuriede. De zon scheen, de tooverende spreiding van waarachtige verhevenheid deed in me klinken duizend kleurige kristallen vol teêre, broze koloriet. Er waren meer schouwburgen, trooste ik mij, waar ik zou debuteeren was een der kleinste, geringste. Daarom waren de artisten, de gesprekken, de prestaties, aan elkaar gelijk. In voorname theaters zou eveneens evenwicht zijn, maar dan in verheffenden trap. Hoe majestueuzer het gebouw, hoe koninkliker het daarin geschapene, en de scheppers. Dit was maar een aanvang, 'n proef. Eens zou 't gebeuren, dat ik getuige werd van het wrochtsel der evenredigheid in den meest volkomen vorm.

De tijd zou komen dat ik de kuische maagdelijkheid der reine kunst zou leeren kennen, geloofde ik, praatte ik me voor, op dien dag, gevolgd door den avond, den gedenkwaardigen avond dat ik de eerste maal om te spelen het doodenhuis moest binnengaan - hoewel 't, bij licht en muziek, meer aan mijne levendige voorstelling voldeed. 't Ging veranderen, zong ik bijna, vol hoop, vol vertrouwen. Mijn angst loste op in nieuwsgierige onzekerheid. Goed opletten van avond. Hoe is 't ook weer precies?... Als meneer Hamme opgaat, moet ik hem volgen en bij 't tafeltje gaan zitten, lomp, vlegelachtig. Dat had ik goed gedaan, had de maker van het drama, meneer Schakel, geprezen. Dat ging me prachtig af. Niet studeeren zei hij - zoo natuurlik mogelik. Dus daarover geen zorg. 'k Was voor vlegelrollen in den wieg gelegd... 't Was wel aardig dat compliment... of... of... zou 't geen compliment geweest zijn?...

Razende machteloosheid brandde in m'n spieren, deed de vingers krommen tot vuisten. Slap bleven toch mijn armen langs m'n lijf bengelen. Op straat moet je je beheerschen en daarbij, Schakel zou me kunnen zien en 'r nota van nemen. Eén woord, één gebaar van verzet, één oogenblik van niet kruiperig meêglimlachen, meêgrijnzen kon m'n verbanningsvonnis worden.

- Allo, werd ik aangeroepen.

Ik bleef staan - ontmoette 'n bekende.

- Hé - hoe maak je 't?...
- Goed... en jij Frans?
- 'k Heb kiespijn, moet m'n kies laten trekken.
- Náár!
- Zeker naar, Jan... Waar ga je heen?
- Eten...
- Wat doe je tegenwoordig voor je broodje?
- Ik? Acteur man, blufte ik.
- Acteur, jij... zóó!
- Ja...
- Waar dan...
- Zeg 'k niet...
- Dan lieg je...
- Gerust niet... maar ik moet vanavond debuteeren, en nou mocht jij 'r 's naar toe gaan... dat hoeft niet... Als ik weet dat 'r iemand komt kijken die ik ken, durf ik niet...
- O... nou, véél succes... ik moet weg... ik krijg weer pijn.
- Adieu... beterschap...

'k Liep door. Gelogen had 'k. 't Was niet om 't durven dat ik den schouwburg verzwegen had, maar om 't rolletje dat 'k spelen moest. 't Was te klein. Hij zou me bespotten als ie me was gaan zien.

Daar was 'k te trotsch voor. Ik vond 't te vernederend, door iemand die nog nooit op de planken had mogen komen, zoo dadelik voor 'n onbeduidend zesde grondje aangekeken te worden. Suffend scharrelde ik verder, onbewust de menschen ontwijkend. Met halve stem repeteerde ik de drie zinnetjes die 'k zeggen moest... Wat is ook weer de eerste wacht? ploeterde 'k. Fluks, m'n rolletje gezocht, dat ik flitterig verfrommeld in mijn zak zocht. A, hier is 't. 's Kijken. O, jà!... Da's 't eerste wachtwoord... wordt gezegd... door... ja door wie ook weer?... door wie ook weer?... wie ook weer! M'n voorhoofd sloeg vochtig uit... 't Werd op 't tooneel gezegd - maar door wie... o... lieve hemel, door wie ook weer... Door juffrouw Verwijne, twijfelde ik... 'k Weet 't niet meer... Hoe moet dat. Ik voelde me zwaarwichtig alsof het geheele drama met mij viel, als ik niet bedenken kon, wie toch 't eerste wachtwoord voor mij op 't tooneel moest zeggen, als ik, achter de coulissen darrend moest opkomen... Gelukkig wist ik nog dat ik tegelijk met mijnheer Hamme op moest. Dat gaf uitkomst, redding. Dan 't'r maar op aan laten komen... O... o... weêr die ellendige, stupide vrees, wreed mij kastijdend, klef parelend op m'n huid, me loom verslappend in de leden.

Ik kwam thuis.

Stage verwachtings-hoop schuchterde in m'n doen. Mijn vermoeide, afgesloofde hersenen rammelden en nog maar altijd kwelde mij de zorg voor het wachtwoord en door mijn

martelende beproeving, bonsden zenuwachtig verwarrende namen van kleinere dingen, die ik mee moest nemen naar den schouwburg. Schmink, schoenen, 'n das... zeep... 'n stukje zeep... 'n handdoek... en... en... en... schmink... 'n das... nee... en schoenen... en... 'n... o... ja... 'n spiegeltje... en... 'n das... o... die had ik al opgesomd, dwarrelde het voor, in en om me. Steeds stormden honderd paar schoenen, fladderden dassen, wapperden handdoeken bejongleerd door stukjes zeep voor m'n benevelde, verdikte visie. Gansche pijpen Leichner schmink kropen in m'n hoofd en wachtwoorden, spiegels, acteurs, spotterijen dansten door m'n brein. 'k Begon maar met mijne benoodigdheden in te pakken, om niets te vergeten. IJverig had ik mijn koffertje op 'n stoel opengeslagen en schikte, verlegde, zocht, zòcht, langer dan een uur.

Toen ik mijn valiesje gesloten had, lag 't stukje zeep, één schoen en het spiegeltje er nog naast. In plaats daarvan had 'k verschillende andere voorwerpen, die volstrekt niet bij mijn toilet hoorden en het eigendom mijns vaders waren van tafel genomen, en totaal distrait, in 't valiesje gesloten. Van voren af aan hield ik mij dus weer met m'n koffertje, m'n schoenen, m'n handdoek, stukje zeep en das bezig. Ik haastte mij nu, ofschoon ik treuzelend, van het eene kamereinde naar het andere liep. Ik moest geregeld denken aan m'n debuut-avond, aan het wonderbaarlike van in een echten schouwburg op 'n echt tooneel te mogen spelen met tooneelspelers van beroep. Soms had ik behoefte te gaan zingen, te gaan trappelen van blijdschap, als 'n schichtige, oplichtende vreugdetrilling mij overmoedig maakte, als de energie, m'n moed vaster strakte. Mijn wilskracht leek dan reusachtig en ik voelde me opnieuw gestaald en toegerust om 't onmogelike te trotseeren. Hélaas, na enkele seconden deed de réactie m'n durf, m'n fierheid inrimpelen en bleef ik bibberend met gebogen hoofd klappertanden. Schaamte, onbekwaamheidsweten, maakte me mismoedig, en dit werd nog erger, als ik aan de artisten dacht, die op me zouden letten. Ik was menschenschuw. Bovendien wist ik reeds wat ze van me zeggen zouden, hoe ze zich ten mijnen koste zouden vermaken. Toch wilde ik doorzetten, ondanks de droefenis die weêklaagde in m'n broos gemoed. Mijn moeder, die bij me in de kamer was, zag niets van al wat leefde in de omtrekken van m'n toekomstplan. 'k Wilde niets laten blijken ook. Zij mocht niets weten van m'n innerlijk leed, dat even overtogen werd, nu en dan, door verbeeldingsvuur. De gloed alleen deed mij slagen, ofschoon een eigenaardige kruising van ideeën, gedachten, kleuren m'n hoofd pijnigde. Sprakeloos was ik nog aan 't zoeken naar 't stukje zeep, dat ik al verscheiden keeren had in de hand genomen en dan weer neergelegd, tot ik 't vond onder den stoel; ik had 't laten vallen. Hierdoor kwam ik eenigszins tot bezinning. Ik schold op m'n lafheid, m'n kwâjongensachtige wankelmoedigheid, maar met dat al kon ik de onrustige woelingen niet doen ophouden. Verdreef ik m'n zwakheid, loeide heviger schroombenauwing - trachte ik te lachen, priegelde huildrang - zong ik ontstemde klanken, kon ik me niet afleiden, want dan zag ik in-eens een drom van grappende, vernederende maskers me hoog-medelijdend toe-knikken. We bleven zwijgen, m'n moeder en ik. Graag had 'k gesproken, maar ik kon niet. Mijn moeder was tegen het tooneel en ze zou me dus nog ellendiger gemaakt hebben, met 'r, van haar standpunt gemakkelik te verklaren, afkeer.

Zoo had ik ten slotte m'n valiesje klaar en wel bij de deur gezet, om 't straks, liefst ongezien meê te kunnen pakken. Nog eens m'n rol overloopen, goed intoneeren, prevelend natuurlik, voor moeder. De eene hand in den zak, de andere m'n rol

vasthoudend drentelde ik heen en weer. Tot in het oneindige herhaalde ik mijn drie zinnetjes, beginnend in gedachten sprekend, langzaam m'n stem verheffend, eindelik uitbrallend, de woorden articuleerend. Weer onstuimigde ik m'n drie regels door het vertrek - weer geweldiger brulde ik, razend gesticuleerend met m'n hand, waarin m'n rol op en neer flapte. Ik stelde me nu werkelik het tooneel voor, sprak tegen meneer Hamme die in m'n ziening bij 't tafeltje zat, eerste plan. M'n moeder had me laten begaan en ik vergat haar ook geheel, daar ze in de keuken was. Tien maal bulderde ik dezelfde woorden, tien maal zegde ik ze plat, dàn weer beschaafder. M'n geluid klonk dan eens hoog, dan laag om in ware bastonen over te gaan. Beviel de uitspraak me niet, galmde, norschte, donderde ik een woord, onophoudelik, ja schreeuwde, als ik veronderstelde dat mijn stem in de veel grootere zaal moest gehoord worden. Stampend bonkte ik over den vloer zonder pauzeering m'n drie zinnetjes, lawaaiend. Moeder maakte nog geen aanmerking, maar daar kreeg ik een stevige duw in m'n rug!! M'n vader was thuis gekomen; ik had 'm niet gehoord en stond ontsteld verlegen voor 'm.

Hé, ben jij gek... om zoo te balken, snauwde hij en terecht... De buren vroegen me beneden al, of 'k 'n krankzinnige boven had... Als je zoo voortgaat moet 'k 'n dwangbuis voor je bestellen. Is me dat 'n rumoer, 'n spektakel!... 't Is me 'n herrie alsof heel

Meerenberg is los gebroken... Dat kan ik hier niet hebben... denk 'r om. Als jij komedie-spelen wil... of idioot doen, stel je dan op straat zoo an... dan hoef ik je niet weg te laten brengen. Dat spaart uit... Je weet dat ik yan het tooneel niks weten wil... 't Is of je 't 'r om doet... me... òns te plagen... Dat duld ik niet... Liet jij 't toe... vrouw?

- Néé... máár... máár... ik.

- Jà... jà... jà... je wou niks zeggen... nou ìk wel...

- Ik repeteerde, pa...

- Nou, 't is me wat móóis! Heb ik nou geen gelijk als ik zeg dat 't allemaal zotten zijn, mallen!

Knorrig ging ie zitten, stopte z'n pijp, mij in schuldige houding staan latend, niet verder op mij lettend. Verbluft, absoluut ongeschikt langer in de kamer te blijven, kleedde ik mij om te vertrekken. 'k Voelde me zoo kinderachtig - zóó intens klein, dat ik onmogelik rustig aan tafel kon gaan zitten over mijn vader, die ik dan ook aan moest zien.

Daarvoor kwam ik me-zelf te onbeduidend, te miezerig-flauw voor. Bovendien, had 'k ook geen trek. Nu ik de tafel zag dekken, werd 't me te èng. Mijn lichaam was in opstand, beslist ongeschikt iets te kunnen verdragen. Ik walgde. Oprillingen als van koorts, hitte-schroeiing, fèl-koude scheuten, doorvlijmden mijn vleesch, striemden tegen elkaar in, terwijl weeke zenuw-bevingen mij deden snakken naar lucht, naar wezens en leven, opdat ze overstemd werden. Al mijne gevoelens, mijne gewaarwordingen schenen nu omhuld te zijn van 'n schaamte-waas.

- Moe, stotterde ik - 'k wou als... u 't... goed vond... liever niet... an tafel zijn... van middag... 'k heb geen trek... en 'k moet...

- Jawel, jongeneer, nijgde m'n vader deftig.... gaat u uw gang maar... ik weet 't wel; als je maar onthoudt, dat ik dat éénmaal door de vingers zie, maar meer niet. Meneer moet z'n garderobe nazien, hà, hà, hà.

Haastig verwijderde ik mij, snakkend naar de beweeglikheid op straat.

(*Wordt vervolgd*).

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de

correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

M. te Z. - Ik zal niet uitvoerig ingaan op Uw schrijven, niet omdat *ik* het te druk heb, maar omdat dit verstandiger is met het oog op den inhoud van Uw brief, van vertrouwelijken aard, zoodat een uitvoerig antwoord mijnerzijds U zou verraden. Daarom breng ik U alleen mijn dank voor Uw vriendelijke woorden, en geef U de verzekering van mijn sympathie, omdat gij zoo veel van dieren houdt. *Ik* denk steeds, als ik de vele menschen zie, die, in hun geestelijke bekrompenheid, neerzien op dieren: Je bent eigenlijk te beklagen, omdat je zelf niet weet hoe *arm* je bent. De liefde van 'n hond is iets zoo heerlijks en zoo trouws, dat ik al degenen beklaag, die haar niet kennen. Lees s.v.p. eens het ingez: stukje in dit nommer van mevr: van der Meij - Unger. Gij ziet welk een heerlijk succes zij gehad heeft. Zou haar voorbeeld niet iets zijn voor U om na te volgen? Als gij het hondje en zijn geschiedenis per ingez: stukje in de Lelie aankondigt, wil misschien een dergenen, die zich aanmeldden bij mevrouw van der Meij, het gaarne nemen. Goddank zijn er ook goede menschen, zooals hieruit blijkt. Het ingez: stukje over dierenbescherming van Jhr. Engelen (in een der onlangs verschenen nommers) was mij ook zoo uit het hart geschreven, en ik hen hem er zoo erkentelijk voor.

E.R. - Dank voor Uw briefje. Ik wacht dus maar op de ‘prachtige’ bewijzen. -

G.W.E. - Ik ontving van U twee bijdragen, (nu bij dit briefje een derde), die ik beiden aannam. De derde moet ik nog lezen. 't Gecorrigeerde wacht inderdaad wegens de te groote lengte op 'n geschikt plaatsje. -

Anima. - De stijl van Uw stukje is niet slecht, maar het beteekent naar den inhoud te weinig om het te kunnen plaatsen; het is geen schetsje, geen novelle, ook geen beschouwing of verhandeling; het is een op-zich-zelf geheel onbeteekenende meedeeling over 'n hij en 'n zij. - Gij zijt waarschijnlijk een eerstbeginner, daar gij niet bekend schijnt te zijn met de usance, om voor den druk bestemd werk te beschrijven aan ééne zijde van het papier. Denk s.v.p. daaraan als gij weer iets zendt.

Wat den inhoud van Uw begeleidend schrijven betreft, ik ben blij te vernemen, dat mijn ideeën en opvattingen over 't een of ander U zoo dikwijls goed-deden of hielpen. Dat te hooren is zonder twijfel voor mij altijd de grootste voldoening van mijn werk. Wat de rest betreft, critiek is inderdaad een volkomen subjectief iets; bij elke gelegenheid leg ik daarop den nadruk. De een vindt mooi wat de ander leelijk vindt; de eischen, die aan ‘kunst’ gesteld worden, veranderen voortdurend, al naar gelang de bovendrijvende richting; juist daarom zijn er maar heel weinig onafhankelijke menschen, die den moed hebben met 'n eigen oordeel in te gaan tegen de bovendrijvende meening in. Het komt er alleen op aan, of hij of zij, die een ander beoordeelt als criticus, zich daarbij laat leiden door persoonlijke, dus door oneerlijke redenen van sympathie of van antipathie, dan wel zuiver door zijn eigen oprechte

zakelijke meening. Slechts heel weinig critici gaan in dezen vrij-uit. Omdat gij van de toestanden achter de schermen, van het geknoei, de onderlinge jaloezieën, het elkaar noodig hebben, enz., enz., geen voorstelling hebben kunt als leek, die er buiten staat, kunt gij in de verste verte niet begrijpen, hoe het met de zoogenaamde ‘eerlijke critiek’ van de meeste bladen, geschriften enz. in wáárheid is gesteld.

De aanhef van Uw schrijven was volkomen correct, maar gij hebt mij heel juist beoordeeld, door te begrijpen dat ik mij over zulke futiliteiten niet bekommer, en er mij volstrekt niet in verdiep, of mijn correspondenten mij willen betitelen met mevrouw, mejuffrouw, freule, of, zooals 't mij van socialistische zijde dikwijls gebeurt, met: Anna de Savornin Lohman, zonder anderen aanhef.

Abonnée (**Gr**:) - Ik schrik elken keer, wanneer ik Uw handschrift zie, (mij overigens recht welkom), omdat ik vrees het rechtmatig verwijt te zullen lezen, dat ik U zoolang laat wachten op dat bedoelde artikel. Overstelping van stof is de eenige oorzaak. - Wilt gij mij toestaan Uw laatsten brief, met weglating van Uw naam en van bijzonderheden die U zouden doen herkennen, over te nemen in dit Blad? Hij is zóó leerzaam voor hedendaagsche jonge meisjes, en zoo volkomen wáár, dat ik dit getuigenis zoo graag onder veler oogen en aandacht zou brengen.

Mevr: B. de Gr: - Uw bijdrage is terecht. Zij was bij de nog niet gelezen copie. Ik zal de volgende week een verslag geven van de aangenomen en geweigerde bijdragen; tot zoo lang stel ik dus de lezing van Uw werk nog uit. - Een '*lange* brief' was er niet bij, wel een carte de corr: - Dank voor Uw vriendelijk bezoek ten mijnent: ik was nog uit de stad. Wat het slot van Uw schrijven betreft, lieve mevrouw, ik heb gelukkig een harde huid; als die door *zulke* kogeltjes kon worden doorboord, dan had ik 't allang afgelegd!

Carlo. - Bij *Paddestoelen* zoudt gij mij niet gevonden hebben; ik was afwezig wegens ziekte. *De Veroveraar* zag ik met veel genoegen; het was een interessante avond. Ja, dat is inderdaad het beste wat gij doen kunt 'niet te veel gelooven van de complimenten die men U maakt onder vier oogen.' - Op dat punt is beloven zoo gemakkelijk; de uitvoering der belofte ligt in andere handen dan die van hem, welke U al dat succes voorspiegelt. En zoo kan hij U gemakkelijk wat wijsmaken! Intusschen: 'Ende desespereert niet'! Gij zoudt niet de eerste zijn, die, na lang heen en weer te zijn gestuurd, ten slotte sláágdet op onverwachte wijze. Wat het mij komen voorlezen betreft, neen dat liever niet. Ik kan veel beter oordeelen als ik zelve lees, dan wanneer de auteur zijn werk komt vóórlezen. Doe ik U er genoegen mee, dan wil ik het gaarne ter lezing ontvangen.

Wat Uw vraag aangaat over dat uitgeven van Uw werk, gij moet daarover met den heer Veen-zelf spreken. Ik denk wel niet, dat hij het doen zal, maar *ik* kan U daarin niet van raad dienen; wel kan ik U beslist *ont*raden iets van dien aard op eigen kosten uit te geven. Dat zal U stellig veel kosten, en weinig voldoening verschaffen.

Bekroonde opstellen kunt gij *niet* elders ter plaatsing aanbieden. Zij blijven het eigendom van den uitgever. Dat er van U niets is geplaatst in den laatsten tijd, komt omdat er van U veel copie is, en anderen ook 'n beurt moeten hebben; er is altijd enorm veel voorraad.

Felix II. - Het is, wegens gebrek aan plaatsruimte, niet mogelijk een zoo lange beschouwing op te nemen over een reeds in de boekbeschouwing uitvoerig besproken boek. Wat de zaak betreft waarover het gaat, de schrijfster van dat ingez: stuk heeft het speciaal over gebrek aan kennis van Indië, niet over de letterkundige waarde.

Een andere corr: van me, eveneens zeer bekend met Indië, bevestigt dit vonnis in een zooeven ontvangen brief. Zie hieronder corr: aan **E.O.**

E.O. - Ja zeker, Uw stukje ontving ik, en gaarne plaats ik het. Proef zal U-zelve worden toegezonden. - Met belangstelling las ik Uw oordeel over Aug: de Wit. Ik neem het hieronder over:

'*Wat heeft 't me genoegen gedaan in 't laatste nummer uit Indië een beoordeeling - neen veroordeeling - van Augusta de Wit's kennis van Indië te lezen; ik ben 't volkomen met de schrijfster eens; al wat Augusta de Wit over Indië zegt, is totaal valsch. Dit staat natuurlijk buiten haar kunst, die ik zeer hoog acht. Het is zeer moeielijk om in 't karakter van de bevolking door te dringen, en eischt hetmeesterschap over de taal en een langdurige studie. Thérèse Hoven met haar oppervlakkig gebabbel over de Europeanen in Indië is lang zoo hinderlijk niet, schoon zij bijna altijd de plank misslaat, als A. de Wit met haar kunst. Couperus' Stille Kracht getuigt van veel meer ware kennis.*

No. 10. - Een stuk ter grootte van 7 kol: kan ik heel goed plaatsen; óók wel als hoofdartikel; om U ter wille te zijn, óók spoedig. Maar... eerst moet ik 't lezen, om te beoordeelen of de inhoud zich leent tot 'n redactie-artikel. Zendt het dus zoo spoedig mogelijk. Gemakshalve is de correctie door den corrector aan te bevelen boven opzenden aan U. Een paar afdrukjes zal ik U met genoegen doen toekomen. (gratis)

In dit Blad iets schrijven, in antwoord op dien daarin opgenomen brief van mevr: Langen, sta ik U gaarne toe. Maar de zaak is nu al zoo lang geleden, dat gij het nummer, waarin de brief voorkomt, wel nauwkeurig moogt vermelden in Uw repliek.

Ik geloof dat gij veel te veel waarde hecht aan hetgeen men leutert tegen officieele bezoekers van tentoonstellingen, etc. De Keizerin van Duitschland moet toch *wàt* zeggen bij zoo'n gelegenheid; en de meneer die haar rondleidt moet ook wat antwoorden. Maar ze weten allebei wel, dat de Keizer net zoo min een sociale questie ineens kan oplossen, als een ander dat kan. Met den Keizer er over 'spreken' is overigens een typische raad. *Spreken* erover kunnen ze bij ons ook. Spreken doen ze in de Tweede Kamer tot in het oneindige, leuterkousen, kletsen, elkaar knollen, voor citroenen verkoopen. Hebt ge wel eens een Kamer-zitting bijgewoond? Dat is een heel interessant gezicht. Een der afgevaardigden staat gemoedelijk te causeeren, of te stotteren, al naar gelang zijn meer of minder groot redenaars-talent. En ondertusschen amuseert de rest zich met onderling gekeuvel, 't gebruik van ververschingen in de koffiekamer, slapen, of, en dat is nog de meest degelijke categorie, 't afdoen van eigen particuliere, werkzaamheden: brieven schrijven en lezen, couranten bestudeeren, enz, enz. Dat heet dan: 's Lands belangen behartigen!

Monica. - Op die briefkaart schreef ik '*geestelijke*' liefde; dat is het woord, dat gij niet hebt kunnen lezen. Het is echter nog geen huwelijk; het was slechts een ontboezeming over zulk een z.i. mogelijk huwelijksgeluk. Sla de vroegere Lelie's maar na, dan zult gij het bewuste ingez: stuk zeker vinden. - Ik wil U gaarne verder van dienst zijn; gij behoeft geen excuses te maken.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

11 April 1906.
19de Jaargang.
No. 41.

Hoofdartikel
Ouderlijk gezag.

In een artikel: '*Iets over leerplicht*' schreef eens 'een schoolopziener' de volgende woorden 'met zekeren weerzin en schroom': 'het komt voor dat ouders, er prijs op stellend dat hun kinderen wat leeren, ze naar school zenden, maar dat deze er eenvoudig niet heengaan omdat zij niet willen. De ouders verklaren machteloos tegenover hen te staan en de onderwijzers kunnen ook niets doen. Men kan het betreuren dat er ouders zijn, die zoozeer den invloed op hun kinderen verloren hebben, maar daarmee is de zaak niet verholpen. Wij zouden het wenschelijk achten dat zulke kinderen aan het ouderlijk gezag, dat geen gezag meer is - onttrokken werden en konden opgenomen worden in een Rijksopvoedingsgesticht.'

Deze woorden mogen, letterlijk opgevat, gelukkig veel van hun waarde verloren hebben sinds 1 Dec. 1905, den dag waarop '*De Kinderwetten*' werden ingevoerd, nogtans blijven zij op een droevig euvel wijzen.

Er wordt gesproken van ouders die wenschen een duren plicht te vervullen, die verlangen dat hun kinderen leeren zullen, al ware het alleen omdat zij begrijpen dat dezulken, die goed ontwikkeld en goed onderwezen het leven ingaan, meer waarborgen bieden voor toekomstig welslagen in den strijd om het bestaan, dan zij die zonder behoorlijke voorbereiding dezen aanvaarden.

Waar de eersten geleerd hebben waar te nemen, te onderscheiden en te oordeelen, zijn de laatsten niets meer dan levende werktuigen, die hun spierkracht in dienst van anderen kunnen stellen, maar die ze niet zelfstandig tot hun eigen nut weten aan te wenden!

Maar er wordt ook gewaagd van ouders die 'machteloos' staan tegenover hun kroost, die hun gezag hebben verloren en geen invloed op de hunnen meer vermogen te oefenen.

Kan het treuriger? Ouders spreken hun woord, doen hooren hun wenken en waarschuwingen, verbieden, schrijven voor en... er wordt niet naar geluisterd; men slaat wat ze zeggen en wenschen in den wind: misschien ontvangen zij ten antwoord een lach, een spotternij, een schouderophalen. We hebben deernis met die ouders, die het beste met hun kinderen voor hebben, wier streven en bedoelingen zijn: het geluk van hen te bevorderen en daaraan geven hun kracht en toewijding, doch die zelf moeten verklaren 'machteloos' tegenover hen te staan.

Welk een zwaard moet er dan gaan door hunne ziel!

Maar deernis gevoelen we ook - zij haar grondslag een gansche andere - met die ouders die hun gezag en hun invloed hebben verspeeld door eigen schuld en die nu in het wangedrag van hun kind plukken de wrange vruchten van eigen doen en laten. Zwaar moet dat vonnis eenmaal op hen drukken. Zij mogen nimmer vergeten dat alleen geëerd kunnen worden die eerbiedwaardig zijn.

Alzoo: opvoeders die geen eerbied verdienen, wijl hun woorden, hun voorbeeld, hun leven alle gezag ondermijnd, allen invloed ten goede vernietigd hebben.

Daarnaast ouders die achtenswaardig zijn, doch die - wie zal zeggen waardoor het komt? - moeten ondervinden dat hun kind hun gezag niet erkent, hen niet eerbiedigt?

Er is verzwakking van tucht, van ontzag, van piëteit, van eerbiedig en volgaarne tegen anderen opzien.

Er is in de verhouding van kinderen jegens ouders en meerderen en jegens ouderen een geest van anarchie.

Juichen wij het van harte toe dat de tijd voorbij is, dat de kinderen hun opvoeders vreesden, dat zij slaafs voor hen kropen, dat zij schier niets durfden zeggen, een toestand die heel wat karakters heeft vermoord en persoonlijkheden gedood; verblijden wij er ons over dat kinderen, op zekeren leeftijd gekomen, vrij uit hun meeningen en gevoelens openbaren, in huis, op school, op de catechisatie... te betreuren, diep te betreuren is het dat de vrijheid, de volledige erkenning van der kinderen recht-voorwaarde van ontwikkeling, van oprechtheid, van het beter leeren kennen van hun innerlijk, verborgen leven - zoo vaak tot misbruik leidt.

'Er is vervreemding tusschen ouders en kinderen,' werd eens geschreven.

't Ouderhart hangt aan het kind. Kan het er ooit van vervreemden?

En omgekeerd... hoe kan ooit het kind van zijn ouders vervreemden?

't Kind slaapt niet heerlijker in, dan wanneer moeder het lekker heeft toegedekt.

Als het te kampen heeft met moeilijkheden, gaat het naar zijn ouders.

Was er een tijdelijk weggaan uit de ouderlijke woning, o hoe werd de dag verbeid, waarop men weer bij elkaar zou wezen!

Kan er verwijdering komen? Ja! zij bestaat niet zelden.

Er is scheiding voor goed. Men ziet en spreekt en schrijft elkaar niet meer. Een huisvriend bemerkt dat er iets hapert aan de verhouding, aan de betrekking van den band tusschen de twee partijen of wel de verhouding onderling is 'hoffelijk maar niet hartelijk.'

Zij zien over en langs elkaar heen. Beiden leven hun eigen leven. Van elkaar vervreemd en die vervreemding neemt toe naarmate zij langer duurt.

Van waar die treurige toestand? Bij *beide* partijen worde de schuld gezocht, want dàn alleen kan er allengs verandering, verbetering komen.

Geven de ouders er zich genoeg rekenschap van, dat hun kinderen opgroeien tot menschen met een eigen karakter, met eigen inzichten, met eigen levensplannen en idealen?

Zeker, fouten moeten bestreden worden, doch tal van ouders kunnen niet dulden dat *zelfstandige* in hun kroost en zij zouden wel willen handhaven een vroeger standpunt, waarop gold onvoorwaardelijke gehoorzaamheid, kruipende onderwerping. Zij vergeten wel eens dat het zelfstandig worden der hunnen een zegen is. Wij mogen onze inzichten en overtuigingen niet opdringen. Integendeel, waar wij eerbiediging vragen voor de onze, daar moeten wij óók leeren de hunne te begrijpen en te waardeeren.

Wij moeten tevens een open oog bezitten voor hun levensidealen, al zijn deze in strijd met de onze.

‘'t Gaat om hún leven, niet om het ónze.’

De verhouding tusschen hen en ons worde die van ‘kameraadschap.’

Zonder twijfel ligt het voor een deel aan de ouders als de kinderen zich van hen vervreemden.

Doch ook bij de laatsten ligt schuld.

Wij denken aan hun waanwijsheid en

betweterij; aan de vrucht van lectuur welke zij verslinden, aan de zucht om te doen of de kinderjaren voorbij zijn, terwijl zij er nog midden in zijn.

En alzoo hebben beiden wat af en wat aan te leeren.

Gezag, de tucht der ouders ontaarde niet in laakbare heerschzucht, in miskenning van der kinderen drang naar een steeds meer zich zelf willen zijn, maar drage het karakter van een toeziend oog, een leidende hand, een tot ontwikkeling trachten te brengen van sluimerende edele kiemen, een liefdevol bestrijden van wat bij voortgaanden groei hen tot onheil zou worden, een vertrouwelijk met hen samen- en meeleven.

Wie door *liefde* harten aan zich bond, dien zal het niet moeilijk vallen zegenrijken invloed te oefenen.

En in der kinderhart sta gegrift het ‘eert uw vader en uw moeder.’

Van dien eerbied, voor wie dezen waardig zijn, moeten getuigen woord, houding, gebaar, gedragingen, spreken over hen in hunne afwezigheid.

Ouders en ouderen hebben een stuk levenservaring achter den rug. Dit vergete de jeugd niet!

Ouders, wekke uw gezag tot ontzag!

Ds. J.F. TERNOOY APÈL.

Vrije liefde door Fred. W.H. Emons. V.

> ‘Daar kwamen een wijze man en een dwaas. De wijze hoorde toe, onderzocht en dacht na. De dwaas besliste dadelijk.’

De wet kan dus, ook voor die lieden, geen heil brengen. Daartegenover houden ook zij toch vast aan die wet, wijl ook voor hen in die Wet 't middel ligt om 't dierlijk genot aan de wereld als zuivere Liefde te presenteeren. Alleen de slaapsokken onder hen maken géén gebruik van die wet.

Beide coalities hebben dus belang bij de instandhouding der wet - en in beide gevallen blijft de wet middel om 't dierlijke te verheffen tot... Zedelijkheid.

Bereikt daarentegen 't vrije-liefde-idee de appreciatie der Zedelijkheid, dan zal dus 't bewijs *geeischt worden* van de paren, die zich hebben vereenigd, dat de vereeniging 'n Liefde-daad was. En wat de Wet *niet* kan, bereikt de Zedelijkheid onvoorwaardelijk: Immers, als de grenzen der zeden verlegd zijn van de engte waarin zij zich nu bewegen, naar 't terrein van breede, humanitaire opvatting - zal het óók mogelijk zijn om, béter dan door de Wet, contrôle te oefenen op de samenleving. Ook nù heeft zij die macht, maar tengevolge harer verouderde begrippen is zij een ramp waar ze weldaad behoorde te wezen.

In de zeden vind ik niets dan *ongeschreven wetten* en juist dáárom zijn zij van veel grooter invloed op de moraliteit dan de gedrukte voorschriften.

't Gevaar zit alleen in de conservatieve dwangmiddelen, die fanatiekers vóór alles hoog willen houden.

De zeden willen de vooruitgang stop zetten, omdat haar vertegenwoordigers niet meekunnen. Maar dat is ijdel gedoe. De beschaving zal nieuwe zeden brengen - niet zullen de oude zeden de beschaving kunnen dwingen zich naar haar te regelen.

* * *

Het etisch beginsel der nieuwe moraal spruit voort uit de oude (materieele) beginselen.

Tot nu toe deed het, vooral voor onnadenkenden, opgeld, als in 't midden werd gebracht, dat de overtuigde-vrije-liefde aanhangers geen rekening pleegden te houden met de werkelijkheid.

Eenig bewijs daarvoor, dat als zoodanig ernstig kon worden opgenomen, heb ik steeds vergeefs gezocht.

Ik draai het om en beweer, dat de heele theorie der vrije-liefde idee, zich grondt op het leven. En dit zal ik trachten te bewijzen met een:

Het streven van den mensch is *volmaaktheid.* Of dit ooit bereikt zal of kan worden, doet niets ter-zake. Wat mij betreft, zou ik willen zeggen, dat het ernstig streven naar iets, op z'n minst even hoog staat als het *bereiken* daarvan. Contrarie dus met 't oude: ‘'t doel heiligt de middelen.’

'n *Poging* tot moord, als vooropgezet doel, behoeft de moord zelve niet, om te worden veroordeeld als inhumaan. Het mislukken eener bedoeling, onafhankelijk van den wil des bedrijvers, vergoelijkt niets.

Waarom zou dan de *poging* naar het volmaakte *minder* zijn, dan 't *bereiken* daarvan?

Ik hoop, dat dit geen nadere toelichting vereischen zal.

Uit den drang dus, den zuiver menschelijken drang immer hooger-op te gaan, volgt van zelf, dat elk opkomend geslacht noodzakelijkerwijze ontevreden moet zijn met de toestanden waaronder 't uittredend-geslacht zich thuis gevoelde.

Eigenlijk zouden dus de ouden-van dagen moeten zwijgen, waar 'n jongere generatie bezig is aan 't verwerken van afgeleefde begrippen. Maar dat gebeurt slechts zelden: Vaders, Moeders, Grootvaders en Oud-ooms weten 't zooveel beter. En de grijze haren plus verre reizen worden tot getuigen opgeroepen om dit even te bevestigen.

Hiermede wordt niet gezegd, dat de jongeren zonder vorm van proces elk advies van 'n oudere op stal zetten moet. Integendeel: Geen advies of 't heeft waarde. Maar... er worden zooveel adviezen gegeven, die geen andere kracht kunnen bijbrengen.... dan dat ze uit 'n bejaarde bol of globetrotter-brein zijn voortgesproten: Wie veel jaren leefde of veel zag, heeft doorgaans de pretentie van Alweter.

Daartegen protesteer ik. Dezulken dienen als remtoestel op de beschavings-locomotief. En tot op dezen dag is er te-veel waarde toegekent aan betoogen, die, hoe eerlijk dikwijls ook, alléén daarom niet werden betwist, wijl de conventie, op-zich-zelf óók verouderd, wilde, dat men met eerbied overwegen en toepassen zou wat ‘ouderen’ en ‘ervaren’-menschen beweerden... en dat slechts aanspraak kon maken op een plaats in de oude geschiedenis.

De natuur staat nooit stil. Dus de wereld evenmin. Er is altijd werking, altijd beweging, altijd nieuwe groei uit 't geen pas van gedaante wisselde. Uit 't geen heden leeft en met ons geheele wezen op-en-neer gaat.... zal 'n nieuw leven voortkomen zoodra 't eerste afgedaan heeft. Over 't laatste bestaat verschil van gevoelen: zoo beweert de oude garde, dat de wereld geen nieuwe moraal behoeft; dat 'n nieuwe moraal dwaas verspil van tijd is, enz. Heel wat jeugdige spruiten, die gedwee luisteren en zich verzadigen aan 't gerecht!

Er is geen enkele gedachte, hoe dwaas en belachelijk of onmogelijk ze ook *schijnen* moge, of zij is 't kind van haar tijd. Zij leeft-op uit de practijk van 't leven en is niet anders dan de vrucht van de werkelijkheid.

Er moet bevruchting plaats hebben voor er van baring sprake kan zijn. Dit is een Natuurwet, die háár gang gaat, zonder ooit te letten op Wet of Zeden. Alleen kan men mij tegenwerpen,... dat er vele misgeboorten plaats hebben.

Daarop voegt maar één antwoord: waar 'n misgeboorte is, behoeft 't bewijs niet meer te worden geleverd, dat er bij normale omstandigheden van dezelfde bodem 'n *goede* vrucht verwacht kan worden. Dit aan-te moedigen is de plicht van elk mensch. En 't is de fout van den mensch om dit na te laten of tegen te gaan.

Hiermede hoop ik geslaagd te zijn in mijn poging, om te bewijzen, dat de theorie van de vrije-liefde *de werkelijkheid als haar moeder kent en eert.*

't Is nu ook voor mij 'n logisch-gevolg, dat de vrije-liefde begrippen niet tot Wet moeten worden omgeknoeid, want dàn zal 't nageslacht weer te kampen krijgen, om - voor de spruiten der vrije-liefde-theorie - plaats te erlangen. Alles is vergankelijk. Waar ik *nu* een pleidooi voor houd, zal zeer waarschijnlijk over 100 of 500 jaar niet meer te verdedigen zijn.

De dwaasheid zit niet in 't nieuwe, maar in 't verzet tegen 't nieuwe. Zóó heeft de menschheid heel wat moeten ontberen wrat tot genot en geluk had kunnen dienen.... als er maar gebruik was gemaakt van de weldaden der Natuurlijke beschaving.

Dat 't grondbeginsel der vrije-liefde alleen haar kracht vinden kan in de ethiek, is een feit. Het is niet ontstaan om z'n hartstochten vrij-spel te laten, maar juist om de *materieele kracht* der Wet, die zich begon aan te matigen *boven* de Zeden te staan, te verlammen. Niet om die doode-wet-zelve, maar om haar *gevolgen.* Die wet op-zich-zelf kàn het ethische niet overvleugelen, maar wèl de feiten, die door die Wet worden mogelijk gemaakt.

- Maar wat wil men dan met de vrijeliefde? Meent men daarmede de menschen in-eens tot ideaal-schepselen om te werken? Zal men er de gruwelen der huwelijken van dezen dag mee verslaan?

- Zulke laag-bij-de-grondsche, de publieke tribune tot handgeklap uitdagende kwasischerpzinnigheden zijn schering en inslag.

Het is niet de vraag of plebejers in één dag edel en goed worden - ook niet of de edele mensch in een jaar 'n tweede mensch tot 't Edele zal hebben opgewekt...

Neen: de kwestie loopt hierover, dat men den Edele niet beletten moet *te doen* zooals

dat met zijn persoonlijkheid strookt: Men moet niet langer zichzelf opwerpen tot wegbereider voor 't lage door den weg te versperren aan 't Hooge.

'Hebt geen hart en leef! goed! maar spuw niet op wien 'n hart noodig heeft om te leven'! - 'Koop en verkoop oesters - best! maar doe niet alsof ge zelf 'n oester waart...' roept Multatuli den mensch toe.

Eén voorbeeld - dit wordt allengs erkent - één voorbeeld zegt meer dan boekdeelen redeneering. Dit weten we b.v. van 't voorbeeld van 'n Jezus, dat nog altijd de diepste bewondering afperst... zelfs van den Godverzaker.

Jezus werd gekruisigd - òmdat-ie 'n voorbeeld gaf? - ik weet 't niet. Maar gekruisigd heeft men hem... en gekruisigd wordt de tijdgenoot die, tegen Wet en Conventie in, 'n *voorbeeld* stellen wil van Liefde en Reinheid in Ziele-vereeniging. En de populatie schreeuwt 'm toe: Wat beeldt je je in? Dat je de wereld redden zult? Dat je de schunnige menschen braaf zult maken?

Malligheid! Aanstellerij! Excentriciteit.

Zóó gebeurt 't. En dat is nog 't meest wellevende, beschaafde, braafste deel, dat zóó zijn verbazing lucht.

Transponeer je de zaak op 't plebs, dan hoor je om 't hardst: 'n Mooi foefie om z'n vuile uitspattingen te bemantelen. Iemand, die zóó wetten en fatsoen met voeten durft treden is van God verlaten en vrijwel tot alles in staat.

Nog 'n stap verder, beland bij de domme, praatzieke menigte,... moet je wel goedvinden, dat 't meest redelooze gekakel je oorvlies doorboort... citaten dááruit schrijft men niet - dank zij de zeden!

't Is wèl prettig voor zoo'n nieuwe loot aan den ouden stam... betast, bestreken, toegesproken en gecritiseerd te worden door zijn naaste omgeving, de jeugdige en oudere takjes van den zelfden boom... die trotsch zijn op d'r eigen smoezelig omhulsel! -

En... of de gruwelen van de huwelijken van dezen dag zullen afnemen bij de erkenning van het Vrije huwelijk... och, lieve behouders, dat hangt van U af.

Gij hebt 't in uw hand om mee te werken aan elke poging, die het betere pleegt te decreteeren. En aan U de schuld als elke poging tot verbetering van veel onreins en onedels zònder vruchten blijft... dank zij uw negatief, orthodox, oppositie-voeren. Moet *Gij* dan vragen wat men meent te bereiken?

Stel die vraag niet; respecteer de Edele poging - en helpt mede. Kunt Ge dit niet; wilt Ge dit niet; wenscht Ge dat niet - goed! dat is Uw zaak - maar *bestrijdt* niet. Als Ge dàt doet, dan moet Ge kunnen verwachten, dat de tegen-agitatie niet op zich wachten laat. Op uwe actie zal reactie onvermijdelijk zijn. En dat is ònze zaak.

Uw oppositie, zooals *elke* oppositie, tegen het nieuwe, kan (of màg) alleen voortspruiten uit uwe rijpe overtuiging, dat er iets gewild wordt wat naar Uw inzichten onmogelijk is. Stelt ge er prijs op om U eerlijk te meten met den persoon, die tegenover U staat in die opvatting, dan gebiedt Uw plicht, om hem niet tegen te werken. Als twee menschen 'n wedloop houden: de eene, omdat-ie zegt in zóóveel minuten zóóveel 100 meters te kunnen afleggen; de ander, omdat-ie meent, dat dit onmogelijk is - dan is de laatste zwakker dan de eerste, als hij onder 't loopen den partner 'n blok hout voor de voeten werpt, om hem te doen struikelen, tengevolge waarvan hij de weddenschap moet verliezen.

En zulke wedloopen worden elken dag op geestelijk gebied ondernomen. Mij dunkt, dat de betwister, door zijn geniepige streken om den ander niet-te-doen slagen, zijn infaamheid slechts twee grondmotieven kan bezorgen:

1°. dat-ie tegen beter-weten-in betwist; of

2°. dat-ie niet kan dulden, dat z'n betweterij aan de kaak wordt gesteld en gelogenstraft.

Keer nu tot U zelf en vraag of 't zóó is in de werkelijkheid.

Daarenboven zij nog gezegd, dat 't beginsel der vrije-liefde óók haar oorsprong vindt in den menschelijken drang naar vrijheid. Niet 'n onbesuisd verlangen naar bandeloosheid, maar om althans het besef, dat de vrouw in het wettig-huwelijk 'n minderheid vormt en onderworpen is aan den wil des mans, te doen ophouden. Die strijd heeft eeuwen geduurd, maar eindelijk begint men te durven. Eindelijk komt 't dan toch op den voorgrond, dat de vrouw een andere plaats toekomt dan de mannen aan haar - bij de gratie - hebben afgestaan.

(*Wordt vervolgd.*)

Boekbeschouwing.

Eenzame Menschen door **A. van Walree** (uitgever P.N. van Kampen en Zn., Amsterdam.)

Voor een paar jaar ontving ik van denzelfden uitgever het eersteling-werk dezer schrijfster

getiteld *Dorine*, een van die nietszeggende, stijl- en kleurlooze boeken, die komen en gaan zonder eenigen indruk na te laten, waarover niemand ooit spreekt, en over wier inhoud niemand zich warm maakt. Over dergelijke absoluut nietsbeteekenende, en niets-zeggende boeken is het niet der moeite waard een artikel te schrijven en ik zou zeker het product *Eenzame Menschen* even weinig de eer gunnen er hier bij stil te staan, ware het niet dat de méér dan dwaze 'tendenz' ervan verdient te worden vermeld, als een aardig staaltje van den tijdgeest en van het valsch en onzuiver gevoel, dat in zeker soort vrouwen heeft vervangen het natuur-instinct, en dat bij hen de rol speelt van 'hooge levensopvatting.'

Want, laat mij al dadelijk voorop stellen, dat de roman als zoodanig, als letterkundig voortbrengsel, niet hooger maar lager staat dan *Dorine.* Van in-elkaar-zetten, van een verhaal, van schildering van toestanden of personen, is geen sprake! 't Zijn aan elkaar gereide tooneeltjes, houterig en onhandig als een opstel van een schoolmeisje zonder aanleg, en die alleen maar dienen moeten om de denkbeelden der schrijfster wereldkundig te maken. In den aanvang als Ada en Marie ons als kinderen worden voorgesteld, doen de stijl zoowel als de gesprekken der vriendinnetjes meer denken aan een kinderachtig kinderboekje, dan aan een voor volwassen menschen geschreven roman! En toch is er met dat al niets kinderlijks of natuurlijks over die twee meisjes, maar doen ze integendeel reeds op hun dertiende jaar opgeschroefd en over-wijs. Enfin, ik zei het reeds, er worden zóóveel prullige en onnoozele boeken de wereld ingestuurd, door schrijfgrage menschen en bereidwillige uitgevers, dat de recensent, die veroordeeld wordt dat allemaal te lezen, maar het best doet nu en dan een verstandig stilzwijgen te bewaren, omdat het verspillen van woorden erover zonde zou wezen van tijd en van plaatsruimte. Iets anders echter is het, waar wij na Ada's huwelijk met Walter Bergman, tot de ontdekking komen dat de roman de pretentie maakt van een 'hooge levensopvatting' te willen uitbazuinen. Hier is een woord van protest werkelijk noodzakelijk, met het oog op de vele jonge meisjes, en zich minder gelukkig gevoelende jonge-vrouwen, die, dergelijken nonsens lezend, zich gaan inbeelden dat haar eigen tekortkomingen en gebrek aan plichtbesef haar meer tot eer dan tot schande strekken, en groot beklag en medelijden verdienen, in plaats van een welverdiende terechtwijzing.

Laat ik u immers eens vertellen van de 'duisternis' van Ada's leven, en van den 'rijkdom' dien zij leert vinden. Ada van Alfen trouwt, na héél een winter zich er op bedacht te hebben, uit vrije verkiezing, zonder eenigen dwang van buiten van welken aard ook, met Walter Bergman, dien zij van kind-af kende, zoodat zij precies weet wat zij doet, en wien zij haar hand schenkt. Overigens echter, Walter Bergman is een brave, beste man, die haar op de handen draagt, die al het mogelijke doet om haar gelukkig te maken, en met wien het voor menschen die niet doen aan 'hooge opvattingen' dus ook niet zoo heel moeilijk moest zijn om gewoon-gelukkig te leven. Maar Ada, vanwege haar 'hooge levensopvatting', bedenkt te laat dat zij in een kleine stad niet op haar plaats is, dat zij te verheven is van geest om zich met haar huishouden te bemoeien, (dat kunnen de meiden wel doen, zegt zij), enz. enz. Dientengevolge toont zij haar man den ganschen dag een pruilend gezicht, en maakt hem het leven tot een hel, zonder er een oogenblik bij stil te staan, dat het van een *wezenlijk* 'hooge levensopvatting' zou getuigen, als zij zich herinnerd had hoe zij hem nam uit vrije-verkiezing, en hoe zij daarom jegens hem plichten heeft te vervullen, en de verantwoording, die zij vrijwillig op zich nam, heeft na te komen.

Een dergelijk *zuiver* en *juist* gevoel is echter deze Ada of liever gezegd hare formeerster: Dorothee A. van Walree zoo totaal vreemd, dat zij zich aanstelt als de meest ontaarde en onnatuurlijke moeder, die men zich denken kan! Zij zegt tegen haar man, dat zij de kleine moederzorgen die een zuigeling van noode heeft 'niet graag doet', en ook niet kan begrijpen 'waarom een vrouw zoo bijzonder blij moet zijn als ze al die werkjes als moeder doen mag.' - Van deze 'werkjes' verklaart zij: ''t Neemt mijn dag in beslag zonder dien te vullen.' - 'Er zijn veel dingen die ik liever doe.'

Laat ons nu eens kijken wèlke dingen dit zijn, en wáármede deze verheven vrouw, die de noodzakelijke zorgen voor haar eigen kind beneden haar geest en ontwikkeling vindt, zich dan wel wil bezighouden om 'haar dag te vullen'. We kunnen dit vernemen in het tweede gedeelte van het verhaal, waar we Ada zien in Amsterdam, 'jours' afloopend van nuttige en vergaderende dames, met hen pratend over 'het wijde, gemeenschappelijke,

dat voor allen gelijk was'. Voor deze inderdaad hoogst 'nuttige' en 'het leven vullende' 'bezigheid' heeft Ada haar man en haar kleine kindje, van een half jaar, overgelaten aan een juffrouw, en is in een pension op de boven beschreven wijze, (het staat er letterlijk zoo), 'genezing' gaan zoeken voor haar onder een 'alledaagsch leven' lijdende ziel!

Onwillekeurig moest ik bij deze beschrijving van Ada's wijze van haar plichten vóór de de eigen deur verwaarloozen, om zich te gaan bemoeien met het 'wijde gemeenschappelijke', ineens, met een spotlach, terugdenken aan een 'avondje', dat ik eens bijwoonde, van vier modern-aangelegde juffers, die zich voortdurend vermeiden in de meest-diepzinnige questies, van 'socialen arbeid', 'wereldvrede', enz. enz. totdat zij eindelijk aanlandden bij een discussie over het al of niet noodzakelijke van 'vivisectie', waarover drie harer een even besliste meening verkondden als over elk ander onderwerp, waarover *wezenlijk* verstandige menschen soms jarenlang denken, zonder tot een resultaat te komen, terwijl de vierde, met een naieve plechtigheid, alsof van hare beslissing alles voortaan afhing, verklaarde dat zij zich nog niet gansch en al kon décideeren of zij er tegen was of niet, maar toch hoopte binnen niet al te langen tijd hare opinie te zullen kunnen meedeelen. Dat *ik*, (eerlijk-gezegd omdat ik het zonde van den tijd vond), voortdurend vermeed aan hare gewichtige discussiën deel te nemen, en in plaats daarvan met mijn hondje zat te spelen op een zeer 'kinderachtige' wijze, strekte het, viertal geloof ik, tot gróóte ergenis; te meer omdat zij juist ter *mijner* eere een bijzondere gróóte mate van 'ontwikkeling' wilden aan den dag leggen. Ik moest echter denken in stilte aan de plichten, die deze zoo om 'maatschappelijk werk' en om 'naastenliefde' bekommerde jonge dames in haar eigenhuis dagelijks verwaarloosden! De eene was een eenigovergebleven dochter van een met veel zonen en kleinkinderen gezegende weduwe, die, zelve nog levenslustig, niets liever had gewild dan in haar meisje een steun en een gezelschap tevens te bezitten. In plaats daarvan echter vond deze het steeds noodig zich het hoofd te breken met studies en lessen, over onderwerpen waarvoor hare hersenen zóó weinig geschikt waren, dat het mislukken harer examens haar ten slotte een bron is geworden van vóórtdurende verbittering, ruzie thuis, en ten slotte zenuwziekte! Nommer twee had een ideaal leven *kunnen* hebben, en *kunnen* geven aan hare haar op de handen dragende ouders, als zij had kunnen goedvinden zich te verdragen met haar éénige, zeer vriendelijk met haar omgaande zuster. In plaats echter daarvan verbitterde zij deze en zichzelve het leven, door een onophoudelijke jaloezie van alles, door een geraffineerde boosaardigheid en vinnigheid, die aan de eigen moeder telkens opnieuw de wanhoopsklacht ontlokte: 'Zoolang zij beiden thuis zijn, heb ik geen leven. Als er maar eene trouwt, dan komt er misschien vrede in huis.' De twee overigen waren zusters, samenwonend, na den dood der ouders. Ik kan van haar alleen zeggen, dat hare teedere gevoelens over 'vivisectie', waarover juist zij een heel aandoenlijk vonnis velden, nog al in tegenspraak waren met haar doen jegens den eigen hond, dien zij, zoodra hij meubels en japon verontreinigde, op een bij zijn jeugd van zes weken niet anders te verwachten wijze, terstond meedoogenloos de deur uitzetten; terwijl zij ook overigens, jegens mensch en dier, beide veeleer wreedheid en gevoelloosheid toonden, dan de zachte gevoelens waarvan zij in theorie den mond zoo vol hadden.

Ada doet intusschen nog iets méér dan spreken over 'het wijde gemeenschappelijke'; zoo en-passant verlieft zij ook nog even op een tot hiertoe

gelukkig-getrouwd man, brengt hem het hoofd op hol, en zaait achterdocht en verdriet in het hart zijner blinde vrouw! Zij doet dit alles niet eerlijk uit hartstocht, en omdat zij 't niet laten kan zooals een mensch met minder 'hooge levensopvatting' zou doen, o neen, zij voelt zich in geestdrift ontwaken voor de fabriek 'De Vrijheid', een met menschlievende moderne ideeën werkende inrichting, onder leiding van Paul van Rhoon. En, tengevolge van die geestdrift, gaat zij die fabriek met hem bekijken, (natuurlijk knusjes samen alleen), en dan slaat die geestdrift over van de fabriek op den leider ervan, en ze houdt intieme schemer-uurtjes met van Rhoon, en bedriegt zijn vrouw; en dat komt allemaal omdat ze véél te goed, en te ontwikkeld, en te 'hoog van levensopvatting' is voor het 'duistere' samenzijn met haar eigen man en haar eigen kind. - Om de eigen woorden der zoo zuiver voelende schrijfster te gebruiken:

'*Haar denken had gekwijnd als een slecht verzorgde plant in een donkeren hoek, maar nu ging de frissche stroom van een moediger levens-*

beschouwing daaroverheen' (*blz; 184*). En nog fraaier blz. 204: '*Ze was als een vogel in een kooi die door de tralies ziet de schoone wijde wereld daarbuiten, terwijl hij-zelf is opgesloten in enge ruimte. Ze was opgesloten in de engheid van haar sleurleven waaruit ze niet kon losbreken, dat leven*, *dat ze zichzelf gekozen had*, *hield haar stevig vast; ze had zich door dien dwang tot nu toe onbewust niet-gelukkig gevoeld, nu plotseling zag ze helder in wat dat leven miste aan frischheid en blijheid. Er waren zoovele andere manieren om den levenstijd te besteden dan zij gekend had; naast het gedachteloos voortgaan op den eentonigen*, *afgebakenden weg*, *was er de vlucht door een oneindigheid van leven*, *dat al het zijnde omvatte. Niet het leven voor je zelf alleen*, *voor al het kleine dat jezelf van nabij aangaat*, *maar het leven voor allen*, *voor het groote geheel, waarvan je een deel bent; niet de regelmatig terugkeerende persoonlijke belangen*, *maar het belangstellend meeleven met altijd vernieuwd streven, waartoe de voortgaande tijd den wil der menschen aanzet.*'

Het zou zijn om je boos te maken, als het niet zoo belachelijk was, dat Dorothee A. van Walree met dergelijke phrasemakerij wauwelt over een haar plicht vergeten moeder, van wie het in 't volgend oogenblik heet, dat zij, na deze schoone overdenking, 'sidderde voor de leegheid van haar bestaan'; (als je een kindje thuis hebt van een half jaar, benevens een man dien je lief heeft, en jegens wien je verplichtingen op je nam.) - Geen wonder dan ook, dat zij dezen ongelukkige noodzaakt, als zij tot 'de duisternis' bij hem terugkeert, (blz. 293), zijn werkkring er aan te geven, om de kleine stad te verwisselen voor den Haag, waar zij dan, evenals in Amsterdam, nuttige en vergaderende vriendinnen kan vinden, om met hen te spreken over het 'wijde gemeenschappelijke'. Terwijl ondertusschen het arme wurm van een kind hare jeugd mag slijten in eenzaamheid, verstoken van moederzorg en moederliefde...

Ik zou nog verscheidene andere onzinnigheden uit dit schoone boek kunnen opnoemen, zoo b.v. de nonsens over het examen van mevrouw van Meerssen, die, zonder dat haar man het merkt, zoo even, mir nichts dir nichts, het candidaats in de rechten aflegt, na te hebben college geloopen, lesgenomen, enz. enz. alles zonder dat hij 't ooit heeft vermoed. Wel trouwde zij hem reeds op haar twintigste jaar na een gewone dorpsschool-opvoeding, wel vergadert en bazelt zij dag aan dag over alles en nog wat, terwijl zij 'nebenbei' ook nog 'heel gelukkig getrouwd' verbeeldt, en dus 'heel veel is' voor haar man, maar toch leest zij hem zoo 'savonds even uit de courant voor, dat ze examen deed in de rechten-candidaats, net even vlug en zonder omslag als een andere vrouw een podding maakt! Ik zou ook nog kunnen vertellen, hoe de eenige die in het boek wezenlijk ouderwetsch-gelukkig leefde met haar man, en hem daarom oprecht betreurt, mevrouw Bergman, bij wijze van tegenstelling moet ondervinden dat haar echtgenoot hèelemaal niet waard was te worden liefgehad, daar hij haar al die jaren bedroog, en zich uit wanhoop van liefde zelf van kant maakte. Maar ik heb reeds lang genoeg stilgestaan bij de onnoozele theorieën van Dorothee A. van Walree, die zij gelukkig zóó talentloos verdedigt, dat haar boek wel geen gróóten lezerskring zal vinden. Daar ik haar nooit heb gezien, of van haar heb gehoord, en dus ook niet weet of Van Walree een pseudoniem is of niet, kan ik niet met zekerheid zeggen tot welken staat zij behoort, tot de gehuwden of tot de ongehuwden. Mocht het láátste 't geval zijn, dan houd ik het voor niet onmogelijk, dat dáárin de oorzaak schuilt van haar verdwaasde levensopvatting en onzuiverheid van gevoel, betreffende het vrouw- en moederschap en dan is de kans

groot, dat een in de werkelijkheid ingaan tot ‘de duisternis’ van het leven met man en kind, haar misschien de oogen zal doen opengaan voor het belachelijke der samensprekingen over het ‘wijde gemeenschappelijke’ door verzuurde oude juffers, plichtvergeten moeders, en van hun man weggeloopen vrouwen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I. Watersnood. Middelburg, 20 Maart 1906.

L.S.

Het Provinciaal Watersnood-Comité, den 15 Maart j.l. te Middelburg geconstitueerd, noodigt U uit uwe hulp te verleenen voor het door dat Comité beoogde doel: de leniging van den grooten nood en van de ontzaggelijke schade door den stormwind van 12 Maart in Zeeland berokkend.

Op hoevele plaatsen de dijken zijn doorgebroken, hoevele hectaren gronds, met moeite aan de zee ontworsteld, wederom zijn overstroomd, hoéveel honderden menschen al hunne have en

goed zagen verloren gaan in den stormnacht, kortom welk eene reusachtige schade aan Zeeland is overkomen, gij hebt het dezer dagen in de nieuwsbladen gelezen, gij hebt het vernomen uit den mond van ooggetuigen, gij hebt het met eigen oogen aanschouwd.

Honderden, kleine boeren, winkeliers en arbeiders, werden getroffen door verliezen, die zij in jaren niet, wellicht nooit meer, zullen kunnen te boven komen, verliezen die hen uit een kleine welvaart, door jarenlange moeite en onverdroten ijver veroverd, weder terugslingeren in armoede voor lange tijden, misschien voor hun geheele leven.

Deze ellende te lenigen, wie zal daartoe niet bereid worden gevonden, indien hij iets te missen heeft?

Wie zal niet willen geven, naar zijn vermogen?

Honderden in Zeeland trof de ramp, mogen duizenden in Nederland de handen toesteken en hulp bieden, evenredig aan de geleden schade.

Onze Koningin gaf het voorbeeld; Haar volk zal niet achter blijven.

Om te geraken tot eene algemeene hulpverschaffing, waarin alle geteisterde streken in Zeeland, zooals Tholen, Zuid-Beveland, Zeeuwsch-Vlaanderen en Vlissingen, zullen deelen, ieder naar evenredigheid van de behoefte, richt het Provinciaal Watersnood-Comité zich tot U met het verzoek zijne pogingen zoo krachtig mogelijk te willen steunen door in Uwe omgeving, op zulk eene wijze als door U voor het beoogde doel het meest wenschelijk zal voorkomen, giften in te zamelen en, zoo dit noodig mocht blijken, de belangstelling der ingezetenen op te wekken.

Het Comité stelt zijn volste vertrouwen in uwe ijverige medewerking.

Gelieve correspondentie en ingekomen gelden toe te zenden aan den Secretaris-Penningmeester van het Provinciaal Watersnood-Comité te Middelburg.

De Middelburgsche Commissie.

Ds. P.J. Roscam Abbing.
C. Boasson.
Jhr. P.J. Boogaert.
H.P. den Bouwmeester.
M. van Boven.
Ph. Boudewijnse.
Jacq. Frank.
L.K. van der Harst J. Jz.
J. Hosang.
P.G. de Jager.
Dr. H. Japikse.
Ds. A. Littooy.
E.A.C.F. Mes
A. Rademaker.
M.C. Roest.
W.J. Sprenger.
Mr. G.J. Sprenger.
P. Dumon Tak.
C. Verhage.
J.A. Zip.

Het Provinciaal Watersnood-Comité.

Middelburg. Jhr. Mr. E.A.O. de Casembroot, *Voorzitter.*
Middelburg. Jhr. Mr. L. Schorer, *Onder-Voorzitter.*
Middelburg. Mr. J.F. van Deinse, *Secretaris-Penningmeester.*
Middelburg. A.A. Bekaar.
Middelburg. Dr. J.C. Bolle.
Middelburg. Mr. P. Dieleman.
Middelburg. J.F. Dunné.
Middelburg. Jhr. Mr. A. van Reigersburg Versluijs.
Middelburg. J.A.A. Schwan.
Middelburg. Mr. A.A. de Veer
Vlissingen. Jhr. Mr. A.A. van Doorn van Koudekerke.
Vlissingen. J.G. van Niftrik.
Vlissingen. Mr. J. Smit.
Goes. M. de Jonge Jz.
Goes. J.M. Kakebeeke.
Goes. Mr. C. Lucasse.
Zierikzee. Mr. J.P. Cau.
Zierikzee. Mr. H.C. Moolenburgh.
Tholen. J.W. Wagtho.
Hontenisse. K.J.A.G. Baron Collot d'Escury.
Hontenisse. P.F. Fruytier.
Terneuzen. J.A. van Rompu.
Aardenburg. Mr. P.C.J. Hennequin.
Oostburg. Jhr. H.A. Wttewaal van Stoetwegen.

II.

Geachte Redactrice!

Door toevallige omstandigheden kwam mij nu pas n°. 23 van de Holl. Lelie in handen (6 Dec. 1905). Hierin las ik Uwe vraag naar een privaat boardinghouse in Londen.*) Ik begrijp natuurlijk wel, dat ik nu te laat kom, maar daar ik juist uit Londen terugkom uit zoo'n bijzonder goed boardinghouse, zou ik U het adres toch nog wel even willen opgeven. Wie weet of het voor een volgende gelegenheid niet van nut kan zijn. Het is: Miss BROOKES, Fordwyck Road 92, West-Hampstead, London N.W.

Het is niet alleen een billijk en zeer goed pension, maar de menschen hebben mijn vriendin en mij zoo allerhartelijkst ontvangen, dat ik gaarne bereid ben, ten allen tijde nadere inlichtingen te geven. Ik hoop, dat ik U hiermede nog van dienst heb kunnen zijn.

Hoogachtend,
M.A. DE B.

*) Noot red. Vermoedelijk een vraag van een inzendster.

III. ‘Tehuis voor werkende vrouwen.’

Het bestuur van het ‘Tehuis voor werkende vrouwen’, voormalig ‘Huis en Haard’, Laan van Nieuw Oost Indië 14, den Haag, wenscht ter kennis van belangstellenden te brengen de resultaten van het vierde jaar. Het aantal betalende inwonenden en logées bedroeg 140 met 7225 pensiondagen en een gemiddelde van bijna 20 inwonenden per dag. De ontvangsten bedroegen *f* 10271. -, de uitgaven *f* 10119.05[5], terwijl voor voedingsgrondstoffen werd uitgegeven *f* 5354.86[5].

De directie kon aan hare verplichtingen vol-

doen en voor huur van huis en inboedel een bedrag van *f* 1850. - afdragen, terwijl nog voor het reservefonds *f* 239.05 kon worden ter zijde gelegd.

Het aantal personen, dat in den loop van 1905 het Tehuis bezocht, bestond uit 28 vaste inwoonsters en 112 logées, weder te verdeelen in 60 werkende, 9 rustende, 14 leerlingen, 19 voor examen en 38 ambtelooze vrouwen. Met het doel van de inrichting voor oogen, zag de directie met genoegen het aantal examencandidaten klimmen van 7 tot 19.

Ofschoon de zomervacanties minder logées brachten dan verwacht mocht worden, ziet de directie toch met tevredenheid op het afgeloopen jaar terug, en, daar de toestand op het oogenblik zeer gunstig is te noemen, gaat zij met vertrouwen het laatste proefjaar in, daarbij het Tehuis met warmte aanbevelend in de belangstelling van haar, voor wie het werd opgericht.

Prospectus en volledige inlichtingen zijn op aanvrage gaarne bij de directie te verkrijgen.

DEN HAAG, Maart 1906.

Een mooi plekje door Louise.

De lentemaand is er en de lente is in aantocht. En met de blijde gevoelens, die de herlevende natuur bij ons opwekt, komen ook langzamerhand de lust en de plannen tot een uitstapje in vacantie of zomerverlof.

Hoe verschillend zijn de plannen en hoe ver loopen de verlangens uiteen.

Zwitserland is nog altijd het land van belofte voor zoo menigen bewoner der lage landen aan de zee, terwijl ook sedert de laatste jaren Noorwegen met zijne fjorden en scheren, met zijne rotsen en gletschers, met zijne in kleurschakeering schitterende wateren, meer en meer Nederlanders tot zich trekt.

Doch menigeen heeft bescheidener wenschen en zoekt het niet zoo ver van huis. Immers: 'das GUite liegt so nah.'

Een prettig pension in Gelderlands dreven of wel een klein uitstapje over de grenzen van het vaderland, ook dat heeft veel aantrekkelijks en bekoorlijks.

Verscheidene plaatsjes in Duitschland hebben onder ons, Hollanders, reeds een' goeden naam verworven en menige bergstreek kan op schilderachtig gelegene dorpjes of stadjes bogen, waar het aantal onzer landgenooten van jaar tot jaar toeneemt.

Een plaatsje is er, dat nog steeds te weinig bekend is, waarheen nog slechts weinige Nederlanders hunne schreden richtten, al draagt het ook eenen naam, die hen allen dierbaar is.

Want wie is er onder ons, die Arolsen niet kent, de vaderstad onzer geliefde Koningin-Moeder?

En toch hoe weinigen kennen het anders, dan bij naam, ja velen zouden zelfs niet weten hoe er te moeten komen.

Langen tijd in afzondering gehouden door de algeheele afwezigheid van spoorlijnen, heeft Waldeck sedert enkele jaren verband met de groote verkeerswegen door middel van eene zoogenaamde 'Kleinbahn.'

Wanneer men over Oberhausen en Hagen reizende, door het overschoone Ruhrdal, meer en meer Cassel nadert, komt men al spoedig aan het oude stadje Warburg. De

bergen langs de Ruhr en hare zijrivieren heeft men verlaten, het landschap is meer vlak geworden; in de verte verheft zich nog de eigenaardig gevormde Desenberg met zijne ruïne te midden van de vlakte.

Te Warburg nu, stapt men uit en heeft daar de aansluiting met de lijn naar Marburg, aan welke lijn ook de hoofdstad van het vorstendom Waldeck is gelegen.

Bevond men zich zooeven nog in den sneltrein naar Cassel, thans schuift de trein slechts langzaam voort door het landschap, dat een geheel ander aanzien verkrijgt. Akkerland en bouwland omgeven de landelijke stadjes, waar men telkens stilhoudt en die met hunne roode daken er zoo geheel anders uitzien, dan de plaatsjes in het Ruhrgebied.

Eenigszins teleurgesteld kijkt men nu eens links dan rechts uit het portiervenster; steeds belt en schuift de trein langzaam voort en het landschap krijgt steeds minder bekoorlijkheid.

Al weer een station: Külte-Wetterburg!

Andermaal staart men op roode daken en een armelijk uitziend stadje, doch er komt een weinig meer teekening in de streek.

Nog eens houdt de trein stil en verrast ziet men zich te midden van heuvels en bosschen.

Station Fischhaus ligt waarlijk schilderachtig.

Nu volgt Arolsen en men stapt uit op de plaats van bestemming, doch van de stad zelve is nog niets te bespeuren. Het hotelrijtuigje van ‘Fürstenhof’ brengt u echter spoedig door eene bergopgaande lindenallée in het vriendelijk op een plateau gelegen stadje.

Onderweg', rechts en links uitkijkende, ziet men golvende lanen, bergen en bosschen, die het kleine Arolsen naar alle richtingen omgeven.

Weldra rijdt men het plaatsje binnen. Eene breede, rechte straat met groote, ruime, ouderwetsche huizen en eenvoudige winkels, die bijna alle met het opschrift 'Hoflieferant' prijken, vormt in het midden een plein, waarop de groote 'Evangelische' kerk staat, die een' eenigszins plompen indruk maakt.

Verder de straat vervolgende, bereikt men het fraaie park, waarin het indrukwekkend mooie slot van den vorst van Waldeck is gelegen en dat met den voorgevel naar de parkzijde is gekeerd.

Daar tegenover ligt het verblijf der vorstinweduwe, waar de tweede echtgenoote van vorst Georg Victor met haren jeugdigen zoon resideert.

Nog eene laan en spoedig bevindt men zich voor het fraaie hotel Fürstenhof, dat met de vele vensters en de mooie witte zuilengaanderij een' bijzonder goeden indruk maakt.

De vriendelijke hotelhouder Hartwig Brenker, die met zijne vrouw en het personeel, de voorkomendheid en hulpvaardigheid zelf is, heeft u spoedig geholpen aan eene prettige kamer, terwijl de prijzen veel geringer zijn, dan men in dit mooie hotel zou verwachten.

Met volledig pension bedraagt deze op de eerste etage 4½ Mark, op de tweede verdieping slechts 4 Mark per persoon en per dag.

Alle vertrekken zijn ruim en frisch, aangenaam en geriefelijk gemeubeld, van electrisch licht voorzien en vooral die op de tweede etage hebben een prachtig uitzicht, uren ver.

Waarlijk eenig mooi is de ligging van dit aangenaam hotel. Onmiddelijk leiden prachtige, breede lanen van zware kastanjes, fraaie lindeboomen en eeuwen-oude eiken naar de beuken - en dennenbosschen, die zeer uitgestrekt zijn.

Men is er geheel buiten en zoo vrij mogelijk. Ontbijt en namiddagkoffie gebruikt men onder de zuilengaanderij, welke aan drie zijden het hotel omgeeft; het smakelijk en goed klaar gemaakt middagmaal in eene prettige, luchtige eetzaal, waar ook de avondmaaltijd wordt genuttigd.

De ligging van Arolsen is bijzonder gunstig. Op eene hoogte van 285 Meter boven de oppervlakte der zee gelegen, is de lucht er zuiver en onbesmet, terwijl er zich in 't geheel geene fabrieken bevinden. De uitgestrekte bosschen bieden ruimschoots gelegenheid tot wandelen, vooral voor hen, wien het klimmen moeilijk valt, terwijl tal van banken op allerlei mooie punten aanwezig zijn.

Zij, die van groote wandelingen houden, vinden in Arolsen een heerlijk punt van uitgang.

Naar het Westen, Noorden en Zuiden is het van gebergte omgeven, overdekt met uitgestrekte bosschen en doorsneden door de lieflijkste dalen. Uren ver kan men die tochten uitstrekken, altijd weer in andere richting en met tal van mooie punten, vanwaar men de heerlijkste uitzichten heeft.

Slechts twintig minuten van het hotel, ligt het idyllische 'Fischhaus.' Dit is het geliefkoosde plekje van Arolsens bewoners, dat men langs verschillende wegen kan bereiken.

Nu en dan is daar een concert, door de militaire kapel gegeven. Dan ziet men tal van wandelaars in den namiddag zich daarheen begeven om er de koffie te gaan

gebruiken. Als eene bijzondere lekkernij gelden de wafels, die daar worden gebakken en die op zulke dagen in massa worden verorberd.

Arolsen zelf heeft, behalve de geriefelijkheden, die eene kleine residentie aanbiedt, nog allerlei belangrijks aan te wijzen. Als geboorteplaats van den beroemden beeldhouwer Christiaan Daniël Rauch, die de zoon was van een' eenvoudigen lakei, vindt men in het slot en in de protestantsche kerk verschillende beelden, door hem vervaardigd. Voor zijn geboortehuis, in de Rauchstrasse staat zijn borstbeeld op een voetstuk.

Ook Wilhelm von Kaulbach, een van Duitschlands grootste schilders, was Arolser van geboorte.

Het slot maakt een grootschen indruk en bevat zeer vele bezienswaardigheden op allerlei gebied, ook eenige uitgebreide verzamelingen, door verschillende vorsten bijeengebracht, terwijl de ligging en het uitzicht van daar naar alle zijden, waarlijk prachtig mag worden genoemd.

De vorstelijke familie is bijzonder populair. Dit bemerkt men al spoedig als men eens met de bewoners spreekt. Het Waldecksche volk is vriendelijk en goedhartig. Armoede kent men er niet, ieder heeft zijn eigen huisje met een stukje grond en het dagelijksch brood, hoe eenvoudig ook.

Praat men eens met de menschen en hooren zij, dat men uit Nederland komt, dan verneemt men allerlei verhalen en vriendelijke trekjes uit de jeugd der Koningin-Moeder, die eene der liefste was van alle Waldecksche prinsessen en die zich, evenals alle leden van het vorstenhuis, dikwijls persoonlijk om de nooden der bevolking bekommerde.

Zooals gezegd, wordt Arolsen nog weinig door onze landgenooten bezocht.

Toch is het een uitgezocht plekje om in den zomer eenige weken door te brengen en voor hen, die een rustig verblijf zoeken in eene gezonde en mooie bergstreek met heerlijke bosschen, een in alle opzichten aangenaam en daarbij niet te duur hotel, is Arolsen ten volle aan te bevelen.

Hoog water.

Maandagavond (12 Maart) werd er op de Normaalschool tot half acht les gegeven. 't Gebouw ligt aan den buitenkant op effen gemaakt en een weinig opgehoogd terrein; de steenen voor de drempels der deuren en de drempels zelve zijn hoog, ongeveer twee voet boven den grond, die, hier en daar van diepten en kuilen voorzien, onregelmatig afhelt naar de rivierzijde. Toen de lessen afgeloopen waren, stapten de eerste twee jongens, niet aan hoog water denkende, waarvan men op het schoolplein toch nooit last had, bij 't verlaten der school tot aan de knieën in het water. Deze verrassing veroorzaakte natuurlijk gelach en opgewondenheid onder de pretgrage jeugd. Door een paar hulpvaardige jongens, die toch al nat waren, werden de meisjes met groot pleizer onder vroolijk gejuich en gelach naar den dijk gedragen.

Met de onderwijzers ging 't moeilijker; die waren een te zware vracht voor de jeugdige schouders. Maar de vindingrijke jeugd wist raad. Zij plaatste een lange bank, uit school, in 't water voor de deur, en een pas verder weer een. Een der onderwijzers klom er op en stapte van de eerste bank op de tweede. De eerste werd nu weggenomen en een schrede voor de tweede geplaatst; de wandelaar zette nu beide voeten op deze stepping-stone en zoo van bank op bank stappende was de tocht door 't overstroomde schoolgebied in een paar minuten afgelegd. Toen er één schaap over de brug was, volgden de andere.

Natuurlijk gingen de jongens niet dadelijk naar huis. Het maantje scheen nu en dan tusschen de snel voortjagende wolken door en verlichtte een ongewoon en inderdaad mooi schouwspel. Alles buitendijks stond blank, 't water reikte hier en daar tot maar een voet beneden de kruin van den dijk. Overal was men bezig met redden: kippen, varkens, konijnen, bijen, en wat meer gevaar liep van te verdrinken, werd alles in behouden haven gebracht. Hier zag men in een openstaand huis, waar alles dreef wat los was; daar zag men menschen druk in de weer om een dam te leggen of te verhoogen ten einde het water van de achterdeur af te houden; ginds voeren jeugdige varensgasten met tot nog toe door hen ongekende vreugd op een geïmproviseerd vlot over de ondergeloopen uiterwaarden. Dit was de aangewezen manier om ontdekkingen te doen en reddingswerk te verrichten. Lang duurde het dan ook niet of Bram en Adriaan elk met een dunne sliet gewapend, hadden post gevat op zoo'n reddingsboot en staken daarmee van wal den rivierkant uit. (De rivier is hier ongeveer acht minuten gaans van den dijk verwijderd.) De ondernemingsgeest der twee waterhelden werd met het schoonste succes bekroond. Weldra klonk hun een bange kreet in de ooren: help! hier op aan! Nog konden ze bij 't onzeker maanlicht

niet zien, waar de noodkreet geslaakt werd; maar op 't geluid afgaande, kregen ze spoedig, toen de maan een blauwe vlakte aan den hemel binnenzeilde, een man in 't oog, die tot den buik in 't koude nat stond en zijn schat, zijn varken, een zeug, met den kop boven water hield om haar voor verdrinken te behoeden. Op zijn hoofd had hij een zak gebonden. 't Knorrig stuk vee scheen niet gered te willen worden. Onder aanhoudend schreeuwen spartelde het geducht tegen. Maar de man had het te lief om het aan de woede der golven prijs te geven. Bram en Adriaan waren op de plek aangekomen. Eerst werd de zak in ontvangst genomen. Wat woelde en krioelde daarin. Wat zit er in? vroegen Adriaan en Bram tegelijk. De biggen! zei de man, op een toon, alsof hij te kennen wou geven: wat zou er anders in zitten? Nu werd het moedervarken uit haar benauwden toestand verlost en onder de hoede van den druipenden en door en door verkleumden man op 't vlot gezet.

‘Hoe laat is 't jongens?’ vroeg hij. ‘Kwart

over acht, denk ik', zei Bram. 'Dan heb ik hier wel drie kwartier om hulp staan schreeuwen,' zei de dierenvriend. 'Waarom liep je niet naar den dijk?' informeerde Bram. En de man antwoordde met snoode verkrachting van alle natuurlijk-geslachtstaalgevoel: 'jawel! **hij** wou niet', onderwijl met zijn rechterwijsvinger naar de zeug wijzend.

Ondertusschen was deze nog bij lange niet in haar humeur. Zij bleef geweldig te keer gaan, alsof haar met deze redding 't grootste onrecht werd aangedaan. Toen de voor 't zwakke vlot haast al te zware vracht met veel zeemansbeleid, onder 't gejubel eener vroolijke deelnemende schare, ongedeerd aan den dijk was gezet, en de moeder met haar kroost binnendijks in een voor haar passende woning was ondergebracht, wreekte zij onverstandig de behandeling haar aangedaan op haar onschuldige kinderen door ze, als weleer Saturnus, te verslinden. Twee van het zestal waren reeds als zoenoffer harer wraak opgepeuzeld, toen de baas toevallig eens kwam kijken en een einde maakte aan den gruwelijken kindermoord.

Ik geloof dat Bram en Adriaan den volgenden keer hun leeraar in de Nederlandsche taal met een uitstekend opstel zullen verrassen over: *hoog water, overstrooming* of *watersnood.*

WILLEM OP DEN DIJK.

Brief uit Londen.

Maart 1906.

In de tuinen komt de roode ribus al in kleine roode besjes te voorschijn, de crocus is al lang uit, de boomen botten uit, - 't wordt echt Lente in park en tuin.

We hebben een paar dagen gehad van echt zomersche warmte - toen sneeuw en storm en regen - nu weer zachte heerlijke lucht.

O, we kunnen de lente in Ons Londensch leven niet missen! We hebben zoo genoeg van mist en rook - en we zien reikhalzend uit naar zon en heldere lucht.

Zoo prachtig als dan die vergezichten kunnen zijn, over de Thames, van brug tot brug, met overal kerktorens oprijzend naar de blauwe hemel, en de St. Paul's boven allen uit!

Die enorme gebouwen, die je eerst in Londen zoo opvallen, spreken steeds minder en minder met hunne kolossale afmetingen, doordat de omgeving geheel gevormd wordt door even kolossale bouwwerken.

Er zijn anders reuzenhuizen, als je 't nog huizen zoudt kunnen noemen.

Zoo was ik heden in een 'building' van niet meer of minder dan 120 flats! Een flat is van eén verdieping, soms uit 3, tot 10 kamers bestaande, met badkamer en keuken. In dit gebouw waren de flats ook van zeer verschillende grootte.

Een prachtige en practische uitvinding, vooral voor ongetrouwde heeren! Ze bestellen door de telefoon alles wat ze noodig hebben. Tientallen gedienstigen houden alles schoon, één meid heeft een paar flats te bezorgen. Een groot restaurant op de eerste verdieping, alleén voor de inwoners! Een rookkamer, en groote salon, en eetzaal! Terwijl ieder desverkiezend alles door de bedienden op d' eigen apartementen gebracht kan krijgen.

Natuurlijk overal liften in 't gebouw, en verder allerlei wat het leven kan veraangenamen, tot een ‘hairdresser’ toe, woont er, alleén voor de inwoners.

Onnoodig te zeggen, dat dit gebouw in 't West-End is gelegen, en alleen door hen, die hooge prijzen kunnen betalen, wordt bewoond! De kamers zijn van prachtige afmetingen, keurig onderhouden, natuurlijk electrisch verlicht - en de geheele opzet ‘chique’.

Ik moest onwillekeurig een vergelijking maken tusschen deze ‘buildings’, en die werkelijk zoo gedoopte ‘buildings’ in het East-End!

Ieder, die in Londen's werkmansbuurten komt, kent de ‘buildings’. Zij zijn er van zeer verschillend gehalte.

Nette groote gebouwen van buiten - o zeker, en van binnen ook niet kwaad - maar och, wat een verschil bij de West-End building. Badkamers?.... waar zijn ze te vinden? Liften?.... *trappen*, - *die* zijn er in overvloed.

Portiers? restaurants? bediening?... Laten we maar niet doorvragen - het is ook eigentlijk heel dwaas om een lijn te willen trekken - de huurprijzen verschillen ook hemels breed - maar het komt toch wel even in een mensch op, hoè veel veèl een gefortuneerd Londenaar toch voor heeft op den armen East-Enders!

Zou er eén stad zijn, waar de contrasten zoo schreeuwend zijn?

Zóó b.v. waar het de kinderen betreft. Hoe moeielijk is het voor een arme zieke moeder, om gedurende haar ziekte, haar

kinderen ergens onder dak te brengen! En voor de rijke West-Ender? Als de jaarlijksche reis naar Egypte of Turkije of Palestina nadert? - Wel - in Pembridge Square zijn de Norland-nurseries. Ideal kinderkamers, met eenige Norland-nurses en een headnurse in iedere nursery, die het tweeledig doel hebben - de Norland-nurses 3 maand ervaring te geven - en de kinderen van gefortuneerde Londenaars een ideaal kinderpaleisje. Voor £2.0.0 ongeveer, per week, kan men zijn kind daar logeeren, gedurende een lange reis, b.v., en zeker zijn van uitnemende verzorging.

En in waarheid zijn de kinderen daar in 'joy', of 'happiness', zooals de nurseries typisch heeten!

Geld, ja geld schijnt er hier altijd wel te krijgen zijn.

Of doet het ons Hollanders niet verbaasd staan - als wij hooren, hoe er in een paar maanden tijd £45000 *vrijwillig* werd bijeengebracht, om een beroemd stuk van den Spaanschen schilder Velazquez voor de National Gallery aan te koopen? En het is toch waar gebeurd. Eenige jaren geleden, had men het stuk voor de helft van deze fabelachtige prijs kunnen koopen - maar toen schijnt het afgeslagen te zijn. - Het stuk is: 'Venus met den spiegel', en daarom ook zoo merkwaardig, omdat de schilder Velasquez, toen hofschilder, een '*vrouw*' heeft geschilderd - en dus tot model moet hebben gehad wat niet geoorloofd werd. Een groot bewijs, hoe hoog zijn kunst toen bij den koning aangeschreven stond, dat hem vergund werd, een vrouw tot model te nemen. Dit is dan ook, nàar mijn zegsman - zijn eenigste vrouwefiguur, en wegens fraaiheid van lijn zeer hoog geroemd.

De Engelschen waren bang, dat de bezitter van dit kunststuk het verkoopen zou aan Amerikanen - en zoó heeft men alle krachten ingespannen om de koopsom bijeen te krijgen. Wat spoedig lukte.

Komt er ook zoo spoedig £45000 voor de 'Unemployed' bijeen? En voor de hospitalen?

De vergadering op Mansion House, zal weer de volgende week plaats hebben - dan worden de belangen van 't Hospital Sunday Funds weer aangeprezen, en o, zeker, er komt ieder jaar prachtig in - maar waar er voor een schilderstuk zulke sommen vrijwillig worden bijeengebracht - zou daar een Hospitaal en een Unemployed Fund niet moeten overstroomen?

Ja werkelijk, soms wordt je koud van de tegenstellingen!

Een dame, die een prachtige gown liet maken, van zij, met zeldzaam fijne kanten - om... om 's morgens er in af te dalen naar de benedenverdieping van haar estate - om haar dieren te begroeten.

En een arme vrouw, die niet weet, hoe ze haar kinderen toch gekleed naar school zal krijgen - de man buiten werk...

Er is voorzeker nog menige brug te slaan!

HENRIËTTE DE LA FAILLE.

Londen.

CORRESPONDENTIE VAN DE REDACTIE MET DE ABONNÉS

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Mevr: C.A.K. geb. O. - Vriendelijk dank voor Uw schrijven bij Uw bijdragen, inzake De Kleine Johannes, Jong Holl: Binnenhuisje, etc. Ik heb Uw schetsjes reeds ter drukkerij gezonden, omdat ik heel veel moeite heb Uw handschrift te lezen, ofschoon het bijzonder-mooi is. Ziedaar de reden waarom U nog even moet wachten op nader bericht. - (Zie 'het bericht' hierna.)

Marie de C. te Z. - Het adres van mevr. Baart de la Faille kunt gij vragen aan den uitgever van dit Blad. Zij is de vrouw van onzen Holl: predikant te Londen, en zal dus misschien in de gelegenheid zijn U terecht te helpen. Ik twijfel er niet aan, dat zij dit gáárne zal doen, als het in haar macht staat.

B.Z. - Ik heb Uw prijsvraag ontvangen. Een bewijs van abonnement behoeft gij mij niet te zenden; ik weet dat gij abonnée zijt.*) Ja 'Duinoord' is een windhoek in den Haag, maar hier in Amsterdam waait het evengoed als bij U, en om *die* reden behoeft gij dus niet Amsterdam te prefereeren boven de residentie. Wat Uw ondervinding betreft, dat 'de menschen in den Haag loopen alsof ze niets te doen hebben,' zeker, dat is een algemeen bekende eigenaardigheid van de Hagenaars. En het is ook nog al natuurlijk, omdat den Haag bij uitnemendheid de stad is der renteniers, der uit Indië gerepatrieerden, der gepensionneerde ambtenaren, der weduwen, en der losloopende,

*) Ik ontving intusschen Uw kaart.

nog-een-man-zoekende, of zich bij gebrek daaraan met ‘kunst’, en ‘nuttigheid’ voedende jufferen. Echter, om met Beets te spreken uit zijn Camera Obscura: ‘Het ijsselijke daarvan zie *ik* niet zoo ijsselijk in.’ Integendeel, waarom het zooveel prettiger is menschen tegen te komen, die tegen je aanbonsen en voortdurend haast hebben, dan zich te bewegen onder een gemakkelijk-rustig voortslenterende schare, kan ik niet goed begrijpen. M. i is het veel amusanter te wandelen onder rustig-voort-schrijdende, goed-gekleede menschen, dan te worden gestompt en uit den weg-geduwd door 'n lompe, zich voortspoedende volksmassa! -

Woltske. - Het spijt mij dat Uw gedichtje nog niet voor plaatsing geschikt is. Maar meisje-lief, gij hebt zóóveel geluk, gelijk blijkt uit Uw schrijven, dat een kleine teleurstelling als deze U wel niet zal ontmoedigen. En als Uw a.s. man zooveel houdt van 'n goede keuken, dan heeft hij er méér aan, dat gij ver zijt in het vervaardigen van goede recepten, dan van goede verzen. - Weet gij wat ik onlangs hoorde vertellen van een zeer begaafde vrouw, echtgenoote van een beroemd schrijver? Men vroeg haar waarom zij, inplaats van zich óók aan de letterkunde te wijden, maar voortdurend haar vrijen tijd besteedde aan het zoo prozaisch werk van kousen-breien; ('t geval is gebeurd in Duitschland). En zij antwoordde zeer terecht: ‘Schetsjes worden er méér dan genoeg geschreven. Maar kousen kan men nooit-genoeg breien! Is het niet voor 't eigen gezin, dan voor de armen.’ - *Die* vrouw toonde dat ze wezenlijk *gezond* dacht.

Excelsior. - Hartelijk dank voor hot gezondene. Ik ben er héél blij mee, maar durf Uw brieven niet beantwoorden, daar er boven staat: Niet voor de correspondentie.

Y.Z. - In gevolge Uw verzoek beantwoord ik U niet. op Uw brief; ik dank U alleen zeer hartelijk daarvoor.

Helena. - Dank voor Uw briefje. Ja, ons land is vreeselijk, klein wat het elkaar kennen betreft. Dat gij U gaarne uit in muziek, kan ik begrijpen. Mij heeft, dat altijd een groot voorrecht toegeschenen, naar de piano te kunnen gaan, om een stemming uit te zingen in een of ander dier tallooze mooie dingen, die er bestaan op muziekgezet. - Maar ik bezit geen talent daartoe.

Margot. - Hartelijk dank voor Uw schrijven. Ja zeker, ik kreeg Uw portret; en ik dacht stellig dat ik U daarvoor had gedankt ook. Vergeef mij die nalatigheid. Neen, een lange vertrouwelijke brief is mij nooit te veel om te lezen: integendeel. Wat m'n honden betreft, ja, die zijn als kinderen om ons heen in ons huishouden. Ieder met hun eigen karakter, dat verzeker ik U. Ze hebben veel méér goede dan kwade eigenschappen gemeen met de menschen. Hun trouw on hun dankbaarheid zijn verre verheven boven die van den Durchschitts-mensch. En valschheid en gemeenheid en liegen kent een hond niet. - Een hond en een poes samen, is ook aardig om te zien. Toen ik een kind was, werd onze hond bij den tuinbaas gebracht tegen hare bevalling. Was dat afgeloopen, dan kwam zij al gauw een paar maal per dag weer naar ons huis terug, om bij ons hare maaltijden in te nemen. Gedurende dien tijd trad de poes van den tuinbaas uit eigen beweging op als baker, of ‘verpleegster’ om met den tegenwoordigen tijd mee te spreken. Zij ging bij de jongen in de mand zitten, koesterde ze, en warmde ze, totdat moeder ‘Cassy’ terugkeerde. Dan werd ze door deze

eruitgezet met een allervoornaamst airtje. ‘Cassy’ was namelijk een zeer voornaam-gezind hondje; dat zich steeds aristocratisch op 'n afstand hield van onzen anderen hond, en b.v. nooit in haar mandje wou gaan liggen, als deze er eerst in was geweest. (Wat deze weer altijd opnieuw deed om haar te plagen). Zij stapte dan naar mijn vader, en beduidde dezen; dat hij de matras uit haar mandje moest omkeeren; eerst *dan* verkoos ze er in te gaan.

Met Uw instemming over mijn artikel over *Gewen*, voel ik zoo mee, dat ik dat gedeelte uit Uw brief overneem ten bate van anderen:

‘*Maar voor ik nu eindig, wil ik U nog even mijn instemming betuigen met Uw artikel “Over geven.” Ik vind het toch ook zoo hard, die arme bedelaars op straat zoo maar voorbij te gaan. Het zijn dikwijls zulke jammerlijke stumperds. Het is wel waar, dat je, door te geven, de bedelarij in de hand werkt, maar zoo verstandig kan ik nooit denken als een arme tobber zijn hand uitsteekt.*

Op school kom ik ook met zulke vreeselijke armoede in aanraking. Ik help al zooveel ik kan, maar het is een druppel op een gloeiende plaat. Ze noemen me wel eens onverstandig, en dan praten ze over slordige moeders en vaders, die drinken en zoo meer. En och, ik zal het drinken niet verdedigen, maar het is dan toch ook het eenige genot, dat die menschen hebben. Wij kunnen nog wel zooveel meer genieten, en toch drinken we ook wel ons glaasje wijn of likeur. En in de herberg is het licht en warm, daar vinden ze gezelligheid, daar vergeten ze eens even de misère.

Vindt U de zonde niet heel begrijpelijk?

En laat nu bij de tien armen eens negen zijn, wier eigen schuld hel is, dan geef ik liever aan negen, die het niet verdienen, dan één, die het werkelijk noodig heeft, niet te helpen, uit principe of wat dan ook. Ik geloof trouwens toch, dat dit veelgenoemde principe dikwijls niet veel anders is dan gemakzucht of indolentie.’ - Juist! Ik ook! *En* gierigheid, niet te vergeten.

Clara. - Zooals gij ziet, heb ik De Tuintjes in goede orde ontvangen. - O, ja, met U geloof ik, dat ‘jong-zijn’ niets gemeen heeft met den leeftijd. Ik heb hier pas weer een ondervinding opgedaan van 'n zuur juffer-paar, die bepaald nòóit jong zijn geweest, die stellig ter wereld zijn gekomen met dezelfde verbeten-nijdige, dunne lippen, en boos-aardig-kwaadsprekende tongen, en nijdige stemming jegens ‘den man’, die haar thans kenmerken. - En omgekeerd, ken ik 'n paar oude, heel oude dames, met zulke jonge, liefde-rijke harten, altijd deelend in 't lief en leed van anderen, en zich verheugend in het geluk van jonge menschen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht over aangenomen en geweigerde bijdragen.*)

C.G. - Van U heb ik aangenomen het schetsje: *Hoogwater*, en een hoofdartikel: *Geluk.* Verder is er nog een bijdrage *Liefde-passie*, die ik alleen als ingez: stuk zou kunnen opnemen. Wil mij s.v.p. hierop Uw antwoord melden. De verschillende versjes plaats ik liever niet, omdat er weinig plaatsruimte beschikbaar is voor poëzie. Ik heb die vernietigd.

Thelma. - Uw schetsje is te onbeduidend om voor plaatsing in aanmerking te komen.

*) Voor zoover de begeleidende brieven over andere onderwerpen bandelen, worden deze later in de correspondentie-rubriek afzonderlijk beantwoord.

Salomé. - Uw stukje wordt geplaatst.

Louise. - Uw beide bijdragen nam ik aan.

D.B. - Tot mijn spijt is er, bij de vele aanwezige copie, geen plaatsruimte voor die dagboekbladzijden, die naar den inhoud al te veel bewijzen een ‘fragment’ te zijn.

Woltske. - De vorm van Uw gedichtje is te onvolkomen, om het te kunnen plaatsen.

Osles. - Aangenomen.

Mevr: A. de Gr: - W. - Ik wil Uw gedichtjes zeer gaarne plaatsen; ik vind ze bijzonder gevoelig-gedacht. -

M. van H. - Het. is onmogelijk Uw stukje *artistenbloed* anders te plaatsen, dan onder de rubriek ‘ingezonden.’ Gij spreekt daarin zulke besliste meeningen uit over alle artisten, als geheel genomen, dat ik die meeningen voor Uw persoonlijke-rekening moet laten blijven, al ben ik 't voor een deel met Uw beschouwingen eens. Meldt mij s.v.p. hoe gij wilt handelen in dezen. Het stuk van Uw broer is veel te lang voor ons Blad; ik las het daarom niet eens De eenige raad, dien ik hem kan geven, is zich ermee tot een andere redactie te wenden.

Elsa. - Het gedichtje gaarne; de schets is te onbeduidend.

A.H. te O.B. - Het gedichtje plaats ik. Zal ik er boven-zetten: *Aan...?* Het *moet* den een of anderen titel hebben.

Willem. - Uw bijdrage *Willem* is veel te lang voor ons Blad. Ik las haar niet om die reden. Ligt ter Uwer beschikking.

F.H.M. te den H. - Uw gedichtje nam ik aan.

Stella Mare. - Uit het Kinderleven is aangenomen.

B. - Intocht wordt geplaatst.

Ende desespereert niet. - Sprookjes neem ik voorloopig niet meer aan. Er is reeds zooveel copie van dien aard.

Lotos. - *Waar is het geluk?* wordt geplaatst. Vergeven en vergeten is wat *te* vluchtig voor een artikel, en *Moderne Vrouwen* is voor ons Blad veel te lang. Voor een tooneelstuk is er veel te weinig handeling in, en veel te veel geredeneer. Het is een opsomming van ideeën, maar geen stuk voor opvoering geschikt.*)

J.B. - Uw stuk over socialisme laat ik U zenden ter correctie. Als het gedrukt is, kunt gij-zelf beter oordeelen over veranderingen en wijzigingen, die gij nog wilt aanbrengen. Uw pseud: ontbrak.

A.M.V. te A. - Ik wil liever geen vertalingen van dezen aard aannemen van niet-abonnées. Er is reeds zooveel dergelijke copie.

Ph. V. den H. - Uw 'Kerstsprookje' geef ik misschien een plaatsje in het aanstaande Kerstnummer.

G.W.E. - Ik heb nog drie bijdragen van U gevonden; slechts eene daarvan nam ik aan: *De moeder in het Gezin.* De beide andere vertalingen neem ik liever niet, omdat er zoovéél copie is.

Jop. - Assen. - Uw sonnetten zijn nog veel te eerstbeginnerig om te kunnen worden gedrukt. Zendt nog maar eens iets anders. Als het U 'zoo heerlijk lijkt te worden gedrukt,' dan moet gij liever beginnen met een eenvoudiger genre. - Maak b.v. eens een beschrijving van de mooie bloeiende heidevelden rondom Uw woonplaats. -

Wistaria. - Bussum. - Neen, dat is nog niets voor den druk; het is een ontboezeming waaraan een derde niets heeft.

d'Hex. - Is het pseudoniem nu juister-gelezen? - Ja, inderdaad gold die Correspondentie U. Maar *dit* schetsje is te onbeduidend voor opname.

*) Hartelijk dank voor de beeldige bloemen.

Fokke. - Uw bijdragen zijn te onbeduidend voor opname. Gij moet Uw papier slechts aan één kant beschrijven, als gij iets voor den druk bestemt.

Amerikaansche. - Die vertaling heb ik gaarne aangenomen. - Honorarium-opgave ontvangt gij van den uitgever-zelf. - Of gij na plaatsing nog recht behoudt op Uw werk, moet gij eveneens aan *hem* vragen. Gij moet steeds slechts aan één kant beschrijven.

H. de H. - Zijt gij abonné?

Lynceus. - *De vrouw in Birma*, en Schillers *Meisje Uit den Vreemde* zijn niet geschikt. *I*s: *Een Bezoek bij Heinrich Heine* oorspronkelijk werk, of vertaling? De verschillende punt-dichtjes neem ik gaarne aan.

Kinderleed door **A.V.** - *De Tuintjes* door **Clara.** - *Fabel, Drentsche Schetsjes I en II* door mevr: **C.A.K. geb. O.** - Deze drie auteurs zullen in het volgend nommer nader bericht ontvangen. -

J.S. Leiden. - Uw stukje is te onbeduidend.

Mevr. L. Haarlem. - Daar er reeds zooveel copie is, kan ik Uw gedichtjes onmogelijk aannemen.

Mirjam. - Ik vind het Duitsche gedichtje heel aardig voor een dilettant. Voor plaatsing in de Lelie is het nietgeschikt, ook al omdat het duitsch is. Ja, Uw enthousiasme over 'n mooie natuur begrijp ik, en doet me plezier. Het bewuste werk ken ik.

E.W. van B. - Wat ben ik blij, dat het middel dan toch *wat* heeft geholpen. Vriendelijk dank voor Uw schrijven.

Salome - Wel neen, ik vind U niets veeleischend. Ik wil U graag helpen, als ik kan. Zooals gij ziet, nam ik Uw schetsje aan. Maar ik kan U geen voorspellingen doen, naar aanleiding daarvan. Het is een stukje werkelijkheid die gij ondervonden hebt, en hebt verteld; en ik kan daaruit, nog geen gevolgtrekkingen maken voor later.

A.V. - Van Uw vroegere bijdragen nam ik de ééne aan.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Wie wil van mij overnemen tegen geringen prijs 3 compleete jaargangen Holl. Lelie 1903, 1904 en 1905; mijn adres is bij den Uitgever bekend. -

18 April 1906.
19de Jaargang.
No. 42.

Hoofdartikel
Dierenbescherming.

Het is al een heelen tijd geleden, dat een hoofd-artikel in dit Blad (zie No. 11) handelde over dieren- en honden-bescherming. Ik had toen geen gelegenheid daaraan een noot toe te voegen, en ik wensch daarom nu afzonderlijk terug te komen op het onderwerp door de schrijfster behandeld. In de eerste plaats zij er hier op gewezen, dat wij menschen m.i. geen grooter bewijs van beschaving kunnen geven, dan door in te zien onze groote plichten, onze groote verantwoording, aan de gansch en al van ons afhankelijke dieren Hoeveel menschen meenen niet, dat het eigenlijk 'kinderachtig' staat voor een dier belangstelling of mededoogen aan den dag te leggen! Geven zij er zich dan geen rekenschap van, dat juist het dier, niet in staat voor zich zelf te zorgen, veel grooter aanspraak heeft op onze liefde en op ons medegevoel, dan de man of de vrouw die tot zijn beschikking heeft een eigen wil, een eigen spraak, een eigen oordeel, en die daarenboven nog wordt gerugsteund door een gansche menigte wetten, verordeningen, etc. -?

Mij is het b.v. gebeurd, dat een onderwijzeres, eene die zonder twijfel haar schoolplichten aan de kinderen zeer goed waarnam, mij er een verwijt van maakte, dat ik een zieken hond hielp verplegen bij de behandeling door den veearts. Dat was 'vies', zelfs 'onfatsoenlijk,' vond ze. En mijn vraag: Wie moest het arme dier dan helpen, als ik 't niet deed? bleef onbeantwoord.

Vraag: Is zoo iemand, al moge ze nog zoo knap zijn, een geschikte opvoedster van het kind?

Antwoord: Neen!

Een kind kan er niet genoeg op worden gewezen, dat *elk* dier recht heeft op 'n zeer humane en zeer-zachte behandeling, omdat het min of meer is in de macht van den

mensch. Vogelnestjes-uithalen, kapellen-vangen, insecten-opprikken, al die wreede liefhebberijen moeten het kind worden verboden; men moet het uitleggen en verklaren wáárom men het dit alles verbiedt. En niets werkt opvoedender, dan een kind liefde en teederheid aan te leeren voor de huisdieren, voor honden en katten en vogels. Een van de droevigste opvoedings-methoden, die ik heb bijgewoond, was die van een vader, die zijn kleine jongen, als hij niet wilde eten, jaloersch maakte met de bedreiging: 'Dan geef ik 't aan de muschjes.' Het kind viel dan gretig aan op zijn bordje, en at gulzig, liever dan iets te gunnen aan 'n ander. Stel daartegenover de geheel andere handelwijze van die ouders, die hun kinderen leeren de vogels in den winter het brood te kruimelen, die ze gewennen zelf te zorgen voor 't drinken en het voedsel van hondje of katje, enz., enz. - Wat de questie van warme ligging en warm dek betreft, ook in *dat* opzicht is het dwaas zich te laten leiden door de bekende vrees van te zullen doorgaan voor 'ziekelijk', als men zijn huisdieren het heel goed geeft. - Onze Frits is van klein af heel teer geweest, en moest op raad van den veearts bijzonder warm worden-gehouden, ook op straat. Maar toen wij met Bennie, die er groot en flink uitzag, uit het Zuiden kwamen, stond het bij ons vast dat *hij* geen dek-kleedje zou behoeven. Nauwelijks echter viel in Luzern de eerste sneeuwbui, of het arme dier kroop rillend tegen ons aan, en werd zoo zichtbaar ziek van kou, dat wij hem terstond een kleedje kochten. Van af dat oogenblik voelde hij zich op straat behagelijk, en het is later ook gebleken, volgens den veearts, dat regen en kou bepaald schadelijk zijn voor zijn gestel, en dat hij evengoed warmte noodig heeft als Frits. Ik ben echter overtuigd dat zij, die hem aldus warm-ingestopt tegenkomen, zullen spreken van ziekelijkheid, ijdelheid, verwennerij, en wat dies meer zij. En het kan *mij* niet schelen aldus te worden beoordeeld; ik haal er de schouders voor op. Maar, ik ben óók overtuigd, dat heel veel menschen, vooral dames, vooral oude juffers, uit die ongelukkige vrees voor 'men', voor wordenuitgelachen, een hond, die in den winter een dekje *noodig* heeft, ongekleed op straat laten loopen. - Als het arme dier dan sukkelt en rheumathisch is, dan valt het zulke meesters en meesteressen niet in, dat hun egoiste *wreedheid*, voortkomende uit flauwe menschenvrees, de eigenlijke grondoorzaak is der ongesteldheid.

Niemand behoeft bij mij in dezen aan te komen met de schoone uitvlucht over het zooveel mooiere van weldoen aan arme menschen, of van 'n kind-aannemen. Want die twee dingen hebben *niets te maken* met dieren-liefde. Wie goed is voor 'n dier, kan het evengoed zijn voor 'n arm mensch, *zal* het waarschijnlijk ook wel veel-eer zijn, dan hij of zij die wreed is en meedoogenloos voor beesten, want diens gemoed is gemeenlijk evenzeer koud voor andere soorten van liefde. - En het aannemen van een kind is een zoo *kostbaar* iets, dat het gemakkelijker is voor de meeste beurzen een hond te onderhouden, dan 'n kind. Wie het laatste wil doen, handelt zonder twijfel heel mooi. Maar wie dat *niet* kan, of niet wil doen, die handelt daarom geenzins slecht, als hij zijn liefde wil bepalen tot de dieren-wereld. - Zijn die arme dieren er dan niet evengoed als arme kinderen.? Loopen ze ook niet rond, verlaten, ongelukkig, verarmd, zonder dak? - Wie heeft hen geschapen? Waarom? Ze *zijn* er dan toch eenmaal even zoo goed als de arme kinderen. - En dus is het ons aller plicht voor hen te zorgen *zoo goed mogelijk, zoo liefdevol mogelijk.*

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Het Lied van den Nachtegaal
Een Turksche idylle (uit het Latijn vertaald.)

Hoor het lied van den Nachtegaal! De Lente is gekomen: zij spreidt een groene canapé uit over de tuinen: De Amandelboom strooit zijn zilverbloesems.

Wees vroolijk en verheugd: want de Lente is van geen duur, maar vliet haastig voorbij.

De tuinen en velden zijn met allerlei bloemen getooid. In het rozenboschje wordt tot ons vermaak een bloeiend paviljoen gespreid. Wie weet of we een korten duur der Lente overleven? Wees vroolijk en verheugd, enz.

Het licht van Achmed blikkert op de toppen van de rozenlaan: zijn gezellen zijn als de tulpen onder de bloemen. Welaan, het is de tijd der vreugde! Wees vroolijk en verheugd, enz.

Op de blaadjes der leliën verzamelt zich de dauw als nieuwe lichtdroppelen; hij druipt door de lucht langs de rozen neder. Indien gij naar vermaak streeft, luister dan naar mij! Wees vroolijk en verheugd, enz.

De koontjes der frissche maagden zijn leliën en rozen; van hare ooren hangt de flonkerende paarlendauw. Vlei u niet met de hoop, dat deze schoonheden van langen duur zijn! Wees vroolijk en verheugd, enz.

Anemonen, Tulpen en Rozen komen in de tuinen te voorschijn; de zon en de regen openen hen met hun stralende aderen. Zijt wijs en breng dezen dag met uwe vrienden vermakelijk door! Wees vroolijk en verheugd, enz.

De tijd is voorbij, dat de kruiden ziek en verflenst ter aarde lagen, dat het rozenknopje zijn hoofd treurig op den schoot liet hangen. De heuvelen en rotsen zijn thans met bloemen gesierd. Wees vroolijk en verheugd, enz.

In den vroegen morgen schudden de wolken een paarlendauw over de rozen; de koele adem van de lucht is vol van Tartarischen bisam. Zijt niet traag, en laat u door de bange vrees voor het leven niet terughouden. Wees vroolijk en verheugd, enz.

De liefelijke geur der rozen verzoet de lucht, en verandert de dauw, eer hij nedervalt, in rozenwater. De lucht spreidt de wolken, als een zonnescherm, over de tuinen uit. Wees vroolijk en verheugd, enz.

De norsche herfstwind had het rozenboschje verwoest; maar de koning der wereld (de Zon) is weder verschenen om een ieder recht te doen. Onder zijn regeering heeft de gelukkige schenker den gewenschten wijn gekregen. Wees vroolijk en verheugd, enz.

Mijn lied moet dit dal beroemd maken; het moet zijn inwoneren tot een gedenkteeken van dezen disch en van deze schoone maagden zijn! Gij, o Mesihi, zijt de nachtegaal, wanneer gij onder de meisjes met rozenvervige koonen wandelt. Zijt vroolijk en verheugd, want de lente is van geen duur, maar vliedt haastig voorbij.

S.K. FEITSMA.
Velp (Gld.) 30/XII, 05.

Uit Londen's Boekenwereld.

> ‘When it was Dark’. The Story of A great Conspiracy, by Guy Thorne en When it was Light. A reply to ‘When it was Dark’, by a well-known author.

Het was reeds lang mijn plan in mijn gegeven belofte aan de redactrice, om over Londen te schrijven, ook eens een Engelsch boek te beoordeelen, maar daar er in Londen zoo enorm veel uitkomt, en veel ervan het lezen niet waard, zoo bleef ik tot heden in de schuld. Toen kwamen deze beide boeken uit, en wel eerst: ‘When it was Dark’ en een paar maanden daarna: ‘When it was Light’.

‘When it was Dark’ maakte grooten opgang. Ieder las het, ieder kende het, de bisschop van Londen preekte er over - ook in liberale kringen werd het aangehaald. Echter - in liberale kringen werd het ook wel betiteld als ‘A silly book’.

Anders dacht de bisschop van Londen er over. Deze schreef: I wonder, whether any of you have read that remarkable work of fiction entitled: ‘When it was Dark’? It paints in wonderful colours, what it seems to me, the world would be if for 6 months, as in the story it is supposed to be the case, owing to a gigantic fraud, the Resurrection might be supposed never to have occured, and as you feel the darkness creeping round the world, you see how women in a moment lose the best friend they ever had, and crime and violence increase in every part of the world.

When you see how darkness settles down upon the human spirit, when it sat for six months and regarded the Christian record as a fable, then you quit with something like adequate thanks-giving, and thank God it is light because of the awful darkness when it was dark.'

De bisschop was dus wel ingenomen met dit boek - tenminste met de strekking er van - of anderen, dat ook zijn?

'When it was Dark' is zeer zeker boeiend geschreven, met talent en weet de lezer vast te houden - te overtuigen ook?

Neen, wat mij betrof, vind ik veel in dit merkwaardige boek gewrongen, en onnatuurlijk. We willen nu eens geheel en al de *idée* alleen laten staan nml. de gedachte, dat de 'opstanding' van Jezus, voor de Christenwereld het groote hou-vast is, dat moraliteit en eerlijkheid verdwijnen zouden, als de opstanding bewezen kon worden een fabel te zijn - want die gedachte alleen is al te absurd. Men behoeft maar een blik te slaan in moderne kringen in Engeland en in Holland, om die veronderstelling als geheel ongegrond, ja absurd te verklaren. Het verantwoordelijkheidsgevoel spreekt even sterk bij de Unitariërs alhier, als bij de beste 'Church people' van de meest orthodoxe kerken. -

En op het continent weten wij ook wel beter.

Het heerlijk geloof ‘Gods kind’ zich te weten, verantwoordelijk voor onze medemenschen, en met de heilige taak de eigen zaligheid te moeten uitwerken, heeft niets te maken met het wel of niet aannemen der opstandingstheorie.

Guy Thorne heeft allicht nooit in Unitarische kringen ernstige onderzoekingen gedaan en oordeelt zeer oppervlakkig over hunne principes.

Maar dàt laten wij over aan de ‘clergy’.

We willen nu, dit zeer merkwaardige boek eens als zuiver litterair werk bekijken, en zien, of die opgang, die roep gerechtvaardigd is.

Allereerst de figuur van Mr. Schuabe.

Mr. Schuabe, de rijke Jood, het invloedrijke parlementslid, de verwoede hater van het Christendom - is wel een der voornaamste personen. Mr. Schuabe toch geeft de duizenden ponden aan den geleerde om in Jerusalem een graf te maken, met een opschrift van Jozef van Arithmathéa, ontsluierende het geheim, nml. de diefstal van Jezus' lichaam - om de apostelen maar te doen gelooven aan de *voorzegde* opstanding.

Waarom doet Schuabe dit monsterlijke bedrog?

Werkelijk zooals hij ons eerst geteekend wordt, in zijn onderhoud met den vicar van Walktown, in dàt zoo ernstig van beide zijden opgezet gesprek - zien wij in hem in 't allerminst den gemeenen oplichter. Zeker hij mag ‘sharp’ zijn - en een soort suggereerenden macht kunnen uitoefenen - maar de gevoelens van Gortre de jonge curate berusten op te weinig grond. En dan al die bijgeloovige voorvallen - het breken van het Jezusbeeld in de study op 't moment, dat Mr. Schuabe binnentreedt - later het openslaan van den bijbel bij de tekst: ‘watch and pray’ zijn kunstmatig.

Het is er te veel op aangelegd, om Gortre's voorgevoelens te doen uitkomen - ook onnatuurlijk dat deze hem, in Schuabe's vorstelijke woning zou toevoegen ‘I know, you hate our Lord - You are as Judas.’ Om dergelijke uitdrukkingen te rechtvaardigen, zou Gortre, jonge curate, als hij is - toch iets meer moeten *weten* van Schuabe's slechte bedoelingen. Hij gaat echter alleen op indrukken af. Natuurlijk, *wij*, wetende, dat Schuabe met dit werk der duisternis bezig is - begrijpen Gortre's gevoelens - maar op dat moment komen ze me ongemotiveerd voor. En dan waarom laat Guy Thorne steeds Schuabe de vreeselijke gebeurtenis *voorspellen.* Dat is heel onmenschkundig. Hij, geen geleerde - wat weet hij van den wetenschappelijken stand der theologie, of van de opgravingen te Jeruzalem - meer dan ieder ontwikkeld leek!

Natuurlijk dat daardoor Gortre den weg leert vinden tot dit bedrog, zich herinnerende, hoe vaak Schuabe zeide: Yet, I tell vou, still, that such a blinding blow shall descend on Christendom.... en

I tell you, paid priest as you are, a blind man leading the blind, that a day is coming, when all your boasted fabric of Christianity will dis-appear....

Dom, veel te dom voor die slimme Schuabe!

En dan ‘Gertrude Hunt’ de maitresse van den geleerde, voor wie hij alles over heeft, en om wier schulden en wenschen te kunnen betalen, hij dit werk op zich neemt.

Gertrude Hunt, die ook maar opeens geloovige wordt, na zoo'n leven! En dat niet alleen, maar zoo'n aanhanger van Jezus, dat ze bedriegt Sir Llwellyn, de man, die alles voor haar opofferde - hem zijn vreeselijk geheim onder kussen en lachjes ontfutselt - en het dan Gortre brengt tot bouwstof, en haar gewezen minnaar uitlevert. Onnatuurlijke, onmenschkundige daden.

Het bedrog komt natuurlijk uit. Schuabe wordt gek, Llwellyn sterft. Gortre wordt deken, Gertrude Hunt sterft. Hands de geleerde opgraver sterft - want hij kan de gevolgen van zijn eerlijke ontdekking ‘de duisternis over de aarde’ niet dragen - (die dood is erg op 't effect,) - alles is uit den weg geruimd.

Heel eenvoudig, och de dood is zoo eenvoudig - maar juist, als je van Guy Thorne vraagt, dat hij je nu eens een treffend schilderij zal laten zien, vooral nà het ontdekte bedrog - hangt hij er een doek voor. Punt. Dood. Volgend hoofdstuk.

Het boek laat je onbevredigd. De argumenten zijn teksten - en nu en dan een sneer op 't liberale denken. Mrs. Humphrey Ward's z.g.n. intellectualisme wordt ook niet weinig gegeeseld. En hij laat haar zeggen wat *zij zeker niet zou willen onderstrepen*: De tijd is er zeker nog niet rijp voor... Hij noemt haar naam wel niet, hij spreekt steeds over Mrs. Armstrong, maar ik moest steeds denken, dat Mrs. H. Ward *bedoeld* is, misschien zie ik mis.

Het geheele boek maakt een onwezenlijken indruk. Onnatuurlijk de basis, onnatuurlijk

de uitwerking en de handelende personen.

Natuurlijk komen er goede en treffende bladzijden in voor. Het gesprek in de studeerkamer van den vicar, de teekening van father Ripon, het kijkje in een dagbladorganisatie - en dan de heele opzet - is min of meer boeiend. In Guy Thorne zit, dunkt me, een waar novelist, als hij de dingen, die hij ziet en door en door kent, wil gaan brengen in zijn novels.

Pover steekt daar tegenover af The reply, 'When it was Light'. Geschreven om aan te toonen, dat het geloof in Christus onwankelbaar is, en zelfs door geen feiten kan worden ondermijnd - worden we verplaatst naar een bekrompen plaatsje, een zeer eenvoudige, ietwat bekrompen pastor, met z'n zeer eenvoudige vrouw. - Hetzelfde bedrog komt ook hem ter oore - maar - na 5 minuten wankelens - staat de vicar sterker dan ooit in zijn opstandingsgeloof. Niets ontroert hem meer - de atheïst, denkende nu de victorie te kunnen uitroepen - ontvangt slechts een glimlach. De vicar's vrouw barst in lachen uit, en noemt alles een grap - in een woord de 'pastorie' wordt er niet door geschud op haar fondamenten. Maar, wat beteekent dat nu allemaal, dat vrij bekrompen, niet veel studeerende dominés, hun geloof behouden? Dat het voor hen niet duister wordt - zelfs niet gaat schemeren? Ja, dat in dat dorp ieder naar de kerk blijft stroomen - en de atheïst geen gehoor vindt?

Het beteekent, dunkt me alleen dit: dat het geloof in den opgestanen Christus aan hun *intellect* geheel koud blijft. Ze *redeneeren* niet, ze *weten* niet, ze *gelooven.* Ja vindt men dat een 'lichte dag'. Mij dunkt, als die dominé en zijn gemeente studeerde, redeneerde, wikte en woog - en dan orthodox bleef - dan had het iets te zeggen - maar nu -. Nu en dan kwam de gedachte bij mij op, dat het als ironie was opgevat - maar dan weer begrijp ik dat minder goed! Hè, kwam er van *liberale* zijde eens een *reply*, toonden *zij* eens, hoe licht het in hunne chapels en kerken is - 'When it was Dark', zou waardiger weersproken zijn.

Guy Thorne, die met zijn 'When it was Dark' zoo de aandacht op zich heeft gevestigd, heeft nu alweer een nieuwe roman klaar:

'First it was condemned'. Het boek inbladerende bij een boekestalletje, kwam het mij voor, misschien hetzelfde thema te behandelen als 'Fécondité' van Zola.

Later hoop ik er wel eens op terug te komen - als het tenminste de moeite waard is.

'Marie Corelli' zwijgt ook niet, als er een opzienbarende gebeurtenis besproken wordt. In een kleine brochure houdt ze een beschouwing over het a.s. huwelijk van prinses Ena. Ook dat las ik nog niet. Wat ik wel las - maar och, dat zal de nieuwerwetsche lezeressen haast niet meer interesseeren - 't is - 'the Mill on the Floss' van George Elliot. Och, wat staan zulke werken toch hoog. Wat een genot ze te *genieten.* Zeker een beetje meer geduld vragen ze - dan 'When it was Light' - maar wordt je door George Elliot niet in je hart gegrepen, en krijg je geen echte menschen te zien? Zeer zeker, ook in bekrompen zielen krijg je een blik - maar de bekrompenheid wordt er niet verheerlijkt! Ik verheug er me dagelijks in, dat dergelijke uitnemende boeken toch nu onder *ieders* bereik zijn - al die classieken voor 30 cts. gebonden en al! 't Is om je in te verkneuteren, nu kun je ze alle zelf in bezit hebben - de Dickens's en Thackeray's en George Elliot's en anderen!

En niets heerlijker dan d'eigen bibliotheek in de huiskamer - zoodat je maar kunt grijpen op vrije avonden - daar kan geen 'Mudie's' tegen op!

In groote Engelsche huizen is er zóó één kamer voor lectuur - *de* kamer de ‘library’, in de muren zijn de eikenhouten kasten dadelijk ingebouwd. Dáár hooren de boeken thuis.

Nu, als men die library nu tot huiskamer maakt dan heb ik er vrede mee - maar anders vind ik, dat in een huiskamer een boekekast hoort te staan, zoodat de kinderen er als 't ware naast opgroeien.

Met het a.s. Rembrandt-jubilee wordt er hier een mooi werk uitgegeven, te oordeelen naar de proefplaat, Rembrandt's portret. In veertiendaagsche afleveringen zal 't uitkomen, met, als ik het wel begrepen heb, 70 reproducties.

En nu nog een enkel woordje over de Nero opvoering, met Mr. Tree, als Nero in her Majesty's theatre in Haymarket.

‘Nero’ heeft z'n 50ste voorstelling al gehad, en het blijft trekken. Waarom? Handeling komt er niet in voor, 't is louter scenery. Die brand van Rome is een zeer zeldzame proeve van decoratiekunst, maar dat is dan ook alles. De intocht van Nero te Rome

stelde me zeer te leur, ja zeker, de zegekar wordt door 3 schimmels getrokken, maar verder vond ik 't vrij mager. Jammer toch, dat die Engelsche stukken zoo niets voor je intellectueel genoegen geven, alleen je oogen krijgen wat te genieten, en dat zelfs verveelt heel gauw, want bij ieder stuk wordt het meer of min hetzelfde.

Nu en dan tracht men, onder litteraire 'students' een Shakespeare opvoering te geven, zonder eenig decoratief, nu o.a. is in studie, 'the Tempest' en nogwel, zeer merkwaardig door dames 'students' zullen alle rollen vervuld worden. Merkwaardig vooral, voor een rol als die van Caliban.

En hoe zullen ze met Ariël doen, om die luchtgeest te kunnen doen optreden, in zijn féerique gedaante, is nog al wat noodig! Wel Ariëls stem, zal van af de balcony gehoord worden en dat gedeelte zal verborgen zijn voor het oog van 't publiek.

Een onzichtbare luchtgeest dus. Het stuk lijkt mij heel moeielijk te voldoen zonder decoratief, maar zelf beschouwen de 'students' het ook meer 'tot eigen opvoeding'.

Ook merkwaardig is, dat er nu en dan een 'Morality play' wordt opgevoerd, geheel in historischen stijl. De 'Elizabethan Stage Society' houdt zich hiermee bezig. Onlangs werd gegeven 'Everyman'. Ik hoop spoedig eens in de gelegenheid te zijn, een dergelijke opvoering bij te wonen. Het komt zeker overeen met onze Abelespelen, of begrijp ik het verkeerd?

En dan, ten laatste:

Shakespeare, en nog eens Shakespeare, altijd en overal. Nu weer is aanstaande een Shakespeare revival-week in Her Majesty's. 't Is toch merkwaardig, tusschen alle luchtige vluchtige musical-plays en pantomimes en oogenverblindende decoratieve pracht-stukken, durft iedere schouwburgdirectie het aan een ernstig Shakespeare drama aan te kondigen. Misschien dat we daardoor onze smaak niet geheel en al bederven.

HENRIETTE DE LA FAILLE.

1 April, *Londen.*

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Doorn, 19 Maart 1906. Villa Jacoba.

Zeer geachte Freule.

Als trouwe lezeres, van de Holl: Lelie, las ik daaruit, dat U gaarne de advertenties van de geschikte pensions in uw blad geplaatst zag, omdat U, zoo vaak, naar plaats hierom gevraagd werd.

Daar ik sinds geruimen tijd hier en pension ben, raadde ik dan ook, Mevrouw de Wed. de l'Orme aan, een advertentie te plaatsen, en stuurde dan ook zulks op, aan den Heer Veen te A'dam. Gaarne wilde ik dan ook uwe medewerking vragen, wetende, dat u steeds bereid is, te geven, waar u die steeds geven kunt, en U dus vragen, dit pension te willen aanbevelen.

Mevrouw de l'Orme en dochter zijn allerliefste hartelijke menschen, die de menschen, geheel als huisgenooten beschouwen in alle opzichten.

Het voedsel, en de ligging, de behandeling, enz. tegenover hare gasten, is niet anders, dan op hoogen prijs te stellen. Ze neemt ook gaarne herstelde of rustbehoevende patienten aan. De prijs p.p.p. dag is van *f* 1.50 af.

Hopende, door Uwe vriendelijke medewerking, mijne bedoeling, van goeden invloed zij, en U mijn welgemeenden dank mag zeggen, met de meeste

Hoogachting

Eéne logée, *(blijvende) die steeds bereid is*, *inlichtingen te geven.*

Tooneel-Indrukken van Johan Schmidt.

Schrijver van Verschoppeling, Het Leed der Waarheid, De vloek der Vruchtbaarheid, *e.a.*

II. Debuut.

Te midden van het drukke gewoel der menigte, het taterend gewouwel, opstijgend, aangonzend uit het straten-net, kwam ik bij, werd 'k kalmer. Veerkrachtiger stapte ik voort. Het beweeg gaf afleiding. Zóó te loopen, dolverheugd, mild gestemd, smachtend naar de voorstelling met éven vrees-achtige vermoedens, raakte m'n bekrompen wezen weer normaler, kreeg m'n bloed zijn gewone temperatuur terug. Niet meer zóó overprikkeld, nièt meer aangedaan door storingen in m'n zenuwstelsel, in m'n denken, klankten opgeruimder schallingen in m'n hoofd, dat nog móé was, moe bléef! Als je lichter, vrijer wordt, los van die timideerende knagingen in héél je zijn, lijkt 't of weldadige muziek in je opwelft, of je je groeien voelt, bij 't verbannen van zwarte sferen, waarin je je meent te bewegen. Na die beknellende angsten overwonnen te hebben, althans, zóó denk je, ben je dubbel verruimd, niet bang meer. Ik tenminste sprak bevelend tot de opdringerige machten in mij, die me zóó tam maakten.

Ik dwong ze weg en dat kon ik, daar 't

afwisselende stadsgetier, het verzwelgende gerommel, me koeler deed worden. Ik verfrischte tusschen die wriemelende menschen, over en weer lachend en rellend.

Bij 't stillen van m'n geestesorkaan, kwamen m'n drie zinnetjes nu ook gemakkelik in m'n herinnering, hoewel de wacht-gever op 't tooneel, van straks, me niet wou te binnen schieten. Was 'k thuis down, ziek bepaald, híér overstelpt door zwellend op-sprenkelend leven, kwam gelijkmatig, zacht beroerende succes-hoop mij emotionneeren. Deunend volgde ik een verlokkend beeld, stralend van verblindende schoonheid, die tot éen onmetelike nimbus vervloeide.

Ik was weer op 't Rembrandtplein gekomen, maar verlaten stonden nù de huizen in diepen, dompenden avond. De lantaarns brandden nog niet; wel zag ik hier en daar vlammen op-schijnen van juist ontstokenen. Zou 'k al binnen gaan? Of zou 'k nog wat om den schouwburg drentelen? 't Was zoo vroeg nog. Misschien was de artisteningang nog gesloten. Maar wat drentelen. Wacht, als 'k 's ging onderzoeken! De pret was nu van m'n wandeling af. Vlak bij de komedie, en 'r om en bij te moeten zwerven was àl te dwaas. Zonder te redeneeren, kroop ik dus het gangetje in, leidend naar de artisteningang. Aan 't einde der slop, spelonkte, links om, de artisten-entrêe. Spokig gloorde de lantaarnstaring boven de ijzeren deur, achter de huizen verscholen, in 't hol van pàl-op-elkaar gebouwde woningen, haast rakende de brokkelige grijs-bruine muren van belendende perceelen. Eén man kon er precies passeeren. De kronkelende steeg lag als 'n snijding tusschen Amstel en Amstelstraat. Romantisch ideê. Hooge doorgeslagen wanden van roet-vuile steenen, goor beglipt van dunnen lantaarnschijn. 't Rees voor me op, als 'n achttiende eeuwsche decoratie uit de ‘Twee Weezen.’ Nét zoo'n oude Parijsche apachen-buurt.

Nadat 'k 't effect had bewonderd, trok 'k aan de ijzeren deur, wibbelend op de gladde trede staand van 't vermolmde trapje, dat er heen schuinde.

Stroef kermden de verroeste scharnieren. De ijzeren arm, binnen met veeren bevestigd om 't vanzelf opengaan te beletten, weigerde 't wieltje te laten rollen, vóór, tusschen lipjes aangebracht om schuiven te voorkomen. Knarsen, klagen, brullen. Toen was de toegang vrij. Pik-donker. Met 'n wilde zwaai werd 'k tegen 'n wand gesmeten. De deur knalde in de sponning, sloeg mij, niet voorbereid, onbekend met het smalle portaaltje waarin ik me bevond, bijna in een hoek, 'k moest bekomen. De deur had me 'n gevoelige stoot gegeven. Smartelik m'n schouder bewrijvend, probeerde 'k me te herstellen, zoekend naar 'n uitweg. Toevallig hoorde ik een lucifer aanstrijken, zag 'k 'n gasvlam in een hokje òpploffen. Scharrelend, op den tast, kwam ik 't gangetje uit, en merkte 'n dwarsgang, waar 't even donker was. Ik begreep 't, daar m'n hand in 't niet gesuld was, bij schuren daarvan langs het hout. Voetje voor voetje schuivelend, slijferend over den plankenvloer, naderde ik 't verlichte hokje, klopte. 'r Bewoog 'n man. Door de ruitjes van 't venstertje alsof 't 'n winkeltje was, zag 'k 'm buigend z'n jas ophangen.

- Wie is daar,? vroeg ie.

- O... ik... ìkke...

Onder den drang van mijn elleboog, week 't deurtje. Op den drempel wachtend stotterde ik, niet wetend waarnaar ik eigenlijk informeeren zou, onthutst door m'n gek gespartel in dat gat: Ja... ziet u... ik moet hier spelen van avond... voor 't éérst en 'k weet de weg hier niet zoo...

- Nou àl? verbaasde de man. 'r Is nog nerreges licht àn! U is zeker 'n nieuweling... Wie komt 'r nóùal?!

- Ja... 'k...
- Ja... ik begrijp 't wel... U is 'n beginner...
- 'k Moet debuteeren.

Dat scheen van meer gewicht.

- Ik zal u wat vertelle, meneer... ik ben pòrtier... en als u wacht komen de tooneelknechts... die maken licht.

Meteen knoersde de ijzeren deur naar buiten en strompelden druk discoursend mannen 't gangetje in, 't gevaarte achter zich dicht latende knallen. Ze bonkten me voorbij, wijl de portier meer pitten ontstak in den doorloop, aan beide zijden door kleedkamertjes begrensd.

- Ah, zei 'k... nu kunnen we zien wat we zeggen...
- Ja meneer... goedigde 't portiertje. Is u hier nòg niet gewéést?... Voor de repetities toch zeker?...
- Nee, 'k kwam altijd vóór in en ging dan de zaal door, en verder onder 't tooneel. 'k Wist niets anders. Alléén van middag ben 'k hier geweest, maar bij licht; 't gas brandde. Mijn kleedkamer werd me toen aangewezen, bòven, door de.... de.... hoe heet ie.
- De inspeciënt?

- ...Nee.... Ja.... 'k Geloof 't wel, we hadden generale repetitie.

Ik was, gewichtig doend het trapje naar het tooneel opgeklauterd, dwaalde rond. Changeerders droegen coulissen aan, bouwden een kamer. Een ander liet het plafond zakken, verschoof het, met behulp van den chef-machinist. De inspeciënt sjouwde meubelen aan, vloekend en scheldend naar iedereen die 'm hinderde. Elk oogenblik dacht ik door brokken hout, planken of coulissen verpletterd te worden. Vlug brachten ze de eerste acte, 'n herberg, in orde, mij onophoudelijk terzijde bonzend. Ik sprong, huppelde temidden van al dat systematische gevoeg, gepas, niet meer wetend waar ik heen moest.

- Marcheer toch op, snauwde de chefmachinist. Wat moet je hier? Wie ben je...

- 'k Heb niks met je te maken, verdedigde ik me.

- Dat zullen we zien. 'r Af! van 't tooneel en gauw, anders smijt 'k je 'r af, ik ben hier baas, zoolang de tooneelverandering duurt. Ruk op!

- Néé...

- Nee... dàt zou 'k wel 's willen zien... wie ben je, ááp!!

- Je bróér... zal je bedoelen!

Z'n vuist dreig-schudde ie onder m'n oogen, me tegelijk aangrijpend.

- Blijf je van m'n lijf... 'k Heb óók handen.

- Da's goed... ìk zàl je leeren, wìè hier baas is, jij of ìk!

- Jij... jij... ik ben vóór ù geen jij.

- Je zal 't tooneel af - mneer ù... ù... Hoor jelui dat, mannen? Willen we 'm 't tooneel af-wiegen?

- Kom máár op...

'n Kolossaal-breede vent had me al beet. Schakel kwam juist statig 't trapje op.

- Wat voér jelui hier uit?...

- O meneer... die kwâjongen loopt ons in de weg.

- U is lastig, strengde ie, me vorstlik aankijkend. Boven is uw kleedkamer... dáár hoort u...

- 'k Wou graag 't....

- U hebt hier niets te maken... boven is uw plaats...

- Hóór je 't nou... tartte de tooneelchef.

- 't Is onze jongste engagist, beduidde Schakel, te kennen gevend dat 'r wel wat ongepast tegen mij werd te keer gegaan.

- O... meneer Schakel.

- We moeten 'n beetje weten waar we staan! De lippen puntend, monsterde ie 't herbergdécor. Héél ordentelik. Jelui zorgen extra van avond voor de aankleeding van mìjn stuk, hè? 't Is 'n première, denk daaraan.

- Daar kan U van op an, meneer.

- Móói!

Gekrenkt zocht ik 't tooneeltrapje af te komen. Weer was op me gevallen die vernietigende, alles ontnemende angst.

Beleedigd, blozend van schande-gevoel, geknakt, heesch ik me aan de leuning op naar boven. 'k Had me zóó minnetjes gevoeld onder de vermaningen van den auteuracteur Schakel. Ik schreide van verlatenheid, van weemoed. Bestrafd te worden, waar al die knechts bij waren, leek afschuwelijk. Ik begreep niet dat de tooneelmeester recht had. Ik veronderstelde dat een acteur de baas van den schouwburg was, en doen en laten mocht, wat 'm luste. 'k Zag toen de noodzakelikheid niet in van 's

tooneelmeesters onafhankelike alleenheerschappij zoolang 't tooneel gezet moest worden. Ik zou 't misschien wèl begrepen hebben, als 't me gezégd was geworden, niét toegejóuwd. Dàt was wel 't verachtelikste. Had iemand mij opmerkzaam gemaakt, zou 'k direckt heengegaan zijn, maar ze behandelden me, mij, de debutant, als 'n rakker. 'k Slikte mijn tranen in echter, want achter mij stommelden lachend twee jongere acteurs de trap op.

Mij ziend, stootten ze elkaar aan, beleefd groetend op 'n afstand.

- Weet u waar u wezen moet?

- Neen, onderdanigde ik.

- U kunt u wel bij ons kleeden, noodigde de jongste, Huizinga.

- Asjeblieft... graag... 'k ben hier zoo vreemd...

- Komt u dan maar!

- Dat heb 'k liever niet, deftigde Ram, de tweede. 'k Houd niet van die vertrouwelikheid. Ik ken meneer niet... en in ieder geval... meneer begint pas...

- Nou láát maar... Ram.

- Nee Huizinga... liever niet... Je bent niet meer vrij met z'n drieën... enfin... als jij 't graag wil...

- U zult niet veel last van me hebben...

- Nou, dat moest 'r ook nog bij komen. Vooruit dan máár... Maar u hebt u nog niet eens aan me voorgesteld op de repetities.

Ik deed 't.

- Aangenaam, knikte ie vormelik.

We kwamen in de kleedkamer. Huizinga maakte licht.

't Gezellige verblijfje dampte van Poudre-de-Riz-geur en pruikenuitwazeming, dik-zoetig, een weinig bedwelmend.

- Ga zitten.
- Dank u meneer...
- Hebt u niets bij u?
- Ik... hoe bedoelt u?
- Nou... schmink en zoo?
- O...
- Als u maar begrijpt dat u van mij niks krijgt, onbeschofte mijnheer Ram.
- 'k Had... 'n koffertje... 'k weet niet waar 'k 't gelaten heb. 'k Had 't nog toen 'k binnen kwam...

Ze vermaakten zich.

- 'k Zal 's even bij den portier gaan zien, haperde ik.

Wanhopig stoof 'k naar beneden. Helder meisjes-gelach, groc-geklok, gekwebbel, hurriede uit de kleedkamers. De artisten spraken met elkaar, gehoorig als 't was in de met dun beschot afgeschutte kamertjes.

Ze riepen allerlei verdachte naampjes, zeiden pikante bon-mots, dikwels geestig gedeclameerd.

De stemmen jou welden dooreen, soms ploften rumoerende lach-explósies. Ze waren bezig Sammi, de gastrol, te sarren. Ze plaagden 'm met z'n vooruitstrevende neigingen, noemden 'm róóie, revolutionnair, oproerkraaier, omdat ze wisten dat hij kwaad werd. Ze voerden gesprekken, discussieerden, 'm telkens bij afspraak in de rede vallend of 'm plotseling scheldend. Hij, ultra-socialist, liet zich verschalken en debatteerde. Steeds werd-ie toegejuicht als hij 'n krasse bewering zich liet ontglippen. Dàn schreeuwden ze. Lève Sammi. Hóéràà!... Oorverdoovend geroep, gegrel, knetterde in de midden-doorloop der beneden-kleedkamers, alwaar ik snuffelend rondkeek naar m'n valiesje. Hier gevraagd, dáàr opmerkzaam gekeken. Ah, bij 't wachtkamertje van den portier stond 't voor de deur. Ik 'r op af.

- Wat doet u daar? hoorde ik me vinnig nasnauwen.

Omkeerend zei ik: Mijn koffertje nemen. 't Is van mij. 'k heb 't hier laten staan, toen 'k kwam. 'k Ben hier vreemd en... in vergissing... is 't hier beland. 't Was een der changeerders, die, mij niet kennend, gemeend had 'n dief aan 't werk te zien.

- O, snorkte-ie... Ga dan je gang maar. Bè je de kruier van een van de lui?
- Néé, beet 'k getempteerd. 'k Moet spelen van avond.
- Is 't 'm dàt! - 'k dacht dat je... O... zóo, dus 'n nieuwe is ù!
- Jà.

'k Kon maar niet begrijpen, hoe 't mogelik was, dat die man me niet naar juiste waarde wist te schatten. 'k Was kwaad. 'n Acteur voor een kruier aan te zien en dan mij nog wel, die in me zelf alle hoedanigheden van een acteur voelde. 't Was al te gek vond 'k, dat zóó'n ordinaire coulissenknecht, mij op minder taxeerde. Al wat 'k dacht, moest wel op m'n uiterlik zichtbaar zijn. Zoo'n impertinente degradatie kon 'k niet verduwen. Alles goed en wel, maar 't ging toch niet op, als acteur, ècht acteur, voor minder aangezien te worden... 'n Krùièr... Die kerel was gek... Nee... 't was 'n ploert... 'n saltimbanque.... Met òpzet wou-ie me tergen.... met òpzet. Wat 'n brutale kerel... Dadelik, op staande voet, zou 'k m'n beklag bij den directeur indienen. Die zou dat heerschap wel mores leeren, 'n artist te durven vertrappen... Dat ‘kruier’ was

'n uitdaging geweest. De vent was jaloersch op me, en daarom vernederde hij me... 't Was goed dat ie weggegaan was; we zouden 'm andere dingen verteld hebben. 'n Puim moest ie hebbon voor z'n vieze tronie... als ie weerkwam, als ie wéérkwam!!... Opzet was dat ‘kruier’... Hoe ik zoo iets direkt niet bemerkt had, snapte ik niet. Och, wat speet 't me. 'k Wond me hoe langer hoe meer op, 't koffertje van den grond nemend. In den gebroken schemer bij 't portiers-hokje, maakte ik plannen. Woede-beving joeg fèl door m'n aderen. Ik, die me zóó belangrijk dacht, afgebluft, afgejakkerd door 'n... 'n knecht. 'k Kon den man niet vergeten. Steeds gebarend hield 'k, daar in dien hoek, 'n samenzwering. Ik redeneerde tegen 't beschot, tegen de schaduwen en met 't scherp-stralend, pruttelend gaspitje. M'n bewegingen werden korter en woester. Terwijl 'k met de linkerhand vin ger-vlugge oraties hield, bengelde aan de rechter m'n bagage. Klotsend plofte 't koffertje tegen 't portiershokje. Opeens knauwde mij rinkelend 't deurtje tegen het lijf, mompelde 't mannetje: Wel alle machies... wat is me dat daar toch? Dat gekles tege me paleis... 'k wor 'r duivels van!...

Bekoeld verweerde ik: Pardon, 'k zocht naar m'n koffertje en nou vind ik 't gelukkig hier. Dank u.

- Dank u!... U hoeft mij niet te dan-

ken... 'k Heb uw koffertje nog niet eens gezien... wie is u?...

- Van d'r straks... ben 'k... 'k Ben de nieuwe akteur... Ken u me niet meer... 'k vroeg u voor 'n poosje geleden nog om licht...

- Dà kan wel.... Nou... maar laat u hier geen ditjes en datjes meer staan want ik ben pórtiér, máár géén oppasser... D'r moet u wèl om denken... Als 'k kruier wor... zal 'k op dat soort rommel lette...

Verwaand schoof ie z'n kamertje in, 't nijdig sluitend.

Daar lummelde ik, niet recht wetend wat 'k doen zou. Kwaad worden, opspelen of na-mokken? Wat gek was dat.... gek.... *Ik* verbeeldde mij geaffronteerd, doordat de changeerder 'n kruier in me zag, diep, zeer diep gekrenkt... en deze man, voor wien ik feitelijk meneer was, gaf blijken van éér-roof-verzet, enkel maar door te vermoeden, dat er iets minderwaardigs school in 'n koffertjes-bewaking voor zijn loge. Eigenlik had 'k dus ook geen... néen... deed 'k bepaald dòm door me zoo aan te stellen, want per slot van rekening was elkeen, vertoornd, die alleen maar twijfelde of je 'n onbelangrijker functionaris in 'm veronderstelde, dan hij overtuigd was, te zijn.... 'k werd wijs-geerig en die ontdekking, onbewust in me voortwoekerend, verdreef al de aanvallen van melancholie. De inderdaad wrange samentrekkingen van spieren en pezen, waartegen 'k sterk moest reageeren om 't niet snikkend uit te jammeren, zelfs, als 'r geen oorzaak zou kunnen zijn wist 'k te doen ophouden. 'k Was in gaan zien, door dit eene voorval, dat 'k me overstuur voor niets maakte, want dat m'n angsten toch grootendeels opzweepingen waren, wijl 'r beslist geen gevaar dreigde. Evenals de eigenlik in 't geheel niet begane beleediging van den changeerder, kwam 't nu duidelik voor me, dat 't angstspook door mij alléén geschapen was en bestaan bleef, net zoolang als ik wilde. Krachtig groeide ik. Fierder ging 'k met m'n koffertje naar boven. Ik draalde niet langer. 'k Streed nog wel tegen dat hersenmonster, maar verkoos elke misdadige aanval op mij te pareeren, tot 'k 't ondier gedood wist.

'k Betrad de kleedkamer.

Huizinga en Ram worstelden.

Ze kantelden langs de kleedplank, raakten met hunne hoofden de ijzer-gazen netjes om de gas-vlammen. Lampet-kannen vochten ze onderst boven in de kommen, zoodat 'n breede straal neerkletsend water, klotsend kletterde. Gillend, lachend, voetstampend spartelden ze, 't nog niet opgevend. Doch toen ook de lampetkan door hen uit de kom werd gesleept en spat-rinkelend in scherven op den grond berste, rukten ze op. Ram wou 't winnen en riep mij toe Huis z'n beenen vast te nemen en ik, verheerlikt in ééns frère-compagnon met de heeren te mogen zijn, tevens blij me door 'n lichaamsbeweging te kunnen harden, sprong - viel op Huizinga's kuiten. Met z'n drieën zwommen we daar in 't kamertje rond. Fladderende handen, trappende beenen, wringende rompen, roode koppen. Rollen, hijgen, vechten. De armen slangerden, duwden, schoven onder en tusschen lichaams-deelen. Adem-stoom snoof uit de gorgelende kelen. Onze voeten schopten de betingelde behangsel-wanden met gaten. Tegen den steenen achter-muur, onder de kleedplank, kropen we over elkaar, onze ruggen raakten het kleed-aanrecht en de toiletdoozen van Ram en Huizinga smakten blikketsend, rommelend op mijn en Ram's schedel, daar we vurig kampend Huizinga onder hadden. Er werd geen kik gegeven, alleen zwaar-ronkend steunen van balgende borsten.

(Wordt vervolgd.)

Causerie uit Den Haag.*)

De tijd waarin wij nu leven, de tijd van druk uitgaan, is de wàre voor een question bûlante, want op onze diners of lunchen is een topic of the day even onontbeerlijk als geïllumineerd ijs of champagne. 't Treft dus uitstekend dat wij juist nù twéé vaste onderwerpen van gesprek hebben: één om eendrachtelijk over te pruttelen (mooier kàn het niet) en een om met elkaar over te strijden.

Het geheel verbouwde 'Gebouw' levert onuitputtelijke stof aan liefhebbers van eerstgenoemd tijdverdrijf; dat Diligentia-concert no. 1, in de vernieuwde zaal, wat een heerlijk, niet licht uit te putten onderwerp van gesprek: hoe koud het daar was en hoe donker; hoe de heeren hun kragen en hoeden opzetten; hoe er dames waren die, alle coquetterie op zij zettend, zich dekten met de voor op-het-rijtuig-wachten bestemde fichus of bontmutsen; enz. enz. Er was helaas,

*) Door plaatsgebrek is dit stuk blijven liggen.

geen tijd geweest om verwarming en verlichting vóór het in gebruik nemen te beproeven.

Nu zijn die beide zaken in orde; maar toch blijft er nog genoeg te klagen (over de nieuw aangebrachte plaatsen b.v.) om er twee gangen van een vriendenmaal mee te vullen. Dat de accoustiek door die verbouwing enorm is verbeterd - (geen klein voordeel in een concertzaal!) wordt weinig geteld, althans weinig besproken; pruttelen, breed uitmeten van grieven valt meer in 's uitgaanden menschen smaak dan zich tevreden betuigen.

Ons tweede onderwerp betreft een echt 'brandende' vraag, een waarover men zich tot brandens toe warm maakt, met mond en pen.

De geheele muziekale wereld, met en benevens de uitgaande dito - dwepen met muziek is immer *ton* - verkeert in spanning over de vraag of het bestuur van het Concert Diligentia zijn contract met het Amsterdamsch orkest zal vernieuwen of wel het Residentieorkest zal engageeren. Mengelberg dus contra Viotta.

Het voornaamste argument van de Viottianen is de noodzakelijkheid voor een stad als Den Haag haar eigen orkest te hebben. Wat mij betreft, ofschoon in de residentie geboren en getogen, laat de schande van het gemis eener Haagsche kapel mij volkomen koud; wij hebben, wanneer wij als de kinderen tegen elkaar gaan opbieden, boven Amsterdam en Rotterdam het voorrecht van een eigen opera en de stafmuziek der Grenadiers. Van een zuiver muziekaal standpunt beschouwd, komt, mijns inziens, de quaestie hierop neer: het kleine Holland mag trotsch zijn op het bezit van een uitstekend orkest als dat van 't Concertgebouw, dat terecht ook in 't buitenland bij vaklui zoowel als publiek een grooten naam heeft. Voor twéé zulke orkesten zou, vrees ik, in ons landje geen plaats, of liever geen geld zijn; veel kans was er dus dat in de toekomst beide het niet zouden kunnen bolwerken. Een beslissing te nemen die, zoo mogelijk, dàt gevaar afwendt, daarop komt het, in dezen Amsterdam - Haag strijd, dunkt mij, neer voor hen dìe zuiver het belang van het muziekale leven in Holland op het oog hebben. En dat is immers het geval met àlle strijdenden? Er een personen-quaestie van te maken!... Wij dènken er niet aan.

In het stadium, waarin het belangrijk vraagstuk nu verkeert, zijn beide orkestleiders van een goede conditie: aan Mengelberg zoowel als aan Viotta wordt nu na elk concert een ware ovatie gebracht. Zelfs het deftig, eenigszins blasé Diligentia-publiek was onlangs, o.a. na de onovertroffen, superieure uitvoering van de *Pastorale*, zoo enthusiast in zijn betuigingen dat men zelfs van het heengaan der koningin nauwelijks notitie nam, en maar eindeloos Mengelberg bleef toejuichen.

De *note gaie* in dezen twist is het ongelooflijk aplomb, de zekerheid waarmee men de waarde van beide orkesten hoort vergelijken en beoordeelen door menschen van wie wij weten dat zij op concerten véél naar de hofloge, nòg meer naar de toiletjes kijken (dat ze daarvoor gaan willen wij zachtmoediglijk niet aannemen) en die desalniettemin de meest snijdende kritiek geven over 't geen òf Mengelberg òf Viotta presteert. Hun onkunde is in deze hun eenig excuus: zij hebben geen flauw begrip van wat er noodig is voor het beoordeelen van 't technisch en muziekaal gehalte van een orkest.

Zelfs al trok niet kunstgenot of gezellige omgang ons telkens weg van het warme hoekje aan onzen vriendelijken haard, dan nog zouden wij dezer dagen van louter weldadigheid uithuisig zijn. Want legio is het aantal liefdadige doel*en*, waarvoor wij kaartjes dienen te nemen, omdat onze vrienden, of ettelijke deelen van hun kroost

daarvoor spelen, dansen of zingen. Vriendschap of beleefdheid verschaft ons dus het genot aan tallooze sprookjesvertooningen - een zeer geliefde vorm van weldadigheidsavonden: waarschijnlijk van wege het vele dat daarbij is te *zien*.

Zoo dreef vriendschap ons nog pas naar een allegorische sproke, waarvoor van Logchem het gedicht maakte, en Molkenboer kostuums en tableaux regelde.

Deze allegorie droeg den kinderboekjestitel van ‘Deugd en Schoonheid.’

Een eenvoudig gegeven:

Blanke Deugd - een groepje meisjes in 't wit - en rose Schoonheid (een beetje hard rose) kunnen het best met elkaar vinden: tot bewijs daarvan doen ze een genoeglijk dansje, alias wentelpas. Maar... Hartstocht, een lilas groepje, treedt binnen, en met haar de Haat, in fel geel; dood alleen, zonder gevolg, doet zij erg nijdig met haar langen gelen mantel. Zij zet deugd en schoonheid tegen elkaar op, en brengt het zoo ver dat schoonheid (eigenlijk een beetje blij van deugd af te zijn) den baas wil spelen. Maar

Wijsheid, een lange dame in 't groen - veel te hard en te giftig voor ‘der palmen kleur’ van het gedicht - komt statig binnen, en brengt de twee vriendinnen weer tot elkaar. Hartstocht kan afmarcheeren, Haat dito; Schoonheid en Deugd zijn weer goede maatjes, en toonen dat door een dansje; m.a.w. men viert het ‘Vredefeest der Deugd die Schoonheid is.’

De tableaux moesten ons die geschiedenis aanschouwelijk maken. Geen gemakkelijke opgaaf: in ‘een paleis van marmerglanzen, een stralend witte burcht, een koningshalle’ werden die emoties vertolkt door ‘wentelpassen en rythmische golvingen, zich harmonisch wentelend,’ al die passen en wentelingen uit te voeren door aardige jonge meisjes meest uit de eerste kringen. De heeren speelden een zeer ondergeschikte rol. Als ‘een stoet van ridders fier, glijdend in rythmepassen, blij en statig’ kwamen zij aan, een lange lans rechtop in de hand, als gereed om elk die hun dames te na kwam, daarmee te doorsteken. Maar de deugdzame, schoone juffers schenen het, geheel *up to date*, best alleen af te kunnen; en de ‘ridders fier’ stonden aan weerskanten van het tooneel op een rijtje, precies als de koristen in de opera, wanneer held en heldin hun liefde of haat uitzingen, of het ballet een met-de-harener-bij-gesleepte springpartij ten beste geeft.

Koningin en prins bewonderden Deugd en Schoonheid tot aan de pauze: het kritieke moment, toen de witte en rose pakjes met elkaar aan 't kibbelen raakten. Als onze drie vorstelijke personen alle weldadigheidsfestijnen, waar hun tegenwoordigheid gevraagd wordt, maar hàlf bijwonen, dan kunnen zij toch gerust zeggen veel voor philantropie over te hebben.

De koningin was in het wit, voor haar, als voor àlle jonge vrouwen en meisjes, de meest flatteuse avondkleur.

In de tjokvolle zaal zag men veel toilet, doch bijna geen gekleurde kostuums; alles wit of lichtgrijs; een gevolg van den voorgeschreven lichten hofrouw.

Of àl die dames dan *hoffähig* waren? Wel, 't is niet méér moeite een witte dan om een gekleurde japon aan te trekken, en al licht geeft men, door in 't wit te verschijnen, aan twee of drie menschen onder het publiek den indruk dat men gedwongen is te rouwen en dus... tot de hofkringen behoort. En wat kan men in een hofstad meèr verlangen dan het bereiken van dit ideaal!

X.

Brief uit Berlijn.

Tentoonstelling van Huisvlijt.

3 Februari 1906.

Dezer dagen zoo Unter den Linden slenterend, viel mijn oog op een plakkaat dat er zeer medelijdenwekkend uitzag. Het stelde voor: een vrouw, mager, bleek, uitgeteerd, gladgestreken haar en een omslagdoekje om de schouders en onder deze deerniswekkende vrouwenkop stond, *Heimarbeit Ausstellung.*

Ik ging het gebouw, of liever gezegd overblijfsel van een gebouw, dat nog steeds den naam draagt van Academie der Künste en op welks achterterrein de nieuwe koninklijke bibliotheek zal verrijzen, binnen om eens een kijkje te nemen.

In de bovenverdieping waren eenige zalen ingericht om de verschillende branches der huis-industrie aan het publiek te toonen. Slechts 25 pf. entrée wordt geheven, dus toegankelijk voor iedereen en voor arbeiders 10 pf. of gratis.

Op tafels waren de artikelen tentoongesteld; elk stuk met een kaartje voorzien, waarop het loon staat aangegeven, dat per stuk, per dozijn, per gros betaald wordt en daaronder hoeveel uur in de week gewerkt en wat per uur verdiend wordt. Ik kan zeggen, dat met uitzondering van de schoenen-huis-industrie, de loonen dermate slecht zijn, dat je onwillekeurig een rilling door de leden gaat bij den aanblik van zooveel ellende. Uit geheel Duitschland waren afdeelingen vertegenwoordigd: textielindustrie, waartoe in Silezie de huiswevers behooren, wier nood zoo realistisch en waar geschilderd is in Gerhard Hauptmann's drama, die Weber; schoenen, laarzen en pantoffels, porcelein-industrie, zadelmakers-huisarbeid, witgoed en confectiehuiswerk, handschoenenindustrie, het maken van portefeuilles, boeken inbinden, kartonwerken en papierindustrie, metaalarbeid, knoopen, haken en oogen, drukknoopen, speelgoed, muziekinstrumenten, potlooden, sigaren, sigaretten, kunstbloemen enz.

Het is nu 10 jaar geleden, dat het interest van velen werd gewekt voor de huisvlijt, bij gelegenheid van de groote staking in het confectievak te Berlijn. Toen werden de oogen geopend om te zien en te hooren, hoeveel ellende, nood, ontbering er onder die thuiswerkers geleden werd. Men hoopte toen door een wet op bescherming der thuisarbeiders, evenals die voor fabrieksarbeiders

in werking is, de groote nood te voorkomen.

Doch tevergeefs. Geen wet en ook geen organisatie onder de huisarbeiders. Dit laatste was en blijft een utopie, daar het grootste deel der Heimarbeiter niet ontwikkeld genoeg is om het voordeel in te zien van georganiseerde groepen. Dat komt, omdat zoo'n Heimarbeitfamilie van kind af aan gewend is helaas! om te werken als een machine, aan spelen valt voor de kinderen niet te denken en met moeite wordt de school bezocht, thuis gekomen moeten de kinderen weer gauw meehelpen om ook een steentje bij te dragen tot de karige verdienste die zonder de hulp van 't geheele gezin nog minder zou zijn.

En hoe weinig denkt men na, als men in een winkel iets goedkoops in handen krijgt, dat op dat goedkoope artikel nog door den leverancier moet verdiend worden en hoe luttel de vervaardiger van dat artikel er voor ontvangen heeft. De leverancier is er het beste aan toe, de fabrieksbezitters, die, buiten hun fabrieken om, nog enorm veel huisarbeid uitgeven, verdienen daaraan kolossaal, zij sparen de opzichters in de fabrieken, vuur en licht en betalen aan de thuiswerkers oneindig veel minder, dan aan hun fabrieksarbeiders- In vele branches der huisindustrie heerschen slappe en drukke tijden; in den drukken tijd wordt er menigmaal 16 uur per dag gewerkt! Nu zou men denken en vooral het gros van het publiek is van die opinie, dat een Heimarbeiterfamilie, dan in den slappen tijd weer aardig op zijn verhaal kan komen. Ja, was dat zoo, dan ging het nog, doch neen, de verdienste is zoo gering, dat er geen appeltje voor den dorst kan op zijde gelegd worden.

Het is een uitmuntende gedachte van de ondernemers dezer tentoonstelling om een reeks van voordrachten te doen houden tijdens deze weken. Van alle kanten wordt de huisvlijt bekeken, zoowel van gematigde als van sociaal-democratische zijde.

Professor Schmoller, een kind van het Schwarzwald, hield een interessante lezing over de geschiedenis van de huisvlijt. In vroegere eeuwen kende men alleen Heimarbeit; langzamerhand kwam den drang om de waren naar de jaarmarkten te brengen en daardoor ontstond concurrentie. Die concurrentie werd steeds grooter; toen volgden de fabrieken met de machines, daarvoor moesten de handen het in vlugheid afleggen en vanzelf werd de thuiswerkbetaling steeds minder. Schmoller meende, dat in streken, waar de Heimarbeiter een stukje land heeft om te bebouwen of een koe of geit bezit, het bestaan van zoo'n gezin niet zoo treurig is, als in die gedeelten, vooral in de groote steden, waar alles gekocht moet worden en de levensmiddelen duur zijn. Ook toonde hij aan, dat de huisvlijt in Zwitserland het meeste werd gedreven en de Duitschers nog niet zoo hadden te klagen, daar in Oostenrijk, Italië en Rusland de Heimarbeiter nog veel minder verdienden.

Ik moest even lachen bij deze bemerking en dacht: er is steeds baas boven baas, want, bekijkt men nauwkeurig de kaartjes met aangegeven verdienste, dan leest men op sommigen 2 pf. per uur verdienste. Kan zoo iets nog minder?

Over de Heimarbeit in de tabakindustrie sprak dezer dagen de Rijksdagsafgevaardigde von Elm, een Hamburger, die zelf afkomstig is uit een Heimarbeitersigarenfamilie en dus uit eigen ervaring alles kon beoordeelen. Wanneer bij hem niet de drang was aanwezig geweest om vooruit te komen, dan zou hij, evenals zoo vele anderen, nu ook thuis werken. Zoodra hij even kon, kwam hij op een fabriek en ging later naar Amerika, het land der vrijheid, om de sigarenindustrie aldaar te bestudeeren. Later in Duitschland teruggekomen, werd hij sorteerder in een

fabriek hetgeen hij nog is. v. Elm maakte bijzonder opmerkzaam op het gevaar van besmetting, dat door het thuiswerk veroorzaakt wordt. In de tabakindustrie helpen ook moeder en kinderen mee; handen wasschen is een ongekende weelde, dus alles wat voor onreinheid aan de vingers kleeft wordt in de sigaar meegerold. Vooral in Westfalen, dat bizonder smerig is, en waar zeer veel sigaren gemaakt worden, heerschen nog onverkwikkelijke toestanden. Hij deelde nog mee, dat fabrikanten 33 pCt. verdienden bij de huisvlijt. Geen wonder dat de sigarenfabrikanten allen rijk worden? Het is te hopen dat door deze tentoonstelling eenige verbetering zal geschaft worden in den treurigen toestand der loonen. Afschaffen van huisvlijt kan niet geheel en al, doch wel vermindering van huiswerkers door meerdere afname in de fabrieken of betere betaling der huisvlijt, b.v. afschaffen, dat de Heimarbeiter zijn werk naar de fabriek moet brengen of zenden voor eigen rekening en dat hij alles van den werkgever ontvangt wat hij noodig heeft en niet, zooals nu, nog

allerlei bijmateriaal zelf moet koopen. Zoodoende wordt de verdienste nog minder.

Tentoonstellingen zijn uitstekende instellingen om een zaak overal bekend te maken; ik wensch de Heimarbeitindustrie alle mogelijke succes toe!

MEA.

Varia.

I. De ware nuttigheid.

Den onderstaanden brief ontving ik, naar aanleiding mijner onlangs in de Lelie geschreven artikelen: 'Over trouwen en nog wat.' Ik druk hem met toestemming der schrijfster af, omdat de inhoud overweging verdient, door die velen vooral, die haar tijd verluieren, en verkwisten, en zoeken naar 'bezigheid':

Geachte Freule!

'*Ik kan niet nalaten, u te zeggen hoe ik het geheel eens ben met hetgeen u zegt in uw artikel "Over trouwen en nog wat." Veel van 't geen u in uw artikel schrijft omtrent de vrouwen van zulke ambtenaren, geldt dunkt me tegenwoordig ook voor de vrouwen uit de burgerklasse in 't algemeen, al behooren ze niet tot den ambtenaarsstand. 't Is zoo door en door wáár, wat u zegt, van de tegenwoordige meisjes en jonge vrouwen, n.l. dat ze niet in staat zijn zelf flink aan te pakken, en de handen niet uit de mouwen kunnen of willen steken, om hun huishouden netjes te regelen en in orde te houden. Ik geloof dat dit in de laatste 15 à 20 jaren veel erger geworden is. In mijn tijd, toen ik 16 à 18 jaar was, hebben m'n kennissen en ook ik zelve, (ik ben zoo vrij ons te rangschikken onder den meer gegoeden burgerstand) wel degelijk alles geleerd wat een meisje en vrouw leeren moet, om een huishouding goed te kunnen besturen. Dat de meisjes dit tegenwoordig niet meer zoo grondig leeren, ligt, dunkt me, meer aan haar zelve dan aan de ouders. Al m'n kennissen en ik ook, we maakten al onze kleeren zelf (onderkleeding, blouses, japonnen enz.). De meesten mijner kennissen zijn reeds lang getrouwd, en allen hebben hun uitzet zelve gemaakt, en ik verzeker u dat ze gezien mochten worden. M'n kennissen hebben het bijna allemaal finantieel goed getroffen, ze houden 2 of in ieder geval één flinke dienstbode, zoodat ze zelve niet veel behoeven te doen, maar die enkele, die niet zooveel middelen of inkomsten heeft, en 't dus wat zuiniger moet aanleggen, doet vele huishoudelijke bezigheden, zooals naaien, koken enz. Daar ik er den tijd voor heb, maak ik nog steeds zelf m'n eigen kleeren, en die mijner huisgenooten. Daarom kan ik ook met zekerheid zeggen, dat het heel waar is wat u schrijft, n.l.* dat een vrouw veel afdoender haar man zou helpen, door zelf te naaien, te koken enz., dan een depot of zoo iets waar te nemen, wat in den regel maar een geringe bijverdienste is.*)

En dan, de huiselijkheid zou er immers ook door bevorderd worden, wanneer een vrouw al die bezigheden zelf verrichtte, maar dan zou ze niet zooveel tijd hebben om te wandelen, te fietsen of visites te maken, en de meeste meisjes en vrouwen willen liever 't laatste doen dan 't eerste. Een meisje of jonge vrouw, die tegenwoordig wel *alle mogelijke huishoudelijke bezigheden verricht, wordt als een wonderdier beschouwd. Daar hebt u b.v. om nu maar eens iets te noemen, kousen breien en*

*) Cursiveering is van mij.

aanbreien, wat toch ieder meisje moet kunnen, (dat vind ik tenminste), of ze 't wel of niet noodig heeft te doen. Als ze iemand, die nog niet zoo heel oud is, daarmee bezig zien, zetten ze 'n gezicht alsof ze zeggen willen: maar mensch hoe kom je er bij om zelf je kousen te breien, wie doet dat nu nog tegenwoordig, je bent een heele generatie ten achter, zoo iets was goed in de vorige eeuw, maar nu!' De een vindt het vervelend, de ander wordt er zenuwachtig van en een derde vindt het zóó laag bij den grond, dat ze er zelfs niet van spreken wil. Ik heb al heel wat kousen gebreid in m'n leven, en doe dat 'vernederende' werk zelfs nu nog wel, maar m'n zenuwen zijn daarvan *niet minder geworden. 'k Geloof dat het daarmee gaat, als met het aannemen van een melkkan of een pakje aan de deur (waartoe ik me ook wel eens 'verlaag') en dat men, zooals uw vriendin zegt, iemand van buitengewone geestkracht moet zijn, om zich voor zóó iets niet te schamen.*

Juist kousen en onderkleeren zijn duur als men ze klaar koopt, in de goeie kwaliteiten, en als men het goedkoope goed aanschaft is het onsterk, zit niet goed in elkaar, en is heel gauw versleten. Men heeft dus dubbel voordeel als men 't zelf maakt, ten eerste bespaart men arbeidsloon en ten tweede heeft men degelijker goed. En ook wat u schrijft over het maken van japonnen is waar, er behoort grondige kennis voor, om een japon zóó te maken, dat ze aan alle eischen voldoet, maar als iemand geen voldoende middelen heeft om de japonnen te laten maken, dan moet ze zich in vredesnaam tevreden stellen met een kostuum, dat niet precies

in de puntjes is. Ik zou toch zeggen, dat het beter is en meer voldoening geeft, met een beetje minder mooi japonnetje te loopen, dat je zelf gemaakt hebt en waarvoor je dus geen schulden hebt behoeven te maken, dan met een chic toilet, dat je moet betalen met geld wat je eigenlijk niet kunt missen of voor iets beters had kunnen gebruiken. Maar 't is de schijn, de uiterlijke pronkzucht, waarover u destijds ook zoo mooi hebt geschreven in uw artikel 'Schijn'.

O, ik haat ze zoo, die schijn, dat klatergoud of verguldsel, dat bedrog (want dat is het toch eigenlijk) dat men tegenwoordig overal, in alle klassen en standen, onder verschillende vormen aantreft. Daardoor gaan er zoovele huishoudings te gronde, en ook daardoor zijn er zooveel menschen overspannen en zenuwziek. Ze willen meer doen dan ze kunnen, ze willen verder springen dan hun polsstok lang is, en op 't laatst zitten ze vast en barst de bom los. Maar dan heb ik geen medelijden met hen, maar wel met diegenen die de dupe worden van hun verwaandheid en blufferij.

Hoogachtend,

ABONNÉ.

II. Vermakelijk.

Uit het jaarverslag van het Nationaal Bureau van Vrouwenarbeid:

'*Het aantal volontairs steeg tot negen*'. - Zegt zulk een zonder twijfel hoogst 'nuttige' werkkring niet boekdeelen? - 'Volontair' op het Nationaal Bureau van Vrouwenarbeid is immers veel 'nuttiger', dan thuis een zieke moeder oppassen, een paar jongere broertjes en zusjes bezighouden, een ouden vader de courant voorlezen; om niet te spreken van zulke alledaagsche bezigheden als kopjes wasschen, en de wasch vouwen, en helpen naaien, of strijken, enz. enz.

Trouwens, om al die huiselijke bezigheden te verrichten, moet je iets *kennen.* En, om 'volontair' te wezen behoef je *niets* te kennen.

Dat is óók een motief!

III. Egoïsme.

'N heerlijke dekmantel tot gierigheid en wreedheid vinden de lezers der brochure: 'Negatieve en Positieve Armverzorging door mevr: *G. Muller-Lulofs*,' in het volgende zinnetje daaruit:

'*Waarachtige* deernis moet zich dikwijls uiten in *onthouding.*'

Och ja, wat kunnen de gierigaards en de egoïsten op *die* treffende wijze heerlijk veel 'deernis' betoonen.! Met de hand stevig op den dubbeltjes-zak voorbij-gaan, niet uit gierigheid weet je, maar uit '*waarachtige*' deernis.

De schrijfster doet op dezelfde bladzijde een verhaal van haar eigen zelfde soort 'deernis' voor 'n arm jongetje, dat haar lucifers wou verkoopen. Uit 'deernis' gaf ze hem niets!!!

'Nooit geven aan kinderen, weet je'. Dan maak je je zelf 'medeplichtig' aan hun armzalig bestaan. En je doet veel nobeler, als je 't arme stakker, in plaats van hem

het kwartje te geven dat hij noodig heeft om aan een pak slaag te ontkomen, het onthoudt, om niet ‘medeplichtig’ te worden!

O walgelijke schijnheiligheid.

Dan heb *ik* meer op met de zonder twijfel volgens mevr: Muller-Lulofs heel laagstaande liefdadigheid van wijlen den musicus Anton Bouman, van wien een inwoonster van Bommel mij dezer dagen het volgend verhaal vertelde, (voor de wáárheid ervan kan ik natuurlijk niet instaan). Het was op een heel kouden winterdag. Bouman, die in Bommel thuishoorde, werd overgezet over de Waal tegelijk met een zeer armelijk-uitzienden bedelaar. Bouman droeg een mooien pelsjas; de bedelaar had niets dan wat dunne kleeren.

‘Koud van daag’ merkte de bedelaar huiverend aan.

Bouman knikte, trok z'n pelsjas uit, reikte hem den ander over, met een ‘Dáár arme bl.... m’, - en verdween.

Wie zou hier de ‘*waarachtige*’ deernis bezitten, mevrouw Muller-Lulofs, met haar veinzerij van ‘onthouding’, of Bouman met z'n zonder onderzoek *geven?*

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Clara. - *De Tuintjes* heeft geen slot. Het begin en de ideën erin zijn heel goed, maar zulk een lang opstel als dit kan niet eindigen in niets. Ik denk dat gij zelve dit wel zult inzien; als gij er goed over nadenkt. Ik hoop dat gij er alsnog het een of ander einde aan zult kunnen maken. In dat geval wil ik het gaarne plaatsen; maar zoo als het nu is, is het daartoe ongeschikt.

A.V. - *Kinderleed* nam ik aan.

Mevr: Chr. K. - van O. - *Fabel* en het 1ste schetsje uit D. gaarne. Het tweede uit D. vind ik te persoonlijk tegen de ger: Kerk gericht; dat zou aanstoot geven.

No. 10. - Ik heb uw handschrift in orde ontvangen, en reeds ter drukkerij gezonden. - Wat de noot betreft, die moet van U-zelf uitgaan, niet van mij. - Zendt die alsnog.

Lotos. - Neen, deze Duncan-uitvoering was meer iets voor den muzikalen verslaggever dan voor mij. Overigens zult gij er mij ook nog wel eens zien, want *Isadora* ziet blijkbaar in Holland een vette kip, om zich door haar behendig te laten plukken. Ze danst hier het eene seizoen in, en het andere uit, en, daar 't elders in de wereld al niet te best meer lukt met de reclame, nu het nieuwtje er afgaat, nestelt zij zich hoe langer hoe vaster in bij de langzaamachteraankomende Hollanders, die gewoonlijk eerst een paar jaar later dan een ander volk ontdekken hoe ze worden beetgenomen. Misschien krijgen we eerstdaags haar mislukte dans-school ook nog wel hier in Amsterdam!

Abonnée. - Met ‘leveranciers’ heb ik niet altijd zooveel medelijden, want er zijn er velen, die zelf door slordigheid of onverschilligheid aanleiding geven, dat men naar een ander gaat, en die b.v. stelselmatig nalaten een quitantie te voegen bij het bestelde, *ook al vraagt men hun er met nadruk om.* Als zulke menschen dan de dupe ten slotte worden van wan-betalers, aan wien dan de schuld? Het is niet altijd-gemakkelijk een quitantie te zenden, als er *niet* om wordt verzocht, dat weet ik ook wel; maar als de kooper 't *verzoekt*, is het toch een nalatigheid het niet te doen. En vooral in den Haag is het een algemeene klacht, dat de winkeliers het opzettelijk nalaten, omdat zij liever iemand in hun boek laten staan voor allerlei kleinigheden.

Neen, alle jonge honden zijn even weinig gelijk in ondeugendheid als alle kinderen. Ik ken jonge honden van m'n tiende jaar, en ik verzeker U, dat ieder hunner dien ik heb gekend weer anders was. Maar wel doet de omgeving en de opvoeding er veel toe. Als Bennie was aangeland bij 'n paar zuurdoende, vreeselijk-stijve, altijd plechtig-kijkende juffers, of bij een ‘Marie’, die minder goed-gezind was voor viervoeters dan de onze, dan zou hij stellig veel minder vroolijk en wild en opgewonden zijn geworden, dan nu hij vrij ravotten en spelen kan, en steeds liefkozingen en lieve woorden krijgt. In Bennie ook zit ‘Lebensfreudigkeit’; en die kan men in een hond evengoed dooden als in een kind, wanneer men hem steeds kwelt met: dit mag niet en dat mag niet.

M.E. - Ik dank U hartelijk voor Uw lange en vriendelijken brief. Neen ‘egoistisch’ is het volstrektnniet mij te schrijven, want ik waardeer het zeer als ik op die wijze iets te hooren krijg van mijn abonnés. En ik stel het op prijs, dat gij door dat boek

van mij dien indruk van me hebt gekregen. Wat mijn Lelie-werk betreft, het is volkomen waar, dat ik in de correspondentie altijd eerlijk mijn gevoelens zeg; dat hebt gij zeer juist gevoeld. En het is óók waar, dat ik een veel te uitgesproken karakter en een veel te hartstochtelijk temperament bezit, om bij al die ergerlijke dingen, die ik om me heen zie, bij al het onrecht en de gemeenheid en de leugenachtigheid en de aanstellerij en de domheid, kalm te kunnen blijven. Zoolang ik schrijf over dat alles, zoolang zal ik 't niet anders *kunnen* doen dan met m'n heele ziel er in gelegd.

Het Vondelpark! Neen, ook in den vroegen morgen is het toch nooit meer dan 'n stads-aanleg! Het is geen natuur; het is zoo'n prutserig, peuterig vertooningetje van menschen die tuintje spelen. - Fietsen en auto's zijn hier m.i. minder hindelijk dan in den Haag; ten minste er heerscht wat méér orde. -

Ja-zeker, ik dank U hartelijk voor Uw bewijs van vertrouwen, en weet heel goed dat Uw ras zich niet gemakkelijk geeft, want ik heb van moeders-zijde heel wat familieleden dien kant uit, en ken het dus heel goed. Maar het is een ‘ras’ waarmee gij voor den dag kunt komen.

Mevr: van den B. te A. - Ik wist niet dat A. Uw geboorteplaats is. De grachten vind ik heel mooi, maar vreeselijk melancholiek. Ik heb altijd gevonden, dat A. een deftige en in veel opzichten een zeer interessante stad is, maar eene die mist de vroolijkheid en gezelligheid van den Haag. - De gelijkenis met Venetië waarover men pleegt te spreken bestaat inderdaad in sommige opzichten. Maar het lachende, het wonder-innemende, het betooverend-schoone dat Venetie bezit zelfs in zijn ondergang, mist Amsterdam geheel voor mij. Het is zoo echt een stad uit het land van ‘mist, en vuilen regen’ zooals de Genestet, van wien gij en ik beiden veel houden, zegt van ons Holland.

Die improvisaties ben ik terstond gaan lezen. - Natuurlijk vond ik het zeer interessant. -

Och ja, op z'n tijd zie ik ook wel eens graag mooie toiletten en mooie winkels, en veel menschen. Maar ik ben 't heelemaal met U eens, dat al die uiterlijkheden niets beteekenen, als je geen gezellig interieur hebt, en niemand om heel lief te hebben, en, omgekeerd, zoolang mijn interieur zoo gezellig is als ik 't heb, zoolang vind ik het in Amsterdam even goed uit te houden als in den Haag, of wáár ook!

Blauwe Hyacinthe. - Het deed me zoo innig veel plezier eindelijk eens van U te hooren. Ik heb me zoo dikwijls afgevraagd, hoe het U toch zou zijn gegaan! En ik had zoo innig gehoopt, dat alles anders zou zijn gekomen, dan het geval blijkt te zijn. Arme blauwe Hyacinthe; neen, *ik* geloof niet, dat, Uw gevoel ‘zonde’ is Maar wel geloof ik, dat gij toch moet trachten te vergeten omdat, vergeef het mij, hij het tòch niet gansch en al verdient dat gij U-zelve zoo kwelt. Ik wil dit niet nader uitwerken, omdat ik U anders zou verraden, maar gij zult begrijpen, wat ik bedoel. - Als het U *mogelijk* is, vergeet dan. Ik heb U slechts dien eenen keer gezien, en ik geloof daarna dat het zonde en jammer is van U, dat gij Uw leven verkwijnt, terwille eener verloren illusie. Toen heb ik U ook eerlijk geraden naar mijn eigen heilige overtuiging, en dat doe ik nu opnieuw, als ik U zeg: Ga op reis, doe al wat gij kunt om op andere gedachten te komen. Gij zijt niet de eerste die, na een bittere desillusie, toch nog heel gelukkig zijt geworden. Maar als gij *niet* kunt vergeten, dan geloof ik niet, dat gij U-zelve behoeft te pijnigen met gewetenswroegingen over ‘zonde’. Het gebeurde is immers waarlijk niet *Uw* schuld, en over Uw inwendig gevoel zijt gij niemand

verantwoording schuldig, dan God-alleen. En die oordeelt anders dan de domme menschen en kerkgenootschappen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

25 April 1906.
19de Jaargang.
No. 43.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Over het Bevallige in de Vrouw.

Schoonheid en Bevalligheid zijn bij uitnemendheid het deel der vrouwen, aan welke daarom terecht de naam van schoone Kunne is toegeëigend. Waar beide zich in dezelfde persoon vereenigen, daar geven zij haar het recht om te worden bewonderd en erkend als een sieraad der Schepping, als een levende schilderij, onzer opmerking altoos waardig. Doch zij gaan niet altijd bij dezelfde en in gelijke mate gepaard, - en 't is niet de schoonheid alléen, die het uitsluitend recht op behagen kan geven: men moet dit vermogen mede toekennen aan de bevalligheid. De mannen hebben oogen, maar ze hebben ook een hart. En - daarom, ô Schoonen! gij, die door de regelmatigheid uwer wezentrekken en de fraaiheid van uw leest op de grieksche Venus schijnt afgegoten, gij die in elk geval op onze bewonderende beschouwing uw aanspraak moogt doen gelden, neem het den armen Dichter niet kwalijk als hij schrijft: 'Ieder zegt, dat Lesbia schoon is: ik oordeel anders over haar. Zij is welgemaakt; zij heeft fraaie wezentrekken; zij is blank; maar 't is een standbeeld, dat de oogen kan behagen, maar het harte niet raakt.'[1)]

Dan, het is niet genoeg, dus in 't algemeen over 't bevallige in de vrouw te spreken: 't is billijk, hoewel het zich niet op een regelmatige wijze laat beschrijven, eenige kenteekenen er van op te geven. Zoo wel als de schoonheid is de bevalligheid een geschenk der Natuur, en die ze niet bezit, zal vergeefs trachten haar door kunst te verkrijgen. Er is, en maar al te veel, een gemaakte bevalligheid, waardoor de vrouwen, die naar den roem van schoonheid dingen, trachten te behagen, hetgeen haar ook dikwijls bij 't eerste voorkomen gelukt, maar op den duur geen stand kan houden, wijl bevalligheid en gemaaktheid geen gemeenschap met elkander kunnen hebben, en natuur, bij de minste tegenkanting of onachtzaamheid, het masker laat afvallen, en zich vertoont zooals zij is.

Bij de Oudheid werden de drie Bevalligheden (*Gratiën*)[2)] eerst afgebeeld met een

1) *Tibullus.* Latijnsch dichter (54-18 v. C.). Schrijver van *Elegiën.*
2) *Euphrosyne* (feestvreugde), *Aglaïa* (feestplans) en *Thalia* (bloeiend geluk).

dun gaas omkleed, 't welk loshangende, naar den wil der winden werd bewogen; en naderhand geheel naakt, om te toonen dat zij geen opschik noodig hebben, maar door haar eigen bekoorlijkheden behagen. Dit verdichtsel leert ons, dat het bevallige in de Natuur zijn oorsprong heeft. Eén gelukkige trek, door haar stift op het aangezicht gegraveerd kan de zachtheid, den aangenamen glimlach en de vriendelijkheid voortbrengen, en door 't bevallige, het gemis der schoonheid ruim vergoeden. 't Bevallige is altijd met zachtheid gepaard, heeft altijd een zweem van vroolijkheid, van ongedwongenheid, van eenvoudigheid. Een ernstig gelaat, een trotsche oogopslag, waarin òf minachting òf laatdunkendheid doorstraalt, is niet geschikt voor het bevallige; gramschap en nijd wisschen al zijn trekken uit; een bevallige spijt, een bevallige trotschheid zijn woorden zonder zin.

Indien men echter het bevallige alleen aan de wezentrekken wilde bepalen, dan zou men der schoone Kunne te kort doen. Zij heeft meer wapenen; wat zeg ik, wapenen?... Al wat naar krijg gelijkt, behoort niet tot het bevallige, dat niet dan zachtheid, dan minzaamheid ademt. Zij heeft meer *middelen*, om zich bemind te maken. Haar houding, stem, spraak, manieren, gebaren kunnen ieder in 't bijzonder een vermogen bezitten, dat ons aandoet; en zoo die begaafdheden met elkander gepaard zijn en onderling overeenstemmen, worden wij daardoor overmeesterd, en het voorwerp, 'twelk die bezit en er een goed gebruik van weet te maken, sleept onze goedkeuring weg, in welke betrekking wij er ook mede mogen staan. Men meene niet, dat ik door die aandoening, die goedkeuring, die overmeestering datgene alleen versta wat wij liefde, minzucht noemen. Neen, schoon deze natuurlijke neiging ons ingeschapen zij, zijn wij vatbaar voor andere gevoelens, wier voldoening ons niet minder genoegen verschaft; voor andere gewaarwordingen, die het leven met aangenaamheden en onaangenaamheden doorweven, en die in ons, zoowel als de minzucht, door voorwerpen van buiten teweeg gebracht wordende, ons niet onverschillig behooren te laten in 't onderzoek van 't geen ons behaagt of afkeer verwekt.

De minzucht, zal zij welgeregeld wezen, en aan het oogmerk, waartoe zij ons is ingeschapen, voldoen, behoort zich tot één voorwerp te bepalen. Gelukkig hij, die zulk een voorwerp verkozen hebbende, door overeenkomst van gevoelens daarin diezelfde neiging heeft weten te ontsteken, en zijn wenschen ziet voldaan! Doch ook dan zal, zoo schoonheid alleen hem heeft getroffen, die drijfveer zijner begeerte allengs haar kracht verliezen, tenzij andere begaafdheden die op den duur versterken, en de verflauwing dier zinnelijke aandoeningen vergoeden. Zijn nu die begaafdheden met bevalligheid gepaard, - is deze het middel, door 't welk zij zich vertoonen en werkzaam zijn, dan geven zij 't blij vooruitzicht op een bestendig genoegen, 't welk de minzucht alleen niet vermogend is uit te werken. Maar is buiten de Min, de vriendschap ook niet geschikt om genoeglijke dagen, als met goud en zijde doorweven, te doen slijten? Dat uitvloeisel van een gevoelig hart kan daarin niet besloten blijven, maar zoekt altoos een doortocht; en dat hart ontbeert iets, zoolang die neiging, zich tot geen voorwerpen, die haar beantwoorden, bepaalt. Hoe bekwaam is bevalligheid om deze ontbering te vervullen, om dien band van vriendschap te bereiden, en om dien door zachte en onverbrekelijke knoopen vast te hechten! Bevalligheid weert alle verkoeling tusschen vrienden en vriendinnen: zij is de voedster van 't vertrouwen, en zij weet door minzaamheid de gebreken te ontdekken, te bedekken en te verbeteren. Zie haar verder in de algemeene samenleving, waar zulke nauwe betrekkingen geen

plaats hebben: is zij niet de magneet der gezelligheid? Worden wij, wanneer wij iets bevalligs in iemand ontdekken, niet aangenoopt om dat voorwerp van nabij te kennen? En in hoe vele gelegenheden baart ons die verkeering het zoetst genoegen!

Maar dewijl het Bevallige zooveel vermogen op ons heeft, moet dit ons dan niet aansporen tot omzichtigheid, om niet door het uiterlijke misleid te worden, en misschien dat genoegen daarna te boeten? - Zekerlijk ja, indien het voorwerp, dat ons behaagt met ons in een nauwe betrekking staat of kan komen, of zoo men kan vermoeden, dat er eenig bepaald oogmerk is om ons in te nemen. Doch dit weet een oplettend oog wel te onderscheiden: veinzerij is geen vriendin der bevalligheid: list kan zich niet licht in haar gelaat verbergen, en zoo vooringenomenheid ons niet geheel verblindt, is het ware van het valsche wel te onderkennen. Doch waartoe zou die omzichtigheid ons dienen in de samenleving, in den omgang met personen op welke wij geen bijzondere betrekking hebben? Tot niets, dan om ons zelven een

genoegen te ontzeggen, dat wij anders zouden smaken, en om het zoet van 't leven, zonder noodzakelijkheid, met alsem te mengen. Zulk een wantrouwen doet dengene die het voedt geen eer aan, en kan doen vermoeden, dat men achterdochtig van aard is, of niet gaarne schitterende, 't zij natuurlijke of verkregene begaafdheden, die misschien de onze overtreffen, wil erkennen.

De vrouwen hebben nog een middel om haar bevalligheid ten toon te spreiden en te vermeerderen, doch waarvan zij over 't algemeen dat gebruik niet maken, dat haar 't voordeeligst zou wezen. Ik meen de wijze van kleeding en vooral van toestel van 't hoofd, dat aanzienlijkst deel van 't lichaam, 't welk het eerst alle oogen tot zich trekt, en welks eerste beschouwing ons oordeel over den geheelen persoon bepaalt. Maar kleeding en kapsel zijn aan de grillen der Mode onderworpen, en deze - vaak strijdig met de Natuur - werkt niet altijd ten voordeele der Bevalligheden, die haar schoonsten luister aan de Natuur zijn verschuldigd. En dan, zoo bij de dagelijks afwisselende en vernieuwde tooisels, een uitvinding één vrouw wèl staat, omdat toevallig de harmonie tusschen het sieraad en haar wezentrekken of haar leest is getroffen, moeten daarom alle vrouwen op de zelfde evenredigheid van maat gekleed, of op gelijke wijze gekapt zijn? Spruit daar niet de zichtbaarste en grootste tegenstrijdigheid uit voort? - - -

ô, Voorwerpen van onze achting, van onze vriendschap, van onze liefde! wij misgunnen u geen sieraden, geen verscheidenheid van kleeding waarin gij genoegen schept: maar laat uw oordeel, dat in andere zaken zooveel blijken van juistheid geeft, uw smaak regelen en uw keus bepalen tot hetgeen de bevalligheid van uw wezentrekken, van uw leest niet kan benadeelen, en dan zullen we u dank weten voor uw bezorgdheid om u met al uw begaafdheden op het beminnelijkste aan ons oog te vertoonen.

Over het bevallige in de vrouw sprekende, heb ik geen gewag gemaakt van *jaren*; en 't *behagen* veel aan 't bevallige toeschrijvende, zou men daaruit kunnen opmaken dat ik dat voorrecht bepaal tot dien frisschen lentetijd des levens, in welken de sterkste aandoeningen der hartstochten plaats hebben. Het zij verre, dat dit mijn meening zij; want deze bepaling zou alleen gegrond zijn, indien *schoonheid* het onderwerp mijner verhandeling ware: schoonheid, of 't geen wij met dien naam bestempelen, is van geen bestendigen duur, maar vermindert langzamerhand en verliest eindelijk al het verrukkelijke, dat ons oog bekoorde en door dien weg ons hart innam. Veel uitgestrekter en duurzamer is 't vermogen van 't Bevallige; en gelijk het bestaan kan zonder 't behulp der schoonheid, behoudt het ook zijn invloed als deze den hare reeds heeft verloren. Schoonheid werkt krachtig, maar ons oog aan hare beschouwing gewoon wordende, zoo vermindert haar indruk, en de verandering, die de niets ontziende Tijd in haar fraaie wezentrekken doet bespeuren, wischt dien uit. Bevalligheid, niet alleen ons oog, maar ook onze ziel bekorende, en, als 't ware, als een samengesteld werktuig over verscheidene schijven werkende, en gelegenheid hebbende zich in alle verschillende omstandigheid te vertoonen, behoudt haar waarde schoon de snelle loop des Tijds op haar gelaat te lezen is.

Velp, 24/2 '06.

S.K. FEITSMA.

‘Vereeniging tot Steun van Verwaarloosden en Gevallenen.’

Een mooi geschrift - mooi zoowel om wat er in te lezen staat opdat het ernstig overdacht zou worden, als door de 8 plaatjes die er in zijn afgenomen - mij dezer dagen gezonden en welk boekje bedoelt meerdere bekendheid te geven aan bovengenoemde vereeniging, geeft me ongezocht aanleiding er hier iets uit na te vertellen, hopend daardoor een heel klein steentje bij te dragen tot die zoozeer gewenschte meerdere bekendheid.

De vereeniging ‘*Tot steun*’ - zóo wordt zij kortweg genoemd - werd gesticht in 1886 door mannen die gevoelden, dat er een groote behoefte bestond aan een inrichting, zooals de reeds sedert jaren lang bestaande ‘*Heldring-gestichten,*’ maar dan in *vrijzinnig-christelijken* geest.

Zij strekt hare hulp uit tot verwaarloosde kinderen en oudere meisjes en tot hen, die strenger en beter leiding noodig hebben, dan ouders of voogden vaak geven.

Men wil dien personen door opneming in een *gezin* schenken, wat zij tot nu toe moesten missen: den gezegenden invloed van een vriendelijken en zedelijken huiselijken kring.

De noodzakelijkheid, het kind door waarneming gedurende eenigen tijd te leeren

kennen, alvorens men het aan een *gezin* kan toevertrouwen, deed de vereeniging *doorgangshuizen* oprichten.

Zulke zijn er thans drie:

Veldzicht en *Boschzicht* te Apeldoorn en *Beekzicht* te Epe.

De beide eerste inrichtingen zijn bestemd voor *meisjes:* de eerste voor die boven 15 jaar; in de tweede worden jonger kinderen verpleegd.

Beekzicht - hoofdzakelijk voor *jongens* tot 14 jaar bestemd - werd een proeve van co-educatie, welke proef geslaagd mag heeten, want de directeur zelf verklaart dat de invloed van het samenleven van jongens en meisjes zeer gunstig op beide groepen werkt.

De 'Doorgangshuizen.'

Hoe spreken deze van de moeite, het geduld en de zelfverloochening welke het kost, om die kinderen, die niet willen deugen, tot flinke menschen te doen opgroeien en hen te leeren later op fatsoenlijke manier in eigen onderhoud te voorzien!

Welk een liefdevollen, maar zwaren arbeid legde de vereeniging zich op. Gelukkig dat dit reddingswerk op heerlijke vruchten mag wijzen, al ontbreken - hoe zou het anders kunnen? - de teleurstellingen niet.

Het eerste en voornaamste, waarop een kind recht heeft, is *liefde.*

Maar *allen* - die werden opgenomen - misten dàt, wat zij vóor alles behoefden: den heerlijken invloed van een reine omgeving, de trouwe zorg en liefde der ouders. Zij kwamen uit gezinnen, waar òf de vader òf de moeder òf beiden aan den drank verslaafd waren. Een anderen keer was het ontucht die het huisgezin vernietigde.

Hoevelen dier ongelukkigen doolden 's avonds rond totdat de straat leeg werd, om dan in een portaal den nacht door te brengen!

Hoevelen der verpleegden stonden aan den rand van een afgrond of waren reeds zinkende! Jeugdigen van jaren, maar soms al oud in ervaring op zondig gebied! Ze traden binnen vol van booze hartstochten niet zelden.

'*Veldzicht*' en '*Boschzicht*' waren voor niet weinigen een gezegend toevluchtsoord, een huis der redding en herstelling. De reine omgeving, de liefde en toewijding aan hen betoond, werken weldadig op den ruwen knaap en het in woord en verbeelding vroegrijpe meisje. De woeste natuur komt tot kalmte, de losbandige ondergaat den invloed van regel en orde. Goed zijn en goed doen moeten allengs gewoonte worden. Onder heilzame leiding hebben de deerniswaardigen gelegenheid tot zich zelf in te keeren, de eerste stap op een nieuwen weg.

Men tracht de *nadeelen van het gestichtsleven* - nooit geheel op te heffen - zoo gering mogelijk te doen wezen. Wie '*Veldzicht*' verlaat, heeft een goeden leertijd doorgemaakt. Liefde won wederliefde, vertrouwen, openhartigheid, oprechtheid. Van genegenheid tot het huis getuigen dan ook de brieven van oudverpleegden, waarin gedankt en menigmaal om raad gevraagd wordt.

De resultaten vallen beslist mee, blijkens de verslagen.

'*Beekzicht*' en '*Boschzicht*' hebben niets van een gesticht. Van buiten als villa's, van binnen groote huisgezinnen.

De kinderen dezer inrichtingen bezoeken de openbare lagere school, terwijl men na 4 uur aan allerlei bezigheid den tijd besteedt. Een groot gezin! Feestdagen worden er gevierd. Alles echt huiselijk.

Het *godsdienstonderwijs* - te Apeldoorn zoowel als te Epe - wordt allerminst op den achtergrond geschoven en als iets bijkomstigs beschouwd. In geene deele! Het geschiedt in vrijzinnig-godsdienstigen geest, zoodat er geen reden is om te zuchten:

> 'Ik wou dat hij hen tegenkwam,
> die kinderen in zijn armen nam
> en vast wat anders leerde.'

Vrijzinnig, want men maakt geen propaganda voor eenige richting, maar tracht een vroomheid aan te kweeken, die - wat van leerstelligheid - boven geloofsverdeeldheid staat.

De vereeniging '*tot steun*' acht zich gelukkig voor de 3 inrichtingen menschen te hebben gevonden die berekend zijn voor hun taak en hun geluk zoeken in den arbeid voor anderer heil.

'De Gezinsverpleging.'

Eerst in een '*Doorgangshuis*' maar dan in een *gezin!*

Wat de kinderen in eigen tehuis(?) misten, wordt zooveel mogelijk vergoed door ze te brengen bij liefderijke pleegouders.

De vereeniging zoekt dus voortdurend geschikte gezinnen. In verschillende plaatsen wordt de taak van het bestuur verlicht door *gemachtigden*, die behulpzaam zijn in het zoeken van plaatsing en die door hun persoonlijke bekendheid met de gezinnen de ge-

wenschte personen zijn om het toezicht over de verpleegden te oefenen en in te grijpen of bijstand te verleenen, waar dit noodig mocht zijn.

Liefst zoekt men die gezinnen op het platte land of in kleine steden, waar goede scholen zijn en ook gelegenheid is tot verdere ontwikkeling in maatschappelijk en geestelijk opzicht.

De vereeniging behoeft méer gemachtigden.

Zijn er ook die haar zouden willen helpen door als tusschenpersonen op te treden?

Denkt er eens over en ziet eens rond in uwe kringen!

'Is in menig opzicht een dankbaar werk.' Hier is een *klein gezin*, waar nog wel een plaatsje is voor 'n huisgenoot; ginds een *ledige plaats*, welke ingenomen kan worden door een pleegkind; elders voelt men behoefte een *kind te redden.*

Wilt gij zulk 'n kind ontvangen, 't zij tegen vergoeding, 't zij om niet? Kent gij zulke gezinnen die daartoe bereid zijn? Meldt u aan en geeft uw bemiddeling en toezicht bij de uitbesteding![*)]

Een korte verpleging in een *doorgangshuis* en dan in een *huisgezin.* Ziedaar de middelen om kinderen voor ondergaan te behoeden.

Gedurende bijna 20 jaar werkt deze vereeniging '*Tot steun*'. Nog steeds groeit het aantal verpleegden.

Er is behoefte aan een *nieuw doorgangshuis*, voor jongens *boven* de 14 jaar.

Daartoe is noodig, *veel, heel veel geld.*

Welnu, steunt de vereeniging: stoffelijk zoowel als zedelijk. Zendt uw gaven! Wordt lid van haar! Geeft aan haar iets van uw liefde, uw moeite, uw tijd, uw persoonlijkheid!

't Gaat om het behoud der jeugd. 't Geldt de verwaarloosde, de verstooten, de afgedwaalde kinderen

Redden, vooral door een 'vallen' te vóorkomen.

Dat wil deze vereeniging.

'Niet eén der kleinen ga verloren!'

Ds. J.F. TERNOOIJ APÈL.

Alkmaar.

Boekbeschouwing.

Vondels Lyriek, met een Voorwoord van **Van Elring** (uitgever L.J. Veen, Amsterdam).

Onze te zijner tijd zoo veel geërde, door de jongeren ook reeds in den ban gedane Nicolaas Beets heeft gezongen:

'O Vondel! had mijn hart U meer in eer gehouen,
Zijn dorst slechts aan *Uw* bron gelaafd,
Mijn domme jeugd aan *U* zich willen toevertrouwen
En in geen vreemd gareel gedraafd:
'k Zou mooglijk hedendaags met vrediger genoegen
Terugzien op mijn dichterpad;

*) Zich aan te melden bij den Heer J.A. Prins te Epe.

'k Had mooglijk bij den krans een loover kunnen voegen,
Dien gij mijn land gevlochten hadt;
'k Had zeker min gevlei en min geschrei vernomen,
Van koortsig brein en week gevoel,
Maar kon met fierder tred en heldrer voorhoofd komen.
Waar 't nakroost zit ten rechterstoel.'

Nu, van dit nederige vonnis, over zijn eigen gedichten geveld, kan men de rechtmatigheid niet gansch en al ontkennen. Want 't is wààr, dat er onder de verzen van Beets heel wat zijn, die niet den toets kunnen doorstaan van ernstige critiek, die meer lijken op rijmelarij dan op echte poëzie. Maar in elk geval toont Beets, in het hierboven door mij aangehaalde gedichtje, de zelfkennis te bezitten van zijn eigen minderwaardigheid bij Vondel te beseffen. En vergelijk daarmee nu eens den hoogen toon waarop er geoordeeld wordt over onzen dichtervorst door allerlei prulpoëten van den hedendaagschen tijd, die veel, veel minder dan een Beets zich kunnen veroorloven op een Vondel neer te zien, en die met dat al zich inbeelden, dat hun pedant over hem een afkeurend vonnis vellen, en hun eigen woordgeknutsel van bombast, hen hemelhoog verheffen boven den dichter van den *Gysbrecht van Amstel*, van wien Beets in datzelfde gedichtje zoo terecht zegt:

'Maar hem te lezen, hem te kennen, hem te smaken,
Ziedaar wat schaarsch is in een eeuw,
Die slechts twee wegen kent om tot wat naams te raken:
Gemaakte-klacht of wild geschreeuw!'

Wat mij betreft, ik heb Vondel lief om nog een andere reden, dan alleen zijn dichtergave. Ik heb hem lief om zijn heerlijken *durf!* O ik weet wel, dat er in zijn tijd niet zóóveel bijzonders in stak een beetje manlijkheid, een beetje moed van overtuiging te bezitten als heden ten dage, nu het helaas tot de specifiek-Hollandsche eigenschappen behoort, om bang te zijn zich aan koud water te branden, nu het buigen voor die bovenaan zitten, behoort tot een bewijs van welopgevoedheid en beschaving, al zijn die bovenaan-

zitters ook schurken of onnoozelen. In den tijd waarin Joost van den Vondel leefde, had Holland nog mannen, die het regeerden, geen oude-wijven, mannen naar 't lichaam, maar niet naar den geest; toen had het dientengevolge ook invloed in Europa, toen was het een even klein landje als thans, maar een met een machtigen en gevreesden invloed, wiens regeerings-personen met ontzag behandeld werden door de grootste vorsten van de wereld van toen. En Vondel kon met recht zingen van het Amsterdam van dien tijd:

> ‘Aan d'Amstel en aan 't Y, daar doet zich heerlijk ope
> Zij, die, als keizerin, de kroon draagt van Europe;
> Amstelredam, die 't hoofd verheft aan 's hemels as,
> En schiet, op Pluto's borst, haar wortels door 't moeras.
> Wat waatren worden niet beschaduwd van haar zeilen?
> Op welke markten gaat zij niet haar waren veilen?
> Wat volken ziet ze niet beschijnen van de maan;
> Zij die zelf wetten stelt den ganschen Oceaan?
> Zij breidt haar vleugels uit door aanwas veler zielen,
> En sleept de wereld in met overladen kielen!’

Maar, hoe veel en hoe groot het verschil ook is met den slappen, lamlendigen tijd van thans, waar we ons verdiepen in die eeuw van kracht en welvaart en moed waarin Vondel leefde en zong, toch behoorde er ook zijnerzijds méér eerlijkheid van overtuiging toe, dan de meesten zijner tijdgenooten zullen hebben bezeten, om te durven dichten die scherpe veroordeeling van den aan Oldenbarnevelt beganen gerechtelijken moord:

> ‘Had hij Holland dan gedragen
> Onder 't hart,
> Tot zijn afgeleefde dagen
> Met veel smart,
> Om 't meineedig zwaard te laven
> Met zijn bloed,
> En te mesten kraai en raven
> Op zijn goed?
> .....
> .....
> Weest tevreën, haalt predikanten
> West en Oost!
> Gaat, en zoekt bij Dordtsche Santen
> Heil en troost.
> 't Is vergeefs, de Heer komt kloppen
> Met zijn Woord,
> Niemand kan de wellen stoppen
> Van dien moord.
>
> Spiegelt, spiegelt U dan echter,
> Wie gij zijt;
> Vreest den worm, die dezen rechter
> 't Hart afbijt;
> Schendt Uw handen aan geen vaders,
> Dol van haat!
> Scheldt geen vromen voor verraders
> Van den Staat!’

O, *dat* gedicht van Vondel is me altijd zoo lief geweest, omdat ik dien laffen, door niets goed te praten moord op een ouden man, wien men niets redelijks kon verwijten, een der schandelijkste bladzijden vind uit onze geschiedenis, een verachtelijkheid die alleen wordt geëvenaard, ja misschien nog overtroffen, door de behandeling een korte spanne tijds daarna den gebroeders de Witt aangedaan! Bakhuizen van den Brink heeft het nog veel te zacht uitgedrukt, als hij zegt: 'Welke staatkundige partij men ook moge aankleven, de rechtspleging van den tweeen zeventig-jarigen grijsaard, die, na drie en veertig jaren het land te hebben gediend, op het oogenblik dat zijn macht en gezag het uiterste toppunt hadden bereikt, van die hoogte nederstortte om, strompelende op het schavot, onder het zwaard des beuls, de weinige droppelen bloed, in het door staatszorg en arbeid uitgeputte lichaam nog overgebleven, te verliezen, - zij behoort tot die tooneelen, welke bij ieder weldenkende den diepsten indruk achterlaten van de broosheid der menschelijke grootheid, van de schrikkelijke gevolgen der menschelijke hartstochten.' Bakhuizen van den Brink weet óók wel, wàt er achter zat in den grond, maar hij durft het niet te zeggen, met Hollandsche voorzichtigheid. Lees maar eens hoe uitvoerig en onweerlegbaar Motley deze gansche geschiedenis heeft behandeld en aan het licht gebracht! En wat een zwakke, niets beteekenende weerlegging: die van den prinsen Oranje-gezinden Groen van Prinsterer! Neen, weinig dingen zijn sympathieker, dan dat eerlijke partij trekken van Vondel vóór den veroordeelden grijsaard tegen hen die de macht in handen hadden! Maar Vondel vreesde geen gekroonde hoofden, of machtigen der aarde, dat toonde hij genoeg in dat andere bekende vers van hem: *De Monsters onzer Eeuwe*:

'Men hoeft om Monsters niet te reizen
Naar Afrika.
Europa broedt ze in haar paleizen,
Vol ongena.
.....
Oranje, in 't harnas opgezeten,
Rukt Holland in,
Op Amsterdam te helsch gebeten,
's Lands noodvriendin.
Hij wenscht zijn dol rapier te stooten
Door 't hart des lands!
Hoe heeft de deugd haar verf verschoten!
Waar is haar glans?'
Enz. enz.

Men moet natuurlijk niet vergeten, dat Vondel zulke regelen dichtte in de godsdienstige en politieke stemming waarin *hij* nu eenmaal verkeerde, als tot den Roomsch-Katholieken godsdienst overgegaan ex-remonstrant! Juist *dat* maakt zijn verzen zoo tinte-

lend van geestdrift en van verontwaardiging, dat opkomen vóór de verdrukte partij, vóór 't onrecht der onderdrijvende richting aangedaan!

Juist in die dagen van Vondel, waarin er natuurlijk in de oogen van het Noord-Nederlandsche volk geen goed haar was aan de Roomschen, en aan hun doen, getuigde het van groote zelfstandigheid en eerlijkheid zóó te durven handelen als Vondel deed, toen hij den moed vond den godsdienst waartoe hij niet oorspronkelijk behoorde, te omhelzen en hoog te houden, ondanks de verachting en smaad die zijn deel was. Arme Vondel; dat hij 't zich met dat al bitter aantrok als men hem aanviel, of zijn verzen veroordeelde, bewijst het onderstaande gedicht, dat hij eigenlijk zijn tegenstanders niet had moeten gunnen:

‘Wanneer ik overdenk én 't geen ik was voor dezen
En wat ik tot mijn smaad moet tegenwoordig wezen;
Wanneer ik mij bezie in deez mijn hoogsten nood,
Mijn lijden is te zwaar, mijn ongeluk te groot!

Maar gij Marij! En gij o rei der Heilge Maagden!
Die t'al én lijf èn goed ook voor de godsdienst waagden,
Ach ziet mij gunstig aan, hebt achting op mijn druk,
Hebt meelij met mijn lot, en dit mijn ongeluk!
U heb ik toevertrouwd, u heb ik al mijn dage,
Nadat ik ben verlicht, mijn liefde toegedragen...’

Opzettelijk haalde ik verscheidene verzen van Vondel zoo uitvoerig aan, om er de aandacht op te vestigen, hoe ook onze hedendaagsche poëzie, bij zooveel anders, trots al het gewauwel van zich dik-makende poëten, is achteruitgegaan in kracht, in vorm, zoowel als in inhoud, wanneer men haar vergelijkt met de gespierde, onbevreesde mannentaal van een Joost van een Vondel.

Waarlijk, Beets had nog niet de meeste reden zijn gebrek aan Vondel-studie zichzelf te verwijten! Er zijn er heel wat mindere grootheden dan hij, die op hoogen toon redeneeren over de dichtkunst, en de wereld verrijken met den grootst-mogelijken bombast, en die zich zelf daarbij dan nog inbeelden, dat ze 't eigenlijk heel wat beter kunnen dan een Vondel of een Bilderdijk! Daarom was deze bloemlezing een goed idee van den verzamelaar!

Hij brengt daardoor Vondel onder het bereik van het algemeen, dat méér gezonden zin bezit voor wat wezenlijk mooi is, dan men soms vermoedt, en dat gewoonlijk van Vondel niet veel anders afweet, dan wat we allemaal van hem kennen uit een school-letterkunde:

‘Constantijntje,
't Zalig kijndje,
Cherubijntje
Van omhoog,
D'ijdelheden
Hierbeneden
Uitlacht met een lodder-oog:

Moeder zeit hij,
Waarom schreit gij?
Waarom greit gij
Op mijn lijk?
Boven leef ik,

Boven zweef ik
Engeltje van 't Hemelrijk...'

Dit is der eenvoudige-liefelijke verzen, zangerig en zoetvloeiend, welke onze letterkunde heden ten dage zoo broodnoodig heeft, nu gedrongenheid, en woordenpraal zonder inhoud, mode zijn geworden. - Maar de plaatsruimte ontbreekt mij nog méér aan te halen. Alleen wil ik, om het merkwaardige ervan, nog vermelden hetgeen ik vond aangeteekend op blz. 274, bij het gedicht op zijn afbeelding, door G. Flinck geschilderd. In dat gedicht namelijk vertelt de dichter een droomgezicht, dat, volgens de bijgevoegde aanteekening, gansch en al is uitgekomen! Zijn portret werd namelijk gezonden naar den Directeur Generaal in Oost-Indië Geraert Hulft, en Vondel vertelt in het begeleid-vers, hoe hij dezen in een nachtelijken droom heeft gezien, jagend op duiven, waarbij hij om het leven kwam. Om die reden waarschuwt de dichter den directeur-generaal zijn jachtlust in te toomen! Maar zijn droomgezicht bleek profetie; want bij de inneming van 'Colombo' (duif, afgeleid van het Fransch), sneuvelde Geraert Hulft inderdaad!

Ook al weer een droefgeestige herinnering, die inneming van Colombo, waar nu de Engelschen heerschen in onze plaats! Als men Vondel doorbladert, leeft men weer zoo recht terug in een grootsch verleden, en ziet weer dubbel 't nietige van ons heden!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

19 April 1906.

Tooneel-Indrukken van Johan Schmidt.

Schrijver van Verschoppeling, Het Leed der Waarheid, De vloek der Vruchtbaarheid, e.a.

III. Debuut.

Beneden, bij de dames evenwel, was kabaal van huilende, scheldende actrices. Met stokken, stoelen ramden ze den vloer.

- Ze bakkeleien boven....
- Die àpen....
- O, o.... heerejéé.... m'n heele boel gaat er àn.... Hou jelui òp!!
- O.... o... Néè, máár.... m'n japonnen, vol water.... kijk 'r 's.... wat 'n drop! Betàlen zullen ze 't.... betàlen.... Hoû jelui òp.... O God.... m'n nieuwe zijën blouse.... en....
- Mijn fluweelen mantel!!...
- Héééé!!...
- Bòns.... bòm.... kràk.... kràk!...

Er werd gedraafd, gehold, gesmeten. Dames, handdoeken over de ontbloote schouders geslagen, ze waren zich aan 't kleeden, vielen op de deur aan, bombardeerden deze. Ze konden niet binnen en de slag was nog niet geeindigd.

De directie was 'r ook bijgekomen.

- Open, beval-ie.... òpen!

Binnen bleven Ram en Huizinga door worstelen. Ik was opgesprongen.

- Je maakt de deur niet open, stotterde Ram mij toe - Huizinga's nek beklimmend... Ik... heb... 'm... op... de... knip gedaan... strak ál- toe... Nee... das gemeen...
- Opèn!...
- Geméén vàje Huizinga... je bijt...
- Opèn!... of 'k laat de deur ópen breken, roffelde de directeur.

'r Kwam verandering.

Ram was opgestaan. Ik wachtte nog op 't sein van openen, heimelijk ongerust. Moedig trok Ram de schuif terug, de deur pofte naar binnen. Een mengeling van naakte halzen, sjalen, gekleurde rokken, half beschminkte gezichten, dein-wiebelden voor 't deurgat. De directeur, 'n pruik in de hand, voerde 't bevel.

- Bèn jelui dòl?... Wie doet dat?
- Hij! wees Ram naar mij.
- U, verbaasde meneer Schakel, z'n rechter bakkebaardje aandrukkend... U is niet erg kàlm...
- Wa's dat voor 'n brutaligheid... van zoo'n frotter-haurik[1]... geweldigde een.

Hamme kriebelde een der jonge actrices, 'n zuster van Ram, in den nek, klatergierend van pret. Gekibbel der dametjes.

- Mij zul jelui m'n bedorven mantel betalen...
- En van mij is m'n hoed drùip!...
- Ik dàn!... Die rooie rok.. vòl!!...
- 't Is hier geen jongens-boel, rechterlikte de directeur tot mij. Als u dat elke avond van plan is, moet u maar meteen uw fortuin zoeken...

1) Nietskenner.

- 't Is maar 'n aardigheid, van meneer Ràm.. meneer... 'k Kwam op de kamer toen...

- U moet u 'r niet afdraaien, barschte mijnheer Schakel - statig op-staand, de lippen uit-spitsend, hóóg me vonnissend, met z'n koele oogen, die laag-afkeerig op me néérzagen. Afkeerig van mij, in wien ie haatte 't jongere tooneel-geslacht. 't Grootvinden van eigen creaties, van eigen kunstlevering praalde van-af z'n lang-platte gestalte, onbuigzaam stroef. Mij kapittelend, bokste de directeur tegelijk met Ram, die vermakelik kunsten vertoonde, voor het collega's-relletje op den gang-zolder. Huizinga, de mooie, door alle vrouwen en meisjes bewonderde tweede jonge rol, stak bedaard een sigaret aan, schel gichelend, hijgend, blozend van òp-zijn.

- Dat gebeurt hier niet meer, bazigde de directie - op 't zelfde moment door Ram een beentje gelicht, hinkend de armen wiekend naar de kleedplank uitslaand om niet te vallen. Hà... hà... schei je uit Ram.

- Hà... hà... hùù, snerpte 't koor grollend na-galmend.

Maar Ram bleef hoofd-duiken naar 's directeurs cancaneerende beenen.

- Hou op...

Hij hield niet op - had geen respekt, getapt tooneel-kind als hij was.

- Uw debuut is bizonder schitterend talmde mijnheer Schakel... Uw eerste optreden is dus 'n vecht partij... we zullen 't onthouden.

- God, meneer - u hebt de verkeerde voor... Ik deed wel mêe... maar...

- O!! dáár ga 'k voor de wereld, knarste Schakel. Wankelend smakte ie tegen de kleer

hangers. Op 'm kwakte de directie, eindelik door Ram ten val gebracht. Allen drongen ze nu de kamer in. Buigende lijven wrongen vooruit, overreikt door achter geblevenen. Schilderachtig tableau leverden de half-getoiletteerde dames, de met schmink-slierten bestreepte facies, dringend in 't deurgat, naar Schakel armstrekkend, die équilibreerde, zwichtend voor 's directeurs gewicht en Ram's handige manipulaties.

- Bingelebing, klepte 'n bel.
- Half àcht. -

Hàlf àcht!!!

- Oprukken!
- Voortmaken!!
- Kleëen...

Mijnheer Schakel, bezorgd voor de première van z'n stuk. deed alle moeite, zich kwaad te maken. Deels, daar ie z'n prestige als auteur-acteur in gevaar gebracht zag, deels, omdat ie z'n vijf en twintig jarig jubileum gauw dacht te herdenken, en 't niet opging, na jaren aan 't tooneel te zijn geweest, nog gebbetjes te dulden. Daarbij; hij was regisseur nù, want we zouden zìjn stuk vertoonen. Z'n opgedreven woede, verknapperde in 'n lach-bui.

- Ik... moet... hò... hù... hò... Néé ik wil niet lachen... ik ben ràzend... hà... hò... maar u is... hò... niet bij uw kamerad... hôu... hù!...

't Stoetje schuifelde kwetterend naar de trap, elkaar bestrijdend, braaf opgevend van de geleden schade en dat 'r van die jongen toch niks te halen was. Harsthof, hoofdregisseur en eerste rol keek naar boven, lijmde: Kindertjes, hoe is 't, moeten we nog langer boven blijven?.., Aanstonds stuur 'k Sammi op jelui af, die heb intusschen-tijd bommen gemaakt...

- Om jou in de lucht te laten vliegen, lispelde sonorig Sammi uit de groote heeren kleedkamer.
- Zal u 'r om denken? zei de directeur straf, mij verlatend.
- Jawel meneer.
- Anders wordt u beboet.
- Ja meneer... Maar gerust, 'k wil niet kinderachtig zijn... maar ik was niet de eerste-beginner... We deden 't met elkaar... en dus...
- Geen tegenspraak... Ja al kijkt u nog zoo guitig... nee zoo duivelachtig... brutaal... Hij zakte de trap af... U krijgt boete!

In ons appartement komend, verweet 'k: Hoor's meneer Ram, ù doet 't en geeft mij de schuld... da's niet...

- Wil jij je wel 's...
- Hà... hà:.. hà... balgde Huizinga!
- Wat zet jij altijd 'n malle bakkessen als... kijk nou doe je 't wéér... zóó raadselachtig... hè Huis... zóó grootsch...
- Satyriek Ram.
- Ja.,. dat is 't woord.
- Wat heb jelui 'n drukte, grijnsde ik. 't Lijkt wel of 'k hier... in 'k weet niet wat ben... en 't is...
- 't Is! 't Is! gromde Ram. Weet jij véél... Weet jij véél... Hoor je dat heer, Huis?
- Of 'k!...
- Tjonge... tjonge... hoofdwiegde ik.

- Ja, doe jij maar zóó, kijfde Ram vlegelachtig. Jij, maakte 't meeste herrie en nou doe je zóo... Wees blij dat we ons met je occupeeren... Als jij véél praats heb, ga je uit deze kamer... ga je naar 't figurantenhok... C'est n'âutre chose... Je weet niet ééns wat dát beteekent... il... il... est... un... gamin... Huis!!...

'k Hoorde toe, ontdaan met kookende gloeiing in m'n polsen. Ze spraken en 'k kon ze niet verstaan... Fransch... dat was bepaald fransch.

Bedeesd, me bedwingend 'm niet te slaan, nam ik m'n koffertje om weg te gaan naar 't mij onbekende figurantenhok. 'k Zou daar door 'n ventje, éven ouwer dan ik zóó behandeld willen worden... o... née...

- Huis?... n'est pas?

- Je ne sais pas, mon ami. Je... je... trouve... il... le bedoel 'k... n'agreable person....

- Tu parle français magnefiek... U lijkt m'n broer wel...

- Yes... hà... hà... hà... Tu est un âne. Ik draaide de kamer uit... Née... hoor, je hoeft niet weg, goedigde Huisinga. Hij zei 't maar zoo...

- Nou, maar zóó... dat weet 'k zoo net niet...

- Och, àls menèer Ram... haperde ik.

't Was 'n moeielik oogenblik. Heen gaan beteekende een oorlogsverklaring... me onmogelik maken... als 'k bleef zou 't gesusd worden en... Nee... ja... néé... Goed 'k zou blijven maar 'k wilde me niet laten ringelooren. 'k Zette m'n koffertje weer neer, gespte de riempjes los.

- 'k Ben 'n geboren planken-kind, 'n geboren artist... zie je, legde Ram gewichtig uit... M'n vader ken je natuurlik... is een

der grootste acteurs van ons land... dus...

- Dus... denkt u mij naar uw pijpen te laten dansen... Je kunt 'r van op àn.... dat 'k... noù... Je moet me niet al te èrg!... zèg... zeg, jij zoon van de grootste acteur... Denk jij dat 'k òm jou kleedkamer verlegen ben... Je speelt net zoo goed voor je geld als ik... al krijg je mooiere rollen en al verdien je méér...

- Huis!... zèg... Huis?...

- Al haalt u 'r 'n heele straat bij inplaats van één huis... ik laat me niet ringelooren, uit!...

't Werd stil. Ram antwoordde niet.

Gesuis van gas, zuiging van de flapperende vlammen...

Beneden werd kwart-voor-achten geluid. Ieder van ons, had z'n plaatsje genomen. Huizinga spiegelde zich, liep voor- en achteruit om zich beter te kunnen bekijken in 't glas, soms bijschminkend 'n oneffen plek. Ik had me geïnstalleerd bij den hoek, verkleedde me.

- Jij... jij... zal 't ver brengen... pruttelde Ram nu, doende alsof ie z'n sporen al verdiende. Heb je 'n sigaret voor me Huis!...

- Hier!

- Merci...

- Pas op de brandweer, Huis!

- Goed is ie... ik moet oppassen, wáárop Ram?

- Als ik róók... dat ze me niet snappen, sabbelde Ram, z'n sigaret in de gasvlam aantrekkend.

- Goeien avond, groette een achter ons.

We keken om.

- Héé... goeien avond, meneer Dolf.

- Meneer Ram... boog ie... meneer Huizinga.

- Dag meneer, knikte ik.

- Meneer... Bevalt 't u hier nog al?...

- O jawel meneer...

- Da's 'n uitkomst voor u, mijnheer Dolf, dat u van avond moet spelen en niet hoeft te souffleeren...

- 't Kan me niet veel schelen... meneer Huizinga...

- Gaat u zitten.

- Nee... merci... 'k was bezig in m'n kleedkamer aan 't vertalen... 't stuk moet klaar voor Prot... Tot mij: Doet u maar uw best... Als 't goed is... nou misschien, wie weet...

- Jaja... zeker, ernstigde Ram. Meneer is in staat je vooruit te helpen...

- O, geloofde ik.

- Dus oppassen is de boodschap...

- Zeker meneer... Maar 't begin is erg moeielik.

- Dat ken 'k! zei mijnheer Dolf stijf... Ik ben eigenaar van 'n theâtre, dat altijd op reis is... en... enfin we zullen zien... met ù!

Ik geloofde 't weer...

- 'n Honden- en apen-theâtre, moppigde Huizinga, gemakkelik zittend gaand nu ie klaar was. Menheer Dolf kan u goed vooruit schoppen... Hij was vroeger veldwachter!

- Dat zijn misplaatste algemeenheden, deed mijnheer Dolf gekwetst. Ik ben hier om 't vak te leeren... Daarom zit 'k altijd ònder het tooneel, inplaats van er boven... U begrijpt, 't is wat aardig zitten in 't souffleurshok... en... en...

- Hà... hà...

- En... hùm... en nou zal 'k van avond extra naar ù kijken... 'k betaal per uur, niet per week of halve maand... Gelooft u 't niet?

- Waarom niet.

- U kijkt zoo gnieperig-leuk... Ik vertrouw u niet...

- Heb je 't ook in de gaten, beaamde Ram gemeen...

- Hihihihi! lachte ik stilletjes.

- 'k Zal 't u zonder konkelefoesjes zeggen, vertelde Dolf onverstoorbaar. Nee... nee, blijft u je maar afmaken.

- Of wil ik je afmaken, inviteerde Huizinga.

- Dank u... hihihihi...

- Foei, wat lacht u raar...

- Dat doet ie altijd, Dolf.

- Zoo meneer Ram... wat ù mè dáár zeit!... - Nou... kijk 's... 'k Heb pas twee maal pleuris kunnen krijgen in 't hok... en 'n keer of zes...

- Acht!...

- Acht dan, meneer Huizinga... 'n keer of acht tering... Als u dat nou van mij wilt overnemen, bij de eerstkomende gelegenheid, kunnen we verder praten...

- Ja, bevestigde ik... Dan kunnen we verder praten... nou heb 'k veel te veel pret... Was u vroeger niet August De Domme?

Muis-stil. Verontwaardigd staren van drie collega's precies in elkaars oogen, totaal verbijsterd, dan 'n trotsch omwenden van mijnheer Dolf en heengaan.

- Da's 't toppunt, gromde ie nog.

Huizinga sloot de deur achter hem, begon krakend te schoklachen.

- U is mij te pedant...

- U is mij te verwaand... meneer Ram.
- Zeg dat nog is!...
- Wat dan?...
- Dan... dan... ga je 'r dadelijk uit...
- Hà... hà... bespotte Huizinga hem.

Wat 'n obstacle wordt die vreemde eend in de bijt voor jou... Ram... jou valt dat niet meê, hè!

- Nu, maar... ik zal 'm leeren...
- Wie, onnoozelde ik.
- Joú...
- Kom...
- Je kan je niet eens schmink opleggen... 'n Uur aan 't tooneel en nou al... Jij vergeet waar je bent, mannetje...
- Maar... ik ben...?...
- Ja, ja... driftigde ie... In 'n schouwburg bij àrtisten...
- 't Is goed dat ù 't zegt... anders zou ik 't niet aannemen... 't Lijkt meer 'n kinderen-bewaarplaats...
- Bravo, applaudisseerde Huizinga. Wil ik je over schminken? Laten we liever ophouden met dat gezanik...
- Ik ophouën vòór dié jongen...
- Hihihi, grinnikte 'k spijtig, tòch iets doen willend. 'k Had spijt, 'k voorzag m'n ontslag. Te scherp was 'k uitgevallen. Ram zou rondbrieven dat 'k den schouwburg 'n kinderbewaarplaats had genoemd... en dan!... Wat was 'k stom geweest... 'k Moest politieker handelen. Niet te openhartig, al kon ik m'n ontnuchtering niet verbergen. 't Was zoo in eens voor me waar geworden, wat ik nog maar amper durfde vermoeden op repetities...
- 'k Zal je over schminken, familiaarde Ram, die 't om 'n grap te doen was, maar, al te doorzichtig te werk ging, met nu dadelik vriendelik te doen.

Met 'n rose-schminkpijp kwam ie op me af...

- Nêe meneer Ram - dat doe 'k niet... als u zegt wat 'r aan mankeert zal 'k 't wel veranderen...
- Ga nou hier zitten...
- Néé, dat doe 'k niét!
- Eigenwijssie...
- Kan wèl...
- 'n Sigaret presenteerde Huizinga.
- Asjeblief!

'k Nam 'r een.

Gepiqueerd gooide Ram de schmink-pijp in z'n toiletdoos, dwaas verwonderd reclameerend: zoo'n eigenwijssie...

- Hèm lap je 't niet... Ram... hù hù...
- God, kerel wat 'n plezier heb jè.
- Nou nee... ha... ha... Je moet 'n ander zoeken... Ik moet je zeggen dat onze nieuwe comfrater zich uitstekend gauw in 't pak stak... 'n volleerd acteur... m'n compliment.

De bel klingelde.

We maakten aanstalten.

Aanvang dames en heeren, de inspeciënt.

- Aanvang? herhaalde Schakel.

Beweging onder. Geginnegap, schor gegrol, dempend door afstand en wanden tot 'n gerekte jouweling uitgedijd. Dof geschrom van 't orkest in de zaal. Geloop, gezoem, piepend lach-jengelen der meisjes, waarboven Sammi pathetisch zijn propaganda-rede voortzette, naar 't tooneel geduwd door Harsthof en Hamme, die gretig debatteerend, allerlei leutige nonsens opperden. Gestommel van schoffelende voet-zoolen, kleêren-gefrutsel. Op de trap staand, Huizinga en Ram passeeren latend, herinnerde ik mij m'n drie zinnetjes. Kompleet verlammend drong die verschrikking in m'n spieren. Al dien tijd had 't geleef om me, mij afgeleid, had 't nieuwe me geboeid, me ontgoocheld. 't Gesprokene had mij zonderling bezig gehouden. Niet meer denkende aan hetgeen ik zeggen moest, aan de wachtwoorden, vooral aan die, welke op 't tooneel gezegd zouden worden, had 'k vergeten te vragen. Hoe 'k doen moest? hoe 'k opkwam?... Hoe?... hóé!! O! 'k Sulde haast naar omlaag. 'k Omgreep de leuning steviger. Was dat 't genot waar 'k zoolang naar smachtte, waar 'k vrede, zelfs m'n ouders voor trotseerde? Waarvoor 'k vijandig stond tegenover menigeen. O, dàt levensmoment, overrompeld door al 't weeë dat in me hoogtij vierde en me ellendig maakte, me deed sidderen en apathisch deed neerzinken, zwàk en làf, eindeloos rampzalig. Of 'k de afschuwelikste martelingen moest verduren, kropte algeheele vermorseling van wat menschelike courage heet in m'n keel. Ontzettende seconden heb 'k doorleefd op die trap hangend, met inzakkende beenen. M'n bloed verstarde, m'n, hersenen verweekten, m'n innerlik complex verstijfde. Niets meer zag of wist 'k. Niets meer hoorde ik. Niets meer herinnerde ik mij, zèlfs m'n drie regeltjes niet.

(*Wordt vervolgd*).

Iets over Pelswerk door Hanns von Zobeltitz.

De wereldhandelsstad voor ‘pelterijen,’ zooals de technische handelsterm luidt - voor pelswerk of bont, zooals wij leeken zeggen, is Leipzig.

In een vijftigtal groote huizen van de Brühl (een der drukste winkelstraten), huizen met reusachtige magazijnen, concentreert zich de kolossale, in zijn soort eenige pelterijenhandel. Ik meen te mogen aannemen, dat eenige bizonderheden over dezen handel bij vrouwen belangstelling zullen ondervinden, daar ik uit eigen ervaring weet, hoe verleidelijk de macht is, die mooi pelswerk op het begeerige vrouwenhart oefent. In vroeger tijden moet dit ook reeds het geval zijn geweest, maar zeker nooit zoo sterk als nu, want nooit te voren is het dragen van bont zóó algemeen door de mode voorgeschreven.

Ten opzichte van de mannenkleeding treedt het bont, tenminste in ons klimaat, vrij wel op den achtergrond. De dandy schaft zich misschien nog een lichte pelsjas aan - beschikt hij over een zeer rekbare portemonnaie dan bestelt hij die van Siberisch sabelbont met een kraag van Kamschatka-bever, die hem zoo ongeveer 10 à 1400 Mark zal kosten - maar hij kan het, behalve in enkele beroepen, dank zij de oneindig betere reisgelegenheden, best buiten de zware pelsjas stellen, die vroeger tot de noodzakelijke uitrusting van een welgesteld man behoorde.

Daarentegen vergast de elegante, rijke vrouw zich aan allerlei soort pelswerk en is, zooals altijd, de voor háár ingevoerde mode, maatgevend voor haar minder bedeelde zuster. Het aanbod richt zich ook naar de kleinere beurzen, en de altijd dienstwillige industrie brengt voor háár imitaties van goedkooper bontwerk in den handel die, uit een technisch oogpunt beschouwd, op een verrassenden trap van volmaaktheid staan, en ten slotte elk dienstmeisje, elke arbeidersvrouw in de gelegenheid stellen haar stola, boa of mof te dragen.

Een onmiddelijk gevolg van de ‘bontrage’ is natuurlijk het duurder worden der echte, mooie pelssoorten.

Om eenig begrip van hun waarde te krijgen zal ik hier een begrooting laten volgen van 't geen menige aristocratische dame aan haar pelswerk ten koste legt. In de eerste plaats heeft ze een bonten jaquet noodig, bij voorbeeld van sealskin of astrakan, dat we veilig op 1000 à 1500 Mark kunnen schatten; daarbij behoort een stola, die luxueus afgewerkt en van Russische sabeldiertjes gemaakt, op 5000 Mark komt, maar die ook ‘heel netjes’ geleverd kan worden in edelmarter of nerts (moerasotter) voor 1200 Mark, of nóg goedkooper van skunks (bunzing). Voor den bonthoed, die natuurlijk uit kortharig bont bestaat, of daarmee gegarneerd is, bijv. uit sealskin of chinchilla, zullen we 150 mark rekenen, en voor een mof van 't zelfde soort als de stola tusschen de 300 en 1000 Mark uittrekken. Deze begrooting is behoorlijk ruim gemaakt, maar niets overdadig. Een Parijsche mondaine of demi-mondaine, die bij Paquin, Revillon of Grünwald laat werken, zou over zulk een uitrusting glimlachend de schouders ophalen; een sealskin avondmantel met hermelijn gevoerd (3000 à 4000 Mark) is er niet eens in opgenomen.

Deze opsomming maakt ook niet op volledigheid aanspraak, maar dient alleen om u een denkbeeld te geven van eenige bontsoorten, die nu bizonder in trek zijn en hun groote waarde. *Eenige* slechts van de vele, van zóóvele, dat de argelooze vreemdeling, die in de gelegenheid gesteld wordt door de enorme voorraadschuren van een der Leipziger en gros magazijnen te dwalen, na verloop van twee uur waarschijnlijk

wanhopig op een stoel zinkt, duizelig en moe van al de soorten die hem voorgelegd zijn.

Feitelijk zijn er toch niet meer dan een goeie honderd diersoorten, die al dit pelswerk leveren, maar ze vertoonen zich in zulk een reuzenmagazijn in honderden verscheidenheden, naar gelang van de streek waaruit ze komen, van het jaargetijde waarin ze gevangen zijn, naar hun tint, hun grootte en deugdelijkheid, en eindelijk naar de technische behandeling, die ze reeds hebben ondergaan. Alleen in otter zou men u makkelijk vijftig soorten kunnen laten zien.

Sedert het begin der negentiende eeuw heeft Leipzig zich reeds tot het middelpunt van den wereldpelterijhandel ontwikkeld. Niemand kan hiervoor een juiste verklaring geven. De geschikte ligging, dikwijls als oorzaak aangevoerd, hadden andere plaatsen evengoed. Van meer gewicht zijn waarschijnlijk de groote missen of jaarmarkten geweest.

Naar mijn idee echter is het aan een paar zeer bekwame, flinke pelterijwerkers te danken, dat ze het vak tot zulk een hoogte wisten op te voeren, en in de stad aan de Pleisse te concentreeren.

De jaarlijksche omzet in pelterijen, met inbegrip van alle bijvakken, bedraagt 75 à 100 millioen Mark.

Uit alle werelddeelen stroomen de waren naar de Leipziger voorraadschuren. Daar is de groote afzetmarkt voor heel Europa (Rusland uitgezonderd), en worden duizenden en duizenden marter-, bunzing-, hamster-, vosse-, otter-, wolfs-, katte- en lamsvellen in ontvangst genomen. Niet te vergeten ook, het voor imitaties steeds meer gebruikte konijntje, en uit het Scandinavische Noorden - door bemiddeling van de Deensch-Groenlandsche-maatschappij -: ijsberen-, witte- en blauwe vossen- en zeehondenvellen. Verder zend Australië haar opossums, wombats en boschkatten, terwijl Afrika eigenlijk alleen maar leeuwen, tijgers, panthers en apen op de markt brengt.

Hoe belangrijk deze invoer ook wezen mag, zinkt ze toch nog in 't niet bij de geweldige productie uit Amerika en Azie. Tot Azië rekent men volgens handelsgebruik ook Europeesch Rusland.

Toen ik mijn studie over de pelterijhandel begon, dacht ik dat, zoowel door de toenemende beschaving, als door de steeds meer opgevoerde vraag naar bontwerken, de opbrengst der jacht ook in Azië en Amerika, aanmerkelijk geringer moest woorden. In enkele gevallen doet zich dit verschijnsel ook voor. Er wordt wel eens over geklaagd, dat de bevervangst of de robbenjacht afneemt (de voornamelijk tusschen Kamschatka en Alaska voorkomende pels- of beverzeehond, door de Engelschen ‘fur-seal’ genoemd, is de belangrijkste rob voor den handel en de hoofdleverancier voor het mooie sealskinbont) - of dat het Siberische sabeldier zeldzamer wordt, maar in 't algemeen kan men toch niet merken dat de voorraad vermindert. Steeds worden ons nieuwe bronnen geopend, en de veranderlijkheid der mode heeft de lichtzijde, dat de vraag naar een bepaald bontsoort sterk varieert, en daarmee dus ook de jacht op een bepaald gebied. Men zegt bijvoorb: dat de eenzaam levende Canadeesche trappers (pelsjagers) zich zeer nauwkeurig van de bontprijzen op de hoogte houden, en hiernaar hun jacht inrichten. Neemt de vraag naar een bontsoort af, dan brengt de vangst dus minder op, en de gespaarde dieren vermenigvuldigen zich zeer snel.

De hoofdproductie van Amerika, tenminste van Noord-Amerika, komt naar oude traditie hoofdzakelijk in Londen aan de markt; die uit Azië in Rusland, voornamelijk op de groote jaarmarkten van Nischny Nowgorod en Irbit (in Siberië). Hierop maakt een uitzondering de steeds toenemende aanvoer uit China en Japan, die òf naar Londen òf over Bremen en Hamburg onmiddellijk naar Leipzig verzonden wordt.

Zoo koopt de Leipziger groothandelaar, dus een deel zijner pelterijen in Londen of Nischny Nowgorod in. Wel heeft hij over de heele wereld zijn agenten, die ook direkt in de produceerende landen opkoopen, maar dat neemt niet weg, dat hij een bereisd persoon moet wezen, die niet tegen een drie of viermaandelijksch uitstapje naar Londen, Nischny of Irbit op mag zien.

Ik zei dat de Amerikaansche productie, naar oude traditie, op de Londensche markt wordt gebracht. Dit feit hangt samen met de in 't midden der 17de eeuw in Engeland opgerichtte Hudsonsbaai-compagnie. Ze bezat uitgestrekte monopolieën in de verschillende landen om de Hudsonsbaai en ook nu nog weet zij - hoewel ze in 1870

haar handelsrechten aan Canada moest afstaan - dank zij haar voortreffelijke organisatie, de jagdopbrengst van de voordeeligste streken (het Athabaska-Makenziegebied) voor 't grootste deel tot zich te trekken. Van niet minder dan hondervijftig punten uit, onderhoudt ze een geregelden ruilhandel met de Indianenstammen, terwijl ze bovendien nog ettelijke beproefde pelsjagers - meestal Fransche kleurlingen - in haar dienst heeft.

Tweemaal in 't jaar, in Januari en in Maart, wordt de opbrengst der compagnie in haar eigen Londensche gebouwen geveild. In den loop der laatste jaren heeft ze echter talrijke concurrenten gekregen, die hun waren ook naar Londen zenden en door bemiddeling van hun commissiehuizen op de markt brengen.

Zoo heeft de reuzenfirma Lampson & Co door haar veilingen, welke met die der Compagnie samenvallen, deze laatste reeds lang overvleugeld.

Reeds vóór de groote verkoopdagen trekken de Leipziger grossiers naar Londen om de pelterijen, die in partijen gesorteerd zijn, te bekijken. Op die Londensche veilingen wordt

ook de opbrengst der Alaska-Compagnie aangeboden. Onze maatschappij bezit een Amerikaansch monopolie voor de robbenvangst op de Pribylow eilanden (in de Behringzee), het eenige nog productieve jachtgebied voor de pelszeehond of zeebeer, die zooals ik reeds gezegd heb, het kostbare sealskin levert.

Om u een indruk te geven van wat er op zoo'n veiling verhandeld word, laat ik hier afgerond een lijstje volgen van de in 1900 aangeboden voorraad: beren 14000, bevers 51000, muskusdieren 3200000, vossen 85000, Virginische Iltis (bunzing) 7500, lossen 33000, otters 410000, opossums 160000, Virginische otters 15000, skunks 450000, veelvraten 1300, wolven 14000, Amerikaansche sabeldieren 78000 enz. Hier moet men nu nog bijrekenen de productie van Zuid-Amerika, waaronder - behalve de goedkoopere nutria's, die tot de beverratten behooren - tegenwoordig vooral ook het velletje van de in Peru en Chili inheemsche wolrat, de Chinchilla, een groote rol speelt. Die kleine, zijzachte, grauw-witte diertjes leveren op 't oogenblik een geliefkoosd modepelswerk van den eersten rang, dat zelfs in de geschiedenis der pelterijen, waar sterke prijsschommelingen steeds aan de orde zijn, een ongehoorde prijsverhooging heefd ondergaan. Zoo'n chinchillavelletje van middelmatige grootte, niet veel grooter dan een flinke mannenhand, kostte voor twintig jaar ongeveertwintig, nu zestig Mark of meer; in den groothandel wel te verstaan. En in vertrouwen gezegd, hoe bekoorlijk, hoe flatteus deze bontsoort ook zijn mag, ze houdt zich meestal niet goed, slijt vrij gauw, en moet voorzichtig behandeld worden. Maar de meeste elegante, modieuse dames vinden het voldoende als haar bont gedurende twee seizoenen dienst heeft gedaan.

De Amerikaansche productie is dus in handen van een paar groote maatschappijen of handelsgenootschappen, en wordt op de Londensche markt omgezet. Voor Rusland en het van haar onafhankelijke Aziatische gebied gelden andere gebruiken. In vroeger tijden had de regeering hier grooten invloed op den pelterijhandel. De hoofden der onderworpen Aziatische stammen moesten hun schatting in kostbaar pelswerk opbrengen; de edelste, mooiste zwarte- of zilvervossen, de beste sabelvelletjes, kwamen in de beroemde Keizerlijke-Kabinetbontwerkerij; de rest werd bij opbod verkocht. Deze toestand heeft al lang opgehouden te bestaan. De Keizerlijke werkplaatsen, waarin ook de kostbare geschenken werden vervaardigd, die de Czar aan zijn familieleden ten geschenke gaf, o.a. eens een sabelpels, die door zaakkundigen op een waarde van 8000 Taler werd geschat - die uitstekende Keizerlijke werkplaatsen zijn opgeheven, en de pelterijen worden ook in Rusland, langs den weg van 't vrije handelsstelsel aan den man gebracht. Wat de jager schiet, koopt de opkooper hem zoo mogelijk *onder* de waarde af; daarna komt het pelswerk langs verschillende schakels in handen van groothandelaars en op de jaarmarkten van Irbit en Nischny.

De Russische aristocratie heeft bizonder veel verstand van bontsoorten; de oude Czarenkroon is niet voor niets een met juweelen bezetten *sabel*muts. Maar het sabelbont staat toch in geldswaarde niet bovenaan. De zwarte- en de zilvervos staan in dit opzicht hooger, d.w.z. de vossen die een glanzend zwarte, of een met zilverachtige haren doorschoten zwart vel hebben. Van deze soort komen echter de allerfraaiste exemplaren niet uit Siberië, maar uit het Noord-Amerikaansche Labrador-gebied. Eén enkel uitgezocht vel heeft voor een paar jaar de som van 11600 Mark opgebracht. Een dier waarvoor ook fabelachtige prijzen betaald worden is de zeeotter, ook Kamschatka - bever genoemd, omdat hij in die streken gevangen wordt.

De tamelijk groote vellen, die hoofdzakelijk uit Alaska komen, kosten als ze van mooie kwaliteit zijn 5 à 6000 Mark.

Het Amerikaansche sabeldier is lang niet zoo mooi als het Siberische, dat in waarde stijgt naarmate het vel donkerder is, of de zilverpuntige, harde bovenharen er regelmatiger over verdeeld zijn. Daardoor loopt de prijs ook zoover uiteen; een goedkoop sabeldier, dat pas door 'blenden' d.i. opverven mooi wordt, is al met 60 Mark te betalen, terwijl de fijnste soorten wel 1000 of 1500 Mark, ja soms nog meer kosten. Ook van de zeldzaamheid dezer edelste martersoort maakt men zich dikwijls een heel verkeerde voorstelling. Behalve die uit Amerika, worden er jaarlijks nog 40000 tot 50000 Aziatische sabeldieren in den handel gebracht, waarvan natuurlijk slechts een klein percentage die zoo gewilde donkere kleur bezet.

Verder levert Rusland: edelmarters, in waarde bijna gelijk aan de lichte sabeldiertjes (de besten komen evenwel uit Noorwegen en Finland), nertsen (ook een wezelsoort, de

besten uit Noord-Amerika), het kostbare hermelijntje, waarvan de prijs in de laatste jaren vertiendubbelde, (een soort wezel, welks geelbruine pels 's winters sneeuwwit wordt, met uitzondering van het zwarte staartpuntje), verder de Iltis (een soort bunzing), de wolf en de beer; buitendien nog bij millioenen Siberische eekhorentjes, wier bont bij onze dames bekend is als ‘petit gris.’ Bizondere vermelding verdienen ook nog de Russische, of de door Rusland in den handel gebrachte lamsvellen. Een tijd lang waren die uit Astrakan en de Krim zóó in trek, dat men nog in den pelterijhandel eenvoudig van ‘Astrakan’ en ‘Krim’ spreekt. Op 't oogenblik zijn de Persische lammervachten met hun kort gekruld haar, die ondanks hun naam toch hoofdzakelijk uit Bulgarije komt, hoog in aanzien. Naar deze sterke, fraaie bontsoort is zooveel vraag, dat één groot handelshuis te Leipzig jaarlijks een millioen vellen verbruikt. Voor 't mooist gelden de vachtjes van zoogenaamde ongeboren lammetjes (breedstaarten) en die van de lammeren, welke nog slechts met moedermelk gevoed zijn.

Wat zoo van alle kanten, in reusachtige balen, vaten en kisten verpakt, in de voorraadschuren der pelterijhandelaars samenstroomt, bevindt zich voor 't grootste deel nog in ruwen toestand, of is door de jagers slechts ternauwernood geprepareerd. Men ziet in die magazijnen dikwijls eindelooze rijen van omgekeerde vellen hangen, die sterk aan gedroogde visschen doen denken. De ingekomen zendingen worden eerst gesorteerd, d.w.z. in kleinere, voor den verkoop geschikte partijtjes bij elkaar gevoegd, die ongeveer gelijke waarde hebben. De sorteerder is een persoon van vertrouwen. Hij moet een groote mate van warenkennis bezitten, een eigenschap die trouwens in den heelen pelterijhandel van 't allergrootste gewicht is, en ook, te oordeelen naar de betaling, zéér hoog geschat wordt.

Daarna ondergaan de meeste bontsoorten een belangrijke gedaanteverwisseling; ze worden gereinigd en verscheiden keeren geverfd. De kracht van den Leipziger handel zit ook voor een zeer groot deel in de in haar omgeving opgerichte pelsververijen en pelterijfabrieken, die niet alleen voor de groothandelaars uit de stad zelf, maar ook voor andere landen werken. Ze hebben dergelijke inrichtingen in het buitenland zóó overvleugeld, dat tegenwoordig ook de klanten uit Engeland, Rusland, Italië, Frankrijk en Amerika, die in Leipzig hun vellen komen inkoopen, ze daar meestal ter verdere bearbeiding achterlaten. Er bestaat op 't oogenblik eigenlijk nog maar één bontsoort voor welks bewerking Engeland een zeker monopolie, heeft n.l. het echte sealskin, maar zelfs hierin wordt het op zij gestreefd door Parijs, waar men dit artikel ook bijzonder mooi verft.

(*Wordt vervolgd*).

Bericht.

Wegens den grooten overvloed van stof moeten correspondentie der red: en ingez: stukken deze week achterwege blijven, evenals de brief uit Berlijn van Liane van Oosterzee.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

2 Mei 1906.
19de Jaargang.
No. 44.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Iets over 'De nijvere middenstand'.
Ter overweging aangeboden aan alle liefdadigen en hulpvaardigen in den lande.*)

> Het is veel edeler, moedig den strijd voor eene goede zaak te aanvaarden,
> al is de uitslag ook ongunstig, dan stil te zitten en voor elke moeilijkheid
> terug te deinzen uit vrees voor teleurstelling. -
> GEORGE ELIOT.

Als men over een onderwerp spreekt of schrijft, dat geheel buiten 't eigen arbeidsveld ligt, dan moet er daartoe wel een sterke drang bestaan, nietwaar? Zoo althans gaat 't mij. -

Welnu, 't zal ongeveer 2 jaar geleden zijn, dat mij door een paar kinderlooze oudjes werd gevraagd, of 'k hier in de buurt eens voor hen wilde rondzien, om een plaatsje in een gasthuis. Een paar kennissen van hen waren onlangs zoo gelukkig geweest hun levensavond in een dergelijk gesticht te verzekeren, (zich in te koopen.) Langen, langen tijd hadden die er over getobd, hun zaak aan kant te doen, maar rentenieren dat ging toch niet en 't gasthuis was dus een heerlijke uitkomst voor hen. Zij hebben nu nog een benijdbaar gelukkigen ouden dag; 't doet je prettig aan, dien ouden man in 't friesch te hooren zeggen: 'we maken nu op Zaterdag zelfs visites, kwam daarom vroeger eens, toen was 't onze moeilijkste dag!'

Een bijna blinde weduwe, die van een en ander hoorde, vroeg me, of 'k meteen ook voor *haar* iets geschikts wou zoeken. - Gáárne voldeed ik aan hun verzoek, want ook *zij* verdienden ten volle, een onbezorgden ouden dag en 'k heb dan ook voor hen gedaan, wat ik bij mogelijkheid maar kon. Maar.... voor de beste gelegenheid was hun zuinig bespaard kapitaaltje niet toereikend en voor de minste, daarvoor waren reeds zooveel aanvragen gedaan door eigen plaatsgenooten, dat er voorloopig - neen in 't geheel niet aan te denken viel. Te Bolsward o.a. stonden reeds 30 op de lijst en niettegenstaande de vrouw een geboren Bolswarder is en er vroeger 35 jaar lang

*) Dit stuk is eigenlijk bestemd voor Sneek en omstreken, maar daar een massa plaatsen hier te lande in dezelfde als de hierin besproken conditie verkeeren, meen 'k er een meer *algemeene* strekking aan te moeten geven. - (Zie Hollandsche Lelie blz. 612, Maart 1906.)
Mag ik de verschillende plaatselijke bladen beleefd in overweging geven, dit stuk in hunne kolommen op te nemen?
De Schrijfster.

heeft gewoond, zouden ze eerst nog 10 jaar te B. moeten wonen, om dáárna pas onderaan op de lijst geplaatst te kunnen worden! 't Is

eene gróóte teleurstelling geweest, zoowel voor mij, als voor hun zelf. Wie zou 't niet aan 't hart gaan, dat *zulke* menschen niet kunnen worden geholpen, menschen, die zoo weinig van 't leven hebben genoten, altijd hard gewerkt en gespaard hebben, en tot overmaat van ramp vóór hun tijd oud zijn. Wat zou 't een rust voor den sukkelenden ouden man zijn, als hij althans zijn vrouw nog mocht verzekerd zien. *Zulke* menschen **moeten** m.i. worden geholpen, 't is onze *plicht*, er 't een of ander op te vinden. -

Naar 'k vernam, zal 't gesticht te Bolsward worden verbouwd en uitgebreid in denzelfden geest, als 't St. Anthonie Gasthuis te Leeuwarden. De Vader van laatstgenoemd gesticht was, toen ik daar kwam informeeren, zoo vriendelijk mij aan te bieden, het eens te willen bezichtigen. Nu, het leek wel een doolhof; bijzonder vooral trof me den keurig aangelegden tuin, geheel ingesloten door de kamers der verschillende bewoners. Wat konden de oudjes hier heerlijk beschut in 't zonnetje zitten of wandelen! Waarlijk, ik vond 't voor een oud mensch om er van te watertanden. Als men nu nog weet, dat in dit gasthuis ± 80 gezinnen gehuisvest zijn en 't getal inrichtingen van dergelijken aard te Leeuwarden 7 bedraagt, dan moet men wel tot de conclusie komen, dat ze in eene dringende behoefte voorzien, ja, dat er zelfs nog véél te weinig bestaan, daar de aanvraag meestal veel grooter is, dan 't aantal plaatsen. En hoe staat het nu hiermee in onze stad Sneek, (en in meer dergelijke plaatsen hier te lande?) dat toch hoofdzakelijk bestaat uit nijvere burgermenschen, die 't waarachtig toch niet allemaal tot rentenieren kunnen brengen? Ja, hoe meer ik hierover nadacht, hoe meer 't mij bevreemdde, dat er hier *niets* - zegge totaal *niets* van dien aard bestaat! Is 't niet hóógst treurig, dat onze nijvere burgers later bij 't interen van hun kapitaaltje het vooruitzicht hebben afhankelijk te worden van de liefdadigheid hunner familie? Als 't dan nog alleen van eigen kinderen was, maar ook dikwijls van aangetrouwde òf van neven en nichten. Indien er -wat van **Oom en Tante of Neef en Nicht 'te halen' valt**, dàn zijn ze er gewoonlijk bij als de kippen, enfin, dat is gewoon menschelijk, als ze dan ook maar zoo **logisch denken en zoo conscientiëus zijn,** dat ze in 't tegenovergestelde geval, **verplicht** zijn hen te helpen, wat wel eens wordt vergeten.

Laten we maar aannemen, dat de wil in dezen goed is, maar.... ze moeten 't ook maar *kunnen;* velen zitten dikwijls zelf reeds te over in de zorgen, voor kinderen, ouders, broers of zusters. En als de oudjes dan bovendien nog ter inwoning bij hunne familie naar een geheel vreemde plaats moeten trekken ('oude boomen laten zich niet gemakkelijk verplanten,' nietwaar?) dan.... stelt U eens voor, wat dàt zeggen wil!

Als 'k dan denk aan die menschen, die wat gelukkiger geweest zijn, wat meer hebben kunnen sparen, zoodat ze zich levenslang eene lijfrente hebben kunnen koopen, kijk, dan is 't voor die, hun kapitaaltje interende ouden, om wanhopig te worden. Nog eens, zulke menschen *moeten* m.i. op d'een of andere kiesche manier worden geholpen. Daar ze vermoedelijk nog wel meer gewerkt en getobd hebben dan anderen, behoeven ze die hulp ook waarachtig niet te aanvaarden als een aalmoes.

En wij, - we mogen blij zijn, dat we hen *kunnen* helpen, - we behoeven er ons waarlijk niet op te verhoovaardigen. Trouwens, ik geloof ook dat er geen dankbaarder werk bestaat. Een klein staaltje hiervan. - Voor eenigen tijd zat ik met eene boerin in een 3e klas damescoupé van Leeuwarden naar Sneek. Af en toe keken we elkaar eens aan, tot opeens 't vrouwtje zei: 'Moet de juffer nog ver?' - 'Naar Sneek'. - 'Ik

moet ook naar Sneek, maar ik ga eerst even naar Wieuwerd, ziet U, daar woont eene zuster van mij, wat zal die blij zijn, als ze me ziet en vooral, als ze hoort, dat ik een plaatsje in 't Gasthuis te Leeuwarden gekregen heb.' - 'Zoo?' - 'Ja, onze *Mijnheer* heeft mij er ingekocht. Och, weet U, mijn man heeft lang gesukkeld, maar we hebben toch altijd trouw de pacht betaald. Verder konden we 't met den besten wil ter wereld niet brengen. Nu woon ik bij mijne dochter in, maar och, die heeft eene groote huishouding en eene drukke zaak, dus U begrijpt, dat ik, die niet veel meer uitvoeren kan, haar wel wat in den weg loop. Zij is best voor me en haar man ook, maar 't is er mij véél te druk, ik pas daar niet meer. U weet niet, hoe dankbaar ik ben, dat ik nu eerstdaags weer mijn *eigen* huishoudinkje krijg. Als we eens bij elkaar willen kijken, zijn we per spoor ook vlug over en weer, nietwaar?

- De locomotief floot, de trein stopte en - vriendelijk knikkend stapte het oudje te Wieuwerd uit, zoo vlug als haar oude beenen 't vermochten op weg naar hare zuster. -

Nu, ik wilde wel, dat haar voormalig landheer haar eens eventjes had kunnen zien en hooren, wie weet, waartoe hem dat nog zou nopen. En er speelde me zoo iets door 't hoofd als:

> ‘Hoe dankbaar is mijn kleine hond,
> Voor beentjes en wat brood.’

En wederom dacht ik: ‘wat is 't toch vreemd, dat er in onze stad geen enkel Gasthuis te vinden is, dan had ze op haar ouden dag niet eens naar eene vreemde plaats behoeven te trekken. 't Zal haar eerst nog wel wat tegengevallen zijn, zoo alleen in den vreemde.

Welk een uitkomst dus - zoowel voor de familie als voor de oudjes zelf - als ze zich in eigen woonplaats, of in de buurt daarvan, kunnen inkoopen, zij 't ook met eenige finantieële opoffering van familie of kennissen.

Ook nog een andere categorie ouders kan van eene dergelijke inrichting profiteeren. Ik heb hier voornamelijk op 't oog, menschen, wier kapitaaltje wel toereikend is, om er van te gaan rentenieren, maar die hiervan dikwijls worden teruggehouden, omdat hunne kinderen het geld nog te noodig hebben voor zaken of studie. Gesteld nu, dat de kinderen voor hun bestaan het geld der ouders noodig hebben en de laatsten zich zoodoende afhankelijk van hunne kinderen stellen, onder voorwaarde natuurlijk, dat zij daarvoor hun leven lang worden onderhouden, dan zou 't toch èn voor de ouders, èn voor de kinderen, van weerskanten veel rustiger idée geven, wanneer een gedeelte van dat kapitaal voor eene lijfrente is gestort, zoodat bij achteruitgang van zaken of mislukken van studie, de *ouders* toch in ieder geval bezorgd zijn. De jongelui kunnen zich dan veel gemakkelijker weer omhoog werken, nietwaar? -

Het is me opgevallen, dat de bewoners der verschillende gasthuizen meest onbemiddelde, alleenstaande weduwen of ongehuwde dames zijn, dames, die wellicht haar geheele bestaan met man of vader verloren en niet meer in staat waren nog in eigen onderhoud te leeren voorzien. Nu, die dames hebben zeker allen een korteren of langeren tijd min of meer in 't zelfde geval verkeerd als de eerstgenoemde oudjes, die nog maar zoo wat voortscharrelen in afwachting van de dingen die komen zullen. -

Is er nu voor eene beschaafde vrouw wel eene onaangenamer positie denkbaar, dan niet meer in eigen onderhoud te kunnen voorzien en zoo een lastpost voor de familie te moeten worden? Ook voor de betrokken familie is 't niet altijd aangenaam d' een of andere bloedverwant te moeten opnemen. Gelukkig dus, driewerf gelukkig vind ik het van weerskanten, als zij zich zelf, of als de familie haar op zoo'n kiesche manier aan een onbezorgden ouden dag kan helpen. Daar dus voornamelijk vrouwen of dames 't meest bij eene hier bedoelde stichting gebaat zijn, dáárom vond en vind ik nog, dat vooral *wij vrouwen* er ons ook 't méést voor moeten, interesseeren. En nietwaar, dames?.....

‘*Iedere gelegenheid, die zich aanbiedt, om zijn medemensch ter hulp te komen, 't zij met geld*, *raad of troost*, *is eene goddelijke roeping, waarvan men zich onder geenerlei voorwendsel mag ontslaan.*’

WOLFF en DEKEN.

Ik sprak er dan ook eerst alleen een paar dames over. - ‘Ja, 't idee was prachtig, maar.... wegens de kolossale som, die er voor noodig zou zijn, de uitvoering ervan totaal onmogelijk. Daarvoor waren gróóte legaten noodig’.

Buitendien, er was zooveel, waarvoor *zij* eigenlijk méér sympathie gevoelden, maar dat zij ook al wegens de financieële kwestie, niet tot stand konden brengen. Kortom, op hare hulp kon ik in 't geheel niet rekenen, 't zou op niets dan teleurstelling uitloopen, meenden zij. Nu, 'k heb er me eerst een tijdlang door laten ontmoedigen. Toch kon ik de oudjes, die mij om hulp gevraagd hadden, maar niet vergeten. Ik wendde me dus tot andere dames, maar die, hoevéél ze er ook voor gevoelden, ontbrak 't aan tijd, moed enz. om er iets voor te doen. Intusschen wisten ze mij wel aan te moedigen er verder over te spreken of te schrijven. Hoe meer 'k er over sprak, hoe meer 'k van de algemeene sympathie voor 't idee werd overtuigd en hoe minder ik me begrijpen kon, dat er al niet veel eerder een stem was opgegaan uit al die sympathiseerenden en rechtstreeks belanghebbenden. Is men hier te eergierig of te laks geweest, of was 't gebrek aan moed om eens rond voor de zaken uit te komen?

Ten langen leste sprak ik er met een paar heeren over, die zich onmiddelijk bereid verklaarden, een en ander eens te overwegen en te onderzoeken, om zich daarna bij elkaar aan te sluiten tot krachtdadige hulp.

Immers, zoo meenden ook zij, voor den arbeidersstand wordt reeds véél gedaan; goed - hoe meer hoe beter! - maar, de

burgerij?... gaat 't als zekere ‘zwijgende koe’, de boer passeert haar eenvoudig in de meening, dat zij 't wel stellen kan of beter nog, denkt niet eens over haren toestand na, begrijpt dien eenvoudig niet, omdat hij nu eenmaal zelf geen koe is, maar de grijnende wordt hoe langer hoe meer toegestopt. Ik zeg dit slechts naar aanleiding van een klein verwijt, dat men onlangs eene overleden rijke dame deed. Mij dunkt, men had geen recht haar iets te verwijten. Was zij bij haar leven op een en ander attent gemaakt, wie weet, wat zij zou gedaan hebben. Daarom de burgers, inzonderheid de dames, allen die iets voor deze zaak voelen, moeten de handen ineenslaan, moeten allen *toonen*, niet alleen dat er eene gróóte behoefte aan zulk eene stichting bestaat, maar ook, dat ze zéér, dat ze **algemeen** gewild is. De Besturen der verschillende gasthuizen zouden dit ten overvloede kunnen bewijzen.

‘Ja, ja,’ hoorde ik deze of gene zeggen, ‘U hebt goed praten, maar waar haalt U 't geld vandaan? Die rijke stichtingen te L. en B. dateeren uit vroegere tijden van welvaart en rijkdom’. En alweer liet ik me even ontmoedigen, vooral omdat mij gezegd werd, dat mannen met de noodige zaakkennis, mannen van de praktijk er geene mogelijkheid op zagen, waardoor ik dan ook bijna geene enkele dame tot medewerking kon verlokken. Toch kon ik mijn idee nog maar niet laten varen en ik zei bij me zelf: ‘'t *moet* kunnen. Er zijn ook na den gouden eeuw nog wel gasthuizen gesticht o.a. de Doopsgezinde. Vooruit! Waar een drang en een wil is, daar wordt gewoonlijk ook wel een weg gevonden.’ - Nietwaar? - En ik meen, die gevonden te hebben. Van verschillende kanten daartoe aangezocht, geef ik die hier gaarne ter onderzoek en ter verbetering. ('t Eéne idee doet wellicht eene betere aan de hand.)

Ik stel voor op, dat ik maar een leek in zaken ben, dus..... Men zou m.i. twee punten van uitgang kunnen nemen; elk afzonderlijk, of te zamen.

1e. Een feit is toch, dat men met **eenige kapitaaltjes bij elkaar gevoegd véél meer kan uitrichten dan met elk afzonderlijk,** nietwaar? En mij dunkt, als de verschillende menschen, die eventueel of direct bij het bewuste geinteresseerd zijn, zich hiervoor bij elkaar aansluiten, dan *heeft* men al een begin.

Men zou vooral eerst *die* menschen bij elkaar kunnen zoeken, die 't *meest* kunnen storten. Het eenmaal gestorte blijft aan de vereeniging, zooals dit bij elke levensverzekering of gasthuis het geval is. Ieder deelgenoot kan er dan per omslag een à twee, maar ook tien à twintig jaar van profiteeren. Maar ik vrees, dat de meesten dit niet zonder borgstelling willen doen.

Zouden daarvoor niet als goede buren het O.B. Weeshuis hier en te Leeuwarden, òf de St. Anthony gasthuizen te Leeuwarden en te Bolsward te vinden zijn? Zouden die schatrijke stichtingen wellicht de zaak in kwestie ook willen steunen door een schen king? - Ze zouden het b.v. kunnen doen onder voorwaarde, dat de weezen van eerstgenoemde stichtingen later desgewenscht het recht van plaatsing hebben. In elk geval, die respectieve besturen zullen zeker gaarne de ondernemers willen voorlichten. -

2e. Het tweede punt van uitgang is m.i. **het inzamelen van geld voor het beoogde doel.** Punt 2 zou voor punt 1 een machtige steun zijn. -

Als ik bedenk, hoe in een kort tijdsverloop het Herstellingsoord voor Onderwijzers is verrezen, alleen door krachtige samenwerking van enkele voormannen, (en vrouwen) uit de onderwijzerswereld, dan kan het m.i. niet anders, of *na verloop van eenige jaren*, is door de Sneeker burgers ook wel een flinke stichting tot stand te brengen. Vooral wij vrouwen kunnen hierbij een éérste rol spelen. Ik kan mij best

voorstellen, dat de mannen over 't algemeen het wel een beetje beneden hun waardigheid rekenen, hiervoor zoogenaamd te bedelen; **'t is m.i. geen bedelen:** men vraagt het immers niet voor zichzelf; maar - wij vrouwen hebben er nu eenmaal meer de slag van, harten en beurzen open te maken. Dáárom vooral moeten de *dames* zich in deze niet onbetuigd laten. Zóó wordt dan langzamerhand een fonds gevormd, dat door ‘frappez, frappez toujours’ ook de aandacht zal *blijven* trekken van hen die legaten kunnen schenken. -

Zou 't zoo vreeselijk zijn, eens bij een paar millionairs aan te kloppen, 't zij persoonlijk, 't zij per ingezonden stuk, bijvoorbeeld in 't eigen Friesch of Nederlandsch in Amerikaansche of Indische bladen? ('t Is maar een idée).

Van ‘te eeniger tijd overbodig worden,’ kan m.i. geen sprake zijn, want gesteld dat men over 50 jaar of eerder Staatspensioneering heeft, dan zou dat voor de meesten onzer niet meer dan een steun

kunnen zijn, (zeker, een *dankbare* steun!) -...

Gasthuis, en Staatspensioneering zouden elkaar kunnen aanvullen, nietwaar? -

Heeft men het vereischte fonds bijeen, dan zou er vooreerst een gesticht kunnen worden gebouwd, wat al reeds een aardig sommetje aan huur voor de gezamenlijke deelnemers zou uitwinnen; men zou gezamenlijk een paar bedienden kunnen nemen, enz. enz. -, allen per omslag daar van profiteerend, en onder eigen gezamenlijk beheer, of onder beheer van een uit hun eigen midden daartoe benoemde commissie. -

Ziezoo, in korte trekken heb 'k nu een weg beschreven, die zeker wel voor verbetering vatbaar zal zijn. En nu hoop ik maar, dat ik met mijn spreken en schrijven niet alleen dien weg heb bereid, maar ook de mogelijkheid heb bepleit en een' **algemeenen drang** heb opgewekt, dien te betreden, zoodat hierdoor nog menig oudje een gelukkige levensavond deelachtig wordt, of, laat 'k liever zeggen *bewaard wordt voor:* - **droeve familieafhankelijkheid** of te wel - **fatsoenlijke of stille armoede.**

Sn., Maart 1906.

W. PELSMA.

Vrouwelijke kunstmenschen.

In September van het vorige jaar werd te Venetië het eerste internationale kunstcongres gehouden, waar de vertegenwoordigers uit bijna alle kunst-milieu's, zoowel van Europa als de Vereenigde Staten, hunne beschouwingen ten beste gaven en waar menige vruchtdragende gedachten-wisseling plaats vond over verschillende belangrijke vraagstukken, betrekking hebbende op '*de* kunst' in het algemeen en de vorming, opleiding en ontwikkeling van jonge kunstenaars in het bizonder. Het was een aantrekkelijk cosmopolitisch gezelschap, dat daar vereenigd was in de blanke Marmerstad, vergaderd in de ruime en gastvrije zalen van het Pallazzo della Fenice, de zetel van de Venetiaansche Cercle Artistique. Veel is er gesproken - en men moet de levendigheid en woordenrijkheid van den Italiaan kennen om het leuk-interessante te kunnen beseffen van een debat tusschen Zuidelijke broeders - veel is er beraadslaagd, veel gehekeld en veel ontevredenheid betuigd met bestaande toestanden, al bleek het dat in bijna ieder land die 'toestand' weder ánders was; maar te betreuren valt het, dat op dit Congresso Artistico niet altijd *kunstenaars* of ten minste *kunstbevoegden* aan het woord waren, doch weder het hardst van al geschetterd werd door dat beklagenswaardig geslacht van menschen, dat Thorn Prikker zoo karakteristiek '*kunstmenschen*' noemde, een soort halfslachtige wezens, die geen kunstenaars zijn maar met een beminnelijken glimlach beweren wel 'aan kunst te doen.' Het is juist dit type 'kunstmenschen', dat zoo menig bekoorlijk en schoon plekje bederft; ook in Venetië zelve - de *schilderachtige* maar ook tot in den treure *geschilderde* stad - had men reden te over om zich te ergeren over dit arrogant soort menschen, die zich met palet, penseel en ezel op alle mooie plekjes nestelen en de wereld overstroomen met die enorme hoeveelheden waardelooze, onartistieke, prullige teekeningetjes en schilderstukjes, die gedoemd zijn later de wanden te ontsieren van menigen salon of huiskamer onzer zoogenaamde beschaafde standen en meer dan wát ook bijdragen om de kunstzin en kunstmaak der menschen te bederven of hen ziende-blind te maken voor het ware schoon van echte en oorspronkelijke kunst. Bij

ons, kalme Hollanders, is het betrekkelijk nog zoo erg niet; wij houden het voorhands nog met onze oude oleographieën of - als we *erg* kunstlievend zijn - met een of ander etsje; maar in Engeland is de mode anders: geen huis dàár zonder schilderij - als men ten minste onder schilderij wil verstaan ieder stuk doek of plank waarop kleuren geborsteld zijn en het is dan ook niet te verwonderen, dat het alweer Engeland is, dat aan de afdeeling 'kunstmenschen' de meeste leden schenkt en grootendeels.... vrouwelijke leden: meisjes, zonder eenigen aanleg, zonder ook maar een spoor van talent, alleen door dwaze ophemelarij van familie of kennisjes zich inbeeldend artiste te zijn, door fortuin in staat gesteld veel te reizen, de als meest schilderachtig bekend staande plekjes te bezoeken en daardoor verwervend - mede door omgang met werkelijke artisten - een soort algemeene kunstkennis, een paar erg voornaam schijnende trucjes, die leeken verbijsteren en henzelve omgeven met een aureool van artisticiteit, die een waarachtig artist - altijd in de oogen van leeken - hen zou benijden. En alhoewel niet in zoo groote getale als aan de Theems kennen toch ook wij van die schilderende meisjes, die maanden lang peuteren aan stillevens of levenlooze landschappen, waaraan ten slotte

de leermeester- of meesteres nog een flauwe zweem van kunst moet aanbrengen; wij kennen de meisjes en tevens de in stomme verwondering hen aanstarende familieleden.

Als type van dat soort vrouwen trok op het congres te Venetië een drietal Engelsche meisjes de aandacht en de hílariteit, die eeuwig en altijd in elkanders onmiddelijke nabijheid en altijd in dezelfde volgorde: de langste middenin, de beide kleinere ieder aan één kant, bezig waren met in hun schetsboek *waarschijnlijk* schetsen te maken; waarschijnlijk, zeg ik, want zoodra iemand te dicht achter hen mocht komen, werden als op commando de schetsboeken dichtgeklapt en bleef derhalve het resultaat hunner geniale pogingen voor ieder sterfelijk wezen een diep geheim. Het was ten slotte een lachlust-wekkende vertooning, deze drie stijve meisjes, alle drie met de altijd even strakke gezichten in páffe bewondering voor één zelfde model te zien staan; men kon het zoo gek niet bedenken of de drie artistjes, naast elkaar op één rijtje, waren aan het krabbelen: in de congreszalen de sprekers uitteekenend, op de Piazza de San Marcous schetsend, op de Rivâ dei Schiavoni een zonsondergang verschalkend, op een boottochtje een zeegezicht doezelend, op Burano een oude kerktoren vereeuwigend - altijd in dezelfde ernstig-denkende, artistiek-doenerige houding, in eenzelfde sympathie voor éénzelfde model, met een gelijk- en gelijkvormigheid van appreciatie, die een heusche drieling hen zou hebben benijd!

Juist omdat het Engeland was, waarin deze kunstlooze wel-aan-kunst-doende wezentjes het talrijkst vertegenwoordigd zijn, was het mij eene verrassing over dit verschijnsel van gedachten te mogen wisselen met de presidente van de 'Society of Women Artists of London', Mevrouw Madeline Marrable, een oude dame, zelve kunstenaresse. Ook zij stemde toe, dat het aan-kunst-doen zonder kunstenaresse te zijn een steeds voortwoekerende kanker is in het Engelsche kunstenaarsleven, maar gaf hiervan grootendeels de schuld aan de '*imperfect culture*' van deze 'women, dedicated to art'.

Hare meening was dat de teekenonderwijzers wel verre van dit, arrogant zich-artistvoelen der jeugdige leerlingen tegen te gaan, het zelfs aanmoedigen; de onderwijzers geven over het algemeen veel te veel de meisjes toe om hen in den beginne al direct te laten schilderen wat zij willen en besteden weinig of geen zorg aan de beginselen der techniek; van grondige beginstudie is dan geen sprake; zij veroorloven hunne leerlingen 'to rush through the elementary classes' zonder dat zij ook maar de flauwste notie hebben van de eerste beginselen, van perspectief en zuiver schetsen. O.a. vertelde Mevrouw Marrable van een meisje, dat zij voor schilderes had willen laten opleiden; ze bracht het op een der best bekend staande academies en drukte den directeur speciaal nog op het hart haar vooral goed te leeren 'drawning and perspective only'; doch na een maand was het meisje al aan het penseelen, maakte ze al landschap-schilderijtjes etc. maar... als schilderes is er nooit iets van haar terecht gekomen.

Deze methode van leeren schilderen in korten tijd en zonder veel studie - op de manier als men bij ons talen kan leeren in 24 uur zónder onderwijzer - is in Engeland in zwang en men behoeft maar een Engelsche courant op te slaan om al aanstonds een advertentie tegen te komen van een of andere school, waar men schilderen kan leeren en waar 'no knowledge of drawing is required'; dat dergelijke instellingen de broeinesten als het ware zijn voor dit geslacht van kunstmenschen, dat door zijne veeltalligheid gevaar oplevert de schilderkunst in discrediet te brengen - laaf zich begrijpen.

Ik vroeg Mevrouw Marrable of in Engeland ook ieder meisje uit den beschaafden stand, dat maar eenigszins denkt dat ze talent kán hebben, dadelijk maar palet en kwast grijpt - en ik dacht aan de vele Hollandsche meisjes, die uit tijdverdrijf, op eigen gelegenheid en zoo maar wat voor zichzelf de schilderkunst beoefenen.

Bij ons is 't nog veel erger, vertelde de oude dame verder, ze schilderen niet alleen, maar ze beginnen al dadelijk te exposeeren en wat nog 't ergste van alles is: die pruldingen worden aangenomen ook; dat hier ook alweer vriendschapsdiensten, vleierijtjes, knoeierijtjes, konkelarijtjes en meer van dergelijke ongerechtigheden een groote rol spelen is zoo natuurlijk mogelijk, maar het onaangenaamste van het geval is wel dit, dat al deze meisjes voor een spotprijs hun producten aan de markt brengen, alleen uit een soort ijdelheid van te kunnen zeggen: ‘zooveel werken werden er van mij verkocht’ en dat de betere werken, de schilderstukken van werkelijke artisten, die van hun ‘kunst’ moeten leven en tegen zoo minieme prijzen hun werk niet kunnen geven, blijven hangen

en de schilder ze onverkocht weer mee naar huis krijgt. De schijnbaar onschuldige liefhebberij der schilderende meisjes blijkt dus wel degelijk een nadeel te zijn voor echte kunstenaars.

Gelukkig dat we dergelijke toestanden in Duitschland en Frankrijk minder aantreffen; maar daar zijn ook wel degelijk maatregelen genomen om dit nutteloos geliefhebber òf tegen te gaan òf op andere wegen te leiden. In Duitschland b.v. mogen geen leerlingen bij een groot meester gaan werken, zoo zij niet blijken gegeven hebben de elementaire beginselen flink onder de knie te hebben; in Frankrijk gaat men weer anders te werk en interessant is daar de werkwijze der afdeeling meisjes van 'Les beaux arts'; de leerlingen beginnen met eenvoudige schetsen naar de natuur van steenen, opgezette vogels, bloemen, insecten etc., eerst in wit-en-zwart, de meergevorderde in kleuren; zijn die schetsen eenmaal goed gelukt, dan moeten zij vervolgens die motieven toepassen bij ontwerpen voor gas- en electrische kronen, patronen voor behangselpapier, cretonne etc. en meestal worden verrassende resultaten verkregen ten opzichte van vorm en lijn; worden aan de eene kant de leerlingen dus degelijk en grondig voorbeid, aan de andere kant leveren zij voor de industrie menig bevallig patroon voor zaken van gewoon-huishoudelijken aard; deze methode is dus nuttig voor hen zelf en voor de industrie.

'Insufficient early training' dat is het groote gebrek dat den arbeid van zoovele vrouwen kenmerkt; en wat hierboven van de schilderkunst gezegd is kan evengoed worden toegepast op iedere andere kunst: hoe menig meisje, dat een aardig opstelletje weet te schrijven of wat rijmwoorden bij elkaar kan flansen, voelt zich al niet dadelijk 'artieste' en tevens zich verplicht met een roman of verzenbundel voor den dag te komen, ook bij den *litterairen* arbeid van zoo menige vrouw - hoe weinig studie hoe luttele kennis van het allereenvoudigste, hoe vèr van alles wat naar kunst zweemt.

Het is nu eenmaal de kwaal des tijds, dat het woord kunst teveel gemeengoed is geworden voor jan-en-alleman, dat het woord zoo weinig *gebruikt*, maar zoo dikwijls *misbruikt* wordt; het wordt tijd daartegen zoo nu en dan zijn waarschuwende stem te laten hooren: de abnormaliteit zoude anders gevaarlijk-groote afmetingen gaan aannemen. Dat ieder die 'iets in zich voelt' beginne met ernstige studie, opdat deze de toetssteen zij of de beenen der liefhebberij sterk genoeg zijn de weelde van het kunstenaarschap te dragen; dat men het woord kunst niet in den mond neme voor en aleer degelijke, inspannende, vaak wanhopige studie de waarde en diepe beteekenis van dat woord heeft doen kennen.

Wij mogen ons gelukkig rekenen, dat het geslacht van vrouwelijke 'kunstmenschen' bij ons niet zoo talrijk vertegenwoordigd is als bij onze overzeesche buren, maar mocht een onzer Hollandsche meisjes met die gevaarlijke bacil van 'wel aan kunst te doen' besmet zijn, dat zij dan ter harte moge nemen de bovenstaande woorden aan haar Engelsche kunstzusters gewijd!

W. GRAADT VAN ROGGEN.

Teekenen des Tijds.

'**M**aak je er toch niet zoo warm over, wat kan het jou schelen' - placht, toen ik een kind was, een van m'n broers dikwijls te zeggen, als ik in vuur geraakte over 't een

of ander feit, dat mij persoonlijk niets aanging, waaraan ik ook niets kon veranderen, maar dat mij om de een of andere reden interesseerde, ergerde, meesleepte.

Nu, ik heb nu eenmaal een veel te hartstochtelijk temperament meegekregen, om ooit nog onverschillig te kunnen blijven voor wat ik zie om me heen. Zeker, met de jaren, met het ouder worden, leer je wel van lieverlede kalmer te blijven onder allerlei onrecht en schande en gemeenheid, waarover je vroeger opbruischte van verontwaardiging. Je begint dan te berusten in veel, wat je vroeger een kreet van smart of toorn zou hebben ontlokt, omdat je eenerzijds ziet hoe onmogelijk het veranderen, en daarom hoe vruchteloos het zich er aan ergeren nu eenmaal is, en anderzijds, omdat je erkent hoe toch ook weer dikwijls, op een wijze die je nooit hadt kunnen vermoeden, de wrekende hand van een rechtvaardigheid ingrijpt, en terecht stelt, beter en afdoender dan je 't ooit in je stoutste droomen hadt kunnen wenschen.

Voor mij is hetgeen ik in de laatste jaren meebeleef, en met spannende belangstelling volg, in de hedendaagsche fransche geschiedenis, een van die merkwaardige teekenen des tijds, die je doen hopen en gelooven in 'n Vergelding, 'n Onbekende Hand, die ingrijpt

in het lot des menschen, en hem machtig terugduwt op zijn plaatsje, indien hij het waagt al te onbeschaamd, al te dom-prat op zijn eigen 'wetenschap', de verzenen tegen de prikkels te slaan.

Want immers, Frankrijk is bij uitstek het land der 'verlichten', der vrijmetselaars, der godloochenaars, der 'ontwikkelden!' Het ministerie Combes heeft zich ten eeuwigen dage een eerezuil (?) gesticht, door zijn misselijke vervolging van al wie het waagt oprecht en uit eerlijke overtuiging roomsch-katholiek te zijn. De kloosters, de liefde-zusters, die dienaren en die dienaressen eener Barmhartigheid en Zelfopoffering zóó volmaakt-toewijdend als geen andere kerk ter wereld ze bezit, zij moesten, onder smaad en hoon en beleediging en vervolging, verlaten hun werk, hun taak, hun levensdoel, om in een ander land opnieuw te beginnen.

De hooggeroemde 'Vrijheid, Gelijkheid, Broederschap' van de fransche republiek is geworden, zoodra het een wáárlijk-geloovig-katholiek geldt, een hoon, een lasterlijke leugen. En, om de kroon te zetten op dit onverdedigbaar drijven tot godsdienst-oorlog en uitoefenen van godsdienst-dwang, werd het verachtelijk systeem der 'fiches' door den ex-minister van oorlog André, en zijn handlangers de vrijmetselaars, goed-genoeg geacht, om, als een moderne soort inquisitie, de individueele geloofs-vrijheid van elk militair te belemmeren en te belagen, en hem ruggelings buiten zijn eigen weten te bekladden, en voor bevordering onmogelijk te maken, waar hij het wagen durfde 'clericaal' te zijn! Ja zelfs dit feit was niet eens noodzakelijk. Behooren tot een 'clericale' familie, een schoonvader hebben, die de katholieken daadwerkelijk met zijn geld durfde steunen, getrouwd zijn met een vrouw, wier hart nog te veel hing aan haar geloof om haar kinderen te willen onttrekken aan priester-leiding, ziedaar alle voldoende redenen, om den officier-in-questie door een 'fiche' aan te geven aan zijn chefs in Parijs, als behoorende tot 'de clericalen', en daarom voor bevordering-niet-in-aanmerking komend.

Een paar jaar geleden - ik méén in 1904 - werd door een Fransche revue: L'Européen een soort van enquête ingesteld naar de meening van bekende personen in het buitenland, betreffende het vraagstuk, of Frankrijk tengevolge van zulk doen op den weg is van voor- of van achter-uitgang. Ik-zelve was een dergenen tot wie zulk een uitnoodiging mijn opinie te willen kenbaar maken werd gericht, en hetgeen ik bij die gelegenheid antwoordde laat ik hieronder volgen:

A mon avis, *la France*, (*dit mad. de Savornin Lohman*,) *si elle continue dans la voie actuellement suivie*, - *va tout droit à sa ruine. L'attitude du gouvernement est*, *en effet*, *en contradiction flagrante avec la devise de la République:* Liberté, Egalité, Fraternité. - Liberté, Egalité, Fraternité *cela signifie tout le droit de chacun d'exercer sa religion sans contrainte d'aucune sorte*, *et d'affirmer sa foi.*

Or, l'irréligieux gouvernement françcais a entrepris une véritable guerre d'extermination contre tous ceux qui sont réellement - et non pas seulement de nom - catholiques. Il chasse impitoyablement un grand nombre des meilleurs citoyens; il insulte les Soeurs de charité dont l'exemplaire esprit de sacrifice fait l'admiration du monde entier. Il contraint à l'hypocrisie un grand nombre d'individus qui, *à cause de leur situation ou de leurs ambitions*, *n'osent pas affirmer leur foi dans les conditions actuelles.*

De semblables agissements, *inintelligents et inhumains á la fois, conduiront fatalement à sa ruine un pays gouverné par de tels sots.*

De bekende Eduard Drumont, hoofd-redacteur van een der weinige onafhankelijke en eerlijke Parijsche Bladen: La Libre Parole, nam met volle instemming dien brief van mij over, in een hoofdartikel van 11 Mei 1904, getiteld La Décadence morale, waarin hij, naar aanleiding daarvan schrijft: 'Il faut reconnaïtre cependant, que les auteurs de quelques réponses, à quelque religion qu'ils appartiennent, font preuve d'un certain amour pour la France, en essaijant de lui dire la vérité' - (volgt mijn brief).

Twee jaren zijn voorbijgegaan. En krijgen zij, die Frankrijk zijn eigen ondergang voorspellen door dit krankzinnig woeden tegen het geloof, niet hoe langer hoe meer gelijk? - De soort van godsdienst-oorlog thans uitgebroken tengevolge van het overnemen van de Kerken door den Staat, is een nieuw bewijs van de door niets gerechtvaardigde dwaasheid en onredelijkheid, die er in steekt een groot deel van een goedgezinde, rustige, en vaderlandslievende bevolking te kwetsen in het dierbaarste en heiligste wat zij bezit. Vrouwen en grijsaards, maar ook sterke mannen, die vele jaren lang met eer en zonder vrees daadwerkelijk gediend hebben hun vaderland, zij zijn te wapen gevlogen om te verdedigen wat zij hooger stellen dan eenig aardsch goed, hebben, met een zelfverzakenden moed, waarvoor men

slechts warmen eerbied kan voelen, tot op het uiterste gevochten, om hun Kerk en hare Kleinooden te bewaren voor heilig-schennis. Er zijn vele gewonden, er zijn ook dooden gevallen. En er is haat, bitterheid, vijandschap gezaaid voor vele, vele jaren. Men vraagt zich af: wáártoe? Zijn dan deze regeerders met blindheid geslagen, dat zij niet zien tot welk een weg van verderf hun dwaze haat tegen het geloof gaat leiden gansch hun land en hun volk? Of, - ook deze vraag rijst in het gemoed van den onpartijdig buiten dit alles staanden toeschouwer, die zelf niet wordt in de war gebracht door partijof geloofshaat van welken aard ook, maar in bescheiden zoeken tast naar 'de' waarheid, - of is het dan werkelijk een Hand van Omhoog, die deze heiligschenners straft, door hen zelf te laten vallen in de strikken, die zij, in dommen overmoed, meenen te kunnen spannen om het Eeuwige te verderven? - Schrijft niet die Hand als met vurige letters zijn teekenen? Hier een mijn-ramp, waarin honderden en honderden verstikken, ginds een aardbeving, die dorpen en menschen vernielt; straks weer de ramp in San Francisco, waarover gansch Amerika en Europa beide in ontzetting staan. En Frankrijk-zelf organiseert feesten en liefdadigheids-collectes voor de slachtoffers, en richt betuigingen van mede-gevoel tot de geteisterde naburen, en ondertusschen neemt de wanorde en het oproer in eigen boezem steeds dreigender toe! Van daag dit, morgen dat schandaal! Werkstaking op werkstaking! - Steeds dreigender stemmen laten zich hooren van alle kanten.! Clemenceau, de nieuwe minister, die zoovele jaren lang heeft geschetterd en geschreeuwd in zijn *Aurore,* over alles wat *hij* zou doen aan den werkman, en al de eerlijke verbeteringen voor het volk, die hij eischte, hij toont zich, nu dan eindelijk de portefeuille in zijn handen is, een van de lamlendigste, flauwhartigste, en 't minst van allen tegen de omstandigheden opgewrassen modderaarregeerings-personen! Zoo ziet men allerwege het failliet, niet alleen van de wetenschap, maar óók van het ongeloof! De geloovigen, zij die, geleid door een gevoel van plicht en van eerbied voor Gods wil, meehelpen om den Staat in stand te houden, zij worden vervolgd, gesmaad, verdreven, in hun heiligste liefden gewond! Maar, niet *zij* zijn het, die ten slotte aan het kortste eindje zullen trekken. Het is het gepeupel-zelf, het uitschot, het canaille, dat, ja wèl aan den éénen kant meer en meer de baas wordt, maar gelijktijdig ook zichzelf vereet en verscheurt en vernielt en bevecht -; totdat een nieuwe revolutie, verschrikkelijker misschien nog dan de vorige, straks in stroomen bloed zal verdelgen het heden; in stroomen bloed, waaruit dan wellicht gelijktijdig zal ontkiemen een nieuw zaad van gezuiverde en reinerontbloeiende Katholieke Kerk. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Vraag aan mevr: de la Faille.

Lieve Freule!

Zoudt U eens aan mevr: de la Faille willen vragen, waarom ze zoo 'bekrompen' is om te denken dat 'gelooven' gebrek is aan 'intellect.' Me dunkt ze *kan* toch weten

dat ‘de grootste geesten’ *geloofd* hebben, de grootste geesten en dat wel groot op alle gebied.

Zéér zeker *is* het geloof *boven* de rede, maar *nooit* tegen de rede.

Wat heerscht er toch een begripsverwarring in zake: ‘gelooven.’ En toch met vollen goeden wil is het zóó eenvoudig. Maar wél vereischt het veel nadenken, véél mediteeren en dat is niet naar den smaak van onzen drukken snapgragen tijdgeest. Maar wél begrijp ik dat het protesteerende christendom haar tegenstaat, want dááruit is de kern weggenomen en ik voel dus mede met haar de onhoudbaarheid van iedere scheuring van den ouden roomschen Dienst. God dienen moeten we en willen we ook allen wel, want we weten 't, zonder God kúnnen we niet. Waar is Hij dan te vinden voor ons? Nergens anders in zóó volmaakten staat dan in de Roomsche Kerk, wát men Haar dan ook verwijten moog', bij Haar, in Haar *is* de Waarheid en leeft en heerscht God. Eerst dáár worden we vrijgemaakt, eerst dáár heb *ik* me ‘vrij’ mensch gevoeld en ik voel me dat daar steeds méér en méér. Omdat ik zelve daar ben vrij-gekocht durf ik het anderen te zeggen en aan te raden.

REGINA.

Berliniana.

Zoetjes-aan komt 't voorjaar. 't Heerlijke voorjaar, met zijn blauwe luchten, zijn warme zonnedagen, zijn uitlottende struiken, zijn bloesemende twijgen. Hoe zulk een zonnedag ons anders stemt, ons geheel metamorfoseert! Vooral in een grooten stad, waar men nog kortelings tevoren sneeuw en hagel door 't luchtruim heeft zien jagen, alle boomen bedekt met rijp, zoo'n echt Januari-winterlandschap wanneer men even buiten de ge-

asphalteerde straten rijdt of door de Thiergarten wandelt - vooral in een groote stad waardeert men zulk een zonnedag als een kostbaar geschenk en is men onmiddelijk bereid de geleden schade aan Maart-illusies te vergeven. De eerste April bracht ons dit precièuse geschenk en tot heden is het geen Aprilscherts gebleken! Nog geen verandering is te bespeuren, men vermeit zich in de lachende lentezon en men zet al zijn overwinterde bloemetjes buiten.... Wanneer nu dit mooie zóó nog maar wat duren mag, dan zullen wij deze grilligste van alle maanden - Strindberg, (men vergete niet dat hij een vrouwenhater was) noemde April de 'vrouw onder de maanden' - een hartelijk dankbare herinnering wijden.

En toch is men in onze stad aan 't mopperen. Niet over 't weer, maar over de debatten in den Rijksdag, waar de wijze mannen méér en stééds meer geld, in den vorm van belastingen, van het Duitsche volk trachten aftepersen. Is het zoo goed als beslist dat het reizen, door de Fahrkartenstempel, duurder zal worden - een nieuw gevaar staat ons te wachten: de Biersteuer! men verplaatse zich even in die Duitsche nachtmerrie: het *bier* dat duurder wordt!! En ik zeg met opzet 'ons', want de Biersteuer bedreigt niet alleen de beurzen der heeren kasteleinen en restaurateurs, maar tevens het budget van alle huisvrouwen en huismoeders. Bier wordt hier gedronken bijwijze van water, dus in enorme hoeveelheden, en per slot van rekening zijn *wij* het publiek die die bierbelasting te betalen zullen hebben en niet de brouwers - zooals in den Rijksdag toch bedoeld werd. Maar de brouwers en tappers danken voor die vriendelijke Rijksdag-intentie en zijn niet van plan aan iets dergelijks toe te geven. De 'Vereeniging van Berlijnsche bierbrouwers' heeft tenminste een Commissie gevormd om - mochten de voorstellen der belastingcommissie door den Rijksdag worden aangenomen - hiertegen de noodige maatregelen te nemen. In Berlijn bestaan verschillende groote bierbrouwerijen, waarvan de 'Schultheisz' brouwerij de grootste is, die jaarlijks tesamen millioenen hectoliters bier brouwen. Behalve de 'Schultheisz', die alléén meer dan één millioen per jaar brouwt. Deze brouwers verstaan het rekenen wèl en hebben uitgemaakt dat, mòchten de belastingvoorstellen dóórgaan, het door hen gebrouwde bier met vijf millioen mark per jaar zal belast worden. Geen haar van hun hoofd dacht aan deze uitgave. We zouden zóódoende geen cent winst hebben, zeggen ze. En de tappers zeggen hen hetzelfde nà. Dus zal 't neerkomen op 't bierdrinkende publiek, d.w.z. op de geheele Duitsche bevolking, op de drie millioen Berlijners. En dat zit hen zwaar in den maag, want de manier, wááròp de Berlijners dezen opslag te betalen zullen hebben is nog in 't geheel niet uitgemaakt. In den regel betaalt men zijn glas bier met 10, 15 of 20 pfennig. De nieuwe belasting zal het bier 1 pf. per liter duurder maken. Dit is moeilijk den verbruiker op den hals te schuiven, want het gaat niet áán prijzen te berekenen van 11, 16 en 21 pfennig, om de eenvoudige reden dat men hier in 't Noor den niet gewend is in restauraties met pfennigen te rekenen. Dan maar kleiner glazen geven? Dit lijkt inderdaad zeer logisch maar is toch óók niet glad uitvoerbaar, omdat alle bier- en wijnglazen hier geijkt zijn en de wet voorschrijft dat die een inhoud moeten hebben van één liter of van een of meer tiende gedeelten daarvan... Een verandering van het ijkwezen zou dus plaats moeten hebben. En hierop willen de brouwers inderdaad bij den Rijksdag aandringen - wanneer de zaken zóó loopen, zooals die zekere meneer von Stengel het in zijn belastingswijsheid voor goed en noodzakelijk acht... Voor den zelfden prijs van vroeger voortaan een paar slokken minder bier in

den maag - dat zou wel als de beste oplossing beschouwd kunnen worden van de dreigende bierbelasting,

Van Rijksdag, belasting en biergeneugten wip ik over op 't terrein van geestelijk genot, en geef een kort overzicht wat hier in de afgeloopen maand zooal plaats vond.

Het voorjaar doet zich op dit gebied reeds gelden, d.w.z. in het ernstige openbare muziekleven van Berlijn is de herfststemming ingetreden en bereidt men zich vóór op een zeer aanstaanden rusttijd, die zoowel uitvoerders als toehoorders welkom en nuttig zal zijn.

Alleen in de théaters heerscht nog bedrijvigheid naast een bont répertoire zelfs met late premières: premières waarvan trouwens de Directies geen groote verwachtingen meer koesterden. Zoo gaf Max Reinhardt ons op den laten avond nog een première van den welbekende geestigen Satirikus Bernard Show. In het ‘Neues Theater’ werd zijn ‘Cäsar und Cleopatra’ opgevoerd, waar het slechts een matig succes beleefde, eenige zulle lachsalvos terweeg-

bracht - met den volgenden dag grootendeels slechte kritieken. Goed dat die première zoo laat kwam, het leven van een winterseizoen zou het stuk toch niet bescheiden zijn geweest. Jammer, want Show kàn beter, gàf beter en werd hier, o.a. in zijn 'Helden,' genoegzaam gewaardeerd. Maar nu wees men hem beleefd af. - 'Historische Komödie' noemde Show zijn vijfactige werk; eigenlijk had de omschrijving van 'Komische Historie' beter gepast. Tenminste zoo dacht het publiek er over, dat graag Show'sche ironie en geest apprecieert. Maar de geestigheden die in één acte stormachtig succes zouden gehad hebben, embeteerden nu het volle huis, nu ze in vijf bedrijven herkauwd en herhaald werden. Een aanvankelijk lachsucces dat eindigde met een geeuw. Het stuk werd gedragen door de prachtige uitbeelding van Gertrud Eysoldt als zestienjarige Cleopatra, die het Egyptische koninginnetje wéérgaf als ècht kind, het kind, waarin de sluimerende tijgernatuur langzamerhand tot bewustzijn komt, grillig, zinnelijk, wreed, boosaardig: de latere courtisane Cleopatra.

Uitmuntend en voortreffelijk werd dat eenige belangrijke type van het stuk door de kunstenares vertolkt, fijn doordacht tot in de kleinste geste, op-en-top het Oostersche koninginnetje, met bewegingen en houdingen en standen, die van Sphinx-basreliefs, afgezien leken. Tegenover deze speelsche tijgerkat, den ouden vijftigjarigen Cesar voorgesteld als gemoedelijk, joviaal oud heer, een Cesarcaricatuur, wiens enkele dramatische accenten men nauwelijks ernstig kon opvatten, wiens nu en dan tevoorschijn tredende leeuwenklauw, op namaakbordpapier geleek. Wij krijgen den indruk dat Show speelt met zijn stof, met zijn historische personen, en wanneer hij 't hier en daar ernstig gaat meenen, dan vindt hij ons daartoe niet meer bereid. Want het dramatische komt er tòch niet in, trots de Egyptische aanvoerder verraderlijk vermoord wordt, trots de 'Reichsamme' Hatatceta, in de groteske uitbeelding van Hedwig Wangel, die er een walgelijk pagodenbeeld van gemaakt had, met doorboord hart voor de voeten van den steenen god ligt. Het laat ons koud, we gelooven niet aan dit drama, dat op een blijspel gelijkt. Een eigenlijke handeling komt in het werk niet vóór. Het begint bij Cesar's komst in Egypte en eindigt met zijn heengaan, terwijl hij aan de kleine Cleopatra een geschenk uit Rome belooft, een echten mooien jongen Romein met 'ronde krachtige armen': zijn veldheer Markus Antonius.

De Cesarfiguur geheel tot caricatuur te verlagen, heeft Show toch niet gedurfd; de onvervalschte naïeve humor en 'durf' van een Offenbach, heeft hem voor het bewerken en omwerken van dezen heros ontbroken. Daarom is dàt, wat we nu te zien kregen van den grooten Cesar, zóó halfslachtig, zoo slap, zoo totáál een man zonder ruggegraat dat we niet goed raad weten met dezen quasi-held.

Naast Cesar zien we eenige geestig geteekende figuren, zoo o.a. diens secretaris Britannicus, die Show spottend uitrust met de Engelsch pruderie en de vrees voor 'shocking': een uiting van haat die de rechtgeaarde Ier voor zijn Britschen broeder gevoelt. Pointes en geestige toespelingen op moderne toestanden zijn er genoeg te vinden, en deze wekten dan ook de vroolijkheid der toeschouwers op - maar zij konden het stuk niet redden. Alléén door het bewonderenswaardige spel van Frau Eysoldt bleef de belangstelling wakker en hield men dapper uit tot het einde. Toch met het vaste voornemen: geen tweeden avond er heen te gaan.

Met juist het tegenovergestelde voornemen hebben de meeste toeschouwers het 'Berliner theater' verlaten, toen het 'Moskouer Tooneelgezelschap' aldaar zijn gastvoorstellingen gaf. Hier wist men niet wáár de bewondering begon en wáár zij ophield, en hier had men bij het einde slechts één verlangen: het ensemble morgen

opnieuw te bewonderen. Ik was ‘Nachtasyl’ gaan zien. Iets volmaakters, iets idealeres aan regie, aan techniek, aan spel, dat geen spel meer wàs maar doorleefde werkelijkheid, kan men zich niet voorstellen. En wij, die ons door Max Reinhardt in dat opzicht reeds zóó verwend waanden! De Moskouers hebben ons nog andere dingen getoond. De verbluffende waarheid, die ons elk oogenblik de begrensde ruimte van het tooneel deed vergeten. Het is niet zonder reden dat èn pers èn publiek, niettegenstaande de stukken in een voor hen onverstaanbare taal werden gegeven unaniem samengingen, in één kreet van bewondering en enthousiasme. Geen ènkele wanklank vernam men. Gorki's ‘Nachtasyl’, dat de meeste - ik durf gerust te zeggen: àlle - Berlijners door de veelvuldige en meesterlijke opvoeringen bij Max Reinhardt, met hemzelf in de voortreffelijke vertolking van Luka, reeds kenden, datzelfde Nachtasyl in 't Russisch werkte als een openbaring. Het was geen toonelstuk en geen

tooneelspel meer, geen nabootsing, het was een brok levende Russische misère: zóó tot in de ziel aangrijpend werd het weergegeven.

Ik ontmoette niet één die niet van mijn gevoelen was: dat men zóó iets nog nimmer aanschouwd en beleefd had. Onnoodig te zeggen dat zij onder jubelsgeroep en eindeloos applaus hun afscheidsvoorstelling hebben gegeven en dat nù reeds is aangekondigd dat zij in den herfst zullen weerkeeren. De geheele keizerlijke familie woonde om beurten de voorstellingen bij; de Kroonprinses tweemaal, en de Keizer had bij zijn bezoek zelfs Russische generaalsuniform aangelegd: een attentie die weer bizonder getuigde voor het ridderlijke karakter van onzen Keizer.

Deze geheele winter heeft, zoowel het Berlijnsche straat- als wat betreft theaterleven, een eigenaardigen toets gekregen door het Russische element, dat hier door ongeveer 100.000 Russen vertegenwoordigd werd. Overal waren zij onmiddelijk te herkennen - dat niet kwaad was - en lang niet overal waren zij welkome gasten. Maar toen de komst van Maxim Gorki werd aangekondigd, lezingen van hem werden voorbereid, toen moest een ieder den veelbesproken, dichter van ‘Nachtasyl’ van aangezicht tot aangezicht toch zien en hooren spreken, al wist men ook te voren dat men geen syllabe van het voorgedragene zou verstaan of begrijpen.

Zoodat geen plaatsje leeg bleef in Max Reinhart's ‘Deutsches Theater’, waar om 3 uur 's namiddags Gorki's voorlezing plaats had.

Toen het scherm omhoog ging, zag men een door grijs-groene draperiën verkleind tooneel, met in het midden een estrade, van een paar voet hoog, waarop een lange tafel en eenige stoelen omheen. Een warm applaus begroette Gorki bij zijn optreden en honderde tooneelkijkers richtten zich naar hem heen, die met wat linksche bewegingen, en wat schichtig, zou ik zeggen, door het aanhoudend handgeklap, dankend het hoofd even boog. Hij heeft een magere, lange gestalte en is gekleed in de nationale dracht: een ruime blouse, hoog aan den hals gesloten, om het middel een lederen gordel en hooge zwarte kaplaarzen. Een eigenaardig Sarmatenphysionomie, het echte slavische type met het lage, breede, van voren-doorploegde voorhoofd, uitstekende jukbeenderen, stompen neus, chineesch-geteekende schuine wenkbrouwen en diepliggende, diepziende oogen vol uitdrukking: melancholiek, en toch vastberaden óók. Toen las hij, met niet heel ver-dragend baritongeluid, zijn prozaschets: ‘das brennende Herz’. Natuurlijk in het Russisch en natuurlijk óók dat men gedwee naar hem luisterde, zonder innerlijk méévoelen: het Duitsche publiek tenminste, dat daarentegen opfleurde toen Rudolph Schildkraut Gorki afloste en op meesterlijke wijze twee Gorkische schetsen tenbeste gaf, het cynische ‘Etwas vom Teufel en het satirische ‘Frühlingsstimmen’, die luiden bijval oogstten.

Daarop kwamen de tafereelen uit de 3^{e} acte van ‘Nachtasyl’.

Gorki, zijn trouwe vriendin, de tooneelspeelster Marie F. Andrejew, de heeren Iwan Moskwin en Katschalow, beide leden van het ‘Moskouer Ensemble’, zetten zich om de tafel en begonnen te lezen, vol uitdrukking en vol levendigheid, maar.... Nachtasyl, door heeren in rok aan een groene tafel voorgelezen... Gorki las den Luka heel eenvoudig en heel sympathiek. En tòch, al klonk 't applaus later ook warm en vol geestdrift, de Russische misère had niet voor ons opgeleefd in felle kleuren. Integendeel, iets dóódsch had het voor mij...

De nieuwsgierigheid van dit ‘première’ publiek gold natuurlijk, behalve Gorki, ook de veel beproefde levens- en kunstgezellin van den Russischen dichter. Evenals hij, was ook zij hoogst eenvoudig in het zwart gekleed, zonder eenigen tooi, en veroorzaakte, juist door dit sobere, stille, een uiterst sympathieken indruk: een sprekend gezichtje, met expressieve donkere oogen en een slanke, mooie gestalte.

Nadat de tooneelen gelezen waren werd Gorki steeds-weer en opnieuw ten tooneele geroepen, en de eenige honderden Russen daar vereenigd, werden niet moede naar Gorki te roepen, als konden zij geen afscheid nemen van den beminden landgenoot die gekomen was uit hun ongelukkig land, die geleden had, nòg leed en nog streed voor-hen, mèt hen...

Emotionneerend vond ik dat banale theatersucces, dat, in dit oogenblik, niet banaal klonk, veeleer iets smartelijks had: de kreet van een ongelukkig, geslagen volk; dat de handen uitstrekte naar hèm die hèn begreep, die wist en kende hùn leed en hùn ellende...

En Gorki zelf, steeds-meer terugkomend, steeds buigend, voor 't eerst een fijnere glimlach om de lippen, in de trouwe oogen een blik van ernst en ontroering, de hand gedrukt op zijn hart, als eenig teeken van dank - - -

Al had ik niets verstaan van die donkere

Russische klanken: ik was toch bevredigd Gorki te hebben gezien, te hebben aanschouwd ééne van de weinige pregnante persoonlijkheden uit de geweldige Russische volksbeweging, die, in honger en nood, den dichterzin en het warme hart, den vurigen drang naar vrijheid had weten te bewaren.

Al schuilt er ook wat humbug onder de vereering voor Gorki - het geheele intellectueele Europa is hem een goed vriend. -

LIANE VAN OOSTERZEE.

8 April.

Waar is het geluk?

Door een Fransch damestijdschrift werd onlangs een prijsvraag uitgeschreven naar aanleiding van een tooneelstuk van Françis de Croisset 'Le Bonheur, Mesdames!', dat avond aan avond te Parijs wordt gespeeld en een enorm succès heeft.

Die prijsvraag bestond uit de vraag: 'Waàr is het geluk,' en men ontving niet minder dan acht duizend acht honderd antwoorden, waarvan een gedeelte direct verwijderd kon worden, aangezien de mededingsters de voorgeschreven grens hadden overschreden.

Het was, dunkt mij, moeilijk voor de jury om daarin te beslissen, want de menschen zijn allen verschillend en de eene kan dit als geluk beschouwen, terwijl de andere een andere voorstelling van het geluk heeft.

Waàr is het geluk?

Zes duizend mededingsters beweerden dat het geluk bestond in een huwelijk uit liefde, zes honderd in het ouden jongejuffrouwen leven, een in het weduweschap en geen één in het huwelijk uit geld.

Negen honderd vijf en zestig dames zeiden, dat het geluk nergens te vinden was.

De jury kende den eersten prijs toe aan dit korte, maar kernachtig antwoord:

'Het ware geluk? Dat is, als men zich gelukkig *waant.*'

Ja, dat is zoo, als men zich maar gelukkig *waant*, dan *is* men het ook! Dat kàn men zijn overal en in allerlei omstandigheden, in het paleis van den rijkaard, zoowel als in de schamele woning van den arme; oud of jong, man of vrouw; als men het gevoel heeft van gelukkig te zijn, dan is er ook niets meer noodig.

Met recht werd die vrouw de eerste prijs toegekend!

Drie duizend mededingsters gaven op als het geluk, *de moederliefde* en vijftien honderd antwoorden betroffen het geluk in het *wèldoen.*

O.a. was er een antwoord van een vrouw, dat zooals volgt, luidde:

'Het ware geluk is om *moeder* te zijn. De andere *vreugde*, die men gewoonlijk als *geluk* beschouwt, zijn slechts *vreugden* en dikwijls van korten duur. De vreugde om bruid te zijn of echtgenoote, dat zijn wel vreugden, die men op prijs moet stellen, maar het zijn slechts vreugden. Het ware *geluk* is alleen om *moeder* te zijn en, niet alleen om het levenslicht te schenken aan een kind, maar het bestaat daàrin, om zich met lichaam en ziel aan het kind te geven van af de geboorte tot op den dag, dat het ons niet meer noodig heeft.'

Dit antwoord had ik niet zoo zeer van de Parijsche vrouw verwacht; ik dacht, dat zij meer *vrouw* was dan *moeder.* Naar het aantal antwoorden, dat er in kwam, wat

de moederliefde betreft als het *geluk*, zou ik mijne meening moeten intrekken. - Een andere komt tot de slotsom, dat het geheim van het geluk daarin bestaat, dat men tevreden is met zijn lot, zonder te verlangen, naar iets, wat men toch niet krijgen kan.

Tevredenheid zou het dus zijn! Dat antwoord kon mij niet voldoen.

Nog een aardig antwoord ontving men nl: 'Het geluk is, wanneer men zelf geluk schenkt aan anderen!'

Zelfopoffering dus: een zeer schoon antwoord voorwaar! Wanneer men anderen steeds gelukkig maakt, ja, dan wordt men zelf ook gelukkig, door het geluk te zien stralen uit het gezicht van anderen.

Een pessimiste had ook een antwoord ingezonden zooals volgt luidende; het kwam mij typisch en niet alledaagsch voor:

'Wanneer de kameeldrijver de woestijn dóór moet, hangt hij voor de oogen van den kameel, waarop hij gezeten is en met behulp van een langen stok, een uitgeholde kalebas vol met water; het dier loopt voort, terwijl hij het water achtervolgt, maar door het hotsen op den weg, druipt al het water er uit en wordt het te langen leste alleen door het zand ingeslurpt....

Ziedaar het beeld van het geluk!'

C. SCHLIMMER - ARNTZENIUS.

Varia

Bloed om bloed, of Wie kaatst moet den bal verwachten.

Ziekelijkheid, en valsch medegevoel voor den verkeerde, zijn heden ten dage aan de orde van den dag. Een Russische oproerkraaier richt een beroep op de fransche vrouwen, dat *Le Matin*, een van de invloedrijkste couranten van Frankrijk, durft nemen onder zijn hoede; een beroep om gratie te verwerven voor de ter dood veroordeelde *Marie Spiridowna,* die onlangs, in koelen bloede en met lang voorbedachte gemeenheid, vermoordde den gouverneur van *Tamboff:* Loujenovsky.

- Ziehier het *eigen* verhaal - uit *Le Matin* vertaal ik het - van dat beminnelijk exemplaar van 'de nieuwe vrouw'.

'Hij (haar slachtoffer) vertrok van Borissoglebsk per expres. - Ik ben 24 uur op dit station gebleven, evenzeer als op een ander, en twee dagen op een derde.

...Gekleed als schoolmeisje, rose, vroolijk, en innemend, wekte ik geen enkel vermoeden op.

...Ik zie Loujenovsky, die voorbij komt omringd door een dichten kozakken-keten. Daar ik mij volkomen kalm voelde, had ik geen vrees te zullen mis-schieten, ofschoon ik moest mikken over den schouder heen van een kozak. Ik schoot zoo dikwijls ik kon. - - In het geheel ontving hij vijf wonden, twee in den buik, twee aan de borst, en een aan de hand. -'

- Welnu, voor dit monster van berekenende wreedheid komt haar geestverwant, bij monde van *Le Matin,* sympathie vragen van 'de fransche vrouw'. - Haar gerechte doodstraf wordt in het hoofdartikel van 't fransche blad genoemd: een *misdaad* die zich voorbereidt, en waartegen de françaises moeten te velde trekken 'door den rechtmatigen toorn te verwekken in de harten harer echtgenooten en broeders.'

- - 't Is te hopen dat de fransche vrouwen wijzer zullen zijn. Medelijden en gratieverzoeken zijn hier misplaatst. Als dit wezen, dat ik liever niet met den naam *vrouw* betitel, heeft gehandeld uit 'beginsel', goed, laat zij dan ook dragen de consequentie daarvan, en ervoor sterven. Zij heeft bloed geëischt, háár bloed is de gerechte wraak, waarom dat van den vermoorde roept. - Als zij zich verplicht acht met zulke minne wapenen te strijden, dan heeft de maatschappij het recht, ja de plicht, haar voor die laaghartigheid zóó te straffen, dat er een voorbeeld worde gesteld. - Een moord uit drift, uit plotselinge wraakzucht, om geroofde eer te wreken, kan men met verzachtende omstandigheden beoordeelen. Hier, waar 't geldt een *beginsel*-moord, hebben zij, die een ander beginsel zijn toegedaan, het recht zich te verdedigen, door den moordenaar te straffen zooals hij verdient.

Maar, inplaats daarvan, wordt er 'n lievige reclame op touw gezet voor die van alle vrouwelijk gevoel verstoken, gemeene bedriegster, die zich 'rose en vroolijk en innemend' weet voor te doen, dagen lang, op het oogenblik waarop zij gereedstaat 'n moord te begaan - alleen maar om daardoor de politie op 'n dwaalspoor te leiden. - Zoo'n verachtelijke veinzerij stempelt háár ten slotte tot de beklaagde, tot degene, wier rechtmatige dood op hàre beurt 'een misdaad' heet. -

Waar gaan wij heen? En wat zal het einde zijn? Ik voor mij denk, dat het menigeen, die nu meedoet, uit politiek eigenbelang, aan dat lief-reclame-spelletje, ten slotte vergaan zal als de Philippe's Egalité, en zoovele anderen aan den vooravond der fransche revolutie. - *En dat gun ik hun.*

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Salomé. - Het ontvangen van een intiemen brief van U zal mij zeker genoegen doen. - Ik sta tot mijn Lelielezeressen gaarne in zulk een vriendschappelijke verhouding, dat zij behoefte gevoelen mij iets van haar-zelve te vertellen. - De schets over dien brand wil ik gaarne ontvangen; als het een actueel ding betreft, is het altijd beter de plaatsing niet te lang uit te stellen. - Dus, ik zie beiden, brief en schets, met belangstelling te gemoet, en dank U hartelijk voor Uw schrijven. -

Excelsior. - De rest van Uw brief beantwoord ik natuurlijk niet, alleen het slot. Want daarop, op Uw voorstel daarin gedaan, wil ik U gaarne mijn toestemming geven. Het vinden van geschikte betrekkingen voor vrouwen zal namelijk m.i. steeds moeilijker worden, naarmate zij meer treden op het gebied van den man. Want het gaat dan juist zoo, als in het door U meegedeelde geval, zij krijgt, ten slotte niets anders, dan een karig bezoldigd baantje, dat zij den man voor den neus wegkaapt. M. a.w., zij-zelve verlaagt de loonen, omdat zij medehelpt het aanbod onevenredig aan de aanvraag te doen toenemen. - Zoolang de hedendaagsche generatie niet is wijs geworden door schade en schande, zoolang zal de toestand van ellende en slavenleven er niet beter maar erger op worden voor de vrouw. -

Carla. - Ja, dat boekje ken ik met die Schetsen. - Eenmaal moet men toch *beginnen*, nietwaar? Dan, die eerste maal, is iedereen ‘onbekend’. - Ik geloof dat de heer Veen U wel zal raden op 'n goede manier; die heeft blik op zoo iets, en als hij er niets in ziet, dan hield ik mij maar aan hem, als ik U was. - Ja, natuurlijk moet ik eerst Uw vroegere copie plaatsen, voor ik de nieuwe opneem Er is juist van *dien* aard zooveel. Maar ik zal trachten U nu eens gauw weer aan de beurt te laten komen. Dat lang-moeten-wachten komt voor bij alle redacties van tijdschriften. Er is altijd veel meer copie dan plaats-ruimte. Zelfs bekende schrijvers moeten wel eens lang geduld oefenen. - Wat het schrijven voor 't tooneel betreft, de vraag is niet wat, gij ‘'t prettigst’ vindt, maar waartoe gij *talent* bezit. Het in elkaar zetten van 'n goed tooneelstuk, met 'n vlotten dialoog, en 'n gegeven waarvan de situaties in elkaar grijpen, en 'n goed pakkend geheel vormen, is lang niet gemakkelijk. Er wordt heel wat vereischt om dat zóó te kunnen, dat het niet valt als 'n baksteen. - Enfin, wie weet, of Uw stuk niet wordt aangenomen, en of tout-Amsterdam U niet toejuicht bij de première. Niemand zal zich hartelijker verheugen dan ik, in dit geval. -

Clara. - Vriendelijk dank voor Uw belangstelling in mijn ongesteldheid. Gelukkig is die heelemaal voorbij. - ‘Kootje’ zal ik U zenden, en, als gij het dan hebt omgewerkt, kunt gij-zelve de drukproeven krijgen, om er eventueele verbeteringen in aan te brengen. - Ja, dat ben ik heelemaal met U eens, dat het leven veel te omslachtig is tegenwoordig. Ik voel niets voor mooie, dure meubels, en ‘salons’, etc.; 'n gezellige, lichte, luchte, woonkamer, zoo helder en zoo vriendelijk mogelijk, dat is alles wat ik wensch. En als luxe: bloemen, veel bloemen. - Voor vaasjes en prulletjes voel ik niets, ook niet voor goedkoope platen en middelmatige schilderijen. Ik omring mij graag met reisherinneringen, en mooie photo's van de plaatsen die ik bezocht. Die zeggen je wat. En ik vind dat alles in je kamer, al is het nog zoo leelijk of nog zoo oud, je iets *zeggen* moet, van 'n lieve herinnering, van 'n stukje verleden, van een dierbaren hem of haar, die het je gaf, met wien je het kocht, enz. -

E. van O. - Gij geeft geen pseudoniem op. Ik zal Uw stukje later lezen, en dan mijn beslissing meedeelen. Uw brief beantwoord ik reeds nu. - Daar gij nog zoo kort abonnée zijt, hebt gij mijn standpunt ten opzichte der vrouwenquestie blijkbaar nog niet begrepen, en ik kan U dat moeilijk in één corr: uitleggen, omdat de questie daartoe te ingewikkeld is. In een der laatste nommers van den afgeloopen jaargang, omstreeks Juni 1905, heb ik o.a. nog in een hoofd-artikel uitgelegd, dat ik, onder de bestaande maatschappelijke omstandigheden, het onthouden van kiesrecht aan onafhankelijke en haar eigen brood verdienende vrouwen een onrecht acht, waar men haar wel de lasten oplegt van belastingen-betalen etc. Voor mij-zelve laat mij die questie volkomen koud, maar ik acht het uit rechtvaardigheidsbeginsel onbillijk, aan *alle* vrouwen het kiesrecht te onthouden. Ook verwijs ik U naar de brochures van mijn hand: *De liefde in de Vrouwenquestie*, en *het Naschrift* daarop, en naar den bundel: *Vrouwenliefde in de Moderne literatuur* (allen uitgegeven bij Van Kampen - Amsterdam.) Uit al die opstellen kunt gij U een denkbeeld vormen van mijn standpunt. -

Om de vragen in Uw brief kort te beantwoorden - ik kan tegenover de andere abonne's niet in te véél herhalingen vallen, moet gij bedenken - zij het volgende voldoende. I. De vrouw is inderdaad niet ‘de mindere’ van den man, ook niet verstandelijk. Maar evenmin kan men haar zijn ‘gelijke’ noemen, want zij is *anders* dan hij, *anders* naar het lichaam, en *anders* naar haar karakter, en *anders* naar den geest. Zij is zijn andere helft, geschapen door de natuur om zich met hem te vereenigen, en vrucht te dragen. Allerlei omstandigheden beletten haar dikwijls, uit eigen beweging of door omstandigheden buiten haar wil, aan die natuurbestemming te voldoen. En zeker moet de maatschappij en de wet dan rekening houden met haar uitzonderings-toestand. Maar 'n uitzonderingstoestand blijft het; en, in plaats van die toe te juichen, moet men liever trachten de vrouw en het jonge meisje zooveel mogelijk terug te geven aan haar *ware* bestemming, haar daarvoor de oogen openen, haar daarvoor opvoeden. Die bestemming is: den man aanvullen, met, hem en neven hem als zijn *andere helft* werken, *niet* als zijn ‘gelijke’. Dat is onzin!

II. Examens bewijzen niets. Er zijn zeer zeker vlugge meisjes en domme jongens. Ik-zelve kon leeren zoo vlug als water, en ik heb menig jongen gekend, die een botterik was en bleef. En ik ken nog steeds massa's dikhoofdige mannen, die ik heusch niet zulke hoogvliegers vind boven de vrouw. Een meisje echter dat ‘studeert’ is door de natuur bestemd gade en moeder te worden, mag haar lichaam daarom niet te gronde richten, om die toekomst, die zij wellicht tegengaat. En hoevelen trouwen dan later, en krijgen inderdaad zwakke, overspannen kinderen! En zijn zelve ziek en afgetobd? En hoevelen trouwen niet, en worden zenuwziek, omdat ze in haar jeugd veel te veel werkten, en dat te dom-haastig deden! (Want dat zit óók in een vrouw, dat ze alles ineens, en alles tegelijk wil, en niet begrijpt, dat zoo iets zich later wreekt!) Op deze punten kunt gij ook al weder nadere bijzonderheden vinden in vorige Lelies. Ik behandelde in een vorigen jaargang een lezenswaardig boekje, geschreven over dit onderwerp door een leeraar aan het meisjesgymnasium in Batavia en elders. En ik haalde in een ander opstel aan een zeer waar artikel van Dr: van Dieren uit Amsterdam, ook over dat onderwerp, overgenomen uit het Handelsblad. -

III. Met het thuis ‘niet noodig zijn’ goochelen de hedendaagsche meisjes aller-aardigst. - In de meeste gevallen zijn ze *thuis veel noodiger dan in de maatschappij.* Maar iets anders is de questie van *moeten*, om finantieele redenen. Ook over dit onderwerp schreef ik in vroegere Lelies. Zeker, elk meisje dat geen fortuin bezit, moet trachten haar eigen brood te verdienen, en een opvoeding

ontvangen daartoe, welke zooveel mogelijk overeenkomt met haar aanleg, wenschen, karakter en geschiktheid. - Verpleegster vind ik den schoonsten vrouwelijken werkkring, maar alleen uit *roeping*, niet om den broode. Voor de vermoeienissen, inspanning, etc. van het dokters-beroep, acht ik de vrouw op den duur lichamelijk ongeschikt. (Man-wijven zijn geen normale vrouwen; ik spreek dus van de gewone vrouw, zooals zij lichamelijk behoort te zijn.) Bovendien moet. men m.i. ook een *geestelijk* manwijf zijn, om te wezen een *goede* vrouwelijke dokter. Want, wat in den mannelijken arts deugd blijft, en noodzakelijk is, dat wordt in de vrouw hinderlijke hardheid en gevoelloosheid. Ziedaar b.v. een der kenmerkende verschillen van karakter in beiderlei geslacht. - Voor het overige verwijs ik U naar de door mij opgegeven werken van mijn hand, en naar de vroegere Lelie-jaargangen. Laat ik U ten slotte nog zeggen, dat Uw jeugd voor een groot

deel oorzaak is van het deze questie nog niet zoo begrijpen en inzien, als gij het doen zult wanneer gij staat midden in het leven, en hebt leeren inblikken in de huishoudens van velen, en in het oude-jufferen leven van velen, beide onder de getrouwde en onder de ongetrouwde feministen. Op Uw leeftijd idealiseert men; dat deed ik ook, toen ik Uw jaren had. - Welneen, ik neem U Uw vriendelijk en lang schrijven niets kwalijk, en stel het juist op prijs, dat gij mij zoo uitvoerig hebt geschreven. Hoe meer gij mij wilt vertellen van Uw gedachten en bezwaren, hoe prettiger ik het vind.

Huisvrouw. - Nu ben ik benieuwd, of U mij bij de Meiningers hebt ontdekt? Ik zeg U niet wáár ik zat. - Het was een verrukkelijke avond, nietwaar? - Lieve mevrouw, ik begin hoe langer hoe meer te gelooven, dat U en ik geest-verwanten zijn. Daar heb je nu b.v. alles wat U schrijft over dat ziekte-geval. - Ik voel dat alles precies net zooals U, en ik heb ook altijd opgemerkt, dat de meeste vrouwen zoo heel anders zijn in zulke omstandigheden, zoo ‘aangedaan’, en zoo woorden-rijk, en zoo volstrekt niet in staat om daadwerkelijk te *helpen.* ‘Ik kan het niet hooren’ en ‘Ik kan het niet aanzien’ etc., etc., ligt haar in den mond bestorven. En de arme patient is dan toch maar 't slachtoffer, en zou er meer aan hebben, als ze 't *wel* konden hooren en aanzien. Ik spreek nu niet van de onoprechten, die in den grond niet *willen* verplegen, en maar uitvluchten zoeken, maar van wezenlijk eerlijk haren patient of patiente liefhebbende vrouwen. Het is alsof ze zich geen rekenschap geven van den toestand, heelemaal niet zien wat de ware liefde meebrengt in zoo'n geval. Velen verbazen me ook grenzenloos, door de domheid waarmee ze zich alles laten wijsmaken wat den dokter of den professor in zijn eigen kraam te pas komt.

Op het punt Amsterdam slaat U ook heelemaal den spijker op den kop. Ik geloof ook, dat je een Amsterdammer moet zijn, om je in te leven in de eigenaardigheden hier, die 'n buitenstaande *blijven* frappeeren. En dan zal ik nooit wennen aan het gemis aan natuur; den Haag is zoo bevoorrecht in dat opzicht boven Amsterdam. - Ik heb moeten schaterlachen om Uw typische beschrijving van de Amsterdammers ten opzichte van het ‘freule’-woord. Dat is precies raak. Het amuseert me dagelijks; want in den grootsten achterhoek van ons land schijnen ze er meer mee vertrouwd te zijn dan hier; precies omgekeerd als in den Haag, waar elk dienstmeisje tot ‘freule’ wordt gepromoveerd, als ze, met 'n beveerden hoed op, en 'n boa om, en 'n ‘gekleede’ japon aan, gaat boodschappen doen!

Wiesbaden is mij altijd heel sympathiek, heeft voor mij al 't gezellige, nette, en vroolijke van den Haag, vermeerderd met veel meer leven en drukte, met 'n goede opera en theater, en, last not least, 'n verrukkelijke omgeving. - 't Hotel Rosen vond ik steeds uitstekend voor diners enz. Ik woon nu eenmaal altijd in Vier Jahreszeiten, waar ik steeds zoo goed ben behandeld, dat ik 't niet aardig zou vinden ooit in een ander hòtel te gaan. - Wat het toiletmaken betreft, eerlijk-gezegd, lieve mevrouw, zie ik dat gráág, als ik op reis ben. Het hoort nu eenmaal bij de heele omgeving En, als de menschen het zoo overdrijven, en zich zoo poesmooi opschikken, dan wordt het een kosteloos amusement hen te ‘bezichtigen’. - Vooral die Engelsche oude-dames, met witte japonnen en geverfde gezichten en hoeden en maniertjes van jonge meisjes, amuseeren mij steeds kostelijk. - Dan moet U eens komen kijken in 't Hotel de Paris in Monte Carlo! - Dat is nog heel wat anders.

Wat het vele geld-uitgeven voor die toiletten aangaat, vindt U niet dat daaraan toch ook 'n goede zijde is van geld-verdienen door de naaisters en werksters.? 't Komt

wel niet direct tot hen, maar gaat door de bemiddeling der groote fransche toiletkunstenaars. Maar toch, als die niets te doen hebben, dan kunnen ze hun staf van arbeidsters ook niet meer onderhouden. Op deze manier verdienen toch duizenden hun brood!

- Eersten Paaschdag was ik niet in Volksvlijt bij de Rotterdammers. - Wat het Kind van Staat betreft, och ja, ik voel wel wat voor 't geen U schrijft van al die moeite. Maar aan den anderen kant zal daar toch ook wel veel *eerzucht* bijkomen. - Ze speelden immers op het Loo!!

Lieve mevrouw, nu zal ik U heel ronduit antwoorden op Uw vraag. Tijd, U tien minuten te ontvangen, heb ik natuurlijk wel. Maar als het niet is, omdat U me *moet* spreken, maar om kennis te maken, doet U het dan maar liever niet. Want ik vind dat zoo'n pijnlijke operatie, dat ‘kennismaken’. 't Is heel iets anders, als je elkaar toevallig ontmoet. Ik hoop dat U mij begrijpt.? Ik ben nu eenmaal niets geen mensch voor zoo iets. - Het adres van freule Boddaert is Nicolaas Beets-straat.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Mevr: C.L.T. geb. G. - Hartelijk dank voor Uw mooie bloemen. Zij kwamen prachtig over.

E.v.O. - Ik heb de artikelen, waarvan ik spreek in de corr: hierboven, voor U opgezocht. Ziehier de afleveringen die ik bedoel, (afzonderlijke nommers zijn verkrijgbaar bij den uitgever van dit blad):

No. 25 van 21 Dec: 1904 (Aan sommige Moeders.)
No. 47 van 24 Mei 1905 (Varia) en, daarbij behoorend:
No. 50 van 14 Juni 1905 (De dubbele roeping der Vrouw.)
No. 52 van 28 Juni 1905 (Vrouwenkiesrecht).
No. 18 van 28 Oct: 1903 (Over mej: Mr. van Dorp.)
No. 51 van 15 Juni 1904 (Onbemiddelde meisjes.)

Het artikel van den bedoelden leeraar (dr: van Deventer) stond in De Vragen van den Dag afl: 4. 1904.

No. 46 van 11 Mei 1904 (Voor ouders, die dochters hebben.)

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Het vervolg van het stuk: *Iets over Pelswerk* moest wegens gebrek aan plaatsruimte blijven liggen tot een volgend nommer.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

9 Mei 1906.
19de Jaargang.
No. 45.

Hoofdartikel
Naar aanleiding van 'Over trouwen en nog wat.'

Naar aanleiding van de beide artikelen, die ik onder dit hoofd voor eenigen tijd schreef in de Holl: Lelie, in antwoord op het verzoek van een klein-ambtenaar, ontving ik van eene correspondente, die vóór ongeveer een jaar in het huwelijk trad, een brief, welke woord voor woord mijn opmerkingen komt bevestigen. Deze jonge vrouw, - niet sterk, reden waarom ze haar huwelijk uitstelde, onderwijzeres van beroep, dus niet opgeleid voor huishoudelijke werkzaamheden, en aangewezen op een inkomen van *f* 1200. -, heeft, gelijk blijkt uit haar schrijven, (dat zij mij veroorlooft openbaar te maken in het belang van anderen), het middel gevonden niet alleen rond te komen, maar zelfs wat over te houden, en *daarbij gelukkig te zijn.*

Hoe komt dat? - Omdat deze jonge vrouw den vasten *wil* had haar plichten te vervullen jegens den man dien zij huwen ging. Omdat zij begreep dat het een - laat het ons nu eens ronduit bij den naam noemen - *oneerlijke* streek is: een man te dwingen, terwille van een misschien voorbijgaande verliefdheid, zich levenslang te belasten met vrouw en kinderen, als men niet den ernstigen wil heeft hem in het dragen van dien last *ter zijde te staan uit alle macht.*

Het huwelijk, ook het gelukkige huwelijk, is geen nachtegaals-lied van kozend minnendpaartje. - Het heeft zijn reëele zijde, - voor de onbemiddelden al héél gauw. - De vrouw, die niet den moed heeft die reëele zijde mede te aanvaarden, is een bedriegster, misbruik makend van de *verliefdheid* van den man die haar huwt, om daardoor zichzelf een levenslangen onderhouder te verschaffen per contract. Zij doet niets anders, dan wat de door haar zoo geminachte publieke vrouw doet, zij *verkoopt* zich, haar lichaam, voor geld.

'*Ik dacht voortdurend aan een stukje uit de Lelie* '*Juliet's Huwelijk*'. *Herinnert U zich dat lieve huisje en 't heel eenvoudige trouwfeest? Ook onze huwelijksreis voerde ons naar ons*

eigen huisje, na eene fietstocht door de bosschen, waar de vogels ons bruidslied zongen.

't Geluk kwam voor me, maar ook de zorg, want ik was besloten alles zelf te doen, werken en koken.

Dank zij de goede boeken, die ik me aangeschaft had, en waarin ik trouw studeerde, ging alles goed, tot m'n eigen groote verbazing, maar m'n man vond 't vanzelf sprekend.

Hij geloofde in m'n willen, en waar de wil zoo goed was, volgt ook 't slagen dacht hij.[*)]

Ik heb een rooster van werkzaamheden opgemaakt, waaraan ik me trouw hield, want m'n man moest 't goed bij me hebben.

Dat voel ik steeds als zoo'n groote plicht, dat wij moeten zorgen, dat alles zoo goed mogelijk is, en op tijd klaar.

Als je van dat standpunt uitgaat, dat je hulp moèt hebben, ja dan gaat 't niet met f 1200. -, zooals wij nu hebben. (*Wel voor opklimming vatbaar*).

Je moet niet daarvan uitgaan, dat en dat moèt; maar vragen wat kàn ik doen, en eene goede begrooting maken. En toen ik die gemaakt had, wist ik, dat 't ging.

Maar ik doe alles zelf, werken in huis, naaien, japonnen maken, de wasch opmaken, strijken enz. enz., met eene werkvrouw eens in de week.

Toen ik nog onderwijzeres was, waschte ik zelf al m'n blouses en streek ze ook zelf, zoodat 't strijken geen bezwaar was.

M'n wasch komt droog thuis en dat is al heel wat, want wasschen zou ik niet kunnen, daar moet je sterker voor zijn, en dat is toch ook niet zoo'n groote uitgave.

Een hoofdvereischte is, vind ik, vroeg opstaan en niet te laat naar bed.

Wij staan om zes uur, of half zes op, m'n man gaat om 7 uur naar zijn werk, en ik ga dan aan 't mijne. Om 9 uur heb ik de gang en de kamers al geveegd, en de bedden afgehaald, en om 10 uur of half elf kan ik naar de keuken, en is m'n huisje weer schoon.

We hebben geen salon. Wel een gezellige woonkamer, kleine eetkamer en suite, en groote slaapkamer op 't Zuiden, (*als woonkamer bedoeld*). *Een kleine logeerkamer en kleine keuken met tuintje maken m'n rijkdom verder uit.*

Van tien tot een in de keuken, om één uur eten, om twee uur vaten wasschen en keuken doen, en om vier uur ben ik dan vrij, om te lezen, te fietsen, te wandelen, bezoeken af te leggen of te ontvangen, of te rusten, als ik moe ben. Om 7 uur komt m'n man thuis, brood eten, en 's avonds alles bepraten, samen lezen, samen genieten van 't mooie weer, enfin samen gelukkig zijn.

Zoo'n geregeld werk-gelukleven moèt een mensch wel gezond maken, en met een weinig overleg en goeden wil kàn ieder gezond meisje dat voorbeeld volgen. Maar ik vergeet 't plichtgevoel. Je moét voelen, waar je man hard werkt, dat 't je niet past dat geld roekeloos te besteden, en 't kostbare voedsel te laten bederven door nonchalance. Als je je plicht voèlt, dan handel je er ook naar, en dan blijft de vrede in je huis. Ik geloof niet, dat er één mannenliefde bestand is tegen slordigheid, vuilheid, ongeregeldheid, onverschilligheid van de vrouw, waar 't huiselijke plichten betreft. (Spatieering van de red:).

*) Noot redactrice.
En daaraan had hij gelijk! Op de *wil* komt het hier aan bij een huisvrouw.

Ik zou niet kunnen gaan lezen, (wat voor mij 't grootste genot is), als m'n werk niet af is, en zoo goed mogelijk gedaan.

Daar is in mij een gevoel, dat me niet rustig laat genieten, àls er nog iets gedaan moet worden, en ik kàn me er niet af maken met een: 'nu, ja, dat doe ik morgen wel.' Als je niet geregeld iederen dag doet, wat er gedaan moèt worden, kan je den volgenden dag niet 't dubbele doen, of je maakt je doodaf, en zeker niet opgewekt, als je man thuiskomt.

Op eene goede verdeeling van 't werk komt 't aan, en je verstand geeft je vanzelf raad, hoè je dat in je verschillende levens 't beste doen kunt. Daar is geen algemeen werkplan op te maken voor allen. Maar als de goede wil er is, slaagt ieder voor zich.

't Ongewone werk maakte me eerst wel moe, maar nu ben ik er aan gewend, en zou niet graag anders willen.

Als ik niets te doen had, zou ik ziek worden en je kunt niet altijd lezen en wandelen.

Ik heb vaak nagegaan, wàt 't leven van de meeste menschen zoo duur maakt. Ik geloof dat 't de opschik is en 't nadoen van anderen. Daarom geloof ik ook, dat een groote kring van kennissen beslist niet goed is voor huishoudens die met beperkte middelen moeten toekomen. Een paar kennissen, of een enkele goede vriendin of vriend heeft men wel noodig, maar niet te veel. Dat is kostbaar, en 't wekt ook naijver onder de dames, geloof ik. 't Willen nadoen en niet kunnen, brengt òf tot schulden, òf tot slecht humeur.

Als de vrouwen gelukkig zijn, moéten ze steeds bedenken, dat dat geluk toch zoo opweegt tegen

de kleinigheden, die ze ontberen moeten. Als je je innig gelukkig voelt, valt al 't aardsche zoo weg, vind ik, en kan 't je zoo weinig schelen wat die en die heeft, gelooft U dat ook niet? Een innig huiselijk samenleven gaat toch boven uitgaan.

Zooals wij onze avonden doorbrengen, zoo echt huiselijk en gelukkig, konden zooveel vrouwen 't hebben, als ze in godsnaam maar wakker geschud werden. Ze denken, dat uitgaan genieten is, ik bedoel 't dure uitgaan; en 't groote genot van 't goedkoope uitgaan, ik bedoel 's morgens eene wandeling, of 's avonds samen buiten, dat heeft voor velen geen bekoring, omdat 't niets kost.

Wat 't zelf-naaien betreft, dat is een voordeel grooter dan de meeste meisjes denken. Ik naai alles zelf, ondergoed en japonnen, dat deed ik altijd al. Nu kan ik geen japonnen maken, als eene eerste modiste, of een Franschen Coupeur. Maar die worden ook niet gevergd in onze positie. Eenvoudige, goedzittende japonnen kan ieder meisje wel maken, en met behulp van de patronen van Weldon's Ladies Journal is 't heel gemakkelijk zelfs, daar dat blad de rokken languit geeft.

Als ik U nu zeg, dat ik mij kleed van f 75. - tot f 100. - per jaar, dan zult U zien, welk eene besparing 't zelf-naaien is, want ik moèt er altijd als dame uitzien natuurlijk.

Ik geloof dat de meeste meisjes terugschrikken van zoo'n leven, omdat ze meenen, als ze zelf werken geen mevrouw te zijn.

Laat ik dan ter geruststelling er bij voegen, dat alle menschen aan de deur mij 'mevrouw' noemen.

't Mevrouw-zijn in hunne oogen bestaat daarin, dat je de menschen beleefd behandelt, niet afdingt, geen leuterpraatjes verkoopt, niet uit de hoogte iets toevoegt, maar vriendelijk en beslist optreedt. Dan voèlen ze je mevrouw, en je werken, je eenvoudige huiskleeding heeft daarop geen invloed, tenzij je je vuil vertoonde, met vieze schorten en met krulspelden in 't haar, of zoo iets.

Ik zeg nog eens: met overleg, door je gezond verstand en goeden wil, kan eene vrouw met heel veel minder toe, dan ze eerst gedacht heeft.

Ik heb tenminste altijd ondervonden (nu al bijna een jaar) dat ik met mijne begrooting te royaal ben geweest, zoodat we nu op verschillende zaken overhouden en een spaarpotje maken.

MIGNON.

De schrijfster van dezen brief is bereid met hen, die haar om meerdere inlichtingen zouden willen vragen, in persoonlijke briefwisseling te treden. Haar adres is bij de redactrice verkrijgbaar.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Jonkvrouw Lente.

Het lust mij nu te zingen,
Al van een jonkvrouw schoon,
Zij draagt op blonde lokken,
Een gouden vorstenkroon.

Haar woning is een wonder,

Met wanden van opaal,
Met bloesemende takken,
In hooge, luchte zaal.

Wie zal de jonkvrouw winnen?
Zij weeft met stil gelaat,
Een luchtig roze weefsel,
Wordt dat haar bruidsgewaad?

En telkens komt een dienaar,
En meldt haar een gezant,
Die voor een vorstlijk meester,
Doet aanzoek om haar hand.

Zij treden vrijelijk binnen,
Al in haar hooge zaal,
Heer Hagel, Vorst, Rijp, Regen,
Maar vinden stuursch onthaal.

De Oostenwind blaast lustig,
Het Noorden fluit er naast;
De jonkvrouw zegt, al wevend,
‘Ik heb volstrekt geen haast.’

‘Niet, vóór in 't gouden harnas,
Uw meester zelf verschijn',
Zal ik hem 't antwoord geven,
Zoo, zweer ik, zal het zijn.’

Nu kijken de gezanten,
Elkaar verlegen aan;
Zij treuzelen en zij dralen...
Hoe zal het hun vergaan?

Vooral Heer Rijp, Heer Hagel,
En d' Oostenwind zijn boos;
Zij willen niet vertrekken,
Zij zeuren eindeloos.

De jonkvrouw weeft haar sluier,
En glimlacht voor zich heen!....
Maar de gezanten brommen:
‘Zij heeft een hart van steen.’

Daar! Op een schoonen morgen,
Verschijnt haar jonge held,
In 't stralend gouden harnas,
Alleen', en ongemeld.

De jonkvrouw grijpt haar weefsel,
In d' eersten, bangen schrik,
Zij ziet hem schuw in d' oogen,
Verhult zich voor zijn blik.

Wat heeft zij nog te talmen?
Wat scheert hem haar besluit?
Hij, d' eedle Zonnekoning,
Is meester in haar woning,
En kust zijn Lentebruid!

ELISE SOER.

Brief uit Turkije.

Het Rozenfeest.

De meeste Turken hebben een onweerstaanbare neiging, als zij een boom zien, dien om te hakken en ten gevolge van dien vindt men in het uitgestrekte rijk van Sultan Abdul Hamid II Khan dan ook zeer weinig opgaand hout. Een onzer landgenooten, die jaren lang te Afioun Karo Hissan woonde, in het hartje van Klein-Azië, en daar, als chef-administrateur van den Anagorischen spoorweg, even gezien en gevreesd was als de Wali, is het nooit gelukt in zijn tuin een flinken boom te hebben, steeds werd de stam, als hij zich krachtig begon te ontwikkelen, bij nacht door een of andere Turk geveld.

Men ziet hier dan ook in de fraaie tuinen van hun, die zich de weelde kunnen veroorloven zulk een plekske te bezitten, de prachtigste bloemen en heesters, maar zelden een krachtigen boom en dat is zeer jammer, want de bodem is voor boschcultuur bij uitstek geschikt.

Dat kale, eentoonige van het land treft mij steeds en ook Zondag jl. den laatsten van de rozen-maand Mei, toen ik in het dorp Chichli de groote processie ging zien, trok het mijn aandacht hoe mooi dat schilderachtig tegen heuvelen gebouwde dorp zoude zijn als breedgetakte boomen er hun schaduw op lieten vallen. Dan zoude zeker niet het groote plein de grijze tint vertoonen van verschroeid gras, maar van een lachende groene weide, het loover en de bloemen der eerepoorten niet verflensd neêrhangen, maar geuren en tieren als voor zij werden afgeplukt.

De belangstelling in de processies, die van uit de d'Geagekerk op de Zondagen van de maand Mei te Chichli worden gehouden, is altijd zeer groot, duizenden begeven zich er heen, de trammaatschappij maakt uitnemende zaken, van hare paarden en beambten wordt heel wat inspanning gevergd, maar alles gaat geregeld, zonder gedrang, zonder ruzie en geschreeuw. Afsluithekken en politie heeft men niet noodig, ieder wacht bedaard zijn beurt af, is de wagen vol dan rijdt hij af en komt een andere, die dan weêr zich met zijn gemengd publiek in beweging zet.

Naast de deftige pacha zit een Bulgaarsch meisje, aan de andere zijde een Amerikaansch tourist; een lastdrager, zoo zwart als roet, is zijn overbuur, hij kwam als slaaf uit Nubie, - mijn blond haar steekt scherp af tegen zijn kroeskop; een Fransch zee-officier, in groot uniform, mijn andere buurman, maakt in gebroken Grieksch het hof aan een fraai uitgedoschte schoone dochter uit het Oude Hellas, wat niet weinig de lachlust opwekt van een Armeniër en een Sephardiër,[1)] die zich in het Turksch vroolijk maken over den gelanten Frank. Een Kurd, koopman in vruchten, poogt zijn geurige saprijke waar te verhandelen aan een Duitsch matroos, die hem niet verstaat, weshalve een Levantyn gratis als tolk fungeert. In het door een zwaar stuk zeildoek afgeschoten gedeelte van den wagen hoort men haremdames uit Georgië en Mingherië giggelen en pret maken, wat een glimlach brengt op het gelaat van onzen Croatischen koetsier, die blijkbaar verstaat waarover de gesluierde schoonen het hebben. Achterop staat de conducteur, hij komt uit Albame; hij heeft alleen oogen voor de geurige sigaret, die een Engelschman hem aanbood, plotseling houdt de tram stil, we zijn te Chichli en het geheele gemengde gezelschap verspreidt zich door het met vlaggen versierde dorp.

1) Israeliet van Spaansche origine.

Ook die vlaggentooi is internationaal; naast, het roode dundoek met de witte halve maan van het Turksche rijk, ziet men de sterrenvaan van Amerika, het Nederlandsche Oranje wappert naast het Grieksche blauwe kruis, Franschen, Engelschen, Russen allen vinden hier hunne nationale kleuren. Voor enkele huizen, van onder tot boven met Perzische tapijten behangen, waarover groene slingers zijn aangebracht, staan groote altaren opgericht, met beelden en kaarsen; een Turksche saptieh, vroom muzelman wellicht, houdt er bij de wacht. Zijn chef, de mudir van het dorp, in groot ornaat, zit op een laag stoeltje, rookt een nargileh, en leunt dommelend tegen een eereboog met het opschrift: Maria Regina Coeli, ora pro nobis.

Uit zijn zoeten rust wordt hij opgeschrikt, het klokje van de St. Georgekerk begint te kleppen, het teeken dat de processie wordt opgesteld en weldra het heilige gebouw zal verlaten. Nog een korte poos en de stoet trekt ons voorbij; eerst een schare zeer kleine knaapjes en meisjes, met vleugeltjes aan de schouders, een engelenschare, dan grootere meisjes, geheel in het wit, in tullen sluiers gehuld, koorknapen, dragende groote kaarsen en verschillende vaandels, novicen

in hun kloostergewaad, nonnen lezende in hun gebedenboekske, dan kloosterbroeders dragende een fraai Mariebeeld, geheel met rozen bekransd, daar achter vele geestelijken in priestergewaad, gevolgd door een vrome schare, blootshoofd, gebeden prevelend, de hemelkoningin ter eere.

En in het midden van dien stoet ontwaart men een twintigtal knapen, die met veel ijver hun muziekinstrument bespelen, verschillende opwekkende marschen laten hooren en ten slotte, den beheerscher van dit rijk willende loven, de Hamidié aanheffen.

Toen de processie was geëindigd, zag ik tot mijn niet geringe verbazing een paar engeltjes huiswaarts keeren met Israëlitische families. ‘Maar, weet ge dan niet,’ zeide een mijner bekenden, ‘dat bijna al die kinderen, en jeugdige muzikanten, die aan deze processie deelnemen met de Katholieke kerk niets van doen hebben, dat de meesten van hen tot een ander kerkgenootschap behooren?

't Zijn de leerlingen der kloosterschool en ter wille hunner onderwijzeressen en onderwijzers maken zij gaarne dezen ommegang mede, een ommegang ter eere van de Hemelkoningin de Maagd Maria! En dat de ouders niets daartegen hebben, blijkt wel hieruit dat allen met een blij gelaat hier zijn op het ruime dorpsplein van Chichli om die processie te aanschouwen!’

Katholieken, Grieksch Orthodoxen, Protestanten en Joden, onder het wakend oog van een Mohamedaansche overheid, in vrome stemming en ware vroomheidzin het schoone Meifeest te zien vieren, heeft iets onbeschrijvelijk bekoorlijks, dat tot ieder ontvankelijk gemoed spreekt. Hier mist men gelukkig nog den betreurenswaardigen strijd die thans ons vaderland teistert, hier strooien nog kinderen, die in God, Jehova en Allah gelooven, eendrachtelijk rozen op het pad, dat allen te samen moeten betreden!

Konstantinopel, Mei 1905.

A.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I.

Kan een der lezeressen van ‘de Holl. Lelie’ mij ook opgeven, bij welke maatschappij een vrouw zich kan verzekeren voor een lijfrente, zonder dat ze in bepaalde termijnen een vooraf vastgestelde premie betaalt?

Ik meen me te herinneren dat over een makkelijker wijze van levensverzekering, waarbij de verzekerde telkens stort wat ze kan missen, geruimen tijd geleden ingezonden stukken in dit blad hebben gestaan.

Een abonnée.

Antw: red:

Wendt U tot mej. Fleischmann te Haarlem, Nieuwe Groenmarkt; of tot mej. Schuller te Apeldoorn, van Hasselt-laan, die beide U kunnen inlichten.

II. Een vraag aan de lezeressen van de Holl. Lelie.

In 't belang van onze jongemeisjes verzoek ik uw aller aandacht voor een in dezen tijd van vrouwenbeweging veel besproken vraag! En ieder van U die er een geschikt antwoord op weet te geven, noodig ik uit, mij dit te willen zeggen in een ingez. stuk, hier in de Holl. Lelie. Want ik ben er zeker van dat deze zaak niet alleen mij interesseert, maar stellig ook menige moeder die dit leest, en die zich misschien al dikwijls bezorgd heeft afgevraagd: 'Wat moet mijn dochter worden?',

Geen onbemiddeld meisje uit onzen tijd vraagt nog, *of* ze iets zal worden. Daaromtrent bestaat zelfs geen twijfel meer; al dwingen omstandigheden thuis vele meisjes ook niet, *zoo spoedig mogelijk* in betrekking te gaan, iets leeren waardoor ze in eigen onderhoud kunnen voorzien mocht dit noodzakelijk worden, willen ze toch allen. En dit juich ik van ganscher harte toe! Maar de groote vraag is, *wat* ze worden zullen. Een bepaalde roeping, of aanleg tot een of andere betrekking, die vanzelf duidelijk den te volgen weg aangeeft, hebben maar weinigen. En nu is juist voor de velen die overblijven, vooral de meisjes die géén bepaalden voorkeur voor iets hebben, de keuze van een betrekking bijzonder moeilijk! In *hun* belang wilde ik deze kwestie met U bespreken. Menigeen vraagt mij daarin om raad, maar ik weet zelf geen bevredigend antwoord er op te geven, en daarom roep ik uw hulp in!

Zeker, menige betrekking, vroeger uitsluitend door mannen vervuld, is thans ook voor vrouwen opengesteld, en daardoor hebben wij grooter keuze dan vroeger. Maar ik wilde mij met mannenbetrekkingen slechts bezighouden in het uiterste geval, n.l. als er voor een meisje in 't geheel *niets* geschikts meer te vinden is in ons eigen vrouwelijk 'departement'. En dit wil ik om twee redenen: eerstens is een mannenbetrekking voor een vrouw zonder bepaalden aanleg (zooals er zóóvele zijn,) véél zwaarder te vervullen, dunkt mij, dan een vrouwenbetrekking. (Ik denk hierbij nu volstrekt niet aan 'het minder groote verstand der vrouw', die kwestie is nu toch afgedaan, 't is nu voldoende bewezen: er zijn even goed *vrouwen* met groot verstand en veel begaafdheid, als mannen. En als zulk een vrouw een even groot bewijs van haar intelligentie geeft als een man, dan vind ik dat wij *haar*, om die reden alleen, volstrekt niet harder mogen toejuichen en haar niet méér moeten ophemelen dan hem!

Alle mannen betrekkingen vereischen ook immers geen buitengewoon verstand. Daarenboven zou ik zoo graag onze intelligente vrouwen op ons

eigen terrein willen houden, opdat zij iets móóis zouden maken van onze vrouwen betrekkingen en die in hóóg aanzien doen stijgen!) Ik denk, dat het vervullen van een *vrouwen*betrekking ons lichter zal vallen, omdat die in ieder geval het méést in onze eigen sfeer is en het meest met onze natuur overeenkomt. Als tweede reden geef ik op, dat wij ons zoo min mogelijk op het terrein van den man mogen begeven, omdat wij de concurrentie voor hem niet zwaarder moeten maken dan die reeds is.

Ik wil 't dus alleen hebben over betrekkingen geschikt voor *vrouwen* in 't bijzonder, en ik heb op 't oog de werkkringen voor meisjes van wat we over 't algemeen noemen: den goeden, beschaafden stand. Daar de betrekking van onderwijzeres of van wat daarmee gelijkgesteld kan worden, b.v. leerares aan een H.B.S., reeds bekend genoeg is, geloof ik dat we een bespreking hiervan achterwege kunnen laten. Vele meisjes verwerpen trouwens reeds onmiddellijk 't denkbeeld voor dezen werkkring te gaan studeeren, met een gebaar van afschuw en een: ‘O, vréése lijk zoo voor een klasse te staan!’ 't Zou dwaas zijn hen dan te dwingen. Mijn vraag is nu deze: ‘Zou ieder van U die iets weet van een geschikte *vrouwenbetrekking*, vooral van een die nog niet te algemeen is, inlichtingen daarvoor willen geven in dit blad? Welke soort van betrekking is het; hoelang duurt de opleiding, van welken aard is die en is ze kostbaar; en kan een vrouw bestaan van de verdiensten er van?’

Ik doe een beroep op de bereidwilligheid van ieder die mij een goed antwoord kan geven op mijn vraag, terwille van onze jongemeisjes en terwille van vele moeders, die ik bij hun keuze de behulpzame hand zou willen bieden!

Bij voorbaat zeg ik allen, die willen meehelpen, mijn vriendelijken dank.

EXCELSIOR.

III.

Geachte Redactrice.

In de Holl. Lelie van 4 Mei komt voor een schrijven van Regina over het voortreffelijke van 't Katholicisme en tevens eene beschouwing van onze Redactrice Jonkvr. Anna de Savornin Lohman, waarin zij in verband met de in Frankrijk gebeurende scheiding van Kerk en Staat, wijst op het treffende van de vele rampen, waardoor Frankrijk en de wereld in 't algemeen tegenwoordig wordt getroffen, hoe er toch eene wrekende Gerechtigheid als met de oogen is te speuren.

Ik wil geen dezer beide meeningen direct bestrijden.

Edoch eene opmerking aan het adres van Regina moet mij uit de pen, of liever eene vraag.

Verduistert de bizondere ingenomenheid met een of anderen kring, waartoe we zelf met hart en ziel behooren, in dezen voor Regina de Kath. Kerk, niet onzen blik in onbevangenheid aangaande ons oordeel over hetgeen buiten dien kring goeds is?

Ik noem u een voorbeeld.

Zelf behoorende tot de Herv. Kerk hoop ik zeer, dat de bloei dier Kerk steeds zal toenemen en dat ik mag beleven zooveel maar kan eene toenadering van alle ware Christenen, der geloovigen tot welk kerkgen. ook behoorend.

Zoo ken ik menschen, met wie ik zeer bevriend ben, die behooren tot de Geref. Kerk. Ook deze weer houden angstvallig meestal vast aan hun eigen kerkbegrip.

Hoewel ik dan ook zelf tracht zooveel mogelijk ruim te denken in dezen, geef ik toch ondanks haar feilen aan de Herv. Kerk de voorkeur, omdat ik daarin geboren, gedoopt ben en belijdenis heb gedaan. Waar ik deze dingen nu zoo weet, begrijp ik zeer goed uw hangen aan de Kath. Kerk in haar tegenwoordigen vorm. Edoch weet u wel dat hier beneden het volmaakte nergens bestaat? Dus ook niet in uw kerk. Reeds vroeger gaf ik in de Lelie enkele bedenkingen.

Evenwel houd ik het voor den plicht der theologen steeds meer de toenadering der geloovigen te zoeken en ze te brengen tot hun eenigen Heere Jezus Christus, die een is met den Vader en den Heiligen Geest.

Ook in Duitschland geven bekwame Katholieken raad in dien geest. De slotbeschouwing der Redactrice over eene meer gereinigde Kerk, acht ik zeer goed gezien.

Hoogachtend,
Uw dw.
J.B. NAAKTGEBOREN.

Ik sluit hiermede de discussie over dit onderwerp.
RED.

IV.

Geachte Redactrice!

Toen 'k heden uw artikel over Marie Spiridowna in de Holl. Lelie las, was 'k zeer verontwaardigd over uw harde veroordeeling van haar daad. Bij meer nadenken werd ik kalmer, denkende aan de woorden van Montaigne ‘ik geef mijn meening als de mijne, niet als de goede’. Zoo vat 'k dan ook uw artikel op en constateer alleen 't feit, hoe 'n zelfde gebeuren verschillend kan in werken op verschillende karakters.

Bij 't lezen van de gruwelen, waaraan Marie Spiridowna in de gevangenis bloot stond, werd 'k diep ontroerd; ik voelde 'n weemoedig medelijden met haar ongelukkig lot, zij, die, hoe verkeerd ook in mijn oogen haar daad is, toch uit edele motieven handelde. Vooruit wetende, dat haar leven vernietigd zou zijn, toch offerde zij graag en met opgewektheid dat leven, geloovende haar land daarmee 'n dienst te doen.

Is 't nu zoo vreemd, dat anderen, bewogen met haar lot, gratie voor haar trachten te verkrijgen, voor haar, die reeds zooveel geleden heeft en dubbel en dwars haar daad geboet heeft?

Van ganscher harte hoop 'k, dat die pogingen niet te vergeefsch zullen zijn.
Achtend
MARIE R.J. LUNENBERG,
Kampen 3 Mei '06.
(*abonnée H.L.*)
Antwoord red:

In de eerste plaats is het zeer de vraag, of *Marie Spiridowna* werkelijk bloot stond in de gevangenis aan ‘gruwelen’; aangezien men de verhalen hierover alleen heeft van haar-zelve, en

haar belang meebrengt zich voor te stellen als slachtoffer.

In de tweede plaats wist *Marie Spiridowna* zeer goed, dat haar leven niet ‘vernietigd’ zou worden, maar dat zij integendeel - precies in den geest van inzendster van dit stuk - zou worden bewonderd en geprezen om haar ‘edele motieven’.

Wat de slot-vraag van inzendster betreft, of ik haar houding ‘vreemd’ vind, och neen, ik vind die 'n zeer natuurlijk uitvloeisel van onzen ziekelijken, verdwaasden tijd, waarin men het in 'n vrouw 'n ‘edel motief’ vindt, als zij drie dagen lang op 'n gemeene manier rondsluipt om 'n man, die háár niets misdeed, te vermoorden.

Hiermede sluit ik de discussie over dit onderwerp.

Van kindervreugd en van kinderleed door L. Monod de Froideville.

Op het perron staat een klein meisje aan de hand van Juf te wachten op haar oudste zusje; vol ongeduld, den tijd o! zoo lang vindend.

‘Hè Juffie dan tóch!..... de trein komt nooit!’

‘Maar kindje! kijk eens op de klok, we zijn hier nog geen tien minuutjes; de trein zal nu wel dadelijk komen, héusch!’

Het kleine meisje wordt kalmer en geeft nu ook meer acht op alles wat om haar heen gebeurt.

Juist kijkt ze vol belangstelling naar het opladen van koffers, toen een schrille kreet haar zóó doet schrikken, dat ze met een gilletje beide armen om Juf slaat, als om bescherming te zoeken voor naderend gevaar.

Nog een paar seconden en daar ziet ze het gevaarte aanschuiven met eene snelheid, die haar angstig maakt; en de verschrikkelijke gedachte komt bij haar op, dat het voorbij zal vliegen en haar zusje meenemen. Ze staat op het punt in tranen uit te barsten; maar gelukkig voor de kleine Jo, staat juist bijtijds het groote monster onder geweldig blazen stil.

Juf trekt haar al mee vooruit, onderwijl zoekende. Kleine Jo draait zenuwachtig haar hoofdje nu rechts, dan links; ze heeft geen oogen genoeg.

Op eens lacht haar heele gezichtje en Juf op háar beurt meetrekkend, roept ze met een hoog stemmetje: ‘Daar is ze Juf! - dag Chris! dáááág!’

En haar oudste zusje knikt en lacht achter het raampje en brengt alleen haar hoofdje in beweging, want haar handjes zijn niet vrij, die houden een klein kistje vast. Ze roept haar zusje iets toe, die het evenwel niet verstaat door al het geraas om haar heen.

Het kistje wordt in de hoogte geheven en als het weer daalt, ziet Juf hoe de lieve oogen stralen en hoe haar oudste ‘juffertje ongeduld’ is. En geen wonder. Ze heeft iets bijzonders meegebracht en brandt ze van verlangen den inhoud te toonen. Gelukkig voor de beide kinderen komt de conducteur en als 't portier geopend is, helpt Juf, blij glimlachend, haar uit den wagen en begroet haar hartelijk.

Vluchtig is de kus, dien Juf terug krijgt, want dadelijk klinkt de vraag:

‘Jo, wat denkt je dat er in zit?’

‘Eerst raden, dan laat ik je 't zien.’

‘Manderijntjes van oom Huib,’ zegt deze zonder zich te bedenken.

‘Hè, niet altijd krijg je manderijntjes, Jo! - O, het is iets véél heerlijkers! Ik zal je er ‘iets’ van zeggen: (hier wacht ze even om de spanning grooter te maken).... het *leeft!!*....

‘Och, Chris, hoe snoezig, een kuikentje, toe laat me 't zien!’ en ze probeert den deksel op te lichten. Maar Christientje trekt het méer naar zich toe, terwijl ze een stap achteruit gaat en beslist zegt: ‘Neen Jo, niet kijken, eerst raden. U ook Juf!’

Na een poosje zeggen beide dat ze het niet weten en nu tilt Christientje langzaam het dekseltje in de hoogte, terwijl ze de oogen niet van haar zusje afhoudt.

Hóe lácht ze van plezier, dat het kistje haar bijna uit de handen valt als ze ziet, hoe Jo verschrikt Juf's arm grijpt, na in 't kistje te hebben gekeken.

‘Wees maar niet bang, Jo, héúsch niet, het is een konijntje!’

‘Hoe lief klein, hè Juf! - Ik heb het van den dokter gekregen en de zuster van 't ziekenhuis zei: ‘Wacht ik zal een warm bedje voor hem maken. De dokter heeft gezegd, dat U ons wel zal helpen, want het moet goed verzorgd worden, het is pas een paar dagen oud en moet het nog niets als melk hebben, zegt de dokter, hè Juf?’

‘Zeker, vooreerst moet het niets anders hebben,’ beaamt Juf.

‘Maar kom, kinders! nu vooruit! en goed aanstappen, anders komen we veel te laat thuis. Zal ik daarom maar het kistje dragen, Chris?’

‘Hè neen, mag *ik* Juf?’ en de lieve oogen staan zoo smeekend, dat Juf geen weerstand kon bieden.

Natuurlijk moet Jo naast haar zusje loopen aan den kant waar het kistje is en als het eene armpje van Christien moe wordt en ze met den anderen arm den lieven last draagt, verwisselt Jo ook van plaats. -

Juf denkt: 'Het is een tocht met hindernissen,' want bij het omwisselen wordt telkens stil gestaan, maar toch zegt ze niets, daar zij kinderen in hun vreugde ook zoo goed begrijpt. -

Wel klinkt er iets zacht-verwijtend in haar stem als ze zegt:

'En Chris, je hebt nog niets eens verteld hoe Mama het maakt.'

Christientje voelt dit ook en kleurt. Zacht en langzaam komen de woorden van haar lippen:

'O ja Juf, u moet heel héél veel groeten hebben en jij een boel zoentjes, Jo! Mama was wéér niet den heelen dag op, zooals vroeger. Mama heeft wel met mij koffie gedronken; zoo prettig! - Zoo leuk, Jo, wij tweetjes alleen aan eene groote ronde tafel! De dokter kwam toen en zei: 'Nu weer gaan liggen, Mevrouw*tje'* (met een drukje op de drie laatste letters).

'Mevrouw*tje* (herhaalde ze weer met het zelfde drukje, terwijl haar gezichtje opheldert) "zoo vriendelijk is die dokter altijd Juf; Jo, hij heeft iets moois voor je, maar ik mag het niet zeggen." -

"Hè, Chris, toe wat is het?"

"Neen, Jo, het is eene verrassing, ik mag het je heusch niet vertellen."

"O Juf, weet u hoe ik mijn konijntje zal noemen? (ze drukt het kistje tegen zich aan) - Willem! - naar den dokter. -"

"Heel veel eer," zei de dokter en boog, toen ik het konijntje zoo "doopte". Ja Juf, zóó noemde de dokter het!' vervolgt ze als antwoord op de vraag - lachende oogen van Juf bij dat laatste woord. 'Nu mormel! (hè, dat zei de dokter, maar hij meende het niet, hoor Jo!) nu moet je gedoopt worden en toen greep hij ineens naar den grooten kan in de waschkom. O Juf, ik gilde natuurlijk; "niet doen, niet doen!" - en hield zijn arm vast. -

"Bij doopen hoort water, kind!" - hè juf, ik dacht heusch dat de dokter 't meende. -

Natuurlijk lachtte hij om me, maar ik kreeg toch een plakje chocola "voor den schrik" zei de dokter.. O Juf, daar is het pontje al!' - 'Ja kinders, aanstappen! Juf komt heusch te laat thuis!' -

Gelukkig voor Juf ligt het pontje nu eens *niet* aan de overzij; ze stappen vlug er in en de beide kinderen begroeten levendig hun vriend Karel 'den pontjesman.' Hij was dan ook altijd even aardig voor die 'tweelingen' zooals hij ze noemde, die elken morgen en middag trouw met hem heen en weer gingen. -

'Pràten dà ze kosten, nóu! Derlui monden stingen nooit stil! leuke deerntjes, ik zal ze wà missen, asse der niet meer benne!' -

Ook nu wordt hij deelgenoot van hun geluk, en moet hij het 'scháttige en snóézige beestje' ook zien. -

'Wel, wel! dametjes! dat is me wát!! - Sjonges, sjonges nog toe! wat 'n mirakel! Klein dat ie is! ik kan hum wel in m'm vessiesakkie stoppen' en toen hij met zijne hand eene beweging maakt, grijpt Jo deze met een gilletje vast, niet anders denkende of hij wil den daad bij 't woord voegen. -

Karel grijnst van pret en strijkt met z'n ruwe vereelte hand langs haar wang.

‘Bè je geschrikt? - Gussiemijn! Ze is er wit van! Zóó hè 'k het niet bedoeld hoor! - Maar nou bennen we d'er!’ -

Even met den vinger aan z'n hoofddeksel, grommend: ‘Juffrouw’ en toen duidelijker en vriendelijk: ‘Seluut dametjes!’ - en Karel gaat weer terug, waar aan de overkant anderen op hem staan te wachten.

Thuis gekomen loopen ze er dadelijk mee naar den keuken; Jans zal wát opkijken! - Het vertellen begint weer van voren af aan en al heeft de goedige meid het nog zoo druk in dit oogenblik, den kinderen laat ze 't niet merken en is schijnbaar vol belangstelling.

‘Nou, ik beloof je, van mij krijgt ie de mooiste slablaadjes, hoor! maar nou kinders, vort! anders komt er geen eten op tafel!’

Het konijntje is nu eene heele gebeurtenis in hun kinderleven; al hun vrije oogenblikken neemt het vooreerst heelemaal in beslag. Niet alleen aan de trouwe zorgen van Juf, o neen! ook aan die van zijne kleine vriendinnetjes dankt het zijne buitengewone goede gezondheid.

Het wordt dan ook met den tijd een prachtig en bijzonder groot dier met heele schrandere kijkers; het is de lieveling van al de huisgenooten.

Maar een tijd was er, dat er niet met hem gespeeld werd.

Dat was, toen de kinderen hoorden, dat hun lieve Mama nooit meer zou terugkomen,

dat zij naar onzen lieven Heer gegaan was!

Jo was het laatst naar Leiden geweest, waar haar Mama in 't ziekenhuis lag. -

Toen al scheen Mama erg ziek; zoo kwam 't Jo ook voor, want Mama luisterde niet meer zoo goed naar Jo's gebabbel over Willem; en later, toen ze begreep, dat Mamaatje ergen pijn had, verging bij haar vanzelf den lust tot dergelijke verhalen. Ook bij den dokter in z'n kamer op zijn knie gezeten, roerde ze hun lievelingsonderwerp 'Willem' in 't geheel niet aan en de dokter vroeg ook niets.

Zijn anders zoo vriendelijk opgeruimd gelaat stond nu ernstig en herhaaldelijk gleed zijne hand zacht over Jo's haren, wel wetende welk groot ongeluk boven dit arm klein hoofdje hing. -

De eerste dagen na het noodlottig bericht, waren de kinderen schier troosteloos; want dat zij Mama nooit meer zouden zien, was een *te* verschrikkelijke gedachte, waaraan zij zich niet wilde gewennen.

Christientje bleef langer onder den eersten indruk dan haar ruim twee jaar jongere zusje. Jo was dan ook de eerste, die weer lust kreeg met Willem wat te gaan spelen.

Na een poosje verscheen Christientje aan de tuindeur; ze voelde zich zoo eenzaam daarbinnen zonder haar zusje, want Juf kon ook niet altijd bij haar zijn. Ze riep het konijn zacht bij zijn naam en toen het met groote sprongen bij haar was, sloeg ze haar armen om hem heen en begon harstochtelijk te schreien.

Bij het zien van het dier kwamen haar allerlei beelden uit het ziekenhuis weer voor den geest en die plaats met haar liefste herinnering, bleef met het dier voortaan nauw verbonden.

De kinderen gaan nu weer geregeld naar school, het slaat juist half vijf als ze door Karel worden overgezet.

'Kijk, Chris, daar staat Juf voor het raam!' en meteen zwaait Jo haar taschje heen en weer.

'Juf ziet je niet Jo, ik geloof dat ze leest.'

Als 't pontje stil houdt, worden over en weer vriendelijke groeten gewisseld en in een oogenblik staan ze voor de huisdeur.

Zoodra is er opengedaan of de beide kinderen vliegen naar de voorkamer, waar ze weten dat Juf is.

Nu staat ze niet meer voor het raam, maar zit in een hoekje van de canapé vóór zich uit te staren met een' brief op haar schoot.

'Zoo, dag kinders! - jullie zijn laat, is 't niet?'

'Ja, Juf,' zegt Christien, 'maar dat komt, we hebben nu het belletje en het lintje voor Willem gekocht.' - 'O Juf, het klingelt zoo lief!' zegt Jo, 'hoort U maar!' en meteen plaatst zij zich op de knieën naast Juf, terwijl ze het miniatuurklokje dicht bij het oor van deze heen en weer laat gaan.

Jo houdt eensklaps op als ze haar zusje vol deelneming hoort vragen: 'Wat is er Juffie?' - en over het zielvol gezichtje van de negenjarige trekt eene schaduw.

'Jullie moeten even naar mij luisteren, kinderen!' begint Juf, terwijl ze den arm om Christien heen slaat en met den anderen Jo naast zich trekt.

'Eerst zal ik vertellen, dat oom Alex vanavond of morgenochtend thuis komt!'

'Hè, hoe heerlijk!' juichen de kinderen, beide tegelijk.

'Hoe lang is oom op reis geweest, Juf?' vraagt Christien.

'Wèl hónderd dagen!' meent Jo.

Juf glimlacht even en vervolgt: ‘Zooals jullie weten kan oom Alex niet altijd bij ons blijven; want oom is hier met verlof, maar gaat niet eer van ons weg voor dat Papa uit Indië hier is; dan vertrekt oom weer naar Atjeh!’

Hier houdt Juf even op, want wat nu komen moet, valt haar, terwille van de kinderen, zwáár om te zeggen.

‘Nu heeft Oom pas een' brief van Papa gekregen, om Oom te vragen zoo gauw mogelijk een bovenhuis in den Haag te huren. -

‘Hè leuk, Juf!’ valt Christien haar in de rede. -

‘Niet zoo leuk als je misschien wel denkt, kindje-lief; want - want...’ Juf komt maar niet verder en wordt vuurrood.

Eindelijk zachtjes: ‘Willem kan niet mee!’ -

Met ontzetting staren twee paar groote oogen haar aan. -

Juf kijkt nu maar voor zich uit om de bleek geworden gezichtjes niet te zien. -

Werktuigelijk gaat ze verder:

‘Op een bovenhuis dieren te houden is erg lastig, vooral een konijn, dat zonder een tuin niet leven kan. En... bovendien.... jullie weten wel, Papa houdt niet van beesten, heelemaal niet.

Dat hebben jullie toch wel voor Papa over, is 't niet?’ -

Beiden zeggen geen woord, doodstil is 't in de kamer.

Maar toch heeft er in hun zieltje eene verandering plaats, bij het hooren van dien naam. -

Van oom Alex houden ze o! zóóvéél, maar van Papaatje, dien zij als den liefsten en besten man van de heele wereld voorstellen, nog oneindig meer; voor hem is geen opoffering te groot.

Die innerlijke verandering tot stille berusting teekent zich nu duidelijk af op 't gezichtje van Christien. Haar lippen beven nog wel als ze vraagt: ‘Hoe lang mag ik hem nog houden, Juf?’ -

‘O lieveling, nog een heel poosje hoor! Maar nu zullen we d'r niet meer over spreken en liever de handjes gaan wasschen, want we moeten dadelijk aan tafel!’ -

De dagen van hun gelukkig samenzijn spoeden ten einde en Willem vermoedt niets van wat hem te wachten staat: de scheiding van zijne lieve vriendinnetjes!

‘Oom! - Juffie! -’ zei Christientje eens op een Zondagmorgen ‘ik weet aan wien ik Willem zal geven: Aan Karel!’

Ze had een poosje voor het raam naar buiten zitten kijken, toen het spelen van zijne kinderen boven op 't dek van de woning-schuit haar aandacht trok. -

Ze bleef hen een geruimen tijd volgen, toen ineens de gedachte bij haar ontstond, om haar vriend Karel, dien ze nu ook misschien nooit weer zou zien, een bewijs te geven van haar genegenheid.

Haar besluit was genomen. -

‘U vindt het toch goed? - O wat zullen zijne kinderen blij zijn!’

‘Wat Chris?’ vroeg Jo, die juist binnen kwam en alleen de laatste woorden had gehoord. -

‘Jo’ zei haar zusje met iets beslissends in haar stem, ‘Jo, de pontjesman krijgt onzen Wim. Wat heerlijk zullen ze't vinden, hè?’ -

‘Osjéé,’ gilde Jo, ‘dan kan Wim ook eens met de pont! - Zou hij bang zijn Juf?’ -

‘Ik denk van wel en daarom is het beter hem in eene mand te zetten,’ antwoordde deze. -

Een paar dagen vóór het vertrek roept Juf de kinderen bij zich en zegt hun, dat het noodig is dat Willem nu al naar zijne nieuwe standplaats gaat. Ook - dat het voor hunzelf beter en prettiger is als ze van het weg brengen niets merken.

Hoewel Christientje met haar tranen kampt en Jo een paar keeren heel hoorbaar zucht, knikken beide als teeken van instemming. Terwijl zij op school zijn, laat Juf met een beklemd hart Willem naar zijn nieuwen meester brengen.

Wat reppen de kinderen zich nu naar de pont, als zij naar school gaan of huiswaarts keeren, want alles moeten ze weten: of hij goed geslapen heeft, of hij nog altijd zoo goed eet enz. enz.

Karel weet soms niet waarop hij het eerst moet antwoorden en knikt maar wijsgeerig met het hoofd, terwijl hij bromt zoo iets van: ‘O, héél best - prefectum - natuurlijk’, want tot heele zinnen kan hij niet komen; hij eindigt dan ook met te zeggen: ‘Ga maar 's naar hem kijken!’

Die uitnoodiging behoeft geen tweemaal gedaan te worden. De vrouw van Karel helpt de kinderen om in de schuit te komen en brengt ze bij hun ‘schat’ Met de liefste namen, die zij maar bedenken kunnen, begroeten zij hun lieveling.

Ze gaan nog den laatsten morgen naar school, maar mogen al om elf uur naar huis.

Opgewonden door al het ongewone in den sleur van dagelijksch leventje, stappen ze vlug voort.

In de verte zien ze het water al in het zonlicht blinken en even later wordt de muts van Karel zichtbaar.

Ze reppen zich nog meer; tot Jo, opeens half-huilend zegt: ‘ik kan niet meer, Chris! hè, ik ben zoo móé!’ - en meteen blijft ze stilstaan.

Haar zusje is doorgeloopen; ‘Chris!’ roept Jo, ‘wacht nou éven.’

Maar waarom kijkt Chris nu ineens zoo boos? - ‘Wat is dat? - Ze zet nu héële gróóte oogen op - ál grooter worden ze; ‘Ze is ook bleek,’ meent Jo. Dadelijk loopt ze nu naar haar zusje toe, die wit, ál witter wordt en met strak starende oogen op een zeker doel schijnt af te gaan. -

Op eens weerklinkt zoo 'n rauwe smartkreet dat Jo als verlamd stil blijft staan. -

Ze hoort haar zusje hijgen.

‘Jó!’ gilt ze, ‘Jó’ - en ze strekt haar arm uit.

Jo kijkt in de richting waarheen ze wijst en - die aanblik is haar altijd bijgebleven! Willem is aan een paal opgehangen! - -

Jo klemt zich aan haar zusje vast en begint hard te snikken.

‘Willem!’ roept Christientje harstochtelijk ‘Willem!!’ - en als zij nog meer den plek naderen, zien ze hem bewégingloos, strák, met gesloten oogen. -

Het wanhopig-huilen van de beide arme kinderen is niet om aan te hooren. -

Eenige personen, zoo juist uit het pontje gestapt, loopen op de kinderen toe en vragen deelnemend ‘wat er gebeurd is?!’ -

Van alle kanten komen nu méér menschen opdagen, nieuwsgierig de halzen rekkend!

Als zij op hunne vragen geen antwoord krijgen van de kinderen, halen sommige de schouders op en gaan weg.

Op het dek van de schuit staat de schipper's vrouw met al haar kinderen. Ze roept haar man iets toe, die beteuterd tegen den lijn leunt.

Driftig antwoordt Karel: ‘Mensch! da's toch waaraggies mijn schuld niet! Ze kommen iewers altijd over twaleve, da há'k op gerekend!’

Hij gaat naar de kinderen toe en wil Christientje in de pont helpen. Maar als door eene wesp gestoken, schudt ze zijne hand van haar arm.

‘Blijf van me af! Slecht ben je - héél slecht!’

Harstochtelijk blijft ze doorsnikken, terwijl ze Jo, die niet minder huilt, bij de hand blijft vasthouden.

Karel is erg met zijne houding verlegen; ‘en had zijn' pink wel willen geven as dat het maar niet gebeurd was! de lieve kinderen moesten nu maar niet zoo boos op hem weze; ze hadden toch wel kunnen begriepen, as dat zoo'n beest voor hun een dure kosganger was!’

Of dat de kinderen hem nu niet begrijpen of dat zij niet naar hem willen luisteren, geen van tweeën zegt iets, maar ze snikken door, Christien met het hoofd op haar zusje's schouder, terwijl Jo af en toe Karel met verwijt aanziet.

Zonder eén groet verlaten de kinderen den pontjesman, dien eertijds hun vriend was.

Iedereen thuis heeft diep medelijden met de kinderen; ze doen op allerlei manieren hun best het leed van de kinderen wat te verzachten. Juf is dan ook heel blij als het rijtuig vóór komt om te vertrekken. -

Jo is nog eens door 't huis en in den tuin geloopen, waar zóóveel haar aan Willem herinnert.

‘Arme Wim!’ en de tranen beginnen weer rijkelijk te vloeien, ‘wat zal de dokter wel zeggen? Nu ben je - - dóód!’ - en ze rilt en wordt bang zoo alleen in den ongezelligen tuin.

Juist wordt ze geroepen! -

Christien vindt ze al in 't rijtuig achterover geleund, zenuwachtig op den punt van haar zakdoek bijtend. - Haar wangen zijn nu niet meer bleek, maar hóógróód gekleurd. In haar anders zoo zachte oogen ligt nu een' bijzonderen gloed, dien èn Oom èn Juf wel begrijpen; het arme kind is voor het eerst wrééd teleurgesteld! haar hartje is gewond!

Maar gelukkig voor de beide kinderen komt ook bij haar de goede Vader Tijd, die kleine en groote wonden zoo goed mogelijk geneest. -

Iets over Pelswerk door Hanns von Zobeltitz.
(Slot.)

Tot het prepareeren of bewerken van pelterijen behooren een heele serie reinigingsen verfraaiingsprocessen, die meteen de bruikbaarheid van het grondartikel verhoogen moeten. De ruimte is hier te beperkt om al deze bewerkingen in bijzonderheden te beschrijven, maar eenig idee kan ik er u toch van geven.

Het ruwe, hard gedroogde vel wordt eerst in water of vochtig zaagsel geweekt, om het weer lenig te maken. Nadat het in centrifuges gedroogd, en door de bontwerkers van alle nog aanhangende vleeschresten met groote messen gezuiverd is, wordt het onder toevoeging van vet, in vernuftig uitgedachte machines ‘gewalkt’ en soms ook gebeitst. Daarna komt het weer onder het vlijmscherpe bontwerkersmes, nu om het leer dunner te maken. Dan zuivert men den pels nog eens in reusachtige, draaiende trommels met zaagsel, om alle vet uit het haar te verwijderen, spant en rekt het vel daarna in den goeden vorm, en reinigt het eindelijk voor het laatst. Dikwijls moet het bont nog andere kunstbewerkingen ondergaan. Zoo wordt de pels van het muskusdier geschoren; andere soorten geplukt om er de lange, harde bovenharen uit te trekken. Omgekeerd zijn er ‘friseuses’ aan 't werk, die met bewonderenswaardig geduld, waar dit wenschelijk is omdat de smaak het voorschrijft, bepaalde haarsoorten, bijv. witte (zilverharen), in een donkeren pels plakken.

't Grootste gedeelte van alle bontsoorten

wordt geverfd; *volstrekt* niet alleen de imitaties, zooals wel eens beweerd wordt. Het vel van den pelszeehond bijv. is in natuurlijken staat bedekt met een dichte, gele wolsoort, waaroverheen een aschgrauwe laag van grover haar ligt. Eerst als dit laatste verwijderd, en het heele vel donker kastanjebruin geverfd is, ontstaat dat prachtige fluweeljge sealskin, waarvoor onze dames terecht zoo'n voorliefde toonen. Zoo worden ook het korte, gekrulde astrakan en andere schapenvachten geverfd, waardoor ze pas dien eigenaardig fraaien glans verkrijgen. En de verfkunst is tegenwoordig zoo volmaakt, dat haar werk volkomen tegen het weer bestand is.

Door 't verschillend prepareeren der huiden, en 't kunstig verven van 't haar, verkrijgt men ook al die mooie imitaties. Het hoofdstuk van het ‘onechte bont’ is eigenlijk buitengewoon interessant. Ik behoor niet tot hen die zich dadelijk ergeren als het woord ‘imitatie’ maar wordt uitgesproken. Integendeel vind ik dat de ‘namaak’ volkomen recht van bestaan heeft. Bij voorbeeld: Kan een dame zich de weelde van een echte sealskin mof veroorloven, ik vind het uitstekend, maar - ze behoort tot de weinige uitverkorenen. Is 't nu niet gelukkig, dat de industrie al de andere, minder met aardsche goederen gezegende vrouwen in de gelegenheid stelt een pelswerk te koopen, dat in schoonheid maar héél weinig voor het echte sealskin behoeft onder te doen, en in duurzaamheid en bruikbaarheid volkomen haar gelijke is? Ergernis kon dit pas wekken als de koopster namaak voor echt in de handen werd gestopt, maar die mogelijkheid is bij pelterijen haast geheel uitgesloten. 't Behoort stellig tot de groote uitzonderingen, dat een kleinhandelaar, uit onwetendheid of met opzet, een bontartikel onder een valschen naam verkoopen wil. Over 't algemeen weten onze dames heel goed wat ze krijgen, als ze een mof of mutsje van seal-bisam uitzoeken.

Deze imitatie behoort wel tot de allergelukkigste. De bisam of muskusrat is een klein Noord-Amerikaansch knaagdier, dat een mooien lichtbruinen tot zwarten pels heeft en jaarlijks bij milloenen gevangen wordt. De velletjes zijn goedkoop; in ruwen staat kosten ze maar 1 à 2 Mark, en ze eigenen zich bizonder voor allerlei imitaties. Door scheren en verven met een borstel maakt men een bontsoort, dat voor een leek nauwelijks van het echte seal te onderscheiden is. Behandelt men de huidjes weer anders, dan krijgen we iets dat merkwaardig veel op nerts lijkt, of we veranderen het naar willekeur in sabel of skunks. Ja, de muskusrat is een soort van duivelstoejager in den pelterijhandel.

De seal-bisam behoort evenwel ook nog niet tot de allergoedkoopste bontsoorten, doordat de velletjes heel klein zijn en, nadat ze hun veredelingsproces doorloopen hebben, nog wel twee à vier Mark kosten. Maar de industrie heeft een diertje gevonden, dat zich nog goedkooper voor imitaties beschikbaar stelt, n.l. het konijn. Het haar van konijntjes, vooral van de Belgische, laat zich op allerlei wijzen kaarden en behandelen. Een bepaald soort, dat dan ook in den handel ‘seal-konijn’ heet, is prachtig in sealskin om te tooveren. De vellen kosten van 60 pf. tot 3 Mark, en daar ze vrij groot zijn, kan de bontwerker er heerlijk profijt van trekken. Als een mof van een bepaalde grootte in echt sealskin 100 Mark kost, is een mof van dezelfde afmeting in seal-bisam al voor 15 Mark verkrijgbaar, en in seal-konijn voor 4-6 Mark. Een klein staaltje van het waardeverschil der pelssoorten.

Uit de pelterij-fabrieken en de ververijen stroomen de bontwerken bij honderd-duizendtallen naar de magazijnen der groothandelaars terug. Wat de Duitsche bontwerkers in de kleine plaatsen aan inheemsche artikelen bijeen brachten, wat op

de niet onbelangrijke pelterijmarkten van Frankfort a/d O. en Budapest werd ingekocht, wat uit de Scandinavische landen toevloeide, wat op de Londensche veilingen en op de Russische jaarmarkten werd ingeslagen - alles verzamelt zich hier. Daarbij komt nog de direkte invoer uit verscheiden bont-produceerende landen, die we tot hiertoe niet noemden. Zoo zendt Zuid-Amerika massa's moerasbevervellen, de zoo gewilde nutria's, en zeehonden van Kaap Hoorn. Uit West-Afrika zijn apenvellen, leeuwen en jaguars afgezonden; uit Indië tijgers en luipaarden, uit het hooge Noorden ijsberen, die door de zoogenaamde ‘naturalisten’ kunstvaardig behandeld worden, en in hun geheel met kop en klauwen, als ‘vachten’ in den handel komen.

Jaar op jaar gaat Japan een grootere rol spelen met zijn Tanuki-vos en Mahmi-das, evenals met zijn zeehonden. China levert zijn geitenvellen en - niet te vergeten - de vellen van het Tibetschaap, dat veel op de

Angorageit lijkt en in de provincies Shensi en Shansi opzettelijk voor den verkoop van haar vacht, gefokt wordt. Pas sedert twintig jaar ongeveer kent de Duitsche pelterij handel deze mooie, lang- en glanzend-harige vachten, waarvan nu jaarlijks al minstens 600000 stuks worden ingevoerd. Meestal zijn ze reeds geheel gereed voor de confectie, daar de Chineezen uitstekende bontwerkers zijn.

Allerlei minder belangrijke onderdeden maken de voorraadschuren compleet. We kunnen onmogelijk alles bespreken, maar noemen nog even de zwane- of ganzenvellen met hun mooi, wit dons, dat nog altijd voor garneering van bal- of bruidsjaponnen in trek is. Iedereen weet wel, dat wat men als *zwane*dons koopt, bijna altijd van onze brave gans afkomstig is.

De groote pelterijfirma's in ‘de Brühl’ zijn natuurlijk het rijkst en volledigst gesorteerd in den tijd van de voorjaarsmarkt, die nog altijd een brandpunt is voor den uitgebreiden pelswarenhandel. Met de ‘Ostermesse’ komen de koopers uit alle werelddeelen opzetten, en kan men een interessanten indruk krijgen van de beteekenis der Leipziger pelterijenindustrie. De hoofdrol spelen dan de Russische opkoopers voor Amerikaansche, en de Amerikaansche opkoopers voor Russische waren. Verder treft men er Franschen, Engelschen, Denen, Zweden, Oostenrijkers, Italianen, Turken, Grieken, ja *alle* naties van Europa, en eindelijk een minder in 't oog vallende, maar toch zeer belangrijke factor: de Duitsche kleinhandelaar in bontwerken. Vooral de laatste, die gedurende den zomer in orde moet maken, wat hij in 't najaar aan de winkeliers verkoopen wil.

Nooit is het drukker in de ‘Brühl’ dan gedurende de Paaschmis; dan moeten ook de ontelbare commissionairs en makelaars, die van den pelterijhandel leven, hun slag slaan. De straat wemelt van die beweeglijke, druk redeneerende tusschenpersonen, die evengoed op de hoogte zijn van de speciale wenschen hunner ‘clientèle’, als van de voorraden en prijzen van elk handelshuis in 't bizonder; die alle mogelijke talen spreken, van alle plaatselijke eigenaardigheden partij weten te trekken, hier *chapeau bas* staan, daar handen schudden, hier meeklagen als de koop niet lukt, dáár meejammeren als de waren te duur schijnen - en natuurlijk nooit tevreden zijn met hun procentje. Al deze reizigers geven aan de straat het karakter van een voortdurende jaarmarkt, waar onophoudelijk geschreeuwd, gekibbeld en gehandeld wordt, en waar men de eene geestigheid(?) over de andere hoort. Ze zijn als 't ware de levende kronieken van den internationalen pelterijhandel, en de echte Leipziger kan zich zijn ‘Brühl’ niet zonder die typische figuren voorstellen.

Maar de kolossale beteekenis, die de voorjaarsmarkt in vroeger tijden voor den pelterijhandel had, bezit ze nu toch niet meer. Eertijds concentreerde zich hier de geheele groothandel, nu vormt Leipzig nog maar een der allerbelangrijkste stapelplaatsen.

De omzet in pelterijen is niet meer aan een bepaald seizoen gebonden. De verbeterde reisgelegenheden veroorloven den handelaars een herhaald bezoek aan Leipzig. Velen doen zelfs liever hun zaken op een kalmer tijdstip, dan gedurende de *Ostermesse*, af. Daarbij komt echter ook, dat de waren, die de grossiers op de Londensche veilingen inslaan, met Paschen nog niet gereed zijn voor den verkoop, en dat de Russische artikelen, die op de jaarmarkt te Nischny (Juli - September) verhandeld worden, pas in 't najaar in Leipzig aankomen. Eindelijk is nog een belangrijke factor, dat de nieuwe modes, die nog altijd in hoofdzaak van Parijs

uitgaan, pas in den nazomer verschijnen, en de pelsconfectie daardoor tot groote inkoopen gedwongen wordt.

De pelsconfectie!

Vroeger had de bontwerker de geheele gedaanteverwisseling in handen, die een pels moet ondergaan, eer hij voor 't gebruik geschikt is. Het was een handwerk dat met groote kennis van zaken, met smaak en kunstvaardigheid werd beoefend. Tegenwoordig is de toestand anders. Natuurlijk bestaan er nog verscheiden grootere of kleinere bontwinkels, waar men de artikelen zelf uit de vellen maakt. Firma's als Witzleben in Leipzig, Salbach in Berlijn en dergelijke handhaven steeds hun ouden roem op dit gebied, en wie zich een bizonder fraai en kostbaar pelswerk wil aanschaffen, kan zich vol vertrouwen tot hen wenden. Dergelijke bekende huizen koopen zelfs niet alleen in Leipzig in. Hun eigenaars bezoeken dikwijls persoonlijk de Londensche veilingen, om het een of ander zeldzaam fraai artikel na nauwkeurige bezichtiging dáár te koopen. Maar naast hen en hun kleinere concurrenten heeft de pelsconfectie, d.i. het fabriekmatig voor den handel gereedmaken

der bontsoorten, zich een steeds grooter gebied veroverd. Ze voorziet zoowel den kleinen détail-handel als de reusachtige magazijnen, maar stelt haar producten ook, door de verzending van duizenden prijscouranten onder 't onmiddelijk bereik van particulieren.

De geest des tijds openbaart zich natuurlijk ook in deze industrie.

Als men, zooals ik, een kijkje genomen heeft in het ingewikkelde raderwerk der pelterijhandel, slaat men onwillekeurig nog eens een blik terug op den langen weg, dien elk stuk moet doorloopen, eer het zijn bestemming bereikt.

In onze verbeelding zien we dan de Siberische jager, die in 't dichte oerwoud een hermelijntje doodt, of het diertje slechts door een schot vlak langs den kop verdooft, om zoo het velletje geheel te sparen. Dit gebeurt in Januari, wanneer de hermelijntjes het mooist zijn. In Februari ontmoet hij een rondreizend handelaar, die het hem met een half dozijn andere vellen afkoopt; waarschijnlijk voor een handjevol kruit of een flesch wodki. Op een der vele jaarmarkten in 't gouvernement Tobolsk koopt een Russisch collega, die grooter zaken doet, ze den handelaar met diens intusschen flink aangegroeiden voorraad af. In Juli gaan onze hermelijntjes op de jaarmarkt te Nischny in de handen van een Leipziger grossier over. In September komt eindelijk een Italiaansch koopman in zijn magazijn om zich het kleine wezelvelletje uit te zoeken, en als het weer Januari is, versiert het den mantel van een Kardinaal, of draagt een mooie, Romeinsche Principessa het als een coquette versiering op haar stola van Persischen breedstaart.

Met een beetje fantazie zouden we dergelijke voorbeelden in 't eindelooze kunnen varieeren.

(Monatshefte).

G. E

Varia.

I. High=life=genoegens of Hoe hoog staat toch de beschaafde mensch!

Van het eiland *Wight* komt de belangwekkende tijding, dat Koning Alfonsus van Spanje, die daar vertoeft bij zijn bruid, prinses Ena von Battenberg, zich heeft onderscheiden door het winnen van den eersten prijs in.... het duiven-schieten!

En uit *Cannes* - de verzamelplaats van de upper-ten, van heel de wereld, - wordt gemeld aan de ‘New-York Herald’, hoe men daar een stierengevecht organiseerde, waar zeven magere, mishandelde jonge stieren, na een reis van zeven dagen - zonder voedsel - op elkaar zijn aangehitst, ten genoegen van het verfijnd publiek van vrome Engelsche dames en ontwikkelde ‘gentlemen’.

Nietwaar, men moet *mensch* zijn, om z'n genoegen te vinden in zulke nobele uitspanningen: het dooden van schuldelooze duiven, en het mishandelen van opgesloten stieren!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II. Domme bestrijding.

Ik neem het onderstaande over uit Het toekomstig Leven van 1 Mei '06 (redactie J.S. Göbel en H.N. de Fremerij). Het is een gedeelte uit een beschouwing van den heer H.N. de Fremerij, naar aanleiding van *Pro en Contra* betreffende vraagstukken van algemeen belang: Spiritisme.

Pro J.S. Göbel. Contra Dr. A.J.C. Snijders.

(Uitgevers: Hollandia-drukkerij, Baarn.)

'*Tegenover dit warme en toch zoo sobere pleidooi voor het spiritisme, maakt de* '*Contra*' *betooging van den heer Dr. A.J.C. Snijders een zeer pover figuur. De verschijnselen worden kortweg geloochend als berustend op bedrog en zelfbedrog*, '*De groote geheimzinnigheid, die bij al de spiritische proeven heerscht*, *en de onmisbaarheid daarbij van het medium zijn zeer verdachte omstandigheden.... Waarom kan een geest niet zelfstandig, zonder medehulp van den mensch. arbeiden?* (*bl. 28*).

Wij zouden evengoed den heer Snijders kunnen vragen: 'Waarom kunt gij uw fotografische opnamen niet doen zonder camera?' Alsof het medium iets anders was dan een instrument! Het is waar, *het medium werkt niet zoo stelselmatig als een levenloos instrument, maar moet het daarom per se een bedrieger zijn? En omdat er wel mediums bedrog hebben gepleegd*, *doen ze het daarom allen?*

De heer Snijders gaat zelfs zoo ver, voorwaarden te stellen: 'Wil men werkelijk aan een handelend optreden van geesten gelooven, dan mag men "zelfstandige" proeven van hun invloed verwachten en eischen.' (*bl. 29*). *Het schijnt dus, dat de heer Snijders vermag te beoordeelen, wàt voor den geest van een overleden mensch mogelijk is en wat niet. Hoever zijn wetenschap in dezen gaat, blijkt echter niet*, *en waar naar spiritische opvatting in spookhistories van zulke 'zelfstandige' proeven gewag wordt gemaakt*, *weigert de heer Snijders er aan te gelooven* (*bl. 23*).

Maar wat de heer Snijders hier zegt, geeft ons evenmin een grootsch denkbeeld van de logica waarover hij beschikt. Waarom moet het simpele

feit van te sterven ons toch per se stempelen tot 'hoogere' wezens? Op welken grond verwacht de heer Snijders dat van zichzelven - en van anderen? Dat zou eerst recht miraculeus zijn, als wij allen door te sterven ons zedelijk peil zoo zagen stijgen. En dat te hooren verkondigen door iemand die niet aan 'wonderen' gelooft....! Waarom zijn de gebruikte middelen zoo 'kleinzielig'?

Dat de séances bijna zonder uitzondering in de diepste duisternis gehouden worden is even onjuist, als dat slechts personen toegelaten worden, die onvoorwaardelijk geloof slaan aan de macht van het medium (bl. 39). Wij willen deze - en andere - onjuistheden liever toeschrijven aan onwetendheid van den schrijver, dan aan boos opzet. Want zijn onbekendheid met het onderwerp, dat hij bestrijden wil, is klaarblijkelijk, en hoe weinig ernstig hij zijn taak opvat, blijkt wel hieruit, dat hij zijn lezers, die er meer van willen weten, eenige romans *van Bölsche ter lezing aanbeveelt. Een fraaie manier om de spiritische wetenschap te leeren kennen! Wat zou Dr. Snijders wel zeggen, als hij de romans van Jules Verne zag aanprijzen als leerboeken der natuurkunde?'*

Hoe men ook denken moge over 't geschrevene in Pro, de heer de Fremerij heeft in zijn opmerkingen groot gelijk. En dr. Snijders bewijst meer vóór 't spiritisme dan er tegen, als hij geen betere bestrijdingsmiddelen kan vinden dan zulke oppervlakkigheden.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III. Zachtaardige dames.

'*En het minst storen de automobilisten zich aan het voorschrift, om met langzame vaart een dorpsstraat te passeeren.*

Zoo werd dezer dagen ons vredig dorpje in verslagenheid gebracht door het overrijden van een lieftallig, tienjarig meisje, overreden door een automobiel.

Het dorpje Leersum ligt aan het einde van een nagenoeg 20 minuten lange laan, en natuurlijk gaat het door die laan met spoortreinsnelheid, en wordt in dezelfde vaart door het dorp gevlogen, zoodat uitwijken soms, vooral bij kinderen, onmogelijk is, te meer als van de andere zijde een tram, een rijtuig, vrachtwagen of fietsrijder aankomt.

Zoo had ook hier weer dit treurige geval plaats. Over de oorzaak er van kan ik niet oordeelen, daar het ongeluk niet door mij werd bijgewoond.

Maar over het in-droevige van de zaak zelve kan ik wel oordeelen. In het achterhoofd getroffen, werd het kindje door den chauffeur voor dood opgeraapt. De twee dames, die in het rijtuig waren, bleven kalm zitten[*)].

Men moet de moeder over die twee menschen hooren. 'En dan', zei ze, 'iederen dag weer die dingen voorbij te zien vliegen.'

De vader valt van het eene zenuwtoeval in het andere. Het was dan ook hun liefste, guitigste kind, ja, heel het dorp had schik in

Een meisje, dat van elkeen,
Om 't zeerste was bemind.

*) De spatieering is van mij.

Wat zal ik meer schrijven over een gebeurtenis, die allen dorpsbewoners de tranen in de oogen doet opwellen, kan een vervolging en zelfs eene groote schadevergoeding ooit eenig tegenwicht zijn bij de namelooze droefheid van die arme, arme moeder?

Neen, het eenig wezenlijke, dat blijft, is de haat, de innige, onuitroeibare haat tegen dit voertuig en het woeste rijden der inzittenden, op wegen, die het eigendom van allen zijn.

WOLFGANG VAN DER MEIJ.

Leersum, 4 Mei 1906.
(*Telegraaf*).

Het geheele bovenstaande stukje van onzen bekenden letterkundige, draagt mijn volle instemming weg. Maar dat ik het hier overneem, heeft nog een bijzondere reden, namelijk die van de aandacht te vestigen op het gevoellooze gedrag dezer twee dames. Het is een van de vele veinzerijen in de vrouw, dat zij zich zoo zachtaardig en lieftallig voordoet. In den grond is zij wreed en meedoogenloos. Men kan dat zien uit dergelijke voorvallen. Als ze bloed ziet, valt ze flauw. Maar een kind overrijden, och daarvoor draait ze geen hand om. O, 'dames' zijn zulke lieftallige schepseltjes!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Redactrice.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Mignon. - Ja, inderdaad heb ik gedacht dat Uw geluk oorzaak was van Uw stilzwijgen. Ik nam U dat niets kwalijk overigens. Geluk brengt dikwijls mee, dat men wat zelfzuchtig zich opsluit in zich zelf, terwijl het leed behoefte

gevoelt zich te uiten, en ook opwekt meegevoel voor, en belangstelling in anderen - tenzij het verbittert. - Dat ik nu eindelijk zoo ineens van Uw heele doen en laten op de hoogte ben gekomen, verheugt me zeer; want ik had U geenzins vergeten na Uw vroegere vertrouwelijke brieven. - En ik ben zoo blij, zoo innig blij, dat gij zoo gelukkig zijt geworden! Ja, dat ben ik met U eens, waar de *wil* er is om de huishoudelijke plichten goed waar te nemen, daar zal van lieverlede het kunnen niet ontbreken bij een jonge, normale vrouw. - Al die huishoudelijke bezigheden zijn datgene waarvoor de vrouw is in de wieg gelegd, die te verrichten, met *liefde* voor een *eigen* gezin te verrichten, zal haar niet zenuwziek maken, maar juist gezond doen worden. Uw vriendelijk aanbod Uw adres te mogen geven aan die dames, die met U in persoonlijke correspondentie zouden willen treden, zal ik gaarne aannemen. Ik druk die gedeelten van Uw brief, die daarvoor geschikt zijn, met veel dank voor Uw toestemming daartoe, af in het hoofdartikel. - Dat ik op de rest niet veel durf antwoorden, zult gij begrijpen, omdat men U dan licht zou herkennen in de stad waar gij nu woont. Laat mij U alleen zeggen, dat Uw brieven mij altijd heel welkom zullen zijn, en dat óók dit epistel van U, over Uw huwelijk mijn sympathie voor U heeft vermeerderd, omdat Uw wijze van het trouwen en het geluk op te vatten, en vooral van Uw plichten jegens Uw man te beschouwen zoo geheel overeenkomt met mijn eigen meening in dat opzicht. - Juist zoo is het: Wie gelukkig wil *zijn* in het huwelijk, die moet vóór alles trachten het haren man te *maken.* Heeft zij hem daartoe niet lief genoeg als zij hem trouwt, dan bedriegt zij hem, en is niets beter dan 'n straat-slet, die zich verkoopt voor geld. -

Adé. - Ik bedoelde een ‘brief’ met 'n beschrijving van het Riviera-leven. Wat er precies staat op die kaart, kan ik mij nu niet meer herinneren uit het hoofd. Maar ik vrees in elk geval, dat gij geen gelegenheid zult hebben tot zoo iets actueels, als gij, tot mijn spijt, zoo gansch en al gebonden zijt aan thuis. - Het adres van het pension wil ik gaarne in de Lelie opnemen. -

Ja, gij hebt wel gelijk, dat gezondheid een groote schat is, die men niet genoeg kan waardeeren. - Wat het zenden betreft van copie, ik wil gaarne nog eens een en ander van U beoordeelen, maar zendt liever geen novellen of schetsen vóór den a.s. winter. Van dien aard is er al zoo héél véél.

Henca. - Met bijzonder veel belangstelling las ik Uw schrijven. - Maar hoe anders zullen wij het doel en de bereidwilligheid tot helpen bekend maken, indien niet door een artikeltje, hetzij van Uw bestuur, hetzij door een der geholpen gezinnen? Juist het verblijdend feit, dat de omstandigheden finantieel zoo gunstig staan, zoodat er gelegenheid is tot het verschaffen van méér hulp aan meerdere families, maakt het m.i. dubbel wenschelijk aan een zoo nuttige zaak grootere bekendheid te geven. -

Mag ik U ten slotte hartelijk danken voor Uw vriendelijke woorden in zake de Telegraaf- en Lelie-artikelen, en mijn strijd tegen de vuile Querido- en andere soort van hedendaagsche literatuur. -

M.V. - Het is den zetter gegaan als mij; hij kon Uw handschrift niet lezen, en heeft ervan gemaakt *A.V.* De beslissing over Uw bijdragen onder de letters A V. was dus bestemd voor U.

H.H. te S. - Ik dank U recht hartelijk voor Uw langen en interessanten brief; maai ik denk in Uw geest te handelen, door hem niet in bijzonderheden te beantwoorden, met het oog op den inhoud, die U zou verraden. - Mijn gezondheid is heel goed, gelukkig; van een mooie lente of zomer kan je hier in Amsterdam niet veel merken tusschen de hooge huizen. Enfin, ik hoop er uit te gaan, en dan eindelijk mijn belofte aan U na te komen over de reisopmerkingen. Uw bijdragen komen spoedig. -

Lynceus. - Dat bezoek bij *Dumas* wil ik wel ter inzage ontvangen.

Nonnie. - Het adres der dame van de fraaie handwerken zend ik U particulier. - Hoe heerlijk, dat gij zooveel voelt voor dieren. Ik heb de vaste overtuiging, dat menschen, die goed zijn voor dieren, gewoonlijk veel meer *ware* menschenliefde óók bezitten, dan zij die altijd den mond vol hebben van de minderwaardigheid van beesten bij menschen vergeleken! - Ja, katten verdienen zeker evenveel medelijden als honden. - En wat gij daarover schrijft vind ik zoo gevoelig-gehandeld van U. Over het asyl waren wij ook altijd heel tevreden. - Omdat gij schrijft, dat Uw brief alleen is bestemd voor mij, durf ik er niet verder over uitwijden. Dit weinige *moest* ik er toch van zeggen, want het goede voorbeeld werkt zooveel uit. Menigeen gaan de oogen open voor eigen plicht, als hij of zij ziet, hoe een ander in dit opzicht handelt. - 't Spijt mij erg van die nalatigheid van het adres aan mijn woning. Aan wie de schuld is, weet ik natuurlijk niet. Ik had het pakje nog bepaaldelijk gereed gelegd.

Clara. - Mijn antwoord in het vorig nommer was juist afgedrukt, toen Uw nieuwe brief kwam. - Ik geloof niet, dat ik mij zooveel 'nuttiger' zou voelen bij het huishouden doen, dan bij het verrichten van wat ook. Maar ik zou het mijn plicht vinden - *als* ik getrouwd was - mijn huishouden keurig te onderhouden, en zelve op de hoogte te zijn van koken, wasschen, alles wat er toe behoort. Want alleen dan kan men over de meiden behoorlijk toezicht houden. Wie tot dit alles geen lust gevoelt, uit gebrek aan plichtsbesef, moet liever niet trouwen. Ik verwijs U naar het hoofd-artikel in dit blad, en de door mij gespatieerde woorden, die ik bijzonder wáár vind. Het kan wel zijn, dat ik-persoonlijk niet geschikt zou zijn voor die bezigheden - maar *als* dat zoo is, dan bewijst het alleen, dat *ik* tot de uitzonderings-vrouwen behoor, zooals de omstandigheden er heden ten dage zoovele uitzonderingen *maken* - Het slot van Uw stukje heb ik ontvangen, en ik zal U de proef spoedig zenden. Vriendelijke groeten. - Ik geloof dat U en ik eigenlijk tegenvoeters zijn, maar dat belet niet dat we 't soms heel goed samen kunnen vinden, nietwaar?

Thelma. - De vertraging van Uw vraag in de Vragenbus hebt gij Uzelve te wijten, daar ik er telkens de aandacht op vestig, dat óók deze advertenties, zoo goed als alle andere, *niet* aan mij moeten worden gezonden, maar aan den uitgever. - Gij, als lang-jarige abonnée, hadt dit toch wel kunnen weten.

C.S. den Haag. - Uw ingez: stukje kan ik niet plaatsen, omdat het mij niet mogelijk is daarop te antwoorden zonder de personen en de omstandigheden der betrokken negen dames erin te behandelen, hetgeen natuurlijk is uitgesloten. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

P.M. - Met verbazing en dank ontving ik Uw brief. Verbazing, omdat het bij mij vast-stond, dat *gij* zeker een grooten hekel aan mij zoudt hebben, inplaats van te behooren tot mijn ‘vereerders’; dank voor den openhartigen eerlijken toon van Uw schrijven, überhaupt voor de moeitezelf van den brief Ik wil U liever in de Lelie beantwoorden, omdat ik geloof dat mijn antwoord voor velen een soort, verklaring van het voorgaande kan zijn, zoo goed als voor U. - Maar ik moet het uitstellen tot het volgend nommer.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Wie van de Lelies weet eene goede huisnaaister voor mij, die japonnen, rokken en blouses keurig kan maken? Ik woon in Den Haag. Ik zou het heerlijk vinden gauw geholpen te worden.
Thelma.

Sluiting red: ged:

16 Mei 1906.
19de Jaargang.
No. 46.

Hoofdartikel
Geluk.

Wanneer ik de menschen om me heen naga in al hun doen en laten, lijkt het me, alsof het niet waar is wat de dichter zegt: Elk zoekt geluk, maar talloos zijn de paden, waarlangs wij zoekend grafwaarts gaan. 't Komt mij meer voor, dat velen hun ongeluk zoeken, zich opzettelijk 't grootste genoegen ontzeggen, namelijk hun eigen baas, zooveel het kan de schepper van eigen leven, eigen geluk te zijn. De noodlottige waan, dat de mensch het product is van geboorte en levensomstandigheden, schijnt de overhand te hebben op het heerlijke gevoel van eigen kracht, dat sterk maakt en moed geeft om den moeilijkisten strijd aan te binden.

Als 't er op aankomt een positie in de maatschappij te veroveren, worden moeite, kosten noch krachten gespaard en ziet men soms 't onmogelijke geschieden, met blokken en inpompen komt zelfs de onbevattelijke door een moeilijk examen. Het geldt dan iets te zijn of te heeten. Maar zoodra 't hooger belang op 't spel staat: de inrichting van zijn leven voor eigen geluk, is het of er geen inspanning noodig of mogelijk wordt geacht, de meesten *laten* zich leven en zijn wat het milieu, de gewoonten met haar steeds bindende, soms bespottelijke eischen van zoogenaamd fatsoen, de omstandigheden in 't kort, van hen maken.

De groote moeite, die 't kost om zich een positie in de tegenwoordige wereld te veroveren, heeft de aandacht allermeest gevestigd op dit belangrijk vraagstuk, voor sommigen trouwens bijna een levenskwestie. Er wordt in de wereld, - en dit is een slecht teeken - meer gevraagd naar *wat* men is, dan *wie* men is, en toch - voor ons geluk beslist bijna uitsluitend het laatste. *Wat* is een ambtenaar, een koopman, een fabrikant; maar *wie* is een mensch, een persoon, een karakter. En karakters regeeren de wereld. *Wie* zijt ge? wil zeggen: *hoe* zijt ge? *Wat* zijt ge? beteekent *welke betrekking* bekleedt ge, *wat* doet ge *voor den* kost? Naast *wat* moet men trachten een *wie* te zijn. Maar de maatschappij van thans, materialistisch in merg en been en daardoor overstelpt met de zorg voor de stoffelijke positie harer leden, schijnt geen oog te hebben voor 't hoogste belang en de grootste behoefte van den mensche

lijken geest. De geheele opvoeding is op dit stoffelijk doel gericht. Wanneer iemand maar *wat* is, schijnt hij te meenen, zijn doel, zijn bestemming bereikt te hebben. Hij leeft dan voor zijn positie, ja, spant zich vaak in zijn staat nog hooger op te voeren, ten koste van vrijen tijd, kalmte, rust: zielevrede, en perst zich in een keurslijf van vormen, voorgeschreven aan 't enge kringetje, waarin hij zich met zijn standgenooten beweegt. Maar:

't Geluk is veil voor zweet noch zorgen,
't Ontvlucht hem, die naar hooger staat.

De vrucht van dit inspannend materiëel leven is onvoldaanheid. Dit kan niet anders, omdat niet bevredigd wordt de grootste behoefte van den geest: zelfvolmaking. In allerlei genietingen: concerten, schouwburg, opera, partijen, café, societeit, prikkelende lectuur, in allerlei nuttigheidsgedoe voor anderen, wordt afleiding gezocht en gevonden; maar al deze bezigheden stillen niet den dorst naar zielevrede, die slechts door rustig zelf beschouwen kan worden verkregen. Doch 't gejaagde leven laat daarvoor geen tijd.

Tot deze onvoldane menschen, slaven van verkeerde gewoonten, te zeggen: de mensch is de smid van zijn eigen geluk, richt uw leven in zooals ge dat zelf wenscht - is kloppen aan een doovemans deur. Zij kunnen niet anders, zij leven eenmaal in hun kring, zij zouden zonderling schijnen, als ze afweken van de door sleur geheiligde gewoonten. Ze zouden zich onmogelijk maken. Doch de meeste van die schijnmenschen begrijpen u zelfs niet. Hoe? Zich *afscheiden* uit hun prettigen kring, *minder* genieten, neen; ze vinden het juist zoo pleizierig in hun côterie *dat* er zooveel pretjes zijn, ze zouden niet kunnen leven zonder al die vermaken. En ofschoon ze een gevoel van onvoldaanheid met zich meedragen, zien ze niet in, dat juist de overdaad van genot hun tegenstaat, 't zal misschien lichamelijke zwakte zijn, die hen soms onpleizierig stemt, maar dat hun ziel ziek zou zijn, die gedachte komt zelfs niet bij hen op. Deze menschen zijn geheel afhankelijk van hun milieu. Niet *zij* leven, maar hun omgeving, 't geen *buiten* hen is, doet hen leven.

De mensch moet zich-zelf zijn, dan alleen is er kans op geluk. Hij kan niet buiten zich-zelven voldoening vinden vóór zichzelven. Hij moet trachten zijn innerlijk te leeren kennen, ten einde te weten wat hij noodig heeft. Dit eischt tijd, rust, kalmte. Wie zijn eigen leven wil leven, moet eerst zijn wezen, z'n innerlijk zijn hebben doorgrond. Hij moet tot zich-zelven inkeeren. Eenige oogenblikken van den dag althans moet ieder wijden aan zelfbeschouwing, en daarna in overeenstemming met zijn wezenlijke behoeften en neigingen zijn leven inrichten.

't Verkeerde in zich uitroeien; de goede neigingen aankweeken, streven naar volmaking van eigen geest, steeds in dienst van 't goede; 't karakter ontwikkelen, opbouwen; - ziedaar elks onafwijsbare hoogste levensplicht, 't schoonste levensdoel en de eenige weg naar geluk.

En dit doel, 't geluk, is door ieder gezond mensch te bereiken, bij elk overeenkomstig zijn bijzonderen aanleg, volgens zijn ingeboren karakter. Want wij komen ter wereld als wezens met bepaalde neigingen, strevingen, begeerten, denkkracht; de hoofdvormen van onze vermogens zijn in embryo aanwezig; de een kan daarom nooit de ander worden. Maar elk voor zich kan door eigen wil veel of weinig, meer of minder worden; elk voor zich kan naar eigen verkiezing ongelukkig, doch ook minder of meer gelukkig worden. De krachtige plooit de omstandigheden naar zijn wensch, bestrijdt en overwint zijn hartstochten, laat de hem aangeboren

slechte neigingen niet tot ontwikkeling komen, en richt de aandacht van zijn geest uitsluitend op voorstellingen en gedachten uit de wereld van 't goede en 't schoone.

Terecht noemt men het een fatalistisch geloof, 't welk aanneemt dat zelfs een sterke wil, een krachtig karakter 't leven niet kan veranderen; want niets is zoo fataal als de belijdenis van dit noodlotsidee. Zij vervult de ziel met moedeloosheid en doodt alle geestkracht. Wie fatalist is, strijdt niet; doch - zonder strijd geen overwinning. Zonder verzet tegen de omstandigheden des levens blijven deze de baas; de fatalist is daarom, wat hij gelooft te zijn: de speelbal van't lot. *Omdat* hij zich lijdzaam onderwerpt. Wie strijdt, kan verslagen worden: maar wie den strijd volhoudt, behaalt ten slotte de overwinning; niet de omstandigheden dwingen hem, maar hij dwingt de omstandigheden zich te schikken en te plooien naar zijn wensch. Zóó is het waar, dat voor den mensch van karakter alle dingen kunnen meewerken ten goede.

C.G.

Uit mijn Omnibus van P. Bel.

Critiek.

Uw boek? - de waarheid zij gezegd:
Uw boek - 't is een boek, en het papier niet slecht.

Gij meent u meester in het verzen maken
en zweert ook op uw eerewoord,
gij droomt ze beter nog dan anderen die waken;
als dat zoo is, slaap dan maar voort.

‘Hoe lijkt u mijn gedicht?’ vroeg mij een vriend, sub rosa.
‘Waarop 't lijkt,’ zeg ik, ‘op dolgeworden prosa.’

Zoo meen'ge letter spaart ge in uw schrijven,
Mijn vriend, laat heel uw werk maar ongeschreven blijven.

Grafschriften schrijven moog' uw werk wezen,
ze zijn te lang, hoe gij 't ook plooit.
De eene helft, vriend, gelooft men nooit
en de andere wordt niet gelezen.

Verzen zooals die dichter schrijft,
zullen onvergankelijk blijven,
daar, om zulk tuig te schrijven
steeds een stumper overblijft.

Levenswijsheid.

Behoudt de hoop bij tegenspoed,
een helder hoofd bij droeve zorgen,
genot voor ieder oogenblik,
en nog een wensch voor d'anderen morgen.

Voordeel der wijsheid.

Pracht, rijkdom, ijdele lust kan wijsheid ons niet geven.
Wat geeft z'ons dan? Den geest, om zonder hen te leven.

Gelukkig en wijs.

Wie doen kan wat hij wil, is een gelukkig man.
Maar wijs en groot is hij, die doen wil wat hij kan.

De bijenstaat.

Hoe 't komt, dat in de bijenstaat
men nimmer nog heeft hooren spreken,
van nijd, van tweedracht of van haat?
Omdat de vrouwen er ontbreken.

Aan een criticus der dooden.

Gij waagt het uwen tand aan grafsteenen te wetten?
Een haasje kan zich ligt op doode leeuwen zetten.

Trouwen?

Men vroeg aan Socrates: Hoe 't beter gaat,
te trouwen of om niet te trouwen?
De wijze gaf daarop den raad:
Doe wat gij wilt, 't zal u daarna berouwen.

Slot van 't carnaval.

Het carnaval wordt voortgezet,
en lang nog zal 't zoo verder gaan.
Men heeft het masker *van* 't gezicht
nu *voor* het hart gedaan.

Op 't recht.

Nog altijd houdt Justitia
de weegschaal 't zelfde gericht.
Is er bij ons een klein verschil,
dan schuilt het altijd in 't gewicht.

Beweging in de rechtzaal.

‘'k Verzoek u, Heeren, als men recht,’
zoo riep de president van Trecht,
‘met dat lawaai niet voort te gaan;
wij hebben tien processen reeds beslecht
en konden nog geen woord verstaan.’

Heremieten.

Wie zich verloochnen wil, de wereld gaan verlaten,
die moet wat menschlijk is, maar niet de menschen haten.

Slechte vroomheid.

Lijkbezorgers en begravers, apthekers, doctors weet alsnu,
dat, al moogt gij nog zoo vroom zijn, niemand toch gelooft aan u;
want als gij, uit volle ernst, bidt om 't dagelijksche brood,
smeeken twee er om veel zieken, twee om veler zieken dood.

Het graf.

't Graf is een brug naar 't betere leven,
maar 't bruggegeld moet g'aan den doctor geven.

Aan een oogarts.

Vriend, een gansche schaar van blinden,
kwam door u weêr aan 't gezicht,
kunt gij nu ook een middel vinden,
hoe men de staar bij drie beroemde blinden,
bij Themis, Amor en Fortuna ligt?

Gesprek.

(MONNIK). Deed God de hellevlam des oorlogs toch vergaan!
(SOLDAAT). Ook van 't vagevuur? Waar bleef dan ons bestaan?

Boekbeschouwing.

Waan, door **Marcellus Emants,** (uitgever van Holkema en Warendorf, Amsterdam).

Als Emants iets schrijft kan je er zeker van zijn, dat het niet 'ordinair' is; om het woord te gebruiken dat een hoofdrol speelt in zijn boek *Waan.* Bij al het banale, nietszeggende, niet-oorspronkelijk gevoelde en niet-oorspronkelijk uitgedrukte, waarmee onze boekenmarkt wordt overstroomd, en waarvan men zich afvraagt hoe het mogelijk is, dat de uitgevers de uitgave en de lezers de lezing aandurven, steekt het werk van Emants af frisch en àpart, werk van een wezenlijk artist onder een schare van would-be kunstenaars, die in den grond niet anders zijn dan schrijvende mannen óf vrouwen, werk, dat blijft in onze letterkunde, waar de groote meerderheid van hedendaagsche boeken, na een vluchtige verschijning, voor goed verzinkt in de vergetelheid.

Jammer, heel jammer, vind ik het om die reden, dat Emants, in den aanhef van zijn *Waan*, een offer gebracht heeft aan het moderne gedoe van woordgeknutsel, waardoor hij het kenmerkend-persoonlijke, aan zijn stijl eigen, bederft, en zichzelf op één lijn stelt met de meest onbeduidende nieuwe-kunstmannetjes, die, omdat zij de natuur niet weten te zien en in zich op te nemen met een eigen visie, hun toevlucht nemen tot verdraaide zinnen en hoogdravende woordenaaneenrijgingen zonder beteekenis.

'*Beneden grauwt in schemersmoring weg de loodkleur van het meer, en op de hellingen, die 't omstaan, vernevelt blauw 't gebronsde bossegroen. In groezeling van nacht vervagen op de helder groene oevers gelig-lichtende huisjes, en onder de*

scherpomlijnde grijsheid van breedopmurende Pilatus-rug verduistert tot dof-gore plekking Luzerns gewoel van kleuren fleurigfris.'

Men moet wel een bijzonder oog hebben, als men in den komenden nacht iets van 'groezeling' kan ontdekken of als de duisternis, die in den zomer-avond neerdaalt over het wonderschoon Luzern, een gedachte opwekt aan 'dofgore plekking'.

En erger nog wordt het op blz. 25 en 26, waar deze gekunstelde en verwrongen woorden aaneenrijging moet doorgaan voor natuurbeschrijving:

'*De melkig-witte damp uit rokende meerspiegel in grijze opwalmingen door de ruimte verbreid om*, *alle kleuren dovend*, *alle klanken dempend*, *bergen*, *bossen*, *huizen te omsluipen*, *met nattige nevel*, *openingen vullend*, *lijnen uitvagend, diepten verdoezelend*, *in straten gangen en kamers door te sijpelen en tot fijne droppels verdicht*, *boombladen te overtrekken met grijze glimming van fluwelige schimmel*, *twijgen glazig te bekralen met vervloeiende parels, die in kille huivering neerritselen naar de donker bestippelde grond,.... nu verijlt ie, gelig doorschenen, nu vallen er gaten in van helder-glorend-blauw. Een wijle nog doorvlokt ie de zonnegloeiïng in wild verwaaiende wieling van wit doorglansd gewolk, dan wemeldwarrelen de laatste flarden zilver-rag in de egaal flauwe luchtzee weg en felstrak staan rondom in hemelsblauw weer groenende ruggen*, *grijzende rotsen*, *blinkende spitsenrij!*'

Kunstig kan men het mijnentwege noemen, aldus een nevel te ontrafelen, maar *mooi* is zulk spelen met woorden niet. Hier is niet de *dichter* aan het woord, die met geestdriftige liefde schildert in schoone woorden de heerlijkheden der nooit-volprezen natuur, en ons doet medezien en medegenieten; neen hier zwoegt en arbeidt en pent, in het zweet zijns aanschijns, de woorden-knutselaar, die zijn uiterste krachten inspant om het zóó te zeggen, dat iedereen gapend van verbazing zegt: Hoe krijgt hij het Gods-ter-wereld bij elkaar! Van liefde en geestdrift voor Zwitserland's natuur geen sprake! Slechts een photografische nauwkeurigheid in het opsommen van elk détail, het neerschrijven van elk bijvoegelijk naamwoord dat er bij behoort!

Het wil mij voorkomen dat van Hulzen, die zich in zijn *In Hooge Regionen* evenzeer

als Emants in *Waan* vermeit in lange beschrijvingen van Zwitserlands natuurschoon, erin geslaagd is dat te doen op een veel oorspronkelijker, en vooral op een van veel meer liefde getuigende wijze, dan Emants. Deze laatste staat koud, koel, analyseerend tegenover zijn onderwerp. Hij ziet niet, hij geniet niet, hij neemt het wonderbare landschap niet in zich op en met het wezen zijner ziel, neen hij observeert, hij constateert, hij onthoudt, en beschrijft wat hij heeft onthouden, maar zijn hart staat buiten dat alles! Terwijl van Hulzen den indruk maakt van een die heeft geléefd met de bergen en de bosschen en de meren, die ze heeft liefgehad en begrepen, die troost heeft geput uit hun wonderschoonheid, en ze in zich heeft opgenomen, niet omdat hij ze wou beschrijven, heel precies in een boek, maar eenvoudig omdat het van zelf sprak.

Dit bezwaar tegen *Waan* moest mij van het hart, juist omdat ik 't zoo'n mooi boek vind, zoo dóór en dóór iets van Emants dat je liefhebt en bewondert om zijn groote menschenkennis, om zijn onnavolgbare karakter-ontleding! En daarom, omdat het werk van Emants mij heel lief is, en ik ieder nieuw boek van hem begroet als een blije gebeurtenis in mijn lang niet altijd benijdenswaardig lot van *moeten*-lezen heel veel schrijvers, die ik veel liever ongelezen liet, daarom doet het mij pijnlijk aan in *Waan* telkens op bladzijden te stuiten, die als het ware verkillen en verduisteren het warme en het zonnige van Zwitserlands natuurrijkdom! Want ik heb de Zwitsersche bergen en de Zwitsersche meren óók lief! En het is mij als een beleediging ze aangedaan, wanneer Emants ze telkens in zijn boek ter sprake brengt, niet om ze bewondering-afdwingend te schilderen in hun scheppingsschoonheid, maar om ze gevoelloos, met een ontleedmes, uit elkaar te vezelen, ze, om zoo te zeggen, te bevuilen met léélijke beschrijvingen, als b.v. deze:

'*Omlaag naast de goor-bruine*, *wittig-overvlokt aanruisende Reuss strekken spoorstaven over grauwe weg-effening*, *recht op zware berguitbuiking af...*

Doch nu dringen de dreigende steenopstanden, *glimplekkend van afdruipend water*, *hun ijle groeningen van gras en mos*, *hun groezelig overgruisde*, *in kloven-bewaarde lawinen-ploffingen op...*

Smaller en smaller wordt de lucht-lap, *die als een tentdoek de opbonkende muren overspant*, *fletser en fletser het licht*, *dat er van neertrilt de kille keldering in...*'

Is het niet alsof 'goor', 'groezelig', 'flets', 'kil' bij uitstek die bijvoegelijke naamwoorden zijn, die passen bij den indruk welken Emants heeft meegenomen van het zonnig, het eeuwig-schoone, het vredig-stemmende Zwitserland!?

Neen, driewerf neen! Wie de rivieren ziet als 'goor', en den dalenden schemer van den zomer-avond als 'groezelig', en het ondergaand zonnelicht als 'flets', en de lucht als een 'lap', die moet zich niet wagen aan natuurbeschrijvingen, want hij mist datgene wat vóór alles noodig is tot het weergeven van een landschap, - liefde en bewondering er voor!

Maar reeds te lang stond ik stil bij mijn grief, waar ik zoo onomwonden een bewondering, een eerbied voor het talent van Emants heb uit te spreken! Met welk een ontledings-vermogen heeft hij deze beide, uit het leven gegrepen karakters uitgebeeld, en ons laten zien het innerlijk onbeduidende der quasie zoo 'bijzondere' Maggie, en den 'waan' van den verliefden Hendrik, die in zijn verliefdheid haar zoo 'bijzonder' ziet, en zich inbeeldt, na al zijn ontgoochelingen, nu 'de' levensoplossing te hebben gevonden in de liefde, om, als hij goed en wel getrouwd is, tot de ontdekking te komen, dat hij zich ook hier vergist heeft, toen hij meende nu eindelijk

een bevredigende bezigheid te hebben gevonden in het zich wijden aan één enkele, waar hij zich reeds moedeloos had afgekeerd van het algemeene-welzijn.

Het cynische, dat Emants kenmerkt, tegenover het ontgoochelende leven, treedt in *Waan* sterk op den voorgrond, veel uitgesprokener dan in zijn roman *Inwijding*.

Er is in *Waan* iets zoo hopeloos-droevigs, iets zoo bitters, en, naar mijn meening, een zoo onverbiddelijke *wáárheid*, ontdaan van alle phrasen, en alle pogingen om het onbevredigende van het leven te verbloemen achter schijn, dat men het boek uit de hand legt, vervuld met een onbegrensde bewondering voor de éérlijkheid en de blikscherpte van den auteur, en tegelijk met een grooten weemoed om het onherroepelijk-zoo-zijn der dingen! -

Gezond-egoïsme, of ook: *Ordinair* zijn titels, die Emants misschien nog beter aan zijn boek had kunnen geven dan *Waan*. Het gezonde-egoïsme van Maggie, een type van vrouw zooals er velen zijn, juist onder de-

genen die het eerst en het gemakkelijkst huwen, is met uitstekend waarnemen ontleed. En daarneven is het verblinde, het zichzelf wat willen wijsmaken van alle verliefde menschen, die voor niet 'ordinair' houden, wat ten slotte precies even 'ordinair' is als al het andere, uitgebeeld met tal van kleine trekjes, die bewijzen welk een onvergelijkelijk talent Emants bezit, om de wáárheid te zien en weer te geven, waar het geldt het naakte en onbeteekenende in den mensch!

Men moet een kunstenaar van den éérsten rang zijn, als Emants, om van een zoo sober gegeven zulk een juweeltje te kunnen maken! Twee verliefde menschen, die zich inbeelden dat hun liefde anders is dan het alledaagsche, heel gewone iets, dat bij de meeste vereenigingen doorgaat vóór liefde, de wisselende stemmingen, waartoe hun engagement aanleiding geeft onder zulke omstandigheden, de verzoening na een korte pooze waarin het tusschen beiden is uitgemaakt door een twist, dan het banale slot waarin de twee, die hun liefde niet 'ordinair' noemden, zoo heel 'ordinair' zijn, en hun burgermannetjesbestaan leven, dat is heel de eenvoudige onopgesmukte inhoud van *Waan.* Eigenlijk komt de inbeelding maar van één kant, van dien van Hendrik! Want bij Maggie belet het 'gezonde-egoïsme' alle sentimentaliteit en overdreven teederheid. In dit 'gezonde-egoïsme' heeft Emants een zeer passende uitdrukking gevonden voor de soort van 'liefheid' waardoor vrouwen van het genre Maggie zich de reputatie verwerven van zoo bijzonder beminnelijk en innemend te zijn! Ze zijn mooi, ze genieten van alles wat men haar biedt met volle teugen. En ze vinden het voldoende in ruil daarvan te geven haar vriendelijk glimlachje, haar opgewekt gezelschap! Iets *doen* voor een ander, iets opofferen voor een ander, meelijden met een ander, het valt haar niet in! Dat is het 'gezonde-egoïsme', waardoor zulke vrouwen jong en schoon *blijven*, onberoerd door het leven, omdat zij niets anders zien, kennen, begrijpen, liefhebben dan alléén zich zelf!

De geschiedenis van een engagement is de inhoud van *Waan.* En ik geloof dat deze geschiedenis die is van zeer velen uit de werkelijkheid! Een groote zelfverblinding in het tijdperk van het huwelijk, waarin het meisje reeds haar egoïsme bot viert, maar de man nog niet inziet hoezeer hij haar idealiseert, en mèt haar de gansche toekomst! En daarna de ontgoocheling, de ontdekking dat al het gedroomde geluk van heel innig samenleven slechts een illusie was, die in rook vervloog door het verterend vuur van alledaagsch samenzijn, dat ineens grel belichtte de zoogenaamde niet-ordinairheid, en elkaars fouten en gebreken in een schellen schijn deed uitkomen!

Alleen geloof ik, gelukkig voor de 'Durchschnitt'-huwelijken, dat slechts uitzonderingmenschen zóó duidelijk tot het besef zullen komen hunner ontgoocheling, als de Hendriks van Emants' *Waan.* De meesten blijven voortseulen in den sleur, en houden voor *liefde* wat niet anders is dan de *gewoonte.*

Emants heeft in dit boek slechts een zeer matig gebruik gemaakt van de nieuwe spelling. Over het geheel wordt men nauwlijks gestoord door vreemd geschreven, en daardoor op het eerste gezicht moeilijk te begrijpen woorden als bos voor bosch, enz., enz.! Maar in de spreektaal kan hij de verzoeking geen weerstand bieden zijn personen te laten redeneeren op een manier, die, volgens zijn idee, 'de' spreektaal is, maar die m.i. niet overeenkomt met de wijze van zich uitdrukken van beschaafde menschen. B.v.

'Ik zal van je houwe, heel veel van je houwe'....

of

‘Komme jullie nog nie na binne?’....

Ik noem dit *achterbuurt*-Haagsch, en volstrekt geen beschaafde taal van *Hollanders.* En allervreemdst doet daartusschen een boekentaaltje als:

‘Hendrik, giet je tante dadelijk wat eau de cologne op d'r zakdoek! *Ginds* staat de flesch!’

Dit *ginds* is een woord, dat niemand zal gebruiken op die manier, als hij, verschrikt over een zenuw-toeval, aanwijst wàár de eau de cologne-flesch staat!

Maar genoeg! *Waan* vereenigt al de fouten en al de deugden van Emants' literair werk. De stijl, eentonig, opsommend, beschrijvend, in plaats van aanschouwelijk, is kenmerkend zijn àparte, op zich zelf vervelende stijl, en die toch, door de onbetwistbaarheid van zijn talent, bij hem niet stoort, als het ware niet van hem is te scheiden!

En de inhoud is in de hoogste mate datgene, wat men getuigen kan van alles wat Emants als schrijver heeft gegeven: *niet* ‘ordinair.’

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I.

Zeer geachte redactrice.

Hoewel ik eigenlijk voor het genoegen c.a. mijner vrouw abonné werd van de Lelie, lees ik toch ook een groot deel van den inhoud met groote belangstelling. Zoo weer in het laatste nummer, waar u de wreedheid van de dames en heeren der High-life in hun genoegens aan de kaak stelt en daaruit de treurige ontwikkeling onzer zoogenaamde beschaving helder te voorschijn treedt. Toevallig lees ik tegelijk in 'The wide world magazine' van Mei een opstel van S.L. Bensusan, getiteld: 'An African Slave-Market'. Na een interessante beschrijving van de markt en het publiek te Marrakesh, zegt de S. o.a. woordelijk:

Some of the sights we must see in the course of the two hours' traffic of the market are painful enough, even to the point of being revolting; but if we are sufficiently just with ourselves and the Moors to reflect upon life as it is in the centres of Western Civilisation, we shall find that we have little occasion to congratulate ourselves upon the result of the comparison. The slavemarket, for instance, is not as ugly as the streets of our big towns in their more sordid aspect. The suffering of the slaves is less than the suffering of our own poor; in fact, few of them are destined to know what hunger and thirst are like, when once they have found masters; and if at times they are brutally handled, it is wel to remember that negroid people are hardy, healthful, and vigorous to an extent that makes ordinary punishment a mere laughing matter. Consequently, superlatives can be saved for use nearer home, and we may remain in the slave-market from the opening to the close, regarding al that passes with the consciousness that all institutions like African Slavery are destined to pass, and to pass very soon, although one may not be quite sure in his own mind whether the second state of the slaves will be better than the first. For in Africa, in the countless thousands of miles where decent government is still to seek, the wants of mankind are primitive, and there is not enough food to go round. While the poor free man starves, the slave is fed. Again, when the slave embraces the 'true belief' i.e. Islam, and has received the freedom that so often awaits him at the hands of masters who are anxious to make their peace with Heaven. he is on terms of absolute equality with all men, and may rise to heights in the state that would be impossible in any Western Civilisation.

Mohamed heeft in zijn Koran een zachtmoedige behandeling der slaven als voorwaarde gesteld om in het paradijs te komen, en elke Mohamedaan houdt zich strikt aan dat voorschrift. Christenen echter, die *zeggen* dat hun godsdienst een godsdienst van liefde is, handelen anders. Had Mrs Stowe in het onbeschaafde moorenland, of op een der eilanden in onzen Oost-Indischen archipel geleefd, waar de, in 1863 afgeschafte, slavernij nog steeds voortduurt, dan ware haar boek 'Uncle Tom's Cabin' waarschijnlijk ongeschreven gebleven. Doch zij leefde in een maatschappij die het monopolie van hooge beschaving bezat en dus de slaven met verfijnde wreedheid martelde. Vanwaar toch het verschijnsel dat alléén beschaafde

Europeanen hun slaven wreed behandelen? Want al is de naam veranderd, de toestanden zijn ongeveer gelijk gebleven tot op dezen dag.

F.W.M.

II.

Geachte Freule Lohman.

Een woord van instemming moet me van 't hart met het hoofdartikel van Mignon; ze is een voorbeeldige huisvrouw en ik twijfel er niet aan of haar man zal een goed, huiselijk leven bij haar hebben. Haar dagverdeeling is perfekt en de geheele rooster van werkzaamheden sluit in elkaar als een bus, ze is stellig de vrouw van een ambtenaar of kantoorheer, in zulke huishoudingen kan alles op de minuut af geregeld worden. Haar man kan echter onmogelijk dokter zijn, want met de beste wil ter wereld, kunnen in een doktersgezin de maaltijden niet op de klok worden genuttigd, kan precies om zeven uur worden opgestaan, enz De praktijk, vooral die op het platteland, gooit subiet de prachtige dagverdeeling omver, de maaltijden worden ongeregeld, zelfs al doet manlief nog zóo zijn best op den tijd te passen. Doch wat het meest en het eerst de geheele regeling omverwerpt is wel baby No. 1; zoodra die gearriveerd is, denkt Mignon er niet meer aan, na vier uur te wandelen, te fietsen en bezoeken af te leggen! - Ze kan niet de huisdeur sluiten en baby aan zijn lot overlaten, noch met haar man rustig zitten praten en lezen - baby is er en doet zich gelden op de meest ongelegen tijden! En hoe zeer ze er ook tegen zal strijden, aan haar huishoudelijke plichten zal ze minder tijd kunnen besteden, baby moet verzorgd, gekleed, verdroogd, gevoed worden - ze kan niet beide even goed doen. - Ze zal als echte moeder 't kindje zelf willen helpen, het nooit aan een ander overlaten, doch ze heeft maar twee handen en de dag is niet langer dan 15 uren hoogstens, hoe zal ze alles alleen kunnen doen? Ik spreek hier niet van arbeidersgezinnen of kleine-burgermenschen, waar alles er op is gericht, dat de moeder zélf alles moet doen, neen ik heb het over een huishouding als van Mignon, met een woonkamer, eetkamer, suite, logeerkamer, keuken en tuin! Zoodra baby ouder wordt en ook zusjes en broertjes gaat krijgen, o wee, waar blijft dan het rooster der werkzaamheden? Ik zelf heb drie kindertjes, waarvan de jongste twee maanden is en ik weet precies hoeveel drukte ze geven. Ik mag blij zijn als ik ze alle drie een goede opvoeding geef, zooveel mogelijk hun kleeren maak, met ze speel en met ze leer, mijn man help in zijn praktijk bij kleine operaties en een wakend oog over de huishouding houd.

Ik doe zelf de wasch mee en verstel alles wat begint te slijten of te breken, en ik heb 's avonds maar weinig tijd voor mijn correspondentie bij

te houden, de tijdschriften te volgen en de couranten te lezen. En toch heb ik een groote meid en een kleiner meisje tot mijn beschikking, o, Mignon weet niet, wat er te pas komt in een dokters huisgezin met een groot huis en drie kinderen!-

Haar leefwijze en werkzaamheden mogen gelden in een rustig gezin zonder kinderen, ze kunnen niet worden gevolgd in een drukke huishouding!

Niettegenstaande mijn betoog, ben ik toch blij, dat de schrijfster weer eens een flink voorbeeld geeft en toont, dat een ware ‘Mevrouw’ ook wel zelf den melkboer helpt, groenten aanneemt, visch schoonmaakt, 'k ben het geheel met haar eens, dat het mevrouw-zijn geheel onafhankelijk is van haar kleeding, haar werken en haar streven, 't Hangt er maar van af, hoe ze de dienstboden behandelt, hoe ze zich gedraagt tegenover haar minderen, en hoe netjes ze er uitziet. Ik kan dat hooghartig gedoe en dat geleuter van ‘och 't zijn maar booien’ nooit uitstaan, bij menschen, die zoo praten gelden mij de dienstmeisjes veel meer dan de dames, daar ze dikwijls veel flinker en netter zijn dan de niets-uitvoerende mevrouwen, die zoo laag op ze neerzien!

'k Hoop, dat Mignon's ‘rooster van werkzaamheden’ veel navolging vindt, vooral in het eerste huwelijksjaar, wie goed begint en wiens wil goed is, kan later met een geringe hulp er bij ook een nette, zuinige huisvrouw, een gelukkig echtgenoote en een lieve moeder zijn!

A.B.K. te B.

Van een poes en een hond.

Onze poes was een sterke, grijs gestreepte kater en haar huisgenoot een kolossale, forsche St. Bernard, gladharig, wit met bruine vlekken en een breede, fraai geteekende kop met lange, zwarte ooren.

Poes, de lieveling der dames, had reeds een vol jaar alle voorrechten als huisgenoote gesmaakt, toen Barro, zoo heette de hond, daar in huis zijn entrée deed. 't Was in 't oogloopend hoe Poes sedert de komst van den nieuwen huisgenoot, zich harer oudere rechten bewust, met hoogen rug en recht opstaande staart, deftig door het huis wandelde, somwijlen om den hond heendraaide, doch, wanneer Barro dan zijn fraaien kop naar haar toeboog, zij, haar klauw uitstrekte en de scherpe nagels zien liet, als wilde zij te kennen geven dat zij zich tegen elke vrienschappelijke toenadering, krachtdadig zou verzetten. Ware Barro minder goed gedresseerd geweest, dan zou poes hare vijandschap met den dood geboet hebben.

Weken en maanden waren voorbijgegaan, en elke poging door de meesteressen van poes aangewend, om beiden vrienschappelijk tot elkander te brengen, bleek vruchteloos.

Op zekeren voormiddag, dat alle huisgenooten in het sous-terrain aan het ontbijt zaten, zag men poes eensklaps op den aanrechtbank springen, dicht bij het openstaand vensterraam plaats nemen, welks ruimte, door gevlochten draadwerk afgezet, poes den toegang tot de straat belette.

Aan de overzijde dier straat greep op dat oogenblik een woelig tooneeltje plaats. Alle vrouwelijke en mannelijke poesjes uit de buurt waren daar bijeengekomen, om eens duchtig krijg te voeren.

Die oorlogszuchtige bijeenkomst bleek een groote verzoeking voor onze poes, want haar bogen glinsterden van begeerte om er aan deel te nemen, terwijl het zachte kwispelen harer staart haar inwendigen hartstocht verried.

Barro, die naast zijn baas, aan het boveneind der tafel, dus dicht naast den aanrecht stond, hield den blik onafgewend op onze poes gericht, als vreesde hij, dat de eene of andere krijgszuchtige daar buiten, het ook wel eens op onze poes kon gemunt hebben. En zie, wat onze krachtige huis- en erf verdediger gemeend had, gebeurde.

Een der slecht befaamde katers, poes voor het vensterraam ziende zitten, vloog er plotseling op aan en haar scherp gewapende klauw door het vlechtwerk stekende, deed hij al zijn best om poes de scherpte zijner nagels te doen gevoelen.

Onze Poes, evenmin voor een klein gerucht vervaard, zette zich in postuur om dien vijandelijken overval op gelijke wijze te beantwoorden - toen Barro, woedend over de schending van het huisrecht, met zulk een vaart tegen den aanrecht opsprong en daarbij zulk een oorverdoovend geblaf deed hooren, dat de vijandin daar buiten van schrik haar aanvallen staakte en het hazepad koos.

‘Zoete Barro! Beste hond!’ klonk het van alle zijden en ieder der huisgenooten beijverde zich, den wakkeren verdediger van het zwakke geslacht, voor diens moedig optreden, een lekkere versnapering aan te bieden.

Na een kleine pauze, sprong poes, zacht miauwend, van haar hoogen zetel op den grond, kromde haar rug, hief de staart stijl in de hoogte en den hond genaderd zijnde, liep zij in die positie een paar malen onder diens lichaam en toen onder diens kop door;

hief den bek op en liet zich een lik geven.

Van dien stonde aan was de vriendschap wederzijds gesloten en hielden zij elkander bij de maaltijden gezelschap. Ook gebeurde het meermalen dat Poes bij Barro kwam liggen om haar siesta te houden.

Een niet minder aardig voorval, had er weinige dagen later plaats.

Het huis dat wij bewoonden, bestond uit drie verdiepingen en een groot sous-terrain, dat voor keuken diende.

Het hoofd des huizes bewoonde de verdieping boven het sous-terrain.

De voorkamer was zijn studeervertrek en de kamer daarachter zijn slaapkamer.

De daaropvolgende étages dienden tot huisen ontvangkamer en slaapvertrekken voor de beide dochters.

Poes, de lieveling der vrouwelijke huisgenooten, logeerde des nachts meestal in een der boven slaapvertrekken.

Barro's lig- en slaapplaats bevond zich onder de schrijftafel, van waar hij in het slaapvertrek van den baas kon zien; en - daar alle binnendeuren gedurende den nacht open werden gelaten, kon het minste gerucht in huis den trouwen waker niet ontgaan.

Op zekeren, helderen winternacht, de dames waren vroeg naar boven gegaan, keerde de baas van zijn dagelijkschen laten omgang met Barro terug, en beval dezen zich neerteleggen, terwijl hij in 't sous-terrain de ronde zou gaan doen om zich te overtuigen dat deuren en vensters goed gesloten en vuur en lichten verzorgd waren.

Nauwelijks had de baas zich eens lekker onder de wol gedekt, of hij hoorde zich van boven toeroepen: ‘Va, is poes beneden!’

Eenige oogenblikken na zijn ontkennend antwoord, hoorde hij dezelfde vraag zich weer toeroepen, waarop hetzelfde ontkennend antwoord volgde.

Na eenig geloop en gestommel en geroep van: ‘poes! poes!’ werd de vraag andermaal herhaald, maar ditmaal met bijvoeging: ‘poes is toch het huis niet uitgeslopen?’

Wat te doen om zijn volkje en zich zelven gerust te stellen?

De baas stond op, kleede zich, stak een licht aan en wilde de ronde eens gaan doen, toen hij een gelukkigen inval kreeg.

‘Barro kom eens hier, jongen,’ dus sprak hij den hond aan, ‘poes is zoek, ga jij poesje eens zoeken!’

Nauwelijks had de baas dit gezegd of Barro rende de trap van 't sous-terrain af en - toen de baas hem, met het licht gevolgd was, vond hij Barro aan een der drie lage deurtjes staan krabben en ruiken, waarachter gewoonlijk de brandstoffen geborgen werden.

En zie! nauwelijks was het deurtje geopend geworden, of poes kwam heel kalm te voorschijn, gaf haar bevrijder een paar likjes en ijlde toen naar boven, waar zij met open armen door hare meesteressen werd opgewacht.

Poes was waarschijnlijk in den na-avond in het turfhokje geslopen om op muizen te loeren, en even waarschijnlijk had de baas op zijne ronde in het duister, zich tegen het openstaande deurtje gestooten en dit gesloten, niet vermoedende dat muizenschrik zich daarachter bevond.

Maar nu is het de vraag, hoe wist de hond zoo terstond haar verblijfplaats op te sporen.

Gouda.

F.H. VAN LEENT.

Naar 't leven.

Als wezenloos staart ze op de mooigekrulde letters van 't sierlijke verloovingskaartje.... nee... ze kon, ze wilde 't niet gelooven.... en toch... hoe duidelijk, bijna uitdagend stonden ze daar... die letters... God!. hoe was het mogelijk!!... Flora verloofd met... Max... en Karel dan... zou ze voor *hem* dan altijd liefde gehuicheld hebben en nu Max.. waarlijk liefhebben?... O, dat *moest* toch immers wel... hoe zou ze anders zoo wreed kunnen zijn... Karel, haar broer, zoo... ja zoo slecht te behandelen... hoe kon ze voor een Max, *hem* verloochenen. Karel.. met zijn mooi vertrouwen in 'zijn' Floor; die zoo hard werkte om zijn verloving spoediger bekend te kunnen maken!! En dan Max, de verwende Max, die te veel van 't leven genoten heeft.. wien alles verveelde; die zoo leelijk oordeelde over de vrouw... zou *hij* nu Floor liefhebben.. waarlijk liefhebben?? Ach nee, tot een groote, ware liefde, was hij niet in staat. Het lieve gezichtje, boeide hem; misschien ook, had 't zich door haar bemind weten, er veel toe bijgedragen; maar toch.. ze had het al vaak opgemerkt, dat de meeste jonge mannen, zich gewoonlijk tot gekunstelde, coquette meisjes, als Floor voelden aangetrokken.... Hoe dat toch kwam? Konden ze het ware niet van het onware onderscheiden? Ja.. het was wel moeilijk de waarheid te vinden;..

die lief en onschuldig uitziende jonge meisjes, konden zich ook zoo lief voordoen... als zij haar *doel* maar bereikten, ontzagen ze niets. Aan háár alleen de schuld, dat bij de meeste jonge mannen, het geloof in een degelijke, ware vrouw verloren was gegaan!

En weer ziet ze beiden, zooals ze hen 't laatst gezien had.

Floor, in 't wit gekleed, in een gemaakt-bevallige, coquette houding, achterover leunend in haar stoel; Max op een laag bankje aan haar voeten, zóó verdiept in hun schandelijk gecoquetteer, dat ze alles om zich heen vergaten. O, hoe had het haar gehinderd, dat afschuwelijk geflirt... dat spelen met het mooiste... het heiligste gevoel.. de liefde!

Hoe in-flauw, vervelend, kinderachtig was Floor dien avond geweest... Max had hun beiden wat bonbons aangeboden, maar Floor weigerde beslist het doosje zelf te dragen. ‘Ik hoop van harte, dat het leven je nooit zwaarder pakjes te dragen geeft, Floor,’ had zij toen lachend gezegd.

En hoe verbaasd had Max *haar* aangezien, toen zij, met een hartelijk woord van dank, het voor haar bestemde pakje aannam;.. een gewoon, eenvoudig meisje, dat heeren niet als kruiers of pakjesdragers beschouwde, scheen wel iets heel bijzonders, een zeldzaamheid voor hem te zijn....

En *die* twee hadden zich nu verloofd, dat was: zich verbonden in de toekomst lief en leed samen te zullen deelen... voor altijd!

Floor, overgelukkig, dat ze nu op haar negentiende jaar al verloofd was; in een groote stad ging wonen... *zij* dacht nu nog niet na... liet zich leven... en verblind door uiterlijken schijn, vertrapt ze een trouw, eerlijk hart. Maar ach, hoe spoedig zal de ontgoocheling komen! Als het bekoorlijke, de glans van 't nieuwe er af was, dan eerst zou de teleurstelling komen, en zouden beiden diep ongelukkig worden, maar dan... ach, dan zou het te laat zijn! Nu zou die verloving nog verbroken kunnen worden... maar kon *zij* dat schrijven... zou Floor niet denken, dat het was om Karel?... Neen, ze had het zelf zoo gewild en moest nu ook de gevolgen maar dragen... Maar... noemde Floor haar niet, haar ‘vriendin’ en... deed een vriendin zóó? Nee... 't was haar plicht ze moest haar waarschuwen... maar niet nu... ze kon nog niet!! O, dien zelfden avond had ze het al gevreesd, maar Floor's verzekering, ‘dat ze Max wel aardig vond, maar heusch alleen van Karel hield,’ had haar weer gerustgesteld... Maar nu... nu wist ze het... ‘haar liefste Laura’ had ze bedrogen, al dien tijd en hem... Karel...

O... hoe het hem te zeggen, dat verschrikkelijke;... als Ma maar niet... Ma weet niets van hun verhouding... Arme, arme Karel!... al zijn illusies, al zijn mooie toekomstdroomen in eens vernietigd!!!

‘Laura... waar ben je toch? Ma zegt, dat er een kaart... het is niet waar... het kàn niet... Laura... zeg toch iets... waarom kijk je me... zoo raar aan... Is... is het toch?... Wat heb je daar?’

‘Karel!... nee... geef hier... dat... dat is...’

Maar... te laat,... haastig grijpt hij de kaart... leest... leest nog eens, kijkt haar als versuft aan en begint zóó akelig te lachen, dat haar de tranen in de oogen springen.

‘Zeg... Laura... die Floor... heeft me prachtig beet gehad... hoor... ik ben gek geweest... Otto heeft toch gelijk gehad... de meisjes deugen niet, ze zijn valsch... allemaal, je moet ze niet vertrouwen. Eerst zijn ze heel lief, houden je aan 't lijntje...

tot ze wat beters kunnen krijgen... en... en lachen je dan met die andere nog uit... Ja... zoo is het ook... Otto wist het wel vooruit, ik wilde 't niet gelooven... ik... was gek...'

'Karel... nee... zeg dat niet... niet alle meisjes zijn zóó...'

'Nee, Laura... jij niet... jij denkt niet zoo... zoo praktisch, zoo berekenend, maar God... waarom... ach, waarom moest *zij* zoo zijn!'

En haastig, als schaamde hij zich de tranen, ging hij heen.

Een paar dagen later. Laura zit aan haar schrijfbureau; nu is ze in de stemming, Floor een flinken brief te schrijven... nee... geen geluk wenschen, geen dingen zeggen, die ze niet meende... niet meenen kon... ze zou haar smeeken, eerst goed te onderzoeken of *zij* Max en *hij* haar gelukkig kon maken... en... zoo niet, zij de verloving moest verbreken... Zij zal wel verwonderd zijn, zoo'n brief te ontvangen, als antwoord op haar kaart... maar toch... was dit niet veel oprechter... vriendschappelijker dan die heel gewone, banale gelukwenschen?'...

Maar... zou Floor dit wel begrijpen?... Het niet raar en vreemd vinden... weten, dat zij alleen *haar* geluk wilde... ondanks

alles... ondanks het gebeurde met Karel...

'Zeg Laura.. heb je *haar* al geschreven?' 'Nee Karel... ik kon nog niet... maar nu... nu...'

'O, doe het Laura... wensch haar geluk... ook... ook namens mij... zie je... ik wil niet, dat ze denkt... dat... ik... dat zij me... toe Laura... je zoudt me zoo'n groot genoegen doen.....'

'Nu... goed dan... straks...'

'Nee... nu dadelijk als je wilt, toe... dan kan ik den brief nog meenemen...'

En zij schreef... een lieven, hartelijken brief... een brief vol mooie wenschen, voor hun beider geluk... O... ze vond zich zelf zoo slecht, zoo onoprecht... zoo graag had ze anders geschreven... maar Karel stond in koortsige opgewondenheid naast haar... hij las de lieve woordjes, die als van zelf vloeiden uit haar pen... ze wilde niet en toch... ze *kon* niet anders...

'Zie zoo... dat is vlug Laura, dank je.'

Haastig nam hij den brief, en met een vluchtigen groet ging hij heen.....

Waar waren ze nu... haar mooie theorieën over plicht, vriendschap? *Eén* woord van Karel... en... ondanks zichzelf had ze tóch haar vriendin, heel banaal geluk gewenscht, en... dàt, met een verbintenis, die, ze was er zeker van, haar ongeluk zou brengen.....

En Floor zou glimlachend het lieve briefje lezen... verheugd, dat Laura zoo in haar geluk deelde en tóch ondanks alles, ondanks het gebeurde met Karel... voor háár dezelfde gebleven was!.....

ERKA.

Drentsche Schetjes. I.

'**S**ssst! Wil Mevrouw wel êven hier komme kieken? Sssst! stil toch machiens[1)]!'

Toen, op mijn verwonderde bevestiging, ging een oude tuindeur open, die toegang gaf tot een drassig, modderig stukje grond. Ik nam de rokken voorzichtig op, verkleinde door een onwillekeurige beweging de toegang tot de reukorganen en tripte behoedzaam achter 't boerenvrouwtje aan naar een laag houten schuurtje. 'Dat onsmakelijke bruine ding mocht óók wel eens gesloopt' hadden we op een wandeling tegen elkaar gezegd. En toen, later, op een afstand, gevonden, dat 't toch typisch 'deed'; bij die dorre verd waalde dennen, waartusschen hèl oplichtten rood en witte stukjes waschgoed aan een lijn, éénige vroolijke lichtplekjes in somber, armoedig-dorre Drentsche omgeving.

Maar wat wist *zij* daarvan? Hoe 't *deed* en of 't vies-bruin was?

Nu lichtte ze een luik op en fluisterde;

'Veirtien mottiens,[1)] ist gien wonder Mevrouw? Hê j 't ooit zoo ziene?

Tòen wenschte ik talent te hebben om zoo'n tafreeltje te schilderen:

Steeds hield ze nog de kromme werkvinger op den mond, de vroolijk-blauwe oogen stralend onder de helder-witte gehaakte Drentsche muts, nù eens voorzichtig gebogen over 't luik, dàn weer haar luidruchtige gezonde bengels, die de vreugde

1) Meisjes.

1) Biggetjes.

meevoelden, dreigend met een: “Sssst! Stilte! Gien harrie môke, jongens en machiens! Is 't niet wonder Mevrouw? Wat een zêgen niieet?”

Ik was verlegen over zooveel eenvoud en dankbaarheid en knikte geduldig-bewonderingveinzend.

Op 't erf ontmoette ik de boer in blauw boezeroen, pet-klep half naar achter.

“Wel Koes, wat een verrassing hè?”

Met kauwende beweging werd iets weggestopt, een breede lach deed zwarte tanden zien en, de pet op 't achterhoofd schuivend, handen in de zij, barstte hij slim-lachend uit:

“Joa, moar 'k had 't wel edacht! Mien wief is een buutegewone beste, geen iene, die zóó goed bieste kan voeren. As ik 't prebeer dan geef 'k ze te veule of te min, moar zij geeft krêkt genog. En wi' j wel geleuven, as *zij* de gezondheid hollen mag, dat ze alle veirtiene groot wurn?”

Ik was nog niet tot de wetenschap doorgedrongen, dat dat een wonder zou zijn en zei wat verlegen: “Ja Koes, ji hebt een flinke vrouw.”

“Dàt hê 'k Goddank Mevrouw, ze dut veule warks, dat dut ze! En geen iene, die zóó goed veur de biesten kan zurgen.”

Verbaasd lachend stapte ik naar huis waar ik 't verhaal in geuren en kleuren deed en we tot de conclusie kwamen, dat daar een wereldje voor ons verborgen lag.

We besloten 't geval te volgen.

Op vaste tijden zagen we nu 't vrouwtje

naar 't hok stappen, waarvan zorgvuldig de kinderen gemeden werden, de frissche kleuters, die nu 't gewicht al méevoelden. 's Zondags was ze niet “anetrokken”[1], 't euriezer kwam niet meer op. 't Is met die biesten, kiek?

Toen zagen we op een dag de familie op z'n Zondags “naar de Dingsdagsche varreke marrek” gaan. De vrouwluu achter de manluu, met de “scrauwende biesten.”

Terug gekomen rookte vader een sigaar en moeder glunderde.

“As Mevrouw nog 's êventies wou kieken!” 't Was wéér marktdag, een week later.

Ik volgde haar in 't achterhuis met glooiend dak en daar stonden de oudste “machiens”, kinderen nog, nu plots herschapen in “vrouwluu” met rokheupen en gekleurde jakjes èn, de kap op, 't euriezer op...’

Tooverwoord ‘'t euriezer op.’

Mooi bolde 't zilver om de kopjes, met gaas bedekt, dat hupsch zich plooide in de nek. Lachende kindergezichtjes bloosden tegen 't kappen-wit op. De jakken glommen van nieuwheid, met lange wit-zilveren kettingen er op bengelend en de zwarte rokken plooiden weerbarstig-nieuw uit. Naïf-grootsch stonden ze daar te draaien ‘de machiens, die vader nu vrouwluu noemde en moeder “groote maaij”.

Vader met slimme trotsche blikken en 't visioen van dito boerejongens er bij. Hij mompelde iets van: buute gewoon-beste mottiens.’

‘Wel, wel wat staat dàt prachtig, jelui bent inéèns echte boerinnetjes geworden. Had moeder de kappen stil besteld?’

‘Joa, kiek Mevrouw’, viel Koes vergenoegend-pruimend in, ‘'t waren ook van die buutegewoon-beste mottiens en toen zeê 'k zoo teugen mien vrouwe: de machiens wurt grooter, wie raakt in goeie doen en nou mutte 't fikse boerinnekes wurre...’

‘Joa, voader hê 't stille edaan, zuuver stille’ lachten de machiens driest van opwinding.

Soam bint ze uutegaan en zie lochten àl zoo krielt,[2] zoo smeelik.’[3]

‘Joa en wie zeiden o, gôjent, o gôjent, die hêbt wat in 't zin. Moar zóó wat, nee.’

‘Toe, bê'w noa de goldsmid ewêst, voader, moeder, wij en Prientiers. Minse, minse wat heb ze door 'n mooie koamer! Wie bint der d'alve dog ewêst, koffie mee koek ehad en boterams. De goldsmid het mie zelf 't oar af eknipt en toe paste ie me 't euriezer up.

O Heerik, heerik, sjongejong wat wassen wie toe ellendig-mooi, mien kop was net zoo zwaar en ik durfde nie ummekieken...’

Moeder had in werk-costuum staan toekijken en werd door een stomp van Koes uit haar bewonderende-overpeinzing gewekt:

‘Kom, wief, jou ook 't euriezer op, dan wur ie jonk op mij... Die vrouwluu, die vrouwluu...!’

CHRISTIANA A. KLAVER-OUDSHOORN.

Hoogeveen.

Brief uit Berlijn.

Een uitstapje naar Werder.

1) Gekleed.
2) Slim.
3) Leuk.

Dit jaar kunnen wij van ganscher harte met Heine meejubelen:

> Im wunderschönen Monat Mei,
> Wenn alle Knospen sprangen...

Want waarlijk de mooie Aprilmaand is door een nog mooiere Meimaand gevolgd.

Berlijn prijkt in voorjaarsdos. De pleinen, de straten, de Thiergarten zijn veranderd in zachtgroene parken en lanen. De groote perken seringeboomen, die de pleinen versieren, staan in vollen bloei en verspreiden een heerlijken geur rondom zich. Wie Berlijn wil bezoeken, moet in de maanden Mei en Juni komen; deze tijd van het jaar is zeer uitlokkend, ook wat de omstreken betreft, daar de Havelkant (Potsdam en omgeving) vele afwisselende tafereeltjes oplevert.

Op het oogenblik ben ik nog geheel onder den indruk van een bedevaart, die ik dezer dagen ondernam. Ja, ik noem het een bedevaart, daar jaarlijks duizenden naar Werder gaan, om de prachtige, in bloei staande vruchtboomen te bewonderen.

Werder is een landstadje, dat verdeeld is in Oud- en Nieuw-Werder. Oud-Werder is een eiland, langwerpig van vorm, in den Havel gelegen, en met een brug verbonden met Nieuw-Werder, dat zich mijlen ver het land in uitstrekt.

De bewoners van Oud-Werder leven veel van vischvangst; dit gedeelte draagt nog zoo 't echte karakter van een oud Duitsch stadje, wat den bouw der huizen aangaat. Trapjes, gevels, hooge spitse daken met ontelbare dakvensters voorzien enz.
Nieuw-Werder

daarentegen leeft geheel en al van vruchtenbouw.

De huizen staan aan den weg, aan beide zijden en van achteren omgeven door een boomgaard waarin appelen, peren, kersen, pruimen en perziken te vinden zijn. Tusschen deze vruchtboomen staan nog massa's struiken met de velerlei bessensoorten, die Duitschland oplevert.

Dat deze bloeitijd een groote gebeurtenis voor Berlijn is, getuigt hiervoor, dat er gedurende eenige weken dagelijks extra-treinen en extra-stoombooten van hier naar Werder gaan. Zoodra alles in bloei staat, organiseert de spoorwegmaatschappij extra-treinen en maakt dit bekend door groote aanplakbiljetten aan de zuilen, die op iederen hoek eener straat staan, te plaatsen.

Het traject van Potsdamer Bahnhof tot Werder duurt drie kwartier; men kan zich geen denkbeeld vormen van de massa menschen, die de treinen bestormen; in de coupés zijn evenveel staande als zittende personen en alle in opgewekte stemming, niettegenstaande het minder gemakkelijke van bijna een uur soms te moeten staan als opgepakte haring in een ton. En dan het uitstijgen te Werder.

Op het plein voor het station staan eenige tramwagens, open landouwers, brikken met zeiltjes van rood en wit of bruin en witgestreept linnen (hier Kremsers genoemd) te wachten om de menschenmenigte te brengen, waarheen zij wenscht. Kinderen, die bloeiende takken te koop aanbieden, mannen met prentbriefkaarten van Werder, allen staan aan het station om de aankomende reizigers onmiddelijk van al de heerlijkheden te doen genieten. Het geheel maakt den indruk van een grooten kermis, en die indruk wordt nog versterkt wanneer wij onzen weg vervolgen tot op de markt, van Nieuw Werder, waar een draaimolen en verdere kermisheerlijkheden staan opgeslagen.

Maar nu een kijkje van de bloeiende boomgaarden!

Het is een schilderachtig gezicht als men op het eiland Werder staat en naar de bloesempracht kijkt, die het heuvelachtige landschap bedekt. De boomgaarden zijn tegen de helling van de heuvels aangelegd; de breede straatweg, die van het station naar de eigenlijke kom der gemeente loopt, wordt aan de eenen begrensd door een met vruchtboomen beplante heuvelrij en aan den anderen kant door huizen met boomgaarden, die tot aan den Havel loopen. Boven op verschillende heuvels zijn restaurants gebouwd, die gedurende den bloeitijd overvol zijn met dorstige klanten, want het stof, dat men gratis geniet, maakt de kelen droog.

Het drukst bezochte punt is de Bismarck-Höhe, waar midden op het huis een toren is gebouwd, van waar men het uitzicht heeft op de geheele omgeving van Werder. Het panorama, dat zich voor ons oog ontwikkelt, gelijkt op een wit laken met roze bloempjes bezaaid en hier en daar de witgroene bloesem van den pruimenboom er tusschen door.

In de verschillende restaurants laat een kleine kapel vroolijke deuntjes hooren en de stemming wordt nog verhoogd door den vruchtenwijn, die bij groote hoeveelheden gedronken wordt. Deze wijn is zeer koppig; de gemoedelijke Berlijner wijkt ditmaal af van 't traditioneele bier of koffie en lescht zijn dorst met eenig vruchtennat, dat hem dan onder een zeer gunstige impressie van de bloeiende boomgaarden te Werder doet huiswaarts keeren.

Een terugweg maakte ik per boot naar Potsdam (een tocht van vijf kwartier) en daarna met den trein van de residentie des keizers naar Berlijn. De boot was even vol als de trein; de vaart op den Havel is nu voor dit gedeelte zeer de moeite waard,

daar de plaatsjes, die aan de rivier liggen, ook bloeiende boomgaarden rijk zijn, niet in zoo'n kolossale hoeveelheid als Werder, doch door de heuvelachtige ligging van verre een schitterend effect maken, wanneer zij door de zon beschenen worden.

Recht voldaan keerde ik huiswaarts, had volop genoten van de bloeiende pracht en raad iedereen aan, die Berlijn in Mei bezoekt, een tochtje naar Werder te maken.

Mei 1906.

MEA.

Kunst en Wetenschap.

Willy Sluyter.

Met welgevallen ziet men op de typische figuren van dezen schilder, die zoowel oog heeft voor de mollige kleine wereld, als voor de grove knokerige visschers- en werkmanskarakters; die zoowel het mondaine weet uittebeelden, het slanke, wufte boulevard volkje als de ‘heftige groote bewegingen van trekkende paarden’ op het strand, en de ‘bonkige silhouetten van scheepsrompen.’ De elegance naast de realiteit in al haar treffenden eenvoud.

De aflevering van '*Onze Kunst*,' waarin Willy Sluyters' kunst wordt behandeld is een aantrekkelijkheid te meer, en het verwondert ons nog steeds, dat die kunst niet meer gewild wordt, en verder doordringt.

Gretig aanvaardden we dan ook de gelegenheid ons door '*Onze Kunst*' geboden om den meester nog eens in herinnering te brengen bij de velen, die, ja, zijn naam kennen, maar van zijn werk bitter weinig afweten.

Het is zoo jammer, dat zoo dikwerf de groote trom geroerd wordt voor velen, die het niet waard zijn; in dat gedruisch gaan de besten verloren; nog grooter jammer vind ik het, dat maar altijd door met groote mannen wordt geschermd. Ik laat nu Israëls er buiten; hij geeft in zijn werk iets aparts; en is in zijn gansche persoonlijkheid iets aparts, maar waarom altijd maar door enkele ouderen genoemd en geroemd hetzij hun kunst verslapt of de sporen draagt van vermoeidheid.

Geeft toch een deel van den lof aan het schildersgeslacht dat nog naam moet maken, en steeds maar door op het achterste plan wordt gehouden. Durft men de ouderen niet aan dan is het dubbel te betreuren, dat zij met hun kunst oud worden, en was het misschien beter, dat de lijkrede over hen reeds ware uitgesproken geworden. De ouden blijven niet altijd jong en frisch. Op dat stuk is Israëls eenig, en als ik 't zoo maar eens mag zeggen dan zal het werk van Willy Sluyter nog wel eens naast dat van dien grootmeester genoemd worden.

Een grafmonument.

De overleden Vlaamsche dichter Guido Gezelle krijgt een grafmonument. Ik heb er niets op tegen; het verheugt mij altijd indien verdiensten gewaardeerd worden, en elke uiting van hulde verdient toejuiching.

In den omzendbrief van inschrijving tot het oprichten van het praalgraf vindt men vooraan de afbeelding daarvan.

Dat juist nu deed mij weifelen of ik wel mede zou doen aan de vereering.

Wie en wat wordt in Guido Gezelle gehuldigd?

De beantwoording dezer vraag moest m.i. den aard en den vorm van het praalgraf hebben beheerscht.

Guido Gezelle was, 'volgens de getuigenis van Zuid en Noord, de grootste Vlaamsche dichter van onzen tijd.

Uit liefde tot het herworden van Vlaanderens taal en zeden, stichtte hij *Rond den Heerd*, *Loquela, Biekorf.*'

Deze argumenten zijn overwegend, en moesten teruggevonden worden in den monumentalen vorm der huldiging.

Maar wat vinden we nu?

We willen aannemen, dat Guido Gezelle tevens was 'een edel Priester, zelfvergeten en dienstveerdig', maar moeten wij hem daarom eeren, zelfs al weten wij, dat hij gansch 'zijn leven zijn hoog vernuft belangloos ten dienste van zijn volk stelde'.

Niet den 'edelen Priester' geldt de vereering. Deze geldt zijn dichtgenie en zijn pogen om de Vlaamsche taal en de Vlaamsche zeden hoog te houden, maar waarom moet nu het monument van iets anders getuigen?

Heel de uitbeelding raakt den Priester en slechts door te *lezen* wordt het 'waarom' van de oprichting den aanschouwer bekend. Uitgebeeld is daarvan niets, want de

beide engelenbeelden welke aan beide zijden van het kruis staan en de ‘Christelijke dichtkunst’ en de ‘taalgeleerdheid’ *moeten* uitdrukken, doen dit in geenen deele.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.

Den Haag.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

P.M. - Ik herhaal dat ik Uw schrijven, bij alle meeningverschil, zeer heb gewaardeerd. Eén zinnetje er in deed me speciaal genoegen, omdat er uit blijkt dat gij zon-

der me te kennen mijn karakter goed hebt begrepen. Het is daar, waar gij mijn onverschilligheid vooronderstelt voor de ‘ergernis’ die ik dikwijls opwek. Inderdaad, wie den moed vindt onbevreesd en zonder aanzien des persoons de waarheid te zeggen, eerlijk zooals hij die in zich voelt, die *moet* - zal hij den strijd volhouden - zichzelf pantseren tegen gevoeligheid voor alle verkeerde oordeelvellingen en onjuiste gevolgtrekkingen en hatelijkheden en spotternijen en wat ook. - En *dat* is m.i. ook niet heel moeilijk, omdat je je daarboven verheven voelt Het eenige wat wel eens pijnlijk aandoet, is soms te goedertrouw verkeerd te worden begrepen door den een of ander; maar hoe ouder je wordt, hoe meer je ziet dat ook dit onvermijdelijk is verbonden aan in het openbaar optreden, zoodat je het moet dragen als een der schaduwzijden aan je werkkring verbonden, zooals er schaduwzijden zijn aan elken werkkring van welken aard ook.

Wat nu het artikel *Teekenen des tijds* betreft, laat mij U even inlichten dat ik reeds sinds jaren een trouwe lezeres ben van *L'Action*, *La Raison*, *Le Matin*, en dat juist daardoor het *walgelijk* onedele gedoe van de socialisten en republikeinen, en speciaal van het *Combes*-ministerie, mij hoe langer hoe meer heeft vervuld met 'n hartgrondigen afkeer van politiek, van *alle* politiek. Denk niet, dat ik daardoor ben gaan overhellen tot 'n andere richting, de royalistische, of welke ook. Ik zie volkomen duidelijk, dat het de leiders van *elke* partij alleen te doen is om eigen eer, niet om het heil van den Staat, en dat niet alleen in Frankrijk, maar overal elders even goed; - maar wel geloof ik dat de godsdienst, - ik bedoel niet 'n vaag modernisme, maar 'n beslist *geloof* - ten slotte het eenige is wat de menschen, im grossen und ganzen genomen, terughoudt van gelijkworden aan het meest roofzuchtige, alleen op eigenbelang beluste en laagste wezen dat er bestaat. - Het *geloof* is voor de groote meerderheid het heilige en onaantastbare bezit, dat hen, eenerzijds hoog houdt boven de ellende en de rampen van het aardsche leven, anderzijds hun kracht geeft het goede te doen en het kwade te laten. Is het dan geen ontzettende misdaad dat kostelijk bezit te willen afnemen aan duizenden en duizenden, wier geluk men op die wijze offert aan eigen baatzuchtige bedoelingen van staatkunde? (Want gij behoeft mij niet aan te komen met het bekende praatje, dat iederen vrij blijft in de binnenkamer te gelooven wat hij wil; het spreekt van zelf, bij de heerschende toestanden, dat slechts heel enkele onafhankelijken den moed zullen behouden zich te belijden als streng-katholiek, waar er voor hen onder de bestaande omstandigheden zooveel maatschappelijke nadeelen daaraan zijn verbonden).

Bovendien, ik kom er rond voor uit, dat ik-zelve, al behoor ik tot de zoekenden en de twijfelaars, en niet tot hen die er een of ander afgebakend geloof op nahouden, mij veel meer voel verwant met het geloof dan met het ongeloof. Het laatste vind ik *verwaten-dom.* Wij menschen weten *niets*, absoluut *niets.* Onze wetenschap, waarop we zoo prat doen, faalt elk oogenblik. En als er zoo het een of andere natuurverschijnsel komt, en alle onze kunstige uitvindingen ineen gooit als kaartenhuizen van kinderen, dan zien we weer voor de zooveelste maal, dat we niets vermogen tegen de onbekende machten rond ons. Zoo ook zie ik altijd een bittere ironie in zoo iets als den dood van' n *Curie*, die door 'n vrachtwagen wordt overreden, of in dien van 'n *Zola* gestikt in 'n gaslucht. - Zóó doet het geheimzinnig Onbekende met onze ‘onmisbare’ groote mannen! En dan willen wij nietige, in den blinde rondtastende menschjes, (die daarbij in ons dagelijksch leven zoo klein en zoo bekrompen ons aanstellen, die, als de meest-onbeschaafde wilde, blij zijn met 'n lintje

of 'n kruisje, als 'n Vorst ons dat omhangt, en die allerlei onnoozelheden van dien aard méér bedrijven,) dan willen *wij* ons vermeten iets af te weten van ‘God’, uit te maken of Hij al of niet bestaat, en hoe Hij al of niet zijn moet, en zich al of niet moet gedragen! - Waarom zou Hij er niet zijn, al begrijpen wij Hem niet? Ik vind in die *mogelijkheid* een veel troostender gedachte, dan in den nonsens van *Raison* en *Action*, met hun heidensche feesten in de plaats van Kerstmis of Paschen!

De Dreyfus-zaak en Edouard Drumont! - Ik heb in die heele geschiedenis altijd veel meer gevoeld 'n gemeen politiek drijven, dan een eerlijk bedoelen om 'n onschuldige te helpen Dreyfus is geworden voor de ‘gauche’ 'n heerlijk stokpaardje om te berijden. Het ging niet om *hem*, maar om over hem heen elkaar in de politiek te bestrijden en zwart te maken. En, natuurlijk, van weerskanten heeft het daarbij niet ontbroken aan gemeenheid! Hoe weinig het te doen was om hemzelf, is genoeg gebleken daarna. Wie bekommerde zich om hem! Gaven niet zijn zoogenaamde vrienden toe, dat hij een misselijk individu was; wendde niet zijn advocaat, die zoo quasi-ridderlijk voor hem in de bres is gesprongen, zich van hem af zoodra het groote doel was bereikt: de politieken tegenstanders in 'n gemeen daglicht stellen! -

- Marie Spiridowna en haar moord! U begrijpt zich van *mij* niet, dat *ik* niets kan voelen voor 'n vrouw als zij; ‘omdat de dood van zoo'n man als die gouverneur van Tamboff waarschijnlijk een weldaad zou zijn voor de maatschappij!’

Mijn waarde *P.M.*, ik wil met dat laatste zinnetje beginnen, om U de verzekering te geven, dat ik goddank - te veel gezond verstand heb meegekregen van moeder-natuur, om mij te laten blinddoeken door dergelijke schoone phrasen, waarmode reeds de anarchisten en de revolutie-mannen van 'n vorige eeuw altijd zoovele vrouwen, van het slag Marie Spiridowna, in hunne netten wisten te lokken. Want het is *niet* waar, dat het wegruimen van een schurk of een tyran - gesteld dat die Gouverneur zoo iemand is geweest, wat ik gaarne aanneem - ook maar iets helpt! Voor hem tien, neen honderd anderen! Want de maatschappij *bestaat* grootendeels uit schurken, *Uw* partij evengoed als elke andere. En daarom, als ik werkelijk in mij den moed zou voelen tot het begaan van moorden, om de maatschappij te verlossen van schurken en verdrukkers, waar zou ik dan beginnen, en waar eindigen? - Dan zou ik heusch niet alleen het type kiezen van dien gouverneur van Tamboff, maar dan zouden mij de vingers jeuken, om al die huichelaars 'n kogel door hun lijf te jagen, die het domme volk opruien, en gebruiken om op hun schouders naar boven te klimmen, en dan zou ik van begeerte branden om op te ruimen 'n gansche menigte van hooggeplaatste, ja van allerhoogste regeeringspersonen, die 'n vuil leven leiden, of hun ondergeschikten uitzuigen, of nog veel erger dingen op hun geweten hebben. Ik kan U gerust verzekeren, dat ik 'n ware slachting zou weten te houden onder de menschheid, als ik al diegenen zou gaan opruimen die schurken zijn. Maar wat dan? Denkt ge dan dat ik verwacht uit Uw partij, of uit de Marie Spiridowna's en de haren een edeler geslacht te zien opstaan! Zijn die een háár beter in belangeloosheid of oprechtheid of wat ook.? Zie maar op dien ellendeling van 'n *Gapon*, die de aanleiding is geweest tot dien verschrikkelijken dag in St. Petersburg, waarop zijn domme volgelingen gevallen zijn, omdat ze in hem geloofden; - terwijl hij prettig zijn daarmee verdiende Judas-penningen ging verspelen in Monte-Carlo. - Of ge behoeft zoover niet te gaan. Kijk maar rond in ons eigen land! - Ik kan hier op deze plaats geen namen noemen, maar er zijn er genoeg te vinden. Maar denkt gij, dat ik er nut in zou zien ook maar één schurk overhoop te steken, als ik zeker weet dat ik er 't zelfde genre voor in de plaats krijg?

Echter haar *domheid* van zich laten gebruiken als moordenares door hare partij, *die* neem ik Marie Spiridowna niet kwalijk. Dat iemand *dom* is kan hij of zij niet helpen, nietwaar? - Ik neem 't haar kwalijk, dat zij als *vrouw* zich kon verlagen tot zoo'n gemeenen, lagen sluipmoord, met zulke berekenende bij-omstandigheden van kalm overleg. Ik schaam mij dat 'n *vrouw* zoo kan ontaarden. En dat brengt mij meteen op 't eerste gedeelte van Uw zinnetje, waarin het U verbaast, dat *ik* niets voor zoo'n vrouw en zoo'n daad kan voelen! -

Ik begrijp U. Gij verwacht van 'n hartstochtelijke, 'n driftige, 'n zich niet 'zachtzinnig' aanstellende vrouw als ik, dat zij 'n handelwijze als deze zou kunnen billijken. En ik wil U een eerlijk antwoord geven. Ja, ik kan *haten.* Er zijn menschen, die ik positief háát. En bliksemend is me wel eens de gedachte door het hoofd gegaan, dat er 'n zalige satisfactie in moet zijn je haat te koelen, zoo'n mispunt te treffen, vlak in z'n gemeene hart, en hem dan stervend te zeggen: Dat is dáárvoor!

- Maar dan, - het daarna! De enkele voorstelling van het daarna, van het vreeselijke gevoel van verantwoording aan het *daarna*, als je je gewroken *hebt*, en weet dat de ziel van dien doode ligt op je eigene, die verantwoording heeft me altijd als iets zoo ontzettends toegeschenen, dat ik nooit heb *kunnen* begrijpen hoe iemand - hetzij dan in ziedende, plotselinge drift - een moord op zijn geweten durft laden.! - Daarenboven, de vermoorde heeft toch ook handen met het leven, vrouw of kinderen, of 'n zuster, of 'n vader, of 'n moeder, die hem liefhadden, voor wien hij goed was misschien - welke ook zijn misdaden waren. - Niemand is volkomen slecht. Ieder, ook de grootste schurk, begaat wel eens 'n goede daad, heeft misschien een klein verborgen stukje leven, waarin hij goede dingen doet, aan een of meer anderen. Denk dus aan het verdriet, aan de wanhoop van die onschuldigen, die gij mede laat boeten voor dien eenen schuldige! - Ziet gij, al die overwegingen schrijf ik toe aan m'n *vrouw*-zijn. Wij-vrouwen - als we niet ontaard zijn tot manwijven - redeneeren meer met ons zuiver gevoel, dan gij-mannen. En *daarom* vind ik een Marie Spiridowna zoo verachtelijk, dat zij, in *koelen bloede*, na 'n kalm wachten van drie dagen, zulk een daad kon begaan; want daarmede bewijst zij, dat alle *vrouw*-gevoel in haar is *gestorven.*

- 'Freule, zijt U vóór de doodstraf?' - vraagt gij. - Weet gij wat mijn vader placht te zeggen, die, zooals gij misschien weet, het grootste deel van zijn leven een der hoogste betrekkingen bekleedde bij onze Rechterlijke Macht? - 'Ik ben in principe eigenlijk vóór de doodstraf. Maar ik geloof niet, dat ik ooit de verantwoording op mij zou durven nemen één doodvonnis te onderteekenen. En daarom ben ik blij dat zij bij ons is afgeschaft.' -

Precies zoo voel ik ook. Ja, ik geloof dat de maatschappij zich *moet* beschermen tegen sommige soorten van misdadigers door doodstraf. Spreekt gij-zelf niet van 'n 'voorbeeld', dat moet worden gesteld door den dood van dien gouverneur? - Waarom dan *niet* door dien van Marie Spiridowna, van *ons* standpunt beschouwd? Maar toch, ikzelve zou nooit, nooit durven medewerken tot het teekenen van 'n doodvonnis; *dat weet ik volkomen zeker*

- U zult begrijpen, dat ik U slechts op de hoofdpunten, en uitteraard slechts kort saamgevat, heb kunnen antwoorden. Het onderwerp is *te* veelomvattend. Ik verwacht ook geenzins U te overtuigen. Ik heb slechts getracht U *mijn* standpunt wat nader te omschrijven.

Dat de toon van Uw schrijven mij niet onaangenaam kon zijn, spreekt dunkt me vanzelf. Ik herhaal, dat ik U daarvoor oprecht dank.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

No. 10. - Waarom zou de inhoud van Uw stuk mij verrassen? Integendeel, ik vond het precies iets voor U, op die wijze anderen te willen helpen. Ik geloof, dat gij behoort tot hen, die het waarachtig ernst is met het begeeren Uw naasten een aangenaam leven te verschaffen. En daarom vond ik dit stuk heelemaal iets in *Uw* geest.

Never-mind. - Ik zal Uw briefjes nog nader beantwoorden, meld U nu alleen maar de goede ontvangst ervan, met veel dank.

S.K.F. te H. - Ik heb de vorige zending ontvangen; moet nog worden nagezien; het gedichtje wil ik liever niet plaatsen, daar er zooveel copie is van dien aard, en zoo weinig ruimte daarvoor. - Het veranderd adres zal ik onthouden. -

Saile. - Ik zal zien of er mogelijkheid is aan Uw verzoek te voldoen, zonder onbillijk te worden tegenover de andere abonnés, want, daar gij geen enkele geldige reden opgeeft voor Uw handelwijze, zie ik geen aanleiding U zoo plotseling te bevoorrechten. -

L. de J. te K. - Gij geeft geen pseudoniem op; ik kies dus Uw letters. Ik ben volkomen bereid Uw werk te lezen en U mijn eerlijke meening te zeggen, maar ik moet U er op voorbereiden, dat gij wellicht - hoe ook mijn oordeel uitvalt - heel veel moeite zult hebben een uitgever te vinden, of een redactie die het plaatst. Want het is voor dezen een questie van finantieel belang, en, bij de groote hoeveelheid copie waarover zij beschikken, zijn zij gewoonlijk meer geneigd tot afwijzen dan tot aannemen. Enfin, ik moet het eerst lezen voor ik U verder kan raden, want de mogelijkheid bestaat dat het werkelijk actueel en interessant genoeg is om door 'n courant te worden aangenomen als feuilleton, of zoo iets.

P.M. - Uw tweeden brief ontving ik inmiddels.

Marie R.J. Lunenberg. - Ik dank U voor Uw opheldernd schrijven. Misschien zal de hierboven aan P.M. gerichte correspondentie U voldoende *mijn* standpunt verduidelijken. Ik geloof niet, dat gij en ik zoo ver van elkaar afstaan als het eerst scheen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Naar aanleiding van het ingez: stuk van *Regina* (zie Lelie van 2 Mei) ontving de redactrice nog verschillende ingez: stukken. Zij heeft echter gemeend deze discussie te moeten sluiten, omdat het onderwerp niet geschikt is tot verdere behandeling in het openbaar.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Wie kan een beschaafd meisje van 26 jaar helpen aan eene goede betrekking; hetzij voor hulp in de huishouding, hetzij voor gezelschapsjuffrouw, zij is 4 jaar in de laatste betrekking geweest in een Predikants-gezin, en heeft de beste informaties ten dienste. Een goed tehuis wordt boven hoog salaris gesteld. -

Brieven franco s.v.p. te zenden

Van Loostraat 32, 's Gravenhage. *Duin-oord.*

Sluiting red: ged:

23 Mei 1906.
19de Jaargang.
No. 47.

Hoofdartikel
Liefde en trouwen.

Het is al een heelen tijd geleden, dat ik, naar aanleiding van een artikel over het bovenstaande onderwerp, een brief ontving van een abonnée, aan wie ik een afzonderlijk artikel beloofde als antwoord. Ter verduidelijking voor anderen, maar ook omdat de inhoud van haar brieven zooveel waarheid bevat, druk ik de voor bespreking in aanmerking komende gedeelten afzonderlijk af:

'*Volgens mijn meening is het niet te verwonderen, dat moeders en dochters zelden vertrouwelijk over dit onderwerp spreken. De meeste moeders toch hebben ook een heel gewoon huwelijk gesloten, en voelden zich daarin gelukkig op de gewone manier; dit zijn dus de Durchschnitts-moeders en wanneer die nu ook Durchschnitts-dochters hebben, dan valt er over het onderwerp "liefde" al heel weinig te spreken, omdat beiden niet weten wat hooge liefde is. Maar als de Durchschnitts-moeder geen Durchschnitts-dochter heeft, wanneer de laatste hoogere eischen stelt aan het huwelijk dan de eerste, dan is 't eerst recht moeilijk om over dit onderwerp te spreken, want moeder en dochter zullen elkaar niet begrijpen, en dan wordt er van lieverlede gezwegen. Wat nu de huwelijken betreft, die uit werkelijk hooge liefde worden gesloten, geloof ik voor mij, dat die tot de zeldzaamheden behoord hebben, en nog behooren, want juist zij, die niet anders willen trouwen dan uit liefde, blijven in den regel ongehuwd, wanneer ze tenminste niet door omstandigheden gedwongen worden een huwelijk te sluiten. Als men wel eens met gehuwde dames over trouwen spreekt, dan komt het woord liefde er in den regel heelemaal niet bij te pas, waaruit blijkt dat bij de meeste menschen liefde en trouwen niets met elkaar te maken hebben.*'

Het laatste gedeelte van deze beschouwing beäam ik. Wanneer een vrouw hooge eischen stelt aan den man harer keuze, dan bestaat er groote waarschijnlijkheid, dat zij, óf hem nooit zal vinden, of, zoo zij hem ontmoet, door de een of andere omstandigheid zal worden belet met hem te trouwen, hetzij dan dat hij al gehuwd is, of dat hij haar niet lief heeft, hetzij door finantieele of andere bezwaren. Slechts hier en daar bevoorrecht

het leven enkele gelukskinderen zoo buitengewoon, dat een zij en een hij, die in den hoogsten en mooisten liefde-zin bij elkaar passen, lichamelijk en geestelijk elkaar kunnen toebehooren voor het leven, in een door de maatschappij erkend 'huwelijk.' Wat is daaraan te doen? *Niets.* Maar het zijn ook niet de op *die* wijze eenzaam-gebleven vrouwen, die verzuurd, of manwijverig, of mannenhatend door het leven gaan. Integendeel, juist omdat zij hoog staan, en zich alleen willen geven aan dien eenen, dien zij zich harer waard hebben geacht, juist daarom laat al de *rest* haar hooghartig koud, en, zelfs al weten ze later dat ze zich vergisten, dan kunnen ze nogtans geen tweede maal verschenken aan een ander wat eens aan dien eenen heeft toebehoord.

Wat den aanvang van bovenstaande aanhaling betreft, neen ik geloof niet dat het gebrek aan vertrouwelijkheid altijd zit in de door schrijfster aangeroerde reden, maar óók in het leeftijd-verschil, in de schuchtere vrees der dochter, die staat vóór het leven, zich te uiten aan de moeder, die héèft geleefd. En ik ben van meening, dat juist op dit gebied de moeder nog zoo grootelijks te kort schiet, omdàt zij te weinig tracht het vertrouwen harer dochter te winnen, door het spreken over deze intieme zaken te maken tot iets gewoons en van-zelf-sprekends onder vier oogen, inplaats van er de geheimzinnige of plagerige of glimlachende toespelingen aan te verbinden, waardoor een jong-meisje zich als vernederd voelt, gekwetst in haar innigste gevoelens. Het is dat air van glimlachende meerderheid, dat de moeder tegen haar aanneemt, waardoor zij haar drijft in de armen der vriendinnetjes van gelijken leeftijd, onervaren maar belangstellend in hartsgeheimen als zij-zelve. En dan ook het onoprechte en onware der moederhouding in dat alles, dat stuit het meisje dat *voelt*, hoe men haar iets wil *wijsmaken.*

'*Ik schreef U in een van de vorige regelen, dat meisjes die wel weten wat hooge liefde is, in den regel niet trouwen, als ze er tenminste niet door omstandigheden toe worden gedwongen. Met dit laatste bedoel ik die meisjes, die later, als de ouders dood zijn, geen middelen genoeg bezitten om financieel onafhankelijk te kunnen leven. Nu weet ik wel, dat zulke meisjes in een betrekking kunnen gaan of iets kunnen leeren om in hun eigen onderhoud te voorzien, maar de meeste betrekkingen worden niet zóó goed betaald, dat die meisjes er genoeg van kunnen overhouden, om later als ze oud zijn, of behoefte hebben aan rust, van hun geld te kunnen leven, al is het dan ook op een veel bescheidener voet dan ze het thuis gewend waren. En voor zulke meisjes is een huwelijk de eenige uitweg, dan zijn ze tenminste geborgen, en worden later niet afhankelijk van broêrs of familieleden. En onder zulke meisjes zullen er misschien vele zijn, die wel weten wat hooge liefde is, die wel den man harer keuze hebben ontmoet, maar die niet tot een huwelijk met hem konden komen, omdat de omstandigheden het niet toelieten, of omdat hij haar niet begeerde, en die dan later een gewoon, banaal huwelijk sluiten, alleen maar om onder dak te zijn. Zulke meisjes beklaag ik, en zijzelve zullen 't ook wèl verschrikkelijk vinden, ze zullen na veel leed en inwendigen strijd langzamerhand in haar lot leeren berusten, maar gelukkig zullen zulke vrouwen zich, naar mijn meening, nooit voelen. En zulke meisjes behooren niet tot de ondeduidende en evenmin tot de Durchschnitts-meisjes, maar zijn de slachtoffers van de omstandigheden. Er wordt wel eens gezegd, dat er minder oude vrijsters zouden zijn, als de maatschappelijke toestanden anders waren, als de meisjes even zoo goed als de jongens het recht hadden om te vragen, maar daar ben ik nog volstrekt niet van overtuigd, want als een meisje den man harer keuze zou vragen, en hij zou*

haar niet begeeren, dan zou hij haar heel gemoedelijk een blauwtje laten loopen, even goed als een meisje dit nu kan doen. Vindt U dit ook niet? Ik zou over dit onderwerp nog wel heel veel kunnen zeggen.

In hoofdzaak ben ik dit alles ééns met mijn correspondente. Persoonlijk begrijp ik niet, hoe men ooit den moed kan vinden zich lichamelijk te geven, bij wijze van onderhoud aan 'n man, dien men niet liefheeft; want, ontdaan van alle doekjes, komt zulk een ‘mariage de raison’ hierop neer. Ik weet, dat ik na enkele dagen zou zijn weggeloopen van ellende en wanhoop. Samenleven dag aan dag, uur aan uur, met iemand dien je *niet* lief hebt, is voor mij een gruwel. Elke kleinigheid in zijn of haar manieren, gewoonten, wat ook, gaat je hinderen. Stel je dat alles voor als *de vrouw* van een onbeminden echtgenoot, aan wien je je hebt geketend, óók met je lichaam, die *rechten* op je kan doen gelden! -

Intusschen, er zijn vrouwen van een ander temperament dan ik, die zoo iets wel aandurven. Daarover oordeel ik niet. Ieder verantwoorde dat voor zich-zelve. Wel echter vind ik het een onafwijsbaren plicht, *als* men

't eenmaal doet, den man datgene niet te onthouden, waarop hij dan ook *recht* heeft. Juist *dat* nu doen zoo heel veel hedendaagsche vrouwen. Eerst missen ze den moed tot die eenzaamheid of dien finantieelen achteruitgang, waarop mijn correspondente heenwijst, en verkoopen zich dus per contract, (dat *is* het burgerlijke huwelijk toch, en niets anders) aan 'n man, die haar geven moet voortaan 'n thuis en 'n onderhoud en 'n gemakkelijk leven, *in ruil voor het samenleven met hem.* Maar, is dat contract onverbreekbaar gesloten, zit haar echtgenoot aan haar vast als het ware, dan weigeren zij háár deel te vervullen van de aangedane overeenkomst, zoowel in den meest *intiemen* zin, (waardoor menig getrouwde man *gedwongen* wordt zijn bevrediging buitenshuis te zoeken bij publieke vrouwen), als ook wat het nakomen betreft van de huiselijke plichten. Door dit laatste ontstaat ongezelligheid, grootere uitgaven voor meerdere bediening, enz., enz.; dus óók iets, waarop de man niet heeft gerekend toen hij huwde.

Haar die aldus zichzelve onttrektaan de op het Stadhuis aangegane verplichtingen, vind ik *min*, zonder voorbehoud *min*, veel verachtelijker dan de publieke vrouwen, die niet anders kunnen dan zich verkoopen.

En uit deze **zoogenaamd** *fatsoenlijke dames* is het heirleger ontstaan van getrouwde ‘moderne vrouwen,’ die, uit schuldbesef, omdat ze weten haar eigen *minheid* van contractbreuk, zich keeren tegen ‘den’ man, aan wien ze zich eerst *verkochten*, en die nu machteloos staat tegenover zulk optreden, omdat in negen van tien gevallen de man veel loyaler is in dit opzicht van geheimhouding der huiselijke omstandigheden dan de vrouw. Hij wil zijn echtgenoote, die zijn naam draagt, de moeder van zijn kind, niet openlijk aan de kaak stellen. Hij *durft* zich ook openlijk niet beklagen dikwijls, omdat hij zich scháámt over zijn eigen positie. Zijn vrouw echter maakt daarvan dan misbruik, door in het openbaar de mooie rol te spelen, omdat zij wel weet, dat haar man zal zwijgen over haar tekortkomingen jegens hem en haar gezin.

(Wordt vervolgd.)

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Naar weer.

Grauw is de lucht en alles doft weg,
Zinkt in den nevel tot schimmen,
Kil hangt de mist aan boom en aan struik,
Straten van nattigheid glimmen.

Hoogop de kragen met haastigen tred,
Trekken de mannen daar henen,
Van hun gelaat zoo mistroostig en naar,
Is ook de zomer verdwenen.

Vrouwen, de neusjes in 't mofje gedrukt,
Tripp'len met hupp'lende pasjes,
Rokjes, gracieus met een handje getild,
Snel over modder en plasjes.

Alles is glibberig, griezelig nat,
't Drijft ons van straat af naar binnen,
Waar voor den haard de wijsgeerige kat
Knipoogend kalm ligt te spinnen.

B.

Illusie.

Al droomend schept de geest zich idealen,
Wier onbereikbaarheid men niet bevroedt,
En voert verbeelding ons naar 's hemels zalen,
En blaakt het harte ons van eed'len gloed.

Doch weergekeerd naar 't proza dezer aarde,
Wordt 't heilig vuur ras in ons uitgedoofd,
De bloesems uit der illusiën gaarde,
Zijn dra verwelkt van geur en verf beroofd.

Naar al wat schoon en goed is zij ons streven,
Voor al wat hoog en waar is glore' ons hart,
Een kampstrijd tegen 't lage zij ons leven,
Ons loon is vaak miskenning, hoon en spot.

Toch niet versaagd, steeds hooger zij de leuze,
De lendenen gegord tot nieuwen strijd,
De drang van 't hart gedoogt geen and're keuze,
Het ware en schoone zij onze kracht gewijd.

B.

's Levens lente.

Hoe schoon is de morgen des levens,
Hoe heerlijk niet 's menschen bestaan,
Een storm knakt de bloemen der lente
En met ons geluk is 't gedaan.

B.

Een dartele vlinder, hel van kleur,
Zet zich met open vleugels neer
Op 't rose kelkje frisch en teer
Van eene bloem, en zuigt haar ziel in met haar geur.

En d' ijdele herneemt zijn vlucht,
't Verlaten bloempje buigt haar steel,
En sterft in d' eeuwigen slaap gewiegd door filomeel,
Zijn zang trilt als een doodslied door de lucht.

B.

Naar RENÉ VINCY.

Tooneel-Indrukken van Johan Schmidt.

Schrijver van Verschoppeling, Het Leed der Waarheid, De vloek der Vruchtbaarheid, e.a.

IV. Debuut.

De tetterende trompetten schalden forto's, de tsjingende slot-stooten der Turksche trom knotten 't toongedreun uit de zaal. De muziek was uitgeraasd nu. De harrewarrende, doorelkaar roepende stemmen sprankten verre van mij. Ik school nog steeds op 't trapje, moest toch naar om-laag. Wanneer 'k òp moest, wist 'k niet meer; bijna kon 'k me geen rekenschap geven van wat met me gebeuren ging. 't Was één amalgama van ruischende-geluids-vlagen.

Bevelend knapten Schakels kommando's. Hamerslagen licht, met halve-kracht neerkloppend op de houten latten. En gedempt mengden àl de onbelemmerde gesprekken tot een mulle, inhoudlooze loeiing, van uitingen op afstanden, waarin ik me zinken voelde, als in water, omgeven door een lauwe ondoordringbare laag; niets ziend en niets opvangend dan één gerekte duizelingwekkende kreet, met ketsende gilletjes erboven uit, murmelend beklotst.

- Afkloppen!...
- Afkloppen meneer Schakel??
- Ssst... niet zóó schreeuwen. Je hoort me toch?

Drie holle pompen, toen rees 't doek.

'n Overstelpende gonzing uit de zaal streek naar achter. Na geroep, gevloek om stilte, hoorde ik zakken de over mij hangende wervelwind van stemmen en herkende ik 't geluid van den acteur, die 't woord nam.

'k Bekwam. 'k Schaamde me. 'k Vond me zelf ongeloovelik belachelik, En toch kon ik niet verhinderen dat angst, neen ontzetting me overdonderde.

'k Kwam de onderste treden af.

Huizinga speelde met een der dames, werd van alle kanten 'n nijdig ‘ssst’ toegesnauwd.

Bleef ie 'n paar tellen koddig stijf staan, dra begon ie weer, tot door 't helle gegichel ‘kssst’ siste uit de omringende kleedkamers. Hamme ging me zeer trotsch voorbij, boog welwillend en zei: Denk om je tijd.

- Ja meneer, dank u... ik...
- Sssst... niet zòò hard.
- O... zuchtte ik.

Me opheffend op m'n voetpunten schommelde ik naar 't tooneel. Wachtend scharrelde ik om de decor-brokken, overal verspreid. Nü moest 'k oppassen. Nü was 'k acteur. 'k Moest nü weten wat 'k te doen had. In 't donker der gang, achter 't tooneel, was Ram bezig de wachtenden te bevechten. Vooral de dames bestreed ie met vlugge gesticulaties. Knetterde benauwd snork-gegorgel, stompte 'n ernstig luisteraar, die òp moest en niets hooren kon, naar z'n buurman. Schuw ontweek ik. 'k Zag de schuinstaande coulissen door het gewicht van leunenden inhollen, krombuigen en knarsend zwabberen, elastisch in de lengte. Als 'k 'r naast ging staan, voorzag ik, bij 'n eventueel ongemak ervan, beschuldigd te worden.

Schakel, beleedigd, daar de spelers niet meer achting toonden voor z'n stuk en duchtig vermaak en bezigheid zochten, dreigde, schold, maar heel, heel zoetjes. Keek 'r een bij toeval naar me, ging 'k gauw in de schaduw, huiverend de dupe te zullen worden. Ik ontvluchtte elkeen want 'k kende hun doodenden bruten spot.

M'n beklemming raakte losser en scheen me meer vrijheid te laten. 't Adem-halen viel me niet zoo zwaar, allengs begon de hoop te zegevieren, door-flitsten mij hevige gelukstrillingen en glorende verwachtingen van toekomst visies, goudend en schoon als 'n eeuwige triomf van menschelike kracht, die verdringend de in ons wroetende wanhoop, opgaat als 'n goddelike zon, waarvoor we neerknielen vol devotie, om triest 't hoofd te buigen, droevig en weerstandloos als 'n wolk het klaterende licht 'n wijle omfloerst. O, in 't zwart verborgen onder den recht-hoek van 't schuinende kamerstuk, waar achter ik gekropen was, rustig en niet omvergeloopen door dravende aanstellers, zag 'k blije einders, schoof aan flarden de verpletterende moedeloosheid, stilden in mij kolkende vreezen.

Hier was 'k tenminste alleen, kon ik bouwen gaan aan 't geen ik dacht te bereiken, na dien avond 't fundament gelegd te hebben. Dieper kroop 'k in m'n hut van stof-ruige lappen en splinterende latten. Hè, wat behaaglik voelde 'k mij: Al wat me

opblies, me leeggepompt had, spannend en gedachten-zwalkend deed voort-sukkelen, verliet mij en 'n dankbare zwoele fluïde, leek over mij te komen, zòó zacht, zòò zalig. Zelf kon ik niet verklaren wat me zoo verlegen, zoo schuchter maakte. Die drie zinnetjes waren 't niet. Die waren niet de moeite waard... Wat zou 't dan zijn?, opperde ik. Zou 't de blijdschap wezen van eindelik... nee.... néé.... dat kon 't niet.... want ik... ik... was bitter teleurgesteld... of... of... òverspànning? Misschien had 'k te lang gehongerd naar 'n rolletje... een... eindelik?... of... of... zou 't juist teleurstelling zijn?... Ik wist 't niet. Soezend liet 'k m'n veronderstellingen glijdend ijlen, concentreerde mijne aandacht op gromsprekende confraters, wibbelend tegen het deinende omspannen geraamte, waarachter ik dommelde.

- Hoor... hóór... nèè... nou mòt je goed verstaan... hoor je 't noù. En?...

- Ja,... beaamde de ander.

- Hij kan niet eens z'n rol lééren, veel minder spelen... die... Sàm... hóór!! hij stòttert... hij doet wat over z'n tong...

Onwillekeurig spande ik me ook in, vermoedend dat ze de en scène zijnden, bekritiseerden.

- Hoor... à spreekt ie uit als aô...

- Nou en gooi z'n s niet weg. De s zegt ie voor de z...

- Tjonge... tjònge, smikkelde Harsthof, dien 'k nu hérkende... Hóór 'm broddele... géén wóórd zegt ie goed! hij kan 'r niet uitkomme... Is me dat 'n frotter-haürik...

- En wat 'n lef heb die sjloume-dnikelaar.[1)]

- Dat mot je van dat geteisem[2)] verwachten... en ie laat 'm nog royaal mesjolleme.[3)]

- Ifff, zong Harsthof, alsof ie pijn had, mot je dat stuk niks nou hoore spreke... Géén klem deugt...

- Ach, maar dat is Stang z'n eigen schuld, keurde de ander, Dolf. Hij moest zoo'n vent van niks niet engageeren... net als die jonge... die ie nou weer genome heeft voor dat rolletje. Waarom geen ander?... 'r loope genoeg lieve acteurtjes rond... en Schakel moest in z'n stuk, dat ook niet dulde...

- Zìjn stùk? grijns-lachte Harsthof. Noem jij dat zijn stuk... stil dáár-ssst.

- Nou ja, meneer Harsthof... hij heeft 't toch uit de brochure getrokke... en inmekaar gezet.

- Moet je niet op? lijsde Hartshof.

- 'k Zal 's gaan zien...

Dolf kraakte heen...

Tjilpend meisjes-gegirgel van stoeiende actrices, plechtig gespreek op 't tooneel, soms heftig, soms grappig, gerekt, of vlug, twee, drie tegelijk...

- Stàng!!...

- Wat is 't, meneer Harsthof?...

- Je mag morgen wel 's beter laten repeteeren... en dat ding van van avond laten overloopen... 't is heelemaal niet gekend...

- Zóó.

- Hoor maar 's... en die Sammi, nou... hoe kwam je daar nou bij... om...

'k Zag Sammi uit de algemeene opkomst àf komen. Hij ging bij Stang en Harsthof staan.

1) Prul.
2) Uitvaagsel.
3) Betalen. **(Tooneeltaal.)**

- Goeien avond directeur... joû heb 'k al gezien!
- Doet me veel genoegen meneer, deftigde Harsthof... maar u kon uw rol wel 's geleerd hebben.
- Dank u, 'k zal zien wat UEd. er van kent... 't stuk zit niet in-elkaar.
- Heb ik ook nog net gezegd, zei Hartshof en dan 'r zijn te veel niemendalletjes in... zooals Dòlf onderandere... Je moet me niet kwalik nemen, maar wie laat nou de souffleur 'n eerste rol spééle... en... die jònge die meê doet!... Néé - Directeur Stàng, dan deed ik 't anders toen ik híér heer en meester was.
- Daarom duurde uw meesterschap zoolang zeker, kaatste de directeur.
- Goed zoo, klokte Sammi.
- Sssst.
- Nou je moet niet schoppen, Harsthof.
- Sssst... sssssst!!...
- Is me dat 'n regie... begon Harsthof weer te zeuren, laag sprekend... die Schakel ken 'r niks van.
- Omdat jij regisseur bent.,. hè...
- Nee, daarom niet, ze zijne mooi!... Je ken toch moeielijk zegge, dat dit 'n stuk is, waarmeê je je zaak in de hoogte werkt.
- 't Is 'n goed stuk, tergde de directie, wegsluipend.
- Dat zegt notebéène je directie. 'n Goed stuk!... Daar mot je Stang voor hééten... galmde Harsthof, woord voor woord met falset uitzingend. Je moet die jehoede hooren brabbele aanstonds Sammi... 'n acteur van geef me 'n zetje... We moeten hier *Dokter Jopie* spelen, dáár trek je publiek mêe... krijg je Zaterdags gage in je handen... dàt

prul van van avond... diè Schakel moesten ze ophang... àh... Schakel ben je dáár?... 'k Zeg net tegen Sammi voor je àf kwam, die Schakel moesten we altijd aan 't werk zetten om stukken te schrijven... dán zouden we wel wat verdienen! 't Is allemachtig handig... alleen moet je voor morgen repetitie aanzetten... 't Stuk is niet gekend... da's zonde... De lammelingen hebben niet geleerd...

Zèg Schakel, zoo net stond ie je uit te kleeë... en nou... hó...

- Dat zijn komedianten-trucjes van je Sam! zeurde Harsthof zoetig. Laat ons nöu 's 'n oogenblik ernstig zijn. Als we niet repeteeren... komt 't 'r niet in, en als 't slecht gaat, krijg jij je centen niet.

- Dat zou 'k wel 's willen zien. Aan de intonatie hoorde ik dat Sammi naar zijn kleedkamer ging. 't Laatste woordje blafte iè rauw, om toch verstaan te worden.

- Ssssst!!...

- Je moest Dolf die groote rol niet gegeven hebben, lamenteerde Harsthof nu weer. De man kan 'm niet spelen Schakel... en dan dié jòngen... Was daar geen betere voor te vinden, heb 'k Stang ook al gezegd.

- 'k Kan 'r niks aan doen, mouw-ve-draaier*). Je moet riemen met de roeien die je heb... Wàár is die jonge? hij moet dadelik op met Hamme en Ram... psst... hé... heb jelui die frotter-haurik ook gezien, die jongen? die mee doet? Waar zit me dat kreatuur?...

- 'k Weet 't niet.

- Jij niet Ram?

- Wat kan mijn dat être schelen...

- Jij?

- Ja...

- Waar dan...

- Hij is nèt gearresteerd...

- Gaweg.

- Hij heeft jou stuk gestolen.

- Waar... o... daar is ie...

'k Was uit m'n spelonk gekropen, meldde me aan.

- Hier ben 'k meneer.

- Waar zat je?... Je bent toch geen mol die de grond in en uit kruipt?

- Nee meneer...

- Zeg, vroeg Harsthof mij, wêet je 't verschil tusschen 'n kanarievogel en 'n olifant?

- Nee meneer...

- Niet, dan mag je wel oppassen, dat je geen olifant krijgt als je 'n kanarie koopt.

- Hè... hè...

Ik maakte 'n lachje...

- Sssssst!...

- Hou jelui toch jelui waffels, verbood Schakel. Temidden van het groepje stond 'k nu. Ram was weer aan 't plagen gegaan, gooide minieme projektielen in meisjes-nekken, gaf onverhoeds knikken in knieen van ruggelings naar 'm toegekeerde personen, die dan schrikkend, verwoed krijtend zochten naar den dader, die snel was neergehurkt.

Ik lummelde. 't Gevoerde gesprek, door mij afgeluisterd, dwarrelde herhalend in mijn brein. 'k Rilde. De drie regels zag 'k plots voor me zweven en 'k kon ze niet

*) Onbetrouwbare.

lezen. Als 'k ze prevelend bad, slingerden ze terug in de brokkelende opstapeling van grilligcombineerende vat-looze bizarre bezinksels, 'k Moest dadelik op, dat was 't eenige waarvan 'k bewust was. Wat 'k te zeggen had, kon ik onmogelik duidelik releveeren. 'n Tantalos-kwelling, zóó kwamen m'n drie zinnetjes helder in mijn geheugen of ze ontglipten me. Hulpbehoevend sjokte ik achter Hamme en Ram aan, die me voor gingen. Werkelik, de grond loste zich op, ik voel 't nog. 'k Verzonk en om niet omver te tuimelen kneep 'k Hamme in den arm. Hij schudde me ruw af.

- Bè je gek... 'k ben geen meisje... Zag je dat Ram, hij haalde me aan...

Ik verwrong m'n wangen, breed plooiend om de lippen die splijtend aan de hoeken opkromden.

- Wat lacht dat heer vuil, stookte Ram.

- Nou, hij kan 't goed bij ons hebben.

Kil drupten droppels op m'n klef-gloeiende handen. Stremming in m'n korpus, besliste geestes-ontvlieding.

Hamme gooide de tooneeldeur open.

We kwamen op.

Hartstilstand durf 'k beweren, héél kort.

Voor me vleezige vlekken, zwaar bedoezeld in de zaal, vol raggende duisternis, bespikkeld met omlaag gedraaide kroon-punten. Om 't tafeltje namen we plaats. Strak, verstomd keek 'k voor me, alles vergetend. Alsof ik in 'n mallemolen zat, zoo wentelde in gestage cirkeling 't omringende. Ik verdoofde, - voelde me om me zelf heen buitelen tot 'k een rake peut in m'n lendenen kreeg.

- Jìj moet... ezel...

'k Zei iets, valsch, uit den toon, vibreerend... Náást, ònder, bóven me, sabbelde 't spel verder. Nog eens, maar nu was 'k

'r beter bij, praatte ik, afbrekend met dubbelvouwende tong.

- Zeg 't nog 's... treiterde Hamme.

'k Deed 't stamelend.

- Nog 's, porde Ram. Nietwaar, niemand verstaat je hier?...

'k Zei 't weer over...

- Hàrder!...

- Ja, we hebben wel wat anders te doen, dan op 'n woordje van dat merakel te wachten.

Allemaal bespotten ze me, mij opzettelijk onderste boven loopend als ze nabij waren. Ratelend dreunden stormingen, héél wijd, met forsche beukingen in m'n smeltend denkvermogen, dat de tegenovergestelde kant uit dreef en opschuimend, storttend over me bruiste als 'n helsch ploffende waterval. Rood-groene vegen omslopen me, tittelende lichtpunten draaiden 'r langs en door in flikker-bliksemend licht.

- Kom meê, sjorde Hamme me van m'n stoel op.

Gedwee stommelde ik mee, struikelend over Rams uitgestoken voet.

Bij de deur drukte Ram me op zij en schoof tusschen mijn arm door.

Toen we de deur sloten, kraakte gelach, klatterde applaus...

- Stommeling, viel Hamme, achtergekomen, uit, kun je niet luisteren... Heb je geen ooren aan je kop?... of moesten je zemeltjes bedaren?...

- 't Heele bedrijf dóór hèm in de modder, hielp Ram. 't Tooneel vordert met zukke zaugers... náh, wat 'n dallas-dekker*)... wat 'n jammer!!...

- Als je me dat morgen weer levert!! Diê wil nou al op 't publiek spelen... nou wordt 't kostelik! Ons acte... òns acte Ram door hèm in de war... Noù, je zal morgenavond wat zien, je moet mij weer'n beentje lichten...

- Ik déé niks, meneer Hamme.

- Ga wèg...

Ze liepen door, beteekenisvol overleggend. Ik naar boven. M'n kleeren scheurde 'k van 't lijf, bepoetste in vertwijfeling m'n beschminkt gezicht. Slikken kon 'k niet. Er weende in me 'n zich niet geven kunnend smart-wezen, dat naamloos ontroerd klaagde en temloos-droef gewaagde van stomme ongekende ontgoocheling. Heimwee naar al wat niet herinnerde aan tooneel smachtte in m'n korte bewegingen. 'k Moest weg, naar búiten!, naar de straat. Bedwingen was bovenmenschelik. 'k Móést, móést uit-schreien de in me opdringende aandoeningen. 'k Móést uitschreeuwen mijne vervloekingen. Mijn droom, m'n illusie was misvormd tot een gedrochtelijk misgeboorte, 'n afschuweliken spot-tiran, 'n wreeden duivel.

Gauw was 'k omgekeerd, 'k rolde bijna de trap af, bonsde 't gangetje door, nagesissst. De ijzeren deur rukte ik terug, liet 'r knorrend dichtvallen. Nog hoorde 'k snauwend gejakker naar mij uit de kleedkamers. De kou ijzigde heerlik door m'n versuft hoofd, deed mijn kaken trillen. De snelle afkoeling was te radikaal. De beroering in m'n geschokte nerven perste 'n gil-snik uit m'n lichaam...

- Hè... meneer..

'k Deinsde terug!

In 't lugubre kwartier bemerkte 'k verscheiden meisjes.

- Meneer?!...

- Hé... zèg!

*) Armoedzaaier.

- Zoû ù menéér?...
Ze kwamen tegelijk naderbij.
- Is Huizinga 'r nog?...
- Ik wacht op 'm...
- Ik óók...
- Wij wachten op 'm.
Ze zwetsten niet, ruzieden niet, vroegen allen naar Huizinga.
Eén zei, nadat 'k niet antwoordde en voort holde:
- O... kijk... 'r is... hìj heb gegriend... Die hebben ze d'r-tusschen gehad. Wat 'n mispunt... die grient...
Monnikendam, Maart '06.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Amsterdam, 18 Mei 1906.

Geachte Redactie.

U zoudt ons ten zeerste verplichten, indien u zoo vriendelijk zoudt willen zijn, onderstaand bericht in uw eerstverschijnend nummer op te nemen. Bij voorbaat onzen dank.
Hoogachtend,
Het Nederl. Comité der Intern.
Fotografie-Tentoonstelling, Parijs 1906.
IGN. BISPINCK, *Voorzitter.*
J.R.A. SCHOUTEN, *Secr.*

Deuxième Exposition Internationale de la Photographie et des Arts, Sciences et Industries, qui s'y rattachent. Paris 1906. Grand Palais des Champs-Elysées.

Van Juli-October 1906 zal te Parijs eene groote internationale Tentoonstelling van Fotografie en

aanverwante vakken gehouden worden, onder protectoraat van een groot comité van ministers, hoogwaardigheidsbeklеders, geleerden enz., waarvan wij hierachter een paar der bekendste namen laten volgen:

Barthou, Ministre des Travaux plublics, des Postes et des Télégraphes; Léon Bourgeois, Ministre des Affaires étrangères; Briand, Ministre de l'Instruction publique et des Beaux-Arts; Gaston Doumergue, Ministre du Commerce, de l'Industrie et du Travail; Etienne, Ministre de la Guerre; Thomson, Ministre de la Marine; Alexandre Bérard, Sous-secrétaire d'Etat des Postes et Télégraphes; Dujardin-Beaumetz, Soussecrétaire d'Etat des Beaux-Arts; Léon Barbier, Président du Conseil général de la Seine, P. Chautard, Président du Conseil municipal de Paris, en J. de Selves, G.O., I., 'Préfet de la Seine.

Deze tentoonstelling zal volgens de door ons ontvangen mededeelingen inderdaad eene grootsche manifestatie der lichtbeeldkunst worden.

Ook Nederland zal niet achterblijven. Er heeft zich hier al een comité saamgesteld, bestaande uit de volgende heeren:

Ing. Bispinck, voorz. Maurits H. Binger, penningm., J.R.A. Schouten, secr., Mr. J.H. Andries, R.P. van Assen, Adriaan Boer, Prof. P. v.d. Burg, Prof. Ernst Cohen, P.J. Dekema, C.M. Dewald, Prof. Gallée, W.F.C. Hoffmann, W.H. Idzerda, Dr. Ed. Neuhauser, Joh. A.P. Otten, Dr. L.Th. Reicher, A.J Rühle von Lilienstern ter Meulen, Luit.-Gen. C.D.H. Schneider, A.H. Schram, Dr. W. Vogelsang, Prof. Dr. J.K.A. Wertheim Salomonson.

De inschrijvingsbiljetten moeten uiterlijk 8 Juni aan het adres van het Ned. Comité, Spui 27-27, Kamer 9, Amsterdam, aangekomen zijn, terwijl de foto's uiterlijk 1 Juli gereed dienen te zijn.

Het uitvoerig programma van dezen reuzenwedstrijd wordt op aanvrage gratis toegezonden.

Het zou ons verheugen, indien het Nederlandsch Comité thans eens al dien steun ondervond, dien het werkelijk in zoo ruime mate verdient. Laten alle besturen onzer Ned. foto-vereenigingen, laten alle goede werkers nu eens aan den arbeid gaan, laten zij hun uiterste best doen eene waardige collectie bijeen te brengen, opdat Holland eindelijk ook in het buitenland eens toonen kan, dat het op fotografisch gebied niet bij andere landen behoeft achter te staan.

De Vrouw.
(Bewerkt naar de Types littéraires de la Crise russe van G. Savietsj, door Annie de Graaff.*)
IV.

De jonge prinses Wolkonskie was nog geen jaar gehuwd, toen ze op zekeren dag vernam dat haar man was gevangen genomen als medeplichtige aan den rampzaligen opstand van 14 December 1825.

De jonge vrouw beviel enkele dagen later van een zoon, dien ze aan een bloedverwant toevertrouwde; ziek en zwak begaf ze zich in allerijl naar Petersburg om haar man te zien. De rechters spreken het vonnis uit - zij verklaart den schuldige

*) Zie de Holl: Lelie van 28 Februari en 14 Maart.

in de ballingschap te volgen. Van weerszijden verzet de familie zich tegen zulk een dwaasheid. Om haar uit de hoofdstad te verwijderen, wordt haar niet langer geld toegezonden. Ze beleent en verkoopt haar juweelen om in haar levensonderhoud te voorzien. De generaal, haar vader, vloekt haar bijna.

Nu wendt de jonge vorstin zich tot den keizer; ze vraagt den czaar verlof om den balling te mogen volgen. Nicolaas de 1ste wil zich niet openlijk verzetten tegen het verzoek der prinses, daar de godsdienst leert dat de vrouw den man moet volgen. Aan de autoriteiten in de steden die ze moet doortrekken, laat hij echter weten, dat alle mogelijke hinderpalen de prinses in den weg moeten worden gelegd.

De tocht vangt aan in het hartje van den winter. Om haar te ontmoedigen wordt ze op alle mogelijke wijzen tegengewerkt. Alles te vergeefs!

Toen ze enkele wersten van het einddoel is verwijderd, wordt haar een schandelijk stuk voorgelegd, waarin staat dat ze afstand moet doen van haar titel, fortuin, zelfs van de bescherming der wet.

Ze teekent en begeeft zich wederom op weg. Eindelijk heeft ze haar doel bereikt. Ze werpt zich in de armen van haar geketenden echtgenoot. Slechts tweemaal per week mag ze hem bezoeken. Om altijd bij hem te zijn, gaat ze zijn gevangenschap deelen. Later wordt hun toegestaan buiten de gevangenis te wonen in een ellendige keet: hij, een prins; zij, de dochter van een generaal, een der helden die tegen Napoleon streden. Hun ballingschap duurt een en dertig jaar.

Door welke drijfveeren werd nu prinses Wolkonskie aangevuurd om haar plannen zoo hardnekkig door te zetten? Was het liefde? Ja, ongetwijfeld had ze haar man lief. Ter wille van hem trok de jonge vrouw, nog niet hersteld, in een postwagen heel Rusland door, en liet ze haar pasgeboren kind in vreemde handen achter. Het onmogelijke zien we dikwijls gebeuren; toch blijft het onmogelijk.

Melchior de Vogüé twijfelt zelfs aan de oprechtheid van Nekrassof, die in een aangrijpend gedicht de lotgevallen van de be-

klagenswaardige prinses heeft meegedeeld. Doch onlangs heeft haar zoon de gedenkschriften zijner moeder uitgegeven.

In een voorrede valt hij de Vogüé scherp aan over zijn twijfel. Het blijkt n.l. dat Nekrassof met zeldzame getrouwheid de odyssea, in verzen heeft overgebracht. Noch in deze mémoires, noch in het gedicht wordt de liefde ook maar één enkelen keer als beweegreden genoemd voor de daden der prinses. In haar sober geschreven dagboek en in het beroemde werk van Nekrassof vinden we slechts den geest der Russische vrouw van 1825.

Want het geval van prinses Wolkonskie staat niet alleen. Honderden vrouwen volgden hun mannen en verloofden naar de Siberische woestenijen om met dezen het lijden en de ellende te deelen, dat hen wachtte na den mislukten opstand der *decabristen.* En dit was de wijze waarop de vrouw in 1825 zich mengde in den vrijheidskamp der mannen, totdat ze zelf in staat zou zijn om mede te strijden voor recht en waarheid.

* * *

Dit oogenblik breekt aan als de groote zaak, die in de eerste helft der 19e eeuw de gemoederen bezig hield, is vereffend; als de lijfeigenschap is afgeschaft, in theorie althans.

Doch het geldt niet alleen de macht van den meester over den slaaf, ook die van den man over de vrouw. Het was Nekrassof die in 1845 het eerst de partij der vrouw opnam, gedreven door een oneindig medelijden met de vrouw uit het volk. Zijn gansche leven zou hij verder aan de zaak der vrouw wijden.

De vrijmaking der lijfeigenschap had de gemoederen hevig beroerd; de hervormende maatregelen waren echter ondernomen, geleid en uitgevoerd door het gouvernement. Zij die voor de vrijmaking hadden geijverd, hadden de vrijheid in het algemeen beoogd. Wat de zaak der boeren betrof, de verhouding tusschen meester en lijfeigene was nagenoeg dezelfde gebleven. Hier moesten nog ingrijpende maatregelen plaats vinden.

In de gezinnen ontstonden conflicten tusschen de oudere generaties, die opgevoed waren met de tradities der lijfeigenschap, en de jongere die van vrijheids-ideën droomden. Tegen het gouvernement toonde de maatschappij zich vijandig gezind.

Het ouderlijk gezag kon echter eerder omvergeworpen dan de machtige regeering. Vandaar de aanhoudende geschillen tusschen de ‘vaders’ en de ‘kinderen’ die Toergienef in zijn romans beschrijft.

Twee soorten van botsingen zijn hier echter te onderscheiden. Ten eerste de conflicten tusschen de vaders en de zoons; deze waren over het algemeen weinig belangrijk: een verschil van opvatting of meening. In Rusland heeft het gezin de mannelijke leden altijd vrijheid van handelen gelaten, in verlichte kringen, wel te verstaan.

Veel ernstiger en ingrijpender was de strijd tusschen de vaders en de dochters. Hier gold het een wezenlijke opstand tegen het vaderlijk gezag. De vrouw werd bijna even hard en wreed bejegend als de lijfeigene; zoodra de boere-zaak dus was vereffend, trad de vrouw op den voorgrond om zich te kanten tegen de dwingelandij in het gezin; dit is de reden dat deze strijd den vorm aannam van een

vrouwen-beweging, die niets gemeen heeft met een eng, bekrompen feminisme, daar ze steeds door hooge idealen werd bezield.

Vooral Toergienef heeft in zijn romans dien strijd tusschen dochters en vaders beschreven. Meestal worden deze gedwongen toe te geven als de dochter den ‘held’ wil volgen, waar die ook heentrekt. De tijd is voorbij, dat de vrouw zich als prinses Wolkonskie aan de voeten van haar vader werpt, smeekend haar niet te vloeken, omdat ze de ballingschap met haar man wil deelen.

Omstreeks 1865 heeft het jonge Russische meisje een helder en duidelijk besef van haar menschelijke rechten: oordeelt ze het noodig, zoo tart ze het ouderlijk gezag.

* * *

Toergienef's romans werden nagevolgd door middelmatige letterkundigen, die niet in de schaduw konden staan, van den grooten Rus. Savietsj spreekt van ‘une marée de productions piètres’, die alle het type behandelde van de jonge vrouw of dochter die door den ‘held’ werden ‘bevrijd.’ Ze verlaat een ‘ruwen’, ‘dommen’, ‘reactionnairen’ man of vader om den in alle opzichten volmaakten ‘held’ te volgen. De schrijver betwijfelt echter of de bekoring die van den ‘held’ zelf uitging niet grooter was voor de ‘superieure’ vrouw dan zijn ideën.

Dikwijls wrordt het geluk van een gezin verwoest door de komst van een dergelijk persoon. Een treffend voorbeeld geeft Sleptsof hiervan in ‘Moeilijke Tijden,’ een roman

die in 1862 het licht zag. Geen ‘ruwe,’ ‘reactionnaire’ echtgenoot, geen ‘superieure vrouw komen in dit boek voor. Stsjétienien is een pomjestsjiek (grondeigenaar) met een middelmatig verstand; met zijn vroegere lijfeigenen, nu vrije boeren, tracht hij op zoo goed mogelijken voet te leven. Zijn vrouw is goedhartig van aard; in haar vrijen tijd bezoekt ze de zieke boerinnen. Hun leven glijdt dus kalm en genoeglijk voort.

Een schoolkameraad van Stsjétienien vraagt verlof om zijn vakantie bij hen te mogen doorbrengen. Riazanof, de held, verschijnt en wordt met open armen ontvangen. De vrienden houden lange gesprekken. De gast is hoffelijk, maar sarcastisch. Mevrouw Stsjètienien luistert toe. Haar man lijkt haar nu zoo nietig en dwaas. Een nieuwe wereld doemt voor haar op.

Eenige dagen later turen beiden naar de nachtelijke schaduwen, die de aarde al dieper en dieper omhullen. Dan overwint ze den schroom, die de koude Riazanof, ‘qui lui a demoli moralement son mari’ haar inboezemt: ‘Heeft u lief gehad’ vraagt ze plotseling. Ze krijgt een onbeteekenend antwoord. Kort daarop kondigt Rizanof zijn vertrek aan. Stsjétienien, die de verandering in zijn vrouw had bemerkt, heeft moeite om zijn blijdschap te verbergen. De vreugde is echter van korten duur, want na eenigen tijd wordt hij toch door zijn vrouw verlaten.

Hier is het dus niet de liefde die het huiselijk geluk verstoord, maar het idealisme. Mevrouw Stsjétienien wil mede arbeiden aan de nuttige, heilige zaak. Eenige jaren later zal zelfs de tijd aan breken, dat jonge menschen de liefde uit hun hart zullen verbannen, als een onwaardig, dwaas, heiligschennend gevoel, dat de ontwikkeling der groote, sociale ideën belemmert. Ze willen slechts strijden voor de menschheid: ‘weg met persoonlijk geluk’ luidt de kreet eener gansche generatie.

* * *

Deze neigingen naar vrijheid, die tusschen 1850 en 1860 in intelleetueele kringen was ontstaan, verspreidden zich over het gansche land met de snelheid van ‘het stuifmeel dat door den wind wordt medegevoerd’. Zelfs in de verst verwijderde provincies werden vrouwen en meisjes die niet of bijna niet konden lezen, toch door de algemeene strooming meegesleurd. Bij dezen was het echter niet de idee, doch de liefde die haar macht uitoefende. Et souvent cette barque d'amour chavira.

Ostrofskie, een beroemd tooneelschrijver, toont ons die milieux van provincie-kooplieden van vijftig jaar geleden, waar grenzenlooze onwetendheid heerscht, waar de hoofden der gezinnen een schandelijke dwingelandij uitoefenen. De man over de vrouw: de vader en moeder zelfs over hun gehuwde zonen: de oom over den neef, enz. In dergelijke gezinnen komt het plotseling tot een uitbarsting van de ‘schuldige’, ‘onwettige’ liefde.

Doch evenals bij de intelleetueele vrouwen, was ook bij de weinig ontwikkelden de liefde niet de eenige drijfveer. De behoefte om zich een eigen, onafhankelijk bestaan te scheppen, deed ook menigeen het ouderlijk huis verlaten.

In de laatste jaren der lijfeigenschap was de jonge generatie diep van dit gevoel doordrongen. Mannen zeiden: ‘Het brood dat slaven-handen hebben gekneed, wurgt ons!’ Vrouwen zeiden: ‘We schamen ons nog langer vaders, mannen en broeders tot last te zijn!’ Men wilde niet langer genieten van het fortuin, dat oudere generaties

hadden verkregen door den arbeid der slaven. Weelderige woningen, voorvaderlijke kasteelen werden verlaten, om zolderkamertjes te betrekken, waar een schamel stukje brood wordt verdiend, en vele ontberingen geleden.

Dit was het type van de ‘nieuwe vrouw’, die vrij wilde zijn en zelf werken. Het spreekt dat er onder deze massa personen waren, die uit snobisme meededen en zich aan dwaze overdrijving schuldig maakten. Toch waren deze in Rusland slechts gering in aantal.

Beroemde schrijvers hebben de ‘nieuwe vrouw’ bespot om hun idealen, als Dostojefskie, Gontsjarof en Toergienef: dezelfde Toergienef die in den aanvang zijner loopbaan zulke bekoorlijke vrouwe-portretten wist te geven. Doch in de laatste dertig à veertig jaar heeft de Russische vrouw herhaaldelijk blijken gegeven van een zedelijken moed, die ieder bewondering afdwingt. Haar energie was onverwinlijk; in stilte arbeidde ze rusteloos voort. Savietsj, drukt dit zoo kernachtig uit waar hij zegt: ‘elles étaient pareilles à de certains vers qui, au bout d'un temps déterminé, transforment un sol stérile et dur en une terre riche et grasse, prête à recevoir la fécondante semence.’

In novellen en romans komen herhaaldelijk dergelijke vrouwe-typen voor. Door Gleb Oespenskie leeren we b.v. hunne Petrofna Ivanova kennen, vroedvrouw in dienst van

de een of andere Zemstoo. Na een jaar van zwaar werk gaat ze enkele weken bij haar moeder uitrusten op het platte land. Onderweg vertelt haar de moezjik-koetsier hoe treurig de bevolking er aan toe is, omdat die altijd bedrogen wordt door de rentmeesters der eigenaars. Een prachtig terrein staat op het punt den boeren te ontgaan. Dienzelfden dag zal de koop met een ander worden gesloten.

'Breng me terstond naar den eigenaar,' beveelt Anna Petrofna.

De moezjik begrijpt: de tranen schieten hem in de oogen. Hij legt de zweep over het paard.

Nog is het niet te laat. Slaagt die vrouw in haar plan, zoo zullen vijf en twintig dorpen zijn gered. Anna Petrofna snelt naar het vertrek van den grondeigenaar; deze is woedend over het verraad en bedrog zijner rentmeesters... Zij heeft haar doel bereikt.

Dit voorbeeld toont het verschil aan tusschen man en vrouw. Waar de man zich geeft aan *een idee*, aan *een* maatregel, aan *een* hervorming, grijpt de vrouw naar *alles*, wat haar hand vindt te doen.

De vrouwen als Anna Petrofna zijn in Rusland bij honderden te tellen. Geen beroemde schrijvers zullen haar meer bespotten. In romans en in het werkelijke leven komt men ze aanhoudend tegen. Dit type is klassiek geworden. Oespenskie's novelle dagteekent van 1890. In dien tijd was de 'nieuwe vrouw' al niet nieuw meer. Van geen vrouwenbeweging werd toen langer gesproken, omdat het beoogde doel bereikt was.

* * *

En thans na veertig jaar is het wederom de vrouw, die de hedendaagsche schrijvers bezig houdt. Hetzelfde thema wordt behandeld. De komst van den een of anderen sociaal-democraat, die boeken leent en over politiek spreekt, maakt de vrouw ontevreden met haar lot. Het slot is meestal, dat ze met den socialist meegaat. De vrouwen van advocaten, ingenieurs, enz. die Gorki ons toont in zijn 'Buiten op het land', zijn al even onvoldaan met het leven.

De reden dat de belangstelling der auteurs wederom op de vrouw zich concentreert, ligt in het feit dat opnieuw conflicten zijn ontstaan in de gezinnen, tusschen man en vrouw, vader en dochter. Evenals vijftig jaar geleden is het de drang naar vrijheid die het leven wil hervormen. Rusland heeft veertig jaar noodig gehad om zich te ontdoen van de sporen der lijfeigenschap. Alleen grijsaards kunnen nog vertellen van den tijd toen het Russische volk uit stomme slaven bestond. Doch in niets geeft Rusland blijk van te zijn een vrij land.

En het is die behoefte, die dorst naar vrijheid, die ieder gevoelt, tot zelfs de vrouw uit het volk. Het lot der Russische boerin is diep beklagenswaardig. Zij was de slavin van den lijfeigene, maar de lijfeigene werd vrij; toen werd ze uitgebuit door den uitgebuite. Want als de woekeraar of de schatkist zich meester maakt van het eigendom van den moezjik, dan is het de vrouw die het zwaarst wordt getroffen. Als de meubelen worden verkocht om achterstallige huur, als de geiten, schapen, het paard en de koe worden weggevoerd, dan wordt de boerin de melk ontnomen waarmee ze haar gezin voedde en de wol waarmee ze haar kinderen kleedde; op zoo'n oogenblik wordt haar ontrukt wat ze verkreeg na jaren en jaren van tobben en zwoegen.

Want in heel wat gezinnen deed de man niets dan zich bedrinken, zotheden uitkramen op de vergaderingen van de *mir* en zijn vrouw mishandelen. En deze verzorgde de kinderen en de beesten; ze beploegde het veld, ze zaaide, maaide en oogstte, en de uitgemergelde grond ontnam haar kracht, jeugd en schoonheid. Als een lastdier zwoegde ze voort om den geldbuidel van pope of woekeraar en de schatkist te vullen.

Want het klinkt ongelooflijk en toch is het de waarheid, dat de 250.000 gulden traktement die het Russische rijk uitkeert aan generaals als Koeropatkien en admiraals als Alexejef, voor een groot deel wordt opgebracht door de Russische boere-vrouw.

Maar thans is de tijd aangebroken dat ze zich verzet tegen de dwingelandij der mannen. Is ze aan een ellendeling uitgehuwelijkt, die haar als een hond ketent en met zweepen en stokken ranselt, dan grijpt ze naar het eenige middel dat redding brengt: ze vergiftigt haar man. Dit zien we ook gebeuren in een novelle van Garien 'Een Drama in het Dorp.' Hier roept de schout verontwaardigd uit: 'Het witte poeder waarmee de vrouwen hun moezjiks vergeven, is tegenwoordig in de mode.'

Het leven van bijna elke boere-vrouw is een martelaarschap. Heeft de dood haar van den dwingeland verlost, dan wordt ze bestolen door de *mir* en tot de bedelstaf gebracht. Zoo haalt Savietsj de volgende dia-

loog aan tusschen een weduwe en de vertegenwoordigers van de mir:

Irena: - Mijn man heeft een schuld van 32 roebel achtergelaten. En nu wordt mij gezegd dat ik 67 roebel moet betalen.

De secretaris: - Dus je beweert dat de mir heeft verhoogd....

Irena: - Ik beweer niets. Ik kom alleen vragen om de schuld weer op 32 roebel te brengen. Mijn veld is me al afgenomen. Hoe kan ik mijn gezin nu onderhouden, als u ook mijn beesten neemt?

De schout: - En waarom zou je je gezin willen onderhouden? Doen de andere weduwen dat soms? Die leven allemaal in Christus naam*).

Irena (diep het hoofd buigend): - Heb medelij! Geef me dan ten minste uitstel.

Een stem: - Ja, zeker tot dat de boel op is.

De schout: - Geen gezeur langer. Vroeg of laat moet je toch bedelen. Je weet dat het spreekwoord zegt: de mir is als de wolf: wat hem in den muil komt, is verloren. Dus geen praatjes meer. -

De mir erkent dus openlijk en op cynische wijze, dat ze roof en diefstal pleegt op weerlooze vrouwen.

Matriona is een weduwe met drie kinderen, die haar dorp uittrekt. ‘Je bent moedig, Matriona,’ voegt een lid der mir haar toe met boos-aardigen spot. ‘Die moed dank ik aan u,’ antwoordt de vrouw, ‘mij is alles ontnomen. Honger drijft me voort. De vijftien honderd roebel die ik heb verdiend zijn in den muil van den wolf verdwenen. Mijn havelooze kinderen lijden honger...’ Ze pinkt een traan weg en roept uit: ‘Je hebt me van alles beroofd; jullie leeft van ons, weduwen en weezen...’

Uit deze voorbeelden blijkt, dat het een openlijke, felle strijd is tusschen de vrouw uit het volk en de macht die haar vrijheid belemmert. Het is dezelfde strijd die vijftig jaar geleden door de vrouw uit de burgerij werd ondernomen. Nu geldt het echter honderd millioen zielen, de basis der Russische maatschappij. De eigenlijke omwenteling heeft niet te Petersburg of Moscou plaats, doch op het platte land, en het is de boerevrouw van wie het verzet uitgaat. Heeft deze zich bevrijd van de dwingelandij van haar man en van de mir, dan zal de bevolking zich kunnen losrukken uit de macht van ambtenaren en woekeraars, zoodat de huidige vrouwenbeweging de bevrijding van het gansche Russische rijk ten gevolge zal hebben.

Causerie uit Den Haag.

Den Haag is een ‘zomerstad,’ d.w.z. een stad waar de vaste bevolking 's zomers zooveel mogelijk uittrekt, terwijl de vreemdelingen er bij massa's intrekken.

Aangezien ik gedeeltelijk tot eerstgenoemde kathegorie behoor, waardeer ik mijn woonplaats meer als lente- dan als zomerstad. Hièr wordt als overal (een stad van louter tevreden menschen laat zich moeielijk denden) veel en over veel geprutteld; dikwijls met recht; maar in 't voorjaar, als het nog een verrukkelijk nieuwtje is buiten te wandelen, dan moet dunkt mij, iedereen alle groote en kleine stadsergernissen vergeten, en volop genieten van het voorrecht dat heerlijk lentegroen zoo dicht binnen zijn bereik te hebben: een kwartiertje loopen -, nù, een electrische tramretourrit van tien cents; prozaïsch, maar makkelijk - en wij zijn midden in de stille, kleurig begroeide duinen, of in het jonge groen. Dan, in onze verrukking over dat ongelooflijk mooie, fijne eerste waas op boom en struik, zijn we dankbaar niet te wonen in een

*) Christà ràdie = in naam van Christus zeggen bedelaars die een aalmoes vragen.

land van eeuwigdurenden zomer, waar men dien tijd van ontluikend groen mist; 't geen ons intusschen niet zal beletten bij den eersten Hollandschen regendag er flink op los te pruttelen.

Alleen voor de Zondagen hebben wij hier een splinternieuw vervoermiddel: een z.g. Renardtrein, een alles behalve comfortabele equipage, schokkend en stootend en - erger nog - slingerend op een manier, die voor lijders aan wagenziekte alsmede voor hun omgeving, zeer onaangename gevolgen heeft.

Enfin, zoo'n tocht is in drie kwartier *ge leden;* die Renard-geschiedenis brengt ons naar Wassenaar, een mooie streek waar wij tot nog toe alleen met rijtuig konden komen; en de weg daarheen voert door ons mooi Bosch, nù op zijn allermooist.

De vietsers, anders een bederf voor alle natuurschoon, geven nu een extra lentetint aan het Haagsche bosch: rijders en wielen zijn om- en behangen met veelkleurige voorjaars bloemen. Op den Leidschen straatweg is het een vroolijk, fleurig dooreenwarrelen van bebloemde vietsen en vietsers. ‘Alles komend van de bloembollenvelden; heerlijk

met zoo'n viets zich zoo makkelijk te kunnen verplaatsen, voor zoo'n langen tocht naar Haarlem,' dacht ik tot nu toe; tot ik bij een rijtuigrit naar Wassenaar op verschillende plaatsen in het Bosch kruiwagens vol trompetnarcisguirlandes en bouquetten hyacinten zag staan, die voor bijna niets te koop waren. Alles humbug! men hoeft slechts naar ons nog onder den rook der stad gelegen Roomhuis te vietsen, om den indruk te maken van een langen tocht naar Holland-op-zen-kleurigst.

Engelschen steken, om dat te zien, dikwijls even het Kanaal over. En onlangs hoorde ik van een heel gezin dat van uit New York een retourbootkaart naar Holland had genomen om over die geurige, kleurige bloembolvelden als merkwaardigheid te kunnen meepraten; even de *herring pond* overgestoken, een paar dagen hier, en... er waren maar drie weken mee gemoeid. Geld? Als een Amerikaan dat met handen vol verdiend heeft, is hij niet bang het uit te geven.

Bijzonder fijn van tint was de bloemversiering van hal, trap en zalen, bij de in Pulchri gehouden receptie van het echtpaar Mesdag. Geel en bruin was de hoofdtoon van deze decoratie, zeer eigenaardig bij een gouden bruiloft, en extra mooi *doende* (een echt schilderswoord, zeer te recommandeeren voor wie over kunst wil meepraten) bij de tentoonstelling der werken van den heer en mevrouw Mesdag; een expositie die een voornamen indruk maakt en wat schikking betreft zooals men zich *alle* tentoonstellingen zou wenschen: voor elk der doeken een paneel, waardoor men elk schilderij apart kan genieten.

Natuurlijk was *toute la Haye*, oftewel 'den heelen Haag' op deze receptie; en natuurlijk werden er vele officieele speechen afgestoken, die natuurlijk niet ieder hoorde. Voor elkeen zijn nu in Pulchri de cadeaux, of liever eerbewijzen aan het gouden bruidspaar te zien. Zeer mooi van uitvoering is de gouden eerepenning, met de en profil genomen bustes van het echtpaar; een nationaal huldeblijk aan de gevers van het Mesdag-museum. Niet onnatuurlijk dat men deze gelegenheid te baat nam om zich erkentelijk te toonen voor die vorstelijke gift: een cadeautje, dat op drie en een half millioen geraamd wordt - om alleen van de zuiver materieele waarde te spreken - is wel een openlijk bedankje waard.

Het diner, dat de feestelingen den dag na de receptie aan corporaties, familie en vrienden aanbood in het hotel des Indes, was genoeglijk geanimeerd; zooals trouwens wel te verwachten was.

De zomerhoeden zullen, zoo zegt men, wat kleur en schikking betreft, meer lijken op de Hollandsche bloembolvelden dan op de bovengenoemde Pulchri-decoratie. Op een naar de eischen des tijds ingericht dameshoofddeksel is een geheele flora vertegenwoordigd; het wàre is daar bloemen uit de meest verschillende hemelstreken eendrachtelijk bijeen te zien; alle op elkaar gepropt in een klein bestek. Want de groote hoeden, *Picture-Gainsborough*- en dergelijke *hats* hebben afgedaan; voor 't oogenblik! En zij waren zoo flatteus; al wat jong was - en, als natuurlijk gevolg, er graag goed uitzag - trachtte zoo'n kostbaren, rijk bestruisveerden grooten hoed meester te worden; 't was immers een noodig toiletartikel, onontbeerlijk voor het bezoeken van alle mogelijke *afternoon teas*, of liever *gouter's;* want ieder die weet wat die middagamusementen toekomt: een reusachtig grooten of een dwergachtig kleinen hoed, weet ook dat het oneindig *nieuwer* is te spreken van een *gouter* dan van een *tea.* Hoe zullen wij daar nu een bedrijvend werkwoord van maken? Wij waren zoo gewoon aan ons *tea*en; wij zullen nu gaan *gouteeren*, waarschijnlijk.

De *at homes*, *teas* of *gouters* bij vriend en magen zijn nu geëindigd; meer nog dan midden in den winter wordt er in dezen tijd buitenshuis ge*gouteerd*, liefst in restaurants of hotels, evenals dat in Londen en Parijs gebruikelijk is. Niet dat wij Engelschen en Franschen daarin navolgen! O, neen; 't is louter de schuld van de hotelhouders, die zich voor dat tusschenmaal zoo gezellig inrichten.

De ware plaats voor de middag-thee is dit jaar het *hôtel des Indes*; zich een fatsoenlijk mensch te wanen en niet in het hotel des Indes zijn middag-thee gebruikt te hebben!, 't is een onmogelijkheid! En, het moet gezegd, men drinkt daar *the cups that cheer* in een genoeglijk deftige omgeving: in een keurig ingerichte *tearoom*, onder van uit hooger sferen komende muziek, niet te hard of te degelijk om in het praten te hinderen; alles in de puntjes geserveerd door een leger op onze wenken - en met onhoorbare stappen - vliegende knechts.... ‘precies of men in het buitenland is’ hoorde ik verscheiden malen zeggen; en grooter lof kan men uit eens Hollanders mond niet hooren. Daarbij,

als ‘kopje thee’ mag zoo'n uitgang wat duur zijn, qua buitenlandsch reisje heeft men er bepaald een koopje aan.

X.

Kunst en Wetenschap.

Muurschilderingen.

De decoratieve kunst stond vroeger zeer hoog. Zij is de oorspronkelijkste kunst, waar het penseel de kleurenmengeling moest aanbrengen; zij ging de primitieven vooraf.

Het eerst had men het oog op het versieren van de wanden, voornamelijk in de kerken.

Later kwamen de wandalen en een witlaag werd over het dikwerf, levendig coloriet heen gekwast.

Niets mocht in der puriteinen oog de aandacht afleíden; naakte wanden moesten stichten.

Gelukkig hebben die wandalen, of onnoozelen, in hun onwetendheid voor het nageslacht bewaard, wat anders reddeloos verloren zou zijn gegaan, hetzij door den tand des tijds, of wel door een doldriftig afkrabben van alle ongerechtigheden welke onze meesters op de kerkmuren hadden gepenseeld.

In vele kerken zijn tal van overwitte muurschilderingen gevonden of ontdekt; zij werden of worden blootgelegd, en er is thans zulk een overvloed, dat er zelfs speciale werken over verschijnen.

Zoo o.m. een prachtboek, dat de 75 Mark alleen waard is aan de vele reproducties van de Romaansche muurschilderingen der Rijnlanden. We hebben den degelijken tekst van Paul Clemen dan nog toe.

Het is eene uitgave, welke uitgaat van het Genootschap voor de Geschiedenis van het Rijnland, en vereert zijne bestuurders.

Wij ook hebben in ons land onze genootschappen, die eveneens op dit gebied werkzaam konden zijn.

In tal onzer oude kerken en krypten zijn muurschilderingen ontdekt en blootgelegd, maar in 't beeld der reproductie zijn zij nog niet gebracht, dan hier en daar sporadisch. En toch heeft dit oudste deel der schilderkunst zooveel waarde om gekend te worden. De bloeiperiode der decoratieve kunst valt samen met het versieren der gewijde gebouwen.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.
Den Haag.

Varia.

Voor Gonda, Studium e.a.

Met toestemming der schrijfster druk ik alsnog af het schrijven, dat mij indertijd is toegezonden naar aanleiding der correspondentie van mijn hand met Gonda en der ingez: stukken van Studium. Ik vroeg de toestemming van mijn correspondente tot het openbaarmaken van haar brief, omdat het mij voorkomt, dat jonge ongehuwde

studeerende vrouwen vooral leeren kunnen van de ondervinding dier *gehuwden*, die als jongmeisje een studeerend leven leidden, en na hun trouwen het ernstig opvatten met hare taak en haar leven als *gelukkige* echtgenooten en moeders.

Door bijzondere omstandigheden is de openbaarmaking vertraagd.

Dat ik nu op eens weer aanleiding vind U te schrijven, komt doordat het onderwerp, door Studium behandeld, een is, dat groote aantrekkingskracht voor mij heeft. Ik had ook wel gaarne in de H.L. zelf haar willen antwoorden, maar ik vrees, dat dit haar niet veel verder zou brengen; - ik voel zoo geheel het moeilijke van twee heer en te moeten en te willen dienen; ik heb zelf zoo de bezwaren ondervonden van 't 'studeeren en werken als man' en toch 'het vrouw willen blijven', en ik zou haast zeggen, dat ik nog de naweeën er van voel, al tracht ik nu op en top huisvrouw en moeder te zijn. Maar gelooft U ook niet, dat de oorzaak te diep zit, om met een paar woorden uit den weg geruimd te worden. Zouden daar met slechte economische toestanden en ik weet niet wat al bij te pas komen? Wat zou 't niet een ideaaltoestand zijn, als 't meisje zich na 't afloopen eener H.B.S. onverdeeld kon toeleggen op huislijken arbeid en dan voldoende voorbereid eens tijdelijk als hulp bij vreemden, in een ontwikkeld gezin, hetzij binnen- of buitenlands, diensten ging verrichten. Wat zou het heerlijk zijn voor de meisjes, die later zelf hun huishouding zouden hebben. Maar dan moest ook de rechte Josef achter de deur staan, want, als ze niet trouwen, zouden dan haar kundigheden wel naar waarde worden betaald, en zullen niet de eischen, die zij aan 't leven stellen te hoog zijn om tevreden en gelukkig te kunnen zijn? 't Is dan ook geen wonder, dat 't meisje, waar ze haar tijd en krachten inspant, liever de beter betaalde betrekkingen voor mannen zoekt en zich dan vrij en onafhankelijk kan bewegen!

Maar, dat de toestand van het studeerende meisje een drukkende en moeilijke is, zal wel

niemand, die het bij ondervinding heeft, tegenspreken, vooral als het gekozen vak alle krachten en alle tijd vordert. En dit zal het in veel gevallen toch zeker doen, want waar 't meisje dezelfde aanspraken, als de man wil laten gelden, moet ze ook dezelfde capaciteiten meebrengen. Wat lijdt niet dikwijls 't gevoelsleven onder dat steeds inspannen van 't verstand. Wat is de ontwikkeling dikwijls éénzijdig, waar steeds in één richting moet worden gewerkt, ook al bij gebrek aan overtollige krachten voor allerlei; wat wordt soms niet de gezondheid ondermijnd!

En toch eischt de geest des tijds, dat het meisje studeert. De wijze, waarop Gonda de kwestie aanpakt, lijkt mij wel het verstandigst, als men geen al te hooge eischen stelt. Haar voorbereiding is niet lang geweest - haar werktijd ook niet. Bij haar is door de studie de vrouw niet geheel behoeven onder te gaan. Zij verkeert daarbij wellicht in een gunstig geval, want geen lange werktijd brengt meest geen hoog salaris mee.

De financiëele toestand van apoth. assistenten is niet gunstig - 't zou ànders moeten zijn - maar 't is nu eenmaal zoo. En daarbij zal bij velen de eerzucht hooger gaan en zullen zij onafhankelijker willen zijn. Het ideale wordt dan wel geofferd aan 't materiëele, 't is zoo verleidelijk. Haar toekomst te offeren voor een 'mogelijk' huwlijk, daar moet de vrouw nog hooger voor staan en werklijk vrijgemaakt zijn, zoowel van oude als nieuwe veroordeelen. Voor een gedachte te leven is niet practisch. Al is ook het huwlijk en het moederschap de roeping, al ligt het in de richting van Gods bestuur de vrouw op dien weg te plaatsen, ze zal toch niet altijd die bestemming bereiken, en dan staat er tegenover als redeneering van 't verstand: moet ze dan niet in hare jonge jaren haar tijd gebruiken nu ze de gelegenheid er voor heeft? Je weet nooit hoe 't te pas kan komen, is zoo de gebruikelijke term. Maar mag dan voor dit tijdelijke voordeel de hooge waarde van het moederschap voorbij worden gezien? Het doet mij denken aan dat gedeelte uit Loutering, waar de Prest zich er afkeurend over uitliet: 'dat Esau voor een schotel linzen zijn eerst geboorterecht verkocht - terwijl hij zelf op dien weg was. Zou ook in den tegenwoordigen tijd de vrouw bezig zijn haar eerst geboorterecht, haar hooge roeping als moeder voor een schotel linzen te verkoopen!

Op den weg tot de voorbereiding tot vrouw en moeder zal, dunkt mij, de vrouw toch genoeg kundigheden opdoen om in haar onderhoud te kunnen voorzien, zoo noodig - en de plaats, die ze daarbij in de maatschappij in zal nemen, zal door haar eigen persoonlijkheid wel bepaald worden.

Zooals mijn leven is gegaan, kan men wel een vrij goede huisvrouw en moeder worden, maar 't zou beter kunnen, het ideale moet toch niet iets middelmatigs worden - in alles moet toch naar 't hoogste gestreefd worden. Vóór mijn trouwen deed ik in de vacantie huishoudelijk werk - de eerste jaren van mijn trouwen kostte het mij wel tijd en inspanning, maar ik hielp mijn jonge dienstbode aan alles mee. Ik kon naaien, koken, strijken enz. enz. - mijn huishouding loopt geregeld - mijn dienstmeisje heb ik al 8 jaar - bij 't meerdere werk is meer hulp gekomen, waardoor ik aan huishoudelijk werk nu zelf minder doe, maar daarvoor in de plaats zijn nu de kinderen. En toch zijn er tijden, dat ik voel geen doorkneede huishoudster te zijn, als er vooruit gezorgd moet worden, als er werk geregeld moet worden, zooals in tijden van wat meer drukte als schoonmaak enz., als 't er op aankomt hoofd te zijn en tevens de eerste, die dient.

* *

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Redactrice.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Mevr. J. van M. te V. - U zult spoedig Uw bijdrage en mijn voorwaarde tot de opname ontvangen. - Ik moet dit wel doen, omdat ik, getrouw aan mijn stelregel, geen stukken wil opnemen die waarschijnlijk groote ergernis geven zouden, zonder dat de schrijver zelf openlijk de verantwoording op zich neemt voor wat hij betoogt. - Ik dank U zeer voor Uw goedheid het honorarium te mogen besteden voor een arme; gaarne wil ik, als U de bijdrage plaatst, daarvan gebruik maken. Ook veel dank voor Uw goede woorden aan mijn adres, en voor Uw instemming met het Varia-artikeltje *Domme bestrijding.*

Noord. - Het is geen onwil, indien *ik* niet verander of wijzig in Uw stukken, maar tijdgebrek. Als gij mij wilt toestaan te schrappen of te veranderen wat ik niet geschikt vind, dan wil ik gaarne, als ik de proef van het Blad ter correctie ontvang vóór den afdruk, nog eens even doorzien wat ik minder wenschelijk vind voor opname. - Gij kunt in de U toegezonden proeven *alles* veranderen en doorhalen wat gij wilt; gij moet dan een revisie (dat is een tweede proef) aanvragen, om het *na* de veranderingen nog eens door te zien. Dan zendt gij het aan *mij*, en schrijft er bovenaan; Kan worden afgedrukt.

Ja, ik óók begrijp niet hoe de schrijfster van 'Eenzame menschen' haar naam durft zetten onder zulke begripsverwarring over wat waarlijk plicht is voor de vrouw en wat niet. Ik vind Uw meening in dezen zóó waar, dat ik haar afdruk, ter bevestiging van de mijne, en opdat anderen er haar nut mee mogen doen:

'*Ik begrijp niet hoe menschen als A. van Walree volgens uwe boekbeschouwing in het laatste n*°. *van de H.L. zoo'n boek de wereld durven inzenden*, *en het dan nog willen laten voorkomen dat Ada iemand is van "hooge levensopvatting." Hoe kan zij een moeder laten zeggen, dat zij de kleine moederzorgen*, *die een zuigeling van noode heeft, niet graag doet*, *en ook niet kan begrijpen "waarom een vrouw zoo bijzonder blij moet zijn als ze al die werkjes als moeder doen mag."*

Zulke vrouwen zijn geen vrouwen, *of ze zijn onnoozele meisjes, die op dat gebied nog nooit iets hebben waargenomen.'*

Ja, dat voorvalletje met Uw zoontje begrijp ik best. Ik weet dat ook uit *eigen ondervinding,* dat een normaal kind, in een normale omgeving, niet *dóórdenkt* over zulke onderwerpen, als de volwassenen-zelf het niet *onrein* maken door glimlachjes, toespelingen etc. Ik heb honderd dingen hooren voorlezen uit den bijbel, of hooren zeggen wat de dieren-wereld betreft, omdat ik buiten ben opgevoed, zonder dat ik er mij ooit iets bij *dacht.* Het kon mij niet schelen, ik verdiepte er mij niet in, omdat men er niet op 'n gewichtige manier over sprak, of deed als gold het iets gewichtigs of bijzonders. Juist *dat* doen de reinheids-boekjes; die *maken* de kinderen stelselmatig *onrein* door hun aandacht op dat alles te vestigen, door hun er mee *bezig te houden* als iets der moeite waard om te worden 'uitgelegd' en 'verklaard'. (Waarbij het mij altijd kostelijk amuseert, dat deze 'uitleggingen' en 'verklaringen' gewoonlijk gretig worden uitgedeeld door zelve-ongehuwde, preutsig-kijkende, in den grond zelve onrein-nieuwsgierige oude-juffers, die op schooltjes en in kinderbonden enz. enz. een gróóte rol spelen van gewichtig-doenerij in deze en dergelijke opzichten) Eér ik aan dezulken mijn kinderen, als ik ze had, toevertrouwde!

- Zeer zeker kunt gij mij gerust schrijven over de door U gelezen boeken; de correspondentie verveelt mij volstrekt niet, integendeel. Veel mooier dan *Jörn Uhl* is het thans uitgekomen *Hillegemlei* van denzelfden schrijver. Dat kan ik U aanbevelen: een prachtig boek.

H. H. te S. - Ik zal trachten reeds in het volgend nommer n°. 1 te plaatsen, en in het daarna-volgende n°. II.

Saile. - Zoo mogelijk zal ik aan Uw wensch voldoen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens het zeer groote aantal onder de copie aanwezige *novellen* en *schetsjes*, verzoekt de redactrice tot 1 October a.s. geen bijdragen in te zenden van dien aard. Beschouwingen, ingezonden stukken, enz., enz., kunnen ten allen tijde worden aangeboden, óók gedurende de zomermaanden. Dit verzoek geldt alleen voor novellen, schetsjes enz.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

30 Mei 1906.
19de Jaargang.
No. 48.

Bericht.

Gedurende de zomervacantie van **1 Juni** tot **1 Sept:** is het adres der redactrice, evenals verleden jaar:

Matten bei Interlaken.
(bei Herrn ABBÜHL),

waarheen alle brieven, stukken, enz. zijn te adresseeren.

Hoofdartikel
Liefde en trouwen. II.

'*Nu zou ik wel eens willen weten hoeveel of liever hoe weinig meisjes er gevraagd worden om haar persoon zelve. Heel dikwijls is er niet eens sprake van* "*gevraagd worden*," *want in de meeste gevallen worden de meisjes aangeboden op de een of andere manier. He meeste huwelijken worden gesloten uit berekening; het eene meisje wordt genomen*, *omdat ze geld heeft of het te wachten is*, *een ander omdat ze invloedrijke familie heeft*, *zoodat de aanstaande echtgenoot kans heeft om door bemiddeling van schoonvader of zwager vooruit te komen in de maatschappij.*

En zoo gaat het in de meeste gevallen, want ik voor mij geloof zeker, *dat er maar heel weinig meisjes ten huwelijk gevraagd worden om haar persoon, en daarom vind ik ook*, *dat zij*, *die wel getrouwd zijn*, *zich daarop volstrekt niets behoeven te laten voorstaan; en zij die ongehuwd blijven behoeven zich dat* "*versmaad zijn*" *volstrekt niet zoo heel erg aan te trekken, want evenmin als de eersten genomen worden om haar mooi of knap uiterlijk of innerlijke deugden, maar meestal om haar geld of andere redenen, even zoo worden de laatsten niet voorbijgegaan om haar minder knap voorkomen of minder goede hoedanigheden*, *maar eenvoudig omdat ze geen of niet genoeg geld of invloedrijke familie hebben.*'

Deze pessimistische beschouwing mijner correspondente heeft veel wáárs, vooral wat den zoogenaamden 'beschaafden stand', en dien welke nog hóóger is betreft. Ja zeker, de invloed van papa, die, zoo hij zelf geen aanzienlijke betrekking bekleedt dan toch allicht verwant is met invloedrijke personen, of wel het groote fortuin dat de bruid heeft te wachten, ziedaar twee aanbevelingswaardige eigenschappen,

waardoor menig jong meisje veel meer in trek is, dan door haar lief gezichtje of haar beminnelijk karakter. - Maar toch herhaal ik, wat ik reeds dikwijls heb beweerd in dit opzicht, *als* er sprake is van onbaatzuchtigheid en van uit ‘verliefd-

heid' trouwen, (ik noem hier opzettelijk dit woord verliefdheid, omdat liefde iets anders is en hoogers), dan komt dat veel meer voor in bovenbedoelde kringen bij de mannen dan bij de vrouwen. - Ik wéet zeer zeker meer dan één voorbeeld van 'n man, die 'n meisje vroeg *niet* om bijredenen, alleen maar omdat hij zin kreeg in hare lichamelijke bekoorlijkheden, dus omdat hij, op de gewone alledaagsche manier uitgedrukt, haar 'liefkreeg.'

- Daarentegen komt het wederkeerige gevoel bij het meisje in dezelfde omstanheden heel zelden voor. Zij trouwt bijna zonder uitzondering in koelen bloede *uit berekening*, omdat ze niet wil 'blijven zitten,' omdat 'het tijd wordt', omdat haar beste vriendinnen óók getrouwd zijn, omdat ze het thuis vervelend vindt, en zich overbodig voelt, óók wel om die redenen die mijn correspondente vooronderstelt dat alleen bij den man voorkomen: zucht naar 'n titel, naar invloed, naar 'n groot fortuin, etc.

- Logisch echter volgt hieruit het door mijn correspondente terecht dwaas-geachte 'zich laten voorstaan op het getrouwd zijn.' Immers, zij die het huwelijk aangaat, *niet* uit liefde, maar uit *berekening*, kan zich moeilijk voorstellen, dat haar ongetrouwde zuster anders denkt dan zij, en ongehuwd is gebleven uit vrije-verkiezing. Zij gevoelt zich dus gerechtigd neer te zien op deze. Want zij vindt het bezit van 'n man - aan wien zij zelve hare vrijheid *verkocht* (elk huwelijk niet uit *liefde* gesloten is van de zijde der vrouw 'n verkoopen van haar lichaam), per-se te verkiezen boven het in haar oogen vreeselijke 'oude-vrijster' heeten.

Daarom, al heeft mijn correspondente volkomen gelijk, dat dit alles dwaas is, het zal altijd zoo blijven, om de zeer eenvoudige reden, dat de meerderheid der gehuwde vrouwen trouwt uit bijbedoelingen, en dus nooit hoog genoeg zal staan om hare ongetrouwde zuster in 'n ander licht te beschouwen dan dat van zegepralend medelijden: Jij hebt geen man weten op te doen, zooals ik!

Dat echter 'n verstandige hoogstaande vrouw zich zoo iets niet aantrekt, juist omdat ze wel weet hoe de vork in den steel zit, *en ook omdat ze kent hare eigene intieme levensgeschiedenis*, spreekt, dunkt me, van-zelf. - Ik geloof dat ik op dit punt mijn meening niet verder behoef uit een te zetten, omdat mijn eigen leven en optreden in deze questie een afdoend bewijs is, dat een ongehuwde vrouw zich over alle spotternijen, hatelijkheden, en vooronderstellingen betreffende haar ongehuwd-blijven kan verheven achten, zoolang zij voor zichzelve weet de reden van dat alles. -

'*In de tweede kolom*[*)] *haalt U 't volgende aan:* **"De huwelijken uit berekening gesloten, zijn in de meeste gevallen buitengewoon gelukkig, omdat er niet veel idealen te verliezen zijn. Komen in zoo'n huwelijk dan kinderen, dan zijn er met één slag idealen, waaraan de moeder vroeger als meisje slechts schroomvallig en met een vaag vermoeden gedacht heeft. Dan is het geluk volmaakt."** - *Als dat waar zou zijn*, *wat zouden er dan veel volmaakt gelukkige huwelijken wezen; ik voor mij geloof niet dat die er zijn. Hoe is 't anders mogelijk*, *dat er zoo'n massa vrouwen zijn*, *die veel uitgaan*, *overdag en 's avonds, die veel op reis gaan*, *dikwijls zonder hun kinderen mee te nemen, in plaats van al het mogelijke te doen*, *om het in eigen huis*, *man en kinderen zoo gezellig en aangenaam mogelijk te maken.*'

Hier heeft mijn correspondente het woord 'geluk' opgevat in den idealen zin. Zij vergeet echter, dat de aangehaalde woorden niet zijn van *mij*, maar van een ander ('De hulpprediker' uit het duitsch vertaald.) Die ander nu heeft het bewuste woord 'geluk' gebruikt in de banale beteekenis, die men er aan hecht in het dagelijksch

*) Dit ziet op het artikel van mijn hand, naar aanleiding waarvan ik den brief ontving.

leven. Wat ‘men’, de gewone menschen, verstaan onder ‘geluk’, dat bereiken zij inderdaad in de hier bedoelde huwelijken. - Zij vinden het ‘ziekelijk’ den heelen dag bij hunne kinderen te blijven, niet zonder hen op reis te willen. - Ik ken verscheidene durchschnitts-huwelijken, die van ‘geluk’ geen andere, hoogere opvatting hebben, dan 'n gezellig samenzijn van samen visitetjes maken en diners bezoeken en logeer-partijtjes houden, en schitteren en pronken met mooi porselein en dito chrystal, etc. Van 'n *innig* samenleven, zooals mijn correspondente dat bedoelt, is daar geen sprake. De kinderen zijn bij de juffrouw, mogen nu en dan eens met papa of mama gaan wandelen, mevrouw heeft hare genoegens, meneer de zijne. En toch ben ik overtuigd, dat die soort menschen zich ‘gelukkig’ getrouwd achten, om de zeer eenvoudige reden, dat ze aan het huwelijk en aan het leven geen hoogere eischen stellen dan zulk oppervlakkig bij elkaar behooren. - Als *ik* aan die menschen zou zeggen: ‘*ik* zou met jullie zoogenaamd “geluk” niet graag

ruilen, want *ik* noem dat geen "geluk"', dan zouden ze mij niet gelooven, omdat ze mij niet zouden begrijpen. Ze zouden heel eerlijk, te goeder trouw, vooronderstellen, dat ik zooiets beweerde uit 'n soort jaloezie.

- En ik spreek nu niet van 'n uitzondering-geval, maar juist van de overgroote meerderheid der gewone 'gelukkige huwelijken'.

'*Ook geloof ik dat er zooveel ongelukkige of minder gelukkige huwelijken ontstaan, doordat de jongen en het meisje zich in hun engagementstijd anders voordoen dan ze zijn; er wordt van beide kanten comedie gespeeld, bewust en onbewust; zouden ze dit niet doen, dan zouden er meer engagementen verbroken worden, of, als het toch tot een huwelijk kwam, zouden beide partijen minder teleurgesteld wordend.*'

Ja, dat is volkomen wáár. - Ook in dit opzicht is de beschaafde stand er veel ongelukkiger aan toe dan de volksklasse. Dienstmeiden leeren hare 'vrijers' veel grondiger kennen dan 'dames' hare verloofden, die zij op 'n bal of 'n diner plechtstatig ontmoeten, en die zich jegens hen anders voordoen dan ze zijn. -

Evenzeer echter doet de jonge dame zelve zich óók heel anders voor als ze 'uitgaat', dan ze straks zich zal ontpoppen na haar huwelijk; tien tegen een van 'n elegant, zorgvuldig-gekleed persoontje, 'n slordige, van niets-afwetende huis-sloof, etc. etc. - Echter, op dit punt is er hoe langer hoe meer verandering merkbaar in de gebruiken en zeden. Wie tegenwoordig *wil*, ook in den beschaafden stand, die *kan* zijn of haar verloofde wel grondig leeren kennen door 'n langdurigen familiaren omgang vóór het huwelijk. Natuurlijk echter sluit ook dit niet uit wederzijdsche teleurstelling daarna, als de betrokkenen gelieven elkaar een rad voor de oogen te draaien. Want alleen in het samenleven in één huis, dag aan dag, gaat men zóó onophoudelijk met elkaar om, dat het *onmogelijk* wordt een rol te spelen.

'*Maar ik geloof ook, dat het heel veel vrouwen aan plichtsbesef ontbreekt. 't Spreekt vanzelf dat het een hemelsbreed verschil is, of men iets doet uit liefde, dan wel uit plichtsgevoel; 't eerste gaat zooveel gemakkelijker dan 't laatste, als 't ware vanzelf, terwijl 't laatste dikwijls veel strijd kost en heel veel wilskracht en volharding vereischt. Maar, zoo goed als het de plicht van den man is, om in het onderhoud van vrouw en kinderen te voorzien, even zoo goed is het de plicht van de vrouw om zoo goed mogelijk en naar haar beste weten voor man en kinderen te zorgen. Kan of wil zij dit niet, en is zij door omstandigheden niet gedwongen te trouwen, dan moet ze ongehuwd blijven, dat is dan voor haar zelve, zoowel als voor den man die haar zou krijgen en voor de kinderen die uit zoo'n huwelijk zouden voortkomen, het allerbeste. In een huwelijk waarin geen liefde of genegenheid bestaat tusschen man en vrouw, daar moeten beide een groot plichtbesef hebben; is dit niet het geval, dan kan er naar mijn meening geen sprake zijn van een goed, veel minder dus nog van een gelukkig huwelijksleven en in den regel zijn 't de kinderen die 't meest lijden onder dergelijke verhoudingen, en dat vind ik nog 't ergste van alles.*

Ik ben van meening, dat de ouderwetsche vrouw en moeder een veel grooter besef van haar plichten tegenover haar gezin had, dan de tegenwoordige moderne en in haar eigen oogen zoo verbazend ontwikkelde vrouw.'

Het eerste gedeelte dezer beschouwing, waarmede ik het van a - z ééns ben, beantwoordde ik reeds in het vorig nummer (slotgedeelte). - Zeker, ik ook geloof - gelijk ik daar uitvoerig uiteenzette - dat ik persoonlijk niet het plichtbesef zou bezitten mij in een huwelijk te schikken uit andere redenen dan die van liefde. Maar ook geloof ik, dat zij die wèl zulk een 'verstands'-huwelijk aandurft, dan ook die taak,

die zij op zich nam, *plichtgetrouw* heeft te volbrengen, maar verreweg de meesten doen dit *niet.* - Dat de kinderen dan in de eerste plaats het slachtoffer zijn, spreekt vanzelf. Menig meisje zou misschien een betere moeder, menig jongen een oppassender man worden, als haar of hem thuis een zorgvuldige liefdevolle opvoeding ware gegeven. En zelfs indien zulke kinderen, wat men noemt goed te recht komen, dan nog ligt voor hen over dat wat het mooiste en beste *kan* zijn uit onze herinnering - onze jeugd - een schaduw, die niet noodig ware geweest *indien de moeder plichtbesef had bezeten.*

Dat de ouderwetsche vrouw en moeder meer plichtbesef bezat dan het hedendaagsche geslacht, is niet twijfelachtig. Huwelijken, uit hooge liefde gesloten, waren vroeger natuurlijk even zeldzaam als nu, en zullen ook wel altijd zeldzaam blijven. Maar, wie toen een durchschnitts-huwelijk sloot, redeneerde niet zooveel als tegenwoordig over ‘eigen-ik’ en ‘vrouwenrechten’ en ‘eigen ziel’ en al dat móóis meer, dat men kan samenvatten in één woord: egoisme. De vrouw van toen begreep, als ze een huwelijk had gesloten, dat het uit was met hare individueele

vrijheid, zij begreep dat ze voortaan deel was van 'n door haar te vormen gezin, waarvan de straks komende jonge leden al haar zorgen, al haar teederheden vragen zouden. En, waar haar misschien inwendig de strijd soms zwaar is geworden, daar vond zij een machtigen steun in het geloof, in het eerbiedig buigen voor ‘Gods wil.’

De hedendaagsche vrouw echter heeft door allerlei lectuur zichzelve overtuigd, dat zij ‘recht heeft op 'n zelfstandig bestaan.’ En daar zij - zooals dat in de vrouwelijke natuur ligt - graag doordraaft op stokpaardjes, begrijpt ze niet hoe het eene het andere uitsluit, hoe zelfstandigheid, in dien zin van vrijheid, alleen mogelijk is, als men ongehuwd blijft, tenzij men dan, - waartoe de meesten spoedig genoeg vervallen - alle plichten verzaakt en, gelijk ik in mijn vorig artikel uitvoerde, zich feitelijk schuldig maakt aan 'n *min* bedrog, aan contract-breuk. - Daarbij komt dan nog het ongeloof, het afgedaan hebben met elke vrees voor een Hoogere macht, die ons op deze of die plaats heeft gesteld, zooals het vroegere geslacht het lot berustend aannam. - Vooral hierin ook schuilt een groote oorzaak van zooveel teugelloosheid en eigenzinnigheid en op het dwaalspoor geraken. Menschen, maar vrouwen vooral, hebben, behoudens de uitzonderingen van supérieure karakters onder hen, noodig: leiding, een band, een steun. - Waar die hen is ontvallen, en ze zijn aangewezen op zichzelf, komen ze in de war, doen domme dingen, raken haar stuur kwijt. Let maar eens op hoe verwaten-dom-onnoozel-eigenwijs de meeste vrouwen die iets geleerd hebben, die 'n examen voor dit of dat deden, zich aanstellen, redeneeren met akelig-plechtige gezichten, rondloopen zoo stijf-pedant, alsof de wereld voortaan 'n ding is beneden haar aandacht. Als ik zoo'n zoodje domme, van haar eigen geleerdheid gansch en al verbaasde *en* verdwaasde jufferen bijeen zie zitten, moet ik altijd lachen om 't gekke in 'n vrouw. - Van louter zelfvoldaanheid dat ze heusch zóó ‘degelijk’ zijn en zooveel ‘weten’, kunnen ze heelemaal niet meer lachen of gekheid maken. In hare onnoozelheid denken ze dat dit ‘beneden haar’ is. - Welnu, dit wijd-verbreide hedendaagsche soort is zoo mal geworden, omdat het geen steun en geen leiding heeft; omdat de omstandigheden haar maakten tot ‘zelfstandige vrouwen’, waarvoor moeder-natuur haar geenzins schiep. Geef 'n gewone vrouw 'n man die met haar weet om te gaan, die haar weet te leiden, en zij zal in negen van tien gevallen naar hem luisteren en 'n verstandig wezen worden. Maar beter nog dan 'n man, in wien zij zich kan vergissen, is een geloof, want daarin vergist zij zich niet, zoolang zij hier op aarde wijlt ten minste; dat blijft haar helpen en den weg wijzen, in welke moeilijkheden of teleurstellingen dan ook.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Aan Tinco.

Als ik wakker lig,
En niet slapen kan,
En tuur in den donkeren nacht,
Dan denk ik aan hen,
Die me lief zijn op aard',
Dan voel ik de pijn,
Die 't scheiden me baart,
En ik ween stil en zacht.

Als ik wakker lig,
En niet slapen kan,
En tuur in den donkeren nacht,
Dan denk ik aan Hem,
Die mijn Koning is, Die leed
Zooals *na* Hem,
Nog niemand deed,
En ik bid, stil en zacht.

Als ik wakker lig,
En niet slapen kan,
En tuur in den donkeren nacht,
Dan denk ik aan veel,
Wat voorbij is gegaan,
Dan voel ik mijn hart,
Zoo rustig slaan,
Dan is mijn lijden zacht.

Als ik wakker lig,
En niet slapen kan,
En tuur in den donkeren nacht,
Dan zie ik daar hen,
Zoo stil weenen om mij,
Dan voel ik in me,
Slechts medelij,
Dan weet ik ‘'t Is volbracht’.

Als 't zomer wordt,
En de meidoorn bloeit,
En de rozen staan reeds in knop,
Dan ben ik niet hier,
Om dat alles te zien,
Dan ben ik daarboven bij God.

En toch als ik
Nog eenmaal zag,
De rozen in hun vollen gloed,
Nog eenmaal slechts,
De meidoorn rook.
Och, het leven is zoo zoet.

Maar neen, 't is goed,
Ik moet gaan van hier,
Mijn taak heb ik hier volbracht.
Ze was niet groot,
Maar ik heb haar toch
Eenvoudig ten einde gebracht.

Zijn bleek gelaat,
Scheen heilig haast,
Toen hij deze woorden sprak.
Berusting lag
In elke trek,
Nog in 't oog, dat stervend brak.

ANNA HERS.

Van twee zwervers.

I.

Tijdens de Russische woelingen zijn dikwijls twee mannen van beteekenis uit het rijk van den czaar naast elkaar gesteld en vergeleken: *Maxim Gorki*, wiens eigenlijke naam is: Alexander Pesekkow, de zoon van een verver, uit Nieschnji-Nowgorod, en *Leo Tolstoï*, de graaf. Beiden hebben gemeend, door hun geschriften op den onhoudbaren toestand in Rusland te moeten wijzen. Beiden drongenaan op minder barbaarsche gewoonten in 't leger, op milder straffen voor politieke overtredingen of vergrijp tegen eigendomsrecht, zeden, maatschappelijke orde enz., ijverden voor afschaffing van knoet en verbanning. Beiden wilden door meerder volksbeschaving en degelijker onderwijs de domheid en 't bijgeloof van den Russischen boerenstand verminderen. Maar ieder op zijne wijze! Gorki aanschouwde de treurige contrasten tusschen heerschappij en slavernij, het ongebonden, weelderige leven van den adellijken landheer en het leven vol ontbering en zorgen van den pachter. Hij zelf worstelde om een sober stuk brood soms, tusschen de arbeiders aan het dok, aan het spoorwegstation, in de fabriek. Ook bracht hij eenige malen een tijdlang door in een Russische gevangenis, en leerde de beschuldigingen kennen, waarop deze en gene achter slot en grendel werd gezet. De vuile kerkerholen, vol ongedierte, vunzig en ongezond, waarvan zoo dikwijls de ijselijkste beschrijvingen werden gegeven, zag hij in al hun naaktheid. Het bloedbad, dat de toomelooze Russische Jodenhaat in de Jodenwijken van sommige steden aanrichtte, was hem een gruwel, en leerde hem het gepeupel minachten, om hun liefdeloosheid, vervulde hem met medelijden tegelijk, omdat bijgeloof de drijfveer van dien menschenmoord was.

Tolstoï reisde veel, en zocht door een onderzoek naar rechtwezen, onderwijs, spaarbankwezen, legerindeeling, enz. in 't buitenland, de toestanden in Rusland naar de Westersche beschaving te toetsen. Maar - omgegaan met de verdrukte, en misdadige volksklasse, zooals Gorki, heeft Tolstoï niet, en een minister van justitie, die *de zwarte bende* aanstelt, als een wapen tegen revolutionairen beschermt hij. Vraagt men daarom, wie een beter oordeel weet te vellen over de donkere schaduwen,

die er sinds eeuwen op het leven van ettelijke Russen vallen, Tolstoï of Gorki, dan heeft Gorki het meeste recht, ons van den nacht van aller bestaan te overtuigen.

Gorki liet het daarenboven niet bij een onderzoek en bij opgedane ervaringen. Hem kostten (wij weten het) zijn menschlievendheid en 't streven naar beter verhoudingen, de vrijheid: Wat er ook in 't werk gesteld werd door vrienden en bewonderaars uit binnen- en buitenland, men hield hem vast. Men meende in hem een gevaarlijk werktuig van de revolutionaire partij, de partij van de hervorming op allerlei gebied te zien. De Russische regeering neemt echter wel vaker lieden gevangen, op beschuldigingen die nimmer bewezen zijn. In de Poolsche opstanden tenminste, werd Gorki eveneens stilletjes weggevoerd naar het gebouw van politieke misdadigers, ofschoon hij openlijk, de oproerige menigte tot kalmte en geduld had aangemaand. Was hij dan in zijn brochures, in dagbladartikels en in boeken zoover gegaan, dat hij als een gevaarlijk mensch aan de buitenwereld onttrokken worden moest? Leo Tolstoï had de regeering geprikkeld door zijn onthullingen, den Czaar naar zijn zomerverblijf te Livadia opgewacht aan het station, om hem over den toestand van Rusland in te lichten, audiëntie op audiëntie gevraagd aan 't paleis, en toch - bleef hij op vrije voeten. Doch de adel in Rusland (en zij toch regeert feitelijk) ontzag den graaf om zijn hooge afkomst, terwijl voor Gorki, den man met burgerlijk bloed, een opsluiting binnen de vieze, kille muren van een Russische gevangenis en gevangeniskost niet te vernederend was. - Gorki echter bleef lijdelijk wachten op zijn bevrijding. Hij, die vrijwillig de avontuurlijke loopbaan koos, die achter hem ligt, om het volk te leeren kennen, in zijn verdrukking, om te deelen in hun leven vol ontbering, het te vermanen door zijn woord en te pleiten voor

zijn zedelijke en maatschappelijke verheffing door de pen, hij was aan zooveel ellende gewoon geraakt, dat die gevangenisstraf op zich zelf niets bijzonders voor hem was. Werd ook zijn belangstelling niet altijd sterker in alles, wat leed, naarmate hij ouder werd? En hier in de gevangenis vond hij een nieuw terrein om te leeren en te onderwijzen. Straks zou hij ook deze ontmoetingen en de indrukken, hier opgedaan, met de taal van een fijngevoelig kunstenaarshart weergeven en verspreiden onder de menschen. Wel kende hij de Russische gevangenkost, van vroeger; ze zou hem walgen. Wel hoorde hij straks opnieuw 't gekreun van zieken, die aan besmettelijke ziekten leden en niet geholpen werden. Zijn hart zou opnieuw beven van deernis, als hij hier het gebed van een jongen geloovige rauw hoorde beantwoorden met een vloek, de ootmoedige stem van een vrome Jodin voelde ontwijd door een bijtend spotwoord van een anti-semiet, een jodenhater. Maar ook aan deze omgeving moest hij kunnen gewennen, aan gevangenkost, aan 't lijden van anderen, aan ruwheid en cynische uitdrukkingen. Toen hij zwierf van stad tot stad, en Rusland doorkruiste, nu als schilder van wandplaten en heiligenbeelden, dan als kruier, elders als venter van ooft, als scheepsjongen op een Wolgaboot, hoe graag had hij soms zijn oogen willen sluiten voor al de onzedelijkheid, die hij op zijn wegen ontmoette, al het misdadige, waarvan hij stomme toeschouwer werd. In zijn binnenste brandde dan het vurig verlangen, de ervaringen op zijn reizen: het leven van den Russischen boer, verslaafd aan de wodka, de ruwheid van den Russischen officier, de afpersingen van den Russischen priester uit te bazuinen in een taal, die ook het steenen hart moest vermurwen. Maar de middelen, om zijn denkbeelden door de pers te verbreiden, ontbraken hem zoo vaak.

Armoede leed hij, als een groot deel zijner landgenooten. Toch liet ook dan zijn geweten hem niet met rust. Afgemat van 't werk op de fabriek, sloop hij naar zijn eenzame vliering, zijn ongezellig nachtverblijf. En daar vervaardigde hij zich soms een primitieve lamp van ineengedraaide lorren in petroleum gedrenkt, en een oud weggeworpen sardynenbusje, als hem het geld voor kaarsen ontbrak: Tot diep in den nacht werkte hij dan, schreef wat hem op de tong brandde, en somde de gebreken op, die 150 jaar geleden Diderot bij een bezoek aan Keizerin Katharina II al aanwijzen kon in de Russische maatschappij: Hij vestigde opnieuw de aandacht op het bijgeloof der arme boeren, wier ontwetendheid de welvaart in den weg stond; op 't gemis van een neringdoenden middenstand; op de willekeur in de benoemingen van aanzienlijke regeeringspersonen en de grofste kuiperijen bij de keuze van Russische legeroversten; op de voordeelen van privaat grondbezit, de verarming van den boerenstand, op den vruchtbaarsten bodem, en de geringe productiviteit van uitgestrekte domeinen, bewoond door pachters. ‘Die toestanden moesten een hervorming ondergaan - oordeelde Gorki, of Rusland, het metalen beeld met leemen voeten, was verloren.

Daar, bij het gebrekkige licht, schreef hij zijn indrukken neer van den verloopen dag. 't Was een sombere taal, die hij dan sprak; want zijn oogen hadden dien dag zooveel akeligs gezien; zooveel onverklaarbaars ook: de schrille tegenstellingen van overdadige weelde en nijpende armoede. En zijn ziel schreide om verademing, om meer zonneschijn in het leven van den Russischen sjouwerman, den Russischen soldaat, den Russischen klein-ambtenaar ook. Hoe?

Hoort slechts:

‘Het geluid van kettingen, het rollen der wagens, die de koopwaren vervoerden, de metaalklank der ijzeren staven, die op de keien vielen, het schel gefluit der

stoomers, de kreten der bootsjagers, der matrozen en der douanen, al die geluiden versmolten in één muziek, die van den arbeid, en trilden na in de lucht alsof zij vreesden weg te sterven. En van den wal stegen al weer nieuwe klanken op, die zwaar en rollend alles om zich deden dreunen, of gillend de met stof bepoeierde lucht verscheurden.

En het graniet, het ijzer, het hout der schepen en de menschen, alles zong een lied, woest en hartstochtelijk, gewijd aan den God van het verkeer. Doch de stemmen der menschen, hoewel zij al dat rumoer verwekten, staken daarbij treurig af. Hun gestalten zelf, gehuld in vuile lompen en gekromd onder zware lasten, zwoegend in een atmosfeer van hitte en rumoer, waren nietig en klein naast de ijzeren kolossen, die hen omringden, te midden der bergen koopwaren, der luid ratelende wagens van al die dingen door hen zelf geschapen.'

Deze weinige regelen getuigen van een opmerkingsgave, die men den novellist-dramaschrijver Gorki benijdt. En wat zijn lichamelijk-oog - bedorven door het slechte nacht-

licht op zijn zolderkamertje - niet goed meer onderscheidde, dat vult zijn geestesoog in de verbeelding aan. Zoo schiep Gorki die roerende schetsen, aan de werkelijkheid ontleend en toch niet geheel gelijkvormig met de werkelijkheid, te zwaarmoedig, veelal, om de zuivere waarheid te bevatten, maar voor het doel waarvoor ze geschreven zijn, uitnemend geschikt. Hij wil de wereld en de Russische regeering overtuigen van den ernst der tijden en roept zijn rijker bedeelde en beter begaafde medemenschen toe: '*Draagt elkanders lasten en ontfermt u over het lot van uw naasten! Vertrapt ze niet*, *maar beurt ze op; - verhoovaardigt u niet op eigen voortreffelijkheden*, *zooals de Farizeeër deed*, *maar blijft deemoedig en vol schuldbesef*, *als de tollenaar*, *gij*, *die door uw ongehoorde onverschilligheid en onbarmhartigheid jegens gevallenen*, *die uitgestootenen tot wanhoop drijft.*' Gorki zocht ze op, die het pad der deugd hadden verlaten, en op den doolweg der schande en der zonde waren geraakt: op zijn zwerftochten begaf hij zich opzettelijk onder dieven, landloopers en moordenaars; in drank- en speelholen, en in huizen van ontucht; onder menschen door armoede, maar ook onder anderen, door een misdrijf, door de wreedheid van gevangenbewaarders, door de inhaligheid van de popen tot wanhoop gebracht. En als ingewijde in het leven van 't arme vertrapte, verdierlijkte Russische volk heeft hij het recht zijn stem te verheffen, al blijft die nog altijd zwak in vergelijking met de kracht, waarmee hij zou spreken, als de vrijheid van 't woord het hem vergunde. (Misschien geeft de pers nog beter de toestanden van Rusland weer: als Amerika hem als burger binnen zijn grenzen toelaat.)

Wat niemand ooit had durven vermoeden, buiten Rusland, dat brengt Gorki aan het licht; In kelderholen zag hij krotten, waarin tal van families samenwoonden, opeengehoopt als de muizen in een nest, te midden van allerhande vuil, levende als de ratten in hun onderaardsche cellen, zonder licht, zonder zonneschijn, als dieren, die schuw elke aanraking met de wereld ontvlieden. Of Gorki dan meer zag dan iemand anders, die Rusland bereisde, om indrukken te boek te stellen? Neen, zooveel meer *zag* Gorki niet.

Maar hij *voelde* meer dan eenig reisbeschrijver het verschil in levensomstandigheden in het geheimzinnige rijk der uitersten: de gedweeheid van den armen daglooner, en de vermetelheid van den schatrijken adellijken grondbezitter; de kalme berusting van den landbouwer, wien hongersnood wachtte na jaren misgewas en den veepest in zijn stallen, maar ook de grenzenlooze menschenhaat en de wereldverachting van den anarchist; de straffelooze ongebondenheid van de aristocratie, die in haar wilden roes zelfs het leven der ondergeschikten niet spaart, en de wanhoop van den onschuldig veroordeelde, die omringd door het uitvaagsel der maatschappij, naar Siberië gaat. Die beelden had hij in zich opgenomen, met een zucht naar levenswaarheid en menschengeluk. Die beelden bleven hem zijn gansche leven bij. Overal, waarheen hij ook reisde, drongen zich weer nieuwe figuren tusschen de oude gestalten, even triest en zondig en ellendig en beklagenswaardig. Dat is het, dat men in Gorki misprijst: De personen uit vroegere tooneelstukken en novellen keeren later onder andere namen in dezelfde lijsten met dezelfde rimpels op het voorhoofd, dezelfde bloedvlekken op hun kleedij, terug. En wie in de levensbeschouwingen van Gorki voldoende tehuis is, merkt dikwijls een overeenkomst tusschen een der wezens uit het werk van dezen auteur en Gorki zelf: Hier is het de verontwaardigde Gorki, daar de wrokkende, elders de sentimenteel zachte. In zijn

roman '*Slaven*' zien we zijn beeltenis in den ziekelijken droomer *Jakof.* Het is een storende leemte, die opvalt in zijn talent: Eenzijdig blijft hij in zijn scheppingen.

Het doel waarom hij echter naar de pen greep, was niet om door oorspronkelijkheid en kostelijke verwikkelingen en ontknoopingen lauweren te oogsten als artist; hij schreef, omdat hij schrijven moest, uit liefde voor de menschheid, uit een hoog beginsel dus. In de groepeering zijner helden en heldinnen, in 't dooreenweven van lotgevallen heeft hij niet de hoogte van Tolstoï bereikt.

Zijn werk munt uit door de karakterstudie van het individu zooals Th. de Keyser in 't schilderen van portretten een meester was, maar bij regentenstukken of 't weergeven van een familiekring, zijn schilderijen alle effect misten, zoo heeft ook Gorki in de uitbeelding van typen zich een kunstenaar getoond, doch groepen, wier deelen door een natuurlijken band bijeengehouden worden, en in hun rol blijven, kon Gorki niet leveren. Gorki is de teekenaar van den forschen eik, die op den reiziger in de weinig bezochte streken een machtigen indruk maakt, trots de scheuren in zijn bast en de nietige eikels,

die voor zulk een reus geen vruchten zijn. De boomen en heesters, die hem omringen, evenaren hem niet in kracht, noch in majesteit van gestalte: Doch voor dat lagere hout heeft men geen oog: De aandacht is enkel gevestigd op dat eene gewrocht, den ongesnoeiden, indrukwekkenden zoon van de vrije natuur. Ziedaar een beeld voor wat Tolstoï in schier elk werk van eenigen omvang ons voor oogen toovert: het oertype, de barbaar, die buiten alle beschaving werd groot gebracht, de mensch ontdaan van elk vernis van schijnheiligheid en praalzucht.

Scheemda.
H. HOFFENKAMP.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Aan Mevrouw A.B.K. te B.

Naar aanleiding van Uw ingezonden stuk in de Lelie van 16 Mei jl. wilde ik U danken voor Uwe goede meening, en U zeggen, dat ik 't geheel met Uw schrijven eens ben.

Ik weet, als oudste uit een gezin met veel kinderen, hóe de kleintjes de handen binden en de komst van baby N°. 1 zal, net als U zegt, de heele regeling omverwerpen.

Ik wist niet, dat Freule Lohman mijn schrijven in een hoofdartikel bespreken zou, anders had ik er stellig nog iets bijgevoegd, waar ik nu nog even over spreken wil.

De meisjes, die na de schooljaren in de huishouding werkzaam zijn, zullen bij een eventueel huwelijk, gewend als zij zijn moeder's zorgen te deelen, zelve wel kunnen berekenen, of 't inkomen van haar toekomstigen man al dan niet toereikend is. En bij een klein inkomen zullen zij, als 't een liefde-huwelijk geldt, er niet aan denken zich af te maken van de plichten, die nu háár plichten zijn, en die haar niet zwaar zullen vallen, omdat ze gewend was thuis hare moeder bij te staan.

Voor die praktisch-ontwikkelde meisjes was m'n schrijven niet bestemd; zij weten zelf wel, hóe ze haar leven moeten inrichten, om haar man en zichzelf gelukkig te maken.

Maar hoeveel meisjes blijven tegenwoordig thuis de huishouding en alles wat er bij behoort, leeren?

Ik spreek nu niet van gefortuneerde meisjes, maar ik heb den grooten middenstand op 't oog, ongefortuneerde families, waar de man een goed inkomen heeft, maar bij wiens dood ook alles ophoudt.

De dochters uit die gezinnen bekwamen zich tegenwoordig meest voor de eene of andere betrekking, om later zelfstandig te zijn en van de huishouding leeren in de puntjes is geen sprake, ze kunnen zich niet aan twee dingen tegelijk geven.

En doordat hare verdienste, als ze eene betrekking hebben, heel vaak alleen voor kleeden zakgeld dient, zoolang ze nog thuis zijn, gewennen ze zich aan een zekere luxe, die haar finantiëel tamelijk hooge eischen doet stellen aan een' man.

Ik heb wel van kennisjes gehoord, die in vollen ernst beweerden, dat haar aanstaande man minstens *f* 1600 á *f* 2000 moest verdienen, anders ging 't niet!

En als die meisjes nu in aanraking komen met een' man, die wèl haar sympathie heeft, doch veel minder verdient, dan haar minimum bedraagt, dan zal dat, òf de kans

op een huwelijk onmogelijk maken, òf ze blijven jaren geëngageerd, tot hij eindelijk zoover is, dat hij aan haar finantiëele eischen kan voldoen. Maar 't mooie, jonge geluk is dan weg en de heerlijke jaren, die ze samen hadden kunnen zijn, hebben ze doorgezucht, wachtend op betere tijden!

Aan die meisjes wilde ik vertellen, dat ze met zuinigheid en overleg in de eerste jaren met héél wat minder toe kunnen komen niet alleen, maar er behoorlijk van leven en nog een spaarduitje overhouden ook, wanneer ze zelf maar de handen uit de mouwen willen steken en haar geluk zelf verdienen.

En wie van haar weet, dat 't salaris van haar man voor verhooging vatbaar is, (en in vele betrekkingen wordt 't salaris toch na een zeker aantal dienstjaren telkens verhoogd tot een zeker maximum) behoeft zich niet ongerust te maken, dat zij, als baby komt, tekort zal komen, omdat zij dan hulp moet nemen, al zal die hulp dan hare berekeningen wel in de war sturen.

Al was 't alleen 't eerste jaar, dat zij zelf voor alles zorgde, dan zou dat nog van grooten invloed zijn op haar volgend leven, omdat ze eenvoudig begint en daardoor later ook altijd minder noodig heeft, dan zij, die hare huishouding op royaler voet inrichten.

Vooreerst heeft ze geleerd met haar geld en tijd te woekeren, na te denken, hoe ze alles zoo goed en degelijk mogelijk zal inrichten; heeft ze ondervinding opgedaan in praktische zaken, die haar altijd te pas zal komen en kan ze haar latere hulp beter wijzen op fouten of roekeloosheid.

Doch 't grootste voordeel van haar zelf-werken, zoolang ze 't nog kàn doen, geloof ik daarin, dat ze haar latere hulp beter waardeeren zal en dankbaarder zijn voor al die kleine diensten, die o, zoo gering lijken en die we niet tellen, als we ze ondervinden van onze dierbaren, maar waarvan we de waarde pas gaan beseffen, als we zelf alleen voor alles gestaan hebben.

Dáárom, al is 't dan ook maar voor één jaar, raad ik die meisjes, die 't ernstig meenen met haar huwelijk en haar man innig liefhebben, vooral aan: werk zelf, doe zooveel mogelijk alles alleen, en verdien zoodoende Uw geluk!

MIGNON.

Kinderen! door Stella Mare.

't Was voorbij nu - alles voorbij!

Dien dag was zij begraven!

Nu niet meer denken - o God, niet meer denken!

't Zou hem gek maken, ál dat denken, - ál dat tobben!

Leunend zijn voorhoofd in de handen, sloot hij even de oogen, om tenminste één oogenblik niet te zien die omgeving, waarvan élk meubel - élke schilderij aan den muur - élk bloemvaasje op tafel hem sprak van háar.

Maar het hielp hem niets.

Met opén of geslóten oogen, altijd door - altijd door, zag hij haar *toch* voor zich - zijne arme lieve Hanna, en meestal zóó als zij tot hem had opgezien, even voor haren dood, met dien innigen blik vol teederheid, vol liefde, en... vooral vól wanhoop, omdat zij van hem scheiden moest... voor altijd.

O, het was voor háár zoo hard, weg uit dit leven te moeten gaan, waarin ze zoo héél gelukkig, zoo volkomen gelukkig was, met hem en de kinderen.

Maar voor hem, die achterbleef, was het duizendmaal erger nog!

Hoe zou hij ooit kunnen leven zonder zijne mooie Hanna, zijne lieve goede vrouw, die hij zoo hartstochtelijk had lief gehad?

Hij kón het niet dragen, hij kòn het niet!

Néen, duizend maal néen,- hij *wilde* niet berusten, hij kón geen troost vinden, noch in zijn geloof, noch in zijne twee meisjes, die hem onbewust zoo wreed pijnigden met hare kinderlijke vragen en haar naief gepraat.

Och, die folteringen vanmorgen, na de begrafenis bij het aanhooren van die banale troostwoorden!

Hij had het kunnen uitgillen, ze weg willen duwen al die menschen, - de deur willen grendelen, opdat zij niet tot hem door zouden dringen, álle, die hem zoo plaagden, met hunne quasi-gòed-bedoelde troostwoorden, en hem zalvend spraken van God, ‘die wel weet, wat het beste is’, - en ‘Gods wil dien men moet eerbiedigen’, - of, - ‘van den tijd, die alle wonden heelt’. -

Wat wisten zij allen, van zijn groot verdriet? -

Niets immers, niets.

O, dat ze hem toch maar met rust lieten! -

Want, hij wilde niets dan treuren om zijne geliefde vrouw, en denken aan haar.

De kinderen? - O, later, veel later, - dan zouden zij pas begrijpen. - Nu, - leefden ze voort in hun eigen leven van voorheen, alleen aldoor vragend waarom maatje dood was gegaan, en hoe lang ze zwarte inplaats van gekleurde ceintuurs moesten dragen, en geheel geloovend, dat 't was zooals tantes en ooms tot haar zeiden: ‘dat maatje nu geen pijn meer had, en dat zij gelukkig was in den Hemel, waar zij als een engel Gods troon omzweefde!’

En, met de handen onder het hoofd, toesde hij voort - vergetend alles om zich heen en terug-levend in gedachten zijn huwelijk - eene aaneenschakeling van blije zonnige geluksdagen, totdat het kwam, die vreeselijke ziekte, toen de kwellende onzekerheid *wat* het worden zou en daarna eene operatie, die onvermijdelijk was, en, toen... de Dood! -

O God, ‘waarom? waarom?’ kermde hij.

In eenen hoek van den breeden canapé, zaten, dicht tegen elkander aangedrukt, de zusjes - twee meisjes van 7 en 5 jaar.

Fluisterend met schuwen blik naar vader, vertelden zij elkander hare indrukken van dien dag.

‘Ik vind een begraafdag het naarste wat er is,’ zuchtte Jet, de jongste der meisjes.

‘O - ik ook - om die vreemde menschen, die je allemaal zoenen en je in de wangen knijpen en “arm schaap” of “arm kind” tegen je zeggen, en om al die treurigheid van de menschen, en om pappie, die zoo vreemd kijkt, en niet luistert als je wat zegt.’

‘Dat is bedroefdheid, anders niet,’ doceerde zusje, wijs.

‘Ja, dat weet ik oók wel!’

Weet je wát leuk was, de bruiloft van tante Jo, en jij, Jet?’

‘Nou ik ook. - Hé, wat vind ik bruiloften heerlijk - al die bruidsuikers en die taartjes.’

‘En die mooi-aangekleede menschen - en al die lichtjes, - en de muziek, - net een verhaaltje uit een boek!’

‘Weet-je nog wel Jet, dat toen wij op tante Jo's bruiloft moesten strooien jij al de witte bloemen en de gekleurde knipsels in je zak stak, en de menschen zoo lachten toen zij het zagen?’

‘Nou, ik vond 't zoo 'n zonde, dat die mooie bloemen vertrapt zouden worden, en met dat knipsel konden wij thuis zoo leuk spelen!’

‘'t Was toch kinderachtig Jet. -’

‘Zoo?’ bromde Jetje. -

‘Am, - nu ma begraven is, komt er zeker wel weer gauw een andere ma, om voor pa's eten te zorgen en ons aan te kleeden en met ons te spelen, denk-je ook niet? -’

‘Ja, dat zal wel moéten. Wie zou anders voor ons zorgen.’

‘Toch vreemd zoo'n nieuwe mama, - hé?’

‘Ja, - als ze nu maar heel mooi is, - en blauwe oogen heeft, net als onze mama, daar houd ik zoo veel van!’

‘Ja, en als ze maar mooie verhaaltjes kan vertellen, - en als ze maar piano kan spelen, dan kunnen we weer liedjes bij de piano zingen - net als bij onze mama!’

‘Zeg Am, wie zou onze mama worden?’

‘Nou, tante Lien - of juffrouw Hemsing, - je weet wel Jet, die ons altijd lekkers meê brengt, - of - - -

Wacht we zullen 't pappie wel vragen, die zal 't wel weten.’

‘Misschien heeft hij er nog niet eens over nagedacht.’

‘Dan kan hij het nù juist doen; vanavond hoeft hij toch niet naar het kantoor, dus dan heeft hij tijd om eens goed te verzinnen.’

‘Weet je, Jettie, we moesten maar eerst vragen of pappie wel eens trouwen gaat, dat is immers de hoofdzaak, want dan komt er weer bruiloft, en dan krijgen we mooie geborduurde jurken aan en dan gaan we laat naar bed.’ -

‘Ja, en dan mogen we net zooveel lekkers eten als we willen, - en dan krijgen we mooie verlakte schoentjes met rozetjes erop!’

‘Natuurlijk - want dan mogen we dansen, op bruiloften wordt *altijd* gedanst.’

‘Toe laten we 't nu gauw vragen, Am, dan kunnen we er ons vast op verheugen, vraag jij 't dan?’

‘Neen, jij Jet!’

‘Hé hoe flauw jij bent de oudste Am, dus jij moet 't doen!’

‘Ik durf niet!’

‘Flauw kind!’

‘Doe jij 't dan!’

‘Neen!’

‘Nou dan zal *ik* 't maar doen!’

‘Pa - pappie - paatje!’

‘Wat is er kinderen lief?’

Jet stootte Annie aan, om haar moed toe te duwen.

Annie wachtte even. - Ze vond 't wel wat gek wat ze nu ging vragen, en paatje luisterde niet eens, want hij zat weer in gedachten verdiept voor zich uit te staren.

Weer duwde Jet haar, ‘toe dan, Am!’

Nu, vooruit dan maar. Zij wilde het toch ook zoo graag, zoo héél graag weten.

‘Paatje, gaat u weer trouwen?’ Gelukkig, 't was er uit! Als paatje nu maar, ja zou zeggen.

Flauw was 't in zijne hersens doorgedrongen, dat de kinderen hem wat vroegen.

Wat - wist hij niet. 't Kon hem op 't oogenblik zelfs niet eens schelen! - *Niets* kon hem immers meer schelen.

Waarom lieten de kinderen hem niet met rust nog de eerste dagen?

Had hij ze nog maar liever eenige dagen bij Jo en Wim laten blijven.

Nu stonden zijne hersens er tóch niet naar met de kinderen te spelen, of te praten. Hij zou blij zijn als Marie ze kwam halen om ze naar bed te brengen - al waren ze heel zoet geweest tot nu toe!

‘Ja pa, - zeg u 't ons nu?’

‘Ja, ja, - zeker!’ - antwoordde hij verstrooid om er af te wezen, - niet eens wetende wát de kinderen hem wel hadden gevraagd. -

Suffig staarde hij voor zich uit, het hart vol droefenis al door denkend aan zijne Hanna - doorlevend weer opnieuw den gelukkigsten tijd van zijn leven, - moeite doende er zich in te denken hoe zijn leven zou zijn zonder haar.

Hij hoorde niet hoe de kinderen vroolijk babbelden. Hij zag niets dan haár, hoorde alleen haár. -

En terwijl hij zich de heilige gelofte deed *nooit* een andere vrouw de plaats te geven die zijne Hanna had ingenomen, lachten de zusjes verheugd druk - pratend met blosjes van opwinding op de wangen, in het vooruitzicht al, van de pret die zij zouden hebben op paatjes bruiloft. - Want bruiloft *zou* er zijn. Dát wisten zij nu zeker.

Paatje had immers ‘ja!’ gezegd!

Fabel.

Motto: ‘Daar is geen priester, die Hem verklaart!....
DE GÉNESTET.

Aan den waterkant tusschen hoogwuivend riet zat stil een kikker te droomen. Zijn platte kikkerkop met scherpe zwarte oogen, starend naar boven gericht, zag er werkelijk filosofisch uit.

Reden voor zijn overpeinzing was een zekere onvoldaanheid, kortom: ontevredenheid met zich zelf.

Niet dat zijn kikkerbestaan hem iets te

wenschen overliet; voedsel was er genoeg, diep water, een grazig weiland om rond te springen en... veel vertier.

Maar dat kikkerbestaan zelf beviel hem niet en dit is nu eenmaal iets, waar een kikker niets aan veranderen kan.

Dag in, dag uit tobde hij voort in dat zelfde cirkelgangetje van water, visschen, insecten en zorgen voor voer. De eenige bijzonderheden waren kleine kikkertwisten en 't gevaar om opgeslikt te worden.

En toch moest de wereld zoo groot zijn en veel moois er te zien, dat had hij dikwijls uit gesprekken van andere dieren gehoord.

Toen kwam er een groote behoefte over hem, die hij voelde bijna als een plicht, om de wereld eens door andere, dan zijn kikkeroogen te bekijken en hij besloot om ieder gesprek voortaan goed af te luisteren. Alle dieren die hij ontmoette, zou hij ook verhalen vragen over den kijk, dien zij op de wereld hadden.

Daar had je nu dat mooie blauwe daarboven, nu eens gedekt door sluiers, wazig wit, dan weer grauw en onheilspellend, soms gloeiend rood... Maar altijd weer overgaand in dat zachte blauw.

En dàn die schitterend-lichte schijf!

Eéns had hij die duidelijk meenen te zien op het water, was er in verrukking heen gesprongen en had toen niets anders ontdekt dan... water.. Schijn was 't geweest, zooiets moois was voor een kikker niet te bereiken. Hij zou het den leeuwerik eens vragen, dien hij iederen morgen benijdde wanneer hij al jubelend steeds hooger steeg en eindelijk toch wel heel dicht bij dat blauwe en het licht moest zijn.

Den volgenden morgen, toen die lichte schijf, die hij dikwijls de zon had hooren noemen, zich daarboven vertoonde in verblindende pracht en schitterende stralenbundels op de aarde wierp, toen zag hij weer den leeuwerik jubelend stijgen en jubelend, steeds jubelend dalen en al zingend zijn voedsel zoekend, als verliet hem die jubelstemming niet bij deze gewone, prozaische bezigheid van alle dieren.

En vol wanhopig verlangen riep hij den leeuwerik toe: ‘Ach, vertel mij, wat ziet ge toch daarboven, dat u zoo gelukkig maakt?’

En toen dat antwoord van den leeuwerik in volle verrukking: ‘Wat ik zie, vraagt ge? O, 't is alles zonnig en licht daarboven! Ziet ge die schitterende schijf? Dat is de zon, het Goddelijke licht, dat alles bestraalt, en alles, van 't schoonst tot 't eenvoudigst, met goud overgiet. 't Is de Goddelijke Zonne, die Almacht, die alle levens wekt en zonder wie niets is. Zie, iederen morgen wanneer ze opnieuw voor ons zichtbaar wordt en ons een nieuwen dag schenkt, dan juicht alles, wat in mij is, haar heerlijke glans trekt mij al weder en ik zing, zing vol dank haar een loflied. En teruggekeerd op de aarde zoek ik haar overal, want ze is alomme en heerlijk is het, haar overal te ontdekken. Ze beschijnt alles, groot en eenvoudig en maakt het schoon voor ons oog, want ze is een Zonne van Liefde.

Zóó zoekend zien we dus de aarde in *haar* schijn en 't leven is dan mooi en de aarde schoon’....

‘Gelukkig schepsel, haar zóó nabij te mogen komen. Hoe ziet ze er wel uit?’

De leeuwerik zweeg een oogenblik teleurgesteld en verwonderd en antwoordde medelijdend:

‘Arme kikkers, ik merk wel, dat ge geen flauw begrip hebt van hoogere dingen, anders zoudt ge het niet wagen er aan te denken, dat een schepsel van de aarde de

groote zonne kon naderen, naderen tot het groote licht, dat te overweldigend groot is om te omvatten en ons deed te niet gaan.... verzengen.'

'Vreemd! En dat groote blauwe?'

'Dat is 't oneindige, 't onverklaarbare, 't raadselachtige, 't Is er voor ons oog en toch is 't er eigenlijk niet, want zoodra wij met onze nietige aarde-begripjes het trachten te omvatten, zeggende het is dáár en het is blauw en als we het dan trachten te bereiken en te zien, dan is het daar niet waar we het zoeken en het is daar ook niet blauw. Al hooger en hooger zien we het en.... bereiken 't niet. Toch moeten we ons daarin bewegen om de zon nader te komen dáár doorheen de zon zien omdat het haar omringt, omvat ofschoon het eigenlijk een schepsel van de zon zelf is want zonder de zon was het blauwe daar niet, althans niet voor ons oog.'

'Houd op, het duizelt mij. 't Kan mij niet bevredigen. Eigenlijk is dan alles daar boven maar ijl, onzeker... misschien is 't wel schijn en is 't er in 't geheel niet.

'Ja, 't is er, ofschoon we 't niet betasten kunnen. Ik voel 't aan het jubelen en juichen in mij wanneer ik 't zoek en ik weet het aan de werken, de scheppingskracht ervan hier beneden in onze onmiddelijke

omgeving en Loog, hoog daarboven zoowel als daar beneden, diep onder de aardkorst.'

'Zonderling!' zuchtte nogmaals de kikker. 'Maar 't is niet wat ik zoek. Wat heeft men aan dat ijle, dat toch nooit te bereiken is. Ik zoek iets *waars*, iets, wat ik kan pakken, zien, betasten.'

'Ga dan naar de aardworm, die in 't stof omwoelt' zei de leeuwerik boos.... En de kikker volgde dezen raad letterlijk op.

Daar wrong er juist een het lange, glibberige lijf door een modderig plekje naar beneden.

'Hé, vriendje, vertel mij eens wat van je leven. Waar ga je heen en wat is het kringetje waarin jij je op aarde beweegt?'

De puntige kop van den worm kwam boven: 'Heel gewoon, modder, die zooals je weet voor een deel gevormd wordt van vergane planten en andere stoffen in verrottings stadium. Schud nou maar niet zoo je wijze kop, want 't is nu eenmaal zoo, weet je, en men moet de dingen nemen '*zooals ze zijn.*'

'Juist, juist' knikte de kikker.

En toen vertelde de worm lang, uitvoerig, in alle détails het verrottingsproces van planten, dieren, van menschen soms....

De kikker griezelde er van maar knikte toch àl maar door van: 'ja, juist, dat is ten minste *waar, dat kun je vatten.*'

''t Is jammer, dat je zoo groot bent anders zou ik je uitnoodigen eens kennis te maken met daar beneden.'

'Dank je wel, dàt kan ik diep bij ons in 't water ook wel zien, maar ik beweeg me het liefst aan de oppervlakte. Daar zie ik de zon en het blauwe, dat ze hemel noemen en waar de leeuwerik van vertelt,' liet hij zich, ondanks zich zelf ontvallen.

'De leeuwerik, ha, is dàt het geval, heeft die je bekoord met zijn sentimenteele droomerijen en beschouwingen. Ja, die voelt een diepe minachting voor dat in de modder woelen en zegt dat al dat graven onaangename gasten zich een weg naar boven doet banen. Hij beweegt zich liever in 't ijle, blauwe en bezingt de zon, die hij toch nooit bereiken kan... maar... als hij voedsel moet hebben is hij wel verplicht dat hier beneden te zoeken, want, dat geven ze je daar boven niet, met al die mooiheid.'

'Vergeet niet, dat de zon het schept, het wekt, anders was het er voor jou ook niet nietige aardworm. De aarde, de modder op zich zelf met al haar vuilheid, was ook voor jou niets, wanneer niet de zon haar vruchtbaar maakte.'

Neen, dan beviel die sfeer van de leeuwerik hem toch beter. Daar voelde je je gelukkig in, daar was lof, daar was dank en bewondering, wat voor een kikkerhart toch ook noodzakelijk was om zich gelukkig te gevoelen.

'Jammer maar,' klaagde hij den volgenden morgen den leeuwerik zijn nood 'dat het zoo onbereikbaar hoog voor een arme kikker is.'

'Domme kikker' sprak de leeuwerik, 'begrijpt ge dan niet, dat de enkele meters, die ik kan stijgen, niets zijn in vergelijking tot den afstand, die er is tusschen ons en het onbereikbaar hooge? Leer slechts bewonderen, aanbidden en dankbaor zijn voor de heerlijk-warme en schitterend-lichte stralen van iederen dag en de werkende scheppingen er van, die ge altijd en overal kunt bewonderen en die ook jou leven vormen en vullen.

Maar je moet haar zoeken, zoowel daar boven als hier beneden, in haar glans en werken.'

CHRISTIANA A. KLAVER-OUDSHOORN.
Hoogeveen.

Een bezoek bij Heinrich Heine.

De werken van Heine worden nog steeds met genoegen gelezen, maar weinig over het leven van den schrijver, waarom ik nog eens herinneren wil aan een persoonlijk bezoek, hem in Juli 1855 gebracht door Saphir.

Heine woont nu No. 3 avenue Matignon, in de Champs Elisées op de vijfde verdieping.

Een vrouwelijke bediende meldde mij aan. Ik kwam in een zeer donker vertrek, dat door een scherm in twee deelen was verdeeld; zelf half blind, tastte ik rond in het donker en hoorde van achter het scherm: ‘Is het de werkelijke Saphir.’ Ik herkende de stem van Heine niet meer, wat ook moeielijk het geval kon zijn, daar ik hem sedert 1827 niet meer had gesproken.

Ik trad achter het scherm, de donkerheid van het vertrek klaarde langzamerhand voor mij op, ik kwam bij Heine's bed, bij dat lijdensbed, waarop die Prometheus sedert vier jaar lag geketend. Maar geen gier knaagt aan zijn lever, want hij schrijft en spreekt nog flink van de lever weg, ook knaagt geen gier aan zijn hart, want zijn hart is gestaald tegen de klauwen der aetherische liefde en ook aan zijn geweten knaagtgeen gier, want Heine weet dat geweten zoo te verstoppen, dat geen gier weet waar het aan te pakken.

Sedert vier jaar strijdt Heine's lichaam met den dood!

Maar zijn lichaam heeft een bondgenoot gevonden, machtiger dan een alliantie, een bondgenoot, die aan het lichaam zijn bestaan verzekert, namelijk: Heine's geest! Alle lichamen, in 't bizonder vleeschelijke, legt men in spiritus, om van buiten af bewaard te worden; het lichaam van Heine wordt van binnen bewaard, de spiritus in Heine bewaart het aardsche foedraal van dezen geest.

Heinrich Heine in zijn bed is ongeveer zoo groot als een Jean Piccolo, van den mensch is juist nog zooveel overgebleven als noodig is om dien overvloed van poesie, luim, humor, schitterende geestigheid en - duivelsche boosheid als bewaarplaats te dienen.

Heine strekte de hand naar mij uit! een hand? een handje van een mummie! En dit beenmodel van een hand schrijft nog ‘Lutèce’, ‘Salon’, ‘Romancero’ en al die wonderbaar geurige, wonderbaar geestige, wonderbaar dichterlijke en wonderbaar afschuwelijke dingen door elkander!

Zooals bekend is, moet Heine met de eene hand zijn ooglid in de hoogte houden wanneer hij iemand wil zien. Maar op dat oogenblik, wanneer hij het gordijn van zijn oog ophaalt, biedt dat een theater aan met grieksch vuur verlicht, die blik is nog licht, dat licht is nog een straal en die straal geeft nog een prisma te zien vol gekleurde vormen en indrukken.

Heine is geheel en al de oude Heine, 30 jaar ouder, 50 pond lichter, en meerdere duimen korter; hij is een oog armer, door de jicht aan twee voeten bedrogen, door Amor in steek gelaten, door Eros bestraft, maar toch de oude Heine aan geest en gedachten, aan woord, uitdrukking, gevoel en gewaarwording.

De aardsche vaas is vermorzeld, het hengsel afgebroken, het voetstuk verbrijzeld, de kleuren zijn verbleekt, maar het potpourri der dichterlijke bloemen, de bladen en de bloesems in deze vaas zijn gebleven, de rozen - en de doornen.

't Is jammer, dat dit genie aan niets gelooft, niet eens aan zich zelf en dat is het slechtste ongeloof! Wie aan zich zelf niet gelooft, gelooft niet aan God; want ieder mensch moet gelooven, dat een stuk godheid in hem is. De wonderbare, gevoelvolle, betooverende poesie van Heine heft de aarde op ten hemel, maar helaas verplant zij ook de hemel op de aarde! Uit alle materies weet Heine geest te halen, hij lost de materie op tot geest, maar daarentegen is voor hem de geest van alles, de geest der natuur, de hoogste geest ook slechts materie; de geestige adem van Heine is oneindig, maar hij is een samoen, hij verzengt! Deze adem raakt de bloem lichtelijk aan, de bloem opent voor dien zonnigen adem den liefelijken boezem, de adem gaat er over heên, zij is verbrand, verzengd gezongen. Die gekruide adem raakt de lotosbloem poesie aan, de lotos ontvouwt aan dien adem het geheim harer geur, het geheimschrift harer bladeren, de betoovering van haar zijn, maar de adem die haar opende, doodt haar, de ademtocht, die haar de ziel ontwikkelt, vergiftigt haar!

En toch welke frischheid der gedachten, welke drijfkracht der phantasie, welke kleurenmenging, welke gehamerde stijl en welke afwisseling van het perspectief in schildering en stoffage.

De Franschen begrijpen niet juist, hoe geest en vernuft en lyriek, rechten in aanspraak nemen voor de litteratuur en het genie. Amédée de Cesena vroeg: ‘Wat wil Heine? Welk doel hebben zijne genialiteiten? Wat is het doel van dat gedachten-wedrennen? Waarheen gaan die stralen, die zich losmaakten van de sterren?’ (détaché des étoiles).

Amédée de Cesena kon evengoed vragen: ‘Wat wil de roos? Welk doel hebben de tonen van de nachtegaal? Wat is het doel van al die bloemengeuren en waarhêen gaan al die wolkgevaarten en die zefiers?’

Een metselsteen moet een doel hebben, de diamant is zijn eigen doel. De reiziger stelt zich een doel, de wandelaar niet, de wegwijzer moet ons een ‘waarhêen?’ aanwijzen, maar de bloem, de beek, de echo, de boschlucht, het lachende landschap, die de bekoorlijkheid en het sieraad van den weg uitmaken, zeggen niet waarhêen! - Ik geloof ook niet dat de boosheden van Heine een doel hebben, bij hem zijn ze ook een schepping van zijn geest. Hij vraagt hun ook niet: waarheen? Hij bekommert zich niet om hun uitwerking. -

Ik sprak met hem er over, hoe hij zelfs zijn vrienden dikwijls beleedigt. ‘Ach,’ zeide hij, ‘over wien zal men dan anders grappen maken dan over zijn vrienden? De vijanden nemen het iemand dadelijk kwalijk! Juist, vrienden moeten ons de vriendschap bewijzen,

onze grappen niet zoo hoog op te nemen.'

Ik moet bekennen, daarin ligt methode!

'Met mijne financiën,' zeide Heine, 'ben ik altijd gebrouilleerd, ik heb altijd minder dan ik noodig heb.'

'Wel,' hernam ik, 'dat ken ik; wij zeggen altijd: ik heb minder dan ik noodig heb, maar wij zouden eigenlijk moeten zeggen: ik gebruik meer dan ik heb.'

'Ik heb,' ging Heine verder voort, 'jaarlijks 6000 francs van mijn familie en 6000 francs van Campe in Hamburg, dat zijn jaarlijks 12000 francs, ik heb echter minstens 20000 francs noodig! Hoeveel heeft u noodig?'

'Beste Heine', antwoordde ik, 'die berekening is gemakkelijk. U heeft meer dan 12000 francs rente en toch 20000 francs noodig. Ga nu eens na, hoeveel ik wel noodig heb, waar ik in 't geheel geen rente heb.'

Op dat oogenblik bracht het dienstmeisje een brief; hij liet de venstergordijnen wegschuiven en toen kon ik het aangezicht van Heine duidelijk waarnemen.

Een echt lijdend Lazarus-aangezicht, hollebleeke wangen, weinig haar, de baard wit en ruig, het voorhoofd ver vooruitstekend en en de oogen diep teruggetrokken in hunne holten en toegedekt. Heine is slapeloos en heeft 's nachts herhaaldelijk bediening noodig voor honderderlei dingen, en toch mag er geen licht in de kamer zijn en kan hij 's nachts geen levend wezen om zich hebben, hij moet alleen zijn! Alleen wakker met zijn smart, met zijn lijden, maar ook met zijn gedachten en wake droomen.

Hij is getrouwd, ik heb zijn vrouw niet gezien en ook de wensch daarvoor niet uitgesproken; zij moet een knappe, sterke persoon zijn. Dat is alles wat hare biografen van haar weten. Dat de zanger van het 'Buch der Lieder' na Loreley enz. aan een 'knappe sterke persoon' als man hangen bleef, is een grap van 't noodlot. Volken en vrouwen, van welke de geschiedenis niets anders zeggen kan dan: 'een knappe, sterke persoon!' mogen zeer respectabel zijn, interessant zijn ze niet.

Heine houdt nog bizonder veel van joodsche aardigheden.

Ik vroeg Heine, of zijn vrouw duitsch kon spreken; 'maar twee woorden,' was zijn antwoord: 'Nebbech' en 'Jofe'. (Het eerste woord is een klachtuitroep en het tweede beteekend 'mooi',) 'Zoo?' zeide ik, 'dat zijn maar twee eigennamen, de eerste is uw eigen naam en de tweede die uwer vrouw.'

Heine is nu weder zoo ver, dat hij veel zelf schrijven kan. Anders dicteert hij, maar hij heeft iedere week een andere schrijver, want niemand kan het hem goed genoeg doen.

Toen wij elkander het laatst ontmoet hadden in Frankfort was Börne steeds bij ons, maar zoowel Heine als ik, wij vermeden de naam Börne uit te spreken.

Ik had juist het graf van Börne bezocht, maar verliet het ziekbed van Heine neerslachtiger dan het graf van Börne.

Amsterdam.

P. BEL.

Amerikaansche Correspondentie.

Een praatje over schoonheid - jonge meisjes, die er moe uitzien.

Een Franschman maakte, met zijn gewone beleefdheid, bij een eerste bezoek aan Amerika het compliment aan de Amerikaansche jonge dames, dat zij de schoonste der wereld waren, doch liet er onmiddellijk op volgen, dat haar schoonheid verdween bij de minste teekens van vermoeidheid.

Dit was een tamelijk ongalante terugslag, doch ik moet erkennen, dat het de waarheid is.

De schoonheid van slechts weinig vrouwen, zooals Trilby's of Kate Ashe's, wordt verhoogd door een ziekelijk of vermoeid uitzicht, integendeel aan den avond van een te ingespannen arbeidsdag zijn er meest weinig sporen over van het anders zoo aantrekkelijke frissche eener jonge schoonheid.

Het Amerikaansche jonge meisje, mooi of niet mooi, moet leeren haar krachten te sparen; zij onderneemt te veel te gelijk. Zij volgt de verschillende academische lessen evengoed als de laatste modesnufjes, zooals het dragen van ornamenten om de enkels, met dat gevolg dat zij er tegen haar 20ste jaar afgemat en vermagerd uitziet, en tot het besef komt dat dit drukke leven blijvende sporen kan achter laten, en zij te vroegtijdig oud zal worden verklaard.

Wat een Amerikaansch meisje het meeste kwaad doet, natuurlijk verondersteld dat zij overigens eene goede gezondheid heeft, zijn de tallooze ongeschikte uren welke zij dagelijks aan haar arbeid besteedt, vooral bij de tegenwoordige neiging tot zenuwlijden, waaraan negen van de tien lijdend zijn, het gebrek aan kennis van een goede diëet en lichaamsbeweging, en voor haar die veel

binnenshuis doorbrengen een onvoldoende ventilatie en sterk electrisch licht.

Een meisje dat gauw moe is, moest minstens 9 uur slapen in een kamer met open raam. Is het koud, dan neme men meer wollen dekens of warme kruiken, doch versche lucht is absoluut noodig. Een der vele redenen dat vele jonge meisjes zich bij 't opstaan moe voelen is, dat zij gedurende den nacht bedorven lucht inademden. Het bed moet nooit langs den muur staan en de matras moet noch te hard, noch te zacht zijn. De samentrekking der verstijfde spieren gedurende den slaap kan een tweede reden zijn, waardoor een meisje niet uitgerust ontwaakt; zij moet door verstandige massage ontspanning geven aan haar spieren, en dit is de eerste stap tot verdwijnen van moeheid en behoud van jeugd.

Algeheele ontspanning is meer een zaak van het verstand. Om hiertoe te komen ga men plat te bed liggen, bepaal de gedachten op iets rustigs en kalmeerends, en wrijf het geheele lichaam van den hals, schouder, armen, handen, borst en romp tot aan de teenen. Masseer elke spier afzonderlijk en haal telkens diep adem, zooveel mogelijk door den neus. Nà elke spier zoo behandeld, en de gedachten bepaald te hebben op elk deel wat stijf en gespannen was, zal men wezenlijke ontspanning gaan voelen. Doet men deze oefening voor het naar bed gaan, dan is dit in de meeste gevallen een krachtig geneesmiddel tegen slapeloosheid.

Het meisje, dat zich chronisch moe begint te voelen, zal, als haar lever gezond is, rust en opkwikking vinden in voor haar gestel geschikte baden. Door deskundigen aangeraden electrische baden zijn èn krachtgevend èn aangenaam, en geven roode wangen en glinsterende oogen. Waar geen electrische baden mogelijk zijn, doen verschillende aangebrachte zouten veel goed. Het zenuwachtige jonge meisje, wier wilskracht grooter is dan haar lichaamskracht, zal veel baat vinden bij het volgend recept: vermeng een oplossing van 50 gr. potasch, 100 gr. sodaoplossing, 40 gr. gelatine. Los deze gelatine eerst op in een ¼ liter kokend water en voeg er dan de genoemde zouten bij, en gebruik van dit mengsel in elk bad dat genomen wordt.

Nà een bijzonder vermoeienden dag zal niets de kloppende zenuwen meer tot rust brengen dan een warm bad en het nàwrijven en besprenkelen met een versterkend aromatisch toiletwater of eau de cologne, maar ik waarschuw u vooral een vertrouwbaar merk te gebruiken.

(*Wordt vervolgd.*)

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve

geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Middagwandeling door Schr. - Uw anonyme inzending wordt niet beoordeeld, omdat gij geen naam opgeeft.

Monica. - Mijn vorig antwoord aan U was juist afgedrukt, toen ik Uw schrijven ontving, om mij te verwelkomen bij mijn terugkomst uit Wiesbaden. Ik dank U zeer hartelijk voor die attentie. - Ja zeker, het weerzien van Onze Marie en van onze honden is een ding, waarop wij ons al de geheele reis over verheugen. Ik kan mij niet begrijpen hoe men het uithoudt, thuis te komen zonder te vinden een vriendelijk gelaat, te hooren een vriendelijke stem, of, als dat uitgesloten is, althans een hartelijk honden-gelik en geblaf tot begroeting. Ik verzeker U, dat het bij ons 'n luidruchtig half uurtje is bij die gelegenheden, en dat Onze Marie geduldig moet wachten met haar berichten en meedeelingen tot het honden-gezelsehap zichzelf heeft uitgeraasd in liefkozingen, en eindelijk, moe van de vreugde, op onzen schoot tot kalmte is gekomen. - Zij, Onze Marie, beweert ook, dat zij er altijd bij inschiet bij zulke gelegenheden wat het krijgen van 'n hand van mij betreft, omdat ik dadelijk mijn beide armen vol heb met de honden met wien zij aan het rijtuig staat, en haar dan heelemaal voorbij zie. Maar *ik* beweer, dat ze dan ten slotte een dubbele beurt krijgt, omdat wij haar altijd hebben te bedanken voor allerlei attenties in onze afwezigheid, en niet het minst óók voor hare liefde en zorgen voor onze honden-schatten, die we alleen aan haar durven toevertrouwen. - Nu, van den zomer gaan ze weer allemaal mee, Marie, honden, en Kaatje, de papegaai! (Een nieuwe huisgenoot sinds eenige maanden.) Lieve mevrouw, ik hoop dat U het goedkeurt, indien ik de geschiedenis van Uw hond hier overneem. Ik erger me altijd zoo vreeselijk, wanneer de menschen in hun verwatenheid spreken op 'n minachtende manier van hondentrouw en van hondenliefde. Hoeveel *menschen*, zelfs onze naasten, bloedverwanten, vrouw of man of kinderen, treuren over ons zóó, als die hond van Uw zoon:

'*Een hond is ook zoo gevoelig; - dit toonde de lievelings keeshond van mijn zoon, die tijdens zijn ziekte steeds op zijn bed lag, zijn troost was als ik een enkel uur niet bij het ziekbed was, en ook na het overlijden niet week uit de kamer, en na het wegdragen uit een openstaande kast, de zijden halsdoek die mijn kind soms nog droeg in zijn hok medenam. Het arme beest dat ik met mij nam kreeg toen een zenuwziekte, wist te ontsnappen, en wij vonden hem dood op het graf van zijn meester, in wiens graf hij*

is bijgezet; de veearts verklaarde dat de trouwe hond erg had geleden, en dol had kunnen worden van verdriet.'

- Heerlijk dat die correspondentie van U zijn nut heeft. En dat U daaraan zich zoo belangeloos wijden wilt. - The heir of Redclyffe is in mijn meisjes-jaren mijn lijfboek geweest, kan ik wel zeggen. De hedendaagsche jonge meisjes hebben 'n méér bedorven smaak; die lezen liever Kamertjes-zonde en schauwe 'reinheids'-boekjes. -

Nogmaals hartelijk dank voor Uw welkom en sympathiek schrijven. Hartelijk gegroet.

Jeannette. - Zie, lieve mevrouw, daarop ben ik nu trotsch, dat Uw honden 't aan mijn uitvoerige inlichtingen hebben te danken, dat U hen alle vier meeneemt naar Europa, inplaats van twee hunner achter te laten. Het is juist zooals U zegt, met vier *kinderen* reizen heeft misschien nog veel méér bezwaren, en toch komt men met wat goeden wil ook daar wel doorheen. Ik kan U niet zeggen hoe gelukkig mij Uw briefje maakte èn voor Uw vier hondenzelf én omdat het zoo heerlijk is, bij al de egoiste en op het punt dieren zoo wreed-ongevoelige menschen, ook hier en daar uitzonderingen aan te treffen, die toonen dat ze 't hart op de rechte plaats hebben en hondentrouw *begrijpen.* (Zie corr. in dit nommer aan Monica.)

C.G. Het is U misschien niet aangenaam, dat ik nader inga op het onderwerp. Laat mij U daarom alleen zeggen hoe innig ik met U meegevoel. Zoo iets is zoo vreeselijk, dat elk antwoord overbodig wordt. Men moet het met zichzelf uit-maken. Met U vind ik de gedachten aan, de hóóp op 'n andere wereld na deze, het éénige wat eigenlijk kan helpen dit leven als niet geheel waardeloos te beschouwen.

- Ik dank U, dat gij niet hebt getwijfeld aan mijn belangstelling; inderdaad, met zulke dingen leef ik mee, ook al ken ik mijn correspondenten niet persoonlijk.

Drenthina. - Hoe aardig, een briefje te ontvangen met een naam eronder, dien ik me wèl herinner uit, mijn geboorteplaats. Alleen, er waren vele familieën met Uw 'van', zoodat ik niet weet wie gij zijt. - Het doet mij genoegen dat gij er dan toch maar toe gekomen zijt mij eens te schrijven. Want, al zijt gij het ook eens met anderen die hetzelfde mij hebben gezegd, dat behoeft U toch niet te weerhouden mij ook Uw instemming mee te deelen. Het is mij nooit te veel brieven te ontvangen of te beantwoorden. - Het woordje 'appeljood' heeft meer aanstoot gegeven dan de schrijfster van dat stukje kon vermoeden. Gaarne neem ik nota van Uw verklaring, dat het ook U hinderde.

Ik hoop nu maar, dat gij U een volgenden keer niet zult laten terughouden over andere onderwerpen te schrijven, als gij daartoe lust gevoelt. Doe het gerust. - Dat mijn boekbeschouwing over dat vuile Geertje-product van *de Meester* U naar den zin was, doet mij genoegen, omdat het de zooveelste verklaring is van dien aard die ik ontving: en hoe méér hoe beter in dit geval.

Mevr: C. te G. - Als gij het toestaat, wil ik Uw brief naar aanleiding van Mignon's beschouwing gaarne afdrukken, en dan meteen beantwoorden. Meldt mij nog even of gij daarin toestemt? - Wat U kan doen herkennen, zal ik schrappen.

M. van H. en **R. van P.** - Ik zal U die stukjes terugzenden. Zulke terugzendingen geschieden op geregelde tijden. Het is onmogelijk, altijd alles van dien aard ‘dadelijk’ te doen. Gij moet Uw beurt afwachten.

Lotos. - Dank voor Uw ‘hulde’ aan het Telegraafartikel over ‘Hilligenlei’ en de vrouw. Ja natuurlijk, het moet een andere maatschappij worden, die de vrouw in dat bepaalde opzicht *anders* zal beoordeelen dan nu. Dat juist betuigt pastor Frenssen ook.

Ik antwoordde niet op, Uw vraag over dat tooneelstukje, omdat het zoo moeilijk is daarin ‘raad’ te geven. Probeeren hij den een en dan bij den ander, is het eenige wat er aan is te doen. M.i. is het niet geschikt voor *opvoering.* Of Eigen Haard het zal aannemen, kan ik niet weten. Het inzenden aan de redactie is het eenige wat gij kunt probeeren. Over La Rebelle wil ik wel 'n boekbeschouwing plaatsen. De drukproeven zond ik steeds naar de drukkerij. Zendt ze echter voortaan dáârheen, niet aan mij. Ik heb in de recensie over Coquelin zoowat hetzelfde gezegd wat gij mij zoo enthousiast schreeft, maar ik zag hem al meermalen. - Ik vond deze Roxane in de slot-scène ook niet zoo heel goed, maar zij is wat uiterlijk en toiletjes betreft een der bevalligste ‘Roxanes’ die ik zag. Wat het ‘sympathieke’ van Cyrano betreft, Kainz is mij steeds sympathieker geweest in die rol dan Coquelin; de laatste speelt subliem, maar de eerste pakte je in, met al zijn leelijkheid, door 'n charme van weemoed, dat Coquelin niet zóó sterk heeft, vind ik.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Sympathie. - Hartelijk dank voor Uw tweeden brief. Ik heb er *natuurlijk* niet aan gedacht het eerste kwalijk te nemen, vond het integendeel een zeer prettig en openhartig schrijven, en wilde het *particulier* beantwoorden, omdat het onderwerp niet geschikt is tot behandeling in het openbaar. Gij begrijpt wat ik bedoel. Ziedaar de *eenige* reden van mijn zwijgen. Want, zooals het gewoonlijk gaat met mijn particuliere correspondentie, ik stel dan dikwijls langer uit dan mij lief is, uit tijdgebrek. - Nooit zou ik trouwens vermoed hebben dat gij een Lelie-antwoord hadt verwacht. Nu zend ik U voorloopig dit, met de toestemming er bij mij als lid op te geven voor die vereeniging. Het andere particulier. Nogmaals veel dank voor beide brieven.. Gedachtenwisseling is mij altijd aangenaam.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Gaarne zou ik worden ingelicht, waar een inrichting voor dames van middelbaren leeftijd wordt gevonden, welke ongefortuneerd en door zwakke gezondheid niet meer in staat zijn eene betrekking naar behooren te vervullen.

Bij voorbaat mijn dank.

Leny.

Bericht.

Wegens het zeer groote aantal onder de copie aanwezige *novellen* en *schetsjes*, verzoekt de redactrice tot 1 October a.s. geen bijdragen in te zenden van dien aard. Beschouwingen, ingezonden stukken, enz., enz., kunnen ten allen tijde worden aangeboden, óók gedurende de zomermaanden. Dit verzoek geldt alleen voor novellen, schetsjes enz.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

6 Juni 1906.
19de Jaargang.
No. 49.

Bericht.

Gedurende de zomervacantie van **1 Juni** tot **1 Sept:** is het adres der redactrice, evenals verleden jaar:

Matten bei Interlaken.
(bei Herrn ABBÜHL),
waarheen alle brieven, stukken, enz. zijn te adresseeren.

Hoofdartikel
Luisteren met de ziel.

Hoort en verstaat!

Daar is een tijd van komen,
Daar is een tijd van gaan:
Dat hebt gij méer *vernomen,*
Maar hebt gij 't ook *verstaan?*

Als de ziele luistert
spreekt het al een taal dat leeft,
't lijzigste gefluister
ook en taal en teeken heeft:
blaren van de boomen
kouten met malkaar gezwind,
baren in de stroomen
klappen luide en welgezind,
wind en wei en wolken,
wegelen van Gods heiligen voet,
talen en vertolken
't diep gedoken woord zoo zoet...
als de ziele luistert.

Het aangehaalde woord, zoowel als wat de Génestet en de in den laatsten tijd zooveel besproken vlaamsche dichter Gezelle zongen, herinneren ons dat er is een luisteren met het oor alleen en een luisteren met de ziel, met heel ons innerlijk.

Worden er vele woorden, frasen, klanken en termen gezegd, die geen indrukken wekken, omdat ze zoo arm zijn aan inhoud en vrijwel gedachteloos worden geuit of ook geschreven, zoodat zij slechts bij allerlei gelegenheden - in dagen van vreugd en in nachten van smart - als ‘gemeenplaatsen’ dienst deden, het is evenzeer waar, dat er ook woorden gesproken en aan het papier toevertrouwd, woorden, die verdienen als kostbare parelen te worden bewaard en gewaardeerd, omdat zij wezenlijk iets te zeggen hebben en te overdenken geven, maar die helaas dikwijls alleen worden aangehoord met het oor en daarom langs een mensch heengaan.

't Goede zaad viel bij den weg.

Ouders, leermeesters, vrienden, richtten zich tot ons, zoo waar, zoo hartelijk, zoo ernstig, doch voor ons bleven hun woorden, geweld uit het warm gemoed - slechts klanken, ten hoogste wekkend een oppervlakkigen, voorbijgaanden indruk.

't Goede zaad viel op een rotsgrond.

Woorden van levenswijsheid... zij werden

gesproken, maar lieten dikwijls niets blijvends achter.

Wij luisterden alleen met het oor.

Zoo gaan aan ons voorbij, ons nauwelijks aanrakend, woorden van schrijvers en zangers en redenaars, woorden van levenden en van dooden ook.

Leer te hooren, maar vooral: leer te *verstaan*, in u op te nemen om het vernomene te verwerken, te laten doorwerken. Leer te luisteren met de *ziel.*

Het gemoed zij daartoe ontvankelijk, het hart geopend, ons binnenste ontsloten.

Het kan een ander toeschijnen dat woorden *langs* ons heengaan, terwijl zij juist diep in ons doordringen, even goed als iemand kan meenen, dat geen woord voor ons verloren gaat, terwijl zij niet den weg vinden naar ons innerlijk.

Schijn bedriegt vaak! Een onderwijzer weet hiervan mee te spreken, ja wie niet?

Ach ons voorbarig, ongegrond oordeelen en veroordeelen, ons toejuichen en laken zonder voldoenden grond!

Om met de ziel te luisteren, moeten we kunnen *zwijgen.*

Dit is voor velen al een moeielijke kunst. Zwijgen; stil, diep, eerbiedig.

Heerlijk zwijgen en rustig samenzijn, ver van 's werelds bont gewoel.

Zwijgen in het vertrouwelijk meedeelen en luisteren in zoo geëigende schemeruurtjes. 't Hart stort zich uit en... men luistert slechts.

Er zij *tijd* om te kunnen zwijgen en tijd schiete er over tot luisteren met het heele hart!

O dat drukke gepraat, dat drukke gedoe, o dat van alles om handen hebben.

Jammer dat wij het tegenwoordig allen ‘zoo verbazend druk’ hebben.

Wordt er zooveel meer gedaan, gewrocht? Zijn er minder ledige levens? *Denken* wij niet te weinig? Voor overdenken en indenken schijnt zoo zelden tijd over te schieten. Dit is innig-droevig.

Wat baat dit en wat baat dat, als onze ziel schade lijdt?

Vredige oogenblikjes, u kan niet één missen!

Eens alleén zijn! Welk een zegen!

> ‘'t Wordt dan zoo heerlijk stil in mij,
> en mijn gedachten kunnen dan vrij
> luisteren naar mooie en goede dingen,
> die mijn herinnering hen voor wil zingen.
> Het wordt dan om mij heen zoo stil,
> en m'n ziel, die zoo gretig luisteren wil,
> heeft zich diep en eerbiediglijk neergebogen.’

Tot wie luistert met de ziel, dringen van alomme stemmen door, welke anders niet vernomen zouden worden.

Tot die spreekt heel de *natuur* te morgen en te avond, bij zonneschijn en storm, in vollen zomertijd en in haar winterkleed, 't zij de lente haar intocht houdt of herfstvlagen het gure jaargetij inluiden.

Tot dien spreken bosch en zee, de bloem en de akker.

Alles heeft zijn sprake. Open het hart en vang de stemmen op. Daal af in de diepte, zie om u heen, zie omhoog en... zwijg!

Tot dien dringt door de taal der *kunst.*

Nu gaat een schilderij tot u spreken en de gedachten vermenigvuldigen zich.

De ‘taal zonder woorden’ ontroert en treft u. Zij onttrekt u aan de dagelijksche dingen van het voor velen vaak zoo alledaagsche sleurleven. Zij voert u omhoog en ge verneemt stemmen uit een onzichtbare, maar daarom niet minder wezenlijke wereld. Zij wekt een juichtoon en doet tranen schreien en hartstochten roept zij tot openbaring.

Het lied blijft natrillen, al zijn alle woorden vergeten.

Tot dien spreekt de *wetenschap* van welken, eenheid, orde, samenhang, doeleinden.

Voor dien herleeft het *verleden.* Herinneringen doemen op. Beelden van lang vervlogen tijden keeren terug. De eeuwen die achter liggen, gaan als 't ware weer op nieuw leven. Dan geen sprake van ‘vergeten hetgeen achter is.’

Tot dien spreekt de *menschenwereld.* Hij verneemt - verscholen, soms hiel diep - niet slechts woorden, kreten, zuchten, maar hij hoort daarin jubel en klaagzang, hope en vreeze, vertrouwen en twijfel, haat en liefde. Hij hoort zuchten om recht, om vrijheid, om menschelijkheid, zuchten naar geluk, verlangen naar... God.

Luistert met de ziel!

Nu hebben de *levenden* u iets te zeggen.

De *dooden* zijn voor u niet dood, want in herinneringen, in woorden blijven zij voortleven in uw hart.

Wat dankt menigeen niet aan der gestorvenen sprake, als hij haar beluistert in stille eenzaamheid! Ja waarlijk: heengegaan maar toch gebleven. Ze zijn overal waar wij ons bevinden, zoo wij hen liefhadden.

Luister met de ziel, en die brief van uw ouders, uw kind, uw vriend of vriendin, dat portret, dat meubelstuk, dat eenvoudige voorwerp in uw huiskamer - voor anderen waardelooze dingen - hebben voor u blijvende

beteekenis. Telkens zeggen zij u iets en kloppen zij aan de deur van uw hart.

Luister... en die *zwijgende blik* dringt diep, heel diep tot u door, u tot beschaming, tot bemoediging, tot aanvuring, tot vertroosting, u tot een zegen.

Wat zegt niet een handdruk vaak!

En door zóo te 'verstaan', worden gewekt stemmingen, aandoeningen, indrukken, welke straks zich omzetten in daden.

Aldus wordt het innerlijk verrijkt, gelouterd, gesterkt.

In ons wordt iets tot stand gebracht.

Zóo luisterend, genieten we eerst wezenlijk en wij smaken *zielevreugd.*

Zóo hoorend, lijden we diep en we kennen *zielesmart.*

Zóo verstaand, worstelen we ten bloede toe en wij ervaren *zielestrijd.*

Zóo in ons opnemend, ontvangen we iets dat voert tot *zieleloutering.*

Er is een rust welke de hoogste werkzaamheid is.

Onder zal gaan, wie niet ontvangt: *zielespijs.*

Alkmaar. Ds: J.F. TERNOOIJ APÈL.

Van twee zwervers. II.

Graaf Leo Tolstoï! Bij dezen naam komt ons niet de type van een slaaf of een Mongool, niet de magere gestalte, met hoekige jukbeenderen, met schuingeplaatste, diepliggende oogen van Maxim Gorki voor den geest. Wij zien voor ons een man van middelmatige grootte, een grijsaard, wien de ringbaard den bijnaam 'Russisch profeet' wettigt, wiens breede plooien boven de oogen beter dan zijn boeken getuigenis geven van strijd en ernstig nadenken.

Leo Tolstoï werd in 1828 geboren, in 't zelfde jaar als Hendrik Ibsen. Zijn moeder heeft hij niet gekend; zij stierf al, toen haar Leo nog maar anderhalf jaar oud was. Ook zijn vader behield hij niet lang meer: op negenjarigen leeftijd was hij reeds wees. Op een landgoed *Jasnaja Poljana* niet ver van Toela, namen nu drie tantes de opvoeding van den jongen Tolstoï op zich.

Hier was de edelman van hooge afkomst steeds omringd van alle denkbare weelde. Reeds vroeg leerde Tolstoï echter de kommervolle bestaans van vele Russische boeren kennen, en er ontstond een strijd in den boezem van den jongeling tusschen de zucht naar alles, wat de zinnen streelt, en een leven van ontbering. Koos hij het laatste, dan moest hij ook afstand doen van schepter en kroon, van roem en de schitterende eerbewijzen van een onderdanig volk. Die strijd viel hem zwaar. Want van nature was hij een Rus, die, zich zijn aristocratische afkomst bewust, juist zin had in vereering en graag zijn meerderheid jegens de minderen liet gevoelen. Bovendien haakt hij naar de genietingen dezer wereld. Geen student, die zich soms zoo te buiten ging, als Tolstoï, toen die te Kazan studeerde. Büchner en Moleschott waren zijn lievelingsschrijvers. Op geen bal van adellijken en prinsen ontbrak hij. Aan Waarzegsters en Toovenaars verkwistte hij groote sommen.

Toen de studententijd echter achter den rug was, kwam hij tot inkeer, en in een van zijn boeken schrijft hij de volgende bekentenis neer: 'Zonder ontzetting, walging en harteleed kan ik aan die jaren niet terugdenken. Ik daagde menschen uit tot een duel, ik verloor bij het kaartspel, bracht door wat de boeren in het zweet huns

aanschijns verdienden, ik mishandelde hen, leefde onzedelijk en bedroog. Leugen, diefstal, minnarij van allerlei soort, zwelgerij, doodslag, er is geen misdaad, die ik niet gepleegd heb.'

Naarmate hij ouder werd, voelde hij, hoe veel hij - de stoffelijk bevoorrechte - moest doen voor zijn arme landgenooten, en hoe weinig in zijn jongelingsjaren van dien plicht terechtgekomen was.

Steeds duidelijker begreep hij het verschil tusschen zijn leven in weelde en genot met dat van den armen Rus, door gebrek, mishandeling en minachting voor elke zedelijke verheffing schier onvatbaar.

Toen eenmaal de oogen hem open gingen, heeft deze gedachte hem nooit meer verlaten:

Er zijn rijke luiaards en meedoogenlooze mannen van adel in Rusland, en daarnaast anderen, die zwoegen om hun brood.

Vooral in Petersburg - leerde hij dat verschil in rijk en arm maar al te duidelijk kennen. Doch ook de groote gebreken van lieden, die op titels boogden of een verbekenden naam hadden verworven; bleven hem niet verborgen. Door zijn omgang met de eerste regeeringspersonen en de grootste geleerden bezocht hij bals en partijen, litteraire en musicale uitvoeringen; en zijn scherpziend oog werd hier ingewijd in dingen, die hij niet had gedroomd: de verdorvenheid van hooge en geleerde kringen in Rusland,

hun onzedelijkheid, hun ongeoorloofde middelen, om aan geld te komen, enz.

Spoedig had hij van de zoogenaamde beschaving onder deze mannen genoeg: Hij verliet Petersburg en vestigde zich weer op zijn landgoed: *Jasnaja Poljana.* Daar nam hij zich voor, een weldoener van zijn volk te worden: De Russische boer, verslaafd aan den drank, wekte een diep medelijden bij hem op. Hoe onwetend, hoe diep gezonken, die pachters, veehouders en kleinhandelaars waren, al verluierden zij hun tijd met geestdoodende gesprekken en brachten zij het zuurverdiende geld in de herberg, zij veinsden niet: zij gaven zich, zooals zij waren. De rijke graaf zou zijn arme landgenooten te hulp komen, hen in hun bedrijf door lezingen en goede voorbeelden laten voorlichten, hun steenen huizen geven, in plaats van armoedige hutten, scholen stichten voor hun kinderen, werktuigen voor handwerksnijverheid, land- en tuinbouw invoeren.

Het toeval wilde, dat hij die plannen niet dadelijk ten uitvoer brengen kon. Er kwamen slechte berichten uit den Kaukasus: Een van die krijgslustige Tjerkessen had een aantal dappere strijders om zich verzameld, en de wapens opgevat tegen het gouvernement. Tolstoï was een te goed patriot, dan dat hij bij dien opstand onzijdig kon blijven. Vrijwillig nam hij dienst in het leger van den Czaar en trok mee naar het slagveld. Daar, te midden van hun bergen, leerde hij de vijanden kennen, en, realist als hij was, bewonderde hij die natuurmenschen. In een van de gedenkschriften, die dezen oorlog behandelen, zegt hij: ‘Zij worden geboren, leven, minnen, trouwen, gaan op roof uit, eten, drinken en sterven weer. Ze kennen geen andere wetten dan die, waardoor zon, maan en sterren bewogen worden.’

Eenige jaren later had hij opnieuw gelegenheid indrukken van den oorlog in zich op te nemen, en zich er over te verbazen, hoe ver de hartstocht den mensch drijft, als hij meent zijn heilige rechten te zien geschonden. Het was in den Krimoorlog (1854-'56). Om zijn dapperheid in den strijd tegen de halfwilde Tsjerkessen, trad hij als officier aan 't hoofd van het kleine Kaukasus-leger en woonde hij het beroemde beleg van Sebastopol bij. Weinig scheelde het, of hij was, als zooveel duizenden gesneuveld. - Als koerier brengt Tolstoï den Czaar de vernederende boodschap, dat Sebastopol door de Franschen is ingenomen. Zoodra de vrede gesloten is, neemt Tolstoï zijn ontslag. Geen aanbieding, hoe aanlokkelijk, geen oorlogsgerucht, hoe dreigend, zal hem voortaan kunnen overhalen, andermaal dienst te nemen in het leger. Geen musket, of sabel wenscht hij voortaan meer te hanteeren: zijn eenig wapen, waarmee hij zijn vijanden tracht te verslaan, zal zijn, de pen: - Met de pen wil hij tevens de wereld afschuw inboezemen voor den oorlog en zijn gruwelen. De veldslagen, die hij bij woonde, schildert hij later met een realiteit, als niemand voor hem. Zijn hospitaalschetsen vervullen den lezer met zooveel deernis, dat die uitroept: ‘Wat onderscheidt den mensch van het roofdier, die zijn naaste op zoo afschuwelijke wijze verminkt!’

Doch behalve bijdragen, die de beschaving der wereld moesten bevorderen, en den oorlogsfakkel blusschen, zou hij het onwetende Rusland ook opheffen uit den treurigen staat van onkunde, de onzedelijkheid bestrijden, betere inzichten geven aan het volk, over het goed gebruik van 't geld, aansporen tot verdraagzaamheid, spaarzaamheid, zindelijkheid en matigheid in 't gebruik van sterke dranken. Om echter met vrucht werkzaam te zijn, had hij bovenal noodig: wereld- en menschenkennis. Ten einde in andere landen gezonder denkbeelden te leeren kennen, dan er onder de volksklasse in Rusland leefden, begaf hij zich op reis. Een lange

buitenlandsche reis deed hij van 4 jaren, over Parijs, Lyon, Marseille, Florence, Napels, en keerde in October 1857 naar zijn landgoed terug. Een anderen keer bezocht hij haast elke bekende stad in Duitschland, de badplaatsen incluis, hield zich eenigen tijd in Londen op, zag andermaal de kunstschatten van Florence en de bouwvallen in Rome, aanschouwde de verdorvenheid van het moderne Babel (Parijs), en had bij zijn terugkomst op *Jasnaja Poljava* een boekdeel vol korte aanteekeningen en een schat van herinneringen meegenomen.

Met letterkundigen van naam, beroemde redenaars, knappe staatslieden, voorname socialistische leiders was hij in aanraking geweest: Auerbach, den bekenden schrijver van *Schwartzwalder schetsen*, bracht hij een bezoek. Met Proudhon, den redenaar en schrijver over groote sociale vraagstukken, was hij in een wijsgeerig gesprek. Den Engelschen minister Palmerston hoorde hij een redevoering houden. Daarbij ervoer hij dat bij zooveel verscheidenheid in geestelijke

gaven de stoffelijke wereld een even groote afwisseling aan den natuurreiziger schenkt. Hier baadde hij zich in den gouden zonnegloed van Italië's helder blauwen hemel, daar keek hij met een oog vol ontzag naar de bergtoppen met eeuwige sneeuw in Zwitserland. De gratie van het Fransche volk, de practische opvatting van den Engelschman, het zelfvertrouwen en rotsvaste geloof van den Zwitserschen Alpenbewoner, de luidruchtigheid en geringe energie van den Italiaan, leerden hem, dat er niet alleen groot verschil in de natuurlijke gesteldheid van den bodem bestaat, maar ook de aard van 't volk zich dikwijls wijzigt met den grond waarop het leeft. -

Die groote tegenstellingen juist in karakter, levensomstandigheden, ontwikkeling, zeden, gaven hem dat gevoel van teleurstelling, waarvan hij in zijn *Reisebilder* gewag maakt.

Toch hadden die omzwervingen in den vreemde een onmiddellijk gevolg. Er verrezen na elkander *twaalf* inrichtingen van lager onderwijs om de Russische jeugd de elementen van 't lezen, rekenen en schrijven te leeren. Eenvoudige natuurkundige proeven moeten de kinderen tot zelfonderzoek aansporen. De schoonste geschiedkundige verhalen, vooral ook Bijbelsche geschiedenis, hun karakter vormen. Straf mocht de leerlingen echter niet worden opgelegd: Wie niet veel zin had in 't luisteren, kon uit de klas gaan, op den vloer gaan liggen, het raam uitkijken, enz. Gaven de leerlingen door geeuwen te kennen dat ze genoeg hadden van de les, dan werd er mee opgehouden en iets anders genomen.

Tolstoï zelf deed ijverig aan 't onderwijzen mee. En na de schooluren, ging hij met zijn jonge discipelen het veld in, zwierf tusschen akkers met koren door, wandelde door weilanden, plukte hier een bloem, die hij met de kinderen bekeek, joeg daar een vogel op, dien hij met hen behandelde, leerde ze iets gevoelen voor de schoonheid in de Schepping, medelijden hebben met de zwakkere dieren, die door de grootere worden vervolgd en verslonden; liet hen een onweer voorspellen uit donderkoppen, gaf hen te raden, waarom men van een hoogte veel verder kan zien dan op den vlakken grond, enz. duizend dingen meer. Bij winterdag liep hij met de jeugd onder de berijpte boomen door, om hun oog te openen voor het schilderachtige in zoo'n landschap, en hem te leeren naspreken: ‘Ieder buitengewoon natuurverschijnsel is een van Gods wonderen.’ Als de koude hen beving, ging hij met de jongens en meisjes sneeuwballen gooien. Dat verwarmde, en gaf hun nieuwen lust tot leeren in 't lokaal.

Naderhand echter brak Tolstoï zijn eigen leerwijze weer af. Een gevoel van onvoldaanheid maakte zich van hem meester. De eene inrichting van onderwijs na de andere werd weer gesloten.

Zijn drang naar wetenschap deed hem hierbij zeker geen goed: Hij wenschte meer tijd te hebben te studeeren en te schrijven en werd weer letterkundige:

In de werken, die nu van hem in 't licht verschenen, liet hij zien, welk een fijne opmerkingsgave hij bezit: De geringste bijzonderheden in kleedij, in spreektrant, zijn voor hem een middel, om het karakter te ontleden. Welk een nauwkeurig onderzoek stelde hij bovendien in, voor hij den roman in elkaar zette: nu eens bestudeerde hij de natuur om hem heen, dan woonde hij eene vergadering van vrijmetselaars bij, op een anderen keer weet hij met zekerheid ons te vertellen, wat er in de loges van een schouwburg plaats grijpt onder de voorstelling.

In ‘*Opstanding*’ maakt de lezer breedvoerig kennis met een rechtspraak in Rusland en leert, hoe langzaam Westersche gebruiken door de Russische justitie worden

overgenomen, hoe weinig er wordt onderzocht naar de schuld of onschuld van den beklaagde, en hoeveel omkoopbare rechters er nog in dat rijk voorkomen.

Het is Tolstoï onverschillig, waar hij zijn drama, den held van zijn verhaal moet laten spelen, in een stad, aan het hof, op een badplaats, overal is hij tehuis. Eerlijk wil hij zijn, waar hij het leven van zijn vrienden, en de lui van zijnen stand teekent. Daarom spaart hij hun tekortkomingen en uitspattingen niet. Zijn eigen huiselijk leven beschrijft hij ons in *Mascha.* Het huwelijk met zijn vrouw *Maria Behrs* was bijzonder gelukkig. Hoewel zijn echtgenoote aan het stadsleven gewoon was, kon zij zich op *Jasnaja Poljane* heel goed tusschen de arbeiders en boeren bewegen. En niet lang duurde het, of de boerderij met het landgoed, met haar lakenveldsche koeien en de Engelsche biggen, de volière met haar goud en zilverfazanten beviel haar uitstekend.

Tolstoï echter, hoe lief hij ook met zijn vrouw omging, en hoe hij ook zijn best deed, haar het leven op Jasnaja Poljana te ver-

aangenamen, Tolstoï zelf zocht nog steeds naar een rust, die hem het landgoed evenmin kon schenken, als eens de eenzame steppen van den Kaukasus, de omgang met geleerden, zijn reizen in het buitenland.

Hij zag den mensch in al zijne phasen: in zijn armoede en zijn overdaad, in zijn ellende en zijn verrukking, in zijn oogenblikken van wanhoop en energie, in zijn edele zelfopoffering en zijn misdadige zelfzucht, kortom, de wereld in al haar uitersten, en de slotsom waartoe hij komt, is: *IJdelheid* der *ijdelheden; alles is ijdelheid.*

De onrust in Tolstoï vermeerdert naarmate zijn vrouw steeds meer van het landleven begint te houden: droomgezichten heeft hij, het eene nog akeliger dan het andere: Doch eensklaps neemt dat leven, dat zijn gezondheid sloopt en zijn hersenen ziek maakt, een wending: Hij ontmoet een eenvoudigen boer, die lezen noch schrijven kan, doch er een geloof in Gods leiding er op na houdt, dat Tolstoï hem benijdt. Weg is de moedeloosheid van den eigenaar van Jasnaja Poljana als hij, met een ongeveinsd hart, zijn troost zoekt bij den Orthodox-Griekschen eeredienst, biecht als een oprecht geloovige, het Avondmaal bijwoont en - stipt - de Grieksch-Katholieke feestdagen meeviert. Tolstoï, de geleerde, de bereisde profeet, Ruslands grootste schrijver, de onafhankelijke naar de wereld, voelt zich klein in het heiligdom als daar de wierook brandt voor den Allerhoogste: Tolstoï prevelt het: *Maria Regina Coeli, ora pro-nobis*, omringd door de domme schare, die hem niet begrijpt, en zich om zijn vrije godsdienstige uiting zeker vroolijk maakt.

Een nieuwe studie neemt de vijftigjarige Tolstoï op zijn schouders: Als een gymnasiast van 16, leert deze zonderlinge edelman Grieksch en Hebreeuwsch, om den Bijbel in de oorspronkelijke taal te kunnen lezen. In plaats van novellen en zedenromans, schreef de onvermoeide auteur theologische opstellen: '*De vier evangeliën* en *Mijn godsdienst.*'

In de laatste geschriften valt hij (wien door de lezing van de authentieke bronnen de oogen open gingen voor den vormdienst der Russen) den Grieksch-Katholieken eeredienst aan, noemt de patriarchen verminkers van het Evangelie, misleiders van 't volk en doode steenen aan den tempel van het Koninkrijk Gods.

Voor deze uitlatingen werd hij buiten de Kerk gezet.

Als een eerlooze, in de oogen der hooge en lage Russische geestelijkheid, leeft Tolstoï nu op zijn landgoederen voort; maar hij draagt gelaten den smaad, hem door de Kerk aangedaan. Want: sinds 1880 is de ware rust in zijn boezem gedaald.

Als een adelaar, die oud geworden, nog bijwijlen zijn vleugels uitslaat, om de zon tegemoet te gaan, zoo laat Tolstoï - de arend onder de schrijvers - op den avond van zijn leven het geklapwiek zijner vleugels hooren, en zijn geestesoog, dat in scherpte, niets van zijn kracht verloor, trots zijn leeftijd, zoekt daar boven naar een andere zon, een zon, die zijn levensavond verguldt en hem een eeuwigen vrede voorspelt:

'*de goddelijke liefde.*'

Scheemda, 16 Mei. H. HOPPENKAMP.

Boekbeschouwing.

De kleine Johannes door **Frederik van Eeden,** tweede deel (uitgever W. Versluys, Amsterdam).

Met een gevoel van oprecht leedwezen zag ik het aan, dat ‘tweede deel’. Want, als iets zoo héél mooi is, dan wordt het er gewoonlijk niet beter op maar wel slechter, wanneer er vervolgen, tweede-deelen, enz. enz., aan worden geflanst. Als Frederik van Eeden ons iets nieuws heeft te zeggen, waarom dan óók maar niet een nieuw kleed daarvoor gekozen, in plaats van zijn leeringen en ideeën aan te lijmen aan dat afgeronde iets uit een vroeger tijdperk van zijn leven, dat heet *De kleine Johannes,* en waarom gansch Nederland hem lief heeft gekregen. - Als je voortaan spreekt van: *De kleine Johannes*, zal iedereen met recht vragen: ‘*Welk* boek bedoel je eigenlijk, 't éérste deel, of een ander?’ En ik vréés, ik vréés, dat er stéeds zal worden bijgevoegd: ‘'t Andere had hij maar liever ongeschreven moeten laten.’

Want, wat je al dadelijk opvalt en teleurstelt, ia dat het teere, het héélgevoelige van *De kleine Johannes*, deel I, nu in Deel II heeft plaats gemaakt voor een kinderachtigen verteltoon, afgewisseld door quasi geestigheid van een alles behalve hoogstaand genre. Maar méér nog, hindert het schoolmeesterachtig-doceerende van den schrijver. Ik weet wel, dat hij zijn boek opdraagt aan ‘zijn kinderen.’ Maar Daudet ook heeft zijn beroemd geworden meesterstukje: *Sapho* opgedragen aan zijn zonen, ‘als ze twintig zullen zijn.’ En, ondanks die opdracht, ver-

liest hij geen oogenblik uit het oog, dat hij spreekt óók en in de eerste plaats, tot het publiek, en dat dit er niet van houdt om te worden behandeld als groote kinderen, en levenslessen te ontvangen van 'n Meester die voor een schooltje staat. Frederik van Eeden daarentegen spreekt, wel op een quasieenvoudige manier, maar ondertusschen zóó van uit zijn 'verlichte wolk', om met de Génestet te spreken, dat de lezer vóórtdurend den indruk krijgt, alsof hij een simpel, nog in 't duister rondtastend wezen is, die welwillend wordt voortgeleid naar het licht door de genadige mededeelzaamheid van wijsheidsschatten, welke Meester Frederik van Eeden goedgunstig over hem uitstort....

Green wonder ook. In *De kleine Johannes*, uit dat éérste tijdperk van zijn letterkundige ontwikkeling, was Frederik van Eeden nog een die *niet* wist, zoo min als een onzer, wist. Hij was een zoekende, een zich een weg banende door den geheimzinnigen levens-tuin. En, omdat hij niet meer, niet wijzer, niet beter wilde zijn dan anderen ook, daarom maakte hij een juweeltje van eenvoud, van wàar gevoel, van echten levensweemoed, van oprecht zoeken naar den rechten weg, van het boek waarin hij neerlegde het resultaat van zijn denken en zijn ondervinden: *De kleine Johannes*.

Maar thans is Frederik van Eeden, de man van een nieuwe levensbeschouwing, van een maatschappelijke hervorming, een iemand geworden die *weet*, die 'het' weet. En dat voelen we op elke bladzijde, dat giet hij ons met lepels vol in ieder hoofdstuk in. En daardoor wordt zijn sprookje een laf, kinderachtig 'betoog', met de bekende middelen, van andere beschouwingen en andere levensopvattingen dan de eigene afmaken door ze voor te stellen als dom-onnoozel! - Men versta mij wel, dat ik alléén tegen dezen door Frederik van Eeden gekozen *vorm* protesteer, niet tegen zijn alwetendheid op-zich-zelf. Het staat hem vrij als hij meent 'het' te weten, nu daarvan de volle kennis te geven in een brochure, een strijdschrift, een beschouwing. Maar, wanneer hij in den onschuldig-lieflijken sprookjes-vorm verschanst de Waldenprincipes en de aanvallen op de maatschappij, dan staat het *ons* vrij dat leelijk en on-artistiek te vinden, en het te bejammeren, dat de sprookjes-dichter van een vroeger tijdperk gansch en al is ondergegaan in den strijderhervormer.

En daar komt nu nog bij, dat de hervormings-wijsheid, die van Eeden ons nu komt meedeelen, als ware het een groote bevrijding voor ons allen dat te vernemen, zóó onnoozelniets-beteekenend is, dat je er wee van wordt! Daar heb je b.v. die flauwe scène in de kerk, wanneer dominee Kraalboom, na zijn preek over het gebruik van den rijkdom, wordt verbeterd door den 'Geleider' van Johannes, Marcus, die allerlei moois komt verkondigen, waarnaar de menschen 'ademloos' luisteren. Natuurlijk! - Al de praatjes, die Marcus daar ten beste geeft, als ware het een gansch nieuwe ontdekking, zal iedereen wel eens gehoord hebben in zijn leven; wat méér is, hij zal het er waarschijnlijk mee ééns zijn ook. 't Is alleen maar de vraag, en die lost noch 'Marcus' noch Frederik van Eeden-zelf op, *hoe* al die schoone theorieën te verwezenlijken. Want wie zal onrechtvaardig en verdorven genoeg zijn, om te durven tegenspreken waarheden als koeien van dit genre:

'En de rijke, die des Vaders weldaden aan anderen ontfutselt, die gediend wordt zonder te dienen, die eet zonder werken, en zijn huis bouwt op de ellende van anderen, hoe zal die des Vaders gerechtigheid verstaan?'

Ik kan me volkomen voorstellen, dat twee categorieën van menschen over zulke phrasenmakerij in verrukking geraken, namelijk eenerzijds de bleekneuzige, in mooie

japonnetjes rondwandelende, en in salon-socialisme lief-hebberende rijke jonge-dametjes, die al terend op de renten van hun kapitaal, een groot woord hebben over ‘maatschappelijke misstanden’, en behooren tot de lijfgarde van Frederik van Eeden, als hij ergens een lezing houdt of optreedt, anderzijds de van het lot misdeelden, de werkloozen, door eigen of door anderer schuld, die, omdat ze zich ongelukkig en arm voelen, natuurlijk onberedeneerd dwepen met elke theorie die den rijkdom wil nivelleeren, en aan allen gelijkelijk welvaart en arbeid belooft. Maar, wie met een onpartijdige nuchtere blik de treurige werkelijkheid van dit zéér treurige leven, - voor velen onzer althans zeer treurig, ik bedoel natuurlijk in maatschappelijken zin, - beschouwt, die weet heel goed, dat de losse machtspreuken van des kleinen Johannes' ‘Geleider’ geen enkele mogelijkheid van verwezenlijking bevatten, gegeven de menschelijke natuur en de omstandigheden waarin wij leven! - Juist dáárom, omdat zulke leuterpraat berekend is op het goedkoop succes bij, op het on

noozel applaudissement van niet-nadenkende, of door het eigen lot verblinde menschen, vind ik het jammer van een kunstenaar als van Eeden een was, dat hij afdaalt met zijn kunst tot zulke *kunstjes.* Hij vindt zich in dit tweede gedeelte van de *Kleine Johannes* niet eens meer te goed, om af te dalen tot een soort geestigheid, die thuishoort in *Kippeveer*, in *Uilenspiegel* enz. Ik bedoel, waar hij de orthodoxe vroomheid der dienstmeid van tante Serena, van de oude Daatje, belachelijk maakt, liever gezegd *tracht* te bespotten, want zijn uien behooren tot een zóó afgezaagd en bekend genre, dat ze zelfs geen spoor van een glimlach meer vermogen af te dwingen. Dat Daatje beweert de 'genade' te hebben, en daarom 'geen kwaad meer te kunnen doen,' is een dier voorstellingen der bekrompenheid van orthodoxe menschen waartoe een Frederik van Eeden zich moest schamen zijn toevlucht te nemen, omdat hij even goed weet als ik, dat geen enkele orthodoxe Christen zal beweren 'geen kwaad meer te kunnen doen,' terwijl zelfs de meest steile en meesteenvoudige ziel in het genre van Daatje, zich nog niet zóó gek en zoo verwaten zal aanstellen wegens hare bekeering, als van Eeden het gemakshalve deze laat doen. Ik zeg 'gemakshalve,' omdat het blijkbaar een der gevolgen is van Frederik van Eeden's weten, dat alle andere menschen, die het wagen te meenen dat zij óók iets weten, worden op hun plaats gezet als stoute en ingebeelde kindertjes, aan wien Meester Frederik nu eens 'van uit zijn wolk,' om alweder met de Genestet te spreken, zal leeren, dat hij alléén 't weet en dat ze hebben te zwijgen, waar Meester spreekt! Zoo wordt dus gansch de bezittende klasse met één pennenstreek doorgehaald, door haar onder de rubriek te brengen der dommen en onnoozelen en kwaadwilligen en bekrompenen, en de belichaming van dominee Kraalboom, tante Serena, gansch de oude-dameskrans, en Daatje, terwijl een natúúrlijk gek-doende burgemeester, en een naar natúúrlijk onhandig deftig-doende rijksveldwachter daarneven voor den dag komen, als de types van het verachtelijke en niets nuttige gezag! Daartegenover staat de arme en misdeelde klasse engelrein en blank-onschuldig! Als Marcus zijn mond maar gelieft open te doen, worden ze tam en vriendelijk en eensgezind, als de dieren in de Openbaring! Ze vermaken zich -, een kermistroep liefst, - op een allerstichtelijkste wijze met muziek en dans, 's avonds laat, in verheven eenvoud van genoegens, totdat die verachtelijke politie hen uit elkaar komt jagen. Misschien is deze onzin een zinnebeeldige voorstelling hoe het eenmaal worden *zal,...* als Frederik van Eeden heeft gezegevierd als apostel. 't Papier is geduldig!

't Spreekt verder van zelf, dat er bij dezen deugdzamen kermistroep een allerliefst klein meisje is, met een 'rein' gelaat, al is het vuil, en dat deze wonderbare kermis-engel even begaafd blijkt te zijn als schoon, even ontwikkeld als bij de hand, zoodat zij zoo maar dadelijk de liedjes op muziek zet, welke de kleine Johannes dicht, tengevolge van welke talenten de beiden kinderen heel ruim hun brood verdienen, omdat ze niet alleen dichten en componeeren, maar ook nog de kunst verstaan hunne eigene liederen te zingen op een alleraandoenlijkste manier. Dat hieruit voor ons kinderen, die komen luisteren naar wat meester van Eeden al zoo weet, de les valt te putten, dat iedereen die *wil* werken genoeg kan verdienen om in zijn onderhoud te voorzien, dat het plicht is om ook voor de geringste soort arbeid zich te niet schamen, enz. enz, spreekt alweder van zelf. En al rijst daarbij de twijfel, of er in de werkelijkheid zóóveel luisterende en goedgeefsche menschen worden gevonden, dat arme straatzangertjes ervan kunnen leven, dat doet er niet toe. Als je gelooft in het heil van Frederik van Eeden's boodschap, dan moet het met je gaan

als met alle geloovigen, je moet niet twijfelen, maar aannemen in blind vertrouwen, dat de Meester 't alles weet.

Van liedjes gesproken, 't maken van zangerige, vloeiende versjes heeft van Eeden gelukkig nog niet verleerd, bij al het proza waarin hij baggert. Getuige dat aardige, en óók rake liedje van de arme klanten, dat de kermistroep zingt:

> ‘Wij zwervelingen zonder land,
> Wij zijn maar arme klanten.
> Wie méér geld hebben dan verstand,
> Die mogen lanterfanten....’

Plaatsgebrek belet mij dit loflied op de overmacht van ‘de centen’ verder af te schrijven. Indien Frederik van Eeden in zijn gansche boek zoo geestig-juist had getroffen den rijkdom, als hij het doet in dit versje, zijn redeneering zou een vrij wat machtiger indruk hebben gemaakt, dan zooals 't nu is, nu hij zich behelpt met gemeenplaatsen en flauwigheden.

En een ander voorbeeld van zijn onverzwakt gebleven talent in het maken van zulke eenvoudig-roerende liedekens zij hier nog op zijn plaats:

‘Ach roode geranium wel-vertrouwd,
Ach lieve lobelia blauw,
Waarom of gij mij toch zoo droevig beschouwt?
Voor wien draagt Uw gezicht in 't morgenlicht
Die schittertranen van dauw?

Och weet je dan nog van den ouden tijd,
Toen de teedere nachtegaal zong,
Toen de elfen dansten op 't mostapijt,
En het maanlicht zoo stil, en de hemel zoo wijd,
En de wereld zoo vreemd en jong?

‘Ach zoo de geranium wel-vertrouwd,
Ach lieve lobelia blauw,
De zon is verdonkerd, de lucht is vergrauwd,
De nachtwind wordt kil en de wereld oud,
En de herfst komt zoo gauw, zoo gauw’. -

Het doet je goed, in dit in véél opzichten zoo teleurstellende boek, zulk een poetische bladzijde tegen te komen. De rest is zoo dor, zoo droog. Daar heb je b.v. die episode met Pan! Wat wordt dat dadelijk weer meesterachtigpedant, dat geleeraar van Pan, en die akelig onbeduidende gemeenplaats, die je kunt hooren van de lippen van alle dominees, die je Zondags het goede moeten voorhouden, ‘dat alles *kan* wat je *wilt*’. - Is het nu wezenlijk der moeite waard, een boek te schrijven met een fonkelnieuw geloof er in, als dat geloof je zoo weinig positiefs brengt, zóóveel phrasenmakerij! 't Beste gedeelte vind ik nog het slot, wanneer de ontzettende geleerdheid der theosophie heen rolt over de ooren van Johannes, en hij verneemt van ‘Karma’ en ‘Incarnatie’, en al wat daar bij behoort. Niet dat ik iets heb tegen de theosophie. Ik geloof integendeel wel, dat er heel veel mooie en ware dingen zijn in die leer! Maar dat het noodig is den eenvoudigen en ongeletterden te overdonderen met een stroom van barbaarsch-klinkende diepzinnigheid, zooals heel veel theosofenleiders tot hun roeping schijnen te rekenen, wil er bij mij niet in, en meneer Lieverlee uit *De kleine Johannes*, vind ik wat dat betreft van het leven afgezien, mitsgaders zijn aristocratische vriendin, en hun hooghartigwreed neerzien op den armen aap!

Als Pan sterft, en wordt begraven, ziet de kleine Johannes, naast moeder aarde, de gestalte van zijn ‘Geleider’, ziet hoe deze tot hem nadert, zijn glinsterend gezicht over hem heenbuigt, en hoe het den ganschen hemel inneemt. - Er is in die gedachte, in die zinnebeeldige voorstelling wel iets fijngevoeligs en dichterlijks en vertroostends! Die slotbladzijden, die begrafenis van Pan, zijn uit een kunst-oogpunt overigens verreweg de beste van het op een kinderachtigen verteltoon geschreven boek.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Uit het Kamp te Millingen.
Een groote dag.

Op d'onafzienbre Veluwe-vlakte, links aan den straatweg van Barneveld naar Apeldoorn, lag het soldatenkamp van het 11e Regiment Infanterie. De witte tenten met de blauwe koppen staken schérp af tegen heidebruin en violet; aan de vier uiteinden en aan den straatweg, vér van 't kampcentrum, stond eenzaam de tent der wachten. Strooien schildwacht-huisjes waren op groote afstanden geplaatst, bij elk liep een soldaat met geschouderd geweer zich gruwzaam te vervelen. In 't midden van het kamp, tusschen 't tweede en derde bataljon, liep de hoofdweg naar de straatzijde.

Dagenlange regens hadden die hoofdtoegang in een schier ondoorwaadbaar moeras herschapen, de wagensporen stonden vòl drabbig modderwater, de pooten der paarden zonken weg in zwarte brei van klonterige slijk.

De kampstraten tusschen de tenten stonden vól plassen, 't hééle militaire kamp was één groote modderboel!

En boven dit luguber verblijf van eenige honderden menschen hingen troosteloos de dóórnatte vlaggen. Vlaggen aan den hoofdingang, vlaggen boven de tenten, vlaggen in de tentstraten! Eerepoorten van dennegroen en vlaggedoek, imitatie-standbeelden, baldakijns, oranje-vaandels, wapens, trofeeën, het stond en hing er àlles even wanhopig bij, verwaaid, verregend, verwaterd! Dag aan dag stroomden milde en verkwikkende regens op de ijverige kampversierders, het hield niet op, àlles was dóór en dóór nat: de tenten, het ligstroo, de kleeding, de wapens! En als er tot afwisseling een gure, natte wind opstak, dan klepperden de natte tenten en vlaggen, dan verwaaiden vele papieren versieringen tot flarden, dan bogen en kraakten de eerepoorten of stortte eensklaps een al te zwak baldakijn in elkaar.

Was dat niet een treurig vooruitzicht voor den grooten dag, die aanstaande was?

De dag van vreugde, de dag van emotie, de dag van de uitreiking der vaandels door

H.M. in hóógst-eigen-persoon? Was het niet voor òns, dappere vaderlands-verdedigers, soldaten van het Koninkrijk der Nederlanden, die met vúúr en geestdrift onze betrekking, ons huisgezin, onze belangen, ja àlles hadden in den steek gelaten om een maand lang oorlog te voeren tegen 'n denkbeeldigen vijand, allernuttigste oefeningen te houden in het boemelen over een hei, uren vèr, te schieten op boomtakjes en grassprietjes, te hollen-in-draf met dèrtig kilogrammen bepakking, àlles uit pure liefde voor 't dierbare vaderland; was het niet voor ons een bittere wanhoop, àlle oranje en rood-wit-blauwe sierselen te zien fledderen en kledderen in modder en regen? O, wèl was het een zwàre beproeving! Had daar niet onze bràve kolonel oefeningen gehouden in het 'hoera!' schreeuwen, hadden we niet geëxerceerd, gedefileerd en gemanoeuvreerd op 't paradeveld, dat we er bijkans bij néérvielen, hadden we niet jicht en rheumatiek getrotseerd om toch maar voorál goed en netjes op één lijntje te kunnen defileeren voor H.M.?

Hadden we niet met militairen ijver, de wangen blakende van geestdrift, het harte popelende van trots op ons móóie, elegante pakje, regenstralen, regenstroomen en onweersbuien op ons dierbaar lijf laten neerdalen, terwijl we bezig waren onze kostbare uren te besteden aan 't marcheeren-in-de-pas tijdens een wolkbreuk? Waren niet onze tenten dóórnat, ons ligstroo vochtig, al onze jassen en pantalons dóórweekt? Waren er niet honderden zieken? Ach, dit alles woog toch niet op tegen den gloedvollen, tot brandens toe gestegen geestdrift voor 't hollandsche leger, die ons, dappere soldaten, bezielde! Wie dacht 'r aan vrouw of vader of moeder, wie dacht 'r aan dringende bezigheden of belangrijke plichten?

Neen, onze levensbeschouwing lag besloten in de woorden:

Hiep, hiep, hoera! Oranje boven! - Wie het anders zegt, weet er geen steek van.

En zoo was de groote dag aangebroken! Het was op Maandag. Den Zondag te voren - het had den heelen dag gestortregend - had Hare Majesteit de veld-godsdienstoefening bijgewoond, die door den Hofprediker werd gehouden. H.M. had de buien, (zij werd met Haar gevolg zéér onvoldoende beschut door een aan-alle-kanten-open baldakijn), even hardnekkig getrotseerd als de soldaten het deden, daarna was Zij de verregende versieringen gaan bekijken en na haar vertrek hadden de officieren ons medegedeeld, dat H.M. zéér tevreden was over de militairen en dat zij hen Hoogst Derzelver compliment maakte over de prachtige opluistering van 't kamp. 't Spreekt van zelf, dat we oogenblikkelijk in onze harten den lust voelden opkomen, om voor zes jaar bij te teekenen en onze burger-positie op zij te zetten! -

Grauw, gehuld in een valen mist, rees de Maandagmorgen ter Oosterkimme.

Vijf uur in den morgen.... en plots werd de doodsche stilte vanéén gescheurd door het kanonschot, dònderend over de heide, als 'n rollende donderslag weerkaatsend tegen heuvels en bosschen!

Dan inééns kwam er geroep en geschreeuw in de tenten, waar de soldaten in 't vochtigmuffe stroo te slapen leien, waar 'n benauwde slaaplucht van tien man in 'n enge ruimte hangen bleef. Geeuwend rekten ze zich uit, trokken weer even de vòl-stroo-en-hei-gewoelde dekens over de schouders, en wilden weer indutten. Maar spoedig verscheen een sergeant, die z'n hoofd door de tentopening stak en naar binnen schreeuwde.

- 'Tentcommandant! Zou je niet onder de wol vandaan komen en je mannen wekken?'

- ‘Jawel - jawel, sersant!’ zei de korporaal, òpschrikkend uit z'n dommel, en dan, rechtop-zittend in het stroo, de dekens nog ten halve over zich heen, riep-die de jongens wakker!

- ‘Allo! Rijzen! Kom 'r potverdikme uit!’

De ontwakende mannen draaiden als houten mummies, de koude morgenlucht moedigde het opstaan niet bijzonder aan, maar eindelijk toch kwamen zij met slaperige bewegingen onder hun dekens vandaan, vouwden die op en gingen zich wasschen.

Buiten, in de tentstraat, surveilleerde de sergeant.

- ‘'t Is vandaag om tien uur aantreden, hoor! Om elf uur worden de vaandels uitgereikt!’

'n Blos van vreugde werd op aller wangen zichtbaar, toen de woorden ‘vaandels.... uitgereikt’ de ooren streelden. Want 't váándel is de soldaat z'n god en z'n godsdienst, 't vaandel is z'n hoop, z'n vertrouwen! Voor 't vaandel laat 'n militair zich in stukken hakken, voor z'n vaandel heeft-i z'n leven veil.

U kunt wel begrijpen, dat wij allemaal gráág ons leven wilden offeren voor 'n lap oranje-zijde met gouden kwasten, dit is zoo klaar als een klontje!

Na het ontbijt, 't welk bestond in sterk gepeperde groetesoep met rijkelijk toebedeelde vetkwabben en kommies, gingen de soldaten hun wapens en kleeren wat in orde brengen, want voor een bezoek van H.M. aan het kamp werd er alléén uit puur plezier gepoetst en geborsteld, dat het een aard had!

Het lastigste was evenwel, dat we onze overjassen opgerold om den ransel moesten dragen! Melieve, dat werd me 'n rein vrachtje op je rug en schouders! Maar

klagen deden we niet, met plezier hingen wij onze modèl-gepakte, 25 kilo-zware ransel op den rug, haakten die aan onze met ijzeren blokken gevulde patroontasschen, circa 2 kilo, namen het geweer aan den schouder, 4½ kilo, tezamen ongeveer één- à twéé en dertig kilo gewicht, alles vanwege de vaderlandsliefde en oranje-veréering!

- 'Aantréejen!' schreeuwden de onderofficieren buiten de tenten.

We wrongen ons met onze elegante, werkelijk chique costuums door de nauwe tentopening heen, en voegden ons bij onze sectiecommandanten. De ofifcieren verschenen, de compagnieën werden op twee gelederen gezet en aan de kapiteins gepresenteerd. De officieren hadden allen héél mooie jasjes met gouden épauletjes en blinkende knoopskes, mooie, neen, héél mooie oranje-sjerpjes en 'n blinkend-gepoetst sabeltje. Keurig, keurig! Om te stelen!

De overste kwam, nóg mooier toegetakeld dan de anderen, zenuwachtig-druk op z'n bruin vosje aandraven.

- 'Mógge, mógge! Alles present, m'neeren?'

- 'Jawel overste, alles present!'

- 'Dank U. Zult U 'r vóóral aan denken, dat 'r door niemand hoera mag geroepen worden, vóór de kolonel het teeken géeft? De kolonel zal roepen: leve de Koningin! en dan mógen de manschappen driemaal hoera! roepen!'

Overste verdween.

Heerlijk, heerlijk! We mochten 'driemaal hoera' roepen, en dat gebeurt je niet elken dag!

Om tien uur stond 't heele Regiment op 't paradeveld.

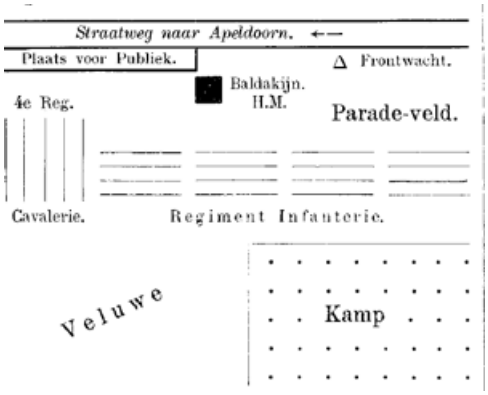

Commando's klonken over de vlakte, officieren-te-paard reden driftig-zenuwachtig af en aan, bataljons-commandanten hadden geen minuut rust, de troepen werden eerst links, toen rechts, dan weer voorwaarts, wat meer rechts, dan nog wat links-achterwaarts, eindelijk schuins-rechts-voorwaarts gecommandeerd, en ten slotte stonden ze nog verkeerd.

Na 'n half uur tobben en heen en weer scharrelen stond alles op z'n plaats.

Plots hoorde men gejuich van publiek op den straatweg: de Koningin kwam!

Tusschen 't gebladerte van de boomen, aan weerszijden van den weg, zagen we 'n veelkleurige stoet in galop naderen, en niettegenstaande wij schier bezwéken onder onze uitrusting, en enkelen onzer reeds flauw gevallen waren door 't voortdurend ònbew eeglijk moeten staan, klopten onze harten van aandoening sneller en wàrmer, vooral warmer.

De Koningin reed langs de troepen, zij was in amazone-costuum en werd gevolgd door 'n stoet van pràchtig-opgetuigde stafofficieren en adjudants, àlles goud wat je zag!

Tijdens die zoogenaamde inspectie speelde eerst de muziek van het 1e en 2e bataljon het Wilhelmus, en als 't uit was, begon het weer van voren af aan. Kwam H.M. bij de andere bataljons, dan begon de muziek van 't dèrde en vierde óók 't Wilhelmus te spelen. Beide muziekkorpsen speelden nu gezamenlijk, maar ieder op z'n eigen gelegenheid, wat een prachtig concert gaf! Daar begon de hoornmuziek van de cavalerie óók al 't Wilhelmus te blazen! 't Was nu aandoenlijk móói, drie muziekkorpsen, die door elkander het oude volkslied speelden! We waren dan ook tot schreiens toe geroerd! Nu betrad H.M. de verhevenheid onder het blauw-fluweelen baldakijn, de troepen formeerden carré en de koningin sprak de vaandelrede uit. Met plechtige ceremonies werden de vaandels uitgereikt, men hoorde de soldaten van ontroering snikken en zuchten, terwijl ze al dien tijd met gepresenteerd geweer stonden, een houding, die hen op den duur bijna het bewustzijn deed verliezen!

Met fieren tred kwam nu 'n officier der cavalerie nader. Luid klonk zijn stem over 't heideveld toen hij H.M. dank betuigde voor de uitreiking der vaandels.

- ‘Het was,’ zeide hij, ‘'n gróóte dag, 'n gedenkwaardige, onvergetelijke dag, nu de soldaat uit de handen van z'n Vorstin zijn vaandel ontving! Ja, het vaandel vertegenwoordigt H. Majesteit, in den krijg, het doet onzen geestdrift opvlammen en sterkt

den zwakke, moedigt áán tot den strijd. En wanneer we, dóódelijk in 't hart getroffen door 'n vijandigen kogel, stervende inéén zullen zinken, onze laatste blik op 't vaandel gericht, dan zullen we onzen laatsten adem uitblazen onder de juichkreet: ‘Leve de Koningin!’ ‘Hiep, hiep, hoera!’[1)]

- ‘Hoera! Hoera!’ riepen we allen, en de aandoening belette ons 't verder schreeuwen. O, wat een heerlijk, wat een zalig oogenblik was dat! Denkt gij, òn-militaire lezeres of lezer, dat wij op 't slagveld zouden sterven, terwijl onze laatste gedachte aan onze geliefden, onze ouders, kinderen, vrienden zou gewijd zijn?

Denkt gij, vaders en moeders, dat uw zoon, mòcht het ooit tot een oorlog komen, zal sneuvelen met de laatste gedachte aan U? Neen, zeg ik u, hij zal de eeuwigheid ingaan met 'n juichkreet! Niet met de juichkreet; Ik weet, waarheen ik ga! maar z'n laatste woord zal zijn: Leve de Koningin! Hoera!

Menige snik werd na deze roerende woorden van den cavalerie-officier vernomen, en toen er daarop door de soldaten gedefileerd werd, hadden velen nog betraande oogen, waardoor zij de kuilen in de heide niet zagen en dikwijls een buiteling maakten!

Na de parade vertrok de Koningin met haar gevolg.

En toen de stoet het Regiment passeerde, zwaaide de kolonel hóóg z'n sabel en schreeuwde: Leve de Koningin!

- ‘Hoera, hoera, hoera!!’ riepen de miliciens, bevend van geluk.

Toen was alles afgeloopen.

Voorwaar... het was een gróóte dag!!

KORPORAAL MILITANTOS.

Kinderleed door M. Vorst.

Twas vier uur. De meisjes babbelden in groepjes na, in 't ruime, ongezellige schoollokaal, over de lessen van dien dag en zochten met rappe handen in stapels boeken en schriften voor wat ze noodig hadden voor den volgenden. - Toen, met 't geraas van 'n bergstroom, die lang tusschen nauwe bedding besloten, eindelijk vrij in 't laagland schiet, stormde de jeugd uit 't sombere lokaal in de zachte, lauwe zomerlucht. Op 't plein voor 't schoolgebouw, verdeelde de menigte zich in groepjes en ging ieder zijns weegs. 'n Rij meisjes bepraatten onder 't naar huis gaan 't nieuwtje van den dag, aardige afwisseling in de eentonigheid van routine en schoolwerk. De ‘juffrouw’ van de klas was geëngageerd. Ze had haar ontslag aangevraagd en zou wellicht al heel spoedig heengaan. Dan zou er dus 'n andere komen, 'n ‘nieuwe,’ met 'n ander gelaat, ander haar, andere oogen, andere handen en ander soort blouses misschien. Sommigen vonden 't jammer, ze waren zoo aan de juffrouw gewend en toch 't nieuwe, 't onbekende trok haar aan.

De luidruchtigsten maakten zich vroolijk over 't geval, totdat ze aan 'n winkel kwamen, waar dikke roodbruine worsten aan haken hingen, en potten kanariegeel vet in de uitstalkast stonden en waar met groote witte letters op de ruiten geschilderd was: A. Klasen. Paarden- en Varkensslagerij.

‘Dagg!’ riep Geertje Klasen, met langgerekten g-klank en glipte tusschen 't rijtje uit.

1) Historisch!!

‘Geertje,’ riepen de anderen nu, die eerst nu haar zwijgende klasgenoot opmerkten, zoo verdiept waren ze geweest in 't nieuws. ‘Geertje, da's waar ook,’ riep Grietje van den metselaar, die voor allen 't woord opvatte, ‘wat zegt Geertje er wel van? Ben je niet bedroefd, dat de juffrouw weggaat?’

‘'t Spijt me heel erg,’ zei Geertje met tranen in de oogen.

‘Je vrindin,’ gichelden en spotten de anderen.

Maar Geertje, die wist, dat ze 'z altijd plaagden, dat juffrouw Denksel haar voortrok, was 't hooge stoepje al opgewipt en verdwenen achter de paardenbouten en gerookte hammen.

Daar in 't kleine woonkamertje achter den winkel, waar de ongure vleeschlucht tot je doordrong, vertelde ze aan moeder 't nieuwtje van school. Juffrouw Klasen, die ook in den winkel hielp, stond nu met grove vethanden te schrijven, wrant ze hield ook 't boek bij en luisterde eerst maar half naar wat heur dochtertje te vertellen had. Toen meer acht gevende op 't fijne kinderstemmetje trok ze 'r wenkbrauwen samen en zei: ‘O, nou begrijp ik 't, dat is die juffrouw, waar jij zoo gek mee bent, omdat ze wat lettertjes gegeten hèt. Nou voor die weer 'n ander; daar hoef je nou niet om te malen; nieuwe bezems vegen schoon.’

Toen gaf ze Geertje boodschappen, die ze 'n paar straten verder moest gaan doen.

Geertje liep treurig naar buiten en deed 'r boodschappen bij den kruidenier. Daar kreeg ze 'n zakje suikertjes toe, maar dat bewaarde ze voor kleine zusje. Ze was vandaag volstrekt niet snoeplustig gestemd.

O, dat ze toch niemand had, die haar verstond - niemand. Vader werkte in den winkel of keef met de knechts en moeder had slechts ooren voor de zaak en voor 't huishouden. Als ze na 'n geschiedenis-les van juffrouw Denksel met popelend hartje en glinsterende oogen naar huis kwam, vertelde ze soms moeder van de grootsche-tragische figuur van Napoleon.

Moeder luisterde dan één oogenblik naar wat voor haar geleek 'n feuilleton uit 'n Zondagsblad - dan verklaarde ze bot, dat 't allemaal gekheid was, waar je ommers toch niet van kon eten en waar ze niks meer van bliefde te hooren. Al peinzende liep Geertje bijna 'r oom, den bloemist, voorbij, die met 'n kar vol bloemen door de straat reed.

'Zoo, Geertje,' riep ie, 'meissie, zie je me niet.'

'Dag oom, ik heb boodschappen voor moeder gedaan; zal ik een eindje met u meeloopen.'

'Das goed, meissie en wat zeg je wel van m'n mooie bloemen, je wou er zeker wel 'n paar van hebben' en 'n mes uit z'n zak halende, sneed ie 'n aardigen ruiker af.

'Hier kind, ga nu maar liever gauw naar huis,' zei oom, de kinderen afwerende, die met begeerige blikken naar de bloemenschat, schreeuwden: 'toe, baas geef mijn er ook een.'

Nadat ze 'r oom bedankt had, holde Geertje naar huis en verborg 'r schat op 'r dakkamertje achter 't ledikant.

'Voor de juffrouw', dacht ze, terwijl ze ze besprenkelde. Niettegenstaande het prettige van de verrassing, die ze morgen de juffrouw zou bereiden, ging ze naar bed, bedroefd over de naderende scheiding. Lang huilde ze er om, heur kopje onder de dekens. O, dat die juffrouw nu juist weg moest gaan, waar ze zoo veel van hield, ze hield wel van 'r ouders en 'r broertjes en zusjes; maar van juffrouw Denksel op 'n heel andere manier. De juffrouw was zoo goed en zoo zacht, schold 'r nooit als ze iets verkeerd deed en ze wist zoo veel, veel meer dan 'r ouders en al 'r familie en kennissen. En zij zou ook zoo graag heel veel weten en zich ontwikkelen, net zoo als de juffrouw en wat ze wist, dat had juffrouw Denksel haar meegedeeld, misschien had ze haar daarom zoo lief met heur rein kinderhartje. Dan dacht ze na over 't geheimzinnige van geengageerd zijn en had ze 'n visioen van 't geven van de bloemen aan de juffrouw, den volgenden morgen, toen, werden alle beelden weggevaagd in 'r brein en sliep ze tot dat moeder 'r met de klok van half zeven wakker riep.

Dien morgen was er 'n ware triomf voor Geertje; ze was al vroeg op school met de bloemen en de juffrouw zei, dat ze 't o, zoo aardig vond en ze had 't voorrecht 't portret van hém te mogen zien. Geertje bekende oprecht, dat ze dien jongen man, met dien interessanten kop zoo heel mooi vond en de juffrouw lachte gelukkig en vertelde, dat ze gauw zouden gauw trouwen en dat ze de huishouding moest leeren; en om toch maar iets aardigs te zeggen in ruil voor de lieve attentie, voegde ze er aan toe: 'en als we getrouwd zijn, mag je wel eens bij ons komen logeeren, in de vacantie, hoor,' 'n belofte, die ze misschien 'n minuut later weer vergat.

De anderen, die niet aan bloemen gedacht hadden, waren jaloersch op Geertje en plaagden haar, dat ze 't altijd met 'dat mensch' eens was, inplaats van met de anderen mee te doen.

Maar Geertje deerden ditmaal hunne verwijten niet; ze was immers zoo over-gelukkig met de belofte van juffrouw Denksel, overtuigd als ze was dat zoo iemand, als ze zich hare onderwijzeres voorstelde, nooit breken zou, wat ze eenmaal beloofd had.

Eindelijk brak de dag van vertrek aan. Juffrouw Denksel zou naar de stad terug gaan, waar heur ouders en verloofde gevestigd waren.

Blij, lachende, om 't nieuwe leven, dat voor 'r lag, zei ze Geertje, die haar uitgeleide deed lieve troostwoordjes.

'Juffrouw,' vroeg Geertje bescheiden, 'ik zou zoo graag uw adres weten, mag ik u nog eens schrijven?'

'Jawel kind, maar ik zal jou eerst 'n Ansicht sturen, 'n heele mooie, hoor! en mijn adres schrijf ik er dan wel op.'

'U zal me dan niet vergeten, juffrouw,' zei Geertje, glimlachend, door 'r tranen heen.

'Kom, lieveling,' zei juffrouw Denksel, nadruk leggend op 't laatste woord, want bij 't uitspreken, dacht ze aan hém

Bij 't afscheid kuste juffrouw Denksel 'r oude-leerlinge en ze dacht aan hunne ontmoeting, als hij haar 'n paar stations voor hunne woonplaats zou komen athalen. Toen

zette de trein zich in beweging en voor 't eerst in 'r leven voelde Geertje de smart van scheiden van wat je lief is.

'r Klasgenooten voelden leedvermaak, deden quasi lief tegen haar en vroegen haar, of 't haar niet erg speet, dat juffrouw Denksel er nu niet was.

Maar Geertje antwoordde met 'n zegevierend lachje; ‘Och zie je, zoo heel veel tob ik er nu niet over, want ze heeft me in de vacantie te logeeren gevraagd en ik krijg ook 'n Ansicht van 'r.

Toen trokken de plaaggeesten de schouders op en sommigen mompelden: “Ik mot 't eerst zien”.

Geertje was die dagen bijzonder onrustig. Als de brievenbesteller voorbij kwam, liep ze haastig naar voren, om te zien, of er ook wat voor haar bij was.

Die onrust viel juffrouw Klasen op.

“Maar kind, wat heb jij met de post te maken?” vroeg ze op 'n avond, dat ze 'r dochtertje weer teleurgesteld naar binnen had zien gaan.

Toen vertelde Geertje, 'n beetje verlegen, wat juffrouw Denksel haar beloofd had.

“Kom, malle meid, geloof je nou, dat die juffrouw nog aan jou denkt, die hèt 'r kop vol van haar vrijer - en geloof je nou, dat die nou iemand van ons soort menschen te lozeeren vraagt; ik doch toch, dat je verstandiger was; nou, van die aanzicht zou ik nog kenne gelooven, maar te lozeere! - Ben je mal, dat is ze al lang vergeten ook, die krijg je nooit, pas er eens op!”

Geertje geloofde maar half wat moeder 'r zeide, van ieder zou ze 't kunnen gelooven, alleen van juffrouw Denksel niet.

En ze herinnerde zich dien eenen morgen, toen juffrouw Denksel haar 't portret had laten zien, aan haar alleen. En de juffrouw was altijd zoo goed geweest, en zoo lief en zoo vriendelijk, neen, zoo iets kon ze niet van haar gelooven. - 's Nachts huilde ze er om in 'r kussens, dat de juffrouw, waar ze toch zoo heel veel van hield, niet om 'r dacht. O, kon ik 't 'r maar zeggen, hoe lief ik haar heb, snikte ze; dan zou ze wel 'n heel klein beetje om mij geven. -

Heur klasgenooten vroegen 't telkens of ze nog geen Ansicht gekregen had en steeds moest ze antwoorden: nog niet. En eindelijk zeiden haar de anderen met harten popelend van leedvermaak “jammer voor je, dat ze je vergeet!”

En Geertje, door valsche schaamte gedreven, veinsde: “Och die Ansicht kan me niks schelen, hoor!”

Maar nog steeds geloofde ze, dat den een of anderen dag de verrassing wel komen zou. Toen werd 'r hoop steeds flauwer en flauwer. De “juffrouw” was al lang “mevrouw” geworden en heur belofte was haar werkelijk door 't hoofd gegaan!’ Maar Geertje, dacht 'r nog wel eens aan, maar toen met onverschilligheid voor haar, van wie ze eens zoo veel had gehouden. Voor 't eerst in heur leven leerde ze toen, wat 't zegt, zich in iemand, dien je lief had te vergissen, en 't mooie geloof in de menschen was uit 't onschuldige kinderzieltje verdwenen, want 't wantrouwen had 'r z'n intrede gedaan.

Jan. '06.

Hun Kind.

Zijn buien van drift en boosheid eindigden zooals altijd in tranen, en zij suste hem in haar armen, alsof hij nog een heel klein kindje was, en niet haar flinke jongen van bijna vijf jaar.

- ‘Stil maar, mijn kindje; hij is weer zoet. Moeder gelooft het wel, hoor.’

't Was ook erg vervelend, dat zijn mooi wagentje brak. Maar ze konden toch onmogelijk dadelijk erop uitgaan om een ander te koopen. Daarvoor was het al veel te laat. Wat zou vader wel denken, wanneer hij straks van 't kantoor thuis kwam en Moeder met Bertie gevlogen was! Dat ging toch immers niet! Dat begreep haar jongentje nu zelf ook, was het niet zoo? Suste zij liefkoozend.

Ze zouden nog eens zien, als hij heel zoet was deze week. Wie weet wat er dan Zaterdag gebeurde!

Het kind lachte even door zijn tranen, knipte slaperig met zijn oogjes, viel moe tegen haar aan. Toen zonk hij op haar schoot in slaap.

Bedroefd staarde zij op hem neer. Wat was hij weer boos en driftig geweest, hoe had hij gestampvoet, gegild, geschreid, omdat zij niet dadelijk een nieuw wagentje wilde gaan koopen! Het oude was in den regen blijven staan en nu was het heelemaal uit elkaar gevallen. Zij vond het wel heel jammer en ze had wel erg met hem te doen, maar ze voelde, dat het toch niet goed geweest zou zijn, dadelijk maar een nieuw te koopen. Hij moest toch leeren zich te schikken in tegenspoed.

O, die buien van drift en boosheid, die telkens in zoo hevige mate terugkeerden, hoe ze haar bedroefden en ontmoedigden!

Voortdurend was ze eraan indachtig, alles, wat zijn drift kon opwekken, te vermijden, en wanneer, ondanks dat, de booze buien zich toch van hem meester maakten, stelde ze dadelijk alles in 't werk, die te temperen.

Ze hoopte zoo, niet door zwak toegeven,

maar door verstandig overleg, een flinken jongen van hem te kunnen maken.

Maar wanneer die buien dan in zoo erge mate telkens terugkeerden, dan vreesde ze, wanhoopte ze....

Zouden ze nooit hun doel bereiken en den slechten aard, die het kind waarschijnlijk bij zijn geboorte was toebedeeld, veredelen, vermooien kunnen door eene goede en zorgvolle opvoeding?

't Was hun eenig ideaal van hem een goed, en flink mensch te maken. Dan zouden ze met voldoening op hun moeilijken arbeid kunnen terugzien. Dan zou ze zich ruimschoots beloond vinden voor de zware taak, die ze vrijwillig op zich hadden genomen!

Ze staarde op het slapend kind, dat zwaar lag in haar armen en begon hem zachtjes uit te kleeden.

Tranen drongen in de lief-bruine oogen.

O, meer dan moeilijk en zorgvol, was hun werk mooi en goed, vol liefde en illusie.

Nog nooit had ze één oogenblik berouw gehad over hun daad, nu bijna vier en een half jaar geleden, toen zij het kind uit de dronkemans-omgeving hadden weggehaald en als hun eigen aangenomen.

Hoe herinnerde zij zich dien dag, alsof het gisteren was!

Hunne kinderloosheid had hen gebracht tot idealizeering van het kind.

Haar man had dikwijls beweerd, dat het leven zonder kinderen zoo vreugdeloos was, omdat kinderen de hoop van den ouderdom zijn. Haar had het ook zoo heerlijk toegeschenen, zulke kleine wezentjes te koesteren en te verzorgen!

Totdat hun op eens, als 't ware in de handen was gelegd, het kind van een dronkaard, hun buurman.

De moeder van arme Bertie was kort na zijn geboorte gestorven en toen zij het kindje daar zoo onverzorgd hadden zien liggen en de man besloten had met de zes andere kinderen in een kermiswagen te gaan wonen, hadden zij als een gunst verzocht, het bij zich te mogen nemen.

Blij van dien last af te zijn, had de vader dadelijk toegestemd, eraan toevoegend, dat zij, voor zijn part, het kind altijd mochten behouden. En ook dat aanbod hadden ze gaarne aangenomen!

Beiden hielden ze nu van den kleinen jongen, alsof het hun eigen kindje was en het vele liefs, dat ze van hem ondervonden, vergoedde ruimschoots de zorg en vrees, die ze voor hem hadden.

O, zeker, ze zouden erin slagen een goed mensch van hem te maken. Zijn drift kalmeerde en zijn ruwheid tegenover dieren, waarover zij veel verdriet had gehad, was geheel in zachtheid veranderd.

Toen haar man dien avond thuis kwam, zag ze dadelijk, dat er iets aan scheelde. Hij zag bleeker dan anders, en zijn donkere oogen staarden-dof-droef voor zich uit. Het was niet de gewone kantoorvermoeienis. Zij legde haar werk neer en keek hem oplettend aan. - Wat is er, ben je niet erg wel, vroeg ze zacht.

Ik heb op het kantoor zoo'n naren brief ontvangen, antwoordde hij. Hier, lees maar. Wat geeft 't, of ik het al voor je verzwijg. Ik kan 't ook trouwens niet voor me houden.

Zenuwachtig gingen haar oogen over het papier, terwijl hij onafgebroken op haarstaarde, alsom dadelijk in zich op te nemen den indruk, dien het bericht op haar maakte.

Het is een lange, slordig-geschreven brief.

Zij legde hem terzijde en zuchtte: - Wat ik eruit begrijp is vreeselijk. We moeten dus ons kind missen? Binnen veertien dagen komt die man hem halen!

- Ja, we moeten ons kind missen, herhaalde hij toonloos. Wat zou dien man bezielen om hem terug te willen hebben? Hij wordt zoo lief, zijn driftbuien verminderen en hij is nooit wreed meer. Wanneer hij daar terugkeert, zullen al zijn ondeugden weer komen. Ons werk zal vruchteloos zijn.... Ons kind zal ons kind niet meer zijn. Het is vreeselijk, zuchtte hij diep.

- Ik kan niet, ik kan niet, snikte zij en het hoofd zonk voorover in haar schoot.

Moedeloos staarde hij rond. Hoe sober eenvoudig was hunne omgeving, bijna armoedig. Rieten stoeltjes om een vierkante tafel, waarop een somber-verlichtende staande lamp; schrale bloempotjes voor een op-een steeg- uitziend venstertje: een laag kastje met eenige vaasjes en pulletjes er op; een kachel die tegelijk verwarmen en voor kookstel dienen moest. Twee bedsteden in den muur. Dat was alles. Hier keerde hij tweemaal daags terug van een troosteloozen gang naar een dof kantoor, waar hij werkte, alleen als machine, alleen om loon, zonder eenige belangstelling in -, liefde voor den arbeid.

Maar wat licht en kleur en hoop aan dat leven had gegeven, dat rustte daar in hun bed.

Hij stond op, trok het gordijn weg en staarde op het slapend kind.

O wat een lief, aanvallig kereltje toch, hun kleine Bertie, zooals hij daar lag, de mooi-blauwe oogen gesloten, bruin haar lokkend om zijn hoofdje, het mondje half open, zoo vol onschuld en reinheid!

Zoo vol vertrouwen lag hij daar, niet anders wetend, of hij was veilig bij vader en moeder thuis.

Nu wilden ze hem weghalen, brengen in een dronkemans-omgeving, bederven het goede, dat aan hem gedaan was, al die jaren lang.

Neen, het mocht niet, het kon niet....

Beschermend strekte hij zijn handen over hem uit en kuste hem zacht.

En waar hij haar zag zitten onder het neervallend licht van de lamp, jong, teer vrouwtje met haar lief, ernstig gezichtje, legde hij zijn handen op haar schouders, fluisterend: - Het kan niet, vrouw. Het zou m'n dood zijn. Alles beter dan dat. Moest hij sterven, dan zouden we nog troost kunnen zoeken. Maar nu zijn heengaan, zijn ondergang zou zijn, moeten we alle pogingen in het werk stellen, hem te redden.

Ze knikte toestemmend, zenuwachtig-snikkend, de oogen roodgerand.

En in den stillen nacht zonnen zij op plannen.

Als een lichtstraal, bewogen door heilige intuitie, wierp zij op: - Amerika!

- Amerika! herhaalde hij.

- Verlies van vaderland en betrekking, maar behoud van het kind, redding van ons kind, ons werk, onzen levenslust, fluisterde hij.

- Verlies van vrienden en familie, maar behoud van onzen lieveling, zei ze bereid.

Zoo gingen zij, alles opofferend terwille van het kind, alles beslist en gereed binnen een week tijds, naar het verre land, Amerika.

Over de wijde zee voeren zij, gelukkig met hun schat.

En de kimmen van het nieuwe land glansden over het geredde menschenleven.

Ede.

JOH. STEKETEE.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommérs, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Spoed-Correspondentie.

Mevr: Baart de la Faille, Londen. - Ik heb Uw laatste zending moeten weigeren, omdat ik geregeld voor Uw brieven hooge strafport kan bijbetalen. Wees zoo goed, ze behoorlijk te frankeeren.

Freule R. - Uw ingezonden stukje kan alleen geplaatst worden *met* Uw naam er onder. In een vroeger dergelijk geval gaf het gebruiken van pseudoniem aanstoot; ik moet daarom mij houden aan dezen regel. Meldt mij nog, hoe ik doen moet.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens het zeer groote aantal onder de copie aanwezige *novellen* en *schetsjes*, verzoekt de redactrice tot 1 October a.s. geen bijdragen in te zenden van dien aard. Beschouwingen, ingezonden stukken, enz., enz., kunnen ten allen tijde worden aangeboden, óók gedurende de zomermaanden. Dit verzoek geldt alleen voor novellen, schetsjes enz.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

Errata.

In N°. 48 van de Hollandsche Lelie kwamen in het stuk: **'Van twee zwervers'** een paar drukfouten voor:

Kolom 1 (blz. 773) *Maxim Gorki*, wiens eigenlijke naam is: **Alexei Peschkow.**

Kol. 6 (blz. 775) Zijn werk munt uit door de karakterstudie van het individu. Zooals Th. de Keyser enz.

Kol. 7 (blz. 776) De aandacht is enkel gevestigd op dat eene gewrocht, enz.... Ziedaar een beeld voor wat **Gorki** in schier elk werk van eenigen omvang ons voor oogen toovert.

H. HOFFENKAMP.

Abusievelijk werd in de annonces van **F. Kamstra,** Beddenfabrikant, Sneek, voorkomende in de nummers 44 en 48, opgenomen **f 375.** - voor Drie Kamers - Compleet - Eikenhout moderne stijl - Slaapkamer met beddegoed, terwijl het moest zijn **Vier honderd vijf en zeventig gulden.**

L.J. VEEN.

13 Juni 1906.
19de Jaargang.
No. 50.

Berichten.

Gedurende de zomervacantie van **1 Juni** tot **1 Sept:** is het adres der redactrice, evenals verleden jaar:

Matten bei Interlaken.
(bei Herrn ABBÜHL),
waarheen alle brieven, stukken, enz. zijn te adresseeren.

Zij, die het vorige nummer No. 49 van de Holl: Lelie **dubbel** ontvingen, zullen den ondergeteekende verplichten, met terugzending.

Amsterdam, 11/6 '06.
L.J. VEEN.

Hoofdartikel
Natuur en fatsoen door C. Schlimmer-Arntzenius.

Kan men twee woorden bedenken, die zóó in lijnrechten tegenstrijd met elkaar zijn als 'natuur en fatsoen?'

'Fatsoen', daar draait alles om heen; dìt moet *gedaan* en dàt moet *gelaten* worden ter wille van het 'fatsoen'.

Dit mag *gezegd* en dàt moet *verzwegen* worden ter wille van het 'fatsoen'.

Dìt mag *gezien* worden in het openbaar, en dàt moet *verschuild*, ter wille van het 'fatsoen'.

Dìt mag gevoeld, maar dàt, waar je binnenste ik van vervuld is, dàt wat wild uit zich opbruist, dàt moet achter slot en grendel bewaard worden, dàt moet opgekropt worden, daar mag niemand iets van merken, terwille van het 'fatsoen'. Dàn liever zich verschuild achter andere motieven, zoodat niemand er iets van snapt!!

Ja, ter wille van 'het fatsoen' gebeurt veel; alle kwade eigenschappen treden daardoor op den voorgrond. Ik zal ze noemen: Onoprechtheid, leugen, onfatsoenlijkheid, (niet als contrast van 'fatsoen') kleinzieligheid en last not least, een 'zich zelf een-rad-voor-de-oogen draaierij.'

En indien men toegeeft aan het fatsoen, komt men er dan verder meê in de wereld? Heeft men bevrediging in zijn bestaan? Neen.

Veinzerij, bedriegerij gaan hand aan hand met het fatsoen. Het bederft het inwendige ik van den mensch; het verdraait de goede en slechte eigenschappen; het verdooft de hartstocht, het vermoordt de inwendige ziel. Het versnippert in heel kleine stukjes je breede opvatting van het leven; al wat nog grootsch is in ons, wordt verkleind en vernietigd.

En o, fatsoen, heeft o, zooveel macht in deze maatschappij; het omstrengelt ons met

polypenarmen en als wij ons van hem willen losrukken, om vrij te zijn en onze vleugelen vrij willen uitklappen, om ons te verheugen in onze vrijheid, dan - worden we met den vinger nagewezen door de joelende menigte, allen aanhangers van 'fatsoen', die ons op vitterige, kleinzielige manier trachten te benadeelen en onze inwendige mooiheid van ziel trachten te bederven! Onze breedheid van opvatting wordt te niet gedaan en omdat we nog niet onafhankelijk zijn, heeft die veinzende bende van 'fatsoen' ons benadeeld!

Zoo gaat het met degene, die zich buiten den kring van 'fatsoen' waagt! En daar staat natuur tegenover.

Zij lacht 'fatsoen' uit, altijd lacht zij hem uit, want ze weet het zelf maar al te goed: 'Eéns, moet ge toch tot mij weder keeren, ééns moet ge u aan mij onderwerpen, want, ik, natuur, ik verloochen mij nooit!'

Wat helpt het of natuur in allerlei bochten en krommingen wordt verwrongen, het wreekt zich tòch, vroeg of laat! Alles wat natuurlijk is, is mooi, behoort zoo te zijn; daar behoeft geen anderen vorm aan gegeven te worden, want zooals het zich voordoet, is het goed.

Hoe dikwijls doen zich voorbeelden aan onze oogen op, dat, als natuur de bovenhand krijgt, men zich niet stoort aan fatsoen enz. enz.?

Heeft een jong meisje iemand lief en deze is ernstig ziek; wat geeft zij dan om fatsoen en maatschappij, ze laat alles varen en vliegt naar de kamer van haren uitverkorene, om zich met eigen oogen te overtuigen, hoe zijn toestand is.

'Fatsoen' zal haar daarna niet sparen en haar een sansprendre geven voor haar 'durf', want zóó noemt 'fatsoen' haar natuurlijken drang.

Liever duizend schelmerijen bedekt met den mantel van 'fatsoen' dan een door den drang van de natuur zich geven, waardoor zulk een persoonlijkheid, als een paria der maatschappij wordt beschouwd!

Liever ontelbare ontrouwheden van een man tegenover zijn vrouw (altijd bedekt), dan één keer partij trekken voor een gevallene.

Liever omgaan met vele 'fatsoenlijke' menschen, al zijn ze kleinzielig en bekrompen en onoprecht, dan met één, die in de gevangenis heeft gezeten voor een misdaad.

Wàarom? Ten eerste, wàarom kan de man zich nìet beteren? Ten tweede: weet gij waarom hij de misdaad beging en onder welke omstandigheden?

Het is zoo dikwijls: 'tout savoir c'est *tout* pardonner.'

Er gaat niets boven natuur!

Vraag aan de medici of 'fatsoen' niet nadeelig werkt op de gezondheid? Vraag aan den burgerlijken stand of 'fatsoen' het aantal huwelijken niet vermindert?

Vraag aan de statistici het aantal buitenechtelijke kinderen en gij zult zien, dat dit cijfer aanmerkelijk gestegen is; de natuur krijgt wel een beetje meer de overhand dan vroeger.

Die banden, die touwtjes, waarmede fatsoen ons bekneld houdt, ze moeten weg, wij moeten ruimer in onze bewegingen zijn; anders kunnen we niet méer ons zelven zijn. Zie, een vogeltje, dat altijd in een kooi wordt gehouden, krijgt niet die ontwikkeling van het beestje, dat in de vrije lucht rondfladdert; een bloem, afgeplukt in een vaas, verflenst uit gebrek aan ruimte, lucht en licht!

Slechts dán, als die drukkende banden van ons weggenomen worden en natuur 'het fatsoen' vervangt, dàn pas, kunnen wij een gevoel van vrijheid krijgen.

20 April '06.

Storm-nacht.

Als stormwind huilend loeit en de aarde ontrust;
Met woeste vlagen, dol van razernij,
Vernielend bosschen beukt en zand'ge kust
Van zee verscheurt, in helsche plagerij...

Dan rilt de aarde en huivert, angstig-bang,
En weent der boomen stem in droef gekraak
Van 't teere takken-hout... de zeeë zang
Klinkt donderend, als oorlogs-lied vol wraak.

Uit 't veld van zwarte golven... de aarde zucht
En huivert bang den sombren avond tegen
De omarming vreezend van den nacht, die zwart

En onheilspellend aanzeeft door 'n lucht
Van zand en stof en mottig-fijnen regen
De stormwind dreunt - de aarde rilt... 't wordt nacht.

ANNIE NAUTA.

Uit de nagelaten papieren van een Dokter.
(Voor de Holl: Lelie bewerkt door J. van M. geb: G. te V.)

Eer ik in het graf ga, wil ik iets schrijven dat klinken zal als een stem uit het graf. Mogelijk dat men mij dan zal willen gelooven.

In mijn langdurige praktijk heb ik kunnen ondervinden, dat de menschen zich meestal zelf ziek maken, en waren zij niet zoo blind en onwetend, men zou zeggen zij maken zich met opzet ziek.

Geen vijand, geen tyran kan zwaarder straffen dan de mensch zichzelven straft, ja, geen vrij mensch zou er op de aarde leven, die niet in opzet kwam tegen een dwingeland, die zulke kwalen en ellenden verzon om de arme menschheid te straffen, als wij zelf oproepen over onze arme hoofden....

Er is ons, geneesheeren, dikwijls verweten dat wij belangzuchtig, koel en onmeedoogend zijn, dat wij ongevoelig staan tegenover de meest tragische gevallen. Ik kan dan ook al weer uit ervaring getuigen, dat dit oppervlakkig is gesproken. Al laten wij het niet merken, al is het waar dat het zien van veel lijden ons aan dien aanblik gewent, toch voelen wij veel voor onze patiënten en het bewijs geef ik u door hier een onderwerp te behandelen dat mij eer stuitend is dan gemakkelijk valt....

Luister dan eens goed naar mij en mocht ik uit het andere leven neerzien op enkelen maar, die dit mijn schrijven terughield, zoo zal dit mij tot een ware troost zijn.

Ik ben een oud man, wiens leven ten einde neigt, die mij moede en uitgeput gevoel en aan het einde mijner krachten. Ik zal dus geen fraaie termen gebruiken, maar de waarheid eenvoudig en naakt voorstellen zooals zij is.

De grootste vijand van den mensch is hij zelf, of liever de mensch is zichzelf ten grootsten vijand. De meeste ellende komt voort uit gebrek aan wijsheid. Reinheid en wijsheid zijn de twee beschermengelen die ons veilig door dit leven dragen, en worden wij dan toch krank buiten onze schuld, een goed geweten zal ons over de smarten en pijnen en teleurstellingen heenhelpen. Maar de grootste smart is de geestelijke, het bewustzijn dat men zichzelf heeft ongelukkig gemaakt.

En waarom?

Het leven is zoo kort, de aarde zoo prachtig; een groot en wijs God schenkt zijn schepselen, om niet, den aanblik van de grootste schoonheid. Er staat geschreven dat wij naar Gods beeld werden geschapen; al nemen wij dit nu niet zoo letterlijk op, de mensch kan krachtig, schoon en waardig door dit leven gaan.

En waardoor wordt dit alles verwoest? Welke is de demon die lust heeft van deze aarde een tranendal te maken. Waan en schuld, gij zijt de grootste aanvallers van den mensch; de zonde werpt hem ter neer, knevelt hem, bindt hem, maakt hem machteloos.

Alcohol, tabak, onmatigheid en een onzedelijk leven maken den mensch krank en ellendig.

Ik wilde hoofdzakelijk over de laatste ondeugd spreken, daar ik in mijn praktijk, ach menigmaal, de vreeselijke gevolgen dier overtreding zag.

Een geneesheer moet ook een biechtvader zijn, dokterschap is als een priesterlijk amt, en ik heb uit den mond van velen, ook van het sterfbed, vele klachten en zelfbeschuldigingen gehoord, wel vaak een biecht vernomen, die het bloed in de aderen stollen doet.

Meen niet dat ik in holen en krotten die klachten moest vernemen; neen in de huizen der grooten en der zoogenaamd hoogstaanden, in nette burgerwoningen; overal, overal, sluipt de begeerlijkheid rond en werpt haar slachtoffers neder.

Ja, de klachten kwamen ook vaak van geregelde huishoudens waar men die zonde niet zou zoeken. En nu ik dit treurige woord gebruik, zult ge wel begrijpen op welke zaak ik hier doel, op den verkeerden omgang zoowel *in* als *buiten* het huwelijk.

'Liefde kan alles wettigen' zegt men. Laat ons liever de woorden van Paulus overdenken: De liefde is omzichtig; zij handelt niet ongeschikt.

Waar er reeds zooveel verkeerds is in een gewettigde verhouding, hoe durft de zwakke mensch zich dan wagen aan de zoogenaamde vrije liefde, een band zonder samenwoning, zonder dagelijksch verkeer, waardoor de liefde zich kan verheffen tot een waarlijk groot en sterk gevoel van solidariteit en zelfopoffering.

Maar in dien vrijen staat, waar men elkander blijft zien in een bizonder waas, in een roes bijna, zoo prikkelend voor de begeerte, hoe zal daarin de jeugdige, harts-

tochtelijke, temperamentvolle mensch blijven staan zonder ervaring, zonder wetenschap.

Vrije menschen, die in vrijheidswaan een vrijen band verkiezen boven het huwelijk worden niet zelden slaven der begeerte. En alleen wie vrij is van begeerte kan vrij van smart zijn.

Ge zegt: dit is een oud man die spreekt. Neen, het is de ervaring, de voorzichtigheid, de wijsheid; het is mijn heilige plicht u, jonge menschen, met uw vrije theoriën te waarschuwen.

Alleen in de handen van een wetende of een reine zijn zulke theoriën, in praktijk gebracht, veilig. Doch hoeveel onheiligen en onverstandigen gaan door dit leven, die helaas zichzelven voor zeer wijs houden.

Hoort dus naar mij, gij jonge mannen. Weet dat gij door onzedelijk, *in* of *buiten* het huwelijk, te verkeeren met uw vrouw, gij haar en ook uzelven de slachtoffers maakt van een fatale ziekte. Alles kunt gij dooden in uw vrouw: haar schoonheid, haar talent en haar lieftalligheid. Niets houdt ge over dan een verwelkt vermoeid en afgestreden schepsel wier leven, dat zoo schoon had kunnen zijn, door de zonde werd vergiftigd.

Vergiftigd! verstaat ge mij goed. Er is geen ander woord.

Bewaakt het lagere zelf; gedraagt u mannelijk.

Door den natuurlijken geslachtelijken omgang, zult ge, indien ge elkaar liefhebt, haar niet benadeelen, want wij stellen voorop dat geen weldenkend en waargevoelend mensch iemand zonder liefde kan toebehooren.

Een huwelijk zonder liefde is wettelijke verkrachting.

Maar dat is het juist. De vrije liefde stelt zich op een standpunt en zegt ‘alles wordt geadeld door de liefde.’

Weest voorzichtig. Ik heb u thans gewaarschuwd.

De godheid in ons dooden door de lagere driften te volgen, is de zwaarste straf die wij ons zelven en anderen kunnen opleggen, en men lijdt het meeste door de straf die anderen dragen door onze schuld....

Vrouwen! wilt ge uw schoonheid, kracht en zedelijke vrijheid behouden, bemint uw mannen dan alleen als echtgenooten, en laat in onthouding uw sterkte zijn. Zoo behoedt ge uw zielen voor te laat berouw; uw lichamen (tempel Gods) voor een vroeg verval. Ja, de trots die men zoo gaarne in de vrouw te niet doet, om over haar te heerschen, hebt gij dan wel noodig om over alle menschelijke zwakheid heen te komen. Weest meesteres over uw eigen lichamen, erkent geen heerscher, en laat de ware liefde, de ware wijsheid uw daden en uw gedachten leiden.

En gij arme slachtoffers van blind vertrouwen, onwetendheid of overheersching en van de begeerte in eigen hart, houdt goeden moed. Er komt een eind aan alle kwalen, en indien ge nog tijdig tot inkeer komt, en berouw hebt over uw zwakheid, er is een God van liefde en geduld, van eindelooze barmhartigheid, die uw tranen aan zal zien, hen die oprecht berouwen, zal vergeven.

Ook uit deze les en die beproeving kunt ge nut trekken voor uwe zielen. Laat die bittere ervaring u leeren, dat de mensch niet uit zichzelven kan blijven staan, maar geleerd, geleid en gelouterd wezen moet. Wendt u om wijsheid tot de hoogste Wijsheid. Daar is onmiddellijk antwoord uit de sfeeren, wanneer men telegrafeert om hulp. Ik heb het duizendmaal ervaren. Ziet - het is een die sterven gaat, die het u bezweert.....

Uitbesteed door S. Elias.

Eindelijk had ze dan toch een dienst gevonden: - 't was telkens, telkens opnieuw 't zelfde struikelblok geweest, en telkens ook weer had ze gevoeld, 't wreede, 't hartelooze van de wereld en de menschen, die haar minachtend de deur wezen om dat ééne..

Ze had er om geschreid, hartstochtelijk in machtelooze woede, voelend, hoe ze terug zou *moeten* vallen, wanneer de wereld haar koud en wreed bleef behandelen, als eene geschandvlekte.

Maar ten slotte toch had eene oude, zeervrome dame haar tot zich genomen; - ‘een liefdewerk’. 't Krenkte haar in heur trots, want ze voelde de ontferming als éénig motief, doch ter wille van 't kind *moest* ze buigen...

Voor hem zocht ze een tehuis bij ‘fatsoenlijke burgermenschen’...

Eerst, in de felste opwelling harer hartstochtelijke verbittering, had ze 't zwakke, bleeke wezentje, de schande van haar leven, willen vermóórden, maar toen weer was 't zachtere gevoel van ‘moeder’ gekomen, het zich ten volle bewustzijn van dat leven in

háár hand... toen had ze al haar moed bij elkaar geraapt overal waar ze haar diensten aanbood, vertellend dat ze een kind had tot haar last - en overal had men haar verachtelijk de deur gewezen.

Toen pas begreep ze, het harde, meedoogenloos oordeel van hen, die niet kennen de verleiding, die veroordeelen zonder zelf den strijd te weten, en van machtelooze woede tegen die blinde zelfzucht had ze de vuist gebald....

De dag vóór ze zelve terugging in 't oude tredleven van onderdanige gehoorzaamheid, bracht ze 't kind, gewikkeld in een dun-zwart wollen doekje naar zijn pleegouders, een druk gezin van zes nog jonge kinderen, de oudste dertien jaar. Een zevende er bij, 't hinderde zoo niet, 't oudste meisje handig klein-moedertje al kon er zoo wat voor zorgen - en eten deed zoo'n wurm de eerste jaren toch weinig - 't bracht daarentegen wat in - iedere week vàst - en dàt had de doorslag gegeven.

Slecht had kleine Teun 't er niet; vrouw Wilmes zorgde voor hem zoo goed haar druk huishouden van 'n troepje niet oversterke kinderen haar dat toeliet, maar na haar laatste bevalling zelve niet flink meer, wogen die zorgen haar zwaar, en dan de man meestal zonder vast werk...

't Werd langzaamaan Matje die alles deed voor den kleinen vreemdeling, en hoewel zij er haar beste krachten aan gaf, was zijzelve, nauwlijks dertien, te veel kind om de zware taak van stipt-nauwkeurige plicht goed waar te nemen. Soms kreeg 't kind te véél, een volgenden dag weer te weing melk; - 't wiegje was lang niet altijd even zindelijk en 't kind groeide op zwak, bleek met een oud-mannetjes gezicht - en hoe grooter het werd, hoe méér het voelde het niet-hóórenhier, het enkel maar geduld worden, zonder dat iemand iets om hem gaf...

Vooral van baas Wilmes, meestal lui en vadsig, zonder werk thuis hangend, was dat het geval; en meer merkbaar dan van eenig ander; onbarmhartig en liefdeloos snauwde hij 't kind af, stootte het vàn zich, driftigwordend en hem ranselend om 't geringste kindervergrijp...

Zijn vrouw verdedigde dan even 't kind, maar haar stem klonk schuw, alsof ze niet tegen hem òp durfde - en hij bulderde dan nog harder, ruw vloekend.

En 't kind kroop van schrik en angst in elkaar, voelend bij intentie hoe 't was òm hem, zich willende maken zoo klein-mogelijk, om maar geen aanstoot te geven. Bang ineengedoken zat hij in zijn hoekje met een oud vuil vod van lappen, dat hij teeder ‘zijn pop’ noemde en waar hij allerlei kleine bewijzen van aanhankelijkheid aan betoonde.

Dikwijls zoo stil in zijn hoekje, dacht hij aan ‘moeder’, zijn eigen moeke, die hij gezien had al lang geleden. Haar beeld stond hem nog maar heel vaag voor oogen: - groote, vriendelijke oogen en o, zoo lief en zacht altijd, wat had ze hem tegen zich aangedrukt, gezoend telkens wéér... Hoe lang leek dat al geleden: - vier jaar was hij toen, en nu al haast zeven.

Maar moeder vergat hem niet! - o, neen, dikwijls kreeg hij lange brieven waarin moeder vroeg hoe hij leerde op school, of hij al flink schrijven kon en dan vertelde ze ook altijd, hoe heel erg ze verlangde naar haar kleinen jongen, maar dat ze nu nog altijd maar niet bij hem komen kon, omdat de oude mevrouw zoo erg ziek was en Moeder altijd bij de zieke zijn moest.

En over dat alles zat hij te peinzen, als hij zoo stil met hoog opgetrokken knietjes, de bruine handjes er om heen geslagen, op zijn stoofje zat in een hoekje van 't sombere keukentje; dikwijls ook spelde hij langzaam, letter voor letter, héél aandachtig moeders

brieven na, net zoo lang tot hij de zinnen heelemaal van buiten kende, - en dan peinsde hij wéér over moeder en was 't alsof hij haar zàg - zich buigen over hem héén, hem kussen...

Een ruw woord van baas Wilmes wekte hem dan vaak meedoogenloos op en stil, half beschaamd sloop hij dan heen...

Matje, die hem altijd nog 't méést had beschermd tegen vaders booze uitvallen, was al lang 't huis uit ‘gaan dienen’, en kwam zelden thuis: - de andere kinderen plaagden hem vaak, om zijn stil teruggetrokken karakter en weinig kinderlijke gewoonten.

En niemand scheen er aan te denken dat dit kind méér behoefde dan een toegesmeten bordje eten uit den schralen pot.

Vaag en onbestemd voelde 't kind wel, dat hij verdriet had en leed; maar kinderen, arme, zwakke wezentjes, durven niet klagen; en de arme kleine jongen ging stil zijn gang, weinig zeggend of vragend, terwijl op zijn gezichtje te lezen stond een angst en stille vrees, als van een steeds opgejaagd, achtervolgd jong dier.

En, onbewust groeide steeds in hem aan het groote, smachtende verlangen naar de

liefde zijner moeder, naar iets warms, dat zijn leven zou kunnen vullen...

En ééns plotseling, onverwacht werd zijn wensch vervuld...

't Was op weg naar school, slenterend met sloffend klik-klak van zijn vuile, doorgeloopen klompen waar één riempje af was, en 't tweede los bijhing; - een echt, vuil haveloos straatjongetje, zooals hij daar liep, een buisje met flarden, groote gaten aan de ellebogen, een broekje aan de zakken wijd uitgescheurd en gerafeld, paars sajetten kousen, de één met een groot gat in den hiel, de andere op de helft aangebreid met een andere kleur; een versleten pet, met een afgescheurd stukje der klep, achterop de wanordelijke tot over de ooren neerhangende haren. -

En de vrouw, in haar eenvoudig zwart manteltje van eenige modes ten achter en een zacht, vriendelijk gezichtje onder een vaalgeworden, rond hoedje, die vlug met haastige passen voortliep, zou hem zeker niet hebben herkend wanneer het kind niet met een wilde jubelkreet op haar toe was gesprongen.

'Moeder - moeke...' 't Juichte in blijde verrukking van zijn bleeke lipjes.

Maar zij - ze staarde hem aan vol schrik en ontzetting, met groote, verwilderde oogen.

'Teuntje - God, kind - ben *jij* dat?'

Hij begréép haar niet, begreep niet haar grenzelooze ontsteltenis in het zòó terugvinden van het kind, dat ze goed verzorgd waande...

Toen overmande ze zich: sloot hem midden op straat vast en innig in haar armen, kuste hem, één, tweemaal - - En hij klemde zich aan haar vast met aandoenlijke teederheid en onuitsprekelijke blijdschap. Zijn heele, witte, smalle gezichtje straalde, en de anders zoo droefgeestige oogen tintelden.

Ze vertelde hem, dat ze onverwacht kwam, omdat de oude dame was gestorven - en ze zoo heel erg verlangde hem, haar kind, terug te zien, flink en vroolijk en goedverzorgd, zooals ze meende, en nee - nu vond ze een verwaarloosde, oud-mannetjesachtige straatjongen - haar kind, voor wiens onderhoud ze steeds loon had geofferd - àl wat ze kreeg haast... En als eenig antwoord, toen ze hem vroeg of hij 't goed had bij zijn pleegouders was zijn eenig antwoord:

'Moeke - toe moeke - neem me méé; 'k heb zóó naar je verlangd...'

In machtelooze woede had ze toen de vuisten gebald: - tegen de wereld vol bedrog en zelfzucht en valschheid; tegen de harde, wreede menschen; maar bovenàl tegen dien éénen, die gebracht had de rampzaligheid over háár en haar kind. - -

Tooneel-Indrukken van Johan Schmidt.

Schrijver van Verschoppeling, Het Leed der Waarheid, De vloek der Vruchtbaarheid, e.a.

Ambulant.
Nachten.

Dàt is de weg voor bijna elken tooneelspeler, die niét de tooneelschool kon bezoeken; ambulant, het reizende - trekkende tooneelleven, hèt onzekere, nóóit beslist wetend wáár en wàt je spelen moest, dan hoogstens 'n paar dagen vooraf. En wist je dan nog maar in welk stuk? Kon je minstens veronderstellen welke rol je moest òp-brengen?

Neen, dat kon je niet. Je leefde hopend, wachtend; bij iederen postijd als 'r geklingeld werd voor de deur dravend - want je had afgesproken met verschillende ambulante directeuren. Dàn de tegenslag als de melkboer schelde - of, als 't werkelik 'n postbode was, brengend 'n briefkaart voor vader òf Modes-drukwerk voor mevrouw, je moeder. Met onverdeeld genoegen had je 'n vuisten-bombardement op de muren willen imiteeren. Natuurlijk deed je dat niet, want in een groote stad, waar buren ònder wonen, krijg je spektakel. Ze konden al niet wegloopen met den zoon van boven, die aan 't tooneel was, zooals 't heette, maar gewoonlijk om de kantjes liep, wachtend op 'n vrachtje.

Je ging dan weer ongeduldig zitten lezen, of scharrelde wat rond in de straten, telkens op 't postuur zorgend voor de deur te staan, al deed je 't voorkomen toevallig dáár te wezen. Kwàm 'r dan bericht, was je ineens hersteld. Wat voelde je je dàn een baas, 'n kunstenaar! Kreeg je ongevraagd een aanschrijving met ‘verzoeke prijs-opgaaf’ - was je niet meer te houden, las je 't briefje over en òver, maar zóó, dat iedereen, doch in de eerste plaats de buren 't zouden zien.

Zij waren ouder en slimmer dan ik. Stond ik trotsch 'n invitatie te herlezen, kwamen ze schijnbaar onwillekeurig naar me toe drentelen, vroegen, informeerden belangstellend, 'n naaststaande armduwend opmerkzaam makend - fijntjes-lachend om mijne onnoozelheid.

- Moet je spelen...?

- O jéé, sneed ik op... Dat is al de

derde van dáág, die me graag hebben wil, vergetend er bij te voegen, als 't héél goedkoop is.

- Dat verwondert me niks, deed buurman ernstig, z'n hoofd schuin optrekkend, net doend alsof 't van zelf-sprak, maar van die gelegenheid gebruik makend om m'n briefje te lezen.

- Ja, 'k ben niet ongelukkig, luchtigde ik.

- Nee... dat zie 'k, - je hebt ten minste geen bochel... zèg vertel me 's... Ben jij dat,.. die verleje week in Parijs gespeeld heb?...

Ik?

- Ja - 'r stond jóúw náám in de krant en ik zei nog tegen m'n vrouw, dat heer van twee-hoog gaat goed vooruit... Wat zullen je ouërs in d'r-lui schik geweest zijn... Je vader houdt immers zooveel van komedie?..

- Nou... niet èrg... ik kan er ten minste niet over roepen, en wat u van Parijs zegt... die acteur was ik niet...

- Níét... tòch níé-íét??

- Nee... gerust niet...

- Och kom, ik dacht 't ècht!

- Néé, - dat was zeker een naamgenoot...

- Tjònge!... Och, 't zou zoo'n wonder niet zijn...

Dàt trof me.

- O, in 't geheel niet, blufte ik... làter... làter... nou... dan zult u wat beleven.

- 'k Hoop 't, bòrst... 'k Dacht zoo waar dat jij 't was.

't Kwam me wel 'n beetje suspect voor. Maar hij keek te ernstig om kwaad te vermoeden en ik kletste, pochte dan voort zonder einde. Ik vertelde van denkbeeldige rollen, die, hoewel ze nog gemaakt moesten worden, door mij reeds gespeeld waren. En ter goeder trouw als ik was, begreep ik niet dat de belangstelling in m'n streven geveinsd was. 't Ontging me geheel dat ik 'n kosteloos amusementje verschafte aan al wat deed of men ò zóó sterk zich mijner inleefde. Ik, sukkel, meende dat ze mij belangrijk vonden - belangrijker zèlfs dan eigen-ìk, - eigen zoeken en snuffelen, eigen wroeten naar 'n schijntje levens-inspiratie. Ja, éénmaal kom je tot de ontdekking dat je menigeen vermaakte èn is 't je duidelijk dat 't ook niet anders kòn. 'r Zijn te veel ambulante levens.

Maar ik zeg u, òndanks 't wisselvallige van 't tooneel-leven als ambulent acteur - ondanks de minachting die elk jong strever moet ondervinden - òndanks hoon - spot - ontberingen - kou, honger, vermoeienis en velerlei nog afschuwelijker ellenden, is 't zoo bekorend - zóó aantrekkelijk, dat ik nòg nimmer een tooneelmensch sprak, die 't ambulante kende - of het getuigde met weemoed 'r nog dikwijls aan te denken - dàt dié herinneringen, jeugd, vrolikheid, kracht in hem opwekten. Vraag Louis Bouwmeester maar z'n ervaringen, en schaterend, druk gestituleerend zal hij u verhalen van zijn bohemer levens-periode. Vraag 't aan allen groot of gering. Spreek ze van ambulant en hunne oogen zult u zien glanzen, 'n verrukkings-lach zal 't gezicht expressief doen trillen en zonder 't zelf te willen, hebben zij u een gebeurtenis verteld, van jaren - jaren hèr!.... En als ze u 'n ervaring voordragen, zal 't met zooveel hartstocht, met zóóveel waarheid geschieden, dat ze 'r meer pleizier van beleven dan van menige succesvolle rol.

O - dàt wonderlike, soms diep-tragische - sòms oerkomische is onuitwischbaar. Nooit verlaat 't je weer - nooit kan je in dat aparte wereldje verkeeren of de subtielste aandoeningen electriseeren je, schokken je op - doen je ernstig glimlachen, verheugd droef peinzen - want ieder herinneringsmoment, hóé grappig - hoe pijnlijk óók, krijgt 'n scherpe reflectie, ieder tableau is voor je herleefd, is geëncadreerd in 'n omlijsting, opmerkelik van tegenstelling.

Ik zal voor u opteekenen eenige dier tableaux. Zoo natuurgetrouw mogelijk wil ik u verplaatsen in dat Walhalla, waarvan velen droomen, waarover meisjes en knapen tobben, waar menschen in gansch hun volgroeid bestaan over mijmeren; wat visioenen ontnevelden aan honderden hunkeraars, die 't nimmer erkennen zullen. Mocht 't mij gelukken de juiste toon, de eenvoudige en toch zoo zonderlinge coloriet te treffen. De teekening moet kernachtig zijn. Kort en krachtig de lijnen, zonder te minutieuse detailsverwikkeling.

Begin Mei.

Scherpe snijdende wind.

Huiverig hadden we de tent verlaten om dien nacht naar huis te sjouwen. De vorige zat ons te pijnlik in de leden om 't nog eens te durven wagen hem zóó door te maken.

Maar laat ik met den eersten avond beginnen, straks inviteer ik u om mee naar huis te loopen.

'r Was toen weinig publiek komen kijken

en we kregen dus maar half geld, want de directeur had 't ook voor de helft moeten doen. Dat was gewoonte geworden en goed gevonden door vroegere engagisten en nu hield hij er zich maar aan. 't Directeurschap was op die manier gemakkelijk te dragen. Geen publiek, géén betaling, weinig toeschouwers, weinig artistelike uitgaven. En wij berustten er maar in. Waar moesten mijn collega's anders terecht des zomers? Ze waren blij wàt te hebben, en ik, pas beginner, voor 't eerst op reis, kon wel dansen van plezier, meê te mogen.

Directeur dacht precies zóó. Hij, tooneelrot, kende 't klappen van de zweep. Hij wist dat derde en vierde-rangs acteurs nog moeite genoeg deden, met 'm meê te kunnen. Hij kon op z'n vingers narekenen dat z'n personeel eten moest, profiteerde daar natuurlik van - en zoo gebeurde 't dat de halvedagen geen zeldzaamheid waren, 'r liep toch niemand weg.

Voor zìjn engagisten was 't arbeids-veld zeer begrensd en hij maakte gebruik van òns 'kleintjes' door ze voor 'n beetje centen als eerste krachten aan zijn troep te verbinden. O, voor speelzieke, op groote rollen verlekkerde tooneelmieren was 't bestaan voor 'n dergelijke directeur nog lang niet weg te cijferen. Rollen, kop-rollen, te mogen spelen, zooveel je maar verkoos, nou!

Kunt u voelen wat dat beteekent? Drie dagen aan 't tooneel speelde ik al Don José de Santarem in *Don Cesar de Bazan.* Wel, zou iemand dan nog durven beweren dat zooiets geen gewicht in de schaal legt? Ik was nèt negentien en droeg voor het eerst kostuum, toen ik, geheel onvoorbereid, in 't vuur werd gestuurd. Met één repetitie, bracht ik Don José op! Nu, wie heeft er nog wat in te brengen?

Zou u heusch denken dat 't niet aanlokkelik is, elken dag - zoo èrg en zoovéél te mogen spelen als je maar wilt? En ik begon pas. Maar begrijp nu 's aan, óùdere! Menschen, tooneelspelers van den derden grond, die, àls ze nog een engagementje 's winters hadden, accèssoirtjes mochten doen, en dan plòts den geheelen zomer van dorp tot dorp hunnen speel-ijver konden botvieren - vrij van andere kritiek, dan die der collega's, op zich zelf doodender dan perselike uitvallen.

Is er meer noodig, om je meê te krijgen? Welneen immers. Collega's-kritiek is begrijpelijker-wijze kameraderie. En dan niet-waar, je kunt r'-op los spelen. Je bent artist, of je bent 't niet en als je 't bent, moet je als zoodanig gerespecteerd worden. Juist zoo slim was de directeur ook, en bewees zijn respect door je uit de voegen te laten sappelen.

Had je pas 'n nieuwe rol op je repertoire, duwde hij je 's avonds, nà de voorstelling, 'n versche in de handen met de boodschap dat 't stuk den volgenden avond 'ging'. Je wist er vanzelf geen raad mêde - maar liever dan te weigeren, waardoor de graaf van zus of zóó, in anderer knuisten zou verdwalen, bleef je op, soms nachten achtereen om voor de eerstkomende voorstelling de woorden er drie-kwart ingepompt te hebben. Je blokte dagen en nachten, ja ik heb 't meêgemaakt dat we bijna zestien nachten achtereen - elken nacht een andere rol in onze ledikanten te leeren lagen, hardop brabbelend, ruzieënd om stilte, als een te geweldig intoneerde.

't Prevelen deunde onophoudelik, tot kamerburen, étrangers, met schoenen smeten om rust te bewerken, wat natuurlik niet veel baatte. Voor dag en dauw zag je je confraters dan al in de portalen op en neer loopen, met armen gebarend, schaamsch de gemeenschappelike slaapkamer verlaten hebbend, om vrijer te kunnen repeteeren. Nu moet ik er bijvoegen dat láátstgenoemde zestien-daagsche leer-waanzin, niet bij 't minste ambulante gezelschap werd bevorderd. Neen, gerust niet. Dàt was van beter

gehalte. Ik stip het maar even aan. Wèl 't liever doodblokken, dan een rol af-staan is overal gelijk. Veel liever sterven, maar nog liever hongerlijden dan kleine rolletjes spelen.

En daarmeê wil ik maar zeggen dat groote rollen oneindig meer behelzen dan groote gages, geloof mij. O, wat wist onze ijzig-gladde directeur goed, hoe ie 't best zijn artisten met halve daagjes-loon kon afschepen. Zóó doordrongen was ie van de rollen-beteekenis, dat ie altijd antwoordde, wanneer 'r gemopperd werd over het halve-dagen-stelsel: 't Is ongelukkig, máár je speelt toch flinke rollen!... dàn was de protestant verslagen en droop af, vreesend deze onderscheiding ook op de helft te zien gebracht. Ach, die hàlve dagen!! Ons honorarium was al niet zeer belangrijk en dan nog iederen dag benauwd rond te moeten loopen, wroetend in kroppende onrust, misschien 's avonds 't voor 'n halfje te moeten doen, was geen pennetje. Toch had de halve dagen exploitatie nog een eigenaardig voordeel, n.l. dit: Je bereikte 'n verbazende hoogte in land en volkenkunde. Ik zal u zeggen hoe dat kwam. Wist je waar je heen moest,

bestudeerde je 't dorpje of in 't gunstigste geval, 't stadje. Je snuffelde op kaarten, zocht en zocht om 't aantal zielen te weten te komen. Kwam je er achter, sloeg je aan 't rekenen - tot je in de plaats kwam en op onderzoek uittrok. Of er armen waren en hoeveel? Of 'r welvaart heerschte en hoe lang, of 'r notabelen waren en hoe rijk? Of 'r handel was en waarin? Of de inwoners van uitgaan hielden en of er erg veel vrijerlooze meisjes waren, want ziet u, men kan er beslist staat op maken, dat weinig vrijende meisjes - ons 'n halfdagje op den hals haalden. Iedereen taxeerden we. En last not least besnuffelden we herbergen òf 'r bijgeval overmatig gewerkt werd met café-chantantmenschen.

Dat was héélemaal een doodstuip. Ernstige expressies van collega's; hoofdschuddende, pupil-verdraaiende graven en baronnen in weeksche kleêren, als ze 'n ‘hard’ hoofd dienden te hebben voor de speeldagen.

't Koddig-tragische kwam nog als we in den tent waren en ons kleedden voor de vertooning. Liep 't dan een beetje, verdrong de een den ander van het gaatje in het voordoek en een der oudste acteurs telde dan de bezoekers.

- Hoeveel zijn 'r al?
- Negen... nee... wéér een - tién...
- Laat mij ook even kijken.
- Wacht even... 'r komen er wéér twee... twàalf àl - hòò... dertien... Nietmeer...
- Ga dan op zij.
- Dadelik...
- Ga weg 'n eindje...
- O... o... 't wordt weer 'n halve dag.
- Dat zeg 'k nog niet, berekende de oudste, Vogel, die nog altijd door 't gaatje loerde, 't Loopt aardig.
- Aardig! fluisterden we verheugd, bàng dat de directeursvrouw ons kon hooren; ze kleedde zich kortbij en de planken waren verraderlik, bovendien de afstanden allertreurigst. Voor 't gaatje vochten we om ook 's te kunnen kijken waardoor, da's duidelik, 't doek in vreemde bochten te hangen kwam en raar bultend golfde, prikkelend de nieuwsgierigheid van het publiek, dat iets wonderbaarlijks straks hoopte te zullen zien. Je kleumde dan, 't was begin Mei - zei 'k al, achter, spankerde 't tooneel rond om je te verwarmen, hoewel ik buitengewoon in m'n nopjes was door al dat nieuwe.

't Publiek had 't af laten weten, met uitzondering van enkelen, plaatselike afgevaardigden die bepaald op verkenning waren gestuurd. 't Gevolg was 'n halfje, waarbij de directeur goedwillig uit eigen beurs 't tekort paste. Tenminste 'n keer of vier had hij dat ons te verstaan gegeven, telkens in andere, schoon gebouwde zinnen, wat op ons niet het minste vat had.

Daarvoor bestond een gewichtige reden. Ondanks 't nadeelige saldo des meesters, had ie een onderdak, doch wij niet. Wij zouden op straat blijven bivouakeeren als er geen hulpe kwam opdagen. Na afloop was besloten vergadering te beleggen op een stukje land, naast de tent. Er moesten plannen beraamd worden voor den nacht, plannen die ons niet veel zouden geven, daar het dorpje slechts één logement telde waarvan de kastelein ons niet eens in zijn huis wou hebben, omdat wij toch niet konden betalen wat hij bedong en-ie daar-en-boven geen voordeel in ons zag als logés. Hij had muziek voor den dans en offerde deze winstgevende hospartijen aan

òns niet op. Zijn drie logeerkamers zei-ie, dienden tot bergplaats van allerlei meubels en dingen, die gewoonlik in z'n gelagkamer stonden, nù tot danszaal ingericht. Particulieren hadden ook niet veel mededoogen getoond. Ze voelden niets voor onze klachten. 't Petiterige gehucht had bizonder-vrome inboorlingen, maár dezen stelden niet 't minste vertrouwen in lieden die met een spul kermissen bezochten. Ze hadden ons dus, waar we ook gevraagd, gesmeekt, gevleid hadden, heel gauw de voorkant van de straat-deur laten zien. 't Voltallige corps d'artistes was den geheelen dag op 'n slaapgelegenheid uit geweest, máar elkeen keerde mistroostig met hetzelfde bekende resultaat, vloekend terug.

We waren tot na de voorstelling, in het vochtige gras, naast de tent, geen steek gevorderd. Om beurten hìelden we daar toespraken, gaven we raad. Eén, de eerste violist, stelde voor in de tent te gaan en ons op de banken, op te vouwen. Vogel, woedend, gaf te verstaan, liever voorgòèd naar huis te gaan en nooit van z'n leven weerom te keeren. Alleen 't eind, 'n uur of zes loopen, werd 'n bezwaar van belang. Overwegende, kwamen we tot besluit, dàt toch maar niet te doen. Dàn zouden de meesten totaal broodeloos staan, vooral zij die op leeftijd waren, in het vak opgroeiden en niet dadelik wat beters konden vinden. Liever morgen, na afloop, dan maar naar huis kuieren.

Na bibberend in de koude gescholden te hebben, de directie niet vergetend, waren we verder gesjokt, 't bruggetje over, kochten wat aan 'n stalletje, besloten in het dans-lokaal te gaan zitten, hopend met praten en drinken een stuk van den nacht door te brengen. Dan zouden we wel verder zien. Lekker gevoelde ik me niet. Ik betreurde m'n bed, m'n tehuis. Overigens verkeerde ik nog al in een opgeruimde stemming.

- Wàt zágen sie ervàn herr? werd me gevraagd door een hoog bejaard muzikant. Ik keek hem aan. Z'n droeve goedige pupillen keken smartelik. De man wendde het hoofd zoekend om. Ik bemerkte dat ie verdrietig was. In de grijze stoppels van z'n wangen verloren z'n trekken, en zelfs zóó, huilend, leek 't of ie glimlachte. 't Mannetje drentelde voort, zorgvol z'n instrument, 'n bas, meesjouwende.

- Wil ìk 't ding 's nemen?...

- O... nein... nein... mein lieber herr... Ich bin nicht müde... al bin ick nicht so jonge... Was zal man anfange... as man arm ist... herr... Was ìck zoo jonge wie sie... bleef ich in house... bij meine eltern...

- Je ziet nog wat van het leven... en je maakt wat mee... meneer... Hoe heet u ook wéér...

- Otto...

- Ach... zoo... 't Is niet erg prettig... maar ik kan er wel tegen... geloof ik - en 't zal altijd wel niet zóó blijven... Ik wil graag aan 't tooneel... en ik kon nergens anders terecht...

- Ach... lieber jùnge... machen sie etwas andres. Ich bin altzeid muzikant gewiesen... verstehn sie?

- Jawol...

- Ik kan niet koed Holländisch sprechen... Was ist das vor ein mensch... die herr director... Schrecklich... Ich bin alt... Meine vrouw ist nicht koed en... ièk kan kein cent verdienen... nu slapen auf... ach... 't is schrecklich... Iek sollte aber strâdsmuzikant werden... ach ièk armer landläufer... streicher...

- Hè... meneer.

- Lass mir... Ich hatte zooviel hoffnung... aber dass gibt niks... ich vertiene kein cent... o, meine kranke vrouw... mein hous... ich musse betzalen... oder ich komm dà vor koed auf die strasse... ach mein lieber Kot...

Te kreunen liep-ie, 't logge instrument over z'n smalle schouders, bij iederen stap bukkend, de last trachtend op te veeren...

- Ach... Kòt... mein weib... ist krank... Haben-sie toebak, herr?

- Nee... nein... wil 'k zeggen...

- Kein cent vertient... wieder 'n àllevie... das ìst kein director... drèk... drèk!...

(Wordt vervolgd.)

Uit den Tijd door M. Vorst.

Ze had 't briefje uit de bus gehaald, uit de geelgeverfde bus met 't kleine rechthoekige ruitje. In 't kleine schamelige gangetje had ze 't enveloppe bekeken - 't adres. 't Was de hand van mevrouw van der Dennenburgh, zeker 'n verzoek, of ze de muziekles kan verzetten dacht ze, voor 't een of ander feestje misschien. En met den brief van de post in de hand, de post, die haar nooit iets bijzonders bracht - liep ze de trap op,

loom, lusteloos in de drukkende kamerhitte van 't enge huisje. Boven, in de huiskamer soesde 'r moeder, oud, afgetobd, zenuwachtig vrouwtje, in 'n leunstoel voor 't venster. 't Grijzig haar was in 'n dun bolletje saam gestoken en 'n paar somber grijze oogen gaven 't van zwakheid en thuis-zitten lijkvale gelaat nog weemoediger uitdrukking. De magere, beenige oude vrouwenhanden lagen werkeloos in 'r schoot en aan 'r voeten snorkte 'n oude driekleurige kat, die benauwd zuchtte in 'r slaap. Om 'r heen in 't vertrek stonden de zorgvuldig geboende en opgepoetste halfversleten meubelen van uit-demode stijl. De tafel was vermolmd en van stoelen en sofa moesten ankimakassers en kussens de kaalheid bedekken. 'n Oud gekoesterd plantje, dat voor den zooveelsten keer den winter had doorgemaakt, en elk jaar kleinere armzaligere bloemen voortbracht, treurde voor 't venster. Tusschen de killige plaatjes en portretjes aan den wand, was er een, dat even 'n emotie wekte, 't Was de peinzende, geniale, zelfs clasieke kop van 'n Beethoven, den Koning der klanken. En er was iets van berusting in dien kop, met diep medelijden om die forsche vrouw, hoe hij daar de eereplaats innam, in de armzalige woonkamer van haar, die hem begreep en liefhad.

Toen Mien de deur van de huiskamer opende, knarsten de scharnieren. 't Was 'n akelig, pieperig geluid. -

‘Dag moeder,’ zei de binnengekomene, ‘heb ik u wakker gemaakt? die akelige deur ook, die altijd zoo kraakt!’

‘Ben jij daar, Mien?’ vroeg de moeder, ‘ik ben blij, dat je weêr thuis bent kind, wat heeft die les weer lang geduurd - is 't zoo donker kind? me dunkt, 't wordt slecht weer, maar Kaatje zegt dat de zon schijnt.

Is 't donker, Mien, of ligt 't aan m'n oogen, nu mòt je 't eerlijk zeggen, kind.’

Een oogenblik aarzelde de dochter; toen ging ze naar 't venster en terwijl ze iets wegslikte in 'r keel, talmde ze even, of ze 't wreer taxeerde en zuchtend loog ze. ‘'t Is donker, moedertje, ik denk dat we regen krijgen. -’

‘Goddank,’ zei de moeder verlucht; ‘ik was zoo ongerust, Mien, kind, je weet niet hoe angstig ik me van morgen maakte over m'n oogen’.

Intusschen had Mien 'r hoed afgezet en de enveloppe opengescheurd. 'n Net briefje kwam uit den omslag. Ze doorliep 't vlug, onverschillig eerst, maar onder 't lezen was 't of haar 'n schok door 't lichaam voer en nu nauwkeuriger las ze 't nog eens, woord voor woord in zich opnemende, als kon ze 'r oogen niet gelooven. Ze begreep 'r niets van, van de twee beschreven zijdjes van 't vriendelijke briefje niets, dan dat 't haar 'n onheilstijding bracht. -

Mevrouw was besloten eens van muziekonderwijzeres te veranderen en daarom moesten de lessen maar met 't nieuwe kwartaal eindigen; dat was de inhoud van 't briefje zoo ongeveer, opgesmukt met 'n paar vriendelijke woordjes er tusschen en vooral de groeten aan haar mama. - Dus met 't volgende kwartaal twee lessen minder, was 't eerste wat haar duidelijk werd.

M'n hemel, twee lessen in de week minder, dat ging niet, dat kon niet. Ze kon er nauwlijks zóó komen met die twee lessen er bij. Dan konden ze geen meid meer houden of honger lijden. Moeder moest versterkende middelen hebben en dan de huishuur en de kleeren. Twee lessen - dat scheelde 'r twee honderd gulden in 't jaar - 'n kapitaal. Ze had 't gevoel wel in tranen willen lucht geven, maar met moeite bedwong ze zich, moeder mocht immers geen emoties hebben, voor 'r oogen was 't niet goed, had de dokter gezegd. -

‘Nu, Mien, wat ben je stil,’ zei de oude vrouw naar haar omziende, ‘lees je?’

‘Och, 't is niets moeder, 'n briefje van de Dennenburgh of ik van middag kan komen les geven -’ loog Mien, vastberaden alles voor moeder stil te houden en dien middag 'n bezoek op de Dennenburgh af te leggen.

‘Moet je van middag nu weer weg, Mien, en dan is 't zoo'n eind met dat warme weer. -’

‘Kom, moeder, 'n aardige wandeling en 'n mooien weg en ik kan 't op m'n gemak doen en u weet ik houd van wandelen.’ En terwijl ze 'n poging deed om nu ten minste nergens aan te denken en 't uurtje, dat ze thuis was 'r oude moeder wat op te vroolijken, dekte ze de tafel voor twee, twee bordjes, twee messen op 't witte tafellaken en twee glazen melk.

De oude vrouw schoof 'r stoel aan en de kat was wakker geworden en rekte zich lui uit, haar rug omhoog en de voorpooten recht voor zich uit met gespannen spieren aan de klauwen. Poes scheen goed op de hoogte van etenstijd want, als de tafel gedekt werd, werd ze altijd wakker, om na 'n half uurtje weer in te dutten tot 'n volgenden maaltijd.

Die drie aten te zamen, brood met melk. Mien speelde zenuwachtig met de vingers van 'r linkerhand piano op 't tafelkleed, terwijl ze de dobbelsteentjes wittebrood

kauwde. En mevrouw, die aan 'n oogziekte leed, tastte onophoudelijk verkeerd naar boter en naar melk en klaagde, dat ze zoo ongelukkig geworden was en als ze dat niet telkens overluid zeide, voelde Mien toch wel, dat ze zoo dacht en dat maakte haar nog treuriger gestemd. Van al dat sombere scheen alleen poes niets te merken, die slurpte met 'n soort welbehagen van haar melk en het doorweekte wittebrood scheen 'r goed te smaken.

Na de lunch bleef Mien nog wat bij moeder zitten en las haar wat voor; maar 'r gedachten waren elders. Toen ging ze zich wat kleeden voor 'r bezoek. 'r Verschoten blousje verwisselde ze met 'r Zondagsche, 'n nieuw goedkoop katoentje, met 'n helder wit glimmend gestreken kraagje, dat 'r zoo goed stond. Toen bekeek ze zich in den spiegel. Ze zag er al oud uit, vermoeid, wat 'n rimpels had ze al in 't gezicht, maar 'r kleeding was nog jeugdig, vooral die korenbloemen op 'r stroohoed stonden aardig.

'Ja, ze zag er nu wel goed genoeg uit voor 'n visite op den Dennenburgh', vond ze. Toen ging ze de deur uit. Ze hoopte, dat de lucht 'r wat verfrissching zou brengen. Maar de gloeiende hitte van 'n zomermiddag, drukte zwaar op haar en bracht slechts nieuwe benauwdheid.

En 't was 'n heel eind gaans naar den Dennenburgh, deels in de brandende zon, deels in beschaduwde, maar stoffige lanen. Hoewel men in deze eeuw van materialisme de heide ontgonnen had en in vruchtbaar bouwland veranderd, minder lettend op 't fraaie, dan op 't nuttige, toch was er niettegenstaande 't ploegen en eggen van den mensch hier nog 'n fraai stukje natuur overgebleven. De boekweit stond in vollen bloei; 't was of zich aan beide zijden onafzienbare sneeuwvelden uitstrekten, waarover de zandweg zich kronkelde als 'n geel bruine looper. Maar Mien zag niets van al dat schoons om zich heen, noch merkte ze iets van de onverbroken rust, die er heerschte in 't landschap.

Honderd keer zei ze in zich zelf op, wat ze te zeggen had, als ze werd binnengelaten; wàt, als mevrouw niet thuis was, wàt dan? Dan maar weer terugkomen, morgen misschien - weer 'n heelen nacht in zenuwachtige spanning. -

't Was vreemd, hoe ze nu weer aan 'r jeugd moest denken, 't heele verleden stond 'r voor den geest, of 't gisteren gebeurd was. Beelden uit lang vervlogen tijden doemden voor 'r op. Ze zag zich weer 'n jong meisje in de prachtige villa, die ze meer dan dertig jaar geleden bewoonde. Hoe gelukkig had ze toen kunnen zijn - als ze slechts gewild had. Hoe had 'r hart getinteld van blijde verwachting, als 'r muziekmeester 'r aanmoedigend op den schouder klopte: ‘We zullen nog wat van jou maken.’

In 'r opgewondenheid van jong-zijn had ze gedacht de wereld voor zich in te nemen met 't spel. Ze had ambitie, toen. 'r Ouders waren er op tegen, dat ze zich aftobde; ze moest liever uitgaan op feestjes en partijtjes, zooals andere jonge meisjes deden. Zij was zoo stil, zoo afgetrokken; maakte uren achtereen muziek. Toch koos ze 't hobbelige pad der kunst; ze genoot niet de schoone dagen van levenslente, maar scheidde zich af van de wereld om haar heen. Haar toekomst zou al die jaren van inspanning haar toch ruimschoots vergoeden. -

Later, dan zou de wereld, die haar begreep, haar zeker met open armen ontvangen; later. - Eindelijk kreeg ze van 'r ouders toestemming in Keulen te gaan studeeren. Daar bracht ze 'n jaar door van onafgebroken arbeid, maar ook van zaligheid in 'n kring van kunstenaars, musici - hier was de omgeving, waarvan ze gedroomd had - o, mocht 't zoo blijven.

Toen kwam de slag, de vreeselijke verpletterende tijding, zonder voorbereiding, 'r Vader had gespeculeerd en nu waren ze doodarm. Maar dat was nog niet 't ergste. Te laf om de minachting van de wereld te trotseeren en opnieuw den strijd om 't bestaan te gaan voeren, had ie misschien ook in 'n oogenblik van wanhoop met 'n kogel 'n einde aan z'n leven gemaakt. ‘Hoe eerder je thuis komt, hoe liever;’ schreef 'r diepbedroefde moeder.

Nog herinnerde ze zich 't afscheid van de professoren, hoe ze zich terugtrok uit de wereld, die 'r begreep. Toen was ze thuis gekomen bij 'r diepbedroefde moeder. Maar ze waren in de stad gaan wonen in 'n klein huisje, waar zij nu voortaan met muzieklessen geven in beider onderhoud moest voorzien.

Dertig jaar had ze nu al les gegeven met jobsgeduld aan meer of minder muzikale élèves; zij de artiste, de gevoelige met 'r fijnbesnaarde natuur. Ze wist 't nu al lang, dat de droomen van 'r jeugd, slechts 'n illusie geweest waren. - Als je werkelijk talent had, kwam je er wel, al was 't langs haast onbegaanbare omwegen. Maar nu wist ze 't; zij was slechts de gevoelige natuur, die open oog en oor heeft voor 't schoone, zooals alle kunstenaars, die de kunst lief heeft en begrijpt, maar die toch zelf nooit

iets groots tot stand kunnen brengen. Haar is alleen de smart van 't niet-begrepen-worden, de roem aan 't einde der moeielijke baan was niet voor haar weggelegd. -

Al dertig jaar had ze zoo geleefd in 't kleine huisje met 'r moeder en de zorg. De grievende, kwellende, wreede zorg, die rimpels in je voorhoofd groef, die de slaap van je oogen dreef in lange benauwde nachten, die met den eersten zonnestraal voor je bed stond en je begeleidde als 'n tweede schaduw. Altijd rekenen en tellen, hoe er te komen; nu rekende ze weer; maar telkens vergiste ze zich in de cijfers. - - M'n hemel, wat hadden die menschen toch tegen haar, dat ze van muziekonderwijzeres wilde veranderen, zonder die twee honderd gulden kan ze er niet komen... Nu lag de Dennenburgh voor haar, half verscholen in 'n krans van groen, 'n Paar rijtuigen met koetsier en palfrenier statig op hun hoogen zetel kwamen de oprijlaan uitrijden. En nog anderen wachtten voor 't huis. 't Was immers jour vandaag, dat ze er ook niet aan gedacht had. Ze vertraagde 'r pas. Ze wilde mevrouw alleen spreken; dus wachtte ze tot 't laatste rijtuig wegrolde. -

Ze schelde aan en de bediende, die de muziekjuffrouw herkende, liet haar dadelijk binnen bij mevrouw. Deze 'n aristokrate in wiegelende stof gehuld, begroette haar allervriendelijkst. Mien dorstig en moe van de lange wandeling had eenige oogenblikken noodig om op dreef te komen; toen zei ze 't lesje op. ‘Waarom ze den kinderen geen les meer mocht geven; dat ze toch zooveel van ze hielden, dat ze zoo goed konden opschieten. Of ze iets gedaan had, dat mevrouw niet beviel, of ze 't maar zeggen wou.’

En mevrouw kreeg medelijden met 't zenuwachtige menschje. Ze zei, dat ze zeer ingenomen was met de juffrouw en dat de kinderen ook dol veel van 'r hielden; maar ze wilde nu eenmaal eens veranderen. -

‘Was de muziek dan niet goed; mevrouw moest maar zeggen wat ze de kinderen zou laten spelen - maar mevrouw bleef vriendelijk maar onverbiddelijk. -

De deur werd geopend en nieuwe bezoekers traden binnen. Heeren in onberispelijk gesneden visite toilet en dames in soepele, kostbare weefsels en paarlen en diamanten aan hals en armen. Ze lachten en bogen voor de gastvrouw, die ze voorstelde.

En Mien met 't goedkoop katoenen blousje en witte kraagje voelde zich niet thuis onder die weelde-menschen. 'n Gevoel van schaamte, van indringerij kwam over haar en bedremmeld vluchtte ze uit de antieke zaal. -

Binnen legde mevrouw uit, wat de bezoekster was komen doen. Ach ze had werkelijk medelijden met 't menschje, maar je kon er je kinderen niet aan opofferen; ze was uit den tijd. Er waren jongere, betere gekomen, en nu wilde ze liever veranderen. -

Buiten liep Mien te overpeinzen, de reden van 't besluit van mevrouw. Ze had niets op kunnen noemen - ze had immers altijd 'r best gedaan. - Maar wreed voelde ze 't overmijdelijke oud worden. Dat was 't, mevrouw wilde jongere krachten hebben. - ‘O, nu zouden misschien andere haar ook afdanken en dan - en dan?’

En alleen zweefde ze voort op den stillen weg met de weemoedige gedachte, dat zij alleen zorgen moest. Nog nooit had ze zoo zwaar gevoeld den last op haar schouders van alleen-er-voor-te staan, zonder hulp van 'n sterkeren in de wijde egoistische wereld. - En ze schreide lang en bitter....

Varia.

Voor de bewonderaars van Marie Spiridowna.

Voelt ge geen ‘medelijden’, ‘lieve’, ziekelijke, gansch en al met Uw rechtvaardigheidsgevoel in de war geraakte, moderne menschen; ‘medelijden’, o natuurlijk niet met de *slachtoffers* van dien misselijken moord-aanslag in Madrid, maar wèl met dien braven, verdoolden, eigenlijk 't héél-goed-meenenden werper van den bom? - Die lieve man kan het immers niet helpen, dat *hij* 't nu eenmaal zoo anders inziet dan wij, wat betreft het al- of niet-geoorloofde van 'n ander met dynamiet verraderlijk verminken! Verschil van opinie weet je! Anders niets! Dat mag je zoo iemand niet kwalijk nemen! O heelemaal niet. Eigenlijk getuigt het bovendien van groote ‘liefde’ voor je naasten, voor dat arme vertrapte volk, als je met bommen om je heen gooit; waarbij wel is waar juist het volk-zelf het slachtoffer wordt, soldaten, politie-agenten, toeschouwers; maar dat doet er niet toe, de *bedoeling* was toch edel! - O ja, ‘edel’ nietwaar? 'n Kind van 18 jaar en een dito van 20 ruggelings aanvallen,

door 't bedriegelijke van bloemen in den waan brengen dat je hen huldigt, om hen, juist daardoor, te zekerder te treffen; - eigenlijk 'n héél nobel bewijs van menschenmin. -

- Zeg niet, dat dit immers héél wat anders is dan de moord, die *Marie Spiridowna* beging. *Het beginsel is hetzelfde.* En als gij, verziekelijkte *dwazen*, niet zoo simpelgoedgeloovig U zelven liet tevreden stellen met de groote woorden van socialistische couranten en volksmenners, dan zoudt gij inzien, hoe *gij* het zijt, die met Uw misplaatst 'medelijden' *kweekt* de koningsmoordenaars, de bommenwerpers, de aanslagenbereiders van Madrid, enz. - Voor *Marie Spiridowna* vraagt gij 'genade', omdat zij alvast 'n deel van haar straf beetkreeg door de schandelijke gevangenis-behandeling. (En wie waarborgt U dat dit alles wáár is; haar eigen getuigenis is het éénige wat gij hebt!) - Voor *Sophie Speranska*, een der betrokkenen in de dynamiet-ontploffing onlangs in Parijs, waarbij de aanstaande misdadiger-zelf, gelukkig, zijn eigen slachtoffer is geworden, komt haar advocaat opname in een ziekenhuis vragen 'wegens gezondheidsredenen', daar der lieve maagd het verblijf in de gevangenis natuurlijk minder goed bevalt. Zoo wordt èlke schul-

dige van dezen aard met verzachting, met de grootste omzichtigheid, behandeld. En de slachtoffers! Wie denkt aan hen?

- Neen, meen niet dat ik bedoel het Koningspaar! Al vind ik 't gemeen en min 'n paar kinderen op *die* manier en op *dien* dag aan hun eindje te willen brengen, voor den schrik hun daarmee berokkend voel ik weinig, kan alleen zeggen: Ik hoop dat die hun wat *levensernst* zal bijbrengen. Want die hebben ze wèl noodig!

Wat hebben we tot hiertoe *anders* gehoord van Alfons, dan over zijn auto-liefde, en zijn chauffeurs-bekwaamheid? Wat *deed* dit dikgelipte, groot-ge-oorde jonge-mensch voor zijn volk? O ja, hij geeft ze de mensch-onteerende stierengevechten, als 'genoegens' bij zijn huwelijk! (Eere aan den prins en de prinses van Wales, die weigerden dit schandaal bij te wonen.)

En prinses Ena! Zie, ieder weet dat ik achting voel voor 'n wezenlijk-oprechte bekeering, van welken aard ook. Ieder weet óók, dat ik 't R.K. geloof hóóg acht, en eerbied voel voor elke protestante, die den moed vindt, waar haar hart haar daartoe drijft, te breken met het oude geloof, om te omhelzen de leer der Moederkerk, maar... als 't wordt een zich *verkoopen* om 'n naam, 'n titel, 'n rang, als 'n achttienjarig prinsesje, omringd thuis van alle gemakken en weelde en genoegens van vorstenleven, daaraan nog niet genoeg heeft, en, in begeerig grijpen naar het klatergoud van de koninginne-kroon, haar 'geloof' afschudt als 'n lastige vlieg, om zich den volgenden dag om te hangen 'n ander dat haar beter te pas komt, zie dan vind ik zóó'n daad, zoo'n gebrek aan ernst, zóó'n wuftheid, zóó'n spotten met het hoogste, 'n weerzinwekkendheid die je voor altijd dégouteert van *zulk* een ordinair karakter. (Heeft niet de Illustrated London News onlangs gemeld, hoe het een 'open secret' is, dat de insgelijks zéér-jonge, ik meen twintig-jarige, prinses Patricia van Connaught, nichtje, als prinses Ena, van koning Edward, oorspronkelijk was bestemd tot bruid voor Alfons, maar dat dit huwelijk afsprong, omdat zij *beslist* weigerde over te gaan tot de geloofsverandering! Zoo dit waar is, welk een voorbeeld en welk een les tevens, voor de andere, die dan, bukkend in het stof, opraapt, wat de éérste fier versmaadde!)

Neen, niet dit Koningspaar kan ik zoo heel beklagenswaardig vinden, zoo min als ik hun 'kalmte' en hun 'zelfbeheersching' bewonder! M.i. getuigt het van gróóter *gevoel*, van *meer* menschelijkheid, wanneer men *niet* 'kalm' blijft en *niet* 'zelfbeheerscht', maar integendeel diep-ontroerd wordt door den aanblik van tientallen dooden en afgrijselijkverminkten - *om-je-zelf, aldus getroffen*! Waarlijk, indien dit achttienjarig meisje, dat haar geloof verwisselt als haar chemise, indien ze ineen ware gezonken van smart en ontzetting bij den aanblik van het vreeselijke, geschied om harentwil, ik zou er haar oneindig hooger om hebben geacht, dan om den 'glimlach' waartoe zij hare lippen even geredelijk en snel wist te dwingen, als tot het afzweren van haar kindergeloof.

En hetzelfde geldt voor Alfons. Men moge het nog zoo bewonderenswaardig vinden, dat hij 'kalm' bleef, - er zijn oogenblikken en toestanden, waarin ontroering en smart getuigen van èchter zielegrootheid, dan zelfbeheersching! Dit nu, die aanblik, op zijn trouwdag, om *zijnentwille*, ze behooren tot zulke oogenblikken, zulke toestanden. Zoo ooit dan ware het hier de plaats geweest - indien 't wáár is, dat Alfons 'n wezenlijk vroom katholiek is - om op de knieën te zinken in kleinheid en in wanhoop voorden God, die zoo iets toelaat.

Niets van dat alles; het Koningspaar dwingt zich tot 'n 'glimlach', rijdt *in galop* weg van het jammer-tooneel, 'glimlacht' nog eens op het balcon van het paleis, maakt

den volgenden dag het zooveelste auto-ritje, zet de feestvieringen voort dan, als ware er niets gebeurd.

Maar zij, die niets misdeden, zij die behooren tot ‘het’ volk, arme, onschuldige paarden ook, die 't toch allerminst helpen kunnen, wat 'n domme, verwaten menschenmaatschappij inrichten wil, zij blijven achter, dood, verminkt, voor hun leven ongelukkig sommigen, anderen ontrukt aan een gezin, aan 'n vader of 'n moeder, 'n vrouw of kind, 'n broer of zuster, die hen lief, of althans noodig hadt! - *Zij* zijn het, die de dynamiet-werpers treffen; *Zij* boeten voor wat anderen misdoen in de oogen van deze anarchistenbende! - *Hen* geldt mijn medelijden! Om *hunnentwille* ook, haat ik, met 'n ingekankerden haat, deze ellendelingen, die, zelfs al gelukt hun aanslag, al treffen ze doel, zooals in het geval met den *grootvorst Sergius*, toch altijd mede treffen 'n groot aantal andere slachtoffers, toekijkers of bedienden, die 't allerminst helpen kunnen wat de grooten dezer aarde misdoen, en waardoor

dezen zich den haat der anarchisten op den hals halen.

Open toch Uw oogen, ziekelijke, zenuwslappe, hedendaagsche menschen. Zie toch *wie* Uw medelijden verdienen. *Niet* de prinses Ena's en de Alfonsen, en de koningen en de vorsten, - laten zij afstand doen, als men niet gediend is van hun regeering, - *niet* de Sophie Speranka's en de Marie Spiridowna's, en al die andere wreedaards, die met zekerheid moorden tallooze onschuldigen, terwille van de bijna altijd mislukkende hóóp daardoor één enkele, in hunne oogen schuldige te treffen. Maar die onschuldigen-zelf, die ter feestviering opgegane menigte, die in het verrichten van hun dienst getroffen soldaten en ambtenaren en agenten, die weerlooze paarden, gespannen zonder hun wil of toedoen voor den koninklijken koets, stort om hun beklagenswaardig lot een traan, wijdt hen Uw mededoogen. Zij-alléén zijn in dezen de wáárlijk-beklagenswaardigen. En aan hen wordt nogthans het minst gedacht.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

J.C.M. te H, - De uitslag van den prijsvraag wordt te zijner tijd bekend gemaakt. Alles heeft zijn bepaalden tijd; ook dit.

G. - Vriendelijk dank voor Uw hier in Interlaken door mij gevonden briefkaart en goede wenschen. Ik stel die attentie zeer op prijs; wensch U tevens hartelijk geluk met de verplaatsing, want die verandering van woonplaats zal toch wel naar Uw zin

zijn, denk ik? Mijnheer Uw vader woont immers ook in Uw nieuw bestemmings-oord? Dat zal toch een heerlijke gezelligheid zijn! -

Regina. - Zooals gij ziet, heb ik Uw stukje geplaatst, maar, als gij weer iets zendt van dien aard, wees dan zoo goed het voluit te onderteekenen. Waar het zulke persoonlijke questies geldt, is dat beter. Vooral ook, omdat mevr: B. de la F. tot wie gij U hebt gericht, zelve ook onderteekend heeft met haar eigen naam.

- Dat geloof, *wezenlijk* geloof tenminste, gelukkig maakt, geloof ik gaarne. Ik heb het meermalen gezien in mijn naaste omgeving. En ik kan het ook volkomen begrijpen, want alleen het vaste, geloof in een Rechtvaardig God en in een hiernamaals bij Hem gelukkig worden, kan je heenhelpen over de onrechtvaardigheden, ellenden, en wisselvalligheden van dit zoo kort durende aardsche leven. -

Mevr: A.B.-K. - Zooals U ziet, maken we 't allemaal best, zijn weer in Zwitserland. - Ja, dat kan ik me zoo door en door begrijpen, dat U het een *genot* vindt, alles voor Uw kinderen *zelve* te doen. Want zelfs voor onze honden en vogels vind *ik* dat een genot, omdat ik van hen houd. - De menschen zeggen zoo dikwijls, als ik die allen mede op reis neem: Hemel, wat een last! Zie je daar nu niet vreeselijk tegen op!?

- *Begrijpen* niet, dat het geen 'last' is, maar een genot, als je een dier liefhebt het te verzorgen, het te koesteren, het een warm nestje te schikken naast je. - Hoeveel te meer dan niet, waar het je *kinderen* geldt! - Ik ben vast overtuigd dat zij, die zoo weinig begrijpen, dat je de zorg voor 'n hond geen last vindt, even weinig begrijpen kunnen de liefde voor 'n *kind.* Al redeneeren ze er misschien nog zoo mooi en zoo stichtelijk over, - zooals ik dikwijls genoeg 't hoor doen, met het bekende: Ja maar 'n hond is geen kind - ik geloof niet dat zulke egoisten werkelijk *goed* zijn voor hunne kinderen. Ik geloof, dat ze, evenzeer als ze opzien tegen den 'last' van 'n hond, óók opzien tegen dien van 'n kind, er meiden en juffrouwen voor houden om het te *verzorgen*, er den 'last' van te hebben. - Wie wezenlijk begrijpt het 'genot' van iets, dat van je afhankelijk is en je liefheeft, te verzorgen en bij je te hebben, die begrijpt dat voor de dierenwereld zoo goed als voor die der menschen. -

J.B.N. te S. - Dank voor Uw sympathie met het Telegraaf-artikel over 'De Uiterste Dag'. Het boekje trof mij zeer door de magnifique schildering van het sterven. Ik ben het geheel met U eens, wat het m.i. onverantwoordelijke betreft, van den zieken maar steeds wat voor te liegen en wijs te maken. - Ik voor mij vind, dat de dokter de omgeving moet waarschuwen, de *volle* waarheid moet zeggen. De omgeving moet dan beoordeelen, wat de patient al of niet kan en mag weten. Persoonlijk zou ik een verbergen der waarheid zeer euvel duiden. Ik vind er, behalve al het andere, ook iets kinderachtigs in, dat een volwassen man of vrouw hang is de waarheid te weten, verstoppertje speelt ermee.

Het is zonder twijfel een moeilijk en gewaagd ding tegen iemand te zeggen: gij gaat sterven. Maar toch bewijst de R.K. Kerk, met hare instelling van de laatste Sacramenten, dat zoo iets zeer goed mogelijk is zonder den patient te schaden. Meermalen leest men in de memoires uit den tijd van Lodewijk XV over het toedienen der laatste Sacramenten aan zeer weinig tot sterven voorbereide hooggeplaatste personen, zonder dat dit ooit hun toestand *verergerde*, integendeel wèl dikwijls verbeterde. De duchesse de Berry, dochter van den regent, wier zedeloos en roekeloos leven eindigde in een ontijdigen dood op 22-jarigen leeftijd, ontving de laatste Sacramenten zeker alles behalve stervens-voorbereid. Toch ontstelde zij niet, toen men haar van die noodzakelijkheid sprak, werd integendeel gansch anders gestemd,

ontving ze zonder eenig teeken van schrik of vrees, begreep dat ze moest, afrekenen met haar wuft bestaan, en zich gereedmaken voor haar Rechter te verschijnen. Lodewijk XV, wiens onzinnige vrees voor den dood overbekend is uit alle geschiedboeken en memoires over hem, geraakte in Metz, - ik meen in 1744 - aan den rand van het graf, zóó dat de Koningin en de Dauphin met zijn gouverneur uit Parijs werden opontboden. Zoo weinig twijfelde men aan zijn dood, dat de gouverneur, le duc de Bouillon, den jongen Kroon-

prins reeds geheel en al als aanstaand Koning behandelde, en op de doorreis aan het volk vertoonde; aan welke voorbarigheid hij, zoodra Lodewijk hersteld was, zijn verbanning van het hof had te danken. - Het sprak dus van zelf, dat ook bij deze gelegenheid de laatste Sacramenten werden toegediend met groote plechtigheid; waarmede gepaard ging het onmiddelijk naar Parijs terugzenden der toenmalige maîtresse, de duchesse de Chateauroux. De bisschop namelijk wilde alleen onder die voorwaarde de absolutie geven. - Dat zulke scênes, zulk een ingrijpende handeling, den zieke niet verborgen kon blijven, hem moest duidelijk maken den ernst van zijn toestand, spreekt van-zelf. Toch werd hij er volstrekt niet erger door, gedroeg zich integendeel zeer berouwvol en geduldig, - en werd tegen alle verwachting in beter. Voorbeelden van dien aard, dat het weten der waarheid den stervende, ook al is hij een wuft en ijdel mensch, *niet* schaadt, zijn overal voor het grijpen. Ik vind dat wij protestanten in dat opzicht er veel erger aan toe zijn, dan de Roomsch-Katholieken. Bij den laatsten spreekt de Priester een woordje mee, bij de eersten hang je gansch en al af van 'n gewoonlijk totaal onverschilligen, zelf-ongeloovigen, onbelangstellenden, of in domme eigenzinnigheid de waarheid verbergenden dokter. - Toen ik indertijd in Bonn aankwam was ik stervend. - Geheimrat Burkart, zelf een streng-geloovig katholiek, waarschuwde mijn omgeving, niet mij. Ik vroeg hem later, toen ik beter werd: Zoudt U, die zelf geloovig Roomsch-Katholiek zijt, mijzelf evenmin hebben gewaarschuwd, als ik tot *Uw* godsdienst had behoord? Waarop hij antwoordde: ‘Zeer zeker zou ik U dan de volle waarheid terstond hebben *moeten* zeggen, met het oog op de laatste Sacramenten, die ik U onverwijld zou hebben doen nemen met het oog op uw toestand.’

Viooltje. - Ik zal trachten eens gauw iets van U te plaatsen. Natuurlijk begreep ik volkomen, dat die vorige geschiedenis een *vergissing* was, niets anders. Heerlijk dat uw zuster zoo goed slaagde met die inrichting, en ook dat het jonge meisje uit L. door uw hulp - waarvoor ik U zeer dankbaar ben - zoo goed is terechtgekomen. - Ik heb uw nieuwe protègée nog aanbevolen bij iemand die zoo iets zocht, maar ongelukkig was die dame net voorzien.

M.T. - Heerlijk dat die naam-opgave van mevr: Wolfgang van der Meij, over de velen die bereid waren haar hondprotègétje tot zich te nemen, er toe geleid heeft, dat uw Fickje nu ook nog een zoo goed thuis heeft gevonden. In gedachten zeg ook ik der dame, die hem tot zich nam, hartelijk dank.

Lieve juffrouw, het spijt mij wel, dat ik U ‘down’ maak door zoo weinig sympathie te hebben voor ‘de’ vrouw als geheel genomen. Maar ik denk, dat gij mij niet begrijpt op dat punt. Reeds dikwijls heb ik uiteengezet, dat m.i. een hóógstaande vrouw veel méér waard is dan 'n hoogstaande man, dat zij een zelfopoffering kan toonen, een moederliefde bezitten, een heldhaftigheid aan den dag legt in het uithouden van lichaams-smarten zoowel als van zielenooden, waartegen de man, ook de beste onder hen, het aflegt. - En nog iets; ik woon al heel wat jaren samen met twee vrouwen, met m'n vriendin en met onze Marie, onze dienstbode, en ik heb hen beiden hartelijk lief, en stel hen héél hoog. Ook 'n bewijs dus, dat ik 't goede in de vrouwen best weet te waardeeren. Maar, maar... als *soort* genomen, als geheel beschouwd, is het 'n dom, ongevoelig, slecht-opgevoed, ijdel, niets-wetend, en niets-begrijpend, en, *als* het wat weet, belachelijk-pedant soort. - Gij behoeft mij niet te zeggen: Ja maar, ‘de’ man

dan; aan hem mankeert toch ook van alles. Volkomen waar! - Spreek ik U niet tegen. Ik heb het echter nu niet over hem, maar over ons eigen geslacht. Het doet er niet toe hoe 'n ander is, maar hoe wij *zelf* zijn. - En speciaal op het punt *gevoel* is de vrouw, 't gewone soort, misdeeld. Ze heeft geen ècht gevoel, stelt zich aan. Is wreed, is onnadenkend, is egoïst. Dat ik dit alles neerschrijf, is echter geenzins uit minachting voor m'n geslacht - behoor ik-zelve er dan niet even goed toe - maar uit waarheidsliefde. En juist *die* heeft de vrouw zoo noodig. Ze maakt zichzelve zoo graag wat wijs, beeldt zich zoo graag in, dat ze een 'lief,' 'zacht' wezentje is. Dat is ze *niet. Zacht* en *lief* zijn maar héél weinige vrouwen. Ik ken er inderdaad enkele hier en daar. Dat zijn engelen, die ik *vereer*, waarbij vergeleken ik mij-zelve 'n naar schepsel vind. - In het bijzonder denk ik daarbij aan een oude dame, van wie ik het eerste onvriendelijke woord, over wien of wat ook, nog moet hooren. Nooit komen er over hare lippen andere gezegden, dan van goedheid, liefde, belangstelling, zorg voor anderen. Die dame is oud, is ziek, is bedlegerig, is alleen met haar bediening; haar lieve zuster ging haar voor. Toch klaagt zij nooit, spreekt slechts van hare vele *voorrechten.* Ziet gij, lieve M von F., als ik aan háár denk, dan komt het mij voor, dat het schoone hoofdstuk van Paulus over de liefde zoo recht op háár van toepassing is. En ik geloof: Zóó er een hemel is, dan zal *zij* zeker in de allereerste plaats verdienen binnen te gaan. -

Das dritte Geschlecht heb ik gelezen, ook besproken; (in het Soer: Handelsblad). Ik zal, als ik weer thuis ben, trachten die beschouwing voor U op te zoeken.

Het boek beviel mij zeer.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Berichten.

De boekbeschouwing, (Kleine Johannes deel II), in het vorige nommer, is ongecorrigeerd geplaatst. Van daar de vele storende drukfouten.

REDACTRICE.

Wegens het zeer groote aantal onder de copie aanwezige *novellen* en *schetsjes*, verzoekt de redactrice tot 1 October a.s. geen bijdragen in te zenden van dien aard. Beschouwingen, ingezonden stukken, enz., enz., kunnen ten allen tijde worden aangeboden, óók gedurende de zomermaanden. Dit verzoek geldt alleen voor novellen, schetsjes enz.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

20 Juni 1906.
19de Jaargang.
No. 51.

Bericht.

Gedurende de zomervacantie van **1 Juni** tot **1 Sept:** is het adres der redactrice, evenals verleden jaar:

Matten bei Interlaken.
(bei Herrn ABBÜIL),
waarheen alle brieven, stukken, enz. zijn te adresseeren.

Hoofdartikel
'Schluszwort zu Hilligenlei'

Wie het jongste werk van den bekenden Duitschen schrijver Gustav Frenssen, n.l. 'Hilligenlei', gelezen heeft, weet, dat de auteur zich ten opzichte der vrouwenkwestie vrijwel op hetzelfde standpunt plaatst als sedert jaar en dag ten onzent door de redactrice van dit blad wordt ingenomen.

Ook hij spreekt het onomwonden uit, dat naar zijn meening de vrouw is aangelegd om te worden echtgenoote en moeder; en dat, zoo dit doel niet wordt bereikt, zij de door de natuur haar gegeven bestemming ten eenenmale heeft gemist en zij allerjammerlijkst - natuurlijk buiten haar wil - heeft schipbreuk geleden.

Hij laat in genoemd werk een zijner vrouwenfiguren zeggen, dat, als een in een of ander maatschappelijken werkkring geplaatste vrouw beweert, dat zij in dat werk voldoening vindt, zij òf liegt òf een abnormaal wezen is.

't Spreekt van zelf, dat Frenssen hierover is aangevallen, zoowel in particuliere brieven als in de pers, door kerkelijk brave en door burgerlijk nette menschen.

Een diep-overtuigde en daarbij strijdvaardige natuur als Frenssen heeft niet nagelaten hierop te antwoorden, eerst in particuliere correspondentie, daarna in een door hem geschreven brochure 'Schluszwort zu Hilligenlei'.

Het zal vele lezers van dit blad niet onaangenaam zijn te weten wat de auteur nader over deze brandende kwestie in het midden heeft te brengen.

Het volgende is aan bedoeld geschriftje ontleend.

'Men heeft gezegd, dat ik allerlei onzedelijkheid billijk en zelf den vrijen teugel laat. Duidelijk is het echter, dat alle menschen van dit boek als dwalenden en

ongelukkigen zijn geteekend, die terechtwijzing en genezing noodig hebben. Ik teeken in dit boek ons volksleven als onheilig, en hoop op een

heilig volk en smacht er naar. Klaar en duidelijk is het uitgesproken, dat ik naar een grondige verandering uitzie.

Men oordeelt, dat ik de dwalenden en de zondaars met te veel liefde heb behandeld. En kerkelijk-vromen hebben verklaard, dat zij de menschen uit dit boek niet tot hun familie wenschen te rekenen. Maar ik herinner hen aan de Farizeën in Jezus' dagen, die ook den omgang met tollenaars en zondaars schuwden. Ik moet ronduit verklaren: ik heb hart voor deze lieden, en de Heiland had dat ook. Hij vond ze schooner en edeler dan de kerkelijk-vromen van zijn dagen, en ik vind ze ook veel schooner en veel edeler dan de kerkelijk-vromen van mijn tijd. Want in deze mijn wereldkinderen is het leven en de onrust des gewetens, en niet de lijklucht eener kerkelijke en burgerlijke gerechtigheid.

Men heeft beweerd, dat men van alle vreugden en nooden gewag mag maken; maar van de vreugde en den nood der zinnelijkheid niet. Want, zeggen de kerkelijkvromen: ‘heel dit gebied is zondig of grenst aan de zonde’, of, zooals de brave burgers zeggen: ‘heel dit gebied is in goede orde; wat wilt gij in de eerbare zeden van brave burgers verandering brengen?’ Daartegenover verklaar ik: het standpunt der kerkelijkvromen is een godslastering; want zinnelijkheid is geen zonde, integendeel: een sieraad des levens, een gave Gods als de lente en de zomerkoelte; men mag er met een goed geweten en vreugdevol van genieten en behoort ze gezonde en volwassen menschen, wier begeerte er naar uitgaat, van harte toe te wenschen, zooals men de blik op de zee hun gunt en dat de herfstwind hun langs het voorhoofd strijkt. Het standpunt der brave burgers echter is een leugen; want de burgelijke zeden op dit punt zijn niet eerbaar, zooals zij beweren, maar deels liederlijk, deels wreed; liederlijk bij de mannelijke jeugd, die uit den omgang met diepgezonken vrouwen ziekten en vrouwenverachting oploopen, wreed voor de vrouwelijke jeugd, waarvan een zeer groot deel zich gedwongen ziet het schoonste sieraad van het arme leven te ontberen: de bruidskrans.

‘Van dat groot jammer geeft dit boek een beeld. Het zal er voor zijn deel toe bijdragen, dat de mannelijke jeugd tot het besef komt van den nood, waarin hun zusters verkeeren, de vrouwelijke echter, dom gehouden en in een engen kring groot gebracht, tot het bewustzijn van haar schoonste menschenrecht, namelijk vrouw en moeder te worden; dat de jeugd, en broeders en ouders en de staat een slecht geweten krijgen en erkennen, dat hier een weg gezocht moet worden tot een betere gerechtigheid en zedelijkheid. Maar zoolang deze onnatuurlijke toestand duurt, mag men, wat Anna Boje en vele harer zusters vol angst en bitterheid en een beangst geweten doen, namelijk zich overgeven aan buitenechtelijke liefde, niet harder beoordeelen dan onze rechters den dief, die brood steelt omdat hem hongert. Ik houd het er voor, dat deze meisjes zedelijk hooger staan dan de gehuwde vrouw, die, in 't bezit van man en kind, over de zonden harer zusters de vierschaar spannen zonder haar te helpen, en over dit boek, dat haar helpen wil, haar afkeurend vonnis uitspreekt.’

Hij eindigt met de verklaring, dat hij op het punt der zedelijkheid niet een prachtige waarheid, kant en klaar, wil geven, die der ‘vrije liefde’ bijv., of wat zijn bestrijders hem al meer voor liefs willen toedichten. ‘Ook hier is het: de oude zedelijkheid is een oude ongerechtigheid en een toestand van nood,’ zegt hij. ‘Daarom, gij ernstige menschen onder mijn volk, doet de oogen open en ziet uit naar het nieuwe land!’

Tot zoover Frenssen.

Ons dunkt, ieder onbevooroordeelde moet erkennen, dat hier een ernstig man aan 't woord is, die niet zoo maar uit malligheid of lichtzinnigheid met kousen en schoenen over een heilige en ernstige zaak heenloopt.

Gelukkig mag dan ook worden geconstateerd, dat hij niet overal aan doovemansdeuren heeft geklopt; dat zijn beroep op de ernstige menschen onder zijn volk niet teneenenmale vergeefsch is geweest.

De redacteur van de 'Christliche Welt' heeft naar aanleiding van 'Hilligenlei' geschreven: 'hier is ons duidelijk aangetoond, dat er een leemte is in onze ethiek; buiten onze kringen is reeds, blijkens menig boek dat in de laatste jaren over sexueele ethiek is geschreven, een nieuwe moraal in wording; waar zijn *onze* mannen, die in deze materie iets te zeggen hebben, dat ons verder kan brengen naar Heilig Land?'

Wij vragen: waar zijn in *ons* land die mannen en vrouwen?

A.

P.K.

Over ditzelfde onderwerp, en geheel in bovenstaanden geest, schreef ik, naar aanleiding van *Hilligenlei,* in 'de Telegraaf.'

REDACTRICE.

Van Dood en Vrede.

In de arm'lijk, kleine kamer,
Bij een scheem'rig, sober licht,
Woelt een kranke op zijn leger...

Pas heeft hij vol angst gestreên
Worstlend, met den macht'gen dood. -

Nú zonk hij uitgeput, in slaap,
En slechts de kleine, oude klok
Tikt vóórt - te stillen, sombren nacht.
Een tastb're stilte spiedt in 't rond
Vol van den geest van ijz'gen dood.
Toch - om den bleeken, veegen mond
Speelt weemoedsvol, een droeve lach...

Ziet hij de grens van 't aardsche leed?
Of - beelden uit den kindertijd?...
- Wie weet -

Maar ach! - niet lang gunt hem de Dood
Een kalmen slaap of blijde droomen,
Plots grijpt zijn kille hand hem weer
En d' eeuw'ge strijd begint opnieuw,
Van Levensdrang en Doodenmacht.

Toch nog geen winnaar wordt de Dood,
Nog éénmaal wordt het rustig - stil. -

En neergezegen in het peluw,
Rust'loos, als in koorts'gen droom,
Ziet de kranke nu zijn leven
Jaar voor jaar - en beeld voor beeld
Voor zijn ziels-oog zich ontvouwen.

Eerst in 't morgenrood der Kindsheid,
Rein en blij in 't onschulds-kleed,
Dán als jong'ling vroolijk spelend,
Krachten stralend en beproevend
Tot zij sterk - voor mannen-strijd...

Nù tot hooger leveuswenschen
Vonkt een vlam in zijn gemoed
Om hoog en reiner zich te wijden
Zoekt zijn ziel de eenzaamheid....

Maar - spottend - hoonend - komt van d' aard

Een stofwolk, zwart... bezoedlend 't al
En zie - na kamp - het doel nabij,
Klinkt dondrend weer een ‘halt’ daarbij.

Toch, al die smart - zij leidt tot hóóger,
Zoo spreekt een stemme - kalm - bewust -
En staalt zijn wil met heilig vuur.

En - wat hij zocht op aard', vergeefs -
Zoekt nu zijn ziel in 't stervens-uur.
Maar ach! - ook nù kan hij 't niet vinden,
Nooit wordt het visioen, een beeld....
- - - - - - - - - - -
De geest kán hier zich niet voleinden.
- - - - - - - - - - -
Maar onverwacht dreunt nu de slag
Van d' ijskoud' hamer van den Dood...
Nú scheidt de ziele van het lijf,
Terwijl het oog zich zachtkens sluit.

Maar hoor! - nu ruischt het Wonder-lied
Hem juichend uit den Hemel tegen...
Hij ziet - wat hoopvol was gezocht
Zijn ziel naar hoogsten Vrede zweven...

Naar het Duitsch.
ANNIE NAUTA.

Over reizen.

Voor H.H. te S. en anderen.

Gedurende mijn redactrice-schap van de Holl: Lelie is het nog al eens voorgekomen, dat ik voorkorteren of langeren tijd van huis was; en ook vóór dien tijd heb ik een groot deel van mijn leven ‘op reis’ doorgebracht. Naar aanleiding daarvan, en door de reis-herinnering die ik eens, in 't begin van mijn redactriceschap, plaatste in de Holl: Lelie, onder den titel: ‘Es muss’, verzocht een mijner corr: me zoo dikwijls reeds iets over mijn reisopmerkingen in dit blad te willen meedeelen.

Allerlei omstandigheden deden mij het telkens uitstellen aan z'n verzoek te voldoen! Er is zoo 'n veelheid, zoo 'n handvol van herinneringen, als je terugdenkt aan wat je zag *en* leerde op reis.

Ja, *leeren* doe je in de eerste plaats, dunkt me. Er is niets wat meer, wat beter ontwikkelt, wat ruimer kijk geeft op menschen en dingen, dan het kennismaken met verschillende landen en volken, het vergelijken van het goede en het slechte, dat overal te vinden is. - Je gezichtskring verbreedt, je begrip van het enge van eigen land, van eigen opvattingen wordt grooter. Je ziet, dat blank en bruin en zwart en geel, 'n nuanceverschil is van uiterlijk, die met den innerlijken mensch niets heeft te maken. Je ziet ook, dat de hooggeroemde ‘beschaving’ van den blanke zoo dikwijls berust op de meest oppervlakkige uiterlijkheden, terwijl de Javaan, de inboorling van het door den Europeaan wederrechtelijk-veroverde land, het in inner-

lijken zielenadel dikwijls van hem wint. - Je buigt je neer in aanbiddende verrukking voor het wonderbaar-stemmende, eerbiedafdwingende van de eeuwige sneeuw-bergen, maar óók, je ziet juist dáárdoor, hoe mooi gansch de schepping is, óók het eenvoudigste veldbloempje, óók de eindelooze heiden van je vaderland, het klaterend zilverige beekje, dat stoeiend neerschuimt van de hooge rotsen, zoo goed als de geheimzinnig-zingende, koudafwijzende zee, op wier golven Uw majestueus schip een notendop lijkt, als ge alleen zijt, heel alleen, tusschen lucht en water, vele dagen lang. -

Maar, laat ik een ding voorop stellen vóór ik verder ga. Gij moet in U hebben de *ontvankelijkheid* voor reizen en opmerken. Gij moet *kunnen* zien, *kunnen* waardeeren. Er zijn menschen, - hollanders over het algemeen blijven gráág bij honk, konden véél van de Engelschen leeren in dat opzicht, - die, bij alles wat ze in den vreemde aanschouwen, slechts één maatstaf hebben, ‘Het is niet zoo als bij ons.’ - En dan deugt het niet!

- Ik ken er zoo. Ik ken er, wien het: 't Is heel anders dan bij ons, in den mond bestorven ligt. -

Dezulken genieten niet, gaan blind voorbij aan wat hun geboden wordt, hunkeren onafgebroken naar hun eigen levenswijze, gewoonten, kennissen - - en zijn niet waard het voorrecht, dat hun in reizen geboden wordt. Bovendien, heel velen hunner verstaan absoluut niet de kunst, het zich op reis een klein beetje gezellig, huiselijk, praktisch in te richten. Ook hierin verdient de praktische natuur van den Engelschman allen lof. Het is een bekend feit, dat de Engelschen zich juist dáárom overal thuis voelen, omdat ze overal hun eigen *merk* op drukken; in elke plaats van eenige beteekenis is 'n Engelsche kerk, en 'n Engelsche dokter; gewoonlijk ook 'n Engelsche societeit, 'n golf- of 'n tennis-club etc. etc. Het spreekt van zelf, dat wij hollanders, die maar 'n klein volk zijn, het in dit opzicht nooit zoo ver kunnen brengen als de Engelschen. De Riviera b.v. is feitelijk totaal in handen van de Engelschen en Amerikanen; ze spelen er de baas, regelen het hôtel- en genoegen-leven naar hun zin. Datzelfde kan nooit bereikt worden door de veel kleinere Hollandsche kolonie, hoogstens door de Duitsche, die met de Engelsche concurreert in talrijkheid. Maar, ook individueel maakt de Engelschman het zichzelf zoo gemakkelijk, doet zoo onafhankelijk wat hij wil, en verschaft zich, wààr hij ook is, enkele der comforts van *home*-life. Hem daarin navolgen kan iedereen, van welke nationaliteit hij ook is. En, juist in dat opzicht, ‘durft’ de Hollander zoo akelig weinig, is dientengevolge zijn eigen slachtoffer. - Kleedt niet elke Engelsche dame of heer zich precies zoo als zij of hij zelf 't verkiest? Is het in Duitschland mode voor het een-uur Mittag-essen zich zelve op te tooien in groot toilet, de Engelsche vrouw stoort zich daaraan geen zier, komt als voor het déjeuner binnen met hoed en reis-pak, en blijft onverschillig voor de zijden blouses en ruischende japonnen harer Duitsche mede-gasten; terwijl zij straks voor het Abend-brot, wanneer deze zich gerechtigd achten in 'n wandelpak voor den dag te komen, zich uitdoscht in 'n volslagen evening-dress, gedecolleteerd heel dikwijls, zooals dat in haar eigen land erbij behoort voor ‘late dinners.’

Daarentegen zal zij op lange wandelingen zich optakelen met korte rokken en 'n pet op, en geen corset om haar heupenlooze lichaam, zóó eigenaardig dat iedereen al op 'n half uur afstand kan zien: Dat is een Engelsche! - (Ik zeg niet, dat ik zulke excentriciteiten op zichzelf beschouwd mooi of aanbevelenswaardig vind; ik haal ze

slechts aan als voorbeelden van onafhankelij ken durf, waaraan het den hollanders zoo-zeer ontbreekt).

Een andere questie is die van de thee, waarop Engelschen niet minder gesteld zijn dan wij, en die zij zichzelf overal, en in elk hôtel of pension, op hun eigen kamer gereed maken, als hunne beurzen niet toelaten het dure maar zeer uitlokkende bezoek van ‘Tea-rooms’.

Geen Engelsche dame, hoe bescheiden ook hare finantien zijn, die niet reist met de noodwendigheden bij zich, om zich gauw ‘a cup of tea’ te prepareeren, wáár ze ook is. - Kom eens om zooveel practischen zin bij 'n hollandsche van dezelfde middelen en denzelfden stand. Ze zou 't niet ‘durven’. Zit dientengevolge te hunkeren naar het thuis zoo geliefde kopje thee; mist dagelijks het een of ander, waardoor haar het verblijf in den vreemde ten slotte wordt vergald. En dat alleen, omdat ze niet den ‘durf’, de zelfverzekerdheid heeft, van zichzelf zulke kleine gemakken te verschaffen. 't Zelfde geldt van reisdekens, kussentjes, bont, enz., al welke dingen een Engelsche met zich meevoert, gansch onbekommerd of ‘men’ haar uitlacht, of niet. 'N hollandsche daarentegen ‘geneert’ zich

om met bont te loopen, als ze niet eerst ziet dat die en die het ook doen. Al rilt ze ook van de kou, in den zomer een boa omslaan staat ‘gek’. Om zóó verstandig te zijn, moet ge een Engelsche wezen! Voorbeelden van dien aard zijn er te over. En ik ben er dan ook toe gekomen, door mijn vele reizen en opmerken, den durchschnitt-hollander reeds op het eerste gezicht vrij zeker te kunnen onderscheiden van andere natieën, door zijn schuchter, gedwongen optreden, zijn angstvallige vrees iets te doen dat de aandacht zou kunnen trekken, zijn aanleg, zou ik 't willen noemen, 't zichzelf *on*behagelijk te maken uit pure stijfheid. -

Ik herinner me een typisch paar van dit soort, dat ik den Drachenfels zag beklimmen op 'n heeten zomer-dag, echt-netjes-burgerlijkhollandsch, in de beste kleeren, alsof ze een Zondagsche visite gingen maken ergens. Rood en hijgend togen ze naar boven, en zagen met 'n blik, half afkeer over zooveel losheid van zeden, half smachtende begeerte naar den lavenden dronk, op ons, mijn vriendin en ik, die ons op 'n helling hadden neergezet en, zooals we gewoonlijk doen bij zulke gelegenheden, onze thee prepareerden daarbuiten. 't Lichtje vlamde gezellig onder het al razende keteltje water, ons trommeltje met sandwiches had ik al geöpend, en mijn vriendin deed de thee in het trekpotje, om op te schenken. - -

Nadat m'n beide landgenooten een tersluikschen blik hadden geworpen op ons, was het vonnis geveld: ‘Natuurlijk Engelschen’ - sprak ‘zij’, met 'n stem die uitdrukte dat zij zich te vèr-af voelde van zulke wezens, om hun handelwijze te kunnen begrijpen, veel minder te kunnen goedkeuren. -

‘Hij’ knikte beämend. - -

Wij zwegen, glimlachend tegen elkaar, lieten ze in hun waan. Maar toen ze eenigen tijd later weer naar beneden daalden, dachten we er niet meer aan, bemerkten hun niet, spraken vroolijk in onze moedertaal, totdat we op eens als in een wáár afgrijzen achter ons hoorden:

‘'t Bennen **hollanders!!**’

Ik zal de intonatie van dat gezegde nooit vergeten! Het sprak boekdeelen. Dit paar was 'n type van den durchschnitt-hollander.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

(Wordt vervolgd).

Berliniana.

Pinkstergewoonten en gebruiken; Over het reizen binnen en buiten de grenzen. - Sagen en legenden.

Maien, Maien, kauft Maien!

Zoo roepen mannen, vrouwen en kinderen den dag vóór het Pinksterfeest aan de hoeken van straten en pleinen bij hunne met groene twijgen opgestapelde boerenkarren.

Maien, Maien, kauft Maien!

Lokkend en wuivend met de fijne, teere, trillende berkentakken trachten zij iederen voorbijganger tot het koopen aan hun wagen overtehalen, een trachten, dat telkenmale met goed gevolg wordt bekroond. Want zoowel de ‘Gnädige’ als de eenvoudige dienstbode, grabbelen gretig in den luchtigen berg van groene takken, en ieder zoekt

wrat uit, neemt wat mee. Een groote bierwagen met zijn bonken van werkpaarden houdt stil bij de Maienkar; voor wat kopergeld versiert hij zijn wagen, zijn paarden, zichzelf... Een sproeiwagen doet 't zelfde, een jongen, die een driewiel voortbeweegt, kan evenmin de verlokking weerstaan zich en zijn vehikel feestelijk uittedosschen voor 't komende feest van morgen. Pinksteren! Het liefelijkste der feesten, omdat de overlevering hem in den bloeimaand plaatste, Pinksteren, wie voelt iets van de feeststemming in zich wanneer 't berkengroen niet zijn huis en zijn binnenkamer versiert?

Een eigenaardig poetisch gebruik is het, om alles dan met groen te sieren, een gebruik, dat zóó diep bij arm en rijk is ingeworteld, dat niemand er afstand van wil doen, ofschoon *dit* jaar de takken berkenloof voor niemand meer een lentegroet kon beteekenen, zooals gewoonlijk, daar de lieve lente van den eersten April af - en dat nog wel zonder teleurstellende interupties - in stad en land is binnengetreden en alles met groen en bloem heeft bedekt.

Maar, al bloeit nu ook jasmijn, meidoorn, lindebloesem, rozen in volle pracht, al verwondert men zich dagelijks ook nog zoo over de buitengewoon vroeg ontwikkelde levenskrachten der Natuur - de beide Pinksterdagen brachten geen zomerstemming. Guur, winderig, regenachtig weêr, grauwde wolken, waarachter de zon zich hardnekkig schuil hield... ach, dat was geen lente en geen zomer, maar bijkans herfst. En, trotsdem dit

guure weer, àl die witte, vlinderluchtige kleedjes, die kleurige parasols, die witte laarsjes, die partout op de Pinksterdagen moeten vertoond worden!...

Stond de Duitscher vast aan het gebruik, om met berkenloof en talmùs zijn huis en huiskamer te tooien, eveneens houdt hij en zij vast aan de ingewortelde gewoonte om met Pinksteren zich in spiksplinter nieuwe kleeren te steken. Dat schijnt een onvermijdelijke en hoogst noodzakelijke plicht te zijn. Waar de Natuur zich met Pinksteren verjongt, daar moet de mensch hetzelfde doen.

Alle winterkleeren zijn tegen Pinksteren weggeborgen (zooals bij ons in vroeger tijd, ten minste in Holland met de schoonmaak ook *perse* de kachels verdwijnen moesten) en van-àf de schoenen, kleedt men zich in nieuwe kleeren.

Behalve kleermakers en naaisters, heeft bijna niemand het zoo druk als de schoenmaker, die niet vlug genoeg werken en kloppen kan om nieuwe en verzoolde laarzen en schoenen bij tijd aan hunne respectievelijke eigenaren terug te bezorgen. En dan de 'eigengebakken' koeken en tulbanden, mèt en zonder krenten en rozijnen, die speciáál bij den feestdag behooren.

Waar men nog eenigszins aan traditie houdt, daar mankeert ook de eigengebakken tulband nóóit, die noodzakelijk èlken tocht naar 'buiten' moet begeleiden - want ook de tocht naar buiten: per pedes, per rad, of per trein, behoort bij het Pinksterfeest.

Grúnewald, Müggelsee, Tegel, de dichtbijomtrek van Berlijn, en de streken urensporens van Berlijn verwijderd, naar de Sächsische Schweiz, het Reuzengebergte, het Thüringer- of Harzerland, al die verlokkende zomervreugde begint met Pinksteren te ontluiken. Juist de groote stadsmensch snakte naar die afwisseling, alhoewel men van zooeen gewild is te beweren, dat hij in zijn stadspaleis, met het verwennende, moderne comfort, gaandeweg zijn zin voor natuurmooi, en voor eenvoudige, landelijke hotelinrichtingen en toestanden heeft verloren. Maar op de Pinksterdagen laat de Berlijner zich van een geheel anderen kant kennen. Wie zijn vleugels voelt bewegen, vliegt wèg over de grenzen van stad of provincie, over de grenzen van werkelijke of ingebeelde zorgen en geniet, al is het voor nog zoo'n kort tijdje, het buiten-zijn als een lang ontbeerd genot.

Zoo vieren de Berlijners naar verschillende zijden heen het Pinksterfeest.

Maar ditmaal! Ach die ontelbare teleurgestelden! Dat aantal gedupeerde herbergiers, dat op de twee Pinksterdagen gerekend had als op de twee grootste, winstgevende dagen van het jaar! Maar aufond laat de Berlijner zich in zijn feeststemming door slecht weer niet gauw van de wijs brengen. Het moet buiten al héél bar zijn eer hij iets opgeeft van zijn plannen en thuis blijft. Zoo bijv. de jaarlijksche 'Frühconcerte', die op de beide Pinksterochtenden 5 uur plaats hebben en nog een overblijfsel zijn van heel vroegere gebruiken. Daarin kan hij fanatiek zijn. Het mag guur en kil zijn, kouder dan de kalender het permitteert - het vroeg-concert van Pinksteren wil hij niet verzuimen, al heeft hij kans er een verkoudheid mee optedoen.

En is de bezadigde hierin wat toegevender jegens zichzelf geworden, wanneer er dreigende regenwolken hangen: il y a des accommodements avec le ciel, de jeugd laat zich niet gauw terughouden.

Desnoods blijft zij den heelen nacht in het bierhuis 'kneipen' om bijtijds present te zijn. Deze drang, dit gevoel van moeten-enwillen-op-bepaalde-tijdstippen, ook bepaalde gebruiken vervullen, uit piëteit, dit is een erfdeel van een volk uit vervlogen tijden.

De weg van het tegenwoordige naar het verleden loopt door de geschiedenis van het Vaderland. De moderne wetenschap wijst ná, hoe lichamelijke fouten en gebreken van het eene geslacht op het andere overgaan, hoe rassen - en volkseigenaardigheden door eeuwen heen zijn bewaard gebleven, hoe gevoelens, karaktertrekken en eigenschappen niet alleen erfdeelen van één familie, maar erfdeelen van een geheel volk zijn. Wanneer deze fijngesponnen draad niet bewaard was gebleven, zou veel onverklaarbaar schijnen. Nu is de oorzaak van verschil in nationaliteit, van onderscheid in volksaard, ons veel duidelijker, trots de alles nivelleerende beschavingsgebruiken en gewoonten, en deze gebruiken zijn afkomstig van oude volkstammen. Zoo is het vroegconcert op Pinksteren nog zoo'n stukje overgebleven, oud gebruik, waaraan de echte Berlijner blijft vasthouden en dat hij ongaarne verzuimt.

In vervlogen tijden vierde men van Paschen tot Pinksteren een reeks van feestelijkheden. Maar het hoofdfeest was bestemd voor de viering van de wederopstanding der natuur, het aanbreken der lente. Het arriveeren der ooievaars en zwaluwen gaf het sein tot

dit feest, vandaar dat deze dieren nù nog in verband worden gebracht met het naderen der lente en in reuk van 'heiligheid' staan: wie op een ooievaar schiet, doet zooveel als een misdaad en waar zwaluwen hun nestjes bouwen, daar heet het dat geluk in aantocht is. Waren zij toch altijd de voorloopers van het warme jaargetijde - vroeger sprak men alleen van zomer en winter, kalenderbepalingen bestonden toen niet - waarin bosschen en weiden herleefden, vruchtboomen bloeiden, zaden ontkiemden en het dorre akkerveld in golvende uitgestrektheden herschapen werd. Dit lentefeest was een feest voor het gansche volk, oud en jong, heer en knecht. Van uit naastbij-gelegen plaatsjes kwamen de feestelingen bij-een, men vereenigde zich op een bepaald terrein, waar het gewoonte was dat alle ernstige en minder ernstige questies werden afgehandeld, òf men verzamelde zich op de plaatsen, waar voorouders en ouders en helden begraven lagen, waar men, ten teeken van herinnering en vereering, een heuvel had opgericht, een eik of lindenboom had geplant. Hier werden dan de maaltijden gehouden met hun groote offerfeesten, want de dooden moesten kunnen deelnemen aan dat voornaamste van alle feesten, opdat de geest van het verleden altijd jong bleef, altijd zou blijven voortleven in het gevoelsleven van kind en kleinkind.

Het spreekt vanzelf dat die feestmaaltijden volgens de oude manier werden gehouden, d.w.z. niet alleen met fameus stevig eten en drinken, maar met zang en dans en muziek. Op Paaschmorgen - zoo heet het - doet de zon drie vreugdesprongen, zij danst, beweert men. Nu heeft niet de *zon* ooit gedanst maar wèl de *menschen* die op dat lentefeest vroolijk waren in de allereerste stralen der alma mater met zangen en klanken wilde begroeten.

Gaandeweg is de liefhebberij voor dat vroeg-dansen verloren gegaan en waar de menschen het niet meer deden, werd dit aan de zon overgelaten. Maar vroeg opstaan, tochten naar buiten, in de vrije natuur, ondernemen, de Paaschzon zien opgaan - zien dansen - dat leeft nog altijd in levendige herinnering voort.

Op dezelfde wijze als Paschen, werd het lentefeest gevierd, dat afhankelijk van het weer, op den éérsten of vijftienden Mei werd gehouden, in ieder geval met precies dezelfde uitgelaten vroolijkheid, met veel muziek en veel eten en drinken, want: daar konden de Germanen nu eenmaal niet best buiten Maar al dat gesmul en gedrink, al die heidensche gebruiken, werden der kerk een doorn in het oog, daar zij de uitbreiding van het Christendom in den weg stonden, daar de Germaan niet af liet van zijn Lucullusgelagen. Eindelijk verbood zij kortweg die lente- en natuurfeestvieringen en noemde ze zondige feesten. Toen dit evenwel toch niet de gewenschte uitkomst bracht, en de Christelijke zaak daardoor evenmin in booze ontwikkeling bevorderd werd, toen stelde zij in plaats van dat lentefeest een driedaagsch Quatertempervasten in, waardoor het haar gelukte het heidensche feest met het christelijke Pinksterfeest te doen samenvallen, zoodat de Germaan zijn voorliefde voor vroolijke maaltijden niet behoefde optegeven maar eenvoudig tot het Pinksterfeest kon uitstellen.

En zoo verviel langzamerhand het eene oude gebruik na het andere. Wel gaat men in Hamburg nu nog naar de slachthuizen om er de prijsgekroonde ossen te bekijken, en er persoonlijk het Paaschgebraad uittezoeken, maar dat déze gewoonte primitief afkomstig is uit vroegere lentefeestmaaltijden, waarin runderen en paarden geofferd werden, daar staat men nu nauwelijks bij stil.

Evenzoo verklaarbaar is nu nog het nationale verlangen, mag ik wel zeggen, om de Pinksterdagen ergens buiten door te brengen. Dit is ook afkomstig van het oude gebruik om het lentezonnefeest buiten te vieren, in bosch of heide.

Het is niet te loochenen dat in die dagen ieder toch iets in zich voelt bewegen en onrustig worden, iets, dat nog anders is dan alleen lust om op zijn boschtochtjes, herbergen en uitspanningen te vinden. Pinksteren zou niet als Pinksteren gevoeld en gevierd kunnen worden zonder de bouquetten van groene berkentwijgen overal, zonder de boerenkarren met hoog opgestapeld jong, teer groen. De berk is de eerste in bladuitschietende boom en als lentebode gevierd, gelijk ooievaar en zwaluw. De berk is het symbool geworden van opstanding der gestorven natuur, van herleving. En wanneer alle menschen dit eerste groen met eenige blijdschap begroeten, daarbij de behoefte niet kunnen weerstaan, om er, uiterlijk, als ‘herboren’ uit te zien - dan is ook dit nog terug te voeren op herinneringen aan oude gebruiken, uit vervlogen tijden.

Guten Tag, guten Tag in's Haus,
Hier bringen wir den Mai in 's Haus

Wir haben heute Maie,
Der gibt uns unsre Weihe!

Plinius beweerde reeds in de oudheid dat de menschelijke natuur reislustig was van aard en altijd begeerig naar het nieuwe - een wijze conclusie, die nu nog van kracht is, trots de hatelijke verduring van het reizen.

Maar nog treffender wordt zijne bewering, wanneer hij zich verontwaardigt over den lust van het menschelijk individu, om dat nieuwe altijd *veraf* te zoeken en daarvoor het dichtbijé te verwaarloozen of te ignoreeren.

Dan wordt het ons temoede alsof de vèrziende geest van Plinius door alle eeuwen heen de menschelijke natuur heeft doorzien...

Het schijnt met den reislust dus altijd zoo gesteld te zijn geweest. En ik vermoed wel dat de moderne beschaving, die tegenwoordig alle bezwaren van afstanden en onoverkomelijkheden is gaan ignoreeren, hierin geen verandering of wijziging zal brengen.

Zoowel dus vroeger als heden ten dage is het motto van elken reislustige geweest: zoover mogelijk wèg, liefst buiten de grenzen van het land. Dáár denkt hij zich uitsluitend het bezienswaardige en het bereizenswaardige. In de onmiddelijke nabijheid van de stad zijner inwoning rond te snuffelen naar een geschikt punt om er zijn 'Sommerfrische' doortebrengen - de meesten trekken er den neus voor òp en laten dit hoogstens over aan hen, die voor de minste onkosten hun vacantie willen doorbrengen.

En zoo doet ook de grootstedeling-Berlijner die over wat middelen te beschikken heeft. De omstreken zijner stad vindt hij wel allerliefst, ganz reizend, ganz gewisz, maar wanneer de jaarlijksche reiskoorts hem te pakken heeft, dan bladert hij niet in Kieszling, 200 Ausflüge von Berlin, maar dan verdiept hij zich bepaaldelijk in de gele Hendschel, maakt een bladzij vol aanteekeningen en draagt zijn goedgevulde beurs naar Zwitserland of Tirol. Ja, wat wilt ge? Hij laat zich niet graag afschrijven van de lijst der upper ten, voor wie de *afstanden* geen bezwaar hebben, die, integendeel eerst dáárdoor, voor hem hun eigenlijke bekoring krijgen....

Maar er zijn tòch ook nog afwijkingen te constateeren onder dit soort reislust, echte Pliniusvereerders, die open oog en warm hart hebben voor binnenlandsch mooi en niet loochenen - integendeel met vreugde en trots erkennen - dat de omstreken van Berlijn ten volle waard zijn bezocht en geprezen te worden.

Wij gaan dus voor een dagje in de buurt uit, en nemen een reisbillet naar Grünau, 1½ uur sporens van hier verwijderd, één der omliggende, Berlijn als een bloeienden gordel omsluitende Vororten, waar het niet al te duur en prettig wonen is. Eigenlijk niet veel meer dan een groot, groen dorp, dat aan de Dahme ligt en bekend is om zijn zeer bezochte, jaarlijksche regattas, die ook de keizer dikwijls bezoekt, waartoe zijn heel allerliefste omgeving en gunstige ligging hen de gelegenheid biedt.

Die ligging is het bekoorlijkste van Grünau.

Van het kleine station uit, voert een lommerijke boschweg dadelijk naar den waterkant heen, en daar krijgt men den gunstigsten indruk van het plaatsje. In de groote restauratietuinen, met overal het donker van koele schaduw der oude, statige beuken, is het verrukkelijk zitten en toekijken op het drukke gedoe van zeil- en roeibootjes, stoombooten, motors en sleepers, die over het zilverschubbige water diepe voren maken of glijden naar hun bestemmingsoord.

Met wat fantaisie kan men zich verbeelden in Bonn te zitten, in den tuin van Kley's hotel, met den verrukkelijken Rijnstroom vóór zich.

Alleen is het panorama hier natuurlijk bescheidener dan dat van ginds; geen ruïnes van vervallen burchten van roofridders of gevangen jonkvrouwen. Langs de oevers van de Dahme ziet men zacht heuvelende lijnen, die liefelijk glooien, daarachter donkere boschterreinen, hier en daar het wapperende vlaggetje van een Aussichtsthurm - die overal te vinden is in heel den Duitschen lande - en, sierlijk den waterkant omzoomend, lange kransen van riethalmen, steeds in rustelooze golvingen.

Laat men zich de breede Dahme overzetten, en zet men ginds, op weg naar den Müggelberg, zijn wandeling door het bosch voort, dan geniet men het echte buitenzijn. Allerbekoorlijkste lanen van berken, zoo witjes de slanke stammen, zoo gratievol het trillend neerhangend loover!

De hemel vertoont zich in ongerept blauw, vogels kwinkeleeren in hooge toontjes, opgewekt door zonneschijn, en huppelen van tak tot tak en geven ons hun geleide. En langs dien stillen weg van zachtgroene berken, ziet men door 't lagere struikgewas heen het zilveren water spelen, hoort men zijn kabbe-

lend klotsen tegen den oeverrand, buigend de halmen en biezen in ruischende muziek. Op den Müggelberg - een achtenswaardige heuvel met onvermijdelijken Aussichtsthurm - geniet men van een schilderachtigen kijk op het omliggende blanke, breede water, op den diepen Müggelsee - met zijn verraderlijke kolken en stroomingen, die herhaaldelijk verraderlijke bootongelukken veroorzaken en zwemmers naar de diepte trekken - op die kleine eilandjes die, als bouquetten groen, midden op het water schijnen te drijven.

Dan achter den berg om, terug weer in de bosschen naar de Teufelssee, een ingesloten, droomstil meertje, waarop witte waterlelien bloeien en kleurige libellen zich koesteren in zonneglans.

De idylle van het stille meertje wordt wel eenigszins gestoord door het levendige van een restauratie, die de witgedekte tafels tot vlak bij den oever brengt, maar waar het desniettemin allerprettigst en landelijk middagmalen is, omringd van tok-tok-tokkende kippen en kuikens. Van de Teufelssee, met zijn legende van verzonken paleis, gaat het weer door bosschen naar de Dahme toe, waar men zich met een motor dwars over den Müggelsee laat overzetten naar Friedrichshagen, een in alle liefelijkheid zich ontwikkelende Vorort, met, als in Grünau, groote donkere schaduwtuinen aan de oevers van het stroomende water, daarachter straten met villas en hooge stadshuizen en bloeiende lindenalleeën.

En weer verder ging het. De eene afwisseling volgde op de andere.

Van Friedrichshagen nam de stoomboot ons mede naar Cöpenick, de groot-algemeene waschtobbe van Berlijn, waar de meeste waschinrichtingen in vredige concurrentie floreeren. En weer was het een vreugde gedurende de vaart van ruim een half uur, de smaragdgroene oevers te bewonderen met zijn heuvelende lijnen van bosschen en bergen, met zijn golvende korenvelden, omzoomd door blauwe en witte en roode bloemen, alles overgoten van gouden zonnelìcht.

Tot de trein van Cöpenick ons 's avonds, binnen de twee uur, weer terugbracht naar Berlijn, waar wij het ons nauwelijks konden voorstellen van in zóó dichte nabuurschap zulke allerbekoorlijkste omstreken te hebben leeren kennen.

En niet liefelijk alleen is die geheele streek, en een dagbezoek overwaard, maar de afwisselende landschappen bieden zooveel natuurschoon, zooveel romantische punten, dat de voorstelling, om hier ergens zijn zomertenten op te slaan, toch nog zoo'n slechten inval niet kan zijn.

En de sagen en legenden die in dit landschap welig voortbloeien!

De vele meren en plassen bijv., die men haast overal aantreft, de ‘oogen’ der bosschen, hoe hebben die niet bijna allen hun sprookje!

In de Märkische Schweiz, zooals de Duitscher zijn Mark Brandenbúrg bij voorkeur noemt, is er haast geen waterplas of hij heeft zijn stukje poezie. In de diepten der meren zoo heet het in den volksmond, wonen wonderlijke wezens, waterman en watervrouw; zij behoeden de kostbare schatten van verzonken paleizen en dorpen en steden. En wanneer een windje in 't avonduur de zilveren klanken van het dorpskerkje tot ver over eenzame bosschen en weiden drijft, dan heet het dat die wegstervende geluiden zijn opgerezen uit de diepten van het water, waarin de onsterfelijke klok nog eenmaal geluid heeft...

In bijna elke sage speelt de kerkklok een groote rol. Zij is als de vibreerende vioolstem, die over alles uitklinkt en van heimwee en weemoed zingt.

In de gloeihitte van zomerdag heet het, dat de klokken graag naar boven rijzen om zich te drogen en te warmen in de stralen der zon. Eenmaal gebeurde het, in den Blankensee, bij Teltow, dat zoo een koûkleumerige klok onder het 'zich zonnen' vastgeraakte in den zandigen oever... Een wild zwijn was den volgenden dag daarlangs gekomen en had zoolang gewoeld met zijn snuit in het zand, totdat de klok weer losgeraakte. Die klok, die het jaartal 1517 droeg, werd toen weer in den kerktoren gedragen en in dienst gesteld. Maar sedert, wanneer zij elken Zondag de dorpelingen voor de bidstonde naar binnen moest oproepen, klaagt zij haar lied van eindeloos leed uit, van eindeloos verlangen naar haar vroeger diep graf. Blijde klanken zijn haar vreemd geworden.

De Teufelssee an den Müggelberg, waar ik straks van schreef, bergt ook een slot.

Laat namiddags, vertelt de sage, wanneer de zon bijna ter kimme daalt, dan stijgt uit den bloeienden krans van riethalmen, die het zwijgende meer omsluit, een waterman naar boven. Hij zingt zijn lied zóó wegsleepend, zóó mooi, dat arme kinderen, die in de bosschen bessen zijn gaan plukken, van den weg naar huis afdwalen omdat de

klanken van het lied hen voortdurend naar beneden roept en roept, tot zij eindelijk de oevers van het meer bereikt hebben... waar de waterman hen dan in zijn geopende armen opvangt en meeneemt naar beneden in zijn kristallen paleis.

Van den Gohlitzsee bij Lehnin, vertelt het sprookje, dat vriendelijke weldadige nimfen in zijn diepten wonen, nimfen die op avonden van lichten maan naar boven stijgen om vrouwen in haar barensnood bijtestaan. Zij laten ook geschenken achter in de schamele hutten, dorre bladen, die later veranderen in goud, ringen en bekers, die den pasgeboren kindertjes zegen en voorspoed beloven in het leven. Volgens een andere sage ligt in de diepte van den Gohlitz een verzonken dorp. De rijke boeren van dat dorp waren door hun voorspoed zóó overmoedig en verkwistend geworden, dat zij de vuile gezichtjes van hun kinderen waschten met... brood. De 'straffe Gods' liet niet op zich wachten. De See liep uit haar oevers en verdronk heel het dorp met man en muis.

Maar naast nimfen en watermannen, vertelt de sage ook nog van lichtkevertjes, die uit moerassige oevers opstijgen en in nachtdonkerte rondhuppelen over weide en heide om er de verzonken en begraven schatten te hoeden. Ook een Slangenkoningin troont in verborgen diepten. Wie haar het water ziet ontstijgen, een kroon op het hoofd, die mag drie wenschen uitspreken, goede wenschen die dan in vervulling gaan....

En zoo bloesemen en bloeien oude sagen en legenden als een krans van onverwelkbaar groen om de oevers van elk stil blauw meer. En wie in groote boscheenzaamheid wel uren lang gezeten heeft aan zoo'n verlaten, verdroomd water, wie geluisterd heeft naar de eentonig zangerige wijzen, die beven en ritselen uit de boschjes van halmen en biezen, uit de gele en witte kelken der drijvende waterlelies, die kan zich moeielijk losmaken van die zekere bekoring, die uitgaat van zulke menschelijke verdichtsels, en hij vraagt zich onwillekeurig af of misschien de Waarheid ook een Sage is?.. Of de Sage Waarheid?..

LIANE VAN OOSTERZEE.

Berlijn, 9 Juni. -

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Waarde Exelsior.

Met verwondering heb ik gezien dat op de, door U in de Holl. Lelie No. 45 gestelde vraag, tot nog toe geen antwoord is ingekomen.

Nu ben ik zoo vrij U er een te geven.

Gedurende bijna 25 jaar ben ik als verloskundige werkzaam en in al dien tijd ben ik tot de overtuiging gekomen dat dit beroep, hoewel oogenschijnlijk niet tot de aangenaamste behoorende, bij uitstek geschikt is voor de vrouw.

Als middel voor een ongehuwde vrouw om in haar onderhoud te kunnen voorzien, kan ik dit dan ook aan ieder aanbevelen. Het dient evenals de Ziekenverpleging uitsluitend door vrouwen uitgeoefend te worden.

De studie duurt 2 jaar en is niet kostbaar.

Voor nadere inlichtingen verwijs ik U naar de Staatscourant No. 117 en naar Dr. Dozy oudinspekteur van het geneeskundig staatstoezicht.

Hopende hen, die zich een beroep wenschen te kiezen, hiermede van dienst te zijn, teeken ik mij *Uw* toegenegene

M. MES V.D. BOSCH,
Abonnee v/d H.L.
Haarlem, 12 Juni, Schaykelstraat No. 20.

Tooneel-Indrukken van Johan Schmidt.

Schrijver van Verschoppeling, Het Leed der Waarheid, De vloek der Vruchtbaarheid, e.a.

Ambulant.
Nachten II.

We hadden narrig de dorpsstraat doorgewandeld - steeds grommend over zulk 'n artisten-behandeling.

't Was een buitengewoon kille nacht geweest. Rijp zagen we aanschitteren op boomstaken, op keien. 't Was wonderschoon, die diamantstrooiing over 't uitbottende groen. De maan weekte zilvergrijs rondom. Voor ons uit schoven onze silhouetten, onregelmatig uit-smallend of krimpend bij 't lompe beweeg der verkleumde zwervers, die nu eens stil bleven staan, dan bukten of dicht-opelkaar drongen. Soms sloeg plots een de armen uit, klopte ze warm onder de oksels. In vale schaduwen van vage huis-wanden lagen schroei-gaten. 't Waren venstertjes van kroegen, alwaar glazengerinkel, schor brummelen, neurieën, lach-gekwaak naar buiten droefde. Wij sjokten verveeld heen en terug - tot Vogel het eenige logement inzwenkte, gevolgd door ons. We liepen meê, vroegen niets. Ik was de laatste. Op den drempel

staand, overzag ik onder den uit-schuinen-den schijn der lampekappen op en neer wibbelende, schommelende dansers. Gebloemde hoeden zwabberden scheef op mafpaarse meidenhoofden, waarlangs haren wiebelden, uit de los geraakte wrong, spiraalstaartend in den nek. Kerelskoppen, vertrokken, paf, de òogen toegeknepen, de haren glimmend-nat hobbelden, drankzat; anderen draaiden woest, rumoerig, meiden meesleurend die in hun armen zakten, de sleepende rokken over den grond latende dweilen zoodat stof nevelde in het geheele danshok. Paren stommelden naar 'n bank tegen den muur, smakten er op neer, de meid met zakdoek zwaaiend. Ze zoog aan het glas, dat de jongen tusschen 'r lippen duwde. Troepjes kinkels loeiden in een hoek, elkaar teeder omstrengelend, de totaal beduusde tronies, waartegen voorhoofdharen plakten, op de schouders waggelend. Ginder hosten twee pummels, ineens zich werpend op meisjes, die blêrend, piep-snerpend raak sloegen naar de grijpers. Drie muzikanten tetterden 'n mazurka, hielden middenin op, bulkten: asjeblief. Eén sprong van 't podium, bedelde dubbeltjes. Of 'r jenever te koken stond zoo walgelik was de atmosfeer, scherp vermengd met menschenuitwaseming. Toch schonkten we door de spektakelende foule, gingen bij de toonbank zitten, bestelden ons gelag. Mokkend lodderden we naar dat afschuwelijke gestoei. De rauwe kreten, 't brullen, 't lallen, hóógop, martelden. Begon de muziek weer, waagden enkelen van ons 'n walsje, stug er na weer zitten gaand, geeuwend en lusteloos. Welk 'n toestand. Moede - hongerig - weg te moeten schuilen in een stinkenden kroeg tot de dag zou bleeken in den strakken maneglans, om dan weer even ver te zijn.

- Zou u nou heelemaal geen gelegenheid voor ons hebben?, vroeg Vogel den kastelein.

- Hèb 'k toch jaïlie al-ezâid.

- Nergens?

- Voor main pàrt! as je de hooi-zolder wille? hà-hà-hà... Nee, 'k heb gien ploâs!

Wij aan 't beraadslagen. De hooizolder. Dat was een uitkomst. Vogel de kastelein achterna.

- Ja... als wij moge op de hooizolder... zoue-we 't graag willen.

- Hà... hè... he... bè je doâs?

- Nee... we zijn zoo beroerd.

- Je neme me toch niet??

- Om de wéerlicht niet!

- Nou... goa dan móár - jaille saine erreg lastig. Goa achter om - zeg 't moâr an me vrouw dat 't goed is... as jailie moâr niks in je zakke stoppe... kemediante vollekie vertrouw 'k gien minuut...

Wij betaalden. Gauw waren we buiten. De achter-schuur werd dadelik gevonden. We stoetten 't gangetje door, kwamen in een leege ruimte.

- Hè, hè... bè jai dronke? 'r ôit! 'r âit! Hier gien mans-vollek...

Een boerin, met 'n pollepel als strijdbijl, stormde geweldig naar Vogel - die haastig retireerde, maar wij drongen op en de arme vent zou er van langs gekregen hebben als ie zich niet bijtijds 'n waardige houding had weten te geven. De vrouw was bezig chocolade te kooken voor 'r klanten. Verbouwereerd wachtte ze nu, de druipende pollepel slap in 'r hand bengelend.

- Wàtte?... hikte ze... is 'r 'n ongemàk?

- Nee vrouwtje, zei onze grijze stramme violist. 't Is niks... We magge hier op de hooizolder slape van uw man. We zijn van de tent en we hebbe geen onderdak...

- Da's me wat lekkers - in main hois... Oe kènde me man dà doen... ikke...
- Jawohl, jawohl, interrompeerde Otto... ach... Kott... wir sind so kalt...
- 't Is maar voor een paar uur te doen... smeekte Vogel...
- Nou gôa dan moar... Wantrouwend monsterde ze ons - wees naar een leer.
- Kroip nou moar noar bouve... ik eb gien taid. Me sukkeloa mot 'k vour brènge. - Ga uw gang maar.
- O... nee... da doên 'k niet...

Meteen drukte ze 'r lippen plat, de mond dicht knijpend.

We klauterden naar boven.

Toen we er waren, in 't donker rondgrabbelden, hoorde we den strammen violist huil-vragen hem te helpen. Hij kon de leer niet op alleen. Warm geschater der boerin, die op 'n tonnetje was gaan zitten wachten tot we op zolder waren.

- Mein Kott... mein alte freund kàn nicht oben komme... Meine herren helpen sie doch, riep Otto.

Wij aan 't grijpen en tasten tot we 't zoldergat en de leer hadden, toen langzaam voet-geschraap naar sporten. Eindelik.

- Kan u 'r niet op komen?
- Nee, huilde de violist. M'n beenen zijne van hout.

Twee namen 'm aan weerskanten onder den arm, sjorden 'm treedje voor treedje op.

De overigen droegen z'n onderlichaam, steunend op hunne schedels.

- Niet zoo spartelen...
- O... laat me niet vallen.
- Hóóger òp.
- Neen... laten zakken, we kunnen 'm boven niet houën...

Zwaar geploeter. We krabden de vingers prangend om sporten, de hakken stevig aantrappend, tegen de leer op. Halverwege sulde ik uit en de oude violist, z'n linkerbeen voelend wegzinken, schopte me geweldig op me knoken.

Konsternatie.

- Hou je bedaard... beval Vogel, ouwe snaren-dief... je verknoeit me de heele... boel...
- ... Ich muss kopf onder machen... War ist mein instrument... je klatze mir...
- Je... bas... hijgde de pistonist, niets doend dan lachen... is op zolder...

Midden op de leer staakten we. 't Vrachtje moest weer in evenwicht gebracht worden. Op 'r tonnetje zat de kasteleines te genieten, schokkend, met de lantaarn in 'r gestrekte hand, ons bijlichtend. 'r Geginnegap knapte hol in de leege schuur.

Ten leste waren we op zolder - torsten ons muzikaal gedeelte naar de hooibult, loosden 'm. Ruischend spartelden we over elkaar, stompen, schoenzolen tegen 't gezicht krijgend. We woelden in de puntende sprieten tot we op een hoopje kwamen te liggen, één werden tot 'n krioelend monstergedrocht - 'n inktvisch uit ‘Twee duizend mijlen onder zee’ op den bodem. Razen, âu-gekerm, schoen-gebonk op den vloer.

- Haüe jailie je gemak doâr böve...
- Hà hè., hì... aù... m'n wang, je slaat me... hà hè.. hì.....
- Kóésst doar... anders motte jailie weg.

- Zeg... fluisterde ik.
- Stil... wil jij op straat.
- Ik wou maar zeg....
- Halt's moul....
- Otto heeft gelijk.
- Ssst....

Mul gefrussel van hooi waarin we te wentelen lagen....

Grrr.... hggg.... òòrr.... ghòr.... ggg....

- Wie snorkt daar zoo?...
- Vògel.
- Ik.... nietwaar....
- Dat zijn de vàrkens, ezel....
- Slaapwel...
- Welterusten.
- Slafen sie wohl.
- Slàfen sie wol.... slàfen sie wol.... slafe sie wol, gromde de stramme, die nu ié boven was, weer courage kreeg... Die alte mof praat van sláfe.... 't Is me wat lekkers.... 'k Ben 'n oud instrument maar....
- As tóé.... daâr bouve!.... Ouë jòilie riddenâasies as jè thoîs binne... Me sukkelaaj komme motte na vôure.... ik goa gou, blèrde ze.... as joilie noa beneje durreve komme om oit de pan te snoeien, goa joilie één twéé drié de strâat òp.... Wel verstâan....

Wij hielden ons slapend, geweldig snorkend, behalve Vogel die de boerin smoesend van repliek diende, doch zóó, dat geen mensch dan ik, toevallig in zijn buurt - 't verstaan kon.

We hoorden haar plat-klokkend heengaan... De deur toevallen, waarachter zij bepaald 'r kommen bracht.... Verder niets meer...

- Dat duivelsche wijf....

- Sst Vogel, anders kan je je staken in de kou laten marcheeren....

- O, bé jij óòk... verhief Vogel zich ineens. Zeg ouwe vermolmde strijksnaar heb je ook gediend... Ik... man, ik jaren man...

- Ja.... Vogel... lispelmompelde hij... nou....

- Wat zeg je r' van.... hé!

Vogel ging opzitten. 't Hooi ruischte, werd boven me weggetrokken....

- Blijf nou liggen Vogel....

- Jâa bleiben sie.... Was machen sie doch.... ik bin kald....

- Kan mij 't bommen.... Zeg weet je wel.... 'k Wou dat 'k in dienst gebleven was.... maar hoe gaat 't.... m'n vader en moeder.... Tooneelrotten en dus.... Waar lag jij.... zeg.

- Hiér.... Vogel -

- Nee.... toen je diende....

- O.... ook op zolder....

- Op zòlder, grimmigde Vogel.

Wat was je dan.... Ik was Korporaal.

- Ik was.... baker bij 't Amsterdamsche goederenvervoer....

- Wat....

Van onder 't hooi benauwd lachgeschok....

- Och zeg.... jij ouê kerel, mot jij 'n andere ouê kerel als ik, in 't ootje nemen...

Onstuimige deining van hooi-bulten.

Hevige gesmoorde gier-hikken, brommen, voetengeschraap....

- Wat een plezier, ziedde Vogel, om mij...

Tjonge.... Hou jelui kalm anders leg je zoo op straat.... als je maar weet.... kapotte strijkstok dat ik je morgen ochtend niet naar beneden help.... Nou heeft ie praats, noû ie door ons naar boven is gesjouwd.... voor jou heb 'k me in 't zweet gezwoegd....

- Mijne heeren, deftigde de pistonist gebelgd.... Zou u niet gaan slapen....
- Ach Kot mein lenden....
- Arme Otto.... Wil ik mijn instrument onder je leggen.... dat kriebelt je in slaap.
- Doe.... doe sind ein.... ein....

Gekraak, gesjor aan de leer, beuken van de boveneinden in 't vierkante zoldergat.

Zeg, hei - Is 't doar nou oit. 'k Loate joilie 'r sou oitgoien.

De stem der boerin.

Kwezelachtig kropen we diep in onze kuilen....

- O, klaagde ik.... de sprieten.... 't Is of 'k met spelden....
- Ssst....
- O.... ich ôug.... herr.... ich.... mein oor en meine mond.... 't Is kolossaal.... a....
- Ssst.... mòf....
- Moef.... moef.... du.... lompe
- Ssst.... ssst....

Ongedurig wentelden we ons. 't Gefritsel van neerrollende hooilagen leek zacht windgezucht langs vollen blader-dos.... Rustig adem poffen. Ik kon de slaap niet over me krijgen, al deed ik moeite daartoe, door me tot slapen te dwingen.

De nacht sloop schril.

De fiedelende muziek, klaagde flauwtjes door 't houten huis.... 't Dof gehosseklos van dans-hobbelaars klapperde gedempt dreunend en drong in heel je wezen. Slapen? 'r was geen kwestie van.... En die weemoedige muziek, zoo in-droef tot je doordringend, vooral als je te schuilen ligt onder hooi.... als een bedelaar.... De Tempi van polka of wals kwijnden. 't Gejingel was een smartelike zucht, làng, op snik-cadance. O, ze is zoo droefgeestig die muziek, ze geeft zoo ècht de klacht om brood weer, om brood voor muziekanten. Ze klinkt als je in lentenacht-stilte te luisteren ligt als geween....

Druilend werd 'k onverwacht toegeschopt. Een der onzen vloog overeind, 't hooi als golven opzwiepend, zoodat we grijpend, verdwaasd rillend, in 't pikkedonker loerden...

- Wie?.... wàt?....
- .... Ik heb.... 'n....
- Wat is er toch rumoerden we door elkaâr....
- Ik heb.... 'n....
- Wat dan....
- Zeg op?
- Ik schrik!....
- Wat heb je nou?!
- 'n Muis in m'n broek....
- Hè.... hè....
- Hà....
- Hòhòhò!....
- Je trapt me.
- Wie....
- Nee jij!....

- Ou.... Je staat op m'n handen..
- Ik heb.... 'm....
- Wat.... dan....
- De múis.... nee.... nog niet.
- Trappel niet.... zoo.... Je maakt 'n herrie, schreeuwden we....
- Non.... als juilie 'n muis, in je.... o.... hij bijt....

We waren naar voren gekropen instinctief hooi zoekend, tegelijk de handen verwerend uitstekend, je kan nooit weten, of de muis-man op je te wroeten kwam.

- Help jelui me dan.... tòe.... hij zit nou heelemaal onder mijn.... ò.... 't is 'n rat.

Op goed geluk vielen we op den ongelukkige aan, zonder 'm natuurlijk te kunnen zien op dien donkeren zolder, waar enkel dunne licht-pijltjes door dak-kiertjes puntten. Met krachtige greep, pakten we kleeren, neuzen, handen, soms kletsen klappen, 'r waren er die terugsloegen zoodra ze ruw werden omprangd en de geslagene, woedend gekastijd te worden, liet evenmin af z'n spieren te stalen. 't Was 'n geransel zonder eind. 't Sombere gevecht werd zonder spreken, kreten of scheld-uitvallen gevoerd.

Op 't geluid afgaand, had 'k eindelik de beklagenswaardige vast, die benauwd jengelde of ie verslonden werd.

- Hierop án.... inviteerde ik, en al dadelik voelde ik eng-grijpend me omhelzen, vuisten tegen m'n achterhoofd stooten, vingers in m'n gezicht, één oog steken. Maar ik verdroeg alles geduldig want hier stond een menschenleven op 't spel. Wie 't eigenlik was, hoorde je niet, de stem klonk te verward, te verschillend van intonatie. Wel merkte ik dat ze mìj voor 't slachtoffer hielden, want forsch rukkend, smakten ze mij in 't hooi waarin voeten omkneld raakten

en vast in de hooidraden sjorden. Ik trok wanhopig den waren overvallene mêe en daar in 't hooi speelde zich 't verdere drama af.

- Je breekt m'n sigaren, gilde de een...
- Mijn hoofd zit dwars, nummer twee...
- Ik kan geen adem meer krijgen, nummer drie....
- Hindert niet, moppigde één terug....
- Waar zit de muis nou....
- Je knijpt.... aù.... au.... au....
- Judassen.... 'k word bont en blauw en.... èèèèè... hihihi... niet kriebelen... èèè.... óóó.... au.... au.... Stil even...
- Wie bè je toch....
- Ik.... Ik, Vogel.... 'n muis.... heb 'k vast....
- Hou 'm dàn....
- Nou, schrilde ik, jelui hoeven mij niet tot mosterd te kneden.... jelui... bij Vogel moet je wezen... ik weet van geen muis... hà.... há....

Lach-vlagen, waarbovenuit Vogel gierkermde, door dat al die grijpvingers hem ontzettend kittelden.

- Hou op.... hou op.... smeekte ie, ik val van mijn stokkie.... en ik geloof dat 'k me vergist heb.... 't Is zeker wat anders geweest....
- Wat heb je dan in je hand.
- Ja.... je zegt dat je 'm al gevangen heb...
- 'k Weet 't niet.... máár....

't Werd stil. De worsteling gestaakt.... Gorgelbrullend lag Vogel nu te hijgen....

- Wat is r' nou, vroegen we ongeduldig, de nacht is zoo om....
- Ik lag.... hù.... hèèè....
- Lach toch zoo niet.
- Nou.... hù.... hìhìhìhì.... Toen 'k sliep.... hèèè....
- Vervelende keerel!!
- Mispunt.... vertel op Vogel!
- 'n Vogel die gruninkt....
- Toen 'k sliep.... droomde ik, of schrok, legde Vogel uit.... ik wéét 't niet, maar in elk geval, ik schrok wakker en ik lei met m'n handen in de zakken en toe.... hih... hohàhèèèhin!!.... hóhaì.... toen dacht ik een muis te voelen.... en kneep toe....
- Ja, jij bent zoo'n held....
- Nou... en nou ik goed voel hùhùhúhù...
- We schopten naar 'm, venijnig....
- Nou ik goed voel.... hihi.... Ik wou m'n hazenpootje waarmee ik vroeger rood oplegde weggooien - ik kon 't niet meer gebruiken en daarom had ik 't in m'n zak gestopt.... om 't niet te vergeten... hihihi en daarin grabbelde ik....

Indrukwekkende stilte, enkel dunnetjes gehik van Vogel die te schudkakelen lag als 'n kip....

- Is dat alles?... werd er gevraagd?...
- Is 't niet voldoende, beet de stramme violist.
- Doe mijn muis bij jou bakerdienst, zijn we quitte.

Gemompel, gestruikel van artisten in den hooiberg, soms botsende buitelenden, acrobatische toeren uitvoerend in deze oefeningschool voor hoogere levens-acrobatiek. Zoo'n nacht, had je wat aan. 't Wereld-Circus kon geen beter gedrilde kunstenmakers

begeeren. Wie zùlke nachten meemaakt met daaraan evenredige dagen mag van geluk spreken, je bent geheel afgericht voor de openbare vertooning. Tegen de beste kan je concurreeren, overal kan je terecht. De dressuur is wonderbaar. Het conservatoire voor kunstscharrelaars.... alléén de hooisprietpunten prikken wat zéér.

Maar toch, geachte toeschouwers, zendt ze er heen, de aan tooneel-heimwee lijdende stumpers. Móédigt ze aan. De gezondheid keert dáár wéér! Misschien bestaat er dàn kans op herstel, want op zoo'n zolder is minder klatergoud, oogenschijn Dáár is 't tooneel zooàls 't is - dàg en nacht! Dáár, waar zóó gelogeerd wordt, géven voor en na de voorstelling directie en spelers zich, zonder hals-brekende toeren van surrogaat-kunst, margarine-bokkesprongen. Waar op 't gróóte tooneel kunstmatig met kunst gekunsteld wordt, is 't dáár òp- ònder- bóven- vóór- en áchter de schermen, ècht, onvervalscht ècht. Daar, dáár is 't tooneel en-profond-négligé!!...

(*Wordt vervolgd*).

Varia.

Goede harten.

Goddank; er zijn óók goede harten, en het is heerlijk van werk als 't mijne, dat nu en dan ongezocht te mogen ondervinden. -

Daar was onlangs mevr. Wolfgang van der Meij, wier ingez. stuk, om 'n goed thuis voor haar hond-zwerveling te vinden, werd beantwoord door zoovele goedhartige menschen. Het lange namen-lijstje, dat ze in de Holl. Lelie publiceerde, werd tevens aanleiding, dat een ander ongelukkig hondje een onder-

dak kreeg. Want op mijn raad schreef een abonnée, die met 'n beschermelingetje verlegen zat, aan een der hulpvaardigen van mevr. Wolfgang van der Meij. En inderdaad ontfermde deze dame zich terstond over het haar aangeboden zwervelingetje.

En zelve heb ik te getuigen van de heerlijke resultaten, die het ingezonden stuk mocht wegdragen, onlangs in dit blad opgenomen, eener dame, die gaarne iets wenscht bij te dragen, door het afmaken of vervaardigen van handwerken, in het onderhoud van hare moeder en haar-zelve.*) Zie, ik wil eerlijk bekennen, dat ik maar 'n flauwe hóóp had op althans éénig succes, toen ik dat stuk plaatste, mij bereid verklaarde het adres der dame op te geven langs particulieren weg. - En zie, er zijn zoovelen gekomen, die op 'n sympathieke, hartelijke wijze belangstelling toonden, bestellingen deden. Aan hen deel ik mede, wat mij die dame dezer dagen schreef; het zal hun zeker aangenaam aandoen te lezen welk een goed werk ze deden, hoe ze nut stichtten, meer nog dan ze misschien zelf wisten:

> ‘Al mijn moed is weer boven gekomen; die al zoo langzamerhand aan het dalen was.
> .... Ik had al zoo lang er mee omgeloopen of ik het wagen zou U eens te schrijven; en nu zoo heerlijk dit succes!
> .... Ik kan U haast niet beschrijven, hoe gelukkig ik mij gevoel na dit alles.
>
> .... U begrijpt, hoe heerlijk ook moeder het vindt, dat ik zooveel werk gekregen heb.’

Lieve menschen, is zoo'n brief nu niet heerlijk voor U; ik ben er zóó blij mee! En ik zeg U allen hartelijk, hartelijk dank!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

*) Zie Lelie van 14 Maart 1906.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Dickie. - Ja, wat zal ik U antwoorden? Als gij 't heel eerlijk weten wilt, dan zal ik U ronduit mijn meening zeggen; die is, dat gij heel ‘goedgeloovig’ zijt. Want begrijpt gij niet, dat die bewuste meneer U met 'n kluitje in het riet zendt? En dat hij U met al die mooie praatjes wat op den mouw spelt? - Hij is de ziel van dat bestuur, en zijn meening heelt heel veel invloed. Maar als 't hem te pas komt, verschuilt hij zich achter de anderen.

Overigens ‘hard-werken’ kan geen kwaad, voor Uw doel. Juist omdat gij 't zoo ‘gemakkelijk’ vindt, is het wel noodig dat gij niet vervalt in U-zelve, het àl te gemakkelijk maken.

Ja, ik ben op reis, zooals gij ziet, liever-gezegd ik woon hier gedurende de drie maanden, welke ik uit Amsterdam kan afwezig zijn. Want mijn ander werk gaat hier door. Vóór September kan ik dus het stuk niet lezen natuurlijk. Heen- en weer-zenden zou noodelooze onkosten veroorzaken.

C.G. - Hartelijk, hartelijk geféliciteerd voorloopig. Ik ben zoo blij voor U.

M. - Ja, de mooie zomerdagen zou ik, met u, willen vasthouden. Ze zijn verrukkelijk. Hoe ouder ik word, hoe liever ik lente en zomer krijg. Alles wat bloeit en ontluikt tot leven, en zich zont in gezonde jonge kracht is zoo mooi om gade te slaan. En dan het kwinkeleeren van de vogels in de vroegte. Ik hoor ze hier, waar ik heelemaal buiten ben, vlak tegenover het bosch, zoo heerlijk in den morgen door de open ramen. De veldbloemen ook zijn hier zoo prachtig; je kunt de mooiste ruikers plukken op de wandelingen. -

Ja, ik ben dol op m'n honden; ik krijg zooveel liefde van hen. Onze kleine franschman, de Benjamin, is zoo'n dankbaar, aanhankelijk dier geworden. Nooit zal hij de anderen iets afnemen, of tegen hen knorren. In alles geeft hij, ofschoon de grootste en sterkste, hun toe, alsof hij begrijpt, dat hij ons daarmede zijn dank bewijst. En, wáár ik me ook nederzet, hij werpt zich neer op den rand van m'n japon aan mijn voeten, en blijft zoo liggen. Wij hebben in Menton 'n lastigen winter met hem doorgemaakt in die hôtels, terwijl hij zoo klein en zoo lastig ook was, door zijn zwak mishandeld lichaampje. Maar ik verzeker U, dat hij dat alles dubbel en dwars beloont door de liefde en aanhankelijkheid, die hij ons nu betoont. Zelfs onze kleine nommeréén, onze jaloersche Frits, is dol op hem, vindt zich eenzaam, en zoekt hem, als hij niet in de kamer of uit wandelen is. Het is een amusement die twee samen te zien. - Maar al hebt gij-zelf dan ook géén honden, in die andere, dieren zult gij even goed veel liefde en trouw opmerken. - Gij moest de verhalen eens kunnen hooren van mijn Zwitsersche gastvrouw hier, over haar koe. Morgen gaat deze voor de zomermaanden in de Sommerfrische der Zwitsersche koeien; d.w.z. hooger op de Alpen, naar een Sennerei, met heel veel andere koeien; 'n soort koeien-vacantie-kolonie dus. Met tranen in de oogen spreken man en vrouw van dat aanstaande afscheid. Als ze in den stal komen, likt zij hunne handen, net als 'n hondje,

en, als zij thuiskomt in September, kent zij hen dadelijk terug. Van katten, van konijnen, en speciaal van ezels houd ik ook veel. In Indië was ik lang ziek, en een kamer-muisje was daar zoo mak geworden, dat het geregeld op mijn bed sprong, om te zien

of er iets te halen viel. Ik was te zwak om mij veel te bewegen; daarop rekende de slimmerd, die steeds 's nachts kwam, als er niemand was om haar weg te jagen. Maar ik vond het zoo aardig, dat ik haar later, toen ik sterker werd, rustig haar gang liet gaan. Toen werd ze geheel en al op haar gemak, kwam ook over dag als mijn vader bij mijn bed zat. - Alleen kruipend gedierte, spinnen, slakken, wormen, etc:, vind ik vreeselijk. En ook van kikkers, padden, enz: heb ik 'n afschuw, ofschoon ik buiten ben opgevoed.

- Ja lesgeven, vond ik, even als gij, ook niet moeilijk toen ik 't deed in Schotland, maar domme leerlingen maakten me radeloos. En ook had ik medelijden met hen, kreeg dadelijk het gevoel: Ik zou jullie maar liefst niet verder plagen. Ik geloof niet, dat ik 't prettig zou vinden dat vak op den langen duur uit te oefenen; ik vind het onbevredigend, en voor je zelf teleurstellend. En ik heb zoo'n medelijden met de arme stumpers, die. van hun vrijheid beroofd, zitten opgesloten in 'n schoollokaal; ik zou ze liefst zooveel mogelijk laten genieten van hun jeugd.

Over die intiemere dingen, die gij mij schrijft, denk ik dat gij geen antwoord verwacht? - Ik *wil* U wel antwoorden als gij 't prettig vindt, maar dan verraad ik U misschien.

Dat het menschdom voor U van zijn voetstuk viel, toen gij ouder zijt geworden, kan ik best begrijpen. Mij-zelf ging 't evenzoo. Allerlei personen, die ik hemelhoog vereerde, bleken ten slotte heel anders te zijn, dan ik ze had gedacht, zoo klein, zoo alledaagsch, zoo teleurstellend, maar, als je over die periode heen bent, leer je zien óók het goede in den mensch, begrijpen dat je je eischen minder hoog moet stellen, omdat de menschen nu eenmaal heel-onvolkomen zijn over 't geheel. - Dan ga je niet meer idealiseeren, maar zoeken naar de lichtpuntjes. En die zijn er ook, gelukkig. En soms verbaast de een of ander, van wien je 't nooit had gedacht, je door 'n heel aardige handeling, 'n wezenlijk nobele daad!

Ik heb dit laatste dingetje van U nog niet gelezen; het wordt goed- of afgekeurd bij de gewone opgave van aangenomen of geweigerde bijdragen. Maar gij kunt er gerust op zijn dat ik niets zou aannemen, dat ik-zelve ‘gek’ vond. En in dit bijzonder geval vind ik juist de van U geplaatste bijdrage héél goed, door den lossen, natuurlijken toon, de vlotte schrijfwijze. In zulke vitterijen is dikwijls heel veel jaloezie.

Nu, *ik* wil de correspondentie ook graag aanhouden, want Uw brieven krijg ik graag; ze zijn zoo rondborstig en natuurlijk en zoo kerngezond-levenslustig. Maar.... als *Uw* vingers ‘beven van ouderdom’ - dan zullen de mijne wel al lang rusten, en zijn vergaan tot stof, vrees ik. In afwachting daarvan, hoe meer lust gij hebt tot schrijven, hoe prettiger ik het vind. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Een jonge dame van 19 jaar, is weinig op reis geweest; zoekt reisgezelschap, we hadden zoo gaarne wat ouder reisgezelschap 20 à 30 jaar voor haar, ieder voor eigen rekening; niet meer dan *f* 2 à 300 bestedende, en 2 à 3 weken uitblijvende. 't Is haar totaal onverschillig waarheen.

De reistijd is van half Juli - 1 Sept:

Misschien is er onder de talrijke Lelielezeressen wel iemand, die in 't zelfde geval verkeert als zij.

Antwoorden inzenden aan dit blad.

Marie de B.

Bericht.

Wegens het zeer groote aantal onder de copie aanwezige *novellen* en *schetsjes*, verzoekt de redactrice tot 1 October a.s. geen bijdragen in te zenden van dien aard. Beschouwingen, ingezonden stukken, enz.. enz., kunnen ten allen tijde worden aangeboden, óók gedurende de zomermaanden. Dit verzoek geldt alleen voor novellen, schetsjes enz.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

27 Juni 1906.
19de Jaargang.
No. 52.

Bericht.

Gedurende de zomervacantie van **1 Juni** tot **1 Sept:** is het adres der redactrice, evenals verleden jaar:

Matten bei Interlaken.
(bei Herrn ABBÜHL),
waarheen alle brieven, stukken, enz. zijn te adresseeren.

Hoofdartikel
Armenzorg.

Enkele maanden geleden gaven verschillende couranten te lezen een ernstig woord *'Aan de burgerij van Amsterdam'*, over de vraag '*Hoe te geven?*'

Dat 't een éenstemmig woord is van mannen der meest verschillende gezindten en beginselen, kan niet anders dan den indruk er van diep en algemeen doen zijn.

['t Stuk nl. is onderteekend o.a. door personen die spreken namens het '*Burgerl. Armbestuur', 'Liefdadigheid naar Vermogen',* het *'Nederl. Israëliet. Armbestuur', andere Armbesturen* en *vele diakonieën.*]

Hieruit blijkt wederom dat er samenwerking kan wezen tusschen personen van de meest uiteenloopende denkbeelden op velerlei gebied en dat men, boven de verschillen uit, elkaar toch weer broederlijk de hand reikt, zoodra men voelt dat er gemeenschappelijke belangen zijn te behartigen, dat men eendrachtig aan éenzelfde taak zich te wijden en éenzelfden strijd - ten bate van anderen, van de gemeenschap - te voeren heeft.

Nooit verbloeme en bemantele men de verschillen, maar nimmer late men evenmin na 'schouder aan schouder' te staan, zoo dikwerf men beseft: ten opzichte van dezen of dien arbeid en kamp zijn we één. Zúlk een samengaan versterkt den band van onderling vertrouwen, het gevoel van verantwoordelijkheid, het besef van bij elkaar te behooren, ondanks de verscheidenheden in menig opzicht. Boven het '*ben ik mijns broeders hoeder?*' sta het '*gij zijt allen één, gij zijt broeders, deelen van één geheel.*'

Naast persoonlijken, sta gemeenschappelijke arbeid. De laatste doe nooit vergeten de verplichting tot den eerste en deze die tot aaneensluiting.

Armenzorg! Zulk een maatschappij, een zoodanigen heilsstaat kan men zich niet droomen waarin alle stoffelijke hulp ter wille van nooddruftigen en zwakkeren volkomen uitgesloten zal wezen. Wie echter aan zúlk

een toekomst vasthoudt, bedenke nogtans dat zij voorloopig nog wel op zich zal laten wachten. Stoffelijke steun is nog vooreerst onmisbaar.

Kerkelijke armenzorg - eere krengend aan hen, die in deze zich beijveren haar zoo goed mogelijk te doen zijn - is verre van het ideaal.

Hoevelen worden *lid eener kerkelijke gemeenschap* omdat men nooit kan weten waarvoor het nog eens goed is en zóó werkt zij *onwaarheid* in de hand. Zij *moet* vragen naar de '*huisgenooten des geloofs*', een vraag die niet te pas moest komen bij armenzorg.

Staatsarmenzorg, gemeente-armenzorg, persoonlijke armenzorg en misschien zijn er nog meer soorten. Ik weet het niet.

Doch welken vorm men ook kieze, allen willen één doel: te hulp komen aan hulpbehoevenden.

Armenzorg is vaak niet veel anders dan '*bedeeling*', d.i. bestendiging van een treurigen toestand. Zij moest wezen: zorgen voor den nooddruftige door òf dieper verval te voorkomen òf op te heffen uit een toestand den mensch onwaardig, zóo dat men weer 'op eigen beenen kan staan', niet meer kennende een *omlaagtrekkende*, *demoraliseerende* afhankelijkheid van medemenschen, een stoffelijk oprichten als de weg tot een geestelijk en zedelijk hooger komen te staan. Dit is wezenlijk helpen: 's menschen werkelijk, duurzaam geluk beoogen en bevorderen.

Intusschen, we hebben te rekenen met de *werkelijkheid van heden*, al blijve men streven naar een *andere,* zij het in de verre toekomst!

Om terug te komen op bovengenoemd schrijven, zij herinnerd, dat de onderteekenaars - vertegenwoordigers van instellingen van liefdadigheid en armenzorg te Amsterdam en als zoodanig te zamen vormend '*De Algemeene Vergadering der Vereeniging van Armbesturen*' - besloten een ernstig woord te spreken dat alom worde gehoord en overdacht.

'Er wordt veel *geleden.* Er wordt ook veel *geholpen.* Er wordt méer *gegeven*, dan *geholpen.*' Zóo is het overal.

Niet met al het geld dat gegeven wordt, wordt ook *goed* gedaan. Er wordt met geld geven ook wel kwaad gedaan, zeker met een goede bedoeling, met een goed hart, maar toch *kwaad.*

Geeft nooit zonder onderzoek aan onbekenden!

Ten minste geen *geld.* Werpt den *bedelaar* geen centen toe om van hem af te zijn. Duizenden doen dat *gemakkelijkheidshalve*, maar al die centen vormen een kapitaal, dat aan nuttig gebruik onttrokken wordt. Ge kweekt aan een klasse van personen, levende op kosten van anderen, zonder werk daartegenover te stellen.

Geeft niet aan een *bedelend kind!* Ge moedigt aan: *kinderverwaarloozing*, terwijl ge toch kinderen redden wilt.

Geeft niet *zonder onderzoek* aan *onbekenden*, maar ook niet aan *onbekende instellingen!*

Onder den naam van liefdadigheid zijn verkeerde praktijken gedreven.

'Wie durft afwijzen *onbekenden op straat en aan de deur*, ook de *collecten van hem onbekende vereenigingen*, werkt mee aan het verwijderen van misstanden.

Dus: geeft, geeft zooveel ge kunt - *méer noch minder mag* - maar zorgt dat ge weet wáar uw geld blijft, opdat het *goed* stichte.

Weet dus aan *wié* ge geeft en aan wélke *instelling of vereeniging.* En schenkt dan mild, blijmoedig, kiesch, nooit kwetsend, beseffend den *plicht* tot helpen, geen dank wenschend.

Wij mogen niet mee werken aan kwaad bevorderen, aan het bestendigen van misstanden. Wij moeten steunen waar naar het goede wordt getracht. Dit geldt ook van armenzorg.

Wij moeten *persoonlijk* helpen en *gemeenschappelijk.*

Ge hebt bloedverwanten, vrienden, bekenden, ge hebt menschen in uwe omgeving, dikwerf wonend vlak bij uw huis die uw hulp inroepen en ge helpt zooveel ge kunt en moogt. Men doet een beroep op uw *persoonlijken* steun en uw verantwoordelijkheidsbesef gaat ontwaken om weldra luide te spreken. En hulp verleenend, zijt ge *blij* voor dezen of voor dien, voor dit of dat gezin iets te kunnen *doen.* Tracht bovenal iets voor hen te *zijn*, zoodat van uwe *persoonlijkheid* een invloed uitgaat, hen ten *blijvenden* zegen.

Wij moeten bijwijlen ook '*de handen ineenslaan*' en door *gezamenlijke krachtsinspanning* iets afweren en tot stand brengend. Uitnemend. Er is een veld waarop de meest onderscheidenen kunnen, ja moeten samenwerken, zal iets gewrocht worden. In dit samenwerken voor één doel, ligt zooveel goeds. Als maar niet vergeten wordt, dat hoe meer *vereenigingen* worden opgericht, het gevaar te grooter wordt, dat het gevoel

voor *eigen aansprakelijkheid* wordt gedood, en daarmee de lust om zélf aan te pakken en het initiatief te nemen.

Velen betalen hun contributie, doen verder niets, alles aan *enkelen* overlatend. De '*massa*' is dikwerf *dood.*

'Eendracht maakt macht', is waar, doch het beste kan overdreven worden.

Armenzorg zij *aller* werk!

Geeft! Doch eischt niet dat maar altoos *anderen* voor u uitgaan op onderzoek, neen! doet ook gíj zelf in deze het uwe. Geeft niet alléen uw geld, maar ook iets van uw tijd, uw moeite en inspanning, iets van uw *eigen persoonlijkheid*, want niet altoos is met geld alles te doen.

Men bespreke voortdurend ons onderwerp, schrijve, vergadere er over. Uitstekend! 't Is brood-noodig, doch op het antwoord kunnen nooddruftigen niet wachten en daarom: helpt, helpt na onderzoek en gaat er zelf op uit mannen en... vrouwen vooral.

Moge alom op het terrein van armenzorg meer **samenwerking** *geboren worden tusschen kringen, vereenigingen*, *instellingen*, *diakonieën!* Hiermee ware heel wat gewonnen!

Ds. J.F. TERNOOY APÈL.

Noot red:
Gedachtig aan het beginsel van dit blad *verschillende* meeningen plaats te verleenen, is dit artikel opgenomen, hoewel de redactrice het er op *enkele* punten mede oneens is. (Zie eens vorig hoofdartikel over ditzelfde onderwerp van haar hand.)

Vrienden.

Ze zijn er *veel* dat soort van vrienden,
Dat nimmer ons verlaat,
Zoolang het leven vreugde brengt,
En 't ons voorspoedig gaat!

Ze zijn zoo *schaars* dat soort van vrienden,
Dat ons ter zijde staat,
Zoodra het leven zorgen brengt
En 't uur van droefheid slaat!

En wie ze heeft die *ware* vrienden,
Tot helpen steeds bereid,
Dien gaf het leven reden toch
Tot groote dankbaarheid!

CORA.

Over reizen. II.

Voor H.H. te S. en anderen.

Een ander voorbeeld.

Ik heb 'n dame gekend, die, na 'n drukken werktijd, door vrienden werd onthaald op 'n plezier-reisje naar Parijs. Ze was er nooit geweest, en wij gunden 't haar zoo, wachtten met 'n zekere spanning af, wat ze wel zeggen zou bij haar terugkomen, over zooveel interessants en moois.

- Zelden ben ik meer ontgoocheld geworden, dan toen ik die terugkomst bijwoonde. Met 'n zuur, bijna boos gezicht, kregen we niets anders te hooren dan uitvallen over het in haar oogen ongepaste, dat dit en dat in Parijs heelemaal niet zoo was als... in Amsterdam! Of men haar er al op wees, dat men aan de wereldstad Parijs toch moeilijk den eisch kan stellen, zich in te richten naar Amsterdamsche gebruiken en zeden, baatte niet. Het was in Amsterdam nu eenmaal zoo - en dat de Parijzenaars het zus verkozen te doen, had haar alle vreugde aan het verblijf daar doen vergallen. -

Diezelfde dame kon het ook niet te boven komen, dat Amsterdam electrische trams kreeg. Als gold het 't toppunt van vreeselijkheid, grondde zij haar ergernis daarover op de overeenkomst daarin met Frankfort. Nu hadt je net zoo'n drukte als daar! - En voor alle voordeelen aan de verandering verbonden, bleef ze blind. Amsterdam daalde in haar oogen door *iets*, wat ook, over te nemen van het buitenland. -

Zie, zulke menschen, en ik doe hier heusch maar 'n greep uit velen, moeten liever hun vrijen tijd versuffen achter den brandenden kachel, dan op reis gaan. Ze sparen daarmee zichzelf veel geld en ergernis uit, en ze zullen toch nooit leeren *genieten* van het mooie, het nieuwe, het vreemde, het interessante om hen heen! -

Om te *genieten* moet je je vóór alles kunnen losmaken van zulk een bekrompen, enghartig volhouden, dat alles bij je zelf volmaakt is, en bij 'n ander niet deugt. Zelfs al vindt je 't in je eigen land heel bijzonder prettig ingericht, dan is dat nog geen reden om bij een ander alles af te keuren, alleen omdat het daar *anders* toegaat dan bij je zelf. Beide manieren, levenswijzen, gewoonten, kunnen immers gelijkelijk goed zijn. In Engeland b.v. is het reizen met koffers veel goedkooper dan op het vaste land, omdat je er zelf voor moet zorgen dat ze meekomen, daarvoor echter geen vracht hebt te betalen, alleen maar een fooi hebt te geven aan den dienstman, dien je bij 't overbrengen van den een en wagon naar den anderen natuurlijk van noode hebt. Daarentegen is zulk een systeem voor hen, die er niet van kind-af aan gewoon zijn, lastig

en agiteerend; terwijl het op het vaste land natuurlijk 'n hoogst gemakkelijke methode is de koffers als passagiers-goed te doen vervoeren. Als je maar goed betalen wilt, - want dat loopt aardig op door het groote gewicht van zware koffers, - dan houdt je op die manier alles bij je, zonder eenige andere moeite dan het ‘aangeven’ bij 't vertrek naar de plaats van bestemming. -

Zoo hebben beide methoden hun goede en hun schaduw-zijde. Maar in elk geval blijft er niets anders over, dan zich naar die te schikken waarmede men nu eenmaal te maken heeft. Een Schot van mijn kennis zag dat niet in, bleef koppig volhouden, dat zijn goed zou wegraken in Duitschland als hij er niet zelf een oogje op hield. Met het natuurlijk gevolg, dat het juist toen wegraakte, omdat de sjouwers, niet bekend met de Engelsche manier, hem volstrekt niet begrepen. - Na dien tijd schimpte hij steeds op het onpractische van de vasteland-inrichting op dat punt, begreep niet dat zijn eigen koppigheid de schuld was van zijn tegenspoed. -

Men moet zich een klein beetje weten te schikken naar de omstandigheden. Er zijn menschen, die, als ze gewoon zijn om zes uur te eten, zich volstrekt niet kunnen of willen voegen naar het duitsche Een-uur-mittag-essen, voor wien het fransche déjeuner van 11 uur, of het ‘late dinner’ van de Engelschen een gruwel blijft, alleen omdat zij-zelf nu eenmaal om acht uur ontbijten met brood en kaas en 'n ei, om twaalf uur 'n broodje met vleesch en 'n kopje koffie, hoogstens een opgewarmd schoteltje gebruiken, en om zes uur dineeren met vleesch, groente, aardappelen en ‘wat toe.’ - Zulke menschen willen die eigen gewoonten met koppigheid doorzetten in den vreemde, bestellen in 'n restaurant koffie met 'n broodje, op 'n tijd waarop niemand anders het doet, zijn kwaad als de kellners hen dan uitlachen, niet ingaan op hun wenschen. - Dan wandelen ze dientengevolge rond, op de uren waarop 'n ander eet, met 'n onbegrepen, verongelijkt gezicht, vinden alles even ongezellig, en onplezierig,... geven zich er geen rekenschap van hoe hun eigen halsstarrigheid den toestand ongezellig en onplezierig máákt.

Ik voor mij ben dikwijls volstrekt geen liefhebster van de *inheemsche* keuken. Olie en knofflook, waarmede men in Zuid-Frankrijk, Italië en Spanje zoo graag alles toebereidt, zijn niet naar mijn smaak, zoo min als de Berlijnsche visch in bier, of de Silezische eigenaardigheid van vruchten-soepen. Maar aan zulke dingen kan men gemakkelijk ontvluchten. In groote hotels wordt de internationale fransche keuken gegeven; in kleinere is altijd wel iets, de een of andere schotel van vleesch of van eieren, waarmee men zich kan behelpen zonder honger te lijden. En voor de rest zijn overal bakkerijen en boter- en melkhandels, waar wij in zoo'n geval onze inkoopen doen, en ons, hetzij buiten bij ons kopje thee, hetzij op onze kamer, behoorlijk schadeloos-stellen. Hollandsche, speciaal Edammer kaas, is in de meeste grootere steden per pond te krijgen in delicatesse-wìnkels. En, wie wat voedzamers noodig heeft, die behoeft het toch ook niet moeilijk te vallen zich een versch ei te koopen, en te koken met 'n klein spiritus-toestel, - op reis 'n onmisbaar artikel, m.i.

Dat is me allemaal te lastig, - zeggen echter juist die menschen, die op de bovenbeschreven wijze over alles mopperen, klagen, zichzelf 't leven onaangenaam maken. Ja natuurlijk. Als men alles te lastig vindt, moet men ook al weer liever thuis blijven, en gaan zitten slapen en suffen. 't Genot van reizen brengt mee zijn kleine moeiten en ongemakken; met 'n beetje goeden wil, een beetje overleg, een beetje nadenken, zijn die te overwinnen. Maar, 't spreekt van zelf, *die* zijn er bij noodig.

En wie daartegen niet opziet, die heeft de satisfactie dat hij zich overal, wáár ook, even behagelijk kan voelen als thuis. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

(Wordt vervolgd).

Palm-Zondag van Hélène Lapidoth-Swarth.

Die Hände zum Gebieten ausgestreckt
Vergassen ihre Kräfte zu erproben
Weil sie von Dir und deinem Glanz bedeckt
In heidnischer Verzückung sich erhoben.

Und seines Amtes Heiligkeit verletzt
Der Mund der Seherwort gespendet.

STEFAN GEORGE.

(*Von Traum und Tod.*)

De dichtkunst is een gave verwant met profetie en zienerschap: medium tusschen natuurlijke en bovennatuurlijke invloeden.

Hoog gehouden kan zij onder de heiligste inwerkingen komen.

In Palm-Zondag beschrijft Hélène Swarth

den strijd van een jong meisje dat de gelofte aan haar gestorven broeder vervult, haar belijdenis doet, hoewel niet geloovend - en wordt aangenomen.

Daardoor ontstaat de wanhopige strijd, die zij onbegrepen in eenzaamheid moet strijden daar.

Des avonds zich op haar kamer bevindend, vraagt zij een teeken.

'O Leo! lieve Leo, spot niet met mijn ellende!' bad zij hartstochtelijk, de handen saamgekrampt tot zij haar vingers hoorde kraken, 'als je mij zien kunt, als God het goedkeurt dat ik, om jou, mijn geweten geweld heb aangedaan, dat ik gehuicheld heb voor de menschen, in een kerk die aan God is gewijd, geef mij een teeken! anders word ik gek!'...

't Werd donker en geen antwoord kwam. Toen stond zij op, hulde haar koortsheete leden in een verbleekten, hemelsblauwen peignoir, trok het gordijn op, ging zitten voor 't wijd opene venster en tuurde naar de fluweelige lucht boven de krijtwitte huizenrij.

De sterren blonken hoog en klein. Twee blauwe, zacht met teêren glans leken haar als de oogen van Leo. Het hoofd achterover, de handen nu stiller gevouwen, tuurde ze in het mysterievol nachtazuur, tot zij er van duizelde...

'Leo kan mij geen teeken geven,' dacht zij bitter. 'Onsterfelijkheid is een kindersprookje om ons verlangen naar geluk in slaap te wiegen. Wij zijn lijdende atomen. Er is geen hemel. Er is geen God.' -

Met deze vreeselijke en wanhopige uitspraak eindigt deze schets, nadat Fanny in zwijm gevallen is en de moeder haar kind bewusteloos vindt 'met hulpzoekend-gestrekte handen en het goudbruin haar met grijze vegen doorstreept.'

Ware het een onbekende die zoo iets schreef, men zoude het zwijgend kunnen voorbijgaan, want wat vermogen de woorden van een kind, tegenover de stemmen van geloof en wetenschap, die opgaan uit een wereld van geleerdheid, onderzoek en nadenken.

Maar het is een onzer grootste dichteressen die deze woorden in den mond harer heldin legt. Het is de naam van een Hélène Swarth, die twijfelenden, 'zoekenden, zwakken en onwetenden opmerkzaam maken kan op zulk een fatale uitspraak.

Of is het der schrijfster te doen geweest al het oppervlakkige, het hopelooze, en doodsche, van zulk een geestgesteldheid ons waarschuwend en afschrikwekkend voor oogen te stellen dan is zij volkomen geslaagd. Ons hart wordt vervuld met innig medelijden om alles wat de strijdende en lijdende ziel moet missen, met ontzetting om hetgeen moet volgen op zulk een toestand: geestelijke dorheid, zedelijke wanhoop en vertwijfeling.

Wat ons alléén voor wanhoop kan behoeden, en niet alleen voor wanhoop maar voor *ondergang*, is het Geloof: het vast vertrouwen, gegrond op onderzoek en nadenken, dat wij leven voor de onsterfelijkheid, het einddoel van alle lijden, leeren en streven.

Dit is de star der hoop die ons blijft tegenblinken door alle nevelen van waan, smart, strijd en schuld.

Het Geloof is de heilige intuïtie der ziel, welke evenmin bedriegt, als het eenvoudigste instinct, dat het minste diertje op aarde is ingegeven tot zijn stoffelijk behoud.

Het Geloof is het behoud der ziel, haar groei en bloei, haar leven, kracht en haar gezondheid; het is het fondament waarop zij in volkomen rust en veiligheid haar naar den hemel strevend gebouw durft zetten.

Het Geloof staat in verband met de heiligste eischen van ons menschzijn.

Het ongeloof daarentegen is een roof aan de noodwendigste belangen der ziel gepleegd. Het is als neme men den grond onder haar weg, als werd zij, gelijk een steen, losgelaten van een der millioenen werelden, voortgeslingerd in een duizelingwekkende ruimte.

Voor het geloof hebben de grootsten en edelsten der aarde geleden, zij hebben er alles aan opgeofferd, gelijk de man in de Schrift, die alles verkocht om dien éénen parel van groote waarde.

Christus is gekomen om ons geloof te grondvesten, om daaraan door Zijn leer, Zijn lijden en dood, een wijding te geven, gelijk tot dusver het aannemen van een Vader in den hemel niet voor den in vrees aanbiddenden mensch kon hebben. Van den dreigenden, toornenden God van Israël, deed Jezus ons den Vader der Liefde kennen, die Zijn woord, in Zijn afgezant gelegd, tot ons brengen kwam, het Woord van louter licht, van blijdschap en verlossing, op deze aarde van zonde, duisternis en tranen. Middelaar tusschen God en menschen; door Zijn menschheid met ons verwant; - met den Vader door Zijn goddelijkheid.

Het èénige volmaakt heilige Medium, dat door Zijn ongeëvenaard leven van reinheid, liefde en zelfopoffering, den geest ontvanke-

lijk stelde voor de verhevenste invloeden.

Het gebed is de bron waaraan wij dit Geloof voortdurend sterken; het is de werkzame rust der ziel, die zich in contact stelt met de hoogste en heiligste inwerkingen uit die onzichtbare wereld van wonderbare krachten, waarvan Christus in Zijn verheven eenvoud de geheimen kende.

'Ik kan niets doen, tenzij het mij door den Vader gegeven worde.'

'Ik kan van mijzelven niets doen.' -

'De Zoon kan niets doen, tenzij hij het den Vader zie doen.' -

Het is die Kracht, waarin onze zwakheid wordt volbracht, de groote, eeuwige Lichtbron, waaraan wij ons eigen licht ontleenen.

Wenden wij ons licht aan voor verkeerde en voorbijgaande dingen, zoo zal het gaandeweg verzwakken. Versterken, vernieuwen wij daarom dagelijks ons licht aan de eenige ware Bron van wijsheid en Gedachte, opdat onze kleine vlam opheldere tot een glans, waarbij ook anderen kunnen zien.

Door het Geloof en het Gebed zullen wij de wereld overwinnen; het is die prachtige wapenrusting waarvan Paulus spreekt, waarop al de pijlen van het booze machteloos afstuiten.

Die pijlen komen aangevlogen, men weet niet van waar, maar het hart kent zijn rust door het bezit van dit stralend pantser.

Door Zijn opstanding, Zijn geestelijke verschijning heeft Christus aan de hoop en het geloof der onsterfelijkheid, een wijding en een zekerheid gegeven, die ons rustig en vertrouwend doet standhouden tegenover een wereld die alle bovennatuurlijke verschijnselen en openbaringen loochent.

In het eenvoudige, heilige verhaal: Jezus' samenspraak op den berg met de onstoffelijke Wezens, die door de Apostelen werden gehouden voor de geesten van Mozes en Elia, ligt de grondvesting van ons geloof, de 'nieuwe bedeeling' waarvan onze groote en beminde voorgangster: Elisa van Calcar leerde.

Haar geloof was zekerheid geworden, de blijde hoop van hen, die uit de doode letter, den geest verstaan, gegrond op de eerste beginselen van den christelijken godsdienst: de opstanding, de onsterfelijkheid, het verkeer met de onzienlijke wereld.

'De gemeenschap der zaligen', waarvan Paulus spreekt.

Hoe wordt in deze tijden, het geloof en het vertrouwen der ontvankelijken, en kinderlijk gestemden heerlijk bevestigd, door al de ontdekkingen eener nieuwe wereld. Onze onsterfelijkheid, het leven na den dood, bewezen door duizende feiten, verzameld door de geloofwaardigste en edelste menschen! Na jaren van ernstig en geduldig onderzoek zijn de grootste mannen der wetenschap tot de conclusie gekomen, waartoe Paulus door zijn zienerschap vóór zooveel eeuwen kwam: het aannemen van een geestelijk-lichaam, dat voortleeft en zich kan openbaren na dit leven.

In het stoffelijke besloten, gelijk de vlinder in de rups - diepzinnig beeld - waaraan eensklaps de wonderschoone vleugels zich ontplooien om in het onmetelijke op te zweven.

Dit geestelijk element bezit latente krachten door het stoffelijk hulsel neergehouden, als het vermogen van den vlinder om te vliegen, is opgesloten in de rups. Wordt door magnetische behandeling, door somnambulisme, het stoflichaam gebonden, zoo wordt het etherische vluchtvaardig; de geest herneemt zijn ingeschapen macht om uit te gaan en buiten het lichaam te werken.

Dan openbaren zich spontane geestelijke verschijnselen en vermogens: helderziendheid profetie...

De geest weet zelf niet van zijn wonderbare uitspraken, teruggekeerd in de materie.

In toestanden van extase alléén kan de ziel, hoewel in het lichaam verblijvend, aan het hoogste raken, wordt wederkeerig door het hoogste aangeraakt (Muziek, Poëzie).

Die de Muziek niet hebben voor die is het woord, het zangerig, rythmisch woord, het dichtst verbonden met Muziek, op één na de hoogste sport in het rijk der geuitte Schoonheid.

Door het oog worden wij in verrukking over de zichtbare schoonheid, opgevoerd tot de onzichtbare, de universeele Schoonheid. Door het oor kan de ziel in extase gebracht door de verklankte schoonheid op zweven tot de bron der eeuwige Harmonie.

De Gedachte in den schoonsten, meest etherischen vorm - is Muziek, zijnde de taal der Engelen en hoogere Geesten, de onsterfelijke spraak der ziel, welker heimwee zich uit, naar de onuitsprekelijke dingen des hemels.

God is voor de menschelijke gedachte: wat eeuwig en onveranderlijk het Allerhoogste is.

Wanneer wij gelooven in onze onsterfelijkheid, houden wij vast aan een deel van ons wezen, dat een der eigenschappen Gods is: aan het Eeuwige en onvergankelijke.

Roepen wij de kracht Gods aan, zoo ver-

krijgen wij door het Geloof, aandeel aan de eigenschap Gods, welke de absolute macht is.

‘De kracht des Allerhoogsten zal ons overschaduwen.’

Wij smeeken om den Geest der Waarheid; de goddelijken wil en de goddelijke macht brengt door het geloovig gebed Zijn heiligen wil in ons ten uitvoer.

Spreken wij *dan* met den Psalmist:

‘Mijn hart is bereid, o God! Ik zal zingen!

J. GIESE.

Brief uit Londen.

In de Meimaand is Londen zeer zeker een merkwaardige stad. Die weelde van bloeiende heesters, van goudgele brem, van de kleurrijkste velden van rhododendrums - 't is één en al sprookjesland! Waar vindt je dat alles in zoo groote luxe en overdaad bijeen! Geen weg, of de roode, donkere meidoorn versiert er de begroeide gevels, de blauwe regen hangt in rijke trossen tusschen de ramen, de sering en oranje-geele regen staan in alle voortuinen. Kom nu in Hydepark voor al die natuurpracht, in 't wijd uitgestrekte Richmond Park, in Greenwichpark, waar vooral de oude, prachtexemplaren van boomen, met breede kruinen in vollen dos staan, en vooral nu in Bushy Park, waar ge een gezicht hebt op die rijen bloeiende kastanjes - eenig in zijn soort -, 't is een verrukkelijke stad nu Londen

als de hitte het sightseeing nog niet ondragelijk maakt, nu is de tijd voor Hamptoncourt en Kew aangebroken, en hebben de eenvoudige Londenaars weer onvergetelijke Zondagen in 't gras en bloemenomgeving.

Juist doordat we in den winter zoo in 't duister zitten, zóo verscholen achter nevel en mist - omhuld door rookwolken - en worden neergedrukt door zwaarhangende luchten, juist daarom hebben we die groote behoefte aan bloem en groen, aan zon en heldere lucht - en instinctmatig heeft men aan die behoefte der Londenaars meer dan voldaan.

Van onze tuinen profiteeren we misschien meer, dan eenig andere natie. We leven in den tuin, op ons zacht grastapijt, waar onze kinderen op ballen en spelen, en waar we op croquetten en tennissen. Geen afgebakende rechte paadjes, zoodat je als ganzen achter elkaar aan loopt, maar groote grasvelden, die ruimte geven voor spel en dans.

Gardenpartijen zouden we in Holland daarom lang niet zoó licht houden, je weet niet, waar de gasten te plaatsen en in 't zomertentje is 't klein en warm. Op 't grasveld is altijd meer ruimte. En langs de randen mooie bloemen, en heerlijke rozen tegen de muur opklimmend, en dan 't begroeide huis, met hier en daar een paarse clematis tusschen het groene ‘sóy’, en de bloemen in de vensterbanken - 't is een heerlijk lentegezicht! Lente - we begroeten haar met bizondere trilling hier - en we genieten ìn den volsten zin des woords van haar tinten en kleuren-pracht!

Wie geniet daar *niet* van?

Wel vraagt ge dat nog?

Kent ge dan Londen zoo slecht? Weet ge alleen maar van park en tuin te vertellen - en weet ge niet van steeg en straat - nauw en klein, warm en vies... waar werken de vrouwen en meisjes, uur in, uur uit - dag in, dag uit - tot in den nacht - aan ‘industriel work’ dat we noemen ‘sweated’

industries? En met *recht! Sweated* work! Of, wat zegt ge er van, dat een vrouw *14* uur per dag werkt, aan zwarte japonrokken, 14 uur per dag - en voor eén rok verdient 25 ct? En in de week niet meer *kan* maken dan *f* 3.00?

En nu moet ge denken, dat die *f* 3.00 in Holland nog iets beteekenen zou, maar hier niet meer is, dan *f* 1.50. Hoe ik daar hier zoo op kom? O, het is zoo'n contrast, juist nu in *weelderig* Londen, weelderig in alle opzichten, binnen te gaan in 'Queen's Hall' in Regentstreet, en daar na lang wachten, eindelijk toegang te

krijgen, tot de 'The Sweated Industries Exhibition.'

Daar ziet ge ze werken, de meisjes, vrouwen en mannen aan hun gewone bezigheid - en de kaart op ieder stalletje vertelt U - *wat* ze verdienen - hoe làng ze moeten prikken of schilderen of werken, om zóo of zooveel bloedgeld te verdienen.

Ik rilde bij het zien van die bleeke gezichten - bij het gadeslaan van die nooit-rustende uitgeteerde vingers - bij het lezen van die werktijden en werkgelden....

Van rusten geen sprake!

Het was stamp, stampvol in Queen's Hall, enorme belangstelling, en 'the Daily News' heeft een prachtig stuk werk gedaan, met deze onderneming. Of je al leest, dat er zóo wordt gearbeid in de treurigste omgeving bij gebrek aan licht en zon vaak - dat is wel naar - maar òm ze te zien aan dat eentoonige geestdoodende werk - dat is nog heel iets anders!

En wat er tegen te doen? Men wil de publieke opinie bewerken en zoo het parliament vullen met mannen, die *regelen* zullen alle 'home industry'.

Dat is de wensch - want zelf het niet koopen - zei een der sprekers, geeft **niets.** Het moet in den grond worden geregeld.

'Het is nu vacantie voor die stumperts' hoorde ik een dame zeggen. - 'Daily News' betaald hen 'fair', en ze lachen nog eens! Zag je wel, hoe ze lachten?'

Mijn hemel, als ze zelfs niet meer konden lachen, dan zou het toch nog meer ten hemel geschreid zijn - antwoordde een ander - Goddank, dat ze 't nog niet verleerden'.

Ik keek eens rond - of ze allen nog lachen konden? Daar zullen er zeker zijn, die de klank van hun eigen lach niet meer zouden herkennen.

Van die treurige, imponeerende tentoonstelling ging ik naar een thee-inrichting. De keurig gekleede meisjes lachen ook daar nog - en toch - hoe zouden hun ‘wages’ zijn... in overeenstemming met de dividenden der company.

't Is te hopen...

En ik ging langs de prachtigste magazijnen... wat zou de *werkster* verdiend hebben aan dat sierlijke ‘*dure*’ kindergoed? En langs de speelgoedwinkels: die poppekoppen - had ik zien maken *90 cts voor 12. f* 1.80 in een *week* verdienste... En die blouses... van één die voor *f* 2.50 in de winkel verkocht werd, had ik gelezen op de kaart - had de werkster 12½ ct verdiend voor 't naaien....

Afschuwelijk.

Hoe goed is het juist hier in 't hartje van 't West-End, in 't middelpunt van luxe en overdaad, *die* tentoonstelling te houden! Door het schrijnende contrast wordt je nog helderder wakker geschud. Neen, verandering moét komen.

De Berlijner tentoonstelling is aan Daily News tot voorbeeld geweest - maar ook de op kleine schaal gehouden uitstalling van Sweated industries in Bethnal Green, door Rev. J.E. Watts - Ditchfield Vicar of St. James the Less gehouden, om aan te toonen wàt er in zijn parish omging. Deze uitstalling, die 2 dagen duurde trok zeer de aandacht - en heeft menigeen wakker geroepen.

Wat mij ook zeer trof, dat waren twee stalletjes op de tentoonstelling. In de eene werkte een man, die *bijbels* innaaide, in de andere een vrouw, die *kransen* voor de *aanneming* voor meisjes, in elkaar zette.

De bijbel - bij de *sweated* work-material’. Welk een bespotting! Aan de éene kant wordt er gewerkt om dat rijke boek toch vooral voor heel lagen prijs te verspreiden - maar wie weet, hoe vaak tenkostte van de werkers....

Hoe moeielijk is het ook in dezen om ‘Christelijk’ te handelen....

H.B. DE LA FAILLE.

London, Mei.

De Russische Arbeider.
(Bewerkt naar de Types littéraires de la Crise russe van G. Savietsj, door Annie de Graaff).

III.

A Is derde ‘Type littéraire de la Crise russe’ behandelt Savietsj in de Revue ‘den Russischen arbeider.’ Bij de inleiding van dit hoogst belangrijk onderwerp spreekt hij met een enkel woord over Gleb Oespenskie, een der grootste, meest talentvolle Russische schrijvers.

In 1891 was het vijf en twintig jaar geleden, dat Oespenskie zijn letterkundige loopbaan begon. Zijn tallooze vereerders wilden dit jubileum vieren, zooals in Rusland gebruikelijk is. Oespenskie verzocht evenwel dringend om van redevoeringen en

feestmaaltijden verschoond te blijven. Uit alle oorden van het onmetelijke tsare-rijk werden hem echter op den bewusten dag telegrammen en gelukwenschen toegezonden.

Onder die duizenden hulde-blijken stemde geen enkele brief hem zóó blijde en gelukkig, als een epistel, dat door een groep fabrieksarbeiders was afgezonden, waarin dezen, uit naam hunner gansche klasse, uiting gaven aan hun bewondering en dankbaarheid voor het onvermoeid streven van Oespenskie als kampioen voor het volk.

Deze werklieden bewezen dat de natie ontwaakt was uit de grenzelooze onwetendheid, die de vloek was van haar somber lot. Thans begreep ze wie hun vrienden waren. Welk een voldoening voor een schrijver te beseffen, dat hij niet vergeefs had gearbeid!

Deze brief was tevens het overtuigend bewijs dat een nieuwe factor was verschenen in de Russische geschiedenis, een nieuw element: de arbeider.

Oespenskie behoorde, evenals zoovele groote mannen in Rusland, tot de *narodnieks* = vrienden van het volk. Onder 'volk' verstond men zoowel de bewoners van het platte land als de arbeiders uit de steden. Deze categoriën werden niet gescheiden.

Sinds 1853 hadden de *narodnieks* hun gedachten openlijk blootgelegd. Dertig jaar later legden strenge reactionnaire maatregelen onder Alexander III den democraten het zwijgen op. Enkele stoutmoedigen als Tolstoï en Oespenskie hielden vol, de energie der anderen werd gedoofd. Savietsj spreekt van een 'déroute intellectuelle'. Men wilde zich

wel aan de volkszaak wijden, doch wist niet hoe.

In dezen tijd van onrust en spanning brak een werkstaking uit in een der grootste Russische weverijen; geweldenarijen gingen hiermede gepaard, die op de wreedste wijze werden onderdrukt. Dit was de eerste openlijke botsing tusschen de arbeiders en de autoriteiten, in een tijd dat de intellectueelen zich ontmoedigd hadden teruggetrokken, en de bevolking op het platte land scheen te slapen.

'De arbeider zou de taak der intellectueelen overnemen'; 'hij zou de revolutionnaire democratie vormen', zoo beweerde men. De werkman werd verheerlijkt ten koste der moezjiks, die van traagheid en onverschilligheid werden beschuldigd.

In de letterkunde vinden we dezelfde meening verkondigd. Al de helden van Maxim Gorki, al die landloopers en vagebonden zijn eenstemmig in hun haat voor den moezjik. Savietsj gaat zelfs zoover met te beweren, dat hierin de eerste oorzaak ligt van Gorki's populariteit, in Rusland althans. Zijn helden zijn geen arbeiders. Doch dit doet er niet toe. In een land waar alle ruggen, vooral die der boeren, zich nederig buigen voor elke uniform-pet, leggen Gorki's helden openlijk een minachting voor de autoriteiten aan den dag die weldadig aandoet. In geen enkele maatschappij zou men iets kunnen uitrichten met de luie, diefachtige dronkaards uit Gorki's novellen. Ze vormen echter een scherpe tegenstelling met de onderworpen, lijdzame boere-bevolking. Ze bezitten geen waarde hoegenaamd voor de maatschappij der toekomst, ze kunnen echter de maatschappij van heden omver werpen.

Gorki werd door de generatie, die tien jaar geleden (het begin zijner letterkundige loopbaan) 20 à 35 jaar telde, tot in de wolken verheven.

Onder de jonge schrijvers was echter verdeeldheid ontstaan. Nikolaas Mikajlofskie was om zoo te zeggen de 'geestelijke chef' van de leer van Marx. Het 'marxisme' gaf echter aanleiding tot allerlei splitsingen.

Het democratisme van Mikajlofskie houdt zich echter staande, daar het in de werkelijke behoeften van het volk voorziet. Russische schrijvers hebben minachting getoond voor de 100 millioen moezjiks - hiertoe werden ze aangespoord door de Duitsche socialisten, die thans echter zijn teruggekomen van hun verachting voor den landbouw. De arbeider zelf heeft zich evenwel nooit tegenover den moezjik geplaatst. Beider lot was door duizenden organische banden vereenigd. De brief dien de arbeiders-groep aan Oespenskie zond, is hiervan het bewijs, want deze schrijver was een der vurigste ijveraars voor het boerendemocratisme.

Arbeiders en boeren schrijden samen voort naar het doel, daar ze elkander nimmer vijandig waren gezind.

III.

Savietsj heeft in zijn artikel over het zonderlinge wezen 'vadertje pope' o.a. den naam vermeld van Rèsjetniekof een der merkwaardigste Russische schrijvers. Deze letterkundige, die op dertig jarigen leeftijd stierf, is de eenige, die een volkomen beeld geeft van de elementen die de Russische maatschappij vormden na de afschaffing van lijfeigenschap. Bij alle huidige vraagstukken moet Rèsjetniekof geraadpleegd, daar de arbeiders den geest van dezen jongen auteur bezig hielden; terecht kan hij beschouwd als de romanschrijver van het proletariaat in de steden,

wat Savietsj zoo kernachtig uitdrukt als ‘il peut être appelé le peintre du labeur, - “du labeur épuisant, incertain, implaçable, des prolétaires des cités.”

In zijn eerste werk “De menschen van Podliepnaja” zien we boeren het platte land verlaten om in de naburige stad werk te zoeken, “source de l'existence. Mais de quelle existence!”

In “Naar het Geluk” zien we arbeiders een nieuwen spoorweg aanleggen. Ze worden gehuisvest in schuren, die met enkele planken in elkaar zijn gegooid. Hier wordt het brood gebakken, de soep gekookt.... hier liggen ook de zieken. Dag en nacht wordt gewerkt. Alleen bij hevig onweder wordt de arbeid gestaakt, omdat reeds herhaaldelijk is voorgekomen, dat de werklieden die zich in de nabijheid bevonden van ijzeren voorwerpen, door den bliksem zijn getroffen. Het voedsel is slecht, het brood hard. Alleen de sterkste arbeiders kunnen langer dan twee maanden achtereen werken, zonder ziek te worden... Aan den directeur wordt om beter voedsel verzocht. Deze antwoordt: Als het brood en de soep die de maatschappij verschaft, jullie niet bevallen, zorg dan maar zelf voor je eten.’ Intusschen werden maatregelen genomen dat geen etenswaren uit de omliggende dorpen hun konden verkocht worden.

Ze moesten zich dus tevreden stellen met het voedsel der maatschappij, waarvoor een gedeelte van hun salaris werd afgehouden.

Een epidemie brak onder de arbeiders uit. Het was herfst; het regende en stormde. De opzichters zonden een rapport in aan den directeur. Deze liet een barak voor de zieken bijbouwen. Doch hier, evenals in de vuile, berookte schuren stierven de arbeiders bij tien tegelijk. Toch had de maatschappij geen enkelen dag gebrek aan werklieden; de plaats van de dooden en de zieken werd onmiddelijk ingevuld door anderen, verlokt door het vooruitzicht om enkele kopeks te verdienen....'

Dit fragment geeft een ijzingwekkend beeld van twee tegenover elkander gestelde machten: schandelijke, meedoogenlooze, onmenschelijke *uitbuiting*, en blinde onderworpen, domme *arbeidskracht.* Bovendien dwingt de maatschappij haar werklieden slecht voedsel tegen hoogen prijs in te koopen, een slinksche wijze om zich het grootste deel van het ellendig salaris toe te eigenen. En in de schuren zonder vloer, bijkans zonder dak, hebben regen en wind vrij spel; door koorts aangetaste zieken liggen op den grond in plassen vuil en slijk!

Nog is de *arbeidskracht* onmachtig tegenover de schaamtelooze uitbuiting der werkgevers. Toch vinden we in Rèsjetniekof's romans de eerste pogingen van het proletariaat om zich van zijn rampzaligen, vernederenden toestand te verlossen. Op werkstakingen is aller hoop gevestigd, doch van dit wapen kunnen de arbeiders geen gebruik maken door besluiteloosheid, gebrek aan solidariteit, door angst en vrees voor de werkgevende macht.

Rèsjetniekof's romanhelden bezwijken bijna allen, zoekend 'naar het geluk.' Bijna allen vallen als slachtoffers in den strijd, en toch gevoelen we dat deze jonge schrijver overtuigd is, dat de *arbeidskracht* eindelijk de overwinning zal behalen.

IV.

Rèsjetniekof's romans zijn ongeveer veertig jaar oud.

Dit is dus de tijd van het ontstaan en de wording der arbeidersbeweging. De werklieden moeten een evolutie ondergaan om zich van hun erfelijke fouten te ontdoen - drankzucht, onbesuisdheid, enz. - fouten die hun emancipatie belemmeren.

In deze periode was de publieke aandacht echter op den moezjik gevestigd. De stad trok het platte land 'par sa force tentaculaire'; de boer verloor zijn gezondheid, zijn ziel werd bezoedeld; de goedhartige moezjik met zijn gezond verstand werd een gedegenereerd wezen, physiek en moreel. De stad had de landbouw-bevolking vergiftigd.

Novellisten en romanschrijvers lieten hun waarschuwende stem hooren. Mikajlofskie, Oespenskie en tallooze anderen vielen het kapitaal en de fabriek aan met hun ongezonde, verderfelijke, invloeden. De boeren droegen de fabriek even felle haat toe als bovengenoemde schrijvers. Maar ze moesten toch leven; de grond gaf niets meer en de staat zei dat belastingen in de eerste plaats moesten betaald!

Oespenskie schreef een aangrijpend verhaal over dit onderwerp, dat meer zegt dan uitvoerige brochures. De inhoud is als volgt: Een boer is geruïneerd, ondanks het onvermoeide sloven van zijn vrouw. Alles loopt den moezjik tegen. Doch de man is

vader van een tienjarigen zoon. Deze Pètja*) verdient wat geld. Hij maakt n.l. lucifersdoozen, à 12 cent de honderd. Dagelijks kan hij er twee honderd afleveren. Vier en twintig cent is niet veel, maar in dit gezin, c'est quelque chose. De moeder is den kleinen jongen dan ook innig dankbaar. ‘Alleen jij, mijn aangebeden zoon, geeft me levensvreugde. Wat zou er van ons geworden zijn zonder je gouden handjes?’ Ook de vader koestert groote achting voor zijn kind. ‘Pètja, mag ik een paar stuivers, ik wou wat koopen....’ En de tienjarige knaap reikt het gevraagde geld over als een volwassen man, die een gezin onderhoudt.

De kleine held wordt fabrieksarbeider als hij groot is: hij verdient flink geld, zoodat de administratie zich angstig afvraagt of hem niet te veel wordt betaald. Voortaan ontvangt hij minder voor het afgeleverde werk. Thans werkt hij met nog meer haast en ijver om dezelfde som te verdienen. De administratie verlaagt wederom de prijs. Nu werkt hij dag en nacht: hij levert achtmaal meer af dan vroeger om evenveel geld te verdienen. En waarom? Omdat de jonge man ginds in zijn dorp het gezin van zijn ouders moet onderhouden!

Oespenskie's droef verhaal toont dat de stad, het kapitalisme, in zekeren zin de boeren helpt om het hoofd omhoog te houden;

*) Pètja, Petroessa = verkleinwoorden van Pjotr = Peter.

ook legt het den nadruk op het feit, dat er onverbreekbare banden bestaan tusschen stad en land.

De huidige arbeiders-beweging zou van weinig belang zijn, indien ze niet op het platte land werd gesteund. De Russische autocratie is machtig genoeg om een werkstaking te onderdrukken. Doch tegen een gansch land dat opstaat, tegenover een verpletterende meerderheid van honderd millioen boeren moet ze toegeven, en ze geeft toe.

V.

In de Russische letterkunde zijn tot nu toe weinig romans en novellen verschenen die het proletariaat van de steden behandelen. Slechts twee romans van Borboriekien kunnen genoemd.

Deze auteur is de geschiedschrijver der Russische maatschappij; zijn studies geeft hij in den vorm van een roman. *De Crisis* verscheen in 1894, na den afloop der werkstaking, waarvan sprake was in den aanvang van dit artikel. Dit is het oogenblik dat de evolutie aanbreekt. Niet dat de natie zich vijandig toont tegen de autocratie. De regeeringsdaden van het gouvernement, de joden-vervolgingen, enz. worden zelfs goedgekeurd. Hierin ligt juist een feit, geheel nieuw destijds. Vroeger onderwierp men zich aan de regeering, zooals men een felle hitte, of vreeselijke koude verdraagt.

Thans werden de daden der regeering goedgekeurd, dus kritiek werd uitgeoefend. Onder Nikolaas I was het dagbladschrijvers verboden om de regeering te prijzen of te gispen. Wie prijst heeft immers onderzocht en geoordeeld - dus blijk gegeven van intellectueele onafhankelijkheid.

In den roman van Borboriekien vinden we een nieuw type: de burger, die een nieuwe klasse vertegenwoordigt.

Hoematsjof is een groot industrieel, archimillionnair. Hij is streng conservatief, daar hij het hierdoor ver in de politiek hoopt te brengen.

De werklieden van zijn fabriek leven echter onder goede condities. Ze hebben een eigen bakkerij, waar ze goedkoop hun brood kunnen koopen; ze hebben een ziekenhuis, een school, een bibliotheek, enz. Roematsjof beseft de macht der proletariërs; hij wil door deze ‘edelmoedige daden’ hun de wapens uit de hand nemen.

Hoeveel malen heeft het Russische gouvernement niet evenzoo de arbeiders systematisch omgekocht!

Koematsjof had echter misgerekend. De werklieden werden ongeduldig en ontevreden. De industrieel zond een vertrouwd man naar de fabriek. Deze onderzocht den toestand, keerde terug, en raadde aan den directeur onmiddelijk te ontslaan en de opgelegde boeten, 50.000 roebel kwijt te schelden. De eischen der arbeiders waren billijk en rechtvaardig.

Koematsjof weigert. Het geldt niet de 50.000 roebel, dit is slechts een bagatel. Al was het ook 50 kopeks, hij zou niet toegeven. Het is hier het principe, waarvan niet mag afgeweken...

De werkstaking breekt uit; ze wordt in het bloed der arbeiders gesmoord. Koematsjof verliest hierbij 300.000 roebels.

De ‘edelmoedige’ industrieel gaf den werk lieden dus onder den schijn van philantropie, wat hij hun aan den anderen kant door boetes ontnam.

In dezen roman blijkt duidelijk dat de arbeider van Borboriekien reeds een ander persoon is dan de arbeider van Rèsjetnikof. De tweede roman van denzelfden schrijver ‘De Roeping’, in 1898 uitgegeven, zal dit nog duidelijker doen uitkomen.

VI.

De intellectueelen hebben geenszins op revolutionnaire wijze invloed uitgeoefend op de arbeiders. Dit geschiedde uitsluitend door de boeken, dus op indirecte wijze. Russische werklieden lezen ongelooflijk veel boeken en van allerlei aard. De volksbibliotheken leenen romans uit, geschiedenisboeken en wetenschappelijke werken. Er zijn arbeiders die zichzelf vreemde talen hebben geleerd. Bv. in Thomas Gordejef van Maxim Gorki, dat na ‘de Roeping’ het licht zag.

Dit werk heeft den stoot gegeven aan de crisis die het tsare-rijk thans doormaakt, ofschoon het volstrekt niet revolutionnair is gezind.

In ‘de Roeping’ zien we de fabriek nog niet in opstand, doch het volk in de weverij doet een ontevreden gemor hooren. De oorzaak hiervan is, dat de administratie de prijs per afgeleverde el met twee kopeks heeft verlaagd voor een gedeelte der arbeiders.

Dit was de aanleiding tot een strijd: niet alleen tusschen patroons en arbeiders, doch tevens tusschen twee generaties van werklieden. Prachtig is in dezen roman weer-

gegeven het type van den veertigjarigen Spiridonof, de kalme, bezadigde werkman, die slechts één doel voor oogen heeft: sparen om in staat te zijn later naar zijn dorp terug te keeren, een stukje grond te koopen, en wederom moezjik te worden. Hier tegenover staat de jongere generatie in den persoon van Bobrof. Deze hitst het personeel der weverij op, om van de administratie te eischen, dat de oude prijzen worden gehandhaafd. Wordt dit geweigerd, dan staakt de fabriek het werk.

De werkstaking breekt uit en eindigt op dezelfde tragische wijze, waarop alle Russische werkstakingen eindigden, tot voor een jaar geleden. Het besluit der arbeiders was van des te meer beteekenis, omdat ze *allen* waren opgestaan, ten einde *enkelen* hunner kameraden te beschermen.

En wat geschiedt er thans in Rusland? De arbeider, die een denkend wezen is geworden, organiseert werkstakingen. Niet met het doel om loonsverhooging en vermindering van arbeidsuren, doch om van het gouvernement hervormingen te verkrijgen en Polen een zelfstandig bestuur te doen teruggeven. Menschelijke solidariteit, zuiver idealisme.

En dit is het lichtpunt in de sombere nevelen die het heilig Rusland thans omhullen. Één feit is echter niet te loochenen; het idealisme - niet het schreeuwerige lawaaiige idealisme van enkele dagbladschrijvers -, maar het idealisme in zijn edelste beteekenis tracht te leven en de Russische maatschappij te veroveren, door de vereenigde pogingen aan het proletariaat uit de steden en het platte land.

Of het doel zal bereikt worden? De toekomst zal het leeren....

Amerikaansche Correspondentie.

Een praatje over schoonheid - jonge meisjes, die er moe uitzien.

(Slot, zie No. 48.)

Een goede apotheker of drogist zal u een goed soort leveren, dat gij zonder vrees op uw vermoeid lichaam kunt toepassen, en bij andere gelegenheden als een aangenamen geur verspreidend, benut kan worden. Als er groeven in het gelaat beginnen te komen en kleine rimpeltjes zich om de oogen vertoonen, heeft eau de cologne ook wel een goede uitwerking. Ik ken eene oude dame, die elken dag haar gesloten oogleden en de randen er omheen met een katoenen lapje met eau de cologne bevochtigt, als vermoeidheid den glans uit haar oogen verflauwt, en er zich donkere kringen onder vertoonen. Deze donkere kringen zijn het gevolg en kenmerk van een te vermoeiend leven; hoe opgewekt men ook moge zijn, hoe levendig in gesprek, hoe geanimeerd uw gelaat, - de kringen laten hun oorzaak aan een ieder raden.

Wel zijn er soms andere inwendige oorzaken voor die kringen onder de oogen.

Soms zijn ze erfelijk en dan weer komen ze ook wel uit congesties voort uit de kleine adertjes om de oogen. Ze kunnen echter verdwijnen als het jonge meisje voor voldoende slaap zorgt, al moet zij hieraan misschien eenige uren van studie of vermaak opofferen.

Het beste uitwendige middel is het eens per dag inwrijven met een katoenen lapje in terpentijn gedompeld, doch men zorge dat dit niet in de oogen komt. Een meisje dat veel studeert, zit veel bij kunstmatig licht, vooral in de groote steden. Zelfs het beste kunstmatig licht is slecht voor de oogen, en onmerkbaar worden door deze aanhoudende inspanning de weefsels zwak en uitgeput en ontstaan de zwakke vlekken en doffe oogopslag.

Deze geven een vermoeide uitdrukking aan het jeugdigst gelaat, en moet hiervoor dus bijtijds gewaakt worden. Masseer met de vingertoppen, te beginnen bij de hoekjes der oogen dicht bij den neus, naar den anderen kant, en dit zal u behoeden voor dien hollen blik, welke doordringend en intéressant op schilderijen zijn mag, maar in werkelijkheid niet mooi of gezond staat. Doe vooraf een weinig lanolin aan de vingertoppen. Zijn de oogen door te langdurigen arbeid ontstoken, of door koude aangetast, dan is een oogwassching met koud geworden thee goed voor verkoeling.

Nu nog iets over de groeven of lijnen in het gelaat van een jong meisje. Zeker zullen baden en voldoende rust iets tot uitwissching doen, doch massage en wilskracht moeten ook hun deel er aan hebben. Wilskracht helpt mee aan de uitdrukking, want van zelve is het als ge moe zijt, gemakkelijker de mondhoeken naar beneden te laten hangen; doch vergeet niet dat deze lijnen op den duur blijven, en de noodzakelijke ijdelheidsprikkel zal u tot lachen dwingen. Om dit

te vergemakkelijken, plooit ge uw mond in de hoogte, houdt beide handen onder de kin en wrijft hiermee steeds naar boven. Deze beweging prikkelt de circulatie en neemt het gevoel van laten hangen en moeheid weg.

Nog een laatste woordje voor het zich moe voelend jonge meisje.

Leer vooral rechtop te wandelen, te zitten en te staan. Houdt uw rug goed recht en haal flink adem, en ge zult per dag meer kunnen uitrichten, minder moeheid voelen, en ge zult langer verschoond blijven van verouderende en verwoestende trekken in uw gelaat.

DRÉ.

Brief uit Berlijn.

Nog niet lang geleden was in het Warenhaus Wertheim een tentoonstelling, die vooral Hollanders zeer veel belang inboezemde. Het was een show van gebatikte voorwerpen; gordijnen, portières, zittingen voor stoelen enz. Ik informeerde naar de uitstallende personen, het echtpaar Fleischer-Niemans alhier woonde en vernam hun adres. Weetgierigheid en nieuwsgierigheid prikkelden mij om het echtpaar in hun woning in het Grunewald op te zoeken; ik nam pen en papier ter hand en vroeg belet 's middags om 5 uur. Allervriendelijkst werd ik ontvangen en na een praatje in de salon, waar een menigte gracieus aangebrachte gebatikte voorwerpen hingen, werd ik naar het atelier geleid. Aldaar trof ik mevrouw Fleischer-Niemans aan, die Indische van geboorte is en haar man op Java heeft leeren kennen, toen Dr. Fleischer als schilder een studiereis door het schoone Insulinde maakte.

In het atelier zat een leerling, een jong meisje op haar hurken, bezig met was, figuren op een witte stof te teekenen. Als motieven kiest Dr. Fleischer zich rankende planten, vreemde bloesems uit het oerwoud, mossoorten en stiliseert ook verschillende dieren, o.a. vleermuizen, zeevisschen, inktvisschen, pauwen enz.

Hetgeen Thorn Prikker en ook het Haarlemsche Museum niet gelukt is, dat is door dit echtpaar ten uitvoer gebracht; n.l. de manier, waarop de inboorlingen de kleuren mengen, af te kijken. De echte Indische batiks zijn aan beide kanten hetzelfde en verbleeken niet. Dit ligt aan de kleurstof. Ik zag een menigte kleurhout in alle kleuren, op den grond liggen en vernam, dat Dr. Fleischer dit direct uit Indië liet komen. Het meest zorgvuldig toebereide chemische verfstof-preparaat kan niet het effect te weeg brengen, dat door de echte Indische kleuren wordt bereikt. Door hun navorschingen op Java heeft het echtpaar het geluk gehad achter de geheimen te komen, die door de inboorlingen niet gaarne worden meegedeeld. Er zijn districten in Indië waar alleen indigo verwerkt wordt en weer andere, waar uitsluitend rood geverfd wordt, dat ligt daarin, dat op de eene plaats blauw kleurhout en op de andere plaats rood kleurhout gevonden wordt. De vloeibare was bedekt dus de stof met gele figuren; is dit nu droog, dan wordt de lap in een koud gekleurd bad gestopt. Al de witte plekken nemen de kleur aan, laten wij zeggen blauw, die het bad heeft. Daarna wordt met benzine de was verwijderd, voor zoover men andere figuren er op wil hebben in een andere kleur; de blauwe gedeelten worden eerst ook met was bedekt en na het tweede bad b.v. rood, wordt later het rood ook eveneens gedekt met was, om nog een derde kleur te verkrijgen. Het echte Indische kleurhout is duur, daarom beproeven chemikers de kleuren na te bootsen, doch de inheemsche tinten zijn langs chemischen weg niet te bereiken en hebben het nadeel te verbleeken, alleen indigo niet.

Uit alles ziet men dus, dat het kunstenaarspaar, Fleischer-Niemans, een tak van nijverheid in Europa tracht in te voeren, die door zijn oorspronkelijkheid en eigenaardigheid stellig veel aanhangers zal vinden. Een groot succes wensch ik het sympathieke echtpaar toe.

Dezer dagen vernam ik dat een adellijke dame, gravin Fugger aan het hoofd stond van een mode salon voor dames. Voor zes jaar geleden kwam genoemde dame op de gedachte om voor jonge meisjes uit den beschaafden stand, die gaarne wilden leeren naaien, een atelier te openen, waar onder toezicht van een directrice alle toiletten konden vervaardigd worden. Momentaan wordt het atelier door twee directrices gedirigeerd en tot zelfs hofsleepen worden door de jonge meisjes genaaid. Het leerloon bedraagt 6 Mark in de maand.

Gravin Fugger is ongehuwd en behoort tot het oude geslacht der familie Fugger uit Augsburg in Beieren. Zij is een vrouw, die overal in de wereld verkeert en door hare vele connecties is het haar gelukt haar weldadigheidsinrichting in bloei te doen toenemen. Wanneer een jong meisje volleerd is en gaarne in een familie geplaatst zou worden, dan is het weer gravin Fugger, die zich moeite geeft om haar ex-leerlingen voort te helpen. Deze inrichting is de eenige in Duitschland, die op deze manier is op touw gezet. Het atelier is gevestigd Heibronnerstrasse 3. te Berlijn.

Juni 1906.

MEA.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Nevermind. - Aziatische Vogel komt. - Ik vind dat nieuws van die vertaling een heerlijke voldoening voor U! - Ja, 'k zal U zeker wel eens 'n Ansicht zenden. We genieten heel veel. Uit Holland hoor ik telkens van zulk guur weer. Hier is het uu heerlijk! De vacantie zal U wel wat opknappen, denk ik. Weet U wel, dat ik uw werklust zeer bewonder; zooveel te doen te hebben, en dan nog steeds extra-arbeid erbij is geen kleinigheid. -

Porto. - Ik heb er geen boek van gehouden, hoeveel strafport ik precies moest betalen op die brieven. En ik zou 't ook kinderachtig vinden nu nog daarop terug te komen. Maar dezen laatsten keer was het iets van *f* 1.00; dat werd me wat kras, juist omdat het gedurig zich herhaalt - Dat gij den geweigerden brief niet terug hebt ontvangen, komt zeker omdat uw naam en adres van afzender niet behoorlijk was aangegeven erop. - De weigering was vóór mijn vertrek, toen ik nog in Amsterdam was. - Den nieuwen brief ontving ik. Of de photo's geschikt zijn tot afdruk moet de uitgever beoordeelen. Ik zal ze hem zenden.

Noirever.- 'Dood' zijn mijn correspondenten zóó gauw niet voor me. Ik weet me U en uw correspondentie heel goed te herinneren. Zelfs uw pseudoniem ken ik uit het hoofd, want gij herhaalt het niet in uw brief. - Zola beoordeelt gij dunkt mij eenzijdig. - Gij licht dat oordeel niet toe, daarom kan ik er niet op ingaan. Wel echter wil ik U antwoorden, dat niet hij, maar zijn talentlooze navolgers, ook speciaal hier te lande,

uitmunten door immoreele, ja vuile praatjes. Ik-zelf ook vind het bij Zola dikwijls op het kantje af, dikwijls 'n gewaagd opzettelijk omwroeten in, en toespelingen maken op dubbelzinnigheden; maar hij is heilig bij hetgeen z'n ‘school’ na hem heeft geproduceerd. Wie Dorothee van Walree is, weet ik niet; ik ken alleen haar gek boek. Neen, zeker behoeft 'n hoofdpersoon geen ideaal te zijn. Juist *die* stelling heb ik-zelve zoo dikwijls verdedigd in mijn recensies, (o.a. waar het personen gold bij Couperus.) Maar het is hier geen objectieve karakter-uitbeelding zooals bij hem, geen kunst-product dat niets anders wil dan 'n stuk werkelijk leven afschilderen; maar 'n tendenzboek, met de strekking, de moraal erin, dik-opgelegd. Die tendenz nu is *zonder eenig voorbehoud* verderfelijk, en belachelijk ook nog. (Zie mijn corr: aan Noord in een der vorige nommers.)

U waart zeker nog geen abonnée, toen ik in den eersten jaargang van mijn redactie een artikel schreef over de dienstbodenquestie, waarin ik het juist meer bepaaldelijk had over gezinnen met meer dienstboden dan eene, en daarbij sprak van hetgeen ik in dit opzicht van kind-af heb geleerd en heb bijgewoond van mijn ouders en mijn moeder, die drie dienstboden hield, behalve werkvrouw, huisnaaister enz. - Ik geloof dat er in elk huisgezin, zoowel grootere als kleinere, ‘strijd’ voorkomt in den door U bedoelden zin tusschen meesters en dienstbaren. Wij zijn allen onvolmaakte menschen, die als zoodanig gebreken hebben, en elkaar moeten verdragen, helpen en leiden, als we in een huis wonen, met geduld, liefde, en vooral zich verplaatsen in elkaars gevoel. -

Natuurlijk is uw levenservaring anders dan de mijne; gegeven onze verschillende omstandigheden. Of de Uwe, in 'n klein plaatsje wonend, heel groot, heel veelzijdig is, betwijfel ik eerlijk gezegd een beetje; maar daarover laat zich moeilijk redetwisten, nietwaar? - Ik geloof b.v. als U heel veel *verschillende* menschen kendet, dan zoudt U zien, dat Max O' Rell's boeken juist door en door algemeene waarheden behelzen. Ik ben overigens blij, dat U er zooveel moois in vindt. Ja lieve mevrouw, er zijn altijd en overal menschen, die over vele dingen oordeelen zonder ze te kennen. Ik vind het vrij onverschillig wat dergelijke menschen zeggen, U niet? - Dat nadenken ‘melancholiek’ maakt is misschien wáár; hoe lichtzinniger je leeft, hoe meer je voor je-zelf kunt genieten op 'n dom-egoiste wijze. Maar, als het leed komt, zijn zulke egoisten er slecht aan toe; dan hebben ze geen weerstandsvermogen, zijn radeloos omdat hun pret-leventje wordt gestoord. -

Ik zal U de photo's gaarne toezenden. - Ja, wit maakt dik, wist U dat niet? Over de gelijkenis kan ik niet oordeelen, maar ik vind dat de twee photo's onderling zoo weinig op *elkaar* gelijken. Nu heb ik Uw ‘journaal’ geregeld beantwoord. Veel dank. -

Ds. T.A. to A. - Ik kan U van hieruit niet opgeven in welk Telegraaf-nommer ik behandelde *De Uiterste Dag.* Maar ik denk dat de Telograaf-administratie Raadhuisstr: 1 Amsterdam, het wel kan nazien, en U een ex: zal willen zenden, vooral als U op de kaart erbij schrijft, dat *ik* 't U aanraadde er om te verzoeken, en tot welk doel. - Om dezelfde reden, mijn afwezigheid uit A., kan ik U 't boek niet leenen. Zoodra ik terug ben gaarne.

(Ik bedenk mij intusschen dat ik 't heb uitgeleend aan mijn broer in Uw woonplaats. Ik zal hem een briefkaart zenden om het bij U te doen bezorgen). Eventueele beschouwingen erover van Uw hand plaats ik gaarne.

Mevr: C. te G. - Zooals gij zelve schrijft heeft Mignon in haar later schrijven Uw bezwaren reeds zoodanig beantwoord, dat de opname van Uw schrijven - zooals ik voorstelde - onnoodig is geworden. - Mij dunkt, de opvoeding Uwer moeder harer meisjes valt niet genoeg te loven. Ook al is men *bemiddeld.* Ik heb dat zoo bijgewoond in bemiddelde gezinnen, en het altijd hoogst, verstandig gevonden, omdat *niemand* een goede huisvrouw wordt, die het niet *zelve* leert door de praktijk. Niemand kan een groot gezin met veel dienstboden *goed* voorstaan, als zij niet wéét wat ze van haar dienstboden kan vorderen, hoe ze 't hen moet voordoen, moet leeren. Je wordt anders bedrogen, om den tuin geleid, slecht bediend. Een tante van, me, wier opvoeding van haar groot gezin uitstekende resultaten heeft gehad bij zonen en bij dochteren, hoorde ik eens, lang geleden toen ik-zelve nog bijna 'n kind was, aan mijn moeder vertellen, hoe hare oudste dochter 'n geheele ‘schoone-wasch’ had bedorven door te veel haast. Ze wilde die 's avonds nog beredderen, niettegenstaande mijn tante 't haar had ontraden, greep in 't halve duister een petroleum-lamp om die aan te steken, liet hem vallen, en bedierf natuurlijk den inhoud der waschmand. Mijn tante echter zeide, toen ze 't verhaal aan mijn moeder deed:

‘Ik heb die schade gaarne over voor de ervaring die zij nu rijker is geworden. Zij denkt méér op één dag te kunnen doen dan mogelijk is. Nu heeft haar haast haar door 'n onaangename ervaring geleerd, dat ze zich voor alles behoorlijk den tijd moet gunnen. En haar gevoel van zelfverwijt zal haar dezen dag niet licht doen vergeten -’

Mij kwam - ik was toen nog maar 'n backfisch - die handelwijze eigenlijk veel prettiger voor, dan het als eenige dochter zich met niets mogen bemoeien dat mijn deel was. Het gevoel van '*n verantwoording* dragen trok mij aan. -

En ik geloof nog, dat men inderdaad op die wijze moet riskeeren een bedorven wasch, een slecht diner, een verkeerd opgemaakt bed, liever dan een meisje in onwetendheid van huishoudelijke dingen laten opgroeien, al is zij nog zoo rijk.

Nu uw vragen, naar aanleiding van Mignon's brief aan *mij* Nommer één: Neen, met u geloof ik dat gezelligheid gaan moet boven stiptheid, en dat het in dit opzicht niet doenlijk is vaste regels te stellen omdat elk gezin verschilt. - Mijn moeder was een uitstekende huisvrouw, tevens eene die, ondanks hare voortdurende zwakke gezondheid, het ons allen zeldzaam gezellig wist te maken, zóó dat de herinnering aan de *gezelligheid* van mijn ouderlijk huis mij nooit uit de gedachten zal gaan. Wel verlangde en verkreeg zij ook, van de dienstboden groote nauwkeurigheid in de uren der maaltijden, maar het gebeurde dikwijls dat de rechterlijke betrekking van mijn vader hem belette om twaalf uur bijtijds thuis te zijn. - Ik herinner me hoe een neuswijs huisvriend van ons haar eens daarover aanviel, en hoe ze hem hoogst verstandig op zijn plaats zette door hem te wijzen op het groote verschil tusschen te laat komen uit vrije verkiezing, of omdat de betrekking het meebrengt. Het spreekt van zelf dat wij, schoolkinderen, moesten beginnen met eten, in zulke gevallen, niet konden wachten. Maar nooit ruimde zij af; altijd, hoe laat het ook werd, wachtte zij zelve mijn vader af met den gezelliggedekten koffie-tafel.

Nommer twee. Neen, ik geloof niet dat het enkel ligt aan iemands goeden *wil* een goede huisvrouw te zijn maar óók aan iemands aanleg en karakter. Er zijn vrouwen, die met den besten wil ter wereld, met den meest oprechten ijver, toch altijd blijven ongeregeld in haar doen, slordig, onhandig, onpractisch. Gebrek aan overleg en een slecht geheugen spelen daarbij een hoofdrol. Als er weinig dienstboden-hulp is, komt het er ook veel op aan, of 'n vrouw van nature langzaam is of niet. Sommige vrouwen hebben voor 'n zelfde werk eens zooveel tijd noodig als anderen. Even als de eene veel vlugger naait of schrijft of leest dan de andere. -

Wat de questie betreft van het niet te gauw trouwen om finantieele redenen, ik geloof dat er veel kan en *moet* bezuinigd worden in onze hedendaagsche levenswijze Wie daarin het voorbeeld geeft, en zich niet stoort aan conventies doet wijs. Maar wie haar aanstaanden man niet héél liefheeft en dus voor hem over heeft ‘Geldzorgen’, die doet zeker verstandiger zich niet te wagen aan een overijld huwelijk en handelt verstandiger door alleen finantieel zorgeloos, te blijven.

E.R. - Dank voor de photo. Wat ziet gij er jong uit voor 40 jaren. Als gij uw leeftijd mij niet hadt meegedeeld, had ik u tien jaren minder gegeven - Den brief beantwoord ik nog.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Is er ook een lezer(es), die bij ondervinding een probaat haarverfmiddel zoude kunnen opgeven, n.l. een, dat den huid niet kleurt, *niet* afgeeft, vrij van schadelijke bestanddeelen is, *niet* kleeft, zoodat men 't haar evengoed kan *krullen*, en liefst zoo weinig mogelijk gebruikt behoeft te worden?

'Wie van de Lelie-lezeressen zou mij eenige inlichtingen kunnen geven over een in een vorigen jaargang der Holl. Lelie (niet meer in mijn bezit) aanbevolen 'Home' in Brussel - voor dames.

Of kan iemand mij eenige adressen geven van pensions (in Belgisch of Fransch dorp) waar gelegenheid is tot oefening in de fransche conversatie? Bij voorbaat mijn vriendelijken dank.

Brieven Motto: 'Home' aan den Uitgever.

Bericht.

Wegens het zeer groote aantal onder de copie aanwezige *novellen* en *schetsjes*, verzoekt de redactrice tot 1 October a.s. geen bijdragen in te zenden van dien aard. Beschouwingen, ingezonden stukken, enz., enz., kunnen ten allen tijde worden aangeboden, óók gedurende de zomermaanden. Dit verzoek geldt alleen voor novellen, schetsjes enz.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged: